قرآن مجید

ناشر
کارخانہ تجارت کتب۔ آرام باغ۔ کراچی

قرآن مجید

مترجم فارسی

ترجمہ اوّل:- حضرت امام شاہ ولی اللہ محدّث دہلوی رحمۃ اللہ علیہ

ترجمہ دوم:- حضرت شیخ الہند مولانا محمود حسن دیوبندی رحمۃ اللہ علیہ

برحاشیہ فوائد ملخص از

۱- تفسیر فتح الرحمٰن مؤلفہ شاہ ولی اللہ رحمۃ اللہ علیہ

۲- تفسیر عثمانی مؤلفہ مولانا شبیر احمد عثمانی رحمۃ اللہ علیہ

ناشر

نور محمد، اصح المطابع و کارخانہ تجارت کتب

آرام باغ فریر روڈ، کراچی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

مقدمة للشاہ ولی اللہ الدہلوی

حمدِ نامحدود خدائے تبارک وتعالیٰ را کہ برافتِ تامّہ قرآن را برائے بندگانِ خود نازل فرمود تا مرضی او را از نامرضی باز شناسند و از مکائدِ نفس وظلماتِ اعمالِ قبیحہ واخلاقِ خبیثہ خلاص شوند وبحظیرۃ القدس راہ یابند ونزدِ پروردگارِ خویش مرضی باشند، ممکن نبود کہ ازیں مہلکہ نجاتے میسّر شود اگر خود دستگیری نہ فرمودے ومتصوّر نبود کہ ازیں ظلماتِ متراکمہ خلاصی بدست آید، اگر خود راہ ننمودی منّتِ او تعالیٰ قلب وقالب ما را احاطہ کردہ است۔ وجودِ او ظاہر وباطن ما را درگرفتہ درود وسلام بر آں حضرتِ عالی مقام کہ ما را بر سعادتِ دارین مطلع ساخت ومصالحِ نشأتین بوجہِ اتم بیان فرمود۔ پس ہیچ بیانے نباشد واضح تر از بیانِ آں حضرتؐ، و ہیچ رحمتے نباشد بالاتر از رحمتِ آں حضرتؐ۔ نیک بخت ترینِ ما آنست کہ اتباعِ سنّتِ آں حضرتؐ کند وبدبخت ترینِ ما آنست کہ از راہِ متابعت منحرف شود۔ وَاَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَ رَسُوْلُهٗ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ

امّا بعد نصیحت ونیک خواہی مسلمانان در ہر زمان ودر ہر مکان رنگے دیگر دارد واقتضاء دیگر می نماید ولہٰذا علماءِ دین وکبراءِ اہلِ یقین در تفسیر واحادیث وعقائد وفقہ وسلوک تصانیفِ متنوّعہ ساختہ اند وبتوالیفِ گوناگوں پرداختہ، طائفہ شاہراہِ اطناب اختیار نمودہ اند وفرقہ کوچۂ اختصار پیش کردہ، جماعت بزبانِ عجم سخن گفتہ اند وگروہے بہ لغتِ عرب درسفتہ۔ ودریں زمانہ کہ ما در آنیم ودریں اقلیم کہ ما ساکنِ آنیم، نصیحتِ مسلماناں اقتضاء می کند کہ ترجمۂ قرآنِ عظیم بزبانِ فارسی سلیس وروزمرہ متداول بے تکلّف فضیلت نمائی وبے تصنّعِ عبارت آرائی بغیر تعرضِ قصصِ مناسبہ وبغیر ایرادِ توجیہاتِ متشعبہ تحریر کردہ شود تا خواص وعوام ہمہ یکساں فہم کنند وصغار وکبار بیک وضع ادراک نمایند۔ لہٰذا ایں فقیر را داعیہ ایں امرِ خطیر بخاطر ریختند وخواہ نخواہ برسرِ آں آوردند یک چند در تفحّص ترجمہا افتاد تا ہر کرا کہ از تراجم غیر آں کہ بخاطر مقرر شدہ است مناسب باید در ترویجِ آں کوشد وکیفِ ما امکن پیشِ اہلِ عصر مرغوب نماید در بعض تطویلِ مملّ یافت ودر بعض تقصیرِ مخلّ ہیچ یک موافقِ آں میزان نیفتاد۔ لاجرم عزمِ تالیفِ ترجمہ دیگر مصمّم شد وتسوید ترجمہ زہراوین برروئے کار آمد۔ بعد ازاں سفرِ حرمین اتفاق افتاد وآں سلسلہ از ہم گسست۔ بعد سالہائے چند عزیزے پیشِ ایں فقیر خواندنِ قرآن با ترجمہ آں شروع کرد۔ ایں صورتِ سلسلہ جنبانِ آں عزم شد وبرسرِ آں آورد کہ بقدرِ خواندن سبقاً سبقاً نوشتہ شود چوں قریبِ ثلثِ قرآن رسیدہ شد آں عزیز را سفرے پیش آمد وایں تحریر در حیّزِ توقف افتاد۔ بعد مدّتے باز تقریبے پیدا شد، دیگر بار آں خطرہ پارینہ را یاد آوردند تا در ثلثِ قرآن کشیدہ بود چوں للاکثر حکم الکل مقرر است بعض یاراں گفتہ شد کہ آں مسودہ را تبییض کنید وآں ترجمہ را مقروں بآیاتِ قرآن نویسید تا نسخہ مستقل گردد وآں یارِ سعادت مند روزِ عید الاضحیٰ سنۃ خمسین بعد الالف والمائۃ در تبییض شروع نمود چوں تبییض بآخر تسوید رسید باز عزم را انبعاثے پدید آمد وتا آخر قرآن مسوّد شد وکان ختم التسوید فی اوائل

شعبان وختم التبییض فی اوائل رمضان سنة احدی وخمسین بعد ازاں در سنہ ست وخمسین باہتمام برادرِ دینی عزیز القدر خواجہ محمد امین اکرمہ اللہ تعالے بشهوده آن کتاب رارواجی پیدا شد و در حیزِ مداولت آمد ونسخ متعدده گشت واہلِ عصر بآں اقبال نمودند

نظم
للہ الحمد کہ آں نقش کہ خاطر می بست　　آمد آخر زپس پردهٔ تقدیر پدید

قبل از شروع بمقصود لابد از تمہید مقدمہ تا خوض دریں کتاب خصوصًا و در فنِ ترجمہ قرآن عمومًا بر وجہ بصیرت واقع شود مقدمہ در بیان مقصدے چند کہ تقدیم آں بر کتاب رسمِ قدیم مصنفاں است این کتاب از فن ترجمۂ قرآن عظیم است مدلول نظم عربی را بعبارت فارسی ادا کرده شد بارعایت نحو وملاحظہ تقدیم ماحقه التقدیم واظہارِ محذوف وموافقت نظم ترجمہ بانظمِ قرآن در ترتیبِ الفاظ الا در جائیکہ بسببِ اختلاف لغتین رکاکتِ لفظ یا تعقید دلالت لازم می شد وآنچہ ضروری است از اسبابِ نزول وتوجیہہ مشکل بقدر ضرور بکار آید بوجہے کہ دریں چیزہا مثل کتاب وجیز وجلالین باشد وحال بر مشاکلہ وجیز جلالین شہادت حجة الاسلام غزالی است بر آنکہ خواندہ مثل وجیز طبقہ سفلی از علم تفسیر در می یابد۔ ونام این کتاب «فتح الرَّحمٰن بترجمة القرآن» مقرر کرده شد ونام مصنّف این کتاب «احمد بن عبد الرّحیم» است ولقبِ مشہور ولی اللہ الدّہلوی وطنًا العمری نسبًا احسن اللہ الیہ والی مشائخہ ووالدیہ ومرتبہ این کتاب بعد خواندن متن قرآن ورسائلِ مختصر فارسی است تا فہم لسان فارسی بے تکلف دست دہد وتخصیص صبیاں اہلِ حرف وسپاہیاں کہ توقع استیفاء علوم عربیہ ندارند در اوّل سن تمیز این کتاب را بایشاں تعلیم باید کرد تا اوّل چیزیکہ در جوفِ ایشاں اُفتد معانی کتاب اللہ باشد وسلامت فطرت از دست تردّد وسخنِ ملاحده کہ بہ مرقعِ صوفیۂ صافیہ مستتر شده عالم را گمراہ می سازند فریفتہ نکنند واز احرف معقولیاں وسخن منبوذ بی انتظام لوحِ سینہ را ملوّث نسازد۔ ونیز آنانکہ بعد انقضاءِ شطر عمر توفیق توبہ یابند وتحصیلِ علوم نتوانند۔ این کتاب ایشاں را باید آموخت تا در تلاوتِ قرآن حلاوتے یابند ومنفعتِ آں در حقِ جمہور مسلماناں متوقع است۔ انشاء اللہ العظیم امّا در حق صبیاں ومبتدیاں خود ظاہر است چنانکہ گفتہ آمد وسائر ابناءِ روزگار کہ اکثر اوقات بشغلِ معاش مشغول اند در وقت فراغ باید کہ بایکدگر حلقہ حلقہ بنشینند وکسی کہ بر عبارتِ فارسی قدرت داشتہ باشد واندکے از فنِ تفسیر بہره یافتہ یا بر عزیزے این ترجمہ را گزرانیده بود۔ بقدرِ وسعتِ وقت یک دو سوره با ترجمہ آں بترتیل وتلبیس وقوف بر کلام تام بخواند تا ہمہ بشنوند وبمعانی آں محظوظ شوند وتشبہ پیدا کرده باشند باصحابۂ کرام کہ بہمین دستور حلقہ حلقہ می نشستند وقاری ایشاں قرأت می کرد، این قدر فرق است کہ صحابۂ کرام بہ سلیقۂ خود زبانِ عربی فہم می کردند واین جماعت بتوسّط ترجمہ فارسیہ وچنانکہ یارانِ سعادت مند مثنوی مولانا جلال الدین رُومی وگلستانِ شیخ سعدی ومنطق الطیر شیخ فرید الدّین عطار وقصصِ فارابی ونفحاتِ مولانا عبد الرحمٰن وامثال آن نقلِ مجلس دارند چہ باشد اگر این ترجمہ را بہماں اسلوب درمیان آرند وحصّہ از شغلِ خاطر بہ ادراکِ آں گمارند، اگر آں شغل باکلام اولیاء اللہ است این شغلِ کلام اللہ است واگر آں مواعظِ حکیمان است این مواعظِ احکم الحاکمین است واگر آں مکتوباتِ عزیزان است، این مکتوباتِ ربُّ العزّت است شتّانَ بَیْنَ الْمُرْتبتَیْنِ اگر انصاف وہی فائدۂ اصلی از نزولِ قرآن اتعاظ است، بمواعظِ آں واہند است بہ ہدایتِ آں نہ صرف تلفّظ باآن اگرچہ تلفّظ آں ہم مغتنم است پس چہ مسلمانی بدست آورده است کسے کہ مدلول قرآن را نہ فہمد وکدام حلاوت دارد آن کہ مدلول کلام اللہ را نداند وامّا آنانکہ بر لغتِ عربیہ اطلاعِ تام دارند وتفاسیر را بر اُستاذاں گذرانیده اند حاجتِ خواندن این ترجمہ ندارند لیکن اُمّید واری از فضلِ حضرتِ باری آنست کہ اگر این جماعت دریں کتاب نظر کنند تحت لفظ قرآن پیشِ ایشاں روشن تر شود وبر مختارات از نحو وشرح

غریب وغیرآں اطلاع یابند وبسا فائدہ کہ پیش از مطالعہ آں نہ شنیدہ اند و نہ دیدہ باشند بتازگی استفادہ نمایند و ایں ترجمہ بنابر شفقتِ خلق اللہ مؤلف شد - ایشاں استقصا وجوہ اعراب و استیفاء توجیہاتِ کلام را و استیعابِ قصص را احتمال ندارند و اگر بتحصیلِ علومِ آلہیہ تکلیف دادہ شود معلوم نیست کہ آں صورت متحقق شود یا نہ ، و بعد تحقق آں صورت ممکن کہ داعیہ تعمق دراں علوم پیدا شود و تمام عمر دریں داعیہ مصروف گردد - چنانکہ اکثر اہلِ علومِ آلہیہ را می بینیم ہیچ بہتر ازاں نیست کہ درجۂ ادنیٰ از علمِ تفسیر در اوّل عمر اکتساب کردہ شود تا اکثر علومِ آلہیہ بدست آید ایں نیز ممد و مؤید در اتمامِ مقصد وے بود و اگر بدست نیاید حصہ از مقصود بدست آوردہ باشد و خسارت محض نیافتہ باشد ؎

صنارۂ قلندر سزد ار بمن نمائی! | کہ دراز و دور دیدم رہ و رسمِ پارسائی

و طریقِ تحریر در ایں کتاب آنست کہ ہر آیتے را جدا نوشتہ شد ، مقروں بہ ترجمۂ آں نشان متعارف و روزمرہ متداول اختیار نمودہ آمد و ہر چہ زیادہ از تحت اللفظ است اگر یک دو کلمہ است بلفظ یعنی یا مثل آں متمیز ساختہ شد و اگر کلامے است مستقل اوّل آں بلفظ مترجم گوید و آخر آں بلفظ و اللہ اعلم ، معلّم کردہ شد و بہا امکن در قصصِ متعلقہ قرآن اکتفاء یک دو فقرہ لازم دیدہ شد و در اسبابِ نزول از قصصِ مطوّلہ نکتہ انتزاع نمودہ شد و تا امکانِ رعایت سیاقِ آیات ضروری دانستہ آمد و استمداد ایں کتاب در آنچہ متعلق بہ نقل است از اصح تفاسیر محدثین کہ تفسیر بخاری و ترمذی و حاکم کردہ و تا امکان از اخبارِ ضعیفہ و موضوعہ احتراز نمودہ شد و قصصِ اسرائیلیہ را کہ از علمائے اہلِ کتاب منقول است نہ از حدیثِ خیر البشر علیہ و علیٰ آلہ الصّلوات و التسلیمات داخل کردہ نشد اِلّا در جائے کہ کشف معنی بغیر ایرادِ آں نمی شود و الضّرورات تبیح المحظورات - و ایں ترجمہ ممتاز است از ترجمہائے دیگر بچند وجہ - یکے آنکہ نظمِ قرآن را بمثل مقدار آں از فارسی متعارف ترجمہ کردہ شد با اظہارِ مراد و لطافتِ تعبیر و از آنچہ در ترجمہائے دیگر یافتہ می شود از اطناب عبارت ترجمہ و رکاکتِ تعبیر و ابہام مراد بقدرِ امکاں احتراز نمودہ شد - دیگر آنکہ سائر تراجم از دو حالت خالی نیست ، یا ترک کردہ اند قصصِ متعلقہ بقرآن مطلقا ، یا استیفاء جمیع آں نمودہ اند و دریں ترجمہ راہ متوسط اختیار نمودہ شد پس جائے کہ معنی آیت موقوف است بر قصہ بقدرِ ضرورت دو سہ کلمہ ازاں انتخاب کردہ آوردہ شد و جائے کہ معنی آیت موقوف کہ قصہ نبود ترک نمودہ آید - سوم آنکہ از توجیہات متنوعہ توجیہہ اقوی باعتبار عربیہ و اصح باعتبار علمِ حدیث و علمِ فقہ داخل در عرف از ظاہر اختیار نمودہ شد و کسے کہ تفسیر وجیز و تفسیر جلالین کہ بمنزلہ اصل ایں ترجمہ اند و بنا بر تفاسیر مطالعہ کند دریں حرف شک ندارد و چہارم آنکہ ایں ترجمہ بوجہے واقع شدہ است کہ شناسندۂ نحو ازاں اعرابِ قرآن و تعیین محذوف و مرجع ضمیر و محل لفظیکہ در عبارت مقدم و مؤخر کردہ شدہ است بتواند دانست و آنکہ شناسندۂ نحو نیست از اصل غرض محروم نماند - پنجم آنکہ ترجمہا خالی از دو حالت نیستند یا ترجمہ تحت اللفظ می باشد یا ترجمہ حاصل المعنی و در ہر یکے وجوہ خلل بسیار در می باید - و ایں ترجمہ جامع است در ہر دو طریق و ہر خللی را ازاں خللہا علاجی مقرر کردہ شد و ایں سخن دراز ہست در رسالۂ قواعد ترجمہ بیان کردہ آید و آنکہ گفتیم ایں ترجمہ مشعر است بوجوہِ اعراب کلمہ البیت مجملہ ببسطی می طلبد اندکے خاطر را باں متوجہ باید ساخت لفظ است علامت بر ربطے است کہ در میان حاشیتین جملہ اسمیہ و ظرفیہ باشد زید قائم است ، زید کجا است و علامت اسناد فعل بفاعل تقدیم فاعل و متصل آوردن فعل زید اسناد و عند الضرورۃ استناد زید نیز می تواں گفت و مفعول بہ نائب مناب فاعل می باشد ، یا نہ بحرف را مقرون می شود - زدم زید را ، و زدہ شد زید را بنوعی از تسامح میتواں گفت ، زید زدہ شد و اگر قرینہ قائم باشد حذف را جائز ہست و **مفعول مطلق** اگر برائے عدد باشد بہ یک بار کردن

زدو بار کردن می تواں تقریر کرد و اگر برائے نوع باشد بیک نوع کردن و بیک طور کردن و اگر غیر مصدر را بجائے مصدر قائم کردہ باشند گویند ضَرَبْتُ سَوْطًا زدم یک چابک و اگر از غیر لفظ فعل باشد قَرَأْتُ سَرْدًا خواندم بطریق پے درپے خواندن و اگر مجرد برائے تاکید باشد تا از قبیل سبحان اللہ و وعد اللہ از قبیل اختلاف لغتین است بدوں تکلیف و ارجاع بحرف دیگر میسر نشود و اگر مفعول لہٗ باشد بمعنی غرض باشد بلفظ برائے یا بلفظ تا و تصویر مصدر بصورت جملہ ضَرَبْتُہٗ تَادِیْبًا زدمش برائے ادب دادن یا تا ادب دہم و اگر بمعنی حاصل باشد بلفظ بعلت و بحکم و بمقتضی و امثال آں قَعَدَ جُبْنًا نشست بعلت نامردی و اگر بمعنی احتراز باشد بلفظ برائے احتراز و برائے احتیاط و امثال آں ضربتہ اَنْ یَّقُوْلَ النَّاسُ مَاضَرَبَہٗ نزدمش برائے اجتناب از آنکہ گویند، نزدمش و مفعول فیہ بلفظ در مکان باشد یا زمان و مفعول معہ بلفظ با اِسْتَوَی الْمَاءُ وَالْخَشَبَۃَ برابر شد آب با چوب و حال اگر کلمہ مفرد باشد باشتقاق لفظے کہ موضوع برائے حال باشد جِئْتُ رَاکِبًا سوار آمدہ ام و اگر جملہ ملئمہ از فعل ذی الحال باشد بایصال لفظ کردہ و کناں و مثل آں جَاءَ زَیْدٌ یَتَبَخْتَرُ فِی مِشْیَتِہٖ زید آمد تبختر کناں در رفتار خود و اگر جملہ ملئمہ از فعل غیر ذی الحال باشد لاچار لفظ حال آنکہ زیادہ کردہ شود۔ و ہرچند در اصل لغت فارسیہ نیست حال در زبان عربی بمعنی شتی آید گاہے مؤکد باشد جَاءَنِی اَبُوْکَ عَطُوْفًا و گاہے بمعنی تہیا فَادْخُلُوْھَا خَالِدِیْنَ و گاہے بمعنی قصد آید جِئْتُ اَشْکُوْ اِلَیْہِ و در فارسی ایں معانی مستعمل نیست و تمیز اگر از عدد یا وزن یا پیمانہ یا ماضی باشد بصیغہ تمیز یا باضافت یا لفظ از بیان کردہ شدنی است نزدیک رطل گندم یک صاع از جو و اگر از اسم اشارہ باشد بلفظ صفت مَاذَا اَرَادَ اللہُ بِھٰذَا مَثَلًا چہ چیز ارادہ کردہ است خدا بایں مثل و اگر نسبت باشد بنحویکہ فاعل یا مفعول کردہ شد یا از روئے و از جہت و باعتبار فزودہ آمد زَیْدٌ حَسَنٌ دَارًا زید نیک است از روئے خانہ و باعتبار خانہ و گاہے در فارسی مضمون تمیز را بنوعی از تصرف کہ دو کلمہ را یک کلمہ ساختن است ادا کردہ شود ضَاقَ قَلْبًا تنگ دل شد ھُوَ قَاسِیٌ قَلْبًا وی سخت دل است و گاہے در عربی مفعول بغیر توسط حرف جر باشد و در فارسی ایراد حرف جر لازم شود فَسَیَکْفِیْکَھُمُ اللہُ کفایت خواہد کرد ترا خدا از شر ایشاں و مثل قَالُوْا اتَّخَذَ اللہُ وَلَدًا و گفتہ اند فرزند گرفت خدا و مثل اَعْطَیْتُ زَیْدًا دِرْھَمًا درہم دادم زید را و مثل کَانَ زَیْدٌ قَائِمًا زید استادہ بود جَعَلْتُ زَیْدًا عَبْدِیْ زید را بندہ خود ساختم دریں صور تنہا تقدیم و تاخیر را بر خود ہموار باید ساخت و گاہے جملہ را کہ بتاویل مصدر ساختہ باشند بمصدر مفرد تقریر تواں کرد و مصدر مفرد را با جملہ مصدرہ باَن مصدریہ تعبیر تواں نمود ہمچنیں موصول با صلہ اش بکلمہ مفردہ و بالعکس وَقَالَ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا گفت آں مسلمان وَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا مسلمانان وَالَّذِیْنَ اُوْتُوا الْکِتَابَ اہل کتاب و ایں دراں صورت است کہ معنی واضح باشد و مثل قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِیْنَ ھُمْ فِیْ صَلَاتِھِمْ خَاشِعُوْنَ ہر آئینہ رستگار شدند آں مسلماناں کہ ایشاں در نماز خویش خشوع کنندگانند یعنی اگر موصول صفت اسمی واقع شدہ تقدیم لفظ آں بر آں موصوف کردہ شد و علامتِ تخصیصی کہ از تقدیم معمول مستفاد می شود۔ در فارسی نیز تقدیم آنست کہ ہم و ہم و ایا و در بعض مواضع بخود تعبیر کردہ می شود و در فارسی میتواں گفت شمار است گوئید با ایشاں راست گو احتیاج آں نیست کہ گویند ایشاں اند راست گویاں و اگر مظہر را موضع مضمر وضع کردہ باشند لفظ آں زائد کردہ شد تا مربوط باشد و در فارسی علامت جمع بفعل ملحق کنند ہرچند فاعل مظہر باشد قَامَ ھٰؤُلَاءِ استادند ایشاں واو و فا بسیار است کہ زائد باشد و بسیار است کہ در فارسیہ معنی آں ربط بغیر ذکر عطف و تعقیب درست شود پس اگر رکاکتِ لفظ دریں صورت در ترجمہ لازم می آید ترک کردہ شد۔ بالجملہ دقائق فن ترجمہ بسیار است، مقصود ایں جا بیان انموذجی است، چوں ایں فقیر خوض در ترجمہ بدون

معاونت کسے و بدوں رجوع بکتابے کردہ است و در اوقاتِ مختلفہ باوجود اشتغال بال بسائر علوم محرر نمودہ احتمال دارد کہ در بعض مواضع وفا باایں التزامات متحقق نشدہ باشد یارانِ سعادت مند کہ آں قواعد را مستحضر داشتہ باشند بحکم اخوتِ دینی نصیحت را منظورِ نظر دارند و در اصلاحِ آں کوشند و لیصلحہ من جاد مقولا وصیتِ ایں فقیر لکاتبان ایں ترجمہ آنست کہ عبارتِ قرآن را بخطِ جلی و اعراب و حمرۃ از ترجمہ متمیز سازند و احتیاط کنند کہ در الفاظ مترجمہ تحریفی راہ نیابد و در مواضع اشتباہ کلامِ تام را بنقطہ حمرۃ از مابعد جدا نمایند و ترکیبِ اضافی و توصیفی را بکسرہ مضاف و موصوف معلّم سازند تا بر مبتدیاں روشن تر شود و اگر در ترجمہ لفظے کہ بنسبت مبتدیاں غریب می نماید یا تقریرے کہ بر اذہانِ صبیاں صعوبتی می نہد یافتہ شود. یارانِ سعادت مند بر حاشیہ کتاب معنی آں نویسند تا بر ہیچ فردے مشکل نشود

إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

قال العبد الضعیف ولی اللہ بن عبد الرحیم عفی عنہ قرأت القران کلہ من اولہ الی اخرہ بروایۃ حفص عن عاصم علی الصالح الثقۃ حاجی محمد فاضل السندی سنہ ۱۱۰۰ھ قال تلوتہ الی اخرہ بروایۃ حفص علی الشیخ عبدالخالق المتوفی شیخ القراء بمحروسۃ "دہلی" قال قرأت القرآن کلہ بالقرأت السبع علی الشیخ البقری والبقری تلابہا علی شیخ القراء بزمانہ الشیخ عبدالرحمن الیمنی وقرا الیمنی بہا علی والدہ الشیخ سجادۃ الیمنی وعلی الشہاب احمد بن عبدالحق السنباطی بتلاوتہ کذلک علی الشیخ السجادۃ المذکور وقراء الشیخ سجادۃ کذلک علی الشیخ ابی نصر الطہلاوی وقرأ الطہلاوی کذلک علی شیخ الاسلام زکریا بتلاوتہ علی برہان القلقلی والرضوان ابی النعیم العقبی وقرأ کل منہما علی امام القراء والمحدثین محرر الروایات والطرق ابی الخیر محمد بن محمد بن علی بن یوسف الجزری صاحب کتاب النشر ولہ طرق کثیرۃ اذکرہا فی النشر منہا سلسلۃ مختصۃ تسلسل التلاوۃ والقراءۃ ایضاً یطلبن من جہۃ صاحب التیسیر فلنقتصر ھھنا علی ھھنا تلک السلسلۃ قال الجزری قرأت التیسیر وقرأت بہ القران کلہ من اولہ الی اخرہ علی شیخی الامام الصالح العالم قاضی المسلمین ابی العباس احمد بن الشیخ الامام ابی عبد اللہ الحسین بن سلیمان بن فزارۃ الحنفی بدمشق المحروسۃ رحمہ اللہ قال لی قرأتہ وقرأت بہ القران علی والدی واخبرنی انہ قرأۃ وقرء بہ القران العظیم علی الشیخ الامام ابی محمد القاسم بن احمد بن الموفق العراقی قال قرأتہ وقرأت بہ علی المشائخ الائمۃ المقرئین ابی العباس احمد بن علی بن یحییٰ بن عون اللہ الحصار وابی عبداللہ محمد بن سعید بن محمد المرادی وأبی عبد اللہ محمد بن ایوب بن محمد بن نوح العافقی الاندلسیین قال کل منہم قرأتہ وقرأت بہ علی الشیخ امام ابی الحسن علی بن محمد بن ھذیل البلنسی قال قرأت وتلوت بہ علی ابی داؤد سلیمان بن نجاح قال قرأتہ وتلوت بہ علی مؤلفہ الامام أبی عمرو الدانی قال الجزری وھذا اعلی سند یوجد الیوم فی الدنیا متصلاً واختص ھذا الاسناد بتسلسل التلاوۃ والقرأۃ والسماع ومنی الی المؤلف کلہم علماء ائمۃ ضابطون قال الدانی فی کتاب التیسیر قرأت القران کلہ بروایۃ حفص علی ابی الحسن طاہر بن غلبون المقرئ قال قرأت بہا علی ابی الحسن علی بن محمد صالح الہاشمی الضریر المقرئ بالبصرۃ قال قرأت بہا علی ابی العباس احمد بن سہل الاشنانی قال قرأت بہا علی أبی محمد عبید بن الصباح قال قرأت علی حفص قال قرأت علی عاصم قال الدانی واخذ عاصم القران عن ابی عبد الرحمن بن عبید بن حبیب السلمی وعن زر بن حبیش اما ابو عبد الرحمن فعن عثمان بن عفان وعلی بن ابی طالب وابی بن کعب وزید بن ثابت وعبد اللہ بن مسعود عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم

تَمَّتْ هٰذِهِ الدِّيبَاجَة ایں نقل از ترجمہ و تفسیر فتح الرحمن قلمی کردہ شد و آں نسخہ در ۱۲۱۰ھ دوازدہ صد و دہ سال ہجری نوشتہ شدہ است وَآخِرُ دَعْوَانَا اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ

راقم الحروف:- غلام مصطفی غفرلہ

رموز اوقاف

م	علامۂ وقف لازم است، از ترک کردن آں در معنی خلل واقع میشود، لذا وقف نہایت ضروری است۔
ط	علامۂ وقف مطلق است، از اینجا نباید گذشت، بل احسن ہمیں است کہ در اینجا وقف کردہ از مابعد ابتدا کردہ شود۔
ج	علامۂ وقف جائز است، در اینجا وقف و وصل ہر دو جائز است امّا توقف نمودن بہتر، وقف نہ کردن ہم رواست۔
ز	علامۂ وقف مجوز است، در اینجا ہم سبب وقف موجود است وہم از وصل ولی علت وصل قوی تر و واضح تر است، بنابراں گذشتن بہتر است۔
ص	علامۂ وقف مرخص است، مُراد ازاں اینست کہ در اینجا تعلق باہمی دو چیز است لیکن از حیث معنی، ہر چیز حیثیت مستقل راہم داشتہ می باشد، قاعدۃً باید وصل خواندہ شود لیکن اگر قاری در قرأت ماندہ گردد، برائش وقف رخصت است۔
ق	علامۂ (قد قیل) و یا (قیل علیہ الوقف) می باشد، نزد بعض علماء در اینجا وقف کردن جائز است امّا ایں علامۂ (ق) بطرف ضعف وقف اشارہ می کند، وقف نہ کردن بہتر است۔
لا	علامۂ لا وقف علیہ (در اینجا وقف نیست) می باشد و اشارہ بایں است کہ قاری در اینجا ہرگز وقف نکند بعض علماء می گویند کہ اگر وقف واقع شود اعادۂ قرأت واجب می باشد اگر در سر آیۃ نباشد۔
قف	(۱) علامۂ یوقف علیہ (دریں مقام ایستادن است)۔ (۲) جائیکہ احتمال وصل نمودن از طرف قاری باشد، علامۂ (قف) (یعنی ایستادہ شو) نوشتہ می شود۔
سکتہ	بدون تنفس کمی ایستادہ شدن است، قاری در اینجا کمی مکث کند و نفس خود را قطع نہ کند۔
وقفہ	علامۂ سکتۂ دراز است، یعنی قاری نسبت بہ مدتِ تنفس کمتر وقف کند، در اصطلاح علم قرأت (سکتہ و وقفہ) قریب المعنی است امّا سکتہ بہ وصل و وقفہ بہ وقف قریب تر است۔
صلی	علامۂ (الوصل اولیٰ) است، یعنی وصل خواندن بہتر است۔
○	علامۂ آیۂ مطلق است، جائیکہ صرف ہمیں علامہ باشد وقف کردہ شود و اگر بالائی آں (لا) باشد، ترکِ وقف اولیٰ است اگر احتیاج وقف پیدا شود بنابر ماندگی مضائقہ نیست، در بین قاریہا ہمیں مشہور است کہ وقف نشود، اگر بدون لا کدام امر دیگر باشد ہماں علامہ معتبر شمردہ شود

تعداد الحروف وغیرها (کما قال القاری عبد العزیز ابن عبد الله فی بستان القرآن)

ا	۴۸۸۷۲	ذ	۴۶۹۷
ب	۱۱۲۲۸	ر	۱۱۷۹۳
ت	۱۱۹۹	ز	۱۵۹۰
ث	۱۲۷۶	س	۵۸۹۱
ج	۳۲۷۳	ش	۲۲۵۳
ح	۹۷۳	ص	۲۰۱۳
خ	۲۴۱۶	ض	۱۶۰۷
د	۵۶۴۲	ط	۱۲۷۴

ظ	۸۴۲	م	۲۶۵۳۵
ع	۹۲۲۰	ن	۲۶۵۶۰
غ	۲۲۰۸	و	۲۵۵۳۶
ف	۸۴۹۹	ه	۱۹۰۷۰
ق	۶۸۱۳	لا	۳۷۲۰
ک	۹۵۲۲	ء	۴۱۱۵
ل	۳۴۴۳۲	ی	۲۵۹۱۹

فهرس الالفات الزائدة (۲۹ مقامات)

العدد	الكلمة	الصفحة	السطر	السورة	الجزء	رکوع السورة
۱	افائن مات	۶۹	۴	۳	۴	۱۵
۲	لاْ الى الله	۷۱	۱۱	۳	۴	۱۷
۳	تبوْٓاْ	۱۱۳	۵	۵	۶	۵
۴	ملاْئه	۱۶۴	۱۱	۷	۹	۱۳
۵	لاْ اوضعوا	۱۹۵	۱۱	۹	۱۰	۷
۶	ملاْئه	۲۱۸	۷	۱۰	۱۱	۸
۷	ملاْئهم	۲۱۹	۳	۱۰	۱۱	۹
۸	ثمودا	۲۳۰	۱۱	۱۱	۱۲	۶
۹	ملاْئه	۲۳۳	۱۳	۱۱	۱۲	۹
۱۰	امم لتتلواْ	۲۵۴	۲	۱۳	۱۳	۴
۱۱	لن تدعواْ	۲۹۵	۹	۱۸	۱۵	۲
۱۲	لشاْئ	۲۹۷	۴	۱۸	۱۵	۴
۱۳	لکنّاْ	۲۹۹	۱	۱۸	۱۵	۵
۱۴	افائن مت	۳۲۵	۱۱	۲۱	۱۷	۳
۱۵	ملاْئه	۳۴۴	۲	۲۳	۱۸	۳
۱۶	ثمودا	۳۶۲	۶	۲۵	۱۹	۴
۱۷	لاْ اذبحنّه	۳۷۷	۱۰	۲۷	۱۹	۲
۱۸	ملاْئه	۳۸۸	۶	۲۸	۲۰	۴
۱۹	ثمودا	۴۰۰	۱	۲	۳۰	۴
۲۰	اتیتم من ربا لیربواْ	۴۰۷	۸	۳۰	۲۱	۴
۲۱	لاْ الى الجحيم	۴۴۸	۲	۳۷	۲۳	۲
۲۲	ملاْئه	۴۹۱	۱۳	۴۳	۲۵	۵
۲۳	ولکن لیبلواْ	۵۰۶	۵	۴۷	۲۶	۱
۲۴	نبلواْ	۵۰۹	۲	۴۷	۲۶	۴
۲۵	بئس الاْسم الفسوق	۵۱۵	۱۲	۴۹	۲۶	۲
۲۶	ثمودا	۵۲۷	۶	۵۳	۲۷	۳
۲۷	سلسلاْ	۵۷۹	۱۳	۷۶	۲۹	۱
۲۸	قواريراْ	۵۸۰	۸	۷۶	۲۹	۱
۲۹	قواريراْ من	۵۸۰	۹	۷۶	۲۹	۱

فہرس الاجزآء

سُوْرَةُ الْفَاتِحَةِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ سَبْعُ اٰيٰتٍ

سورهٔ فاتحه در مکه نازل شد وآں هفت آیات ست

سورهٔ فاتحه مکی و هفت آیه است

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز مے کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است ف۱

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱﴾ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿۲﴾

ستایش خدائراست پروردگار عالمها بخشاینده مهربان

همه ستایشها مر خدائراست آں خدائیکه پروردگار عالمیان است بے اندازه مهربان نهایت بارحم

مٰلِكِ يَوْمِ الدِّيْنِ ﴿۳﴾ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ

خداوند روز جزا ترای پرستیم واز تو

خداوند روز جزا است خاص ترامی پرستیم وخاص از تو

نَسْتَعِيْنُ ﴿۴﴾ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ﴿۵﴾

مدد می طلبیم بنما مارا راه راست

یاری میخواهیم بنما ما را راه راست

صِرَاطَ الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ﴿۶﴾ غَيْرِ

راه آنانکه اکرام کردهٔ برایشان بجز

راه کسانیکه انعام کردهٔ برایشان نه

الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّآلِّيْنَ ﴿۷﴾

آنانکه خشم گرفته شد برآنها و بجز گمراهان ف۲

آنانکه غضب کرده شده برایشان و نه گمراهان ف۵

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یعنی عالم انس وعالم جن وعالم ملائکه وعلی هذا القیاس ۱۲ فتح الرحمٰن

ف۲ مترجم گوید مراد از آنانکه اکرام کرده شد بر آنها چهار فرقه اند نبیین و صدیقین شهدا و صالحین ومراد از آنانکه خشم گرفته شد بر آنها یهود اند واز گمراهان نصاریٰ آمین قبول کن دعائے مارا ۱۲ فتح الرحمٰن

تفسیر عثمانی

ف۱ رحمٰن ورحیم هردو صیغهٔ مبالغه است اما در "رحمٰن" نسبت به "رحیم" مبالغه بیشتر است در این ترجمه تمام این دقائق رعایت شده۔

ف۵ خداوند این سورهٔ عظیم را بزبان بندگان خود فرمود تا بندگان ما چون ببارگاه ما تشرف حضور حاصل کنند از حضرت ما بدین سوال نیاز کنند. ازین است که این سوره را تعلیم المسئله نیز نامند و بدین مناسبت در خاتمهٔ فاتحه گفتن آمین سنت قرار داده شده کلمهٔ آمین از قرآن مجید خارج و معنی آن چنین است «الٰهی اجابت کن دعائے مارا» یعنی مارا به بندگانی که مقبول بارگاه تواند پیرسا(؟) از کسانیکه فرمان تو نمی برند دور گردان پس نیمهٔ اول سورهٔ فاتحه خداوند را ثنا وستایش و نیمهٔ دوم بندگان را دعا ونیاز ودرخواست۔ فائده۔ غیر المغضوب بدل الذین میباشد یا صفت او که این ترجمه مناسب آن ست

ع ۱

سُورَةُ الْبَقَرَةِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ مِائَتَانِ وَسِتٌّ وَثَمَانُونَ آيَةً وَأَرْبَعُونَ رُكُوعًا

سورهٔ بقره در مدینه نازل شد و آن دوصد و هشتاد و شش آیات و چهل رکوع است

سورهٔ بقره در مدینه فرود آمده دوصد و هشتاد و شش آیت و چهل رکوع است

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓمّٓ ① ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ ۛ فِيْهِ ۛ

این کتاب هیچ شبه نیست دران

ف۱ این کتاب نیست هیچ شکے دران ف۲

هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ② الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ

رهنماست پرهیزگاران را آنانکه ایمان می آرند

راهنماست ف۳ ترسندگان (پرهیزگاران) را آنانیکه ایمان دارند

بِالْغَيْبِ وَيُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ

به نادیده و برپا می دارند نماز را وازانچه ایشان را روزی داده ایم

بچیزهائے نادیده و درست برپا می دارند نماز را وازآنچه عطا کرده ایم ایشانرا

يُنْفِقُوْنَ ③ وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِمَا

خرچ میکنند و آنانکه ایمان می آرند بآنچه

خرچ میکنند و آنانیکه ایمان دارند به آنچه

أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ

فرود آورده شده بسوئے تو و آنچه فرود آورده شده پیش از تو

نازل شده بسوئے تو و آنچه نازل شده پیش از تو

ف۳ این جا تا پایان قرآن جواب "اهدنا الصراط المستقیم" است که از سوئے بندگان نیاز شده بود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ این حروف را مقطعات گویند معنائے اصلی آن کا دیگران پی برده نمی توانند بلکه رازی است درمیان خدا و پیغامبر وے صلی الله علیه وسلم که بنابر حکمت و مصلحتے آشکارش نکردند۔ آنچه از بعضے علماء در معنی آن منقول است خاص بقصد تمثیل و تنبیه و تسهیل می باشد نه اینکه ارادهٔ الٰهی چنین بوده است۔ کسانیکه این تعبیرات را رائے شخصی می پندارند و به تردید آن می پردازند اندیشه خود آنها اندیشه شخصی و تماما با تحقیق علماء منافی است ۱۲

ف۲ هیچ شبه نیست که قرآن کلام الٰهی و مندرجات آن همه راست و واقعی است اشتباه در کلام بدو طریق داخل می شود یا در خود کلام خطا و غلطی میباشد یا در ادراک سامع فساد و فتورے۔ در صورت نخست خود کلام محل ریب خواهد بود در صورت ثانی البته ادراک دانندهٔ آن این کلام حق و راست است اگرچه در نگاه کسانیکه نمی دانند بجهت فتور ادراک ایشان محل ریب معلوم گردد۔ در این آیه ریب صورت نخست نفی گردید و این شبه نیز منتفی شد که کافران قرآن را کلام خدا و سخن حق و راست نمیدانستند و در آن ریب و انکار داشتند پس نفی ریب چه معنی دارد۔ اشتباه صورت دوم پس ازین ذکر شده و ان کنتم فی ریب مما نزلنا الآیة

الٓمّٓ ۱ منزل ۱

وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ یُوْقِنُوْنَ ۝۴ اُولٰٓئِكَ عَلٰی هُدًی مِّنْ رَّبِّهِمْ ق وَ

وبآخرت ایشان یقین دارند ایشانند بر ہدایت از جانب پروردگار خویش و

وبہ آخرت ایشان یقین دارند آن گروہ (ستودہ) بر ہدایت اند از جانب پروردگار شان و

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝۵ اِنَّ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا سَوَآءٌ عَلَیْهِمْ

ایشانند رستگان ہر آئینہ آنانکہ کافر شدند برابر است بر ایشان

آن گروہ ایشانند رستگاران ہر آئینہ آنانیکہ کافر شدند برابر است بر ایشان

ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا یُؤْمِنُوْنَ ۝۶ خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰی قُلُوْبِهِمْ

کہ ترسانی ایشان را یا نہ ترسانی ایشان را ایمان نیارند مہر نہاد خدا بر دلہائے ایشان

کہ بترسانی ایشان را یا نہ ترسانی ایشان را ایمان نمی آرند مہر نہادہ است خدا بر دلہائے شان

وَعَلٰی سَمْعِهِمْ وَعَلٰٓی اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَّلَهُمْ عَذَابٌ عَظِیْمٌ ۝۷ ع

و بر شنوائی ایشان و بر چشمہائے ایشان پردہ ایست و ایشان راست عذاب بزرگ

و بر گوش ہائے شان و بر چشمان شان (یک نوع) پردہ است و ایشان راست عذاب بزرگ

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ یَّقُوْلُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْیَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِیْنَ ۝۸ ع ۱

واز مردمان کسے ہست کہ میگوید ایمان آوردیم بخدا و بروز بازپسین و نیستند ایشان مومنان

و (بعضے) از مردمان کسانے اند کہ میگویند ایمان آوردیم بخدا و بروز قیامت حال آنکہ نیستند ایشان مومنان

یُخٰدِعُوْنَ اللّٰهَ وَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا ۚ وَمَا یَخْدَعُوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَ

فریب میدہند خدا را و مومنان را و بحقیقت نمی فریبند مگر خود را و

فریب میکنند با خدا و باکسانے کہ ایمان آوردہ اند و نمی فریبند مگر نفسہائے خود را و

مَا یَشْعُرُوْنَ ۝۹ فِیْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ ۙ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا ۚ وَلَهُمْ

آگاہ نمی شوند در دل ایشان بیماری ست پس افزون داد بایشان خدا بیماری و ایشان راست

وقت نمی کنند (شعور ندارند) در دلہائے ایشان (یک نوع) بیماری ست پس افزود بایشان خدا بیماری را و ایشان راست

عَذَابٌ اَلِیْمٌ ۙ بِمَا كَانُوْا یَكْذِبُوْنَ ۝۱۰ وَاِذَا قِیْلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوْا

عذاب درد دہندہ بسبب آنکہ دروغ می گفتند و چون گفتہ شود ایشان را تباہ کاری بکنید

عذاب دردناک بہ سبب آنکہ دروغ مے گفتند و ہنگامے کہ گفتہ شود بایشان کہ فساد مکنید

فِی الْاَرْضِ ۙ قَالُوْٓا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُوْنَ ۝۱۱ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُوْنَ

در زمین گویند جز این نیست کہ ما اصلاح کاریم آگاہ شو بہ تحقیق ایشانند تباہ کاران

در زمین گویند جز این نیست کہ ما اصلاح کارانیم آگاہ باشید ہر آئینہ محض ایشانند فساد انگیزان

وَلٰكِنْ لَّا یَشْعُرُوْنَ ۝۱۲ وَاِذَا قِیْلَ لَهُمْ اٰمِنُوْا كَمَآ اٰمَنَ النَّاسُ قَالُوْٓا

ولیکن آگاہ نمی شوند و چون گفتہ شود ایشان را کہ ایمان آرید چنانکہ ایمان آوردند مردمان گویند

و مگر نمی دانند (شعور ندارند) و ہنگامے کہ گفتہ شود بایشان کہ ایمان بیاورید طوریکہ ایمان آوردہ مردم گویند

اَنُؤْمِنُ كَمَآ اٰمَنَ السُّفَهَآءُ ۭ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَآءُ وَلٰكِنْ لَّا یَعْلَمُوْنَ ۝۱۳

آیا ایمان آریم چنانچہ ایمان آوردند بیخردان آگاہ شو بتحقیق ایشانند بے خردان ولیکن نمی دانند

آیا ایمان بیاوریم طورے کہ ایمان آوردہ بیخرداں آگاہ باشید ہر آئینہ خاص ایشانند بیخردان و مگر نمی دانند

وَاِذَا لَقُوا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا قَالُوْٓا اٰمَنَّا ۚ وَاِذَا خَلَوْا اِلٰی شَیٰطِیْنِهِمْ ۙ

و وقتیکہ ملاقات می کنند با اہل ایمان گویند ایمان آوردہ ایم و چون تنہا شوند با شیاطین خود و

و ہنگامے کہ ملاقات کنند با مسلمانان گویند ایمان آوردیم و ہنگامے کہ تنہا شوند سوئے شیاطین شان

قَالُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ ۙ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُوْنَ ۝۱۴ اَللّٰهُ یَسْتَهْزِئُ بِهِمْ

گویند ہر آئینہ ما با شمائیم جز این نیست کہ ما تمسخر کنیم خدا تمسخر میکند با ایشان

گویند ہر آئینہ ما با شمائیم جز این نیست کہ ما استہزا کنندگانیم (بمسلمانان) ف۵ خدا جزائے استہزا میدہد بایشان ف۵

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی رئیسان خود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ از موافقت ظاہری ما با مسلمانان، موافقت حقیقی ما با ایشان استدلال نشود ما بہ آنہا استہزا می کنیم، سادہ لوحی شان را بمردمان آشکارا می سازیم گفتار ما مخالف کردار ماست اما مسلمانان از بیخردی بظواہر سخنان ما اعتماد می کنند و ما را مسلمان می پندارند بمال و فرزند ما تعرض نمی کنند، از مال غنیمت سہم می دہند۔ اولاد خود را بہ نکاح ما عقد می نمایند ما اسرار شان را کشف می کنیم آنہا از بے دانشی با این ہمہ از فریب و خداع ما آگاہ نمی شوند ۱۲

ف۵ چون خداوند مومنان را مامور ساخت کہ با منافقان مانند مسلمانان معاملہ کنند و بوجود آنہا و اموال آنہا مزاحمت نکنند منافقان بہ بیخردی خود از این حکم کاملاً مطمئن شدند و پنداشتند کہ بر منافع مسلمانان حقیقی تنہا باظہار زبانی نایل شدہ ایم۔ این رعایت منافقان را بمصیبت بزرگ مبتلا می کند و انجام شان نہایت خراب است انصاف کنید استہزای حقیقی عاید مسلمانان است یا بمنافقان؟ یا مفہوم استہزای الٰہی این ست کہ خدا جزائے این استہزا بمنافقان مے دہد ۱۲

وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ⑧ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا

و مهلت میدهد ایشان را در گمراهی خویش سرگشته شده ایشان آنکسانند که خریدند

و مهلت میدهد ایشان را در سرکشی شان حال آنکه متحیرند ایشان آن کسانند که خریدند

الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ⑨

گمراهی را عوض هدایت پس سود نیافت تجارت ایشان و راه یاب نشدند

گمراهی را عوض هدایت پس نکرد فائده تجارت شان و نبودند راه یافته گان

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ

داستان ایشان مانند داستان کسے ست که افروخت آتش را پس چون روشن کرد آتش حوالئی اورا

مثال ایشان چون مثال کسیست که افروخت آتش را پس چون روشن کرد آتش حوالی اورا

ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ⑩ صُمٌّ

دور ساخت خدا نور این گروه را و بگذاشت ایشان را در تاریکیها هیچ نه بینند کرانند گنگانند

دور کرد خدا روشنی آن ها را وگذاشت آن ها را در تاریکی ها که هیچ نمی بینند (ایشان) کرانند

بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ⑪ أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ

کورانند پس ایشان باز نمی گردند ف۱ یا داستان ایشان مانند باران بزرگ ست آمده از آسمان که باشد در وے

گنگند کورانند پس ایشان باز نمی گردند (از گمراهی) یا مثال آن ها مانند (اصحاب) باران شدید است که آمده باشد از آسمان در آن

ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ

تاریکیها و رعد و برق در می آرند انگشتان خود را در گوش خود بسبب

تاریکی ها و رعد و برق است می در آرند انگشتان خود را در گوش هائے خویش از

الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ ۚ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ⑫ يَكَادُ الْبَرْقُ

آوازهائے پر هول بترس مرگ و خدا احاطه کننده است کافران را نزدیک ست که برق

صاعقه ها از ترس مرگ و خدا احاطه کننده است به کافران ف۵ نزدیک است که برق

يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ ۖ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ

برباید چشمهائے ایشان را هرگاه روشنی دهد برق ایشان را راه روند دران روشنی و چون تاریکی دهد بر ایشان

رباید چشمان ایشان را هرگاه درخشد برق بایشان روند دران (روشنائی)، و هنگامے که تاریک شود راه بر ایشان

قَامُوا ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ

بایستند واگر خواستے خدا هر آئینه بروے شنوائی ایشان را و دیدهائے ایشان را هر آئینه خدا بر

بایستند واگر می خواست خدا هر آئینه می برد شنوائی ایشان را و بینائی ایشان را هر آئینه خدا بر

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ⑬ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَ

همه چیز توانا ست ف۲ اے مردمان بپرستید پروردگار خویش را آنکه آفرید شمارا و

هر چیز تواناست اے مردم بپرستید پروردگار تانرا آنکه آفرید شمارا و

الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ① الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ

کسانے راکه پیش از شما بوده اند تا در پناه شوید آنکه ساخت برائے شما زمین را

آن کسانے راکه پس از شما بودند تا شما بترسید (از خدا) آنکه ساخت برائے شما زمین را

فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ

بساطے و آسمان را سقفے و فرود آورد از آسمان آب پس بیرون آورد بسبب وے

بساطے و آسمان را سقفے و فرود آورد از آسمان آب را پس برآورد به آن

مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ②

از انواع میوه ها روزی برائے شما پس مقرر مکنید برائے خدا همتایان دانسته

از میوه ها روزی برائے شما پس مگردانید برائے خدا همتاها حال آنکه شما میدانید

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید حاصل مثل آنست که اعمال منافقان همه حبط شود چنانکه روشنی آن جماعه دور شد ۱۲

ف۲ مترجم گوید که حاصل مثل آن ست که منافقان در ظلمات نفسانی افتاده اند و چون مواعظ بلیغه شنوند فی الجمله ایشان را تنبیهی میشود و آن فائده نکند مانند مسافران که در شب تاریک و ابر حیران باشند و در برق دو سه قدم بروند و باز بایستند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این مثال دوم منافقان است ـ منافقان چون کسانی می باشند که در شب موحش و تاریک ابرهائے تیره و غلیظ فضا را پوشیده باشد. قطرات درشت و مسلسل باران پیهم فرو ریزد در میان امواج مدهش ظلمت رعد غریو افگند برق با فروغ خیره کن دهولناک خود بدرخشند و آنها از هول مرگ انگشتان خویش را در گوش نهند تا مبادا از شدت آواز قالب تهی کنند این ست حال منافقان که تکالیف و تهدیدات شرع را می شنوند. خواری و رسوائی خویش، را می دانند. ضیاع اغراض و مصالح دنیوی را تصور می کنند و از هر طرف کشاکش و اضطراب و پریشان شگفتی گرفتار می باشند و با وجود این می خواهند با تدابیر بیهوده از خویشتن حفاظت کنند. قدرت حق اوند متعال از هر طرف بر آن مستولیست از عذاب دردناک آن ابر سنگبار شده نتوانند ۱۲

ع ۲ ۱۲ ۲

وَاِنۡ كُنۡتُمۡ فِىۡ رَيۡبٍ مِّمَّا نَزَّلۡنَا عَلٰى عَبۡدِنَا فَاۡتُوۡا بِسُوۡرَةٍ مِّنۡ

و اگر هستید در شبه ازانچه فرود آوردیم بر بنده خود یعنی از قرآن پس بیارید یک سوره

و اگر هستید در شک از کلامے که ما فرو فرستادیم بر بندهٔ ما پس بیارید سورهٔ را

مِّثۡلِهٖ وَادۡعُوۡا شُهَدَآءَكُمۡ مِّنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ اِنۡ كُنۡتُمۡ صٰدِقِيۡنَ ﴿۲۳﴾

مانند آن و بخوانید مددگاران خودرا بجز خدا اگر هستید راست گو

مانند آن ف۵ و بخواهید مددگاران خودرا بجز خدا اگر هستید راستگویان ف۵

فَاِنۡ لَّمۡ تَفۡعَلُوۡا وَلَنۡ تَفۡعَلُوۡا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِىۡ وَقُوۡدُهَا النَّاسُ وَ

پس اگر نکردید و البته نتوانید کردن پس حذر کنید ازان آتش که آتش انگیز وے مردمان و

پس اگر (چنین) نکردید و هرگز کرده نمی توانید پس بترسید از آتشے که هیزم (آتش انگیز) آن مردم و

الۡحِجَارَةُ ۖۚ اُعِدَّتۡ لِلۡكٰفِرِيۡنَ ﴿۲۴﴾ وَبَشِّرِ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

سنگها باشند آماده کرده شده است برائے کافران و بشارت ده آنکسان را که ایمان آورده اند و کردند کارهائے شایسته

سنگ ها باشد آماده کرده شده برائے کافران و بشارت ده کسانے را که ایمان آوردند و کردند کارهائے شائسته

اَنَّ لَهُمۡ جَنّٰتٍ تَجۡرِىۡ مِنۡ تَحۡتِهَا الۡاَنۡهٰرُ ؕ كُلَّمَا رُزِقُوۡا مِنۡهَا مِنۡ

بآنکه ایشان راست بوستانها میرود زیر آن جویها هرگاه داده شوند ازانجا روزی از

هر آئینه آنهارا باغهاست که میرود از زیر (درختان) آن جوی ها هرگاه روزی داده شوند ازان از

ثَمَرَةٍ رِّزۡقًا ۙ قَالُوۡا هٰذَا الَّذِىۡ رُزِقۡنَا مِنۡ قَبۡلُ وَاُتُوۡا بِهٖ

قسم میوه گویند این همانست که داده شده بودیم پیش ازین و آورده شود بایشان آن روزی

میوه برائے خوراک گویند این همان است که روزی شده بود مارا پیش ازین و آورده شود بایشان میوه

مُتَشَابِهًا ؕ وَلَهُمۡ فِيۡهَاۤ اَزۡوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۙ وَّهُمۡ فِيۡهَا خٰلِدُوۡنَ ﴿۲۵﴾ اِنَّ

مانند یکدیگر ف۱ و ایشان راست درانجا زنان پاک کرده شده و ایشان درانجا جاویدند ف۲ هر آئینه

مانند یکدیگر۔ و ایشان راست درانجا زنان پاکیزه و ایشان در آنجا جاویدانند هر آئینه

اللّٰهَ لَا يَسۡتَحۡىٖۤ اَنۡ يَّضۡرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوۡضَةً فَمَا فَوۡقَهَا ؕ فَاَمَّا الَّذِيۡنَ

خدا شرم ندارد ازانکه بزند داستان پشه و بالاتر ازان اما آنانکه

خدا حیا نمی کند که بیان کند مثالے را پشه و بالاتر ازان پس اما کسانے که

اٰمَنُوۡا فَيَعۡلَمُوۡنَ اَنَّهُ الۡحَـقُّ مِنۡ رَّبِّهِمۡ ۚ وَاَمَّا الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا فَيَقُوۡلُوۡنَ

ایمان آورده اند میدانند که این داستان راست ست از پروردگار ایشان و اما آنانکه کافرند میگویند

ایمان آورده اند (پس) میدانند که هر آئینه این مثال حق است از جانب پروردگار آنها و اما کسانے که کافراند میگویند که

مَاذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا ۘ يُضِلُّ بِهٖ كَثِيۡرًا ۙ وَّيَهۡدِىۡ بِهٖ كَثِيۡرًا ؕ وَ

چه چیز خواسته است خدا باین داستان خدا گمراه میکند بسبب وے بسیارے را و هدایت میکند بسبب وے بسیارے را و

چه چیز اراده کرده خداوند باین مثال گمراه میکند باین مثال بسیارے را و راه می نماید باین مثال بسیارے را

مَا يُضِلُّ بِهٖۤ اِلَّا الۡفٰسِقِيۡنَ ۙ﴿۲۶﴾ الَّذِيۡنَ يَنۡقُضُوۡنَ عَهۡدَ اللّٰهِ مِنۡۢ

گمراه نمیکند بوے مگر بدکاران را آن فاسقان که می شکنند پیمان خدا

گمراه نمیکند باین مثال مگر فاسقان را آنانیکه می شکنند عهد خدا را

بَعۡدِ مِيۡثَاقِهٖ ۖ وَيَقۡطَعُوۡنَ مَاۤ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖۤ اَنۡ يُّوۡصَلَ وَيُفۡسِدُوۡنَ

بعد بستن آن و می برند آنچه خدا فرموده است پیوستن آن و تباهی می کنند

پس از استواری آن و قطع می کنند آنچه را امر کرده خدا به اتصال و پیوند آن و فساد میکنند

فِى الۡاَرۡضِ ؕ اُولٰٓـئِكَ هُمُ الۡخٰسِرُوۡنَ ﴿۲۷﴾ كَيۡفَ تَكۡفُرُوۡنَ بِاللّٰهِ وَ

به زمین ایشانند زیان کاران چگونه کافر شوید بخدا و

در زمین آن گروه ایشانند زیان کاران چگونه کافر میشوید بخدا حال آنکه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی غبار نقد مرغوب هیچ ساعت بخاطر ایشان نه نشیند والله اعلم ۱۲

ف۲ کافران چون ذکر ذباب وعنکبوت در قرآن شنیدند طعن کردند و گفتند که خدا تعالی بذکر این چیزهائے خسیس چه اراده کرده است این آیت نازل شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این سخن پیشتر ذکر شد که درین کلام مقدس علت اشتباه دو چیز شده میتواند ست۔ یا در خود آن کلام فتورے می بود که آنرا بذریعه "لاریب فیه" رفع کرده اند یا دیگرے بر حسب عناد، یا قصور ادراک خویش بقرآن اشتباه میداشت صورت ثانی نه تنها ممکن بلکه موجود بود برائے رفع آن طریق آسان و لطیفی بیان شد که اگر شما می پندارید که قرآن گفته انسان ست یک سوره بهمین فصاحت و بلاغت بقدر سه آیت برآرید اگر شما با همه فصاحت و بلاغت از سوره کوچکی عاجز شدید بدانید که قرآن کلام خداست نه گفتهٔ بنده۔ این آیت بر نبوت حضرت پیغامبر نیز دلیل است ۱۲

ف۶ اگر شما درین دعوائے خویش راستگو باشید که قرآن گفتهٔ بشر است از دانشمندان، شاعران فصحا و بلغائے که موجود اند (ما سوای خداوند) استمداد کرده سورهٔ کوچکی ساخته بیارید، یا این مطلب است که جز خداوند در پیشگاه معبودان خویش باگریه و خشوع دعا کنید تا درین امر صعب بشما مدد کنند ۱۲

كُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ۖ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ⑧

حال آنکہ بودید بے جان پس زندہ گردانید شمارا بعد ازاں بمیرا، شمارا باز زندہ گرداند شمارا باز بسوے وے گردانیدہ شوید

شما بودید مردگان پس گردانید شمارا باز بمیراند شمارا باز زندہ گرداند شمارا باز بسوئے او برگردانیدہ می شوید

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ق ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى

وے آنست کہ بیافرید برائے شما ہرچہ در زمین است ہمہ یکجا باز متوجہ شد بسوئے

آں ذاتیست کہ بیافرید برائے شما آنچہ در زمین است ہمہ را باز قصد کرد بسوئے

السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ⑨ وَإِذْ

آسمان پس راست کرد آں ہفت آسمان را و او بہمہ چیز دانا است و یاد کن چون

آسمان (پس)، برابر کرد آنہارا ہفت آسمان ہا و ذات او بہر چیز داناست و ہنگامے کہ

قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوا

گفت پروردگار تو بفرشتگان کہ من آفرینندہ ام در زمین جانشینے را گفتند

گفت پروردگار تو بہ فرشتگان کہ من آفرینندہ ام در زمین خلیفہ را گفتند کہ

أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ

آیا می آفرینی در زمین کسے راکہ تباہی کند در وے و خونریزی کند و ما تسبیح میکنیم

آیا می گردانی در زمین کسے راکہ فساد مے کند در آن و می ریزاند خون ہا را حالانکہ ما تسبیح میکنیم

بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۖ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ① وَ

بحمد تو و بپاکی اقرار میکنیم برائے تو فرمود ہر آئینہ من میدانم آنچہ شما نمیدانید و

بحمد تو و بپاکی یاد میکنیم مر ترا گفت ہر آئینہ من میدانم آنچہ را شما نمیدانید و

عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي

بیاموخت خدا آدم را نامہاے مخلوقات تمام آن باز پیش آورد آں چیزہا را بر فرشتگان پس گفت خبر دہید مرا

بیاموخت آدم را نام ہاے اشیاء را ہمہ باز پیش کرد آں اشیا را بر فرشتگان پس گفت خبر دہید مرا

بِأَسْمَاءِ هَٰؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ② قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا

بنامہاے این چیزہا اگر راست گو ہستید گفتند بپاکی یاد میکنیم ترا ہیچ دانش نیست مارا

بنام ہاے این چیزہا اگر ہستید راستگویان گفتند بپاکی یاد میکنیم ترا نیست ہیچ دانشے بما

إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا ۖ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ③ قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ

مگر آنچہ تو آموختی بما ہر آئینہ توئی دانا باحکمت فرمود اے آدم خبر دہ فرشتگان را

مگر آنچہ تو آموختی مارا ہر آئینہ تو توئی دانا باحکمت گفت اے آدم خبر دہ فرشتگان را

بِأَسْمَائِهِمْ ۖ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي

بنامہاے اینہا پس چون خبر داد ایشانرا بنامہاے اینہا فرمود آیا نہ گفتہ بودم شمارا کہ ہر آئینہ من میدانم

بنام ہاے آنہا پس چون خبر داد ایشان را بنام ہاے ایشان گفت آیا نگفتہ بودم بشما کہ ہر آئینہ من میدانم

أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ

پنہان آسمان ہا و زمین و میدانم آنچہ آشکارا می کنید و آنچہ

چیزہاے نہانی آسمان ہا و زمین را و میدانم آنچہ را آشکار میکنید و آنچہ را شما

تَكْتُمُونَ ④ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا

پوشیدہ میداشتید و چون گفتیم بفرشتگان سجدہ کنید آدم را پس سجدہ کردند مگر

می پوشانید و چون گفتیم بہ فرشتگان کہ سجدہ کنید بہ آدم پس ہمہ سجدہ کردند مگر

إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ⑤ وَقُلْنَا يَا آدَمُ

ابلیس قبول نکرد و سرکشی نمود و گشت از کافران و گفتیم اے آدم

ابلیس لمہ نہ پذیرفت و سر باز زد و بود از کافران و گفتیم اے آدم

تفسیر عثمانی

۵ہنگامیکہ خلافت بہ آدم ۴ مسلم گردید فرشتگان و جنیان مامور شدند تا بسوئے او سجدہ نمایند و او را قبلہ سجود خویش قرار دہند بآئین شاہان کہ در آغاز نصب ولیعہد ارکان دولت را بتقدیم ہدایات مامور سازند تا احدی را مجال تمرد نماند۔ فرشتگان سجدہ کردند مگر ابلیس۔ وی اصلاً جن بود یا ملائک آمیزش تمام داشت علت نافرمانی ابلیس را چنین توضیح میدہند جنیان چندین ہزار سال بزمین تصرف داشتند و گاہے بر آسمان نیز سیر میکردند در اثر خونریزی و فساد ایشان خداوند فرشتگان را امر کرد کہ بعضے آنہا را بقتل رسانند و برخی را در جزیرہ ہا۔ در صحرا ہا۔ در کوہا منتشر سازند ابلیس در میان جنیان مردے عابد و پارسا بود و بمفاسد جنیان اظہار علاقہ مندی نمیکرد، بسفارش فرشتگان محفوظ ماند و در میان ایشان سکونت میکرد و در طمع افتاد کہ بجائے جنیان مطرود۔ تصرف زمین بوے گذاشتہ شود در عبادت میکوشید و ہمیشہ در ہوای خلافت زمین بود۔ چون حکم خدا بخلافت آدم قرار یافت ابلیس مایوس شد در اتلاف عبادت ریائی خویش و فرط حسد آنچہ توانست انجام داد و ملعون جاوید گردید۔

ع ٣ — ٩ — ٣

اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا ص وَ

بمان تو و زوجۂ تو در بهشت و بخورید از بهشت خوردن بسیار هر جا که خواهید و

ساکن شو تو و زوجۂ تو در بهشت و بخورید از بهشت خوردن زیاد هر جا که خواهید و

لَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُوْنَا مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۶﴾ فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطٰنُ

نزدیک مشوید بایں درخت که خواهید شد از گناهگاران پس بلغزانید هر دو را شیطان

نزدیک مشوید بایں درخت (پس) می شوید از ظالمان پس بلغزانید هر دو را شیطان

عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيْهِ ص وَقُلْنَا اهْبِطُوْا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ج

از آنجا پس برآورد ایشان را از آن نعمتها که بودند دران و فرمودیم فرود روید بعض شما دشمن باشد بعضے را

از آنجا پس برآورد ایشان را ازاں نعمتهائیکه بودند دراں و گفتیم فرود روید بعضے تان بعضے را دشمن می باشد

وَلَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَّمَتَاعٌ اِلٰى حِيْنٍ ﴿۷﴾ فَتَلَقّٰٓى اٰدَمُ مِنْ

و شما را هست در زمین آرام گاه و بهره مندی تا مدتے پس فرا گرفت آدم از

و شما راست در زمین آرام گاه و بهره مندی تا مدتے پس یاد گرفت آدم از

رَّبِّهٖ كَلِمٰتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ط اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿۸﴾ قُلْنَا

پروردگار خود سخنے چند پس باز گشت خدا بمهربانی بروے هر آئینه او ست باز گردنده مهربان ف۱ فرمودیم

پروردگار خویش سخنے چند (پس) قبول کرد خدا توبه او را هر آئینه او ست پذیرنده توبه مهربان ف۵ گفتیم

اهْبِطُوْا مِنْهَا جَمِيْعًا ج فَاِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ مِّنِّىْ هُدًى فَمَنْ تَبِعَ

فرود روید از آنجا همه شما پس اگر بیاید بشما از من هدایتے پس هر که پیروی کرد

فرود آئید ازین جا همهٔ شا ف۵ پس اگر بیاید شما را از طرف من هدایتے "پس" هر که پیروی کرد

هُدَاىَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿۹﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَ

هدایت مرا هیچ ترس نیست بر آن جماعه و نه ایشان اندوه خورند و کسانیکه نگرویدند و

هدایت مرا پس ترسی نیست برایشان و نه ایشان اندوهگین شوند و کسانیکه کافر شدند و

كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ج هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۱۰﴾ يٰبَنِىٓ

دروغ داشتند آیتهائے ما را ایشان اند باشندگان دوزخ ایشان دران جا جاویدند ف۲ اے فرزندان

تکذیب کردند آیات ما را آن گروه اهل آتش اند ایشان دران همیشه می باشند اے فرزندان

اِسْرَآءِيْلَ اذْكُرُوْا نِعْمَتِىَ الَّتِىْٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَوْفُوْا بِعَهْدِىْٓ

یعقوب یاد کنید آن نعمت مرا که ارزانی داشتم برشما و وفا کنید پیمان مرا

اسرائیل یاد آرید آن نعمت مرا که انعام کردم برشما و وفا کنید به عهد من

اُوْفِ بِعَهْدِكُمْ ج وَاِيَّاىَ فَارْهَبُوْنِ ﴿۱﴾ وَاٰمِنُوْا بِمَآ اَنْزَلْتُ

تا وفا کنم پیمان شما را و از من بترسید و ایمان آرید بانچه فرود آورده ام

تا وفا کنم به عهد شما و خاص از من بترسید (نه از زوال منافع دنیا) و ایمان بیاورید به آنچه نازل کرده ام

مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُوْنُوْٓا اَوَّلَ كَافِرٍۢ بِهٖ ص وَلَا تَشْتَرُوْا بِاٰيٰتِىْ

باور کننده آنچه بشماست و مباشید نخستین منکر او و مستانید عوض آیتهائے من

تصدیق کننده است آنچه را با شماست و مباشید شما نخستین کافر به آن و مگیرید به آیات من

ثَمَنًا قَلِيْلًا ز وَّاِيَّاىَ فَاتَّقُوْنِ ﴿۲﴾ وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَ

بهائے اندک را و از من حذر کنید و غلط مکنید راست را با ناراست و

بهائے اندک و خاص از من بترسید و میامیزید حق را به باطل و

تَكْتُمُوا الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۳﴾ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ

پنهان مکنید راست را دانسته و برپا دارید نماز را و بدهید زکوٰة را

پنهان مکنید راستی را حال آنکه شما میدانید و برپا دارید نماز را و بدهید زکوٰة را

فتح الرحمٰن

ف۱ و آن کلمات این است ربنا ظلمنا انفسنا وان لم تغفر لنا وترحمنا لنکونن من الخاسرین - والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید خدا تعالیٰ بنی اسرائیل را نعمتهائی خود یاد داد و معجزه ها که درین قوم ظاهر شده بود ذکر فرمود آنگاه شبهات و هفوات ایشان را رد کرد بدلائل و این قصه ممتد است تا قوله تعالیٰ واذ ابتلٰی ابراهیم ربه ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ وقتیکه آدم عتاب خدا را شنید از بهشت برآمده بندامت و انفعال گریستن گرفت و بزاری مشغول شد خداوند از راه مهربانی کلماتے چند بالهام والقا او را آموخت باین وسیله توبهٔ آدم اجابت گردید کلمات این است "ربنا ظلمنا انفسنا" الآیه ۱۲

ع ۴ / ۱۰ / ۴

ف۶ خداوند توبهٔ آدم را پذیرفت ولی مجدداً امر نداد که در بهشت باز گردد بلکه را که درباره سکونت او در زمین نفاذ یافته بود همچنان الاجرا قرار داد - مقتضائے حکمت و مصلحت نیز چنین بود چه واضح است که آدم به غرض خلافت زمین آفریده شده بود نه بجهت سکونت بهشت خداوند فرمود سکونت دنیا بندگان مطیع را بجائے زیان سود و هر دو دوزخ برائے کسانیست که از اطاعت خدا سرباز می زنند و دنیا برائے امتیاز و امتحان این دو عنصر متضاد، شایسته است ۱۲

وَارْكَعُوا مَعَ الرّٰكِعِينَ ﴿٤﴾ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ

و نماز گذارید با نماز گذارندگان آیا می فرمائید مردمان را به نیکوکاری و فراموش میکنید

و نماز گذارید با نماز گذاران آیا امر میکنید مردم را به نیکوئی و فراموش میکنید

أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتٰبَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥﴾ وَاسْتَعِينُوا

خویشتن را و شما میخوانید کتاب یعنی توریت آیا نمی فهمید و مدد طلبید

نفسهای خود را حال آنکه شما میخوانید کتاب را چرا پس نفکر نمی کنید (عمل زشت خود را) و مدد بخواهید

بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخٰشِعِينَ ﴿٦﴾ الَّذِينَ

بشکیبائی و نماز و هر آئینه نماز دشوار است مگر بر فروتنی کنندگان آنانکه

بصبر و نماز و هر آئینه نماز البته گران است مگر بر فروتنانی که

يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلٰقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رٰجِعُونَ ﴿٧﴾ يٰبَنِي إِسْرٰٓءِيلَ

میدانند که ایشان ملاقات خواهند کرد با پروردگار خویش و آنکه ایشان بسوئے وے باز خواهند گشت اے فرزندان یعقوب

یقین دارند که هر آئینه ایشان ملاقات کنندگان پروردگار خودند و هر آئینه ایشان بسوئے او باز گردندگان ای بنی اسرائیل (فرزندان یعقوب)

اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى

یاد کنید آن نعمت مرا که ارزانی داشته ام بر شما و آنکه فضل دادم شما را بر

یاد کنید نعمت مرا آنکه انعام کردم بر شما و هر آئینه من برتری دادم شما را بر

الْعٰلَمِينَ ﴿١﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا

همه عالمها و حذر کنید از آن روز که کفایت نه کند هیچکس از کس چیزے را و

عالمیان (آن زمان) و بترسید از روزے که کفایت نه کند هیچکس از هیچ کس چیزے را و پذیرفته نشود

يُقْبَلُ مِنْهَا شَفٰعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٢﴾ وَإِذْ

پذیرفته نشود از هیچ کس شفاعت و گرفته نشود هیچ کسے عوض و نه ایشان یاری داده شوند یاد کنید نعمت من آن وقت

از او شفاعت و گرفته نشود از او عوض (فدیه) و نه ایشان یاری داده شوند و یاد کنید وقتے را که

نَجَّيْنٰكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ

که رهانیدیم شما را از کسان فرعون میرسانیدند بشما سخت ترین عذاب ذبح میکردند

نجات دادیم شما را از کسان فرعون که می چشانیدند شما بدترین عذاب ذبح میکردند

أَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِنْ رَبِّكُمْ

پسران شما را و زنده میگذاشتند دختران شما را و درین کار آزمائشے بزرگ بود از پروردگار

پسران شما را و زنده میگذاشتند زنان (دختران) شما را و درین کار آزمائشے بود از رب شما

عَظِيمٌ ﴿٣﴾ وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنٰكُمْ وَأَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ وَ

شما و آن وقت شگافتیم برائے شما دریا را پس خلاص کردیم شما را و غرق ساختیم کسان فرعون را و

بزرگ و یاد کنید وقتے را که شگافتیم بسبب شما دریا را باز نجات دادیم شما را و غرق کردیم اتباع فرعون را و

أَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٤﴾ وَإِذْ وٰعَدْنَا مُوسٰٓى أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ

شما میدیدید و آن وقت که میعاد مقرر کردیم با موسی چهل شب پس گرفتید

شما میدیدید و یاد کنید وقتے را که وعده دادیم با موسی چهل شب را بعد گرفتید شما

الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظٰلِمُونَ ﴿٥﴾ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ

گوساله را پس از رفتن موسی و شما ستمگار بودید پس درگذرانیدیم از شما بعد

گوساله را (معبود) پس از موسی حال آنکه شما ستمگار بودید پس عفو کردیم از شما بعد از

ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾ وَإِذْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتٰبَ وَالْفُرْقَانَ

ازین تا بود که سپاسداری کنید و آن وقت که دادیم موسی را کتاب و حجت

آن تا شما شکر کنید و یاد کنید هنگامے که دادیم بموسی کتاب و حجت جدا کننده حق از باطل

داخل عمل شویم این آیه کریمه برائے هر دو جانبه خط بطلان میکشد، مطلب - واعظ آنچه موعظه میکند خود بران عمل نماید نه اینکه فاسق کسے موعظه نکند ۱۲

نفح الرحمن

۱ یعنی در جمیع حاجات و مصائب واللہ اعلم ۱۲

۲ یعنی عالمیان آن زمان ۱۲

۳ مترجم گوید سبب کشتن پسران آن بود که کاهنان فرعون را خبر داده بودند که در بنی اسرائیل پسرے پیدا شود که باعث برافتادن پادشاهی او گردد ۱۲

۴ مترجم گوید که خدا موسی علیه السلام را وعده داد که چهل شب در طور معتکف شود تا توریت عطا فرمائیم درین مدت بنی اسرائیل باغواے سامری گوساله پرستی اختیار کردند خدائے تعالی بعد عود موسی حکم فرمود که بعض ایشان بعض را بکشند و این توبه ایشان ست ۱۲

۵ یعنی معبود ساختید ۱۲

تفسیر عثمانی

۶ بعض علمائے یهود بهار نے تخریج میرسانند که دین اسلام را خوب پیروان خویش بخوبی ستایش کنند ولی خود ایمان نیاوردند درینجا مواقع علمائے یهود بلکه اکثر مردمان ظاهر بین در این اشتباه بودند که چون مادر تعلیم احکام شریعت تقصیر نمیکنیم و بر رو ئے حق پرده نمی افگنیم پابندی در احکام شریعت ضرورت نے باقی نماند و بدبنای الدال بالخیر کفاعله در صورتیکه مردم اعمال شرع را در اثر هدایات ما بجامی آرند آن اعمال از آن ما ست و چه ضرور است که خود

لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ۝۷ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ

تا بود کہ راہ یابید و آں وقت کہ گفت موسیٰ قوم خود را اے قوم من ہر آئینہ شما ستم کردید

تا شما راہ راست را بیابید و ہنگامے کہ گفت موسیٰ قوم خود را (کسانے را کہ بگوسالہ سجدہ نمودند) اے قوم ہر آئینہ شما زیان رسانیدید

اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوْبُوْٓا اِلٰى بَارِىِٕكُمْ فَاقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ذٰلِكُمْ

بر خویشتن بخدا گرفتن گوسالہ پس باز آئید بسوئے آفریدگار خود بکشید خویشتن را این

بر نفسہائے خویش بخدا گرفتن شما گوسالہ را (بخدائی) پس توبہ کنید بسوئے آفرینندۂ خویش پس بکشید نفس ہائے خود را این

خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِىِٕكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ۝۸ وَ

بہتر است شما را نزدیک آفریدگار شما پس خدا باز گشت بمہربانی بر شما ہر آئینہ اوست باز گردندہ مہربان ف۱ و

بہتر است برائے شما نزد آفرینندۂ تان پس باز گشت خدا بمہربانی بر شما ہر آئینہ اوست بسیار توبہ پذیر بنہایت مہربان و

اِذْ قُلْتُمْ يٰمُوْسٰى لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْكُمُ

آن وقت کہ گفتید اے موسیٰ ہرگز باور نداریم ترا تا آنکہ بہ بینیم خدا را آشکارا پس گرفت شما را

یاد کنید وقتے را کہ گفتید اے موسیٰ ہرگز ایمان نیاوریم بتو تا آنکہ بہ بینیم خدا را آشکارا پس گرفت شما را

الصّٰعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ۝۹ ثُمَّ بَعَثْنٰكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ

صاعقہ و شما میدیدید باز زندہ گردانیدیم شما را پس از مردن شما تا شما

صاعقہ و شما میدیدید باز برانگیختیم شما را پس از مردن تان تا شما

تَشْكُرُوْنَ ۝۱۰ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى

شکر گزاری کنید ف۲ و سایبان ساختیم بر شما ابر را و فرود آوردیم بر شما من و سلویٰ را گفتیم

شکر گزارید و سایہ بان ساختیم بر شما ابر را و فرود فرستادیم بر شما من و سلویٰ را

كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ وَمَا ظَلَمُوْنَا وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ

بخورید از پاکیزہ ہائے آنچہ دادیم شما را و ایشان ستم نہ کردند بر ما و لیکن بر خویشتن

بخورید از پاکیزہ چیزہائے کہ دادیم بشما و ظلم نکردند بر ما و لاکن بودند کہ بر نفس ہائے خویش

يَظْلِمُوْنَ ۝۱۱ وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوْا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوْا مِنْهَا حَيْثُ

ستم میکردند و آں وقت کہ گفتیم در آئید درین دیہ ف۳ پس بخورید از انجا بافراغی

ظلم میکردند و (یاد کنید) ہنگامے را کہ گفتیم داخل شوید درین دہ پس بخورید ازان ہر جا کہ

شِئْتُمْ رَغَدًا وَّادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَّقُوْلُوْا حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ

ہر جا کہ خواہید خوردنی گوارندہ و در آئید بدروازہ سجدہ کنان و بگوئید سوال ما آمرزش است تا بیامرزیم شما را

خواہید خوردنی (فراخ) فارغ و در آئید بدروازہ سجدہ کنان و گوئید بخش تا بیامرزیم بر شما

خَطٰيٰكُمْ وَسَنَزِيْدُ الْمُحْسِنِيْنَ ۝۱۲ فَبَدَّلَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا قَوْلًا

گناہان شما و زیادہ خواہیم داد نیکوکاران را پس بدل کردند کسانیکہ ستمگار بودند سخنے

گناہان شما را و زود است کہ بسیار دہیم نکوکاران را پس بدل کردند کسانیکہ ستم کردند سخن را

غَيْرَ الَّذِىْ قِيْلَ لَهُمْ فَاَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا رِجْزًا مِّنَ السَّمَآءِ

بجز آنچہ فرمودہ شد ایشان را ف۴ پس فرود آوردیم بر آن ستمگاران عذابے از آسمان

بغیر آنچہ گفتہ شد برائے شان پس فرو فرستادیم بر آنانیکہ ستم کردند عذابے از آسمان

بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ۝۱۳ وَاِذِ اسْتَسْقٰى مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ فَقُلْنَا اضْرِبْ

بسبب بدکار بودن ایشان و آنوقت کہ آب خواست موسیٰ برائے قوم خود پس گفتیم بزن

بسبب فسقے کہ میکردند چون آب خواست موسیٰ برائے قوم خود پس گفتیم بزن

بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ

بعصائے خود سنگ را پس رواں شد از سنگ دوازدہ چشمہ بدانست ہر

بعصائے خود سنگ را پس روان شد ازان دوازدہ چشمہ ف۵ ہر آئینہ دانست ہر

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید موسیٰ علیہ السلام ہفتاد کس را از بنی اسرائیل با خود برد تا بادے کلام الٰہی استماع نمایند ایشان بعد از شنیدن خواہان رویت شدند و در طلب آن پا از حد ادب بیرون نہادند خدائے تعالیٰ آن ہمہ را بصاعقہ بسوخت و باز بدعائے موسیٰ زندہ ساخت آیات باین قصہ است این آیت

ف۲ بنی اسرائیل مامور شدند بجہاد عمالقہ و ایشان دران باب تغافل کردند پس معاقب شدند باُفتادن در بیابان چہل سال و آنجا چون آب و طعام و خیمہا مفقود شد خدائے تعالیٰ بدعائے موسیٰ علیہ السلام من و سلویٰ نازل ساخت و از سنگے دوازدہ چشمہ روان کرد و ابر را سائبان گردانید قدر این نعمتہا نشناختند و کفران نعمت کردند اشارت بدین قصہ است این آیت ۱۲

ف۳ یعنی دیہ کہ دران زمان حضرت موسیٰ فتح شدہ بود ۱۲

ف۴ یعنی بجائے حطۃ حنطۃ گفتند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این نیز ہماں واقعہ صحراست ہنگامیکہ آب نرسید از ضرب عصا بر سنگ دوازدہ چشمہ رواں شد بنی اسرائیل بر دوازدہ قبیلہ منقسم و تعداد نفوس قبیلہا مختلف بود علامت معرفت ہر چشمہ اندوے موافقت کمی و بیشی نفوس بود یا بر اساس اختلاف اطراف سنگ کوتاہ نظرانی کہ ازین معجزات با بہرہ انکاری آنند میتند آنچہ خلاف آورند و چہ عجب کہ مقناطیس آہن را جذب میکند چہ دور است کہ سنگ آب را جذب و جاری سازد ۱۲

أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ۖ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِن رِّزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ

قوم آب خورد خود را ف۱ گفتیم بخورید و بنوشید از روزی خدا و فساد مکنید در زمین

قوم آب خور خود را بخورید و بنوشید از رزق الله و از حد مگذرید در زمین

مُفْسِدِينَ ﴿۱﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَن نَّصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ

تباهی کنان و آن وقت که گفتید اے موسیٰ هرگز شکیبائی نکنیم بر یک طعام

تباه کاران و چون گفتید اے موسیٰ هرگز سیر نخواهیم کرد بر یک نوع طعام

فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنبِتُ الْأَرْضُ مِن بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا

پس بطلب برائے ما از پروردگار خود تا بیرون آرد برائے ما از آن جنس که میرویاندش زمین از ترهٔ وے و بادرنگ وے و

پس بخواه برائے ما از رب خود که بیرون آرد برائے ما از آن چیزے که میرویاند زمین از سبزی جات آن و تره بادرنگ آن و

وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ۖ قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ

گندم وے و عدس وے و پیاز وے گفت موسیٰ آیا بدل میکنید آنچه وے فروتر است

گندم آن و عدس آن و پیاز آن گفت موسیٰ آیا به بدل میگیرید چیزے را که ادنا است

بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ ۚ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ ۗ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ

بآنچه وے بهتر است فرود آئید بشهرے پس هر آئینه باشد شمارا آنچه خواستید و زده شد ف۲ بر ایشان

بچیزے که بهتر است پایان شوید بشهرے پس هر آئینه باشد مر شمارا آنچه خواستید و لازم شده بر ایشان

الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ ۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا

خواری و بے نوائی و بازگشتند بخشمے از خدا این بسبب آنست که باور

خواری و ناداری و بازگشتند بغضبے از الله ع۵ این ذلت و مسکنت بسبب آن است که ایشان

يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ ذَٰلِكَ بِمَا

نمی داشتند آیتهائے خدا را و می کشتند پیغامبران را بناحق این بسبب

باور نمی داشتند آیات خدارا و می کشتند پیغمبران را بناحق این بسبب آنکه

عَصَوا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿۲﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَ

گناه کردن ایشان است و آنکه از حد در میگذشتند هر آئینه آنانکه مسلمان شدند و آنانکه یهود شدند و

گناه می کردند و بودند که از حد می گذشتند ع۶ هر آئینه آنانکه (بزبان) ایمان آوردند و آنانکه یهود شدند و

النَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا

ترسایان و بے دینان هر که از ایشان ایمان آرد بخدا و بروز بازپسین و کرد کار شائسته

نصارا و صابی ها هر که از ایشان ایمان آورد بخدا و روز قیامت و کرد کار شائسته

فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۱﴾ وَ

پس ایشان راست مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان و نه ترس بود بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند ف۳ و

پس ایشان راست ثواب شان نزد پروردگار شان و نیست ترسی بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند و

إِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَ

آن وقت که گرفتیم پیمان شمارا و برداشتیم بالائے شما طور را گفتیم بگیرید آنچه داده ایم شمارا باستواری ف۴ و

هنگامے که گرفتیم عهد شمارا و بلند کردیم بالائے شما کوه طور را بگیرید آنچه دادیم شمارا به کوشش و

اذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۲﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُم مِّن بَعْدِ ذَٰلِكَ ۖ

یاد دارید آنچه در آنست تا بود که در پناه شوید باز رو گردانیدید بعد از این

یاد آرید آنچه در آن ست تا شما بترسید پس روئے گردانیدید بعد ازین میثاق

فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنتُم مِّنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۳﴾ وَلَقَدْ

پس اگر نبودے بخشائش خدا بر شما و مهربانی او هر آئینه می شدید از زیان کاران و هر آئینه

پس اگر نمی بود فضل خدا بر شما و مهربانی او هر آئینه می بودید از تباه شوندگان (زیان کاران) و هر آئینه بتحقیق

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بنی اسرائیل دوازده قبیله بودند برائے هر قبیله یک چشمه معین شد والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی فرود آورده شد ۱۲

ف۳ حاصل معنی آیت آنکه آدمی در اصل از هر فرقه که باشد چون ایمان آورد از اهل نجات بود خصوصیت فرقه معتبر نیست ۱۲

ف۴ یعنی احکام توریت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ ذلت این است که یهود همیشه رعیت و محکوم مسلمان و نصاری می باشند چه اگر مال و ثروت دارند نعمت حاکمیت و سلطنت اسباب سرافرازی بختیاریست یهود چون ازین نعمت بزرگ محروم اند ثروت فراوان آنها سودے نبخشد مسکنت آن ست که یهود محتاج و فقیر میباشند و از آنها کسانیکه بثروت داشته باشند از ترس حکام وغیره خود را نیازمند و محتاج نشان میدهند و چون حریص و بخیلند از بینوایان خوار ترند این قضیه چه قدر است است که توانگری بدل است نه بمال بنابراین باوصف ثروت و توانگری بے نوا ماندند و از عظمت و عزتے که خداوند بآنها ارزانی داشته بود برآمده بخشم و غضبش گرفتار گردیدند ۱۲

ع۶ مایهٔ خواری و بے نوائی و خشم الٰهی بر یهود آن بود که کافر شدند و پیغمبران را کشتند باعث بر کفر و قتل، سرباز زدن از اوامر و نواهی خدا و برآمدن از حدود شرع بود ۱۲

ع ۷ ۲ ۷

عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً

دانسته آید آں کسانرا که از حد درگذشتند از شما در شنبه ف۱ پس گفتیم ایشان را بوزنه شوید

دانسته کسانے که تجاوز کردند از شما در روز شنبه پس گفتیم ایشان را باشید بوزینگان

خَاسِئِينَ ﴿۶۵﴾ فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً

خوار شده پس ساختیم این قصه را عبرتے برائے آن قوم که پیش آں دیه بودند ف۲ وآن قوم که پس از ایشان آیند و پندے

ذلیل ۵۷ پس گردانیدیم این واقعه را عبرت برائے آن قوم که پیش ایشان حاضر بودند وآن قومیکه پس از ایشان آیند و پندے

لِلْمُتَّقِينَ ﴿۶۶﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا

پرهیزگاران را ف۳ وآں وقت که گفت موسیٰ بقوم خود هرآئینه خدا می فرماید شمارا بکشتن

برائے پرهیزگاران ویاد کنید هنگامے راکه گفت موسیٰ بقوم خویش هرآئینه خدا میفرماید شمارا که ذبح کنید

بَقَرَةً ۖ قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا ۖ قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ

گاوے گفتند آیا مارا مسخره می گیری گفت پناه می گیرم بخدا ازانکه باشم از

گاوے را گفتند مارا استهزا می نمائی گفت پناه می برم به خدا که باشم من از

الْجَاهِلِينَ ﴿۶۷﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ ۚ قَالَ إِنَّهُ

نادانان گفتند سوال کن برائے ما از پروردگار خود تا بیان کند برائے ما چیست آن گاؤ گفت هرآئینه خدا

جهلاء گفتند سوال کن بما از پروردگار خود تا بیان کند بما که آن گاؤ چه گونه است گفت هرآئینه خدا

يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَٰلِكَ ۖ فَافْعَلُوا

می فرماید که هرآئینه وے گاوے است نه پیر و نه ناز امیانه است درمیان این و آن پس بکنید

میگوید هرآئینه آن گاویست نه پیر و نه نورسیده میانه است درمیان پیری و جوانی پس بجا آرید

مَا تُؤْمَرُونَ ﴿۶۸﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا ۚ قَالَ إِنَّهُ

آنچه فرموده شدید گفتند سوال کن برائے ما از پروردگار خود تا بیان کند برائے چیست رنگ آن گاؤ گفت هرآئینه خدا

آنچه را مامور شدید (گاو را ذبح کنید) گفتند سوال کن برائے ما از پروردگار خود تا بیان کند برائے ما که چگونه است رنگ آن گفت هرآئینه

يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ ﴿۶۹﴾ قَالُوا

میفرماید که وے گاویست زرد نیک زرد است رنگ آں خوش میکند بینندگان را گفتند

خداوند میگوید هرآئینه آن گاوے ست زرد و تیز است در زردی رنگ آن مسرور می سازد بینندگان را گفتند

ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِنْ

سوال کن برائے ما از پروردگار خود تا بیان کند برائے ما چه کاره است آن گاؤ هرآئینه گاوان مشتبه شدند برما و هرآئینه اگر

سوال کن بما از پروردگار خود تا بیان کند بما که چه قسم است آن گاؤ هرآئینه گاو مشتبه شده برما و هرآئینه ما اگر

شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿۷۰﴾ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ

خواسته است خدا راه یافتگانیم گفت هرآئینه خدا میفرماید که وے گاویست نه محنت کشنده که شور انداز

خواسته باشد خدا راه یافته گانیم گفت هرآئینه او تعالیٰ میگوید هرآئینه آن گاویست نه محنت کشنده که قلبه کند

الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا ۚ قَالُوا الْآنَ

زمین را و نه آب میدهد زراعت را سلامت است هیچ خال نیست در وے گفتند الحال

زمین را و نه آب باری کند زراعت را بے عیب است نیست داغی در آن گفتند اکنون

جِئْتَ بِالْحَقِّ ۚ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ﴿۷۱﴾ وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا

آوردی سخن درست پس ذبح کردند و نزدیک نبودند ازانکه کنند وآں وقت که کشتید شخصے را

آوردی سخن راست پس ذبح کردند آنرا و نزدیک نبودند که میکردند (نه می خواستند ذبح را) ۵ و هنگامیکه کشتید نفسے را

فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا ۖ وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿۷۲﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ

پس نزاع کردید در وے و خدا بیرون آرنده است چیزے راکه پنهان میکردید پس فرمودیم بزنید این شخص را

پس نزاع کردید دراں و خدا آشکار کننده است آنچه را پنهان میکردید پس گفتیم بزنید آں را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی شکار کردند و شکار کردن روز شنبه در دین بنی اسرائیل حرام بود ۱۲

ف۲ یعنی دران زمانه حاضر بودند ۱۲

ف۳ مترجم گوید شخصے را از بنی اسرائیل کشته یافتند و کشندهٔ آن معلوم نبود خداتعالیٰ حکم فرمود که گاوے را ذبح کنند و بعض وے ازان مقتول را بزنند تا زنده شود و از قاتلان خود خبر دهد القصه گاو را به مبلغ خطیر خرید کردند و بزدند مقتول زنده شد و پسران عم خود را نام برد که ایشان کشتند پس قاتلان را بقصاص رسانیدند از ان باز قاتل را از میراث محروم ساختند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

۵۷ بنی اسرائیل بحکم تورات مامور بودند که ایام شنبه را بعبادت اختصاص دهند و در آن روز ماهی شکار نکنند آنها بتدبیر در روز شنبه شکار میکردند خداوند بصورت بوزینگان آن ها مسخ کرد، با وجودیکه فهم و شعور بشری در بهیمگی نگریستند و می گریستند سخن گفته نمی توانستند سه روز باین صورت زنده بودند مردند، این واقعه در روزگار حضرت داؤد ؑ بوقوع پیوسته در سورهٔ اعراف به تفصیل ذکر میشود ۱۲

ع ۸ ۱۰ ۸

۵ این گاو از مردی نیک فطرت بود مردی که مادر خویش را بخوبی خدمت میکرد یک پیمانه طلا باندازهٔ که در پوست آن گاو می گنجید داد و آنرا خریده کشتند مردم باور نمی کردند گاوے ماکه باین بهائے گزاف خریده اند ذبح کنند ۱۲

بِبَعْضِهَا ۭ كَذٰلِكَ يُحْيِ اللّٰهُ الْمَوْتٰى وَيُرِيْكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ

بعض وے ازگاو این طور زنده میکند خدا مردگان را و بینماید شمارا نشانهاے خود تابود که

به پارهٔ ازگاو همچنین زنده میگرداند خدا مردگان را و می نماید بشما نشانه هاے قدرت خویش را تا شما

تَعْقِلُوْنَ ۝ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوْبُكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ

دریابید باز سخت شد دلهاے شما بعد ازین پس آنها مانند سنگ اند

فکر کنید باز سخت شد دل هاے تان بعد ازآن پس آن ها مانند سنگ اند

اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً ۭ وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهٰرُ ۭ وَ

بلکه زیاده تر در سختی و هر آئینه از سنگها آنست که روان می شود ازروے جویها و

یا بیشتر در سختی و هر آئینه از سنگها آنست که روان می شود ازاں جوی ها و

اِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاۗءُ ۭ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ

هر آئینه از سنگها آنست که می شگافد پس بیرون می آید ازوے آب و هر آئینه از سنگها آنست که فرو می افتد

هر آئینه بعضے از سنگ ها آنست که شق می شود و بیرون می آید ازآن آب و هر آئینه بعضے از سنگها آنست که فرو می غلطد

مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ۭ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ۝ اَفَتَطْمَعُوْنَ

از ترس خدا و نیست خدا بے خبر ازانچه میکنید اے مومنان آیا امید میدارید

از خشم خدا و نیست خدا بے خبر ازانچه می کنید آیا اے مسلمانان طمع دارید

اَنْ يُّؤْمِنُوْا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُوْنَ كَلٰمَ اللّٰهِ

که یهود منقاد شوند شمارا و هر آئینه گروهے ازایشان می شنیدند کلام خدا را یعنی توریت را

که آنها باور دارند "سخنان" شمارا و بتحقیق بود گروهے ازایشان که می شنیدند کلام خدارا

ثُمَّ يُحَرِّفُوْنَهٗ مِنْۢ بَعْدِ مَا عَقَلُوْهُ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ۝ وَاِذَا لَقُوا

پس بدل میکردندش دانسته بعد ازانکه فهمیده بودند اورا و چون ملاقات کنند

باز تحریف میکردند آنرا بعد ازاں که فهمیده بودند آنرا و ایشان میدانند و چون ملاقات کنند

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَالُوْٓا اٰمَنَّا ښ وَاِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ قَالُوْٓا

با مؤمنان گویند ایمان آوردیم و چون تنها شوند بعض ازایشان با بعضے ف۱ گویند

با کسانیکه که ایمان آورده اند گویند ایمان آوردیم و هنگامے که تنها شوند بعضے ازایشان با بعضے گویند

اَتُحَدِّثُوْنَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاۗجُّوْكُمْ بِهٖ عِنْدَ رَبِّكُمْ ۭ اَفَلَا

آیا خبر میدهید ایشانرا بآنچه کشاده است خدا برشما ف۲ تا مناظره کنند باشما بآن دلیل نزد پروردگار شما آیا در نمی یابید

چرا میگوئید (آیا خبر میدهید) ایشان را بآنچه ظاهر کرده خدا برشما تا مناظره کنند باشما به آن بحضور پروردگار شما آیا

تَعْقِلُوْنَ ۝ اَوَلَا يَعْلَمُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ۝

این جهولان آیا نمیدانند که خدا میداند آنچه پنهان میکنند و آنچه آشکارا می نمایند

در نمی یابید ف۵ آیا نمیدانند که هر آئینه الله میداند آنچه را پنهان میکنند و آنچه را آشکارا می نمایند ف۵

وَمِنْهُمْ اُمِّيُّوْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ الْكِتٰبَ اِلَّآ اَمَانِيَّ وَاِنْ هُمْ

و بعضے ازایشان ناخواندگان نمیدانند کتاب را لیکن میدانند آرزو هاے باطل و نیستند

و بعضے ازایشان ناخوانند نمیدانند کتاب را مگر آرزو هاے دروغ و نیستند

اِلَّا يَظُنُّوْنَ ۝ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ يَكْتُبُوْنَ الْكِتٰبَ بِاَيْدِيْهِمْ ثُمَّ

مگر گمان کننده پس واے آنکسان را که می نویسند نوشته بدستهاے خود باز

مگر که گمان میکنند ف۵ پس عذاب است بکسانے که می نویسند کتاب را بدست هاے خود باز

يَقُوْلُوْنَ ھٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوْا بِهٖ ثَمَنًا قَلِيْلًا ۭ فَوَيْلٌ لَّهُمْ

میگویند این از نزدیک خداست تا بستانند عوض وے بهاے اندک را پس واے ایشان را

می گویند این از جانب خداست تا بخرند عوض وے بهاے اندک پس عذاب است بایشان

بے اصل است و دلیلے برآن ندارند ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی با رئیسان خویش آن رئیسان ۱۲

ف۲ یعنی نعت پیغمبر آخرالزمان ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۷ منافقان یهود ستایش حضرت پیغمبر را که در کتاب ایشان بود از تملق بمسلمانان اظهار میداشتند یهودان دیگر ایشانرا ملامت میکردند و میگفتند چرا از کتاب خویش به مسلمانان سند میدهید نمیدانید مسلمانان در اثر اخبار خود شما شمارا بحضور پروردگار ملزم کرده گویند یهود پیغمبر آخرالزمان را صادق دانستند اما ایمان نیاوردند آنگاه لاجواب خواهید ماند ۱۲

ف۸ پنهان و آشکار ایشان به پیشگاه خداوند تمامًا روشن است حضرت او میتواند که تمام دلائل کتاب آنها را بر مسلمانان آشکار سازد چنانچه در مواقع آن اطلاع داده است یهود آیت رجم را پنهان کردند خداوند آن را ظاهر نموده و سبب فضیحت یهود گردانید چنین گردید حال دانشمندان ایشان که دعوی دانش و کتاب داشتند ۱۲

ف۹ بے دانشان یهود بر نبشته هاے تورات اطلاع ندارند مگر بر آرزو ئے چند که از سخنان دروغ علماے خویش شنیده اند مثلًا در بهشت جز یهود دیگری نتواند رفت و اجداد ما حتمًا از ما شفاعت میکنند این همه تخیلات

منزل

مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾ وَقَالُوا لَن تَمَسَّنَا

بسبب نوشتن دستهائے ایشان و وائے ایشان را بسبب پیشہ گرفتن ایشان ف۱ و گفتند نہ رسد بما

از آنچه نوشته دستهائے شان و عذاب است بایشان از آنچه کسب می کنند ف۵ و گفتند هرگز بما تماس نه کند

النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَةً ۚ قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِندَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَن

آتش دوزخ مگر چند روز شمرده شده بگو آیا گرفتید از پیش خدا پیمانے تا هرگز

آتش مگر روزهائے شمرده شده ف۵ بگو آیا گرفتید از نزد الله پیمانے پس هرگز

يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ ۖ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ بَلَىٰ

خلاف نه کند خدا پیمان خود را آیا میگوئید بر خدا آنچه نمیدانید آرے

خلاف نکند الله پیمان خود را بلکه میگوئید بر الله آنچه نمیدانید ف۵ چرا چنین نباشد

مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ

هرکه کرد کار بد و بگرو آمده او را گناه او پس ایشان باشندگان دوزخ

هرکه کرد گناه و احاطه نمود باو گناه او پس ایشانند اهل دوزخ

هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ

ایشان در آنجا جاویدند و کسانیکه ایمان آوردند و کردند کارهائے شائسته ایشانند

ایشان دران جاویدند و کسانیکه ایمان آوردند و کردند اعمال شائسته ایشانند

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ

باشندگان بهشت ایشان در آنجا جاویدند و آنگاه که گرفتیم پیمان

اهل بهشت ایشان دران جاوید اند و یاد آور زمانے که گرفتیم پیمان

بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ قف وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَ

بنی اسرائیل که نه پرستید مگر خدا را و بوالدین نکوئی کنید و

بنی اسرائیل را که مپرستید مگر الله را و احسان کنید بوالدین احسان کردنی و

ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا

باهل قرابت و یتیمان و بے نوایان و بگوئید بمردمان سخن نیک و برپا دارید

برا هل قرابت و بکودکان پدر مرده و بے نوایان و بگوئید بمردم سخن نیک و برپا دارید

الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنكُمْ وَأَنتُم

نماز را و بدهید زکوٰة را پس برگشتید روگردان شده مگر اندکے از

نماز را و بدهید زکوٰة را پس برگشتید مگر اندکے از شما (حال آنکه) شما

مُّعْرِضُونَ ﴿١﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا

شما و آنگاه که گرفتیم پیمان شما را که مریزید خون یکدیگر را و بیرون

روگردانندگانید و بیاد آورید زمانے که گرفتیم پیمان شما را که مریزید خونهائے یکدیگر را و

تُخْرِجُونَ أَنفُسَكُم مِّن دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٢﴾

مکنید قوم خویش را از خانهائے خویش پس قبول کردید حاضر آمده

بیرون مکنید (قوم) خود ها را از دیار تان پس اقرار کردید و شما گواهی میدهید (قبول کردید)

ثُمَّ أَنتُمْ هَٰؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنكُم مِّن

باز شما آن گروهید که می کشید قوم خویش را و بیرون می کنید گروهے را از قوم خود از

باز شما آن گروهید که میکشید همدگر خودها را و بیرون میکنید گروهے از خود ها را از

دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۖ وَإِن يَأْتُوكُمْ

خانهائے ایشان یکے مددگار دیگرے می شوید بر ستم کردن در حق ایشان بگناه و تعدی و اگر اسیر شده بشما

دیار ایشان پشتیبانی میکنید با یکدیگر بر ایشان بگناه و ظلم و اگر بیائند بشما

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یکے از عقائد باطله یهود آن بود که میگفتند یهود نباشند در دوزخ مگر روزے چند و این خطا است زیرا که دخول جنت موقوف بر ایمان بخدا و روز قیامت و پیغامبر آخر زمان است جنس یهود و غیر ایشان اعتبار ندارد و اشارت بهمین معنی است درین آیت والله اعلم

تفسیر عثمانی

ف۵ اینها کسانے هستند که سخنانی بمعیار ذوق و اندیشه هائے عوام از خود ساخته می نوشتند و آنرا بحضرت خداوند منسوب میداشتند مثلاً در تورات نوشته بود که پیغامبر آخر الزمان با چهره زیبا، چشمان سیاه، قامت میانه، گیسوان مجعد تا بلاگ رنگت گندمی متولد میشود علماء یهود آنرا تحریف نمودند و در شمائل فرخنده وے از خود نگاشتند که قامت او بلند چشمان او کبود، موہائے او راست می باشد تا عوام نبوت حضرت وے را تصدیق نکنند و منافع دنیوی ایشان از دست نرسد ۱۲

ف۵ این ایام بقول بعضے هفت روز است و بقول بعضے چهل روز. (که مدت عبادت گوساله بود و بعضے گویند چهل سال است و آن مدت سرگردانی تیه باشد) و بعضے گویند بقدرے که در دنیا زندگی کرده اند ۱۲

ف۵ این سخن که یهود در دوزخ جاوید نمی مانند صحیح نیست چرا که قاعده کلیه خلود دوزخ و بهشت که در آئنده بیان میشود در باب همه مردم یکسان نفاذ می یابد از ین قاعده کلیه یهود مستثنی نیست ۱۲

ع ۹ ۱۱ ۹

أُسٰرٰى تُفٰدُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ ۚ أَفَتُؤْمِنُونَ

اسیران می آیند فدا میدہید عوض ایشان وحال آنکہ حرام است برشما بیرون کردن ایشان آیا ایمان می آرید

اسیران فدیہ میدہید، خلاص میکنید ایشان را حال کہ آن حرام شدہ است برشما بیرون کردن ایشان آیا ایمان می آورید

بِبَعْضِ الْكِتٰبِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ ۚ فَمَا جَزَآءُ مَنْ يَّفْعَلُ ذٰلِكَ

بپارہ ازکتاب و کافرمی شوید بپارہ پس چیست جزا آنکہ چنین کند

بحصۂ از کتاب وکافرمی شوید بہ حصۂ دیگر پس نیست جزائے کسے کہ کند چنین

مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ

ازشما مگرخواری در زندگانی دنیا و روز قیامت گردانیدہ شوند

ازشما مگر رسوائی در زندگانی دنیا و درروز قیامت گردانیدہ شوند

إِلٰٓى أَشَدِّ الْعَذَابِ ۗ وَمَا اللّٰهُ بِغٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ أُولٰٓئِكَ

بسوئے سخت ترین عذاب و نیست خدا بے خبر ازانچہ میکنید ول ایشان

بسوئے سخت ترین عذاب و نیست خدا بے خبر ازانچہ میکنید ول ایشان

الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ ۫ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ

آن کسانندکہ خریدند زندگانی دنیارا عوض آخرت پس سبک کردہ نشود ازایشان عذاب

آنانندکہ خریدند زندگی دنیارا بہ آخرت پس سبک نمیشود ازایشان عذاب

وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٨٦﴾ ع وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتٰبَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهٖ

و نہ ایشان یاری دادہ شوند و ہرآئینہ دادیم موسیٰ را کتاب واز پے درآوردیم بعد ازوے

و نہ ایشان مدد دادہ میشوند و بہ تحقیق دادیم موسیٰ را کتاب و پے درپے فرستادیم بعد ازوے

بِالرُّسُلِ ۫ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنٰتِ وَأَيَّدْنٰهُ بِرُوحِ

پیغمبران را و دادیم عیسیٰ پسر مریم را نشانہائے روشن وقوت دادیم اورا بروح

پیغمبران را و دادیم عیسیٰ پسر مریم را معجزات روشن ونیرو بخشیدیم اورا بروح

الْقُدُسِ ۗ أَفَكُلَّمَا جَآءَكُمْ رَسُولٌۢ بِمَا لَا تَهْوٰٓى أَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ ۚ

القدس یعنی جبرئیل آیا ہرگاہ آورد پیغامبرے نزدشما آنچہ دوست ندارد نفسہائے شما سرکشی کردید

مقدس (جبرئیل)، آیا دپس، ہرگاہ بیاورد نزدشما پیغامبری آنچہ دوست ندارد نفسہائے شما تکبر کردید

فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ ۫ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ ۗ بَلْ

پس گروہے را دروغگو داشتید و گروہے را کشتید وڵ و گفتند دل ہائے ما در پردہ است بلکہ

پس جماعتے را تکذیب نمودید و جماعۂ را کشتید و گفتند دل ہائے ما درغلاف است بلکہ

لَّعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ وَلَمَّا جَآءَهُمْ كِتٰبٌ

نفرین کردہ است ایشان راخدا بسبب کفرایشان پس اندکے ایمان آرند وانگاہ کہ آمد بایشان کتاب

لعنت کردہ ایشان راخدا بہ سبب کفرشان پس اندکے ازایشان ایمان آوردند وہرگاہ بیامد ایشان را کتابی

مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ ۙ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ

از نزدیک خدا وٞ باورکنندہ آنچہ بایشان است و پیش ازین طلب فتح میکردند

از جانب خدا تصدیق کنندہ کتابے راکہ باایشان است و بودند کہ ازپیش فتح می خواستند

عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ فَلَمَّا جَآءَهُمْ مَّا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهٖ ۫ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ

بر مشرکان پس ہرگاہ آمد بایشان آنچہ شناختند منکرشدند ویرا پس لعنت خدااست

بر کسانیکہ کافرشدند پس ہرگاہ آمد بایشان آن چہ کہ شناختہ بودند کافرشدند باو پس لعنت خدااست

عَلَى الْكٰفِرِينَ ﴿٨٩﴾ بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهٖٓ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَّكْفُرُوا بِمَآ أَنْزَلَ اللّٰهُ

برآن کافران وٞ بدچیز است آنچہ فروختند عوض وے خویشتن را کہ کافرشوند بآنچہ فرود آوردہ است خدا وٞ

بر کافران بدچیزاست آنچہ فروختند بہ آن نفسہائے خودرا اینکہ کافرمی شوند بآنچہ فرو فرستادہ خدا

عرض دطمع دعادت ادمنافات داشتہ باشد تقصیر ورزد آنچہ را در بعضے احکام متابعت نمودہ بودے سودے نہ بخشد۔

فتح الرحمٰن

وٞ یعنی منع کردہ شدند ازکشتن وجلادطن کردن و درظلم مددگاری نمودن وفرمودہ شدند بفدائے اسیران وایشان ازین ہمہ احکام بفدائے اسیران عمل کردند بس زیراکہ موافق نفس ایشان افتاد واین طاعت نفس است کہ طاعت خدانیست ۱۲

وٞ مترجم گوید دیگراز قبائح یہود آنبود کہ میگفتند قلوبنا غلف یعنی دردین خود آنقدر استحکام داریم کہ ہیچ شبہ بدان راہ نمی یابد واین خطا است بسبب قبول نکردن دین اسلام حسد وجہل بود نہ تقوے زیراکہ آثار تقوے ہیچگاہ ازایشان ظاہر نمی شد واشارت بہمین معنی است درین آیات ۱۲

وٞ یعنی قرآن ۱۲

وٞ تعریض است بآن قصہ کہ یہود خیبر باغطفان جنگ میکردند وہزیمت مییافتند آخر دعا کردند کہ بطفیل محمد نبی امی کہ خروج او درآخر زمان موعودست مارا نصرت دہ بعدازان فتح یافتند ۱۲

وٞ یعنی قرآن ۱۲

تفسیر عثمانی

وٞ بعضے احکام را پذیرفتہ از بعضے انکار می ورزید چون تجزیۂ ایمان ممکن نیست کسیکہ بر بعضے احکام انکار ورزد کافر مطلق گردد واز ایمان بر پارۂ از احکام ہیچ ایمان او درا نصیب نباشد ازاین آیت واضح است کہ ہرکہ اوامر شرع را در قسمتی متابعت کند ودر تسلیم قسمتے کہ بہ

بَغْيًا اَنْ يُّنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۚ فَبَآءُوْ
بسبب حسد بر آنکه فرود آورد خدا برحمت خود بر هرکه خواهد از بندگان خود پس باز گشتند
به سبب حسد که فرو فرستد خدا از فضل خویش بر هرکه خواهد از بندگان خود پس باز گشتند

بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ ؕ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿۴﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ
بخشمے بالائے خشمے و کافران راست عذاب خوار کنند و چون گفته شود ایشان را
بخشمے بالائے خشمے و کافران راست عذابے ذلت (خواری) دهنده و چون گفته شود بایشان

اٰمِنُوْا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا نُؤْمِنُ بِمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُوْنَ بِمَا وَرَآءَهٗ ۗ
ایمان آرید بآنچه فرود آورده است خدا گویند ایمان می آریم بآنچه فرود آورده شد برما و ایشان کافری شوند بآنچه بجز ولیست
که ایمان بیاورید بانچه فرستاده است خدا گویند ایمان می آوریم بآنچه فرستاده شد برما و کافر میشوند بآنچه غیر آن ست

وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ ؕ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُوْنَ اَنْۢبِيَآءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ
حال آنکه او راست است باور کننده آنچه بایشان است بگو پس چرامی کشتید پیغمبران خدارا پیش ازین
حال که آن راست است تصدیق کننده است کتابے راکه بایشان است بگو پس چرامی کشتید پیغمبران اللہ را پیش ازین

اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۵﴾ وَلَقَدْ جَآءَكُمْ مُّوْسٰى بِالْبَيِّنٰتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ
اگر مومن بودید و هر آئینه آمد به شما موسیٰ به نشانهائے روشن پس گرفتید گوساله را
اگر هستید مؤمنان و به تحقیق آورد به شما موسیٰ معجزات روشن را پس گرفتید گوساله را (بخدائی)

مِنْۢ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظٰلِمُوْنَ ﴿۶﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّوْرَ ؕ
پس از وے و شما ستمگار بودید و آنگاه که گرفتیم پیمان شما و برداشتیم بالائے شما طور را
بعد از رفتن وے و شما ستمگار انید ف۵ و هنگامیکه گرفتیم پیمان شمارا و بلند کردیم بالائے شما کوه طور را

خُذُوْا مَآ اٰتَيْنٰكُمْ بِقُوَّةٍ وَّاسْمَعُوْا ؕ قَالُوْا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا ۗ وَاُشْرِبُوْا
گفتیم بگیرید آنچه دادیم شمارا بقوت و بشنوید گفتند ف۱ شنیدیم و نافرمانی کردیم و درخورد کرده شد
گفتیم بگیرید آنچه دادیم شمارا به قوت و بشنوید گفتند شنیدیم و نافرمانی کردیم و آمیخته شد

فِىْ قُلُوْبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ؕ قُلْ بِئْسَمَا يَاْمُرُكُمْ بِهٖۤ اِيْمَانُكُمْ اِنْ
در دلهائے ایشان دوستی گوساله را بسبب کافر بودن ایشان بگو بد چیز است آنچه میفرماید شمارا ایمان شما اگر
در دلهائے ایشان محبت گوساله بسبب کفر آنها بگوید چیز است آنچه امر می کند شمارا بآن ایمان شما اگر

كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۷﴾ قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ
هستید از اہل ایمان ف۲ بگو اگر هست شمارا سرائے باز پسین نزدیک خدا
هستید مومنان بگو اگر هست شمارا سرائے آخرت نزد خدا

خَالِصَةً مِّنْ دُوْنِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۸﴾
بتخصیص بجز از مردمان دیگر پس آرزو کنید مرگ را اگر هستید راست گو
تنها بجز از مردم دیگر پس آرزو کنید مرگ را اگر هستید راستگویان

وَلَنْ يَّتَمَنَّوْهُ اَبَدًاۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿۹﴾
و هرگز آرزو نکنند اورا هیچگاه بسبب آنچه پیش فرستاده است دستهائے ایشان و خدا داناست به ستمگاران
و هرگز آرزو نخواهند کرد مرگ را هیچگاه به سبب آنچه پیش فرستاده دست هائے ایشان و خدا نیک داناست به ستمگاران

وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍ ۛۚ وَمِنَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا ۛۚ يَوَدُّ
و هر آئینه بیابی ایشان را حریص ترین مردم بر زندگانی و حریص تر از آنانکه مشرک اند دوست میدارد
و هر آئینه بیابی ایشان را حریص ترین مردم بر زندگانی و حریص تر از کسانیکه شرک آورده اند دوست میدارد

اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ سَنَةٍ ۚ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهٖ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُّعَمَّرَ ؕ
یکے از ایشان کاش عمر داده شود هزار سال و نیست رهاننده وے از عذاب آنانکه عمر داده شود
یک یک از ایشان کاش عمر داده شود هزار سال و نیست آن رهاننده وے از عذاب که عمر داده شود

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بزبان حال ۱۲
ف۲ دیگر از تحریفات یهود آن بود که میگفتند که داخل نخواهد شد در بهشت هیچ کس مگر یهود و این خطا است زیرا که علامت بهشتیان مشتاق شدن بملاقات خدا است و ایشان از مرگ هراسان بودند و اشارت بهمین معنی است درین آیت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ شما دعویٰ دارید که بر شریعت موسیٰ پابندیم و دیگر شرائع حقه انکار می نمائید این دعوائے شما درست نیست. شمارا موسیٰ معجزات روشن نشان داد (ید بیضا نمود عصا اژدها گردید - دریائے خروشان از هم درید) و امثال اما چون موسیٰ روزی چند به طور رفت شما در آن مدت گوساله را بخدائی گرفتید. حال آنکه حضرت موسیٰ حیات داشت و به نبوت خویش استوار بود ایمان شما نسبت به شریعت او در آن وقت کجا بود. امروز بنابر حسد و دشمنی با حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم خویشتن را به شریعت موسیٰ چنان متمسک نشان میدهید که از احکام خدا باز می زنید. بلاشک شما ستمگارید. پدران و نیاکان شما نیز ستمگاران بودند. این بود حال بنی اسرائیل با موسیٰ پس ازین چگونگی ایمان شان را نسبت به تورات بیان می فرماید ۱۲

ع ۲ عند المتأخرین ۲

وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِمَا يَعْمَلُوْنَ ۝ قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيْلَ فَاِنَّهٗ نَزَّلَهٗ عَلٰى قَلْبِكَ

وخدا بینا است با نچه می کنند ف۱ بگو هر که باشد دشمن جبرئیل را چه زیان می کند پس به تحقیق جبرئیل فرود آورده است قرآن

وخدا نیک بیناست بآنچه می کنند بگو هر که باشد دشمن جبرئیل را (نمیدواز خشم) پس هر آئینه او فرود آورده آنرا بر دل تو

بِاِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ۝ مَنْ كَانَ

بحکم خدا باور دارنده آنچه پیش وی است و رهنما و مژده دهنده اهل ایمان را هر که باشد

بحکم خدا در حالیکه تصدیق کننده است آن کلامی را که پیش از وی است و رهنما و بشارت دهنده است مومنان را کسیکه باشد

عَدُوًّا لِّلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَرُسُلِهٖ وَجِبْرِيْلَ وَمِيْكٰلَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ

دشمن خدا را و فرشتگان وی را و پیغامبران وی را و جبرئیل و میکائیل را پس که هر آئینه خدا دشمن است

دشمن خدا را و فرشتگان وی را و پیغمبران وی را و جبرئیل و میکائیل را پس هر آئینه خدا دشمن است

لِّلْكٰفِرِيْنَ ۝ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ ۚ وَمَا يَكْفُرُ بِهَآ اِلَّا الْفٰسِقُوْنَ ۝

آن کافران را و هر آئینه فرود آوردیم ما بسوی تو نشانهائے روشن و کافر نمی شوند بآنها مگر بدکاران

مر آن کافران را و به تحقیق فرو فرستادیم بسوی تو نشانهائے روشن و انکار نمی کنند بآن مگر بیرون روندگان از

اَوَكُلَّمَا عٰهَدُوْا عَهْدًا نَّبَذَهٗ فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۝ وَلَمَّا

آیا هرگاه بستند پیمانے را برانداخت آن را گروهے از ایشان بلکه اکثر ایشان باور نمیدارند و هرگاه که

آیا هرگاه که بستند پیمان را برانداخت آن را گروهی از ایشان بلکه بیشترشان باور نمی دارند و هرگاه

جَآءَهُمْ رَسُوْلٌ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيْقٌ مِّنَ الَّذِيْنَ

آمد بایشان پیغامبرے از نزد خدا باور دارنده آنچه بایشان است افگند گروہے از آن قوم که

آمد بایشان فرستادهٔ از جانب خدا تصدیق کننده به آنچه بایشان است برانداخت گروهی از آنانکه

اُوْتُوا الْكِتٰبَ ۙ كِتٰبَ اللّٰهِ وَرَآءَ ظُهُوْرِهِمْ كَاَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝ وَاتَّبَعُوْا مَا

داده شده اند کتاب آن کتاب خدا را پس پشت خویش گویا نمی دانند ف۲ و پیروی کردند آنچه

داده شده اند کتاب کتاب خدا را پس پشت های خویش گویا ایشان نمی دانند و پیروی کردند آنچه را

تَتْلُوا الشَّيٰطِيْنُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ ۚ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيٰطِيْنَ كَفَرُوْا

میخواندند شیطانان در سلطنت سلیمان و کافر نشد سلیمان و لیکن شیطانان کافر شدند

می خواندند شیطانان بر عهد پادشاهی سلیمان و کفر اختیار نکرده سلیمان و لیکن شیطانان کافر شدند

يُعَلِّمُوْنَ النَّاسَ السِّحْرَ ۤ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوْتَ وَمَارُوْتَ ۭ

می آموختند مردمان را جادو و پیروی کردند بآنچه فرود آورده شد بر دو فرشته در بابل هاروت و ماروت

می آموختند مردم را جادو و پیروی کردند چیزی را که فرود آمد بر دو فرشته به شهر بابل که نام شان هاروت و ماروت است

وَمَا يُعَلِّمٰنِ مِنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُوْلَآ اِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۭ فَيَتَعَلَّمُوْنَ مِنْهُمَا

و نمی آموزند هیچکس را تا آنکه گویند جز این نیست که ما آزمایشیم پس کافر مشو پس یاد می گرفتند از ایشان

و نمی آموختند هیچ یک را تا آنکه می گفتند جز این نیست که ما آزمایشیم (لهٰذا) کافر مشو (پس) یاد می گرفتند از آن دو

مَا يُفَرِّقُوْنَ بِهٖ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهٖ ۭ وَمَا هُمْ بِضَاۗرِّيْنَ بِهٖ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا بِاِذْنِ

افسونے که جدائی افگنند بسبب وے در میان مرد و زن او و نیستند ایشان زیان رساننده بسحر هیچکس را مگر بحکم

آن جادو را که جدائی می افگندند بدان در میان مرد و زنش و نبودند ایشان زیان رسانندگان بجادو هیچ کس را مگر

اللّٰهِ ۭ وَيَتَعَلَّمُوْنَ مَا يَضُرُّھُمْ وَلَا يَنْفَعُھُمْ ۭ وَلَقَدْ عَلِمُوْا لَمَنِ اشْتَرٰىهُ

خدا و آنچه یاد می گرفتند آنچه زیان میرساند ایشان را و سود نمی داد ایشان را و هر آئینه دانسته اند هر که خرید جادو

خدا و می آموختند آنچه زیان میرساند ایشان را و سود نمی داد ایشان را و هر آئینه نیک دانسته بودند هر که اختیار کرد

مَا لَهٗ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ڜ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَھُمْ ۭ لَوْ كَانُوْا

نیست او را در آخرت هیچ بهره و هر آئینه بد چیز است آنچه فروختند عوض وے خویشتن را کاش

آنرا نیست او را در آن جهان هیچ بهره و بسیار بد چیز است آنچه فروختند عوض وی نفس های خود را اگر

فتح الرحمٰن

ف۱ دیگر از جمع سخنوکلام بیهوده را گویند هر چه از دین برآید ۱۲ ف۲ سخنوات یهود آن بود که جبرئیل را دشمن میداشتند که عذاب برامم سابقه فرود آورد و این خطا است که جبرئیل مامور است از جناب حق عزو جل دیراچه اختیار ۱۲ ف۳ دیگر از سخنوات یهود آن بود که سحر میکردند سلیمان علیه السلام را ساحر میداشتند و این افترا بود بر سلیمان علیه السلام داشتند بهمین معنی است درین آیت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ یهودی گفتند جبرئیل که به پیغمبر وحی می آورد دشمن ماست اسلاف ما از وی به رنج بودند اگر جز جبرئیل فرشته دیگری به محمد وحی می آورد ما به وی ایمان می آوردیم۔ خداوند در جواب شان گفت فرشتگان از خود چیزی نمی کنند هر چه نفاذ میدهند بحکم خداوند است خدا کسی را دشمن است که با نان دشمنی می ورزد

ف۲ یهود از پیش عادت دارند که هر عهدی که با خدا و پیغمبر وی و یا با دیگری نهند از خود ایشان جماعتی بری خیزند و میثاق خود را نقض می نمایند بسا از یهود بر تورات ایمان نیاورد و ندو از نقض میثاق باکی ندارند

لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۱۰۲﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ خَيْرٌ ۖ لَّوْ كَانُوا

می دانستند و اگر ایشان ایمان می آوردند و تقوی می کردند هر آئینه ثواب از نزدیک خدا بهتر بودے کاش

می دانستند و اگر (همآئینه) ایشان ایمان می آوردند و تقوی می کردند هر آئینه پاداش از نزد خدا بهتر است اگر

يَعْلَمُونَ ﴿۱۰۳﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا ۗ

می دانستند اے مومنان نگوئید راعنا و بگوئید انظرنا و نیک بشنوید

می دانستند (ای کسانیکه ایمان آورده اید) اے مومنان مگوئید راعنا و بگوئید انظرنا و بشنوید

وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۰۴﴾ مَّا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا

و کافران راست عذاب درد دهنده دوست نمیدارند آنانکه کافر شدند از اهل کتاب و نه

و مر کافران راست عذابی دردناک دوست نمی دارند آنانکه کافر شدند از اهل کتاب و نه

الْمُشْرِكِينَ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْكُم مِّنْ خَيْرٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۗ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ

مشرکان که فرود آورده شود بر شما هیچ نیکی از پروردگار شما و خدا مخصوص می کند بخشائش خود

مشرکان که فرود آورده شود بر شما چیزے از نیکوئی از پروردگار شما و الله اختصاص می دهد به مهربانی خویش

مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿۱۰۵﴾ مَا نَنسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ

هر کرا خواهد و خدا خداوند فضل بزرگ است هر چه نسخ می کنیم از آیتے یا فراموش می گردانیم آنرا می آریم

آنرا که خواهد و الله خداوند فضل بزرگ است اگر نسخ می کنم از آیتے یا فراموش می گردانیم آنرا می فرستیم

بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلِهَا ۗ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۰۶﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ

بهتر از وے یا مانند وے آیا ندانسته که خدا بر همه چیز تواناست ف۲ آیا ندانسته که

بهتر از آن یا مانند آن آیا نمی دانی هر آئینه الله بر هر چیزے تواناست آیا نمیدانی هر آئینه

اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا

خدا راست پادشاهی آسمانها و زمین و نیست شمارا بجز وے هیچ دوست و

الله را و راست پادشاهی آسمان ها و زمین و نیست شمارا جز الله هیچ دوست و نه

نَصِيرٍ ﴿۱۰۷﴾ أَمْ تُرِيدُونَ أَن تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ ۗ وَ

یاری دهنده آیا می خواهید که سوال کنید پیغامبر خود را چنانکه سوال کرده شد موسی پیش ازین و

هیچ یاری دهنده، آیا می خواهید که بپرسید پیغمبرتان را چنانچه پرسیده شد موسی پیش ازین

مَن يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿۱۰۸﴾ وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ

و هر که بستاند کفر را عوض ایمان پس هر آئینه گم کرد راه میانه را دوست داشتند بسیارے از

هر که بستاند کفر را عوض ایمان پس هر آئینه گم کرد راه راست را دوست دارند بسی از

أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ

اہل کتاب که کافر گردانند شمارا بعد از ایمان شما بسبب حسد از نزدیک

اہل کتاب اگر باز گردانند شمارا پس از ایمان شما کافران بجهت حسدی که نشئت کرده از

أَنفُسِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۖ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ

نفوس خود پس از آنکه واضح شد بر ایشان حق پس درگذرانید و روی بگردانید تا آنکه آرد خدا

نفس های شان پس از آنکه آشکار شد بر ایشان حق پس در گذرید و روی گردانید تا آورد الله

بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۰۹﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ۚ

فرمان خود را ف۳ هر آئینه خدا بر همه چیز تواناست و بر پا دارید نماز را و بدهید زکوة را

فرمان خویش را (که قتال است) هر آئینه الله بر هر چیز تواناست و بر پا دارید نماز را و بدهید زکوة را

وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ

و آنچه پیش می فرستید برائے خویشتن از نیکوکاری خواهید یافت آنرا نزد خدا هر آئینه خدا بانچه می کنید

و آنچه پیش می فرستید برای نفس های تان از نیکوئی می یابید آنرا (ثواب آنرا) نزد خدا هر آئینه خدا بانچه می کنید

فتح الرحمٰن

ف۱ دیگر از هفوات یهود... آنبود که در مجلس پیغامبر آمده بلفظ راعنا میگفتند ۱۲ و این لفظ را در معنی است یکی آنکه رعایت کن ما را ۱۲ و شفقت کن بر ما دیگر رعونتی و اندیشه ای بود قصد ایشان سبّ بود حق سبحانه مسلمانان را ازین کلمه نهی کرد برای سدّ باب فساد و اشاره بهمین معنی است درین آیت ۱۲ ف۲ مترجم گوید درین آیت تعریض است بجواب یهود که انکار نسخ می کردند و الله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی امر کند بجهاد ایشان والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یهود چون بمجلس فرخندهٔ حضرت نبوی (صلی الله علیه وسلم) حاضر می شدند و کلام قدسی نظام او را می شنیدند هر گاه بعضی کلمات خوب نگوش آنها نمی رسید و می خواستند دوباره بپرسند میگفتند (راعنا) یعنی بجانب ما توجه کن و رعایت نما مسلمانان نیز چون این کلمه را از زبان یهود می شنیدند گاهی استعمال میکردند خداوند از گفتن این کلمه نهی فرمود که بجای (راعنا) (انظرنا) بگوئید که معنای آن نیز همین است اگر در اول به سخنان پیغمبر به توجه گوش نهید به سوال مکرر حاجت نمی افتد - اما یهود این کلمه را به نیت بد فریب ادا می کردند و هرگاه اندکی کسره را اشباع می دادند (راعنا) به (راعینا) بدل می

بَصِيْرٌ ﴿۷﴾ وَقَالُوْا لَنْ يَّدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰى ؕ تِلْكَ

بیناست و گفتند هرگز به بهشت در نیاید مگر آنکه یهود باشد یا ترسا باشد این

نیک بیناست و گفتند هرگز نداردید به بهشت مگر آنکه باشد یهود یا نصاری این

اَمَانِيُّهُمْ ؕ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۸﴾ بَلٰى ۚ مَنْ اَسْلَمَ

آرزوهای باطلهٔ ایشانست بگو آرید دلیل خود را اگر هستید راست گو بلی هر که منقاد کرد

آرزوهای (باطله) شان است بگو بیارید حجت خویش را اگر هستید راستگویان چنین نیست (بلی) کسیکه منقاد کرد

وَجْهَهٗ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهٗۤ اَجْرُهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ ۪ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا

روی خود را برای خدا و وی نیکوکار باشد پس او راست مزد او نزد پروردگار خویش و نیست ترس بر ایشان

روی خود را برای الله و وی نیکوکار باشد پس او راست ثواب او نزد پروردگارش و نیست خوفی بر ایشان و نه ایشان

هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿۹﴾ وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ لَيْسَتِ النَّصٰرٰى عَلٰى شَيْءٍ ۪ وَّقَالَتِ النَّصٰرٰى

اندوهگین شوند ف۱ گفتند یهود نیستند ترسایان بر هیچ چیز و گفتند ترسایان

اندوهگین شوند و گفت یهود نیست نصاری بر هیچ راهی (چیزی) و گفت نصاری

لَيْسَتِ الْيَهُوْدُ عَلٰى شَيْءٍ ۙ وَّهُمْ يَتْلُوْنَ الْكِتٰبَ ؕ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِيْنَ لَا

نیستند یهود بر هیچ چیز و ایشان همه میخوانند کتاب را هم چنین گفتند آنانکه

نیست یهود بر هیچ راهی (چیزی) حال آنکه ایشان میخوانند کتاب را هم چنین گفتند آنانیکه

يَعْلَمُوْنَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿۱۰﴾

نمی دانند ف۲ مانند قول ایشان پس خدا حکم کند میان ایشان روز قیامت در آنچه اختلاف می کنند در آن

نمی دانند مانند گفتهٔ ایشان پس الله حکم می کند میان ایشان روز قیامت در آنچه اختلاف داشتند (در آن)

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَّنَعَ مَسٰجِدَ اللّٰهِ اَنْ يُّذْكَرَ فِيْهَا اسْمُهٗ وَسَعٰى فِيْ خَرَابِهَا ؕ

و نیست ستمگارتر از آنکه منع کرد مسجدهای خدا را از آنکه یاد کرده شود نام خدا در وی و کوشش کرد در ویرانی آنها

و نیست بیدادگرتر از آنکه منع کرد مسجدهای خدا را از آنکه یاد کرده شود در آنها نام او و کوشید در ویرانی آن

اُولٰٓئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ اَنْ يَّدْخُلُوْهَاۤ اِلَّا خَآئِفِيْنَ ؕ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّلَهُمْ

این گروه نمی سزد ایشان را که در آیند بمسجدها مگر هراسان ایشان راست در دنیا خواری و ایشان راست

آن گروه نمی سزد مر ایشان را که در آیند در آن ها مگر ترسندگان مر ایشان راست در دنیا ذلت و مر ایشان راست

فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۱﴾ وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوْا فَثَمَّ وَجْهُ

در آخرت عذاب بزرگ ف۳ و خدا راست مشرق و مغرب هر سو که رو آرید همانجاست روی

در آخرت عذاب بزرگ و مر خدا راست برآمدگاه آفتاب و فرودگاه آفتاب پس هر سو رو آرید همان طرف متوجه

اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿۱۲﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا ۙ سُبْحٰنَهٗ ؕ بَلْ لَّهٗ مَا فِي

خدا هر آئینه خدا فراخ نعمت داناست ف۴ و گفتند بگرفت خدا فرزند را پاکی او راست بلکه او راست آنچه در

است الله (وجه خداست) هر آئینه الله فراخ نعمت نیک داناست و گفتند گرفت الله فرزند از همه سخنان پاک است بلکه

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ كُلٌّ لَّهٗ قٰنِتُوْنَ ﴿۱۳﴾ بَدِيْعُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَاِذَا

آسمانها و زمین است هر کسے برای وے فرمانبردارند ف۵ آفریننده آسمانها و زمین است و چون

آسمانها و زمین است همه وی را فرمانبردارند آورنده (بے سابقه) آفریدگار آسمانها و زمین است و چون

قَضٰۤى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿۱۴﴾ وَقَالَ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ لَوْلَا

می کند کارے پس جز این نیست که می گوید او را بشو پس می شود و گفتند آنانکه هیچ نمیدانند یعنی مشرکان چرا

حکم کند کاری را (پس) جز این نیست که گوید او را شو پس می شود و گفتند آنانکه هیچ نمی دانند چرا

يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَاْتِيْنَاۤ اٰيَةٌ ؕ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّثْلَ قَوْلِهِمْ ؕ

با ما سخن نمی گوید خدا یا نمی آید بما نشانه هم چنین گفتند کسانیکه پیش از ایشان بودند مانند قول ایشان یکدیگر

سخن نمیگوید با ما الله یا نمی آید بما کدام نشانه هم چنین گفتند کسانیکه از ایشان پیش بودند مانند گفتهٔ ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ دیگر از هفوات اهل کتاب آنبود که هر فرقه از یهود و نصاری دیگر را انکار می کردند و اشارت بهمین معنی است درین آیت ۱۲ ف۲ یعنی مشرکان گفتند ۱۲ ف۳ درین آیت تعریض است بکفار مکه و بشارت است به مغلوب شدن ایشان ۱۲ والله اعلم ۲ ف۴ دیگر از هفوات یهود آنبود که چون استقبال بیت المقدس منسوخ شد استهزا می کردند اشارت بهمین معنی است درین آیت ۱۲ ف۵ دیگر از هفوات اهل کتاب آنبود که یهود عزیر را و نصاری عیسیٰ را پسر خدای گفتند در رد ایشان خدا تعالیٰ این آیت نازل کرد ۱۲

ع ۹ ۱۳

تفسیر عثمانی

ف۱ کافران مذکور را سزاوار این بود که در مسجد های الٰہی بخوف و تواضع و ادب و تعظیم میدرآمدند این ظلم صریح است که آنجا از راه بے احترامی پیش آمدند یا اینکه لیاقت زندگی باعزت و حکومت را در آن دیار ندارند و همچنان صورت گرفت که کشور شام و سرزمین مکه را خدا از دیگران اخذ و بمسلمانان بخشید ف۵ رحمتش در همه جا عام است اختصاص بمقامی ندارد مصالح و ارادات و اعمال بندگان را خوب می داند که آنها را چه در

می کنند لوچه زبان میدهد برده فرق آن او امر ساده می فرماید آنگاه هر که به تعمیل او امر او حقتعالی از نواهی سر بلند و مرکافات و هر کجا مخالفت ورزد سزاوار داده می شود.

تَشَابَهَتْ قُلُوْبُهُمْ ۗ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يُّوْقِنُوْنَ ﴿۶﴾ إِنَّآ أَرْسَلْنٰكَ بِالْحَقِّ

مشابهت دارند دلهای ایشان هرآئینه بیان کردیم نشانها را برائے گروہے کہ یقین می کنند هرآئینه ما فرستادیم ترا براستی

مشابهت دارد دلهای آن ها هرآئینه بیان کردیم نشانه ها را برای گروهی که یقین می کنند هرآئینه ما فرستادیم ترا بحق

بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا ۙ وَّلَا تُسْئَلُ عَنْ أَصْحٰبِ الْجَحِيْمِ ﴿۷﴾ وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُوْدُ وَلَا

مژده دهنده و بیم کننده و پرسیده نخواهد شد ترا از اهل دوزخ و هرگز خوشنود نشوند از تو یهودان و نه

مژده دهنده و ترساننده و پرسیده نمی شوی از اهل دوزخ و هرگز خوشنود نمی شوند از تو یهود و نه

النَّصٰرٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۗ قُلْ إِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى ۗ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ

ترسایان تا آنکه پیروی کنی کیش ایشان را بگو هرآئینه هدایت خدا همانست هدایت و اگر پیروی کردی

نصاری تا آنکه پیروی کنی دین ایشان را بگو هرآئینه رهنمائی خدا آنست راه راست و اگر بالفرض متابعت کنی

أَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ الَّذِيْ جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿۸﴾

آرزو هائے باطل ایشان را پس از آنچه آمده است بتو از دانش نباشد ترا برائے خلاص از عذاب خدا هیچ دوستی نه یاری دهنده

آرزو های ایشان را بعد از آنکه آمد ترا از دانش نیست ترا (از عذاب) خدا هیچ حمایت کننده و نه مدد گاری

اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَتْلُوْنَهٗ حَقَّ تِلَاوَتِهٖ ۗ أُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ ۗ وَمَنْ

آنانکه دادیم ایشان را کتاب یعنی توریت آنانکه میخوانند آنرا حق خواندن آن آن گروه باور میدارند هدایت خدا را و هر که

آنانی که دادیم ایشان را کتاب میخوانند آنرا حق تلاوتش آن گروه ایمان می آورند به آن و هر که

يَّكْفُرْ بِهٖ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۹﴾ يٰبَنِيْٓ إِسْرَآءِيْلَ اذْكُرُوْا نِعْمَتِيَ الَّتِيْٓ

منکر وے باشد پس ایشانند زیانکاران ف اے بنی اسرائیل یاد کنید آن نعمت مرا که

منکر گردد به آن پس آن گروه ایشانند زیانکاران ای فرزندان اسرائیل بیاد آرید نعمت مرا که

أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّيْ فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱﴾ وَاتَّقُوْا يَوْمًا لَّا تَجْزِيْ

انعام کرده ام بر شما و آنکه فضل دادم شما را بر همه عالمها و حذر کنید از آن روز که کفایت نه کند

انعام کردم بر شما و آنکه من فضیلت دادم شما را بر عالمیان (زمانه شما) و بترسید روزی را که کفایت نکند

نَفْسٌ عَنْ نَّفْسٍ شَيْئًا وَّلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَّلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَّلَا هُمْ

کسے از کسے چیزی را و پذیرفته نشود از کسے بدل و سود ندهد او را شفاعت و نه ایشان

هیچ کسے از هیچ کسے چیزی را و پذیرفته نشود از وی بدل و سود ندهد او را شفاعت و نه ایشان

يُنْصَرُوْنَ ﴿۲﴾ وَإِذِ ابْتَلٰٓى إِبْرٰهٖمَ رَبُّهٗ بِكَلِمٰتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۗ قَالَ إِنِّيْ جَاعِلُكَ

یاری داده شوند ف۲ و یاد کن چون بیازمود ابراهیم را پروردگار او بسخنے چند پس ابراهیم با نجام رسانید آنها را گفت خدا هر

یاری داده شوند و یاد کن هنگامی که بیازمود یعنی امر کرد ابراهیم را پروردگار او بسخنی چند پس با نجام رسانید آنها را گفت هرآئینه من گرداننده

لِلنَّاسِ إِمَامًا ۗ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِيْ ۗ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظّٰلِمِيْنَ ﴿۳﴾ وَ

پیشوائے مردمان گفت ابراهیم و از اولاد من نیز پیشوایان پیدا کن فرمود نرسد وحی من بظالمان و

برای همه مردمان پیشوا گفت و از فرزندان من گفت نمی رسد عهد (امامت) من ستمکاران را و

إِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا ۗ وَاتَّخِذُوْا مِنْ مَّقَامِ

آنگاه که ساختیم کعبه را مرجع مردمان و محل امن و بگیرید نمازگاه از جائے

هنگامی که گردانیدیم خانه کعبه را مرجع برای مردم و جای امن و بگیرید از مقام

إِبْرٰهٖمَ مُصَلًّى ۗ وَعَهِدْنَآ إِلٰٓى إِبْرٰهٖمَ وَإِسْمٰعِيْلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ

قدم ابراهیم و وحی فرستادیم بسوئے ابراهیم و اسمعیل که پاک سازید خانه مرا

ابراهیم نمازگاه و امر دادیم به ابراهیم و اسمعیل که پاک سازید خانه مرا

لِلطَّآئِفِيْنَ وَالْعٰكِفِيْنَ وَالرُّكَّعِ السُّجُوْدِ ﴿۴﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهٖمُ رَبِّ

برائے طواف کنندگان و اعتکاف کنندگان و رکوع سجده کنندگان و آنگاه که گفت ابراهیم اے پروردگار من

برای طواف کنندگان و اعتکاف کنندگان و رکوع و سجده کنندگان و هنگامی که گفت ابراهیم ای پروردگار من

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی آنانکه توریت را می فهمند تصدیق شریعت محمدیه میکنند و آنانکه تقلید میکنند توریت را نمی فهمند ۱۲

ف۲ مترجم گوید از اینجا تا سیقول السفهاء خدا تعالی اثبات می فرماید نبوت پیغمبر ما را صلی الله علیه وسلم از قصهٔ دعاء حضرت ابراهیم که در توریت مذکور است و ترجیح میدهد ملت حنیفیه را که حضرت پیغمبر برای آن مبعوث اند و رد می کند قول یهود را که حضرت یعقوب ما را به یهودیت وصیت کرده است و از تفریق در انبیاء نهی میفرماید یعنی معتقد بعضی باشد و منکر بعضے ۱۲

وقف منزل

ع ۱۴ ۹ ۱۴

تفسیر عثمانی

ف۱ خداوند می فرماید این سخن امر تازه نیست پیشینیان نیز از بے خردی و نادانی خویش این سخنان را گفته بودند کسانی که یقین دارند ما با ایشان علائم حقیقت پیغمبر را بیان کردیم کسی که بر دشمنی و مخالفت استوار است اگر انکار ورزد محض بر حسب عناد است ف۲ یهود و نصاری با مرحق ارتباطی ندارند آن بالعناد خویش استوار اند و بهیچگاه دین ترا نمی پذیرند بالفرض اگر تو بدین ایشان متابعت کنی خورسند می گردند چون این ممکن نیست از آنها توقع موافقت نباید کرد۔

اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَّارْزُقْ اَهْلَهٗ مِنَ الثَّمَرٰتِ مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ

بساز این مکان را شهر با امن و روزی ده ساکنان وے را از میوه ها روزی ده آنرا که ایمان آورد از ایشان بخدا

بگردان این جا را شهر با امن و روزی ده ساکنان آن را از میوه با کسیکه ایمان دارد از ایشان بخدا

وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهٗ قَلِيْلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهٗٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ ۭ

و روز بازپسین فرمود خدا و کسیکه کافر شود بهره مند گردانمش اندکے پس به بیچارگی برانم اورا بسوئے عذاب آتش

و روز قیامت گفت و کسیکه کافر شود بهره مند می گردانمش اندکی باز ناچارش گردانم او را بسوی عذاب آتش

وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝ وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعِيْلُ ۭ رَبَّنَا

و وے بد جائے است و آنگاه که بلند می کردند ابراهیم و اسمٰعیل بنیاد هائے خانه را گفتند اے پروردگار ما

و بد مرجع است و یاد کن آنگاه که بلند می کرد ابراهیم بنیاد های خانهٔ کعبه را و اسمٰعیل (دعا می کردند) ای پروردگار ما

تَقَبَّلْ مِنَّا ۭ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَ

قبول کن از ما هر آئینه توئی شنوا دانا اے پروردگار ما و بکن ما را فرمان بردار خودت و

بپذیر از ما هر آئینه تو توئی نیک شنوا دانا اے پروردگار ما بگردان ما را فرمان بران بخود و

مِنْ ذُرِّيَّتِنَآ اُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ ۠ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا ۚ اِنَّكَ

از اولاد ما بکن گروهے منقاد خودت و بنما ما را طریق عبادت های ما و بمهربانی باز آ بر ما هر آئینه

از اولاد ما گروهی فرمان بر بخود و بنمای ما را مناسک ما را (قواعد حج) و بپذیر توبه ما را هر آئینه توئی

اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ۝ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيْهِمْ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِكَ

توئی باز آینده مهربان اے پروردگار ما بفرست درمیان ایشان پیغامبرے از ایشان بخواند بر ایشان آیتهای تو

پذیرنده توبه مهربان اے پروردگار ما بفرست درمیان ایشان پیغمبری از ایشان که بخواند بر ایشان آیتهای ترا

وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيْهِمْ ۭ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝ۧ وَمَنْ

و بیاموزد ایشان را کتاب و علم و پاک کند ایشان را هر آئینه توئی توانا دانا و کیست که

و بیاموزد ایشان را کتاب و حکمت و پاک کند ایشانرا هر آئینه تو توئی بسیار غالب بسیار با حکمت و کیست

يَّرْغَبُ عَنْ مِّلَّةِ اِبْرٰهٖمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهٗ ۭ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنٰهُ فِي الدُّنْيَا ۚ

رو بگرداند از کیش ابراهیم مگر آنکه در احمقی افگند نفس خود را و هر آئینه برگزیدیم او را در این سرائے

که باز گردد از دین ابراهیم مگر آنکه به حماقت افگند خویش را و هر آئینه برگزیدیم او را در دنیا

وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ۝ اِذْ قَالَ لَهٗ رَبُّهٗٓ اَسْلِمْ ۙ قَالَ اَسْلَمْتُ

و هر آئینه او در سرائے دیگر از شائستگان است آنگاه که گفت او را پروردگار او که منقاد شو گفت منقاد شدم

و هر آئینه او در آخرت از نیکان است یاد کن وقتی که گفت او را پروردگارش که منقاد شو گفت منقاد شدم

لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝ وَوَصّٰى بِهَآ اِبْرٰهٖمُ بَنِيْهِ وَيَعْقُوْبُ ۭ يٰبَنِىَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى

مر پروردگار عالمها را و وصیت کرد باین کلمه ابراهیم پسران خود را و یعقوب نیز فرزندانش را اے فرزندان من هر آئینه

به پروردگار عالمیان و وصیت کرد بآن (کلمه) ابراهیم پسران خود را و یعقوب هم که ای پسران من هر آئینه خدا برگزید

لَكُمُ الدِّيْنَ فَلَا تَمُوْتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ۝ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاۗءَ اِذْ حَضَرَ

برائے شما این دین را پس از این جهان ممیرید مگر مسلمان شده آیا حاضر بودید آنگاه که پیش آمد

برای شما دین را پس هرگز ممیرید مگر در حالیکه شما مسلمانان باشید آیا شما بودید حاضر آنگاه که پیش آمد

يَعْقُوْبَ الْمَوْتُ ۙ اِذْ قَالَ لِبَنِيْهِ مَا تَعْبُدُوْنَ مِنْۢ بَعْدِيْ ۭ قَالُوْا نَعْبُدُ

یعقوب را موت آنگاه که گفت فرزندان خود را چه چیز را عبادت خواهید کرد بعد از من گفتند عبادت کنیم

یعقوب را مرگ بوقتیکه گفت به فرزندان خود که را می پرستید بعد از من گفتند می پرستیم

اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اٰبَاۗىِٕكَ اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰــهًا وَّاحِدًا ښ وَّنَحْنُ لَهٗ

معبود ترا و معبود پدران ترا که ابراهیم و اسمٰعیل و اسحٰق اند عبادت کنیم آن معبود یگانه را و ما او را

معبود ترا و معبود پدران ترا که ابراهیم و اسمٰعیل و اسحٰق اند معبود یگانه را و ما برای او

ف۵ در حق مومنان، باشندهٔ کعبه دعا نموده گفت آن بار الٰهی روزی کن. ما در باره کافران دعا نکرد تا آنجا از لوث کفر پاک بماند ف۵ خداوند فرمود در دنیا بکافران نیز روزی داده می شود ورزق چون امامت نیست که جز اهل ایمان دیگرے را میسر نشود۔ ف۵ ابراهیم و پسرش اسمٰعیل علیهما السلام هر دو بپارگاه خدا دعا کردند که جماعتی در فرزندان ما خلق کن تا او امر ترا اطاعت کنند در میان آنها رسولی مبعوث کن تا کتاب و حکمت را تعلیم دهد در

ع ۱۵ ۸ ۱۵

اولاد این دو پیغامبر جز حضرت سرور کائنات دیگری موصوف باین صفات نیست۔ این واقعه تخیلات گذشتهٔ یهود را باطل ساخت علم کتاب آن مطالب و معانی ضروریه است که از خود عبارت بدر می آید حکمت خفیات اسرار و دقائق رموز می باشد ف۵ شرافت این ملت و مذهب مذکور گردید حضرت ابراهیم و یعقوب علیهما السلام پسران خویش را توصیه نمودند تا از آن متابعت نمایند هر که ازاین راه منحرف شود به پیغمبران مذکور مخالفت می ورزد یهود دعوی داشتند

که یعقوب علیه السلام فرزندان خود را به یهودیت وصیت کرده و لی چنانچه از آیت ما بعد ثابت می گردد آنها دروغ می گویند۔

مُسْلِمُوْنَ ﴿۴﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَّا كَسَبْتُمْ ۚ وَلَا

منقادیم — این گروہے است کہ درگذشت وے راست آنچہ کردند و شماراست آنچہ کردید و شما

منقادیم — آن گروہی بود ند کہ بہ تحقیق گذشتند آنہاراست آنچہ کردند و شماراست آنچہ کردید و

تُسْـَٔلُوْنَ عَمَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۵﴾ وَقَالُوْا كُوْنُوْا هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰى تَهْتَدُوْا ۗ قُلْ

پرسیدہ نخواہید شد از آنچہ آن گروہ می کردند و گفتند شوید جہود یا ترسا تا راہ بیابید بگو

پرسیدہ نمی شوید از آنچہ ایشان می کردند و گفتند شوید یہود یا نصاری تا راہ یابید بگو

بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهٖمَ حَنِيْفًا ۭ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۶﴾ قُوْلُوْٓا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ

بلکہ پیروی می کنیم بملت ابراہیم کہ حنیف بود و نبود از اہل شرک بگوئید ایمان آوردیم بخدا و بآنچہ

ہرگز نی بلکہ پیروی می کنیم ملت ابراہیم را کہ (حنیف) یک جہت بود و نبود از مشرکان بگوئید ایمان آوردیم بخدا و آنچہ

اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ اِلٰٓى اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَالْاَسْبَاطِ

فرود آوردہ شد بسوئے ما و آنچہ فرود آوردہ شد بسوئے ابراہیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و ذریت یعقوب

فرود آوردہ شدہ بسوی ما و آنچہ فرود آوردہ شدہ بسوی ابراہیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و اولاد یعقوب

وَمَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى وَعِيْسٰى وَمَآ اُوْتِيَ النَّبِيُّوْنَ مِنْ رَّبِّهِمْ ۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ

و بآنچہ دادہ شد موسیٰ و عیسےٰ را و آنچہ دادہ شدند پیغامبران از پروردگار خویش تفریق نمی کنیم درمیان ہیچکس

و آنچہ دادہ شدہ موسےٰ و عیسےٰ را و آنچہ دادہ شدہ دیگر پیغمبران را از جانب پروردگارشان تفریق نمی کنیم درمیان ہیچ یک

مِّنْهُمْ ۖ وَنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿۷﴾ فَاِنْ اٰمَنُوْا بِمِثْلِ مَآ اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ اهْتَدَوْا ۚ وَ

از ایشان و ما برائے حق عزوجل منقادیم پس اگر باور دارند اہل کتاب آنچہ باور داشتید شما پس راہ یافتند و

از ایشان و ما بہ پروردگار منقادیم پس اگر ایمان بیاورند مثلیکہ شما ایمان آوردید بہ آن ہر آئینہ ہدایت یافتند و

اِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا هُمْ فِيْ شِقَاقٍ ۚ فَسَيَكْفِيْكَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۸﴾ ؕ

اگر برگشتند پس جز این نیست کہ ایشان در مخالفت اندپس زود باشد کہ کفایت کند خدا بانتقام تو ایشان را و اوست شنوا دانا

اگر برگشتند پس جز این نیست کہ ایشان در خلاف اند پس کفایت کند ترا از شر ایشان خدا و او نیک شنوا دانا است

صِبْغَةَ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً ۫ وَّنَحْنُ لَهٗ عٰبِدُوْنَ ﴿۹﴾ قُلْ

قبول کردیم رنگ خدا را و کیست بہتر از خدا باعتبار رنگ و ما او را پرستندگانیم بگو

قبول کردیم رنگ خدا را و کیست بہتر از خدا باعتبار رنگ (دین) و ما او را پرستندگانیم بگو

اَتُحَاۗجُّوْنَنَا فِي اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۚ وَلَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۚ وَنَحْنُ

آیا مکابرہ می کنید با ما در باب خدا و او پروردگار ما و شما است و ماراست کردار ہائے ما و شماراست کردار ہائے شما و ما

آیا مخاصمہ می کنید با ما در (شان) خدا حال آنکہ او پروردگار ما و پروردگار شما است و ماراست کردار ہای ما و شماراست کردار

لَهٗ مُخْلِصُوْنَ ﴿۱۰﴾ ۙ اَمْ تَقُوْلُوْنَ اِنَّ اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَ

او را باخلاص پرستندگانیم آیا می گوئید کہ ہرآئینہ ابراہیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و

باو مخلصانیم (موحدان) آیا می گوئید آیا ہر آئینہ ابراہیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و

الْاَسْبَاطَ كَانُوْا هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰى ۭ قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ اَمِ اللّٰهُ ۭ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ

نبیرگان او یہود بودند یا ترسا بودند بگو شما داناترید یا خدا و کیست ستمگارتر از آنکہ بپوشد

اولادہ او بودند یہود یا نصاری بگو آیا شما داناترید یا خدا و کیست ستمگارتر از کسیکہ بپوشد

شَهَادَةً عِنْدَهٗ مِنَ اللّٰهِ ۭ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۱﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۚ

آن گواہی را کہ نزدیک اوست از جانب خدا و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنید این گروہے است کہ درگذشت

شہادتی را کہ نزد او ثابت است از جانب خدا و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنید این گروہیست کہ بہ تحقیق گذشتند

لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَّا كَسَبْتُمْ ۚ وَلَا تُسْـَٔلُوْنَ عَمَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۲﴾ ع

وے راست آنچہ کردند و شماراست آنچہ شما کردید و پرسیدہ نخواہید شد از آنچہ ایشان می کردند ۲

ایشان راست آنچہ کردند و شماراست آنچہ کردید و پرسیدہ نمی شوید از آنچہ ایشان می کردند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی دین او را ۱۲ ف۲ مترجم گوید چون آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بہ مدینہ ہجرت فرمود شانزدہ ماہ یا ہفدہ ماہ بطرف بیت المقدس نماز می گذارد و آرزو میکرد کہ خدا تعالیٰ کعبہ را قبلہ وے سازد خدای تعالیٰ نازل کرد قد نری تقلب الی آخرہ بعد از ان جواب شبہ سفہا درین مسئلہ نازل کرد سیقول السفہاء و بعد از ان امر فرمود بصبر بر مشاق جہاد و در بسیارے از احکام توحید و قصاص و حج و صوم و صدقہ و نکاح و طلاق کہ اہل جاہلیت تحریف کردہ بودند یا رعایت انصاف نمی کردند بیان حقیقت حال فرمود و در رد ابطال شبہات مخالفین کرد و سوالہائے ایشان را جواب داد و این سیاق ممتد است تا آخر الم تر الی الذین خرجوا واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ ہنگامیکہ یعقوب وصیت نمود شما موجود نبودید و او درباره متابعت ملت پیغمبران موصوف ارشاد نمودہ بود اما شما چنان کروید کہ یہود گفتند جز ما دیگران بدین حق نمی باشند نصاریٰ گفتند جز ما دیگران ۶ بر دین حق نیستند از ین جہت ہر دو بہ مذہب حق اسلام مخالف شدید۔ این بود افترای شما۔

ع ۱۲ / ۱۶

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ

ف خواہند گفت بیخردان از مردم چہ چیز بر گردانید ایشان را

زود می گویند بے خردان از مردم چہ چیز گردانید پیغمبر و مسلمانان را

عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا ۚ قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ يَهْدِي مَنْ

ازان قبلہ کہ ایشان بودند بران یعنی از بیت المقدس بگو خدا راست مشرق و مغرب راہ می نماید ہر کرا

از قبلہ ایشان کہ بودند بران بگو مر خدا راست برآمد گاہ آفتاب و فرود گاہ آفتاب ہدایت می کند ہر کہ را

يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ① وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا

خواہد بسوئے راہ راست و ہم چنین ساختیم شما را گروہے مختار تا گواہ

خواہد بسوی راہ راست و ہم چنین (کہ شما را ہدایت دادیم) گردانیدیم شما را امتی معتدل (مختار) تا باشید

شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ۗ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ

باشید بر مردمان و تا باشد رسول گواہ بر شما و مقرر نکردیم آن قبلہ را

گواہان بر مردم (در قیامت) و باشد پیغمبر بر شما گواہ و نگردانیدیم قبلہ را

الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ ۚ

کہ بودی بران یعنی بیت المقدس را مگر برائے آنکہ بدانیم کسے را کہ پیروی پیغمبر کند جدا از آن کس کہ باز گردد بر ہر دو پاشنہ

آنکہ بودی بر آن مگر کہ بدانیم "تمیز کنیم" کہ کہ پیروی می کند پیغمبر را از آنکس کہ باز می گردد بر ہر دو پاشنۂ خود۔

وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۗ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ ۚ

و ہر آئینہ ہست این خصلت دشوار مگر بر آنانکہ ایشان را راہ نمودہ است خدا و خدا ضائع نمیسازد گرویدن شما را

ہر آئینہ این کار (تبدیل قبلہ) دشوار است مگر بر آنانیکہ راہ نمودہ است خدا و خدا و ند چنین نیست کہ ضائع گرداند ایمان شما را

إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ② قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ ۖ

ہر آئینہ خدا بر مردمان بخشایندہ مہربان است بتحقیق می بینیم گشتن روئے تو در جانب آسمان ف۳

ہر آئینہ خدا بر مردمان (مومنان) بسیار مہربان نہایت بخشایندہ است بہ تحقیق می بینیم بار بار گردانیدن روی ترا جانب آسمان

فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا

پس البتہ متوجہ گردانیم ترا بآن قبلہ کہ خوشنود می شوی بوے پس متوجہ گردان روئے خود را بطرف مسجد حرام و ہر جا کہ

پس ہر آئینہ می گردانیم ترا بہ قبلہ کہ دوست داری آن را پس بگردان روی خویش را طرف مسجد حرام و ہر جا

كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ ۗ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ

باشید کہ پس متوجہ گردانید روی ہائے خویش را بطرف وے و ہر آئینہ اہل کتاب میدانند کہ این

کہ باشید (پس) بگردانید روہای تان را جانب او و ہر آئینہ آنانیکہ دادہ شدہ بہ آنہا کتاب البتہ میدانند کہ ہر آئینہ

الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ③ وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا

راست است از پروردگار ایشان و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنند و ہر آئینہ اگر بیاری پیش اہل

راست است از پروردگار ایشان و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنند و (قسم است) اگر بیاری نزد (معاندین) اہل

الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ

کتاب ہر نشانہ ہرگز پیروی نکنند قبلۂ ترا و نیستی تو پیروی کنندہ قبلۂ ایشان را و نیستند بعضے ایشان پیروی کنندہ

کتاب تمام نشانہا را پیروی نمی کنند قبلۂ ترا و نہ تو ئی پیرو قبلۂ ایشان و نہ بعض ایشان پیرو

قِبْلَةَ بَعْضٍ ۚ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ

قبلہ بعض دیگر را و اگر تو پیروی کنی خواہش ہائے نفسانی ایشان را بعد آنچہ آمدہ است بتو از دانش

قبلۂ دیگران اند و (قسم است) اگر پیروی نمائی خواہشات (باطلۂ) ایشان را بعد از انکہ آمد ترا از علم

إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ④ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا

ہر آئینہ تو باشی آنگاہ از ستمگاران کسانیکہ دادہ ایم ایشان را کتاب می شناسند وی را چنانکہ

ہر آئینہ تو آنگاہ بہ تحقیق از ستمگاران باشی کسانیکہ دادیم ایشان را کتاب می شناسند محمد ﷺ را (بہ نبوت) چنانکہ

فتح الرحمٰن

ف۱ چون آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بمدینہ ہجرت فرمود شانزدہ ماہ یا ہفدہ ماہ بطرف بیت المقدس نماز میگذارد و آرزو می کرد کہ خدائی تعالی کعبہ را قبلۂ وے سازد خدائی تعالی نازل کرد قد نرے تقلب الآیۃ بعد ازان جواب شبہ سفہا در ین مسئلہ نازل کرد سیقول السفہاء بعد ازان امر فرمود بصبر بر مشاق جہاد و در بسیارے از احکام توحید و قصاص و حج و صوم و صدقہ و نکاح و طلاق کہ اہل جاہلیت تحریف کردہ بودند بار عایت انصاف نیکو ندبیان حقیقت حال فرمود و رد ابطال شبہات مخالفین کرد در سوال ہائے ایشان را جواب داد و این سیاق ممتد است تا الم تر الی الذین خرجوا ۱۲

ف۲ یعنی آنچہ در سابق علم الٰہی مقرر شد آنست کہ قبلۂ امت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم کعبہ باشد و توجیہ بیت المقدس یک چند بنا بر حکمت امتحان است ۱۲ ف۳ یعنی بتوقع نزول استقبال کعبہ ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ فائدہ کہ امت وسط یعنی امت معتدل بدان سبب خواندہ شدہ اند کہ ایشان بر راہی می باشند کہ ہیچ شائبہ کجی و دران نیست از ہر گونہ افراط تفریط پاک می باشند۔

يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ⑤

می شناسند فرزندان خویش را و ہر آیینہ گروہے از ایشان می پوشند حق را دانستہ

می شناسند فرزندان خود را (بہ نبوت) و ہر آئینہ گروہی از ایشان بہ تحقیق پنہان می کنند حق را و ایشان می دانند

الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ ۖ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ⑥ وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا ۖ

این درست است از پروردگار تو پس مباش از شک آرندگان و ہر کسے را جانبے ہست کہ وے متوجہ آنست و

آنچہ تو برانی حق است از جانب پروردگار تو پس ہیچگاہ مباش از شک کنندگان و ہر کسے را جہتی است کہ وی ہنگام نماز روی می گرداند

فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ

پس شتاب کنید بسوے نیکی ہا ہر جا کہ باشید بیارد شما را خدا جمع ساختہ ہر آئینہ خدا بر ہمہ

پس بشتابید جانب نیکوئی ہا ہر جا کہ باشید می آرد شما را خدا ہمہ ہر آئینہ خدا بر ہر

شَيْءٍ قَدِيرٌ ① وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَ

چیز توانا است و ہر جا کہ روی پس متوجہ کن روے خود را جانب مسجد حرام و

چیز توانا است و از ہر جا کہ بیرون روی پس بگردان روی خود را جانب مسجد حرام و

إِنَّهُ لَلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ② وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ

ہر آئینہ وے راست است از پروردگار تو و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنید و ہر جا کہ روی

ہر آئینہ آن (گردانیدن رو) بے شبہ حق است از طرف پروردگار تو و نیست اللہ بے خبر از آنچہ می کنید و از ہر جا کہ بیرون روی

فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ

پس متوجہ کن روی خود را جانب مسجد حرام و ہر جا کہ باشید پس متوجہ کنید روی خویش را جانب وے

پس بگردان روی خود را طرف مسجد حرام و ہر جا کہ باشید (پس) بگردانید روہای خود را طرف آن

لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ

تا نباشد مردمان را الزام بر شما مگر آنانکہ ستم کردند ازین جماعت پس مترسید از ایشان

تا نباشد مردمان را بر شما حجت (اعتراض) مگر آنانکہ ستم کردند از ایشان پس مترسید از اعتراضات شان

وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ③ كَمَا أَرْسَلْنَا

و بترسید از من و تا تمام کنم نعمت خود را بر شما و تا بود کہ راہ یابید ۳ چنانکہ فرستادیم

و بترسید از من و تا تمام کنم نعمت خویش را بر شما و تا شما راہ یابید چنانچہ فرستادیم

فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ

پیغامبرے در میان شما از قوم شما میخواند بر شما آیت ہاے ما و پاک می سازد شما را و می آموزد شما را کتاب و علم

در میان شما رسولی از شما میخواند بر شما آیت ہای ما را و پاک می سازد شما را (از اخلاق رذیلہ) تعلیم می دہد شما را کتاب

وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ④ فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَ

می آموزد شما را آنچہ نمی دانستید پس یاد کنید مرا تا یاد کنم شما را و سپاس گوئید مرا و

و تعلیم می دہد شما را آنچہ نمی دانستید پس یاد کنید مرا یاد کنم شما را و شکر کنید مرا

لَا تَكْفُرُونِ ⑤ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ ۚ إِنَّ

ناسپاسی من مکنید اے مسلمانان مدد جوئید در تحصیل ثواب آخرت بصبر و نماز ہر آئینہ

و ناسپاسی منمائید ای کسانیکہ ایمان آوردہ اید یاری بخواہید بہ صبر و نماز ہر آئینہ

اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ① وَلَا تَقُولُوا لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ ۚ

خدا با صابران است و مگوئید کسے را کہ کشتہ شود در راہ خدا کہ ایشان مردگانند

خدا با صابران است و مگوئید کسے را کہ کشتہ شدہ در راہ خدا کہ مردگانند

بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ ② وَلَنَبْلُوَنَّكُم بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَ

بلکہ ایشان زندہ اند لیکن شما آگاہ نمی شوید و ہر آئینہ بیازمائیم شما را بچیزے از ترس و

بلکہ آنہا زندہ اند و لیکن شما نمی دانید و ہر آئینہ بیازمائیم شما را (معاملہ امتحان کنیم) بچیزے از ترس و

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی حقیقت استقبال کعبہ را ۱۲ ف۲ مترجم گوید در توریت مذکور است کہ امتے از بنی اسمٰعیل پیدا خواہد شد کہ تعظیم کعبہ کند پس توجہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بکعبہ حجت باہرہ است بر صدق نبوت آنحضرت صلعم نزد یک احبار یہود اگرچہ سفہاء یہود طعن کنند کہ قبلہ انبیاء گذاشت واللہ اعلم ۱۲ فتح الرحمٰن

تفسیر عثمانی

ع۱۵ ای محمد اگر تو آرزو نمائی کہ اہل کتاب تسلیم شوند کہ کعبہ قبلۂ مسلمانان است و دیگران را نیز باشتباہ نیفگنند تا در نبوت موعود تو شکی باقی نماند این آرزو میسر نمی گردد. چہ اہل کتاب ترا نسب قبیلہ مولد مسکن شکل صورت ہر گونہ وصف ہا و چگونگی ہای ترا میدانند و ترا بالیقین ۱۲ ف۲ و بدون اشتباہ پیغمبر موعود می شناسند و در این امر ہیچ گونہ تامل و ترددی ندارند چنانکہ اولاد خویشتن را می شناسند. بعضی حق و یقین را آشکار می سازند و برخی دیدہ و دانستہ آنرا پنہان می دارند. از کتمان ایشان چیزے ساختہ نمی شود. سخن حق آن است کہ از جانب خداوند فرود آمدہ چہ اہل کتاب بپذیرند و چہ انکار کنند از مخالفت آنہا ہیچ متردد مباش۔

الْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۗ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿۳﴾

گرسنگی و نقصان مالها و جانها و میوه ها و بشارت ده صابران را

گرسنگی و کمی از مالها و جان ها و میوه ها و مژده ده صابران را

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿۴﴾ أُولَٰئِكَ

آنانکه چون برسد بدیشان سختی گویند هر آیینه ما از آن خدائیم و هر آیینه ما بسوی وی باز خواهیم گردید این گروه

آنانیکه چون برسد ایشان را مصیبت گویند هر آیینه ما برای خدائیم و هر آیینه ما بسوی او رجوع کنندگانیم این گروه

عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿۵﴾ إِنَّ

برایشان است درود ها از پروردگار ایشان و بخشایش و ایشانند راه یافتگان هر آیینه

برایشان است عنایت از جانب پروردگارشان و مهربانی و این گروه ایشان راه یافتگانند هر آیینه

الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَائِرِ اللَّهِ ۖ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا

و مروه از نشان هاے خداست پس هر که حج خانه کند یا عمره بجا آرد پس

صفا و مروه از نشانهای خداست پس هر که (قصد) حج کند خانه خدای را یا عمره بجا آرد پس

جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا ۚ وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿۶﴾

بزه نیست بروے در انکه طواف کند در میان این هر دو و هر که نیکی بجا آرد پس خدا قبول کننده داناست

گناهی نیست بروی که طواف کند به هر دو و هر که بطوع و رغبت خویش عمل نیکی بجا آرد پس هر آیینه خدا جزا دهنده است بر طاعات

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ

هر آیینه آنانکه مے پوشند آنچه فرود آورده ایم از سخنان روشن و هدایت بعد از انکه بیان کردیم آنرا برائے مردمان

هر آیینه کسانیکه می پوشانند آنچه را فرو فرستادیم از آیات ظاهره و رهنمائی از ان بعد که آشکار کردیم آنرا برای مردمان

فِي الْكِتَابِ ۙ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ﴿۷﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا

در کتاب آن گروه لعنت می کند ایشان را خدا و لعنت می کنند ایشان را لعنت کنندگان مگر کسانیکه توبه کردند

در کتاب آن گروه لعنت می کند ایشان را خدا و لعنت می کنند ایشان را لعنت کنندگان مگر کسانیکه توبه کردند

وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿۸﴾

و نیکو کاری پیشه گرفتند و بیان کردند پس این گروه بمهربانی باز می گردم برایشان و منم باز گردنده مهربان

و اصلاح کردند مفاسد خود را و بیان کردند آنچه را می پوشیدند پس آنگروه می پذیرم توبه ایشانرا و من پذیرنده توبه ام

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَ

هر آیینه آنانکه کافر شدند و کافر مردند آنگروه برایشان است لعنت خدا و

هر آیینه کسانیکه کافر شدند و مردند در حالیکه کافر بودند آن گروه برایشان لعنت الله است و

الْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿۹﴾ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ

فرشتگان و مردمان همه یکجا همیشه باشند در ان لعنت سبک کرده نشود از ایشان

فرشتگان و مردم همه همیشه باشند در لعنت (یا آتش) سبک نمی شود از ایشان

الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿۱۰﴾ وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ

عذاب و نه ایشان مهلت داده شوند و معبود شما خدا یگانه است نیست هیچ معبود بجز وے

عذاب و نه ایشان مهلت داده شوند و معبود شما معبود یگانه است نیست هیچ معبودی جز او (او تعالی)

الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿۱۱﴾ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ

بخشاینده مهربان است هر آیینه در آفرینش آسمانها و زمین آمد و شد شب

نهایت بخشاینده بسیار مهربان است هر آیینه در آفرینش آسمان ها و زمین و اختلاف شب

وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ النَّاسَ وَمَا

و روز و آن کشتی که میرود در دریا با آنچه سود میدهد مردم را از قبیل تجارات و آنچه

و روز و کشتی هائیکه (گرفته) میرود در دریا آنچه سود می دهد مردم را و آنچه

فتح الرحمن

ف۱ بعض اهل اسلام صفا و مروه را از شعائر جاهلیت گمان کرده از این دست باز داشتند پس نازل شد این آیه ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مراد از این مردم یهود است زیرا یهود تصدیق رسالت حضرت پیغمبر ﷺ را که در تورات بود و پیشگوئی که در تورات نسبت به تحویل قبله وارد شده بود پنهان می کردند۔ علاوه بر یهود تمام آن کسانیکه حکم الهی را برای اغراض دنیوی اخفا کنند در حکم این آیه داخلند۔ ع۵ لعنت کنندگان عبارت اند از جنیان مردمان، فرشتگان، همه اشیای ذی روح زیرا چون آنها بر روی حق پرده می افگنند به کیفر جرائم ایشان در سرتاسر گیتی قحط و وبا عام می شود و حتی بحیوان و جماد نیز صدمه میرسد همه بر آنان لعنت میکنند ع۵ اگرچه نسبت بحق پوشی آنها بعضی مردم به ورطه گمراهی سرگردان شدند اما چون از اخفای حق بعداً توبه کردند و آنرا کاملاً آشکار ساختند بجای لعنت بر آنها رحمت می فرستیم زیرا ما تواب و رحیمیم۔

۱۹ ع ۱۱ ۳

انزل الله من السماء من ماء فاحیا به الارض بعد موتها وبث

فرود آورد خدا از آسمان آب پس زنده ساخت بسبب وے زمین را پس از مردن آن و پراگنده ساخت

فرو فرستاده الله از طرف آسمان از آب پس زنده گردانید به آن زمین را پس از مرگ آن و پراگنده ساخت

فیها من کل دابة وتصریف الریح والسحاب المسخر بین السماء

در زمین هر نوع جنبنده و در گردانیدن بادها و در ابر رام کرده شده میان آسمان

در زمین از هر جنبنده و در تقلیب بادها و در ابر رام کرده شده میان آسمان

والارض لایت لقوم یعقلون ① ومن الناس من یتخذ من دون

و زمین هر آئینه نشانهاست آن گروه را که درمی یابند و از مردمان کسے هست که میگیرد بجز

و زمین هر آئینه دلایل است مر گروهی که خرد دارند و از مردمان کسے است که می گیرد بجز

الله اندادا یحبونهم کحب الله والذین امنوا اشد حبا لله ولو یری

خدا همتایان را دوست میدارند ایشان را مانند دوستی خدا و کسانیکه ایمان آوردند قوی ترانددر دوستی خدا و عجب بینند اگر ببیند

خدا همتایان را دوست می دارند ایشان را مانند دوستی ایشان خدا را و کسانیکه ایمان آورده اند قوی تراند در محبت مر خدا را

الذین ظلموا اذ یرون العذاب ان القوة لله جمیعا وان الله

کسانے را که ستم کردند در آنحالت که معاینه کنند عذاب را بسبب آنکه توانائے خدا راست تمام آن و بسبب آنکه خدا سخت

کسانے که ستم کردند در ان حالت که معاینه کنند عذاب را که هر آئینه قدرت مر خدا راست همه و هر آئینه خدا

شدید العذاب ② اذ تبرا الذین اتبعوا من الذین اتبعوا وراوا

سخت عقوبت است در آنحالت که بیزار شوند پیشوایان کفر از تابعان و ببینند

سخت عقوبت کننده است در ان حالت که بیزار شوند متبوعان کفار از ان کسانی که پیروی ایشان کردند و ببینند

العذاب وتقطعت بهم الاسباب ③ وقال الذین اتبعوا لو ان لنا

عذاب را و بریده شود به نسبت ایشان همه اسباب یعنی وسیلها و گویند پیروی کنندگان کاش ما را

عذاب را و بریده شود از ایشان وسایل (محبت و قرابت) و گویند پیروی کنندگان کاش ما را

کرة فنتبرا منهم کما تبرءوا منا کذلک یریهم الله اعمالهم

باز گشتی باشد تا بیزاری کنیم ازان پیشوایان چنانکه بیزار شدند ایشان از ما همچنین بنماید خدا در نظر ایشان کردارهای ایشان

باز گشتی باشد تا بیزاری نمائیم از پیشوایان چنانچه بیزار شدند ایشان از ما همچنین می نماید خدا کردارهای ایشان را

حسرت علیهم وماهم بخرجین من النار ④ یایها الناس کلوا

پشیمانی ها بر ایشان و نیستند ایشان بیرون آیندگان از دوزخ اے مردمان بخورید

پشیمانی ها بر ایشان و نیستند ایشان هرگز بیرون آیندگان از دوزخ اے مردمان بخورید

مما فی الارض حللا طیبا ولا تتبعوا خطوت الشیطن انه

حلال پاکیزه را از انچه در زمین است و پیروی مکنید گامهائے شیطان را هر آئینه او

از آنچه در زمین است حلال پاکیزه و پیروی نکنید گام هائے شیطان را هر آئینه او

لکم عدو مبین ① انما یامرکم بالسوء والفحشاء وان تقولوا

شما را دشمن آشکار است فرمان جز این نیست که می فرماید شما را به بدکاری و بے حیائی و بانکه افترا کنید

شما را دشمن ظاهر است جز این نیست که امر می کند شما را به بدکاری و بے حیائی و آنکه بگوئید

علی الله ما لا تعلمون ② واذا قیل لهم اتبعوا ما انزل الله قالوا

بر خدا انچه نمی شناسید و چون گفته شود ایشان را پیروی کنید آنرا که فرود آورد دست خدا گویند

بر خدا آنچه نمی دانید و هنگامی که گفته شود بایشان که متابعت کنید آنچه را فرو فرستاده خدا می گویند

بل نتبع ما الفینا علیه اباءنا اولو کان اباؤهم لا یعقلون شیئا

بلکه پیروی می کنیم چیزیرا که یافته ایم برو پدران خویش را آیا تقلید می کنند اگرچه پدران ایشان نمی فهمیدند چیزے را

نی (بلکه) پیروی می کنیم آنچه را که یافته ایم بران پدران خویش را آیا متابعت پدران خویش را می کنند حال آنکه پدران شان

فتح الرحمن

ف مترجم گوید اہل جاہلیت چیزہا را از نزد خویش حرام ساختہ بودند مانند بحائرو سوائب خدا تعالے در رد ایشان نازل کرد ۱۲ فتح الرحمن

تفسیر عثمانی

ف عشق مومنان با خدا از دوستی مشرکان بمعبودان آنها بیشتر و استوار تر است محبت مشرکان در مصائب این جهان زائل می گردد و هنگام مشاہدهٔ عذاب آخرت از معبودان باطل خویش بکلی تبری می کنند (بعدا به تفصیل می آید) بر عکس عشقی که مومنان به خدای خویش می ورزند زوال نمی پذیرد۔ این عشق در رنج و راحت در بیماری و صحت۔ در دنیا و آخرت یکسان و پایدار می باشد عشق مومنان بخدا بیشتر از محبتی است که بما سوی الله یعنی به پیغمبران اولیا۔ فرشتگان دانشمندان عابدان پارسایان به آبا و اجداد و اموال و اولاد خویش دارند مومنان بخدا عشق اصلی و با استقلال دارند عشقی که شایستهٔ شان و عظمت خداست اما با دیگران بالواسطه و در اثر حکم الهی بر وفق مراتب ہر کدام محبت دارند گر فرق مراتب نکنی زندیقی۔ خدا و دیگران را (هر که باشند) بیک اندازه دوست داشتن خالص شرک و آئین مشرکان است۔

۲۰ ع ۴

وَّلَا يَهْتَدُوْنَ ﴿۳﴾ وَمَثَلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا كَمَثَلِ الَّذِيْ يَنْعِقُ بِمَا

و راه نمی یابند و داستان پند دادن کافران مانند حال کسے است که بانگ میزند آن چیز را که

و راه راست را نداشته اند و مثال آنانکه دعوت می کنند کافران را مانند حال کسے است که بانگ میزند بآنچه

لَا يَسْمَعُ اِلَّا دُعَآءً وَّنِدَآءً ۭ صُمٌّۢ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿۴﴾

نے شنود مگر نی الجملہ خواندن و آواز بلند کردن کافران کر انند گنگ انند کور انند پس ایشان ہیچ نمی فہمند

نمی شنود مگر دعا و آواز را کر دند گنگند کورند پس ایشان ہیچ نمیدانند

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ وَاشْكُرُوْا لِلّٰهِ

اے مسلمانان بخورید از پاکیزہ آنچہ روزی دادیم شمارا و سپاس گوئید خدارا

ای کسانیکه ایمان آورده اید بخورید از چیزہا لذیذ و حلال پاکیکه روزی دادیم شمارا و سپاس گوئید خدارا

اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ﴿۵﴾ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَ

اگر او را مے پرستید جزین نیست که حرام کرده است بر شما مردار را و خون را و

اگر ہستید شما که خاص او را می پرستید جز این نیست که حرام گردانید بر شما اکل مردار را و خون را و

لَحْمَ الْخِنْزِيْرِ وَمَآ اُهِلَّ بِهٖ لِغَيْرِ اللّٰهِ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا

گوشت خوک را و آنچه آواز بلند کرده شود در ذبح وے بغیر خدا پس ہر که بیچاره شود نه تعدی کننده و نه

گوشت خنزیر را و آنچه آواز بلند شود در ذبح آن بغیر خدا پس ہر که بیچاره گردد نه ظلم کننده و نه

عَادٍ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۶﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ

از حد در گذرنده پس گناه نیست بروے ف۱ ہر آئینه خدا آمرزنده مہربان است ف۲ ہر آئینه کسانیکه می پوشند

از حد تجاوز کننده پس گناہی نیست بر آن ہر آئینه خدا نہایت بخشاینده بسیار مہربان است ہر آئینه کسانیکه می پوشند

مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتٰبِ وَيَشْتَرُوْنَ بِهٖ ثَمَنًا قَلِيْلًا ۙ اُولٰۗىِٕكَ

آنچه فرود آورده است خدا از کتاب و می ستانند عوض وے بہائے اندک آن جماعه

آنچه را فرو فرستاده است خدا از کتاب و می ستانند عوض آن بہای اندک آن گروه

مَا يَاْكُلُوْنَ فِيْ بُطُوْنِهِمْ اِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَ

نمے خورند در شکم ہائے خود مگر آتش را و سخن نگوید بایشان خدا روز قیامت و

پر نی کنند در شکم ہای خود مگر آتش را (نمی خورند شکم سیر مگر آتش را) و سخن نگوید بایشان خدا در روز قیامت و

لَا يُزَكِّيْهِمْ ښ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۷﴾ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا

نه پاک کند ایشان را و ایشان راست عذاب درد دہنده ایشانند آنانکه خرید کردند

پاک نگرداند ایشان را و ایشان راست عذاب دردناک آن گروه آنانند که خریدند

الضَّلٰلَةَ بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ ۚ فَمَآ اَصْبَرَهُمْ

گمراہی را عوض ہدایت و عذاب را عوض آمرزش پس چه شکیبا اند ایشان

گمراہی را به عوض ہدایت و عذاب را به عوض آمرزش پس چه چیز شکیبا گردانید

عَلَى النَّارِ ﴿۸﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ ۭ وَاِنَّ الَّذِيْنَ

بر دوزخ این ہمه بسبب آنست که خدا فرود آورد کتاب را براستی و ہر آئینه آنانکه

ایشان را بر دوزخ (یا چه شکیبا اند ایشان بر دوزخ) این ہمه به سبب آنست که خدا فرود آورده کتاب را براستی و ہر آئینه کسانیکه

اخْتَلَفُوْا فِي الْكِتٰبِ لَفِيْ شِقَاقٍۢ بَعِيْدٍ ﴿۹﴾ لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوْا

اختلاف کردند در آن کتاب ہر آئینه در مخالفت دور اند از صواب نیست نکو کاری آنکه متوجه کنید

اختلاف نمودند در کتاب ہر آئینه در مخالفت دور از حق اند نیست تنہا نکوکاری که بگردانید

وُجُوْهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ

روے خود را بطرف مشرق و مغرب ف۳ و لیکن صاحب نکوکاری آنست ف۴ که باور دارد

روہای خویش را جانب مشرق و مغرب و لیکن (نیکی عظیم نیکی کسیست) که ایمان آرد

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در خوردن آنچیزہا ۱۲ ف۲ مترجم گوید که اگر گوئی که درین آیت حصر کرده شد تحریم را در اشیاء مذکوره حالانکه در حدیث سباع و کلاب و مانند آن را نیز حرام شمرده است پس وجه تطبیق چه باشد گویم حصر اضافی است به نسبت بحایر و سوائب که حرام میداشتند پس در بهیمة الانعام ہیچ چیز حرام نیست غیر اشیاء مذکوره و در خبائث و سباع و مانند آن سخن نداشتند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی توجه جہت مشرق و مغرب چنانکه یہود و نصاری زعم میکنند نیکوکاری نیست بلکه منسوخ شده است ۱۲ ف۴ یعنی صاحب آن نیکوکاری که تنہا در اختلاف ندارند ۱۲ فتح

تفسیر عثمانی

ع۵ مردار حیوانی را گویند که ذبح نشده باشد و خود مرده باشد یا بر خلاف طریق شرع ذبح و شکار شده باشد مانند حیوانی که آنرا خفه کنند یا عضو حیوان زنده را بریده باشند یا حیوانی را بچوب و سنگ و بندوق و مانند آن کشته باشند یا بالعرب شاخ حیوان دیگر مرده باشد یا حیوان درنده آنرا دریده باشد یا از بلندی افتاده باشد یا ہنگام ذبح عمدًا تکبیر نگویند تمام این حیوانات مردار و حرام است مگر ماہی و ملخ که بحکم حدیث مستثنٰی و حلال است۔

ع ۲۱ ۹ ۵

بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتٰبِ وَالنَّبِيّٖنَ ۚ وَاٰتَى الْمَالَ

خدا را و روز قیامت را و فرشتگان را و کتاب و پیغامبران را و بدہد مال

بخدا و روز قیامت و فرشتگان و کتاب ہا و پیغمبران و بدہد مال را

عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ ۙ وَ

با وجود دوست داشتن آن مال خدا وندان خویشے را و یتیمان را و فقیران را و مسافران را و

با وجود دوست داشتن آن خویشاوندان را و یتیمان را و محتاجان را و مسافران را و

السَّآئِلِيْنَ وَفِي الرِّقَابِ ۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ ۚ وَالْمُوْفُوْنَ

سوال کنندگان را و خرج کند در باب بردہ ہا وبر پا دارد نماز را و بدہد زکوٰۃ را و وفا کنندگان

سوال کنندہ گان را و خرج کند در خلاصی گردن ہا و بر پا دارد نماز را و بدہد زکوٰۃ را و وفا کنندگان

بِعَهْدِهِمْ اِذَا عٰهَدُوْا ۚ وَالصّٰبِرِيْنَ فِي الْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ وَحِيْنَ

بر عہد خویش چون عہد کنند و صبر کنندگان در تنگدستی و سختی و بوقت

بعہد خویش وقتیکہ عہد کنند (و خاص می گردانیم) صبر کنندگان را در سختی و رنج و وقت

الْبَاْسِ ۭ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا ۭ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ ① يٰٓاَيُّهَا

کار زار ایشان کہ راست گو و ایشان اند پرہیزگاران اے

کارزار آن گروہ آنانند کہ راست اند (در دعوای نیکوکاری) و آن گروہ خاص ایشان پرہیزگارانند ای

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلٰى ۭ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ

مسلمانان لازم کردہ شد بر شما قصاص در کشتگان آزاد در مقابلہ آزاد است و بندہ

مومنان فرض کردہ شد بر شما قصاص (مساوات) در بارۂ کشتگان آزاد بعوض آزاد و غلام

بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰى ۭ فَمَنْ عُفِيَ لَهٗ مِنْ اَخِيْهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ

در مقابلہ بندہ و زن در مقابلہ زن پس کسیکہ در گذاشتہ شد او را چیزے از خون برادر مسلمان پس حکم او پیروی کردن است

بعوض غلام و زن بعوض زن (پس) کسیکہ معاف شد او را از طرف برادرش چیزی (پس) حکم او طلب کردن است

بِالْمَعْرُوْفِ وَاَدَآءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ ۭ ذٰلِكَ تَخْفِيْفٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ

بہ نیکوئی و رسانیدن خون بہا ست بوے بخوشی این حکم سبک کردن است از پروردگار شما

موافق دستور (نیک) و ادا کردن بوی از طرف قاتل بہ نیکوئی این حکم آسانیست از جانب پروردگار شما

وَرَحْمَةٌ ۭ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ② وَلَكُمْ

و مہربانی است پس ہر کہ از حد گذرد بعد ازین وی را است عذاب درد دہندہ و شما را

و مہربانیست (پس) کسیکہ تجاوز کرد بعد ازین (پس) او راست عذابی دردناک و برای شما

فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يّٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ③ كُتِبَ عَلَيْكُمْ

بسبب قصاص زندگانی است اے خداوندان خرد تا باشد کہ پرہیزگاری کنید لازم کردہ شد بر شما

در قصاص زندگانیست ای دانشمندان تا شما پرہیزید فرض کردہ شد بر شما

اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرَا ۖۚ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ

وقتیکہ پیش آید کسے را از شما موت اگر مال بگذارد وصیت کردن برائے پدر و مادر و نزدیکان

وقتیکہ پیش آمد یکی از شما (اسباب) مرگ اگر بگذارد مال وصیت برای پدر و مادر و نزدیکان

بِالْمَعْرُوْفِ ۚ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِيْنَ ④ فَمَنْۢ بَدَّلَهٗ بَعْدَ مَا سَمِعَهٗ فَاِنَّمَآ

بہ نیکوئی لازم شد این کار بر متقیان پس ہر کہ بدل کند وصیت را بعد از انکہ شنیدش پس جز این نیست کہ

بانصاف این حکم لازم است بر پرہیزگاران پس ہر کہ بدل کند وصیت را بعد از انکہ شنید آنرا پس ہر آئینہ

اِثْمُهٗ عَلَى الَّذِيْنَ يُبَدِّلُوْنَهٗ ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ⑤ فَمَنْ خَافَ

گناہ تبدیل بر آنکسان است کہ بدل می کنند آن وصیت را ہر آئینہ خدا شنوا دانا ست پس ہر کہ در یابد

گناہ آن بر کسانیست کہ بدل می کنند آنرا ہر آئینہ خدا البتہ شنوا داناست پس ہر کہ بترسد

گذشتہ خون بہا قبول نمایند و بے درد را باید کہ بحسن معاملہ مطالبہ کنند نہ بدرشتی و قاتل را باید کہ بخوشنودی ادا کند نہ بہ بدخوئی ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در آزادی یا خلاصی بندگان مکاتب ۱۲ ف۲ یعنی اعتبار مماثلت در کشتگان ۱۲ ف۳ یعنی مثل او ست در حکم ۱۲ ف۴ یعنی مثل او ست ۱۲ ف۵ یعنی چیزے از خون مسلمان مقتول ۱۲ ف۶ یعنی وے دم بحسن معاملہ مطالبہ کند نہ بدرشتی ۱۲ یعنی قاتل بہ خوشخوئی ادا نماید نہ بصعوبت ۱۲ ف۷ اہل جاہلیت شریف را در مقابلہ وضیع نمی کشتند و در مقابلہ شریف چند کس از وضیع می کشتند خدای تعالیٰ نازل فرمود کہ حکم الہی باعتبار مماثلت است در اجناس کشتگان یعنی کہ احرار را حکم جداست کہ ہر حر مثل حر دیگر ست در ان حکم و عبید را حکم جداست کہ ہر عبد مثل عبد دیگر است و زنان را حکم جدا ست کہ ہر زن مثل زن دیگر است در ان حکم و امتیاز زنان است حکم در باب دیات نہ در باب قود یعنی قصاص پس ہر فردے ازین اجناس مساوی است با فرد دیگر ہر چند بعضے شریف باشد و بعضے وضیع و بعضے جمیل و بعضے ذمیم بعضے مالدار و بعضے فقیر و سنت زیادہ کردہ است دو جنس دیگر مسلمان در مقابلہ مسلمان است و کافر در مقابلہ ۷ ف پس اگر بعض ورثہ عفو کنند یا از کشتن گذشتہ

مِنْ مُّوْصٍ جَنَفًا اَوْ اِثْمًا فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ

از وصیت کننده تلفے یا گناہے پس صلاح آرد درمیان ایشان پس ہیچ گناہ نیست بروے ہر آئینہ خدا آمرزندہ

از وصیت کنندہ ظلمی را (بخطا) یا گناہی را (پس) اصلاح کند درمیان ایشان پس نیست ہیچ گناہی بروی ہر آئینہ خدا البتہ

رَّحِيْمٌ ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِيْنَ

مہربان است ١ اے آنانکہ ایمان آوردند لازم کردہ شد بر شما روزہ داشتن چنانچہ لازم کردہ شد بر کسانیکہ

مہربان است ای کسانیکہ ایمان آوردہ اید فرض گردانیدہ شد بر شما روزہ چنانکہ فرض کردہ شد بر کسانیکہ

مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ۝ اَيَّامًا مَّعْدُوْدٰتٍ ۭ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ

پیش از شما بودند تا باشد کہ پرہیزگاری کنید روزہ داشتن روز چند شمردہ شدہ پس ہر کہ باشد از شما

پیش از شما بودند تا شما پرہیزگاری کنید (روزہ) در روزہای شمردہ شدہ است پس ہر کہ باشد از شما

مَّرِيْضًا اَوْ عَلٰي سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ اُخَرَ ۭ وَعَلَي الَّذِيْنَ يُطِيْقُوْنَهٗ

بیمار یا مسافر پس لازم است شمار آن از روزہائے دیگر و لازم است بر آنانکہ میتوانند روزہ داشتن یعنی و نمیدارند

بیمار یا در سفر پس لازم است برا و شمار آن از روزہای دیگر و بر کسانیکہ طاقت دارند روزہ را

فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِيْنٍ ۭ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهٗ ۭ وَاَنْ تَصُوْمُوْا

فدیہ ٢ کہ عبارت از خوراک یک درویش است پس ہر کہ بجا آرد نیکی این بہتر است او را و آنکہ روزہ دارید

فدیہ است (این حکم منسوخ است) طعام مسکین (پس) ہر کہ برغبت خود کرد خیر را (زیادت در فدیہ) پس آن بہتر است

خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۝ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ فِيْهِ

بہتر است شمارا اگر می دانید ٣ ماہ رمضان آن است کہ فرود آوردہ شد در وے

بہتر است بشما اگر شما از اہل علمید ماہ رمضان آنست کہ فرستادہ شد در آن

الْقُرْاٰنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنٰتٍ مِّنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَنْ شَهِدَ

قرآن راہ نمائی برائے مردمان و سخنان روشن از ہدایت و از جدا کردن حق باطل پس ہر کہ دریابد

قرآن را کہ ہدایت است مردم و دلیل ہای روشن از رہ نمائی و امتیاز حق و باطل پس کسیکہ دریابد

مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۭ وَمَنْ كَانَ مَرِيْضًا اَوْ عَلٰي سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ

از شما آن ماہ را پس البتہ روزہ دارد آن را و ہر کہ بیمار باشد یا مسافر پس بروی لازم است شمار آنچہ فوت شدہ از

از شما آن ماہ را پس روزہ گیرد آن را و ہر کہ بیمار بود یا در سفر پس بروی لازم است تکمیل شمار

اَيَّامٍ اُخَرَ ۭ يُرِيْدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيْدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ۡ وَلِتُكْمِلُوا

روزہائے دیگر میخواہد خدا بشما آسانی و نمیخواہد بشما دشواری و می خواہد کہ تمام کنید

آنچہ فوت شدہ از روزہای دیگری خواہد خدا بشما آسانی و نمی خواہد بشما دشواری و برای اینکہ شما پورہ کنید

الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰي مَا هَدٰىكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۝ وَاِذَا

شمار را و بہ بزرگی یاد کنید خدا را بشکر آنکہ راہ نمود شما را و تا باشد کہ شما شاکر شوید و چون

شمار را و برای اینکہ بہ بزرگی یاد کنید خدا را بہ آنکہ شمارا راہ نمود و تا شما شکر کنید و ہنگامی کہ

سَاَلَكَ عِبَادِيْ عَنِّىْ فَاِنِّىْ قَرِيْبٌ ۭ اُجِيْبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِ

استفسار کنند ترا بندگان من از حال من پس ہر آئینہ من نزدیک ام قبول می کنم دعائے دعا کنندہ وقتیکہ دعا کند

بپرسند ترا بندگان من دربارہ من پس ہر آئینہ من نزدیکم اجابت می کنم دعای طلبہ کنندہ را وقتیکہ سوالی کند مرا

فَلْيَسْتَجِيْبُوْا لِيْ وَلْيُؤْمِنُوْا بِيْ لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُوْنَ ۝ اُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ

پس باید کہ فرمان برداری کنند برائے من و باید کہ بگروند بمن تا باشد کہ راہ یابند حلال کردہ شد برائے شما در شب

پس باید قبول کنند حکم مرا و باید ایمان آرند بمن تا ایشان براہ نیک آیند حلال کردہ شد بشما شب

الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى نِسَاۗىِٕكُمْ ۭ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۭ

روزہ مخالطت کردن با زنان خود ایشان بمنزلہ پوشش اند شمارا و شما بجائے پوشش اید ایشان را

روزہ مخالطات (جماع) با زنان تان ایشان پوشاک کند بشما و شما پوشاکید با ایشان

بروفق احکام شرع مطابقہ نماید بروی گناہی نیست اینگونہ تبدیلات در وصیت جائز بل افضل است۔

فتح الرحمٰن

ف١ حکم وصیت منسوخ است بآیت مواریث ١٢

ف٢ مضمون این آیت تخییر است در صوم و فدیہ و این معنی منسوخ شد بہ آیتے کہ متصل می آید مترجم گوید شاید کہ معنی آیت چنین باشد کہ واجب است بر آنانکہ میتوانند ادای فدیہ را دادن فدیہ کہ عبارت از طعام یک درویش است مراد صدقۃ الفطر است و سنت آنرا مقدر کرد بیک صاع خرما یا نیم صاع از گندم پس آیت محکم باشد نہ منسوخ و شاید کہ معنی آیت چنین باشد واجب است بر آنانکہ میتوانند قضا کردن یعنی و قضا نہ کردند تا آنکہ رمضان دیگر در آمد واللّٰہ اعلم ١٢

ف٣ فدیہ دادن کہ عبارت از طعام یک مسکین است و آن مقدر است بیک مد این حکم منقول است از قاسم و سعید بن جبیر و ہمین است مذہب شافعی و درین صورت نیز محکم است غیر منسوخ ١٢

تفسیر عثمانی

ف١ ہرگاہ کسی دربارہ وصیت متوفی بہ شبہ افتادہ و یا دانست کہ وی بگدام علتی سہوا یا خطا نمودہ یا ناحق جانب یکی را رعایت کردہ و یا عالما و عامدا مخالف حکم خدا وصیت نمودہ است اگر این کس در بین ورثہ

عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُوْنَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ج

دانست خدا که شما خیانت می کردید در حق خویشتن پس بمهربانی باز گشت بر شما و در گذشت از شما

دانسته خدا هر آینه شما (بودید که) خیانت می کردید بانفسهای خود (پس) قبول کرد توبه شما او در گذشت از شما

فَالْـٰٔنَ بَاشِرُوْهُنَّ وَابْتَغُوْا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَكُلُوْا وَاشْرَبُوْا حَتّٰى

پس الحال مخالطت کنید با زنان و طلب کنید آنچه مقدر کرده است خدا برای شما یعنی اولاد و بخورید و بنوشید تا آنکه

(پس) اکنون مباشرت کنید با زنان و بخواهید آنچه مقدر کرد خدا لشما (فرزند) و بخورید و بنوشید تا

يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ اَتِمُّوا

روشن شود برای شما رشته سفید از رشته سیاه مراد از رشته سفید فجر است پس از آن تمام کنید

آشکار شود بشما تار سفید از تار سیاه از صبح باز تمام کنید

الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ ج وَلَا تُبَاشِرُوْهُنَّ وَاَنْتُمْ عٰكِفُوْنَ فِي الْمَسٰجِدِ ط

روزه را تا شب و مساس نکنید زنان را در حالیکه معتکف باشید در مسجدها

روزه را تا (اول) شب و مکنید مباشرت با زنان در حالیکه معتکف باشید در مساجد

تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوْهَا ط كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيٰتِهٖ لِلنَّاسِ

این ها منهیات خداست پس نزدیک نشوید بآنها همچنین بیان می کند خدا آیت های خود را برای مردمان

این حدود که برای احکام معین شده حدود خداست پس نزدیک مشوید آنرا این چنین بیان می کند خدا آیت های خود را بمردم

لَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ۞ ۵ وَلَا تَاْكُلُوْا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوْا

تا پرهیزگاری کنند و مخورید اموال خویش را بناحق و مرسانید

شاید ایشان بپرهیزند و مخورید مال های یکدیگر تان را در بین خود بناحق و مرسانید

بِهَا اِلَى الْحُكَّامِ لِتَاْكُلُوْا فَرِيْقًا مِّنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ

اموال خود را بحاکمان یعنی برشوت تا بخورید پاره از اموال مردم به ستم

آنرا بسوی حاکمان تا بخورید یک حصه از مال های مردم به ستم (ناحق) و شما

تَعْلَمُوْنَ ۞ ۶ ع يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ ط قُلْ هِيَ مَوَاقِيْتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ط

دانسته می پرسند ترا از ماههای یعنی از شهر حج بگو این ها میعاد اند برای مردمان و برای حج ف۲

می دانید می پرسند ترا از سبب اختلاف ماه ها بگو این اوقات مقرر است برای مردم و برای حج

وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَاْتُوا الْبُيُوْتَ مِنْ ظُهُوْرِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى ج

و نیست نیکوکاری آنکه در آئید در خانها در حالت احرام از پس پشت آنها و لیکن صاحب نیکوکاری آنست که پرهیزگاری

و نیست نکوئی این که در آئید در خانه ها از پشت های آن و لیکن نکوئی آنست که بترسد از خدا

وَاْتُوا الْبُيُوْتَ مِنْ اَبْوَابِهَا ص وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۞ ۱ وَقَاتِلُوْا فِيْ

و در آئید در خانها از راه دروازها و حذر کنید از خدا تا باشد که شما رستگار شوید و جنگ کنید در

و در آئید در خانه ها از دروازه های آن و بترسید از خدا تا شما کامیاب شوید و (جهاد) جنگ کنید در

سَبِيْلِ اللّٰهِ الَّذِيْنَ يُقَاتِلُوْنَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوْا ط اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ۞ ۲

راه خدا با آنانکه جنگ می کنند با شما و از حد مگذرید هر آئینه خدا دوست نمیدارد از حد گذرندگان را

راه خدا با کسانیکه جنگ می کنند با شما و از حد مگذرید هر آئینه خدا دوست ندارد از حد گذرندگان را

وَاقْتُلُوْهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوْهُمْ وَاَخْرِجُوْهُمْ مِّنْ حَيْثُ اَخْرَجُوْكُمْ وَالْفِتْنَةُ

و بکشید مشرکان را هر جا که بیابید ایشان را و بیرون کنید ایشان را از آنجا که بیرون کردند شما را یعنی از مکه و غلبه شرک

و بکشید ایشان را هر جا که بیابید ایشان را و بر آرید ایشان را از آنجا که بر آوردند شما را و از دین باز داشتن (شرک

اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ج وَلَا تُقٰتِلُوْهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقٰتِلُوْكُمْ فِيْهِ

سخت تر است از قتل ف۳ و کارزار مکنید با ایشان نزدیک مسجد حرام تا آنکه کارزار کنند با شما در آنجا

سخت تر از کشتن و قتال مکنید با ایشان در نزد مسجد حرام تا جنگ کنند با شما در آن جا

پنداشتن و آنرا داخل دین قرار دادن مذموم بلکه ممنوع است چنانچه از این ابدعت و مذموم بودن بسیار چیز ها معلوم میشود ۱۲

فتح الرحمن
ف۱ مترجم گوید ظاهر نزدیک این بنده آنست که سوال کردند از اشهر حج که شوال و ذیقعده و ده روز از ذی الحجه باشد که آیا حج موقت است بآنها یا نه و یکے از تحریفات جاهلیت آن بود که در حالت احرام از بالای دیوار جسته و یا از نقب دیوار گذشته بخانه می آمدند و از راه دروازه نمی آمدند پس نازل شد این آیت ۱۲ ف۲ یعنی تا مردمان احرام حج نهند در آنها ۱۲ فتح الرحمن ف۳ یعنی در مقابله او قتل جائز است ۱۲

تفسیر عثمانی
ف۵ چون در آیت اول ذکر حج بود و این حکم نیز بحج مربوط است درین جا بیان شد بعض علماء بر آنند که مراد از کلمه (اهلے) در این آیت ظاهراً ماه های حج (شوال ذیقعده و ده شب ذی الحجه) است که احرام حج در آن ماه می باشد مردم از حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم پرسیدند که حج خاص در این ایام است یا در روزهای دیگر نیز حج میتوان کرد خداوند در جواب آنها گفت که برای ادای حج ماه های حج مقرر شده و باین مناسبت کیفیت ادخال خانه ها در اثنای احرام ذکر کرده از این احکام واضح گردید که امر مباحی را از طرف خود نیک پنداشتن

فَإِنْ قٰتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ ۗ كَذٰلِكَ جَزَاءُ الْكٰفِرِينَ ﴿۳﴾ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللّٰهَ
پس اگر بجنگند با شما پس بکشید ایشان را ہم چنین است سزاے کافران پس اگر باز مانند پس ہر آئینہ خدا
پس اگر جنگ کنند با شما پس بکشید ایشان را این چنین است سزای کافران پس اگر باز آیند (پس) ہر آئینہ خدا

غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۴﴾ وَقٰتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلّٰهِ ۖ
آمرزندہ مہربان است و بجنگید با ایشان تا آنکہ نابود شود شرک و شود دین محض برائے خدا
بسیار آمرزندہ نہایت مہربان است و جنگ (جہاد) کنید با ایشان تا وقتیکہ باقی نماند فساد (شرک) و باشد دین (اطاعت)

فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظّٰلِمِينَ ﴿۵﴾ اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ
پس اگر باز مانند ف پس نیست دست درازی مگر بر ستمگاران ماہ حرام عوض ماہ
پس اگر باز آیند از فساد (شرک) پس نیست تجاوز مگر بر ستمگاران ماہ حرام مقابل ماہ

الْحَرَامِ وَالْحُرُمٰتُ قِصَاصٌ ۚ فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ
حرام است و بزرگی ہا با یک دیگر عوض می شود پس ہر کہ تعدی کند بر شما پس دست درازی کنید بر وے
حرام است و حرمت ہا با ہمدگر برابر (پس) کسیکہ تعدی کند بر شما (پس) تجاوز کنید بر او

بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ ۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿۶﴾
مانند دست درازی وے بر شما و حذر کنید از خدا و بدانید کہ خدا با پرہیزگاران است
مانند آنچہ تعدی کردہ بر شما و بترسید از خدا و بدانید کہ ہر آئینہ خدا با پرہیزگاران است

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ۛ وَأَحْسِنُوا ۛ
و خرج کنید در راہ خدا و میفگنید خویشتن را بسوے ہلاکت و نیکوکاری کنید
و خرج کنید در راہ خدا و میفگنید خود ہا را در ہلاک و نکوئی کنید

إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿۷﴾ وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ ۚ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا
ہر آئینہ خدا دوست می دارد نیکوکاران را ف۲ و تمام کنید حج و عمرہ را برائے خدا پس اگر باز داشتہ شوید لازم است
ہر آئینہ خدا دوست می دارد نکوکاران را و تمام کنید حج و عمرہ را برای خدا (پس) اگر شما منع کردہ شوید پس ہر

اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۖ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ
سہل باشد از قربانی و متراشید سر ہائے خود را تا آنکہ برسد قربانی
آسان باشد از ہدیہ و متراشید سر ہای تان را تا آنکہ رسد ہدیہ

مَحِلَّهُ ۚ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ
بجایش ف۳ پس ہر کہ باشد از شما بیمار یا او را رنجے باشد در سر او ف۴ پس لازم است عوض آن از
بجایش پس ہر کہ باشد از شما بیمار یا او را رنجی باشد از سرش پس لازم است بروی فدیہ از

صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ ۚ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا
روزہ یا صدقہ یا قربانی پس چوں ایمن شدید پس ہر کہ بہرہ ور شد بسبب ادائے عمرہ ف۵ تا وقت حج پس
روزہ یا خیرات یا ہدیہ پس چوں ایمن شدید پس ہر کہ نفع برداشت با دای عمرہ تا وقت حج پس بروی لازم است

اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ
سہل باشد از قربانی پس ہر کہ نیابد پس لازم است روزہ داشتن سہ روز در وقت حج و ہفت روز
آسان است ہدیہ (پس) کسیکہ نیابد ہدیہ (پس) لازم است کہ روزہ گیرد سہ روز در ایام حج و ہفت روز

إِذَا رَجَعْتُمْ ۗ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ۗ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي
وقتیکہ باز گردید از سفر این یک دہ تمام است این حکم آن راست کہ نباشد قبیلہ وے باشندہ
وقتی کہ باز گردید این دہ روز کامل است این حکم برای کسیست کہ نباشند اہل وی باشندگان

الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۸﴾ ع
مسجد حرام و حذر کنید از خدا و بدانید کہ خدا سخت عقوبت ست وے
مسجد حرام و بترسید از خدا و بدانید کہ ہر آئینہ خدا سخت است عقوبت او

صرف نمائید خویشتن را در ہلاک میفگنید ترک جہاد و امساک مال در راہ آن شمارا ضعیف و خوار بہمت و دشمنان تان را نیرومند و دلیر می گردانند۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از شرک ۱۲ ف۲ حاصل این آیات آنست کہ در مسجد حرام و در شہر حرام ابتدا بقتال نباید کرد و چون کافران ابتدا کنند در مقابلہ ایشان باید جنگ کردن کہ این معنی باجر ہتک مسجد و شہر تزاحم ندارد و چنانکہ ابتداء کشتن مسلمان درست نیست و اگر خون ناحق ریختہ باشد بقصاص میتوان کشت و فقہا بآن سبب تصریح نکردہ اند کہ اقامت جریان مکہ بعد فتح مکہ بودنی نیست واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی روز حج رمی جمرۃ العقبہ کنند بمنی و در عمرہ از سعی بین الصفا والمروۃ فارغ شوند بمکہ واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی موی بسیار داشتہ باشد و بلیز سبب حلق کند پیش از محل واللہ اعلم ۱۲ ف۵ یعنی بامور ممنوعہ احرام بہرہ ور شد ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۶ در این آیت چند حکم مذکور شدہ است وجوب اتمام حج و عمرہ بعد از شروع و حکم احصار و کفارت ارتکاب امور ممنوعہ احرام بعذر مرض و ماہیت تمتع و وجوب قربانی بر متمتع واللہ اعلم ۱۲

۲۴ ع ف۱ مطلب این است کہ اموال خویش را در اطاعت خدا و جہاد فی سبیل اللہ وغیرہ

ع ۸ ۸

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا

حج موقت است بماه‌های دانسته شده ف۱ پس هر که لازم کرد بر خود درین ماه‌ها حج را یعنی احرام بست پس مخالطت زنان جائز نیست و نه بدکاری و نه

(وقت) حج ماه‌های معین است پس کسیکه لازم گردانید در آنها حج را (پس) جائز نیست جماع با زنان و دواعی جماع و نه کار بد و نه

جِدَالَ فِي الْحَجِّ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ ۗ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ

با هم مناقشه کردن در حج و هر چه می کنید از نیکی می داند اورا خدا و توشه همراه گیرید هر آئینه بهترین

مناقشه در وقت حج و آنچه می کنید از نیکوئی می داند آنرا خدا و توشه گیرید پس هر آئینه بهترین فائده

الزَّادِ التَّقْوَىٰ ۚ وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ ① لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَبْتَغُوا

فوائد توشه پرهیزگاری است یعنی از سوال و دزدی و از من بترسید ای خداوندان خرد نیست شمارا گناهی در آنکه طلب کنید در موسم حج

توشه پرهیز است از سوال و بترسید از من ای دانش مندان نیست بر شما گناهی در این که می خواهید

فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ ۚ فَإِذَا أَفَضْتُم مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِندَ الْمَشْعَرِ

روزی از پروردگار خویش پس آنگاه که باز گردید از عرفات پس یاد کنید خدارا نزدیک مشعر

فضل (نفع) از پروردگارتان پس آنگاه که باز گشتید برای طواف از عرفات پس یاد کنید خدا را نزد مشعر

الْحَرَامِ ۖ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِن كُنتُم مِّن قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ ②

حرام و یاد کنید خدارا بشکر آنکه راه نموده است شمارا و هر آئینه بودید پیش ازین از گمراهان

حرام و یاد کنید خدارا چنانکه هدایت کرده شمارا و هر آئینه بودید پیش از آن بیشک از بی خبران

ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

پس باز گردید از آنجا که باز میگردند عامه مردمان ف۲ و آمرزش طلب کنید از خدا هر آئینه خدا آمرزنده

پس باز گردید برای طواف از آنجا که باز می گردد مردم و بخشش بخواهید از خدا هر آئینه خدا بسیار آمرزنده

رَّحِيمٌ ③ فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ

مهربانست پس چون ادا کردید ارکان حج خویش را پس یاد کنید خدارا یعنی در منی مانند یاد کردن شما پدران خویش را بلکه زیاده تر

نهایت مهربان است پس وقتیکه ادا کردید مناسک حج خود را پس یاد کنید خدا را مثل یاد کردن شما پدران شمارا بلکه بیشتر

ذِكْرًا ۗ فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ

یاد کردن پس از مردمان کسی هست که می گوید ای پروردگار ما بده مراد ما در دنیا و نیست اورا در آخرت

یاد کردن پس بعضی از مردم کسیست که می گوید ای پروردگار ما بده بما (نصیب ما را) در دنیا و نیست اورا در آخرت

مِنْ خَلَاقٍ ④ وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي

هیچ نصیب و از مردمان کسی هست که می گوید ای پروردگار ما بده مارا در دنیا نعمت و در

هیچ نصیب (نعمت) و بعضی از مردم کسیست که می گوید ای پروردگار ما بده مارا در دنیا خوبی و در

الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ⑤ أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا ۚ

آخرت نعمت و محفوظ دار مارا از عذاب دوزخ این گروه ایشان راست بهره از ثواب آنچه عمل کردند یعنی از ثواب آخرت

آخرت خوبی و نگهدار مارا از عذاب دوزخ آن گروه مر ایشان راست حصه از آنچه کسب کرده اند

وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ⑥ وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ ۚ فَمَن تَعَجَّلَ

و خدا زود کننده حساب است و یاد کنید خدارا در چند روز شمرده شده یعنی ایام منی پس کسیکه شتاب کوچ کند

و الله زود گیرنده حساب است و یاد کنید خدارا در روزهای شمرده شده پس کسیکه شتاب کرده رفت

فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَن تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ لِمَنِ اتَّقَىٰ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ

در دو روز یعنی از منی پس گناه نیست برو و کسی که تأخیر نماید پس گناه نیست بر وی ست مر آن را که پرهیزگاری کند و بترسید از خدا

در دو روز پس نیست گناهی بر او و هر که دیر ماند پس نیست گناهی بر او (این حکم تخییر) به کسی است که بترسد و بترسید از خدا

وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ⑦ وَمِنَ النَّاسِ مَن يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ

و بدانید که شما بسوی وی برانگیخته خواهید شد و از مردمان کسی هست که بشگفت می آرد ترا سخن او

و بدانید که هر آئینه شما بسوی او جمع (محشور) خواهید شد و بعضی از مردمان کسیست که به شگفت می آرد ترا سخن او

فتح الرحمن

ف۱ یعنی شوال و ذیقعده و عشره ذی الحجه ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی از عرفات نه از مزدلفه چنانکه قریش تحریف کرده کرده بودند والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید بعد ازین خداتعالی تصویر میفرماید حال کافران و مومن را والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ از غره شوال تا بامداد عید قربان که دهم ذی الحجه است را اشهر حج (ماه های حج) نامیده می شود زیرا در این ماه ها احرام حج بسته میشود کسی که پیش از آن احرام ببندد ناجائز و مکروه است برای ادای حج چند ماه معین و مقرر است که مردمان آن را می شناسند آئین مشرکان عرب بود که ماه های حج را بر حسب ضرورت و احتیاج خویشتن مقدم و موخر می نمودند خداوند در آیه دیگر (انما النسیء زیادة فی الکفر) آنرا باطل و بی اساس گردانید

ع۲ دستور کفر بود (دیگر مفسرین این دستور را بمردم یمن منسوب میدارند) که رفتن بحج را بدون زاد راه تو لب می پنداشتند و آنرا توکل می نامیدند و چون بمکه می رسیدند پیش هر کس دست سوال دراز نموده تردد می کردند خداوند فرمود هر که استطاعت دارد زاد راه با خود گرفته بر دارد تا خود را از ننگ سوال برهاند و مردم را پریشان نسازد.

فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فِيْ قَلْبِهٖ ۙ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ۝۸ وَاِذَا

در باب زندگانی دنیا و گواه می آید خدا را بر آنچه در دل ویست حال آنکه او سخت ترین ستیزندگان ست و چون ریاست

درباره زندگانی دنیا و گواه می گرداند خدا را بر آنچه در دل اوست حال آنکه او سخت ترین ستیزندگان است و چنینکه

تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيْهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ؕ وَاللّٰهُ

پیدا کند بشتابد در زمین تا تباهی کند در انجا و نابود سازد زراعت و مواشی را و خدا

از پیش تو باز گردد دویده می رود در زمین تا فساد کند دران و هلاک کند کشت و جانور را والله

لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ۝۹ وَاِذَا قِيْلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهٗ

دوست ندارد تباه کاری را و چون گفته شود اورا حذر کن از خدا حمل کندش تکبر بر گناه پس کفایت کننده وے

دوست ندارد فساد را و چون گفته شود اورا بترس از خدا برانگیزاند اورا تکبر به گناه پس کافی است اورا

جَهَنَّمُ ؕ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ۝۱۰ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْرِيْ نَفْسَهُ ابْتِغَآءَ

دوزخ است و هر آئینه وے بد جائیست و از مردمان کسے هست که میفروشد خویش را برائے طلب

دوزخ و هر آئینه بد مسکن است (دوزخ) و بعضی از مردمان کسیست که میفروشد نفس خود را برای طلب

مَرْضَاتِ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ ۝۱۱ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ادْخُلُوْا

رضامندی خدا و خدا مهربان است بر بندگان اے کسانیکه ایمان آورده اید در آیید

رضای الله والله بسیار مهربان است بر بندگان اے مومنان در آیید

فِي السِّلْمِ كَآفَّةً ۪ وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ؕ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ۝۱۲

باسلام همه یکجا ول و پیروی مکنید گامهائے شیطان را هر آئینه او شمارا دشمن آشکار است

در اسلام پوره و مکنید پیروی (نقش) قدم های شیطان را هر آئینه او شمارا دشمنی است آشکارا

فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْكُمُ الْبَيِّنٰتُ فَاعْلَمُوْۤا اَنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ

پس اگر لغزیدید بعد از انکه آمد بشما سخنان روشن پس بدانید که خدا غالب

پس اگر بلغزید بعد از انکه رسیده بشما احکام (حجت های) روشن پس بدانید هر آئینه خدا غالب

حَكِيْمٌ ۝۱۳ هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّاۤ اَنْ يَّاْتِيَهُمُ اللّٰهُ فِيْ ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَ

داناست انتظار نمی کنند اهل عصیان مگر آنرا که بیاید بایشان خدا یعنی بیاید عذاب او در سایبانها از ابر و

با حکمت است انتظار نمی کنند مگر این را که بیاید ایشانرا الله (امر خدا) در سایبان ها از ابر

الْمَلٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ ؕ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ۝۱۴ سَلْ بَنِيْۤ اِسْرَآءِيْلَ

بیایند فرشتگان و بانجام رسانیده شود کار و بسوئے خدا باز گردانیده میشوند کارها بپرس از بنی اسرائیل

فرشتگان و بانجام رسانیده شود کار و بسوی خدا باز گردانیده می شوند همه کارها بپرس از بنی اسرائیل

كَمْ اٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ اٰيَةٍۭ بَيِّنَةٍ ؕ وَمَنْ يُّبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ فَاِنَّ

چه قدر دادیم ایشانرا از نشانهائے روشن و هر که بدل کند نعمت خدا را پس از انکه بیاید بوے یعنی کفر پیش گیرد تا نعمت مفقود گردد پس هر آئینه

چه قدر دادیم ایشانرا از نشانهٔ روشن (معجزه) و هر که بدل کند نعمت الله را بعد از انکه رسیده آن نعمت او را پس هر آئینه

اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝۱ زُيِّنَ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُوْنَ مِنَ

خدا سخت عقوبت ست آراسته کرده شده است کافران را زندگانی این جهان و سخریه می کنند با

خدا سخت است عقوبت او زینت داده شده برای کسانیکه کافر شدند زندگانی دنیا و تمسخر می کنند بر

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۘ وَالَّذِيْنَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ

اهل ایمان و کسانیکه تقوی دارند بالاتر از ایشان باشند روز قیامت و خدا روزی می دهد هر کرا میخواهد

کسانیکه ایمان آوردند ع۵ و کسانیکه پرهیزگاری کردند بالاتر از کافران باشند روز قیامت والله روزی می دهد کسے را که خواهد

بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝۲ كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً ۫ فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيّٖنَ

بیشمار یعنی بسیار بودند مردمان یک گروه ف۲ پس فرستاد خدائے تعالی پیغامبران را

بیشمار بودند مردمان بر یک دین (اسلام متحد) پس فرستاد خدا پیغمبران را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در اصول مختلف می شوند ۱۲ ف۲ یعنی پیش از آمدن هر پیغامبر که باشد متفق بودند بایکدیگر در دین او اختلاف نیاورده اند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ مخالفت کافران با احکام روشن الهی و پیغمبران او که در فوق ذکر شده باین علت است که محبت دنیا و عیش و آسانی آن در نظر های آنها آنقدر جای گرفته است که در مقابل به رنج و آسایش آخرت التفاتے نمی نمایند و بالعکس بمسلمانان که باداى وظیفهٔ خویش مصروف و باندیشهٔ آخرت مشغول و در تعمیل احکام خدا منهمکند تمسخر میکنند و مسلمانان را خوار و ذلیل می شمارند پس اینگونه احمقان که پیروان هوا و بندگان هوسند چگونه میتوانند احکام الهی را بجا آرند رؤسای مشرکین هر وقت که بلال و عمار و صهیب و فقرای مهاجرین رضی الله عنهم را در حال بی نوائی و تهیدستی مشاهده می کردند میدیدند که دران بی نوائی و تهیدستی در راه حقیقت میکوشند به آنها به تمسخر نگاه می کردند و می گفتند این بی داشتان با امید آخرت رنجها و مصایب دنیا را

ربع ۲۵ / ۹

بر خویش گوارا نموده اند و محمد صلی الله علیه وسلم را ببینید که میخواهد به امداد این مردم بینوائی محتاج ناتوان بر سرداران عرب فیروزی حاصل کند و سرتاسر دنیا را اصلاح نماید۔

مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ۖ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ

بشارت دہندہ و بیم کنندہ و فرود آورد بایشان کتاب براستی تا حکم کند آں کتاب میان مردمان

بشارت دہندگان و ترسانندگان و فرستاد بایشان کتاب را براستی تا حکم کند میان مردمان

فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ ۚ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِن بَعْدِ مَا

در آنچہ اختلاف کردند در ان و اختلاف نکردند در اں مگر کسانیکہ دادہ شدہ بایشان کتاب یعنی امت دعوت بعد ازانکہ

در آنچہ کہ اختلاف کردند در ان و اختلاف نکردند دران مگر کسانیکہ دادہ شدہ ایشان را کتاب بعد ازانکہ

جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۖ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ

آمد بایشان نشانہا از جہت حسد درمیان خویش پس راہ نمود خدا مومنان را بآں حق کہ اختلاف کردند

آمد ایشان را حجت ہای روشن از جہت حسد درمیان ایشان پس راہ نمود خدا کسانی را کہ ایمان آوردند بہ چیزیکہ اختلاف کردند در

مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ ۗ وَاللَّهُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ③ أَمْ

در دے بارادۂ خود و خدا راہ می نماید کسے راکہ خواہد بسوے راہ راست ف۱ آیا

از حق بارادۂ او و اللہ راہ می نماید کسے راکہ خواہد بسوئے راہ راست آیا

حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُم

پنداشتید اے مردمان کہ در آیید بہ بہشت حال آنکہ ہنوز پیش نیامدہ است شمارا حالت آنانکہ گزشتند پیش از شما

می پندارید کہ می در آیید در بہشت حال آنکہ ہنوز پیش نیامدہ شمارا حالت آنانیکہ گذشتند پیش از شما

مَّسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا

رسید بایشان سختی و محنت و جنبانیدہ شدند تا آنکہ میگفت پیغامبر و کسانیکہ ایمان آوردند

رسید بایشان سختی و محنت و جنبانیدہ شدند تا آنکہ میگفت پیغمبر و آنانیکہ ایمان آوردند

مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ ۗ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ④ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ ۖ

باوے کے باشد یاری دادن خدا آگاہ شوید کہ ہر آئینہ یاری دادن خدا نزدیک است سوال میکنند ترا کہ کدام نوع خرج کردن

باوی کہ می آید مدد خدا آگاہ شوید ہر آئینہ مدد خدا نزدیک است می پرسند ترا کہ چہ نفقہ کنند

قُلْ مَا أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَ

بگو آنچہ خرج کردید از مال پس مادر و پدر را باید و خویشاوندان و یتیمان و درویشان و

بگو آنچہ خرج می کنید از مال پس برای مادر و پدر باید و خویشاوندان و یتیمان و درویشان و

ابْنِ السَّبِيلِ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ⑤ كُتِبَ عَلَيْكُمُ

مسافران را و آنچہ کنید از نیکی پس ہر آئینہ خدا بوے دانا است لازم کردہ شد بر شما

مسافران و آنچہ می کنید از نیکی پس ہر آئینہ خدا بہ آن نیک دانا ست فرض شدہ بر شما

الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن

جنگ و آن دشوار است شمارا و شاید کہ شما ناخوش دارید چیزے را حال آنکہ وے بہتر باشد شمارا و شاید کہ

جہاد و آن ناگوار است برای شما ع۵ و شاید شما ناگوار دارید چیزے را حال آنکہ آن بہتر است برای شما و شاید شما

تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ⑥ يَسْأَلُونَكَ

دوست دارید چیزے را حال آنکہ وے بد باشد شمارا و خدا میداند و شما نمیدانید سوال می کنند ترا

دوست دارید چیزے را و آن شر باشد شمارا و اللہ میداند و شما نمی دانید ع۶ می پرسند ترا

عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ وَصَدٌّ

از ماہ حرام از جنگ کردن دران ف۲ بگو جنگ کردن در وے سخت کارے است و بازداشتن

از ماہ حرام از جنگ دران بگو جنگ دران گناہ بزرگ است و بازداشتن

عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ

از راہ خدا و نا گرویدن بخدا و بازداشتن از مسجد حرام و بیرون کردن اہل این مسجد

از راہ خدا و کفر بخدا و بازداشتن از مسجد حرام و بیرون کردن اہل مسجد

عظیم دارد و اگر این فریضۂ مبارک را ایفا نکنید چہ زیان و خسارت بزرگی است کہ بشما عاید میشود و زیان شمارا خدا بہتر میداند و شما نمیدانید لہذا احکام الٰہی

فتح الرحمٰن

ف۱ و اصل آنست کہ سنۃ اللہ جاری شدہ است بآنکہ بعد بعثت ہر پیغامبر در امت دعوت اختلاف واقع میشود ازان تنزل بناید شد واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی رجب ذوی القعدہ ذوی الحجہ و محرم کہ در شریعت حضرت ابراہیمؑ جنگ کردن درین ماہہا حرام بود پس سوال کردند کہ در شریعت محمدیہ حکم تحریم باقی ماند یا نہ واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مراد از ناگواری گرانی و دشواری بر نفس است نہ انکار و تردید کہ مخالف حکمت و مصلحت پنداشتہ شود و مسلمانان را اسباب افسردگی و نفرت گردد و درین امر الزامی نیست زندگی در نگاہ انسان طبعاً گوار او عزیز است و ازین جہت قتال در نظروی دشوار و صعب می باشد ع۶ یعنی ہر چہ را شما در حق خویش نافع یا مضر می پندارید حقیقت چنان نیست باشد بسا چیزہاست کہ شما از راہ زیان خویش می پندارید و در حقیقت مناد شما می باشد و آنچہ را شما فائدہ تصور میکنید زیان شما در آن است شما می پندارید کہ در جہاد ضرر مالی و جانی است و در ترک جہاد بر دو در امن می مانند شما نمی اندیشید کہ جہاد در دنیا و عقبی چہ فوز بزرگ

مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ۗ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ

از وے سخت تر است نزدیک خدا و فتنہ انگیختن ف۱ سخت تر است از کشتن ف۲ و ہمیشہ باشند کہ جنگ می کنند با شما

از ان گناہ بزرگ تر است نزد اللہ و (شرک) باز داشتن مردم از دین بزرگ تر است از قتل و ہمیشہ جنگ می کنند کافران با شما

حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا ۚ وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ

تا آنکہ باز گردانند شمارا از دین شما یعنی از اسلام اگر توانند و ہر کہ برگردد از شما از

تا آنکہ بگردانند شمارا از دین تان اگر توانند و ہر کہ برگردد از شما از

دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَ

دین خود پس کافر بمیرد آن گروہ نابود شد کارہائے ایشان در دنیا و

دین خود پس بمیرد در حالیکہ کافر باشد پس آن گروہ کسانے اند کہ ضایع شدہ اعمال ایشان در دنیا و

الْآخِرَةِ ۚ وَأُولٰٓئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ① إِنَّ الَّذِينَ

آخرت و ایشانند باشندگان دوزخ ایشان در آنجا جاویدند ہر آئینہ آنانکہ

آخرت و آن مردم اہل آتش اند ایشان در آن جاوید اند ہر آئینہ کسانیکہ

آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۙ أُولٰٓئِكَ يَرْجُونَ

ایمان آوردند و آنانکہ ہجرت کردند و جہاد نمودند در راہ خداوند آن گروہ امید دارند

ایمان آوردند و کسانیکہ ہجرت و جہاد کردند در راہ خدا آن گروہ امید دارند

رَحْمَتَ اللّٰهِ ۚ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ② يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ۖ

بخشایش خدا را و خدا آمرزندہ مہربان ست سوال می کنند ترا از شراب و قمار

رحمت خدا را و خدا بخشندہ مہربان است می پرسند ترا از حکم شراب و قمار

قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا ۗ وَ

بگو در میان ہر دو گناہ سخت است و نفع ہاست مردمان را یعنی در دنیا و گناہ این ہر دو سخت تر است از نفع آنہا ف۲ و

بگو در ہر دو گناہ بزرگ است و منفعت ہاست مردمان را و گناہ ہر دو بزرگ تر است از سود آن ہا و

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ ۖ قُلِ الْعَفْوَ ۗ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْآيَاتِ

سوال می کنند ترا چہ چیز خرج می کنند بگو خرج کنید زیادہ را ف۳ ہمچنین بیان می کند خدا برائے شما آیتہا

می پرسند ترا کہ چہ خرج کنند بگو آنچہ زائد از حاجت باشد ع۹ این چنین بیان می کند خدا برای شما احکام را

لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ③ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۗ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰى ۖ

تا باشد کہ تامل کنید در مصلحت دنیا و آخرت و سوال می کنند ترا از یتیمان

تا شما فکر کنید در کار ہای دنیا و آخرت و می پرسند ترا از حکم کودکان پدر مردہ

قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ ۖ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ

بگو بصلاح آوردن کار ایشان بہتر است ف۴ و اگر مشارکت کنید با ایشان پس ایشان برادران شما اند خدا میداند

بگو بصلاح آوردن کار ایشان بہتر است و اگر مال آن ہا را با مال خود مخلوط نمودید پس آنہا برادر شما اند و خدا میداند

الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَأَعْنَتَكُمْ ۚ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ

تباہ کار را از صلاح کار و اگر خدا خواستے سخت گرفتے شمارا ہر آئینہ خدا غالب

تباہ کار را از اصلاح کنندہ ع۵ و اگر میخواست اللہ بر شما سختی می آورد ہر آئینہ اللہ غالب

حَكِيمٌ ④ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ ۚ وَلَأَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ

استوار کار است و بزنی مگیرید زنان مشرک آرندہ را تا آنکہ ایمان آرند و ہر آئینہ کنیزک مسلمان

با حکمت است و نکاح نکنید زنان مشرکہ را تا آنکہ ایمان آرند و ہر آئینہ کنیز مسلمان

خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ ۚ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ

بہتر است از زن مشرک آرندہ اگرچہ بشگفت آوردہ باشد شمارا و بزنی مدہید مشرکان

بہتر است از آزاد زن مشرکہ و اگرچہ بشگفت آرد شمارا و بہ نکاح مدہید زن مومنہ را بمردان مشرک

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی ترویج شرک ف۲ حاصل جواب آنست کہ قتال بکفار جائز است و تحریم قتال مسلمین مغلظ میشود واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی حرام اند و بمنافع التفات نباید کرد واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی از حاجت ضرورے ۱۲ ف۴ یعنی بغیر شرکت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مردم از حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم سوال نمودند کہ چہ مقدار مال خود را در راہ خدا صرف نمایند حکم الٰہی نازل گردید ہر آن قدر کہ از مصارف ضروری شما زاید بماند زیرا چہ ہنگ اندیشہ آخرت ضرور است فکر این جہان را نیز باید داشت۔ اگر شما آنچہ داشتہ ہمہ را صرف نمائید ضروریات خود را از چہ تکمیل خواہید کرد و حقوقی را کہ بر شما لازم است چگونہ ادا خواہید نمود۔ و از ین رہگذر دچار چہ مصائب دینوی و اخروی خواہید شد ع۵ مطلب خاص صیانت و اصلاح مال یتیم است اگر در جدائی منفعت یتیم باشد بجدائی و اگر در شراکت مفاد باشد بہ شراکت در این امر ہیچ مضائقہ نیست کہ گاہی از حصہ یتیم بخورید و گاہی از حصہ خود بوی دہید یتیمان در دین یا نسب با شما برادر اند برادران اگر شریک باشند از یکدیگر مستفید شوند عیبی ندارد لازم آنستکہ اصلاح یتیم بدرستی شود خدا داند

نیک میداند کہ درین شرکت کرا افساد و خیانت مال یتیم را در نظر دارد و کرا اصلاح و منفعت او منظور است ۔

حَتّٰی یُؤْمِنُوْا ؕ وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَیْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَّلَوْ اَعْجَبَكُمْ ؕ اُولٰٓئِكَ

تا آنکه ایمان آرند یعنی زنان مومنه را و بر آئینه بنده مسلمان بهتر است از مشرک اگرچه بشگفت آورده باشد شمارا ف۱ گروه مشرکان

تا آنکه ایمان آرند و البته غلام مسلمان بهتر است از مشرک و اگرچه به شگفت آرد شمارا آن گروه

یَدْعُوْنَ اِلَی النَّارِ ۖۚ وَاللّٰهُ یَدْعُوْٓا اِلَی الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ ۚ وَیُبَیِّنُ

میخوانند لبوئے دوزخ و خدا میخواند لبوئے بهشت و لبوئے آمرزش بقدرت خود و بیان می کند

دعوت می نمایند لبوی آتش و خدا می طلبد لبوی بهشت و به آمرزش بحکم خود و بیان می کند احکام

اٰیٰتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ یَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۵﴾ وَیَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْمَحِیْضِ ؕ

آیتهائے خود را برائے مردمان تا باشد که پند پذیر شوند و سوال می کنند ترا از حیض

خود را بمردم تا ایشان پند گیرند و می پرسند ترا از حکم حیض

قُلْ هُوَ اَذًی ۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَآءَ فِی الْمَحِیْضِ ۙ وَلَا تَقْرَبُوْهُنَّ حَتّٰی

بگو کہ وے نجاست است پس یکسو شوید از زنان در حال حیض و نزدیکی مکنید با ایشان تا آنکه

بگو آن نجاست است پس کناره گیرید از جماع زنان در وقت حیض ع۵ و نزدیک مشوید ایشان را تا اینکه

یَطْهُرْنَ ۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَاْتُوْهُنَّ مِنْ حَیْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ

پاک شوند پس چون نیک پاک شوند ف۲ پس نزدیکی کنید با ایشان از آں راه که مباح کرده است شمارا خدا یعنی از جانب قبل بر آئینه خدا

پاک شوند پس وقتیکه خوب پاک شوند پس بروید نزد ایشان از آن جانبیکه حکم کرده بشما الله بر آئینه الله

یُحِبُّ التَّوَّابِیْنَ وَیُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِیْنَ ﴿۱﴾ نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ ۪ فَاْتُوْا

دوست می دارد توبه کنندگان را و دوست میدارد پاک شوندگان را زنان شما کشت زار شما اند پس بیائید

دوست می دارد توبه کنندگان را و دوست می دارد پرهیز کنندگان را از نجاست زنان شما کشت زار برای شما هست پس بیائید

حَرْثَكُمْ اَنّٰی شِئْتُمْ ۫ وَقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا

به کشت زار خویش بهر روش که خواهید ف۳ و پیش فرستید یعنی اعمال صالحه را برائے خویشتن و بترسید از خدا و بدانید

کشت زار خود را بهر کیفی که خواهید و پیش فرستید (اعمال صالحه را) برای خود تان و بترسید از الله و بدانید که

اَنَّكُمْ مُّلٰقُوْهُ ؕ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۲﴾ وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً

که شما باوے ملاقات خواهید کرد و بشارت ده مسلمانان را و مکنید نام خدا را دستمال

بر آئینه شما ملاقات کننده اید او را و بشارت ده مومنان را و مگردانید خدا را هدف

لِّاَیْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْا وَتَتَّقُوْا وَتُصْلِحُوْا بَیْنَ النَّاسِ ؕ وَاللّٰهُ سَمِیْعٌ

برائے سوگندان خویش برائے اجتناب از آنکه نکوکاری کنید و پرهیزگاری نمائید و صلاح آرید درمیان مردمان و خدا شنوا

بر سوگند های خود برای (اجتناب) از آنکه نکوکاری کنید و پرهیزگاری نمائید و اصلاح کنید میان مردم و الله نیکو شنوا

عَلِیْمٌ ﴿۳﴾ لَا یُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِیْٓ اَیْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ یُّؤَاخِذُكُمْ

داناست ف۴ مواخذه نمی کند شمارا خدا به بیهوده گوئی در سوگند هائے شما ف۵ و لیکن مواخذه می کند

داناست نمی گیرد شمارا الله به لغو در سوگند های تان و لیکن می گیرد شمارا بر آن سوگند های

بِمَا كَسَبَتْ قُلُوْبُكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِیْمٌ ﴿۴﴾ لِلَّذِیْنَ یُؤْلُوْنَ مِنْ نِّسَآئِهِمْ

باآنچه که قصد کرده است دلهائے شما و خدا آمرزنده بردبار است مر آنکسان را که ایلای کنند از زنان خویش ف۶

که قصد کرده آنرا دل های شما و الله نیک آمرزگار و بردبار است مر کسانی را که سوگند می خورند از نزدیکی با زنان خود

تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ ۚ فَاِنْ فَآءُوْ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ﴿۵﴾ وَاِنْ عَزَمُوا

انتظار کردن چهار ماه است پس اگر باز گشتند یعنی ازین سوگند پس بر آئینه خدا آمرزنده مهربان است و اگر قصد کردند

انتظار کشیدن چار ماه است پس اگر باز گشتند پس بر آئینه الله نیک آمرزگار مهربان است و اگر قصد کردند

الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِیْعٌ عَلِیْمٌ ﴿۶﴾ وَالْمُطَلَّقٰتُ یَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ

جدائی را پس بر آئینه خدا شنوا داناست و آن زنان که طلاق داده شد ایشان را انتظار سه حیض یا

طلاق را پس بر آئینه الله نیک شنوا داناست و زنانیکه طلاق شده اند انتظار کشند به نفس های خود

فتح الرحمن

ف۱ یعنی هر بنده از بندگان خدا که مومن باشد و هر واه از واماں خدا که مومنه باشد بهتر است از مشرک و مشرکه والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی غسل بجا آرند ۱۲ ف۳ یعنی بهر صفت که جماع کنید شاید غلطانده و از پس پشت و غیر آن بعد از انکه در قبل باشد ۱۲ ف۴ یعنی سوگند برای موقوف کردن کار نیک جائز نیست ف۵ یعنی لا والله و بلی والله بغیر قصد گوید غلط و السنه سوگند خورد علی اختلاف المذهبین والله اعلم ۱۲ ف۶ یعنی قسم میخورند که جماع نکنند ۱۲

ع ۲۷ ع ۵

تفسیر عثمانی

ع۵ حیض خونی است که بر حسب عادت از رحم زن جاری میشود در حال حیض جماع، نماز، روزه حرام است خونیکه برخلاف عادت از زن جاری میشود بیماری است در اثنای این خون جماع، نماز، روزه همه درست است زیرا این خون خونی است که از زخم و فصد جاری شود یهود و مجوس در حال حیض با زنان یک جا خوردن و در یک خانه بودن را نیز جائز نمی شمروند اما نصاری از جماع هم پرهیز نمی کردند مردم درین باره از حضرت پیغمبر پرسیدند این آیهٔ کریمه فرود آمد حضرت پیغمبر واضح فرموده اند که در حال حیض مجامعت حرام است اما خوردن، نوشیدن، بود و باش کردن همه جائز می باشد افراط یهود و تفریط نصاری بر دو مردود قرار داده شده.

ثَلٰثَةَ قُرُوْٓءٍ ؕ وَلَا یَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ یَّكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِیْٓ اَرْحَامِهِنَّ اِنْ

سه طهر کنانند خویشتن را و جائز نیست ایشان را پوشیدن آنچه خدا آفریده است در رحمهای ایشان یعنی ولد و حیض اگر

تا سه حیض و حلال نیست بر آن ها که پنهان دارند آنچه را آفریده الله در رحمهای ایشان اگر ایشان

كُنَّ یُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ ؕ وَبُعُوْلَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِیْ ذٰلِكَ

ایمان می آرند بخدا و روز بازپسین و شوهران ایشان سزاوارترند به بازآوردن ایشان در حباله خود در این مدت

ایمان دارند به الله و روز قیامت و شوهران شان سزاوارترند برجوع ایشان دران مدت

اِنْ اَرَادُوْٓا اِصْلَاحًا ؕ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِیْ عَلَیْهِنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ۪ وَ

اگر خواهند نیکوکاری و زنان راهست مانند آنچه بر زنان است بوجه پسندیده ف۱ و

اگر می خواهند سلوک (نیکوکاری) و زنان راهست مانند آنچه مردان را بر ایشان است موافق قاعده شرعی (بوجه پسندیده) و

لِلرِّجَالِ عَلَیْهِنَّ دَرَجَةٌ ؕ وَاللّٰهُ عَزِیْزٌ حَكِیْمٌ ﴿۷﴾ اَلطَّلَاقُ مَرَّتٰنِ ۪

مردان راهست بر ایشان بلندی یعنی فرمانروائی و خدا غالب استوارکار است طلاق رجعی دو بار است

مردان را بر زنان فضیلت است والله غالب با حکمت است طلاق رجعی دو بار است

فَاِمْسَاكٌۢ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ تَسْرِیْحٌۢ بِاِحْسَانٍ ؕ وَلَا یَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوْا مِمَّآ

پس ازان یا نگاهداشتن است بخوشخوئی یا رها کردن به نکوئی و حلال نیست شما را که بگیرید چیزی را از آنچه

پس نگهداشتن است بوجه پسندیده یا رها کردن به نیکوئی ع۵ و حلال نیست برای شما که بگیرید از آنچه

اٰتَیْتُمُوْهُنَّ شَیْـًٔا اِلَّآ اَنْ یَّخَافَآ اَلَّا یُقِیْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ؕ فَاِنْ خِفْتُمْ

داده اید زنان را ف۲ مگر آنگاه که بترسند مرد و زن که برپا نتوانند داشت احکام خدا را ف۳ پس اگر بترسید ای مسلمانان

داده اید زنان را چیزی مگر آنکه بترسند (زن و شوهر) که برپا ندارند احکام الله را (پس) اگر بترسید

اَلَّا یُقِیْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ۙ فَلَا جُنَاحَ عَلَیْهِمَا فِیْمَا افْتَدَتْ بِهٖ ؕ تِلْكَ

از آنکه برپا ندارند این هر دو احکام خدا را پس گناه نیست بر ایشان در آنچه عوض خود داد زن این

که برپا ندارند احکام الله را (پس) نیست گناهی بر زن و شوهر در آنچه عوض خود داد زن آن را این است

حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوْهَا ۚ وَمَنْ یَّتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ

حدهای مقرر کرده خداست پس بیرون مروید از آنها و هر که بیرون رود از حدود خدا پس آن گروه ایشانند

احکام الله پس تجاوز مکنید ازان و هر که تجاوز می کند از احکام الله پس آن گروه ایشانند

الظّٰلِمُوْنَ ﴿۱﴾ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهٗ مِنْۢ بَعْدُ حَتّٰی تَنْكِحَ زَوْجًا

ستمگاران پس اگر طلاق داد یعنی سوم بار پس هرگز حلال نمیشود این زن آن مرد را بعد ازین تا آنکه درآید بنکاح شوهرے

ستمگاران (پس) اگر طلاق داد زن را سه بار (پس) حلال نمی شود این زن آن مرد را بعد ازان تا نکاح کند زن شوهر

غَیْرَهٗ ؕ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَیْهِمَآ اَنْ یَّتَرَاجَعَآ اِنْ ظَنَّآ اَنْ یُّقِیْمَا

دیگر یعنی داد دخول کند پس اگر طلاق دادش این شوهر دیگر پس گناه نیست بر آن هر دو در آنکه باز گردند بنکاح باهم اگر بدانند که برپا توانند داشت

دیگر را (پس) اگر طلاق گردش شوهر دوم پس نیست گناهی بر هر دو اگر باهم رجوع کنند (به نکاح) اگر گمان دارند که برپا میتوانند داشت

حُدُوْدَ اللّٰهِ ؕ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ یُبَیِّنُهَا لِقَوْمٍ یَّعْلَمُوْنَ ﴿۲﴾ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ

احکام خدا را و این حدود خداست بیان می کند آن حدود را برای قومے که میدانند و چون طلاق دادید

احکام الله را و این احکام الله است که بیان می کند آنرا برای قومیکه می دانند و هنگامیکه طلاق دادید

النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ سَرِّحُوْهُنَّ

زنان را پس رسیدند بمیعاد خود ف۴ پس نگاهدارید ایشان را به نکوئی یا رها کنید ایشان را

زنان را پس رسیدند عدت شان را پس نگهدارید ایشان را موافق دستور (بوجه پسندیده) یا رها کنید ایشان را

بِمَعْرُوْفٍ ۪ وَّلَا تُمْسِكُوْهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوْا ۚ وَمَنْ یَّفْعَلْ ذٰلِكَ

به نکوئی و نگاه مدارید ایشان را برای ضرر رسانیدن تا ستم کنید و هر که این کند

بوجه پسندیده و نگاه مدارید ایشان را برای ضرر رسانیدن که تجاوز کنید و کسیکه کند این را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی زنان را بر مردان حق است چنانچه مردان را نیز بر زنان حق است ۱۲ ف۲ یعنی حلال نیست که بدل طلاق از مهر بگیرد ۱۲ ف۳ یعنی در معاشرت ۱۲ ف۴ یعنی نزدیک رسیدند بانقضاء عدت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ۲۸ / ۷ / ۱۲

ف۵ پیش از اسلام رواج بود که مردان هر قدر که میخواستند ده بیست مرتبه زنان خویش را طلاق میدادند و قبل از انقضای موعد عدت رجوع می کردند باز هر وقتیکه می خواستند طلاق می دادند و رجعت می نمودند باین روش بعض مردان زنان را سخت می آزردند در نتیجه این آیت کریمه نازل شد یعنی طلاقی که دران رجعت جائز است تمام آن دو مرتبه می باشد و مردان را تا دو مرتبه اختیار داده شده که اگر در اثنای عدت بخواهند می توانند برحسب دستور زن را نگهدارند یا باحسان رخصت دهند اما بعد از انقضای میعاد عدت رجعت بجائی ماند و اگر هر دو راضی باشند می توانند دوباره نکاح کنند مردی که زن خود را سه مرتبه طلاق دهد تا شوهر دیگر با زن مذکور نکاح و جماع نکند نکاح آن با این زن جائز نمی باشد فائده مراد از امساک بمعروف و تسریح باحسان " آنست که اگر مرد رجعت نماید بطریق موافقت و حسن معاشرت باشد نه آنکه زن را قید و حبس دارد و آزار دهد چنانکه در بین مردم معمول بود کسیکه چنین نتواند زن را به آسانی و احترام رخصت دهد -

فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ ؕ وَلَا تَتَّخِذُوْٓا اٰيٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَّاذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ

پس ہر آئینہ ستم کرد بر خود و مگیرید آیتہائے خدارا مسخر و یاد کنید نعمت خدارا

پس ہر آئینہ ستم کرد بر خود ش و مگیرید احکام اللہ را مسخرہ و یاد کنید نعمت اللہ را

عَلَيْكُمْ وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنَ الْكِتٰبِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهٖ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ

بر خویش و آنچہ فرو د آورد بر شما از کتاب و علم کہ پند مید ہد شمارا بآن و بترسید از خدا

کہ بر شما است و آنچہ فرو فرستاد بر شما از کتاب و علم کہ پند می دہد شمارا بہ آن و بترسید از اللہ

وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۳﴾ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ

و بدانید کہ خدا بہر چیز داناست و چوں طلاق دادید زنان را پس رسیدند

و بدانید کہ ہر آئینہ اللہ بہر چیز داناست و ہنگامیکہ طلاق دادید زنان را (پس) رسیدند

اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوْهُنَّ اَنْ يَّنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ

بمیعاد خود ف۱ پس منع مکنید ایشان را از انکہ نکاح کنند باشوہران خویش ف۲ و قتیکہ بایک دیگر راضی شدند

بہ منتہای عدت شان (پس) منع مکنید ایشان را کہ نکاح کنند شوہران شان را و قتیکہ راضی باشند درمیان خود

بِالْمَعْرُوْفِ ؕ ذٰلِكَ يُوْعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ

درمیان خویش بروش پسندیدہ این حکم پند دادہ میشود بآن ہر کسے را کہ مومن باشد از شما بخدا و روز

موافق دستور (بوجہ پسندیدہ) ع۵ این پند دادہ می شود بہ آنکہ (باشد) از شما ایمان دارد بہ اللہ و روز

الْاٰخِرِ ؕ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۱﴾

قیامت و این کار خوشتر است شمارا و پاکیزہ تر و خدا میداند و شما نمیدانید

قیامت ع۵ این کار نافع تر است بشما و پاکتر و اللہ می داند و شما نمیدانید

وَالْوَالِدٰتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُّتِمَّ

و مادران باید کہ شیر دہند فرزندان خویش را دو سال تمام این حکم آن راست کہ خواہد تمام کردن

و مادران شیر دہند فرزندان شان را دو سال کامل برای کسیکہ می خواہد کہ تمام کند

الرَّضَاعَةَ ؕ وَعَلَى الْمَوْلُوْدِ لَهٗ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ؕ لَا

مدت شیر و بر پدر نفقہ و پوشاک این زنان شیر دہ است بوجہ پسندیدہ واجب

مدت شیر دادن را و بر کسیکہ فرزند زادہ شدہ برای او یعنی برای پدر طعام زنان مرضع ولباس زنان موضع است موافق قاعدہ (لا)

تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَا تُضَآرَّ وَالِدَةٌ ۢ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُوْدٌ لَّهٗ

کردہ نمی شود و بر ہیچ کس الا بقدر توانائی او رنج نباید داد مادر را بسبب فرزند وے و نہ پدر را

تکلیف دادہ نمی شود کسے را مگر بقدر توانش ضرر رسانیدہ نہ شود مادر بجہت فرزندش و نہ کسے را کہ طفل برای او زادہ شدہ (پدر)

بِوَلَدِهٖ ۗ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ ۚ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ

بسبب فرزند وے و لازم است بر وصی مانند این پس اگر خواہند مادر و پدر از شیر باز کردن یعنی پیش از دو سال بعد

بجہت فرزندش و بر وارث است مانند این پس اگر مادر و پدر خواستند جدائی طفل را از شیر در دو سال بعد

تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ؕ وَاِنْ اَرَدْتُّمْ اَنْ

رضامندی میان یکدیگر و مشورت کردن با یکدیگر پس ہیچ گناہ نیست بر ایشان و اگر خواہید کہ

از خورسندی باہم دگر و مشورہ کردن باہم دگر پس نیست ہیچ گناہی بر آن ہا و اگر خواستید کہ

تَسْتَرْضِعُوْٓا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَّآ اٰتَيْتُمْ

دایہ گیرید برائے فرزندان خویش پس ہیچ گناہ نیست بر شما چوں تمام تسلیم نمودید آنچہ دادنش مقرر کردید

دایہ گیرید جہت شیر دادن فرزندان خود پس نیست ہیچ گناہی بر شما چون تسلیم نمودید آنچہ مقرر کردید دادن آنرا

بِالْمَعْرُوْفِ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿۲﴾

بخوش خوئی و بترسید از خدا و بدانید کہ خدا بآنچہ مے کنید بیناست

موافق قاعدہ (بوجہ پسندیدہ) و بترسید از اللہ و بدانید سر آئینہ اللہ بہ آنچہ می کنید نیک بیناست

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عدت منقضی شد ۱۲ ف۲ یعنی با شوہران دیگر کہ بایشان رغبت پیدا کردند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ زنی را شوہرش یک یا دو مرتبہ طلاق دادہ و در عدت رجعت نکردہ بود زمانیکہ عدت بانجام رسید شوہر سابق او نیز بار حال دیگر پیام نکاح داد و زن با و راضی شد اما برادرش برافروختہ گردیدہ از نکاح باز داشت با ثر آن این حکم نازل گردید کہ رضا و بہبود زن را رعایت نمائید و موافق مرضای او نکاح کنید و در مین معاملہ نکرد عدم رضای خود را دخیل مگردانید این خطاب عمومی است باز دارندگان نکاح خواہ شوہر طلاق دہندہ زن باشد کہ زن را از نکاح دیگری باز دارد یا ولی یا وارث زن باشد و او را از نکاح کردن با شوہر اول یا دیگری منع نماید این حکم برای ممانعت تمام آنہا فرود آمد بلی اگر کدام امری خلاف قاعدہ باشد مثلاً زن از کسانی شوہر کند کہ کفو او نباشند یا در ایام عدت شوہر اول یا دیگری نکاح می نماید بیشک در ممانعت حق دارند مقصد از کلمہ بالمعروف ہمین است ع۵ احکامیکہ ذکر شد تنہا مومنان از آن پند می گیرند زیرا ایشان

ع ۲۹ ۱۳

البیت استفادہ دارند و الا موعظہ برای ہمہ مردم است و بکسی اختصاص ندارد و ازین اختصاص مومنان ضمناً سرزنش و تحقیر دیگران نیز

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ

وکسانے کہ بمیرند از شما و بگذارند زنان را باید کہ انتظار کنانند این زنان خویشتن را

وکسانیکہ بمیرند از شما و بگذارند زنان را باید انتظار برند زنان بہ نفس ہای خود

أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ۖ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا

چہار ماہ وده روز پس چوں رسیدند بمیعاد خویش پس گناه نیست بر شما ور آنچہ

چار ماه و ده روز پس چوں پوره برسند بمیعاد عدت خویش پس نیست ہیچ گناہی بر شما در آنچہ

فَعَلْنَ فِي أَنفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾

کردند در حق خویشتن بوجہ پسندیده یعنی نکاح بطور شرع و خدا بآنچہ می کنید آگاه است

کنند در حق خود موافق قاعدۂ شرعی (بوجہ پسندیده) والله بآنچہ می کنید خوب باخبر است

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُم بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنتُمْ

و نیست گناه بر شما در سخنے کہ کنایت کرده بوے از خواستگاری زنان یعنے درمیان عدت یا پنہان داشتید

و نیست ہیچ گناہی بر شما در آنچہ اشاره می کنید بر آن از خواستگاری زنان یا پنہان میدارید

فِي أَنفُسِكُمْ ۚ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَٰكِن لَّا تُوَاعِدُوهُنَّ

در دلہائے خود دانست خدا کہ شما یاد خواہید کرد این زنان را یعنے بتصریح بعد عدت و لیکن وعده نکنید بایشان

در دلہائے خود معلوم است بہ الله کہ ہر آئینہ شما زود یاد می کنید زنان را و لیکن وعده (نکاح) مدہید ایشان را

سِرًّا إِلَّا أَن تَقُولُوا قَوْلًا مَّعْرُوفًا ۚ وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ

نکاح را مگر آنکہ گوئید سخنے پسندیده را یعنے بکنایت و قصد مکنید عقد نکاح را

پوشیده مگر کہ گوئید سخنی موافق رواج شریعت (برمز و اشاره) و قصد مکنید عقد نکاح ایشان را

حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنفُسِكُمْ

تا آنکہ رسد میعاد مقرر بہ نہایت خود و بدانید کہ خدا می داند آنچہ در دلہائے شماست

تا آنکہ رسد میعاد مقرره عدت بہ نہایت خود عـ۵ و بدانیکہ ہر آئینہ الله می داند آنچہ در دلہای شما است

فَاحْذَرُوهُ ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٣٥﴾ لَّا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ

پس بترسید از و و بدانید کہ خدا آمرزنده بردبار است ہیچ گناه نیست بر شما

پس بترسید از وی و بدانید کہ ہر آئینہ الله آمرزگار بردبار است عـ۵ نیست ہیچ گناہی بر شما

إِن طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ

اگر طلاق دادید زنان را در آں وقت کہ ہنوز دست نرسانیده اید بایشان یا معین نکرده اید برائے ایشان مقدارے ف۱

اگر طلاق کنید زنان را تا وقتیکہ مس نکرده باشید بایشان یا معین نکرده باشید برای ایشان مہر را

وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا

و بہره دہید این چنین مطلقات را ف۲ لازم است بر توانگر مقدار حال او و بر تنگدست مقدار حال او بہره دادن

و دہید ایشان را چیزے کہ از آن نفع می گیرند (متعہ) بر توانگر است باندازۂ قدرتش و بر تنگدست است باندازۂ قدرتش چیزی منتفع بہ

بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾ وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن

بخوشخوئی لازم شده بر نیکوکاران و اگر طلاق داده اید زنان را

بقاعدۂ شرع لازم شده بر نیکوکاران و اگر طلاق دہید ایشان را پیش

قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا

پیش از آنکہ دست رسانید بایشان و معین کرده باشید برائے ایشان مقدارے پس لازم است نیمہ آنچہ

از آنکہ مس کنید بایشان و ہر آئینہ مقرر کرده باشید برای ایشان مہر را پس لازم است نصف آنچہ

فَرَضْتُمْ إِلَّا أَن يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ۚ

معین کردید مگر آنکہ بخشند زنان یا در گذارد کسیکہ بدست او ست عقد نکاح یعنی زوج حق خود گذاشتہ تمام دہد

مقرر کرده اید مگر کہ بہ بخشند زنان یا بہ بخشد آنکس کہ بدست او ست عقد نکاح

ف۱ یعنی مہر را ۱۲ ف۲ یعنی پوشاک بہ دہید ۱۲ ف۳ یعنی کم از کم سہ جامہ یعنی چادر و پیرہن و ازار موافق حال خود بخوشی بزن خویش دہد۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مہر را ۱۲

ف۲ یعنی پوشاک بہ دہید ۱۲

تفسیر عثمانی

عـ۵ مقصد این است زنانیکہ از نکاح شوہر جدا شده اند مادامیکہ داخل عدة باشند جائز نیست کہ دیگری آنہا را در نکاح خویش در آورد یا از آنہا صریحاً وعدۂ ازدواج بگیرد و یا واضح بایشان در موضوع ازدواج پیغام فرستد اما اگر کسے در دل نیت می کند کہ بعد از انقضای عدت بادی نکاح می نماید و این را اظہار نمی کند و یا مطلب خود را باشاره می فہماند تا دیگری پیش دستی نکند مثلاً بزن برساند کہ تو محبوب و لہاستی و یا من اراده دارم کہ با کدام کسی نکاح می نمایم در اظہار این گونہ سخنان گناہی نیست بشرطیکہ پیغام صریح نباشد

۲۳۰ ع ۱۴

عـ۵ یعنی حق تعالے بر ضمائر شما آگاه است آنچہ را جائز نیست اراده مکنید و اگر اراده نمودید توبہ نمائید خدا بخشاینده و آمرزگار است گناه گاری کہ گرفتار عذاب نمی شود شما را مایۂ نخوت و اطمینان نشود زیرا خدا حلیم است در نزول عذاب شتاب نمی ورزد

عـ۵ نکاحی کہ بدون ذکر مہر انعقاد یابد صحیح است مہر بعد از عقد نیز مقرر میشود در این صورت اگر قبل از مجامعت و خلوت صحیحہ طلاق واقع شود مہر بر مرد لازم نمی آید۔ اما متعۃً لقدر توان

وَاَنْ تَعْفُوْٓا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ۭ وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ
وآنکہ درگذارید نزدیک تر است به پرهیزگاری و فراموش مکنید احسان کردن درمیان خویش هر آئینه خدا
و آنکه به بخشید شما نزدیک تر است به پرهیزگاری و فراموش مکنید نیکوئی را درمیان خود هر آئینه الله

بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۝ حٰفِظُوْا عَلَى الصَّلَوٰتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى ۤ
بآنچه می کنید بینا است تعهد کنید بر همه نماز ها و بر نماز میانه یعنی خصوصاً بر نماز عصر
به آنچه می کنید نیک بینا است آگاه باشید (نگهداری کنید) بر همه نماز ها و نماز میانه

وَقُوْمُوْا لِلّٰهِ قٰنِتِيْنَ ۝ فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا ۚ فَاِذَآ
و بایستید برائے خدا فرمانبردار شده پس اگر ترسیدید یعنی از عدو و مانند آن پس روان بر پا هائے خود نماز گزارید یا سواره پس چون
و بایستید بحضور الله فرمانبردارندگان پس اگر ترسیدید از کسے پس پیاده نماز بخوانید یا سواره پس وقتیکه

اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَّا لَمْ تَكُوْنُوْا تَعْلَمُوْنَ ۝
ایمن شوید پس یاد کنید خدا را چنانکه آموخته است شما را آنچه نمی دانستید
ایمن شوید پس یاد کنید الله را چنانچه آموخته است شما را آنچه را نمی دانستید ع۵

وَالَّذِيْنَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُوْنَ اَزْوَاجًا ښ وَّصِيَّةً لِّاَزْوَاجِهِمْ
و آنانکه قبض روح ایشان کرده شود از شما و بگذارند زنان را لازم کرده شد بر ایشان وصیت کردن برائے زنان خویش
و کسانیکه می میرند از شما و می گذارند زنان را لازم کرده شد بر ایشان وصیت کردن برای زنان شان

مَّتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍ ۚ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
بآنکه بهره دهند ایشان را تا یکسال غیر بر آوردن یعنی بے تغیر بر آوردن پس اگر بیرون روند پس گناه نیست بر شما
نفقه تا یک سال غیر بیرون کردن از خانه ع۵ پس اگر بیرون شوند زنان پس نیست هیچ گناهی بر شما

فِيْ مَا فَعَلْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوْفٍ ۭ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝ وَ
در آنچه کردند در حق خویشتن از کار پسندیده یعنی نکاح بطور شرع و خدا غالب استوار کار است ف۱ و
در آنچه کردند در حق خود از کار پسندیده و الله غالب با حکمت است ع۵

لِلْمُطَلَّقٰتِ مَتَاعٌۢ بِالْمَعْرُوْفِ ۭ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِيْنَ ۝ كَذٰلِكَ
طلاق داده شدگان را لازم است بهره مند ساختن بخوشخوئی یعنی نفقه و سکنی لازم کرده شد بر پرهیزگاران همچنین
و برای زنان طلاق داده شده نفقه عدت است موافق قاعده (بوجه پسندیده) لازم است بر پرهیزگاران ع۵ همچنان

يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ۝ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ
بیان می کند خدا برائے شما احکام خود را تا باشد که شما بفهمید آیا ندیدی اے بیننده بسوئے کسانیکه
بیان می کند الله برای شما احکام خود را تا شما بفهمید آیا ندیدی بسوئے آنانکه

خَرَجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ اُلُوْفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ ۠ فَقَالَ
بیرون آمدند از خانهائے خویش ایشان هزاران بودند به بیم مرگ پس گفت
بیرون شدند از خانه های خویش و ایشان هزاران تن بودند از بیم مرگ پس گفت

لَهُمُ اللّٰهُ مُوْتُوْا ۣ ثُمَّ اَحْيَاهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى
ایشان را خدا بمیرید باز زنده گردانید ایشان را هر آئینه خدا صاحب بخشایش است بر
بایشان خدا بمیرید باز زنده گردانید ایشان را هر آئینه الله دارای بخشایش است بر

النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُوْنَ ۝ وَقَاتِلُوْا فِيْ
مردمان و لیکن اکثر ایشان سپاس نمی کنند ف۲ و جنگ کنید در
مردم و لیکن بیشتر مردم شکر نمی کنند و جنگ کنید در

سَبِيْلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝ مَنْ ذَا الَّذِيْ
راه خدا و بدانید که خدا شنوا دانا است کیست آنکه
راه خدا و بدانید که هر آئینه خدا نیک شنوا دانا است کیست آنکه

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید این آیت نزدیک جمهور منسوخ است بآیۂ اربعة اشهر و عشرا والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید ایشان قومے از بنی اسرائیل بودند که از ترس وبا بصحرا رفتند و آنجا بغضب الہی یکباره هلاک شدند باز بدعاء حزقیل زندگانی یافتند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ هرگاه شما از جنگ یا از دشمن می ترسید نماز گزارید پیاده در حالیکه وقوف ممکن باشد و در حال سواری و باشاره هم می توانید نماز خوانید اگرچه روی شما جانب قبله نباشد

ع۵ این حکم در اوایل بود۔ اما وقتیکه آیت میراث فرود آمد و حصه زنان معین گردید و عدت زن چهار ماه و ده روز قرار داده شد حکم این آیت منسوخ گردید ع۵ اگر این زنان برضای خویش پیش از تکمیل یکسال از خانه خارج شوند ای وارثان درین باب بر شما گناهی نیست اگر آنها در حق خود مطابق شرع رفتار کنند یعنی می توانند شوهر کنند یا لباس زیبا بپوشند و خوشبوئی استعمال نمایند للعه ع۵ در آیت سابقه تعلقی حکم لباس دادن درباره آن طلاق آمده است که نه مهر گذاشته شده باشد و نه زوج مس کرده باشد و درین آیت حکم مذکور عامست مگر این قدر فرق هست که لباس کامل دادن به همه زنان مطلقه مستحب است نه لازم و درصورت اول ضروری می باشد۔

۳۱ ع ۱۵

يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضٰعِفَهٗ لَهٗٓ اَضْعَافًا كَثِيْرَةً ؕ وَاللّٰهُ يَقْبِضُ

دام دہد خدارا دام دادن نیک پس دوچند سازد خدا آن مال را برائے او بمراتب بسیار و خدا تنگ می سازد

قرض دہد اللہ را قرض نیکو پس دوچندی گرداند آنرا برای او بمراتب بسیار و خدا می بندد

وَيَبْصُۜطُ ۪ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ③ اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْۢ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ مِنْۢ

و کشاده می کند روزی را و بسوئے او باز گردانیده شوید آیا ندیدی بسوئے جماعة از بنی اسرائیل

و می کشاید و بسوی او بازگردانیده می شوید ع۵ آیا ندیدی بسوی جماعتی از بنی اسرائیل

بَعْدِ مُوْسٰى ۘ اِذْ قَالُوْا لِنَبِيٍّ لَّهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُّقَاتِلْ فِيْ سَبِيْلِ

بعد از موسیٰ چوں گفتند مر پیغامبر خویش را که برپا کن برائے ما بادشاہے تا جنگ کنیم در راه

بعد از موسیٰ ع۵ چوں گفتند آنہا به پیغمبر شان مقرر کن بما پادشاہی تا بجنگیم در راه

اللّٰهِ ؕ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُوْا ؕ قَالُوْا

خدا گفت پیغامبر آیا نزدیک هستید اگر واجب کرده شود بر شما جنگ اینکه جنگ نکنید گفتند

خدا گفت پیغمبر آیا توقع میرود از شما اگر حکم شود بر شما جنگ آنگاه جنگ نکنید گفتند

وَمَا لَنَآ اَلَّا نُقَاتِلَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَآىِٕنَا ؕ

و چه شده است ما را که جنگ نکنیم در راه خدا و بتحقیق بیرون کرده شدیم از خانہائے خویش و جدا کرده شدیم از

و چه شده ما را که جنگیم در راه خدا و به تحقیق بیرون کرده شدیم از خانه های ما و پسران ما

فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْهُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ

پس آنگاه که واجب کرده شد بر ایشان جنگ رو گردانیدند مگر اندکے از ایشان و خدا دانا است

پس و قتیکه واجب شد بر ایشان جنگ رو گردانیدند مگر اندکی از ایشان و اللہ نیک دانا است

بِالظّٰلِمِيْنَ ④ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ

به ستمگاران و گفت مر ایشان را پیغامبر ایشان ہر آئینہ خدا بادشاہ مقرر کرده است برائے شما

به ستمکاران ع۵ و گفت به آنہا پیغمبر شان ہر آئینہ خدا به تحقیق مقرر کرده بر شما

طَالُوْتَ مَلِكًا ؕ قَالُوْٓا اَنّٰى يَكُوْنُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ

طالوت را گفتند چگونہ باشد او را بادشاہی بر ما و ما

طالوت را پادشاه گفتند چگونه باشد او را پادشاہی بر ما حال آنکه ما

اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ الْمَالِ ؕ قَالَ اِنَّ

سزاوار تریم بپادشاہی از وے و داده نشده است وی را فراخی از مال گفت ہر آئینہ

سزاوار تریم به پادشاہی از وی و داده نشده او را فراخی از مال پیغمبر گفت ہر آئینہ

اللّٰهَ اصْطَفٰىهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهٗ بَسْطَةً فِى الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ ؕ

خدا برگزیده است او را بر شما و داده است او را فراخے در دانش و افزونی در بدن

خدا پسندیده او را بر شما و افزود او را فراخی در علم و جسم

وَاللّٰهُ يُؤْتِيْ مُلْكَهٗ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ⑤ وَ

و خدا می بخشد بادشاہی خود را بہر که خواہد و خدا جواد دانا است و

و اللہ می دہد ملک خود را بہر کرا خواہد و اللہ فراخ فضل بسیار دانا است و

قَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهٖٓ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ التَّابُوْتُ

گفت ایشان را پیغامبر ایشان ہر آئینہ نشان بادشاہی او آنست که بیاید بشما صندوقے که

گفت به بنی اسرائیل پیغمبر شان ہر آئینہ نشان سلطنت طالوت آنست که بیاید نزد شما صندوق

فِيْهِ سَكِيْنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوْسٰى

در آں آرام دلست از پروردگار شما و بقیه از ترکاتے که گذاشتند ش آل موسےٰ

در آن تسلی خاطر شما است از جانب پروردگار تان و باقی مانده از اشیای که گذاشتند آل موسیٰ

پیغمبر بود بنی اسرائیل بوی گفتند پادشاہی بر ما مقرر کن تا باوی اتفاق کرده و در راه خدا جهاد نمائیم۔

تفسیر عثمانی

ع۵ چون روشن شد که حیات و دارائی شما همه در قدرت خدای متعالست بر شماست که در راه خدا و در راه دین با کافران بجنگید آگاه باشید خدا سخنان مردم بہانه جو را می شنود و بر نیات و ارادات آنہا آگاه ست و در راه خدا آنچه دارید بذل کنید از بینوائی و تهیدستی میندیشید که کشایش و تنگی همه در اختیار خداست و همه بسوی او بازمی گردید۔ قرض حسن آنست که قرض دہند و تقاضا نکنند و بقرض دار منت نگذارند و عوض نستانند و مدیون را حقیر نشمارند این جا مراد از قرض حسنه دادن، در جهاد و صرف نمودن و به محتاجان و بی نوایان صدقه دادن است ع۵ از این قصه ثابت میگردد که بسط و قبض، فراخی و بندش در قدرت خدا است یعنی تنها او تواند بینوائی را شاہی دہد و پادشاہی را بینوا گرداند ناتوان را قوت دہد و اقویا را بیچاره سازد ع۵ بعد از حضرت موسیٰ ع مدتی کار بنی اسرائیل منتظم بود چون نیت آنہا واژگونه شد جالوت نام پادشاه کافری بر آنہا مسلط گردید و آنہا را از شهر بیرون کرد۔ تاراج نمود۔ اسیر گرفت و غلام گردانید۔ بنی اسرائیل گریختند و به بیت المقدس فراہم آمدند۔ در این وقت حضرت اشموئیل علیه السلام

وَاٰلُ هٰرُوْنَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ

و آل ہارون برمیدارند اورا فرشتگان ہر آئینہ در این صورت نشانہ است شمارا اگر باور

و آل ہارون می برادر آن سندوق را فرشتگان ہر آئینہ در این بہ تحقیق کامل نشانہ است بشما اگر ہستید

مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۶﴾ فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوْتُ بِالْجُنُوْدِ ۙ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيْكُمْ

دارنده اید پس چوں جدا شد یعنی از وطن طالوت با لشکرہا گفت ہر آئینہ خدا آزمایش کننده است شمارا

مومنان پس چوں برآمد طالوت با لشکر ہا گفت ہر آئینہ اللہ آزمایش کننده است شمارا

بِنَهَرٍ ۚ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّیْ ۚ وَمَنْ لَّمْ يَطْعَمْهُ فَاِنَّهٗ مِنِّیْٓ

بجوئی پس ہر کہ بنوشد ازاں جوئی پس نیست ازاں من و ہر کہ بچشد آں را پس او از آن من است

بہ نہری پس ہر کہ بنوشد از این نہر پس نیست از من و ہر کہ نہ چشد آنرا پس ہر آئینہ او از من است

اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةًۢ بِيَدِهٖ ۚ فَشَرِبُوْا مِنْهُ اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْهُمْ ؕ فَلَمَّا

الا آنکہ بردارد یک کف آب بدست خود پس آشامیدند ازاں جوئی مگر اندکے از ایشان پس انگاہ کہ

مگر کسیکہ بردارد یک کف آب بدست خود پس نوشیدند ہمہ ازان نہر مگر اندکی از ایشان پس وقتیکہ

جَاوَزَهٗ هُوَ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ ۙ قَالُوْا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ

گذشتند از جوئے طالوت و مومنان ہمراہ او گفتند نوشندگان نیست توانائی مارا امروز

گذشت از جوی طالوت و مومنان ہمراہ وی گفتند نیست توانائی بما امروز

بِجَالُوْتَ وَجُنُوْدِهٖ ؕ قَالَ الَّذِيْنَ يَظُنُّوْنَ اَنَّهُمْ مُّلٰقُوا اللّٰهِ ۙ كَمْ

بمقابلۂ جالوت و لشکر ہائے او گفتند آنانکہ می دانستند کہ ایشان ملاقات خواہند کرد با خدا بسا

بمقابلۂ جالوت و لشکر ہای او گفت آنانکہ می دانند ہر آئینہ ایشان ملاقات کنندگان اند بہ اللہ بسا

مِّنْ فِئَةٍ قَلِيْلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيْرَةًۢ بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ مَعَ

گروہ اندک کہ غالب شد بر گروہ بسیار بارادۂ خدا و خدا با

از طائفہ اندک کہ غالب می شود جماعت بسیار را بحکم اللہ و اللہ ہمراہ

الصّٰبِرِيْنَ ﴿۱﴾ وَلَمَّا بَرَزُوْا لِجَالُوْتَ وَجُنُوْدِهٖ قَالُوْا رَبَّنَآ اَفْرِغْ

شکیبایانست و انگاہ بمیدان آمدند برائے جنگ جالوت و لشکر ہائے وے این صالحان گفتند اے پروردگار ما بریز

صابران است و چوں ظاہر شدند مقابل جالوت و لشکر ہایش گفتند ای پروردگار ما بریز

عَلَيْنَا صَبْرًا وَّثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۲﴾ ؕ

بر ما شکیبائی و محکم کن قدم ہائے مارا و غلبہ دہ مارا بر گروہ ناگرویدگان

بر ما شکیبائی و استوار دار قدم ہائے مارا و مدد دہ مارا بر گروہ کافران

فَهَزَمُوْهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ ۙ قف وَقَتَلَ دَاوٗدُ جَالُوْتَ وَاٰتٰىهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ

پس شکست دادند آن کفار را بتوفیق خدا و کشت داؤد جالوت را و داد خدائے تعالےٰ داؤد را بادشاہی

پس شکستند مومنان جالوت و لشکرش را بحکم اللہ و کشت داؤد جالوت را و داد داؤد را اللہ پادشاہی

وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهٗ مِمَّا يَشَآءُ ؕ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ

و علم و بیاموخت اورا از انچہ میخواست و اگر نبودے دور کردن خدا مردمان را گروہے را

و حکمت و بیاموخت او را از انچہ میخواست و اگر نمی بود دفع کردن اللہ مردم را بعضی شان را

بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْاَرْضُ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُوْ فَضْلٍ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿۳﴾

بدست گروہے ہر آئینہ تباہ شدے زمین و لیکن خدا صاحب بخشایش است بر عالمہا

بہ بعضی ہر آئینہ تباہ می شد ملک (زمین) و لیکن اللہ بسیار مہربان است بر عالمیان ع ۵

تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ نَتْلُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ؕ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۴﴾

این ہا آیات خداست میخوانیم آنرا بر تو اے محمد براستی و ہر آئینہ تو از پیغامبرانی

این آیت ہای اللہ است میخوانیم آنرا برتو براستی و ہر آئینہ تو بہ تحقیق از رسولان ہائی

ع ۵ و دران سہ صد و سیزدہ تن کہ مقابل جالوت صف آراستند حضرت داؤد ع با پدر و شش برادر خود شمولیت داشت داؤد ع در راہ بہ سہ پارہ سنگ تصادف نمود سنگہا صدا کردند مارا بردار تا جالوت را بکشیم چون دو لشکر مقابل یک دگر ایستادند جالوت بمیدان درآمد و گفت من تنہا سپہ را بسندہ ام بیائید حضرت اشموئیل پدر حضرت داؤد ع را خواستہ گفت پسران خویش را بمن بنما - وی شش پسر خود را کہ بلند بالا و قوی ہیکل بودند بوی نمود جز داؤد ع کہ کوتاہ قد و ناتوان بود و گوسفندان را می چرانید اشموئیل ع داؤد ع را طلب کرد و پرسید می توانی جالوت را بکشی جواب داد آری - داؤد ع در مقابل جالوت ایستاد و ہمان سہ قطعہ سنگ را در فلاخن نہادہ بجالوت حوالہ کرد جالوت سرا پا در آہن غرق بود جز پیشانی وی کہ برہنہ بود سنگہای داؤد ع مستقیما بہ پیشانی وی اصابت کرد و از قفایش بدر آمد لشکریانش بہزیمت رفتند و مسلمانان بر انہا فیروز گردیدند پس از این واقعہ طالوت دختر خویش را بہ داؤد ع از دواج نمود و چوں طالوت رارشتۂ عمر بپایان آمد داؤد ع بسلطنت برسید از این جا برمی آید کہ جہاد ہمیشہ جاری بودہ و دران رحمت و احسان بزرگ خداوند

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى

این پیغامبران فضل دادیم بعضے را از ایشان بر

این پیغمبران فضیلت دادیم بعضی ایشان را بر

بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجٰتٍ وَاٰتَيْنَا عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ

بعضے از ایشان کسے هست که با وے سخن گفت خدا و بلند کرد بعضے را در مرتبه ها و دادیم عیسے پسر مریم را

بعضی از ایشان کیست که با وی سخن گفت خدا و بلند کرد بعضی ایشان را مرتبه ها و دادیم عیسے پسر مریم را

الْبَيِّنٰتِ وَاَيَّدْنٰهُ بِرُوْحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِيْنَ مِنْ

معجزها و قوت دادیم او را بروح القدس و اگر خواستے خدا بایکدیگر نمی جنگیدند کسانیکه

معجزه های صریح و قوت دادیم او را بروح القدس (جبرئیل) و اگر می خواست خدا جنگ نمی کردند آنانیکه بعد

بَعْدِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوْا فَمِنْهُمْ مَّنْ اٰمَنَ

بعد از پیغامبران بودند پس از آنکه آمد بایشان حجتها و لیکن اختلاف کردند پس از ایشان کسے هست که ایمان آورد

از پیغمبران بودند پس از آنکه آمد ایشان را حکم های روشن و لیکن اختلاف کردند پس از ایشان کسے است که ایمان آورد

وَمِنْهُمْ مَّنْ كَفَرَ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوْا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ﴿٥﴾

و از ایشان کسے هست که کافر شد و اگر خواستے خدا بایکدیگر نجنگیدند و لیکن خدا مے کند آنچه می خواهد

و از ایشان کسے است که کافر شد و اگر می خواست خدا با یک دیگر نمی جنگیدند و لیکن الله می کند آنچه را می خواهد

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيْهِ

اے مسلمانان خرج کنید از آنچه روزی دادیم شما را پیش از آنکه بیاید روزے که خرید و فروخت نیست در آن و نه

اے مومنان خرج کنید از آنچه روزی دادیم شما را پیش از آنکه بیاید آن روز که نیست خرید و فروش در آن

وَلَا خُلَّةٌ وَّلَا شَفَاعَةٌ وَالْكٰفِرُوْنَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿١﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

و نه دوستی و نه سپارش و کافران ایشانند ظالمان خدا هیچ معبود نیست بجز وے

و نه دوستی و نه درخواستی ع۵ و کافران ایشانند ستمگاران الله نیست هیچ معبودی جز وی

اَلْحَيُّ الْقَيُّوْمُ لَا تَاْخُذُهٗ سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي

زنده تدبیر کننده عالم نمی گیرد او را پینکی و نه خواب او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در

زنده است تدبیر کننده عالم نمی گیرد وی را پینکی و نه خواب مر او راست آنچه در آسمان هاست و آنچه در

الْاَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِيْ يَشْفَعُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا بِاِذْنِهٖ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ

زمین است کیست آنکه شفاعت کند نزدیک او الا بحکم او میداند آنچه پیش دست ایشان است

زمین است کیست آنکسی که شفاعت کند نزد وی مگر باجازهٔ وی میداند آنچه پیش روی خلق است

وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهٖٓ اِلَّا بِمَا شَآءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ

و آنچه پس پشت ایشان است و در نمیگیرند مردمان از معلومات حق چیزے را مگر بآنچه وے خواسته است فرا گرفته است پادشاهی او

و آنچه پس پشت خلق است و احاطه نمی کنند به هیچ چیزی از معلومات او مگر به آنچه وی خواسته است فرا گرفته کرسی او

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَلَا يَئُوْدُهٗ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ ﴿٢﴾ لَآ

آسمانها و زمین را و گران نمی شود بر وے نگهبانی این هر دو و او بلند مرتبه بزرگ قدر است نیست

آسمان ها و زمین را و در گرانی نمی افگند او را نگهبانی آن هر دو و هم وی است از همه بلند با عظمت نیست

اِكْرَاهَ فِي الدِّيْنِ قَدْ تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَّكْفُرْ بِالطَّاغُوْتِ وَ

جبر کردن برائے دین علی هر آینه ظاهر شده است راه یابی از گمراهی پس هر که منکر بت شود و

اکراه در دین به تحقیق جدا شده هدایت از گمراهی پس کسیکه منکر شود گمراه کنندگان را و

يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللّٰهُ

ایمان آرد بخدا پس هر آینه چنگ زده است بدست آویزی محکم که نیست گسستن آنرا و خدا

ایمان آرد بالله پس هر آینه چنگ زده بدستاویزی محکم نیست انقطاع آنرا و الله

خلاصه مقصد آنست که وقت عمل همین دنیا است و در آن جهان اعمال را کسے نمی فروشد و به دوستی نمی دهد و کسے بشفاعت دیگری نجات نمی یابد تا وقتیکه خداوند آنرا نجات ندهد۔

فتح الرحمن

ف یعنی حجت اسلام ظاهر شد پس گویا جبر کردن نیست اگرچه فی الجمله جبر باشد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در این سوره حضرت الٰهی در عبادات و معاملات احکام کثیره بیان فرموده که تعمیل آن همه بر نفس ناگوار و دشوار است۔ اما نسبت به همه اعمال نثار جان و بذل مال سخت تر می باشد و اکثر احکام الٰهی که ادیده میشود یا بجان تعلق دارد یا بمال آری محبت جان و مال بندگان را به گناه می افگند دلبستگی باین دو امر سرچشمهٔ گناهان است و نجات از آن همه طلعت را بر انسان آسان می گرداند از این جاست که پس از بیان این احکام بیان قتال و انفاق مناسب است "قاتلوا فی سبیل الله الخ" بیان اول "من ذا الذی یقرض الله قرضا حسنا" بیان امر ثانی است بعد از ان قصهٔ طالوت بیان اول را تاکید فرموده و اکنون بواسطهٔ "انفقوا مما رزقنکم" تاکید شق ثانی منظور است۔ چون بسیاری از امور عبادات و معاملات به انفاق مالی منحصر است مفصل و موکد بیان کرده شد چنانکه کوع آینده اکثر از امر ثانی یعنی از بذل مال بحث میراند

م ۴۳ ع ۵

سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝٣ اللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى

شنوا داناست خدا کارساز مومنان است بیرون می آرد ایشانرا از تاریکیها بسوئے

نیک شنوا داناست الله مدد گار است مومنان را بیرون می آرد ایشان را از تاریکی ها بسوی

النُّورِ ۛ وَالَّذِينَ كَفَرُوا اَوْلِيٰٓـؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ

روشنی و آنانکه کافر اند کارسازان ایشان بتانند بیرون می آرند ایشان را از روشنی

روشنی و آنانکه کافر شدند دوستان ایشان شیطان است بیرون می آرند ایشان را از روشنی

اِلَى الظُّلُمٰتِ ۗ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ۝٤ اَلَمْ تَرَ اِلَى

بسوئے تاریکیها این جماعه باشندگان دوزخند ایشان درانجا جاویدند آیا ندیدی بسوئے

بسوی تاریکی ها آن گروه اہل دوزخند ایشان درانجا جاویداند آیا ندیدی بسوی

الَّذِي حَاجَّ اِبْرٰهِيمَ فِي رَبِّهِ اَنْ اٰتٰىهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ ۘ اِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّيَ

کسے کہ مکابرہ کرد با ابراہیم در باب پروردگار او درمقابلہ آنکہ داد اورا خدا پادشاہی یعنی نمرود چون گفت ابراہیم پروردگار من

کسیکه مخاصمه کرد با ابراهیم درباره پروردگارش ازین وجه که داد اورا خدا پادشاهی چون گفت ابراهیم پروردگار من

الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ اَنَا اُحْيِي وَاُمِيتُ ۖ قَالَ اِبْرٰهِيمُ فَاِنَّ اللّٰهَ يَاْتِي

آنست که زنده می کند و می میراند گفت آن کافر من زنده می کنم و می میرانم ف۱ گفت ابراہیم پس ہر آئینہ خدا می آرد

آنست که زنده می گرداند و می میراند گفت من زنده می کنم و می میرانم گفت ابراهیم پس هر آئینه خدا می آرد

بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَاْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ ۗ وَاللّٰهُ

آفتاب را از مشرق پس تو بیار آن را از طرف مغرب پس مغلوب شد کافر و خدا

آفتاب را از مشرق پس بیاور تو آنرا از مغرب پس حیران ماند آن که کافر شد و خدا

لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ۝١ اَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ وَّهِيَ خَاوِيَةٌ

راه نمی نماید گروه ستمگاران را یا ندیدی این شخص را که گذشت بر دیہے ودے افتادہ بود

ره نمونی نمی کند گروه ستمگاران را یا ندیدی تو آن شخص را که گذشت بر شهری و وی افتاده بود

عَلٰى عُرُوشِهَا ۚ قَالَ اَنّٰى يُحْيِي هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ

بر سقفہائے خود ف۲ گفت چگونه زنده کند این را خدا بعد مردن این پس مرده کرد اورا خدا تعالی صد سال

بر سقف های خود گفت چگونه زنده کند این را خدا بعد از مردن آن پس میرانیدش الله صد سال

ثُمَّ بَعَثَهُ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَل

بعد ازان برانگیختش گفت چه قدر درنگ کردی گفت درنگ کردم یک روز یا پاره از روز گفت بلکه

پس برانگیختش گفت چه قدر درنگ کردی گفت درنگ کردم یکروز یا پاره از یک روز گفت چنین نیست بلکه

لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۖ وَانظُرْ اِلٰى

درنگ کردی صد سال پس ببین بسوئے طعام خود و آشامیدنی خود که متغیر نشده و ببین بسوئے

درنگ کردی صد سال پس ببین بسوی خوردنی خود و نوشیدنی خود که متغیر نشده و ببین بسوی

حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِّلنَّاسِ ۖ وَانظُرْ اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ

دراز گوش خود و بخواہیم که گردانیم ترا نشانه برائے مردمان و ببین بسوئے استخوانہا چگونه جنبش می دہیم آن را بعد ازان

خرت و تا بگردانیم ترا نشانه بمردم و ببین بسوی استخوانها چگونه جنبش می دهیم (زنده میگردانیم) آنرا پس

نَكْسُوهَا لَحْمًا ۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ ۙ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝٢ وَ

می پوشانیم بر آن گوشت را پس چون شدش این حال گفت بیقین می دانم که خدا بر ہمه چیز تواناست

می پوشانیم بر آن گوشت پس چون آشکار شد این حال مر اورا گفت می دانم هر آئینه خدا بر هر چیز تواناست و

اِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتٰى ۖ قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِن ۖ قَالَ بَلٰى وَ

آنگاه که گفت ابراہیم اے پروردگار من بنما مرا چگونه زنده میکنی مردگان را گفت خدا آیا باور نداشته گفت آرے باور داشته ام

یاد کن چون گفت ابراهیم اے پروردگار من بنما مرا چگونه زنده می گردانی مردگان را گفت آیا یقین نداری گفت بلی یقین دارم و

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بستم مستحق کشتن را مے گزارم و کسے را که مستحق کشتن نیست میکشم والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید آن شخص عزیر بود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این شخص حضرت عزیر بود که تمام تورات را حفظ داشت و در میان اسرای بختنصر بود که وی پادشاهی کافر بود و بیت المقدس را ویران کرد و از بنی اسرائیل اسرای زیاد با خویش برده بود عزیر چون از اسارت رهائی یافت و جانب وطن خویش روان شد در راه شهری ویران و مخروبه نظر او را جلب کرد با خود گفت خدا چگونه ساکنان این جا را که همه محو و مضمحل شده اند باز زندگی بخشد۔ و این شهر ویران را آبادان نماید روح وی در آنجا قبض شد و خرش مرد و تا صد سال در آن حال ماند و کسی را بدان سو مرور نیفتاد و از احوال او خبری نشد بختنصر نیز در این حال مرد و پادشاه دیگری بیت المقدس را آباد کرده آن شهر را نیز تعمیر نمود۔ عزیر بعد از صد سال جان یافت آب و نان او چون سابق در پهلویش نهاده بود خر او که مرده و استخوانهایش پوسیده و هر سو افتاده بود پیش نگاه وی زنده گردانیده شد و در ان این عند سال بنی اسرائیل که از اسارت نجات یافته بودند در آن شهر ساکن شده بودند چون حضرت عزیر زنده شد شهر را آبادان یافت۔

لِكِنْ لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِيْ قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ

لیکن می خواہم کہ آرام گیرد دل من ف۱ گفت خدا پس بگیر چہار تن از پرندگان پس بہم آور ہمہ را نزدیک خود بعد ازاں بگزار

لیکن می خواہم کہ آرام گیرد دل من گفت پس بگیر چہار تن از پرندگان را پس بہم آور آنہارا نزدیک خود پس بگذار

عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَاْتِيْنَكَ سَعْيًا ۭ وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ

بر ہر کوہے پارہ از ایشان بعد ازاں نداکن ایشانرا البتہ بیایند پیش تو شتابان و بدانکہ خدا

بر ہر کوہ از ایشان یک پارہ پس بخواہ ایشانرا می آیند نزد تو شتابان و بدان بر آئینہ اللہ

عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝ مَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ

غالب استوار کار است صفت آنانکہ خرج مے کنند اموال خود را در راہ خدا مانند

غالب با حکمت است مثال آنانکہ خرج می کنند اموال شان را در راہ خدا مثال

حَبَّةٍ اَنْۢبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِيْ كُلِّ سُنْۢبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ ۭ وَاللّٰهُ يُضٰعِفُ

صفت یک دانہ است کہ برویاند ہفت خوشہ را در ہر خوشہ صد دانہ است و خدا دو چندمی دہد

یک دانہ ایست کہ برویاند ہفت خوشہ ہارا در ہر خوشہ صد دانہ واللہ مضاعف می کند

لِمَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ۝ اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ فِيْ

ہر کرا خواہد و خدا جواد دانا است آنانکہ خرج می کنند اموال خود را در

برای کسے کہ خواہد و خدا بسیار بخشندہ داناست کسانے کہ خرج می کنند مال ہای شان را در

سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُوْنَ مَآ اَنْفَقُوْا مَنًّا وَّلَآ اَذًى ۙ لَّهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ

راہ خدا باز از پے آن انفاق نمی آرند منت نہادن را و نہ ایذا رسانیدن را ایشانرا است مزد ایشان نزدیک

راہ خدا پس از پی نمی آرند آن چیزی را کہ نفقہ کردہ اند منتی و نہ آزاری مر ایشان راست ثواب ایشان نزد

رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۝ قَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ وَّمَغْفِرَةٌ

پروردگار ایشان و نیست ترس بر ایشان و نہ ایشان اندوہگین شوند سخن ملائم گفتن و در گزشتن ف۲

پروردگار شان و نیست ترسی بر ایشان و نہ ایشان غمگین می شوند سخن نیک بہ نرمی گفتن و در گزشتن

خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَّتْبَعُهَآ اَذًى ۭ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَلِيْمٌ ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ

بہتر است ازاں خیرات کہ از پے آں آزردہ کردن باشد و خدا بے نیاز بردبار است اے

بہتر است از آن خیرات کہ در پی باشد آنرا آزاری و خدا بے نیاز بس متحمل است اے

اٰمَنُوْا لَا تُبْطِلُوْا صَدَقٰتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى ۙ كَالَّذِيْ يُنْفِقُ مَالَهٗ

مومنان تباہ مکنید خیرات خود را بمنت نہادن و آزردہ کردن ہچو کسیکہ خرج می کند مال خود را

مومنان ضائع مکنید خیرات خود را بہ منت و آزار مانند آنکہ خرج می کند مال خود را

رِئَاۗءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ فَمَثَلُهٗ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ

برائے نمودن مردمان و ایمان ندارد بخدا و روز قیامت پس صفت او مانند صفت سنگ صافست

برائے نشان دادن بمردم و ایمان نمی آورد باللہ و روز قیامت ف۵ (پس) مثال آن چون مثال سنگ صاف است

عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهٗ وَابِلٌ فَتَرَكَهٗ صَلْدًا ۭ لَا يَقْدِرُوْنَ عَلٰي شَيْءٍ مِّمَّا

کہ بروے باشد اندک خاکے پس رسید بوئے بارانے عظیم پس گذاشت او را سخت و صاف ماندہ توانائی ندارند اہل ریا بر چیزے از آنچہ

کہ بر او باشد خاک (پس) برسد او را بارانی شدید (پس) بگذارد آنرا صاف (از گرد و خاک) قدرت نمی یابند بر ہیچ چیزے از آنچہ

كَسَبُوْا ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ۝ وَمَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ

عمل کردند و خدا راہ نمی نماید گروہ کافران را ف۳ و صفت آنانکہ خرج می کنند

عمل کردہ اند و خدا ہدایت نمی کند گروہ کافران را ف۵ و مثال آنانکہ خرج می کنند

اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاۗءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبِيْتًا مِّنْ اَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍۢ بِرَبْوَةٍ

مالہا خویش را از جہت طلب رضامندی خدا و بسبب اعتقاد ناشے از دل خویش مانند صفت باغیست بمکان بلند

مالہاے شان را برائے طلب رضای خدا و برای ثبات و یقین کہ صادر شدہ از نفس ہای شان چنانست مانند باغی در یک بلندی

مثال آن چنانست کہ یکی بر سنگی کہ بران اندکی خاک بنظر می آمد تخم افشاند ہنگامیکہ باران بارید سنگ بکلی صاف شد چون براین گونہ سنگ تخم حاصلی نمیدہد ریاکار را نیز از صدقات او فوائی نصیب نمی شود

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عین الیقین میخواہم واللہ اعلم ۱۲

ف۲ از بے ادبی سائل ۱۲

ف۳ مترجم گوید حاصل این مثل آنست کہ عمل منان و مرائی در دنیا می نماید کہ عمل است و در آخرت حبط میشود و ہیچ فائدہ نمیدہد چنانکہ بر سنگے خاک افتادہ باشد و بظاہر چنان می نماید کہ قابل زراعت است و چون باران بارد محو شود واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ در اثنائی صدقہ میخواہان را آزردن و بر آنہا منت گذاشتن ثواب صدقہ را زائل می کند ہمچنین کسے کہ بدیگران می نمایاند و ازین جہت صدقہ میدہد کہ مردم بسخاوت او اعتراف نمایند این گونہ صدقہ نیز ثوابی ندارد و در ابطال صدقہ این ارشاد کہ او بخدا و روز قیامت یقین ندارد قید و شرط نیست زیرا صدقہ در اثر ریا باطل می گردد اگرچہ دہندہ آن مومن باشد اما این قید از آن جہت افزودہ شد کہ معلوم شود ریاکاری از ایشان مومنان بعید و مناسب حال منافقان است ع۵ در سابق ذکر شد کہ مثال خیرات چنان است کہ از یکصد دانہ ہفت صد دانہ پدید آید و در این آیت می فرماید کہ شرط خیرات نیت است ہر کہ بہ نیت ریا و خودنمائی خیرات کند نمی شود

۳۵ ع ۳ ۳

اَصَابَهَا وَابِلٌ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَاِنْ لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ

که رسید بوے بارانی عظیم پس آورد میوہ ہاے خود را دو چندان و اگر نمی رسید او را باران عظیم پس شبنم کفایت میکرد

که رسید بر آن باران سخت پس آورد میوه های خود را دو چندان پس اگر نرسید آنرا باران عظیم پس کافیست باد باران ضعیف (شبنم)

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ⑤ اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُوْنَ لَهٗ جَنَّةٌ مِّنْ

و خدا بآنچه می کنید بیناست ف۱ آیا دوست می دارد یکے از شما که باشد او را باغے از

و خدا بر آنچه می کنید نیک بیناست ع۵ آیا دوست میدارد یکے از شما که باشد او را باغی از

نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ لَهٗ فِيْهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ

درختان خرما و انگور میرود زیر آن جویہا مراد او را ہست دراں باغ ہر جنس از میوہا

درختان خرما و انگور میرود از زیر درختان آن جویها برا و را ست دران باغ از ہمہ میوه ہا

وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهٗ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَآءُ فَاَصَابَهَآ اِعْصَارٌ فِيْهِ نَارٌ

در رسیده باشد او را کلان سالی و باشد او را اولاد ناتوان پس درین حالت رسید آن باغ را گرد بادی که دراں آتش است

و رسیده باشد او را پیری و باشد او را فرزندان ناتوان (صغار) پس رسید او را گرد بادی که دران آتش است

فَاحْتَرَقَتْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُوْنَ ⑥ يٰٓاَيُّهَا

پس پاک بسوخت ہمچنین واضح می سازد خدا برائے شما آیتہا تا باشد که تامل کنید ف۲ اے

پس بسوخت آن باغ را ہمچنان ظاہر میگرداند الله برائے شما آیتہارا تا شما تفکر کنید اے

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْفِقُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّآ اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِّنَ

مومنان خرج کنید از پاکیزه ہا آنچه شما پیدا کردید و از پاکیزه ہا آنچه بیرون آورد ہیم برائے شما از

کسانیکه ایمان آورده اید خرج کنید از چیز ہای پاکیزه آنچه کسب کرده اید و از آنچه بر آورده ایم برائے شما از

الْاَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيْثَ مِنْهُ تُنْفِقُوْنَ وَلَسْتُمْ بِاٰخِذِيْهِ اِلَّآ اَنْ

زمین و قصد مکنید ردی را از ان خرج می کنید آن را و نیستید گیرنده آن مگر و تیکه

زمین و قصد مکنید به چیز ردی از وی خرج می کنید حال آنکه نیستند گیرنده گان آن مگر آنکه

تُغْمِضُوْا فِيْهِ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ ① اَلشَّيْطٰنُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ

چشم پوشی کنید در گرفتن آن و بدانید که خدا بے نیاز ستوده است شیطان وعده میدهد بشما تنگدستی را

چشم می پوشید در گرفتن آن و بدانید که ہر آئینه الله بے نیاز است دارندا خوبی ہاست شیطان وعده مید ہد بشما تنگدستی را

وَيَاْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَآءِ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا وَاللّٰهُ

و می فرماید به بے حیائی و خدا وعده می کند بشما آمرزش را از جانب خود و نعمت دادن را و خدا

و حکم می کند شمار ا به بے حیائی (بخل) و الله وعده می دہد بشما آمرزش را از جانب خود و فضل را و الله

وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ② يُّؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَّشَآءُ وَمَنْ يُّؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ

جواد داناست میدہد دانش ہر کرا خواہد و ہر که داده شد او را دانش پس ہر آئینه

بسیار فضل نیک داناست می دہد دانش (علم نافع) ہر کرا خواہد و ہر کرا داده شد دانش ہر آئینه

اُوْتِيَ خَيْرًا كَثِيْرًا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ ③ وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِّنْ

داده شد نیکوئی بسیار و پند پذیر نمی شوند مگر خداوندان خرد و آنچه خرج کردید از

داده شد نیکوئی بسیار و نمی پذیرند پند مگر صاحبان عقل ع۵ و آنچه خرج کردید از

نَّفَقَةٍ اَوْ نَذَرْتُمْ مِّنْ نَّذْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهٗ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ

خیرات و یا لازم کردید بر خود از نذرے پس ہر آئینه خدا میداند آنرا و نیست ستمکاران را ہیچ

خیرات یا نذر کردید از نذری پس ہر آئینه الله میداند آنرا و نیست به ستمگاران از

اَنْصَارٍ ④ اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقٰتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَاِنْ تُخْفُوْهَا وَ

یاری دہنده اگر آشکارا کنید خیرات را پس نیکو چیز است آن و اگر پنہان کنید آنرا و

یاری دہندگان اگر آشکارا کنید صدقات را پس نیکو چیز است آن و اگر پنہان کنید آنرا

فتح الرحمٰن
ف۱ مترجم گوید حاصل این مثل آنست که عمل اہل اخلاص فائده ہا مے دہد از سابقین باشد یا از اصحاب یمین ۱۲ ف۲ حاصل این مثل آنست که عمل منافق مرائی در وقت شدت احتیاج حبط شود چنانکه بوستان این شخص در وقت شدت احتیاج بسوخت ۱۲ تفسیر عثمانی

ع۵ مراد از باران شدید خرج مال بسیار و از شبنم خرج مال اندک است تثبیت و لہا آن است که قلوب خویش را برای تحصیل ثواب استوار نمایند یعنی متیقن باشد که ضرور به ثواب خیرات برخوردار میشوند۔ اگر نیت پاک است بر صرف مال بسیار به ثواب زیاده نائل می گردند و خیرات اندک نیز نفع دارد و چنانست که بر فراز زمین خالص و بلند باغی باشد در آن ہر چه باران بیشتر بیارد باغ بیشتر مستفید میشود۔ و اگر نیت درست نیست ہر قدر مال بیشتر خرج شود زیان بیشتر رسد که صرف مال بسیار ریا و خود نمائی نیز چنان قدر زیاده تری باشد و این چنانست که فراز سنگی دانه بروید و ہر چه باران بیشتر بیارد زیان بیشتر رسد

ف۵ ہر کرا خدا خواہد در امور دین دانا می گرداند و در امر خیرات دانش نصیب میکند که بچه نیت و از کدام مال و بکدام کس و چه گونه به میتواند خیرات دہد ہر کرا خدا دانش کرامت کرده بزرگترین نعمت یافته است

تُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن سَيِّئَاتِكُمْ ۗ وَاللَّهُ

بدهید آن را بفقیران پس این بهتر است شمارا و دور سازد از شما بعض گناهان شمارا و خدا

بدهید آن را بفقیران پس او بهتر است بشما و دور سازد از شما بعضی گناهان شمارا و الله

بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٥﴾ لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن

بآنچه می کنید آگاه است لازم نیست بر تو اے محمد ہدایت ایشان ف لیکن خدا ہدایت می کند ہر کرا

بآنچه می کنید خوب داناست نیست بر تو ہدایت ایشان و لیکن الله ہدایت می کند ہر کرا

يَشَاءُ ۗ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلِأَنفُسِكُمْ ۚ وَمَا تُنفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ

می خواہد و آنچه خرج کردید از پس مال نفع برائے ذات شماست و لائق نیست کہ خرج کنید مگر برائے طلب

بخواہد و آنچه خرج می کنید از مال پس برای خودتان است و خرج مکنید مگر برای طلب

وَجْهِ اللَّهِ ۚ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦﴾

روئے خدا و آنچه خرج کردید از مال بتمام رسانیده شود بسوئے شما یعنی ثواب او و شما ستم کرده نخواہید شد

رضای الله واگر خرج می کنید از مال تمام رسانیده میشود بسوی شما و شما ستم کرده نخواہید شد ٥

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا

خیرات برای آن فقرا نست کہ بند کرده شدند در راه خدا ف۲ نمی توانند سفر کردن

خیرات برای فقیرانی است کہ محصور شدند در راه الله نمی توانند سفر کردن

فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُم

در زمین توانگر می پندارد ایشان را نادان بسبب طمع نہ کردن تو می شناسی ایشان را

در زمین می پندارد ایشان را نادان (بے خبر از حال شان) توانگران بہ سبب سوال نکردن تو می شناسی

بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا ۗ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ

بقیافہ ایشان سوال نمی کنند از مردمان بالحاح و آنچه خرج کنید از مال پس ہر آئینہ

ایشان را بچهره ہای ایشان سوال نمی کنند از مردم بہ الحاح ف اگر خرج کنید از مال پس ہر آئینہ

اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٧﴾ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَ

خدا بآن داناست کسانیکہ خرج کنند اموال خویش شب و روز پنهان و

خدا بر آن بسیار داناست آنانکہ خرج می کنند مال ہای خود را در راه خدا بہ شب و روز پوشیده و

عَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١﴾

آشکارا پس ایشان راست مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان و نیست ترس بر ایشان و نہ ایشان اندوہگین شوند

آشکارا پس برای ایشان است ثواب ایشان نزد پروردگارشان و نیست بیمی بر ایشان و نہ ایشان غمگین می شوند

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ

کسانیکہ میخورند سود را برنہ خیزند یعنی از گور مگر چنانکہ برمی خیزد کسیکہ دیوانہ ساخت او را

کسانیکہ می خورند سود را برنمی خیزند در قیامت مگر برمی خیزد مانند کسیکہ خراب ساختہ حواس او را

الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا ۗ

شیطان بسبب آسیب رسانیدن این بسبب آنست کہ سود خواران گفتند جز این نیست کہ سوداگری مانند سود است

شیطان بسبب آسیب رسانیدن این بہ آن سبب است کہ سود خواران گفتند بیشک سوداگری مانند سود گرفتن است

وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا ۚ فَمَن جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ

وحالانکہ حلال کرده است خدا سوداگری و حرام ساختہ سود را پس کسیکہ آمد بوے پند از جانب پروردگار او

وحلال کرده است خدا سوداگری را و حرام ساختہ است سود را پس کسیکہ آمد بوی پند از طرف پروردگارش

فَانتَهَىٰ فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ

پس باز ماند از این کار پس او راست آنچه گذشت و کار او مفوض است بخدا ف۳ و ہر کہ بازگشت بسود خواری ف۴ پس آن گروه باشندگان

پس باز آمد پس او راست آنچه گذشتہ و کار او سپرده شده است بخدا و کسیکہ برگشت بسود خواری پس آن گروه باشندگان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ایصال مطلوب الی الله ف۲ یعنی بسبب اشتغال بجهاد و کسب کردن نمی توانند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی سود دیگر قبل آیت تحریم گرفته باز گردانیدنش لازم نیست والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی بعد از تحریم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ ہنگامیکہ حضرت پیغمبر صلی الله علیہ وسلم اصحاب خود را منع فرموده بود کہ صدقات شان را سوای مسلمانان بدیگران ندہند مصلحت آن بود کہ دیگران بہ طمع مال بدین حق رغبت نمایند بعد فرمود باین ثواب وقتی نائل میشوید کہ مطلوب شما تنہا رضای حضرت الہی باشد. پس این آیت فرود آمد و حکم عام شد کہ در راه رضای الہی ہر کہ مال دہید بہ ثواب آن نائل می گردید مسلم و غیر مسلم تخصیص ندارد یعنی بکسیکہ صدقہ می دہد ضرور نیست کہ مسلمان باشد ف۲ صدقہ باید خاص برای رضای خدا باشد ف۳ دادن صدقہ بہ کسانی ثواب بسیار دارد کہ در راه خدا و امور دین چندان مشغول و مقید باشند کہ از تردد و تہیہ طعام و لباس وغیره باز مانند و بکسی حاجت نیز نبرند. مانند اہل صفہ کہ از اصحاب پیغمبر بودند برای آموختن علم دین و جہاد در مقابل مفسدین فتنہ انگیز خانمان خود را ترک کرده و صحبت پیغمبر صلی الله علیہ وسلم را اختیار نموده بودند. بچنین در این روزگار مسلمانان را لازم است کہ بکسانی دستگیری کنند کہ بحفظ قرآن و تحصیل

النَّارِ هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ② يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقٰتِ وَاللّٰهُ

دوزخ ند ایشان درانجا جاویدند نابود میسازد خدا برکت سود را افزون بیساخت برکت خیرات را و خدا

دوزخ اند ایشان در آنجا جاویداند نابود می سازد خدا (برکت) سود را افزون می سازد (برکت) خیرات را ع۵ و خدا

لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ ③ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَ

دوست ندارد هر ناسپاس گنهگار را هر آینه کسانیکه ایمان آورده اند وکردند کارهائے شائسته و

دوست ندارد هر ناسپاس گنهگار را ع۵ هر آینه کسانیکه ایمان آوردند و کردند کارهای شائسته و

اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ

برپا داشتند نماز را وداوند زکوٰة را مرایشانراست مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان و نیست ترس

برپا داشتند نماز را ودادند زکوٰة را مرایشان راست ثواب ایشان نزد پروردگار ایشان و نیست ترس

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ④ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوْا

برایشان ونه ایشان اندوهگین شوند اے کسانیکه ایمان آورید حذر کنید از خدا و ترک کنید

برایشان ونه ایشان غمگین شوند اے مومنان بترسید از خدا و ترک کنید

مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ⑤ فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ

آنچه مانده است از سود اگر هستید از اہل ایمان پس اگر نکردید پس خبردار باشید بجنگے

آنچه مانده است از سود اگر هستید از اہل ایمان (پس) اگر ترک نکردید (پس) آماده باشید بجنگے

مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۚ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ ۚ لَا تَظْلِمُوْنَ

از طرف خدا ورسول او واگر توبه کردید پس شماراست اصل مالهائے شما نه شما ستم کنید

از طرف خدا ورسولش واگر توبه کردید پس شمار است اصل مالهائے شما نه شما ظلم کنید

وَلَا تُظْلَمُوْنَ ⑥ وَاِنْ كَانَ ذُوْ عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍ ۗ وَاَنْ

ونه برشما ستم کرده شود واگر باشد مفلسے پس لازم است مهلت دادن تا توانگری و آنکه

ونه برشما ظلم کنند واگر باشد بینوائی پس لازم است مهلت دادن تا توانگری واگر

تَصَدَّقُوْا خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ⑦ وَاتَّقُوْا يَوْمًا تُرْجَعُوْنَ

خیرات کنید بهتر است شمارا اگر هستید داننده وحذر کنید ازان روز که بازگردانیده شوید

صدقه دهید بهتر است شمارا اگر شما می دانید وبترسید ازان روز که باز گردانیده شوید

فِيْهِ اِلَى اللّٰهِ ۗ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ⑧ يٰۤاَيُّهَا

دران بسوئے خدا پس تمام داده شود بر شخصے را آنچه عمل کرده است وایشان ستم کرده نشوند اے

دران بسوئے خدا پس تمام داده شود هر شخصے را آنچه عمل کرده است وایشان ستم کرده نشوند اے

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰۤى اَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوْهُ ؕ

مومنان اگر معامله کنید بایکدیگر بوام دادن تا میعاد مقرر پس بنویسید آن را

مومنان وقتیکه معامله کنید بایکدیگر به قرض دادن تا میعاد مقرر (پس) بنویسید آنرا

وَلْيَكْتُبْ بَّيْنَكُمْ كَاتِبٌۢ بِالْعَدْلِ ۪ وَلَا يَاْبَ كَاتِبٌ اَنْ

وباید که بنویسد میان شما نویسنده بانصاف وسرباز نزند نویسنده ازان که

وبایدکه بنویسد میان شما نویسنده بانصاف وانکار نکند نویسنده ازان که

يَّكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ ۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذِيْ عَلَيْهِ الْحَقُّ

نویسد چنانچه آموخته است اورا خدا پس باید که وے بنویسد واِنشا کند آنکه دام بذمهٔ وے است

نویسد چنانچه آموخته است اورا خدا پس باید که وی بنویسد واملا کند کسیکه بروی قرض است

وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهٗ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـًٔا ؕ فَاِنْ كَانَ الَّذِيْ عَلَيْهِ الْحَقُّ

وباید که بترسید از خدا پروردگار خود نقصان نه کند ازان دام چیزیرا پس اگر باشد کسیکه دام بذمه وے است

وباید بترسد از خدا که پروردگار اوست و نقصان نکند ازان قرض چیزے ع۵ پس اگر باشد کسیکه بر ذمه وی است قرض

تفسیر عثمانی

ع۵ منافعی که از سود بدست آید خدا آنرا تباه می کند یعنی برکت ندارد بلکه سرمایه را نیز ازمیان می برد در حدیث آمده که مال هر قدر بسود زیاده گردد انجامش افلاس است و مراد از زیاده شدن مال خیرات آنست که خدا تعالےٰ در آن برکت می نهد و ثوابش را می افزاید چنانکه در احادیث مذکور است ع۵ مقصد آنست که سود خوار تر و تمند این قدر هم نکرد که شخص محتاجی را بدون سود قرض میداد اگرچه براو لازم بود که او را بطریق خیرات میداد و ناشکری بیش ازین چه باشد س۵ اول فضیلت خیرات وصدقه و احکام آن بیان گردید ثانیاً قبح و حرمت سود ذکر شد۔ اکنون بیان معاملات قرض است ازین آیت معلوم میشود که ۳۸ ع ۸ ۶ گرفتن قرض و وعدهٔ ادای آن در وقت معین جائز است چون معامله قرض بآینده متعلق است دران نسیان و خلاف و نزاع احتمال دارد باید موعد معین شود و چندان اهتمام بعمل آید که آینده موجب اختلاف و منازعت نشود باین صورت که موضوع بعید کتابت درآید و موعد معین گردد اسماے معامله داران و تفصیل معامله صاف و واضح دران نگاشته شود نویسنده انکار نورزد شرع و انصاف را مرعی داشته بنویسد باید مدیون خود بنویسد و یا خود بکاتب گوید و در حق دیگران بقدر یک ذره نقصان نرساند۔

سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ ۚ

بیخرد یا ناتوان یا نمی تواند انشا کردن پس باید که انشا کند کارگذار او بانصاف

بے عقل یا ناتوان یا نمی تواند کہ املا کند او پس باید کہ املا کند کارگذار او بانصاف ع۱

وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ ۖ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ

و گواه گیرید دو شاهد را از مردمان خویش ف۱ پس اگر نباشند دو مرد

و گواه گیرید دو شاهد از مردان تان پس اگر نباشد دو مرد

فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا

پس یک مرد و دو زن کفایت است از کسانیکه رضامند باشید از گواهان ف۲ تا اگر فراموش کند یک زن

پس یک مرد و دو زن گواه شوند از کسے که رضامند باشید از گواهان تا اگر فراموش کند یکے از دو زن

فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ ۚ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا ۚ

یاد دهاند یکے دیگری را و باید که سر باز نزنند گواهان آنگاه که طلبیده شوند

یاد دهد یکے از آنان دو زن دیگرش را و انکار مکنند گواهان وقتیکه خواسته شوند

وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ أَقْسَطُ

و مانده مشوید از آنکه نویسید حق را اندک باشد یا بسیار تا میعاد وے این بانصاف تر است

و ملول مشوید که نویسید حق را اندک باشد یا بسیار تا میعادش این کتابت شما بانصاف تر است

عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا ۖ إِلَّا أَنْ تَكُونَ

نزدیک خدا و درست تر برائے گواهی و قریب تر از آنکه در شک نشوید مگر وقتیکه باشد آن معامله

نزد خدا و درست تر برائے گواهی و قریب تر است کتابت که شک نیارید ع۲ مگر وقتیکه باشد معامله

تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا ۗ

سوداگری دست بدست که دست گردان می کنید آنرا میان خویش پس نیست بر شما گناه در آنکه ننویسید آنرا

سوداگری دست بدست که گردانید آنرا میان خود پس نیست بر شما هیچ گناهی آنکه ننویسید آنرا

وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ ۚ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ ۚ وَإِنْ

و گواه گیرید هرگاه که خرید و فروخت کنید و باید که رنج داده نشود نویسنده و نه گواه و اگر

و گواه گیرید وقتیکه خرید و فروش کنید و باید که نقصان نرساند نویسنده و نه گواه و اگر

تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ

بکنید این کار پس هر آئینه این گناه است شما را و بترسید از خدا و می آموزد شما را خدا و خدا بهر

چنین بکنید پس هر آئینه این کار گناه است بشما و بترسید از خدا و می آموزد شما را خدا و خدا بهر

شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١﴾ وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ

چیز دانا است و اگر مسافر باشید و نیابید نویسنده را پس لازم است گرو

چیز دانا است و اگر باشید در سفر و نیابید نویسنده پس گروی

مَقْبُوضَةٌ ۖ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ

بدست آورده شده پس اگر امین داند گروهے از شما گروهے را پس باید که ادا کند آنکس که امین دانسته شد امانت خود را

بدست آورده شده لازم است پس اگر اعتبار کند بعضی شما بعضی را پس باید ادا کند آنکس که اعتبار شده بروی امانتش را

وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ۗ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۚ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ

و باید که بترسد از خدا پروردگار خود و پنهان مکنید گواهی را و هر که پنهان کند آنرا پس هر آئینه

و باید که بترسد از خدا که پروردگار اوست و پنهان مکنید شهادت را و کسیکه پنهان مکنید آنرا پس هر آئینه او

آثِمٌ قَلْبُهُ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي

گناهگار است دل او و خدا بانچه می کنید آگاه است خدا راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در

گناه گار است دل او و خدا بآنچه می کنید خوب داناست ف۵ خدا راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در

که حق داین را ادا کند ـ تا دیہ کند از خدا بترسد و در تادیہ حق از راه امانت پیش آید۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از مسلمانان ۱۲

ف۲ یعنی امین متقی ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ اگر قرضدار لا یعقل یا ناتوان باشد چوں طفل و پیر که خود معامله راندانند و بکاتب نیز گفته نتواند مختار مدیون یا وارث و سرپرست او معامله را بر طبق عدالت و بصحت املا نماید ف۲ کسی را که برائے گواه شدن یا ادای شهادت دعوت کنند نباید انکار آرد یا استنکاف ورزد۔ در کتابت معاملات خورد و بزرگ هرگز اهمال ننمائید که صدق و عدالت درین امر است و اعتماد بر شهادت بر طبق همین کتابت می باشد و کسان از نسیان و اتلاف حقوق خویش مطمئن و آسوده میشوند ف۵ اگر در سفر به قرض مجبور شوید و نتوانید کاتب پیدا کنید باید مدیون از دارائی خویش در عوض قرض بطور گروی بداین دهد۔ فائده۔ رهن در سفر نسبت به حضر بیشتر ضرورت دارد زیرا کتابت و شهادت در حضر بسهولت میسر میشود و داین باسانی مطمئن میگردد ازین جهت در سفر حکم رهن داده شد ورنه در حال حضر و موجودیت کاتب نیز گروی درست است چنانچه در حدیث موجود است اگر داین بر مدیون اعتماد کند و از وی رهن نخواهد بمدیون لازم است

۳۹ ع ۲ ۷

الارض وان تبدوا ما فی انفسکم او تخفوه یحاسبکم به الله فیغفر

زمین است و اگر آشکارا کنید آنچه در دل شماست ف۱ یا پنهان دارید آنرا البته حساب آن بگیرد از شما خدا پس بیامرزد

زمین است و اگر آشکارا کنید آنچه در دل های شماست یا پنهان کنید آنرا حساب می کند با شما به آن خدا پس بیامرزد

لمن یشاء ویعذب من یشاء والله علی کل شیء قدیر ۞ ۱ امن

کسے را که خواهد و عذاب کند کسے را که خواهد و خدا بر همه چیز توانا ست باور داشت

کسے را که خواهد و عذاب کند کسے را که خواهد و خدا بر هر چیز تواناست ایمان آورد

الرسول بما انزل الیه من ربه والمؤمنون کل امن بالله و

پیغامبر آنچه فرود آورده شد بسوے او از پروردگار او و مومنان نیز همه ایمان آوردند بخدا و

پیغمبر بچیزے که نازل شده بوی از طرف پروردگارش و مومنان نیز همه ایمان آورده اند بخدا و

ملئکته وکتبه ورسله لا نفرق بین احد من رسله وقالوا

فرشتگان او و کتاب هائے او و پیغامبران او و گفتند فرق نمی کنیم میان هیچ کسے از پیغامبران او ف۲ و گفتند

فرشتگانش و کتاب هایش و پیغمبرانش (می گویند) فرق نمی کنیم میان هیچ یک از پیغمبران او و گفتند

سمعنا واطعنا غفرانک ربنا والیک المصیر ۞ ۲ لا یکلف الله نفسا

شنودیم و فرمانبرداری کردیم میخواهیم آمرزش تو اے پروردگار ما و بسوے تست بازگشت خدا واجب نمی کند بر هیچ کس

شنیدیم و فرمان بردیم (می خواهیم) آمرزش ترا اے پروردگار ما و بسوے تست بازگشت تکلیف نمی کند خدا هیچ کسے را

الا وسعها لها ما کسبت وعلیها ما اکتسبت ربنا لا تؤاخذنا ان

الا مقدار طاقت او مر او راست آنچه عمل کرد و بروے باشد آنچه گناه کرد گفتند اے پروردگار ما بعقوبت مگیر ما را اگر

مگر بقدر طاقتش مر او راست آنچه کسب کرد (از خیر) و بروی است آنچه کرد (از بدی) (بگوئید اے پروردگار ما مگیر ما را اگر

نسینا او اخطانا ربنا ولا تحمل علینا اصرا کما حملته علی الذین

فراموش کنیم یا خطا کنیم اے پروردگار ما و منه بر سر ما بار گران چنانکه نهادی آنرا بر کسانیکه

فراموش کردیم یا خطا کردیم اے پروردگار ما و بار مکن بر ما بار گران چنانکه نهادی آنرا بر کسانیکه

من قبلنا ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به واعف عنا واغفر

پیش از ما بودند اے پروردگار ما و منه بر سر ما آنچه برداشت آن نیست ما را و در گزار از ما و بیامرز

پیش از ما بودند اے پروردگار ما و منه بر ما آنچه نیست طاقت ما را به آن و در گزر از ما و بیامرز

لنا وارحمنا انت مولنا فانصرنا علی القوم الکفرین ۞ ۳

ما را و به بخشائے بر ما توئی خداوند ما پس غلبه ده ما را بر گروه کافران

ما را و رحم کن بر ما توئی پروردگار ما پس نصرت ده ما را بر گروه کافران ع۵

سورة ال عمران مدنیة وهی مائتا ایة وعشرون رکوعا

سورهٔ آل عمران در مدینه نازل شده و آن دو صد آیت است

بسم الله الرحمن الرحیم

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائے که بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الم ۞ ۱ الله لا اله الا هو الحی القیوم ۞ ۲ نزل علیک الکتب

خدا نیست هیچ معبود مگر او زنده تدبیر عالم کننده است فرود آورد بر تو کتاب را

الله نیست هیچ معبودے غیر او زنده تدبیر کننده همه است فرود آورد بر تو کتاب را

بالحق مصدقا لما بین یدیه وانزل التورىة والانجیل ۞ من

براستی باور دارنده آنچه پیش دست وے است و فرود آورد تورات و انجیل را پیش

براستی تصدیق کننده آنچه را پیش از وی است (کتاب هائے پیشانرا) و نازل گردانید تورات و انجیل را پیش

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از قسم نفاق و اخلاق و حسد و نصیحت و مثل آن نه از قسم حدیث نفس والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی ببعض را معتقد و ببعض را منکر نمی باشیم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ آیت نخستین اصحاب را باضطراب افگند به تسلیت آنها این دو آیت "آمن الرسول و لا یکلف الله نفسا الایه" فرود آمد بعد از ان "ربنا لا تؤاخذنا" تا آخر سوره نازل شد و چندان اطمینان و تسکین بدلها بخشید که اندیشه صعوبت و مشقت نیز زائل شد زیرا تعلیم از ادعیه که ما به آن مامور شده ایم این است که بدون شبهه هرگونه حق حاکمیت و استحقاق عبادت تو بر ما ثابت است اما اے پروردگار ما برحمت و کرم خویش چنان حکمی بفرست که در امثال آن برما صعوبت و مشقت سنگین نباشد ع۳ ۸ بر سهو و فراموشی ما اخذه نشوم و مانند امم پیشین احکام دشوار بر ما فرود نیاید و حکمی صادر نگردد که از طاقت ما خارج باشد با وجود این سهولت اگر از ما تقصیری آید بعد رحمت و مهربانی خود آنرا عفو فرما در حدیث وارد شده که تمام این دعا ها مقبول شدند چون ما از مشکلاتی که اصحاب به آن مصاب شده بودند به مهربانی خدا دیدیم این رحمت نیز می شاید که بر کافران فیروزی یابیم ورنه از طرف ایشان کدورت های دینی و دنیوی و مزاحمت های گوناگون پیش آید و در اثنائی استیلای شان همان اندیشه موجب بے اطمینانی میگردد که قبلا

قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ ط اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ لَهُمْ

ازین برائے راہ نمودن مردمان و فرود آورد معجزہ را ہر آئینہ کسانیکہ کافر شدند بآیات خدا ایشانراست

از این کتاب برائے ہدایت مردم و فرود آورد فارق میان حق و باطل را ہر آئینہ کسانیکہ منکر شدہ اند از آیات های خدا مر ایشان راست

عَذَابٌ شَدِيْدٌ ط وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ۝۴ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ

عذاب سخت و خدا غالب صاحب انتقام است ہر آئینہ خدا پوشیدہ نمی شود بروے

عذاب سخت واللہ غالب انتقام گیرندہ است ع۴ ہر آئینہ اللہ پوشیدہ نیست بروی

شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ ۝۵ هُوَ الَّذِيْ يُصَوِّرُكُمْ فِي الْاَرْحَامِ

چیزے در زمین و نہ در آسمان او آنست کہ صورت می بندد شمارا در رحم

چیزے در زمین و نہ در آسمان ع۵ و آن ذاتیست کہ صورت می بندد شمارا در شکم ہای مادر

كَيْفَ يَشَآءُ ط لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝۶ هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ عَلَيْكَ

چنانچہ خواہد نیست ہیچ معبود بجز او غالب استوار کار او آنست کہ فرود آورد برتو

چنانکہ خواہد نیست ہیچ معبود غیر او غالب با حکمت اوزاتیست کہ فرستادہ برتو

الْكِتٰبَ مِنْهُ اٰيٰتٌ مُّحْكَمٰتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتٰبِ وَاُخَرُ مُتَشٰبِهٰتٌ ط فَاَمَّا

کتاب بعضے ازان آیت ہائے واضح است آنجملہ اصل کتاب است و بعضے دیگر محتمل معانی باہم متشابہ پس اما

کتاب را بعضی از ان آیات ہا محکم یعنی معانی آن واضح است آنان اصل کتابند و دیگرند متشابہ کہ معنی آن واضح یا معین نمی باشد پس

الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُوْنَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ وَ

کسانیکہ در دل ایشان کجی است پیروی می کنند آنرا کہ مانند یک دیگر شد ازان کتاب برائے طلب فتنہ و

اما کسانیکہ در دل ہای شان کجی است (پس) پیروی می کنند آنرا کہ مانند یکدیگر شدہ ازان برائے طلب گمراہی و

ابْتِغَآءَ تَاْوِيْلِهٖ ج وَمَا يَعْلَمُ تَاْوِيْلَهٗٓ اِلَّا اللّٰهُ م وَالرّٰسِخُوْنَ فِي

برائے طلب مراد آن و نمی داند مراد آن مگر خدا و ثابت قدمان در

برائے طلب تاویلش و نمی داند تاویل آنرا مگر خدا و ثابت قدمان در

الْعِلْمِ يَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا بِهٖ لا كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا ج وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّآ اُولُوا

علم می گویند ایمان آوردیم باین متشابہ این ہمہ از نزدیک پروردگار ماست و پندپذیر نمیشوند مگر خداوندان

علم می گویند ایمان آوردیم باو ہمہ از جانب پروردگار ما فرود آمدہ و پند نمی گیرد مگر ارباب

الْاَلْبَابِ ۝۷ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوْبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَّدُنْكَ

خرد می گویند اے پروردگار ما کج مکن دلہائے مارا بعد از انکہ راہ نمودی مارا و عطا کن برائے ما از نزد خود

دانش اے پروردگار ما کج مکن دلہائے مارا پس از انکہ راہ نمودی مارا و بہ بخش بما از سوی خود

رَحْمَةً ج اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ۝۸ رَبَّنَآ اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ

نعمت ہر آئینہ توئی عطا کنندہ اے پروردگار ما ہر آئینہ تو جمع کنندہ مردمانے در انروز کہ ہیچ شک نیست

رحمت ہر آئینہ تو توئی بسیار بخشندہ اے پروردگار ما ہر آئینہ تو جمع کنندۂ مردمانی در آن روز کہ ہیچ شک نیست

فِيْهِ ط اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ۝۹ ع اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَنْ تُغْنِيَ

در آن ہر آئینہ خدا خلاف نمی کند وعدہ را ہر آئینہ آنانکہ کافر شدند دفع نکند

در آن ہر آئینہ اللہ نمی کند خلاف وعدہ خود ہر آئینہ کسانیکہ کافر شدند ہرگز دفع نکند

عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِّنَ اللّٰهِ شَيْئًا ط وَاُولٰٓئِكَ هُمْ وَقُوْدُ

از ایشان اموال ایشان و نہ اولاد ایشان از عذاب خدا ہیچ چیزے را و ایشانند آتش انگیز

از ایشان مالہائے شان و نہ اولاد شان از (عذاب) اللہ چیزے را و آن گروہ ایشانند آتش انگیز

النَّارِ ۝۱۰ كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ط كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ج

دوزخ حال ایشان مانند حال کسان فرعون است و آنانکہ پیش از ایشان بودند دروغ داشتند آیات مارا

دوزخ (عادت شان) مثل دستور آل فرعون است و کسانیکہ پیش از ایشان بودند تکذیب کردند آیات مارا

۱ نجر را القرانیان نجران بحضور پیغمبر اعتراف نمودند امروز از اناجیل مروجہ نیز ثابت است۔

تفسیر عثمانی

ع۵ چنین گناہ گاران را ابدون مجازات نمی گذارد و کسی از توانائی مطلق او رستہ نتواند درین جا نیز اشارۂ لطیفی است بابطال الوہیت مسیح علیہ السلام زیرا اقتدار و اختیار تامی کہ خدا راست در وجود مسیح ہرگز پیدا نمی شود بلکہ حضرت عیسے موافق عقیدہ نصاری نیز چگونہ می توانست دیگران را سزا دہد در حالیکہ بہ تضرع و الحاح نتوانست خویشتن را از چنگ ستم گاران وارہاند پس عیسی را خدا یا پسر خدا گفتن چگونہ راست آید پسر از نوع پدر است پسر خدا نیز باید خدا باشد مخلوق ناتوانی را پسر حضرت توانائی مطلق پنداشتن پدر و پسر را بر عیب منسوب داشتن است العیاذ باللہ

ع۶ چنانکہ قدرت و اختیار او تعالے کامل است علم او نیز محیط می باشد در عالم ہرچہ بزرگ و کوچک است بقدر یک طرفۃ العین از علم وی غائب نیست ہمہ گناہ گاران و نکوکاران کافہ جرائم با مقدار و نوعیت آن از علم الہی مخفی نمی باشد پس کدام گنہگاری تواند از حضرت او نہان گردد درینجا تنبیہ است کہ عیسے خدا شدہ نمی تواند زیرا وی علم محیط نداشت و چندان می دانست کہ خدا بوی وانمودہ بود

فَأَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا

پس گرفت ایشانرا خدا بسبب گناهان ایشان وخدا سخت عقوبت است بگو کافران را

پس گرفت ایشانرا الله به گناهان شان والله سخت است عذاب او بگو کافران را

سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ لَكُمْ

که مغلوب خواهید شد و برانگیخته خواهید شد بسوی دوزخ و بد جایگاه است او تحقیق هست شمارا

گروه شما مغلوب خواهید شد و برانگیخته خواهید شد بسوی دوزخ و بد جائے گاه است او هر آئینه بود بشما

آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ۖ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ

نشانه دران دو قوم که بهم آمدند ف۱ یک گروه جنگ می کرد در راه خدا و گروه دیگر کافر بودند

نشانه در دو گروه که بهم مقابل شدند گروهی جنگ می کردند در راه خدا و گروه دیگر کافر بودند

يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ ۚ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ ۗ إِنَّ

میدیدند مسلمانان آن کافران را دو برابر خویش دیدن بچشم وخدا قوت میدهد بنصرت خود هر کرا خواهد هر آئینه

میدیدند هر طائفه مردیگر را دو برابر خود دیدن بچشم والله قوت می دهد بمدد خود هر کرا خواهد بدرستی

فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿١٣﴾ زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ

درین واقعه پندے هست خداوندان چشمهارا آراسته کرده شده است برائے مردمان دوستی آرزوهائے نفس

در این واقعه هر آئینه پندی است خداوند بینائی را ع۵ زینت داده شده برائے مردم محبت چیزهائے مرغوب

مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ

از زنان و فرزندان و خزانه ها جمع ساخته از زر و سیم

از زنان و فرزندان و خزانه های جمع شده از طلا و نقره

وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ۗ ذَٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ

واسپان نشانمند ساخته و چهارپایان و زراعت اینست بهره زندگانی دنیا

واسپان داغ نهاده شده و چارپایان و زراعت این است فائده گرفتن زندگانی دنیا

وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ ﴿١٤﴾ قُلْ أَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَٰلِكُمْ ۚ لِلَّذِينَ

وخدا نزدیک اوست بازگشت نیک بگوای محمد آیا خبر دهم شمارا بانچه بهترین است ازین

وخدا نزدیک اوست نیکو جای بازگشت بگو آیا خبر دهم شمارا با نچه بهتر است از آن بشما برائے آنانکه

اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ

مرمتقیانرا باشد نزدیک پروردگار ایشان بوستانها میرود از زیر آن جویها جاوید باشندگان دران و باشند

پرهیزکردند نزد پروردگار ایشان باغهاست میرود از زیر درختان آن جویها جاوید باشند در آن و باشد برایشان

مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٥﴾ الَّذِينَ يَقُولُونَ

زنان پاکیزه و باشد خوشنودی از خدا وخدا بیناست به بندگان آنانکه می گویند

زنان پاکیزه و باشد خوشنودی از الله وخدا بیناست به بندگان آنانکه می گویند

رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٦﴾ الصَّابِرِينَ وَ

اے پروردگار ما بر آئینه ما ایمان آوردیم پس بیامرز مارا گناهان ما و نگاهدار مارا از عذاب آتش شکیب کنندگان و

اے پروردگار ما بدرستی ما ایمان آوردیم پس بیامرز برائے ما گناهان مارا و نگاه دار مارا از عذاب آتش مدح می کنم صابران را و

الصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾

راست گویندگان و فرمانبرداران و خرج کنندگان و آمرزش خواهندگان در اوقات سحر ف۲

راست گویان را و فرمانبران را و خرج کنندگان را و آمرزش خواهندگان را در آخرهائے شب

شَهِدَ اللّٰهُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ ۚ

گواهی داد خدا ف۳ آنکه نیست هیچ معبود مگر او و گواهی دادند فرشتگان و خداوندان دانش در آن حال که خدا تدبیر کننده عالم است بعدل

گواهی داده الله هر آئینه شان این است که نیست هیچ معبودی غیر او و گواهی دادند فرشتگان و خداوندان دانش در حالیکه خداوند تدبیر کننده است بعدل

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی روز بدر والله اعلم

ف۲ مترجم گوید ازینجا خدا تعالیٰ شروع میفرماید در مناظره اهل کتاب بین در و شبهات ایشان و تعداد تحریفات ایشان و این قطعه ممتد است تا قوله وادّ غدوت من اهلک الخ

ف۳ یعنی آشکارا ساخت

تفسیر عثمانی

ع۵ در ابتدا ارخطاب بنصارای نجران بود و عقیدهٔ الوهیت مسیح را بکمال لطافت باطل گردانیده توحید خالص را اعلان و به ایمان آوردن ترغیب فرموده درین موانعی را ذکر فرموده که باوجود روشن شدن حق انسان را از عشرت ایمان محروم میدارد یعنی مال و اولاد و سامان عیش و عشرت در این آیات لبعدازبیان صفات مومنین به اصل مضمون توحید وغیره عود شده یعنی در قبول توحید خالص تردد نمی توان شد زیرا حق تعالیٰ در تمام کتابهائے خود گواهی داده و هر ورق و هر نقطهٔ کتاب فعلی او صحیفه کائنات اشهاد شاهد بود که بسوئے رب العلمین احدی سزاوار پرستش نیست و فی کل شیٔ له آیة تدل علی انه واحد سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم الخ (حٰم سجده رکوع ۲۴) ع۶ ظاهر است که گواهی فرشتگان برخلاف گواهی خدا چسان میتوان شد فرشته نام مخلوقی است که از راه صدق و حق سرتابی کرده نمی تواند طوریکه تسبیح و تحمید فرشتگان عموماً بر توحید و تفرید باری تعالیٰ مشتمل باشد۔

لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑨ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْإِسْلَامُ ۚ قف وَمَا

نیست ہیچ معبود مگر او غالب استوار کار است ہر آئینہ دین معتبر نزدیک خدا اسلام است و

نیست ہیچ معبود غیر او غالب است با حکمت ہر آئینہ دین پسندیدہ نزد خدا اسلام است و

اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۗ

اختلاف نکردند یعنی در قبول اسلام اہل کتاب مگر بعد از انکہ آمد بایشان دانش ف۱ از روے حسد در میان خویش

اختلاف نکردند آنانکہ دادہ شدہ اند کتاب مگر پس از انکہ آمد بایشان دانشی ع۵ از روئے حسد میان ایشان

وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللّٰهِ فَإِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ⑩ فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ

و ہر کہ کافر باشد بآیتہائے خدا پس ہر آئینہ خدا زود کنندہ حساب است پس اگر مکابرہ کنند با تو یا محمد پس بگو

و ہر کہ کافر شود بآیتہائے خدا پس ہر آئینہ خدا زود حساب گیرندہ است پس اگر خصومت در زند با تو پس بگو

أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ ۗ وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَ

منقاد ساختم روے خود را برائے خدا و ہر کہ پیروی من کرد نیز منقاد ساخت و بگو باہل کتاب و

تابع گردانیدم روی خود را برائے خدا و ہر کہ پیروی مرا کرد نیز و بگو برای آنانکہ دادہ شدہ اند کتاب و

الْأُمِّيِّينَ أَأَسْلَمْتُمْ ۚ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا ۖ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا

بناخواندگان آیا اسلام آوردید پس اگر اسلام آوردند بتحقیق راہ یافتند و اگر روے گردانیدند پس جز این نیست کہ

بناخوانان آیا اسلام آوردید پس اگر اسلام آوردند بتحقیق راہ راست یافتند و اگر رو گردانیدند پس جز این نیست کہ

عَلَيْكَ الْبَلَاغُ ۗ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ⑪ إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ

لازم بر تو پیغام رسانیدن است و خدا بیناست بر بندگان ہر آئینہ کسانیکہ کافر شدند بآیتہائے خدا

لازم بر تو پیغام رسانیدن است و اللہ بیناست بہ بندگان ہر آئینہ آنانکہ کافر می شوند بہ آیت ہای خدا

وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۙ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ

و می کشند پیغامبران را بناحق و می کشند آنان را کہ بعدل میفرمایند از

و می کشند پیغمبران را بناحق و می کشند آنان را کہ امر می کنند بعدل از

النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ① أُولٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ

مردمان پس خبردہ ایشان را بعذاب درد دہندہ این گروہ آنند کہ نابود شد عملہائے ایشان

مردمان پس مژدہ بدہ ایشان را بعذاب دردناک این گروہ آنانند کہ ضایع شدہ عملہائے شان

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ② أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا

در دنیا و آخرت و نیست ایشان را یاری دہندہ آیا ندیدی بسوے آنانکہ دادہ شدند

در دنیا و آخرت و نیست ایشان را ہیچ مددگار آیا ندیدی بسوی آنانکہ دادہ شدند

نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَابِ اللّٰهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ

یکپارہ از علم کتاب خواندہ می شوند بسوے کتاب خدا تا حکم کند میان ایشان پس رو می گرداند

حصہ از کتاب خواستہ می شوند بسوی کتاب خدا تا حکم کند میان ایشان پس روی می گرداند

فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ ③ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ

گروہے از ایشان اعراض کنان این بسبب آنست کہ ایشان گفتند ہرگز نرسد بما آتش دوزخ

بعضی از ایشان و ایشان اعراض کنندگان اند از حق این بہ واسطہ آنست کہ ایشان گفتند ہرگز نمی رسد بما آتش دوزخ

إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ ۖ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ④ فَكَيْفَ

مگر روزے چند شمردہ شدہ و فریفت ایشانرا در دین ایشان آنچہ افترا می کردند پس چگونہ بود حال

مگر روزہای شمردہ شدہ و فریب داد ایشانرا در دین شان آنچہ افترا می کردند پس چگونہ باشد حال

إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ قف وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ

وقتیکہ جمع کنیم ایشانرا در روزے کہ ہیچ شک نیست دراں و تمام دادہ شود ہر شخصے را اجزاء آنچہ عمل کرد و ایشان

ایشان وقتیکہ جمع کنیم ایشانرا در روزی کہ ہیچ شک نیست دران و تمام دادہ شود ہر کسے را آنچہ کردہ و ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی حقیقت حال دانستند!

تفسیر عثمانی

ع۵ اسلام چیزیست آشکار و روشن است دلائلی کہ از ان ثابت شدہ می تواند کہ موسیٰ و عیسیٰ پیغمبر اند و تورات و انجیل کتب آسمانی است نسبت بہ آنہا دلائل زندہ تر و استوار تر و بہتر موجود است کہ ثابت می نماید حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم پیغمبر خدا و قرآن کتاب الہی می باشد بلکہ خود آن کتب بہ حقانیت گواہی می دہند توحید خالص ذات اما مضمون واضح و آشکار است و بر خلاف آن نظریہ پدر و مادر بہ جیستانی شبیہ است کہ ہیچ اصل علمی آنرا تائید نمی کند پس آن کسان از اہل کتاب کہ با اسلام مخالفت می ورزند و حقائق واضح آنرا تکذیب می کنند و از احکام الہی سرباز می زنند در بارۂ آن ہا جز اینکہ گوئیم از حرص - حسد ضد - عناد - محبت مال و جاہ چنین می کنند دیگر چہ توان گفت در فواید آیہ "ان الذین کفروا لن تغنی عنہم اموالہم" اقرار ابوحارثہ بن علقمہ رئیس وفد نجران نقل شدہ - این ہا عادات قدیم آنانست تاریخ ثابت می کند کہ اختلافات یہود و نصاریٰ یا فرقہ ہای کہ در سایر مذاہب حادث شدہ این اختلاف بر جنگ تا خونین منتہی گردیدہ عموماً مبنی بر جہل و دانستگی بودہ اکثر از حب جاہ و محبت سیم و زر بوقوع پیوستہ است۔

لَا يُظْلَمُونَ ۝٥ قُلِ اللّٰهُمَّ مٰلِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِی الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ وَتَنْزِعُ
ستم کرده نشوند بگو بار خدایا اے خداوند بادشاهی میدهی بادشاهی هر کرا خواهی و باز میگیری
ستم کرده نمی شوند بگو بار خدایا اے خداوند سلطنت میدهی پادشاهی را هر کرا خواهی و باز میگیری

الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ
بادشاهی از هر که خواهی وارجمند میسازی هر کرا خواهی و خوار میسازی هر کرا خواهی بدست تست نیکی
پادشاهی را از هر که خواهی و عزت دهی هر کرا خواهی و خوار گردانی هر کرا خواهی بر ید تست همه نیکی

اِنَّكَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ۝٦ تُوْلِجُ الَّیْلَ فِی النَّهَارِ وَتُوْلِجُ النَّهَارَ فِی
هر آئینه تو بر همه چیز توانائی در می آری شب را در روز و در می آری روز را در
هر آئینه تو بر هر چیز توانائی ع۵ می در آری شب را در روز و می در آری روز را در

الَّیْلِ وَتُخْرِجُ الْحَیَّ مِنَ الْمَیِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَیِّتَ مِنَ الْحَیِّ وَتَرْزُقُ مَنْ
شب و بیرون می آری زنده را از مرده و بیرون می آری مرده را از زنده و روزی میدهی هر کرا
شب و می برآری زنده را از مرده و می برآری مرده را از زنده و روزی دهی هر کرا

تَشَآءُ بِغَیْرِ حِسَابٍ ۝٧ لَا یَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُوْنَ الْكٰفِرِیْنَ اَوْلِیَآءَ مِنْ دُوْنِ
می خواهی بے شمار ف۱ باید که دوست نگیرند مسلمانان کافران را بجز
خواهی بے شمار باید نگیرند مومنان کافران را دوستان از غیر

الْمُؤْمِنِیْنَ ۚ وَمَنْ یَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَیْسَ مِنَ اللّٰهِ فِیْ شَیْءٍ اِلَّاۤ اَنْ تَتَّقُوْا
اهل ایمان و هر که این کند پس نیست در چیزے از آن خدا ف۲ مگر آنکه دفع شر ایشان
مومنان و هر که کند این پس نیست او از دوستی خدا در هیچ چیزے مگر آنکه بترسید

مِنْهُمْ تُقٰىةً ؕ وَیُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ ؕ وَاِلَی اللّٰهِ الْمَصِیْرُ ۝٨ قُلْ اِنْ
کنید بنوعے از حذر کردن و میترساند شمارا خدا از خود و بسوئے خدا باز گشت است بگو اگر
از کافران ترسیدنی و می ترساند شمارا خدا از خود و به سوی خدا باز گشت است بگو اگر

تُخْفُوْا مَا فِیْ صُدُوْرِكُمْ اَوْ تُبْدُوْهُ یَعْلَمْهُ اللّٰهُ ؕ وَیَعْلَمُ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا
پنهان کنید آنچه در سینه هائے شماست یا آشکارا کنیدش می داند آنرا خدا و میداند آنچه در آسمانهاست و آنچه
پنهان دارید آنچه را در دلهائے شماست یا آشکار کنیدش می داند آنرا خدا و میداند آنچه را در آسمانهاست و آنچه

فِی الْاَرْضِ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ۝٩ یَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ
در زمین است و خدا بر همه چیز تواناست آنروز یکه حاضر یابد هر کس آنچه عمل کرده است
در زمین است و خدا بر همه چیز تواناست روزیکه می یابد هر کس آنچه کرده

مِنْ خَیْرٍ مُّحْضَرًا ۚۖ وَّمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوْٓءٍ ۚۛ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَیْنَهَا وَبَیْنَهٗۤ اَمَدًا بَعِیْدًا
از نیکی و آنچه کرده است از بدی دوست دارد که کاش بودے درمیان وے و درمیان آن بدی مسافتے دور
از نیکی حاضر کرده شده و آنچه کرده از بدی آرزو می کند که کاش بودے میان وی و میان آن بدی مسافۂ دور

وَیُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ ؕ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ ۝١٠ قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ
و می ترساند شمارا خدا از خود و خدا بسیار مهربان است بر بندگان اے محمد بگو اگر دوست می دارید
و می ترساند شمارا خدا از خود و خدا بسیار مهربان است بر بندگان بگو اگر دوست می دارید

اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِیْ یُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَیَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ۝١
خدارا پس پیروی من کنید تا دوست دارد شمارا خدا و بیامرزد شمارا گناهان شما و خدا آمرزنده مهربان است
خدارا پس پیروی کنید مرا تا دوست دارد شمارا خدا و بیامرزد بشما گناهان شمارا و خدا آمرزنده مهربان نسبت

قُلْ اَطِیْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا یُحِبُّ الْكٰفِرِیْنَ ۝٢
بگو فرمان برید خدارا و پیغامبر را پس اگر روگردانند پس هر آئینه خدا دوست ندارد کافران را ف۳
بگو فرمان برید خدارا و پیغمبر را پس اگر روی گردانیدند پس (هر آئینه) خدا دوست ندارد کافران را

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید که درامراین دعا بشارت است بمغلوب شدن کافران

ف۲ یعنی در عهد خدا نیست ۱۲

ف۳ مترجم گوید که نصارٰی با حضرت پیغامبر صلعم در باب عیسٰی علیه السلام گفتگو کردند حق سبحانه این آیات نازل ساخت بعد از نزول این آیتها نصارٰی را بمباهله دعوت کردند همه عاجز شده جزیه قبول نمودند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ چنانکه پیشتر ذکر شد ابوحارثه بن علقمه رئیس وفد نجران گفته بود که اگر به پیغمبر ایمان آریم سلاطین روم بعد ازین از اعزاز یکه از ما می کنند و مالیکه بما می دهند امتناع می ورزند شاید این جا در رنگ دعا و مناجات جواب وی داده شده باشد یعنی شما که بر احترام سلاطین و عطائے آنان مفتون می شوید بدانید که مالک اصلی همه عزتها و سلطنتها خدا است و در قبضۂ قدرت او ست هر کرا خواهد می بخشد و از هر کرا خواهد می ستاند آیا ممکن نیست عزت و سلطنت پارس و روم از آنان اخذ بمسلمانان داده شود بلکه وعده می دهیم که ضرور داده میشود امروز چون بے سروسامانی موجودۂ مسلمانان و نیروی دشمنان ایشان را می بینند (این) امر را فهمیده نمی توانید ازاین جهت یهود و منافقان

اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰۤى اٰدَمَ وَ نُوْحًا وَّ اٰلَ اِبْرٰهِيْمَ وَ اٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿۳﴾

هر آئینه خدا برگزید آدم را و نوح را و کسان ابراهیم را و کسان عمران را بر عالمها

هر آئینه خدا برگزید آدم و نوح و آل ابراهیم و آل عمران را بر عالمیان (زمانهٔ خودشان)

ذُرِّيَّةًۢ بَعْضُهَا مِنْۢ بَعْضٍ ۗ وَ اللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۴﴾ اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ

در حالتیکه اینجماعه نسلے بودند بعضے آن پیدا شده از بعضے و خدا شنوا دانا است انگاه که گفت زن

در حالیکه اولاد بودند بعضی از بعضی و خدا شنوا دانا ست وقتی که گفت زن

عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّيْ نَذَرْتُ لَكَ مَا فِيْ بَطْنِيْ مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّيْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ

عمران اے پروردگار من هر آئینه من نیاز تو کردم آنچه در شکم من است آزاد کرده ف۱ پس قبول کن از من هر آئینه تو ئی

عمران اے پروردگار من هر آئینه من نذر کردم برای تو آنچه را در شکم من است آزاد کرده شده از همه پس قبول کن از من هر آئینه تو

السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۵﴾ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنِّيْ وَضَعْتُهَاۤ اُنْثٰى ؕ وَ

شنوا دانا پس چوں بزاد دختررا گفت اے پروردگار من هر آئینه زادم این دختر را و

شنوا دانا پس دمی که بزاد آنرا گفت اے پروردگار من هر آئینه من زادم آنرا دختر و

اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ ؕ وَ لَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰى ۚ وَ اِنِّيْ سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَ

خدا داناست بآنچه وے بزاد گفت آن زن و نیست فرزند مانند دختر ف۲ و هر آئینه نام کردم آنرا مریم و

خدا داناتر است به آنچه زاده است و نیست آن پسر مانند این دختر و هر آئینه من نام نهادم آنرا (مریم) و

اِنِّيْۤ اُعِيْذُهَا بِكَ وَ ذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ﴿۶﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا

هر آئینه من در پناه تو می کنم اورا و نسل اورا از شیطان ملعون پس قبول کرد مریم را پروردگار او

هر آئینه من در پناه می آورم اورا بتو و اولادش را از شیطان مردود پس قبول کرد آنرا پروردگارش

بِقَبُوْلٍ حَسَنٍ وَّ اَنْۢبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا ۙ وَّ كَفَّلَهَا زَكَرِيَّا ؕ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا

بقبول نیک و بالیده ساخت اورا بالیدن نیک و خبرگیر ساخت برو یے زکریا را هرگاه داخل شدے زکریا

بر قبول نیکو و نما دادش نمائی نیک و سپردش بر زکریا هرگاه می در آمد برمریم

زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ ۙ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ۚ قَالَ يٰمَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَا ؕ قَالَتْ

برمریم در مسجد یافتے نزدیک او روزی را ف۳ گفت اے مریم از کجاست ترا این روزی گفت

زکریا در حجرهٔ مریم می یافت نزدش خوردنی ع۱ گفت اے مریم از کجا می آید ترا این روزی گفت

هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۷﴾ هُنَالِكَ دَعَا

او از نزدیک خداست هر آئینه خدا می دهد روزی هر کرا می خواهد بے شمار آن وقت طلب کرد

آن از نزد خدا می آید هر آئینه خدا روزی می دهد هر کرا خواهد بے شمار آن وقت خواست

زَكَرِيَّا رَبَّهٗ ۚ قَالَ رَبِّ هَبْ لِيْ مِنْ لَّدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً ۚ اِنَّكَ سَمِيْعُ

زکریا از پروردگار خود گفت اے پروردگار من عطا کن مرا از نزد خود نسل پاک هر آئینه تو شنوا

زکریا از پروردگار خود گفت ای پروردگار من به بخش مرا از نزد خود اولاد پاکیزه هر آئینه تو شنوندهٔ ابا کننده

الدُّعَآءِ ﴿۸﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَ هُوَ قَآئِمٌ يُّصَلِّيْ فِي الْمِحْرَابِ ۙ اَنَّ اللّٰهَ

دعائے پس ندا کردند اورا فرشتگان و او ایستاده بود نماز می گزارد در عبادت گاه که خدا

دعائی ع۲ پس آواز کردند اورا فرشتگان در حالیکه وی ایستاده بود نماز می گذارد در حجره که هر آئینه خدا

يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًۢا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَ سَيِّدًا وَّ حَصُوْرًا وَّ نَبِيًّا

بشارت می دهد ترا بیحیی باشد باور دارندهٔ فیض خدا ف۴ و سردار و بے رغبت بزنان و پیغامبر

مژده می دهد ترا به یحیی که تصدیق کننده است به حکمی از خدا و سردار و بے رغبت است بزنان و پیغمبری

مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۹﴾ قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُوْنُ لِيْ غُلٰمٌ وَّ قَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَ

از نیکوکاران گفت اے پروردگار من چگونه پیدا شود برائے من فرزندے و رسیده است مرا کلان سالی و

از نکوکاران گفت اے پروردگار من چگونه باشد مرا فرزند در حالیکه به تحقیق رسیده مرا کلان سالی و

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از خدمت والدین معاف و داشته ۱۲

ف۲ یعنی دختر خدمت بیت المقدس را نمیشاید ۱۲

ف۳ یعنی میوهٔ زمستان در تابستان و میوهٔ تابستان در زمستان ۱۲

ف۴ یعنی عیسیٰ را باور دارد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ اکثر سلف میگویند رزق مراد از خوراک ظاهریست که میوهٔ یک موسم در موسم دیگر نزد مریم میرسید میوهٔ زمستان در تابستان و میوهٔ تابستان در زمستان یک روایت از مجاهد نقل شده که مراد از رزق صحایف علمی استکه باید آنرا غذائی روحانی گفت بهر صورت در این حال کرامات و برکات و علامات خارق العادة در حضرت مریم آشکارا شروع شد و چون حضرت زکریا مکرراً آنچیزها را دید خود داری نتوانست و از روی تعجب پرسید ای مریم این اشیاء بتو از کجای رسد ع۲ حضرت زکریا بسیار پیر وزن وی عقیم بود در ظاهر هیچ امید نداشت که مالک فرزندی گردد چون خوراکی فوق العاده و حسنات و برکات مریم را دید ناگهان جوش و جنبشی در دل وی پدید آمد که من نیز بدعا فرزند خواهم امید است مرا هم بدون موسم میوه بدست آید یعنی در پیری فرزندی عنایت شود

امرأتي عاقر ؕ قال كذلك الله يفعل ما يشاء ⑩ قال رب اجعل لي

زن من نازا است گفت همچنین خدا می کند آنچه می خواهد گفت اے پروردگار من معین کن برائے من

زنم نازاینده است گفت چنین خدا می کند هر چه را خواهد ع۹ گفت اے پروردگار من مقرر گردان برائے من

آية ؕ قال آيتك ألا تكلم الناس ثلثة أيام إلا رمزا واذكر ربك

نشانی ف۱ فرمود که نشان تو آنست که سخن نتوانی گفت با مردمان سه روز مگر باشارت و یاد کن پروردگار خود را

نشانی گفت نشان تو آنست که سخن نتوانی بمردم سه روز مگر براشارات و یاد کن پروردگارت را

كثيرا وسبح بالعشي والإبكار ⑪ وإذ قالت الملئكة يمريم إن

بسیار و تسبیح بگو به شام و صباح و آنگاه که گفتند فرشتگان اے مریم هر آئینه

بسیار و تسبیح کن بشام و صبح ع۱ و آنگاه که گفتند فرشتگان اے مریم هر آئینه

الله اصطفك وطهرك واصطفك على نساء العلمين ① يمريم

خدا برگزید ترا و پاک ساخت ترا و برگزید ترا بر زنان عالمها اے مریم

خدا برگزیده ترا و پاک ساخته ترا و فضیلت داده ترا بر زنان عالمیان اے مریم

اقنتي لربك واسجدي واركعي مع الركعين ② ذلك من أنباء

فرمانبرداری کن پروردگار خود را و سجده کن و نماز کن با نماز کنندگان اے محمد این از خبرهائے

بخشوع بندگی کن پروردگارت و سجده نما و رکوع کن با رکوع کنندگان این از خبرهائے

الغيب نوحيه إليك وما كنت لديهم إذ يلقون أقلامهم أيهم

غیب است وحی کردیم آنرا بسوئے تو و تو نبودی نزدیک آن قوم چون می انداختند قلمهائے خویش را ف۲ تا کدام کس از ایشان

غیب است وحی می کنیم آنرا بسوئے تو و تو نبودی نزد ایشان وقتی که می افکندند قلم های شانرا که کدام از ایشان

يكفل مريم وما كنت لديهم إذ يختصمون ③ إذ قالت الملئكة

خبرگیر مریم شود و نبودی نزدیک ایشان آنگاه که باهم گفتگو می کردند آنگاه که گفتند فرشتگان

در تربیت خویش گیرد مریم را و نبودی نزد ایشان وقتی که گفتگوی کردند (درباره تربیه مریم) و وقتی که گفت فرشتگان

يمريم إن الله يبشرك بكلمة منه اسمه المسيح عيسى ابن

اے مریم هر آئینه خدا البشارت میدهد ترا بفرزندے از جانب خود که نام او مسیح است عیسے پسر

اے مریم هر آئینه خدا البشارت می دهد ترا به حکمی از جانب الله که نام آن مسیح عیسے ابن

مريم وجيها في الدنيا والآخرة ومن المقربين ④ ويكلم الناس

مریم ست با آبرو در دنیا و آخرت و از نزدیک کردگان حضرت عزت و سخن گوید با مردمان

مریم است آبرومند در دنیا و آخرت و از مقربان الله است و گوید و سخن با مردمان

في المهد وكهلا ومن الصلحين ⑤ قالت رب أنى يكون لي ولد

در گهواره و وقت معمری و باشد از شائستگان گفت اے پروردگار من چگونه شود مرا فرزند

درحالیکه در (گهواره) در آغوش مادر است و در حال معمری و باشد از نکوکاران (شائسته) گفت اے پروردگار من از کجا باشد مرا فرزندی

ولم يمسسني بشر ؕ قال كذلك الله يخلق ما يشاء ؕ إذا قضى

و دست نرسانیده است بمن هیچ آدمی فرمود همچنین خدا پیدا می کند هر چه می خواهد چون سرانجام می کند

و دست نرسانیده بمن هیچ آدمی گفت چنین خدا پیدا می کند هر چه را خواهد هرگاه اراده کند

أمرا فإنما يقول له كن فيكون ⑥ ويعلمه الكتب والحكمة

کارے پس جز این نیست که می گوید او را که بشو پس می شود و بشارت داد که آموزد او را تمام کتاب و دانش

کارے را پس جز این نیست که بگوید او را شو پس می شود و می آموزد او را خدا کتاب و حکمت

والتورية والإنجيل ⑦ ورسولا إلى بني إسرآءيل ٥ أني

و توریت و انجیل و گرداند او را پیغمبرے بسوئے بنی اسرائیل باین دعوی که

و تورات و انجیل و می گرداند او را پیغمبر بطرف بنی اسرائیل هر آئینه من

فتح الرحمن

ف۱ یعنی نشان حمل آن فرزند ۱۲ ف۲ یعنی قرعه می انداختند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۹ قدرت و مشیت حضرت او به سلسلهٔ اسباب وابسته نیست اگرچه درین جهان عادت اوست که متبهات را از اسباب عادی پدید می آورد - اما گاهی خلق بعضی اشیا بر خلاف اسباب عادی و به صورت غیر معمولی نیز عادت خاص حضرت ویست اصل این است که رسیدن رزق فوق العادة بمریم صدیقه و ظاهر گردیدن امور غیر عادی از وی و بعد از معائنه این امور دعای بے اختیار حضرت زکریا در حجره او و نصیب اولاد باو و بزن عقیمش بصورت غیر معتاد تمام این علامات قدرت را باید تمهید این آیت عظیم الشان دانست که بدون قربت شوهر از وجود مریم در نزدیکی فرزندی پدید آمدنی بود گویا ولادت غیر معتاد یحیی که خدا (كذلك يفعل ما يشاء) فرمود تمهید (كذلك يخلق الله ما يشاء) است که بعد از این در سلسلهٔ ولادت غیر عادی مسیح می آید ع۱ آنگاه خدا را بسیار یاد کن از بامداد تا شام به تسبیح و تهلیل بسرار معلوم شد سخن نکردن وی با مردم از اضطراری بود زیرا لازم بود که دران ایام به ذکر و شکر فارغ باشد اما اشتغال او در ذکر فکر اندوی اضطرار نبود و به آن مامور شده بود۔

قد جئتكم بآية من ربكم انى اخلق لكم من الطين كهيئة

آورده ام پیش شما نشانه از پروردگار شما تا آنکه من می سازم برائے شما از گل مانند شکل

بر تحقیق آورده ام بشما نشانی از جانب پروردگار شما هر آئینه من می سازم بشما از گل مانند شکل

الطير فانفخ فيه فيكون طيرا باذن الله وابرئ الاكمه والابرص

پرنده پس دم میزنم دران پس باشد پرند بحکم خدا و به می کنم کور مادرزاد را و برص دار را

پرنده (پس) می دمم دران (پس) می باشد پرنده بحکم خدا و به می کنم کور مادرزاد را و پیس را

واحى الموتى باذن الله وانبئكم بما تاكلون وما تدخرون

و زنده می سازم مردگان را بحکم خدا و خبر می دهم شما را بآنچه میخورید و آنچه ذخیره می نهید

و زنده می سازم مردگان را بحکم الله و خبر می دهم شما را به آنچه می خورید و آنچه ذخیره می نهید

فى بيوتكم ان فى ذلك لاية لكم ان كنتم مؤمنين ⑧ ومصدقا

در خانهائے خود هر آئینه درین کار نشانه است شما را اگر باور دارند گاینده و آمده ام باور دارنده

در خانه هائے تان هر آئینه در این علامات کامل است بشما اگر هستید مومنان و آمده ام تصدیق کننده به آنچه

لما بين يدى من التورىة ولاحل لكم بعض الذى حرم عليكم

آنچه پیش دست من است از توریت و آمده ام تا حلال گردانم برائے شما بعض آنچه حرام شده بود بر شما

پیش از من است از توریت و تا حلال گردانم بشما بعض آن چیزے را که حرام گردانیده شده بود بر شما

وجئتكم باية من ربكم فاتقوا الله واطيعون ⑨ ان الله

و آوردم نزد یک شما نشانه از پروردگار شما پس بترسید از خدا و فرمان من برید هر آئینه خدا را

و آورده ام بشما نشانی از جانب پروردگار تان پس بترسید از خدا و گفته مرا بپذیرید هر آئینه الله

ربى وربكم فاعبدوه هذا صراط مستقيم ⑩ فلما احس

پروردگار من و پروردگار شماست پس پرستش کنید و را این است راه راست ف۱ پس انگاه که دریافت

پروردگار من و پروردگار شماست پس بپرستید او را این است راه راست ع۱ پس هرگاه دانست

عيسى منهم الكفر قال من انصارى الى الله قال الحواريون

عیسے از قوم خود کفر را گفت کیستند یاری دهندگان من بسوئ خدا گفتند حواریان

عیسی از بنی اسرائیل کفر را گفت کیست مددگاران من در راه خدا گفت حواریون

نحن انصار الله امنا بالله واشهد بانا مسلمون ⑪ ربنا امنا

مائیم یاری دهندگان خدا را ایمان آوردیم بخدا و گواه باش که ما فرمانبرداریم اے پروردگار ما ایمان آوردیم

مائیم مددگاران در راه خدا ایمان آوردیم به الله و گواه باش که ما فرمان برداریم اے پروردگار ما ایمان آوردیم

بما انزلت واتبعنا الرسول فاكتبنا مع الشهدين ⑫ ومكروا

بآنچه فرود آوردی و پیروی کردیم پیغمبر را پس بنویس ما را با شاهدان ف۲ و بدسگالیدند کافران

به آنچه فرستادی و پیروی کردیم رسول را پس بنویس ما را با شاهدان ع۱ و مکر کردند (به عیسے)

ومكر الله والله خير الماكرين ⑬ اذ قال الله يعيسى انى

و بدسگالید خدا ف۳ و خدا قوی تر است از همه بدسگالان انگاه که گفت خدا اے عیسے هر آئینه من

و جزای مکر داد خدا و خدا بهترین جزا دهندگان است مکر کنندگان را و قتیکه گفت خدا اے عیسی هر آئینه من

متوفيك ورافعك الى ومطهرك من الذين كفروا وجاعل

برگیرندهٔ توام ف۴ و بردارندهٔ توام بسوئے خود و پاک کنندهٔ توام از صحبت کسانیکه کافر شدند و گردانندهٔ

برگیرندهٔ توام و بردارنده تو بسوی خود و پاک کنندهٔ توام از کافران و گرداینده ام

الذين اتبعوك فوق الذين كفروا الى يوم القيمة ثم الى

تابعان توام بالائے کافران ف۵ تا روز قیامت باز بسوئے من است

تابعان ترا غالب بر کسانی که انکار کردند تا روز قیامت باز بسوی من است

فتح الرحمن

ف۱ القصه این بشارت در حق عیسی علیه السلام محقق شد و یهود را بدین خود دعوت نمود ۱۲ ف۲ یعنی در زمرهٔ شهداء که کمل امت اند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی بآن کافران ۱۲ ف۴ یعنی ازین جهان ۱۲ ف۵ یعنی غالب بر البرهان ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ اصل الاصول و بنای همه امور براین است که بدانید خدای قادر متعال پروردگار من و پروردگار شماست علاقه پدری و فرزندی را استوار منمائید به وی بندگی کنید در راه مستقیم وصول رضای الهی تنها توحید، تقوی اطاعت پیغمبر است ع۲ حواریان که بودند و این لقب چگونه بر انان نهاده شد علماء در این باره اقوال مختلف است قول مشهور آنست که اول دو نفر که بعیسی متابعت کردند گازر بودند بمناسبت شستن جامه آن ها را حواری می گفتند عیسی به آنها گفت لباس چه میشوئید من بشما طریق شستن دلها را می آموزم — حواریون بوی پیوستند و سائر رفقاء عیسے نیز بدین مناسبت بحواری شهرت یافتند ع۳ پس ازانکه در پیشگاه پیغمبر

اقرار نمودند بحضور خدا اقرار کردند که با انجیل ایمان می آریم و پیغمبر تما پیروی می کنیم تو به فضل و توفیق خویش اسمای ما را در فهرست تسلیم کنندگان ثبت نما گویا ایمان و شیفتگی میشود و احتمال عودت از آن ...

مَرۡجِعُكُمۡ فَأَحۡكُمُ بَيۡنَكُمۡ فِيمَا كُنتُمۡ فِيهِ تَخۡتَلِفُونَ ① فَأَمَّا ٱلَّذِينَ

بازگشت شما پس دادری می کنم میان شما درانچه اختلاف مے کردید اندران اما

بازگشت شما پس داوری می کنم میان شما درانچه شما دران اختلاف می کردید پس آنانکه

كَفَرُواْ فَأُعَذِّبُهُمۡ عَذَابٗا شَدِيدٗا فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِۖ وَمَا لَهُم

کافران پس عذاب کنم ایشان را بعذاب سخت در دنیا و آخرة و نیست ایشان را

کافر شدند (پس) عذاب می کنم ایشان را عذاب سخت در دنیا و آخرت و ہیچ کسے نیست ایشان را

مِّن نَّٰصِرِينَ ② وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَيُوَفِّيهِمۡ

یاری دہندہ واما کسانیکہ ایمان آوردند و کردند کارہائے شائستہ پس تمام دہد خدا

از مددگاران واماکسانیکہ ایمان آوردہ اند وکردند کارہائے شائستہ پس پورہ می دہد خدا

أُجُورَهُمۡۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ③ ذَٰلِكَ نَتۡلُوهُ عَلَيۡكَ مِنَ

ایشان را مزد ایشان وخدا دوست نمی دارد ظالمان را این را می خوانیم یا محمد بر تو که

ایشان را ثواب ایشان والله دوست نمی دارد ستمگاران را ع۵ این را میخوانیم برتو از

ٱلۡأٓيَٰتِ وَٱلذِّكۡرِ ٱلۡحَكِيمِ ④ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ ٱللَّهِ كَمَثَلِ ءَادَمَۖ

آیات و کتاب محکم است ہر آئینہ حال عیسےٰ نزدیک خدا مانند حال آدم است

آیت ہا و بیان تحقیقی ہر آئینہ مثال عیسیٰ نزد خدا مانند مثال آدم است

خَلَقَهُۥ مِن تُرَابٖ ثُمَّ قَالَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ⑤ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكَ

آفرید اورا از خاک باز گفت اورا بشو پس شد ف۱ این سخن راست است از پروردگار تو

آفریدش از خاک باز گفت اورا شو پس شد حق آنست کہ از جانب پروردگار تست

فَلَا تَكُن مِّنَ ٱلۡمُمۡتَرِينَ ⑥ فَمَنۡ حَآجَّكَ فِيهِ مِنۢ بَعۡدِ مَا جَآءَكَ

پس مباش از شک آرندگان پس ہر کہ مکابرہ کند باتو در باب عیسےٰ بعد ازانچہ آمد بتو

پس مباش از شک کنندگان پس ہر کہ مخاصمہ کند باتو دران قصہ بعد ازانکہ رسید ترا

مِنَ ٱلۡعِلۡمِ فَقُلۡ تَعَالَوۡاْ نَدۡعُ أَبۡنَآءَنَا وَأَبۡنَآءَكُمۡ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمۡ

از دانش پس بگو بیائید تا بخوانیم فرزندان خود را و فرزندان شمارا و زنان خود را و زنان شمارا

از دانش پس بگو بیائید کہ بخواہیم فرزندان خود را و فرزندان شمارا و زنان خود و زنان شمارا

وَأَنفُسَنَا وَأَنفُسَكُمۡ ثُمَّ نَبۡتَهِلۡ فَنَجۡعَل لَّعۡنَتَ ٱللَّهِ عَلَى

وذاتہائے خود را وذاتہائے شمارا پس ہمہ بزاری دعا کنیم پس لعنت خدا گویم بر

وذاتہائے خود وذات ہائے شمارا پس ہمہ بزاری دعا کنیم پس بگردانیم لعنت خدارا بر

ٱلۡكَٰذِبِينَ ⑦ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ ٱلۡقَصَصُ ٱلۡحَقُّۚ وَمَا مِنۡ إِلَٰهٍ إِلَّا ٱللَّهُۚ

دروغگویان ہر آئینہ اینست خبر راست و نیست ہیچ معبود بجز خدا

دروغ گویان ہر آئینہ این است خبر راستا و نیست ہیچ معبودی غیر خدا

وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ⑧ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَإِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمُۢ

و ہر آئینہ خدا غالب استوار کار است پس اگر رو گردانیدند پس خدا داناست

و ہر آئینہ الله بہ تحقیق اوست غالب باحکمت پس اگر اعراض کردند پس ہر آئینہ خدا داناست

بِٱلۡمُفۡسِدِينَ ⑨ قُلۡ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ تَعَالَوۡاْ إِلَىٰ كَلِمَةٖ سَوَآءِۭ بَيۡنَنَا

بہ تباہ کاران بگوائے اہل کتاب بیائید بسوئے سخنے مسلم میان ما

بہ فساد کنندگان بگوای اہل کتاب بیائید بسوی سخنی کہ برابر است میان ما

وَبَيۡنَكُمۡ أَلَّا نَعۡبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشۡرِكَ بِهِۦ شَيۡـٔٗا وَلَا يَتَّخِذَ بَعۡضُنَا بَعۡضًا

و شما کہ نہ پرستیم بجز خدا و شریک نسازیم باوے چیزے را و پروردگار نگیرد و بعض از ما بعض

و میان شما کہ نہ پرستیم غیر الله را و نہ شریک سازیم باوی چیزے را و نگیرد بعضی از ما بعضی را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی انسان شد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ پادشاہ بروم حکم داد تا مسیح را گرفتہ صلیب نمایند وچندانش عبرت انگیز مجازات دہند کہ مردم دیگر از متابعت وی باز آیند ابن کثیر گوید فبعث فی طلبہ من یاخذہ و یصلبہ وینکل بہ (کسی را بہ طلب وی گماشت تا گرفتہ صلیبش نماید و عذابش کند) خدا در اثر این اقدام مسیح را مطمئن گردانید کہ ارادات و ترتیبات این تیرہ بختان را بخاک برابر می کنم اینہا در پے قتل تو اند و نمی خواہند آنچہ در خلقت و بعثت تو مطلوب است انجام یابد در این امر از نعمت عظیم الہی قدر ناشناسی می کنند اما من نعمت خویش از آنان باز می ستانم عمر تو مقدر است مقصد بزرگی را کہ بہ آن تعلق دارد بانجام میرسانم ترا چنان بہ صحت و سلامت برم کہ سر موی از تو کم نتوانند بجائے آنکہ ترا آنان ع۹ برند خدا ترا بہ پناہ خویش می برد نمیخواہند ۱۲ ترا بہ صلیب بالا کشند خدا ترا بہ آسمان بلند می کند می خواہند ترا مجازات دہند کہ مایۂ عبرت وافتضاح شود و مردم ترا در پے نروند اما خدا نمی گذارد کہ دست ناپاک آنہا بدامن تو رسد ۱۲- برصفحہ ۵۹

أَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللّٰهِ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿۱﴾

دیگر را بجز خدا پس اگر روے گردانیدند پس بگوئید کہ گواہ باشید کہ ما مسلمانیم

پروردگاران سوای خدا (پس) اگر رو گردانیدند (پس) بگوئید کہ گواہ باشید باینکہ ما تابع حکمیم

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنْزِلَتِ التَّوْرَاةُ وَالْإِنْجِيلُ

اے اہل کتاب چرا مکابرہ می کنید در باب ابراہیم ف۱ و فرود آوردہ نشدہ است توریت و انجیل

اے اہل کتاب چرا مخاصمہ می کنید در بابت ابراہیم و فرود آوردہ نشدہ تورات و انجیل

إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۲﴾ هَا أَنْتُمْ هٰؤُلَاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا

الا بعد ابراہیم آیا نمی فہمید آگاہ شوید شما اے قوم مکابرہ کردید در آنچہ

مگر بعد از ابراہیم آیا نمی دانید آگاہ شوید شما اے مردم مخاصمہ کردید در آنچہ

لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ

شمارا بوئے دانش است پس چرا مکابرہ می کنید در آنچہ شمارا بوئے دانش نیست و خدا می داند

شمارا بوی چیزے دانش است پس چرا مخاصمہ می کنید در آنچہ نیست شمارا بہ آن دانشی و اللہ می داند

وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿۳﴾ مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا

و شما نمی دانید ف۲ نبود ابراہیم جہود و نہ ترسا

و شما نمی دانید نہ بود ابراہیم یہودی و نہ بود نصرانی

وَلٰكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۴﴾ إِنَّ

و لیکن بود حنیف مسلمان و نہ بود از شرک آرندگان ف۳ ہر آئینہ

و لیکن بود از مذاہب باطلہ بیزار حکم بردار و نہ بود از مشرکان ہر آئینہ

أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ

نزدیک ترین مردم با ابراہیم آن کسان بودند کہ پیروی او کردند یعنی در زمان او و این پیغامبر و

نزدیک ترین مردم بہ ابراہیم کسانی است کہ پیروی کردند اورا (در زمانہ اش) و این پیغمبر و

آمَنُوا ۗ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۵﴾ وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ

مومنان و خدا کارساز مومنان است آرزو کردند طائفہ از اہل

کسانی کہ ایمان آوردند بہ این پیغمبر و خدا کارساز مومنان است آرزو دارند طائفہ از اہل

الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ ۖ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿۶﴾

کتاب کہ گمراہ سازند شمارا و گمراہ نمی سازند مگر خویشتن را و آگاہ نیستند

کتاب کہ گمراہ سازند شمارا بنوعی و گمراہ نمی سازند مگر خویشتن را و نمی دانند

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿۷﴾

اے اہل کتاب چرا کافر میشوید بآیتہاے خدا دانستہ

اے اہل کتاب چرا انکار می کنید بر آیت ہائے اللہ و شما معترفید

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ

اے اہل کتاب چرا خلط می کنید حق را بہ باطل و چرا میپوشید

اے اہل کتاب چرا می آمیزید حق را بہ باطل و چرا می پوشانید

الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۸﴾ وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا

حق را دانستہ و گفتند گروہے از اہل کتاب ف۴ ایمان آرید

حق را و شما می دانید و گفتند بعضی از اہل کتاب ایمان بیاورید

بِالَّذِي أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوا آخِرَهُ

بآنچہ فرود آوردہ شدہ است بر مسلمانان اول روز و انکار کنید آخر آن روز

بر آنچہ فرو فرستادہ شدہ بر مومنان اول روز و منکر شوید آخر روز

فاما الذین کفروا فاعذبہم عذابا شدیدا فی الدنیا بر می آید معلوم است کہ مثال آن بیش از وقوع آخرت فقط در این جہان آغاز می شود ۱۲ بقیہ صفحہ ۶۰ پر

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بعض گفتند یہودی بود و بعض گفتند نصرانی بود ۱۲

ف۲ یعنی در مسائل منصوصہ در توریت اختلاف کردید تا بغیر منصوصہ چہ رسد ۱۲

ف۳ مترجم گوید حنیف آنرا می گفتند کہ استقبال کعبہ کند و حج گذارد و ختنہ نماید و از جنابت غسل کند حاصل آنکہ نام کسے بود کہ بشریعت ابراہیمی متدین باشد ۱۲

ف۴ یعنی بایکدیگر ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ بر صفحہ ۵۸۔

خدا ترا از میان این جمعیت آلودہ و ناپاک بطہارت و پاکی بر می دارد بجائی آنکہ تو بے عزت شوی و مردم ترسیدہ از تو پیروی نکنند کسانی را کہ مطابق حکم الہی بصورت صحیح از تو پیروی میکنند تا نزدیک حشر بر منکران تو فیروز و چیرہ می سازد تا آنگاہ کہ منکران تو یہود باور کنندگان تو مسلمان و نصاری در این جہاند باور کنندگان بر منکران تو غالب می باشند و وقتی فرا میرسد کہ تو و موافقان و مخالفان تو ہمہ بحکم من مراجعہ می کنید من منازعات شمارا بطور قطعی فیصلہ می کنم و این ہمہ منازعات حل و فصل می پذیرد و ہنگام این فیصلہ چنانکہ از آیہ

بقیہ صفحہ ۶۰ پر

ع ۸ / ۱۵

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ۝١ وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ الْهُدَىٰ

تا شاید که مسلمانان برگردند ف۱ و منقاد مشوید مگر کسی را که پیروی دین شما کند بگو یا محمد هر آئینه هدایت هما نست

شاید ایشان باز گردند و تصدیق مکنید مگر کسی را که پیروی کند دین شما را بگو هر آئینه هدایت همان است

هُدَى اللَّهِ أَنْ يُؤْتَىٰ أَحَدٌ مِثْلَ مَا أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَاجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ

که هدایت خداست گفتند باور مکنید آنکه داده شود هیچ کس مانند آنچه داده شده اید شما یا گروهی الزام دهند شمارا نزدیک خدا

که الله هدایت داده این همه چیز برائے آنست که چگونه داده شده دیگری را مانند آنچه داده شده بشما یا چگونه غالب شوند بر شما نزد پروردگار تان

قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۝٢

بگو نعمت بدست خداست میدهد آنرا بهر که خواهد و خدا فراخ نعمت داناست

بگو هر آئینه برتری به ید خداست می دهد آنرا هر کرا خواهد والله فراخ نعمت داناست

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۝٣ وَ

مخصوص می کند به بخشائش خود هر کرا خواهد و خدا صاحب فضل عظیم است و

خاص می گرداند به مهربانی خود هر کرا خواهد والله دارای فضل عظیم است و

مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ

از اہل کتاب کسے هست که اگر امین داری او را بخزانه باز دهد او را بتو

از اہل کتاب آنست که اگر امانت نهی نزد وی انبار مال ادا می کند آنرا بتو

وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَا يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلَّا مَا

و از ایشان کسے هست که اگر امین داری او را بیک دینار باز ندهد آنرا بتو مگر تا د قتیکه

و از ایشان آنست که اگر امانت نهی نزد وی یک دینار زر باز ادا نمی کند آنرا بتو مگر که

دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ

باشی بر سر او ایستاده و این خیانت بسبب آنست که گفتند نیست بر ما در باب نا خواندگان

باشی بر وی ایستاده این به آن واسطه است که ایشان گفتند نیست بر ما در گرفتن حق امیان

سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ۝٤ بَلَىٰ

هیچ راه ف۲ و دروغ می گویند بر خدا دانسته آری مواخذه خواهد بود

هیچ راه (گناه) و می گویند بر الله دروغ و ایشان می دانند چرانی (آری)

مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ۝٥ إِنَّ

هر که وفا کند بعهد خود و پرهیزگاری کند پس هر آئینه خدا دوست می دارد و پرهیزگاران را کسانیکه

هر که وفا کند به پیمان خود و پرهیزگاری نماید (پس) هر آئینه الله دوست می دارد پرهیزگاران را هر آئینه

الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ

می ستانند عوض پیمانے که بخدا بستند و عوض سوگندان خویش بهائے اندک را آن گروه

کسانیکه می خرند به پیمان خدا و سوگندهای خود بهای اندک را آن گروه

لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ

هیچ نصیب نیست ایشان را در آخرت و سخن نگوید با ایشان خدا و نگاه نکند بسوئے ایشان

نیست هیچ بهره ایشان را در آخرت و نه سخن می کند با ایشان الله و نه نگاه می کند سوی ایشان

يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝٦ وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا

روز قیامت و پاک نسازد ایشان را و ایشان راست عذاب درد دهنده و هر آئینه از اہل کتاب گروهے هستند

روز قیامت و نه پاک می گرداند ایشان را و مر ایشان راست عذاب دردناک و هر آئینه از ایشان گروهی هستند

يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ

که می پیچند زبان خویش را بنوشته تا گمان کنید که آن از کتابست و نیست آن از کتاب ف۳

که می پیچانند زبان های خویش را به خواندن کتاب تا پندارید او را که از کتاب است حال آنکه نیست آن از کتاب

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در شک افتند ۱۲ ف۲ یعنی مارا بر مال عرب که هم دین ما نیستند مواخذه نخواهد شد ۱۲ ف۳ یعنی بتکلف از خود چیزے نوشته در کتاب غلط ساخته می خوانند ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه بر صفحه ۵۹ - آنگاه کافران بعذاب شدیدی می باشند و همدیگر را ایچ گونه معاونتی نتوانند با لمقابل اہل ایمان را در دنیا و آخرت اجر کامل می باشد و بنیاد ظالمان منهدم می گردد عقیده اجماعی امت مرحومه اسلام این است که خداوند چون مسیح را به آسمان بالا برد وقتی بود که یهود تدابیر ناپاک خویش را با نجام رسانیده بودند بر طبق احادیث حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم هنگامیکه قیامت نزدیک گردد و دنیا را کفر و ضلالت و جالیت و شیطنت استیلا کند در آن وقت خداوند خاتم الانبیاء بنی اسرائیل یعنی حضرت مسیح را که سپه سالار و فادار حضرت خاتم الانبیای علی الاطلاق یعنی ذات فرخنده سرور کائنات می فرستد و به دنیا واضح میگرداند که پیغمبران گذشته را در بارگاه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم چه تعلق است مسیح دجال را با یهودی که بمتابعت وی می پردازند یک یک را کشند که گریختن از یهود نیز نجات نمی یابد اشجار و احجار گواهی می دهد که اینک در این جا یهود است.

وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۚ وَ

و می گویند که این نزدیک خداست و نیست آن از نزدیک خدا و

و می گویند آن از جانب الله است و نیست آن از جانب الله و

يَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ⑦ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ

دروغ می گویند بر خدا دانسته سزاوار نیست هیچ آدمی را که

می گویند بر الله دروغ حال آنکه ایشان می دانند نیست سزاوار به هیچ بشری که

يُّؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا

عطا کند او را خدا کتاب و علم و نبوت باز گوید بمردمان بندگان

بدهدش الله کتاب و حکمت و پیغمبری باز بگوید بمردم شوید

عِبَادًا لِّي مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُونُوا رَبّٰنِيّٖنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ

شوید مرا بدون خدا و لیکن مثل این شخص می گوید که باشید ربانی به سبب آموختن

بندگان برای من بجز الله و لیکن این را می گوید که شوید با خدا (کامل در علم و عمل) به سبب آنکه تعلیم میدادید شما

الْكِتٰبَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ⑧ وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ

کتاب و خواندن آن و سزاوار نیست که فرماید شما را که پروردگار گیرید فرشتگان

کتاب را و بسبب آنکه درس می دادید و نه امر می کند شما را که بگیرید فرشتگان

وَالنَّبِيّٖنَ أَرْبَابًا ۗ أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُّسْلِمُونَ ⑨

و پیغامبران را آیا بکفر فرماید شما را بعد از آنکه مسلمان شده باشید

و پیغامبران را پروردگار آیا امر می دهد شما را به کفر بعد از آنکه شما مسلمانان هستید

وَإِذْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيّٖنَ لَمَآ اٰتَيْتُكُمْ مِّنْ كِتٰبٍ وَّحِكْمَةٍ

و آنگاه که گرفت خدا تعالی پیمان پیغمبران که آنچه دادم شما را از کتاب و علم

و هنگامی که گرفت الله پیمان پیغمبران را هر چه بدهم شما را از کتاب و حکمت

ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ وَ

باز بیاید بشما پیغامبرے باور کننده آنچه با شماست البته ایمان آرید با او و

باز بیاید بشما پیغمبری تصدیق کننده آنچه با شماست هر آینه ایمان خواهید آورد بوی و

لَتَنْصُرُنَّهٗ ۗ قَالَ ءَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ إِصْرِي ۗ

البته یاری دهید او را فرمود خدا آیا اقرار کردید و گرفتید بر این کار عهد مرا

البته یاری دهید او را گفت آیا اقرار کردید و گرفتید بر این چیزها عهد مرا

قَالُوا أَقْرَرْنَا ۗ قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِّنَ الشّٰهِدِينَ ①

گفتند اقرار کردیم فرمود پس گواه باشید و من با شما از گواهانم

یعنی گفتند اقرار کردیم گفت پس گواه باشید و من با شما هم از گواهان

فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ ② أَفَغَيْرَ

پس هر که برگردد بعد از این پس آن گروه ایشانند بدکاران آیا این کافران در ای

پس هر که برگردد پس از این پس آن گروه ایشانند بیرون رفتگان از دایره فرمان آیا بجز

دِينِ اللّٰهِ يَبْغُونَ وَلَهٗٓ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ

دین خدای طلبند و خدا را منقاد شده اند آنانکه در آسمانها و زمین اند

دین خدای طلبید دین دیگر را و مر خدا را فرمانبردار است هر که در آسمانها و زمین است

طَوْعًا وَّكَرْهًا وَّإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ③ قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ أُنْزِلَ

بخوشی یا ناخوشی و بسوی او گردانیده شوند بگو ایمان آوردیم بخدا و بآنچه فرود آورده شده است

بخوشی و ناچاری و بسوی او باز گردانیده می شوند بگو ایمان آوردیم به الله و به آنچه فرستاده شده

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مرشد خلق شوید ۱۲ ف۲ یعنی از بنی آدم پیمان گرفت برای پیغمبران ۱۲ ف۳ یعنی قبول کردید ۱۲ ف۴ یعنی برگرد گر ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه بر صفحه ۶۰ — وی را بکشند صلیب را می شکند عقائد فاسده و اندیشه های باطل نصاری را اصلاح می کند تمام دنیا را براه اسلام مستقیم می سازد آن وقت است که منازعات فیصله و اختلافات مذهبی محو می شود و تنها دین راست خدای واحد لاشریک یعنی (دین اسلام) باقی می ماند خداوند نسبت به این حالت فرموده (وان من اهل الکتب الا لیؤمنن به قبل موته) (نساء رکوع ۲۲) تفصیل این وقت و چگونگی رفع مسیح در سوره نساء می آید بهر حال نزد من «ثم الی مرجعکم الله» تنها متعلق بآخرت نیست بلکه بدنیا و آخرت بهر دو تعلق دارد چنانکه بعداً تفصیل لفظ فی الدنیا والاخرة بوضاحت گوئیم چه و این قرینه آنست که معنی الی یوم القیمة قریب قیامت می باشد چنانچه در احادیث صحیح مصرح است که قبل از قیامت ضرور وقتی مبارکی

ع ۸ / ۹ / ۱۶

می رسد که بهمه اختلافات محو می گردد و تنها یک دین باقی می ماند و لله الحمد اولاً و آخراً متعلق این آیت چند چیز را ذکر می کنیم ۱۲ - بقیه صفحه ۶۲ بر

عَلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَ

برما و بآنچه فرود آورده شده بود برابراهیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و

برما و آنچه فرستاده شده بر ابراہیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و

الْاَسْبَاطِ وَمَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى وَعِيْسٰى وَالنَّبِيُّوْنَ مِنْ رَّبِّهِمْ ۖ لَا نُفَرِّقُ

نبیرگان وے و آنچه داده شد موسٰی و عیسٰے و پیغامبران را از پروردگار ایشان فرق نمی کنیم

بر اولاد او و آنچه داده شده موسٰی و عیسٰے را و پیغمبران را از جانب پروردگارشان فرق نمی کنیم

بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْهُمْ ۡ وَنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿۸۴﴾ وَمَنْ يَّبْتَغِ غَيْرَ

میان ہیچ یک از ایشان و ما خدا را منقادیم و ہر کہ طلب کند درائے

میان یکے از ایشان و ما اورا فرمان بریم و ہر کہ طلب کند غیر

الْاِسْلَامِ دِيْنًا فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿۸۵﴾

اسلام دین دیگر را پس ہرگز قبول کرده نخواہد شد ازو و او در آخرت از زیانکاران است

اسلام دین دیگر را پس ہرگز قبول کرده نمی شود ازوی و اوست در آخرت از زیان کاران

كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوْا بَعْدَ اِيْمَانِهِمْ وَشَهِدُوْٓا اَنَّ الرَّسُوْلَ

چگونه راه نماید خدا گروہے را کہ کافر شدند بعد اسلام خود بعد از انکہ شناختند کہ پیغمبر

چگونه راه نماید خدا گروہے را کہ کافر شدند پس از ایمان شان گواہی دادند کہ ہر آئینہ پیغمبر

حَقٌّ وَّجَآءَهُمُ الْبَيِّنٰتُ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۸۶﴾ اُولٰۗىِٕكَ

درست است و بعد از انکہ آمد بایشان حجت ہائے و خدا راه نمی نماید گروه ستمگاران را این گروه

راست است و آمده بود بر ایشان آیات روشن و الله راه نمی نماید گروه ستمگاران را آن گروه

جَزَاۗؤُهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰۗىِٕكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿۸۷﴾ۙ

سزائے ایشان آنست کہ باشد بر ایشان نفرین خدا و فرشتگان و مردمان ہمہ ایشان

جزائے شان این است کہ ہر آئینہ ہست بر ایشان لعنت الله و فرشتگان و مردمان ہمہ

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ﴿۸۸﴾ۙ

جاویدان در ان لعنت سبک کرده نشود از ایشان عذاب و نه ایشان مہلت داده شوند

جاویدان باشند در ان تخفیف کرده نمی شود از ایشان عذاب و نه ایشان مہلت داده می شوند

اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْا ۣ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ

الا آنانکہ توبہ کردند بعد ازین و نیکوکارے نمودند پس ہر آئینہ خدا آمرزنده

مگر کسانیکہ توبہ کردند بعد از این و نیکوکاری نمودند پس ہر آئینہ الله آمرزنده

رَّحِيْمٌ ﴿۸۹﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بَعْدَ اِيْمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوْا كُفْرًا

مہربان است ہر آئینہ کسانیکہ کافر شدند بعد اسلام خویش باز زیادتی کردند در کفر

مہربان است ہر آئینہ کسانیکہ کافر شدند بعد از ایمان خویش باز زیاده کردند در کفر

لَّنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ ۚ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الضَّاۗلُّوْنَ ﴿۹۰﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

ہرگز قبول کرده نشود توبہ ایشان و آن گروه ایشانند گمراہان ہر آئینہ آنانکہ

ہرگز قبول کرده نشود توبہ ایشان و آن گروه ایشانند گمراہان ہر آئینہ کسانیکہ

كَفَرُوْا وَمَاتُوْا وَھُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ مِّلْءُ

کافر شدند و کافر مردند ہرگز قبول کرده نخواہد شد از ہیچ یک ایشان مقدار پُری

کافر شدند و مردند در حالیکہ ایشان کافران بودند پس ہرگز قبول نمی شود از ہیچ یک از ایشان مقدار پُری

الْاَرْضِ ذَهَبًا وَّلَوِ افْتَدٰى بِهٖ ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَھُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ وَّمَا لَھُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿۹۱﴾ۧ

زمین از زر و اگر عوض خود دہد آنرا آن گروه ایشانراست عذاب درد دہنده و نیست ایشانرا ہیچ یاری دہنده

زمین طلاء و اگرچہ عوض دہد آنرا آن گروه ایشان راست عذاب دردناک و نیست ایشانرا ہیچ مددگاران

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۶۱

ابوالبقاء راجع بہ کلمۂ "توفی" در کلیات خود می نگارد التوفی الاماتۃ و قبض الروح وعلیہ استعمال العامۃ او الاستیفاء واخذ الحق وعلیہ استعمال البلغاء الی اخرہ "یعنی" "توفی" در محاورہ عامہ در میرانیدن و جان ستانیدن استعمال می شود و نزد بلغا بمعنی وصول کامل و درست فراگرفتن است گو یا نزد آنہا ازین جہت توفی بر موت اطلاق شده کہ موت کدام عضو خاص مردانمی باشد بلکہ از طرف حضرت الٰہی کاملاً روح اخذ می شود اکنون اگر فرض شود کہ خداوند روح کسے را با بدنش فرا گرفتہ بطریق اولی توفی گفتہ می شود بعضی از علمائے لغت کہ نوشتہ اند مفہوم توفی قبض الروح است چنین توضیح نداده اند کہ قبض روح مع البدن را توفی نمی گویند و چنین قاعده نیز وضع نکرده اند کہ اگر فاعل "توفی" خدا و مفعول آن ذی روح باشد جز موت دیگر مفہومی نمیداشتہ باشد چون وقوع قبض روح عموماً جدا شدن آن از بدن است بنابر عادات و اکثریت کلمہ موت را یک جا بہ آن می نویسند والا مدلول لغوی این کلمہ قبض روح مع البدن است ۱۲- بقیہ صفحہ ۶۳ پر

ع ۹ / ۱۱ / ۱۷

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ ۵ؕ

هرگز نیابید نیکوکاری را تا آنکه خرج کنید از آنچه که دوست می دارید

هرگز نیابید کمال خیر را تا خرج کنید از آنچه دوست می دارید

وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ شَیْءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِیْمٌ ۱ كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا

و هر چیز که خرج کنید خدا بوے داناست همه طعام حلال بود

و هرچه خرج کنید از چیزے پس هر آئینه خدا بر آن داناست هر خوردنی بود حلال

لِّبَنِیْٓ اِسْرَآءِیْلَ اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَآءِیْلُ عَلٰی نَفْسِهٖ مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ

بر بنی اسرائیل مگر آنچه حرام کرده بود یعقوب بر خویشتن پیش از آنکه توریت

بر بنی اسرائیل مگر آنچه حرام گردانیده بود یعقوب بر خویشتن پیش از آنکه نازل شود

التَّوْرٰىةُ ؕ قُلْ فَاْتُوْا بِالتَّوْرٰىةِ فَاتْلُوْهَآ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ۲ فَمَنِ

نازل کرده شود بگو بیارید توریت پس بخوانید آنرا اگر هستید راست گوے پس هر که

تورات بگو پس بیارید تورات را (پس) بخوانید آنرا اگر هستید راست گویان پس هر که

افْتَرٰی عَلَی اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُولٰٓىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۳

دروغ بندد بر خدا بعد ازین پس آن گروه ایشانند ستم کاران

بندد بر خدا دروغ را پس از این پس آن گروه ایشانند ظالمان

قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ فَاتَّبِعُوْا مِلَّةَ اِبْرٰهِیْمَ حَنِیْفًا ؕ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِیْنَ ۴

بگو راست گفت خدا پس پیروی کنید ملت ابراهیم را حنیف کیش شده و نه بود از مشرکان

بگو راست گفت خدا پس پیروی کنید دین ابراهیم را که موحد بود و نبود از مشرکان

اِنَّ اَوَّلَ بَیْتٍ وُّضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِیْ بِبَكَّةَ مُبٰرَكًا وَّهُدًی لِّلْعٰلَمِیْنَ ۵

هر آئینه اول خانه که مقرر کرده شد برائے مردمان آنست که در مکه است برکت داده شده و هدایت مر مردمان را

هر آئینه نخست خانه که مقرر شده بمردم به تحقیق آنست که در مکه است برکت داده شده و هدایت مر عالمیان را

فِیْهِ اٰیٰتٌۢ بَیِّنٰتٌ مَّقَامُ اِبْرٰهِیْمَ ۚ۬ وَمَنْ دَخَلَهٗ كَانَ اٰمِنًا ؕ وَلِلّٰهِ عَلَی

در آنخانه نشانهائے روشن است از آنجمله جائے ایستادن ابراهیم را ف۲ و هر که در آید آنجا ایمن بود و حق خداست بر

در آنست نشانهائے روشن از آن جمله ایست گاه ابراهیم است و هر که در آید آنجا باشد ایمن و مر خدا راست حق بر

النَّاسِ حِجُّ الْبَیْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَیْهِ سَبِیْلًا ؕ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ

مردمان حج خانه کعبه هر که توانائی دارد رفتن بسوئے آن از جهت اسباب راه و هر که کافر شود پس هر آئینه خدا

مردم حج کردن خانه هر که تواند بسوی آن راه یافتن و هر که کافر شود پس هر آئینه خدا

غَنِیٌّ عَنِ الْعٰلَمِیْنَ ۶ قُلْ یٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَكْفُرُوْنَ بِاٰیٰتِ اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ

بے نیاز است از عالمهائے بگو اے اهل کتاب چرا کافر می شوید بآیات خدا و خدا

بے نیاز است از عالمیان بگو اے اهل کتاب چرا کافر می شوید به کلام خدا و خدا

شَهِیْدٌ عَلٰی مَا تَعْمَلُوْنَ ۷ قُلْ یٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَصُدُّوْنَ عَنْ

حاضر است بر آنچه می کنید بگوائے اهل کتاب چرا باز می دارید از

گواه است به آنچه می کنید بگو اے اهل کتاب چرا باز می دارید مردم را از

سَبِیْلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ تَبْغُوْنَهَا عِوَجًا وَّاَنْتُمْ شُهَدَآءُ ؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ

راه خدا کسے را که ایمان آورد می طلبید برائے آن راه کجی ف۳ و شما با خبر اید و نیست خدا بے خبر

راه خدا کسے را که ایمان آورده می طلبید برای آن کجی عیب و شما با خبرید و نیست خدا بے خبر

عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ۸ یٰٓاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ تُطِیْعُوْا فَرِیْقًا مِّنَ الَّذِیْنَ

از آنچه می کنید اے مسلمانان اگر فرمان برید گروهے را از اهل

از آنچه می کنید اے مومنان اگر فرمان برید گروهے را از اهل

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یهود بر حضرت پیغامبر صلی الله علیه و آله وسلم طعن می کردند که شما دعوی ملت ابراهیم میکنید و آنچه در خاندان ابراهیم نمی خوردند مانند گوشت شتر و شیر آن میخورید حق تعالےٰ جواب داد که همه چیز حلال بود پیش از نزول توریت الا گوشت و شیر شتر و تحریم گوشت و شیر شتر ملت ابراهیم نیست خاصه بنی اسرائیل بود بسبب تحریم جد ایشان والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی نقشے که در سنگ ظاهر شده ۱۲ ف۳ یعنی مشبهات می آرید تا نزد مردمان ظاهر شود که کج است ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۶۲

می بینید در الله یتوفی الانفس حین موتها والتی لم تمت فی منامها (زمر رکوع ۵) توفی نفس (قبض روح) دو نوع توضیح شده یکی موت دیگر خواب بر طبق این تقسیم توفی بر النفس وارد و قید "حین موتها" بران افزوده است و ازین واضح می شود که موت و توفی دو چیز جداگانه می باشد اصل این است که قبض روح مدارج مختلف دارد یکه درجهٔ آن در موت و در جزء دیگران در نوم دیده می شود از قرآن کریم بری آید که کلمهٔ "توفی" بر هر دو اطلاق می شود و تخصیصی به موت ندارد ۱۲ - بقیه صفحه ۶۴ پر

أُوتُوا الْكِتٰبَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كٰفِرِينَ ⑨ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ

کتاب کافر گردانند شمارا بعد از اسلام شما و چگونه کافر شوید و

کتاب بازی گردانند شمارا پس از ایمان تان کافران و چگونه کافری شوید حال آنکه شمائید که

تُتْلٰى عَلَيْكُمْ اٰيٰتُ اللّٰهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهٗ ۭ وَمَنْ يَّعْتَصِمْ بِاللّٰهِ فَقَدْ هُدِيَ

خوانده می شود بر شما آیات خدا و در میان شما هست پیغامبر خدا و هر که چنگ استوار کرد بخدا پس هر آئینه راه نموده شد

خوانده می شود بر شما آیت های خدا و در میان شماست پیغمبر خدا و هر که چنگ افگند به (دین) خدا پس به تحقیق ره نموده شد

إِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ⑩ ع يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقٰتِهٖ وَلَا

بسوئے راه راست اے مسلمانان بترسید از خدا حق ترسیدن از وے و

بسوئے راه راست اے مومنان بترسید از خدا حق ترسیدن از وی و

تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُّسْلِمُونَ ① وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَّلَا

نمیرید مگر مسلمان شده و چنگ زنید برسن خدا ف۱ جمع آمده و

ممیرید مگر مسلمان و چنگ افگنید برسن خدا همه شما و

تَفَرَّقُوا ۠ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَآءً فَأَلَّفَ بَيْنَ

پراگنده مشوید و یاد کنید نعمت خدا را که بر شماست چون بودید دشمن یک دیگر ف۲ پس الفت داد میان

پراگنده مشوید و یاد آرید نعمت خدا را که بر شماست وقتی که بودید دشمنان پس الفت افگند میان

قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهٖٓ إِخْوَانًا ۚ وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ

دلهائے شما پس شدید به نعمت خدا برادر با یک دیگر و بودید بر کناره مغاکے از

دلهائے شما (پس) گشتید به نعمت خدا برادر و بودید بر کناره مغاکے از

النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِّنْهَا ۭ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ②

آتش پس رہانید شمارا از آن همچنین بیان می کند برائے شما نشانهائے خود را تا باشد که راه یابید ف۳

آتش پس نجات داد شمارا از آن همچنین بیان می کند خدا بشما آیات خویش را تا راه یابید

وَلْتَكُنْ مِّنْكُمْ أُمَّةٌ يَّدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ

و باید که باشد از شما گروهے که بخوانند بسوئے نیکوکاری و بفرمایند بکار پسندیده و منع کنند

و باید که باشد از شما جماعتی که بخوانند بسوئے کار نیکو و بفرمایند بکار پسندیده و باز دارند

عَنِ الْمُنْكَرِ ۭ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ③ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا

از ناپسندیده و آن گروه ایشانند رستگاران ف۴ و مباشید مانند کسانیکه پراگنده شدند

از ناپسند و آن گروه ایشانند رستگاران و مباشید مانند کسانیکه پراگنده شدند

وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْبَيِّنٰتُ ۭ وَأُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ④

و خلاف بایکدیگر کردند بعد از آنکه آمد بایشان حجت ها و آن گروه ایشانراست عذاب بزرگ ف۵

و اختلاف کردند بایکدیگر پس از آنکه آمد بایشان احکام واضح و آن گروه مر ایشان راست عذاب بزرگ

يَّوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَّتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُمْ

آن روز که سفید شود یک پاره رویها و سیاه گردد یکپاره رویها اما آنانکه سیاه گشت روے ایشان بدیشان گفته شود آیا کافر شدید

روزیکه سفید شود بعضی روها و سیاه شود بعضی روها پس اما کسانیکه سیاه شده روهای شان بدیشان گفته می شود آیا کافر شدید

بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ⑤ وَأَمَّا الَّذِينَ

بعد از اسلام خویش پس بچشید عذاب بسبب کافر شدن خویش و اما آنانکه

بعد از ایمان تان پس بچشید عذاب را به عوض کافر شدن تان و اما کسانیکه

ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللّٰهِ ۭ هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ⑥ تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ

سفید شد رویهائے ایشان پس در رحمت خدا باشند ایشان در آنجا جاوید ند این آیات خداست

سپید شد روهای شان پس در رحمت خدایند ایشان در آن جاویدند این حکم خداست

فتح الرحمٰن

ف۱ بدین خدا ۱۲ ف۲ یعنی اوس و خزرج و عرب معدیه و یمنیه و عرب و عجم بایکدیگر دشمنی داشتند ۱۲ ف۳ یعنی تفرق در اصول دین حرام است که جمعے معتزلی باشند و جمعے شیعه و علی هذا القیاس ۱۲ ف۴ یعنی واجب بالکفایه است که جمعے بامر معروف و نهی از منکر قیام نمایند ۱۲ ف۵ یعنی مانند یهود و نصارٰی مشوید که هفتاد و چند فرقه گشتند ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۶۳ "یتوفکم بالیل ویعلم ما جرحتم بالنهار (انعام رکوع ۷) خداوند در دو ایت توفی را بر نوم اطلاق کرده حال آنکه قبض روح در نوم تکمیل نمی شود۔ بهذا اگر در آل عمران و مائده در دو ایت توفی بر قبض روح مع البدن اطلاق شده چه استحاله لازم می آید مخصوصاً چون دیده شود که اطلاق کلمه توفی بر موت و نوم در قرآن آغاز شده زیرا مردم در عصر جاهلیت چون باین حقیقت آشنا نبودند که خدا هنگام موت و نوم چیزے را از انسان باز می گیرد استعمال کلمه توفی بر موت و نوم در آن ها شایع نبود برای تفنن افگندن بر حقیقت موت و نوم نخست قرآن کریم این کلمه را استعمال نموده است

نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۗ وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعٰلَمِينَ ﴿۷﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي

می خوانیم آنرا بر تو براستی و نمی خواہد خدا ستم کردن برمردمان و خدا راست آنچه

می خوانیم مش برتو براستی و نمی خواہد خدا ستم را به عالمیان و مر خدا راست آنچه

السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿۸﴾ ع كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ

در آسمانہاست و آنچه در زمین است و بسوئے خدا بازگردانیده میشود همه کارہا ہستید شما بہترین امتے

در آسمانہا و آنچه در زمین است و به سوی خدا بازگردانیده میشود همه کارہا ہستید شما بہترین تمام امم

أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ

که بیرون آورده شد ف۱ برائے مردمان می فرماید بکار پسندیده و منع می کنند از ناپسندیده و باور میدارید

که بیرون آورده شده برای مردم امر می کنید بکار پسندیده و نہی می کنید از کار ناپسند و ایمان می آرید

بِاللّٰهِ ۗ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتٰبِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَ

خدا را و اگر ایمان می آوردند اہل کتاب ہر آئینه بہتر بودے ایشان را بعضے از ایشان مسلمانند و

به خدا و اگر ایمان می آورد اہل کتاب ہر آئینه بہتر بود به ایشان بعضی از ایشان مسلمانند و

أَكْثَرُهُمُ الْفٰسِقُونَ ﴿۱﴾ لَنْ يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذًى ۖ وَإِنْ يُقٰتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ

اکثر ایشان بدکار اند ہرگز زیان نه رسانند بشما مگر اندک رنجے ف۲ و اگر کارزار کنند با شما پشت

اکثر ایشان نافرمان اند ہرگز زیان نمی رسانند شما را مگر رنجانیدن زبانی و اگر جنگ کنند با شما می گردانند

الْأَدْبَارَ ۟ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿۲﴾ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُوا إِلَّا

بسوئے شما کنند ف۳ باز نصرت داده نشوند زده شد بر ایشان خواری ہر جا که یافته شوند مگر

بشما پشت ہا را باز نصرت داده نمی شوند زده شده بر ایشان خواری ہر جا که یافته شوند مگر

بِحَبْلٍ مِّنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ

بدست آویزی از خدا و بدست آویزی از مردمان ف۴ و باز گشتند بخشمے از خدا و زده شد

به دستاویزی از خدا و دستاویزی از مردم ف۵ و بازگشتند به خشمی از خدا و لازم شد

عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ۚ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيٰتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ

بر ایشان ناداری این بسبب آنست که کافر مے بودند بآیات خدا و می کشتند

بر ایشان بے نوائی این به آن واسطه است که ہر آئینه ایشان انکار می کردند به آیت ہای خدا و می کشتند

الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۚ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿۳﴾ لَيْسُوا

پیغامبران را بناحق این بسبب گناه کردن ایشانست و بسبب آنکه از حد می گذشتند نیستند همه

پیغمبران را بناحق این به آن سبب بود که نافرمانی کردند و از حد گذشتند همه برابر نیستند

سَوَاءً ۗ مِنْ أَهْلِ الْكِتٰبِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيٰتِ اللّٰهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَ

برابر از اہل کتاب گروہے ہست ایستاده ف۵ می خوانند آیات خدا را در اوقات شب و

از اہل کتاب گروہی است استاده براه راست می خوانند آیت ہای خدا را اوقات شب و

هُمْ يَسْجُدُونَ ﴿۴﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ

ایشان سجده می کنند ف۶ باور می دارند خدا را و روز قیامت را و میفرمایند بکار پسندیده

ایشان سجده می کنند ایمان دارند بخدا و روز قیامت و امر می کنند بکار پسندیده

وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسٰرِعُونَ فِي الْخَيْرٰتِ ۖ وَأُولٰئِكَ مِنَ الصّٰلِحِينَ ﴿۵﴾

و منع می کنند از ناپسندیده و شتابی می کنند در نیکی ہا و ایشان از شائسته کارانند

و نہی می کنند از ناپسندیده و می شتابند در نیکی ہا و آن گروه از شایستگانند

وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿۶﴾ إِنَّ الَّذِينَ

و آنچه کنند از نیکی پس ناقدر شناسی کرده نشود با ایشان به نسبت آن عمل و خدا داناست به پرہیزگاران ہر آئینه کسانیکه

و آنچه کنند از خیر پس ہرگز قدر ناشناسی نمی شود و خدا داناست به پرہیزگاران ہر آئینه آنانکه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مقرر کرده شد ۱۲ ف۲ یعنی بسبب زبان درازی ۱۲ ف۳ یعنی بگریزند ۱۲ ف۴ یعنی بگر بعهد و ذمه ۱۲ ف۵ یعنی راست کردار ۱۲ ف۶ یعنی آنانکه از ایشان مسلمان شده اند مانند عبدالله ابن سلام ۱۲

ع ۸ / ۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۶۲

وحق آنست که ما نند نوم و موت در مواقع نادره اخذ روح مع البدن را نیز استعمال می نماید بهر حال در این آیت باتفاق جمهور مراد از "توفی" موت نیست و به اصلاح روایات از ابن عباس منقولست که مسیح زنده بر آسمان برداشته شده کانی روح المعانی وغیره از هیچ سلف و خلفی منقول نیست که از صعود و نزول مسیح انکار کرده باشند بلکه در تلخیص الحبیر حافظ ابن حجر در این باره اجماع را نقل می کند و ابن کثیر وغیره احادیث نزول را متواتر گفته اند و در اکمال اکمال المعلم از امام مالک تصریح این مسئله نقل شده - از معجزات مسیح علاوه بر حکمت ہای دیگر مناسبت خاصی با رفع الی السماء پیدا می شود مسیح خود در اول یکنوع تنبیه فرمود که چون مجسمه خاکی به دمیدن من بحکم پروردگار مرغی میشود و به پرواز می آید اکنون خدا به وی

روح الله اطلاق کرده و از نفخه روح القدس پدید آمده آیا ممکن نیست که بحکم خدا آسمان برده شود کنند که شماس دست و به دو نقطه او بحکم الہی کور و ابرص شفا می یابد و مرده زنده میشود ..

كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۖ وَأُولَٰئِكَ

کافر شدند دفع نکند از ایشان مال ایشان و اولاد ایشان از عذاب خدا چیزیرا و ایشانند

کافرند هرگز بکار نیاید (دفع نکند) از ایشان مال های شان و نه فرزندان شان از (عذاب) خدا چیزیرا و آن گروه

أَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝ مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَٰذِهِ الْحَيَاةِ

باشندگان دوزخ ایشان آنجا جاوید اند　صفت آنچه خرج می کنند درین زندگانی

باشندگان آتش اند ایشان دران جاوید اند　صفت آنچه خرج می کنند دراین زندگانی

الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ ۚ

دنیا مانند صفت بادیست که دران سرما سخت است برسید زراعت گروهی را که ستم کردند برخویشتن پس نابود ساخت آن را

دنیا مانند بادیست که باشد دران سرمای سخت رسید کشت قومی را که ستم کردند برخویشتن پس نابود ساخت آن را

وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَٰكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا

و ستم نکرد برایشان خدا و لیکن برخویشتن ستم می کردند ف۱　ای مسلمانان دوست پنهانی

و ستم نکرد برایشان خدا و لیکن برخویشتن ستم می کنند　ای مومنان مگیرید کسی را

بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ

مگیرید از غیر خویش ف۲ تقصیر نمی کنند به نسبت شما در فتنه انگیزی دوست داشتند رنج شمارا هر آئینه ظاهر شد دشمنی

دوست پنهانی غیر از خود ها کوتاهی نمی کنند در خرابی شما دوست دارند رنج شمارا به تحقیق آشکار شده دشمنی

مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ ۖ إِنْ

از دهان ایشان　و آنچه پنهان کرده است سینه ایشان سخت تر است هر آئینه بیان کردیم برای شما نشانها اگر

از دهان های شان　و آنچه پنهان کرده است سینه های شان کلان تر است به تحقیق بیان کردیم بشما نشانها اگر

كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ۝ هَا أَنْتُمْ أُولَاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ

دانا هستید آگاه شوید شما ای قوم که دوست می دارید ایشان را و ایشان دوست نمی دارند شمارا و ایمان می آرید

شما عاقل هستید آگاه شوید شما ای مردم دوست می دارید ایشان را و ایشان دوست نمی دارند و ایمان دارید شما

بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ

بهمه کتاب الهی و ایشان چون ملاقات کنند با شما گویند ایمان آوردیم و چون تنها بشوند بگزند بر شما

به همه کتاب ها و چون ملاقات کنند با شما گویند ایمان آوردیم ع۱ و چون تنها شوند میگزند بر شما

الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ ۚ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ

انگشتان خودرا از خشم　بگو بمیرید بسبب خشم خویش هر آئینه خدا دانا است بآنچه در

انگشتان خودرا از خشم　بگو بمیرید به خشم خود هر آئینه الله نیک داناست به آنچه

الصُّدُورِ ۝ إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ

سینه هاست　اگر برسد بشما نعمت ناخوش کند ایشان را و اگر برسد بشما سختی

در سینه هاست　اگر برسد بشما بهبودی ناخوش کند ایشان را و اگر برسد بشما بدی

يَفْرَحُوا بِهَا ۖ وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا ۗ

خوش دل شوند بآن و اگر شکیب کنید و پرهیزگاری نمائید هیچ زیان نرساند بشما مکر ایشان

خوش شوند به آن و اگر صبر کنید و پرهیز کنید زیان نمی رساند بشما مکر شان هیچ چیز

إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ۝ وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ

هر آئینه خدا بآنچه می کنند در گیرنده است ف۳　و یاد کن آنگاه که پگاه بیرون آمد از میان اهل خانه خود می نشاندی

هر آئینه خدا به آنچه می کنند در برگیرنده است　و آنگاه که صبح برون آمدی از منزل خود　مهیا می کردی

الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝ إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ

مسلمانان را در جای ها　برای جنگ　و خدا شنوا دانا است　آنگاه که خواستند دو فرقه

مسلمانان را جاها　برای جنگ　و خدا نیک شنوا داناست　آنگاه که قصد نمودند دو　طایفه

فتح الرحمن

ف۱ حاصل آنست که صدقات ایشان حبط شود ۱۲ ف۲ یعنی از غیر مسلمانان ۱۲ ف۳ در غزوه احد اهل نفاق میل کردند بآنکه در شهر متحصن شوند و اصحاب خواستند که بیرون آمده جنگ کنند بعد از انکه هزیمت واقع شد منافقان این را محل طعن گرفتند و وقت حرب حضرت پیغامبر بر شعبی جماعت را معید ساخت که از ینجا نجنبند چون آثار فتح ظاهر شدن گرفت آن جماعت در پی غارت افتادند و عصیان پیغمبر کردند بشومی این عصیان هزیمت بر مسلمان افتاد و همه فرار کردند الا ما شاء الله درینولا خبر شهادت حضرت پیغامبر شایع شد منافقان قصها انشا کردند پس در جواب طعن منافقان و عتاب خلاف امر کنندگان و تشنیع بیوفایان حق سبحانه نازل کرد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ یعنی حرف بیجاست که شما ازدوستی آنها میرنهید و آنها دوست شما نی بلکه دشمنان هیچ کن شمای باشند ۱۲ ع۲ طرفه این است که شما تمام کتب آسمانی را به هر قوم و هر زمانه و به هر پیغمبری که فرود آمده باشد قبول دارید و بر آنها که خدا المسامحی بشان داتو شیح کرده علی النعیان و بر آنها که اسمای شان را توضیح نداده علی الاجمال ایمان دارید بر خلاف منافقین مردم کتاب به پیغمبر شما می پذیرند بلکه بر کتب خویش نیز بر وش ایمان ندارند ازین ۲۲

مِنْكُمْ اَنْ تَفْشَلَا ۙ وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَا ۭ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۲﴾

از شما که بزدلی کنند و خدا کارساز ایشان بود و بر خدا باید که توکل کنند مسلمانان و

از شما که بزدل شوند و خدا مددگار ایشان بود و خاص بر خدا (پس) باید توکل کنند مومنان

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَّاَنْتُمْ اَذِلَّةٌ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ

و هر آئینه خدا فتح داد شمارا روز بدر و شما خوار بودید پس بترسید از خدا تا بود که

و به تحقیق مدد کرده است بشما الله به جنگ بدر و شما کمزور بودید پس بترسید از خدا تا شما

تَشْكُرُوْنَ ﴿۳﴾ اِذْ تَقُوْلُ لِلْمُؤْمِنِيْنَ اَلَنْ يَّكْفِيَكُمْ اَنْ يُّمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ

شکر کنید چون می گفتی بمسلمانان آیا کفایت نخواهد کرد شمارا که امداد کند پروردگار شما

شکر کنید چون می گفتی به مسلمانان آیا کفایت نمی کند شمارا که مدد کند شمارا پروردگار شما

بِثَلٰثَةِ اٰلٰفٍ مِّنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُنْزَلِيْنَ ﴿۴﴾ بَلٰٓى ۙ اِنْ تَصْبِرُوْا وَتَتَّقُوْا وَ

به سه هزار کس از فرشتگان فرود آورده شده بلے اگر صبر کنید و پرهیزگاری نمائید و

به سه هزار از فرشتگان فرود آورده شدگان بلی البته اگر صبر کنید و پرهیز کنید و بیایند

يَاْتُوْكُمْ مِّنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ اٰلٰفٍ مِّنَ الْمَلٰٓئِكَةِ

بیایند کافران بسوئے شما باین جوش خود امداد کند شمارا پروردگار شما به پنج هزار کس از فرشتگان

برشما همین دم (از جوش شان) مدد می کند بشما پروردگار شما به پنج هزار از فرشتگان

مُسَوِّمِيْنَ ﴿۵﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوْبُكُمْ بِهٖ

نشانمند کرده و نساخت خدا تعالے این مدد را مگر برای مژده دادن شما و برای آنکه آرام گیرد دل شما بآن

نشان دار و نگردانید این مدد را خدا مگر مژده بشما و تا اطمینان یابد دلهای شما به آن

وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿۶﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ

و نیست فتح مگر از نزدیک خدا غالب استوار کار چنین کرد تا هلاک کند طایفه را از

و نیست مدد مگر از نزد خدا غالب با حکمت تا هلاک کند طایفه از

الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوْا خَآئِبِيْنَ ﴿۷﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ

کافران یا مغلوب سازد ایشان را پس باز گردند نامراد نارسیده نیست ترا ازین کار

کافران را یا ذلیل کند ایشان را پس بگردند نامراد شدگان نیست ترا اختیاری

شَيْءٌ اَوْ يَتُوْبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظٰلِمُوْنَ ﴿۸﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي

چیزے یا بمهربانی باز گردد بر ایشان یا عذاب کند ایشان را زیرا که ایشان ستمگارند و خدا راست آنچه در

(از کار چیزی) تا خدا قبول کند توبه ایشان را یا عذاب کند ایشان را (پس) هر آئینه ایشان ستمگاران و مر خدا راست آنچه در

السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ يَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ ۭ

آسمانها است و آنچه در زمین است می آمرزد هر کرا خواهد

آسمانهاست و آنچه در زمین است می آمرزد هر کرا خواهد و عذاب می کند هر کرا خواهد

وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۹﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَاْكُلُوا الرِّبٰوٓا اَضْعَافًا

و عذاب می کند هر کرا خواهد و خدا آمرزنده مهربان است اے مومنان مخورید سود را دو چندان

و خدا آمرزنده مهربانست اے مومنان نخورید سود ع۵ دو چند

مُّضٰعَفَةً ۠ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۱۰﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِيْٓ

تو بر تو و بترسید از خدا تا باشد که رستگار شوید و پناه گیرید از آن آتش که

بر دو چند و بترسید از خدا تا بهبودی یابید (کامیاب شوید) و بپرهیزید از آتشیکه

اُعِدَّتْ لِلْكٰفِرِيْنَ ﴿۱۱﴾ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿۱۲﴾

آماده کرده شده است برائے کافران و فرمان برید خدا را و پیغامبر را تا باشد که بر شما مهربانی کرده شود

آماده کرده شده برای کافران و فرمان برید خدا را و پیغمبر را تا بر شما رحم شود

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بنی سلمه و بنی حارثه که داعیه فرار بخاطر ایشان گذشته بود و بار خدا تعالے ایشان را از جبن محفوظ داشت ۱۲

تفسیر عثانی

ف۵ در تذکار جنگ احد ذکر حرمت سود ظاهراً تعلقی ندارد اما شاید ازین جهت مناسبت داشته باشد که در آیه "اذ همت طائفتان منکم ان تفشلا" پیشتر از بکر بزدلی در هنگام جهاد ذکر شده بود و خوردن سود بود و علت

الربع

بزدلی می آرد اولاً خوردن مال حرام از توفیق طاعت میکاهد و بزرگ ترین طاعات جهاد است ثانیاً خوردن سود بکمال بخل دلالت دارد زیرا سود خور میخواهد مالی را که داده بعینه باز ستاند و ضمناً اگر دیگری از آن مال کار گرفته آنرا نیز رایگان نگذارد و عوض آنرا علیحده حصول کند هر که در مال این قدر بخیل باشد که نتواند از آن برای خدا بقدر ذره همدردی کند وی در راه خدا چگونه سپر خواهد داد - ابوحیان

ع ۵ ۱۳

می نویسد "تا این وقت با یهود و غیره معاملات سود مسلمانان جریان داشت ازین جهت قطع علایق به آن ها مشکل می نمود چون قبلاً حکم "لا تتخذوا بطانة" صادر شده بود و در قصه احد حرکات منافقان یهود بسیار دخل داشت لهذا خداوند مسلمانان را متنبه ساخت که معاملات داد و ستد سود را ترک کنید ورنه علایق شما با آن ملعونان استوار خواهد...

[illegible] ۱۲

وَسَارِعُوْٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوٰتُ وَ
وشتاب کنید بسوی آمرزش از پروردگار خویش و بسوی بهشتی که پهنائی او مانند آسمانها و
و بشتابید بسوی آمرزش از پروردگارتان و بهشتی که پهنائی یش آسمانها و

الْاَرْضُ ۙ اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿۱۳۳﴾ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ فِي السَّرَّآءِ وَالضَّرَّآءِ
زمین است آماده کرده شده است برای پرهیزگاران آنانکه خرج می کنند در آسایش و سختی
زمین است آماده شده است برای پرهیزگارانی که خرج می کنند در آسایش و سختی

وَالْكٰظِمِيْنَ الْغَيْظَ وَالْعَافِيْنَ عَنِ النَّاسِ ۭ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۳۴﴾
و فرو خورندگان خشم و عفو کنندگان تقصیر از مردمان و خدا دوست می دارد نیکوکاران را
و فرو خورندگان خشم و عفو کنندگان تقصیر از مردم و خدا دوست می دارد نیکوکاران را

وَالَّذِيْنَ اِذَا فَعَلُوْا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَھُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوْا
و آنانکه چون کار زشت کنند یا ستم کنند بر خود یاد کنند خدا را پس آمرزش خواهند
و آن مردم که چون کنند کار زشت یا ستم کنند بر خودشان یاد کنند خدا را (پس) طلب آمرزش کنند

لِذُنُوْبِهِمْ ۠ وَمَنْ يَّغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اللّٰهُ ڞ وَلَمْ يُصِرُّوْا عَلٰي مَا
برای گناهان خود و کیست که بیامرزد گناهان را مگر خدا و پیوسته نباشند بر آنچه
برای گناهان خویش و کیست که بیامرزد گناهان را مگر خدا و اصرار نکنند بر آنچه

فَعَلُوْا وَھُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۳۵﴾ اُولٰۗىِٕكَ جَزَاۗؤُھُمْ مَّغْفِرَةٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ وَ
دانسته آن گروه پاداش ایشان آمرزش است از پروردگار ایشان و
کردند و ایشان می دانند خاص این مردم پاداش شان آمرزش است از پروردگارشان و

جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَنِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِيْنَ ﴿۱۳۶﴾
بوستانهائے میرود زیر آن جویهای جاویدان در آنجا و نیک است اجر طاعت کنندگان
بوستانهاست جاریست از زیر آن جویها جاویدانند در آن باغها و چه خوب است اجر عمل کنندگان

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ ۙ فَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوْا كَيْفَ
هر آیینه گذشته است پیش از شما واقعه های پس سیر کنید در زمین و ببینید چگونه
به تحقیق گذشته است پیش از شما واقعات پس بگردید در زمین پس ببینید چگونه شد

كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۱۳۷﴾ ھٰذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَھُدًى وَّ
بود آخر کار دروغ دارندگان این واضح کردن است برای مردمان و راه نمودن و
(بود) عاقبت تکذیبان این بیان است برای مردم و هدایت

مَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿۱۳۸﴾ وَلَا تَهِنُوْا وَلَا تَحْزَنُوْا وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ
پند دادن برای پرهیزگاران و سست مشوید و اندوهناک مباشید و شمایید غالب اگر
نصیحت است برای ترسندگان و سست مشوید و اندوهناک مباشید و شما غالبید اگر

كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۱۳۹﴾ اِنْ يَّمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهٗ ۭ
مسلمان هستید اگر برسد شما را زخمی پس رسیده است جماعه کافران را زخمی مانند آن ف
هستید ایمان داران ع۵ اگر برسد بشما زخمی (پس) به تحقیق رسیده کافران را زخم مانند آن

وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُھَا بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ
و این حادثه های میگردانیم آن را در میان مردمان برای فوائد بسیار و تا متمیز سازد خدا مومنان را و
و این روزها می گردانیم آن را میان مردم و تا معلوم کند (متمیز گرداند) خدا کسانی را که ایمان آوردند و

يَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاۗءَ ۭ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۴۰﴾ وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ
شهید گرداند بعضی را از شما و خدا دوست نمی دارد ستمگاران را و تا کامل عیار کند
بگیرد از شما شهیدان و خدا دوست ندارد ستمگاران را و برای آنکه پاک و صاف گرداند خدا

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در بدر ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ این آیات راجع به غزوهٔ احد فرود آمده آنگاه که مجاهدان اسلام از جراحات خسته شده بودند آنگاه که نعش جنگجویان نامورشان روی بروی آنها مثله شده افتاده بود و شقاوت پیشه گان بدبخت خود پیغمبر را نیز مجروح گردانیده بودند و ظاهراً هرگونه اسباب هزیمت بنظر میآمد در هجوم این شداید دیاس ندای خدای متعال شنیده که "ولاتهنوا ولاتحزنوا وانتم الاعلون ان کنتم مؤمنین" به بینید از شداید هراسان نشوید و در مقابل دشمنان خدا سستی و نامردی را بخویش راه مدهید شیوه مومنان نیست که در حوادث و مصائب مغموم نشینند امروز نیز شما معزز و سربلندید که در راه حمایت حق متحمل رنج و تکلیف میشوید و در انجام کار نیز یقیناً فتح از شماست و شما فیروز می شوید اگر بر ایمان و ایقان استوار باشید و به پیمان خدا اعتماد کامل داشته از اطاعت پیغمبر و جهاد فی سبیل الله قدم باز نگذارید آن ندای الهی دل های شکسته را پیوند نمود و در اجسام پژمرده زندگانی تازه بخشید آخر نتیجه این شد که کفاری که ظاهراً ظفر یافته بودند بکلی جوابی مجاهدین مجروح تاب آورده نتوانستند و سرافگنده از میدان گریختند ۱۲.

الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿۱۴۱﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا

مسلمانان را ف۱ و نابود سازد کافران را آیا گمان کردید که در آئید به بهشت و هنوز

مومنان را و محو گرداند کافران را آیا گمان دارید که داخل شوید در بهشت و هنوز

يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿۱۴۲﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ

متمیز ناخته است خدا مجاهدانرا از شما و پیش از انکه جدا کند صابران را و هر آئینه شما

متمیز نکرده است خدا مجاهدان را از شما و متمیز نکرده است صابران را و به تحقیق شما

تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿۱۴۳﴾

آرزو می کردید مرگ را ف۲ پیش از انکه ملاقات آن کنید پس معاینه کردید آن را و شما می نگریستید

تمنا می کردید مرگ را پیش از انکه ملاقات کنید آن را پس به تحقیق دیدید آنرا و شما انتظار می بردید

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ

و نیست محمد مگر پیغمبر هر آئینه گزشته اند پیش از وی پیغامبران آیا اگر بمیرد

و نیست محمد مگر پیغمبر (هر آئینه) گذشته پیش از وی پیغمبران آیا اگر بمیرد

أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ

یا کشته شود بر گردید بر پاشنهای خود ف۳ و هر که بر گردد بر پاشنهای خود پس هیچ زیان نرساند

یا کشته شود باز می گردید بر پاشنه های تان و هر که باز گردد بر پاشنه های خود پس هرگز ضرر نمی رساند

اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿۱۴۴﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ

خدا را و خدا ثواب خواهد داد شکر گزاران را و نیست هیچ شخصے را که بمیرد

بخدا چیزی و زود جزا می دهد خدا شکر گذاران را و نیست هیچ نفس را که بمیرد

إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ

الا باراده خدا نوشته شده است مقید بقید وقت و هر که خواهد جزاے دنیا بد هیمش از ثواب دنیا و هر که

مگر بحکم خدا نوشته شده یک وقت مقرر ف۴ و هر که بخواهد عوض دنیا را امید بهیمش ازان و هر که

يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿۱۴۵﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ

خواهد جزای آخرت بد هیمش از ثواب آخرت و نزدیک است که جزای نیک دهیم شکر گزاران را و بسا

بخواهد ثواب آخرت را امید بهیمش ازان و زود می دهیم ثواب شکر گذاران را و بسا

نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ

پیغامبر که قتال کردند با کفار همراه او خدا پرستان بسیار پس سستی نه کردند بسبب مصیبتے که ایشانرا رسید در راه

از پیغمبر که قتال کردند با کفار همراه او خدا پرستان بسیار (پس) سستی نکردند به سبب مصیبتے که رسید به ایشان در راه

اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿۱۴۶﴾

خدا و ناتوانی نکردند و بیچارگی نه نمودند و خدا دوست می دارد صابران را

خدا و ضعیف نگشتند و فروتنی نکردند و خدا دوست می دارید صبر کنندگان را ع۵

وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا

و نبود سخن این خدا پرستان بجز آنانکه گفتند اے پروردگار ما بیامرز ما را گناهان ما و از حد گزشتن ما

و نبود سخن این خدا پرستان مگر اینکه گفتند ای پروردگار ما بیامرز به ما گناهان ما را و از حد گذشتن ما را

فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿۱۴۷﴾

در کار خود و استوار بکن پایهاے ما را و نصرت ده ما را بر قوم کافران

در کار ما و استوار دار پاهای ما را و نصرت ده ما را بر قوم کافران

فَآتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ يُحِبُّ

پس عطا کرد خدا ایشان را جزاے نیک در دنیا و جزای نیک در آخرت و خدا دوست می دارد

(پس) داد ایشان را خدا ثواب دنیا و نیکو ثواب در آخرت و خدا دوست می دارد

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی ذنوب ایشان را محو کند ۱۲ ف۲ یعنی شہادت را ۱۲ ف۳ یعنی مرتد شوید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۴ چون هیچکس نمی تواند جز بفرمان الهی بمیرد اگرچه همه اسباب مرگ فراهم آمده باشد و وقت مقدر حتما مرگ فرا میرسد خواه به علت بیماری باشد یا قتل یا علتی دیگر باید متوکلین علی الله از آن در دهشت و هراس نیفتند و به شنیدن مرگ بزرگان یا خردان شان متزلزل و مایوس نگردند ع۵ پیش از شما بسیار مردم خدا پرست با پیغمبران اتفاق نمودند و با کافران به قتال پرداختند و متحمل چندین رنج و مصیبت گردیدند اما ازین شدائد و رنجها در ارادت شان وهن و در همت شان فتوری پدید نیامد اظهار ضعف و ناتوانی نکردند و در مقابل دشمن سر فرود نیاوردند. خدا بطور خاص محبت می ورزد با کسانی که ثابت قدم و شکیبا باشند بدین وسیله مسلمانانی که در احد ضعف و سستی نشان داده بودند تنبیه و عرق حمیت و غیرت شان را تحریک نمود حتی بعضی ازان با اظهار کرده بودند که کسی را میانجی ساخته از ابوسفیان امان طلبیده شود مطلب

این است که چون خدا پرستان و فدا کاران امم سابق هنگام مصائب و شدائد صبر و استقلال خویشتن بدنیا ثبات رسانیدند این امت که خیر الامم می باشند باید بیشتر و عالی تر.

الْمُحْسِنِينَ ﴿۵﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ

نیکو کاران را ای مومنان اگر فرمان برداری کافران کنید باز گردانند شما را

نیکوکاران را ای مومنان اگر فرمان برید کافران را باز می گردانند شما را

عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿۱﴾ بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ ۖ وَهُوَ خَيْرُ

بر پاشنهای شما پس باز گردید زیان کار شده بلکه خدا یاری دهنده شما است و او بهترین

بر پاشنه های شما (پس) باز می گردید زیان کاران بلکه خدا یاری دهنده شماست و او بهترین

النَّاصِرِينَ ﴿۲﴾ سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا

یاری دهندگان است خواهیم انداخت در دل کافران بزدلی بسبب آنکه شریک مقرر ساختند

یاری دهندگان است خواهیم افکند در دل های کافران هیبت را به آن سبب که شریک قرار دادند

بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا ۖ وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ ۚ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴿۳﴾

با خدا چیزی را که هیچ حجت فرو نه آورده است خدا برای او و جای ایشان دوزخ است و بد اقامت گاه ستمگاران

با خدا چیزی را که فرود نیاورده خدا به آن هیچ حجتی و موقف ایشان دوزخ است و بد اقامتگاه است ستمگاران را

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا فَشِلْتُمْ وَ

و هر آئینه راست کرد خدا در حق شما وعده خود را چون می کشتید کافران را بحکم خدا تا وقتیکه بزدلی کردید و

و به تحقیق راست کرد در حق شما خدا پیمان خود را وقتیکه می کشتید ایشان را بحکم او تا آنکه بزدلی کردید و

تَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ ۚ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ

نزاع کردید در کار خویش و نافرمانی کردید بعد از آنکه نمود بشما آنچه می خواستید از شما کسی بود که می خواست

نزاع نمودید در کار و نافرمانی کردید بعد از آنکه نمود شما را آنچه می خواستید از شما کسی بود که می خواست

الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ۖ وَلَقَدْ

دنیا را و از شما کسی بود می خواست آخرت را انگاه باز گردانید شما را از ایشان تا امتحان کند شما را و هر آئینه

دنیا را و از شما کسی بود که خواست آخرت را باز گردانید شما را از ایشان تا بیازماید شما را و به تحقیق

عَفَا عَنْكُمْ ۗ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿۴﴾ إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا

در گزرانید از شما و خدا صاحب رحمت است بر مومنان آنگاه که دور می رفتید در گریختن و

در گذشت از شما و خدا صاحب فضل است بر مومنان وقتیکه بالا شده دور می گریختید و

تَلْوُونَ عَلَىٰ أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ فَأَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ

متوجه نمی شدید بر هیچکس و پیغامبر می خواند شما را در جماعه که پس پشت شما بود پس جزا داد شما را اندوه بالا اندوه

نمی نگریستید بر قفا بر هیچکس حالانکه پیغمبر می خواند شما را در جماعه که پس پشت شما بود پس جزا داد شما را اندوه بر اندوه

لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا أَصَابَكُمْ ۗ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۵﴾

این پند داد برای آنست تا اندوهناک نشوید بر آنچه از دست شما رفت و نه بر آنچه رسید بشما و خدا با خبر است بآنچه می کنید

تا که غم گین نشوید بر آنچه فوت شده از شما و نه به آنچه رسیده بشما و خدا خبردار است به آنچه می کنید

ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشَىٰ طَائِفَةً مِنْكُمْ ۖ وَ

باز فرود آورد بر شما پس از اندوه ایمنی که پینکی بود می پوشید گروهی را از شما و

باز فرود آورد بر شما پس از اندوه ایمنی که پینکی بوده در بر می چید گروهی را از شما و

طَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ ۖ

گروهی دیگر بودند که اندوهناک ساخته بود ایشان را فکر خویشتن گمان می کردند بخدا ناحق گمان کفر را

گروهی دیگر بودند که بخود در اندیشه انگند بود ایشان را (نجات) نفس های شان گمان می کردند به الله گمان ناحق مانند گمان

يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ ۗ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ ۗ يُخْفُونَ

می گفتند آیا هست ما را از این کار از چیزی بگو کار تمام خدا راست پنهان می دارند

می گفتند آیا هست ما را از این کار (نصرت) چیزی بگو هر آئینه کار همه برای خداست پنهان می دارند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی فرار کردید ۱۲ ف۲ یعنی در این کار ما را اختیار نیست و به تدبیر ما کار نمیکنند ۱۲

ع ۵ / ۶

تفسیر عثمانی

ف۵ در غزوهٔ احد چون مسلمانان شکسته خاطر شدند کافران و منافقان موقع یافتند و زبان بطعن و الزام کشودند و بعضی در پردهٔ بهی خواهی و دل سوزی به تبلیغ پرداختند تا مسلمانان آینده به قتال جرئت نکنند خداوند آگاه می سازد که فریب دشمنان را مخورید اگر بدام فریب آنها مبتلا شدید بدر سیا و بالله) دوباره در قعر ظلمت خواهید افتاد که خدا شما را از آن نجات داده بود و امن و دین حق آهسته آهسته از دست تان بیرون خواهد شد و جز خسارت دنیا و آخرت نتیجه نخواهد بخشید اول تشویق بود که بطریق خدا پرستان سیری شوند اینجا از شنیدن سخنان اشرار ممانعت کرد تا مسلمانان هوشیار بوده سود و زیان خویش را بسنجند ع۵ باید وی حکم را بپذیرفت و به مددگاری همتای وی اعتماد نمود. کسی را که خدا مددگار باشد چه نیاز دارد که به نصرت دشمن خدا امید وار باشد یا مقابل آنها گردن طاعت خم کند در حدیث ست که چون ابوسفیان از احد

فِىٓ اَنْفُسِهِمْ مَّا لَا يُبْدُوْنَ لَكَ ۭ يَقُوْلُوْنَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ

در دل خویشتن آنچه آشکارا نمی کنند برائے تو می گویند اگر بودے ما را ازین کار چیزے

در دل های خویش آنچه را آشکارا نمی نماید بتو می گویند اگر می بود بما از این کار چیزی

مَّا قُتِلْنَا هٰهُنَا ۭ قُلْ لَّوْ كُنْتُمْ فِىْ بُيُوْتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِيْنَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ

کشته نمی شدیم درینجا بگو اگر می بودید در خانهائے خویش هر آئینه بیرون می آمدند کسانیکه مقدر شده است بر ایشان

کشته نمی شدیم در این جا بگو اگر می بودید در خانه های خویش هر آئینه برون می آمدند کسانی که مقدر شده بر ایشان

الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ ۚ وَلِيَبْتَلِىَ اللّٰهُ مَا فِىْ صُدُوْرِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ

کشته شدن بسوئے کشتنگاه خویش ف۱ و تا بیازماید خدا آنچه در سینه شما است و تا کامل عیار سازد

کشته شدن بسوی کشتنگاهای خویش خدا و تا بیازماید خدا آنچه در سینه های تان است و تا خالص گرداند

مَا فِىْ قُلُوْبِكُمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٦﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا

آنچه در دل شما است و خدا دانا است بآنچه در سینه ها است هر آئینه کسانیکه رو گردانیدند

آنچه در دل های تان است و خدا داناست به آنچه در سینه هاست ع۵ هر آئینه کسانیکه رو گردانیدند

مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعٰنِ ۙ اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطٰنُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوْا

از شما روزے که بهم آمدند هر دو جماعه ف۲ جز این نیست که لغزانید ایشان را شیطان بشومی بعض آنچه کردند

از شما روزی که روبرو آوردند دو فوج جز این نیست که لغزانید ایشان را شیطان به شومی بعضی آنچه کردند

وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿٧﴾ ع يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

و هر آئینه عفو کرد خدا از ایشان هر آئینه خدا آمرزنده بردبار است ای مومنان

و به تحقیق عفو کرد خدا از ایشان هر آئینه خدا آمرزنده بردبار است ای مومنان

لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَقَالُوْا لِاِخْوَانِهِمْ اِذَا ضَرَبُوْا فِى الْاَرْضِ

مباشید مانند آنانکه کافر شدند و گفتند در حق برادران خویش وقتیکه سفر کنند در زمین

مشوید مانند کسانیکه کافر شدند و گفتند در حق برادران خویش وقتی که سفر کنند در زمین

اَوْ كَانُوْا غُزًّى لَّوْ كَانُوْا عِنْدَنَا مَا مَاتُوْا وَمَا قُتِلُوْا ۚ لِيَجْعَلَ اللّٰهُ

یا باشند بجهاد بیرون آمده ف۳ اگر می بودند ایشان نزدیک ما نمی مردند و کشته نمی شدند تا گرداند خدا

یا باشند غازیان اگر می بودند نزد ما نه می مردند و نه کشته می شدند تا گرداند خدا

ذٰلِكَ حَسْرَةً فِىْ قُلُوْبِهِمْ ۭ وَاللّٰهُ يُحْىٖ وَيُمِيْتُ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

این سخن را در پیچ در دل ایشان و خدا زنده می کند و می میراند و خدا بآنچه می کنید

این سخن را افسوس در دل های شان و خدا زنده می گرداند و می میراند و خدا به آنچه می کنید

بَصِيْرٌ ﴿١﴾ وَلَىِٕنْ قُتِلْتُمْ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَ

بینا است و اگر کشته شدید در راه خدا یا مردید هر آئینه آمرزش از خدا و

بیناست و اگر کشته شدید در راه خدا یا مردید هر آئینه آمرزشی از خدا و

رَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ﴿٢﴾ وَلَىِٕنْ مُّتُّمْ اَوْ قُتِلْتُمْ لَاِلَى اللّٰهِ

بخشائشے بهتر است از آنچه جمع می کنند و اگر مردید یا کشته شدید البته بسوئے خدا

بخشایشی بهتر است از آنچه جمع می کنند و اگر مردید یا کشته شدید البته بسوی خدا

تُحْشَرُوْنَ ﴿٣﴾ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ ۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيْظَ

برانگیخته خواهید شد پس به سبب مهربانی از خدا نرم شدی برائے ایشان و اگر می شدی درشت خو سخت

برانگیخته خواهید شد پس به سبب رحمتی که از جانب خداست نرم دل شدی برایشان و اگر می بودی تو تند خو سخت

الْقَلْبِ لَانْفَضُّوْا مِنْ حَوْلِكَ ۠ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ

دل پراگنده می شدند از حوالی تو پس در گزر از ایشان و آمرزش خواه برائے ایشان

دل هر آئینه پراگنده می شدند از پیرامون تو پس در گذر از ایشان و آمرزش خواه بایشان

در یابند و برای آئینه دل های شان از وسوسه و ضعف پاک باشد نفاق پلیهای منافقان آشکار شود و مردم بخوبی خبث باطن آنها را بدانند ۱۲۔

فتح الرحمن

ف۱ و این کار برائے آن کرده شد که در علم الهی مقدر بود ۱۲ ف۲ یعنے کافران و مسلمانان ۱۲ ف۳ یعنی چون بمیرند درین حالت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ این طعن و تشنیع یا حسرت و افسوس چیزی بار نمی آرد آنچه را خدا در باب اجل، محل مرگ و سبب و وقت آن نگاشته و مقدر کرده است هرگز تغیر نمی کند و حتماً وقوع می یابد اگر شما درون خانه های خویش محصور می نشستید و بالفرض رای شما عملی میشد باز هم کسانیکه قتل آنها در مواضع نزدیک احد مقدر بود حتماً بسببی از اسباب بدان صوب میر فتند و در همان موضع کشته می شدند این موهبت الهی است که در آنجا که قتل آنها مقدر بود در راه خدا به منتهای دلاوری و خوشی بشهادت رسیدند حسرت و تاسف برای چیست ـ کار ها کار را قیاس از خود مگیر ـ ع۶ خدا به راز دل های شما آگاه است و هیچ حالی از هیچ کسے در حضرت وی مخفی نیست مقصد این بود در معاملت امتحان وارد کند تا هرچه در قلوب شماست بر آن تراود، و در کوره امتحان خالص از مغشوش متمایز گردد مخلصان صله موفقیت خویش را

وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ

ومشورت کن با ایشان درین کار پس آنگاه که قصد محکم کردی پس اعتماد کن بر خدا هر آئینه خدا دوست می دارد

ومشوره کن با ایشان در کار (پس) چون عزم کردی (پس) توکل کن بر خدا هر آئینه خدا دوست می دارد

الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿۴﴾ إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ

توکل کنندگان را اگر نصرت دهد شما را خدا هیچکس غالب نیست بر شما و اگر به بے پروائی بگزارد شما را

توکل کنندگان را اگر نصرت دهد شما را خدا پس هیچ کس غالب نیست بر شما و اگر مدد نکند شما را

فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ

پس کیست که نصرت دهد شما را بعد از وے و بر خدا باید که توکل کنند

پس کیست آنکه مدد دهد شما را بعد ازان و بر خدا باید توکل کنند

الْمُؤْمِنُونَ ﴿۵﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ

مسلمانان و هرگز خیانت از نبی نمی آید و هر که خیانت کند خواهد آورد آنچیز را که خیانت او کرده است

مسلمانان و نیست کار پیغمبر که پنهان دارد چیزے را و هر که پنهان دارد می آرد آنچه را پنهان داشته

يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۶﴾ أَفَمَنِ

بروز قیامت ۱ پس تمام داده شود هر شخصے را جزائے آنچه کرده است و ایشان ستم کرده نشوند ۲ آیا هر که

روز قیامت باز تمام داده شود هر کسے را آنچه کسب کرده است و ایشان ستم کرده نمی شوند آیا هر که

اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿۷﴾

در پئے خوشنودی خدا رفت می باشد مانند کسیکه بازگشت بخشم خدا و جائے او دوزخ است و بد جائیست

پیروی کرد خوشنودی خدا را می باشد مانند کسیکه باز گردد بنا خوشنودی خدا و موقف او دوزخ است و بد جا است

هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿۸﴾ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى

ایشان بر مراتب اند نزدیک خدا و خدا بیناست بآنچه می کنند هر آئینه نعمت فراوان داد خدا بر

مردم درجه های مختلف دارند نزد خدا و خدا بیناست بر آنچه می کنند بتحقیق احسان کرد خدا بر

الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ

مسلمانان آنگاه که فرستاد در میان ایشان پیغمبرے از قوم ایشان میخواند بر ایشان آیات خدا و

ایمان داران آنگاه که فرستاد در ایشان پیغمبرے از خود شان ۵ می خواند بر ایشان آیت های خدا را و

يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي

پاک می سازد ایشان را و می آموزد ایشان را کتاب و علم و هر آئینه بودند پیش ازین در

پاک می کند ایشان را از شرک وغیره و می آموزد ایشان را کتاب و سخن سودمند و هر آئینه بودند از پیش در

ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿۹﴾ أَوَلَمَّا أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ

گمراهی آشکارا آیا چون رسید بشما مصیبتے که بدست آورده بودید دو چند از آن گفتید

گمراهی آشکارا آیا وقتی که رسید بشما رنجی به تحقیق رسانده بودید دو چند آن می گوئید

أَنَّى هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۰﴾

از کجا آمد این مصیبت بگو که آن از نزدیک نفوس شما است هر آئینه خدا بر همه چیز توانا ست

از کجا آمد این بگو این مصیبت که بشما رسیده از طرف خود شما است هر آئینه خدا بر هر چیز تواناست

وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۱﴾

و آنچه رسید بشما روزیکه بهم آمدند دو گروه پس باراده خدا بود و تا متمیز سازد مومنان را

و آنچه رسید بشما روزی که بهم آمدند دو گروه پس به حکم خدا است و برائیکه متمیز سازد مومنان را

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

و متمیز سازد آنانرا که منافق شدند و گفته شد ایشان را بیائید بجنگید در راه خدا

و برائیکه متمیز سازد کسانی را که منافق بودند و گفته شد با ایشان که بیائید بجنگید در راه خدا

فتح الرحمن

۱ یعنی برسر برداشته ۱۲

۲ مترجم گوید چون حضرت صلی الله علیه وسلم متصرف بودند در غنیمت این آیت نازل شد تا کسے گمان خیانت نه کند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ از جنس و قوم آنها کسے را پیغمبر گردانیده که به آسانی می توانند به پهلوی وے نشینند و با او مکالمه کنند و زبان او را بفهمند و از انوار و برکات او هر نوع استفاده نمایند آن ها از جمیع احوال و اخلاق و سوانح حیات امانت و دیانت و خداترسی و پرهیزگاری او بخوبی آگاه می باشند چون ظهور معجزات از یکی از رجال قوم و خاندان خود مشاهده می کنند ایشان را بسهولت یقین حاصل میشود بالفرض اگر کدام فرشته یا جن به پیغمبری مبعوث می گردید و معجزاتی از وی دیده میشد ممکن بود که در دل شان می گذشت که چون او مخلوق جداگانه بوده و از جنس بشر نیست شاید این خوارق مخصوص صورت نوعیه و طبیعت ملکیه یا جنیه او باشد و عجز ما در مقابل او دلیل نبوت وی شده نمی تواند بهر حال مومنان باید این را احسان خدا بدانند که پیغمبری بر آنان فرستاده که بدون زحمت از فیض حضور شان مستفید شده می توانند و با وجودیکه پیغمبر است و به عالی ترین عزیز ترین مقامات نایل و سرفراز میباشد بکمال مهربانی و دلسوزی با آنها آمیزش و ارتباط دارند صلی الله علیه وسلم ۱۲

أَوِ ادْفَعُوا ۖ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَّاتَّبَعْنَاكُمْ ۗ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ

یا دفع کنید کافران را گفتند اگر می دانستیم جنگ کردن را هر آئینه پیروی شما می کردیم این گروه بسوی کفر آن روز
یا دفع کنید دشمن را گفتند اگر بدانیم جنگ را البته پیروی می کنیم شما را آن مردم به کفر آن روز

أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ ۚ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۗ

نزدیک تر بودند به نسبت ایشان بجانب ایمان می گویند بدهان خویش آنچه نیست در دل ایشان
نزدیک تر بودند از ایشان بجانب ایمان می گویند به دهن های خویش آنچه نیست در دل های شان

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾ الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا

و خدا دانا تر است بآنچه می پوشند آنانکه خود از جنگ باز نشسته گفتند در حق برادران خویش
و خدا دانا تر است به آنچه پنهان می دارند آنانکه گفتند برادران خود را و باز نشستند

لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا ۗ قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ أَنفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ

که اگر فرمان ما می بردند کشته نمی شوند بگو دفع کنید از خویشتن مرگ را اگر هستید
اگر اطاعت ما را می کردند کشته نمی شدند بگو دفع کنید از خویشتن مرگ را اگر هستید

صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا ۚ

راست گو و مرده گمان مکن کسانی را که کشته شدند در راه خدا
راست گویان و مپندار کسانی را که کشته شده اند در راه خدا مردگان

بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن

بلکه زنده اند نزدیک پروردگار خویش روزی داده می شوند شادان بآنچه عطا کرده است خدا ایشان را از
بلکه زندگانند نزد پروردگار شان روزی داده می شوند شادمانند به آنچه داده است ایشان را خدا از

فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ

فضل خود و خوش وقت می شوند بسبب آنانکه هنوز بایشان نه پیوسته اند از پس ایشان
و فضل خود و شادمی شوند به آنانکه تا هنوز نه پیوسته اند به ایشان از پس ایشان

أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ

به سبب آنکه هیچ ترس نیست بر ایشان و نه ایشان اندوهناک شوند خوش وقت می شوند بنعمت خدا
برای اینکه نیست هیچ خوفی بر ایشان و نه ایشان محزون می شوند شادمی شوند به نعمت خدا

وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ

و فضل او و بآنکه خدا ضایع نمی کند مزد مومنان را کسانیکه قبول کردند حکم خدا
و فضل او و به آنکه خدا ضایع نمی کند مزد مومنان را کسانیکه قبول کردند حکم خدا

وَالرَّسُولِ مِن بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ ۚ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ

و رسول را بعد از آنکه رسیده بود بایشان زخم برای آنانکه ازین جماعت نیکو کاری و تقوی
و پیغمبر را پس از آنکه رسید ایشان زخم به کسانیکه نیکو کاری کردند از ایشان

وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾ الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ

کرده اند مزد بزرگ است آنانکه گفتند بایشان مردمان که کافران لشکر
و پرهیزگاری نمودند ثواب بزرگ است کسانیکه گفت بایشان مردم (هر آئینه) مردم به تحقیق (الناس)

جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ

جمع کرده اند برائے شما پس بترسید ازان لشکر ها پس زیاده کرد این سخن ایمان ایشان را و گفتند بس است ما را خدا
جمع کردند برای مقابله شما پس بترسید از لشکر (پس) زیاد کرد (قوت بخشید این سخن) ایمان شان را و گفتند کافیست بما خدا و خوب

الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾ فَانقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ

کارگزار است پس باز گشتند این مسلمانان بنعمتی از خدا و بفضل او نرسید بایشان هیچ سختی
کارساز است (پس) باز گشتند مسلمانان به نعمتی از خدا و فضل او نرسید ایشان را هیچ بدی

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از بلاد خویش ف۲ یعنی مصلحت می دانستیم ۱۲ ف۳ مترجم گوید در احد مسلمانان و کفار باهم عهد بستند کرده عده مجاوقتال نزد ایشان سال آینده سوق بدر باشد چون موسم سوق بدر رسید کفار شخصی را فرستادند تا جمعیت ایشان بیان کرد مسلمانان را در حیز توقف اندازد با وجود آن جماعت از مسلمانان همراه آنحضرت بر آمدند و به بدر رسیدند و در تجارت سود ها یافتند و هیچ یک از کفار مزاحم ایشان نشد و این غزوه را بدر صغری می گویند خدا در مدح ایشان میفرماید

تفسیر عثمانی

ف۵ وقوع جنگ منظر نمی آید بلکه فریب و شعبده بازی است اگر می دانستیم که حقیقة جنگ واقع میشود شما با شما می رفتیم هر وقتی که جنگ واقع شود در ان شرکت می ورزیم گویا مقصد این بود که اگر موقع مقابله (مساوات) می بود با شما یا بداری می نمودیم این چگونه مقابله است که یکطرف سه هزار لشکر و طرف دیگر یکهزار تن مردم بی سر و سامان مند این جنگ نه فقط خود را به هلاکت انگندن است باین (لو نعلم قتالا) مراد شان این بود که اگر ما از فنون جنگ و اصول و تعبیه های عسکری

وقف لازم

ع ۱۷ / ۸

واقف می بودیم باشما یاری بودیم گویا بطور کنایه طعنه دادند که چون ما را از اصول جنگ بیخبر و خود را واقف بینا انستند به مشوره ما عمل نکرده رای دیگر این را پذیرفتند به همراهی ما چه ضرورت دا ...

وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿٣﴾ إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ

و پیروی خشنودی خدا کردند و خدا صاحب فضل بزرگ است جز این نیست که این خبر دهنده

و پیروی کردند خوشنودی خدا را و خدا خداوند فضل بزرگ است جز این نیست که این خبر دهنده

الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم

شیطان است می ترساند دوستان خود را ف پس شما مترسید از کافران و بترسید از من اگر

شیطان است می ترساند دوستانش را پس مترسید از ایشان و بترسید از من اگر هستید

مُّؤْمِنِينَ ﴿٤﴾ وَلَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ ۚ إِنَّهُمْ لَن

مومن هستید و اندوهگین نکنند ترا یا محمد آنانکه می شتابند در نصرت کفر هر آینه ایشان هیچ

مومنان و اندوهگین نگردانند ترا کسانیکه می شتابند در (یاری) کفر هر آینه ایشان هرگز

يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا ۗ يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ ۖ وَلَهُمْ

زیان نرسانند خدا را ف۲ می خواهد خدا که ندهد ایشان را هیچ بهره در آخرت و ایشان راست

زیان نرسانند خدا را چیزی می خواهد خدا که نگرداند با ایشان مفادی در آخرت و ایشان راست

عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَن يَضُرُّوا اللَّهَ

عذاب بزرگ هر آینه آنانکه خریدند ف۳ کفر را عوض ایمان هیچ زیان نرسانند

عذاب بزرگ هر آینه آنانکه خریدند (اختیار کردند) کفر را عوض ایمان هرگز زیان نرسانند

شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمْلِي

خدا را و ایشان راست عذاب درددهنده و گمان نکنند کافران که مهلت دادن ما

خدا را چیزی و ایشان راست عذاب دردناک و نه پندارند کافران که مهلت دادن

لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ ۚ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ

ایشان را بهتر است در حق ایشان جز این نیست که مهلت می دهیم ایشان را تا زیاده شوند در گناهکاری و ایشان راست عذاب

ما به ایشان بهتر است در حق شان جز این نیست که مهلت می دهیم ایشان را تا بیفزایند در گناه و ایشان راست عذاب

مُّهِينٌ ﴿٧﴾ مَّا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ

خوار کننده هرگز نه گذارد خدا مسلمانان را بر آنچه الحال شما هستید بر آن تا آنکه جدا کند

خوار کننده نیست خدا که بگذارد مسلمانان را بر حالی که شما هستید بر آن تا آنکه جدا کند

الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ۗ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ

ناپاک را از پاک و هرگز مطلع نه کند خدا شما را بر غیب و لیکن خدا

ناپاک را از پاک و نیست خدا که مطلع گرداند شما را بر غیب و لیکن خدا

يَجْتَبِي مِن رُّسُلِهِ مَن يَشَاءُ ۖ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۚ وَإِن تُؤْمِنُوا وَ

برمی گزیند از پیغامبران خود هر کرا خواهد پس ایمان آرید بخدا و پیغامبران او و اگر ایمان آرید و

برمی گزیند از پیغمبران خود هر کرا خواهد ع۵ پس یقین کنید بر خدا و پیغمبرانش و اگر یقین کنید و

تَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٨﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ

تقوی کنید شما را باشد مزد بزرگ و باید که گمان نکنند آنانکه بخل می کنند بآنچه عطا کرده است

پرهیزگاری نمائید پس شماراست ثواب بزرگ و نه پندارند آنانکه بخل می ورزند به آنچه داده است

اللَّهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُم ۖ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ۖ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ

خدا ایشان را از فضل خود این بخل را بهتر برای خویش بلکه او بد است برای ایشان نزدیک است که بر شکل طوق پوشانیده شود ایشان را آنچه

ایشانرا خدا از فضل خود که این بخل بهتر است درباره شان بلکه آن بسیار بد است درباره شان زود در گردن شان طوق پیچیده شود آنچه بخل ورزیده اند

يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

روز قیامت ف۴ و خدا راست پس گذاشته اہل آسمانها و زمین و خدا بآنچه می کنید

در روز قیامت و خدا راست میراث آسمان ها و زمین و خدا به آنچه می کنید

فتح الرحمن
ف۱ یعنی ضعیف اسلام را ۱۲ ف۲ یعنی دین او را ۱۲ ف۳ یعنی اختیار کردند ف۴ یعنی آن مال را بصورت مار کرده در گردن ایشان اندازند ۱۲

تفسیر عثمانی
ع۵ هم چنانکه مسرت و مهلت این جهان دلیل بر مقبولیت کفار نیست اگر بر مسلمانان مخلص مصائب و حوادث ناگوار پیش آید (که در جنگ احد واقع شد) دلیل بر مغضوبیت آن ها نزد خدا نمی باشد سخن این جاست که خدا نمی خواهد مسلمانان در چنین حالت مبهم بمانند که تا اکنون بوده اند یعنی اکثر کافران از روی نفاق کلمه می خواندند و چون میان مسلمانان می زیستند نظر بر حال ظاهر اطلاق کلمه منافق بر آن ها مشکل بود لهذا ضرور است که خدا وقایع و احوالی را روی کار آرد که پاک از ناپاک و خالص از مغشوش جدا گردد - بیشک در پیشگاه احدیت سهل بود که مسلمانان را ابدا بی آنکه با متحان افگنند از اسامی و احوال منافقان آگاه می گردانید ولی حکمت و مصلحت او مقتضی نیست که همه مردم را بامور غیب آگاه گرداند تنها پیغمبران خود را منتخب نموده هرچه بخواهد از مغیبات بطور یقین بایشان اطلاع می دهد خلاصه عامه مردم را از امور غیبیه بدون واسطه بطور یقین اطلاع داده نمی شود مگر با نبیاء علیهم السلام آنهم به اندازه که خدا بخواهد ۱۲-

خَبِيرٌ ﴿۹﴾ لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ

داناست — هر آئینه شنید خدا سخن آنانکه گفتند که خدا فقیر است و ما

آگاهست — به تحقیق شنید خدا سخن کسانی را که گفتند هر آئینه خدا فقیر است و ما

أَغْنِيَاءُ ۘ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ

توانگریم — خواهیم نوشت آنچه گفتند و بنویسیم کشتن ایشان پیغمبران را بناحق و بگوئیم

توانگرانیم زود باشد که بنویسیم تا بنویسند آنچه گفتند و بنویسند کشتن (اسلاف شان) پیغمبران را بناحق و بگوئیم

ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿۱۰﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ

بچشید عذاب سوزنده — این عذاب بسبب عملی است که پیش فرستاده است دستهای شما و بسبب آنست که خدا

بچشید عذاب سوزنده را — این بدل آنست که پیش فرستاده دست های شما و هر آئینه خدا نیست

بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿۱۱﴾ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ

ستم کننده نیست بر بندگان — آنانکه گفتند که خدا حکم فرستاده است بسوی ما که ایمان نیاریم

ستم کار بر بندگان — آن کسانیکه گفتند هر آئینه خدا عهد کرده بسوی ما که ایمان نیاریم

لِرَسُولٍ حَتّٰى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ ۗ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ

بهیچ پیغامبر تا آنکه بیارد و مارا قربانی که بخورد او را آتش — بگو آوردند نزدیک شما پیغامبران

بر هیچ پیغمبر تا آنگاه که بیارد بما قربانی که بخورد آن را آتش — بگو به تحقیق آوردند بشما پیغمبران

مِّن قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِن كُنتُمْ

پیش از من معجزه ها و آنرا نیز که شما گفتید — پس چرا کشتید ایشان را اگر هستید

پیش از من نشانی ها و آن نشانی که گفتید پس چرا کشتید ایشان را اگر هستید

صَادِقِينَ ﴿۱۲﴾ فَإِن كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ جَاءُوا

راستگو — پس اگر بدروغ نسبت کردند ترا بدروغ نسبت کرده شده بودند پیغامبران پیش از تو آوردند

راستگویان — پس اگر تکذیب کردند ترا (پس) به تحقیق تکذیب شده پیغمبران پیش از تو (که) آوردند

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿۱۳﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۗ

حجت ها را و صحیفه ها را و کتاب روشن را — هر نفسی چشنده موت است

نشانه ها و صحیفه ها و کتاب روشن — هر نفس چشنده مرگ است

وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۖ فَمَن زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَ

و جز این نیست که تمام داده خواهید شد مزد خویش را روز قیامت — پس هر که دور داشته شد از دوزخ و

و جز این نیست که تمام داده میشود مزد های اعمال شما روز قیامت (پس) هر که دور داشته شد از دوزخ و

أُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ۗ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿۱۴﴾

در آورده شد به بهشت پس هر آئینه بمراد رسید — و نیست زندگانی دنیا مگر بهره فریبنده

داخل گردانیده شد در بهشت به تحقیق بمراد رسید و نیست زندگانی دنیا مگر متاع غرور ع۵

لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا

البته آزمایش کرده خواهید شد شما در اموال شما و جان شما و خواهید شنید از آنانکه کتاب داده شده اند

البته آزموده می شوید در مال های تان و جان های تان و می شنوید از آنانکه داده شد

الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا ۚ وَإِن تَصْبِرُوا

پیش از شما و از مشرکان سرزنش بسیار — و اگر صبر کنید

ایشان را کتاب پیش از شما و از آنانکه شرک آورده اند بدگوئی بسیار — و اگر صبر کنید

وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿۱۵﴾ وَإِذْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ

و پرهیزگاری نمائید هر آئینه این خصلت از کارهائے مقصود است — و یاد کن چون گرفت خدا عهد

و پرهیزگاری نمائید از کارهای همت است (از مقصودات کارهاست) و (یاد کن) وقتی که گرفت خدا عهد

کر النسا که تادرین جاست هر کار را از روی نتیجه انجام بسنجد یعنی اقدام کند که از عذاب الهی اورا نجات دهد و به بهشت برین برساند ۱۲

فتح الرحمن

ع ۱۸ — ۹ — ۹

ف۱ یعنی چون یهود شنیدند اقرضوا اللّٰه گفتند ما غنی ایم و خدا فقیر است

وقف لازم

واللّٰه اعلم ۱۲ ف۲ یعنی گوسفندی که از غیب آتش او را بر دارد ۱۲ — تفسیر عثمانی

ف۵ از بعض پیغمبران این معجزه صادر شده بود که اگر امت شان چیزی را بنام خدا قربانی یا نذری کردند آتشی از آسمان فرود آمده آن را می خورد و این علامت اجابت بود چنانکه در انجیل موجوده نیز این واقعه صاحب سلیمان علیه السلام مذکور است اکنون یهود بهانه کرده می گویند که بما حکم است که تا از کسی این معجزه را نبینیم بوی ایمان نیاوریم این همه بهانه دروغ بود چنین حکمی در کتاب آنهانه موجود بود و نه امروز موجود است و نه ثابت می شود که این معجزه به همه پیغمبران داده شود بود چه خدای تعالی هر پیغمبر را مطابق احوال عصر و زمانش معجزه عطا فرموده است لازم نیست که هر پیغمبر همین یک نوع معجزه نشان بدهد تا تصدیق شود ع۵ عیش و نشاط عارضی، جاه و جلال ظاهری دنیا انسان را بسیار فریب می دهد که اکثر مفتون آن شده به بی خبری از آخرت غافل می شوند حال آنکه کامیابی حقیقی آنست

الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتٰبَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ

اهل کتاب که البته بیان کنید کتاب را برای مردمان و نه پوشید آنرا پس انداختند آن عهد را

اهل کتاب را که هر آئینه بیان کنند آن را به مردم و پنهان مکنید آنرا پس انداختند آن را

وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ۝

پس پشت خویش وگرفتند عوض وے بهائے اندک پس بد چیزے است که می ستانند

پس پشت خود و خریدند بدل آن بهای اندک پس چه بد است آنچه می ستانند

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا

پندار کسانیے را که شادمان می شوند بآنچه کردند و دوست میدارند که ستوده شوند

مپندار کسانی را که شاد میشوند به آنچه کردند و دوست می دارند که ستایش کرده

بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ ۚ وَلَهُمْ

نه کرده اند مپندار ایشان را در خلاص از عذاب و ایشان راست

شوند به آنچه نکردند (پس) مپندار ایشان را در خلاص از عذاب و مر ایشان راست

عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ

عذاب درد دهنده و خدا راست پادشاهی آسمانها و زمین و خدا بر همه

عذاب دردناک ع۵ و مر خدا راست پادشاهی آسمان ها و زمین و خدا بر هر

شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ ع إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ

چیز تواناست هر آئینه در آفرینش آسمانها و زمین و آمد شد شب

چیز تواناست هر آئینه در آفرینش آسمان ها و زمین و آمد شد شب

وَالنَّهَارِ لَآيٰتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۝ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ قِيَامًا وَ

و روز نشانهاست خداوندان خرد را آنانکه یاد می کنند خدا را ایستاده و

و روز نشانه هاست مر خداوندان خرد را آنانکه یاد می کنند خدا را ایستاده و

قُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ

نشسته و بر پهلوے خویش خفته و تامل می کنند در آفرینش آسمان ها و زمین

نشسته و بر پهلوی خویش خفته و تفکر میکنند در پیدایش آسمان ها و زمین

رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا ۚ سُبْحٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۝ رَبَّنَا

می گویند اے پروردگار ما نیافریدهٔ این را باطل پاکیست ترا پس نگاهدار ما را از عذاب آتش اے پروردگار ما

می گویند اے پروردگار ما نیافریدی این را عبث پاکیست ترا از همه عیب پس نگهدار ما را از عذاب دوزخ اے پروردگار ما

إِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ ۖ وَمَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ

هر آئینه تو هر کرا در آری بدوزخ به تحقیق رسوا کردی او را و نیست ستمگاران را هیچ

هر آئینه تو هر کرا در آری در دوزخ (پس) به تحقیق رسوا کردی او را و نیست ستمگاران را هیچ

أَنْصَارٍ ۝ رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا

یاری دهنده اے پروردگار ما هر آئینه ما شنیدیم ندا کننده را با واز بلند میخواند بسوے ایمان که ایمان آرید

مددگار اے پروردگار ما هر آئینه شنیدیم ندا کننده را (به آواز بلند) ندا می کرد بسوی ایمان که ایمان آرید

بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا ۖ رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا

به پروردگار خویش پس ایمان آوردیم اے پروردگار ما پس بیامرز گناهان ما را و دور کن از ما بدیهاے ما را

به پروردگار تان (پس) ایمان آوردیم اے پروردگار ما پس بیامرز گناهان ما را و دور گردان از ما بدی های ما را

وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ ۝ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلٰى رُسُلِكَ

و بمیران ما را با نیکوکاران اے پروردگار ما و بده ما را آنچه وعده کردہ ما را بزبان رسولان خود

و بمیران ما را با نیکوکاران اے پروردگار ما و بده ما را آنچه وعده کرده ای ما را به واسطه پیغمبران خود

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بغیر تدبیر بلیغ والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یهود مسائل را غلط بیان می کردند رشوت می خوردند از همه بیشتر بشارات و صفات پیغمبر آخر الزمان را پنهان می کردند و خوش بودند که بفریب شان کسی نمی داند و از مردم توقع داشتند که آنها را به بزرگی علم و دیانت و حق پرستی ستایش کنند. منافقین هم در این شیوه شبیه آنها بودند و در موقع غزا بخانه های خود پنهان شده آرام می نشستند و شاد بودند که خود را چگونه خلاص کردند و زمانی که حضرت پیغمبر از جهاد برمی گشتند بحضور مبارک آمده نسبت به غیاب خود از جهاد عذر های دروغ پیش می کردند و می خواستند از زبان حضرت پیغمبر تعریف خود را بشنوند این است که حق تعالی میفرماید این چنین ها در دنیا و آخرت واسطهٔ نجات از عذاب الهی شده نمی توانند چنین مردم در دنیا فضیحت میشوند و اگر در اینجا بکدام سبب نجات یافتند در آنجا آخرت به هیچ تدبیر نجات نمی یابند. تنبیه. اگرچه در این آیت یهود و منافقین موضوع بحث قرار داده شده اما مسلمانان نیز گوشزد است که از اعمال بد شاد نشوند و به کردار خوب افتخار نکنند و اگر اعمال شایسته نکنند امید وار ستایش نباشند؛ به کردار ...

۱۹ ع ۹ ۱۰

وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ﴿۵﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُمْ

ورسوا مکن ما را روز قیامت هر آئینه تو خلاف وعده نمی کنی پس قبول کرد دعای ایشان را

ورسوا مکن ما را روز قیامت هر آئینه تو خلاف نمی کنی وعده را (پس) قبول کرد دعای شان را

رَبُّهُمْ اَنِّىْ لَاۤ اُضِيْعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى ۚ بَعْضُكُمْ

پروردگار ایشان بآنکه من ضائع نمی سازم عمل هیچ عمل کننده از شما از مرد یا زن بعضی شما

پروردگار شان هر آئینه من ضائع نمی گردانیم عمل هیچ عمل کننده را از شما از مرد یا زن بعض شما

مِّنْۢ بَعْضٍ ۚ فَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا وَاُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاُوْذُوْا

از جنس بعض است پس آنانکه هجرت کردند و بیرون کرده شده از خانه های خویش و رنجانیده شدند

از بعضی است ع۵ (پس) آنانکه هجرت کردند و بیرون کرده شدند از خانه های شان و رنجانیده شدند

فِىْ سَبِيْلِىْ وَقٰتَلُوْا وَقُتِلُوْا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَ

در راه من و جنگ کردند و کشته شدند البته دور کنم از ایشان گناهان ایشان را و

در راه من و جنگ کردند و کشته شدند هر آئینه دور می کنم از ایشان بدی های شان را و

لَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ

البته در آرام ایشان را در باغها که میرود زیر آن جویها پاداش از نزدیک خدا

هر آئینه می درآرم ایشان را در باغ ها که میرود از زیر آن جوی ها ثواب از جانب خدا

وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿۶﴾ لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِى

و خدا نزدیک اوست پاداش نیک باید که نفریبد ترا آمد شد کافران

و خدا نزد اوست نیک ثواب فریب ندهد ترا آمد شد کافران در

الْبِلَادِ ﴿۷﴾ مَتَاعٌ قَلِيْلٌ ۟ ثُمَّ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۗ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿۸﴾

در شهرها این بهره مندی اندک است بعد از آن جای ایشان دوزخ باشد و بد جای است

شهرها این بهره مندی اندک است پس بازگشت شان دوزخ است و بد جای است ع۵

لٰكِنِ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ

لیکن آنانکه ترسیدند از پروردگار خود ایشان راست بوستانها میرود زیر آن جویها جاویدان

لیکن آنانکه ترسیدند از پروردگار خود ایشان راست باغها که میرود از زیر آن جویها همیشه باشند

فِيْهَا نُزُلًا مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِّلْاَبْرَارِ ﴿۹﴾ وَاِنَّ مِنْ

در انجا تحفه از نزدیک خدا و آنچه نزدیک خداست بهتر است نیکوکاران را و هر آئینه از

در آن مهمانی است از نزد خدا و آنچه نزد خداست بهتر است نیکوکاران را و هر آئینه از

اَهْلِ الْكِتٰبِ لَمَنْ يُّؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَاۤ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَاۤ اُنْزِلَ

اهل کتاب کسانیکه ایمان می آرند بخدا و بآنچه فرود آورده شد بسوی شما و بآنچه فرود آورده شد

اهل کتاب کسانی هستند که ایمان می آورند بخدا و آنچه فرو فرستاده شده بشما آنچه فرو فرستاده شده

اِلَيْهِمْ خٰشِعِيْنَ لِلّٰهِ ۙ لَا يَشْتَرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيْلًا ۗ اُولٰۤئِكَ

بسوی ایشان فروتنی کنندگان برای خدا نمی ستانند عوض آیتهای خدا بهای اندک آن گروه

بایشان عاجزی کنندگان اند برای خدا نمی ستانند به آیات خدا بهای اندک آن گروه

لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۱۰﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا

ایشان راست مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان هر آئینه خدا زود حساب کننده است ای مومنان

ایشان راست مزد ایشان نزد پروردگار ایشان هر آئینه خدا زود حساب گیرنده است ای مومنان

اصْبِرُوْا وَصَابِرُوْا وَرَابِطُوْا ۟ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۱۱﴾

صبر کنید و محنت کشید و برای جهاد آماده باشید و بترسید از خدا باشد که رستگار شوید

صبر کنید و ثابت قدم باشید در مقابله و آماده باشید و بترسید از خدا تا رستگار شوید

ع۵ چه مرد باشد و چه زن، رنج کسی در بارگاه ما ضائع نمی شود هر چه کند می بیند این با عمل شرط است زن نیکوکار بر وفق استعداد خویش در آخرت مراتب عالی می گردد که مردان را نصیب میشود شما ای مردان و زنان که افراد یک نوع انسانید و از یک آدم پدید آمده اید و در یک رشته اسلامی منسلک و در یک حیات اجتماعی وامور معاشرتی انبازید باید در اعمال و ثمرات آن نیز خویشتن را متحد بدانید ع۵ در روایت است که ام سلمه رضی الله تعالی عنها عرض کرد ای پیغمبر خدا! هیچ جای در قرآن هجرت و دیگر اعمال حسنه ما زنان به تخصیص مذکور نشده جواب آن باین آیت داده شد ع۵ آن کفار که بهره مند و سرمست و با ناز و نعمت زندگانی فروغی می رانند و تکبری ورزند باید مسلمانان از آن ها فریب نخورند این ها همه تجملات آنی و فانی است چه عیش خوش است کسی را که چند روز باد و غذا های لطیف دهند و پس از آن او را بدار کشند یا به زندان دائمی اندازند عیش گوارا کسی راست که به تحمل رنج اندک وسایل آسایش عالی و ابدی را تامین نماید ع۵ بدین سبب

مهمانی خوانده شد که مهمان در خوردن و نوشیدن اندیشه نمی داشته باشد! به عزت و آسایش می نشیند و هر چیز بدون زحمت باو مهیا می باشد ۱۲.

سُورَةُ النِّسَاءِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَّسَبْعٌ وَّسَبْعُوْنَ آيَةً وَّأَرْبَعٌ وَّعِشْرُوْنَ رُكُوْعًا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

شروع بنام خدا که بے حد مهربان نہایت بارحم است

يٰاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ وَّخَلَقَ

اے مردمان بترسید ازان پروردگار خویش که بیافرید شمارا از یک کس و آفرید

اے مردمان بترسید از پروردگار تان که بیافرید شمارا از نفس واحد و بیافرید

مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيْرًا وَّنِسَآءً ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْ

ازان یک کس زن او را و منتشر ساخت ازین دو کس مردمان بسیار و زنان بیشمار و بترسید ازان خدا که

ازان جفت آن را و منتشر ساخت ازان دو مردان بسیار و زنان و بترسید ازان خدا که

تَسَآءَلُوْنَ بِهٖ وَالْاَرْحَامَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيْبًا ① وَاٰتُوا الْيَتٰمٰٓى

از یکدیگر بنام او سوال می کنید و بترسید از قطع قبیله داری هر آئینه خدا هست نگاهبان برشما و بدهید بر یتیمان

سوال می کنید از یکدیگر به آن و خبردار باشید از خویشاوندان (و بترسید از قطع رحم) هر آئینه خدا هست برشما نگهبان و بدهید به کودکان پدرمرده

اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيْثَ بِالطَّيِّبِ ۪ وَلَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى

اموال ایشان و بدل نه کنید ناپاکیزه را بپاکیزه و نخورید اموال ایشان بهم آورده

مال های شان را و بدل مکنید مال بد را بمال خوب و نخورید مال های شان را با

اَمْوَالِكُمْ ؕ اِنَّهٗ كَانَ حُوْبًا كَبِيْرًا ② وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوْا فِي الْيَتٰمٰى

با اموال خویش هر آئینه این گناه بزرگ است و ۱ و اگر دانید که عدل نتوانید کرد در حق دختران یتیم

مال های خود هر آئینه آن هست گناهی بزرگ و اگر ترسید که عدل نتوانید در حق دختران پدرمرده

فَانْكِحُوْا مَا طَابَ لَكُمْ مِّنَ النِّسَآءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ۚ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا

پس نکاح کنید آنچه خوش آید شمارا از سائر زنان دو دو و سه سه و چهار چهار پس اگر دانید که درین صورت

پس نکاح کنید کسے را که خوش آید بشما از زنان دو دو و سه سه و چار چار پس اگر ترسید که

تَعْدِلُوْا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ؕ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَلَّا تَعُوْلُوْا ③ وَاٰتُوا

عدل نتوانید کرد پس نکاح کنید یک زن را یا بسریه گیرید آنرا که مالک او شد دستهای شما این نزدیکتر است بآنکه جور نه کنید و بدهید

عدل کرده نمی توانید پس نکاح کنید یک زن را یا بسریه گیرید آنرا که مالک است دست های تان (یعنی کنیزی را که مال تان است) این

النِّسَآءَ صَدُقٰتِهِنَّ نِحْلَةً ؕ فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا

زنان را مهر ایشان بخوشدلی و اگر زنان در گذرند بخوشدلی برای شما از بعض مهر

به زنان مهر های شان را به خوشی پس اگر در گذرند بخوشی برشما از چیزے از مهر خود به خوشی

فَكُلُوْهُ هَنِيْٓـًٔا مَّرِيْٓـًٔا ④ وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَآءَ اَمْوَالَكُمُ الَّتِيْ جَعَلَ اللّٰهُ

پس بخورید آن را ساز گار و خوش گوار و مدهید بے خردان را اموال خود که گردانیده است خدا آنرا

پس بخورید آن را ساز گار و خوش گوار و مدهید بے خردان مال های تان را که گردانیده است خدا بشما

لَكُمْ قِيٰمًا وَّارْزُقُوْهُمْ فِيْهَا وَاكْسُوْهُمْ وَقُوْلُوْا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ⑤ وَ

بسبب استقامت معیشت برائے شما بخورانید و بپوشانید ایشان را ازان اموال و بگوئید بایشان سخن نیکو و ۲ و

سبب قوام معیشت و بخورانید ایشان را ازان و بپوشانید ایشان را و بگوئید بایشان سخن پسندیده و

ابْتَلُوا الْيَتٰمٰى حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ ۚ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِّنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوْٓا

امتحان کنید یتیمان را و ۳ تا آنگاه که رسند بحد نکاح و ۴ پس اگر در یافتید از ایشان حسن تدبیر پس برسانید

آزمائید یتیمان را تا هنگامیکه برسند بعمر نکاح پس اگر در یافتید از ایشان هوشیاری را (صلاح در دین و مال) پس بدهید

مساوات نمی کنند در قیامت مفلوج بمی خیزد یک جانب وی بزمین کشیده میشود کسیکه در نکاح وی یک زن آزاد و یک کنیز باشد کنیز را نسبت به آزاد نصف نوبت است و کنیز یک ...

فتح الرحمٰن

ف ۱ در جاهلیت اولیائے دختران یتیمه مانند ابنائے اعمام ایشان را بنکاح خود می آوردند و الیفائے حقوق نکاح نمی کردند خدائے تعالیٰ آیت فرستاد ۱۲ ف ۲ یعنی بر سفهاء حجر باید کرد و اموال ایشان که بحقیقت سرمایهٔ شماست بآن منتفع اند بے واسطه یا بواسطه بدست ایشان داده ضایع نه باید ساخت والله اعلم ف ۳ یعنی در ایام صبا ف ۴ یعنی بالغ شوند ۱۲ ف ۵ یعنی در صغر ایشان ۱۲ ف ۶ یعنی وصی یتیم اگر توانگر باشد از اموال یتیم چیزے نگیرد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ۵ از نکاح با یک زن یا قناعت بر یک کنیز یا چند کنیز یا جمع کردن یک کنیز یا چند کنیز با یک نکاح از این سخنان توقع آن است که شما از عدل و انصاف منحرف نشوید زیرا حقوقی که زنان منکوحه راست کنیزان مملوکه را نیست اگر در میان آنها عدالت نکنید برشما مواخذه نمی باشد کنیز را مهر نیست و معاشرت آنها را کدام حد مقرر نمی باشد فائده: مردیکه چند زن دارد بروی واجب است که در خوراک و پوشاک و نوبت با شبانه مساوات و برابری نماید کسیکه

إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ ۖ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُوا ۚ وَ

بایشان اموال ایشان را و مخورید آن اموال را ف باسراف و شتابی از ترس آنکه بزرگ شوند و

بایشان مال های شان را و مخورید مال یتیمان را زیاده از ضرورت (بغیر حق) و شتاب از ترس آنکه بزرگ شوند و

مَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ

هر که باشد توانگر پس باید که پرهیزگاری کند ف و هر که فقیر باشد پس باید که بخورد

هر که باشد توانگر (پس) بپرهیزد و کسی که باشد محتاج پس بخورد موافق دستور

بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ ۚ

بوجه پسندیده پس چون رسانید بایشان اموال ایشان را گواه گیرید بر ایشان

(بر وجه پسندیده) (پس) چون برسانید به ایشان مال های شان را (پس) گواه گیرید بر ایشان

وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٦﴾ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ

و بس است بحقیقت خدا حساب کننده مردان را حصه هست از آنچه بگزارند پدر و مادر

و بس است خدا حساب کننده مردان را حصه است از آنچه بگذارند پدر و مادر

وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ

و خویشان و زنان را نیز حصه هست از آنچه بگزارند پدر و مادر

و خویشاوندان و زنان را نیز حصه است از آنچه بگذارند پدر و مادر

وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿٧﴾ وَإِذَا

و خویشان از آنچه کم باشد از مال یا بسیار حصه مقرر کرده شده ف و چون

و خویشاوندان از آنچه کم باشد از مال یا بسیار باشد حصه مقرر کرده شده؛ و چون

حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُم

حاضر شوند نزدیک قسمت میراث خویشان ف و یتیمان و گدایان پس بدهید ایشان را

حاضر شوند در وقت قسمت خویشاوندان و یتیمان و بی نوایان پس بدهید ایشان را

مِّنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٨﴾ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا

چیزی از آن ف و بگوئید بایشان سخن نیکو و باید که بترسند از خدا آنانکه اگر نزدیک شوند از گذاشتن هم

چیزی از آن و بگوئید بایشان سخن پسندیده ع و باید بترسند آنانکه اگر بگذارند

مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ

بعد خود اولاد ناتوان را خائف باشند بر ایشان که ضائع شوند پس باید که از خدا بترسند

بعد از (مرگ) خویش اولاد ناتوان که می ترسند بر ایشان (پس) باید بترسند از خدا

وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ

و باید که بگویند سخن استوار ف هر آئینه آنانکه میخورند اموال یتیمان

و باید بگویند سخن راست هر آئینه آنانکه می خورند مال های یتیمان را

ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾

بظلم جز این نیست که می خورند در شکم خویش آتش را و در آیند بدوزخ

ناحق جز این نیست که می خورند در شکم های خویش آتش را و زود می درایند در آتش

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ ۖ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ ۚ فَإِن كُنَّ

حکم می کند خدا در حق اولاد شما که مرد راست مانند حصه دو زن پس اگر اولاد

حکم می کند شما را خدا در حق اولادتان که مرد راست مانند حصه دو زن (پس) اگر تنها باشند

نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۖ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۚ

میت همه دختران باشند زیاده از دو پس ایشان راست دو سوم حصه از آنچه میت گذاشته است ف و اگر میت یک دختر باشد پس او راست

زنان زیاده از دو پس مر آن ها راست دو ثلث آنچه گذاشته از مال و اگر باشد مولوده یکی پس مر او راست نیم مال

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مردان و زنان هر دو حصه دارند از هر مال که باشد کم بود یا بسیار و درین رد است بر اہل جاہلیت که زنان را حصه نمیدادند ۱۲ ف۲ یعنی خویشان غیر وارث ف۳ یعنی بطریق استحباب ۱۲ ف۴ یعنی آنانکه اولاد داشته باشند بوجهی وصیت کنند که اولاد را ضرر نرسد و این مقدار است در شرع بسوم حصه مال یا کم از آن و الله اعلم ۱۲ ف۵ مترجم گوید حکم دو دختر نیز ثلثان است و الله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در اثنای حضور افراد خانواده برای تقسیم میراث اگر در میان آنها خویشاوندانی باشند که بآنها میراث نرسد یا یتیم و محتاج باشند بآن ها طعامی داده رخصت کنید و یا حسب موقع از ترکه نیز بآن ها چیزی بدهید این رفتار مستحب است، اگر در مال متروکه دادن طعام یا چیزی دیگر گنجایش نداشته باشد مثلاً مال متروکه از یتیم باشد و میت نیز در آن وصیتی نکرده باشد آن ها را بسخن معقول رخصت دهید یعنی به نرمی و از مجبوریت خود عذر کنید که این مال کودک پدر مرده است و میت نیز وصیتی نکرده

ع ۱۰ ۱۲

در آغاز سوره گفتند که خویشاوندان بهم علی قدر مراتبهم مستحق سلوک در عایت‌اند و یتیمان و مساکین که قربت داده و رعایت آن بیشتر است هنگام تقسیم میراث حتی الامکان باید ایشان...

وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ

و هست پدر و مادر میت را هر یکے را از ایشان ششم حصه از آنچه بگذاشته است اگر باشد میت را فرزندے

و مر پدر و مادر میت را برای هر یک از آن دو ششش یک است از آن مالی که گذاشته اگر باشد میت را فرزندی

فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن كَانَ لَهُ

پس اگر نباشد او را فرزندی و وارث او پدر و مادر او شوند پس هست مادرش را سوم حصه ف۱ پس اگر باشند میت را

(پس) اگر نباشد او را فرزند و وارث مال او پدر و مادر او باشند (پس) مادر او راست سه یک ع۱ پس اگر باشد او را

إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ

برادران هست مادرش را ششم حصه ف۲ و این تقسیم بعد ادای وصیتی است که میت بآن فرموده یا بعد ادای دین ف۳ پدران شما

برادران پس مادر او راست شش یک ع۲ بعد از ادای وصیت است که کرده به آن یا بعد از دین پدران شما

وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ إِنَّ

و پسران شما نمیدانید که کدام یک از ایشان نزد یکتر است در نفع رسانیدن حصه معین کرده شد از جانب خدا هر آئینه

و پسران شما نمیدانید کدام آنها نزدیک تر است بشما در نفع رسانیدن حصه معین شده است از جانب خدا هر آئینه خدا

اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ⑪ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ

هست خدا دانا استوار کار و شما راست نیمه آنچه بگذاشته اند زنان شما اگر نباشد

هست دانا با حکمت و شمار است نیمه مالی که گذاشته زنان شما اگر نباشد

يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِن

ایشان را فرزندے پس اگر ایشان را فرزندے باشد شمار است چهارم حصه از آنچه بگذاشته اند بعد

آنان زنان را فرزندی پس اگر باشد ایشان را فرزندی (پس) شما است چار یک از آنچه گذاشته اند پس

بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن

ادای وصیتے که بآن فرموده باشند یا بعد ادای دین و زنان راست چهارم حصه از آنچه شما بگذاشتید اگر نباشد

از وصیتے که کرده باشند به آن یا بعد از ادای دین و زنان راست چار یک از آنچه گذاشتید اگر نباشد

لَّكُمْ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم مِّن بَعْدِ

شمارا فرزندے پس اگر باشد شمارا فرزندے پس زنان راست هشتم حصه از آنچه بگذاشته اید بعد

شما فرزندی (پس) اگر باشد شمارا فرزندی (پس) زنان راست هشت یک از آنچه گذاشته اید پس از

وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوِ

ادای وصیتے که بآن فرموده باشید یا ادائے دین و اگر مرد مرده که از وی میراث می خواهند یا

وصیتی که کرده باشید به آن یا بعد از ادای دین و اگر باشد مردی که از وی میراث برده میشود بے والد و ولد یا

امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِن

زن مرده کلاله باشد ف۴ و او را برادرے هست یا خواهرے ف۵ پس هر یک از ایشان راست ششم حصه پس اگر

زنی کلاله باشد و او راست برادر یا خواهر پس هر یک از آن دو راست شش یک پس اگر

كَانُوا أَكْثَرَ مِن ذَٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ

اخیافیان زیاده از این باشند پس ایشان باهم شریک اند در سوم حصه بعد ادائے وصیتے

باشند بیشتر از این (پس) ایشان شریکند در سه یک (پس) از وصیتی

يُوصَىٰ بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ

که بآن فرموده شد یا بعد ادای دین بغیر آنکه ضرر رسانده باشد ف۶ حکم کرده شده است از جانب خدا و خدا دانا

که شده باشد به آن یا بعد از قرض بغیر آنکه ضرر رسانند باشد این حکم است از جانب خدا و خدا بر همه چیز دانا

حَلِيمٌ ⑫ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ

بردبار است این همه حدها مقرر کرده خداست و هر که فرمانبرداری کند خدا و رسول او را در آرد

بردبار است این حکم ها حدود خداست و هر که اطاعت کند حکم خدا و پیغمبرش را، درآرد و آنرا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مابقی برائے پدر است ۱۲ ف۲ یعنی برادران یا خواهران حصه مادر را ناقص میسازند اگرچه خود چیزے نیابند و یک برادر و یک خواهر ناقص نمی سازد والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی اگر وصیت باشد نخست ادائی وصیت کنند و اگر دین باشد نخست ادائے دین کنند ۱۲ ف۴ و معنی کلاله آنست که پدر و فرزند ندارد ۱۲ ف۵ یعنی اخیافی ۱۲ ف۶ یعنی وصیتے که زیاده از ثلث بود اعتبار ندارد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ اکنون میراث پدر و مادر را در سه صورت بیان می کند اول که میت اولاد داشته باشد پسر یا دختر حصه ششم مال متروکه به هر یک از پدر و مادر می رسد ع۲ صورت دوم این است که میت هیچ اولاد نداشته باشد تنها پدر و مادر وارث او باشد یک ثلث مال متروکه به مادر و دو ثلث باقیمانده به پدر می رسد ع۳ صورت سوم این است که میت بیشتر از یک برادر و خواهر داشته باشد چه این ها حقیقی باشند چه صرف در پدر یا در مادر شریک باشند و میت اولاد نیز نداشته باشد حصه ششم به مادر میرسد و بقیه تماماً به پدر داده میشود برادر و خواهر را چیزی داده نمی شود و اگر میت یک برادر یا یک خواهر داشته باشد چنانچه در صورت دوم ذکر شد یک ثلث به مادر و دو ثلث به پدری رسد ۱۲

جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿۱۳﴾

به بهشت ها که میرود زیر آن جویها جاویدان درانجا وایست مطلب یابی بزرگ

در باغ ها که میرود از زیر آن جوی ها جاودان دران واین است کامیابی بزرگ

وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَتَعَدَّ حُدُوْدَهٗ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا

و هر که نافرمانی کند خدا و رسول او را و تجاوز کند از حد های مقرر کرده او در آرد ش با تش جاوید

و کسی که نافرمانی کند خدا و پیغمبرش را و تجاوز کند از حدود او می اندازد او را در آتش جاودان

فِيْهَا ۠ وَلَهٗ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿۱۴﴾ وَالّٰتِيْ يَاْتِيْنَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِّسَآئِكُمْ

آنجا داور است عذاب رسوا کننده و از زنان شما آنانکه زنا کنند

دران و مر او راست عذاب ذلت آور و آنکه زنا کنند از زنان شما

فَاسْتَشْهِدُوْا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِّنْكُمْ ۚ فَاِنْ شَهِدُوْا فَاَمْسِكُوْهُنَّ

پس گواه طلبید بر ایشان چهار مرد از جنس خویش ف پس اگر گواهی دادند محبوس کنید ایشان را

پس گواه طلبید بر آنها چار مرد از شما پس اگر گواهی دادند پس حبس کنید آن ها را

فِي الْبُيُوْتِ حَتّٰى يَتَوَفّٰهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيْلًا ﴿۱۵﴾

در خانها تا آنکه عمر ایشان را تمام کند مرگ یا مقرر کند خدای تعالی برای ایشان راهی ف

در خانه ها تا عمر ایشان را تمام کند مرگ یا مقرر کند خدا به آنها کدام راهی

وَالَّذٰنِ يَاْتِيٰنِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوْھُمَا ۚ فَاِنْ تَابَا وَاَصْلَحَا فَاَعْرِضُوْا

و آن دو کس که زنا کنند از شما پس آزار دهید ایشان را پس اگر توبه کردند و نیکوکاری پیش گرفتند پس اعراض کنید

و آن دو مرد که بدکاری می کنند از شما پس ایذا رسانید به آن دو پس اگر آن دو توبه کردند و اصلاح نمودند خود را پس اعراض کنید

عَنْهُمَا ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا ﴿۱۶﴾ اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِيْنَ

از تعذیب ایشان هر آئینه خدا هست باز گردنده مهربان ف جز این نیست که وعدهٔ قبول توبه لازم بر خداست برای آن کسان

از آنها هر آئینه خدا پذیرنده توبه مهربانست جز این نیست که قبول توبه بر خداست (از روی تفضل) برای کسانی

يَعْمَلُوْنَ السُّوْۗءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوْبُوْنَ مِنْ قَرِيْبٍ فَاُولٰۗىِٕكَ يَتُوْبُ

که می کنند معصیت بنادانی بعد از آن توبه کنند در نزدیکی ف پس آن گروه برحمت باز می گردد

که می کنند کار بد بنادانی باز توبه می کنند در نزدیکی (پس) آن گروه می بخشد

اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿۱۷﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِيْنَ

خدا بر ایشان و هست خدا دانا استوار کار و نیست وعده قبول توبه آن کسان را

خدا بر ایشان (می پذیرد توبه ایشان را) و است خدا دانا با حکمت ف و نیست قبول توبه مر کسانی را

يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ ۚ حَتّٰى اِذَا حَضَرَ اَحَدَھُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنِّىْ تُبْتُ

که می کنند معاصی تا آنگاه که پیش آید کسی را از ایشان را مرگ گفت هر آئینه من توبه کردم

که می کنند بدی ها تا آنگاه که فرا رسد یکی از ایشان را مرگ می گوید هر آئینه من توبه می کنم

الْـــٰٔنَ وَلَا الَّذِيْنَ يَمُوْتُوْنَ وَھُمْ كُفَّارٌ ۭ اُولٰۗىِٕكَ اَعْتَدْنَا لَھُمْ عَذَابًا

الحال و نه آن کسان را است که کافر بمیرند این گروه آماده ساختیم برای ایشان عذاب

اکنون و نه آن کسانی را که می میرند در حالی که ایشان کافر باشند آن گروه مهیا کردیم برای ایشان را عذاب

اَلِيْمًا ﴿۱۸﴾ يٰٓاَيُّھَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَاۗءَ كَرْهًا ۭ وَ

درد دهنده ای مومنان حلال نیست شما را آنکه میراث گیرید زنان را وایشان ناخوش باشند ف

درد دهنده ای مومنان حلال نیست شما را که میراث گیرید زنان را بزبردستی و

لَا تَعْضُلُوْھُنَّ لِتَذْهَبُوْا بِبَعْضِ مَآ اٰتَيْتُمُوْھُنَّ اِلَّآ اَنْ يَّاْتِيْنَ بِفَاحِشَةٍ

منع مکنید ایشان را ف تا بدست آرید بعض آنچه داده اید ایشان را لیکن وقتیکه بکنند کار بد

منع مدارید ایشان را از نکاح تا باز ستانید چیزیکه داده اید بایشان مگر که کنند کار بی حیائی

ست دی داند که کدام کس بنادانی گناه کرده و که از سر صدق توبه نموده خدا با حکمت است هر توبه که موافق حکمت او ست قرین اجابت می گردد ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از مسلمانان ۱۲

ف۲ بعد این آیت خدا تعالیٰ راهی مقرر کرد و آن رجم ثیب و جلد بکر است پس الحال حکم حبس نیست والله اعلم ۱۲

ف۳ این آیت مجمل است و در احادیث مذکور شد که بکر را صد تازیانه باید زد و ثیب حر را رجم باید کرد و عهد اینجا تازیانه والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی پیش از حضور مرگ ۱۲

ف۵ اهل جاهلیت زنان را نیز از جمله میراث میداشتند ولی میت اگر خواستی بجبر و نکاح خود می آورد و اگر خواستی منع می کرد که با جنبی نکاح کند تا آنکه مهر رو نماحق تعالی این آیت فرستاد ۱۲

ف۶ یعنی از نکاح بهر که خواهند ۱۲

ف۷ یعنی کابین که قریب ایشان داده است والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ بدون شبهه چیزیست که خداوند بواسطهٔ آن جرائم بزرگ چون زنا و لواطت را نیز می بخشاید چنانچه در آیت سابق گذشت اما باید در نظر داشت که خدا در اصل اجابت توبه کسانی را برحمت و فضل خویش قرار داده که بنادانی گناه صغیره یا کبیره از ایشان سر زده باشد و همین که بر سیآت اعمال خویش آگاه شده اند از آن نادم و تائب گردیده اند البته چنین خطاها را خداوند می بخشد خدا عالم السر و الخفیات

مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ

آشکارا میتوان ایذا داد و زندگانی کنید با زنان بوجه پسندیده زیرا اگر ناپسند کنید ایشان را پس شاید

آشکارا وگذاره کنید با زنان بوجه پسندیده پس اگر پسند شما نیاید ایشان شاید

أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ۝ وَإِنْ

که ناپسند کنید چیزیرا و پیدا کند خدای تعالی دران چیز خیر بسیار و اگر

پسند نکنید شما چیزیرا و بگرداند خدا دران خوبی بسیار واگر

أَرَدتُّمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا

خواهید بدل کردن زن بجائے زنے و داده باشید یکے را از ایشان قنطار ف۱

خواهید بدل کردن زنی را بجائے زنی و داده باشید یکے از ایشان را مال بسیار

فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا ۚ أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ۝ وَ

پس باز مگیرید ازان مال چیزیرا آیا می گیرید آنرا بستم و تعدی آشکارا و

پس بگیرید ازان مال چیزی آیا می گیرید آنرا بناحق وگناهی آشکارا و

كَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم

چگونه گیرید آن را حال آنکه رسیده است بعض شما ببعض ف۲ و گرفتند زنان

چگونه می گیرید آن را حال آنکه رسیده است بعض شما به بعضی و گرفته اند از شما

مِّيثَاقًا غَلِيظًا ۝ وَلَا تَنكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُم مِّنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا

از شما عهد محکم را ف۳ و نکاح مکنید کسی را که نکاح با او کرده باشند پدران شما از زنان لیکن آنچه

عهد استوار و نکاح مکنید با آنانیکه نکاح کرده باشد پدران شما از زنان لیکن آنچه

قَدْ سَلَفَ ۚ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا ۝ حُرِّمَتْ

گذشت عفو است هر آئینه این هست کار بد و مبغوض و این بدراهی است حرام کرده شدند

گذشته عفو است هر آئینه نکاح زنان پدران بے شرمی (بسیار زشت) و سبب خشم الهی است و بد طریقی می باشد حرام

عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ

بر شما مادران شما و دختران شما و خواهران شما و خواهران پدران شما و خواهران مادران شما و دختران برادر و دختران خواهر

برشما مادران شما و دختران شما و خواهران شما و عمه های شما و خاله های شما و دختران برادر

وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ

وآن مادران شما که شیر داده اند شما را ف۴ و خواهران شما از جهت شیرخوارگی

و دختران خواهر ع۵ و مادران شما آنانکه شیر داده اند شما را و خواهران رضاعی شما ع۵

وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي

و مادران زنان شما و دختران زنان شما که در کنار شما پرورش می یابند از بطن آن زنان شما که

و مادران زنان تان و دختراندران شما که در پرورش شمای باشند از زنان شما که

دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَ

وطی کرده اید با ایشان پس اگر وطی نه کرده باشید با ایشان پس هیچ گناه نیست بر شما و

صحبت کرده اید با ایشان پس اگر صحبت نکرده باشید با ایشان پس نیست گناهی (در گرفتن دختراندران) بر شما و

حَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَن تَجْمَعُوا بَيْنَ

زنان پسران شما که از پشت شما باشند ف۵ و حرام کرده شد آن که جمع کنید میان

زنان پسران شما که از پشت شما باشند و (حرام است) که جمع کنید بین

الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝

دو خواهر لیکن آنچه گذشت عفو است هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان

دو خواهر لیکن آنچه گذشته عفو است هر آئینه الله است آمرزگار مهربان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مال بسیار در مهر داده باشید ۱۲ ف۲ یعنی مباشرت کردید ف۳ یعنی ایجاب و قبول بحضور شهود درمیان آمد ۱۲ ف۴ یعنی دایه ها ف۵ یعنی پسر خوانده نباشد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ بعد از بیان حرمت مادر اندر حکم تمام آن زنان بیان می شود که نکاح شان جائز نیست و آن ها برچند نوع اند اول زنانی ذکر میشوند که بنا بر علاقهٔ نسب حرام اند و آن هفت اند۔ مادر۔ دختر۔ خواهر۔ عمه۔ خاله۔ دختر برادر۔ دختر خواهر۔ نکاح این ها جائز نیست (فایده) مادر کلان پدری و مادری هرقدر بالا برود در حکم مادر و نواسه یا دختری هرچه پایان باشد در حکم دختر و خواهر عینی و علاتی و اخیافی همه در حکم خواهر و خواهر عینی یا علاتی و اخیافی اجداد در حکم عمه و هر سه نوع خواهر مادر و جده در حکم خاله و هر سه نوع دختر برادر و اولاد اولاد آن ها در حکم دختر برادر و هر سه قسم اولاد خواهر و اولاد اولاد آن ها در حکم دختر خواهر داخل اند ع۵ بعد از محرمات نسبی اکنون محرمات رضاعی بیان میشود و آن دو نوع است مادر و خواهر۔ و درین اشارت است که آن هفت رشته که در نسب بیان شد در رضاعت نیز حرام می باشد یعنی دختر عمه۔ خاله۔ دختر خواهر۔ دختر برادر رضاعی نیز حرام می باشد که حکم آن در احادیث شریف موجود است

ع ۳ / ۸ / ۱۴

وَّالْمُحْصَنٰتُ مِنَ النِّسَآءِ اِلَّا

و حرام کرده شدند زنان شوهر دار مگر
و حرام کرده شدند برشما زنان شوهر دار مگر

مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۚ كِتٰبَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ ۚ وَاُحِلَّ لَكُمْ مَّا وَرَآءَ ذٰلِكُمْ اَنْ

آنچه مالک او شده است دست شما لازم ساخته است خدا برشما و حلال کرده شد شما را ماسوائی این همه محرمات حلال کرده شد
آنچه مالک شده است دست شما حکم خداست برشما و حلال کرده شد لشما ماسوای زنان مذکور بشرطی که

تَبْتَغُوْا بِاَمْوَالِكُمْ مُّحْصِنِيْنَ غَيْرَ مُسٰفِحِيْنَ ۚ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهٖ

طلب نکاح کنید باموال خویش عفت طلب کنان نه شهوت رانندگان ف۲ پس هرگاه لذت گرفتید با او
طلب کنید به مالهای تان در قید نکاح آورندگان نه زنا کنندگان پس هرکه کام گرفتید با او از

مِنْهُنَّ فَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ فَرِيْضَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا تَرٰضَيْتُمْ

از زنان بدهید ایشان را مهر ایشان مقرر کرده شده ف۳ و نیست بر شما گناه در آنچه بایکدیگر راضی
از زنان (پس) بدهید به ایشان مهرشان را که مقرر کرده شده است و نیست گناهی برشما در آنچه راضی

بِهٖ مِنْۢ بَعْدِ الْفَرِيْضَةِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿۲﴾ وَمَنْ

شدید بعد مهر مقرر ف۴ هر آئینه خدا هست دانا استوار کار و هرکه
شدید به آن بعد از مهر مقرر هر آئینه خدا هست دانا با حکمت و هرکه

لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَّنْكِحَ الْمُحْصَنٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ فَمِنْ

نتواند از شما از جهت توانگری که نکاح کند زنان آزاد مسلمانان را پس باید که نکاح کند از آنچه
توان ندارد از شما از روی توانگری که نکاح کند آزاد زنان مسلمان را پس نکاح کنید از آنچه

مَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِّنْ فَتَيٰتِكُمُ الْمُؤْمِنٰتِ ۚ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيْمَانِكُمْ ۚ

مالک او شده است دست جنس شما مراد کنیزکان شما اند که مسلمان باشند و خدا داناتر است بایمان شما
مالک است دست های شما از کنیزان مومنه ف۵ و خدا داناتر است به مسلمانی شما

بَعْضُكُمْ مِّنْۢ بَعْضٍ ۚ فَانْكِحُوْهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ

بعض شما از جنس بعض است ف۶ پس نکاح کنید کنیزکان را بدستوری خداوندان ایشان و بدهید ایشان را مهر ایشان
بعض شما از بعضی است پس نکاح کنید ایشان را به اجازت مالکان شان و بدهید مهرهای شان

بِالْمَعْرُوْفِ مُحْصَنٰتٍ غَيْرَ مُسٰفِحٰتٍ وَّلَا مُتَّخِذٰتِ اَخْدَانٍ ۚ فَاِذَآ

بخوش خوئی در حالیکه عفیفه باشند نه زنا کننده و نه دوست پنهانی گیرنده ف۷ پس چون
به وجه پسندیده در حالیکه عفیفه باشند نه مستی کننده (زناکار) و نه گیرندگان دوستان پنهانی پس چون

اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنٰتِ

در حباله زوج آمدند اگر زنا کنند پس بر ایشان است نیم مقدار آنچه بر زنان آزاد است از
در قید ازدواج آمدند اگر کنند زنا بر ایشان است نیمه سزائی که بر آزاد زنان است

مِنَ الْعَذَابِ ۚ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ ۚ وَاَنْ تَصْبِرُوْا خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ

عقوبت ف۸ نکاح کنیزکان کسی راست که بترسد از گناه از شما و آنکه صبر کنید بهتر است شما را
از عذاب این برای کسیست که می ترسد زحمت را از شما و اینکه صبر کنید بهتر است لشما

وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۳﴾ يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ

و خدا آمرزنده مهربان است می خواهد خدا که بیان کند برای شما و بنماید شما را راه های
و خدا آمرزگار مهربان است می خواهد خدا که بیان کند لشما و هدایت کند شما را راه های

الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوْبَ عَلَيْكُمْ ۚ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿۱﴾

کسانیکه پیش از شما بودند و برحمت باز گردد بر شما و خدا دانا استوار کار است
کسانی را که پیش از شما بودند و ببخشاید شما را و خدا دانا با حکمت است

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اگر زنی را از دار الحرب اسیر کرده اند نکاح و تسری او صحیح بود هرچند آنجا زوج داشته باشد والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی نکاح صحیح آنست که با مهر باشد و مؤبد باشد بحسب ظاهر زیرا که چون حاجت جماع همیشه است احصان بدون عقد مؤبد حاصل نشود والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی بجماع تمام مهر لازم میشود والله اعلم ف۴ یعنی بعد مقرر کردن اگر بتراضی زیاده یا کم کنید باک نیست والله اعلم ف۵ یعنی کنیزکان نیز بنات آدم اند والله اعلم ۱۲ ف۶ فارق در نکاح و اتخاذ اخدان شرط شهود است و در احصان و سفاح مؤبد بودن عقد بحسب ظاهر والله اعلم ۱۲ ف۷ یعنی پنجاه تازیانه و اگر در حباله زوج نباشد نیز عقوبت او پنجاه تازیانه است زیرا که ذکر این قید بجهت نفی احتمال زیاده است و این معنی در حدیث مبین شده ۱۲ والله اعلم

تفسیر عثمانی

ع۵ در مذهب امام شافعی رح وغیره کسی که می تواند زنی آزاد را بنکاح خویش در آرد نکاح او با کنیز حرام است۔ امام ابوحنیفه رحمة الله علیه آنرا مکروه تنزیهی میداند در صحت نکاح کنیز اکثر ائمه کسی که زن آزاد ...

[margin, vertical:] درین نکاح ... اگر صحت ... مثل ... حرام است ۱۲

فقهای اسلامیت کنیز را ضروری میدانند مگر ابوحنیفه رح آنرا افضل می شمارد. هم چنین نکاح کنیزکه از اهل کتاب باشد نزد ابوحنیفه رح جائز است ولی نزد تمام ائمه

وَاللّٰهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوٰتِ

وخدامی خواہد کہ برحمت باز گردد برشما و می خواہند آنانکہ پیروی شہوات کنند

وخدامی خواہد کہ متوجہ شود برشما (برحمت باز گردد) و می خواہد کسانی کہ پیروی می کنند شہوت ہا را

أَن تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ﴿۲﴾ يُرِيدُ اللّٰهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْ وَخُلِقَ

کہ بکجروی کنید بکجروی عظیم می خواہد خدا کہ سبک کند از شما و انسان

کہ شما بگردید از راہ لبسیار دور می خواہد خدا کہ سبک کند از شما و آفریدہ شدہ انسان

الْإِنسَانُ ضَعِيفًا ﴿۳﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم

ضعیف آفریدہ شدہ است اے مومنان مخورید اموال خود را در میان خویش

ناتوان اے مومنان، مخورید اموال خویش را درمیان خویش

بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا

بناحق ف۱ لیکن بخورید وقتیکہ آن دادوستد تجارت باشد بعد رضامندی یک دیگر از شما و مکشید

بناحق مگر کہ باشد تجارت بخوشنودی یک دگر از شما و مکشید

أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿۴﴾ وَمَن يَفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَ

خویشتن را ہر آئینہ خدا ہست لبشما مہربان و ہر کہ چنین کند بتعدی و

خویشتن را ہر آئینہ خدا ہست بشما مہربان و ہر کہ کند این کار را بہ تعدی و

ظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿۵﴾ إِن

ستم در آریمش بدوزخ و این بر خدا آسان است اگر

ستم (پس) زود بیفگنیمش در آتش و ہست این بر خدا آسان اگر

تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم

احتراز کنید از کبائر منہیات نابود سازیم از شما صغائر شما را و در آریم شما را

شما اجتناب کنید گناہان بزرگی را کہ نہی کردہ شدہ اید از آن (دور گردانیم از شما) بخشیم گناہان صغیرہ شما را و در آریم شما را

مُّدْخَلًا كَرِيمًا ﴿۶﴾ وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ

بمحل گرامی ف۲ و تمنا مکنید مرتبہ را کہ خدای تعالی بآن بزرگی دادہ بعض را از شما بر بعض

در مقام گرامی و تمنا مکنید آنچہ را کہ برتری دادہ خدا بہ آن بعضی شما را بر بعضی

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ وَاسْأَلُوا

مردان راہست بہرہ از آنچہ حاصل کردہ اند و زنان راہست بہرہ از آنچہ حاصل کردہ اند و سوال کنید

مردان را حصہ است از آنچہ اکتساب کردہ اند و زنان را حصہ است از آنچہ اکتساب کردہ اند و سوال کنید

اللّٰهَ مِن فَضْلِهِ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿۷﴾ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا

بجناب خدا از بخشایش او ہر آئینہ خدا ہست بہمہ چیز دانا و مقرر کردیم وارثان

بہ جناب الہی از بخشایش او ہر آئینہ خدا ہست بر ہر چیز دانا و برای ہر کس مقرر گردانیدیم وارثان

مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ

برای ہر چیزے از آنچہ گذاشتہ اند پدر و مادر و خویشان ف۳ و آنانکہ ایشان را مربوط ساختہ است عہد شما

از آنچہ گذاشتہ مادر و پدر و نزدیکان و کسانیکہ دالہ بستہ است عہد ہای شما

فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿۸﴾ الرِّجَالُ

پس بدہید ایشان را بہرہ ایشان ہر آئینہ خدا ہست بر ہمہ چیز حاضر ف۴ مردان تدبیر کار کنندہ

(پس) بدہید بایشان نصیب شان را ہر آئینہ خدا ہست بر ہر چیز حاضر (گواہ) مردان

قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُوا

سلط شدہ اند بر زنان بسبب آنکہ فضل نہادہ است خدا بعض آدمیان را بر بعض و بسبب آنکہ خرج کردند

مسلطند بر زنان بدان واسطہ کہ برتری دادہ خدا بعضی شان را بر بعضی و بدان واسطہ کہ خرج کردند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مال یکدیگر بناحق نباید خورد ف۲ گناہ کبیرہ آنست کہ بران حد مشروع شد یا وعدہ دوزخ کردہ آمد یا بکفر مسمی شد در قرآن یا سنت صحیحہ و ہر کہ از کبائر اجتناب کند صغائر او را نماز و روزہ و صدقہ نابود می سازد واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی حلیف را رعایت کردن یا وصیت کردن میتواند الغا نماید در میراث دخل نیست و میراث برای اقربا مقرر کردہ شد واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی بسبب آنکہ مردان در اصل جبلت بہتر اند از زنان ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ خدا انسان را ناتوان آفریدہ و بہ حضرت وی روشن است کہ این مخلوق ضعیف بر شہوات و تمایلات خویش تا چہ قدر صبر کردہ می تواند لہذا در ہر حکمی تخفیف ملحوظ داشتہ چنین نیست کہ ہر چہ انسان را سود مند افتد چہ آسان و چہ سخت بروی تحمیل کردہ شدہ باشد مثلاً شکیبائی از شہوت و زن بر مرد بس دشوار بود برای انجام خواہش وے خداوند طریقہ ہای جائزی وا نمودہ است کہ ازان مطلب خویش را حاصل نماید نہ اینکہ وی را از اتمام شہوت او باز داشتہ است خداوند برحمت خویش فضای شرع را تنگ نیافریدہ کہ مردم حلال را بگذارند و بحرام گرایند خلاصہ این آیات توضیح مید…

ع ۵ ۸ ۲

مِنْ اَمْوَالِهِمْ ؕ فَالصّٰلِحٰتُ قٰنِتٰتٌ حٰفِظٰتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ ؕ

از اموال خویش پس زنان نیکوکار فرمانبردارند نگاه دارندهٔ اندولی در غیبت زوج به نگاهداشت خدا ف۲

از مال‌های خویش پس زنان نیکوکار فرمان برنگهدار نده‌اند در مال و آبرو را) در غیاب شوهر به سبب حفاظت خدا

وَالّٰتِیْ تَخَافُوْنَ نُشُوْزَهُنَّ فَعِظُوْهُنَّ وَاهْجُرُوْهُنَّ فِی الْمَضَاجِعِ وَ

و آن زنان که معلوم کنید سرکشی ایشان پس پند دهید ایشان را و ترک کنید ایشان را در خوابگاه ف۳ و

و زنانیکه می‌ترسید از بدخوئی شان (پس) پند دهید ایشان را و جدا کنید ایشان را در خوابگاه و

اضْرِبُوْهُنَّ ۚ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوْا عَلَيْهِنَّ سَبِيْلًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ

بزنید ایشان را پس اگر فرمانبرداری شما کردند پس تجسس مکنید بر ایشان راهی را ف۴ هر آئینه خدا

بزنید ایشان را ف۵ (پس) اگر اطاعت کنند تجسس مکنید بر ایشان راه الزام را هر آئینه خدا

عَلِيًّا كَبِيْرًا ① وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوْا حَكَمًا مِّنْ اَهْلِهٖ

هست بلند مرتبه بزرگ قدر و اگر معلوم کرده باشید ای حاکمان مخالفت میان زن و شوهر پس معین کنید صلح کاری از خویشان

هست از همه بلند بزرگ ف۶ و اگر بترسید خلاف بین زوجین را (پس) بفرستید منصفی از اقارب مرد و

وَحَكَمًا مِّنْ اَهْلِهَا ۚ اِنْ يُّرِيْدَاۤ اِصْلَاحًا يُّوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ

صلح کاری از خویشان زن اگر این صلح کاران بخواهند صلح را البته موافقت کند خدا در میان ایشان هر آئینه هست خدا

منصفی از اقارب زن اگر بخواهند این دو منصف اصلاح را البته موافقت کند خدا بین زوجین هر آئینه خدا هست

عَلِيْمًا خَبِيْرًا ② وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوْا بِهٖ شَيْـًٔا وَّبِالْوَالِدَيْنِ

دانا آگاه و پرستید خدا را و شریک او مقرر مکنید چیزی را و به پدر و مادر

دانا باخبر و پرستید خدا را و انباز مگردانید با او چیزی را و به پدر و مادر

اِحْسَانًا وَّبِذِی الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَالْجَارِ ذِی الْقُرْبٰى وَ

نیکوکاری کنید و بخویشان و یتیمان و گدایان و همسایهٔ خویشاوند و

نکوکاری کنید و به خویشاوندان و به یتیمان و به نیازمندان و به همسایهٔ قریب و

الْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْۢبِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ؕ

همسایهٔ اجنبی و همنشین بر پهلو نشسته و به مسافر و آنچه دست شما مالک او شد ف۵

به همسایهٔ بیگانه و به هم نشین نزدیک و مسافر و آنچه مالک آن شد دست‌های شما یعنی کنیز و غلام

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُوْرَا ③ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ وَيَاْمُرُوْنَ

هر آئینه خدا دوست ندارد کسی را که باشد متکبر خودستاینده دوست ندارد آنان را که بخل می‌کنند و مردمان را

هر آئینه خدا دوست نمی‌دارد کسی را که باشد متکبر خودستا کسانی که بخل می‌ورزند و امر می‌دهند مردم را

النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُوْنَ مَاۤ اٰتٰهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ؕ وَاَعْتَدْنَا

به بخل می‌فرمایند و می‌پوشند آنچه خدا داده است ایشان را از فضل خود و آماده ساخته‌ایم

به بخل و پنهان می‌دارند آنچه داده ایشان را خدا از فضل خود و آماده کرده‌ایم

لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا مُّهِيْنًا ۚ ④ وَالَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ رِئَآءَ

برای کافران عذاب رسوا کننده و آنان را که خرج می‌کنند اموال خود را برای نمودن

به کافران عذاب ذلت آور و کسانی که خرج می‌کنند مال‌های شان را برای نشان دادن

النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ؕ وَمَنْ يَّكُنِ الشَّيْطٰنُ

مردمان و معتقد نیستند بخدا و بروز قیامت و هر که شیطان یار

مردم و ایمان نمی‌آرند بخدا و نه بروز آخرت و کسی که باشد شیطان

لَهٗ قَرِيْنًا فَسَآءَ قَرِيْنًا ⑤ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ

او باشد پس وی بد یاری است و چه زیان بود بر ایشان اگر ایمان می‌آوردند بخدا و روز آخر

با او یار (پس) او یاری است شیطان و چه ضرر است بر ایشان اگر ایمان می‌آوردند بخدا و روز رستاخیز

حاکم است در معاملات زنان بدگمان مباشید و به گناه اندک سزای بزرگ مدهید هر گناه حدی دارد و زدن در مرتبهٔ آخرین است ۱۲-

---

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مال و آبرو ۱۲ ف۲ در این آیت بیان فرمود که مرد فرمان رواست بسبب فضل جبلی و بسبب انفاق و زن صالحه کسے است که فرمانبرداری کند و حفظ مال نماید والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی مباشرت مکنید ۱۲ ف۴ یعنی حیله ایذا دادن تجسس مکنید والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی غلامان و کنیزکان ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ هرگاه زنی با شوهر سرکش بدخوئی و ستیزه کند اول شوهر بزبان بفهماند و پند دهد اگر اصلاح نشود در مرتبهٔ دوم مرد در همان خانه جدا بخوابد اگر باز هم نپذیرد در مرتبهٔ سوم او را بزند اما چنانکه نشان ضرب نماند یا استخوان وی بشکند هر تقصیری مرتبتی دارد که موافق آن تادیب و تنبیه به عمل آید و هر سه مرتبه در این آیت مذکور است - زدن مرتبهٔ آخرین است در گناه اندک زدن جائز نیست و در قصور مزید باک ندارد اما استخوان نشکند و اثر زخم باقی نماند ف۶ اگر زنان به پند و بعد فراش و ضرب از بدخوئی و نافرمانی باز آیند و ظاهرا بشما مطیع شوند شما نیز بس کنید و گناه آن‌ها را بدل مگیرید و از خدا بترسید و در صدد الزام آنها مشوید خدا بر همهٔ شما غالب

وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٦﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ

وخرج می کردند از آنچه خدا داده است ایشان را وهست خدا بایشان دانا وهر آئینه خدا ستم نمیکند

وخرج می کردند از آنچه داده بایشان خدا وهست خدا به ایشان دانا هر آئینه خدا ظلم نمیکند

مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ

وزن ذره واگر آن عمل نیکی باشد دوچندان کندش وبدهد از نزدیک خود

بوزن ذره واگر باشد نیکی دوچند میگرداند آنرا ومیدهد از نزد خود

أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧﴾ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ

مزد بزرگ پس چه حال باشد آنگاه که بیاریم از هر قوم گواهی را وبیاریم ترا

اجر بزرگ (پس) چگونه است آنگاه که بیاریم از هر امت گواهی وبیاریم ترا

عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٨﴾ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ

گواه براین امت آنروز آرزو کنند آنانکه کافر شدند ونافرمانی پیغامبر کردند

براین ها گواه آن روز آرزو کنند کسانی که کافر شدند و فرمان نبرده اند پیغمبر را

لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا ﴿٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

کاش برایشان زمین راهموار کرده شود ف۱ وپنهان نتوانند کرد از خدا هیچ سخنی ای مومنان

کاش برابر شود به ایشان زمین وپوشیده نتوانند از خدا هیچ سخنی را ای مومنان

آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَ

بنماز نزدیک مشوید حال آنکه شما مست باشید تا آنکه بفهمید آنچه بزبان می گوئید ف۲ و

به نماز نزدیک مشوید در حالیکه شما مست باشید تا آنکه بدانید آنچه را می گوئید ونزدیک مشوید

لَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا ۚ وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ

بنماز نزدیک مشوید در حال جنابت تا آنکه غسل کنید مگر آنکه مسافر باشید واگر بیمار باشید یا مسافر

به نماز در حال جنابت مگر آن گاه که روان باشید براه (مسافر) تا وقتیکه غسل کنید واگر باشید بیمار یا مسافر

أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً

یا بیاید کسی از شما از جای ضرورو یا مباشرت زنان کنید ونیابید آب را

یا بیاید یکی از شما از قضای حاجت یا مباشرت کنید بازنان (پس) نیابید آب را

فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ

پس قصد کنید بزمین پاک پس مسح کنید بروی خویش ودستهای خویش هر آئینه هست خدا

اراده کنید زمین پاک را (پس) مسح کنید به روهای تان ودستهای تان هر آئینه خدا است

عَفُوًّا غَفُورًا ﴿١﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ

عفو کننده بخشاینده ف۳ آیا ندیدی کسانیکه داده شده اند بهره از کتاب یعنی یهودی ستانند

عفو کننده آمرزگار آیا ندیدی بسوی کسانیکه داده شده اند حصه از کتاب می خرند

الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٢﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ ۚ وَكَفَىٰ

گمراهی را و می خواهند که شما گم کنید راه را وخدا داناتر است بدشمنان شما وخدا

گمراهی را و می خواهند که گم کنند بشما راه حق را وخدا داناتر است به دشمنان شما وکافی است

بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَىٰ بِاللَّهِ نَصِيرًا ﴿٣﴾ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ

دوست بس است وخدا یاری دهنده بس است از یهود قومی هست که تغییر می کنند

خدا حافظ وکافی است خدا مددگار ع۵ از یهود قومی است که تغیر می دهند

الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ

کلمها را از جای آنها و می گویند ف۴ شنیدیم ونافرمانی کردیم و می گویند اسمع غیر مسمع

کلمه ها را از جاهای آن و می گویند شنیدیم سخن ترا ونافرمانیم امر ترا وبشنو در حالیکه غیر شنونده شده باشی

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از ایشان نامی ونشانی نماند ۱۲

ف۲ این حکم قبل از تحریم خمر بود بعد از آن مستی بالکلیه حرام شد والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید که خدای عز وجل در رد یهود وتعداد قبایح ایشان آیات فرستاد ۱۲

ف۴ یعنی بزبان حال ۱۲ — تفسیر عثمانی

ع۵ در این آیات بیان بعضی از قبایح ودسایس یهود است یهود را بر کفر وگمراهی شان ودیگران را به احتراز از ان ها مطلع می نماید چنان که از "ان الله لا یحب من کان مختالا فخورا" تا آیه "یا ایها الذین آمنوا لا تقربوا الصلوة" معایب یهود ذکر یافته است در میان بنابر مناسبت مخصوصی ادای نماز در حال سکر وجنابت ممانعت شده واینک باز بیان قبایح یهود است - یهود سهمی از کتاب یافتند یعنی کلمات را برای خواندن فرا گرفتند اما از عمل آن که مقصد اصلیست اعراض نمودند وگمراهی را خریدند یعنی احوال و اوصاف پیغمبر آخر الزمان را برای حصول عزت دنیا فراهم نمودن پول رشوت پنهان می دارند وخود را به تجاهل انگنده میخواهند مسلمانان نیز از دین بگردند و گمراه شوند - ای مسلمانان خدا دشمنان شما را خوب می شناسد اما شما

از معرفت آنها قاصر و عاجزید - بفرمان خدا اطمینان کنید و از ان ها حذر نمائید خداوند کبیر متعال برای نفع ونگهبانی شما از نقص وزحمت کافیست

وراعنا ليا بألسنتهم وطعنا في الدين ولو أنهم قالوا سمعنا

و راعنا می پیچانند سخن را بزبان خویش و طعنه میزنند در دین و اگر ایشان گفتندے شنیدیم

و می گویند راعنا در حال پیچانیدن بزبان های خویش و در حال طعنه در اسلام و اگر ایشان می گفتند شنیدیم

وأطعنا واسمع وانظرنا لكان خيرا لهم وأقوم ولكن

و فرمان برداری کردیم و بجای اسمع غیر مسمع اسمع می گفتندے و بجای راعنا انظرنا هر آئینه بودے بهتر ایشانرا و درست تر ولیکن

و اطاعت کردیم و بشنو و نظر کن بما هر آئینه بودی بهتر بایشان و درست تر و لیکن

لعنهم الله بكفرهم فلا يؤمنون إلا قليلا ۝ يا أيها الذين

لعنت کرده ست ایشان را خدا بسبب کفر ایشان پس ایمان نمی آرند مگر اندکے ف۱ اے

لعنت کرد بایشان خدا به سبب کفرشان (پس) ایمان نمی آرند مگر اندکے ع۵ اے

أوتوا الكتاب آمنوا بما نزلنا مصدقا لما معكم من قبل أن

اہل کتاب ایمان آرید بآنچه فرود آوردیم باور کننده آنچه با شماست پیش از آنکه

اہل کتاب ایمان بیاورید به آنچه فرو فرستادیم در حالیکه تصدیق کننده است آنچه را که با شماست پیش از آنکه

نطمس وجوها فنردها على أدبارها أو نلعنهم كما لعنا

محو کنیم صورت روی ها را پس بگردانیم بر شکل پشت روی ها یا لعنت کنیم ایشان را چنانکه لعنت کردیم

محو گردانیم صورت روها را (پس) میگردانیم روی های شان بر پشت ها یا لعنت کنیم ایشانرا چنانکه لعنت کردیم

أصحاب السبت وكان أمر الله مفعولا ۝ إن الله لا يغفر أن

اہل شنبه را و هست اراده خدا کرده شده هر آئینه خدا نمی آمرزد که

اہل روز شنبه را و هست حکم خدا کرده شده هر آئینه خدا نمی آمرزد کر

يشرك به ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء ومن يشرك بالله

او را شریک مقرر کرده شود و می آمرزد غیر آن هر کرا خواهد و هر که شریک خدا مقرر کند

شریک گردانیده شود به او و می آمرزد ماسوای شرک هر کرا که بخواهد و هر که شریک گیرد بخدا

فقد افترى إثما عظيما ۝ ألم تر إلى الذين يزكون أنفسهم

هر آئینه افترا کرده است بگناه بزرگ آیا ندیدی بسوی کسانیکه ستائش می کنند خود را

بتحقیق افترا کرده گناه بزرگ را آیا ندیدی بسوی کسانیکه تزکیه می کنند نفس های خود را

بل الله يزكي من يشاء ولا يظلمون فتيلا ۝ انظر كيف

بلکه خدا ستائش می کند هر کرا خواهد و ستم کرده نخواهند شد مقدار رشته به بین چگونه

بلکه خدا پاک می گرداند کسے را که خواهد و ستم نمی شود بقدر رشته که در میان دانه خرماست به بین چگونه

يفترون على الله الكذب وكفى به إثما مبينا ۝ ألم تر إلى

مے بندند بر خدا دروغ را و این گناه آشکارا بس است ع۲ آیا ندیدی بسوی

افترا می کنند بر خدا دروغ را و کافیست این گناه صریح آیا ندیدی بسوی

الذين أوتوا نصيبا من الكتاب يؤمنون بالجبت والطاغوت و

کسانیکه بهره از کتاب داده شدند معتقد می شوند بت را و معبود باطل را و

کسانیکه داده شده بایشان حصه از کتاب ایمان می آرند بر بت ها و شیطان و

يقولون للذين كفروا هؤلاء أهدى من الذين آمنوا سبيلا ۝

می گویند در حق مشرکان که ایشان راه یابنده تر اند از مسلمانان ف۳

می گویند به کافران که این مردم راه یابنده تر اند از مسلمانان (در طریق)

أولئك الذين لعنهم الله ومن يلعن الله فلن تجد له نصيرا ۝

ایشان آن گروه اند که لعنت کرد ایشان را خدا و هر که خدا لعنت کندش پس نخواهی یافت مراو را یاری دهنده

آن گروه کسانے می باشند که لعنت کرده بر ایشان خدا و کسی را که لعنت کند خدا پس هرگز نمی یابی او را مددگار

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید پیچانیدن سخن آنست که سب ما خیانت در کلام خلط کنند که کسے نشناسد واسمع غیر مسمع دو معنی دارد یکے آنکه بشنو در حالیکه معظم و محترمی و کسے با تو خلاف مرضی تو نتواند گفت دیگر آنکه بشنو در حالتے که محقری و کسے با تو سخن نمی گوید و راعنا نیز دو معنی دارد یکی آنکه رعایت کن ما را و دیگر احمق رعونت دارنده غرض ایشان سب بود بکلمه محتمل معنیین می گفتند والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی می گویند که بنی اسرائیل برگزیدگان خدایند و ایشان را عذاب نخواهد شد مگر چند روز ۱۲ ف۳ درین آیت تعریض است بآن که یهود روز احزاب مددگار مشرکان شدند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ خدا سخن مذموم یهود را واضح نموده اکنون بطور ملامت و ہدایت میفرماید اگر یهود بجای "عصینا" "اطعنا" و در عوض "واسمع غیر مسمع" "واسمع" و در بدل "راعنا" "انظرنا" می گفتند بحال آنها بهتر و سخن راست و درست بود و هیچ گنجائش نمی ماند که آن ها به خبث باطن و شرارت خویش از کلمات مذکور معنی بد آنرا اراده می کردند اما چون خدا ح آنها را در اثر کفرشان از رحمت و ہدایت خویش دور کرده به سخنان مفید و راست نمیدانند و ایمان نمی آورند مگر اندکی اشخاصیکه از این خبث، شرارت خود داری کردند و از لعنت خدا محفوظ ماندند مانند عبدالله بن سلام و همراهان او رضی الله عنهم ۱۲

أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَّا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿۵۳﴾ أَمْ

آیا ایشان راهست بهره از بادشاهی پس آن هنگام ندهند بمردان مقدار نقیرے ف۱ آیا

آیا ایشان راست حصه از پادشاهی پس آن هنگام ندهند بمردم مقدار نقطه که بر هسته خرماست ع۴ بلکه

يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۖ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ

حسد می کنند بر مردمان برآنچه ایشان را الله تعالی داده است از فضل خود پس هر آئینه ما دادیم کسان

حسد می کنند بر مردم برآنچه داده ایشان را خدا از فضلش به تحقیق داده ایم به آل

إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مُّلْكًا عَظِيمًا ﴿۵۴﴾ فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ

ابراهیم را کتاب و دانش و دادیم ایشان را پادشاهی بزرگ پس از کفار کسے هست که ایمان آورد

ابراهیم کتاب و علم و دادیم بایشان سلطنت بزرگ (پس) بعضی از انها باشد که ایمان آورده اند

بِهِ وَمِنْهُم مَّن صَدَّ عَنْهُ ۚ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿۵۵﴾ إِنَّ الَّذِينَ

بآن کتاب و از ایشان کسے هست که باز ایستاد از وی و کفایت ست دوزخ آتش افروخته هر آئینه کسانیکه

بآن و از انها کسے می باشد که باز ایستاد از وی و کافی است دوزخ آتش افروخته برای عذاب کفار ع۵ هر آئینه آنانکه

كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُم بَدَّلْنَاهُمْ

کافر شدند بآیات ما در آریم ایشان را بآتش هر گاه که پخته گردد پوستهای ایشان بعوض پیدا کنیم برای ایشان

کافر شدند به آیت های ما زود در آریم ایشان را در آتش ع۶ هر گاه بسوزد (پخته شود) پوست های شان تبدیل کنیم باشان

جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿۵۶﴾

پوستهای دیگر بجز آن تا بچشند عذاب را هر آئینه خدا هست غالب استوارکار

پوستهای غیر پوستهای اول تا بچشند عذاب را هر آئینه خداهست غالب با حکمت

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن

و کسانیکه ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند زود در آریم ایشان را بوستانها که میرود

و کسانیکه ایمان آورده اند و کرده اند کارهای شایسته زود در آریم ایشان را در باغ هائے که روان است از

تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ لَّهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۖ وَنُ

زیر آن جویها جاویدان آنجا همیشه ایشان راست آنجا زنان پاک کرده شده و

زیر آن جویها جاوید اند دران همیشه مر ایشان راست دران زنهای پاکیزه و

دْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿۵۷﴾ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ

در آریم ایشان را بسایه نیک یعنی راحت تمام هر آئینه خدا میفرماید شما را که ادا کنید امانت ها بسوی

می داریم اینهار ادر سایه پاینده که آفتاب دران نجهده تواند هر آئینه خدا امر میکند شما را که ادا کنید امانت ها را به

أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ ۚ إِنَّ اللَّهَ

اهل آن و می فرماید که حکم براستی کنید چون حاکم شوید میان مردمان هر آئینه خدا

اهل آن و هنگامیکه حکم می کنید میان مردم که حکم کنید به عدالت هر آئینه خدا

نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿۵۸﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

نیکو چیز نیست که بآن پند میدهد شما را هر آئینه خدا هست شنوا بینا ف۲ اے مومنان

نیکو چیز نیست که پند میدهد شما را بآن هر آئینه خدا هست شنوا بینا اے مومنان

أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ ۖ فَإِن تَنَازَعْتُمْ

فرمان برداری کنید خدا را و فرمان برداری کنید پیغامبر را و فرمانروایان را از جنس خویش پس اگر اختلاف کنید

فرمان برید خدا را و فرمان برید پیغمبر را و اطاعت کنید خداوندان حکم را پس اگر اختلاف کنید

فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

در چیزے پس راجع کنید او را بسوی خدا و پیغامبر اگر اعتقاد می دارید بخدا

در چیزے (شما و امراء) پس باز گردانید آنرا بسوی خدا و پیغمبر اگر ایمان دارید بخدا

فتح الرحمٰن

ف۱ نقیر گوی است که بر پشت هسته خرما میباشد ۱۲ ف۲ درین آیت اشارة است بقصه عثمان حجبی که مفتاح کعبه از دست وے گرفتند و مردمان آنرا از حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم طلب کردند آنحضرت قبول نموده بعثمان برد فرمود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۴ یهود بخیال خود پیغمبری و سیادت مذهبی را میراث خویش میپنداشتند و تنها خود را سزاوار آن می دانستند اتباع پیغمبر عرب را عار می شمردند و می گفتند اگر چندی

الربع

پادشاهی دیگران را باشد باک ندارد آخر از آن ماست. این آیت دران باره فرود آمد مطلب آیت این است که یهود از سلطنت بهره ندارد هرگز ندارد اگر یهود حکمران گردد به اندازهٔ خردل (یا نقطهٔ کوچکی که بر پشت هسته خرما میباشد) چیزی نمیدهند یعنی چندان بخیلند که در سلطنت خویش نیز کوچک ترین چیزی را به بینوائی نمی دهند ع۵ خدا پیشتر خانوادهٔ ابراهیم را بزرگی داده و اکنون نیز این بزرگی در خانوادهٔ ویست برکه بدون دلیل و خاص از روی حسد او را نپذیرد آتش سوزان دوزخ به سوختاندن وی کافیست ع۶ در آیت گذشته ذکر مومن و کافر بود اینک مطلق سزای مومن و کافر بصورت قاعده کلیه بیان میشود تا کاملاً بایمان ترغیب و از کفر ترهیب شود ۱۲۔

وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ﴿٩﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ

و روز آخر این بهتر است و نیکوتر باعتبار عاقبت ف آیا ندیدی بسوی کسانیکه

و روز رستاخیز این بهتر و نیکوتر است انجام آن آیا ندیدی کسانے را که

يَزْعُمُوْنَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوْا بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيْدُوْنَ

گمان می کنند که ایمان آورده اند بآنچه بسوی تو نازل کرده شده است و بآنچه پیش از تو نازل کرده شده می خواهند

می پندارند که هر آئینه ایشان ایمان آورده اند بآنچه فرو فرستاده بسوی تو و آنچه فرو فرستاده پیش از تو می خواهند

اَنْ يَّتَحَاكَمُوْٓا اِلَى الطَّاغُوْتِ وَقَدْ اُمِرُوْٓا اَنْ يَّكْفُرُوْا بِهٖ ۭ وَيُرِيْدُ

که قضیها با خویش رفع کنند بسوی سرکش و حالانکه فرموده شد ایشان را که نامعتقد وے شوند و می خواهد

که قضایای خویش را تقدیم کنند به سوی شیطان به تحقیق مامور شدند که کافر شوند بآن و می خواهد

الشَّيْطٰنُ اَنْ يُّضِلَّهُمْ ضَلٰلًۢا بَعِيْدًا ﴿١﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ

شیطان که گمراه سازد ایشان را گمراهی دور و چون گفته شود بایشان بیائید بسوی آنچه

شیطان که گمراه گرداند ایشان را به گمراهی دور و هنگامی که گفته شد بایشان که بیائید بسوی چیزیکه

اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُوْلِ رَاَيْتَ الْمُنٰفِقِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْكَ صُدُوْدًا ﴿٢﴾

نازل کرده است خدا و بسوی پیغامبر بینے آن منافقان باز می ایستند از تو باعراض

فرو فرستاده خدا و به سوی پیغمبر می بینی منافقان را که می ایستند از تو باز ایستادنی

فَكَيْفَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُّصِيْبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ثُمَّ جَاۗءُوْكَ

پس چه حال است آنگاه که برسد بایشان مصیبتے بسبب آنچه پیش فرستاده است دست ایشان پس بیایند نزدیک تو

پس چگونه باشد آنگاه که برسد ایشان را مصیبتے به آنچه پیش فرستاده دست های شان باز بیایند نزدیک تو

يَحْلِفُوْنَ ڰ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَآ اِلَّآ اِحْسَانًا وَّتَوْفِيْقًا ﴿٣﴾ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ

قسم می خورند بخدا که نخواسته بودیم مگر نیکوکاری و موافقت کردن ف٢ این گروه آنند که

سوگند می خورند به خدا نمی خواستیم مگر نکوکاری و موافقت ع٥ آن گروه کسانی می باشند که

يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فِيْ قُلُوْبِهِمْ ۤ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَّهُمْ فِيْٓ

می داند خدا آنچه در دل ایشانست پس اعراض کن از ایشان ف٣ و پند ده ایشان را و بگو با ایشان

می داند خدا آنچه را در دل های شان است پس اعراض کن از ایشان و پند ده ایشان را و بگو به ایشان در

اَنْفُسِهِمْ قَوْلًۢا بَلِيْغًا ﴿٤﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ

سخنے موثر در دل ایشان و نفرستادیم هیچ پیغامبر را مگر برای آنکه فرمانبرداری کرده شود بحکم

باره شان سخن موثر ع٥ و نه فرستادیم هیچ پیغمبری را مگر برای آنکه فرمان برده شود به حکم

اللّٰهِ ۭ وَلَوْ اَنَّھُمْ اِذْ ظَّلَمُوْٓا اَنْفُسَھُمْ جَاۗءُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ

خدا و اگر این جماعه وقتیکه ستم کردند بر خویشتن بیامدندے نزدیک تو پس آمرزش طلب کردندے از خدا و طلب آمرزش

خدا و اگر ایشان آنگاه که ستم کردند بر خویشتن آمدند نزدیک تو پس آمرزش خواستند از خدا و آمرزش

لَهُمُ الرَّسُوْلُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا ﴿٥﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ

برای ایشان پیغمبر هر آئینه یافتندے خدا را رحمت بازآینده مهربان پس قسم پروردگار تو که ایشان مسلمان نباشند

خواست بایشان پیغمبر هر آئینه می یافتند خدا را توبه پذیرنده مهربان پس قسم است به پروردگار تو که ایمان نمی آرند

حَتّٰي يُحَكِّمُوْكَ فِيْمَا شَجَرَ بَيْنَھُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوْا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا

تا آنکه حاکم کنند ترا در اختلافے که واقع شد میان ایشان باز نیابند در دل خویش تنگی از آنچه

تا حکم گردانند ترا در اختلافی که واقع شده میان شان باز نمی یابند در دل های خویش تنگی از آنچه

قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ﴿٦﴾ وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ

حکم فرمودی و قبول کنند بانقیاد و اگر ما می نوشتیم بر ایشان که بکشید خویشتن را

حکم کردی و قبول می کنند به انقیاد و اگر ما حکم می کردیم بر ایشان که بکشید خویشتن را

بکلا اند یعنی از نفاق و دروغ شان کاملاً آگاه و باخبر است تو نیز ای پیغمبر برعلم خداوندی کفایت نموده از سخنان منافقان اغماض کن متاثر مشو و در نصایح آنها و توضیح مقاصد...

فتح الرحمن

ف١ مردم ضعیف الاسلام

ع ٨ / ٩

ف٥ در خلاف هوائے نفس بحکم شرع راضی نمی شدند و گاهی بکاهنان و رئیسان کفر رجوع می کردند و چون آنحضرت ایشانرا ابراین معنی تعزیر یا تهدید فرمودے سوگند خوردندے که مخالف آنحضرت مقصود ما نیست خدا تعالی در ینباب آیات فرستاد ١٢

ف٢ یعنی درمیان خصوم ١٢ ف٣ یعنی از قتل ایشان ١٢

ف٤ یعنی واجب میکردیم ١٢

تفسیر عثمانی

ع٥ بهرچه بود هر انجام یافت منافقان در آن زمان چه خواهند کرد زمانیکه به کیفر کردار شان عذاب فرود آید یعنی در تقدیم فصل خصومات از محضر پیغمبر خود داری کرده دیگران را از آن باز می دارند هنگامیکه عذاب آن آغاز گردد این منافقان چه کرده می توانند مگر این که بحضور پیغمبر سوگند خورند که ما بحضور حضرت عمر از آن جهت رفتیم که وی در میان آشتی افگند ورنه از ارشاد پیغمبر اعراض نمی کردیم و هرگز خود داری نمی نمودیم ع٥ در این آیت کریمه حضرت باریتعالی قسمها و معذرت سابقه منافقان را تکذیب فرموده می گوید منافقان هرچه می گویند بگویند خدا از دل آنها را

ع٦ تفصیل کسی اس ... شان ... ١٢

اَوِ اخۡرُجُوۡا مِنۡ دِیَارِکُمۡ مَّا فَعَلُوۡہُ اِلَّا قَلِیۡلٌ مِّنۡہُمۡ ؕ وَلَوۡ اَنَّہُمۡ فَعَلُوۡا مَا
یا بیرون شوید از خانهای خویش نمی کردند این را مگر اندک از ایشان و اگر می کردند آنچه
یا برآئید از وطن تان نمی کردند آنرا مگر اندکی از ایشان و اگر آن ها می کردند چیزیراکه

یُوۡعَظُوۡنَ بِہٖ لَکَانَ خَیۡرًا لَّہُمۡ وَاَشَدَّ تَثۡبِیۡتًا ﴿٧﴾ وَّاِذًا لَّاٰتَیۡنٰہُمۡ
بان پند داده میشوند هر آینه بهتر بودے ایشان را و محکم تر در استواری دین و آنگاه البته می دادیم ایشان را
پند داده شده اند بآن هر آینه در آن بود خیرشان و محکم تر در استواری دین و آنگاه که البته می دادیم بایشان

مِّنۡ لَّدُنَّاۤ اَجۡرًا عَظِیۡمًا ﴿٨﴾ وَّلَہَدَیۡنٰہُمۡ صِرَاطًا مُّسۡتَقِیۡمًا ﴿٩﴾ وَمَنۡ
از نزد خویش مزد بزرگ و دلالت می کردیم ایشان را براه راست و هر که فرمان برد
از نزد خویش مزد بزرگ و هر آینه می نمودیم ایشان را راه راست و هر که اطاعت کند

یُّطِعِ اللّٰہَ وَالرَّسُوۡلَ فَاُولٰٓئِکَ مَعَ الَّذِیۡنَ اَنۡعَمَ اللّٰہُ عَلَیۡہِمۡ مِّنَ النَّبِیّٖنَ
خدا و رسول را پس این جماعت همراه آن کسانند که انعام کرده است خدا بر ایشان از پیغمبران و
حکم خدا و پیغمبر را (پس) آن جماعت با کسانی اند که انعام کرده خدا بر ایشان از پیغمبران

وَالصِّدِّیۡقِیۡنَ وَالشُّہَدَآءِ وَالصّٰلِحِیۡنَ ۚ وَحَسُنَ اُولٰٓئِکَ رَفِیۡقًا ﴿١٠﴾ؕ
صدیقان و شهیدان و صالحان و نیکو رفیق اند ایشانان
و صدیقان و شهیدان و نیکوکاران و بهتر است رفاقت آن ها

ذٰلِکَ الۡفَضۡلُ مِنَ اللّٰہِ ؕ وَکَفٰی بِاللّٰہِ عَلِیۡمًا ﴿١١﴾ؑ یٰۤاَیُّہَا الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا
این بخشایش از خداست و بس ست خدا دانا اے مسلمانان
این فضل است از جانب خدا و کافی است خدا دانا اے مومنان

خُذُوۡا حِذۡرَکُمۡ فَانۡفِرُوۡا ثُبَاتٍ اَوِ انۡفِرُوۡا جَمِیۡعًا ﴿١﴾ وَاِنَّ مِنۡکُمۡ لَمَنۡ
بگیرید سلاح خود را پس بیرون روید گروه گروه شده یا بیرون روید همه جمع آمده و هر آینه بعض از شما آنست که
بگیرید سلاح خود را پس برائید گروه گروه یا برائید همه یکجا ٥ و هر آینه بعضی از شما آنست که

لَّیُبَطِّئَنَّ ۚ فَاِنۡ اَصَابَتۡکُمۡ مُّصِیۡبَۃٌ قَالَ قَدۡ اَنۡعَمَ اللّٰہُ عَلَیَّ اِذۡ لَمۡ اَکُنۡ
که درنگ می کند پس اگر برسد به شما مصیبتے بگوید انعام کرد خدا برمن چون نبودم
درنگ می کند پس اگر رسید شما را مصیبتے می گوید به تحقیق انعام کرد خدا برمن آنگاه که نبودم

مَّعَہُمۡ شَہِیۡدًا ﴿٢﴾ وَلَئِنۡ اَصَابَکُمۡ فَضۡلٌ مِّنَ اللّٰہِ لَیَقُوۡلَنَّ کَاَنۡ
حاضر بایشان و اگر برسد بشما نعمتی از خدا بگوید گویا
بایشان حاضر و اگر برسد بشما فضلے از جانب خدا (هر آینه) می گویند گویا

لَّمۡ تَکُنۡۢ بَیۡنَکُمۡ وَبَیۡنَہٗ مَوَدَّۃٌ یّٰلَیۡتَنِیۡ کُنۡتُ مَعَہُمۡ فَاَفُوۡزَ فَوۡزًا عَظِیۡمًا ﴿٣﴾
هرگز نبود میان شما و میان وے دوستی کاش بودمے با ایشان پس یافتمی مطلب بزرگ را
نبود میان شما و میان او محبتی اے کاش بودمی با ایشان پس یافتمی مطلب بزرگ را

فَلۡیُقَاتِلۡ فِیۡ سَبِیۡلِ اللّٰہِ الَّذِیۡنَ یَشۡرُوۡنَ الۡحَیٰوۃَ الدُّنۡیَا بِالۡاٰخِرَۃِ ؕ وَ
پس باید که جنگ کنند در راه خدا آن مومنان که میفروشند زندگانی دنیا را بآخرت و
پس باید بجنگند در راه خدا کسانیکه می فروشند زندگانی دنیا را به آخرت و

مَنۡ یُّقَاتِلۡ فِیۡ سَبِیۡلِ اللّٰہِ فَیُقۡتَلۡ اَوۡ یَغۡلِبۡ فَسَوۡفَ نُؤۡتِیۡہِ اَجۡرًا
هر که جنگ کند در راه خدا پس کشته شود یا غالب آید بدهیمش مزد
هر که بجنگند در راه خدا پس کشته شود یا فیروز گردد پس زود بدهیمش مزد

عَظِیۡمًا ﴿٤﴾ وَمَا لَکُمۡ لَا تُقَاتِلُوۡنَ فِیۡ سَبِیۡلِ اللّٰہِ وَالۡمُسۡتَضۡعَفِیۡنَ
بزرگ را و چیست شما را که جنگ نمی کنید در راه خدا و برائے بیچارگان
بزرگ و چیست شما را که نمی جنگید در راه خدا و در نجات مغلوبان از

فتح الرحمٰن
ف۱ مترجم گوید مردم ضعیف الاسلام در اول اسلام که جهاد فرض نشده بود دعوت اسلام قبول نمودند و چون جهاد فرض شد ازان تقاعد کردند و از بعض کلمات منافقانه سر بر می زد و بعض با مخالفین بمزبان شده خلاف مرضی آنحضرت رائی میزدند خدا تعالیٰ درین باب آیات فرستاد ۱۲

تفسیر عثمانی
ع۵ ازین جا ذکر جهاد آغاز می شود در آیت گذشته ذکر شده بود که هر که خدا و پیغمبر را اطاعت کند برفاقت انبیاء و صدیقین، شهدا و صالحین نایل می گردد و در احکام خداوند چون جهاد دشوار تر است مخصوصاً بر منافقان که ذکر شده و می شوند از این جهت حکم جهاد داده شد تا هر که رفاقت انبیا و صدیقین شهداء و صالحین را توقع نکند. منقول است که در آغاز اسلام چندین افراد ضعیف الاسلام دعوت اسلام را پذیرفته بودند هنگامی که جهاد فرض گردید بعضی متزلزل شدند و برخی با کافران همزبان گردیدند و به مخالفت پیغمبر برخاستند این آیت در این باره فرود آمد. مطلب این است ای مسلمانان کیفیت منافقان از اول بشما معلوم شده خیر شما در این است که بر نوع باشد احتیاط کنید به سلاح باشید یا بدانش و تدبیر یا به تجهیز در قتال و قتال و دشمن از خانه بر ائید چه دسته دسته و چه یک جا چنانکه منف

من الرجال والنساء والولدان الذين يقولون ربنا اخرجنا من

مردان وزنان وکودکان آنانکه می گویند اے پروردگار ما بیرون آر ما را

مردان وزنان وکودکان که می گویند اے پروردگار ما بیرون آر ما را از

هذه القرية الظالم اهلها ج واجعل لنا من لدنك وليا ج و

ازین دیه که ستمگاراند اہل آن و مقرر کن برائی ما از نزدیک خود کارسازے و

این ده که ستمگار است اہل آن و بگردان بما از جانب خود حامی

اجعل لنا من لدنك نصيرا ⑤ الذين امنوا يقاتلون في سبيل

مقرر کن برائی ما از نزدیک خود یاری دہنده مومنان کارزار می کنند در راه

بگردان بما از جانب خود مددگار کسانیکه ایمان دارند می جنگند در راه

الله والذين كفروا يقاتلون في سبيل الطاغوت فقاتلوا

خدا و کافران مے جنگند در راه معبود باطل پس جنگ کنید

خدا و کسانیکه کافراند می جنگند در راه شیطان پس بجنگید

اولياء الشيطن ج ان كيد الشيطن كان ضعيفا ⑥ الم تر الى

با دوستان شیطان ہر آئینه حیلهٔ شیطان سست است آیا ندیدی بسوی

با انصار شیطان ہر آئینه فریب شیطان است سست آیا ندیدی بسوی

الذين قيل لهم كفوا ايديكم واقيموا الصلوة واتوا الزكوة ج فلما

کسانیکه گفته شد ایشان را باز دارید دست خود و برپا کنید نماز را و بدہید زکوٰة را ف۳ پس چون

کسانیکه گفته شد بایشان باز دارید دست ہای خود را (یعنی مجنگید) و برپا دارید نماز را و بدہید زکوٰة را ع۵ پس

كتب عليهم القتال اذا فريق منهم يخشون الناس كخشية الله

نوشته شد بر ایشان جنگ ناگاه گروہے از ایشان می ترسند از مردمان مانند ترسیدن از خدا

ہنگامیکه حکم شد بر ایشان جنگ ناگاه گروہی از ایشان می ترسند از مردم مانند ترسیدن از خدا

او اشد خشية ج وقالوا ربنا لم كتبت علينا القتال ج لولا اخرتنا

یا زیاده تر در ترسیدن و گفتند اے پروردگار ما چرا نوشتی بر ما کارزار چرا زنده نگذاشتی ما را

یا سخت تر (ترسیدن) و می گویند ای پروردگار ما چرا فرض گردانیدی بر ما جنگ را چرا نگذاشتی ما را

الى اجل قريب ط قل متاع الدنيا قليل ج والاخرة خير لمن اتقى

تا وقتے نزدیک بگو بہره مندی دنیا اندک است و آخرت بہتر است کسے را که پرہیزگاری کند

تا میعاد نزدیک ع۵ بگو فائده دنیا اندک است و آخرت بہتر است کسیکه پرہیزگاری کند

ولا تظلمون فتيلا ① اينما تكونوا يدرككم الموت ولو كنتم

و ستم کرده نخواہید شد مقدار رشته ہر جا که باشید دریابد شما را مرگ و اگرچه باشید

و ستم کرده نخواہید شد بقدر رشته باریکی که در پوست خرماست ہر جا که باشید در می یابد شما را مرگ و اگرچه باشید

في بروج مشيدة ط وان تصبهم حسنة يقولوا هذه من

در محل ہائے محکم و اگر برسد بایشان نعمتی گویند این از

در حصار ہای مستحکم و بلند و اگر برسد ایشان را نکوئی می گویند این از

عند الله ج وان تصبهم سيئة يقولوا هذه من عندك ط

نزدیک خداست و اگر برسد بایشان شدتے گویند یا محمد این از نزدیک تست

جانب خداست و اگر برسد ایشان را بدی می گویند این از جانب تست

قل كل من عند الله ط فمال هؤلاء القوم لا يكادون

بگو ہمه از نزدیک خدا است پس چه حال است این قوم را نزدیک نیستند

بگو ہمه از جانب خداست پس چه حال است این مردم را نزدیک نیستند

برسد بلکه ازان ہم زیاده تر و آرزو می کردند که کاش اندک مدتی حکم قتال تاخیر می شد تا ما بزندگی خویش مشغول می بودیم ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی گرفتاران بدست کفار ۱۲ ف۲ یعنی جنگ مکنید ۱۲ ف۳ یعنی پس قبول کردند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ قبل از ہجرت مکه مسلمانان سخت بزحمت بودند کافران ستم ہای گوناگون بر ایشان می کردند چون بحضور پیغمبر حاضر می شدند شکایت می کردند و اجازه می خواستند که با کفار مقاتله کنند و انتقام کشند حضرت پیغمبر ایشان را منع می کرد و می گفت ہنوز بما حکم قتال نیامده بلکه حکم است که صبر کنید و حوصله نمائید نماز بخوانید و زکوٰة بدہید و مطابق حکمیکه بشما فرود آمده رفتار نمائید زیرا مادامیکه انسان بطاعت خدا و جہاد نفس و رنج ہائے جسمانی و صرف مال خو نکند جہاد نمودن و از حیات در گذشتن بوی دشوار است مسلمانان این اندرز سودمند را پذیرفته بودند۔

ع۵ بعد از ہجرت چون حکم جہاد فرود آمد باید مسلمانان شاد می شدند که داعیه شان بشرف اجابت مقرون شده بود و بر مطلب خویش فایز شده بودند اما بعضی مسلمانان ضعیف چنان از جہاد می ترسیدند که کسی از عذاب الہی

ركوع ۷ — ۶

يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ۝ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ۖ وَمَا أَصَابَكَ

کہ بفہمند سخنے را آنچہ رسید بتو از نعمت پس از خداست و آنچہ رسید بتو

کہ بدانند سخنی را ع۵ آنچہ رسیدہ ترا از نیکوئی (پس) از جانب خداست و آنچہ رسیدہ ترا

مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ ۚ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ

از محنت پس از نزدیک نفس تست و فرستادیم ترا برائے مردمان پیغامبرے و بس است خدا

از بدی از نفس تست ع۵ و فرستادیم ترا بمردم پیغمبر و کافیست خدا

شَهِيدًا ۝ مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ۖ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا

حاضر ہر کہ فرمان برداری کند پیغامبر را پس ہر آئینہ فرمان برداری خدا کرد و ہر کہ اعراض کرد پس

حاضر کسی کہ اطاعت کند پیغمبر را بہ تحقیق اطاعت کردہ خدارا و ہر کہ اعراض کرد پس

أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۝ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ

نفرستادیم ترا بر ایشان نگہبان ف۱ و می گویند در دل ما فرمانبرداریست پس چون بیرون روند از نزدیک تو

نفرستادیم ترا بر ایشان نگہبان و می گویند در حضور تو کار ما طاعت است و چون بیرون روند از نزد تو

بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ ۖ وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ ۖ

گروہے از ایشان بوقت شب رای زنند بغیر آنچہ تو می فرمائی و خدا می نویسد یعنی در نامہ اعمال آنچہ شب می گویند

مشورہ کنند در شب گروہی از ایشان سوای آنچہ می گوید و خدا می نویسد در نامہ اعمال آنچہ شب می گویند

فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ۝ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ

پس اعراض کن از ایشان و توکل نما بر خدا و خدا کارسازندہ بس است آیا تامل نمی کنند

پس روی گردان از ایشان و اعتماد کن بہ خدا و کافی است خدا کارساز آیا غور نمی کنند

الْقُرْآنَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ۝

قرآن را و اگر بودے از نزدیک غیر خدا البتہ یافتندے در اختلاف بسیار

در قرآن و اگر می بود از جانب غیر خدا البتہ می یافتند در آن تفاوتی بسیار

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى

و وقتیکہ بیاید نزدیک ایشان خبرے از ایمنی یا ترس مشہور سازند آن را و اگر راجع میگردانند آن را بسوئے

و ہنگامیکہ بیاید بایشان خبری از امن یا ترس افشا کنند آنرا و اگر راجع می گردانیدند آنرا بسوئے

الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۗ

پیغامبر و بسوئے فرمانروایان از اہل اسلام ہر آئینہ یا فتندی مصلحت آن خبر را آنانکہ از ایشان می توانند برآوردن

پیغمبر و بسوی حکام خود البتہ تحقیق می کردند (می دانستند) آنرا کسانیکہ استخراج می کنند آنرا از ایشان

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا ۝

و اگر نبودے بخشایش خدا بر شما و رحمت او البتہ پیروی می کردید شما شیطان را مگر اندکے

و اگر نمی بود فضل خدا بر شما و رحمت او البتہ متابعت می کردید شیطان را مگر اندکی

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ ۚ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ عَسَى

پس جنگ کن یا محمد در راہ خدا بر تو مواخذہ نیست مگر از جان تو و رغبت دہ مسلمانان را ف۲ نزدیک است کہ

پس قتال کن در راہ خدا تکلیف کردہ نشدہ ای مگر خودت و ترغیب کن مسلمانان را نزدیک است کہ خدا

اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ

موقوف سازد خدا جنگ کافران را و خدا سخت تر است باعتبار جنگ و سخت تر است

بازدارد جنگ کافران را و خدا سخت ترست باعتبار جنگ و سخت ترست

تَنْكِيلًا ۝ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا ۖ

باعتبار عقوبت ہر کہ شفاعت کند شفاعتے نیک باشد اورا بہرہ از ثواب آن

باعتبار عقوبت و ادن ہر کہ سفارش کند سفارش نیکو می باشد اورا نصیبی از ثواب آن

فتح الرحمن

ف۱ یعنے این کلمہ حق است کہ خیر از جانب خدا است و شر از جانب بندہ لیکن مقصود این مردم ازین کلمہ درست نیست و آن آنست کہ جہاد با جمیع قبائل عرب معقول نیست پس اگر فتح باشد یعنے غیر مترتب است و اگر ہزیمت باشد موافق حال این تدبیر است و چون جہاد بامر الٰہی است ہمہ خیر است عقل را در اینجا دخل دادن صحیح نباشد واللہ اعلم ف۲ یعنی بر تو رخصت دادہ است و بس اگر رفاقت نکنند بر تو مواخذہ نیست واللہ اعلم

تفسیر عثمانی

ع۵ خدا می فرماید اے محمد در پاسخ آنہا بگو کہ خیر و شر از جانب خداست کہ آفریدگار و ہمہ بخش موجود حضرت اوست و دیگر راہ را ران دخلی نیست و تدابیر پیغمبر نیز از سوی خدا و الہام الٰہی است الزام شما بر پیغمبر نادرست مطہر قصور دانش شماست این ہا ہمہ حکمت الٰہی می باشد کہ شما را متنبہ می گرداند و با شما معاملہ امتحان می کند این جواب اجمالی بود در آیت آیندہ الزام منافقان بہ تفصیل ذکر می شود ع۶ حاصل این است کہ اگرچہ موجد نیکی ہا و بدی ہا حضرت خداست اما بندہ باید حسنات را فضل و احسان خدا شناسد و بدی و رنج را از شامت اعمال خویش داند و بر پیغمبر الزام ندہد و نگوید پیغمبر آفریدگار و سبب کار ہا نیست حقیقی بخشای امور خداست و سبب آن

وَمَنْ يَّشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَّكُنْ لَّهٗ كِفْلٌ مِّنْهَا ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى

و هر که شفاعت کند شفاعتے بد باشد اورا حصه از عذاب آن و هست خدا بر

و هر که سفارش کند سفارش بدی باشد بار آن و هست خدا بر

كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيْتًا ﴿۸۵﴾ وَاِذَا حُيِّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوْا بِاَحْسَنَ مِنْهَآ اَوْ

همه چیز توانا و چون تعظیم کرده شوید بسلامی پس تعظیم کنید بکلمه بهتر ازان یا

هر چیز مقتدر و چون تعظیم کرده شوید به سلامی پس تعظیم کنید شما بهتر ازان یا

رُدُّوْهَا ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيْبًا ﴿۸۶﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۗ

همان کلمه جواب دهید هر آئینه هست خدا بر همه چیز حساب کننده خدا نیست هیچ معبود اگر

همان کلمه را باز گردانید هر آئینه خدا هست بر هر چیز حساب کننده خدا نیست هیچ معبودی غیر او

لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيْهِ ۗ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ

البته بهم آرد شمارا به روز قیامت هیچ شک نیست دران و کیست راست گوتر از خدا

هر آئینه جمع خواهد کرد شمارا در روز قیامت هیچ شک نیست در آن و کیست راست گوتر از خدا

حَدِيْثًا ﴿۸۷﴾ فَمَا لَكُمْ فِى الْمُنٰفِقِيْنَ فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا

در سخن پس چیست ای مسلمان شمارا در باب تملق کنندگان دو گروه شدید و خدا نگونسار ساخت ایشانرا بشومی

در سخن پس چیست شمارا که در باره منافقان دو گروه شدید و خدا نگونسار ساخت ایشان را به

كَسَبُوْا ۗ اَتُرِيْدُوْنَ اَنْ تَهْدُوْا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ ۗ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ

آنچه کردند آیا می خواهید که راه نمائید یعنی از جمله راه یابان شمارید کسے را که گمراه ساخت اورا خدا و هر کرا خدا گمراه کند

آنچه کسب کردند آیا می خواهید که هدایت کنید کسے را که خدا گمراه گردانیده و هر کرا گمراه کند خدا

فَلَنْ تَجِدَ لَهٗ سَبِيْلًا ﴿۸۸﴾ وَدُّوْا لَوْ تَكْفُرُوْنَ كَمَا كَفَرُوْا فَتَكُوْنُوْنَ

نیابی برائے او هیچ راهے این تملق کنندگان آرزو کردند که شما نیز کافر شوید چنانچه ایشان کافر شدند پس برابر

(پس) نیابی برای او هیچ راهی می خواهند که شما هم کافر شوند چنانکه کافر شدند (پس) می شوید شما و ایشان برابر

سَوَآءً فَلَا تَتَّخِذُوْا مِنْهُمْ اَوْلِيَآءَ حَتّٰى يُهَاجِرُوْا فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۗ فَاِنْ

باشید پس دوست مگیرید هیچکس را از ایشان تا آنکه هجرت کنند در راه خدا پس اگر

(پس) مگیرید از ایشان دوستان تا هنگامیکه وطن را بگذارند در راه خدا پس اگر

تَوَلَّوْا فَخُذُوْهُمْ وَاقْتُلُوْهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُّمُوْهُمْ ۪ وَلَا تَتَّخِذُوْا مِنْهُمْ

اعراض کردند یعنی از اسلام و هجرت پس اسیر گیرید ایشان را و بکشید هر جا که یابید ایشان را و در دست دیار

اعراض کردند بگیرید ایشان را و بکشید ایشان را هر جا که بیابید ایشان را و مگیرید کسی را از ایشان

وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿۸۹﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ يَصِلُوْنَ اِلٰى قَوْمٍۭ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ

مگیرید کسے را از ایشان اسیر گیرید و بکشید مگر آنان را که پیوند دارند با گروهے که میان شما و میان ایشان

دوست و نه مددگار مگر کسانیکه پیوسته شوند بسوی قومیکه میان شما و ایشان

مِّيْثَاقٌ اَوْ جَآءُوْكُمْ حَصِرَتْ صُدُوْرُهُمْ اَنْ يُّقَاتِلُوْكُمْ اَوْ يُقَاتِلُوْا

عهد است یا بیایند نزدیک شما حالانکه تنگ آمده است سینه ایشان از آنکه به جنگند با شما یا بجنگند

عهد است یا بیایند نزد شما حال آنکه تنگ شده سینه های شان که قتال کنند با شما یا قتال کنند

قَوْمَهُمْ ۗ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقٰتَلُوْكُمْ ۚ فَاِنِ

با قوم خویش و اگر خواستے خدا هر آئینه مسلط ساختے ایشان را بر شما پس قتال می کردند با شما پس اگر

با قوم خود و اگر بخواهد خدا البته تسلط میدهد ایشان را بر شما (پس) ضرور با شما می جنگیدند پس اگر

اعْتَزَلُوْكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوْكُمْ وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ ۙ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ

یکسو شوند از جانب شما و قتال نکنند با شما و بیفکنند بسوی شما پیغام صلح را پس نکرده است خدا تعالی شمارا

یکسو شوند از جانب شما و قتال نکنند با شما و القاء کنند بشما پیغام صلح را پس نداده خدا شمارا

ایمان مشرف شوند این آیت در این باره فرود آمد - هدایت و ضلالت در اختیار خداست شما از ان اندیشه تا که مباشید به آنها هم یک جا ساختی کلیکه بعدا ذکر می

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مثلا سفارش کرد انیکه تو نگر تا او را بد رسند نیک است و سفارش سارق تا دست او نه برند درست نیست ۱۲

ف۲ مترجم گوید خدا تعالے بیان می فرماید که به تملق کفار اعتماد نباید کرد ۱۲

ف۳ یعنی بعض به تملق ایشان فریفته شدند و بعض نشدند و می بایست که همه باتفاق فریفته نمی شدند والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی مسلمان شوند و هجرت کنند ۱۲

ف۵ مترجم گوید کسیکه ایمان آرد و هجرت نکند حکم او بطریق اولی نسبیله شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ خدا بر هر چیز تواناست و نصیب هر چیز را بوی می رساند پاداش نیکی و بدی بحضرت او دشوار نیست

ف۶ در منافقان این طایفه نیز شامل اند که بظاهر ایمان نیاورده بودند بلکه در ظاهر و باطن به کفر استوار بودند اما با حضرت پیغمبر و مسلمانان بظاهر دوستی میکردند باین امید که اگر سپاه اسلام بر قبیله شان هجوم آرد محفوظ مانند هنگامیکه مسلمانان دانستند که رفت و آمد آنها باین غرض بوده از دل محبتی ندارند بعضی گفتند باید این اشرار را ترک گفتیم تا آنکه اینها مسلمان شوند بعضی گفتند ادامه دهیم ... کلیکه بعدا ذکر می

عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ۝٣ سَتَجِدُونَ آخَرِينَ يُرِيدُونَ أَن يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا

برایشان راہی ف۱ خواهید یافت قومی را که می خواهند ایمن شوند از شما و ایمن شوند

برایشان راهی زود می یابید قوم دیگر را که می خواهند ایمن باشند از شما و ایمن شوند

قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُدُّوا إِلَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا ۚ فَإِن لَّمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَ

از قوم خود هرگاه باز گردانیده میشوند بسوی فتنه انگیزی نگونسار انداخته شوند در ان ف۲ پس اگر یکسو نشوند از جنگ شما و

از قوم خود هر وقتی که باز گردانیده شوند جانب فتنه نگونسار می افتند در ان (پس) اگر کناره نشوند از جنگ شما و

يُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ

نیفگنند بسوی شما پیغام صلح را و باز ندارند دست خویش را پس اسیر گیرید ایشان را و قتل نمایید ایشان را هر جا که

(القا نکنند) بشما صلح را و باز ندارند دست های خود را (پس) بگیرید ایشان را و بکشید هر جا که

ثَقِفْتُمُوهُمْ ۚ وَأُولَٰئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُّبِينًا ۝٤ وَمَا

یابید ایشان را و این جماعت داده ایم شما را برایشان حجت ظاهر ف۳ و نه

بیابید ایشان را و آن گروه داده ایم شما را برایشان حجتی آشکارا و نه

كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَن يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً ۚ وَمَن قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً

سزد مسلمانے را که بکشد مسلمانے را لیکن قتل واقع میشود بخطا یعنی بغیر قصد و هر که بکشد مسلمانے را بخطا

سزد مسلمانے را که بکشد مسلمانی را مگر بدون قصد و هر که بکشد مسلمانی را بدون قصد

فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ إِلَّا أَن يَصَّدَّقُوا ۚ

پس لازم است آزاد کردن برده مسلمان و خون بها رسانیده شده به کسان مقتول مگر آنکه ابرا نمایند

پس لازم است آزاد کردن گردن یک مومن خون بهای رسانیده شده به ورثه او مگر ابرا نمایند

فَإِن كَانَ مِن قَوْمٍ عَدُوٍّ لَّكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۖ

پس اگر باشد مقتول از گروه دشمنان شما و او مسلمانست پس لازم است آزاد کردن برده مسلمان ف۴

پس اگر مقتول باشد از قومیکه دشمن شماست حال آنکه مومن هم باشد پس لازم است آزاد کردن گردن یک مسلمان

وَإِن كَانَ مِن قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰ

و اگر باشد مقتول از قومی که میان شما و ایشان عهد است ف۵ پس لازم است خون بها رسانیده شده

و اگر باشد از قومی که میان شما و میان شان عهد است پس لازم است خون بهای رسانده شده

أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۖ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ

بکسان او و آزاد کردن برده مسلمان پس هر که نیابد برده را پس لازم است روزه داشتن دو ماه پے در پے مشروع کرده

به ورثه آن و آزاد کردن گردن یک مسلمان پس هر که نیابد آن را پس لازم است بروی روزه دو ماه متوالی

تَوْبَةً مِّنَ اللَّهِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝١ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا

بجهت قبول توبه است از جانب خدا و هست خدا دانا استوار کار ف۶ و هر که بکشد مسلمانے را

برای قبول توبه از جانب خدا و هست خدا دانا با حکمت و هر که بکشد مسلمانی را

مُّتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ

بقصد پس جزائے او دوزخ است جاوید آنجا و خشم گرفته است براو خدا و لعنت کرد او را

بقصد (پس) جزای وی دوزخ است جاوید باشد در آن و خشم گرفته خدا براو و لعنت کرده براو

وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ۝٢ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ

و آماده ساخت برائے او عذاب بزرگ اے مسلمانان چون سفر کنید در راه

و آماده کرده باو عذاب بزرگ ع۱۵ اے مومنان هنگامی که سفر کنید در راه

اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَىٰ إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا

خدا یعنی برای جهاد پس نیک تفحص کنید و مگوئید کسے را که بسوی شما سلام انداخته است نیستی مسلمان

خدا (برای جهاد) تحقیق کنید و مگوئید کسے را که افگند بسوی شما سلام که نیستی مسلمان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اگر اسلام آرند و هجرت کنند ایشان را دوست باید گرفت و اگر اسلام نیارند می باید کشت مگر آنکه معاهد باشند و تا بتا برابر عهد و حلفائی معاهد انرا هیچ راه نتوان ایذاء و الله اعلم ۱۲ ف۲ صلح می کنند و باز نقض عهد می نمایند و الله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید خدائے تعالیٰ احکام قتل خطا بیان می فرماید و آنکه کف از کسیکه بکلمه اسلام متکلم شد واجب است و فضل مجاهدان و وجوب هجرت از دار کفر بدار الاسلام و کیفیت نماز سفر و نماز خوف تو بیان می کند و الله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی مقتول مسلمان اگر از ساکنان دار الحرب باشد دیت لازم نیست و الله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی واو مومن باشد ف۶ جمهور مفسرین تصویر وان کان من قوم بینکم وبینهم میثاق در مقتول کافر کردند بملاحظه آنکه توارث در میان مومن و کافر منقطع است و سبیل دیت سبیل میراث است و بنده ضعیف می گوید تمهید مسئله بما کان لمومن ان یقتل مومنا الا خطأ تقید و هو مومن در نظر ما نحن فیه ظاهر است در انکه اینجا قید ایمان معتبر است و لزوم دیت بجهت و غایبیت نه بر سبیل میراث و نظیرش جوب مهرست در مسئله مومنه از قوم متعاهدین در سوره ممتحنه و الله اعلم ۱۲ تفسیر عثمانی ۔ ف۵ نزد جمهور علماء خود برای

تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ ۚ كَذٰلِكَ

می طلبید متاع زندگانی دنیا پس نزدیک خدا غنیمت ہائے بسیار است ہم چنین

می طلبید متاع زندگانی دنیارا (پس) نزد خدا غنیمت ہائی بسیار است ہم چنین

كُنْتُمْ مِّنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا ۚ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا

بودید پیش ازین پس انعام کرد خدا برشما پس تفحص کنید ہر آئینہ خدا ہست

بودید پیش ازین پس انعام کرد خدا برشما (پس) تحقیق کنید ہر آئینہ خدا ہست

تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٣﴾ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ

بآنچہ می کنید آگاہ برابر نیستند نشینندگان غیر معذور از مسلمانان

بہ آنچہ می کنید آگاہ برابر نیستند نشینندگان از مسلمانان غیر

أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۚ

و جہاد کنندگان در راہ خدائے تعالے بمال خویش و جان خویش

معذور و جہاد کنندگان در راہ خدا بہ مال خویش و جان خویش

فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ۚ

فضل دادہ است خدا مجاہدان را بمال و جان خویش بر نشینندگان در مرتبہ

افزونی دادہ خدا مجاہدان را بہ اموال شان و نفس ہای شان بر نشینندگان در مرتبہ

وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى ۚ وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ

و ہر یکے را وعدہ نیک کردہ است خدا و افزون دادہ است خدا مجاہدان را بہ نسبت نشینندگان

و ہر یکے را وعدہ دادہ خوبیئی (جنت) و افزونی دادہ است خدا مجاہدان را بر نشینندگان

أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤﴾ دَرَجٰتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَّرَحْمَةً ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا

مزد بزرگ ف۱ افزون دادہ است مرتبہا از جانب خویش و آمرزش و بخشایش و ہست خدا آمرزندہ

مزد بزرگ مرتبہ بلند از جانب خود و آمرزش و مہربانی و ہست خدا آمرزگار

رَّحِيمًا ﴿٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ

مہربان ہر آئینہ آنانکہ فرشتگان قبض ارواح ایشان کردند در حالیکہ ستمکار بودند بر خویشتن ف۲ فرشتگان بایشان گفتند در چہ حال

مہربان ع۵ ہر آئینہ کسانیکہ قبض کردند روح شان را فرشتگان در حالیکہ ستمکار اند بر خویشتن گویند در چہ حال

كُنْتُمْ ۖ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ ۚ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ

بودید ... گفتند بودیم بیچارگان در زمین گفتند آیا فراخ نبود

بودید گویند بودیم ناتوان در زمین گویند آیا نبود زمین

اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا ۚ فَأُولٰٓئِكَ مَأْوٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَسَآءَتْ

زمین خدا تا ہجرت می کردید دران پس آن جماعت جای ایشان دوزخ است و بد

خدا فراخ کہ می رفتید از وطن خود دران (پس) آن گروہ جای شان دوزخ است و بد

مَصِيرًا ﴿١﴾ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَانِ لَا

جائیست مگر آنانکہ بحقیقت بیچارہ اند از مردان و زنان و کودکان

مرجع است دوزخ مگر ناتوانان از مردان و زنان و کودکان کہ

يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَّلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٢﴾ فَأُولٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ

ہیچ چارہ نمی توانند و ہیچ راہ نمی یابند پس آن جماعت نزدیک است کہ خدا

نمی توانند تدبیری و نمی یابند راہ پس آن گروہ امید است کہ خدا

أَنْ يَّعْفُوَ عَنْهُمْ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٣﴾ وَمَنْ يُّهَاجِرْ فِي سَبِيلِ

عفو کند از ایشان و ہست خدا عفو کنندہ آمرزندہ و ہر کہ ترک وطن کند در راہ

عفو کند از ایشان و ہست خدا عفو کنندہ آمرزگار ع۵ و ہر کہ بگذارد وطن خود را در راہ

فتح الرحمٰن

ف۱ فائدہ قید غیر اولی الضرر آنست کہ در اولی الضرر این حکم مطرد نیست بلکہ جمعی باشند از اولی الضرر کہ نیت مجاہد دارند ثواب عمل کامل یابند واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی ترک ہجرت از دار الحرب بدار السلام و تکثیر سواد کفار واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ خدا غفور و رحیم است وعدہای اجر و مغفرت و رحمت کہ بارۂ مجاہدان فرمودہ ہمہ را تکمیل می کند یا اینکہ اگر مجاہدی بنا دانستگی مسلمانے را می کشد خدا وی را می بخشد بہ تشویش آن از جہاد باز نمانید۔

ع۵ یعنی در دل خویش مسلمانند اما چون در حکومت کفار اند مغلوب ایشان اند و از بیم اعمال اسلامی را اظہار بجہاد اقدام نمی توانند بر آنہا فرض است کہ ہجرت نمایند، در این رکوع ذکر آنہاست خلاصہ این ہا بخود ستم می کنند کہ با کافران آمیختہ اند ہجرت نمی نمایند ہنگام مرگ فرشتگان از ایشان می پرسند کہ شما بر چہ دینید؟ گویند مسلمان بودیم اما بنابر ناتوانی نتوانستیم اعمال دین را بجا آریم فرشتگان گویند زمین الٰہی فراخ بودی توانستید از اینجا ہجرت کنید پس جای چنین اشخاص جہنم

ست البتہ مردانی کہ ضعیفند و زنان و کودکانی کہ نمی توانند ہجرت کنند و طریق ہجرت را نمی دانند شایستہ عفو اند۔ فائدہ! ازین معلوم شد اندیاد یکہ مسلمانان نتوانند بیا کادی ...

* ... (vertical margin note, partly legible) ...

اللّٰهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرٰغَمًا كَثِيْرًا وَّسَعَةً ؕ وَمَنْ يَّخْرُجْ مِنْۢ بَيْتِهٖ مُهَاجِرًا

خدا بیابد در زمین اقامت گاه بسیار و فراخی معیشت و ہرکہ بیرون رود از خانۂ خود ہجرت کنان

خدای یابد در زمین مواضع بسیار و گشایش و ہرکہ برون رود از خانہ اش ہجرت کنان

اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهٗ عَلَى اللّٰهِ ؕ وَكَانَ

بسوی خدا و پیغامبر او پس دریابد اورا موت ف۱ پس تحقیق ثابت شد مزد او بر خدا و ہست

بسوی خدا و پیغمبرش پس دریابد اورا مرگ بہ تحقیق ثابت شد ثواب وی بر خدا و ہست

اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝ وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ

خدا آمرزنده مہربان و چون سفر کنید در زمین پس نیست بر شما گناہے

خدا آمرزگار مہربان و ہنگامی کہ سفر کنید در زمین پس نیست بر شما گناہی

اَنْ تَقْصُرُوْا مِنَ الصَّلٰوةِ ۖ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَّفْتِنَكُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ؕ

دراَنکہ کوتاه سازید قدرے از نماز اگر بترسید ازانکہ در بلا افگنند شمارا کافران

کہ قصر کنید از نماز اگر بترسید کہ ایذا رسانند بشما کافران

اِنَّ الْكٰفِرِيْنَ كَانُوْا لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِيْنًا ۝ وَاِذَا كُنْتَ فِيْهِمْ فَاَقَمْتَ

ہر آئینہ کافران ہستند شمارا دشمن آشکارا ف۲ و چون باشی درمیان مومنان ف۳ پس برپا کردی

ہر آئینہ کافران ہستند بشما دشمن آشکارا و ہنگامی کہ باشی درمیان آن ہا (پس) برپا داشتی

لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ مَّعَكَ وَلْيَاْخُذُوْٓا اَسْلِحَتَهُمْ ۫ فَاِذَا

برای ایشان نماز پس باید گروہ بایستند گروہے از ایشان باتو و باید کہ بگیرند سلاح خویش پس چون

بہ ایشان نماز را باید بایستند گروہی از ایشان باتو و باید بگیرند سلاح شان را (پس) چون

سَجَدُوْا فَلْيَكُوْنُوْا مِنْ وَّرَآئِكُمْ ۪ وَلْتَاْتِ طَآئِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوْا

بسجده روند پس آن گروہ دیگر باید کہ پیش از ایشان باشند ف۴ و باید کہ بیاید آن گروہ دیگر کہ ہنوز نماز نگرده

سجده کنند نماز گذاران بروند از ورای شما در مقابل دشمن و باید بیایند گروہ دیگر کہ نماز نخوانده اند

فَلْيُصَلُّوْا مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوْا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ ۚ وَدَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْ

پس نماز کنند باتو و باید کہ بگیرند حذر ف۵ و سلاح خود را آرزو کردند کافران کاش

نماز نخوانند باتو و بگیرند احتیاط خود را و سلاح خود را دوست دارند کافران کہ بیک نوعی

تَغْفُلُوْنَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيْلُوْنَ عَلَيْكُمْ مَّيْلَةً وَّاحِدَةً ؕ

غافل شوید از سلاح خویش و متاع خویش پس حملہ کنند بر شما یک باره

غافل شوید از سلاح تان و اسباب تان پس حملہ کنند بر شما یک باره گی

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِّنْ مَّطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَّرْضٰٓى اَنْ

و ہیچ گناه نیست بر شما اگر باشد شمارا رنجے از باران یا بیمار باشید در آن کہ

و نیست گناہی بر شما اگر باشد بشما رنجی از باران یا بیمار باشید کہ

تَضَعُوْٓا اَسْلِحَتَكُمْ ۚ وَخُذُوْا حِذْرَكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا

بنہید سلاح خویش را و البتہ بگیرید حذر خود را ہر آئینہ خدا آماده کرده است برای کافران عذاب

بنہید سلاح خود را و بگیرید احتیاط تان را ع۵ ہر آئینہ خدا آماده کرده بر کافران عذاب

مُّهِيْنًا ۝ فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيٰمًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى

رسوا کننده ف۶ پس چون نماز تمام کردید پس یاد کنید خدارا ایستاده و نشستہ و بر

ذلت آور و ہنگامیکہ ادا کردید نماز را پس یاد کنید خدارا ایستاده و نشستہ و بر

جُنُوْبِكُمْ ۚ فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ ۚ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى

پہلوے خویش پس چون آرمیدید برپا کنید نماز را ف۷ ہر آئینہ ہست نماز بر

پہلوی خویش (پس) چون ایمن شدید از خوف برپا دارید نماز را ہر آئینہ نماز ہست بر

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در راه قبل وصول بمقصد ۱۲ ف۲ مترجم گوید مشہور آنست کہ این آیت در صلوٰۃ مسافر نازل شده است و خوف قید اتفاقی است و آنچہ نزدیک این بنده رجحان یافتہ است آنست کہ این آیت در صلوٰۃ خوف نازل شده است و سفر قید اتفاقیست و مراد از قصر کیفیت رکوع و سجود است کہ بایماء ادا میتوان کرد نہ در کمیت رکعات واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی وقت خوف ۱۲ ف۴ یعنی مقابل عدو ۱۲ ف۵ یعنی حذر خود و زره و سپر را گویند ۱۲ ف۶ مترجم گوید این را صورتہاست یکے آنکہ امام دو بار نماز گذارد یکبار با یکجماعت و دیگر بار با جماعت دیگر آنکہ امام بایک جماعت یک رکعت گزارد و در قیام توقف کند تا آنکہ رکعت دیگر خوانده مقابل عدو روند آنجماعت دیگر آمده اقتدا کنند امام رکعت دیگر با جماعت خواند در قعده چندان توقف کند کہ از رکعت دوم فارغ شوند آنگاه با ایشان سلام دہد این ہر دو باحدیث صحیح ثابت شده و ہمہ محتمل آیتست ۱۲ واللہ اعلم ۱۲ ف۷ یعنی بطریق نماز امن واللہ اعلم

تفسیر عثمانی - ع۵ اگر بنابر باران یا بیماری، ناتوانی بر داشتن سلاح مشکل باشد گذاشتن آن مجاز است اما برای حراست خویش زره و سپر را دور نکنند (نهند) اگر...

الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا ﴿۳﴾ وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِن تَكُونُوا

مومنان فرضی وقت معین کردہ شدہ و سستی مکنید در جستجوی کفار اگر شما

مسلمانان فرض در وقت مقرر آن و سستی مکنید در طلب (کافران) اگر شما

تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَ

دردمندی شوید پس ایشان نیز دردمند میشوند چنانکه شما میشوید و شما امید دارید از خدا آنچه ایشان را امید نیست و

دردمند میشوید پس ایشان نیز دردمندی میشوند چنانکه شما دردمندی شوید و شما امید دارید از خدا آنچه را امید ندارند و

كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿۴﴾ إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ

هست خدا دانا استوار کار هر آئینه ما فرود آوردیم بسوی تو کتاب را براستی تا حکم کنی میان

هست خدا دانا با حکمت هر آئینه فرو فرستادیم بسوی تو کتاب را براستی تا حکم کنی میان

النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُن لِّلْخَائِنِينَ خَصِيمًا ﴿۱﴾ وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ

مردمان بآنچه شناسا ساخته است ترا خدا و مباش خصومت کننده برای حمایت خیانت کنندگان و آمرزش خواه از خدا

مردم بر آنچه داناند ترا خدا و مباش از طرف دغابازان خصومت کننده ۵ آمرزش بخواه از خدا

إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿۲﴾ وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ

هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان و خصومت مکن از جانب آنانکه خیانت میکنند

هر آئینه خدا است آمرزنده مهربان و جدال مکن از طرف کسانی که دغا می کنند

أَنفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿۳﴾ يَسْتَخْفُونَ مِنَ

با جنس خویش هر آئینه خدا دوست ندارد آنرا که باشد خیانت کننده گناهکار پنهان میکنند از

با خویشتن هر آئینه خدا دوست نمی دارد کسے را که باشد دغاباز گناهکار می شرمند از

النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَىٰ

مردمان و پنهان نمیکنند از خدا و او با ایشان است آنگاه که بشب مشورت میکنند آنچه خدائی پسندد

مردم (پنهان می دارند خیانت را) و نمی شرمنده از خدا حال آنکه خدا با ایشان است وقتی که بر شب مشورہ می کنند آنچه خدا نمی پسندد

مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿۴﴾ هَا أَنتُمْ هَٰؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ

از تدبیر و هست خدا بآنچه میکنند در گیرنده آگاه باشید شما اے قوم که خصومت کردید

از سخن و هست خدا بآنچه می کنند احاطه کننده آگاه باشید شما اے قوم که جدال کردید

عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَن يُجَادِلُ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَم مَّن

از طرف خیانت کنندگان در زندگانی دنیا پس که خصومت خواهد کرد با خدا از طرف ایشان روز قیامت یا کیست که

از طرف آنها در زندگی دنیا پس کیست که جدال کند با خدا از عوض شان روز رستاخیز یا کیست

يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿۵﴾ وَمَن يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ

باشد بر ایشان کارسازنده و هر که بکند کار بد یا ستم کند بر خویش باز آمرزش طلبد از خدا

که باشد بر ایشان کارساز و هر که گناه کند یا ستم کند بر خود پس آمرزش طلبد از خدا

يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿۶﴾ وَمَن يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَىٰ نَفْسِهِ

بیابد خدا را آمرزنده مهربان و هر که بکند گناه پس جز این نیست که میکند آنرا بر جان خویش

می یابد خدا را آمرزگار مهربان و هر که کند گناهی جز این نیست که می کند آن را بر خود

وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿۷﴾ وَمَن يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ

و هست خدا دانا استوار کار و هر که بکند خطائی یا گناهی باز تہمت کند بآن

و هست خدا دانا با حکمت و هر که کند خطا یا گناهی پس تہمت نہد بآن

بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿۸﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَ

بیگناهی را پس بر خود برداشت افترا و گناه ظاهر را و اگر نبودے فضل خدا بر تو

بر بیگناهی به تحقیق برداشت بر خود بهتان و گناهی آشکارا ۵ و اگر نمی بود فضل خدا بر تو

فتح الرحمٰن مترجم گوید مردم ضعیف الاسلام اگر کسی از ایشان مرتکب گناہے شدی خواستند که حیلہا انگیخته پیش آنحضرت بوجهے اظہار میکردند که برأت او بخاطر مبارک رسیدے و بایکدیگر خلوت کرده راز با اخلاف مرضی شریف در میان آورده ندے خدا تعالیٰ آیات فرستاد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ۱۵ ۱۲

[illegible]

ع ۱۶ ۱۳

رَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَّائِفَةٌ مِّنْهُمْ أَنْ يُّضِلُّوْكَ ۖ وَمَا يُضِلُّوْنَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَ

بخشائش او، قصد کرده بودند گروهی از ایشان که گمراه کنند ترا و گمراه نمیکنند مگر خویشتن را و

رحمت او هر آئینه قصد کرده بودند گروهی از ایشان که از راه بگردانند ترا و در ضلالت نمی افگنند مگر خویشتن را و

مَا يَضُرُّوْنَكَ مِنْ شَيْءٍ ۚ وَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ

هیچ زیان نرسانند بتو و فرود آورده است خدا برتو کتاب و دانش و آموخته است ترا

نمی رسانند زیان بتو چیزی و فرو فرستاده خدا برتو کتاب و حکمت و آموخت بتو

مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ ۚ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيْمًا ⑪ لَا خَيْرَ فِيْ كَثِيْرٍ

آنچه نمیدانستی و هست فضل خدا برتر بزرگ نیست خوبی در بسیارے

آنچه را نمی دانستی و هست فضل خدا برتو بزرگ ف۵ نیست خیری در بسا

مِّنْ نَّجْوٰهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوْفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ۚ

از مشورت پنهانی ایشان لیکن خوبی در مشورت کسے است که فرماید بصدقه یا بکار پسندیده یا بصلاح کارے میان مردم

از مشوره شان مگر آنکه حکم کرده بصدقه دادن یا کار نیک کردن یا آشتی افگندن میان مردم

وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيْهِ أَجْرًا عَظِيْمًا ⑫

و هر که این کند بطلب خوشنودی خدا بدهیم مزد بزرگ

و هر که کند این را بطلب رضای الهی پس زود دهیمش مزد بزرگ

وَمَنْ يُّشَاقِقِ الرَّسُوْلَ مِنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيْلِ

و هر که مخالفت پیغامبر کند بعد از آنکه معلوم شد او را هدایت و پیروی کند سوائے راه

و هر که مخالفت کند با پیغمبر پس از آنکه معلوم شد بوی راه راست و پیروی کند راهی را که خلاف راه

الْمُؤْمِنِيْنَ نُوَلِّهٖ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهٖ جَهَنَّمَ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيْرًا ⑬ إِنَّ اللّٰهَ

مسلمانان متوجه بگذاریمش بآنچه میگردد ف۱ و در آریمش بدوزخ و او بد جائی است و ف۲ هر آئینه خدا

مسلمانان است حواله کنیم او را بآن طرف که اختیار کرده و در آریمش بدوزخ و بد مرجع است دوزخ هر آئینه خدا

لَا يَغْفِرُ أَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ ۚ وَمَنْ يُّشْرِكْ

نمی آمرزد آنکه شریک با او مقرر کرده شود و می آمرزد غیر شرک هر کرا خواهد و هر که شریک خدا

نمی آمرزد آنرا که شرک آرد بروی و می آمرزد سوای شرک کسیرا که خواهد و هر که انباز گیرد

بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا بَعِيْدًا ⑭ إِنْ يَّدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖٓ إِلَّآ إِنٰثًا ۚ وَ

مقرر کند پس گمراه شد گمراهی دور مشرکان نمی پرستند بجز خدا مگر بتانے را که بنام دختران مسمیٰ کرده اند و

بر خدا پس، هر آئینه گمراه شد دور افتاد (به گمراهی دور) نمی پرستند جز وی مگر زنان را و

إِنْ يَّدْعُوْنَ إِلَّا شَيْطٰنًا مَّرِيْدًا ⑮ لَّعَنَهُ اللّٰهُ ۘ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ

نمی پرستند مگر شیطان دور رفته از حد لعنت کرد او را خدا و گفت شیطان البته بگیرم از

نمی پرستند مگر شیطان سرکش را لعنت کرد او را خدا و گفت شیطان البته میگیرم از

عِبَادِكَ نَصِيْبًا مَّفْرُوْضًا ⑯ وَّلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ

بندگان تو حصه که در علم ازلی معین شده و البته گمراه کنم ایشان را و البته در آرزوی باطل افگنم ایشانرا و البته بفرمایم ایشان را

بندگان تو حصه مقرره و البته گمراه میکنم ایشان را و امیدوار می سازم ایشان را و می فرمایم ایشان را

فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْأَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَّتَّخِذِ

تا بشگافند گوش چهار پایان را و البته بفرمایم ایشان را تا تغیر دهند آفرینش خدا را ف۳ و هر که دوست گیرد

که بشگافند گوش های چار پایان را و تعلیم میدهم ایشان را تا تغیر دهند صورت بای آفریده خدا را و هر که بگیرد

الشَّيْطٰنَ وَلِيًّا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِيْنًا ⑰ يَعِدُهُمْ وَ

شیطان را بجز خدا پس زیان کار شد زیان ظاهر و وعده میدهد ایشان را و

شیطان را دوست از غیر خدا به تحقیق زیان کرد (زیان) ظاهر وعده میدهد ایشان را و

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی توت دل بفرمایم ۱۲ ف۲ مترجم گوید از ینجا تعلیق تحریم شرک میفرماید ۱۲ ف۳ مترجم گوید یعنی مانند خصی کردن و سوزن زدن بر بدن تا سرخ یا کبود گرداند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی بقیه صفحه ف۵ هر که گناه کوچک یا بزرگ کند و آنرا بذمت بی گناهی افگند بروی دو گناه لازم میشود یکی گناه تهمت - دوم گناه اصلی - لهذا هر که دزدی کند و بر یهود تهمت بندد وبال آن زیاد میشود و هیچ منفعتی بوی نمی رسد و معلوم شد که چاره گناهان کبیره و صغیره جز توبه خالص چیزی نیست متعلق صفحه هذا ع۱۷ ع۱۴

ف۵ در این آیت به حضرت پیغمبر خطاب میگردد و غریب خاینان افشاء میشود و عظمت شان عصمت و کمال علمی حضرت وی که بر همه کمالات افضل و اول می باشد بیان میشود و فضل الهی نهایت حضرت کبریائی بر ذات فرخنده او که از بیان ما افزون است توضیح میگردد و اشارت است باین طرف که حضرت پیغمبر اگر و زد را شایسته برائت پنداشته بود نظر بملاحظه ظاهر حال و شنیدن شهادت و اقوال بود العیاذ بالله نه باعث میلان عن الحق یا مداهنت فی الحق و ... این امر نیز نبوده ... چنین می شد هنگامی که راز ...

... را از فضل الهی حقیقت امر آشکار گردید دیگر تشویش باقی نماند۔

يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ ۖ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ أُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ

در آرزو می اندازد ایشانرا و وعده نمی کند ایشان را شیطان الا بفریب آنجماعت جای ایشان

و امید می دهد ایشان را و وعده نمی دهد بایشان شیطان مگر فریب این گروه جای شان

جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

دوزخ است و نیابند ازان مخلصی و آنانکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند

دوزخ است و نمی یابند از آنجا گریزگاه و کسانی که ایمان آوردند و کردند کارهای شایسته

سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ

درآریم ایشان را بوستانهای می رود زیر آن جویهای جاویدان آنجا همیشه

زود در آریم ایشان را در باغها که روان است از زیر آن جوی ها جاویدان باشند دران همیشه

وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا ۚ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا ﴿١٢٢﴾ لَيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَ

وعده کرده است خدا براستی و کیست راست گوتر از خدا در سخن نیست کار بوفق آرزوی شما و

پیمان خدا راست است و کیست راست تر از خدا (در گفتار) نه مدار امر بر آرزوهای شماست و

لَا أَمَانِيِّ أَهْلِ الْكِتَابِ ۗ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ

نه بوفق آرزوی اهل کتاب هر که بکند کار بد جزا داده خواهد شد بآن و نیابد برای خود

نه بر آرزوهای اهل کتاب هر که کند کار بد جزا داده میشود بوی و نمی یابد بخود

مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ

بجز خدا هیچ دوستی و نه یاری دهنده و هر که بکند از کارهای شایسته

غیر خدا حامی و نه مددگار و هر که کند از کارهای شایسته

ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ

مرد باشد یا زن و او مسلمان است پس آنجماعت در آیند به بهشت و ستم کرده نه شوند

مرد باشد یا زن حال آنکه او مسلمان باشد پس آن گروه می در آیند در بهشت و ستم نمی شوند بقدر کنجدی

نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ

مقدار نقیرے و کیست نیکوتر باعتبار دین از کسیکه منقاد ساخت روی خود را برای خدا و او نیکوکار است و پیروی

پوست دانه خرما و کیست نیکوتر باعتبار دین از کسیکه نهاده جبین خود را بحکم خدا حالانکه او نکوکار است و پیروی نموده

مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۗ وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي

ملت ابراهیم را در حالتیکه حنیف بود و خدا دوست گرفت ابراهیم را و خدا راست آنچه در

ملت ابراهیم را در حالیکه یکطرف (بسوی دین قیم) بود و گرفت خدا ابراهیم را دوست خالص و مر خدا راست آنچه در

السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا ﴿١٢٦﴾ وَيَسْتَفْتُونَكَ

آسمانهاست و آنچه در زمین ست و هست خدا همه چیز در گیرنده و طلب فتوی می کنند از تو

آسمانهاست و آنچه در زمین است و هست خدا بهر چیز احاطه کننده و فتوی می خواهند از تو

فِي النِّسَاءِ ۖ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ

در باب زنان بگو خدا فتوی می دهد شما را در باب زنان و آنچه خوانده میشود بر شما در کتاب نازل شده است

درباره زنان بگو خدا اجازه می دهد بشما درباره شان و آنچه خوانده می شود بشما در قرآن پس حکم است

فِي يَتَامَى النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ

در حق آن زنان یتیمه که نمی دهید ایشان را آنچه فرض کرده شده است برای ایشان و رغبت می کنید که نکاح کنید بایشان

درباره زنان یتیمه آن زنانی که نمی دهید ایشان را آنچه مقرر شده بایشان و می خواهید که نکاح کنید ایشان را

وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامَىٰ بِالْقِسْطِ ۚ

و نازل شده است در باب بیچارگان از کودکان و حکم است بآنکه تعهد حال یتیمان کنید بانصاف

و حکم است درباره کودکان ناتوان و قیام نمایند درباره یتیمان بانصاف ع ٥

فتح الرحمن

ف یعنی به نوع بایسته معامله باید کرد والله اعلم

ف در نکاح زنان یتیمه رغبت میکردند بسبب براعت جمال و حداثت سن در ادای نفقه و مهر تقصیر میکردند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ٥ خدا و ندر آغاز این سوره در موضوع تادیه حق یتیم تاکید فرموده بود که اگر ولی یتیمه از اقارب او مثلا پسر کاکای او باشد و بداند که حق او را کامل ادا کرده نمی تواند با وی نکاح نکند و بگذارد با دیگری نکاح نکند و خود ولی حمایت نماید در اثر این حکم مسلمانان نکاح چنین دختران را ممنوع قرار داده بودند اما به تجربه معلوم شد که در بعضی مواقع برای دختر مفید است که در نکاح ولی خود در آید زیرا چنانکه ولی قریب رعایت او را می نماید دیگری نمی کند مسلمانان درین باره از حضرت پیغمبر اجازه خواستند این آیت فرود آمد و اجازه داده شد و بیان گردید که ممانعت گذشته در صورت خاص بود یعنی در صورتیکه حق یتیم را کامل ادا نکنید و درباره تادیه حق یتیم تاکید شده بود و اکنون که به غرض سلوک و احسان اراده نکاح آنها دارید بشما اجازت است.

ع ۱۱ / ۱۵

وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهٖ عَلِيمًا ﴿١﴾ وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ

و آنچه می کنید از نیکوئی هست خدا بآن دانا ف۱ اگر زنے معلوم کند

و آنچه می کنید از نکوئی (پس) هر آئینه خدا بر آن داناست و اگر زنی می ترسد

مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا

از شوہر خویش سرکشی یا روگردانی پس گناه نیست بر ایشان در آنکه صلح آرند درمیان خویش

از جنگ شوهرش یا رو گردانیدن پس نیست گناهی بر هردو اگر اصلاح می کنند میان خود

صُلْحًا ۚ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ۗ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ ۚ وَإِنْ تُحْسِنُوا

نوعے از صلح و صلح کاری بهتر است و حاضر کرده شده اند نفوس نزدیک بخل ف۲ و اگر نیکو کاری

به صلحی و صلح بهتر است و حاضر است نفس ها بر بخل و اگر نکو کاری کنید

وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٢﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ

و پرهیزگاری کنید پس هر آئینه خدا هست بآنچه می کنید دانا و نتوانید هرگز عدل

و پرهیزگاری نمائید پس هر آئینه خدا به آنچه می کنید باخبر است و هرگز نمی توانید که عدالت

تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا

کردن میان زنان اگرچه نهایت رغبت کنید پس بارے بجی مکنید تمام کجی تا آنکه بگذارید آن زنان را

کنید میان زنان و اگرچه در آن حرص کنید (پس) میل مکنید به تمام میل پس می گذارید آن زن را

كَالْمُعَلَّقَةِ ۚ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٣﴾

مانند معلقه ف۳ و اگر اصلاح کنید و پرهیزگاری نمائید پس هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان

مانند معلقه ع۸ و اگر اصلاح می کنید و پرهیزگاری می نمائید (پس هر آئینه) خدا هست آمرزگار مهربان

وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّٰهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهٖ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿٤﴾

و اگر مرد و زن از یکدیگر جدا شوند کفایت کند خدا تعالی هر یکے را از توانگری خود هست خدا جواد استوار کار

و اگر هردو جدا شوند بی نیاز گرداند خدا هر یک را از گشایش خود و هست خدا صاحب گشایش با تدبیر ع۹

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا

و خدا راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است و هر آئینه حکم فرمودیم آنانرا که داده شدند

و مر خدا راست هرچه در آسمان ها و هرچه در زمین است و به تحقیق حکم فرمودیم اہل

الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنِ اتَّقُوا اللّٰهَ ۚ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ

کتاب پیش از شما و شمارا نیز که بترسید از خدا و اگر کافر شوید پس هر آئینه

کتاب را پیش از شما و شمارا که بترسید از خدا و اگر انکار کنید پس هر آئینه

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿٥﴾

خدا راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است و هست خدا توانگر ستوده شده

خدا راست هرچه در آسمان ها و هرچه در زمین است و هست خدا بے نیاز و دارای همه ستایش ها

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿٦﴾ إِنْ يَشَأْ

و خدا راست آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است و خدا کارساز بس است اگر خواهد

و مر خدا راست آنچه در آسمان ها و آنچه در زمین است و کافی کارساز است خدا ع۱۰ اگر بخواهد خدا

يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى ذٰلِكَ قَدِيرًا ﴿٧﴾

دور کند شمارا اے مردمان و بوجود آرد دیگرانرا و هست خدا بر این کار توانا

می برد شمارا ای مردم و می آرد دیگران را و هست خدا بر این توانا

مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۚ وَكَانَ

هر که باشد طالب جزائے دنیا یعنی جزائے عمل و در دنیا طلب کند پس نزدیک خدا است ثواب دنیا و آخرت و هست

هر که بخواهد ثواب دنیا را پس نزد خداست ثواب دنیا و آخرت و هست

در فوق ذکر ترغیب و ترهیب گذارش شد یا بد یعنی اطاعت کردن بحکم پروردگار و اجتناب از مخالفت آن بر همه ضرورست که باوجود وجوب آن به سخن دیگری گوش نهادن هرگز جائز نمی باشد.

فتح الرحمٰن

ف۱ جواب این استفتا تفصیلے داشت پس خدا تعالی بعض مسائل را حواله فرمود بر آیات سابقه و آن مسئله تحریم ظلم بر یتامی النساء است و بعض را اینجا جواب داد و آن مسئله نشوز و تحریم میل کلی بیک زن و اعراض از زن دیگر و اباحت طلاق در صورت ضرورت والله اعلم ف۲ یعنی از بخل غائب نمیشوند و آنرا نمی گزارند والله اعلم ف۳ مترجم گوید معلقه زنیست که نه بیوه باشد و نه بادشوهر موافقت کند۔

تفسیر عثمانی ع۸

اگر بیش از یک زن به نکاح شما باشد و شما نتوانید در محبت قلبی و در هر کار میان آنها برابری کنید چنین نیز نکنید که بیک جانب کاملاً متوجه بالشید و دیگری را در میدان معلق بگذارید یعنی نه خود آنرا آسوده نگه می دارید و نه بالکل جدا می شوید که دیگری باوی نکاح کند ع۹

اگر زن و شوهر در جدائی خیر خود را بدانند و نوبت به طلاق رسد حرجی در آن نیست خدا کارساز و برآرندهٔ حاجات است در این آیه اشارت است باین طرف که شوهر باید زن خود را آسوده نگهدارد و طرف ایذا قرار ندهد و اگر شوهر باین امر قدرت نداشته باشد طلاق دادن مناسب است والله اعلم ع۱۰

اللّٰهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿۱۳۴﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوّٰامِينَ بِالْقِسْطِ

خدا شنوا بینا ف اے مسلمانان شعہد انصاف باشید

خدا بر ہر چیز شنوا بینا ای مومنان باشید استوار بر انصاف

شُهَدَآءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ ۚ اِنْ يَّكُنْ

اظہار حق کنندگان برائے خدا و اگرچہ بر ضرر خویشتن یا پدر و مادر و خویشاوندان باشد اگر آنکہ حق بروی ثابت میشود

گواہی دہندگان برای خدا و اگرچہ بر ضرر شما باشد یا بہ ضرر مادر و پدر و نزدیکان شما باشد ع۵ اگر باشد

غَنِيًّا اَوْ فَقِيرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُوا ۚ وَ

توانگر باشد یا فقیر بہر حال خدا مہربان تر است بر ایشان پس پیروی خواہش نفس مکنید اعراض کنان از عدل و

توانگر یا محتاج (پس) خدا مہربان تر است بایشان پس پیروی می کنید ہوای نفس را در عدالت ع۵

اِنْ تَلْوٗٓا اَوْ تُعْرِضُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿۱﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ

اگر بپیچانید سخن را یا رو گردانید پس ہر آئینہ خدا ہست بآنچہ میکنید آگاہ اے مسلمانان

اگر بپیچانید زبان را یا اعراض کنید (پس) ہر آئینہ خدا ہست بہ آنچہ می کنید با خبر ع۵ ای

اٰمِنُوٓا اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَالْكِتٰبِ الَّذِي نَزَّلَ عَلٰى رَسُولِهٖ وَ

ایمان آرید بخدا و پیغامبر او و آن کتاب کہ فرو فرستادہ است بر پیغامبر خود و

مومنان یقین کنید بہ خدا و پیغمبرش و کتابی کہ فرو فرستادہ بر رسول خود و

الْكِتٰبِ الَّذِيٓ اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ۗ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ

آن کتاب کہ فرو فرستادہ است پیش از این و ہر کہ کافر شود بخدا و بفرشتگان او و کتابہائے او

بہ کتابی کہ پیش فرستادہ و ہر کہ یقین نکند بخدا و فرشتگانش و کتابہایش

وَرُسُلِهٖ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا بَعِيدًا ﴿۲﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا

و پیغامبران او و بروز آخر پس ہر آئینہ گمراہ شد گمراہی دور ف۱ آنانکہ ایمان آوردند

و پیغمبرانش و بروز قیامت (پس) بہ تحقیق گمراہ شدہ بہ گمراہی دور ہر آئینہ کسانی کہ ایمان آوردند

ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَّمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ

باز کافر شدند باز ایمان آوردند باز کافر شدند باز زیادت کردند در کفر ف۲ ہرگز نیامرزد خدا تعالیٰ ایشان را و

باز کافر شدند باز ایمان آوردند باز کافر شدند باز افزودند کفر را ہرگز خدا نمی آمرزد ایشان را و

وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴿۳﴾ بَشِّرِ الْمُنٰفِقِينَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿۴﴾ الَّذِينَ

ہرگز نماید ایشان را راہے ف۳ خبر دہ منافقان را بآنکہ ایشان را باشد عذاب درد دہندہ آن منافقان

ہرگز نماید ایشان را راہی مژدہ دہ منافقان را بہ اینکہ مر ایشان راست عذاب دردناک آنانکہ

يَتَّخِذُونَ الْكٰفِرِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ

کہ کافران را دوست میگیرند بجز مومنان آیا نزدیک ایشان ارجمندی

می گیرند کافران را دوست غیر از مسلمانان آیا می طلبند نزد شان

الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ﴿۵﴾ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتٰبِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ

می طلبند پس ہر آئینہ ارجمندی خدا راست ہمہ یکجا و ہر آئینہ فرو فرستادہ است خدا بر شما در قرآن کہ چون بشنوید

عزت را (پس ہر آئینہ) تمام عزت ہا نزد خداست و بہ تحقیق فرو فرستاد بر شما حکم را در کتاب کہ ہرگاہ بشنوید

اٰيٰتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي

آیتہائے خدا انکار نمودہ می آید و تسخر کردہ میشود بآنہا پس منشینید با ایشان تا آنکہ شروع کنند در

آیت ہای خدا را کہ انکار میشود بآن و استہزاء میشود بہ آن پس منشینید با ایشان تا آنکہ مشغول شوند در

حَدِيثٍ غَيْرِهٖٓ ۖ اِنَّكُمْ اِذًا مِّثْلُهُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنٰفِقِينَ وَالْكٰفِرِينَ

سخنی بجز آن ہر آئینہ شما آنگاہ کہ بنشینید مانند آن کافران باشید ہر آئینہ خدا باہم آرندہ است منافقان و کافران را

سخنی سوای آن ورنہ شما ہم مثل شان می شوید (ہر آئینہ) خدا جمع می کند منافقان و کافران را

فتح الرحمٰن

ع۸ ۱۹ ۶

ف۱ یعنی پس چپ و نہ طالب ہر دو باشید واللہ اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید مراد آنست کہ ہر کہ در ملت اسلامیہ داخل شد او را بتفصیل تصدیق این چیزہا باید کرد ۱۲ ف۳ یعنی اصرار کردند واللہ اعلم ۱۲ ف۴ مترجم گوید از اینجا وعید منافقان بیان میفرماید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ باید ادای گواہی براستی و موافق حکم الٰہی باشد اگر در این بشما یا اقارب و عزیزان شما زیانی برسد باید حق را آشکارا و براستی اظہار کنید و برای منافع دنیا زیان آخرت را بر خویشتن عاید نگردانید ع۵ در ادای شہادت حق تابع ہوای نفس نشوید کہ توانگر را عایت کنید یا بر بینوایان رحم نمودہ راستی را بگذارید شما حق را اظہار کنید خدا نسبت بشما خیر آنہا را بہتر میداند و بہ مصالح شان عالم تر است و در بارگاہ وی چیزی کم نمی باشد ع۵ پیچاندن زبان این است کہ ہنگام گفتن سخن راست زبان را چنان بپیچانند کہ ہیچ می کند کہ شنوندہ بہ شبہ افتد یعنی واضح راست نمی گویند اعراض آنست کہ پورہ سخن نمی زنند بلکہ سخنانی را کہ بکار آید نگہ میدارند در ہر دو صورت اگر چہ گویندہ دروغ نگفتہ باشد اما بنابر عدم اظہار حق گنہگار میشود باید شہادت راست و آشکارا ادا کامل ادا شود۔

فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ۙ الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ

همه یکجا در دوزخ آن منافقان که انتظار شما می کشند پس اگر باشد شما را فتحی از جانب

در دوزخ همه آن‌ها را آن منافقان که نگرانند بشما پس اگر باشد شما را فتحی از جانب

اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ

خدا گویند آیا نبودیم با شما ول و اگر باشد کافران را نصیبی گویند یعنی بکافران آیا

خدا گویند آیا نبودیم با شما و اگر باشد کافران را نصیبی گویند آیا

نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۚ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ

غالب نشده بودیم بر شما و۲ و آیا باز نداشتیم شما را از ضرر مسلمانان و۳ پس خدا حکم خواهد کرد میان شما روز

ما فراگیرنده دستولی نبودیم بر شما و باز نداشتیم شما را از مسلمانان پس خدا فیصله می کند میان شما روز

الْقِيَامَةِ ۗ وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾ إِنَّ

قیامت و هرگز گشاده نگرداند خدا کافران را بر مسلمان راهی و۴ هر آئینه

قیامت و هرگز نگرداند خدا کافران را بر مومنان راهی برای غلبه هر آئینه

الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ

منافقان فریب میکنند با خدا و خدا نیز فریب میکند با ایشان و چون منافقان بسوی نماز برخیزند

منافقان فریب می کنند با خدا و (سزای) فریب می دهد خدا با ایشان ع۵ و چون برخیزند بسوی نماز برخیزند

قَامُوا كُسَالَىٰ يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ مُذَبْذَبِينَ

کاهل کنان برخیزند می نمایند بمردمان و یاد نمی کنند خدا را مگر اندکی متردد اند

گران جانان می نمایند بمردمان و یاد نمی کنند خدا را مگر اندکی عه۶ تردد می کنند

بَيْنَ ذَٰلِكَ لَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ وَلَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَنْ

درمیان این و آن نه بسوی اینانند و نه بسوی آنان و هرکرا گمراه کند خدا پس نیابی

درمیان این و آن نه جانب اینانند و نه جانب آنان و هرکرا گمراه کند خدا پس

تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ

او را هیچ راهی ای مسلمانان دوست مگیرید کافران را

هرگز نیابی او را هیچ راهی ای مومنان مگیرید کافران را دوست

مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا

بجز مومنان آیا میخواهید که ثابت کنید برای خدا بر خویشتن الزام

بجز مسلمانان آیا می خواهید که بگردانید بخدا بر خود الزام

مُبِينًا ﴿١٤٤﴾ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ

ظاهر هر آئینه منافقان در طبقه زیر ترین اند از آتش و نه یابی ایشان را

صریح هر آئینه منافقان همه در طبقه زیرین آتشند از دوزخ و هرگز نمی یابی با ایشان

نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ

هیچ یاری دهنده مگر آنانکه توبه کردند و صلاح پیش گرفتند و چنگ زدند بخدا و خالص گردانیدند دین خود را

مددگاری مگر کسانیکه توبه نمودند و خود را اصلاح کردند و استوار گرفتند خدا را و خالص گردانیدند دین شان را

لِلَّهِ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾

برای خدا پس آن جماعه همراه مومنانند و زود بدهد خدا مومنان را مزد بزرگ

برای خدا پس آن گروه با مسلمانانند و زود میدهد خدا مسلمانان را ثواب بزرگ

مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾

چه کار کند خدا بعذاب شما اگر سپاسداری کنید و ایمان آرید و هست خدا قدرشناس دانا

چه می کند خدا عذاب کردن شما را اگر شکر کنید حق را تسلیم کنید و یقین نمائید و هست خدا قدردان دانا

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از زمره شما ایم والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی خواه مخواه شما را مصلحت ... با ... مسلمانان بجنگید و نه گذاشتیم بمصلحت دیگر عمل کنید والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی سعی کردیم که ضرر مسلمانان بشما نه رسد والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی نشود که اسلام را مستاصل گرداند والله اعلم ۱۲

ع ۱۷ / ۲

تفسیر عثمانی۔

ع۵ در دل کافر اند و در ظاهر مسلمان تا از مضرت و ایذای جانبین محفوظ بمانند و از هر دو طرف مستفید گردند خدا سزای این دغا و فریب شان را داد که شرارت و خباثت های نهانی شان را به پیغمبر خویش ظاهر کرد و آنها را چنان ذلیل گردانید که قابلیت اعتبار از ایشان به کلی سلب گردید و هر فریب های شان بر مسلمانان منکشف شد و سزای را که در آخرت به آنها داده می شود نیز ظاهر فرمود چنانچه در آیات آینده ذکر می شود خلاصه از فریب آنها چیزی ساخته نشد خدا خود شان را در فریبی افگند که دنیا و آخرت شان به غارت رفت عه۶ نماز که امری لیس ضروری و عبادت خالص الله است و در ادای آن کسی ... زیان مالی و جانی متصور نیست منافقان در آن نیز ... میکنند و آنرا ... ادا ... فریفتن مردم به گرانی ... کنند تا به ... شان کسی آگاه نشود و مسلمان شمرده شوند پس از این گونه اشخاص چه توقع توان کرد و آنها را چگونه مسلمان توان گفت.

لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوْٓءِ مِنَ

دوست نمی دارد خدا بلند گفتن سخن

دوست نمی دارد خدا آشکارا کردن سخن

الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيْعًا عَلِيْمًا ⑦ اِنْ تُبْدُوْا خَيْرًا اَوْ

بد مگر سخن گفتن مظلوم که عفو است و هست خدا شنوا دانا اگر آشکارا کنید کار نیک را یا

بد را مگر کسی که بروی ستم شده ؕ و هست خدا شنوا دانا ؏ اگر ظاهر گردانید کار نیک را یا

تُخْفُوْهُ اَوْ تَعْفُوْا عَنْ سُوْٓءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيْرًا ⑧ اِنَّ الَّذِيْنَ

پنهان کنید آنرا یا عفو کنید از ظلمی پس هر آئینه هست خدا عفو کننده توانا هر آئینه کسانیکه

پنهان دارید آنرا یا عفو کنید از بدی (پس هر آئینه) خدا عفو کننده تواناست (هر آئینه) کسانیکه

يَكْفُرُوْنَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّفَرِّقُوْا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيَقُوْلُوْنَ

کافر می شوند بخدا و پیغامبران او و کسانیکه میخواهند که تفرقه کنند درمیان خدا و پیغامبران او و کسانیکه میگویند

منکر اند به خدا و پیغمبرانش و می خواهند که تفریق کنند میان خدا و پیغمبرانش و می گویند

نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَّنَكْفُرُ بِبَعْضٍ ۙ وَّيُرِيْدُوْنَ اَنْ يَّتَّخِذُوْا بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيْلًا ⑨

ایمان می آریم به بعض پیغامبران و نامعتقد میشویم به بعض را و میخواهند که راهی بگیرند درمیان این و آن

ایمان می آریم به بعضی و منکر می شویم بعضی را و می خواهند که بگیرند میان این راهی

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْكٰفِرُوْنَ حَقًّا ۚ وَاَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا مُّهِيْنًا ⑩ وَالَّذِيْنَ

آن جماعت ایشانند کافران بتحقیق و آماده ساخته ایم برائے کافران عذاب رسوا کننده و کسانیکه

آن گروه ایشانند کافران به تحقیق و آماده کرده ایم برای کافران عذاب خوار کننده و کسانیکه

اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَلَمْ يُفَرِّقُوْا بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْهُمْ اُولٰٓئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيْهِمْ

ایمان آوردند بخدا و پیغامبران او و تفرقه نه کردند درمیان هیچ یکے از ایشان آن جماعه خواهد داد خدا ایشان را

ایمان دارند بخدا و پیغمبرانش و تفرقه نکرده اند میان هیچ یک از ایشان این گروه زود می دهد ایشان را

اُجُوْرَهُمْ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ⑪ يَسْـَٔـلُكَ اَهْلُ الْكِتٰبِ اَنْ تُنَزِّلَ

مزد ایشان و هست خدا آمرزنده مهربان ع درخواست میکنند از تو اهل کتاب که فرود آری

(خدا) ثواب شان را و هست خدا آمرزگار مهربان ع می پرسند ترا اهل کتاب که فرود آری (یکبارگی)

عَلَيْهِمْ كِتٰبًا مِّنَ السَّمَاۗءِ فَقَدْ سَاَلُوْا مُوْسٰٓى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُوْٓا اَرِنَا

برایشان کتاب از آسمان یعنی یکدفعه پس سوال کرده بودند از موسی سخت تر ازین گفتند خدا را

برایشان کتاب از آسمان به تحقیق پرسیدند از موسی (از اسلاف شان) بلند تر ازین (و) گفتند بما

اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْهُمُ الصّٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْۢ بَعْدِ

بنما آشکارا پس گرفت ایشان را صاعقه بسبب گناه ایشان باز معبود گرفتند گوساله را بعد از آنکه

خدا را آشکارا (پس) گرفت ایشان را صاعقه به سبب ظلم شان باز گرفتند گوساله را بخدائی پس از آنکه

مَا جَاۗءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ ۚ وَاٰتَيْنَا مُوْسٰى سُلْطٰنًا مُّبِيْنًا ① وَ

آمد بایشان معجزه ها پس درگذشتیم ازین جریمه و دادیم موسی را غلبه ظاهر و

آمد بآنها نشانه ها (پس) عفو کردیم از این گناه شان و دادیم موسی را غلبه صریح و

رَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّوْرَ بِمِيْثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَّقُلْنَا

برداشتیم بالائی ایشان طور را برای گرفتن عهد ایشان و گفتیم ایشان را در آئید بدروازه سجده کنان و گفتیم

برداشتیم بالائی شان طور را به واسطه گرفتن عهد شان و گفتیم بایشان در آئید به دروازه سجده کنان و گفتیم

لَهُمْ لَا تَعْدُوْا فِي السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ⑫ فَبِمَا نَقْضِهِمْ

ایشان را تجاوز مکنید در روز شنبه و گرفتیم از ایشان عهد محکم پس بسبب شکستن ایشان

ایشان تجاوز مکنید در روز شنبه و گرفتیم از ایشان پیمانی استوار (این سزا رسید) ایشان

مردمان کراهت می کنند ... با مسلمانان شدند به ... پیغمبران ایمان آوردند.

فتح الرحمٰن

ف ١ یعنی بخدا ایمان آرند و به پیغامبران ایمان نیارند والله اعلم

ف ٢ مترجم گوید از نیجا خدائے تعالیٰ رد شبهه یهود میکند که قرآن چرا یکدفعه مثل الواح موسیٰ نازل نشده و این سخن ممتد است تا یا اهل الکتاب لا تغلوا ۱۲

تفسیر عثمانی۔

ع ٥ اگر از کسی در امور دین یا دنیا عیبی معلوم شود مشهور نباید کرد خدا همه سخنان را می شنود و بر تمام کارها آگاه است و هر کرا برو فق آن جزا می دهد این را غیبت میگویند تنها مظلومان مجازاند که ظلم ستمگاران را بمردم آشکارا بیان کنند هم چنین در بعضی مواقع دیگر غیبت روا است ۱۲

ف ١١ در این جا از این جهت این جمله فرموده شده تا مسلمان منافق را مشهور نسازد و علی الاعلان وی را بدنام نکند زیرا ممکن است بیشتر کینه پیدا کند و بیباک شود بلکه منافق را به طور مبهم نصیحت کنند منافق خود خواهد دانست یا در تنهائی نصیحت کنند شاید هدایت شود چنانچه حضرت پیغمبر ﷺ نیز چنین میگفت و نام کسی را به بدی شهرت نمی داد ع ٥

کسانیکه هیچ یک از انبیاء را جدا نکردند بلکه بخدا و همه پیغمبران وی ایمان آوردند خدا به رحمت خویش ثواب عظیم

فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِم بِآيَاتِ اللَّهِ وَقَتْلِهِمُ الْأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا

عہد خودرا و بسبب کفر ایشان بآیات خدا و کشتن ایشان انبیاءرا بناحق و گفتن ایشان کہ دل ما

بسبب عہد شکنی شان و انکار شان بہ آیت ہای خدا و کشتن شان پیغمبران را بناحق و این گفتار شان کہ دل ہای

غُلْفٌ ۚ بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٣﴾ وَ

در پردہ است نہ بلکہ مہر نہادہ است خدائے تعالٰی بر دل ایشان بسبب کفر ایشان پس ایمان نیارند مگر اندکے و

ما غلاف است بلکہ مہر نہاد خدا بر دل ہای شان بہ سبب کفر شان و پس ایمان نیارند مگر اندکی و

بِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ﴿٤﴾ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ

بسبب کفر ایشان و گفتن ایشان بر مریم بہتانے بزرگ و بسبب گفتن ایشان ہر آئینہ ما کشتیم مسیح

بہ سبب کفر شان و گفتار شان بر مریم تہمت بزرگ را و بہ سبب گفتن شان کہ ما کشتہ ایم مسیح

عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ ۚ

عیسے پسر مریم را کہ فی الواقع پیغامبر خدا بود و نہ کشتہ اند اورا و بردار نہ کردہ اند اورا و لیکن مشتبہ شد بر ایشان

عیسی پسر مریم را کہ پیغمبر خدا بود و نکشتند و نہ بدار کشیدند اورا و لیکن مشتبہ شد بر ایشان

وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ ۚ مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا

و ہر آئینہ کسانیکہ اختلاف کردند در باب عیسے در شک اند از حال او و نیست ایشان را بآن یقینے لیکن

و ہر آئینہ کسانیکہ سخنان مختلف گفتند در بارۂ وی (ہر آئینہ) در شک اند از آن نیست ایشان را بہ وی چیزے از دانش مگر

اتِّبَاعَ الظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿٥﴾ بَل رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ

پیروی ظن میکنند و بیقین نہ کشتہ اند اورا بلکہ برداشت اورا خدائے تعالٰی بسوی خود و ہست خدا

پیروی گمان می کنند و نکشتند اورا بہ یقین بلکہ برداشت اورا خدا بسوی خود و ہست خدا

عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٦﴾ وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ ۖ وَ

غالب استوار کار و نباشد ہیچ کس از اہل کتاب الا البتہ ایمان آرد بعیسے پیش از مردن عیسے و

غالب با حکمت ع۵ و نیست ہیچ کس از اہل کتاب مگر کہ ایمان می آرند بہ عیسی قبل از مرگش و

يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿٧﴾ فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا

روز قیامت باشد عیسی گواہ بر ایشان پس بسبب ظلمیکہ بظہور آمد از یہود حرام ساختیم

روز رستاخیز باشد بر ایشان گواہ پس بہ سبب ظلم یہود حرام گردانیدیم

عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا ﴿٨﴾ وَ

بر ایشان چیز ہائے پاکیزہ کہ حلال بودند ایشان را و بسبب باز داشتن ایشان مردمان بسیار را از راہ خدا و

بر ایشان چیز ہائے پاکیزہ کہ حلال گردانیدہ شدہ بود بایشان و بہ سبب منع کردن شان از راہ خدا بسیار و

أَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ ۚ وَ

گرفتن ایشان سود را و حال آنکہ منع کردہ شدہ اند از ان و خوردن ایشان اموال مردمان را بناحق و

گرفتن شان سود را و بہ تحقیق نہی شدہ بودند از ان و بہ سبب خوردن شان مال ہای مردم را بناحق و

أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٩﴾ لَّٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ

مہیا کردیم برائے کافران از ایشان یعنی مصران بر کفر عذاب درد دہندہ ف۳ لیکن ثابت قدمان در علم از اہل کتاب

مہیا کردہ ایم بہ کافران از ایشان عذاب دردناک لیکن ثابت قدمان در علم از ایشان

وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ ۚ وَالْمُقِيمِينَ

و مومنان کہ ایمان می آرند بآنچہ فرو فرستادہ شدہ است بسوی تو و بآنچہ فرو فرستادہ شدہ است پیش از تو و مدح میکنیم برپا دارندگان

و مومنان ایمان می آرند بہ آنچہ فرود آوردہ شدہ بسوی تو و آنچہ فرود آوردہ شدہ پیش از تو و آفرین می کنم

الصَّلَاةَ ۚ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَٰئِكَ

نماز را و ہمچنین دہندگان زکوۃ را و ایمان آرندگان بخدا و روز آخر این جماعہ

برپا دارندگان نماز را و کسانیکہ زکوۃ دہندگان و ایمان آورندگانند بخدا و روز رستاخیز آن گروہ

فتح الرحمن

ف۱ یعنی قدف ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی یہودی کہ حاضر شوند نزول عیسی را البتہ ایمان آرند واللہ اعلم ف۳ مترجم گوید اگر گوئی انکار عیسی بعد نزول توریت کردہ بودند و تحریم لحوم ابل و ترحم ذی ظفر در توریت مذکور بود پس چگونہ جزای انکار عیسی باشد گویم نزدیک این بندہ ظاہر آنست مراد از تحریم طیبات موقوف داشتن نعمت ہا است کہ سابقا ایشان را دادہ بودند از بادشاہی و نبوت و نصرت و غیر آن و لہذا مشابہ آن آنیست ضربت علیہم الذلۃ والمسکنۃ الآیۃ و این آیت و حرام علی قریۃ اہلکناہا و حینئذ جمیع کلام باہم مربوط باشد واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی۔

ع۵ خدای متعال بہ تکذیب قول یہود میفرماید کہ یہود نہ عیسی را کشتہ اند نہ مصلوب نمودہ اند اقوال مختلف یہود در این بارہ ہمہ تخمین و ظنون شان است و خدا آنہا را در شبہ انگندہ حقیقت اینست کہ مسیح را خدا بہ آسمان برداشت خدا بہر چیز توانا است و ہر کار او مبنی بر حکمت می باشد واقعہ چنین بود کہ یہود چون بہ قتل مسیح عزم نمودند قبلا مردی از میان آنہا در خانہ وی داخل شدہ بود خدا مسیح را بہ آسمان برداشت و آن شخص را بصورت مسیح مشابہ گردانید دیگران کہ در خانہ در آمدند اورا مسیح پنداشتہ کشتند بعد چون خوب نگریستند بخیال افتادند کہ چہرہ وی شبیہ مسیح است اما باقی حصۂ بدن او بہ رفیق ما می ماند کسی از آن میان گفت اگر مقتول از

سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾ إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ

زود بدهیم ایشان را مزد بزرگ. هرآئینه ما وحی فرستادیم بسوی تو چنانکه وحی فرستادیم بسوی نوح و پیغامبران

زود میدهیم به ایشان ثواب بزرگ. ما وحی فرستادیم بسوی تو چنانکه وحی فرستادیم بسوی نوح و پیغامبرانی که

مِن بَعْدِهِ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَ

پس از وی. و چنانکه وحی فرستادیم بسوی ابراهیم و اسمعیل و اسحق و یعقوب و

بعد از وی بودند. و وحی فرستادیم بسوی ابراهیم و اسمعیل و اسحق و یعقوب و

الْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ ۚ وَآتَيْنَا دَاوُودَ

نبیرگان و عیسی و ایوب و یونس و هارون و سلیمان و چنانکه دادیم داود را

به احفاد آنها و به عیسی و به ایوب و به یونس و به هارون و به سلیمان و دادیم به داود

زَبُورًا ﴿١﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ

زبور و چنانکه فرستادیم پیغامبرانیکه قصه ایشان گفته ایم بر تو پیش ازین و پیغامبرانیکه قصه ایشان نگفته ایم

زبور و چنانکه فرستادیم پیغمبرانی که داستان های شان را گفته ایم بتو پیش ازین و فرستادیم پیغمبرانی که داستان های شان

عَلَيْكَ ۚ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴿٢﴾ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا

بر تو و سخن گفت خدا با موسی سخن گفتنی. فرستادیم پیغامبران مژده دهندگان و بیم کنندگان تا

را نگفته ایم برتو و گفت خدا با موسی سخن. فرستادیم پیغمبران مژده دهنده و ترساننده تا

يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١﴾

نباشد مردمان را بر خدا الزام بعد فرستادن پیغامبران و هست خدا غالب استوار کار

نباشد مردم را بر خدا الزام پس از ارسال پیغمبران و هست خدا غالب با حکمت

لَّٰكِنِ اللَّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنزَلَ إِلَيْكَ ۖ أَنزَلَهُ بِعِلْمِهِ ۖ وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ ۚ

لیکن خدا اظهار میفرماید در حق آنچه فرو فرستاده است بسوی تو فرو فرستاد آنرا بعلم خود و فرشتگان نیز گواهی می دهند

لیکن خدا گواهی میدهد به آنچه فرو فرستاده بسوی تو فرستاده آنرا بعلم خود و فرشتگان گواهی میدهند

وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ

و بس است خدا گواه. هرآئینه کسانیکه کافر شدند و باز داشتند یعنی مردمان را از راه خدا

و کافی است خدا گواه. (هرآئینه) کسانی که کافر شدند و باز داشتند مردم را از راه خدا

قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ

بر تحقیق گمراه شدند گمراهی دور. هرآئینه کسانیکه کافر شدند و ستم کردند هرگز نیامرزد

(به تحقیق) گمراه شدند گمراهی دور. (هرآئینه) کسانی که کافر شدند و ستم کردند هرگز نیست خدا

لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿٦﴾ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

ایشان را خدا و نه نماید ایشان را راهی مگر راه دوزخ جاویدان آنجا

که بیامرزد ایشان را و نه نماید ایشان را راه راست مگر راه دوزخ جاودانند در آن

أَبَدًا ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٧﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الرَّسُولُ

همیشه و هست این آسان بر خدا. ای مردمان هرآئینه آمد بشما پیغامبر

همیشه و هست این بر خدا آسان. ای مردم (به تحقیق) آمده بشما پیغمبر

بِالْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَّكُمْ ۚ وَإِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ

براستی از جانب پروردگار شما پس ایمان آرید تا ایمان آوردن بهتر باشد برای شما و اگر کافر شوید پس هرآئینه خدا راست آنچه در آسمانها

براستی از جانب پروردگارتان پس ایمان بیارید که بهتر است بشما و اگر کافر شوید (پس هرآئینه) خدا راست آنچه در آسمانها

وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٨﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ

و زمین است و هست خدا دانا استوار کار. ای اهل کتاب از حد مگذرید در دین خود

و زمین است و هست خدا دانا با حکمت. ای اهل کتاب از حد مگذرید در دین تان

فتح الرحمن

٢٢ ف یعنی تا نه ٠١ ع گویند که تقصیر ٢ ما نیست هیچ پیغمبر نزد یک ما نیامد والله اعلم ٣ ف مترجم گوید ازینجا شروع میفرماید در رد شبه نصارے والله اعلم ١٢

تفسیر عثمانی.

تشبیه این وحی با وحی که بحضرت نوح علیه السلام و انبیای مابعد آمده شاید ازین سبب باشد که در وقت آدم علیه السلام وحی در حال ابتدائی بود و بر نوح علیه السلام تکمیل یافت گویا در حالت نخستین محض تعلیمی بود و در زمان نوح علیه السلام بکمال رسید و لائق آن شد که مورد امتحان قرار داده شود و مطیعان، انعام یابند و عاصیان عذاب شوند چنانکه سلسله انبیای اولو العزم نیز از نوح شروع گردیده و عذاب الهی بر منکران وحی نیز ازهمین وقت آغاز یافته است ظاهر پیش از زمان نوح علیه السلام در مخالفت حکم خدا بغیر عذاب نازل نمی شد بلکه آنها را معذور شمرده مهلت داده می شد و کوشش تنها به دانانیدن مردم محدود بود و در عصر حضرت نوح ع که تعلیمات دینی خوب روشن و ظاهر گردیده و در متابعت حکم خداوندی برای مردم خفای باقی نماند بنا فرمانان عذاب نازل شد نخست در زمان نوح علیه السلام [illegible]

طوفان عالمگیر واقع گردید پس از ان در زمان حضرت هود و حضرت صالح و حضرت شعیب علیه السلام بر کفار انواع عذاب نازل گردید.

وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ إِلَّا الْحَقَّ ۚ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ

و مگوئید بر خدا مگر سخن راست جزاین نیست که عیسے پسر مریم پیغامبر

و مگوئید در شان خدا مگر سخن راست بیشک مسیح عیسی پسر مریم فرستاده

اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُ ۚ أَلْقَاهَا إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ ۖ فَآمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ ۖ وَ

خداست و فیض اوست انداخت آنرا بسوی مریم و روحے است از جانب خدا پس ایمان آرید بخدا و پیغامبران او و

خدا و کلمهٔ اوست افگند او را بسوی مریم و روحی است از جانب خدا پس ایمان آرید بخدا و پیغمبرانش و

لَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ ۚ انتَهُوا خَيْرًا لَّكُمْ ۚ إِنَّمَا اللّٰهُ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ سُبْحَانَهُ أَن

مگوئید خدایان سه اند باز مانید ازین قسم گفتار تا این باز ماندن بهتر باشد شمارا جزاین نیست که خدا معبود یگانه است پاکیست خدا ازان که

نگوئید که خدایان سه اند بگذارید این گفتار را بیارید آنچه بهتر است برای شما بیشک خدا معبود یگانه است و پاکی است او را ازانکه داشته باشد

يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ ۘ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَكَفَىٰ بِاللّٰهِ وَكِيلًا ⑨

باشد او را فرزندے مر او راست آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است و بس است خدا کارساز زنده

سزاوار نیست که او را فرزندی باشد ع۹ مر او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است و کافی است خدا کارساز

لَّن يَسْتَنكِفَ الْمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبْدًا لِّلّٰهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ ۚ

ننگ ندارد عیسی ازانکه باشد بندهٔ خدا و نه فرشتگان مقرب ننگ دارند

هرگز ننگ ندارد مسیح که باشد بنده خدا و نه فرشتگان مقرب

وَمَن يَسْتَنكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا ①

و هر که ننگ کند از بندگی او و سرکشی کند پس خواهد بر انگیخت ایشان را نزدیک خویش همه یکجا

و هر که عار کند از بندگی او و استکبار کند پس زود جمع می کند ایشان را بسوی خود همه را

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُم

پس اما کسانیکه ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند پس تمام دهد ایشان را مزد ایشان و زیاده دهد ایشان را

(پس) اما کسانیکه ایمان آوردند و کردند کارهائے شائسته پس کامل میدهد بایشان ثواب شان را و زیاده میدهد ایشان را

مِّن فَضْلِهِ ۖ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا

از فضل خود و اما کسانیکه ننگ داشتند و سرکشی کردند پس عذاب کند ایشان را عذاب

از فضل خود و اما کسانیکه ننگ کردند و تکبر نمودند (پس) عذاب دهد ایشان را عذاب

أَلِيمًا ② وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ③

درد دهنده و نیابند برائے خویش بجز خدا هیچ دوستے و هیچ یاری دهے

دردناک و نمی یابند بایشان سوای خدا حامی و نه مددگار

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُم بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا

اے مردمان تحقیق آمد نزدیک شما دلیلے از پروردگار شما و نازل کردیم بسوی شما روشنی

اے مردمان تحقیق آمده بشما حجتی از جانب پروردگارتان و فرود آورده ایم بسوی شما روشنی

مُّبِينًا ④ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ

آشکارا اما کسانیکه ایمان آوردند بخدا و چنگ زدند باو پس زود در آرد ایشان را

واضح (پس) اما کسانی که ایمان آورده اند بخدا و استوار گرفتند (به کتاب) پس (زود) می در آرد ایشان را

فِي رَحْمَةٍ مِّنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ⑤

در رحمت و فضل از نزدیک خود و بنماید ایشان را بسوی خود راه راست

در رحمت خود و فضلش و می نماید ایشان را بسوی خود راه راست

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ ۚ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ

طلب فتوی می کنند از تو بگو خدا فتوی میدهد شمارا در باب میراث کسیکه والد و ولد ندارد اگر مردے بمیرد

حکم (فتوی) می خواهند از تو بگو خدا حکم (فتوی) می دهد بشما در باب کلاله اگر مردی (کسی) بمیرد

تفسیر عثمانی۔

ف۵ اہل کتاب در تعریف پیغمبر خود غلو نموده از حد تجاوز می کردند چنانکه طائفه از نصاری مسیح را پسر خدا می گفتند پس خدا فرمود که در حرف دین مبالغه نکنید و در ستائش کسیکه بوی اعتقاد دارید از حد نگذرید و از حقیقت

بیشتر چیز نگوئید و در شان خدا هم چیزے بگوئید که ثابت و محقق باشد و چیزے از خود متراشید این چه ظلم است که حضرت عیسیٰ را که پیغمبر خداست و بحکم وی آفریده شده به خلاف وحی پسر خدا گفته اید و به سه خدا اعتقاد کرده اید یکے خدا دوم مسیح سوم مریم ازین سخنان باز آئید خدا واحد و یگانه است و کسے شریک او نیست و کسے نمی تواند پسر او شود ذات او ازین چیزها پاک و منزه است تمام این نقائص از اینجاست که شما بر وحی اطاعت و پابندی نکردید اگر از وحی متابعت میکردید بخدا پسر قرار نمی دادید و به سه خدا قائل و هم یکا مشرک نمی شدید و به تکذیب محمد رسول اللہ.... سید الرسل و قرآن مجید افضل الکتب پرداخته بزرگترین کفار نمی گردید فائده طائفه از اہل کتاب رسالت حضرت عیسے علیه السلام را قبول نکردند بلکه بقتل او هم برخاستند (چنانکه پیشتر مذکور شد) و طائفه دیگر او را پسر خدا خواندند و هر دو کافر شدند و سبب گمراهی هر دو نا الفتی (؟) بود [illegible]

لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَّلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ ۚ وَهُوَ يَرِثُهَا

له فرزندش نیست یعنی ونه والد دادرا خواهرے باشده ولا پس خواهرش راست نیمه آنچه گذاشته است واگراین خواهر مروے آن برادر وارث

له فرزندی نداشته باشد دادرا خواهری باشد پس خواهرش راست نیمه آنچه گذاشته وآن برادر میراث می برد از آن خواهر

إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَلَدٌ ۚ فَإِن كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا

اگر نباشد آنرا فرزندے پس اگر خواهران دو باشند پس ایشانراست دو سوم حصه آنچه

اگر نباشد او را فرزند پس اگر دو خواهر باشند (پس) مردو راست دو ثلث، از آنچه

تَرَكَ ۚ وَإِن كَانُوا إِخْوَةً رِّجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ

گذاشته است واگر ایشان جماعه باشند مردان وزنان پس مرد است مانند

گذاشته واگر باشند (ورثه) خویشاوندان مردان وزنان (پس) مرد راست برابر

حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ ۗ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّوا ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾

حصه دو زن بیان میکند خدا برائے شما تا گمراه نشوید وخدا بهمه چیز دانا ست

نصیب دو زن بیان می کند خدا بشما که گمراه مشوید وخدا بهر چیز داناست ع ۹

سُورَةُ الْمَائِدَةِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَعِشْرُونَ آيَةً وَسِتَّةَ عَشَرَ رُكُوعًا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ ۚ أُحِلَّتْ لَكُم بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ

اے مومنان وفا کنید بعهد ها یعنی عهدے که با خدا بسته اید در التزام احکام او تعالے حلال کرده شده است برائے شما چهار پایان از قسم انعام مگر

ای مومنان وفا کنید به عهد ها حلال گردانیده شده برای شما چهارپایان مواشی

إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنتُمْ حُرُمٌ ۗ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴿١﴾

آنچه خوانده خواهد شد بر شما ولا نه حلال دارنده شکار در حالتیکه محرم باشید هر آئینه خدا حکم میکند آنچه می خواهد

مگر آنچه خوانده خواهد شد بر شما نه حلال دارنده شکار در حال احرام هر آئینه خدا حکم میکند آنچه خواهد

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ

اے مسلمانان هتک حرمت مکنید نشانهائے خدا را ونه ماه حرام را ولا ونه قربانی را

اے مومنان حلال مدانید نشانهائے خدا را ونه ماه حرام را ونه حیوانیکه نیاز کعبه شده

وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّن رَّبِّهِمْ وَ

ونه آنچه در گردن او قلاده می اندازند ونه قصد کنندگان بیت الحرام را که می طلبند تفضلے را از پروردگار خویش

ونه آنچه قلاده در گردن او انداخته اند ونه آیندگان بیت الحرام را که می طلبند فضل از پروردگار خود و

رِضْوَانًا ۚ وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا ۚ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ أَن

وخوشنودی از وے ولا وچون احرام کشادید پس شکار بکنید وحمل نکند شمارا دشمنی گروهے بسبب آنکه

وخوشنودی او را وچون از احرام برآئید پس شکار کنید وباعث نکند شمارا دشمنی قوم که باز

صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَن تَعْتَدُوا ۘ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۖ

باز داشتند شمارا از مسجد الحرام ولا بر تجاوز کردن از حد وبا یکدیگر مدد کنید بر نیکو کاری و پرهیز گاری

بازداشتند شمارا از مسجد الحرام بر تجاوز کردن از حد ومدد کنید هم دیگر را بر نیکوکاری و پرهیزگاری

وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ

وبا یکدیگر مدد مکنید بر گناه وستم وبترسید از خدا هر آئینه خدا سخت است

ومدد مکنید هم دیگر را بر گناه وظلم وبترسید از خدا هر آئینه عذاب خدا سخت

فتح الرحمن

مترجم گوید یعنی اعیانی واگر نباشد علاتی قائم مقام اعیانی بود ۱۲

ف۱ یعنی شتر وگاو وگوسفند واین سه قسم را انعام گویند حلال است مگر میته موقوذه وآنچه بیاید والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی قتال در رجب وذی القعده وذی الحجه ومحرم نباید کرد والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی تعرض حاجیان ومعتمران مسلمانان نباید کرد ولفظ ایشان نباید گرفت والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی پیش از فتح مکه وپیش از آنکه مسلمان شوند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

بیشتر معلوم شد که خدا هدایت بندگان خود را می پسندد واکنون میفرماید که بهمه چیز با علم است پس مطلب این است که اگر در مسائل دینی ضرورتی واقع شود بپرسید. در این ارشاد معلوم می شود که اصحاب نسبت به استفسار ی که در مسئله کلاله نموده بودند تحسین وآینده بکردن چنین سوالها ترغیب می شوند و بهنگام فکر می آید که خدا بر هر چیز آگاه است وتمامی داند که حتی این قدر توضیح داده نمی توانید حصص کلاله ودیگر موارد معین شده علت تحقیقی آن چیست پس عقل انسان کجا اشتباه

الْعِقَابِ ﴿۲﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ

عقوبت او ف۱ حرام کرده شد بر شما مردار و خون یعنی خون مسفوح و گوشت خوک و آنچه نام غیر خدا بوقت ذبح او

است حرام گردانیده شما حیوان مرده و خون و گوشت خوک و آنچه نام غیر خدا بوقت ذبح او یاد

اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ

یاد کرده شود و آنچه بخفه کردن مرده باشد و آنچه بسنگ یا بعصا مرده باشد و آنچه از جائے بلند افتاده بمیرد و آنچه بشاخ زدن مرده باشد و آنچه درنده خورده

کرده شود و آنچه بخفه کردن مرده باشد و آنچه بزدن مرده باشد و آنچه از بلندی افتاده مرده باشد و آنچه بشاخ زدن مرده باشد و آنچه را درنده خورده باشد

إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ ۚ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ۚ ذَٰلِكُمْ

الا آنچه بعد ازین آفتها ذبح کرده باشید حرام است آنچه ذبح کرده باشد بر نشانهائے معبود باطل ف۲ و حرام کرده شد

مگر حیوانی را که بعد ازین آفات ذبح کرده باشید حرام است آنچه ذبح کرده شده بنام بت و بتخانه و حرام گردانیده شد آنچه بجوئید تقسیم آنرا بتیرها این همه

فِسْقٌ ۗ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ ۚ الْيَوْمَ

فسق است امروز ناامید شدند کافران از دین شما پس مترسید از ایشان و بترسید از من امروز

گناه است امروز ناامید شدند کافران از دین شما پس مترسید از ایشان و بترسید از من امروز

أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ

کامل کردم برائے شما دین شما را و تمام کردم بر شما نعمت خود را و اختیار کردم اسلام را دین

کامل کردم برائے شما دین شما و تمام کردم بر شما احسان خود را و پسندیدم برائے شما اسلام را

دِينًا ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ ۙ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

برائے شما پس هر که لاچار شود در گرسنگی غیر مائل بگناه پس هر آئینه خدا آمرزنده

دین پس کسیکه ناچار شود در گرسنگی غیر مائل بگناه پس (هر آئینه) خدا آمرزگار

رَحِيمٌ ﴿۳﴾ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ ۖ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ ۙ وَمَا عَلَّمْتُمْ

مهربان است ف۳ سوال می کنند ترا چه چیز حلال کرده شد برائے ایشان بگو حلال کرده شد برائے شما پاکیزها ف۴ و آنچه آموخته باشید او را

مهربان است می پرسند ترا چه چیز حلال کرده شده بایشان بگو حلال کرده شده برای تان پاکیزها و شکار آنچه آموخته باشید

مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ ۖ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ

از جانوران شکاری در حالیکه شکار تعلیم کنندگان سگان و مانندآن آموزید اینها را بعض آنچه الله تعالے شما را آموخته است پس بخورید از آنچه نگاهداشته اند

از جانوران شکاری در حالیکه شما آموزگار باشید بدوانیدن می آموزید اینها را از آنچه آموخته شما را خدا پس بخورید از آنچه نگاه داشته باشند

عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿۴﴾

برائے شما ف۵ و یاد کنید نام خدا را بر آن ف۶ و بترسید از خدا هر آئینه خدا زود حساب کننده است

برائے شما و یاد کنید نام خدا را بروی و بترسید از خدا هر آئینه خدا زود حساب گیرنده است

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ ۖ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَ

امروز حلال کرده شد برائے شما پاکیزها و طعام اهل کتاب حلال است برائے شما و

امروز حلال کرده شد برائی شما چیزهای پاکیزه و طعام (ذبائح) اهل کتاب حلال است برائے شما و

طَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ ۖ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ

طعام شما حلال ست برائے ایشان ف۷ و حلال کرده شد برائے شما محصنات از زنان مسلمانان و محصنات از زنان

طعام شما حلال ست برائے ایشان و حلال کرده شد برای شما زنان پاکدامن مسلمان و زنان پاکدامن

أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ

کسانیکه کتاب داده شدند پیش از شما چون بدهید ایشان را مهر ایشان عفت طلب کنان نه

اهل کتاب پیش از شما وقتیکه بدهید به ایشان مهر ایشان را در قید نکاح آرندگان نه

مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ ۗ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ

شهوت رانندگان و نه دوست پنهان گیرندگان و هر که نا معتقد اسلام باشد پس نابود شد عمل او

شهوت رانندگان (زناکنندگان) و نه دوست گیرندگان پنهانی و کسیکه منکر شد از ایمان بتحقیق نابود شد عمل او

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید حکم تغلیظ تحریم قتال در اشهر حرم مخصوص است بمسلمین بدلیل آیت سورهٔ بقره و تحریم تعرض حاجیان نیز بمسلمین مخصوص ست بدلیل آیت سورهٔ برارت و این آیات آخر ما نزل است منسوخ داشتن آنها چنانکه عامهٔ مفسرین گویند راست نمی آید والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید یعنی بر صورت وثن والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید یعنی در مخمصه خوردن مردار جائز است و نزدیک ابی حنیفه فائده لفظ غیر مائل بگناه آنست که زیاده از ضرورت نخورد و نزدیک مالک و شافعی آنست که قاطع طریق و سارق را رخصت نیست و این آیت آخر آیت قرآنست بعد ازین هیچ آیت نازل نشد والله اعلم ۱۲

ف۴ آنچه عرب پاکیزه دانند والله اعلم ۱۲

ف۵ مترجم گوید یعنی نخورده و نگذارند بیاشند برائے خوردن خود والله اعلم ۱۲

ف۶ مترجم گوید یعنی نزدیک ارسال

ف۷ مترجم گوید یعنی آنچه بر اهل کتاب حلال بود بر شما حلالست مثل گوسفند و گاو و آنچه بر شما حلال کرده شد بر کسیکه از ایشان مسلمان شود حلالست مثل شتر و ذی ظفر را قبیلهٔ یهود و نصاری را درین باب اعتبار نیست والله اعلم

تفسیر عثمانی۔ بعد از دین مکمل و عالم شمول مدار انتظار دین دیگر بودن سفاهت است غیر از اسلام کردن تعولیقی و تسلیم است وسیلهٔ دیگر برای نجات و مقبولیت نیست

وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ۝٥ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ

داد در آخرت از زیان کاران ست ف۵ اے مسلمانان چون برخیزید بسوئے نماز

و اوست در روز آخرت از زیان کاران ع۵ اے مومنان وقتی که برخیزید بسوی نماز

فَاغْسِلُوْا وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوْا بِرُءُوْسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ

پس بشوئید روئے خود را و دستهائے خود را تا آرنج و مسح کنید سر خود را و بشوئید پاهائے خود را

پس بشوئید رویهائے تان و دستهائے تان تا آرنجها و مسح کنید سرهای تان را و پاهائے تان

اِلَى الْكَعْبَيْنِ ۗ وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوْا ۗ وَاِنْ كُنْتُمْ مَّرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ

تا شتالنگ و اگر باشید با جنابت پس غسل کنید و اگر باشید بیمار یا مسافر

تا شتالنگ ها و اگر باشید جنب پس خوب پاک کنید و اگر باشید بیمار یا بسفر

اَوْ جَآءَ اَحَدٌ مِّنْكُمْ مِّنَ الْغَآئِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوْا مَآءً فَتَيَمَّمُوْا

یا بیاید یکے از شما از خلا جائے یا مساس کرده باشید زنان را ف۲ پس نیابید آب پس قصد کنید

یا بیاید یکے از شما از قضای حاجت یا رفته باشید نزدیک زنان پس نیابید آب پس قصد کنید

صَعِيْدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوْا بِوُجُوْهِكُمْ وَاَيْدِيْكُمْ مِّنْهُ ۗ مَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ

خاک پاک را پس مسح کنید از آن خاک بروئے خود و دست خود نمی خواهد خدا که مشروع کند

خاک پاک را پس بمالید بروهای تان و دستهائے تان از آن نمی خواهد خدا که بگرداند

عَلَيْكُمْ مِّنْ حَرَجٍ وَّلٰكِنْ يُّرِيْدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ

بر شما مشقتے و لیکن می خواهد که پاک سازد شما را و تمام کند نعمت خود را بر شما تا شود که

بر شما حرج (سختی) و لیکن می خواهد که پاک گرداند شما را ع۵ و کامل کند احسان خود را بر شما تا شما

تَشْكُرُوْنَ ۝٦ وَاذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمِيْثَاقَهُ الَّذِيْ وَاثَقَكُمْ بِهٖٓ ۙ اِذْ

شکر گزاری کنید و یاد کنید نعمت خدا را بر خویش و پیمان خدا را که عهد بسته است با شما بآن پیمان آنگاه که

شکر کنید و یاد کنید احسان خدا را بر خویش و پیمان او را که بسته شما را بآن چون

قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا ۡ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝٧

گفتید شنیدیم و فرمان برداری کردیم ف۳ و بترسید از خدا هر آئینه خدا داناست بآنچه در سینه ها باشد

گفتید شنیدیم و فرمان برداری کردیم و بترسید از خدا هر آئینه خدا خوب داناست بآنچه در سینه ها باشد

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْا قَوّٰمِيْنَ لِلّٰهِ شُهَدَآءَ بِالْقِسْطِ ۡ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ

اے مسلمانان متعهد حق الله باشید گواهی دهندگان باشید براستی و حمل نکند شما را

اے مومنان باشید قیام کنندگان برای خدا گواهی دهندگان بانصاف و باعث نکند شما را

شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوْا ۗ اِعْدِلُوْا ۣ هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ۡ وَاتَّقُوا

دشمنی قومے بر ترک عدل عدل کنید عدل نزدیک تر است به پرهیزگاری و بترسید

دشمنی قومی بر آن که انصاف نکنید عدل کنید عدل نزدیک تر است به تقوی و ترسیده باشید

اللّٰهَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ۝٨ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

از خدا هر آئینه خدا آگاه است بآنچه میکنید وعده کرده است خدا به کسانیکه ایمان آوردند و کارهائے

از خدا هر آئینه خدا خوب خبردار است بآنچه می کنید وعده کرده خدا با آنانکه ایمان آورده اند و کارهائے

الصّٰلِحٰتِ ۙ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ عَظِيْمٌ ۝٩ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ

شائسته کردند باین مضمون که ایشان راست آمرزش و مزد بزرگ و کسانیکه کافر شدند و بدروغ نسبت کردند آیات ما را

شائسته کرده اند مر ایشان را بخشش و ثواب بزرگ و کسانیکه کافر شدند و تکذیب کردند بآیت های ما

اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ۝١٠ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ

ایشانند اهل دوزخ اے مومنان یاد کنید نعمت خدا را بر خویشتن

آن گروه صاحبان دوزخ اند اے مومنان یاد دارید احسان خدا را بر خویش

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید محصنات اینجا نزدیک امام ابی حنیفه بمعنی پارساست و نزدیک شافعی بمعنی آزاد از غیر مسافحین مفهوم شد که نکاح متعه درست نیست و از لا متخذی اخدان مفهوم شد که نکاح ستر درست نیست والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید یعنی جماع کرده باشید و نزدیک شافعی دست رسانیدن بزنان ناقض وضوست والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی عهد یکه وقت بیعت بستید والله اعلم

تفسیر عثمانی

ع۵ باید فائده اجازت ازدواج با زن های اهل کتاب این باشد که حقانیت و اخلاق اسلامی مومن خدا ترس بدل زن جاگیر شود نه اینکه شوهر فریفته آنها شده گوهر گران بهای ایمان را قربان او کند و مصداق (خسر الدنیا والاخرة) گردد و چون در این جا تحت بازن کافره احتمال قوی این فتنه است لهذا تهدید (ومن یکفر بالایمان فقط حبط عمله) خیلی موزون و بموقع است این نظریه من است اما حضرت شاه صاحب می فرمایند که باین دو حکم اهل کتاب برادر نیا از مشرکین تخصیص دادند اما در آخرت حال تمام کفار خراب است اگر عمل نیک هم کنند قبول درگاه الهی نیست ع۵ زیرا که او تعالی خودش پاک است و پاکی را دوست دارد.

إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ ۚ وَ
آنگاه که قصد کردند قومے که دراز کنند دست خود را بسوئے شما پس باز داشت دستہائے ایشان را از شما و
چون قصد کردند مردم که دراز کنند بسوی شما دست های شان را پس باز داشت دست های شان را از شما و

اتَّقُوا اللَّهَ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ
بترسید از خدا و بر خدا باید که توکل کنند مومنان ف۲ و هر آئینه گرفت الله تعالے
ترسیده باشید از خدا و بر خدا پس باید توکل کنند مومنان و هر آئینه گرفت خدا

مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا ۖ وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي
پیمان بنی اسرائیل و معین ساختیم از ایشان دوازده سردار و گفت خدا هر آئینه من
عهد از بنی اسرائیل و مقرر کردیم از ایشان دوازده سردار ع۵ و گفت خدا من

مَعَكُمْ ۖ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ
با شمایم مضمون پیمان آنکه اگر بر پا داشتید نماز را و دادید زکوٰة را و معتقد شدید پیغمبران مرا و تقویت کردید ایشان را
با شمایم اگر قایم داشته باشید نماز را و داده باشید زکوٰة را و یقین داشته باشید به رسول های من و مدد کرده باشید ایشان را

وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ
قرض دادید خدا را قرض نیک ف۳ البته نابود سازم از شما گناهان شما و البته در آرم شما را
و قرض می دهید خدا را قرض بطرح نیک بر آئینه دور خواهم کرد از شما گناهان شما را و هر آئینه داخل خواهم کرد شما را

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ
بوستانها میرود زیر آن جویها پس هر که کافر شود از شما بعد ازین پس
در باغ ها که میرود از زیر آن جوی ها پس کسیکه کافر شد بعد از این از شما پس

ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١٢﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا
گم کرد راه راست را پس بسبب شکستن ایشان پیمان خویش را لعنت کردیم ایشان را و سخت
بیشک گم کرده راه راست را پس به شکستن ایشان عهد خود را لعنت کردیم بر ایشان و گردانیدیم

قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً ۖ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ ۙ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا
گردانیدیم دل ایشان را تغیر میکنند کلمات را از مواضع آنها و فراموش کردند حصه از آنچه
دل های شان را سخت میگردانند کلام را از جاهایش و فراموش کردند نفع گرفتن را از آن

ذُكِّرُوا بِهِ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ۖ فَاعْفُ
بآن پند داده شدند و همیشه هستی که آگاه میشوی بر خیانتے از ایشان مگر اندکے از ایشان پس درگزر کن
نصیحت که پند داده شده اند به آن و همیشه تو مطلع می شوی بر دغا از ایشان مگر کم از ایشان پس عفو کن

عَنْهُمْ وَاصْفَحْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾ وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا
از ایشان و اعراض کن هر آئینه خدا دوست میدارد نیکوکاران را و گرفتیم از کسانیکه گفتند
از ایشان و درگذر هر آئینه خدا دوست می دارد احسان کنندگان را و از کسانیکه گفتند

إِنَّا نَصَارَىٰ أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا
ما نصاری ایم پیمان ایشان را پس فراموش کردند حصه از آنچه بآن پند داده شدند پس پیوسته ساختیم
خود را نصاری گرفتیم پیمان ایشان را پس فراموش کردند حصه از آنچه پند داده شده اند به آن پس برانگیختیم

بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۚ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ
درمیان فرقه های نصاری دشمنی و کینه تا روز قیامت و خبر خواهد داد ایشان را خدا
میان شان دشمنی ظاهر و بغض نهان تا روز قیامت و زود خبر دهد ایشان را خدا

بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ
بآنچه میکردند ای اهل کتاب هر آئینه آمد بشما پیغامبر ما بیان می کند
بآنچه می کردند ای اهل کتاب به تحقیق آمد بشما فرستاده ما بیان می کند

حدیث از جابر بن سمره رض که حضرت پیغمبر خلفاست امت مرحومه را دوازده تن پیشگوئی کرده عدد آنها نیز موافق عدد نقبای بنی اسرائیل است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی قتال کنند والله اعلم ۱۲ ف۲ این معجزه چند نوبت متحقق شد از انجمله آنست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بتقریبی بمحله یهود رفته بودند شخصے از ایشان خواست که سنگے بالائے آنحضرت بافگند خدائے تعالیٰ دست آن شخص بند کرد و از انجمله آنست که کفار قریش در حدیبیه از جنگ باز ایستادند بعد از آنکه داعیه جنگ داشتند و از انجمله آنست که یکے از یاران مسیلمه کذاب دست درازی خواست خدائے تعالیٰ دست او را کرخت ساخت ۱۲ ف۳ یعنی در جهاد صرف کردید نبوعے فتح و نصرت والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی - ع۵

حضرت موسیٰ از میان قبایل دوازده گانه بنی اسرائیل دوازده مرد منتخب فرمود مفسران اسامی آنها را از تورات نقل کرده اند وظیفه شان بود که قوم خویش را در انجام عهد تاکید کنند و نگران احوال شان باشند اتفاق عجیب است که قبل از هجرت هنگامیکه انصار در لیلة العقبه بدست فرخنده حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم بیعت میکردند از میان آنها نیز دوازده نقیب انتخاب شده و همین دوازده نفر از طرف قوم خود بدست اقدس حضرت نبوی بیعت نموده بودند

لَكُمْ كَثِيرًا مِّمَّا كُنتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَٰبِ وَيَعْفُوا عَن كَثِيرٍ ۚ

برای شما بسیاری از آنچه پنهان می داشتید از کتاب یعنی از کتاب الهی واو درگذر می کند از تقصیرات بسیار

برای شما بسیار از آنچه پنهان میداشتید از کتاب و در میگذرد از تقصیرات بسیار

قَدْ جَآءَكُم مِّنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَٰبٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِى بِهِ اللَّهُ مَنِ

اے اہل کتاب ہر آئینہ آمد بشما از جانب خدا نورے و کتابے روشن یعنی قرآن بسبب آن دلالت می نماید خدا کسے را کہ

بہ تحقیق آمد بشما از جانب خدا نوری و کتابی روشن راہ می نماید خدا بدین نور آنرا کہ

اتَّبَعَ رِضْوَٰنَهُۥ سُبُلَ السَّلَٰمِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَٰتِ إِلَى

طلب رضای او کرد بسوی راہ ہائے نجات و بیرون می آرد ایشان را از تاریکی بسوی

پیروی خوشنودی او می کند بسوی راہ ہای نجات و بیرون می آرد ایشان را از تاریکی ہا بسوی

النُّورِ بِإِذْنِهِۦ وَيَهْدِيهِمْ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾ لَّقَدْ

روشنی بارادۂ خود و دلالت می کند ایشان را بسوی راہ راست ہر آئینہ

روشنی بارادۂ خود و راہ می نماید ایشانرا بسوی راہ راست ع۵ بدرستیکہ

كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قُلْ فَمَن

کافر شدند کسانیکہ گفتند کہ خدا ہمون مسیح پسر مریم است ف۱ بگو کسے

کافر شدند آنانکہ گفتند بدرستیکہ اللہ ہمان است مسیح پسر مریم ع۵ بگو پس کیست

يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْـًٔا إِنْ أَرَادَ أَن يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُۥ

می تواند از خدا چیزے را از انتقام اگر بخواہد کہ ہلاک کند عیسے پسر مریم را و مادرش را کہ مریم است

کہ مالک باشد از ارادۂ اللہ چیزے را اگر بخواہد کہ ہلاک کند عیسی پسر مریم را و مادرش را

وَمَن فِى الْأَرْضِ جَمِيعًا ۗ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ وَ

و آنانرا کہ در زمین اند ہمہ یکجا و خدا راست بادشاہی آسمانہائے و زمین و

و آنانرا کہ در زمین اند ہمہ یکجا و مر خدا راست پادشاہی آسمانہا و زمین و

مَا بَيْنَهُمَا ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ وَ

آنچہ درمیان این ہر دو است می آفریند ہر چہ میخواہد و خدا بر ہمہ چیز توانا ست و

آنچہ درمیان آنہاست می آفریند آنچہ میخواہد واللہ بر ہر چیز تواناست و

قَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَٰرَىٰ نَحْنُ أَبْنَٰٓؤُا اللَّهِ وَأَحِبَّٰٓؤُهُۥ ۚ قُلْ فَلِمَ

گفتند یہود و ترسایان ما پسران خدا ایم و دوستان او ایم ف۲ بگو پس چرا

گفت یہود و نصاری ما پسران خدائیم و دوستان اوئیم بگو پس چرا

يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُم ۖ بَلْ أَنتُم بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ ۚ يَغْفِرُ

عذاب می کند شمارا بر گناہان شما بلکہ شما آدمیانید از جنس آنچہ پیدا کردہ است می آمرزد

عذاب می کند شمارا بگناہان شما بلکہ شما آدمیانید از جنس آنچہ پیدا کردہ است می آمرزد

لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ ۚ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ

ہر کرا خواہد و عذاب می کند ہر کرا خواہد و خدا راست بادشاہی آسمانہائے و زمین

ہر کرا خواہد و عذاب می کند ہر کرا خواہد و مر خدا راست پادشاہی آسمانہا و زمین

وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾ يَٰٓأَهْلَ الْكِتَٰبِ قَدْ جَآءَكُمْ

و آنچہ درمیان این ہر دو باشد و بسوی اوست رجوع اے اہل کتاب ہر آئینہ آمدہ است بشما

و آنچہ درمیان اینہا باشد و بسوی اوست باز گشت اے اہل کتاب بہ تحقیق آمدہ است بشما

رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَىٰ فَتْرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ أَن تَقُولُوا مَا جَآءَنَا

پیغامبر ما بیان می کند برای شما در حالت انقطاع آمدن پیغمبران ف۳ تا نگوئید کہ نیامد نزد یک

فرستادۂ ما بیان می کند برای شما در حالت انقطاع آمدن پیغمبران تا نگوید کہ نیامدہ ما

عقیدہ در نزد آنہا خدا در پیکر مسیح حلول کردہ است (العیاذ باللہ)

فتح الرحمن

ف۱ یعنی حلول کردہ است در وی واللہ اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی خدا را پدر خود میگفتند واللہ اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید یعنی بعد عیسی بجز پیغامبر ما ہیچ پیغمبرے مبعوث نشد و مدت میان ایشان پانصد و شصت سال بود ۱۲ واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ شاید از نور مراد ذات رسول کریم و از کتاب مبین قرآن کریم مراد باشد یعنی یہود و نصارائی کہ روشنی وحی الہی را از دست دادہ در تاریکی ہای ہوا و آرا و افکار پراگندۂ خود سرگردان در گودال ہای خلاف و شقاق افتادہ حیران و سرگردان اند و برآمدن شان از این ورطہ ضلالت بصورت موجود تا قیامت امکان ندارد بگوئید کہ بزرگ ترین روشنی خدا در رسید اگر میخواہید کہ براہ صحیح نجات ابدی رہسپار شوید درین روشنی بہ پیروی رضای خدا رفتار کنید طرق سلامتی و نجات را باز خواہید یافت و از تاریکی برآمدہ بدون اندیشہ در روشنی رہان خواہید شد و بعون و عنایت کسیکہ برضای او رفتار می کنید بدون تکلف صراط مستقیم را طی خواہید کرد ع۵ میگویند خدا غیر از مسیح چیزے دیگر نمی باشد و می گویند کہ این عقیدۂ آن فرقہ نصاری است کہ آنرا الیعقوبیہ

مِنْ بَشِيْرٍ وَّلَا نَذِيْرٍؗ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَشِيْرٌ وَّنَذِيْرٌؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ

و هیچ مژده دهنده و بیم کننده آرے هر آئینه آمده است بشما مژده دهنده و بیم کننده وخدا بر همه

هیچ مژده دهنده و نه بیم دهنده پس به تحقیق آمد بشما مژده دهنده و بیم دهنده والله بر

شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۱۹ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ

چیز تواناست و یاد کن چون گفت موسیٰ قوم خود را اے قوم من یاد کنید نعمت خدا را

چیز تواناست و چون گفت موسیٰ مر قوم خود را اے قوم من یاد کنید نعمت الله را

عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فِيْكُمْ اَنْۢبِيَآءَ وَجَعَلَكُمْ مُّلُوْكًاؗۖ وَّاٰتٰىكُمْ مَّا لَمْ يُؤْتِ

بر خویش چون پیدا کرد درمیان شما پیغامبران را و پادشاه ساخت شمارا و داد بشما آنچه نداد

بر خویش چون پیدا کرد درمیان شما پیغمبران را و گردانید شمارا پادشاهان ع۵ و داد بشما آنچه نداد

اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ۲۰ يٰقَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِيْ

هیچ کس از عالمیان ف۱ اے قوم من درآئید به زمین پاک که

هیچ کس را از عالمیان (زمان شما) ع۶ اے قوم من درآئید بزمین پاک کرده شده آن زمین که

كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوْا عَلٰۤى اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوْا خٰسِرِيْنَ ۲۱

مقرر ساخته است آنرا خدا برای شما و برگردان مشوید بر سمت پشت خود آنگاه زیانکار گردید یعنی فرار نکنید

مقرر ساخته آنرا خدا برای شما و باز مگردید بهمان راه که آمده اید پس میگردید زیانکار

قَالُوْا يٰمُوْسٰۤى اِنَّ فِيْهَا قَوْمًا جَبَّارِيْنَۖ وَاِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَا حَتّٰى

گفتند اے موسیٰ هر آئینه آنجا گروهے هستند زور آور و هرگز ما داخل نشویم آنجا تا آنکه

گفتند اے موسیٰ بدرستیکه در آن زمین گروهی اند زورآوران و ما هرگز داخل نشویم آنجا تا آنکه

يَخْرُجُوْا مِنْهَاۚ فَاِنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَا فَاِنَّا دٰخِلُوْنَ ۲۲ قَالَ رَجُلٰنِ

ایشان بیرون آیند از آنجا پس اگر ایشان از آنجا بیرون شوند هر آئینه ما در آئیم گفتند دو مرد

ایشان بیرون آیند از آنجا پس اگر ایشان بیرون شوند از آنجا پس ما درآینده گانیم گفتند دو مرد

مِنَ الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوْا عَلَيْهِمُ الْبَابَۚ

از اهل تقوی که انعام کرده بود خدا بر ایشان ف۲ درآئید اے قوم بر ایشان از راه دروازه

از آنانکه ترسیدند از خدا انعام کرده بود الله بر ایشان س۵ درآئید بر ایشان بدروازه

فَاِذَا دَخَلْتُمُوْهُ فَاِنَّكُمْ غٰلِبُوْنَ ۚ۬ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوْۤا اِنْ كُنْتُمْ

چون درآمدید بدروازه پس هر آئینه شما غالب باشید و بر خدا توکل کنید اگر مسلمان

و چون درآئید پس هر آئینه شما غالب هستید و بر الله توکل کنید اگر هستید

مُّؤْمِنِيْنَ ۲۳ قَالُوْا يٰمُوْسٰۤى اِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَاۤ اَبَدًا مَّا دَامُوْا فِيْهَا فَاذْهَبْ

هستید گفتند اے موسیٰ ما هرگز نه درین زمین هیچ گاه مادام که ایشان در آنجا اند پس تو

مومنان گفتند اے موسیٰ بدانکه ما هرگز در نمی آییم آنجا هیچ گاه مادامیکه ایشان در آنجا اند پس برو

اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَاۤ اِنَّا هٰهُنَا قٰعِدُوْنَ ۲۴ قَالَ رَبِّ اِنِّيْ لَاۤ اَمْلِكُ

و پروردگار تو بروید و جنگ کنید هر آئینه ما اینجا نشسته گانیم گفت موسیٰ اے پروردگار من قادر نیستم

تو و پروردگار تو پس جنگ کنید بدرستیکه ما اینجا نشسته گانیم گفت موسیٰ اے پروردگار من من مالک نیستم

اِلَّا نَفْسِيْ وَاَخِيْ فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ۲۵ قَالَ فَاِنَّهَا

الا بر خود و برادر خود یعنی هارون پس فیصل کن میان ما و میان گروه گناهگاران گفت خدا پس آن زمین

مگر نفس خود را و برادر خود را پس جدائی کن میان ما و میان گروه گناهگاران گفت خدا پس هر آئینه

مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَعِيْنَ سَنَةًۚ يَتِيْهُوْنَ فِي الْاَرْضِؕ فَلَا تَاْسَ عَلَى

حرام کرده شده است بر ایشان چهل سال ف۳ سرگردان میشوند در زمین پس اندوهناک مباش بر

حرام کرده است بر ایشان چهل سال سرگردان میشوند در زمین پس اندوهناک مباش بر

فتح الرحمٰن۔ ف۱ یعنی معجزات عظیمه از فلق بحر و رفع طور و الله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی یوشع و کالب ۱۲ ف۳ یعنی حکم کردیم که بآن زمین منتفع نشوند چهل سال

تفسیر عثمانی۔ ع۵ شمارا از ذلت غلامی فرعونیان آزادی بخشیده بر مال و مملکت شان متصرف گردانید بر علاوه پیشتر از میان شما حضرت یوسف ع را بر خزائن و سلطنت مصر تسلط ارزانی فرموده در مستقبل نیز مثل حضرت سلیمان ع وغیره پیغمبر و پادشاهی پیدا و بنعمت های دین و دنیا شمارا مفتخر و سرافراز گردانید زیرا بزرگ ترین منصب دینی (نبوت) می باشد و انتهائے عروج اقبال دنیوی آزادی و سلطنت و این هردو برای شما رحمت گردید ع۶ در آوان که موسیٰ علیه السلام این خطاب می کرد بنی اسرائیل نسبت بتمام ساکنین زمین بیشتر مورد نوازش های خدا واقع بودند واگر داتکم من العلمین را بر عموم حمل شود از این سبب صحیح نیست که خود قرآن کریم در خصوص امت محمدیه تصریح می نماید "کنتم خیر امة اخرجت للناس" (آل عمران رکوع ۱۲) هم چنین هم فرموده "وکذلک جعلنٰکم امة وسطا لتکونوا شهداء علی الناس" (البقره رکوع ۱۷)

س۵ این دو مرد نیکوکار عبارت از حضرت (یوشع ابن نون) و (کالب ابن یوقنا) است که از خدا می ترسیدند لهذا از عمالقه وغیره خوف و هراس نداشتند۔

الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٧﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا

گروه ستمگاران و بخوان بر قوم خود خبر دو پسر آدم براستی چون نیاز حق کردند قربانی را

گروه گناه‌گاران و بخوان برایشان خبر دو پسر آدم را براستی چون قربانی کردند قربانی را

فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ قَالَ

پس قبول کرده شد از یکے و قبول کرده نشد از دیگرے گفت قابیل البته بکشم ترا هابیل گفت

پس قبول کرده شد از یکے ازایشان و قبول کرده نشد از دیگری ع گفت هرآئینه بکشم ترا

اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿١﴾ لَئِنْۢ بَسَطْتَّ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِيْ

جز این نیست که خدا قبول می کند از متقیان اگر دراز کنی بسوی من دست خود را تا بکشی مرا

گفت جز این نیست که قبول می کند الله از پرہیزگاران عه اگر دراز کنی بسوی من دست خود را تا مرا بکشی

مَآ اَنَا بِبَاسِطٍ يَّدِيَ اِلَيْكَ لِاَقْتُلَكَ اِنِّيْٓ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢﴾

من هرگز دراز نکنم بسوی تو دست خود را تا بکشم ترا هرآئینه من می ترسم از خدا پروردگار عالمها

من نیستم دراز کننده دست خود را بسوی تو تا بکشم ترا هرآئینه من می ترسم از الله که پروردگار عالمیان

اِنِّيْٓ اُرِيْدُ اَنْ تَبُوْٓاَ بِاِثْمِيْ وَاِثْمِكَ فَتَكُوْنَ مِنْ اَصْحٰبِ النَّارِ ۚ وَ

هرآئینه من می خواهم که ببری گناه مرا و گناه خود را پس باشی از اہل دوزخ و

هرآئینه من میخواهم که بازگردی تو به عقوبت گناه من و به عقوبت گناه خود پس باشی تو از اہل دوزخ و

ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظّٰلِمِيْنَ ﴿٣﴾ فَطَوَّعَتْ لَهٗ نَفْسُهٗ قَتْلَ اَخِيْهِ فَقَتَلَهٗ

این جزائے ستمگاران است پس نفس او سهل ساخت در نظر او کشتن برادرش را پس بکشت او را

این است جزای ستمگاران پس آسان کرد مراو را نفس او کشتن برادرش را پس کشت او را

فَاَصْبَحَ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٤﴾ فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَّبْحَثُ فِي الْاَرْضِ

دشد از زیان کاران ف٢ پس فرستاد خدا زاغے را که میکاوید در زمین

پس گشت از زیان کاران پس فرستاد الله زاغی را که میکاوید زمین را

لِيُرِيَهٗ كَيْفَ يُوَارِيْ سَوْاَةَ اَخِيْهِ ۭ قَالَ يٰوَيْلَتٰٓى اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُوْنَ

تا بنمایدش چگونه بپوشد تن مردار برادر خود را گفت اے واے برمن آیا عاجز شدم از آنکه باشم

تا بنمایدش چگونه بپوشد جثه برادر خود را گفت ای وای برمن آیا عاجز شدم از آنکه باشم

مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ فَاُوَارِيَ سَوْاَةَ اَخِيْ ۚ فَاَصْبَحَ مِنَ النّٰدِمِيْنَ ﴿٥﴾

مانند این زاغ پس بپوشیدمے تن مردار برادر خود پس شد از پشیمان شدگان

مانند این زاغ پس بپوشیدمی جثه برادر خود را پس گشت از جمله پشیمان شدگان

مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ ۚ كَتَبْنَا عَلٰي بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ اَنَّهٗ مَنْ قَتَلَ نَفْسًۢا بِغَيْرِ

بسبب این حادثه حکم کردیم بر بنی اسرائیل که هرکه بکشد کسے را بغیر

بسبب این نوشته کردیم بر بنی اسرائیل آنکه هرکس بکشد کسے را بغیر

نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِي الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيْعًا ۭ وَمَنْ

عوض کسے و بغیر فساد در زمین یعنی قطع طریق و ارتداد پس چنانستے که کشته است مردمانرا همه یکجا و هرکه

عوض و به غیر فساد در زمین پس بجنان است که کشته باشد مردمان را همه و هرکه سبب

اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَآ اَحْيَا النَّاسَ جَمِيْعًا ۭ وَلَقَدْ جَاۗءَتْهُمْ رُسُلُنَا

سبب زندگانی کسے شد پس چنانستی که زنده ساخت مردمانرا همه یکجا و هرآئینه آمدند به بنی اسرائیل پیغامبران ما

زندگانی کسے شد پس بجنان باشد که زنده ساخت مردمان را همه و هرآئینه آمدند بسوی بنی اسرائیل فرستادگان ما

بِالْبَيِّنٰتِ ۡ ثُمَّ اِنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِي الْاَرْضِ لَمُسْرِفُوْنَ ﴿٦﴾

بنشان هائے روشن باز بسیارے ازایشان بعد ازین در زمین تجاوز کنند گانند ف٣

بنشانه هائے روشن باز بسیاری ازایشان بعد ازین در زمین تجاوز کنندگان

من پست کمنور الهی قدرت کسے بکار نمی آید آنجا تقوی بکار است گویا سبب قبول قربانی من تقوی من است تو هم اگر تقوی را اختیار کنی خدا با تو عند ندارد۔

ع ٧ / ٥ / ١٢

فتح الرحمن

ف١ یعنی هابیل نیکوترین گوسفندے نیاز برد از غیب آتشی ظاهر شده بخورد و قابیل بدترین گندم پیش آورد و آتش نیازش را قبول نکرد و این سبب حسد شد والله اعلم ١٢

ف٢ بعد کشتن نداست که چگونه دفن کند جثه او را برپشت نهاده میگشت والله اعلم ١٢

ف٣ یعنی چون از قابیل رسم قتل پیدا شد هر قتلے که در جهان واقع شود او را ازان مواخذه میکنند و همچنین در هر زمانه کسیکه رسم کشتن زمیکند بحکم من سنّ سنّة سیئة کان له کفل منها و قتلے که بجانه‌ے آید شرکتے پیدا مینماید پس ابن عباس اگر قتل بجائے علی قصاص ذلک واقع شده است والله اعلم ١٢

تفسیر عثمانی

ف١ و دختری را که آدم علیه السلام می خواست مطابق دستور آن وقت در نکاح هابیل در آورد و قابیل طلبگار آن شد آخر بر اشارت حضرت آدم هر دو برای خدا قربانی نمودند تا بیان از هرکه مقبول واجب گردد باید دختر ازان او باشد غالباً آدم علیه السلام یقین داشت که قربانی هابیل قبول شود و چنان هم شد آتشی از آسمان فرود آمده قربانی هابیل را خورد و در آن وقت علامت قبول بارگاه الهی چنین بود ف٢ هابیل گفت در این امر تقصیر

إِنَّمَا جَزٰٓؤُا الَّذِيْنَ يُحَارِبُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ

جز این نیست کہ جزائے کسانیکہ جنگ می کنند باخدا و رسول او و می شتابند در زمین

جز این نیست جزاء کسانیکہ جنگ می کنند با اللہ و رسول او می شتابند در زمین

فَسَادًا أَنْ يُّقَتَّلُوْٓا أَوْ يُصَلَّبُوْٓا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيْهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِّنْ

بقصد فساد یعنی قطع طریق می کنند آنست کہ کشتہ شوند یا بردار کردہ شوند یا بریدہ شود دستہا و پایہائے ایشان از

بقصد فساد انکہ کشتہ شوند یا بدار کردہ شوند یا بریدہ شود دست ہای شان و پاہای ایشان بر

خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ

جانب مخالف ف۱ یا دور کردہ شوند از وطن این رسوائی است ایشانرا در دنیا و ایشانراست

خلاف یا دور کردہ شوند از زمین ع۵ این رسوائی است ایشانرا در دنیا و مرایشان راست

فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ۝٧ إِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوْا

در آخرت عذاب عظیم مگر کسانیکہ توبہ کردند پیش از انکہ دست یابید

در آخرت عذاب بزرگ مگر کسانیکہ توبہ کردند پیش از انکہ تادر شوید

عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوْٓا أَنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٨ يٰٓأَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا

برایشان پس بدانید کہ خدا آمرزندہ مہربان است ف۲ اے مسلمانان بترسید

برایشان پس بدانید کہ خدا آمرزندہ مہربان است اے گروہ مومنان بترسید

اللّٰهَ وَابْتَغُوْٓا إِلَيْهِ الْوَسِيْلَةَ وَجَاهِدُوْا فِي سَبِيْلِهٖ لَعَلَّكُمْ

از خدا و بطلبید قرب بسوی او و جہاد کنید در راہ او تا

از خدا و بطلبید بسوی او وسیلہ و جہاد کنید در راہ او تا شما

تُفْلِحُوْنَ ۝١ إِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيْعًا وَّ

رستگار شوید ہر آئینہ کافران اگر باشد بدست ایشان آنچہ در زمین است ہمہ یکجا و

رستگار شوید ع۵ ہر آئینہ کافران اگر باشد مرایشان را آنچہ در زمین است ہمہ و

مِثْلَهٗ مَعَهٗ لِيَفْتَدُوْا بِهٖ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَ

ہمراہ او مانند او مہیا برائے آنکہ عوض خود دہند آنرا از عذاب روز قیامت ہرگز قبول کردہ نشود از ایشان و

مانند آن ہمراہ او کہ عوض دہند آنرا از عذاب روز قیامت ہرگز قبول کردہ نشود از ایشان و

لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيْمٌ ۝٢ يُرِيْدُوْنَ أَنْ يَّخْرُجُوْا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِيْنَ

ایشانراست عذاب دردہندہ بخواہند کہ بیرون روند از دوزخ و نیستند بیرون رفتگان از دوزخ

و ایشان راست عذاب دردہندہ ۵ می خواہند کہ بیرون آیند از آتش دوزخ و نیستند ایشان بیرون آیندگان

مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيْمٌ ۝٣ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوْٓا أَيْدِيَهُمَا

و ایشان راست عذاب دائم و مرد دزد و زن دزد ببرید دست ایشان را

از ان و مرایشان راست عذاب دائم و مرد دزد و زن دزد پس برید دستہای ایشان را

جَزَآءًۢ بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝٤ فَمَنْ تَابَ مِنْ

جزائے آنچہ بعمل آوردہ اند عبرتے از طرف خدا و خدا غالب داناست پس ہر کہ توبہ کرد

جزائے آنچہ بعمل آوردہ اند عبرتے است از جانب خدا و خدا غالب داناست پس ہر کہ توبہ کرد

بَعْدِ ظُلْمِهٖ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللّٰهَ يَتُوْبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٥

بعد ستم خود و کار شائستہ بعمل آورد پس ہر آئینہ خدا برحمت باز میگردد بروی ہر آئینہ خدا آمرزندہ مہربانست

بعد از ستم خود و بصلاح آرد کار خود را پس ہر آئینہ خدا برحمت باز می گردد بروی ہر آئینہ خدا آمرزندہ مہربان است

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ وَ

آیا ندانستہ کہ خدا مراو راست بادشاہی آسمانہائے و زمین عذاب می کند ہر کرا خواہد و

آیا ندانستی کہ ہر آئینہ مرخدا راست پادشاہی آسمانہا و زمین عذاب می کند ہر کہ را خواہد و

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی دست راست و پائے چپ واللہ اعلم

ف۲ یعنی حد ساقط است و حقوق آدمیان ساقط نیست واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ جائے دیگر بردہ آنرا محبوس نماید چنانکہ مذہب امام ابو حنیفہ است رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ

ع۵ در رکوع گذشتہ سزای اخروی و دنیوی کسانی بیان شدہ بود کہ با خدا و پیغمبرش جنگ می کردند و در زمین فساد می انگیختند در این رکوع مسلمانان را از ان سزا ہا ترسانیدہ واضح گردانید کہ آنگاہ کہ مردمان شقی با خدا و پیغمبر وی می جنگند شما بہ طرفداری خدا و پیغمبر وی جہاد کنید اگر آنہا در زمین فساد می انگیزند شما از کوشش و حسن عمل خود در راہ قیام امن و سکون فکر نمائید

ع۵ در آیت گذشتہ واضح شد کہ انسان بہ خوف الٰہی و حصول قرب وی و بہ جہاد نمودن در راہ وی می تواند کامیابی و فلاح را امیدوار باشد در این آیت تنبیہ فرمودہ است کہ کسانی کہ از خدا اعراض می نمایند این ہا اگر در آخرت تمام گنجہائے زمین بلکہ بیشتر از آنرا صرف کنند و فدیہ دہند و بخواہند خود را از عذاب نجات دہند ہرگز ممکن نمی شود خلاصہ در این جا کامیابی بہ تقویٰ و ابتغائے وسیلہ جہاد فی سبیل اللہ حاصل می شود در شوت و فدیہ چیزے نمی تواند۔

يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ⑥ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا

آمرزد هرکرا خواهد وخدا بر همه چیز تواناست ف۱ اے پیغامبر اندوهگین

آمرزد هرکرا خواهد وخدا بر همه چیز تواناست اے پیغامبر اندوهگین

يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ

نکند ترا کسانیکه سعی می کنند درکفر از آنانکه گفتند بدهان خویش ایمان آوردیم

نکند ترا کسانیکه می شتابند در کفر از کسانیکه گفتند ایمان آوردیم بدهان خویش

وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ ۛ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا ۛ سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ

و ایمان نیاورده است دل ایشان واز قوم یهود نیز ایشان شنوندگانند سخن دروغ را ف۲

و ایمان نیاورده دلهای شان واز آنانکه یهودند (شنوندگانند سخن دروغ را) (جاسوسی می کنند برای گروه) (دیگر)

سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ ۖ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ

شنوندگانند برائے گروه دیگران که هنوز پیش تو نیامده اند ف۳ تغیری کنند کلمات را بعد از ثبوت آنها در موضع خویش

شنوندگانند برائے قوم (یا جاسوسند برائے قوم) دیگر که نزد تو نیامده اند ع۵ تبدیل می دهند کلمات را بعد از ثبوت آن در مواضعش

يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَٰذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا ۚ وَمَنْ

می گویند اگر داده شوید این حکم محرف قبول کنید واگر آنرا داده نشوید پس احتراز نمائید و هرکه

می گویند اگر داده شود شما را این حکم (پس) قبول کنیدش واگر آنرا داده نشوید (پس) احتراز کنید و هرکرا

يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ

خدا ضلالت اورا اراده کرده است نه توانی برای او از خدا چیزے از هدایت ایشان آنانند که

اراده کرده است خدا گمراهی اورا (پس هرگز) نتوانی برای او از خدا چیزے این آن مردمان اند

لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ ۚ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ ۖ وَلَهُمْ فِي

نخواسته است خدا که پاک کند دل ایشان را ایشان راست در دنیا رسوائی وایشان راست در

که نخواسته خدا که پاک گرداند دل های شان را مرایشان راست در دنیا ذلت و مرایشان راست در

الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ⑦ سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ ۚ فَإِنْ

آخرت عذاب بزرگ ایشان شنوندگانند سخن دروغ را خورندگانند حرام را یعنی رشوت را پس اگر

آخرت عذاب بزرگ (بسیار شنوندگانند سخن دروغ را) بسیار خورندگانند حرام را (پس) اگر

جَاءُوكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ ۖ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ

بیایند پیش تو حکم کن میان ایشان یا اعراض کن از ایشان واگر اعراض کنی از ایشان هیچ

بیایند نزد تو (پس) فیصله کن میان شان یا اعراض کن از ایشان واگر اعراض کنی از ایشان پس هیچ

يَضُرُّوكَ شَيْئًا ۖ وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ

زیان نه رسانند بتو واگر حکم کنی پس حکم کن میان ایشان بانصاف هرآئینه خدا دوست می دارد

زیان نه رسانند ترا واگر فیصله کنی پس فیصله کن میان شان به انصاف هرآئینه خدا دوست می دارد

الْمُقْسِطِينَ ⑧ وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَاةُ فِيهَا حُكْمُ

عدل کنندگان را ف۴ حکم می کنند ترا ونزدیک ایشان توریت است که دران حکم

انصاف کنندگان را وچگونه حکم می گردانند ترا حال آنکه نزد ایشان تورات است دران حکم

اللَّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ ۚ وَمَا أُولَٰئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ⑨ إِنَّا أَنْزَلْنَا

خداست باز اعراض می کنند بعد ازین ونیستند ایشان معتقدان ف۵ هرآئینه ما فرود آوردیم

خداست باز اعراض می کنند بعد از آن ونیستند ایشان مومنان هرآئینه ما فرو فرستادیم

التَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ ۚ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا

توریت را در وے هدایت و روشنی است حکم می کنند بآن پیغامبران که منقاد حکم الهی اند

تورات را که دران هدایت و نوراست حکم می کنند بآن پیغمبرانی که منقاد حکم الهی بودند

...پذیرند وقبول می کنند. سماعون لقوم آخرین یعنی جماعت دیگری که آنها را فرستادند وخود پیش شما نیامدند سخن آنها را خوب قبول می کنند۔

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید در توریت رجم زانی نازل شده بود ویهود تحریف کرده روے زانی را سیاه کردن وچند تازیانه زدن قرار دادند ودر زمان آنحضرت در میان ایشان زنا واقع شد زانی را پیش آنحضرت بدست منافقان وذمیان فرستادند بقرار آنکه اگر جلد فرمایند بکنیم واگر رجم فرمایند نه کنیم آنحضرت صلعم حقیقت رجم اظهار فرمودند ورجم کردند درین آیات اشارة است بآن قصه ۱۲ ف۲ یعنی معتقد آن شده اند ف۳ یعنی جاسوسان خبر میآرند والله اعلم ۱۲ ف۴ مترجم گوید یعنی اهل ذمه اگر قضیه خویش با امام رفع کنند اگر خواهد حکم کند واگر خواهد بر علمائے ایشان مفوض نماید والله اعلم ف۵ یعنی غرض ایشان طلب رہنمائے خدا تعالیٰ نبود ورنه بتوریت عمل می کردند ولیکن غرض فاسد داشتند

تفسیر عثمانی

ع۵ معنی سماعون بلیغه شنونده یا بسیار گوش فرانهنده می باشد بسیار شنودن گاہے بر جاسوسی اطلاق می شود وگاهی معنی آن بسیار قبول کننده می باشد چنانکه در سمع الله لمن حمده شنیدن به معنی قبول کردن است ۶ مترجم رحمة الله علیه ۱۰ معنی اول را مراد گرفته اما ابن جریر ودیگر محققان به معنی دوم حمل نموده اند "سماعون الکذب" یعنی کسانی که دروغ یا باطل را بسیار

لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ

برائے یہود و حکم می کنند خدا پرستان و احبار ایشان ہمہ حکم میکردند بآنچہ حافظ آن گردانیدہ شدہ اند از کتاب خدا

برائے یہود و (حکم می کنند) خدا پرستان و علماء بہ آنچہ حافظ گردانیدہ شدہ اند از کتاب خدا

وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ ۚ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا

بران گواہ بودند ف۱ پس گفتیم مترسید از مردمان و بترسید از من و خرید مکنید

و بودند بران گواہان (پس) مترسید از مردم و بترسید از من و مخرید

بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ

بآیتہائے من بہائے اندک و ہر کہ حکم نکند بآنچہ خدا فرو فرستادہ پس ایشانند.

بہ آیت ہای من بہائے اندک را ع۱ و ہر کہ حکم نکند موافق آنچہ فرو فرستادہ خدا پس آن گروہ ایشانند

الْكَافِرُونَ ﴿۱﴾ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ

نامعتقدان و لازم ساختیم بر یہود در تورات کہ شخص بعوض شخص ست یعنی بعوض او باید کشت و چشم

کافران و فرض گردانیدیم برایشان دران کتاب کہ (ہرآئینہ) شخص عوض شخص است و چشم

بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَ

عوض چشم است و بینی عوض بینی است و گوش عوض گوش است و دندان عوض دندان و حکم

عوض چشم و بینی عوض بینی و گوش عوض گوش و دندان عوض دندان و

الْجُرُوحَ قِصَاصٌ ۚ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ ۚ وَمَنْ لَمْ

زخمہا اعتبار مماثلت است پس ہر کہ عفو کند آن زخم پس این عفو کفارت است وی را و ہر کہ

عوض زخمہا مثل آنست پس ہر کہ معاف کردہ قصاص را پس این عفو کفارت است وی را ع۲ و ہر کہ حکم

يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿۲﴾ وَقَفَّيْنَا عَلَىٰ

حکم نکند بآنچہ خدا فرو فرستادہ است پس ایشانند ستمگاران و از پس فرستادیم بر پے

نکند موافق آنچہ فرو فرستادہ خدا پس آن گروہ ایشانند ستمگاران و پس فرستادیم بر قد

آثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ ۖ

این پیغامبران عیسے پسر مریم را باور دارندہ آنچہ پیش او بود یعنی تورات

قدمہای ایشان عیسی پسر مریم را باور دارندہ مر آن چیز را کہ پیش از و بود از تورات

وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ

و دادیمش انجیل در وی ہدایت و روشنی است و باور دارندہ آنچہ پیش وی بود

و دادیم او را انجیل کہ دران ہدایت و روشنی بود و باور دارندہ مر آن چیز را کہ پیش از او بود

مِنَ التَّوْرَاةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿۳﴾ وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ

کہ تورات باشد و ہدایت و پند متقیان را و فرمودیم باید کہ حکم کنند اہل

از تورات و ہدایت و پند متقیان را و باید حکم کنند اہل

الْإِنْجِيلِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ ۚ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ

انجیل بآنچہ فرو فرستادہ است خدائے تعالیٰ در وی و ہر کہ حکم نہ کند بآنچہ فرو فرستادہ است خدا پس ایشانند

انجیل بآنچہ فرو فرستادہ است خدا در وی و ہر کہ حکم نہ کند بآنچہ فرو فرستادہ است خدا پس ایشانند

هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿۴﴾ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا

بدکاران و فرو فرستادیم بسوی تو کتاب را براستی باور دارندہ آنچہ

بدکاران و فرو فرستادیم بسوی تو کتاب را براستی باور دارندہ مر آنرا کہ

بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ۖ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا

پیش وے است از کتاب و نگہبان بر وی ف۲ پس حکم کن در میان ایشان بآنچہ

پیش از وے بودہ از کتاب و نگہبان بر وی پس حکم کن میان ایشان بآنچہ

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بتحقیق معلوم کردہ بودند کہ حکم الٰہی است واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی تحریف را از غیر تحریف جدا می سازد واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ بنا بر خوف مردم یا بہ طمع دنیا در کتاب آسمانی تبدیل و تحریف مکنید احکام و اخبار آن را مخفی مدارید و از تعذیب و انتقام خدا بترسید پس از الیفل عظمت شان و مقبولیت تورات این خطاب بہ آن رؤساء و علماء یہود می شود کہ ہنگام نزول قرآن موجود بودند بما آنہا بودند کہ از حکم رجم انکار کردند و پیشگوئی ہای را کہ بارہ حضرت پیغمبر بود پوشانیدند و در معنی آن بصورت شگفتی تحریفات نمودند باضمنا بہ امت مسلمہ نصیحت است کہ شما مانند دیگر اقوام از کسی ترسیدہ یا در حب مال و جاہ گرفتار شدہ کتاب آسمانی خویش را ضائع مگردانید چنانکہ این امت بحمد اللہ حرفی از کتاب خود را ضائع نکردہ اند تا امروز در محفوظ ماندن آن از تغییر و تحریف مبطلین کامیاب اند ہمیشہ خواہند بود

ع۲ بخشیدن قصاص جروح کفارہ گناہان مجروح می شود چنانکہ در بعضی احادیث بہ تصریح آمدہ بعضی مفسرین این آیت را در بارہ جارح می دانند و میگویند اگر مجروح جارح را بہ بخشد گناہ وی معاف خواہد شد و الراجح ہو الاول۔

أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ۚ لِكُلٍّ

فرود آورده است خدا و پیروی مکن خواهش ایشان را اعراض کنان از آنچه آمد بتو از حکم الهی برائے ہر گروہے

فرو فرستاده است خدا و پیروی مکن خواهش ایشان را اعراض کنان از آنچه آمده بتو از حکم راست برائے ہر گروہے

جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ

از شما مقرر ساخته ایم شریعتے و راہے و اگر خواستے خدا گردانیدے شمارا یک امت و

از شما مقرر ساخته ایم شریعتے و راہے ؏ و اگر خواستی خدا گردانیدی شمارا یک امت و

لَٰكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ ۖ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ

لیکن خواست که بیازماید شمارا در آنچه بشما داده است پس شتابی کنید بسوی نیکوکاری ؏ بسوی خدا ار جوع شما است

لیکن خواست که بیازماید شمارا در آنچه بشما داده است پس شتاب کنید بسوی نیکوکاری بسوی خدا ار جوع شما است

جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥﴾ وَأَنِ احْكُم

همه یک جا پس خبر دهد شمارا بآنچه دران اختلاف می کردید و فرمودیم که حکم کن

همه یک جا پس خبر دهد شمارا بآنچه دران اختلاف می کردید و فرمود که حکم کن

بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَن

میان ایشان بآنچه فرود آورده است خدا و پیروی مکن خواهش ایشان را و بترس از ایشان از آنکه

میان شان موافق آنچه فرو فرستاده خدا و پیروی مکن خواهشات آن هارا و حذر کن از ایشان که

يَفْتِنُوكَ عَن بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ أَنَّمَا

گمراه کنند ترا از بعض آنچه فرو فرستاده است خدا بسوی تو پس اگر اعراض کنند پس بدانکه

فریب دهند ترا از بعض آنچه نازل گردانیده خدا بسوی تو (پس) اگر اعراض کنند بدان که همین را

يُرِيدُ اللَّهُ أَن يُصِيبَهُم بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ

میخواهد خدا که عذاب کند ایشانرا بسبب بعض گناهان ایشان و هر آئینه بسیارے از مردمان

می خواهد خدا که برساند آنهارا سزای گناهان شان را چیزے و هر آئینه بسیار از مردم

لَفَاسِقُونَ ﴿٦﴾ أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ

بدکاراند آیا حکم جاهلیت میخواهند و کیست خوب تر از خدا

نافرمانند آیا حکم دوره کفر را می خواهند و کیست بهتر از خدا

حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٧﴾ ؏ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ

باعتبار حکم برائے قومے که یقین دارند ؏ اے مومنان دوست مگیرید یهود

حکم کننده (از حیث حکم) برائے قومے که یقین دارند اے مومنان مگیرید یهود

وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ ۘ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم

و نصارے را دوست بعض ایشان بعض اند و هر که از شما دوست دارد

و نصارا را دوستان (بعضی) آنان در میان خود دوست یک دیگر اند و کسیکه دوست دارد

مِّنكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١﴾

ایشانرا پس هر آئینه او از جمله ایشانست هر آئینه خدا راه نمی نماید گروه ستمگاران را

ایشان را از شما پس او هست از ایشان (هر آئینه) خدا هدایت نمی کند قوم ظالمان را

فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ

پس می بینی کسانے را که در دل ایشان بیماریست یعنی نفاق سعی می کنند در دوستی یهود و نصارے می گویند

الحال تو می بینی کسانی را که در دلهای شان مرض است که سعی می کنند در دوستی یهود و نصاری می گویند

نَخْشَىٰ أَن تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ ۚ فَعَسَى اللَّهُ أَن يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ

می ترسیم از آنکه برسد ما یان را مصیبتے ؏ پس نزدیک است که خدا بیارد فتح را یا چیزے دیگر را

می ترسیم از رسیدن گردش زمانه بما پس قریب است که خدا زود ظاهر فرماید فتح یا حکمی

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اتباع فرمان الٰہی و شریعت پیغمبر زمان و الله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید حاصل این آیات الزام است بر اہل کتاب که باوجود التزام کتاب بر حسب آن عمل نمی کنند و درین آیات بیان آنست که ہر فرقه را شریعتے داد؟ اند بعد نزول قرآن بجز متابعت آن متابعت دیگر جائز نیست والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید یعنی احتمال دارد که ہزیمت بر اہل اسلام افتد پس موافقت با حریبان مصلحت است ۱۲

تفسیر عثمانی

آئین و طریق کار ہر امت را خداوند مناسب احوال و استعداد آن علیحده مقرر کرده است و باوجودیکه تمام انبیاء و ملل حقه در مقاصد کلیه و اصول دین که مدار نجات ابدی بر آن است باہم متحد و یک دیگر مصدق اند یا این ہم بہر امت موافق محیط و استعداد مخصوص آن احکام و ہدایات خاصه عطا فرموده و درین آیت بسوی این اختلاف فرعی اشاره می باشد از یک حدیث بخاری که می فرماید ہمه پیغمبران باہم برادران علاتی می باشند یعنی از پدر یکی و از مادر مختلف نیز ہمین مطلب است که اصول ہمه واحد است و فروع مختلف و چون در تولید فرزند پدر فاعل و مفیض و مادر قابل و محل اضافه می باشد و دران نیز یک اشاره لطیف است باین طرف که اختلاف شرائع سماویه مبنی بر قابلیت و استعداد مخاطبین است ورنه در مبدء فیاض ہیچ گونه اختلاف و ...

مِّنْ عِنْدِهٖ فَيُصْبِحُوْا عَلٰى مَآ اَسَرُّوْا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ نٰدِمِيْنَ ② وَيَقُوْلُ

از نزدیک خود پس پشیمان بشوند بر آنچه پنهان داشتند در دل خویش و بگویند

از جانب خود پس می شوند بر سخنی که پوشیده اند در نفس های خود پشیمان ع۵ و می گویند

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَهٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ ۙ اِنَّهُمْ

مومنان یعنی روز قیامت آیا اینانند آنانکه قسم خوردند بخدا سخت ترین سوگندهای خویش که البته ایشان

مسلمانان آیا همان مردم اند که قسم می خوردند به خدا به تاکید (سخت ترین قسم ها) که ایشان

لَمَعَكُمْ ۭ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوْا خٰسِرِيْنَ ③ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

براه شما اند امروز نابود شد عملهای ایشان پس گشتند زیان کار ای مومنان

با شمایند برباد رفت عمل های شان پس ماندند در نقصان (زیان کاران) ای مومنان

مَنْ يَّرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِيْنِهٖ فَسَوْفَ يَاْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُّحِبُّهُمْ وَيُحِبُّوْنَهٗٓ

هر که از شما برگردد از دین خود پس خواهد آورد خدا گروهی را که دوست می دارد ایشانرا و ایشان دوست می دارند او را

کسیکه از شما گشت از دین خود پس عنقریب می آرد خدا قومی را که دوست می دارد (خدا) او شان را و دوست میدارند ایشان او را

اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ۡ يُجَاهِدُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ

متواضع اند برای مومنان درشت طبع اند بر کافران جهاد می کنند در راه

نرم دل اند بر مومنان زبردست اند بر کافران جنگ می کنند در راه

اللّٰهِ وَلَا يَخَافُوْنَ لَوْمَةَ لَاۗىِٕمٍ ۭ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ

خدا و نمی ترسند از ملامت ملامت کننده این بخشائش خداست می دهد آنرا بهر که خواهد

خدا و نمی ترسند از ملامت کردن هیچ ملامت کننده این فضل خداست خواهد داد کسی را که بخواهد

وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ④ اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوا

و خدا جواد داناست ف۱ جز این نیست که دوست شما خداست و رسول او و مومنانی که

و خدا صاحب کشایش داناست (جز این نیست) که مددگار شما فقط خدا و رسول او و دوست مومنان اند

الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رٰكِعُوْنَ ⑤ وَمَنْ

برپا می دارند نماز را و می دهند زکوٰة را و ایشان پیوسته نماز گزارند و هر که

کسانیکه برپا می دارند نماز را و می دهند زکوٰة و آنان عاجزی کنندگان اند (رکوع کنندگان) و کسیکه

يَّتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغٰلِبُوْنَ ⑥

دوستی کند با خدا و با رسول او و با مومنان پس هر آئینه گروه خدا هوست غالب

دوست دارد خدا و رسول او را و مومنان را (پس هر آئینه) گروه خدا ایشان بر همه غالب اند

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَكُمْ هُزُوًا وَّلَعِبًا

ای مسلمانان دوست مگیرید کسانی را که تمسخر و بازی گرفته اند دین شما را

ای مومنان دوست مگیرید آن مردمان را که می گیرند دین شما را خنده و بازی

مِّنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَاۗءَ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ

از کسانیکه داده شده ایشان را کتاب پیش از شما و نه سائر کافران را و بترسید از خدا

آن مردمان که داده شده به او شان کتاب پیش از شما و نه کافران را و بترسید از خدا

اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ⑦ وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوْهَا هُزُوًا

اگر مسلمان هستید و چون ندا کنید بسوی نماز تمسخر و بازی گیرند

اگر هستید شما مسلمان و آنگاه که شما ندا می کنید برای نماز می گیرند او را تمسخر

وَّلَعِبًا ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُوْنَ ⑧ قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ

آن را ف۲ این بسبب آنست که ایشان گروهی هستند که هیچ نمی فهمند بگو ای اهل کتاب

و بازی این بدان سبب است که آنان قومی بی عقل اند بگو ای اهل کتاب

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید این وعده در زمان حضرت ابوبکر صدیق تحقق شد و مهاجران و انصار و تابعان ایشان با مرتدان جهاد کردند والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی باذان استهزا کنند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ نزدیک است آن وقتی که خدا به پیغمبر خود پیروزی ها و غلبه های فیصله کن عنایت کند و در مکه مکرمه نیز که مرکز مسلمه تمام عرب است حضرت او را فاتحانه داخل گرداند یا سوای آن از علم و قدرت خویش چیزی بروی کار آرد که منافقان آنرا دیده تمام توقعات باطل شان خاتمه پذیرد و بر آنها منکشف شود که نتیجه موالات با دشمنان اسلام جز ذلت و رسوائی در دنیا و عذاب الیم در آخرت چیزی نیست چون نتائج این فضیحت و خسران پیش آید آن گاه جز ندامت کشیدن و کف افسوس بهم مالیدن چیزی حاصل نشود "الان قد ندمت وما ینفع الندم" چنین شد دشمنان اسلام چون غلبه عام در فتح مکه وغیره را دیدند حوصله های شان تنگ شد بسا یهود که کشته شد و بسا که جلای وطن گردید همه امیدهای منافقان برباد رفت و صریحاً در مقابل مسلمانان، دروغگوئی شان ثابت گردید کوششی که در موالات یهود کرده بودند ضائع شد و طوق خسران دنیوی و هلاک ابدی در گردن شان آویخته گردید در آیت آینده این مضمون بیان میشود-

ع ۸ ٦ ١٢

هَلْ تَنْقِمُوْنَ مِنَّآ اِلَّآ اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ

عیب می گیرید بر ما مگر آنکه ایمان آوردیم بخدا و بآنچه فرو فرستاده شده است بما و بآنچه فرو فرستاده است

چه منفور دارید بما (عیب می گیرید از ما) مگر آنکه ما ایمان آوردیم بخدا آنچه نازل شده بسوی ما و آنچه نازل شده

مِنْ قَبْلُ ۙ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿٣﴾ قُلْ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِّنْ

پیش ازین دیگر آنکه بیشتر از شما بدکاران اند بگو آیا خبر دهم شمارا به بدتر از

از پیش و (هر آئینه) بیشتر شما نافرمان اند ع۵ بگو آیا جزا دهم شمارا به بدتر از

ذٰلِكَ مَثُوْبَةً عِنْدَ اللّٰهِ ۭ مَنْ لَّعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ

این ف۱ باعتبار جزا نزدیک خدا آن بدتر کسے است که لعنت کرد او را خدا و خشم گرفت بروی و گردانید

این جزا نزد خدا کسی که لعنت کرد او را خدا و نازل کرد غضب بر او و گردانید

مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيْرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوْتَ ۭ اُولٰۗىِٕكَ شَرٌّ مَّكَانًا

از ایشان بوزنه گان و خوکان و کسیکه پرستید معبود باطل را این گروه بدتراند باعتبار جائے

بعضی شانرا بوزینه گان و بعضی را خنازیر و کسیکه پرستید شیطان را آن مردم بدتراند بحیث جائے

وَّاَضَلُّ عَنْ سَوَاۗءِ السَّبِيْلِ ﴿٤﴾ وَاِذَا جَاۗءُوْكُمْ قَالُوْٓا اٰمَنَّا وَقَدْ

و گمراه تراند از راه راست و چون بیایند پیش شما گویند ایمان آوردیم حال آنکه

و گمراه تراند از راه راست و آنگاه که بیایند نزد شما گویند ایمان آورده ایم و حال

دَّخَلُوْا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوْا بِهٖ ۭ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوْا يَكْتُمُوْنَ ﴿٥﴾

باکفر در آمدند و باکفر بیرون رفتند و خدا داناتر است بآنچه می پوشیدند

آنست که در آمدند بر کفر و (هر آئینه) برون رفتند باکفر و خدا خوب می داند آنچه می پوشیدند

وَتَرٰى كَثِيْرًا مِّنْهُمْ يُسَارِعُوْنَ فِي الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاَكْلِهِمُ

و می بینی که بسیارے از ایشان سعی می کنند در گناه و تعدی و حرام خوردن

و می بینی بسیار را از آنان که می شتابند در گناه و تجاوز و به خوردن شان

السُّحْتَ ۭ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٦﴾ لَوْلَا يَنْهٰىهُمُ الرَّبّٰنِيُّوْنَ

و لیکن هر آئینه بد چیزیست که بعمل آوردند چرا منع نمی کنند ایشانرا خدا پرستان

حرام را (هر آئینه) بداست آنچه می کردند چرا منع نمی کند اوشان را درویشان

وَالْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ ۭ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا

و دانشمندان از دروغ گفتن ایشان و حرام خوردن ایشان هر آئینه بد چیزیست که

و علماء از گفتن سخن گناه و از خوردن حرام (هر آئینه) بسیار بداست آنچه

يَصْنَعُوْنَ ﴿٧﴾ وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُوْلَةٌ ۭ غُلَّتْ اَيْدِيْهِمْ وَ

می کنند و گفتند یهود دست خدا بگردن بسته است ف۲ بگردن بسته باد دستهای ایشان و

می کنند و گفتند یهود دست خدا در بند شده است بسته باد دستهای شان

لُعِنُوْا بِمَا قَالُوْا ۘ بَلْ يَدٰهُ مَبْسُوْطَتٰنِ ۙ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاۗءُ ۭ وَ

لعنت کرده شد ایشانرا بسبب آنچه گفتند بلکه هر دو دست او کشاده است خرج می کند چنانکه می خواهد و

و لعنت شده است اوشان برین گفتن شان بلکه هر دو دستش کشاده است خرج می کند هر رنگ که می خواهد و

لَيَزِيْدَنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ مَّآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَّكُفْرًا ۭ

البته بیفزاید در حق بسیارے از ایشان آنچه فرود فرستاده شد بسوی تو از پروردگار تو نافرمانی و کفر را

(هر آئینه) میفزاید در بارهٔ بسی از ایشان از آن کلام که نازل شده بسوی تو از طرف پروردگار تو نافرمانی و کفر

وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاۗءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۭ كُلَّمَآ

و افگندیم درمیان فرقه هائے یهود دشمنی و ناخوشی تا روز قیامت هرگاه که

و افگندیم درمیان شان دشمنی و بغض تا روز قیامت هرگاه که

که بندگان نافرمان الهی را بر بندگان فرمان بردار تا چه حق طعن و تشنیع می ماند۔

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یعنی بدتر ازان عیب دار که شما بیان کردید ۱۲

ف۲ یعنی بخل دارد ۱۲

ف۳ یعنی چون میخواهند که با اعدائے خود که متدین بیهودیت نیستند جنگ کنند مقهور و مغلوب می شوند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ طعن زدن و استهزاء نمودن بر امری از دو ناحیه می باشد یا اصل آن کار قابل استهزاء می باشد یا کننده آن۔ در آیت گذشته توضیح گردید که اذان چیزے نیست که جز بیخرد و خفیف العقل دیگری بر آن طعن و استهزاء کند و درین آیت بر حالات مقدس مؤذنان به عنوان سوال متنبه میگرداند یعنی مستهزئین با وجود آنکه مدعیند که اهل کتاب و دانای شرائع می باشند اندکی بانصاف آیند که با مسلمانان چرا اینقدر ضد و عناد دارند و چه بدی در ما مشاهده می کنند که در زعم آنها شایسته استهزاء باشد جز اینکه ما بر خدای واحد لاشریک له و بر همه کتب و انبیائیکه وی فرستاده از صدق دل ایمان داریم و بالمقابل حال استهزاء کنندگان این است که نه بر توحید حقیقی و صحیح خدا استوار اند و نه بر تمام انبیاء و رسل تصدیق و تکریم می نمایند۔ اکنون شما از روئے انصاف بگوئید

أَوْقَدُوا نَارًا لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ ۚ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا ۚ

بر می افروزند آتشے را برائے جنگ فرو مے نشاندش خدا و می شتابند در زمین برائے فساد

می افروزند آتش برائے جنگ فرو می نشاند آنرا خدا و می شتابند در ملک برائے فساد

وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ⑧ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَاتَّقَوْا

و خدا دوست نمی دارد مفسدانرا و اگر اہل کتاب ایمان می آوردند و پرہیزگاری میکردند

و خدا دوست ندارد فساد کنندگان را ع۵ و اگر در آئینہ اہل کتاب ایمان می آوردند و می ترسیدند

لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ⑨ وَلَوْ أَنَّهُمْ

نابود ساختے از ایشان گناہان ایشانرا و در آوردمی ایشانرا بوستانہائے نعمت و اگر ایشان

البتہ دور می کردیم از اوشان گناہان شان را و داخل می کردیم اوشانرا در باغ ہائے نعمت ع۶ و اگر اوشان

أَقَامُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِم مِّن رَّبِّهِمْ لَأَكَلُوا

بر پا میداشتند حکم توریت و انجیل را و آنچہ فرود آوردہ شدہ است بسوی ایشان از پروردگار ایشان ۲ خوردندے

قائم می داشتند تورات و انجیل را و آنچہ نازل شدہ بر اوشان از جانب پروردگار شان البتہ می خوردند

مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِم ۚ مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ ۖ وَكَثِيرٌ

از بالائی خود و از زیر پایہائی خود از ایشان گروہے ہست میانہ رو و بسیارے

از بالائی خود و از زیر پایہائی خود از ایشان مردمانی بر راہ راست (میانہ رو) و بسیار

مِّنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ ⑩ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن

از ایشان بد چیز ایست کہ می کنند ۳ اے پیغامبر برسان آنچہ فرود آوردہ شدہ است بسوی تو از

از اینان بد است آنچہ می کنند ای رسول برسان آنچہ بر تو نازل شدہ از

رَّبِّكَ ۖ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ ۚ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ۗ

جانب پروردگار تو و اگر نکردی ۳ نرسانندہ باشی پیغام خدا را و خدا نگاہ دارد ترا از مردمان

جانب پروردگار تو و اگر چنین نکردی پس تو نرساندی ہیچ پیغام او را و خدا نگاہ می کند ترا از مردم

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ⑪ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَىٰ

ہر آئینہ خدا راہ نمی نماید گروہ کافران را بگو اے اہل کتاب نیستید بر

ہر آئینہ خدا راہ نمی نماید قوم کفار را بگو اے اہل کتاب شما نیستید بر

شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ ۗ وَ

چیزے تا آنکہ بر پا کنید حکم توریت و انجیل را و آنچہ فرو فرستادہ شدہ است بسوی شما از پروردگار شما ۴ و

چیز تا استوار دارید تورات و انجیل را و آنچہ نازل شدہ بسوی شما از طرف پروردگار شما و

لَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۖ فَلَا

البتہ بیفزاید در حق بسیارے از ایشان آنچہ فرو فرستادہ شدہ است بسوی تو از جانب پروردگار تو یعنی قرآن طغیان و کفر را پس

البتہ بیفزاید در بارۂ بسی از ایشان آنچہ نازل شدہ بسوی تو از طرف رب تو نافرمانی و کفر را پس

تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ⑫ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَ

اندوہگین مشو بر قوم کافران ۵ ہر آئینہ مسلمانان و جہودان و چنین است حال

افسوس مکن بر قوم کفار ہر آئینہ آنانکہ مسلمان اند و آنانکہ یہود اند

الصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَىٰ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا

ستارہ پرستان و ترسایان ہر کہ ایمان آرد از ایشان بخدا و روز آخر و کرد کار شائستہ

و فرقۂ صابی و نصاری ہر کہ ایمان بیارد بخدا و بروز قیامت و عمل نیک کند

فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ⑬ لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ

ہیچ ترس نیست بر ایشان و ایشان اندوہگین گشوند ۶ ہر آئینہ گرفتیم عہد بنی اسرائیل

نہ بر اوشان خوفی ہست و نہ اوشان غمگین می شوند ہر آئینہ گرفتیم عہد بنی اسرائیل را

فتح الرحمٰن

۱ یعنی سائر کتب سابقہ ۱۲

۲ مترجم گوید حاصل آنست کہ اگر بر پا می داشتند حکم توریت و انجیل را پیش از نزول قرآن و پیش از آنکہ حضرت پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم مبعوث شود برکت فراوان نصیب ایشان میشد لیکن مخالفت کردند پس بانواع بلا مبتلا گشتند واللہ اعلم ۱۲

۳ یعنی اگر یک آیت ہم نرساندی واللہ اعلم ۱۲

۴ مترجم گوید یعنی قرآن و سائر کتب سابقہ ۱۲

۵ مترجم گوید حاصل آنست کہ بر وفق قول خود ملزم می شوند زیرا کہ الزام ۱۲

ع ۹ ع ۱۰

شر نیفتے می کنند بر حسب آن نمی روند قطع نظر از انکار قرآن واللہ اعلم ۱۲

۶ یعنی در اصل از ہر فرقہ کہ باشد چون ایمان آرد از اہل نجات است و خصوصیت فرق را اعتبار نیست واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی ع۵

ازین معلوم شد کہ تا وقتیکہ در میان مسلمانان محبت و اخوت مستحکم بودہ بسیار جادۂ رشد و صلاح باشند و در اجتناب از فساد بکوشند چنانکہ در عہد اصحاب معمول بود تمام مساعی اہل کتاب در مقابل آنہا بیہودہ می باشد ع۶ باوجود این ہمہ جرایم شنیع و اعمال زشت اکنون نیز اگر اہل کتاب از کردار خویش تائب می شدند و بحضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و قرآن کریم ایمان می آوردند و تقوی میکردند دروازہ توبہ بستہ نشدہ خداوند از کمال فضل و رحمت آنہا را بہ نعمت ہای این جہان و آن جہان سرفراز می گردانید رحمت خدای متعال ...

وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلًا ۖ كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُهُمْ

و فرستادیم بسوی ایشان پیغمبرها هرگاه آمدے بایشان پیغامبرے بآنچه دوست نمی داشت نفس ایشان

و فرستادیم بسوی ایشان پیغامبران هرگاه که آمدی بایشان پیغامبری بآنچه دوست نمی داشت نفس های ایشان

فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٤﴾ وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ

گروہے را بدروغ نسبت کردند و گروہے را میکشتند و پنداشتند که ہیچ عقوبت نخواہد بود

گروہی را بدروغ نسبت کردند و گروہی را می کشتند و پنداشتند که ہیچ عقوبت نخواہد بود

فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِّنْهُمْ

پس کور شدند و کر گشتند پس باز گشت برحمت خدا برایشان ف۱ پس باز کور شدند و کر گشتند بسیارے از ایشان

پس کور شدند و کر گشتند پس باز گشت برحمت خدا برایشان باز کور شدند و کر گشتند بسیار از ایشان ع۹

وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٥﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ

و خدا بیناست بآنچه می کنند ہر آئینه کافر شدند کسانیکه گفتند الله ہمان است

و خدا بیناست بآنچه می کنند ہر آئینه کافر شدند کسانیکه گفتند بدرستیکه خدا او

الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۖ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا

عیسی پسر مریم و گفته بود عیسی اے بنی اسرائیل پرستید

مسیح پسر مریم است و گفته بود عیسی اے بنی اسرائیل بپرستید

اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۖ إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ

خدا را پروردگار من و پروردگار شما ہر آئینه کسیکه شریک خدا مقرر می کند حرام کرده است خدا بهشت را

خدا را پروردگار من و پروردگار شماست ہر آئینه کسیکه شریک قرار دہد به خدا را پس بدرستیکه حرام کرده است خدا بروی

الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ ۖ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٦﴾ لَقَدْ كَفَرَ

بروے و جای او دوزخ است و نیست ستمگاران را ہیچ یاری دہنده ف۲ ہر آئینه کافر شدند

بهشت را و جای او دوزخ است و نیست ستم گاران را ہیچ یاری دہنده ہر آئینه کافر شدند

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ ۘ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۚ وَ

کسانیکه گفتند که خدا سوم سه کس است ف۳ و ہیچ اله نیست مگر اله یگانه و

کسانیکه گفتند که خدا سوم سه کس است و ہیچ الله نیست مگر الله یگانه و

إِن لَّمْ يَنتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧﴾

اگر باز نمانند از آنچه می گویند خواہد رسید کافران را از ایشان ف۴ عذاب درد دہنده

اگر باز نمانند از آنچه می گویند خواہد رسید کافران را از ایشان عذاب درد دہنده

أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٨﴾ مَا الْمَسِيحُ

آیا رجوع نمی کنند بسوی خدا و آمرزش نمی طلبند از و و خدا آمرزنده مہربان است نیست عیسی

آیا رجوع نمی کنند بسوی خدا و آمرزش نمی طلبند از او و خدا آمرزنده مہربان است نیست عیسی

ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ ۖ

پسر مریم مگر پیغامبرے گزشته اند پیش از وے پیغامبران و مادر او ولیه بود

پسر مریم مگر پیغامبرے بدرستیکه گذشته اند پیش از وی پیغامبران و مادر او ولیه راست گوست

كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ ۗ انظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ انظُرْ أَنَّىٰ

بودند می خوردند طعام را ببین چگونه بیان می کنیم برای اوشان نشانہائے باز ببین چگونه

بودندی خوردند طعام را ببین چگونه بیان می کنیم برای اوشان نشانہا را باز ببین چگونه

يُؤْفَكُونَ ﴿٩﴾ قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا

گردانیده میشوند ف۵ بگو آیا عبادت می کنند بجز خدا چیزے را که نمی تواند برای شما زیانے

باز گردانیده می شوند بگو آیا عبادت می کنند بجز خدا چیزے را که نمی تواند برای شما زیانی

فتح الرحمن

ف۱ یعنی محمد را صلی الله علیه وسلم فرستاد والله اعلم ۱۲ ف۲ اعتقاد حلول نوعے از شرک است ۱۲ ف۳ یعنی در مرتبه الوہیت سه کس ہستند یکے خدا دویم دیگرے عیسی و سوم روح القدس والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی اہل اصرار را از ایشان ۱۲ ف۵ یعنی از معرفت حق ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۹ یعنی عہد و پیمان موثق را نقض کردند با خدا غدر کردند از سفیرہای الہی بعضی را تکذیب کردند و بعضی را بقتل رسانیدند. این بود حال "ایمان بالله و عمل صالح" آنہا. "ایمان بالیوم الآخر" آنہا از این قیاس کنید که باوجود ارتکاب این قدر مظالم شدید و جرائم باغیانه کلی بیغم نشستند که گویا سزای این حرکات خویش را نمی بینند و ظلم و لجاجت آنہا نتائج سوء نخواہد داد باین خیال از آیات باہره و کلام الہی بکلی کور و کر گردیدند و آنچه را نمی بایست کردند حتی بعضی انبیاء را کشتند و بعضی را محبوس نمودند. بالآخره خدای تعالی بخت نصر را بر آنہا مسلط گردانید بعد از مدت طولانی بعض ملوک فارس آنہا را از قید ذلت و رسوائی نجات داده از بابل به بیت المقدس

[illegible]

باز آورد در آن وقت این مردم توبه کردند و بطرف اصلاح حال خود ملتفت شدند خدا توبه آنہا را پذیرفت لیکن چندے بعد کرده آن بہمان شرارتہائے سابقه غرق و ...

وَّلَا نَفْعًا ۭ وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿١٠﴾ قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ

ونہ سودے وخدا ہمان است شنوا دانا بگو اے اہل کتاب

ونہ سودی وخدا ہمان ست شنوا دانا ع۵ بگو اے اہل کتاب

لَا تَغْلُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوْٓا اَهْوَاۗءَ قَوْمٍ قَدْ

از حد مگزرید در دین خود بناحق و پیروی مکنید خواہش نفس قومے را کہ

از حد مگذرید در دین خود بناحق ع۶ و پیروی مکنید خواہش نفس قومی را کہ

ضَلُّوْا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوْا كَثِيْرًا وَّضَلُّوْا عَنْ سَوَاۗءِ السَّبِيْلِ ﴿١١﴾

گمراہ شدند پیش ازین و گمراہ کردند مردمان بسیار را و کجروی کردند از راہ راست ف۱

گمراہ شدند پیش از این و گمراہ کردند مردمان بسیار را و کجروی کردند از راہ راست

لُعِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْۢ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ عَلٰي لِسَانِ دَاوٗدَ وَ

لعنت کردہ شد کافران را از بنی اسرائیل برزبان داؤد و

لعنت کردہ شد کافران از بنی اسرائیل برزبان داؤد و

عِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۭ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ ﴿١﴾ كَانُوْا

عیسی پسر مریم این بسبب آنست کہ نافرمانی می کردند و از حد می گذشتند یک دیگر را

عیسی پسر مریم این بسبب بود کہ نافرمانی کردند و بودند کہ از حد در می گذشتند بودند کہ

لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُّنْكَرٍ فَعَلُوْهُ ۭ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿٢﴾

منع نمی کردند ازان عمل زشت کہ مرتکب آن شدند ہر آئینہ بد چیزے است کہ می کردند

منع نمی کردند یک دیگر را از عمل زشت کہ می کردند آنرا ہر آئینہ بد چیز یست کہ می کردند

تَرٰى كَثِيْرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۭ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ

می بینی کہ بسیارے از ایشان دوستی می کنند با کافران یعنی با مشرکان ہر آئینہ بد چیز یست کہ پیش فرستادہ است برای ایشان

می بینی بسیارے از ایشان را کہ دوستی می کنند با کافران ف۲ ہر آئینہ بد چیز یست کہ پیش فرستادہ است برای شان

اَنْفُسُهُمْ اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خٰلِدُوْنَ ﴿٣﴾

نفوس ایشان آن چیز خشم گرفتن خداست برایشان و ایشان در عذاب جاوید انند

نفوس شان آنکہ خشم گرفت خدا برایشان و در عذاب ایشان جاویدانند

وَلَوْ كَانُوْا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوْهُمْ

و اگر ایمان آوردندے بخدا و پیغامبر یعنے پیغامبر خود و آنچہ فرو فرستادہ شدہ است بسوی وی البتہ دوست نہ گرفتند

و اگر باشند کہ ایمان آرند بخدا و پیغامبر و آنچہ فرو فرستادہ شد بسوی وی البتہ دوست نہ گرفتندی

اَوْلِيَاۗءَ وَلٰكِنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿٤﴾ لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ

مشرکان را ولیکن بسیار از ایشان فاسقانند ہر آئینہ بیابی سخت ترین مردمان

مشرکان را ولیکن بسیار از ایشان فاسقانند ہر آئینہ بیابی سخت ترین مردمان

عَدَاوَةً لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا الْيَهُوْدَ وَالَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا ۚ وَلَتَجِدَنَّ

در عداوت مسلمانان یہود و مشرکانرا و ہر آئینہ بیابی

در عداوت مسلمانان یہود و مشرکان را و ہر آئینہ بیابی

اَقْرَبَهُمْ مَّوَدَّةً لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّا نَصٰرٰى ۭ ذٰلِكَ

نزدیک ترین مردمان در دوستی مسلمانان کسانے را کہ گفتند ما نصاری ایم این

نزدیک ترین مردمان در دوستی مسلمانان کسانے را کہ گفتند ما نصاری ایم این بہ سبب

بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيْسِيْنَ وَرُهْبَانًا وَّاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٥﴾

بسبب آنست کہ از جنس ایشان ہستند دانشمندان و گوشہ نشینان و بسبب آنست کہ ایشان تکبر نمی کنند

آنست کہ از جنس ایشان ہستند دانشمندان و گوشہ نشینان و بسبب کہ ایشان تکبر نمی کنند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی پیشوایان یہودیہ و نصرانیہ کہ برائے ایشان مذہب قرار دادہ اند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون مسیح را خدا گفتند لازم می آید کہ او را معبود ہم بخوانند لیکن معبود شدن صرف بذاتی مختص است کہ مالک ہر نوع نفع و ضرر و دارای اختیار کامل باشد زیرا کہ عبادت تذلل انتہائی را نامند و انتہائی تذلل در پیشگاہ ذاتی می توان کرد کہ دارای منتہائے عزت و غلبہ باشد و در ہر وقت شنوا بہ احوال ہر کس کما حقہ دانا باشد بہ این آیت باعقیدہ مشرکانہ تثلیث عقاید تمام مشرکان ردمی شود ع۶ مقصد از مبالغہ در عقیدہ اینست کہ یک مولود بشری را خدا قرار دادند و غلو در عمل آنست کہ "رہبانیت" گفتہ می شود "ورہبانیۃ ن ابتدعوہا ما کتبنہا علیہم" (الحدید رکوع ۴) از تمام قبایح یہود کہ بیان شدہ ظاہر می شود کہ بنا بر انہماک در دنیا پرستی و تکمیل شہوات نفسانی دین و دینداران در نزد آنہا ہیچ عظمت و وقعت نداشت حتی اہانت و قتل انبیاء علیہم السلام شعار آنہا بود بر خلاف آنہا نصاری در تعظیم انبیاء چندان غلو کردند کہ از میان آنہا بعض را خدا یا پسر خدا خواندند و دنیا را ترک و رہبانیت اختیار نمودند ف۲ مراد از کافران در بنجا

وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ

و چون بشنوند آنچه فرو فرستاده شده بر پیغامبر
و چون بشنوند آنچه فرو فرستاده شده بسوی پیغمبر

تَرَىٰ أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا

بہ بینی چشمہای ایشان اشک میریزد بسبب آنچه شناختند از حق می گویند ای پروردگار ما
بہ بینی چشم ہای ایشان اشک میریزد بسبب آنچه شناختند از حق می گویند ای پروردگار ما

آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٦﴾ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ

ایمان آوردیم پس بنویس ما را با شاهدان ف۱ و چیست ما را که ایمان نیاریم بخدا و آنچه آمده است بما از
ایمان آوردیم پس بنویس ما را با شاهدان و چیست ما را که ایمان نیاوریم بخدا و آنچه آمده است بما از

الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَن يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ﴿٧﴾ فَأَثَابَهُمُ

دین راست و چیست ما را که طمع نکنیم که داخل کند ما را پروردگار ما ف۲ با قوم صالحان پس جزا داد ایشان را
دین راست و طمع نکنیم که داخل کند ما را پروردگار ما با قوم صالحان پس جزا داد ایشان را

اللَّهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَٰلِكَ

خدا برآن مقوله که گفتند بوستانها میرود زیر آن جویها جاویدان آنجا و این است
خدا برآن مقوله که گفتند بوستان ها میرود از زیر درختان آن جوی ها جاویدان در آنجا و این است

جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ

جزای نیکوکاران ف۳ و کسانیکه کافر شدند و بدروغ نسبت کردند آیات ما را ایشانند اہل
جزای نیکوکاران و کسانیکه کافر شدند و بدروغ نسبت کردند آیات ما را ایشانند اہل

الْجَحِيمِ ﴿٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ

دوزخ ای مؤمنان حرام مکنید لذائذ آنچه خدا حلال ساخته است شما را
دوزخ ای مؤمنان حرام مکنید لذائذ آنچه حلال ساخته خدا بہ شما

وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١﴾ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ

و از حد مگذرید ہر آئینه خدا دوست نمی دارد از حد گزرندگان را و بخورید آنچه روزی داده است شما را
و از حد مگذرید ہر آئینه خدا دوست نمی دارد از حد گذرندگان را و بخورید از آنچه روزی داده است شما را

اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٢﴾

خدا حلال پاکیزه و بترسید از آن خدا که شما بوی ایمان آورده اید ف۴
خدا حلال پاکیزه و بترسید از خدا که شما بوی ایمان آورده اید

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم

باز خواست نمی کند ف۵ شما را خدا بلغو در سوگند ہای شما و لیکن باز خواست می کند از شما
مواخذه نمی کند شما را خدا به لغو در سوگند ہای شما و لیکن مواخذه می کند شما را

بِمَا عَقَّدتُّمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ

بسبب محکم کردن سوگند یا بقصد ف۶ پس کفارت یمین منعقده طعام دادن ده مسکین را است از
بانکه بہ بندید سوگند ہا را پس کفارت یمین منعقده طعام دادن ده مسکین را است از

أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَن

جنس میانه از آنچه میخورانید اہل خود را یا پوشش دادن ایشان را یا آزاد کردن برده پس ہر که
میانه آنچه می خورانید اہل خود را یا پوشش دادن ف۷ یا آزاد کردن برده پس ہر که

لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَٰلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ

نیابد لازم است روزه داشتن سه روز اینست کفارت سوگند ہای شما چون سوگند خورید یعنی و حانث شوید
میسر نشود (نیابد) لازم است روزه داشتن سه روز ف۸ این است کفارت سوگند ہای شما چون سوگند خورید

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی جماعة کہ کامل است باشند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی به بهشت ۱۲ ف۳ مترجم گوید در آیات مذکوره اشارت است بفضیلت قومی از نصاری حبشه که ہمراه جعفر طیار بخدمت آنحضرت آمده مسلمان شدند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی ترک نکاح یا ترک اکل لحم و امثال آن درست نیست والله اعلم ۱۲ ف۵ مترجم گوید یعنی بلغو کفارت واجب نیست چنانکہ از دو ر شبهہ بینید و لیکن گوید که الله از زید است و زید بنات و بر یمین منعقده اگر حانث شود کفارت واجب است چنانکہ گوید والله این طعام نخورم یا در این خانه در نیایم و علی ہذا القیاس والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی
ف۶ یعنی بانہا در دنیا کفاره نیست مثلیکه در یمین منعقده واجب است تفسیر «قسم لغو» در اواخر پاره سیقول گذشته است چون در فوق ذکر تحریم طیبات بود یمین ہم یک قسم تحریم است لہذا احکام «یمین» بیان میشود ف۷ یعنی بعد از شکستن قسم این کفاره داد می شود به دادن نان مجبر است که ده مسکین را بخانه آورده نان دہد

و یا برابر صدقہ فطر بهر مسکین غله و یا قیمت آنرا ببردازد ف۸ یا آن اندازه که قسمت اکثر بدن پنهان شود مثلا پیراہن و تنبان و یا لنگ و چادر ف۹ یعنی یک برده را آزاد کردن

وَاحْفَظُوْٓا اَيْمَانَكُمْ ۭ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۝۸۹

و نگاہدارید سوگند ہائے خود را ف۱ ہمچنین بیان می کند خدا برای شما آیتہائے خود را تا بود کہ شما شکر کنید

و نگاہ دارید سوگند ہائے خود را ہم چنین بیان می کند خدا برای شما آیتہائے خود را کہ شما شکر کنید

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ

اے مسلمانان جز این نیست کہ خمر و قمار و نشانہائے معبودان باطل و تیر ہائے فال پلید است

اے مومنان جز این نیست کہ خمر و قمار و نشانہ ہائے معبودان باطل و تیر ہائے فال پلید است

مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ فَاجْتَنِبُوْهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝۹۰ اِنَّمَا يُرِيْدُ الشَّيْطٰنُ

از کردار شیطان است پس احتراز کنید از وے تا بود کہ شما رستگار شوید جز این نیست کہ می خواہد شیطان

از کردار شیطان پس احتراز کنید ازوی تا رستگار شوید جز این نیست کہ می خواہد شیطان

اَنْ يُّوْقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاۗءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ

کہ بیندازد درمیان شما دشمنی و ناخوشی بسبب خمر و قمار و باز دارد شمارا

کہ بیندازد درمیان شما دشمنی و خصومت در خوردن خمر و قمار و باز دارد شمارا

عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُّنْتَهُوْنَ ۝۹۱ وَاَطِيْعُوا

از یاد خدا و از نماز پس آیا الحال شما باز ایستادید و فرمانبرداری کنید

از یاد خدا و از نماز پس آیا ہستید شما باز ایستادگان ع۵ و فرمانبرداری کنید

اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَاحْذَرُوْا ۚ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَا عَلٰي

خدا را و فرمانبرداری کنید پیغامبر را و بترسید پس اگر رد گردانید پس بدانید کہ بر

خدا را و فرمانبرداری کنید پیغمبر را و بترسید پس اگر رو گردانید پس بدانید جز این نیست کہ بر

رَسُوْلِنَا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ۝۹۲ لَيْسَ عَلَي الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

پیغامبر ما نیست مگر پیغام رسانیدن آشکارا نیست بر کسانیکہ ایمان آوردند و عملہائے شائستہ کردند

رسول ما رسانیدن روشن است نیست بر کسانیکہ ایمان آوردند و عمل شائستہ کردند

جُنَاحٌ فِيْمَا طَعِمُوْٓا اِذَا مَا اتَّقَوْا وَّاٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَّ

گناہے در آنچہ خوردند ف۱ چون پرہیزگاری کردند و ایمان آوردند و کارہائے شائستہ کردند باز پرہیزگاری کردند و

گناہی در آنچہ پیشتر خوردند چون از آیندہ ترسیدند (پرہیزگاری کردند) و ایمان آوردند و کار ہای شائستہ کردند باز می ترسیدند

اٰمَنُوْا ثُمَّ اتَّقَوْا وَّاَحْسَنُوْا ۭ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ۝۹۳ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ

ایمان آوردند باز پرہیزگاری کردند و نیکوکاری نمودند خدا دوست می دارد نیکوکاران را ف۳ اے

(پرہیزگاری کردند) و یقین کردند (ایمان آوردند) باز می ترسیدند (پرہیزگاری کردند) و نیکوکاری کردند و خدا دوست می دارند نیکوکاران را اے

اٰمَنُوْا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالُهٗٓ اَيْدِيْكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ

مسلمانان ہر آئینہ می آزماید شمارا پروردگار شما بچیزے از شکار برسد بآن دستہائے شما و نیزہ ہائے شما تا متمیز کند

مومنان ہر آئینہ می ازماید شمارا خدا بچیزی از شکار کہ میرسد بان دستہائے شما و تیر ہای شما تا معلوم کند

اللّٰهُ مَنْ يَّخَافُهٗ بِالْغَيْبِ ۚ فَمَنِ اعْتَدٰي بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ

خدا کسی را کہ غائبانہ از وی ترسد پس ہر کہ تعدی کند بعد ازین او راست عذاب

خدا کسے را کہ ازوی میترسد در غیب پس ہر کہ از حد در گذرد بعد ازاین پس مر او راست عذاب

اَلِيْمٌ ۝۹۴ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ ۭ وَمَنْ

درد دہندہ اے مسلمانان مکشید صید را چون احرام بستہ باشید و ہر کہ

دردناک اے مومنان مکشید صید را حال آنکہ شما محرم باشید و ہر کہ

قَتَلَهٗ مِنْكُمْ مُّتَعَمِّدًا فَجَــزَاۗءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهٖ

بکشد او را از شما بقصد پس واجب است جزا و آن جزا مانند چیزیست کہ او را کشتہ است از جنس چہار پایان حکم کند بآن

بکشد او را از شما قصدا پس بر او واجب است جزاء مانند آنچہ کشتہ است از چہار پایان کہ حکم کند بر آن

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی تا مقدور حانث نشوید واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی قبل از تحریم ۱۲ ف۳ مترجم گوید یعنی آنچہ قبل از تحریم خوردند عفو است چون در تقویٰ رسوخ پیدا کردند و این سخن بدان ماند کہ کسے گوید با تو احسان کنم و باز بتو احسان کنم بمعنی آنکہ پیوستہ احسان کنم واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون انسان شراب می خورد خردش ضایع می شود بعضی اوقات بدمست شدہ باہم دیگری جنگند حتی پس از رفع نشہ نیز گاہی اثر جنگ باقی می ماند و دشمنی برپا می شود عین این کیفیت بلکہ بہ مراتب بیشتر ازان از قمار پدید می آید و در اثر بردن و باختن جنگ و فسادہای سخت برپا می شود و شیطان را برای برپا کردن ہنگامہ موقعہ خوب دست می دہد این بود فساد و قبح ظاہری اما نقصان باطنی این است کہ انسان چون درین چیزہای ناپاک مشغول شود از یاد خدا و عبادات الٰہی کاملاً غافل می شود دلیل آن مشاہدہ و تجربہ است افرادی راکہ بہ شطرنج مشغول میشوند ببینید نا نہ چہ بلکہ از خوردن و نوشیدن و مہمات خانگی بکلی بے خبری مانند چون این اشیاء بر این قدر نقصانات ظاہری و باطنی مشتمل است چگونہ مسلمانی این را ...

ع ۲/۷ ۲

ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا بٰلِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسٰكِيْنَ اَوْ

دو صاحب عدالت از شما باشند آن چهار پایه قربانی رسیده بکعبه یا آن جزائے کفارت است طعام فقیران یا

دو صاحب عدالت از شما در حالت که آن جزاء قربانی باشد رسیده بکعبه یا براوست طعام دادن درویشان یا

عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِّيَذُوْقَ وَبَالَ اَمْرِهٖ ؕ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ ؕ

برابر آن از روزه تا بچشد جزائے کردار خود عفو کرده است خدا از آنچه گذشت

برابر آن روزه داشتن تا بچشد جزای کردار خود عـ۵ عفو کرده است خدا از آنچه گذشت

وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ ؕ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿۲﴾ اُحِلَّ لَكُمْ

و هر که دیگر بار کند انتقام گیرد از وے خدا و خدا غالب صاحب انتقام است حلال کرده شد برائے

و هر که دیگر بار کند پس انتقام گیرد خدا از وی و خدا غالب صاحب انتقام است عـ۵ حلال کرده شد برای شما

صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهٗ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ ۚ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ

شکار دریا و خوردن آن تا منفعت باشد برائے شما و برائے قافله و حرام کرده شد بر شما شکار

شکار دریا و خوردن آن منفعتا برای شما و برای کاروان شما و حرام کرده شده بر شما شکار

الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْۤ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿۳﴾ جَعَلَ اللّٰهُ

بیابان تا وقتیکه احرام بسته باشید و بترسید از آن خدا که بسوے وے حشر کرده خواهید شد گردانید خدای تعالےٰ

بیابان تا وقتیکه احرام بسته باشید و بترسید از خدا که بسوی وی جمع کرده خواهید شد گردانید خدا

الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيٰمًا لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَ

کعبه را که خانه بزرگوار است سبب انتظام امور مردمان و ماه حرام را و قربانی را و

کعبه را که خانهٔ بزرگی است باعث قیام برای مردم و ماهای بزرگ را و قربانی را که نذر کعبه باشد و

الْقَلَآئِدَ ؕ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُوْۤا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ

آنچه در گردنش قلاده انداز ند این بیان برائے آنست که تا بدانید که خدا می داند آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است

آنچه در گردنش قلاده انداخته به کعبه برند این برای آنست تا بدانید بدرستیکه خدا می داند آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است

وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۴﴾ اِعْلَمُوْۤا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ

و تا بدانید که خدا بهمه چیز دانا است بدانید که خدا سخت است عقوبت او و آنکه بدانید که

و هر آئینه خدا به هر چیز دانا است بدانید هر آئینه که عذاب خدا سخت است و هر آئینه

اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۵﴾ مَا عَلَى الرَّسُوْلِ اِلَّا الْبَلٰغُ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ وَ

خدا آمرزنده مهربان است نیست بر پیغامبر مگر رسانیدن پیغام و خدا می داند آنچه آشکارا می کنید و

خدا آمرزنده مهربان است نیست بر ذمهٔ رسول مگر رسانیدن و خدا می داند آنچه آشکارا می کنید و

مَا تَكْتُمُوْنَ ﴿۶﴾ قُلْ لَّا يَسْتَوِي الْخَبِيْثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ

آنچه پنهان می کنید بگو اے محمد برابر نیست پلید و پاک و اگرچه در عجب آرد ترا بسیاری

آنچه پنهان می کنید بگو برابر نیست ناپاک و پاک و اگرچه ترا خوش آید کثرت

الْخَبِيْثِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يٰۤاُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۷﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ

پلید پس بترسید از خدا اے خداوندان خرد تا رستگار شوید ف اے

ناپاک پس بترسید از خدا ای خداوندان خرد تا شما نجات یابید اے

اٰمَنُوْا لَا تَسْـَٔلُوْا عَنْ اَشْيَآءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ۚ وَاِنْ تَسْـَٔلُوْا عَنْهَا حِيْنَ

مسلمانان سوال مکنید از آن چیزها که اگر ظاهر کرده شود حقیقت آنها پیش شما غمگین کند شما را و اگر سوال کنید از آن وقتیکه

مومنان مپرسید از چنین سخنها که اگر آشکارا کرده شود بر شما اندوهگین گرداند شما را و اگر سوال میکنید از این سخنان آنگاه که

يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْ ؕ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿۱﴾ قَدْ سَاَلَهَا

فرود آورده می شود قرآن البته ظاهر کرده شود پیش شما عفو کرد الله تعالےٰ از آن سوالات و خدا آمرزنده بردبار است ف هر آئینه سوال کرده

نازل می شود قرآن در گذشت خدا از آنها و خدا آمرزنده تحمل کننده است (به تحقیق) چنین سخنها پرسیده اند

خود از آن بخورد یا قیمت آنرا غله خریده بهر مسکین به مقدار صدقهٔ فطر تقسیم کند و یا به هر تعداد مسکین که می رسد بهمان قدر روزه بگیرد۔ عـ۵ هیچ مجرمی از قبضهٔ قدرت او برآمده ...

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید جزای صید یکے از سه چیز تواند بود مماثل صید را در حرم ذبح کند و مماثلت نزدیک شافعی بخلقت و هیئت است و نزدیک ابی حنیفه بقیمت یا بقیمت صید طعام خرید نماید و مسکینان دهد و نزدیک شافعی بهر مسکینے را مدّے و نزدیک ابیحنیفه هر مسکینے را نیم صاع از گندم یا یک صاع از جو یا بشمار مسکینان علی اختلاف المذهبین روزه دارد والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید یعنی مال حرام و مال حلال برابر نیست اگرچه حرام بسیار جمع می شود والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید بعض مردم از آنحضرت بغیر ضرورت سوال می کردند یکے گفت پدر من کیست و دیگرے گفت که مرجع من بهشت است یا دوزخ درین باب نازل شد ۱۲

تفسیر عثمانی

عـ۵ نزد حنفیه مسئله این است که اگر در حال احرام صید را بگیرد یا بزند آن فرض است و اگر کشتن دو نفر معتبر بصیر بتجربه کار قیمت آنرا معین نماید به اندازهٔ قیمت آن حیوانی را بخود مثلاً (بز یا گاو یا شتر وغیره) و نزدیک کعبه یعنی در حدود حرام رسانده ذبح کند و

قَوْمٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ اَصْبَحُوْا بِهَا كٰفِرِيْنَ ﴿۲﴾ مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَحِيْرَةٍ وَّلَا

قومے پیش از شما باز گافر شدند بآنها ف۱ مشروع نکرده است خدائے تعالےٰ ہیچ بحیرہ ونہ

قومے پیش از شما باز شدند از آن سخن ہا منکر این مقرر نکرده خدا از بحیره ونه

سَآئِبَةٍ وَّلَا وَصِيْلَةٍ وَّلَا حَامٍ وَّلٰكِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ

سائبہ ونہ وصیلہ ونہ حام را ولیکن کافران دروغ بر خدا

سائبہ ونہ وصیلہ ونہ حامی را ولیکن کافران می بندند بر خدا

الْكَذِبَ ؕ وَاَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿۳﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَا اَنْزَلَ

می بندند و بسیارے از ایشان در نمی یابند وچون گفته شود ایشان را بیائید بسوئے آنچه فرو فرستاده است

بہتان و بسیارشان عقل ندارند وچون گفته شود ایشان را بیائید بسوی آنکه نازل کرده

اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُوْلِ قَالُوْا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ؕ اَوَلَوْ كَانَ

خدا و بسوئے پیغامبر گویند بس است مارا آنچه بر آن یافتیم پدران خود را و اگرچه

خدا و بسوی رسول می گویند کافی است مارا آنچه یافتیم بر آن پدرها و اجداد خود را و اگرچه

اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ شَيْـًٔا وَّلَا يَهْتَدُوْنَ ﴿۴﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا عَلَيْكُمْ

پدران ایشان ہیچ نمی دانستند و ہیچ راه نے یافتند اے مسلمانان محافظت کنید

پدرها و اجدادشان ہیچ نمی دانستند ونه راه را می دانند اے مومنان بر شما لازم ہست

اَنْفُسَكُمْ ۚ لَا يَضُرُّكُمْ مَّنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ ؕ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ

خویشتن را ضرر نمی رساند شمارا کسے که گمراه شد چون شما راه یاب شدید بسوئے خداست رجوع شما

نگر جانہا خود ہیچ ضرر بر شما رسانیده نمی توانند کسیکه گمراه شد آنگاه که بر راه باشید بسوی خداست باز گشتن

جَمِيْعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۵﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا شَهَادَةُ

همه یکجا پس خبر دهد شمارا بآنچه عمل می کردید ف۲ اے مسلمانان نصاب شہادت

همه شما پس خبر خواهد کرد شمارا بآنچه می کردید اے مومنان گواه

بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِيْنَ الْوَصِيَّةِ اثْنٰنِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ

در میان شما وقت وصیت چون برسد یکے از شما موت دو کس اند که صاحب عدالت باشند از شما

در میان شما چون برسد یکی از شمارا موت در وقت وصیت دو شخص عادل می باید ف۵ از شما

اَوْ اٰخَرٰنِ مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِى الْاَرْضِ فَاَصَابَتْكُمْ مُّصِيْبَةُ

یا دیگران از غیر شما اگر شما سفر کرده باشید در زمین پس رسد بشما مصیبت

یا دو تن دیگر از غیر شما اگر شما سفر کنید در زمین پس برسد بشما مصیبت

الْمَوْتِ ؕ تَحْبِسُوْنَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمٰنِ بِاللّٰهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ

موت اگر شک داشته باشید باز دارید ایشانرا بعد از نماز یعنی نماز عصر پس قسم خورند بخدا

موت باز می دارید آن دو کس را بعد از نماز پس قسم خورند آن دو بخدا اگر شک دارید

لَا نَشْتَرِىْ بِهٖ ثَمَنًا وَّلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ۙ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ اِنَّاۤ اِذًا لَّمِنَ

که خرید نمی کنم عوض سوگند خدا بہائے دنیا را اگرچه کسیکه برای نفع او گواہی میدہیم صاحب قرابت باشد و پنہان نمی کنیم

که بدل نمی کنیم باین سوگند بہا و اگرچه خویش ما باشد و نمی پوشیم گواہی خدای را بدرستیکه ما آن وقت (ہر آئینه) از

الْاٰثِمِيْنَ ﴿۶﴾ فَاِنْ عُثِرَ عَلٰۤى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّاۤ اِثْمًا فَاٰخَرٰنِ يَقُوْمٰنِ مَقَامَهُمَا

گناہگاران باشیم پس اگر اطلاع واقع شد بر آنکه این دو گواه حاصل کردند گناه را ف۳ پس بایستند دو کس دیگر که قرابت قریبه داشته باشند بجای آنہا

گناہگاران باشیم پس اگر اطلاع یافته شود بر آنکه این دو گواه پوشیدند سخن حق را (کسب کرده اند گناه را) پس دو گواه دیگر برخیزند بجای آنہا

مِنَ الَّذِيْنَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيٰنِ فَيُقْسِمٰنِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَاۤ اَحَقُّ

از جماعه که مال را حق خود ساخت ہر یکے از دو گواه دروغ بزبردستی بر ایشان ف۴ پس سوگند خورند بخدا که گواہی ما درست تر است

از آنانکه حق شان پوشیده بر گواہان اولین از همه بیشتر قریب میت باشند پس قسم خورند (دو نفر) بخدا که گواہی ما راست تر است

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید اہل جاہلیت احکامے چند اختراع کرده بودند و در آنہا بنقل اسلاف خود تمسک میگردند از آنجمله بحیره و آن ماده شترے است که او را برائے بتان مقرر میکردند و شیر او بکسے نمیدادند و سائبه که برای بتان جانور را می گزاشتند و بار بر پشت او نمی نہادند و وصیله و آن ماده شتر است که اول بار در اول عمر شتر ماده زاید بعد از آن بغیر فصل دیگر بار ماده زاید پس آنرا برائے بتان می گزاشتند و بعد از آنکه از نسلے چند بچه گرفتندے او را معاف داشتندے از رکوب وجز آن او را حام گفتندے خدا تعالےٰ این ہمه را فسخ نموده و آیت فرستاد ۱۲ ف۲ یعنے اگر شما صلاح کردید و شرط امر معروف بجا آوردید مخالفت مخالفان ضرر نمی کند ۱۲ والله اعلم ف۳ ایضاً مترجم گوید مسلمانے را اتفاق سفر افتاد و در جائے که ہیچ مسلمان نبود محتضر شد ناچار دو ذمی را ترکه خود سپرد و بر وصیت خود گواه ساخت ایشان از آن ترکه جام نقره را خیانت کردند و چون اولیاء میت از ایشان مطالبه نمودند قسم خوردند که ما بآن اطلاع نداریم بعد از آن آن جام نزدیک صواغی پیدا شد گفت که این دو ذمی بدست من فروختند درین باب آیت نازل شد و دو کس از اولیاء میت قسم خورده آن جام را اگرفتند ۱۲ ف۴ یعنے گواه حق که خدا بآن فرموده والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنے دروغ گواہی دادند و دروغ قسم خوردند ۱۲ تفسیر عثمانی ف۵ بہتر این است دل

مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا ۖ إِنَّا إِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِينَ ۝٧ ذٰلِكَ أَدْنٰى

از گواهی آن دو واز حد تجاوز نکرده ایم بر آئینه ما انگاه از ستمگاران باشیم این اسلوب نزدیک تراست

از گواهی آن دو واز حد تجاوز نکرده ایم بدرستیکه ما آنگاه هر آئینه از ستمگاران باشیم این حکم نزدیک تر است

أَنْ يَّأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُوا أَنْ تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ ۗ

بآنکه بیارند گواهی را بروجه آن یعنی بروجهیکه باید در گواهی دادن یا بترسند ازانکه رد کرده شود سوگند ها بعد سوگند های ایشان ف۱

که ادا کنند شهادت را بروجه صحیح آن یا بترسند ازانکه رد کرده شود سوگند ها بعد سوگند های ایشان ع۷

وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُوا ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِينَ ۝٨ يَوْمَ يَجْمَعُ

وبترسید از خدا و بشنوید حکم اورا وخدا راه نمی نماید گروه فاسقان را ف۲ یاد کن آن روز که جمع کند

وبترسید از خدا و بشنوید حکم اورا وخدا راه نمی نماید گروه نافرمان بار را (فاسقان را) روزیکه جمع کند

اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ ۖ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا ۖ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ

خدا پیغامبران را پس بگوید چه جواب داده شد شمارا گویند هیچ دانش نیست مارا هر آئینه توئی داننده

خدا پیغامبران را پس بگوید به شما چه جواب داده شده بود گویند خبری نیست مارا هر آئینه توئی داننده

الْغُيُوبِ ۝١ إِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلٰى

امر پنهانی ف۳ آن وقت که گوید خدای تعالیٰ ای عیسیٰ پسر مریم یاد کن نعمت مرا بر خویش و بر

امور پنهانی چون گفت خدا ای عیسیٰ پسر مریم یاد کن نعمت مرا بر خویش و بر

وَالِدَتِكَ ۘ إِذْ أَيَّدْتُّكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ ۟ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا ۚ

والدهٔ خویش چون قوت دادم ترا بروح القدس یعنی برکات حظیرة القدس سخن می گفتی با مردمان در گهواره و در حالت معمری

والدهٔ خویش چون قوت دادم ترا بروح القدس سخن می گفتی با مردمان در (آغوش گهواره) و در حالت معمری

وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰىةَ وَالْإِنْجِيلَ ۖ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ

وچون آموختم ترا کتاب و دانش و توریت و انجیل وچون پیدا می کردی از

وچون آموختم ترا کتاب و سخنان عمیق (دانش) و توریت و انجیل وچون می ساختی از

الطِّينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي وَتُبْرِئُ

گل مانند شکل مرغ بحکم من پس دم میزدی درو وے پس مے شد مرغے بحکم من و بہ می کردی

گل مانند شکل مرغ بحکم من پس میدمیدی دروی پس می شد مرغی بحکم من و بهی میکردی

الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِإِذْنِي ۖ وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي

کورمادرزاد را و برص دار را بحکم من وچون بیرون می آوردی مردگان را بحکم من ف۴ وچون بازداشتم شر بنی

کورمادرزاد را و برص دار را بحکم من وچون بیرون می آوردی مردگان را بحکم من وچون باز داشتم (شر) بنی

إِسْرَآءِيلَ عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ

اسرائیل را از تو آنگاه که آوردی نزدیک ایشان معجزه ها پس گفتند کافران از ایشان نیست این

اسرائیل را از تو آنگاه که آوردی نزدیک ایشان معجزه ها پس گفتند کافران از ایشان نیست این

هٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝٢ وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيّٖنَ أَنْ اٰمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي ۚ

مگر سحر آشکارا وچون الهام فرستادم بسوی حواریان که ایمان آرید بمن و بپیغامبر من

مگر سحر آشکارا وچون انداختم در دل حواریان که ایمان آرید بمن و به پیغامبر من

قَالُوا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ ۝٣ إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يٰعِيسَى ابْنَ

گفتند ایمان آوردیم وگواه باش یا عیسیٰ بر آنکه ما مسلمانیم چون گفتند حواریان ای عیسیٰ پسر

گفتند ایمان آوردیم وگواه باش بانیکه ما فرمانبردار هستیم چون گفتند حواریان ای عیسیٰ پسر

مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُّنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَآءِ ۖ قَالَ

مریم آیا می تواند پروردگار تو که فرو فرستد بر ما خوانے از آسمان گفت عیسیٰ

مریم آیا کرده می تواند پروردگار تو که فرو فرستد بر ما خوانی مملو از آسمان گفت عیسیٰ

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے اگر کسے دا ... کر بعد از سوگند من سوگند مدعی نخواهد بود سوگند دروغ خورد واگر بداند کہ چون کذب ظاهر شود مدعیان را سوگند دهند و حق به سوگند ایشان ثابت شود از سوگند دروغ احتیاط کند ۱۲

ف۲ مترجم گوید تاویل آیت بمذهب شافعی آنست که مراد از شهادت وصیت است و از منکم من اقاربکم و ذکر اثنین برای احتیاط وقسم دادن بجهت مدعا علیه بودن درین دعوی که خیانت کرده اند و یقین صلوٰة عصر بجهت تغلیظ یمین و اختیار اثنین برائے احتیاط و اقامت اولیان بجهت مدعا علیه بودن برایشان در دعوائی که بجهت عذر خود تقریر می کنند چنانچه در صورت مذکوره دعوی اشتراء کرده بودند دان لم یتم فان عثر اشارتست بتوجه دعوائی کسے و بمذهب ابیحنیفه مانند آنست مگر آنکه تعیین صلوٰة عصر بجهت آنست که قضات در محکمه همین وقت می نشستند پس گویا که گفته شد در محکمه قضا والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی گفتند از سر خضوع دنیا لیس ایشان گویند در برابر تو به و نسبت دانش ما هیچ دانش نیست ... برا ست خویش والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی از گور زنده برمی آوردی والله اعلم ۱۲

[illegible]

اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٤﴾ قَالُوْا نُرِيْدُ اَنْ نَّاْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ

بترسید از خدا اگر مومن هستید ف۱ گفتند می خواهیم که بخوریم ازان خوان و آرام گیرد

بترسید از خدا اگر مومن هستید گفتند می خواهیم که بخوریم ازان و مطمئن شود

قُلُوْبُنَا وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُوْنَ عَلَيْهَا مِنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿٥﴾ قَالَ

دل های ما و بدانیم که راست گفتی با ما و باشیم بر نزول آن از گواهان گفت

دلهای ما و بدانیم که راست گفتی با ما و باشیم بر نزول آن از گواهان گفت

عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَاۤ اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَآءِ تَكُوْنُ لَنَا

عیسی پسر مریم بار خدایا ای پروردگار ما فرود آر بر ما خوانی پر از طعام از آسمان تا باشد عیدی

عیسی پسر مریم ای خدا پروردگار ما فرود آور بر ما خوانی پر از طعام از آسمان تا باشد برای ما

عِيْدًا لِّاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِّنْكَ ۚ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿٦﴾ قَالَ

برای ما و برای اوائل امت ما و آخر امت ما و معجزه از جانب تو و روزی ده ما را و تو بهترین روزی دهندگانی گفت

عیدی برای اول (امت) ما و آخر (امت) ما و نشانه باشد از جانب تو و روزی ده ما را و تو بهترین روزی دهندگانی گفت

اللّٰهُ اِنِّىْ مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ ۚ فَمَنْ يَّكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنِّىْۤ اُعَذِّبُهٗ عَذَابًا لَّاۤ

خدا من فرود آورنده ام آنرا بر شما پس هر که از شما کافر شود بعد ازین پس من تعذیب کنم او را عذابیکه تعذیب

خدا من فرود آورنده ام آن را بر شما پس هر که ناشکری کند بعد ازین از شما پس من تعذیب کنم او را عذابی که تعذیب

اُعَذِّبُهٗۤ اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٧﴾ ع وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ

نکنم بآن هیچ یک را از اهل عالم ف۱ و یاد کن آن وقت که گوید خدا ای عیسی پسر مریم آیا تو گفتی

نکنم بآن هیچ یک را از اهل عالم و چون گفت خدا ای عیسی پسر مریم آیا تو گفتی

لِلنَّاسِ اتَّخِذُوْنِىْ وَاُمِّىَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۗ قَالَ سُبْحٰنَكَ مَا يَكُوْنُ

بمردمان که خدا گیرید مرا و مادر مرا بجز الله تعالی ف۳ گفت بپاکی یاد می کنم ترا نه سزد

بمردمان که بگیرید مرا و مادر مرا دو معبود بجز از الله گفت پاک هستی تو نه سزد

لِىْۤ اَنْ اَقُوْلَ مَا لَيْسَ لِىْ ۗ بِحَقٍّ ۗ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهٗ فَقَدْ عَلِمْتَهٗ ۗ تَعْلَمُ مَا فِىْ

مرا که بگویم آنچه لائق من نیست اگر گفته باشم این قول پس تو آنرا دانسته می دانی آنچه در

مرا که بگویم چنین سخنی که حق آن را نداریم اگر این را گفته باشیم پس هر آئینه تو آنرا دانسته میدانی آنچه در

نَفْسِىْ وَلَاۤ اَعْلَمُ مَا فِىْ نَفْسِكَ ۗ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ ﴿١﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا

ضمیر منست و نه میدانم آنچه در ضمیر تست هر آئینه تو داننده امور پنهانی نگفته ام با ایشان مگر

نفس من است و نمیدانم آن چه در نفس (ضمیر) تست هر آئینه تو داننده امور پنهانی نگفته ام به ایشان مگر

مَاۤ اَمَرْتَنِىْ بِهٖۤ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّىْ وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيْدًا مَّا دُمْتُ

آنچه فرموده بودی مرا بآن که پرستید خدا را پروردگار من و پروردگار شما و بودم بر ایشان نگهبان مادامی که در میان ایشان

آن چه فرموده بودی به من که پرستید خدا را که پروردگار من و پروردگار شماست و بودم بر ایشان گواه مادامیکه در میان ایشان

فِيْهِمْ ۚ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِىْ كُنْتَ اَنْتَ الرَّقِيْبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيْدٌ ﴿٢﴾

بودم پس وقتیکه برگرفتی مرا ف۴ تو بودی نگهبان بر ایشان و تو بر همه چیز نگاهبانی

بودم باز هنگامی تو مرا برداشتی بودی تو نگهبان بر ایشان و تو بر همه چیز خبردار هستی

اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۚ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٣﴾

اگر عذاب کنی ایشان را پس ایشان بندگان تواند و اگر بیامرزی ایشان را پس توئی غالب استوار کار

اگر عذاب کنی ایشان را پس ایشان بندگان تواند و اگر بیامرزی ایشان را پس توئی غالب صاحب حکمت

قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصّٰدِقِيْنَ صِدْقُهُمْ ۗ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِىْ مِنْ

گوید خدا که این روز نیست که نفع کند درین راست گویان را راستی ایشان را باشد بوستانها میرود

گفت (گوید) خدا این روز نیست که نفع کند راست گویان را راستی ایشان برای ایشان است بوستانها میرود زیر

فتح الرحمن

ف۱ حاصل این ست که الهام فرستادم بسوی حواریان در حق ت که معجزه طلب کردند و بر (الربع) حسب مراد دیدند

ف۲ مترجم گوید بعد ازان خوانی نازل شد از آسمان بر وی گوشت و نان پس خوردند و سیر شدند والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید خدا تعالی روز قیامت نعمتهای خود عیسے را یاد دهد بعد ازان سوال کند که خود را الٰه میگفتی یا نه بجهت تاکید و برای قطع شبه نصاری (ع ۵ ۷ ۵) بابلغ وجوه والله اعلم ۱۲ فتح الرحمن

ف۴ یعنی بر آسمان بردی مرا ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی من چنان سخن ناپاک را چگونه گفته می توانستم ذات مقدس تو منزه از آنست که در الوهیت وغیره بآن انباز قرار داده شود و هر اکرا تو به منصب جلیل رسالت سرافراز نمائی شایسته نیست که حرفی ناحق از زبان او برآید اقتضای سبوحیت تو وعصمت من آنست که من هیچ گاه چنین سخن ناپاک گفته نتوانم صرف نظر از همه دلایل آخرین سخن این است که از علم محیط تو هیچ چیز خارج شده نمی تواند اگر من واقعاً چنین می گفتم در علم تو ضرور موجود می بود و تو خود میدانی که نه در خفیه و نه در علانیه چنین نامناسب حرفی از زبان من برآمده بلکه در دل من نیز این گونه خیال فاسد هیچ گاه

تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ؕ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ ؕ ذٰلِكَ

زیر آن جویها جاویدان آنجا همیشه خوشنود شد خدا از ایشان و خوشنود شدند ایشان از خدا اینست

زیر آن جویهائی باشند (جاویدان) دران همیشه خوشنود شد خدا از ایشان و خوشنود شدند ایشان از او این است

الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١١٩﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا فِيْهِنَّ ؕ وَهُوَ عَلٰى

رستگاری بزرگ خدا راست پادشاهی آسمانها و زمین و آنچه در آنهاست و او بر

رستگاری بزرگ خدا راست پادشاهی آسمانها و زمین و آنچه در آنهاست و او بر

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٢٠﴾

همه چیز تواناست

همه چیز تواناست

سُوْرَةُ الْاَنْعَامِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَخَمْسٌ وَسِتُّوْنَ اٰيَةً وَعِشْرُوْنَ رُكُوْعًا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمٰتِ وَالنُّوْرَ ؕ

ستایش آن خدا راست که آفرید آسمانها و زمین و پیدا کرد تاریکی ها و روشنی

هر ستایش ها آن خدای راست که آفرید آسمان ها و زمین و پیدا کرد تاریکی ها و روشنی را

ثُمَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُوْنَ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ طِيْنٍ ثُمَّ

باز کافران با پروردگار خویش برابر میکنند ف۱ اوست آنکه بیافرید شمارا از گل باز

باز آنانکه کافر شدند به پروردگار خود برابر می کنند اوست آنکه بیافرید شمارا از گل باز

قَضٰۤى اَجَلًا ؕ وَاَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهٗ ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُوْنَ ﴿٢﴾ وَهُوَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوٰتِ

مقرر کرد وقت مرگ را و مدتی معین هست نزدیک او ف۲ باز شما شک می کنید و اوست خدا ف۳ در آسمانها

مقرر کرد وقت (مرگ) را و مدتی معین است نزد او باز شما شک می کنید و اوست خدا در آسمانها

وَفِي الْاَرْضِ ؕ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُوْنَ ﴿٣﴾ وَمَا تَاْتِيْهِمْ

و در زمین می داند پنهان شما و آشکار شما و می داند آنچه عمل می کنید و نمی آید بکافران

و در زمین می داند پنهان شما و آشکار شما را و می داند آنچه عمل می کنید و نمی آید بکافران

مِّنْ اٰيَةٍ مِّنْ اٰيٰتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوْا عَنْهَا مُعْرِضِيْنَ ﴿٤﴾ فَقَدْ كَذَّبُوْا بِالْحَقِّ

هیچ نشانه از نشانهای پروردگار ایشان الا از آن روگردان شدند پس ثابت شد که ایشان بدروغ نسبت کردند

هیچ نشانه از نشانهای پروردگار ایشان مگر می کنند از آن تغافل دهستند از آن اعراض کنندگان پس بدرستیکه تکذیب کردند

لَمَّا جَآءَهُمْ ؕ فَسَوْفَ يَاْتِيْهِمْ اَنْۢبٰٓؤُا مَا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٥﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ

چون بیامد بایشان پس خواهد آمد بایشان جزای آنچه بوی تمسخر میکردند ف۴ آیا ندیده اند که چه قدر

چون بیامد بایشان پس اکنون خواهد آمد بایشان خبرهای آنچه بودند که بدان استهزا می کردند ع۵ آیا ندیده اند که چه قدر

اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ قَرْنٍ مَّكَّنّٰهُمْ فِي الْاَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَّكُمْ

هلاک کرده ایم پیش از ایشان از امتها که استقرار داده بودیم ایشانرا در زمین آنقدر که استقرار نداده ایم شمارا

هلاک کرده ایم پیش از ایشان از آنها که استقرار داده بودیم ایشانرا در زمین آنقدر که استقرار نداده ایم شمارا

وَاَرْسَلْنَا السَّمَآءَ عَلَيْهِمْ مِّدْرَارًا ۪ وَّجَعَلْنَا الْاَنْهٰرَ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهِمْ

و فرستاده بودیم باران بر ایشان پی در پی ریزنده و پیدا کردیم جویها میرفت زیر ایشان ف۵

و فرستاده بودیم باران بر ایشان پی در پی ریزنده و گردانیدیم جویها میرفت از زیر ایشان

فَاَهْلَكْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ وَاَنْشَاْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِيْنَ ﴿٦﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَا

پس هلاک کردیم ایشانرا بگناهان ایشان و پیدا کردیم بعد از ایشان امتی دیگر یعنی مردمان دیگر و اگر فرو فرستادیم

پس هلاک کردیم ایشانرا بگناهان ایشان و پیدا کردیم بعد از ایشان امتی دیگر ع۶ و اگر فرو می فرستادیم

فتح الرحمن

ف۱ یعنی معبودان باطل را ۱۲ ف۲ یعنی برای قیام قیامت ۱۲ ف۳ یعنی متصرف و فرمانروا ۱۲ ف۴ یعنی با صدق آن خبر دارد والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی زیر مساکن ایشان ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ مراد از حق غالباً قرآن کریم است که عاقبت سوء کسانی را که از نشانهای قدرت تغافل می ورزند و سزای این جهانی و آن جهانی شان را بیان می کند و منکرینی که آنرا شنیده تکذیب و استهزاء می کردند واضح گردانیده شد که هر چه را شما تمسخر میکردید حقیقت ثابته بود عنقریب مقابل شما خواهد آمد۔ در آینده سوی اقوامی حواله شده که بنا بر تکذیب و استهزای آیات الله و از سبب اعمال بد خویش هلاک شدند۔ ف۲ یعنی عاد و ثمود وغیره۔ آنها را نسبت بشما نیروی بزرگ و حشمت مزید داده شده بود از کثرت بارش و انهار باغ و کشت آنها شاداب بود و با عیش و سرور روزگار بسر میبردند چون بر بغاوت و تکذیب کمر بستند و به استهزای نشان های قدرت پرداختند پس ما در پاداش جرائم شان چنان سخت گرفتیم که نامی از ایشان

سوی گیتی باقی نماند بعد از آنها امت های دیگر پیدا کردیم و با منکرین و مکذبین این سلسله جاری بود گنهگاران تباه شده رفتند (۱) در قرآن جهان خلق پدید بیامد

عَلَيْكَ كِتٰبًا فِيْ قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوْهُ بِاَيْدِيْهِمْ لَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ

بر تو نوشته در ورقے پس مساس میکردند آنرا بدست خود گفتندے کافران نیست

بر تو نوشته در ورقے پس مساس میکردند آنرا بدست های خود هر آئینه می گفتند کافران نیست

هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ⑦ وَقَالُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ؕ وَلَوْ اَنْزَلْنَا

این مگر سحر ظاهر ف۱ و گفتند کافران چرا نه فرود آورده شد بر پیغامبر فرشته ف۲ و اگر فرو فرستادیم

این مگر جادوی روشن و گفتند کافران چرا فرود آورده نشد بر پیغامبر فرشته و اگر فرود می فرستادیم

مَلَكًا لَّقُضِيَ الْاَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُوْنَ ⑧ وَلَوْ جَعَلْنٰهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنٰهُ رَجُلًا

فرشته را البته بانجام رسانیده شدے کار باز مهلت داده نشوند ف۳ و اگر میکردیم آن فرستاده را فرشته لازم بیشد که بکنیمش مردی یعنی شکل مردی

فرشته البته بانجام رسانیده می شد کار باز مهلت داده نشوند و اگر می گردانیدیم رسول فرشته را هر آئینه (متمثل) میگردانیدیم او را بصورت مردی

وَّلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَّا يَلْبِسُوْنَ ⑨ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ

و هر آئینه مشتبه میکردیم بر ایشان آنچه الحال اشتباه می کنند و هر آئینه تمسخر کرده شد به پیغامبران پیش از تو

و هر آئینه مشتبه میکردیم بر ایشان آنچه اشتباه می کنند و هر آئینه تمسخر کرده شد به پیغامبران پیش از تو

فَحَاقَ بِالَّذِيْنَ سَخِرُوْا مِنْهُمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ⑩ ع قُلْ سِيْرُوْا

پس فرود آمد به تمسخر کنندگان از ایشان جزای آنچه بآن تمسخر میکردند ف۴ بگو سیر کنید

پس (فرود آمد) احاطه کرد به آنانکه سخریت کرده اند از ایشان آنچیزے به آن استهزا می کردند بگو سیر کنید

فِي الْاَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ⑪ قُلْ لِّمَنْ مَّا

در زمین باز نظر کنید چگونه شد آخر کار دروغ دارندگان بگو کراست آنچه

در زمین باز نظر کنید چگونه شد آخر کار تکذیب کنندگان بگو کراست آنچه

فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ قُلْ لِّلّٰهِ ؕ كَتَبَ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ؕ لَيَجْمَعَنَّكُمْ

در آسمانها و زمین است بگو خدای راست لازم کرد بر خود مهربانی البته جمع کند شمارا

در آسمانها و زمین است بگو خدا راست نوشت بر خود مهربانی البته جمع کند شمارا

اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيْهِ ؕ اَلَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ⑫

در روز قیامت هیچ شک نیست در آن آنانکه زیان کردند در حق خویشتن پس ایشان ایمان نمی آرند

در روز قیامت هیچ شک نیست در آن آنانکه زیان کردند در حق خویشتن پس ایشان ایمان نمی آرند

وَلَهٗ مَا سَكَنَ فِي الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ؕ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ⑬ قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ

و او راست آنچه ساکن شد در شب و روز و اوست شنوا دانا بگو آیا دوستی گیرم

و او راست آنچه ساکن شد در شب و روز و اوست شنوا دانا بگو آیا غیر خدا

اَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ ؕ قُلْ

بجز خدای پیدا کننده آسمانها و زمین و او رزق میدهد و رزق داده نمی شود بگو

بگیرم مددگار که پیدا کننده آسمانها و زمین است ع۵ و او همه را رزق می دهد و رزق داده نمی شود ع۵ بگو

اِنِّيْٓ اُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ⑭ قُلْ

هر آئینه امر کرده شده است مرا که باشم نخستین مسلمان یعنی از این امت و فرموده شد که مباش از شریک مقرر کنندگان بگو

هر آئینه امر کرده شده است مرا که باشم اول کسیکه گردن نهد حکم خدای را و (فرموده شد) که مباش هرگز از مشرکان بگو

اِنِّيْٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّيْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ⑮ مَنْ يُّصْرَفْ عَنْهُ

هر آئینه من می ترسم اگر نافرمانی پروردگار خود کنم از عذاب روز بزرگ هر که عذاب بازداشته شود از وے

هر آئینه من می ترسم اگر نافرمانی کنم پروردگار خود را از عذاب روز بزرگ هر که عذاب بازداشته شود از وی

يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهٗ ؕ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِيْنُ ⑯ وَاِنْ يَّمْسَسْكَ اللّٰهُ

آن روز پس مهربانی کرد خدا بروے و اینست مطلب یابی ظاهر و اگر سختی رساند خدا

آن روز پس به تحقیق مهربانی کرده خدا بر وی و این است کامیابی ظاهر و اگر برساند بتو خدای

فتح الرحمن
ف۱ یعنی تعصب ایشان بمرتبه است که اگر نزول کتاب را بحس ظاهر به بینند نیز انکار کنند ۱۲
ف۲ یعنی بوجهے که ما آنرا بحس ظاهر به بینیم والله اعلم ۱۲
ف۳ یعنی ظهور ملائکه باین وجه مستلزم هلاک ایشان است در حکمت الٰهی والله اعلم ۱۲
ف۴ یعنی جزای کفر که بطریق سخریه بانبیاء می گفتند ۱۲

ع ۱۰

تفسیر عثمانی
ع۵ در "قل لمن ما فی السموٰت والارض" تعمیم مکان بود، در "له ما سکن فی الیل والنهار" به اعتبار زمانه تعمیم است یعنی حکومت و قبضه و اقتدار او هر جا و هر وقت است تمام آن چیزها که در شب و در روز زندگی را به آرامش و سکون بسر می برند و از چندین دشمن مرئی و نامرئی محفوظ و مامون میمانند این همه آثار رحمت کامله او است "قل من یکلؤکم بالیل والنهار من الرحمٰن" (انبیاء) او ست که در خلال غلغله و هیاهوی روز و در ظلمت خاموشی عمیق شب فریاد خواب غنودگان را می شنود، به حوائج و ضروریات همه بخوبی می داند - اکنون خود بگوئید که چنین پروردگار را گذاشتن و امداد از دیگری خواستن چه قدر غیر موزون و ناشائسته است ع۶ خوراندن اشاره است سوی سامان بقا یعنی در ایجاد و ابقا در هر دو همه به وی نیازمندند و وی در کوچکترین چیزی به هیچ چیز نیاز ندارد و در گذاشتن وی و دیگری را مددگار

بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ

بتو پس ہیچ دفع کنندہ نیست آنرا مگر او واگر نعمت رساند بتو پس او بر ہمہ چیز

سختی پس دفع کنندہ نیست آنرا مگر او واگر برساند بتو نیکوئی پس او بر ہمہ چیز

قَدِيرٌ ﴿٧﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٨﴾ قُلْ أَيُّ شَيْءٍ

تواناست واوست غالب بالائے بندگان خود واوست دانا آگاہ بگو چہ چیز

تواناست واوست غالب بالائی بندگان خود واوست دانا آگاہ بگو (چہ چیز بزرگ تراست در باب شہادت)

أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَٰذَا

بزرگ تراست در باب شہادت ف۱ بگو خداست وے اظہار حق کنندہ است میان من و میان شما و وحی کردہ شد بسوی من این

کیست از ہمہ بزرگتر گواہ بگو خداست وی اظہار حق کنندہ است میان من و میان شما ع۱ و وحی کردہ شد بسوی من این

الْقُرْآنُ لِأُنذِرَكُم بِهِ وَمَن بَلَغَ أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ آلِهَةً

قرآن تا بیم کنم شمارا بآن و بیم کنم آنرا نیز کہ قرآن باو برسد آیا شما اثبات می کنید کہ با خدا ہستند خدایان

قرآن تا خبر (بیم) کنم شمارا بہ آن و آنرا نیز کہ قرآن باو برسد آیا شما یید کہ گواہی می دہید آنکہ با خدا ہستند معبودان

أُخْرَىٰ قُل لَّا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَإِنَّنِي بَرِيءٌ مِّمَّا

دیگر بگو من اثبات نمی کنم بگو جز این نیست کہ او خدائے یگانہ است و ہر آئینہ من بیزارم از آنچہ شما

دیگر بگو باری گواہی نمی دہم بر این بگو جز این نیست کہ او خدائی یگانہ و ہر آئینہ من بیزارم از آنچہ شما

تُشْرِكُونَ ﴿٩﴾ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمُ

شریک مقرر مے کنید آنانکہ ایشان را کتاب دادہ ایم می شناسند حقیقت این قول را ف۲ چنانکہ می شناسند پسران خود را

شریک مقرر می کنید آنانکہ دادہ ایم ایشان را کتاب می شناسند اورا چنانکہ می شناسند پسران خود را

الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى

آنانکہ زیان کار شدند در حق خویشتن ایشان ایمان نمی آرند وکیست ستم گار تر از کسیکہ بر لبست بر

آنانکہ زیان کار شدند در حق خویشتن پس ایشان ایمان نمی آرند ع۲ وکیست ستم گار تر از کسیکہ بر بست بر

اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ

خدا دروغ را یا بدروغ نسبت کرد آیات اورا ہر آئینہ رستگار نمی شوند ستمگاران و یاد کن آنروز کہ حشر کنیم ایشانرا ہمہ یکجا باز

خدا دروغ را یا آنکہ تکذیب کرد آیات اورا ہر آئینہ رستگاری نمی شود ستمگاران و (یاد کن) روزی را کہ حشر کنیم ہمہ ایشانرا بعد

نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا أَيْنَ شُرَكَاؤُكُمُ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُن

گوئیم مشرکان را کجا اند آن شریکان شما کہ ایشان را بظن اثبات می کردید بعد از ان نباشد

گوئیم مرا نانرا کہ شرک آوردہ اند کجا اند شریکان شما کہ ایشان را (بہ ظن اثبات می کردید) کہ در باب آنہا دعوی داشتید پس نباشد

فِتْنَتُهُمْ إِلَّا أَن قَالُوا وَاللَّهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿١٣﴾ انظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَىٰ

عذر ایشان مگر آنکہ گویند قسم بخدا پروردگار ما کہ مشرک نبودیم بنگر چگونہ دروغ گفتند بر

فریب (معذرت) ایشان مگر آنکہ گویند بخدای کہ پروردگار ماست کہ نبودیم شرک آورندگان بنگر چگونہ دروغ گفتند بر

أَنفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٤﴾ وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَ

خویشتن و گم گشت از ایشان آنچہ افترا می کردند و از ایشان کسے ہست کہ گوش می نہد بسوی تو و

خود و گم گشت از ایشان آنچہ افترا می کردند و از ایشان کیست کہ گوش می نہد بسوی تو و

جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِن يَرَوْا كُلَّ

پیدا کردہ ایم بر دل ایشان پردہا تا نہ فہمند آن را و در گوش ایشان گرانی و اگر بہ بینند ہر

افگندیم بر دلہائے ایشان پردہا تا نہ فہمند آنرا و نہادیم در گوش ہای ایشان گرانی و اگر بہ بینند ہر

آيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا

معجزہ ایمان نیارند بآن تا وقتے کہ بیایند پیش تو مکابرہ کنان با تو گویند این کافران

(معجزہ) نشانہ ایمان نیارند بہ آن تا چون بیایند نزد تو جدال و خصومت کنند با تو گویند آنہا کہ کافر اند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اظہار حق کردن واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی کلمہ توحید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ وقتیکہ گفت خدا مالک ہمہ نفع و ضرر و بر جمیع بندگان غالب و قاہر و از ہر ذرہ آگاہ و باخبر است نسبت بہ شہادت وے شہادت کہ بلند تر و بے لوث تر شدہ می تواند من نیز در میان خود و شما او را گواہ می گردانم زیرا من دعوی رسالت کردہ، پیغام او را بشما رساندم و چیزیکہ شما در جواب آن با من و با پیغام ربانی بعمل آوردہ اید ہمہ در پیشگاہ الہی موجود است او خود موافق علم محیط خویش میان من و شما فیصلہ می کند ع۲ علاوہ براینکہ ایزد متعال گواہ صداقت من است و قرآن کریم در این بارہ بطور ناطق و غیر قابل تردید شہادت می دہد اہل کتاب (یہود و نصاری) نیز کہ آنہا را عالم بہ کتب آسمانی دانستہ دربارہ من با ایشان رجوع می نمائید در دل یقین دارند کہ ہمان نبی آخر الزمان کہ انبیای پیشین دربارہ آن بشارت می دادند ہم آنہا را چنانکہ در میان جماعت بزرگ اطفال در معرفت بہ پسران خود بہ دقت احتیاجی

نیست ہم چنین در معرفت حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و صداقت قرآن ہیچ شبہہ و تردد نمی باشد البتہ حسد، کبر، تقلید پدران، حب مال و جاہ و امثال آن اجازہ نمی دہد کہ ...

إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ۝٥ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ ۖ وَإِن

نیست این مگر قصهای پیشینیان و ایشان منع می کنند از متابعت او و دور می شوند از متابعت او و

نیست این (قرآن) مگر افسانه های پیشینیان و ایشان باز می دارند مردمانرا از آن و دور می شوند از متابعت او و

يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ۝٦ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ

هلاک نمی کنند مگر خویشتن را و نمی دانند و تعجب کنی اگر ببینی ایشانرا وقتیکه باز داشته شوند نزدیک آتش

هلاک نمی کنند مگر خود را و نمی دانند واگر ببینی ایشانرا چون ایستاده کرده شوند بر آتش

فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۝٧ بَلْ

پس گویند ای کاش ما باز گردانیده شویم پس هیچ دروغ نسبت نکنیم آیات پروردگار خویش را و شویم از مسلمانان بلکه

پس گویند ای کاش باز گردانیده شویم بدنیا و تکذیب نکنیم آیات پروردگار ما را و باشیم از جمله باورداردگان علانه بلکه

بَدَا لَهُم مَّا كَانُوا يُخْفُونَ مِن قَبْلُ ۖ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ

ظاهر شد ایشانرا جزای آنچه می پوشیدند پیش ازین یعنی جزای عقائد باطله را و اگر باز گردانیده شوند البته رجوع کنند بسوی آنچه منع کرده می شدند

ظاهر شد برایشانرا آنچه می پوشیدند پیش ازین ع۵ و اگر باز گردانیده شوند البته رجوع کنند بسوی آنچه منع کرده می شدند از ان هر آئینه ایشان

لَكَاذِبُونَ ۝٨ وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ۝٩ وَلَوْ

وهر آئینه ایشان دروغگویانند و گفتند نیست هیچ حیات مگر زندگانی این جهانی ما و نیستیم ما برانگیختگان ف و تعجب کنی اگر

دروغ گویانند و گفتند نیست این زندگی مگر زندگانی ما در دنیا و نیستیم ما برانگیخته شدگان از قبور و اگر

تَرَىٰ إِذْ وُقِفُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ قَالَ أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا ۚ قَالَ

ببینی آنگاه که باز داشته شوند بحضور پروردگار خویش گوید خدا آیا این درست نیست گویند آری درست است قسم پروردگار ما گوید

ببینی چون ایستاده کرده شوند بحضور پروردگارشان بگوید خدا آیا این درست نیست گویند آری درست است قسم به پروردگار ما گوید

فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ۝١٠ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ

بچشید عذاب را بسبب آنکه کافر بودید به تحقیق زیانکار شدند آنانکه بدروغ نسبت کردند ملاقات خدا را

خدای پس بچشید عذاب را (بسبب آنکه کافر می شدید) بعوض کفر خود بدرستیکه زیان کردند آنانکه تکذیب کردند ملاقات خدا را

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلَىٰ مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ

تا آنگاه که بیاید بایشان قیامت ناگهان گویند ای پشیمانی ما بر تقصیر ما در باب قیامت و ایشان

تا چون بیاید بدیشان قیامت ناگهان گویند ای حسرت ما بر آنچه تقصیر کردیم در حیات دنیا و ایشان

يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ ۚ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ۝١١ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

بردارند بارهای خویش را ف۲ بر پشتهای خویش آگاه شو بد چیزیست آنچه بر میدارند ف۳ و نیست زندگانی دنیا

بردارند گناهان خود را بر پشت های خود آگاه شوید بد چیزیست آنچه برمی دارند و نیست زندگانی دنیا

إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۖ وَلَلدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝١٢ قَدْ

مگر بازی و لهو و هر آئینه سرای آخرت بهتر است متقیان را آیا در نمی یابید هر آئینه

مگر بازی کودکان و مشغولی دیوانگان و هر آئینه دار آخرت بهتر است برای ف آنکه پرهیزگاری می کنند آیا در نمی یابید بتحقیق ما

نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ ۖ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ

میدانیم که اندوهگین میکند ترا آنچه ایشان می گویند پس هر آئینه ایشان بدروغ نسبت نمی کنند ترا فقط و لیکن این ستمگاران

می دانیم بدرستیکه ترا اندوهگین می گرداند آنچه می گویند پس بدرستیکه ایشان تکذیب نمی کنند ترا و لیکن این ستم گاران

بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ۝١٣ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا

آیات خدا را انکار می کنند و هر آئینه بدروغ نسبت کرده شد پیغامبرانرا پیش از تو پس صبر کردند بر

آیات خدا را انکار می کنند و هر آئینه بدروغ نسبت کرده شده پیغامبران پیش از تو پس صبر کردند بر آنچه

كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ وَلَقَدْ جَاءَكَ

تکذیب خویش و رنجانیده شدن خویش تا آنکه بیامد بایشان نصرت ما و نیست هیچ تغییر دهنده وعده های خدا را و هر آئینه آمد بتو

تکذیب شدند (در رنجانیدن خویش) و ایذا تا آنکه بیامد ایشانرا نصرت ما و نیست هیچ تغیر دهنده مر سخنان (وعدهای) خدا را و هر آئینه آمد بتو

فتح الرحمن

ف۱ یعنی منکر حشر اند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی گناهان خویش را ۱۲ ف۳ یعنی عمل بد بشکل خیرے در نهایت زشتی و ناخوشی شده بر پشت او بنشیند ۱۲ -

تفسیر عثمانی

ع۵ تکذیب و استهزای آنها به آیات الهی و تمام نخوت و غرور آنها تا آن گاه است که منظر کیفر هولناک و هوشربای الهی در مقابل نگاه شان نیست هنگامیکه بقدر یک ذره سموم جهنم را حس کنند این همه تکبر و خودخواهی آنها سرد می شود و بهزار تمنا درخواست کنند که دوباره در دنیا فرستاده شویم تا آینده آیات پروردگار خویش را هیچ گاه تکذیب نکنیم و مومن راسخ العقیده باشیم - الان قد ندمت وما ینفع الندم - ع۶ اکنون نیز تمنای آنها در مراجعت دنیا به عزم درست و رغبت ایمانی نیست بلکه چون منظر مکافات و مجازات عمل را که باوجود دلائل روشن در پرده انکاری پوشیدند معاینه کردند و عذاب الهی را بچشم دیدند و همه اعمال شنیع آنهاکه از نگاه مردم پنهان بود فاش گردید و دروغ کنونی آنهاکه "والله ربنا ماکنا مشرکین" می گفتند آشکار گشت آثار مخفی و غیر مرئی شرارت که در قلوب این ناشائستگان پرورش یافته بود مختل شده پیش روی شان آمد اکنون محض برای نجات خویش تمنا می کنند

ع ۹

مِنْ نَّبَإِى الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۳﴾ وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ

بعض خبر پیغامبران واگر گران شده باشد برتو رو گردانی ایشان پس اگر بتوانی

از حالات فرستادگان واگر باشد گران برتو روگردانی ایشان پس اگر می توانی

أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ ۚ وَلَوْ شَاءَ

که بجوئے سوراخے در زمین یا نردبانے در آسمان پس بیاری پیش ایشان معجزه ف۱ واگر خواستے

که بجوئی سوراخی در زمین یا نردبانی در آسمان پس بیاری پیش ایشان معجزه واگر خواستی

اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِيْنَ ﴿۵﴾ إِنَّمَا يَسْتَجِيْبُ الَّذِيْنَ

خدا جمع ساختے ایشانرا بر هدایت پس مباش از جاهلان جز این نیست که قبول میکنند ف۲ آنانکه

خدا هر آئینه جمع ساختی ایشانرا بر راه راست پس مباش از نادانان جز این نیست که اجابت می کند دعوت ترا آنانکه

يَسْمَعُوْنَ ۘ وَالْمَوْتَىٰ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُوْنَ ﴿۶﴾ وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ

می شنوند ومردگان یعنی کافران برانگیزد وایشانرا خدا باز بسوی او گردانیده شوند و گفتند چرا نه فرود آورده شد

می شنوند ومردگان برانگیزد ایشانرا خدا باز بسوی او گردانیده می شوند می گویند چرا فرود آورده نشد

عَلَيْهِ آيَةٌ مِّنْ رَّبِّهِ ۚ قُلْ إِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يُّنَزِّلَ آيَةً وَّلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ

بر پیغامبر نشانه از جانب پروردگار او ف۳ بگو هر آئینه خدا قادر است برآنکه فرو فرستد آیتے و لیکن اکثر ایشان

بر پیغامبر نشانه از جانب پروردگار او بگو هر آئینه خدا قادر است برآنکه فرو فرستد آیتے و لیکن اکثر ایشان

لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۷﴾ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَّطِيْرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ

نمی دانند و نیست هیچ جانورے در زمین و نه هیچ پرنده که می پرد بدو بازوے خود مگر ایشان جماعتها اند

نمی دانند و نیست هیچ جنبنده در زمین و نه هیچ پرنده که می پرد بدو بال خود مگر هر یک از ایشان جماعتها اند

أَمْثَالُكُمْ ۚ مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُوْنَ ﴿۸﴾ وَ

مانند شما فرو گذاشت نکرده ایم در کتاب یعنی لوح محفوظ هیچ چیزے را باز بسوے پروردگار خود حشر کرده خواهند شد و

مانند شما فرو نگذاشتیم در نوشتن هیچ چیزی را باز بسوی پروردگار خود حشر کرده خواهند شد و

الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَّبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ ۗ مَنْ يَّشَإِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُ ۖ وَ

کسانیکه بدروغ نسبت کردند آیات ما را کرانند و گنگانند در تاریکیها اند هر کرا خواهد خدا گمراه کندش و

کسانیکه بدروغ نسبت کنند آیات ما را کرانند و گنگانند در تاریکی ها ف۴ هر کرا خواهد خدا گمراه کندش ف۵ و

مَنْ يَّشَأْ يَجْعَلْهُ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۹﴾ قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ

هر کرا خواهد براه راست گرداندش بگو آیا دیدید اگر بیاید بشما

هر کرا خواهد گرداند اورا بر راه راست بگو (آیا دیدید) ببینید اگر بیاید بشما

عَذَابُ اللّٰهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُوْنَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِيْنَ ﴿۱۰﴾

عذاب خدا یا بیاید بشما قیامت آیا بغیر خدا تضرع می کنید اگر راست گو هستید

عذاب خدا یا بیاید بشما قیامت آیا به غیر خدا دیگری را می خوانید نشان بدهید اگر راست گو هستید

بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُوْنَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُوْنَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا

نه بلکه خاص بجناب او دعا می کنید پس دفع می کند آنچه دعا می کنید برائے دفع آن اگر خواهد و فراموش میکنید آن چیز را که

بلکه خاص او را می خوانید پس دفع می کند آنچه دعا می کنید برای دفع آن اگر خواهد و فراموش می کنید آنچه را

تُشْرِكُوْنَ ﴿۱۱﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَأَخَذْنٰهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَ

او را شریک مقرر کردید و هر آئینه فرستادیم بسوی امتان پیش از تو ف۶ پس درگرفت کردیم ایشانرا به تنگی معیشت و

شریک می گردید ف۷ و (هر آئینه) فرستادیم پیغمبران بسوی امتان پیش از تو پس گرفتیم ایشان را بسختی و

الضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُوْنَ ﴿۱۲﴾ فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوْا وَلٰكِنْ

بیماری تا زاری کنند پس چرا نه زاری کردند وقتیکه آمد بایشان عذاب ما و لیکن

رنج تا زاری کنند پس چرا زاری نکردند وقتیکه آمد بایشان عذاب ما و لیکن

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از انجا که می تواني که معجزه بیاری بیار حاصل آنست که تفویض کن بر خدا والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی دعوت اسلام را ۱۲ ف۳ یعنی ازان نشانها که می طلبیدند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی پیغامبران ما ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۴ نه از گوینده می شنوند و نه از دیگری می پرسند و نه چیزی را در تاریکی دیده می توانند۔ چون تمام قوای خود را از عدم اعتدال عاطل گردانیدند بر قبول و تصدیق حق چه وسیله می ماند۔ ف۵ گمراهی کسے را می خواهد که خود وسایل هدایت را بروی خویش مسدود میگرداند ولو شئنا لرفعناه بها ولكنه اخلد الى الارض واتبع هوىٰه (اعراف رکوع ۲۲) ف۶ هنگامی که کور و کر و گنگ شده آیات الله را تکذیب کردید در پرتگاه عمیق گمراهی افتادید۔ اگر به علت آن در این جهان یا در قیامت عذاب شدید خدا بر شما فرو آید راست بگوئید که در آن هنگام جز خدا به که ناله می کنید هنگامی که در مصائب اندک دنیا گرفتار میشوید نیز بهمان خدای واحد لاشریک یک ناله می کنید و همه

شرکا را فراموش می نمائید" فاذا ركبوا فى الفلك دعوا الله مخلصين له الدين" از هر که خدا بخواهد آن مصیبت را دفع می نماید از این باید قیاس نمود که جز خدا که می تواند از عذاب ...

قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ فَلَمَّا

سخت شد دل ایشان و زینت داد در نظر ایشان شیطان آنچه می کردند پس چون

سخت شد دل های ایشان و آراست در نگاه ایشان شیطان آنچه می کردند پس چون

نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتّٰى إِذَا فَرِحُوا

فراموش کردند آنچه پند داده شد ایشان را بآن گشاده ساختیم بر ایشان در های همه چیز و تا آن هنگام که شادمان گشتند

فراموش کردند آن پندی را که داده شد به ایشان گشاده ساختیم بر ایشان درهای همه چیز تا هنگامی که شادمان گشتند

بِمَا أُوتُوا أَخَذْنٰهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴿٣﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ

بآنچه داده شد ایشان را در گرفت کردیم ایشان را ناگهان پس شدند ناامید شونده پس بریده شد بیخ گروه

بآنچه داده شد ایشان را بگرفتیم ایشان را ناگهان پس شدند ناامید (پس) بریده شد بنیاد گروه

الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِينَ ﴿٤﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ

ستمگاران و سپاس خدا راست پروردگار عالمها بگو آیا دیدید اگر باز گیرد

ستمگاران و همه ستایش با خدا راست که پروردگار جهانیان است بگو (آیا دیدید) اگر گیرد

اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ مَنْ إِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ

خدا شنوائی شما را و چشم های شما را و مهر کند بر دلهای شما کیست خدا غیر الله تعالیٰ که آنرا بیارد

خدا شنوائی شما را و چشم های شما را و مهر کند بر دل های شما کیست خدا غیر الله که آن چیز ها بیارد

بِهٖ انْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٥﴾ قُلْ أَرَءَيْتَكُمْ إِنْ

بشما ببین چگونه گوناگون بیان می کنیم آیتها باز ایشان رو گردان میشوند بگو آیا دیدید اگر

بشما ع۱ ببین چگونه بیان میکنیم آیتها را باز ایشان رو می گردانند بگو ببینید اگر

أَتٰىكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الظّٰلِمُونَ ﴿٦﴾ وَ

بیاید بشما عذاب خدا ناگهان یا آشکارا آیا هلاک کرده شوند ف۲ مگر قوم ستمگاران و

بیاید بشما عذاب خدا ناگهان ع۲ یا آشکارا (آیا) که هلاک کرده شود مگر گروه ستمگاران و

مَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ فَمَنْ اٰمَنَ وَأَصْلَحَ

نمی فرستیم پیغامبران را مگر بشارت دهنده و بیم کننده پس هر که ایمان آورد و نیکو کاری کرد

نمی فرستیم پیغامبران را مگر بشارت دهنده و ترساننده پس هر که ایمان آورد و اصلاح شد

فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٧﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيٰتِنَا يَمَسُّهُمُ

پس هیچ ترس نبود بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند و کسانیکه بدروغ نسبت کرده اند آیات ما را برسد بایشان

پس هیچ ترس نبود بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند و کسانیکه بدروغ نسبت کرده اند آیات ما را برسد ایشان را

الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٨﴾ قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللّٰهِ

عذاب بسبب فاسق بودن ایشان بگو نمی گویم بشما که نزدیک من است خزینهای خدا

عذاب بدان جهت که فرمان نمی بردند بگو نمی گویم بشما نزدیک من است خزینه های خدا

وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحٰى إِلَيَّ قُلْ

و نه می گویم که میدانم غیب را و نمی گویم بشما که من فرشته ام پیروی نمی کنم مگر چیزے را که وحی کرده شد بسوے من بگو

و نمی گویم که می دانم غیب را نمی گویم بشما که من فرشته ام پیروی نمی کنم مگر آنچه که وحی شده بسوے من بگو

هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمٰى وَالْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٩﴾ وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ

آیا برابر میشود نابینا و بینا آیا تامل نمی کنید و بترسان بقرآن یعنی بنده بقرآن کسانیرا که

برابری شود نابینا و بینا آیا تفکر نمی کنید ع۵ و بترسان به این قرآن کسانی را

يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلٰى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ وَلِيٌّ وَلَا

میترسند از آنکه حشر کرده شوند بسوی پروردگار خویش نباشد ایشان را بجز خدا هیچ دوستی و نه

که می ترسند از آنکه حشر کرده شوند بسوی پروردگار خویش نباشد مر ایشان را بجز خدا هیچ حامی و نه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی باستدراج نعمتهائے فراوان دادیم والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی هلاک کرده نشوند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ حضرت شاه رحمه الله می گوید درنگ در توبه مکنید چشم و گوش و دلی که در این وقت موجود است شاید باز بدست نیاید و توفیق توبه و استغفار نیابد ع۲ (ناگهان) یعنی عذابی که علامات آن بیشتر ظاهر نشود لهذا مراد از "جهرة" آن عذاب است که قبلاً علامات آن ظاهر میشود ع۳ اگرچه پیغمبر جدا از نوع بشر نیست امامیان او و دیگران تفاوت از زمین تا آسمانست قوای بشری دو نوع است علمی - عملی - میان پیغمبر و غیر پیغمبر در نیروی علمی چنان تفاوت است که میان اعمی و بصیر "بینا و نابینا" تفاوت می باشد چشم دل پیغمبر هردم برای نظاره مرضیات الهی تجلیات ربانی باز می باشد که دیگران از مشاهده آن بلاواسطه محروم‌اند اما حال نیروی عملی چنان است که پیغمبر در هر گفتار و کردار خود و در هر جنبش و سکون خویش تابع رضای الهی و منقاد حکم خدا می باشد مخالف دنی آسمانی و احکام الهی هرگز قدمی فراتر نگذارد و زبانش حرکتی نمی‌کند ... تمام دقایق زندگی او ... روشن است از تعلیمات ربانی در مرضیات

ع۵ ۹ ۱۱

شفيع لعلهم يتقون ① ولا تطرد الذين يدعون ربهم بالغدوة

شفارش کننده تا پرہیزگاری کنند ف۱ و دور مکن کسانے را کہ مناجات می کنند بہ پروردگار خویش بامداد

شفاعت کننده تا پرہیزگاری کنند و دور مکن کسانی را کہ مناجات می کنند بہ پروردگار خویش بامداد

والعشي يريدون وجهه ما عليك من حسابهم من شيء وما من

وشبانگاه طلبند روی اورا نیست بر تو از حساب ایشان چیزے و نیست از

وشام می طلبند رضای اورا نیست بر تو از حساب ایشان چیزے و نیست از

حسابك عليهم من شيء فتطردهم فتكون من الظلمين ② وكذلك

حساب تو بر ایشان چیزے تا برانی ایشان را کہ آنگاه باشی از ستمگاران و ہمچنین

حساب تو بر ایشان چیزے تا برانی ایشان پس تو باشی از ظالمان ع۲ و ہم چنین

فتنا بعضهم ببعض ليقولوا اهؤلاء من الله عليهم من بيننا اليس

امتحان کردیم بعض مردمان را ببعض تا گویند آیا این جماعه انعام کرده است خدا بر ایشان از میان ما خدا ابتلای فرمود آیا نیست

امتحان کردیم بعض مردمان را به بعض تا گویند آیا این جماعه فضل کرده است خدا بر ایشان از میان ما آیا نیست

الله باعلم بالشكرين ③ واذا جاءك الذين يؤمنون بايتنا

خدا داناتر بشکر کنندگان و چون بیایند پیش تو کسانیکه ایمان آورده اند بآیتہائے ما

خدا داناتر بہ شکر گویندگان ع۵ و چون بیایند پیش تو آنانکہ ایمان آورده اند بہ آیت ہای ما

فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة انه من عمل

پس بگو سلام علیکم لازم کرده است پروردگار شما بر خود مہربانی را لازم کرده است کہ ہر کہ بکند

پس بگو سلام بر شما باد لازم کرده است پروردگار شما بر خود مہربانی را بدرستیکہ ہر کہ کند

منكم سوءا بجهالة ثم تاب من بعده واصلح فانه غفور رحيم ④

از شما کار بد بنادانی باز توبہ کرد بعد از آن و نیکوکاری نمود پس خدا آمرزنده مہربان است

از شما کار بد بنادانی باز توبہ کرد بعد از آن و نیکوکاری نمود پس سخن تحقیق این است کہ خدا آمرزنده مہربان است

وكذلك نفصل الايت ولتستبين سبيل المجرمين ⑤ ع قل

و ہمچنین تفصیل می کنیم نشانہا را و تا ظاہر شود راه ستمگاران ف۱ بگو

و ہم چنین تفصیل می دہیم نشانہا را و تا ظاہر شود راه گنہگاران بگو

اني نهيت ان اعبد الذين تدعون من دون الله قل لا اتبع

ہر آئینہ منع کرده شد مرا از عبادت کنم آن کسانے را کہ شما می پرستید بجز خدا بگو پیروی نمی کنم

ہر آئینہ منع کرده شده مرا از آنکہ بپرستم آنان را کہ شما می پرستید بدون خدا بگو پیروی نمی کنم

اهواءكم قد ضللت اذا وما انا من المهتدين ① قل اني على بينة

آرزو ہائے شما را گمراه شده باشم آنگاه و نباشم از راه یافتگان بگو ہر آئینہ من بر حجتم

آرزو ہای شما را بدرستیکہ گمراه شوم آنگاه و نباشم از راه یافتگان بگو ہر آئینہ من بر حجتم

من ربي وكذبتم به ما عندي ما تستعجلون به ان الحكم الا لله

از پروردگار خود و بدروغ داشتید آن دلیل را نیست نزدیک من آنچہ شما بزودی می طلبید آن را ف۳ نیست حکم مگر خدا را

از پروردگار خود و شما تکذیب کردید آن دلیل را نیست نزدیک من آنچہ شما بزودی می طلبید آن را نیست حکم مگر خدا را

يقص الحق وهو خير الفصلين ② قل لو ان عندي ما تستعجلون

بیان می کند دین درست را و او بہترین فیصل کنندگان است بگو اگر بودے نزدیک من آنچہ بزودی می طلبیدش

بیان می کند حق (دین درست) را و او بہترین فیصلہ کنندگان است بگو اگر نزدیک من بودی آنچہ شما بر آن شتاب می کنید

به لقضي الامر بيني وبينكم والله اعلم بالظلمين ③ وعنده

ہر آئینہ بانجام رسانیده شدے کار میان من و میان شما و خدا داناتر است بہ ستمگاران و نزدیک اوست

ہر آئینہ بانجام رسانیده شدی کار میان من و میان شما و خدا داناتر است بہ ستمگاران و نزد اوست

فتح الرحمن

ف۱ رؤسائے کفار بآنحضرت گفتند کہ مارا عارست کہ با فقرائے مسلمین صحبت داریم ایشانرا از مجلس خود بیکسو کن تا ما با تو بنشینیم خدا تعالی آیت فرستاد ۱۲

ف۲ ظاہر انزدیک مترجم آنست کہ این واو زائد است مثل واو و فتحت ابوابہا ۱۲

ف۳ یعنی عقوبت در اختیار من نیست ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ چون ظاہر حال آنہا ہویدا می سازد کہ شب و روز در عبادت و حصول رضای خدا مشغول اند مناسب آن رفتار کن معاملات بر تفتیش حساب این امر موقوف نیست کہ حال باطن آنہا چہ میشود۔ یا عقوبت شان چون مست نہ حساب تو بر ذمت آنہاست و نہ از آنہا بر عہده تو فرضاً اگر تو بہ طمع ہدایت توانگران این مخلصان بینوا را از نزد خود برانی۔ و دور از انصاف است۔ در موضح القرآن است۔ کہ بعضی از رؤسائے کفار بحضرت پیغمبر گفتند بلی ما نیز حاضر سخنان ترا بشنویم۔ اما نزد تو مردم پست می نشینند کہ ما نمی توانیم برابر آنہا بنشینیم این آیت در این باره فرود آمد یعنی طالب خدا اگرچہ بے نواست خاطر او مقدم میباشد ملخصاً

ع ۶ ۵ ۱۲

توانگران را بہ تہیدستان آزمود کہ آنہا بکواری میشگرند و تعجب می کنند کہ بینوایان چگونہ شایستہ فضل خدا بند اما خدا اول ہای شان را می بیند کہ حق خدا را قبول کرده اند۔

مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۚ وَمَا تَسْقُطُ

کلید ہائے غیب ف۱ نمی دانند کس مگر او و می داند آنچہ در بیابان و دریا ست و نمی افتد

کلید ہائی غیب ع۵ نمی داند کس مگر او و می داند آنچہ در بیابان و دریا است و نمی افتد

مِن وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ

ہیچ برگ الا می داند ش و نمی افتد ہیچ دانہ بتاریکی ہائے زمین و نہ ہیچ تری و نہ خشکی

ہیچ برگ مگر میداند ش و نمی افتد ہیچ دانہ در تاریکی ہائے زمین و نہ ہیچ تری و نہ خشکی

إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿۳﴾ وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم

الا ثبت است در کتاب روشن و اوست آنکہ قبض روح شما می کند بشب ف۲ و می داند آنچہ کسب کردید

مگر ثبت است در کتاب روشن و اوست آنکہ در قبضہ نگہ می دارد شمارا (قبض روح شما می کند) شب و میداند آنچہ کسب کنید

بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَىٰ أَجَلٌ مُّسَمًّى ۖ ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ

بروز باز برمی انگیزد شمارا در روز تا بانجام رسانیدہ شود میعاد معین باز بسوئے او باز گشت شما ست باز

بروز باز برمی انگیزد شمارا در روز تا بانجام رسانیدہ شود میعاد معین باز بسوی او باز گشت شما است باز

يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۴﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ ۖ وَيُرْسِلُ

خبر دہد شمارا بآنچہ می کردید و اوست غالب بالائے بندگان خود و می فرستد

خبر دہد شمارا بہ آنچہ می کردید و اوست غالب بالای بندگان خود و می فرستد

عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ

بر شما ملائکہ نگہبان تا وقتیکہ بیاید بہ کسے از شما مرگ قبض روح او کنند فرستادگان ما و ایشان

بر شما ملائکہ نگہبان تا وقتیکہ بیاید بہ یکی از شما مرگ قبض روح او کنند فرستادگان ما و ایشان

لَا يُفَرِّطُونَ ﴿۱﴾ ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ ۚ أَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ

تقصیر نمی کنند باز گردانیدہ شوند مردگان بسوئے اللہ خداوند ایشان کہ حق است مرا و راست حکم و او

تقصیر نمی کنند باز گردانیدہ شوند مردگان بسوی خدا مالک ایشان کہ حق است بدانید مر او راست حکم و اوست

أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿۲﴾ قُلْ مَن يُنَجِّيكُم مِّن ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ

شتاب ترین حساب کنندگان ست بگو کیست کہ می رہاند شمارا از تاریکی ہائے بیابان و دریا ف۳ مناجات میکنید بجناب او

شتاب کنندہ ترین حساب کنندگان بگو کیست کہ می رہاند شمارا از تاریکی ہای بیابان و دریا مناجات می کنید بجناب او

تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَّئِنْ أَنجَانَا مِنْ هَٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿۳﴾ قُلِ

بزاری و بنیاز پنہانی می گویید اگر رہائی دہد مارا از این محنت ہر آئینہ باشیم از شکر کنندگان بگو

بزاری و بنیاز و پنہانی واگر نجات دہد خدا مارا از این شدت ہر آئینہ باشیم از شکر کنندگان بگو

اللَّهُ يُنَجِّيكُم مِّنْهَا وَمِن كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿۴﴾ قُلْ هُوَ الْقَادِرُ

خدا می رہاند شمارا از ان محنت و از ہر اندوہ باز شما شریک او مقرر می کنید بگو اوست توانا

خدا می رہاند شمارا از ان و از ہر سختی باز شما شریک مقرر می کنید بگو اوست توانا

عَلَىٰ أَن يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّن فَوْقِكُمْ أَوْ مِن تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ

بر آنکہ فرستد بر شما عذابے از بالائے شما ف۴ یا از زیر پا ہائے شما ف۵ یا

بر آنکہ فرستد بر شما عذابی از بالای شما یا از زیر پاہای شما یا در

يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُم بَأْسَ بَعْضٍ ۗ انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ

جمع کند شمارا گروہ گروہ و بچشاند بعض شمارا جنگ بعض ف۶ بنگر چگونہ گوناگون بیان می کنیم آیتہارا

آمیزد شمارا با ہم دیگر گروہ گروہ و بچشاند بعضی شمارا رنج و سختی بعضی بنگر چگونہ بیان می کنیم آیت ہارا

لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿۵﴾ وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ ۚ قُل لَّسْتُ عَلَيْكُم

تا بہ فہمند و بدروغ نسبت کردند قرآن را قوم تو و آن راست است بگو نیستم بر شما

تا ایشان بہ فہمند و بدروغ نسبت کردند قرآن را قوم تو و آن راست است بگو نیستم بر شما

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی انواع علم غیب ۱۲ ف۲ یعنی وقت نوم ۱۲ ف۳ یعنی از مصیبت ہائے بیابان و دریا ۱۲ ف۴ یعنی چنانکہ سنگ بر قوم لوط بارید ۱۲ ف۵ یعنی چنانکہ قارون بزمین رفت ف۶ یعنی انواج متعددہ پیدا شود و با یکدیگر جنگ کنند ۱۲

آفسیر عثمانی

ع۵ ملمائی کرے مفاتیح را جمع مفتح بر فتح میم ترجمہ کردہ اند مفاتیح الغیب را گنجہای غیب" ترجمہ کردہ اند و نزد کسانی کہ جمع مفتح بہ کسر میم است آنہا حفاتیح الغیب را موافق مترجم رحمہ اللہ ترجمہ کردہ اند یعنی کلید ہائی غیب۔ مطلب این است کہ گنجہای غیب کلیدہا ہای آن تنہا بہ قدرت خدا است از ان گنجہا ہر وقت و ہر قدر بہ ہر کہ بخواہد می کشاید و دیگری را قدرت نیست کہ بہ عقل و حواس یا دیگر آلات ادراک تواند بہ علوم غیبی فرا رسد یا بران مقدار غیوب کہ خدا بروی منکشف گرداند تواند از خود چیزی بیفزاید زیرا مفتاح علوم غیب در دست وی نہادہ نشدہ اگرچہ یکی از بندگان بر ملیون ہا جزئیات و فاتح غیبی آگاہ گردہ شدہ باشد باز ہم علم اصول و کلیات غیب را کہ "مفاتیح غیب" گویند خدا بخود مخصوص گردانیدہ ع۶ یعنی ہنگام شب در وقت خواب احساس و شعور ظاہری برجا نمی ماند و انسان نہ تنہا از ...

بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾ لِكُلِّ نَبَإٍ مُّسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ

نگاهبان   هر خبری را میعادیست   و خواهید دانست   و چون به بینی آنانرا که بحث شروع می کنند

نگہبان   هر خبر را میعادیست   و زود باشد که بدانید   و چون به بینی آنان را که گفتگو می کنند

فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ

در آیت های ما پس رو بگردان از ایشان تا وقتیکه بحث شروع کنند در سخنی غیر وے و اگر فراموش گرداند ترا

در آیت هائے ما پس رو بگردان از ایشان تا وقتیکه گفتگو کنند در سخنی غیر آن و اگر فراموش گرداند بر تو

الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَىٰ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٨﴾ وَمَا عَلَى الَّذِينَ

شیطان پس منشین بعد   یاد آوردن   با گروه ستمکاران   و نیست بر کسانیکه

شیطان پس منشین بعد   یاد آوردن   با گروه ستمگاران   و نیست بر کسانیکه

يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ وَلَٰكِن ذِكْرَىٰ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٩﴾ وَذَرِ الَّذِينَ

پرهیزگاری کردند از حساب کافران چیزے و لیکن بر ایشان لازم است پند دادن تا شود که پرهیزگاری کنند و بگذار کسانے را که

پرهیزگاری کردند از حساب مجادله کنندگان کافران چیزے و لیکن بر ایشان لازم است پند دادن تا ایشان بترسند و بگذار کسانی را

اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهِ أَن تُبْسَلَ

دین خود گرفتند بازی و لهو   و فریفت ایشان را زندگانی دنیا و پند ده بقرآن برائے احتیاط از آنکه مبتلا گذاشته شود

که دین خود گرفتند بازی و لهو و فریفت ایشان را زندگانی دنیا و پند ده بقرآن تا گرفتار کرده نشود به هلاک

نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَإِن

نفسے را بسبب آنچه کرده است نیست او را بجز خدا هیچ دوست   و نه شفاعت کننده   و اگر

نفس کافری بآنچه کرده است نیست او را بجز خدا هیچ دوست   و نه شفاعت کننده   و اگر

تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَّا يُؤْخَذْ مِنْهَا أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ

عوض خود دهد هر فدائے گرفته نشود از وے آن جماعه آنانند که مبتلا گذاشته شدند بوبال آنچه کردند ایشان راست

عوض خود دهد هر فدیه ئی که تواند گرفته نمی شود از وی آن جماعه آنانند که گرفتار شدند بآنچه کسب کردند ایشان راست

شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ أَنَدْعُو مِن دُونِ

آشامیدنے از آب جوشانیده و ایشان راست عذاب درد دهنده بسبب آنکه کافر بودند بگو آیا مناجات کنیم بجز

آشامیدنی از آب جوشان و عذاب درد دهنده بسبب آنکه کافر بودند بگو آیا مناجات کنیم بجز

اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللَّهُ كَالَّذِي

خدا کسے را که نفع ندهد ما را و زیان نرساند ما را و باز گردانیده شویم بر پاشنهائے خود بعد از آنکه راه راست نمود ما را خدا مانند کسیکه

خدا چیزے را که نه نفع دهد ما را و نه زیان رساند ما را و باز گردانیده شویم بر پاشنهائے خود بعد آنکه راه راست نموده ما را خدا مانند کسیکه

اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى

گمراه کرده باشند او را پریان   در زمین   حیران مانده   مر او را یاران باشند که می خوانندش بسوی

از راه ببرده باشند او را دیوان   در زمین   متحیر مانده   مر او را یاران اند که می خوانندش بسوی

الْهُدَى ائْتِنَا قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ

راه راست که بیا بسوی ما بگو هر آئینه هدایت خدا همان است هدایت حقیقی و فرموده شده است ما را که منقاد شویم پروردگار

راه راست که بیا بسوی ما بگو (هر آئینه) هدایت خدا همان است هدایت حقیقی و حکم شده بما که منقاد شویم پروردگار

الْعَالَمِينَ ﴿١﴾ وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢﴾

عالمها را   و فرموده شد که بر پا دارید نماز را   و بترسید از خدا و اوست آنکه بسوی او حشر کرده خواهید شد

جهانیان را   و بر پا دارید نماز را   و بترسید از خدا   و اوست آنکه بسوی او حشر کرده خواهید شد

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُن فَيَكُونُ ﴿٣﴾

و اوست آنکه بیافرید آسمانها   و زمین   بتدبیر محکم   و روزیکه بفرماید که بشو پس میشود

و اوست آنکه بیافرید آسمانها و زمین را   بتدبیر محکم   و روزیکه بفرماید که شو   پس می شود

فتح الرحمن

ف یعنی جزا ۱۲

تفسیر عثمانی

ف صفت مسلمان این است که گمراهان را نصیحت کرده براه راست آرند کسانیکه از خدا گذشته بر آستان دیگری سر نهاده اند برای سجده کردن در پیشگاه حضرت خداوند یگانه فکر کنند از مسلمان این توقع نخواست که جز خدا بحضور هستی دیگری سر خم نماید که دراختیار وی نه سود است و نه زیان یا در صحبت اهل باطل جاده سهوا توحید و ایمان را باز گذارد. و یا بسوی راه های پیچاپیچ و مخوف شرک بر گردد اگر معاذ الله چنین کند مثال وی چون مسافر است که بار فقای ره شناس در جنگلی سفری کرد ناگهان غول بیابان فریبش داد و از راه برد. او حیران و مبهوت زده هر طرف می گردد رفقایش بدل سوزی فریاد می کنند "اینجا بیا" این طرف راه راست". اما وی حیران و مخبط الحواس شده نه چیزی میداند و نه آن طرف می آید بدانید که برای مسافر آخرت نیز راه راست اسلام و توحید است و آنکه بمتابعت دمیتش این سفر بیابان می رسد حضرت پیغمبر است و متابعان وی. بترو تحکی که بسر

قَوْلُهُ الْحَقُّ ۚ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ ۚ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ

سخن او درست است و مراد راست پادشاهی روزیکه دمیده شود در صور داننده پنهان و آشکار است

سخن او راست است و مراد راست پادشاهی روزیکه دمیده شود در صور داننده پنهان و آشکار است

وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْخَبِيْرُ ﴿٧٣﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيْمُ لِأَبِيْهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا

واوست استوارکار آگاه و یاد کن چون گفت ابراهیم پدر خود آزر را آیا خدا میگیری بتان را

واو با حکمت آگاه است وچون گفت ابراهیم پدرخود آزر را آیا می گیری بتان را

آلِهَةً ۚ إِنِّيْ أَرٰىكَ وَقَوْمَكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٧٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُرِيْ إِبْرٰهِيْمَ

هر آئینه من می بینم ترا و قوم ترا در گمراهی ظاهر و هم چنین مے نمودیم ابراهیم را

خدایان هر آئینه من می بینم ترا و قوم ترا در گمراهی ظاهر و هم چنین نمودیم ابراهیم را

مَلَكُوْتَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُوْنَ مِنَ الْمُوْقِنِيْنَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ

ملک آسمانها و زمین تا ، از یقین کنندگان باشد ف پس چون تاریک شد بروے

عجایبات آسمانها وزمین وتا شود از یقین کنندگان ع۵ پس چون تاریکی افگند بروی

اللَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًا ۚ قَالَ هٰذَا رَبِّيْ ۚ فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْاٰفِلِيْنَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا

شب دید ستاره گفت اینست پروردگار من پس چون فرو رفت گفت دوست ندارم فرورندگان را پس چون

شب دید ستاره را گفت اینست پروردگار من پس چون غایب گردید گفت دوست ندارم غایب شوندگان را پس چون

رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبِّيْ ۚ فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَّمْ يَهْدِنِيْ رَبِّيْ لَأَكُوْنَنَّ

دیدماه را طلوع کرده گفت اینست پروردگار من پس وقتیکه فرو رفت گفت اگر هدایت نکند مرا پروردگار من شوم

بدیدماه را در حال طلوع (روشن) گفت اینست پروردگار من پس چون غایب شد گفت اگر هدایت نکند مرا پروردگار من البته شوم

مِنَ الْقَوْمِ الضَّآلِّيْنَ ﴿٧٧﴾ فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبِّيْ هٰذَآ

از گروه گمراهان پس وقتیکه دید آفتاب را طلوع کرده گفت اینست پروردگار من این

از گروه گمراهان پس چون دید آفتاب را در حال طلوع گفت اینست پروردگار من این

أَكْبَرُ ۚ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يٰقَوْمِ إِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ﴿٧٨﴾ إِنِّيْ وَجَّهْتُ وَجْهِيَ

بزرگتر است پس چون فرو رفت گفت اے قوم من هر آئینه من بیزارم از آنچه شریک مقرر می کنید هر آئینه متوجه ساختم روی خود را

بزرگتر است از همه کواکب پس چون غایب شد گفت ای قوم من هر آئینه من بیزارم از آنچه شریک مقرر می کنید بدرستیکه من متوجه گردانیدم روی خود را

لِلَّذِيْ فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ حَنِيْفًا وَّمَآ أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿٧٩﴾ وَحَآجَّهٗ

بسوے کسے که بیافرید آسمانها و زمین در حالیکه حنیفم و نیستم از مشرکان و جدال کردند با او

بسوے ذاتی که بیافرید آسمانها وزمین را از همه یک سو شده (مایل بدین قسم) و نیستم من از شرک آرندگان و جدال کردند با او

قَوْمُهٗ ۚ قَالَ أَتُحَآجُّوْٓنِّيْ فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنِ ۚ وَلَآ أَخَافُ مَا تُشْرِكُوْنَ

قوم او گفت آیا جدال می کنید با من در باب خدا و تحقیق هدایت کرده است مرا و نمی ترسم از آنچه شما شریک مقرر می کنید

قوم او گفت آیا جدال می کنید با من در وحدانیت خدا و به تحقیق هدایت کرده است مرا و نمی ترسم از آنچه شما شریک مقرر می کنید

بِهٖٓ إِلَّآ أَنْ يَّشَآءَ رَبِّيْ شَيْـًٔا ۗ وَسِعَ رَبِّيْ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۗ أَفَلَا تَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٨٠﴾

با خدا و لیکن می ترسم از آنکه خدا اراده کند ف۲ احاطه کرده است پروردگار من همه چیز را از جهت دانش آیا پند نمی گیرید

با خدا لیکن می ترسم از آنکه پروردگار من اراده کند چیزے مکروه لیکن احاطه کرده است علم پروردگار من همه چیز را آیا پند نمی گیرید

وَكَيْفَ أَخَافُ مَآ أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُوْنَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ

و چگونه ترسم از کسے که او را شریک مقرر می کنید و شما نمی ترسید از آنکه شریک خدا مقرر کردید چیزیرا که فرو نه فرستاده است

و چگونه ترسم از آنچه شریک مقرر می کنید و شما نمی ترسید از آنچه شریک خدا مقرر کردید چیزیرا که فرو نفرستاده است

عَلَيْكُمْ سُلْطٰنًا ۚ فَأَيُّ الْفَرِيْقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ ۚ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٨١﴾

برشما دلیلے برائے آن پس کدام یک ازین دو گروه سزاوارتر است بامن بگوئید اگر می دانید

برشما دلیلے برائے آن پس کدام یک ازان دو گروه سزاوارتر است به من بگوئید اگر می دانید

فتح الرحمن

ف۱ یعنی چنانکه بروے ظاهر کردیم که بتان لائق عبادت نیستند نیز ظاهر ساختیم که ستاره و هر چه در آسمانها ست و زمین لائق عبادت نیست و واو در و لیکون زائده است والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی از انواع محنت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ دانشمند شهیر یوروپ (نیوتن) گوید ممکن نیست حرکات کنونی ستارگان محض نتیجه فعل قوهٔ جاذبهٔ عمومی باشد قوهٔ جاذبه ستارگانرا بسوی خورشید جذب می کند اما برای حرکت ستارگان بر مدار خورشید باید قدرت خدائی موجود باشد قدرتی که باوجود کشش قوهٔ جاذبهٔ عمومیه تواند ستارگانرا بر مدارات شان استوار نگهدارد در هیچ یک از اسباب طبیعی چنان اهلیتی موجود نیست که تواند این همه اختران را در فضای آزاد منتظم نگهدارد که همیشه بر مدارات معین و در جهاتی خاص بدور خورشید حرکت کنند و هیچ گاه در آن تخلفی پدید نیاید در حرکات کواکب در سرعت و درجات آن در مسافتی که میان آنها و خورشید موجود است چنان تناسب و توازن دقیقی استوار شده که هیچ سبب طبیعی نمی تواند آن نوامیس محفوظ و منظم را مربوط نگهدارد و پس باید معترف شد که تمام این نظام تحت فرمان حکیم و علیمی است - بقیه بر صفحه ۱۳۹

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُم

خدا تعالی فرمود کسانیکه ایمان آوردند و نیامیختند ایمان خود را بشرک آن جماعه ایشانراست ایمنی و ایشانند

کسانیکه یقین کردند و نیامیختند یقین خود را بنقصان (بشرک) آن جماعه ایشان راست ایمنی و ایشانند

مُّهْتَدُونَ ﴿۱۳﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ

راه یافتگان و این ست حجت ما دادیمش ابراهیم را بر قوم و بلندی می کنیم در مراتب

راه یافتگان و این است حجت ما دادیمش ابراهیم را بر قوم او بلندی کنیم مراتب

مَّن نَّشَاءُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿۱﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ

هرکرا میخواهیم هر آینه پروردگار تو استوارکار داناست و عطا کردیم ابراهیم را اسحاق و یعقوب

کسیرا که میخواهیم هر آینه پروردگار تو با حکمت داناست و بخشیدیم ابراهیم را اسحاق و یعقوب

كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ ۖ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَ

هر یکے را از ایشان هدایت کردیم و نوح را هدایت کردیم پیش ازین و از اولاد ابراهیم راه نمودیم داود و سلیمان و

هر یکے را از ایشان هدایت کردیم و نوح را هدایت کردیم پیش از همه و از اولادش راه نمودیم داود و سلیمان را و

أَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَارُونَ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۲﴾

ایوب و یوسف و موسے و هارون را و هم چنین جزا می دهیم نیکوکاران را

ایوب و یوسف را و موسے و هارون را و هم چنین جزا می دهیم نیکوکاران را

وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ ۖ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿۳﴾ وَإِسْمَاعِيلَ وَ

و هدایت کردیم زکریا و یحیی و عیسی و الیاس را هر یک از صالحان بود و هدایت کردیم اسمعیل و

و (هدایت کردیم) زکریا و یحیی و عیسے و الیاس را هر یک از صالحان بود و (هدایت کردیم) اسمعیل و

الْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا ۚ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿۴﴾ وَمِنْ آبَائِهِمْ وَ

الیسع و یونس و لوط را و هر یک را فضل دادیم بر اہل زمان و هدایت کردیم بعض را از پدران ایشان و

الیسع را و یونس را و لوط را و هر یک را فضیلت دادیم بر عالمیان و هدایت کردیم بعضی را از پدران شان و

ذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ ۖ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿۵﴾

اولاد ایشان و برادران ایشان و برگزیدیم ایشان را و دلالت کردیم ایشان را بسوی راه راست

اولاد ایشان و برادران ایشان و برگزیدیم ایشان را و دلالت کردیم ایشان را بسوی راه راست

ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ

اینست هدایت خدا دلالت می کند بدان هرکرا خواهد از بندگان خویش و اگر شریک مقرر میکردند نابود شدے

اینست هدایت خدا راه می نماید بدان هرکرا می خواهد از بندگان خویش و اگر شریک مقرر می کردند نابود شدے

عَنْهُم مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۶﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ۚ

از ایشان آنچه کرده بودند این جماعه آنانند که دادیم ایشان را کتاب و حکمت و پیغامبری

از ایشان آنچه کرده بودند این جماعه آنانند که دادیم ایشان را کتاب و شریعت و پیغامبری

فَإِن يَكْفُرْ بِهَا هَٰؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ ﴿۷﴾ أُولَٰئِكَ

پس اگر کافر شوند بآیات قرآن این کافران پس ما مقرر ساختیم برائے ایمان بآنها گروہے را که هرگز کافر نشوند آن جماعه انبیا

پس اگر کافر شوند بآیات قرآن اہل مکہ پس بدرستیکه ما برگماشتیم برای ایمان بآنها گروهی که نیستند بدین چیزها کافر این جماعه انبیا

الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۖ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ ۗ قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ هُوَ

کسانے اند که هدایت کرد ایشان را خدا پس بروش ایشان اقتدا کن بگو سوال نمی کنم از شما هیچ مزد بر تبلیغ قرآن نیست این

کسانے اند که هدایت کرد ایشان را خدا پس بروش ایشان اقتدا کن بگو سوال نمی کنم از شما بر پیغام رسانیدن از خدا هیچ مزد نیست این

إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَالَمِينَ ﴿۸﴾ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ

مگر پند عالمهارا (۲) و صفت نکردند یهود خدا را حق صفت او چون گفتند فرو نفرستاده است خدا بر

مگر پند عالمهارا و تعظیم نکردند خدا را چنانچه سزاوار تعظیم او باشد چون گفتند نه فرستاده است خدا بر

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مہاجران و انصار و سائر اخیار والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی چنانکه انبیا صبر کردند بر ایذا کفار تو نیز صبر کن والله اعلم ۱۲

ع ۱۳ ۱۵

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۱۳۸ اگر بر مواد کمیات کلیه اجرام آسمانی کاملاً آگاه ست ذاتیکه می داند در کدام ماده چه مقدار نمو جاذبه صادر شود ذاتی که حکمت بالغهٔ خویش میان آفتاب و ستارگان مسافات مختلف و مدارج حرکات مختلف برقرار گردانیده تا یکی بدیگر تزاحم و تصادم نکند و جهان از تصادم آنها خراب نشود ستارگان کوچک بزرگ هر کدام تحت نظام استوار و وقت معین طلوع می کنند و غروب مینمایند چون یکی از سیارگان افول کند و جهان را از فیض که هنگام طلوع داشت محروم گرداند آن ستاره نه خود می تواند و نه دیگری قدرت دارد که بقدر یک ثانیه آنرا واپس آرد یا غروبش را مانع شود۔ تنها صفت پروردگار جهانیان است که هیچ وقت از هیچ نوع افاضه عاجز نیست والشمس تجری لمستقر لها ذلك تقدير العزيز العليم والقمر قدرناه منازل حتى عاد كالعرجون القديم لا الشمس ينبغي لها ان تدرك القمر ولا

ع ۸ ۱۶

الیل سابق النهار وکل فی فلک یسبحون (یٰس رکوع ۳) این است حال علویات - و سفلیات را از آن قیاس باید کرد این است شگفتی های تکوین و ملکوت السموات والارض که از ....

یعنی آنچه ابراهیم علیه السلام بجانب اختیار - لا احب الآفلین - فرمود ... از یقین

بَشَرٍ مِّنْ شَيْءٍ ۗ قُلْ مَنْ أَنزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَىٰ نُورًا وَّ

بہیچ آدمی چیزے بگو کہ فرود فرستاد کتابے کہ آوردہ است اورا موسیٰ روشنی و

بہیچ آدمی چیزے (بگو) بپرس کہ فرو فرستاد کتابی کہ آوردہ است آن را موسیٰ روشنی و

هُدًى لِّلنَّاسِ ۖ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا ۖ وَعُلِّمْتُم

ہدایت مردمان را می گردانید اورا دو قسم ورقہا آشکارا می کنید آنرا و پنہاں می کنید بسیاری را و آموختہ شدید یعنی در قرآن

ہدایت مر مردمان را می گردانیدان را ورق ورق آشکارا می کنید آنرا و پنہان می کنید بسیاری را و آموختہ شدید

مَّا لَمْ تَعْلَمُوا أَنتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ ۖ قُلِ اللَّهُ ۖ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ①

آنچہ نمی دانستید شما و نہ پدران شما نمیدانستند وا بگو خدا فرود آورد باز بگزار ایشانرا در بحث ایشان در حالیکہ بازی میکنند وا

آنچہ نمی دانستید شما و نہ پدران شما بگو اللہ فرود آورد باز بگزار ایشان را در خرافات شان بازی می کنند

وَهَٰذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ أُمَّ

و این قرآن کتابیست کہ فرستادیم اورا بابرکت باور دارندہ آنچہ پیش از وے بود و تا بیم کنی اہل

و این قرآن کتابی ست کہ فرستادیم آن را بابرکت تصدیق کنندہ آنچہ پیش از وی بود و تا بترسانی اہل

الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا ۚ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَهُمْ عَلَىٰ

مکہ را و کسانے را کہ گرد مکہ ساکن اند و معتقدان آخرت البتہ ایمان می آرند بقرآن و ایشان بر

مکہ را و کسانے را کہ گرداگرد مکہ ساکن اند و آن کسانے کہ ایمان آوردند بآخرت ایمان می آرند بقرآن و ایشان بر

صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ② وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ

نماز خود محافظت می کنند وا و کیست ستمگار تر از کسیکہ بر بست بر خدا دروغ یا گفت

نماز خود محافظت می کنند و کیست ستمگار تر از کسیکہ بر بست بر خدا دروغ یا گفت

أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَن قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ ۗ وَلَوْ تَرَىٰ

وحی فرستادہ شدہ است بمن و حقیقت نفرستادہ شدہ است بسوی وے چیزی و از کسیکہ گفت فرود خواہم آورد مانند آنچہ فرود آوردہ خدا وہ و اگر بینی چون

کہ وحی فرستادہ شدہ بمن و حال آنکہ وحی فرستادہ شدہ بوی چیزی و کیست ظالم تر از آن کس کہ گفت زود باشد کہ نازل گردانم مانند آنچہ خدا نازل کردہ

إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُو أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا

و قتیکہ ظالمان در شدائد مرگ باشند و فرشتگان دست خود را دراز می کنند وا میگویند بیرون آرید

چون باشند ظالمان در شدائد مرگ و فرشتگان دراز می کنند دست خود را می گویند بیرون آرید

أَنفُسَكُمُ ۖ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ

روحہائے خود را امروز جزا دادہ خواہید شد عذاب رسوا کنندہ بسبب آنکہ می گفتید بر خدا

روحہائے خود را امروز جزا دادہ خواہید شد عذاب ذلت بسبب آنکہ می گفتید بر خدا

الْحَقِّ وَكُنتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ ③ وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَىٰ كَمَا

ناحق و بسبب آنکہ از تصدیق آیات او سرکشی می کردید و گویم ہر آئینہ آمدید پیش ما تنہا چنانکہ

ناحق و بودید کہ از آیات او سرکشی می کردید و بدرستیکہ آمدید برای حساب بسوی ما یک یک چنانچہ

خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُم مَّا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ ۖ وَمَا نَرَىٰ مَعَكُمْ

آفریدہ بودیم شمارا اول بار و بگزاشتید آنچہ عطا کردہ بودیم شمارا پس پشت خویش و نمی بینیم باشما

آفریدہ بودیم شمارا اول بار و گذاشتید آنچہ عطا کردہ بودیم شمارا پس پشت تان و نمی بینیم باشما

شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ ۚ لَقَد تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ

شفاعت کنندگان شمارا آنکہ گمان می کردید کہ ایشان در تربیت شما شریکان خدا اند ہر آئینہ بریدہ شد پیوند میان شما و گم شد

شفیعان شمارا آنانکہ گمان بردید کہ بدرستی ایشان (در تربیت) شما شریک می باشند (شریک خدایند) ہر آئینہ بریدہ شد پیوند میان شما و گم شد

عَنكُم مَّا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ④ إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَىٰ ۖ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ

از شما آنچہ گمان میکردید ہر آئینہ خدا شگافندہ دانہا و ختہ ہا است بیرون می آرد زندہ را از

از شما آنچہ گمان می کردید عہ ہر آئینہ خدا شگافندہ دانہ و ختہ است بیرون می آرد زندہ را از

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی کتمان آیات توریت را قرآن اظہار کرد و الا سابق بیقین نمیدانستند ۱۲

ف۲ حاصل آنست کہ اگر یہود گویند کہ خدای تعالیٰ بہیچ بشر وحی نمیفرستد نقض کردہ میشود بتوریت و اگر گویند میفرستد استبعاد فرستادن قرآن مجرد تعصب است پس اذا قالوا بجائے ان قالوا گفتہ شد ۱۲

ف۳ مترجم گوید انذار او لا عرب را کردہ شد کہ زبان نبی می فہمند ثانیا جمیع اہل ارض را بواسطہ ترجمہ پس اینجا انذار اول مراد است مانند آیت ھو الذی بعث فی الامیین رسولا منہم یتلوا علیہم آیاتہ الآیۃ و در آیت وما ارسلناک الا رحمۃ للعالمین ام انذار ثانی و ثانوی واللہ اعلم ۱۲

ف۴ یعنی اعتقاد کرد مثلا کہ بحائرہ و سوائب از امر الٰہی است و اتفاق سلف دلیل بر آن ست واللہ اعلم ۱۲

ف۵ یعنی انشائے کتابی مثل قرآن خواہم کرد و انتشار الطریق مشاکلت انزال گفتہ شد ۱۲

ف۶ یعنی میزنند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

عہ ۵ نہ کلاہی بسر و نہ کفشی بپا تہیدست می آید سازو سامانی کہ بآن فخر می کردید با خود نیاوردہ بدنبال گزاشتید عہ۵ کسانیکہ می پنداشتید ہنگام سختی بشما دستگیری می کنند و در حال مصیبت باشما می باشند کجا رفتند امروز نمی بینیم کہ از شما شفاعت و حمایت کنند علاقہ امداد و نصرت گسست و دعواہای طولانی شما ہمہ برباد

ع ۱۷

الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ﴿۱﴾ فَالِقُ

و بیرون آرندهٔ مرده است از زنده اینست خدا پس از کجا برگردانیده میشوید شگافنده

و بیرون آرندهٔ مرده است از زنده اینست خدا پس کدام طرف برگردانیده می شوید ع۵ شگافنده

الْاِصْبَاحِ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ

صبح است وگردانید شب را آرامگاه و گردانید آفتاب و ماه را معیار حساب اینست تقدیر

صبح است وگردانیده شب را آرامگاه وگردانیده آفتاب و ماه را برای حساب اینست تقدیر

الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿۲﴾ وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ النُّجُوْمَ لِتَهْتَدُوْا بِهَا فِيْ

خدا غالب دانا و اوست آنکه بیافرید برائے شما ستاره ها تاراه بیابید بسبب آنها در

غالب دانا و اوست که گردانید برائے شما ستارها را تاراه یابید بسبب آن در

ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿۳﴾ وَهُوَ الَّذِيْۤ

تاریکی هائے بیابان و دریا هر آئینه بتفصیل بیان کردیم نشانها را برائے گروهے که می دانند و اوست آنکه

تاریکی هائے بیابان و دریا هر آئینه بتفصیل بیان کردیم نشانها را برائے گروهی که می دانند و اوست که

اَنْشَاَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَّمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا

پیدا کرد شما را از یک شخص پس شما را قرار گاهے است و ودیعت جائے هر آئینه بتفصیل بیان کردیم

پیدا کرد شما را از یک شخص پس شما را قرار گاهے هست و ودیعت جائے ع۵ هر آئینه بتفصیل بیان کردیم

الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّفْقَهُوْنَ ﴿۴﴾ وَهُوَ الَّذِيْۤ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجْنَا

نشانها را برائے گروه که می فهمند و اوست آنکه فرود آورد از آسمان آبے پس بیرون آوردیم

نشانها را برای گروهی که می فهمند و اوست که فرود آورد از آسمان آبی را پس بیرون آوردیم

بِهٖ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا وَمِنَ

بسبب آن آب روئیدگی را از هر قسم پس بیرون آوردیم از آن آب سبزه بیرون می آریم از آن سبزه دانهائے یکے بر دیگرے پیوسته و

بسبب آن آب رستنی هر چیز را ع۵ پس بیرون آوردیم از آن سبزه را بیرون می آریم از آن سبزه دانها بر یک دیگر پیوسته و

النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَّجَنّٰتٍ مِّنْ اَعْنَابٍ وَّالزَّيْتُوْنَ

از درختان خرما از شگوفهٔ او یک طائفه شاخها بزمین نزدیک شده است و بیرون آوردیم بوستانها از درختان انگور و بیرون آوردیم زیتون

از خرما بنان از شگوفه وی خوشه های خمیده (شاخ ها به یک دیگر نزدیک) و بیرون آوردیم بوستانها از درختان انگور و بیرون آوردیم زیتون

وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَّغَيْرَ مُتَشَابِهٍ اُنْظُرُوْۤا اِلٰى ثَمَرِهٖۤ اِذَاۤ اَثْمَرَ وَيَنْعِهٖ

انار را مانند یک دیگر و غیر مانند یکدیگر ف۱ بنگرید بسوے میوهٔ درخت چون میوه آرد و بسوے پختگی او

انار را مانند یک دیگر و غیر مانند بنگرید به میوهٔ درخت چون بار آرد و بنگرید به پختگی او ع۵

اِنَّ فِيْ ذٰلِكُمْ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۵﴾ وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ الْجِنَّ وَ

هر آئینه در این نشانهاست گروهے را که ایمان دارند و مقرر گردند کافران برای خدا شریکان را که از قسم جن اند حال آنکه

بدرستیکه در اینها (هر آئینه نشانهاست مر گروهی را) که ایمان دارند و می گردانند شریک بخدا جن ها را حال آنکه

خَلَقَهُمْ وَخَرَقُوْا لَهٗ بَنِيْنَ وَبَنٰتٍۭ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۶﴾

خدا آفریده است ایشان را و به افترا ثابت کردند او را فرزندان و دختران بغیر دانش پاکیست او را و بلند است از آنچه بیان می کنند

خدا آفریده است ایشان را و می تراشند برای او پسران و دختران به نادانی او پاک است و بلند است از آنچه بیان می کنند

بَدِيْعُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَنّٰى يَكُوْنُ لَهٗ وَلَدٌ وَّلَمْ تَكُنْ لَّهٗ صَاحِبَةٌ وَ

و آفریننده آسمانها و زمین است چگونه باشد او را فرزندے حال آنکه نبود او را زن و

آفریننده آسمانها و زمین است چگونه باشد او را فرزند و حال آنکه نیست او را هیچ زن و

خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۱﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

بیافرید هر چیز را و او بهر چیز داناست اینست خدا پروردگار شما نیست هیچ معبود مگر او

بیافرید هر چیز را و اوست به هر چیز دانا این است خدا پروردگار شما نیست هیچ معبودی جز او

فائدہ: ... گوید ف۱ میوه در اول خام و بدمزه و غیر قابل انتفاع می باشد بعد از پخته شدن لذیذ و خوش گوار و مفید می گردد این هم ظهور قدرت الهیست۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی هم صورت درخت و ثمر مانند یک دیگر است و در طعم مخالف یکپاره شیرین و یک پاره ترش یا تلخ والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ خداست که رخسته و دانه را پس از افشاندن و نهفتن در زمین شق کرده سبز می گرداند مرده را از زنده و زنده را از مرده بیرون می آرد (مثلاً آفرینش انسان از نطفه و نطفه از انسان) شما که او را می گزارید کجا میروید کیست جز او که تواند این امور را انجام دهد

ع۵ "مستقر" قرار گاه و "مستودع" جای سپردن امانت گذاشتن را گویند این ها معنی لغویست - مفسران در تعیین مصداق این در کلمه اختلاف دارند آنچه را حضرت شاه رحمت الله علیه در موضح القرآن نگاشته اند پسندیده ایم - یعنی اول بر رحم مادر سپرده می شود که متدرجا اثر دنیا دوری پدید آید - پس از آن در دنیا قیام می ورزد - بعد از آن به قبر سپرده میشود که آهسته آهسته اثر آخرت در وی پدید آید پس از آن در جنت یا دوزخ قیام می ورزد

ع۵ بحکم وی ابرها از جانب آسمان بارید و بسبب بعیدن

۱۲ ع ۶ ۱۸

خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿۲﴾ لَا تُدْرِكُهُ

آفریننده هر چیز است پس پرستش کنید او را و او بر هر چیز کارساز است در نمی یابند او را

پیدا کننده هر چیز است (پس) پرستش کنید او را و او بر همه چیز کارساز است در نمی یابند او را

الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿۳﴾ قَدْ جَاءَكُمْ

چشم ها یعنی در دنیا و او در می یابد چشمها را و اوست مهربان آگاه هر آینه آمده است بشما

چشم ها و او در می یابد چشم ها را و او نهایت مهربان آگاه است ع۵ (به تحقیق) آمد بشما

بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَا

دلیل ها از جانب پروردگار شما پس هر که بینا شد پس نفع او راست و هر که نابینا ماند پس زیان بر وی است بگو یا محمد و نیستم

نشانی ها از جانب پروردگار شما پس کسیکه دید برای خودش است و هر که نابینا ماند پس بر وی نقصان است و نیستم

عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿۴﴾ وَكَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ

بر شما نگاهبان و هم چنین گوناگون بیان می کنیم نشانها برای احتراز از آنکه گویند که خوانده و تا بیان کنیم این دین را

من بر شما نگهبان ع۶ و هم چنین گوناگون می دانانیم آیات ها را و تا که گویند از که خوانده تا بیان کنیم آن را

لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿۵﴾ اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَ

برای گروهی که می دانند ف یا محمد پیروی کن چیزی را که وحی کرده شد بسوی تو از جانب پروردگار تو هیچ معبود نیست مگر او و

برای گروهی که می دانند پیروی کن آن حکمی را که بتو آمده از پروردگار تو نیست هیچ معبودی جز او و

أَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿۶﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ

اعراض کن از مشرکان و اگر خواستی خدا شریک مقرر نمی کردند و نگردانیدیم ترا

روی بگردان از مشرکان و اگر میخواست خدا آن ها شرک نمی کردند و نگردانیم ترا

عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿۷﴾ وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ

بر ایشان نگاهبان و نیستی تو بر ایشان متعهد و ای مسلمانان دشنام مدهید کسانی را که مشرکان می پرستند

بر ایشان نگهبان و نیستی تو بر ایشان متعهد و بد نگوئید آنانی را که این ها پرستش می کنند

مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذَٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ

بجز خدا زیرا که ایشان دشنام خواهند داد خدا را از روی ظلم بغیر دانش هم چنین آراسته کردیم در نظر هر گروهی

بجز از خدا پس آنها بد خواهند گفت خدا را از بی ادبی (از ظلم) بدون دانش هم چنین مزین کردیم در نظر هر گروهی

عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۸﴾

کردار آن گروه را باز بسوی پروردگار ایشان باشد رجوع ایشان پس خبر دهد ایشان را بحقیقت حال آنچه می کردند

کردار شان را باز بسوی پروردگار شان مرجع شان است پس آگاه کند ایشان را بآنچه که می کردند

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ

و سوگند خوردند بخدا سخت ترین سوگندان خویش که اگر بیاید بدیشان معجزه البته ایمان آرند

و قسم ها می خوردند به خدا از تاکید (قسم های خود) که اگر می آمد به ایشان نشانی هر آینه ایمان می آوردند

بِهَا قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا

بآن بگو جز این نیست که معجزه ها نزدیک خداست و چه مطلع ساخته است شما را ای مسلمانان یعنی آیا نمیدانید که آن معجزه ها چون

به آن بگو جز این نیست که نشانه ها نزد خداست ای مسلمانان و شما را چه خبر ساخته است که آن نشانی ها چون

جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۹﴾ وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا

بیاید ایشان ایمان نیارند و مرتب کنیم دل ایشان را و چشم ایشان را چنانکه

بیاید و این ها ایمان خواهند آورد (نخواهند آورد) و می گردانیم دل های ایشان را و چشم های ایشان را چنانکه

لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿۱۰﴾

ایمان نیاوردند بقرآن اول بار و بگذاریم ایشان را در گمراهی خود سرگردان گشته

ایمان نیاوردند بر نشانی ها (به قرآن) اول بار و بگذاریم ایشان را در سرکشی شان سرگردان شده

فتح الرحمن

ف مترجم گوید احتمال بود که کفار گویند کتابهای سابقه را خوانده آنچه می گوئی ماخوذ از کتب سابقه است نه وحی الهی پس خدا تعالی قرآن را بوجهی نازل ساخت و بوجهی گوناگون بیان کرد که مجال این شبهه نماند زیرا که این قسم بیان از خواندن کتب سابقه نمی آید بدون وحی الهی والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت شاه رحمه الله گوید مطلب این آیت این است که در چشم قوتی نیست که وی را دیده تواند اما اگر خدا از سر لطف و کرم خواهد که دیدار دیدی تواند در دیدگان بشر این قوت را بوجود می آرد چنانکه در آخرت مسلمانان را حسب مراتب شان دیدار نصیب می شود طوریکه از نصوص کتاب و سنت ثابت است یا موافق به بعض روایات در "لیلة الاسراء" حضرت پیغمبر را دیدار نصیب شد علی اختلاف الاقوال - در دیگر مواضع چون نص موجود نیست بنابر قواعد عمومی نفی رویت اعتقاد می شود و بعض مفسران سلف ادراک را احاطه معنی کرده اند یعنی نگاه انسان هیچ گاه وی را احاطه می تواند در آخرت نیز رویت می شود و احاطه نمیشود البته این تنها شان حضرت اوست که تمام ابصار و مبصرات را احاطه نموده و در این صورت "لطیف" بمعنی لا تدرکه و "خبیر" با

ع ۱۳ ۱۰ ۱۹

وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَٰٓئِكَةَ وَ

واگر ما می فرستادیم بسوی ایشان فرشتگان را و

واگر ما فرود آریم بر آنان ملائکه را و

كَلَّمَهُمُ الْمَوْتَىٰ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَّا كَانُوا لِيُؤْمِنُوٓا إِلَّآ

سخن می گفتند با ایشان مردگان و جمع می کردیم بر ایشان همه چیز گروه گروه هرگز ایمان نمی آوردند مگر

سخن کنند با ایشان مردگان و زنده کنیم (بر ایشان) هر چیز را (قبیله قبیله) رو بروی شان هرگز ایمان نمی آرند مگر

أَن يَشَآءَ اللَّهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ① وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ

وقتی که خواسته خدا و لیکن بسیارے از ایشان نادانی می کنند و همچنین پیدا کردیم برائے هر

آنگاه که بخواهد خدا و لاکن اکثر ایشان نمی دانند ع۵ و هم چنین گردانیدیم برائے هر

نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَٰطِينَ الْإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ

پیغامبرے دشمنان را که شیاطین اند از آدمیان و از جن بطریق وسوسه القا می کنند بعض ایشان بسوی بعض

نبی دشمن سرکشان انس و جن را (که می آموزند) وسوسه می افکنند بعض شان بعض را

زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا ۚ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ ۖ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ②

سخن بظاهر آراسته تا فریب دهند و اگر خواستے پروردگار تو نمی کردند این کار پس بگذار ایشان را با افترائے ایشان

سخن های ملمع برائے فریب دادن و اگر می خواست پروردگار تو نمی کردند این کار را پس بگذار ایشان را با دروغ شان

وَلِتَصْغَىٰٓ إِلَيْهِ أَفْـِٔدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَ

و القا می کنند سخن بظاهر آراسته تا میل کنند بسوی او دلهائے کسانیکه ایمان ندارند بآخرت و تا پسند کنند او را و

و برای اینکه مائل شود بطرف آن سخن هائے ملمع دل های کسانیکه یقین ندارند به آخرت و تا بپسندند آن را و

لِيَقْتَرِفُوا مَا هُم مُّقْتَرِفُونَ ③ أَفَغَيْرَ اللَّهِ أَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِيٓ

تا کنند آنچه ایشان کننده آنند یعنے آنچه لایق ایشانست بگو آیا طلب کنم فیصل کننده بجز خدا و او ست آنکه

کسب کنند آنچه ایشان کاسب آنند ع۵ (بگو) آیا بجز خدا طلب کنم دیگری را حکم (فیصله کننده) و حالانکه او ست که

أَنزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَٰبَ مُفَصَّلًا ۚ وَالَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ الْكِتَٰبَ يَعْلَمُونَ

فرو فرستاد بسوی شما قرآن واضح کرده شده و کسانیکه داده ایم ایشان را کتاب یعنی توریت می دانند

نازل کرده بر شما کتاب واضح شده و کسانیکه دادیم ایشان را کتاب می دانند

أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِّن رَّبِّكَ بِالْحَقِّ ۖ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ④ وَتَمَّتْ

که قرآن فرو فرستاده شده است از جانب پروردگار تو براستی پس مباش از شک کنندگان ف۱ و تمام است

که این نازل شده از جانب پروردگار تو براستی پس مباش از شک کنندگان و تمام شد

كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا ۚ لَّا مُبَدِّلَ لِكَلِمَٰتِهِۦ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ

سخن پروردگار تو در راستی و انصاف هیچکس تغیر کننده نیست سخنهائے او را و او ست شنوا

سخن پروردگار تو در راستی و انصاف نیست هیچ تبدیل کننده سخنان او را و او ست شنوا

الْعَلِيمُ ⑤ وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ

دانا و اگر فرمانبرداری کنی بسیاری را از اهل زمین گمراه کنند ترا از راه

دانا و اگر تو فرمان بری اکثر آن مردم را که در دنیا (زمین) اند گمراه کنند ترا از راه

اللَّهِ ۚ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ⑥ إِنَّ رَبَّكَ

خدا پیروی نمی کنند مگر گمان را و نیستند مگر دروغگو ف۲ هر آئینه پروردگار تو

خدا آنان همه می روند بر خیال خود (پیروی نمی کنند مگر گمان را) و همه ایشان فقط به تخمین خود روانند (و نیستند ایشان مگر دروغ گو) (هر آئینه

هُوَ أَعْلَمُ مَن يَضِلُّ عَن سَبِيلِهِۦ ۖ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ⑦

داناتر است بکسیکه دور می شود از راه وے و او داناتر است براه یافتگان

پروردگار تو او داناتر است بکسیکه گم می شود از راه وی و او داناتر است بر کسانیکه براه اویند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی یهود می دانند که نزول وحی میشود و آدمی را خدائتعالی پیغمبر میسازد و در حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و در قرآن دلائل صدق موجود هست مترجم گوید در سور تهائے مکیه مذکور شده است که یهود تصدیق می کنند قرآن را و در سور تهائے مدینه مذکور شده است که یهود تکذیب می کنند آنرا و وجه تطبیق آنست که چون آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در مکه بود هنوز دعوت یهود نکرده بود همه بصدق قرآن معترف بودند که حکم آں بر عرب لازم است و هیچکس از ایشان انکار نکرد و چون هجرت فرمود ایشان را دعوت کرد بعناد در آمدند در سیرت ابن اسحاق چند قصه باین مضمون مذکور است والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی آنچه کافران در باب تحریم و تحلیل اشیائے شبهات می کردند باطل است والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ اگر موافق بفرمایش آنها بلکه از آن نیز فراتر بالفرض فرشتگان از آسمان فرود آیند و حضرت پیغمبر را تصدیق کنند و مردگان از قبرها برخیزند و با آنها سخن گویند و تمام امم گذشته دوباره زنده شوند و مقابل آنها بایستند باز هم اینها از سور ... عناد و تعنت و عناد بپذیرای حق نمی شوند بیشک اگر خدا خواهد می تواند به غلبه بر آنها قبول نماید اما مخالف حکمت او و نظام تکوین است و بسا از ایشان که از دانستن آن جاهلند ...

فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِن كُنتُم بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَمَا لَكُمْ

پس بخورید اپخه ذکر کرده شد نام خدا بروے یعنی نزدیک ذبح وے اگر مومن هستید بآیات خدا ‏ و چیست شمارا

پس بخورید ازان حیوان مذبوح که یاد کرده شده نام خدا بر آن اگر شما به حکم های او ایمان دارید ‏ و چیست شمارا

أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُم مَّا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ

که نمی خورید از اپخه ذکر کرده شده است نام خدا بروے و حال آنکه بتفصیل بیان کرده است برائے شما اپخه بر شما حرام ساخته است

که نمی خورید ازان حیوان که یاد کرده شده نام خدا بروے حالانکه واضح کرده (بشما) چیزیرا که حرام گردانیده بر شما

إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا لَّيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ

الا اپخه مضطر باشید بسوی او ف۱ و هر آئینه بسیارے گمراه می کنند بخواهش نفس خویش ‏ بغیر دانش

مگر آنچه مجبور شوید بسوی آن ‏ و هر آئینه بسیار مردم گمراه می کنند بر خیالات خود بے تحقیق (بدون دانش)

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿٩﴾ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ ۚ إِنَّ

هر آئینه پروردگار تو دانا تر است به ستمگاران ‏ و ترک کنید آشکار گناه را و پنهان او را ‏ هر آئینه

(هر آئینه) پروردگار تو او دانا تر است به تجاوز کنندگان از حق ع۱ و ترک کنید آشکار گناه را و پوشیده (آنرا) (هر آئینه)

الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٠﴾ وَلَا تَأْكُلُوا

کسانیکه گناه می کنند جزا داده خواهند شد ‏ بحسب آنچه میکردند ‏ و مخورید

کسانیکه کسب می کنند گناه را عنقریب جزا داده میشوند ‏ به آنچه می کردند ‏ و مخورید

مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ ۗ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ

از اپخه یاد کرده نشد نام خدا بروے ‏ و هر آئینه خوردنش گناه است ‏ و هر آئینه شیاطین

از آنچه یاد کرده نشده ‏ نام خدا بر آن ‏ و این خوردن گناه است ‏ و (هر آئینه) شیاطین

لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ ۖ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ

وسوسه القامی کنند بسوئے دوستان خویش تا خصومت کنند با شما و اگر فرمانبرداری ‏ ایشان کنید هر آئینه شما

(وسوسه) می اندازند در دل های رفیقان خود تا خصومت کنند بشما و اگر فرمانبرداری کردید ایشانرا (هر آئینه) شما

لَمُشْرِكُونَ ﴿١١﴾ أَوَمَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي

مشرک باشید ف۲ آیا کسیکه مرده بود پس زنده ساختیمش ف۳ و پیدا کردیم برائے او نورے که میرود

مشرکید ع۵ ‏ آیا کسیکه بود مرده پس زنده کردیم او را ‏ و گردانیدیم برائے او روشنی که می رود با آن

بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا ۚ كَذَٰلِكَ

باوے میان مردمان مانند کسے باشد که صفتش اینست که در تاریکیها است نیست بیرون آینده ازان هم چنین

در میان مردم مانند کسے هست که حال آن اینست که افتاده است در تاریکی ها (نیست بیرون) آینده از آن، هم چنان

زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ

آراسته کرده شده است در نظر کافران اپخه می کردند ف۴ و هم چنین پیدا کردیم در هر دیهے

مزین کرده شده در نظر کافران آنچه می کردند ‏ و هم چنان آفریدیم ‏ در هر ده

أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا ۖ وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢﴾

رئیسان گنهگاران آن دیه تا فساد کنند در آن دیه و بحقیقت ضرر نمی کنند مگر در حق خویشتن و نمی دانند

سرداران گنهگاران را تا حیله انگنند آنجا ‏ و آنچه حیله (نه) می کنند (مگر) به نفس های خود ‏ و فکر نمی کنند

وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَن نُّؤْمِنَ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ ۘ

و چون بیاید بایشان نشانه گویند ایمان نیاریم تا وقتیکه داده شود ما را مانند اپخه داده شده است پیغامبران خدا را ف۵

و چون آید نزد شان آیتی می گویند ما هرگز ایمان نمی آریم تا آنکه داده شود ما را مانند آنچه داده شده رسولان خدا را

اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ۗ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ

خدا دانا تر است بمحل نهادن پیغامبری خود خواهد رسید این گناهگاران را ‏ رسوائی

خدا بهتر می داند آن موقع را که می فرستد آنجا پیغام های خود را عنقریب خواهد رسید گناهگاران را رسوائی

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی میته حرام است الا وقت ضرورت تناول آن رخصت است والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید مراد ازین وسوسه آنست که اهل جاهلیت می گفتند چرا کشته خود را بخوریم و کشته خدا را نخوریم والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی کافر بود و هدایت کردیمش ۱۲ ف۴ چنانکه رؤسا کفار مکه در نصرت کفر سعی می کردند والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی بر هر کسے از ما جبرئیل فرود آید و وحی نازل شود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ عقیده مسلمانان این است که هر چیز را بالواسطه یا بلاواسطه خدا پدید می آرد و می میراند در آفریدگان او خوردن بعضی گوارا و مفید است چون سیب انگور و مانند آن و اکل بعضی منفور و مضر چون اشیای ناپاک و سم الفار و مانند آن ـ اشیای را که خدا می میراند نیز دو گونه است اول که فطرت سلیم از آن نفرت می کند یا خوردن آن برای صحت بدن و روحی ما نزد خدا مضر می باشد چون حیوان دموی که بمرگ طبیعی مرده و خون آن در گوشت جذب شده باشد ـ دوم حیوان حلال و طیب که بقاعده موافق و بنام خدا ذبح شده این را نیز خدا میرانیده به دست مسلمان یا اهل کتاب ذبح شده مگر بعض (ان)

عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيْدٌ بِمَا كَانُوْا يَمْكُرُوْنَ ﴿١٢٤﴾ فَمَنْ يُّرِدِ اللّٰهُ اَنْ

نزدیک خدا و عذابے سخت بسبب آنکہ بدمی اندیشیدند پس ہر کرا خدا خواہد کہ

نزد خدا و عذاب سخت بسبب آنکہ مکر می کردند پس ہر کرا کہ بخواہد خدا کہ

يَّهْدِيَهٗ يَشْرَحْ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ ۚ وَمَنْ يُّرِدْ اَنْ يُّضِلَّهٗ يَجْعَلْ صَدْرَهٗ

ہدایت کندش کشادہ کند سینۂ اورا برائے اسلام ف۱ وہر کرا خواہد کہ گمراہ کندش تنگ کند سینۂ اورا

ہدایت کند باو کشادہ می کند سینہ اورا برائے قبول اسلام و کسے راکہ بخواہد گمراہ کندش می گرداند سینۂ اورا

ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَآءِ ۚ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى

در نہایت تنگی گویا بالا میرود در آسمان ہم چنین می اندازند خدا ناپاکی را

تنگ بے نہایت تنگ گویا بہ تکلف بالا می رود در آسمان ہم چنین می گمارد خدا عذاب را بر

الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٢٥﴾ وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيْمًا ۚ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ

کسانیکہ ایمان نمی آرند ف۲ واین اسلام راہ پروردگار تست راست آمدہ ہر آئینہ تفصیل کردیم نشانہا را

کسانیکہ ایمان نمی آرند واین راہ پروردگار توست راست بہ تحقیق واضح کردیم نشان ہا را

لِقَوْمٍ يَّذَّكَّرُوْنَ ﴿١٢٦﴾ لَهُمْ دَارُ السَّلٰمِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوْا

برائے گروہے کہ پند پذیر میشوند ایشان راست سرائے سلامتی یعنی بہشت نزدیک پروردگار ایشان واو کارساز ایشانست بسبب آنچہ

برای (گروہی) کہ غور می کنند (پند پذیر میشوند) خاص برای ایشان است خانہ سلامتی نزد پروردگار شان و او مددگار شان است بسبب اعمال شان

يَعْمَلُوْنَ ﴿١٢٧﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ۚ يٰمَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِّنَ

می کردند و روزیکہ حشر کند خدا ایشان را ہمہ یکجا گوید اے گروہ جن ف۳ تابع خود بسیار گرفتید از

(کہ می کردند) و روزیکہ جمع کند ایشانرا ہمہ خواہد فرمود ای گروہ جن بسیار را تابع کردید از

الْاِنْسِ ۚ وَقَالَ اَوْلِيٰٓؤُهُمْ مِّنَ الْاِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَّ

مردمان و گفتند دوستان ایشان از آدمیان ف۴ اے پروردگار ما بہرہ مند شد بعض ما از بعض ف۵ و

مردمان و خواہند گفت دوستان شان از مردمان اے پروردگار ما بہرہ مند شد بعض ما از دیگرے و

بَلَغْنَآ اَجَلَنَا الَّذِيْٓ اَجَّلْتَ لَنَا ۚ قَالَ النَّارُ مَثْوٰىكُمْ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اِلَّا مَا

رسیدیم بمیعاد خویش کہ معین کردہ بودی ما برائے ما ف۶ گوید خدا آتش جائے شماست جاویدان آنجا لیکن آنچہ

رسیدیم بر آن وعدۂ خود کہ معین کردہ بودی برائے ما ع۵ گوید آتش جائے شماست جاویدان در آن مگر ما دامی کہ بخواہد

شَآءَ اللّٰهُ ۗ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿١٢٨﴾ وَكَذٰلِكَ نُوَلِّيْ بَعْضَ الظّٰلِمِيْنَ

خدا خواستہ است بود نیست ف۷ ہر آئینہ پروردگار تو استوار کار داناست و ہم چنین مسلط می کنیم بعض ستمگاران را

خدا ہر آئینہ پروردگار تو صاحب حکمت داناست و ہم چنین غلط (مسلط) می کنیم بعضی ستمگاران را

بَعْضًا بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿١٢٩﴾ يٰمَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اَلَمْ يَاْتِكُمْ رُسُلٌ

بر بعض بشامت آنچہ می کردند اے گروہ جن والنس آیا نیامدند بشما پیغمبران

بر بعضی بسبب آنچہ کہ می کردند اے گروہ جن والنس آیا نیامدہ بودند بشما رسولان

مِّنْكُمْ يَقُصُّوْنَ عَلَيْكُمْ اٰيٰتِيْ وَيُنْذِرُوْنَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ۚ قَالُوْا

از جنس شما می خواندند بر شما آیات مرا و بیم می کردند شما را از ملاقات این روز شما گویند

از جنس شما کہ می خواندند بر شما حکم ہای مرا و می ترسانیدند شما را از پیش آمد این روز شما گویند

شَهِدْنَا عَلٰٓى اَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ

اعتراف کردیم بر خویشتن و فریب دادہ بود ایشان را زندگانی دنیا و گواہی دادند بر خویشتن

کہ اقرار کردیم بر گناہ خویشتن و فریب داد ایشان را زندگی دنیا و قائل شدند بر خویشتن

اَنَّهُمْ كَانُوْا كٰفِرِيْنَ ﴿١٣٠﴾ ذٰلِكَ اَنْ لَّمْ يَكُنْ رَّبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَّاَهْلُهَا

کہ ایشان کافر بودند ف۸ این ارسال رسل بسبب آنست کہ ہرگز پروردگار تو ہلاک کنندہ شہرہا نباشد بجزائے ظلم در حالیکہ

برین سخن کہ ایشان کافر بودند این ارسال رسل برائے اینست کہ نیست پروردگار تو ہلاک کنندۂ آبادی ہا بر ظلم ایشان در حالیکہ اہلہا

پرس قرار دادہ شوند و حقایق منکشف گردد مردم مشرک چنین عذر کنند کہ - اے پروردگار ما! ما بہ پرستش نپرداختیم بلکہ در بین خود بہ کار روائی موقتی چنگ زدہ بودیم و بیش از . . .

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بفہماندش حقیقت اسلام و محاسن آن واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی ہر چند می خواہند حقیقت اسلام و محاسن آن بفہمند نمی توانند واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی ای شیاطین ۱۲ ف۴ یعنی تابعان ایشان از کفار ۱۲ ف۵ یعنی متبوعان خوشوقت شدند بتابعان و تابعان محفوظ شدند از متبوعان واللہ اعلم ۱۲ ف۶ یعنی برائے حساب ما پس در حق ما چہ حکم است ۱۲ ف۷ یعنی در حق اہل نجات واللہ اعلم ۱۲ ف۸ مترجم گوید مراد آن است کہ آیا نیامدہ اند از مجموعہ جن و انس و آن صادق است ببودن رسل از انس مبعوث بانس و جن واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ کسانیکہ در دنیا بت و امثال آن را می پرستند در حقیقت جن خبیث (شیاطین) را می پرستند خیال می کنند کہ حاجات شان از آنہا درست می آید و بہ آنہا نذر و نیاز پیش می کنند چنانکہ بسی از اہل جاہلیت ہنگام پریشانی و اضطراب از اجنہ استعانت می کردند در سورہ جن اشارہ کردہ شد این کثیر و دیگران در باب ان روایات نقل کردہ اند چون در آخرت آن شیاطین الجن و الانس مثل انسان مورد بازپرس . . .

ع ۱۵ / ۸ / ۲

غٰفِلُوْنَ ﴿٢﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجٰتٌ مِّمَّا عَمِلُوْا ۭ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُوْنَ ﴿٣﴾

غافل باشند ف۱ و هر شخص را مرتبه هاست از اجر آنچه کردند و نیست پروردگار تو بے خبر از آنچه بعمل می آرند

بے خبر باشند و برای هر یک درجه هاست از اعمالی که کردند و نیست پروردگار تو بے خبر از آنچه می کنند ع۵

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ ۭ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْۢ بَعْدِكُمْ

و پروردگار تو غنی خداوند رحمت است اگر خواهد دور کند شما را و جانشین سازد پس از شما

و پروردگار تو بے نیاز صاحب رحمت است اگر بخواهد ببرد شما را و جانشین سازد پس از شما

مَّا يَشَاۗءُ كَمَآ اَنْشَاَكُمْ مِّنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِيْنَ ﴿٤﴾ اِنَّ مَا تُوْعَدُوْنَ

هر کرا خواهد چنانکه پیدا کرد شما را از نسل قومے دیگر هر آئینه آنچه وعده کرده می شود شما را

هر کرا بخواهد چنانکه پیدا کرد شما را از نسل قوم دیگر (هر آئینه) چیزے که وعده کرده شده اید

لَاٰتٍ ۙ وَّمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿٥﴾ قُلْ يٰقَوْمِ اعْمَلُوْا عَلٰي مَكَانَتِكُمْ اِنِّىْ عَامِلٌ

البته آمدنی است و نیستید شما عاجز کنندگان بگوای قوم من عمل کنید شما بر حالت خویش هر آئینه من نیز عمل کننده ام

هر آئینه آمدنی است و نیستید شما عاجز کنندگان بگوای قوم من عمل کنید بر (حال) جای خود (هر آئینه) من نیز عمل کننده ام

فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ مَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ ۭ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٦﴾

زود باشد که بدانید کسے را که باشد او را عاقبت پسندیده در آخرت هر آئینه رستگار نشوند ظالمان ف۲

پس عنقریب خواهید دانست برای که میرسد خانهٔ عاقبت (آخرت) هر آئینه رستگار نشوند ظالمان

وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَصِيْبًا فَقَالُوْا هٰذَا لِلّٰهِ

و مقرر کردند برائے خدا از آنچه او پیدا کرده است از جنس زراعت و چهار پایان حصه گفتند این حصه برائے خداست

و مقرر می گردانند برای خدا از آنچه پیدا کرده از کشت و مواشی حصه را باز می گویند که این برائے خداست

بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَاۗىِٕنَا ۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَاۗىِٕهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِ ۚ

بگمان خویش و این حصه برائے شرکاء ما مقرر کرده ایم پس آنچه بود برائے شرکائے ایشان نمیرسد بخدا

بر گمان خود و این حصه برائے شریکان ماست پس آن حصه که برای شریکان ایشان است نمی رسد بطرف خدا

وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰي شُرَكَاۗىِٕهِمْ ۭ سَاۗءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿٧﴾

و آنچه باشد برائے خدا میرسد به شرکائے ایشان بد چیز یست که مقرر می کنند

و آنچه برای خداست آن میرسد به شریکان شان بد است آنچه حکم می کنند

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيْرٍ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَاۗؤُهُمْ

و هم چنین آراسته کرده است در نظر بسیارے از مشرکان قتل اولاد ایشان را شرکائے ایشان ف۳

و هم چنان آراسته کرده در نظر بسیارے از مشرکین قتل اولاد شان را شریکان ایشان

لِيُرْدُوْهُمْ وَلِيَلْبِسُوْا عَلَيْهِمْ دِيْنَهُمْ ۭ وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوْهُ

تا هلاک کنند ایشان را و تا مختلط کنند بر ایشان دین ایشان را و اگر خواستے خدا نکردندے این کار

تا که هلاک کنند ایشان را و تا خلط کنند بر ایشان دین ایشان را و اگر می خواست خدا نمی کردند این کار را

فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُوْنَ ﴿٨﴾ وَقَالُوْا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ وَّحَرْثٌ حِجْرٌ ڰ

پس بگذار ایشان را با مفتریات ایشان و گفتند این چهار پایان و زراعت حجر است

پس بگذار ایشان را با مفتریات شان و می گویند که این مواشی و کشت ممنوع است

لَّا يَطْعَمُهَآ اِلَّا مَنْ نَّشَاۗءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُوْرُهَا وَاَنْعَامٌ

نخورد آن را مگر آنکه ما خواهیم بگمان خویش و چهار پایان دیگر اند که حرام کرده شده است سواری بر پشت آنها و چهار پایان دیگر اند

نخورد آن را هیچ کس مگر کسیکه را که ما بخواهیم موافق گمان ایشان و چهار پایانی اند که حرام گردانیده شده بر پشت آنها سواری و چهار پایان دیگر

لَّا يَذْكُرُوْنَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَاۗءً عَلَيْهِ ۭ سَيَجْزِيْهِمْ بِمَا كَانُوْا

که نام خدا نمی گیرند بر وے بوقت ذبح آن بسبب آنکه دروغ بسته اند بر خدا جزا خواهد داد ایشان را بمقابله آنچه

بوقت ذبح یاد نمی کنند نام خدا را بر آنها از جهتی که بهتان می کنند بر خدا عنقریب سزا خواهد داد ایشان را به آنچه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عقوبت نمی آید والله اعلم ف۲ مترجم گوید اہل جاہلیت احکامی بخدا اختراع کرده بودند از انجمله آنست که از زراعت و مواشی پاره برائے خدا مقرر میکردند پاره برائے بتان و حصهٔ خدا بمساکین و ضعیفان صرف میکردند و حصه بتان با ستان بتان میرسانیدند پس اگر چیزی از حصه خدا در حصهٔ بتان مخلوط میشد ترک میکردند که خدا حاجت ندارد و اگر از حصهٔ بتان در حصه خدا مخلوط میشد آنرا جدا میکردند که بتان محتاج اند از انجمله آنست که قتل دختران تجویز کردند و پیشوایان ایشان بدین فتوی داده بودند و از انجمله آنست که بعض زراعت و مواشی را محجور میساختند که غیر سدنهٔ بتان کسے دیگر نخورد و آنچه برائے بتان ذبح می کردند نام خدا بران نمی گرفتند از انجمله آنست که چون بحائر و سوائب بچه میداند اگر زنده بودے مردان را حلال مے دانستند نه زنان را و اگر مرده بودے همه را حلال میدانستند خدا تعالی رد این مذاہب باطله فرمود و آنچه حکم حق است بیان فرمود و محاجه که بهمه اہل باطل بران متحقق اند ذکر کرد والله اعلم ف۳ یعنی شیاطین که وسوسه کرده اند یا پیشوایان که مذہب قرار داده اند والله اعلم

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت کردگار عادت ندارد که کسیرا بدون آگاه ساختن و خبر کردن در اثر ظلم و عصیان او در دنیا یا آخرت گرفتار کرده تباه و هلاک کند ازین جاست که پیغمبران و نذیران فرستاده که تمام

يَفْتَرُونَ ﴿٩﴾ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَٰذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَ

افترامی کردند و گفتند آنچه در شکم این چهارپایان باشد ف۱ حلال است برائے مردان ما و

افترامی کنند ۹ و می گویند آنچه که در شکم این مواشی است آن خاص (حلال است) به مردان ما و

مُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا ۖ وَإِن يَكُن مَّيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ ۚ سَيَجْزِيهِمْ

حرام است بر زنان ما و اگر مرده باشد همه دران شریک اند جزا خواهد داد

حرام است بر زنان ما و اگر باشد مرده پس همه در خوردن آن شریک اند سزا خواهد داد ایشان را

وَصْفَهُمْ ۚ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٠﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا

بمقابلهٔ این بیان ایشان هر آئینه او استوار کار دانا است هر آئینه زیان کار شدند آنانکه کشتند فرزندان خود را از جهت بیخردی

بر این بیان (ایشان) هر آئینه او صاحب حکمت داناست هر آئینه زیان کار شدند کسانیکه قتل کردند اولاد خود را بنادانی

بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ ۚ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا

بغیر دانش و حرام کردند آنچه روزی داد ایشان را خدا بسبب دروغ بستن بر خدا بتحقیق گمراه شدند ایشان و نشدند

بی خبری دانش و حرام گردانیدند آنچه روزی داد ایشان را خدا از جهت بهتان بافتن بر خدا هر آئینه گمراه شدند و نبودند

مُهْتَدِينَ ﴿١١﴾ وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ

راه یافتگان و خدا آنست که پیدا کرد بوستانهای برداشته شده بر پایها ف۲ و بوستانهای غیر برداشته شده بر پایها ف۳

براه راست و او است که پیدا کرده باغهارا که بلند کرده میشود بر پایه و آنکه بلند کرده نمی شود بر پایه

وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ

و پیدا کرد درختان خرما و زراعت را گوناگون میوه های وی هر یکے و زیتون و انار را مانند یکدیگر و غیر

و درخت خرما و زراعت را که مختلف اند میوه آن و پیدا کرده زیتون و انار را مانند یک دیگر و غیر

مُتَشَابِهٍ ۚ كُلُوا مِن ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ ۖ وَلَا

مانند یکدیگر. بخورید از میوه های آن چون میوه بیرون آرد و بدهید زکوٰة او روز درودن وے و اسراف

مانند. بخورید از میوه های آن چون میوه آرد و ادا کنید حق او را روز درو کردنش و بیجا

تُسْرِفُوا ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿١﴾ وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا ۚ

مکنید هر آئینه خدا دوست ندارد اسراف کنندگان را و پیدا کرد از چهارپایان باربردارنده را و جانورے را که بر زمین غلطانند بجهت ذبح

خرج مکنید (هر آئینه) او دوست ندارد بیجا خرج کنندگان را و پیدا کرد از مواشی باربردارنده و بزمین متصل شده

كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ

بخورید از آنچه روزی داده است خدا شمارا و پیروی مکنید گامهای شیطان را هر آئینه او شمارا

بخورید از آنچه رزق داد شما را خدا و پیروی مکنید قدمهای شیطان را (هر آئینه) او برای شما

عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ ۖ مِّنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ

دشمن ظاهر است آفرید هشت قسم را از گوسپند دو قسم و از بز

دشمن ظاهر است پیدا کرده هشت نر و ماده را از گوسفند دو و از بز

اثْنَيْنِ ۗ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ

دو قسم ف۴ بگو آیا این دو نر را حرام کرده است خدا یا این دو ماده را یا آنرا که مشتمل شده است بروے رحمهای

دو (بگو) پرسان کن آیا هر دو نر را حرام کرده خدا یا هر دو ماده را یا آن چه که مشتمل شده است براو رحمهای

الْأُنثَيَيْنِ ۖ نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣﴾ وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ

این دو ماده خبر دهید مرا بدانش ف۶ اگر هستید راستگو و پیدا کرد از شتر دو قسم

دو ماده خبر دهید مرا بحجت (بدانش) اگر شما هستید راستگو ۳ و پیدا کرده از شتر دو را

وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ ۗ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ

و از گاو دو قسم بگو آیا این دو نر را حرام کرده است خدا یا این دو ماده را یا آنرا که مشتمل شده است

و از گاو دو را بگو پرسان کن آیا هر دو نر را حرام کرده یا هر دو ماده را یا آن چه که مشتمل است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در شکم بحائر و سوائب باشد ۱۲

ف۲ یعنی درختان انگور و مانند آن والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی درختان بر ساق ایستاده والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی افراد هر نوعے باعتبار صورت مانند یکدیگر اند به اعتبار مزه نه والله اعلم ۱۲

ف۵ یعنی نر و ماده از هر یک والله اعلم ۱۲

ف۶ یعنی نقل صحیح بیارید از ابراهیم و اسمٰعیل علیهما السلام و از کتب الٰهیه والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ مثلاً مردان خورند و زنان نخورند یا تنها رجال خورده می توانند که مجاوران بتکده اند آنها بزعم خود این قیود را بر بعض چارپایان و مزارع وضع کرده بودند که بنام بتان وقف شده بود هم چنین بر بعض حیوانات سوار شدن و بار نهادن را حرام می انگاشتند و قرار داده بودند که بنام فلان ذبح کردن یا سوار شدن یا دوشیدن بعض حیوانات نام خدا را نبرند که مبادا در حصه بتان شرکت خدا واقع شود گفت اینجاست که این خرافات و جهالت را بسوی خدا منسوب می کردند گویا معاذ الله این احکام را خدا فرود آورده و باین طریق میتوان رضای الهی را بدست آورد با این خرافات ناشایسته و این همه افترا و بهتان زد داست که به کیفر این گستاخی های خویش برسند - ف۶ آنچه کشت که آن بر زمین (جیله ای) برآید مانند انگور و امثال آن و آنچه چنین ...

عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ ۖ أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّاكُمُ اللَّهُ بِهَٰذَا ۚ

بردوے رحمهائے این دو ماده آیا حاضر بودید وقتیکه حکم کرد شمارا خدا بآن

براور حمهائے هردو ماده آیا بودید شما حاضر وقتیکه حکم داد شمارا خدا به این

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ

پس کیست ستمگار تر از کسیکه بندد بر خدا دروغ تا گمراه کند مردمان را بغیر دانش

پس کیست ظالم تر از کسیکه بهتان کرده بر خدا دروغ تا که گمراه کند مردمانرا بدون تحقیق (دانش)

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٤﴾ قُل لَّا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ

هر آئینه خدا راه نمی نماید قوم ستمگاران را بگو نمی یابم در آنچه وحی فرستاده شده بسوئے من

هر آئینه خدا هدایت نمی کند قوم ظالمان را بگو نمی یابم در آنچه وحی شده بسوئے من

مُحَرَّمًا عَلَىٰ طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَن يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَّسْفُوحًا أَوْ

هیچ چیز حرام بر خورنده که بخورد آنرا مگر آنکه باشد مردار یا خون ریخته شده یا

هیچ حرام بر خورنده که می خورد آنرا مگر آنکه آن چیز باشد مردار یا خون روان یا

لَحْمَ خِنزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ

گوشت خوک پس هر آئینه آن حرام است یا آنچه فسق باشد که برائے غیر خدا آواز بلند کرده شد وقت ذبح او پس هر که درمانده شود

گوشت خنزیر (پس هر آئینه) او ناپاک است یا ذبیحه ناجائز باشد (فسق) که آواز بلند کرده شده است برای غیر خدا به وقت ذبح او پس کسیکه

غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا

نه بغی کننده و نه از حد گذرنده پس هر آئینه پروردگار تو آمرزنده مهربان است ف۱ و بر یهود حرام ساختیم

نافرمانی کند و نه زیادتی (نه بغی کننده و نه از حد گذرنده) پس بیشک پروردگار تو بسیار بخشنده نهایت مهربان است ع۵ و بر آن کسانیکه یهود اند حرام

كُلَّ ذِي ظُفُرٍ ۖ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ

هر جانور ناخن دار ف۲ و از گاو و گوسفند حرام ساختیم بر ایشان پیه این دو قسم مگر پیه که بر داشته است آنرا

کرده بودیم هر جانوریکه ناخن دارد و از گاو و گوسفند حرام کرده بودیم بر ایشان پیههای از دو قسم مگر آنچه برداشته است پشت های این دو قسم

ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ۚ ذَٰلِكَ جَزَيْنَاهُم بِبَغْيِهِمْ ۖ وَإِنَّا

پشت این دو قسم یا برداشته است آنرا روده ها یا آنچه متعلق شد با استخوان این طور جزا دادیم ایشان را بمقابله ستم ایشان و هر آئینه ما

(چسپیده باشد بر پشت های آنها) یا برداشته است آنرا روده ها یا آنچه آمیخته باشد با استخوان این طور جزا دادیم ایشانرا بسبب ظلم ایشان و هر آئینه ما

لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾ فَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل رَّبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ

راست گوئیم پس اگر بدروغ نسبت کنند ترا بگو که پروردگار شما خداوند مهربانی بسیار است و رد کرده نمی شود

راستگو یائیم پس اگر بدروغ نسبت کنند ترا پس بگو پروردگار شما خداوند مهربانی بسیار است و رد کرده نمی شود

بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ

عقوبت او از قوم ستمگاران زود باشد که بگویند مشرکان اگر خواستے

عقوبت از او قوم گنهگاران زود باشد که بگویند مشرکان اگر خواسته

اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِن شَيْءٍ ۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ

خدا یعنی رضا ے او بودے شریک مقرر نمی کردیم و نه پدران ما نمی کردندے و نه حرام می کردیم چیزے را همچنین بدروغ نسبت کردند

خدا شریک نمی آوردیم ما و نه پدران ما و حرام نمی کردیم هیچ چیزے را هم چنین بدروغ نسبت کردند کسانیکه

مِن قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا ۗ قُلْ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ

پیش از ایشان بودند تا آنکه چشیدند عقوبت ما بگو آیا هست نزدیک شما دانشی ف۳

پیش از ایشان بودند تا آنکه چشیدند عقوبت ما را بگو آیا هست نزدیک شما دانش

فَتُخْرِجُوهُ لَنَا ۖ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ قُلْ

تا بیرون آرید آنرا برای ما پیروی نمی کنید مگر گمان را و نیستید شما مگر دروغ گو بگو

پس بیرون آرید آنرا برای ما پیروی نمی کنید مگر گمان را و نیستید شما مگر دروغگوی بگو

فتح الرحمن

ف۱ مراد حصر اضافی است به نسبت بهیمة الانعام و آن اصناف ثمانیه مذکور است سگ و شیر و باز و غیر آن اگرچه حرام است از بهیمة الانعام نیست و دران بحث نداشتند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی مثل شتر و شتر مرغ والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی نقلے از کتب الٰهی والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

متعلق صفحه ۱۴۸ تحلیل و تحریم اشیاء محض بحکم الٰهی است پس شما که از ان ها یا نر یا ماده یا چه چه را که در شکم ماده است درباره همه مردم یا درباره بعضی حرام قرار میدهید چنانچه در آیات گذشته ذکر شد چه سند دارید هرگاه سندی ندارید که آنرا حکم خدا ثابت کند پس چیزهای را که خدا آفریده حلال یا حرام گفتن عیناً چنان است که معاذالله مقام خدائی را خود تجویز کنید یا عالماً و عامداً بخدا افترا بندید این هردو صورت مهلک و تباه کننده است. ف۱ حضرت شاه می فرماید یعنی از چیزهائی که خوردن شما ان رواج دارد اینها حرامند درین آیت توضیح بکفار است که اشیای مذکور فوق را که حلال بود شما حرام قرار دادید اکنون آن اشیاء بیان می شود که در واقع حرام است و شما آنرا حلال می پندارید تفسیر و توضیح این آیت در شروع سورۂ مائده در "حرمت علیکم المیتة والدم ولحم الخنزیر الایة" گذشته است آنجا مطالعه شود.

فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ۚ فَلَوْ شَاۗءَ لَهَدٰىكُمْ اَجْمَعِيْنَ ۝ قُلْ هَلُمَّ

خدا راست دلیل محکم پس اگر خواستی خدا ہدایت کردے شمارا ہمہ یک جا بگو بیارید

پس خدا راست دلیل محکم پس اگر خواستی خدا (ہر آئینہ) ہدایت کردی ہمہ شمارا بگو بیارید

شُهَدَاۗءَكُمُ الَّذِيْنَ يَشْهَدُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَا ۚ فَاِنْ شَهِدُوْا

علمائے خود را آنانکہ گواہی می دہند کہ خدا حرام ساختہ است این را پس یا محمد ﷺ اگر بفرض گواہی دہند

گواہان خود را آنانکہ گواہی دہند بدرستیکہ خدا حرام ساختہ است این را پس اگر گواہی دہند

فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاۗءَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَالَّذِيْنَ

تو معترف مشو بایشان و پیروی مکن خواہش کسانیکہ بدروغ نسبت کردند آیات ما را و کسانیکہ

پس تو اعتبار مکن بآنہا (پس تو گواہی مدہ با ایشان) و پیروی مکن خواہش ہای کسانیکہ بدروغ نسبت کردند احکام (آیات) ما را و کسانیکہ

لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُوْنَ ۝ قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ

اعتقاد ندارند باخرت و ایشان با پروردگار خود برابر می کنند ف۱ بگو بیایید تا بخوانم آنچہ حرام کردہ است

یقین ندارند بہ آخرت و ایشان با پروردگار خود برابر می کنند دیگران را بگو بیایید تا بخوانم آنچہ حرام کردہ است

رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوْا بِهٖ شَيْـــًٔا وَّبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا ۚ وَلَا تَقْتُلُوْٓا

پروردگار شما بر شما فرمودہ است کہ شریک او مقرر مکنید چیزے را و بوالدین نیکوکاری کنید و مکشید

پروردگار شما بر شما (فرمودہ است) کہ شریک مکنید باو چیزیرا و باوالدین نیکوئی کنید و مکشید

اَوْلَادَكُمْ مِّنْ اِمْلَاقٍ ۭ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ ۚ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ

اولاد خود را از ترس فقر ما روزی می دہیم شمارا و ایشان را و نزدیک مشوید بہ بے حیائی ہا ف۲

اولاد خود را از (ترس) فقر ما روزی می دہیم شمارا و ایشان را ع۵ و مشوید نزدیک ع۵ بہ بے حیائی ہا

مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ۚ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ۭ

آنچہ علانیہ باشد از آن و آنچہ پوشیدہ باشد و مکشید ہیچ نفس را کہ حرام ساختہ است خدا کشتنش الا بحق ف۳

آنچہ ظاہر باشد از آن و آنچہ پوشیدہ باشد و مکشید ہیچ نفس را کہ حرام ساختہ است خدا کشتنش مگر بحق ع۵

ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ۝ وَلَا تَقْرَبُوْا مَالَ الْيَتِيْمِ

این حکم فرمودہ است شما را تا بود کہ شما بفہمید و نزدیک مشوید بمال یتیم

براین حکم فرمودہ است شما را تا (بود کہ) شما بفہمید و مشوید نزدیک بمال یتیم

اِلَّا بِالَّتِيْ هِىَ اَحْسَنُ حَتّٰي يَبْلُغَ اَشُدَّهٗ ۚ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ

الا بخصلتے کہ وے نیک است تا آنکہ رسد بجوانی خود و تمام کنید پیمانہ

مگر بخصلتے کہ وی نیکوتر است تا آنکہ رسد بجوانی خود و تمام کنید پیمانہ

وَالْمِيْزَانَ بِالْقِسْطِ ۚ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ۚ وَاِذَا قُلْتُمْ

و ترازو را بانصاف تکلیف نمی دہیم ہیچکس را مگر قدر طاقت او و چون سخن گوئید ف۴

و ترازو را بانصاف تکلیف نمی کنیم ہیچکس را مگر قدر طاقت او و چون سخن گوئید

فَاعْدِلُوْا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰي ۚ وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوْا ۭ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ

پس رعایت انصاف نمائید و اگرچہ آن محکوم صاحب قرابت باشد و بعہد خدا وفا کنید بہمہ فرمودہ است شمارا

پس رعایت انصاف نمائید و اگرچہ محکوم علیہ صاحب قرابت باشد و بعہد خدا وفا کنید براین حکم فرمودہ است شمارا

لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ۝ وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِيْ مُسْتَقِيْمًا فَاتَّبِعُوْهُ ۚ

تا پند پذیر شوید و خبر دادہ است کہ آنچہ مذکور شد راہ من است راست و درست آمدہ پس پیروی او کنید

تا پند بپذیرید (و ہر آئینہ) این راہ من است (راہ) راست پس پیروی کنید آن راہ را

وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۭ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ

و پیروی مکنید راہ ہای دیگر را کہ این راہ ہا جدا کنند شمارا از راہ خدا این حکم فرمودہ است شمارا

و مکنید پیروی راہ ہای دیگر را کہ (این راہا) جدا گردانند شمارا از راہ خدا براین حکم فرمودہ است شمارا

فتح الرحمن

ف۱ یعنی معبود باطل را واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی بزنا و لواطت ۱۲ ف۳ یعنی بقصاص و مثل آن ۱۲ ف۴ یعنی گواہی دہید یا حکم کنید واللہ اعلم ۱۲ ف۵ یعنی بنذر او

تفسیر عثمانی

ع۵ عرب بنا بر تہیدستی اگاہی اولاد خود را می کشتند و می گفتند ما کہ خود چیزی برای خوردن نداریم فرزندان خود را چہ دہیم از این جہت فرمودہ است روزی دہندہ خداست ہم بشما و ہم بہ اولاد شما. جای دیگر عوض من املاق "خشیۃ املاق" گفتہ شدہ یعنی (از ترس تہیدستی میکشتند) ممکن است این جا ذکر کسانی باشد کہ فی الحال بے نوا نمی باشند اما می ترسند ہنگامی کہ عائلہ شان افزون شود از کجا بہ آنہا طعام دہند چون طبقہ اول را بیشتر از عیال فکر طعام خود شان و طبقہ ثانی را اندیشہ کثرت عیال پریشان می داشت شاید با "من املاق" در این "نرزقکم وایاہم" و در آن آیت با "خشیۃ املاق" "نرزقہم وایاکم" ارشاد شدہ است واللہ اعلم

ع۵ شاید از (نزدیک آن مروید) مراد این باشد کہ از مبادی و وسائل این افعال نیز اجتناب ورزید

الخ ... اجتناب [illegible] ... انسان را [illegible] تأکید [illegible] است

... مانند زنا از نظر بد نیز اجتناب لازم است. ع۵ استثنای "الا بالحق" منحصر بود زیرا در آن کشتن قاتل عمد، زانی محصن، مرتد عن الاسلام نیز داخل است چنانکہ در احادیث

لعلكم تتقون ۝۳ ثم اتينا موسى الكتب تماما على الذى احسن

تا پرهیزگاری کنید باز می گوییم که داده بودیم موسی را کتاب تا نعمت تمام کنیم بر هرکه نیکوکار بود

تا پرهیزگاری کنید باز (می گوییم) داده بودیم موسی را کتاب برای اتمام نعمت بر هرکه نیکوکار بود

وتفصيلا لكل شىء وهدى ورحمة لعلهم بلقاء ربهم يؤمنون ۝۴ و

و بیان کنیم هر چیز را و بجهت هدایت و مهربانی تا ایشان بلاقات پروردگار خویش ایمان آرند ف۱ و

و برای بیان هر چیزے و بجهت هدایت و مهربانی تا ایشان بلاقات پروردگار خود ایمان آرند ع۵ و

هذا كتب انزلنه مبرك فاتبعوه واتقوا لعلكم ترحمون ۝۱ ان

این قرآن کتابیست که فرو فرستادیمش بابرکت پس پیروی او کنید و پرهیزگاری کنید تا مهربانی کرده شود بر شما فرستادیمش تا

این (قرآن) کتابیست که فرو فرستادیمش بابرکت پس پیروی کنید آنرا و پرهیزگاری کنید تا مهربانی کرده شود بر شما و تا

تقولوا انما انزل الكتب على طائفتين من قبلنا ص وان كنا

نگویید بجز این نیست که فرود آورده شد کتاب یعنی توریت و انجیل بر دو گروه پیش از ما و بتحقیق بودیم ما

بگویید جز این نیست که فرو فرستاده شده است کتاب بر دو گروه پیش از ما و بدرستیکه ما

عن دراستهم لغفلين ۝۲ او تقولوا لو انا انزل علينا الكتب لكنا

از تلاوت ایشان بے خبر یا گویید اگر فرود آورده شدے بر ما کتاب هر آئینه بودیمے

هستیم از درس و تدریس ایشان بے خبر یا گویید اگر فرود آورده شدی بر ما کتاب (هر آئینه) ما بودیم

اهدى منهم ج فقد جاءكم بينة من ربكم وهدى ورحمة ج

راه یافته تر از ایشان پس آمده است بشما حجتے از پروردگار شما و هدایت و بخشایش

راه یافته تر از ایشان پس بدرستیکه آمد بشما حجتے از پروردگار شما و هدایت و بخشایش

فمن اظلم ممن كذب بايت الله وصدف عنها ط سنجزى الذين

پس کیست ستمگارتر از کسیکه بدروغ نسبت کند آیات خدا را و اعراض کند از آن جزا خواهیم داد

پس کیست ستمگارتر از کسیکه بدروغ نسبت کند آیات خدا را و اعراض کند از آن (رده باشد) سزا دهیم آنان را که

يصدفون عن ايتنا سوء العذاب بما كانوا يصدفون ۝۳ هل

اعراض کنندگان را از آیات خویش بدترین عذاب بسبب آنکه اعراض می کردند آیا

برمی گردند از آیات ما بدترین عذاب بسبب آنکه اعراض می کردند ع۵ نیستند

ينظرون الا ان تاتيهم الملئكة او ياتى ربك او ياتى بعض

منتظر نیستند مگر آنرا که بیایند بدیشان فرشتگان ف۲ یا بیاید حکم پروردگار تو ف۳ یا بیاید بعض

منتظر مگر آن که بیایند بدیشان فرشتگان یا بیاید (حکم) پروردگار تو یا بیاید بعض

ايت ربك ط يوم ياتى بعض ايت ربك لا ينفع نفسا ايمانها

نشانهای پروردگار تو ف۴ روزیکه بیاید بعض نشانهاے پروردگار تو نفع ندهد نفسے را که ایمان

نشانی های پروردگار تو روزیکه بیاید بعض نشانی هاے پروردگار تو نفع ندهد کسے را ایمان آن

لم تكن امنت من قبل او كسبت فى ايمانها خيرا ط قل انتظروا انا

نیاورده بود پیش ازین ایمان او یا نفع ندهد نفسے را که کسب نکرده بود در ایمان خود عمل خیر توبه او ف۵ بگو انتظار کنید هر آئینه ما نیز

که نیاورده بود ایمان پیش از این یا (نفسے را) که کسب نکرده بود در ایمان خود هیچ عمل خیر بگو انتظار کشید ما نیز

منتظرون ۝۴ ان الذين فرقوا دينهم وكانوا شيعا لست منهم

منتظریم بتحقیق کسانیکه پراگنده کردند دین خود را و گروه گروه شدند نیستی از ایشان

منتظریم به تحقیق کسانیکه پراگنده کردند دین خود را و شدند گروه گروه ترا با آنها هیچ سروکاری نیست نیستی از ایشان

فى شىء ط انما امرهم الى الله ثم ينبئهم بما كانوا يفعلون ۝۵ من

در هیچ حساب ف۶ جز این نیست که کار ایشان گذاشته شده بسوی خداست باز خبر دهد ایشان را بعاقبت آنچه می کردند هر که

در هیچ چیزی جز این نیست که کار ایشان با خداست باز خبر دهد ایشان را به آنچه می کردند هر که

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید ظاهر نزدیک این بنده آنست که حرام گردانیدیم اشیای مذکوره را در ازل بر قوم نوح و هلم جرا ف۲ بازدادیم موسی را کتاب والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی برائے قبض ارواح ۱۲ ف۳ یعنی بهلاک قوم ۱۲ ف۴ یعنی طلوع شمس از مغرب یا دابة الارض والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنے آنروز توبه گنهگار و ایمان کافر قبول نشود والله اعلم ۱۲

ف۶ یعنی از تو مواخذه نخواهند کرد والله اعلم ۱۲

۱۹ ع ۴

تفسیر عثمانی

ع۵ معلوم می شود احکامیکه در فوق از قل تعالوا اتل ما حرم علیکم خوانده و شنوانیده شد همیشه جریان داشت و همه پیغمبران و شرائع بر آن متفق بودند پس از آن خداوند تورات را بر موسے علیه السلام فرود آورد که در آن احکام شرع بتفصیل مزید درج بود تورات عطا و به نکوکاران آن روزگار نعمت خدا اتمام گردید. ضروریات با شرح و بسط بیان شد. ابواب هدایت و رحمت کشاده گردید که مردم آن را بدانند و به لقای پروردگار خویش یقین کامل حاصل کنند. ع۵ کیست ستمگارتر از آنکه بعد از فرود آمدن چنین کتاب روشن و بے مثال آیات آن را دروغ انگارد. از پذیرفتن احکام آن رو گرداند و دیگران را نیز نگذارد تسلیه در (صدف عنها) دو معنی از سلف منقول است ...

جَاۗءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ عَشْرُ اَمْثَالِهَا ۚ وَمَنْ جَاۗءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزٰۤى

آورد نیکی پس اوراست ده چندان و هرکه آورد بدی جزا داده نخواهد شد

آورد یک نیکی پس اوراست ده چندآن و هرکه آورد یک بدی پس سزا داده نخواهد شد

اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ۝۶ قُلْ اِنَّنِيْ هَدٰىنِيْ رَبِّيْۤ اِلٰى صِرَاطٍ

الامثل آن و ایشان ستم کرده نخواهند شد بگو هر آئینه دلالت کرده است مرا پروردگار من بسوی راه

مگر مثل آن (و بر ایشان ظلم نخواهد شد) و ایشان ستم کرده نخواهند شد عـ۵ بگو هر آئینه هدایت نموده است مرا پروردگار من به راه

مُّسْتَقِيْمٍ ۚ دِيْنًا قِيَمًا مِّلَّةَ اِبْرٰهِيْمَ حَنِيْفًا ۚ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۝۷

راست مراد می دارم دین درست کیش ابراهیم را حنیف شده و نبود از مشرکان

راست دین صحیح که آن ملت ابراهیم است در حالیکه یکطرف بود (مایل بدین حق) و نه بود از مشرکان

قُلْ اِنَّ صَلَاتِيْ وَنُسُكِيْ وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِيْ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝۸

بگو هر آئینه نماز من و حج من و قربانی من و زندگانی من و موت من همه برای خداست پروردگار عالمها

بگو هر آئینه نماز من و (حج) و قربانی من و زندگانی من و موت من همه خاص برای خدا پروردگار عالمیان است

لَا شَرِيْكَ لَهٗ ۚ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِيْنَ ۝۹ قُلْ

هیچ شریک نیست مراورا و باین توحید فرموده شد مرا و من نخستین مسلمانانم بگو

نیست هیچ شریک اورا و باین (توحید) مامور شده ام و من از همه اول فرمان بردارم عـ۶ بگو

اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيْ رَبًّا وَّهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ ۭ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا

آیا طلب کنم پروردگارے غیر خدا و اوست پروردگار همه چیز و عمل نمی کنند هیچ کسے مگر

آیا غیر خدا طلبم پروردگاری و اوست پروردگار هر چیز (و نه می کند عمل هیچ کس مگر

عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَّرْجِعُكُمْ

برذات خود و بر ندارد هیچ بردارنده بار دیگر را باز بسوی پروردگار شمار جوع شما باشد

برخود) هرکه گناه می کند بر ذمه او ست و بر ندارد هیچ بردارنده بار دیگری را باز بسوی پروردگار شما رجوع شماست

فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ۝۱۰ وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَكُمْ

پس خبردار کند شمارا بانچه که در آن اختلاف می کردید و او آنست که ساخت شمارا

پس خبردار کند شمارا به آنچه که در آن اختلاف می کردید و اوست که گردانید شمارا

خَلٰۗىِٕفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ

بادشاهان زمین و بلند کرد بعضے را بالای بعضے درجه ها تا بیازماید شمارا

نایب ها در زمین و بلند کرد (بعضی شمارا بالای بعضی در جهان) از شما درجات یکی را بر دیگری تا بیازماید شمارا

فِيْ مَاۤ اٰتٰىكُمْ ۭ اِنَّ رَبَّكَ سَرِيْعُ الْعِقَابِ ۖ وَاِنَّهٗ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۱۱ ع

در آنچه داده است بشما هر آئینه پروردگار تو شتاب کننده عقوبت است و هر آئینه او آمرزنده مهربان است

در احکامی که (در آینده) داده است بشما هر آئینه پروردگار تو زود عذاب کننده است و هر آئینه وی آمرزنده مهربان است

سُوْرَةُ الْاَعْرَافِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ مِائَتَانِ وَّسِتُّ اٰيَاتٍ وَّاَرْبَعٌ وَّعِشْرُوْنَ رُكُوْعًا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدای که بے حد مهربان نهایت بارحم است

الٓمّٓصٓ ۝۱ كِتٰبٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِيْ صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ

این کتابیست که فرود آورده شد بسوی تو پس باید که نباشد در سینه تو هیچ تنگی از تبلیغ او

این کتابیست که فرود آورده شده بر تو پس نباشد در سینه تو هیچ تنگی از رسانیدن او

تفسیر عثمانی

عـ۴ در "ثم ینبئهم بما کانوا یفعلون" بر مجازات افعال شنیعه آنها تنبیه شده و قانون عام سزای نیک بد بآن توضیح گردید که پاداش نیکی کم از کم ده چند و اکثر اگر بخواهد برابر آنست یعنی هر که یک نیکی کند اقلاً ده برابر مثل آن ثواب می یابد فزون از آن حد و اندازه ندارد "والله یضاعف لمن یشاء" هر که مرتکب یک بدی شود بقدر همان یک بدی سزای آن قرار داده شده فزون از آن نمی شود تحقیق و بخشایش در اختیار اوست جای که رحمت بدین وفرت باشد ظلم امکان ندارد. عـ۵ مفسران عموماً گویند مطلب از "وانا اول المسلمین" آنست که حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم باعتبار امت محمدیه اول المسلمین می باشد اما چون ذات فرخنده وی بروفق حدیث جامع ترمذی اول پیغمبران است "کنت نبیا وآدم بین الروح والجسد" در اول المسلمین بودنش هیچ شبهه نمی ماند برعلاوه ممکن است درین جا اولیت زمانی مراد نبوده بلکه تقدم رتبی مراد باشد یعنی من در تمام گیتی بر صف مطیعان اول تر و بیشتر از همه میباشم شاید مترجم محقق قدس سره که در ترجمه بجای

ع ۲۰ / ۱۱

[illegible] از همه فرمان بردارم" نخست از همه فرمان بردارم" گفته است بهاین طرف اشاره نموده زیرا به اعتبار محاوره در ادای تعبیر اولیت رتبی بیشتر واضح است والله اعلم۔

لِتُنْذِرَ بِهٖ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۲﴾ اِتَّبِعُوْا مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ

فرود آورده شد تا بیم کنی بآن و برای پند مسلمانان را پیروی کنید آنرا که فرود آورده شد بسوی ما از جانب پروردگار شما

تا ترسانی به آن و نصیحت است مومنان را پیروی کنید آنرا که فرود آورده شد بر شما از جانب پروردگار شما

وَلَا تَتَّبِعُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءَ ؕ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۳﴾ وَكَمْ مِّنْ قَرْيَةٍ

و پیروی مکنید بجز وی دوستان را اندکے پند می پذیرید و بسا دیه که

و مکنید پیروی بجز وی دوستانرا اندکی (پند می پذیرید) عوز می کنید و بسا قریه باکه

اَهْلَكْنٰهَا فَجَآءَهَا بَاْسُنَا بَيَاتًا اَوْ هُمْ قَآئِلُوْنَ ﴿۴﴾ فَمَا كَانَ دَعْوٰىهُمْ

هلاک کردیمش پس آمد بوی عقوبت ما و ایشان شبانگاه آرمیده بودند یا وقتیکه ایشان در خواب نیمروز بودند پس نبود قول ایشان

هلاک کردیمش که رسید بران عذاب ما شبانگاه یا وقتیکه ایشان در خواب نیم روز بودند پس (نبود) همین فریاد ایشان

اِذْ جَآءَهُمْ بَاْسُنَآ اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿۵﴾ فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذِيْنَ

چون بیاید بایشان عقوبت ما الا آنکه گفتند هر آئینه ما ستمگار بودیم پس البته سوال خواهیم کرد آن کسانے را که

چون بیامد بایشان عقوبت ما (مگر) آنکه گفتند هر آئینه ما ستمگار بودیم ع۵ پس هر آئینه می پرسیم

اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۶﴾ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَّمَا

پیغامبر فرستاده شد بسوی ایشان و البته سوال خواهیم کرد و پیغامبرانرا پس البته بیان خواهیم کرد بحضور ایشان بدانش و

کسانی را که فرستاده شده بدیشان پیغمبران و هر آئینه می پرسیم فرستاده شدگانرا ع۶ پس البته بیان خواهیم کرد برایشان به علم خود و

كُنَّا غَآئِبِيْنَ ﴿۷﴾ وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذِ ۨالْحَقُّ ۚ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهٗ

نبودیم غائب و سنجیدن اعمال بانصاف آن روز بوده نیست پس هر که گران شد پله نیکی هاے او

نبودیم ما هیچ جا غائب و وزن کردن اعمال آنروز درست است پس هر که را گران بود (اعمال) وزن شده او

فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۸﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ

پس ایشانند رستگار و هر که سبک شد پله نیکی هاے او پس آنجماعه آنانند که

پس آن گروه ایشانند رستگاران و هر که را سبک باشد (عمل های) وزن شده او پس آن گروه آنانند که

خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَظْلِمُوْنَ ﴿۹﴾ وَلَقَدْ مَكَّنّٰكُمْ فِى

زیان کردند در حق خویشتن بسبب آنکه بآیات ما انکار می کردند و هر آئینه استقرار دادیم شمارا در

زیان کردند در حق خویشتن بدان جهت که از آیات ما انکار می کردند و هر آئینه جا دادیم شمارا در

الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيْهَا مَعَايِشَ ؕ قَلِيْلًا مَّا تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۰﴾ وَلَقَدْ

زمین و پیدا کردیم برائے شما درانجا اسباب معیشت اندکے شکر می کنید و هر آئینه

زمین و مقرر کردیم (آفریدیم) برای شما درانجا روزی ها (اسباب زندگانی) اندکی شکر می کنید (و هر آئینه)

خَلَقْنٰكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنٰكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ ۖ فَسَجَدُوْٓا

آفریدیم شمارا یعنی پدر شمارا باز صورت بستیم شمارا یعنے پدر شمارا باز گفتیم به فرشتگان که سجده کنید آدم را پس سجده کردند

آفریدیم شمارا باز صورت بستیم شمارا باز حکم دادیم فرشتگان را که سجده کنید به آدم پس سجده کردند

اِلَّآ اِبْلِيْسَ ؕ لَمْ يَكُنْ مِّنَ السّٰجِدِيْنَ ﴿۱۱﴾ قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ

مگر ابلیس نبود از سجده کنندگان گفت خدا چه چیز منع کرد ترا از انکه سجده کنی

مگر ابلیس نبود از سجده کنندگان گفت خدا چه چیز منع کرد ترا که سجده نکردی

اِذْ اَمَرْتُكَ ؕ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ ۚ خَلَقْتَنِىْ مِنْ نَّارٍ وَّخَلَقْتَهٗ مِنْ

وقتیکه امر کردم ترا گفت من بهترم ازو آفریده مرا از آتش و آفریده اورا از

چون حکم کردم ترا گفت من بهترم از او آفریده مرا از آتش و آفریده اورا از

طِيْنٍ ﴿۱۲﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُوْنُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيْهَا فَاخْرُجْ

گل گفت پس فرود رو از آسمان زیرا که لایق نیست ترا که سرکشی کنی دران پس بیرون شو

گل گفت خدا پس فرو شو از آن پس لایق نیست ترا که سرکشی کنی دران پس بیرون شو

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے معبودان باطل که دوست می گرفتید والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی همه اعمال ایشان را ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ آنگاه که ظلم و عدوان، کفر و عصیان آنها از حد گذشت در لذات و شهوات این جهان فرو رفتند و از عذاب الٰہی هیچ نیندیشیدند و خواستند از خواب آسایش متلذذ شوند ناگهان عذاب ما فرا رسید در این منظرهٔ مهلک وحشت زا و هنگامه گیرودار- همه حشمت و کبریائی خویش را فراموش کردند از چار جهت جز فریاد "انا کنا ظلمین" چیزی شنیده نمی شد گویا در ان وقت بر آنها آشکار گردید و به اقرار آمدند که خدا بر کسی ستم نمی کند ما خود بر خویش ظلم نمودیم

ع ۱۰ ۸

تنبیه- در (فجاءها باسنا) مفسرین را چند قول است غالباً مترجم محقق رح آن را تفسیر و تفصیل "اهلکنا" قرار داده مثلاً اگر گفته شود توضا فغسل وجهه و ذراعیه (یعنی فلان کس وضو کرد پس شست روی و دست خویش را) دین مثال شستن و تفصیل و تفسیر وضو است هم چنین در این جا از بیان کیفیت عذاب (هلاک کردن) تفصیل و تفسیر می شود والله اعلم ع۶ از آن امم که پیغمبران بسوی شان مبعوث شدند سوال میشود "ماذا اجبتم المرسلین" شما دعوت پیغمبران مارا تا چه اندازه پذیرفته بودید از خود پیغمبران

إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿١٣﴾ قَالَ أَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ قَالَ

هر آئینه تو از خوار شوندگانی گفت بار خدایا مهلت ده تا روزیکه آدمیان برانگیخته شوند گفت خدا

(هر آئینه) تو از خوار شوندگانی ع۵ گفت ابلیس مهلت ده مرا تا روزیکه آدمیان برانگیخته شوند گفت خدا

إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ

هر آئینه تو از مهلت داده شدگانی پس گفت بسبب آنکه گمراه کردی مرا البته بنشینم برای آدمیان براه

هر آئینه تو از مهلت داده شدگانی گفت ابلیس پس به سبب آن که مرا گمراه کردی البته بنشینم برای آدمیان براه

الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَآتِيَنَّهُم مِّن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ

راست تو یعنی تا ازان منع کنم پس البته بیایم بسوی ایشان از پیش ایشان و از پس پشت ایشان و از

راست تو باز البته بیایم (بسوی ایشان) از پیش ایشان و از پس ایشان و از

أَيْمَانِهِمْ وَعَن شَمَائِلِهِمْ ۖ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ اخْرُجْ

جانب راست ایشان و از جانب چپ ایشان و نیابی اکثر ایشان را شکرگذار گفت بیرون رو

جانب راست ایشان و از جانب چپ ایشان و نمی یابی اکثر ایشان را شکرگذار گفت بیرون رو

مِنْهَا مَذْءُومًا مَّدْحُورًا ۖ لَّمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكُمْ

از آسمان نکوهیده رانده شده بخدا هر که پیروی کند ترا از آدمیان البته پر کنم دوزخ را از شما

ازان نکوهیده مردود (قسم است) هر که پیروی کند ترا از ایشان البته پر کنم دوزخ را از شما

أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾ وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ

همه یکجا و گفتیم اے آدم ساکن شو تو و زن تو در بهشت پس بخورید از هر جا که

همه یکجا ع۵ و ای آدم ساکن شو تو و زن تو در بهشت پس بخورید از هر جا که

شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ فَوَسْوَسَ

خواهید و نزدیک مشوید باین درخت که خواهید شد از ستمگاران پس وسوسه داد

خواهید و مشوید نزدیک باین درخت (پس) خواهید شد از گنه گاران (ستمگاران) ع۵ پس (وسوسه کرد) لغزانید

لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِن سَوْآتِهِمَا وَقَالَ مَا

ایشان را شیطان تا آشکارا گرداند برائے ایشان آنچه پوشیده بود از نظر ایشان از شرمگاه هائے ایشان و گفت

آدم و حوا را شیطان تا آشکارا گرداند برای شان آنچه پوشیده بود از نظر ایشان از شرمگاه ایشان و گفت

نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَٰذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَن تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا

منع نکرده است شمارا پروردگار شما ازین درخت مگر برائے احتیاط از آنکه شوید دو فرشته یا شوید

منع نکرده است شمارا پروردگار شما از این درخت مگر آنکه شوید دو فرشته یا شوید

مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢١﴾ فَدَلَّاهُمَا

از جاوید باشندگان و قسم خورد برای ایشان که من از نصیحت کنندگانم شمارا پس بسوی پستی انداخت ایشانرا

از باشندگان جاوید و قسم خورد برای شان که من بشما از نصیحت کنندگانم (من دوست شمایم) پس مایل گردانید ایشانرا

بِغُرُورٍ ۚ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ

بفریب دادن پس چون چشیدند آن درخت را ظاهر شد ایشان را شرمگاه ایشان و شروع کردند که برگ بالای برگ می چسپانیدند

بفریب (پس افگند ایشان را به فریب) پس چون چشیدند هر دو آن درخت را ظاهر شد به ایشان شرمگاه ایشان و شروع کردند که می چسپانیدند

عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ ۖ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَن تِلْكُمَا

بر خویش از برگ درختان بهشت و ندا کرد ایشان را پروردگار ایشان که آیا منع نکرده بودم شمارا ازین

بر خویش از برگ درختان بهشت و ندا کرد ایشان را پروردگار شان که آیا منع نکرده بودم شمارا از این

الشَّجَرَةِ وَأَقُل لَّكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٢﴾

درخت و نه گفته بودم بر شما که هر آئینه شیطان شمارا دشمن آشکار است

درخت و نگفته بودم شما که (هر آئینه) شیطان بشما دشمن آشکار است

تفسیر عثمانی

ع۵ از مخلوق خدا در بهشت یا آسمانها کسی مانده می تواند که سراپا مطیع و فرمان بردار حضرت او باشد آنجا خود خواهان سرکش را گنجایش نیست بهر حال شیطان ملعون که بران مقام عزت بنا بر کثرت عبادت وغیره تاکنون فایز شده بود و از اثر خود خواهی و تکبر فرود افگنده شد تنبیه - از شمولیت ابلیس در زمرۂ فرشتگان تا مدت و از تنبیه مشهور که خداوند فطرت هیچ یک از مکلفان حتی ابلیس را هم چنان نیافریده که خاص به اتباع هدی مجبور و مضطر باشد بلکه به اعتبار فطرت اصلی خبیث ترین موجودات نیز صلاحیت آنرا دارد که بر کسب و اختیار نیکی و تقوی با انتهای ترقی برسد ع۵ با مردم ناشکری باشند نمی توانند عذاب زیانی برسانند عاقبت کامیابی و فلاح از آن اهل وفاست اگرچه اندک باشند کثرت ناسپاسان نذر دوزخ می شود گویا باین صورت واضح شد که جنود شیطان هر قدر زیاد باشند نمی توانند سپاه قلیل التعداد خلیفة الله را مغلوب و مقهور کنند ع۵ به آدم و حوا اجازه بود که بلا مانع هر چه بخواهند بخورند و بنوشند جز یک درخت

ع۵ یعنی کشتن خدا، کنندگان. یعنی ظلم بر نقصان خود کردی که برای چیزی که این امر ... و الظلم بر نفسها.

ع۵ یعنی که خوردن آن مناسب حیات و استعداد بهشتی آنها نبود بنا بر گفت بآن نزدیک مشوید ورنه خساره می کنید بعقیدهٔ من اگر فتکونا من الظالمین چنین ترجمه می شد موزون تر بود ....

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا سکتہ وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ

گفتند اے پروردگار ما ستم کردیم بر خویش و اگر نیامرزی مارا و مہربانی نہ کنی بر ما البتہ از

گفتند اے پروردگار ما ستم کردیم بر نفس ہائے خود و اگر نیامرزی مارا و مہربانی نکنی برما البتہ می باشیم

مِنَ الْخٰسِرِينَ ﴿۲۳﴾ قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ج وَلَكُمْ فِي

زیاکاران باشیم گفت خدا فرود وید بعض شما بعضے را دشمن خواہد بود و شمارا در

از زیاکاران گفت (خدا) فرود وید بعض شما بعضی را دشمن خواہد بود و شمارا در

الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلٰى حِينٍ ﴿۲۴﴾ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا

زمین استقرار و بہرہ مندی باشد تا وقتے معین تا مرگ گفت خدا در زمین زندگانی خواہید کرد و در انجا

زمین جای استقرار و بہرہ مندی باشد تا وقتے گفت در زمین زندگانی خواہید کرد و دران

تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿۲۵﴾ ع يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا

خواہید مرد و از انجا بیرون آوردہ شوید اے فرزندان آدم ۴ ہر آئینہ ما فرود آوردیم بر شما لباسے

خواہید مرد و از انجا بیرون آوردہ خواہید شد اے فرزندان آدم (ہر آئینہ) فرود آوردیم بر شما لباسے

يُوَارِي سَوْاٰتِكُمْ وَرِيشًا ط وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌ ط ذٰلِكَ مِنْ

کہ بپوشد شرمگاہ شمارا و فرود آوردیم جامہ ہائے زینت را و لباس پرہیزگاری وے از ہمہ بہتر است این از

کہ بپوشد شرم گاہ شمارا و فرود آوردیم لباس آرایش ۵ و لباس پرہیزگاری آن از ہمہ بہتر است این از

اٰيٰتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿۲۶﴾ يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطٰنُ كَمَا

نشانہائی خدا است تا ایشان پند پذیر شوند اے فرزندان آدم ۱ گمراہ نہ کند شمارا شیطان چنانکہ

نشان ہای قدرت خدا است تا ایشان غور کنند اے فرزندان آدم ۲ در فتنہ نیفگند شمارا شیطان چنانچہ

أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَا

بیرون آورد پدر و مادر شمارا از بہشت بری کشید از ایشان جامہ ایشان را تا بنماید ایشان را شرمگاہ ایشان

بیرون آورد پدر و مادر شمارا از بہشت برکشید از آنہا جامہ ایشان را عت۵ تا بنماید بہ ایشان شرم گاہ آن ہارا

إِنَّهُ يَرٰىكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ط إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيٰطِينَ

ہر آئینہ شیطان و قوم او می بینند شمارا از انجا کہ شما نمی بینید ایشان را ہر آئینہ ما ساختیم شیاطین را

(ہر آئینہ) می بیند شمارا شیطان و قوم او از آنجا کہ شما نمی بینید ایشان را سے۵ ما گردانیدیم شیاطین را

أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۲۷﴾ وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا

کارگذار کسانیکہ ایمان ندارند و کارگذار آنانکہ چون بکنند کار زشت گویند یافتیم

دوستان مر کسانی را کہ ایمان نمی آورند و چون بکنند عمل زشت می گویند یافتہ ایم

عَلَيْهَا اٰبَاءَنَا وَاللّٰهُ أَمَرَنَا بِهَا ط قُلْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ ط

برین کار پدران خود را و خدا فرمودہ است مارا بان بگو ہر آئینہ خدا نمی فرماید بکار زشت

برین کار پدران خود را و خدا فرمودہ است مارا باین بگو (ہر آئینہ) خدا حکم نمی دہید بکار زشت

أَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۲۸﴾ قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ قف وَأَقِيمُوا

آیا می گوئید بر خدا آنچہ نمی دانید بگو ہر آئینہ فرمودہ است پروردگار من بانصاف و فرمودہ است کہ راست کنید

آیا می گوئید بر خدا آنچہ نمی دانید بگو حکم دادہ پروردگار من بعدل و راست کنید

وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ط كَمَا

روی خود را نزدیک ہر نماز و پرستید او را برای او خالص کردہ عبادت را چنانکہ

رو ہای خود را وقت ہر نماز و بخواہید او را خالص فرمانبردار او شدہ (بپرستید خدا را در حالیکہ خالص کنندہ باشید برای او طاعت را) چنانکہ

بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴿۲۹﴾ ط فَرِيقًا هَدٰى وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلٰلَةُ ط إِنَّهُمُ

آفرید شمارا ہم چنان دیگر بار خواہید شد ۲ گروہے را راہ نمود و گروہے را ثابت شد برایشان گمراہی ہر آئینہ

بیافرید شمارا باز آفریدہ خواہید شد (باز خواہید گشت بوی) گروہی را ہدایت نمود و گروہی ثابت شد برایشان گمراہی ہر آئینہ ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بسوی کعبہ ۱۲

ف۲ یعنی سر و پا برہنہ ختنہ ناکردہ محشور شوید واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مراد از فرود آوردن آفرینش دادہ و غیرہ و توضیح تدبیر آنست کلمۂ فرود آوردن اکثر در آنجا استعمال می شود کہ چیزے از بالا بہ پایان آوردہ شود اما در لباسا جاہا از آن فوق و تحت مکانی مراد نمی باشد بل دربارۂ کسی کہ در مرتبہ بلند باشد اگر چیزی بزیردستان خویش بخشد نیز این کلمہ اطلاق می شود چنانکہ در این آیت کریمہ "وانزل لکم من الانعام ثمانیۃ ازواج" یا "وانزلنا الحدید فیہ باس شدید"

عت۵ اخراج و تبع بسوی سبب آن مرتب شدہ یعنی سبب جدائی آدم و حوا از بہشت و برآوردن لباس آنہا وی شد اکنون شما از آنہا فریب نخورید و در مقابل مکر آن ہا ہوشیار باشید

سے۵ دشمنی کہ ما را چنین ببیند ما او را دیدہ نتوانیم حملۂ او خطرناک و مدافعت او سخت دشوار می باشد باید بسیار مستعد و بیدار بود چارۂ این دشمن نامرئی آنست کہ بذاتی پناہ جوئیم کہ او را می بیند و وی او را دیدہ نمی تواند لا تدرکہ الابصار و ہو یدرک الابصار و ہو اللطیف الخبیر تنبیہ - انہ یراکم ہو وقبیلہ من حیث لا ترونہم قضیۂ مطلقہ است نہ دائمہ یعنی بسا اوقات کہ او ما را می بیند و ما در آن نمی بینیم این قول

اتَّخَذُوا الشَّيٰطِيْنَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ۝

شیاطین را دوست گرفتند بجز خدا و می پنداشتند که ایشان راه یافتگانند

گرفتند شیاطین را دوستان بجز خدا و پنداشتند که ایشان راه یافتگانند

يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ خُذُوْا زِيْنَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَّكُلُوْا وَاشْرَبُوْا وَلَا

اے فرزندان آدم بگیرید زینت خود را ف۱ نزدیک هر نماز و بخورید و بیاشامید و از حد

اے فرزندان آدم بگیرید آرایش خود را هنگام هر نماز و بخورید و بیاشامید و اسراف

تُسْرِفُوْا ۚ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ۝ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِيْنَةَ اللّٰهِ الَّتِيْٓ

مگذرید هر آئینه خدا دوست نمی دارد از حد گذرندگان را بگو که حرام کرد زینت خدا را که

مکنید (هر آئینه) خدا دوست نمی دارد اسراف کنندگان را بگو که حرام کرد زینت خدا را که

اَخْرَجَ لِعِبَادِهٖ وَالطَّيِّبٰتِ مِنَ الرِّزْقِ ۭ قُلْ هِيَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فِي

پیدا کرده است برائے بندگان خود و که حرام کرده است پاکیزه ها را از رزق بگو آن پاکیزه ها از ملابس و مآکل برائے مسلمانان است

پیدا کرده است برائے بندگان خود و پاکیزه ها را از رزق بگو در حقیقت این نعمت ها برای کسانی است که ایمان آورده اند در

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ

زندگانی دنیا ف۲ خالص شده برائے ایشان روز قیامت هم چنین بیان می کنیم نشانها

زندگانی دنیا خاص شده برائے ایشان روز قیامت هم چنین مفصل بیان می کنیم نشانها را

لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ۝ قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ

برائے گروهے که می دانند ف۳ بگو جز این نیست که حرام کرده است پروردگار من بے حیائی ها را آنچه علانیه باشد از ان و آنچه پوشیده

برای گروهے که می دانند بگو جز این نیست که حرام گرداننده پروردگار من بے حیائی ها را آنچه علانیه باشد از ان و آنچه پوشیده باشد

وَالْاِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوْا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطٰنًا

حرام کرده است گناه و تعدی ناحق و آنکه شریک خدا مقرر کنید چیزے را که خدا هیچ دلیل بران نازل نکرده است

و گناه را و حرام کرده است تعدی ناحق را و آنکه شریک بگردانید به خدا چیزی را که خدا نازل نکرده است بر آن هیچ دلیلے را

وَّاَنْ تَقُوْلُوْا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ۝ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ ۚ فَاِذَا جَآءَ

و آنکه بگوئید بر خدا آنچه نمی دانید و هر گروهے را میعادیست ف۴ پس چون بیاید ف

و آنکه بگوئید بر خدا آنچه نمی دانید و هر گروهے را میعادیست پس چون بیاید

اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ ۝ يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ

میعاد ایشان تاخیر نکنند یک ساعت و نه سبقت کنند گفتیم ف۶ اے فرزندان آدم

میعاد ایشان تاخیر نمی توانند ساعتی و نه سبقت می توانند ع۵ اے فرزندان آدم

اِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّوْنَ عَلَيْكُمْ اٰيٰتِيْ ۙ فَمَنِ اتَّقٰى وَاَصْلَحَ

اگر بیایند به شما پیغامبران از جنس شما میخوانند بر شما آیات مرا پس هر که پرهیزگاری کند و نیکوکاری نماید

اگر بیایند بشما پیغامبران از شما که می خوانند بر شما آیات مرا پس هر که بترسد و نیکوکاری کند

فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۝ وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَ

پس هیچ ترس نباشد بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند و کسانیکه بدروغ نسبت کردند آیات ما را و

پس هیچ ترس نباشد بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند و کسانیکه بدروغ نسبت کردند آیات ما را و

اسْتَكْبَرُوْا عَنْهَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۝

سرکشی کردند از قبول آنها ایشان بندگان دوزخ اند ایشان آنجا جاویدان اند

سرکشی کردند از ان آن گروه باشندگان دوزخ اند ایشان آنجا جاویدانند

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ ۭ اُولٰٓئِكَ

پس کیست ستمگارتر از کسیکه بر بست بر خدا دروغ را یا بدروغ نسبت کرد آیات او را آن جماعه

پس کیست ظالم تر از کسیکه تهمت نهاد بر خدا دروغ را یا به دروغ نسبت کرد احکام او را آن گروه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی لباس خود را ۱۲ ف۲ یعنی لائق ایشانست اگرچه دیگران نیز استعمال کنند والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید درین آیت اشارت است بر مذهب رهبان یهود و نصاریٰ و مخنثین عرب که توسع را در مآکل و ملابس مکروه می داشتند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی وقتے معین است برائے هلاک ایشان والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی نزدیک شود ف۶ یعنی بر زبان حضرت آدم چنانکه در سورة البقرة اشارت رفت والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ ظاهر اشبه وارد می شود که هنگامیکه وعده (اجل) فرا رسید عقلاً تاخیر ممکن بود پس نفی آن نیز ضرور بود اما چون تقدیم اجل از روے عقل امکان ندارد در نفی آن چه فائده میباشد بعضی از مفسران نسبت به این شبه (لایستقدمون) را بر شرطیه (اذا جاء اجلهم) عطف می دانند نزد بعضی (از جاء اجلهم) قرب وے مراد است نزد من باین تکلفات حاجت نمی ماند در محاورات برای ثبوت قوت و تاکید چیزیکه بدو طرف مقابل باشد اکثر همان طرف را که محتمل الثبوت است مقصوداً نفی می نماید و طرف دیگرش را که از اول غیر محتمل است محض برای مبالغه و تاکید و تحسین کلام [illegible] و ذکر کم است و لفظاً بیشتر محتمل ...

طرادانفی می کنند مثلاً مشتری در حالیکه چیزے بخرد قیمت آنرا از بائع معلوم کرده می گوید (چیزے کم و بیش) بائع می گوید کم و بیش نمی تواند شد مقصود هردو ذکر کم است و لفظاً بیشتر محتمل ...

يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُم مِّنَ الْكِتَابِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ

برسد بایشان بهرهٔ ایشان ازآنچه نوشته شد در لوح محفوظ ف۱ تا وقتیکه بیایند نزدیک ایشان فرستادگان تا قبض ارواح ایشان کنند

برسد ایشان را بهرهٔ ایشان از آنچه نوشته شد در کتاب تا وقتیکه بیایند نزد ایشان فرستادگان ما قبض کنند ارواح شان را

قَالُوا أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا

گویند کجاست آنچه شما می پرستیدید بجز خدا گویند گم شدند ایشان از ما و معترف شدند

گویند کجا شد آنچه می خواندید بجز خدا گویند گم شدند از ما و اقرار کنند

عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿٣٧﴾ قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ

بر خویش باینکه ایشان کافر بودند حکم کند خدا که داخل شوید همراه امتانے که گذشته اند

بر نفس های خود که بیشک ایشان کافر بودند گوید خدا داخل شوید همراه امتانیکه گذشته اند

مِن قَبْلِكُم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ فِي النَّارِ ۖ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَّعَنَتْ

پیش از شما از جن و انس در آتش هرگاه که در آید قومی لعنت کند

پیش از شما از جن و انس در آتش هرگاه که درایند امتی لعنت کند

أُخْتَهَا ۖ حَتَّىٰ إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُولَاهُمْ رَبَّنَا

قوم دیگر مانند خود را تا وقتیکه بیکدیگر برسند در دوزخ همه یک جا گوید جماعه متاخر از ایشان در حق جماعه متقدم از ایشان پروردگارا

قومی دیگر (مانند خود) را تا وقتی که بیکدیگر برسند در آن همه گوید جماعهٔ متاخر ایشان در حق جماعهٔ متقدم شان ای پروردگار ما

هَٰؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ ۖ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ

ایشان گمراه کردند ما را پس بده ایشان را عذاب دوچند از دوزخ فرماید خدا هریکے را دو چند است

این گروه گمراه کردند ما را پس بده ایشان را عذاب دوچند از آتش گوید (خدا) هریکی را دوچند است

وَلَٰكِن لَّا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَقَالَتْ أُولَاهُمْ لِأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا

ولیکن نمی دانید ف۲ و گویند جماعه متقدم از ایشان جماعه متاخر را از ایشان پس نیست شما را

ولیکن نمی دانید ع۵ و گوید جماعهٔ متقدم شان جماعهٔ متاخر شان را پس نیست شما را بر ما

مِن فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا

هیچ بزرگی بر ما پس بچشید عذاب را بسبب آنچه می کردید هر آئینه کسانیکه بدروغ نسبت کردند

هیچ بزرگی پس بچشید عذاب را بسبب آنچه می کردید (هر آئینه) کسانیکه بدروغ نسبت کردند

بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ

آیات ما را و سرکشی کردند از قبول آن هرگز گشاده نشود برای ایشان دروازه های آسمان و در نیایند به بهشت

آیات ما را و تکبر کردند ازان گشاده نمی شود به ایشان دروازه های آسمان و نمی شوند داخل در بهشت

حَتَّىٰ يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾ لَهُم مِّن

تا وقتیکه داخل شود شتر در سوراخ سوزن ف۳ و هم چنین جزا میدهیم گناهکاران را ایشان را از

تا آنگاه که دراید شتر در سوراخ سوزن و هم چنین جزا دهیم گناه گاران را مر ایشان را از

جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِن فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ وَ

دوزخ فرش بود و از بالای ایشان از دوزخ پوششها باشد و هم چنین جزا میدهیم ستمکاران را و

دوزخ فرش و از بالای ایشان پوششها باشد و هم چنین جزا می دهیم ظالمان را و

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَٰئِكَ

کسانیکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند تکلیف نمی دهیم هیچکس را مگر بقدر طاقت او آن جماعه

کسانیکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند تکلیف نمی دهیم هیچ کس را مگر موافق طاقت او آن جماعه

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم

باشندگان بهشت اند ایشان آنجا جاویدان باشند و بیرون آریم آنچه در سینه های ایشان بود

باشندگان بهشت اند ایشان در آنجا جاودانند و بیرون آریم آنچه در سینه های ایشان بود

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی نعمت و نعمت که مقدر شده در دنیا بایشان برسد والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی تابعین را عذاب کفر تقلید و متبوعین را عذاب ضلال و اضلال والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی محال است والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ از یک حساب گناه گذشتگان آنها دوچند است که خود گمراه شدند و آیندگان را نیز از راه دور نمودند به یک حساب گناه آیندگان دوچند می شود که خود گمراه شدند و احوال پیشینیان را دیده و شنیده عبرت نگرفتند یا چون در عذاب دوزخیان بر وفق درجات شان وقتاً فوقتاً می افزاید لهذا خداوند افزود عذاب هر کدام مضاعف می شود هنوز در آغاز تعذیب اید و از انجام آن خبر ندارید یعنی از دو چند شدن عذاب گذشتگان برای آیندگان شما شفا و راحتی نصیب نمی شود این بیان در آن صورت است که مراد از (لکل ضعف) هر دو فریق می باشد- اما ابن کثیر بر آنست که در این آیت خداوند آیندگان را اطلاع فرموده یعنی بدون شک ما عذاب هر یکی از اسلاف شما را بر وفق درجات آنها دوچند گردانیده ایم چنانکه در آیت دیگر است "الذین کفروا و صدوا عن سبیل الله زدناهم عذاباً فوق العذاب (نحل رکوع ۱۲) "و لیحملن اثقالهم و اثقالاً مع اثقالهم (عنکبوت رکوع ۱) "و من اوزار الذین یضلونهم بغیر علم (نحل رکوع ۳)

ع ۸ / ۱۱

من غلٍّ تجري من تحتهم الأنهٰر وقالوا الحمد لله الذي هدٰىنا

کینه ف میرود زیر ایشان نهرها وگویند سپاس آن خدا راست که دلالت کرد مارا

حقد (کینه) میرود از زیر آن ها نهرها وگویند سپاس مرخدا راست که ونمود مارا

لهٰذا ۘ وما كنا لنهتدي لولا أن هدٰىنا الله ۚ لقد جاءت رسل

بسوی این بهشت و هرگز مستعد راه یافتن نبودیم اگر راه نه نمودے مارا خدا هر آئینه آمدند فرستادگان

بسوی این و هرگز نبودیم مستعد راه یافتن اگر راه نه نمودی مارا خدا هر آئینه آمد فرستادگان

ربنا بالحق ۖ ونودوا أن تلكم الجنة أورثتموها بما كنتم تعملون ④

پروردگار ما براستی وندا کرده شوند که این بهشت داده شدید آنرا بسبب آنچه می کردید

پروردگار ما براستی وندا کرده شوند که این بهشت است که وارث شدید آنرا (بسبب آنچه می کردید) درعوض اعمال خود ع

ونادىٰ أصحٰب الجنة أصحٰب النار أن قد وجدنا ما وعدنا ربنا حقًا

وندا کنند اهل بهشت اهل دوزخ را که ما راست یافتیم آنچه وعده کرده بود بما پروردگار ما

وندا کنند اهل بهشت اهل دوزخ را (بدرستیکه) ما یافتیم آنچه وعده کرده بود به ما پروردگار ما راست

فهل وجدتم ما وعد ربكم حقًا ۖ قالوا نعم ۚ فأذن مؤذن بينهم

پس آیا شما هم راست یافتید آنچه بشما وعده کرده بود پروردگار شما گفتند آرے پس آواز کند آواز کننده درمیان ایشان

پس آیا شما هم یافتید آنچه وعده کرده بود پروردگار شما راست گویند دوزخیان آری پس آواز کند آواز کننده درمیان ایشان

أن لعنة الله على الظٰلمين ⑤ الذين يصدون عن سبيل الله

که لعنت خدا بران ستمکاران است که باز می داشتند مردمان را از راه خدا

که لعنت خدا بر ستمکاران است که مردمان را باز می داشتند از راه خدا

ويبغونها عوجًا ۚ وهم بالآخرة كٰفرون ⑥ وبينهما حجاب ۚ وعلى

و می خواستند برائے آن راه کجی ف۲ وایشان بآخرت اعتقاد نداشتند و درمیان بهشت و دوزخ حجابیست ف۳ و بر

و می خواستند برای آن کجی وایشان از آخرت منکر بودند و درمیان آن دو حجابیست ع۵ و بر

الأعراف رجال يعرفون كلًا بسيمٰهم ۚ ونادوا أصحٰب الجنة

اعراف مردمانے باشند که می شناسند هریکے را از اهل موضعین بقیافهٔ ایشان وندا کنند اهل اعراف اهل بهشت را

اعراف مردمانے باشند که بشناسند هریک را بعلامات شان وندا کنند (اهل اعراف) اهل بهشت را

أن سلٰم عليكم ۚ لم يدخلوها وهم يطمعون ⑦ وإذا صرفت

که سلام علیکم هنوز به بهشت نه درآمدند وایشان طمع آن دارند و چون گردانیده شود

که سلام باد برشما هنوز در نیامده باشند اهل اعراف در بهشت حال آنکه ایشان امید میداشته باشند و چون گردانیده شود

أبصٰرهم تلقاء أصحٰب النار ۙ قالوا ربنا لا تجعلنا مع القوم

چشم اهل اعراف بطرف اهل دوزخ گویند اے پروردگار ما مکن مارا همراه گروه

چشم های اهل اعراف بطرف اهل دوزخ گویند اے پروردگار ما مگردان مارا با گروه

الظٰلمين ⑧ ع ونادىٰ أصحٰب الأعراف رجالًا يعرفونهم بسيمٰهم

ستمگاران وندا کردند اهل اعراف مردمان را که می شناسند ایشانرا بقیافهٔ ایشان

ظالمان وندا کنند اهل اعراف مردانی را که می شناسند ایشانرا بعلامات ایشان

قالوا ما أغنىٰ عنكم جمعكم وما كنتم تستكبرون ① أهٰؤلاء الذين

گویند کفایت نه کرد از شما جمعیت شما و آنکه سرکشی می کردید . آیا این جماعه اند آنانکه

گویند بکار نیامد (دفع نکرد از شما) جمعیت شما و آنچه تکبر می کردید آیا این گروه آنانند

أقسمتم لا ينالهم الله برحمة ۚ ادخلوا الجنة لا خوف

قسم میخوردید که هرگز خدا نرساند بایشان هیچ رحمت ف۴ گفته شد ایشانرا که درآئید به بهشت باهیچ ترس نیست

قسم میخوردید که هرگز نرساند بایشان خدا هیچ رحمت درآئید به بهشت هیچ ترس نیست

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی آن کینه ها که دردل بهشتیان باشد دور کنیم مثل آنچه میان عثمان و علی و طلحه و زبیر و عائشه رضی الله عنهم واقع شد والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی میخواستند که بشبهات این راه را باطل سازند ۱۲ ف۳ و آن مسمی باعراف است والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی فقرائے مسلمین که کافران از ایشان حسابے نمی گرفتند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ این منادی فرشته خواهد بود از سوی پروردگار یعنی امروز جد و جهد شما ثمر آورد از کوشش خود به عنایت الٰهی بصورت جاودان میراث پدر خویش آدم را حاصل نمودید در حدیث است (هیچ کس را عملش به بهشت داخل کرده نمی تواند) مطلب این است که عمل سبب حقیقی دخول جنت نیست و فقط سبب ظاهریست سبب حقیقی خاص رحمت کامل الٰهیست چنانچه از الفاظ حدیث «الا ان یتغمدنی الله برحمته» این مطلب ظاهر شود مترجم رحمة الله علیه درانثنای صحبت می گفت سبب حقیقی دخول بهشت رحمت خداست و عمل مانند علامات آن چنانکه قوت، دبل را براه می انداز دو بیرق

... تفصیل آن با معلوم نیست.

ع۲ یعنی ... است که دربل باشادات آن می ایستد وروان می شود ع۵ معنی حجاب پرده است و این جا نه پرده دیوار مرادمی باشد چنانکه در سورهٔ حدید تصریح شده «فضرب بينهم بسور له ...

عَلَيْكُمْ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُوْنَ ﴿۴۹﴾ وَنَادٰٓى اَصْحٰبُ النَّارِ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ اَنْ

بر شما و نه شما اندوهگین شوید و ندا کنند اہل دوزخ اہل بہشت را کہ

بر شما و نه شما اندوہگین شوید و ندا کنند دوزخ اہل بہشت را کہ

اَفِيْضُوْا عَلَيْنَا مِنَ الْمَآءِ اَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ ۭ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا

بریزید بر ما چیزے از آب یا از سائر آنچہ روزی دادہ است شما را خدا گویند ہر آئینہ خدا حرام ساختہ است این ہر دو

بریزید بر ما چیزے از آب یا از سائر آنچہ روزی دادہ است شما را خدا گویند بدرستیکہ خدا حرام کردہ است طعام و شراب بہشت

عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿۵۰﴾ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَهُمْ لَهْوًا وَّلَعِبًا وَّغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ

بر کافران آنانکہ دین خود گرفتہ اند بازی و لہو را و فریب او ایشان را زندگانی

بر کافران برانانکہ گرفتہ اند دین خود بازی و لہو را و فریب داد ایشانرا زندگانی

الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ نَنْسٰىهُمْ كَمَا نَسُوْا لِقَآءَ يَوْمِهِمْ هٰذَا ۙ وَمَا كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا

دنیا پس امروز فراموش کنیم ایشان را چنانکہ ایشان فراموش کردند ملاقات این روز خویش را و چنانکہ انکار می کردند

دنیا پس امروز فرو گذاریم ایشان را چنانچہ ایشان فرو گذاشتند دیدن این روزشان را و چنانکہ آیات ما را

يَجْحَدُوْنَ ﴿۵۱﴾ وَلَقَدْ جِئْنٰهُمْ بِكِتٰبٍ فَصَّلْنٰهُ عَلٰي عِلْمٍ هُدًى وَّرَحْمَةً

بآیات ما ف‍ل و ہر آئینہ آوردیم برائے ایشان کتابے کہ مفصل کردہ ایم آنرا بدانش برای رہنمائی و بخشایش

انکار می کردند ع۵ و (ہر آئینہ) آوردیم بایشان کتابی کہ مفصل کردیم آنرا بدانش برای رہنمائی و رحمت

لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۵۲﴾ هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا تَاْوِيْلَهٗ ۭ يَوْمَ يَاْتِيْ تَاْوِيْلُهٗ

مومنان را انتظار نمی کنند کفار مگر مصداق این وعدہ را روزیکہ بیاید مصداق آن

برای مومنان ع۶ آیا ہنوز منتظر اند کہ مضمون آن ظاہر شود روزیکہ ظاہر شود مضمون (مصداق) آن

يَقُوْلُ الَّذِيْنَ نَسُوْهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۚ فَهَلْ

گویند کسانیکہ فراموش کردہ بودند آنرا پیش از ین ہر آئینہ آمدہ بودند پیغامبران پروردگار ما براستی پس آیا ہستند

(انتظار نمی برند کفار مگر مصداق این وعدہ را) خواہند گفت کسانی کہ فراموش کردہ بودند آنرا پیش ازین ہر آئینہ آوردہ بودند پیغمبران پروردگار ما

لَّنَا مِنْ شُفَعَآءَ فَيَشْفَعُوْا لَنَآ اَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِيْ كُنَّا نَعْمَلُ ۭ قَدْ

برائے ما شفیعان تا شفاعت کنند برائے ما یا باز گردانیدہ شویم بسوئے دنیا یا پس عمل کنیم غیر آنچہ می کردیم ف۱ ہر آئینہ

برائے ما شفاعت کنندگان تا کہ شفاعت کنند برای ما یا باز گردانیدہ شویم پس عمل کنیم خلاف آنچہ می کردیم ہر آئینہ

خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۵۳﴾ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ

زیان کردند در حق خویشتن و گم شد از ایشان آنچہ افترا مے کردند ہر آئینہ پروردگار شما آن خدا است

تباہ کردند نفس ہائے خود را و گم شد از ایشان آنچہ افترای کردند ہر آئینہ پروردگار شما اللہ است

الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَي

کہ آفرید آسمانہا و زمین را در شش روز باز مستقر شد بر

کہ آفریدہ آسمانہا و زمین را در شش روز پس قرار گرفت و (غلبہ و قصد کرد) بر

الْعَرْشِ ۣ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهٗ حَثِيْثًا ۙ وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُوْمَ

عرش می پوشاند شب را بروز ف۳ می طلبد شب روز را بشتاب ف۴ و آفرید آفتاب و ماہ و ستارگان را

عرش می پوشاند شب را می جوید شب روز را بشتاب و آفریدہ خورشید و ماہ و ستارگانرا

مُسَخَّرٰتٍۢ بِاَمْرِهٖ ۭ اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ ۭ تَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۵۴﴾

رام شدہ بفرمان خدا آگاہ شو او راست آفریدن و فرمانروائی بغایت بزرگ است خدا پروردگار عالمہا

رام شدہ بحکم خود آگاہ شوید خاص کار اوست پیدا کردن و فرمودن حکم دارای برکت بزرگ خدا است کہ پروردگار ہمہ جہانیان است

اُدْعُوْا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَّخُفْيَةً ۭ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ﴿۵۵﴾ وَلَا تُفْسِدُوْا

بپرستید پروردگار خود را زاری کنان و پوشیدہ از مردمان ہر آئینہ او دوست ندارد از حد گذرندگانرا و فساد مکنید

بخوانید پروردگار خود را بزاری و آہستہ آہستہ (پوشیدہ) ہر آئینہ او دوست ندارد از حد درگذرندگانرا و فساد نکنید

فتح الرحمٰن

ف۱ فراموش کردن خدا ترک ایشان است در دوزخ واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی مسلمان شویم و بت را نہ پرستیم ۱۲

ف۳ یعنی گاہے اجزائے شب را بلباس نہار پوشانیدہ در حساب نہار می گرداند واللہ اعلم ۱۲

ف۴ یعنی از پے در آمدن شب بعد روز مشابہ آنست کہ گویا کسے کسے را دوان دوان شتابان می طلبد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ دوزخیان حواس خویش را باختہ مضطربانہ پیش اہل جنت دست نیاز دراز می کنند و می گویند سوختیم اندکی آب بریزید یا از انعامی کہ خداوند بشما ارزانی داشتہ ما را مستفید گردانید جواب دادہ میشود کہ این اشیاء بر کافران حرام گردانیدہ شد این ہمان کافرانست کہ دین الہی را بازیچہ قرار دادہ و بر تنعم دنیا مغرور شدہ بودند چنانکہ آنہا در لذائذ در دنیا ہیچ گاہ از آخرت اندیشہ نمیکردند ما نیز امروز اہمیتی بآنہا نمی دہیم و چنانکہ آنہا آیات ما را انکار می کردند ما نیز درخواست شان را اجابت نمی کنیم۔ ع۶ در حال وجود کتابی مانند قرآن کہ در آن کلیہ ضروریات بتفصیل علمی موجود است و ہر چہ را بہ آگاہی و صراحت تمام بیان می کند چنانچہ مومنان بخوبی از آن برخوردار می گردند تعجب است کہ این معاندان خود خواہ غوری بہ عاقبت خویش نکردند اکنون پشیمانی سود ندہد۔

ع ۶ / ۱۳

فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا ۚ إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ

در زمین بعد اصلاح آن ف۱ و به پرستید او را به ترس و امید هر آئینه بخشایش خدا

در زمین بعد اصلاح آن و بخوانید او را بترس و امید هر آئینه رحمت خدا

قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ

نزدیک است از نیکوکاران و او ست آنکه می فرستد بادها مژده دهنده پیش از

نزدیک است به نیکوکاران و است آنکه می فرستد بادها را مژده دهنده پیش از آمدن

رَحْمَتِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ

رحمت خود ف۲ تا وقتیکه بردارد ابر گران را روان کنیم آنرا بسوی شهرے مرده پس فرود آریم بواسطهٔ آن ابر

باران تا آنگاه که بردارد آن بادها ابر گرانبار را برانیم آنرا بسوی شهر مرده پس فرو آریم بواسطه آن

الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۚ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ

آب را پس بیرون آریم بآن آب از جنس هر میوه هم چنین بیرون آریم مردگان را ف۳ تا شما

آب را پس بیرون آریم به آن آب از جنس هر میوه هم چنین بیرون آریم مردگانرا تا شما

تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ ۖ وَالَّذِي

پند پذیر شوید و شهر پاکیزه برمی آید بفرمان پروردگار او و زمین

غور کنید (پند پذیرید) و شهر پاکیزه برمی آید رستنی او بحکم پروردگارش زمینی که

خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا ۚ كَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾ ع

ناپاک تیره برمی آید رستنی او مگر ناهموار بدیر رونیده هم چنین گوناگون بیان می کنیم نشانها را برای قومے که شکرگذاری می کنند

شوره بود بیرون نیاید گیاه او مگر ناقص هم چنان گوناگون بیان می کنیم نشانها را برای قومی که حق را می پذیرند (شکر می کنند)

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ

ف۴ هر آئینه فرستادیم نوح را بسوی قوم او پس گفت اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبود

بدرستیکه فرستادیم نوح را بسوی قوم او پس گفت اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبود

غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾ قَالَ الْمَلَأُ مِن قَوْمِهِ

بجزوے هر آئینه من ترسم بر شما از عقوبت روز بزرگ ف۵ گفتند اشراف از قوم او

بجزوی هر آئینه من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ گفتند سرداران از قوم او

إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَٰكِنِّي

هر آئینه ما می بینیم ترا در گمراهی ظاهر گفت اے قوم من نیست با من هیچ گمراهی و

هر آئینه ما می بینیم ترا در گمراهی ظاهر ع۱ گفت اے قوم من نیست مرا هیچ گمراهی و

رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦١﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنصَحُ

لیکن من پیغامبرم از جانب پروردگار عالمها میرسانم بشما پیغامهای پروردگار خود و نیک خواهی می کنم

لیکن من پیغامبرم از جانب پروردگار جهانیان می رسانم بشما پیغام های پروردگار خود را و نصیحت می کنم

لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن

برای شما و می دانم از حکم خدا آنچه نمی دانید آیا تعجب کردید از آنکه آمد به شما پندے از جانب

برشما و می دانم از طرف خدا آنچه نمی دانید آیا تعجب کردید که آمد بشما پندی از جانب

رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾

پروردگار شما فرود آمده بر مردے از شما تا بیم کند شما را و تا پرهیزگاری کنید و تا مهربانی کرده شود بر شما

پروردگار شما بر زبان مردی از شما تا بترساند شما را و تا پرهیزگاری کنید و تا مهربانی شود بر شما

فَكَذَّبُوهُ فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ

پس دروغ داشتند آنرا پس نجات دادیم او را و کسانے را که با وے بودند در کشتی و غرق ساختیم کسانے را که

پس تکذیب کردند او را پس نجات دادیم او را و آنانرا که با وی بودند در کشتی و غرق ساختیم کسانی را که

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بسبب بعث رسول الله صلی الله علیه وسلم ۱۲ ف۲ یعنی پیش از باران ۱۲ ف۳ یعنی از قبور بیرون کردیم ۱۲ ف۴ مترجم گوید این مثل است برای تاثیر پند در قلب سلیم و عدم تاثیر آن در غیر سلیم والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی روز قیامت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ واقعهٔ آدم علیه السلام در آغاز سورة گذارش یافت پس از وی نوح علیه السلام پیغمبر اولوالعزم و مشهور است که برای هدایت ساکنان زمین در مقابل مشرکان مبعوث گردید اگرچه بعثت انبیا باید باعتبار شریعت خاص آنها بسوی قوم خود شان باشد باز هم باعتبار آن اصول اساسی که در تعلیم تمام پیغمبران مشترک است میتوان گفت که تمام افراد بشر طرف خطاب هر پیغمبر واقع میشوند چنانچه در تعلیم توحید و در اقرار معاد همه پیغمبران متفق اللسانند پس تکذیب این اشیاء در حقیقت تکذیب تمام انبیاست بهرحال نوح علیه السلام به توحید و غیره دعوت عمومی داد می گویند تا ده قرن بعد از آدم تمام فرزندان او به کلمهٔ توحید استوار بودند بروفق بیان ابن عباس رضی الله تعالی عنهما

بت پرستی وقتی آغاز شد که بعض صلحا موسوم به (ود ـ سواع ـ یغوث ـ یعوق ـ نسر) که در سوره نوح مذکور است وفات یافتند مردم تصویر آنها را نگاشتند تا احوال و عبادات شان

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ⑥ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۗ

دروغ داشته بودند آیات مارا هر آینه ایشان بودند گروهی نابینا و فرستادیم بسوی قوم عاد برادر ایشان هود را

تکذیب می کردند آیات مارا هر آینه ایشان بودند گروهی نابینا ع۹ و فرستادیم بسوی قوم عاد برادر ایشان هود را ع۱۰

قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ① قَالَ

گفت ای قوم من عبادت کنید خدا را نیست شمارا هیچ معبود غیر او آیا پرهیزگاری نمی کنید گفتند

گفت ای قوم من عبادت کنید خدارا نیست شمارا هیچ معبود غیر او آیا نمی ترسید ع۱۱ گفتند

الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ

اشراف کفار از قوم او هر آینه ما می بینیم ترا در بی خردی و هر آینه ما می پنداریم ترا

سرداران کفار از قوم او هر آینه ما بینیم ترا در بی خردی و هر آینه ما می پنداریم ترا

مِنَ الْكَاذِبِينَ ② قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ

از دروغ گویان گفت ای قوم من نیست با من هیچ بی خردی و لیکن من پیغامبرم از

از دروغ گویان گفت ای قوم من نیست مرا هیچ بی خردی و لیکن من پیغامبرم از

رَبِّ الْعَالَمِينَ ③ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ④

جانب پروردگار عالمها میرسانم بشما پیغام های پروردگار خود من برای شما نیک خواه باامانتم

جانب پروردگار عالمها می رسانم بشما پیغام های پروردگار خود را و من برای شما نصیحت کننده ام باامانت ع۱۲

أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ ۚ وَ

آیا تعجب کردید از آنکه بشما پندی از جانب پروردگار شما فرود آورده بر مردی از شما تا بیم کند شمارا و

آیا تعجب کردید که آمد بشما پندی از جانب پروردگار شما بر زبان مردی از جنس شما تا بترساند شمارا و

اذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ

یاد کنید نعمت الهی آن وقت که گردانید شمارا جانشین بعد از قوم نوح ع و افزود برای شما در خلقت

یاد کنید چون گردانید شمارا جانشینان بعد از قوم نوح و افزود برای شما در خلقت

بَصْطَةً ۖ فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ⑤ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ

قوت را پس یاد کنید نعمت های خدارا تا شما رستگار شوید گفتند آیا آمده پیش ما تا عبادت کنیم

کشادگی (قوت و طول) پس یاد کنید احسان های خدارا تا شما رستگار شوید گفتند آیا آمده پیش ما تا عبادت کنیم

اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا ۖ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ

خدارا تنها و بگذاریم آنچه می پرستیدند پدران ما پس بیار پیش ما آنچه وعید می کنی ما را اگر هستی

خدارا یگانه و بگذاریم آنچه می پرستیدند پدران ما پس بیار پیش ما آنچه وعید می کنی مارا اگر هستی

مِنَ الصَّادِقِينَ ⑥ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ

از راست گویان گفت ثابت شد بر شما از جانب پروردگار شما عقوبت و خشم

از راست گویان گفت بدرستیکه ثابت شد بر شما از جانب پروردگار شما عقوبت و خشم

أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا

آیا مکابره می کنید با من در باب نامهای چند که شما مقرر کرده اید آنرا و پدران شما مقرر کرده اند ع۱۳ فرو نیاورده است خدا بران

آیا مجادله می کنید با من در باب نام های چند که مقرر کرده اید آنرا شما و پدران شما فرو دنیاورده است خدا بران

مِنْ سُلْطَانٍ ۚ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ⑦ فَأَنْجَيْنَاهُ

هیچ دلیل پس انتظار کنید هر آینه من نیز همراه شما از منتظرانم پس نجات دادیم اورا

هیچ دلیل پس انتظار کشید من نیز با شما از منتظرانم پس نجات دادیم اورا

وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا

و کسانی را که با او بودند بمهربانی از جانب خویش و بریدیم بیخ آنانکه دروغ می داشتند

و کسانی را که با او بودند برحمت از جانب خویش و بریدیم بیخ آنانکه تکذیب می کردند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بیمار عقوبت را ۱۲

ف۲ یعنی بی اصل است ۱۲

ع ۱۸ / ۶ / ۱۵

تفسیر عثمانی

ع۹ حق و باطل سود و زیان را تمیز نکردند کور شدند و به سرکشی تکذیب بغاوت یا فتنه انگیزی کردند از بت پرستی و دیگر اعمال زشت باز نیامدند پس ما هم معدودی از مسلمانان را که در کشتی با نوح (ع) سوار بودند نجات دادیم و دیگر تمام مکذبان را در آب غرق نمودیم اکنون هر قدر انسان در جهان موجود است ذریه مردم اهل سفینه بلکه صرف ذریه حضرت نوح علیه السلام ع۱۰ عاد از اولاد ارم است که نواسه نوح ع بود این قوم منسوب بنام عادند که در احقاف یمن سکونت داشتند حضرت هود ع از این قوم است و بدین جهت با آنها اخوت قومی و هم وطنی دارد ع۱۱ در این مردم بت پرستی به کثرت رایج شده بود برای رزق برای باران برای صحت برای هرگونه مطالب و حاجات ارباب انواع قرار داده بودند و به پرستش آن می پرداختند هود آنهارا منع کرد و از کیفر آن گناه عظیم ترسانید ع۱۲ هیچ سخن من از بی دانشی نیست منصب رسالت از سوی خدا بمن تفویض شده و من حقوق آنرا ایلغامی کنم شما نادانید خیرخواهان حقیقی خود را که از هر بیش به امانت و دیانت شان اطمینان داشتید بی عقل می خوانید و بجز زیان می رسانید

ع ۹ / ۸ / ۱۶

بِاٰیٰتِنَا وَمَا كَانُوْا مُؤْمِنِیْنَ ﴿۸﴾ وَاِلٰى ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صٰلِحًا ۘ قَالَ یٰقَوْمِ

آیات مارا ونه بودند از مومنان و فرستادیم بسوی قوم ثمود برادر ایشان صالح را گفت اے قوم من

آیات مارا ونه بودند مومنان و فرستادیم بسوی قوم ثمود برادر ایشان صالح را گفت اے قوم من

اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَیْرُهٗ ؕ قَدْ جَآءَتْكُمْ بَیِّنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ ؕ

عبادت کنید خدا را نیست شمارا هیچ معبود غیر او هر آئینه آمد بشما دلیلے از جانب پروردگار شما

عبادت کنید خدا را نیست شمارا هیچ معبود غیر او هر آئینه آمده است بشما دلیلے از جانب پروردگار شما

هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰیَةً فَذَرُوْهَا تَاْكُلْ فِیْۤ اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوْهَا

این ماده شتریست پیدا کرده خدا نشانه برائے شما پس بگذارید ش که چرد در زمین خدا و مرسانید او را

این ماده شتر خداست (آفرید) برای شما نشانه پس بگذارید ش که چرا کند در زمین خدا و نرسانید او را

بِسُوْٓءٍ فَیَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَلِیْمٌ ﴿۱﴾ وَاذْكُرُوْۤا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْۢ

هیچ سختے که آنگاه بگیرد شمارا عقوبت درد دهنده و یاد کنید نعمت الهی آن وقت که گردانید شمارا جانشین

هیچ بدی پس آنگاه بگیرد شمارا عذاب درد دهنده و یاد کنید آن وقت که گردانید شمارا سردار (جانشین)

بَعْدِ عَادٍ وَّبَوَّاَكُمْ فِی الْاَرْضِ تَتَّخِذُوْنَ مِنْ سُهُوْلِهَا قُصُوْرًا وَّ

بعد از قوم عاد و استقرار داد شمارا در زمین می سازید از نرم آن کوشکها

بعد از عاد و جا داد شمارا در زمین می سازید از نرم آن کوشکها و

تَنْحِتُوْنَ الْجِبَالَ بُیُوْتًا ۚ فَاذْكُرُوْۤا اٰلَآءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِی الْاَرْضِ

تراشیده خانهامی سازید کوه هارا پس یاد کنید نعمت هائے خدا را و تباهی مکنید در زمین

تراشید کوه هارا خانها پس یاد کنید احسانات خدا را و تباهی مکنید در زمین

مُفْسِدِیْنَ ﴿۲﴾ قَالَ الْمَلَاُ الَّذِیْنَ اسْتَكْبَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ لِلَّذِیْنَ اسْتُضْعِفُوْا

فساد انگنان گفتند آن اشراف که سرکشی کرده بودند از قوم او آنانرا که هر کسیے ضعیف دانست ایشان را

فساد انگنان ع۵ گفتند آن اشراف که سرکشی کرده بودند از قوم او مر آنان را که ضعیف دانستند ایشان را

لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُوْنَ اَنَّ صٰلِحًا مُّرْسَلٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ قَالُوْۤا اِنَّا بِمَاۤ

مرکسانے را که ایمان آورده بودند از ایشان آیا می دانند که صالح فرستاده شده است از جانب پروردگار خود گفتند اہل ایمان هر آئینه ما بشریعتے که دے

مرکسانے را که ایمان آورده بودند از ایشان آیا می دانید که صالح فرستاده شده است از جانب پروردگار خود گفتند اہل ایمان هر آئینه ما بشریعتیکه

اُرْسِلَ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ ﴿۳﴾ قَالَ الَّذِیْنَ اسْتَكْبَرُوْۤا اِنَّا بِالَّذِیْۤ اٰمَنْتُمْ بِهٖ

فرستاده شده است بآن شریعت معتقد ایم گفتند سرکشان هر آئینه ما بآنچه معتقد آن شدید

فرستاده شده به آن معتقدیم گفتند متکبران (هر آئینه) ما به آنچه ایمان آوردید به آن

كٰفِرُوْنَ ﴿۴﴾ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوْا یٰصٰلِحُ ائْتِنَا

کافرانیم پس کشتند آن ماده شتر را و تجاوز کردند از فرمان پروردگار خویش و گفتند اے صالح بیار بما

کافرانیم ع۵ پس پی کردند (کشتند) آن ماده شتر را و تجاوز کردند از فرمان پروردگار خویش ف۵ و گفتند اے صالح بیار ما

بِمَا تَعِدُنَاۤ اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِیْنَ ﴿۵﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوْا

آنچه وعید می کنی اگر هستی از پیغامبران پس در گرفت ایشان را زلزله پس گشتند

آنچه وعید می کنی مارا اگر هستی از پیغمبران پس گرفت ایشان را زلزله پس گردیدند بوقت صبح

فِیْ دَارِهِمْ جٰثِمِیْنَ ﴿۶﴾ فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ یٰقَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ

مرده بزانو افتاده در سرای خویش پس صالح اعراض کرد از ایشان و گفت اے قوم من رسانیدم بشما

در سرای خویش مرده بزانو افتاده پس رو بگردانید صالح از ایشان و گفت اے قوم من (به تحقیق) رسانیدم بشما

رِسَالَةَ رَبِّیْ وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلٰكِنْ لَّا تُحِبُّوْنَ النّٰصِحِیْنَ ﴿۷﴾ وَلُوْطًا

پیغام پروردگار خود و نیک خواهی کردم برای شما و لیکن دوست نمی دارید نیک خواهی کنندگان را و فرستادیم لوط را

پیغام پروردگار خود را و نصیحت کردم شمارا و لیکن دوست نمی دارید نصیحت کنندگان را و فرستادیم لوط را

ف یعنی به نسیان احسان و کفر و شرک در زمین خدا فساد مینگیزید ع۵ سرداران متکبر و معاند به مسلمانان بے نوا و ضعیف به استهزا می گفتند چه ممکن است که مانند ما رجال بزرگ و دانشمند تا امروز ندانسته باشند مگر بشما معلوم شده که صالح فرستاده خداست مسلمانان جواب دادند بلی ما آنرا از دل پذیرفته و بران ایمان آورده ایم و متکبرین ازین جواب حکیمانه خجل شدند و گفتند چیزیرا که شما پذیرفته اید ما آنرا نمی پذیریم و اگر مانند شما چند نفر پریشان و درمانده ایمان آرند ازان چه کامیابی بزرگ حاصل میشود ف۵ گویند آن ماده شتر چندان قوی هیکل و بزرگ بود که هنگام چریدن سایر چارپایان از وی رم می کردند و می گریختند در روز یکه نوبت آن می بود تمام آب چاه را می نوشید و آنرا تهی می کرد گویا چنانکه خلقت وی غیر معمولی بود لوازم و آثار حیات و احتیاجات او نیز بطور خارق العادة آفریده شده بود سر انجام مردم بخشم آمدند و بقتل آن اتفاق کردند "قذار" شقی پایهای او را قطع کرد و پس ازان بقتل خود حضرت صالح علیه السلام

نیز آماده شدند و بدین طریق احکام خدا را که راجع به "صالح" و "ناقه" بود در قفا افگندند۔

إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ

آن وقت که گفت بقوم خود آیا می کنید آن بے حیائی که پیش از شما نکرده است آنرا هیچ کس از

آن وقت که گفت بقوم خود آیا می کنید عمل زشت (یعنی لواطت) که پیش از شما نکرده آنرا هیچ کس از

الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّنْ دُونِ النِّسَاءِ ۚ بَلْ أَنْتُمْ

عالمها هرآئینه شما میروید بشهوت بسوی مردمان بجز زنان بلکه شما

عالمیان ع۸ هرآئینه می روید بسوی مردان بشهوت بجز زنان بلکه شما

قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٩﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِّنْ

گروه مسرفانید و نبود جواب قوم او الا آنکه گفتند بیرون کنید ایشان را از

گروه مسرفانید ع۹ ونه بود جواب قوم او مگر آنکه گفتند بیرون کنید ایشان را از

قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿١٠﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ

دیه خود که هرآئینه ایشان مردم پاکیزگی طلب کننده اند پس نجات دادیم اورا و اهل خانه اورا مگر زنش را

ده خود که (هرآئینه) ایشان مردمی اند که پاکیزگی می طلبند پس نجات دادیم اورا و کسان اورا مگر زن اورا

كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿١١﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَّطَرًا ۖ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

که بود از باقی ماندگان درانجا و بارانیدم برایشان بارانے یعنی از سنگ پس بنگر چگونه بود آخرکار

که بود از باقی ماندگان درانجا و بارانیدیم برایشان بارانی یعنی از سنگ پس بنگر چگونه بود آخرکار

الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾ ع وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۗ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا

گناهگاران و فرستادیم بسوی قوم مدین برادر ایشان شعیبؑ را گفت اے قوم من بپرستید خدارا نیست

گنهگاران و فرستادیم بسوی قوم مدین برادر ایشان شعیبؑ را گفت اے قوم من عبادت کنید خدارا نیست

لَكُمْ مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۖ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَ

شمارا هیچ معبود بجز او هرآئینه آمده است بشما دلیلے از پروردگار شما پس کنید پیمانه و

شمارا هیچ معبود غیر او هرآئینه آمده است بشما دلیلے ازطرف پروردگار شما پس تمام کنید پیمانه و

الْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ

ترازو را و ناقص مدهید بمردمان اشیای ایشان را و فساد مکنید در زمین بعد

وزن (ترازو) را و ناقص مدهید به مردمان اشیائی ایشان را و فساد مکنید در زمین بعد

إِصْلَاحِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿١﴾ وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ

اصلاح آن این کار که گفتیم بهترست شمارا اگر باور دارند گانید و منشینید بهر

اصلاح آن این کار بهتر است شمارا اگر هستید گرویدگان و منشینید بهر

صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا

راه که بترسانید و باز دارید از راه خدا کسے راکه ایمان آورده است باو و میجوئید برای آن راه

راه که بترسانید و باز دارید از راه خدا کسے را که ایمان آورده باو و می جوئید برای آن

عِوَجًا ۚ وَاذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْ ۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

کجی و یاد کنید آن وقت که شما اندک بودید پس بسیار گردانید شمارا و بنگرید چگونه شد آخرکار

عیب (کجی) و یاد کنید آن وقت که شما اندک بودید پس بسیار گردانید شمارا و بنگرید چگونه شد آخرکار

الْمُفْسِدِينَ ﴿٢﴾ وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِّنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ

مفسدان واگر هست گروهے از شما مومن بانچه فرستاده شدم همراه او و گروهے

مفسدان واگر هست گروهی از شما که ایمان آورده اند بانچه فرستاده شدم بهمراه او و گروهی

لَّمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٣﴾

ناومن پس صبر کنید تا آنکه فیصل کند خدا در میان ما و او بهترین حکم کنندگان است

که ایمان نیاورده اند پس صبر کنید تا وقتیکه حکم کند خدا درمیان ما و او بهترین حکم کنندگان است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے واجب آن بود که همه متفق میشدند بر ایمان و چون متفق نه شدند منتظر فیصل کرده باشند والله اعلم

تفسیر عثمانی

ع۸ لوط علیه السلام برادرزاده ابراهیم علیه السلام بود باعم خود از عراق هجرت کرده به شام آمد خداوند آنها را جانب "سدوم" و قرای اطراف آن مبعوث کرد تا مردم آنجا را اصلاح کند و از امور ناپاک و ننگین مخالف فطرت و بے حیائی که مبتلا بلکه موجود آن بودند باز دارند پیش از این هادر جهان کسی این مرض مهلک را نمی شناخت می گویند نخست این فعل ملعون را شیطان بااهالی سدوم آموخت و از آنجا به مقامات دیگر سرایت کرد حضرت لوط علیه السلام مردم را به عواقب این فعل شنیع ناپاک متنبه نموده خواست این عمل را از صفحهٔ گیتی نابود نماید بر جسارت ننگین جامعین انجیل موجوده باید گریست که نسبت به چنین پیغمبر معصوم که برای تطهیر دنیا از این عمل نجس و ننگین مبعوث شده بود این اعمال ناپاک را منسوب گردانند از شنیدن آن کسی که حیا دارد موبر بدنش راست می شود "کبرت کلمة تخرج من افواههم ان یقولون الا کذبا"

ع۹ شما تنها گرفتار یک گناه نمی باشید بلکه ارتکاب این فعل مخالف فطرت دلیل است بر این که شما از حدود انسانیت تجاوز کرده اید۔

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِن قَوْمِهِ

گفتند آن اشراف که سرکشی کرده بودند از قوم او

گفتند اشراف که سرکشی کرده بودند از قوم او

...خرجنك يشعيب والذين امنوا معك من قريتنا او لتعودن في

...بیرون کنیم ترا اے شعیبؑ و کسانے را که همراه تو ایمان آوردند از دیه خود یا اینست که باز گردید در

...بیرون کنیم ترا اے شعیبؑ و کسانے را که ایمان آوردند با تو از ده خود یا این که باز گردید ع۵ در

...ملتنا قال اولو كنا كرهين ۸۸ قد افترينا على الله كذبا ان عدنا

گفت آیا عود کنیم اگرچه ما ناخواهم باشیم هر آئینه بر بسته باشیم بر خدا دروغ اگر باز گردیم

گفت آیا عود کنیم اگرچه ما ناخواهان باشیم ع۶ هر آئینه بسته باشیم بر خدا دروغ اگر باز گردیم

...في ملتكم بعد اذ نجنا الله منها وما يكون لنا ان نعود فيها الا ان

...دین شما بعد از آنکه برهانید خدا ما را از وے و هرگز لایق نیست ما را که عود کنیم در ان مگر آنکه

...دین شما بعد از آنکه برهانید ما را خدا از وے و هرگز لایق نیست ما را آنکه عود کنیم در آن مگر آنکه

...يشاء الله ربنا وسع ربنا كل شيء علما على الله توكلنا ربنا

...خواهد خدا پروردگار ما احاطه کرده است پروردگار ما همه چیز از روی دانش بر خدا توکل کردیم اے پروردگار ما

...خواهد خدا پروردگار ما احاطه کرده است پروردگار ما به همه چیز از روی علم بر خدا توکل کردیم اے پروردگار ما

...افتح بيننا وبين قومنا بالحق وانت خير الفتحين ۸۹ وقال الملا

...فیصل کن درمیان ما و درمیان قوم ما براستی و تو بهترین فیصل کنندگانی و گفتند آن اشراف

...(حکم) کن درمیان ما و درمیان قوم ما براستی و تو بهترین حکم کنندگانی و گفت آن اشراف

...الذين كفروا من قومه لئن اتبعتم شعيبا انكم اذا لخسرون ۹۰

...کافر بودند از قوم او بیاران را خود اگر متابعت کنید شعیبؑ را هر آئینه شما آنهنگام زیان کار باشید

...کافر بودند از قوم او (بیاران خود) اگر متابعت کنید شعیبؑ را هر آئینه شما آن وقت زیان کار باشید

...فاخذتهم الرجفة فاصبحوا في دارهم جثمين ۹۱ الذين كذبوا شعيبا

...درگرفت ایشان را زلزله پس صبح کردند در سرای خویش مرده بر زانو افتاده آنانکه دروغے داشتند شعیبؑ را

...گرفت ایشان را زلزله پس گردیدند بوقت صبح در سرای خویش مرده بر دا افتاده آنانکه تکذیب کردند شعیبؑ را

...كأن لم يغنوا فيها الذين كذبوا شعيبا كانوا هم الخسرين ۹۲ فتولى

...نبودند آنجا آنانکه دروغے داشتند شعیبؑ را ایشان بودند زیان کار پس باز گشت

...نبودند در آنجا آنانکه تکذیب کردند شعیبؑ را شدند ایشان زیان کار پس باز گشت

...عنهم وقال يقوم لقد ابلغتكم رسلت ربي ونصحت لكم فكيف

...ایشان و گفت اے قوم من رسانیدم به شما پیغامهاے پروردگار خود نیک خواهی کردم برای شما پس چگونه

...ایشان و گفت ای قوم من بدرستیکه رسانیدم بشما پیغام های پروردگار خود را و نصیحت کردم بشما پس چگونه

...اسى على قوم كفرين ۹۳ وما ارسلنا في قرية من نبي الا اخذنا

...غم خورم بر قوم کافران و نه فرستادیم در هیچ دیهے پیغامبرے را مگر گرفتار کردیم

...غم خورم بر قوم کافران و نه فرستادیم در دیهی هیچ پیغامبری را مگر گرفتیم

...اهلها بالباساء والضراء لعلهم يضرعون ۹۴ ثم بدلنا مكان

...اهل آنرا بسختی و رنج تا بود که ایشان زاری کنند باز دادیم بایشان بجائے

...اهل آن ده را بسختی و رنج تا بود که ایشان زاری کنند باز دادیم به ایشان بجای

...السيئة الحسنة حتى عفوا وقالوا قد مس اباءنا الضراء والسراء

...راحت را تا آنکه بسیار شدند و گفتند هر آئینه رسیده بود پدران ما سختی و راحت ف۱

...(عذاب) نکوئی (نعما) تا آنکه از حد تجاوز کردند (بسیار شدند) و گفتند هر آئینه رسیده بود پدران ما را سختی و راحت

فتح الرحمن

ف۱ یعنی عادت زمانه است که گاهے سختے و گاہے راحت می باشد از باب مواخذه بر اعمال نه بود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ معنی "عود" از چیزے برآمدن و دوباره بازگشتن است اطلاق آن حقیقةً بر اصحاب حضرت شعیب علیه السلام صادق شده می تواند زیرا از کفر باز گشته داخل اسلام شده بودند در باب خود حضرت شعیب علیه السلام قطعاً تصور نمی توان کرد که او شان در اول (معاذ الله) در دین کفار داخل بودند بعداً مسلمان شدند ناچار یا به اعتبار آن ها این خطاب تغلیباً خواهد بود یعنی کلماتیکه در حق مومنین عموماً استعمال شده اکثریت غالبه را مرجح فهمیده برای حضرت شعیب کلمهٔ جداگانه خصوصی آورده نشد ویا این کلمه در حق وی مطابق زعم کفار گفته شده زیرا پیش از بعثت تا زمانیکه حضرت شعیب علیه السلام دعوت و تبلیغ را شروع نکرده بود - اهل مدین خاموشی شعیب علیه السلام را در باب کفریات خود حس کرده شاید گمان کرده باشند که شعیب علیه السلام نیز همنوای ما بوده برخلاف کفریات مهم گفتها

ع۶ اگرچه ما در تحت روشنی دلائل و براهین از دین کفار راضی است دیار "عود" مجازاً بمعنی مطلق "صیرورت" گرفته شود (چنانکه بعض مفسرین گفته اند)

ربع ۱۴ / ۱۱

مع

ع ۹ / ۱۱ / ۱

فَأَخَذْنٰهُم بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۲﴾ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرٰىٓ اٰمَنُوا

پس گرفتیم ایشان را ناگہان و ایشان خبر نداشتند واگر اہل دیہ ہا ایمان آوردندے

پس گرفتیم ایشانرا ناگہان و ایشان خبر نداشتند ع۵ واگر اہل دیہ ہا ایمان آوردندے

وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكٰتٍ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْأَرْضِ وَلٰكِن كَذَّبُوا

و پرہیزگاری کروندے می کشادیم بر ایشان برکت ہا از جانب آسمان و زمین و لیکن بدروغ نسبت کردند

و پرہیزگاری کردندی ہر آئینہ می کشادیم بر ایشان برکت ہا از جانب آسمان و زمین و لیکن تکذیب کردند

فَأَخَذْنٰهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۳﴾ أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرٰىٓ أَن يَأْتِيَهُم

پس گرفتیم ایشانرا بوبال آنچہ می کردند آیا ایمن شدند اہل دیہہ ہا ازانکہ بیاید

پس گرفتیم ایشانرا بوبال آنچہ می کردند آیا ایمن شدند اہل دیہ ہا ازانکہ بیاید بایشان

بَأْسُنَا بَيٰتًا وَّهُمْ نَآئِمُونَ ﴿۴﴾ أَوَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرٰىٓ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا

عذاب ما بایشان شبانگاہ و ایشان خفتہ باشند آیا ایمن شدند اہل دیہے ہا ازانکہ بیاید بایشان عذاب ما

عذاب ما شبانگاہ و ایشان خفتہ باشند آیا ایمن شدند اہل دیہ ہا ازانکہ بیاید بایشان عذاب ما

ضُحًى وَّهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿۵﴾ أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ ۚ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ إِلَّا الْقَوْمُ

وقت چاشت و ایشان بازی می کنند آیا ایمن شدند از مکر خدا ف۱ پس ایمن نمی شوند از مکر خدا مگر گروہ

چاشتگاہ و ایشان بازی می کنند آیا ایمن شدند از ناگاہ گرفتن خدا پس ایمن نمی شود از مکر خدا مگر گروہ

الْخٰسِرُونَ ﴿۶﴾ ع أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِن بَعْدِ أَهْلِهَا أَن

زیانکاران آیا واضح نشد بر آنانکہ وارث زمین می شوند بعد از ہلاک ساکنان آن زمین کہ

زیانکاران آیا راہ نمود خدا برای آن کسانی کہ میراث گرفتہ اند زمین را پس از ہلاک ساکنان آن این را

لَّوْ نَشَآءُ أَصَبْنٰهُم بِذُنُوبِهِمْ ۚ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿۱﴾ تِلْكَ

اگر خواستمے عقوبت رسانیدمے ایشانرا بعوض گناہان ایشان و مہر می نہیم بر دلہائے ایشان پس ایشان نمی شنوند

کہ اگر خواہیم بگیریم ایشانرا بجزای گناہان ایشان و مہر نہیم بر دل ہای ایشان پس ایشان نمی شنوند این

الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآئِهَا ۚ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنٰتِ

دیہ ہا اند کہ می خوانیم پیش تو بعض اخبار آن و ہر آئینہ آمدہ بودند باہل آنہا پیغمبران ایشان با معجزہا

دیہ ہا خواندیم بر تو بعضی از خبرہای آنرا و بدرستیکہ آمدند باہالی آن پیغامبران ایشان با معجزات

فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِن قَبْلُ ۚ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ

پس ہرگز ایمان نیاوردند بآنچہ تکذیب کردہ بودند پیش ازان ہمچنین مہر می نہد خدا بر دل

پس ہرگز نبودند کہ ایمان بیارند بآنچہ تکذیب می کردند پیش ازان ہم چنین مہر نہد خدا بر دل ہای

الْكٰفِرِينَ ﴿۲﴾ وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِم مِّنْ عَهْدٍ ۚ وَإِن وَّجَدْنَآ أَكْثَرَهُمْ

کافران و نہ یافتیم در اکثر ایشان وفا بعہد و ہر آئینہ یافتیم اکثر ایشان را

کافران و نیافتیم در اکثر ایشان وفا بعہد و (ہر آئینہ) یافتیم اکثر ایشان را

لَفٰسِقِينَ ﴿۳﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنۢ بَعْدِهِم مُّوسٰى بِاٰيٰتِنَآ إِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِ

بدکار باز فرستادیم بعد ایشان موسی را بہ نشان ہائے خویش بسوی فرعون و قوم او

بدکار باز فرستادیم بعد از ایشان موسی را با نشانہائے خویش بسوی فرعون و قوم او

فَظَلَمُوا بِهَا ۚ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿۴﴾ وَقَالَ مُوسٰى

پس کافر شدند بآن نشانہا پس بنگر چگونہ بود آخر کار مفسدان و گفت موسے

پس کافر شدند بہ آن نشانہا پس بنگر چگونہ بود آخر کار مفسدان و گفت موسے

يٰفِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعٰلَمِينَ ﴿۵﴾ حَقِيقٌ عَلٰىٓ أَن لَّآ أَقُولَ

ای فرعون ہر آئینہ من پیغام برم از جانب پروردگار عالمہا سزاوارم بآنکہ نگویم

ای فرعون بدرستیکہ من پیغمبرم از جانب پروردگار عالمیان استوارم (سزاوارم) بہ آنکہ نگویم

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے از تدبیر اہلاک واللّٰہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در زمان بعثت پیغمبران چون مردم عموماً بالتکذیب و مقابلہ پیش می آیند ابتداءً از طرف خدائی تعالےٰ بطور تنبیہ امراض و قحط و تکالیف و مصائب گوناگون مسلط میگردد تا ایشان بیک تازیانہ سختی خوردہ از شرارت دست کشند و بطرف بارگاہ الہیٰ مائل شوند وقتیکہ ازین تنبیہات متأثر نمی شوند حضرت الہیٰ شدائد و مصائب را دور کردہ بر آنہا فراخی و عیش و خوشوقتی وغیرہ نازل ع ۶ / ۱۲ / ۲ می فرماید کہ از احسان متأثر شدہ بشرمندہ و بحضرت ربوبیت متوجہ شوند یا در نشۂ عیش و ثروت غرق شدہ بکلی غافل و بدمست شوند گویا ہر قدر کہ صحت، اولاد، دولت و حکمرانی شان پیشرفت کند ہمانقدر بر نخوت و غفلت آنہا می افزاید حتی مصائب گذشتہ را فراموش نمودہ می گویند سلسلہ رنج و راحت از قدیم ایام بہمین منوال جریان داشتہ کفر تکذیب یا در آن دخلی ندارد ورنہ چگونہ امروز عسرت نصیب ما می شد این ہم تصادفات زمانہ است کہ اسلاف ما ہم دچار آنہا می شدہ اند ہنگامیکہ سرکشی و غفلت آنہا باین حد می رسد ناگہان عذاب خدا آنہا را فرا می گیرید مگر بجہت اینکہ در

عیش و آسایش باہم متنبہ می شوند حضرت شاہ (رحمہ اللہ) چہ خوب نگاشتہ اند کہ اگر بندہ را در دنیا سزای گناہ برسد امید است کہ توبہ کند وقتیکہ از گناہ ضروری بہ وی نرسید یعنی در نتیجۂ آن بہ او

تفسیر عثمانی

ﻋﮫ در اژدها شدن آن هیچ شک و شبه نبود۔ گویند این اژدها باد هان کشاده بسوی فرعون شتافت فرعون مضطرب شده از موسیٰ علیه السلام خواهش نمود که اژدها را خود را بگیرد بمجرد یکه موسیٰ علیه السلام دست پیش کرد باز عصا گشت ﻋﮧ چون دست خود را بگریبان برده در بغل فشرده بیرون آورد مردم به چشم سر دیدند که دستش خارق العاده سفید درخشان بود این سفیدی و درخشیدگی از مرض برص وغیره نبود بلکه چنان معلوم می شد که روشنی را هنوز از طریق انعکاس کرده است ﻋﮧ معلوم می شود فرعون از معجزات موسیٰ علیه السلام مرعوب شده عموم مردم را جمع کرد اول خودش اصالتاً (چنانچه در سورهٔ الشعراء است) و ثانیاً سرکردگان بزرگ مصر از طرف او وکالتاً اظهار را ای کردند که موسیٰ علیه السلام (معاذ الله) یک جادوگر ماهر و بزرگ است زیرا برای معجزاتی که از طرف موسیٰ علیه السلام ظاهر شد موافق حسیات خود جز جادو توجیه بهتری نیافتند ﻟﻌﮧ می خواهد شعبده های ساحرانه و شگفتی نمایش دهد و مردم را به خود مائل کند و بالآخره ...

ع ۱۳ / ۹ / ۳

حَقِيقٌ عَلَىٰٓ أَن لَّآ أَقُولَ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْحَقَّ ۚ قَدْ جِئْتُكُم بِبَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِىَ بَنِىٓ

خدا مگر سخن راست آورده ام به شما نشانه از جانب پروردگار شما پس بفرست با من بنی

خدا مگر سخن راست بدرستیکه آورده ام بشما حجتی روشن از پروردگار شما پس بفرست با من فرزندان

إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٠٥﴾ قَالَ إِن كُنتَ جِئْتَ بِـَٔايَةٍ فَأْتِ بِهَآ إِن كُنتَ مِنَ

اسرائیل را گفت اگر آورده معجزه پس حاضر کن آنرا اگر هستی از

یعقوب را گفت فرعون اگر آورده تو معجزه پس حاضر کن آنرا اگر هستی از

ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١٠٦﴾ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِىَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُۥ

راست گویان پس انداخت عصائی خود را پس ناگهان آن عصا اژدهای ظاهر شده و بیرون آورد دست خود را

راست گویان پس انداخت عصای خود را پس ناگهان آن عصا اژدها شد ظاهر ﻋﮧ و بیرون آورد دست خود را

فَإِذَا هِىَ بَيْضَآءُ لِلنَّٰظِرِينَ ﴿١٠٨﴾ قَالَ ٱلْمَلَأُ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَٰذَا

پس ناگهان آن دست نورانی شد برای بینندگان گفتند اشراف از قوم فرعون بایکدیگر هر آئینه این شخص

پس ناگهان آن سفید درخشان شد برای بینندگان ﻋﮧ گفتند اشراف از قوم فرعون بایکدیگر هر آئینه این شخص

لَسَٰحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٩﴾ يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ ۖ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾

جادوگر داناست میخواهد که بیرون کند شما را از زمین شما پس چه می فرمائید

جادوگر داناست ﻋﮧ میخواهد که بیرون کند شما را از زمین شما پس چه می فرمائید ﻟﻌﮧ

قَالُوٓا۟ أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِى ٱلْمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿١١١﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ

گفتند ای فرعون موقوف دار او را و برادر او را و بفرست در شهرها نقیبان را تا بیارند پیش تو هر

گفتند تاخیر کن کار او و برادرش را و بفرست در شهرها فراهم آرندگان تا بیارند پیش تو هر

سَٰحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾ وَجَآءَ ٱلسَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوٓا۟ إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا

جادوگر دانا را و آمدند ساحران پیش فرعون گفتند هر آئینه ما را مزدے می باید اگر ما

جادوگر دانا را و آمدند ساحران پیش فرعون گفتند هر آئینه ما را مزدی می باید اگر ما

نَحْنُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾ قَالُوا۟ يَٰمُوسَىٰٓ

غالب شویم گفت آرے و هر آئینه شما از مقربان باشید گفتند اے موسےٰ

غالب شویم گفت آری و هر آئینه شما از مقربانید گفتند اے موسیٰ

إِمَّآ أَن تُلْقِىَ وَإِمَّآ أَن نَّكُونَ نَحْنُ ٱلْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ أَلْقُوا۟ ۖ فَلَمَّآ

اختیار است که نخست تو افگنی یا ما باشیم اندازنده گفت موسیٰ شما افگنید پس آن هنگام که

یا بیفگنی یا ما باشیم اندازندگان گفت موسےٰ بیفگنید پس آن هنگام که

أَلْقَوْا۟ سَحَرُوٓا۟ أَعْيُنَ ٱلنَّاسِ وَٱسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَآءُو بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾

افگندند بجادو بستند چشم هائے مردمان را و ترسانیدند ایشان را و آوردند جادوئے بزرگ را

افگندند بجادو بستند چشم های مردمان را و ترسانیدند ایشان را و آوردند جادوئے بزرگ

۞ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَإِذَا هِىَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿١١٧﴾

و فرستادیم وحی بسوئی موسےٰ که بیفگن عصائے خود را پس ناگهان آن عصا فرو می برد آنچه بدروغ اظهار می کردند

و فرستادیم وحی بسوی موسےٰ که بیفگن عصای خود را پس ناگهان آن عصا فرو می برد آنچه را بدروغ اظهار می کردند

فَوَقَعَ ٱلْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا۟ هُنَالِكَ وَٱنقَلَبُوا۟

پس ثابت شد حق و باطل شد آنچه ایشان می کردند پس قوم فرعون مغلوب شدند آنجا و خوار

پس ظاهر شد حق و باطل شد آنچه ایشان می کردند پس مغلوب کرده شدند آنجا و خوار

صَٰغِرِينَ ﴿١١٩﴾ وَأُلْقِىَ ٱلسَّحَرَةُ سَٰجِدِينَ ﴿١٢٠﴾ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٢١﴾

گردیدند و انداخته شدند ساحران سجده کنان گفتند ایمان آوردیم به پروردگار عالمها

گردیدند و افگنده شدند ساحران سجده کنان گفتند ایمان آوردیم به پروردگار عالمیان

... ترد اقتدار پیدا کند و بنام حمایت و آزادی بنی اسرائیل دست قبطیان را که بومیان این دیارند از ملک و وطن شان (مصر) کوتاه نماید این حالات را مدنظر داشته مشوره ...

رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿۱۲۲﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ

خدای موسیٰ و هارون گفت فرعون آیا ایمان آوردید بموسیٰ پیش از انکه دستوری دهم شمارا

پروردگار موسیٰ و هارون گفت فرعون ایمان آوردید بموسیٰ پیش ازانکه دستوری دهم شمارا

اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَّكَرْتُمُوْهُ فِى الْمَدِيْنَةِ لِتُخْرِجُوْا مِنْهَآ اَهْلَهَا ۚ فَسَوْفَ

هر آئینه این تدبیریست که اندیشیده اید آنرا درین شهر تا بیرون کنید ازین شهر ساکنان آنرا پس

هر آئینه این تدبیریست که اندیشیده اید آنرا در این شهر تا بیرون کنید ازان ساکنان آنرا پس زود

تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۲۳﴾ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ

خواهید دانست البته ببرم دست های شمارا و پایهای شمارا بخلاف یکدیگر باز بردار کنم شمارا

می دانید البته ببرم دست های شمارا و پایهای شمارا بخلاف یکدیگر باز بردار کنم شمارا

اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۲۴﴾ قَالُوْٓا اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ﴿۱۲۵﴾ وَمَا تَنْقِمُ مِنَّآ اِلَّآ اَنْ

همه یک جا گفتند هر آئینه ما بسوی پروردگار خود رجوع کنندگانیم و انکار نمی کنی برما آنکه

همه یک جا گفتند هر آئینه ما بسوی پروردگار خود رجوع کنندگانیم و دشمنی (انکار) نمی کنی باما مگر آنکه

اٰمَنَّا بِاٰيٰتِ رَبِّنَا لَمَّا جَآءَتْنَا ؕ رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَّتَوَفَّنَا مُسْلِمِيْنَ

ایمان آوردیم بنشانهای پروردگار خویش چون بیاید بما ای پروردگار ما بریز برما شکیبائی و قبض ارواح ما کن در حالیکه مسلمان باشیم

ایمان آوردیم به نشانهای پروردگار خود چون بیامد بما ای پروردگار ما بریز برما صبر و بمیران مارا در حالیکه مسلمان باشیم

وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اَتَذَرُ مُوْسٰى وَقَوْمَهٗ لِيُفْسِدُوْا فِى

و گفتند اشراف از قوم فرعون آیا می گذاری موسیٰ و قوم او را تا فساد کنند در

و گفتند اشراف از قوم فرعون آیا می گذاری موسیٰ و قوم او را تا فساد کنند در

الْاَرْضِ وَيَذَرَكَ وَاٰلِهَتَكَ ؕ قَالَ سَنُقَتِّلُ اَبْنَآءَهُمْ وَنَسْتَحْىٖ

زمین و تا بگذارد عبادت ترا و معبودان ترا گفت خواهیم کشت پسران بنی اسرائیل را و زنده خواهیم گذاشت

زمین و تا بگذارد عبادت ترا و بتان ترا گفت زود بکشیم پسران بنی اسرائیل را و زنده بگذاریم

نِسَآءَهُمْ ۚ وَاِنَّا فَوْقَهُمْ قٰهِرُوْنَ ﴿۱۲۷﴾ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعِيْنُوْا

دختران ایشانرا و ما بر ایشان غالبانیم گفت موسیٰ بقوم خود مدد طلبید

دختران ایشانرا و هر آئینه ما بر ایشان غالبانیم گفت موسیٰ بقوم خود مدد طلبید

بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوْا ۚ اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ ۙ يُوْرِثُهَا مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ؕ

از خدا و صبر کنید هر آئینه زمین خدار است وارث او می کند هر کرا خواهد از بندگان خویش و

از خدا و صبر کنید هر آئینه زمین خدار است (می دهد) وارث آن می کند هر کرا خواهد از بندگان خویش و

الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿۱۲۸﴾ قَالُوْٓا اُوْذِيْنَا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَاْتِيَنَا وَمِنْۢ بَعْدِ

آخرکار برای پرهیزگاران است گفتند ایذا داده شدیم پیش ازانکه بیائی نزدیک ما و بعد ازانکه

آخرکار برای پرهیزگاران است گفتند ایذا داده شدیم پیش از آنکه بیامدی نزدیک ما و بعد ازانکه

مَا جِئْتَنَا ؕ قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُّهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِى الْاَرْضِ

آمدی نزدیک ما گفت امید است که پروردگار شما هلاک کند دشمن شمارا و خلیفه گرداند شمارا در زمین

آمدی نزدیک ما گفت نزدیک است پروردگار شما که هلاک کند دشمن شمارا و خلیفه گرداند شمارا در زمین

فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۲۹﴾ ع وَلَقَدْ اَخَذْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِيْنَ وَنَقْصٍ

پس بنگرد چگونه عمل می کنید و هر آئینه گرفتار کردیم کسان فرعون را بقحطها و بنقصان

پس بنگرد چگونه عمل می کنید و هر آئینه گرفتار کردیم کسان فرعون را بقحط ها و به نقصان

مِّنَ الثَّمَرٰتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿۱۳۰﴾ فَاِذَا جَآءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوْا لَنَا

میوه ها تا شود که ایشان پند پذیرند پس چون آمدی بایشان فراخی گفتندی این

از میوه ها شاید ایشان پند گیرند پس چون آمدی بایشان (فراخی) نکوئی گفتندی این

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی دست راست و پای چپ والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ از درگاه پروردگار ما از پذیرفتن آیاتش در نظر تو مجرم قرار یافته ایم درخواست می کنیم که مارا بر تجاوزات و سختی های تو صبر جمیل عطا کند و تا دم مرگ بر اسلام مستقیم دارد تا مبادا مضطرب و متزلزل شده کاری کنیم که خلاف تسلیم و رضای او باشد

۱۴ ع ۱۸ ۴

ع۵ چون از مشاهدهٔ نشان حق ساحرین بسجده افتادند و بنی اسرائیل بهمراهی موسیٰ علیه السلام پافشاری کردند بلکه بعض قبطیان هم بطرف او میلان نمودند سرداران فرعون مشوش و مضطرب شدند و فرعون را بذریعهٔ این کلمات به تشدد آماده کردند که موسیٰ و قوم او بنی اسرائیل را موقع ندهد که آزادانه در ملک فتنه و فساد برپا کنند و عموم مردم را بخود مائل گردانیده بر علیه حکومت علم بغاوت برافرازند و در آینده پرستش تو و معبودانیرا که تو تجویز کرده منسوخ قرار دهند

۱۵ ع ۳ ۵

ع۵ فرعون خود را "رب اعلیٰ" یعنی پروردگار اعلیٰ میخواند از کلمهٔ "اعلیٰ" ظاهر است که برای ثبوت علویت خود بعض پروردگاران ادنیٰ هم تجویز کرده بود چنانکه کلمهٔ "آلهتک" مؤید آنست بعضی گفته اند این معبودان او تا مجسمه های گاو وغیره بود و بعضی مراد ازان آفتاب و ستارگان رامی دا

هٰذِهٖ ج وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَّطَّيَّرُوْا بِمُوْسٰى وَمَنْ مَّعَهٗ ط اَلَآ اِنَّمَا

لائق ماست و اگر برسیدے بایشان سختی شگون بد گرفتندے بموسیٰ و کسانیکه باوے بودند آگاه باش جز این نیست

لائق ماست و اگر رسیدی بایشان (سختی) بدی شگون بد گرفتندی بموسی و کسانیکه باوی بودند آگاه باش جز این نیست که

طٰٓئِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢﴾ وَقَالُوْا مَهْمَا تَاْتِنَا

شگون بد ایشان نزدیک خداست و لیکن بیشتر از ایشان نمی دانند ف۱ و گفتند کسان فرعون ای موسیٰ هرچه بیاری

(سبب) شگون بد ایشان نزدیک خداست و لیکن اکثر ایشان نمی دانند و گفتند کسان فرعون موسی را هرگاه بیاری

بِهٖ مِنْ اٰيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا ۙ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿٣﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ

آن را از نشانها تا سحر کنی مارا بدان پس ما نیستیم ترا باور دارنده پس فرستادیم بر ایشان

بما آن را از نشانه تا سحر کنی ما را بان پس نیستیم ترا باور دارندگان ع۱ پس فرستادیم بر ایشان

الطُّوْفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيٰتٍ مُّفَصَّلٰتٍ قف

طوفان و ملخ و کنه و غوکها و خون نشانهای واضح کرده شده

طوفان ع۲ و ملخ و سیوسه ع۳ و غوکها و خون نشانهای واضح

فَاسْتَكْبَرُوْا وَكَانُوْا قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿٤﴾ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوْا

پس سرکشی کردند و بودند قوم گناهگاران و وقتیکه فرود آمد بر ایشان عقوبت گفتندے

پس سرکشی کردند و بودند قوم گناه کاران و آنگاه که فرود آمد بر ایشان عذابی گفتند

يٰمُوْسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ ج لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ

اے موسیٰ دعا کن بجناب پروردگار خود بآن اسماء و ادعیه که وحی کرده است نزدیک تو اگر زائل کنی از ما عقوبت را

اے موسیٰ دعا کن برای ما پروردگار خود را به آنچه نشان داده است بتو و عهد کرده است نزد تو ع۴ اگر زائل کنی از ما عقوبت را

لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿٥﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ

البته معتقد شویم ترا و بفرستیم با تو بنی اسرائیل را پس چون زائل کردیم از ایشان

البته ایمان می آریم بتو و بفرستیم با تو بنی اسرائیل را پس چون زائل کردیم از ایشان

الرِّجْزَ اِلٰٓى اَجَلٍ هُمْ بٰلِغُوْهُ اِذَا هُمْ يَنْكُثُوْنَ ﴿٦﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ

عقوبت را تا مدتے که ایشان رسندگانند بآن ناگهان عهد مے شکستند پس انتقام کشیدیم از ایشان

عقوبت را تا مدتے که ایشان رسندگانند به آن همان وقت (ناگهان ایشان) عهد می شکستند پس انتقام کشیدیم از ایشان

فَاَغْرَقْنٰهُمْ فِى الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَكَانُوْا عَنْهَا غٰفِلِيْنَ ﴿٧﴾ وَ

پس غرق کردیم ایشانرا در دریا بسبب آنکه ایشان دروغ می داشتند آیات ما را و بودند از آن بے خبر و

پس غرق کردیم ایشانرا در دریا بسبب آنکه ایشان دروغ می داشتند آیات ما را و از آن تغافل می کردند (و بودند از آن بیخبر) و

اَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِيْنَ كَانُوْا يُسْتَضْعَفُوْنَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَ

میراث دادیم گروهے را که ضعیف شمرده میشدند مشارق و

میراث دادیم گروهی را که ضعیف شمرده می شدند (یعنی بنی اسرائیل را) مشارق زمین و

مَغَارِبَهَا الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا ط وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِيْٓ

مغارب زمینے که برکت نهادیم دران ف۲ و راست شد وعدهٔ نیک پروردگار تو بر بنی

مغارب آن را که برکت نهادیم دران و تمام شد وعده نیک پروردگار تو بر بنی

اِسْرَآءِيْلَ ۙ بِمَا صَبَرُوْا ط وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهٗ وَمَا

اسرائیل بسبب آنکه صبر کردند و خراب کردیم آنچه ساخته بود فرعون و کسان او و آنچه

اسرائیل بسبب آنکه صبر کردند و خراب کردیم آنچه ساخته بود فرعون و قومش و آنچه

كَانُوْا يَعْرِشُوْنَ ﴿٨﴾ وَجٰوَزْنَا بِبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ

بر می افراشتند و گذرانیدیم بنی اسرائیل را از دریا پس آمدند بر گروهے که

برمی افراشتند و گذرانیدیم بنی اسرائیل را از دریا پس آمدند بر گروهے که

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مواخذه اعمال بر ایشان است والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی زمین شام بایشان دادیم لبقعها شرقیه و جز بقعه‌های غربیه والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۱ این ها معجزات و نشانهای موسی علیه السلام را دیده میگفتند هر قدر کارها جادو کنی بخیال خود معجزه نشان دهی هرگز سخن ترا نمی پذیریم چون فیصله آخرین خود را اعلان کردند و همه ابواب قبول حق را بر رو ے خود مسدود نمودند خدا ے تعالیٰ چندین بلای عظیم یکے بعد دیگرے بر آنها مسلط فرمود که تفصیل آنها در آیت آینده می آید۔ ع۲ طوفان باران و سیلاب و یا طوفان مرگ از طاعون علی اختلاف الاقوال ع۳ مراد از "قمل" سیوسها ست چنانچه مترجم رحمة الله علیه اختیار کرده یا شپش و یا حشراتی که غله را فاسد می کنند یعنی در بدن و یا لباس شان سیوسه و شپش و یا در غله حشرات موذیه پیدا شد۔ ع۴ به همان طریق موثر که خدا بتو تلقین داده است دعا کن و یا مطلب "بما عهد عندک" اینست که چنان دعا کن که لائق شان یک پیغمبر است۔ گویا بدین طریق اطلاق "عهد" بر نبوت شد۔ زیرا (بین) خدا و پیغمبر یکنوع معاهده می باشد که خدا پیغمبر را بر خلعت اکرام و امانت سرفراز می فرماید و پیغمبر هم در رسانیدن پیغام هیچ کوتاهی نمی کند ممکن است از "بما عهد عندک" آن عهد خداوندی مراد باشد که بتوسط انبیاء علیهم السلام اقوام...

يَعْكُفُونَ عَلٰٓى اَصْنَامٍ لَّهُمْ ۚ قَالُوْا يٰمُوْسَى اجْعَلْ لَّنَآ اِلٰهًا كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌ ؕ

مجاورت می کردند بر بتان خویش گفتند بنی اسرائیل ای موسیٰ بساز برای ما معبودے چنانکہ ایشان را هستند معبودان

عبادت (اقامت) می کردند بر بتان خویش گفتند بنی اسرائیل ای موسی بساز برای ما بتی (معبودی) چنانکه ایشانرا هست بتها (معبودها)

قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُوْنَ ﴿۹﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ فِيْهِ وَبٰطِلٌ مَّا

گفت هر آئینه شما گروہے هستید که نادانی می کنید هر آئینه این جماعه باطل کرده شده است مذهبے که ایشان در انند و باطل است آنچه

گفت هر آئینه شما گروہے هستید که نادانی می کنید هر آئینه این جماعه هلاک کرده شده است آنچه (مذهبی) که ایشان در انند و باطل است آنچه

كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۰﴾ قَالَ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيْكُمْ اِلٰهًا وَّهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى

مے کردند گفت موسیٰ آیا غیر خدا طلب کنم برائے شما معبودے و او فضل داده است شمارا بر

می کردند گفت موسیٰ آیا غیر خدا طلب کنم برای شما معبودی و او برتری داده شمارا بر

الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۱﴾ وَاِذْ اَنْجَيْنٰكُمْ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُوْمُوْنَكُمْ سُوْٓءَ الْعَذَابِ ۚ

عالمها و یاد کنید نعمت ما چون نجات دادیم شمارا از کسان فرعون میرسانیدند به شما عقوبت سخت

جهان (عالمهای زمان تان) و یاد کنید چون نجات دادیم شمارا از کسان فرعون میرسانیدند بشما عقوبت بد

يُقَتِّلُوْنَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُوْنَ نِسَآءَكُمْ ؕ وَفِيْ ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ

می کشتند پسران شمارا و زنده می گذاشتند دختران شمارا و درین مقدمه آزمایش بزرگ بود از جانب

می کشتند پسران شمارا و زنده می گذاشتند زنان (دختران) شمارا و در این احسان (آزمایش) بزرگ بود از جانب

عَظِيْمٌ ﴿۱۲﴾ ۧ وَوٰعَدْنَا مُوْسٰى ثَلٰثِيْنَ لَيْلَةً وَّاَتْمَمْنٰهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيْقَاتُ

پروردگار شما و وعده کردیم با موسیٰ سی شب و تمام کردیم آن میعاد را بده شب پس کامل شد میعاد

پروردگار شما و وعده کردیم با موسیٰ سی شب و تمام کردیم آن (وعده) را بده (شب) پس کامل شد میعاد

رَبِّهٖٓ اَرْبَعِيْنَ لَيْلَةً ۚ وَقَالَ مُوْسٰى لِاَخِيْهِ هٰرُوْنَ اخْلُفْنِيْ فِيْ قَوْمِيْ

پروردگار او چهل شب و گفت موسیٰ برادر خود هارون را جانشین من باش در قوم من

پروردگار او چهل شب و گفت موسیٰ برادر خود هارون را جانشین من باش در قوم من

وَاَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيْلَ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿۱﴾ وَلَمَّا جَآءَ مُوْسٰى لِمِيْقَاتِنَا

و صلاح کاری کن و پیروی مکن راه تباه کاران و چون آمد موسیٰ بوعده گاه ما

و اصلاح کن کار آنها را و پیروی مکن راه تباه کاران و چون آمد موسیٰ بوعده گاه ما

وَكَلَّمَهٗ رَبُّهٗ ۙ قَالَ رَبِّ اَرِنِيْٓ اَنْظُرْ اِلَيْكَ ؕ قَالَ لَنْ تَرٰىنِيْ وَلٰكِنِ

و سخن گفت با او پروردگار او گفت اے پروردگار من بینا کن مرا بخویش تا نظر کنم بسوی تو گفت خدا نخواهی دید مرا و لیکن

و سخن گفت با وی پروردگارش گفت اے پروردگار من بنمای بمن خود را تا نظر کنم بسوی تو گفت (خدا) هرگز نخواهی دید مرا و لیکن

انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهٗ فَسَوْفَ تَرٰىنِيْ ۚ فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهٗ

نظر کن بسوئے کوه پس اگر قرار گیرد بجای خود خواهی دید مرا پس وقتیکه ظهور کرد پروردگار او

نظر کن بسوی کوه پس اگر قرار گیرد بجای خود خواهی دید مرا پس وقتیکه تجلی کرد پروردگار او

لِلْجَبَلِ جَعَلَهٗ دَكًّا وَّخَرَّ مُوْسٰى صَعِقًا ۚ فَلَمَّآ اَفَاقَ قَالَ سُبْحٰنَكَ

بران کوه گردانید آن کوه را زمین هموار ساخته و افتاد موسیٰ بے هوش شده پس چون بهوش آمد گفت بپا کی یاد می کنم ترا

بسوی کوه گردانید او را ریزه ریزه (برزمین هموار) و افتاد موسیٰ بے هوش پس چون بهوش آمد گفت بپا کی یاد می کنم ترا

تُبْتُ اِلَيْكَ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۲﴾ قَالَ يٰمُوْسٰٓى اِنِّى اصْطَفَيْتُكَ

باز گشتم بسوی تو و من اول مسلمانانم گفت اے موسیٰ هر آئینه من برگزیدم ترا

باز گشتم بسوی تو و من اول ایمان آورد گانم گفت اے موسیٰ (هر آئینه) من برگزیدم ترا

عَلَى النَّاسِ بِرِسٰلٰتِيْ وَبِكَلَامِيْ ۖ فَخُذْ مَآ اٰتَيْتُكَ وَكُنْ مِّنَ الشّٰكِرِيْنَ ﴿۳﴾

بر مردمان به پیغامهائے خود و بشنوانیدن سخن خود پس بگیر آنچه عطا کردم تر او باش از شکر کنندگان

بر مردمان به رسانیدن پیغامهائے خود (بشنوانیدن) سخن خود پس بگیر آنچه عطا کردیم ترا و باش از شکر کنندگان

تفسیر عثمانی

چون بنی اسرائیل از هر نوع پریشانی مطمئن شدند از موسیٰ درخواست نمودند که اکنون برای ما شریعتے آسمانی بیار تا با طمینان خاطر به آن عمل کنیم موسیٰ عرض شانرا به بارگاه الٰهی تقدیم کرد خدای تعالٰے باوی وعده فرمود که اقلاً سی روز و اکثراً چهل روز مسلسل بروزه بگذارد در کوه طور معتکف شود تورات بتو عطا می شود از مقرر کردن دو مدت (کم و بیش) شاید این مطلب بود که اگر ۱۶ در انتهای ریاضت بہ اعتبار انجام دادن وظائف عبودیت و آداب تقرب هیچ نوع تقصیر از وی سرنزند مدت اقل یعنی سی روز کفایت می کند ورنه باید اکثر الاجلین یعنی چهل روز را تکمیل کند و یا شروع این سی روز بطور میعاد ضروری خواهد بود و اکمال آن چهل روز از حیث اختیاری و استحبابی بطور تکمیل و تتمیم اصل میعاد مقرر شده باشد چنانکه شعیب هنگامیکه دختر خود را به موسیٰ داد گفت "علی ان تاجرنی ثمانی حجج فان اتممت عشرا فمن عندک" (القصص رکوع ۳) و بعضی مصنفین عمرا گفته اند چنانکه در سورهٔ بقره مذکور است اصل میعاد چهل روز بود و در اینجا هم در فتم میقات ربه اشاره شده است این یک پیرایهٔ بیان آن چهل روز است که ما سی روز وعده کرده بودیم که تتمهٔ آن ده روز دیگر بود تا اشاره شود که یکماه کامل (ذیقعده) را تکمیل و از ماه دوم

ع ۱۲ / ۶

وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ ج

و نوشتیم برای موسیٰ در لوح ها هر جنس برائے پند و برائے بیان هر چیز

و نوشتیم برای موسیٰ در لوح ها از هر چیز (برای) پند و برائے بیان هر چیز

فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا ۚ سَأُرِيكُمْ دَارَ

پس گفتیم بگیر آن را بقوت و بفرما قوم خود را تا عمل کنند به بهترین آنچه در دست و۱ خواهم نمود شما را سرای

(گفتیم) پس بگیر آن را بقوت و امر کن قوم خود را تا (عمل کنند) بگیرند به بهترین آنچه در دست ع۵ زود باشد که بنمایم بشما سرای

الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾ سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ

گناه کاران و۲ باز خواهم داشت از تامل در آیات خود کسانے را که تکبر مے کنند در زمین

فاسقان باز خواهم داشت از (تامل) در آیات من کسانے را که تکبر می کنند در زمین

بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِن يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوا بِهَا ج وَإِن يَرَوْا سَبِيلَ

ناحق و اگر به بینند هر نشانه که هست ایمان نیارند و اگر به بینند راه

ناحق و اگر به بینند هر نشانی را ایمان نیارند بان و اگر به بینند راه

الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ج وَإِن يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ۚ

راستی راه نگیرند آنرا و اگر به بینند راه گمراهی را راه گیرند آن را

راستی نگیرند آن را راه و اگر ببینند راه گمراهی گیرند آن را راه

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا

این بسبب آن است که ایشان دروغ داشتند آیات ما را و ازان غافل ماندند و کسانیکه دروغ داشتند

این بسبب آن است که ایشان دروغ داشتند آیات ما را و ماندند ازان غافل و کسانیکه دروغ دانستند ع

بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۚ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾

آیات ما را و دروغ داشتند ملاقات آخرت را نابود شد عمل هائے ایشان جزا داده نشوند الا بانچه می کردند

آیت های ما را و ملاقات آخرت را بر باد شد اعمال ایشان (جزا داده نمی شوند مگر آنچه عمل می کردند) خاص آنرا می یابند که میکردند

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِن بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ ۚ أَلَمْ

و ساختند قوم موسیٰ بعد رفتنش از زیور قبطیان گوساله بدنے که او را آواز گاؤ بود آیا

و ساخت قوم موسیٰ بعد ازان از زیورشان گوساله جسمی که او را آواز گاؤ بود آیا

يَرَوْا أَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا ۘ اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴿١٤٨﴾ وَ

ندیدند که آن گوساله با ایشان هیچ سخن نمی گفت و دلالت نمی کرد ایشان را به هیچ راه معبود گرفتند آنرا و ایشان ستمگار بودند و

ندیدند که (هر آئینه) او به ایشان سخن نمی کند و نمی نماید به ایشان راه معبود گرفتند او را و بودند ستمگاران و

لَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا لَئِن لَّمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا

چون نادم شدند و دیدند که ایشان گمراه شدند گفتند اگر مهربانی نکند بر ما پروردگار ما

چون پشیمان شدند و دانستند که هر آئینه ایشان گمراه شده اند گفتند اگر رحم نکند بر ما پروردگار ما

وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ

و نیامرزد ما را البته باشیم از زیان کاران و چون باز آمد موسیٰ بسوئے قوم خود

و نیامرزد ما را هر آئینه باشیم از زیان کاران و چون باز گشت موسیٰ بسوی قوم خود

غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِن بَعْدِي ۖ أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ ج

خشمناک شده اندوهگین گشته گفت بد جانشینی است جانشینی که کردید پس از من آیا شتابی کردید از حکم پروردگار خویش

خشمگین افسوسناک گفت چه بد است نیابتیکه کردید مارا بعد از من آیا شتاب کردید از حکم پروردگار خود

وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ ۚ قَالَ ابْنَ أُمَّ

و انداخت الواح را و گرفت موسیٰ سر برادر خود را می کشیدش بسوئے خود گفت هارون ای پسر مادر من

و انداخت آن لوح ها را و گرفت موسی سر برادر خود را می کشیدش او را بسوی خود گفت اے پسر مادر من

فتح الرحمٰن

و۱ یعنے بعزیمت دادن رخصت والله اعلم

و۲ یعنی منازل فرعونیان خراب شده خواهید دید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنے می گویند که بر روی این تختہ ها تورات شریف مرقوم بود و بعضی علماء بر این گمانند که این تختہ ها غیر از تورات است و پیش از نزول آن عنایت شده بود بهر حال این الواح برای جبران آن (دل شکستگی) که به موسیٰ نسبت به میسر نشدن دیدار ایزد متعال پدید آمده بود عطا شد و در آن هر گونه نصائح و تفصیل تمام احکام ضروری مندرج بود (ابن کثیر)

ع۶ کلمه "احسنها" تنبیه باین است که چیزی بدون (احسن) در آن نیست و یا مطلب این است که اگرچه جمیع احکام بیان شده فی حد ذاتها "حسن" اند مگر بعضی از بعضی "احسن" می باشد مثلاً از ظالم انتقام گرفتن جائز و حسن است لیکن صبر و عفو نمودن عزیمت و "احسن" می باشد گویا برای آماده گردانیدن بنی اسرائیل بود که در اکتساب عزائم و مندوبات سعی بلیغ کنند و به خدا اطاعت کامل نمایند اگر نافرمانی کردند به سکونت گاه مردم نافرمان افگنده می شوند یعنی در آخرت دوزخ و در دنیا به تباهی و رسوائی (ابن کثیر و بغوی) و بعضی گویند دار فاسقان شام یا مصر است که ملک عمالقه یا فرعونیان نافرمان بود. در این صورت این آیت برای بنی اسرائیل بشارت...

إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ بِيَ

هر آئینه این قوم ضعیف شمردند مرا و نزدیک بودند که بکشند مرا پس شاد مکن بسبب اهانت من

هر آئینه مردم کمزور دانستند مرا و نزدیک بود که بکشند مرا پس شاد مگردان برمن

الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۳﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَ

دشمنان را و شمار مکن مرا باگروه ستمگاران گفت موسی ای پروردگار من بیامرز مرا و

دشمنان را و مگردان مرا با قوم گنهگار (ستمگاران) ع۵ گفت اے پروردگار من بیامرز مرا و

لِأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿۴﴾ إِنَّ الَّذِينَ

برادر مرا و داخل کن ما را در بخشایش خود و تو بخشاینده ترین بخشایندگانی هر آئینه کسانیکه

برادر مرا و داخل کن ما را در رحمت خود و تو مهربان ترین مهربانانی هر آئینه کسانیکه

اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

معبود گرفتند گوساله را خواهد رسید باین جماعت خشمی از پروردگار ایشان و رسوائی در حیات دنیا

گرفتند معبود گوساله را (زود) خواهد رسید به ایشان خشمی از جانب پروردگار ایشان و رسوائی در زندگی دنیا

وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿۱﴾ وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ

و هم چنین جزا میدهیم افترا کنندگان را و هر آئینه کسانیکه گناه ها کردند باز توبه نمودند

و هم چنین جزا دهیم افترا کنندگان را و کسانیکه کردند اعمال بد پس توبه کردند بعد از

بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۲﴾ وَلَمَّا سَكَتَ

بعد از آن گناهان و ایمان آوردند البته پروردگار تو بعد از توبه آمرزنده مهربان ست و چون ساکن شد

عملهای بد و ایمان آوردند هر آئینه پروردگار تو بعد از توبه البته آمرزنده مهربان است و چون ساکن شد

عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ

خشم از خاطر موسیٰ گرفت الواح را و در مکتوب وے ہدایت بود و بخشایش

از موسیٰ خشم گرفت الواح را و در مکتوب آن ہدایت بود و بخشایش

لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿۳﴾ وَاخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا

آنانرا که ایشان از پروردگار خود مے ترسند و اختیار کرد موسیٰ از قوم خود ہفتاد کس

آنانرا که ایشان از پروردگار خود میترسند و اختیار کرد موسیٰ از قوم خود ہفتاد کس

لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ

برای میعاد ما پس وقتیکه گرفت ایشان را زلزله گفت موسیٰ اے پروردگار من اگر می خواستی پیش ازین

برای میعاد ما پس وقتیکه گرفت ایشان را زلزله گفت موسیٰ اے پروردگار من اگر می خواستی ہلاک می کردی

مِنْ قَبْلُ وَإِيَّايَ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا إِنْ هِيَ إِلَّا

ایشان را و مرا ہلاک می کردی ع۲ آیا ہلاک می کنی ما را بجزای آنچه کردند بیخردان از قوم ما نیست این حادثه مگر

ایشان را پیش ازین و مرا آیا ہلاک می کنی ما را بجزای آنچه کردند بیخردان از ما نیست این مگر

فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ أَنْتَ وَلِيُّنَا

امتحان تو گمراهی می کنی بآن هر کرا خواهی و راه می نمائی بآن هر کرا خواهی تو کارساز مائی

امتحان تو گمراه می کنی بآن هر کرا خواهی و راه می نمائی هر کرا خواهی تو کارساز مائی

فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿۴﴾ وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَٰذِهِ

پس بیامرز ما را و مهربانی کن برما و تو بهترین آمرزندگانی و بنویس یعنی مقدر کن برای ما درین

پس بیامرز ما را و مهربانی کن برما و تو بهترین آمرزندگانی و بنویس (مقرر کن) به ما در این

الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ

دنیا نیکی و در آخرت نیز نیکی هر آئینه ما رجوع کردیم بسوی تو گفت خدا عذاب من میرسانم

دنیا نیکی و در آخرت هر آئینه ما رجوع کردیم بسوی تو گفت (خدا) عذاب من میرسانم

فتح الرحمن

ف۱ یعنی تا عذر گویند از عبادت گوساله و این جماعت اگر چه عبادت نکرده بودند بر عبادت کنندگان انکار هم نکردند پس خدا ایتها ہلاک ساخت والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی اگر در بنی اسرائیل ہلاک می شدند تہمت قتل بر موسیٰ می نهادندی والله اعلم ۱۲

ع ۱۸ / ۱۴ / ۸

تفسیر عثمانی

ع۵ اگر چه هارون علیه السلام برادر عینی حضرت موسیٰ علیه السلام است مگر نیست وی بمادر بدان جهت بود که به نرمی و مهربانی آماده گردد در این آیت بیان معذرت هارون است خلاصه من باندازه توان خود آنها را دانا ندم لیکن مرا هیچ اهمیت ندادند بر عکس به قتل من آماده شدند اکنون تو از این کار دشمنان را موقع مده که بر من شاد شوند در هنگام عتاب و خشم در زمره ظالمان شامل نگردان ع۶ از کار بدحتی شرک و کفر توبه کنند و ایمان آرند در رحمت و بخشایش خدای غفور رحیم قصور نیست این بخشایش و غیره به آخرت متعلق است گویا اشاره بآنست که سزای قتل که بر گوساله پرستان اجرا شد در حق آنها شرط قبول توبه شمرده شده بود. توبوا الی بارئکم فاقتلوا انفسکم (البقره ۲) اکنون مواخذه اخروی. بر آنها باقی نماند. بعد از سزای دنیوی در اینجا بیان حالت اخروی رسیده آنست که خدای تعالی در جای دیگر بعد ازه السارق والسارقة فا

بِهٖ مَنْ اَشَآءُ ۚ وَرَحْمَتِيْ وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ؕ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ

بہرکہ خواہم و مہربانی من احاطہ کردہ است ہر چیز را پس خواہم نوشت رحمت کاملہ خود را برای کسانیکہ پرہیزگاری میکنند

بہرکہ خواہم و مہربانی من احاطہ کردہ است ہر چیز را پس زود خواہم نوشت آن را برای کسانیکہ می ترسند

وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِاٰيٰتِنَا يُؤْمِنُوْنَ ۚ ﴿۵﴾ اَلَّذِيْنَ يَتَّبِعُوْنَ

و زکوٰۃ می دہند و کسانیکہ ایشان بآیات ما معتقد می شوند ف۲ خواہم نوشت رحمت اخرویہ برای آنانکہ پیروی می کنند

و می دہند زکوٰۃ را و کسانیکہ ایشان بہ آیات ما یقین می کنند ع۵ آنانکہ (از روی صدق) پیروی می کنند

الرَّسُوْلَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ الَّذِيْ يَجِدُوْنَهٗ مَكْتُوْبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرٰىةِ

آن پیغامبر را کہ نبی امی است آنکہ می یابند نعت او نوشتہ نزدیک خویش در توریت و

آن پیغامبری را کہ نبی امی است آنکہ می یابند (نعت) او را نوشتہ نزد خویش در توریت و

وَالْاِنْجِيْلِ ؗ يَاْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهٰىهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ

انجیل می فرماید ایشان را بکار پسندیدہ و منع می کند ایشان را از ناپسندیدہ و حلال می سازد برای ایشان

انجیل ع۵ می فرماید ایشان را بکار پسندیدہ و منع می کند ایشان را از ناپسندیدہ و حلال می سازد برای ایشان

الطَّيِّبٰتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبٰٓئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلٰلَ

پاکیزہ ہا و حرام می کند بر ایشان ناپاکیزہ ہا را و ساقط می کند از ایشان بار گران ایشان را و آن مشقتہا را

پاکیزہا را و حرام می کند بر ایشان ناپاکیزہا را و فرود می آرد از ایشان بار (گران) ایشان را و آن مشقت ہای را

الَّتِيْ كَانَتْ عَلَيْهِمْ ؕ فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِهٖ وَعَزَّرُوْهُ وَنَصَرُوْهُ وَاتَّبَعُوا

کہ بود بر ایشان پس آنانکہ ایمان آوردند باو و تعظیم کردند او را و یاری دادند او را پیروی کردند

کہ بود بر ایشان (پس) آنانکہ ایمان آوردند باو و تعظیم کردند او را و یاری دادند او را و پیروی کردند

النُّوْرَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ مَعَهٗٓ ۙ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۠ ﴿۶﴾ قُلْ يٰٓاَيُّهَا

نورے را کہ ہمراہ وے نازل کردہ شدہ است ایشانند رستگاران ف۳ بگو اے

نوری را کہ نازل کردہ شدہ است بادی آن گروہ (کہ ایمان آوردہ اند) ایشانند رستگاران بگو اے

النَّاسُ اِنِّيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيْعَا ِۨ الَّذِيْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَ

مردمان ہر آئینہ من پیغامبر خدا ام بسوی شما ہمہ یکجا آن خدائیکہ او راست بادشاہی آسمانہا و

مردمان ہر آئینہ من پیغمبر خدا ام بسوی ہمہ شما آن خدائی کہ او راست پادشاہی آسمانہا و

الْاَرْضِ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۠ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ النَّبِيِّ

زمین نیست ہیچ معبود مگر او زندہ می کند و می میراند پس ایمان آرید بخدا و بہ پیغامبر او کہ نبی

زمین نیست ہیچ معبود غیر او زندہ می کند و می میراند پس ایمان آرید بخدا و پیغامبر او کہ نبی

الْاُمِّيِّ الَّذِيْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمٰتِهٖ وَاتَّبِعُوْهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿۱﴾ وَ

امی است آنکہ تصدیق می نماید خدا را و سخنان او را و پیروی کنید او را تا بود کہ شما راہ یاب شوید و

امی است آنکہ تصدیق می نماید بخدا و سخنان او و پیروی کنید او را تا شما راہ یابید و

مِنْ قَوْمِ مُوْسٰٓى اُمَّةٌ يَّهْدُوْنَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُوْنَ ﴿۲﴾ وَقَطَّعْنٰهُمُ

از قوم موسے گروہے ہست کہ دلالت می کند مردمان را براہ راست و براستی حکم می کنند و متفرق ساختیم بنی اسرائیل را

از قوم موسے گروہے است کہ رہنمونی می کنند مردمان را براستی و بہ حق او عدل می کنند و متفرق ساختیم بنی اسرائیل را

اثْنَتَيْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًا ؕ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰٓى اِذِ اسْتَسْقٰىهُ قَوْمُهٗٓ

بر دوازدہ قسم قبیلہ قبیلہ گروہ گروہ و وحی فرستادیم بسوی موسیٰ وقتیکہ آب خواستند از وی قوم وی

بر دوازدہ قسم قبیلہ قبیلہ گروہ گروہ و وحی فرستادیم بسوی موسےٰ وقتیکہ آب خواستندی از وی قوم وی

اَنِ اضْرِبْ بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ ۚ فَانْۢبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ؕ قَدْ

کہ بزن بعصائے خود سنگ را پس روان شد از ان سنگ دوازدہ چشمہ

کہ بزن بعصائے خود سنگ را پس روان شد از ان دوازدہ چشمہ بدرستیکہ

فتح الرحمن

ف۱ یعنے در آخرت ۱۲

ف۲ یعنی فاکتبہا آنست کہ در آخر زمان رحمت خاص باشد مختص بجان نبی امی واللہ اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید این بشارت دادن خدا تعالے حضرت موسیٰ را بہ امت مرحومہ اول دلیل است بر نبوت آنحضرت و لہذا امی فرماید واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت شاہ رح می گوید شاید مقصد حضرت موسٰے از درخواست خوبی دنیا و آخرت برای امتش آن بود کہ بنی اسرائیل بر تمام امم در دنیا و آخرت مقدم و فائق باشند خداوند در جواب گفت عذاب و رحمت من مخصوص بہ طبقہ خاصی نیست عذاب من برکسی است کہ خواستہ باشم و رحمت عامہ ام شامل تمام آفریدگانست آن رحمت خاصی را کہ تو خواستگاری بہ قسمت کسانی نوشتہ شدہ است کہ از خدا می ترسند و از اموال خود زکوٰۃ می دہند یا بہ تزکیہ نفس میپردازند و بہ تمام آیات ما ایمان کامل دارند یعنی آخرین امتی کہ بہمہ کتب ایمان خواہند آورد و پس از امت موسٰے ہرکہ بر کتاب آخرین ایمان آرد بہ این نعمت نایل میشود و دعای موسٰے در حق وی قبول گردیدہ۔

ع۵ بشارات بعثت و نعت و اوصاف جمیل حضرت او در کتب سابق آسمانی مذکور است حتی بعد از تحریف چہاردہ قرن ہنوز ہم در تورات و انجیل چندین بشارت و اشارت یافت میشود و آنہا را علمای بہر...

ع ۶ / ۱۹ / ۹

عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ۚ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ

بدانست هر گروهے آب خور خود را و سایبان ساختیم بر ایشان ابر را و نازل کردیم بر ایشان من

دانستند هر گروهے آب خور خود را و سایبان ساختیم بر ایشان ابر را و نازل کردیم بر ایشان من

وَالسَّلْوَىٰ ۖ كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ۚ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوا

وسلوی را گفتیم بخورید از پاکیزه های آنچه روزی داده ایم شما را و ایشان بر ما ستم نکردند ولیکن بر

وسلوی را (گفتیم) بخورید از پاکیزه های آنچه روزی داده ایم شما را و ستم نکردند بر ما ولیکن بر

أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿۳﴾ وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هَٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا

خویشتن ستم می کردند و یاد کن چون گفته شد ایشان را که ساکن شوید درین دیه و بخورید ازین دیه

خویشتن ستم می کردند و یاد کن چون گفته شد ایشان را که ساکن شوید در این شهر "ده" و بخورید از این هر جا

حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ ۚ

هر جا که خواسته باشید و بگوئید حطه و داخل شوید بدروازه سجده کنان تا بیامرزیم برای شما گناهان شمارا

که خواسته باشید و بگوئید بیامرز ما را (سوال ما حطه است) و داخل شوید بدروازه سجده کنان تا بیامرزیم برای شما گناهان شمارا

سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿۴﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي

زیاده خواهیم داد نیکوکاران را پس بدل کردند ستمگاران از بنی اسرائیل سخنے غیر آنچه

زود افزون گردانیم جزای نیکوکاران پس بدل کردند ستمگاران از بنی اسرائیل سخنے غیر آنچه ع

قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿۵﴾ وَاسْأَلْهُمْ

فرموده شد ایشان را پس فرستادیم بر ایشان عقوبتے از آسمان بمقابلهٔ آنکه ستم می کردند و سوال کن یا محمد یهود را

فرموده شد ایشان را پس فرستادیم بر ایشان عذابی از آسمان بسبب آنچه ستم می کردند و سوال کن یا محمد (یهود را)

عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ

از حال دیہے که ساکن بر لب دریا بود چون از حد می گزشتند در روز شنبه و قتیکه می آمد

از حال دہی که کنار دریا ع۵ بود چون از حد می گزشتند در روز شنبه وقتیکه می آمد بایشان

حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ ۙ لَا تَأْتِيهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ

ماہیان ایشان ظاهر شده روزیکه ایشان بتعظیم شنبه مشغول می شدند و روزیکه تعظیم شنبه نمی کردند نمی آمدند ایشان هم چنین

ماهیان ایشان روز شنبه ایشان ظاهر برروی آب و روزیکه تعظیم شنبه نمی کردند نمی آمد بایشان هم چنین

نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿۱﴾ وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ۙ

آزمودیم ایشان را بسبب آنکه فسق می کردند ف۱ و یاد کن چون گفت گروهے از اهل آن دیه ف۲ چرا پند می دهید گروهے را که

آزمودیم ایشانرا بسبب آنکه فسق می کردند ع۵ و یاد کن چون گفت گروهی از اهل آن چرا پند می دهید گروهے را که

اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ

خدا تعالے هلاک خواهد کرد ایشان را یا عذاب خواهد کرد ایشان را عذاب سخت گفتند تا ما را عذرے باشد نزدیک پروردگار شما

خدا هلاک خواهد کرد ایشانرا یا عذاب خواهد کرد ایشان را عذاب سخت گفتند تا ما را عذری باشد بسوی پروردگار شما

وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿۲﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ

و تا باشد که ایشان پرهیزگاری کنند پس وقتیکه فراموش کردند آنچه بآن پند داده شد ایشانرا نجات دادیم کسانے را که منع می کردند

و تا باشد که ایشان بترسند پس وقتیکه فراموش کردند آنچه پند داده شد ایشانرا بر آن نجات دادیم کسانے را که منع می کردند

عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا

از کار بد و گرفتار کردیم ستمگاران را بعذاب سخت بسبب آنکه

از کار بد و گرفتار کردیم آنان را که ستم کردند بعذاب بد (سخت) بسبب آنچه

يَفْسُقُونَ ﴿۳﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَن مَّا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿۴﴾

فاسق بودند پس چون تکبر کردند از ترک آنچه منع کرده شد ایشان را از آن گفتیم ایشانرا شوید بوزنگان خوار شده

فسق می کردند پس چون تکبر کردند از ترک آنچه منع کرده شد ایشان را از آن گفتیم ایشان را شوید بوزینگان ذلیل

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید اہل دیہ سہ قسم بودند قسمے شکار می کردند و قسمے ازان نہی می کردند و قسمے نہ شکارے کردند و نہ ازان منع می کردند واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنے قسم ثالث نہی کنندگان را واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در باب واقعهٔ یهود ساکنین آن دیار که در عهد داود علیه السلام پیش آمده بود از یهود عصر خود بطور تنبیه و توبیخ سوال کن اکثر مفسرین از این قریه شهر "ایله" را مراد گرفته اند که در ساحل بحرهٔ قلزم بین "مدین" و کوه طور واقع بود اهالی آن دیار بنا بر قرب دریا بشکار ماهی عادت داشتند ع۵ خداوند روز شنبه شکار را به یهود حرام گردانیده بود باشندگان "ایله" به نافرمانی و تجاوز از حکم عادی بودند و از طرف خدا مورد آزمایش سخت واقع شدند زیرا روز شنبه ماهی بکثرت پیدا می شد و بر سطح دریا شنا می کرد و بروز های دیگر مفقود میشد آخر طاقت آنها طاق گردیده مقابل حکم صریح الهی به حیله پرداختند و جوی ها جدا کرده حوض ها ساختند چون بروز شنبه ماهی در حوض های ساختگی آنها جمع می شد راه برآمدن را مسدود میکردند و فردای آن ماهی می گرفتند تا شکار به روز شنبه صادق نشود گویا خواستند (معاذالله) خدا را فریب دهند ..

وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ يَّسُوْمُهُمْ

و یاد کن چون آگاه گردانید پروردگار تو ف۱ که البته بفرستد بر ایشان تا روز قیامت کسے را که برساند بایشان

و یاد کن چون آگاه گردانید پروردگار تو البته بفرستد بر ایشان تا روز قیامت کسے را که بچشاند بایشان

سُوْٓءَ الْعَذَابِ ؕ اِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيْعُ الْعِقَابِ ۚۖ وَاِنَّهٗ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۞ وَ

عقوبت سخت هر آئینه پروردگار تو زود عقوبت کننده است و هر آئینه او آمرزنده مهربان است ف۲ و

عقوبت (سخت) بد هر آئینه پروردگار تو زود عقوبت کننده است و هر آئینه او آمرزنده مهربان است و

قَطَّعْنٰهُمْ فِى الْاَرْضِ اُمَمًا ۚ مِنْهُمُ الصّٰلِحُوْنَ وَمِنْهُمْ دُوْنَ ذٰلِكَ

پراگنده کردیم بنی اسرائیل را در زمین گروه گروه بعض از ایشان شائسته کارانند و بعض از ایشان سوای اینند

پراگنده کردیم بنی اسرائیل را در زمین گروه گروه بعض از ایشان شائسته کانند و بعض از ایشان سوای اینند

وَبَلَوْنٰهُمْ بِالْحَسَنٰتِ وَالسَّيِّاٰتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ۞ فَخَلَفَ مِنْۢ

و امتحان کردیم ایشان را بنعمتها و مشقتها تا باز گردند یعنے بسوئی راه راست پس از پی در آمدند بعد

و امتحان کردیم ایشان را به نکوئی ها و بدی ها تا ایشان باز گردند یعنی بسوی راه راست پس از پی در آمدند بعد

بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَّرِثُوا الْكِتٰبَ يَاْخُذُوْنَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى وَ

از ایشان جانشینان بد که وارث توریت شدند ف۳ اختیار می کنند متاع این عالم خسیس را و

از ایشان جانشین بد که میراث گرفتند توریت را می گیرند متاع این حیات خسیس را و

يَقُوْلُوْنَ سَيُغْفَرُ لَنَا ۚ وَاِنْ يَّاْتِهِمْ عَرَضٌ مِّثْلُهٗ يَاْخُذُوْهُ ؕ اَلَمْ

می گویند آمرزیده خواهد شد برای ما و اگر بیاید متاعے مانند آن البته بگیرند آن را ف۴ آیا

می گویند زود آمرزیده خواهد شد برای ما و اگر بیاید بایشان متاعی مانند آن بگیرند آنرا ع۵ آیا

يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِّيْثَاقُ الْكِتٰبِ اَنْ لَّا يَقُوْلُوْا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ وَ

گرفته شده است بر ایشان آن عهد که در توریت است که نگویند بر خدا مگر سخن راست و

گرفته شده است بر ایشان عهد که در توریت است که نگویند بر خدا مگر سخن حق و

دَرَسُوْا مَا فِيْهِ ؕ وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ۞

خوانده اند آنچه در توریت است و سرائے آخرت بهتر است پرهیزگاران را آیا فهم نمی کنید

خوانده اند آنچه در توریت است و سرای آخرت بهتر است مر آنانرا که پرهیزند آیا نمی فهمید

وَالَّذِيْنَ يُمَسِّكُوْنَ بِالْكِتٰبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ؕ اِنَّا لَا نُضِيْعُ اَجْرَ

و آنانکه تمسک می کنند بکتاب و بر پا داشتند نماز را هر آئینه ما ضایع نمی سازیم مزد

و آنانکه تمسک می کنند بکتاب و بر پا می دارند نماز را هر آئینه ما ضایع نمی سازیم مزد

الْمُصْلِحِيْنَ ۞ وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهٗ ظُلَّةٌ وَّظَنُّوْٓا اَنَّهٗ وَاقِعٌۢ

این نیکو کاران را و یاد کن چون بر داشتیم کوه را بالای ایشان گویا وے سایبان ست و گمان کردند که آن کوه خواهد افتاد

نیکوکاران را و چون بر داشتیم کوه را بالائی ایشان گویا وی سایبانی است و یقین کردند که آن کوه فرود آمده است

بِهِمْ ۚ خُذُوْا مَآ اٰتَيْنٰكُمْ بِقُوَّةٍ وَّاذْكُرُوْا مَا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ۞ وَاِذْ اَخَذَ

بر ایشان گفتیم بگیرید آنچه دادیم شما را بجد تمام و یاد کنید آنچه در وے است تا بود که شما در پناه باشید از عذاب و یاد کن چون گرفت

بر ایشان (گفتیم) بگیرید آنچه دادیم شما را بجد تمام و یاد کنید آنچه در وے است شاید که شما پرهیزگاری کنید و چون گرفت

رَبُّكَ مِنْۢ بَنِيْٓ اٰدَمَ مِنْ ظُهُوْرِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ ۚ

پروردگار تو از بنی آدم از پشت ایشان اولاد ایشان را ف۵ و گواه گردانید ایشانرا بر ذات ایشان

پروردگار تو از فرزندان آدم از پشت های ایشان اولاد ایشان را و گواه گردانید ایشان را بر نفس های شان

اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ؕ قَالُوْا بَلٰى ۚ شَهِدْنَا ۚ اَنْ تَقُوْلُوْا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا

گفت آیا نیستم پروردگار شما گفتند آرے هستی گواه شدیم این شاهد گرفتن برای احتراز از آن است که بگوئید روز قیامت هر آئینه ما

(گفت) آیا نیستم پروردگار شما گفتند آری هستی گواه شدیم تا نگوئید روز قیامت بدرستیکه ما بودیم

گذشته خود نادم میشدند و برای آینده عزم می کردند که آنرا اعاده نکنند از خدا می ترسند و میخواستند آن اعمال ناشائسته و کفر را اعاده کنند هیچ بے ننگی و حماقتی فروتر ازین نیست۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بنی اسرائیل را ۱۲ ف۲ بعد ازین هیچ بادشاهے در بنی اسرائیل پیدا نشده همیشه لکدکوب بادشاهان اسلام و نصارے و مجوس می بودند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنے احبار بنی اسرائیل ۱۲ ف۴ یعنی مصر اند بر اخذ آن و غیر نادم اند از آن و توبه مصر غیر نادم صحیح نیست والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی روز میثاق از آدم اولاد او را پیدا کرد و از ایشان اولاد ایشان را به ترتیبے که خارج متحقق شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در گذشتگان صالحان نیز بودند آینده چنان ناخلف شدند که چون حامل و وارث کتابی مانند تورات شدند متاع قلیل دنیا را بر ان ترجیح دادند و به تحریف و کتمان آیات آن پرداختند و رشوت ها گرفته به خلاف احکام آن فیصله کردند بر علاوه گستاخی آنها بحدی رسید که باوجود ارتکاب چنین اعمال ناشائسته عقیده بلکه دعوی داشتند که از ضرر این اعمال هیچ اندیشه نداریم ما اولاد و محبوب خدائیم هر چه کنیم خدا تجاوزات ما را می بخشد بنا بر این عقیده آماده اند که هر گاه موقع یابند باز رشوت گرفته مثل سابق از ایمان بگذرند گویا بجای اینکه بر اعمال

ع ۲۱ ۹ ۱۱

مع ۷

عَنْ هٰذَا غٰفِلِيْنَ ﴿۱﴾ اَوْ تَقُوْلُوْٓا اِنَّمَآ اَشْرَكَ اٰبَاۤؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَ

بے خبر بودیم ازین توحید یا بگوئید کہ بجز این نیست کہ شرک آوردہ بودند پدران ما پیش از ما و

از این بے خبران یا بگوئید کہ جز این نیست کہ شرک آوردہ پدران ما پیش از ما و

كُنَّا ذُرِّيَّةً مِّنْۢ بَعْدِهِمْ ۚ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿۲﴾ وَكَذٰلِكَ

ما نسلے بودیم آمدہ بعد از ایشان ف۱ آیا ہلاک می کنی ما را بعقوبت آنچہ بدکاران کردند و ہم چنین

بودیم ما فرزندان بعد از ایشان آیا ہلاک می کنی ما را بہ آنچہ کردند بدکاران و ہم چنین

نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿۳﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ الَّذِيْٓ

بیان می کنیم نشانہا و تا باز گردند و بخوان بر ایشان خبر کسیکہ

واضح بیان می کنیم نشان ہا را و تا ایشان باز گردند و بخوان بر ایشان خبر کسیکہ

اٰتَيْنٰهُ اٰيٰتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطٰنُ فَكَانَ مِنَ الْغٰوِيْنَ ﴿۴﴾

دادہ بودیم او را علم آیات خود پس بیرون رفت از علم آن آیات ف۲ پس در پے او شد شیطان پس گشت از گمراہان ف۳

دادہ بودیم او را آیات خود پس بیرون رفت از آن آیات پس در پے او شد شیطان پس گشت از گمراہان

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنٰهُ بِهَا وَلٰكِنَّهٗٓ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ ۚ

و اگر می خواستیم برداشتیم او را ف۴ بہ سبب این آیات و لیکن میل کرد بسوی پستی و پیروی خواہش خود کرد

و اگر می خواستیم (ہر آئینہ) می برداشتیم بسبب آن آیات و لیکن او سکونت نمود (میل کرد) بسوی زمین و پیروی کرد خواہش خود

فَمَثَلُهٗ كَمَثَلِ الْكَلْبِ ۚ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ اَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ؕ

پس صفت او مانند صفت سگ ست اگر مشقت اندازی بر روے ف۵ زبان از دہن بیرون افگند و اگر معطل بگذاری او را نیز بیرون افگند

پس حالش مانند حال سگ است اگر مشقت اندازی بروی زبان از دہان بیرون افگند یا اگر بگذاری او را زبان از دہان بیرون افگند

ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَاقْصُصِ الْقَصَصَ

این صفت گروہیست کہ دروغ شمردند آیات ما را پس بخوان بر ایشان این پند

این مثال گروہی است کہ دروغ شمردند آیات ما را پس بخوان بر ایشان این پند را

لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ﴿۵﴾ سَآءَ مَثَلَا ِۨالْقَوْمُ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَ

تا ایشان تامل کنند باعتبار صفت بد اند این قوم کہ دروغ شمردند آیات ما را و

تا ایشان تامل کنند بد است حال قومے کہ دروغ شمردند آیات ما را و

اَنْفُسَهُمْ كَانُوْا يَظْلِمُوْنَ ﴿۶﴾ مَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِيْ ۚ وَمَنْ

بر خویشتن ستم مے کردند ہر کہ راہ نمایدش خدا ہمانست راہ یابندہ و ہر کہ

بر خویشتن ستم می کردند ہر کرا راہ نماید خدا (پس) او راہ یابندہ است و ہر کہ را

يُّضْلِلْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۷﴾ وَلَقَدْ ذَرَاْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيْرًا مِّنَ

گمراہ سازدش پس آنجماعہ ایشانند زیان کاران و ہر آئینہ بیافریدیم برائے دوزخ بسیارے از

گمراہ سازد (پس) آنجماعہ ایشانند زیان کاران و ہر آئینہ بیافریدیم برای دوزخ بسی از

الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۖ لَهُمْ قُلُوْبٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ بِهَا ۡ وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُوْنَ

جنیان و آدمیان ایشان را دلہا است کہ نمی فہمند بآن و ایشان را چشم ہا است کہ نمی بینند

جنیان و آدمیان ایشان را دلہا است کہ نمی فہمند بہ آن و ایشان را چشم ہاست کہ نمی بینند

بِهَا ۡ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَّا يَسْمَعُوْنَ بِهَا ؕ اُولٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ ؕ

بآن و ایشان را گوشہا است کہ نمی شنوند بآن ایشان مانند چہار پایان اند بلکہ ایشان گمراہ تر اند

بہ آن و ایشان را گوشہاست کہ نمی شنوند بہ آن ایشان مانند چہار پایان اند بلکہ ایشان گمراہ تر اند

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْغٰفِلُوْنَ ﴿۸﴾ وَلِلّٰهِ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوْهُ بِهَا ص

ایشانند بے خبران و خدا راست نامہا ے نیک پس بخوانید او را بآن نامہا

(این گروہ) ایشانند بے خبران و خدای راست نام ہای نیک پس بخوانید او را بہ آن

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے پس تقلید ایشان کردیم ۱۲ ف۲ یعنے تابع شہوات نفس شد و تابع شہوات نفس را عالم نتوان گفت ۱۲ ف۳ یعنی بلعم باعور کہ کتب الٰہی خواندہ بود بعد از ان باغوائے زن خود ایذائے حضرت موسےٰ علیہ السلام قصد کرد و ملعون شد واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنے منزلت او را ۱۲ ف۵ یعنے بزدن و دوانیدن ۱۲۔

تفسیر عثمانی

اکثر مفسرین برآنند کہ این آیات در بارہ "بلعم بن باعور" نازل شدہ و بلعم عالمی درویش مستجاب الدعوات بود در اثر اغوای یک زن و طمع دنیوی آیات و ہدایات خدا را ترک دادہ آمادہ و آن گردید کہ مقابل حضرت موسیٰ تصرفات خود را بکار انداز د و تدابیر نکوہیدۂ خویش را بظہور آرد۔ بہ موسےٰ علیہ السلام زیانے رسانیدہ نتوانست اما خود را مردود ابدی گردانید۔ علم آیات اللہ چندان بہ "بلعم" ارزانی شدہ بود کہ اگر خواست خدا می بود۔ بمراتب لنڈی رسید بوی توفیق ارزانی می شد تا بلعم خود مستحق دیہ آیات الٰہی طاعت می کرد ولی چنین نشد زیرا خود از برکات و آیات آسمانی اعراض نمود و بشہوات و لذات زمینی منہمک شد در پی خواہشات نفسانے

رو انیادہ بشیطان بہ تعاقب وی در زمرۂ کجروان و گمراہان داخل شد۔ در آن وقت حال وی شبیہ سگی بود کہ زبانش بیرون بر آید و پیہم نفس زند کہ بالفرض اگر سوادباری

وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا

وبگذارید آنانرا که کجروی می کنند در نام ہائی خدا داده خواہد شد ایشان را جزائے آنچه

و بگذارید آنانرا که کجروی می کنند در نام ہائی خدا زود داده خواہد شد ایشان را جزای آنچه

يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾ وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾

می کردند وازان جماعه که پیدا کرده ایم گروہے ہست که دلالت می کنند بدین حق وبآن دین حق عدل می کنند

می کردند واز آن جماعه که پیدا کردیم گروہی است که راه می نمایند بدین حق و برو فق آن عدل می کنند

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾

و کسانیکه دروغ داشتند آیات مارا پایه بکشیم ایشان را تا محل ہلاک ازان که ندانند

و کسانیکه دروغ داشتند آیات مارا زود بگیریم ایشان را اندک اندک از آنجا که ندانند

وَأُمْلِي لَهُمْ ۚ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا ۗ مَا بِصَاحِبِهِمْ

و مہلت دہیم ایشان را ہر آئینه تدبیر من محکم است آیا تامل نه کردند که نیست این ہم نشین ایشان را

و مہلت دہم ایشان را ہر آئینه تدبیر خفیه من محکم است آیا تامل نکردند که نیست به ہم نشین ایشان

مِنْ جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١٨٤﴾ أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ

ہیچ دیوانگی نیست او مگر بیم کننده آشکارا آیا نظر نکردند به پادشاہی خدا

ہیچ دیوانگی نیست او مگر بیم دہنده آشکارا آیا نظر نکردند به پادشاہی خدا

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ

در آسمانہا و زمین و در آنچه خدا پیدا کرده است از ہر چیز و آیا نظر نکردند دران که شاید

در آسمانہا و زمین و در آنچه پیدا کرده است خدا از ہر چیز و در آنکه شاید

قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ ۖ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَنْ

نزدیک شده باشد اجل ایشان پس بکدام سخن بعد قرآن ایمان خواہند آورد ہر که

نزدیک شده باشد اجل ایشان ع۵ پس بکدام سخن بعد قرآن ایمان خواہند آورد ہر کرا

يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ ۚ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾

گمراه سازد ش خدا پس ہیچ راه نماینده نیست او را و می گذارد ایشان را خدا در گمراہی خویش سرگردان شده

گمراه سازد خدا پس ہیچ راه نمائی نیست او را و می گذارد ایشان را خدا در گمراہی شان سرگردان ع۵

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ

سوال می کنند ترا از قیامت که کے باشد استقرار او بگو جز این نیست که علم قیامت نزدیک

سوال می کنند ترا از قیامت که کے باشد استقرار او بگو (جز این نیست) که علم قیامت نزد

رَبِّي ۖ لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ۚ ثَقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ

پروردگار من است پدید نیارد او را در وقت او مگر خدا گران شده است ف۲ در آسمانہا و زمین

پروردگار من است پدید نیارد او را در وقت آن مگر خدا گران شده است در آسمانہا و زمین

لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً ۗ يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا ۖ قُلْ

نیاید بشما مگر ناگہان سوال می کنند ترا از قیامت گویا تو کاوش کننده ازان ف۳ بگو

نیاید بشما مگر ناگہان سوال می کنند ترا گویا تو متجسس می باشی ازان بگو

إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾ قُلْ

جز این نیست که دانش او نزدیک خدا است و لیکن بسیارے از مردمان نمی دانند بگو

(جز این نیست) که دانش آن نزد خدا است و لیکن بسی از مردمان نمی دانند بگو

لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۚ وَلَوْ كُنْتُ

نمی توانم برائے خود نفع رسانیدن و نه ضرر کردن مگر آنچه خدا خواسته است و اگر من

مالک نیستم برای خود نفعی و نه ضرری را مگر آنچه خواسته است خدا و اگر

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ابو المسیح و دیو الملائکه می گفتند ۱۲

فتح ف۲ یعنی مشکل شده است

۱: انستن قیامت

ف۳ یعنی عالم ۱۲ مآن ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چیست که آیات الله را تکذیب می کنند و از عاقبت سوء آن غافلند آرنده این آیات (صاحب الله) دیوانه وبے خرد نیست وی تمام عمر نزد شما بود با حوال جزئی و کلی او علم دارید عقل و دانش او-امانت و دیانت او از اول بین شما مسلم و معروف است این آیات را از پیشگاه ذات متعالی آورده که مالک و شہنشاه مطلق تمام کائنات و آفریننده ہر چیز است ہر گاه به نظام سلطنت او که بنہایت استوار است دقت نمایید بلکه بہر آفرینش خود و بزرگ غور و تفکر کنید ہر این ف۱ بآیات تکوینی و آیات تنزیلی او را تصدیق می نماید و به تسلیم آیات الله عذری باقی نمی ماند آنہا بدانند که شاید وقت موت و ہلاک شان نزدیک شده باشد-لہذا برائی حیات بعد الموت بزودی آماده شوند.

ع۵ ہدایت و ضلالت و ہر چیز در قبضه خداست اگر او تعالی نخواہد ہیچ وسیله ہدایت بدرد نمی خورد و انسان از چیزے

ناخشنودی قوانند خداوند برحسب عادت خویش آنگاه توفیق ہدایت می دہد که بنده به کسب و اختیار خود بر آن روان شود-اما کسیکه عالماً و عامداً به بدی و شرارت تصمیم

أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ ۚ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ ۚ إِنْ أَنَا

دانستمے علم غیب را ہر آئینہ بسیار جمع کردمے از جنس منفعت و نرسیدے بمن ہیچ سختی نیستم من

دانستمے غیب را ہر آئینہ بسیار جمع کردمی از جنس منفعت و نرسیدی بمن ہیچ بدی نیستم من

إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ

مگر بیم کننده و مژده دہنده برائے گروہے کہ ایمان دارند اوست آنکه پیدا کرد شمارا از یک

مگر بیم دہنده و مژده رسان برائے گروہے کہ ایمان دارند اوست کہ پیدا کرد شمارا از یک

وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا ۖ فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ

شخص و پیدا کرد ازان یک شخص زنش را تا آرام گیرد باوے ف۱ پس چون جمع کرد مردے بازن خود بار گرفت

شخص و بیافرید ازوی جفت او را تا آرام گیرد باوی پس چون جمع کرد آدم حوا را بار گرفت

حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ ۖ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا

بارے سبک پس آمد و رفت کرد بآن بار سبک بعد ازان چون زن گرانبار شد ہر دو دعا کردند بجناب پروردگار خویش کہ اگر بدہی

بار سبک پس آمد و رفت کرد بہ آن بار سبک پس آن ہنگام کہ گران شد حوا بہ آن بخواندند آدم و حوا خدا پروردگارشان را کہ اگر بدہی ما را

صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١﴾ فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ

بدہی ما را باشیم از شکر کنندگان پس چون داد خدا تعالیٰ ایشان را فرزندے شائستہ مقرر کردند برائے او شریکان

فرزند شائستہ ہر آئینہ باشیم از شکر کنندگان پس چون داد خدا ایشان را فرزند شائستہ مقرر کردند برائے او شریکان

فِيمَا آتَاهُمَا ۚ فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢﴾ أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا

در آنچہ داده بود بایشان پس بلند قدر است خدا از آنچہ شریک مقرر می کنند ف۲ آیا این مشرکان شریک مقرر می کنند چیزے را کہ ہیچ نے آفریند

در آنچہ داده بود بایشان پس بلند قدرست خدا از آنچہ شریک مقرر می کنند آیا شریک مقرر می کنند چیزے را کہ ہیچ نمی آفریند

وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٣﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿٤﴾

و خود این شریکان آفریده میشوند و نمے توانند برائے پرستندگان خود یاری دادن و نہ خود را یاری می دہند

و خود این شریکان آفریده میشوند و نمی توانند برائی پرستندگان خود یاری دادن و نہ خود را یاری می دہند

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَتَّبِعُوكُمْ ۚ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ

و اگر بخوانید بتان را بسوئے راه ہدایت پیروی نکنند شما را ف۳ برابر است بر شما آنکه دعوت کنید ایشان را یا

و اگر بخوانید بتان را بسوئے ہدایت پیروی نکنند شما را برابرست بر شما آنکه دعوت کنید ایشان را یا

أَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ

خاموش باشید اے مشرکان ہر آئینہ کسانیکہ عبادت می کنید ایشان را بجز خدا بندگانند مانند شما

شما خاموش باشید ہر آئینہ کسانے را کہ می خوانید بجز خدا بندگانند مانند شما

فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦﴾ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ

پس بخوانید ایشان را و باید کہ قبول کنند دعائے شما را اگر راست گوہستید آیا بتان را پائے ہا است

پس بخوانید ایشان را پس باید کہ قبول کنند دعائی شما را اگر ہستید راست گویان آیا ایشان را پائے ہاست

يَمْشُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا ۖ

کہ راه میروند بآن آیا ایشان را دستہا است کہ تناول می کنند بآن آیا ایشان را چشمہا است کہ می بینند بآن

کہ راه میروند بہ آن آیا ایشان را دستہاست کہ می گیرند بہ آن آیا ایشان را چشمہاست کہ می بینند بہ آن

أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا

آیا ایشان را گوشہا است کہ می شنوند بآن بگوائے مشرکان بخوانید شریکان خود را بعد ازان بد سگالی کنید در حق من و

آیا ایشان را گوشہاست کہ می شنوند بہ آن ع۵ بگو بخوانید شریکان خود را بعد ازان بد سگالی کنید در حق من پس

تُنْظِرُونِ ﴿٧﴾ إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿٨﴾

مہلت مدہید مرا ہر آئینہ کارساز من خداست آنکہ فرود آورد کتاب را و او کارسازی می کند نیکوکاران را

مہلت مدہید مرا ہر آئینہ حامی من خداست کہ فرود آورده کتاب را و او کارسازی می کند نیکوکاران را

رانیز مخلوق دیگر تفوق و امتیاز مید ہید نیز محروم اند اگرچہ شما برای شان دست و پای و چشم و گوش و بینی وغیره می سازید ولیکن این اعضا دارای آن قوای نیستند کہ اطلاق عضویت برآنہا ...

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی خدا تعالیٰ آدم و حوا را پیدا کرد و از ایشان نسل بسیار پیدا آورد بعد ازان تفصیل انتشار نسل میفرماید ١٢ ف۲ مترجم گوید این تصویرات حال آدمی را کہ نزدیک ثقل حمل نیت اخلاص درست کند و چون فرزند بوجود آید آنرا فراموش سازد و در تسمیہ اشراک کند منطبق برحال حوا چنانکہ در حدیث صحیح آمده کہ حوا حاملہ شد شیطان بدلش وساوس انداخت و چون فرزند متولد شد نام او عبد الحارث مقرر کرد و چون وجود جمیع قیود در امثال این مواضع ضرور نیست آدم از لوث شرک مبرا باشد و این آیت عصمت او را منافات نکند کذا فہمت و از ینجا دانستہ شد کہ شرک در تسمیہ نوعیت از شرک چنانکہ اہل زمانہ نا علام غلام نبی و عبد نبی نام می نہند ١٢ ف۳ یعنی اگر بگوئید بخورید یا بیائید شما مید ہیچ کار نکنند

تفسیر عثمانی

ع۵ بتانی را کہ معبود گردانیده بمقام خدائی می شناسید چہ بدرد شما میخورند در صورتیکہ بحفظ خود قادر نیستند علاوه بر اینکہ مخلوق اند ازان کمالات کہ مخلوقی

وَالَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَكُمْ وَلَآ

و آنانکه می خوانید ایشان را بجز خدا نمی توانند یاری دادن شمارا و نه

و کسانے را که می خوانید بجز خدا نمی توانند یاری دادن شمارا و نه

اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُوْنَ ﴿۹﴾ وَاِنْ تَدْعُوْهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَسْمَعُوْا

خود را یاری می دهند و اگر دعوت کنید ایشان را بسوی راه ہدایت نشنوند سخن شمارا

خودرا یاری می دهند و اگر بخوانید ایشان را بسوی راه راست نه می شنوند

وَتَرٰىهُمْ يَنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُوْنَ ﴿۱۰﴾ خُذِ الْعَفْوَ وَاْمُرْ

و ای بیننده می بینی بتان را که می نگرند بسوے تو و حال آنکه ایشان ہیچ نے بینند لازم گیر در گذر را و بفرما

و می بینی تو بتان را که می نگرند بسوی تو و ایشان ہیچ نمی بینند عادت گیر در گذر را و بفرما

بِالْعُرْفِ وَاَعْرِضْ عَنِ الْجٰهِلِيْنَ ﴿۱۱﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطٰنِ

بکار پسندیده و اعراض کن از نادانان و اگر باز دارد ترا وسوسه باز دارنده از جانب شیطان

بکار پسندیده و اعراض کن از نادان و اگر وسوسه کند ترا از جانب شیطان

نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۱۲﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا اِذَا

آمده پس پناه طلب کن از خدا ہر آئینه او شنوا و دانا است ہر آئینه متقیان چون

خطر پس پناه طلب به خدا ہر آئینه او شنوا داناست ع۵ ہر آئینه متقیان چون

مَسَّهُمْ طٰۗىِٕفٌ مِّنَ الشَّيْطٰنِ تَذَكَّرُوْا فَاِذَا هُمْ مُّبْصِرُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَ

برسد ایشان را وسوسه از شیطان یاد می کنند خدارا پس ناگہان ایشان بینا می شوند و

برسد ایشان را وسوسه از شیطان یاد می کنند خدارا پس ناگہان ایشان بینندگان باشند و

اِخْوَانُهُمْ يَمُدُّوْنَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُوْنَ ﴿۱۴﴾ وَاِذَا لَمْ تَاْتِهِمْ

برادران کافران ف۱ می کشند ایشان را در گمراہی و ہر گز باز نمی ایستند یا محمد و چون نمی آری نزدیک ایشان

برادران شان می کشند ایشان را در گمراہی باز کوتاہی نمی کنند و چون نمی آری نزد شان

بِاٰيَةٍ قَالُوْا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا ۭ قُلْ اِنَّمَآ اَتَّبِعُ مَا يُوْحٰٓى اِلَيَّ مِنْ رَّبِّيْ ۚ هٰذَا

آیتے می گویند چرا از طرف خود نشانه نمی کنی اورا بگو جز این نیست که پیروی میکنم آنچه فرود آورده شده است بسوئے من از پروردگار من این قرآن

آیتی می گویند چرا از طرف خود انتخاب نمی کنی اورا بگو جز این نیست که پیروی می کنم بآنچه فرود آورده می شود بسوئے من از پروردگار من این قرآن

بَصَاۗىِٕرُ مِنْ رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۱۵﴾ وَاِذَا قُرِئَ

نشانہا است آمده از پروردگار شما و ہدایت و بخشایش است مر قوم مومنان را و چون خوانده شود

نشانہاست از پروردگار شما و ہدایت و بخشایش مر قوم مومنان را و چون خوانده شود

الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوْا لَهٗ وَاَنْصِتُوْا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿۱۶﴾ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ

قرآن پس گوش نہید بسوئے آن و خاموش باشید تا مہربانی کرده شود بر شما و یاد کن پروردگار خود را

قرآن پس گوش نہید بسوئے آن و خاموش باشید تا مہربانی کرده شود بر شما و یاد کن پروردگار خود را

فِيْ نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيْفَةً وَّدُوْنَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ

در ضمیر خود بزاری و ترسگاری و یاد کن پروردگار خود را بکلام پست تر از بلند آوازی بامداد

در دل خود بزاری و ترس کاری و یاد کن پروردگار خود را بکلام فروتر از آواز بلند در بامداد

وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِّنَ الْغٰفِلِيْنَ ﴿۱۷﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ عِنْدَ رَبِّكَ

و شبانگاه و مباش از غافلان ہر آئینه کسانیکه نزدیک پروردگار تو اند ف۲

و شبانگاه و مباش از غافلان ہر آئینه کسانیکه نزد پروردگار تو اند

لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَيُسَبِّحُوْنَهٗ وَلَهٗ يَسْجُدُوْنَ ﴿۱۸﴾

گردن کشے نمی کنند از عبادت او و بپاکی یاد می کنند او را و بتخصیص او را سجده می کنند

گردن کشے نمی کنند از عبادت او و بپاکی یاد می کنند او را و خاص او را سجده می کنند

پیغمبر ہیچ کید او کاری کرده نمی تواند زیرا خدا، ندا قدیر دعای ہر مستعید را اجابت می کند و بہر حال آگاه است و صیانت حضرت او را متکفل می نماید۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے قرینان ایشان از شیاطین واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی ملا اعلی ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ "خذ العفو" را چندین معنی کرده اند حاصل اکثر این است که از سخت گیری و تند خوئی پرہیز کن و مترجم رحمہ اللہ ہم این معنے را به "عادت در گذشتن" تعبیر فرموده است چون در آیات گذشته تحمیق و تجہیل بت پرستان کرده شده ممکن بود که مشرکین جاہل برافروخته می شدند و حرکت ناشایسته از ایشان صادر می شد و یا به استعمال الفاظ ناملایم می پرداختند لهذا ہدایت شد که به عفو و گذشت عادت کنید از نصیحت کناره مگیرید سخن معقول گفته باشید و از بے دانشان اجتناب کنید یعنے از حرکات جاہلانه آنہا ہر روز دست و گریبان شدن حاجت ندارد۔ چون وقت خدا رسید آن واحد ہمه حساب آنہا پاک می شود و اگر کدام وقت به مقتضای بشریت به کردار زشت آن ہا خشم آئید و شیطان لعین اراده کند که از دور پیغمبر را مشتعل گردانید آماده بکاری کند که خلاف مصلحت باشد و یا شایسته "خلق عظیم" و حلم و متانت وے نباشد خود بخدا پناه آرد در مقابل عصمت و وجاہت

ع ۲۴ / ۱۸

سُوْرَةُ الْاَنْفَالِ مَدَنِيَّةٌ وَّهِيَ خَمْسٌ وَّسَبْعُوْنَ اٰيَةً وَّعَشْرُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ①

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بار حم است

يَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ ؕ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُوْلِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَ

سے پرسند ترا از غنیمت ہا ف بگو غنیمت ہا خدا و رسول راست ۲ پس ترسید از خدا و

می پرسند ترا از غنیمت ہا بگو غنیمت ہا خدا و رسول راست پس بترسید از خدا و

اَصْلِحُوْا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۪ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗۤ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ①

بصلاح آرید صحبتی را که میان شما است و فرمانبرداری کنید خدا و رسول او را اگر مسلمان ہستید

بصلاح آرید آنچه میان شماست به محبت و فرمانبرداری کنید خدا و رسول او را اگر ہستید مسلمانان ع۵

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوْبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ

جز این نیست که مومنان آنانند که چون یاد کرده شود خدا بترسد دل ایشان و چون خوانده شود

جز این نیست که مومنان (کامل) آنانند که چون یاد کرده شود خدا بترسد دل ہای ایشان و چون خوانده شود

عَلَيْهِمْ اٰيٰتُهٗ زَادَتْهُمْ اِيْمَانًا وَّعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ② الَّذِيْنَ

بر ایشان آیات خدا زیاده سازند آن آیات ایمان ایشان را و بر پروردگار خویش توکل می کنند آنکه

بر ایشان آیات خدا زیاده سازند آن آیات ایمان ایشان را و بر پروردگار خویش توکل می کنند آنانکه

يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ③ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ

برپا می دارند نماز را و از آنچه روزی داده ایم ایشان را خرچ می کنند این جماعت ایشانند مومنان

برپا می دارند نماز را و از آنچه روزی داده ایم ایشان را خرج می کنند این جماعه ایشانند مومنان

حَقًّا ؕ لَهُمْ دَرَجٰتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ④ كَمَآ

تحقیق ایشان را است مرتبه ہا نزدیک پروردگار ایشان و آمرزش و روزی نیک چنانکه

راست ایشان راست مرتبه ہا نزد پروردگار ایشان و آمرزش و روزی باعزت چنانکه

اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْۢ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ ۪ وَاِنَّ فَرِيْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ

بیرون آورد ترا پروردگار تو از خانه تو بتدبیر درست و ہر آئینه گروہے از مسلمانان

بیرون آورد ترا پروردگار تو از خانه تو به تدبیر درست و ہر آئینه گروہے از مسلمانان

لَكٰرِهُوْنَ ⑤ يُجَادِلُوْنَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا يُسَاقُوْنَ اِلَى

ناخوشنود بودند ف۱ خصومت می کردند با تو در سخن راست بعد از آنکه ظاہر شد گویا رانده میشوند بسوے

ناخوشنود بودند خصومت می کردند با تو در سخن راست بعد از آنکه ظاہر شد گویا رانده می شوند بسوے

الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُوْنَ ؕ ⑥ وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّآئِفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ

مرگ و ایشان در آن می نگرند و یاد کن نعمت الہی را آنگاه که خدا وعده میداد شما یکے از دو گروه که وے شمارا باشد

مرگ و ایشان می نگرند و یاد کنید وقتے را که وعده داد شما خدا یکے از دو گروه که (ہر آئینه) آن شمارا باشد

وَتَوَدُّوْنَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُوْنُ لَكُمْ وَيُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّحِقَّ

و دوست می داشتید که غیر فوج جنگی شمارا بود و می خواست خدا که ثابت کند

و دوست می داشتید که در آن خاری نخلد آن (غیر صاحب شوکت) باشد شمارا و میخواست خدا که ثابت کند

الْحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكٰفِرِيْنَ ⑦ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ

دین حق را بفرمان ہائے خویش و ببرد بنیاد کافران را میخواست تا ثابت کند دین حق را و برطرف کند

دین حق را بفرمان ہائے خویش و ببرد بنیاد کافران را تا ثابت کند (دین) حق را و برطرف کند (دین)

فتح الرحمن

ف۱ سوره انفال در قصه بدر فرود آمده است و در آیات این سوره اشارت بوقائع این غزوه واقع شد و از آن جمله آنست که مسلمانان در غنیمت مباحثه می کردند آنانکه غارت کرده بودند خواستند که تنها برآن متصرف شوند دیگران خواستند که علی السویه قسمت شود خدا تعالیٰ نازل ساخت که متصرف و مختار در غنائم خدا و رسول اوست و دیگری را درین باب دخل نیست وآنچه اہل جاہلیت می کردند از استیثار غارت کننده بغنیمت باطل است بعد از آن حکم فرمود که غنیمت را پنج قسم باید کرد چہار قسم در میان غانمان قسمت کنند و یکے در بیت المال نگاه داشته بحضرت آن رسانند و این تعرف حق است و عطای اوست بغیر دخل غارت کنندگان پس آیت الانفال لله والرسول محکم است غیر منسوخ ع۲ یعنی متصرف در غنائم ایشانند کسے دیگر را اختیار نیست والله اعلم ع۳ مترجم گوید یعنی کلمه قسمت غنائم بوفق حکم خدا است و موافق آنند و ے نفوس چنانکه بیرون آوردن تو بتدبیر درست بود اگرچه نزدیک خدا برخلاف اراده قوم والله اعلم ع۴ تفسیر عثمانی ـ ع۱ بر سر مال غنیمت که در جنگ بدر بدست مسلمانان افتاده بود میان اصحاب

رضی الله عنہم نزاع واقع شد جوانانیکه پیش قدمی زده بودند می گفتند که تمام مال غنیمت مخصوص حق خود می دانستند ـ پیران که عقب جوانان بودند میگفتند چون پیشتی باقی ماموں جنب این ظاہر شد و غنیمت بما داده شود که نہد

الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨﴾ إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ

دین باطل را اگرچه ناخوشنود باشد گناهگاران ف آنگاه که فریاد می کردید در جناب پروردگار خویش پس قبول کرد دعای شمارا

باطل را و اگرچه ناخوشنود شوند گنه‌کاران ع۵ آنگاه که فریاد می کردید (در جناب) پروردگار خویش پس اجابت کرد دعای شمارا

أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ

که من مدد کننده شمایم بهزار کس از فرشتگان از پس خود آمده جماعه دیگر را آورده ف۲ و نساخت خدا این مدد را مگر برای مژده

که من مدد کننده شمایم بهزار از فرشتگان از پی یک دیگر در آینده‌گان و نه گردانید خدا این مدد را مگر مژده

وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ

و تا آرام گیرد بآن دل شما و نیست فتح مگر از نزدیک خدا هر آئینه خدا غالب

و تا آرام گیرد به آن دل های شما و نیست فتح مگر از نزد خدا هر آئینه خدا غالب

حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ

با حکمت است آنگاه که می پوشید شمارا به پینکی بجهت ایمنی از نزدیک خود و فرود می آورد بر شما از آسمان

با حکمت است آنگاه که افگند به شما پینکی بجهت ایمنی از نزد خود و فرود آورد بر شما از آسمان

مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ

آب باران تا پاک کند شمارا بآن و ببرد از شما آلودگی شیطان و تا به بندد بر دل شما یعنی ثابت دارد دلهارا

آب تا پاک کند شمارا به آن و ببرد از شما آلودگی شیطان را و تا (ببندد) استوار کند بر دل‌های شما

وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴿١١﴾ إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ

و محکم کند بآن پایها را ف۳ آنگاه که وحی می فرستاد پروردگار تو بسوی فرشتگان که من باشمایم

و محکم کند به آن پایهای شمارا آنگاه که حکم می فرستاد پروردگار تو بسوی فرشتگان بدرستیکه من باشمایم

فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا ۚ سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا

پس استوار سازید مسلمانان را رعب خواهم افگند در دل کافران پس بزنید

پس استوار سازید دلهای مومنان را (زود) می افگنم در دل‌ها کافران ترس را پس بزنید

فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ

ای مسلمانان بالای گردنها و بزنید از ایشان هر طرف دست و پای را این بسبب آنست که ایشان خلاف کردند با خدا

بزنید بر گردن‌ها و ببرید (بزنید) از آنها (اطراف دست و پا) سر انگشتان این (ضرب) برای آنست که خلاف کردند با خدا

وَرَسُولَهُ ۚ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾

و رسول او و هر که خلاف کند با خدا و رسول او پس خدا سخت عقوبت است

و پیغمبرش و هر که مخالفت کرد با خدا و پیغمبرش (پس) هر آئینه خدا سخت عقوبت کننده است

ذَٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

این را بچشید و بدانید که کافران راست عذاب آتش ای مسلمانان

این را بچشید و بدانید که هر آئینه کافران راست عذاب آتش ای مومنان

إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَنْ

چون بهم آیید با کافران انبوه کرده پس مگردانید بسوی ایشان پشت را و هر که

چون بهم آیید آنانرا که کافر اند (در حالیکه جمع شوند) در میدان جنگ پس مگردانید بسوی ایشان پشت‌ها را و هر که

يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ

بگرداند بسوی ایشان آن روز پس خود را مگر رجوع کنان برای جنگ یا پناه جویان بسوی گروهی پس هر آئینه

بگرداند بسوی ایشان آن روز پشت خود را مگر برای هر جنگ (رجوع کنان برای جنگی) یا برساند (پناه جویان) بسوی گروهی بدرستیکه

بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾

بازگشت بخشمی از خدا و جای او جهنم است و بد جای است

بازگشت بخشمی از خدا و جای او جهنم است و بد جای باز گشتنی است دوزخ

فتح الرحمن

ف مترجم گوید درین آیات تعریض است بآن قصه که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در غزوه بدر برائے غارت کردن کاروان قریش متوجه شد و این خبر بکاروان رسید راه ساحل اختیار نمودند خلاص شدند ابوجهل که بمدد ایشان با لشکر گران از مکه برآمده بود مقابل آنحضرت شد بعضے اصحاب میل بغارت کردن کاروان کردند و جمعی قصد کارزار لشکر نمودند و مرضی آنحضرت جنگ با لشکر بود ۱۲ ف۲ یعنی یکهزار بودند بعد از آن سه هزار گشتند و بعد از آن پنجهزار شدند والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید درین آیت تعریض است بآن قصه که روز بدر مسلمانان تشنه بودند و محدث بودند آب نداشتند داز ین جهت وسوسه شیطان با خاطر ایشان راه مے یافت خدای تعالے باران فرستاد و پینکی را بر چشم ایشان مسلط کرد تا اضطراب دل ایشان برطرف شد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مسلمانان میخواستند بر "قافله تجارتی" حمله نمایند اما چنانکه خاری بپای نخلد و مال فراوان حاصل شود۔ ولی ارادهٔ خدا چنین بود که این جمعیت کوچک بے سر و سامان را با لشکر کثیر التعداد مرتب و مجهز بجنگ افگند و به کلام خود حق را ثابت گرداند و بنیاد کفار مکه را ببرا افگند تا صدق خود عدهای الٰهیه باین طریق حیرت انگیز ظاهر گردد و علی الرغم کفار بکلی آشکار شود که راست ...

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَ

پس شما نکشته اید اینجماعه را و لیکن خدا کشت ایشان را و تو یا محمد نا افگندی ف۱ وقتیکه افگندی و

پس شما نکشته اید ایشانرا و لیکن خدا کشت ایشان را و نیفگندی مشتی خاک وقتیکه افگندی و

لَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ ۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا ۚ إِنَّ

لیکن خدا افگند تا عطا کند مسلمانان را از نزدیک خویش عطاے نیکو هر آئینه

لیکن خدا افگند و تا عطا کند مسلمانان را از نزد خود عطای نیکو هر آئینه

اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ⑰ ذَٰلِكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ ⑱ إِنْ

خدا شنوا دانا است ف۲ حال اینست و بدانید که خدا سست کننده است حیله کافران را اے کافران اگر

خدا شنوا دانا ست این است (کاری) که شد و هر آئینه خدا سست کننده است حیلهٔ کافران را اگر

تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ ۖ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۖ وَ

طلب فتح می کردید پس آمد بشما فتح و اگر باز ایستید پس آن بهتر است شمارا و

طلب فتح (فیصل) می کردید پس آمد بشما (فتح) فیصل و اگر باز ایستید پس آن بهتر ست شمارا و

إِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ

اگر باز گردید یعنی بنا فرمانی باز گردیم ف۳ و دفع نکند از شما جماعت شما هیچ چیز را اگرچه بسیار باشد و بدانید که

اگر باز گردید باز گردیم و هرگز دفع نکند از شما جماعه شما هیچ چیز را اگرچه بسیار باشد و بدانید

اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ⑲ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ

خدا با مسلمانان است ف۴ اے مسلمانان فرمانبرداری کنید خدا و رسول او را

خدا با مسلمانان است اے مومنان فرمان برید خدا را و فرستادهٔ او را

وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ ⑳ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا

و روی مگردانید از وے و حال آنکه شما مے شنوید و مشوید مانند کسانیکه گفتند شنیدیم

و روی مگردانید از وی حال آنکه شما می شنوید و مشوید مانند کسانیکه گفتند شنیدیم

وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ㉑ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ

و ایشان نمی شنوند ف۵ هر آئینه بدترین جنبندگان نزدیک خدا کرانند گنگانند آنانکه

و ایشان نمی شنوند هر آئینه بدترین جنبندگان نزدیک خدا کرانند گنگانند آنانکه

لَا يَعْقِلُونَ ㉒ وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ ۖ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ

درنمے یابند و اگر دانستے خدا در ایشان نیکوئی البته شنوانیدے ایشان را ف۶ و اگر شنوانیدے ایشان را

درنمے یابند ف۵ و اگر دانستی خدا در ایشان نیکوئی البته شنوانیدی ایشان را و اگر شنوانیدے ایشان را

لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ㉓ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ

روی می گردانید ند اعراض کنان اے مسلمانان قبول کنید خواندن خدا و رسول را

هر آئینه روی گردانیدی و ایشان اعراض کنندگانند اے مومنان قبول کنید حکم خدا و رسول را

إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ

چون بخواند شمارا برای آنکه زنده دل سازد شمارا و بدانید که خدا حائل میشود درمیان مرد و دل او ف۷

چون بخواند شمارا برای آنکه زنده سازد شمارا و بدانید که هر آئینه خدا بازمی دارد (حائل میشود میان مرد و دل او)

وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ㉔ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ

و بدانید که بسوے او برانگیخته خواهید شد و بپرهیزید از فتنه که نرسد بآنانکه

از مرد دل او را و بدانید که بسوے او برانگیخته خواهید شد و بپرهیزید از فتنه که نرسد به آنانکه

ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ㉕

ستم کردند از شما بخصیص ف۸ و بدانید که هر آئینه خدا سخت عقوبت کننده است ف۹

ستم کردند از شما بخصیص و بدانید که هر آئینه خدا سخت عقوبت کننده است

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مشت خاک را ۱۲ ف۲ مترجم گوید تعریض است بآن قصه که آنحضرت صلی الله علیه وسلم روز بدر یکمشت سنگریزه بسوے کفار انداخت پس هیچکس از ایشان نبود که چیزے از آن بچشمش داخل نشد و استقلال تازه بخاطر مسلمانان ظاهر شد و این تائید غیبی بود ۱۲ ف۳ یعنی بجزا دادن ۱۲ ف۴ مترجم گوید تعریض است بآن قصه که ابوجهل روز غزوه بدر دعا کرد که بارخدایا هر که از میان این هر دو گروه قاطع رحم است و دین باطل برپیش گرفته است اورا هلاک کن و بحقیقت متصف باین صفات ابوجهل و قوم او بودند ۱۲ ف۵ یعنی مانند اهل کتاب که توریت خواندند و بزبان معترف شدند و برآن عمل نکردند ۱۲ ف۶ یعنی لیکن ندانست ۱۲ ف۷ یعنی عزیمت او فسخ می کند ۱۲ ف۸ یعنی بلکه عام بود شامت او والله اعلم ۱۲ ف۹ داین فقره ظهور عقوبت بذلت است تا ترک نهی منکر والله اعلم ۱۲

ع ۲ ۹ ۱۶

تفسیر عثمانی

ف۵ کسانی را که خداوند تعالیٰ برای شنیدن گوش براے گفتن زبان و براے فهمیدن دل و دماغ عطا فرموده مگر آنها تمام این قوت ها را معطل گردند توفیق نصیب شان نشد که حق را بزبان بگویند و از راه گوش آواز حق را بشنوند و کوشش نکردند که با دل و دماغ حق را بفهمند خلاصه قوت های موهوبه را بکار حرف نکردند که این قوی برای آن فی الحقیقت عطا شده بود پس شبه این گروه اشخاص از جانوران هم بدتر اند۔

وَاذْكُرُوْٓا اِذْ اَنْتُمْ قَلِيْلٌ مُّسْتَضْعَفُوْنَ فِي الْاَرْضِ تَخَافُوْنَ

و یاد کنید اے مہاجران نعمت الہی را آن وقت کہ شما اندک بودید ناتوان شمرده در زمین یعنی در مکہ می ترسید

و یاد کنید آن وقت را کہ شما اندک بودید ناتوان شمرده میشدید در زمین کہ می ترسیدید

اَنْ يَّتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَاٰوٰىكُمْ وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهٖ وَرَزَقَكُمْ مِّنَ

از انکہ بربایند شما را مردمان پس جائے داد شما را یعنی در مدینہ و قوت داد شما را بنصرت خود و روزی داد شما را از

از انکہ بربایند شما را مردمان پس جائی داد شما را و قوی کرد شما را بیاری دادن خود و روزی داد شما را از

الطَّيِّبٰتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَخُوْنُوا اللّٰهَ

چیزہائے پاکیزه تا شود کہ سپاسداری کنید اے مسلمانان خیانت مکنید با خدا

چیزہائے پاکیزه تا شما سپاس کنید اے مومنان خیانت مکنید با خدا

وَالرَّسُوْلَ وَتَخُوْنُوْٓا اَمٰنٰتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۝ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَا

و رسول و خیانت مکنید امانت ہائے یک دیگر را دانستہ و بدانید کہ

و رسول و خیانت مکنید امانت ہائے یک دیگر را و شما می دانید و بدانید کہ ہر آئینہ

اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ

مالہای شما و فرزندان شما آزمایش بزرگ است و آنکہ خدا نزدیک اوست مزد

مالہای شما و فرزندان شما (آزمایش است) خراب کننده اند و آنکہ خدا نزد اوست مزد

عَظِيْمٌ ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّكُمْ فُرْقَانًا

بزرگ اے مسلمانان اگر بترسید از خدا پیدا کند برائے شما فیصلہ را

بزرگ اے مومنان اگر بترسید از خدا پیدا کند برائی شما فیصلہ

وَّيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ۝

و در گذارد از شما گناہان شما را و بیامرزد شما را و خدا صاحب بفضل بزرگ است

و در گذارند از شما گناہان شما را و بیامرزد شما را و خدا صاحب فضل بزرگ است

وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِيُثْبِتُوْكَ اَوْ يَقْتُلُوْكَ اَوْ يُخْرِجُوْكَ ۭ

و یاد کن نعمت الہی یا محمد آنگاہ کہ بد سگالی می کردند در حق تو کافران تا حبس کنند ترا یا بکشند ترا یا جلا وطن کنند ترا

و (یاد کن) آنگاہ کہ مکر کردند بتو آنانکہ نگرویده اند تا حبس کنند ترا یا بکشند ترا یا بیرون کنند ترا از مکہ

وَيَمْكُرُوْنَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ ۭ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمٰكِرِيْنَ ۝ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ

و ایشان بد سگالی می کردند و خدا بد سگالی می کرد یعنی بایشان و خدا بہترین بد سگالی کنندگانست و ہرگاہ خوانده شود برین جماعہ

و ایشان بد سگالی می کنند و (جزامی دہد خدا ایشان را) و تدبیر می کند خدا و خدا بہترین خفیہ تدبیر کنندگانست و چون خوانده شود برایشان

اٰيٰتُنَا قَالُوْا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاۗءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَآ ۙ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيْرُ

آیات ما گویند شنیدیم اگر خواہیم بگوییم مانند این نیست این مگر افسانہ

آیات ما گویند بدرستیکہ شنیدیم اگر خواہیم بگوییم مانند این نیست این مگر افسانہ ہای

الْاَوَّلِيْنَ ۝ وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ

پیشینیان و آنگاہ کہ گفتند بار خدایا اگر ہست این قرآن راست از نزدیک تو

پیشینیان و آنگاہ کہ گفتند بار خدایا اگر ہست این (قرآن) راست از نزد تو

فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاۗءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ۝ وَمَا

پس بیار برما سنگ را از آسمان یا بیار برما عذاب دردناک را و نیست

پس بباران برما سنگ از آسمان یا بیار بما بہ عذاب دردناک ع۵ و نیست

كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ فِيْهِمْ ۭ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ

خدا کہ عذاب کند ایشان را و تو میان ایشان باشی و ہرگز نیست خدا عذاب کننده ایشان

خدا کہ عذاب کند ایشان را و تا تو میان ایشان باشی ع۵ و نیست ہرگز خدا عذاب کننده ایشان

فتح الرحمن

ف۱ تعریض است بآن نفقہ کہ کفار در مکہ جمع شده این رائے میزوند

تفسیر عثمانی

ف۵ این آیت منتہای جہل و شقاوت دعنا مشرکین مکہ را نشان می دہد یعنی آنہا میگفتند خداوندا اگر دین اسلام کہ ما از مدت دراز و با این ہمہ جد و جہد بہ تکذیب آن می پردازیم حق است. پس تاخیر برای چیست، و ما نیز چرا مانند اقوام سلف سنگبار ان نمی شویم و یا ما نیز بہ عذابی مانند آن مبتلا و مستاصل نمی شویم، می گویند ہنگامیکہ ابو جہل از مکہ خارج میشد این دعا را در پیشگاه کعبہ مکرر نموده بود عاقبت ہر چہ خواست نمونہ آن را در "بدر" دید خودش با شصت و نہ سردار بدست مسلمانان ناتوان بے سر و سامان مقتول گردید و ہفتاد نفر سردار در ذلت اسارت گرفتار شدند بدین وسیلہ خدا بنیاد آنہا را ابر انگند البتہ مانند قوم لوط از آسمان بر آنہا سنگ نبارید اما مشتی سنگریزه کہ خدا بدست محمد صلعم بر آنہا افگنده بود مثال کوچکی از آن سنگ باران آسمانی بود. فلم تقتلوہم ولکن اللہ قتلہم و ما رمیت اذ رمیت ولکن اللہ رمی. ف۶ سنۃ اللہ اینست کہ چون بر قومی بنا بر تکذیب انبیاء عذاب

ع۳ ۹ ۱۷

...نزول آید ما پیغمبر خود را از آنہا کناره می کنیم آنگاه کہ حضرت محمد رسول اللہ صلعم را از مکہ جدا ساختیم اہل مکہ عذاب بدر گرفتار آمدند.

وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٥﴾ وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ

وایشان استغفار می کنند ف۱ وچیست مرایشان را که عذاب نکند ایشان را و خدا حال آنکه ایشان باز میدارند یعنی مردمان را

وایشان مغفرت خواهند ع۵ وچیست آن بارا که عذاب نکند ایشان را خدا و ایشان بازمی دارند مردمان را

عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ ۚ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا

از مسجد الحرام ونیستند سزاوار آنجا نیستند سزاوار آنجا مگر

از مسجد حرام ونیستند آنها متولیان از مسجد حرام نیستند سزاوار تولیت مسجد حرام مگر

الْمُتَّقُونَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ

متقیان ولیکن بیشترین ایشان نمی دانند ف۲ ونیست نماز ایشان نزدیک

پرهیزگاران ولیکن بیشتر ایشان نمی دانند ونیست نماز ایشان نزدیک

الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً ۚ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ

خانهٔ کعبه بجز صفیر کردن و دستک زدن پس بچشید ای کافران عذاب را بسبب

خانه کعبه مگر صفیر کردن و کف زدن پس بچشید ای کافران عذاب را بسبب

تَكْفُرُونَ ﴿٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ

کافر شدن خود هرآئینه کافران خرچ می کنند اموال خود را تا باز دارند مردمان را از

کافر شدن خود ع۵ هرآئینه کافران خرج می کنند اموال خود را تا باز دارند مردمان را از

سَبِيلِ اللَّهِ ۚ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ ۗ وَ

راه خدا پس زود باشد که خرچ کنند آنرا باز باشد آن خرچ کردن پشیمانی بر ایشان باز مغلوب شوند و

راه خدا پس زود نفقه کنند مال خود را باز باشد آن خرج کردن بر ایشان افسوس باز مغلوب شوند و

الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٨﴾ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ

کافران بسوی دوزخ رانده شوند تا جدا سازد خدا ناپاک را از پاک

آنانکه ثابت باشند بر کفر بسوی دوزخ رانده می شوند تا جدا سازد خدا ناپاک را از پاک

وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي

و بنهد ناپاک را بعض آن را بر بعض پس توده سازد آنهمه را یک جا پس در آردش در

و بنهد ناپاک را بعض آن را بر بعض پس انبار سازد همه را یک جا پس بیفکندش در

جَهَنَّمَ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا

دوزخ اینجماعه ایشانند زیانکاران ع بگو کافران را اگر باز ایستند

دوزخ آن جماعه ایشانند زیان کاران بگو برای آنهاکه کافراند اگر باز ایستند

يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ﴿١﴾

آمرزیده شود ایشان را آنچه گذشت واگر عود کنند پس هرآئینه گذشته است روش پیشینیان

آمرزیده شود ایشان را آنچه گذشت واگر عود کنند پس هرآئینه گذشته است روش پیشینیان

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ ۚ

وکارزار کنید ای مسلمانان با ایشان تا آنکه نباشد هیچ فتنه یعنی غلبهٔ کفر و باشد دین همه برای خدا

وکارزار کنید با ایشان تا آنکه نباشد هیچ فساد (غلبهٔ کفر) و باشد دین همه اش برای خدا

فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾ وَإِنْ تَوَلَّوْا

پس اگر باز ایستند از شرک یعنی مسلمان شوند هرآئینه خدا بآنچه می کنند بیناست واگر رو بگردانند ف۵

پس اگر باز ایستند از شرک پس هرآئینه خدا به آنچه می کنند بیناست اگر روی بگردانند

فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ ۚ نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٣﴾

پس بدانید که خدا مددگار شماست نیک مددگار است و نیک یاری دهنده است

پس بدانید که هرآئینه خدا مددگار شماست نیک مددگار است و نیک یاری دهنده است

فتح الرحمن

ف۱ یعنی سنت الله آنست که تا پیغامبر درمیان قوم باشد عذاب عام نمی کند وهمچنین تا آنکه ایشان استغفار می کنند عذاب نمی آید ۱۲ ف۲ یعنی بعد هجرت حضرت سید البشر از میان ایشان ۱۲ ف۳ یعنی اصل استحقاق عذاب دارند لیکن بودن پیغامبر درمیان ایشان مانع بود الحال مانع برخاست ۱۲ ف۴ مترجم گوید این تصویر است حال کسی را که میخواهد جزو کل چیز بیرا باطل سازد و دفع کند ۱۲ ف۵ یعنی از اسلام ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ دو چیز مانع نزول عذاب بستهٔ یکی موجود بودن پیغمبر میان آنها- دوم استغفار- یعنی در مکه مکرمه به یمن قدم آنحضرت صلعم عذاب معطل بود اکنون بر آنها عذاب فرود آمد همین طور مادا میکه گنهگار نادم باشد و به توبه ادامه بدهد- مورد مواخذه نمی شود- واز بزرگ ترین گناهی کرده باشد حضرت پیغمبر فرمود پناه گنهگاران دو چیز است یکی وجود من دوم استغفار "کذا فی الموضح" ع۵ کسانیکه نمازگذاران حقیقی را از مسجد باز می دارند نماز خود شان چه ارزش دارد- برهنه بطواف کعبه پرداختن بجای ذکر خدا صفیر کشیدن و کف زدن چنانکه در اکثر ملل امروز نیز نواختن زنگ و ناقوس عبادت بزرگ دانسته می شود غرض خود خدارا نمی پرستند و دیگران را نمی گذارند تا شیای بے

ع ٩ ١٨

وَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ

و بدانید که آنچه غنیمت یافتید از کافران از بهر جنس

و بدانید که آنچه غنیمت گرفتید از چیزے

فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهٗ وَلِلرَّسُوْلِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ

پس پنجم حصه اش خدا را است و پیغامبر را و خویشاوندان را ۱ و یتیمان و درویشان

پس هر آئینه برای خداست پنجم حصه اش و پیغامبر را و خویشاوندان و یتیمان و بے نوایان

وَابْنِ السَّبِيْلِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ

و مسافران را اگر ایمان آورده اید بخدا و بآنچه فرو فرستادیم بر بنده خویش روزیکه

و مسافران را اگر ایمان آورده اید بخدا و آنچه فرو فرستادیم بر بنده خویش روز

الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعٰنِ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝۴۱ اِذْ اَنْتُمْ

جدا شد حق از باطل روزیکه بهم آمدند دو گروه ۲ و خدا بر همه چیز تواناست ۳ اگر ایمان آورده اید بآنچه فرو فرستادیم بر بنده خود

فیصله شدن ۵ روزیکه بهم آمدند دو گروه و خدا بر همه چیز تواناست ۵ (یاد آورید) آنرا که بودید

بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ اَسْفَلَ مِنْكُمْ ۭ وَلَوْ

بکناره نزدیک بودید و ایشان بکناره دورتر و کاروان پایین تر از شما یعنی بجانب دریا و اگر

بکناره نزدیک تر و ایشان بکناره دورتر ۵ و کاروان بودند فروتر از مکان شما ۵ و اگر

تَوَاعَدْتُّمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيْعٰدِ ۙ وَلٰكِنْ لِّيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ

با یک دیگر وعده جنگ مقرر می کردید البته اختلاف مینمودید در وعده لیکن جمع کرد تا بانجام رساند خدا کاریرا که

میان خود وعده قتال می کردید هر آئینه خلاف می کردید در وعده خود ۵ و لیکن (جمع کرد) تا بانجام رساند خدا کاری را که بود

مَفْعُوْلًا ڏ لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْۢ بَيِّنَةٍ وَّيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْۢ بَيِّنَةٍ ۭ وَ

کردنی بود تا هلاک شود کسیکه هلاک شده است بعد قیام حجت و زنده ماند کسیکه زنده شده بعد قیام حجت و

کردنی تا هلاک شود کسیکه هلاک شدنی است از حجتی روشن و زنده ماند کسیکه زنده شدنی است از حجتی روشن و

اِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝۴۲ اِذْ يُرِيْكَهُمُ اللّٰهُ فِيْ مَنَامِكَ قَلِيْلًا ۭ وَلَوْ

هر آئینه خدا شنوا داناست ۶ آنگاه که بنمود خدا ایشان را بتو در خواب تو اندکے و اگر

هر آئینه خدا شنوا داناست . آنگاه که بنمود بتو ایشان را خدا در خواب تو اندکی و اگر

اَرٰىكَهُمْ كَثِيْرًا لَّفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ ۭ اِنَّهٗ

بنمودے بتو ایشان را بسیار البته بزدلی می کردید و با یکدیگر نزاع مینمودید در کار و لیکن خدا سلامت داشت یعنی از بزدلی

بنمودی بتو ایشان را بسیار البته بزدل می گردیدید و با یکدیگر نزاع نمودید در کار و لیکن خدا سلامت داشت هر آئینه وی

عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝۴۳ وَاِذْ يُرِيْكُمُوْهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِيْٓ اَعْيُنِكُمْ

داناست بآنچه در سینه هاست و آنگاه که بنمود بشما ایشان را چون روبرو شدید در چشم شما

داناست بآنچه در سینه هاست و آنگاه که بنمود بشما ایشان را چون روبرو شدید در چشم هاے شما

قَلِيْلًا وَّيُقَلِّلُكُمْ فِيْٓ اَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُوْلًا ۭ

اندکے و کم نمود شما را در چشم آنان تا بانجام رساند خدا کاریرا که کردنی بود

اندکی و کم نمود شما را در چشم هاے ایشان تا بانجام رساند خدا کاریرا که بود کردنی

وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ۝۴۴ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا لَقِيْتُمْ فِئَةً

و بسوی خدا باز گردانیده شوند کارها اے مسلمانان چون روبرو شوید با گروهے

و بسوی خدا باز گردانیده شود کارها . اے مسلمانان چون روبرو شوید با گروهی

فَاثْبُتُوْا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝۴۵ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ

پس ثابت باشید و یاد کنید خدا را بسیار بود که شما رستگار شوید و فرمانبرداری کنید خدا

پس ثابت باشید و یاد کنید خدا را بسیار تا شما رستگار شوید و فرمان برداری کنید خدا

فتح الرحمٰن

۱ یعنی خویشاوندان پیغامبر یعنی بنی هاشم و بنی مطلب اند ۱۲

۲ یعنی ایمان آورده اند بآنکه بروز بدر نصرت نازل فرمود ۱۲

۳ مترجم گوید چهار خمس غانمان را باید داد و یک خمس در بیت المال نهاده بر پنج حصه یا سه حصه قسمت باید کرد علی اختلاف المذاهب والله اعلم ۱۲

۴ مراد از هلاک اصرار بر کفر است و از حیات مسلمان شدن و اینکه ایمان آورده آید بآنچه فرو فرستادیم بر بنده خود ۱۲

تفسیر عثمانی

۵ مراد از روز فیصله روز بدر است که نزاع حق و باطل صریحاً فیصله شد روزی که خداوند فتح و نصرت را بر اکمل بندگان خویش فرود آورد و فرشتگان را بیاری وی فرستاد و سکون و اطمینان را نازل گردانید پس کسانی که بخدا و تائید غیبی ایمان آورده اند تخصیص دادن خمس غنیمت بنام خدا بر ایشان گران نیست ۵ چنانکه شما را در آن روز مظفر و منصور گردانید آینده نیز حضرت قادر است تا شما را پیروزی ها و فتوحات می بخشد

۶ مراد از کنارهٔ نزدیک آن طرف میدان جنگ است که نزدیک بمدینه طیبه بود و کنارهٔ دور آن طرف که از مدینه طیبه بعید بود ۷ کاروان تجارتی ابوسفیان سوی نشیب ساحل روان بود سپاه قریش درمیان کاروان و مسلمانان حایل گردیدند ۔ لهٰذا ممکن بود اگر فریقین

وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا

و رسول او را و با یکدیگر نزاع مکنید که درین صورت بزدل شوید و برود دولت شما و شکیبائی ورزید

و رسول او را و بایکدیگر نزاع مکنید که دراین صورت بزدل شوید میرود دولت و قوت شما و شکیبائی ورزید

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿۲﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِن دِيَارِهِم

هر آئینه خدا با شکیبایان است و مباشید مانند کسانیکه بیرون آمدند از خانهای خود

هر آئینه خدا با شکیبایانست و مباشید مانند کسانیکه بیرون آمدند از سراهای خود

بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ بِمَا

از روی سرکشی و خود نمائی بمردمان و باز میدارند از راه خدا و خدا بآنچه

از روی سرکشی و خودنمائی بمردمان و باز می دارند از راه خدا و خدا به آنچه

يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿۳﴾ وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا

می کنند در گیرنده است ف۱ و آنگاه که شیطان بیار است برای این کافران کردارهای ایشان را و گفت هیچ کس

می کنند احاطه کننده است و آنگاه که بیاراست برای کافران شیطان کردارهای ایشان را و گفت هیچ کس

غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَّكُمْ ۖ فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ

از مردمان غلبه کننده نیست برشما امروز و هر آئینه من مدد کننده ام شما را پس چون روبرو شدند هر دو گروه

غلبه کننده نیست برشما امروز از مردم و هر آئینه من مدد کننده ام شما را پس چون روبرو شدند هر دو گروه

نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكُمْ إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ

بازگشت شیطان بر پاشنهای خود و گفت هر آئینه من بی تعلقم از شما هر آئینه من می بینم آنچه شما نمی بینید

بازگشت شیطان بر پاشنه های خود و گفت هر آئینه من بیزارم از شما هر آئینه من می بینم آنچه شما نمی بینید

إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ ۚ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۴﴾ إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ

هر آئینه من می ترسم از خدا و خدا سخت عقوبت است آنگاه که می گفتند منافقان

هر آئینه من می ترسم از خدا و خدا سخت عقوبت کننده است ع۵ آنگاه که می گفتند منافقان

وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ غَرَّ هَٰؤُلَاءِ دِينُهُمْ ۗ وَمَن يَتَوَكَّلْ

و آنانکه در دل ایشان بیماری است فریفته کرده است این مسلمانان را دین ایشان و هر که توکل کند

و آنانکه در دل های ایشان بیماری است فریفته این ها را دین ایشان و هر که توکل کند

عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۱﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ

بر خدا هر آئینه خدا غالب درست کار است و تعجب می کردی اگر می دیدی ای بیننده چون فرشتگان قبض ارواح

بر خدا پس هر آئینه خدا غالب با حکمت است و اگر می دیدی چون قبض می کنند ارواح

كَفَرُوا ۙ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ

کافران می کنند میزنند بر روی ایشان و بر پشت ایشان و می گویند بچشید عذاب

کافران را فرشتگان میزنند روهای ایشان را و پشت های ایشان را و می گویند بچشید عذاب

الْحَرِيقِ ﴿۲﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ

سوزان این بسبب آن کردار است که پیش فرستاده است دست شما و بسبب آنست که خدا ظلم کننده نیست

سوزان را این بسبب آن کردار است که پیش فرستاده است دست های شما و بسبب آن است که خدا نیست ظلم کننده

لِّلْعَبِيدِ ﴿۳﴾ كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَفَرُوا بِآيَاتِ

بر بندگان مانند عادت قوم فرعون و آنانکه پیش از ایشان بودند کافر شدند بآیات

بر بندگان مانند عادت قوم فرعون و آنانکه پیش از ایشان بودند کافر شدند به آیات

اللَّهِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۴﴾

خدا پس گرفتار کرد خدا ایشان را بگناهان ایشان هر آئینه خدا توانا سخت عقوبت است

خدا پس گرفتار کرد ایشان را خدا بگناهان شان هر آئینه خدا توانا سخت عقوبت کننده است

فتح الرحمن

ف۱ در این حال ابوجهل و تابعان او است ۱۲ منه

لعنت تثقفنهم پاوے تو انکو الثقف یافتن پانا الحرب لڑائی جنگ شود پس بھگادے تشرید بھگانا کھدیڑنا ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ قریش به قوت و جمعیت خویش مغرور بودند و دائم با بنی کنانه منازعه و مخاصمه می نمودند و در اندیشه بودند که مبادا بنی کنانه سد راه کامیابی شان گردد در ان اثنا فوراً شیطان لعین بصورت رئیس کنانه یعنی سراقه ابن مالک با فوجی از ذریت خویش نمودار شد تا قریش را تقویت و تزئید بهمت نماید و به ابوجهل و پیروانش اطمینان داد که "ما همه به کمک و حمایت شما حاضریم از طرف کنانه بکلی خاطر جمع باشید که ما با شمائیم" چون در "بدر" جنگ شدت کرد شیطان جبرئیل و دیگر فرشتگان را دید از همدستی ابوجهل پا کشیده راه فرار پیش گرفت. ابوجهل گفت ای سراقه! اکنون کر باید کمک کنی کجا میگریزی جواب داد که من با شما بوده نمی توانم من چیزها هائی را می بینم که شما از مشاهدهٔ آن قاصرید یعنی (فرشتگان) خدا از ترس داین فوج خدائی ابیدل شده ام و پیش ازین تاب و مقاومت در من نمانده - چه می ترسم که در عذاب شدیده آفت و جهنم گرفتار آیم قتاده می گوید که "ملعون" دروغ گفت که خوف خدا در دلش افتاده چون می دانست که دولت هلاک لشکر قریش فرا رسیده است و هیچ قوتی آنها را ...

۴ [illegible] ... در عادت خود [illegible] ...

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا

این بسبب آنست که خدا هرگز نیست تغیر دهنده هیچ نعمتے که انعام کرده باشد آنرا بر قومے تا آنکه ایشان بدل کنند حالے را

این بسبب آنست که خدا هرگز نیست تغیر دهنده نعمتی را که انعام کرده باشد آنرا بر قومی تا آنکه بدل کنند حالی را

بِاَنْفُسِهِمْ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۙ ﴿۵﴾ كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ

که در ذات ایشانست ف۱ و بسبب آنست که خدا شنوا دانا است مانند حال کسان فرعون و آنانکه

که در ذات ایشان است و هر آئینه خدا شنوا دانا است مانند عادت کسان فرعون و آنانکه

مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ فَاَهْلَكْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ وَاَغْرَقْنَآ

پیش از ایشان بودند دروغ شمردند آیات پروردگار خویش را پس هلاک ساختیم ایشان را بگناهان ایشان و غرق ساختیم

پیش از ایشان (بودند) و دروغ شمردند آیات پروردگار خویش را پس هلاک ساختیم ایشانرا بگناهان شان و غرق گردانیدیم

اٰلَ فِرْعَوْنَ ۚ وَكُلٌّ كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ ﴿۶﴾ اِنَّ شَرَّ الدَّوَاۗبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِيْنَ

کسان فرعون را و هریک ستمکار بودند هر آئینه بدترین جنبندگان نزدیک خدا آنانند

کسان فرعون را و همه ستمکار بودند هر آئینه بدترین جنبندگان نزد خدا آنانند

كَفَرُوْا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۷﴾ اَلَّذِيْنَ عٰهَدْتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُوْنَ

که کافر شدند پس ایمان نمی آرند آنانکه عهد بستهٔ با ایشان باز می شکنند

که کافر شدند پس ایشان ایمان نمی آرند آنانکه عهد بستهٔ با ایشان باز می شکنند

عَهْدَهُمْ فِيْ كُلِّ مَرَّةٍ وَّهُمْ لَا يَتَّقُوْنَ ﴿۸﴾ فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ

عهد خود را در هر مرتبه و ایشان پرهیز نمی کنند ف۲ پس اگر بیابی ایشان را در جنگ

عهد خود را در هر مرتبه و ایشان نمی ترسند پس اگر بیابی ایشان را در جنگ

فَشَرِّدْ بِهِمْ مَّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿۹﴾ وَاِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ

متفرق ساز بسبب کشتن ایشان آنان را که پس پشت ایشان باشند بود که پندپذیر شوند و اگر بترسی از گروهے

پس متفرق ساز بسبب کشتن ایشان آنان را که پس پشت ایشان باشند تا ایشان پندپذیر شوند و اگر بترسی از گروهی

خِيَانَةً فَانْۢبِذْ اِلَيْهِمْ عَلٰي سَوَاۗءٍ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَاۗىِٕنِيْنَ ﴿۱۰﴾

خیانت را پس باز گردان بسوی ایشان عهد ایشان را بنوعے که همه برابر شوند ف۳ هر آئینه خدا دوست نمیدارد خیانت کنندگان

خیانت را پس باز گردان بسوی ایشان عهد ایشانرا بنوعی که همه برابر شوند (در علم بر نقض عهد) هر آئینه خدا دوست نمیدارد خیانت

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا سَبَقُوْا ۭ اِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُوْنَ ﴿۱۱﴾ وَاَعِدُّوْا

و باید که نه پندارند کافران که ایشان پیش دستی کرده اند هر آئینه ایشان عاجز نتوانند ساخت و مهیا سازید اے مسلمانان

و نپندارند کافران که ایشان پیش دستی کردند در گریز هر آئینه ایشان عاجز کرده نتوانند (مارا) و آماده سازید

لَهُمْ مَّا اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ قُوَّةٍ وَّمِنْ رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُوْنَ بِهٖ

برائے ایشان آنچه توانید از توانائی ف۴ و از آماده داشتن اسپان بترسانید بآن

برائے ایشان آنچه توانید از توانائی و آمادگی کنید از اسپان بسته ع۵ که می ترسانید بآن

عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرِيْنَ مِنْ دُوْنِهِمْ ۚ لَا تَعْلَمُوْنَهُمْ ۚ اَللّٰهُ

دشمن خدا را و دشمن خویش را و قومے دیگر را نیز بجز ایشان شما نمی دانید ایشان را خدا

دشمن خدا و دشمن خویش را و قوم دیگر نیز بجز ایشان نمی دانید ایشان را خدا

يَعْلَمُهُمْ ۭ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ شَيْءٍ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ

می داند ایشان را ف۵ و آنچه خرج کنید از هرچه باشد در راه خدا تمام داده شود بشما ف۶ و شما

می داند ایشان را و آنچه خرج کنید از هرچه باشد در راه خدا تمام داده شود و شما

لَا تُظْلَمُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَاِنْ جَنَحُوْا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۭ

ستم کرده نه شوید و اگر میل کنند بصلح تو هم میل کن بسوی آن ف۷ و توکل کن بر خدا

ستم کرده نشوید و اگر میل کنند بصلح تو هم میل کن بسوی آن و توکل کن بر خدا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے شکر را بکفران نعمت و طاعت را بمعصیت ۱۲

ف۲ مترجم گوید تعریض است بقبائل یهود که آنحضرت صلی الله علیه وسلم با ایشان صلح کرده بودند و ایشان وقت بعد وقت غدر مینمودند والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی ملامت نقض عهد بر شما لازم نیاید والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنے استعمال آلات جنگ مثل تیر انداختن ۱۲

ف۵ یعنی اہل نفاق را والله اعلم ۱۲

ف۶ یعنی ثواب او والله اعلم ۱۲

ف۷ مترجم گوید این امر برائے اباحت است والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنے توکل نمودن بجز این نیست که اسباب ضروری و مشروع ترک شود بلکه بر مسلمانان فرض است که حتی الوسع وسائل جهاد را فراهم نمایند در عهد فرخنده نبوی مشق اسپ سواری شمشیر زدن تیر انداختن داخل اسباب جهاد بود امروز ساختن و استعمال نمودن توپ تفنگ طیاره کشتی هائے تحت البحری، تانگ آموختن فنون جنگ ورزش و سائر تمرینات بدنی همه وسائل جهاد است همچنین اسلحه و آلات حربی که برای آینده آماده میشود انشاء الله تعالیٰ همه

در این آیت داخل می باشد راجع به اسپ حضرت پیغمبر گفته است «الخیل معقود فی نواصیها الخیر الی یوم القیمة» یعنے خداوند خیر را تا قیامت در پیشانی اسپ گره بسته . . .

[illegible]

إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۳﴾ وَإِن يُرِيدُوا أَن يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ

هر آئینه وے شنوا دانا است داگر خواہند که فریب دهند ترا پس

برآئینه دی شنوا داناست . داگر خواہند که فریب دہند ترا پس هر آئینه

حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿۴﴾ وَأَلَّفَ

کفایت کننده است ترا خدا همو نست آنکه قوت داد ترا بیاری دادن خود و بسلمانان و همونست آنکه الفت داد

کفایت کننده است ترا خدا اوست آنکه قوت داد ترا بیاری دادن خود و به مسلمانان و پیوند افگند بدوستی

بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَّا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ

میان دلهاے ایشان اگر خرج می کردی آنچه در زمین است همه یک جا الفت نمی دادی میان دل هاے ایشان

میان دلهاے شان اگر خرج می کردی آنچه در زمین است همه نمی فگندی الفت میان دلها ی شان

وَلَٰكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۵﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ

و لیکن خدا الفت افگند میان ایشان هر آئینه وے غالب با حکمت است اے پیغامبر کفایت کننده است ترا خدا

و لیکن خدا افگند الفت در میان ایشان هر آئینه وی غالب با حکمت است اے پیغامبر کفایت کننده است ترا خدا

وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۶﴾ ع يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ

و کفایت کنند ترا آنانکه پیروی تو کرده اند از مسلمانان اے پیغامبر رغبت ده مسلمانان را

و کفایت کننده آن را که پیروی تو کرد از مسلمانان اے پیغامبر رغبت ده مومنان را

عَلَى الْقِتَالِ إِن يَكُن مِّنكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ

بر جنگ اگر باشند از شما بیست کس صبر کننده غالب شوند بر دو صد کس

بر جنگ اگر باشند از شما بیست کس صبر کننده غالب شوند بر دو صد کس

وَإِن يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ

و اگر باشند از شما صد کس غالب شوند بر هزار کس از کافران بسبب آنکه ایشان گروهے هستند

و اگر باشند از شما صد کس غالب شوند بر هزار کس از آنانکه کافر شدند زیرا هر آئینه ایشانند گروهی

لَّا يَفْقَهُونَ ﴿۱﴾ الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِن

که نمی فهمند ف۱ اکنون سبک ساخت خدا از سر شما و دانست که در میان شما ضعف هست پس اگر

که نمی فهمند ع۵ اکنون سبک ساخت خدا از شما و دانست که در میان شما ضعف هست پس اگر

يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِن يَكُن مِّنكُمْ أَلْفٌ

باشند از شما صد کس شکیبا غالب آیند بر دو صد کس و اگر باشند از شما هزار کس

باشند از شما صد کس شکیبا غالب شوند بر دو صد و اگر باشند از شما هزار کس

يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿۲﴾ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ

غالب آیند بر دو هزار کس بفرمان خدا و خدا با صابران است ف۲ سزاوار نبود پیغامبر را

غالب شوند بر دو هزار بفرمان خدا و خدا با صابران است ع۵ سزاوار نبود پیغمبر را

أَن يَكُونَ لَهُ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ

که بدست وے اسیران باشند تا آنکه قتل بسیار بوجود آرد در زمین می خواهید مال

که بدست وی اسیران باشند تا آنکه قتل بسیار بوجود آرد در زمین می خواهید مال

الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۳﴾ لَّوْلَا كِتَابٌ مِّنَ

دنیا را و خدا می خواهد مصلحت آخرت را و خدا غالب با حکمت است اگر نبودے حکم

دنیا را و خدا میخواهد مصلحت آخرت را و خدا غالب با حکمت است اگر نبودی حکمی

اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿۴﴾ فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ

خدا پیشی گرفته ف۳ میرسید به شما در آنچه گرفتید عذاب بزرگ پس بخورید از آنچه غنیمت گرفتید

خدا پیشی گرفته هر آئینه میرسید بشما در آنچه گرفتید عذاب بزرگ پس بخورید از آنچه غنیمت گرفتید

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید چون این آیت نازل شد واجب گشت ثبات باده چندان از کفار بعد ازان منسوخ شد بوجوب ثبات در مقابله دو چندان و الله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید صحابه از اسیران بدر فدا گرفتند باجتهاد خویش و مرضی نزدیک خدای تعالی قتل ایشان بود لیکن چون بنص صریح ممنوع نشده بود عفو فرمود و این آیت نازل شد ۱۲ ع ۶

ف۳ یعنی بعض غیر منصوص و الله اعلم

تفسیر عثمانی

ع۵ در این آیت بمسلمانان ترغیب جهاد است یعنے اگرچه اندک باشند دل از دست ندهند بعنایت الهی بر دشمنی که ده برابر شان باشند نیز غالب می شوند زیرا مسلمانان خاص در راه خدا می جنگند و جز رضای وی مطلبی ندارند مردن را در راه خدا اصل زندگی دانسته و بجنگ حاضر میشوند۔ در حال فتح و شکست یقین دارند که زینهار به نتیجه قربانی های خویش در آخرت فایز میگردند و در اثر رنج های که در راه اعلای کلمة الله می کشند به مسرت ابدی هم آغوش می شوند و آن گاه که باین نیت جهاد کنند تائیدات ربانی مددی کند و اندوه مرگ برکنار می گردد و از این رو باکمال شجاعت جنگ می نمایند کافر چون این حقیقت را نمی داند برای اغراض فانی و حقیر مانند بهایم می جنگد و از همت قلب و نصرت غیب محروم می ماند

حلالا طيبا ۘ واتقوا الله ۚ ان الله غفور رحيم ﴿٦٩﴾ يا ايها النبي قل

حلال پاکیزه و بترسید از خدا هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است اے پیغامبر بگو

حلال پاکیزه و بترسید از خدا هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است ای پیغمبر بگو

لمن في ايديكم من الاسرى ان يعلم الله في قلوبكم خيرا

آنان را که در دست شما اند از اسیران اگر داند خدا در دل شما نیکی البته بدهد شمارا بهتر

آنرا که در دست شما اند از اسیران اگر داند خدا در دلهای شما نیکی بدهد شمارا بهتر

يؤتكم خيرا مما اخذ منكم ويغفر لكم ۗ والله غفور رحيم ﴿٧٠﴾ و

از آنچه گرفته شد از شما و بیامرزد شمارا و خدا آمرزنده مهربان است ف۱ و

از آنچه گرفته شده از شما و بیامرزد شمارا و خدا آمرزنده مهربان است و

ان يريدوا خيانتك فقد خانوا الله من قبل فامكن منهم ۗ

اگر خواهند خیانت با تو پس هر آئینه خیانت کرده بودند با خدا پیش ازین پس قدرت داد بر ایشان

اگر خواهند خیانت با تو پس هر آئینه خیانت کرده بودند با خدا پیش ازاین پس قدرت داد بر ایشان

والله عليم حكيم ﴿٧١﴾ ان الذين امنوا وهاجروا وجاهدوا

و خدا دانا با حکمت است هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند

و خدا دانا با حکمت است هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند

باموالهم وانفسهم في سبيل الله والذين اووا ونصروا

بمال خود و جان خود در راه خدا و آنانکه جای دادند و نصرت کردند

با مالهای خود و نفسهای خود در راه خدا و آنانکه جای دادند و نصرت کردند

اولئك بعضهم اولياء بعض ۚ والذين امنوا ولم يهاجروا ما لكم

این جماعه بعض ایشان کارسازان بعض اند ف۲ و آنانکه ایمان آوردند و هجرت نه کرده اند نیست شمارا

این جماعه بعض ایشان کارسازان بعض اند و آنانکه ایمان آوردند و هجرت نکردند نیست شمارا

من ولايتهم من شيء حتى يهاجروا ۚ وان استنصروكم في

از کارسازی ایشان هیچ چیز تا آنکه هجرت کنند و اگر مدد طلب کنند از شما در

از کارسازی ایشان هیچ چیزے تا آنکه هجرت کنند و اگر مدد طلب کنند از شما در

الدين فعليكم النصر الا على قوم بينكم وبينهم ميثاق ۗ

کار دین پس لازم است بر شما یاری کردن مگر بر جماعهٔ که میان شما و میان ایشان عهد باشد

کار دین پس لازم است بر شما یاری کردن مگر بر جماعهٔ که میان شما و میان ایشان عهد باشد

والله بما تعملون بصير ﴿٧٢﴾ والذين كفروا بعضهم

و خدا بانچه می کنند بیناست و آنانکه کافر شدند بعض ایشان

و خدا بانچه می کنید بیناست و آنانکه کافر شدند بعض ایشان

اولياء بعض ۚ الا تفعلوه تكن فتنة في الارض

کارسازان بعض اند اگر نه کنید اے مسلمانان این کار را ف۳ باشد فتنه در زمین

کارسازان بعضی اند اگر نکنید اے مسلمانان این کار را باشد فتنه در زمین

وفساد كبير ﴿٧٣﴾ والذين امنوا وهاجروا وجاهدوا

و فساد بزرگ و آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند

و فساد بزرگ و آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند

في سبيل الله والذين اووا ونصروا اولئك هم المؤمنون

در راه خدا و آنانکه جاے دادن نصرت کردند این جماعه ایشانند مومنان

در راه خدا و آنانکه جای دادند و نصرت کردند این (جماعه) ایشانند مومنان

فتح الرحمٰن

ع ۹ / ۵

ف۱ تعریض است بعباس بن عبد المطلب ۱۲

ف۲ یعنی مهاجران و انصار با یکدیگر باید که نصرت دهند و مواخات کنند والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی کارسازی را بایک دیگیر ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۱۸۶ تنبیه ذکر اعداد ۲۰ و ۱۰ ممکن است بدین جهت باشد که در آن وقت تعداد مسلمانان در سریه اقلا بیست و در جیش صد نفری بود و آیت آینده بعد از مدتی فرود آمد که در تعداد مسلمانان افزوده بود سریه صد نفر و جیش هزار نفری بوده این دو آیت در مواقع آن نسبت تفاوت اعداد را بیان می کند و هنگام نزول آیت آینده شمار مسلمانان بیشتر شده بود ـــــ لذا ابن عباس رض در بخاری منقول است حکمی که در آیت گذشته شده بود که مسلمانان در مقابل کفار پافشاری نمایند اگرچه در عدد ده برابر شان باشند بر مسلمانان گران آمد این آیت نازل گردید الآن خفف الله الایه یعنی خداوند ضعف شما را دیده حکم اول را تخفیف نمود اکنون به مسلمانان حکم میشود که اگر دشمن دو چند آنها باشد اثبات قدم فرض و گریختن حرام می باشد این ضعف مسلمانان که باعث تخفیف حکم شد چند چیز بود در آغاز هجرت مسلمانان اندک قوت و حالت شان معلوم بود. پس از چندی اکثر پیرو ناتوان گشتند و نسل جدید مانند مهاجرین و انصار پیشین ...

حَقًّا ۚ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ⑤ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَ

بحقیقت ایشان را آمرزش و روزی نیک　وآنانکه ایمان آوردند پس ازین و

بحقیقت ایشان راست آمرزش و روزی عزت　وآنانکه ایمان آوردند پس ازاین و

هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ ۚ وَأُولُو الْأَرْحَامِ

ہجرت نمودند و جہاد کردند همراه شما این گروه نیز از شماست　و خداوندان قرابت

ہجرت کردند و جہاد کردند همراه شما پس این جماعه از شماست　و خداوندان قرابت

بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ⑥

بعض ایشان را نزدیک تراند ببعضے در حکم خدا ل هر آئینه خدا بهمه چیز داناست ٢

بعض ایشان نزدیک تراست به بعضی در حکم خدا　هر آئینه خدا به همه چیز داناست

سُورَةُ التَّوْبَةِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَتِسْعٌ وَعِشْرُونَ آيَةً وَسِتَّةَ عَشَرَ رُكُوعًا

بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ① فَسِيحُوا

قطع معامله است از جانب خدا و رسول او بسوی آنانکه عهد بسته بودید بایشان از مشرکان پس سیر کنید ای مشرکان

جواب آشکار (بیزاری است) از طرف الله و رسولش بسوی آنانیکه عهد بسته اید (بایشان) از جمله مشرکین پس بگردید

فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ ۙ وَأَنَّ

در زمین　چهار ماه　و بدانید که شما نه عاجز کننده خدا باشید و بدانید آنکه

در زمین　بچهار ماه　و بدانید که بیشک شما عاجز کننده الله نیستید و بتحقیق

اللَّهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ ② وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ

خدا رسوا کننده کافران است　و خبر رسانیدنیست از جانب خدا و رسول او بسوی مردمان

الله رسوا کننده کفار است　و اعلام است از الله و رسولش بسوی مردم

يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهُ ۚ فَإِنْ

روز حج بزرگ که خدا　بیزار است　از مشرکان و رسول او نیز بیزار است پس اگر

بروز حج اکبر (باینکه) بتحقیق الله بیزار است　از مشرکان و رسولش (بیزار است)　پس اگر

تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۖ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي

توبه کنید آن بهتر باشد شما را و اگر روی بگردانید پس بدانید که شما نه عاجز کننده

توبه نمائید از کفر بالفرض آن توبه خیر است برای تان و اگر اعراض کردید از اسلام پس بدانید بتحقیق شما نیستید عاجز کنندگان

اللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ③ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ

خدا را و خبر ده　کافران را بعذاب درد دهنده　مگر آنانکه بایشان عهد بسته بودید

الله　و مژده دهید　آن کسانے را که کافر شدند بعذاب دردناک　مگر آنانیکه پیمان کرده اید (با ایشان)

مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ

از مشرکان　باز کمی نه کردند با شما در چیزے　و مدد نداوند　بر شما

از مشرکین　باز کمی نکردند بشما هیچ چیز و　مدد نکردند　بر شما

أَحَدًا فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ

کسے را پس بوفا رسانید بسوی ایشان عهد ایشان را تا مدت ایشان هر آئینه خدا دوست می دارد

کسے را پس تمام کنید بایشان　پیمان شان را　تا مدت مقرر شان بیشک الله　دوست دارد

الْمُتَّقِينَ ④ فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ

پرهیزگاران را　پس چون آخر شوند　ماه　هائے حرام ٣ بکشید　مشرکان را هر جا که

پرهیزگاران را　پس چون بگذرد　ماه　هائے حرام پس بکشید　مشرکان را هر جای

فتح الرحمن

ف۱ یعنی صلهٔ توارث میان اہل قرابت که اصحاب فروض و عصبات اند لازم است والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید سال نهم حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم علی مرتضیٰ را در موسم حج فرستاد تا عهود مشرکان را بر انداز الا چهار ماه ایشان را فرصت داد تا در امر خود تامل کنند مگر و فرقه بنی ضمره و بنو کنانه که خیانت در عهد نکرده بودند پس خدا تعالیٰ عهد ایشان را تا میعاد آن مقرر داشت و تا ندا کنند که بعد ازین هیچ مشرک حج نیاید و هیچ برهنه طواف کعبه نکند و اوائل سورهٔ براءت بر ایشان برخوانند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنے آن چهار ماه که ایشان را فرصت داده بودند ۱۲

ع ۱۰ / ۶ / ۶

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۱۸۷

خاصه بشر است که چون کار دشوار بر مردم کم تحمیل شود بشارت آنرا انجام دهند و هر که بیش از نیروی خویش بذل همت نماید و اگر به انجام آن جمعیت بزرگی موظف شوند یکی نگرین دیگر میباشد و پندارد که تنها شخص وی مسئول انجام آن نیست ازین رو شلادت و همت آنها کم شود حضرت شاه فرماید چون یقین مسلمانان تحسین کمل تر بود که آنها امر شد که اگر کافران ده برابر شان باشند نیز جهاد کنند مسلمانان ما بعد که قدمی عقب تر بودند حکم شد که یا دو چند خویش جهاد نمایند تا اکنون نیز این حکم نافذ است

وجدتموهم وخذوهم واحصروهم واقعدوا لهم كل مرصد

یابید و بگیرید ایشان را و بند کنید ایشان را و بنشینید برائے ایشان بہر کمین گاہ

کہ یا فتید ایشان را و بگیرید ایشان را و احاطہ نمائید آنہارا و بنشینید برای شان در ہر کمین گاہے

فإن تابوا وأقاموا الصلوة وءاتوا الزكوة فخلوا سبيلهم إن

پس اگر توبہ کنند و برپا دارند نماز را و بدہند زکوۃ را پس بگذارید راہ ایشان را ہر آئینہ

پس اگر توبہ کنند (از کفر) و استوار دارند نماز را و بدہند زکوۃ را پس بگذارید راہ ایشان را بیشک

الله غفور رحيم ⑤ وإن أحد من المشركين استجارك فأجره

خدا آمرزندہ مہربان است و اگر کسے از مشرکان طلب امان کند از تو امان بدہ اورا

اللہ بخشایندہ مہربانست و اگر یکے از مشرکان امن خواہند از تو امن دہ ویرا

حتى يسمع كلام الله ثم أبلغه مأمنه ذلك بأنهم قوم لا يعلمون ⑥

تا بشنود قرآن باز برسان اورا بجائے امن وے و این بسبب آنست کہ ایشان گروہے ہستند کہ نمیدانند

تا بشنود کلام اللہ را پس برسان اورا بجای امنش این (امن دادن و رسانیدن) بسبب آنست کہ ایشان قومی اند کہ نمی دانند

كيف يكون للمشركين عهد عند الله وعند رسوله إلا الذين

چگونہ بود مشرکان را عہد نزدیک خدا و نزدیک رسول او الا آنانکہ

چگونہ باشد برای مشرکان عہدی نزد اللہ و نزد رسول او مگر آن کسانیکہ

عاهدتم عند المسجد الحرام فما استقاموا لكم فاستقيموا

عہد بستہ بودید با ایشان نزدیک مسجد حرام پس مادام کہ بر عہد ثابت باشند برای شما نیز ثابت باشید

عہد کردید با ایشان نزد مسجد حرام پس مادامیکہ قیام و ثبات کردند (بعہد) شما استقامت (نمائید)

لهم إن الله يحب المتقين ① كيف وإن يظهروا عليكم لا يرقبوا

برای ایشان ہر آئینہ خدا دوست میدارد پرہیزگاران را چگونہ بود مشرکان را عہد و اگر غالب آیند بر شما نگاہ ندارند

بعہد ایشان بیشک اللہ دوست دارد پرہیزگاران را چگونہ باشد (عہد) صلح برای شان حال آنکہ اگر دست یابند بر شما نگاہ ندارند

فيكم إلا ولا ذمة يرضونكم بأفواههم وتأبى قلوبهم وأكثرهم

درباب شما خویشی را و نہ عہد را خوشنود میسازند شمارا بدہان خویش و قبول نمی کند دل ایشان و بیشتر ایشان

در شما قرابت و نہ عہد را خوش می سازند شمارا بہ دہانہای خود و منع می آرد دل ہای شان و بیشتر ایشان

فسقون ② اشتروا بآيات الله ثمنا قليلا فصدوا عن سبيله

فاسقانند خرید کردند بآیتہائے خدا بہائے اندک ③ پس باز داشتند مردمان را از راہ خدا

فاسقانند فروختند آیات اللہ را بقیمتی اندک پس منع کردند از راہ اللہ

إنهم ساء ما كانوا يعملون ③ لا يرقبون في مؤمن إلا ولا

ہر آئینہ ایشان بدکاری ست کہ می کردند نگاہ نمی دارند درباب ہیچ مسلمانے حق خویشی را و نہ

بیشک ایشان بداست آنچہ می کنند لحاظ نمی کنند در حق مومنی قرابتی را و نہ

ذمة وأولئك هم المعتدون ④ فإن تابوا وأقاموا الصلوة

عہد را و آن جماعہ ایشانند از حد درگذشتگان پس اگر توبہ کنند و برپا دارند نماز را

عہدی را و ایشان ہمان تجاوز کنندگان (از حد و داند) پس اگر توبہ کنند و برپا دارند نماز را

وءاتوا الزكوة فإخوانكم في الدين ونفصل الآيات لقوم يعلمون ⑤

و بدہند زکوۃ را پس ایشان برادران شما اند در دین و واضح می سازیم آیات را برای گروہے کہ می دانند

و دہند زکوٰۃ را پس برادران شما در دین اند و روشن بیان می کنیم آیت ہارا برای قومیکہ می دانند

وإن نكثوا أيمانهم من بعد عهدهم وطعنوا في دينكم

و اگر بشکنند سوگندان خویش را پس از عہد بستن خویش و طعنہ زنند در دین شما

و اگر بشکنند قسم ہای خودرا بعد از عہد کردن شان و عیب جوئی کنند در دین شما ع ۵

فتح الرحمٰن

ف مترجم گوید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم با کفار قریش صلح کردہ بودند وایشان در مقام عذر آمدہ بر کشتن حلفائے آنحضرت اعانت نمودند و این صورت بسبب فتح مکہ شد خدائے تعالیٰ برائے ترغیب بر غزوہ فتح ا آیات فرستاد ۱۲

ع لعنت الی مدتہم ۷ انکے وعدہ تک مدت پارہ از روزگار چھوڑا سا زمانہ میں اور مدت مشہور ۱۲ انسلخ گذر جاوے الانسلاخ گذر جانا ہیئے کا احصروا گھیرو مرصد تاک کی جگہ ارصد انتظار کرنا تاک میں رہنا فخلوا تو چھوڑو ۱۲ تخلیہ چھوڑنا

ف یعنے قریش کہ در حدیبیہ با ایشان صلح واقع شدہ بود ۱۲ ف یعنی تابع شہوات نفس شدند ایمان را ترک کردند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ۵ قریش قسم با پیمان بادا شکستہ بودند زیرا خلاف عہد بر علیہ خزاعہ بانو بکر مدد کردند و پیش از ہجرت برای اخراج رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم از وطن مقدر او در مکہ معظمہ تجاویز طرح و بالاخرہ سبب اخراج وی صلی اللہ علیہ وسلم شدند "اذا خرجہ الذین کفروا ثانی اثنین الایۃ" در مکہ بر مسلمین بے گناہ بدون سبب ظلم آغاز کردند اگرچہ قافلہ تجارت ابو سفیان از خطر نجات یافت محض از روی

بہ مقابل مسلمین بہ میدان "بدر" رفتند و بنای جنگ نہادند و بعد از "صلح حدیبیہ" ابتداء خود پیمان را شکستند و در مقابل حلفائی مسلمین یعنی خزاعہ بنو بکر را

فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ۝١٢

پس کارزار کنید با پیشوایان کفر هرآئینه سوگند نیست ایشان را بود که ایشان باز مانند

پس جنگ کنید با پیشوایان کفر بیشک ایشان را هیچ قسمها نیست جنگ کنید با ایشان تا باز آیند (از سرکشی و طعنه جوئی)

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ

آیا جنگ نمی کنید با گروهی که شکستند سوگندان خویش را و قصد کردند جلاوطن ساختن پیغامبر را و ایشان

آیا کارزار نمی کنید با قومی که شکستند قسم های خود را و قصد (مشوره) کرده بودند به بیرون کشیدن رسول از مکه و ایشان

بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ أَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ

ابتدا کردند بنقض عهد با شما اول مرتبه آیا می ترسید از ایشان پس خدا سزاوارتر است بآنکه بترسید از وی اگر

ابتداء نمودند بقتال شما اول بار آیا می ترسید از ایشان پس الله سزاوارتر است که بترسید از وی اگر هستید

مُؤْمِنِينَ ۝١٣ قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ

مسلمانید جنگ کنید با ایشان تا عذاب کند ایشان را خدا بدست شما و رسوا سازد ایشان را و فتح دهد شما را

مومنان ع۵ جنگ کنید با ایشان تا عذاب کند ایشان را الله بدستهای تان و رسوا کند آنها را و نصرت دهد شما را

عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ۝١٤ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ ۗ

بر ایشان و شفا بخشد سینه های گروه مسلمانان را و دور کند اندوه دل ایشان را

بر ایشان و شفاء دهد سینه های قوم مومنان را و ببرد اندوه دل های مومنان را

وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝١٥ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ

و برحمت باز گردد بر هر که خواهد و خدا دانای استوار کار است آیا گمان کردید که

و توبه می دهد (رجوع به مرحمت می کند) (الله) بر هر که خواهد و الله دانا بزرگ خداوند حکمت عظیم است آیا می پندارید (ای مومنان)

تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ

گزاشته شوید ف۱ و هنوز متمیز نساخته است خدا آنان را که جهاد کرده اند از شما و نگرفته اند

گذاشته شوید در حالیکه متمیز نساخته الله آنکسانی را که جهاد کردند از شما و نگرفتند

دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا

بجز خدا و بجز پیغامبر و بجز مومنان هیچ دوست پنهانی و خدا داناست بآنچه

بجز الله و به جز رسول او و بجز مومنان دوستی پنهانی والله خوب خبردار است به آنچه می کنید

تَعْمَلُونَ ۝١٦ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ

می کنید ع۶ روا نباشد مشرکان را که آباد سازند مسجد های خدا را اعتراف کرده

نیست سزاوار برای مشرکان که عمارت کنند ساجد الله را در حالیکه گواهی دهند تسلیم کنند

عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ ۚ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ

برخود به کفر آن جماعه باطل شد عملهای ایشان و در آتش همه

بر نفس های خود کفر را آن گروه تباه شد عملهای ایشان و در آتش ایشان

خَالِدُونَ ۝١٧ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

باشند کاشند ف۲ جز این نیست که عمارت مسجد های خدا را کسیکه ایمان آورده است بخدا و بروز آخر و

جاویدند جز این نیست که آبادی می کند ساجد الله را کسیکه یقین کرده بالله و بروز آخر که روز قیامت است

وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ ۖ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ

برپا داشته است نماز را و داده است زکوة را و نترسیده است مگر از خدا پس توقع است که این جماعه

برپا داشته نماز را و داده زکوة را و نترسیده از هیچ کسی مگر از الله پس امید است به این جماعت

أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ۝١٨ أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ

از راه یافتگان باشند آیا گردید آب نوشانیدن حاجیان را و آباد ساختن

که باشند از راه یابندگان نجات آیا گردانیده اید آب دادن حاجیان و آبادی

نشود بدعوای زبانی نتوان فایز گردید. خدا می داند کدام کار به راستی و اخلاص و کدام به ریا و خودنمائی شده است. تمر مطابق عمل بدست می آ

فتح الرحمن

ف۱ یعنی تکلیف جهاد نشود ۱۲ ف۲ مترجم گوید تعریض است بجواب مفاخرت قریش بعمارت مسجد حرام ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۱۸۹

اگر مومنین را از قوت و جمعیت و ساز و برگ کفار هراسی در دل پدید آید باید خوف خدا در دلهای شان بیشتر باشد نیک بدانید که چون خوف خدا در دل جا کند دیگر خوفها فرار کند تقاضای ایمان آنست که منده از نافرمانی خدا و قهر وی در هراس باشد زیرا نفع و ضرر همگان در قدرت او تعالی است و هیچ مخلوق بی مشیت او تعالی بر کوچک ترین نفع و ضرر توانا نباشد

عه اینجا یک حکمت دیگر مشروعیت جهاد فرموده شده یعنی کسانیکه بزبان دعوی بندگی و ایمان می کنند بسیار اند ولی تا محک امتحان در میان نباشد خالص و مغشوش تمیز نگردد خدای تعالی بوسیله جهاد آشکار می سازد که کدام مسلمان در راه وی به نثار هستی و دارائی آماده است و نمیخواهد جز خدا و رسول و مسلمانان او را دوست و همراز کسی باشد هرچند آن کس او را قوم و خویش بود این معیار نیست که مومنین بر آن آزمون می شوند تا به جهاد عمل

ع ۲ ۱۰ ۸

الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي

مسجد حرام را مانند عمل کسیکه ایمان آورده است بخدا وروز آخر وجهاد کرده است در

مسجد حرام را برابر باعمال آنکس کہ ایمان آوردہ باللہ و بروز آخر وجہاد کردہ در

سَبِيلِ اللَّهِ ۚ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٣﴾

راه خدا برابر نیستند نزدیک خدا و خدا راه نمی نماید گروه ستمگاران را

راه الله برابر نیستند نزد الله والله راه نمی نماید گروه ظالمان را

الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَ

وآنانکه ایمان آوردند و ہجرت کردند و جهاد نمودند در راه خدا باموال خویش و

آنانیکه ایمان آوردند و ہجرت کردند و جهاد کردند در راه الله با لهای خود و

أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٤﴾ يُبَشِّرُهُمْ

جان خویش بزرگ تر اند درمرتبه نزدیک خدا و این جماعه ایشانند مطلب یابان مژده می دهد ایشان را

جان های خود بزرگ تر است در درجه نزد الله و ہمین گروه ایشان کامیابند مژده می دهد ایشان را

رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ ﴿٥﴾ خَالِدِينَ

پروردگار ایشان برحمت از نزدیک خود بخوشنودی و ببوستانها که ایشان را درآن جا نعمت دائم بود باشندگان

پروردگارشان برحمتی ازو و رضامندی وجنتهای که برای ایشان در آنها باشد نعمت دائم حال آنکه جاوید باشند

فِيهَا أَبَدًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا

آنجا همیشه هرآیینه خدا نزدیک اوست مزد بزرگ اے مسلمانان دوست مگیرید

درآنها همیشه بیشک نزد الله اجر بزرگ است ع اے مومنان مگیرید

آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ ۚ وَمَنْ

پدران خودرا و برادران خودرا اگر اختیار کنند کفررا بر ایمان و هرکه

پدران خودرا و برادران خودرا دوستان اگر پسندیدند کفررا بر ایمان و هرکه

يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٧﴾ قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ

از شما دوستی دارد با ایشان آن جماعه ایشانند ستمگاران بگو اگر هستند پدران شما

دوست دارد ایشان را از شما پس ایشان ہمیں ستمگارانند بگو (ای محمد) اگر ہست پدران شما

وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ

و پسران شما و برادران شما و زنان شما و خویشاوندان شما و آن مالهائے که

و پسران شما و برادران شما و زنان شما و خویشاوندان شما و مال ہائے که

اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا

کسب کرده اید آن را و تجارتے که می ترسید از بے رواجی آن و منزل ها که پسند می کنید

کسب کرده اید آن را و تجارتی که میترسید از عدم رواج آن و جاهای سکونت که خوش دارید آنهارا

أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا

آن را دوست تر نزدیک شما از خدا و رسول او و از جهاد در راه او پس منتظر باشید

محبوب تر شمارا از الله و رسول او و از جهاد در راه خدا پس انتظار بکشید

حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨﴾ لَقَدْ

تا آنکه بیارد خدا عقوبت خود را و خدا راه نمی نماید گروه فاسقان را ع۲ هرآیینه

تا بیارد الله عقوبت خودرا و الله راه نمونی نمی کند گروه فاسقانرا بتحقیق

نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ ۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ

نصرت داد شمارا خدا در جاهائے بسیار و روز حنین نیز چون بشگفت آورد شمارا

مدد کرده شمارا الله در بسیار مواضع و روز حنین چون به شگفت انداخت شمارا

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید بعد غزوه فتح در غیب بر جهاد مشرکین واہل کتاب نازل شد ۱۲ لغت کسادها بے رواج بودن سودے کا نارواني متاع جز آن ۱۲

ف۲ مترجم گوید در غزوه حنین شکست گونه بمسلمین رو داده بود بعد از ان خدای تعالی نصرت داد و بجهت تذکیر نعمت این آیات فرستاد ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ ثواب و درجات نزد او تعالے فراوان است هرکرا القدر یکه خواهد ارزانی میدارد در آیت ماقبل ذکر سه چیز آمده است (۱) ایمان (۲) ہجرت (۳) جہاد و این سه را به سه نعمت بشارت آمده است (۱) رحمت (۲) رضوان (۳) خلود فی الجنة ابوحیان می نویسد رحمت بر ایمان مرتب است آنکه ایمان ندارد از رحمت الہی محروم است رضوان (که بلندترین مقامات است) صلهٔ جہاد فی سبیل اللہ می باشد زیرا مجاہد فی سبیل اللہ جمیع لذات نفسانی و تعلقات شخصی را ترک کرده جان و مال خود را در راه خدا ایثار می کند و برای خوشنودی حضرت وی تقدس و تعالے قربانی آخرین خود را هدیه می کند پس عوض

ہم باید نہایی باشد و آن مقام رضای باریتعالے است ہجرت ترک وطن مألوف وگذاشتن خانه و متاع را در راه خدا گویند و این بس عزیزی باشد پس

كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَّضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ

بسیاری شما پس دفع نکرد آن بسیاری از شما چیزے را و تنگ شد بر شما زمین با وجود فراخی آن

بسیاری تان پس آن بسیاری فائده نکرد بدفع قوت دشمن از شما چیزی را و تنگ گشت بر شما زمین با فراخی خود

ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُّدْبِرِيْنَ ۝ ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهٗ عَلٰى رَسُوْلِهٖ وَعَلَى

پس برگشتید پشت داده باز فرو فرستاد خدائے تعالیٰ تسکین خود را بر پیغامبر خود و بر

پس برگشتید پشت داده پس فرو فرستاد الله تسکین خود را بر رسول خویش و بر

الْمُؤْمِنِيْنَ وَاَنْزَلَ جُنُوْدًا لَّمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۚ وَذٰلِكَ

مسلمانان و فرو فرستاد لشکرهای که شما ندیدید ایشان را و عقوبت کرد کافران را و این است

مومنان و فرو فرستاد لشکرهای که ندیده بودید آنها را و عذاب کرد آنانیرا که کافر شدند و همین است

جَزَآءُ الْكٰفِرِيْنَ ۝ ثُمَّ يَتُوْبُ اللّٰهُ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَ

جزائے کافران باز برحمت باز گردد خدا بعد ازین بر هر که خواهد و۱ و

جزاء کافران پس رجوع برحمت می کند الله بعد ازین بر هر که خواهد

اللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِنَّمَا الْمُشْرِكُوْنَ نَجَسٌ فَلَا

خدا آمرزنده مهربان است اے مسلمانان جز این نیست که مشرکان پلید اند پس باید که

الله بخشاینده مهربان است اے مومنان جز این نیست که مشرکان پلیدند پس

يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا ۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ

نزدیک نشوند بمسجد حرام بعد ازین سال و اگر می ترسید از درویشی و۲ پس

نزدیک نشوند بمسجد حرام بعد از همین سال ایشان و اگر می ترسید از درویشی پس بزودی

يُغْنِيْكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖۤ اِنْ شَآءَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝ قَاتِلُوا

توانگر خواهد ساخت شمارا خدا از فضل خود اگر خواهد هر آئینه خدا دانائے درست کار است و۳ جنگ کنید

غنی سازد شمارا الله بفضل خود اگر خواهد هر آئینه خدا دانا خداوند حکمت بزرگ است جنگ کنید

الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُوْنَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ

با آنانکه ایمان نمی آرند بخدا و نه بروز آخر و حرام نمی شمرند آنچه حرام کرده است خدا

با آنانیکه ایمان ندارند بالله و نه بروز آخرت و حرام نمی شمارند آنچه را حرام ساخته الله

وَرَسُوْلُهٗ وَلَا يَدِيْنُوْنَ دِيْنَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ حَتّٰى

و پیغامبر او و اختیار نمی کنند دین درست را از اهل کتاب تا آنکه

و فرستاده او و قبول نمی کنند دین راست را از آنانیکه داده شده بایشان کتاب (از طرف خدا) تا

يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَّدٍ وَّهُمْ صٰغِرُوْنَ ۝ وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ عُزَيْرُ

بدهند جزیه را از دست خود خوار شدگان و گفتند یهود که عزیر

(و فتی جنگ کنید بایشان) که دهند جزیه را از دست خود در حالیکه ذلیل باشند و گفت یهود عزیر

ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصٰرَى الْمَسِيْحُ ابْنُ اللّٰهِ ۗ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ

پسر خدا است و گفتند نصارے که مسیح پسر خدا است این قول ایشان است بدهان خود و۴

پسر الله است و گفت نصاری مسیح پسر الله است این گفتار ایشان است بدهانهای شان

يُضَاهِـُٔوْنَ قَوْلَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ ۗ قٰتَلَهُمُ اللّٰهُ ۚ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ۝

مشابهت کرده اند با سخن قومی که کافر شدند پیش ازین و۵ لعنت کرد ایشان را خدا چگونه برگردانیده میشوند و۶

مشابهی می کنند با گفتار آنانیکه کافر شدند از پیش ع۵ هلاک (لعنت) کرد ایشانرا خدا چگونه برگردانیده شده اند

اِتَّخَذُوْۤا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَالْمَسِيْحَ ابْنَ مَرْيَمَ

خدا گرفتند دانشمندان و زاهدان خود را بجز الله و مسیح پسر مریم را

گرفتند علمای خود و عابدان خود را خدایان بجز الله ع۶ و مسیح پسر مریم را (خدای گرفتند)

فتح الرحمن

ف۱ یعنی توفیق اسلام دهد هر کرا خواهد از کافران ۱۲ والله اعلم

ف۲ یعنی بسبب انقطاع سوداگران والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید خدا تعالیٰ در باب جهاد اهل کتاب و گرفتن جزیه از ایشان می فرماید ۱۲

ف۴ یعنی اصلی ندارد ۱۲

ف۵ یعنی مشرکان که ملائکه را بنات الله می گویند

ف۶ یعنی از راه صواب ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ عقیده ابنیت یا الوهیت به مسیح وغیره با عقیدهٔ مشرکین قدیم شبهات دارد بلکه به تقلید از ایشان این عقیده را پذیرفته اند چنانکه در سورهٔ مائده نقل کردیم

ع۶ هر مسئله را که علماء و مشایخ ایشان از خود می ساختند اگر می خواستند حلال را حرام و حرام را حلال می گفتند دیگران به آنها استناد می کردند و آنرا مایهٔ نجات خویش می دانستند ایشان را با کتب ملهمی سروکاری نبود صرف احکام احبار و رهبانان را پیروی می کردند احبار بدل یا فتنی اندک مال و یا جاه حکم شرع را تبدیل می کردند چنانکه پس ازین دو سه آیت ذکر می شود از این بد صفتی که خاصهٔ خدا بود (تشریع حلال و حرام) بزعم آنها به علماء و مشایخ سپرده شده بود لهذا خداوند می فرماید که ایشان علماء و زهاد را خدا پنداشتند آنحضرت ﷺ در جواب اعتراض عدی بن حاتم هم چنین شرح فرموده اند و از حضرت حذیفه نیز چنان منقول است

وَمَآ أُمِرُوٓا إِلَّا لِيَعْبُدُوٓا إِلٰهًا وَّاحِدًا ۚ لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ سُبْحٰنَهُ عَمَّا

و نه فرموده شده اند مگر آنکه عبادت کنند یک خدا را نیست معبود بجز وے پاکست وے از آنکه

حال آنکه امر شده بایشان مگر آنکه عبادت کنند معبود یگانه را نیست معبودی غیر او پاکی ویراست از آنچه

يُشْرِكُونَ (٢) يُرِيدُونَ أَنْ يُّطْفِـُٔوا نُورَ اللّٰهِ بِأَفْوٰهِهِمْ وَيَأْبَى اللّٰهُ

شریک او مقرر می کنند می خواهند که فرو نشانند نور خدا را بدهان خود ف۱ و قبول نکند خدا

شریک او مقرر می کنند می خواهند که فرو نشانند نور خدا را بدهان های خود ؛ منع می آرد الله

إِلَّآ أَنْ يُّتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكٰفِرُونَ (٣) هُوَ الَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُ

الا آنکه تمام سازد نور خود را اگرچه ناخوش شوند کافران هم و نست آنکه فرستاد پیغامبر خود را

مگر ازینکه تمام کنند نور خود را اگرچه بد برند کافران او ست آنکه فرستاده رسول خود را

بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ (٤)

بهدایت و دین راست تا غالب کندش بر ادیان همه آن اگرچه ناخوش شوند مشرکان

بهدایت و دین راست تا غالب سازد آن را بر ادیان همه اگرچه بد دانند مشرکان

يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوٰلَ

اے مسلمانان هر آئینه بسیاری از دانشمندان و زاهدان اهل کتاب می خورند اموال

اے مومنان بتحقیق بسیار از علماء و عابدان اهل کتاب می خورند مال های

النَّاسِ بِالْبٰطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۗ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ

مردمان را بباطل و باز می دارند از راه خدا و آنانکه ذخیره می کنند

مردم را بناحق و منع می کنند (مردمان را) از راه الله و آنانکه ذخیره می کنند

الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ

زر و نقره را و خرج نمی نمایند آن را در راه خدا ف۲ بشارت ده این جماعه را به عذاب

طلا و نقره را و خرج نمی نمایند آن را در راه الله پس مژده دهید ایشان را بعذاب

أَلِيمٍ (٥) يَّوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِى نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ

درد ناک روزیکه گرم کرده شود ف۳ بران مال در آتش دوزخ پس داغ کرده شود بآن پیشانی ایشان را و پهلوی ایشان را

درد ناک روزیکه گرم شود آتش بر آن مالها در آتش جهنم پس داغ کرده شود به آن پیشانی های ایشان و پهلو های شان

وَظُهُورُهُمْ ۖ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ (٦)

و پشت ایشان را و گفته شود اینست آنچه ذخیره نهادید برای خود پس بچشید آنچه ذخیره می کردید ف۴

و پشت های شان (گفته می شود برای ایشان) این است آنچه خزانه می کردید برای نفسهای خود اکنون بچشید وبال آنچه ذخیره می کردید

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِى كِتٰبِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ

هر آئینه شمار ماهها نزدیک خدا دوازده ماه است در کتاب خدا روزیکه آفرید

ع۵ هر آئینه شمار ماه ها نزد خدا دوازده ماه است در کتاب خدا روزیکه آفرید

السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَآ أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ۚ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ ۙ

آسمانها و زمین را ازان جمله چهار ماه حرام است اینست دین درست

آسمانها و زمین را ازان جمله چهار ماه حرام است این است دین راست

فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ ۚ وَقٰتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا

پس ستم مکنید دران چهار ماه بر خویشتن ف۵ و جنگ کنید با مشرکان همه ایشان چنانکه

پس ستم مکنید دران چهار ماه بر خویشتن یعنی بقتال و جنگ کنید با مشرکان همه ایشان چنانکه

يُقٰتِلُونَكُمْ كَآفَّةً ۚ وَاعْلَمُوٓا أَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ (٧) إِنَّمَا النَّسِىٓءُ

ایشان جنگ می کنند با شما همه شما و بدانید که خدا با متقیان است جز این نیست که نسی

جنگ می کنند با شما همه و بدانید که هر آئینه خدا با متقیان است ع۵ جز این نیست که نسی

از این آیت بیرون می آید که پیکار با کفار همه وقت روا است زیرا که غزوه تبوک که ذکر آن می آید در ماه رجب بود، ظلم بر یکدیگر همیشه گناه است اما در این ماه با بیشتر گناه دارد۔ اکثر علماء

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بشبهات تقریر می کنند در ابطال دین والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی زکوٰة نمی دهند ۱۲ ف۳ یعنی دمیده شود ۱۲ ف۴ مترجم گوید در دین حضرت ابراهیم مقرر بود که در محرم و رجب و ذیقعده و ذی الحجه با یکدیگر جنگ نکنند و اهل جاهلیت این حکم را تحریف کرده گاهے صفر را محرم میساختند و محرم را صفر و علی هذا القیاس و این را النسی میگفتند خدائی تعالے اصل این حکم را باقی داشت باینوجه که جنگ ناحق هیچگاه درست نیست و درین ماه با حرمت آن مغلظ میشود و جنگ با کافران همه وقت درست است و نفی تحریف ایشان فرمود ۱۲ ف۵ یعنی بقتال ناحق ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ هنگامیکه به ثروتمند بخیل بگویند که در راه خدا مال صرف کند بر جبین گره می زند اگر بار دیگر باو بگویند اعراض می کند و پهلو تهی می نماید اگر ابدا باز هم تگذا مد پشت گردانیده روان می شود ازاین رو طلا و نقره را در آتش دوزخ سرخ کرده بر جبین و پشت و پهلوی او می گذارند تا خوب به لذت اندوختن و دفن کردن آن آشنا شود ع۵ حضرت شاه رحمه الله می نگارد از

زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَّ

زیاد تیست در کفر گمراه گردانیده می شوند بآن کافران حلال می شمرند آن ماه را یک سال و حرام

زیادتی است در کفر گمراه گردانیده می شود به آن کافران حلال می شمرند آن ماه را یک سال و

يُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِّيُوَاطِـُٔوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ

می شمرند آن را سال دیگر تا موافقت کنند با شمار آنچه حرام ساخته است خدا پس حلال سازند چیزی را که حرام ساخته است خدا

حرام می شمرند آن را سال دیگر تا موافقت کنند با شمار آنچه حرام ساخته است خدا پس حلال سازند چیزی که حرام ساخته است خدا

زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ۵

آراسته کرده شده است برای ایشان کردارهای بد ایشان و خدا راه نمی نماید قوم کافران را ۱

آراسته کرده شده برای ایشان کردارهای بد ایشان و خدا راه نمی نماید قوم کافران را ۵

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

ای مسلمانان چیست شما را که چون به شما گفته میشود بیرون آئید در راه خدا

ای مسلمانان چیست شما را که چون گفته می شود لکم بیرون آئید در راه خدا

اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرَضِيتُم بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ

گران شده میل می کنید بسوی زمین آیا رضامند شدید بزندگانی دنیا عوض آخرت

گران شده میل می کنید بسوی زمین آیا رضامند شدید بزندگانی دنیا عوض آخرت

فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ۱ إِلَّا تَنفِرُوا

پس نیست متاع زندگانی دنیا در برابر آخرت مگر اندکی اگر بیرون نیائید

پس نیست متاع زندگانی دنیا در برابر آخرت مگر اندکی اگر بیرون نیائید

يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا

عذاب کند شما را عذابی درددهنده و بدل شما گیرد قومی را بجز شما و هیچ زیان نرسانید خدا را

عذاب کند شما را عذابی درددهنده و بدل شما گیرد قومی را بجز از شما و ضرر رسانده نتوانید خدا را هیچ

وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۲ إِلَّا تَنصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ

و خدا بر همه چیز توانا است اگر نصرت ندهید پیغامبر را چه باک هر آئینه نصرت داده است او را خدا تعالی آنگاه که بیرون کرد او را

و خدا بر هر چیز تواناست اگر مدد کنید رسول را بتحقیق نصرت داده او را الله هنگامیکه بیرون کشید او را

الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ

کافران دوم دو کس آنگاه که این دو کس در غار بودند آنگاه که می گفت یار خود را ۳

آنانکه کافر بودند در حالیکه دوم تن از دو بود وقتی که هر دو در غار بودند آنگاه که گفت رسول برای رفیق خود

لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ

اندوه مخور هر آئینه خدا با ماست پس فرو فرستاد خدا تسکین خود را بر پیغامبر و قوت دادش

غم گین مشو بیشک الله همراه ماست پس فرود آورد الله سکینه خود را بروی و تقویت داد او را

بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ وَكَلِمَةُ

به لشکرها که ندیدید آنرا و فروتر ساخت سخن کافران را و سخن

بلشکرهای که نمی دیدید آن را و گردانید دعوت کافران را فروتر و سخن

اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۳ انفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا

خدا همو است بلند و خدا غالب درست کار است بیرون آیید سبکبار و گرانبار ۳ و

الله همان است بلند تر و الله غالب خداوند حکمت بزرگ است برائید (برای جهاد) سبک باران و گران باران و

وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ

جهاد کنید بمال خود و جان خود در راه خدا این بهتر است شما را

جهاد کنید بمال های خود و نفس های خود در راه خدا این بهتر است برای شما

در حدیث "ان الزمان قد استدار کهیئته" الخ، نیز برطبق همین اصول توضیح شده است حافظ ابن کثیر به تعقیب آن سخن رانده است کسی نیک بجا بیند

فتح الرحمن

ف مترجم گوید آنحضرت صلی الله علیه وسلم در وقت عسرت و گرمی هوا بتوجه غزوهٔ تبوک شدند و بسیاری از صحابه موافقت کردند و از مسلمین سه کس بی عذر تخلف کردند و توبه ایشان بعد پنجاه روز قبول افتاد و از منافقان کلمات نفاق سر برزد و خدای تعالی در مدح ایمان و ذم آنان و عفو از آن سه کس آیات فرستاد ۱۲

ف ۲ یعنی ابوبکر صدیق را ۱۲

ف ۳ یعنی در حالیکه اسباب و حشم بسیار دارید یا بجز قدر ضروری بدست شما نباشد و باین توجیه آیت محکم باشد غیر منسوخ والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف ۵ تنبیه: برخی اقوام برای آنکه حساب ماه های خود را درست نگهدارند روز هائی یک ماه معین را بعد از هر سه سال زیاده می کنند این در نسی داخل نیست از بعضی اکابر سلف راجع به نسی نقل کرده اند که عرب در زمان جاهلیت عدد ماه های سال را تبدیل می کردند مثلاً بجای ۱۰ از ده ماه میگرفتند و یا ساب را طوری اخلال میکردند که ذوالقعده به ذوالحجه بدل میشد حتی در سال ۹ هجری حج ابوبکر هم نیز بحساب ایشان در ماه ذوالقعده در آمد

لِّ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا

اگر می دانید　اگر بودے آنچه　بآن دعوت می کنی نفع قریب الحصول و سفری　آسان

اگر می دانید　اگر بودی (آنچه به آن دعوت می کنی) مال قریب الحصول و سفر میانه

لَّاتَّبَعُوكَ وَلَٰكِن بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ ۚ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ

پیروی می کردند ترا　و لیکن دور　نمود　ایشان را مسافت راه و سوگند خواهند خورد　بخدا

هرآئینه پیروی می کردند ترا　و لیکن دور شد　بر ایشان مسافت　و زود قسم خورند به خدا

لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ

که اگر می توانستیم　بیرون می آمدیم با شما　هلاک می کنند خویش را ف ل　و خدا می داند

که اگر قدرت داشتیم　هرآئینه بردن می رفتیم　همراه شما　هلاک می کنند نفس های خود را　و خدا می داند

إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٥﴾ عَفَا اللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ

که ایشان دروغ گویند　عفو کناد خدا از تو چرا دستوری دادی ایشان را منع اذن تا آن وقت بود که هویدا شوند

که بیشک ایشان هرآئینه دروغ گویانند عفو کناد خدا از تو چرا رخصت دادی ایشانرا تا اینکه آشکارا می شدند

لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ ﴿١﴾ لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ

راست گویان　و بدانی دروغگویان را　دستوری نمی طلبند از تو آنانکه

به تو آنانکه راست گفتند و می دانستی دروغ گویان را　نمی خواهند اذن از تو　آنانکه

يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَن يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ

ایمان آورده اند　بخدا　و روز آخر　در تخلف از آنکه جهاد کنند　باموال خویش　و جان خویش

ایمان دارند　بالله　و بروز آخر (در تخلف) از اینکه جهاد کنند بمالهای خود　و نفس های خود

وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

و خدا داناست　بمتقیان　جز این نیست که دستوری می طلبند از تو　آنانکه ایمان نمی آرند

والله داناترست به ترسندگان　جز این نیست که رخصت می طلبند از تو آنانکه　ایمان ندارند

بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ

بخدا　و روز آخر　و شک آورده است دل ایشان پس ایشان　در　شک　خود

بالله　و بروز　آخر　و شک کرده　دل های شان　پس ایشان در شک خود

يَتَرَدَّدُونَ ﴿٣﴾ وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَٰكِن كَرِهَ

سرگردان می شوند　و اگر خواستندے بیرون آمدن مهیا می کردندے برای آن سفر سامان را و لیکن ناپسند داشت

(سرگردانند) ع۵　و اگر اراده می داشتند بیرون شدن را هرآئینه تیار می کردند برآن اسباب و لیکن ناپسند داشت

اللَّهُ انبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤﴾ لَوْ

خدا برانگیختن ایشان پس از حرکت باز داشت ایشان را و گفته شد بنشینید با نشینندگان ف۲　اگر

الله قیام ایشان را پس باز داشت ایشان را و گفته شد بنشینید با　نشستگان　اگر

خَرَجُوا فِيكُم مَّا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ

برون آمدندی میان شما نمی افزودند در حق شما مگر فساد را　و البته مرکب می تاختند میان شما

بیرون می شدند در میان شما نمی افزودند در شما مگر فساد و هرآئینه می تاختند (به فساد و نمیمه) در میان شما

يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ

فتنه جویان در حق شما ف۳ و میان شما سخن شنوانند از ایشان ف۴　و خدا داناست

می طلبیدند برای تان فتنه را (و در میان شما (شنوندگان) جاسوسان برای ایشان است والله　داناست

بِالظَّالِمِينَ ﴿٥﴾ لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِن قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ

به ستمگاران　هرآئینه طلب کرده بودند فتنه را پیش ازین و بگردانیدند برای تو　مصلحتها

بستمگاران ع۵　(بیشک) می جستند فتنه را از پیش و بگردانیدند برای تو مصلحت ها

فتح الرحمن

ف۱ یعنی لبو گند دروغ: اهلک دا این تقو است القائی عزم مختلف لمد خاطر ایشان ۱۲

ف۲ یعنی سستی در فتنه می کردند ۱۲

ف۳ یعنی سخن ایشان قبول میکنند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ کسانیکه دل های شان با یمان و تقوی روشن است ایشانرا لسزد که بهانه کنند واز جهاد کنار جویند اجازه خواهند آنچه مرا ایشانرا سزاوار است در آخر این پاره بیاید "تولو و اعینهم تفیض من الدمع حزنا ان لایجدوا ما ینفقون" یعنی اگر افلاس وغیره ایشان را از شرف جهاد فی سبیل الله بی بهره سازد دل های شان بی قرار و چشمان شان پر سرشک گردد و رفتار ننگینی که از جهاد کناره می جویند و اجازه نرفتن می طلبند شیوه طایفه ایست که بر وعد های کردگار یقین ندارند و زندگی آخرت را نمیشناسند و در بشارات های خدا به پیروزی اسلام و مسلمین بنظر شک می نگرند - ع۶ اکنون نیز جاسوس های شان در میان شما هست برخی از شما ساده لوح اند و نمی اندیشند از حرف ایشان کم و بیش متاثر میشوند (ابن کثیر) هرچند این زمره چنانکه مقتضی شرارت شان بود فتنه بر پا کرده

والسند از یکحیث بودن این جاسوسان مفید است زیرا عزم و اراده و جانبازی مسلمانان را بچشم سر می نگرند و برای دیگران می گویند و در دل شان هیبت مسلمانان را جاگیر می کنند

حَتّٰى جَآءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كٰرِهُوْنَ ۝۴۸ وَمِنْهُمْ مَّنْ

تا آنکه بیاید نصرت حق و غالب شد کار خدا و ایشان ناخواهان بودند و از ایشان کسے است که

تا که آمد وعدهٔ حق و غالب گشت حکم الله در حالیکه ایشان ناخواهند گانند و بعضی از ایشان

يَّقُوْلُ ائْذَنْ لِّيْ وَلَا تَفْتِنِّيْ ؕ اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوْا ؕ وَاِنَّ جَهَنَّمَ

می گوید دستوری ده مرا و در فتنه مینداز مرا ف۱ آگاه شو که در فتنه افتاده اند و هر آئینه دوزخ

کسیست که می گوید اذن ده مرا و مینداز مرا در فتنه آگاه باش در فتنه افتاده اند و بیشک جهنم

لَمُحِيْطَةٌۢ بِالْكٰفِرِيْنَ ۝۴۹ اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۚ وَاِنْ

درگیرنده است کافران را اگر برسد به تو نعمتے ناخوش کند ایشان را و اگر

بتحقیق احاطه کننده بکافران است ع۵ اگر برسد بتو نکوئی بدی آید (غمگین کند) ایشان را و اگر

تُصِبْكَ مُصِيْبَةٌ يَّقُوْلُوْا قَدْ اَخَذْنَآ اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَّ

برسد به تو مصیبتے گویند بدست آورده ایم مصلحت خود پیش ازین ف۲ و بر گردند

برسد بتو مصیبتی می گویند بتحقیق گرفته بودیم کار خود را از پیش و باز می گردند در حالیکه ایشان

هُمْ فَرِحُوْنَ ۝۵۰ قُلْ لَّنْ يُّصِيْبَنَآ اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا ۚ هُوَ مَوْلٰىنَا ۚ

شادمان شده بگو هرگز نرسد بما مگر آنچه نوشته است خدا برای ما اوست کارساز ما

شادمان باشند بگو (بایشان) هرگز نرسد ما را مگر آنچه نوشته الله برای ما اوست کارساز ما

وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝۵۱ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُوْنَ بِنَآ اِلَّآ اِحْدَى

و بر خدا باید که توکل کنند مسلمانان بگو انتظار نمی برید در حق ما مگر یکے

و خاص بر الله باید توکل کنند مومنان بگو انتظار نمی برید بما مگر یکے

الْحُسْنَيَيْنِ ؕ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُّصِيْبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِّنْ

از دو خصلت نیک را ف۳ و ما انتظار می کشیم در حق شما که برساند خدا به شما عذاب را از

از دو نیکوئی و ما انتظار می کشیم بشما که برساند شما را الله عذابی از

عِنْدِهٖۤ اَوْ بِاَيْدِيْنَا ۖ فَتَرَبَّصُوْۤا اِنَّا مَعَكُمْ مُّتَرَبِّصُوْنَ ۝۵۲ قُلْ اَنْفِقُوْا

نزدیک خود یا بدست ما پس انتظار کشید هر آئینه ما نیز با شما منتظر ایم بگو اے منافقان خرج کنید

نزد خود یا بدستهای ما پس منتظر باشید بتحقیق ما با شما انتظار کنندگانیم بگو خرج کنید

طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَّنْ يُّتَقَبَّلَ مِنْكُمْ ؕ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ۝۵۳ وَ

بخوشی یا ناخوشی هرگز قبول کرده نخواهد شد از شما هر آئینه شما هستید قوم فاسقان و

بخوشی یا به ناخوشی هرگز قبول کرده نمی شود از شما بیشک شمائید قومی نافرمان (از دایره اسلام برون رفتگان) و

مَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقٰتُهُمْ اِلَّآ اَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَ

باز نداشت ایشان را از آن که قبول کرده شود از ایشان خرج ایشان الا آنکه ایشان کافر شدند بخدا و

باز نداشته ایشان را که قبول کرده شود از ایشان خرجهای شان مگر اینکه بتحقیق ایشان کافر شدند بالله و

بِرَسُوْلِهٖ وَلَا يَاْتُوْنَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُوْنَ

رسول او و نمی آیند به نماز مگر کاهلی کنان و خرج نمی کنند

برسول او و نمی آیند بنماز مگر در حالیکه ایشان پژمرده دلانند و خرج نمی کنند

اِلَّا وَهُمْ كٰرِهُوْنَ ۝۵۴ فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ ؕ اِنَّمَا

مگر ناخواهان پس بشگفت نیارد ترا مال ایشان و نه فرزندان ایشان جز این نیست

مگر در حالیکه ایشان ناخواهانند پس در تعجب نیندازد ترا مالهای ایشان و نه اولاد شان جز این نیست

يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ

می خواهد خدا که عذاب کند ایشان را بآنها در زندگانی دنیا ف۴ و برآید جان ایشان

که اراده دارد الله که عذاب کند ایشان را بسبب آن اموال در زندگانی دنیا و برآید جان های ایشان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مرا در بلاد روم مبر که جمال زنان دیده مفتون خواهم شد والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی پنهان با عدا موافقت کرده ایم یا از سفر تخلف نموده ایم ما را هیچ باک نیست والله اعلم ۱۲

لغت عُدَّةٌ اسباب اور سامان سازو ساخت فثبطهم باز رکھا ان کو التثبیط کسی کو کام سے باز رکھنا۔ خبالا فساد خرابی تباہی لاوضعوا تحقیق گھوڑے دوڑانے ۔ الایضاع تیر چلانا دوڑانا سماعون جاسوسین سماع واحد جاسوس ۱۲

ف۳ یعنی فتح یا شهادت ۱۲

ف۴ یعنی مشقت جمع مال و حفظ اولاد و تاسف بر آنچه فوت شود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ منافقی بزرگ (جد ابن قیس) گفت مرا بگذارید زنان روم زیبایند چون بدیشان بنگرم تاب نیارم بهتر آنست که آنجا نشوم و مرا نبرید تا گمراه نگردم" این را گفته و به ترس و کذب پردهٔ تقویٰ و زهد دروغی را بر جبین فرو آویخت و در مغاک گمراهی افتاد و هم کفر و نفاقش او را در مغاک جهنم جا خواهد داد برخی دیگر حکم آیت را در باب همه منافقان گرفته و مطلب "لا تفتنی" را چنین بیان کرده اند۔ اگر ما را با خود می برید بخسارت مال مبتلا می کنید و بنابران به "الا فی الفتنة سقطوا" بایشان جواب داده شد۔

هُمْ كُفِرُونَ ﴿۵۵﴾ وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ إِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ ۚ وَمَا هُمْ مِّنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ

ایشان کافر باشند ؛ و سوگند می خورند بخدا که ایشان از جرگهٔ شما اند ؛ و نیستند ایشان از شما ؛ و لیکن ایشان

در حالیکه آنها کافر باشند ؛ و سوگند می خورند بالله که به تحقیق ایشان ضرور از شما بند حال آنکه نیستند ایشان از شما ولیکن آنها

قَوْمٌ يَّفْرَقُونَ ﴿۵۶﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغٰرٰتٍ أَوْ مُدَّخَلًا لَّوَلَّوْا إِلَيْهِ

گروهی اند که می ترسند ؛ اگر بیابند پناهی را یا غارها را یا جائی در آمدن را متوجه شوند بآن

قومی اند که می ترسند از شما ؛ اگر بیابند جای پناه یا غارها یا جای که سرهای خود را دران داخل کنند هر آئینه رو میگردانند بآن

وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿۵۷﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّلْمِزُكَ فِي الصَّدَقٰتِ ۚ فَإِنْ أُعْطُوا

شتاب کنان ؛ و از ایشان کسی هست که عیب می کند در ترا قسمت صدقات ؛ پس اگر داده شود ایشان را

در حالیکه ایشان می دوند مانند اسب سرکش ؏ ؛ و بعضی از ایشان آن است که عیب می کند ترا در (قسمت) صدقه ها پس اگر

مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَّمْ يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿۵۸﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ

ازان خوشنود شوند و اگر داده نه شوند ازان ناگهان ایشان خشم می گیرند ؛ و اگر ایشان

ازان خوش می شوند و اگر داده نشوند ازان آن وقت ایشان خشم کنند ؏ ؛ و اگر بتحقیق ایشان

رَضُوا مَا اٰتٰهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهٗ ۙ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ

رضامند می شدند بانچه داده است ایشان را خدا و رسول او و می گفتند بس است ما را خدا خواهد داد ما را خدا از

راضی می شدند بانچه داده ایشان را الله و رسول او و می گفتند کافیست ما را الله (زود) خواهد داد ما را الله از

فَضْلِهٖ وَرَسُولُهٗ ۙ إِنَّا إِلَى اللّٰهِ رٰغِبُونَ ﴿۵۹﴾ ع إِنَّمَا الصَّدَقٰتُ لِلْفُقَرَآءِ

فضل خود و رسول او هر آئینه ما بسوی خدا توقع دارندگانیم بهتر بودی ؛ جز این نیست که صدقها برای فقیران است

فضل خود و رسول او بیشک خاص با الله رغبت کنندگانیم ؛ جز این نیست که زکوة صرف کرده می شود لفقراء

وَالْمَسٰكِينِ وَالْعٰمِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ

و بینوایان و کارکنان بر جمع صدقات و آنانکه الفت داده می شود دل ایشان را ؛ و برای خرج کردن در آزادی بردها

و مساکین و بکارکنانیکه مقرر اند بر تحصیل آن و بآن گروهی که تالیف کرده می شود دل های ایشان و صرف کرده میشود در آزادی گردنها

وَالْغٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۖ فَرِيضَةً مِّنَ اللّٰهِ ۗ

و برای وام داران و برای خرچ کردن در راه خدا ؏ و برای مسافران است حکم ثابت شده از نزدیک خدا

و در (ادای دین) تاوان دهندگان و در راه الله و بمسافران (فرض) مقرر شده از الله

وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿۶۰﴾ وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ

و خدا دانای درست کار است ؛ و از ایشان آنانند که می رنجانند پیغامبر را و می گویند وی

و الله دانا خداوند حکمت است ؛ و بعضی از ایشان (منافقان) آنانند که آزار می دهند نبی را (بعیب گوئی) و می گویند او

أُذُنٌ ۚ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ

یک گوش است ؏ بگو وی شنوندهٔ نیکوست برای شما باور می کند گفته خدا را و قبول می کند مشورت مسلمانان را و

محض گوش است ؛ بگو گوش (و شنونده) نیکوی برای شماست یقین دارد بالله و تصدیق می کند مومنان را (در اخبار شان)

رَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ ۚ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللّٰهِ لَهُمْ

رحمت است برای اہل ایمان از شما ؛ و آنانکه ایذا می دهند پیغامبر خدا را ایشان راست

رحمت است بر آنانیکه ایمان آورده اند از شما ؛ و آنانکه رنج می رسانند (عیب می گویند) رسول الله را برای ایشانست

عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۶۱﴾ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ ۚ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهٗٓ

عذاب درد دهنده ؛ سوگند می خورند بخدا برای شما تا رضامند کنند شما را ؛ و خدا و رسول او

عذاب دردناک ؛ قسم می خورند به الله برای شما (ای مومنان) که راضی سازند شما را ؛ و الله و فرستادهٔ او

أَحَقُّ أَنْ يُّرْضُوهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿۶۲﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوٓا أَنَّهٗ مَنْ

سزاوار تر اند بانکه رضامند سازند آن را اگر مسلمان اند ؛ آیا نمی دانند که هرکه

مستحق ترند بانکه راضی سازند ایشان او را اگر باشند مومنان ؛ آیا ندانستند که (هر آئینه) هرکه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ضعیف الاسلام

ف۲ یعنی جہاد ۱۲ ف۳ یعنی هر چه کسی گوید قبول می کند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ ازین ترس که اگر کفر خویش را ظاهر گردانند مانند کفار به آنها رفتار می شود سوگندها می خورند که ما در جماعت (مسلمین) شامل ایم و این بکلی نادرست است و یا در مغاره ها به پنهانی بسر برده توانند یا اقلاً جای بدست آورده توانند که سر های خود را دران پنهان کنند ع۶ از خوف حکومت اسلامی بر گذار مانند پس هر چه دعوی دارند می گذارند و بدون تحاشا آن سو می شتابند زیرا نه با حکومت اسلامی یارای مقابله دارند و نه به جائی پناه برده می توانند لهذا سوگندها می خورند و دروغ می گویند ع۷ بعضی منافقین و اعراب (بدویها) هنگام بخشش صدقات و غنایم بحرص دنیا و اغراض شخصی درباره حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم زبان به طعن می کشودند و می گفتند تقسیم برعایت انصاف نمی شود این اعتراض وقتی بود که بر طبق خواهش شان ازان صدقات دغیره چیزی داده نمی شد اما اگر مطابق طمع و حرص شان ازان حصه می یافتند خاموش شده و اعتراضی باقی نمی ماند گویا بهر حال مال و جاه را قبلهٔ مقصود خویش می پنداشتند آینده توضیح می شود که هر که دعوی ایمان دارد دنیا را مطمح نظر خویش قرار ندهد۔

يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ۚ

خلاف کند با خدا و رسول او پس هر آئینه او راست آتش دوزخ جاویدان آنجا

مخالفت می کند الله و رسول او را پس (هر آئینه) هست برای او آتش دوزخ که جاوید باشد در ان

ذَٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ (٤) يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ

اینست رسوائی بزرگ می ترسند منافقان ازانکه فرود آورده شود بر مسلمانان

اینست رسوائی بزرگ می ترسند منافقان ازینکه نازل کرده شود بر مومنان

سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ ۚ قُلِ اسْتَهْزِئُوا إِنَّ اللّٰهَ

سورتیکه خبر دهد ایشان را بآنچه در دل منافقان است بگو مسخره کنید هر آئینه خدا

سورتیکه خبر دهد ایشان را به آنچه در دل های منافقانست بگو استهزاء کرده باشید بتحقیق الله

مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ (٥) وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَ

پدید آرنده است چیزی را که می ترسید و اگر سوال کنی ایشان را گویند جز این نیست که ما در هزل شروع نمودیم و

پدید آرنده است آنچه را می ترسید ع۵ و (قسم است) اگر بپرسی از منافقان هر آئینه گویند جز این نیست که ما فرو میرفتیم در

نَلْعَبُ ۚ قُلْ أَبِاللّٰهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ (٦)

بازی می کردیم بگو آیا بخدا و آیت های او و پیغامبر او تمسخر می کردید

بازی می کردیم بگو آیا بالله و به آیت های او و فرستادهٔ او استهزاء می کردید ع۷

لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ۚ إِنْ نَعْفُ عَنْ

عذر مگوئید هر آئینه شما کافر شدید بعد از ایمان خود و اگر در گذریم از

عذر نگوئید بتحقیق کافر شده اید بعد از ایمان تان اگر عفو کنیم از

طَائِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ (٧)

گروهی از شما البته عذاب کنیم گروهی را بسبب آنانکه گنهگار بودند

گروهی از شما عذاب کنیم گروه دیگری را باین سبب که بتحقیق ایشان بودند مجرمان

الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ ۚ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ

مردان منافق و زنان منافق بعض ایشان از جنس بعض اند می فرمایند بکار ناپسندیده

مردان منافق و زنان منافق بعض ایشان (متحد و متشابه) با بعض دیگرند (در کردار و دین) امر می کنند بکار بد

وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ ۚ نَسُوا اللّٰهَ

و منع می کنند از کار پسندیده و می بندند دستهای خود را فراموش کردند خدا را

و باز می دارند از کار پسندیده و می بندند دست های خود را فراموش (ترک) کردند الله را۔

فَنَسِيَهُمْ ۗ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (١) وَعَدَ اللّٰهُ

پس خدا فراموش ساخت ایشان را هر آئینه منافقان ایشانند فاسقان وعده داده است خدا

پس فراموش (ترک) کرد ایشان را بیشک منافقان ایشانند بکلی برآمدگان از طاعت وعده کرده الله

الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ

مردان منافق را و زنان منافق را و کافران را آتش دوزخ همیشه باشندگان آنجا

مردان منافق و زنان منافق و کافران را آتش دوزخ جاوید باشند در ان

هِيَ حَسْبُهُمْ ۚ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ (٢) كَالَّذِينَ

دوزخ بس است ایشان را و لعنت کرد ایشان را خدا و ایشان راست عذاب دائم مانند آنانکه

آن بسنده است ایشان را و دور رانده ایشان را الله از رحمت و برای ایشان است عذاب برقرار بمثل آن کسانی

مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا ۚ

پیش از شما بودند بودند زیاده تر از شما در قوت و بیشتر در اموال و اولاد

که پیش از شما بودند شدید تر از شما از حیث قوت و زیاده تر از روی اموال و اولاد

فتح الرحمٰن

ف یعنی ایمان بزبان خود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ منافقان در انجمن های شان از اسلام و پیغمبر آن غیبت و بر مومنین صادق استهزاء می کردند بهات دین را بازیچه می پنداشتند و اگر گاهی به تصور آن می شنیدند که سخنان شان بحضرت پیغمبر می رسید می گفتند چه باک پیغمبر سراپا گوش است هر تاویل و تلمیعی که نمائیم می شنود و می پذیرد اما چون اکثر وحی الهی نفاق و خبث باطن شان را آشکار میگردانید میترسیدند که مبادا یک صورت قرآن از مخاطبات پوشیده و نیات نهانی شان پرده بردارد در حقیقت دل منافق از جبن و ناتوانی نمیتواند یک طرف قیام کند ازاین جهت همیشه متزلزل بودند و اگر گاهی از مشاهدهٔ اغماض و کرامت نفس حضرت پیغمبر متسلی می شدند از بیم صاعقهٔ قرآن مضطرب می گردیدند ازاین جهت خداوند فرمود بهتر است شما بر تمسخر و استهزاء ای خویش مداومت کنید و نسبت به پیغمبر "هو اذن" گفته خود را تسلی دهید اما خدا آشکارا می کند چیزی را که شما از آن میترسید و خداع شما را فاش نموده رسوای تان می گردانند - ع۶ آیا موقع شگفتگی خاطر و نشاط این است که با خدا و پیغمبر

ع۷ ۱۴ وقف

ع۷ یعنی شان اکنون تمسخر و استهزاء با پیغمبر خدا و احکام الهی اگر زبانی و بطور طیبت نیز باشد کفر قطعی است ... منافقان از راه شرارت و خبث باطن چنین حرکت می نمودند -

فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ

پس بهره مند شدند به نصیبهٔ خویش ف۱ پس شما نیز بهره مند شدید بنصیبهٔ خویش چنانکه بهره مند شدند

پس نفع گرفتند بنصیب خویش پس نفع گرفتید شما به نصیب خود چنانکه بهره گرفته بودند

الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا

آنانکه پیش از شما بودند بنصیبهٔ خویش و شروع در هزل کردید چنانکه ایشان شروع در هزل کردند

آنانکه پیش از شما بودند بنصیبهٔ خود و فرو رفتید در باطل مانند کسانیکه فرو رفتند

أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ

آن جماعه نابود شد عمل های ایشان در دنیا و آخرت و آن جماعه ایشانند

آن مردمان نابود شده کردار های ایشان در دنیا و آخرت و آن گروه ایشان

الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَ

زیان کاران آیا نیامده است بایشان خبر آنانکه پیش از ایشان بودند قوم نوح و عاد و

زیان کارانند آیا نیامده بایشان خبر آنمردمانیکه پیش از ایشان بودند قوم نوح و عاد و

ثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ ۚ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ

ثمود و قوم ابراهیم و اهل مدین و اهل موتفکات آمدند بایشان پیغامبران ایشان

ثمود و قوم ابراهیم و اهل مدین و اهالی قریه های زیر و زبر شده ع۵ آمدند بایشان رسولان شان

بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾

به نشان های روشن پس هرگز نشد که خدا ظلم کند برایشان و لیکن ایشان بر خویشتن ظلم می کردند

با (دلائل) احکام روشن پس نبود خدا که ستم کند برایشان و لیکن ایشان بر نفس های خود ظلم می کردند

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ يَأْمُرُونَ

و مردان مسلمانان و زنان مسلمانان بعض ایشان کارساز بعض اند می فرمایند

و مردان مومن و زنان ایمان دار بعضی ایشان کارسازان بعضی دیگرند امر می کنند

بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ

بکار پسندیده و منع می کنند از کار ناپسندیده و برپا می دارند نماز را و می دهند

بکار پسندیده و منع می کنند از بدی و برپا می دارند نماز را و می دهند

الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ ۗ إِنَّ

زکوة را و فرمانبرداری می کنند خدا و رسول او را این جماعه رحم خواهد کرد برایشان خدا هر آئینه

زکوة و اطاعت می کنند الله و فرستادهٔ او را همین گروه (بزودی) رحم کند ایشان را الله بتحقیق

اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي

خدا غالب درست کار است وعده کرده است خدا مردان مسلمانان و زنان مسلمانان را بوستانها که میرود

الله غالب خداوند حکمت است ع۵ وعده کرده الله مردان مومن را و زنان مومن را جنت های که میرود

مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ۚ

زیر آن جویها همیشه باشندگان آنجا و جایهای پاکیزه در بهشت های همیشه ماندن

از زیر (درختان) آنها جویها در حالیکه جاوید باشند در آن و مسکنهای پاکیزه در باغهای اقامت (پاینده)

وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ

و خوشنودی خدا بزرگ تر است از همه اینست فیروزی بزرگ ای پیغامبر

و رضا الله بزرگتر از همه است این است کامیابی بزرگ ای پیغمبر

جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ

جهاد کن با کافران ف۲ و جهاد کن با منافقان ف۳ و درشتی کن برایشان و جای ایشان دوزخ است

جهاد کن با کافران و با منافقان و درشتی کن برایشان و جای ایشان دوزخ است

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از دنیا ۱۲

ف۲ یعنی بسیف ۱۲

ف۳ یعنی بزبان ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ قوم نوح به طوفان قوم عاد به باد و قوم ثمود به صیحه (نعرهٔ غیبی) هلاک شدند خدای متعال حضرت ابراهیم علیه السلام را به طریق شگفت و خارق عادت تائید نمود که از مشاهدهٔ آن قومش ذلیل و ناکام و نمرود شهریار شان بمنت های ذلت جان سپرد اصحاب مدین به صیحه در جبه (زلزله) و نحو ذلک برباد شدند مساکن قوم لوط زیر و زبر شد و سنگ باران گردید قصص این اقوام باستثنای قوم ابراهیم در سورهٔ اعراف گذشت

ع۵ در آغاز رکوع احوال منافقان بیان شد این جا در مقابل آن صفات مومنان مذکور می شود یعنی هنگامیکه منافقین مردم را از نیکی باز داشته به بدی ترغیب می دهند مومنین مردم را از بدی باز داشته به حسنات آماده می گردانند مشت منافق بسته و دست مسلمان گشاده است منافق از بخل نمی داند مال خود را بکجا مصرف کند مسلمانان از دارائی خویش بر طبق قواعد مقرره زکوة و صدقات می دهند منافق خدا را بکلی فراموش کرده مسلمان باقی در تمام اوقات پنجگانه بیاد خدا مشغول است و در تمام معاملات احکام خدا و پیغمبرش را متابعت می کنند ازین جهت آنها سزاوار لعنت گردیدند و مسلمانان امیدوار رحمت خاص صفحت آینده

وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿۱﴾ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ

و بد جایست — سوگند می خورند بخدا که نگفته اند و هر آئینه گفته اند سخن

و بد مرجع است آن ع۵ — قسم می خورند بالله که نگفتند (آنچه بتو رسیده) و بیشک گفتند کلمه

الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلَّا

کفر و کافر شده اند بعد اسلام خویش و قصد کردند آنچه نیافتند ف۱ و انکار نکردند مگر

کفر و (علانیه) کافر شدند بعد از (اظهار کردن) اسلام خود و قصد کردند به آنچه نیافتند و عیب نکردند مگر

أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا

بر آنکه توانگر ساخت ایشان را خدا و رسول او از فضل خود ف۲ پس اگر توبه کنند بهتر باشد

از اینکه توانگر کرد ایشان را الله و رسول او از فضل خود پس اگر توبه کنند باشد بهتر

لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَ

ایشان را و اگر برگردند از توبه عذاب کند ایشان را خدا بعذاب درد دهنده در دنیا و

برای شان و اگر روگردانند از توبه عذاب کند ایشان را الله عذاب دردناک در دنیا و

الْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿۲﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ

آخرت و نیست ایشان را در زمین هیچ کارساز و نه هیچ یاری دهنده و از ایشان کسی هست که

آخرت و نیست برای ایشان در زمین هیچ دوست و نه مددگار و از ایشان کسی هست که

عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۳﴾

عهد بسته است با خدا البته اگر بدهد ما را از فضل خود صدقه دهیم و باشیم از نیکوکاران

پیمان کرده با الله که البته اگر بدهد بما (مال) از فضل خود هر آئینه صدقه می کنیم و (هر آئینه) می باشیم از نیکوکاران

فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿۴﴾ فَأَعْقَبَهُمْ

پس وقتیکه بداد ایشان را از فضل خود بخیلی کردند بآن و برگشتند اعراض کنان پس خدا در عاقبت حال ایشان

پس چون داد ایشان را از فضل خویش بخل کردند به آن و برگشتند و ایشان اعراض کنندگانند پس خدا ایشان را در عاقبت حال

نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَ

نفاق را در دل ایشان تا روزیکه ملاقات کنند با وی بشامت آنکه خلاف کردند با خدا آنچه وعده کرده بودند با وی و

نفاق را در دل های ایشان تا روزیکه ملاقات کنند با وی بسبب آنکه خلاف کردند با خدا آنچه وعده کرده بودند با او و

بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿۵﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَ

بشامت آنکه دروغ می گفتند آیا ندانسته اند که خدا می داند سخن پنهان ایشان را و راز گفتن ایشان را و

بسبب آنکه دروغ می گفتند آیا ندانسته اند که (هر آئینه) خدا می داند سخن پنهان شان را و راز گفتن ایشان را و

أَنَّ اللَّهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿۶﴾ الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ

آنکه خدا داننده غیب هاست آنانکه عیب می کنند در راه خدا رغبت کنندگان را از

آنکه خدا نیک دانای غیوب است آنانکه عیب می کنند صدقه دهندگان را از

الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ

مسلمانان در صدقات و عیب می کنند آنان را که نمی یابند مگر مشقت خود را ف۳

مسلمانان در صدقات و آنان را که نمی یابند مگر مشقت خود را

فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۷﴾ اسْتَغْفِرْ

پس تمسخر می کنند با ایشان تمسخر کرد خدا بآن تمسخر کنندگان و ایشان راست عذاب درد دهنده آمرزش طلب کن

پس تمسخر می کنند با ایشان (جزا داد) خدا ایشان را بر تمسخر ایشان و ایشان راست عذاب دردناک آمرزش طلب کن

لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ

برای ایشان یا آمرزش طلب مکن برای ایشان ف۴ اگر آمرزش خواهی برای ایشان هفتاد بار هرگز نیامرزد

برای ایشان یا آمرزش طلب نکنی بر ایشان اگر آمرزش خواهی برای ایشان هفتاد بار پس هرگز نیامرزد

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ایذای پیغمبر ۱۲ ف۲ و این نوعی از تحکم است والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی بمزدوری چیزی پیدا می کنند و صدقه می دهند ۱۲ ف۴ یعنی هر دو صورت یکسانست ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ جهاد عبارت از منتهای کوشش است در دفع چیزهای ناپسند. گاهی به سلاح، وقتی به شمشیر، زمانی بقلم. نزد جمهور امت در مقابل منافق که لسانا به اسلام معترف است و از دل مسلمان نمی باشد جهاد بالسیف مشروع نیست و در عهد نبوت نیز چنین نشد و ازین جهت لفظ جهاد در این آیت بمعنی عام می باشد یعنی با زبان یا شمشیر یا قلم به هر چه مصلحت باشد جهاد شود. بعض علماء برآنند که اگر نفاق منافق تمام آشکارا شود با وی نیز باید به شمشیر جهاد کرد. بهرحال چون در غزوهٔ تبوک نفاق منافقین سرتاسر آشکارا شد در این آیت هدایت آمد که نسبت به آنها به سختی رفتار کنند. حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم چون فطرت بس ملایم و مهربان داشت «فبما رحمة من الله لنت لهم الخ» (آل عمران، رکوع ۱۷) و بس حکم از بارگاه الهی بوی شده بود که «واخفض جناحک لمن اتبعک من المؤمنین» (شعراء، رکوع ۱۱) و منافقان بظاهر در زمرهٔ مومنان بودند

حضرت پیغمبر در بارهٔ آنها نرمی و عفو ... [illegible] ... ۱۲

ٱللَّهُ لَهُمْ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى

ایشان را خدا این بسبب آنست که ایشان کافر شدند بخدا و رسول او و خدا راه نمی نماید

خدا ایشان را این بسبب آنست که ایشان کافر شدند بخدا و رسول او و خدا راه نمی نماید

ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ۝٨٠ فَرِحَ ٱلْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ

گروه فاسقان را شادمان شدند واپس گذشتگان به نشستن خویش بر خلاف پیغمبر خدا

گروه فاسقان را ع۵ شادمان شدند باز ماندگان به نشستن خویش بر خلاف پیغامبر خدا

وَكَرِهُوٓا أَن يُجَٰهِدُوا بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَالُوا

و ناپسند کردند که جهاد کنند باموال خویش و بجان خویش در راه خدا و گفتند

و ناپسند داشتند که جهاد کنند باموال خویش و بجانهای خویش در راه خدا و گفتند

لَا تَنفِرُوا فِى ٱلْحَرِّ ۗ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا ۚ لَّوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ۝٨١

با یک دیگر بیرون مروید در گرمی بگو آتش دوزخ سخت تر است در گرمی اگر در می یافتندے چنین نکردے

بیرون مروید در گرما بگو آتش دوزخ سخت تر است در گرما اگر درمی یافتند (چنین نمی کردند)

فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝٨٢ فَإِن

پس باید که بخندند اندکے و بگریند بسیاری سزای آنچه مے کردند ف پس اگر

پس باید بخندند اندک و بگریند بسیار جزای آنچه (بودند که) می کردند پس اگر

رَّجَعَكَ ٱللَّهُ إِلَىٰ طَآئِفَةٍ مِّنْهُمْ فَٱسْتَـْٔذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُل لَّن

باز آرد ترا خدا تعالے بسوے گروہے ایشان پس دستوری طلبند از تو برای بیرون آمدن ف۲ بگو بیرون

باز آرد ترا خدا بسوی گروهی از ایشان پس دستوری طلبند از تو برای بیرون آمدن پس بگو هرگز

تَخْرُجُوا مَعِىَ أَبَدًا وَلَن تُقَٰتِلُوا مَعِىَ عَدُوًّا ۖ إِنَّكُمْ رَضِيتُم بِٱلْقُعُودِ

نخواهید آمد با من هرگز و جنگ نخواهید کرد همراه من با هیچ دشمنی هر آئینه شما رضامند شدید به نشستن

بیرون نخواهید آمد همراه من یا هیچ گاه و هرگز جنگ نخواهید کرد همراه من با هیچ دشمنی هر آئینه شما رضا دادید به نشستن

أَوَّلَ مَرَّةٍ فَٱقْعُدُوا مَعَ ٱلْخَٰلِفِينَ ۝٨٣ وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰٓ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ

اول بار پس بنشینید با پس ماندگان و یا محمد نماز مگذار بر هیچ یکے از ایشان که بمیرد

اول بار پس بنشینید بالیس ماندگان و نماز مگذار بر هیچ یکی از ایشان که بمیرد

أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِۦٓ ۖ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَمَاتُوا وَهُمْ

هرگز و مایست بر گور وے هر آئینه ایشان کافر شدند بخدا و رسول او و مردند و ایشان

هیچگاه و مایست بر گوردی هر آئینه ایشان کافر شدند بخدا و رسول او و مردند و ایشان

فَٰسِقُونَ ۝٨٤ وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَٰلُهُمْ وَأَوْلَٰدُهُمْ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن

فاسق بودند و بشگفت نیارد ترا اموال ایشان و نه فرزندان ایشان جز این نیست که میخواهد خدا که

فاسق بودند و بشگفت نیارد ترا اموال ایشان و فرزندان ایشان جز این نیست که میخواهد خدا که

يُعَذِّبَهُم بِهَا فِى ٱلدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَٰفِرُونَ ۝٨٥ وَإِذَآ أُنزِلَتْ

عقوبت کند ایشان را بآن در دنیا و بیرون شود روح ایشان و ایشان کافر باشند و چون فرود آورده شود

عقوبت کند ایشان را به آن در دنیا و بیرون شود ارواح ایشان و ایشان کافر باشند و چون فرود آورده شود

سُورَةٌ أَنْ ءَامِنُوا بِٱللَّهِ وَجَٰهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ ٱسْتَـْٔذَنَكَ أُولُوا

سورے باین مضمون که ایمان آرید بخدا و جهاد کنید همراه رسول او دستوری می طلبند از تو خداوندان

سورتے که ایمان آرید بخدا و جهاد کنید به معیت رسول او دستوری طلبند از تو خداوندان

ٱلطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُن مَّعَ ٱلْقَٰعِدِينَ ۝٨٦ رَضُوا بِأَن يَكُونُوا

وسعت از ایشان و گویند بگذار ما را تا باشیم با نشستگان راضی شدند بانکه باشند

قوت از ایشان و گویند بگذار ما را تا باشیم با نشستگان راضی شدند به آنکه باشند

فتح الرحمن

ف۵ مترجم گوید مراد خبرست بآنکه در دنیا خواهند خندید و در آخرت خواهند گریست ۱۲ ف۶ یعنی برای احراز غنائم ۱۲

ع ۸ / ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون عبدالله ابن ابی رئیس المنافقین در مدینه منوره مرد حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم پیراهن مبارک خویش را به کفن وی داد و لعاب دهن فرخنده را در دهان او افگند نماز جنازه وی را خواند و در باره اش دعای مغفرت کرد حضرت عمر مانع شد و گفت ای پیغمبر خدا او کسے بود که وقت با از وی رنج یا دیدیم و همواره علم بردار کفر و نفاق بود آیا خدا نگفته «استغفر لهم اولا تستغفر لهم الخ» پیغمبر گفت ای عمر خدا مرا از استغفار باز نداشته و مراد این آزاد گذاشته که آمرزش خواهم یا نخواهم بخشایش کار خداست اگر استغفار من در باره آنها نافع نشد نشود ممکن است که بدهٔ دیگران مفید ثابت گردد دشمنان بزرگ اگر این وسعت اخلاق و رحمت عام پیغمبر خدا را معاینه کنند باسلام آیند چنانچه این امر بوقوع پیوست

برطبق روایت بخاری حضرت پیغمبر فرمود اگر دانستمی که بهفتاد بار استغفار گنه وی را می بخشند بیشتر از هفتاد بار استغفار می کردم گویا در این جمله حضرت پیغمبر تنبیه نموده که خود نیز ...

مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ﴿۸۷﴾ لٰكِنِ الرَّسُوْلُ

بازنان پس مانده و مهر نهاده شد بر دل ایشان پس ایشان فهم نمی کنند لیکن پیغامبر

بازنان پس مانده و مهر نهاده شد بر دل های ایشان پس اوشان نمی فهمند لیکن رسول

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ جٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ؕ وَاُولٰٓئِكَ

و آنانکه ایمان آوردند با او جهاد کردند باموال خود و جان های خود و این جماعه

و آنانکه ایمان آوردند بمعیت رسول جهاد کردند بمالهای خود و نفس های خود و آن گروه

لَهُمُ الْخَيْرٰتُ ۫ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۸۸﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنّٰتٍ

ایشان راست نیکی ها و این جماعه ایشانند رستگاران آماده ساخته است خدا برای ایشان بوستانها

هست مر ایشان را نیکی ها و آن گروه ایشانند بمقصد رسیدگان آماده کرده الله برای ایشان جنت ها

تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿۸۹﴾

میرود زیر آن جویها جاوید آن آنجا اینست فیروزی بزرگ

روان است از زیر درختان آنها جویها در حالیکه جاوید باشند در آن اینست کامیابی بزرگ

وَجَآءَ الْمُعَذِّرُوْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِيْنَ

و آمدند اهل عذر از صحرانشینان تا دستوری داده شود ایشان را و نشستند آنانکه

و آمدند عذر گویندگان از صحرانشینان تا اذن داده شود ایشان را و نشستند آنانکه

كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ؕ سَيُصِيْبُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْهُمْ عَذَابٌ

دروغ گفتند با خدا و رسول او یعنی در اظهار اسلام خواهد رسید بکافران از ایشان عذاب

دروغ گفتند الله و رسول او را زود رسد آنان را که کافر شدند از ایشان عذاب

اَلِيْمٌ ﴿۹۰﴾ لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذِيْنَ

درد دهنده نیست بر ناتوانان و نه بر بیماران و نه بر آنانکه

دردناک ع۵ نیست بر ضعیفان و نه بر مریضان و نه بر آنانکه

لَا يَجِدُوْنَ مَا يُنْفِقُوْنَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوْا لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ؕ مَا عَلَى

نمی یابند آنچه خرچ کنند هیچ گناهی چون نیک خواهی کنند با خدا و رسول او نیست بر

نمی یابند چیزی را که خرچ کنند گناه چون نیک خواهی کنند الله و رسول او را نیست بر

الْمُحْسِنِيْنَ مِنْ سَبِيْلٍ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۹۱﴾ وَّلَا عَلَى الَّذِيْنَ

نیکوکاران هیچ راه عتاب و خدا آمرزنده مهربان است و نه بر آنانکه

نیکوکاران هیچ راهی (عتاب) والله بخشاینده مهربان است و نیست گناه بر آنانکه

اِذَا مَآ اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ اَجِدُ مَآ اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ ۪ تَوَلَّوْا وَّ

چون بیایند پیش تو سواری دهی ایشان را گوئی نمی یابم آنچه سوار کنم شمارا بران بازگردند و

چون بیایند نزد تو تا مرکبی دهی ایشان را گوئی نمی یابم آنچه سوار کنم شما را بر آن بازگردند و

اَعْيُنُهُمْ تَفِيْضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوْا مَا يُنْفِقُوْنَ ﴿۹۲﴾ اِنَّمَا

چشم ایشان روان باشد با اشک بجهت اندوه که نمی یابند آنچه خرچ کنند جز این نیست که

در حالیکه چشم های ایشان جاری باشد از اشک از روی غم باینکه نمی یابند آنچه خرچ کنند بیشک

السَّبِيْلُ عَلَى الَّذِيْنَ يَسْتَاْذِنُوْنَكَ وَهُمْ اَغْنِيَآءُ ۚ رَضُوْا بِاَنْ

راه عتاب بر آنان است که دستوری می طلبند از تو و ایشان توانگرانند راضی شدند بانکه

راه الزام بر آنانست که اذن میخواهند از تو (در پس ماندن) حال آنکه توانگرانند راضی شدند برینکه

يَّكُوْنُوْا مَعَ الْخَوَالِفِ ۙ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۹۳﴾

باشند با زنان پس مانده و مهر نهاد خدا بر دل ایشان پس ایشان نمی فهمند

باشند با زنان پس مانده و مهر نهاده الله بر دل های شان پس ایشان نمی دانند

تفسیر عثمانی

ع۵ چنانکه در باشندگان مدینه هم منافقین و هم مومنین مخلص پیدا میشود در اعراب صحرانشین نیز افراد مختلف موجود می باشد و طایفه از آنها مذکور شده بدیان مخلص در خاتمهٔ این رکوع ومن الاعراب من یؤمن بالله و الیوم الاخر الآیه ذکر میشود اینجا ذکر دو طایفهٔ اعراب است معذرون - قاعدون در مصداق طائفه اول (معذرون) مفسرین سلف را اختلاف است که آیا مراد از آن منافقانی است که بهانه های دروغ میتراشیدند (چنانکه از ترجمه معلوم می شود) و یا مسلمانانیکه به راستی عذر داشتند وحقیقةً از شرکت جهاد معذور بودند- اگر شق اول گرفته شود در این آیت دو قسم منافق بیان شده (۱) معذرون یعنی کسانیکه باوجود نفاق محض برای ظاهرداری حیله ها دروغ تراشیده از آنحضرت صلی الله علیه وسلم اجازه می طلبیدند (۲) قاعدون یعنی آنانکه نخست بدروغ دعوی ایمان نمودند و ظاهرداری نیز نکردند همین که نام جهاد را شنیدند در خانه های خویش آرمیدند و چندان بی باک شدند و از حیا گذشتند که برای عذرخواهی تیز منظر مدنه به این تقدیر "سیصیب الذین کفروا منهم" بهر دو طایفه شامل است و معنی آن...

٭ و وعید "سیصیب الذین کفروا" تنها در باره آنهاست که ذکر عذر اول گویا برای قبول عذر می باشد

يَعْتَذِرُوْنَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ

عذر خواهی کنند پیش شما چون باز آیید
عذر کنند بسوی شما هنگامیکه باز گردید

اِلَيْهِمْ ؕ قُلْ لَّا تَعْتَذِرُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّاَنَا اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْ ؕ

بسوی ایشان بگو عذر خواهی مکنید باور نکنیم سخن شمارا هر آیینه آگاه ساخته است خدا مارا به بعض خبرهای شما
بسوی شان بگو عذر مکنید هرگز باور نمی کنیم سخن شمارا به تحقیق آگاه گردانیده مارا خدا از خبرهای تان

وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُوْلُهٗ ثُمَّ تُرَدُّوْنَ اِلٰى عٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ

و خواهد دید خدا و رسول او عمل شمارا یعنی در دنیا باز گردانیده شوید بسوی داننده نهان و آشکارا
و زود می بیند خدا کار شمارا و فرستادهٔ او پس باز گردانیده می شوید بسوی دانای پوشیده و آشکار

فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝٥ سَيَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ

پس خبر دهد شمارا بآنچه میکردید سوگند خواهند خورد بخدا پیش شما چون باز آیید
پس آگاه می گرداند شمارا به آنچه شما می کردید زود است که قسم خورند بالله برای شما چون باز گردید

اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوْا عَنْهُمْ ؕ فَاَعْرِضُوْا عَنْهُمْ ؕ اِنَّهُمْ رِجْسٌ ۡ وَّمَاْوٰىهُمْ

بسوی ایشان تا درگذرانید از ایشان پس شما درگذرانید از ایشان هر آیینه ایشان پلید اند و جای ایشان
بسوی ایشان تا اعراض نمائید از ایشان پس اعراض کنید از ایشان بیشک ایشان پلید اند و مسکن ایشان

جَهَنَّمُ ۚ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ۝٦ يَحْلِفُوْنَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ ۚ

دوزخ است سزای آنچه می کردند سوگند میخورند برای شما تا رضامند شوید از ایشان
جهنم است برای جزای اعمالیکه می کردند قسم خورند برای شما تا خوش شوید از او شان

فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ۝٧ اَلْاَعْرَابُ

پس اگر رضامند شوید از ایشان هر آیینه خدا رضامند نشود از گروه فاسقان صحرا نشینان
پس اگر راضی شوید از ایشان بیشک الله راضی نمی شود از قومیکه (فاسق) نافرمان اند (برطی) از اعراب بادیه نشین

اَشَدُّ كُفْرًا وَّنِفَاقًا وَّاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوْا حُدُوْدَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى

سخت تر اند در کفر و نفاق ف و سزاوار تر اند بآنکه ندانند احکام شریعتی را که نازل کرده است خدا بر
شدید ترند از حیث کفر و نفاق و سزاوار ترند باینکه ندانند حدود شرائعی را که نازل کرده الله بر

رَسُوْلِهٖ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝٨ وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَّتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ

پیغامبر خود و خدا دانا درست کار است و از اعراب کسی هست که تاوان می شمارد چیزی را که خرچ
رسول خود ع ۵ و الله دانا با حکمت است و برخی از اعراب صحرا نشینان آنست که می پندارد خرچ خود را

مَغْرَمًا وَّيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَآئِرَ ؕ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ

می کند و انتظار می کند در حق شما مصائب را بر ایشان باد مصیبت بد و خدا شنوا
تاوان و انتظار می کند بشما گردش های زمانه را بر ایشان باد گردش بد و الله شنوا

عَلِيْمٌ ۝٩ وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُّؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا

داناست و از اعراب کسی هست که ایمان می آرد بخدا و روز آخر و می شمارد چیزیرا
داناست و بعضی از صحرا نشینان آنست که ایمان می آرد بالله و بروز آخرت و می گرداند (بدل) آنچه

يُنْفِقُ قُرُبٰتٍ عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوٰتِ الرَّسُوْلِ ؕ اَلَآ اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ ؕ

که خرچ می کند سبب قربت نزدیک خدا و وسیله دعای نیک پیغامبر آگاه باش هر آیینه وے قربتست ایشانرا
خرچ می کند (سبب) قربت ها نزد الله و (سبب) دعاهای رسول آگاه باش بیشک این خرچ موجب نزدیکی (الله)

سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِيْ رَحْمَتِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝١٠

داخل خواهد کرد ایشان را خدا در رحمت خود هر آیینه خدا آمرزنده مهربان است
ست به آن باز در داخل گرداند ایشان را الله در رحمت خود بیشک الله بخشاینده مهربانست

فتح الرحمن
ف یعنی بنسبت اهل شهر ١٢ فتح

تفسیر عثمانی
ف ۵ تا این جا احوال منافقان و مؤمنان مخلص مدینه بیان شده بود اکنون اندکی او ضاع اعراب صحرا نشین بیان می شود در میان آنها نیز چند نوع مردمند کافر منافق مسلمان مخلص چون بادیه نشینان فطرتاً تندخو و سخت مزاجند چنانکه در حدیث است «من سکن البادیة جفا» و از مجالس علم و حکمت دورانند فروغ تهذیب و مدنیت علم و عرفان در آنها کمتر تاثیر می کند کفر و نفاق آنها نسبت به کفار و منافقین بلاد شدید تر می باشد موقع نمی یابند که به صحبت اهل علم و صلاح برسند اصولاً دیانت و تهذیب را که خدا به پیغمبر خویش فرستاده بیاموزند بدیهی است بدون علم و معرفت دل انسان ملایم و مهذب نمی گردد پس کسانیکه مستغرق جهالتند هر آیینه دل های شان سخت می باشد و در راه کفر و نفاق که خود اختیار می کنند مانند سباع و بهایم کورکورانه روان می باشند ع ١٠ سنگدلی اعراب در احادیث متعدد وارد است در یکی از احادیث مذکور

ست الاولی بحضور حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم گفت شما فرزندان خود را می بوسید سوگند بخدا که من گاهی اولاد خود را نبوسیده ام آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود چه باید کرد خدا وند...

وَالسّٰبِقُوْنَ الْاَوَّلُوْنَ مِنَ الْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُمْ
و سبقت کنندگان نخستینیا از مهاجران و انصار و آنانکه پیروی ایشان کردند
و سبقت کنندگان (بسوی نیکی) پیشینیان از مهاجرین و انصار و آنانکه پیروی کردند ایشان را
بِاِحْسَانٍ رَّضِیَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِیْ
به نیکوکاری خوشنود شد خدا از اینجماعه و ایشان خوشنود شدند ازوی و آماده ساخت برای ایشان بوستانها که میرود
بنیکی راضی شده الله از ایشان و راضی شدند ایشان از او و مهیا ساخته الله برای شان جنت ها که جاری ست
تَحْتَهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِیْنَ فِیْهَآ اَبَدًا ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِیْمُ ① وَمِمَّنْ
زیر آن جویها جاویدان آنجا همیشه اینست فیروزی بزرگ و از آنانکه
زیر (درختان) آنها جویها جاوید باشند در ان همیشه اینست کامیابی بزرگ و بعضی از آنانکه
حَوْلَكُمْ مِّنَ الْاَعْرَابِ مُنٰفِقُوْنَ ؕۛ وَمِنْ اَهْلِ الْمَدِیْنَةِ ؔۛ مَرَدُوْا عَلَی
حوالی شما اند از اعراب منافقانند و بعض اهل مدینه خو گرشده اند
گرداگرد شما ست از اعراب بادیه نشین منافقانند و بعضی از اهل مدینه عادت گرفتند بر
النِّفَاقِ ۫ لَا تَعْلَمُهُمْ ؕ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ؕ سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَیْنِ ثُمَّ یُرَدُّوْنَ
بنفاق تو نمی دانی ایشانرا ما میدانیم ایشان را عذاب خواهیم کرد ایشان را دو بار باز گردانیده شوند
نفاق نمیدانی (نفاق) ایشانرا ما میدانیم اوشان را زود عذاب کنیم ایشانرا دو مرتبه پس باز گردانیده شوند
اِلٰی عَذَابٍ عَظِیْمٍ ② وَاٰخَرُوْنَ اعْتَرَفُوْا بِذُنُوْبِهِمْ خَلَطُوْا عَمَلًا صَالِحًا وَّ
بسوی عذاب بزرگ و دیگران هستند که اقرار کردند بگناهان خود آمیخته اند عمل نیک را
بسوی عذاب بزرگ و بعض دیگر اقرار کردند بگناهان خود آمیختند عمل نیک و
اٰخَرَ سَیِّئًا ؕ عَسَی اللّٰهُ اَنْ یَّتُوْبَ عَلَیْهِمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ③ خُذْ
با عمل دیگر که بد ست نزدیک است خدا برحمت متوجه شود بر ایشان هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است بگیر
دیگر عمل بد را قریب است که الله برحمت باز گردد بر ایشان بیشک الله بخشاینده مهربان است بگیر
مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّیْهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَیْهِمْ ؕ اِنَّ
از اموال ایشان زکوة تا پاک سازی ایشان را و بابرکت کنی ایشان را بآن و دعای خیر کن بر ایشان هر آئینه
از اموال ایشان زکوة را تا پاک سازی ایشان را و بابرکت کنی ایشان را به آن صدقه و دعای خیر کن بر ایشان بیشک
صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ ؕ وَاللّٰهُ سَمِیْعٌ عَلِیْمٌ ④ اَلَمْ یَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ یَقْبَلُ
دعای تو سبب آرام است ایشان را و خدا شنوا داناست آیا ندانسته اند که خدا همون توبه
دعای تو تسکین ست برای اوشان و الله بهر چیز شنوا داناست آیا ندانستند که بیشک الله او قبول می کند
التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَیَاْخُذُ الصَّدَقٰتِ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِیْمُ ⑤
قبول می کند از بندگان خود و میگیرد صدقات را و آنکه خدا همونست توبه پذیرنده مهربان
توبه را از بندگان خود و قبول می کند صدقات را و بیشک الله (اوست) قبول کننده توبه مهربان
وَقُلِ اعْمَلُوْا فَسَیَرَی اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُوْلُهٗ وَالْمُؤْمِنُوْنَ ؕ وَسَتُرَدُّوْنَ
و بگو عمل کنید پس خواهد دید خدا و رسول او و مومنان عمل شما را و گردانیده خواهید شد
و بگو ای محمد عمل کرده باشید پس زود می بیند الله عمل شما را و رسول او و مومنان و بزودی باز گردانیده می شود
اِلٰی عٰلِمِ الْغَیْبِ وَالشَّهَادَةِ فَیُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ⑥ وَاٰخَرُوْنَ
بسوی داننده پنهان و آشکارا پس خبر دهد شما را بآنچه می کردید و دیگران اند
بسوی دانای پوشیده و آشکار پس خبر دهد شما را بآنچه می کردید و دیگران اند
مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا یُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا یَتُوْبُ عَلَیْهِمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِیْمٌ
موقوف داشته شده بر فرمان خدا یا اینست که عذاب کند ایشان را یا برحمت متوجه شود بر ایشان و خدا داناست
که تا خبر داده رسید ندر (قبول توبه شان) برای حکم الله یا الله عذاب کند ایشانرا یا قبول توبه و رحم فرماید بر ایشان و الله به هر چیز داناست

فتح الرحمن
ف۱ یعنی در میان مسلمانان ذلیل شوند و در اموال و اولاد آفات بینند ۱۲ تفسیر عثمانی
ع۵ و در اہل مدینہ اگر از یک طرف این منافقان متمرد اند که جرایم و سیئات خود را در پردهٔ نفاق می پوشند و بر آن سخت استوار اند از سوی دیگر مسلمانانی
مع۵
هم پیدا می شوند که چون به مقتضای بشریت تقصیری از ایشان صادر گردد نادم می شوند و بلا تامل به گناهان خویش اعتراف می کنند گناه و صواب آنها مخلوط است گناه شان آنست که با وجود نیز عام به دعوت پیغمبر بغزوهٔ تبوک حاضر نشدند و صواب آنکه پس از آن از غیاب خویش پشیمان و متأسف شدند و ظاهراً و باطناً توبه نمودند و در سایر اعمال شایسته مانند نماز و روزه، زکوة و حج غزا و غیره شریک شدند این همه امور در فهرست حسنات ایشان داخل است خدا این حضرات را امیدوار بخشایش خویش گردانیده مغفران نگاشته اند این آیت در بارهٔ ابولبابه و همراهان او که از تن آسانی در تبوک حاضر نشدند فرود آمده اما هنگامیکه مراجعت پیغمبر را از تبوک شنیدند از فرط ندامت خویشتن را به ستون های مسجد بستند و سوگند کردند تا پیغمبر خود نیاید و آنها را نه بخشاید به دست خویش از بندها نکشند چنین در بند خواهند بود حضرت پیغمبر چون مشاهده کرد گفت و الله تا خدا حکم نکشودن ندهد من آنها را باز نمی کنم سرانجام این آیات فرود آمد و حضرت آنها را

حَكِيْمٌ ۞ وَالَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَّكُفْرًا وَّتَفْرِيْقًا بَيْنَ

ف ١ و از ایشان آنانند که ساخته اند مسجدے برای زیان رسانیدن و بجهت کفر و برای تفرقه افگندن میان

خداوند حکمت بزرگ است ع٥ و آنانکه فرا گرفتند (ساختند) مسجدی را برای ضرر و کفر و برای تفرقه انداختن میان

الْمُؤْمِنِيْنَ وَاِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ مِنْ قَبْلُ ۭ وَ

مسلمانان و کمین گاه ساختن برائے آنانکه جنگ کرده اند با خدا و رسول او پیش ازین و

مومنان و برای انتظار مر آن شخص را که جنگیده با الله و فرستاده او پیش ازین و

لَيَحْلِفُنَّ اِنْ اَرَدْنَآ اِلَّا الْحُسْنٰى ۭ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ۞ لَا

البته سوگند خورند که نخواسته ایم مگر خصلت نیک را و خدا گواهی میدهد که ایشان دروغگویانند

هر آئینه ایشان سوگند خورند که اراده نکردیم (به بنیاد کردن مسجد) مگر کار نیکو و الله گواهی میدهد که بیشک ایشان ضرور

تَقُمْ فِيْهِ اَبَدًا ۭ لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ

نایست آنجا هرگز هر آئینه مسجدے که بنیاد نهاده شده است بر نیت تقوی از اول روز بهتر است که

نایست برای نماز در ان (در مسجد ضرار) هرگز - هر آئینه مسجدی که اساس نهاده شده بر پرهیزگاری از اول روز سزاوار تر است که

تَقُوْمَ فِيْهِ ۭ فِيْهِ رِجَالٌ يُّحِبُّوْنَ اَنْ يَّتَطَهَّرُوْا ۭ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِيْنَ ۞

ایستاده شوی آنجا آنجا مردانند که دوست میدارند که پاک شوند و خدا دوست میدارد پاک باشندگان را

ایستاده شوی در آن مسجد مردانند دوست دارند که پاک باشند (از نجاست ظاهری و باطنی) و الله دوست میدارد پاکی کنندگان را

اَفَمَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهٗ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ اَمْ مَّنْ اَسَّسَ

آیا کسیکه بنیاد نهاد عمارت خود را بر ترسگاری از خدا و خوشنودی او بهتر است یا کسیکه بنیاد نهاده است

آیا پس هر کسیکه اساس نهاده آبادی خود را بر ترس از الله و بر رضامندی (الله) بهتر است یا آن کسی که اساس نهاده

بُنْيَانَهٗ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهٖ فِيْ نَارِ جَهَنَّمَ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي

عمارت خود را بر کناره زمین رود خورده مستعد افتادن پس افتاد با صاحب خود در آتش دوزخ و خدا راه نمی نماید

آبادی خود را بر کناره رود که زیرش بمرور سیل تهی شده در شرف سقوط باشد پس بیفتد آن عمارت با بانی آن در آتش دوزخ و الله

الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۞ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِيْ بَنَوْا رِيْبَةً فِيْ قُلُوْبِهِمْ

گروه ستمگاران را ف ٢ همیشه باشد عمارت ایشان که بنا کرده اند ف٣ سبب شک در دل ایشان

گروه ستمگاران را همیشه باشد عمارت ایشان آنکه ساخته بودند (سبب شک و نفاق) در دل های شان

اِلَّآ اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوْبُهُمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۞ اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ

مگر آنکه پاره پاره کرده شود دل ایشان را و خدا دانا و درست کار است هر آئینه خدا خرید کرده است از

مگر که پاره پاره شود دل های ایشان و الله داناست بر هر چیز خداوند حکمت بزرگست بیشک الله خریده است از

الْمُؤْمِنِيْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ۭ يُقَاتِلُوْنَ فِيْ

مسلمانان جان ایشان و مال ایشان را بعوض آنکه ایشان را باشد بهشت جنگ می کنند در

مومنان نفوس ایشان و مال های ایشان را باینکه باشد برای ایشان جنت جنگ می کنند در

سَبِيْلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُوْنَ وَيُقْتَلُوْنَ ۣ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰىةِ وَ

راه خدا پس می کشند و کشته می شوند وعده که لازم است بر خدا بتحقیق در توریت و

راه الله پس می کشند (کفار را) و کشته می شوند (گاهی) وعده که هست بر خدا راست در تورات و

الْاِنْجِيْلِ وَالْقُرْاٰنِ ۭ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوْا

انجیل و قرآن و کیست وفا کننده تر بعهد خویش از خدا پس شادمان باشید

انجیل و قرآن و کیست وفا کننده تر بعهد خویش از الله پس خوش باشید

بِبَيْعِكُمُ الَّذِيْ بَايَعْتُمْ بِهٖ ۭ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۞

باین فروختن خود که معامله کردید بآن و اینست فیروزی بزرگ

به خرید و فروخت خود آنکه معامله کردید به آن و این معامله تان کامیابی بزرگست

فتح الرحمٰن

ف ١ مترجم گوید جماعه از منافقان مسجدی ساخته بودند به نیت فاسد تا تفریق مسلمین باشد و کمینگاه کافران خدا تعالے بهدم آن امر فرمود والله اعلم ١٢

ف ٢ عمارت ساختن بر اساس تقوے کنایت است از اخلاص در اعمال و عمارت ساختن بر کناره رود خورده کنایت از ریا و عجب در اعمال والله اعلم ١٢

ف ٣ یعنی مسجد ضرار ١٢

تفسیر عثمانی

ع٥ در اینجا طبقه کوچکی از اهالی مدینه بیان شده است حقیقت اینست متخلفین عن تبوک (کسانیکه در تبوک شرکت نورزیده بودند) دو نوع بودند یکے منافقان که از طریق شک و نفاق از مسلمانان جدا مانده دوم بعض مومنان که بنا بر تن آسانی از جهاد محروم شدند و سته اخیر باز دو نوع بودند اکثر آنها که پس از اطلاع مراجعت چنانکه سابق گفتیم خود را به ستون های مسجد بستند دوم سه نفری که نه خود را به ستون بستند و نه عذر آوردند هر چه واقع شده بود تقصیر خود را بدون کم و کاست بحضور پیغمبر صلی الله علیه وسلم بیان کردند در باب آنها آیت ۰ و آخرون مرجون لامر الله الایه نازل شد یعنی امر آنها معطل است روزی چند فرمان خدا را منتظر باشند به اقتضای علم و حکمت الهی یا سزایی بینند یا معاف می شوند رسول کریم صلی الله علیه وسلم تا نزول حکم بغرض تادیب ۰ دیگر مسلمانان را از ...

ٱلتَّٰٓئِبُونَ ٱلۡعَٰبِدُونَ ٱلۡحَٰمِدُونَ ٱلسَّٰٓئِحُونَ ٱلرَّٰكِعُونَ ٱلسَّٰجِدُونَ

ایشان توبه کنندگانند عبادت کنندگانند شکر گویندگانند سفر در راه خدا کنندگانند رکوع و سجده کنندگانند

(آن مومنان) توبه کنندگانند پرستندگان حق ثناگویان الهی بی تعلق ماندگان (روزه داران) رکوع کنندگان سجده کننده (نمازگذاران)

ٱلۡأٓمِرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَٱلنَّاهُونَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡحَٰفِظُونَ لِحُدُودِ ٱللَّهِۗ

فرمایندگانند بکار پسندیده و منع کنندگانند از ناپسندیده و نگاه دارندگانند احکام خداوند را

امر کنندگان بکار و خصلت نیک و منع کنندگان از عمل بد و حفاظت کنندگان حدود یراکه الله تعین کرده

وَبَشِّرِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٢﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن يَسۡتَغۡفِرُواْ

و مژده ده مسلمانان را و نبود پیغامبر را و نه مسلمانان را که طلب آمرزش کنند

و مژده ده مومنان را ع۵ نیست سزاوار مر پیغمبر و آنان را که ایمان آوردند طلب کردن مغفرت

لِلۡمُشۡرِكِينَ وَلَوۡ كَانُوٓاْ أُوْلِي قُرۡبَىٰ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمۡ أَنَّهُمۡ

برای مشرکان اگرچه خداوندان خویشی باشند بعد از آنکه ظاهر شد ایشان را که آن گروه

برای مشرکان و اگرچه باشند خداوندان قرابت از پس آن که روشن شد ایشان را که بیشک این

أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَحِيمِ ﴿٣﴾ وَمَا كَانَ ٱسۡتِغۡفَارُ إِبۡرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن

باشندگان دوزخ اند و نبود آمرزش خواستن ابراهیم برای پدر خود مگر از جهت

مشرکان اصحاب دوزخ اند ع۵ و نبوده مغفرت خواستن ابراهیم برای پدرش مگر از

مَّوۡعِدَةٖ وَعَدَهَآ إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥٓ أَنَّهُۥ عَدُوّٞ لِّلَّهِ تَبَرَّأَ مِنۡهُۚ إِنَّ

وعده که کرده بود با وی پس چون روشن شد برای ابراهیم که وی دشمن خداست بیزار شد از وی هر آئینه

روی وعده که وعده کرده بود آن را بپدر خود پس چون ظاهر گشت ابراهیم را که بیشک پدر او دشمن الله است بیزار شد از وی

إِبۡرَٰهِيمَ لَأَوَّٰهٌ حَلِيمٞ ﴿٤﴾ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِلَّ قَوۡمَۢا بَعۡدَ إِذۡ هَدَىٰهُمۡ

ابراهیم دردمند بردبار بود و هرگز نیست که خدا گمراه کند قومی را بعد از آنکه راه نمود باشد ایشان را

ابراهیم بتحقیق بود بسیار نرم دل بردبار و نیست الله که گمراه کند قومی را بعد از آنکه هدایت کرده بایشان

حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُم مَّا يَتَّقُونَۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٌ ﴿٥﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ

تا آنکه واضح سازد برای ایشان آنچه از وی پرهیز کنند هر آئینه خدا بهر چیز داناست ع۲ هر آئینه خدا را است

تا زمانیکه بیان کند ایشان را آنچه پرهیز نمایند از آن بیشک الله بهر چیز خوب داناست بیشک الله مر او راست

مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ يُحۡيِۦ وَيُمِيتُۚ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن

بادشاهی آسمانها و زمین زنده می کند و می میراند و نیست شما را بجز وی هیچ

سلطنت آسمانها و زمین زنده می کند و نیست شما را غیر از الله هیچ

وَلِيّٖ وَلَا نَصِيرٖ ﴿٦﴾ لَّقَد تَّابَ ٱللَّهُ عَلَى ٱلنَّبِيِّ وَٱلۡمُهَٰجِرِينَ وَٱلۡأَنصَارِ

کارساز و یاری دهنده هر آئینه برحمت متوجه شد خدا بر پیغامبر و آن مهاجران و انصار

دوستی نگهبان و نه مددگاری بتحقیق رجوع کرد الله برحمت بر پیغمبر و بر مهاجرین و انصار

ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ ٱلۡعُسۡرَةِ مِنۢ بَعۡدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٖ

که پیروی وی کردند در وقت تنگدستی بعد از آنکه نزدیک بود که از جای برود دل گروهی

آنانکه پیروی کردند او را در وقت تنگی و مشکل پس از آنکه قریب بود که میل کند دل های گروهی

مِّنۡهُمۡ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّهُۥ بِهِمۡ رَءُوفٞ رَّحِيمٞ ﴿٧﴾ وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ

از ایشان باز برحمت متوجه شد بر ایشان هر آئینه وی بر ایشان بخشاینده مهربان است و بر آن سه کس

از ایشان بازگشت الله بمهربانی بر ایشان بیشک الله بایشان مهربان رحیم است و بازگشت الله (بمهربانی) بر سه نفر

ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَ

که موقوف داشته شدند تا آنکه تنگ شد بر ایشان زمین با وجود فراخی آن و

آنانیکه پس گذاشته شده بودند (در قبول توبه) تا وقتیکه تنگ شد بر ایشان زمین باوجود فراخی اش و

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در حساب گمراهان نمی شمارد قومی را ۱۲ ف۲ یعنی تا پیغامبر نیاید و تبلیغ نکند معذور باشند ۱۲ فتح

تفسیر عثمانی

ع۵ از حدود خیر و شر که خداوند معین فرموده تجاوز نکنند۔ خلاصه بدون حکم شرع قدمی بر ندارند۔ این همه ستایش مؤمنان است آنهاکه جان و مال خود را به خدا سپرده اند۔ ع۵ مومنان که هستی و دارائی خویش را بخدا بیع کرده اند باید همه تن خاص او باشند و باک اینکه عداوت شان با خدا ست و با ثبات رسیده باشد که اهل جهنمند علایق محبت نداشته باشند اگرچه این ها مادر و پدر یا عم و خال و یا برادر حقیقی شان باشد دشمن خدا دوست آنها نمی شود پس درباره کسیکه وحی الهی محقق شود که دوزخی است یا به کفر و شرک علانیه مرده باشد استغفار و طلب آمرزش ممنوع است در بعض روایات است که این آیت درباره والدهٔ ماجدهٔ حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم (آمنه) فرود آمده بر طبق بعضی از احادیث نسبت به عم پیغمبر صلی الله علیه وسلم ابوطالب فرود آمده۔ بعضی گویند مسلمین خواستند درباره پدران شان که بشرک مرده اند تا استغفار کننده آمرزش طلبند در این آیت منع شدند بهر حال شان نزول هرچه باشد حکم این است که در حق کفار و مشرکین که خاتمه آنها به کفر و شرک محقق گردد استغفار جایز

ضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ

تنگ شد برایشان جان ایشان و دانستند که پناهی نیست از خدا مگر بسوی او باز

تنگ شد برایشان نفوس شان و یقین کردند که نیست پناه از (غضب) الله مگر بسوی وی پس رجوع نمود

تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

خدا برحمت متوجه شد برایشان تا ایشان رجوع کنند هر آئینه خدا توبه پذیرنده مهربانست ای

الله برحمت برایشان تا توبه کنند بیشک الله اوست قبول کننده توبه مهربان ای

آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ۝ مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ

مسلمانان بترسید از خدا و باشید باراست گویان لایق نبود اهل مدینه را

مومنان بترسید از الله و باشید باراست گویان نیست سزاوار برای اهل مدینه

وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا

و آنانرا که حوالی ایشانند از اعراب که باز پس مانند از همراهی رسول خدا و نه آنکه رغبت کنند

و آنانرا که گردا گرد ایشانند از بادیه نشینان که پس مانند از همراهی رسول الله (در غزوه) و نه اینکه رغبت کنند

بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا

در حفظ خویش اعراض کرده از ذات رسول خدا این بسبب آنست که نمیرسد بایشان تشنگی و رنج و

بنفوس خود زیاده از نفس رسول خدا (این منع از پس ماندن) باین سبب است که بتحقیق مجاهدین نمی رسد بایشان تشنگی و نه رنج و

مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا

نه گرسنگی در راه خدا و نه سپرند جائیکه بخشم آرد کافران را و

نه گرسنگی در راه الله و نه پایمال می کنند (به سم و کف و پای) جای راکه به خشم آرد کافران را

يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ

بدست نمی آرند از دشمن هیچ دست بردے مگر نوشته شود برائے ایشان بسبب آن عمل صالح بر آئینه خدا

نمی رسند (بهیچ مقصدی) از دشمن خدا برسیدنی مگر نوشته می شود برای ایشان بسبب آن عمل نیک بیشک الله

لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ۝ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً

ضائع نمی کند مزد نیکوکاران را و خرج نمی کنند هیچ خرج را اندکے و نه بسیارے

ضائع نمی کند اجر نیکوکاران و خرج نمی کنند هیچ خرجی خورد و نه کلان

وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا

و طے نمی کنند هیچ میدانے را مگر نوشته شود برای ایشان عمل صالح تا جزا دهد ایشانرا خدا در مقابله نیکوترین آنچه

و قطع نمی کنند هیچ مسیل و دشتی را مگر نوشته می شود برای ایشان تا جزاء دهد ایشانرا الله جزاء نیکوترین آن

يَعْمَلُونَ ۝ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ

می کردند و ممکن نیست مومنان را که برآیند همه یکجا پس چرا بیرون نیارند از هر

اعمالی که می کردند و نیست مومنان که برآیند تمامی (به جهاد و طلب علم) پس چرا بیرون نروند از هر

فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا

فرقه از ایشان چند کس تا دانشمند شوند در دین و تا بیم کنند قوم خود را چون

فریق از ایشان گروهی تا دانائی حاصل نمایند در دین و برای اینکه بترسانند قوم خود را چون

رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ

باز آیند بسوئے ایشان بود که ایشان بترسند ای مسلمانان جنگ کنید با آنانکه

باز گردند بسوی ایشان شاید ایشان بترسند (ای مومنان) جنگ کنید آنانیرا که

يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ

نزدیک شما اند از کافران و باید که کافران بیابند در شما درشتی را و بدانید که خدا

نزدیک اند شمارا از کفار و بیابند کفار در شما درشتی و بدانید که بتحقیق الله

فتح الرحمن
ف۱ یعنی بمقام قریب ۱۲
ف۲ یعنی بطلب علم ۱۲
ف۳ یعنی طلب علم دین
ف۴ فرض کفایه است ۱۲

تفسیر عثمانی
ف۵ شایسته نیست پیغمبر رنج بردارد و ما آرام نشینیم در حدیث است ابوخیثمه در غزوه تبوک از متخلفان بود روزی که پیغمبر عزیمت کرد در باغ خود رفت سایه درختان سرد و خوشگوار بود زن وی که نهایت زیبائی و دلآویزی داشت زمین را آب پاشی کرد فرش بوریا گسترد خوشه های خرمای تازه پیش روی او گذاشت آبی سرد و شیرین حاضر آورد، ابوخیثمه چون این همه سایل آسایش را معاینه کرد بے قرار شد و گفت "وای بر این زندگی، من در این سایه خنک و آب دگوار از نسیم بهار و منظره باغ برخوردار باشم و پیغمبر خدا در هوای سوزان و غلبه تشنگی کوه و بادیه بپیماید همان دم برخاست شتر خود را خواست شمشیر حمایل نمود و نیزه برداشت در پی آنحضرت صلی الله علیه وسلم شتافت ماده شتر چون باد براه افتاد نزدیک لشکر اسلام رسید آنحضرت صلی الله علیه وسلم از دور مشاهده فرمود که شترسواری پشته های ریگ را قطع کرده طرف لشکر می آید، فرمود "کن اباخیثمه"

باش ابوخیثمه، چندی بعد همه دیدند که خود "ابوخیثمه" بود رضی الله عنه وعن سائر الصحابة ورضوا عنه۔

مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١﴾ وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ

با متقیان است و چون فرود آورده شود سورتے پس از منافقان کسے هست که می گوید در حق کدام یک از شما

با پرهیزگاران است (عون و نصرت الهی شامل حال ایشان است) و چون نازل کرده شود سورتی پس بعضی از ایشان آنست که می گوید

زَادَتْهُ هٰذِهٖٓ إِيمَانًا ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ

افزون کرده است این سورت ایمان را اما اهل ایمان پس بتحقیق زیاده کرده است در حق ایشان ایمان را و ایشان

کرا زیاده کرده او را این سورت ایمان پس آنانکه ایمان آورده اند پس زیاده نموده این سورت برای ایشان ایمان و ایشان

يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٢﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا

شادمان می شوند و اما آنانکه در دل ایشان بیماریست پس زیاده کرده است در حق ایشان پلیدی را

خوش می شوند و اما آنانیکه در دل های شان مرض (نفاق) است پس زیاده ساخته ایشان را پلیدی

إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٣﴾ أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي

همراه پلیدی ایشان و مردند و ایشان کافر بودند آیا نمی بینند که ایشان عقوبت کرده می شوند در

بر پلیدی و مردند در حالیکه کافر بودند آیا نمی بینند منافقان که ایشان آزموده می شوند در

كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٤﴾ وَإِذَا مَا

هر سال یک بار یا دو بار ف باز توبه نمی کنند و نه ایشان پند میگیرند و چون

هر سال یک دفعه یا دو دفعه باز هم توبه نمی کنند و نه ایشان پند می گیرند ع٥ و چون

أُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ

فرود آورده شود سورتے ف٢ نظر کند بعض ایشان به بعضے از جهت شرمندگی و گوید آیا می بیند هیچ کس شما را

نازل کرده شود سورتے می بیند بعضی از ایشان بسوی بعضی دیگر آیا می بیند شما را هیچ کسے (از مسلمانان)

ثُمَّ انْصَرَفُوا ۚ صَرَفَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٥﴾ لَقَدْ

پس باز گردند ف٣ باز گردانیده است خدا دل ایشان را بسبب آنکه ایشان گروهے هستند که نمی دانند اے مسلمانان

پس باز می گردند ع٦ گردانیده الله دل های ایشان را (از هدایت) باین سبب که ایشان قومی اند که نمی دانند ع٧ هر آئینه

جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ

آمده است بشما پیغامبرے از قبیله شما دشوار است بروے رنج شما حریص است بر هدایت شما

آمده بشما رسول از خود شما دشوار است بروی رنج شما خیلی حرص دارد بر (خیر) شما

بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٦﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلٰهَ

مسلمانان بخشاینده مهربان ست پس اگر باز گردند بگو بس ست مرا خدا هیچ معبود نیست

بمومنان بنهایت مهربان رحیم است پس اگر رخ گردانند از ایمان (پس) بگو بسنده است مرا الله نیست

إِلَّا هُوَ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٧﴾

بجز وے بر وے توکل کردم و او خداوند عرش بزرگ است ف٤

هیچ سزاوار معبودیت مگر او بر او توکل کردم و او است خداوند عرش عظیم

سُورَةُ يُونُسَ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَتِسْعُ آيَاتٍ وَإِحْدَىٰ عَشْرَةَ رُكُوعًا — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓر ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا

این آیت هائے کتاب باحکمت است آیا عجب شد مردمان را که وحی فرستادیم

این آیت های کتاب باحکمت است آیا هست مر مردمان را شگفتی که وحی فرستادیم

إِلَىٰ رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ

بسوئے مردے از ایشان که بیم کن مردمان را و بشارت ده مسلمانان را بآنکه ایشان راهست پایه

بسوی مردی از ایشان که بترسان مردمان را و بشارت ده آنانرا که گرویده اند بآنکه ایشان راهست (پیش ربه نیک) پایه

فتح الرحمن

ف١ یعنی با امراض و مصائب ١٢ ف٢ یعنی سورتے که در وے بیان نفاق ایشان باشد ١٢ ف٣ یعنی بجاهائے خود ١٢ ف٤ یعنی چنانکه قادرست عرش را نگاه می دارد و ترا نیز نگاه می دارد ز شر کافران و منافقان ١٢

تفسیر عثمانی

ع٥ اقلاً هر سال یکی دو بار منافقان مورد فتنه و آزمایش قرار داده می شوند مثلاً در قحط و بیماری و دیگر آفات ارضی و سماوی مبتلا می گردند و یا بزبان پیغمبر علیه السلام نفاق شان علانیه بمیدان آمده باعث رسوائی شان می گردد و یا در اثنای جنگ و جهاد از جبین و ظلمت باطن شان پرده برداشته می شود مگر از بس بے حیا و بد باطن اند ازین تازیانه ها ذره وار به اصلاح نمی آیند و از خطاهای گذشته توبه نمی کنند و برای آینده پند نمی پذیرند ع٦ هنگامیکه وحی نازل می شد و منافقین در مجلس حاضر میبودند شنیدن کلام الهی بر آنها شاق میگذشت خصوصاً آیاتیکه عیوب آنها را آشکار می گردانید در آن وقت به یک دیگر دزدیده نگاه می کردند و این طرف و آن طرف مینگریستند مبادا در مجلس مسلمانی وضع آنها را دانسته باشد سپس هیچ که می دانستند توجه حضار از آنها منصرف

صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۗ قَالَ الْكٰفِرُوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۲﴾ اِنَّ

درست نزد پروردگار ایشان گفتند کافران بر آئینه این شخص جادوگر آشکار است هر آئینه

راست نزد پروردگار ایشان گفتند کافران هر آئینه این جادوگر آشکار است هر آئینه

رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى

پروردگار شما خدائیست که آفرید آسمانها و زمین را در شش روز باز مستقر شد

پروردگار شما خدائیست که آفرید آسمان ها و زمین را در مقدار شش روز باز مستولی شد

عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ ۖ مَا مِنْ شَفِيْعٍ اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ اِذْنِهٖ ۚ ذٰلِكُمُ

برعرش تدبیر می کند کار را نیست هیچ شفاعت کننده مگر بعد دستوری وے این ست

برعرش تدبیر می کند کار را نیست هیچ شفاعت کننده مگر پس از اجازه وی این است

اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ۚ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۳﴾ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيْعًا ۚ وَعْدَ

خدا پروردگار شما پس بپرستید او را آیا پند نمی گیرید بسوئے اوست رجوع شما همه یکجا وعده کرده است

خدا پروردگار شما پس به پرستید او را آیا پند نمی گیرید بسوی اوست رجوع شما همه یکجا وعده کرده است

اللّٰهِ حَقًّا ۚ اِنَّهٗ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ

خدا وعده درست هر آئینه وے اول بار کند آفرینش را باز دیگر بار کند ش تا جزا دهد آنان را که ایمان آورده اند و

خدا وعده درست هر آئینه وی اول بار کند آفرینش را باز دیگر باز کندش تا جزا دهد آنانرا که ایمان آورده اند و

عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ بِالْقِسْطِ ۚ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيْمٍ وَّعَذَابٌ

کارهائے شائسته کرده اند بانصاف و آنانکه کافر شدند ایشان راست آشامیدنی از آب گرم و عقوبت

کارهائے شائسته کرده اند به انصاف و آنانکه کافر شدند ایشان راست آشامیدنی از آب گرم و عذاب

اَلِيْمٌۢ بِمَا كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ ﴿۴﴾ هُوَ الَّذِيْ جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَآءً وَّالْقَمَرَ

درد دهنده بسبب آنکه کافر بودند او آنست که ساخت آفتاب را درخشنده و ماه را

درد دهنده بسبب آنکه کافر بودند او آنست که گردانید آفتاب را درخشنده و مهتاب را

نُوْرًا وَّقَدَّرَهٗ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوْا عَدَدَ السِّنِيْنَ وَالْحِسَابَ ۚ مَا خَلَقَ اللّٰهُ

روشن و معین کرد برائے ماه منزل ها را تا بدانید شمار سالها و تا بدانید حساب را نیافریده است خداتعالی

روشن ۵ و معین کرد برای ماه منزل ها را ۶ تا بدانید شمار سالها و حساب را ۱ نیافریده است خدا

ذٰلِكَ اِلَّا بِالْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿۵﴾ اِنَّ فِي اخْتِلَافِ

این را مگر بتدبیر درست بیان می کند نشانها برائے گروهے که میدانند هر آئینه در آمد و رفت

این را مگر براستی ۱ بیان می کند نشان ها را برای گروهی که میدانند هر آئینه در آمد و رفت

الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَّقُوْنَ ﴿۶﴾

شب و روز و در آنچه آفریده است خدا در آسمانها و زمین نشانهاست گروهے را که پرهیزگاری می کنند

شب و روز و در آنچه آفریده است خدا در آسمان ها و زمین نشانهاست گروهی را که پرهیزگاری می کنند

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا وَرَضُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَاَنُّوْا بِهَا وَ

هر آئینه آنانکه امید ندارند ملاقات ما را و خوشنود شده اند بزندگانی دنیا و آرام گرفته اند بآن و

هر آئینه آنانکه امید ندارند ملاقات ما را و خوشنود شده اند بزندگانی دنیا و مطمئن شده اند به آن و

الَّذِيْنَ هُمْ عَنْ اٰيٰتِنَا غٰفِلُوْنَ ﴿۷﴾ اُولٰٓئِكَ مَاْوٰىهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوْا

آنانکه ایشان از نشانهائے ما بےخبر اند اینجماعه جائے ایشان آتش است بسبب آنچه

آنانکه ایشان از نشان هائے ما بےخبر اند آن گروه جائے ایشان آتش است بسبب آنچه

يَكْسِبُوْنَ ﴿۸﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ يَهْدِيْهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيْمَانِهِمْ ۚ

عمل می کردند هر آئینه آنانکه ایمان آورده اند و کارهائے شائسته کرده اند راه نماید ایشان را پروردگار ایشان بسبب ایشان

کسب می کردند هر آئینه آنانکه ایمان آورده اند و کارهای شائسته کرده اند راه نماید ایشان را پروردگار ایشان بسبب ایمان ایشان

وقف النبی صلی الله علیه وسلم

۵ نزد بعضی «نور» نسبت به «ضیا» عام تر است زیرا «ضیاء» آن نور را گویند که تیز تر و درخشان تر باشد و بعضی گفته اند که ضیاء روشنی ذاتی است و «نور» فروغی که از دیگرے مستفاد شود چنانکه در عالم اسباب بعقیده علمای هیئت روشنی آفتاب که از کرهٔ دیگر حاصل نشده ضیا باشد و روشنی ماه که مستفاد از آفتاب است نور باشد و بعضی محققین در بین هر دو چنین فرق گذاشته اند که «نور» مطلق روشنی را و «ضیاء» دو در ضوء انتشار آنرا نامند چون انتشار روشنی آفتاب زیاد تر است لهذا روشنائی آن به «ضیاء» تعبیر شده و الله اعلم بمراده ۶ ماه هر روز بتدریج کم و زیاد می شود «والقمر قدرناه منازل حتی عاد کالعرجون القدیم» (یس رکوع ۳) علمای هیئت منازل سیر قمر را بیست و هشت گفته اند که بر دوازده برج منقسم است در قرآن مصطلحات مخصوص آنها مراد نیست مطلق مدارج سیر و مسافت قمر مقصود است ۱ شمار سالها و حساب خورد و ماهها و روزها را بگردش مهر و ماه متعلق گردانید اگر آفتاب و ماه نباشند مرتب ساختن سلسله های قمری و شمسی

[illegible]

و سال اشتال آن چه طور متعین می گردد دیگر از زندگی دنیوی و کار و بار معاش و در چندین احکام شرعیه نیز تعین اوقات ضرور است ۱ این سلسله فلکیات یک امر اتصادی و

تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ⑨ دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ

یعنے بمقامات نجات میروند بزیر ایشان جویها در بوستان های نعمت دعای ایشان در آن جا سبحانک

میرود از زیر آن ها جویها در بوستان های آرام (نعمت)، دعای ایشان در آن جا سبحانک

اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ۚ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

اللهم باشد یعنی پاکی تراست بار خدایا و دعای خیر ایشان بایکدیگر سلام بود و نهایت دعای ایشان اینست

اللهم باشد (یعنی پاکی تراست بار خدایا) و (درود) ملاقات ایشان در بهشت سلام بود و آخر دعای شان اینست که حمد خدایراست پروردگار

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُم بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ

و اگر زود در رسانیدے خدا استعجالے بمردمان سختی را مانند آنکه زود می طلبند نعمت را یعنی و نعمت میدهد بانجام رسانیده شدی در حق ایشان

و اگر زود در رسانیدی خدا بمردمان بدی (سختی را) مانند آنکه زود می طلبند نعمت را بانجام رسانیده شدی بسوی ایشان اجل ایشان

فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ⑪ وَإِذَا مَسَّ

پس می گذاریم آنان را که امید ملاقات ما ندارند سرگردان شده در بیراہی خویش و چون برسد

پس می گذاریم آنانرا که امید ندارند ملاقات مارا در شرارت ایشان سرگردان میروند همه و چون برسد

الْإِنسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ

رنج بآدمی دعا کند بجناب ما خفته بر پهلوے خود یا نشسته یا ایستاده پس آنگاه که برداشتیم از وے رنج وے

به آدمی رنج بخواند مارا خفته بر پهلوی خود یا ایستاده پس چون برداریم از وے رنج وی را

مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَىٰ ضُرٍّ مَّسَّهُ ۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا

برود گویا نخوانده بود مارا بدفع کردن رنجے که رسیدش، هم چنین آراسته کرده شد از حد گذرندگان را آنچه

برود گو یا که هرگز نخوانده بود مارا بدفع کردن رنجی که بدو رسیده بود هم چنین آراسته کرده شده مر اسراف کنندگان

يَعْمَلُونَ ⑫ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِن قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا ۙ وَجَاءَتْهُمْ

می کردند و هر آئینه هلاک کرده ایم قرن ها را پیش از شما چون ستم کردند و آمدند بایشان

می کردند و هر آئینه هلاک کرده ایم جماعت ها را پیش از شما چون ستم کردند و آورد بایشان

رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ

پیغامبران ایشان با نشان های روشن و هرگز مستعد آن نبودند که ایمان آرند هم چنین سزا می دهیم گروه گناهگار

پیغامبران ایشان نشان های روشن و نبودند ایشان که ایمان آرند هم چنین جزا میدهیم گروهی گنا هگاران را

ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِن بَعْدِهِمْ لِنَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ⑭

باز جانشین ساختیم شمارا در زمین پس از ایشان تا به بینیم چگونه کار می کنید

باز گردانیدیم شمارا جانشین گذشتگان در زمین پس از ایشان تا به بینیم چگونه کار می کنید

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ ۙ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ائْتِ

و چون خوانده شود بر ایشان آیات ما واضح آمده گویند آنانکه امید ملاقات ما ندارند بیار

و چون خوانده شود بر ایشان آیات ما واضح گویند آنانکه امید ندارند ملاقات مارا بیار

بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَٰذَا أَوْ بَدِّلْهُ ۚ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِن تِلْقَاءِ

قرآنے بجز این یا تغیر کن اورا بگو روا نبود مرا که تغیر کنمش از جانب

قرآنی بجز این یا بدل کن اورا بگو روا نبود مرا که بدل کنمش از جانب

نَفْسِي ۖ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ ۖ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ

خود پیروی نمی کنیم الا با نچه وحی فرستاده شد بسوے من هر آئینه من می ترسم اگر نا فرمانی پروردگار خود کنم از

خود پیروی نمی کنیم مگر آنچه وحی فرستاده شده بسوی من هر آئینه من می ترسم اگر نا فرمانی کنم رب خود را از عذاب

يَوْمٍ عَظِيمٍ ⑮ قُلْ لَّوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَاكُم بِهِ ۖ فَقَدْ

روز بزرگ بگو اگر خواستے خدا نخواندمے آنرا بر شما و خبردار نکردے خدا شمارا بآن پس هر آئینه

روز بزرگ بگو اگر خواستی خدا نخواندمی آن را بر شما و خبردار نکردی خدا شمارا به آن پس بدرستیکه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی تا موافق عقائد باطلۂ ایشان باشد ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ و تنیکه بجنت میرسند اندیشه ها و کدورت های دنیوی بپایان میرسد و محض به تحقق

ع ۱۰ ۶

«سبحانک اللهم» آنند با انجام میشود و بعد عاها بر «الحمد لله رب العلمین» ختم میشود و یا یستی چنین شود و علت در دو آیت ماقبل بیان شده بود کسانیکه به غفلت آغام آند و امید ملاقات مارا ندارند جای شان دوزخ است۔

درین موقع وانمود می شود که مجرمان در دنیا فوراً ماخوذ نمیشوند بلکه مهلت می یابند حالانکه وضعیت مردم این است که گاهی بیباک و بیحیا شده خودشان میخواهند زود عذاب بر آنها نازل شود مثلاً می گویند «اللهم ان کان هذا هو الحق من عندک فامطر علینا حجارة من السماء» (انفال رکوع ۴) گاهی از حوادث دنیوی به تنگ می آیند در بارهٔ خود و فرزندان خود و دیگران دعای بد میکنند چنانکه از تجربه ظاهر است پس اگر خدای متعال بقرار درخواست شان عاجل دیا بدی را بر آن زودی به او شان نازل کند که به همان لحظ خواهش رسیدن خیر را دهند یقین است که در اثر وبال بدی یک دقیقه هم فرصت نیابند و رشتۂ حیات شان در حال گسسته گردد مگر خدای مهربان در مکافات و مجازات نیکی بدی بقرار مصلحت تاخیری نماید تا مردمان نیک تربیه شوند و بدکاران در غفلت

لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۱۶﴾ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ

ماندہ ام میان شما عمرے پیش از وے آیا در نمی یابید پس کیست ستم کار تر از کسے که بر بندد

درنگ کردم من در میان شما عمرے پیش از وی آیا چیرا در نمی یابید پس کیست ستم کار تر از کسیکه بر بندد

عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ﴿۱۷﴾ وَيَعْبُدُونَ

بر خدا دروغ را یا دروغ شمرد آیات وی را هر آئینه سخن اینست که رستگاری نمی شوند گناهگاران و می پرستند

بر خدا دروغ یا تکذیب کند آیات او را هر آئینه سخن اینست که رستگار نمی شود گناهگاران ع۵ و می پرستند

مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا

بجز خدا چیزے که ضرر نکند ایشان را و سود نرساند بایشان و می گویند ایشان شفاعت کنندگان ما اند

بجز خدا چیزیکه ضرر نکند ایشان را و سود نرساند ایشان را و می گویند ایشان این شفیعان ما اند

عِندَ اللَّهِ ۚ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ

نزدیک خدا بگو آیا خبردار می کنید خدا را با نچه نمیداند در آسمان ها و در زمین

نزد خدا ع۶ بگو آیا خبردار می کنید خدا را بانچه نمیداند در آسمان ها و نه در زمین

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۱۸﴾ وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً

پاکی وی راست و برتر است از آنکه شریک مقرر می کنند و نبودند مردمان مگر یک امت ف۱

پاکی وی راست و برتر است از آنچه ایشان شریک او میدارند و نه بودند مردمان مگر یک امت

فَاخْتَلَفُوا ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ

پس اختلاف کردند ف۲ و اگر نبودے کلمه که سابق صادر شده است از پروردگار تو فیصل کرده شدے میان ایشان در آنچه در وی

پس اختلاف کردند و اگر نه بودی کلمه که ما سابق صادر شده است از پروردگار تو هر آئینه حکم کرده شدی میان ایشان در آنچه

يَخْتَلِفُونَ ﴿۱۹﴾ وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ ۖ فَقُلْ إِنَّمَا

اختلاف دارند و می گویند چرا فرود فرستاده شده است بر این پیغامبر نشانه از پروردگار وے بگو جز این نیست که

اختلاف دارند و می گویند چرا فرو فرستاده نشد بر محمد نشانه از پروردگار وی پس بگو جز این نیست که

الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ ﴿۲۰﴾ وَإِذَا أَذَقْنَا

علم غیب خدا راست پس انتظار بکنید هر آئینه من با شما از منتظرانم و چون بچشانیم

علم غیب خدا را است پس انتظار برید هر آئینه من با شما از منتظرانم و چون بچشانیم

النَّاسَ رَحْمَةً مِّن بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُم مَّكْرٌ فِي آيَاتِنَا ۚ قُلِ اللَّهُ

مردمان را رحمتے پس از سختے که رسیده بود بایشان ناگهان ایشان را بداندیشی باشد در نشان های ما ف۳ بگو خدا

مردمان را رحمتے از خود پس از سختے که رسیده بود بایشان ناگهان ایشان را مکری باشد در نشان های ما بگو خدا

أَسْرَعُ مَكْرًا ۚ إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿۲۱﴾ هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ

زود تر است در بداندیشی هر آئینه فرستادگان ما می نویسند آنچه بداندیشی می کنید وی آنست که روان می کند شما را

زود تر است از شما در رسانیدن جزای مکر شما هر آئینه فرستادگان ما می نویسند آنچه مکر میکنید او است آنکه روان میکند شما را

فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا كُنتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَ

در خشکی و در دریا تا وقتیکه باشید در کشتی ها و روان شدند کشتی ها با سواران خود بباد خوش و

در خشکی و در دریا تا وقتیکه باشید در کشتی ها و روان شدند با سواران خود بباد خوش و

فَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَ

شادمان شدند ایشان بآن باد ناگاه برسد بآن کشتی ها بادے تند و بیاید بایشان موج از هر جا و

شادمان شدند ایشان به آن باد ناگهان آید بادی سخت و بیاید بایشان موج از هر جا و

ظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ ۙ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ

بدانند که از هر جهت گرفتار گشتند دعا کنند بجناب خدا خالص کرده برائے او عبادت را که اگر

بدانند که از هر جهت آن ها گرفتار گشتند بخوانند خدا را خالص کنندگان بر وی عبادت اگر

ف۱ یعنی بر توحید ملت ابراهیمی ف۲ یعنی بسبب عمرو بن لحی ف۳ یعنی بکفران نعمت

۱۲ ف مترجم گوید بعد انسان خدا تعالی ایمان میفرماید کیفیت شکر و کفران نعمت را والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ گنهگار کن جنا کار به خیر و فلاح کبھی نایل نشده نمی توانند اکنون شما خود فیصله کنید ستمگار و مجرم کیست! اگر ابر فرض محال من دروغ گویم و آن را بخدا منسوب کنم هیچ کس از من ظالم تر نخواهد بود از ویلے که در آیت گذشته بیان شد ثابت گردید که این احتمال باطل می باشد

ع۶ هنگامیکه ثابت است من راست میگویم دشمنی جهل و عناد کلام خدا را تکذیب میکنید پس و هر تا سر جهان کسے ظالم تر از شما نمی باشد

ع۷ تا اینجا بیان حال آنها با خدا و پیغمبر بود اکنون صورت خدا پرستی شان را بنمود خدا را می گذارند و چیزهای را می پرستند که هیچ نفع و ضرری در دست آنها نیست هنگامیکه از ایشان می پرسند گویند هرچند شئبه خدای بزرگ که آسمانها و زمین را پیدا کرده و یکی است اما اصنام را از آن جهت رعایت باید کرد

[margin note, vertical] شفاعت می کنند نزد خدای بزرگ مهمات دنیای ما را اجرای نماید و اگر نمیخواهد مرگ سلسله حیات شروع شود آنجا هم به شفاعت ما می پردازند کار ها ی خورد و ...

۱ع — ۱۰

أَنجَيْتَنَا مِنْ هَٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّا أَنجَاهُمْ إِذَا هُمْ

خلاص کنی مارا ازین بلا باشیم از شکر کنندگان پس هرگاه خلاص ساخت ایشانرا ناگهان ایشان

خلاص کنی مارا ازاین هرآیینه باشیم از شکرکنندگان پس چون نجات داد ایشان را ناگهان ایشان

يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَىٰ أَنفُسِكُم

بیراهی می کنند در زمین ناحق ای مردمان جزاین نیست که بیراهی شما زیان برجان شماست

ستم می کنند در زمین بغیر حق ای مردمان جزاین نیست که ستم شما بر نفس های شماست

مَّتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾

یا فتید بهره زندگانی دنیا باز بسوی مارجوع شماست پس خبردار کنیم شمارا بآنچه می کردید

یافتید بهره زندگانی دنیارا باز بسوی ما بازگشت شماست پس خبردار کنیم شمارا بآنچه می کردید

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ

جزاین نیست که صفت زندگانی دنیا مانند آبی است که فرود آورد یمش از آسمان پس درهم آمیخت بسبب وی روئیدگی زمین

جزاین نیست که صفت زندگانی دنیا مانند آبی ست که فرود آوردیمش از آسمان پس بیامیخت به آب روئیدگی زمین

مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ

از آنچه می خورند مردمان و چهارپایان تا وقتیکه بدست آورد زمین پیرایه خودرا و آراسته شد

از آنچه می خورند مردمان و چارپایان تا وقتیکه فرا گرفت زمین پیرایه خودرا و آراسته شد

وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا

و گمان کردند ساکنان آن زمین که ایشان توانا اند بر انتفاع از آن ناگهان بیاید بزمین فرمان ما در شب یا در روز پس گردانیدیم آنرا

و گمان کردند ساکنان آن که ایشان توانا اند بر انتفاع از آن ناگهان بیامد فرمان ما در شب یا روز پس گردانیدیم

حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنَ بِالْأَمْسِ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

مثل زراعت از بیخ بریده گویا نبود دیروز هم چنین بیان می کنیم نشانها را برای گروهی که تامل می کنند

مثل زراعت درو ده گویا که هیچ نبودند دیروز هم چنین بیان می کنیم نشانها را برای گروهی که تامل می کنند ع۱

وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَىٰ دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾

و خدا می خواند بسوی سرای سلامتی و دلالت می کند هرکرا خواهد بسوی راه راست

و خدا می خواند بسوی سرای سلامتی و راه می نماید هرکرا خواهد بسوی راه راست

لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ ۖ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ ۚ

آنان را که نیکوکاری کردند حالت نیک باشد و زیادتی بر آن و نه پوشد روی ایشان را هیچ سیاهی و نه هیچ خواری

آنان را که نیکوکاری کردند حالت نیک باشد و زیاده بر آن و نپوشد روهای ایشان را هیچ سیاهی و نه هیچ خواری

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ

این جماعه اهل بهشت اند ایشان آنجا جاوید باشندگانند و آنان راکه بعمل آوردند کردارهای بد

این جماعه اهل بهشت اند ایشان در آنجا جاوید باشندگانند و آنان راکه بعمل آوردند کردارهای بد

جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ مَّا لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۖ كَأَنَّمَا

جزای بدی مثل آنست و بپوشد ایشان را خواری نباشد ایشان را از خدا هیچ پناه دهنده گویا

جزای بدی مثل آنست و بپوشد ایشان را خواری نیست مر ایشان از خدا هیچ پناه دهنده گویا

أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِّنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ

پوشانیده شده است روی ایشان را پاره های شب تاریک آمده این جماعه اهل آتش اند ایشان

پوشانیده شده است روی های ایشان بپاره های شب تاریک این جماعه اهل دوزخ اند ایشان

فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ

آنجا جاوید باشندگانند و یاد کن روزیکه برانگیزیم ایشان را همه یکجا باز گوئیم مشرکان را بایستید بجای خود

آنجا جاوید باشندگانند و یاد کن روزیکه حشر کنیم ایشان را همه یکجا باز گوئیم آنان را که شرک آوردند بایستید بجای خود

فتح الرحمن

ف۱ یعنی روءیت خدای تعالی ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ بحکم خدا ناگهان در روز یا شب آفتی رسید (مثل طوفان باد فرود آمدن ژاله، هجوم ملخ و علی هذا القیاس) و تمام آن زراعت را چنان برهم زد که گوئی گیاهی در آنجا نرسته بود. چنین است مثل دنیا که چندی زیبا و خرم بنظر جلوه میکند بی خردان به دل انگیزی و جمال آن مفتون می شوند و اصل حقیقت را فراموش می کنند، اما این شادابی و آراستگی روزی چند بیش نیست و زود است که دستخوش فنا و زوال شده از خاطرها فراموش گردد. حضرت شاه رحمه الله این مثال را بطرز لطیفی بر حیات مخصوص بشری تطبیق نموده است. یعنی روح مانند آب از آسمان «عالم بالا» فرود آمد و در کالبد خاکی آمیخته قوت گرفت از اختلاط آب و خاک انسان پدید آمد وی کردار انسانی و حیوانی هر دو را انجام داد. چون دور هم سبز کامل شد و متعلقین بروی اعتماد کردند ناگهان مرگ فرا رسید در آن لحظه این نمایش را خاتمه داد، و چنان محو شد که از هستیش بروی زمین نشان نماند (فایده) لیلاً او نهاراً (شب یا روز) شاید ازین جهت ذکر شده که شب وقت غفلت است و روز هنگام بیداری. مطلب این است چون حکم خدا فرا رسد خواب باشند یا بیدار، غافل یا...

أَنتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ ۚ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ ۖ وَقَالَ شُرَكَاؤُهُم مَّا كُنتُمْ إِيَّانَا

شما و آنانکه شما ایشان را شریک خدا ساخته اید پس تفرقه اندازیم میان ایشان و گویند شریکان ایشان که شما مارا

شما و شریکان شما پس جدا کنیم میان ایشان و گویند شریکان ایشان نبودید شما که مارا

تَعْبُدُونَ ⑧ فَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِن كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ

می پرستیدید پس بس است خدا گواه میان ما و میان شما هر آئینه ما بودیم از پرستش شما

پرستیده باشید پس بس است خدا گواه میان ما و میان شما هر آئینه بودیم ما از پرستش شما

لَغَافِلِينَ ⑨ هُنَالِكَ تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ ۚ وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ

بے خبر آنجا دریابد هر شخصے آنچه پیش فرستاده بود و گردانیده شوند بسوئے خدا مالک حقیقی

بے خبران ع۵ آنجا دریابد هر شخصے آنچه پیش فرستاده بود و باز گردانیده شوند بسوی خدا مالک

الْحَقِّ ۖ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ⑩ قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ

ایشان و گم شد از ایشان آنچه افترا می کردند بگو که روزی می دهد شمارا از جانب آسمان

ایشان و گم گردد از ایشان آنچه افترا می کردند بگو که روزی میدهد شمارا از آسمان

وَالْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَن يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ

و زمین آیا کیست که خداوند باشد گوش و چشم را ف۱ و کیست که بیرون آرد زنده را از مرده

و از زمین آیا کیست که مالک باشد گوش و چشم ها را و کیست که بیرون آرد زنده را از مرده

وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَن يُدَبِّرُ الْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ ۚ فَقُلْ

و بیرون آرد مرده را از زنده ف۲ و کیست که تدبیر کند کار را خواهند گفت آن الله است بگو

و بیرون آرد مرده را از زنده و کیست که تدبیر کند کار را پس زود باشد که گویند الله است پس بگو

أَفَلَا تَتَّقُونَ ① فَذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ ۖ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا

آیا حذر نمی کنید پس اینست خدا پروردگار شما بتحقیق پس چیست بعد راستی مگر

آیا پس چرا نمی ترسید (پس) آنکه او را این صفت ها باشد الله است پروردگار شما است که راست است پس چیست بعد از آن مگر

الضَّلَالُ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ② كَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ

گمراهی پس از کجا برگردانیده مے شوید همچنین ثابت شد قضائے پروردگار تو بر این

گمراهی پس از کجا گردانیده می شوید همچنین ثابت شد حکم پروردگار تو بر آنانکه

فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ③ قُلْ هَلْ مِن شُرَكَائِكُم مَّن يَبْدَأُ

فاسقان که ایشان ایمان نیارند بگو آیا هست از شریکان شما کسیکه نو کند

بیرون شدند از دائرهٔ صلاح که ایشان ایمان نمی آرند بگو آیا هست از شریکان شما کسیکه آغاز کند

الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ۚ قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ④

آفرینش را باز دوباره کندش بگو خدا نو می کند آفرینش را باز دوباره کندش پس از کجا برگردانیده مے شوید

آفرینش را باز دوباره کندش بگو خدا آغاز می کند آفرینش را باز دوباره کندش پس از کجا برگردانیده می شوید

قُلْ هَلْ مِن شُرَكَائِكُم مَّن يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ ۚ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي

بگو آیا هست از شریکان شما کسیکه راه نماید بسوئے دین حق بگو الله همون راه مے نماید

بگو آیا هست از شریکان شما کسیکه راه نماید بسوی حق بگو الله راه نماید

لِلْحَقِّ ۗ أَفَمَن يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَن يُتَّبَعَ أَمَّن لَّا يَهِدِّي إِلَّا

بسوئے دین حق پس کسیکه راه نماید بسوئے حق لائق تر است بآنکه پیروی کرده شود یا کسیکه خود راه نمی یابد مگر آنوقت

بسوئے حق آیا هر که راه نماید بسوی حق سزاوار تر است بآنکه پیروی کرده شود یا کسیکه خود راه نمی یابد مگر آنوقت

أَن يُهْدَىٰ ۖ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ⑤ وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا

که راه نموده شود دیگرا پس چیست شمارا چگونه حکم مے کنید و پیروی مے کنند بیشتر از ایشان مگر وهم را

که راه نموده شود دیگرا پس چیست شمارا چگونه حکم می کنید و پیروی نمی کنند بیشتر از ایشان مگر گمانی را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی خالق گوش و چشم باشد ۱۲ ف۲ یعنی حیوان را از نطفه و نطفه را از حیوان ۱۲

تفسیر عثمانی ع۵

آنگاه شگفت اضطراب و نفسی نفسی باشد عابدین و معبودین از هم جدا شوند و روابطی که در دنیا برا و هام و پندار خود رشته بودند یکباره گسسته گردد در آن وقت هول انگیز که مشرکین از معبودان موهوم خود امید ها دارند معبودان شان واضح جواب دهند و گویند میان ما و شما چه علاقه است شاهد و خدا است که عبادت ما می کردید و چیزی را می پرستید که خود به آن صفات الوهیت تراشیده بودید در حقیقت این صفات در آن ها موجود نبود و عبادت شما در حقیقت برای مسیح یا فرشتگان نبود بت های بیجان را واقعاً نمی پرستید بلکه خیال در وهم خود یا شیطان لعین را عبادت می کردید آنرا به فرشته و پیغمبر یا به شخص صالح یا تمثال و امثال آن منسوب می نمودید خدا گواه است که برضاء و خوشنودی ما چنین نکرده اید و خبر نداشتیم که از کمال حماقت و بے دانشی در مقابل خدای متعال ما را معبود گردانیده اید (تنبیه) این گفتگو اگر از طرف حضرت مسیح و دیگر مخلوق ذی عقل

شما شکلی نمی ماند واگر از جانب اصنام باشد هم بعید نیست که خدای تعالی بے بہای ایشان کمال مایوسی و درماندگی حسرتناک مشرکین را نمود کند به قدرت کامله خود بت های سنگی را ...

إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَ

هرآئینه و هیچ کفایت نمی کند از معرفت حق چیزے را هرآئینه خدا داناست بآنچه مے کنند و

بدرستیکه گمان بے نیاز نگرداند کسی را از حق چیزی هرآئینه خدا داناست بآنچه می کنند و

مَا كَانَ هَٰذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَٰكِنْ تَصْدِيقَ

نیست این قرآن افترا بغیر حکم خدا و لیکن هست باور دارنده

نیست این قرآن که بربافته شود بغیر حکم خدا ع۱ و لیکن تصدیق می کند

الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾

آنچه پیش از وے است و بیان شرائعے است که نوشته شد بر مردمان هیچ شبه نیست دران از پروردگار عالمهاست

آنچه را پیش از وی است ع۲ و بیان می کند آنچه را که نوشته شد بر مردمان هیچ شبه نیست در آن از پروردگار عالمهاست

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ

آیا می گویند بر بسته است آنرا بگو پس بیارید سورتے مانند آن و بخوانید هر کرا توانید

آیا می گویند بر بسته آنرا بگو پس بیارید سورتی مانند آن و بخوانید هر کرا توانید

مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَ

بجز خدا اگر هستید راست گویان بلکه دروغ شمرده اند چیزیرا که فرا نرسیده اند بدانش وے را

بجز خدا اگر هستید راست گویان بلکه تکذیب کردند چیزیرا که فرا نرسیده اند بدانش وی ع۳ و

لَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ ۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ فَانْظُرْ كَيْفَ

هنوز نیامده است مصداق وعده وے هم چنین دروغ داشتند آنانکه پیش از ایشان بودند پس بنگر چگونه

هنوز نیامده است مصداق وعدهٔ وی هم چنین تکذیب کردند آنانکه بودند پیش از ایشان پس بنگر چگونه

كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ

شد عاقبت ستمگاران و از ایشان کسے هست که ایمان مے آرد بوے و از ایشان کسے هست که ایمان نمی آرد

شد انتهائی کار ستمگاران و از ایشان کسے است که ایمان می آرد بوی و از ایشان کسے است که ایمان نیارد

بِهِ ۚ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٤٠﴾ ع وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ

بوے و پروردگار تو داناتر است بمفسدان و اگر بدروغ نسبت کنند ترا پس بگو مراست عمل من و شماراست

بوی و پروردگار تو داناتر است به مفسدان و اگر تکذیب کنند ترا پس بگو مراست عمل من و شماراست

عَمَلُكُمْ ۖ أَنْتُمْ بَرِيئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُمْ

عمل شما شما بے تعلق اید از آنچه من می کنم و من بے تعلقم از آنچه شما مے کنید و از ایشان

عمل شما شما بیزارید از آنچه من می کنم و من بیزارم از آنچه شما می کنید و از ایشان

مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾ وَ

کسے هست که گوش مے نهد بسوے تو آیا تو مے شنوانی کران را اگرچه در نیابند و

کسے هست که گوش می نهد بسوی تو آیا تو می شنوانی کران را و اگرچه در نمی یابند و

مِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾

از ایشان کسے هست که مے نگرد بسوے تو آیا تو راه مے نمائی کوران را اگرچه نه بینند ط

از ایشان کسے هست که می نگرد بسوی تو آیا تو راه می نمائی کوران را و اگرچه نمی بینند

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَٰكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾ وَ

هرآئینه خدا هیچ ستم نمی کند بر مردمان و لیکن مردمان بر خویشتن ستم می کنند و

هرآئینه خدا ستم نمی کند بر مردمان چیزے و لیکن مردمان بر خویشتن ستم می کنند و

يَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ

روزیکه برانگیزد خدا ایشان را گویا که درنگ نه کرده بودند الا ساعتے از روز شناسا باشند با یکدیگر

روزیکه برانگیزد خدا ایشان را گویا درنگ نکرده بودند مگر ساعتی از روز شناسا باشند با یک دیگر

گذارد گرد حقایق و وجوه قرآن از صمیم قلب غور کنند چون شوا استند از فطور اندیشه قوای عقلی خویش را از دست بیکار ماند اند و به عواقب و مشکلهای قرآن غور پی برند به تکذیب می کنند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی ایشان منکر کران و کوران اند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در آیات گذشته مذکور شده بود که مشرکین محض پیرو ظن و تخمین اند باید به چیزی متابعت نمود که نماینده راه راست باشد - باین مناسبت ذکر قرآن حکیم این جا آغاز میشود یعنی امروز در سرتاسر جهان یگانه کتاب صحیح که راه راست را می نماید و حقایق قاطعه را مقابل ظنون و اوهام عرضه میدارد قرآن است انس اوجون در علوم و معارف و احکام و قوانین - در فصاحت و جزالت معجز نمای قرآن می نگرد یکباره اعتراف می کنند که دیگری جز خدای پاک چنین کتابی پدید آورده نمی تواند کتابی که اگر تمام جن و انس گرد آیند بقدر یک سوره از آن آورده نمی توانند چه جای آنکه تمام قرآن مجید را ساخته توانند - ف۶ چون قرآن کلام الهیست ظاهر است که کتب سابق آسمانی را تصدیق می کند مضامین اصلی آنرا حفظ و پیشگوئی های آنرا آشکار تصدیق مینماید ف۷ اطلاق مفتری به قرآن منشا وی خرد بلکه نتیجه جهل و سیاهت و عدم تدبر است آنها را تعصب و عناد نمی گذارد که در حقایق و وجوه

ع ۱۰ / ۹

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ۝٥ وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ

زیان کار شدند آنانکه دروغ داشتند ملاقات خدارا و نبودند راه یافتگان و اگر بنمائیم ترا

بتحقیق زیان کردند آنانکه تکذیب کردند لقای خدایرا ونه بودند راه یافتگان واگر بنمائیم ترا

بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ

بعض آنچه وعده می کنیم بایشان یا بمیرانیم ترا بهرحال بسوئے ماست رجوع ایشان است باز خدا مطلع است

بعض آنچه وعده می کنیم با ایشان یا بمیرانیم ترا پس بسوی ما رجوع ایشان است باز خدا گواه است

عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ۝٦ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ

بر آنچه می کنند و هر امتے را پیغامبرے هست پس چون آمد پیغامبر ایشان فیصل کرده شود میان ایشان

بر آنچه می کنند و هر امتے را پیغامبری هست پس چون آمد پیغامبر ایشان حکم کرده شود میان ایشان

بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ۝٧ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ

بانصاف و بر ایشان ستم کرده نشود عه و می گویند کے باشد این وعده اگر هستید

بانصاف و ایشان ستم کرده نشوند و می گویند کی باشد این وعده اگر هستید

صَادِقِينَ ۝٨ قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۗ

راست گو بگو نمی توانم برائے خود زیانے ونه سودے مگر آنچه خواسته است خدا

راست گویان عه بگو مالک نمی شوم برای نفس خود زیانے ونه سودی مگر آنچه خواهد خدا

لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ ۚ إِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً ۖ وَلَا

هر گروهے را میعادے هست چون بیاید میعاد ایشان توقف نه کنند ساعتے و

هر گروهے را میعادی هست چون می آید میعاد ایشان پس نه موخر شده می توانند ساعتی و

يَسْتَقْدِمُونَ ۝٩ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا

نه سبقت کنند بگو خبر دهید مرا اگر بیاید بشما عذاب او شبانگاه یا بروز

نه مقدم شده می توانند بگو خوب ببینید (خبر دهید مرا) اگر بیاید بشما عذاب او شبانگاه یا بروز

مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ۝١٠ أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنْتُمْ بِهِ ۚ آلْآنَ وَ

بهرحال چه چیز را شتاب می طلبند ازان عذاب این گنهگاران بعض وقتیکه محقق شود آیا ایمان آرید بآن آنگاه گفته شود آیا اکنون ایمان

(چه چیز را بشتاب می طلبند) چه گروه می توانند پیش ازان گناهگاران آیا باز وقتیکه محقق شود ایمان آرید بآن اکنون و

قَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ۝١١ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ

پیش ازین بشتاب مے طلبید آنرا عه باز گفته شود ستمگاران را بچشید عذاب

بدرستیکه بآن شتاب می نمودید پس گفته شود مر آنانرا که ستم کردند بچشید عذاب

الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ۝١٢ وَيَسْتَنْبِئُونَكَ

جاوید جزا داده نشوید الا بآنچه می کردید و می پرسند ترا

جاویدانی را آیا جزا داده نمی شوید مگر آنچه می کردید عه و می پرسند ترا

أَحَقٌّ هُوَ ۖ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ ۖ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ۝١٣ وَلَوْ أَنَّ

آیا درست است این وعده بگو آرے قسم پروردگار من هر آئینه وے درست است و شما عاجز کنندہ نیستید و اگر باشد

درست است این وعده بگو آری قسم به پروردگار من هر آئینه وی درست است و نیستید شما عاجز کنندگان

لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ ۗ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا

هر نفس ستم کننده را آنچه در زمین است البته فدیه خود دهد آنرا و در ضمیر خود دارند پشیمانی چون

باشد هر کسے را که ستم کرده است آنچه در زمین است هر آئینه فدیه دهد آنرا و پوشند پشیمانی خود را هنگامیکه

رَأَوُا الْعَذَابَ ۖ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ ۚ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ۝١٤ أَلَا إِنَّ

بینند عذاب را و فیصل کرده شود میان ایشان بعدل و بر ایشان ستم کرده نشود آگاه باش هر آئینه

ببینند عذاب را و حکم کرده شود میان ایشان بانصاف و ایشان ستم کرده نشوند آگاه باش و هر آئینه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے رسل واتباع ایشان نجات یابند و اعداء هلاک شوند ۱۲ ف۲ یعنے باستهزاء و تکذیب ۱۲-

تفسیر عثمانی

عه تهدید یکه از فرود آمدن عذاب می کنید دروغ محض و بے اساس است اگر شما صادقید چرا نمی آرید این وعده کدام وقت انجام خواهد شد عه در قیامت گفته میشود اکنون لذت کفر و شرک و تکذیب خود را بچشید عه بغفلت اندر شده به تعجب می پرسند آیا راست است که پس از مردن دوباره زنده میشویم و همیشه معذب می باشیم و پس ازانکه بدن ما از هم میریزد و بخاک یکسان میشود از سرنو موجود می آئیم بگو در این که یقیناً واقع شدنی است چه تعجب می باشد اگرچه خاک و خورد شدن شما سبب آن نمی شود که خدا را عاجز گرداند ازانکه دوباره کسوت هستی بپوشاند و لذت جرائم تان را بچشاند نمی توانید از قبضه قدرت او بگریزید و معاذ الله حضرت او را عاجز نمائید (تنبیه) دو آیت دیگر هم در قرآن کریم مشابه این آیت موجود است یکی در سوره «سبا» وقال الذین کفروا لا تاتینا الساعة قل بلی و ربی لتاتینکم - دیگر در

ع ۵ / ۱۳ — لنفقهنا — النبي صلى الله عليه وسلم

سوره تغابن زعم الذین کفروا ان لن یبعثوا قل بلی و ربی لتبعثن ثم لتنبؤن بما عملتم وذلک علی الله یسیر - چون این هر دو به قیامت و معاد تعلق دارد حافظ ابن کثیر آیت حاضره را متعلق به معاد قرار داده است ۱۲

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ اَلَآ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلٰكِنَّ

خدا راست آنچه در آسمانها و زمین است آگاه باش هر آئینه وعدهٔ خدا راست ست و لیکن

خدا راست آنچه در آسمان ها و زمین است آگاه باش (هر آئینه) وعدهٔ خدا راست است و لیکن

اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ② هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ③ يٰاَيُّهَا

بیشترین ایشان نمیدانند او زنده می کند و می میراند و بسوے وے گردانیده شوید اے

بیشتر از ایشان نمیدانند او زنده می کند و می میراند و بسوی وی باز گردانیده شوید اے

النَّاسُ قَدْ جَآءَتْكُمْ مَّوْعِظَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِي الصُّدُوْرِ ۙ وَ

مردمان آمده است بشما پندے از پروردگار شما و شفاے آن علت را که در سینه ها است و

مردمان به تحقیق آمده است بشما پندی از پروردگار شما و شفا مر آن چیزیرا که در سینه ها ست و

هُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ④ قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهٖ فَبِذٰلِكَ

راه نمودنی و بخشایشے مسلمانان را بگو بفضل خدا و برحمت او باین چیز ها

راه نمونی و رحمت مسلمانان را عـ۵ بگو بفضل خدا و برحمت او پس بدین خبر

فَلْيَفْرَحُوْا ؕ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ⑤ قُلْ اَرَءَيْتُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِّنْ

باید کہ شادمان شوند آن بهتر است از آنچه جمع می کنند بگو آیا دیدید چیزے را که فرود آورده است خدا برای شما از

باید که شاد شوند مؤمنان آن بهتر است از آنچه جمع می کنند عـ۶ بگو آیا دیدید چیزیرا که فرود آورده است خدا برای شما از

رِّزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِّنْهُ حَرَامًا وَّحَلٰلًا ؕ قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ

جنس روزی پس ساختید بعض آنرا حرام و بعض آنرا حلال بگو آیا خدا اذن داده است شما را یا بر خدا

روزی پس ساختید بعض آنرا حرام و بعض آنرا حلال بگو آیا خدا اذن داده است شمارا یا بر خدا

تَفْتَرُوْنَ ⑥ وَمَا ظَنُّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ

دروغ می بندید و چیست گمان آنانکه افترا می کنند بر خدا دروغ را بروز قیامت حل

دروغ می بندید و چیست گمان آنانکه افترا می کنند بر خدا دروغ را به روز قیامت

اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُوْنَ ⑦

هر آئینه خدا خداوند فضل است بر مردمان و لیکن بیشترے از ایشان سپاسداری نمی کنند

بدرستیکه خدا هر آئینه خداوند فضل است بر مردمان و لیکن بیشتر از ایشان شکر نمی کنند

وَمَا تَكُوْنُ فِيْ شَاْنٍ وَّمَا تَتْلُوْا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَّلَا تَعْمَلُوْنَ مِنْ عَمَلٍ

و نمے باشی در هیچ شغلے و نمے خوانی هیچ آیتے را از طرف خدا آمده و نمے کنید هیچ کارے

و نمی باشی در هیچ کاری و نمی خوانی هیچ آیتے را از او از قرآن و نمی کنید هیچ کاری

اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُوْدًا اِذْ تُفِيْضُوْنَ فِيْهِ ؕ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَّبِّكَ مِنْ

مگر هستیم بر شما مطلع چون در مے آیید در آن کار و پوشیده نمے شود از پروردگار تو

مگر هستیم بر شما نگاهبان حاضر چون شروع می کنید در آن و پوشیده نمی شود از پروردگار تو

مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ وَلَآ اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرَ

هم سنگ ذره در زمین و نه در آسمان و نیست خورد تر از آن و نه بزرگ تر

هم سنگ ذره در زمین و نه در آسمان و نه خورد تر از آن و نه بزرگ تر

اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ① اَلَآ اِنَّ اَوْلِيَآءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ

الا نوشته شده است در کتاب روشن آگاه باش هر آئینه دوستان خدا هیچ ترس نیست بر ایشان و نه ایشان

مگر (نوشته شده است) در کتاب روشن آگاه باش هر آئینه دوستان خدا هیچ ترس نیست بر ایشان و نه ایشان

يَحْزَنُوْنَ ② الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ③ لَهُمُ الْبُشْرٰى فِي الْحَيٰوةِ

اندوهگین شوند آنانکه ایمان آوردند و تقوی پیشه کردند ایشان راست بشارت در زندگانی

اندوهگین شوند آنانکه ایمان آوردند و می ترسیدند مر ایشان راست بشارت در زندگانی

فتح الرحمن

ف۱ یعنی خدا بایشان چه خواهد کرد در روز قیامت

تفسیر عثمانی

ع۵ این ها چهار ستائش های قرآن کریم است قرآن از فاتحه تا خاتمه پند است پند یکه مردم را از مضرات و مهلکات باز می دارد و قرآن شفاے رنج و دل هاست طرق قرب و رضای الهی را روشن میگرداند قبول کنندگان خود را در این جهان و آن جهان سزاوار رحمت الهی قرار میدهد از محققان بعضی بر آنند که در این آیت بمراتب کمال نفس انسان اشارت است یعنی کسیکه بقرآن کریم تمسک کند به تمام این مراتب فایز میگردد (۱) ظاهرش از اعمال نالایق پاک میشود کلمهٔ موعظه اشاره به آن است (۲) باطنش از عقاید فاسده و ملکات ردیه صاف میگردد و این از «شفاء لما فی الصدور» مفهوم میشود (۳) نفس وی به عقاید حقه و اخلاق فاضله آراسته میشود و کلمهٔ «هدی» بسیار مناسب آنست (۴) پس از اصلاح ظاهر و باطن مورد نزول رحمت الهی میگردد چنانکه از کلمهٔ «رحمت» ظاهر است ـ امام فخر الدین رازی (رحمه الله) در تفسیر خود نوشته این چهار لفظ اشاره است به شریعت، طریقت، حقیقت، نبوت و خلافت علی الترتیب در بجا موقع تفصیل آن نیست ـ و این مضامین در تفسیر خالص نگنجد ـ عـ۶ اصل فضل و رحمت خداست که انسان باید در طلب آن باشد

الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ ۭ لَا تَبْدِيْلَ لِكَلِمٰتِ اللّٰهِ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿۶۴﴾

دنیا ف و در آخرت نیست ہیچ تبدیل مر سخنان خدا را این بشارت ہو نست فیروزی بزرگ

دنیا و در آخرت نیست ہیچ تبدیل مر سخنان خدا را این بشارت ہو نست رستگاری بزرگ

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا ۭ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۶۵﴾ اَلَآ

و غمگین نکند ترا سخن ایشان ہر آئینہ غلبہ خدا راست ہمہ یکجا اوست شنوا دانا آگاہ باش

و غمگین نکند ترا سخن ایشان ہر آئینہ غلبہ مر خدا راست ہمہ یکجا اوست شنوا دانا ع۵ آگاہ باش

اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ ۭ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ

ہر آئینہ خدا راست ہر کہ در آسمان ہاست و ہر کہ در زمین است و پیروی نمی کنند آنانکہ پرستش مے کنند

ہر آئینہ مر خدا راست ہر کہ در آسمان ہاست و ہر کہ در زمین است و چہ چیز را متابعت می کنند آنانکہ میخوانند

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ شُرَكَاۗءَ ۭ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُوْنَ ﴿۶۶﴾

بجز خدا شریکان را بحقیقت پیروی نے کنند مگر وہم را و نیستند مگر دروغ گو

بجز خدا شریکان را پیروی نمی کنند مگر گمان را و نیستند ایشان مگر دروغ می گویند عہ۵

هُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوْا فِيْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۭ اِنَّ فِيْ

اوست آنکہ ساخت برائے شما شب را تا آرام گیرید دران و ساخت روز را روشن ہر آئینہ درین

اوست آنکہ ساخت برای شما شب را تا آرام گیرید دران و ساخت روز را (روشن) بینائی دہندہ ہر آئینہ درین

ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ﴿۶۷﴾ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ ۭ هُوَ

نشان ہاست گروہے را کہ مے شنوند گفتند کافران فرزند گرفتہ است خدا پاکی او راست اوست

این نشان ہاست گروہی را کہ میشنوند ع۵ گفتند کافران گرفت خدا فرزند پاکیست او را اوست

الْغَنِيُّ ۭ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ اِنْ عِنْدَكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍۢ

بے نیاز او راست آنچہ در آسمان ہاست و آنچہ در زمین ہست نیست نزدیک شما ہیچ حجتے

بے نیاز او راست آنچہ در آسمان ہاست و آنچہ در زمین است نیست نزدیک شما ہیچ حجتے

بِهٰذَا ۭ اَتَقُوْلُوْنَ عَلَي اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۶۸﴾ قُلْ اِنَّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ

برین آیا مے گوئید بر خدا آنچہ نے دانید بگو ہر آئینہ آنانکہ برمے بندند

براین آیا می گوئید بر خدا آنچہ نمیدانید بگو ہر آئینہ آنانکہ بر می بندند

عَلَي اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُوْنَ ﴿۶۹﴾ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ

بر خدا دروغ را رستگار نے شوند ایشان را باشد بہرہ مندی در دنیا باز بسوئے ماست باز گشت ایشان پس

بر خدا دروغ را رستگار نمی شوند مر ایشان را بہرہ مندی اندک باشد در دنیا باز بسوی ماست بازگشت ایشان پس

نُذِيْقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيْدَ بِمَا كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ ﴿۷۰﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ

بچشانیم ایشان را عذاب سخت بسبب آنکہ کفر مے کردند و بخوان بر ایشان خبر

بچشانیم ایشان را عذاب سخت بسبب آنکہ کافر می شدند و بخوان بر ایشان خبر

نُوْحٍ ۘ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَّقَامِيْ وَتَذْكِيْرِيْ

نوح را چون گفت بقوم خود اے قوم من اگر دشوار شدہ باشد بر شما قیام من و پند دادن من

نوح را چون گفت بہ قوم خود ای قوم من اگر ہست کہ گران شدہ بر شما قیام من و پند دادن من

بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَعَلَي اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُوْٓا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَاۗءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ

بآیت ہائے خدا پس بر خدا توکل کردم پس عزیمت درست کنید در کار خود ہمراہ شریکان خویش پس نباشد

بر آیت ہائے خدا پس بر خدا توکل کردم پس گرد آرید کار خود را و شریکان خود را پس باید کہ نباشد

اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوْٓا اِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُوْنِ ﴿۷۱﴾ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَاَلْتُكُمْ

کار شما پوشیدہ بر شما باز برسانید بسوئے من و مہلت مدہید مرا پس اگر اعراض کردید ف۵ پس نخواستہ بودم از شما

کار شما بر شما (پوشیدہ) مشتبہ پس برسانید بسوی من و مہلت مدہید مرا پس اگر روی بگردانید پس نخواستہ ام از شما

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بر رویائے صالحہ و بشارات ۱۲

ف۲ یعنی از گفتہ من چہ زیان ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در فوق اعدای کہ مکذب بودند ذکر شدند در مقابل آن تذکار دوستان آمد و بہ او شان بشارت دادہ شد کہ در ہر دو جہان مامون می مانند در آن سلسلہ بہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تسلی دادہ می شود کہ از سخن بیہودہ آن و اشرار رنجیدہ خاطر نشوند غلبہ و قوت ہمہ خدا راست او بہ تائید خویش حق را غالب و منصور و مخالفین را ذلیل رسوا می نماید سخن دشمنان را میشنود و کافہ احوال شان را میداند عہ۵ در زمین و آسمان سلطنت خدای واحد است جن و انس و فرشتگان ہمہ مخلوق و مملوک اویند مشرکین کہ جز خدا دیگر ہائی را می خوانند و آن را بجائی بہ سہیم می گردانند تیر بتاریکی می اندازند فاسد و واہی است حقیقت در دست آنہا نیست حجت و برہانی ندارند در ظلمات اوہام و ظنون رہ گم شدہ اند ف۵ آفریدگار شب و روز روشنائی و تاریکی ذات یگانہ اوست آفرینش خیر و شر و ہمہ اشیای متقابل را

باید دانست بہ این وسیلہ شرک مجوس تردید شد و اشارہ لطیف است باین سو کہ چنانکہ خدا وند پس از شب تاریک روز روشن پدید می آرد و در فروغ روز آنچہ در ظلمات ...

مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ ۖ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٢﴾

هیچ مزد نیست مزد من مگر بر خدا و فرموده شد مرا که باشم از مسلمانان

هیچ مزدی نیست مزد من مگر بر خدا و فرموده شد مرا که باشم از مسلمانان

فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَن مَّعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَأَغْرَقْنَا

پس دروغ داشتندش پس خلاص ساختیم اورا و آنانرا که با وے بودند در کشتی و گردانیدیم ایشانرا جانشین و غرق کردیم

پس تکذیب کردند اورا پس خلاص ساختیم اورا و آنانرا که با وی بودند در کشتی و گردانیدیم ایشانرا جانشین ها و غرق کردیم

الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۖ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنذَرِينَ ﴿٣﴾ ثُمَّ

کسانے را که دروغ داشتند آیات مارا پس بنگر چگونه شد آخرکار بیم کرده شدگان باز

کسانے را که تکذیب کردند آیات مارا پس بنگر چگونه شد آخرکار بیم کرده شدگان ع٥ باز

بَعَثْنَا مِن بَعْدِهِ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا

فرستادیم بعد نوح پیغامبران را بسوے قوم ایشان پس آوردند پیش ایشان نشانهای روشن را پس هرگز مستعد آن

فرستادیم بعد از نوح پیغامبران را بسوے قوم ایشان (پس) آوردند پیش ایشان نشانهای روشن (پس) نبودند

لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِن قَبْلُ ۚ كَذَٰلِكَ نَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِ

که ایمان آرند بآنچه دروغ داشته بودند آن را پیش ازین هم چنین مهر مے نهیم بر دل

که ایمان می آوردند بسبب آنچه تکذیب کرده بودند به آن پیش ازاین ع٥ هم چنین مهر می نهیم بر دل های

الْمُعْتَدِينَ ﴿٤﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِن بَعْدِهِم مُّوسَىٰ وَهَارُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَ

از حد گذرندگان باز فرستادیم بعد ازیشان موسے و هارون را بسوے فرعون و

از حد درگذرندگان ع٥ باز فرستادیم بعد از ایشان موسے و هارون را بسوی فرعون و

مَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٥﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ

قوم وے با نشانهاے خویش پس تکبر کردند و بودند قوم گنهگاران پس چون آمد بایشان

(قوم) سرداران وی با نشان های خویش پس تکبر کردند و بودند قوم گناهگاران پس چون آمد بایشان

الْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا إِنَّ هَٰذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٦﴾ قَالَ مُوسَىٰ

سخن درست از نزدیک ما گفتند هرآئینه این سحر ظاهر است گفت موسے

سخن درست از نزد ما گفتند هرآئینه این البته جادوئیست ظاهر گفت موسے

أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ ۖ أَسِحْرٌ هَٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧﴾

آیا چنین می گوئید سخن درست را چون بیامد بشما آیا سحر است این و رستگار نمی شوند ساحران

آیا می گوئید مر سخن درست را چون بیامد بشما آیا سحر است این و رستگار نمی شوند ساحران

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ

گفتند آیا آمده پیش ما تا باز داری مارا از دینے که یافتیم بران پدران خود را و تا باشد شمارا ریاست

گفتند آیا آمدی بما تا بگردانی مارا از آنچه یافته ایم ما بران چیز پدران خود را و باشد مر شمارا پادشاهی

فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ

در زمین و نیستیم ما شمارا باور دارنده و گفت فرعون بیارید پیش من هر

در زمین و نیستیم ما مر شمارا باور دارندگان و گفت فرعون بیارید پیش من هر

سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنتُم

ساحر دانا را پس وقتیکه آمدند ساحران گفت ایشان را موسیٰ بیافگنید آنچه شما

ساحر دانا را (پس) چون آمدند ساحران گفت مر ایشان را موسے بیفگنید آنچه شما

مُّلْقُونَ ﴿١٠﴾ فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئْتُم بِهِ السِّحْرُ ۖ إِنَّ اللَّهَ

افگنده اید پس چون افگندند گفت موسے آنچه آورده اید سحر است هرآئینه خدا

افگنده اید (پس) چون افگندند گفت موسے آنچه آورده اید آنرا سحر است هرآئینه خدا

تفسیر عثمانی

ع٥ بنگر که چشم عبرت است. پند انجام مکذبان را که چه شد نوح علیه السلام صدها سال به آنها نصیحت کرد از نفع و ضرر آگاه نمود چون سخنان وی موثر نیفتاد بلکه عناد و فرار آنها افزون شد بفرمان الهی آبها طوفانی شد و مکذبین همه غرق گردیدند تنها نوح علیه السلام و جمعی که با وی در کشتی بودند محفوظ ماندند در آینده نسل انسان از آنها پدید آمد و دیار منکران بوجود آنها معمور شد قسمتی از قصه نوح علیه السلام در سوره «اعراف» گذشته است. ع٥ بعد از نوح، هود، صالح، لوط، ابراهیم، شعیب علیهم السلام و دیگر انبیاء را بسوی اقوام شان با علامات روشن فرستاد اما چنانکه پیش از بعثت انبیاء در حال جهل و کفر بودند اموری را که پیشتر تکذیب کرده بودند توفیق نیافتند که بعد از بعثت و تبلیغ انبیاء بپذیرند این اصول هیچ را که قوم نوح تکذیب نموده بود دیگران نیز از قبول آن انکار ورزیدند چون نخست (حق) گفتند در ثانی نتوانستند که آن گویند بسبب بی ایمانی و تکذیب حق تا آخر ماندند ع٥ کسانیکه در تکذیب و عداوت حق از حد تجاوز می کنند صورت مهر نهادن بر دل های شان آنست که اول تکذیب می کنند سپس بر آن اصرار می ورزند دشمنی و عناد را بیشتر می سازند تا آنکه از ...

سَیُبۡطِلُهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا یُصۡلِحُ عَمَلَ الۡمُفۡسِدِیۡنَ ﴿۸۱﴾ وَ یُحِقُّ اللّٰهُ الۡحَقَّ

باطل خواہد ساخت آنرا ہر آئینہ خدا راست نے آرد کار مفسدان را و ثابت خواہد کرد خدا سخن درست را

زود باطل گرداند آنرا ہر آئینہ خدا بصلاح نیارد کار تباہ کاران را و ثابت خواہد کرد خدا حق را

بِکَلِمٰتِهٖ وَ لَوۡ کَرِهَ الۡمُجۡرِمُوۡنَ ﴿۸۲﴾ فَمَاۤ اٰمَنَ لِمُوۡسٰۤی اِلَّا ذُرِّیَّۃٌ مِّنۡ قَوۡمِهٖ

بفرمان خود اگرچہ ناخوش دارند گناہگاران پس ایمان نہ آوردند بموسےٰ مگر جماعہ از قوم وے

باحکام خود اگرچہ ناخوش دارند گناہگاران پس ایمان نیاوردند بموسےٰ مگر اولاد قوم وی

عَلٰی خَوۡفٍ مِّنۡ فِرۡعَوۡنَ وَ مَلَا۠ئِهِمۡ اَنۡ یَّفۡتِنَهُمۡ ؕ وَ اِنَّ فِرۡعَوۡنَ لَعَالٍ

باوجود خوف از فرعون و از اشراف قبط کہ عقوبت کند ایشان را و ہر آئینہ فرعون سرکشے بود

باوجود ترس از فرعون و اشراف ایشان آنکہ عذاب کند فرعون ایشان را و ہر آئینہ فرعون بلندی می رود غالب است

فِی الۡاَرۡضِ ۚ وَ اِنَّهٗ لَمِنَ الۡمُسۡرِفِیۡنَ ﴿۸۳﴾ وَ قَالَ مُوۡسٰی یٰقَوۡمِ اِنۡ کُنۡتُمۡ

دران زمین و ہر آئینہ وے از حد گزرندگان بود و گفت موسےٰ اے قوم من اگر

در زمین و ہر آئینہ وی از حد گذرندگان بود و گفت موسےٰ اے قوم من اگر

اٰمَنۡتُمۡ بِاللّٰهِ فَعَلَیۡهِ تَوَکَّلُوۡۤا اِنۡ کُنۡتُمۡ مُّسۡلِمِیۡنَ ﴿۸۴﴾ فَقَالُوۡا عَلَی اللّٰهِ

ایمان آوردہ اید بخدا پس بروے توکل بکنید اگر مسلمانان ہستید پس گفتند بر خدا

ایمان آوردید بخدا پس بروی توکل کنید اگر فرمان برید ع۵ پس گفتند بر خدا

تَوَکَّلۡنَا ۚ رَبَّنَا لَا تَجۡعَلۡنَا فِتۡنَۃً لِّلۡقَوۡمِ الظّٰلِمِیۡنَ ﴿۸۵﴾ وَ نَجِّنَا بِرَحۡمَتِکَ

توکل کردیم اے پروردگار ما مکن ما را لگدکوب قوم ستمگاران و خلاص کن ما را برحمت خود

توکل کردیم اے پروردگار ما نگردان ما را محل عذاب) زور آزمائی مکن بما برای گروہ ستمگار ع۶ و نجات بخش ما برحمت خود

مِنَ الۡقَوۡمِ الۡکٰفِرِیۡنَ ﴿۸۶﴾ وَ اَوۡحَیۡنَاۤ اِلٰی مُوۡسٰی وَ اَخِیۡهِ اَنۡ تَبَوَّاٰ لِقَوۡمِکُمَا

از گروہ کافران و وحی فرستادیم بسوے موسےٰ و برادر وے کہ ساکن کنید قوم خود را

از گروہ کافران و وحی فرستادیم بسوی موسےٰ و برادر وی کہ مقرر گردانید در مسکن سازید برای قوم خود

بِمِصۡرَ بُیُوۡتًا وَّ اجۡعَلُوۡا بُیُوۡتَکُمۡ قِبۡلَۃً وَّ اَقِیۡمُوا الصَّلٰوۃَ ؕ وَ بَشِّرِ الۡمُؤۡمِنِیۡنَ ﴿۸۷﴾

بشہر مصر خانہا و بسازید آن خانہائے خود را قبلہ رو ف و برپا دارید نماز را و بشارت دہ مومنان را

در مصر خانہا ع۵ و بسازید خانہای خود را رو بہ قبلہ و برپا دارید نماز را و بشارت دہ مومنان را

وَ قَالَ مُوۡسٰی رَبَّنَاۤ اِنَّکَ اٰتَیۡتَ فِرۡعَوۡنَ وَ مَلَاَہٗ زِیۡنَۃً وَّ اَمۡوَالًا فِی

و گفت موسےٰ اے پروردگار ما ہر آئینہ تو دادہ فرعون و قبیلہ او را زینت و مالہائے بسیار در

و گفت موسےٰ اے پروردگار ما ہر آئینہ تو دادہ فرعون و سرداران او را رونق و مالہا در

الۡحَیٰوۃِ الدُّنۡیَا ۙ رَبَّنَا لِیُضِلُّوۡا عَنۡ سَبِیۡلِکَ ۚ رَبَّنَا اطۡمِسۡ عَلٰۤی اَمۡوَالِهِمۡ وَ

زندگانی دنیا اے پروردگار ما تا گمراہ کنند عالم را از راہ تو اے پروردگار ما مسخ کن مال ایشان را و

زندگانی دنیا اے پروردگار ما تا گمراہ کنند از راہ تو اے پروردگار ما محو کن مالہای ایشان را و

اشۡدُدۡ عَلٰی قُلُوۡبِهِمۡ فَلَا یُؤۡمِنُوۡا حَتّٰی یَرَوُا الۡعَذَابَ الۡاَلِیۡمَ ﴿۸۸﴾ قَالَ قَدۡ

مہر کن بر دل ایشان کہ ایمان نیارند تا بہ بینند عذاب درددہندہ گفت خدا ہر آئینہ

سخت (مہر) کن بر دلہائے ایشان پس ایمان نیارند تا ببینند عذاب درددہندہ را گفت خدا ہر آئینہ

اُجِیۡبَتۡ دَّعۡوَتُکُمَا فَاسۡتَقِیۡمَا وَ لَا تَتَّبِعٰٓنِّ سَبِیۡلَ الَّذِیۡنَ لَا یَعۡلَمُوۡنَ ﴿۸۹﴾

قبول کردہ شد دعائے شما پس ثابت باشید و پیروی مکنید راہ جاہلان را

قبول کردہ شد دعائے شما پس ثابت باشید و پیروی مکنید راہ آنانرا کہ نمیدانند

وَ جٰوَزۡنَا بِبَنِیۡۤ اِسۡرَآءِیۡلَ الۡبَحۡرَ فَاَتۡبَعَهُمۡ فِرۡعَوۡنُ وَ جُنُوۡدُهٗ

و گذرانیدیم اولاد یعقوب را از دریا پس در عقب ایشان شدند فرعون و لشکر او

و گذرانیدیم اولاد یعقوب را از دریا پس از پے در آمدند ایشان را فرعون و لشکر او

بلاوارش حکم شد تا قوم خود بنی اسرائیل را در آنہا شامل نکند و محلی جداگانہ بجو انتخاب کنند زیرا بعد از این بر قبطیان آفات فرود می آید باید قوم تو آنگاہ نیز بظاہر از آفات بر ...

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مساجد بلبیت بنا کنید ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۸ پریشان نشوید و مترسید وظیفہ مومن زمان بروراینست کہ تکیہ بر قوت مالک خود داشتہ باشد ہر کہ بقدرت و امر زش بے پایان خدا الیقین دارد در ہر امر بر خدای دانا توکل می کند و اثبات اعتماد آنگاہ میشود کہ بندہ خود را تماما بخدا بسپارد، حکم الہی را متابعت نماید و با تمام جدوجہد چشم امیدش تنہا جانب او باشد۔ ع۵ در اثر نصیحت موسیٰ علیہ السلام اخلاص خویش را ظاہر کردند و گفتند بیشک توکل ما بر خداست بحضرت او دعای کنیم ما را تختۂ مشق ستمگاران نگرداند تا بہ قوت خود بیشتر بر ما ستم کنند و ما را مقابل کاری کردہ نتوانیم زیرا در این صورت دین ما در خطر می افتد ستمگاران و آنانکہ ناظر این حالند لاف زنند و گویند اگر حق بطرف ما نمی بود چرا این قدر تسلط و تفوق بر شما حاصل می کردیم و شما این قدر ذلیل و پست می بودید این نکورہ ضلالت گمراہان می افزاید و وجود ما از این حیث باعث فتنۂ آنہا خواہد گشت ع۵ حضرت شاہ صاحب مینگارد چون ہلاکت فرعون قریب شد بہ موسیٰ علیہ السلام

بَغْيًا وَّعَدْوًا ؕ حَتّٰۤى اِذَاۤ اَدْرَكَهُ الْغَرَقُ ۙ قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهٗ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا

از راه ستم و تعدی تا وقتیکه رسیدش مشقت غرق گفت باور داشتم که نیست هیچ معبود مگر

از راه ستم و تعدی تا وقتیکه دریافت او را غرق گفت ایمان آوردم من که نیست هیچ معبودی بجز

الَّذِیْۤ اٰمَنَتْ بِهٖ بَنُوْۤا اِسْرَآءِیْلَ وَ اَنَا مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ ﴿۹۰﴾ آٰلْـٰٔنَ وَ

آنکه ایمان آورده اند بوے بنی اسرائیل و من از مسلمانانم گفته شد آیا اکنون ایمان آری

آنکه ایمان آورده اند بوی بنی اسرائیل و من از مسلمانانم ایمان می آری اکنون حال، آنکه

قَدْ عَصَیْتَ قَبْلُ وَ كُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِیْنَ ﴿۹۱﴾ فَالْیَوْمَ نُنَجِّیْكَ بِبَدَنِكَ

نافرمانی کرده بودی پیش ازین و بودی از مفسدان پس امروز برمکان بلند افگنیم ترا ف۱ بهمان جسد تو یعنی بغیر نفیر

نافرمانی کردی پیش ازین و بودی از مفسدان (پس) امروز برمیآریم بدن ترا

لِتَكُوْنَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰیَةً ؕ وَ اِنَّ كَثِیْرًا مِّنَ النَّاسِ عَنْ اٰیٰتِنَا

تا باشی نشانه آنانرا که پس از تو آیند و هر آئینه بسیارے از مردمان از نشانهاے ما

تا باشی به اخلاف خود نشانه و هر آئینه بسا از مردمان از نشانهای ما

لَغٰفِلُوْنَ ﴿۹۲﴾ ع وَ لَقَدْ بَوَّاْنَا بَنِیْۤ اِسْرَآءِیْلَ مُبَوَّاَ صِدْقٍ وَّ رَزَقْنٰهُمْ مِّنَ

بے خبر اند و هر آئینه جا دادیم بنی اسرائیل را بمقام نیک و روزی دادیم ایشان را از

بیخبر اند ع۵ و هر آئینه جای دادیم بنی اسرائیل را بمقام نیک و روزی دادیم ایشان را از

الطَّیِّبٰتِ ۚ فَمَا اخْتَلَفُوْا حَتّٰى جَآءَهُمُ الْعِلْمُ ؕ اِنَّ رَبَّكَ یَقْضِیْ بَیْنَهُمْ

پاکیزه ها پس اختلاف نکردند تا آنکه آمد بایشان دانش یعنی قرآن هر آئینه پروردگار تو حکم کند میان ایشان

پاکیزه ها ع۵ پس اختلاف نکردند تا آنکه آمد به ایشان دانش هر آئینه پروردگار تو حکم کند میان ایشان

یَوْمَ الْقِیٰمَةِ فِیْمَا كَانُوْا فِیْهِ یَخْتَلِفُوْنَ ﴿۹۳﴾ فَاِنْ كُنْتَ فِیْ شَكٍّ مِّمَّاۤ

روز قیامت در آنچه اختلاف مے داشتند پس اگر در شکے از آنچه

روز قیامت در آن چیزیکه در ان اختلاف می کردند پس اگر توئی در شکی از آنچه

اَنْزَلْنَاۤ اِلَیْكَ فَسْـَٔلِ الَّذِیْنَ یَقْرَءُوْنَ الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَقَدْ

فرود فرستادیم بسوے تو پس بپرس آنان را که مے خوانند کتاب پیش از تو ف۲ هر آئینه

فرو فرستادیم بسوی تو پس بپرس آنان را که می خوانند کتاب را پیش از تو هر آئینه

جَآءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِیْنَ ﴿۹۴﴾ وَ لَا تَكُوْنَنَّ

آمده است پیش تو حق درست از پروردگار تو پس مشو از شک آرندگان و مباش

آمده است پیش تو سخن درست از پروردگار تو پس مشو از شک آرندگان و مباش

مِنَ الَّذِیْنَ كَذَّبُوْا بِاٰیٰتِ اللّٰهِ فَتَكُوْنَ مِنَ الْخٰسِرِیْنَ ﴿۹۵﴾ اِنَّ الَّذِیْنَ

از آنانکه دروغ داشتند آیات خدا را آنگاه شوی از زیانکاران هر آئینه آنانکه

از کسانیکه تکذیب کردند مر آیت های خدا را پس میشوی از زیانکاران (هر آئینه) آنانکه

حَقَّتْ عَلَیْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا یُؤْمِنُوْنَ ﴿۹۶﴾ وَ لَوْ جَآءَتْهُمْ كُلُّ اٰیَةٍ

ثابت شد بر ایشان حکم پروردگار تو ایمان نیارند اگرچه بیاید بایشان هر نشانه

ثابت شد بر ایشان سخن پروردگار تو ایمان نیارند و اگرچه بیاید هر نشانه

حَتّٰى یَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِیْمَ ﴿۹۷﴾ فَلَوْ لَا كَانَتْ قَرْیَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَاۤ اِیْمَانُهَاۤ

تا آنکه به بینند عذاب درد دهنده پس چرا نشد دیہے که ایمان آرد ف۳ پس سود کندش ایمان وے

تا آنکه ببینند عذاب درد دهنده را پس چرا نشد دیهی که ایمان آرد پس سود کندش ایمان وی

اِلَّا قَوْمَ یُوْنُسَ ؕ لَمَّاۤ اٰمَنُوْا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْیِ فِی الْحَیٰوةِ

مگر قوم یونس چون ایمان آوردند برداشتیم از ایشان عقوبت رسوائی در زندگانی

مگر قوم یونس چون ایمان آوردند برداشتیم از ایشان عذاب رسوائی را در زندگانی

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے بر روئے آب آریم ترا ۱۲ ف۲ یعنے تا ظاهر شود که بر انبیائے سابق نیز وحی نازل میشد والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی نزدیک نزول عذاب ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در موضح القرآن است چنانکه ایمان نابهنگام فرعون بکار نرفت خداوند نعش او را از دریا برآورد و بر فراز پشته افگند تا بنی اسرائیل چون در وی نگرند سپاس ۹ گزارند و آیندگان را مایهٔ عبرت گردد و اگر چنین نبودی در بر آوردن نعش او مفادی متصور نگشتی چنانکه ایمانش سودی نبخشید در نجاتش مفادی نبود از تحقیقات کنونی بر می آید که جسم فرعون تا روز گار ما محفوظ مانده اما صحت کلمات قرآن بر ثبوت آن موقوف نیست نجات فرزندان اسرائیل و غرق فرعون در روز عاشورا اتفاق افتاد و اکنون که من این سطور را می نگارم روز عاشورای سال ۱۳۴۸ هجری مے باشد خداوند درین جهان و آن جهان از عذاب خود نگهبان (ع ۱۰ / ۱۴) باد دو دشمنان دین فرخندهٔ اسلام را غرق گرداند آمین ع۵ خدا آل فرعون را هلاک گرداند و تخت مصر را به فرزندان اسرائیل عطا کرد و چندی بعد شام را به ایشان کرامت فرمود و عمالقه را از آنجا طرد آورد و سرزمین شاداب و خضراست و اشیای پاک و گوارا در ان به افراط پیدا میشود خلاصه بنی اسرائیل

الدُّنْيَا وَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِيْنٍ ﴿٩٨﴾ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ

دنیا و بهره مند ساختیم ایشان را تا مدتے و اگر خواستے خدا ایمان آوردندے آنانکه در زمین اند

دنیا و بهره مند ساختیم ایشان را تا مدتے و اگر خواستے پروردگار تو هر آئینه می آورد هر که در زمین است

كُلُّهُمْ جَمِيْعًا ۭ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ

همه ایشان یک جا آیا تو جبر توانی کرد مردمان را تا مسلمان شوند و روا نبود

همه ایشان یک جا آیا تو اکراه می کنی مردمان را تا گردند مومنان و نیست

لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِيْنَ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿١٠٠﴾

هیچ شخصے را که ایمان آرد مگر بخواست خدا و می اندازد پلیدی را بر آنانکه در نیابند

هیچ کس را که ایمان آرد مگر به اراده خدا و می افگند پلیدی (عذاب را) بر آنانکه در نمی یابند

قُلِ انْظُرُوْا مَاذَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَمَا تُغْنِى الْاٰيٰتُ وَالنُّذُرُ

بگو ببینید چه چیز است در آسمان ها و زمین و فائده نے کنند نشانها و ترسانندگان

بگو ببینید چه چیز است در آسمان ها و زمین و فائده (دفع) نمی کند نشانه ها و ترسانندگان

عَنْ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُوْنَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِيْنَ خَلَوْا

گروهے را که باور نے کنند پس انتظار نے کشند مگر مانند مصیبت هائے آنانکه گذشتند

از گروهی که باور نمی کنند پس انتظار می کشند مگر مانند روزهای که گذشتند

مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ قُلْ فَانْتَظِرُوْٓا اِنِّىْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّىْ

پیش از ایشان بگو انتظار بکشید هر آئینه من نیز با شما از منتظرانم باز خلاص مے کنیم

پیش از ایشان بگو پس انتظار بکشید هر آئینه من با شمایم از منتظران باز نجات می دهیم

رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كَذٰلِكَ ۚ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٣﴾ قُلْ

پیغامبران خود را و آنان را که ایمان آوردند هم چنین خلاص کنیم مسلمانان را وعده داده ایم و عده درست لازم بر خود بگو

پیغامبران خود را و آنان را که ایمان آوردند هم چنین بر ماست که نجات دهیم مومنان را بگو

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِىْ شَكٍّ مِّنْ دِيْنِىْ فَلَآ اَعْبُدُ الَّذِيْنَ تَعْبُدُوْنَ

اے مردمان اگر هستید در شبه از دین من پس بشنوید که عبادت نمی کنم آن را که شما می پرستید

ای مردمان اگر هستید در شک از دین من پس نمی پرستم آنان را که شما می پرستید

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِىْ يَتَوَفّٰىكُمْ ۚ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ

بجز خدا و لیکن عبادت می کنم آن خدا را که قبض ارواح شما می کند و فرموده شد مرا که باشم

بجز خدا و لیکن عبادت می کنم آن خدا را که قبض می کند ارواح شما را و مامور شده ام که باشم

مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٤﴾ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّيْنِ حَنِيْفًا ۚ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ

از مسلمانان و فرموده شد آنکه راست کن روئے خود را برائے دین حنیف شده و مباش از

از مومنان و آنکه راست کن روی خود را برای دین حنیف و مباش از

الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۚ

مشرکان و مخوان بجز خدا چیزے را که سود نکند ترا و زیان نرساند بتو

مشرکان و مخوان بجز خدا چیزے را که سود ندهد ترا و زیان نرساند بتو

فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذًا مِّنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٠٦﴾ وَاِنْ يَّمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ

پس اگر بکنی باشی آنگاه از ستمگاران و اگر برساند خدا بتو رنجے

(پس) اگر بکنی (پس) هر آئینه تو آنگاه از ظالمانی ع۵ و اگر برساند بتو خدا رنجی

فَلَا كَاشِفَ لَهٗٓ اِلَّا هُوَ ۚ وَاِنْ يُّرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهٖ ۭ يُصِيْبُ بِهٖ

پس نیست بردارنده آنرا مگر او و اگر خواهد در حق تو نیکی پس نیست هیچ دفع کننده فضل او را میرساند فضل

پس نیست بردارنده آنرا مگر او و اگر خواهد در حق تو نعمتی پس نیست هیچ دفع کننده مر فضل او را میرساند فضل خویش

تفسیر عثمانی

ع۵ برای این مردم لجوج معاند که هیچ دلیل و علامتی را نمی پذیرند جز این چیزی نیست که منتظر آفات و حوادثی باشند که به مکذبان پیشین فرود آمده بهتر است ما و شما در انتظار آن وقت باشیم تا پایان کار راست گویان و دروغ گویان واضح گردد

ع۶ اگر مسلک دینی من در اندیشهٔ شما نمی گنجد و در آن باره گرفتار شکوک و شبهات هستید اینک اصل اصول دین خود را که توحید خالص است بشما میدانم خلاصه من از پرستش معبودان موهوم شما سخت بیزارم و هر گز چیزی را که کسی هم آنرا خدا گمان کرده اید من خالص خدای قدوس متعال را می پرستم روح شما در قبضهٔ قدرت اوست چون اراده کند در ابدان شما گذارد و چون خواهد یک بیک بر آرد پس باید کسی را عبادت نمود که مرگ و حیات در ید اوست عبادت تنها از جوارح ساخته نیست هر آئینه انسان باید از دل بر مقصود توحید و یگانگی حق کامل متیقن شود و در میدان و پنهان بهمان دین حنیف که دین ابراهیم خلیل الله است از روی بحث و توجه مستقیم باشد از شوایب شرک جلی و خفی پاک گردد چنانکه خاص بوی عبادت می کند خاص از او استعانت جوید زیرا سود و زیان خیر و شر همه بقبضهٔ تصرف اوست از چیزیکه هیچ سود و زیان در تصرف آن نیست بر سم مشرکان استعانت جستن عرفی و ابی بی ظلمی عظیم و حصه‌ای از شرک است اگر چه فرض محال صادر شود... [illegible]

مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ؕ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿١٠٧﴾ قُلْ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ

بهر که خواهد از بندگان خود و اوست آمرزنده مهربان بگو اے مردمان

بهر که خواهد از بندگان خود و او آمرزنده مهربان است ع۵ بگو اے مردمان

جَآءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكُمْ ۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ

آمده است بشما وحی راست از پروردگارشما پس هر که راه یافت جز این نیست که راه یافت برائے خود و هر که

بدرستیکه آمد بشما حق از پروردگار شما پس هر که راه یافت جز این نیست که راه می یابد برای خود و هر که

ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيْلٍ ﴿١٠٨﴾ وَاتَّبِعْ مَا

گمراه شد جز این نیست که گمراه میشود بزیان خود و نیستم من بر شما نگاه بان و یا محمد پیروی کن چیزے را

گمراه شد پس جز این نیست که گمراه می شود بر نفس خود و نیستم من بر شما مختار (نگاه بان) ع۵ و پیروی کن آن را که

يُوْحٰٓى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿١٠٩﴾

که وحی فرستادیم بتو و شکیبائی بورز تا آنکه فیصل کند خدا و او بهترین فیصل کنندگان است

چیزیرا که وحی کرده می شود بتو و صبر کن تا حکم کند خدا و او بهترین فیصله کنندگانست

سُوْرَةُ هُوْدٍ مَّكِّيَّةٌ وَّهِيَ مِائَةٌ وَّثَلٰثٌ وَّعِشْرُوْنَ اٰيَةً وَّعَشْرُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدای که نهایت مهربان است بسیار بارحم است

الٓرٰ ۚ كِتٰبٌ اُحْكِمَتْ اٰيٰتُهٗ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَّدُنْ حَكِيْمٍ خَبِيْرٍ ﴿١﴾ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا

این کتابیست که استوار کرده شد آیات او و باز واضح کرده شد آمده از نزدیک خدائے درست کار خبردار بآن مضمون که پرستش مکنید

این کتابی است که استوار کرده شده آیات او باز جدا کرده شده از نزد حکم کننده باخبر عبادت مکنید

اِلَّا اللّٰهَ ؕ اِنَّنِيْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ وَّبَشِيْرٌ ﴿٢﴾ وَّاَنِ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْٓا

مگر خدا را هر آئینه من شما را از جانب او بیم کننده و بشارت دهنده ام و آنکه آمرزش طلب کنید از پروردگار خود باز رجوع کنید

مگر خدا را هر آئینه من شما را از وی بیم دهنده و مژده رساننده ام و آنکه آمرزش طلبید از پروردگار خود باز رجوع کنید

اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَّتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّيُؤْتِ كُلَّ ذِيْ فَضْلٍ

بسوے وے تا بهره مند سازد شما را به بهره نیک تا میعاد معلوم و تا بدهد هر صاحب بزرگی را

بسوے وی تا بر خورداری دهد شما را برخورداری نیک تا وقت مقرره و تا بدهد هر صاحب بندگی را

فَضْلَهٗ ؕ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيْرٍ ﴿٣﴾ اِلَى اللّٰهِ

جزائے بزرگی او و اگر روگردان شوید پس هر آئینه می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ بسوئے خداست

جزای بزرگی وی و اگر برگردید (پس هر آئینه) من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ بسوی خداست

مَرْجِعُكُمْ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٤﴾ اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُوْنَ

بازگشت شما و او بر هر چیز تواناست آگاه باش این کافران می پیچند

بازگشت شما و او بر همه چیز تواناست آگاه باش هر آئینه ایشان می پیچند

صُدُوْرَهُمْ لِيَسْتَخْفُوْا مِنْهُ ؕ اَلَا حِيْنَ يَسْتَغْشُوْنَ ثِيَابَهُمْ ۙ

سینه های خود را ف۱ میخواهند که پنهان شوند از خدا آگاه باش چون بر سر می کنند جامه هائے خود را

سینه های خود را تا پنهان شوند از خدا آگاه باش چون بر سر کشند جامه هائے خود را

يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ۚ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٥﴾

میداند آنچه پنهان می دارند و آنچه آشکارا می کنند هر آئینه او داناست بسریکه مالک سینه هاست ف۲

میداند آنچه پنهان می کنند و آنچه آشکار می نمایند هر آئینه او داناست باسراریکه در سینه هاست

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اعراض می کنند ۱۲ ف۲ مترجم گوید میتوان گفت پیچیدن سینه عبارت از آنست که فکر بایئے ناصواب کند و شبهات واهیه دل خود را ملتبس (؟) دهد و عقائد حقه را فراموش سازد زیرا که صدر در اینجا بمعنے علوم صدر آمده است ۱۲

تفسیر عثمانی ع ۱/۶

ع۵ چون درخواست نمودن از چیزیکه هیچ خیر و شر در اختیار او نیست ممنوع قرار داده شد مناسب آنست که در قبال آن ذکر مالک علی الاطلاق شود که رنج و راحت خیر و شر همه در قدرت اوست و هیچ کس نمی تواند عذابی را که وی فرو فرستاده دفع کند و هر که خواهد عنایت کند کس نتواند آنرا باز دارد ع۵ (حق) با دلایل و براهین آشکار فرا رسیده و هیچ کس عذر معقول ندارد که آنرا نپذیرد خدا آخرین حجت خود را بر بندگان خویش اتمام نمود - اکنون هر که سود و زیان خود را امید اندیشد که خدا باز خود عقابی میشود فلاح دنیا و آخرت نصیب او می گردد - هر که آنرا می گذارد و تردد دارد خود خوار و پریشان گرد حالیست مرهم خود نفعی و خیر را از شر جدا کنند و مستقبل خود را انتظام دهند و طریق شایسته را اختیار نمایند بغیر مختار گردانیده نشده که مسئول و مستهد تمام اعمال مردم باشد کار وی صرف

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا
و نیست هیچ جنبنده در زمین مگر
و نیست هیچ جنبنده در زمین مگر

عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ۭ كُلٌّ فِيْ كِتٰبٍ
بر خداست روزی او و می داند جائے ماندن او را و جائے نگاهداشتن او را هر یک در کتاب
بر خداست روزی او و می داند قرارگاه او و آرامگاه وی را ع۵ هر یک در کتاب

مُّبِيْنٍ ۝۶ وَهُوَ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ وَّكَانَ
روشن ست ف۱ و اوست آنکه آفرید آسمانها و زمین را در شش روز و بود
روشن است و اوست آنکه آفرید آسمانها و زمین را در شش روز ع۵ و بود

عَرْشُهٗ عَلَى الْمَاۗءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ۭ وَلَىِٕنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ
عرش او بر آب آخر کار آفریدن شما آنکه تا بیازماید شما را که کدام کس از شما نیکوتر است از جهت عمل و اگر گوئی که هر آئینه شما
عرش او بر آب تا که معامله آزمایندگان کند با شما که کدام کس از شما نیکوتر است از جهت عمل و اگر گوئی که هر آئینه شما

مَّبْعُوْثُوْنَ مِنْۢ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُوْلَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ
برانگیخته شوید بعد موت گویند کافران نیست این سخن مگر جادوئے
برانگیخته شوید بعد از موت هر آئینه گویند آنانکه کافر شدند نیست این سخن مگر جادوی

مُّبِيْنٌ ۝۷ وَلَىِٕنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَّعْدُوْدَةٍ لَّيَقُوْلُنَّ مَا
ظاهر و اگر باز داریم از ایشان عقوبت را تا مدتے شمرده شده گویند چه چیز
ظاهر و اگر تاخیر کنیم از ایشان عذاب را تا مدت شمرده شده هر آئینه گویند چه چیز

يَحْبِسُهٗ ۭ اَلَا يَوْمَ يَاْتِيْهِمْ لَيْسَ مَصْرُوْفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا
باز می دارد و آنرا آگاه باش روزیکه بیاید بایشان نباشد باز داشته شده از ایشان و فرا گیرد ایشان را آنچه
باز می دارد عذاب را آگاه باش روزیکه بیاید بایشان نباشد باز داشته از ایشان و فرا گیرد ایشان را آنچه

بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝۸ ع وَلَىِٕنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنٰهَا مِنْهُ
استهزا می کردند بآن و اگر بچشانیم آدمی را نعمتے از نزدیک خود باز بر گیریم آنرا از وے
به وی استهزا می کردند و اگر بچشانیم آدمی را از نزد خود رحمت باز گیریم آن را از وی

اِنَّهٗ لَيَـــُٔوْسٌ كَفُوْرٌ ۝۹ وَلَىِٕنْ اَذَقْنٰهُ نَعْمَاۗءَ بَعْدَ ضَرَّاۗءَ مَسَّتْهُ
هر آئینه وے ناامید و ناسپاس است و اگر بچشانیم آدمی را رفاهیتے بعد سختی که رسیده باشد بوے
هر آئینه وی ناامید ناسپاس است و اگر بچشانیم آدمی را نیکوئی بعد سختی که بدو رسیده باشد

لَيَقُوْلَنَّ ذَهَبَ السَّيِّاٰتُ عَنِّيْ ۭ اِنَّهٗ لَفَرِحٌ فَخُوْرٌ ۝۱۰ اِلَّا الَّذِيْنَ
گوید برفتند سختی ها از من هر آئینه وے شادمان خودستاینده است مگر آنانکه
هر آئینه گوید رفتند (رنج ها) بدی ها از من هر آئینه وی شادمان خودستا است مگر آنانکه

صَبَرُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝۱۱
شکیبائی نمودند و کارهائے شائسته کردند آنجماعه ایشان راست آمرزش و مزد بزرگ
شکیبائی نمودند و کارهای شائسته کردند آن جماعه ایشان راست آمرزش و مزد بزرگ

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌۢ بَعْضَ مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ وَضَاۗىِٕقٌۢ بِهٖ صَدْرُكَ
پس شاید تو ترک کنی بعض آنچه وحی فرستاده می شود بسوئے تو و تنگ میشود بآن سینه تو ف۲
پس شاید که تو ترک کننده باشی بعض آنچه وحی فرستاده می شود بسوی تو و تنگ میشود به آن سینه تو

اَنْ يَّقُوْلُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَاۗءَ مَعَهٗ مَلَكٌ ۭ اِنَّمَآ
از جهت آنکه می گویند چرا نه فرو آورده شد برو گنجے یا چرا نه آمد همراه او فرشته جز این نیست که
از جهت آنکه می گویند چرا فرود آورده نشده بروی گنجے یا چرا نیامده با او فرشته جز این نیست که

یعنی خدای توانا بر همه آن مواد و اطوار و ادوار تخلیق کرده انات از آن ظهور شوده به هیئت کنونی رسیده اند آگاه است و بر طبق علم محیط خویش [illegible]

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در لوح نوشته شده. مترجم گوید مستودع جای است که بی اختیار خود او آنجا نگاهداشته بوده مانند صلب و رحم و مستقر جائیست که باختیار خود می ماند مثل خانه ۱۲ ف۲ یعنی ترک مکن و تنگدل مشو ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه رحمه الله فرماید مستقر نشیمن گاه، بهشت و دوزخ، مستودع پناهگاه، قبرها باشد اما این بیشتر رود. و ما من دابة، تدریج حیات دنیوی بود. این جا از برزخ و آخرت بیان میشود مطلب، خدای متعال بر تمام مراتب هستی شما از آغاز تا انجام آگاهست در تعیین مستقر و مستودع مفسران را گفته ها بسیار است در تفسیر سورة انعام اندکی از آن نگاشتیم ابن کثیر گوید. ابن عباس بر آنست که نشیمنگاه انسان در حیات این جهان مستقر و مدفن وی پس از مرگ مستودع نامیده میشود مجاهد گوید مراد از مستقر رحم مادر و از مستودع صلب پدر است و عطاء بر عکس آن سخن رانده بعض متفلسفین مساکن فعلی حیوانات را بر زمین مستقر مواد و مقامی را که قبل از وجود فعلی در آن بوانند مستودع پنداشته ...

أَنتَ نَذِيرٌ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ

تو بیم کننده و خدا بر هر چیز نگهبان است آیا می گویند بر بسته است قرآن را بگو

تو بیم دهنده ئی و خدا بر همه چیز نگاهبان است آیا می گویند خود بر بسته است قرآن را بگو

فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ

پس بیارید ده سوره را مانند این بر بافته و بخوانید هر کرا توانید بجز

پس بیارید ده سوره مانند این بر بسته شده از خود و بخوانید هر کرا توانید بجز

اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ

خدا اگر راست گو هستید ف۱ پس اگر قبول نکنند آن کافران سخن شما را بدانید که قرآن نازل کرده شده است

خدا اگر هستید راست گویان پس اگر اجابت نکردند مر شما را پس بدانید آنچه فرو فرستاده شده

بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَن لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٤﴾ مَن كَانَ يُرِيدُ

بعلم خدا و بدانید که هیچ معبود نیست مگر وی پس آیا شما مسلمان هستید ف۲ هر که خواسته باشد

به علم خداست و بدانید که نیست هیچ معبود غیر وی پس آیا هستید شما مسلمانان ع۵ هر که باشد می خواهد

الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾

زندگانی دنیا و تجمل آن بتمام رسانیم بسوی این جماعه جزای اعمال ایشان را در دنیا و ایشان در دنیا نقصان داده نشوند

زندگانی دنیا و آرایش آنرا بتمام رسانیم بسوی ایشان جزای عمل ایشان را در دنیا و ایشان در دنیا نقصان کرده نشوند

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَ

این جماعه آنانند که نیست ایشان را در آخرت مگر آتش و باطل شد در آخرت آنچه کرده بودند و

آنگروه کسانی اند که نیست مر ایشان را در آخرت مگر آتش و باطل شد آنچه کرده بودند در دنیا و

بَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ

نابود است آنچه بعمل می آوردند آیا کسیکه باشد بر حجتی از جانب پروردگار خود ف۳ و متصل وی می آید گواهی

باطل است آنچه می کردند آیا کسیکه باشد بر راه واضح (برهانی) از پروردگار خود و از پی وی آید برهان او را گواهی

مِّنْهُ وَمِن قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۚ وَمَن

از جانب پروردگار او ف۴ و پیش از قرآن گواه وی بود موسی پیشوای و بخشایش مثل دیگران باشد این جماعه ایمان می آرند

از خدای و پیش از آن گواهی وی بود کتاب موسی پیشوائی و بخشایش آن گروه ایمان می آرند بقرآن و هر که

يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ ۚ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ ۚ إِنَّهُ

کافر شد بآن از گروه ها پس آتش وعده گاه وی است پس مباش در شبه از نزول قرآن هر آئینه وی

کافر شد بر آن از گروه ها پس آتش (وعده) جای وی است پس مباش در شبه از نزول قرآن هر آئینه وی

الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ

درست است آمده از پروردگار تو و لیکن بیشتر مردمان ایمان نمی آرند و کیست ستمگار تر از کسیکه

درست است از جانب پروردگار تو و لیکن بیشتر مردمان ایمان نمی دارند و کیست ستمگار تر از کسیکه

افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۚ أُولَٰئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ

بر بست بر خدا دروغی را این جماعه آورده شوند پیش پروردگار خویش و گویند گواهان ف۵

بر بست بر خدا دروغی را این جماعه عرض کرده شوند بر پروردگار خود و گویند گواهان

هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٨﴾ الَّذِينَ

ایشانند آنانکه دروغ بستند بر پروردگار خویش آگاه باش لعنت خداست بر ستمکاران بر آنانکه

ایشانند آنانکه دروغ بستند بر پروردگار خویش آگاه باش لعنت خداست بر ستمگاران آنانکه

يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ

باز می دارند مردمان را از راه خدا و می خواهند برای آن راه کجی را و ایشان با خرت

باز می دارند از راه خدا و می خواهند برای آن کجی و ایشان به آخرت (ایشان)

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید نخست بده سوره تحدی واقع شد چون از ان عاجز شدند بیک سوره تحدی فرمود ۱۲ ف۲ یعنی بر اسلام ثابت باشید ۱۲ ف۳ یعنی ثواب صدقه و صله رحم که از کفار بوجود می آید در دنیا میدهند تو سیع رزق و صحت بدن ۱۲ ف۴ یعنی دلیل عقلی ۱۲ ف۵ یعنی قرآن ۱۲ ف۶ یعنی کراما کاتبین ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ قبول معجزات مطلوبه آنها مصلحت نیست بزرگ ترین معجزات یعنی قرآن رو بروی آنها ست که نمی پذیرند وی گویند ساخته و پرداخته تست (معاذ الله) بگو شما نیز بر بید و مدعیان فصاحت و بلاغت همه فراهم آئید و ده سورت مانند قرآن پیش آرید و در این کار از همه آفریدگان بل از معبودانی که آنها را انباز خدامی دانستید استعانت جوئید اگر نتوانستید و هرگز نمی توانید پس بدانید که قرآن کلام حضرت آفریدگار است کلامی که همه مردمان انسان در مثل آن عاجز آیند کلام خداست که به علم کامل خویش بر پیغمبر فرود آورده و بدون شبه چنانکه کلام او را مانندی نیست ذات وصفات وی نیز بے مثال ولاشریک می باشد پس این کتاب بے نظیر کلام خداست که شریک و مثل ندارد باوجود این همه دلایل واضح برای قبول خدا و متابعت اسلام چه چیز را انتظاری برید (تنبیه) تفصیل اعجاز قرآن اندکی در سوره یونس علیه السلام گذشت در اول

كَافِرُونَ ⑪ أُولَٰئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُم

کافرانند ـ این جماعه ـ نباشند ـ عاجز کننده ـ در ـ زمین ـ و نباشند ایشان را

کافرانند ـ این جماعه ـ نباشند ـ عاجز کنندگان ـ در ـ زمین ـ و نباشد ایشان را

مِّن دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ۘ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ ۚ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ

بجز ـ خدا ـ دوستان ـ دوچند کرده شود ایشان را عذاب ـ نمی توانستند

بجز ـ خدا ـ دوستان ـ دو چند کرده شود ایشان را عذاب ـ نمی توانستند

السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ⑫ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ

شنودن یعنی بسبب شدت ناخوشی و نمی دیدند ف۱ این جماعه آنانند که زیان کردند در حق خویش ـ و گم شد

شنودن و نبودند که بدید ندی ـ آن گروه آنانند که زیان کردند نفس های خویش را ـ و گم شد

عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ⑬ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ⑭

از ایشان آنچه بر می بافتند ـ بیشک این جماعه ـ در ـ آخرت ـ ایشانند زیان کار

از ایشان آنچه افترا می کردند ـ بیشک هر آئینه ایشان در آخرت ـ ایشانند بسیار زیان کاران

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ

هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و عمل هائے شائسته کردند و فروتنی کردند متوجه شده بسوئے پروردگار خویش ایشان اہل

هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و عمل هائے شائسته کردند و (آرام گرفتند) عجز کردند بسوی پروردگار خود آن گروه اہل

الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ⑮ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ

بهشت اند ایشان آنجا جاوید اند ـ صفت این دو فریق ـ اینست مانند کور و کر ـ و بینا

بهشت اند ایشان آنجا جاویدانند ـ صفت این دو فریق ـ مانند کور و کراست ـ و مانند بینا

وَالسَّمِيعِ ۚ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ⑯ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا

و شنوا ـ آیا هر دو برابر اند ـ در صفت ـ آیا پند نمی گیرید ـ و هر آئینه فرستادیم نوح را

و شنوا ـ آیا برابر اند این دو فریق در صفت ـ آیا پند نمی گیرید ـ و هر آئینه فرستادیم نوح را

إِلَىٰ قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ① أَن لَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ ۖ إِنِّي أَخَافُ

بسوئے قوم او گفت هر آئینه من برائے شما بیم کننده آشکارا ام باین مضمون که مپرستید مگر خدا را هر آئینه من می ترسم

بسوی قوم او گفت که من برای شما بیم کننده ام آشکارا ـ به آنکه نپرستید مگر خدا را بدرستیکه من می ترسم

عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ② فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ مَا نَرَاكَ

بر شما از عذاب روز درد دهنده ـ پس گفتند جماعتے که کافر بودند از قوم او ـ نمی بینیم ترا

بر شما از عذاب روز درد دهنده ـ پس گفتند سردارانی که کافر بودند ـ از قوم او ـ نمی بینیم ترا

إِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِ

مگر آدمی مانند خویش، و نه می بینیم که پیروی تو کرده باشند بتامل سرسری ـ مگر آنانکه ایشان کمینه هائے مانند

مگر آدمی مانند خویش و نمی بینیم ترا که پیروی کرده باشد ترا مگر آنانکه ایشان فرومایگان مااند در ظاهر رای بلا تامل

وَمَا نَرَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا مِن فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ③ قَالَ يَا قَوْمِ

و نمی بینیم شما را ـ هیچ ـ بزرگی بر خود ـ بلکه می پنداریم شما را دروغگویان ـ گفت اے قوم من

و نمی بینیم شما را ـ بر خود ـ هیچ ـ بزرگی ـ بلکه گمان می بریم شما را دروغ گویان ـ گفت اے قوم من

أَرَأَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَآتَانِي رَحْمَةً مِّنْ عِندِهِ

آیا خبر دهید بدانکه اگر باشم بر حجتے از پروردگار خود و داده باشد مرا بخشایشے ـ از نزدیک خود

خبر دهید مرا اگر باشم من بر (حجتے) راه راستی از پروردگار خود و داده باشد مرا بخشایش از نزد خود

فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ أَنُلْزِمُكُمُوهَا وَأَنتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ④ وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ

پس پوشانیده شد حقیقت آن بر شما آیا جبر کنیم شما را بر آن و شما ناخواهان باشید و اے قوم من طلب نمی کنم از شما

پس پوشانیده شد بر شما آیا الزام کنم بر شما آنرا و شما آنرا (ناخواهنده اید) بیزار اید و اے قوم من سوال نمی کنم از شما

ف۱ مترجم گوید می توان گفت که همزه استفهام انکاری محذوف است یعنے آیا نمی توانستند شنید و آیا نمی دیدند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ باید پیغمبر در مقابل قوم خود امتیاز آشکارا داشته باشد ما می بینیم تو مانند ما از نوع بشری تو فرشته آسمان نیستی که انسان در مقابل آن گردن نهد در میان بشر نیز بر ما کدام مزیت و برتری خاص نداری نه توانگری و نه مالک، حکومت و جاه پیروان تو نیز از همه بے نوا و ذلیل و از طبقات پست‌اند۔ مجالست آنها با ما که شرفائیم اسباب عار می باشد۔ اما خدا از همه مردم تنها ترا به منصب رسالت شایسته یافته بدان مامور گردانید ما در حسب و نسب در مال و دولت، در خلق و خلق در چه از تو کمتر بودیم که باین منصب انتخاب نشدیم ثانیاً پیروان تو باید اصحاب عزت و بزرگی می بودند۔ اتباع این مردم فرومایه موجب کدام فضل و شرف نمی گردد و چه سان بصدق تو دلیل میشود اگر این مردم ظاهر بین که پستی و رذالت شان معروف است بدون تجسس و تدقیق به ظاهر ایمان آرند چه کمال تو در آن است پس مدعا این است که تو و همراهانت همه دروغ میگویید تو حرفی تراشیدی بے خردی چند تصدیق کردند تا بدین وسیله تحریک جدیدی پیدا کرده برتری و امتیازی بخود حاصل کنند۔ این بود ما حصل کفر بحران مطعونان۔ جواب نوح علیه السلام پس از این می آید ۱۲

عَلَيْهِ مَالًا ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ ۚ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا ۚ

بر این پیغام رسانیدن مال را نیست مزد من مگر بر خدا و نیستم یکسو کننده مسلمانان یعنی از صحبت خود

بر این پیغام هیچ مالی نیست مزد من مگر بر خدا و نیستم من راننده آنانکه گرویده اند هر آئینه ایشان ملاقات

إِنَّهُم مُّلَاقُو رَبِّهِمْ وَلَٰكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾ وَيَا قَوْمِ مَن

هر آئینه ایشان ملاقات کنندگانند با پروردگار خویش و لیکن من می بینم شمارا قومے که جهالت می کنید و اے قوم من کے

کنندگان با پروردگار خویشند ولاکن من می بینم شمارا قومی که جهالت می کنید و اے قوم من کہ

يَنصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِن طَرَدتُّهُمْ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ

نصرت دهد مرا از عقوبت خدا اگر برانم ایشان را آیا پند نمی گیرید و نمی گویم بشما

نصرت دهد مرا از (عقوبت خدا) اگر برانم ایشان را آیا پند نمی گیرید و نمی گویم بشما

عِندِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ وَ

که نزدیک من خزینه هائے خداست و نه آنکه میدانم غیب را و نمی گویم که من فرشته ام و

که نزدیک من گنج هائے خداست و نمی دانم غیب را و نمی گویم که من فرشته ام و

لَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَن يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا ۖ اللَّهُ

نمی گویم آنانرا که بخواری می نگرد بدیشان چشم شما که نخواهد داد خدا بدیشان هیچ نیکی خدا

نمی گویم آنانرا که بخواری نگرد بر ایشان چشم های شما که نخواهد داد ایشان را خدا هیچ نیکی خدا

أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنفُسِهِمْ ۖ إِنِّي إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا يَا نُوحُ

داناتر ست بآنچه در ضمیر ایشان است هر آئینه من آنگاه از ستمگاران باشم گفتند اے نوح

داناتر است بآنچه در ضمیر ایشانست هر آئینه من آنگاه به تحقیق از ستمگاران باشم گفتند اے نوح

قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ

مکابره کردی با ما پس بسیار کردی مکابره با ما پس بیار آنچه وعده می کنی اگر هستی از

هر آئینه مجادله کردی با ما پس بسیار کردی جدال را با ما پس بیار آنچه وعده می کنی ما را اگر هستی از

الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُم بِهِ اللَّهُ إِن شَاءَ وَمَا أَنتُم

راست گویان گفت جز این نیست که بیارد آنرا بشما خدا اگر خواهد و شما

راست گویان ع۵ گفت جز این نیست که بیارد آنرا بشما خدا اگر خواهد و نیستید شما

بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدتُّ أَنْ أَنصَحَ لَكُمْ

عاجز کننده نیستید و سود نمی کند شمارا نصیحت من اگر خواهم که نصیحت کنم شمارا

(عاجز کنندگان) که بگریخته خدارا عاجز گردانید و نفع نمی کند شمارا نصیحت من اگر خواهم که نصیحت کنم شمارا

إِن كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَن يُغْوِيَكُمْ ۚ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾

اگر خدا خواسته باشد که گمراه کند شمارا اوست پروردگار شما و بسوئے او باز گردانیده شوید

اگر هست خدای که میخواهد آنکه شمارا گمراه سازد اوست پروردگار شما و بسوی او باز گردانیده شوید ع۶

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ

یا محمد آیا می گویند بر بسته است قرآن را بگو اگر بر بسته ام پس بر من ست گناه من و من بے تعلقم

آیا می گویند بر بسته است قرآن را بگو اگر بر بسته ام آن را پس بر من است گناه من و من بیزارم

مِّمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾ وَأُوحِيَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَن يُؤْمِنَ مِن قَوْمِكَ إِلَّا

از گناه کردن شما ع۱ و وحی فرستاده شد بسوئے نوح که ایمان نخواهد آورد از قوم تو الا

از آنچه شما گناه می کنید و وحی فرستاده شد بسوئے نوح آنکه ایمان نخواهد آورد از گروه تو مگر

مَن قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ

آنکه مومن شده است پس اندوه مخور بسبب آنچه می کردند و بساز کشتی را

آنکس که ایمان آورده پس اندوه ناک مباش بسبب آنچه می کردند و بساز کشتی را

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید این جمله زیاده کرده شد در وسط قصهٔ قوم نوح تا تنبیه باشد بر تطبیق حال مشرکین مکه با حال قوم حضرت نوح والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ نوح علیه السلام قبل از طوفان میان قوم خویش نهصد و پنجاه سال زندگانی کرد شب و روز پیدا و پنهان پند میداد و بجواب شبهات شان می پرداخت سلسلهٔ این تبلیغ و بحث دوام داشت۔ قرنها دراین جدال سپری شد کافران از مباحث حقانی و امر و نهی نوح بستوه آمده گفتند این سلسله گسسته شود اگر تو صادقی عذابی را که بدان تهدید می کنی بر قومی فرود آر تا این جدال هر روزه ختم شود

ع۶ از اینجا که این قدر اصرار دارید و با کمال شوخ چشمی منتظر امید عذاب فرود آید پس ارادهٔ خدا بر این است که شما در غوایت گمراهی عاقبت هلاک گرداند چون خدا در اثر سوء اعمال شما چنین خواسته است من هر قدر نصیحت کنم و بخواهم بشما انتفاع برسانم مفید نیفتد و هیچ گونه تاثیری نه بخشد پروردگار شما ذاتی است که تمام امور در قبضهٔ تصرف اوست هر چه خواهد کس نتواند مانع آید و رجوع مردمان بسوی اوست

ع۱ گفته، عطا و دهنده جزا مرف حضرت اوی باشد در بعد حضرت شاه می نگارد که پرسش ها و اعتراض های قوم نوح تا این جا حاشیه اعتراضاتی بود که قوم پیغمبر ما می کرد

بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا ۚ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿۲﴾ وَ

بحضور ما و بفرمان ما و سخن مگو با من در باب آنانکه ستم کردند هر آئینه ایشان غرق کردگانند .

بحضور ما و بفرمان ما و سخن مگو با من در باب آنانکه ستم کردند هر آئینه ایشان غرق شده گانند و

يَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِّن قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ ۚ قَالَ إِن

می ساخت نوح کشتی را و هرگاه که گذشتے بران کشتی جماعه از قوم او تمسخر می کردند با وے گفت اگر

می ساخت نوح کشتی را و هرگاه که می گذشت بر آن سرداران (جماعت) از قوم او تمسخر می کردند بوی گفت اگر

تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿۳﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ

تمسخر می کنید با ما پس هر آئینه ما تمسخر خواهیم کرد با شما چنانچه شما تمسخر می کنید پس خواهید دانست

تمسخر می کنید با ما پس هر آئینه ما تمسخر می کنیم با شما چنانچه شما تمسخر می کنید پس زود می دانید

مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿۴﴾ حَتَّىٰ

آن را که بیاید ش عذابے که رسوا کند ش و فرود آید بر وے عقوبتے دائم در ہمیں معامله بود تا وقتیکه

آن کس را که بیاید بدو عذابے که او را رسوا گرداند و فرود آید بروی عذاب دایم تا وقتیکه

إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ ۙ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ

آمد فرمان ما و بجوشید تنور ۱ گفتیم بردار در کشتی از هر جنسے

آمد حکم (عذاب) ما و جوشید تنور ۲ گفتیم بار کن در کشتی از هر جنس دو تن

اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ ۚ وَمَا

دو تن نر و ماده را و بردار کسان خود مگر آنکه سبقت کرده است بر وے قضا ۳ و بردار مسلمانان را و

(نر و ماده) و بردار کسان خود را مگر آنکه سبقت کرده است بروی قول ما (و بردار) مسلمانان را و

آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿۵﴾ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا وَ

ایمان نیاورده بودند با وے مگر اندکے و گفت (نوح) سوار شوید در کشتی بنام خداست روان شدن وے و

ایمان نیاورده بودند با او مگر اندکی و گفت سوار شوید در کشتی بنام خداست روان شدن وی و

مُرْسَاهَا ۚ إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۶﴾ وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ

ایستاده کردن وے هر آئینه پروردگار من آمرزنده مهربانست و آن کشتی می برد ایشان را در موجے

ایستاده کردن وی هر آئینه پروردگار من آمرزنده مهربان است و آن کشتی می برد ایشان را در موج

كَالْجِبَالِ وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَب

مانند کوه ها و آواز داد نوح پسر خود را و او بود در کرانه اے پسر سوار شو

مانند کوه ها و آواز داد نوح پسر خود را و بود در کرانه اے پسر من سوار شو

مَّعَنَا وَلَا تَكُن مَّعَ الْكَافِرِينَ ﴿۷﴾ قَالَ سَآوِي إِلَىٰ جَبَلٍ يَعْصِمُنِي

با ما و مباش با کافران گفت پناه خواهم گرفت بسوئے کوہے که نگاه دارد مرا

با ما و مباش با کافران گفت زود باشد که باز گردم بسوی کوهی که نگاه دارد مرا

مِنَ الْمَاءِ ۚ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَن رَّحِمَ ۚ وَحَالَ

از آب گفت نوح هیچ نگاه دارنده نیست امروز از عذاب خدا لیکن معصوم کسے باشد که خدا رحم کرده است بر وی

از آب گفت نوح هیچ نگاه دارنده نیست امروز از حکم (عذاب) خدا مگر کسی که بخشد خدا و حائل شد

بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿۸﴾ وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ

موج میان ایشان پس شد از غرق کردگان و گفته شد اے زمین فرو بر آب خود را

میان ایشان موج پس گشت از غرق شده گان و گفته شد اے زمین فرو بر آب خود را

وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ

و اے آسمان باز مان ۳ و کم کرده شد آب و سرانجام نموده شد کار و قرار گرفت کشتی بر کوه جودی

و اے آسمان باز دار و کم کرده شد آب و سرانجام نموده شد کار و قرار گرفت بر کوه جودی

فتح الرحمن

۱ یعنی تنور غضب الٰہی ۱۲ ۲ یعنی زن نوح و کنعان پسر نوح ۱۲ ۳ یعنی از باران ۱۲

تفسیر عثمانی

۴ نوح علیه السلام به تعمیر کشتی مشغول بود تا آنگاه که حکم خدا بر حسب پیمان فرا رسید فرمان شد ابرها بیارد و زمین فوران نماید فرشتگان فرائض خود را که در مورد تعذیب و سایر امور دارند انجام دهند از فراز باران و سختی گرفت؛ از فرود زمین آبها چون چشمه بجوش آمد حتی از تنورها از آنجاکه آتش برای نان فروزان بود آب سر از بر شد تنبیه در معنی تنور اختلاف است بعضی بر آنند تنور عبارت از مطلق تنور نان پز است بعضی گویند این تنور از حوا علیها السلام به نوح منتقل شده در خانه وی بود چون علامتی برای طوفان مقرر شده بود که وقتی آب از آن ظاهر شود به کشتی سوار گردد. بعضی گویند «تنور» چشمه خاصی بود در کوفه یا جزیره. برخی مدعیند «تنور» عبارت از سپیده صبح است یعنی آنگاه که روشنائی صبح خوب فروزان گردد ابوحیان گوید «فار التنور» شاید کنایه از ظهور عذاب و شدت هول باشد چنانکه «حمی الوطیس» کنایه از شدت کارزار است از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما نقل است معنی «تنور» وجه الارض است و مادر فوق قول وی را مقدم داشتیم و سوی سایر معنی اشاره نمودیم حافظ ابن کثیر در خاتمه تفسیر گوید این است قول جمهور سلف و علمای خلف والله اعلم ۱۲

وَقِيلَ بُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿٩﴾ وَنَادٰى نُوحٌ رَّبَّهٗ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي

وگفته شد هلاک باد قوم ستمگاران را و آواز داد نوح پروردگار خود را پس گفت ای پروردگار من هر آئینه پسر من

وگفته شد (هلاک باد) دوری باد قوم ستمگاران را و آواز داد نوح پروردگار خود را پس گفت ای پروردگار من هر آئینه پسر من

مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنتَ أَحْكَمُ الْحٰكِمِينَ ﴿١٠﴾ قَالَ يٰنُوحُ

از اهل من است و هر آئینه وعدهٔ تو راست است و تو بهترین حکم کنندگانی گفت ای نوح

از اهل من است و هر آئینه وعدهٔ تو راست است و تو بهترین حکم کنندگانی گفت ای نوح

إِنَّهٗ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهٗ عَمَلٌ غَيْرُ صٰلِحٍ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ

هر آئینه وی نیست از کسان تو هر آئینه وی خداوند کار ناشایسته است پس سوال مکن تو مرا از چیزیکه نیست ترا

هر آئینه وی نیست از کسان تو هر آئینه وی خداوند کار ناشایسته است پس مپرس از چیزیکه نیست ترا

بِهٖ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَن تَكُونَ مِنَ الْجٰهِلِينَ ﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ

دانش آن هر آئینه من پند میدهم ترا برای احتراز ازانکه باشی از جاهلان گفت ای پروردگار من هر آئینه من خواهم پناه

بان دانش هر آئینه من پند میدهم ترا ازانکه باشی از جاهلان گفت ای پروردگار من هر آئینه من پناه میگیرم

بِكَ أَنْ أَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهٖ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُن مِّنَ

بتو ازانکه بپرسم از تو آنچه نیست مرا دانش آن واگر نیامرزی مرا و رحمت نکنی برمن باشم از

بتو ازانکه بپرسم از تو آنچه نیست مرا بان دانش واگر نیامرزی مرا و رحمت نکنی برمن باشم از

الْخٰسِرِينَ ﴿١٢﴾ قِيلَ يٰنُوحُ اهْبِطْ بِسَلٰمٍ مِّنَّا وَبَرَكٰتٍ عَلَيْكَ وَعَلٰى أُمَمٍ

زیان کاران گفته شد ای نوح فرود آ همراه سلامتی از جانب ما و همراه برکتها فرود آمده برتو و بر امتهای که

زیان کاران گفته شد ای نوح فرود آی همراه سلامتی از جانب ما و همراه برکتها بر تو و بر گروهی چندی

مِّمَّن مَّعَكَ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٣﴾ تِلْكَ مِنْ

پیدا شوند از همراهان تو و امت های دیگراند که بهره مند می کنیم ایشانرا در دنیا باز برسد بایشان از جانب ما عذاب درد دهنده این قصه از

از آنها که با تو اند و امت های دیگراند که زود بهره مند کنیم ایشان را باز برسد بایشان از ما عذاب درد دهنده این قصه از

أَنۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَآ إِلَيْكَ مَا كُنتَ تَعْلَمُهَآ أَنتَ وَلَا قَوْمُكَ مِن قَبْلِ

اخبار غیب است وحی میفرستیم آن را بسوی تو نمی دانستی آنرا تو و نه قوم تو پیش

اخبار غیب است وحی می فرستیم آن را بسوی تو نه تو خبر بودی ازان (نبودی که بدانی آنرا) تو و نه قوم تو پیش از

هٰذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعٰقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٤﴾ وَإِلٰى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا

ازین پس صبر کن هر آئینه عاقبت مر متقیان راست و فرستادیم بسوی عاد برادر ایشان هود را

این پس صبر کن هر آئینه عاقبت نیکو متقیان راست و فرستادیم بسوی عاد برادر ایشان هود را

قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلٰهٍ غَيْرُهٗ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿١﴾

گفت ای قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبودی بجز وی نیستید شما مگر افترا کننده

گفت ای قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبودی بجز وی نیستید شما مگر افترا کنندگان

يٰقَوْمِ لَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي

ای قوم من نمی طلبم از شما براین پیغام مزدی را نیست مزد من مگر بر کسیکه آفریده است مرا

ای قوم من نمی طلبم از شما براین مزدی نیست مزد من مگر بر آنکه آفریده است مرا

أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ وَيٰقَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَآءَ

آیا در نمی یابید و ای قوم من آمرزش طلبید از پروردگار خود باز رجوع کنید بسوی او تا بفرستد ابر را

آیا در نمی یابید و ای قوم من آمرزش طلبید از پروردگار خود باز رجوع کنید بسوی او تا بفرستد از آسمان

عَلَيْكُم مِّدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلٰى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٣﴾ قَالُوا

برشما ریزان گشته و بیفزاید شما را قوتی همراه قوت شما و رو گردان مشوید گنهکار شده گفتند

برشما باران پیوسته و بیفزاید شما را قوتی همراه قوت شما و روگردان مشوید گناهکار شده گفتند

تفسیر عثمانی

تا مدتی چندان بارید که گوئی دهنه های آسمان گشاده و پرده های زمین شگافته شده بود، کوهای منیع و درختان سرفراز در آب پوشیده شدند جز سفینه نشینان دیگر همه مردم که نوح علیه السلام در بارهٔ شان نفرین کرده بود غرق گردیدند آنگاه خدای متعال بزمین فرمان داد آبهای خویش را بیرون افگند و به ابرها حکم کرد که بایستند کرا مجال آن بود که در امتثال فرمان بی مثال وی طرفة العین درنگ می کرد آب خشکیدن گرفت کشتی به کوه جودی استاد (جودی به عقیدهٔ بعضی نزدیک موصل است) آنچه خدا خواهد یعنی کیفر گنه گاران را بپایان میرساند به ستمگاران گفته شد از رحمت الهی دور شوند و همیشه در گودال مصیبت و هلاکت بمانند

تنبیه - اختلاف است که طوفان تمام گیتی را فرا گرفته یا به دیاری خاص بود، این جا محل تفصیل نیست براهین و اقوال بعض محققان اروپا که در دایرة المعارف نقل شده طوفان عمومی را تائید می نماید و اکثر کسانیکه به طوفان عمومی قایلند نسل موجودهٔ انسان از سه پسر نوح سام، حام یافث است و جعلنا ذريته هم الباقين اگر دگان وحیوانات که در طوفان

هلاک شدند بطور تخریب نبود بل چنان که با دیگر وسایل طبیعی مردم مرگ داده می شود خداوند بر آنها نیز مرگ وارد کرد و این حکم نمی باشد اکنون نیز که طوفان

هود ما جئتنا ببينة وما نحن بتاركي آلهتنا عن قولك وما نحن لك

اے ہود نیاوردی بما دلیلے و نیستیم ما ترک کنندۂ معبودان خود را بگفتۂ تو و نیستیم ما ترا

اے ہود نیاوردی بما دلیلے و نیستیم ما ترک کنندۂ معبودان خود را از گفتۂ تو و نیستیم ما ترا

بمؤمنين ﴿۵۳﴾ إن نقول إلا اعتراك بعض آلهتنا بسوء قال إني

باور دارندہ نمی گوئیم الا آنکہ رسانیدہ اند بہ تو بعض معبودان ما ضررے گفت ہر آئینہ من

باور دارندگان نمی گوئیم مگر آنکہ رسانیدہ بتو بعض معبودان ما ضررے گفت ہر آئینہ من

أشهد الله واشهدوا أني بريء مما تشركون ﴿۵۴﴾ من دونه فكيدوني

گواہ میسازم خدا را و شما گواہ باشید کہ من بے تعلقم از آنچہ شما شریک می گیرید بجز وے پس بد سگالی کنید در حق من

گواہ میسازم خدا را و شما گواہ باشید ہر آئینہ من بیزارم از آنچہ شما انباز می گیرید بجز وی پس بد سگالی کنید در حق من

جميعا ثم لا تنظرون ﴿۵۵﴾ إني توكلت على الله ربي وربكم ما من دآبة

ہمہ یکجا باز مہلت مدہید مرا ہر آئینہ من توکل کردم بر خدا پروردگار من و پروردگار شما نیست ہیچ جنبندہ

ہمہ باز مہلت مدہید مرا ہر آئینہ من توکل کردم بر خدا پروردگار من و پروردگار شما نیست ہیچ جنبندہ

إلا هو آخذ بناصيتها إن ربي على صراط مستقيم ﴿۵۶﴾ فإن

مگر خدا بدست گرفتہ است موئے پیشانی او را ہر آئینہ پروردگار من بر راہ راست است ۱ پس اگر

مگر خدا او گیرندہ است موی پیشانے او را ہر آئینہ پروردگار من بر راہ راست است (پس) اگر

تولوا فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم ويستخلف ربي قوما

روگردان شوید ضررے بمن عائد نیست ہر آئینہ رسانیدم بشما پیغامے را کہ فرستادہ شدم ہمراہ آن بسوی شما و جانشین سازد

روگردان شوید (پس ہر آئینہ) رسانیدم بشما آنچہ را کہ فرستادہ شدم ہمراہ آن بسوی شما و جانشین سازد پروردگار من قومی

غيركم ولا تضرونه شيئا إن ربي على كل شيء حفيظ ﴿۵۷﴾ ولما

بجز شما و ہیچ زیان نتوانید رسانیدن خدا را ہر آئینہ پروردگار من بر ہمہ چیز نگہبان است ۲ و چون

بجز شما و زیان نتوانید رسانید او را چیزے ہر آئینہ پروردگار من بر ہر چیز نگہبان است و چون

جاء أمرنا نجينا هودا والذين آمنوا معه برحمة منا ونجيناهم

آمد عذاب ما خلاص ساختیم ہود را و آنان را کہ ایمان آوردند باوے برحمتے از جانب خود و برہانیدیم ایشان را

آمد عذاب ما نجات دادیم ہود را و آنان را کہ ایمان آوردند با وی برحمتی از جانب خود و برہانیدیم ایشان را

من عذاب غليظ ﴿۵۸﴾ وتلك عاد جحدوا بآيات ربهم وعصوا

از عقوبت سخت و این ست سرگذشت عاد انکار کردند آیات پروردگار خود را و نافرمانی نمودند

از عقوبت سخت ۳ و این ست سرگذشت عاد انکار کردند بہ آیات پروردگار خود و نافرمانی نمودند

رسله واتبعوا أمر كل جبار عنيد ﴿۵۹﴾ وأتبعوا في هذه الدنيا

پیغامبران او را و پیروی کردند فرمان ہر سرکش ستیزندہ را و از پے ایشان فرستادہ شد در دنیا

پیغامبران او را ۴ و پیروی کردند فرمان ہر سرکش ستیزندہ را و از پے فرستادہ شدند در این دنیا

لعنة ويوم القيامة ألا إن عادا كفروا ربهم ألا بعدا لعاد قوم

لعنتے و روز قیامت نیز آگاہ باش ہر آئینہ عاد کافر شدند بہ پروردگار خود آگاہ باش لعنت باد عاد را کہ قوم

لعنتے و روز قیامت نیز ۵ آگاہ باش ہر آئینہ عاد کافر شدند بہ پروردگار خود آگاہ باش دوری باد مر عاد را کہ قوم

هود ﴿۶۰﴾ وإلى ثمود أخاهم صالحا قال يا قوم اعبدوا الله ما لكم

ہود بودند و فرستادیم بسوی ثمود برادر ایشان صالح را گفت اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را

ہود اند ۶ و فرستادیم بسوی ثمود برادر ایشان صالح را گفت اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را

من إله غيره هو أنشأكم من الأرض واستعمركم فيها

ہیچ معبودے بجز وے او پیدا کرد شما را از زمین و گردانید شما را باشندہ در زمین

ہیچ معبود بجز وی او پیدا کرد شما را از زمین و باشندہ گردانید شما را در زمین

۶ دور دارانندہ یک ہمادانہ میشود یعنی حال ہود چہ بود یا این قوم ہمان است کہ مورد این عذاب واقع گردید یا ممکن است تنبیہ باشد بر اینکہ عاد دو قوم بود اولی و اخری از این ...

فتح الرحمن

۱ یعنی مالک اوست

۲ یعنی حکیم است

تفسیر عثمانی

۳ ہفت شب و ہشت روز مسلسل طوفان باد بود چنانکہ در سورۂ اعراف مذکور شد خانہ ہا خراب، سقف ہا پاشان گردید و درختان از بیخ کندہ شدہ دید آنقدر تند ہوا چندان زہر آگین بود کہ از بینی می در آمد و از پایان برمی آمد و بدن را در ہم می شکست، ہود علیہ السلام و ہمراہانش را کہ بہ چہار ہزار تن بالغ می شدند از آن عذاب ہولناک نگہداشتیم و بہ ہمین ایمان و عمل صالح از عذاب سنگین آخرت نیز نجات می بخشیم

۴ (تنبیہ) شاید از این جہت «رسلہ» گفتہ شدہ کہ تکذیب یک پیغمبر تکذیب ہمہ پیغمبران است۔ زیرا ہمہ در توحید و اصول دین متفق و یکدیگر را مصدق اند۔

۵ لعنت خدا در پے آنہاست ہر جا روند در قفای شان رود و تا رستاخیز با لعنت ذکر شوند بلکہ پس از قیامت نیز در تعقیب شان باز نایستد طوق لعنت ہمارہ در گردن شان باشد

۵ ع ۱۱ وقف لازم وقف غفران

للعد یعنی مفسرین بر آنند کہ روز قیامت ندا می شود «الا ان عادا کفروا الایہ» ذکر قوم ہود با عاد شاید از این جہت باشد کہ تصدیق ...

[illegible] ... عاد اولی ... مقصود ... اینجا ... ۱۲

فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ ﴿١﴾ قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ

پس طلب آمرزش کنید ازو باز رجوع کنید بسوی او هر آئینه پروردگار من نزدیک است پذیرنده دعا است گفتند ای صالح

پس طلب آمرزش کنید ازاو باز رجوع کنید بسوی او هرآئینه پروردگار من نزدیک اجابت کننده است گفتند ای صالح

كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَٰذَا ۖ أَتَنْهَانَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِي

بودی تو در میان ما امیدواشته شده پیش ازین آیا منع می کنی ما را از آنکه عبادت کنیم معبود انیکه را که عبادت می کردند پدران ما و هرآئینه ما در

بدرستیکه بودی در میان ما امیدواشته شده پیش ازین آیا منع می کنی ما را از آنکه عبادت کنیم معبودی را که عبادت می کردند پدران ما و هرآئینه ما در

شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٢﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ

شبهه قوی ایم از آنچه میخوانی ما را بسوی آن گفت ای قوم من آیا دیدید اگر باشم بر

شبه ایم از آنچه می خوانی ما را بسوی آن در شک بتهمت افگننده گفت ای قوم من آیا دیدید (خبر دهید) اگر باشم بر

بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَانِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ

حجتی از پروردگار خود و عطا کرده باشد مرا از جانب خود بخشایشی پس که نصرت دهد مرا از عقوبت خدا اگر

حجتی از پروردگار خود و داده باشد مرا از نزد خود بخشایشی پس که نصرت دهد مرا از (عقوبت) خدا اگر

عَصَيْتُهُ ۖ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٣﴾ وَيَا قَوْمِ هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ

نافرمانی او کنم پس زیاده نمی کنید در حق من مگر زیان کاری را و ای قوم من اینست ماده شتری که خدا فرستاده است برای شما

نافرمانی کنم او را پس شما زیاده نمی کنید در حق من مگر نقصان و ای قوم من اینست ماده شتری که خدا فرستاده است برای شما

آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ ۖ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ

نشانه پس بگذارید ش تا بخورد در زمین خدا و مرسانید بوی هیچ ضرری که آنگاه بگیرد شما را

نشانه پس بگذارید آنرا تا بخورد در زمین خدا و مرسانید بوی هیچ ضرری پس بگیرد شما را

عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ۖ ذَٰلِكَ

عقوبتی نزدیک پس پی زدند آن را پس گفت صالح بهره مند باشید در سرای خود سه روز این

عقوبت نزدیک پس پی کردند آنرا پس گفت بهره مند باشید در سرای خود سه روز این

وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٥﴾ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ

وعده ایست غیر دروغ پس وقتیکه آمد فرمان ما خلاص ساختیم صالح را و آنان را که ایمان آورده بودند همراه وی

وعده است غیر دروغ شده پس وقتیکه آمد فرمان ما نجات دادیم صالح را و آنان را که ایمان آورده بودند همراه او

بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ ۗ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿٦﴾ وَ

بخشایشی از جانب خود و رهانیدیم از رسوائی آن روز هرآئینه پروردگار تو همونست توانا غالب و

بخشایشی از خود و رهانیدیم از رسوائی آنروز هرآئینه پروردگار تو همونست توانا غالب و

أَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٧﴾

در گرفت ستمگاران را آواز سخت پس صبح کردند در سراهای خود مرده شده

گرفت آنانرا که ستم کردند آوازی هولناک پس گشتند در سراهای خود مردگان بر زمین چسپنده

كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۗ أَلَا إِنَّ ثَمُودَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ ۗ أَلَا بُعْدًا

گویا هرگز نبودند آنجا آگاه باش هرآئینه ثمود انکار کردند پروردگار خود را هرآئینه دوری باد

گویا هرگز نبودند آنجا آگاه باش هرآئینه قوم ثمود انکار کردند پروردگار خود را بدانید که دوری است

لِثَمُودَ ﴿٨﴾ وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا سَلَامًا

ثمود را و هرآئینه آمدند فرستادگان ما پیش ابراهیم به بشارت سلام گفتند

مر قوم ثمود را و هرآئینه آمدند فرستادگان ما پیش ابراهیم به بشارت گفتند سلام بر تو

قَالَ سَلَامٌ ۖ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٩﴾ فَلَمَّا رَأَىٰ أَيْدِيَهُمْ

ابراهیم جواب سلام داد پس توقف نکرد درانکه آورد گوساله بریان پس چون دید که دست ایشان

ابراهیم جواب سلام داد پس درنگ نکرد تا آنکه آورد گوساله بریان پس چون دید که دستهای ایشان

تفسیر عثمانی

ع۵ امیدوار بودیم تو در آینده مردی شوی بس فاضل و نیکوکار تا مردم ترا خلف بزرگان دانسته و بر سر و چشم نشانند. چون در جبین تو آثار رشد و صلاح پدیدار بود همه توقع داشتند که در مستقبل قریب از تو بسیار مستفید می شوند بارای و تدبیرها و اصلاح و مشوره برادران قوم خود را هدایت و مذهب پدران ما را با قوت قلب تائید و حمایت می نمائی درست است که در آغاز بت پرستی مبغوض تو بود و از مذهب عمومی قوم جدا بودی باز هم بر دانش و قابلیت فطری تو اعتماد داشتیم و امیدوار بودیم پس از کمال عقل و تجربه این روش تو باقی نماند اما دریغا تو سخنانی بنیاد نهادی و چندان بر خلاف مذهب نیاکان ما جهاد کردی که کافهٔ آمال ما بخاک برابر شد. تو میخواهی یک خدا داشته باشیم دیگر کلیه معبودان باستان را ترک گوئیم روش بزرگان را گذاشتن و بر خلاف آن چنین مسلکی را اختیار نمودن نزد ما سخت شبهه ناک است هرگز وجدان ما بقبول آن راضی نمیشود در موضح القرآن است خرد مندی می نمودی برای آنکه راه آباد و اجداد را روشن میکنی اما تو به محو آن کمر بستی ع۶ چه ممکن است حد اخر شک و شبهه که این عمر اطرد شن را بگذارم خدا مرا وانش عطا کرده و برحمت بزرگ خویش مقام پیغمبری کرامت نموده اگر بالفرض شما فرمان او را نبرم و آنچه را به ابلاغ

ع ٦ ٨ ٦

لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۚ قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أُرْسِلْنَا

نمیرسد بان بدبرد از ایشان و بخاطر آورد از ایشان گفتند مترس هر آئینه ما فرستاده شده ایم

نمیرسد به طعام بدبرد از ایشان و بخاطر آورد از ایشان ترسی گفتند مترس هر آئینه فرستاده شده ایم

إِلَىٰ قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِن وَرَاءِ

بسوی قوم لوط وزن ابراهیم ایستاده بود پس بخندید ف۱ پس مژده دادیمش بتولد اسحٰق و بعد

بسوی قوم لوط وزن ابراهیم استاده بود پس بخندید پس مژده دادیمش بتولد اسحٰق و بعد

إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾ قَالَتْ يَا وَيْلَتَىٰ أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَٰذَا بَعْلِي شَيْخًا ۖ إِنَّ

اسحٰق بوجود یعقوب گفت اے وائے من آیا خواهم زاد و من پیرم و این شوهر من است کلان سال شده هر آئینه

اسحٰق بوجود یعقوب ع۱ گفت اے وائے من ع۲ آیا خواهم زاد و من پیرزنم و این شوهر من است کلان سال هر آئینه

هَٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ ۖ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

این چیزے عجب است فرشتگان گفتند آیا تعجب می کنی از قدرت خدا بخشایش خدا و برکات او

این چیزے عجیب است گفتند فرشتگان آیا تعجب می کنی از قدرت خدا بخشایش خدا و برکات او

عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ ۚ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴿٧٣﴾ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ

بر شما ست اے اہل این خانه هر آئینه خدا ستوده بزرگوار ست پس چون رفت از ابراهیم

بر شما ست اے اہل خانه هر آئینه خدا ستوده بزرگ است ع۳ پس چون رفت از ابراهیم

الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَىٰ يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٤﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ

خوف و آمدش بشارت شروع نمود جدال کردن با ما در باب قوم لوط هر آئینه ابراهیم بردبار

ترس و آمدش بشارت جدال می کرد با ما در باب قوم لوط هر آئینه ابراهیم بردبار

أَوَّاهٌ مُّنِيبٌ ﴿٧٥﴾ يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا ۖ إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَ

زاری کننده رجوع کننده بخدا بود گفتیم اے ابراهیم بگذر ازین جدال هر آئینه حال اینست آمد عقوبت پروردگار تو و

بسیار نرم دل رجوع کننده بخدا بود اے ابراهیم روی بگردان از این خیال بدرستیکه (حال این است) آمده است فرمان پروردگار تو و

إِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَ

هر آئینه این جماعه آینده است بایشان عقوبتے که باز گردانیده نشود و چون آمدند فرستادگان ما پیش لوط اندوهگین شد بسبب ایشان و

هر آئینه این جماعه آینده است بایشان عقوبتے باز ناگردیده و چون آمدند فرستادگان ما پیش لوط اندوهگین شد از آمدن ایشان و

ضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ

تنگ دل شد بسبب ایشان و گفت این روز یست سخت ف۲ و آمدند پیش لوط قوم او شتابان بسوے او

تنگ دل شد (بسبب ایشان) و گفت این روزی است بسیار سخت و آمدند پیش لوط قوم او بشتاب می دویدند بسوی او

وَمِن قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ ۚ قَالَ يَا قَوْمِ هَٰؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ

و پیش ازان می کردند کارهائے زشت لوط گفت اے قوم من این دختران من اند یعنی نکاح کنید این پاکیزه تر اند

و پیش ازان می کردند کارهائے زشت گفت اے قوم من این دختران من حاضر اند این ها پاکیزه تر اند

لَكُمْ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي ۖ أَلَيْسَ مِنكُمْ رَجُلٌ رَّشِيدٌ ﴿٧٨﴾

برائے شما پس بترسید از خدا و رسوا مکنید مرا در باب مهمانان من آیا نیست از شما هیچ مرد شائسته

برائے شما پس بترسید از خدا و رسوا مکنید مرا در باب مهمانان من آیا نیست از شما هیچ مردی راه یافته

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا

گفتند هر آئینه تو دانسته که نیست مارا در دختران تو حاجتے و هر آئینه تو میدانی آنچه

گفتند هر آئینه تو دانسته که نیست مارا به دختران تو حاجتے و هر آئینه تو میدانی آنچه

نُرِيدُ ﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾ قَالُوا

می خواهیم گفت اگر مرا بمقابله شما قوتے بودے یا پناه گرفتمے به قوم زوردار یعنی آن کسی که بدان دست یابم گفتند فرشتگان

می خواهیم گفت کاش مرا بمقابله شما قوتے بودی یا من پناه گرفتمی در پناه مستحکم گفتند فرشتگان

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یعنی بسبب خوش وقتی از هلاک قوم لوط ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی ایشان امارد خوش روئے بودند و عادت قوم معلوم بود پس خوف فتنه پیدا شد و الله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ حضرت ساره که در آنجا برای خدمت یا جهت کار دیگر ایستاده بود از برداشته شدن خوف شاد شد و خنده کرد۔ خدا بوی مژده دیگر داد یعنی ترا در این عمر پسری (اسحٰق) ارزانی میکنیم و از نسل وی بنام یعقوب نواده بتو می بخشیم از یعقوب بنی اسرائیل که از اقوام بزرگ دنیاست بوجود می آید۔ این بشارت بساره از آن جهت داده شد که ابراهیم علیه السلام قبلاً از بطن هاجره پسری بنام اسمٰعیل داشت و ساره میخواست وی نیز پسری داشته باشد از پیری ناامید شده بود و بعضی علماء خندیدن ساره را بوجوه دیگر نیز توجیه نموده اند ظاهر آنست که بیان کردیم علماء از «من وراء اسحٰق یعقوب» استدلال میکنند که حضرت اسمٰعیل ذبیح بود نه اسحٰق (ابن کثیر) ع۲ این جا کلمۂ یا ویلتی چنان است که زنان در محاوره می گویند چگونه این ناتوان در این پیری اولاد پیدا کرد گویند ساره در آن وقت نود و نه سال داشت و

سلیمن طرابراهیم علیه السلام از صد نیز متجاوز بود ع۳ بر دو دانی که خدا این قدر رحم [illegible] در حالت خود آمده و مشاهده چندین معجزه و خارق العادة اتفاق افتاده این امر چگونه مایۂ تعجب آنها میشود تعجب آن...

يٰلُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَن يَصِلُوٓا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ ٱلَّيْلِ

اے لوط هر آئینه ما فرستادگان پروردگار تو ایم نخواهند رسید بتو پس ببر کسان خود را بپارهٔ از شب

اے لوط هر آئینه ما فرستادگان پروردگار تو ایم هرگز نمیرسند به تو پس ببر کسان خود را بپاره از شب

وَلَا يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ إِلَّا ٱمْرَأَتَكَ إِنَّهُۥ مُصِيبُهَا مَآ أَصَابَهُمْ إِنَّ

و باید که واپس ننگرد هیچ کس از شما الا زن تو که رسیدنی ست او را آنچه رسید باین قوم هر آئینه

و باید که در پس ننگرد هیچ کس از شما مگر زن تو بدرستیکه رسنده است او را آنچه رسد ایشان را وعده هر آئینه

مَوْعِدَهُمُ ٱلصُّبْحُ أَلَيْسَ ٱلصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَٰلِيَهَا

میعاد ایشان وقت صبح است آیا صبح نزدیک نیست پس چون آمد فرمان ما ساختیم زیر آن دیه بالا را

میعاد ایشان وقت صبح است آیا نیست صبح نزدیک پس چون آمد فرمان ما گردانیدیم زیر آن را

سَٰفِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنضُودٍ ﴿١٤﴾ مُّسَوَّمَةً عِندَ

زبر آن و بارانیدیم بر آنجا سنگها از قسم سنگ گل ته بته ف۱ نشانمند ساخته شده نزدیک

زیر آن و بارانیدیم بر آنها سنگ ها از گل پخته ف۵ (پے در پے) ته به ته نشان کرده شد نزدیک

رَبِّكَ وَمَا هِىَ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿١٥﴾ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ

پروردگار تو و این سنگها نیستند دور از ستمگاران و فرستادیم بسوی قوم مدین برادر ایشان شعیب را گفت

پروردگار تو و نیست آن قریه از ظالمان دور و بسوی قوم مدین فرستادیم برادر ایشان شعیب را گفت

يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ وَلَا تَنقُصُوا ٱلْمِكْيَالَ وَٱلْمِيزَانَ

اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبودے بجز وے و کم مکنید پیمانه و ترازو را

اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبودے مگر وی و کم مکنید پیمانه و ترازو را

إِنِّىٓ أَرَىٰكُم بِخَيْرٍ وَإِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيطٍ ﴿١﴾ وَيَٰقَوْمِ أَوْفُوا

هر آئینه من می بینم شما را باسودگی و هر آئینه من می ترسم بر شما از عذاب روز در گیرنده ف۲ و اے قوم من تمام کنید

هر آئینه من می بینم شما را به آسودگی و هر آئینه من میترسم بر شما از عذاب روز در گیرنده و اے قوم من تمام کنید

ٱلْمِكْيَالَ وَٱلْمِيزَانَ بِٱلْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا ٱلنَّاسَ أَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا

پیمانه و ترازو را بانصاف و کم مرسانید بمردمان چیزهائے ایشان را و تباه کاری مکنید

پیمانه و ترازو را بانصاف و کم مکنید به مردمان چیزهائے ایشان را و تباه کاری مکنید

فِى ٱلْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٢﴾ بَقِيَّتُ ٱللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ وَ

در زمین فساد کنان نفعے که خدا تعالیٰ حلال ساخته است بهتر ست شما را اگر باور دارندگانید و

در زمین فساد کنان آنچه باقی گذارد خدا بهتر است مر شما را اگر هستید باور دارندگان و

مَآ أَنَا عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ ﴿٣﴾ قَالُوا يَٰشُعَيْبُ أَصَلَوٰتُكَ تَأْمُرُكَ أَن نَّتْرُكَ مَا

نیستم بر شما نگهبان گفتند اے شعیب آیا نماز تو میفرماید ترا که بگذاریم آنچه

نیستم بر شما نگهبان گفتند اے شعیب آیا نماز خواندن تو میفرماید ترا آنکه ترک کنیم آنچه

يَعْبُدُ ءَابَآؤُنَآ أَوْ أَن نَّفْعَلَ فِىٓ أَمْوَٰلِنَا مَا نَشَٰٓؤُا إِنَّكَ لَأَنتَ ٱلْحَلِيمُ

می پرستیدند پدران ما یا بگذاریم آنکه کنیم در مال خود هرچه خواهیم هر آئینه تو مرد بردبار شایسته

می پرستیدند پدران ما یا بگذاریم آنکه کنیم در مال هائے خود هرچه خواهیم هر آئینه تو بردباری

ٱلرَّشِيدُ ﴿٤﴾ قَالَ يَٰقَوْمِ أَرَءَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّى وَ

معامله (مقصود ایشان استهزا بود) گفت اے قوم من آیا دیدید اگر باشم بر حجتے از پروردگار خود و

راه یافته گفت اے قوم من آیا دیدید اگر باشم بر حجتے از پروردگار خود و

رَزَقَنِى مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَآ أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَآ أَنْهَىٰكُمْ عَنْهُ

داده باشد مرا از جانب خود روزی نیک ف۳ و نمی خواهم که خلاف کنم با شما مائل شده بسوئے آنچه منع می کنم شما را از آن ف۷

داده باشد مرا از جانب خود روزی نیک و نمی خواهم که خلاف کنم با شما به آنچه منع می کنم شما را از آن

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی پے در پے ۱۲ ف۲ یعنی ہلاک کننده ۱۲ ف۳ یعنی حلال چگونه سخن شما را شنوم ۱۲ ف۴ مترجم گوید یعنی نمیخواهم که بکار نیک بفرمایم و خود نه کنم والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون اضطراب و قلق لوط از حد متجاوز شد مهمانان وی گفتند اندوهگین مباش ما فرشته و فرستادهٔ خدائیم آمده ایم که آنها را هلاک و تباه گردانیم این ها نمی توانند بما زیانی وارد کنند و بتو صدمتی رسانند

ع ۱۵ ۹

در تفاسیر است آنها دروازه را شکستند یا کوشش کردند از راه دیوار فرود آیند جبرئیل علیه السلام بفرمان الهی لوط را جدا کرد و بلند وی خود را اندکی بسوی آنها حرکت داد قوم لوط کور شدند و همه یکباره فریاد برآوردند بگریزید مهمانان لوط ساحران بزرگند ع۶ هنگام صبح عذاب فرود می آید پاسی از شب مانده با خانوادهٔ خویش ازین جا سفر کن همراهان را هدایت ده تا بشتابند و هیچ کدام بر قفا ننگرند زوجهات با تو نمی رود یا بازمی گردد بدین وسیله در عذابی که به قوم فرود آمدنی است مبتلا می شود گویند این زن قوم را از ورود مهمانان اطلاع داده بود ف۷ جبرئیل امین مساکن شان را نزدیک آسمان برداشت و پایان افگند عمارت ها سراز یر شد برای انجام نکایت، رسوائی، ذلت آن ها سنگ ریزه و سنگ از بالا باریدن گرفت کسانی که دور از شهر می زیستند همان جا به سنگ هلاک شدند اعیاذاً بالله (تنبیه) سزا اینکه قوم لوط

إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۚ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ

نمی خواہم مگر صلاح کاری تا بتوانم و نیست توفیق من مگر بفضل خدا بروے توکل کردم

نمی خواہم مگر اصلاح تا حدی کہ بتوانم و نیست توفیق من مگر بہ مدد خدا بروی توکل کردم

وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ⑤ وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَن يُصِيبَكُم مِّثْلُ مَا أَصَابَ

و بسوے او رجوع می کنم و اے قوم من پیدا نہ کند در حق شما دشمنی من این خصلت را کہ برسد بشما مانند آنچہ رسید

و بسوی او رجوع می کنم ۵ و اے قوم من پیدا نکند در حق شما دشمنی من این خصلت کہ برسد بشما مانند آنچہ رسید

قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ ۚ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِّنكُم بِبَعِيدٍ ⑥ وَ

بقوم نوح یا بقوم ہود یا بقوم صالح و نیست قوم لوط دور از شما و

بقوم نوح یا بقوم ہود یا بہ قوم صالح و نیست قوم لوط از شما دور ۵ و

اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ⑦ قَالُوا يَا شُعَيْبُ

طلب آمرزش کنید از پروردگار خود باز رجوع کنید بسوے او ہر آئینہ پروردگار من مہربان دوستدار ست گفتند اے شعیب

آمرزش خواہید از پروردگار خود باز رجوع کنید بسوی او ہر آئینہ پروردگار من مہربان دوست دارندہ ۵ گفتند ای شعیب

مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِّمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَاكَ فِينَا ضَعِيفًا ۖ وَلَوْلَا رَهْطُكَ

نمی فہمیم بسیارے از آنچہ می گوئی و ہر آئینہ ما می بینیم ترا درمیان خود ناتوان و اگر نبودے قبیلۂ تو

نمی فہمیم بسیاری از آنچہ می گوئی ۵ و ہر آئینہ ما می بینیم ترا درمیان خود ناتوان و اگر نبودی قبیلۂ تو

لَرَجَمْنَاكَ ۖ وَمَا أَنتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ⑧ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُم مِّنَ

سنگسار می کردیم ترا و نیستی تو پیش ما گرامی قدر گفت اے قوم من آیا قبیلۂ من گرامی تر است پیش شما از

ہر آئینہ سنگسار می کردیم ترا و نیستی تو بر ما گرامی قدر گفت اے قوم من آیا قبیلۂ من عزیز تر اند بر شما از

اللَّهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا ۖ إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ⑨ وَيَا قَوْمِ

خدا و گرفتید خدا را انداختہ پس پشت خویش ہر آئینہ پروردگار من بآنچہ می کنید در گیرندہ است، و اے قوم من

خدا و گرفتید امر خدا را انداختہ پس پشت خویش ہر آئینہ پروردگار من بہ آنچہ می کنید در گیرندہ است و اے قوم من

اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ

عمل کنید بر طور خود ہر آئینہ من نیز عمل کنندہ ام زود خواہید دانست آنرا کہ بیاید بوی

عمل کنید بر جای خود (ہر آئینہ) من کنندہ ام زود خواہید دانست آنرا کہ بیاید او را

عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ ۖ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ⑩ وَلَمَّا

عذابے کہ رسوا کند وی و آنرا کہ وے دروغگو است و انتظار برید ہر آئینہ من با شما منتظرم و وقتیکہ

عذابی کہ رسوا کندش و آنرا کہ وی دروغگو است و انتظار برید ہر آئینہ من با شما منتظرم و چون

جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَأَخَذَتِ

آمد عذاب ما خلاص ساختیم شعیب را و آنان را کہ ایمان آوردند باوے بہ بخشایش از خود و در گرفت

آمد حکم (عذاب ما) نجات دادیم شعیب را و آنان را کہ ایمان آوردند با وی بہ بخشایش از خود و بگرفت

الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ⑪ كَأَن لَّمْ

ظالمان را آواز سخت پس گشتند در سراہاے خویش مردہ افتادہ گویا ہرگز

ظالمان را آواز سخت پس گشتند صبح در سراہای خود مردہ افتادہ گویا ہرگز

يَغْنَوْا فِيهَا ۗ أَلَا بُعْدًا لِّمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ⑫ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا

نبودند آنجا آگاہ باش دوری باد مدین را چنانکہ دور افتادند ثمود و ہر آئینہ فرستادیم

نبودند در آنجا آگاہ باش دوری باد مدین را چنان کہ دور افتادند ثمود و ہر آئینہ فرستادیم

مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ① إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاتَّبَعُوا أَمْرَ

موسے را بہ نشانہاے خود و بدلیل روشن بسوے فرعون و جماعۂ او پس پیروی کردند فرمان

موسی را با نشانہای خود و بدلیل روشن بسوی فرعون و جماعۂ او پس پیروی کردند فرمان

تفسیر عثمانی

ع۵ ہمہ کوشش من و منست کہ حال دنیا و دین شما اصلاح شود کوشش کنید از حضیض ذلت خارج و بذروۂ ایمان و عرفان فایز شوید مقصد من جز اصلاح نیست در ہیچ حال باندازۂ توان و استطاعت خویش از آن نمی گذرم اما اینکہ سخن من ثابت شود و در کوشش خود کامیاب گردم ہمہ در نصرت خدای پاک است بہ توفیق و امداد او ہمامور انجام میشود توکل من بکلی بر اوست و در ہر امری بہ وی رجوع می کنم

ع۵ از افراط بہ ضدیت و دشمنی با من کاری مکنید کہ بسان اقوام سلف خویشتن را مستوجب عذابی گردانید کہ موجب بربادی شما شود عذابے کہ بہ شامت تکذیب و دشمنی برات نوح و ہود و صالح فرود آمد مخفی نیست مخصوصاً داستان قوم لوط کہ پس از ہمہ در این مدت نزدیک واقع شدہ تازہ بیاد شماست نظایر آنرا از یاد مبرید ع۵ انسان ہر قدر در گذشتہ گناہ کردہ و بسیار شقی باشد چون از صدق بیاد گاہ وی باز گردد و بخشایش طلبد بہ کمال کرم وی را بیامرزد و دوستش دارد ع۵

برچیہای دانستند اما از عناد و اخفای حق می

ع ۸ ۱۲ ۸

…[illegible] تقتند سخنان ترا نمی دانم تو یہ آئین دیوانہ ہمی سخن میرانی اما اگر واقعاً این سخنان روشن را از عدم توجہ و عناد و عداوت میدانستند پس این کلام بر ظاہر آن محمول میشود ۱۲۔

فِرْعَوْنَ وَمَآ اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيْدٍ ﴿۲﴾ يَقْدُمُ قَوْمَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

فرعون را و نبود فرمان فرعون براه راست پیشوا شود فرعون قوم خود را روز قیامت

فرعون را و نبود فرمان فرعون براه راست پیشوا شود فرعون قوم خود را روز قیامت

فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَ ؕ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُوْدُ ﴿۳﴾ وَاُتْبِعُوْا فِيْ هٰذِهٖ لَعْنَةً

پس بیارد ایشان را بآتش و بد جائیست که وارد آن شدند دوزخ و از پی ایشان آورده شد لعنت درین دنیا

پس در آورد ایشان را بآتش و بد مکانی است که وارد آن شدند (دوزخ) ع۵ و از پی در آمده شدند فرعون و قوم او درین جهان

وَّيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُوْدُ ﴿۴﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْقُرٰى نَقُصُّهٗ

و روز قیامت نیز بد عطا ئیست که داده شد آن لعنت این از اخبار دیه هاست که می خوانیم آنرا

لعنت را و در روز قیامت بد عطائی است داده شده بر ایشان این از اخبار دیهای هلاک شده است که قصه آن را بخوانیم

عَلَيْكَ مِنْهَا قَآئِمٌ وَّحَصِيْدٌ ﴿۵﴾ وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ

بر تو بعضے ازان باقیست و بعضے از بیخ بریده و ستم نکردیم ایشان را و لیکن ایشان ستم کردند بر خویشتن

بر تو بعضے از آنها باقی است و برخی از بیخ بریده ع۵ و ستم نکردیم ایشان را و لیکن ایشان ستم کردند بر خویشتن

فَمَآ اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّتِيْ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ لَّمَّا

پس هیچ دفع نکردند از ایشان معبودان ایشان که میخواندند بجز خدا هیچ چیز وقتیکه

پس هیچ دفع نکردند از ایشان معبودان ایشان که میخواندند بجز خدا هیچ چیز وقتیکه

جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ ؕ وَمَا زَادُوْهُمْ غَيْرَ تَتْبِيْبٍ ﴿۶﴾ وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَآ

آمد فرمان پروردگار تو و نه افزودند ایشان را بجز هلاکی و همچنین سخت گرفتار کردن پروردگار تو چون

آمد فرمان پروردگار تو ع۵ و نیفزودند ایشان را بجز هلاکی ع۵ و چنین است گرفتار کردن پروردگار تو چون

اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌ ؕ اِنَّ اَخْذَهٗٓ اَلِيْمٌ شَدِيْدٌ ﴿۷﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ

در گرفت کند دیه ها را و آنها ستمگار باشند هر آئینه گرفت وے درد دهنده سخت است هر آئینه درین سخن

گرفت دیه ها را و آنها ستمگار بودند هر آئینه گرفتن خدا دردناک سخت است هر آئینه در این سخن

لَاٰيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الْاٰخِرَةِ ؕ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوْعٌ ۙ لَّهُ النَّاسُ وَ

نشانه است کسے را که ترسیده است از عذاب آخرت آن روز روزیست که جمع کرده شوند دران مردمان و

نشانه است هر کسے را که می ترسد از عذاب آخرت آن روزی است که جمع کرده شوند دران مردمان و

ذٰلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُوْدٌ ﴿۸﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهٗٓ اِلَّا لِاَجَلٍ مَّعْدُوْدٍ ﴿۹﴾ يَوْمَ يَاْتِ لَا

آن روز روزیست که همه حاضر شوند در وے و موقوف نمی داریم آنرا مگر تا مدت معین روزیکه بیاید

آن روزیست که همه حاضر شوند در وی و تاخیر نمی کنیم آن را مگر برای وعده مقرر شده روزیکه بیاید

تَكَلَّمُ نَفْسٌ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَّسَعِيْدٌ ﴿۱۰﴾ فَاَمَّا الَّذِيْنَ شَقُوْا

سخن نگوید هیچ کس مگر بدستوری حق پس بعض ایشان بد بخت باشند و بعض نیک بخت اما آنانکه بد بخت شدند

سخن نگوید هیچ کس مگر بدستور او پس بعض ایشان بد بخت باشند و بعضی نیک بخت اما آنکه بد بخت شدند

فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيْهَا زَفِيْرٌ وَّشَهِيْقٌ ﴿۱۱﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوٰتُ

پس در آتش باشند ایشان را آنجا مانند زیر و بم خر باشد باشند جاویدان آنجا مدت بقائے آسمانها

پس در آتش باشد ایشان را دران فریاد سخت و ناله زار جاویدان باشند دران آتش تا بر جاست آسمانها

وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيْدُ ﴿۱۲﴾ وَاَمَّا

و زمین مگر وقتیکه خواسته است پروردگار تو هر آئینه پروردگار تو می کند آنچه می خواهد و اما

و زمین مگر آنچه خواهد پروردگار تو هر آئینه پروردگار تو کننده است هر چیزی را که خواهد و اما

الَّذِيْنَ سُعِدُوْا فَفِي الْجَنَّةِ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ

آنانکه نیک بخت کرده شدند پس در بهشت باشند جاویدان آنجا تا مدت بقائے آسمانها و زمین

آنانکه نیک بخت شدند پس در بهشت باشند جاویدان در آنجا تا مدت بقائے آسمانها و زمین

تفسیر عثمانی

ع۵ چنانکه فرعون درین جهان امام کفر و تکذیب بود در آنجهان نیز چنان باشد کسانیکه در دنیا کورکورانه به تقلید او می پرداختند به تعقیب او در آنجا تا منزل آخرین (دوزخ) برسند دوزخ جائیست که بعوض آب سرد آتش سوزان دارد - ع۵ داستانهای ملل باستان بشاگفته شده که چسان به تکذیب پیغمبران پرداختند و گستاخی نمودند و چگونه تباه شدند مساکن بعضی مانند مصر که مقام فرعون بود تا هنوز آباد است منازل برخی مانند قوم لوط ویران شده و بقایای آن بحال خراب بر جاست و بنیاد برخی چنان از بیخ و بن برافتاده که بر صفحه هستی نشانی ازان باقی نماند ع۵ خدا هیچ بے گناهی را مواخذه نه میکند تا بر حضرت او گمان ستم رود چون آنها خود در ارتکاب جرایم از حد تجاوز کردند و به کلی خویشتن را مستحق سزا گردانیدند عذاب خدا فرود آمد نگاه کنید معبودانیکه بر آنها اعتماد قوی داشتند و ازان ها توقعات بزرگ می نمودند هنگام مصیبت هیچ بکار شان نیامدند ع۵ از معبود باطل چه کار ساخته می شد بر عکس مایه هلاک گردیدند

چون آنها را مالک سود و زیان دانسته بر آن با امید بستند؛ نذر و نیاز نمودند؛ تعظیم و احترام کردند به این روز بد چار شدند و اگر تکذیب پیغمبر این عذاب زود آمده عذاب شرک دیر

إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ۖ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ

مگر آنچه خواسته است پروردگار تو بخششے غیر منقطع (۱) پس مباش در شبہ ازانچه می پرستند

مگر آنچه خواهد پروردگار تو بخشایشے بے انتهاء پس مباش در شبہ ازانچه می پرستند

هَٰٓؤُلَآءِ ۚ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ ءَابَآؤُهُم مِّن قَبْلُ ۚ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ

این گروه نمی پرستند مگر چنانکه می پرستیدند پدران ایشان پیش ازین و ما البته تمام رسانیده ایم بایشان

این گروه نمی پرستند مگر چنانچه می پرستیدند پدران ایشان پیش ازاین و هر آئینه ما تمام رساننده ایم بایشان

نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنقُوصٍ ﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ فَٱخْتُلِفَ فِيهِ ۚ

حصه ایشان را ناکاهیده (۲) و هر آئینه دادیم موسے را کتاب پس اختلاف افتاد دران

حصه ایشان را بلا نقصان و هر آئینه داده بودیم موسے را کتاب پس اختلاف افتاد در آن

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ

واگر نبودے سخنے که سابقاً صادر شده از پروردگار تو هر آئینه فیصل کرده میشد میان ایشان و ایشان در شبه قوی اند

واگر نبودی سخنے که سابقاً صادر شده از پروردگار تو هر آئینه فیصله کرده می شد میان ایشان و هر آئینه ایشان در شبه قوی اند

مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾ وَإِنَّ كُلًّا لَّمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَٰلَهُمْ ۚ إِنَّهُۥ بِمَا يَعْمَلُونَ

ازان و هر آئینه هر کسے وقتیکه برانگیخته شوند البته تمام خواهد داد ایشان را پروردگار تو جزای کردار ایشان هر آئینه وی باانچه

ازان که آنها را مطمئن نمی ماند و (هر آئینه) همه مردمان چون وقت آن رسد تمام دهد به ایشان پروردگار تو جزای کردار ایشان را هر آئینه وی به

خَبِيرٌ ﴿١١١﴾ فَٱسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ وَمَن تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا ۚ إِنَّهُۥ بِمَا

داناست پس استوار باش چنانچه فرموده شده تو و آنانکه توبه کرده اند همراه تو نیز و از حد مگذرید هر آئینه وے باانچه

داناست پس استوار باش چنانچه فرموده شده تو و آنانکه توبه کردند همراه تو و از حد در مگذرید هر آئینه وی باآنچه

تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَنُوٓا إِلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ ٱلنَّارُ وَمَا

می کنید بیناست و میل مکنید بسوئے آنانکه ستم کردند که آنگاه برسد بشما آتش و نیست

می کنید بیناست و میل مکنید بسوئے آنانکه ستم کردند پس برسد بشما آتش و نیست

لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِنْ أَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾ وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ طَرَفَيِ

شمارا بجز خدا دوستان باز نصرت داده نشوید و برپا کن نماز را دو طرف

مر شمارا بجز خدا مددگاران باز نصرت داده نشوید و برپا کن نماز را دو طرف

ٱلنَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ ٱلَّيْلِ ۚ إِنَّ ٱلْحَسَنَٰتِ يُذْهِبْنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ۚ ذَٰلِكَ

روز و ساعتے چند از شب هر آئینه طاعات دور می کنند گناهان را این

روز و قسمتے از شب هر آئینه نیکوئی ها می برد بدیها را این

ذِكْرَىٰ لِلذَّٰكِرِينَ ﴿١١٤﴾ وَٱصْبِرْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾ فَلَوْلَا

پندے هست پند پذیران را و شکیبائی کن هر آئینه خدا ضائع نمی سازد مزد نیکوکاران را پس چرا

(پندی هست پند پذیران را) یادگاری است یادگیرندگان را و صبر کن (پس هر آئینه) خدا ضائع نمی سازد مزد نیکوکاران را پس چرا

كَانَ مِنَ ٱلْقُرُونِ مِن قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْفَسَادِ فِي ٱلْأَرْضِ

نشدند ازان قرنها که پیش از شما بودند اهل خرد که منع کنند از فساد در زمین

نشدند از اهل قرنها (جماعات) که پیش از شما بودند خداوندان عقل و خیر منع می کردند از فساد در زمین

إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّنْ أَنجَيْنَا مِنْهُمْ ۗ وَٱتَّبَعَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا مَآ أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا

الا اندکے یعنی آن جماعه که خلاص ساختیم از میان ایشان و پیروی کردند ستمگاران چیزے را که آسودگی داده شدند بآن و بودند

لیکن اندکے از آنها که نجات دادیم ایشان را و پیروی کردند ستمگاران چیزے را که آسودگی داده شدند به آن و بودند

مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

گناهگاران و هرگز نیست پروردگار تو که هلاک کند دیه ها را به ستم و اهل آن نیکوکار باشند

گنهگاران و هرگز نیست پروردگار تو که هلاک کند اهل دیه ها را به ستم و اهل آن نیکوکار باشند

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی مدت ماندن در بهشت و دوزخ مانند مدت دوام آسمانها و زمین است در دنیا اگر زیادتی را که در مشیت خداست و در فهم کسے نمی گنجد اعتبار نکنند حاصل بیان دوام است بابلغ وجوه والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی حصه ایشان از عذاب ۱۲ ف۳ یعنی بلذات دنیا مشغول شدند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ این آیات را می توان دو معنے کرد۔ اول بقدر دوام آسمانها و زمین دنیا اشقیا در دوزخ و سعدا در بهشت می مانند اما اگر پروردگار تو بیشتر ازان اراده کند بحضرت او معلوم است زیرا اگر ما خواسته باشیم درازترین زمانه ها را تصویر کنیم به اعتبار ماحول ما بیشتر ازین در تصور ما نمی گنجد ازین جاست که در محاورات عرب نیز "مادامت السموات والارض" برای افاده مفهوم دوام گفته می شود۔ اما مفهوم حقیقی دوام و ابدیت که آنرا انسان لامحدود می گویند مختص بر علم غیر متناهی حضرت الٰهی است که به "ماشاء ربک" ادا گردیده۔ تعبیر دوم این است که "مادامت السموات والارض" کنایه از دوام باشد پس در این آیت آسمان و

زمین عبارت از آسمان و زمین آخرت است چنانکه خداوند می فرماید یوم تبدل الارض غیر الارض والسموات، و درین صورت مطلب آنست که تا وقتی اشقیا در دوزخ و سعدا در بهشت می باشند که زمین و آسمان های ...

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّلَا يَزَالُوْنَ مُخْتَلِفِيْنَ ﴿۹﴾ اِلَّا

واگر خواستے پروردگار تو البتہ گردانیدے مردمان را یک ملت و ہمیشہ باشند مختلف الا

واگر خواستے پروردگار تو البتہ گردانیدی مردمان را (یک ملت) بیک راہ وہمیشہ باشند اختلاف کنندگان مگر

مَنْ رَّحِمَ رَبُّكَ ؕ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ ؕ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ

آنکہ بروے رحم کردہ است پروردگار تو و برائے این اختلاف آفریدہ است ایشان را و تمام شد سخن پروردگار تو کہ البتہ پر کنم دوزخ را از

آنکہ رحمت کند پروردگار تو عہ و برای این آفریدہ ایشان را و تمام (ثابت) شد سخن پروردگار تو کہ البتہ پر کنم دوزخ را از

الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۰﴾ وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الرُّسُلِ مَا

جن و مردمان ہمہ یکجا ف۱ و ہر چیزے را میخوانیم بر تو از اخبار پیغمبران آن چیزے را کہ

جن و مردمان ہمہ آنہا و ہر چیز را کہ می خوانیم بر تو از اخبار پیغامبران آن چیز را کہ

نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ ۚ وَجَآءَكَ فِيْ هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَّذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۱﴾

ثابت می گردانیم بآن دل ترا و آمدہ است بتو درین سورہ سخن درست و پندے و یاد کردنی برائے مسلمانان

ثابت می گردانیم بآن دل ترا و آمدہ است بتو در این سورہ سخن درست و پندی و یاد کردنی برای مسلمانان

وَقُلْ لِّلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ اعْمَلُوْا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ ؕ اِنَّا عٰمِلُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَانْتَظِرُوْا ۚ

و بگو آنان را کہ ایمان نمی آرند کار کنید بر طور خود ہر آئینہ ما نیز کار می کنیم و انتظار کشید

و بگو آنان را کہ ایمان نمی آرند کار کنید بر حال خود ہر آئینہ ما نیز کار می کنیم و انتظار کشید

اِنَّا مُنْتَظِرُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ

ہر آئینہ ما نیز منتظرایم و خدا راست علم غیب آسمان ہا و زمین و بسوے او باز گردانیدہ میشود کار

ہر آئینہ ما منتظرایم عہ و خدا راست علم غیب آسمان ہا و زمین و بسوی او باز گردانیدہ می شود کار

كُلُّهٗ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ؕ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۴﴾ ع

ہمہ آن پس عبادت کن او را و توکل کن بر او و نیست پروردگار تو بیخبر از آنچہ می کنید

ہمہ آن پس عبادت کن او را و توکل کن بر او و نیست پروردگار تو بے خبر از آنچہ می کنید

سُوْرَةُ يُوْسُفَ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ مِائَةٌ وَّاِحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً وَّاثْنَا عَشَرَ رُكُوْعًا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

الٓرٰ ۟ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿۱﴾ اِنَّاۤ اَنْزَلْنٰهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ

این آیتہا آیات کتاب روشن است ہر آئینہ ما فرو فرستادیم آن را قرآن عربی ساختہ باشد کہ شما

این است آیات کتاب روشن عہ ہر آئینہ ما فرو فرستادیم آن را قرآن بزبان عرب تا شما

تَعْقِلُوْنَ ﴿۲﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَاۤ اَوْحَيْنَاۤ اِلَيْكَ

دریابید ما قصہ میخوانیم بر تو بہترین قصہ خواندن بوحی فرستادن خود بسوے تو

دریابید ما بیان می کنیم بر تو خوشترین بیانہا بدان جہت کہ وحی نمودیم ما بسوی تو

هٰذَا الْقُرْاٰنَ ۖۗ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغٰفِلِيْنَ ﴿۳﴾ اِذْ قَالَ يُوْسُفُ

این قرآن را و ہر آئینہ حال این ست کہ تو بودی پیش ازان از بے خبران یاد کن چون گفت یوسف

این قرآن را و ہر آئینہ تو بودی پیش ازان از بے خبران چون گفت یوسف

لِاَبِيْهِ يٰۤاَبَتِ اِنِّيْ رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ لِيْ

پدر خود را اے پدر من ہر آئینہ من بخواب دیدم یازدہ ستارہ را و آفتاب و ماہ را دیدم ایشان را برائے خود

پدر خود را اے پدر من (ہر آئینہ من) بخواب دیدم یازدہ ستارہ و خورشید و ماہ را دیدم ایشان را بمن

عہ من عند اللہ بودن قرآن آشکار است و ہمہ احکام و شرائع و مواعظ و اندازہا کہ قرآن بر آن مشتمل است بس روشن و واضح می باشد ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید در وقت اختلاف را نسبت میکند باہل باطل نہ باہل حق و لیقال قال اہل الحق کذا و خالفہم فرق پس استثنای من رحم بے تکلف صحیح شد واللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عہ چنانچہ بیشتر بار بار نوشتہ شدہ است حکمت تکوینی حضرت الٰہی مقتضی نیست کہ مردم جہان را بیک راہ روان کند پس ہمیشہ در قبول و عدم قبول حق اختلاف موجود است و بعد از این نیز دوام خواہد داشت اما در حقیقت کسانیکہ نفاق و اختلاف می نمایند کہ مقابل فطرت صحیح و روشن حق را تکذیب می کنند اگر ہمہ بر وفق فطرت سلیمہ رفتار می کردند اختلافی نمی ماند بدین جہت بہ "الا من رحم ربک" تنبیہ شد کہ کسانیکہ خداوند بر آنہا بطفیل حق پرستی شان رحم فرمودہ از اختلاف کنندگان مستثنی می باشند

عہ مضمون این آیات در آغاز این سورہ گذشت مطلب این ست اگر سخن مرا قبول نمی کنید بہتر است شما بر عناد خود استوار باشید من بر مقام خود استقامت ورزم شما برای من حوادث دہر را انتظار برید من منتظر انجام بد شما ہستم ہر چہ در پردۂ غیب باشد بزودی آشکارا می گردد یتربصون بکم الدوائر علیہم دائرۃ السوء۔

ع ۱۴ / ۱۰ / ۱۱

سجدین ﴿۴﴾ قال یبنی لا تقصص رءیاك علی اخوتك فیکیدوا لك کیدا
سجدہ کنندہ　گفت اے پسرک من بیان مکن خواب خود را پیش برادران خود که آنگاه اندیشه کنند در حق تو حیله
سجده کنان　گفت اے پسرک من بیان مکن خواب خویش را بر برادران که اندیشه کنند در حق تو فریبی

ان الشیطن للانسان عدو مبین ﴿۵﴾ وکذلك یجتبیك ربك و
هرآئینه شیطان آدمی را دشمن آشکارا است　و چنانکه خواب بتو نمود هم چنین برگزیند ترا پروردگار تو　و
البته شیطان آدمی را دشمن ظاهر است　و بدین سان برمی گزیند ترا پروردگار تو　و

یعلمك من تاویل الاحادیث ویتم نعمته علیك وعلی ال یعقوب
بیاموزد ترا از علم تاویل الاحادیث یعنی تعبیر رویا و تمام کند نعمت خود را بر تو و بر فرزندان یعقوب
بیاموزد بتو از تعبیر خواب ها و تمام کند نعمت خویش را بر تو و بر آل یعقوب

کما اتمها علی ابویك من قبل ابرهیم واسحق ان ربك علیم
چنانکه تمام کرد آن را بر دو جد تو پیش ازین ابراهیم و اسحق هرآئینه پروردگار تو داناست
چنانکه تمام کرد آن را بر دو پدر تو پیش ازین ابراهیم و اسحق هرآئینه پروردگار تو دانا

حکیم ﴿۶﴾ ع لقد کان فی یوسف واخوته ایت للسائلین ﴿۷﴾ اذ قالوا
استوار کار ست　هرآئینه هست در قصهٔ یوسف و برادران او نشان ها سوال کنندگان را چون گفتند که
باحکمت است　هرآئینه هست در داستان یوسف و برادران وی نشان ها برای پرسندگان ع۵ چون گفتند

لیوسف واخوه احب الی ابینا منا ونحن عصبة ان ابانا لفی ضلل
یوسف و برادر حقیقی او دوست تراند نزدیک پدر ما از ما و ما جماعتے ایم　هرآئینه پدر ما در خطائے
البته یوسف و برادر اعیانی وی دوست تراند نزد پدر ما از ما و مردم توانائیم　هرآئینه پدر ما در خطائے

مبین ﴿۸﴾ اقتلوا یوسف او اطرحوه ارضا یخل لکم وجه ابیکم وتکونوا
ظاهر است　بکشید یوسف را یا بافگنیدش بزمین غیر معلوم تا خالی شود برائے شما توجه پدر شما و تا باشید
آشکار است　بکشید یوسف را یا بیفگنیدش در زمینی تا خالص بماند بشما توجه پدران تان و باشید

من بعده قوما صلحین ﴿۹﴾ قال قائل منهم لا تقتلوا یوسف والقوه
بعد ازین گروہے شائسته یعنی توبه کنید　گفت گوینده از ایشان مکشید یوسف را و بافگنیدش
پس از وی گروهی شائستگان　گفت گوینده از ایشان مکشید یوسف را و بیفگنیدش

فی غیبت الجب یلتقطه بعض السیارة ان کنتم فعلین ﴿۱۰﴾ قالوا یابانا
در چاه تاریک تا برگیرد او را بعض مسافران　اگر کنند گانید　گفتند اے پدر ما
در قعر چاهی تا فرا گیردش بعض ره گذریان اگر کننده گانید　گفتند اے پدر

مالك لا تامنا علی یوسف وانا له لنصحون ﴿۱۱﴾ ارسله معنا غدا یرتع
چیست حال تو که این می پنداری ما را بر یوسف و هرآئینه ما او را نیک خواهانیم بفرست او را با ما فردا تا میوه بسیار خورد
چیست ترا که امین نه پنداری ما را بر یوسف و ما به او نیک خواهیم بفرست یوسف را با ما فردا تا نکو خورد میوه

ویلعب وانا له لحفظون ﴿۱۲﴾ قال انی لیحزننی ان تذهبوا به واخاف
و بازی کند و هرآئینه ما او را نگاه بانیم　گفت هرآئینه اندوهگین می کند مرا آنکه ببریدش و می ترسم
و بازی کند و هرآئینه ما او را نگاه بانیم　گفت یعقوب هرآئینه اندوهگین کند مرا که شما ببریدش از پیش من و میترسم

ان یاکله الذئب وانتم عنه غفلون ﴿۱۳﴾ قالوا لئن اکله الذئب و
از آنکه بخورد او را گرگ و شما از وے بیخبر باشید　گفتند اگر بخورد او را گرگ　و
که بخورد او را گرگ و شما از وی بے خبر باشید　گفتند اگر بخوردش گرگ　و

نحن عصبة انا اذا لخسرون ﴿۱۴﴾ فلما ذهبوا به واجمعوا ان یجعلوه
با جماعتے ایم　هرآئینه ما آنگاه زیان کار باشیم　پس چون ببردندش و عزیمت کردند که بافگنندش
با جماعتی نیرومندیم (هرآئینه) ما در آن هنگام زیان کار باشیم　پس چون بردند یوسف را و اتفاق کردند که بیفگنندش

ع۵ در سرگذشت یوسف و برادرانش به کسانیکه میخواهند از ادراک چنین وقایع نتیجه گیرند بسا آیات مهمات و عبرت پیدا آراست به شنیدن آن قدرت و حکمت عظیم الهی در دلها نقش بندد و صداقت حضرت پیغمبر با ثبات رسد و ثابت گردد که حضرت پیغمبر با وصف آنکه امی بود از هیچ کتاب و آموزگارے استفاده نکرده حقایق منقح و منضبط تاریخ را که بیان آن جز به اعلام ربانی موجه نگردد منکشف می فرماید خاصة بقریش مکه که به تحریک یهود درین باره از حضرت سوال نموده بودند در این داستان درسی بس عبرت انگیز است - هم چنانکه یوسف را برادرانش از خانه پدر نمودند از فرط حسد به کشتن و جلای او از وطن باهم مشوره کردند هرگونه رنجهار ساندند در اهانت و استخفاف وی کوچک ترین فرو گذاشتی نکردند عاقبت روزی فرا رسید که بیازگاهش بے نیاز و ندامت باز آمدند - خدای متعال یوسف را بمقامات عالیه در این جهان و آن جهان برگزید وی هنگام عزت و توانائی از گناه برادران چشم پوشید با سینهٔ فراخ تمام تقصیرات شان را بخشید هم چنین اقوام حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم درباره وی حیله بافتند بیآبرو و احترام وی تعرض نمودند حتی به ترک وطن مجبورش نمودند لا بد روزی فرا رسید که آفتاب رفعت و موفقیت حضرت دور از وطن...

[illegible]

فِي غَيٰبَتِ الْجُبِّ ۚ وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۹﴾

در چاه تاریک و وحی فرستادیم بسوے او که البته خبردار خواهی ساخت ایشان را بایں ماجراے ایشان و ایشان نه شناسند

در قعر چاهی و اشاره کردیم (و وحی فرستادیم) بر یوسف که تو البته آگاه گردانی ایشان را بایں کارشان و آنها نشناسند ع۵

وَجَآءُوْٓ اَبَاهُمْ عِشَآءً يَّبْكُوْنَ ﴿۱۰﴾ قَالُوْا يٰٓاَبَانَآ اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا

و آمدند پیش پدر خود شبانگاه گریان گریان گفتند اے پدر ما هر آئینه ما شروع کردیم در مسابقت و گذاشتیم

و آمدند نزد پدر خود شبانگاه گریان گفتند ای پدر ما هر آئینه ما بصحرا رفتیم پیشی می کردیم بر یکدگر و گذاشتیم

يُوْسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا

یوسف را نزدیک رخت خویش پس بخورد او را گرگ و نیستی تو باور دارنده ما اگرچه هستیم

یوسف را نزد رخت خویش پس بخورد او را گرگ و نیستی تو باور دارنده ما را و اگرچه هستیم

صٰدِقِيْنَ ﴿۱۱﴾ وَجَآءُوْ عَلٰى قَمِيْصِهٖ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ

راست گو و آوردند بالاے قمیص او خون دروغ را یعقوب گفت نے بلکه آراسته است پیش شما

راست گویان و آوردند بر پیراهن او خون دروغ گفت نے بلکه آراسته است برای شما

اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ۚ فَصَبْرٌ جَمِيْلٌ ۚ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَ

نفس شما تدبیرے را پس کار من صبر نیک است و خدا مدد طلبیده میشود از وے بر آنچه شما بیان می کنید و

نفس های شما تدبیری را پس کار من صبر نیکو و خدا یاری خواسته شده از وی (یاری میخواهم از وی) بر آنچه شما بیان می کنید

جَآءَتْ سَيَّارَةٌ فَاَرْسَلُوْا وَارِدَهُمْ فَاَدْلٰى دَلْوَهٗ ۚ قَالَ يٰبُشْرٰى هٰذَا

آمد کاروانے پس فرستادند سقاے خود را پس انداخت دلو خود گفت اے مژده این

آمد کاروانے پس فرستادند سقاے خود را پس انداخت دلو خود را گفت اے مژده این (دلبر)

غُلٰمٌ ۚ وَاَسَرُّوْهُ بِضَاعَةً ۚ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ بِمَا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍۢ بَخْسٍ

نوجوانے است و اہل قافله پنهان ساختند او را سرمایه دانسته و خدا داناست بآنچه می کردند و برادران فروختند بہ بہاے

نوجوانے است و پنهان ساختند او را سرمایه دانسته و خدا داناست بآنچه می کردند و فروختند او را به بهای ناقص

دَرَاهِمَ مَعْدُوْدَةٍ ۚ وَكَانُوْا فِيْهِ مِنَ الزّٰهِدِيْنَ ﴿۱۴﴾ ع وَقَالَ الَّذِي اشْتَرٰىهُ

درہمے چند شمرده شده و بودند در باب یوسف از بے رغبتان و گفت شخصے که خرید کرد یوسف را

درهمے چند شمرده شد و بودند در شان یوسف از بے رغبتان و گفت آنکس که خرید یوسف را

مِنْ مِّصْرَ لِامْرَاَتِهٖٓ اَكْرِمِيْ مَثْوٰىهُ عَسٰٓى اَنْ يَّنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا ۚ وَ

از اہل مصر بزن خود گرامی دار جاے او را شاید که نفع دهد ما را یا فرزند گیریم او را و

از اهل مصر بزن خود گرامی دار جای او را شاید که نفع دهد ما را یا گیریم او را فرزند و

كَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوْسُفَ فِي الْاَرْضِ ۫ وَلِنُعَلِّمَهٗ مِنْ تَاْوِيْلِ الْاَحَادِيْثِ ۚ وَ

ہم چنین قرار دادیم یوسف را در آن زمین و تا بیاموزیم او را از علم تاویل الاحادیث و

هم چنین جاے دادیم یوسف را در زمین مصر و تا بیاموزانیم او را از تعبیر خواب ها و

اللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓى اَمْرِهٖ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۱﴾ وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗٓ

خدا تواناست بر مراد خود و لیکن اکثر مردمان نمیدانند و چوں رسید یوسف بنهایت قوت خود

خدا غالب است بر امر خود و لیکن بیشتر مردمان نمیدانند و چوں رسید بقوت خود

اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا ۚ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۲﴾ وَرَاوَدَتْهُ الَّتِيْ

دادیم او را دانائی و علم و ہم چنین جزا میدہیم نیکوکاران را و گفت و شنید کرد با یوسف زنے که

دادیم او را دانائی و علم و هم چنین جزا می دهیم نیکوکاران را و طلب کرد از یوسف زنے که

هُوَ فِيْ بَيْتِهَا عَنْ نَّفْسِهٖ وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ

او در خانه اش بود تا بگذرد از حفظ خود (و این کنایت از طلب جماع است) و به بست درها را و گفت پیش آ گفت

او در خانه اش بود از نفس او و بست درها را و گفت پیش آی گفت

تفسیر عثمانی

ع۵ مفسران در ضمن، سخنان درد انگیز در وقت آوری ذکری کنند که سنگ از ان بناله می آید اما خدامی داند کہ تا کجا راست است قرآن کریم با عتبار نصب العین خاص خود این همه تفصیلات را شایان ذکر و در خور اعتنا نمی داند زیرا مهمات به این جزئیات مربوط نیست قرآن میخواهد دل های سامعین خویش را بر وقت آرد اما قتیکه منشاء آن خاص ایمان و عرفان باشد قرآن عادت ندارد که بائین عامه سطحیان رقت عادی را که کافه مسلمان حتی حیوانات نیز طبعاً در ان مشترکند مورد توجه شدید قرار دهد در این جا نیز تمام واقعات متضمنه حذف و انجام سخن بیان شده یعنی برادران یوسف را به لطایف الحیل از نزد پدر بردند و چنانکه قرار داده بودند آماده شدند که در چاهش بیفگنند دران وقت طوریکه هیچکس ندانند یوسف اشاره کردیم پریشان مشو- روزی بیاید که این همه اعمال را بیاد آری و تو بچنان مقامی بلند فایز گردی که تو رسیده نتوانند و از طول عهد ترا نشناسند تفصیل این مسئله که اشارت خدائی در خواب بود یا بیداری بطریق الهام بود یا بواسطهٔ فرشته در قرآن نیست البته از ظاهر الفاظ گفته اند آمدن وحی به چهل سالگی موقوف نیست زیرا عمر یوسف دران هنگام اندک بود والله اعلم ۱۲

ع ۲ ۱۴ ۱۲

مَعَاذَ اللّٰهِ إِنَّهُ رَبِّيْ أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ۝٣ وَلَقَدْ

پناه می‌برم بخدا این شخص صاحب من است نیکو ساخت جاے مرا هر آئینه رستگار نمی‌شوند ظالمان و هر آئینه

پناه می‌گیرم بخدا بدرستیکه او صاحب من است نیکو ساخت جای مرا بدرستیکه رستگار نمی‌شود ستم‌گاران و هر آئینه

هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ

قصد کرد آن زن بسوے یوسف و قصد کرد یوسف بسوے او اگر نه آن بودے که دیدے یوسف دلیل پروردگار خود را آنچه شد ۲ چنین کردیم

(قصد) فکر کرد آن زن بسوی یوسف و (قصد) فکر کرد یوسف بسوی او اگر نه بودی که دیدے یوسف دلیل پروردگار خود را همچنین کردیم تا باز گردانیم از او

السُّوْٓءَ وَالْفَحْشَآءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِيْنَ ۝٤ وَاسْتَبَقَا الْبَابَ

بدی و بے حیائی را هر آئینه وے از بندگان خالص کرده ماست و بایکدیگر سبقت کردند بسوی دروازه

بدی و بے حیائی را هر آئینه وی از بندگان خالص کرده ماست ع۵ و بایکدیگر سبقت کردند بسوی دروازه

وَقَدَّتْ قَمِيْصَهٗ مِنْ دُبُرٍ وَّأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَآءُ مَنْ

و بدرید آن زن پیراهن یوسف را از پس پشت و یافتند شوهر زن را نزدیک دروازه گفت چیست جزاے کسیکه

و بدرید آن زن پیراهن یوسف را از پس پشت و یافتند شوهر زن را نزدیک دروازه گفت چیست جزای کسیکه

أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوْٓءًا إِلَّآ أَنْ يُّسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيْمٌ ۝٥ قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِيْ

خواسته باشد باهل تو کار بد مگر آنکه بزندان کرده شود یا عقوبتے درد دہنده یوسف گفت این زن گفته ۶ شنید کرد با من

خواسته باشد باهل تو کار بد مگر آنکه بزندان کرده شود یا عذابے دردناک گفت یوسف این زن درخواست (۱) از نفس من

عَنْ نَّفْسِيْ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَ قَمِيْصُهٗ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ

تا غافل کند مرا از محافظت نفس من و گواهی داد گواهے از قبیلهٔ زن که اگر هست پیراهن یوسف دریده از پیش

که نفس خود را بازندارم و گواهی داد گواهی از کسان زن ۵ اگر هست پیراهن یوسف دریده از پیش

فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ۝٦ وَإِنْ كَانَ قَمِيْصُهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ

پس این زن راست گفته است و یوسف از دروغ گویانست و اگر هست پیراهن او دریده از پشت

پس زن راست گفته است و یوسف از دروغگویان است و اگر هست پیراهن او دریده از پس

فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۝٧ فَلَمَّا رَاٰ قَمِيْصَهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهٗ

پس این زن دروغ گفته است و یوسف از راست گویان است پس شوهرش چون دید پیراهن را دریده از پس گفت این قضیه

پس زن دروغ گفته است و یوسف از راست گویان است پس چون دید عزیز پیراهن او را دریده شده از پس گفت بدرستیکه

مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيْمٌ ۝٨ يُوْسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هٰذَا اسكته

از مکر شماست اے زنان هر آئینه مکر شما اے زنان بزرگ است اے یوسف در گذر ازین ماجرا

این کار از مکر و حیلهٔ شما زنان است هر آئینه مکر شما زنان بزرگ است اے یوسف در گذر از این ماجری

وَاسْتَغْفِرِيْ لِذَنْۢبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخٰطِئِيْنَ ۝٩ ع وَقَالَ نِسْوَةٌ

و اے زن طلب آمرزش کن برائے گناه خود هر آئینه تو بودهٔ از خطا کنندگان و گفتند زنان چند

و اے زن طلب آمرزش کن برائے گناه خود هر آئینه تو بودهٔ از خطاکاران و گفتند زنان چندے

فِي الْمَدِيْنَةِ امْرَاَتُ الْعَزِيْزِ تُرَاوِدُ فَتٰىهَا عَنْ نَّفْسِهٖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا

در شهر که زن عزیز گفت و شنید میکند با نوجوان خود تا غافل کند او را از حفظ نفس خود هر آئینه در دلش جا کرده است از روئے دوستی

در شهر که زن عزیز خواست از غلام خود نفس او را بدرستیکه بشگافته است غلاف دل او را از دوستی

إِنَّا لَنَرٰىهَا فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ۝١ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ

هر آئینه ما می‌بینیم او را در گمراهی ظاهر پس چون شنید زن عزیز غیبت ایشان را آدم فرستاد بسوئے ایشان

هر آئینه ما می‌بینیم آن زن را در خطای ظاهر (پس) چون شنید زن عزیز مکر ایشان را فرستاد بسوئے ایشان

وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَـًٔا وَّاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّيْنًا وَّقَالَتِ

و مهیا کرد برائے ایشان مجلسے و داد هر یکے را از ایشان کاردے و گفت

و آماده کرد برائے ایشان (تکیه گاه) مجلس و داد هر یکے را از ایشان کاردے و گفت

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی خیانت او نتوانم کرد ۱۲ ف۲ یعنی صورت یعقوب حاضر شد انگشت را بدندان گرفته ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ پناه بخدا هرگز چنین کاری نخواهم کو عزیز مربی من است عزیز مرا به عزت و آسایش نگهداشته چگونه من به هتک و ناموس کسی پردازم که بر من احسان نموده محسن کش ستمکار روز خوشی و روی کامیابی نه بیند. کسیکه تربیه کننده ظاهری را چنین رعایت نماید باید از پروردگار حقیقی چه مقدار حیا کند ذاتیکه مرا به عنایت خویش تربیت فرموده دهندگان خود را برای خدمت و آسایش من برگماشته (تنبیه) بعض مفسران هم ضمیر انه ربی را بسوی خدای متعال راجع دانسته‌اند ع۶ از الله برهان: اینقدر باخشا بر آن جهت بوده که معلوم شود که یوسف از بندگان خاص ... پیغمبر نه چه خورد و چه ... که در خدا ... و چه ... عز بوی رسیده ... ع۷ یوسف به لعنها حقیقت ... شد لب به سخن کشود و گفت او خواست نفس مرا از راه ببیرون کند گریختم و خویشتن را نجات دادم در این گفتگو بودند که گواهی از خاندان زلیخا در طهارت یوسف بالطرزی شگفت گواهی داد از بعضے روایات بر می آید گواه کودکی شیر خواره بود که

ع۳ / ۹ / ۱۲

اَخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۚ فَلَمَّا رَاَيْنَهٗۤ اَكْبَرْنَهٗ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ

ای یوسف بیرون آ بر این زنان پس چون دیدندش بزرگ یافتندش و ببریدند دست خویش و گفتند پاک است

ای یوسف بیرون آی بر این زنان پس چون دیدندش بزرگ یافتندش و بریدند دست های خود را ۵ و گفتند پاک است

لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًا ؕ اِنْ هٰذَاۤ اِلَّا مَلَكٌ كَرِيْمٌ ۝ قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِيْ

خدا نیست این نوجوان آدمی نیست این شخص مگر فرشته گرامی زن عزیز گفت اینست آنکه

خدا نیست این جوان آدمی نیست این شخص مگر فرشته گرامی گفت زن عزیز اینست آنکه

لُمْتُنَّنِيْ فِيْهِ ؕ وَلَقَدْ رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَّفْسِهٖ فَاسْتَعْصَمَ ؕ وَلَئِنْ لَّمْ

ملامت کرده بودید مرا در عشق وے و هر آئینه گفت و شنید کردم با وے تا غافل کنم او را از حفظ نفس وی پس نگاهداشت خود را و اگر

ملامت کرده بودید مرا در عشق وی و هر آئینه گفت و شنید کردم با وی (از نفس او) خواستم از وی نفس او را پس نگه داشت خود را و اگر

يَفْعَلْ مَاۤ اٰمُرُهٗ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُوْنًا مِّنَ الصّٰغِرِيْنَ ۝ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ

نکند آنچه میفرمایم او را البته بزندان کرده شود و البته باشد از خوارشدگان یوسف گفت ای پروردگار من زندان

نکند آنچه می فرمایم او را البته بزندان کرده شود و البته باشد از خوارشدگان گفت یوسف ای پروردگار من زندان

اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُوْنَنِيْۤ اِلَيْهِ ۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّيْ كَيْدَهُنَّ اَصْبُ

دوست تراست نزدیک من از آنچه میخوانند مرا بسوے آن و اگر باز نداری از من فریب این زنان را البته میل کنم

دوست تر است بمن از آنچه میخوانند مرا بسوے آن و اگر باز نگردانی تو از من فریب این زنان را میل می کنم

اِلَيْهِنَّ وَاَكُنْ مِّنَ الْجٰهِلِيْنَ ۝ فَاسْتَجَابَ لَهٗ رَبُّهٗ فَصَرَفَ عَنْهُ

بایشان و باشم از نادان پس قبول کرد دعائے او را پروردگار او پس باز داشت از یوسف

بسوے ایشان و می شوم از نادان پس قبول کرد دعائے او را پروردگار او پس باز داشت از او

كَيْدَهُنَّ ؕ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰيٰتِ

فریب ایشان را هر آئینه وے شنوا داناست باز ظاهر شد آن جماعه را بعد از آن که دیده بودند نشان ها

فریب ایشان را هر آئینه وے شنوا داناست باز ظاهر شد آن جماعه را بعد از آنکه دیده بودند نشان های را

لَيَسْجُنُنَّهٗ حَتّٰى حِيْنٍ ۝ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيٰنِ ؕ قَالَ اَحَدُهُمَاۤ

که البته بزندان در آورند او را تا مدتے ۱ و داخل شدند بزندان همراه یوسف دو جوان یکے از ایشان گفت

برای یوسف که البته بزندان در ارند او را تا مدتی و در آمدند با وی بزندان دو جوان گفت یکے از ایشان

اِنِّيْۤ اَرٰىنِيْۤ اَعْصِرُ خَمْرًا ۚ وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنِّيْۤ اَرٰىنِيْۤ اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْسِيْ

هر آئینه بخواب می بینم خود را که می افشارم آب انگور و دیگر گفت که هر آئینه بخواب می بینم خود را که بر داشته ام بر سر خود

بدرستیکه من می بینم خود را در خواب که می فشارم انگور را و گفت دیگری بدرستیکه من می بینم خود را بر میدارم برز بر سر خود

خُبْزًا تَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ؕ نَبِّئْنَا بِتَاْوِيْلِهٖ ۚ اِنَّا نَرٰىكَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ۝

نانے که مرغان از آن میخورند خبر دار کن ما را بتعبیر این خواب هر آئینه ما بینیم ترا از نیکوکاران

نان را میخورد مرغان از آن خبر ده ما را به تعبیر این خواب بر آئینه ما می بینیم ترا از نیکوکاران

قَالَ لَا يَاْتِيْكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقٰنِهٖۤ اِلَّا نَبَّاْتُكُمَا بِتَاْوِيْلِهٖ قَبْلَ اَنْ يَّاْتِيَكُمَا ؕ

گفت نخواهد آمد به شما هیچ طعامے که داده میشود آن را بقدر خواب مگر خبردار کنم شما را بتعبیر آن پیش از آنکه بیاید بشما مصداق تعبیر

گفت نخواهد آمد بشما هیچ طعامے که داده میشوید آن را هر روز مگر خبردار کنم شما را به تعبیر آن پیش از آنکه بیاید بشما

ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِيْ رَبِّيْ ؕ اِنِّيْ تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ

این تعبیر از آن قبیل است که آموخته است مرا پروردگار من هر آئینه من ترک کردم کیش قومے که ایمان نمی آرند بخدا

این که گفتم بشما از آن چیزے است که بیاموخت مرا پروردگار من هر آئینه من ترک کردم کیش قومی را که ایمان نمی آرند بخدا

وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ۝ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَآءِيْۤ اِبْرٰهِيْمَ

و ایشان باخرت نامعتقد اند و پیروی کردم کیش پدران خود را ابراهیم

و ایشان باخرت ایشان نامعتقدان اند و پیروی کردم کیش پدران خود ابراهیم

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مشورت کردند که یوسف را بزندان باید کرد تا نزدیک مردمان برأت زلیخا ظاهر شود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ زلیخا زنان مذکور را بمهمانی خواند و خوانی پر از اطعمه و اشربه گسترد و در سفره چیزے بود که با کارد خورده می شد بدست هر زن کاردی داد تا در خوردن آن زحمت انتظار بکشند چون این همه مهیا شد به یوسف گفت تا برون آید یوسف برآمد در حالیکه عذار وی چون آفتاب می درخشید زنان بمجرد دیدن جمال یوسف از خود رفتند و بجای میوه دستان خویش را بریدند نتیجه تیز زلیخا جداگانه بود که بر صداقت و نزاهت یوسف اقامت شد زیرا در حالیکه زنان تماشائی بیک جلوه جمال بے مثال یوسف از خود رفتند و یوسف از کمال حیا نگاهی بر آن ها نیفگند پس معلوم است که چون زلیخا از مشاهده جمال او دلداده و مفتون شد یوسف مانند فرشته بے گناه دامن عفت خویش سا نیالوده از آزمون گاه مهر شریف پاک برآمد ع۶ زلیخا چون رنگ آنها را دید به اظهار حقیقت پرداخت و گفت بدون شبهه من میخواستم دل وی را صید نمایم اما یوسف چنان استوار نگاهش کرد که بهیچ صورت تمن نداد فقلا وند باین صورت در محضر جمعی از زنان شهر برای اظهار کمال عصمت و عفت و منتهای نزاهت و طهارت یوسف یک نوع ثبوت اقبالی شد. حا

وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ ۚ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۚ ذٰلِكَ مِنْ

واسحٰق و یعقوب نشاید مارا که شریک خدا مقرر کنیم چیزے را این از

واسحٰق ویعقوب را روا نیست ما را که انباز گیریم بخدا چیزے را این از

فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

فضل خداست برما و بر مردمان و لیکن بیشتر مردمان شکر نمی کنند

فضل خداست برما وبر مردمان ولیکن بیشتر مردمان شکر نمی کنند

يٰصَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾

اے دو باشندهٔ زندان آیا معبودان پراگنده بهتراند یا خدا یکتائے غالب

اے یاران من در زندان آیا معبودان پراگنده بهتراند یا خدای یکتای غالب

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا

عبادت نمی کنید بجز خدا مگر نامهائے چندرا که شما مقرر کرده اید آن را و پدران شما مقرر کرده اند

نمی پرستید بدون خدا مگر نام هائے چند که نام نهاده اید آنها را شما و پدران شما فرو

أَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلّٰهِ ۚ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا

نفرستاده است خدا بر آنها هیچ دلیلے نیست فرمان روائی مگر خدا را فرمود که عبادت مکنید مگر

نفرستاده است خدای بر آنها هیچ دلیل ؏ نیست حکم مگر خدا را فرمود که مکنید عبادت مگر

إِيَّاهُ ۚ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ يٰصَاحِبَيِ

خودش را اینست کیش درست و لیکن بیشتر مردمان نمی دانند اے دو باشندهٔ

اورا اینست کیش درست و لیکن بیشتر مردمان نمی دانند ؏ اے یاران من

السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا ۖ وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ

زندان اما یکے از شما پس بنوشاند مولائے خودرا شراب و اما آن دیگر پس بردار کرده شود پس بخورند

در زندان اما یکی از شما پس بنوشاند مولای خودرا شراب و اما آن دیگر (پس) بردار کرده شود (پس) بخورند

الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ ۚ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾ وَقَالَ لِلَّذِي

مرغان از سراو فیصل کرده شد کارے که درو ے سوال می کنید و گفت یوسف به شخصی که

مرغان از سراو حکم کرده شد کاری که دروی سوال می کنید و گفت یوسف به آنکه

ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ

دانسته بود که خلاص یابنده است ازان دو کس یاد کن مرا نزدیک مولائی خود پس شیطان فراموش گردانید از خاطر وے که یاد کند پیش

دانسته بود که او نجات یابنده است ازان دو کس یاد کن مرا نزد مولای خود پس فراموش گردانید او را دیو شیطان یاد کردن یوسف

فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَىٰ سَبْعَ

پس ماند یوسف در زندان چند سال و گفت بادشاه هر آئینه من بخواب می بینم که هفت

پس ماند یوسف در زندان چند سال و گفت پادشاه هر آئینه من خواب می بینم که هفت

بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ

گاو فربه می خورند آنها را هفت گاو لاغر و می بینم هفت خوشه سبز را و هفت خوشه دیگر

گاو فربه بخورند آنها را هفت گاو لاغر و می بینم هفت خوشه سبز را و هفت خوشه

يَابِسَاتٍ ۖ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾

خشک را اے جماعه من دهید در باب خواب من اگر خواب را تعبیر می گوئید

خشک را اے جماعهٔ درباریان جواب دهید مرا در خواب من اگر خواب را تعبیر می کنید

قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ ۖ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ الَّذِي

گفتند این خوابهائے شوریده است و ما نیستیم به تعبیر خوابهائے شوریده دانا و گفت آنکه

گفتند این خواب هائے شوریده است و نیستم ما به تعبیر خواب های شوریده دانا و گفت آنکه

تفسیر عثمانی

؏ آینکه به توحید خالص و ملت ابراهیمی استوارم نه تنها در بارهٔ ما بل درباره تمام جهان فضل و رحمت خداست زیرا شمع دودمان ابراهیم است که همه مردم ازان چراغ قلوب خودرا افروخته میتوانند اما دریغ که اکثر قدر این نعمت عظیم را نمیدانند باید احسان خدارا قبول می کردند و بر جادهٔ توحید روان می شدند اما به ناسپاسی پرداخته بطریق شرک و عصیان پویان اند

؏ چنانکه بدون سند و اساس برآنها نام های نهاده اید که هیچ حقیقت ندارد و خدایانی را که خود نام نهاده اید می پرستید باید از جهالت خود حیا کنید

؏ بجادهٔ خالص توحید نشیب و فراز و کجائی هیچ وجود ندارد این جاده راست و هموار است هر که بر آن روان شود بدون اندیشه بخدا رسیده می تواند اما بسا کسانیکه از حماقت و یا تعصب سخن حق را نمی فهمند

؏ یوسف علیه السلام پس از ادای تبلیغ خواب آنهارا تعبیر کرد و گفت آنکه بخواب دیده که بپادشاه شراب می نوشاند تعبیرش آنست که در بیداری نیز بپادشاه شراب می نوشاند و آنکه دید پرندگان از سرش نان میخورند بدار کشیده میشود و پرندگان مغز سرش را خواهند خورد تقدیر چنین است به

کشش بازنمی گردد و تخلفی در آن پدید نمی آید هرچه شما پرسیدید من گفتم و چنین شد ساقی از تهمت مسموم کردن شاه برائت حاصل کرد و خباز در اثر اثبات جرم اعدام شد۔

نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ﴿۳﴾ يُوسُفُ

نجات یافته بود ازان دو کس و بیاد آورد بعد مدتے من خبر دہم شمارا به تعبیر این خواب پس بفرستید مرا گفت اے یوسف

نجات یافته بود از آن دو کس و بیاد آورد و بعد مدتے من خبر دهم شمارا به تعبیر این خواب پس بفرستید مرا گفت اے یوسف

أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَ

اے راست گو جواب ده مارا درین خواب که هفت گاؤ فربه میخورند ایشان را هفت گاؤ لاغر و

اے راست گوئی فتوی ده مارا در هفت گاؤ فربه می خورند آن هارا هفت گاؤ لاغر و

سَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ

هفت خوشه سبز و هفت خوشه دیگر خشک بود که من باز گردم بسوئے مردمان تا ایشان

در هفت خوشه سبز و هفت خوشه دیگر خشک تا من باز گردم سوی مردمان تا ایشان

يَعْلَمُونَ ﴿۴﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ

بدانند گفت زراعت کنید هفت سال پے در پے بر عادت خود پس آنچه بدروید بگزارید ش

بدانند گفت یوسف زراعت کنید هفت سال پے در پے بعادت مستمره خود (پس) آنچه بدروید (پس) بگزارید آنرا

فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴿۵﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ

در خوشه آن مگر اندکے ازانچه بخورید باز بیاید بعد ازان هفت سال

در خوشه آن مگر اندکی از آنچه می خورید باز بیاید بعد از آن هفت سال

شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿۶﴾ ثُمَّ

سخت بخورند آنچه سابق ذخیره نهاده بودید برائے آنها مگر اندکے ازانچه باحتیاط نگاه دارید باز

سخت بخورند آنچه سابق ذخیره نهاده بودید برائے آنها مگر اندکی از آنچه نگاه دارید برای تخم باز

يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿۷﴾ وَ

بیاید بعد ازان سالے که در و باران فرستاده شود بر مردمان و در و بافشارند انگور و غیر آن ف۱ و

بیاید بعد از آن سالیکه در آن باران شود بر مردمان و در این سال بیفشرند انگور و غیر آن و

قَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ

گفت بادشاه بیارید پیش من یوسف را پس چون آمد نزد یک یوسف فرستاده بادشاه گفت باز گرد بسوئے مولائی خود

گفت بادشاه بیارید پیش من یوسف را پس چون آمد نزد یک او فرستاده بادشاه گفت باز گرد بسوی مولائی خود

فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ

پس سوال کن اورا چیست حال آن زنان که برید ند دست خویش را هر آئینه پروردگار من بحیله بازی ایشان

پس سوال کن اورا چیست حال زنان که بریدند دست های خویش را هر آئینه پروردگار من بحیله بازی ایشان

عَلِيمٌ ﴿۱﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ

داناست ف۳ گفت بادشاه چه حال بود حال شما وقتیکه گفت و شنید کردید با یوسف تا بلغزانند ش از احتیاط نفس

داناست ع۵ گفت بادشاه چه بود حال شما وقتیکه گفت و شنید کردید با یوسف از نفس وی ع۶ گفتند

حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ

پاکی خدا راست ندانستیم بر یوسف هیچ گناهے گفت زن عزیز اکنون ظاهر شد

پاکی خدا راست ندانستیم بر یوسف هیچ گناهے گفت زن عزیز اکنون ظاهر شد

الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۲﴾ ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ

سخن راست که من گفت و شنید کردم باوے تا بلغزانمش از احتیاط نفس او و هر آئینه او از راست گویان است گفت یوسف این همه

سخن راست من گفت و شنید کردم با وی از نفس او و هر آئینه او از راست گویان است گفت یوسف این همه را تا بداند عزیز

أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ﴿۳﴾

که من خیانت او نکرده ام غائبانه و بداند که خدا راه نمی نماید حیله خیانت کنندگان را

که من خیانت نکردم او را در غیبت او و هر آئینه خدا راه ننماید حیله خیانت کنندگان را ع۵

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید پس بسوئے یوسف فرستادند و ملاقات کرد والله اعلم ۱۲

ف۲ بادشاه این تعبیر شنیده مشتاق ملاقات یوسف گشت و یوسف علیه السلام مدتے توقف نمود تا برات ذمه اش ظاهر گردد والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی شهادت بر اقرار زلیخا به عفت یوسف پوشیده اند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت یوسف ازان جهت همه را به کید منسوب نمود که اگر یکی مکر کرد دیگران مساعدت نمودند و شاید از اصل فریبنده بنا بر حقوق پرورش یا حیا نام نبرد زیرا یوسف علیه السلام میدانست حقیقت خود بخود آشکار میشود کذا فی الموضح ع۶ شاه برای تحقیق نظر لطفی بیش آمد که گویا ناو اول موضوع امید است تا زنان بدروغ جرئت نکنند و احتمال وارد شبوتیات یوسف علیه السلام نیز برشد اثر کرده باشد زیرا دید یوسف نمی خواهد بدون براءت از زندان برآید. و ان ربی بکیدهن علیم گفته کید آنها را آشکار کرد و احتمال وارد ساقی نیز واقعه را تفصیل داد و نیز است یوسف و کید زنان را تائید کرده باشد ع۵ این همه تحقیق تفتیش برای آن بود که بے گناهی و دیانت یوسف با شکل آشکار گردد و عموم مردم بدانند که خداوند حیله خاینان نفوذ یابد چنانکه فریب زنان کار گر نشد و حق بدون شبه ثابت گردید ۱۲-

وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ

و بپاکی صفت نمی کنم نفس خودرا هرآئینه نفس بسیار فرماینده است

و پاک نمی کنم نفس خودرا هرآئینه نفس بسیار فرماینده است

بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۴﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ

به بدی مگر آن وقت که مهربانی کند پروردگار من هرآئینه پروردگار من آمرزنده مهربان است و گفت پادشاه

به بدی مگر آنرا که رحم کند پروردگار من هرآئینه پروردگار من آمرزنده مهربان است و گفت پادشاه

ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا

بیارید بش پیش من تا مقرر کنمش خالص برائے خدمت خود پس چون سخن گفت با یوسف را گفت اے یوسف هرآئینه تو امروز نزدیک

بیارید ش پیش من تا مقرر کنمش خاص برای خدمت خود پس هنگامی که ملک با وی سخن گفت گفت ملک هرآئینه تو امروز نزد ما

مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿۵﴾ قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ

صاحب قدر امانت داری گفت مقرر کن مرا بر خزانهائے این سرزمین هرآئینه من محافظت کننده

صاحب قدر امانت داری گفت مقرر کن مرا بر خزانهائے این سرزمین هرآئینه من محافظت کننده

عَلِيمٌ ﴿۶﴾ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ

دانا ام و هم چنین یعنی باین تقریب منزلت دادیم یوسف را و دران زمین قرار می گرفت ازان زمین هر جا که میخواست

دانایم و هم چنین منزلت دادیم یوسف را در زمین قرار می گرفت از آن هر جا که می خواست

نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَن نَّشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۷﴾ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ

می رسانیم رحمت خودرا بهر که خواهیم و ضایع نمی کنیم مزد نیکو کاران را و هرآئینه مزد آخرت

می رسانیم رحمت خودرا بهر که خواهیم و ضایع نمی کنیم مزد نیکو کاران را و هرآئینه مزد آخرت

خَيْرٌ لِّلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿۸﴾ وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ

بهتر ست آنانرا که ایمان می آوردند و پرهیزگاری می کردند ۲ و آمدند برادران یوسف پس داخل شدند بروی

بهتر است آنانرا که ایمان می آوردند و پرهیزگاری می کردند و آمدند برادران یوسف (پس) داخل شدند بروی

فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنكِرُونَ ﴿۱﴾ وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي

پس شناخت ایشان را و ایشان او را ناشناسا بودند و چون مهیا کرد برائے ایشان سامان ایشان را گفت بیارید پیش من

(پس) بشناخت ایشان را و ایشان او را ناشناسا بودند و چون مهیا کرد برای ایشان سامان ایشان را گفت بیارید نزد من

بِأَخٍ لَّكُم مِّنْ أَبِيكُمْ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنزِلِينَ ﴿۲﴾

برادر علاتی خودرا که از پدر شماست آیا نمی بینید که من تمام میدهم پیمانه را و من بهترین مهمانداری کنندگانم

برادر علاتی خودرا که از پدر شما است آیا نمی بینید که من تمام می دهم پیمانه را و من بهترین مهمان داری کنندگانم

فَإِن لَّمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِندِي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿۳﴾ قَالُوا سَنُرَاوِدُ

پس اگر نیاوردید او را پیش من پس هرگز پیمودن نباشد برائے شما نزدیک من و هرگز نزدیک نشوید من گفتند خواهیم

پس اگر نیاوردید او را پیش من پس هرگز نباشد کیل برای شما نزد من و هرگز نزدیک نشوید من گفتند خواهش کنیم

عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿۴﴾ وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي

با پدراو تا از و دست بازدارد و ما البته این کار کنندگانیم و گفت یوسف غلامان خودرا بنهید سرمایه ایشانرا در

از پدرش باز دارد و ما البته کنندگانیم و گفت یوسف غلامان خودرا بنهید سرمایه ایشان را

رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿۵﴾ فَلَمَّا

خرجینهای ایشان تا ایشان بشناسند آنرا چون بازروند باهل خویش بود که ایشان باز آیند ۲ پس چون

بارهای ایشان شاید ایشان بشناسند آنرا چون بازروند بسوی اهل شان شاید رجوع کنند پس چون

رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا

بازگشتند بسوے پدر خویش گفتند اے پدر ما منع کرده شد از ما پیمانه پس بفرست با ما برادر ما را

بازگشتند بسوی پدر خویش گفتند ای پدر ما منع کرده شد از ما پیمانه پس بفرست با ما برادر ما را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی قابلیت.

شناخت ۱۲ ف۲ بعد ازان قحط افتاد در جمیع نواحی مصر و شام اولاد یعقوب را مشقت بسیار رسید بسوے یوسف متوجه شدند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی بسبب دادن طعام دیگر رفتن سرمایه دیگر بار جمع کنند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

حضرت یوسف به شدت در برائت خود میکوشید ممکن بود مردم گوته نظر آنرا به ناز و اعجاب اشتباه کردند بنابر آن حقیقت نزاهت خویش را آشکار کرد و گفت من خود ستائی نمی کنم و بر تنهی خود بر نفس خویش اعتماد ندارم تنها رحمت و اعانت خداست که مردم را از بدی نگه می دارد. کفیل و ضامن عصمت خاص پیغمبر آن رحمت اوست ورنه نفس انسان فرماینده بدیست اگر توفیق الهی نبود نفس من نیز چون سایر نفوس بشر می بود «ان ربی غفور رحیم» اشاره است بدانکه نفس اماره چون توبه کند لوامه میشود خدا گناهان گذشته او را می بخشد و عاقبت بلطف و کرم خویش بمقام «نفس مطمئنه» میرساند (تنبیه) حافظ ابن تیمیه و ابن کثیر وغیره از «ذلک لیعلم انی لم اخنه» تا «غفور رحیم» را گفتار زلیخا پنداشته اند یعنی زلیخا هیجانه او و ترجمن نفس او اقرار کرده گفت از ین اقرار

والقران می خواهم به «عزیز» خاطرنشان نمایم که در غیاب وی خیانت بمنزلگی نشده ام - شک نیست خواستم او را اغوا نمایم اما راودت من بلاد علم گرفت. خیر بعضی خیانتی می کردم پرده از ... شد ۱۲

نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾ قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنتُكُمْ عَلَىٰ

تا پیمانه گیریم و هر آینه ما نگهبان وے ایم گفت یعقوب امین نگیرم شمارا بروی مگر چنانکه امین گرفته بودم شمارا بر

تا پیمانه گیریم و هر آینه ما اورا نگهبانیم گفت یعقوب امین نگیرم شمارا بروی مگر چنانکه امین گرفته بودم شمارا بر

أَخِيهِ مِن قَبْلُ ۖ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَمَّا

برادر وے پیش ازین پس خدا بهتر است نگاهدارنده و او مهربان ترین مهربانان است و چون

برادری پیش ازین پس خدا بهتر است نگهبان و او مهربان ترین مهربانان و چون

فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ ۖ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي ۖ هَٰذِهِ

بکشادند رخت خود یافتند سرمایهٔ خودرا باز گردانیده بایشان گفتند اے پدر ما چه می خواهیم بیش ازین این ست

بکشادند رخت خودرا یافتند سرمایهٔ خودرا که باز گردانیده بایشان گفتند ای پدر ما دیگر چه می خواهیم این است

بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا ۖ وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ۖ

سرمایهٔ ما باز گردانیده بسوی ما پس باز رویم و غله آوریم برای کسان خود و نگهبانی کنیم برادر خودرا و زیاده آریم پیمانه یک شتر

سرمایهٔ ما باز گردانیده بسوی ما باز رویم و غله آوریم برای کسان خود و نگهبانی کنیم برادر خود و زیاده آریم پیمانه یک شتر

ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِّنَ

و آنچه آورده ایم پیمانهٔ اندک است گفت نفرستم اورا باشما تا آنکه و بدهید مرا عهدے از

این پیمانه آسان (اندک) است گفت هرگز نفرستم اورا باشما تا آنکه و بدهید مرا عهدی از

اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَن يُحَاطَ بِكُمْ ۖ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ

خدا که البته باز آرید اورا بمن مگر آنکه گرفتار کرده شوید پس چون دادندش عهد خویش یعقوب گفت خدا بر

خدا که البته باز آرید اورا بمن مگر آنکه گرفتار کرده شوید پس چون دادندش عهدخویش را گفت یعقوب خدا بر

مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِن بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا

آنچه می گوییم نگهبان است و گفت اے پسران من در میایید از یک دروازه و در آیید

آنچه می گوییم نگهبان است و گفت اے پسران من در میایید از یک دروازه و در آیید

مِنْ أَبْوَابٍ مُّتَفَرِّقَةٍ ۖ وَمَا أُغْنِي عَنكُم مِّنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ ۖ إِنِ الْحُكْمُ

از دروازهای پراگنده و دفع نمی کنم از سر شما چیزے را از قضائے خدا نیست فرمان روائی

از دروازهای پراگنده و دفع نمی کنم از شما از قضائے خدا چیزے را نیست فرمان روائی

إِلَّا لِلَّهِ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا

مگر خدارا بروے توکل کردم و بروے باید که توکل کنند متوکلان و چون داخل شدند

مگر خدایرا بروی توکل کردم و بروی توکل کنند متوکلان ع۵ و چون داخل شدند

مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُم مَّا كَانَ يُغْنِي عَنْهُم مِّنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةً

ازان راه که فرموده بود ایشان را پدر ایشان دفع نمی توانست کرد از سر ایشان چیزے را از قضای خدا لیکن سرانجام داد

ازان راه که فرموده بود ایشان را پدر ایشان دفع نمی توانست کرد ایشان از قضای خدا چیزے را لیکن خطوراکه

فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا ۚ وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ

خطورا که در ضمیر وے بود و هر آینه او بود خداوند دانش بآنچه آموخته بودیم اورا و لیکن اکثر

در ضمیر یعقوب بود سرانجام داده و هر آینه یعقوب خداوند دانش بود مرا بچیزیکه بدو آموخته بودیم و لیکن بیشتر

النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ ۖ قَالَ

مردمان نمی دانند و چون داخل شدند بر یوسف جائے داد بسوے خود برادر عینی خودرا گفت

مردمان نمی دانند و چون داخل شدند بر یوسف جا داد بسوی خود برادر عینی خودرا گفت

إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ

هر آینه من برادر توام پس اندوهگین مباش بسبب آنچه می کردند پس وقتیکه مهیا کرد برائے ایشان سامان ایشان

هر آینه من منم برادر تو پس اندوهگین مباش به سبب آنچه می کردند پس وقتیکه مهیا کرد برای ایشان سامان ایشان را

فتح الرحمن
ما بین تا چشم زخم
نرسد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ بار نخستین که برادران یوسف داخل مصر گردیدند چون سایر رهگذریان امتیازی نداشتند اهل شهر چون توجه الطاف خاص یوسف را به آنها مشاهده کردند برین ها چشم دوختند لیهذا این مرتبه فتنه شان به اهتمام و شکوه خاص بلکه مبنی بر دعوت یوسف علیه السلام بود بنابرین که پس از یوسف طرف عنایت و محبت خاص پدر بود نیز با برادران همراه بود یعقوب اندیشید یازده پسر زیبا که از یک پدر اند اگر بهیئت اجتماعی بشهر در آیند مخصوصاً بعد از انکه به لطف که عزیز مصر (یوسف) درباره آنها مبذول میداشت بود نگاه عامه مردم بدان سو جلب میشود الیهذا چون زخم چشم امری حقیقی است (مشکلے های مسمریزم در روز گار ما نمونه تاثیر قوت چشم است) این است که یعقوب نیز برای نجات پسران خود از نظر بد و حسد و سایر مکروهات ظاهر این تدبیر را بآنها تلقین کرد تا به آئین معمولی متفرق شده از

ع ۸ / ۱۱

دروازه های شهر داخل شوند و انظار عمومی به آنها نگران نباشد در عین زمان گفت تدبیر را فیصله قضا و قدر را بازداشته نمی تواند ...

دانسته نمی تواند و مدبر کائنات تنها فرمان خود نافذ است که هیچ تدبیر ضایع باشد البته تدبیر را نیز حضرت او تعلیم فرموده جایز گردانیده است انسان باید داخل ...

جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ

نهاد آوند آب خوردن در خرجین برادر خود بعد ازان آواز داد آواز کننده که اے کاروان هر آئینه شما

نهاد جام را در بار دان برادر خود بعد ازان آواز داد آواز کننده که اے کاروان هر آئینه شما

لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِم مَّاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا نَفْقِدُ

دزدید گفتند و بسوئے ایشان در آورده چیست آنچه گم می یابید گفتند گم می یابیم

دزدید گفتند وروی آوردند بدان جمع که شما چه چیز گم کرده اید گفتند گم می یابیم

صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَن جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا تَاللَّهِ

پیمانه بادشاه را و کسے را که بیارد وے را یک بار شتر باشد و من باین وعده ضامنم گفتند بخدا

پیمانه پادشاه را و کسے را که بیارد وے را یک بار شتر باشد و من باین وعده ضامنم گفتند سوگند بخدا

لَقَدْ عَلِمْتُم مَّا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا فَمَا

هر آئینه دانسته اید که نیامده ایم تا فساد کنیم در زمین و هرگز دزد نبوده ایم گفتند پس چیست

هر آئینه دانسته اید که نیامده ایم تا فساد کنیم در زمین و هرگز دزد نبوده ایم گفتند پس چیست

جَزَاؤُهُ إِن كُنتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ

جزائے این فعل اگر دروغگو باشید گفتند جزای این فعل کسے است که یافته شود متاع در خرجین او پس همان شخص

جزاء این فعل اگر باشید دروغگویان گفتند جزاء این فعل (اینست) کسے که یافته شود در بار او پس گرفتاری همان شخص باشد

جَزَاؤُهُ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ

جزای اوست هم چنین جزا میدهیم ستمگاران را پس شروع کرد یوسف بتفحص خرجینهای ایشان پیش از خرجین برادر خود

جزاء او هم چنین جزای دهیم ستمگاران را پس شروع کرد یوسف ببار دانهای ایشان پیش از باردان برادر او

ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِن وِعَاءِ أَخِيهِ ۚ كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ ۖ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ

بعد ازان برآورد پیمانه را از خرجین برادر خود هم چنین تدبیر کردیم برائے یوسف مستعد نبود که اسیر گیرد

بعد ازان برآورد پیمانه را از بار دان برادر خود هم چنین تدبیر کردیم در باره یوسف نبود که اسیر گیرد

أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاءُ ۗ وَ

برادر خود را در دین بادشاه لیکن اسیر گرفتش بمشیت خدا بلندی گردانیم در درجها کسے را که خواهیم و

برادر خود را در دین پادشاه لیکن اسیر گرفتش به مشیت خدا بلند گردانیم در درجها کسے را که خواهیم و

فَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾ قَالُوا إِن يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُ مِن

بالائے هر خداوند دانش دانائے هست گفتند اگر دزدی کند این شخص در نیست که دزدی کرده بود برادر او پیش

بالائے هر خداوند دانش داناست گفتند اگر دزدی کرده این شخص پدر نیستیکه دزدیده است برادر اعیانی که او بوده پیش

قَبْلُ ۚ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ ۚ قَالَ أَنتُمْ شَرٌّ مَّكَانًا ۖ

ازین پس پنهان داشت یوسف این سخن را در ضمیر خود و آشکارا نکرد آنرا پیش ایشان گفت در دل خود شما بدید در منزل خود

ازین پس پنهان داشت آن مقاله را یوسف در نفس خود و آشکارا نکرد آنرا برایشان گفت یوسف در دل خود شما بدید بستید در منزل

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا

و خدا داناست بآنچه بیان می کنید گفتند اے عزیز هر آئینه او را پدر ست پیر کلان سال

و خدا داناتر است بآنچه بیان می کنید گفتند اے عزیز هر آئینه او را پدر است پیر کلان سال

فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ ۖ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ

پس بگیر یکے را از ما بجائے او هر آئینه ما مے بینیم ترا از نیکوکاران گفت می پناهم از خدا

پس بگیر یکے را از ما بجائے او هر آئینه ما می بینیم ترا از نیکوکاران گفت پناه بخدا

أَن نَّأْخُذَ إِلَّا مَن وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِندَهُ إِنَّا إِذًا لَّظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا

ازانکه بگیریم مگر کسے را که یافته ایم رخت خویش را نزدیک او آنگاه ستمگار باشیم پس چون

ازانکه بگیریم مگر کسے را که یافته ایم متاع خود را نزد او هر آئینه ما آنگاه ستمگاران باشیم پس چون

یعنی کالهٔ استند که دزدی باشند و امکان ندارد که مال مسروقه از نزد آن ها ظاهر شود ازین جهت باقرار خود ماخوذ شدند ١٢

فتح الرحمن

ف١ یعنے او را غلام گیرند والله اعلم ١٢

ف٢ حضرت یوسف بتے از طلا از آن جد مادری خود بدزدید تا از عبادت صنم باز ماند یا مشابه این قصه چیزیکه سبب تهمت او باشد بدزدی بوقوع آمده بود والله اعلم ١٢

تفسیر عثمانی

چون بفرمان یوسف غله با بار شد و سامان سفر آماده گردید جامی سیمین بدون اطلاع بنیامین در اسباب وی گذاشتند چون کاروان عزم رحیل کرد محافظان بجستجوی جام افتادند کاروان طرف اشتباه واقع شد هنوز اندکی دور نشده بودند یکے از محافظین فریاد زد شما یقیناً دزدید تعبیه اگر بفرمان یوسف چنین گفتند مطلب این است دیگران مال می دزدند شما آنانید که برادر را از پدر دزدیده خود فقید رفتار کرده اند بهر مردمان مصر معلوم است کیست درین جا که نشان دهد که شرارت کرده باشیم یا برای فساد آمده باشیم ما از خاندان دزدان نمی باشیم. سزای دزد در شریعت ابراهیمی این بود یعنے از نزد هر که مال دزدی می بر آمد یک سال غلام می شد برادران یوسف برو فق قانون شرع سزای دزد را بدون تامل ذکر کردند زیرا

ع ١١ ٢٧

اسْتَايْـَٔسُوْا مِنْهُ خَلَصُوْا نَجِيًّا ۖ قَالَ كَبِيْرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُوْٓا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ

ناامید شدند ازوے تنہا رفتند بخلوت مشورت کنان گفت بزرگ ترین ایشان آیا ندانستہ اید کہ پدر شما

ناامید شدند ازوی تنہا رفتند بخلوت مشورت کنان گفت بزرگ ایشان آیا ندانستہ اید کہ پدر شما (ہر آینہ)

اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَّوْثِقًا مِّنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُّمْ فِيْ يُوْسُفَ ۚ فَلَنْ

گرفتہ است بر شما عہد خدا و پیش ازین تقصیر کردہ بودید در حق یوسف پس جدا

گرفتہ است بر شما عہد محکم از خدا و پیش ازین تقصیر نمودہ بودید دربارہ یوسف پس جدا

اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَاْذَنَ لِيْٓ اَبِيْٓ اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِيْ ۚ وَهُوَ خَيْرُ

نخواہم شد ازین سرزمین تا وقتیکہ اذن دہد مرا پدر من یا حکم کند خدا مرا و او بہترین

نخواہم شد از زمین مصر تا وقتیکہ اذن دہد مرا پدر من یا حکم کند خدا مرا و او بہترین

الْحٰكِمِيْنَ ① اِرْجِعُوْٓا اِلٰٓى اَبِيْكُمْ فَقُوْلُوْا يٰٓاَبَانَآ اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ ۚ وَ

حکم کنندگان است اے برادران باز روید بسوی پدر خویش پس بگوئید اے پدر ما ہر آئینہ پسر تو دزدی کرد و

حکم کنندگان است باز روید بسوی پدر خویش پس بگوئید اے پدر ما (ہر آئینہ) پسر تو دزدی کرد و

مَا شَهِدْنَآ اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حٰفِظِيْنَ ② وَسْـَٔلِ الْقَرْيَةَ

گواہی ندادیم الا بآنچہ می دانستیم ما و نبودیم علم غیب را یاد دارندہ و بپرس از دیہ

گواہی نمی دہیم ما مگر بآنچہ می دانیم و نیستیم ما باطن حال را نگاہ دارندگان و بپرس از دہی

الَّتِيْ كُنَّا فِيْهَا وَالْعِيْرَ الَّتِيْٓ اَقْبَلْنَا فِيْهَا ۭ وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ③ قَالَ بَلْ

کہ بودیم دران و از کاروانے کہ آمدہ ایم دران و البتہ ما راست گوایم گفت یعقوب بلکہ

کہ بودیم دران و از کاروانی کہ آمدیم دران و (ہر آئینہ) ما راست گویانیم گفت یعقوب بلکہ

سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ۭ فَصَبْرٌ جَمِيْلٌ ۭ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّاْتِيَنِيْ بِهِمْ

آراستہ کردہ است برائے شما نفوس شما کاری را پس حال من صبر نیک است امید آنست کہ خدا بیارد پیش من ایشان را

ساختہ برای شما نفوس شما کاری را پس حال من صبر نیک است امید آنست کہ خدا بیارد پیش من ایشان را

جَمِيْعًا ۭ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ④ وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰٓاَسَفٰى عَلٰى يُوْسُفَ

ہمہ یکجا ہر آئینہ او دانا با حکمت است و رو بگردانید از ایشان و گفت واے اندوہ من بر یوسف

ہمہ یکجا ہر آئینہ او دانا با حکمت است ع۵ و روی بگردانید از ایشان و گفت ای دریغ بر یوسف

وَابْيَضَّتْ عَيْنٰهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيْمٌ ⑤ قَالُوْا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ

و سفید شدند دو چشم او بسبب اندوہ پس او پر شدہ بود از غم گفتند بخدا ہمیشہ ہستی کہ یاد می کنی

و سفید شد ہر دو چشم او بسبب اندوہ پس او غم خود را فرو می خورد (پر شدہ از غم) گفت سوگند بخدا ہمیشہ یاد می کنی

يُوْسُفَ حَتّٰى تَكُوْنَ حَرَضًا اَوْ تَكُوْنَ مِنَ الْهٰلِكِيْنَ ⑥ قَالَ اِنَّمَآ اَشْكُوْا

یوسف را تا آنکہ شوی بیمار یا شوی از ہلاک شدگان گفت جز این نیست کہ بیان می کنم

یوسف را تا آنگاہ کہ شوی گداختہ (بیمار) یا شوی از مردگان گفت جز این نیست کہ بیان می کنم

بَثِّيْ وَحُزْنِيْٓ اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ⑦ يٰبَنِيَّ اذْهَبُوْا

غم سخت خود را و اندوہ خود را بجناب خدا و می دانم از جانب خدا آنچہ نمیدانید اے پسران من بروید

غم سخت و اندوہ خود را بہ جناب خدا و من می دانم از جانب خدا آنچہ شما نمی دانید اے پسران من بروید

فَتَحَسَّسُوْا مِنْ يُّوْسُفَ وَاَخِيْهِ وَلَا تَايْـَٔسُوْا مِنْ رَّوْحِ اللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ

پس تفحص کنید از یوسف و برادر او و ناامید مباشید از رحمت خدا ہر آئینہ سخن اینست کہ

(پس) تفحص کنید از یوسف و برادرش و نومید مشوید از فیض خدا ہر آئینہ نومید

لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَّوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكٰفِرُوْنَ ⑧ فَلَمَّا دَخَلُوْا عَلَيْهِ

ناامید نمی شوند از رحمت خدا مگر گروہ کافران پس چون داخل شدند بر یوسف

نمی شود از فیض خدا مگر گروہ کافران پس چون داخل شدند بر یوسف

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی گفتند حرض آوہ حس وجال فی دحلہ فہو حرض اوہ واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعقوب چون در مرتبہ نخست بہ پسران خود اعتماد نکردہ بود نسبت بہ بے اعتباری گذشته درین مرتبہ نیز بگفتار پسران اعتماد نکرد اما سخن پیغمبر دروغ نمی باشد پسران وی سخن ساختہ بودند و یوسف نیز پسر او بود کذا فی الموضح گویا مخاطب ملکم جنس ابناست واللہ اعلم بعض مفسران چنین تفسیر کردہ اند شما برای حفاظت وی دراینجا چہ پیمان بستید و باچہ اصرار او را با خود بیروید آنجا این قدر ہم نگفتید اگر جام از متاع وی بر آمد دزدی اثبات نمیشود شاید دیگری پنہان کردہ باشد شما بجای آنکہ مدافعہ کنید گفتید برادرش نیز دزدیدہ بود و جرم او را قوی تو کردید اگر در دل خویش چیزی غش نمی داشتید چنین نمی کردید حال فرزند من آمدہ اید کہ از خود سخن می تراشید بہر حال من درین مصیبت نیز صبر می کنم و لب بہ شکایت نمی کشایم از توانائی و مہربانی خدای متعال بعید نیست کہ یوسف و بنیامین و آن برادر دیگرتان را کہ برای خاطر بنیامین حد آنجا مانده ہمہ را نزد من باز آرد۔ وی ہمہ چیز را امیدوار بود باہر کہ مطابق حکمت خویش مواظبت کند از این بیرون آیا کہ با وصف چندین احوال یاس انگیز و مروزہ چور باز ہم قلوب فرزندہ انبیا نومید

قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ

گفتند اے عزیز رسیده است بما و کسان ما سختی و آورده ایم سرمایه نامقبول یعنی اندک یا ناسره پس تمام ده

گفتند اے عزیز رسیده است بما و کسان ما سختی و آورده ایم سرمایه (نامقبول) اندک بے اعتبار پس تمام ده

لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿۹﴾ قَالَ

ما را پیمانه و صدقه ده بر ما بر آئینه خدا جزا می دهد صدقه دهندگان را گفت

ما را پیمانه و صدقه کن بر ما بر آئینه خدا جزا می دهد صدقه دهندگان را گفت

هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿۱۰﴾ قَالُوا

آیا دانستید هیچ آنچه کردید بیوسف و برادرش وقتیکه شما نادان بودید گفتند

آیا دانستید آنچه کردید به یوسف و برادرش هنگامیکه شما نادان بودید گفتند

أَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ ۖ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَٰذَا أَخِي ۖ قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا ۖ

آیا به تحقیق تو یوسفی گفت من یوسفم و این برادر من است بر آئینه انعام کرد خدا بر ما

آیا به تحقیق تو یوسفی گفت من یوسفم و این برادر من است بر آئینه انعام کرد خدا بر ما

إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۱﴾ قَالُوا

بر آئینه سخن اینست که هر که پرهیزگاری کند و صبر نماید پس خدا ضایع نمی سازد مزد نیکوکاران را گفتند

بر آئینه هر که بترسد از خدا و صبر نماید (پس بدرستیکه) خدا ضایع نکند مزد نیکوکاران را گفتند

تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ﴿۱۲﴾ قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ

قسم خدا هر آئینه فضل داده است ترا خدا بر ما و هر آئینه ما خطا کننده بودیم گفت هیچ سرزنش نیست بر شما

قسم بخدا هر آئینه برگزید ترا خدا بر ما و بدرستیکه ما بودیم خطا کنندگان گفت هیچ سرزنش نیست بر شما

الْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿۱۳﴾ اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَٰذَا

امروز بیامرزد خدا شما را و او مهربان ترین مهربانان است ببرید این پیراهن مرا

امروز بیامرزد خدا مر شما را و او مهربان ترین مهربانان است ببرید این پیراهن مرا

فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۱۴﴾ وَلَمَّا

پس بافگنیدش بر روے پدر من تا شود بینا و بیارید پیش من اهل خویش را همه یکجا و چون

پس بیفگنید آنرا بر روی پدر من تا بیاید بینا و بیارید نزد من اهل خویش را همه یکجا چون

فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ ۖ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿۱﴾

جدا شد کاروان یعنی از شهر گفت پدر ایشان بر آئینه من می یابم بوے یوسف را اگر بنقصان عقل نسبت نکنید مرا

جدا شد کاروان گفت پدر ایشان هر آئینه من می یابم بوی یوسف را اگر به نقصان عقل نسبت نکنید مرا

قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿۲﴾ فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ

گفتند بخدا هر آئینه تو در خطاے قدیم خودی پس چون بیامد پیش وے مژده دهنده

گفتند قسم بخدا هر آئینه تو در خطای قدیم خودی پس چون بیامد پیش وی مژده رسان

أَلْقَاهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ۖ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ

انداخت قمیص را بر روے پس بینا گشت گفت آیا نه گفته بودم بشما که هر آئینه من می دانم از جانب خدا

انداخت قمیص را بر روی وی پس گشت بینا گفت آیا نگفته بودم شما را هر آئینه من می دانم از جانب خدا

مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۳﴾ قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿۴﴾

آنچه نمیدانید گفتند اے پدر ما آمرزش طلب کن برائے ما در حق گناهان ما بر آئینه ما گناهگار بودیم

آنچه نمیدانید گفتند اے پدر ما آمرزش طلب کن برای ما گناهان ما را بدرستی ما بودیم گناهکاران

قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي ۖ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿۵﴾

گفت طلب آمرزش خواهم کرد برائے شما از پروردگار خود هر آئینه او آمرزنده مهربان است

گفت زود باشد که آمرزش خواهم برای شما از پروردگار خود (هر آئینه) او آمرزنده مهربان است

تفسیر عثمانی

بفرمان پدر دو بار بار دیگر بمصر رسیدند نیز مقام یوسف معلوم نبود و اراده داشتند نخست در پے کسی روند که مقام وی معلوم است یعنی بنیامین. مزید بر آن چون محتاج بودند به غله نیاز داشتند میخواستند بدین امر نیز عزیز را متوجه گردانند و اگر او درا ینهنگام داد و ستد مهربان یافتند سخن بنیامین را نیز بمیان آرند از این جهت نخستین سخن که در محضر یوسف علیه السلام گفتند این بود اے عزیز مصر در این روزگار به نسبت قحط و بینوائی به ما و خانواده ما سخت مصیبت فرود آمده هر چه متاع خانه داشتیم فروخته شده جز متاع اندک و فرومایه که به غرض خریداری غله با خود آورده ایم از مکارم اخلاق و عنایات سابقت امید داریم نقصان متاع ما را در نظر نیاری به بهای اندک بیمان مقدار یک سالق غله داده بودی باز عنایت کنی این

الربع

رعایت در حقیقت خیراتے است که به میدهی یا چیزے نیز بطور خیرات بما می بخشائی خدا بتو ثواب می کند یوسف چون شنید گریستن آغاز کرد و دلش برحم آمد اشک از چشمش جاری شد آن گاه بفرمان خدای متعال خویشتن را ظاهر کرد گفت و آنها یاد دهی چه کرده اند

ما تبت نحو مقامی فائز شده است آیت آینده مهتبد این گفتار است تنبیه - بعضی گویند معنی تصدق متعلق احسان کرده است چنانکه در حدیث صلوة قصر واقع شده صدقة تصدق الله بها علیکم

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ

پس چون در آمدند بر یوسف یعنے در خیمہ اش و او برائے استقبال بر آمدہ بود جائے داد لبسوئے خود پدر و مادر خود را و گفت در آئید مصر

پس چون در آمدند بر یوسف جای داد لبسوی خود پدر و مادر خود را و گفت در آئید مصر

اِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِيْنَ ﴿٩٩﴾ وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهٗ سُجَّدًا

ایمن شدہ اگر خدا خواستہ است و برداشت پدر و مادر خود را بر تخت خود و ایشان افتادند بسوئے او سجدہ کنان

اگر خواہد خدا در حالیکہ ایمنان باشید و برداشت پدر و مادر خود را بر تخت و افتادند بسوی او سجدہ کنان

وَقَالَ يٰۤاَبَتِ هٰذَا تَاْوِيْلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ ؗ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّيْ حَقًّا ؕ

و گفت اے پدر من این ست تعبیر خواب من کہ پیش ازین دیدہ بودم ہر آئینہ راست ساخت آنرا خدائے تعالے

و گفت اے پدر من اینست تعبیر خواب من پیش ازین ہر آئینہ گردانید آنرا پروردگار من راست

وَقَدْ اَحْسَنَ بِيْۤ اِذْ اَخْرَجَنِيْ مِنَ السِّجْنِ وَجَآءَ بِكُمْ مِّنَ الْبَدْوِ

و نعمت فراوان دادہ من چون بیرون آوردہ مرا از زندان و آورد شما را از صحرا

و بدرستیکہ نیکوئی کردہ است بمن چون بیرون آورد مرا از زندان و آورد شما را از بادیہ

مِنْ ۢ بَعْدِ اَنْ نَّزَغَ الشَّيْطٰنُ بَيْنِيْ وَبَيْنَ اِخْوَتِيْ ؕ اِنَّ رَبِّيْ لَطِيْفٌ

بعد ازانکہ خلاف انگند شیطان میان من و میان برادران من ہر آئینہ پروردگار من تدبیر نیک سازندہ است

بعد ازانکہ خلاف انگند شیطان میان من و میان برادران من (ہر آئینہ) پروردگار من تدبیر نیک سازندہ است

لِّمَا يَشَآءُ ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ﴿١٠٠﴾ رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِيْ مِنَ الْمُلْكِ

چیزیرا کہ میخواہد ہر آئینہ اوست دانا با حکمت اے پروردگار من دادی مرا پادشاہی

چیزیرا کہ خواہد ہر آئینہ او است دانا با حکمت اے پروردگار من دادی مرا چیزی از پادشاہی

وَعَلَّمْتَنِيْ مِنْ تَاْوِيْلِ الْاَحَادِيْثِ ۚ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۫ اَنْتَ

و آموختی مرا تاویل احادیث اے پیدا کنندہ آسمانہا و زمین توئی

و آموختی مرا از تعبیر خواب ہا اے پیدا کنندہ آسمانہا و زمین توئی

وَلِيّٖ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ تَوَفَّنِيْ مُسْلِمًا وَّاَلْحِقْنِيْ بِالصّٰلِحِيْنَ ﴿١٠١﴾

کارساز من در دنیا و آخرت مسلمان بمیران مرا و لاحق کن مرا بہ صالحان

کارساز من در دنیا و آخرت بمیران مرا مسلمان و در رسان مرا با صالحان

ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوْۤا

یا محمد این قصہ از اخبار غیب است وحی می کنیم آنرا بسوئے تو و تو نبودی نزدیک ایشان چون عزم کردند

این گفتہ از اخبار غیب است وحی می کنیم آنرا بسوی تو و تو نبودی نزدیک ایشان چون جمع کردند

اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُوْنَ ﴿١٠٢﴾ وَمَاۤ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٣﴾

بر مشورت خود بد سگالی کنان و مسلمان نیستند اکثر مردمان و اگرچہ حرص کنی

رای خود را و ایشان مکر می کردند و نیستند اکثر مردمان گروندگان اگرچہ حرص میداری بر ایمان ایشان

وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ؕ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿١٠٤﴾ وَكَاَيِّنْ مِّنْ

و سوال نمی کنی از ایشان بر تبلیغ قرآن ہیچ مزدے نیست این مگر پند عالمہا را و بسا

و سوال نمی کنی از ایشان بر آن ہیچ مزدی نیست این مگر پند (مر) عالمہا را و بسا از

اٰيَةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّوْنَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿١٠٥﴾

نشانہا اند در آسمان ہا و زمین می گزرند بران اعراض کنان از تامل دران

نشانہا است در آسمان ہا و زمین میگذرند بران و ایشان ازان آنہا روی گردانندگانند

وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُوْنَ ﴿١٠٦﴾ اَفَاَمِنُوْۤا اَنْ تَاْتِيَهُمْ

و ایمان نمی آرند اکثر ایشان بخدا مگر شریک او مقرر کردہ آیا ایمن شدہ اند ازانکہ بیاید بایشان

و ایمان نمی آرند اکثر ایشان بخدا مگر در حالیکہ باوی شریک نیز می گیرند آیا ایمن شدند ازانکہ بیاید بایشان

تفسیر عثمانی

یوسف خود بہ تعظیم والدین پرداخت و آن ہارا بسر تخت نشانید عزتیکہ خدای متعال بہر یوسف مقرر کردہ بود کسے مانع آن شدہ نمی توانست بروفق آئین آن روزگار پدر و مادر و ہمہ برادران مقابل یوسف بسجدہ افتادند این سجدہ تعظیم بود چنانکہ حافظ عماد الدین ابن کثیر گوید از زمان آدم تا روزگار مسیح جایز بود شریعت محمدیہ آن را ممنوع حرام گردانید و لیسا احادیث کہ شاہد این مدعاست بلکہ حضرت شاہ عبد القادر رحمۃ اللہ علیہ اشارت حرمت آن را از (ان الحکم للہ) استنباط نمودہ بعضی مفسران این جا مقصود معنی متبادر سجدہ را نمیدانند و گویند درین جا مراد از سجدہ تنہا خم شدن می باشد بعضی برانند این سجدہ برای یوسف نبود بلکہ چون عزت و عظمت یوسف را دیدند ہمہ بسجدہ شکر خدا پیش افتند برین تقدیر در للہ خردا لر، لام سببیہ می باشد یعنے بہ سبب عروج و اقتدار یوسف علیہ السلام پیش خدا بسجدہ افتادند۔ تنبیہ۔ تعظیم و عبادت چیزیست جدا از ہم دیگر، تعظیم نمودہ جز خدا بدیگری ممنوع نیست البتہ جز خدا بدیگری عبادت کردن شرک جلی است و آنرا ہرگز اجازہ دادہ نشدہ و نمی شود و نہ برای یک لمحہ ہم باشد غیر از خدای یگانہ متعال و بجز وی داده ہر ترجمہ باشد ملک مستقل سوی زمین دانستن دبمای وی سجدہ

ع ١١ / ٥

غَاشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۱۰۷﴾

عقوبتے عام از عذاب خدا یا بیاید بایشان قیامت ناگهان والیشان آگاه نباشند

عقوبتی از عذاب خدا یا بیاید بایشان قیامت ناگهان وایشان آگاه نباشند

قُلْ هٰذِهٖ سَبِيْلِيْٓ اَدْعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ ۣعَلٰي بَصِيْرَةٍ اَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِيْ ۭ وَ

بگو این راه من است می خوانم بسوئے خدا باحجت ظاهر من پیروان من نیز میخوانند و

بگو این راه من است می خوانم بسوی خدا بر (بینائی) دیده ودانسته من وهر که پیروی من کرده است و

سُبْحٰنَ اللّٰهِ وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۱۰۸﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا

پاکی خدا راست ونیستم من از شریک مقرر کنندگان ونه فرستاده ایم پیش از تو مگر مردانے را

پاکی خدا راست ونیستم من از شرک آرندگان ع۵ ونفرستادیم پیش از تو مگر مردانے

نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ مِّنْ اَهْلِ الْقُرٰى ۭ اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا

که وحی میفرستادیم بایشان از اهل دیهی ها آیا سیر نکرده اند در زمین تا به بینند

که وحی می فرستیم بایشان از اهل ده ها آیا سیر نکرده اند در زمین که ببینند

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ

چگونه شد آخر کار آنانکه پیش از ایشان بودند وهر آئینه سرائے آخرت بهتر ست

چگونه شد آخر کار آنانکه پیش از ایشان بودند وهر آئینه سرائے آخرت بهتر است

لِّلَّذِيْنَ اتَّقَوْا ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۱۰۹﴾ حَتّٰٓي اِذَا اسْتَيْـــَٔسَ الرُّسُلُ

متقیان را آیا نمی فهمید مهلت دادیم تا وقتیکه نا امید شدند پیغامبران و

مر آنان را که پرهیز کردند آیا نمی فهمید ع۶ تا آنگاه که نومید می شدند فرستادگان از ایمان والیشان و

وَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوْا جَاۗءَهُمْ نَصْرُنَا ۙ فَنُجِّيَ مَنْ نَّشَاۗءُ ۭ وَلَا يُرَدُّ

گمان کردند قوم ایشان که بدروغ وعده کرده شده بایشان آمد بایشان نصرت ما پس خلاص کرده شد هر کرا خواهیم ودور کرده نمیشود

گمان می بردند بانکه ایشان (بدرستیکه) مکذوب شدند آمد بایشان نصرت ما پس نجات داده شد هر کرا خواستیم ورد کرده نمی شود

بَاْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿۱۱۰﴾ لَقَدْ كَانَ فِيْ قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ

عذاب ما از گروه ستمگاران هر آئینه هست در قصه پیغامبران پندے

عذاب ما از گروه ستمگاران هر آئینه هست در قصه پیغمبران پندی

لِّاُولِي الْاَلْبَابِ ۭ مَا كَانَ حَدِيْثًا يُّفْتَرٰى وَلٰكِنْ تَصْدِيْقَ الَّذِيْ

خداوندان خرد را نیست قرآن سخنے که بدروغ بربافته شود ولیکن هست باور دارنده آنچه

خداوندان خرد را نیست قرآن سخنی که بدروغ بربافته شده باشد ولیکن هست (باور دارنده) موافق آنچه

بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيْلَ كُلِّ شَيْءٍ وَّهُدًى وَّرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۱۱۱﴾

پیش از وے هست وبیان کننده هر چیز وهدایت وبخشایش مسلمانان را

پیش از وی است وبیان کننده هر چیز را وهدایت ورحمت است برگروهی که ایمان دارند

سُوْرَةُ الرَّعْدِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | ثَلٰثٌ وَّاَرْبَعُوْنَ اٰيَةً وَّسِتَّةُ رُكُوْعَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓمّٓرٰ ۣ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ ۭ وَالَّذِيْٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ الْحَقُّ

این ها آیات قرآن اند وآنچه فرو فرستاده شد از پروردگار تو راست است

این ها آیات کتاب (قرآن) است وآنچه فرو فرستاده شده بسوی تو از پروردگار تو حق است

وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۱﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ رَفَعَ السَّمٰوٰتِ

ولیکن اکثر مردمان ایمان نمی آرند خدا آنست که برداشت آسمانها را

ولیکن بیشتر مردمان نمی گروند بدان خدا آنست که (برداشت) بلند کرد آسمانها را

تفسیر عثمانی

ع۵ راه من توحید خالص است من سرتاسر جهان را دعوت می دهم که از اوهام واندیشه های باطل یکسو شده بسوی خدای یگانه رجوع کنند بتوحید وی بصفات وکمالات وی بر احکام معرفت صحیح اندوخته حاصل نمایند من و همراهان من بدین راه راست بفروغ حجت وبرهان و پرتو بصیرت ووجدان روانیم خدا نوری بمن کرامت کرده که در پرتو آن ذهن تمام پیروان من روشن گردیده است ودر این جا کورکورانه از کس تقلید نمی شود رهروان خالص توحید برقی که بر می دارند در باطن خویش فروغ خاص معرفت وبصیرت را می بینند ولذت خاص عبودیت محض را حس کرده بے اختیار فریاد می برآرند سبحان الله وما انا من المشرکین

ع۶ پیشتر نیز فرشتگان آسمان را به نبوت نفرستاده بودیم انبیاء سابقین مردانی بودند که در قریه ها سکونت داشتند پس بنگرید که بر تکذیب کنندگان آنها در دنیا چه گذشت حالانکه در دنیا به کافران هم کثرت اذات عیش نصیب میشود لیکن بهبودی آخرت خالص برای کسانے است که از شرک وکفر پرهیز میکنند این تنبیه

برای کفار مکه است تا از احوال گذشتگان عبرت حاصل کنند (تنبیه) ازین آیت برمی آید که زنان هیچ گاه به نبوت سرافراز نشده قرآن مجید بحضرت مریم هم رتبه صدیقه داده است هم چنین الخ..

بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ

بغیر ستون ها که بینید آنرا　بعد ازان مستقر شد بر عرش　ورام کرد آفتاب　و ماه را　هر یکے

بغیر ستون ها که می بینید آنرا　پس (قصد کرد) قایم شد بر عرش　ورام کرد آفتاب　ومهتاب را هر یکی

يَّجْرِيْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَآءِ رَبِّكُمْ

سیر می کند بمیعاد ے معین　تدبیر کار می نماید　بیان می کند نشان ها را　تا شما　بملاقات　پرور دگار خود

میرود　بروقت مقرر　تدبیر می کند کار خود را　بیان می کند نشان هاے قدرت خود را　تا شما بملاقات پروردگار خود

تُوْقِنُوْنَ ۝٢ وَهُوَ الَّذِيْ مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ فِيْهَا رَوَاسِيَ وَاَنْهٰرًا ۗ وَ

یقین آرید　واو آنست که گسترد زمین را　و آفرید در انجا کوه ها　و نهر ها　و

یقین کنید　واو آنست که گسترد زمین را　ونهاد در آن کوه های (محکم)　و نهر ها　و

مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ جَعَلَ فِيْهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَ ۗ اِنَّ

از هر نوع میوه　آفرید در زمین دو قسم (ترش و شیرین نفیس و خسیس) می پوشاند شب را بروز هر آئینه

از همه میوها　بیافرید دران دو صنف　می پوشاند شب را بروز　(هر آئینه)

فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ۝٣ وَفِي الْاَرْضِ قِطَعٌ مُّتَجٰوِرٰتٌ وَّ

درین نشان هاست قومے را که تفکر می کنند　و در زمین قطعها　مختلف است پیوسته با یکدیگر و

دراین نشان هاست قومی را که تفکر می کنند　و در زمین قطعها　مختلف است پیوسته با یک دیگر و

جَنّٰتٌ مِّنْ اَعْنَابٍ وَّزَرْعٌ وَّنَخِيْلٌ صِنْوَانٌ وَّغَيْرُ صِنْوَانٍ يُّسْقٰى بِمَآءٍ

بوستانهاست از درختان انگور و کشت زار است و خرما با بعض بسیار شاخ و بعض غیر آن سیراب کرده میشود از یک

بوستانهاست از درختان انگور و کشت زار و خرما بنان چند شاخ از یک اصل رسته و غیر آن بلکه متفرقة الاصول آب

وَّاحِدٍ ۗ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِي الْاُكُلِ ۗ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ

آب و فضل می دهیم　بعض را بر بعض　در طعم　میوه ها　هر آئینه در این نشانهاست

یک آب و برتری می دهیم　بعضی را　بر بعضی　در میوها　(هر آئینه) در این نشان هاست

لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ۝٤ وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرٰبًا ءَاِنَّا لَفِيْ

قومے را که می فهمند　و اگر تعجب کنی پس عجب است　سخن ایشان که آیا و قتیکه خاک شویم آیا　ما در

قومی را که غور می کنند ع ۵　و اگر تعجب کنی پس عجب است سخن ایشان که آیا وقتیکه خاک شویم　آیا ما در

خَلْقٍ جَدِيْدٍ ۬ ؕ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ الْاَغْلٰلُ فِيْٓ

آفرینش نو خواهیم بود　ایشانند　آنانکه　نا معتقد شدند به پروردگار خویش　و ایشانند بایں صفت که طوق در

آفرینش نو خواهیم بود　آن گروه کسانے اند که نگرویدند به پروردگار خود و ایشانند بایں صفت که طوق ها در

اَعْنَاقِهِمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۝٥ وَ

گردن ایشان باشد　و ایشانند　اہل آتش　ایشان آنجا جاویدان باشند　و

گردن ایشان باشد　و ایشانند　اہل آتش　ایشان در آنجا جاویدان باشند　و

يَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلٰتُ ۗ

بشتاب می طلبند از تو　عقوبت　پیش از راحت　و هر آئینه گذشته است پیش از ایشان عقوبت ها

بشتاب می طلبند از تو　بدی　پیش از نیکی　و هر آئینه گذشته است پیش از ایشان عقوبت با امثال

وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلٰى ظُلْمِهِمْ ۚ وَاِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيْدُ

و هر آئینه پروردگار تو خداوند آمرزش است مردمان را با وجود ستمگار بودن ایشان و هر آئینه پروردگار تو سخت

و (هر آئینه) پروردگار تو خداوند آمرزش است مردمان را با وجود ستمگار بودن ایشان (و هر آئینه) پروردگار تو سخت

الْعِقَابِ ۝٦ وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ اِنَّمَآ

عقوبت است　و می گویند　کافران چرا فرستاده نشد بر این پیغمبر نشانه از پروردگار او یا محمد جز این نیست

عقوبت کننده است　و می گویند آنانکه کافر شدند چرا فرستاده نشد بر او نشانه از پروردگار وی (جز این نیست) که

تفسیر عثمانی

۵ در مقابل آسمان های بلند زمین پست مذکور شده و با آسمان از آفتاب و ماه که حرکت جداگاه و تعلق مختلف دارند بیانی رفته کاری که از اشعه پر حرارت آفتاب بوجود می آید از برودت ملایم ماه ساخته نمی شود همچنان احوال مختلف زمین و چیزهای مختلفی که بزمین تعلق دارد این جا مذکور گردید که جای کوه های ایستاده و جائی دریا های روان است و میوه ها باعتبار شکل و صورت رنگ و لذت خوردی و کلانی تذکیر و تانیث از هم مختلف اند زمین بوجود روز و شب گاهی روشن و زمانی تاریک می باشد و تعجب است اگرچه چند قطعه مختلف زمین از یک جنس بوده و از یک آب سیراب می گردد و از تابش آفتاب حرارت میگردد همه یک هوا می ورزد اما ثمرات مختلف و متنوع میدهد و در کثرت و قلت محصولات هم آنقدر تفاوت می باشد که بیننده حیران میشود اہل فکر و دقت از مشاهده این همه آثار قدرت بآن میرسند که انسان هم اگرچه همه از یک نوع اند و یک ابر رحمت و یک آفتاب هدایت او را تربیه می کند اما باز هم از حیث ماده و معنی اختلافات زیاد دارند و همان قدرت غیر محدود است که از زمین تا آسمان نظام ترکیبی تمام مخلوقات را بقبضه خود گرفته است و بر وفق استعداد هر چیز دایره عمل و اثر آن را به بسیار استواری تحدید نموده است پس برای آن

اَنْتَ مُنْذِرٌ وَّ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿۷﴾ اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا

تو بیم کننده و هر قومے را راه نماینده میباشد خدا می داند آنچه در شکم میدارد هر زنے و آنچه ناقص میکنند رحمها و آنچه

تو بیم دهنده ئی و هر قومی را راه نمائی می باشد خدا می داند آنچه در شکم برمیدارد هر ماده و آنچه

تَغِيْضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ۭ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهٗ بِمِقْدَارٍ ﴿۸﴾ عٰلِمُ الْغَيْبِ

زیاده می گردانند و هر چیزے نزدیک او باندازه است داناست به پنهان

ناقص می کند رحم ها و آنچه زیاده می گرداند و هر چیزے نزد او باندازه هست دانای پنهان

وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيْرُ الْمُتَعَالِ ﴿۹﴾ سَوَآءٌ مِّنْكُمْ مَّنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ

و آشکارا بزرگ است بلند مرتبه است یکسان است از شما کسیکه بپوشد سخن را و کسیکه

و آشکار است بزرگ بلند مرتبه است یکسان است از شما کسیکه آهسته گوید سخن را و کسیکه

جَهَرَ بِهٖ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍۢ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌۢ بِالنَّهَارِ ﴿۱۰﴾ لَهٗ مُعَقِّبٰتٌ

باواز بلند گوید آنرا و کسیکه وے پنهان است در شب و کسیکه او راه میرود در روز برای آدمی فرشتگانند از پے یکدیگر آینده

باواز بلند گوید آنرا و کسیکه وی پنهان است در شب و راه می رود بروز ع۵ برای آدمی تعقیب کنندگانند

مِّنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ يَحْفَظُوْنَهٗ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا

میان دو دست او و پس پشت او نگاه میدارند او را بحکم خدا هر آئینه خدا

(میان دو دست او) پیش روی او و پس پشت او نگاه میدارند او را بحکم خدا (هر آئینه) خدا

يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ۭ وَاِذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوْۗءًا فَلَا

بدل نمی کند حالتے را که بقومے باشد تا وقتیکه ایشان بدل کنند آنچه در ضمیر ایشان است و چون اراده کند خدا بقومے عقوبت پس

بدل نمی کند حالت قومی را تا وقتیکه تغیر دهند آنچه در نفس های ایشان است و چون خواهد خدا بگروهی (بدی) آفت پس

مَرَدَّ لَهٗ ۚ وَمَا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّالٍ ﴿۱۱﴾ هُوَ الَّذِيْ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا

باز گردانیدن نیست آنرا و نیست ایشان را بجز وے هیچ کارسازنده و او ست آنکه مینماید شما را برق برائے پیدا کردن ترس

رد کرده نشود آنرا و نیست ایشان را جز وی هیچ کارسازنده ع۵ او ست آنکه می نماید شما را برق برای ترس

وَّطَمَعًا وَّيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿۱۲﴾ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ وَالْمَلٰۗىِٕكَةُ

و امید و برمیدارد ابر هائے گران را و بپاکی یاد می کند رعد باستایش او و فرشتگان نیز

و امید و برمیدارد ابر هائے گران را و بپاکی یاد می کند رعد به ستایش او و فرشتگان

مِنْ خِيْفَتِهٖ ۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيْبُ بِهَا مَنْ يَّشَاۗءُ وَهُمْ

از ترس او و می فرستد صاعقها پس میرساند آنرا بهر که خواهد و کافران

از ترس او و می فرستد صاعقها پس میرساند آنرا بهر که خواهد و ایشان

يُجَادِلُوْنَ فِي اللّٰهِ ۚ وَهُوَ شَدِيْدُ الْمِحَالِ ﴿۱۳﴾ لَهٗ دَعْوَةُ الْحَقِّ ۭ وَالَّذِيْنَ

مکابره می کنند در باب خدا و او بسیار قوت است مراد راست دعای حق و آنانکه کافران

جدال می کنند در سخن خدا و سخت است گرفت او او راست دعوت حق و آنانکه

يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ لَا يَسْتَجِيْبُوْنَ لَهُمْ بِشَيْءٍ اِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ اِلَى

ایشان را میخوانند بجز خدا قبول نمی کنند دعائے ایشان را بهیچ وجه مگر مانند کسیکه بلند باید دو دست خود را بسوے

میخوانند بجز خدا ابکار شان نیاید چیزی (قبول نمی کنند دعای ایشان را بهیچ وجه) مگر مانند کسیکه بگشاید دو دست خود را بسوے

الْمَاۗءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهٖ ۭ وَمَا دُعَاۗءُ الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ﴿۱۴﴾

آب تا برسد بدهنش و آن آب هرگز رسنده نیست بدهان او و نیست دعائے کافران مگر در بے فائدگی

آب تا برسد بدهنش و آن رسنده نیست (بدهان) او و نیست دعا کافران مگر در گمراهی

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَّكَرْهًا وَّظِلٰلُهُمْ بِالْغُدُوِّ

و خدا را سجده می کنند هر که در آسمانها و زمین است خواهان و ناخواهان و سجده می کند سایه های ایشان وقت صبح

و خدای را سجده می کند هر که در آسمان ها و زمین است به (خوشی) و ناخوشی و سجده می کند سایه های ایشان صبح

بیان شد: از اشخاص و افراد زیرا که تعیین خوبی و بدی قوم به لحاظ اکثریت و غلبه می باشد۔

فتح الرحمن

ف یعنی او را سزد که بجناب او نیاز کنند و مدعا طلبند داو اجابت فرماید واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ بعد از بیان عمومیت علم خود باعتبار مناسبت مقام خاص، اینک خدای متعال راجع باحوال مکلفین میفرماید بر جمیع اقوال و افعال شما علم ما محیط است چیزی که در دل تان باشد آهسته بگوئید یا باواز بلند۔ یا کاری را که در تاریکی شب پنهان کنید یا در روشن نمایان اجرا دارید همه در علم الهی۔ یکسان است بعض مفسرین این آیت را مشتمل بر سه نوع معلوم گرفته اند (۱) من اسر القول (یعنی کسیکه سخن را پنهان می کند) (۲) من جهر به (یعنی کسیکه ظاهر کند آنرا) (۳) ومن هو مستخف باللیل وسارب بالنهار (یعنی کسیکه کار خود را بشب پنهان نماید چنانکه دزدی و بروز ظاهر کند مانند نماز خواندن) علم او تعالی بهمه یکسان میرسد۔ ع۵ خدای تعالی هیچ قوم را تا وقتیکه روش نیک خود را با او تعالی تبدیل نکنند از نگهبانی و مهربانی همیشگی خود محروم نمی گرداند و چون تبدیل کنند آفتے بر آنها می آید که هیچکس آنرا رد نمی تواند و مدد او کسے فائده نمی کند تنبیه۔ در اینجا ترقی و تنزل اقوام

وَالْاٰصَالِ ۞ قُلْ مَنْ رَّبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ قُلِ اللّٰهُ ؕ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ

وشام ف۱ بگو کیست پروردگار آسمانها و زمین بگو از طرف ایشان خداست بگو آیا گرفتید

وشام بگو کیست پروردگار آسمانها و زمین بگو خداست بگو آیا گرفتید

مِّنْ دُوْنِهٖۤ اَوْلِيَآءَ لَا يَمْلِكُوْنَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا ؕ قُلْ هَلْ

بجز وے دوستانے کہ نمی توانند برائے خویشتن سودے ونہ زیانے بگو آیا

بجز وے دوستانے کہ نمی توانند برائے خویشتن سودے ونہ زیانے بگو آیا

يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۙ اَمْ هَلْ تَسْتَوِى الظُّلُمٰتُ وَالنُّوْرُ ۚ اَمْ جَعَلُوْا

برابرست نابینا و بینا نے نے آیا برابرست تاریکی ہا و روشنی آیا مقرر کردہ اند

برابر می شود نابینا و بینا نے نے آیا برابراست تاریکی ہا و روشنی آیا ساختند

لِلّٰهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوْا كَخَلْقِهٖ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ ؕ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ

خدا را شریکانے کہ آفریدہ باشند مانند آفریدن خدا پس مشتبہ شدہ است آفرینش بر ایشان بگو خدا آفرینندۂ

برای خدا شریکان کہ آفریدہ باشند مانند آفرینش خدا پس مشتبہ شد آفرینش بر ایشان بگو خدا آفرینندہ

كُلِّ شَىْءٍ وَّهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۞ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ

ہر چیزست و اوست یگانہ غالب فرود فرستاد از آسمان آب را پس رواں شد ند

ہر چیز است و اوست یگانہ غالب فرود فرستاد از آسمان آب را پس جاری شد

اَوْدِيَةٌۢ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَّابِيًا ؕ وَمِمَّا يُوْقِدُوْنَ عَلَيْهِ

رود ہا باندازۂ خویش پس برداشت آب رواں کفے بر رو آب آیندہ و از آنچہ میگدازندش

رود ہا باندازہ خویش پس برداشت سیل کفی آماسیدہ و از آنچہ می افگنند

فِى النَّارِ ابْتِغَآءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهٗ ؕ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ

در آتش بطلب پیرایہ یا بطلب رخت خانہ کفے ہست مانند کفے آب ہم چنین بیان می کند خدا مثل حق

در آتش (می گذار ندش بر آتش) برای خواستن پیرایہ یا بطلب اسباب کہ در آن کفی است مانند آن ہم چنین بیان می کند خدا حق

وَالْبَاطِلَ ؕ فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً ۚ وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ

و باطل اما آن کف پس میرود ناچیز شدہ و اما آنچہ سود میرساند بمردمان می ماند

و باطل را اما آن کف آب پس میرود خشکیدہ و اما آنچہ سود میرساند بمردمان پس می ماند

فِى الْاَرْضِ ؕ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ ۞ لِلَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمُ

در زمین ہم چنین بیان می کند خدا مثل ہارا ف۲ آنانرا کہ قبول کردند سخن پروردگار خویش

در زمین ہم چنین بیان می کند خدا مثل ہارا مر آنانرا کہ قبول کردند حکم پروردگار خویش را

الْحُسْنٰى ؕ وَالَّذِيْنَ لَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهٗ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَّا فِى الْاَرْضِ جَمِيْعًا

حالت نیک است و آنانکہ قبول نکردند سخن او را اگر باشد ایشان را آنچہ در زمین است ہمہ یکجا

حالت نیک است و آنانکہ قبول نکردند حکم او را اگر باشد ایشان را آنچہ در زمین است ہمہ

وَّمِثْلَهٗ مَعَهٗ لَافْتَدَوْا بِهٖ ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ سُوْٓءُ الْحِسَابِ ۙ وَمَاْوٰىهُمْ

و مانند آن ہمراہ آن البتہ عوض خود دہند آنرا آن جماعہ ایشان راست سختی حساب و جائے ایشان

و مانند آن ہمراہ آن در بدل خود آن جماعہ ایشان راست بد حساب و جائے ایشان

جَهَنَّمُ ؕ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ۞ اَفَمَنْ يَّعْلَمُ اَنَّمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ

دوزخ است و آن بد جائیست آیا کسے کہ میداند کہ آنچہ فرود فرستادہ شدہ بسوئے تو از جانب پروردگار تو

دوزخ است و آن بد جائیست آیا کسیکہ میداند کہ آنچہ فرود فرستادہ شد بسوی تو از جانب پروردگار تو

الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰى ؕ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ۞ الَّذِيْنَ يُوْفُوْنَ

راست است مانند کسے باشد کہ وے نابیناست جز این نیست کہ پند پذیر میشوند خداوندان خرد آنانکہ وفا می کنند

راست است مانند کسے باشد کہ وی نابیناست خالص میدانند آنرا خداوندان خرد (پند پذیر می شوند) آنانکہ تمام می کنند

فتح الرحمن

ف۱ کافران و منافقان ناخواہان سجدہ می کنند نزدیک شدت یا ترس شمشیر و فرشتگان و مسلمانان خواہان واللہ اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی لابدست کہ در ہر جنس خیر و شر باشد ہم چنین لابداست کہ در آدمیان نیکوکاران و بدکاران باشند لیکن نیکوکاران را استقرار میسازد و کار ایشان را بیش میبرد و بدکاران را ہلاک می کند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۹ آیا معبودان شما مانند خدا چیزے آفریدہ توانستہ اند کہ از ان در اشتباہ افتادہ آن ہا را بخدائی پذیرفتہ اید حق ہرگز نمی توانند کہ یک بال مگس یا یک پای پشہ را بسازند بلکہ خود شان نیز مانند سائر اشیاء آفریدۂ ہمان خدای یگانہ و توانا می باشد پس چنین چیزہای محتاج و ناتوان را بخدائی پذیرفتن چہ گستاخی و بیحرمتی ست

ع۵ دنیا بہر صورت میگذرد در آخرت چنان پریشان و درماندہ باشند کہ اگر تمام خزائن دنیا در دسترس شان باشد نثار آن سعی کنند کہ آن ہمہ را فدیہ دہند شاید از ان سرگردانی نجات یابند و لاتی لہم

ذلك ع۸ مصیبت از آن کہ احکام موسی و کفر جدا جدا نتائج کار گردید تنبیہ بود کہ این امر بجلی موافق عقل و حکمت است ہیچ صاحب بصیرتی چنین حکم نمی کند کہ کوری کہ

بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ﴿۲۰﴾ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ

بعهد خدا و نه می شکنند عهد را و آنانکه می پیوند ند آنچه فرموده است خدا

عهد خدا را و نمی شکنند آن عهد را وآنکه می پیوندند آنچه فرموده است خدا

بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿۲۱﴾ وَالَّذِينَ

پیوند کردن آن و می ترسند از پروردگار خویش و می ترسند از سختی حساب و آنانکه

به وصل آن و می ترسند از پروردگار خویش و می اندیشند از بدی حساب ع۵ و آنانکه

صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا

شکیبائی کردند بطلب روی پروردگار خویش را و برپا داشتند نماز را و خرج کردند از آنچه ما روزی دادیم بایشان پنهان

صبر کردند برای (طلب) رضای پروردگار خویش و برپا داشتند نماز را و خرج کردند از آنچه روزی دادیم بایشان پنهان

وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿۲۲﴾

و آشکارا و دفع می کنند به نیکوئی بدی را این جماعه راست جزائے آن سرائے

و آشکارا و دفع می کنند به نیکوئی بدی را (یعنی) می کنند در مقابل بدی نیکی ع۶ برای آن گروه است جزای آن سرای

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ

بوستانهائے همیشه ماندن در آیند آنجا ایشان و هر که نیکوکار باشد از پدران ایشان و زنان ایشان و اولاد ایشان

باغ های اقامت در آیند آنجا و هر که نیکوئی کرده از پدران ایشان و زنان ایشان و اولاد ایشان ع۷

وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿۲۳﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ

و فرشتگان داخل شوند برایشان از هر دروازه گویند سلامتی بر شماست بسبب صبر کردن شما

و فرشتگان می در آیند برایشان از هر دروازه می گویند سلامتی بر شماست بسبب آنچه صبر کردید

فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿۲۴﴾ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَ

پس نیک است جزائے آن سرائے و آنانکه می شکنند عهد خدا را بعد استواری کردن آن و

پس چه نیک است جزای این سرائے و آنانکه می شکنند عهد خدا را بعد از استوار کردن آن و

يَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ

قطع می کنند آنچه فرموده است خدا به پیوند کردن آن و فساد می کنند در زمین آن جماعه

قطع می کنند آنچه فرموده است خدا به پیوند کردن آن و فساد می کنند در زمین آن جماعه

لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿۲۵﴾ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

ایشانراست لعنت و ایشانراست سختی آن سرائے خدا کشاده میسازد روزی را برائے هر که خواهد و تنگ می کند

ایشان راست لعنت و ایشانراست بدسرای خدا کشاده میسازد روزی را برائے هر که میخواهند و تنگ می کند

وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ﴿۲۶﴾ وَ

و کافران شادمان شدند بزندگانی دنیا و نیست زندگانی دنیا به نسبت آخرت مگر متاع اندک و

و شادمان شدند کافران بزندگانی دنیا و نیست زندگانی دنیا به نسبت آخرت مگر متاع حقیر و

يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ

می گویند کافران چرا نه فرود آورده شد بر پیغامبر نشانه از جانب پروردگار او بگو هر آینه خدا گمراه می کند

می گویند کافران چرا فرود آورده نشد بر پیغامبر نشانه از جانب پروردگار او بگو هر آینه خدا گمراه می کند

مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ ﴿۲۷﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ

هر کرا خواهد و راه می نماید بسوئے خویش هر کرا رجوع کرد (یعنی راه می نماید) بسوئے خود آنانکه ایمان آوردند و آنان را که آرام می گیرند

هر کرا خواهد و راه نماید بسوی خویش هر که را رجوع کرد آنانکه گرویدند و آرام می یابد دل هائے ایشان

بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿۲۸﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

بیاد خدا آگاه شو بیاد خدا آرام می گیرند دلها آنان که ایمان آوردند و کردند کارهائے نیک

بیاد خدا آگاه شو خاص بیاد خدا آرام می یابد دل ها آنانکه ایمان آوردند و کارهائے

فتح الرحمن
و ۱ یعنی بطلب رضای او
۱۲- تفسیر عثمانی
ع۵ عظمت و جلال الهی را در نظر گرفته هراسان میباشند و پیوسته در بین فکراند روزی که ذره ذره حساب گرفته می شود آیا چه حال خواهیم داشت ع۶ بدی را به نیکی جواب می دهند و در مقابل درشتی ملائمت می کنند کسے را که بر آن ها ستم کند می بخشایند (بشرطیکه از بخشایش و بهم افزودی لیئات نباشد) بدی را گذاشته نیکی می نماید اگر سهو عمل بدی از ایشان سرزند در مقابل آن کار نیک یعنی (توبه) می کنند و به تلافی گناه می پردازند ع۷ کلمه (آباء) بطور تغلیب است امهات نیز در آن شامل اند به کاملانیکه مژده جنت داده شده این بشارت دیگر است یعنی علاوه بر مسرتے که برای آنها حاصل می شود این نعمت نیز ارزانی می شود که با پدران و مادران و ازواج خود شان که آنها نیز بوسیله اعمال حسنه خود در بهشت داخل شده اند یکجا شوند حتی اگر از جمله متعلقین آنها کسے در مرتبه کم باشد خداوند بفضل و مرحمت خود در درجه او افزوده بآن کاملان نزدیک میسازد «والذین آمنوا واتبعتهم ذریتهم بایمان الحقنا بهم ذریتهم (الطور- رکوع ۱) - از این معلوم شد که تنها قرابت کاملین بدون ایمان و عمل صالح کافی نیست آری اگر ایمان و عمل صالح موجود باشد در اثر قرابت ترقی درجات ممکن است والله اعلم ۱۲

ع ۳ ۸ ۹

الصّٰلِحٰتِ طُوْبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾ كَذٰلِكَ اَرْسَلْنٰكَ فِىْٓ اُمَّةٍ قَدْ

حالت خوش باشد ایشان را و خوبی جایگاه باشد ہم چنین فرستادیم ترا در امتے کہ

حالت خوش باشد ایشان را و خوب جایگاه ہم چنین فرستادیم ترا در امتی کہ

کردند

خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَآ اُمَمٌ لِّتَتْلُوَا۟ عَلَيْهِمُ الَّذِىْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُوْنَ

گذشتند پیش از وے امت ہائے بسیار تا بخوانی بر ایشان آنچہ وحی فرستادیم بسوئے تو و ایشان کافر ند

گذشتند پیش از آن امت ہائے بسیار تا بخوانی بر ایشان آنچه حکم (وحی) فرستادیم بسوی تو و ایشان منکر می شوند

بِالرَّحْمٰنِ ۭ قُلْ هُوَ رَبِّىْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

بخدا بگو او پروردگار من ست نیست ہیچ معبود مگر او بر وے توکل کردم و بسوئے او ست رجوع من

از رحمٰن بگو او پروردگار من است نیست ہیچ معبود مگر او بر وی توکل کردم و بسوی او ست رجوع من

وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ

و اگر بودے قرآنے کہ رواں کرده میشد بسبب آن کوه ہا یا شگافته میشد بسبب آن زمین یا به سخن آورده میشد بسبب آن

و اگر بودے قرآن کہ روان کرده می شد بسبب آن کوه ہا یا پاره پاره میشد از آن زمین یا به سخن آورده می شد از آن

الْمَوْتٰى ۭ بَلْ لِّلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيْعًا ۭ اَفَلَمْ يَايْـَٔسِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ لَّوْ يَشَاۗءُ

مردگان نیز ایمان نمی آوردند بلکه خدائے راست کار ہمه یکجا آیا ندانسته اند مسلمانان کہ اگر خواستے

مردگان بلکه خدا راست کار ہمه ؏٥ آیا نومید نشدند آنہا کہ گرویده اند برانکه اگر خواستی

اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيْعًا ۭ وَلَا يَزَالُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا تُصِيْبُهُمْ بِمَا

خدا راه نمودے مردمان را ہمه یکجا و ہمیشه کافران بایں صفت باشند کہ میرسد بایشان بسبب آنچه

خدا راه نمودی مردمان را ہمه و ہمیشه آنانکه منکر شدند برسد ایشان را به آنچه

صَنَعُوْا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَرِيْبًا مِّنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَاْتِىَ وَعْدُ اللّٰهِ ۭ اِنَّ

کردند عقوبتے سخت یا فرود می آید آن عقوبت نزدیک بخانه ایشان تا وقتیکه بیاید وعدهٔ خدا ہر آئینه

کرده اند صدمه یا فرود می آید از نزدیک سرای ایشان تا وقتیکه برسد وعدهٔ خدا (ہر آئینه

اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ﴿٣١﴾ ع وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَاَمْلَيْتُ

خدا خلاف نمی کند وعده را و ہر آئینه تمسخر کرده شد به پیغامبران پیش از تو پس مہلت دادم

خدا خلاف نمی کند وعدهٔ خود را و ہر آئینه تمسخر کرده شدند پیغامبران پیش از تو پس مہلت دادم

لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ ۣ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾ اَفَمَنْ هُوَ قَاۗىِٕمٌ

کافران را باز گرفتار کردم ایشان را پس چگونه بود عقوبت من آیا کسیکه خبر گیرنده است

منکران را باز گرفتار کردم ایشان را پس چگونه بود عقوبت من (آیا ہر کس کہ او باشد نگاہبان)

عَلٰي كُلِّ نَفْسٍۢ بِمَا كَسَبَتْ ۚ وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَاۗءَ ۭ قُلْ سَمُّوْهُمْ ۭ

بر ہر کس بجزائے آنچه عمل کرده است مثل این بتان باشد و مقرر کردند کافران خدای را شریکان بگو بیان کنید نامہائے ایشان را

بر ہر نفسی بآنچه عمل کرده است و مقرر کردند برای خدا شریکان بگو بیان کنید نام ہای ایشان را آیا

اَمْ تُنَبِّـُٔـوْنَهٗ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْاَرْضِ اَمْ بِظَاهِرٍ مِّنَ الْقَوْلِ ۭ بَلْ زُيِّنَ

خبر میدہید خدا را آنچه نمیداند در زمین یا فریفته میشوید به سخن سرسری نی بلکه آراسته کرده شده است

خبر میدہید خدا را بآنچه نمی داند در زمین یا فریفته می شوید بسخن سرسری بلکه آراسته شده است

لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوْا عَنِ السَّبِيْلِ ۭ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ

کافران را اندیشه فاسد ایشان و باز داشته شده اند از راه و ہر کہ گمراه کند خدا نیست او را

برای آنانکه نگرویدند فریب ایشان و باز داشته شده اند از راه و ہر کرا گمراه کند خدا پس نیست او را

مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ ۚ وَ

ہیچ راه نماینده ایشان راست عذاب در زندگانی دنیا و ہر آئینه عذاب آخرت سخت تر است و نیست

ہیچ راه نماینده ایشان را عذاب است در زندگانی دنیا و (ہر آئینه) عذاب آخرت سخت تر است و نیست

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یعنی از قسمے کہ درخواست می کردند ۱۲ ف۲ مترجم گوید دآن کنایت است از شدتے کہ از وے خوف ہلاک بر ایشان مستولی شود و بآخرت نجاست یابند واللّٰہ اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید یعنی اوصاف ایشان را ذکر کنید تا با اوصاف خدا مقابله کرده شود و نفی مماثلت ظاہر گردد واللّٰہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی تقلید آبا میکنید در سخن بے اصل واللّٰہ اعلم ۱۲ تفسیر عثمانی

ع۵ این جا مراد از قرآن تمام کتاب است چنانکه در یک حدیث صحیح بر زبور لفظ قرآن اطلاق شده یعنی اگر کتابی فرستاده میشد کہ بواسطهٔ آن نشانه ہای مطلوبه تکمیل می یافت غیر از من قرآن کتاب دیگر نمی بود آری ہمیں قرآن است کہ مردمانے سنگ مثل کوہہا استوار بودند بطور روحانی از جا بیجا کرده است زمین قلوب بشر را شگافته چشمه ہای معرفت الہی را از آن جاری نمود راه ہای وصول الی اللّٰہ را کہ باید سالہا طے می شد آسان گردانید کہ اکنون بیک آن طے میشود و در مرده دلان روح زندگی جاوید دمید چون از ہمین قرآن لبنها شفاء ہدایت نصیب نشد بالفرض آن

ع ٥ — ١٠

نا مطابق درخواست شما چیز ہا ابطور حسی ہم مادی ہم نشان میداد چه توقع بود کہ ایمان آرید و به ہیچ نحوی شروع نکنید زیرا شما چنان معاند و سرکشید کہ به مشاہده ہیچ آیتی

لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ③ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي

ایشان را از خدا هیچ نگاه دارنده   صفت بهشتی که   وعده کرده شده است متقیان را اینست که میرود

ایشان را از خدا هیچ نگاه دارنده   حال بهشت که   وعده داده شده اند پرهیزگاران میرود

مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَ

زیر آن جویها   میوه های او جاوید است و سایه اش هم چنین این است جزای متقیان و

از زیر آن جویها   میوه آن جاوید است و سایه آن هم چنین این است جزای آنانکه میترسند و

عُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ④ وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ

جزای کافران   آتش است   و آنانکه دادیم ایشان را   کتاب شاد میشوند بآنچه فرستاده شد

جزای کافران   آتش است   و آنانکه دادیم ایشان را   کتاب میشوند بآنچه فرستاده شده

إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ

بسوی تو   و ازین جماعتها کسی است که انکار می کند بعض او را   بگو جز این نیست که فرموده شد مرا که عبادت کنم

بسوی تو و از این جماعت ها کسی است که انکار می کند بعض آنرا   بگو (جز این نیست) که فرموده شده مرا که عبادت کنم

اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبِ ⑤ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا

خدا را و شریک او مقرر نه کنم بسوی او می خوانم و بسوی اوست مرجع من   و هم چنین فرو فرستادیم قرآن را

خدا را و شریک او مقرر نه کنم بسوی او میخوانم و بسوی اوست بازگشت من و هم چنین فرو فرستادم این کلام را

عَرَبِيًّا وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَمَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ

کتاب عربی   و اگر   پیروی کنی خواهش نفس ایشان را بعد از آنچه آمده است بتو از علم   نیست ترا

در زبان عرب و اگر پیروی کنی خواهش های ایشان را بعد از آنچه آمده است بتو   از   علم   نیست ترا

مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ⑥ ع وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَ

از عقوبت خدا هیچ کارسازنده و نه نگاه دارنده   و هر آئینه فرستادیم پیغامبران را   پیش از تو   و

از خدا هیچ (کارسازنده) حامی و نه نگاه دارنده   و (هر آئینه) فرستادیم پیغمبران را   پیش از تو   و

جَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا

دادیم   ایشان را زنان   و فرزندان   و نشاید هیچ پیغامبر را   که بیارد هیچ نشانه   مگر

دادیم   ایشان را   زنان   و فرزندان   و نشاید هیچ پیغمبر را که بیارد   نشانه   مگر

بِإِذْنِ اللَّهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ① يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ وَ

بحکم خدا   هر قضای موقت را نامه هست   نابود میسازد خدا هرچه میخواهد و ثابت می کند هرچه خواهد و

بحکم خدا   (هر قضای موقت را نامه است) هر وعده است نوشته شده نابود می سازد خدا هرچه میخواهد و ثابت کند هرچه خواهد

عِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ② وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ

نزدیک اوست ام الکتاب یعنی لوح محفوظ و اگر بنمائیم ترا بعض آنچه   وعده می کنیم بایشان

نزد اوست   اصل کتاب   و اگر نمائیم ترا   بعض   آنچه   وعده کنیم بایشان

أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ③ أَوَلَمْ يَرَوْا

یا قبض روح تو کنیم   بهر حال جز این نیست که بر تو پیغام رسانیدن است و بر ماست حساب   آیا نمی بینند

یا قبض روح تو کنیم   (پس جز این نیست) که بر تو رسانیدن است و بر ماست حساب گرفتن   آیا نمی بینند

أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ

که ما قصد می کنیم باین سرزمین که ناقص میسازیم آنرا از جوانب آن   و خدا حکم می کند نیست هیچ رد کننده

که ما می آئیم (قصد می کنیم) باین سرزمین که ناقص می سازیم آنرا از جوانب آن و خدا حکم می کند نیست هیچ رد کننده

لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ④ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

حکم او را   و او   زود حساب کننده است   ق   و هر آئینه بد سگالیدند آنکه پیش از ایشان بودند

مر حکم او را   و او   زود حساب کننده است   و (هر آئینه) فریب کردند آنانکه پیش از ایشان بودند

فتح الرحمن

ف یعنی چون قضای الهی بوجهی متحقق شود آنرا در عالم ملکوت ثبت می کنند ۱۲ ف مترجم گوید صورت حادثه در عالم ملکوت خلق می فرماید بعد از ان اگر خواهد محو کند و اگر خواهد ثابت دارد و شاید که معنی چنین باشد که هر زمانی را شریعتی هست نسخ می کند خدا تعالی آنچه میخواهد و ثابت می گذارد آنچه خواهد و نزدیک وست لوح محفوظ والله اعلم ۱۲

ف یعنی روز بروز شوکت اسلام بزمین عرب منتشر میشود و دار الحرب ناقص می گردد و از اطراف آن علماء مفسرین این آیت مدنیه دانند و نزدیک مترجم لازم نیست که مدنی باشد و مراد از نقصان دار الحرب اسلام اسلم و غفار و جهینه و مزینه و تبائل این ست پیش از هجرت ۱۲

ع ۵ — ۶ — ۱۱

تفسیر عثمانی

ف کسانیکه اکنون برای شان قرآن عطا کرده شده (یعنی مسلمانان) و کسانیکه برای شان در سابق، تورات، و انجیل وغیره داده شده، (یعنی یهود و نصاری) خوش میشوند از چیزی که بر تو نازل شد خوش شدن مسلمانان ظاهر است زیرا این کتاب را کلید فلاح ابدی میدانستند و برای آن کسان یهود و نصاری که فی الجمله

... حق پرست اهل علم و انصاف بودند هم یک نوع مسرت بود زیرا امید بودند که قرآن کریم بکمال خوبی کتاب های شان را تصدیق می کند و بتوصیف و تعظیم پیغمبران شان رطب اللسان بلکه ...

فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيْعًا ۭ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ۭ وَسَيَعْلَمُ الْكُفّٰرُ

پس خدا راست بدسگالی همه یکجا میداند آنچه بعمل می آرد هر نفسے و خواهند دانست این کافران

پس خدای راست (جزای) مکرشان همه می داند آنچه می کند هر نفس وزود خواهند دانست این کافران

لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ۝ وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَسْتَ مُرْسَلًا ۭ قُلْ

که کرا باشد جزاے آن سرائے و می گویند کافران نیستی پیغامبر بگو

که کرا باشد جزای آن سرای ع۵ و می گویند کافران نیستی فرستاده شده بگو

كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًۢا بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ ۙ وَمَنْ عِنْدَهٗ عِلْمُ الْكِتٰبِ ۝

بس ست خدا گواه درمیان من و شما و بس است کسیکه نزدیک اوست علم کتاب ف۱

بس است خدا گواه درمیان من و شما ع۵ و بس است کسیکه نزد اوست علم کتاب م۵

سُوْرَةُ اِبْرٰهِيْمَ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ اِثْنَتَانِ وَخَمْسُوْنَ اٰيَةً وَّسَبْعُ رُكُوْعَاتٍ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدای که بے اندازه مهربان نهایت بار حم است

الۗرٰ ۣ كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۥ بِاِذْنِ

این کتابیست که فرو فرستادیم آنرا بسوے تو تا بیرون آری مردمان را از تاریکی ها بسوی روشنی بحکم

این قرآن کتابیست که فرو فرستادیم آنرا بسوے تو تا بیرون آری مردمان را از تاریکی ها بسوی روشنی بحکم

رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ۝ اللّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي

پروردگار ایشان بسوے راه خدا غالب ستوده بسوے راه خدائے که او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در

پروردگار ایشان بسوے راه خدا غالب ستوده خدای که او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در

الْاَرْضِ ۭ وَوَيْلٌ لِّلْكٰفِرِيْنَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيْدِۨ ۝ الَّذِيْنَ يَسْتَحِبُّوْنَ

زمین ست و وائے کافران را از عذاب سخت آنانکه اختیار می کنند

زمین است و (وائ) مصیبت است کافران را از عذاب سخت آنانکه پسند (اختیار) می کنند

الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا

زندگانی دنیا را بر آخرت و بازمی دارند مردمان را از راه خدا و می طلبند در وے

زندگانی دنیا را بر آخرت و باز می دارند (مردمان را) از راه خدا و می طلبند در آن

عِوَجًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ فِيْ ضَلٰلٍۢ بَعِيْدٍ ۝ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا بِلِسَانِ

کجی ف۲ ایشانند در گمراهی دور و نه فرستادیم هیچ پیغامبر را مگر بزبان

کجی آن گروه در گمراهی اند دور (از حق) و نفرستادیم هیچ پیغامبر را مگر بزبان

قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۭ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَّشَاۗءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَهُوَ

قوم او تا بیان کند برای ایشان پس گمراه سازد خدا هر کرا خواهد و راه نماید هر کرا خواهد و اوست

قوم او تا بیان کند برای فهم ایشان پس گمراه سازد خدا هر کرا خواهد و راه نماید هر کرا خواهد و اوست

الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى بِاٰيٰتِنَآ اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ

غالب با حکمت و هر آئینه فرستادیم موسیٰ را با نشانهای خود گفتیم که بیرون آر قوم خود را از

غالب با حکمت و (هر آئینه) فرستادیم موسیٰ را با نشانه های خود (گفتیم) بیرون آر قوم خود را از

الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۥ وَذَكِّرْهُمْ بِاَيّٰىمِ اللّٰهِ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ

تاریکی ها بسوے روشنی و پند ده ایشان را بروزهاے خدا ف۳ هر آئینه درین نشانهاست هر

تاریکی ها بسوی روشنی و پند ده ایشان را بروزهاے خدا هر آئینه در این نشانهاست هر

صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ۝ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ

شکیبا سپاسگذار را و یاد کن آن وقت که گفت موسے قوم خود را یاد کنید نعمت خدا را بر خویش

صبر کننده را بر بلا شکر گوینده را بر آلاء و (یاد کن) آنوقت که گفت موسے قوم خود را یاد کنید نعمت خدا را بر خویش

...است که صدها سال پیش موسیٰ و عیسیٰ علیهما و علی نبینا الصلوٰة والسلام خبر داده بودند خدایا گواه باش که بحقیقت پیغمبری که ذات تو وصاحبان کتاب

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی احبار یهود میدانند که رسالت آنحضرت صلی اللّٰه علیه وسلم صحیح است واللّٰه اعلم ۱۲ ف۲ یعنی به شبهات ثابت می کنند که کج است ف۳ یعنی بوقائعی که از جانب او بودند ۱۲

ع ۶ / ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ طوریکه گذشتگان انجام مکر خود را دیدند به کفار موجوده هم قدر عاقبت معلوم میشود ع۵ از تکذیب شما چیزے ساخته نمی شود چون خدای پاک نشانهای بزرگ صداقت مرا آشکار میکند قرآن که کلام اوست هم چنانکه بر فرود آمدن خود از بارگاه الهی گواهی میدهد بر نبوت من نیز شاهد است اگر دیده بکشائید می بینید که در احوال اسلام با نامساعد اشاعت داشتی باین صورت و تاثیر آن در دل دشمنان و مغلوب و مقهور شدن ع۵ دغ هم برای حقانیت من دلیل آشکار است از طرف خداست ع۵ بلکسانیکه از علم قرآن و حقایق آن آگاه شدند اند نیز از دل گواهی میدهد که در دعوی نبوت ام هم چنین دل های آنانی که در کتب سابقه سماویه و پیشگوئی های آن ها در خصوص من علم دارند گواهی می دهند که محمد صلی اللّٰه علیه وسلم مطابق بهان پیشگوئی با ظهور نموده

إِذْ أَنجَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ

چون خلاص کرد شمارا از کسان فرعون میرسانیدند بشما سختی عذاب و می کشتند پسران شمارا

چون خلاص کرد شمارا از کسان فرعون میرسانیدند بشما بہ عذاب و می کشتند پسران شمارا

وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ ۚ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ۝٦ وَإِذْ

و زنده میگذاشتند دختران شمارا و درین حال آزمایش بزرگ بود از پروردگار شما و آن وقت که

و زنده می گذاشتند زنان (دختران) شمارا و درین حال مدد (آزمایش بزرگ) بود از پروردگار شما و آن وقت کہ

تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ۖ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ۝١

خبردار ساخت پروردگار شما که اگر شکر کنید زیاده دہم شمارا و اگر ناسپاسی کنید ہرآئینہ عذاب من سخت است

خبردار ساخت پروردگار شما که اگر شکر کنید زیاده دہم شمارا و اگر ناسپاسی کنید (ہرآئینہ) عذاب من سخت است

وَقَالَ مُوسَىٰ إِن تَكْفُرُوا أَنتُمْ وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ

و گفت موسیٰ اگر کافر شوید شما و ہرکه در زمین ہست ہمه یکجا پس ہرآئینہ خدا

و گفت موسیٰ اگر کافر شوید شما و ہرکه در زمین است ہمه (پس ہرآئینہ) خدا

لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ۝٢ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَ

توانگر ستوده شده است آیا نیامده است به شما خبر آنانکه پیش از شما بودند قوم نوح و عاد و

توانگر ستوده شده است آیا نیامده است بشما خبر آنانکه پیش از شما بودند قوم نوح و عاد و

ثَمُودَ ۛ وَالَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ ۛ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ ۚ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم

ثمود و کسانیکه بعد از ایشان آمدند نمیداند ایشان را مگر خدا آمدند بایشان پیغامبران ایشان

ثمود و کسانیکه بعد از ایشان (آمدند) نمی داند ایشان را مگر خدا آوردند بایشان پیغامبران ایشان

بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ

معجزه ہا پس باز آوردند دست خود را در دہان خود و گفتند ہرآئینہ ما منکریم بآنچه فرستاده شده اید

نشانی ہا پس باز آوردند دست ہائے خود را در دہن ہای خود و گفتند (ہرآئینہ) ما منکریم بآنچه فرستاده شدید

وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ۝٣ ۞ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ

و ہرآئینہ ما در شبہ قوی ایم از آنچه میخوانید ما را بآن گفتند پیغامبران ایشان آیا در خدا

ہمراه این (ہرآئینہ) ما در شبہ ایم از آنچه خوانید ما را بسوی آن شکی گفتند پیغمبران ایشان آیا در خدا

شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَ

شبہ است آفریننده آسمانہا و زمین میخواند شما را تا بیامرزد برائے شما گناہان شما و

شبہ است آفریننده آسمان ہا و زمین میخواند شما را تا بیامرزد شما را از گناہان شما و

يُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ قَالُوا إِنْ أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ

موقوف دارد شما را تا مدتے معین گفتند نیستید شما مگر آدمی مانند ما میخواہید که

تا باز پس دارد شما را تا وقتیکه نام برده شده گفتند نیستید شما مگر آدمی مانند ما میخواہید کہ

أَن تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ۝٤ قَالَتْ

باز آرید ما را از آنچه عبادت می کردند پدران ما پس بیارید پیش ما حجتے ظاہر گفتند بایشان

باز دارید ما را از آنچه عبادت میکرد پدران ما پس بیارید (پیش ما) حجتے ظاہر گفتند بایشان

لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِن نَّحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ

پیغامبران ایشان نیستیم ما مگر آدمی مانند شما و لیکن خدا نعمت فراوان میدہد ہرکه خواہد

پیغامبران ایشان نیستیم ما مگر آدمی مانند شما و لیکن خدا نعمت میدہد بر ہرکه خواہد

مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَمَا كَانَ لَنَا أَن نَّأْتِيَكُم بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَعَلَى

از بندگان خود و نیست ممکن ما را که بیاریم حجتے مگر بحکم خدا و بر

از بندگان خود و نیست (ممکن) ما را که بیاریم حجتے مگر بحکم خدا و بر

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عدد و صفات ایشان را ۱۲ ف۲ یعنی از نہایت تعجب و انکار انگشت بدندان گزیدند والله اعلم ۱۲

ع ۶ / ۱۳

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی کفار از فرط غیظ دست ہای خود را گزیدند چنانکه جائے دیگر است «عضوا علیکم الانامل من الغیظ» یا چون سخن انبیاء را شنیدند از فرط تعجب دست بر دہان نہادند یا دست سوی دہن برده اشاره کردند ۶ بس است خاموش باشید یا از این زبان ما جز این جواب که آینده می آید توقع مکنید یا ہنگامیکه سخنان پیغمبر را می شنیدند عمدی خنده میزدند و برائے آنکه خنده خویش را ضبط کنند دست بر دہن می گذاشتند و ممکن است ضمیر «ایدیہم» سوی کفار و ضمیر «افواہہم» جانب رسل راجع باشد یعنی آن گروه ملعون دست خود را بدہان پیغمبران نہادند که آنہا ہرگز حرفی زده نتوانند یا ہر دو ضمیر به پیغمبران راجع میباشد یعنی از فرط گستاخی دست پیغمبران را بدہن شان در آوردند نیز و بعضے مراد از (ایدی) در اینجا نعمت ہاست یعنی نعمت ہای بزرگی که پیغمبران بآنہا عرضه

مع

داشتند مانند شرائع الٰہی و غیره آنہا از قدر ناشناسی سوی پیغمبران مسترد کردند ہیچ کدام آن را نپذیرفتند چنانکه محاوره است من مال فلانے را در دہنش فرو بردم یعنی ای نا ابیر..

اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ⑤ وَمَا لَنَآ اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنَا

خدا باید که توکل کنند مسلمانان و چیست مارا که توکل نکنیم بر خدا و هرآئینه نموده است مارا

خدا باید توکل کنند مسلمانان وچیست مارا که توکل نکنیم بر خدا و هرآئینه نموده ست بما

سُبُلَنَا ۭ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَآ اٰذَيْتُمُوْنَا ۭ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُوْنَ

راه‌های ما والبته صبر خواهیم کرد بر ایذار شما و بر خدا باید که توکل کنند توکل کنندگان

راه‌های مارا والبته صبر خواهیم کرد بر ایذای شما برما و بر خدا توکل کنند توکل کنندگان

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ اَرْضِنَآ اَوْ لَتَعُوْدُنَّ فِيْ

و گفتند کافران پیغامبران خویش را البته اخراج کنیم شمارا از زمین خود یا باز آیید در

و گفتند کافران پیغامبران خویش را البته اخراج کنیم شمارا از زمین خود یا باز آیید در

مِلَّتِنَا ۭ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظّٰلِمِيْنَ ① وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ

دین ما پس وحی فرستاد بسوی ایشان پروردگار ایشان که هلاک خواهیم کرد ستمگاران را و ساکن خواهیم ساخت شمارا در زمین

دین ما پس حکم فرستاد بسوی ایشان پروردگار ایشان که (هرآئینه) هلاک خواهیم کرد ظالمان را و (هرآئینه) ساکن خواهیم ساخت شما

مِنْۢ بَعْدِهِمْ ۭ ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِيْ وَخَافَ وَعِيْدِ ② وَاسْتَفْتَحُوْا

بعد از ایشان این وعده برای کسی است که بترسد از ایستادن بحضور من بترسد از بیم کردن من و طلب فتح کردند پیغامبران

بعد از ان ها عه این میرسد برای کسیکه بترسد از استادن بحضور من و بترسد از وعده عذاب من عه و طلب فتح کردند

وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ ③ مِّنْ وَّرَآئِهٖ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَّآءٍ صَدِيْدٍ ④

و زیان کار شد هر گردن کش ستیزنده پیش وے دوزخ است و نوشانیده شود آب جنس زرداب

و نومید ماند هر سرکش ستیزنده عه از پس او دوزخ است و نوشانیده شود از آب زرداب عه

يَّتَجَرَّعُهٗ وَلَا يَكَادُ يُسِيْغُهٗ وَيَاْتِيْهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَّمَا هُوَ بِمَيِّتٍ

جرعه جرعه فرو کشد و نزدیک نبود از انکه بسهولت درکشد آنرا و بیاید ش موت ف از هر جای واو مرده نبود

جرعه جرعه فرو کشد آنرا و نزدیک نبود که باسانی در کشد آنرا از گلو فرو برده نمی تواند آنرا و می آید اورا موت از هر جای و او مرده نبود

وَمِنْ وَّرَآئِهٖ عَذَابٌ غَلِيْظٌ ⑤ مَثَلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ

و پیش وے است عذابے سخت صفت آنانکه نامعتقد شدند به پروردگار خویش اینست اعمال ایشان

و در پس اوست عذاب سخت صفت آنانکه منکر شدند از پروردگار خود اعمال ایشان

كَرَمَادِ ۨاشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيْحُ فِيْ يَوْمٍ عَاصِفٍ ۭ لَا يَقْدِرُوْنَ مِمَّا كَسَبُوْا

مانند خاکسترے بود که سخت وزید بران باد در روزیکه باد تند دارد قدرت ندارند بر هیچ چیز از انچه کسب

مانند خاکستر بود که سخت وزید به آن باد در روزیکه باد تند دارد قدرت ندارند از آنچه کسب

عَلٰى شَيْءٍ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ⑥ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ

کرده بودند این است گمراهی دور ف آیا ندیدی که خدا آفرید آسمان ها

کرده بودند بر هیچ چیز اینست گمراهی دور آیا ندیدی که هرآئینه خدا آفرید آسمان ها

وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۭ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍ ⑦ وَّمَا

و زمین بتدبیر محکم اگر خواهد دور کند شمارا و بیارد آفرینش نو و نیست

و زمین را (بتدبیر محکم) اگر خواهد دور کند شمارا و بیارد آفرینش نو و نیست

ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ ⑧ وَبَرَزُوْا لِلّٰهِ جَمِيْعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِيْنَ

این بر خدا دشوار و حاضر شوند پیش خدا همه یک جا پس گویند ضعیفان

این بر خدا دشوار و حاضر شوند پیش خدا همه یک جا پس گویند ضعیفان

اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ

گردن کشان را یعنے تابعان پیشروان را هر آئینه ما بودیم تابع شما پس آیا شما دفع کننده هستید از ما پاره از

مر آنان را که تکبر کردند هر آئینه ما بودیم تابع شما پس آیا شما دفع کننده هستید از ما از عذاب

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے اسباب موت بیاید ش ۱۲ ف۲ یعنے اعمال ایشان همه حبط شوند و بدان منتفع نگردند والله اعلم ۱۲

ع ۲ / ۶

تفسیر عثمانی ۱۴

عه آنها چگونه شمارا اخراج می نمایند ما این ظالمان را بیشتر تباه می کنیم و برای همیشه از اینجا فرار می نمائیم و هرگز نتوانند باز گردند و بجای آنها شما و دوستان مخلص شمارا در آن زمین آباد می گردانیم چنانچه بعد کفار مکه حضرت نبی کریم (صلے الله علیه وسلم) و مسلمانان را برای همیشه از مکه خارج نمایند عاقبت اخراج آنها سبب شد که اسلام و مسلمانان در آنجا تسلط جاوید یافتند و از کافران نشانے برجا نماند۔ عه کامیابی فوق کسانی راست که از خدای ترسند و می اندیشند که حضرت وی کافه اعمال آن ها را پیوسته می نگرد و روزی مجبور اند که برای حساب دادن بحضور او بایستند و در آنجا هیچ کس نمی تواند از عذاب شدید وی نجات دهد عه پیغمبران در دعا بودند که امداد یاد شان رسید و افراد سرکش و ضدی برای همیشه نامراد ماندند هر چه در خیال پرورده بودند بیک گرفت خدائی برباد رسید نه آنها ماندند و نه توهمات آنها همه یک تحریر ... نابود ساختند عه این بود عذاب (دنیا) جداگانه آن سفر هیبت ناک دوزخ است جای دیگر ... استعمال شدیده ابراهیم و یا بی تاب

اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۗ قَالُوْا لَوْ هَدٰىنَا اللّٰهُ لَهَدَيْنٰكُمْ ؕ سَوَآءٌ عَلَيْنَآ

عذاب خدا گویند اگر راه نمودے مارا خدا راه نمائی می کردیم شمارا برابر ست برما

خدا چیزے را گویند اگر راه نمودی مارا خدا هر آئینه ما نیز شمارا راه می نمودیم برابر است برما

اَجَزِعْنَآ اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَّحِيْصٍ ﴿۹﴾ وَقَالَ الشَّيْطٰنُ لَمَّا

کہ اضطراب کنیم یا شکیبائی ورزیم نیست مارا هیچ خلاصی وگفت شیطان وقتیکه

کہ اضطراب کنیم یا صبر نمائیم نیست مارا هیچ گریزی وگفت شیطان وقتیکه

قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُّكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ ؕ

فیصل کرده شد کار هر آئینه خدا وعده داد شمارا وعده راست و وعده دادم شمارا پس خلاف کردم من با شما

فیصله کرده شد کار هر آئینه خدا وعده داده شمارا وعده درست و وعده دادم شمارا پس خلاف کردم من با شما

وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّآ اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ ۚ

و نبود مرا بر شما هیچ تسلط لیکن بود آنکه بخواندم شمارا پس قبول کردید سخن مرا

و نبود مرا بر شما حکومت لیکن آنکه بخواندم شمارا پس قبول کردید سخن مرا

فَلَا تَلُوْمُوْنِيْ وَلُوْمُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ؕ مَآ اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَآ اَنْتُمْ

پس ملامت مکنید مرا و ملامت کنید خویش را نیستم فریاد رس شما و شما نیستید

پس ملامت مکنید مرا و ملامت کنید خویش را نیستم من فریاد رس شما و نیستید شما

بِمُصْرِخِيَّ ؕ اِنِّيْ كَفَرْتُ بِمَآ اَشْرَكْتُمُوْنِ مِنْ قَبْلُ ؕ اِنَّ الظّٰلِمِيْنَ

فریاد رس من هر آئینه من بیزار شدم از آنکه مرا شریک مقرر کردید پیش ازین هر آئینه ستمگاران

فریاد رس من (هر آئینه من) بیزار شدم منکر شدم از آنکه مرا شریک مقرر کردید پیش ازین هر آئینه ظالمان

لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۱﴾ وَاُدْخِلَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

ایشان راست عذاب درد دهنده و در آورده شدند آنانکه ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند

ایشان راست عذاب درد دهنده و در آورده شدند آنانکه ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند

جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ ؕ

به بهشت ها میرود زیر آن جویها جاوید آن در آن جا بحکم پروردگار خویش

به بهشت ها (که) میرود زیر آن جویها جاویدان باشند در انجا بحکم پروردگار خویش

تَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلٰمٌ ﴿۲﴾ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً

دعائے خیر ایشان بایکدیگر آنجا سلام است آیا ندیدی چگونه پدید کرد خدا داستانے راساخت سخن پاکیزه را

دعائے خیر ایشان (ملاقات) ایشان در آنجا سلام است آیا ندیدی چگونه بیان کرد خدا مثلے کلمه پاکیزه

كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَّفَرْعُهَا فِي السَّمَآءِ ﴿۳﴾ تُؤْتِيْٓ اُكُلَهَا

مانند درخت پاکیزه که بیخ اش استوار باشد و شاخش در آسمان میدهد میوه هائے خود را

مانند درخت پاکیزه که بیخ اش ثابت شد و شاخش در آسمان میدهد میوه های خود را

كُلَّ حِيْنٍۭ بِاِذْنِ رَبِّهَا ؕ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ

هر لحظه بحکم پروردگار خویش و پدید مے آرد خدا مثل هارا برائے مردمان تا بود که

هر لحظه بحکم پروردگار خویش و (میزند) بیان می کند خدا مثل هارا برای مردمان تا بود که

يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۴﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيْثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيْثَةِ

پند پذیر شوند و حال سخن ناپاکیزه مانند درخت ناپاکیزه است

پند پذیر شوند و مثال کلمه ناپاکیزه مانند درخت ناپاکیزه است

اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿۵﴾ يُثَبِّتُ اللّٰهُ

که بر کنده شد از بالائے زمین نیست او را هیچ استقرارے ثابت و استوار می سازد خدا

که بر کنده شده از بالای زمین نیست او را هیچ استوار می سازد خدا

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یعنے وقتیکه بهشتیان به بهشت در آیند دوزخیان بدوزخ والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنے شریعت حق در ملکوت ثابت ست و در دنیا هر روز رواجے تازه می یابد و مردمان منتفع میشوند و ملت جاهلیت در ملکوت استقرار ندارد یک چند در میان مردم شائع شود باز برهم کرده آید والله اعلم ۱۲

ع ۱۵ ۹

تفسیر عثمانی ف۵ بیخ نمی داشته باشد و به کوچک ترین اشاره کنده می شود گویا پوسیدگی و کمی دوام آن ظاهر شد حاصل این دو مثال آنست که دعوای ایمان و توحید مسلمان راست و درست می باشد زیرا دلائل آن بس روشن و صحیح و استوار است و چون موافق به فطرت است بنیاد آن در اعماق دل ها ریشه می دواند و شاخهای اعمال صالح به آسمان قبول میرسد. الیه یصعد الکلم الطیب والعمل الصالح یرفعه (فاطر رکوع ۲) کام موحدان از ثمر گوارا و شیرین آن همیشه لذت می بردارد و خلاصه نهال همیشه بهار حق و صداقت، توحید و معرفت روز بروز می بالد و دوام می نماید برعکس دروغ شرک کفر و دعوای باطل جنیادی ندارد... فشار اندکی باد از بیخ

بر افگنده میشود در اثبات سخن باطل هر قدر فشار آورده شود چون مخالف ضمیر و فطرت آدمی است در زمین دل ها ریشه نه دوانده بر اندک خود بخود ... آن ... است ...

الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ

مسلمانان را به سخن درست در زندگانی دنیا و در آخرت

مسلمانان را بسخن درست در زندگانی دنیا و در آخرت

وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ ⑥ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ

و گمراه میسازد خدا ستمگاران را و می کند خدا آنچه میخواهد ف۱ آیا ندیدی بسوی آنانکه

و گمراه میسازد خدا (ظالمان) بے انصافان را و می کند خدا آنچه می خواهد. آیا ندیدی بسوی آنانکه

بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ① جَهَنَّمَ

بدل کردند نعمت خدا را بناسپاسی ف۲ و فرود آوردند قوم خود را بسرای هلاکی که دوزخ است

بدل کردند نعمت خدا را بناسپاسی و فرود آوردند قوم خود را بسرای تباهی ع۵ که دوزخ است

يَصْلَوْنَهَا ۖ وَبِئْسَ الْقَرَارُ ② وَجَعَلُوا لِلّٰهِ أَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ

در آیند آنجا و آن بد قرارگاهیست و مقرر کردند خدا ے را همتایان تا گمراه کنند عالم را از

در آیند آنجا و بد قرارگاهی است دوزخ و مقرر کردند برای خدا همتایان که گمراه کنند مردمان را از

سَبِيلِهِ ۗ قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ ③ قُلْ لِعِبَادِيَ

راه او بگو بهره مند شوید هر آئینه بازگشت شما بسوی آتش ست بگو آن بندگان مرا

راه او بگو بهره مند شوید پس (هر آئینه) بازگشت شما بسوی آتش است بگو مر بندگان مرا

الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً

که ایمان آورده اند برپا دارند نماز را و خرج کنند از آنچه ما روزی دادیم ایشان را پنهان و آشکارا

که ایمان آوردند برپا دارند نماز را و خرج کنند از آنچه ما روزی دادیم ایشان را پنهان و آشکار ع۶

مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلٰلٌ ④ اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ

پیش از آنکه بیاید روزیکه خرید و فروخت نیست دران و نه با یکدیگر دوستی بود خدا آنست که آفرید

پیش از آنکه بیاید روزیکه خرید و فروخت نیست در آن و نه با یکدیگر دوستی خدا آنست که آفرید

السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ

آسمان ها و زمین را و فرود فرستاد از آسمان آب را پس بیرون آورد بآن آب از نوع

آسمان ها و زمین را و فرود فرستاد از آسمان آب را پس بیرون آورد با آن از

الثَّمَرٰتِ رِزْقًا لَكُمْ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ ۖ وَ

برائے شما از قسم میوه ها و رام ساخت برائے شما کشتی را تا برود در دریا بحکم او و

میوه ها روزی برای شما و رام ساخت برای شما کشتی را تا برود در دریا بحکم او

سَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهٰرَ ⑤ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ

رام ساخت برائے شما جویبارها و رام ساخت برائے شما آفتاب و ماه را همیشه روندگان و رام ساخت برای شما

رام گردانید برائے شما جوی ها را و رام ساخت برائے شما آفتاب و ماه را همیشه روندگان بیک طور و رام ساخت برای شما

الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ⑥ وَآتٰكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ۚ وَإِنْ تَعُدُّوا

شب و روز را و داد شما را از هر چه خواستید و اگر بشمارید

شب و روز را و داد شما را از هر چه خواستید و اگر بشمارید

نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ⑦ وَإِذْ قَالَ

نعمت خدا را احاطه نتوانید کرد آن را هر آئینه انسان ستمگار ناسپاس است و یاد کن چون گفت

نعمت خدا را شمار نتوانید کرد آن را هر آئینه انسان بسیار ستمگار ناسپاس است و چون گفت

إِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ

ابراهیم اے پروردگار من بکن این شهر را جاے امن و دور دار مرا و فرزندان مرا از آنکه عبادت

ابراهیم اے پروردگار من بگردان این شهر را جاے امن و دور دار مرا و فرزندان مرا از آنکه عبادت کنیم

فتح الرحمن

ف۱ یعنے وقت مرگ توفیق شهادت ... و وقت سوال منکر و نکیر بقول حق گویا میسازد والله اعلم ۱۲

ع۶ ۱۶

ف۲ یعنے ناسپاسی کردند بشومی آن نعمت مفقود شد پس گویا نعمت دادند و کفر خریدند والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید یعنے پسران بے واسطه والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مراد از این ها سرداران کفار و مشرکان است خاصه رؤسای قریش که زمام عرب تا آنگاه در دست ایشان بود یعنے خداوندان چسان برایشان احسان فرمود حضرت پیغمبر را صلی الله علیه وسلم بهدایت آنها مبعوث گردانید؛ قرآن را فرود آورد؛ مجاور خانه و حرم خویش گردانید؛ ریاست عرب را در آن ها برقرار ساخت آنها در بدل این همه احسان و انعام به ناسپاسی او کمر بستند، سخن نش را دروغ انگاشتند تا آخر با پیغمبر وے جنگیدند عاقبت قوم خود در بزوال تباهی انداختند

ع۷ ۵

ع۶ بعد از تذکار احوال کفار به مؤمنین مخلص تنبیه میشود که آنها کامل بیدار شده نگذارند ... دو ظرف

الْأَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ ۖ فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُ

بتان را اے پروردگار من این بتان گمراه کرده اند بسیارے را از مردمان پس ہر کہ پیروی من کرد پس ہر آئینہ او

بتان را اے پروردگار من این بتان گمراه کرده اند بسیارے را از مردمان (پس) ہر کہ پیروی کرد مرا (پس ہر آئینہ) او

مِنِّي ۖ وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٦﴾ رَّبَّنَا إِنِّي أَسْكَنتُ مِن

ازاں من است و ہر کہ نافرمانی کرد مرا پس ہر آئینہ تو آمرزندہ مہربانے اے پروردگار ما ہر آئینہ من ساکن ساختم بعض

از من است و ہر کہ نافرمانی کرد مرا پس ہر آئینہ تو آمرزندہ مہربانے اے پروردگار ما (ہر آئینہ) ساکن ساختم بعضے از

ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ

اولاد خود را بوادی بے زراعت نزدیک خانہ محترم تو اے پروردگار ما تا برپا دارند نماز را

اولاد خود را بوادی بے زراعت نزد خانہ محترم تو اے پروردگار ما تا برپا دارند نماز را

فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُم مِّنَ الثَّمَرَاتِ

پس بکن دلے چند را از مردمان رغبت کنندہ بسوے ایشاں و روزی دہ ایشاں را از میوہ ہا

پس بگردان دلے چند را از بعض مردمان کہ رغبت کنند بسوے ایشان و روزی دہ ایشان را از میوہ ہا

لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ ۗ وَمَا يَخْفَىٰ

تا بود کہ ایشان سپاسداری کنند اے پروردگار ما ہر آئینہ تو میدانی آنچہ پنہاں میداریم و آنچہ آشکار میکنیم و پوشیدہ نمیشود

تا باشد ایشان شکر کنند اے پروردگار ما ہر آئینہ تو میدانی آنچہ پنہاں میداریم و آنچہ آشکار میکنیم و پوشیدہ نیست

عَلَى اللَّهِ مِن شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿٣٨﴾ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي

بر خدا ہیچ چیزے در زمین و نہ در آسمان سپاس آں خدا راست کہ

بر خدا ہیچ چیز در زمین و نہ در آسمان ع۴ ثنا خدا راست کہ

وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ ۚ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٩﴾

عطا کرد مارا باوجود کلاں سالی اسمعیل و اسحق ہر آئینہ پروردگار من شنوندہ دعاست

عطا کرد بمن باوجود کلاں سالی اسمعیل و اسحق را ہر آئینہ پروردگار من شنوندہ دعاست ع۵

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِن ذُرِّيَّتِي ۚ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ﴿٤٠﴾

اے پروردگار من بکن مرا برپا دارندہ نماز و از اولاد من نیز اے پروردگار ما و قبول کن دعائے مرا

اے پروردگار من بگردان مرا برپا دارندہ نماز و از اولاد من نیز اے پروردگار ما و قبول کن دعای مرا

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

اے پروردگار ما بیامرز مرا و مادر و پدر مرا و مسلمانان را روزیکہ قائم شود حساب

اے پروردگار ما بیامرز مرا و مادر و پدر مرا و مسلمانان را روزیکہ قائم شود حساب ع۶

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ ۚ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ

و مپندار خدا را بے خبر از آنچہ می کنند ستمگاران جز این نیست کہ موقوف میدارد ایشان را

و مپندار خدا را بے خبر از آنچہ می کنند ظالمان جز این نیست کہ مہلت میدہد ایشان را

لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ

برائے روزیکہ خیرہ شوند دراں چشم ہا شتاب کنندگان سر خود بر دارندگان باز نمی گردد

برائے روزیکہ خیرہ شود دران چشم ہا شتاب کنندگان سر خود بر دارندگان باز نمی گردد

إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۖ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴿٤٣﴾ وَأَنذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ

بسوے ایشاں چشم ایشاں و دلہاے ایشاں خالی است و بترساں مردمان را از روزے کہ بیاید بایشاں عذاب

بسوے ایشان چشم ایشان و دل ہای ایشان (خالی) در پریدن است و بترسان مردمان را از روزیکہ بیاید بایشان عذاب

فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ

پس گویند ظالمان اے پروردگار ما موقوف دار ما را تا میعادے نزدیک تا قبول کنیم خواندن ترا

پس گویند ظالمان اے پروردگار ما مہلت دہ ما را تا میعاد نزدیک تا قبول کنیم خواندن ترا

تفسیر عثمانی

ع۴ در آسمان و زمین ہیچ چیز بر حضرت وی مخفی نیست پس پیدا و پنہان ما چسان پوشیدہ ماند۔ در وما نخفی وما نعلن "مفسر را چندین اقوال است لیکن تخصیص وجہی ندارد و الفاظ "ما نخفی وما نعلن" عام و بر کافہ چیزہای پوشیدہ و آشکار اشامل است حضرت شاہ رحمۃ اللہ می فرماید در ظاہر دعا برای ہمہ فرزندان و در باطن منظور وی پیغمبر آخر زمان بود صلی اللہ علیہ وسلم

ع۵ ہنگام پیری بطور غیر متوقع اسمعیل را از بطن ہاجرہ و اسحق را از بطن سارہ مرحمت فرمودی چنانکہ دعای مرا کہ در بارہ اولاد عرض کردم پذیرفتی "رب ہب لی من الصلحین" این دعای مرا نیز بپذیر

ع۶ غالباً این دعا را ہنگامی کرد بود کہ از مردن پدرش در حال کفر خبر نداشت پس مقصد این است کہ او را بہ اسلام رہنمونی کن در روز قیامت شایستہ آمرزش گردان واگر پس از وصول خبر مرگ وی دعا کردہ باشد شاید تا آن ہنگام خداوند حضرت ابراہیم را آگاہ نگردانیدہ بود کہ کافر شائستہ دعائی مغفرت نمی باشد مغفرت کافر عقلاً محال نیست اما سمعاً ممتنع است پس علم آن موقوف

بر سمع میباشد و قبل از سمع امکان عقلی معتبر است از اہل تشیع بعضے نگاشتہ اند پدر ابراہیم کہ در قرآن کافر خواندہ شدہ پدر حقیقی او نبودہ کاکا یا دیگری از بزرگان خانہ وادہ اش بودہ واللہ اعلم

وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ ۗ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ ③

و پیروی کنیم رسولان را گفته شود بایشان آیا قسم نمی خورید پیش ازین که نباشد شمارا ہیچ زوال

و پیروی کنیم رسولان را ۵ آیا قسم نمی خورید پیش ازاین کہ نباشد شمارا ہیچ زوال

وَسَكَنتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ

و ساکن شدید در منازل آنانکه ستم کردند برخویش و واضح شد شمارا که چگونه

و (ساکن) شدید در منازل آنانکه ستم کردند برخویش و ظاهر شد شمارا که چگونه

فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ④ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِندَ

کردیم بایشان و پدید ساختیم برائے شما داستان ها و ہر آئینه بدسگالیدند بدسگالی خویش را و نزدیک

کردیم بایشان و زدیم برای شما (مثل ها) قصه ها ۵ و بدرستیکه کوشش کردند در حیله گری آنچه نهایت مکرشان بود و نزد

اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِن كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ⑤ فَلَا تَحْسَبَنَّ

خدا است علم بدسگالی ایشان و نیست بدسگالی ایشان بداں مشابه که از جائے روند بسبب آں کوه ها پس مپندار

خدا است جزای مکر ایشان و نیست مکر ایشان تا از جائے برود ازان کوه ها پس مپندار

اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ⑥ يَوْمَ تُبَدَّلُ

خدا را خلاف کننده وعده خود بارسولان خود ہر آئینه خدا غالب صاحب انتقام است روزیکه بدل کرده شود

خدا را خلاف کننده وعده خود بارسولان خود ہر آئینه خدا غالب صاحب انتقام است روزیکه بدل کرده شود

الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ ۖ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ⑦

این زمین بغیر این زمین و بدل کرده شوند آسمان ها و ظاهر شوند بحضور خدائے یگانه غالب

زمین بغیر این زمین و بدل کرده شود آسمان ها و مردم ظاهر شوند بحضور خدای یگانه غالب

وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ⑧ سَرَابِيلُهُم

و به بینی تو آنروز گناهگاران را دست و پا بهم بسته در زنجیر ها لباس ایشان

و بینی گناهگاران را دران روز دست و پا بهم بسته در زنجیر ها پیراهن ایشان

مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ النَّارُ ⑨ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا

از قطران باشد و بپوشد روئے ایشان را آتش ۲ تا جزا دهد خدا هر کسے را بآنچه

از قطران باشد و بپوشد روی ایشانرا آتش تا جزا دهد خدا هر کسے را آنچه

كَسَبَتْ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ⑩ هَٰذَا بَلَاغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا

کرده است ہر آئینه خدا زود حساب کننده است این قرآن خبر رسانیدن است مردمان را و حق و تا بیم کرده شوند

کرده است (ہر آئینه) خدا زود حساب کننده است این قرآن خبر رسانیدنست مردمان را و تا بیم کرده شوند

بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ⑪ ع

بآں و تا بدانند که جز این نیست که وے خدائے یگانه است و تا پند پذیر شوند خداوندان عقل

به آن و تا بدانند که (جز این نیست) که وی خدای یگانه است و تا پند پذیر شوند غور کنند خداوندان عقل

سُورَةُ الْحِجْرِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ آيَةً وَسِتُّ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الر ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُّبِينٍ ①

این آیت های کتاب الهی و قرآن روشن است

این آیت های کتاب است و قرآن روشن است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مکر ایشان ضعیف است ۱۲ ف۲ قطران چیزے سیاه بدبو دار است که آتش دراں زود می گیرد ۱۲ ف۳ یعنی نازل کرده شده است برائ تبلیغ ۱۲ - تفسیر عثمانی

ف۵ اگر این گفتار در دنیا باشد پس از مشاهدهٔ شدت عذاب و دیدن مرگ مطلب ظاهر است یعنی میگویند پروردگارا چند روز دیگر ما را مهلت بده ما دعوه می کنم کردار خود را اصلاح نمائیم دعوت حق را اجابت و پیغمبران را اطاعت کنیم کما قال الله تعالیٰ «حتی اذا جاء احدهم الموت قال رب ارجعون لعلی اعمل صالحا» (المومنون رکوع ۶) و اگر این مقوله در روز قیامت گفته شود مراد از خواستن مهلت آنست که ما را اندک بدنیا باز فرست آنگاه ببین چه اظهار وفاداری نمائیم کما قال الله تعالیٰ «ولو تری اذ المجرمون ناکسوا رؤسهم عند ربهم ربنا ابصرنا و سمعنا فارجعنا نعمل صالحا» (السجده رکوع ۲) ف۵ گذشتگان شما درین قریه یاد ر اطراف آن آباد بودند آنجا که ستمگاران پیشین سکونت داشتند بعادات و اخلاق آنها رفتار کردند در حالی که بر طایات تاریخی و اخبار متواتر بر آنها روشن شده بود که ما به ستمگران پیشین چه سزای سخت داده بودیم ما داستانهای ملل سابقه را در کتب آسمانی درج و از زبان پیغمبران آنها را

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا

بسا بود که دوست دارند کافران کاش

بسا بود که دوست دارند کافران (کاشکی می بودند مسلمانان) چه خویش بودی اگر

مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾ ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

مسلمان بودندے بگذار ایشانرا تا بخورند و بهره مند شوند و مشغول کند ایشان را امید، از پس خواهند دانست

مسلمان بودندے بگذار ایشانرا تا بخورند و بهره مند شوند و مشغول کند ایشان را امید پس (زود) آنها بدانند

وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ

و هلاک نکردیم هیچ دیه را مگر که دیے را نوشته بود معلوم سبقت نمی کند هیچ گروهے

و هلاک نکردیم ما هیچ قریه را مگر که آنرا وقت نوشته مقرر بود سبقت نمی کند هیچ گروهی

أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥﴾ وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ

از مدت خود و باز پس نمی مانند و گفتند کافران اے کسیکه فرود آورده شده است بروے قرآن

از وقت مقرر خود و باز پس نمی مانند و گفتند کافران اے کسیکه فرود آورده شده است بروے قرآن (هر آئینه)

إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾ لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَائِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾

هر آئینه تو دیوانهٔ چرا نمی آری پیش ما فرشتگان را اگر هستی از راست گویان

تو دیوانهٔ چرا نمی آری پیش ما فرشتگان را اگر هستی از راست گویان

مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ ﴿٨﴾ إِنَّا نَحْنُ

فرود نمی فرستیم فرشتگان را مگر بتدبیر محکم و نباشند آنگاه مهلت داده شده هر آئینه ما

فرود نمی فرستیم فرشتگان را مگر بتدبیر محکم و نباشند آنگاه مهلت داده شده (هر آئینه) ما

نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي

فرود فرستادیم قرآن را و هر آئینه ما در آنگاه بانیم و هر آئینه پیغامبرانرا فرو فرستادیم پیش از تو در

فرو فرستادیم قرآن را و (هر آئینه) ما او را نگاه بانیم ع۵ و (هر آئینه) فرستادیم پیش از تو در

شِيَعِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١١﴾

فرقه هائے پیشینیان و نمی آید بایشان هیچ فرستاده مگر بودند باو تمسخر کنان

فرقه هائے پیشینیان و نمی آید بایشان هیچ فرستاده مگر بودند باو استهزا می کردند

كَذَٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَقَدْ خَلَتْ

هم چنین در می آریم استهزا را در دل گناه کاران یعنی کفار مکه ایمان نیارند بقرآن و هر آئینه گذشت

هم چنین در می آریم استهزا را در دل های کافران ع۵ ایمان نیارند بقرآن و هر آئینه گذشت

سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ

آئین پیشینیان و اگر بکشائیم بر ایشان درے از آسمان پس شوند باین صفت که در وے

(سنة) رسم پیشینیان و اگر بکشائیم بر ایشان دری از آسمان پس شوند باین صفت که در وی

يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

بالا میروند البته گویند جز این نیست که بند کرده شد چشم هائے ما را بلکه ما قومے هستیم جادو زده

بالا میروند البته گویند جز این نیست که بند کرده شده چشم های ما بلکه ما قومی هستیم جادو زده

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ

و هر آئینه پیدا کردیم در آسمان برجها و بیارا ستیمش برائے بیندگان و نگاه داشتیمش از

و هر آئینه آفریدیم در آسمان برجها و بیارا ستیم برائے بینندگان و نگاه داشتیم آسمان را از

كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾ إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ﴿١٨﴾

هر شیطان رانده شده مگر آنکه بدزدی شنود پس در پے وے افتد آتش آشکارا

هر شیطان رانده شده مگر آنکه بدزدی شنود پس در پے وی افتد آتش آشکارا

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی استهزا و تعنت شان و نسبت جنون به آرنده قرآن ... عظیم الشان بر قرآن و حامل آن هرگز تاثیری ندارد و اینک بدانید که این قرآن را ما فرو فرستادیم و مائیم که بر نوع حفاظت آنرا بر ذمه خود گرفته ایم بهمان شان و هیئتے که فرو فرستاده شده بدون تبدیل حرفی و حرکتے به انتظار گیتی میرسد و تا روز قیامت از هر نوع تحریف لفظی و معنوی محفوظ و مصون می ماند روزگار هر قدر تبدیل شود به اصول و احکام آن تغیری پدید نمی آید چندانکه فصاحت و بلاغت زبان، موشگافی های علم و حکمت پیشرفت کند اصلاً در اعجاز صوری و معنوی قرآن ضعف و نقص حس نمی شود اقوام و سلطنت ها بسیار خواهند کوشید که آواز قرآن را خاموش و محو نمایند اما نتوانند حرفی یا نقطهٔ از آن کم کنند این بیان عظیم الشان الهی در باب حفاظت قرآن به چنان لطافت و طریق حیرت انگیزی تکمیل یافت که اکابر متعصب و مغرور مخالفین چون آنرا دیدند سر تسلیم فرود آوردند ... تا جائیکه معلومات داریم در سر تا سر جهان کتابے چون قرآن نیست که تا دوازده قرن از هر ...

ع ۱

وَالْأَرْضَ مَدَدْنٰهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ شَيْءٍ

و زمین گسترانیدیمش و انداختیم درانجا کوه ها را و رویانیدیم درانجا از جنس هر چیز

و زمین را بازکشیدیم و افگندیم دران (کوه ها) بار و رویانیدیم در آن از هر چیز

مَّوْزُونٍ ﴿۱۹﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَن لَّسْتُمْ لَهُ بِرٰزِقِينَ ﴿۲۰﴾

سنجیده و ساختیم برای شما درانجا اسباب معیشت و ساختیم برای شما آنکه نیستید او را روزی دهنده ف۲ و

سنجیده شده و ساختیم برای شما در آن اسباب معیشت و ساختیم برای شما آنکه نیستید او را روزی دهنده و

وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا عِندَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿۲۱﴾ وَأَرْسَلْنَا

نیست هیچ چیز مگر نزدیک ما خزانهای او ست و فرو نمی آریم آنرا مگر باندازهٔ مقرر و فرستادیم

نیست هیچ چیز مگر نزد ما خزانها ے او ست و فرو نمی آریم آنرا مگر باندازهٔ دانسته شده ع۵ و فرستادیم

الرِّيٰحَ لَوَاقِحَ فَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنٰكُمُوهُ وَمَا أَنتُمْ لَهُ

باد ها باردار کننده ابر پس فرود آوردیم از آسمان آبے پس نوشانیدیم شما را آن آب و نیستید شما آنرا

باد ها باردار کننده پس فرود آوردیم از آسمان آبے پس نوشانیدیم شما را از آن ع۵ و نیستید شما آنرا

بِخٰزِنِينَ ﴿۲۲﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِۦ وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوٰرِثُونَ ﴿۲۳﴾ وَلَقَدْ

جمع کننده و هر آئینه ما زنده می سازیم و می میرانیم و ماییم وارث و هر آئینه

جمع کننده ع۵ و (هر آئینه ما) زنده می سازیم و می میرانیم و ماییم وارث ع۵ و (هر آئینه)

عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَـْٔخِرِينَ ﴿۲۴﴾ وَإِنَّ

دانسته ایم پیشینیان را از شما و هر آئینه دانسته ایم پسینیان را و هر آئینه

دانسته ایم پیشینیان را از شما و (هر آئینه) دانسته ایم پسینیان را و (هر آئینه)

رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿۲۵﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسٰنَ مِن

پروردگار تو همون برانگیزد ایشان را هر آئینه او استوار کار داناست و هر آئینه آفریدیم آدمی را از

پروردگار تو او جمع کند ایشان را هر آئینه او استوار کار داناست و هر آئینه آفریدیم آدمی را از

صَلْصٰلٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿۲۶﴾ وَالْجَانَّ خَلَقْنٰهُ مِن قَبْلُ مِن

گل خشک از قسم لائے سیاه بوئے گرفته و جان پیدا کردیمش پیش ازین از

(گل خشک) آواز دهنده از لائے سیاه بوی گرفته و جان که پدر پریان است آفریدیم او را پیش از آفریدن انسان از

نَّارِ السَّمُومِ ﴿۲۷﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّي خٰلِقٌۢ بَشَرًا مِّن

آتش سوزان و یاد کن چون گفت پروردگار تو فرشتگان را هر آئینه من آفریننده ام آدمی را از

آتش سوزان و چون گفت پروردگار تو فرشتگان را (هر آئینه) من آفریننده ام آدمی را از

صَلْصٰلٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿۲۸﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي

گل خشک از قسم لائے سیاه بوئے گرفته پس چون راست کنمش و بدمم درو ے روح خود را

(گل خشک) آواز دهنده از لائے سیاه بوی گرفته پس چون راست کنمش و بدمم دروی از روح خود

فَقَعُوا لَهُۥ سٰجِدِينَ ﴿۲۹﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿۳۰﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ

پس افتید پیش او سجده کنان پس سجده کردند فرشتگان تمام ایشان همه یک جا مگر ابلیس

پس بیفتید پیش او سجده کنان ف۵ پس سجده کردند فرشتگان تمام ایشان یک جا مگر ابلیس

أَبَىٰٓ أَن يَكُونَ مَعَ السّٰجِدِينَ ﴿۳۱﴾ قَالَ يٰٓإِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ

سر باز زد ازانکه باشد با سجده کنندگان گفت خدا اے ابلیس چیست ترا در ین که نمی باشی با

سر باز زد ازانکه باشد با سجده کنندگان گفت خدا اے ابلیس چیست ترا که نمی باشی با

السّٰجِدِينَ ﴿۳۲﴾ قَالَ لَمْ أَكُن لِّأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُۥ مِن صَلْصٰلٍ مِّنْ

سجده کنندگان گفت هرگز نیستم که سجده کنم آدمی را که پیدا کرده او را از گل خشک از قسم

سجده کنندگان گفت هرگز نیستم که سجده کنم آدمی را که پیدا کردهٔ او را از (گل خشک) آواز کننده ام

فتح الرحمن

ف۱ یعنی هر نوع را صورتے و صفتے است که از انجا تجاوز نمیکند ۱۲

ف۲ یعنی غلامان و جانوران واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ هر چیز اینهمه مقدار که خواهد بیدا می کند رنج و تعب بحضرت وی لاحق نمیشود هر چیرا اراده کند فوراً موجود می شود گویا خزانهٔ تمام چیزها قدرت لا محدود او ست که از آن هر چیز بر وفق حکمت و تحت یک نظام معین و اندازهٔ مقرر بدون کمی و بیشی بر آمده میرود ع۵ بادهای بارانی ابرهای عظیم را بر آب پر کرده می آرند تا از آن باران فرود آید در چشمه و رود کاریز و چاه گرد آمده طرق تمتع شما واقع شود - اگر خدای تعالی میخواست آب قابل نوشیدن شما نمیگذاشت اما از لطف و عنایت عام خود آبهای گوارا و شیرین را برای دوازده ماه در مسام زمین فراهم نموده ع۵ در بالا گنج باران و در پایان چشمه و چاه در اختیار شما نیست هنگامیکه خدا خواهد باران ببارد شما آنرا منع کرده نمی توانید و بخواهش خود آورده نمی توانید اگر آب چشمه ها و رودها و چاه ها را خشک کند و یا آنرا پایان تر فرو برد که از دسترس شما بیرون شود شما چگونه می توانید که باز

تفسیر عثمانی - بقیه صفحه ۲۶۴

هنگامیکه پیکر آدم را درست کنم و چنان قابلیت بوی بخشم که تواند فائض روح انسانی شود پس در آن روح آنگنم که ازان جماد انسان گردد آنگاه بشما حکم می شود که همه بسجده بیفتید (تنبیه) روح انسان را که خدا بسوی خود اضافت نموده از آن جهت است که تشریف و تکریم و امتیاز روح انسانی هوید آگردد یعنی آن روح خاص که در ان نمونه علم و تدبیر و سائر صفات من است از اصل فطرت بذکر من می پردازد و از لطافت خصوصی نسبتا با من علاقه قریب دارد. امام غزالی رحمة الله علیه بعنوان دیگر توضیح کرده و می گوید - اگر آفتاب نیروی گویائی پیدا کند گوید من فیض نور خود را بزمین رساندم آیا کلمه (نور خود) غلط می باشد چون این سخن درست است و حالیکه نه آفتاب در زمین حلول می کند و نه نور آن از وی جدا میشود بلکه باوصف هزاران میل دوری از زمین نیز روشنی در تصرف خود او ست و زمین هیچ اختیاری ندارد مگر بقدر استعداد از آن منتفع گردد پس اگر خدای که وراء الورا ست چنین فرماید که (من در آدم روح خود دمیدم) چسان دلیل حلول و اتحاد میشود پس بمناسبت روح در آینده تحت آیت «ویسئلونک عن الروح قل الروح من امر ربی» مفصل بحث خواهیم کرد ان شاء الله تعالی.

حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿۸﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿۹﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ

لای سیاه بوی گرفته گفت پس بیرون شو از بهشت هر آئینه تو رانده شده و هر آئینه بر تست لعنت

لای سیاه بوی گرفته گفت پس بیرون شو از بهشت پس (هر آئینه) تو رانده شده و (هر آئینه) بر تست لعنت

إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿۱۰﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿۱۱﴾ قَالَ فَإِنَّكَ

تا روز قیامت گفت ای پروردگار من مهلت ده مرا تا روزی که برانگیخته شوند مردمان گفت هر آئینه تو

تا روز قیامت گفت ای پروردگار من پس مهلت ده مرا تا روزیکه برانگیخته شوند مردمان گفت پس (هر آئینه) تو

مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿۱۲﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿۱۳﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي

از مهلت داده شدگانی تا روز آن وقت مقرر گفت ای پروردگار من بسبب آنکه گمراه کردی مرا

از مهلت داده شدگانی تا روز وقتی (معلوم) مقرر گفت ای پروردگار من بسبب آنکه گمراه کردی مرا

لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۱۴﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ

البته بیارایم معصیت را برای ایشان در زمین و البته گمراه سازم ایشان را همه یکجا مگر بندگان خالص کرده تو

البته بیارایم معصیت را برای ایشان در زمین و البته گمراه کنم ایشان را همه یکجا مگر بندگان خالص کرده تو

الْمُخْلَصِينَ ﴿۱۵﴾ قَالَ هَٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿۱۶﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ

از ایشان گفت خدا این (اخلاص) راهیست راست که بر من میرسد هر آئینه بندگان من نیست

از ایشان گفت خدا این اخلاص در ایمان راهی است بر من راست (هر آئینه) بندگان من نیست

لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿۱۷﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ

ترا بر ایشان غلبه لیکن غلبه تو بر کسیست باشد که پیروی تو کرد از گمراهان و هر آئینه دوزخ

ترا بر ایشان غلبه لیکن غلبه تو بر کسی باشد که پیروی تو کند از گمراهان و (هر آئینه) دوزخ

لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۱۸﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ

وعده گاه ایشانست همه یکجا او را هفت در است هر درے را از گمراهان حصه است

وعده گاه ایشان است همه یکجا او را هفت در است هر دری را از گمراهان حصه ایست

مَّقْسُومٌ ﴿۱۹﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿۱﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ

جدا کرده شده هر آئینه پرهیزگاران در بوستانها و چشمها باشند ایشان را گفته شوند در آئید در ینجا بسلامتی

جدا کرده شده (هر آئینه) پرهیزگاران در بوستانها و چشمه ها باشند داخل شوید آنجا بسلامتی

آمِنِينَ ﴿۲﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿۳﴾

ایمن شده و بیرون کشیم آنچه در سینه های ایشان بود از کینه برادر یکدیگر شده بر تختها رو بروے یکدیگر کرده

ایمن شده و بیرون کشیم آنچه در سینه های ایشان بود از کینه برادر یکدیگر شده بر تختها رو بروی یکدیگر کرده

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُم مِّنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿۴﴾ نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي

نرسد بایشان آنجا هیچ رنجی و نیستند ایشان از آنجا بیرون کرده شده خبر ده بندگان مرا که من

نرسد ایشان را در آنجا رنجی و نیستند ایشان از آنجا بیرون کرده شده خبر ده بندگان مرا که (هر آئینه) من

أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿۵﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿۶﴾ وَنَبِّئْهُمْ عَن

آمرزنده ام مهربانم و بآنکه عذاب من همان عذاب درد دهنده است و خبر ده ایشان را از

آمرزنده مهربانم و (هر آئینه) عذاب من همان عذاب درد دهنده است و خبر ده ایشان را از

ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ﴿۷﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنكُمْ

مهمانان ابراهیم چون داخل شدند بروے پس سلام گفتند ابراهیم گفت هر آئینه ما از شما

مهمانان ابراهیم چون در آمدند بر وی پس گفتند سلام گفت ابراهیم (هر آئینه) ما از شما

وَجِلُونَ ﴿۸﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿۹﴾ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي

ترسانیم گفتند مترس هر آئینه ما مژده میدهیم ترا بفرزندے دانا گفت آیا بشارت دادید مرا

ترسانیم گفتند مترس (هر آئینه) ما مژده می دهیم ترا بفرزند دانا گفت آیا بشارت داد ید مرا

عَلٰٓى اَنْ مَّسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُوْنَ (١٠) قَالُوْا بَشَّرْنٰكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ

باوجود آنکه رسید بمن پیری پس بچه قسم بشارت می دهید گفتند مژده دادیم ترا براستی پس مباش

باوجود اینکه رسیده بمن پیری پس بچه قسم بشارت می دهید ع۵ گفتند مژده دادیم ترا براستی پس مباش

مِّنَ الْقٰنِطِيْنَ (١١) قَالَ وَمَنْ يَّقْنَطُ مِنْ رَّحْمَةِ رَبِّهٖٓ اِلَّا الضَّآلُّوْنَ (١٢)

از ناامیدان گفت و کیست که ناامید شود از رحمت پروردگار خود مگر گمراهان

از ناامیدان گفت و کیست که ناامید شود از رحمت پروردگار خود مگر گمراهان

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُوْنَ (١٣) قَالُوْٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ

گفت پس چیست خبر شما اے فرستادگان گفتند هرآئینه ما فرستاده شدیم بسوے گروهے

گفت پس چیست خبر شما اے فرستادگان گفتند (هرآئینه) ما فرستاده شده ایم بسوی گروهے

مُّجْرِمِيْنَ (١٤) اِلَّآ اٰلَ لُوْطٍ ۭ اِنَّا لَمُنَجُّوْهُمْ اَجْمَعِيْنَ (١٥) اِلَّا امْرَاَتَهٗ قَدَّرْنَآ ۙ

گنهگار بجز کسان لوط هرآئینه ما البته نجات خواهیم داد ایشان را همه یکجا غیر زنش که مقرر کرده ایم

گناهگاران مگر کسان لوط (هرآئینه) ما البته نجات خواهیم داد ایشان را همه یکجا مگر زن او مقرر کردیم

اِنَّهَا لَمِنَ الْغٰبِرِيْنَ (١٦) فَلَمَّا جَاۗءَ اٰلَ لُوْطِۨ الْمُرْسَلُوْنَ (١) قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ

که هرآئینه وے از باز ماندگان است پس وقتیکه آمدند بکسان لوط فرستادگان گفت هرآئینه شما گروهے

که (هرآئینه) وی از باز ماندگان است پس چون آمد بکسان لوط فرستادگان گفت (هرآئینه) شما گروهے

مُّنْكَرُوْنَ (٢) قَالُوْا بَلْ جِئْنٰكَ بِمَا كَانُوْا فِيْهِ يَمْتَرُوْنَ (٣) وَاَتَيْنٰكَ بِالْحَقِّ

ناآشناید گفتند بلکه آورده ایم پیش تو آنچه دران شبه میکردند یعنی عقوبت و آورده ایم پیش تو وعدهٔ راست

ناآشناید گفتند بلکه آوردیم پیش تو آنچه که دران شبه می کردند و آوردیم پیش تو وعدهٔ راست را

وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ (٤) فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ الَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ

و هرآئینه ما البته راست گوئیم پس ببر کسان خود را بپارهٔ از شب و تو از پے ایشان رو

و (هرآئینه) ما راست گوئیم پس ببر کسان خود را بپاره از شب و تو از پے ایشان رو

وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَّامْضُوْا حَيْثُ تُؤْمَرُوْنَ (٥) وَقَضَيْنَآ اِلَيْهِ

و باید که پس ننگرد از شما هیچ کس و بروید آنجا که فرموده شوید و آن زمین شام بود و وحی فرستادیم بسوے لوط

و باید که ننگرد از شما هیچ کسے و بروید آنجا که فرموده شده اید و وحی فرستادیم بسوے لوط

ذٰلِكَ الْاَمْرَ اَنَّ دَابِرَ هٰٓؤُلَاۗءِ مَقْطُوْعٌ مُّصْبِحِيْنَ (٦) وَجَاۗءَ اَهْلُ الْمَدِيْنَةِ

این سخن که بیخ ایشان بریده شود چون بوقت صبح در آیند و آمدند اهل شهر

این سخن را بدرستیکه بنیاد این گروه بریده شده است در حالیکه بصبح در آیند و آمدند اهل شهر

يَسْتَبْشِرُوْنَ (٧) قَالَ اِنَّ هٰٓؤُلَاۗءِ ضَيْفِيْ فَلَا تَفْضَحُوْنِ (٨) وَاتَّقُوا

خوشی وقتی کنان گفت لوط هرآئینه ایشان مهمان من اند پس رسوا می کنید مرا و بترسید

خوشی وقتی کنان گفت لوط (هرآئینه) ایشان مهمان من اند پس رسوا مکنید مرا و بترسید

اللّٰهَ وَلَا تُخْزُوْنِ (٩) قَالُوْٓا اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ (١٠) قَالَ هٰٓؤُلَاۗءِ

از خدا و خوار مکنید مرا گفتند آیا منع نه کرده بودیم ترا از میزبانی غریبان گفت اینها

از خدا و خوار و خجل مسازید مرا گفتند آیا منع نه کرده بودیم ترا از (میزبانی غریبان) حمایت عالم گفت این ها

بَنٰتِيْٓ اِنْ كُنْتُمْ فٰعِلِيْنَ (١١) لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفِيْ سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُوْنَ (١٢)

دختران من اند اگر هستید کننده کارے ف۱ قسم بزندگانی تو که این کافران در گمراهی خویش سرگردان میشوند ف۲

دختران من اند اگر هستید کننده کاری قسم بزندگانی تو که این کافران در گمراهی خویش سرگردان می باشند

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِيْنَ (١٣) فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا

پس دریافت ایشان را آواز هولناک چون بوقت شروق در آمدند پس ساختیم بالاے آن شهر را از زیران و باراندیم

پس دریافت ایشان را آواز هولناک در حالیکه داخل بودند در وقت طلوع آفتاب پس گردانیدیم زبر آن شهر را زیر آن و باراندیم

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اگر قضاے شهوت خواهید نکاح بنات من انسب است والله اعلم ۱۲ ف۲ این کلمه در وسط قصه حضرت لوط زیاده کرده شد تا تنبیه باشد بر تطبیق حال مشرکین مکه برحال قوم لوط و امثال ایشان والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون این بشارت دور از توقع و غیر مامول بود به کهن سالی خود نگاه کرده چیزی بگفت؟ به لغزش آمد خاصهٔ طبیعت انسانی است هنگامیکه خبری مسرت انگیزی می شنود که بر خلاف توقع و غیر مامول و ناگهانی باشد اگرچه بر آن یقین داشته باشد پیشتر کاوش و تحقیق می نماید و لهجه تعجب اختیار می کند تا خبر دهنده بکمال تاکید و تصریح به تکرار خوش خبری بپردازد که در آن احتمال هیچ نوع غلط فهمی و تاویل و التباس نماند گویا مقصد از اظهار تعجب آنست که بشارت خوب واضح و استوار شود و از تکرار سمع لذت نوینی حاصل گردد حضرت ابراهیم علیه السلام باین صورت اظهار تعجب نمود. ابن کثیر چنین گوید "قال متعجبا من کبره و کبر زوجته و متحققا للوعد فاجابوه مؤکدین لما بشروه به تحقیقا و بشارة بعد بشارة" چون از ظاهر کلام نومیدی توهم می شد و آن سراسر مخالف شان بزرگان خاصه پیغمبران اولوالعزم

عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ ﴿۱۴﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿۱۵﴾ وَ

برایشان سنگ از قسم سنگ گل ف۱ هر آئینه درین قصه نشانهاست عبرت گیرندگانرا و

برایشان سنگ از گل محکم شده (هر آئینه) در این قصه نشانهاست عبرت گیرندگانرا ع۵ و

إِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ ﴿۱۶﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۷﴾ وَإِن كَانَ

هر آئینه شهرها برراهی هستند که دایم آمد و رفت دارد هر آئینه در این نشانه است مومنان را و هر آئینه بودند

(هر آئینه) آن شهرها (برراهی هستند که دایم آمد و رفت دارد) براه راست واقع است (هر آئینه) در این قصه نشانه است مومنان را ع۵ و هر آئینه

أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ﴿۱۸﴾ فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿۱۹﴾

اهل ایکه از ستمکاران پس انتقام کشیدیم از ایشان و شهرهای قوم لوط و شهرهای ایکه هر دو براه آشکار هستند

بودند اهل ایکه ستمکاران پس انتقام کشیدیم از ایشان و شهری قوم لوط و شهر ایکه براه آشکار هستند

وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴿۱﴾ وَآتَيْنَاهُمْ آيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا

و هر آئینه دروغ شمردند ساکنان حجر پیغامبران را و رسانیدیم بایشان آیت های خود پس شدند از و

و هر آئینه دروغ شمردند اهل حجر پیغامبران را و دادیم ایشان را آیت های خود را پس شدند از آن

مُعْرِضِينَ ﴿۲﴾ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا آمِنِينَ ﴿۳﴾ فَأَخَذَتْهُمُ

روگردان و بودند تراشیده می ساختند از کوه ها خانها ایمن شده پس گرفت ایشانرا

روگردان و بودند که می تراشیدند از کوه ها خانها ایمن شده پس گرفت ایشان را

الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿۴﴾ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۵﴾ وَمَا

آواز سخت صباح کنان پس دفع نکرد از ایشان آنچه کسب می کردند و

آواز سخت در وقت صبح پس دفع نکرده از ایشان آنچه کسب می کردند و

خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ ۗ وَإِنَّ السَّاعَةَ

نیافریدیم آسمان ها و زمین و آنچه مابین اینهاست مگر بتدبیر درست و هر آئینه قیامت

نیافریدیم آسمان ها و زمین را و آنچه مابین آنهاست مگر بتدبیر درست و (هر آئینه) قیامت

لَآتِيَةٌ ۖ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿۶﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿۷﴾

آمدنیست پس درگذر یعنی از بے ادبیهای ایشان درگذشتن نیکو هر آئینه پروردگار تو همانست آفریننده دانا

آمدنی است پس درگذر درگذشتن نیکو (هر آئینه) پروردگار تو اوست آفریننده (دانا) خبیر

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴿۸﴾ لَا تَمُدَّنَّ

و هر آئینه دادیم ترا هفت آیت از آنچه در نماز مکرر خوانده میشود ف۲ و دادیم ترا قرآن بزرگ باز مکن

و (هر آئینه) دادیم ترا هفت آیت از آنچه در نماز مکرر خوانده می شود و دادیم ترا قرآن بزرگ باز مکن

عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ

دو چشم خود را بسوی آنچه بهره مند ساخته ایم بآن جماعت ها را از کافران و اندوهناک مشو برایشان و پست کن

دو چشم خود را بسوی آنچه بهره مند ساخته ایم بآن جماعت ها را از (کافران) و اندوهناک مشو برایشان و پست کن

جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿۹﴾ وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ﴿۱۰﴾ كَمَا أَنزَلْنَا

بازوی خود را ف۳ برای مسلمانان و بگو هر آئینه من بیم کننده آشکارم فرود خواهیم آورد عذاب را مانند آنچه فرود آورده بودیم

بازوی خود را برای مومنان و بگو (هر آئینه من) بیم کننده آشکارم (فرود خواهیم آورد عذاب) مانند آنچه فرود آورده بودیم

عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ ﴿۱۱﴾ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ﴿۱۲﴾ فَوَرَبِّكَ

بر تقسیم کنندگان آنانکه ساختند کتاب الهی را پاره پاره ف۴ پس قسم به پروردگار تو

بر تقسیم کنندگان آنانکه ساختند (کتاب خدا) قرآن را پاره پاره پس قسم به پروردگار تو

لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۱۳﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۴﴾ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَ

البته سوال کنیم ایشان را همه یکجا از آنچه می کردند پس آشکار کن بآنچه فرموده میشوی و

البته سوال کنیم ایشان را همه یکجا از آنچه می کردند پس آشکار کن به آنچه فرموده می شوی و

... باید در نهان طور حشر خواهد شد ع۶ یعنی از دیدن آن خرابه با خصوص مومنان را عبرت حاصل میشود زیرا آنها میدانند که در مجازات بدکاری و سرکشی قوم لوط این ...

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی گل پخته مثل سنگ شده ۱۲ ف۲ یعنی سوره فاتحه ۱۲ ف۳ یعنی تواضع کن ۱۲ ف۴ مترجم گوید یعنی براهل کتاب که بر بعض آیات عمل می کردند و بر بعض نه والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ "متوسم" در اصل کسی را گویند که از مشاهده بعضی علامات و قرائن ظاهری محض به فراست خود بامر پنهان آگاه شود در حدیث است۔ "اتقوا فراسة المومن فانه ينظر بنور الله" در بعض روایات "و بتوفيق الله" افزوده شده یعنی از فراست مومن ترسان باشید که وی در فروغ موهوب خداداد توفیق ادهی بیند و فرق میان فراست و کشف بقول امیر عبدالرحمن خان مرحوم مانند فرق میان تیلفون و تلگراف است بهر حال مطلب آیت اینست برای کسانیکه اهل تدقیق و تحقیق اند در قصه "قوم لوط" بس نشانه های عبرت آور موجود است انسان از آن میداند که عاقبت بدی و سرکشی چیست و در مقابل قدرت عظیم الهی همه نیروها هیچ اند "چوب خدا صدا ندارد" باید انسان بر مهلت وی مغرور نشود، با پیغمبران لغضد و عداوت پیش

ع۵ ۱۹ نصف

ربع

وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿۱۵﴾ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿۱۶﴾ الَّذِينَ

اعراض کن از مشرکان هر آئینه ما بسنده ایم ترا از تمسخر کنندگان آنانکه

روی بگردان از مشرکان (هر آئینه) ما بسنده ایم ترا از تمسخر کنندگان آنانکه

يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿۱۷﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ

مقرری کنند به خدا معبود دیگررا پس زود بدانند و هر آئینه ما میدانیم از حال تو که

مقرری کنند با خدا معبود دیگررا پس زود بدانند و (هر آئینه) میدانیم آنکه

يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿۱۸﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ

تنگ میشود سینهٔ تو بسبب آنچه می گویند پس بپاکی یاد کن پروردگار خودرا باستایش او و باش از

تنگ میشود سینهٔ تو بسبب آنچه می گویند پس بپاکی یاد کن، پروردگار خودرا باستایش او و باش از

السَّاجِدِينَ ﴿۱۹﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿۲۰﴾ ع

سجده کنندگان و عبادت کن پروردگار خودرا تا وقتیکه برسد بتو مرگ

سجده کنندگان و عبادت کن پروردگار خودرا تا وقتیکه برسد بتو (مرگ) (سخن یقینی) ع۵

سورة النحل مكية وهي مائة وثمان وعشرون آية وست عشرة ركوعا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۱﴾ يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ

آمد حکم خدا پس بشتاب طلب مکنید آنرا پاک است خدا و بلند قدر است از آنچه شریک او مقرر میکنند فرود می آرد فرشتگان را

آمد حکم خدا پس بشتاب طلب مکنید آنرا پاک است خدا و بلند قدر است از آنکه شریک او مقرری کنند فرود می آرد فرشتگانرا

بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا

بوحی باراده خود بر هر که خواهد از بندگان خود که بترسانید باین مضمون که خدا می فرماید که نیست هیچ معبود مگر

بوحی ع۶ باراده خود بر هر که خواهد از بندگان خود که بترسانید باین مضمون که نیست هیچ معبود مگر

أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿۲﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ تَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۳﴾

من پس بترسید از من آفرید آسمان ها و زمین را بتدبیر درست بلند قدر است از آنکه شریک مقرری کنند

من پس بترسید از من آفرید آسمان ها و زمین را به تدبیر درست بلند قدر است از آنکه شریک مقرری کنند

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿۴﴾ وَالْأَنْعَامَ

آفرید آدمی را از منی پس ناگهان وے ستیزنده آشکارا شد و چهارپایان را

آفرید آدمی را از منی پس ناگهان وی ستیزنده آشکارا شده و چارپایان را

خَلَقَهَا ۗ لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿۵﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ

آفرید برائے شما از آنها پوشیدنے منفعت ہائے دیگر ست و بعض آنها را میخورید و شمارا در آنها آبرو ست

آفریده برائے شما در ایشان پوشش است (گرم کننده) و منفعت های دیگر است و بعض آنها را میخورید و شمارا در آنها زینتی است

حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿۶﴾ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا

چون وقت شام از صحرا باز می آرید و چون بسوئے صحرا سر میدهید و بر میدارند بار شمارا بسوئے شهریکه هرگز

چون وقت شام از صحرا باز می آیند و چون بسوئے صحرا بچرای روند و بر میدارند بارهای گران شمارا بسوی شهری که نباشید شما

بَالِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ ۚ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿۷﴾ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ

نمی رسید بدآن مگر بمشقت جانها هر آئینه پروردگار شما بخشاینده مهربانست و آفرید اسپان را و استران را

رسنده بدان مگر بمشقت جانها هر آئینه پروردگار شما بخشاینده مهربان است و آفریدیم اسپانرا و استران

وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۚ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۸﴾ وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ

و خران را تا سوار شوید بران و برائے آرایش و می آفریند آنچه نمیدانید و بر خدا میرسد راه

و خران را تا سوار شوید بران و برائے آرایش و می آفریند آنچه نمیدانید و بر خدا میرسد راه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی غلبهٔ دین اسلام و تعذیب کفار بیقین شدنی است چرا استعجال میکنید والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی مرگ کلمهٔ «یقین» را قرآن کریم در جای دیگر هم بهمین معنی استعمال کرده است «وکنا نکذب بیوم الدین حتی اتانا الیقین» (مدثر- رکوع ۲) آنحضرت صلی الله علیه وسلم راجع بمیت در حدیثی فرموده- «اما هو فقد جاءه الیقین وانی لارجو له الخیر» درین آیت جمهور سلف یقین را بمعنی مرگ گرفته اند یعنی تا آخرین نفس بعبادت خدا مصروف باش «اندرین ره می تراش و میخراش؛ تادم آخر دمی فارغ مباش» بعض عارفان یقین را درین موقع بمعنی واردات قلبیه گرفته اند و توجیه آن در روح المعانی مسطور است ملاحظه شود ع۶ مراد از روح وحی الهیست که بطور راز از بارگاه خدا به پیغمبران وی بصورت غیرمرئی می آید چنانکه جای دیگر فرماید «یلقی الروح من امره علی من یشاء من عباده» (المؤمن- رکوع ۲) و در موقع دیگر نسبت بقرآن گوید «وکذلک اوحینا الیک روحا من امرنا» (شوری رکوع ۵) در تعبیر قرآن یا وحی الهی به «روح» اشارت است که اجسام آدمی را چنانکه بر تنفخ روح حیات ظاهری نصیب میشود دل ها که به بیماری جهل و ضلال مرده اند بتاثیر وحی الهی جان یافته زنده می گردند ۱۲

السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ ۚ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩﴾ هُوَ الَّذِي

بیانه　و بعض راه ها کج است و اگر خواستی وے راه نمودے شمار ا همه یک جا　او ست آنکه

(میانه) برابر و بعض راه هائے کج هم است و اگر خواستے راه نمودی شمارا همه یک جا　اوست آنکه

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ۖ لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾

فرود آورد از آسمان آب را برائے شما از ان آب آشامیدنیست و از آن آب بیشه و درختان ست که در ان میچرانید

فرود آورد از آسمان آب را برای شما از ان آب آشامیدنی است و از ان آب درختان است که در ان میچرانید

يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ

میرویاند برائے شما بسبب آب زراعت را و زیتون را و درختان خرما و انگور و از هر جنس

میرویاند برائے شما بسبب آب زراعت و زیتون را و درختان خرما و انگور را و از هر جنس

الثَّمَرَاتِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَ

میوه ها　هر آئینه درین نشانه است گروهے را که تفکر میکنند　و مسخر کرد برائے شما شب و

میوه ها　(هر آئینه) در این نشانه است مر گروهی را که فکر میکنند　و مسخر کرد برای شما شب و

النَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ

روز و آفتاب و ماه را و ستارگان مسخراند بفرمان وے هر آئینه درین

روز را و آفتاب و ماه را و ستارگان مسخرند بفرمان وی (هر آئینه) در این

لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ۗ إِنَّ

نشانهاست گروهے را که درمی یابند و مسخر کرد آنچه آفرید برائے شما در زمین گوناگون رنگهائے او هر آئینه

نشانه هاست مر گروهی را که درمی یابند و مسخر کرد آنچه آفرید برای شما در زمین گوناگون رنگ های او (هر آئینه)

فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ

درین نشانه است گروهے را که پندمی پذیرند　و او ست آنکه مسخر ساخت دریا را تا بخورید از ان

در این نشانه است مر گروهی را که در ان تعقل می کنند (پند می پذیرند) و اوست آنکه مسخر کرد دریا را تا بخورید از ان

لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ

گوشت تازه یعنی ماهی و تا بیرون آرید از ان پیرایه که بپوشید آنرا و می بینی کشتی ها را رونده

گوشت تازه و تا بیرون آرید از وی زیور که بپوشید آنرا و می بینی کشتی ها را رونده

فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾ وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ

در دریا و مسخر کرد دریا را تا طلب معیشت کنید از فضل او و تا بود که شکر کنید　و افگند در زمین

در دریا و تا طلب معیشت کنید از فضل او و تا شاید که (شکر کنید) احسان بپذیرید　و افگند در زمین

رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ

کوه هائے محکم برائے احتراز از انکه بجنباند شمارا و آفرید جویها و راه ها تا بود که راه یاب شوید و آفرید نشانها

کوه های محکم برائے احتراز از انکه بجنباند شمارا مبادا هم کند شمارا همراه خود و آفرید جویها و راه ها تا بو که [illegible]

وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ ۗ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾

و بستارگان ایشان راه می یابند　آیا کسیکه می آفریند مانند کسے ست که نمی آفریند آیا پند نمی گیرید

و بستارگان ایشان راه می یابند　آیا کسیکه می آفریند مانند کسیست که نمی آفریند آیا پند نمی گیرید

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَاللَّهُ

و اگر بشمارید نعمت خدا را احاطه نکنید آنرا هر آئینه خدا آمرزنده مهربان ست　و خدا

و اگر بشمارید نعمت خدا را احاطه نکنید آنرا (هر آئینه) خدا آمرزنده مهربان است　و خدا

يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

میداند آنچه پنهان میدارید و آنچه آشکارا میکنید　و آنانکه می پرستند کافران ایشان را　بجز خدا

میداند آنچه پنهان میدارید و آنچه آشکارا می کنید　و آنانکه می پرستند کافران ایشان را　بجز خدا

مترجمین (از اردو بفارسی) داگرچه حضرت مولانا شبیر احمد صاحب فرموده اند که در حرکت و سکون زمین این آیات را نفیاً و اثباتاً دخلی نیست مگر تفسیر کبیر ببین آیت

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از انواع حیوان و نبات ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ از آب میوه های گوناگون پدید می آرد که در شکل و صورت و رنگ و بو و مزه و تاثیر از هم متفاوت اند که در ان برای غور کنندگان آیت بزرگی از قدرت کامل و صنعت عجیبه الهی ظاهر شود زیرا ابر و بے یک زمین در فروغ یک خورشید از یک آب و یک هوا چه میوه های بو قلمون پدید می آرد - ف۵ خدا بر زمین کوه های گران را گذاشته تا بحرکت اضطرابی خود با شما یک جا فرو نرود و از زلزلات و آثار بری آید که زمین را در آغاز خلقت مضطربانه لرزش و جنبشی بود خدا ندکوه ها را پدید آورد تا لرزش و تی زد و نشیند در روزگار این سائنس جدید اعتراف مینماید که کار کوه ها از وجود کوه ها کثرت زلازل را باز میدارد بهر حال در مسئله حرکت و سکون زمین که حکماء را اختلاف وارد این آیت نفیاً و اثباتاً تعلق ندرد زیرا آنچه بوسیله کوه ها مسدود شده حرکت دائمی زمین نیست که در ان اختلاف بود است (تبصره از طرف مترجمین) [illegible]

لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَّهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١١﴾ اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَاءٍ ۚ وَمَا يَشْعُرُوْنَ

نمی آفرینند چیزے را　و خود شان آفریده میشوند　مردگانند　نه زندگان　و نمی دانند

نمی آفرینند چیزے را　وایشان آفریده میشوند　مردگانند　(نه زندگان) جان ندارند و نمی دانند

اَيَّانَ يُبْعَثُوْنَ ﴿١٢﴾ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۚ فَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ

کے برانگیخته خواهند شد　معبود شما　خدائے یگانه است　پس آنانکه معتقد نمی شوند　باخرت

کی برانگیخته خواهند شد　معبود شما　خدائی یگانه است　پس آنانکه معتقد نمی شوند　باخرت

قُلُوْبُهُمْ مُّنْكِرَةٌ وَّهُمْ مُّسْتَكْبِرُوْنَ ﴿١﴾ لَا جَرَمَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ

دل ایشان ناشناس است　و ایشان سرکش اند　بے شبه است　خدا　میداند آنچه پنهان میدارند

دل های ایشان (ناشناس است) همه پذیرنده نیست و ایشان (سرکشند) مغرور اند بے شبه است (هر آئینه) خدا میداند آنچه

وَمَا يُعْلِنُوْنَ ۭ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِيْنَ ﴿٢﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ مَّاذَآ

و آنچه آشکار می کنند　هر آئینه او دوست ندارد سرکشان را　و چون گفته شود ایشان را چیست آنچه

و آنچه آشکار می کنند　هر آئینه او دوست نمیدارد سرکشان را　و چون گفته شود به ایشان چیست آنچه

اَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوْٓا اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٣﴾ لِيَحْمِلُوْٓا اَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً

فرو فرستاده است پروردگار شما　گویند افسانهائے پیشینیان است　مآل این گفتار آنکه بردارند بار گناه خویش بتمام

فرو فرستاده است پروردگار شما　گویند افسانهائے پیشینیان است　تا بردارند بار (گناهان) خود را بالتمام

يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ۙ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذِيْنَ يُضِلُّوْنَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۭ اَلَا سَاۗءَ مَا

روز قیامت　و بردارند نیز بعض بارهائے آنانکه گمراه میسازند ایشانرا بغیر دانش　آگاه شو بد است آنچه

روز قیامت　و بردارند پاره از بار (گناهان) آنانکه گمراه میسازند ایشان را بغیر تحقیق (دانش) آگاه شو بد است بار که

يَزِرُوْنَ ﴿٤﴾ قَدْ مَكَرَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتَى اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِّنَ

بر میدارند　هر آئینه بد اندیشی کردند آنانکه پیش از ایشان بودند پس بیامد فرمان خدا بسوے عمارت ایشان از جانب

بر میدارند ع۵　هر آئینه فریب کردند آنانکه پیش از ایشان بودند پس بیامد فرمان خدا بسوی عمارت ایشان از جانب

الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ

بنیادها پس افتاد　بر ایشان سقف　از بالائے ایشان و آمد بر ایشان عذاب از آن جهت که

بنیادها پس افتاد　بر ایشان سقف　از بالائے ایشان و آمد بر ایشان عذاب از آنجا که

لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١﴾ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيْهِمْ وَيَقُوْلُ اَيْنَ شُرَكَاۗءِيَ الَّذِيْنَ

نمی دانستند ف۱　باز روز قیامت رسوا کند ایشان را و گوید　کجا اند آن شریکان من که

نمی دانستند ع۵　باز روز قیامت رسوا کند ایشانرا و گوید　کجا اند شریکان من که

كُنْتُمْ تُشَاۗقُّوْنَ فِيْهِمْ ۭ قَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوْۗءَ

مخالفت می کردید در حق ایشان　گویند　اهل علم　هر آئینه　رسوائی و سختی　امروز

بودید شما خلاف می کردید (با پیغمبر و مومنان) در شان ایشان گویند آنانکه داده شده اند علم هر آئینه رسوائی در این روز و بدی

عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٢﴾ الَّذِيْنَ تَتَوَفّٰىهُمُ الْمَلٰۗىِٕكَةُ ظَالِمِيْٓ اَنْفُسِهِمْ ۠ فَاَلْقَوُا

بر کافران است　آنانکه قبض ارواح ایشان می کردند فرشتگان حال آنکه ستمگار بودند بر خویش پس انداختند

بر کافران است　آنانکه قبض ارواح ایشان می کردند فرشتگان حالانکه ستمگار بودند بر خویش پس انداختند

السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوْۗءٍ ۭ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ

پیغام　انقیاد را که ما هرگز نمی کردیم هیچ عمل بد گفته شود آرے هر آئینه خدا داناست بآنچه می کردید

انقیاد را گفتند نبودیم ما که عمل کنیم هیچ بدی　آری هر آئینه خدا داناست بآنچه　می کردید

فَادْخُلُوْٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ

پس در آئید بدروازهائے دوزخ　جاویدان　آنجا　پس بد است جائے سرکشان دوزخ

پس در آئید بدروازه هائے دوزخ　جاویدان　در آنجا　پس بد است جائے سرکشان (دوزخ)

فتح الرحمٰن

ف۱ واین تمثیل است افساد و مکر ایشان را بابلغ وجوه۔

تفسیر عثمانی

ع۵ غرض آنها از این گفتار آنست که (معاذ الله) قرآن کریم را در نظر مردم بے اهمیت قرار دهند و سایرین را نیز با خود گمراه گردانند و بر علاوه بار ضلال و کفر که از خود دارند بسبب اضلال و اغوا از دیگران چیزے بطور سرباری بر پشت خود تحمیل کنند ببینید چه بد بار است که بر دوش خود می گذارند در حدیث است «من دعا الی ضلالة کان علیه من الاثم مثل آثام من اتبعه لا ینقص ذلک من آثامهم شیئا» قال الله تعالی «ولیحملن اثقالهم» (عنکبوت رکوع ۱)

ع۵ تدابیری که بغرض گمراهی مردم و بے اهمیت نشان دادن پیغام حق اتخاذ نموده بودند امروز جاری است پیش از این سابق نیز در مقابل انبیاء علیهم السلام چنین کرده بودند و کاخ بزرگ در مبنی از مکر و تلبیس بر افراخته بودند چون فرمان خدا فرا رسید بنیادهای آن متزلزل شد بیک تکان عذاب الهی چیزے را که استوار کرده بودند بر آنها فرود آمد همه در زیر خاک توده های آن شدند مطلب این است که تدابیر شان معکوس شده بضرر شان تمام شد و سایلی که برای غلبه و حفاظت خویش داشتند سبب هلاکت شان گردید بلکه

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنزَلَ رَبُّكُمْ ۚ قَالُوا خَيْرًا ۗ لِّلَّذِينَ

وگفته شد متقیان را چیست آنچه فرو فرستاد پروردگار شما گفتند فرو آورده است بهترین سخن آنانرا که

وگفته شد متقیان را چیست آنچه فرو فرستاد پروردگار شما گفتند فرو آورده است بهترین سخن را مر آنانرا که

أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۚ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ ۚ وَلَنِعْمَ

نیکوکاری کردند درین سرائے حالت نیک است وہر آئینہ سرائے آخرت بہتر ست وہر آئینہ نیک

نیکوکاری کردند دراین سرائے برای شان حالت نیک است ع۵ و (ہر آئینہ) سرائے آخرت بہتر است و (ہر آئینہ) نیکو

دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

سرائے متقیان ست آخرت بوستانهائے ہمیشہ ماندن درایند آنجا میرود زیر آن جویہا

سرائے متقیان است (آخرت) بوستانهائے ہمیشہ ماندن درآیند آنجا میرود زیر آن جویہا

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ ۚ كَذَٰلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾ الَّذِينَ

وایشان راست دران ہرچہ خواہند ہم چنین جزا میدہد خدا متقیان را آنانکہ

ایشان راست آنجا ہرچہ خواہند ہم چنین جزا میدہد خدا متقیان را آنانکہ

تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ ۙ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا

فرشتگان قبض ارواح ایشان می کنند حالانکہ شادمان باشند گویند فرشتگان سلام برشما باد درایند بہشت جزائے آنچہ

قبض ارواح ایشان می کنند فرشتگان درحالیکہ آنہا پاک باشند از شوائب شرک ع۶ گویند فرشتگان سلام برشما باد درآیید بہ بہشت

كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا أَن تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ

می کردید ف۱ انتظارے نمی کشند کافران الا آنکہ بیایند بایشان فرشتگان ف۲ یا بیاید

بود یدکہ عمل می کردید ع۷ انتظار نمی کشند کافران مگر آنکہ بیایند بایشان فرشتگان یا بیاید

أَمْرُ رَبِّكَ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَ

فرمان پروردگار تو ف۳ ہم چنین کردند آنانکہ پیش از ایشان بودند وستم نکرد برایشان خدا و

فرمان پروردگار تو ہم چنین کردند آنانکہ پیش از ایشان بودند وستم نکرد برایشان خدا و

لَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَ

لیکن برخویش ستم می کردند پس رسید بایشان جزائے گناہان از اعمال ایشان و

لیکن بودند بر نفس ہائے خود ستم می کردند پس رسید بایشان جزائے آن بدیہا کہ کردند و

حَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا

فرود آمد بایشان آنچہ بآن استہزا می کردند و گفتند مشرکان

فرود آمد بایشان آنچہ بر آن استہزا می کردند و گفتند آنانکہ شرک آوردند

لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ نَّحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا

اگر خواستے خدا نمی پرستیدیم بجز وے ہیچ چیز را نہ ما و نہ

اگر خواستے خدا نمی پرستیدیم بجز وے ہیچ چیزے را (نہ) ما و نہ پدران ما و

حَرَّمْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ فَهَلْ

پدران ما و حرام نمی دانستیم بغیر فرمان وے ہیچ چیز را ف۴ ہم چنین کردند آنانکہ پیش از ایشان بودند پس نیست

حرام نمی دانستیم بغیر فرمان وے ہیچ چیزے را ہم چنین کردند آنانکہ پیش از ایشان بودند پس نیست

عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا

بر پیغامبران بجز خبر رسانیدن آشکارا وہر آئینہ فرستادیم در گروہے پیغامبرے را

بر پیغامبران بجز خبر رسانیدن آشکارا و (ہر آئینہ) فرستادیم در ہر گروہی پیغامبرے را

أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَ

کہ عبادت خدا کنید و احتراز کنید از بتان پس از ایشان کسے بود کہ راہ نمودش خدا و

کہ عبادت کنید خدارا و احتراز کنید از بتان پس از ایشان کسے بود کہ راہ نمودش خدا و

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید خدائے تعالے این دو صورت را برائے بیان قال و حال و مآل اہل سعادت و اہل شقاوت نازل فرمودہ واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی برائے قبض ارواح ۱۲ ف۳ یعنی عذاب او ۱۲ ف۴ یعنے سلف ما اجماع کردہ اند آنرا بدون رضائے خدا منعقد نمی شود واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ اینجا در مقابل خود پسندان احوال پرہیزگاران بیان می شود چون درباره قرآن ازان ہا پرسیدہ شود کہ پروردگار شما چہ فرو فرستادہ بالکمال عقیدہ و ادب گویند یہ سخن نیکی کہ سراپا خیر و برکت است، این گروہ باید بدانند کہ ہر کہ دراین جہان نیکوکاری می کند دران جہان بہ ثمر خوشگوار آن نایل میشود در بارگاہ الہی کوچکترین رنجہا و نیکوئی آن مردم ضایع نمی گردد ع۶ تا ہنگام مرگ روان ہای شان از نجاست کفر و شرک و از آلایش فسق و فجور پاک و در اثر معرفت و محبت صحیح حق تعالی بکمال رضائیت و انشراح قلب بلکہ بذوق و اشتیاق تمام جان خود را بجان آفرین می سپرند

[illegible] ع۷ [illegible]

ہستند و... بدن حتی ... در ... الی الرحمٰن ... ۱۲

پس از مردن بطور روحانی بجنت داخل می شوند اما بحیثیت جسمانی بعد از حشر بطور کامل داخل می گردد و شاید درین بشارت اشارت بہر دو نوع دخول باشد ع۷ عن شما کہ از دسایل عادیہ دخول جنت...

مِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ ۚ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا

از ایشان کسے بود کہ ثابت شد بروے گمراہی پس سیر کنید در زمین پس بنگرید

از ایشان کسے بود کہ ثابت شد بروے گمراہی پس سیر کنید در زمین پس بنگرید

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ إِن تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ

چگونہ شد آخر کار دروغ دارندگان اگر کوشش کنی بر ہدایت ایشان چہ سود ہر آئینہ خدا

چگونہ شد آخر کار تکذیب کنندگان اگر طمع (کوشش) کنی بر ہدایت ایشان پس ہر آئینہ خدا

لَا يَهْدِي مَن يُضِلُّ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٣٧﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ

را، نماید آنرا کہ گمراہ میسازد و نیست ایشان را ہیچ یاری دہندہ و قسم خوردند بخدا محکم ترین

راہ نمی نماید آنرا کہ گمراہ میسازد و نیست ایشانرا ہیچ یاری دہندہ و قسم خوردند بخدا محکم ترین

أَيْمَانِهِمْ ۙ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَن يَمُوتُ ۚ بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَٰكِنَّ

سوگندہائے خود کہ بر نہ انگیزد خدا مردہ را آرے بر انگیزد وعدہ درست لازم شدہ بروے ولیکن

سوگندہائے ایشان نہ بر انگیزد خدا آنرا کہ بمیرد آری بر انگیزد وعدہ درست لازم شدہ بروے ولیکن

أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَ

بیشترین مردمان نمیدانند آرے بر انگیزد تا بیان کند برائے ایشان آنچہ اختلاف می کنند دران و

اکثر مردمان نمیدانند (آری بر انگیزد) تا بیان کند برائے ایشان آنچہ اختلاف می کنند در آن و

لِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا

تا بدانند کافران کہ ایشان دروغے بودند نیست فرمان ما برائے چیزے چون

تا بدانند کافران کہ ایشان بودند دروغ گوئی جز این نیست کہ قول ما چیزے را چون

أَرَدْنَاهُ أَن نَّقُولَ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِن

خواہیم آفریدنش مگر گوئیم اورا بشو پس بشود و آنانکہ ترک دیار خود کردند برائے خدا

خواہیم آفریدن او را اگر گوئیم مر آن چیز را بشو پس میشود و آنانکہ ترک دیار خود کردند برائے خدا

بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ

بعد ازاں کہ ستم کردہ شد بر ایشان البتہ جا دہیم ایشان را در دنیا بسرائے نیک و ہر آئینہ مزد آخرت بزرگ تراست

بعد از آنکہ ستم کردہ شد بر ایشان البتہ جای دہیم ایشان را در دنیا شہری نیکو و ہر آئینہ مزد آخرت بزرگتر است

كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا

می دانستند آنانکہ صبر کردند و بر پروردگار خویش توکل مینمایند و نہ فرستادیم

می دانستند آنانکہ صبر کردند و بر پروردگار خود توکل می نمایند و نفرستادہ ایم

مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ ۚ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ

پیش از تو مگر مردانے را کہ وحی میفرستادیم بسوئے ایشان پس سوال کنید از اہل کتاب اگر

پیش از تو مگر مردانے را کہ وحی می فرستادیم بسوئے ایشان پس سوال کنید از اہل کتاب، باخبران اگر ہستید شما

لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ ۗ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ

نمیدانید فرستادیم ایشان را بدلائل و کتابہا و فرود آوردیم بسوئے تو کتاب تا بیان کنی برائے مردمان

کہ نمی دانید (فرستادیم ایشان را) بدلائل و کتابہا و فرو فرستادیم بسوئے تو یادداشت (قرآن) را تا بیان کنی برای مردم

مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾ أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ

شریعتے را کہ فرود آوردہ شدہ بسوئے ایشان و تا بود کہ ایشان تفکر کنند آیا ایمن شدہ اند آنانکہ اندیشیدند تدبیرہائے بد

آنچہ فرستادہ شدہ است بسوئے ایشان و تا بود کہ ایشان تفکر کنند آیا ایمن شدہ اند آنانکہ اندیشیدند تدبیرہائے بد

أَن يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾

از آنکہ فرو برد خدا ایشان را بزمین یا بیاید بایشان عذاب از آنجا کہ ندانند

از آنکہ فرو برد خدا ایشان را در زمین یا بیاید بایشان عذاب از آنجا کہ ندانند

فتح الرحمٰن

ف۱ دادن وعدہ تحقق شدہ و مہاجران را بمدینہ جائے داد ف۲ یعنے پیغامبران سابق آدمی بودند فرشتہ نہ بودند واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی در حق پیغامبران و مؤمنان ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بہ اصحاب ستم دیدہ پیغمبر کہ در صبر و توکل استوار ہستند در ہر دو جہان داد نصرت و اعطای ثواب از عادت جدید نایست پیشتر از این نیز پیغمبران را از میان مردم فرستادہ بودیم تا احکام ما را تبلیغ کنند و مردم را بہ انجام نیکی و بدی آگاہ گردانند اگر شما نمیدانید از دانشمندانی کہ بہ احوال امم سابقہ و واقعات تاریخی پیغمبران آگاہند تحقیق کنید تا معلوم شود کہ پیشتر از این نیز کسانے را بہ منصب پیغمبری سرفراز گردانیدہ باز بر و بینات (کتاب و معجزہ) فرستادہ بودیم یا نہ با کسانی کہ آنرا پذیرفتند یا انکار کردند چہ واقع شد اہل حق بہ برکت صبر و توکل چسان منصور و کامیاب شدند و چگونہ معاندین ظالم پس از اتمام حجت تباہ گردیدند «وتمت کلمت ربک الحسنیٰ علی بنی اسرائیل بما صبروا ودمرنا ما کان یصنع فرعون وقومہ وما کانوا یعرشون» (اعراف رکوع ۱۶)

ما مراد از اہل ذکر خاص اہل کتاب را نگرفتیم عمومیت لفظ را رعایت کردیم کہ اہل کتاب نیز دران شامل است و در روح المعانی است (قال الرمانی والزجاج والازہری المراد با

أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ ط

یا بگیرد ایشان را در آمد و شد ایشان پس نیستند عاجز کننده یا بگیرد ایشان را بعد ترس ف۱

یا بگیرد ایشان را در رفت و آمد ایشان پس نیستند ایشان عاجز کننده یا بگیرد ایشان را بعد از ترس

فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٧﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُا

پس هر آینه پروردگار شما لطف کننده بخشاینده است آیا ندیده اند بسوئے آنچه پیدا کرده است خدا از هر چیزی که میگردد

پس (هر آینه) پروردگار شما البته مهربان بخشاینده است ع۵ آیا ندیده اند بسوی آنچه پیدا کرده است خدا از چیزی

ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِّلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٨﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ

سایه هائے او از جانب راست و از جانب چپ سجده کنان برائے خدا خوار شده و خدائے را سجده می کنند

سایه هائے او از جانب راست و از جانب چپ سجده کنان برائے خدا و حال آنکه ایشان (خوارند) عاجزاند ع۵.

مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِن دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩﴾

آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست از قسم جنبنده و فرشتگان نیز سجده می کنند و ایشان سرکشی نمیکنند

آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است از (جنبنده) جان دارد فرشتگان و ایشان سرکشی نمی کنند

يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿١٠﴾ وَقَالَ اللَّهُ لَا

می ترسند از پروردگار خود غالب شده بالائے ایشان و می کنند آنچه فرموده می شوند و گفت خدا

میترسند از پروردگار خود از بالای ایشان و می کنند آنچه فرموده می شوند و گفت خدا

تَتَّخِذُوا إِلَٰهَيْنِ اثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿١﴾

فرا مگیرید دو معبود جز این نیست که وے معبود یگانه است پس از من بترسید

مگیرید دو معبود جز این نیست که وے معبود یگانه است پس از من بترسید

وَلَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٢﴾

و مراو راست آنچه در آسمانها و زمین ست و مراو راست عبادت لازم شده آیا از غیر خدا می ترسید

و مراو راست آنچه در آسمانها و زمین است و مراو راست عبادت همیشه (لازم شده) آیا از غیر خدا میترسید

وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ ﴿٣﴾ ثُمَّ

و آنچه با شماست از نعمت از جانب خداست باز چون برسد بشما سختی پس بسوئے او می نالید باز

و آنچه با شماست از نعمت پس از جانب خداست باز چون مرسد بشما سختی پس بسوی او می نالید باز

إِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنكُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٤﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا

چون بر آرد سختی را از سر شما ناگهان فریقے از شما به پروردگار خود شریک مقرر می کنند تا ناسپاسی کنند آنچه

چون بردارد سختی را از شما ناگهان فریقی از شما به پروردگار خود شریک مقرر می کنند تا ناسپاسی کنند به آنچه

آتَيْنَاهُمْ ط فَتَمَتَّعُوا قف فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ

دادیم ایشانرا پس بهره مند شوید پس خواهید دانست و مقرر کردند برائے چیزیکه نمیدانند تحقیق آن یعنی برائے بتان

دادیم ایشانرا پس بهره مند شوید پس زود خواهید دانست و مقرر کردند برای چیزیکه نمیدانند حصه از آنچه دادیم ایشان را

نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ ط تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٦﴾ وَيَجْعَلُونَ

حصه از آنچه روزی دادیم ایشان را بخدا البته پرسیده خواهید شد از آنچه افترا می کردید و مقرر می کنند

حصه سوگند بخدا البته پرسیده خواهید شد از آنچه افترا می کردید و مقرر می کنند

لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ لا وَلَهُم مَّا يَشْتَهُونَ ﴿٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ

برائے خدا دختران را پاک ست او و مقرر میکنند برائے خویش آنچه رغبت می نمایند ف۶ و اگر مژده داده شود یکے را از ایشان بدختر

برائے خدا دختران را پاک است او و مقرر می کنند برای خویش آنچه رغبت نمایند و چون مژده داد شود یکے از ایشان را بتولد دختر

ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِن سُوءِ مَا

روئے او سیاه گردد و او پر از اندوه باشد پنهان شود از قوم بسبب ناخوشی آنچه

گردد روی او سیاه و او پر باشد از غم پنهان شود از قوم از بدی آنچه

فتح الرحمن

ف۱ یعنے بعد اقامت قرائن هلاک ۱۲ ف۲ یعنے پسران را ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ خدائے تعالے با جرای هر کار مقتدر است مگر لطف و مهربانی او مانع از آن است که مجرمین را بعذاب فوری گرفتار نکند رأفت و رحمت وے چنان مقتضی است که به مجرمین موقع بت و اصلاح داده شود یا این ... فقط به ندیا قدم ... مربوط است در صورتیکه تخوف بمعنے تنقص گرفته شود پس مطلب این است که تدریجا محو کردن و دفعتا هلاک ننمودن از باعث مرحمت و شفقت اوست ورنه در آن واحد محو و نابودشان می کرد ع۵ دقیقه بطور تکوینی هر چیز پیش خدا عاجز و مطیع و منقاد است حتی سایه چیزها ی سایه در اهم بر وفق حکم و تمام او کم و زیاد میشود این طرف و آن طرف نقل می پذیرد و کدام قوت میتواند که خدای مقتدر و توانا را از فرستادن عذاب باز دارد باید آدم به اختیار و خوشی خود پیش احکام تشریعیه او گردن بماند حضرت شاه می نویسد که هر چیز که بوقت چاشت عمود ایستاده باشد سایه آن هم عمودی می باشد و چون آفتاب زوال پذیرد سایه هم خم شده خم شده تا شام بر زمین می افتد مثلیکه در نماز از قیام برکوع و از رکوع به سجده میروند همین طور هر چیز خود مثل ایستاده است بتدریج سایه خود نماز ادا میکند

بُشِّرَ بِهٖ ؕ اَيُمْسِكُهٗ عَلٰى هُوْنٍ اَمْ يَدُسُّهٗ فِى التُّرَابِ ؕ اَلَا سَآءَ مَا

مژده داده شد بوے درتامل آمد که آیا باقی گذارد وے را بخواری یا در آرد وے را در خاک آگاه شوید حکم ایشان است

او را مژده داده شده آیا نگاه دارد آن مولود را برخواری یا بپوشد او را در خاک آگاه شوید بد است آنچه

يَحْكُمُوْنَ ۝٩ لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۚ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ

این حکم آنانرا که معتقد نمی شوند باخرت صفت بد ست و خدا راست صفت

حکم می کنند مر آنانرا که معتقد نمی شوند باخرت صفت بد است و برای خداست صفت

الْاَعْلٰى ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝١٠ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ

بلند و اوست غالب با حکمت است و اگر گرفتار کند خدا مردمان را بسبب ستم ایشان

بلند و اوست غالب با حکمت و اگر گرفتار کند خدا مردمان را بسبب ستم ایشان

مَّا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَّلٰكِنْ يُّؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ فَاِذَا

نگذارد بر زمین هیچ جنبنده و لیکن موقوف میدارد ایشان را تا وقتے مقرر پس چون

نگذارد بر زمین هیچ جنبنده و لیکن مهلت دهد ایشان را تا وقتے مقرر پس چون

جَآءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ ۝١ وَيَجْعَلُوْنَ

برسد آن وقت مقرر ایشان باز نمانند ساعتے و نه پیش روند و مقرر می کنند

برسد وعدهٔ مقرر ایشان نمانند ساعتی و نه پیش روند ع٥ و مقرر می کنند

لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُوْنَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى ؕ لَا

برائے خدا آنچه ناپسند میدارند ف و بیان می کند زبان ایشان سخن دروغ را که ایشان را باشد نیکوئی ٢

برائے خدا آنچه را که ناپسند می دارند و بیان می کند زبان هائے ایشان دروغ را که ایشان را باشد نیکوئی

جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُّفْرَطُوْنَ ۝٢ تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى

شبه نیست در آنکه ایشانرا باشد آتش و آنکه ایشان پیش فرستاده گانند بدوزخ قسم بخدا هر آئینه پیغامبران فرستادیم بسوئے

شبه نیست در آنکه ایشانرا باشد آتش و آنکه ایشان پیش فرستاده شدگانند بدوزخ قسم بخدا (هر آئینه) فرستادیم پیغامبران بسوے

اُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ

امتانے که پیش از تو بودند پس بیار است برائے ایشان شیطان کردار هائے ایشان پس همو یار این کافران است امروز

امتانے که پیش از تو بودند پس بیار است برائے ایشان شیطان کردار هائے ایشانرا پس شیطان دوست ایشان است امروز

وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝٣ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ

ایشان راست عذاب درد دهنده و فرو نیاوردیم بر تو کتاب را مگر بسبب آنکه بیان کنی برائے ایشان

و ایشان راست عذاب دردناک و فرو نیاوردیم بر تو کتاب را مگر بسبب آنکه بیان کنی برائے شان

الَّذِى اخْتَلَفُوْا فِيْهِ ۙ وَهُدًى وَّرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ۝٤ وَاللّٰهُ اَنْزَلَ

آنچه در آن اختلاف کردند برائے راه نمودن و بخشایش قومے را که می گروند و خدا فرود آورد

آنچه در آن اختلاف کردند و برائے نمودن و بخشایش مر قومی را که ایمان می آورند و خدا فرود آورد

مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً

از آسمان آب را پس زنده ساخت بآن زمین را بعد مرگ آن هر آئینه درین نشانه است

از آسمان آب را پس زنده ساخت به آن زمین را بعد مرگ آن (هر آئینه) در این نشانه است

لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ۝٥ وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ؕ نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا

گروهے را که می شنوند و هر آئینه شمارا در چهار پایان پندے هست می نوشانیم شمارا از جمله آنچه

گروهی را که می شنوند و هر آئینه شمارا در چهار پایان پندی است می نوشانیم شمارا از آنچه

فِىْ بُطُوْنِهٖ مِنْۢ بَيْنِ فَرْثٍ وَّدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِّلشّٰرِبِيْنَ ۝٦

در شکم ویست از میان سرگین و خون شیرے خالص گوارا آشامندگان را

در شکم وی است از میان سرگین و خون شیر خالص گوارا آشامندگانرا

فتح الرحمٰن

ف١ یعنی دختران ١٢

ف٢ یعنی نجات در آخرت ١٢

تفسیر عثمانی

ع٥ اگر خدا تعالیٰ بارتکاب گستاخی و بے انصافی آنهارا فوراً سزا بدهد این آبادانی زمین ساعتی هم دوام نمی کند زیرا قسمت بزرگ اهل دنیا از ظالمان و بدکاران است و شاید کسے از خطا و قصور بزرگ و یا خورد خالی نباشد (کلکم خطاءون) اگر ظالمان و بدکاران فوراً هلاک کرده شوند پس برای فرستادن انبیاء معصوم بزمین ضرورتی نمانده باید ایشان با ملائکه معصوم زیست نمایند بدین صورت چون انسانان نیک و بد هردو بزمین نخواهند ماند موجودیت حیوانات دیگر هم در روی زمین فائده ندارد زیرا همه آنها برای منافع بنی آدم آفریده شده اند بالغرض اگر خدا تعالیٰ بواسطهٔ ظلم و عدوان انسان بدان رابطه دارد، همراه مردم جانوران نیز می میرند بهر حال اگر خدائے تعالیٰ بهر خطا و قصور جزئی و کلی مواخذه کند تمام دنیا در یک لمحه تباه و فنا گردد. مگر خداوند تعالیٰ بواسطهٔ حلم و مقتضای حکمت چنین نمی کند بلکه مجرمین را موقع اصلاح و توبه و تا وقت موعود آنها را مهلت میدهد - و چون موقع موعود در رسد یک ثانیه هم پس و پیش نمیشود (تنبیه) بعض مفسرین

وَمِنْ ثَمَرٰتِ النَّخِيْلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُوْنَ مِنْهُ سَكَرًا وَّرِزْقًا

وازمیوه هاے درختان خرما و درختان انگور قسمے هست که میسازید ازان شراب مست کننده میسازید ازان روزی

وازمیوه هاے درختان خرما ودرختان انگور میسازید ازان شراب مست کننده ومیسازید ازان روزی

حَسَنًا ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیَةً لِّقَوْمٍ یَّعْقِلُوْنَ ﴿۶۷﴾ وَاَوْحٰی رَبُّكَ اِلَی

حلال هرآئینه درین نشانه است گروهے را که درمی یابند والهام فرستاد پروردگار تو بسوے

حلال (هرآئینه) دراین نشانه است گروهی را که درمی یابند والهام فرستاد پروردگار تو بسوے

النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِیْ مِنَ الْجِبَالِ بُیُوْتًا وَّمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا

زنبور شهد که بساز خانه ها از کوه ها وازدرختان وازانچه

زنبور شهد که بساز از کوه ها خانه واز درختان واز آنچه

یَعْرِشُوْنَ ﴿۶۸﴾ ثُمَّ كُلِیْ مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ فَاسْلُكِیْ سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا

مردمان بنا می کنند باز بخور از هر جنس میوه ها وبرو راه هاے پروردگار خویش رام شده

مردمان بنا می کنند باز بخور از هر جنس میوه ها وبرو در راه هاے پروردگار خویش رام شده

یَخْرُجُ مِنْ بُطُوْنِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ فِیْهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ ؕ

آں راه برمی آید از شکم این زنبوران آشامیدنی گوناگوں رنگ هاے او ودراں آشامیدنی شفاست مردمان را

برمی آید از شکم این زنبوران آشامیدنی که گوناگوں است رنگ هاے او ودر آن آشامیدنی شفاست مردمان را

اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیَةً لِّقَوْمٍ یَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۶۹﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ

هرآئینه درین مقدمه نشانه است گروهے را که تفکر می کنند وخدا آفرید شمارا باز

(هرآئینه) دراین مقدمه نشانه است گروهی را که تفکر می کنند وخدا بیافرید شمارا باز

یَتَوَفّٰىكُمْ ۙ وَمِنْكُمْ مَّنْ یُّرَدُّ اِلٰۤی اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَیْ لَا یَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ

میراند شمارا واز شما کسے هست که عائد کرده میشود بخوار ترین عمر تالش آنکه نداند بعد دانستن

میراند شمارا واز شما کسے هست که رد کرده شود بسوی خوار ترین زندگانی تا نداند بعد از دانستن

شَیْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِیْمٌ قَدِیْرٌ ﴿۷۰﴾ وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰی بَعْضٍ

چیزے را هرآئینه خدا دانا تواناست وخدا فضل داد بعض شمارا بر بعض

چیزے را (هرآئینه) خدادانا تواناست وخدا برتری داد بعض شمارا بر بعض

فِی الرِّزْقِ ۚ فَمَا الَّذِیْنَ فُضِّلُوْا بِرَآدِّیْ رِزْقِهِمْ عَلٰی مَا مَلَكَتْ

در روزی پس نیستند آنانکه افزونی داده شدند عائد کنندگان روزی خودرا بر مملوکان

در روزی پس نیستند آنانکه افزونی داده شده عائد کنندگان روزی خودرا برآنها که مالک شده است

اَیْمَانُهُمْ فَهُمْ فِیْهِ سَوَآءٌ ؕ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ یَجْحَدُوْنَ ﴿۷۱﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ

خود تا همه ایشان در روزی برابر باشند آیا نعمت خدا را انکار می نمایند وخدا آفرید

دست هاے ایشان پس باشند دلات موالی در مالداری یکسان آیا به نعمت خدا انکار می کنند وخدا آفرید

لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِیْنَ وَ

برائے شما از جنس شما زنان را وآفرید برائے شما از زنان شما پسران و

برائے شما از جنس شما زنان را وآفرید برائے شما از زنان شما پسران و

حَفَدَةً وَّرَزَقَكُمْ مِّنَ الطَّیِّبٰتِ ؕ اَفَبِالْبَاطِلِ یُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَتِ

نبیرگان را وروزی داد شمارا از پاکیزه ها آیا به باطل معتقد می شوند وبنعمت

نبیرگان وروزی داد شمارا از پاکیزه ها آیا بباطل معتقد می شوند وبنعمت

اللّٰهِ هُمْ یَكْفُرُوْنَ ﴿۷۲﴾ وَیَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا یَمْلِكُ لَهُمْ

خدا ایشان ناسپاسی می نمایند ومی پرستند بجز خدا کسے را که نمی تواند برائے ایشان

خدا ایشان ناسپاسی می نمایند ومی پرستند بجز خدا کسے را که نمی تواند برای ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی هیچ کس نمی خواهد که مملوکان خودرا برابر خود سازد والله اعلم

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی در بسیارے امراض شهد خالص ویابادوای دیگر مخلوط شده بمریض داده میشود و بقدرت خداوند شفامی یابد در حدیث صحیح است که شخصی بمرض اسهال مبتلا بود برادرش از آنحضرت صلی الله علیه وسلم معالجه خواست آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود که شهد بنوشانید بعد از نوشیدن شهد اسهال زیاده تر گشت او باز حاضر شده عرض کرد که یارسول الله اسهال زیاده تر شده است آنحضرت فرمود «صدق الله وکذب بطن اخیک» (خدا صادق وشکم برادرت کاذب است) باز نوشانیدن از دوباره نوشانیدن همان کیفیت ظاهر شد آنحضرت کلمات خودرا تکرار فرمود بالآخر به نوشانیدن نوبت سوم اسهال بند شد وطبیعت صاف گردید اطبا بر وفق اصول خود گفته اندکه بعض اوقات در شکم «کیموس» فاسد میشود که هر غذا ویا دوائیکه در شکم میرسد بذریعه ماده مذکور فاسد می گردد لهذا اسهال واقع میشود معالجه اش فقط همین است که مسهل داده شود تا آن «کیموس» فاسد بکلی طلوع گردد. درمسهل بودن شهد هیچکس شک وشبهه ندارد وامر آنحضرت صلی الله علیه وسلم به همین اصول طبی مبتنی بوده در عهد مامون الرشید وتفکه نامه علیسی به این گونه مرض...

رِزْقًا مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ شَيْـًٔا وَّلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿٧٣﴾ فَلَا
چیزے روزی دادن از آسمان ہا و زمین چیزے از توانائی و قادر نمی شوند پس
چیزے روزی دادن از آسمان ہا و زمین چیزے و قادر نمی شوند پس

تَضْرِبُوْا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٧٤﴾ ضَرَبَ
بیان مکنید برائے خدا داستانہا ہر آئینہ خدا میداند و شما نمیدانید بیان کرد
بیان مکنید برائے خدا مثال ہا ع٥ ہر آئینہ خدا میداند و شما نمیدانید بیان کرد

اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوْكًا لَّا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَّمَنْ رَّزَقْنٰهُ مِنَّا رِزْقًا
خدا داستانے بندہ مملوکے کہ توانائی ندارد بر ہیچ چیزے و کسیکہ دادیمش از نزدیک خود روزی
خدا مثال بندہ مملوکے کہ توانائی ندارد بر ہیچ چیزے و کسیکہ دادیمش از نزد خود روزے

حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَّجَهْرًا ؕ هَلْ يَسْتَوٗنَ ؕ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ؕ بَلْ
نیک پس وے خرج میکند ازاں روزی پنہاں و آشکارا آیا برابر می شوند ہمہ ستایش خدا راست بلکہ
نیک پس وی خرج میکند ازان روزی پنہان و آشکارا آیا برابر می شوند ہمہ ستایش خدا راست بلکہ

اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ اَحَدُهُمَآ اَبْكَمُ
اکثر ایشان نمیدانند و بیان کرد خدا داستانے دیگر دو مرد یکے از ایشان گنگ است
اکثر ایشان نمیدانند و بیان کرد خدا مثال دیگر دو مرد را کہ یکے از ایشان گنگ است

لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَّهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰىهُ ۙ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُّ لَا يَاْتِ بِخَيْرٍ
قدرت ندارد بر چیزے و او گران ست بر خواجہ خود ہر کجا فرستدش نیارد از آنجا ہیچ نیکے
قدرت ندارد بر چیزے و او بار گران است بر خواجہ خود ہر کجا کہ فرستدش نیارد از آنجا ہیچ نیکی

هَلْ يَسْتَوِيْ هُوَ ۙ وَمَنْ يَّاْمُرُ بِالْعَدْلِ ۙ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ
آیا برابر ست این شخص و کسیکہ می فرماید مردماں را بالعدل و خودش بر راہ راست است و
آیا برابر است این شخص و کسیکہ می فرماید مردمان را بالعدل و خودش بر راہ راست است

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ
و خدا راست علم پنہاں آسمانہا و زمین و نیست کار قیامت یعنے نزدیک قدرت او مگر مانند چشم زدن
و مر خدا راست علم پنہان آسمان ہا و زمین و نیست کار قیامت مگر مانند چشم زدن بلکہ

اَوْ هُوَ اَقْرَبُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٧٧﴾ وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ
او نزدیک است ہر آئینہ خدا بر ہمہ چیز تواناست و خدا بیروں آورد شمارا
نزدیک تر است ہر آئینہ خدا بر ہمہ چیز تواناست و خدا بیرون آورد شمارا

مِّنْ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْـًٔا ۙ وَّجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ
از شکم مادران شما نمی دانستید چیزے را و پیدا ساخت برائے شما شنوائی و چشم ہا
از شکم مادران شما کہ نمی دانستید چیزے را و پیدا ساخت برای شما شنوائی و چشم ہا

وَالْاَفْـِٕدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿٧٨﴾ اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرٰتٍ فِيْ
و دلہا تا بود کہ شکر کنید آیا ندیدند بسوئے مرغاں رام شدہ در
و دل ہا تا بود کہ شکر کنید آیا ندیدند بسوئے مرغان رام شدہ در

جَوِّ السَّمَآءِ ؕ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ
ہوائے آسمان نگاہ نمیدارد ایشاں را مگر خدا ہر آئینہ درین نشانہاست گروہے را کہ ایمان می آرند
ہوائے آسمان نگاہ نمیدارد ایشان را مگر خدا (ہر آئینہ) درین نشانہاست مر گروہی را کہ ایمان می آرند

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْ بُيُوْتِكُمْ سَكَنًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنْ جُلُوْدِ الْاَنْعَامِ
و خدا ساخت برائے شما از خانہائے شما جائے سکونت و ساخت برائے شما از پوست چہارپایان
و خدا ساخت برائے شما از خانہائے شما جای سکونت و ساخت برای شما از پوست چہار پایان

ع ١٠ / ٦ / ١٦

فتح الرحمن

ف ۱ مترجم گوید حاصل این دو مثل آنست کہ آنچہ در عالم تصرف ندارد با خدا برابر نیست چنانکہ مملوک ناتوان با مالک توانا برابر نیست و چنانکہ گنگ بے تمیز با صاحب ہدایت و استقامت برابر نیست ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ مشرکین می گفتند کہ مالک البتہ اللہ است مگر این مردم از نزد خداوند مختار می باشند کارہا ہمین افراد و اشیاء ازان است کہ بدربار بزرگان نمی توان بے واسطہ و مستقیماً رسید این مثال غلط است و در بارگاہ احدیت قابل تطبیق نیست خداوند ہمہ امور را خواہ بالواسطہ یا بلا واسطہ خودش اجرا می فرماید و بکسی کاری را چنان تفویض نمی فرماید کہ ارادہ ذات او سلب شود مانند سلاطین کہ اختیارات را بحکام و عمال تفویض می کنند و زیر دستان با جرای ہدایات محتاج و مستقل اند و بادشاہ از صدور فیصلہ ہای قاضی و یا حاکم مطلقاً خبر ندارد و نہ بطور جزئی مشیت و ارادہ بادشاہ را در اصدار فیصلہ کدام دخلی است اما ارادہ و مشیت خداوند بزرگ بہ کلیہ واقعات خورد و کلان و جزئی و کلی خواہ بواسطہ اسباب و یا بلا واسطہ باشد ... [illegible]

بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ ۙ وَمِنْ أَصْوَافِهَا

خانہائے سبک می یابید آنرا روز سفر خود وروز اقامت خود وساخت از پشمہائے وے

خانہا سبک می یابید آنرا روز سفرتان وروز اقامت تان یعنے نزول شما در منزل وساخت از پشمہائی گوسپند

وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿۴﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ

و کرکہائے وے وموئے وے اسباب خانہ و بہرہ مندی تا وقت مقرر و خدا پیدا ساخت برای شما

و پشمہائے شتر و مویہائے بز اسباب خانہ و بہرہ مندی تا وقت مقرر و خدا پیدا ساخت برائے شما

مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ

از مخلوقات خود سایہ ہا و پیدا کرد برائے شما از کوہ ہا غارہا و ساخت برائے شما

از آنچہ بیافرید سایہ ہا و پیدا کرد برای شما از کوہ ہا غارہا و ساخت برائے شما

سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ

جامہا کہ نگاہدارد شمارا از گرمی ف۱ و جامہائے کہ نگاہدارد شمارا از ضرر جنگ شما ہم چنین تمام میکند نعمت خود را

(جامہ) پیراہن کہ نگاہ دارد شمارا از گرمی ع۵ و جامہائے کہ نگاہدارد شمارا از ضرر جنگ ہم چنین تمام میکند نعمت خود را

عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿۵﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿۶﴾

بر شما تا بود کہ منقاد شوید پس اگر اعراض کنند جز این نیست کہ بر تو پیغام رسانیدن آشکار است

بر شما تا بود کہ اسلام آرید ع۵ پس اگر اعراض کنند پس نیست جز این کہ بر تو پیغام رسانیدن آشکار است ع۵

يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿۷﴾ وَيَوْمَ

می شناسند نعمت خدا را باز انکار آن می کنند و بیشترین ایشان کافرانند و آنروز

می شناسند نعمت خدا را باز انکار می کنند آنرا و بیشتر ایشان کافرانند (ناشکران) و آنروز

نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ

برانگیزیم از ہر گروہے گواہے را ف۲ باز دستوری دادہ نشود کافران را ف۳ و نہ از ایشان

برانگیزیم از ہر گروہے گواہی باز (دستوری دادہ نشود) حکم کافران را و نہ توبہ ایشان

يُسْتَعْتَبُونَ ﴿۱﴾ وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ

رجوع بمرضیات الہی طلب کردہ شود و چون بہ بینند ستمگاران عذاب را اضطراب کنند پس سبک کردہ نشود از ایشان

قبول می شود و چوں بینند ستمگاران عذاب را اضطراب کنند پس تخفیف کردہ نشود از ایشان

وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿۲﴾ وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا

و نہ ایشان مہلت دادہ شوند و چوں ببینند مشرکان شریکان خود را ف۴ گویند اے پروردگار ما

و نہ ایشان مہلت دادہ شوند و چوں ببینند مشرکان شریکان خود را گویند اے پروردگار ما

هَٰؤُلَاءِ شُرَكَاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُو مِنْ دُونِكَ ۖ فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ

این جماعہ شریکان ما اند کہ می پرستیدیم بجز تو پس شریکان پیغام اندازند بسوئے

این جماعہ شریکان ما اند کہ میخواندیم (می پرستیدیم) بجز تو پس بیفگنند بتان بسوی ایشان

الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿۳﴾ وَأَلْقَوْا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ ۖ وَضَلَّ

ایشان این سخن را کہ ہر آئینہ شما دروغ گویانید و این ہمہ افگنند بسوئے خدا آنروز پیغام انقیاد را و گم گردد

سخن را کہ (ہر آئینہ) شما دروغگویانید و این ہمہ افگنند بسوی خدا آن روز صلح را و گم گردد

عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿۴﴾ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

از ایشان آنچہ افترا می کردند آنانکہ کافر شدند و باز داشتند ف۶ از راہ خدا

از ایشان آنچہ افترا می کردند آنانکہ کافر شدند و باز داشتند مردمان را از راہ خدا

زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿۵﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ

زیادہ دہیم ایشان را عذابے بالائے عذابے بسبب آنکہ فسادی کردند و آن روز کہ برانگیزیم

زیادہ دہیم ایشان را عذابے بالائے عذابے بسبب آنکہ فسادی کردند و روزیکہ برانگیزیم

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی و از سردی نیز ۱۲ ف۲ و آن نبی آن قوم باشد و اللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنے تا عذر خود کنند ۱۲ ف۴ یعنی معبودان باطل خودہا ۱۲ ف۵ یعنی مردمان را ۱۲ ف۶ یعنی عذاب ضلال و اضلال ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت شاہ مینویسد بذریعہ پیراہن ہائیکہ از گرمی حفاظت میشود از سردی ہم میتوان محفوظ شد چون در آن مملکت گرمی زیادتر بود لذا گرمی را بخصوص ذکر فرمود ع۵ یعنی بنگرید کہ انواع ضروریات شمارا چطور بہ فضل خود تہیہ نمود و چہ قوت ہای علمی و عملی بشما مرحمت فرمود کہ آنہارا انسان بکار انداختہ و تصرفات عجیب و غریب نماید: پس آیا ممکن است کہ ذاتیکہ این قدر احسان ہائے مادی و جسمانی نمودہ در سلسلہ تربیت و تکمیل ذرائع روحانی احسان خود را برای ما کامل ننماید و شک نیست کہ تکمیل نمود اليوم اكملت لكم دينكم واتممت عليكم نعمتي ورضيت لكم الاسلام دينا (مائدہ رکوع ۱) پس ضرور است کہ ہمہ مردم در مقابل احسان او تعالی بہ تعظیم و تشکر فرود آورند و بمطیع آن منعم حقیقی و منقاد ...

ع ۱۱/۱۷

احسان کنندہ بزرگ بودہ باشند ع۵ یعنی اگر این قدر احسانات را ہم بینند و باز ہم منعم خدای تعالی سر نیاز فرود نمی آورند ہیچ متاثر نشوید تو فرض خود را ادا کردی ...

فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِم مِّنْ أَنفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ

در هر امتے گواہے بر ایشان از قبیلہ ایشان ف۱ و بیاریم ترا گواه براین

در هر امت گواهی را بر ایشان از ایشان و بیاریم ترا گواه براین

هَٰؤُلَاءِ ۚ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً و

کافران و فرود آوردیم برتو کتاب برائے بیان کردن هر چیز و برائے راه نمودن و بخشایش و

کافران ف۲ و فرود آوردیم برتو کتاب را برائے واضح بیان کردن هر چیز و برائے راه نمودن و بخشایش و

بُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ⑥ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ

مژده دادن مسلمانان را هر آئینه خدا می فرماید بانصاف و نیکوکاری و عطا کردن

مژده دادن مسلمانان (هر آئینه) خدا می فرماید بانصاف و نیکو کاری و عطا کردن

ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ

بخویشاوندان و منع می کند از بے حیائی و کار ناپسندیده و تعدی پند می دهد شما را تا بود که شما

بخویشاوندان و منع می کند از بے حیائی و کار ناپسند و تعدی پند می دهد شما را تا بود که شما

تَذَكَّرُونَ ① وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدتُّمْ وَلَا تَنقُضُوا الْأَيْمَانَ

پند پذیر شوید و وفا کنید بعهد خدا چون عهد بندید و مشکنید سوگندها را

پند پذیر شوید و وفا کنید بعهد خدا چون عهد بندید و مشکنید سوگند ها را

بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا ۚ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا

بعد محکم ساختن آنها و هر آئینه ساخته اید خدا را بر خویش نگاهبان ف۳ هر آئینه خدا میداند آنچه

بعد محکم ساختن آنها و (هر آئینه) ساخته اید خدا را بر خویش ضامن (هر آئینه) خدا میداند آنچه

تَفْعَلُونَ ② وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِن بَعْدِ قُوَّةٍ أَنكَاثًا

می کنید و مباشید مانند زنے که گسست رشته خود را بعد از استواری پاره پاره ساخته

می کنید و مباشید مانند زنے که گسست رشته خود را از بعد استواری پاره پاره

تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَن تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ

می سازید سوگندهائے خویش را مکر در میان خود تا افزون تر شود گروهے از گروهے ف۴

می گیرید سوگند هائے خود را بهانه در میان خود بسبب آنکه باشند گروهی ایشان زیاده از گروهی

إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ ۚ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنتُمْ فِيهِ

جز این نیست که می آزماید خدا شما را بآن افزونی و البته بیان کند برائے شما روز قیامت آنچه در آن

جز این نیست که می آزماید شما را خدا به آن و (البته) بیان کند برائے شما روز قیامت آنچه در آن

تَخْتَلِفُونَ ③ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن يُضِلُّ مَن

اختلاف می نمودید ف۵ و اگر خواستے خدا ساختے شما را یک گروه ولیکن گمراه می کند هر کرا

اختلاف می کردید و اگر خواستے خدا (هر آئینه) ساختی شما را یک گروه و لیکن گمراه می کند هر کرا

يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ ۚ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ④ وَلَا تَتَّخِذُوا

خواهد و راه می نماید هر کرا خواهد و البته پرسیده خواهید شد از آنچه می کردید و مسازید

خواهد و راه می نماید هر کرا خواهد و (البته) پرسیده خواهید شد از آنچه می کردید و مگیرید

أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا

سوگند هائے خود را دغا در میان خویش و آنگاه بلغزد قدم بعد استواری آن و بچشید

عهد و پیمان خود را فریب در میان خود پس بلغزد قدم بعد استواری آن و بچشید

السُّوءَ بِمَا صَدَدتُّمْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ⑤

عقوبت بسبب باز داشتن از راه خدا و شما را باشد عذاب بزرگ ف۶ و

عقوبت را بسبب باز داشتن تان از راه خدا و شما را باشد عذاب بزرگ و

ع ١٢ / ٦ / ١٨

ف۱ مترجم گوید و آن نبی آن قوم باشد ۱۲ ف۲ یعنی نام او را در قسم مذکور کرده اند ۱۲ ف۳ یعنی برائے منفعت دنیا تا مال و منازل زیاده بدست آرد ف۴ مترجم گوید مراد تحریم یمین غموس است و حاصل شان آنست که اعمال خود را حبط مکنید چنانکه این زن عمل خود را تباه کرد والله اعلم و گویا این جا اشاره است بآنکه یمین غموس حبط کننده اعمال است والله اعلم ۱۲ ف۵ مترجم گوید یعنی در بهاء عهد کرده و قسم خورده دغا کردن بسبب آنست که کافران من بعد قول ایشان را معتبر نداند و با ایشان صحبت ندارند بلکه مسلمانان در رشته انتند والله اعلم ۱۲ تفسیر عثمانی

ف۶ یعنی آن روز بولکی قابل یاد داشتن است و تفتیش هر پیغمبر معاملات امت خود را بیارگاه احدیت بیان کند. آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیز حالت امت خود را بیان خواهند کرد بلکه بر روی قول بعضی مفسرین آنحضرت صلی الله علیه وسلم برای تزکیه شهادت تمام آن شهداء شهادت میدهد که بیشک آنها وظیفه خود را ادا کردند در عهد ... آمده است که اعمال امت ... بحضور آنحضرت صلی الله علیه وسلم پیش میشود آنحضرت صلی الله علیه وسلم چون اعمال خیر را می بینند شکر خدا را ادا می فرمایند و چون اعمال بد آنها را می بینند برای شان طلب مغفرت

تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۭ اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ

ستانید عوض عهد خدا بهائے اندک هرآئینه آنچه نزدیک خداست بهترست شمارا

ستانید عوض عهد خدا بهائے اندک (هرآئینه) آنچه نزد خداست بهتراست شمارا

اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۞ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ ۭ وَ

اگردانسته اید آنچه نزدیک شماست فانی شود و آنچه نزدیک خداست پاینده است و

اگردانسته اید . آنچه نزد شماست تمام (فانی) شود و آنچه نزد خداست پاینده است و

لَنَجْزِيَنَّ الَّذِيْنَ صَبَرُوْٓا اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۞

بدهیم صابران را مزد ایشان بحسب نیکوترین آنچه می کردند

بدهیم صابران را مزد ایشان به نیکوترین آنچه می کردند

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً

هرکه عمل نیک کرد مرد باشد یا زن و او مسلمان ست هرآئینه زنده کنیمش بزندگانی

هرکه عمل نیک کرد مرد باشد یا زن و او مسلمان است پس (هرآئینه) زندگیش میدهیم زندگانی

طَيِّبَةً ۚ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۞ فَاِذَا

پاک ف۱ و بدهیم آنجماعه را مزد ایشان بحسب نیکوترین آنچه می کردند پس وقتیکه

پاک و بدهیم آن جماعه را مزد ایشان به نیکوترین آنچه می کردند پس وقتیکه

قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ۞ اِنَّهٗ

خواهی قرآن خواندن پناه طلب کن بخدا از شیطان رانده شده هرآئینه

میخوانی قرآن (خواهی قرآن خواند) پس پناه طلب کن بخدا از شیطان رانده شده ف۵ (هرآئینه)

لَيْسَ لَهٗ سُلْطٰنٌ عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ۞

نیست شیطان را غلبه برآنانکه ایمان آوردند و بر پروردگار خود توکل می کنند

نیست شیطان را غلبه بر آنانکه ایمان می آوردند و به پروردگار خود توکل می کنند

اِنَّمَا سُلْطٰنُهٗ عَلَى الَّذِيْنَ يَتَوَلَّوْنَهٗ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِهٖ

جزاین نیست که غلبهٔ او برآنانست که دوستداری او می کنند و آنانکه ایشان باخدا

(جزاین نیست که غلبهٔ) او بر آنانست که دوستداری او می کنند و آنانکه ایشان باخدا

مُشْرِكُوْنَ ۞ وَاِذَا بَدَّلْنَآ اٰيَةً مَّكَانَ اٰيَةٍ ۙ وَّاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا

شریک مقرر می کنند وچون بدل کنیم آیتے بجائے آیتے ف۲ وخدا داننده ترست بآنچه

شریک مقرر می کنند وچون بدل کنیم آیتی را بجائے آیتی وخدا داننده تراست آنچه

يُنَزِّلُ قَالُوْٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مُفْتَرٍ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۞

فرودمی آرد گویند جزاین نیست که تو افترا کننده بلکه اکثر ایشان نمیدانند

فرودمی آرد گویند (جزاین نیست) که تو افترا کننده ای بلکه اکثر ایشان نمیدانند

قُلْ نَزَّلَهٗ رُوْحُ الْقُدُسِ مِنْ رَّبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِيْنَ

بگو فرود آورده است اورا روح القدس از جانب پروردگار تو براستی تا مستقیم سازد خدا مومنان

بگو فرود آورده است اورا روح القدس از جانب پروردگار تو براستی تا مستقیم سازد مومنان

اٰمَنُوْا وَهُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِيْنَ ۞ وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ

را وبرائے راه نمودن و مژده دادن مسلمانان را و هرآئینه ما میدانیم که کافران

را وبرائے راه نمودن و مژده دادن مسلمانان را و (هرآئینه) مامیدانیم که کافران

يَقُوْلُوْنَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهٗ بَشَرٌ ۭ لِسَانُ الَّذِيْ يُلْحِدُوْنَ اِلَيْهِ

می گویند جزاین نیست که می آموزد این پیغامبر را آدمی زبان کسیکه نسبت می کنند بسوئے او

می گویند جزاین نیست که می آموزد این پیغامبر را آدمی زبان کسیکه نسبت می کنند بسوئے او

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در دنیا نعمت دهیم ۱۲ ف۲ یعنی یک آیت بآیت دیگر نسخ کنیم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در حدیث است «خیرکم من تعلم القرآن وعلمه» بهترین شما شخصے است که قرآن را یاد بگیرد و دیگران رابیاموزاند ازین معلوم شد که برای مؤمن تعلم وتعلیم قرآن بهترین کاراست و در آیات ماقبل در دو موضع ذکر شده است که در عوض کارهای نیک اجر داده میشود لهذا درین موقع بعض آداب قرائت قرآن را تعلیم می فرمایند تا شخص از بے احتیاطی اجراین بهترین کار را ضائع نکند. شیطان دائما کوشش می کند که مردم را از کارهائے نیک باز دارد وخصوصا کاری مثل قرائت قرآن که سرچشمهٔ تمام نیکی هاست بر شیطان گوارا نمی آید یقینا به این کوشش است که مومن را از آن باز بدارد و اگر درین مقصد کامیاب نشود او را به چنان آفاتی مبتلا سازد که از استحصال فایده حقیقی قرائت قرآن مانع آید از تمام این تدابیر اغوا کارانه و خرابی هائیکه پیش میشود طریقهٔ حفاظت همین هاست که چون مؤمن به قرائت قرآن اراده کند اولا از صدق دل به ... ده که در آغاز قرائت بزبان ..

«اعوذ بالله من الشیطان الرجیم» ... ۱۲

توکلی که کل نماید و از اتباع شیطان مردود گریخته به لطف خداوند پناه گیرد و پناه گرفتن امر قلبی است مگر برای اینکه زبان و دل موافق شود مشروع شده که در آغاز قرائت بزبان ..

ع ۱۳ — ۱۱ — ۱۹

أَعْجَمِيٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ ۞ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

عجمی ست واین قرآن زبان عربی واضح ست هرآئینه آنانکه ایمان نمی آرند

عجمی است واین قرآن بزبان عربی واضح است (هرآئینه) آنانکه ایمان نمی آرند

بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۞ إِنَّمَا

بآیات خدا راه نه نماید ایشان را خدا وایشان را باشد عذاب درد دهنده جزاین نیست که

به آیات خدا راه نه نماید ایشان را خدا وایشان را باشد عذاب دردناک جزاین نیست که

يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ

افترامی کنند دروغ را آنانکه ایمان ندارند بآیت هائے خدا وایشانند

افترامی کنند دروغ را آنانکه ایمان ندارند به آیات خدا و ایشانند

الْكَاذِبُونَ ۞ مَن كَفَرَ بِاللَّهِ مِن بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ

دروغیان هرکه کافر شود بخدا بعد ایمان خود مگر آنکه جبر کرده شود بروے و دلش

دروغ گویان هرکه کافر شود بخدا بعداز ایمان خود مگر آنکه جبر کرده شود بروے و دلش

مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ

آرمیده باشد بایمان ولیکن کسیکه سینه گشاده کند بکفر یعنے راضی شود برایشان است

آرامیده باشد بایمان ع۵ ولیکن هرکس که بگشاید بکفر سینه خودرا پس برایشان است

غَضَبٌ مِّنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۞ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا

خشم از خدا وایشانراست عذاب بزرگ این خشم بسبب آنست که ایشان دوست داشتند

غضب از خدا وایشان راست عذاب بزرگ این (غضب) بسبب آنست که ایشان دوست داشتند

الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

زندگانی دنیارا برآخرت و بسبب آنست که خدا راه نمی نماید گروه

زندگانی دنیارا برآخرت و (بسبب آن است که) خدا راه نمی نماید گروه

الْكَافِرِينَ ۞ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ

کافران را ایشانند آن جماعه که مهر نهاده است خدا بر دل هائے ایشان و برگوش ایشان

کافران را ایشانند آن جماعه که مهر نهاده است خدا بر دل هائے ایشان و برگوش ایشان

وَأَبْصَارِهِمْ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ۞ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي

و دیده هائے ایشان وایشانند بے خبران شک نیست درانکه ایشانند در

و بر دیده هائے ایشان و ایشانند بے خبران شک نیست دران که ایشان در

الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ۞ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا

آخرت زیان کاران باز پروردگار تو آنانراکه هجرت کردند

آخرت زیان کاران راندند باز (هرآئینه) پروردگار تو بخشاینده است آنانرا که هجرت کردند

مِن بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِن

بعد ازانکه عقوبت کرده شد ایشان را تا کلمه کفر بگویند باز جهاد کردند و صبر نمودند هرآئینه پروردگار تو

بعد ازانکه (عقوبت کرده شدند ایشان) مصیبت کشیدند باز جهاد کردند و صبر نمودند هرآئینه پروردگار تو

بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ۞ يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَن

بعد ازین مقدمه آمرزگار مهربانست آنروزکه بیاید هر شخصے جدال کنان از

بعد ازین آمرزگار مهربان است آن روزیکه بیاید هر شخصی جدال کند از

نَّفْسِهَا وَتُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ۞

طرف ذات خود و بتمام داده شود هر شخصے را جزائے آنچه کرده است و ایشان ستم کرده نشوند

طرف ذات خود و بتمام داده شود هر شخصے جزای آنچه کرده است وایشان ستم کرده نشوند

تفسیر عثمانی

ف۵ یکی مجرمی است که باوجود شنیدن صدها دلائل و آیات هم ایمان نمی آرد و بالاتر ازان مجرمی است که بعد از یقین و قبول تحت شبهات و وساوس شیطانی متاثر شده ازوان منکر شود مانند عبدالله بن ابی سرح که بعد از ایمان آوردن مرتد گردید والعیاذ بالله مجازات این مردم را در آینده می فرماید اما درین الامن اکره، حالات ضروریه را استثنا فرموده یعنی اگر مسلمانی بصدق و خلوص کامل ایمان دارد و یک لمحه هم روشنی ایمانی و طمانیت قلبی از و جدا نمیشود درین صورت اگر محض در یک حالت مخصوص در اثر فشار و اکراه مجبور گردد که برای نجات خود از خوف لسانًا انکار کند یعنے کدام لفظ خلاف اسلام از و صادر شود مجاز است بشرطیکه در آنوقت هم راجع به صحت عقیده در قلب تردّدی نداشته باشد و از آنچه بر زبانش رفته سخت کراهیت و نفرت داشته باشد البته چنین شخص مرتد نیست بلکه مسلمان دانسته میشود اما مقام بلند تر آنست که هرگز را قبول کند و ف۱۰ چنان کلمه را نیز اظهار ننماید چنانکه واقعات حضرت بلال و حضرت سمیه و یاسر و حضرت حبیب بن زید الانصاری و حضرت عبدالله بن حذافه وغیره رضی الله عنهم که در تواریخ موجود است از نقطه نظر اختصار نمی توان آنها را درین جا درج نمود کسانیکه میل دارند در ابن کثیر مطالعه نمایند ۱۲

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَّاْتِيْهَا

و بیان کرد خدا داستان دیہے کہ بود ایمن آرمیدہ می آمد باو

و بیان کرد خدا مثال قریہ کہ بود ایمن آرمیدہ می آید بہ آن

رِزْقُهَا رَغَدًا مِّنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا

روزی او بکشادگی از ہر جائے پس ناسپاسی کرد بنعمت ہائے خدا پس چشانید خدا

روزی او بکشادگی از ہر جائے پس ناسپاسی کرد بہ نعمت ہائے خدا پس چشانید اورا

اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوْعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوْا يَصْنَعُوْنَ ﴿۲﴾ وَلَقَدْ

اورا پوشش گرسنگی و ترس بسبب آنچہ می کردند و ہر آئینہ

خدا پوشش گرسنگی و ترس بسبب آنچہ می کردند و (ہر آئینہ)

جَآءَهُمْ رَسُوْلٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوْهُ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ

آمد پیش ایشان پیغامبرے از جنس ایشان پس دروغ داشتند پس گرفت ایشانرا عقوبت و ایشان

آمد پیش ایشان پیغامبرے از جنس ایشان پس تکذیب کردند اورا پس گرفت ایشان را عذاب و ایشان

ظٰلِمُوْنَ ﴿۳﴾ فَكُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا ۖ وَّاشْكُرُوْا

ستمگار بودند پس بخورید از آنچہ خدا روزی داد شمارا حلال پاکیزہ و شکر کنید

ستمگار بودند پس بخورید از آنچہ روزی داد شمارا خدا حلال پاکیزہ و شکر کنید

نِعْمَتَ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ﴿۴﴾ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ

بر نعمت خدا اگر اورا می پرستید جز این نیست کہ حرام ساختہ است خدا بر شما

بر نعمت خدا اگر شما اورا می پرستید جز این نیست کہ حرام ساختہ است خدا بر شما

الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيْرِ وَمَآ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ ۚ فَمَنِ

مردار را و خون و گوشت خوک را و آنچہ ذکر کردہ شد بنام غیر خدا بر ذبح وے پس ہر کہ

مردار را و خون و گوشت خوک را و آنچہ ذکر کردہ شد نام غیر خدا بر ذبح آن پس ہر کہ

اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۵﴾ وَلَا تَقُوْلُوْا لِمَا

بیچارہ شد نہ ستم کردہ و نہ از حد گذشتہ پس خدا آمرزگار مہربانست و مگوئید چیزے را کہ

بیچارہ شد نہ ستم کردہ و نہ از حد گذشتہ پس (ہر آئینہ) خدا آمرزگار مہربان است و مگوئید چیزے را کہ

تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلٰلٌ وَّهٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوْا

بیان می کند علم او زبان شما بدروغ کہ آن حلال است و این حرام است تا افترا کنید

بیان می کند حکم اورا زبان شما بدروغ آن حلال است و این حرام است تا افترا کنید

عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ

بر خدا دروغ را ہر آئینہ آنانکہ افترا می کنند بر خدا دروغ را

بر خدا دروغ را عہ ہر آئینہ آنانکہ افترا می کنند بر خدا دروغ را

لَا يُفْلِحُوْنَ ﴿۶﴾ مَتَاعٌ قَلِيْلٌ ۖ وَّلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۷﴾ وَعَلَى الَّذِيْنَ

رستگار نمیشود ایشان را بود بہرہ مندی اندک و ایشان را باشد عذاب دردمندہ و بر یہود

رستگار نمی شوند ایشان را بود بہرہ مندی اندک و ایشان را باشد عذاب دردناک عہ و بر آنانکہ

هَادُوْا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ وَلٰكِنْ

حرام کردہ بودیم آنچہ قصہ خواندیم بر تو پیش ازین (یعنے در سورۂ انعام) و ستم نہ کردیم بر ایشان و لیکن

یہود شدند حرام کردہ بودیم آنچہ بیان کردیم بر تو پیش ازاین و ستم نکردند بر ایشان و لیکن ایشان

كَانُوْا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿۸﴾ ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِيْنَ عَمِلُوا السُّوْٓءَ

بر جان خویش ستم می کردند باز ہر آئینہ پروردگار تو آنانرا کہ کار بد کردند

بر جان خویش ستم می کردند باز (ہر آئینہ) پروردگار تو آنانرا کہ کار بد کردند

عہ افترا چیزے را کہ میخواہند حلال یا حرام گفتہ بخدا منسوب می کنند بزودی برای آنہا ظاہر خواہد شد کہ باختیار کردن این رویہ بکدام بیکی منیر سند چند روز و ازدیاد...

فتح الرحمٰن

ولہ مترجم گوید کہ این قصہ اجمالی انتزاع کردہ شدہ است از قصہ ہائے بسیار و منطبق است بر واقعہ ہائے بیشمار و لہذا مثل نامیدہ شد و در عبارت اذاقہا اللہ لباس الجوع والخوف جمع کردہ شدہ است و تشبیہ در یک سیاق واللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عہ بدون سند شرعی چیزی را حلال یا حرام گفتن نہایت جرأت و کذب و افترا است حلال و حرام آنست کہ خدا تعالیٰ آن را حرام و یا حلال قرار دادہ است اگر شخصی محض بہ عقیدۂ خود چیزی را حلال و یا حرام میگرداند و آنرا بخداوند نسبت میدہد (مثلیکہ مشرکین مکہ عادت داشتند و ذکر آن در سورۂ انعام گذشت) در حقیقت بر خدا بہتان می بندد بہ مسلمانان ہدایت دادہ شدہ کہ این رویہ را گاہی اختیار منمائید۔ چیزی را کہ خدا حلال گردانیدہ آن را حلال و چیزی را کہ خدا حرام نمودہ حرام بدانید و بدون ماخذ شرعی حکم حل و حرمت را بچیزی مکنید عہ مشرکین مکہ کہ آنحضرت صلعم را (معاذ اللہ) مفتری می گفتند باید بدانند کہ خود آنہا مفتری ہستند چہ آنہا از راہ کذب و افترا...

بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ

بنادانی باز توبه کردند بعد ازاں وشائسته کار شدند هر آئینه پروردگار تو

بنادانی باز توبه کردند بعد ازاں ونیکو کار شدند (هر آئینه) پروردگار تو

بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَ

بعد ازین توبه آمرزگاره مهربانست هر آئینه ابراهیم بود بزرگوارے عبادت کننده برائے خدا حنیفی کیشے و

بعد ازاین توبه آمرزکار مهربان است (هر آئینه) ابراهیم بود امتی فرمان بردار مر خدارا (مائل از ادیان باطله بدین حق) و

لَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ ۚ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَىٰ

بنود از مشرکان ول سپاس دارنده نعمت ہائے خدارا برگزیدش خدا و دلالت نمودش بسوئے

بنود از مشرکان سپاس دارند نعمت ہائے خدارا برگزیدش وراه نمودش بسوئے

صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ

راه راست وعطا کردیمش دریں سرا نعمت وهر آئینه در آخرت

راه راست ودادیم اورا در دنیا نیکوئی و (هر آئینه) در آخرت

لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۖ

از شائسته حالان است بعد ازاں وحی فرستادیم بسوئے تو که پیروی کن کیش ابراهیم را حنیف منزه و نبود

از نیکو کاران است بعد ازاں وحی فرستادیم بسوئے تو که پیروی کن کیش ابراهیم را که مائل بود از همه کیشها و نبود

وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾ إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ ۚ وَ

از مشرکان جز این نیست که لازم کرده شد تعظیم شنبه بر آنانکه اختلاف کردند دراں و

از مشرکان جز این نیست که لازم کرده شد تعظیم شنبه بر آنانکه اختلاف کردند دران و

إِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

هر آئینه پروردگار تو حکم کند درمیان ایشاں روز قیامت درانچه که اندراں اختلاف می کردند ۲

(هر آئینه) پروردگار تو حکم می کند درمیان ایشان روز قیامت درآنچه اندران اختلاف می کردند

ادْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ۖ وَجَادِلْهُمْ

دعوت کن یعنی مردمان را بسوئے راه پروردگار خویش بدانش وپند نیک ومناظره کن بایشان

دعوت کن مردمان را بسوئے راه پروردگار خویش بدانش وپند نیک ومناظره کن بایشان

بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ۖ وَ

بطریقے که وے نیک است هر آئینه پروردگار تو دانا ترست به کسیکه گمراه شد از راه او و

بطریقی که وے نیک است (هر آئینه) پروردگار تو او داناتراست بکسی که گمراه شد از راه او و

هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا

داناتراست براه یاباں واگر مکافات کنید پس مکافات کنید به مثل آنچه

داناتراست براه یافتگان ع۵ واگر عقوبت کنید پس عقوبت کنید بمثل آنچه

عُوقِبْتُمْ بِهِ ۖ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾ وَاصْبِرْ وَمَا

با شما معامله کرده شد واگر صبر کنید هر آئینه آں صبر بهتر است صابران را وشکیبائی کن ونیست

با شما معامله کرده شد واگر صبر کنید آن بهتراست صابران را ع۵ وصبر کن ونیست

صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ ۚ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا

شکیبائی تو مگر بتوفیق خدا واندوه مخور بر ایشان ومباش در تنگدلی ازانکه

صبر تو مگر به توفیق خدا واندوه مخور بر ایشان ومباش در تنگدلی ازانکه

يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

بداندیشی می کنند هر آئینه خدا با پرهیزگاران است وآنانکه ایشان نیکوکار اند

بداندیشی می کنند ع۵ (هر آئینه) خدا با پرهیزگاران است وآنانکه ایشان نیکوکار اند ع۵

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید حنیف آنرا گویند که رجوع کنند وغسل جنابت میکوده باشد والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید یعنی یهود بحث می کردند در شنبه طائفه گفتند که خدا تعالیٰ روز شنبه از خلق فارغ شد پس در شنبه عبادت باید کرد وطائفه سکوت کردند خدائے تعالیٰ تعظیم روز شنبه بایں سبب برایشان واجب گردانید والله اعلم ۱۲-

تفسیر عثمانی

ف۵ در طریق دعوت وتبلیغ باید بهمان راهی بروید که خداوند نشان داده است وهیچ احتیاج بایں اندیشه نیست که چه کسی پذیرفت وکه ازان انکار ورزید نتیجه را بخدا بسپارید، همان ذات حالات افرادی را که براه می آیند و نمی آیند بهتر میداند هر طوریکه مناسب باشد باآنها معامله می کند

ع۵ اگر در راه دعوت بشما رنج واندوه رسانیده شود در وقت استحصال قدرت اجازه دارید که انتقام مساویانه بگیرید لیکن مقام صبر ازان بلند تراست واگر صبر کردید نتیجه آن در حق خود شما ونیز در حق تماشائیان بلکه خود تعدی کنندگان بهتر میباشد

ف۵ یعنی مظالم وشدائد صبر کردن کار آسان نیست مگر در صورتیکه خداوند فرماید البته آن متحمل ظلم شده دات نمی گوید ع۵ هر قدر که انسان از خدا ترسیده تقوی ورع دینی کند

سورۃ بنی اسرآءیل مکیۃ وھی مائۃ واحدی عشر اٰیۃ و اثنا عشر رکوعا

بسم اللہ الرحمن الرحیم ○

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

سُبۡحٰنَ الَّذِیۡۤ اَسۡرٰی بِعَبۡدِهٖ

پاک است آنکه ببرد بنده خودرا

پاک است آنکه ببرد بنده خودرا

لَیۡلًا مِّنَ الۡمَسۡجِدِ الۡحَرَامِ اِلَی الۡمَسۡجِدِ الۡاَقۡصَا الَّذِیۡ بٰرَکۡنَا حَوۡلَهٗ

شبے از مسجد حرام بسوئے مسجد اقصیٰ کہ برکت نهادیم گردا گرد آں

شبے از مسجد حرام بسوئے مسجد اقصا ع۵ کہ برکت نهادیم گردا گرد آن

لِنُرِیَهٗ مِنۡ اٰیٰتِنَا ؕ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِیۡعُ الۡبَصِیۡرُ ① وَاٰتَیۡنَا مُوۡسَی الۡکِتٰبَ وَ

تا بنمائیمش بعض نشانهائے خود هرآئینه اوست شنوا بینا ① و دادیم موسیٰ را کتاب و

تا بنمائیمش بعض نشان هائے خود (هرآئینه) اوست شنوا بینا و دادیم موسیٰ را کتاب و

جَعَلۡنٰهُ هُدًی لِّبَنِیۡۤ اِسۡرَآءِیۡلَ اَلَّا تَتَّخِذُوۡا مِنۡ دُوۡنِیۡ وَکِیۡلًا ② ذُرِّیَّۃَ

ساختیمش ہدایت بنی اسرائیل را گفتیم کہ نگیرید بجز من کارسازے اے فرزندان

ساختیم او را راه نماینده مر فرزندان یعقوب را (گفتیم) کہ مگیرید بجز من کارسازی اے فرزندان

مَنۡ حَمَلۡنَا مَعَ نُوۡحٍ ؕ اِنَّهٗ کَانَ عَبۡدًا شَکُوۡرًا ③ وَقَضَیۡنَاۤ اِلٰی بَنِیۡۤ اِسۡرَآءِیۡلَ

قومے را کہ برداشتیم ایشاں را با نوح یعنی بر کشتی هرآئینه وے بود بنده سپاسدار و وحی فرستادیم بسوئے بنی اسرائیل

کسیکه برداشتیم ایشان را با نوح هرآئینه وے بود سپاسدار و وحی فرستادیم بسوئے بنی اسرائیل

فِی الۡکِتٰبِ لَتُفۡسِدُنَّ فِی الۡاَرۡضِ مَرَّتَیۡنِ وَلَتَعۡلُنَّ عُلُوًّا کَبِیۡرًا ④ فَاِذَا

در توریت کہ البتہ فساد خواهید کرد در زمین دو بار و البتہ طغیان خواهید کرد بسرکشی بزرگ پس چوں

در توریت البتہ فساد خواهید کرد در زمین دو بار والبتہ طغیان خواهید کرد بسرکشی بزرگ پس چوں

جَآءَ وَعۡدُ اُوۡلٰىهُمَا بَعَثۡنَا عَلَیۡکُمۡ عِبَادًا لَّنَاۤ اُولِیۡ بَاۡسٍ شَدِیۡدٍ فَجَاسُوۡا

بیاید وعدهٔ نخستین بار ازاں دو بفرستیم بر شما بندگانِ خود را خداوندان کارزار سخت پس درآیند

بیاید وعدهٔ نخستین ازان دو بفرستیم بر شما بندگان خود را صاحبان کارزار سخت را پس درآیند

خِلٰلَ الدِّیَارِ ؕ وَکَانَ وَعۡدًا مَّفۡعُوۡلًا ⑤ ثُمَّ رَدَدۡنَا لَکُمُ الۡکَرَّۃَ عَلَیۡهِمۡ وَ

میان خانها یعنے برائے قتل ونهب و هست وعدهٔ خدا کردنی ف۲ باز دهیم شما را غلبه بر ایشان و

میان خانها و هست وعدهٔ خدا کرده شده باز دهیم شما را غلبه بر ایشان و

اَمۡدَدۡنٰکُمۡ بِاَمۡوَالٍ وَّبَنِیۡنَ وَجَعَلۡنٰکُمۡ اَکۡثَرَ نَفِیۡرًا ⑥ اِنۡ اَحۡسَنۡتُمۡ

پے در پے دهیم شما را اموال و فرزندان و سازیم شما را بیشتر باعتبار لشکر ف۳ و گوئیم اگر نیکوکاری کنید

پے در پے دهیم شما را اموال و فرزندان و گردانیدیم شما را بیشتر باعتبار لشکر اگر نیکوکاری کنید

اَحۡسَنۡتُمۡ لِاَنۡفُسِکُمۡ ۟ وَاِنۡ اَسَاۡتُمۡ فَلَهَا ؕ فَاِذَا جَآءَ وَعۡدُ الۡاٰخِرَۃِ

نیکوکاری کرده باشید برائے جان خویش و اگر بدکاری کنید پس آں بدی جان شمار است پس چوں بیاید وعدهٔ دیگر باز بفرستیم بندگان خود را

نیکو کرده باشید برای خود و اگر بدکاری کنید پس آن بدی نفس شمار است پس چون بیاید وعدهٔ دیگر باز بفرستیم بندگان خود را

لِیَسُوۡٓءٗا وُجُوۡهَکُمۡ وَلِیَدۡخُلُوا الۡمَسۡجِدَ کَمَا دَخَلُوۡهُ اَوَّلَ مَرَّۃٍ وَّلِیُتَبِّرُوۡا

تا خوش سازند روئے شما را و تا درآیند بمسجد چنانچه درآمده بودند اول بار و تا از پا بیفگنند

تا ناخوش سازند روی شما را و تا درآیند به مسجد چنانکه درآمده بودند اول بار و تا هلاک کنند

فتح الرحمن

ف۱ یعنے خدا تعالیٰ در شب معراج پیش از صعود بر آسمانها آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم بمسجد بیت المقدس رسانید ۱۲

ف۲ مترجم گوید و این وعده متحقق شد بتسلیط جالوت بادشاه عمالقه ۱۲

ف۳ مترجم گوید و این معنے در خلافت حضرت داؤد ظاهر شد ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ محض در یک قسمت از شب مخصوص ترین بندهٔ خود (محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم) را از حرم مکہ تا بیت المقدس برد در آیه «لنریه من آیاتنا» به غرض و مقصد این سفر اشاره شده است خلاصه مطلب اینست که منظور خداوند چنان بود که در این سفر یا از بیت المقدس به مقامات بعیدهٔ علویه بندهٔ برگزیدهٔ خود را آیات بزرگ قدرت و نمونه های عجیب و غریب انتظامات حکیمانه را به او نشان بدهد. در سوره نجم چیزی ازین آیات تذکار یافته است اتفاق بر می آید که آنحضرت ص تا به سدرة المنتهی تشریف برده و آیات نهایت عظیم الشان را مشاهده فرموده. «ولقد رآه نزلة اخری عند سدرة المنتهی عندها جنة المأوی اذ یغشی السدرة ما یغشی ما زاغ البصر وما طغی لقد رأی من آیات ربه الکبری» (النجم رکوع ۱) در اصطلاح علماء سفری را که از مکه تا بیت المقدس واقع شده

مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ۝٧ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَّرْحَمَكُمْ ۚ وَاِنْ عُدْتُّمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا

بر ہر چہ غالب شوند ہلاک کردنی و ل گوئیم نزدیک ست پروردگار شما از آنکہ رحم کند بر شما و اگر رجوع کنید بہ نافرمانی ما رجوع کنیم بعقوبت و

آنچہ غالب شوند بران ہلاک کردنی نزدیک است پروردگار شما کہ رحم کند بر شما و اگر رجوع کنید بنافرمانی ما رجوع کنیم بعقوبت و ساختیم

جَهَنَّمَ لِلْكٰفِرِيْنَ حَصِيْرًا ۝٨ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِيْ لِلَّتِيْ هِيَ اَقْوَمُ

دوزخ را برائے کافران زندانے و ل ہر آئینہ این قرآن راہ می نماید بخصلتے کہ او درست ترست

دوزخ را برائے کافران زندانی (ہر آئینہ) این قرآن راہ می نماید براہی کہ او درست تراست

وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِيْنَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيْرًا ۝٩ وَّ

و بشارت میدہد آن مسلمانان را کہ کارہائے شائستہ می کنند بآنکہ ایشان را باشد مزد بزرگ و

و بشارت میدہد آن مسلمانان را کہ کارہائے شائستہ می کنند بآنکہ ایشان را باشد مزد بزرگ و

اَنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ۝١٠ وَيَدْعُ

خبر میدہد کہ آنانکہ ایمان نیاوردہ اند باخرت آمادہ کردہ ایم برائے ایشان عقوبت دردناک و دعا می کند

خبر میدہد کہ آنانکہ ایمان نیاوردہ اند بہ آخرت آمادہ کردہ ایم برائے ایشان عقوبت دردناک و دعا میکند

الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَآءَهٗ بِالْخَيْرِ ۭ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُوْلًا ۝١١ وَجَعَلْنَا الَّيْلَ

آدمی ببدی مانند دعائے وے بہ نیکوئی و ہست آدمی شتاب کار و ساختیم شب

آدمی بہ بدی مانند دعای وی بہ نیکوئی و ہست آدمی شتاب کار و گردانیدیم شب

وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَآ اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوْا

و روز را دو نشانہ پس بے نور ساختیم نشانہ شب را و ساختیم نشانہ روز را سبب دیدن اشیا تا طلب کنید

و روز را دو نشانہ پس محو گردانیدیم نشانہ شب را و گردانیدیم نشانہ روز (آفتاب) را سبب دیدن شما تا طلب کنید

فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوْا عَدَدَ السِّنِيْنَ وَالْحِسَابَ ۭ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنٰهُ

فضل را از پروردگار خود و تا بدانید شمار سالہا را و بدانید حساب را و ہر چیزے را بیان کردیم

روزی از پروردگار خود و تا بدانید شمار سالہا را و بدانید حساب را و ہر چیز را بیان کردیم

تَفْصِيْلًا ۝١٢ وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنٰهُ طٰۗىِٕرَهٗ فِيْ عُنُقِهٖ ۭ وَنُخْرِجُ لَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

بتفصیل و ہر آدمی متصل ساختیم شامت عمل او را البتہ در گردن او و بیرون آریم برای او روز قیامت

بہ تفصیل و ہر آدمی متصل ساختیم (عمل) شامت او را در گردن او و بیرون آریم برای او روز قیامت

كِتٰبًا يَّلْقٰىهُ مَنْشُوْرًا ۝١٣ اِقْرَاْ كِتٰبَكَ ۭ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيْبًا ۝١٤

نامہ کہ بیند آنرا باز کشادہ گوئیم بخوان نامہ خود را بس ست نفس تو امروز بر تو حساب کنندہ

نامہ کہ بیند آنرا کشودہ شدہ بخوان نامہ خود را بس است نفس تو امروز بر تو حساب کنندہ

مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۭ وَلَا

ہر کہ راہ یاب شد جز این نیست کہ راہ یاب میشود برائے نفع خود و ہر کہ گمراہ شد پس جز این نیست کہ گمراہ میشود بر ضرر خود و

ہر کہ راہ یاب شد پس جز این نیست کہ راہ یاب میشود برای نفع خود و ہر کہ گمراہ شد پس جز این نیست کہ گمراہ میشود بر ضرر خود و

تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۭ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِيْنَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُوْلًا ۝١٥ وَاِذَآ

بر ندارد ہیچ بردارندہ بار دیگرے را و نیستیم ما عذاب کنندہ تا آنکہ فرستیم پیغامبرے را و چون خواہیم

بر ندارد ہیچ بردارندہ بار دیگرے را و نیستیم ما عذاب کنندہ تا آنکہ فرستیم پیغامبری و چون خواہیم

اَرَدْنَآ اَنْ نُّهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَفِيْهَا فَفَسَقُوْا فِيْهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ

کہ ہلاک کنیم دیہے را امیر ما کنیم توانگران آنجا یعنے آنچہ خواہیم پس نافرمانی کنند آنجا پس ثابت شد بران وعدہ عذاب

کہ ہلاک کنیم قریہ را امر کنیم متنعمان آن را پس نافرمانی کنند آنجا پس ثابت شود بران قریہ وعدہ عذاب

فَدَمَّرْنٰهَا تَدْمِيْرًا ۝١٦ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُوْنِ مِنْۢ بَعْدِ نُوْحٍ ۭ وَكَفٰى

پس برہم زدیم ایشانرا برہم زدنی و بسا کس را ہلاک کردیم از طبقات مردمان بعد نوح و بس است

پس برہم زنیم ایشان را برہم زدنی و بسا کس را کہ ہلاک کردیم از طبقات مردمان بعد از نوح و بس است

ف مترجم گوید این ہمہ تحقیق شیں دقیکہ حضرت یحیی را کشتند بخت نصر را مسلط ساختیم ۱۲

ف مترجم گوید اینکہ عود کردند یعنی بتکذیب حضرت عیسی و حضرت پیغامبر ما و جنگ کردند با او پس خدائے تعالی عود فرمود بتعذیب ایشان بقتل و اسر و جزیہ ۱۲ منہ

ف مترجم گوید یعنے در حالت تنگدلی بر خود و بر اولاد خود دعائے بد میکند ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۲۸۳ — اسرا ، گویند و از آنجا سیاحت تا بہ سدرۃ المنتہی ، را بمعراج تعبیر می کنند و لیسا اوقات مجموع ہر دو سفر را اسرا یا معراج میگویند احادیث معراج تقریباً از سی صحابہ منقول است و در ان واقعات معراج و اسرا بہ بسط و تفصیل بیان شدہ است جمہور سلف و خلف عقیدہ دارند کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در حالت بیداری باجسد مبارک معراج را نائل شد فقط از دو سہ صحابہ و تابعین منقول است کہ آنہا واقعہ اسرا و معراج را در حالت منام (خواب) بطور یک خواب عجیب و غریب قبول می کردند و بہ تائید ادعای خویش بہ آیہ « وما جعلنا الرؤیا التی اریناک الایہ » استدلال می نمایند و ہیچ یک از سلف نمی گوید کہ معراج در حالت بیداری محض بطور روحانی شدہ است چنانکہ مذاق حکماء و متصوفین آنرا تجویز می نماید در روح امعانی است ، و لیس معنی الاسراء بالروح الذہاب یقظۃ کالانسلاخ الذی ذہب الیہ الصوفیۃ والحکماء فانہ وان کان خارقاً للعادۃ

بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٧﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا

پروردگار تو | بگناه بندگان خود | دانا بینا | هرکه خواسته باشد آسوده‌گی دنیا بشتاب دهیم

پروردگار تو | بگناه بندگان خود | دانا بینا | هرکه خواسنده باشد (آسوده‌گی) این جهان را بشتاب دهیم

لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿٨﴾

وی را در اینجا هرچه خواهیم | هرکرا خواهیم | باز مقرر کنیم برائے او دوزخ | در آید بآں نکوهیده | رانده شده

وی را در اینجا هرچه خواهیم | هرکرا خواهیم | باز مقرر کرده ایم برائے او دوزخ | در آید بان نکوهیده | رانده شده

وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ

وهرکه بخواهد ثواب آخرت و سعی کند برائے وے سعی که لایق ویست داد مسلمان باشد | پس این جماعه هست سعی ایشان

وهرکه بخواهد (ثواب) آخرت و سعی کند برائے او سعی که (لایق اوست) و او مسلمان باشد پس آنجماعه هست سعی ایشان

مَشْكُورًا ﴿٩﴾ كُلًّا نُمِدُّ هَٰؤُلَاءِ وَهَٰؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ

مقبول | هر فرقے را پے در پے میدهیم این فرقه را از بخشش پروردگار تو | و نیست

مقبول | هر (فرقه) را پے در پے میدهیم این فرقه را و آن فرقه را از بخشش پروردگار تو | و نیست

عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿١٠﴾ انْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ وَلَلْآخِرَةُ

بخشش پروردگار تو باز داشته شده | ببین چگونه افزونی داده ایم | بعض مردمان را بر بعض | و هر آئینه آخرت

بخشش پروردگار تو باز داشته شده | ببین چگونه افزونی داده ایم بعض مردمان را بر بعض در دنیا و (هر آئینه) در آخرت

أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿١١﴾ لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا

زیاده‌تر بود در تمیز درجات و بیشتر باشد در افزونی دادن | مقرر مکن با خدا معبود دیگر را | آنگاه بنشینی | نکوهیده

درجات (ایشان) بزرگتر است و (بزرگ‌تر از روی افزونی) فضیلت بزرگتر است مقرر مکن با خدا معبود دیگری را پس بنشینی (نکوهیده) ملزم

مَخْذُولًا ﴿١٢﴾ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۚ إِمَّا

بے یار مانده | و حکم کرد پروردگار تو که عبادت کنید مگر خودش را و بکنید با پدر و مادر | نیکوکاری | اگر

(بے یار مانده) بے کس | و حکم کرد پروردگار تو که عبادت مکنید مگر خودش را و بکنید با پدر و مادر | نیکوکاری | اگر

يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا

برسد نزدیک تو | بکلان سالی | یکے از ایشان | یا هر دو | پس مگو ایشان را آف و بانگ مزن بر ایشان

برسد نزدیک تو | به کلان سالی یکی از ایشان | یا هر دوی ایشان پس مگو بر ایشان اف و بانگ مزن بر ایشان

وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿١﴾ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ

و بگو با ایشان سخن نیکو | و پست کن برائے ایشان بازوئے تواضع را از جهت مهربانی و

و بگو بر ایشان را سخن نیکو | و پست کن بر ایشان | بازوے | تواضع را | از جهت | مهربانی و

وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴿٢﴾ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ ۚ

بگو اے پروردگار من ببخشائے بر ایشان چنانچه پرورش کردند مرا در خورد سالی پروردگار شما داناتر است بآنچه در ضمیر شماست

بگو اے پروردگار من ببخشا بر ایشان چنانچه پرورش کردند مرا در خورد سالی پروردگار شما داناتر است آنچه در ضمیر شماست

إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٣﴾ وَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ

اگر باشید شائسته | پس هر آئینه وے هست رجوع کنندگان را آمرزنده | و بده بخداوند قرابت

اگر باشید شائسته (پس هر آئینه او) هست | رجوع کنندگان را آمرزنده | و بده بخداوند قرابت

حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٤﴾ إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ

حق وے را و بدرویش | و براه گذرے | و | اسراف مکن اسراف کردنی | هر آئینه اسراف کنندگان

حق وے را و بدرویش | و مسافر | و اسراف مکن اسراف کردنی | هر آئینه اسراف کنندگان

كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ ۖ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٥﴾ وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ

هستند برادران شیاطین | و هست شیطان به نسبت پروردگار خود ناسپاس | و اگر روگردانے

هستند برادران شیاطین | و هست شیطان به پروردگار خود ناسپاس | و اگر رو بگردانی

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے در دنیا بجهد رزق و جاه ۱۲۔

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۲۸۴۔ ابن اسحٰق وغیره در کلمات منقوله این بزرگان حالت بیداری را در هیچ جائے تصریح ننموده اند بهرحال قرآن کریم با تمام تمام و به عنوان ممتاز در خشانی واقعه "اسراء" را ذکر فرموده است و مخالفین در مقابل یا جدیت تمام از ین واقعه انکار کردند و در مقام تکذیب و معارضه بر آمدند بحدی که قدم‌های بعض موافقین هم درین راه لغزید این همه واقعات دلیل بر آن است که واقعه معراج تنها عبارت از یک سیر روحانی و یا خواب عجیب و غریب نبوده است دعاوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم که در طریق سیر و انکشافات روحانی از ابتدای بعثت بوده است دعوی اسرار نسبت به آنها چیزے تعجب آور و حیرت انگیز تر نبوده که بطور خصوصی آن را مورد تکذیب و تردید و تمسخر قرار میدادند و مردم را دعوت می‌کردند که "بیائید امروز یک سخن عجیب مدعی نبوت را بشنوید" بر علاوه برای حضرت صلی الله علیه وسلم ضرور نبود که خاص باظهار این واقعه آنقدر متفکر و متشوش می‌شد چنانکه در بعض روایات صحیحه مذکور شده و نیز در بعض احادیث کلمات واضح آمده "ثم اصبحت بمکة" و یا "ثم اتیت مکة" (یعنی سپس وقت صبح به مکه رسیدم) اگر معراج محض یک کیفیت روحانی می‌بود...

عَنْهُمُ ابْتِغَآءَ رَحْمَةٍ مِّنْ رَّبِّكَ تَرْجُوْهَا فَقُلْ لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُوْرًا ﴿۶﴾ وَلَا

از ین جماعه بانتظار رزقے از پروردگار خود کہ امیدوار آں باشی پس بگو ایشان را سخن ملائم و مکن

از ین جماعه بانتظار مهربانی درزقے از پروردگار خود که امیدوار آن باشی پس بگو ایشان را سخنی ملایم و مکن

تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُوْلَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوْمًا

دست خود را بستہ باگردن خود و کشادہ مکن آنرا تمام کشادن کہ آنگاہ بنشینی ملامت کردہ شدہ ملول

دست خود را بسته باگردن خود و مکشای آنرا تمام کشادن که بنشینی ملامت کرده شد

مَّحْسُوْرًا ﴿۷﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ

درماندہ کشتہ ۲ ہرآئینہ پروردگار تو می کشاید و تنگ می کند روزی برائے ہر کہ خواہد ہرآئینہ او بہ بندگان خود

درمانده (هرآئینه) پروردگار تو می کشاید روزی برای هرکه خواهد و تنگ می کند (هرآئینه) او نسبت به (مصالح) بندگان خود

خَبِيْرًا ۢ بَصِيْرًا ﴿۸﴾ وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ ۭ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَ

دانا بیناست و مکشید اولاد خود را از ترس تنگدستی ما روزی میدہیم ایشان را و

دانا بینا و مکشید اولاد خود را از ترس تنگدستی ما روزی میدهیم ایشان را و

اِيَّاكُمْ ۭ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْاً كَبِيْرًا ﴿۱﴾ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً ۭ

شمارا ہرآئینہ کشتن ایشان ہست گناہے عظیم و نزدیک مشوید بزنا ہرآئینہ وے بے حیائی ست

شمارا هرآئینه کشتن ایشان هست گناهی بزرگ و نزدیک مشوید بزنا (هرآئینه) آن است عمل زشت

وَسَآءَ سَبِيْلًا ﴿۲﴾ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ۭ وَمَنْ قُتِلَ

و بدراہیست وے و مکشید نفسے را کہ محترم ساختہ است خدا مگر بحق و ہر کہ کشتہ شود

و بدراهی است و مکشید نفس را که حرام ساخته است خدا مگر بحق و هرکه کشته شود

مَظْلُوْمًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهٖ سُلْطٰنًا فَلَا يُسْرِفْ فِّي الْقَتْلِ ۭ اِنَّهٗ كَانَ

بستم پس دادہ ایم وارث او را قوتے ۲ پس باید کہ زیادتے نکند در کشتن ہرآئینہ وے ہست

به ستم پس دادیم وارث او را قوتی پس باید که زیادتی نکند در کشتن (هرآئینه) وی است

مَنْصُوْرًا ﴿۳﴾ وَلَا تَقْرَبُوْا مَالَ الْيَتِيْمِ اِلَّا بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ

یاری دادہ شدہ و نزدیک مشوید بمال یتیم مگر بطریقے کہ او نیک است تا آنکہ رسد

یاری داده شده و نزدیک مشوید بمال یتیم مگر بطریقی که او نیک است تا آنکه برسد

اَشُدَّهٗ ۠ وَاَوْفُوْا بِالْعَهْدِ ۚ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُوْلًا ﴿۴﴾ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ

بنہایت قوت خود و وفا کنید بعہد ہرآئینہ عہد پرسیدہ خواہد شد ازو و تمام کنید پیمانہ را چوں

به نهایت قوت خود و وفا کنید بعهد هرآئینه عهد هست سوال کرده شده و تمام کنید پیمانه را چون

اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوْا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيْمِ ۭ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ﴿۵﴾

پیمائید و بسنجید بہ ترازوئے راست این بہترست و نیکوترست از جہت عاقبت

بپیمائید و وزن کنید به ترازوی راست این بهترست و نیکوتر است از جهت عاقبت

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ۭ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰۗىِٕكَ

و مرو پے چیزے کہ ترا دانش آں نیست ہرآئینہ گوش و چشم و دل ہر یکے ازیں ہا

و مرو پی چیزی که ترا دانش آن نیست هرآئینه گوش و چشم و دل هر یکی ازین ها

كَانَ عَنْهُ مَسْئُوْلًا ﴿۶﴾ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا ۚ اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ

پرسیدہ خواہد شد ازو و مرو در زمین خراماں ہرآئینہ تو نخواہی شگافت زمین را

باشد از نفس خود پرسیده شده و مرو در زمین خرامان (هرآئینه) تو نخواهی شگافت زمین را

وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُوْلًا ﴿۷﴾ كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهٗ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوْهًا ﴿۸﴾

و نرسی بکوہ ہا در درازی ہمہ این خصلت ہاست بد فعلی آں نزدیک پروردگار تو ناپسندیدہ

و نرسی بکوه ها در درازی همه این خصلت ها بدی اوست نزدیک پروردگار تو ناپسندیده

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در صورت بخل ۱۲ ف۲ یعنی در صورت اسراف ۱۲

ف۳ یعنی حق قصاص ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۲۸۵-

بعلم ما، امری بعبده را به این معنے گرفتن که خداوند خود را در خواب و یا در عالم روحانی از مکہ به بیت المقدس برد، مشابه آنست که شخصی "فاسر بعبادی" را به این معنے بگیرد که "ای موسی بندگان مرا (بنی اسرائیل را) در خواب و یا محض در عالم روحانی از مصر بکشید" و یا در سورہ کہف که حضرت موسیٰ علیہ السلام برای ملاقات حضرت خضر علیہ السلام رفت همراه او سفر کرد ذکر برای آن در چندین جا کلمہ "انطلقا" آمده است، مطلب آن چنین گرفته شود که این همه حرکت محض در خواب و یا سیر روحانی بوقوع پیوسته است باقی راجع به کلمہ "رویا" که در قرآن حکیم آمده ابن عباس رضی فرموده است "رویاء عین" ارِیها رسول الله صلی الله علیه وسلم مفسرین از کلام عرب شواهد آورده اند که کلمہ "رویا" گاه گاهی به معنی مطلق رویت چشم استعمال می شود لهذا اگر از آن همین واقعه اسراء مراد باشد باید معنی مطلق نظاره گرفته شود که بر دیده ظاهری بعمل آمده است تا با ظواهر نصوص و عقیده جمهور امت مخالفت واقع نشود ۱۲-

ع ۳ ۸ ۴

ذٰلِكَ مِمَّآ أَوْحٰىٓ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ۗ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا آخَرَ

این از انجملہ ہست کہ وحی فرستادہ است بسوئے تو پروردگار تو از علم و مقرر کن با خدا معبود دیگر را

این از آن جملہ است کہ وحی فرستادہ است بسوئے تو پروردگار تو از علم و مقرر مکن با خدا معبودی دیگر را

فَتُلْقٰى فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا ﴿۳۹﴾ أَفَأَصْفٰىكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ

آنگاہ انداختہ شوی در دوزخ ملامت کردہ شدہ راندہ گشتہ آیا برگزید شما را پروردگار شما بہ پسران و خود فرا گرفت از

پس انداختہ شوی در دوزخ ملامت کردہ شدہ راندہ شدہ آیا برگزید شما را پروردگار شما بہ پسران و خود فرا گرفت از

الْمَلٰٓئِكَةِ إِنَاثًا ۚ إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا ﴿۴۰﴾ ع وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا

فرشتگان دختران را ہر آئینہ شما می گوئید سخن گران و ہر آئینہ بہر نوع سخن گفتیم درین

فرشتگان دختران را (ہر آئینہ) شما می گوئید سخنی بزرگ و بدرستیکہ گردانیدیم بیانات خود را از دلائل در این

الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا ۖ وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿۴۱﴾ قُلْ لَّوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا

قرآن تا پند پذیر شوند و نمی افزاید در حق ایشان مگر رمیدن را بگو اگر بودندے با خدا معبودان دیگر چنانکہ

قرآن تا پند پذیر شوند و نمی افزاید در حق ایشان مگر رمیدن را بگو اگر بودند با خدای معبودان دیگر چنانچہ

يَقُولُونَ إِذًا لَّابْتَغَوْا إِلٰى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا ﴿۴۲﴾ سُبْحٰنَهُ وَتَعٰلٰى عَمَّا يَقُولُونَ

می گویند آنگاہ طلب کردندے بسوئے خداوند عرش راہ منازعت را پاکست وے و بلندست از آنچہ می گویند

می گویند آنگاہ طلب کردندی بسوی خداوند عرش راہ منازعت را ف۵ پاک است وی و بلند است از آنچہ می گویند

عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿۴۳﴾ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوٰتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ۚ وَإِنْ

بلندی عظیم بپاکی یاد می کنند او را آسمان ہائے ہفت گانہ و زمین و ہر کہ درمیان این ہاست و نیست

بلندی بزرگ بہ پاکی یاد می کنند او را ہفت آسمان و زمین و ہر کہ میان این ہاست و نیست

مِّنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلٰكِنْ لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ ۗ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا

ہیچ چیز مگر بپاکی یاد میکند با ستایش او و لیکن شما فہم نمی کنید یاد کردن ایشان را ہر آئینہ وے ہست بردبار

ہیچ چیز مگر بپاکی یاد می کند با ستایش او و لیکن شما فہم نمی کنید تسبیح ایشانرا ف۶ ہر آئینہ وی ہست بردبار

غَفُورًا ﴿۴۴﴾ وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

آمرزگار و چون میخوانے قرآن را میسازیم درمیان تو و درمیان آنانکہ باور نمیدارند

آمرزگار و چون میخوانی قرآن را میسازیم درمیان تو و درمیان آنانکہ باور نمی دارند

بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُورًا ﴿۴۵﴾ وَّجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِيٓ

آخرت را پردہ پوشیدہ و می نہیم بر دل ایشان پوششہا تا نفہمندش و در

آخرت را پردہ پوشیدہ و می نہیم بر دل ایشان پوششہا تا نفہمندش و در

آذَانِهِمْ وَقْرًا ۚ وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلٰىٓ أَدْبَارِهِمْ

گوش ایشان گرانی را و چون یاد کنی پروردگار خود را در قرآن تنہا روگردان شوند بر جانب پشت خود

گوش ایشان گرانی را و چون یاد کنی پروردگار خود را در قرآن تنہا روگردان شوند بر جانب پشت خود

نُفُورًا ﴿۴۶﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ

رمیدہ شدہ ف۱ ما داناتریم بچیزے کہ می شنوند بسبب آن ف۲ وقتیکہ گوش می نہند بسوئے تو و وقتیکہ ایشان

رمیدہ شدہ ما داناتریم بچیزے کہ می شنوند بسبب آن وقتیکہ گوش می نہند بسوی تو و وقتیکہ ایشان

نَجْوٰىٓ إِذْ يَقُولُ الظّٰلِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿۴۷﴾ انْظُرْ كَيْفَ

راز گویان باشند و وقتیکہ می گویند این ستمگاران پیروی نمی کنید مگر مرد جادو کردہ را بنگر چگونہ

راز گویان باشند و وقتیکہ می گویند این ستمگاران پیروی نمی کنید مگر مرد جادو کردہ را بنگر چگونہ

ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿۴۸﴾ وَقَالُوٓا أَإِذَا كُنَّا

زدند داستانہا برائے تو پس گمراہ شدند پس نمے توانند راہ یافتن و گفتند آیا چون شویم

زدند برائے تو مثلہا پس گمراہ شدند پس نمی توانند راہ یافتن و گفتند آیا چون شویم

فتح الرحمن
ف۱ مترجم گوید یعنی ہر دو آیت کنایت است از عدم انتفاع ایشان بالقرآن و مواعظ ۱۲
ف۲ یعنے قصداً استہزا و عیب جوئی ۱۲۔

تفسیر عثمانی
ف۵ ہرگز پسند نداشتند کہ محکوم غیر شوند بلکہ میخواستند بہ یک جا متحد شدہ تخت سلطنت خدا را واژگون سازند اگر بادشاہان گفتہ شود کہ چون در مقابل مالک عرش تمام زور و اقتدار آنہا بی سود است لہذا بہ عبادت یک مخلوق عاجز و ناتوان پرداختن نہایت بی خردی است و اگر برای تقرب مالک عرش معبودان موجود باشند چنانچہ کفار زعم میکنند البتہ خود آن معبودان بطلب توحید در رضای آفرینندہ عرش راضی و خواستار قرب او تعالی اند پس برای عابدین آنہا ہم بوز ضرور تر دیدہ میشود کہ از توحید در رضای خداوند بزرگ را نمایند زیرا خدای توانا بہ زبان تمام انبیا و بوسیلہ فطرت انسانی از شرک اظہار بیزاری کامل نمودہ است پس جای تعجب است کہ این احمقان چگونہ راہی کورکورانہ رہان می باشند
ف۶ ہر یک از مخلوق بزبان قال یا بزبان حال پاکی و خوبی ہای او را بیان می کنند لیکن شما آنرا نمی فہمید خواہ از باعث بینکہ فکر و تامل نکردید یا از سبب فقدان قوتیکہ بذریعہ آن تسبیح حالی بعض مخلوقات شنیدہ و فہمیدہ میشود ۔ و اگر شخص با وجود کثرت جہد آنرا نپذیرد و یا بہ مقتضای آن عمل نکند این فہمیدن در حکم نفہمیدن است ۱۲

ع ۱۰ — الربع

عِظَامًا وَّرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا ﴿۴۹﴾ قُلْ كُوْنُوْا حِجَارَةً اَوْ

استخوانے چند و اعضائے بوسیدہ از ہم پاشیدہ آیا برانگیختہ شویم بآفرینش نو بگو سنگ شوید یا

استخوانے چند و اعضائے بوسیدہ آیا ما برانگیختہ شویم بہ آفرینش نو بگو شوید سنگ یا

حَدِيْدًا ﴿۵۰﴾ اَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِيْ صُدُوْرِكُمْ ۚ فَسَيَقُوْلُوْنَ مَنْ يُّعِيْدُنَا ؕ

آہن شوید یا نوعے دیگر شوید از آنچہ بزرگ نماید در خاطر شما پس خواہند گفت کہ باز پیدا کند ما را

آہن یا نوعے دیگر شوید از آنچہ بزرگ نماید در خاطر شما ع۵ پس زود گویند کیست کہ باز آرد ما را

قُلِ الَّذِيْ فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ فَسَيُنْغِضُوْنَ اِلَيْكَ رُءُوْسَهُمْ وَيَقُوْلُوْنَ

بگو کسیکہ آفرید اول بار باز پس خواہند جنبانید بسوئے تو سر خود را ف۱ و خواہند گفت

بگو آنکس کہ بیافرید شمارا اول بار پس زود بود کہ حرکت دہند بسوئے تو سرہائے خود را و گویند

مَتٰى هُوَ ؕ قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ قَرِيْبًا ﴿۵۱﴾ يَوْمَ يَدْعُوْكُمْ فَتَسْتَجِيْبُوْنَ بِحَمْدِهٖ

کے باشد آن بگو شاید کہ نزدیک باشد روزے کہ خدا بخواند شما را پس قبول کنید خواندن او را حمد گویان

کے خواہد بود آن بعث بگو شاید کہ نزدیک باشد روزیکہ خدا بخواند شما را پس قبول می کنید خواندن وی را حمد گویان

وَتَظُنُّوْنَ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۵۲﴾ وَقُلْ لِّعِبَادِيْ يَقُوْلُوا الَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ ؕ

و گمان کنید کہ درنگ نکردہ بودید مگر اندکے و بگو بندگان مرا کہ بگویند کلمہ کہ آن بہتر ست

و گمان می کنید کہ درنگ نکردہ بودید مگر اندکے ع۵ و بگو بندگان مرا کہ بگویند کلمہ کہ آن بہتر است

اِنَّ الشَّيْطٰنَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ ؕ اِنَّ الشَّيْطٰنَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِيْنًا ﴿۵۳﴾

یعنی با کفار ہر آئینہ شیطان نزاع می افگند میان مردمان ہر آئینہ شیطان ہست آدمی را دشمن آشکارا

(ہر آئینہ) شیطان نزاع می افگند میان مردمان (ہر آئینہ) شیطان ہست آدمی را دشمن آشکارا

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ ؕ اِنْ يَّشَاْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ يَّشَاْ يُعَذِّبْكُمْ ؕ وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ

مراد از آن کلمہ اینست کہ پروردگار شما داناتر است بحال شما اگر خواہد رحم کند شما را و اگر خواہد عقوبت کند شما را و نہ فرستادیم ترا یا محمد

پروردگار شما داناتر است بحال شما اگر خواہد رحم کند بر شما و اگر خواہد عقوبت کند شما را و نفرستادیم ترا

عَلَيْهِمْ وَكِيْلًا ﴿۵۴﴾ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَلَقَدْ

بر ایشان نگاہبان ف۲ و پروردگار تو داناتر است بہر کہ در آسمانہا و زمین است و ہر آئینہ

بر ایشان ذمہ بر (و نگاہبان) و پروردگار تو داناتر است بہر کہ در آسمانہا و زمین است و (ہر آئینہ)

فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ وَّاٰتَيْنَا دَاوٗدَ زَبُوْرًا ﴿۵۵﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِيْنَ

فضل دادیم بعض پیغامبران را بر بعض و دادیم داؤد را زبور بگو بخوانید آنانرا کہ

فضل دادیم بعض پیغامبران را بر بعض و دادیم داؤد را زبور بگو بخوانید آنان را کہ

زَعَمْتُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ فَلَا يَمْلِكُوْنَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيْلًا ﴿۵۶﴾ اُولٰٓئِكَ

گمان دارید الوہیت در حق ایشان بجز خدا پس نتوانند برداشتن سختی را از شما و نہ تغیر دادن آنانکہ

گمان دارید الوہیت را در حق ایشان بجز خدا پس نتوانند برداشتن سختے را از شما و نہ تغییر دادن آن را آنانکہ

الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ يَبْتَغُوْنَ اِلٰى رَبِّهِمُ الْوَسِيْلَةَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ وَيَرْجُوْنَ رَحْمَتَهٗ

ایشان را می پرستند کافران طلب می کنند بسوی پروردگار خویش قرب را کہ کدام یک از ایشان نزدیکتر باشد و توقع دارند کمال بخشش

ایشان را می پرستند کافران طلب می کنند بسوئے پروردگار خویش قرب را کہ کدام یک از ایشان نزدیکتر باشد و توقع دارند کمال رحمت او

وَيَخَافُوْنَ عَذَابَهٗ ؕ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُوْرًا ﴿۵۷﴾ وَاِنْ مِّنْ قَرْيَةٍ

و می ترسند از عذاب او ہر آئینہ ہست عذاب پروردگار تو ترسیدہ شدہ و نیست ہیچ دیہے

و می ترسند از عذاب او ہر آئینہ ہست عذاب پروردگار تو سزاوار آنکہ از وے حذر کنند و نیست ہیچ قریہ

اِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوْهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اَوْ مُعَذِّبُوْهَا عَذَابًا شَدِيْدًا ؕ كَانَ

الا ما ہلاک کنندہ وے ایم پیش از روز قیامت یا عذاب کنندہ وے ایم بعقوبت سخت ہست

مگر آنکہ ما ہلاک کنندہ آنیم پیش از روز قیامت یا عذاب کنندہ او ییم عذابے سخت ہست

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی ملزم خواہند شد واللہ اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید و این کلمہ پیش از امر جہاد بود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ این ذرات در ہر حال از نعش انسان است کہ پیشتر دارای زندگی بودہ است و در خود ذرات خاک اگر آثار حیات پیدا شود، چندان مستبعد نیست و قدرت کاملہ حکیم علی الاطلاق لعقدے بزرگ است کہ نمی توان برای آن عدی تعیین نمود غدائی کہ انسان را از عدم بوجود میاورد دوبارہ استخوان ہای بوسیدہ او را کہ شکل وجود در آن باقیست اگر حیات بخشد حیرت آور نیست حتی اگر ذرات وجود شما بہ شکل سنگ و آہن در اید کہ ظاہرا از شکل حیات محروم است باز ہم در پیشگاہ قدرت الٰہی زندہ کردن و بوجود آوردن آن مشکل نمی باشد بالاتر از ان اگر بہ موت و فنای مطلق ہم دچار شوید، خداوند قدرت دارد کہ شما را جان تازہ بخشد و بحیات نوین بر گرداند ع۵ اکنون تعجیل دارید اما آن وقت خواہید پنداشت کہ در دنیا چندان دیر زیست نکردہ بودید این موعد پنجاہ و یا صد سال عمر انسان در مقابل ہزاران سال آخرت ہیچ اہمیت ندارد.

(فتح القرآن) ف۱ یعنی گفتہ اند کہ از شدت ہول و خوف آخرت زندگی دنیا بسیار کم معلوم خواہد شد و یا از زمان مکث مراد زمانی است کہ در بین "نفخہ اولی" و "نفخہ ثانی" می باشد چونکہ

ذٰلِكَ فِي الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ﴿٥٨﴾ وَمَا مَنَعَنَآ اَنْ نُّرْسِلَ بِالْاٰيٰتِ اِلَّآ اَنْ

این وعده در لوح نوشته شده ‏ و باز نداشت ما را از آنکه بفرستیم نشان‌ها مگر آنکه

این حکم در کتاب (لوح محفوظ) نوشته شده ‏ و باز نداشت ما را از آنکه بفرستیم نشان‌ها ‏ مگر آنکه

كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُوْنَ ۭ وَاٰتَيْنَا ثَمُوْدَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوْا بِهَا ۭ وَمَا

دروغ شمرده بودند آنرا پیشینیان ‏ و دادیم ثمود را ‏ شتر ماده ‏ نشانهٔ بینا پس کافر شدند بوے ‏ و

دروغ شمرده بودند آنرا پیشینیان ‏ و دادیم ثمود را ‏ اشتر ماده ‏ نشانهٔ واضح پس (کافر شدند بوے) ظلم کردند

نُرْسِلُ بِالْاٰيٰتِ اِلَّا تَخْوِيْفًا ﴿٥٩﴾ وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ ۭ وَ

نمی فرستیم نشان‌ها را مگر برائے ترسانیدن ‏ و یاد کن چون گفتیم ترا اگر پروردگار تو در گرفته است همه مردمان را ایعنی در قدرت خود

نمی فرستیم نشان‌ها را مگر برائے ترسانیدن ‏ و یاد کن چون گفتیم ترا که (هر آئینه) پروردگار تو فرا خواهد گرفت مردمان را ‏ و

مَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِيْٓ اَرَيْنٰكَ اِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُوْنَةَ فِي

نساختیم نمایشی را که نمودیم بتو ‏ مگر امتحان مردمان را ‏ و نساختیم درختی را که نفرین کرده شد در

نگردانیدیم ‏ آن نمایش را که بتو نمودیم مگر امتحانی مردمان را و هم چنین است درخت لعنت کرده شده در

الْقُرْاٰنِ ۭ وَنُخَوِّفُهُمْ ۙ فَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا كَبِيْرًا ﴿٦٠﴾ وَاِذْ قُلْنَا

قرآن مگر امتحانے و می ترسانیم ایشانرا پس نمی افزاید ترسانیدن در حق ایشان ‏ مگر سرکشی بزرگ را ‏ و یاد کن چون گفتیم

قرآن و می ترسانیم ایشانرا پس نمی افزاید تخویف ایشانرا مگر سرکشی بزرگ ‏ و یاد کن چون گفتیم

لِلْمَلٰۗىِٕكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ ۭ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ

فرشتگان را ‏ سجده کنید بسوے آدم پس سجده کردند الا ابلیس گفت آیا سجده کنم کسے را که آفریده

بفرشتگان را سجده کنید آدم را پس سجده کردند مگر ابلیس گفت آیا سجده کنم کسی را که آفریدی

طِيْنًا ﴿٦١﴾ قَالَ اَرَءَيْتَكَ هٰذَا الَّذِيْ كَرَّمْتَ عَلَيَّ ۡ لَىِٕنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ

از گل ‏ باز گفت آیا دیدی ‏ این شخص را که ‏ فضل دادهٔ برمن اگر موقوف گزاری مرا تا ‏ روز

از گل گفت ابلیس باره ‏ خبر ده مرا که این را ‏ گرامی کرده برمن اگر مهلت دهی مرا ‏ تا روز

الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهٗٓ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ

قیامت البته از بیخ بر کنم ‏ اولاد او را الا اندکے ‏ خدا فرمود برو پس هر کسیکه پیروی تو کند از ایشان پس

قیامت البته از بیخ بر کنم ‏ اولاد او را مگر اندکے ‏ خدا فرمود برو پس هر کسیکه پیروی تو کند از ایشان پس هر آئینه

جَهَنَّمَ جَزَاۗؤُكُمْ جَزَاۗءً مَّوْفُوْرًا ﴿٦٣﴾ وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ

دوزخ سزائے همه شماست سزائے ‏ کامل ‏ و از جا بجنبان ‏ هر کرا توانی ‏ از ایشان

دوزخ سزائے همه شماست ‏ سزائے ‏ کامل ‏ و از جا بجنبان ‏ هر کرا توانی ‏ از ایشان

بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ

باواز خود و آواز بلند بر ایشان سواران خود را و پیادگان خود را و شریک شو با ایشان در اموال و فرزندان

باواز خود و بیارد (برانگیز) بر ایشان سواران خود را و پیادگان خود را و شریک شو با ایشان در اموال و فرزندان

وَعِدْهُمْ ۭ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطٰنُ اِلَّا غُرُوْرًا ﴿٦٤﴾ اِنَّ عِبَادِيْ لَيْسَ لَكَ

و وعده ده ایشانرا و وعده نمی دهد ایشانرا شیطان مگر بفریب دادن ‏ هر آئینه بندگان من نیست ترا بر ایشان هیچ

و وعده ده ایشانرا و وعده نمی دهد ایشانرا شیطان مگر فریب ‏ (هر آئینه) نیست ترا بر بندگان من

عَلَيْهِمْ سُلْطٰنٌ ۭ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيْلًا ﴿٦٥﴾ رَبُّكُمُ الَّذِيْ يُزْجِيْ لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ

قدرتے و بس است پروردگار تو کارساز ‏ پروردگار شما آنست که روان میکند برائے شما کشتی‌ها را ‏ در دریا

هیچ حکومت (قدرت) و بس کافی است پروردگار تو کارساز ‏ پروردگار شما آنست که روان میکند برای شما کشتی‌ها در دریا

لِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ ۭ اِنَّهٗ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ﴿٦٦﴾ وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ

تا طلب معیشت کنید از فضل او ‏ هر آئینه او هست شما مهربان ‏ و چون برسد شما سختی ‏ در ‏ دریا

تا طلب معیشت کنید از فضل او (هر آئینه) او هست بر شما مهربان ‏ و چون برسد بشما سختی ‏ در دریا

ع ٨ / ٦

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی چون کافران قصه معراج شنیدند و آیت ان شجرة الزقوم طعام الاثیم بایشان رسید استبعاد کردند و محل طعن ساختند ۱۲

ف۲ مترجم گوید این تصویر است معنی شیطان را در گمراه کردن ایشان ماخوذ از فعل رئیس دزدان چون دیهے را غارت کند بر ایشان نعره میزند و سواران و پیادگان خود را آواز می دهد که ازین سو بگیرد و ازان سو بگیر ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در حدیث است که اهل مکه از آنحضرت صلی الله علیه وسلم معجزاتی چند خواستند مثلاً اینکه کوه صفا را طلا سازد یا کوه‌ها را از اطراف و جوانب مادور کرده زمین را هموار و قابل زراعت نماید غیر ذلک ایشان می گفتند که اگر اینگونه خواهشات ما را عملی آوردی ترا قبول خواهیم کرد ـ در جلب این خواهش‌ها این آیت نازل گشته یعنی اجرای چنین کارها در مقابل قدرت کامله خداوندی قطعاً دشوار نیست چنانچه این گونه آیات مطابق خواهش امم سالقه برای ایشان نشان داده شد باآنهم آنها نپذیرفتند و حتی در تمرد و طغیان خود افزودند بالاخر بروفق سنت الله انجام آنها چنین شد که با استیصال و امحای کلی مستاصل شدند پس اگر تمام خواهشات شما تکمیل شود چنانکه از وضعیت شما ظاهر است وخداوند میداند که شما نیز قبول نمی کنید آنگاه مطابق سنة الله باید بالکل

لیکن اگر دیگران آن درخواست این امت خلاف مصلحت و حکمت است ۱۲

ضَلَّ مَنْ تَدْعُوْنَ اِلَّآ اِيَّاهُ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىكُمْ اِلَى الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْ ۭ وَكَانَ

گم شود هرکه را در امیخوانید مگر خدا پس چون خلاص ساخت شمارا بسوے خشکی رو گردن تدید و هست

فراموش میشود کسی را که میخوانند مگر خدا پس چون خلاص ساخت شمارا بسوی خشکی بازمی گردید و هست

الْاِنْسَانُ كَفُوْرًا ۝۷ اَفَاَمِنْتُمْ اَنْ يَّخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ

آدمی ناسپاس آیا ایمن شده اید ازانکه فرو برد شمارا بجانب از خشکی یا بفرستد بر شما

آدمی بسیار ناسپاس آیا ایمن شده اید ازانکه فرو برد شمارا در جانبی از خشکی یا بفرستد بر شما

حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوْا لَكُمْ وَكِيْلًا ۝۸ اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُّعِيْدَكُمْ فِيْهِ تَارَةً

باد تندے که سنگریزه افگند باز نیابید برائے خود هیچ نگاهبانے آیا ایمن شده اید ازانکه باز درآرد شمارا در یا بار

باد تندی که بر شما سنگ اندازد باز نیابید برای خود هیچ نگاهبانی آیا ایمن شده اید ازانکه باز گرداند شمارا در دریا بار دیگر

اُخْرٰى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِّنَ الرِّيْحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ۙ ثُمَّ

دیگر پس بفرستد بر شما از جنس باد باد تندے را پس غرق گرداند شمارا بسبب آنکه کافر شدید باز

پس بفرستد شما باد سختی را پس غرق گرداند شمارا بسبب آنکه ناسپاسی کردید باز

لَا تَجِدُوْا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهٖ تَبِيْعًا ۝۹ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيْٓ اٰدَمَ وَحَمَلْنٰهُمْ فِي الْبَرِّ

نیابید برائے خود هیچ مواخذه کننده برما بسبب آن غرق و هرآئینه بزرگ ساختیم فرزندان آدم را و برداشتیم ایشانرا در بیابان و

نیابید برائے خود برما به آن (غرق را) هیچ باز خواست کننده و هرآئینه بزرگ ساختیم فرزندان آدم را و برداشتیم ایشانرا در بیابان و

وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ وَفَضَّلْنٰهُمْ عَلٰي كَثِيْرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا

در دریا و روزی دادیم ایشانرا از پاکیزه ها و فضل دادیم ایشان را بر بسیاری ازانچه آفریده ایم

دریا و روزی دادیم ایشانرا از چیزهائے پاکیزه و فضل دادیم ایشان را بر بسیاری ازانچه آفریده ایم

تَفْضِيْلًا ۝۱۰ يَوْمَ نَدْعُوْا كُلَّ اُنَاسٍۢ بِاِمَامِهِمْ ۚ فَمَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ بِيَمِيْنِهٖ

فضل دادنی روزے که بخوانیم هر فرقه را با پیشوائے ایشان پس هرکه داده شده نامه اعمال او بدست راستش

فضل دادنی روزے که بخوانیم هر فرقه را با پیشوائے ایشان پس هرکه داده شود نامه اعمال او بدست راستش

فَاُولٰۗىِٕكَ يَقْرَءُوْنَ كِتٰبَهُمْ وَلَا يُظْلَمُوْنَ فَتِيْلًا ۝۱ وَمَنْ كَانَ فِيْ هٰذِهٖٓ

پس آن جماعه بخوانند نامهٔ خود را و ستم کرده نشوند مقدار یک رشته و هرکه باشد در دنیا

پس آن مردم بخوانند نامهٔ خود را و ستم کرده نشوند مقدار یک رشته و هرکه باشد در این دنیا

اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيْلًا ۝۲ وَاِنْ كَادُوْا لَيَفْتِنُوْنَكَ

کورے در آخرت نیز کور است و خطا کننده تر است راه را و هرآئینه نزدیک بودند که بفریب باز دارند ترا

کور پس وی در آخرت نیز کور است و از راه دور تر افتاده (خطا کننده تر است راه را) و (هرآئینه) نزدیک بودند که بفریب

عَنِ الَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهٗ ڰ وَاِذًا لَّاتَّخَذُوْكَ

ازانچه وحی فرستاده ایم بسوے تو تا بر بندی برما غیر آن را و آنگاه دوست

از آنچه وحی فرستادیم بسوی تو تا دروغ بر بندی برما غیر آن را و آنگاه البته فرا گیرند ترا

خَلِيْلًا ۝۳ وَلَوْلَآ اَنْ ثَبَّتْنٰكَ لَقَدْ كِدْتَّ تَرْكَنُ اِلَيْهِمْ شَيْـــًٔـا قَلِيْلًا ۝۴ اِذًا

گرفتندے ترا و اگر نه آن بودے که ثابت داشتیم ترا نزدیک بودی که میل کنی بسوے ایشان اندکی ۲ آنگاه

دوست ؏۵ و اگر نه آن بودی که ثابت داشتیم ترا هرآئینه نزدیک بودی که میل کنی بسوی ایشان میلی اندکی

لَّاَذَقْنٰكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيْرًا ۝۵

می چشانیدیم ترا دو چند عذاب زندگانی و دو چند عذاب مرگ باز نمی یافتی برائے خود مدد کننده برما

آنگاه هرآئینه می چشانیدیم ترا دو چند عذاب زندگانی و دو چند عذاب مرگ باز نمی یافتی برای خود برما برد فع عذاب)

وَاِنْ كَادُوْا لَيَسْتَفِزُّوْنَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِيُخْرِجُوْكَ مِنْهَا وَاِذًا لَّا يَلْبَثُوْنَ

و هرآئینه نزدیک بودند که بلغزانند ترا از زمین تا جلاوطن کنند ترا ازانجا و آنگاه نمانند

(هرآئینه) نزدیک بودند (که میخواستند) که بلغزانند ترا از زمین تا ترا بیرون کنند ازانجا و آنگاه درنگ نکنند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی برو دواب وکشتی ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی از کورها چنان فهمیده و مفسد اند که نه فقط خودشان براه نمی آیند بلکه می خواهند افراد بصیر و هوشمند را نیز از راه بکشند بیچیاتی و جسارت کفر تا کجا که را میخواهند ترا گرفتار دام فریب خود نمایند و احکامی را که خداوند حق فرستاده یک قسمت آنرا بخاطر ایشان (مساوی اشتمال) ترک دهی ویا تبدیل نمائی گاهی حکومت و دولت و زن خوبرو را بتو عرضه می کنند گاهی میگویند وقتی متابعت و پیروی ترا میکنیم که آن آیات را که رد شرک و بت پرستی است از قرآن بیرون کنی اگر تو (العیاذ بالله) بفرض محال چنین ارتکاب میکردی بلیشک ترا دوست صمیمی خودمی ساختند لیکن جواب آنحضرت صلی الله علیه وسلم این بود که به خدا قسم است اگر ماه را فرود آورده در یک کف دست من و آفتاب را فرود آورده در کف دست دیگر من بگذارید باز هم محمد (صلی الله علیه وسلم) آن چیز را ترک دادنی نیست که خداوند وی را بآن مامور و مؤظف فرموده است تا آنکه کار خود را به تکمیل رساند و یا درین راه از سر بگذرد. دست از طلب ندارم تاکام من برآید— یا جان رسد بجانان یا جان زتن بر آید—

خَلْفَكَ إِلَّا قَلِيلًا ۝٦ سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ

پس از تو مگر اندکے　مانند روش آنانکه فرستاده ایم ایشان را پیش از تو از پیغمبران خویش و نخواهی یافت

لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ۝٧ أَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ اللَّيْلِ وَ

روش ما را تبدیلی　برپا دار نماز را وقت زوال آفتاب　تا هجوم تاریکی شب و

قُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ۝٨ وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ

لازم گیر قرآن خواندن فجر را هر آئینه قرآن خواندن فجر را حاضر میشوند فرشتگان و بعضے شب بیدار باش

بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ۝٩ وَقُلْ رَبِّ

بقرآن شب خیزی زیاده شده برائے تو نزدیک است که ایستاده کند ترا پروردگار تو بمقام پسندیده و بگوای پروردگار من

أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ

در آرمرا　در آوردن پسندیده و بیرون آر مرا بیرون آوردن پسندیده و بده برائے من　از

لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا ۝١٠ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ

نزدیک خود توانائی یاری دهنده　و بگو آمد حق و نابود شد باطل　هر آئینه

الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ۝١١ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ

باطل هست نابود شونده　و فرود می آریم از قرآن آنچه وے شفاست و رحمت است

لِلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ۝١٢ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى

مسلمانان را　و نمی افزاید ستمگاران را مگر زیان را　و چون انعام کنیم　بر

الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَئُوسًا ۝١٣ قُلْ كُلٌّ

آدمی　رو بگرداند　و پهلو تهی کند　و چون رسد بوی سختی باشد نا امید　بگو هر کسے

يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا ۝١٤ وَ

کار میکند بر طریقه خود　پس پروردگار شما داناتر است بآنکه وے یابنده تر بود راه را　و

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ

سوال می کنند ترا از روح　بگو روح از فرمان پروردگار من است و نداده شده اید از علم

إِلَّا قَلِيلًا ۝١٥ وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا

مگر اندکے　و اگر خواهیم ببریم آنچه وحی فرستاده ایم بسوی تو　باز

تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا ۝١٦ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ

نیابی برائے خود به سبب وے بر ما کارسازے لیکن باقی گذاشتیم به سبب رحم از جانب پروردگار تو هر آئینه فضل وے بر تو

ف۱ مترجم گوید یعنی اندکے روز بعد تحقق شود و جمع کرده پسِ ایذاء آنحضرت بود و مقتول شدند.
ف۲ وا ان کاد و هجرت
ف۳ این گفتگو کرده وقت نزول آیت قصد لغزانیدن داشتند و هنوز نتیجه هجرت نکرده بود و الله اعلم.
ف۴ یعنی مقام شفاعت.
ف۵ یعنی در هر حال اعانت کن مرا چه وقت دخول در جائے و چه وقت خروج از آنجا.

تفسیر عثمانی

ف۶ شاید آمدن حق باطل می گریزد چنانچه از آیات قرآن کشند بیماری نازل میشود امراض روحانی دور می گردد و از دلها عقائد باطله و اخلاق ذمیمه و شکوک و شبهات محو و نابود شده صحت باطنی حاصل می گردد بلکه بسا اوقات از تاثیر مبارک آن صحت بدنی هم بدست می آید چنانکه در روح المعانی و زاد المعاد و غیره حکمت و تجربه آن بیان شده است بهرحال کسانیکه ایمان بیاورند و این نسخه شفا را استعمال کنند از تمام امراض قلبی و روحی نجات یافته برحمت مخصوص خداوندی و نعمت های ظاهری و باطنی سرافراز خواهند شد.

عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٣﴾ قُل لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَن يَأْتُوا بِمِثْلِ

بزرگ است بگو اگر جمع شوند آدمیان و جن بر آنکه بیارند مانند

بر تو بزرگ است بگو اگر جمع شوند آدمیان و جن بر آنکه بیارند مانند

هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٤﴾ وَ

این قرآن هرگز نیارند مانند آن اگرچه باشد بعض ایشان بعض را مدد دهنده و

این قرآن هرگز نیارند مانند آن و اگرچه باشد بعض ایشان بعضی را مددگار و

لَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ

هر آئینه گوناگون بیان کردیم برائے مردمان درین قرآن از هر داستانے پس قبول نکردند بیشتر مردمان

(هر آئینه) گوناگون بیان کردیم برائے مردمان در این قرآن از هر مثال پس قبول نکرد بسیار مردمان

إِلَّا كُفُورًا ﴿٥﴾ وَقَالُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنبُوعًا ﴿٦﴾ أَوْ

مگر ناسپاسی را و گفتند هرگز باور نداریم ترا تا آنکه جاری کنی برائے ما از زمین چشمه و یا

مگر ناسپاسی را و گفتند هرگز باور نداریم ترا تا آنکه جاری کنی برای ما از زمین چشمه یا

تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ تُسْقِطَ

باشد ترا بوستانے از خرما و انگور پس روان کنی جویها در میان آن روان کردنی یا فرود آری

باشد ترا بوستانی از خرما و انگور پس روان کنی جویها در میان آن روان کردنی یا بیفگنی

السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ﴿٨﴾ أَوْ يَكُونَ

آسمان را چنانکه گمان میکنی بر ما پاره پاره یا بیاری خدا را و فرشتگان را روبروئے یا باشد

آسمان را چنانچه گمان می کنی بر ما پاره پاره یا بیاری خدا را و فرشتگان را روبروئے یا باشد

لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ

ترا خانه از زر یا بالا روی در آسمان و باور نداریم بالا رفتن ترا تا آنکه فرود آری

ترا خانه از زر یا بالا روی در آسمان و باور نداریم بالا رفتن ترا تا آنکه فرود آری

عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩﴾ وَمَا

بر ما نوشته که بخوانیم آنرا بگو پاکست پروردگار من نیستم من مگر آدمی فرستاده شده و باز

بر ما کتابی که بخوانیم آنرا بگو پاک است پروردگار من نیستم من مگر آدمی فرستاده شده عـ۵ و باز

مَنَعَ النَّاسَ أَن يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَن قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا

نداشت مردمان را از آنکه ایمان آرند وقتیکه آمد بایشان هدایت مگر آنکه گفتند آیا خدا تعالیٰ آدمی را پیغامبر

نداشت مردمان را از آنکه ایمان آرند وقتیکه آمد بایشان هدایت مگر آنکه گفتند آیا بر انگیخت خدا آدمی را

رَّسُولًا ﴿١﴾ قُل لَّوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا

فرستاده است بگو اگر می بودند در زمین فرشتگان که میرفتند آرمیده هر آئینه پیغامبر

رسول بگو اگر می بودند در زمین فرشتگان که میرفتند آرامیده میفرستادیم

عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَّسُولًا ﴿٢﴾ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ

میفرستادیم برایشان از آسمان فرشته را بگو بس است خدا گواه میان من و میان شما

برایشان از آسمان فرشته را پیغمبر بگو کافی است خدا گواه میان من و میان شما

إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٣﴾ وَمَن يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَن

هر آئینه وے به بندگان خود دانا بیناست و هر که راه نمود خدا پس اوست راه یاب و هر که

(هر آئینه) وی به بندگان خود دانا بیناست عـ۵ و هر که راه نمود خدا او است راه یاب و هر که

يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِهِ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ

گمراه سازد پس نیابی برائے ایشان دوستان بجز خدا و بر انگیزیم ایشانرا روز قیامت

گمراه سازد پس هرگز نیابی برائے ایشان دوستانے بجز خدا و بر انگیزیم ایشان را روز قیامت بر

عـ۵ پیغمبرانیکه قبل ازین آمده بودند نیز بشر بودند و هیچ پیغمبری اختیارات خدای را دارا نمی باشد و نه شایان او است که به پروردگار خود چنین فرمائیشات غیر ضروری کند. وظیفه پیغمبران این است که چیزیکه را که از جانب او تعالیٰ بایشان برسد بمردم ابلاغ رسانند و همه کارهای خود را بخدای واحد بسپارند. پس من فرض رسالت را ادا می کنم. نشانات فرمائشی را نشان دادن و یا ظاهر نکردن به حکمت بالغه خدای تعالیٰ تعلق دارد و بیشتر هم درهمین سوره بعض حکمت نشان ندادن نشانات فرمائشی بیان شده.

عـ۵ در جواب قول آنها که می گفتند «او تأتی بالله والملئکة قبیلا» (خدا و فرشتگان حاضر شده تصدیق کنند البته قبول می کنیم) فرمود که حالا هم خداوند بقدرت خود مرا تصدیق می کند، زیرا خدا مرا می بیند که من دعوی نبوت می کنم، از احوال ظاهری و باطنی من کاملاً آگاه است با وجود آن خداوند از دست و زبان من چنان نشانات علمی و عملی پی هم ظاهر میفرماید که نسبت بدیگر خارق العادات و قانون عمومی قدرت بمراتب بلند تر است و روز بروز مرا کامیاب و دائره پیشرفت

ع ۹/۱۰

مقاصد تبلیغیه ام را توسعه میدهد و تکذیب کنندگان را بهر قدم شکست می فرماید که شما ازین رفتار خود گاهی رستگار نمی شوید آیا این از طرف خدا استهادت عملی نیست که من در دعوای

وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا ۖ مَّأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴿۴﴾ ذَٰلِكَ

روهای خویش نابینا و گنگ و کر ساخته جای ایشان دوزخ است هرگاه فرو نشیند بیفزاییم بر ایشان آتش را این است

رویهای ایشان نابینا و گنگ و کر جای ایشان دوزخ است هرگاه که فرو نشیند زیاده آتش بیفزاییم بر ایشان این

جَزَاؤُهُم بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ

جزای ایشان بسبب آنکه کافر شدند به نشانهای ما و گفتند آیا چون شویم استخوانها چند و اعضا از هم پاشیده آیا برانگیخته شویم

جزای ایشان بسبب آنکه کافر شدند به نشانهای ما و گفتند آیا چون شویم استخوانها و اعضاء از هم پاشیده آیا برانگیخته

خَلْقًا جَدِيدًا ﴿۵﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ

بآفرینش نو — آیا ندیده اند که آن خدایی که آفرید آسمانها — و زمین را توانا است

بآفرینش نو — آیا ندیده اند که آن خدایی که آفریده آسمانها — و زمین را توانا است

عَلَىٰ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَّا رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى الظَّالِمُونَ

بر آنکه بیافریند مانند ایشان و ساخته است برای ایشان میعادی که هیچ شبهه نیست در آن پس قبول نکردند ستمگاران

بر آنکه بیافریند مانند ایشان و مقرر کرده است برای ایشان میعادی که هیچ شبهه نیست در آن پس قبول نکردند ستمگاران

إِلَّا كُفُورًا ﴿۶﴾ قُل لَّوْ أَنتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَّأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ

مگر ناسپاسی را — بگو اگر میبودید شما مالک خزانهای بخشش پروردگار من آنگاه نیز بخیلی می کردید به ترس آنکه

مگر ناسپاسی (انکار) را بگو اگر می بودید شما مالک خزانه های بخشش پروردگار من آنگاه هر آینه بخیلی می کردید از ترس آنکه

الْإِنفَاقِ ۚ وَكَانَ الْإِنسَانُ قَتُورًا ﴿۷﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ

تمام را خرج کنید و هست آدمی بخیل کننده و هر آینه دادیم موسی را نه نشانه روشن

تمام را خرج کنید و هست انسان تنگدل (بخیل) و (هر آینه) دادیم موسی را نه نشانه روشن

فَاسْأَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا مُوسَىٰ

پس بپرس از بنی اسرائیل چون آمد بایشان پس گفت او را فرعون هر آینه می پندارم ترا ای موسی

پس بپرس از بنی اسرائیل چون آمد بایشان پس گفت او را فرعون (هر آینه) من می پندارم ترا ای موسی

مَسْحُورًا ﴿۱﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنزَلَ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

جادو کرده شده گفت هر آینه تو دانسته که فرستاده است این نشانها مگر پروردگار آسمانها و زمین

جادو کرده شده گفت (هر آینه) تو دانسته که فرستاده است این نشانها را مگر پروردگار آسمانها و زمین

بَصَائِرَ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿۲﴾ فَأَرَادَ أَن يَسْتَفِزَّهُم مِّنَ

دلیلها فرستاده است آنرا و هر آینه من می پندارم ترا ای فرعون هلاک شده پس خواست که بجنباند بنی اسرائیل را از آن

دلایل روشن است و (هر آینه) من می پندارم ترا ای فرعون هلاک شده پس خواست که بجنباند بنی اسرائیل را

الْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَن مَّعَهُ جَمِيعًا ﴿۳﴾ وَقُلْنَا مِن بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ

زمین پس غرق ساختیم او را و آنانرا که همراه او بودند همه یکجا و گفتیم پس از وی — بنی اسرائیل را

زمین پس غرق ساختیم او را و آنانرا که همراه او بودند همه یکجا و گفتیم پس از وی — بنی اسرائیل را

اسْكُنُوا الْأَرْضَ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿۴﴾ وَبِالْحَقِّ أَنزَلْنَاهُ

ساکن شوید در زمین پس چون بیاید وعده آخرت بیاریم شما را در هم آمیخته و براستی فرو فرستادیم قرآن را

ساکن شوید در زمین پس چون بیاید وعده آخرت بیاریم شما را در هم آمیخته و براستی فرو فرستادیم قرآن را

وَبِالْحَقِّ نَزَلَ ۗ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿۵﴾ وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ

و براستی فرود آمده است و نه فرستادیم ترا مگر مژده دهنده و ترساننده و قرآن را جدا جدا فرستادیم تا بخوانی آنرا

و براستی فرود آمده است و نفرستادیم ترا مگر مژده دهنده و ترساننده و قرآن را جدا جدا فرستادیم تا بخوانی آنرا

عَلَى النَّاسِ عَلَىٰ مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنزِيلًا ﴿۶﴾ قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا ۚ إِنَّ

بر مردمان بدرنگ و بدفعات فرو فرستادیم آنرا فرو فرستادنی بگو ایمان آرید بآن یا ایمان نیارید هر آینه

بر مردمان بدرنگ و دفعات و فرو فرستادیم آنرا فرو فرستادنی بگو ایمان آرید به آن یا ایمان نیارید (هر آینه)

شانهای آینده هیچ مورد و محلی باقی نماند که آیتی را بی موقع بکار برند ۱۲

---

۴ خدای تعالیٰ تاریخ و بنیاد ظالم را قطع کرده و شما را از غلامی نجات داد اکنون در مصر و شام هر جاییکه خواسته باشید بآزادی زندگانی کنید آنگاه که قیامت برپا شود بار دیگر همه شما و دشمنان تباه شده شما را یکجا جمع می کنیم و در باره شقی و سعید هاینک و ناجی فیصله ابدی و دائمی صادر می فرمائیم

۵ مقصود اصلی از فرستادن قرآن دانستن آن و عمل کردن بآن است که آن اندکرده بر می گویند سبحٰن نفس الفاظ و عروض آن هم از نور برکت خالی نیست ۱۲ کتاب انزلنا الیک مبارک لیدبروا آیاته ولیتذکر اولوا الالباب (ص رکوع ۳) از همین سبب آیات و سوره بارها اجدا اجدا شدند کرده که هم تلاوت و ادا شود و ظائف تلاوت بسان آسان باشد و هم در حفظ کردن و فهم معنی مطلب آن به سامعین سهولت دست دهد و دو دلیل تدریجی کلام الشان زین جهت بوده که در وقت هر سابقی هر گونه پیش آمدها طور یکه آن ارشاد بر ایت حاصل کنند که مناسب آن احوال باشد

۶ یعنی که در آینده بعلم و در همه تمام دنیا شدنی است موقع و محل هر آیه و حکم را بخوبی فهمیده محفوظ دارد تا هر ای

الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا
آنانکه داده شد ایشان را علم پیش ازین چون خوانده میشود بر ایشان می افتند بر روے خود سجده کنان و
آنانکه داده شده است ایشان را علم پیش از وی چون خوانده میشود بر ایشان می افتند بر ذقنها بر روی خود سجده کنان

وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿۱۰۸﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ
گویند پاکی پروردگار ماراست هر آئینه هست وعدهٔ پروردگار ما کردنی و می افتند بر روے خویش
و می گویند پاک است پروردگار ما هر آئینه هست وعده پروردگار ما کرده شده و می افتند بر ذقنها بر روی خود

يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ﴿۱۰۹﴾ قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمَٰنَ أَيًّا مَا
گریه کنان و می افزاید قرآن در ایشان فروتنی را بگو بخوانید خدارا یا بخوانید رحمن را هر کدام که
گریه کنان و می افزاید ایشانرا فروتنی بگو بخوانید خدایرا یا بخوانید رحمن را هر کدام که

تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ
بخوانید خوب باشد پس خدا راست نامهاے نیکو و این همه بلند مخوان نماز خود را و این همه پست مخوان آنرا و بجوے
بخوانید «خوب باشد» پس خدایراست نامهای نیکو و به آواز بلند مخوان نماز خود را و پست مخوان آنرا و بجوی

بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿۱۱۰﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ
میان این و آن راهے و بگو ستایش خدا راست که هیچ فرزند نگرفته است و نیست
میان آن راهی و بگو (ستایش) خوبی با خدا راست که هیچ فرزند نگرفته است و نیست

لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿۱۱۱﴾
او را هیچ شریک در بادشاهی و نیست او را هیچ کارسازے بسبب ناتوانی و بتعظیم یاد کن او را تعظیم کردنی
او را هیچ شریکی در سلطنت و نیست او را مددگار در وقت ذلت و تعظیم کن او را تعظیم کردنی

سُورَةُ الْكَهْفِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَعَشْرُ آيَاتٍ وَاثْنَا عَشَرَ رُكُوعًا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
بنام خدائے بخشاینده مهربان
آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ﴿۱﴾ قَيِّمًا
همه ستایش آن خدا راست که فرو فرستاد بر بندهٔ خود کتاب و پیدا نه کرد در وے هیچ کجی ساخت او را راست
همه ستایش آن خدا راست که فرو فرستاد بر بندهٔ خود کتاب و پیدا نکرد در وی هیچ کجی فرستاد او را راست

لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ
تا بترساند از عقوبت سخت آینده از نزدیک خدا و تا مژده دهد آن مسلمانان را که می کنند
تا بترساند از عقوبت سخت از نزد خدا و تا مژده دهد مسلمانان را که می کنند

الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ﴿۲﴾ مَاكِثِينَ فِيهِ أَبَدًا ﴿۳﴾ وَيُنْذِرَ الَّذِينَ
کارهاے شایسته با آنکه ایشانراست مزد نیک باشندگان در وے همیشه و تا بترساند آنانرا که
کارهای شایسته باینکه ایشان راست مزد نیک باشندگان دران همیشه و تا بترساند آنانرا که

قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ﴿۴﴾ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً
گفتند خدا فرزند گرفته است نیست ایشانرا هیچ دانش بآن و نه پدران ایشانرا بود سخت است این سخن
گفتند گرفته است خدا فرزند نیست ایشان را هیچ دانش بآن و نه پدران ایشانرا عجب سخن بزرگ است

تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ﴿۵﴾ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ
که بر می آید از دهان ایشان نمی گویند مگر دروغ پس مگر تو کشنده نفس خود را
که بر می آید از دهن های ایشان نمی گویند مگر دروغ پس مگر تو کشنده ئی نفس خود را

ع۵ به سبب سجود و خشوع و غیره درین موقع ذکر دعا خدا را ندا کردن او به مناسب دعا در آیت آینده ذکر صلوٰة کرده شده – واقعه اینست که از جمله نامهای خداوند مشرکین عرب اسم «الله» را بیشتر استعمال می کردند – با اسم «رحمٰن» چندان مانوس نبودند – اما نزد یهود اسم «رحمٰن» بکثرت استعمال می شد در عبرانی هم کلمه این نام مانند کلمهٔ عربی بود و از طرف دیگر مسیلمهٔ کذاب لقب خود را «رحمٰن الیمامه» قرار داده بود – غرض اینست که مشرکین از اطلاق اسم رحمٰن بر حق تعالی متوحش شده رم می خوردند چنانچه هر وقتیکه از زبان آنحضرت صلی الله علیه وسلم لفظ «رحمٰن» را می شنیدند اظهار می کردند که «محمد» ما را ازین منع می کند که دو خدا را بخوانیم و خودش غیر الله خدای دیگر یعنی (رحمٰن) را میخواند» یهود شکایت داشتند که «محمد صلی الله علیه وسلم مانند ما ذکر رحمٰن را چرا بکثرت نمی کند» جواب هر دو در این آیت داده شد که «الله» و «رحمٰن» دو نامی است مخصوص یک ذات منبع الکمالات، از تعدد صفات و اسماء تعدد ذات لازم نمی آید و این منافی توحید دانسته نمی شود و لی درین سخن که چرا ذکر یک اسم خاص، بکثرت نمی شود: پس بدانید که از جملهٔ اسمای حسنی که الله دارد هر کدام را یاد نموده ذکر کنید مقصد یکے است ۱۲–

ع ۱۲ ۱۱ ۱۲

عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَّمْ يُؤْمِنُوْا بِهٰذَا الْحَدِيْثِ اَسَفًا ⑥ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى

بر پے ایشاں اگر ایمان نیارند باین سخن از جهت اندوه هر آئینه ما ساخته ایم هر چیزے را که بر

بر پے ایشاں اگر ایمان نیارند باین سخن از جهت اندوه هر آئینه ما ساخته ایم هر چیزے را که بر

الْاَرْضِ زِيْنَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ⑦ وَاِنَّا لَجٰعِلُوْنَ مَا

زمین است آرایش آنرا تا امتحان کنیم ایشاں را کدام کس از ایشاں نیکوترست در عمل و هر آئینه ما البته معدوم خواهیم ساخت هر

زمین است آرایش آن تا امتحان کنیم ایشاں را کدام کس از ایشاں نیکوتر است در عمل و هر آئینه ما گرداننده ایم آن چیز را که

عَلَيْهَا صَعِيْدًا جُرُزًا ⑧ اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحٰبَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيْمِ كَانُوْا

بروی است میدان هموار بے گیاه مانده آیا پنداشتی که اصحاب غار و نوشته ف۱ از جمله

بروی است که میدان هموار بے گیاه آیا پنداشتی که هر آئینه اصحاب کهف و رقیم ف از جمله

مِنْ اٰيٰتِنَا عَجَبًا ⑨ اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوْا رَبَّنَآ اٰتِنَا مِنْ

نشانهاے ما عجب بودند چوں آرام گرفتند جوانان چند بسوے غار پس گفتند اے پروردگار ما بده ما را از

نشانهاے عجیب ما بودند چوں آرام گرفتند جوانان به غار پس گفتند اے پروردگار ما بده ما را از

لَّدُنْكَ رَحْمَةً وَّهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا ⑩ فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ فِى

نزدیک خود بخشش و آماده ساز برائے ما راه یابی را در کار ما پس پرده گذاشتیم برگوش ایشاں در

نزد خود بخشش و آماده ساز برای ما در کار ما درستی (راه یابی) پس پرده گذاشتیم برگوش ایشان در

الْكَهْفِ سِنِيْنَ عَدَدًا ⑪ ثُمَّ بَعَثْنٰهُمْ لِنَعْلَمَ اَيُّ الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا

غار یعنی خوابانیدیم سالهاے شمرده شده باز برانگیختیم ایشاں را تا بدانیم کدام یک از دو گروه یاد داشته است مقدار مدتی که

غار سالی چند (سالهای شمرده) بعد باز برانگیختیم ایشان را تا معلوم کنیم کدام یک از دو گروه یاد داشته است مقدار مدتی

لَبِثُوْٓا اَمَدًا ⑫ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوْا بِرَبِّهِمْ

درنگ کرده اند مدت از زمان ما میخوانیم برتو خبر ایشاں براستی هر آئینه ایشاں جوانان چند بودند که ایمان آوردند به پروردگار

درنگ کرده اند ما میخوانیم برتو خبر ایشان را براستی هر آئینه ایشان جوانی چند بودند که ایمان آوردند به پروردگار خود

وَزِدْنٰهُمْ هُدًى ⑬ وَّرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اِذْ قَامُوْا فَقَالُوْا رَبُّنَا رَبُّ

و زیاده دادیم ایشاں را هدایت و در دسته بستیم بر دل ایشاں وقتیکه چوں ایستادند پس گفتند پروردگار ما پروردگار

و بیفزودیم ایشان را هدایت و بستیم بر دلهای ایشان (یعنی استوار ساختیم) چوں ایستادند پس گفتند پروردگار ما پروردگار

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَنْ نَّدْعُوَا مِنْ دُوْنِهٖٓ اِلٰهًا لَّقَدْ قُلْنَآ اِذًا شَطَطًا ⑭

آسمانها و زمین است هر آئینه نخواهیم پرستیدن بجز وے معبودے را هر آئینه گفته باشیم آنگاه سخن دور

آسمانها و زمین است هر آئینه پرستش نمی کنیم بجز وے معبودی را هر آئینه گفته باشیم آنگاه سخن دور از مقصود

هٰٓؤُلَآءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً لَوْلَا يَاْتُوْنَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطٰنٍ

این قوم ما خدایان گرفتند بجز خدا چرا نمی آرند بر ثبوت آں خدایان دلیلے

این قوم ما پرستند دیگر گرفتند بجز خدا معبودان چرا نمی آرند بر ثبوت آن معبودان دلیلے

بَيِّنٍ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ⑮ وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوْهُمْ وَمَا

واضح پس کیست ستمگار تر از کسیکه بر بست بر خدا دروغ را و چوں یکسو شوید اے یاران ازین کافران و یکسو شوید از آنچه

واضح پس کیست ستمگار تر از کسیکه بر بست بر خدا دروغ را چوں یکسو شوید ای یاران ازین کافران و یکسو شوید از آنچه

يَعْبُدُوْنَ اِلَّا اللّٰهَ فَاْوٗٓا اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِّنْ رَّحْمَتِهٖ

می پرستند ایشاں بجز خدا پس آرام گیرید بسوے غار تا فراخ کند برشما پروردگار شما بخشایش خود را

می پرستند ایشان بجز خدا پس آرام گیرید به غار تا وسیع کند بر شما پروردگار شما از بخشایش خود

وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِّنْ اَمْرِكُمْ مِّرْفَقًا ⑯ وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَّزٰوَرُ

و مهیا سازد برائے شما منفعت را در کار شما و می بینی اے بیننده آفتاب را وقتیکه طالع شود میل کند

و مهیا سازد برای شما در کار شما منفعت را و می بینی (ای بیننده) آفتاب را وقتیکه طالع شود میل کند

هر کلام آنها مقبول ترین عمل عمر خود را اظهار در حق خلائق و عاد التجا نمودند در آخر آن بتدریج دهن غار باز گردید ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی نوشته که بر دیوار غار بود ۱۲ ف۲ یعنی دل ایشان را استوار ساختیم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۹ «رقیم»، غار کوه را گویند و بمعنی «مرقوم» هم می آید یعنی چیزی نوشته شده - در یک روایت مستند عبد ابن حمید که آنرا حافظ علی شرط البخاری گفته ابن عباس نقل کرده چنین است که اصحاب کهف و اصحاب رقیم دو لقب است [illegible] از باعث آنست که غار پناه برده بودند و اصحاب رقیم از سببی است که بر یک تخته اسماء و صفات و دیگر واقعه آنها نوشته و محفوظ داشته شده بود - مؤلف ترجمه محقق رحمه الله معنی اول را گرفته است و در هر صورت «اصحاب کهف» و «اصحاب رقیم» را محض یک جمعیت قرار داده است رای بعض علما آن است که قصه «اصحاب رقیم» در قرآن مذکور نشده چون بسیار تعجب آور بود لهذا در ضمن [illegible] «اصحاب کهف» بآن اشاره شده فی الحقیقة «اصحاب رقیم» (پناه گزینان غار) عبارت از آن سه شخص اند که از شدت باران در غار پناه بردند و سنگ بزرگی در دهن غار افتاده مسدود شد و برای نجات ازین حادثه [illegible]

ع ۱۲ ۱۳

عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَّقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ

از غار ایشان بجانب راست و چون غروب شود تجاوز میکند از ایشان بجانب چپ و ایشان

از غار ایشان بجانب راست و چون غروب کند تجاوز می کند از ایشان بجانب چپ و ایشان

فِي فَجْوَةٍ مِّنْهُ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَن يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَن

در کشادگی اند از غار این از نشانهائے خداست هر کرا راه نمایدش خدا همونست راه یابنده و هر کرا

در کشادگی اند از غار این از نشان های خداست هر کرا راه نماید خدا پس او راه یافته است و هر کرا

يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُّرْشِدًا ⑤ وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ

گمراه میکندش پس نیابی او را هیچ دوست راه نماینده ف و به پنداری ای بیننده ایشانرا بیدار و ایشان خفته اند

گمراه کند پس نیابی او را هیچ دوست راه نماینده و پنداری ای بیننده ایشان را بیدار و ایشان خفته اند

وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ ۖ وَكَلْبُهُم بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ

و می گردانیم ایشانرا جانب راست و جانب چپ و سگ ایشان گشاده کرده است دو دست خود را

و می گردانیم ایشان را بجانب راست و جانب چپ و سگ ایشان گشاده است بازوی های خود را

بِالْوَصِيدِ ۚ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ①

بر عتبه دروازه اگر اطلاع یابی بر ایشان البته رو بگردانی از ایشان بطریق گریختن و پر شوی از ایشان بترس ف

بر عتبه دروازه اگر اطلاع یابی بر ایشان البته رو بگردانی از ایشان بطریق گریختن و (هر آئینه) پر کرده شوی از ایشان از روی ترس

وَكَذَٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ ۚ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ ۖ قَالُوا

و همچنین برانگیختیم ایشانرا تا عاقبت با یکدیگر سوال کنند در میان خود گفت گوینده از ایشان چه قدر درنگ کردید گفتند

و همچنین برانگیختیم ایشانرا تا سوال کنند در میان خود گفت گوینده از ایشان چه قدر درنگ کردید گفتند

لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۚ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُم بِوَرِقِكُمْ

درنگ کردیم یکروز یا بعض روز باز گفتند پروردگار شما داناتر است بمقدار درنگ کردن شما پس بفرستید یکے را از میان خود باین

درنگ کردیم یک روز یا پارهٔ روز گفتند پروردگار شما داناتر است بمقدار درنگ کردن شما پس بفرستید یکی را از میان خود باین نقره مسکوک

هَٰذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنظُرْ أَيُّهَا أَزْكَىٰ طَعَامًا فَلْيَأْتِكُم بِرِزْقٍ مِّنْهُ وَ

خود بسوئے شهر پس باید که تامل کند کدام یک از اهل این شهر طعام پاکیزه تر است پس بیارد بشما قوتے از آن و

خود بسوے شهر پس باید تامل کند کدام یک از اهل مدینه پاکیزه تر است از روی طعام پس بیارد به شما قوتے از ان و

لْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا ② إِنَّهُمْ إِن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ

باید که بلطف آمد و رفت کند و خبردار نکند به حال شما هیچ کس را هر آئینه این کافران اگر قدرت یابند بر شما

باید مدارا و نرمی کند و خبردار نکند بحال شما هیچ کس را هر آئینه ایشان اگر قدرت یابند بر شما

يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَن تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا ③ وَكَذَٰلِكَ

سنگسار کنند شمارا یا باز آرند شمارا در دین خود رستگار نخواهید شد آنگاه هرگز و همچنین

سنگسار کنند شمارا یا گردانند شمارا در دین خود و رستگار نخواهید شد آنگاه هرگز و همچنین

أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا

خبردار گردانیدیم مردمان را بحال ایشان تا بدانند که وعده خدا راست است و آنکه قیامت هیچ شبه نیست در آن

خبردار گردانیدیم مردمان را بحال ایشان تا بدانند که هر آئینه وعده خدا راست است و هر آئینه قیامت هیچ شبه نیست در ان

إِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ ۖ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا ۖ رَّبُّهُمْ أَعْلَمُ

و چون نزاع می کردند آن مردمان در میان خود در مقدمه ایشان پس گفتند عمارت کنید بر غار ایشان خانه پروردگار ایشان داناتر

و چون نزاع می کردند مردمان در میان خود در امر شان (امر دین شان) پس گفتند بنا کنید بر (غار) ایشان عمارت پروردگار ایشان داناتر

بِهِمْ ۚ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا ④

بحال ایشان پس گفتند آنانکه قدرت یافتند بر مقدمه ایشان البته بسازیم بر غار ایشان مسجدے

بحال ایشان گفت آنانکه قدرت یافتند بر امر ایشان البته بسازیم بر (غار) ایشان مسجدے

فتح الرحمن

ف مترجم گوید بخاطر فاتر میرسد که دیوار جنوبی کهف آنقدر بلند است که سایهٔ اصلی او در تمام سال محل خفتن ایشان را می پوشاند و دیوار شرقی و غربی آن متصل دیوار جنوبی بلندتر است و پایه بپایه منحط شده و این جمعه سر بجانب شمال و پا بجانب جنوب کرده خفته اند پس وقتیکه آفتاب طلوع کند ضوء آفتاب بر دیوار غربی و بعضے صحن غار افتد و هر چند ارتفاع زیاده گردد بلندی دیوار شرقی از وصول ضوء بایشان مانع آید و ضوء جانب راست ایشان منتقل شود بجانب سر که جهت شمال است و در وقت استوار بجز سایه اصلی دیوار جنوبی نمی ماند و چون آفتاب مائل بغروب شود ضوء آفتاب بر دیوار شرقی افتد و آهسته بر سر دیوار مرتفع گردد و آنجانب چپ ایشانست ۱۲۔

ف مترجم گوید و چنانکه خفتن این جماعت نشانه ساختیم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف گویند در انتهای خواب چشم های شان کشاده بود و این خواب دراز برد جود آنها اثر ناگوار ننمود، چشمان ایشان به این سبب باز بود که اگر کسی این وضعیت را بنگرد بپندارد که بیدار اند حق تعالے بوجود آنها چنان هیبت و عظمت و در آن غار دهشت گذاشت که تماشا گاه مردم و اتنع نشوند و نا آرام نگردند کسی هم داشتند که با ایشان مانوس بود و صحبت شان ۳۰

سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ

خواهند گفت اصحاب کهف سه کس اند و چهارم ایشان سگ ایشان است و جمعی خواهند گفت که پنج کس اند ششم ایشان سگ

جمعی می گویند اصحاب کهف سه کس اند چارم ایشان سگ ایشان است و جمعی می گویند پنج کس اند ششم ایشان سگ ایشان است

رَجْمًا بِالْغَيْبِ ۖ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ قُل رَّبِّي أَعْلَمُ

سخن می افگنند غائبانه و نیز می گویند هفت کس اند و هشتم ایشان سگ ایشان ست بگو پروردگار من داناتر است

نشانه نادیده سنگ انداختن (سنگ انداختن نهانی) و ایشان میگویند که هفت کس اند و هشتم ایشان سگ ایشان است بگو پروردگار من

بِعِدَّتِهِم مَّا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ ۗ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا وَلَا

بشمار ایشان نه میداند ایشانرا مگر اندکے پس گفتگو مکن در مقدمهٔ ایشان مگر گفتگوئے سرسری و

بشمار ایشان نمیداند ایشانرا مگر اندکی پس گفتگو مکن در سخن ایشان در امر ایشان مگر گفتگوی سرسری و

تَسْتَفْتِ فِيهِم مِّنْهُمْ أَحَدًا ⑤ وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ

سوال مکن در باب ایشان هیچ کس را از کافران و مگو هیچ چیزے را که من البته خواهم کرد آنرا

تحقیق مکن (سوال مکن) در باب ایشان هیچ کسے را از کافران و مگو هیچ چیزی را که من البته کننده ام آن را

غَدًا ① إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ ۚ وَاذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰ أَن

فردا مگر مقرون بذکر مشیت خدا ف۱ و یاد کن پروردگار خودرا وقتیکه فراموش کنی ف۲ و بگو توقع است که

فردا مگر اینرا بگو که خواهد خدای و یاد کن پروردگار خودرا وقتیکه فراموش کنی و بگو توقع است که

يَهْدِيَنِ رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا ② وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ

دلالت کند مرا پروردگار من براهے نزدیک تر باعتبار راستی ازاینچه کافران میگویند و درنگ کرده بودند در غار خود سه صد

دلالت کند مرا پروردگار من نزدیک تر از این براه صواب و درنگ کردند در غار خود سه صد

سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا ③ قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا ۖ لَهُ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ

سال و افزودند نه سال دیگر بگو خدا داناتر است بمقدارے که درنگ کردند او راست علم غیب آسمانها

سال و افزودند نه سال دیگر بگو خدا داناتر است بمقداری که درنگ کردند او راست علم غیب آسمانها

وَالْأَرْضِ ۖ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ ۚ مَا لَهُم مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي

و زمین چه قدر بیناست و چه قدر شنواست نیست ایشانرا بجز وے هیچ کارسازے و شریک نمی گیرد در

و زمین چقدر بیناست و چقدر شنواست نیست ایشانرا بجز او هیچ کارساز و شریک نمی گیرد در

حُكْمِهِ أَحَدًا ④ وَاتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِن كِتَابِ رَبِّكَ ۖ لَا مُبَدِّلَ

حکم خود هیچ کس را و بخوان آنچه وحی فرستاده شد بسوئے تو از کتاب پروردگار تو هیچ کس تبدیل کننده نیست

حکم خود هیچ کس را و بخوان آنچه وحی فرستاده شد بسوی تو از کتاب پروردگار تو هیچ کس تبدیل کننده نیست

لِكَلِمَاتِهِ وَلَن تَجِدَ مِن دُونِهِ مُلْتَحَدًا ⑤ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ

حکم هائے وے را و هرگز نیابی بجز وے هیچ پناهے و بند کن خودرا با آنکه

حکم های ویرا و هرگز نیابی بجز او هیچ پناه گاهی و حبس کن نفس خودرا با آنانکه

يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ۖ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ

یاد می کنند پروردگار خودرا بصبح و شام میخواهند روئے او را و باید که در نگذرد چشم هائے تو از ایشان

یاد می کنند پروردگار خودرا بصبح و شام میخواهند رضای او را و باید که نگذرد چشم های تو از ایشان (از ایشان)

تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ

طلب کنان آرائش زندگانی دنیا و فرمان مبر آنرا که غافل ساخته ایم دل او را از یاد خویش و پیروی کرده است

طلب کنان آرایش زندگانی دنیا و اطاعت مکن آنرا که غافل ساختیم دل او را از یاد خویش و پیروی کرده است

هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ⑥ وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَن شَاءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن

خواهش خود را و هست کار او از حد گذشته و بگو این سخن راست است آمده از پروردگار شما پس هر که خواهد ایمان آرد و

خواهش خود را و هست کار او از حد گذشته و بگو (این) سخن راست است از پروردگار شما پس هر که خواهد ایمان آرد و

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بگو خواهم کرد ان شاء اللہ تعالیٰ

ف۲ یعنی باز متنبہ شوی

تفسیر عثمانی

ف۵ درباب ایں گونہ سخنان ظاہر عادی مجادلہ زیادہ فائدہ ندارد اگر علم صحیح شان ہم معلوم شود کدام مقصد مہم از آن بدست نمی آید۔ ودرین علاوہ بریں آنچہ خدای تعالیٰ بیان گروہ در بے تحقیق افتادن ویا ہر قدر یکہ خدای تعالیٰ تردید کرده است در زیادت آن مجادلہ کردن و تردید نمودن بے ہودہ است۔ ابن عباس رضی فرمود کہ من از جملہ آن مردمان قلیل ہستم کہ از سابق قرآن معلوم کردند کہ اصحاب کہف ہفت نفر بودند زیرا حق تعالیٰ دو قول اولی را رجماً بالغیب فرمود و با قول سوم رجماً بالغیب نفرمود علاوہ بران اسلوب بیان ہم متغیر است۔ در دو جملہ اولی در واو عطف نداشت لیکن در جملہ سوم وثامنہم کلبہم عطف آورده شده لہذا این عطف تاکید است کہ قائل این قول کمال بصیرت و وثوق بہ تفصیل واقعہ آگاہی دارد و نیز در تائید آمده کہ بعضی گفته اند کہ واو ثمانیہ ... قائل منہم کم گفتم یوماً بودن یک قائل از ... قالوا لبثنا یوماً الآیہ ... قائل

مَنْ شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ۚ إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِيْنَ نَارًا ۙ أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۭ وَ

هرکه خواهد کافر شود هر آئینه ما مهیا کرده ایم برائے ستمگاران آتشے را که در گرفته باشد ایشان را سراپرده هائے او و

هرکه خواهد کافر شود (هر آئینه ما) مهیا کردیم برای ستمگاران آتشی را که احاطه کنند ایشان را سراپرده های او و

إِنْ يَّسْتَغِيْثُوْا يُغَاثُوْا بِمَآءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوْهَ ۭ بِئْسَ الشَّرَابُ ۭ وَ

اگر فریاد کنند بداد ایشان رسیده شود بنوشانیدن آبے مانند مس گداخته بریان کند روئے ها را آن بد آشامیدنی ست و

اگر فریاد کنند فریاد رسیده شوند به آبے مانند ریم (مس گداخته) بریان کند روی ها را بد آشامیدنی است و

سَآءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٧﴾ إِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ إِنَّا لَا نُضِيْعُ أَجْرَ

دوزخ بد آرام گاهیست هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهائے شائسته هر آئینه ما ضائع نکنیم مزد

دوزخ بد آرام گاهی است هر آئینه آنانیکه ایمان آوردند و کردند کارهای شائسته (هر آئینه ما) ضائع نکنیم مزد

مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٨﴾ أُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهٰرُ

کسیکه نیکو کرده است کار را این جماعه ایشانراست بوستانهائے همیشه ماندن میرود زیر ایشان نهرها

کسیکه نیکو کرده است کار را این جماعه ایشانراست بوستان هائے اقامت میرود زیر آنها نهرها

يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّيَلْبَسُوْنَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّنْ

زیور داده شوند آنجا دستوانها از زر و بپوشند جامهائے سبز از

زیور داده شوند در آنجا (از) دستوانها از طلا و بپوشند جامه های سبز از

سُنْدُسٍ وَّإِسْتَبْرَقٍ مُّتَّكِئِيْنَ فِيْهَا عَلَى الْأَرَآئِكِ ۭ نِعْمَ الثَّوَابُ ۭ وَ

دیبائے نازک و دیبائے لک تکیه کنان آنجا بر تخت ها این نیک جزا است و

دیبائے نازک و دیبای سطبر تکیه کنان در آنجا بر تخت ها نیک جزا است و

حَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٩﴾ ع وَاضْرِبْ لَهُمْ مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا

بهشت نیکو آرام گاهیست و بیان کن برائے ایشان داستانے قصه دو شخص کردادیم یکے از ایشان

بهشت نیکو آرام گاهی ست و بیان کن برای ایشان داستان دو مرد دادیم به یکی از ایشان

جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَّحَفَفْنٰهُمَا بِنَخْلٍ وَّجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿١﴾ كِلْتَا

دو بوستان از درختان انگور و گرداگرد آن پیدا کردیم درختان خرما پیدا کردیم در میان این بوستانها زراعت را هر دو

دو بوستان از (درختان) انگور و گرداگرد آن پیدا کردیم درختان خرما و پیدا کردیم درمیان این بوستان ها زراعت هر دو

الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِّنْهُ شَيْئًا ۙ وَّفَجَّرْنَا خِلٰلَهُمَا نَهَرًا ﴿٢﴾ وَّكَانَ

بوستان آوردند میوه هائے خود هیچ کم نکرد از میوه و جاری ساختیم میان آنها جوئے آب و بود

بوستان آوردند میوه های خود را و هیچ کم نکرد از میوه چیزے را و جاری ساختیم میان هر دو جوئی و بود

لَهٗ ثَمَرٌ ۚ فَقَالَ لِصَاحِبِهٖ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَّأَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣﴾

او را میوه هائے بسیار پس گفت هم نشین خود را او گفتگوئے میکرد با او من بیشترم از تو در مال و غالب ترم باعتبار حشم

او را میوه پس گفت رفیق خود را و او گفتگو می کرد با او من بیشترم از تو در مال و غالب ترم باعتبار حشم عـ۵

وَدَخَلَ جَنَّتَهٗ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ قَالَ مَآ أَظُنُّ أَنْ تَبِيْدَ هٰذِهٖٓ أَبَدًا ﴿٤﴾

و در آمد بوستان خود ستم کرده بر خویش گفت نمی پندارم که هلاک شود این بوستان هیچگاه

و در آمد به بوستان خود و حال آنکه او ستم کننده است بر نفس خود گفت نمی پندارم که هلاک شود این بوستان هیچ گاه

وَّمَآ أَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَّلَئِنْ رُّدِدْتُّ إِلٰى رَبِّيْ لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا

و گمان ندارم که قیامت محقق شود و بالفرض اگر باز گردانیده شوم بسوئے پروردگار خود هر آئینه خواهم یافت باز گشتے بهتر

و گمان ندارم که قیامت برپا شدنی است و بالفرض اگر رسانیده شوم (باز گردانیده شوم) بسوئے پروردگار خود هر آئینه خواهم یافت

مُنْقَلَبًا ﴿٥﴾ قَالَ لَهٗ صَاحِبُهٗ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ أَكَفَرْتَ بِالَّذِيْ خَلَقَكَ مِنْ

ازین بوستانها گفت او را هم نشین او و او گفتگو میکرد با وے آیا کافر شدی بآن خدائے که پیدا کرد ترا از

بازگشتنی عـ۵ گفت او را رفیق او و او گفتگو میکرد با وی آیا کافر شدی بآن خدائی که پیدا کرد ترا از

تفسیر عثمانی

عـ۵ من نسبت به تو
مال و دولت و خدام
زیادی دارم اگر اختیار
این اعمال شرکانه باطل
می بود چگونه صاحب
این همه راحت و نعمت
می شدم؟ مشرک
بودن آن مرد را ازین
بیانش می توان دریافت
که چون به آفتی دچار
شد از عقیده خویش
پشیمان گردید و گفت
«یالیتنی لم اشرک
بربی احدا» ازین
عبارت چنان به می
آید که رفیق ناتوان او
که به یگانگی خدا و ندی
ایمان کامل داشت
اظهار کرده باشد
که شرک باطل است
و به رفیق خود
نصیحت می کرد که
از شرک برگردد
مگر آدم دولتمند
در جواب گفت که من
نسبت به تو دارای
مال و مکنت هستم چگونه
یقین توانم کرد که من به
باطل باشم و چون تو
شخص مفلس قلاش
حق بجانب باشی؟
عـ۵ بالفعل به
آرامی و آسودگی میگذرد
و من امور زندگانی
خود را چنان تنظیم کرده
ام که گمان نمی کنم این
باغها خراب شود باقی
مانده قصه بعد الموت
اولا من یقین ندارم
که بعد از مردن ذرات
استخوان ها دوباره
زنده گردد و به حضور
خداوند پیش شوم لیکن
گر چنین بوقوع بپیوندد
ضرور در آنجا سامان
بهتری را نسبت به
این جا می یابم اگر خدای تعالی حرکات ما را تحسین نمی شمرد و در دنیا ما را چرا این قدر کشائش میداد گویا آسوده حالی ما درین جهان علامهٔ آن است که در آن جهان نیز قرین عیش خوا

مِن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰىكَ رَجُلًا ۝۶ لّٰكِنَّا۠ هُوَ اللّٰهُ رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ

از خاک باز از نطفه باز ترا مرد ساخت لیکن من اعتقاد دارم که الله پروردگار منست و شریک مقرر نمی کنم

خاک باز از نطفه از ترا مرد ساخت لیکن من همین می گویم که الله پروردگار من است و شریک نمی سازم

بِرَبِّيْٓ اَحَدًا ۝۷ وَلَوْلَآ اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاۗءَ اللّٰهُ ۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا

با پروردگار خود هیچ کس را و چرا نه چون در آمدی ببوستان خود گفتی آنچه خدا خواسته است شد نیست نیست هیچ توانائی مگر

با پروردگار خود هیچ کس را و چون در آمدی به بوستان خود چرا نگفتی آنچه خدا خواهد چنان شود نیست توت هیچ کس

بِاللّٰهِ ۚ اِنْ تَرَنِ اَنَا اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَّوَلَدًا ۝۸ فَعَسٰى رَبِّيْٓ اَنْ يُّؤْتِيَنِ

بمشیت خدا اگر می بینی مرا کمتر از تو ام در مال و فرزند پس شاید که پروردگار من بدهد مرا

بجز امداد الٰهی اگر بینی مرا که کمترم از تو در مال و فرزند پس امید است که پروردگار من بدهد مرا

خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَاۗءِ فَتُصْبِحَ صَعِيْدًا

بهتر از بوستان تو و شاید که فرستد بر بوستان تو عذابی از آسمان پس گردد زمین بی گیاه

بهتر از بوستان تو و بفرستد بر بوستان تو گرم باد (آفت) از آسمان پس گردد میدان صاف (زمین بی گیاه)

زَلَقًا ۝۹ اَوْ يُصْبِحَ مَاۗؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيْعَ لَهٗ طَلَبًا ۝۱۰ وَاُحِيْطَ بِثَمَرِهٖ

لغزانندهٔ پا یا شود آب او فرو رفته پس نتوانی آنرا جستن و بعقوبت احاطه کرده شد میوه های او

یا شود آب او خشک (فرو رفته) پس نتوانی آنرا جستن و فرا گرفته شد همه میوهٔ آن

فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰي مَآ اَنْفَقَ فِيْهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰي عُرُوْشِهَا وَ

پس بامداد کرد می مالید دو دست خود را بحسرت بر آنچه خرچ کرده در عمارت آن و آن بوستان افتاده بود بر سقفهای خود و

پس هنگام بامداد مالید دو دست خود بحسرت بر آنچه خرچ کرده بود در (عمارت آن) و آن افتاده بود بر سقف های خود و

يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِيْ لَمْ اُشْرِكْ بِرَبِّيْٓ اَحَدًا ۝۱۱ وَلَمْ تَكُنْ لَّهٗ فِئَةٌ يَّنْصُرُوْنَهٗ

می گفت ای کاش شریک مقرر نکردمی با پروردگار خود هیچ کس را و نبود او را هیچ جماعه که یاری دهندش

می گفت ای کاش شریک نکردمی با پروردگار خود هیچ کس را و نبود او را هیچ جماعتی که یاری دهندش

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ۝۱۲ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ ۭ هُوَ خَيْرٌ

بجز خدا و نبود خود انتقام گیرنده اینجا ثابت شد که کارسازی خدای همیشه باشنده راست وی بهتر است

بجز خدا و نشد او انتقام گیرنده ۵ این جا همه اختیار برای خدای برحق است وی بهتر است

ثَوَابًا وَّخَيْرٌ عُقْبًا ۝۱۳ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَّثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَاۗءٍ اَنْزَلْنٰهُ

از روی ثواب دادن و بهتر است از روی جزا دادن و بیان کن برای ایشان داستان زندگانی دنیا را مانند آبیست که فرود فرستادیمش

از روی ثواب دادن و بهتر است از روی جزا دادن و بیان کن برای ایشان مثل زندگانی دنیا که مانند آبی ست که فرستادیم

مِنَ السَّمَاۗءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشِيْمًا تَذْرُوْهُ

از آسمان پس درهم پیچید بسبب وی رستنی زمین پس شد آخر کار درهم شکسته می پراندش

از آسمان پس درهم پیچید بسبب وی سبزهٔ زمین پس شد آخر کار درهم شکسته که می پراندش

الرِّيٰحُ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ۝۱ اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ زِيْنَةُ

بادها و هست خدا بر همه چیز توانا مال و فرزندان آرایش

بادها و هست خدا بر همه چیز توانا مال و فرزندان آرایش

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ

زندگانی دنیاست و حسنات پاینده شایسته بهتراند نزدیک خدا از جهت ثواب و خوب تراند

زندگانی دنیاست و حسنات پاینده بهتر است نزد پروردگار تو از روی ثواب و بهتر است

اَمَلًا ۝۲ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْاَرْضَ بَارِزَةً ۙ وَّحَشَرْنٰهُمْ

از جهت امید داشتن و آن روز که روان کنیم کوه ها را و ببینی زمین را ظاهر شده و جمع سازیم مردمان را

از جهت امید داشتن و (یاد کن) روزیرا که روان کنیم کوه ها را و ببینی زمین را ظاهر شده و جمع سازیم مردمان را

تفسیر عثمانی

۵ خدائیکه اصل ترا (یعنی آدم علیه السلام را) از خاک بی جان آفرید سپس خودت را از خلاصهٔ پیداوار زمینی و یک قطره ناچیز بوجود آورده زندگی بخشید و قوت های جسمانی و روحانی عطا کرده و یک مرد سالم و جسیم ساخت آیا با این همه انکار میکنی که او تعالی پس از مردنت دوباره ترا حیات داده نخواهد توانست و نعمت هائی را که بتو عطا کرده باز نخواهد ستانید؟ من هرگز بدین عقیده نیستم بلکه یقین دارم که او تنها رب است در خدائی او هیچکس سهیم نیست و کس نمی تواند در مقابل حکم و اختیار او دم زند

۵ مال به هر صورت نعمت خداست و اگر کسی آنرا مایهٔ فخر و تکبر قرار دهد دچار آفت میشود و ما یستی که در حین دخول در باغ در عوض "ما اظن ان تبید هذه ابدا" جملهٔ "ما شاء الله لا قوة الا بالله" می گفت یعنی خدا آنچه بخواهد عطا فرماید ما هیچ قوت و اختیار نداریم حصول آن تنها و البته به امداد و اعانت اوست اگر او نخواهد می تواند به آن واحد بستاند. در روایات است که هر گاه شخص در کار و بار خود آسودگی و فارغ البالی ببیند باید این کلمات را بگوید "ماشاء الله لا قوة الا بالله" ۵ از جمعیت و اولاد

بگارش آمده نه معبود باطل که آنرا شریک خدا گردانیده بود و نه خودش قوتی داشت که مانع عذاب خدا میشد و یا انتقام گرفته میتوانست ۱۲

فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿۳﴾ وَعُرِضُوا عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَّقَدْ جِئْتُمُونَا

پس نگزاریم از ایشان هیچ کس را درو برد آورده شوند پیش پروردگار تو صف کشیده گوییم هر آئینه آمدید پیش ما

پس نگزاریم از ایشان هیچ کس را و رو برو آورده شوند بر پروردگار تو صف کشیده (هر آئینه) آمدید پیش ما

كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّن نَّجْعَلَ لَكُم مَّوْعِدًا ﴿۴﴾ وَ

چنانکه آفریده بودیم شما را اول بار بلکه می پنداشتید که نخواهیم ساخت برائے شما وعده گاہے و

چنانچه آفریده بودیم شما را اول بار بلکه می پنداشتید که نخواهیم ساخت برائے شما وعده گاہی و

وُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ

درمیان نهاده شود نامه اعمال پس به بینی گناه گاران را ترسان از آنچه دران ست و می گویند

نهاده شود نامه اعمال پس بینی گناه گاران ترسان از آنچه در آن نوشته است و می گویند

يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا

اے وائے بر ما چه حال ست این نامه را نمی گزارد هیچ معصیت خورد را و نه بزرگ را مگر احاطه کرده است آنرا

اے وائے بر ما چه حال است این نامه را که نگذاشته است هیچ معصیت خورد را و نه بزرگ را مگر احاطه کرده است آنرا

وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿۵﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ

و بیابند هر چه کرده بودند حاضر و ستم نکند پروردگار تو بر هیچ کس و یاد کن چون گفتیم بفرشتگان

و بیابند هر چه کرده بودند پیش رو و ستم نمی کند پروردگار تو بر هیچ کس و یاد کن چون گفتیم به فرشتگان

اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ

سجده کنید آدم را پس سجده کردند مگر ابلیس بود از جن پس بیرون شد از

سجده کنید آدم را پس سجده کردند مگر ابلیس بود از جن پس بیرون شد از

أَمْرِ رَبِّهِ ۗ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِي وَهُمْ لَكُمْ

فرمان پروردگار خود اے مردمان آیا دوست می گیرید او را و فرزندان او را بجز من و ایشان شما را

فرمان پروردگار خود آیا فرا می گیرید او را و فرزندان او را دوستان غیر من و ایشان شما را

عَدُوٌّ ۚ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا ﴿۱﴾ مَّا أَشْهَدتُّهُمْ خَلْقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

دشمن اند شیطان بد عوض ست ستمگاران را حاضر نکرده بودم ایشان را نزدیک آفریدن آسمانها و زمین

دشمن اند شیطان بد عوض است ستمگاران را حاضر نکرده بودم ایشان را وقت آفریدن آسمان ها و زمین

وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿۲﴾ وَيَوْمَ

و نه نزدیک خود آفریدن ایشان و نیستم مدد کار گیرنده گمراهان را و روزے که

و نه وقت آفریدن خودشان و نیستم مددگار گیرنده گمراهان را ف۵ و روزے که

يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ

گوید خدائے تعالی اے شریکان ندا کنید شریکان مرا که گمان می نمودید پس ندا کنند آن جماعه و آن جماعه قبول نه کنند ندائے ایشان را

فرماید (خدائے تعالی) اے مشرکان ندا کنید شریکان مرا که زعم می کردید پس ندا کنند (آن جماعه را) پس جواب نخواهند داد ایشان

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقًا ﴿۳﴾ وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُم مُّوَاقِعُوهَا

و ساختیم درمیان ایشان مهلکه ف۱ و به بینند گناه گاران آتش را و به فهمند که ایشان افتادگانند در وی

و گردانیدیم درمیان ایشان جای بلائی و بینند گناه گاران آتش را پس خواهند دانست که ایشان در افتادنی اند دران

وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿۴﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ

و نیابند ازان جائے باز گشتن و هر آئینه گوناگون بیان کردیم در این قرآن برائے مردمان

و نیابند ازان جائے باز گشت و هر آئینه بار بار نمایندیم در این قرآن برائے مردمان

مِن كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَكَانَ الْإِنسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿۱﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ

هر نوع داستان و هست آدمی بیشتر از همه چیز در خصومت و باز نداشت مردمان را

از هر مثل و هست آدمی بیشتر از همه چیز خصومت کننده ف۵ و باز نداشت مردمان را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی وادی از وادیهائے دوزخ تا یکی بدیگرے نتواند رسید ۱۲ - تفسیر عثمانی

ف۵ در حین پیدا کردن زمین و آسمان ما این شیاطین را دعوت نداده بودیم که آمده تماشا کنند که درست ساخته شده است و یا در تخلیق چیزے نقص و قطور است خلاصه در تکوین و ایجاد عالم نه از آنها چیزے مشوره گرفتیم و نه امدادی خواستیم بلکه در وقت آفرینش زمین و آسمان قطعاً وجود هستی هم نداشتند و چون خود آنها را آفریدیم همه از ایشان نپرسیدیم که شما را چطور پیدا کنیم؟ و یا دیگر هم جنسان شما را چگونه خلق نمائیم؟ چگونه می توان تصور نمود که این کار را میکردیم و از آنها استمداد می نمودیم زیرا احوال این اشقیای بدفرجام بر ما معلوم بود و نیک میدانستیم که آنها مردم را از راه حق گمراه می کنند جای حیرت است که چطور مردم آنها سایه خدائی پدید نمیدهند و پروردگار خود را گذاشته آنها را رفیق و مددگار خود ساختند

ع ۶ / ۵ / ۱۸

ع ۷ / ۴ / ۱۹

ف۱ سبحانه و تعالی عما یقول الظالمون علوا کبیرا - عدد قرآن کریم بچه عنوانات مختلف و انواع اقسام دلائل و امثل سخنان راست را می فهماند مگر انسان چنان مخاصم و جمع شده است که در سخنان واضح و راست هم از هیچ بحث منصرف نمی شود و قتیکه در مقابل دلائل قوی جواب آورده می تواند به فرمایشات...

أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ

ازانکه ایمان آرند چون بیامد بایشان ہدایت و ازانکه طلب آمرزش کنند از پروردگار خود مگر بانتظار آنکه بیاید بایشان

ازانکه ایمان آرند چون بیاید بایشان ہدایت و طلب آمرزش کنند از پروردگار خود مگر انتظار آنکه برسد بایشان

سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿۵۵﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ

روش پیشینیان یا بیاید بایشان عقوبت گوناگون شده و نمی فرستیم پیغمبران را

روش پیشینیان یا بیاید به ایشان عذاب روبروی ؏ و نمی فرستیم پیغامبران را

إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ۚ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ

مگر بشارت دهنده و ترساننده و خصومت می کنند آنانکه کافران به شبهه بیهوده

مگر بشارت دهنده و ترساننده ؏ و خصومت می کنند کافران به خصومت باطل

لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ ۖ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنْذِرُوا هُزُوًا ﴿۵۶﴾ وَمَنْ

تا بلغزانند بسبب آن سخن حق را و مسخره گرفتند آیات مرا و چیزی را که بآن ترسانیده شوند و کیست

تا بلغزانند بسبب آن سخن حق را ؏ و گرفتند کلام مرا و چیزی را که به آن ترسانیده شدند تمسخر ؏ و کیست

أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ ۚ

ستمکار تر از کسی که پند داده شد بآیات پروردگار خویش پس روگردان گشت ازان و فراموش کرد آنچه پیش فرستاده

ستمکار تر ازانکه فهمانیده شد پند داده شد) به کلام رب خویش پس روگردان گشت ازان و فراموش کرد آنچه پیش فرستاده است ؏ دست او

إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا ۖ وَ

هر آئینه ما ساخته ایم بر دل ایشان پردها تا نه فهمند قرآن را و ساخته ایم در گوشهای ایشان گرانی و

؏ هر آئینه افگندیم بر دل ایشان پرده ها که نفهمند آنرا (قرآن را) و در گوش ایشان است گرانی و

إِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ﴿۵۷﴾ وَرَبُّكَ الْغَفُورُ

اگر بخوانی ایشان را بسوی ہدایت راه نیابند آنگاه هرگز و پروردگار تو آمرزنده

اگر بخوانی ایشان را به سوی ہدایت پس نیابنده براه هیچ گاه ؏ و پروردگار تو آمرزنده

ذُو الرَّحْمَةِ ۖ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ ۚ بَلْ

خداوند رحمت است اگر مواخذه کردی ایشان را بآنچه کرده اند شتاب فرستادے بدیشان عقوبت را بلکه

خداوند رحمت است اگر بگیرد ایشان را به آنچه کرده اند هر آئینه بزودی بیفگند بر ایشان عذاب را بلکه

لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا ﴿۵۸﴾ وَتِلْكَ الْقُرَىٰ أَهْلَكْنَاهُمْ

ایشان را میعادے هست که نیابند این طرف ازان پناهے و این دیه ها را هلاک کردیم

ایشان را میعادی است که نیابند بجز او پناهی ؏ آن قریه ها را هلاک کردیم

لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿۵۹﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَاهُ

چون ستم کردند و معین کردیم برائے هلاک ایشان میعادے و یاد کن چون گفت موسے نوجوان خود را

چون ستم کردند و مقرر گردانیده بودیم برای هلاک ایشان میعادی و یاد کن چون گفت موسے جوان خود را

لَا أَبْرَحُ حَتَّىٰ أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا ﴿۶۰﴾ فَلَمَّا بَلَغَا

همیشه راه میروم تا آنکه برسم بمحل جمع شدن دو دریا یا بروم مدت هائے دراز پس چون رسیدند

همیشه راه میروم تا آنکه برسم بمحل جمع شدن دو دریا یا بروم مدت های دراز پس چون رسیدند

مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿۶۱﴾

بمحل جمع شدن دو دریا فراموش کردند ماهی خود را پس راه خود گرفت در دریا مانند نقبے

بمحل جمع شدن دو دریا فراموش کردند ماهی خود را پس فرا گرفت ماهی راه خود را در دریا نقب زده

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَٰذَا

پس چون گذشتند گفت موسے نوجوان خود را بیار برائے ما طعام چاشت ما را هر آئینه رنج یافتیم ازین

پس چون گذشتند گفت موسی جوان خود را بیار برای ما طعام (چاشت) ما را هر (آئینه) یافتیم ازین سفر خود

تفسیر عثمانی

؏ نظر به عناد آنها میتوان گفت که بعد از اینکه مانند قرآن هدایت عظیم الشان به ایشان رسید ایمان نیاوردند و توبه نکردند، هیچ عذر معقول ندارند آخر در قبول حق چرا تاخیر میکنند و چه انتظار دارند. بجز اینکه مانند اقوام سابق خداتعالی آنها را بکلی تباه کند و یا اگر تباه کرده نشوند اقلاً عذاب الهی به صورت های مختلف پیش چشم شان حاضر شود. هکذا یفهم من تفسیر ابن کثیر وغیره. حضرت شاه صاحب مینویسد هیچ انتظار دیگر باقی نماند مگر اینکه مثل اقوام سابقه هلاک شوند و یا عذاب قیامت را بچشم سر ببینند.

؏ پیغمبران اختیار ندارند که هر گاه شما خواهش کنید و یا وقتیکه خود آنها بخواهند عذاب را مسلط نمایند ؏ میخواهند به مجادله های دروغ و پوچ بحثی با آواز حق را پست نمایند و بزور آورده قدمهای صداقت را بلغزانند ممکن نیست ؏ کلام خدا را و سخنی را که از عذاب ترسانیده میشوند آنرا مورد تمسخر خود قرار میدهند ؏ سزای آن و غیره تکذیب حق و استهزاء را که میل میفرستد چنان فراموش نموده که هیچ گاهی بخیال شان نمی گذرد ؏ از سبب جدال بالباطل و استهزاء بالحق ایشان بر دلهای شان پرده افگندیم و در گوشهای شان

ثقل نهادیم اکنون حق را می شنوند و نه آنرا می فهمند آنها بلکه مسخ شده اند. پس بسوی حق چه طور متوجه شوند و انجام خود را چگونه خیال کنند قطعاً توقع نباید کرد که اشقیا براه خواهند آمد.

ع ۸ / ۲۰

نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ

سفر خود　گفت آیا دیدی چون آرام گرفتیم تکیه کرده سنگی پس من فراموش کردم ماهی را

زحمت　گفت آیا دیدی چون جای گرفتیم به نزد آن سنگ پس من فراموش کردم ماهی را

وَمَا أَنْسَانِيهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ ۚ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ

یعنی آنجا و فراموش نساخت مرا از آنکه یاد کنم قصه آن مگر شیطان　و راه خود گرفت　در دریا

و فراموش من نکرد ایند آنرا مگر شیطان که یاد کنم آنرا　و گرفت ماهی راه خود را　در دریا

عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ ۚ فَارْتَدَّا عَلَىٰ آثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿٦٤﴾

بنهج عجیب　گفت موسی این بود آنچه می جستیم پس باز گشتند بر نشان اقدام خود　تفحص کنان

بطرز عجب گفت موسی این است آنچه می جستیم پس باز گشتند بر اقدام خود شناخته　تفحص کنان

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ

پس یافتند بنده را　از بندگان ما که داده بودیم او را رحمتی　از نزدیک خود و آموختیم　او را

پس یافتند بنده　از بندگان ما که دادیم او را رحمتی　از نزد خود　و آموختیم او را

مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ قَالَ لَهُ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا

از نزدیک خود علمی ف　گفت او را موسی　آیا پیروی تو کنم بشرط آنکه بیاموزانی مرا　از آنچه

از نزد خود علمی ۵　گفت او را موسی　آیا پیروی تو کنم بشرط آنکه بیاموزانی مرا از آنچه

عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ

آموخته شدی از راه یابی　گفت هر آئینه تو نتوانی　با من شکیبائی کردن　و چگونه

آموخته شده ای از راه یابی　گفت (هر آئینه) تو نتوانی　با من شکیبائی کردن　و چگونه

تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا

شکیبائی کنی بر چیزیکه در نگرفته آنرا از روی دانش　گفت خواهی یافت مرا اگر خدا خواسته است شکیبا

شکیبائی کنی بر چیزیکه دانش آن در احتیار تو نیست گفت خواهی یافت مرا صبر کننده اگر خواهد خدا

وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ

و خلاف نکنم با تو در هیچ فرمانی　گفت پس اگر پیروی من میکنی پس سوال مکن از من از هیچ چیز تا آنکه

و نافرمانی نکنم ترا در هیچ امر　گفت اگر رفاقت (پیروی) من میکنی پس سوال مکن از من از هیچ چیز تا آنکه

أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾ فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ

خود آغاز کنم برای تو از حال آن بیانی　پس راه رفتند تا وقتی که سوار شدند در کشتی

خود آغاز کنم برای تو از آن ذکری　پس بردو رفتند　تا وقتیکه سوار شدند　در کشتی

خَرَقَهَا ۖ قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا ﴿٧١﴾

خضر شکاف کرد آن را گفت موسی آیا شگافتی کشتی را تا غرق کنی اهل آن را هر آئینه آوردی چیزی عظیم را

پاره کرد آن را گفت موسی آیا پاره کردی آنرا تا غرق کنی اهل آن را　هر آئینه کردی چیزی عجیب را

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي

گفت آیا نگفته بودم　که تو نتوانی　با من شکیبائی کردن　گفت موسی مواخذه مکن

گفت آیا نگفته بودم　که تو نتوانی　با من صبر　گفت موسی　مواخذه مکن مرا

بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا

با من بآنچه فراموش کردم و بر سر من مینداز در مقدمه من سختی را　پس راه رفتند　تا وقتیکه برخوردند

به آنچه فراموش کردم　و مینداز برمن در کار من دشواری　پس بردو رفتند تا آنکه ملاقی شدند

غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا ﴿٧٤﴾

با نوجوانی خضر بکشت او را گفت موسی آیا کشتی نفس پاک را بغیر قصاص نفسی هر آئینه آوردی چیزی ناپسندیده

با پسری پس بکشت او را گفت موسی آیا کشتی نفس پاک را بغیر عوض نفسی هر آئینه کردی چیزی نامعقول

ف۱ یعنی خضر را یافتند ۱۲ تفسیر عثمانی

ف۵ آن بنده عبارت از حضرت خضر علیہ السلام بود و حق تعالی او را از رحمت خصوصی خود نواخته و از علم اسرار کونیه حصه وافر عطا فرموده بود در این مسئله اختلاف است که حضرت خضر رسول بوده اند یا نبی یا ولی و در اینجا اینگونه مباحث فیصل نمیتوان شد با این همه احقر بدین طرف رجحان دارد که او را نبی باید دانست و چنانکه بعض محققین چنان ذکر کرده اند ممکن است انبیاء نیکه شریعت جدید نیاورده باشند بایشان این قدر تصرف و اختیار هم داده میشود که بنابر مصالح خصوصیه از شریعت مستقله تخصیص عام و یا تقیید مطلق و یا از ضابطه کلیه بعض جزئیات را استثنا کنند همین قسم تصرفات جزئی به حضرت خضر هم حاصل بود والله اعلم به بر حال موسی علیہ السلام باحضر ملاقات کرد ع ۹ ۱۱ ۲۱

بعد از سلام و تحیات خضر علیہ السلام علت تشریف آوری را از موسی علیہ السلام جویا شد حضرت موسی علیہ السلام در جواب علت آمدن خود را تفصیل داد حضرت خضر علیہ السلام گفت ای موسی بدون شبهه الله تعالی ترا تو بیه فرموده لیکن حقیقت این است که علمیکه دراز جزئیات کونیه از طرف الله تعالی بمن ارزانی شده است به آن مقدار بشما عطا نشده است و علم (اسرار تشریع) آنقدر فراوان که بشما داده بمن داده نشده بعد از آن بطرف گنجشکیکه از دریا آب مینوشید اشاره کرده گفت که علم ما و شما بلکه تمام علم

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ

گفت آیا نہ گفتہ بودم با تو کہ ہر آئینہ تو نتوانی

گفت آیا نگفتہ بودم با تو کہ (ہر آئینہ) تو نتوانی

مَعِيَ صَبْرًا ﴿۵﴾ قَالَ اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصٰحِبْنِيْ قَدْ

با من شکیبائی کردن گفت موسی اگر بپرسم ترا از چیزے بعد ازین پس صحبت مکن با من ہر آئینہ

با من صبر گفت موسی اگر بپرسم ترا از چیزے بعد ازین پس ہمراہ خود مرا مگذار ہر آئینہ

بَلَغْتَ مِنْ لَّدُنِّيْ عُذْرًا ﴿۶﴾ فَانْطَلَقَا حَتّٰىٓ اِذَآ اَتَيَآ اَهْلَ قَرْيَةِ ِۨاسْتَطْعَمَآ

رسیدی از جانب من بحد عذر ‏ پس راہ رفتند تا وقتیکہ آمدند باہل دیہے طعام طلب کردند

رسیدی از جانب من بہ عذری ‏ پس ہر دو رفتند تا چون آمدند بمردم قریہ کہ طعام خواستند

اَهْلَهَا فَاَبَوْا اَنْ يُّضَيِّفُوْهُمَا فَوَجَدَا فِيْهَا جِدَارًا يُّرِيْدُ اَنْ يَّنْقَضَّ فَاَقَامَهٗ ؕ

از اہل آن دیہ پس قبول ننمودند اہل دیہ کہ مہمانی کنند ایشان را پس یافتند در آنجا دیوارے کہ میخواست بافتد پس راست

از اہل آن پس انکار نمودند اہل قریہ کہ مہمانی کنند ایشان را پس یافتند ہر دو در آنجا دیواری را کہ میخواست آنکہ

قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴿۷﴾ قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِيْ وَبَيْنِكَ ۚ

گفت موسی اگر میخواستی ہر آئینہ میگرفتی بر تعمیر این دیوار مزدے گفت اینست جدائی در میان من و تو

گفت موسی اگر میخواستی (ہر آئینہ) میگرفتی بر وی مزدی گفت (خضر) این جدائی است میان من و تو

سَاُنَبِّئُكَ بِتَاْوِيْلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿۸﴾ اَمَّا السَّفِيْنَةُ فَكَانَتْ

خبر خواہم داد ترا بسر آنچہ نتوانستی بران شکیبائی کردن ‏ اما کشتی پس بود

اکنون آگاہ سازم ترا بہ سر آنچہ نتوانستی بران صبر ‏ اما کشتی پس بود

لِمَسٰكِيْنَ يَعْمَلُوْنَ فِي الْبَحْرِ فَاَرَدْتُّ اَنْ اَعِيْبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُمْ مَّلِكٌ

از آن درویشان چندکہ کار می کردند در دریا پس خواستم کہ معیوب کنم آنرا و بود پیش روی ایشان بادشاہے

برای مساکین کہ کار می کردند در بحر پس خواستم کہ معیوب کنم آنرا و بود پیش روی شان بادشاہی کہ

يَّاْخُذُ كُلَّ سَفِيْنَةٍ غَصْبًا ﴿۹﴾ وَاَمَّا الْغُلٰمُ فَكَانَ اَبَوٰهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِيْنَآ اَنْ

کہ میگرفت ہر کشتی درست را بہ زبردستی ‏ و اما آن نوجوان پس بودند پدر و مادرش مسلمان پس ترسیدیم از آنکہ

می گرفت ہر کشتی درست را بہ زبردستی ‏ و اما آن بچہ پس بودند پدر و مادر او مسلمان پس ترسیدیم کہ

يُّرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَّكُفْرًا ﴿۱۰﴾ فَاَرَدْنَآ اَنْ يُّبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ زَكٰوةً وَّ

غالب آید بر ایشان در سرکشی و کفر پس خواستیم کہ عوض دہد ایشان را پروردگار ایشان بہتر از وے از روی پاکیزگی

غالب آید بر ایشان از روی سرکشی و کفر پس خواستیم کہ عوض دہد ایشانرا پروردگار ایشان بہتر از وی از روی پاکیزگی و

اَقْرَبَ رُحْمًا ﴿۱۱﴾ وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلٰمَيْنِ يَتِيْمَيْنِ فِي الْمَدِيْنَةِ وَكَانَ تَحْتَهٗ

نزدیکتر از جہت شفقت ‏ و اما آن دیوار پس بود از دو نوجوان یتیم در شہر و بود زیر آن

نزدیکتر از حیث شفقت ‏ و اما دیوار پس بود ‏ برای دو پسر یتیم ‏ در شہر و بود زیر آن

كَنْزٌ لَّهُمَا وَكَانَ اَبُوْهُمَا صَالِحًا ۚ فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَّبْلُغَآ اَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا

گنجے از ایشان و بود پدر ایشان نیکوکار پس خواست پروردگار تو کہ این نوجوانان برسند بنہایت قوت خویش و بر آرند

گنجی از ایشان و بود پدر ایشان نیکوکار پس خواست پروردگار تو کہ برسند ایشان بجوانی خود و بر آرند

كَنْزَهُمَا ۖ رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ ۚ وَمَا فَعَلْتُهٗ عَنْ اَمْرِيْ ؕ ذٰلِكَ تَاْوِيْلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ

گنج خود را از روے مہربانی پروردگار تو و نکردم آنرا از راے خود اینست سر آنچہ نتوانستی

گنج خود را از روی مہربانی از پروردگار تو و نکردم آنرا از حکم خود این است سر آنچہ نتوانستی

عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿۱۲﴾ ع ‏ وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ ؕ قُلْ سَاَتْلُوْا عَلَيْكُمْ مِّنْهُ

بران شکیبائی کردن ‏ و سوال می کنند ترا از ذو القرنین ‏ بگو خواہم خواند بر شما از حال وے

بروی شکیبائی ‏ و می پرسند ترا از ذو القرنین ‏ بگو خواہم خواند بر شما از حال وے

جلب اجمالی این اعتراضات این آیہ کریمہ است «لا یسئل عما یفعل وہم یسئلون» (انبیاء - رکوع ۲) و برای جواب تفصیلی کلام بجموعی را بع بمسئلہ خلق خیر و شر ضرور است اما در بعض فوائد...

تفسیر عثمانی

۵ اگرچہ ہر مولودی ملۂ مسلمان پیدا میشود لیکن بعد از ان از تاثیرات خارجی در عین صباوت در بعضی بقیاد بد نہادہ میشود۔ اگرچہ علم یقینی و کامل آن مخصوص خداست لیکن ہم اندکی آثار آن بنظر اہل بصیرت ہم میرسد۔ اللہ تعالیٰ در باب آن بچہ حضرت خضر علیہ السلام را آگاہ نمود کہ بنیاد او بد نہادہ شدہ۔ اگر کلان می شد موذی و بد اخلاق می بر آمد طوریکہ ہمراہ خود والدین خود را ہم غرق میکرد و آنہا در محبت او کافر می گردیدند۔ لہذا قتل بچہ در حق والدین رحمت و وسیلہ حفاظت آنہا گردید و منظور خدا آن بود کہ مادر و پدر او بر ایمان استوار بمانند پس حکمت الہیہ مقتضی شد کہ ممانعت آتیہ از راہ آنہا دور شود۔ بہ خضر حکم داد کہ بچہ را بکش خضر علیہ السلام امتثال امر نمود۔ باقیماند بعضی اعتراض و سوال کہ بعضی خواہند گفت کہ بچہ را اصلاً نمی آفرید و اگر آفریدہ بود نمی ماند کہ این قدر شریر شود و یا چون ملیونہا کفار در دنیا موجود اند کافر شدن والدین او ہم اہمیتی نداشت و یا بچہ ہائیکہ بنیاد آنہا بد نہادہ شود اقلا فہرست ہمہ آنہا بہ پیغمبران دادہ می شد تا آنہا را بہ قتل میرسانید ضرور است اما در بعض فوائد...

۱۰ ع ۲

ذِكْرًا ﴿٨﴾ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٩﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا

چیزے ہر آئینہ ما دسترس دادیم او را در زمین و دادیم او را از ہر چیز سامانے پس در پے سامانے افتاد
چیزے ہر آئینہ ما دسترس دادیم او را در زمین و دادیم ویرا از ہر چیز سببے پس در پے سببی افتاد

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا

تا آنکہ رسید بمحل فرو رفتن آفتاب دریافت آنرا کہ فرو میرود در چشمہ گل ولائی و یافت نزدیک آں چشمہ
تا چون رسید بمحل فرو رفتن آفتاب یافت آنرا کہ فرو میرود در دلدل گل ولائی (یا گرم) و یافت نزدیک آن

قَوْمًا ۗ قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿١٠﴾

گروہے را گفتیم ای ذوالقرنین اختیار بدست تست یا اینست کہ عقوبت کنی یا بگیری در میان ایشان معاملہ نیکو را
قومی را گفتیم ای ذوالقرنین یا عذاب می کنی ویا میگیری در میان ایشان (روش) نیکوئی

قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿١١﴾

گفت اما کسیکہ ستم کرد پس عذاب خواہیم کرد او را باز گردانیدہ شود بسوی پروردگار خویش پس عذاب کند او را عذاب سخت
گفت اما کسیکہ ستم کرد پس عذاب خواہیم کرد او را پس بازگردانیدہ شود بسوی پروردگار خود پس عذاب کند او را عذاب سخت

وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءً الْحُسْنَىٰ ۖ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا

و اما آنکہ ایمان آورد و کار شائستہ کرد پس او را حالت خوش است از روی پاداش و خواہیم گفت در باب او از مقدمہ خویش
و اما آنکہ ایمان آورد و کرد کار شائستہ پس او راست نیکی از حیث پاداش و خواہیم گفت او را از حکم خود

يُسْرًا ﴿١٢﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿١٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ

سخن آسانی باز در پے سامانے افتاد تا وقتیکہ رسید بمحل برآمدن آفتاب یافت کہ آن بر می آید بر
آسانی باز در پے سببی افتاد تا چون رسید بمحل برآمدن آفتاب یافت آنرا کہ بر می آمد

قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا ﴿١٤﴾ كَذَٰلِكَ ۖ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ

گروہے کہ نساختہ ایم برای ایشان این طرف از آفتاب ہیچ پردہ چنین بود قصہ و ہر آئینہ در گرفتہ ایم بآنچہ نزدیک وے بود
قومی کہ نساختہ بودیم برای ایشان از پیش آفتاب پردہ واقعہ چنین است و بہ تحقیق احاطہ کردیم بہ آنچہ نزد اوست

خُبْرًا ﴿٩﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿١٠﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا

از روی خبرداری باز در پے سامانی افتاد تا وقتیکہ رسید در میان سدین یافت این جانب سدین
از حیث علم باز در پے سببی افتاد تا چون رسید در میان دو کوہ یافت در پیش آن دو کوہ

قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿١١﴾ قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ

گروہے را کہ نزدیک نیستند از آنکہ بفہمند سخنے گفتند ای ذوالقرنین ہر آئینہ یاجوج و ماجوج
قومی کہ قریب نبودند کہ بفہمند سخنی را گفتند ای ذوالقرنین (ہر آئینہ) یاجوج و ماجوج

مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَ

فساد کنندگانند در زمین پس آیا مقرر کنیم برائے تو باجی بر شرط آنکہ بسازی در میان ما و
فساد کنندگانند در زمین پس آیا مقرر کنیم برای تو مزدی برای آنکہ بسازی میان ما و

بَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿١٢﴾ قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ

ایشان سدے گفت آنچہ دسترس دادہ است مرا در آن پروردگار من بہتر است پس مدد کنید مرا بزور بازو تا بسازم میان شما
میان ایشان بندی گفت آنچہ دسترس دادہ است در آن پروردگار من بہتر است پس مدد کنید مرا بقوت بازو کہ بسازم میان شما

وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿١٣﴾ آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ

و ایشان حجابے محکم بیارید پیش من پارہ ہائے آہن تا وقتیکہ برابر ساخت مابین آن دو کوہ گفت
و میان ایشان دیواری محکم بیارید بمن تختہ ہای آہن تا وقتیکہ برابر ساخت میان دو کوہ گفت

انْفُخُوا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿١٤﴾ فَمَا اسْطَاعُوا

آتش بدمید تا آنکہ آتش ساخت آن آہن را گفت بیارید پیش من تا بریزم بالائے این روئین گداختہ را پس نتوانستند یاجوج و ماجوج
بدمید تا چون گردانید آنرا آتش گفت بیارید بمن (مس) تا بریزم بران روی مس گداختہ پس نتوانستند

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی بحسب نظر مردمان ۱۲ ف ۲ مترجم گوید و این کنایت است از قدرت او بر بندہ و کار ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۳۰۲ — قبول نمودہ اندر باب تکوینیات ازین قبیل ہر قدر سوالات نمودہ اند اما جواب آن بجز اعتراف عجز و قصور چیزی دیگر نیست درین موقع منظور آن بود کہ بذریعہ خضر یک نمونہ آن را وانمود کنند کہ ہیچ کس حکمت ہا و مصالح تکوینیہ خدای تعالے را احاطہ کردہ نمی تواند گاہی صورت واقع در ظاہر خراب و قبیح و یا بے موقع معلوم میشود لیکن کسیکہ بواقعات باطنی علم دارد می فہمد کہ درآن حکمت بسیار پوشیدہ می باشد۔ خضر علیہ السلام تختہ کشتی را بشکست حالانکہ کشتی بانان بآنہا احسان کردہ بودند چہ ہر دو را بدون اجرت سوار کردہ بودند یک بچہ را کہ معروف بازی بود بکشت و این حرکت ظاہراً نہایت قبیح بنظر می آید۔ حضرت خضر برابر راست کردن دیوار بران اہل قریہ احسان کرد کہ برایشان بہ نہایت بے مروتی پیش آمدہ بودند اگر خود خضر علیہ السلام در آخر توجیہات این افعال خود را بیان نمی کرد تمام دنیا تا امروز در ورطہ حیرت می افتند و یا خضر را دائماً ہدف لعن و تشنیع خود قرار میداد (العیاذ باللہ) ازین مثال با افعال خدای تعالے بہ حکمت ہای او را اندازہ کنید ۱۲

أَن يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ⑮ قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي ۖ فَإِذَا

که بالا روند بران و نتوانستند اورا سوراخ کردن گفت این عمدت نعمتی ست از پروردگار من پس چون

که بالا روند بران و نتوانستند آنرا سوراخ کردن گفت این رحمتی است از پروردگار من پس چون

جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ ۖ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ⑯ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ

بیاید وعدهٔ پروردگار من ف کند آنرا هموار و هست وعدهٔ پروردگار من راست و بگذاریم بعض ایشانرا

بیاید وعدهٔ پروردگار من گرداند آنرا هموار و هست وعدهٔ پروردگار من راست ع۵ و بگذاریم بعض ایشان را

يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ ۖ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ⑰ وَعَرَضْنَا

آن روز در هم آمیزنا در بعض دیگر و دمیده شود در صور پس بهم آریم ایشانرا بهم آوردن ورو بر بدآریم

آن روز که در آمیزند در بعض دیگر و دمیده شود در صور پس جمع آریم ایشان را همه وعرضه نمائیم

جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَافِرِينَ عَرْضًا ⑱ الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ

دوزخ را آنروز پیش کافران رو برو آوردن آنانکه بود چشم ایشان در پرده

جهنم را دران روز برای کافران پیش رو ع۵ آنانکه بود چشم های ایشان در پرده

عَن ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ⑲ أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن

از یاد من و نمی توانستند سخن شنیدن یعنی از شدت بغض آیا پنداشتند کافران که

از یاد من و نمی توانستند شنیدن (سخن) آیا پنداشتند کافران که

يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِن دُونِي أَوْلِيَاءَ ۚ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ①

دوست گرفتن ایشان بندگان مرا بجز من موجب عقوبت نباشد هر آئینه ما آماده ساختیم دوزخ را برای کافران جای فرود آمدن

فرا گیرند بندگانم را بجز من انصار (معبودان) (هر آئینه) مهیا ساخته ایم دوزخ را برای کافران مهمانی

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُم بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ② الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ

بگو آیا خبر دهیم شمارا بآنانکه زیان کاران ترین مردم اند از روی عمل این جماعه آنانند که گم شد سعی ایشان در زندگانی

بگو آیا خبر دهیم شمارا به آنانکه زیان مند ترین مردم اند از روی عمل (ایشان) آنانند که ضائع شده کوشش ایشان در زندگانی

الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ③ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا

دنیا و ایشان گمان می کنند که نیکو کاری می کنند در عمل این جماعه آنانند که کافر شدند

دنیا و ایشان می پندارند که آنها خوب عمل می کنند ایشان آنانند که کافر شدند

بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ④ ذَٰلِكَ

بآیات پروردگار خویش و بملاقات او پس نابود شد عمل ایشان پس بر پا نخواهیم ساخت برای ایشان روز قیامت هیچ وزنی

به نشان های پروردگار خود و لقای او پس برباد شد اعمال ایشان پس بر پا نخواهیم ساخت برای ایشان روز قیامت وزنی

جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ⑤ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا

جزای ایشان دوزخ باشد بسبب آنکه کافر شدند و گرفتند آیات مرا و پیغامبران مرا به تسخر هر آئینه آنانکه ایمان آوردند

جزای ایشان دوزخ است بسبب کفر ایشان و بسبب گرفتن ایشان آیات و پیغمبرانم را مسخره (هر آئینه) آنانکه ایمان آوردند

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ⑥ خَالِدِينَ فِيهَا

و کارهای شایسته کردند باشد ایشانرا بوستانهای بهشت جای مهمانی جاوید ان آنجا

و کارهای نیک کردند هست برای ایشان جنت های فردوس مهمانی جاوید باشند دران

لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ⑦ قُلْ لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ

نه طلبند از انجا باز گشتن بگو اگر باشد دریا سیاهی برای نوشتن سخنان پروردگار من البته خرچ شود دریا

نخواهند از آنجا برگشتن بگو اگر باشد بحر سیاهی برای نوشتن سخنان پروردگار من هر آئینه فانی شود بحر

قَبْلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ⑧ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ

پیش از آنکه آخر شوند سخنان پروردگار من اگر چه بیاریم مانند آن دریا بطریق مدد بگو جز این نیست که من آدمی ام

پیش از آنکه ختم شود کلمات پروردگار من و اگر چه بیاریم بمانند آن بحر مدد بگو جز این نیست که من بشرم

فتح الرحمن

ف۱ یعنی نزدیک شود قیامت ۱۲ ف۲ مترجم گوید این کنایت ست از خواری و بی قدری ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی فضل و رحمت خدا این سد استوار شد و تا مدت معین آهنین طور برپا می ماند از احادیث صحیحه معلوم می شود که بعد از نزول حضرت مسیح علیه السلام و قتل دجال وعدهٔ بر آمدن یاجوج و ماجوج بقرب قیامت است

ع ۱۱ / ۱۹ / ۲ الله در آن وقت این مانع رفع میشود آنها دیوار را شکسته چنان تعداد کثیری برآیند که شمار آنها را ابدو الله تعالی کس نمیداند. دنیا از مقابلهٔ آنها عاجز می آید به حضرت مسیح حکم میشود که بندگان خاص مرا گرفته به کوه «طور» برو بالآخر حضرت مسیح علیه السلام به بارگاه احدیت دعا و تضرع میکند، در نتیجه بر «یاجوج و ماجوج» یک وبای غیبی مسلط می گردد که یکدم همه هلاک میشوند. تفصیل مزید در کتب حدیث باب «امارات الساعة» ملاحظه شود ع۵ یاجوج و ماجوج مانند امواج بحر بهجوم شدید آورده به تعداد بیشمار می برآیند و یا مطلب این است که از شدت هول و اضطراب تمام خلایق با یکدیگر مخلوط می شوند جن و انس در بین یکدیگر داخل می گردند بعد از آن صور

دمیده میشود پس مخلوقات همه بحضور خدای تعالی در میدان حشر جمع کرده میشوند و دوزخ پیش چشم کفار ی باشد تخصیص کفار شاید از سببی باشد که دوزخ حقیقة برای آنها تیار...

مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ

مانند شما وحی فرستاده می شود بسوی من که معبود شما همان معبود یکتاست پس هر که توقع دارد ملاقات

مثل شما وحی فرستاده میشود بسوی من که معبود شما معبودی است یگانه و بس پس هر کسیکه امید دارد لقای

رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿۱۱۰﴾

پروردگار خود را باید که بکند کار پسندیده و شریک نیارد در عبادت پروردگار خویش هیچ کس را

پروردگار خود را پس باید بکند کار پسندیده و شریک نسازد در عبادت پروردگار خود کسی را

سورة مريم مكية وهي ثمان وتسعون آية وست ركوعات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم به نام خدائی که بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

كٓهيعٓصٓ ﴿۱﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ﴿۲﴾ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ نِدَاءً

این ست بیان بخشایش پروردگار تو بر بندهٔ خود زکریا چون ندا کرد پروردگار خود را بدعای

این است ذکر رحمت پروردگار تو بر بنده‌اش زکریا دران وقت که ندا کرد پروردگار خود را ندای

خَفِيًّا ﴿۳﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ

پنهان گفت ای پروردگار من هر آئینه سست شده است استخوان از بدن من و در رنگ آتش شعله زد سر من از جهت سفید موئی و

پوشیده گفت ای پروردگار من بتحقیق ضعیف شده استخوان من و شعله زده سر من از پیری و

أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿۴﴾ وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ

نبودم در دعای تو ای پروردگار من بی بهره و هر آئینه من می ترسم از اقارب خود بعد از خود و هست

نبودم بدرخواست از تو ای پروردگار من بی بهره و هر آئینه من میترسم از اقربائی که در عقب من اند و هست

امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴿۵﴾ يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ ۖ

زن من نازائی پس عطا کن مرا از نزد یک خود که میراث گیرد از من و میراث گیرد از اولاد یعقوب

زن من نازائی پس ببخش مرا از طرف خود متصرفی که وارث شود مرا و وارث شود از اولاد یعقوب ع۵

وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿۶﴾ يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ

و بکن او را ای پروردگار من مرد پسندیده گفتیم ای زکریا هر آئینه ما بشارت میدهیم ترا بطفلی که نام او یحیی است پیدا نکردیم

و بگردان او را ای پروردگار من پسندیده ای زکریا بتحقیق ما بشارت میدهیم ترا به پسری که نام آن یحیی است که نگردانیدیم برای او

مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ﴿۷﴾ قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا وَ

پیش ازین هیچ همنام او را گفت ای پروردگار من چگونه پیدا شود برای من طفلی و هست زن من نازائی و

پیش ازین همنام گفت ای پروردگار من از کجا باشد برای من پسر حال آنکه زن من نازای است و

قَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿۸﴾ قَالَ كَذَٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَ

هر آئینه رسیده ام از سبب کلان سالی بنهایت ضعف گفت هم چنین است وعده گفت پروردگار تو این کار بر من آسان است و

بتحقیق رسیده ام از سبب کلان سالی به نتهای (ضعف) گفته هم چنین است گفت پروردگار تو که این کار بر من آسان است (و)

قَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ﴿۹﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً ۚ قَالَ

هر آئینه آفریدم ترا پیش ازین و نبودی تو چیزی گفت ای پروردگار من معین کن برای من نشانه فرمود

هر آئینه آفریدم ترا پیش ازین حال آنکه نبودی چیزی گفت (زکریا) ای پروردگار من معین کن برای من نشانی فرمود

آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿۱۰﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ

نشانهٔ تو آنست که سخن نتوانی گفتن با مردمان سه شبانه روز در حالتیکه صحیح المزاج باشی پس بیرون آمد بر قوم خود از محراب عبادت

نشانی تو این است که سخن نتوانی گفت با مردم سه شبانه روز در حالی که صحیح و تندرست باشی پس بیرون آمد بر قوم خود از حجره

فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿۱۱﴾ يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ ۖ وَ

پس اشارت کرد بسوی ایشان که تسبیح گوئید صبح و شام و گفتیم ای یحیی بگیر احکام کتاب را باستواری و

پس اشاره کرد بسوی ایشان که تسبیح گوئید صبح و شام (گفت خدا) ای یحیی بگیر کتاب را بقوت و

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید القصه چون یحیی متولد شد و دو سال گذشت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱۲ ۹ ۳

ف۵ یعنی من پیرم و زوجه ام نازای است چنانچه هیچ اسباب ظاهری ولادت موجود نیست که صاحب فرزند شوم لیکن تو بقدرت و رحمت لامحدود خود چنین فرزند عطا فرما که از عهدهٔ خدمات دینی برآمده بار امانت مقدس ترا برداشته بتواند من درین حالت ضعف و پیری چه کرده می توانم آرزو دارم که یک پسر لائق و امین من مسند اجداد پاک خود را اشغال کند و مالک خزائن علم و حکمت آنها و وارث کمالات نبوت گردد (تنبیه) از احادیث صحیح ثابت است که در مال انبیاء علیهم السلام وراثت جاری نمی باشد بلکه وراثت آنها در دولت علم جریان می یابد - روح المعانی در کتاب مستند ابن شیخ (کافی کلینی) نیز این مضمون روایت شده است - لهذا ثابت و معین است که در "یرثنی ویرث من آل یعقوب" وراثت مالی مراد نیست و تائید آن از خود کلمه "آل یعقوب" هم واضح است زیرا آشکار است که تنها پسر حضرت زکریا نمی توانست وارث اموال و املاک تمام آل یعقوب شود بلکه از ذکر نفس وراثت معلوم میشود که وراثت مالی مراد نیست - زیرا که در نزد تمام دنیا مسلم است که پسر وارث مال پدری باشد پس تذکار آن در دعا بی فائده است و اگر این

اٰتَيْنٰهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿۱۲﴾ وَّحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكٰوةً ؕ وَكَانَ تَقِيًّا ﴿۱۳﴾ وَّبَرًّا

دادیمش دانائی در حال کودکی — و دادیمش شفقتے از نزدیک خود طہارت نفس و بود پرہیزگار — و نیکو کردار

دادیم او را حکم در حالت صباوت — و رحمت دادیم از نزد خود و پاکیزگی و بود پرہیزگار — و بود نیکو کار

بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿۱۴﴾ وَسَلٰمٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ

بہ پدر و مادر خود و نبود گردن کش گنہگار — و سلام باد وبر وے — روزیکہ متولد شد و روزیکہ

بہ پدر و مادر خود و نبود متکبر سرکش — و سلام است بروی (بر یحیی) در روزیکہ پیدا شدہ و در روزیکہ

يَمُوْتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿۱۵﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ مَرْيَمَ ۘ اِذِ انْتَبَذَتْ

بمیرد — و روزیکہ برانگیختہ شود زندہ گشتہ — و یاد کن در کتاب — مریم را چون یکسو شد

بمیرد و در روزیکہ برانگیختہ شود زندہ — و یاد کن در کتاب (قصۂ) مریم را — وقتیکہ یکسو شد

مِنْ اَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿۱۶﴾ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُوْنِهِمْ حِجَابًا ۫ قف فَاَرْسَلْنَآ

از کسان خود جائے بہ سمت برآمدن آفتاب — پس گرفت ایں جانب از ایشاں پردہ — پس فرستادیم

از اہل خود در مکان شرقی — پس گرفت از پیش ایشان پردہ — پس فرستادیم

اِلَيْهَا رُوْحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿۱۷﴾ قَالَتْ اِنِّيْٓ اَعُوْذُ بِالرَّحْمٰنِ

بسوی او روح خود را ف۱ پس صورت گرفت برائے مریم آدمی درست (اندام شدہ) گفت ہر آئینہ من می پناہم بخدا

بسوی او فرشتۂ خود را پس مصور شد برای وی آدمی درست اندام — گفت (ہر آئینہ) من پناہ می جویم بہ رحمٰن

مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿۱۸﴾ قَالَ اِنَّمَآ اَنَا رَسُوْلُ رَبِّكِ ۖ لِاَهَبَ لَكِ

از تو اگر پرہیزگار باشی — گفت جز ایں نیست کہ من فرستادہ پروردگار توام — تا عطا کنم ترا

از تو اگر ترسندہ (پرہیزگاری) — گفت جز ایں نیست کہ من فرستادۂ پروردگار توام — تا بتو بخشم

غُلٰمًا زَكِيًّا ﴿۱۹﴾ قَالَتْ اَنّٰى يَكُوْنُ لِيْ غُلٰمٌ وَّلَمْ يَمْسَسْنِيْ بَشَرٌ وَّلَمْ اَكُ

طفلے پاکیزہ — گفت چگونہ پیدا شود برائے من طفلی و دست نرسانیدہ است بمن ہیچ آدمی و ہرگز نبودم

پسر پاکیزہ — گفت از کجا باشد برای من پسر و حال آنکہ نرسیدہ است بمن ہیچ بشر (بطرز حلال) و نبودم گاہی

بَغِيًّا ﴿۲۰﴾ قَالَ كَذٰلِكِ ۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ ۚ وَلِنَجْعَلَهٗٓ اٰيَةً

زناکار — گفت وعدہ حق ہم چنیں است فرمود پروردگار تو کہ ایں بر من آسان است — و می خواہیم کہ بکنیم ایں طفل را نشانہ

زناکار — گفت چنین است — فرمود پروردگار تو کہ آن بر من آسان است — و تا بگردانیم آنرا

لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا ۚ وَكَانَ اَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿۲۱﴾ فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ

برائے مردمان و بخشایشے از جانب خود و ہست ایں مقدمہ کارے مقرر کردہ شدہ پس بشکم بار گرفت آں طفل را پس یکسو شد مریم بسبب

برائے مردم علامتی و مہربانی از جانب خود و ایں ہست کار مقرر شدہ پس حاملہ شد بوی پس یکسو شد مریم با او

مَكَانًا قَصِيًّا ﴿۲۲﴾ فَاَجَآءَهَا الْمَخَاضُ اِلٰى جِذْعِ النَّخْلَةِ ۚ قَالَتْ يٰلَيْتَنِيْ

بجائے دور از مردم — پس آوردش — درد زہ — بسوئے تنہ — خرما — مریم گفت — اے کاش

در جائے دور — پس مضطر ساخت — آوردش درد زہ — بسوے بیخ تنہ — خرما — گفت مریم — اے کاش

مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَّنْسِيًّا ﴿۲۳﴾ فَنَادٰىهَا مِنْ تَحْتِهَآ اَلَّا تَحْزَنِيْ

مردہ بودمی پیش ازیں و شدمی فراموش از خاطر رفتہ — پس آواز داد او را طفل یا جبرئیل واللہ اعلم از جانب پائین او کہ اندوہ مخور

میمردم پیش ازین و می بودم بکلی فراموش شدہ — پس آواز داد او را از جانب پایانش کہ غم گین مشو

قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿۲۴﴾ وَهُزِّيْٓ اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ

ہر آئینہ پیدا کردہ است پروردگار تو پائین تو جوئی — و بجنبان بسوئی خویش — تنہ — خرما را

(ہر آئینہ) پیدا کردہ است پروردگار تو زیر پایان تو چشمۂ (جوئی) — و بجنبان بسوی خود — بیخ — خرما را

تُسٰقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿۲۵﴾ فَكُلِيْ وَاشْرَبِيْ وَقَرِّيْ عَيْنًا ۚ فَاِمَّا تَرَيِنَّ

تا بیفکند بر سر تو خرمائے تازہ بالفعل از درخت چیدہ — پس بخور و بیاشام و آسودہ چشم شو — پس اگر بہ بینی

تا بیفگند بر تو خرمای تازہ پختہ — ف۱ پس بخور و بنوش — و سرد (روشن) ساز چشم را — اگر ببینی

ف۱ یعنی خدای تعالیٰ از بطن تو یک سردار بزرگ پیدا می کند راجح یک نکتہ "سری" را یعنی چشمہ و نہر گرفتہ اند مراد این است کہ آن چشمہ بطور خارق العادہ کشادہ شد و نیز خرما ...

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی جبرئیل علیہ السلام

ف۱ ۱۲ تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۳۰۶

بدولت و مال خود علاقہ مند بود، کہ مبادا از خاندان او برآمدہ بہ بنی اعمام و اقربای دیگر برسد یک خیال نہایت پست می باشد شان انبیاء علیہم السلام این نیست کہ در موقع ترک دنیا در فکر متاع حقیر دنیا باشند کہ این ثروت کجا میرود و کہ صاحب آن خواہد شد بر علاوہ حضرت زکریا علیہ السلام یک مرد دولت مند نبود و بذریعۂ نجاری بمحنت زیاد نفقہ پیدا می کرد بنابران دران پیری چہ غم و اندیشہ داشت کہ اقربای او چند پولی را صاحب شوند

ع ۵ — ۱۵ — ۴

الربع

(العیاذ باللہ تعالیٰ)

ف۱ یعنی ہنگامیکہ حضرت مریم زیر درخت خرما تشریف داشت قدری بلند بود، از زیر آن یا از آسمان فرشتہ بگوشش رسید کہ غمگین و پریشان خاطر مشو، از قدرت خدا ہر نوع اطمینان ظاہری و باطنی را حاصل کن بطرف پائین بنگر کہ خداوند چہ چشمہ و یا نہر پاکیزہ را برای رفع تشنگی تو جاری کردہ است برای رفع گرسنگی ہمین درخت خرما را بجنبان خرمای پختہ و تازہ از درخت جدا شدہ بر تو می افتد۔ تنبیہ بعضی از سلف سری را بمعنی سردار تعلیم الشان ...

مِنَ الْبَشَرِ اَحَدًا فَقُوْلِیْۤ اِنِّیْ نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْیَوْمَ

از آدمیان کسے را پس بگو هر آئینه من نذر کرده ام برائے خدا روزه را پس سخن نخواهم گفت امروز

از آدمیان کسے را پس بگو (هر آئینه) من نذر کرده ام برای خدا روزه را پس من سخن نخواهم گفت با

اِنْسِیًّا ﴿۲۶﴾ فَاَتَتْ بِهٖ قَوْمَهَا تَحْمِلُهٗ ؕ قَالُوْا یٰمَرْیَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَیْـًٔا فَرِیًّا ﴿۲۷﴾

هیچ آدمی پس آورد عیسی را پیش قوم خود بر داشته گفتند اے مریم هر آئینه آوردی چیزے زشت را

هیچ آدمی پس آمد با پسر خود نزد قوم در حالیکه بر داشته بود او را گفتند اے مریم (هر آئینه) کردی تو کاری عجیب آور عـه

یٰۤاُخْتَ هٰرُوْنَ مَا كَانَ اَبُوْكِ امْرَاَ سَوْءٍ وَّ مَا كَانَتْ اُمُّكِ بَغِیًّا ﴿۲۸﴾ فَاَشَارَتْ

اے خواهر هارون نه بود پدر تو مرد بد و نه بود مادر تو زناکننده پس مریم اشارت کرد

اے خواهر هارون نبود پدر تو مرد بد و نبود مادرت بدکار عـه پس اشاره کرد (مریم)

اِلَیْهِ ؕ قَالُوْا كَیْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِی الْمَهْدِ صَبِیًّا ﴿۲۹﴾ قَالَ اِنِّیْ عَبْدُ

بطفل خود گفتند چگونه سخن گوئیم با کسیکه هست در گهواره در حال کودکی گفت عیسی من بنده

بسوی آن بچه گفتند چگونه سخن گوئیم با شخصی که است در خورد گهواره کودکی گفت هر آئینه من بنده

اللّٰهِ ؕ اٰتٰىنِیَ الْكِتٰبَ وَ جَعَلَنِیْ نَبِیًّا ﴿۳۰﴾ وَّ جَعَلَنِیْ مُبٰرَكًا اَیْنَ مَا كُنْتُ ۪ وَ

خدا ام داده است مرا کتاب و ساخته است مرا پیغامبر و ساخت مرا خداوند با برکت هر جا که باشم و

الله هستم داده است مرا کتاب و ساخته است مرا پیغمبر و گردانیده مرا مبارک هر جا که باشم و

اَوْصٰنِیْ بِالصَّلٰوةِ وَ الزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَیًّا ﴿۳۱﴾ وَّ بَرًّۢا بِوَالِدَتِیْ ؗ وَ لَمْ

حکم فرموده است مرا به نماز و زکوٰة مادام که زنده باشم و ساخت مرا نیکوکار به مادر خود و

حکم مؤکد فرموده است مرا به نماز و به زکوٰة مادامیکه زنده باشم و نیک سلوک کننده با مادر خود و

یَجْعَلْنِیْ جَبَّارًا شَقِیًّا ﴿۳۲﴾ وَ السَّلٰمُ عَلَیَّ یَوْمَ وُلِدْتُّ وَ یَوْمَ اَمُوْتُ وَ یَوْمَ

نه کرده است مرا گردن کش بدبخت و سلام برمن هست روزیکه متولد شدم و روزیکه بمیرم و روزیکه

ناساخته مرا گردن کش بدبخت و سلام است برمن در روزیکه پیدا شدم و روزی که بمیرم و روزی که

اُبْعَثُ حَیًّا ﴿۳۳﴾ ذٰلِكَ عِیْسَى ابْنُ مَرْیَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِیْ فِیْهِ یَمْتَرُوْنَ ﴿۳۴﴾

برانگیخته شوم زنده شده اینست قصه عیسے پسر مریم مراد میدارم سخن راست را که در وے مردمان اختلاف میکنند

برانگیخته شوم زنده بیجا است (حال) عیسی پسر مریم (گفت) سخن راستی که در ان مردم نزاع می کردند

مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنْ یَّتَّخِذَ مِنْ وَّلَدٍ ۙ سُبْحٰنَهٗ ؕ اِذَا قَضٰۤى اَمْرًا فَاِنَّمَا

نیست لائق خدا آنکه بگیرد هیچ فرزندے پاکی او راست چون سرانجام کند کارے جزین نیست که

نیست سزاوار خدا که بگیرد ولد ذات است پاک چون خواهد (ایجاد) امری را پس جز این نیست که

یَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَیَكُوْنُ ﴿۳۵﴾ وَ اِنَّ اللّٰهَ رَبِّیْ وَ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ؕ هٰذَا

میگوید مر تو پس می شود و گفت عیسے هر آئینه خدا پروردگار منست و پروردگار شما پس عبادت او کنید این است

میگوید او را شو پس او می شود و (گفت) هر آئینه الله پروردگار من است و پروردگار شما پس بپرستید او را این است

صِرَاطٌ مُّسْتَقِیْمٌ ﴿۳۶﴾ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْۢ بَیْنِهِمْ ۚ فَوَیْلٌ لِّلَّذِیْنَ

راه راست پس اختلاف کردند جماعت ها میان خویش پس واے

راه راست پس اختلاف کردند فرقه ها درمیان خود پس خرابی است آنانرا که

كَفَرُوْا مِنْ مَّشْهَدِ یَوْمٍ عَظِیْمٍ ﴿۳۷﴾ اَسْمِعْ بِهِمْ وَ اَبْصِرْ ۙ یَوْمَ یَاْتُوْنَنَا

کافران را از حاضر شدن روز بزرگ چه قدر شنوا باشند و چه قدر بینا باشند روزے که بیایند پیش ما

کافر شدند از دیدن روز بزرگ چه خوب شنوا باشند ایشان و چه خوب بینا باشند در روزیکه می آیند پیش ما

لٰكِنِ الظّٰلِمُوْنَ الْیَوْمَ فِیْ ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ﴿۳۸﴾ وَ اَنْذِرْهُمْ یَوْمَ الْحَسْرَةِ

لیکن این ستمگاران امروز در گمراهی ظاهر اند و بترسان ایشان را از روز پشیمانی

لیکن این ظالمان امروز در گمراهی آشکار اند و بترسان ایشان را از روز حسرت

تفسیر عثمانی

عـه وقتیکه پسر را در آغوش خود بر داشته پیش قوم خود آمد مردم او را دیده بکلی حیران گشتند و گفتند ای مریم چه کار عجیبی کردی این چیز ساخته گی را از کجا آوردی زیاده ازین دروغ بزرگ چه باشد که یک دختر باکره و بے شوهر دعوی کند که مرا یک پسر پیدا شده۔ عـه اقوام مریم در بارهٔ او بدگمان شده و گفتند مادر و پدر و خاندان تو همیشه مردمان نیک بودند این خصلت بد بتو از کجا پدید آمد از مردمان نیک اولاد بد محل تعجب است (تنبیه) مریم را «اخت هارون» ازین گفتند که از نسل هارون (علیه السلام) برادر حضرت موسے علیه السلام بود گویا مقصود از «اخت هارون» «اخت قوم هارون» می باشد چنانکه در «واذکر اخا عاد» هود علیه السلام را برادر «عاد» گفته حال آنکه «عاد» نام مورث اعلای آن قوم بود، و ممکن است «اخت هارون» به معنی ظاهری گرفته شود از بعضی احادیث صحیحه ظاهر میشود که هارون نام برادر مریم بود، بطوریکه در عصر ما رواج است در آن عصر هم مردم نامهای خود را اسمای انبیاء و صالحین میگذاشتند میگویند که آن برادر مریم یک مرد صالح بود۔ پس حاصل کلام این است که پدر و برادر تو مردمان نیک و مانند تو پارسا بود و نسبت تو به هارون علیه السلام منتهی میشود۔ پس این حرکت ناسزا را چه طور مرتکب شدی ۱۲۔

إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ

چون بانجام رسانیده شود کار و ایشان در غفلت اند و ایشان ایمان نمی آرند — هر آئینه ما وارث شویم

چون فیصله شود کار و بترسان ایشان را در حالیکه غافل اند و ایمان نمدارند — (هر آئینه) ما وارث میشویم

الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ

زمین را و هر کسے را که بر زمین است و بسوے ما باز گردانیده شوند — و یاد کن در کتاب ابراهیم را

زمین را و کسیے را که بر وی است و ایشان بسوے ما باز گردانیده میشوند و یاد کن در کتاب ابراهیم را ع

إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَ

هر آئینه وے بود راست کردار پیغامبرے یاد کن چون گفت پدر خود را اے پدر من چرا عبادت می کنی چیزے را که نمی شنود و

هر آئینه او بود پیغمبر نهایت راست (در گفتار و کردار) یاد کن وقتیکه گفت به پدر خود ای پدرم چرا می پرستی آنرا که نمی شنود و

لَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا

و نمی بیند و دفع نمی کند از تو چیزے — اے پدر من هر آئینه آمده است پیش من از علم آنچه

نمی بیند و بے نیاز نمی سازد ترا از چیزے — اے پدرم هر آئینه آمده است بمن از علم آنچه

لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ

نیامده است پیش تو پس پیروی من کن تا دلالت کنم ترا براه راست اے پدر من عبادت مکن شیطان را هر آئینه

نیامده است ترا پس متابعت کن مرا که بنمایم ترا راه راست اے پدرم پرستش مکن شیطان را هر آئینه

الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ

هست شیطان مر خداے را نافرمان — اے پدر من می ترسم از آنکه برسد به تو

شیطان هست رحمٰن را نهایت نافرمان — اے پدرم هر آئینه من می ترسم که برسد ترا

عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾ قَالَ أَرَاغِبٌ أَنْتَ

عقوبتے از خدا پس باشی قرین شیطان — گفت آیا رو گردانی تو

عذابی از رحمٰن پس میشوی با شیطان قرین — گفت آیا برگشته تو

عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾ قَالَ

از معبودان من اے ابراهیم اگر باز نه ایستی البته سنگسار کنم ترا و ترک صحبت من کن مدتے دراز — گفت

از معبودان من اے ابراهیم (قسم است) اگر باز نیائی هر آئینه ترا سنگسار کنم و (بترس از من) و دور باش از من مدتی دراز گفت

سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾ وَأَعْتَزِلُكُمْ

سلام علیک آمرزش خواهم طلبید برای تو از پروردگار خویش هر آئینه وے هست بر من مهربان و کناره گیرم از شما

سلام باد بر تو من طلب می کنم آمرزش گناه تو از پروردگار خود هر آئینه او هست بمن مهربان و یکسو میشوم از شما

وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي

و از آنچه می پرستید بجز خدا و خواهم عبادت کرد پروردگار خود را امید آنست که نباشم بسبب پرستش پروردگار خود

و از آنچه می پرستید بجز خدا و عبادت می کنم رب خود را امید است که نباشم به پرستش رب خود

شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ

بدبخت — پس چون کناره گرفت از ایشان و از آنچه می پرستیدند بجز خدا عطا کردیم وے را اسحق

بدبخت — پس چون یکسو شد از ایشان و از آنچه می پرستیدند بدون الله بخشیدیم او را اسحق

وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ

و یعقوب و هر یکے را پیغامبر ساختیم — و عطا کردیم ایشان را چیزها از بخشش خود و ساختیم برای ایشان

و یعقوب و هر یکی از این دو را ساختیم نبی — و بخشیدیم ایشان را از رحمت خود و ساختیم برای ایشان

لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَ

ذکر جمیل بنهایت بزرگی — و یاد کن در کتاب موسیٰ را هر آئینه وی بود خالص کرده شده و

گفتار راست بلند (ساختیم ذکر جمیل ایشان را نهایت بلند) و یاد کن در کتاب موسیٰ را هر آئینه بود برگزیده و

تفسیر عثمانی

ع ٥ کرد رکوع گذشته قصه حضرت مسیح و مریم را بیان فرموده عقائد نصاری که یک نفر انسان را خدا میدانند رد شده ـ درین رکوع بغرض شرماندن مشرکین مکه قصه حضرت ابراهیم علیه السلام بیان شده است که او حق رعایت پدر خود را هم نکرد و او را از شرک و بت پرستی باز داشت بالاخر وطن و اقارب را ترک گفته فقط برای خدا اند هجرت و غربت را اختیار نمود مشرکین مکه دعوی داشتند که آنها از اولاد ابراهیم و بر دین او استوار اند باید بخاطر شان شد که روش پدر شما ابراهیم در باب بت پرستی چه بوده است اگر میخواهید که تقلید آباء و اجداد خود را کنید تقلید همچه پدری نمائید و از اجداد مشرک خود هم بطور وی بیزار شوید که ابراهیم علیه السلام شده بود.

ع ١ صدیق (یعنی بسیار راستگو که قول خود را بذریعه عمل راست ثابت نماید و یا آن فرد راستباز پاک طینت که در قلب وی برای پذیرفتن راستی استعداد اعلی و اکمل موجود باشد ـ هر امری که از طرف خدای تعالی برسد در دل او جای گرفته و قطعا گنجایش شک و تردد نماند. ابراهیم علیه السلام هر یک … کذب و شک کرده

رکوع ٢٥ — ع ٥ — ع ٣ — ع ١٠

از این دو معنی «صدیق» بود و چون لازمه صدیقیت «نبوت» نیست لذا ابتداء از «صدیقا» «نبیا» آورده نبوت را تصریح و تثبیت فرمود ـ از اینجا معلوم شد که کذب و شک کرده

كَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ① وَنَادَيْنَاهُ مِن جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ②

بود فرستاده پیغامبر ـ و ندا کردیم او را از جانب راست کوه طور و نزدیک ساختیم او را راز گویان

بود رسول نبی و ندا کردیم او را از جانب کوه طور طرف راست (موسی ع) و نزدیک ساختیم او را راز گویان

وَوَهَبْنَا لَهُ مِن رَّحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ③ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ

و عطا کردیم او را از بخشش خود برادر او هارون نبی ساخته و یاد کن در کتاب اسمعیل را

و بخشیدیم برای او از رحمت خود برادرش هارون را نبوت و ساختیم برای او از رحمت خود برادرش هارون را نبی و یاد کن در کتاب اسمعیل را

إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ④ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ

هر آئینه وی بود راست وعده و بود فرستاده پیغامبر ـ و میفرمود اہل خود را

(هر آئینه) او بود راست وعده و بود رسول نبی (فرستاده پیغمبری) ع۵ و امر میکرد اہل خود را

بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ ص وَكَانَ عِندَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ⑤ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ

بنماز و زکوٰة و بود نزدیک پروردگار خویش پسندیده و یاد کن در کتاب

به نماز و زکوٰة و بود نزد پروردگار خود پسندیده ع۶ و یاد کن در کتاب

إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَّبِيًّا ⑥ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ⑦ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ

ادریس را هر آئینه وی بود راست کردار پیغامبر ـ و برداشتیم او را بجائے بلند یعنی بر آسمان ایشان آنانند که

ادریس را (هر آئینه) او بود نهایت راست نبی و برداشتیم او را به مقام بلند ایشان آنانند که

أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ مِن ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ

انعام کرد خدا بر ایشان از زمره پیغامبران از فرزندان آدم و از نسل آنانکه برداشتیم با نوح و

انعام کرده الله بر ایشان از پیغمبران از اولاد آدم و از (اولاده) آنانکه برداشتیم با نوح (در کشتی)

وَمِن ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ

از ذریت ابراهیم و یعقوب از جمله آنانکه راه راست نمودیم ایشان را و برگزیدیم چون خوانده میشد

از اولاد ابراهیم و اسرائیل و از جمله کسانیکه هدایت نمودیم (ایشان را) و برگزیدیم چون خوانده میشد

عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ⑧ فَخَلَفَ مِن بَعْدِهِمْ خَلْفٌ

بر ایشان آیات خدای افتادند سجده کنان و گریان پس جانشین شد بعد از ایشان ناخلفے چند

بر ایشان آیات رحمن بر زمین می افتادند سجده کنان و گریان پس آمد بعد از ایشان ناخلفے

أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ⑨ إِلَّا مَن

که ترک کردند نماز را و پیروی کردند خواهش ها را پس خواهند یافت جزای گمراهی لیکن هر که

که ضایع کردند نماز را و متابعت کردند خواهشات را پس زود باشد که برسند به (جزا) گمراهی مگر کسیکه

تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ

توبه کرد و ایمان آورد و کار شایسته بعمل آورد آنجماعه در آیند در بهشت و هیچ ستم کرده نشود

توبه کرد و ایمان آورد و کرد عمل نیک پس ایشان میدرآیند در جنت و کم کرده نمیشود از ثواب آن کرده

شَيْئًا ⑩ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ

بر ایشان بوستانهای همیشه ماندن که وعده داده است خدا بندگان خود را نادیده هر آئینه هست

چیزے جنت ہای اقامت که وعده داده است رحمن بندگان خود را بالغیب هر آئینه هست

وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ⑪ لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا

وعده او البته آینده نشنوند آنجا هیچ سخن بیهوده لیکن سلام شنوند و ایشان را بود روزی ایشان آنجا

بر وعده او رسیدنی (البته آینده) نشنوند در آن سخن بیهوده لیکن سلام و ایشان راست روزی ایشان در آن

بُكْرَةً وَعَشِيًّا ⑫ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَن كَانَ تَقِيًّا ⑬

صبح و شام ایست آن بهشت که عطا کنیم از بندگان خویش آنرا که پرهیزگار بود و

صبح و شام این همان جنت است که میراث میدهیم از بندگان خود آنرا که پرهیزگار باشد و

تفسیر عثمانی

ف۵ از این کلمات فضیلت حضرت اسمعیل بر حضرت اسحق ظاهر میشود زیرا که او را تنها «نبی» فرموده اما اسمعیل را «رسول نبی» گفته حدیثی است در صحیح المسلم «ان الله اصطفی من ولد ابراهیم اسمعیل» (الله تعالی از اولاد ابراهیم اسمعیل را برگزید) حضرت اسمعیل مورث اعلای عرب حجاز و از اجداد پیغمبر ما علیه السلام است که شریعت ابراهیمی را حامل بوده بطرف «بنی جرهم» «مبعوث» و «صادق الوعد» بود و نشر مشهور بود، وعده را که با خدا یا بندگان میکرد ایفا می نمود ـ با یک شخص وعده کرد ـ تا زمانیکه تو پس بیائی من همین جا هستم گویند که او تا یکسال نیامد ـ اسمعیل در همانجا قیام نمود ـ از نبی کریم صلی الله علیه وسلم هم منقول است که قبل از بعثت ایشان، «عبدالله بن ابی الحمساء» به آنحضرت گفت که «شما همین جا باشید من فوراً بر میگردم» و آنحضرت تا سه روز همانجا قیام داشت چون معاودت کرد به او فرمود که «مرا بسیار زحمت دادی تو بر وعده از سه روز باین طرف همین جا هستم» حضرت اسمعیل دقتی کمال صداقت را در وعده ظاهر کرد که پدر خود گفت «یا ابت افعل ما تؤمر ستجدنی ان شاء الله من الصابرین» (صافات رکوع ۳) و عینا بطور ثابت کرد عده دیگران را هدایت میکرد و داو...

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ ۖ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ ۚ وَ

فرشتگان گفتند که فرو نمی آییم الا بحکم پروردگار تو او راست علم آنچه پیش ماست ف۱ و آنچه عقب ماست ف۲ و آنچه در میان این

فرود نمی آییم (ما فرشتگان) مگر بحکم پروردگار تو او راست آنچه در پیش روی ماست و آنچه در پس ماست و آنچه در بین اینهاست

مَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَ

نیست پروردگار تو فراموش کار او ست پروردگار آسمان ها و زمین و آنچه میان آنهاست پس عبادت او کن و

نیست پروردگار تو فراموش کار (او ست) پروردگار آسمان ها و زمین و آنچه در میان هر دو ست پس پرستش کن او را و

اصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ ۚ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾ وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ أَإِذَا مَا مِتُّ

شکیبا باش بر عبادت وے آیا میدانی او را همنامی یعنی مانندے و میگوید آدمی یعنی آدمی کافر آیا چون بمیرم

استوار باش بر بندگی او آیا میدانی برای او همنامی (شبیه) و می گوید انسان آیا چون بمیرم

لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ

بیرون آورده خواهم شد زنده شده آیا یاد نمی کند آدمی که ما آفریدیم او را پیش ازین و

باز بیرون آورده خواهم شد زنده آیا یاد نمی کند انسان که (هر آینه) ما آفریدیم او را پیش ازین و حال آنکه

يَكُ شَيْئًا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ

نبود هیچ چیزے پس قسم پروردگار تو که البته برانگیزیم این منکران بعث را با شیاطین باز حاضر کنیم ایشان را حوالی

نبود چیزے قسم است به پروردگار تو که (هر آینه) جمع کنیم ایشان و شیاطین را باز (هر آینه) حاضری می سازیم ایشان را گرداگرد

جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَٰنِ

دوزخ بزانو در افتاده باز برکشیم از هر امتے آنرا که از ایشان جرأت کننده ترست بر خدا

دوزخ بزانو در افتاده باز جدا کنیم (برکشیم) از هر فرقه که کدام یکی از ایشان بر رحمن

عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا

از روے نافرمانی باز ما داناتریم بآنکه سزاوار تر اند بدر آمدن دوزخ و نیست هیچکس از شما مگر

سرکش تر است باز ما داناتریم به آنانکه ایشان سزاوار تر اند بدر آمدن دوزخ و نیست از شما هیچ کس مگر

وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ

گذرنده بران هست این وعده لازم بر پروردگار تو مقرر کرده شد باز برهانیم متقیان را و بگذاریم

رسنده بر آن هست این وعده بر پروردگار تو لازم مقرر باز رستگاری میدهیم آنانرا که می ترسیدند و میگذاریم

الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا

ظالمان را آنجا بزانو در افتاده و چون خوانده شود بر ایشان آیات ما واضح آمده گویند کافران

ظالمان را در آن بزانو در افتاده و چون خوانده شود بر ایشان آیات روشن ما گویند کافران

لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا

مسلمانان را کدام یک ازین دو گروه بهترست در مرتبه و نیکوتر است از روے مجلس ف۳ و بسیار هلاک کردیم

برای مومنان کدام یک ازین دو گروه بهتر است از روے مقام و نیکوتر است از حیث مجلس و بسی هلاک کردیم

قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِئْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ

پیش از ایشان طبقه مردمان را که بهتر بودند باعتبار رخت خانه و از روے نموداری بگو هر که باشد در گمراهی

پیش از ایشان طبقه مردم را که ایشان نیکوتر بودند از حیث سامان و منظر بگو هر کسیکه باشد در گمراهی

فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَٰنُ مَدًّا ۚ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ

افزون میدهد او را خدا (افزون دادنی) تا وقتیکه بینند آنچه ترسانیده شدند یا عقوبت را و یا قیامت را

پس مهلت دهد او را رحمن دراز تا چون بینند آنچه را که وعده داده شده بود بایشان یا عذاب یا قیامت

فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾ وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ

پس خواهند دانست کدام یک بدترست در مرتبه و ناتوان ترست باعتبار لشکر و زیاده میدهد خدا

پس خواهند دانست که کدام یک بدتر است در مرتبه و ناتوان تر است از روی لشکر و زیاده میکند خدا آنان را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی قیامت ۱۲

ف۲ یعنی از ابتدائے خلق آسمان و زمین ۱۲

ف۳ یعنی بعزت دنیا مغرور شدند ۱۲

تفسیر عثمانی

باری جبرئیل چندین روز نیامد. آنحضرت صلی الله علیه وسلم افسرده و منقبض بود پس کفار باین گفتن آغاز نمودند که رب محمد از وی رنجیده و او را واگذاشته است آنحضرت صلی الله علیه وسلم از این طعن زیاده تر افسرده خاطر شد باز چون جبرئیل تشریف آورد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پرسید که «اینقدر روزها چرا نیامدید» و در یک حدیث است «ما یمنعک ان تزورنا اکثر مما تزورنا» موجب چیست تو هر آنچه می آئی چرا زیاده تر نمی آئی خداوند به جبرئیل تعلیم داد که چنین جواب بگو «وما نتنزل الا بامر ربک الآیه» این کلام خداوند است که از طرف جبرئیل تبلیغ شد مثل «ایاک نعبد و ایاک نستعین» که بالتعلیم است حاصل جواب این است که «ما خالص عبد مامور هستیم بدون امر خداوند پر خود را جنبانیده نمی توانیم بالا رفتن و یا پایان آمدن ما همه بحکم و اذن اوست هر وقتیکه بحکمت کامله خود مناسب داند بما حکم نزول میدهد زیرا علم هر زمانه (ماضی، حال، مستقبل) و هر مقام (آسمان ها و زمین و در میان آنها) فقط در نزد اوست و همان ذات مالک و قابض هر چیز است و میداند که

فرشته را کدام وقت باید پیش پیغمبر فرستاد مقرب ترین فرشته و معظم ترین پیغمبر هم ... اختیاری ندارد که هر وقتیکه بخواهد جائی برود یا کسی را نزد خود بخواند کارهای خدا از خود

اهْتَدَوْا هُدًى ۗ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَّرَدًّا ﴿۷۶﴾

راه یابان را ہدایت و حسنات پاینده شایسته بهترند نزدیک پروردگار تو از روی جزا و نیکوترند از جهت بازگشت

گمراه یافته اند ہدایت و نیکویی های پاینده بهتر است نزد رب تو از روی ثواب و بهتر از حیث مرجع

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿۷۷﴾ أَطَّلَعَ الْغَيْبَ

آیا دیدی آن را که کافر شد بآیات ما و گفت البته داده شود مرا مال و فرزند آیا مطلع شده است بر غیب

آیا دیدی (پس خبر بده) آنرا که کافر شده به آیات ما و گفت هر آینه داده میشوم مال و فرزند آیا مطلع شده غیب را

أَمِ اتَّخَذَ عِندَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿۷۸﴾ كَلَّا ۚ سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ

یا گرفته است از نزدیک خدا عهدے نه چنان بود خواهیم نوشت آنچه می گوید و افزودن همیشه

یا گرفته از نزد رحمن عهد نه چنین است نوشته نگاه میداریم آنچه می گوید و زیاده می کنیم برای او از

الْعَذَابِ مَدًّا ﴿۷۹﴾ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿۸۰﴾ وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ

عقوبت افزودن دادنی و بازستانیم پس از وے آنچه می گوید و بیاید پیش ما تنها شده و خدایان گرفتند

عذاب درازی و می گیریم از و (بطریق میراث) آنچه می گوید و می آید نزد ما تنها دست خالی و گرفتند (مشرکان) غیر از

اللَّهِ آلِهَةً لِّيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿۸۱﴾ كَلَّا ۚ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ

بجز الله تا باشند ایشان را سبب عزت نه چنان بود منکر خواهند شد پرستش معبودان خود را و خواهند شد

خدا معبودان تا باشند برای ایشان مدد (سبب عزت) نه چنین است زود است منکر شوند از پرستش ایشان و میشوند

عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿۸۲﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ

بر ایشان ستیزنده آیا ندیدی که می فرستیم شیاطین را بر کافران می جنبانند ایشان را

بر ایشان مخالف آیا ندیدی که هر آینه ما مسلط کردیم شیاطین را بر کافران که برانگیخته می سازند ایشان را

أَزًّا ﴿۸۳﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ۖ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿۸۴﴾ يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى

جنبانیدنی پس شتاب مکن بر ایشان جز این نیست که مدت می شماریم برای ایشان شمار کردنی روزیکه برانگیزیم متقیان را بسوی

برانگیختنی پس شتاب مکن بر ایشان بر این نیست که می شماریم برای ایشان شمردن روزیکه جمع آریم پرهیزگاران را بسوی

الرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴿۸۵﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿۸۶﴾ لَّا يَمْلِكُونَ

رحمن مهمان آمده و روان کنیم گنهگاران را بسوے دوزخ تشنه شده نتوانند

رحمن بطور وفد (جماعت گرامی) و میرانیم گنهگاران را بسوے دوزخ تشنگان نتوانند

الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِندَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿۸۷﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ

شفاعت کردن الا کسیکه گرفته است نزدیک خدا عهدے را و گفتند فرزند گرفته است

سفارش مگر کسیکه گرفته است از نزد رحمن وعده و می گویند که دارد (گرفته) رحمن

وَلَدًا ﴿۸۸﴾ لَّقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ﴿۸۹﴾ تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنشَقُّ

خدا فرمود ایشان را هر آینه آوردید چیزے زشتی نزدیک اند آسمان ها که بشگافند ازین سخن و بشگافد

فرزند هر آینه گرفتار آمدید (آوردید) چیز قبیح (زشت) نزدیک است که آسمان ها بشگافند ازین سخن و بشگافد

الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿۹۰﴾ أَن دَعَوْا لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدًا ﴿۹۱﴾ وَمَا يَنبَغِي

زمین و بیافتند کوه ها پاره پاره شده بسبب آنکه اثبات کردند خدا را فرزندے و نه سزد

زمین و بیفتند کوه ها منهدم گشته برانکه میخوانند برای رحمن فرزند و نمی شاید

لِلرَّحْمَٰنِ أَن يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿۹۲﴾ إِن كُلُّ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي

خدا را که فرزند گیرد نیست هیچ یک از آنانکه در آسمان ها و زمین اند مگر آینده

رحمن را که بدارد (گیرد) فرزند نیست هیچ کسی در آسمان ها و زمین مگر که بیاید شده

الرَّحْمَٰنِ عَبْدًا ﴿۹۳﴾ لَّقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿۹۴﴾ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

پیش رحمن بنده شده هر آینه بعلم در گرفته است ایشان را و شمار کرده است ایشان را شمار کردنی و هر یک از ایشان آینده است

رحمن گردیده مگر آینده پیش رحمن بنده شده همانا بعلم احاطه کرده است ایشان را و شمرده است ایشان را شمردنی و هر یک از ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در قیامت ۱۲

ف۲ یعنی مسلمان شدند و وعده ثواب را مستحق گشتند ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۳۱۱ (تنبیه اول) ار لواز "پیش روی ما و پس ما" آسمان و زمین است یعنی در حین پایان شدن زمین پیش روی و آسمان در پس ماست و در حین بالا رفتن آسمان پیش روی و زمین پس می باشد و اگر از "پیش روی و عقب" تقدم و تأخر زمانی مراد باشد زمانه مستقبل پیش رو و زمانه ماضی پس است و زمان حال بین هر دو (تنبیه دوم) اول فرموده که وارثان جنت اتقیا یعنی کسانی هستند که از خداوند میترسند و پرهیزگارند و دریں آیت خاطر نشان نمود که لایق ترسیدن لاجرم فقط ذاتی است که تمام زمان و مکان در قبضه وی است و بدون حکم و اجازه او بزرگترین فرشته هم بال خود را جنبانیده نمی تواند اگر انسان میخواهد میراث جنت را بدست آرد برو لازم است که مثل فرشتگان مطیع و منقاد حکم الهی گردد و بدین طرف هم اشاره شد که خدای تعالی او نیکی کسی را کارکنان مخلص خود را فراموش نمیکند در آنجا هم فراموش نمیکند بالفرض آنها را به جنت میرساند البته هر چیز یک وقت معین دارد پس درود و هر نیکی در جنت بوقت خود میشود چنانکه در اینجا فرشتگان مطابق حکم الهی پیش پیغمبران به وقت معین می آیند در جنت غذای هر دو حال

ع ۵ / ۱۷ / ۸

فَرْدًا ﴿۹۵﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَٰنُ وُدًّا ﴿۹۶﴾

تنها شده هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و کارهای شائسته کردند پیدا خواهد کرد برای ایشان خدا دوستی را ف۱

تنها هر آئینه آنانکه آوردند و کارهای شائسته کردند میگرداند برای ایشان رحمٰن دوستی را (در دلها)

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا ﴿۹۷﴾ وَكَمْ

جز این نیست که آسان ساختیم قرآن را بزبان تو تا مژده دهی بآن متقیان را و بترسانی گروه ستیزندگان را و بسیار

پس جز این نیست که آسان ساختیم قرآن را بزبان (لغت) تو تا مژده دهی به آن پرهیزگاران را و بترسانی به آن گروه ستیزندگان

أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿۹۸﴾

هلاک کردیم پیش از ایشان طبقات مردم آیا می بینی هیچ کس را از ایشان یا می شنوی از ایشان آواز نرمی

هلاک کردیم پیش از ایشان از طبقات مردم آیا می بینی از ایشان کسی را یا میشنوی از آنان کمترین (آواز خفی)

سورة طه مكية وهي مائة وخمس وثلاثون آية وثمان ركوعات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

طه ﴿۱﴾ مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَىٰ ﴿۲﴾ إِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشَىٰ ﴿۳﴾ تَنْزِيلًا

فرو نه فرستادیم بر تو قرآن را تا رنج کشی لیکن فرو فرستادیم برای پند دادن کسی را که بترسد فرو فرستادن

فرو نیاوردیم بر تو قرآن را که رنج کشی لیکن (فرو فرستادیم) جهت پند دادن برای آنکه میترسد نازل کرده شده

مِمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَاوَاتِ الْعُلَى ﴿۴﴾ الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ ﴿۵﴾

از جانب کسیکه آفریده است زمین را و آسمانهای بلند را وی بسیار بخشاینده است بر عرش قرار گرفت

از جانب آنکه آفریده زمین و آسمانهای بلند را او رحمٰن است بر عرش استوار است

لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَىٰ ﴿۶﴾ وَإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ

او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست و آنچه درمیان اینهاست و آنچه زیر خاک نمناک ست و اگر آشکارا کنی سخن را

مر او راست آنچه در آسمانها و آنچه در زمین و آنچه درمیان این هردو و آنچه در زیر زمین نمناک است و اگر بلند کنی آواز به سخن

فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ﴿۷﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ﴿۸﴾ وَهَلْ

پس وی میداند سخن پنهان و پنهانتر را و آن خدا هیچ معبود نیست مگر وی مر او راست نامهای نیکو و آیا

پس (هر آئینه) او میداند پنهان و پنهانتر را او ست الله نیست معبود بجز او مر او راست تمام نامهای نیکو و آیا

أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿۹﴾ إِذْ رَأَىٰ نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا

آمده است بتو خبر موسی ع چون دید آتشی پس گفت اهل خود را درنگ کنید هر آئینه من دیده ام آتشی

آمده بتو خبر موسی ع چون دید آتشی پس گفت اهل خود را درنگ کنید (هر آئینه) من دیده ام آتشی

لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿۱۰﴾ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَىٰ

امید دارم که بیارم پیش شما از آن آتش شعله یا بیابم بر آن آتش راه نمائی پس چون بیامد نزدیک آتش آواز داده شد که ای موسی

شاید بیارم برای شما از آن اخگر یا بیابم بر آتش نشان راه (راه نمائی) پس چون بیامد نزد آتش آواز داده شد که ای موسی

إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿۱۲﴾ وَأَنَا اخْتَرْتُكَ

هر آئینه من پروردگار توام پس از پا بیرون کن نعلین خود را هر آئینه تو بمیدان پاکی طوی نام و من برگزیدم ترا

(که هر آئینه) من پروردگار توام پس بکش نعلین خود را از زیرا که تو بمیدان پاک طوی هستی ع۵ و من برگزیده ام ترا

فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿۱۳﴾ إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ

پس گوش بنه سوی آنچه وحی فرستاده میشود هر آئینه من خدایم نیست هیچ معبود بجز من پس عبادت من بکن و برپا کن

پس بشنو آنچه وحی کرده میشود (هر آئینه) من الله هستم نیست معبود غیر من پس مرا بندگی کن و برپا دار

الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿۱۴﴾ إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ

نماز را برای یاد کردن من هر آئینه قیامت آمدنی است میخواهم که پنهان بدارم وقت آنرا تا جزا داده شود هر نفسی

نماز را برای یاد کردن من هر آئینه قیامت آمدنی است میخواهم پنهان دارم آنرا تا عوض داده شود هر کسی را

ع۵ نام آن میدان است که شاید از ابتداء متبرک بوده و یا در اثر این حادثه قدسیت یافته باشد بعد از کفشهای موسی علیه السلام پاک نبود حکم کشیدن آن داده شد اگر موزه را یا کفش پاک...

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بایکدیگر دوست باشند ۱۲ ف۲ یعنی جهر را الطریق اولی میداند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ قصه موسی علیه السلام را از اینجا با بسط و تفصیل زیادی بیان فرموده تا سامعین بدانند که وحی قرآن بطرف حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم مسئله جدیدی نیست و شنیدکه قبلا بر موسی علیه السلام وحی نازل شد بهمان طور آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیز از فیض وحی الهی مستفید شده و همچنین که وحی بر موسی علیه السلام از تعلیم توحید و غیره مشتمل بود. در وحی آنحضرت صلی الله علیه وسلم همان اصول تاکید و مراعات شده است طوریکه حضرت موسیٰ در تبلیغ حق مشکلات و شدائد را متحمل شدند آنحضرت صلی الله علیه وسلم هم تحمل فرمودند چنانکه موسیٰ علیه السلام بر همه موانع و مشکلات غلبه حاصل کرده و دشمنان ایشان مخذول و مقهور گردیدند بهمان و تیره حضرت نبوی هم فاتح و منصور گردیده و معاندین ایشان تباه و ذلیل خواهند شد چون در آغاز سوره از انزال قرآن ذکر شده بود مطابق آن قصه آغاز نبوت موسیٰ را بیان میفرماید

ع۵ ... بیان میشود تفصیل آن در ... (marginal note, partly legible)

بِمَا تَسْعٰى ﴿۱۵﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَّا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ فَتَرْدٰى ﴿۱۶﴾

بمقابلہ آنچہ می کند پس باید کہ باز ندارد ترا از باور داشتن آں کسیکہ ایمان ندارد بر آں و پیروی کردہ است خواہش نفس خود را آنگاہ ہلاک شوی

بانچہ سعی کردہ است پس منع نکند ترا از د باور داشتن، آن کسیکہ ایمان ندارد بر آن و پیروی کرد خواہش خود را پس ہلاک میشوی

وَمَا تِلْكَ بِيَمِيْنِكَ يٰمُوْسٰى ﴿۱۷﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَ اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاَهُشُّ

وچیست ایں بدست راست تو اے موسیٰ گفت ایں عصائے من ست تکیہ میکنم براں و برگ میریزم

واین چیست در دست راست تو اے موسیٰ گفت این عصائے من است کہ تکیہ می کنم بران و برگ ہا را میریزانم

بِهَا عَلٰى غَنَمِيْ وَلِيَ فِيْهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى ﴿۱۸﴾ قَالَ اَلْقِهَا يٰمُوْسٰى ﴿۱۹﴾ فَاَلْقٰىهَا

باں برگو سفندان خود مرا دریں عصا کار ہائے دیگر نیز ہست گفت بافگن آنرا اے موسیٰ پس بافگندش

بہ آن بر بزہای خود و مرا دراین عصا کار ہای دیگر نیز ہست فرمود بینداز آنرا اے موسیٰ پس بیفگندش

فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿۲۰﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيْدُهَا سِيْرَتَهَا

پس ناگہاں مارے شد دواں گفت بگیر ایں را و مترس باز خواہیم گردانید اورا بشکل

پس ناگہان آن ماری شد کہ میدوید گفت بگیر آنرا و مترس باز خواہیم گردانید اورا بہ ہیئت

الْاُوْلٰى ﴿۲۱﴾ وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ اٰيَةً

نخستین او و بہم آر دست خود را بسوی بغل خود تا بیروں آید سفید شدہ از غیر عیبے نشانی

نخستین او و بپیوست کن دست خود را بہ بغل خود تا بر آید سفید شدہ بے عیب در حالیکہ این نشانہ

اُخْرٰى ﴿۲۲﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيٰتِنَا الْكُبْرٰى ﴿۲۳﴾ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿۲۴﴾

دیگر آمدہ میخواہیم کہ بنمائیم ترا بعض نشانہائے بزرگ خویش برو بسوئے فرعون ہر آئینہ وے از حد گزشتہ است

دیگر است تا بنمائیم ترا از نشانہای بزرگ خود برو بسوی فرعون (ہر آئینہ) او بسیار سرکش شدہ

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِيْ صَدْرِيْ ﴿۲۵﴾ وَيَسِّرْ لِيْٓ اَمْرِيْ ﴿۲۶﴾ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ

گفت اے پروردگار من کشادہ کن برائے من سینہ مرا و آسان کن برائے من کار مرا و بکشائی گرہ گرہ

گفت اے پروردگار من بکشای برای من سینہ ام را و آسان کن برای من کار مرا و بکشا گرہ از

لِّسَانِيْ ﴿۲۷﴾ يَفْقَهُوْا قَوْلِيْ ﴿۲۸﴾ وَاجْعَلْ لِّيْ وَزِيْرًا مِّنْ اَهْلِيْ ﴿۲۹﴾ هٰرُوْنَ اَخِي ﴿۳۰﴾

از زبان من تا فہم کنند سخن من و مقرر کن برائے من وزیرے از کسان من ہارون برادر مرا

زبان من و بگردان برای من وزیری از کسان من ہارون برادرم را

اشْدُدْ بِهٖٓ اَزْرِيْ ﴿۳۱﴾ وَاَشْرِكْهُ فِيْٓ اَمْرِيْ ﴿۳۲﴾ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيْرًا ﴿۳۳﴾ وَّنَذْكُرَكَ

محکم کن بسبب او توانائی مرا و شریک کن او را در کار من تا تسبیح تو گوئیم بسیارے و یاد تو کنیم

قوی کن با او کمرم را و شریک ساز او را در کار من تا تسبیح تو بسیار گوئیم و یاد کنیم ترا

كَثِيْرًا ﴿۳۴﴾ اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيْرًا ﴿۳۵﴾ قَالَ قَدْ اُوْتِيْتَ سُؤْلَكَ يٰمُوْسٰى ﴿۳۶﴾ وَ

بسیارے ہر آئینہ تو ہستی باحوال ما بینا گفت ہر آئینہ دادہ شدی درخواست خود رے اے موسیٰ و

بسیار (ہر آئینہ) تو ہستی باحوال ما بینا گفت (ہر آئینہ) دادہ شدہ ای مسئول (مطلوب) خود را اے موسیٰ و

لَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰٓى ﴿۳۷﴾ اِذْ اَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّكَ مَا يُوْحٰٓى ﴿۳۸﴾ اَنِ

ہر آئینہ نعمت فراواں دادیم بر تو یکبار دیگر چوں الہام فرستادیم بسوئے مادر تو آنچہ الہام کردنی بود کہ

(ہر آئینہ) احسان کردہ ایم بر تو بار دیگر ہم چوں الہام کردیم بسوی مادرت آنچہ لایق وحی بود کہ

اقْذِفِيْهِ فِي التَّابُوْتِ فَاقْذِفِيْهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ

بافگن ایں طفل را در صندوق پس افگن صندوق را در دریا تا افگند اورا دریا بکنارہ

بینداز آں را در صندوق باز بینداز صندوق را در دریا تا اندازد اورا دریا بکنارہ

يَاْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّيْ وَعَدُوٌّ لَّهٗ ؕ وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّيْ ۚ۬ وَلِتُصْنَعَ

بگیرد کسی دشمن من و دشمن وے و بافگندم بر روی تو قبول از جانب خویش و خواستم کہ پروردہ شوی

بگیرد اورا دشمنی کہ مراست و دشمنی کہ او راست و افگندم بر تو محبتی از جانب خود و تا پروردہ شوی

تفسیر عثمانی

در حالیکہ موسیٰ علیہ السلام طفل نوتولد بود بمادرش الہام شد کہ او را در بین صندوق گذاشتہ و صندوق را در دریا رہا کن ما بہ دریا حکم دادہ ایم تا آنرا بہ حفاظت تمام بہ کنارہ مخصوصی ببرد شخصی کہ با من و ہم با موسیٰ دشمنی دارد او را از دریا خواہد برداشت اصل واقعہ این است کہ فرعون در آن سال حسب پیشگوئی منجمین پسران بنی اسرائیل را در ہر جا جستجو کردہ میکشت۔ وقتی کہ موسیٰ پیدا شد والدہ اش ترسید مبادا سپاہیان فرعون اطلاع یافتہ فرزندش را بقتل برسانند والدین او راہم بایں علت کہ چرا اطلاع ندادند بیازارند آنوقت از طرف حق تعالیٰ بمادر موسیٰ این تدبیر الہام شد مادر موسیٰ علیہ السلام صندوق را بہ نہر افگند اتفاقاً یک حصۂ از آب نہر از بین باغ فرعون میگذشت ہمان آب صندوق را در باغ بردہ بکنار گذاشت خدمہ زن فرعون بنام حضرت آسیہ (کہ از متقیات و پارسایان اسرائیلی بود) بچہ را برداشت و بحضور فرعون بردہ گفت کہ بیا این را پسر خود اتخاذ نمائیم فرعون کہ او را دید محبتش بدل او جا گرفت اگر چہ از بعضی روایات بر میآید کہ دفعۃً گفت از این خواہش انکار ورزید مگر بخاطر آسیہ او را مثل فرزند حمایت و پرورش نمود گویا این طریق قدرت کاملہ و تدبیر عجیب و غریب خداوندی بظہور رسید ۱۲

ع ۲۴ / ۱۰

عَلٰى عَيْنِيْ ⑮ اِذْ تَمْشِيْٓ اُخْتُكَ فَتَقُوْلُ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَّكْفُلُهٗ ؕ

بحضور من — چون میرفت خواهر تو پس می گفت آیا دلالت کنم شمارا بر کسیکه نگهبانی این طفل کند

پیش چشم من (بحضور من) چون میرفت خواهر تو پس می گفت آیا نشان دہم شمارا کسیکه تربیه کند او را

فَرَجَعْنٰكَ اِلٰٓى اُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ؕ۬ وَقَتَلْتَ نَفْسًا

پس باز آوردیم ترا بسوی مادر تو تا خنک شود چشم وے و اندوہگین نباشد و بکشتی شخصے را

پس رسانیدیم ترا (باز آوردیم ترا) بسوئے مادرت تا خنک شود چشم او و غم نخورد و کشتی شخصی را

فَنَجَّيْنٰكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنّٰكَ فُتُوْنًا ۬ قف فَلَبِثْتَ سِنِيْنَ فِيْٓ اَهْلِ مَدْيَنَ ۬

پس خلاص ساختیم ترا از اندوه و در محنت افگندیم ترا بآزمودن پس درنگ کردی سالهای چند در اہل مدین

پس نجات دادیم ترا از آن غم و بیازمودیم ترا آزمودنی پس درنگ کردی چندین سال در میان اہل مدین

ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يّٰمُوْسٰى ⑯ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِيْ ⑰ اِذْهَبْ اَنْتَ وَ

باز بر آمدی موافق تقدیر الٰہی اے موسیٰ و ساختم ترا برائے خویش برو تو و

پس آمدی از تقدیر (موافق تقدیر) اے موسیٰ و ساختم ترا خاص برای خود برو تو و

اَخُوْكَ بِاٰيٰتِيْ وَلَا تَنِيَا فِيْ ذِكْرِيْ ⑱ اِذْهَبَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ⑲ فَقُوْلَا

برادر تو با نشانہائے من و سستی نکنید در یاد کردن من بروید بسوئے فرعون ہر آئینہ وے از حد گزشتہ است پس بگوئید

برادرت با نشانہائے من و سستی مکنید در یاد من بروید بسوئے فرعون (ہر آئینہ) او بسیار سرکشی کردہ پس بگوئید

لَهٗ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهٗ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ⑳ قَالَا رَبَّنَآ اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَّفْرُطَ عَلَيْنَآ اَوْ

باوے سخن نرم بود کہ پند پذیر شود یا بترسد گفتند اے پروردگار ما ہر آئینہ ما می ترسیم از آنکہ تعدی کند بر ما یا

برای او سخن نرم شاید او سنجش کند (پند گیرد) یا بترسد گفتند ای پروردگار ما (ہر آئینہ) ما میترسیم کہ تجاوز کند بر ما یا

اَنْ يَّطْغٰى ㉑ قَالَ لَا تَخَافَآ اِنَّنِيْ مَعَكُمَآ اَسْمَعُ وَاَرٰى ㉒ فَاْتِيٰهُ فَقُوْلَآ اِنَّا رَسُوْلَا

از حد گذرد گفت مترسید ہر آئینہ من با شما ام می شنوم و می بینم پس بروید پیش وے پس بگوئید ہر آئینہ ما فرستادگان

طغیان ورزد گفت مترسید (ہر آئینہ) من با شما ہستم می شنوم و می بینم پس بروید پیش وی پس بگوئید (ہر آئینہ) ما فرستادگان

رَبِّكَ فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ۬ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ؕ قَدْ جِئْنٰكَ بِاٰيَةٍ

پروردگار توایم پس بفرست با ما بنی اسرائیل را و عذاب مکن ایشان را ہر آئینہ آوردیم پیش تو نشانہ

پروردگار توایم پس بفرست با ما بنی اسرائیل را و عذاب مکن ایشان را (ہر آئینہ) آوردہ ایم پیش تو نشانہ

مِّنْ رَّبِّكَ ؕ وَالسَّلٰمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى ㉓ اِنَّا قَدْ اُوْحِيَ اِلَيْنَآ اَنَّ

از جانب پروردگار تو و سلامتی کسے راباد کہ پیروی راہ ہدایت کند ہر آئینہ وحی فرستادہ شد بسوئے ما کہ

از رب تو و سلامتی است بر کسیکہ پیروی ہدایت کند (ہر آئینہ) ما حکم دادہ شدہ (وحی فرستادہ شدہ بسوی ما) کہ

الْعَذَابَ عَلٰى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ㉔ قَالَ فَمَنْ رَّبُّكُمَا يٰمُوْسٰى ㉕ قَالَ رَبُّنَا

عذاب کسے را باشد کہ دروغ شمرد و روگردان شود فرعون گفت پس کیست پروردگار شما اے موسیٰ گفت پروردگار ما

عذاب بر کسے است کہ تکذیب کند و روگردان شود گفت (فرعون) پس کیست رب شما اے موسیٰ گفت (موسیٰ) رب ما

الَّذِيْٓ اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهٗ ثُمَّ هَدٰى ㉖ قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُوْنِ الْاُوْلٰى ㉗

آنست کہ داد ہر چیزے را صورت خاص او باز راہ نمود بطلب معاش خودش گفت پس چیست حال قرنہائے نخستین

آنست کہ داد ہر چیزے را صورتش سپس راہ نمودش گفت پس چیست حال قرنہائے نخستین

قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّيْ فِيْ كِتٰبٍ ۚ لَا يَضِلُّ رَبِّيْ وَلَا يَنْسَى ㉘ الَّذِيْ جَعَلَ

گفت علم آن نزدیک پروردگار من ست در کتابے کہ غلط نہ کند پروردگار من و نہ فراموش سازد او آنست کہ ساخت

گفت علم آن نزد پروردگار من است در کتاب نہ غلط می کند رب من و نہ فراموش او ست کہ ساخت

لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَّسَلَكَ لَكُمْ فِيْهَا سُبُلًا وَّاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً ؕ

برائے شما زمین را فرشے و روان کرد برائے شما درانجا راہ ہا و فرو فرستاد از آسمان آب را

برائے شما زمین را فرشی و روان کرد برای شما دران راہ ہا و فرو فرستاد از آسمان آب

فتح الرحمٰن — ف۱ القصہ این پیغام رسانید ندا۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در وقت دعوت تبلیغ، وعظ، نصیحت سخنی بگو کہ نرم، آسان رقت آور و اعلیٰ باشد اگرچہ بہ تمرد و طغیان او امید قبول نیست یا این ہمہ توبہ این خیال کہ شاید قدری غور و وقت نمودہ نصیحت پذیرد و یا جلال و جبروت خدا را شنیدہ بترسد و بفرمان برداری مایل شود۔ سخن خود را بہ نرمی اظہار کن این فرمایش خداوندے برای دعاۃ و مبلغین دستور العمل عالی و مفید است چنانچہ در جای دیگر خداوند بوضاحت ارشاد می فرماید اُدْعُ اِلٰى سَبِيْلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ (نحل رکوع ۱۶) ف۵ تفصیل ترس از فرعون بعد ازین می آید قبلاً حضرت موسیٰ عدم اسباب خود و جاہ و جلال فرعون را دیدہ گفت میترسیم کہ آیا مستعد سخن شنیدن است یا نہ ممکن است کہ پیش از آنکہ سخن ما را کامل بشنود دست تعدی دراز کند یا بعد از شنیدن بقہر و غضب آمدہ نسبت بہ بارگاہ کبریائی گستاخی و زبان درازی نماید و یا ما را اذیت کند کہ مقصد اصلی فوت شود (تنبیہ) مبنای این خوف حضرت موسیٰ علیہ السلام و تمرد ...

صدری کہ بر ایشان تعیب شدہ، ہیچ منافات وجود ندارد کہ ہیچ پیش از نزول بلا بتر سد و استعاذہ میا نماید لیکن چون بلا نازل شود بہ عزم جزم و فراخ حوصلگی بہ مقابلہ پیش آید ...

فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّىٰ ﴿۲۹﴾ كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ

پس بیرون آوردیم بآن آب انواع مختلف از نبات خورید و بچرانید چهارپایان خود را هر آئینه درین مقدمه

پس برآوردیم بوآن انواع مختلف از نبات. بخورید و بچرانید چهارپایان خود را (هر آئینه) دران

لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ ﴿۳۰﴾ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ

نشان هاست خداوند خرد بارا از زمین آفریدم شمارا و در زمین باز در آریم شمارا و از زمین بیرون کشیم شمارا

نشان هاست بسا ئے صاحبان خرد از زمین آفریدم شمارا و دران بر میگردانیم شمارا و ازان بیرون خواهیم آورد شمارا

تَارَةً أُخْرَىٰ ﴿۱﴾ وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ﴿۲﴾ قَالَ أَجِئْتَنَا

بار دیگر و هر آئینه نمودیم فرعون را نشان ہائے خویش تمام آن پس دروغ بشمرد و قبول نکرد گفت آیا آمده

بار دیگر (هر آئینه) بنمودیم فرعون را نشان ہائے خود همه آن پس دروغ پنداشت و نپذیرفت گفت آیا آمده ئی (بما)

لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿۳﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِّثْلِهِ فَاجْعَلْ

تا بیرون کنی مارا از زمین ما بجادوی خود اے موسی پس هر آئینه بیاریم پیش تو جادوے مانند آن پس معین کن

تا بر آری مارا از زمین ما بقوۀ جادوی خود اے موسی پس (هر آئینه) می آوریم در مقابل تو هم چو جادو را پس مقرر کن

بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَّا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنتَ مَكَانًا سُوًى ﴿۴﴾ قَالَ

میان ما و میان خود وعده گاہے که خلاف نکنیم آنرا ما و نه تو بجائے میانه شهر گفت

بین ما و بین خود وعده که نه ما خلاف کنیم آنرا و نه تو در میدانی (جائی) هموار (میانه) گفت

مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَأَن يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿۵﴾ فَتَوَلَّىٰ فِرْعَوْنُ

وعده گاه شما روز آرایش است و آنکه جمع کرده شوند مردمان وقت چاشت پس بکاخانه بازگشت فرعون

وعده گاه شما روز جشن است و اینکه جمع کرده شوند مردم وقت چاشت ف۵ پس بازگشت فرعون

فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَىٰ ﴿۶﴾ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

پس جمع کرد مکر خود را باز بیاید گفت موسے ساحران را وائے بر شما افترا مکنید بر خدا دروغ را

پس فراهم آورد تدبیر خفیه (مکر) خود را باز بیامد گفت برای ایشان موسی وای بر شما افترا مکنید (مبندید) بر الله دروغ را

فَيُسْحِتَكُم بِعَذَابٍ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَىٰ ﴿۷﴾ فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ وَ

آنگاه هلاک سازد شمارا بعذاب و هر آئینه محروم رسید هر که افترا کرد پس گفتگو کردند ساحران بخصوصیت خود در میان خویش و

پس هلاک گرداند شمارا بکدام آفت (عذاب) و (هر آئینه) مراد نرسید (ناامید شد) کسیکه افترا کرد پس نزاع کردند در کار خود در میان خود و

أَسَرُّوا النَّجْوَىٰ ﴿۸﴾ قَالُوا إِنْ هَٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَن يُخْرِجَاكُم مِّنْ

پنهان گفتند راز را گفتند البته این دو شخص ساحران اند می خواهند که بیرون کنند شمارا از

مشوره کردند نهانی گفتند هر آئینه این هر دو جادوگرند میخواهند که بکشند شمارا از

أَرْضِكُم بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَىٰ ﴿۹﴾ فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا

زمین شما بسحر خود و میخواهند که دور کنند دین شائسته شمارا پس بهم آورید اسباب سحر خود را باز بیائید

ملک (زمین) تان بزور جادوی خود و ببرند طریقۀ شائسته شمارا پس فراهم آورید تدبیر (اسباب سحر) خود را پس بیائید

صَفًّا ۚ وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَىٰ ﴿۱۰﴾ قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِمَّا أَن تُلْقِيَ وَإِمَّا

صف کشیده و هر آئینه رستگار شد امروز هر که غالب آمد گفتند اے موسی یا اینست که تو افگنی یعنی عصا را یا

صف کشیده و (هر آئینه) کامیاب (رستگار) شد امروز آنکه غالب آمد گفتند اے موسی یا این است که تو افگنی (یعنی عصا را) یا

أَن نَّكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ ﴿۱۱﴾ قَالَ بَلْ أَلْقُوا ۖ فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ

باشیم ما اول کسیکه افگند گفت بلکه شما افگنید پس ناگهان رسنهای ایشان و عصاهائے ایشان

باشیم ما اول کسیکه بیفگند گفت بلکه شما افگنید پس ناگهان ریسمانها و عصاهائے ایشان

يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِن سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَىٰ ﴿۱۲﴾ فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُّوسَىٰ ﴿۱۳﴾

نمودار شد پیش موسے بسبب سحر ایشان که می دوند پس یافت در ضمیر خود موسے ترسے را

متخیل گردید بموسے بسبب جادوی آنها که میدوند پس دریافت در دل خود هراسی را موسے

را سحر گفتن وا پاییں را در مقابل حقایق معجزه پیش کردن گویا به الله دروغ بستن است کسیکه مخالفت آیات الهی ...

تفسیر عثمانی

ف۵ چون در کار پیغمبران تلبیس و تلبیع راه ندارد و معامله آنها مانند آفتاب روشن و آشکار است موسی علیه السلام گفت خوب است بروز جشن بزرگ شما هنگام چاشت میدان مقابله باید آماده باشد تا مقابله بعمل آید یعنی در زمانی که جشن عمومی است و خلایق زیادی اجتماع می نمایند و باید در روز روشن این کار صورت بگیرد تا بینندگان بتعداد زیاد حاضر باشند و در روشنی روز برای هیچکس اشتباه والتباس واقع نشود حضرت شاه صاحب نوشته که از مقابله در میدان عمومی هر دو غرض بزرگی داشتند یعنی فرعون میخواست موسی را در حضور تمام مردم شکست بدهد و موسی علیه السلام آرزوی شکست فرعون را داشت. در تمام شهر های مصر بروز سالگرۀ فرعون جشن گرفته می شد

ع۳۰

ف۶ واضح است که حضرت موسی علیه السلام دران جمعیت بزرگ هر شخصی را حسب موقع و حال خودش پند و نصیحت کرد، چون جادوگران قصد کرده بودند که در مقابل حق سحر را بکار اندازند و حق را باطل معرفی نمایند از آنرو حضرت موسی بطور اخطار با ایشان فرمودند آگاه باشید بدست خود خویشتن را هلاک مکنید نشانهای خدائی و معجزات جوی کار را

قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلٰى ﴿٦٨﴾ وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا ۖ إِنَّمَا

گفتیم مترس هر آئینه توئی غالب و بیفگن آنچه در دست راست تست تا فرو برد چیزی را که ساحران ساخته اند هر آئینه
گفتیم مترس (هر آئینه) توئی غالب و بیفگن آنچه در دست راست توست تا فرو برد چیزی را که ساخته اند هر آئینه

صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ ۖ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتٰى ﴿٦٩﴾ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا

آنچه ساخته اند جادوی جادو کننده است و رستگار نمی شود ساحر هر جا که رود القصه همچنین شد پس انداخته شدند ساحران سجده کنان
هرچه ساخته اند فریب جادوگر است و کامیاب نمی شود جادوگر هر جا که باشد پس افتادند (انداخته شدند) جادوگران سجده کنان

قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هٰرُونَ وَمُوسٰى ﴿٧٠﴾ قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّهُ

گفتند ایمان آوردیم به پروردگار هارون و موسی گفت فرعون آیا باور داشتید او را پیش از آنکه دستوری دهم شما را هر آئینه وی
گفتند ایمان آوردیم به رب هارون و موسی گفت فرعون آیا پذیرفتید او را پیش از آنکه اجازه بدهم شما را هر آئینه وی

لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۖ فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ

بزرگوار شماست که آموخته است شما را سحر هر آئینه ببرم دست های شما و پایهای شما را یکی از جانب راست و دیگر از
کلان شماست که آموخته است شما را جادو پس (هر آئینه) قطع میکنم دست ها و پا های شما را مخالف

خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا

جانب چپ و بردار کنم شما را بر تنه های خرما و البته خواهید دانست که کدام یک از ما سخت تر است عذاب او
یک دیگر و هر آئینه بردار کنم شما را در تنه های خرما و هر آئینه خواهید دانست که عذاب کدام ما سخت تر

وَأَبْقٰى ﴿٧١﴾ قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلٰى مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنٰتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا

و پاینده تر است گفتند ترجیح ندهیم ترا بر آنچه آمده است پیش ما از دلائل واضح و ترجیح ندهیم ترا بر خدائی که آفرید ما را
و پاینده تر است گفتند (هرگز) افزون تر نمیدانیم ترا از آنچه آمده است نزد ما از دلائل روشن و از آنکه آفرید ما را

فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ ۖ إِنَّمَا تَقْضِي هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾ إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا

پس حکم کن هرچه تو حکم کننده باشی جز این نیست که حکم کنی درین زندگانی دنیا هر آئینه ایمان آوردیم به پروردگار خویش
پس بکن هرچه میکنی (حکم کن هرچه حکم کننده باشی) (جز این نیست) تو همین (حکم) میکنی درین زندگانی دنیا (هر آئینه) ما ایمان آوردیم به رب خود

لِيَغْفِرَ لَنَا خَطٰيٰنَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ ۗ وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَأَبْقٰى ﴿٧٣﴾

تا بیامرزد برای ما گناهان ما را و آنچه جبر کردی ما را بر آنکه سحر کنیم و خدا بهتر است و پاینده تر است
تا ببخشد برای ما گناهان ما را و آنچه مجبور کردی ما را بر آن از جادو و خدا بهتر و پاینده تر است

إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ ۖ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿٧٤﴾ وَمَنْ

هر آئینه هر که بیاید پیش پروردگار خویش گنهگار شده پس او راست دوزخ نمیرد آنجا و نه زنده ماند و آنکه
هر آئینه کسیکه بیاید نزد رب خود گنهگار پس (هر آئینه) مر او راست دوزخ نه می میرد در آن و نه زندگانی میکند و هر که

يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصّٰلِحٰتِ فَأُولٰٓئِكَ لَهُمُ الدَّرَجٰتُ الْعُلٰى ﴿٧٥﴾ جَنّٰتُ

بیاید پیش او مسلمان شده و عملهای شایسته کرده پس این جماعه ایشانراست درجهای بلند بوستانهای
بیاید نزد او ایمان آورده و کرده اعمال شایسته پس این جماعه ایشان راست درجات بلند باغها برای بودن

عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ خٰلِدِينَ فِيهَا ۚ وَذٰلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكّٰى ﴿٧٦﴾

همیشه ماندن میرود زیر آن جوئها جاویدان آنجا و اینست جزای هر که پاک شده است
همیشه ماندن که میرود زیر آن نهرها در حالی که همیشه باشند در آن و این است پاداش کسیکه پاک شد

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلٰى مُوسٰى ۙ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ

و هر آئینه وحی فرستادیم بسوی موسی که وقت شب ببر بندگان مرا پس بساز برای ایشان راهی خشک
و (هر آئینه) وحی فرستادیم بسوی موسی که بوقت شب ببر بندگان مرا پس بساز برای ایشان در بحر راه خشک

يَبَسًا ۙ لَا تَخٰفُ دَرَكًا وَلَا تَخْشٰى ﴿٧٧﴾ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ مِنَ

در دریا مترس از در یافتن دشمن و وسواس نه کنی از غرق پس تعاقب ایشان کرد فرعون با لشکرهای خویش پس پوشانید ایشانرا از
نترسی از گرفتار شدن و نترسی از غرق شدن پس تعاقب کرد ایشان را فرعون با لشکر های خود پس فرا گرفت ایشان را از

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی ما چنین دلائل روشن را به پاس خاطر تو ترک نمی توانیم و در مقابل خوشنودی خالق حقیقی خود هیچ از تو پروا نداریم. اکنون هرچه از دست بر می آید دریغ مکن تو محض همین قدر خواهی توانست که این زندگی زودگذر دنیائی ما را خاتمه بدهی ولی ما هیچ اندیشه نداریم چه از اول دار قرار را بجای دار فنا اختیار کرده ایم و از رنج و راحت این جهان صرف نظر نموده ایم تمنای ما همین است که مالک حقیقی و پروردگار توانای ما از ما راضی شود و عموم گناهان ما خصوصا گناهی را که از خوف حکومت تو بجبر و اکراه ارتکاب نمودیم یعنی مقابله حق را بجادو کردیم معاف فرماید میگویند ساحرین نشانه های حضرت موسی علیه السلام را دیده بخوبی فهمیده بودند که این عمل جادو نیست و نباید با او مقابله نمود ما بعد از خوف فرعون بمقابله جرأت کردند ع۶ انسان باید اولی بفکر آخرت باشد و برای اطاعت بشر نافرمانی خدا را نکند چه قرارگاه مجرم الهی نهایت زشت است و هیچ صورت نجات و رستگاری از آن امکان ندارد. مصایب دنیا هرچند ناگوار و مشکل باشد موت یکدم آنها را دور میکند —

مجرمین همیشه در جهنم بر کافر نه مرگ می آید که مصائب و عذاب او را خاتمه دهد نه زندگی او ما مون و مسرفه است با کراهت براین زندگی هزاران بار ترجیح داده و العیاذ بالله.

الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ ﴿٧٩﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ

دریا آنچه پوشانید ایشان را و گمراه کرد فرعون قوم خود را و راه ننمود گفتیم ای بنی اسرائیل

دریا آنچه فراگرفت ایشان را و گمراه کرد فرعون قوم خود را و (نمایاند راه نمود) ای بنی اسرائیل

قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا

هر آئینه نجات دادیم شما را از دشمنان شما و وعده دادیم شما را بجانب راست طور و فرود فرستادیم

(هر آئینه) نجات دادیم شما را از دشمنان تان و وعده دادیم شما را در جانب راست کوه طور و نازل کردیم

عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ

بر شما من و سلوی گفتیم بخورید از لذائذ آنچه روزی دادیم شما را و از حد مگذرید در باب آن روزی

بر شما من و سلوی (گفتیم) بخورید از پاکیزه های آنچه روزی دادیم شما را و از حد مگذرید در آن

فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي ۖ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾ وَإِنِّي

آنگاه ثابت شود بر شما خشم من و هر که ثابت شد بروے خشم من البته هلاک شد و هر آئینه من

پس فرود خواهد آمد بر شما غضب من و کسیکه فرود آید بروی غضب من پس بتحقیق هلاک شد و (هر آئینه) من

لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾ وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ

آمرزنده ام کسے را که توبه کرد و ایمان آورد و کار شائسته کرد باز راه راست یافت ف۱ و چه چیز بشتاب آورد ترا غافل مانده

بزرگ آمرزنده ام برای کسیکه توبه کرد و ایمان آورد و کار شائسته کرد پس راه راست رفت و چه چیز بشتاب آورد ترا از

قَوْمِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ﴿٨٤﴾

از قوم خود ای موسی گفت قوم من ایشان اند بر پے من و شتافتم بسوے تو ای پروردگار من تا خوشنود شوی

قومت ای موسی گفت ایشان اینک روان اند در پے من و شتافتم بسوے تو ای پروردگار من تا خوشنود شوی

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسَىٰ

گفت خدا هر آئینه ما در بلا افگندیم قوم ترا پس از تو و گمراه ساخت ایشان را سامری پس باز گشت موسی

گفت (هر آئینه) ما آزمودیم قوم ترا بعد از تو و گمراه کرد آنها را سامری ف۵ پس باز گشت موسی

إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۚ

بسوے قوم خود خشم گرفته اندوه خورده گفت ای قوم من آیا وعده نداده بود شما را پروردگار شما وعده نیک

بسوے قوم خود غضبناک افسوس کنان گفت ای قوم (من) آیا وعده نداده بود شما را پروردگارتان وعدهٔ نیک

أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ

آیا دراز شد بر شما مدت ف۳ یا خواستید که واجب شود بر شما خشمے از پروردگار شما

آیا دراز شد بر شما مدت یا خواستید که فرود آید بر شما غضبے از پروردگار شما

فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي ﴿٨٦﴾ قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَٰكِنَّا حُمِّلْنَا

پس خلاف کردید وعدهٔ مرا گفتند خلاف نه کردیم وعدهٔ ترا باختیار خویش ولیکن ما را تکلیف کردند تا بر داشتیم

بنابران (پس) خلاف کردید وعده ام را گفتند خلاف نکردیم وعدهٔ ترا باختیار خود ولیکن بار کرده شدیم

أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَٰلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾ فَأَخْرَجَ

بارها از پیرایهٔ قوم قبط پس افگندیم آنرا ف۴ و همچنین افگند سامری باز بیرون آورد

بارهای سنگین از زیور قوم فرعون پس بیفگندیم آنرا پس همچنین انداخت سامری ف۵ پس برآورد

لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَٰذَا إِلَٰهُكُمْ وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾ أَفَلَا

برای ایشان گوساله را بر آورد کالبدے که او را آواز گاو بود پس گفتند اتباع سامری اینست پروردگار شما و پروردگار موسی پس فراموش کرده است

برای ایشان یک گوساله کالبدی که او را آواز گاو بود پس گفتند این است معبود شما و معبود موسی پس او فراموش کرد آیا

يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾ وَلَقَدْ

نمی دیدند این گمراهان که باز نمی گرداند بسوے ایشان سخنے را و نمی تواند برای ایشان هیچ زیانے و نه سودے و هر آئینه

نمی بینند که جواب نمیدهد بایشان سخنی را و اختیار ندارد مر ایشان را ضرر و نه نفعی و (هر آئینه)

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بدادن توریت ۱۲ ف۲ مترجم گوید چون موسی با هفتاد کس از قوم خود بجانب طور متوجه شد حضرت موسی از همه سبقت کرد خطاب رسید والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی مدت مفارقت من ۱۲ ف۴ یعنی بد آتش ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بعضی میگویند که سامری هم موسیٰ نام داشت برخی به این تصور اند که او اسرائیلی بود و در نزد بعضی قبطی به هر حال جمهور چنین رای دارند که این شخص در عصر حضرت موسیٰ منافقی بوده و مانند منافقین همیشه در صدد آن بود که در اثر فریب و حیله های گوناگون پیروان حضرت موسی علیه السلام را گمراه نماید بروایت ابن کثیر نامش در کتب اسرائیلیه هارون است ف۵ ما باختیار خود این کار نکردیم بلکه سامری ارتکاب آنرا بما تحمیل نمود حقیقت چنین بود که ما زیورات قوم فرعون را با خود برداشته بودیم و نمی دانستیم که آنرا چه کنیم بعد از مشورهٔ باهمی آنرا از وجود خود برآوردیم سامری آنها را در آتش گداخت و بشکل گوساله متشکل نموده بما نشان داد این قصه را در فوائد سورهٔ اعراف ملاحظه کنید (تنبیه) آیا زیورات قوم فرعون چطور بدست بنی اسرائیل افتاده و بود مفسرین در بارهٔ آن اختلاف نظر دارند بعضی بر آنند که یا از آنها بعاریت گرفته و یا بطور مال غنیمت یافته بودند و یا کدام صورت دیگری بوده خلاصه بهر نوعیکه

ع ۱۳ / ۱۳

قَالَ لَهُمْ هٰرُونُ مِنْ قَبْلُ يٰقَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ ۚ وَإِنَّ رَبَّكُمُ

گفته بود ایشان را هارون پیش ازین اے قوم من جز این نیست که مبتلا شده اید باین گوساله و هر آئینه پروردگار شما

گفته بود برای ایشان هارون پیش از این (پیش از عودت موسی) اے قوم (من) جز این نیست که آزمائش کرده شدید بگوساله (و هر آئینه)

الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُوْنِيْ وَأَطِيْعُوْٓا أَمْرِيْ ① قَالُوْا لَنْ نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عٰكِفِيْنَ

خدا است پس پیروی من کنید و انقیاد حکم من نمائید گفتند همیشه مجاور خواهیم بود بر این گوساله

رحمن است پس پیروی من کنید و قبول کنید حکم مرا گفتند ما همیشه بر ان (گوساله) مجاوریم

حَتّٰى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوْسٰى ② قَالَ يٰهٰرُوْنُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوْٓا ③

تا وقتیکه باز آید بما موسی آمده گفت اے هارون چه چیز باز داشت ترا چون دیدی ایشانرا که گمراه شدند

تا اینکه برگردد بسوی ما موسی گفت (موسی) اے هارون چه چیز باز داشت ترا وقتیکه دیدی ایشانرا که گمراه شدند

أَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِيْ ④ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِيْ وَلَا

ازانکه پیروی من کنی ف آیا خلاف حکم من کردی گفت اے پسر مادر من مگیر ریش مرا و نه

که عقب من نیامدی (ازانکه پیروی من کنی) آیا رد کردی حکم مرا گفت اے پسر مادرم مگیر ریش مرا و نه

بِرَأْسِيْ ۚ إِنِّيْ خَشِيْتُ أَنْ تَقُوْلَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِيْٓ إِسْرَآءِيْلَ وَلَمْ

موی سر مرا هر آئینه من ترسیدم ازانکه گوئی جدائی افگندی درمیان فرزندان یعقوب و نگاه

(موی) سرم را (هر آئینه) ترسیدم که تو خواهی گفت جدائی انداختی میان بنی اسرائیل و نگاه

تَرْقُبْ قَوْلِيْ ⑤ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يٰسَامِرِيُّ ⑥ قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ

نداشتی سخن مرا گفت موسے پس چیست حال تو اے سامری گفت بینا شدم بآنچه سائر مردم

نداشتی سخنم را گفت موسے پس چیست حال تو اے سامری گفت دیدم چیزیرا

يَبْصُرُوْا بِهٖ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُوْلِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ

بینا نشدند بآن پس گرفتم مشتے خاک از نقش پائے فرستاده یعنی جبرئیل پس افگندم آنرا و همین صفت

که دیگران ندیدند آنرا پس گرفتم مشتی خاک از زیر پائے فرستاده شده (جبرئیل) پس انداختم آنرا و هم چنین

سَوَّلَتْ لِيْ نَفْسِيْ ⑦ قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ أَنْ تَقُوْلَ لَا

بیاراست پیش من نفس من گفت پس برو هر آئینه ترا در زندگانی سزا اینست که گوئی

مشوره داد (بیاراست) برایم نفس من ف گفت موسی پس دور شو (برو هر آئینه) برای تو در زندگانی اینقدر سزا است که گوئی

مِسَاسَ ۖ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ تُخْلَفَهٗ ۚ وَانْظُرْ إِلٰٓى إِلٰهِكَ الَّذِيْ ظَلْتَ

دست رسانیدن ممکن نیست ف و هر آئینه ترا وعده دیگر است که خلاف کرده نشود که حق تو و ببین بسوی معبود خود که مجاور

مس مکن (دست رسانیدن ممکن نیست) و (هر آئینه) برای تو وعده ایست که هرگز با تو خلاف کرده نمی شود و آن ببین بسوی معبود خود که همیشه

عَلَيْهِ عَاكِفًا ۖ لَنُحَرِّقَنَّهٗ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهٗ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ⑧ إِنَّمَا إِلٰهُكُمُ اللّٰهُ

شده بودی بران البته بسوزانیم آنرا پس پراگنده سازیم آنرا در دریا پراگنده ساختن جز این نیست که معبود شما الله است

بران معتکف بودی (هر آئینه) میسوزانیم اورا پس (هر آئینه) پراگنده میسازیم اورا در دریا پراگنده ساختنی جز این نیست که معبود شما خدای است

الَّذِيْ لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ⑨ كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ

آنکه نیست هیچ معبود بحق بجز او فرا رسیده است بهر چیز از روئے دانش یا محمد این چنین قصه میخوانیم بر تو

که نیست معبودی جز او فرا رسیده هر چیزیرا از روی علم هم چنین قصه می کنیم بر تو

مِنْ أَنْبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ اٰتَيْنٰكَ مِنْ لَّدُنَّا ذِكْرًا ⑩ مَنْ

از اخبار آنچه گذشته است و هر آئینه داده ایم ترا از نزدیک خویش پندے هر که

از احوال (خبرهای) آنچه گذشته است و (هر آئینه) داده ایم ترا از نزد خود کتاب برای خواندن کسیکه

أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهٗ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ⑪ خٰلِدِيْنَ فِيْهِ ۖ وَ

رو بگرداند ازان پس وے برداره در روز قیامت بارے را ف جاویدان دران بار کشیدن و

رو بگرداند ازان پس (هر آئینه) وی برمیدارد در روز قیامت باری را در حالیکه جاویدند در آن و

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بهتان اهل ضلال ۱۲ ف۲ یعنی در کالبدے که از زر ساخته بود بشکل گوساله ۱۲ ف۳ یعنی اگر با یکے همنشین شدے هر دو را تپ می گرفت ۱۲ ف۴ یعنی گناہے را ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ سامری گفت بچشم خود چیزے را نگریستم که دیگران ندیده بودند یعنی فرشته و فرستاده خدا (جبرئیل ع) را برا سپ سوار دیدم شاید این واقعه وقتی صورت گرفته باشد که بنی اسرائیل بدریا در آمدند - در عقب آنها لشکر فرعون هم داخل شدند دران حال جبرئیل مین هر دو جمعیت ایستاده شد تا نگذارد که لشکر فرعون با طائفه بنی اسرائیل یکجا شود - بهر حال سامری با دیدن محسوس و یا از راه وجدان و یا بر اساس کدام تعارف سابق شناخت که این جبرئیل است پس از زیر پای او یا از زیر پای اسپش مشت خاکی برداشت و آن خاک را در گوساله طلائی انداخت زیرا به دلش افتاد که خاک پای روح القدس یقیناً تاثیر خاصی دارد حضرت شاه رحمة الله علیه مینویسد - طلای مذکور مال کافران بود که از آنها بفریب گرفته بودند و خاک برکت دران مخلوط گردید و آمیزش حق و باطل شعبده صورت گرفت که مثل جاندار دران

روح و آواز پیدا شد انسان را لازم است از چنین چیزها اجتناب زیاد کند که موجب کثرت بت پرستی میشود در تبلیه) این تفسیر فوق از صحابه و تابعین و علمای مفسرین منقول است لعینی...

سَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِيْنَ

وے بد بارے ست ایشانرا روز قیامت بار کشیدن روزیکہ دمیدہ شود در صور و برانگیزیم گناہگاران را

بد است برای شان در روز قیامت بار کشیدن روزی کہ دمیدہ شود در صور و جمع کنیم (برانگیزیم) گناہ کاران را

يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾ يَّتَخَافَتُوْنَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَّبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ

آں روز کبود چشم گشتہ پنہاں حرف زنند درمیان خویش کہ درنگ نہ کردید یعنی در دنیا مگر دہ شبانہ روز ما

آنروز کبود چشم گشتہ آہستہ آہستہ می گویند درمیان خودشان کہ درنگ نکردید (در دنیا) مگر دہ روز ما

أَعْلَمُ بِمَا يَقُوْلُوْنَ إِذْ يَقُوْلُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيْقَةً إِنْ لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

داناتریم بحقیقت آنچہ می گویند چوں بگوید بہترین ایشان در روش درنگ نکردہ اید مگر یک روز

داناتریم بہ آنچہ می گویند چوں گوید بہترین ایشان در روش درنگ نکردید مگر یک روز

وَيَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّيْ نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا

و می پرسند ترا از کوہہا بگو پراگندہ کند آنرا پروردگار من پراگندہ کردن پس بگذارد زمین را میدانے

و می پرسند ترا از احوال کوہہا پس بگو پراگندہ کند آنہارا پروردگار من پراگندہ کردنی پس بگذارد زمین را میدان

صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَّا تَرٰى فِيْهَا عِوَجًا وَّلَا أَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَّتَّبِعُوْنَ الدَّاعِيَ

ہموار نہ بینی در آنجا ہیچ کجی و نہ ہیچ بلندی آنروز از پے آواز کنندہ روند و

صاف نمی بینی دران کجی و نہ بلندی دران روز می شتابند دنبال داعی (خوانندہ)

لَا عِوَجَ لَهٗ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾

ہیچ کجی نباشد آں اتباع راہ و پست شوند آوازہا برائے خدا پس نشنوی مگر آواز نرم

ہیچ کجی نباشد آن سخن را و پست میشود آوازہا از ترس رحمن نمی شنوی مگر آواز نرم (سرگوشی)

يَوْمَئِذٍ لَّا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهٗ

آنروز نفع ندہد شفاعت مگر برائے کسیکہ دستوری دادہ است خدا اورا و پسند کردہ است اورا

دران روز بکار نخواہد آمد (نفع نکند) شفاعت مگر بکسی کہ اجازہ داد اورا رحمن و پسندید سخن اورا

قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِهٖ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

از روئے گفتار میداند آنچہ پیش روئے آدمیان ست و آنچہ پس پشت ایشان ست و آدمیان در نگیرند خدارا از روئے دانش

میداند آنچہ پیش روی ایشان و آنچہ در عقب ایشان است و (ایشان) احاطہ نتوانند باو از روی علم

وَعَنَتِ الْوُجُوْهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّوْمِ ۚ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَ

و نیایش کنند روہائے مردمان برائے زندہ خبرگیرندہ ہر آئینہ بمطلب نرسید ہر کہ برداشت ستم را و

و میمالند رویہا خوار شوند اصحاب رویہا بحضور حی قیوم و خراب گردید ہر آئینہ بے بہرہ ماند کسیکہ برداشت بار ظلم

مَنْ يَّعْمَلْ مِنَ الصّٰلِحٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخٰفُ ظُلْمًا وَّلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

ہر کہ بجا آورد کارہائے شائستہ و او مومن باشد پس وے نترسد از ستمے و نہ از نقصانے

کسیکہ کند چیزی از کارہائے شائستہ و او مومن ہم باشد پس نہ خوف بے انصافی دارد و نہ زیان

وَكَذٰلِكَ أَنْزَلْنٰهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَّصَرَّفْنَا فِيْهِ مِنَ الْوَعِيْدِ لَعَلَّهُمْ

و ہم چنین فرو فرستادیم کتاب را قرآن عربی و گوناگوں بیان کردیم اندراں ترسانیدن را تا بود کہ

و ہم چنین فرو فرستادیم (آنرا) قرآن بزبان عربی و بار بار شنوانیدیم دران سخنان ترسانیدن تا کہ ایشان

يَتَّقُوْنَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾ فَتَعٰلَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۚ وَلَا تَعْجَلْ

پرہیزگار شوند یا پیدا کند در حق ایشان پندرا پس بلند قدر ست خدا بادشاہ ثابت و شتابی مکن

پرہیزند یا بیندازد در دل ہای ایشان فکر پس بلند قدر است خدا بادشاہ راست (ثابت) و شتابی مکن

بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُّقْضٰى إِلَيْكَ وَحْيُهٗ ۫ وَقُلْ رَّبِّ زِدْنِيْ عِلْمًا ﴿١١٤﴾

بخواندن قرآن پیش از آنکہ بانجام رسانیدہ شود بسوئے تو وحی وے و بگو اے پروردگار من بیفزا مرا دانشے

بگرفتن (خواندن) قرآن پیش از آنکہ تکمیل کردہ شود بسوی تو وحی آن و بگو ای رب من زیادہ کن مرا دانش ۵

فتح الرحمن

ف۱ یعنی انقیاد کنند ۱۲ ف۲ یعنی سلطان باشند ۱۲ تغیر عثمانی ۵ ذاتی کہ چنین قرآن عظیم الشان را فرو فرستاد برای نفع و بہبود عباد خود تا این اندازہ سخنان راست و مواعظ مفیدہ شنوانید ۵ چون قرآن خیلی مفید و عجیب است ما آن را بتدریج و تانی نازل می کنیم تو ہم در ہنگام اخذ آن از جبرئیل تعجیل مکن۔ وقتیکہ فرشتہ وحی را خواندہ بشنواند تو معجلانہ با او مخوان۔ چہ ما متعہد شدہ ایم کہ قرآن از سینہ تو زائل نشود پس چرا بہ این اندیشہ مبتلا میشوی کہ مبادا فراموشش کنم بلکہ بجای آن چنین دعا بکن اے پروردگار من بار اجع بفہمیدن معانی قرآن بیش از بیش علوم و معارف بر من ارزانی بفرما۔ نمی بینی کہ نتیجہ تعجیل بے موقع آدم علیہ السلام در یک چیز چہ شد حضرت شاہ صاحب مینویسد گاہی کہ جبرئیل قرآن می آورد خود آنحضرت متصل قرائت جبرئیل امین شروع بہ تلاوت می نمودند تا فراموش نشود خدا وند رسول اکرم را در ابتدا در سورہ قیامت کو اسطہ آیت لا تحرک بہ لسانک لتعجل بہ ان علینا جمعہ و قرآنہ ، از ین کار تسلی دادہ بود کہ نگہداشتن آن در حافظہ تو و ابلاغ آن بمردم برذمہ ماست لیکن ...

ع ۵ | ۱۵ | ۱۴

لیکن شاید آنحضرت بمقتضای بشریت آنرا فراموش کردہ باشند بناء علی ہذا بذریعہ این آیت بار دیگر خدا وند تفہیم تاکید نمود و راجع بہ نسیان آدم را مثال آورد

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِن قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١﴾ وَإِذْ قُلْنَا

وبر آئینہ حکم فرستادیم بسوئے آدم پیش ازین پس فراموش کرد و نیافتیم او را قصد محکم ‏ ‏ و یاد کن چون گفتیم

و (ہر آئینہ) با تاکید کردہ بودیم بہ آدم پیش ازین پس فراموش نمود و نیافتیم درو قصدی ‏ ‏ و چون گفتیم

لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ ﴿١﴾ فَقُلْنَا يَا آدَمُ

فرشتگان را کہ سجدہ کنید بسوئے آدم علیہ السلام پس سجدہ کردند مگر ابلیس قبول نکرد پس گفتیم اے آدم

بفرشتگان کہ سجدہ کنید آدم را پس بر سجدہ افتادند مگر ابلیس سر باز زد پس گفتیم اے آدم

إِنَّ هَٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَىٰ ﴿٢﴾

ہر آئینہ این دشمن ست ترا و زن ترا پس باید کہ بیرون نہ کند شما را از بہشت کہ آنگاہ رنجہ شوی

(ہر آئینہ) این دشمن است ترا و زوج ترا پس باید کہ بیرون نکند شما را از بہشت پس در رنج افتی

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَىٰ ﴿٣﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا

ہر آئینہ ترا است در بہشت اینکہ گرسنہ نشوی در آنجا و برہنہ نباشی و آنکہ تو تشنہ نباشی آنجا و

(ہر آئینہ) تراست اینکہ (در بہشت) نہ گرسنہ شوی در آن و نہ برہنہ و اینکہ تو نہ تشنہ شوی در آن و نہ

تَضْحَىٰ ﴿٤﴾ فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَىٰ

گرمی آفتاب یابی پس وسوسہ انداخت بسوئے آدم شیطان گفت اے آدم آیا دلالت کنم ترا بر

حرارت آفتاب یابی پس انداخت در دل او شیطان گفت اے آدم آیا نشان دہم ترا

شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَىٰ ﴿٥﴾ فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا

درخت ہمیشہ بودن و بر بادشاہی کہ کہنہ نگردد پس خوردند از آن درخت پس ظاہر شد ایشان را شرمگاہ ایشان

درخت ہمیشہ بودن را و پادشاہی کہ کہنہ نشود پس خوردند از آن پس ظاہر شد برای ہر دو شرمگاہ ایشان

وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ ۚ وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ ﴿٦﴾

و در استادند کہ می چسپانیدند بر خویش از برگ درختان بہشت و نافرمانی کرد آدم پروردگار خود را پس گم کردہ راہ را

آغاز نہادند کہ بچسپانند بر خود از برگ (درخت) بہشت و تاخیر کرد در حکم (خلاف نمود) آدم پروردگار خود را پس

ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ ﴿٧﴾ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا

باز برگزیدش پروردگار او پس برحمت بازگشت بروے و راہ نمود گفت فرو روید شما ہر دو از این بہشت

باز برگزیدش پروردگار او پس متوجہ شد بروی (قبول کرد توبہ او را) و راہ نمود علہ۵ گفت پایان شوید از اینجا ہر دو باہم

بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى ۵ فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ

بعض اولاد شما بعض دیگر را دشمن باشند پس اگر بیاید بشما از جانب من ہدایتے پس ہر کہ پیروی ہدایت من کند

دشمن یکدیگر (یعنی از اولاد شما بعضی دشمن اند) علہ۵ پس اگر برسد (بیاید) بشما از طرف من ہدایتی پس کسیکہ پیروی ہدایت من کند

فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿٨﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً

گمراہ نشود و در رنج نگشد و ہر کہ روگردان شود از یاد کردن من پس او را بود زندگانی

پس نہ گمراہ شود و نہ در رنج گشد و کسیکہ رو بگرداند از یاد من پس (ہر آئینہ) او راست معیشت

ضَنكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ ﴿٩﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَىٰ وَ

تنگ و نابینا بر انگیزیم او را روز قیامت گوید اے پروردگار من چرا نابینا بر انگیختی مرا و

تنگ و خواہیم آورد (بر انگیزانیم) او را در روز قیامت کور گوید اے پروردگار من چرا برداشتی (بر انگیختی) مرا کور و

قَدْ كُنتُ بَصِيرًا ﴿١٠﴾ قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ الْيَوْمَ

ہر آئینہ بودم پیش ازین بینا گفت ہمچنین آمد بتو نشانہائے ما پس تغافل کردی از آن و ہمچنین امروز

حال آنکہ بودم بینا گوید ہمچنین آمد بتو نشانہائے ما پس فراموش کردی آنرا و ہم چنین امروز

تُنسَىٰ ﴿١١﴾ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِن بِآيَاتِ رَبِّهِ ۚ وَلَعَذَابُ

تغافل کردہ شوی در حق تو و ہم چنین سزا میدہیم آنرا کہ از حد گذشت و ایمان نیاورد بآیات پروردگار خود و ہر آئینہ عذاب

فراموش کردہ میشوی علہ۵ و ہم چنین پاداش میدہیم کسی را کہ از حد گذشت و ایمان نیاورد بہ نشانہائی رب خود و (ہر آئینہ) عذاب

آن بہ تو سزا دادہ شدہ کہ کور حشر شدی ۱۲

تفسیر عثمانی

علہ۵ و در امتثال حکم الٰہی غفلت و قصور واقع شد آدم را مطابق شان او بر راہ عزم و ثبات استوار نماند ہمین لغزش را بمقتضای حسنات الابرار سیئات المقربین تغلیظا بلفظ غوایت و عصیان تعبیر فرمودہ است (بحث این مسئلہ ہم پیشتر گذشتہ) یعنی خدا او ند مہلت نداد تا شیطان بر حضرت آدم تسلط یابد بلکہ فوراً توفیق توبہ بہ ایشان بخشید و خلعت قبول او را نوازش داد و بالطف و کرم زیادہ بطرف او متوجہ گردید و بر راہ خوشنودی خود ہمیشہ استوارش گردانید

علہ۵ اگر این خطاب محض بہ آدم و حوا باشد مراد این است کہ اولاد آنہا باہم دیگر دشمن خواہند بود چہ ہر دو رفاقت نمودہ مرتکب خطا شدند و بجرم آن رفاقت جزای ایشان این دادہ شد کہ اولاد شان در بین خود دشمن گردیدند و اگر این خطاب بہ آدم و ابلیس باشد مطلب چنان است کہ بین ذریہ ہر دو عداوت دائمی باقی میماند شیاطین ہمیشہ در اضرار بنی آدم کوشان اند

علہ۵ در دنیا کہ آیات ما را دیدی و شنیدی نہ یقین کردی و نہ بہ آنہا عمل نمودی و در گوش خود پنبہ غفلت نہادہ ہمہ ہدایات ما را بہ طاق نسیان گذاشتی امروز ہمان طور فراموش کردہ میشوی چون در دنیا خود را کور ساختی اکنون چرا تعجب میکنی زیرا

ع ٦ ‏ ١١ ‏ ١٥

الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰ ﴿١٢٧﴾ أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ

آخرت سخت تر و پائنده ترست آیا راه ننمود ایشان را آنکه بسیار ہلاک کردیم پیش ایشان از

آخرت سخت تر و پاینده ترست پس آیا آنہا تفہیمید ندار راه ننمود ایشان را این را که بسیار ہلاک کردیم پیش از ایشان از

الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ ﴿١٢٨﴾ ع

طبقات مردمان را می روند در منازل آن ہلاک شدگان ہر آئینہ درین مقدمہ نشانہاست خداوندان خرد را

گروه ہا که گردش می کنند در جایہای ایشان (ہر آئینہ) در این نشان ہائے خوب است برای کسانیکہ عقل دارند

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿١﴾

واگر نبودے سخنے که سابقاً صادر شد از پروردگار تو و نبودے وقتے معین ہر آئینہ عذاب لازم شدے

واگر نبودی سخنی که سابق صادر شد از پروردگار تو (ہر آئینہ) بودی تصادم و اگر نمی بود مدتِ مقرر شده

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ

پس صبر کن بر آنچه می گویند و تسبیح گو با حمد پروردگار خویش پیش از بر آمدن آفتاب و

پس صبر کن بر آنچه می گویند و تسبیح گوئی با ستائش رب خود پیش از طلوع آفتاب و

قَبْلَ غُرُوبِهَا ۖ وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ

پیش از فرو شدن آن و بعض ساعتہائے شب و اطراف روز تسبیح گو بود که

پیش از غروب آن و بعض ساعت ہائے شب بخوان و در حدود (اطراف) روز تا تو

تَرْضَىٰ ﴿٢﴾ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ

خوشنود شوی و باز مکشائی دو چشم خود را بسوئے آنچه بہره مند ساختہ ایم بآن جماعت ہا را از ایشان از قسم آرایش

راضی شوی و مدوز چشمانت را بچیزیکه بہره مند ساختیم به آن جماعات مختلفه را از ایشان از قسم آرایش

الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿٣﴾ وَأْمُرْ

زندگانی دنیا تا مبتلا کنیم ایشان را در آن و روزی پروردگار تو بہتر ست و پاینده ترست و بفرما

زندگانی دنیا تا بیازمائیم ایشان را در آن و رزق رب تو بہتر و پاینده تراست و حکم کن

أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكَ

کسان خود را به نماز و شکیبائی کن بر ادائے آن نمی طلبیم از تو روزی دادن ما روزی میدہیم ترا

اہل خانه خود را به نماز و خود نیز بر آن قایم (صابر) باش نمی طلبیم از تو روزی ما روزی میدہیم ترا

وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ ﴿٤﴾ وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِّن رَّبِّهِ ۚ أَوَلَمْ

و عاقبت خیر اہل تقوی راست و گفتند کافران چرا نمی آرد پیش ما نشانه از جانب پروردگار خویش آیا

و عاقبت نیک پرہیزگاران راست و مردم می گویند که چرا نمی آرد پیش ما نشانی از پروردگار خود آیا

تَأْتِهِم بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿٥﴾ وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُم بِعَذَابٍ

نیامده است دلیل واضح از جنس آنچه در کتابہائے پیشین ست ف۱ و اگر ما ہلاک کردیم ایشان را بعقوبتے

نرسیده است بایشان نشانه آشکار از کتاب ہائے پیشین ف۵ و اگر ما ہلاک می کردیم ایشان را به عقوبتے

مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ

پیش از فرستادن پیغامبر گفتندی اے پروردگار ما چرا نه فرستادی بسوئے ما پیغمبرے تا پیروی آیات تو می کردیم

پیش از این البته می گفتند اے رب ما چرا نفرستادی بسوئے ما پیغمبر تا پیروی می کردیم کتاب ترا

مِن قَبْلِ أَن نَّذِلَّ وَنَخْزَىٰ ﴿٦﴾ قُلْ كُلٌّ مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا ۖ

پیش از آنکه خوار شویم و رسوا گردیم بگو ہر یک منتظر ست پس شما نیز منتظر باشید

پیش از آنکه ذلیل و رسوا شویم بگو ہر یک منتظر است پس شما ہم منتظر باشید

فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿٧﴾ ع

خواہید دانست کیانند اہل راه راست و کہ راه یافت

زود میدانید که کیست صاحبان راه راست و که راه یافت

فتح الرحمن

ف۱ یعنی قرآن مشتمل ست بر قصص وغیره آن موافق کتب سابقه

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی خویشاوندان و متعلقین خود را ہم به نماز تاکید کن. در حدیث است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود که پسر چون ہفت ساله شود برای تحصیل اعتیاد او را به نماز خواندن موافقه سازید و چون ده ساله شود او را بزنید که نماز بخواند. ف۵ حضرت شاه صاحب می نویسد در کتب سابقه خبر بعثت رسول آخر الزمان داده شده و یا مقصد این است که نشانی پیغمبران سابق کافی و شافی بوده و این پیغمبر ہم اصولاً ہمان سخنان سابقین را تقلید می کند چیز جدیدی نمی گوید و یا نشانی این است که واقعات را بر وفق کتب سابقه بیان میفرماید و بہترین تفسیر به نزد من آنست که ابن کثیر وغیره اختیار کرده اند یعنی این مردم از روی مخالفت و اعراض می گویند که چرا کدام نشانه نیاورد. آیا بر علاوه صدہا آیات بینات از ہمه زیاده تر این قرآن عظیم الشان به آنہا نرسیده که چگونه مضامین ضروری و مہم کتب سابقه را حاوی و محافظ و برای صداقت آنہا حجت و گواه است و اعجاز آن از آفتاب روشن تر است.

ع ١٣ / ١٦ ، ع ٨ / ١٧

و قالوا لولا انزل علیه آیات من ربه. قل انما الآیات عند الله وانما انا نذیر مبین. اولم یکفہم انا انزلنا علیک الکتاب یتلی علیہم ان فی ذلک لرحمة وذکری لقوم یومنون [illegible]

سورة الانبياء مكية وهي مائة واثنتا عشرة آية وسبع ركوعات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می‌کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِيْ غَفْلَةٍ

نزدیک شد بمردمان حساب ایشان و ایشان در غفلت

نزدیک شد بمردمان حساب شان و ایشان در غفلت

مُّعْرِضُوْنَ ﴿١﴾ مَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ مِّنْ رَّبِّهِمْ مُّحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوْهُ وَ

روگردانند نمی آید بایشان هیچ پند از جانب پروردگار ایشان نو پدید آورده مگر بشنوند آنرا

روگردانند نمی آید بایشان هیچ پند از جانب پروردگار شان نو پدید آورده مگر میشنوند آنرا

هُمْ يَلْعَبُوْنَ ﴿٢﴾ لَاهِيَةً قُلُوْبُهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا هَلْ

بازی کنان غافل شده دل هائے ایشان و پنهان را د گفتار ایشان این ظالمان که نیست

در حالیکه آنها مشغول بازی هستند در بازی غرق است دل هائے شان و پوشیدند راز گفتن را آنانکه ستم کردند نیست

هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ اَفَتَاْتُوْنَ السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُوْنَ ﴿٣﴾ قٰلَ رَبِّيْ

این شخص مگر آدمی مانند شما آیا اقبال می کنید بسحر و شما می بینید گفت پیغامبر پروردگار من

این شخص مگر آدمی است مثل شما پس چرا گرفتار می آیید در سحر او و حال آنکه شما می بینید ؏ گفت پیغمبر رب من

يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٤﴾ بَلْ قَالُوْٓا

میداند هر سخنے را که در آسمان و زمین باشد و او شنوا داناست بلکه گفتند

میداند هر سخن را که در آسمان و زمین باشد و او ست شنوا و دانا آنرا گذاشته می گویند بلکه گفتند

اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰىهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَاْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَآ اُرْسِلَ

این قرآن خواب هائے پریشان ست بلکه می گویند بربسته است آنرا بلکه می گویند او شاعر ست پس باید که بیارد پیش ما نشانه چنانکه فرستاده

خواب هائے پریشان است بلکه دروغ بسته است آنرا بلکه شاعر است پس باید بیارد نزد ما نشانه چنانکه فرستاده شدند به آن

الْاَوَّلُوْنَ ﴿٥﴾ مَآ اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَا اَفَهُمْ يُؤْمِنُوْنَ ﴿٦﴾ وَ

پیشینیان ؎ ایمان نیاورده بود پیش از ایشان هیچ دیهے که هلاک کردیم آنرا آیا ایشان ایمان خواهند آورد و

پیشینیان ایمان نیاورد پیش از ایشان هیچ قریئی که هلاک ساختیم آنرا آیا اکنون اینان ایمان می آورند و

مَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ فَسْــَٔلُوْٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ

نفرستادیم پیش از تو مگر مردان را که وحی می فرستادیم بایشان پس بپرسید از اهل کتاب اگر شما

پیغام نفرستادیم پیش از تو مگر بدست مردانے که وحی می فرستادیم بایشان پس بپرسید از یاد دارندگان اگر شما

لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٧﴾ وَمَا جَعَلْنٰهُمْ جَسَدًا لَّا يَاْكُلُوْنَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوْا خٰلِدِيْنَ ﴿٨﴾

نمیدانید و نساختیم پیغامبران را کالبدے که نخورند طعام و نه بودند جاوید باشندگان

نمیدانید و نساختیم ایشان را جسدی که نخورند طعام و نبودند جاوید باقی ماندگان

ثُمَّ صَدَقْنٰهُمُ الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنٰهُمْ وَمَنْ نَّشَآءُ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِيْنَ ﴿٩﴾ لَقَدْ

باز راست کردیم در حق ایشان وعده را پس برهانیدیم ایشان را و هرکرا خواستیم و هلاک کردیم از حد گزرندگان را برآیینه

سپس راست گردانیدیم با ایشان وعده را پس رستگاری دادیم ایشان را و کسی را که خواستیم و هلاک گردانیدیم از حد گذرندگان را (برآیینه)

اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ كِتٰبًا فِيْهِ ذِكْرُكُمْ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿١٠﴾ وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ

فرو فرستادیم بسوئے شما کتابے که در وے هست پند شما آیا نمی فهمید و بسیار شکستیم از قسم دیهے

فرود فرستادیم بسوی شما کتابے که در آن ذکر (پند) شماست آیا نمی فهمید و بسیار هم شکستیم از دهی

ائستادہ بیش از وقت مکشوف گردد لذا باکمال رازداری و هوشیاری بصحابت جمکاران خویش به پرده پاگند و تبلیغات به سپرد از دو۔

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید مراد از نشانه عقوبت عام است هستند مثل طوفان قوم نوح و صرصر قوم هود والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۲ یعنی از این جهان بے خبر از استماع اندرز های مقدس قرآنی سنگ حوصله شده و بکمال قساوت و بے انصافی در خفیه مجلس نموده و چنین فیصله کردند که در صدد تکذیب نبوت و تردید آیات قرآنی برآمده بنابر آن با بیشرمی و وقاحت تمام اظهار می نمودند که این پیغمبر مثل ما انسانی است که نه فرشته دانسته میشود و نه نسبت به ما برتری دارد، البته ساحر است که از روی سحر و افسون به جادو میپردازد آنها در صدد اغواء و تضلیل مردم برآمده و با آنها می گفتند که شما را چه شده و چرا با چشمان کشاده خود را تحت افسون ساحری قرار میدهید بر شما لازم است که نزدیکش نروید آنها شاید قرآن مجید را از این حیث جادو گفتند که قوت تاثیر و تصرف حیرت انگیز آن را مشاهده کرده و متحیر میشدند و مجلس خفیه را از سببی منعقد نمودند تا برای تدابیر آینده خود که بر علیه حق اتخاذ می نمودند تمهید و اساس بگذارند مسلم است دشمن هوشیار و چالاک خوش ندارد تا کارروائی ها و ترتیبات معاندانه

كَانَتْ ظَالِمَةً وَّأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ (١) فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا

که ستم کار بود | و نو پیدا ساختیم بعد آں | گروه دیگررا | پس چوں | دیدند عذاب ما

که بودند ستمگار | و آفریدیم بعد از آنها | گروه دیگر | پس چوں حس کردند | آفت مارا

هُم مِّنْهَا يَرْكُضُونَ (٢) لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَىٰ مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ

ناگہاں ایشاں ازانجا میدویدند | گفتیم مگریزید و باز روید بسوئے مکانے که آسودگی داده شد شمارا دران و بسوئی خانہای خویش

ناگہاں ایشان از آنجا می گریختند | مگریزید | و برگردید بسوی جائیکه آسودگی داده شد شمارا دران و خانہای خود

لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ (٣) قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ (٤) فَمَا زَالَت تِّلْكَ دَعْوَاهُمْ

تابو که پرسیده شوید ف۱ | گفتند اے وائے مارا هر آئینه ما بودیم ستمگار | پس همیشه این بود گفتار ایشاں

شاید که پرسیده شوید | گفتند (ای) وائ برما هر آئینه بودیم گنهگار | پس دوام داشت همیں فریاد ایشان

حَتَّىٰ جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ (٥) وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا

تا وقتیکه گردانیدیم ایشانرا مثل زراعت درو کرده شده مانند آتش فرو مرده | و نیافریدیم آسمان | و زمین را | و آنچه

تا وقتیکه ساختیم ایشانرا (کشت) درو شده | مانند آتش خاموش ع۵ | و نیافریدیم آسمان | و زمین را | و آنچه

بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ (٦) لَوْ أَرَدْنَا أَن نَّتَّخِذَ لَهْوًا لَّاتَّخَذْنَاهُ مِن لَّدُنَّا ۖ إِن

در میان آنهاست بازی کناں | اگر می خواستیم که بسازیم بازی ف۲ | هر آئینه می ساختیم آنرا از نزدیک خویش | اگر

در میان آنهاست بازی کنان ع۵ | اگر می خواستیم که بسازیم بازیچه | هر آئینه می ساختیم آنرا از نزد خود | اگر

كُنَّا فَاعِلِينَ (٧) بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ

کننده می بودیم ف۳ | بلکه می افگنیم | حق را بر | باطل پس سرش می شکند پس ناگہاں باطل نابود شود

می بودیم کننده | چنین نیست (بلکه) می افگنیم حق را | بر باطل پس می شکند سر او را پس ناگہاں او میرود (هلاک میشود)

وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ (٨) وَلَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَمَنْ

و وائے شمارا است از آنچه بیان می کنید | و او راست آنکه در آسمانها | و زمین ست | و آنانکه

و شمارا است بربادی از آنچه بیان می کنید | و او راست هرکه در آسمانها | و زمین است | و آنانکه

عِندَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ (٩) يُسَبِّحُونَ

نزدیک او یند ف۴ سرکشی نمی کنند | از عبادت او | و مانده نمی شوند | تسبیح می گویند

نزد او یند | سرکشی نمی کنند | از عبادت او | و مانده نمی شوند | تسبیح می گویند

اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ (١٠) أَمِ اتَّخَذُوا آلِهَةً مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ (١١)

شب و روز | سستی نمی نمایند | آیا این چنین خدایان گرفته اند ازانجمله زمین ف۵ که ایشانرا بعد موت باز برانگیزانند ف۶

شب و روز | سستی نمی کنند | آیا مقرر کرده اند غیر از او (چنین گروهی) معبودان از (اجزای) زمین که ایشان او را باره زنده کنند

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا

اگر بودے در آسمان و زمین خدایان چند غیر خدا هردو تباه گشتندے | پاکی خدا راست | خداوند عرش | از آنچه

اگر بودے در آسمان و زمین معبودانی سوای خدا (هر آئینه) هردو تباه شدندی | پاکی خدا راست که مالک عرش است | از آنچه

يَصِفُونَ (١٢) لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ (١٣) أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ

صفت می کنند | پرسیده نمی شود خدا از آنچه می کند | و ایشاں پرسیده می شوند | آیا معبودان گرفته اند

بیان می کنند | (او) پرسیده نمی شود از آنچه می کند | و از ایشان بازخواست میشود | آیا گرفته اند | بجز خدا

آلِهَةً ۖ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ ۖ هَٰذَا ذِكْرُ مَن مَّعِيَ وَذِكْرُ مَن قَبْلِي ۗ بَلْ

بجز خدا | بگو بیارید | دلیل خودرا | اینست کتاب آنانکه با من اند و اینست کتاب آنانکه پیش از من بودند | بلکه

معبودان | بگو بیارید | سند خودرا | این است یاد آنانکه با من اند و یاد آنانکه پیش از من بودند | لیکن

أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ ۖ فَهُم مُّعْرِضُونَ (١٤) وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ

اکثر ایشاں نمی دانند حق را | پس ایشاں روگرداننده اند | و نه فرستادیم پیش از تو

اکثر ایشان نمی دانند سخن حق را | پس ایشان روگرداننده اند | و نفرستادیم | پیش از تو

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بغمخوارگی قوم احوال شما پرسند ۱۲ ف۲ یعنی زن و فرزند ۱۲ ف۳ یعنی بجرو می بودند و این مناقشه لطیفه است حاصل آنکه در رسل این استبعاد جاری نیست که چرا آدمی رسول باشد بلکه آنرا در تنزیه از زن و فرزندی توان تقریر کرد که اگر خدا را زن و فرزندی بودند بحرد و واجب الوجود جامع او صاف کمال میبودند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی ملأ اعلی ۱۲ ف۵ یعنی از ذهب و نقره ۱۲ ف۶ مراد ازین کلام رد است بر عبادت اصنام ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ چوں عذاب را بچشم سر دیدند بجا می خود اعتراف کرده پیهم فریاد نمودند که یقیناً ما ظالم و مجرمیم آن وقت تاسف و ندامت سودی نخواهد بخشید چون وقت قبول توبه نبود این اعتراف بگناه و ندامت در آنوقت فائده نرساند بالاخر چنان محو شدند که گوئی به آن واحد درو گردیده از پا افتاده اند و یا مانند چوبی شدند که بعد از سوختن خاکستر میشود ـ العیاذ بالله

ع۵ یعنی چنین نیست که دران حکمت بالغه و غرض صحیح نباشد بنا بران واکثر مند را باید که غایه آفرینش عالم را بفهمد و دنیا را محض لهو لعب ندانسته از انجام خود غافل نباشد بل خوب بداند که دنیا برای آخرت آفریده شده و انسان مجازات و مکافات هر نیک و بد را خواهد یافت و ذره ذره از و حساب گرفته خواهد شد ۱۲۔

مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا نُوْحِيْٓ اِلَيْهِ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدُوْنِ ﴿۲۵﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ

هیچ پیغامبرے الا وحی می فرستادیم بسوئے او که نیست هیچ معبود بحق غیر من پس پرستش من کنید و گفتند فرزند گرفته است

هیچ پیغمبری مگر وحی می فرستادیم بسوئے او که نیست هیچ معبودی برحق غیر من پس بپرستید مرا و گفتند گرفته است

الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ ۭ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُوْنَ ﴿۲۶﴾ لَا يَسْبِقُوْنَهٗ بِالْقَوْلِ وَ

خدا پاکی او راست بلکه آنانکه در حق ایشان این زعم دارند بندگانند گرامی اند پیش دستی نمی کنند بر خدا بسخن و

رحمن فرزند (این لایق او نیست) پاکی است او را لیکن بندگانند معزز پیشدستی نمی کنند به سخن و

هُمْ بِاَمْرِهٖ يَعْمَلُوْنَ ﴿۲۷﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُوْنَ

ایشان بفرمان وے کار می کنند میداند خدا آنچه در پیش روی ایشان ست و آنچه پس پشت ایشان ست و شفاعت نمی کنند

ایشان بحکم او کار می کنند میداند آنچه پیش روی ایشان است و آنچه عقب ایشان است و شفاعت نمی کنند

اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى وَهُمْ مِّنْ خَشْيَتِهٖ مُشْفِقُوْنَ ﴿۲۸﴾ وَمَنْ يَّقُلْ مِنْهُمْ

الا برای کسیکه خدا خوشنود شده است و ایشان از ترس خدا مضطرب باشند و هر که بگوید از ایشان

مگر برای کسیکه خدا از و راضی باشد و ایشان از هیبت او میترسند (ترسندگانند) و هر که بگوید از ایشان

اِنِّيْٓ اِلٰهٌ مِّنْ دُوْنِهٖ فَذٰلِكَ نَجْزِيْهِ جَهَنَّمَ ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظّٰلِمِيْنَ ﴿۲۹﴾ ع اَوَ

که من خدایم بجز الله پس سزا دهیم او را دوزخ هم چنین سزا میدهیم ستمکاران را آیا

که من معبودم بجز او پس او را جزا میدهیم دوزخ هم چنین جزا میدهیم ظالمان را آیا

لَمْ يَرَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنَّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنٰهُمَا ۭ وَجَعَلْنَا

ندیدند کافران که آسمانها و زمین بسته بودند پس وا کردیم این هر دو را و پیدا کردیم

ندیدند کافران که آسمانها و زمین بودند بسته پس گشودیم آنها را ۵ و آفریدیم

مِنَ الْمَاۗءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۭ اَفَلَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۳۰﴾ وَجَعَلْنَا فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ

از آب هر چیز زنده را آیا ایمان نمی آرند و پیدا کردیم در زمین کوه ها

از آب هر چیز زنده را آیا ایمان نمی آورند و نهادیم در زمین وزن های گران (کوه های ...)

اَنْ تَمِيْدَ بِهِمْ ۠ وَجَعَلْنَا فِيْهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُوْنَ ﴿۳۱﴾ وَجَعَلْنَا

از برائے احتراز از آنکه بجنباند ایشان را و پیدا کردیم در آنجا کشاده راه ها تا بود که ایشان راه یابند و ساختیم

که نهارا گرفته مایل نشود (تا نجنباند ایشان را) و گذاشتیم دران راه های کشاده تا ایشان راه یابند و ساختیم

السَّمَاۗءَ سَقْفًا مَّحْفُوْظًا ښ وَّهُمْ عَنْ اٰيٰتِهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿۳۲﴾ وَهُوَ الَّذِيْ

آسمان را سقفے نگاهداشته شده و ایشان از نشان های آسمان روگردانند و اوست آنکه

آسمان را سقفی محفوظ و ایشان از نشان های آسمان اعراض کنندگان اند و اوست آنکه

خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۭ كُلٌّ فِيْ فَلَكٍ يَّسْبَحُوْنَ ﴿۳۳﴾ وَمَا

آفرید شب و روز را و آفتاب را و ماه را هر یکے از ستاره ها در آسمانے شناهی کنند و

پیدا کرد شب و روز و آفتاب و ماهتاب را هر یک در خانه (مداری) شناهی کنند و

جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ ۭ اَفَا۟ىِٕنْ مِّتَّ فَهُمُ الْخٰلِدُوْنَ ﴿۳۴﴾ كُلُّ

ندادیم هیچ آدمی را پیش از تو همیشه بودن آیا اگر تو بمیری ایشان همیشه باشندگانند هر

ندادیم هیچ آدمی را پیش از تو زندگی جاودان آیا اگر بمیری پس ایشان همیشه باشندگانند هر

نَفْسٍ ذَاۗىِٕقَةُ الْمَوْتِ ۭ وَنَبْلُوْكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۭ وَاِلَيْنَا تُرْجَعُوْنَ ﴿۳۵﴾

نفس چشنده مرگ است و مبتلا می کنیم شما را بسختی و آسودگی بطریق امتحان و بسوئے ما باز گردانیده شوید

نفس چشنده مرگ است و می آزمائیم شما را به بدی (سختی) و نیکی (آسودگی) آزمودنی و بسوئے ما باز گردانیده میشوید

وَاِذَا رَاٰكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ يَّتَّخِذُوْنَكَ اِلَّا هُزُوًا ۭ اَهٰذَا الَّذِيْ يَذْكُرُ

و چون به بینند ترا کافران نمی گیرند ترا مگر به تمسخر می گویند آیا این شخص یاد می کند یعنی بابانت

و چون ببینند ترا کافران نمی گیرند ترا مگر به تمسخر آیا این شخص نام می برد

شود که آب در پیدایش آن دخل ندارد از آن مستثنی است باز هم این کلیه به اعتبار للاکثر حکم الکل صادق می آید۱۲

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید وا کردن آسمان بانازل کردن مطر است و وا کردن زمین برویانیدن گیاه از وے ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ «رتق» بمعنی آمیختن و در یکدیگر در آمدن است ابتداء آسمان ها و زمین هر دو در ظلمت عدم از یکدیگر غیر متمایز افتاده بودند و در مرحلۂ ابتدائی وجود هم بایکدیگر مخلوط بودند بعد از آن قدرت خالق مقتدر هر دو را از هم جدا فرمود پس از این جدائی هر یک به طبقات جداگانه منقسم گردیدند با این همه بسته بودند نه از آسمان باران نازل می شد و نه در زمین سبزه و نباتات میروئید بالآخر خدای تعالی برای فائدۂ بنی نوع انسان هر دو را از هم جدا ساخت از بالا باران بباریدن آغاز کرد و از پایان سطح زمین باز شد زیر قسم زمین حق تعالی چشمه ها و دریا ها جریان داد و انواع و اقسام نباتات دران رویانید و معدنیات را در دل خاک تشکیل داد آسمان را با ستارگان بے شمار مزین فرمود و برای هر یک ستاره مدار جداگانه مقرر کرد و گردش هر یک را مختلف گردانید۔ ف۶ موجودات جانداری را که بنظر می آیند با لواسطه و یا بلا واسطه از آب پیدا کرد ماده حیات آنها آب است اگر در بعضی مخلوق ثابت

ع ۱۹
۲

آلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كٰفِرُونَ ﴿٧﴾ خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ

معبودان ما را و ایشان یاد خدا را — منکر اند — آفریده شد آدمی — از شتابی

نام معبودان شما را (به بدی) و ایشان از یاد رحمٰن — منکرند ع٥ — آفریده شده انسان — از شتاب

سَأُورِيكُمْ آيٰتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ إِنْ

خواهم نمود شما را نشانهای خویش پس شتاب طلب مکنید از من — و می گویند کے — خواهد بود این وعده — اگر

بزودی وا نمودی کنیم بشما نشانهای خود را پس شتاب مکنید از من ع٥ و می گویند کے بعمل می آید — این وعده — اگر

كُنْتُمْ صٰدِقِينَ ﴿٩﴾ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ

راست گو هستید — اگر بدانند کافران — صورت حال آن وقت که باز نتوانند داشت از روی خویش

شما راست گو هستید — اگر بدانند کافران — آن وقت را که باز داشته نخواهند توانست از رویهای خود

النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿١٠﴾ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ

آتش را و نه از پشت خویش و نه ایشان نصرت داده شوند چنین نه گفتندے بلکه بیاید بایشان قیامت ناگهان پس حیران گرداند ایشان را

آتش را و نه از پشت های خود و نه بایشان مدد میرسد (و نه ایشان یاری داده شوند) بلکه می آید بایشان ناگهانی پس مبهوت گرداند ایشان را

فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿١١﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ

پس نتوانند دفع کردن — و نه ایشان مهلت داده شوند — و هر آئینه مسخر کرده شد به پیغامبران

پس نخواهند توانست — رد آن را و نه ایشان فرصت خواهند یافت (و نه ایشان مهلت داده شوند) و (هر آئینه) استهزا کرده شد به پیغمبران

مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿١٢﴾ قُلْ

پیش از تو — پس در گرفت با آنانکه مسخر کردند از ایشان — آنچه — بآن استهزا می کردند — بگو

پیش از تو — باز پس نازل گردید (احاطه کرد) آنان را که استهزا می کردند از ایشان — آنچه به آن استهزا می کردند — بگو

مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ ۗ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ

کے نگهبانی می کند شما را شب و روز — از عقوبت خدا — بلکه ایشان از یاد پروردگار خویش

که نگهبانی می کند شما را در شب و روز — از (عذاب) رحمٰن — بلکه ایشان از یاد پروردگار خود

مُعْرِضُونَ ﴿١﴾ أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا ۚ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ

رو گردان اند — آیا ایشان را معبودان اند غیر ما که نگاه می دارند ایشان را از مصائب نمی توانند نصرت دادن

رو گردانند — آیا برای ایشان معبودانی است که باز می دارند ایشان را غیر از ما — نمی توانند یاری دادن

أَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٢﴾ بَلْ مَتَّعْنَا هٰؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَتّٰى طَالَ

خویش را و نه ایشان از عقوبت ما بجمعیت خود محفوظ مانند بلکه بهره مند ساخته ایم ایشان را و پدران ایشان را تا وقتیکه دراز شد

نفس های خود را و نه ایشان از طرف ما مستحق رفاقت اند (محفوظ داشته شوند) بلکه بهره داده ایم ایشان را و پدران ایشان را تا که دراز شد

عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۗ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ۚ

برایشان مدت عمر — آیا نمی بینند که ما در گرفت می کنیم زمین — دار حرب را — می کاهیم آن را — از جوانب آن

برایشان زندگی — آیا نمی بینند که ما می آئیم — زمین را — می کاهیم (آن را) — کناره های آن

أَفَهُمُ الْغٰلِبُونَ ﴿٣﴾ قُلْ إِنَّمَا أُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ ۖ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ

آیا ایشان غلبه کنندگان اند ع٣ — بگو جز این نیست که می ترسانم بمضمون وحی — و نمی شنوند کران آواز خواندن را

آیا ایشان غلبه کنندگان اند — بگو جز این نیست که می ترسانم شما را موافق حکم (وحی) و نمی شنوند کر ها خواندن را

إِذَا مَا يُنْذَرُونَ ﴿٤﴾ وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ

چون ترسانیده می شوند — و اگر رسد بایشان — اندکے از عقوبت — پروردگار تو هر آئینه گویند

چون ترسانیده می شوند — و اگر برسد بایشان نفحی (اندکی) — از عذاب — پروردگار تو — هر آئینه گویند

يٰوَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظٰلِمِينَ ﴿٥﴾ وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ

اے وای ما هر آئینه ما بودیم ستم گاران — و در میان نهیم ترازوے — عدل را روز قیامت

اے وای بر ما هر آئینه بودیم گنه گار — و می گذاریم ترازو های — انصاف را — بروز قیامت

…از عجلت تغیر شده و یاید اندکی صبر کنید آنگاه من علایم و نشان های قهر و انتقام خود را بشما وانمود می کنم ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ این کنایت ست از غلبه استعجال بر آدمی واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی باسلام اکثر غفاریشی از هجرت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ این مردم از انجام بکلی غافل اند و بر پیغمبر علیه السلام استهزاء می نمایند چنانچه بطریق تمسخر و تحقیر گویند «هٰذا الذی یذکر آلهتکم» آیا همین شخص است که معبودان شما را به بدی ذکر می کند؟ اما خود شان شرم ندارند که از ذکر معبود حقیقی حتی از نام «رحمٰن» بدی برند و از کتاب بر حق او انکار می کنند و چون از زبان پیغمبر مذمت معبودان باطل را میشنوند نهایت آزرده می گردند. قتیکه صورت حال این طور است پس باید قضاوت نمود که، آیا حالت خود آنها خنده آور است یا از فریق مقابل؟

ع۵ یعنی چون استهزاء و تمسخر کفار را مشاهده می نمودند آرزو می کردند که بهتر است بر این اشخاص بے حیا و گستاخ بلا نازل شود. و خود کفار هم بطور استهزاء عجلت آنرا طلب کردند و با وقاحت تمام گفتند که اگر ما در نزد شما واقعاً مستحق عذابیم پس چرا فوراً بر ما عذاب را وارد نمی سازید؟ خداوند به ایشان نشان داد که انسان بسیار عجول است…

ع ١٢ ٣

فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا ۖ وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَ

پس ستم کرده نشود بر هیچ کس هیچ ستمے واگر باشد عمل هم سنگ دانه سپندان حاضر کنیم آنرا و

پس ستم نخواهد شد بر هیچ نفس چیزے واگر باشد برابر دانهٔ از خردل بیاوریم آنرا و

كَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٦﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَ

ماحساب کننده بسیم وهرآئینه دادیم موسیٰ و هارون را کتاب فیصل کننده وروشنی و

ما کافی هستیم برای حساب (شمار کننده) عـه ۵ و (هرآئینه) داده بودیم موسیٰ و هارون را کتاب فیصل کننده و روشن و

ذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُم مِّنَ السَّاعَةِ

پندے پرهیزگاران را آنانکه می ترسند از پروردگار خویش غائبانه و ایشان از قیامت

نصیحت برای ترسندگان آنانیکه می ترسند از پروردگار خود بدون دیدن و ایشان از قیامت

مُشْفِقُونَ ﴿٨﴾ وَهَٰذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنزَلْنَاهُ ۚ أَفَأَنتُمْ لَهُ مُنكِرُونَ ﴿٩﴾ وَ

ترسندگانند واین قرآن پندے هست بابرکت فرو فرستادیم آنرا آیا شما بآن منکر اید و

میترسند (ترسندگانند) واین نصیحت مبارک است که فرو فرستادیم آنرا پس آیا شما آنرا نمی پذیرید (منکرید) و

لَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ ﴿١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَ

هرآئینه دادیم ابراهیم را راه یابی او پیش ازین و بودیم باحوال او دانا چون گفت پدر خود را و

(هرآئینه) داده بودیم ابراهیم را راه نیک او پیش ازین و ما ازان خبر داشتیم (و بودیم باحوال او دانا) چون گفت پدر خود و

قَوْمِهِ مَا هَٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٢﴾ قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا

قوم خود را چیست این صورتها که شما بر آن مجاورت دارید گفتند یافتیم پدران خود را آنرا

قوم خود را چیست این بت هائیکه شما بآن مجاور هستید عـه ۵ گفتند یافتیم پدران خود را آنرا

عَابِدِينَ ﴿٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنتُمْ أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا

پرستنده گفت هرآئینه بودید شما و پدران شما در گمراهی ظاهر گفتند آیا آوردی بما

پرستندگان سـ۵ گفت (هرآئینه) بودید شما و پدران شما در گمراهی آشکار للعـ۵ گفتند آیا آوردهٔ بما

بِالْحَقِّ أَمْ أَنتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ ﴿٥﴾ قَالَ بَل رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

سخن راست را یا تو از بازی کنندگانی گفت بلکه پروردگار شما خداوند آسمانها و زمین است

سخن حق را یا تو بازی می کنی (از بازی کنندگانی) صـ۵ گفت نے پروردگار شما پروردگار آسمانها و زمین است

الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٦﴾ وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ

آنکه آفرید این هارا و من براین سخن از گواهانم و بخدا که البته بدسگالی کنم

آنکه ساخته ایشان را و من برین سخن قائلم (از شاهدانم) و قسم به الله (هرآئینه) چاره کنم

أَصْنَامَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴿٧﴾ فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا إِلَّا كَبِيرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ

بتان شمارا بعد ازاں که رو بگردانید پشت داده پس ساخت آنهارا ریزه ریزه مگر بت بزرگ را از ایشان تابود که

بتان شمارا بعد از آنکه رفتید پشت گردانیده پس گردانید آنهارا پاره پاره مگر کلان آنهارا شاید (ایشان)

إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٨﴾ قَالُوا مَن فَعَلَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٩﴾ قَالُوا

بسوئے او ایشان باز گردند گفتند که کرد است این کار بخدایان ما هرآئینه وے از ستمگاران ست جماعه گفتند

بسوئے او رجوع کنند گفتند که کرد این کار را بمعبودان ما (هرآئینه) او از ستمگاران است گفتند

سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ﴿١٠﴾ قَالُوا فَأْتُوا بِهِ عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ

شنیدیم از جوانے که ذکر بتان میکرد یعنی عیب می کرد گفته می شود او را ابراهیم گفتند بیارید او را بحضور چشم مردمان

شنیدیم جوانی را که در باب بتان چیزے می گفت که می گویند او را ابراهیم گفتند بیارید او را پیش روی مردم

لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿١١﴾ قَالُوا أَأَنتَ فَعَلْتَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿١٢﴾ قَالَ بَلْ

تابود که ایشان گواهی دهند گفتند آیا تو کردی این کار بخدایان ما اے ابراهیم گفت بلکه

شاید ایشان ببینند (شهادت دهند) گفتند آیا تو کرده ئی این را بمعبودان ما اے ابراهیم گفت نی بلکه

ع ۹

عـه ۵ حساب ما قاطع و حساب نهائی است و بعد از آن محاسبهٔ دیگر صورت نمی گیرید ما برای محاسبهٔ اعمال تمام مخلوق بمعاون و مددگاری قطعاً ضرورت نداریم. بعد از آن خداوند نشان داد که سلسلهٔ انذار و تخویف از سابق بایں طرف پیهم جریان داشته است و آنچیز یا نیکه امروز حضرت محمد صلی الله علیه وسلم مردم را می ترساند انبیای سابق هم مردم را از آنها میترسانیدند. عـه ۵ حضرت خلیل به پدر و قوم خویش گفت که اندکی از اصلیت و حقیقت آنها بیان کنید که این بت های سنگی بدست خود تراشیده اید بکدام دلیل خدا گردیده اند. سـه ۵ هیچ شهادت عقل و فطرت و نقل معتمد بهاد و تائید قول ما موجود نبوده لیکن بزرگترین دلیل بر حقیقت بت پرستی این است که آباء و اجداد ما از قدیم الایام پرستش اصنام می کردند پس طریق بزرگان اسلاف خود را چگونه ترک نمائیم. للعـه ۵ بایں دلیل حقانیت و دانش شما ثابت شد. البته ظاهر است که پدران شما مثل شما گمراه و بے خرد بودند شما بیهوده به تقلید کورکورانهٔ آنها نورا تباه می کنید. صـه ۵ چون بر خلاف عقیدهٔ تمام قوم چنین سخن در مسلک ابراهیم علیه السلام را شنیدند بین آنها اضطراب تولید گردید. گفتند آیا حقیقتاً عقیدهٔ تو حقیقت همین است

فَعَلَهٗ ۖ كَبِيْرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوْهُمْ اِنْ كَانُوْا يَنْطِقُوْنَ ﴿۶۳﴾ فَرَجَعُوْٓا اِلٰٓى اَنْفُسِهِمْ

کرده است آنرا این بت بزرگ ایشان پس سوال کنید ازبتان اگر سخن می گویند پس رجوع کردند بخویشتن

کرده آنرا این کلان ایشان پس بپرسید از ایشان اگر ایشان سخن گفته می توانند پس رجوع کردند به عقول خود

فَقَالُوْٓا اِنَّكُمْ اَنْتُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۶۴﴾ ثُمَّ نُكِسُوْا عَلٰى رُءُوْسِهِمْ ۚ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هٰٓؤُلَآءِ

پس گفتند بایکدیگر هرآئینه شما اید ستمکار پس نگونسار شدند برسرخویش واین کنایت ست از ملزم شدن هرآئینه تو میدانی که ایشان

پس گفتند هرآئینه شما ستمکارید پس خم شدند به سرهای خود (سرنگون شدند) (گفتند هرآئینه) میدانی که (تو) اینها

يَنْطِقُوْنَ ﴿۶۵﴾ قَالَ اَفَتَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَّلَا يَضُرُّكُمْ ﴿۶۶﴾

سخن نمی گویند گفت آیا عبادت می کنید بجز خدا چیزے راکه هیچ نفع نمی رساند بشما و زیان نکند شمارا

سخن نمی گویند گفت آیا عبادت می کنید بجز الله چیزے راکه نفع نمیرساند بشما چیزے و نه ضرر میرساند بشما

اُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۶۷﴾ قَالُوْا حَرِّقُوْهُ وَ

ناخوشی ست و لعنت باد بشما و بآنچه شما می پرستید بجز خدا آیا نمی فهمید بایکدیگر گفتند که بسوزانید اورا و

هلاک باد برای شما (بیزارم از شما) و برای آنچه می پرستید بجز خدا (بیزارم از شما و از چیزهائیکه می پرستید) آیا عقل ندارید گفتند بسوزانید اورا و

انْصُرُوْٓا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فٰعِلِيْنَ ﴿۶۸﴾ قُلْنَا يٰنَارُ كُوْنِيْ بَرْدًا وَّسَلٰمًا عَلٰٓى

نصرت دهید خدایان خود را اگر کننده اید ف۱ گفتیم اے آتش سرد شو و سلامتی باش بر

مدد کنید معبودان خود را اگر چیزے می کنید (اگر هستید نصرت کنندگان) گفتیم اے آتش سرد شو (در موجب) سلامت باش بر

اِبْرٰهِيْمَ ﴿۶۹﴾ وَاَرَادُوْا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنٰهُمُ الْاَخْسَرِيْنَ ﴿۷۰﴾ وَنَجَّيْنٰهُ وَلُوْطًا اِلَى

ابراهیم و خواستند باو فریب کردن پس ساختیم ایشان را زیان کارتر و برهانیدیم ابراهیم را و لوط را بسوی

ابراهیم و خواستند باو فریب پس ساختیم ایشان را زیان مندترین و نجات داده کشیدیم اورا و لوط را بسوی

الْاَرْضِ الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا لِلْعٰلَمِيْنَ ﴿۷۱﴾ وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ ۭ وَيَعْقُوْبَ نَافِلَةً ۭ

زمینے که برکت نهادیم دران عالم هارا ف۲ و عطا کردیم اورا اسحق و عطا کردیم اورا یعقوب که نبیره ابراهیم بود

زمینی که برکت نهادیم دران برائے عالمیان و بخشیدیم اورا اسحق و یعقوب زیاده

وَكُلًّا جَعَلْنَا صٰلِحِيْنَ ﴿۷۲﴾ وَجَعَلْنٰهُمْ اَىِٕمَّةً يَّهْدُوْنَ بِاَمْرِنَا وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِمْ

و هریکے را ساختیم نیکوکار و پیشوا گردانیدیم ایشان را راه می نمودند بفرمان ما و وحی فرستادیم بسوئے ایشان

و همه را گردانیدیم نیکوکار و گردانیدیم ایشان را پیشوایان که رهنمائی میکردند بحکم ما و وحی کردیم بسوئے ایشان

فِعْلَ الْخَيْرٰتِ وَاِقَامَ الصَّلٰوةِ وَاِيْتَاۗءَ الزَّكٰوةِ ۚ وَكَانُوْا لَنَا عٰبِدِيْنَ ﴿۷۳﴾ وَ

کردن نیکوئیها و برپا داشتن نماز و دادن زکوة و بودند مارا عبادت کنندگان و

کردن نیکوئی ها و برپا داشتن نماز و دادن زکوة و بودند برای ما پرستندگان دائمی و

لُوْطًا اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا وَّنَجَّيْنٰهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِيْ كَانَتْ تَّعْمَلُ الْخَـبٰۗىِٕثَ ۭ اِنَّهُمْ

لوط را دادیم حکمت و علم و برهانیدیم اورا از دیهے که می کرد کارهائے ناپاک هرآئینه ایشان

لوط را دادیم حکم و علم و نجات داده کشیدیم از قریه که می کردند های پلید هرآئینه ایشان

كَانُوْا قَوْمَ سَوْءٍ فٰسِقِيْنَ ﴿۷۴﴾ وَاَدْخَلْنٰهُ فِيْ رَحْمَتِنَا ۭ اِنَّهٗ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۷۵﴾

بودند قوم بد گنهگار و در آوردیم اورا بر رحمت خویش هرآئینه وے بود از شایسته کاران

بودند قوم بد نافرمان و در آوردیم اورا در رحمت خود و هرآئینه او از نیکوکاران است

وَنُوْحًا اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَنَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗ مِنَ الْكَرْبِ

و یاد کن نوح را چون دعا کرد پیش ازیں پس قبول کردیم دعای اورا پس خلاص کردیم اورا و کسان اورا از اندوه

و (یاد کن) نوح را چون ندا کرد پیش ازان پس قبول کردیم دعای اورا پس نجات دادیم اورا و اهل اورا از پریشانی

الْعَظِيْمِ ﴿۷۶﴾ وَنَصَرْنٰهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمَ سَوْءٍ

بزرگ و نصرت دادیم اورا بر قومے که دروغ شمردند آیات مارا هرآئینه ایشان بودند گروهے بد

بزرگ و نصرت دادیم اورا بر قومے که تکذیب می کردند آیات مارا (هرآئینه) ایشان بودند گروه بد

فتح الرحمن

ف۱ القصه در آتش انداختند ۱۲ ف۲ یعنی زمین شام ۱۲

تفسیر عثمانی

ضرورت پرسیدن از من نیست فرض کنید که این بت کلان که صحیح و سالم ایستاده است و آله شکستن هم نزدش موجود است این کار را کرده باشد و اینک در اثنای بحث و تحقیق بطور الزام و تنبیه می توانم دعوی کنم که بت کلان همه بتان خورد را شکستانده اکنون شما چه دلیل دارید که این عمل از او بوقوع نپیوسته زیرا میدانند که در دنیا مارهای کلان مارهای خورد را و ماهی عظیم ماهی کوچک را بلع می کنند و سلاطین کلان سلطنت های خورد را تباه و محکوم می سازند بنابران طریق بهتری برای فیصله دعوی ما و شما این است که خود شما از این معبودان اگر سخن زده میتوانند بپرسید که این ماجرا چگونه صورت گرفت البته در این معامله حتما خاموش نمی مانند ۵ دروغ و راست را فیصله میکنند

ع ۵ — ۲۵

(تنبیه) از طرز بیان ما واضح شد که گفتن بل فعله کبیرهم بنابر بطور اخبار خلاف واقع نبود که حقیقة دروغ گفته شود بلکه کلام شرطی است که غرض تحقیق و تحمیل آنها سکوت اشتغال فرضی را بصورت دعوی گرفته بطور تعریض و الزام پیش کرد چنانچه نمونه در بحث و مناظره بعمل می آید این را کی توان دروغ گفت هرچند بظاهر صورت دروغ معلوم میشود ازاین

فَأَغْرَقْنَٰهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾ وَدَاوُۥدَ وَسُلَيْمَٰنَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِى ٱلْحَرْثِ إِذْ

پس غرق کردیم ایشان را همه یکجا و یاد کن داود و سلیمان را چون حکم کردند در باب زراعت چون

پس غرق کردیم ایشان را همه و (یاد کن) داود و سلیمان را چون حکم می کردند در نزاع کشت چون

نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ ٱلْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَٰهِدِينَ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنَٰهَا سُلَيْمَٰنَ

بوقت شب چرا کرد دران گوسفندان گروهے و بودیم بر حکم ایشان حاضر ف۱ پس فهمانیدیم طریق فیصل کردن خصومت

شب چرید دران رمهٔ قومی و بودیم بر فیصلهٔ ایشان حاضر (آگاه) پس فهمانیدیم فیصله را بسلیمان

وَكُلًّا ءَاتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُۥدَ ٱلْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَٱلطَّيْرَ ۚ وَكُنَّا

هر یکے را داده بودیم حکمت و دانش و مسخر گردانیدیم با داؤد کوه ها را که یاد تسبیح میکردند و مرغان را نیز مسخر ساختیم و بودیم

و هر دو را دادیم حکم و علم و تابع ساختیم بهمراه داؤد کوه ها را که تسبیح می کردند و مرغان را و مسخر گردانیدیم کوه ها و مرغان

فَٰعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنَٰهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُم مِّنۢ بَأْسِكُمْ ۖ فَهَلْ أَنتُمْ

کننده و بیاموختیم او را ساختن لباسے برائے شما که نگاه دارد شما را از ضرر کارزار شما ف۲ پس آیا هستید

کننده بودیم و آموختیم او را ساختن لباس برائے شما تا حفاظت کند از (ضرر) کارزار تان پس آیا شما هستید

شَٰكِرُونَ ﴿٨٠﴾ وَلِسُلَيْمَٰنَ ٱلرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِى بِأَمْرِهِۦٓ إِلَى ٱلْأَرْضِ ٱلَّتِى

شکر کننده و مسخر ساختیم برای سلیمان باد تند و تیز وزنده می رفت بفرمان وے بسوئے زمین که

شکر کنندگان و (تابع کردیم) برای سلیمان باد تند که میوزید بحکم او بسوئے زمینی که

بَٰرَكْنَا فِيهَا ۚ وَكُنَّا بِكُلِّ شَىْءٍ عَٰلِمِينَ ﴿٨١﴾ وَمِنَ ٱلشَّيَٰطِينِ مَن يَغُوصُونَ لَهُۥ

برکت نهادیم دران یعنی شام و بودیم بهر چیز دانا و مسخر ساختیم از دیوان جماعه را که غواصی می کردند برائے وے

برکت نهاده ایم دران ف۵ و هستیم بهمه چیز دانا و تابع (ساختیم) از شیاطین آنانی را که غوطه می زدند برائے او

وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ وَكُنَّا لَهُمْ حَٰفِظِينَ ﴿٨٢﴾ ۞ وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥٓ

و می کردند کارے غیر آن نیز و بودیم ایشان را نگاه دارنده و یاد کن ایوب را چون ندا کرد بجناب پروردگار خویش

و می کردند کار هائے غیر آن و بودیم ایشان را نگهبان و (یاد کن) ایوب را چون ندا کرد رب خود را

أَنِّى مَسَّنِىَ ٱلضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٨٣﴾ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ فَكَشَفْنَا مَا بِهِۦ

بآنکه مرا رسیده است رنج و تو مهربان ترین مهربانانی پس قبول کردیم دعائی او را پس دور ساختیم آنچه باوے بود

که (هر آئینه) مرا رسیده است رنج و تو ارحم الراحمین هستی پس قبول کردیم دعائی او را پس دور کردیم آنچه بروی بود

مِن ضُرٍّ ۖ وَءَاتَيْنَٰهُ أَهْلَهُۥ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَذِكْرَىٰ

از رنج و عطا کردیم او را فرزندان او و مانند ایشان همراه ایشان به سبب مهربانی از نزد یک خویش و تا پند بود

رنج و دادیم او را اهل او و امثال همراه ایشان از روی رحمت از جانب خود و پند

لِلْعَٰبِدِينَ ﴿٨٤﴾ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا ٱلْكِفْلِ ۖ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٨٥﴾

عبادت کنندگان را و یاد کن اسمعیل را و ادریس را و ذوالکفل را هر یکے از صبر کنندگان بود

برائے عبادت کنندگان و یاد کن اسمعیل و ادریس و ذوالکفل را و هر یکی ایشان از صابران است

وَأَدْخَلْنَٰهُمْ فِى رَحْمَتِنَآ ۖ إِنَّهُم مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٦﴾ وَذَا ٱلنُّونِ إِذ ذَّهَبَ

و در آوردیم ایشان را در رحمت خود هر آئینه ایشان از نیکو کاران بودند و یاد کن ذوالنون را چون رفت

و داخل کردیم ایشانرا در رحمت خود (هر آئینه) ایشان از نیکو کارانند و (یاد کن) صاحب ماهی را چون برفت

مُغَٰضِبًا فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِى ٱلظُّلُمَٰتِ أَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ

خشم خورده ف۳ پس گمان کرد که تنگ نگیریم بر وے ف۴ پس ندا کرد در تاریکی ها بآنکه هیچ معبود نیست غیر تو

غضب کنان پس گمان برد که تنگی نخواهیم کرد بروی پس ندا کرد در تاریکی ها بآنکه نیست معبود بحق بجز تو

أَنتَ سُبْحَٰنَكَ إِنِّى كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٧﴾ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ وَنَجَّيْنَٰهُ مِنَ ٱلْغَمِّ ۚ

پاکی تراست هر آئینه من بودم از ستمکاران پس قبول کردیم دعائی او را و نجات دادیمش از غم

پاکی است ترا از عیب (هر آئینه) من بودم از ستمکاران پس قبول کردیم دعائی او را و نجات دادیم او را از غم

انکار کنند. اہالی یورپ باوجودیکه بذریعه بخار و برق میتوانند آیا خدای تعالے به لحاظ پیغمبر به قدرت کامله خود کرده نمی تواند۔۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی گوسفندان قومے در زراعت قومے دیگر بوقت شب در آمدند و چرا کردند داؤد علیه السلام حکم کرد بداد ن گوسفندان عوض زراعت و سلیمان حکم کرد این قوم با صلاح زراعت و آن قوم را بانتفاع از شیر غنم تا وقتیکه زراعت بحال خود رسد و حکم سلیمان اصوب بود والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی ساختن زره ۱۲

ف۳ یعنی بر قوم خود بغیر اذن الهی والله اعلم ۱۲

ف۴ القصه حوت او را بحلق در کشید ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت سلیمان دعا کرده بود «رب اغفرلی وهب لی ملکا لا ینبغی لاحد من بعدی» (ص۔ رکوع ۳) الله تعالے بهوا و جن را از برائے او مطیع و مسخر ساخت حضرت سلیمان چنان تختی ساخته بود که با اعیان دولت خود بر آن می نشست و سامان ضروری را هم دران میگذاشت سپس هوا آمده و بقوت آنرا از زمین بر داشته بالا می برد و بعد مطابق ضرورت نفری حرکت می نمود چنانکه در دیگر جا فرمود «رخاء حیث اصاب» (ص رکوع ۳) از زمین به شام و از شام به یمن مسافه یکماه را به نیم روز طی می کرد جای تعجب است که درین عصر با وجود یکه طیارات عجیب و غریب اختراع شده باز هم بسیار گمراهان و مضلین ازین واقعات

وَكَذٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادٰى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَ

و ہم چنین نجات می دہیم مسلمانان را ۔ و یاد کن زکریا را چون ندا کرد بجناب پروردگار خود اے پروردگار من مگذار مرا تنہا و

و ہم چنین نجات می دہیم مؤمنان را ۔ و (یاد کن) زکریا را چون ندا کرد رب خود را اے پروردگار من مگذار مرا تنہا و

أَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيٰى وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ

تو بہترین وارثانی ۔ پس قبول کردیم دعای او را و بخشیدیم او را یحیٰی و نیکو ساختیم برای او زن او را

تو بہترین وارثانی ۔ پس قبول کردیم دعای او را و بخشیدیم او را یحیٰی و درست کردیم زوجہ او را

إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا

ہر آئینہ این پیغامبران شتابی می کردند در نیکی ہا ۔ و می خواندند ما را بتوقع و خوف و بودند برای ما

(ہر آئینہ) این پیغامبران می شتافتند در نیکوئیہا ۔ و می خواندند ما را از روی توقع و ترس و بودند برای ما

خَاشِعِينَ ﴿٩٠﴾ وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا

نیازمند ۔ و یاد کن زنے را کہ بعفت نگاہ داشت شرمگاہ خود را پس دمیدیم دران روح خود را و ساختیم او را

فروتنان ۔ و (یاد کن) آن زنے را کہ نگاہ داشت شرمگاہ خود را پس دمیدیم در آن زن روح خود را (پس دمیدہ در آن زن جبرئیل)

وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿٩١﴾ إِنَّ هٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ

و پسر او را نشانہ برائے عالمہا ۔ گفتیم ہر آئینہ اینست ملت شما ملت یکتا ۔ و من پروردگار شمام

و پسرش را نشانہ برائے عالمہا ۔ (ہر آئینہ) اینست دین شما یک دین ۔ و من رب شمایم

فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾ وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلٌّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ ﴿٩٣﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ

پس عبادت من کنید ف۱ و متفرق شدند امت ہا در کار خود ف۲ در میان خویش ہر یک بسوی ما رجوع کنندگان اند پس ہر کہ بکند

پس پرستش کنید مرا ۔ و پارہ پارہ کردند کار خود را در بین خود ۔ ہمہ بسوی ما رجوع کنندگانند پس ہر کہ کند چیزے

مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾ وَحَرَامٌ

از جنس کارہائے شائستہ و او مومن باشد پس ناقبولی نبود سعی او را و ہر آئینہ برای او می نویسیم ۔ و محال ست

از عمل ہائے پسندیدہ در حالیکہ مومن باشد پس زیان نیست برای کوشش او و (ہر آئینہ) ما آنرا نویسندہ ایم ۔ و مقرر شد

عَلٰى قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتّٰى إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ

بر ہر دیہے کہ ہلاک کردیم او را آنکہ باز گردند یعنی بدنیا ۔ تا وقتیکہ کشادہ شود قید یاجوج و ماجوج

بر ہر قریہ کہ ما آنرا ہلاک کردیم کہ ایشان رجوع نمی کنند ۔ تا وقتیکہ کشادہ شود (سد) یاجوج و ماجوج

وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ

و ایشان از ہر بلندی بشتابند ۔ و نزدیک برسد وعدہ راست پس ناگہان حال اینست بالا دوختہ شود

و ایشان از ہر بلندی می شتابند ۔ و نزدیک شد وعدہ راست پس آنگاہ قصہ این است کہ بالا باز ماندہ باشد

أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾

چشم ۔ کافران گویند وائے بر ما ہر آئینہ در غفلت بودیم ازین حال بلکہ بودیم ستمگار

چشم ہای ۔ کافران (گویند) ای وای بر ما (ہر آئینہ) بودیم ما در بے خبری ازین بلکہ بودیم گنہگاران

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾

ہر آئینہ شما و آنچہ می پرستید بجز خدا یعنی بتان آتش انگیز دوزخ باشید ۔ شما بروے حاضر شوید

(ہر آئینہ) شما و آنچہ می پرستید بجز خدا آتش انگیز دوزخ ہستید ۔ شما بہ آن رسیدنی می باشید ع۵

لَوْ كَانَ هٰؤُلَاءِ آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ

اگر می بودند اینہا خدایان حاضر نمی گشتند بر دوزخ و ہمہ ایشان آنجا جاویدان باشند ۔ ایشان را آنجا نالہ باشد

اگر می بود این بتان معبودان نمی رسیدند بہ آن (بدوزخ) و ہمہ در آن جاوید باشند ۔ باشد برای آنہا در آنجا فغان

وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنٰى أُولٰئِكَ

و ایشان آنجا ہیچ نشنوند ۔ ہر آئینہ آنانکہ سابقا مقرر شد برای ایشان از جانب ما نیکوئی ۔ این جماعہ

و ایشان آنجا ہیچ سخن نمی شنوند ۔ (ہر آئینہ) آنانکہ سابق مقرر شدہ برای ایشان از طرف ما نیکی (سعادت)، آنہا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اصل دین واحد ست و اختلاف در فروع میباشد ۱۲ ف۲ یعنی در اصل دین ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ این خطاب بہ مشرکین مکہ است کہ بت ہا را می پرستیدند یعنی شما و این بتان شما ہمہ آتش انگیز و ہیمہ دوزخ ہستید۔ «وقودها الناس والحجارة» (البقرہ۔ رکوع ۳) مطلب این نیست کہ اصنام معذب می شوند بل غرض اینست کہ حجت بر بت پرستان تمام تر شود۔ چنانکہ در آیندہ میفرماید «لو کان ہولاء آلہۃ ما وردوہا» و حسرت شان زیادہ شود و حماقت شان واضح تر گردد کہ از چیزہائے کہ توقع خیر داشتیم آنہا امروز خود را نگاہ داشتہ نتوانستند۔ پس حفاظت ما را چطور می توانند؟ (تنبیہ) مراد از «وما تعبدون من دون اللہ» درینجا فقط اصنام می باشند زیرا خطاب فقط بہ پرستندگان آنہا ست۔ لیکن اگر «ما» را عام بگذاریم قید «بشرط عدم المانع» معتبر میباشد چہ معبودان تصوری و فرضی کہ فیتوانند از دخول نار مانع شوند۔ آنہا با عابدین خود ہم آتش انگیز دوزخ ساختہ می شوند مثلاً شیاطین و اصنام۔ باقی حضرت مسیح و عزیر و ملائکۃ اللہ کہ بسیاری مردم آنہا را معبود گردانیدہ اند مقبول و وجاہت این ذوات گرامی مانع است کہ معاذ اللہ درین عموم شامل گردند و لہذا بمین سبب آیندہ تصریح فرمودہ «ان الذین سبقت لہم منا الحسنیٰ اولئک عنہا مبعدون» ۱۲۔

ع ۱۸ / ۶

عنها مبعدون ﴿١٠١﴾ لا يسمعون حسيسها ۚ وهم في ما اشتهت انفسهم

از دوزخ دور کرده شوند — نه شنوند — آواز دوزخ را — و ایشان در آنچه خواهد — نفس ایشان

ازان دور کرده شدگانند — نمی شنوند — شش شف آنرا (آواز اشتعال را) — و ایشان باشند در آنچه خواهد نفس های ایشان

خلدون ﴿١٠٢﴾ لا يحزنهم الفزع الاكبر وتتلقىهم الملئكة ۖ هذا يومكم

جاویدانند — اندوهگین نه سازد ایشانرا آن ترس بزرگ و پیش آید ایشان را فرشتگان — گویند اینست آن روز که

جاوید — غمگین نمی کند ایشانرا پریشانی (ترس) بزرگ و پیش آیند ایشانرا فرشتگان (گویند) این آن روز شماست که

الذي كنتم توعدون ﴿١٠٣﴾ يوم نطوي السماء كطي السجل للكتب ۚ كما

شمارا وعده داده می شد — روزیکه در پیچیم — آسمان را مانند پیچیدن طومار وقت نوشتن نامه ها — چنانکه

بشما وعده داده شده بود — روزیکه بپیچانیم — آسمان را مانند پیچیدن طومار سند برای کتابت — چنانچه

بدانا اول خلق نعيده ۚ وعدا علينا ۚ انا كنا فعلين ﴿١٠٤﴾ ولقد كتبنا

آغاز بدیم اول آفرینش را دیگر باره کنیم آفرینش — وعده لازم بر ما — هر آئینه ما کننده ایم — و هر آئینه نوشتیم

آغاز کردیم در آفرینش اول باز اعاده می کنیم او را — وعده لازم شده بر ما (هر آئینه) ما البته کننده ایم — و (هر آئینه) نوشته ایم

في الزبور من بعد الذكر ان الارض يرثها عبادي الصلحون ﴿١٠٥﴾ ان

در زبور — بعد از — توریت — که زمین وارث — آن شوند بندگان شایسته ما — هر آئینه

در زبور — بعد از — پند (توریت) (هر آئینه) زمین مالک میشوند آنرا بندگان نیک من — (هر آئینه)

في هذا لبلغا لقوم عبدين ﴿١٠٦﴾ وما ارسلنك الا رحمة للعلمين ﴿١٠٧﴾ قل

در آنچه گفته شد کفایت است گروه عابدان را — و نه فرستادیم ترا مگر از روی مهربانی بر عالمها — بگو

درین کامیابی است گروه عابدان را — و نفرستادیم ترا مگر رحمت برای جهانیان — بگو

انما يوحى الي انما الهكم اله واحد ۚ فهل انتم مسلمون ﴿١٠٨﴾ فان

جز این نیست که وحی فرستاده می شود بسوی من که معبود شما خدائے یکتاست پس آیا گردن نهنده هستید پس اگر

جز این نیست که وحی شده بسوے من که معبود شما یک معبود است و بس پس آیا شما فرمان برداران هستید عه پس اگر

تولوا فقل اذنتكم على سواء ۖ وان ادري اقريب ام بعيد ما توعدون ﴿١٠٩﴾

اعراض کنند پس بگو خبردار ساختم شمارا بر وجهی که همه برابر باشید و نمی دانم که نزدیک است یا دور است آنچه وعده داده میشوید

اعراض کنند پس بگو خبر کردم شمارا برابر بطرفین عه و نمی دانم که آیا نزدیک است یا دور آنچه وعده داده شده اید عه

انه يعلم الجهر من القول ويعلم ما تكتمون ﴿١١٠﴾ وان ادري لعله

هر آئینه خدا می داند آشکار را از سخن و می داند آنچه پنهان می کنید — و نمی دانم شاید تاخیر موعود

(هر آئینه) او میداند سخن آشکار را و میداند آنچه پنهان میدارید — و نمی دانم شاید این تاخیر

فتنة لكم ومتاع الى حين ﴿١١١﴾ قل رب احكم بالحق ۗ وربنا الرحمن

ابتلا باشد شمارا و بهره مندی باشد تا مدتے — پیغامبر گفت اے پروردگار من حکم کن براستی و پروردگار ما بخشاینده است

آزمایش است برای شما و فائده دادن است تا زمانی عه گفت رسول اے پروردگار من فیصله کن بانصاف و پروردگار ما رحمن است

المستعان على ما تصفون ﴿١١٢﴾

سورة الحج مدنية وهي ثمان وسبعون اية وعشر ركوعات

از وے مدد طلب کرده می شود بر آنچه بیان می کنید

یاری خواسته میشود از وے بر آنچه بیان می کنید

بسم الله الرحمن الرحيم

بنام — خدا — بخشاینده — مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان — نهایت بارحم است

يايها الناس اتقوا ربكم ۚ ان زلزلة الساعة شيء عظيم ﴿١﴾ يوم ترونها

اے مردمان بترسید از پروردگار خویش هر آئینه زلزله نزدیک قیامت باشد چیزے بزرگ است روزیکه ببینید آنرا

اے مردم بترسید از رب خود بیشک زلزله قیامت چیزے است بزرگ — روزیکه ببینید آنرا

آزمایش شما باشد که در اثنائی این مدت کمی نکرده تامل کنید و از شرارت باز آئید و یا محض مهلت باشد که چندی مشغول لذائذ دنیوی گردیده و پیمانه شقاوت خود را بکلی لبریز سازید ۱۲

فتح الرحمن

ف یعنی در آخر زمان پیغامبرے مبعوث شود و امت او بر همه زمین غالب شود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف این است بیان رسالت با توحید و لب لباب رحمت عظیمه که آنحضرت با خود آورده اند بما نا توحید کامل است انسان نیابد در پذیرفتن و قبول این مضمون بزرگ مقدس و معین چه رنگ تعطیلی رو داده پس آیا شما در قبول حق و تسلیم آن مستعد و حاضرید؟ اگر آماده باشید فهو المراد ورنه من تبلیغ کرده برائت ذمه نمودم اینک خود تان عاقبت خویش را بسنجید۔ ف اگر با این اتمام حجت و ابلاغ کامل حق را قبول نکردید پس شما را اعلام مینمایم که من از شما بیزارم و شما هم از من جدائید عمل شما با شما و عمل من با من است هر کس نتیجه اعمال خود را می نگرد حضرت شاه رحمة الله علیه مینویسد "هر طرف با هم برابر است یعنی بالفعل هر دو چیز در اختیار شماست (میپذیرید یا رد میکنید) نه هیچ طرف اجبار نیامده ف سزائی که در مقابل انکار شما از حق وعده داده شده حتما و حکما ایفا میشود لیکن نمیدانم که زود اجرا خواهد شد و یا دیر للعه حکمی است تاخیر عذاب یا به مقصد

ع ۷ — ۱۹ — نصف

تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى

غافل شود هر شیر دهنده از طفلی که شیر می دهدش و بنهد هر زن باردار شکم خودرا و بہ بینی

غافل میشود در آن هرزن شیر دهنده از طفلی که شیرش میدهد و بیندازد هرزن حامله حمل خودرا و بینی

النَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ۝٢ وَمِنَ

مردمان را مست شده و نیستند مست و لیکن عذاب خدا سخت ست از

مردم را مست و نیستند مست (مست حقیقی) و لیکن عذاب خدا سخت است ع۵ و بعض

النَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِى اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَٰنٍ مَّرِيدٍ ۝٣ كُتِبَ

مردمان کسے هست که گفتگو می کند در شان خدا بغیر دانش و پیروی می نماید هر شیطان متمرد را که در قضای الهی نوشته شده است

مردم آن است که گفتگو میکند در شان خدا بغیر علم و پیروی می کند هر شیطان سرکش را که نوشته شده

عَلَيْهِ أَنَّهُۥ مَن تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُۥ يُضِلُّهُۥ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ۝٤ يَٰٓأَيُّهَا

بروے که هر که دوست داری او کند پس وے گمراه کندش و راه نمایدش بسوئے عذاب آتش اے

بروے که (هر آئینه) کسیکه دوستی کند با وی پس (هر آئینه) او گمراه می کند آنرا و راه می نماید وی را بسوئے عذاب دوزخ اے

النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِى رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن

مردمان اگر در شک اید از برخیز پس هر آئینه ما آفریدیم شمارا از خاک باز از

مردم اگر هستید در شک از زنده شدن دوباره پس (هر آئینه) آفریدیم شمارا از خاک باز از

نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ

نطفه باز از خون بسته باز از گوشت پاره صورت داده و غیر صورت داده می گوئیم تا واضح سازیم برای شما

قطره منی باز از خون بسته باز از پارهٔ گوشت صورت داده و غیر صورت داده تا واضح سازیم برای شما

وَنُقِرُّ فِى الْأَرْحَامِ مَا نَشَآءُ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ

و قرار میدهیم در رحمها چیزے را که خواهیم تا میعاد معین باز بیرون می آریم شمارا کودکی شده باز تربیت می کنیم

و قرار میدهیم در رحم ها آنرا که خواهیم تا وقت معین باز بیرون می آریم شمارا (از رحم) طفل باز (تربیه میکنیم)

لِتَبْلُغُوٓا أَشُدَّكُمْ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرْذَلِ الْعُمُرِ

تا برسید بنهایت جوانی خود و از شما کسے بود که قبض ارواح او کرده آید و از شما کسے بود که باز گردانیده شود به بدترین عمر

تا برسید بکمال قوت خود و بعضی از شما آن است که وفات کرده میشود و بعضی از شما آن است که باز گردانیده میشود به بدترین عمر

لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنۢ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـًٔا ۚ وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَآ أَنزَلْنَا

تا نداند چیزے را بعد از آن که می دانست و می بینی زمین را خشک شده پس وقتیکه فرو فرستادیم

تا نداند چیزے را بعد از دانستن آن و می بینی زمین را خراب افتاده (خشک) پس چون فرود آریم

عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنۢبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيجٍ ۝٥ ذَٰلِكَ بِأَنَّ

بر آن آب را جنبش کند و بافزاید و برویاند از هر قسم رونق دار این همه به سبب آنست که

بران آب را تازه شود (حرکت کند) و بیفزاید و برویاند از هر قسم بارونق (زیبا) این بسبب آن است که (هر آئینه)

اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُۥ يُحْىِ الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ۝٦ وَأَنَّ

الله هموست ثابت و آنکه وے زنده می کند مردگان را و آنکه وے بر همه چیز تواناست و آنکه

الله اوست ثابت و آنکه او زنده می کند مردگان را و آنکه اوست بر هر چیز توانا و آنکه

السَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَن فِى الْقُبُورِ ۝٧ وَمِنَ النَّاسِ

قیامت آمدنی ست نیست هیچ شبه در آن و آنکه خدا بر انگیزد و آنان را که در گور باشند و از مردمان کسے هست

قیامت آمدنی است نیست شک در آن و آنکه خدا بر انگیزاند آنان را که در قبور اند و بعضی از مردمان

مَن يُجَٰدِلُ فِى اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَٰبٍ مُّنِيرٍ ۝٨ ثَانِىَ

که گفتگو کند در شان الله بغیر دانش و بغیر هدایت و بغیر کتاب روشن پیچنده

آنست که مجادله می کند در شان الله بدون علم و بدون برهان و بدون کتاب روشن در حالیکه گردانندہ است

تفسیر عثمانی

ع۱ زلزلهای بزرگ قیامت بود تا ستوکی در عین قیام قیامت و یا بعد از «نفخهٔ ثانیه» و دم اندکی پیش از قیامت که از جملهٔ علامات قیامت بشمار میرود اگر در این موقع بود همین مراد باشد آیت بر معنای ظاهر خود باقی میماند و اگر اولی مراد باشد دو احتمال دارد: نخست آنکه حقیقةً زلزله شود و زنان شیر دهنده یا زنان حامله بهیئت خود محشور شوند و یا از زلزله اهوال و شداید آنجا مراد باشد و اگر «یوم ترونها تذهل کل مرضعة» الخ تمثیل حمل شود چنین معنی دارد که آنقدر اضطراب و سختی و اختلال حواس رو میدهد که اگر زنان شیر دهنده موجود باشند از فرط هول و پریشانی اطفال خود را فراموش می کنند و حمل زنان حامله ساقط میگردد آن وقت مردم چنان مدهوش و بیخبر میشوند که بیننده آنها را مست شراب می پندارد حال آنکه در آنجا نشهٔ موجود نیست بلکه از مشاهدهٔ عذاب خدا و رویت عقوبات و شکنجه باهوش و حواس خود را می بازند (تنبیه) اگر این پریشانی و آشفتگی برای همه مردم باشد پس در «لا یحزنهم الفزع الاکبر» نفی باعتبار اکثر احوال است و در اینجا اثبات باعتبار ساعت قلیله می باشد و اگر آیت

ع۱ نمره در حق اکثر مردم باشد نه در حق تمام مردم فقط، اشکالی نیست ۱۲.

عِطْفِهٖ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهٗ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّنُذِيْقُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

پیچ گردن خودرا ف۱ تا گمراه کند از راه خدا او را است در دنیا رسوائی و بچشانیم او را روز قیامت

پہلوی خودرا تا گمراه کند (مردم را) از راه خدا برای اوست در دنیا رسوائی و می چشانیم او را بروز قیامت

عَذَابَ الْحَرِيْقِ ۝٩ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدٰكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ

عذاب سوختن گوئیم این به سبب آن اعمال است که پیش فرستاده دو دست تو و به سبب آن است که خدا نیست ستم کننده

عذاب (آتش) سوزنده (گفته میشود از طرف خدا) این به آن سبب است که پیش فرستاده هر دو دست تو و آنکه خدا ستم کننده نیست

لِّلْعَبِيْدِ ۝١٠ ع وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ ۚ فَاِنْ اَصَابَهٗ خَيْرُ

بر بندگان و از مردمان کسے هست که عبادت می کند خدارا بر کناره پس اگر برسد او را نفعے

بر بندگان و بعضی از مردمان آنست که بندگی میکند الله را بر کناره پس اگر برسد او را خوبے

اطْمَاَنَّ بِهٖ ۚ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةُ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖ ۚ خَسِرَ الدُّنْيَا وَ

آرام گیرد بآن عبادت و اگر برسد او را بلائے برگردد بر روے خود زیان کار شد در دنیا و

ثابت می ماند بر بندگی و اگر برسد او را مصیبتی برمی گردد بر روی خود زیان کرد دنیا و

الْاٰخِرَةَ ۚ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ ۝١١ يَدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهٗ

آخرت این است زیان ظاهر به پرستش می خواند بجز خدا چیزی را که زیان نه رساندش

آخرت را همین است زیان آشکارا میخواند (پرستش می کند) بجز الله چیزی را که نه زیان رساند او را

وَمَا لَا يَنْفَعُهٗ ۚ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ۝١٢ ع يَدْعُوْا لَمَنْ ضَرُّهٗٓ اَقْرَبُ مِنْ

و سود نه دهدش این است گمراهی دور میخواند کسے را که زیان او نزدیک تر است از

و نه نفع دهد او را همین است گمراهی دور (از حق) میخواند (می پرستد) کسی را که ضرر او نزدیک تر است از

نَّفْعِهٖ ۚ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيْرُ ۝١٣ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

سود او هر آئینه بد خداوندے ست و بد یارے ست هر آئینه خدا در آرد آنان را که ایمان آورده اند

نفعش هر آئینه بد دوست و بد رفیق است (هر آئینه الله در آرد آنان را که ایمان آورده اند

وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ۝١٤

و کارهای شایسته کرده اند در بوستانها که میرود زیر آن جویها هر آئینه خدا می کند آنچه می خواهد

و کرده اند کارهای شایسته در جنت هائیکه میرود زیر آن جوی ها ع۱ (هر آئینه) الله می کند آنچه می خواهد ع۲

مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَّنْ يَّنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ

هر که پنداشته باشد که نصرت نخواهد داد خدا پیغامبر را در دنیا و آخرت پس باید که بیاویزد رسنی

هر که گمان کند که هرگز مدد نخواهد کرد او را الله در دنیا و آخرت پس بیاویزد ریسمانی

اِلَى السَّمَآءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهٗ مَا يَغِيْظُ ۝١٥ وَكَذٰلِكَ

بجانب بالا باز باید که خفه شود پس در نگرد آیا دور می کند این تدبیر او چیزی را که بخشم آورده ف۲ و هم چنین

بسوے آسمان (بالا) پس قطع کند آنگاه ببیند آیا زائل می کند حیله او چیزی را که بخشم آورده (او را) و هم چنین

اَنْزَلْنٰهُ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِيْ مَنْ يُّرِيْدُ ۝١٦ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ

فرو فرستادیم قرآن را آیات روشن و بدانید که خدا راه می نماید هر کرا خواهد هر آئینه آنان که ایمان آوردند و

فرو فرستادیم قرآن را آیات روشن و اینکه الله راه می نماید هر کرا خواهد ع۳ (هر آئینه) آنانکه ایمان آوردند

الَّذِيْنَ هَادُوْا وَالصّٰبِـِٕيْنَ وَالنَّصٰرٰى وَالْمَجُوْسَ وَالَّذِيْنَ اَشْرَكُوْٓا ۖ

آنان که یهود شدند و ستاره پرستان و ترسایان و گبران و مشرکان

آنانکه یهود شدند و صابئین و نصاری و مجوس ع۴ و آنانکه شرک آورده اند

اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝١٧

خدا تعالی فیصل خواهد کرد میان ایشان روز قیامت هر آئینه خدا بر هر چیز مطلع است

(هر آئینه) الله فیصله می کند در میان ایشان در روز قیامت (هر آئینه) الله بر همه چیز آگاه است ع۵

کس حق کدام مقام و کدام سزا است ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی تکبر کنان ۱۲

ف۲ یعنی اگر از پس غصه بمیرد هیچ ضرر نکند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۱ بعد از منکرین مجادلین و مذبذبین اکنون انجام نیک مومنین و مخلصین را بیان می فرماید۔

ع۲ خداوند قادر بارادهٔ کامل خود کسی را که مستحق سزا دانسته جزا می دهد و بر وفق خواهش خود کسے را با نعام خود متنعم میسازد و هیچکس او را از این وضع مانع شده نمی تواند قدرت چون و چرا و باز پرس را ندارد

ع۳ چه خوب مثالهای واضح و سخنان روشن است مگر کسی آنرا می فهمد که خدا او را بفهماند۔

ع۴ مجوس آتش پرستند و به وجود دو خالق قائل اند یکی خالق خیر که نام آن (یزدان) است و دیگری خالق شر که او را (اهرمن) گویند و نام کدام نبی را هم میگیرند این معلوم نیست که بیسان خراب شدند یا ابتداءً از راه غلط رفته بودند۔ کلام شهرستانی را راجع به مذهب آنها در ملل و نحل مطالعه کنید صابئین وغیره پیشتر مذکور شده۔

ع۵ فیصله عملی و قطعی منازعات تمام مذاهب و فرقه ها از طرف حق تعالی در روز قیامت بعمل می آید در آن روز همه از یکدیگر تفریق جدا شده بر مواضع و مقامات معینه خود واصل می شوند فقط الله تعالی میداند که کدام

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَ

آیا ندیدی که سجده می کنند خدائے تعالے را آنانکه در آسمان ہا اند و آنانکه در زمین اند و آفتاب و

آیا ندیدہ ئی کہ (ہر آئینہ) اللہ را سجدہ می کند آنانکہ در آسمان ہاہستند و آنانیکہ در زمین اند و آفتاب و

الْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ۖ وَكَثِيرٌ

ماه و ستارگان و کوه ہا و درختان و چہار پایان و بسیارے از مردمان و بسیار کس ہست که

ماه و ستارگان و کوه ہا و درختان و جانوران و بسی از مردمان ع۵ و بسیارے از ایشان

حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ۗ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ

ثابت شده است بر ایشان عذاب و ہر کرا خوار کند خدا پس نیست او را ہیچ گرامی دارنده ہر آئینه خدا می کند

لازم شده است بر آنہا عذاب و ہر کرا ذلیل گرداند اللہ پس نیست او را ہیچ عزت دہنده (ہر آئینه) خدا می کند

مَا يَشَاءُ ۩ (٨) هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ

آنچه می خواہد این دو فریق دشمنان یکدیگر اند خصومت کردند در شان پروردگار خویش پس آنانکه کافر شدند قطع کرده شد

آنچه می خواہد این دو فریق دشمنان یکدیگر اند خصومت کردند در حق رب خود پس آنانیکه کافر شدند بریده شده

لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ (٩) يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي

برائے ایشان جامہا از آتش ریخته شود بالائے سر ایشان آب گرم گداخته گردد بآن ہرچه در

برائے ایشان جامہ ہا از آتش انداخته می شود از بالائے سر ہای ایشان آب جوش گداخته می برآید به آن آنچه در

بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ (١٠) وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ (١١) كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا

شکم ایشان باشد و پوست نیز و برای کوفتن ایشان مہیا باشند گرز ہا از آہن ہرگاہے که خواہند که بیرآیند

شکم ہای ایشان است و پوست ہا نیز و مر ایشان راست چکش (گرز ہا) از آہن ہرگاه خواہند که برآیند

مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ (١٢) إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ

از دوزخ خلاص شوند از اندوه باز گردانیده شوند آنجا و گفته شود بچشید عذاب سوختن ہر آئینه خدا در می آرد

از دوزخ از جہت غم باز گردانیده می شوند در آن و گفته میشود بچشید عذاب آتش سوزان ہر آئینه اللہ میدارد

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا

آنان را که ایمان آوردند و کار ہائے شایسته کردند در بوستانہا میرود زیر آن. جو نہا پیرایه پوشانیده خوند آنجا

آنان را که ایمان آورده اند و کرده اند اعمال شایسته در جنت ہا که جاری می باشد زیر آن جو نہا زیور پوشانیده می شوند (ایشان) در آنجا

مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا ۖ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ (١) وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ

دستوانہا از زر و پوشانیده شوند مروارید و لباس ایشان آنجا ابریشم بود و راه نموده شد ف۱ ایشان را بپاکیزه

و ستوانہا از طلاء و مروارید و پوشاک ایشان در آنجا ابریشم است و راه نموده شد ایشان را بسوی پاکیزه

مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَىٰ صِرَاطِ الْحَمِيدِ (٢) إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ

از سخن و دلالت کرده شد ایشان را براه خدا ستوده ہر آئینه آنانکه کافر شدند و باز می دارند از

سخن و دلالت کرده ایشان بسوی راه (خداوند) ستوده (ہر آئینه) آنانکه کافر شدند و منع می کنند از

سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ ۚ

راه خدا و از مسجد حرام که پیدا کرده ایم آنرا برائے مردمان یکسان آنجا متوطن و صحرا نشین

راه اللہ و از مسجد حرام آنکه گردانیده ایم آنرا برائے مردم که برابر است باشنده در آن و وارد شونده از خارج

وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ (٥) وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ

و ہر که خواہد آنجا کجروی کردن بستمگاری بچشانیم او را عذاب درد دہنده و یاد کن چون معین ساختیم برائے ابراہیم

و کسیکه خواہد در آن کجروی بسبب ظلم می چشانیم او را از عذاب دردناک و یاد کن، چون معین کردیم برائے ابراہیم

مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَ

موضع خانه کعبه را این سخن گفته که شریک مقرر مکن با من ہیچ چیزے را و پاک کن خانه مرا برائے طواف کنندگان و ایستادگان و

موضع خانه کعبه را ع۵ که شریک مگردان با من ہیچ چیز را و پاک کن خانه مرا برائے طواف کنندگان و قیام کنندگان و

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در دنیا ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ یک نوع سجده آن است که تمام مخلوق آسمان و زمین در ان اشتراک دارند، این سجده عبارت از آن است که پیش قدرت او تعالے جل جلاله تکوینا ہمه مطیع و منقاد و تابع باشند خواه نخواه ہمه مجبورند که بحضور او تعالی سر نیاز فرود آرند نوع دوم سجده برای سجده لبعت جداگانه می باشد و آن این است که ہر چیز را که برای کدام کاری آفریده در ان مشغول شود چنین سجده را بسا مردم میکنند و بسا مردم نمیکنند مگر غیر از انسانہا سائر مخلوقات بجای آرند بنا بر ان در "ان الله یسجد له" الآیه سجده ہر چیز مطابق شان و وضعیت آن مراد خواہد بود، یا بعد از "من فی الارض" دیگر "یسجد" مقدر شود - ع۵ گویند که محل کعبه شریف از ازل مقدس و متبرک بوده ولی بعد از مرور قرن ہائے متمادی از ین مقام نشانی باقی نماند حضرت ابراہیمؑ از جانب خداوند مامور شد تا بیت الله را تعمیر کند و موقع آن مقام مقدس باو نشان داده شد (حضرت ابراہیم علیه السلام پسر خود اسمٰعیلؑ را بعد تعمیر خانه کعبه با خود شریک ساخت (تتمه) پیشتر (مسجد حرام) ذکر شد و مناسبت آن احوال بنای کعبه و بعض احکام متعلقه آن بیان گردیده ۱۲۔

آ ۸ ع۵ ۲ ع ۱۲ ۹ ۳ ع ۳ ۱۰

والركع السجود ﴿١﴾ وأذن في الناس بالحج يأتوك رجالا وعلى

و رکوع کنندگان و سجود کنندگان ف۱ و آواز ده در میان مردمان بحج تا بیایند پیش تو پیاده و سوار بر

رکوع کنندگان سجده کنندگان و آواز بده در میان مردم برای حج که بیایند پیش تو پیاده و بر

كل ضامر يأتين من كل فج عميق ﴿٢﴾ ليشهدوا منافع لهم ويذكروا

هر شتر لاغر بیایند این شتران لاغر از هر راه دور تا حاضر شوند نزدیک فائده ها برای خویش و یاد کنند

هر شتر لاغری که می آیند از هر راه دور ف۲ تا حاضر شوند به (جایهای) منافع خود و یاد کنند

اسم الله في أيام معلومات على ما رزقهم من بهيمة الأنعام فكلوا

نام خدا را در روزی چند دانسته شده ف۳ و بعد از دی بر ذبح آنچه خدا ایشان را روزی داده است ایشان را از قسم چهارپایان مواشی

نام الله را در چند روز معلوم بر ذبح آنچه داده است ایشان را از جانوران چارپایان پس بخورید

منها وأطعموا البائس الفقير ﴿٣﴾ ثم ليقضوا تفثهم وليوفوا نذورهم

از آن و بخورانید درمانده درویش را باز باید که دور کنند چرک تن خود را و به وفا رسانند نذرهای خود را

از آن و بخورانید بد حال محتاج را پس دور کنند چرک خود را و ایفا کنند نذرهای خود را

وليطوفوا بالبيت العتيق ﴿٤﴾ ذلك ومن يعظم حرمات الله فهو خير

و طواف نمایند بای خانهٔ قدیم ف۴ اینست حکم و هر که تعظیم کند شعائر خدا را پس این تعظیم کردن بهتر است

و طواف کنند به آن خانهٔ قدیم این حکم را شنیدی (حکم این است) و هر که تعظیم کند حرمات الله را پس این (تعظیم) بهتر است

له عند ربه وأحلت لكم الأنعام إلا ما يتلى عليكم فاجتنبوا الرجس

او را نزدیک پروردگار او و حلال کرده شد برای شما مواشی ف۴ مگر آنچه خوانده خواهد شد بر شما ف۵ پس احتراز کنید از پلیدی

او را نزد پروردگارش و حلال گردانیده شده برای شما چهارپایان مگر آنچه خوانده میشود بر شما (تحریم آن) پس بپرهیزید از پلیدی

من الأوثان واجتنبوا قول الزور ﴿٥﴾ حنفاء لله غير مشركين به و

بتان و احتراز کنید از سخن دروغ ف۶ حنفی دین شده برای خدا غیر شریک مقرر کننده با وے و

بتان و بپرهیزید از سخن دروغ از طرف بسوی الله مائل شده نه شریک گیرندگان باو و

من يشرك بالله فكأنما خر من السماء فتخطفه الطير أو تهوي به

هر که شریک مقرر کند با خدا پس گویا که فرود افتاد از آسمان پس بربایند او را مرغان مردارخوار یا فرود افکند او را باد

هر که شریک ساخت بالله پس گویا بیفتاد از آسمان پس ربود او را پرندگان مردارخوار و یا انداخت او را

الريح في مكان سحيق ﴿٦﴾ ذلك ومن يعظم شعائر الله فإنها من تقوى

بمکانی دور ف۷ اینست حکم و هر که تعظیم کند شعائر خدا را پس این تعظیم از تقوی

باد در جای دور این حکم را شنیدی (حکم این است) و هر که تعظیم کند شعائر الله را پس (هر آئینه) این از تقوای

القلوب ﴿٧﴾ لكم فيها منافع إلى أجل مسمى ثم محلها إلى البيت العتيق ﴿٨﴾

دلهاست شما را در آن مواشی فائده هاست تا میعادی معین باز جای فرود آمدن آن بخانهٔ قدیم است

دلهاست برای شما در مواشی منافع است تا وقت معین باز رسیدن آنهاست تا خانهٔ قدیم

ولكل أمة جعلنا منسكا ليذكروا اسم الله على ما رزقهم من بهيمة

و هر امتی را که معین ساخته ایم طریق قربانی تا یاد کنند نام خدا بر آنچه داده است ایشان را از چهارپایان

و برای هر امت معین ساخته ایم (طریق) قربانی را که یاد کنند نام الله را بر ذبح آنچه داده است ایشان را از جانوران

الأنعام فإلهكم إله واحد فله أسلموا وبشر المخبتين ﴿١﴾ الذين

مواشی پس خدای شما خدای یکتاست پس او را منقاد شوید و یا محمد بشارت ده نیایش کنندگان را آنان را

چهارپایان پس معبود شما معبود یگانه است پس خاص برای او منقاد باشید و مژده بده به فروتنان آنانیکه

إذا ذكر الله وجلت قلوبهم والصابرين على ما أصابهم والمقيمي

که چون یاد کرده شود خدا بترسد دل ایشان و صبر کنندگان را بر آنچه برسد ایشان و برپا دارندگان

چون یاد کرده شود الله میترسد دلهای ایشان و صبر کنندگان را بر آنچه برسد بایشان و آنانی را که برپا میدارند

افئدة من الناس تهوی الیهم (ابراهیم رکوع ٦)

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بر هیئت نماز گزاران ع

ف۲ یعنی یوم نحر ۱۲ ف۳ یعنی کعبه زیرا که اول بنا شد بعد از آن بیت المقدس ۱۲

ف۴ یعنی شتر و گاو و بز و گوسفند ۱۲ ف۵ یعنی میته و خون مسفوح ۱۲

ف۶ یعنی گواهی دروغ ۱۲ ف۷ حاصل آنست که هلاک شد بوجهی که امید نجات نماند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چون کعبه تعمیر یافت حضرت ابراهیمؑ بر فراز کوهی ایستاده و مردم را صدا کرد ای مردم خدا حج را بر شما فرض کرده است بحج بیائید حق تعالے این آواز را در هر طرف بهر روح رسانید این شی بلا تشبیه نمونهٔ آن است که ما درین زمان بجای خود نشسته ایم آواز لندن و امریکه را مے شنویم پس شخصی که حج برایش مقدر بود روح او لبیک گفت درحقیقت همان آتش پوشیدهٔ عشق است که هزاران مردم با زحمت ها و مشقت های تمام بعضی پیاده حاضری شوند و بسا مردم از چنان مسافهٔ دور می آیند که شتر ها مانده و را حله شان خسته و لاغر میشود بلکه برای عموم حجاج ناقه های قوی رهوار کے بدست می آید لذا بر شتر های لاغر و ضعیف منازل درازی را قطع می کنند این وضع گویا تاثیر مقبولیت دعای حضرت ابراهیم علیه السلام را نشان میدهد "فاجعل

ع ٨ / ١١

الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ۝ وَالْبُدْنَ جَعَلْنٰهَا لَكُمْ مِّنْ

نماز را و آنان را که از آنچه روزی داده ایم بایشان خرج می کنند و شتران قربانی را ساخته ایم برائے شما از

نماز را و آنان را که از آنچه داده ایم ایشانرا خرج می کنند و شترانی را که برای هدیه میرانید گردانیدیم آنهارا برائے شما از

شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيْهَا خَيْرٌ ۖ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ ۚ فَاِذَا

شعائر خدا شمارا در ان نیکی ست پس یاد کنید نام خدارا بر نحر آن بر چهار پائی ایستاده پس چون

نشانهائے الله مر شمار است در ان ها نیکوئی پس یاد کنید نام الله را بران (نحر) در حالیکه صف بسته باشند پس چون

وَجَبَتْ جُنُوْبُهَا فَكُلُوْا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ۭ كَذٰلِكَ

بزمین افتد پهلوئے آن بخورید ازان و بخورانید درویش بے سوال را و سوال کننده را هم چنین

(بزمین) بیفتد پهلو هائے آنها پس بخورید ازان و بخورانید قناعت کننده و بیقرار را هم چنین

سَخَّرْنٰهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۝ لَنْ يَّنَالَ اللّٰهَ لُحُوْمُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَ

رام گردانیدیم چهار پایانرا برائے شما بود که شکر کنید نمی رسد بخدا گوشت قربانی ها و نه خون این ها و

مسخر نمودیم چهار پایان را برائے شما تا شما شکر گذار شوید هرگز نمی رسد به الله گوشت هائے آنها و نه خون هائے آنها و

لٰكِنْ يَّنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ ۭ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا

لیکن میرسد بوے پرهیزگاری از شما هم چنین رام گردانید قربانی ها را برائے شما تا به بزرگی یاد کنید خدارا بشکر آنکه

لیکن میرسد باو تعالے تقوای شما ف۵ هم چنین مسخر گردانیدیم آنهارا برای شما که تعظیم کنید الله را بر آنچه

هَدٰىكُمْ ۭ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِيْنَ ۝ اِنَّ اللّٰهَ يُدٰفِعُ عَنِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۭ

راه نمود شمارا و بشارت ده نیکو کاران را هر آئینه خدا دفع می کند از مسلمانان ف۱

راه نموده شمارا و مژده بده نیکوکاران را (هر آئینه) الله دفع میکند دشمنان را از مومنان

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُوْرٍ ۝ اُذِنَ لِلَّذِيْنَ يُقٰتَلُوْنَ بِاَنَّهُمْ

هر آئینه خدا دوست نمی دارد هر خیانت کننده ناسپاس را دستوری جهاد داده شد آنانرا که کفار بایشان جنگ

(هر آئینه) الله دوست نمی دارد هر خائن ناسپاس را ع۵ اجازه داده شده برای آنانیکه (کفار) بایشان جنگ میکنند باین سبب که

ظُلِمُوْا ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيْرُ ۝ الَّذِيْنَ اُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ

می کنند ف۲ و هر آئینه خدا بر نصرت دادن ایشان تواناست دستوری جهاد داده شد آنان را که بیرون آورده شد ایشان مر از خانهای ایشان

ظلم شده و (هر آئینه) الله به نصرت ایشان نیکو تواناست آنانکه بیرون آورده شدند از خانه ها ئے خود

بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّآ اَنْ يَّقُوْلُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ۭ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ

بغیر حق لیکن به سبب آنکه می گفتند پروردگار ما خداست و اگر نبودے دفع کردن خدا مردمان را بعض را بدست بعضے

بناحق (هیچ گناهی نداشتند) جز اینکه می گویند رب ما الله است و اگر نبودی دفع کردن الله مردمان را بعضی ایشانرا به بعضی

لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَّصَلَوٰتٌ وَّمَسٰجِدُ يُذْكَرُ فِيْهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيْرًا ۭ

ویران کرده می شد خلوتهائے رهبانان و عبادت خانهائے نصاری و عبادتگاههای یهود و مساجد که یاد کرده میشود در ان مواضع نام خدا بسیارے

(هر آئینه) ویران کرده می شد خلوت خانه های رهبانان و کلیسای نصاری و عبادت خانه های یهود و مسجد های مسلمانان که یاد کرده میشود در آنها نام

وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَّنْصُرُهٗ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ ۝ اَلَّذِيْنَ اِنْ

والبته نصرت خواهد داد خدا کسے را که نصرت دین وے کند و هر آئینه خدا توانا غالب ست نصرت خواهد داد آنان را که اگر

و (هر آئینه) مدد می کند الله آنرا که مدد میکند به (دین) الله (هر آئینه) الله توانا غالب است آنانیکه اگر

مَّكَّنّٰهُمْ فِي الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوْا بِالْمَعْرُوْفِ

دست رس دهیم ایشان را در زمین برپا دارند نماز را و بدهند زکوة را و بفرمایند بکار پسندیده

قدرت دهیم ایشان را در زمین برپا دارند نماز را و بدهند زکوة را و حکم کنند بکار نیک

وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۭ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ۝ وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ

و منع کنند از کار ناپسندیده و خدائے راست نهایت همه کارها ف۳ و اگر دروغ شمرند ترا پس هر آئینه دروغ شمرده بودند

و منع کنند از کار بد و در اختیار الله است انجام امور و اگر تکذیب کنند ترا (هر آئینه) تکذیب کرده است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی ضرر اعدا از ایشانرا ۱۲ ف۲ بسبب آنکه ایشان مظلوم شدند ۱۲ ف۳ درین آیت دلالت ست بر صحت خلافت خلفائے اربعه زیراکه ایشان از مهاجرین اولین بودند و ممکن شدند در زمین پس لازم آید که اقامت صلوٰة و ایتاء زکوٰة و امر معروف و نهی منکر از ایشان بظهور رسد و تمکین فی الارض چون باین خصال جمع شود همان ست خلافت نبوت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ درین آیت اصل فلسفهٔ قربانی بیان شده یعنی محض از ذبح کردن جانور و گوشت خوردن و خورانیدن یا خون ریختان کسی گاهی رضای الهی را حاصل کرده نمی تواند و نه این گوشت و خون بر خامه بدرگاه الهی رسیده می تواند بلکه تقوی و ادب دل شما بحضور او تعالے میرسد که چگونه با صمیمیت و اخلاص و رغبت تمام یک چیز نسبت دارد به اجازه او و بنام او به بیوت الله برده ذبح می نمایید گویا بذریعهٔ این زبانی ظاهر کرده که خود اهم در راه رضای تو برای قربانی دادن حاضریم این همان تقوی است که در آیه «ومن یعظم شعائر الله فانها من تقوی القلوب» ذکر شده که عاشق خدا به طفیل آن رضای محبوب حقیقی خود را حاصل کرده میتواند ف۱ اگر بطریب کاران ناسپاس تا موعد مهلت داده شود پس خیال نکنید که این مهلت از این رهگذر است که الله تعالی ...

قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَ

پیش از ایشان قوم نوح و عاد و ثمود و قوم ابراهیم و قوم لوط و

پیش از ایشان قوم نوح و عاد و ثمود و قوم ابراهیم و قوم لوط و

أَصْحَابُ مَدْيَنَ ۖ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ ۖ

اهل مدین و دروغی شمرده شد موسی را پس مهلت دادیم این کافران را باز گرفتار کردم ایشانرا

اهل مدین و تکذیب کرده شده موسی پس مهلت دادم کافران را باز گرفتم ایشان را

فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾ فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ

پس چگونه بود عقوبت من پس بسا دیهی که هلاک ساختیم آنرا و وی ستمکار بود پس وی

پس چگونه بود انکار من (عقوبت من) پس بسی از قریه هلاک کردیم آنرا در حالیکه آن گنهگار بود اکنون او

خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا

افتاده است بر سقفهای خود و بسیار چاه بیکار مانده و بسا محل بلند خراب شده آیا سیر نکرده اند

افتاده است بر سقفهای خود و بسا چاه بیکار مانده و بسا قصر بلند گچ کرده شده (خراب گشته) آیا نگشتند

فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ

در زمین تا بود ایشان را دلها که فهم کنند بآن یا گوشها که بشنوند بآن

در زمین تا می بود ایشان را دلها که می دانستند بآن یا گوشها که می شنیدند

بِهَا ۖ فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَٰكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

هر آئینه حال اینست که نابینا نمی شوند چشم ها و لیکن نابینا می شوند آن دل ها که در سینه اند

بآن پس (هر آئینه) نابینا نمی شود چشم ها و لیکن نابینا میشوند دل ها در سینه ها می باشد ۵

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَن يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ ۚ وَإِنَّ يَوْمًا عِندَ

و زود می طلبند از تو عذاب را و هرگز خلاف نخواهد کرد خدا وعدهٔ خود را و هر آئینه یک روز نزدیک

و می خواهند به عجلت از تو عذاب را و هرگز خلاف نمی کند الله وعدهٔ خود را ۵ و (هر آئینه) یک روز نزد

رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَ

پروردگار تو مانند هزار سال ست از آنچه می شمرید ۵ و بسا دیه که مهلت دادم آنرا و

رب تو مانند هزار سال است از آنچه می شمارید ۵ و بسی از قریه مهلت دادم آنرا

هِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا

آن ستمکار بود باز گرفتار کردم آنرا و بسوی من ست باز گشت بگو ای مردمان جز این نیست که

در حالیکه او گنهکار بود پس گرفتم او را و بسوی من باز گشتن است بگو ای مردم جز این نیست که

أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ

من برای شما ترساننده آشکارا ام پس آنان که ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند ایشانراست آمرزش

من برای شما ترساننده آشکارم پس آنانیکه ایمان آوردند و کردند کارهای نیک برای ایشان آمرزش

وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ

و روزی نیک و آنان که سعی کردند در آیات ما عاجز کنان بزعم خود ایشانند اهل

و روزی با عزت است و آنانیکه جهد کردند در ابطال آیات ما در حالیکه بزعم خود شان عاجز کنندگان ما بودند ایشانند باشندگان

الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّىٰ أَلْقَى

دوزخ و نه فرستادیم پیش از تو هیچ فرستاده و نه هیچ صاحب وحی الا چون آرزوی بخاطر بست بافکند

دوزخ و نفرستادیم پیش از تو هیچ رسولی و نه هیچ نبی مگر چون آرزو بست افکند

الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ ۗ

شیطان چیزی در آرزوی وے پس دور می کند خدا آنچه شیطان انداخته است باز محکم می کند خدا آیات خود را

شیطان در آرزوی او پس زائل می گرداند الله آنچه را می انداخت شیطان پس محکم می سازد الله آیات خود را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اگر خواهد کار هزار سال در یک روز تمام کند پس بمهلت سبب عجز نیست بلکه بنابر مصالح که جز او کسی نمیداند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ واگر بچشم دیده بدل متوجه نشوند این دیدن یا ندیدن برابر است گویا اگرچشم های ظاهری آنها بیناست لیکن چشم های باطنی شان کور است و در حقیقت کوری دل نه نابینائی ظاهری و خیم تر است (العیاذ بالله)

ف۶ یعنی عذاب در وقت معین یقیناً وارد می شود پس از راه استهزا و تکذیب آنرا بعجلت خواستن بیهوده است

ف۷ هزار سال شما برابر یک روز آن است و چنانچه امروز مجرم در قبضه و اقتدار اوست بعد از گذشتن هزار سال نیز در تحت قبضه و اختیار وی بوده جائی گریخته نمی تواند. و یا مطلب این است که کار هزار سال را او تعالی در یک روز انجام میتواند مگر هر عمل که مطابق حکمت و مصلحت او باشد اجرا میکند و طلب عجلت کسی در آن تاثیری ندارد و یا چنین گفته شود که وعدهٔ عذاب اخروی حتماً عملی میشود یعنی قیامت می آید و بشما سزای کامل داده می شود. بعد از آن روز قیامت را پایان نبود

ع ۱۰ / ۱۳

ف۱ آن یک روز بلحاظ شدت و هول برابر هزار سال است پس برای طلب آنچه رنج و مصیبت ترا تعجیل می کنید ۱۲.

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٥٢﴾ لِّيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطٰنُ فِتْنَةً لِّلَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ

و خدا دانا با حکمت ست تا بگرداند خدا آنچه شیطان افگند بلائے در حق آنانکه در دل ایشان

والله نہایت دانا با حکمت است تا بگرداند آنچه القامیکند شیطان آزمایش برای آنانکه در دل های ایشان

مَّرَضٌ وَّالْقَاسِيَةِ قُلُوْبُهُمْ ۭ وَاِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَفِيْ شِقَاقٍ بَعِيْدٍ ﴿٥٣﴾ وَّ

بیماری ست و آنان که سخت ست دل ایشان و ہر آئینہ ستمگاران در مخالفت دور و دور افتاده اند و

مرض است و برای آنانکه سخت است دل ہائے ایشان و ہر آئینہ ظالمان در مخالفت دور اند و

لِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوْا بِهٖ فَتُخْبِتَ لَهٗ

تا بدانند آنان که داده شده است ایشانرا علم که آں وحی راست ست از جانب پروردگار تو پس ایمان آرند باو پس نیایش کنند برائے او

تا بدانند آنانکه داده شده است ایشان را علم که (ہر آئینہ) این (وحی) حق است از طرف پروردگار تو پس ایمان آرند به آن باز نرمی کند برای آن

قُلُوْبُهُمْ ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٥٤﴾ وَلَا يَزَالُ

دل ایشاں و ہر آئینہ خدا راه نماینده است مسلمانان را بسوئے راه راست و ہمیشه باشند

دل ہائے ایشان و ہر آئینہ الله ہدایت کننده است آنانی را که ایمان آورده اند بسوی راه راست و ہمیشه باشند

الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِيْ مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتّٰى تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً اَوْ يَاْتِيَهُمْ عَذَابُ

کافران در شبهه ازاں وحی تا وقتیکه بیاید بایشاں قیامت ناگہاں یا بیاید بایشاں عقوبت

کسانیکه کافر شدند در شک ازین تا وقتیکه بیاید بایشان قیامت ناگہان یا بیاید بایشاں عذاب

يَوْمٍ عَقِيْمٍ ﴿٥٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَىِٕذٍ لِّلّٰهِ ۭ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ۭ فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

روزے بی‌نہایت نحس بادشاہی آں روز خدا راست حکم کند میان ایشان پس آنانکه ایمان آوردند و کارہائے

روز بی‌نہایت نحس دبے خیر سلطنت در آن روز مر خدای راست فیصله می کند میان ایشان پس آنانکه ایمان آوردند و کردند

الصّٰلِحٰتِ فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿٥٦﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا فَاُولٰۗىِٕكَ

شائسته کردند در بوستانہائے نعمت باشند و آنانکه کافر شدند و دروغ شمردند آیات مارا آں جماعه

کارہائے شائسته در جنت ہائے پر نعمت باشند و آنانکه کافر شدند و دروغ شمردند آیات مارا پس آن جماعه

لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوْٓا اَوْ

ایشان را باشد عذاب خوار کننده و آنانکه ہجرت کردند در راه خدا پس کشته شدند یا

برای ایشان است عذاب ذلت دہنده و آنانکه ہجرت کردند در راه خدا پس کشته شدند یا

مَاتُوْا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿٥٨﴾

مردند ہر آئینه روزی دہد ایشانرا خدا روزی نیک و ہر آئینه خدا وے بہترین روزی دہندگان ست

مردند (ہر آئینه) دہد ایشان را الله روزی نیک و (ہر آئینه) الله اوست بہترین روزی دہندگان

لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُّدْخَلًا يَّرْضَوْنَهٗ ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلِيْمٌ حَلِيْمٌ ﴿٥٩﴾ ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ

البته درآرد ایشانرا بموضعی که خوشنود شوند ازاں و ہر آئینه خدا دانا بردبار ست حکم اینست و ہر که

(ہر آئینه) درآرد ایشان را بموضعی که پسند کنند آنرا و (ہر آئینه) الله بہر چیز دانا بردبار است این است حکم و کسیکه

عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوْقِبَ بِهٖ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ

در پے ایذای کسے افتاد بمانند آنکه ایذا داده شد او را بعد ازاں تعدی کرده شد بروی ہر آئینه نصرت خواہد داد او را خدا ہر آئینه خدا عفو کننده

عقوبت کند بمانند آنچه عقوبت کرده شد او بآن سپس تعدی کرده شود بروی ہر آئینه نصرت دہد او را الله ہر آئینه الله نہایت درگذرنده

غَفُوْرٌ ﴿٦٠﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَ

آمرزگار ست این نصرت بسبب آنست که خدا درمی آرد شب را در روز و درمی آرد روز را در شب و

آمرزگار است این بسبب آن است که (ہر آئینه) الله داخل می کند شب را در روز و داخل می کند روز را در شب و

اَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٦١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ

بسبب آنست که خدا شنوا بیناست این نصرت بسبب آنست که خدا ہموست ثابت و آنچه می خوانند کافران بجز وے

بسبب اینکه (ہر آئینه) الله شنوا بیناست این بسبب آن است که (ہر آئینه) الله اوست حق و (ہر آئینه) آنچه را که میخوانند بغیر او

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید مثلاً آنحضرت صلی الله علیه وسلم بخواب دیدند که ہجرت کرده اند بزمینے که نخل بسیار دارد پس وہم بجانب یمامه و ہجر رفت و در نفس الامر مدینه بود و مثلاً آنحضرت صلی الله علیه وسلم بخواب دیدند که بمکه درآمده اند حلق و قصر میکنند پس وہم آمد که در ہماں سال این معنی واقع شود و در نفس الامر بعد از سالہائے چند متحقق شد و امثال این صورت امتحان مخلصان و منافقان درمیان می آید والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی در بہشت ۱۲

تفسیر عثمانی

مفسرین را در تفسیر این آیت اختلاف دارند. مترجم محقق قدس الله روحه روش حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله را اختیار فرموده است و حضرت شاه ولی الله قدس سره در آخر "حجة الله البالغه" بدان طرف اشاره کرده است حضرت شاه صاحب در موضح القرآن مینویسد حکمی یا خبری که از طرف الله تعالٰی به نبی میرسد در آن بقدر یک ذره تفاوت واقع نمیشود البته فکر و اجتہاد نبی گاہی صحیح و درست واقع میشود و گاہی نه چنانچه آنحضرت صلی الله علیه وسلم در خواب دیدند (د خواب نبی وحی است) که از مدینه بمکه رفته و عمره را بجا آوردند تصور نمودند که شاید امسال چنین بوقوع آید بقیه بر صفحه ۳۳۹

بقیه بر صفحه ۳۳۹

هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ

همونست باطل و به سبب آنست که خدا همونست بلند مرتبه بزرگ قدر آیا ندیدی که خدا فرود آورد از آسمان

همان است باطل و لبسبب آن است که (هر آئینه) الله اوست بلند مرتبه بزرگ ع آیا ندیده ئی که (هر آئینه) الله فرود آورده آسمان

مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ

آب را پس زمین سر سبزه شود هر آئینه خدا لطف کننده داناست او راست آنچه در آسمانهاست

آب را پس گردید زمین سر سبز (به آن) هر آئینه الله چیزهای پوشیده را میداند خبردار است مر او راست آنچه در آسمانها

وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا

و آنچه در زمین ست و هر آئینه خدا همونست بے نیاز ستوده کار آیا ندیدی که خدا مسخر کرد برائے شما آنچه

و آنچه در زمین است و (هر آئینه) الله همان است بے نیاز دارای همه خوبی ها (ستوده) آیا ندیده ئی که (هر آئینه) الله مسخر کرده برای شما آنچه

فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ

در زمین ست و مسخر ساخت کشتی ها میرود در دریا بفرمان او و نگاه میدارد آسمان را از آنکه بیفتد

در زمین است و کشتی ها که میرود در بحر بحکم او نگاه میدارد آسمان را از آنکه بیفتد

عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٦٥﴾ وَهُوَ الَّذِي

بر زمین مگر بدستوری او هر آئینه خدا در حق مردمان بخشاینده مهربان است و او ست آنکه

بر زمین مگر بحکم او هر آئینه الله بمردم نرمی کننده مهربان است و او ست آنکه

أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا

زنده کرد شما را باز بمیراند شما را باز زنده کند شما را هر آئینه آدمی ناسپاس ست برائے هر گروهے معین کرده ایم

زنده کرد شما را پس بمیراند شما را باز زنده می کند شما را هر آئینه انسان ناسپاس است برای هر امت مقرر کرده ایم

مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ

شریعتے را که ایشان عمل کننده اند بران پس باید که نزاع نه کنند با تو درین کار و بخوان بسوے پروردگار خویش هر آئینه تو بر

یک راه بندگی که ایشان عمل کننده اند به آن پس نباید که نزاع کنند با تو درین کار (دین) و دعوت کن بسوی پروردگار خود هر آئینه تو بر

هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾ وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اللّٰهُ يَحْكُمُ

راه راستی و اگر مکابره نمایند با تو بگو خدا داناتر ست بآنچه می کنید خدا حکم خواهد کرد

راه راستی و اگر مجادله کنند با تو پس بگو الله داناتر است به آنچه می کنید الله حکم می کند

بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا

میان شما روز قیامت در آنچه بودید در آن اختلاف می کنید آیا ندانستی که خدا می داند هر چه

در میان شما در روز قیامت در آنچه بودید که در آن اختلاف می کردید آیا ندانسته ئی که (هر آئینه) الله میداند آنچه

فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذٰلِكَ فِي كِتٰبٍ إِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَ

در آسمان و زمین ست هر آئینه این همه ثبت است در کتابے این همه بر خدا آسان ست و

در آسمان و زمین است (هر آئینه) این همه ثبت است در کتاب (هر آئینه) این همه بر الله آسان است و

يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطٰنًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ

عبادت می کنند بجز خدا چیزیرا که فرو نفرستاده است خدا هیچ برهان و چیزیکه نیست ایشان را بر ثبوت آن دانش

می پرستند بجز الله چیزیرا که فرو نفرستاده است بآن هیچ و چیزی را که نیست ایشان را به آن علمی

وَمَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٧١﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ

و نیست ستمکاران را هیچ یاری دهنده و چون خوانده می شود بر ایشان آیات ما واضح آمده می شناسی در روئی

و نیست ستمکاران را هیچ مددگار و چون خوانده شود بر ایشان آیات ما در حالیکه روشن است می شناسی در روی های

الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيٰتِنَا

این کافران ناخوشی نزدیک می شوند از آنکه حمله کنند بر آنان که می خوانند بر ایشان آیات ما

کافران بدشکلی نزدیک اند که حمله کنند بر آنانکه میخوانند بر ایشان آیات ما ۱۲

...وز قرار دهند که از همه برتر و بزرگتر است و این شان بالاتفاق مخصوص همان یگ الله است ۱۲-

---

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید درین آیت اشاره است بآنکه اختلاف شرائع بسبب اختلاف عصور است و همه شرائع حق ست در زمان خود معمول به است پس نزاع در حقیقت با نها نباید کرد ۱۲

ع ۷ ۱۵

تفسیر عثمانی بدیعتہ

چنانکه به نیت عمره سفر را شروع کردند لیکن درمیان راه مجبور شدند که احرام را بشکنند و در سال دوم تعبیر خواب صورت گرفت و یا اینکه بر حضرت وعده غلبه بر کافران داده شد و تصور نمودند که در جنگ حالیه این وعده عملی خواهد شد اما درآن وقت بوقوع نه پیوسته بدیگر وقت شد باز الله پیغمبر باید که در حکم یا وعده بقدر یک سر موهم تفاوت موجود نیست آری در خیال و اجتهاد خود پیغمبر تفاوت ممکن هست بنی پیشگوئی حتمی الوقوع را با اجتهاد شخصی خود می آمیخت هر کدام را جدا گانه اشاعه می نمود و درین صورت نسبت «القاء» بر شیطان چنانکه «وما انسانیه الا الشیطان ان اذکره» نسبت کلمه «انسی» به او شده است ع۵ آیا چنین این انقلابات عظیم الشان را بدون الله تعالی کرده میتوانند در حقیقت معبود حقیقی همان خدای یگانه است که غیر از وی همه باطل است باید همه همان ذات را خدا بخوانند و معبود

قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكُمُ ۗ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۖ وَ

بگو آیا خبر دهم شما را بناخوشتر ازین آن دوزخ است وعده داده است خدا آن را بکافران و

بگو آیا خبر دهم شما را به بدتر از چیزی که آن آتش است که وعده کرده آنرا الله برای کافران و

بِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ ۚ إِنَّ

وی بد جایست ای مردمان پدید آورده شد داستانی پس بشنوید آن را هر آیینه

بد مرجع است آن ای مردمان بیان شده مثلی پس بشنوید آنرا (هر آیینه)

الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَن يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ ۖ وَ

آنکه میخوانید بجز خدا نیافرینند مگسی را و اگرچه جمع شوند برای آن و اگر

آنان را که می پرستید بجز الله هرگز آفریده نمی توانند مگسی را و اگرچه جمع شوند برای آن و اگر

إِن يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ۚ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾

برباید از دست ایشان مگس چیزی خلاص نتوانند کرد آنرا از مگس ناتوان شد طالب و مطلوب [1]

برباید از ایشان مگس چیزی را خلاص نتوانند کردن آنرا از مگس ناتوان است طالب و مطلوب (عابد و معبود)

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾ اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ

قدر نکردند خدا را حق تعظیم او هر آیینه خدا توانا غالب است خدا برمی گزیند فرستادها از

قدر نکردند الله را حق قدر او (هر آیینه) الله توانا غالب است الله برمی گزیند از

الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ

فرشتگان و از مردمان هر آیینه خدا شنوا بیناست میداند آنچه پیش

فرشتگان رسولان و از مردمان (هر آیینه) الله شنوا بیناست میداند آنچه پیش

أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۗ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٧٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

روی ایشان است و آنچه پس پشت ایشان است و بسوی خدا باز گردانیده می شوند کارها ای

روی ایشان است (چیزهای گذشته و حاضر) و آنچه پس ایشان است و بسوی خدا گردانیده می شود همه کارها ای

آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ

مسلمانان رکوع کنید و سجده بجا آرید و عبادت نمائید پروردگار خود را و بکنید کار نیکو امید است

مومنان رکوع کنید و سجده کنید و بندگی نمائید پروردگار خود را و بکنید کار نیکو تا شما

تُفْلِحُونَ ۩ ﴿٧٧﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَ

که رستگار شوید و جهاد کنید در راه خدا حق جهاد که برای خدا باشد وی برگزید شما را و

رستگار شوید و کوشش کنید برای الله (در راه خدا) کوششی که شایسته اوست او برگزید شما را و

مَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۚ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۚ هُوَ

نساخت بر شما در دین هیچ تنگی مشروع کرد دین پدر شما ابراهیم خدا

نکرد است بر شما در دین هیچ تنگی (لازم گیرید) دین پدر شما ابراهیم [9] او (الله)

سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِن قَبْلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا

نام نهاد شما را مسلمان پیش ازین و در قرآن نیز تا باشد پیغامبر گواه

نامید شما را مسلمان پیش ازین و در این قرآن تا باشد رسول گواه دهنده (گواه)

عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

بر شما و باشید شما گواه بر مردمان پس برپا دارید نماز را و بدهید زکوة را و

بر شما و باشید شما تعلیم دهنده (گواه) بر مردم [10] پس برپا دارید نماز را و داده باشید زکوة را و

وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ ۖ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

چنگ زنید بخدا اوست خداوند شما پس نیکو خداوندیست و نیکو مددگار ست

اعتماد کنید به الله اوست مالک شما پس نیست مالک مثل او و نیک مددگار است

فتح الرحمن

[1] یعنی عابد و معبود

[2] یعنی در کتب سابقه

تفسیر عثمانی

[9] چون ابراهیم علیه السلام یکی از اجداد آنحضرت صلی الله علیه وسلم است لذا پدر تمام امت گفته شد یا مراد این است که پدر عرب است زیرا اولین مخاطب قرآن ایشان اند [10] شما را باین سبب انتخاب نمود تا شما امم دیگر را تعلیم نمائید و شما را رسول تعلیم دهد این امت باین غرض از دیگران متأخر آمده تا غلطی های امم سابقه را اصلاح نماید و آن ها را براه راست بیارد گویا اعطای مجدد و شرف بایں امت ازین سبب است که برای دنیا معلم گردد و جهانیان تبلیغ کند و تنبیه. همچنین دیگر «شهید» و «شهداء» را بمعنی «گواه» گرفته اند چون در روز قیامت امم دیگر انکار کنند که پیغمبران با تبلیغ نکرده اند و از پیغمبران گواه خواسته شود ایشان امت محمدیه را بطور گواه پیش خواهند کرد این امت گواهی خواهند داد که مانند دیگر پیغمبران دعوت و تبلیغ نموده حجت خدا را بر مردم تمام کردند چون ازین خلاف سوال شود که شما چگونه دانستید جواب دهند که

پیغمبر ما جل جلاله [illegible] حفاظت کتاب را محفوظ خدا قرآن کریم را اخبار [illegible] ...

ع ۹ — ع ۸ — ۱۶ — ع ۱۰ — سجدة — ع

سورة المؤمنون مكية وهي مائة وثماني عشرة آية وستة ركوعات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے حد مہربان نہایت بارحم است

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۱﴾ الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ

ہر آئینه رستگار شدند مسلمانان آنانکه ایشان در

(ہر آئینه) بمقصود رسیدند مومنان آنانکه ایشان در

صَلَاتِهِمْ خٰشِعُوْنَ ﴿۲﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُوْنَ ﴿۳﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ

نماز خویش نیایش کنندگان اند و آنان که ایشان از بیہودہ روگردانند و آنان که ایشان

نماز خود فروتنی کنندگانند و آنان که ایشان از سخن بیہودہ روگردانند و آنان که ایشان

لِلزَّكٰوةِ فٰعِلُوْنَ ﴿۴﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ لِفُرُوْجِهِمْ حٰفِظُوْنَ ﴿۵﴾ اِلَّا عَلٰۤى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ

زکوة را ادا کنندگانند و آنان که ایشان شرمگاه خود را نگاه دارندگانند مگر بر زنان خویش یا

زکوة را ادا کنندگانند و آنان که اعضای شہوت خود را نگاه دارندگانند مگر بر زنان خود یا

مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُوْمِيْنَ ﴿۶﴾ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ

بر کنیزکانے که ملک دست ایشان ست پس ہر آئینه ایشان نکوہیدہ نیستند پس ہر که طلب کند سوائے این آنجماعه

بر کنیزانی که مالک اند دست ہائے ایشان پس (ہر آئینه) ایشان ملوم نیستند پس ہر که خواہد غیر ازان پس آن گروہ

هُمُ الْعٰدُوْنَ ﴿۷﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ لِاَمٰنٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رٰعُوْنَ ﴿۸﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى

از حد گذرندگانند و آنان که ایشان امانت ہائے خود را و عہد خود را رعایت کنندگانند و آنانکه ایشان بر

ایشان از حد گذرندگان و آنان که ایشان امانت ہائے خود و عہد خود را رعایت کنندگانند و آنانکه ایشان بر

صَلَوٰتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ﴿۹﴾ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْوٰرِثُوْنَ ﴿۱۰﴾ الَّذِيْنَ يَرِثُوْنَ الْفِرْدَوْسَ

نمازہائے خود محافظت کنندگانند این جماعه ایشانند اں وارثان که عاقبت کار بدست آرند بہشت را

نمازہائے خود دوام کنندگانند با حفوق آن این جماعه ایشانند میراث گیرندگان آنانکه میراث می برند بہشت را

هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۱۱﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلٰلَةٍ مِّنْ طِيْنٍ ﴿۱۲﴾ ثُمَّ

ایشان آنجا جاوید باشندگانند و ہر آئینه آفریدیم آدمی را از خلاصه گل باز

ایشان دران جاویدانند و (ہر آئینه) آفریدیم انسان را از خلاصه کشیده شده از گل عده پس

جَعَلْنٰهُ نُطْفَةً فِيْ قَرَارٍ مَّكِيْنٍ ﴿۱۳﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ

ساختیم آدمی را نطفه در قرارگاه استوار باز ساختیم آن نطفه را خون بسته باز ساختیم آن خون بسته را

گردانیدیم آنرا نطفه در قرارگاه پس ساختیم آن نطفه را خون بسته پس ساختیم آن خون بسته را

مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظٰمًا فَكَسَوْنَا الْعِظٰمَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنٰهُ خَلْقًا اٰخَرَ

گوشت پاره پس ساختیم آن گوشت پاره را استخوانہائے چند پس پوشانیدیم بر آن استخوانہا گوشت را باز آفریدیم او را آفرینشے دیگر

پاره گوشت پس ساختیم آن پاره گوشت را استخوانہا پس پوشانیدیم استخوانہا را گوشت باز آفریدیم او را آفرینش دیگر

فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخٰلِقِيْنَ ﴿۱۴﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُوْنَ ﴿۱۵﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ

پس بزرگ ست خدا نیکوترین نگاه دارندگان باز ہر آئینه شما بعد ازین مردہ خواہید باز ہر آئینه شما

پس بزرگ است الله که نیکوترین آفرینندگان (اندازه کنندگان) است باز (ہر آئینه) شما بعد ازان میرندگانید باز (ہر آئینه) شما

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُوْنَ ﴿۱۶﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ ۖ وَمَا كُنَّا عَنِ

روز قیامت برانگیخته گردید و ہر آئینه آفریدیم بالائے شما ہفت آسمان و نبودیم ما از

روز قیامت برانگیخته میشوید و (ہر آئینه) آفریدیم بالای شما ہفت راه (آسمان) و نیستیم از

الْخَلْقِ غٰفِلِيْنَ ﴿۱۷﴾ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءًۢ بِقَدَرٍ فَاَسْكَنّٰهُ فِي الْاَرْضِ ۖ وَاِنَّا

آفرینش بے خبر و فرو فرستادیم از آسمان آب را باندازه پس جا دادیم او در زمین و ہر آئینه ما

خلق غافل و فرو فرستادیم از آسمان آب باندازه پس جای دادیم آنرا در زمین و (ہر آئینه) ما

فتح الرحمن

ف یعنی نفخ روح و رویانیدن ناخن و مو ئے ہا۔

تفسیر عثمانی

ف (خشوع) بمعنی پیچیدگی یعنی با خوف و ہیبت ساکن و پست شدن است چنانچه ابن عباس رضی الله عنهما تفسیر «خاشعون» را به «خائفون ساکنون» کرده است و آیت «تری الارض خاشعة فاذا انزلنا علیها الماء اهتزت وربت» ہم دلالت می کند برین که در خشوع، یک قسم سکون و تذلل معتبر است در قرآن کریم۔ «خشوع» را صفت وجوه ابصار اصوات وغیره قرار داده اند و در یک موقع در آیت «الم یان للذین امنوا ان تخشع قلوبهم لذکر الله» صفت قلب را اول نموده اند۔ معلوم میشود که اصل خشوع از قلب است و خشوع اعضای بدن تابع آن است وقتیکه در نماز قلب خاشع و خائف و ساکن و پست شود خیالات در اطراف مختلف منتشر نمیشود بلکه به یک مقصود متمرکز می یابد بسبب آنکه خوف و ہیبت و سکون و خضوع در اعضای بدن ہم ظاہر میشود مثلاً باز و سر را خم کردن نگاه را پست نگہداشتن به ادب دست بسته ایستادن این ہمه آن ہمه

تاریخ ۱۲۱۰ ... [illegible]

... (مرکب از خاک منتخب پیدا شده ...) [illegible]

عَلٰى ذَهَابٍ بِهٖ لَقٰدِرُوْنَ ⑱ فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهٖ جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ

بر دور کردن آن توانائیم　پس بیافریدیم برائے شما بآن آب بوستانها از درختان خرما و انگور

بر بردن از آب توانائیم　پس بیافریدیم برائے شما بآن آب باغها از درختان خرما و انگور

لَكُمْ فِيْهَا فَوَاكِهُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ⑲ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُوْرِ

شما را در آن بوستانها میوه هائے بسیار پیدا شود و بعض آنرا میخورید و بیافریدیم درختی که بیرون می آید از طور

شما را در آن باغها میوه هائے بسیار است و از آن میخورید و (آفریدیم) درختی که برون می آید از کوه

سَيْنَآءَ تَنْۢبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْاٰكِلِيْنَ ⑳ وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً

سینا یعنی درخت زیتون میروید بوجهے که حاصل شود روغن و نان خورش طعام خورندگان را و هر آئینه شما را در چهارپایان پندے است

سینا میروید با روغن و نان خورش برائے خورندگان　و (هر آئینه) شما را در چهارپایان پندے است

نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا فِىْ بُطُوْنِهَا وَلَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ㉑ وَعَلَيْهَا

می نوشانیم شما را از آنچه در شکم ایشان است شما را در آن چهارپایان منفعت هائے بسیار است و بعض ایشان را می خورید و بر چهارپایان

می نوشانیم شما را از (بعض) آنچه در شکم هائے ایشان است　و شما راست در آن منافع بسیار و بعض آنها را میخورید و بر چهارپایان

وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُوْنَ ㉒ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا

و بر کشتی ها سوار کرده میشوید　و هر آئینه فرستادیم نوح را بسوئے قوم او پس گفت اے قوم من عبادت خدا

و بر کشتی ها برداشته میشوید ف۵　و (هر آئینه) فرستادیم نوح را بسوئے قوم او پس گفت اے قوم من بپرستید

اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ① فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

کنید نیست شما را هیچ معبودے غیر وے آیا نمی ترسید　پس گفتند گروهیکه کافر بودند

الله را نیست شما را هیچ معبودے غیر او　آیا پس نمی ترسید (از او)　پس گفت اعیان　کفار

مِنْ قَوْمِهٖ مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۙ يُرِيْدُ اَنْ يَّتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ ؕ وَلَوْ شَآءَ

از قوم او　نیست این شخص مگر آدمی مانند شما می خواهد که ریاست پیدا کند بر شما و اگر خواستے

از قوم او　نیست این مگر آدمی مانند شما می خواهد که رئیس شود بر شما　و اگر میخواست

اللّٰهُ لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً ۖۚ مَّا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِىْٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِيْنَ ② اِنْ هُوَ اِلَّا

خدا هر آئینه فرستادے فرشتگان را نه شنیدیم این ماجرا را در پدران نخستین خویش　نیست این شخص مگر

خدا (هر آئینه) نازل می کرد فرشتگان ف۵ نشنیده ایم این را در پدران پیشینیان خود　نیست این کس مگر

رَجُلٌۢ بِهٖ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوْا بِهٖ حَتّٰى حِيْنٍ ③ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِىْ بِمَا كَذَّبُوْنِ ④

مردے که بوے عارضه دیوانگی ست پس انتظار وے کنید تا مدتے　گفت اے پروردگار من نصرت ده مرا بسبب آنکه دروغ گو شمردند مرا

مردی است که باو جنون است　پس انتظار کنید به آن تا مدتے　گفت اے پروردگار من مدد کن مرا در مقابل تکذیب آنها

فَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ

پس وحی فرستادیم بسوئے وے که بساز کشتی بحضور ما　و بفرمان ما　پس چون آید فرمان ما و جوش زند

پس حکم کردیم بسوئے او که بساز کشتی　بحضور ما و به (حسب) حکم ما پس چون بیاید حکم ما و جوش زند

التَّنُّوْرُ ۙ فَاسْلُكْ فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ

تنور تعقیب پس در آر در کشتی　از هر جنسے دو عدد نر و ماده را و سوار گردان خود را الا آنکه بر ایشان سبقت کرده است

تنور آتشین (از آب)　پس در آر دران از هر نوعی جفت دو دو (نر و ماده) و اهل خود را (در آر) مگر کسے از ایشان که سبقت کرده

عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ ۚ وَلَا تُخَاطِبْنِىْ فِى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۚ اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ ⑤ فَاِذَا

بر وے گفته حق　و سخن مگو با من در آنان که ستم کردند هر آئینه ایشان غرق کرده آیند　پس چون

بر وے حکم حق　گفتگو مکن با من در باب آنانی که ستم کرده اند　هر آئینه ایشان غرق شد گانند پس چون

اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَّعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ نَجّٰىنَا مِنَ

راست بنشینی تو　و هر که با تو باشد بر کشتی پس بگو همه ستائش خدائے راست آنکه نجات داد ما را از گروه

راست بنشینی تو　و هر که با تو باشد بر کشتی پس بگو همه ستائش خدائی راست که نجات داد ما را　از گروه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بطریق قوت

۲ تفسیر عثمانی

ف۵ در خشکه بر پشت حیوانات و در دریا بحریله جهازات و کشتی ها سوار میشوید و مسافه هائے دراز را طی میکنید و اسباب و سامان بسیار سنگین را به آنها بار می کنید به مناسبت کشتی قصه نوح علیه السلام را متصلاً ذکر میکند که خدا وند کشتی را چگونه بذریعه او ساخت که در وقت طوفان عظیم ذریعه نجات مؤمنین گردید پس بمناسبت نوح علیه السلام واقعات بعض انبیای دیگر هم ذکر کرده شاید درین موقع از بیان این قصص بدین طرف هم اشاره شده باشد که چنانچه در آیات فوق بیان جمیله تربیات جسمانی شما شده بود حالا طور خداوند رحمی برای اینکه حوائج و لوازم روحانی شما تکمیل شود از ابتدای دنیا سلسله وحی و رسالت را هم قائم فرمود بعبارت دیگر نشانهائے قدرت را در فوق بیان کرده بطرف توحید متوجه نموده بنا بر آن برای تکمیل آن بیان مسئله نبوت را از اینجا شروع کرد و در ضمن آن انجام نیک انبیاء و متابعین آنها و انجام بد مکذبین و معاندین را هم خوشنشین فرمود ف۵ او بزرگی خود را میخواهد بنا بر آن این همه یک ذریعه را ساخته است

ع ۲ / ۱

ورنه اگر خدا میخواست که کسی را رسول سازد فرستد فرشتگان را است که کدام فرشته را مقرر کند و فقط همین شخص برای همین کار موجود بود ۱۲

الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٨﴾ وَقُلْ رَّبِّ اَنْزِلْنِيْ مُنْزَلًا مُّبٰرَكًا وَّاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِيْنَ ﴿٢٩﴾ اِنَّ

ستمگاران و بگو اے پروردگار من فرود آر مرا در منزل مبارک و تو بهترین فرود آرندگانی هر آئینه درین

ستمگاران و بگو اے پروردگار من فرود آر مرا فرود آوردنی مبارک (یا در منزل مبارک) و تو بهترین فرود آرندگانی

فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ وَّاِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِيْنَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِيْنَ ﴿٣١﴾

ماجرا نشانهاست و هر آئینه ما بودیم امتحان کنندگان باز پیدا کردیم بعد ایشان قرنی دیگر را

درین (ماجرا) نشان هائے قدرت است و (هر آئینه) ما هستیم آزمایش کننده گان باز آفریدیم بعد از ایشان قومی دیگر

فَاَرْسَلْنَا فِيْهِمْ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٣٢﴾

پس فرستادیم میان ایشان پیغامبرے را از قبیلهٔ ایشان که عبادت خدا کنید نیست شما را هیچ معبود بجز وے آیا نمی ترسید

پس فرستادیم در ایشان رسولی از ایشان باینکه بپرستید الله را نیست شما را هیچ معبودے غیر از وی آیا پس نمی ترسید

وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِلِقَآءِ الْاٰخِرَةِ وَاَتْرَفْنٰهُمْ فِي

و گفتند رئیسان از قوم وے آنان که کافر شدند و دروغ شمردند ملاقات سرای بازپسین را و آسودگی داده بودیم ایشان را در

و گفت سرداران از قوم او آنان که کافر شدند و تکذیب کردند ملاقات سرای آخرت را و آسودگی داده بودیم ایشان را در

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۙ مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۙ يَاْكُلُ مِمَّا تَاْكُلُوْنَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا

زندگانی دنیا نیست این شخص مگر آدمی مانند شما میخورد از آنچه شما میخورید و می آشامد از آنچه شما

زندگانی دنیا نیست این مگر آدمی است مثل شما می خورد از آنچه شما میخورید و مینوشد از آنچه

تَشْرَبُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِّثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا لَّخٰسِرُوْنَ ﴿٣٤﴾ اَيَعِدُكُمْ

می آشامید و اگر فرمانبرداری کردید آدمی را مانند خویش هر آئینه شما آنگاه زیانکار باشید آیا وعده می دهد شما را

مینوشید و (متم است) اگر فرمان بردید آدمی را که مانند شماست هر آئینه شما آنگاه زیانکارانید آیا وعده می دهد شما را

اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَّعِظَامًا اَنَّكُمْ مُّخْرَجُوْنَ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ

که شما چون بمیرید و شوید خاکے و استخوانے چند بیرون آورده خواهید شد بعید ست بعید ست

که (هر آئینه) شما چون بمیرید و شوید خاک و استخوانها (هر آئینه شما) بر آورده می شوید (یعنی از قبرها) دور است دور است

لِمَا تُوْعَدُوْنَ ﴿٣٦﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوْتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوْثِيْنَ ﴿٣٧﴾

آنچه وعده داده میشود شما را نیست زندگانی الا زندگانی این جهان ما می میریم و زنده می شویم و نیستیم برانگیخته شدگان

آنچه وعده داده میشود شما را نیست زندگانی ما مگر زندگانی دنیا می میریم و زنده می شویم و نیستیم دوباره زنده شدگان

اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلُ ِۨافْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا وَّمَا نَحْنُ لَهٗ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ

نیست این شخص مگر مردے که افترا کرده بر خدا دروغ را و ما نیستیم او را تصدیق کننده گفت اے پروردگار من

نیست این کس مگر مردی است که افترا کرده (بسته) بر خدا دروغ را و ما نیستیم او را تصدیق کنندگان گفت اے رب من

انْصُرْنِيْ بِمَا كَذَّبُوْنِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيْلٍ لَّيُصْبِحُنَّ نٰدِمِيْنَ ﴿٤٠﴾ فَاَخَذَتْهُمُ

نصرت ده مرا بمقابله آنکه دروغ شمردند مرا گفت باندک زمانے پشیمان خواهند شد پس گرفت ایشان را

نصرت ده مرا در مقابل تکذیب آنها مرا گفت عنقریب (هر آئینه) می گردند پشیمان پس گرفت ایشان را

الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنٰهُمْ غُثَآءً ۚ فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٤١﴾ ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْۢ

آواز سخت بحسب وعده راست پس گردانیدیم ایشان را مثل خاشاک در هم شکسته پس دوری باد گروه ستمگاران را باز پیدا کردیم

آواز سخت حق (قرار و عده) راست پس گردانیدیم آنها را خاشاک سیل آورده پس دوری باد گروه ستمکاران را باز آفریدیم

بَعْدِهِمْ قُرُوْنًا اٰخَرِيْنَ ﴿٤٢﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَاْخِرُوْنَ ﴿٤٣﴾

بعد ایشان قرنهائے دیگر را سبقت نمیکند هیچ گروهے از میعاد خود و نه باز پس میمانند

بعد از ایشان قوم هائے دیگر سبقت نمیکند هیچ قومے از میعاد خود و نه پس میمانند

ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا ؕ كُلَّمَا جَآءَ اُمَّةً رَّسُوْلُهَا كَذَّبُوْهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ

باز فرستادیم پیغامبران خود را پے در پے هرگاه آمد بامتے پیغامبر او بدروغ نسبت کردند او را پس از پیے در آوردیم بعض را عقب

پس فرستادیم پیغمبران خود را پیاپے هرگاه آمد بامتے پیغمبر او تکذیب کردند او را پس از پے در آوردیم بعض آنها را

کند عذاب جواب میدهد این بیهوده دعوی را ما کاهی قبول نمی توانیم از بحث و مباحثه جز درد سر چه حاصل هم شود ۱۲.

فتح الرحمٰن
ف یعنی بعض پس بعضی زنده میشود

تفسیر عثمانی

ف۵ در کشتی یار اجابت دهم بده و نیز در جائیکه از کشتی فرود آئیم زیچ رنج و گزندی بما نرسد از هر حیث و در هر جای رحمت و برکت تو شامل حال ما باشد

ف۲ آیا از دیدن این نشانها که عبرت و نصیحت حاصل می کند و که نمی کند کما قال الله تعالیٰ «ولقد ترکنٰها آیة فهل من مدکر» (قمر- رکوع ۱)

ف۵ آنها عقیده نداشتند که بعد از مردن یک روزی با خدا ملاقات حاصل میشود فقط زندگی دنیا و عیش و آرام آن سراپائے شان را احاطه کرده بود

ف۲ سخنی را که میگوید از عقل و خرد خیلی بعید است که ریزه های استخوانها بعد از اینکه با ذرات خاک آمیخته شد بار دیگر انسان انسان درست شده از قبرها بیرون می شوند چنین سخن مهمل را که باور میکند

ف۵ یعنی نه آخرت است و نه حساب و کتاب با همین تدریجی قدیم که سلسلهٔ دنیا همین طور است همین مردن همین زیستن است که پیش نظر هر کس موجود است کسی پیدا میشود و کسی فنا میشود بعد از آن چیزے نیست

ف۵ میگوید که من از جانب خداوند رسول هستم و خداوند مرده را دوباره زنده می

بَعْضًا وَّجَعَلْنٰهُمْ اَحَادِيْثَ ۚ فَبُعْدًا لِّقَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۲﴾ ثُمَّ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى

عقب بعضی در هلاک و ساختیم ایشان را افسانه پس دوری باد گروهی را که ایمان نمی آرند باز فرستادیم موسی

عقب بعضی در هلاک و گردانیدیم ایشان را افسانه پس دوری باد گروهی را که ایمان نمی آورند باز فرستادیم موسی

وَاَخَاهُ هٰرُوْنَ ۙ بِاٰيٰتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿۱۳﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَاسْتَكْبَرُوْا

و برادر او هارون را با نشانهای خویش و با دلیل ظاهر بسوی فرعون و جماعه او پس سرکشی کردند

و برادرش هارون را با نشانهای خود و حجت روشن بسوی فرعون و سرداران او پس سرکشی کردند

وَكَانُوْا قَوْمًا عَالِيْنَ ﴿۱۴﴾ فَقَالُوْۤا اَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا

و بودند گروه تکبر کننده پس گفتند آیا ایمان آریم بدو آدمی مانند خویش و قوم ایشان مارا

و بودند گروهی سرکش پس گفتند آیا ایمان آریم بدو آدمی مانند ما حال آنکه قوم ایشان مارا

عٰبِدُوْنَ ﴿۱۵﴾ فَكَذَّبُوْهُمَا فَكَانُوْا مِنَ الْمُهْلَكِيْنَ ﴿۱۶﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى

خدمت کنندگانند پس دروغی گفتند ایشان را پس شدند از هلاک کردگان و هرآئینه دادیم موسی را

خدمت گارند پس تکذیب کردند ایشان را پس گشتند از هلاک کرده شدگان و هرآئینه دادیم موسی را

الْكِتٰبَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُوْنَ ﴿۱۷﴾ وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهٗۤ اٰيَةً وَّاٰوَيْنٰهُمَاۤ اِلٰى رَبْوَةٍ

کتاب بود که ایشان راه یابند و ساختیم پسر مریم را و مادرش را نشانه و جا دادیم ایشان را بزمینی بلند

کتاب تا ایشان راه یابند و گردانیدیم پسر مریم و مادرش را نشانی و جای دادیم ایشان را به یک پشته (زمین بلند)

ذَاتِ قَرَارٍ وَّمَعِيْنٍ ﴿۱۸﴾ يٰۤاَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوْا مِنَ الطَّيِّبٰتِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا ۚ

خداوند استقرار و خداوند آب روان تعلیم اسے پیغامبران بخورید از اطعمه پاکیزه و بکنید کار نیکو

که خداوند استقرار و آب روان است ۵ اسے پیغمبران بخورید از اطعمه پاکیزه و کنید کار نیک

اِنِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ﴿۱﴾ وَاِنَّ هٰذِهٖۤ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّاَنَا رَبُّكُمْ

هرآئینه من بآنچه می کنید دانایم و هرآئینه اینست ملت شما ملت یکتا و من پروردگار شمایم

(هرآئینه) من بآنچه می کنید نهایت دانایم و (هرآئینه) این است دین شما دین واحد و من رب شمایم

فَاتَّقُوْنِ ﴿۲﴾ فَتَقَطَّعُوْۤا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا ۗ كُلُّ حِزْبٍۭ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ ﴿۳﴾

پس بترسید از من پس متفرق ساختند امتان کار خود را در میان خویش پاره پاره هر گروهی بآنچه نزدیک اوست شادمان است

پس بترسان باشید از من پس جدا کردند دین خود را در بین خود پاره پاره هر گروهی به آنچه نزد ایشان است شادانند

فَذَرْهُمْ فِيْ غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۴﴾ اَيَحْسَبُوْنَ اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهٖ مِنْ مَّالٍ وَّ

پس بگذار ایشان را در غفلت ایشان تا مدتی آیا پندارند که آنچه امداد می کنیم ایشان را بآن از مال و

پس بگذار ایشان را در بے هوشی (جهالت) ایشان تا مدتے آیا می پندارند که (هرآئینه) آنچه مدد می دهیم ایشان را به آن از مال و

بَنِيْنَ ﴿۵﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرٰتِ ؕ بَلْ لَّا يَشْعُرُوْنَ ﴿۶﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ هُمْ

فرزندان سعی در نیکوئیها می کنیم برائے ایشان بلکه نمی دانند هرآئینه آنانکه ایشان

پسران شتاب می کنیم برائے ایشان در خوبیها چنین نیست نمیدانند (هرآئینه) آنانکه ایشان

مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُّشْفِقُوْنَ ﴿۷﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُوْنَ ﴿۸﴾

از ترس پروردگار خویش مضطرب باشند و آنانکه ایشان بآیات پروردگار خویش ایمان می آرند

از ترس پروردگار خود ترسانند و آنانکه ایشان به آیات پروردگار خود ایمان دارند

وَالَّذِيْنَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُوْنَ ﴿۹﴾ وَالَّذِيْنَ يُؤْتُوْنَ مَاۤ اٰتَوْا وَّقُلُوْبُهُمْ

و آنانکه ایشان بپروردگار خویش شریک مقرر نمی کنند و آنانکه میدهند آنچه میدهند و دل ایشان

و آنانکه ایشان برب خود شریک مقرر نمی کنند و آنانکه میدهند آنچه میدهند در حالیکه دلهائے ایشان

وَجِلَةٌ اَنَّهُمْ اِلٰى رَبِّهِمْ رٰجِعُوْنَ ﴿۱۰﴾ اُولٰٓئِكَ يُسٰرِعُوْنَ فِي الْخَيْرٰتِ وَ

ترسانست بسبب آنکه ایشان بسوی پروردگار خویش باز خواهند گشت این جماعه سعی می کنند در نیکیها و

ترسان است بسبب آنکه ایشان بسوی رب خویش رجوع کنندگان اند این جماعه می شتابند در نیکیها و

ع ۱۸ ۳

فتح الرحمن

ف۱ یعنی نعمت نیست بلکه استدراج است ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ شاید این جای پشته یا زمین بلند باشد که در وقت وضع حمل، حضرت مریمؑ در آنجا تشریف داشت چنانچه آیات سوره مریم "فناداها من تحتها الا تحزنی قد جعل ربک تحتک سریا وهزی الیک بجذع النخلة تساقط علیک رطبا جنیا" دلالت می کند که آن پشته بلند بود. و در پائین آن چشمه و یا جوی جریان داشت و درخت خرما نزدیک بود کذا فسره ابن کثیر لیکن مفسرین عموما مینویسند که این واقعه از طفولیت حضرت مسیحؑ است. یک پادشاه ظالم بنام "هیرودوتس" از منجمین شنید که حضرت عیسیٰ به سرداری و سرافرازی نائل خواهد شد لهذا از زمان طفولیت با او دشمن شده در پے قتلش بود. حضرت مریم از الهام ربانی او را گرفته به مصر رفت و بعد از مرگ ظالم مذکور بشام مراجعت کرد چنانچه در "انجیل متی" تفصیل واقعه ذکر شده و منهدی مصریه اعتبار رود نیل است ورنه غرق می شد و مراد از "ذات قرار ومعین" رود نیل است. بعضی مفسرین جای بلند را شام و فلسطین را مراد گرفته اند. هیچ بعید نیست که بیان تپه که حضرت مریمؑ در وقت وضع حمل قرار داشت و در وقت این خطره هم در همان جا پناه یافته باشد. والله اعلم ۱۲

هُمْ لَهَا سٰبِقُوْنَ ﴿٦١﴾ وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتٰبٌ يَّنْطِقُ

ایشان بسوے آں سبقت کنندگاں اند و تکلیف نمی دہیم ہیچ کس را مگر قدرے طاقت او و نزدیک ماکتابیست کہ سخن می گوید

ایشان بسوے آن سبقت کنندگانند و تکلیف نمیدہیم ہیچ کس را مگر بقدر طاقت او و نزد ماکتاب است گوینده

بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٦٢﴾ بَلْ قُلُوْبُهُمْ فِيْ غَمْرَةٍ مِّنْ هٰذَا وَلَهُمْ اَعْمَالٌ

براستی و برایشان ستم کرده نشود بلکه دل ایشان در غفلت ست ازیں سخن و ایشان را عملها است

براستی و برایشان ستم کرده نمی شود بلکه دل هاے ایشان (کفار) در بے ہوشی است ازاین (اعمال نیکو) و ایشانراست عملها

مِّنْ دُوْنِ ذٰلِكَ هُمْ لَهَا عٰمِلُوْنَ ﴿٦٣﴾ حَتّٰۤى اِذَاۤ اَخَذْنَا مُتْرَفِيْهِمْ بِالْعَذَابِ

غیر آن اعمال ایشان آں را کننده اند در غفلت خویش مانده تا وقتیکه گرفتار ساختیم آسودگان ایشان را بعذاب

غیر ازیں (اعمال نیکو) که ایشان آنرا کننده گانند تا چون بگیریم آسودگان ایشانرا به عذاب

اِذَا هُمْ يَجْــَٔرُوْنَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْــَٔرُوا الْيَوْمَ اِنَّكُمْ مِّنَّا لَا تُنْصَرُوْنَ ﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ

ناگہاں ایشاں فریاد می کردند گفتیم فریاد مکنید امروز ہر آئینه شما از ما نصرت داده نخواهید شد و ہر آئینه

دراں وقت ایشاں فریاد می کنند (گفته میشوید) فریاد مکنید امروز (ہر آئینه) شما از ما نصرت داده نخواهید شد (ہر آئینه) بود

اٰيٰتِيْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰۤى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُوْنَ ﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرِيْنَ ۖۗ بِهٖ

خوانده می شد آیات ما بر شما پس شما بر پاشنه هاے خود باز می گشتید تکبر کناں بر آن قرآن

آیت هاے من که خوانده می شد بر شما پس بودید که بر پاشنه های خود رجوع می کردید (اعراض می نمودید) تکبر کنان به آن

سٰمِرًا تَهْجُرُوْنَ ﴿٦٧﴾ اَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ اَمْ جَآءَهُمْ مَّا لَمْ يَاْتِ اٰبَآءَهُمُ

بافسانه مشغول شده و ترک می کردید آیا تامل نکردند دریں سخن یا آمده است بایشاں آنچه نیامده بود به پدران

بی که ذات شنیدید آنرا (مثل) افسانه گوی و تکبر کنان بآن قرآن بافسانه مشغول شده ترک می کردید پس آیا تفکر نکردند درین قرآن یا آیا آمده بایشان

الْاَوَّلِيْنَ ﴿٦٨﴾ اَمْ لَمْ يَعْرِفُوْا رَسُوْلَهُمْ فَهُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ﴿٦٩﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ بِهٖ

پیشین ایشاں آیا نشناختند پیغامبر خود را پس ایشاں باو ناآشنا اند آیا میگویند بوے

پیشین ایشان یا (آیا) نشناختند رسول خود را پس ایشان انکار می کنند ازان یا (آیا) می گویند باو

جِنَّةٌ ؕ بَلْ جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ وَاَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كٰرِهُوْنَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ

دیوانگی ست بلکه آورده است پیش ایشاں سخن راست را و بیشترین ایشان سخن راست را ناخواهانند و اگر پیروی کردے خدا تعالی

دیوانگی است چنین نیست بلکه آورده است ایشان را گفتگوی راست و اکثر ایشان سخن حق را ناخواهانند و اگر پیروی کند خدای حق

اَهْوَآءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهِنَّ ؕ بَلْ اَتَيْنٰهُمْ

آرزو هاے ایشاں را هر آئینه بے انتظام شدندے آسمانها و زمین و هر که در میان ایشاں ست بلکه آوردیم بدیشاں

آرزو هاے ایشاں را (ہر آئینه) تباه شود آسمانها و زمین و هر که درمیان آنهاست بلکه آوردیم بدیشاں

بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٧١﴾ اَمْ تَسْــَٔلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ

پند ایشاں را پس ایشاں از پند خویش روگردانند گانند آیا میخواهی از ایشاں مزدے پس مزد پروردگار تو

پند ایشانرا پس آنها از نصیحت خود روگردانند یا (آیا) میخواهی از ایشان مزدی پس مزد رب تو

خَيْرٌ ۖۗ وَّهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿٧٢﴾ وَاِنَّكَ لَتَدْعُوْهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٧٣﴾

بہتر ست و او بہترین روزی دہندگانست و ہر آئینه تو می خوانی ایشانرا بسوے راه راست

بہتر است و او بہترین روزی دہندگان است و (ہر آئینه تو) بخوانی ایشانرا بسوے راه راست

وَاِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنٰكِبُوْنَ ﴿٧٤﴾ وَلَوْ رَحِمْنٰهُمْ وَكَشَفْنَا

و ہر آئینه آنانکه ایمان نمی آرند بآخرت ازان راه یکسو شوندگان اند و اگر رحم میکردیم برایشان و دور میکردیم

و (ہر آئینه) آنانکه ایمان نمی آرند به آخرت ازان راه یکسو شوندگانند و اگر رحم کنیم برایشان و بر داریم

مَا بِهِمْ مِّنْ ضُرٍّ لَّلَجُّوْا فِيْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ اَخَذْنٰهُمْ بِالْعَذَابِ

آنچه بایشانست از سختی ہر آئینه پیوسته می شدند در بیراهی خود سرگشته شده و ہر آئینه گرفتار کردیم ایشانرا بعذاب

آنچه بایشان است از سختی (ہر آئینه) اصرار می کنند در سرکشی خود در حالیکه سرگردانند و (ہر آئینه) گرفتار کردیم ایشان را بعذاب

شان آمد ع ۵ برخوانی های قرآن ... ورنہ حقیقت حال به آنها منکشف می شد کہ بیشبه این کلام الله است که درمان علاج صحیح امراض آنها گفته شد ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی نامه اعمال ۱۲

ف۲ یعنی غیر انکار قرآن ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ وقتیکه آنها در عذاب اخروی یا دنیوی گرفتار شوند فریاد میکنند که ما را ازین عذاب نجات بدهید مگر نجات دهنده کجاست. حکم میشود که فریاد نکنید چه این فریادها بے فائده است امروز هیچ کس شما را امداد نمیتواند و نه از عذاب من نجات داده میتواند چنانچه یک نمونه عذاب به کفار مکه در بدر نشان داده شد که در آنجا یکعده سرداران معروف آنها کشته شدند و یک عده آنها اسیر گردیدند زنهای مکه بر ماه ها نوحه میکردند و موی می کندند و ماتم می نمودند هر چند فریاد و داد و بیلا کردند بآنها سودی نبخشید. یک مرتبه آنحضرت ﷺ از مظالم کفار تنگ آمده دعای بد کرد چنانچه هفت سال برایشان قحط مسلط شد مردم به خوردن استخوان های مرده و چرم وغیره و به نوشیدن

الربع

خون مجبور شدند بالآخر آنها بحضور رحمة للعالمین ﷺ رحم یعنی قرابت و رشته را واسطه ساخته التماس دعا نمودند پس الله تعالی آن عذاب را رفع فرمود و در آن وقت نه ملامت نجات و نه ... بجا

فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ۝۷۶ حَتّٰى إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا

پس بیائیش نکردند پروردگار خود را و زاری نه نمودند در غفلت خویش ماندند تا وقتیکه بکشادیم برایشان دروست خداوند

پس فروتنی نکردند به رب خود و زاری نمی کنند تا آنگاه که بکشادیم برایشان دروازه دارای

عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ۝۷۷ وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ

عذاب سخت ناگهان ایشان در اینجا امید برند گانند واوست آنکه بیافرید برای شما شنوائی

عذاب سخت ناگهان ایشان در آن ناامید شوندگانند واوست آنکه آفریده برای شما گوش

وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۚ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ۝۷۸ وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي

و دیدها و دل ها اندکے شکر گذاری می کنید واوست آنکه پیدا کرد شما را در

و چشم ها و دل ها نهایت اندک شکر می کنید ع۵ واوست آنکه آفریده پراگنده ساخت شما را در

الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ۝۷۹ وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ

زمین و بسوئے او برانگیخته خواهید شد واوست آنکه زنده میکند و می میراند واو راست آمد و شد

زمین و بسوئے او جمع کرده میشوید واوست آنکه زنده می کند و می میراند و مر او راست تبدیل

اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝۸۰ بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ۝۸۱

شب و روز آیا نمی فهمید بلکه گفتند مانند آنچه گفته بودند پیشینیان

شب و روز آیا نمی فهمید (که عبرت گیرید؛ عبرت نگرفتند) بلکه گفتند مانند آنچه گفته بودند پیشینیان

قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ۝۸۲ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ

گفتند آیا چون بمیریم و شویم خاک و استخوانے چند آیا ما برانگیخته خواهیم شد هر آئینه وعده داده شد باین سخن ما را

گفتند آیا چون بمیریم و شویم خاک و استخوانے آیا ما برانگیخته شدگانیم (هر آئینه) وعده داده شدیم ما

وَآبَاؤُنَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ۝۸۳ قُلْ لِمَنِ

و پدران ما را پیش ازین نیست این مگر افسانهائے پیشینیان بگو کراست

و پدران ما پیش ازین نیست این مگر افسانه هائے پیشینیان ع۶ بگو کراست

الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝۸۴ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ ۚ قُلْ أَفَلَا

زمین و آنچه در انست بگوئید اگر می دانید خواهند گفت این همه خدا راست بگو آیا

زمین و آنچه در آن است اگر شما میدانید در حال گویند الله راست بگو آیا پس

تَذَكَّرُونَ ۝۸۵ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ۝۸۶

پند پذیر نمی شوید بگو کیست پروردگار آسمانهائے هفتگانه و پروردگار عرش بزرگ

پند نمی گیرید ع۷ بگو کیست رب آسمان هائے هفتگانه و رب عرش بزرگ

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ۝۸۷ قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ

خواهند گفت اینهمه خدا راست بگو آیا نمی ترسید بگو کیست آنکه بدست اوست بادشاهی هر

در حال گویند این همه الله است بگو آیا پس نمی ترسید بگو کیست که بدست اوست سلطنت هر

شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝۸۸ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ ۚ قُلْ

چیز واو زینهار میدهد و زینهار داده نمیشود بر خلاف او بگوئید اگر میدانید خواهند گفت اینهمه خدا راست بگو

چیز واوست که نجات می دهد و نجات داده نمی شود بر خلاف او اگر شما میدانید در حال گویند ز ملکوت این همه الله راست بگو

فَأَنّٰى تُسْحَرُونَ ۝۸۹ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ۝۹۰ مَا اتَّخَذَ

پس از کجا فریب داده می شوید بلکه آورده ایم بایشان سخن راست را و هر آئینه ایشان دروغ گویند نگرفته فرزند

پس از کجا (چگونه) سحر کرده میشوید (افسانه های پیشینیه نیست) بلکه آورده ایم بایشان سخن راست و هر آئینه ایشان دروغگویانند

اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلٰهٍ ۚ إِذًا لَذَهَبَ كُلُّ إِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ

نگرفته است خدا و نیست همراه او هیچ خدائے دیگر آن گاه ببردے هر خدائے چیزیکه آفریده بود

نگرفته است الله هیچ فرزندی و نیست باو شریک در الوهیت (هیچ معبودے) آنگاه (هر آئینه) می برد هر معبود چیزیکه آفریده است

ف۵ یه گوشها آیات تنزیلیه او را بشنوید و به چشمان آیات تکوینیه را به بینید و بذریعه دل ها به فهمید هر دو چیز کوشش کنید شکر این نعمت های مذکور این بود که قوت هائے خداداد را بکار می انداختید لیکن چنین نشد اغلب مردم در اکثر اوقات این قوت ها را بیجا صرف نمودند. ع۵ برای آن قدرت عظیمه که از زنده مرده و از مرده زنده یا تاریکی روشنی و از روشنی تاریکی پیدا میکند چه اشکال دارد که شما را دوباره زنده کند و از چشم ها پرده های ظلمت و جهل را دور نماید که بعد از آن حقایق اشیاء کما هو حقه منکشف شود - چنانکه در قیامت چنین میشود «فبصرک الیوم حدید» ع۶ یعنی این سخن ها از عقل و فهم نیست بلکه محض به تقلید کورکورانه پیشینیان جاری است و همان شکوک دقیانوسی را پیش میکنند که گذشتگان آنها پیش میکردند یعنی هنگامیکه در خاک مخلوط شدیم و ریزه ریزه گشتیم چطور زنده میشویم چنین سخنان دور از عقل که باگفته میشود با آبا و اجداد ما هم گفته شده بود لیکن ما تا بامروز ندیدیم که از ذرات خاک و ریزه هائے استخوانها آدم ساخته شده باشد بلکه این افسانه هائی است که مردمان سابق تراشیده بودند و اکنون فقط نقل آنها جریان دارد ع۷ ذاتیکه به تمام زمین و اشیای زمین تصرف دارد آیا یکمشت خاک

وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۭ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ۙ﴿۹۱﴾ عٰلِمِ الْغَيْبِ وَ

و هر آئینه غالب آمدے بعض ایشان بر بعضے پاکی صفت می کنم خدائے را از آنچه تقریر می کنند داننده نهان و

و هر آئینه غلبه می کرد بعض ایشان بر بعضی ۵ پاکی است الله از آنچه بیان می کنند داننده نهان و

الشَّهَادَةِ فَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿۹۲﴾ ع قُلْ رَّبِّ اِمَّا تُرِيَنِّيْ مَا يُوْعَدُوْنَ ﴿۹۳﴾

آشکار است بر تر است از آنچه شریک می آرند بگو اے پروردگار من اگر بنمائی مرا آنچه ترسانیده می شوند

آشکار است پس برتر است از آنچه شریک می آرند بگو اے رب من اگر بنمائی مرا آنچه ترسانیده میشوند

رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِيْ فِي الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۹۴﴾ وَاِنَّا عَلٰٓى اَنْ نُّرِيَكَ مَا

اے پروردگار من پس داخل مکن مرا در گروه ستمگاران و هر آئینه ما بر آنکه بنمائیم ترا آنچه

اے رب من پس داخل مگردان مرا در گروه ستمگاران ۶ و (هر آئینه) ما بر آنکه بنمائیم بتو آنچه

نَعِدُهُمْ لَقٰدِرُوْنَ ﴿۹۵﴾ اِدْفَعْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ ۭ نَحْنُ اَعْلَمُ

وعده میدهیم بایشان توانا ایم دفع کن بدی را بخصلتے که آن نیک ست ما دانا تریم

وعده دادیم بایشان (هر آئینه) توانائیم دفع کن بدی را به آن خصلتی که نیکو تر است ما دانا تریم

بِمَا يَصِفُوْنَ ﴿۹۶﴾ وَقُلْ رَّبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هَمَزٰتِ الشَّيٰطِيْنِ ﴿۹۷﴾ وَ

بآنچه بیان می کنند و بگو یا محمد اے پروردگار من می پناهم بتو از دغدغه ہائے شیاطین و

بر آنچه بیان می کنند و بگو اے رب من پناه می گیریم بتو از وسوسه های شیاطین و

اَعُوْذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَّحْضُرُوْنِ ﴿۹۸﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَاۗءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ

می پناهم بتو اے پروردگار من از آنکه حاضر شوند پیش من در غفلت خویش باشند تا وقتیکه بیاید کسے را از ایشان موت گوید

پناه می گیریم بتو اے رب من از آنکه حاضر شوند نزد من (کفار در بیان سخنان ناجائز خود ندا) تا وقتیکه بیاید از ایشان یکی را موت گوید

رَبِّ ارْجِعُوْنِ ﴿۹۹﴾ لَعَلِّيْٓ اَعْمَلُ صَالِحًا فِيْمَا تَرَكْتُ كَلَّا ۭ اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ

اے پروردگار من باز گردان مرا بود که کار نیکو کنم در سرائے که بگذاشتمش نه چنین باشد هر آئینه این سخنی ست که وے

اے رب من باز گردان مرا (بسوی دنیا) شاید کنم کار نیکو در آنچه گذاشتم چنین نیست (هر آئینه) این سخنی است که وی

قَاۗىِٕلُهَا ۭ وَمِنْ وَّرَاۗىِٕهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿۱۰۰﴾ فَاِذَا نُفِخَ فِي الصُّوْرِ

گوینده آنست و پیش ایشان حجابے باشد تا روزیکه برانگیخته شوند پس چون دمیده شود در صور

گوینده آنست و از عقب (پیش) ایشان حجابی است مانع تا روزی که برانگیخته شوند پس چون دمیده شود در صور

فَلَآ اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَىِٕذٍ وَّلَا يَتَسَاۗءَلُوْنَ ﴿۱۰۱﴾ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهٗ

پس قرابت ها نباشد میان ایشان آن روز و نه با یکدیگر جواب سوال کنند پس هر که گران آید پلہائے ترازوئے او

پس نباشد قرابت ها میان ایشان آن روز و یکے از دیگر نپرسند پس هر که گران شود وزن او (حسنات او)

فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۱۰۲﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ

پس آن جماعه ایشانند رستگاران و هر که سبک شد پلہائے ترازوئے او پس آن جماعه آنانند

پس همان جماعه ایشانند رستگاران و هر که سبک شود وزن او پس آن جماعه آنانند

خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فِيْ جَهَنَّمَ خٰلِدُوْنَ ﴿۱۰۳﴾ ۚ تَلْفَحُ وُجُوْهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ

که زیان کردند در حق خویش در دوزخ جاوید باشند گاهن د می سوزد روئے ایشان را آتش و ایشان

که زیان کردند در حق خود در دوزخ جاویدانند میسوزاند رویهای شان را آتش و ایشان

فِيْهَا كٰلِحُوْنَ ﴿۱۰۴﴾ اَلَمْ تَكُنْ اٰيٰتِيْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُوْنَ ﴿۱۰۵﴾ قَالُوْا

آنجا ترش روی ہستند گوئیم آیا خوانده نمی شد آیات من بر شما پس آنرا دروغ می پنداشتید گفتند

در آن می باشند زشت روی (گفته میشود برای شان) آیا نبود آیت های من که خوانده میشد بر شما پس بودید که بدان تکذیب میکردید گفتند

رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَاۗلِّيْنَ ﴿۱۰۶﴾ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا مِنْهَا

اے پروردگار ما غالب آمد بر ما بدبختی ما و بودیم گروہے گمراه اے پروردگار ما بیرون آر ما را ازینجا

اے رب ما غلبه کرده بر شما بدبختی ما و بودیم گروهی گم کرده راهان اے پروردگار ما بیرون آر ما را از آتش دوزخ

تفسیر عثمانی

ف۵ مالک زمین و آسمان و متصرف در هر ذره تنها خداوند تعالی است نه او ضرورت به پسر دارد و نه احتیاج به کدام کمک و نه در حکومت و سلطنت او کسی میتواند شریک شود و نه جز او کسی بیک ذره اختیار مستقل دارد. اگر چنان بودی هر حاکم با اختیار رعیت خود را گرفته علیحده می شد و جمعیت خود را فراهم آورده بر دیگری هجوم می برد و این نظام محکم و محیر العقول عالم بر هم و منقلب میگردید برای تز ید معلومات تفسیر آیه "لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا" را در سوره انبیاء مطالعه کنید. ف۶ چون درباره حق تعالے چنین گستاخی را مرتکب میشوند یقیناً یک عذاب شدید نازل میشود بنا بران به هر مومن هدایت داده شد که از عذاب الله ترسیده چنین دعا کند که هرگاه بر ظالمان عذاب نازل شود الهی مرا با آنها شامل نسازی، چنانکه در حدیث است "واذا اردت بقوم فتنة فتوفني غير مفتون" مطلب اینست که خداوندا! مارا بر راه ایمان و احسان مستقیم و ثابت قدم بدار که از ما تقصیری سر نزده که (العیاذ بالله) ما هم مورد عذاب تو واقع شویم چنانکه در موقع دیگر ارشاد شد "واتقوا فتنة لا تصيبن الذين ظلموا منكم خاصة" (انفال رکوع ۳) درین موقع آنحضرت صلعم را مخاطب نموده و در حقیقت ... دیگران را می شنوانند؛ این عادت عمومی قرآن کریم است۔

ع ۵ ١٥ ٥

فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾ قَالَ اخْسَئُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾ إِنَّهُ كَانَ

پس اگر عود کنیم بکفر پس هر آئینه ما ستمگاریم گفت خوار باشید در آن و سخن مگوئید با من هر آئینه

پس اگر بار دیگر کنیم (یعنی کفر) پس (هر آئینه) ما ستمکاریم فرمود ذلیل افتاده باشید در آن و سخن مگوئید با من (هر آئینه) بود

فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ

گروهی از بندگان من میگفتند ای پروردگار ما ایمان آوردیم پس بیامرز ما را و ببخشای بر ما و تو بهترین

گروهی از بندگان من که می گفتند ای پروردگار ما ایمان آوردیم پس بیامرز ما را و رحم کن بر ما و تو بهترین

الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّىٰ أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ

بخشایندگانی پس مسخره گرفتید ایشان را تا حدیکه فراموش گردانیدند یاد مرا از دل شما و شما بر ایشان

رحم کنندگانی پس گرفتید ایشان را مسخره تا حدی که فراموش گردانیدند از شما یاد مرا (یعنی از اشتغال شما بسخریهٔ ایشان) و بودید

تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾

میخندیدید هر آئینه من جزا دادم ایشان را امروز بمقابلهٔ صبر ایشان آنکه ایشانند بمراد رسندگان گوید خدا

میخندیدید ١٠٥ (هر آئینه) من جزا داده ام ایشانرا امروز بمقابلهٔ صبر ایشان اینکه ایشانند رسندگان بمراد خود ١٠٦

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ

چند مدت درنگ کردید در زمین بحساب شمار سالها گفتند درنگ کردیم یک روز یا بعض روز

فرمود چقدر درنگ کردید در زمین بحساب سالها گفتند درنگ کردیم یک روز یا پاره روز

فَاسْأَلِ الْعَادِّينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾

پس بپرس از شمار کنندگان گفت خدا توقف نه کرده اید مگر اندکی کاش شما می دانستید

پس بپرس از شمار کنندگان ١٠٧ فرمود درنگ نکردید مگر اندکی کاش (مقدار درنگ دنیا) میدانستید ١٠٨

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ

آیا پنداشتید که آفریدیم شمارا بیهوده و آنکه شما بسوی ما گردانیده نشوید پس برترست خدا

آیا پنداشتید که آفریدیم شمارا عبث و اینکه شما بسوی ما گردانیده نشوید پس برتر است خدا

الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ

پادشاه ثابت نیست هیچ معبود غیر او پروردگار عرش گرامی قدر و هر که بخواند با خدا

که پادشاه برحق است نیست هیچ معبودی مگر او پروردگار عرش کریم است و هر که پرستش کند با الله

إِلَٰهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ

معبود دیگر را که هیچ حجتی نیست پرستنده را بر ثبوت آن معبود جز این نیست که حساب او نزد پروردگار اوست هر آئینه رستگار نمیشوند

معبود دیگری را که هیچ حجتی نیست مر پرستنده را به ثبوت آن معبود پس جز این نیست که حساب او نزد پروردگار اوست هر آئینه رستگار نمیشوند

الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

کافران و بگو ای پروردگار من بیامرز و ببخشای و تو بهترین بخشایندگانی

کافران و بگو ای رب من بیامرز و رحم کن و تو بهترین رحم کنندگانی

سُورَةُ النُّورِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ أَرْبَعٌ وَسِتُّونَ آيَةً وَتِسْعُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت با رحم است

سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ

این سوره ایست که فرو فرستادیم آنرا و فرض ساختیم آنرا و فرود آوردیم در آن آیات

(این) سوره ایست که فرود آورده ایم آنرا و لازم گردانیده ایم (احکام آنرا) بر ذمهٔ (شما) و فرود آورده ایم در این سوره آیات

تفسیر عثمانی

١٠٥ دنیکه مسلمانان در دنیا بحضور رب خود دعا و استغفار می کردند شما آنها را استهزا میکردید و به تمسخر خصائل نیک آنها آنقدر مشغول بودید که من هم از یاد شما رفتم گویا حاکمی را تصور نمیکردید که روزی برین حرکات شما را احضار می نماید و جزا شرارت هایتان را میدهد ١٠٦ مسلمانان بیچاره بر ایذای عملی و آزار زبانی شما صبر کرده بودند امروز بچشم سر می بینید که آنها در مقابل شما چه ثمره یافتند آنها به مقامی رسانیده ام که در آنجا از هر حیث کامیاب و با هر نوع لذتها و مسرتها نائل اند ١٠٧ یعنی از فرشتگان که هر نیکی و بدی را شمار کرده اند این را نیز شمرده باشند مقصد از (کم لبثتم فی الارض) یا درنگ نمودن در زمین است و یا در قبر که این هر دو در آنجا خیلی کم بنظر می آید این استفسار از این سبب است که در دنیا برای نزول عذاب عجله میگردید ١٠٨ ملاحظه کنید که قرار خواهش شما زود آمد کذا فی موضح القران یعنی عمر دنیا کم بود ولیکن اگر این چیزها قرار فرموده پیغمبران در دنیا می فهمیدید بهترین متاع و لذائذ فانی دنیا کجا می مغرور و در انهماک غافل نشده و آن شتنی را خوب نمودید ما هر گز مرتکب نمی شدید که گرفتار لذت های فانی گردیده و از یاد خدا غافل

بَيِّنٰتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ① اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِيْ فَاجْلِدُوْا كُلَّ وَاحِدٍ

روشن بود که شما پند گیرید — زن زنا کننده و مرد زنا کننده پس بزنید — هر یکے را

روشن تا شما یاد آورید (پند پذیرید) — زن زنا کننده و مرد زنا کننده پس بزنید — هر یک

مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ ۪ وَّلَا تَاْخُذْكُمْ بِهِمَا رَاْفَةٌ فِيْ دِيْنِ اللّٰهِ اِنْ

از ایشان صد دره — و باید که در نگیرد شما را شفقت بر ایشان در جاری کردن شرع خدا اگر

از ایشان را صد صد دره — و نباید (نگیرد) شما را بر آن دو رحم در اجرای حکم الله اگر

كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۚ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِّنَ

ایمان آورده اید بخدا و روز آخر — و باید که حاضر شوند بعقوبت ایشان جماعه از

(هستید) شما که ایمان دارید به الله و روز آخر — و باید ببینند (حاضر شوند) بعقوبت ایشان جماعتی از

الْمُؤْمِنِيْنَ ② اَلزَّانِيْ لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً ۫ وَّالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَآ

مسلمانان — مرد زنا کننده نکاح نمی کند مگر با زن زنا کننده یا شرک آرنده و زن زنا کننده بزنی نمی گیرد او را مگر

مؤمنان — مرد زنا کننده نکاح نمی کند مگر زن زنا کننده را یا مشرکه را و زن زنا کننده به نکاح نمی گیرد آن را

اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ ۚ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ ③ وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ

مرد زنا کننده یا شرک آرنده — و حرام ساخته شد نکاح زانیه بر مسلمانان — و آنانکه دشنام میدهند

مگر مرد زنا کننده یا مشرک — و حرام کرده شد این بر مؤمنان — و آنانکه دشنام زناکاری میدهند

الْمُحْصَنٰتِ ثُمَّ لَمْ يَاْتُوْا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ فَاجْلِدُوْهُمْ ثَمٰنِيْنَ جَلْدَةً

زنان پرهیزگار را باز نیاوردند چهار گواه بزنید ایشان را هشتاد دره

زنان عفیفه را باز نیاوردند چهار مرد گواه بزنید ایشان را هشتاد دره

وَّلَا تَقْبَلُوْا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ④ اِلَّا الَّذِيْنَ

و قبول مکنید گواهی ایشان را هیچگاه — و این جماعه ایشانند فاسق — مگر آنانکه

و قبول مکنید از ایشان هیچ گواهی گاهی — آن جماعه ایشانند فاسقان — مگر آنانی که

تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْا ۚ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ⑤ وَالَّذِيْنَ

توبه کردند بعد ازین و اصلاح آوردند کار خود را پس هر آیینه خدا آمرزنده مهربان ست — و آنانکه

توبه کردند بعد ازین و اصلاح کردند نفس های خود را پس (هر آیینه) الله آمرزگار مهربان است — و آنانی که

يَرْمُوْنَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَّهُمْ شُهَدَآءُ اِلَّآ اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ

دشنام میدهند زنان خود را و نباشند ایشان را گواهان مگر نفس خویشتن پس حکم گواهی

دشنام زناکاری میدهند زنان خود را حال آنکه نباشند ایشان را گواهان مگر نفس های ایشان پس گواهی

اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهٗ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ ⑥ وَالْخَامِسَةُ اَنَّ

یکے از ایشان ست چهار بار که بخدا هر آیینه وے از راست گویان ست و گواهی پنجم باین صفت که

یکے از ایشان چهار بار شهادت بالله است باینکه (هر آیینه) او از راستگویان است و پنجم بار این است

لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ⑦ وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ

لعنت خدا بر او باد اگر از دروغ گویان باشد — و بازمی گرداند از آن زن عقوبت را

که لعنت خدا باد بروی اگر باشد از دروغ گویان — و دفع میکند از زن عذاب را

اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهٗ لَمِنَ الْكٰذِبِيْنَ ⑧ وَالْخَامِسَةَ

آنکه گواهی دهد چهار بار بخدا هر آیینه این شوهر از دروغ گویان ست و گواهی دهد پنجم بار باین صفت

اینکه گواهی بدهد چهار بار شهادت بالله که (هر آیینه) او از دروغگویان است و پنجم را

اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَآ اِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ⑨ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ

که خشم خدا باد برین زن اگر شوهر از راست گویان باشد — و اگر نبود فضل خدا

که غضب الله باشد بر این زن اگر باشد مرد از راستگویان — و اگر نبودی فضل خدا

بکار یا زن پاکباز بعض آیه آخر یا بکل باطل قرار نداده است تنبیه تقریر باده باب آیه یا بکل سهل و بے تکلف است درین توضیح معنی للایقع مطابق کلمه و السلطان لایکذب و دفهره ...

ف۱ مترجم گوید ازین آیت معلوم شد که زانیه مصره و زانی را نکاح نتوان کرد و همین ست مذهب احمد و تاویل آیت نزد ابی حنیفه و شافعی آنست که حرام کرده شد شرک و زنا بر مسلمان یا گویند خاص ست بقوم یا گویند منسوخ است والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بعد از بیان کار سزای زنا غایت شناعت این فعل را بیان می کند یعنی مرد و زن زانیه که درین عمل شنیع مبتلا هستند در حقیقت اهلیت و لیاقت منعدم و همسر را با کسی مسلمان عفیف ندارند برای خبیثه و پلیدان پلید آنها همین مناسب است که با بچه مرد و زن بدکار و بدفرجام و یا از آنها هم بدتر با مشرک و مشرکه مربوط شوند کما قال تعالى الخبيثات للخبيثين والخبيثون للخبيثات والطيبات للطيبين والطيبون للطيبات (سوره نور) کبوتر با کبوتر باز با باز کند هم جنس با هم جنس پرواز باقتضای اصلی حرکت شنیع آنها همین بود اکنون این امر لیست جداگانه که حق تعالی بنا بر بعضی مصالح و حکمت ها عقد نکاح مسلمان را اگرچه بنام مسلمان باشد با مشرک و مشرکه جائز نگردانیده یا مشتعار اگر نکاح یک مرد ...

عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ⑩ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ

بر شما و رحمت او و آنکه خدا توبه پذیرنده با حکمت ست چه چیز ها میشد ف۱ هر آئینه آنانکه آوردند تهمت را

بر شما و رحمت او و اینکه الله پذیرنده توبه با حکمت است (چه چیز ها که واقع نمی شد) (هر آئینه) آنانی که آوردند این تهمت بزرگ را

عُصْبَةٌ مِّنكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ

جماعتے اند از شما مپندارید این تهمت را بد در حق خویش بلکه آن بهتر ست برائے شما هر کسے را

گروهی است از شما مپندارید این تهمت را بد برای خود بلکه آن خیر است برای شما ع۵ هست هر یکے

مِّنْهُم مَّا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّىٰ كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ

از ایشان چیزیست که حاصل کرد از معصیت و آنکه سرانجام داد عمدهٔ آن تهمت را از ایشان او راست عذاب

از ایشان را آن گناهی که کسب نموده و آنکه فرا گرفت بزرگتر آن تهمت را از ایشان او راست عذاب

عَظِيمٌ ۱ لَّوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ

بزرگ ف۲ چرا نه شد که چون شنیدید آنرا گمان میکردند مردان مسلمان و زنان مسلمان در حق خویش

بزرگ چرا چنین نشد که وقتیکه شنیدید آنرا گمان می کردند مردان مومن و زنان مومنه (یعنی گمان می کردید شما) به کسان خود

خَيْرًا وَقَالُوا هَٰذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ ۲ لَّوْلَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ

نیکی را و می گفتند این افترائے ظاهر ست چرا نیاوردند بر این سخن چهار گواه

نیکی را و می گفتند (میگفتید) اینست دروغ آشکار چرا نیاوردند برین سخن چهار گواه

فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَٰئِكَ عِندَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ۳ وَلَوْلَا

پس چون نیاوردند گواهان را پس آن جماعه نزدیک خدا ایشانند دروغ گو و اگر نمی بود

پس چون نیاوردند گواه پس آن گروه نزد الله ایشانند دروغ گویان و اگر نبودی

فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ

فضل خدا بر شما و رحمت او در دنیا و آخرت هر آئینه میرسید بشما در آن مقدمه که گفت و شنید کردید

فضل خدا بر شما و رحمت او در دنیا و آخرت (هر آئینه) میرسید شمارا در بهتانی که خوض می کردید

فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۴ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُم مَّا

دران عذاب بزرگ چون فرا می گرفتید آن را بزبانهائے خویش و می گفتید بدهان خویش سخنے

دران عذاب بزرگ وقتیکه می گرفتید آنرا بزبان هائے خود و می گفتید بدهنهای خود آنچه

لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِندَ اللَّهِ عَظِيمٌ ۵ وَلَوْلَا

که نبود شمارا بحقیقت آن دانش و می پنداشتید آنرا آسان و او نزدیک خدا بزرگ بود ف۳ و چرا نشد

راکه نبود شمارا به آن علم و می پنداشتید آنرا سخن آسان حال آنکه او نزد خدا بزرگ است و چرا نشد

إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُم مَّا يَكُونُ لَنَا أَن نَّتَكَلَّمَ بِهَٰذَا سُبْحَانَكَ هَٰذَا بُهْتَانٌ

که چون شنیدید آنرا می گفتید نمیرسد مارا که بزبان آریم این سخن را بپاکی یاد می کنیم ترا خدایا این سخن افترای ست

که چون شنیدید آنرا می گفتید لائق نیست برای ما که بزبان آریم این سخن را الله تو پاک هستی این بهتان

عَظِيمٌ ۶ يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَن تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ۷

بزرگ پند میدهد شمارا خدا تا باز بعمل نیارید مانند این هرگز اگر مسلمان هستید

بزرگ است پند میدهد شمارا الله که باز گردید بمثل این سخن هیچ گاه اگر هستید مومنان

وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۸ إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن

و بیان می کند خدا برائے شما آیات را و خدا دانا با حکمت ست هر آئینه آنانکه دوست می دارند آنکه

و روشن می کند الله برائے شما نشان ها و الله بهر چیز دانا با حکمت است (هر آئینه) آنانکه دوست دارند

تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

فاش شود تهمت بدکاری در مسلمانان ایشانراست عقوبت درد دهنده در دنیا و آخرت

که شایع گردد (تهمت) بدکاری در (شان) آنانکه ایمان آورده اند برای شان عذاب دردناک است در دنیا و آخرت

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید در غزوهٔ بنی مصطلق حضرت عائشه رض متهم شده و منافقان در اشاعت بدنامی سعی کردند و جماعهٔ اظهار برأت نمودند و جماعهٔ توقف نمودند خدا تعالےٰ برأت صدیقه نازل ساخت و ذم منافقان و مدح برأت کنندگان و تهدید توقف کنندگان فرمود ۱۲ ف۲ یعنی عبدالله ابن ابی منافق ۱۲ ف۳ یعنی جمعے که می گفتند فلاں و فلاں چنین میگویند و ماندیده ایم و به تحقیق نمیدانیم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ این خطاب و کلمات برای تسلی آن مسلمانان است که از افتراء این واقعه بایشان صدمه رسید بالخصوص به عائشه صدیقه و خانواده اش. ظاهر است که آنها فوق العاده غمگین و پریشان بودند یعنی اگرچه این شهرت بهتان مکروه و رنج دهنده و ناگوار بود لیکن در حقیقت در انجام آن برای شما خیر و بهتری مستور بود و تا این قدر مدت به حملات جگر خراش و ایذا های شدید صبر کردن آیا خالی از اجر میباشد آیا این شرف کم است که خود حق تعالےٰ در کلام پاک خود در عظمت و برأت شما آیات نازل کرده و دشمنان شمارا رسوا ساخته و تا به روز قیامت ذکر خیر شمارا بر زبان قرآن خوانان جاری فرموده و برای مسلمانان حق ازواج و اهل بیت پیغمبر علیه السلام را شناساند ایشانرا چنان تعلیم داد که کاهی فراموش نشود فلله الحمد علی ذلک ۱۲

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۹﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ وَاَنَّ

و خدا می داند و شما نمی دانید و اگر نبودے فضل خدا بر شما و رحمت او و آنکه

والله میداند و شما نمیدانید واگر نبودی فضل خدا بر شما و رحمت او وانیکه (هرآئینه)

اللّٰهَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿۲۰﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ؕ

خدا بخشاینده مهربانست چه چیزها که نشدے ای مسلمانان از پے مروید گامهائے شیطان را

الله نرمی کننده و مهربان است چها که می شد ای مومنان پیروی مکنید قدمهائے شیطان را

وَمَنْ يَّتَّبِعْ خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ فَاِنَّهٗ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ؕ وَلَوْلَا

و هرکه پیروی گامهائے شیطان کند پس هر آئینه وے میفرماید به بے حیائی و کار ناپسندیده و اگر نبودے

پس کسیکه پیروی کند قدمهائے شیطان را پس (هرآئینه او (شیطان) نشان می دهد کار بے حیائی و سخن بد و اگر نبودی

فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ اَبَدًا ۙ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ

فضل خدا بر شما و رحمت او پاک نشدے از شما هیچ کس هرگز ولیکن الله

فضل خدا بر شما و رحمت او پاک نشدی از شما هیچ کسی هرگز ولیکن الله

يُزَكِّيْ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۱﴾ وَلَا يَاْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَ

پاک میسازد هرکرا خواهد و خدا شنوا داناست و باید که سوگند نخورند خداوندان بزرگی و

پاک میسازد هرکرا خواهد و الله بر همه چیز شنوا و داناست و سوگند نخورند صاحبان درجه بزرگ از شما و

السَّعَةِ اَنْ يُّؤْتُوْۤا اُولِى الْقُرْبٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ فِيْ سَبِيْلِ

وسعت از شما بر آنکه چیزے ندهند خویشاوندان را و بینوایان را و خانمان ترک کنندگان را در راه

صاحبان وسعت از دادن (باینکه ندهند) رشته داران را و مسکینان را و مهاجرین را در راه

اللّٰهِ ۖ وَلْيَعْفُوْا وَلْيَصْفَحُوْا ؕ اَلَا تُحِبُّوْنَ اَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ

خدا و باید که عفو کنند و در گزرند آیا دوست نمیدارید که بیامرزد خدا شما را و خدا آمرزنده

خدا و باید عفو کنند و در گذرند آیا دوست نمیدارید که بیامرزد الله شما را و الله آمرزنده

رَّحِيْمٌ ﴿۲۲﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ الْغٰفِلٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ لُعِنُوْا

مهربان ست ف۱ هرآئینه آنانکه دشنام میدهند زنان پاک دامنان را از بدکاری بیخبران با ایمان را لعنت کرده شدند

مهربان است (هرآئینه) آنانکه دشنام زناکاری میدهند زنان پاک دامن بے خبر مومنات را لعنت کرده شدند

فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۪ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿۲۳﴾ يَّوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ

در دنیا و آخرت و ایشانراست عذاب بزرگ روزیکه گواهی دهند بر ایشان

در دنیا و آخرت و ایشان راست عذاب بزرگ روزیکه گواهی دهد بر ایشان

اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۲۴﴾ يَوْمَئِذٍ يُّوَفِّيْهِمُ اللّٰهُ

زبانهائے ایشان و دستهائے ایشان و پایهائے ایشان با نچه می کردند آنروز تمام رساند بایشان خدا استحقاق

زبان های ایشان و دست های ایشان و پاهای ایشان به آنچه می کردند درآن روز کامل میدهد بایشان را الله

دِيْنَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِيْنُ ﴿۲۵﴾ اَلْخَبِيْثٰتُ

جزائے بالانصاف ایشان را و بدانند که خدا همونست ثابت ظاهر زنان ناپاک

جزائے سزا دادن ایشان و بدانند در آن روز که خدا او است راست ظاهر کننده زنان پلید

لِلْخَبِيْثِيْنَ وَالْخَبِيْثُوْنَ لِلْخَبِيْثٰتِ ۚ وَالطَّيِّبٰتُ لِلطَّيِّبِيْنَ وَالطَّيِّبُوْنَ

لائق اند مردان ناپاک را و مردان ناپاک لائق اند بزنان ناپاک و زنان پاک لائق اند بمردان پاک و مردان پاک

(لائق) هستند برائے مردان پلید و مردان پلید (لائق) هستند برائے زنان پلید و زنان پاکیزه (لائق) هستند برای مردان پاکیزه و مردان پاکیزه

لِلطَّيِّبٰتِ ۚ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّءُوْنَ مِمَّا يَقُوْلُوْنَ ؕ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ﴿۲۶﴾

لائق اند بزنان پاک این جماعه بری اند ازانچه مردم میگویند ایشانراست آمرزش و روزی نیکو

(لائق) هستند برای زنان پاکیزه آن گروه پاکان بری هستند از آنچه میگویند دربارهٔ ایشان ایشان راست آمرزش و روزی با کرامت

ف۱ یعنی [illegible] اگر قسم خورده ایذا ایشان چنین سوگند صرف نظر کنید و کفاره آن روا دارید ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ در بیان تعریض است بابوبکر صدیق قسم خورده بود که مسطح را هیچ ندهد و مے یکے از دشنام دهندگان بود

ع ۱۰ ۸

تفسیر عثمانی

با جمعیت افزاد یکه بر حضرت عائشه بهتان بسته بودند بعض مسلمانان بنا دانی شریک شده بودند از جمله آنها یکنفر حضرت مسطح نیز بود که با اینکه یک مهاجر مفلس بود خواهرزاده یا برادر خاله زاده حضرت ابوبکر بود بیش از قصه افک حضرت صدیق اکبر او امداد میکرد و جوی احوال او میبود. آنگاه که این قصه ختم گردید و برائت عائشه صدیقه از آسمان نازل شد حضرت ابوبکر قسم خورد که آینده به مسطح امداد نخواهم کرد شاید بعض صحابه دیگر را نیز همچه صورت پیش آمده باشد بنابر آن این آیت نازل شد یعنی کسانیکه الله تعالیٰ آنها را فضیلت دینی و وسعت ثروت و بنیاد داده است لائق شان آنها نیست که اینگونه قسم بخورند باید ظرف آنها بسیار کلان و اخلاق شان بسیار بلند باشد جواب بدی و مروت این است که مقابل بدی به نیکی داده شود. مسطح شهید بدر است مهاجر است خویشاوند دان محتاج و آنانیکه در راه خدا مهاجرت کرده اند کار

ع ۳ ۹

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا غَيْرَ بُيُوْتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَاْنِسُوْا وَ

اے مسلمانان در میایید بجانہا غیر خانہاے خویش تا آنکہ دستوری طلبید و

اے مومنان در میایید بخانہاے کہ غیر خانہاے شما است تا آنکہ اجازہ بگیرید و

تُسَلِّمُوْا عَلٰۤى اَهْلِهَا ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ① فَاِنْ لَّمْ تَجِدُوْا

سلام کنید بر اہل آن این بہتر ست شما را بود کہ پند پذیر شوید پس اگر نیابید

سلام کنید بر اہل آن این بہتر ست برای شما شاید پند پذیرید عہ پس اگر نیابید

فِيْهَاۤ اَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوْهَا حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَاِنْ قِيْلَ لَكُمُ ارْجِعُوْا

در اینجا ہیچ کس را در میایید آنجا تا آنکہ دستوری دادہ شود شما را و اگر بشما گفتہ شود کہ باز گردید

دران کسے را پس مدرائید دران تا آنکہ اجازہ دادہ شود برائے شما و اگر گفتہ شود برای شما کہ باز گردید

فَارْجِعُوْا هُوَ اَزْكٰى لَكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ② لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ

پس باید کہ باز گردید آن پاک تر ست شما را و خدا بآنچہ می کنید داناست نیست بر شما گناہے

پس بگردید این پاکیزہ تر است برای شما و اللہ بآنچہ می کنید دانا تر است عہ نیست ہیچ گناہے بر شما

اَنْ تَدْخُلُوْا بُيُوْتًا غَيْرَ مَسْكُوْنَةٍ فِيْهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا

درانکہ در آیید بجانہائی کہ مسکن کسے نیست در آنجا منفعتے باشد شما را ول و خدا می داند آنچہ

دراین کہ در آیید در خانہائے غیر مسکونہ کہ دران متاع شما است و اللہ میداند آنچہ

تُبْدُوْنَ وَمَا تَكْتُمُوْنَ ③ قُلْ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ يَغُضُّوْا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَ

آشکارا می کنید و پوشیدہ می دارید بگو مردان مسلمانان کہ بپوشند چشم خود را و

ظاہر می کنید و آنچہ پنہاں می دارید بگو برای مومنان کہ پایان اندازند بر خی از نظرہائی خود را یعنی چشم خود را

يَحْفَظُوْا فُرُوْجَهُمْ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا يَصْنَعُوْنَ ④ وَ

نگاہ دارند شرمگاہ خود را این پاکیزہ تر ست ایشان را ہر آئینہ خدا خبردار ست بآنچہ می کنند و

نگاہ دارند شرمگاہ خود را این پاکیزہ تر است ایشان را (ہر آئینہ) خدا خبردار است بہ آنچہ می کنند و

قُلْ لِّلْمُؤْمِنٰتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوْجَهُنَّ وَلَا

بگو زنان مسلمانان را کہ بپوشند چشم خود را و نگاہ دارند شرمگاہ خود را و

بگو برای زنان مومنہ کہ پایان اندازند برخی از نظرہائی خود را یعنی چشم خود را از نظر شہوانی مردان اجنبی بپوشند و نگاہ دارند شرمگاہ خود را

يُبْدِيْنَ زِيْنَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوْبِهِنَّ وَلَا

آشکارا نہ کنند آرایش خود را ف۲ الا آنچہ ظاہر است ازاں مواضع ف۳ و باید کہ فرو گذارند دامن ہائے خود را بر گریبانہائے خود

ظاہر نکنند آرائش خود را مگر آنچہ ظاہر است ازان و باید فرو گذارند چادرہای خود را بر گریبان ہای خود و

يُبْدِيْنَ زِيْنَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُوْلَتِهِنَّ اَوْ اٰبَآئِهِنَّ اَوْ اٰبَآءِ بُعُوْلَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَآئِهِنَّ

نمایند آرایش خود را الا بشوہران خویش یا پدران خویش یا پدران شوہران خویش یا پسران خویش

ظاہر نکنند زینت (مستور) خود را مگر بشوہران خویش یا پدران خویش یا پدران شوہران خویش یا پسران خود

اَوْ اَبْنَآءِ بُعُوْلَتِهِنَّ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِيْۤ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِيْۤ اَخَوٰتِهِنَّ اَوْ

یا پسران شوہران خویش یا برادران خویش یا پسران برادران خویش یا پسران خواہران خویش یا

یا پسران شوہران خود یا برادران خود یا پسران برادران خود یا پسران خواہران خود یا

نِسَآئِهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التّٰبِعِيْنَ غَيْرِ اُولِي الْاِرْبَةِ مِنَ

زنان خویش یا آنچہ مالک او شدہ است دست ایشان یعنی غلامان یا طفیلیان کہ صاحب شہوت نباشند از

زنان خود یا آنچہ مالک او ست دست ہای ایشان یا خدمتگاران کہ صاحب شہوت نباشند از

الرِّجَالِ اَوِ الطِّفْلِ الَّذِيْنَ لَمْ يَظْهَرُوْا عَلٰى عَوْرٰتِ النِّسَآءِ وَلَا يَضْرِبْنَ

مردان یا طفلانے کہ ہنوز مطلع نشدہ اند بر شرمگاہ زنان و نزنند زمین را

مردان یا اطفالے کہ ہنوز مطلع نشدہ اند بر رازہائے زنان و نزنند بر زمین

فتح الرحمن

ف۱ یعنی رباط و قف ۱۲

ف۲ یعنی واضع زیور ۱۲

ف۳ یعنی روی و کفین ۱۲

تفسیر عثمانی

عہ یعنی بدون خانہ مسکونہ خاص خود در خانہ مسکونہ دیگر کس بے محابا و بے خبر داخل مشوید زیرا نمیتوان فہمید کہ شخص دیگر بچہ حال باشد و در آن وقت در آمدن کسی را پسند می کند یا نہ و لہذا پیش از یکہ آدم در آید آواز دادہ اجازہ حاصل نماید اما بہترین آواز ہا آواز سلام می باشد در حدیث است کہ سہ مرتبہ سلام بگوید اجازہ داخل شدن را بگیرد۔ اگر بعد ازین ہم کہ سہ مرتبہ سلام گفت اجازہ بہ او دادہ نشد واپس بگردد در حقیقت این یک تعلیم حکیمانہ ایست کہ اگر بہ آن پابندی شود در حق صاحب خانہ و افراد ملاقات کنندہ ہر دو مفید و بہتر میباشد تاسف امروز خود مسلمانان آن ہدایات مفیدہ را ترک دادہ اند و اقوام دیگر آنرا از کتب مسلمانان می آموزند و ترقی کردہ میروند (ر ط) از ابتدا اے سورہ احکام زنا و قذف وغیرہ بیان شدہ بود اگر شخصی در خانہ کسی بدون اجازہ داخل شود چون اکثر تہمات این امور را محرک و مفضی میگردد بنا بر آن درین آیات مسائل استیذان را بیان فرمود

عہ او تعالی از تمام اعمال قلبیہ و قالبیہ انسان باخبر است۔ حق تعالی مطابق اعمال و نیت شما جزا میدہد بہ علم محیط خود تمام امور را رعایت کردہ این احکام را

بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ ۚ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ

پای‌های خویش تا دانسته شود آنچه پنهان می‌کردند از زیور خویش و رجوع کنید بسوی خدا همه یکجا ای

پای‌های خود تا دانسته شود آنچه پنهان دارند از زینت خود و رجوع کنید بسوی الله همه ای

الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾ وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ

مسلمانان بود که رستگار شوید و بنکاح دهید زنان بی شوهر را از قوم خویش و شایستگان را از

مومنان شاید رستگار شوید و به نکاح بدهید زنان بی شوهر (مردان بی زن) را که از شما باشند (بنکاح درآید)

عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ إِن يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ

بندگان خویش و کنیزگان خویش اگر درویش باشند توانگر کند ایشان را خدا از فضل خود و خدا

بندگان خود را و کنیزکان خود را اگر باشند درویش توانگر کند ایشان را الله از فضل خود و الله

وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾ وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ

بسیار دهنده داناست و باید که برپا کدامنی مقید باشند آنانکه نمی یابند اسباب نکاح تا آنکه توانگر کند ایشان را

گنجایش کننده بهمه چیز داناست و باید پاکدامن باشند آنانی که نمی یابند قدرت نکاح را تا آنکه توانگر گرداند ایشان را

اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

خدا از فضل خویش و آنانکه می طلبند مکاتبت را از بندگانی که مالک آن شده است دست شما

الله از فضل خود و آنان که می طلبند عقد کتابت از آن کسانیکه مالک شده دست‌های شما

فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا ۖ وَآتُوهُم مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ ۚ

پس مکاتب کنید آنها را اگر بدانید در ایشان شایستگی و دهید مکاتبان را از مال خدا که بشما ارزانی داشته است

پس مکاتب سازید ایشان را اگر بدانید در ایشان نیکی را و بدهید ایشان (یعنی غلامان مکاتب را) از مال الله آنچه که داده است شما را

وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ

و جبر مکنید کنیزگان خود را بر زنا اگر ایشان پرهیزگاری خواهند تا بدست آرید متاع

و مجبور مکنید کنیزان خود را به زنا اگر خواستند باز ایستادن را از زنا برای اینکه می طلبید اسباب

الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۚ وَمَن يُكْرِههُّنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِن بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ

زندگانی دنیا و هر که جبر کند ایشان را پس هر آئینه خدا آن کنیزکان را بعد جبر کردن بر ایشان آمرزنده

زندگانی دنیا را و هر که مجبور کند ایشانرا پس (هر آئینه) الله بعد از جبر بر ایشان آمرزنده

رَّحِيمٌ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن

مهربان است و هر آئینه فرود آوردیم بسوی شما آیت‌های روشن را فرود آوردیم داستانی از حال آنان که گذشتند

مهربان است و (هر آئینه) فرود آوردیم بسوی شما آیت‌های روشن و چیزی حال (قصه) از کسانیکه گذشته‌اند

قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾ ۞ اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهِ

پیش از شما و پندی پرهیزگاران خدا نور آسمانهاست و زمین داستان نوره وی در قلب مسلمانان

پیش از شما و پندی برای پرهیزگاران الله نور آسمانها و زمین است صفت نور او

كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ ۖ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ ۖ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ

است مانند طاقچه که در آن چراغ است آن چراغ در شیشه است آن شیشه گویا ستاره

مانند صفت طاقی است که در آن چراغ است، چراغ در شیشه است آن شیشه گویا که او ستاره ایست

دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا

درخشنده است افروخته میشود از روغن درختی بابرکت که عبارت از درخت زیتون است نه بسمت مشرق روئیده و نه بجانب مغرب دوبنده نزدیک است که زیت وی

درخشان که افروخته میشود آن چراغ از روغن درخت مبارک زیتون که نه شرقی است و نه غربی نزدیک است که روغن آن

يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ۚ نُّورٌ عَلَىٰ نُورٍ ۗ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ ۚ

روغنی بدهد اگرچه نرسیده باشدش آتشی روشنی بر روشنی ست راه می نماید خدا بنور خدا هر که را خواهد

روشن شود اگرچه نرسیده باشدش آتش روشنی بر روشنی است راه می نماید الله بنور خود هر که را خواهد

فتح الرحمن

ف۱ حاصل این آیت آنست که مواضع زینت دو قسم است آنچه در ستر آن حرج است و آن وجه و کفین بود و آنچه در ستر آن حرج نیست مانند سر و گردن و عضد و ذراع و ساق پس ستر وجه و کفین از اجنبیان فرض نیست بلکه سنت است و ستر غیر آن از اجنبیان فرض است نه از محارم والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی فتیله روشن است ۱۲ ف۳ یعنی در قندیل است ۱۲

تفسیر عثمانی

بعض مردم در جاهلیت کنیزان را بکسب زنا امر می نمودند عبدالله بن ابی رئیس المنافقین چند کنیز داشت که از زنا کاری آنها روپیه بدست می آورد از آنجمله بعضی مسلمان شدند و از این فعل شنیع انکار کردند بنابران آن ملعون آنها را لت و کوب میکرد. این آیت در اثر این واقعه نازل شد و به رعایت این شان نزول برای زیادت تقبیح قید اراده تحصن و قید ابتغای متاع دنیا را در این آیت «ان اردن تحصنا لتبتغوا عرض الحیوة الدنیا» زیاده نمود ورنه حرام کاری کردن بر کنیزان بهر حال حرام و نهایت زبون است و تمام کمائی آنها ناپاک است خواه کنیزان برضا و رغبت این کار را کنند و بکراهیت و اجبار نی اگر کنیزان برضا...

ع ۸ / ۱۰

حاشیه: باستثنام محض برای فایده عقد زنا آنها را اجبار امر نکنید این فعل شنیع کنید و باشش زیاده ... بی حیائی است ۱۲

وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۙ (۱) فِيْ بُيُوْتٍ اَذِنَ اللّٰهُ

و بیان می فرماید خدا داستان ہائے برائے مردمان و خدا بہر چیز داناست ف۱ در خانہائی کہ دستوری دادہ است خدا

برای مردم والله بہر چیز داناست در خانہائی کہ اجازہ دادہ است الله

اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيْهَا اسْمُهٗ ۙ يُسَبِّحُ لَهٗ فِيْهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ۙ (۲)

کہ بلند کردہ شود آنرا و یاد کردہ شود آنجا نام او بپاکی یاد می کنند خدا را آنجا صبح و شام

کہ بلند کردہ شود آنہا و ذکر کردہ میشود در آنہا نام او بپاکی یاد می کنند خدا را در انہا صبح و شام

رِجَالٌ ۙ لَّا تُلْهِيْهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيْتَآءِ

مردانیکہ باز ندارد ایشان را سوداگری و نہ خرید و فروخت از یاد کردن خدا و برپا داشتن نماز و دادن

مردانی کہ غافل نمی سازد ایشان را سوداگری و نہ بیع از یاد الله از برپا داشتن نماز و دادن

الزَّكٰوةِ ۙ يَخَافُوْنَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيْهِ الْقُلُوْبُ وَالْاَبْصَارُ ۙ (۳) لِيَجْزِيَهُمُ

زکوة می ترسند ازاں روز کہ مضطرب شوند دراں دل ہا و دیدہا تا جزا دہد ایشان را

زکوة میترسند از روی کہ مضطرب میشوند دران دلہا و چشم ہا تا جزا دہد ایشان را

اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا وَيَزِيْدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ؕ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ

خدا بعوض بہترین آنچہ کردند و زیادہ دہد ایشان را خدا از فضل خویش و خدا روزی میدہد ہر کرا خواہد

الله جزای نیکو تری از آنچہ کردہ اند و زیادہ دہد ایشان را از فضل خود و الله روزی میدہد کسی را کہ خواہد

بِغَيْرِ حِسَابٍ (۴) وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيْعَةٍ يَّحْسَبُهُ

بغیر شمار یعنی بسیار و آنانکہ کافر شدند اعمال ایشان مانند سرابیست بمیدانہائی ہموار می پندارد ش

بے شمار و آنانکہ کافر شدند اعمال ایشان مانند سرابی است بمیدانہای ہموار کہ می پندارد آنرا

الظَّمْاٰنُ مَآءً ؕ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَهٗ لَمْ يَجِدْهُ شَيْــًٔا وَّوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهٗ فَوَفّٰىهُ

تشنہ آبے تا وقتیکہ بیاید نزدیک آں نیابد ش چیزے و یافت خدا را نزدیک آں پس تمام رسانید بوے

تشنہ آب تا چون بیاید بآن نمی یابد آنرا چیزی و یافت الله را نزد او پس تمام رسانید او را

حِسَابَهٗ ؕ وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ۙ (۵) اَوْ كَظُلُمٰتٍ فِيْ بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَّغْشٰىهُ

حساب وی را و خدا زود کنندہ حساب ست ف۲ یا مانند تاریکی ہا در دریائے عمیق می پوشد ایں کافر را

حساب وی و الله زود کنندہ حساب است یا مانند تاریکی ہا در بحر عمیق کہ می پوشاند آن را

مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ سَحَابٌ ؕ ظُلُمٰتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ؕ

موجے از بالائے آں موجے دیگر از بالائی آں ابر بود تاریکی ہاست بعض آں بالائے بعض دیگر

موجی از بالائے آن موج دیگر از بالائی آن ابر باشد تاریکی ہاست بعض آن بالائے بعض دیگر

اِذَآ اَخْرَجَ يَدَهٗ لَمْ يَكَدْ يَرٰىهَا ؕ وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ

چوں بیروں آرد دست خود نزدیک نیست کہ بہ بیند ش و ہر کہ نداد او را خدا روشنی پس نیست او را ہیچ

چون بیرون آرد دست خود را نزدیک نیست کہ بیند آنرا و ہر کہ ندادہ الله او را نور پس نیست او را ہیچ

نُّوْرٍ (۶) اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ

روشنی ف۳ آیا ندیدی کہ خدا بپاکی یاد می کندش ہر کہ در آسمانہاست و زمین ست و مرغان

نوری آیا ندیدی کہ الله بپاکی یاد میکندش ہر کہ در آسمان ہاست و زمین است و مرغان

صٰٓفّٰتٍ ؕ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهٗ وَتَسْبِيْحَهٗ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَفْعَلُوْنَ (۱)

بال کشادہ ہر یکے دانستہ است خدا دعائے او را و تسبیح او را و خدا داناست بآنچہ میکنند

بال کشادہ ع۵ ہر یک بتحقیق دانستہ است دعاء و تسبیح خود را ع۶ و الله داناست بہ آنچہ می کنند

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ (۲) اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ

و خدا راست بادشاہی آسمانہا و زمین و بسوئے خدا است بازگشت آیا ندیدی کہ خدا

و الله راست بادشاہی آسمان ہا و زمین و بسوی الله است بازگشت آیا ندیدی کہ الله

فتح الرحمن

ف۱ حاصل این مثل تشبیہ نوری است کہ بسبب مواظبت بر طہارت و عبادت در دل مسلمانان حاصل میشود بنور چراغ کہ در غایت درخشندگی باشد و بجہت اشعار بآں مواظبت می فرماید ۱۲

ف۲ حاصل این مثل آنست کہ اعمال کافر حبط شود و در آخرت آنرا ہیچ ثواب نباشد ۱۲-

ف۳ حاصل این مثل آنست کہ بر کافر ظلمات بہیئت متراکم شدہ است و انوار ملکیت از وے بکلی منعدم شدہ است ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع۵ ذکر پرندگان را شاید ازین سبب جداگانہ فرمود کہ آنہا در وقت پریدن در بین آسمان و زمین معلق می باشند و این طور پریدن آنہا در ہوا از نشانی بزرگ قدرت است

ع۶ حق تعالے بہ ہر چیز مناسب حال آن طرق امامت و بندگی و تسبیح خوانی را الہام فرمود ہر چیز آن طریقہ را فہمیدہ وظیفہ خود را ادا میکند لیکن جائے افسوس و تعجب است کہ بسا افراد انسان بہ غرور غفلت و ظلمت و جہالت گرفتار آمدہ از یاد مالک حقیقی غافل و از ادای وظیفہ عبودیت رو گردان میباشند- تنبیہ راجع بہ تسبیح مخلوقات ایضاح مختصری در پارہ پانزدہم دادہ ایم ملاحظہ شود و در حدیثی آمدہ کہ حضرت نوح علیہ السلام پسران خود را در حین توصیہ تسبیح فرمود و در انہا الصلوة الخلق ۱۲ (از این نماز مخلوق باقیماندہ است)

يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ

روان می کند ابررا باز جمع می نماید میان آن باز میسازدش توبرتو پس می بینی قطره را که بیرون می آید از

میراند ابررا پس ترکیب می کند میان او (بعضی را به بعضی) باز می گرداند آنرا توبرتو پس می بینی قطره های باران را که می براید از

خِلٰلِهٖ ۚ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهٖ مَنْ

میان آن و فرود می آرد از جانب بالا از کوه ها که آنجا هست ژاله را پس میرساندش بهرکه

میان آن و فرود می آرد از جانب بالا از کوهای که در آنجا هست ژاله پس میرساند آنرا بهرکه

يَّشَآءُ وَيَصْرِفُهٗ عَنْ مَّنْ يَّشَآءُ ۖ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهٖ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِ ﴿۴۳﴾

خواهد و باز میدارد ش از هرکه میخواهد نزدیک است درخشندگی برقی که دران ابر بوده است دور کند چشمها را

خواهد و بازمی دارد آنرا از هرکه خواهد ف نزدیک است که روشنی برق آن برباید دیده ها را

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۗ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِی الْاَبْصَارِ ﴿۴۴﴾ وَ

می گرداند خدا شب و روز را هر آئینه درین مقدمه پندے هست خداوندان چشم را

تبدیل می کند الله شب و روز را ف (هر آئینه) در آن عبرت است برای صاحبان بصیرت ف و

اللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَآبَّةٍ مِّنْ مَّآءٍ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِیْ عَلٰى بَطْنِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ

خدا آفرید هر جانورے را از آب پس از ینهاست آنکه میرود بر شکم خود و از ینهاست که

الله آفرید هر جانوررا از آبی پس از اینهاست آنکه میرود برشکم خود و از ینهاست آنکه

يَّمْشِیْ عَلٰى رِجْلَيْنِ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِیْ عَلٰۤى اَرْبَعٍ ؕ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ ؕ

میرود بردو پاے و از ینهاست که میرود بر چهار پاے می آفریند خدا هرچه خواهد

میرود بر دو پای و بعضی از ایشان آنست که میرود بچهار پای می آفریند الله آنچه خواهد

اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۴۵﴾ لَقَدْ اَنْزَلْنَاۤ اٰيٰتٍ مُّبَيِّنٰتٍ ؕ وَاللّٰهُ يَهْدِیْ

هر آئینه خدا بر هر چیز تواناست هر آئینه فرود آوردیم آیات روشن را و خدا دلالت می کند

هر آئینه الله بر هر چیز تواناست (هر آئینه) فرود آوردیم آیت های روشن بیان کننده را و الله دلالت می کند

مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۴۶﴾ وَيَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُوْلِ وَ

هرکرا خواهد بسوے راه راست و می گویند منافقان ایمان آوردیم بخدا و برسول و

هرکرا خواهد بسوے راه راست ف و می گویند (منافقان) ایمان آورده ایم به الله و به رسول و

اَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ ؕ وَمَاۤ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۴۷﴾

فرمانبرداری نمودیم و باز روی گرداند گروهے از ایشان بعد ازین و نیستند ایشان مومنان

فرمانبرداری نمودیم باز رو می گرداند فرقه از ایشان بعد ازین و نیستند ایشان مومنان (ثابت بر ایمان)

وَاِذَا دُعُوْۤا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ

و چون خوانده می شوند بسوے خدا و رسول او تا حکم فرماید میان ایشان ناگهان جماعتے از ایشان

و چون خوانده میشوند بسوے خدا و رسول او تا حکم کند در میان ایشان ناگهان فرقه از ایشان

مُّعْرِضُوْنَ ﴿۴۸﴾ وَاِنْ يَّكُنْ لَّهُمُ الْحَقُّ يَاْتُوْۤا اِلَيْهِ مُذْعِنِيْنَ ﴿۴۹﴾ ؕ اَفِیْ

روگرداننده گانند و اگر باشد ایشان را حق بیایند بسوے او گردن نهاده آیا در

اعراض کنندگانند و اگر باشد برای ایشان حق (یعنی حق بطرف باشند) می آیند بسوی او قبول کنندگان (حکم او را) آیا در

قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ اَمِ ارْتَابُوْۤا اَمْ يَخَافُوْنَ اَنْ يَّحِيْفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُوْلُهٗ ؕ

دل ایشان بیماریست یا در شک افتادند یا می ترسند از انکه ستم کند بر ایشان خدا و رسول او

دل ایشان مرض است یا در شک افتاده اند یا می ترسند ازینکه ستم کند الله بر ایشان و رسول او

بَلْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۵۰﴾ ع اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِيْنَ اِذَا دُعُوْۤا

بلکه این جماعه ایشانند ستمگاران جز این نیست که می باشد قول مسلمانان چون خوانده می شود ایشانرا

بلکه آن گروه ایشانند ستمگاران جز این نیست که هست سخن مومنان وقتیکه خوانده شوند

تعالیٰ او را توفیق هدایت داده باشد – ف یعنی همه مردم این نشان های واضح و روشن را می بینند لیکن به اعتبار نتیجه دیدن و ندیدن آنها یک برابر است ۱۲

تفسیر عثمانی

ف چنانکه در زمین کوهای سنگ است (و به قول بعض سلف بهار طور در آسمان کوهای ژاله موجود میباشد مترجم بر وفق آن ترجمه کرده است لیکن راجح تر و قوی تر این است که از "سماء" باید ابر مراد باشد مطلب این است که ابر هائیکه در کثافت و ثقالت مانند کوه ها میباشند ژاله می بارانند اندکه از آن به لسیاری مردم نقصان جانی و یامالی میرسد و برخی از آن محفوظ می مانند مثل مشهور است که ژاله بر یک شاخ گاو می بارد و شاخ دیگر خشک می ماند ف بعد از روز و شب بعد از شب روز فقط بقدرت او تعالی می آید و او تعالی گاهی روز را و گاهی شب را دراز و کوتاه می کند دگرمی آنهار به سردی و سردی آنها را به گرمی تبدیل می نماید ف بنی آدم باید از دیدن چنین نشان های عظیم الشان قدرت بصیرت و عبرت حاصل کند به آن شهنشاه حقیقی به صدق و اخلاص دل رجوع کند که در قبض و تصرف او زمام تمام تصرفات و تقلبات می باشد ف آیات تکوینیه و تنزیلیه آنقدر واضح است که بعد از دیدن و شنیدن آن نباید انسان گمراه گردد ولی بر راه راست شخصی روان میشود که خدای

ع ۱۰ — ۶ — ۱۲

إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُولَٰئِكَ

بسوئے خدا و رسول او تا حکم کند میان ایشان آنکه گویند شنیدیم و فرمانبرداری کردیم و این جماعہ

بسوئے اللہ و رسول او تا حکم کند در میان ایشان آنکه گویند شنیدیم و تسلیم نمودیم حکم را آن گروہ

هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَٰئِكَ

ایشانند رستگاران و ہر کہ فرمان برداری کند خدا و رسول او را و ترسد از خدا و حذر کند از عذاب او پس این جماعہ

ایشانند رستگاران و ہر کہ فرمان برداری کند اللہ و رسول او را و بترسد از اللہ (یعنی توبہ کنند) و پرہیز کند (دانندہ از گناہ)

هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾ ۞ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ۖ

ایشانند مراد رسندگان و قسم خوردند بخدا بموکد ترین قسمہائے خود کہ اگر بفرمائی ایشانرا البتہ بیرون روند از وطن خود

ایشانند مقصد رسندگان و سوگند می خوردند (منافقان) بہ اللہ بسوگندہای موکد خود اگر امر کنی بایشان (ہر آئینہ) بیرون روند

قُل لَّا تُقْسِمُوا ۖ طَاعَةٌ مَّعْرُوفَةٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾ قُلْ

بگو قسم مخورید فرمانبرداری پسندیدہ مطلوب ست ہر آئینہ خدا خبردار است بآنچہ می کنید بگو

بگو قسم مخورید فرمان برداری پسندیدہ (مطلوب است) ہر آئینہ اللہ خبردار است بہ آنچہ می کنید ع۵ بگو

أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَ

فرمانبرداری خدا بکنید و فرمانبرداری پیغمبر کنید پس اگر رو بگردانید پس جز این نیست کہ بر پیغمبر ست آنچہ بروی لازم کردہ شد و

فرمان برید اللہ را و فرمان برید رسول را پس اگر روی بگردانید پس جز این نیست کہ ہست بر رسول آنچہ لازم کردہ شدہ بروی و

عَلَيْكُم مَّا حُمِّلْتُمْ ۖ وَإِن تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا ۚ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ

بر شماست آنچہ بر شما لازم کردہ شد و اگر فرمانبرداری او کنید راہ یابید و نیست بر پیغامبر مگر پیغام رسانیدن

بر شماست آنچہ لازم کردہ شدہ بشما و اگر فرمان برید او را راہ یابید و نیست بر رسول مگر تبلیغ

الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ

آشکارا وعدہ دادہ است خدا آنانرا کہ ایمان آوردند از شما و کردند عمل ہائے شائستہ البتہ خلیفہ سازد ایشانرا

آشکارا وعدہ دادہ است اللہ آنانرا کہ ایمان آوردہ اند از شما و کردہ اند عمل ہائے نیکو کہ البتہ خلیفہ سازد ایشانرا

فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ

در زمین چنانکہ خلیفہ ساختہ بود آنان را کہ پیش از ایشان بودند ف۱ والبتہ محکم کند برای ایشان دین ایشان را

در زمین چنانکہ خلیفہ ساختہ بود آنان را کہ پیش از ایشان بودند و تا جای دہد (قوت دہد) برای ایشان دین ایشانرا

الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ۚ يَعْبُدُونَنِي

کہ پسندیدہ است برائے ایشان والبتہ بدل کند در بارہ ایشان بعد از ترس ایشان ایمنی را پرستش کنند مرا

آنکہ پسندیدہ است برای ایشان والبتہ بدل دہد ایشان را بعد از ترس ایشان ایمنی پرستش می کنند مرا

لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا ۚ وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾

شریک مقرر نکنند بامن چیزے را و ہر کہ ناسپاسی کند بعد از ین پس آن جماعہ ایشانند فاسقان ف۲

شریک نمی سازند بمن چیزے را و ہر کہ ناسپاسی کرد بعد ازان پس آن گروہ ایشانند نافرمان

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾

و برپا دارید نماز و بدہید زکوۃ را و فرمان برداری کنید پیغمبر را بود کہ بر شما رحم کردہ شود

و برپا دارید نماز را و دادہ باشید زکوۃ را و اطاعت کردہ باشید رسول را تا بر شما رحم کردہ شود

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ ۚ وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ ۖ وَ

مپندار کافران را عاجز کنندہ در زمین و جائے ایشان آتش ست و

مپندار اینکہ کافران عاجز کنندہ خدااست در زمین و جائے ایشان است آتش و

لَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾ ع يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ

آن بد باز گشت ست اے مسلمانان باید کہ دستوری طلبند از شما آنانکہ مالک ایشان شدہ است

آن بد مرجع است اے مومنان باید اجازہ خواہد از شما آنانکہ مالک ایشان است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی چنانکہ بنی اسرائیل را بعد عمالقہ بادشاہ ساخت ۱۲۔

ف۲ یعنی چنانکہ قاتلان حضرت عثمانؓ کردند مترجم گوید تفسیر این آیت در حدیث آمدہ اِنَّ خلافتی بعدی ثلثون سنۃ واللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی منافقین قسم ہای سخت تاکیدی خوردہ میخواہند بہ تو یقین بدہند کہ اگر تو حکم بدہی ما تمام خانہ و اہل و عیال را ترک دادہ تیار ہستیم کہ در راہ خدا ابرائیم آنحضرت فقط یک اشارہ کنند بینند کہ ما چگونہ ہمہ مال و دولت خود را در راہ اللہ نثار خواہیم کرد نظر بہ اظہار آنہا فرمود کہ باین قدر قسمہای کلان و سوگندہای طویل ضرورت نیست حقیقت فرمانبرداری شما بر ہمہ منکشف شدہ است کہ بہ زبان دعاوی بسیار میکنید و در وقت عمل آہستہ پا میکشید۔ بر شما لازم است کہ در عمل احکام الہی مثل مسلمانان صادق اخلاص نشان دہید از قسم خوردن چہ حاصل؟ فرض کنید کہ بندگان را بقسم متیقن و قانع بر بازید لیکن بحضور اللہ چالاکی و فریب ہیچکس تاثیر ندارد چہ او تعالی بہ تمام سخنان آشکارا و پوشیدہ آگہی دارد بالاخر پردۂ تمام مکاری و نفاق ع۷ ۱۳ ایشان را خواہد درید ۱۲۔

ایمانکم والذین لم یبلغوا الحلم منکم ثلث مرات من قبل صلوة

ورت ہائے شما ف و آنانکہ نہ رسیدہ اند بحد احتلام از شما سہ نوبت پیش از نماز

رت ہائے شما ع۵ و آنانکہ نرسیدہ اند بہ بلوغ از شما سہ بار (یکبار) پیش از نماز

الفجر وحین تضعون ثیابکم من الظهیرة ومن بعد صلوة

فجر و وقتیکہ فرو می نہید جامہ ہائے خود را از نیم روز و پس از نماز

صبح (یکبار) و وقتیکہ می نہید جامہائے خود را نیم روز و (یکبار) بعد از نماز

العشاء ثلث عورت لکم لیس علیکم ولا علیهم جناح بعدهن

عشا این سہ ساعت خلوت ست برائے شما نیست بر شما و نہ برایشان ہیچ بزہ بعد ازینہا

خفتن این سہ وقت کشف عورت شماست (این سہ وقت زمان خلوت شماست) نیست بر شما و نہ برایشان ہیچ حرج بعد ازین اوقات

طوفون علیکم بعضکم علی بعض کذلک یبین الله لکم الایت

در آیند گانند بر شما بعض از شما بر بعض دیگر ہمچنیں بیان می کند خدا برائے شما آیات را

طواف کنند گانند بر شما بعض از شما بر بعض دیگر ہم چنین روشن می سازد اللہ برای شما سخنان خود را

والله علیم حکیم ﴿۱﴾ واذا بلغ الاطفال منکم الحلم فلیستاذنوا

و خدا داننده با حکمت ست ف۲ و چوں رسند طفلان از شما بحد احتلام باید کہ دستوری طلب کنند

و اللہ ہمہ چیز دانا با حکمت است و چوں برسند طفلان از شما بہ بلوغ پس باید کہ اجازہ خواہند (بدون این سہ وقت ہم)

کما استاذن الذین من قبلهم کذلک یبین الله لکم ایته والله

چنانکہ دستوری میطلبیدند آناں کہ پیش از ایشاں بودند ہم چنیں بیان می کند خدا برائے شما آیات خود را و خدا

چنانکہ اجازہ میطلبیدند آنانکہ بالغ بودند پیش از ایشان ہم چنین روشن می سازد اللہ برای شما سخنان خود را و اللہ

علیم حکیم ﴿۲﴾ والقواعد من النساء التی لا یرجون نکاحا فلیس علیهن

دانا با حکمت ست و کلاں سال از زنان کہ توقع نکاح ندارند نیست برایشان

ہمہ چیز دانا با حکمت است و نشستگان از زنان (کلان سالان) آنانی کہ توقع نکاح ندارند پس نیست برایشان

جناح ان یضعن ثیابهن غیر متبرجت بزینة وان یستعففن خیر لهن

بزہ در آنکہ فرو نہند جامہ ہائے خود را نہ ظاہر کناں آرایش را و اگر پرہیزگاری کنند بہتر ست ایشانرا

گناہی در اینکہ بنہند جامہ ہای خود را و در حالیکہ نباشد ظاہر کنندۂ زینت و طلب عفت ازین ہم بہتر است برای ایشان ع۵

والله سمیع علیم ﴿۳﴾ لیس علی الاعمی حرج ولا علی الاعرج حرج ولا علی

و خدا شنوا دانا ست نیست بر نابینا گناہے و نہ بر لنگ گناہے و نیست بر

و اللہ ہمہ سخنان شنوا ہمہ چیز دانا است نیست بر نابینا تکلیف و نہ بر لنگ تکلیف و نہ بر

المریض حرج ولا علی انفسکم ان تاکلوا من بیوتکم او بیوت ابائکم او

بیمار گناہے و نہ بر ذات شما گناہے در آنکہ بخورید از خانہائے خویش یا خانہائے پدران خویش یا

مریض تکلیف و نیست تکلیف بر نفسہائے تان در اینکہ بخورید از خانہائے خود یا خانہائے پدران خود یا

بیوت امهتکم او بیوت اخوانکم او بیوت اخوتکم او بیوت اعممکم او بیوت

خانہائے مادران خویش یا خانہائے برادران خویش یا خانہائے خواہران خویش یا خانہائے عمہای خویش یا خانہای

خانہائے مادران خود یا خانہائے برادران خود یا خانہائے خواہران خود یا خانہائے عموہای خود یا خانہائے

عمتکم او بیوت اخوالکم او بیوت خلتکم او ما ملکتم مفاتحه او صدیقکم

عمہای خویش یا خانہائے ماماہای خویش یا خانہائے خالہائے خویش یا خانہ کہ بتصرف شماست کلیدہای او ف۲ یا خانہای دوست

عمہای خود خانہائے ماماہائے خود یا خانہائے خالہ ہای خود یا از خانہ کہ بتصرف شماست کلیدہای آن یا خانہ دوست تان

لیس علیکم جناح ان تاکلوا جمیعا او اشتاتا فاذا دخلتم بیوتا

نیست بر شما ہیچ گناہے در آنکہ بخورید ہمہ یک جا یا متفرق ف۵ پس چوں در آیند بخانہا

نیست بر شما گناہی در اینکہ بخورید یک جا (باہم) یا متفرق پس چون در آئید بخانہا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی غلامان و کنیزکان ۱۲ ف۲ حاصل آنست کہ محارم اطفال نیز درین ساعات استیذان کنند زیرا کہ مردمان جامہ درین ساعات از تن میکشند و عریان میشوند محصول سخن آنست کہ محارم را اطفال را عریان دیدن درست نیست واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی نگاہبان و وکیل حفظ او باشید ۱۲ ف۴ یعنی اذنے کہ از رسم و عادت معہود ست کفایت می کند و حاجت اذن صریح نیست و اللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی غلامان و کنیزان۔ چہار رکوع بیش مسئلہ استیذان (اجازہ گرفتن) ذکر شدہ این مضمون تتمیم آن است و نظریہ مناسبات مخصوص درمیان مضامین دیگر بیان شد ع۵ حضرت شاہ صاحب مینویسد "یعنی زنان پیر اگر در خانہ ہای خود در جامہ کم باشد درست است و اگر پردۂ کامل داشتہ باشند از این ہم بہتر و اگر در حین بر آمدن از خانہ جامہ زائد را مانند برقع وغیرہ بکشند باکی نیست بشرطیکہ در آن اظہار زینتی نباشد کہ حکم پنہان کردن آنہا در آیت ،، ولا یبدین زینتهن الایہ ، داده شدہ است ازین

... توان اندازہ نمود کہ راجع بہ تستر زنان جواہر غرض قرآن کریم چیست ۱۲۔

فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ

پس سلام گویید بر قوم خویش دعائے خیر با برکت پاکیزه فرود آمده از نزدیک خدا　هم چنین بیان می کند

پس سلام کنید بر کسان خود سلامی که ثابت است از جانب الله با برکت پاکیزه　هم چنین روشن میسازد

اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا

خدا برائے شما آیات را بود که بفهمید　جز این نیست که مسلمانان آنانند که ایمان آوردند

الله برائے شما سخنان خود تا شما بدانید　جز این نیست که مومنان آنان اند که ایمان آوردند

بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ

بخدا و رسول او　و چون باشند باوے بر کارے که جمع کردن ایشان می طلبید نروند تا آنکه دستوری طلبند زوی

به الله و رسول او　و چون باشند باوی بر کاری جمع آورنده نمیروند تا آنکه اجازت طلبند ازوی (اجازه حاصل کنند)

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ

هر آئینه آنانکه دستوری می طلبند از تو ایشان آنان اند که ایمان آورده اند بخدا و برسول او

(هر آئینه) آنان که اجازه می طلبند از تو آن گروه آنان اند که ایمان دارند به الله و رسول او

فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ

پس اگر دستوری طلبند از تو برائے بعض کار خود دستوری ده هر کرا خواهی از ایشان　و آمرزش طلب کن

پس چون اجازه خواهند از تو برای بعض کار خود پس اجازت بده هر کرا خواهی از ایشان　و طلب مغفرت کن

لَهُمُ اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١﴾ لَّا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ

برائے ایشان از خدا هر آئینه خدا آمرزنده مهربانست　مشمارید طلبیدن پیغامبر را　در میان خویش

برای ایشان از الله هر آئینه الله آمرزنده مهربان است مکنید خواستن رسول را　در میان خود

كَدُعَاءِ بَعْضِكُم بَعْضًا ۚ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذًا ۚ

مانند طلبیدن بعض از شما بعض دیگر را　هر آئینه می داند خدا آنانرا که بسبکی بیرون می روند از شما پناه جویان

مانند خواستن بعض شما بعضی را ف۵ (هر آئینه) میداند الله آنان را که به سبکی (بخفیه) میروند از شما پناه جویان ف۵

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ

پس باید که بترسند آنانکه خلاف حکم پیغمبری کنند از آنکه برسد بدیشان بلائے یا برسد بایشان

پس باید که بترسند آنانکه مخالفت می کنند از حکم او از اینکه برسد ایشان را فتنهٔ یا برسد ایشان را

عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢﴾ أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنتُمْ

عذابے درد دهنده　آگاه شو هر هر آئینه خدا راست آنچه در آسمانهاست و زمین ست میداند روشی را که شما

عذابی دردناک　بشنوید هر آئینه الله برای الله است آنچه در آسمانها و زمین است. بتحقیق میداند حالی را که شما

عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾

بر آنید و روزیکه بازگردانیده شوند بسوئے او خبر دهد ایشان را بآنچه کرده اند و خدا بهر چیز داناست

بران هستید و روزیکه رجوع داده میشوند بسوی او پس خبر دهد ایشان را به آنچه کرده اند و الله بهر چیز داناست

سُورَةُ الْفُرْقَانِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ سَبْعٌ وَسَبْعُونَ آيَةً وَسِتُّ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے　بخشاینده　مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه　بے اندازه مهربان　نهایت بارحم است

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾

بسیار با برکت ست آنکه فرود آورد قرآن را بر بنده خویش تا باشد ترساننده عالمیان را

بسیار با برکت است آنکه فرود آورده کتاب فیصل (قرآن) را بر بنده خود تا باشد برای عالمیان ترساننده

ف۵ یعنی بخواستن آنحضرت (صلی الله علیه وسلم) حاضر شدن فرض میشود. خواستن آنحضرت صلی الله علیه وسلم مثل دیگران نیست که قرار خواهش خود اگر بران «لبیک» بگوید یا نگوید فرقی نکند اگر کسی بدعوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم حاضر نشود - باید از دعای بد پیغمبر بترسد زیراکه دعای پیغمبر مانند آنان عادی نیست. نیز در مخاطبات با آنحضرت ادب و عظمت را باید کامل ملحوظ نظر داشت نباید او را مثل مردم عام «یا محمد» وغیره گفته صدا کنند بلکه لازم است او را بالقاب تعظیمی چون «یا نبی الله» و «یا رسول الله» بخوانند حضرت شاه صاحب می نویسید که «از خواستن پیغمبر حاضر شدن فرض می گردد برای هر کاری که میخواست بر علاوه این حکم هم بود که بدون اجازه نباید از آنجا برخاسته و بروند. درین ایام هم بر همه مسلمانان لازم است که بازوی مسلمان خود همین ربط را رعایت کنند» ف۵ اینها منافقین بودند که نشستن در مجلس نبوی و شنیدن پند و نصیحت بر آنها شاق میبود نشت. آنها اکثرا مجبور دیکه موقع می یافتند پیغمبر را غیر ملتفت دیده از مجلس بدون اجازه آهسته می برآمدند. مثلاً اگر کدام مسلمان اجازه گرفته و برخاست این منافق

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَّلَمْ يَكُن لَّهُ

آنکه اوراست پادشاهی آسمان ها و زمین و هیچ فرزند نگرفت و هیچ شریک نیست

آنکه اوراست پادشاهی آسمان ها و زمین و نگرفته هیچ فرزندی و نیست اورا

شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾ وَاتَّخَذُوا

اورا در پادشاهی و بیافرید هر چیز را پس اندازه کرد او را باندازه کردن و گرفتند کافران

شریکی در پادشاهی و آفرید هر چیز را پس اندازه درست نمود آنرا اندازه کردنی و گرفتند کفار

مِن دُونِهِ آلِهَةً لَّا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ

بجز الله آن معبودانرا که نمی آفرینند چیزے و خود ایشان آفریده می شوند و نمی توانند

بجز الله معبودانی که نمی آفرینند چیزی را و ایشان ساخته شده اند و مالک نیستند

لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾

برائے خویش زیانے و نه سودے و نمی توانند مرگ را و نه زندگانی را و نه برانگیختن را

برای نفس هائے خود (دفع) ضرر و نه (جلب) منفعت را و مالک نیستند مرگ و نه زندگی و نه دوباره زنده گردانیدن را

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ

و گفتند کافران نیست این قرآن مگر دروغے که بربافته است آنرا و یاری داده اند اورا برافترای وے

و گفتند کافران نیست این مگر دروغیکه بافته است آنرا و اعانت کرده اند اورا بران افترا

قَوْمٌ آخَرُونَ ۚ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾ وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

گروهے دیگر پس بعمل آوردند ستم و دروغ را و گفتند قرآن افسانهاے پیشینیان است

قوم دیگرے پس بعمل آوردند ستم و دروغ را و گفتند قرآن افسانهائے پیشینیان است

اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ أَنزَلَهُ الَّذِي

که برائے خود نوشته است آنرا پس آن خوانده می شود بروی صبح و شام بگو فرود آورده است آنرا آنکه

که نوشته است آنرا پس آن خوانده می شود بروی صبح و شام بگو فرود آورده است اورا آن ذاتیکه

يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٦﴾ وَ

میداند آن پنهان که در آسمان ها و زمین ست هر آئینه وے هست آمرزنده مهربان و

میداند راز پنهانی که در آسمان ها و زمین است هر آئینه وی آمرزنده مهربان است و

قَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ ۙ لَوْلَا أُنزِلَ

گفتند چیست این پیغامبر را که میخورد طعام و میرود در بازارها چرا فرستاده نشد

گفتند چیست این رسول را که میخورد طعام و می گردد در بازارها چرا فرود فرستاده نشد

إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ

بسوے وے فرشته تا باشد همراه وے ترساننده یا چرا نه از آسمان برتافته شد بسوی وے گنجے یا چرا نیست او را بستانے

بسوے او فرشته تا باشد همراه وی ترساننده یا چرا انداخته نشد بسوی او خزانه یا چرا نیست او را باغی

يَأْكُلُ مِنْهَا ۚ وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿٨﴾ انظُرْ

که بخورد ازان و گفتند ستمگاران پیروی نمی کنید مگر مرد جادو زده را ببین

که بخورد ازان میوه و گفتند این ستمگاران پیروی نمی کنید مگر مردی جادو کرده را ببین

كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾ تَبَارَكَ

چگونه داستانها زدند در حق تو پس گمراه شدند پس نمی یابند هیچ راهے را بزرگوار است

چگونه آوردند برائے تو تشبیهات بدپس گمراه شدند اکنون نمی توانند که بیابند راه را با بسیار بابرکت است

الَّذِي إِن شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّن ذٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا

آنکه اگر خواهد بدهد ترا بهتر از این بوستانها که میرود زیر آن

آنکه اگر خواهد دهد ترا بهتر ازین از اشیائی (گوئی) باغ ها که میرود زیر درختانش

م که با وجود این قدر بهم نیست چگونه باید یقین کرد که الله تعالی چنین شخص معمولی را (معاذ الله) بر عهده جلیله رسالت مأمور و سرافراز فرموده است ۱۲

ول یعنی تا یادگیرد ۱۲

تفسیر عثمانی

ل۵ در صورتیکه مانند ما طعام بخورد و برای خرید و فروش در بازار ها برود بین ما و او چه فرق و امتیازی باشد اگر واقعاً رسول بودی بایستی چون فرشتگان از خوردن و نوشیدن و جنجال طلب معاش فارغ بودی ع۵ اگر با او یک دسته فرشتگان نمی بود اقلاً یک نفر از فرشتگان خدا باید برای اثبات صداقت و اقامه رعب و وقار وی دائماً همراه او می بود تا مردم او را دیده بحضور پیغمبر سر تسلیم میگذاشتند ازین که محض یک نفر در حالت ضعف و نهایت بیکسی دعوای پیغمبری میکند چه حاصل می شود؟ و یا اگر فرشتگان هم بمعیت او نباشند اقلاً از آسمان یک خزانه غیبی طلا و نقره بسوی او انداخته می شد تا ازان بے دریغ خرج کرده مردم را بسوی خود طلب می کرد اگر ازین هم قطع نظر کنیم باید مانند رؤسا و زمینداران باغی از انگور یا خرما وغیره میداشت که اگر بدیگران ازان داده نمی توانست کم از کم خودش به اطمینان و آسودگی معیشت را گذرانیدن خود را میکرد

م۱۰ ع۱ ع۵ ۱۶

الْأَنْهٰرُ ۙ وَيَجْعَلْ لَّكَ قُصُورًا ﴿۱۰﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ ۖ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ

جوئها و بدہد ترا محلهای بلند یعنی در دنیا بلکہ دروغ شمردند قیامت را و آمادہ ساختیم برای کسیکہ

جوی ہا و بدہد ترا قصرہا عـہ بلکہ تکذیب کردند قیامت را و مہیا کردیم برای کسیکہ

كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿۱۱﴾ إِذَا رَأَتْهُمْ مِّنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا

تکذیب قیامت کند دوزخ را چون بہ بیند دوزخ ایشانرا از مسافت دور بشنوند از وے آواز خشم خوردن

تکذیب نمود قیامت را دوزخ چون بیند دوزخ ایشانرا از جای دور شنوند ایشان ازان آواز جوش

وَّزَفِيرًا ﴿۱۲﴾ وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُّقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ

و غریدن و چون انداختہ شوند ازان دوزخ بمکانے تنگ دست و پا بستہ بدعا کنند آنجا بر خویش

و غریدن و چون انداختہ شوند در موضع ضیق از دوزخ در حالیکہ بزنجیر پیچ باشند خواہند آنجا ہلاک را (برای خود)

ثُبُورًا ﴿۱۳﴾ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَّادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿۱۴﴾ قُلْ أَذٰلِكَ

بہلاک و گوئیم بد دعا نکنید امروز بیک ہلاک و بد دعا کنید بہلاک بسیار بگو آیا این

(گفتہ میشود بہ ایشان) مخواہید امروز یک ہلاکت را و بخواہید ہلاکت بسیار بگو آیا این

خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۚ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَّمَصِيرًا ﴿۱۵﴾

بہتر ست یا بہشت جاوید آنکہ وعدہ دادہ شدہ است متقیان را باشند ایشانرا پاداش و جای بازگشت

بہتر است یا بہشت جاویدی کہ وعدہ کردہ شدہ متقیان را ہست جنت برای ایشان پاداش و جای بازگشت

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خٰلِدِينَ ۚ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ وَعْدًا مَّسْئُولًا ﴿۱۶﴾ وَيَوْمَ

ایشانراست در آنجا آنچہ می خواہند جاویدان ہست پروردگار تو وعدہ طلبیدہ شدہ و آن روز

ایشانراست دران آنچہ خواہند در حالیکہ جاوید باشند (دران) ہست این موعود بر پروردگار تو موعود مسئول (و یاد کن)

يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِي

جمع کند خدا ایشانرا با آنکہ می پرستند بجز خدا پس گوید آیا شما گمراہ کردید این بندگان مرا

روزی را کہ جمع کند اللہ ایشان را و آنچہ را می پرستند بجز خدا پس گوید اللہ (الغرض شنوانیدن عابدین معبودہای ایشانرا)

هٰؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿۱۷﴾ قَالُوا سُبْحٰنَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَّتَّخِذَ

یا ایشان بخود غلط کردہ اند راہ را گویند بپاکی یاد می کنیم ترا سزاوار نباشد ما را کہ ہیچ دوست گیریم

یا ایشان خود گم شدند از راہ (گمراہ شدند) گویند بپاکی یاد می کنیم ترا سزاوار نیست ما را کہ بگیریم

مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلٰكِنْ مَّتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ ۚ وَ

بجز تو ولیکن بہرہ مند ساختی ایشان را و پدران ایشان را تا آنکہ فراموش کردند پند و

غیر از تو دوستان ولیکن بہرہ مند ساختی ایشان را و پدران ایشان را تا آنکہ فراموش کردند پند را و

كَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿۱۸﴾ فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ ۙ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا

شدند گروہے ہلاک شدہ گوئیم اے گروہ کافران ہر آئینہ دروغ داشتند شما را این معبودان در آنچہ می گفتید پس نمی توانید دفع

بودند قوم ہلاک شدنی (ہلاک شوندہ) عـہ (خداوند فرماید) پس بہ تحقیق تکذیب کردن معبودان شما را در آنچہ گفتید پس اکنون نمی توانید

وَّلَا نَصْرًا ۚ وَمَنْ يَّظْلِمْ مِّنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿۱۹﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ

و نہ یاری دادن و ہر کہ ستم کار باشد از شما بچشانیمش عذاب بزرگ و نہ فرستادیم پیش از تو

و نہ مدد کردن و ہر کہ ظالم است از شما می چشانیم او را عذاب بزرگ و نفرستادیم پیش از تو

مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ ۗ

پیغامبران مگر بایں صفت کہ ایشان میخوردند طعام و میرفتند در بازارہا

رسولان مگر ایشان میخورند طعام و می گشتند در بازار ہا

وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً ۗ أَتَصْبِرُونَ ۚ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿۲۰﴾

و ساختیم بعض شما را در حق بعضے ابتلائے آیا صبر مے کنید و ہست پروردگار تو بینا

و گردانیدہ ایم بعض شما را برای بعضی آزمایشی آیا صبر می کنید و ہست پروردگار تو بینندہ ہمہ چیز

تفسیر عثمانی

عـہ مقابل عطایائے الہی یک باغ ارزشی ندارد اگر او تعالیٰ بخواہد باغہائے بیشماری بہتر ازان کہ این مردم ازتو مطالبہ دارند بتو عطا میفرماید بلکہ او قدرت دارد کہ باغہا و نہرہا و حور و قصوری کہ در آخرت بتو دادنی است ہمہ را فی الحال درین دنیا بتو ارزانی فرماید لیکن حکمت الہی بالفعل مقتضی آن نیست و اگر تمام مطالبات و فرمایشات معاندین تکمیل کردہ شود باز ہم این مردم حق و صدق را قبول دار نیستند. باقی دلائل و معجزاتیکہ برائے اثبات صداقت پیغمبر علیہ السلام بیان شدہ از حد کفایت زیادہ است عـہ حقیقت این ست کہ این بدبختان از سوء استعداد خود در پے تباہی و بربادی خود میگشتند ہلاکت برای آنہا مقدر شدہ بود لیکن سبب ظاہری آن این شد کہ در عیش و آرام گرفتار آمدہ و در لجہ غفلت غرق گردیدہ از یاد تو غافل شدند و بہ نصیحت ہیچ کس گوش ننہادند بلکہ آنچہ وارث دین پیغمبران التفات نکردند و بر متع دنیوی مغرور گشتند از لطف و کرم خود ہر قدر کہ بہ آنہا و آباء و اجداد آنہا فوائد دنیوی رسانیدی ہمان قدر بہ غفلت و نسیان افزودند حال آنکہ برایشان لازم بود کہ از مشاہدہ انعامات الہیہ بہ بندگی و شکرگذاری منعم حقیقی ...

ع ۱۱ / ۱۷

۴۴ و خود قیام کی خواہند. مگر غفلت و غرور و عصیان ... و ... آب حیات از ... فلاح ... ۱۲

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا

وگفتند آنانکه توقع ندارند ملاقات مارا چرا

وگفتند آنانی کہ امید ندارند ملاقات مارا چرا

أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا ۗ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنفُسِهِمْ وَعَتَوْ

فرو فرستاده نشد برما فرشتگان را یا چرانمی بینیم پروردگار خودرا هر آئینہ بزرگ شدند در خویش و سرکشی

نازل کرده نشد برما فرشتگان یا (چرا) نمی بینیم رب خودرا (عیانا) عه بتحقیق بزرگ پنداشتند خودرا در دلهای خود

عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِينَ وَ

سرکشی بزرگ روزیکہ ببینند فرشتگان را هیچ مژده نیست آنروز گنهگاران را و

سرکشی بزرگ عه روزیکہ ببینند فرشتگان را هیچ مژده نیست دران روز گنهگاران را و

يَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ

گویند کہ باز داشته شوید باز داشتنی موکد و متوجه شدیم بسوئے آں چہ کردند از کردار پس ساختیم آنرا

گویند کاشکی حائل شود حائلی محکم و رسیدیم (قصد کردیم) بسوی آنچہ کردند از کردار پس ساختیم آنرا

هَبَاءً مَّنثُورًا ﴿٢٣﴾ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾

مانند ذره هائے پراگنده عه اہل بہشت آنروز بهترند از جهت قرارگاه و نیکوترند باعتبار جائے استراحت

مانند خاک (ذرات) پراگنده اہل بہشت دران روز بهترند از حیث قرارگاه و نیکوترند از حیث جای قیلوله (استراحت)

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنزِيلًا ﴿٢٥﴾ الْمُلْكُ

و روزیکہ بشگافد آسمان بسبب ابر و فرود آورده شوند فرشتگان فرود آوردنی عه بادشاہی حقیقی

و روزی کہ بشگافد آسمان بسبب ابر و فرود فرستاده شوند فرشتگان فرو فرستادنی پادشاہی

يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَٰنِ ۚ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ

آنروز خدا راست و باشد آنروز بر کافران روز دشوار و روزیکہ

دران روز (ظاهراً و حقیقتاً) ثابت است خاص برای رحمن و هست آنروز بر کافران دشوار و روزی کہ

يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾

بگزد ستمگار دو دست خودرا گوید اے کاش من گرفتے همراه پیغامبر راہے

میگزد ستمگار دست ہائے خودرا در حالیکہ می گوید کاشکی من می گرفتم همراه رسول راہی

يَا وَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَّقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ

اے وائے بر من کاش کہ دوست نہ گرفتے فلانرا هر آئینہ وے گمراه کرد مرا از پند بعد

ای وای بر من کاشکی نمی گرفتم فلانی را دوست (هر آئینہ) گمراه کرده مرا از نصیحت بعد

إِذْ جَاءَنِي ۗ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ

ازانکہ آمده بود بمن و هست شیطان آدمی را در محنت تنها گزارنده و گفت پیغامبر اے پروردگار من

ازانکہ آمده بود بمن و هست شیطان مر آدمی را فریب دهنده و گفت رسول اے پروردگار من

إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ

هر آئینہ قوم من این قرآن را متروک ساختند و همچنین ساخته ایم برائے هر پیغامبر

(هر آئینہ) قوم من ساختند این قرآن را متروک و هم چنین گردانیدیم برای هر پیغمبرے

عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ

دشمنان از گناهگاران و بس است پروردگار تو راه نما و نصرت دهنده و گفتند کافران

دشمن از گنهگاران و کافی است رب تو رهنما و مدد گار و گفتند

كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ

چرا فرود آورده نشد بر پیغامبر قرآن بیکدفعه هم چنین بدفعات آوردیم تا استوار سازیم بآن

کافران چرا فرود آورده نشد بروی قرآن همه بیک دفعه هم چنین کم کم فرود آوردیم تا ثابت و استوار گردانیم بآن

عه آنها بآن درجه رسیده کہ باوجود اعمال ناسزا و کارهای زشت می خواهند باین چشم های خود خداوند قدوس را ببینند و بشرف همکلامی او تعالی مشرف شوند۔

فتح الرحمن

عشر ۱ و ۱ / الجزء ربع / ۱ / الثلث

یعنے حبط کردیم ۱۲ و عه گوید یعنی آسمان بر هیئت معتاده خود باشد اما ابر ناگاه منشق شود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

عه کسانیکہ امید ندارند کہ روزی بحضور ما حاضر خواهند شد و حساب اعمال خود را خواهند داد و از خوف سزای خداوند غافل گردیده سخنان معاندانه و گستاخانه بزبان میآرند مثلاً میگویند فرشتگانے کہ بر محمد صلی الله علیه وسلم وحی آورند چرا با آن وحی بما نازل نشدند و یا خدای تعالے چرا روبرو با خود ما سخن نگفت؛ لازم بود کہ برائے تصدیق قول تو اقلا فرشتگان نزد ما می آمدند و یا خداوند را روبرو میدیدیم کہ دعوای ترا تصدیق و تائید میکرد چنانکہ در جائے دیگر فرماید "وقالوا لن نؤمن حتی نؤتی مثل ما اوتی رسل الله" (انعام-رکوع ۱۵) و در "سورة الاسراء" "او تاتی بالله والملائكة قبيلا" (اسراء رکوع ۱۰)

عه آنها خودرا بزعم خویش بسیار بزرگ پنداشته اند کہ نزول وحی و مشاهده فرشتگان را آرزو میکردند و او تعالے مشرف شوند۔

عند المتقدمین

مع

فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنٰهُ تَرْتِيْلًا ﴿۱۲﴾ وَلَا يَأْتُوْنَكَ بِمَثَلٍ اِلَّا جِئْنٰكَ بِالْحَقِّ وَ

دل ترا　و خواندیم آنرا با مهلت　و نیارند کافران پیش تو هیچ داستانی مگر بیاریم پیش تو جواب راست و

دل ترا　و خواندیم آنرا اندک اندک بمهلت ۵ و نمی آرند کافران نزد تو مثلی (سوالی) مگر می آریم تو جواب راست　و

اَحْسَنَ تَفْسِيْرًا ﴿۱۳﴾ اَلَّذِيْنَ يُحْشَرُوْنَ عَلٰى وُجُوْهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَ اُولٰٓئِكَ

نیکوتر　در بیان　آنانکه برانگیخته شوند　افتان برروی خویش بسوی دوزخ این جماعه

نیکوتر　ازروی بیان　آنانی که برانگیخته فراهم آورده شوند (در حالی که) برروی افتاده باشند بسوی دوزخ آن گروه

شَرٌّ مَّكَانًا وَّاَضَلُّ سَبِيْلًا ﴿۱۴﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ وَجَعَلْنَا مَعَهٗٓ

بدترند باعتبار مکان و غلط کننده ترند راه را　و هر آئینه دادیم موسی را کتاب　و ساختیم همراه او

بدهستند ازروی درجه و بسیار دور افتاد گانند از راه و (هر آئینه) دادیم موسی را کتاب و گردانیدیم همراه او

اَخَاهُ هٰرُوْنَ وَزِيْرًا ﴿۱﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَآ اِلَى الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا

برادراو هارون را　وزیر　پس گفتیم بروید بسوی آن قوم که دروغ شمردند آیات ما را

برادرش هارون را　وزیر　پس گفتیم بروید بسوی آن قومیکه تکذیب کردند آیات ما را

فَدَمَّرْنٰهُمْ تَدْمِيْرًا ﴿۲﴾ وَقَوْمَ نُوْحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنٰهُمْ وَجَعَلْنٰهُمْ

القصه پس هلاک ساختیم آن قوم را هلاک کردنی　و قوم نوح چون دروغ شمردند پیغامبران را غرق ساختیم این جماعه را و گردانیدیم ایشانرا

پس هلاک ساختیم آنهارا از بیخ برکنده　و قوم نوح را وقتیکه تکذیب کردند رسولان را غرق ساختیم ایشانرا و گردانیدیم ایشانرا

لِلنَّاسِ اٰيَةً ؕ وَاَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِيْنَ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿۳﴾ وَّعَادًا وَّثَمُوْدَا۟ وَ

برای مردمان نشانه　و مهیا کردیم برای ستمگاران عذاب درد دهنده　و هلاک ساختیم عاد و ثمود و

برای مردم نشانی (عبرت) و مهیا کرده ایم برای ستمگاران عذاب دردناک　و هلاک ساختیم عاد و ثمود　و

اَصْحٰبَ الرَّسِّ وَقُرُوْنًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيْرًا ﴿۴﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَ ؗ وَ

اهل رس را　و طبقات بسیار را در میان ایشان　و برای هر یکے بیان کردیم داستانها و هر یکی را

اهل چاه را ۵　و جماعات بسیار را در میان این مذکورین　و برای هر یکی بیان کردیم داستانها و هر یکی را

كُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيْرًا ﴿۵﴾ وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِيْٓ اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ ؕ اَفَلَمْ

هلاک ساختیم هلاک کردنی　و هر آئینه رسیدند کافران بدیهے که بارانیده شد بروی باران بد یعنی باران سنگ آیا

هلاک کردیم ریزه ریزه کردن و (هر آئینه) گذشتند این مردم بران قریه که بارانیده شده بود بروی باران بد آیا

يَكُوْنُوْا يَرَوْنَهَا ۚ بَلْ كَانُوْا لَا يَرْجُوْنَ نُشُوْرًا ﴿۶﴾ وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَّتَّخِذُوْنَكَ

نمی دیدند آنرا　بلکه توقع نمیداشتند برانگیختن را　و چون بینند ترا　نگیرند ترا

نمیدیدند آنرا　نی بلکه توقع نداشتند دوباره زنده شدن را　و چون ببینند ترا نمی گیرند　ترا

اِلَّا هُزُوًا ؕ اَهٰذَا الَّذِيْ بَعَثَ اللّٰهُ رَسُوْلًا ﴿۷﴾ اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا

الا مسخره　آیا این شخص ست آنکه خدا بفرستاده پیغامبر فرستاده او　هر آئینه نزدیک بود که گمراه کند ما را از پرستش خدایان ما

مگر مسخره (گویند) آیا این آنکس است که فرستاده الله او را رسول (هر آئینه) نزدیک بود که گمراه کند ما را از معبودان ما

لَوْلَآ اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا ؕ وَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ حِيْنَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ

اگر نه آن بودے که شکیبائی کردیم بران　و خواهند دانست چون به بینند　عذاب را　کیست

اگر ما استوار نمی بودیم برانها و آینده دانند وقتیکه ببینند　عذاب را که کیست

اَضَلُّ سَبِيْلًا ﴿۸﴾ اَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰىهُ ؕ اَفَاَنْتَ تَكُوْنُ عَلَيْهِ

غلط کننده تر راه را　آیا دیدی آنرا که گرفته است خدای خود　خواهش نفس خود را آیا تو میشوی بروے

گم شده تر از راه　آیا دیدی آنرا که گرفته معبود خویش هوای خود را　آیا تو هستی بروے

وَكِيْلًا ﴿۹﴾ اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُوْنَ اَوْ يَعْقِلُوْنَ ؕ اِنْ هُمْ اِلَّا

نگهبان　آیا می پنداری که بیشترین ایشان می شنوند　یا می فهمند　نیستند ایشان الا

ضامن (نگهبان) بلکه آیا می پنداری که اکثر ایشان می شنوند　یا می دانند نیستند ایشان مگر

۵ علت کم کم فرستادن قرآن آنچنانکه شما تصور کرده اید اگر غور کنید بدینسان فرستادن قرآن دارای فواید زیاد است چه در صورتیکه یکبار فرو فرستاده میشد انسان چنانکه باید وشاید ازان بهره گرفته نمی توانست مثلاً درین صورت حفظ کردن قرآن آسان تر شد در فهمیدن سهولت دست داد کلام کما هو حقه منضبط شد و مردم به تفاصیل مصالح و حکمت های که در آن رعایت کرده شده موقع بموقع اطلاع یافتند و شان نزول جداگانه هر آیت را دیده از تعیین مطلب صحیح آگهی یافتند و چون هنگام ضرورت جواب را مطابق سوال صحیح و موقع دریافتند قلوب پیغمبر مسلمانان را تسکین حاصل شد و گویا به نزول هر آیت دعوی اعجاز تجدید شده رفت و جبرئیل علیه السلام به کرات و مرات نازل شده و آن فی نفسه یک برکت مستقل بود و بسا فوائد دیگر در ان موجود است که از ان جمله در ینجا لطف بعض فوائد اشاره فرموده است ۵ در باب «اصحاب الرس» (صاحبان چاه)

که گفته اند اختلاف زیاد است در روح المعانی اقوال زیاد نقل کرده نگاشته است «مخلص الاقوال انهم قوم اهلکهم الله بتکذیب من ارسل الیهم» (یعنی خلاصه کلا

كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيْلًا ﴿١٠﴾ اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ ۚ وَلَوْ

مانند چهار پایان بلکه ایشان غلط کننده ترند راه را آیا ندیدی بسوی پروردگار خود چگونه دراز کرد سایه را و اگر

مانند چهار پایان بلکه ایشان زیاده گم شدگانند از راه آیا ندیدی به صنع رب خود که چگونه دراز کرد سایه را و اگر

شَآءَ لَجَعَلَهٗ سَاكِنًا ۚ ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيْلًا ﴿١﴾ ثُمَّ قَبَضْنٰهُ اِلَيْنَا

خواستے گردانیدی آنرا آرمیده باز برگماشتیم آفتاب را بروے راه نما ف۲ باز فرا گرفتیم سایه را بسوے خویش

میخواست می ساخت اورا ثابت باز گردانیدیم آفتاب را بروی دلالت کننده باز قبض کردیم آنرا بسوی خود

قَبْضًا يَّسِيْرًا ﴿٢﴾ وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا وَّالنَّوْمَ سُبَاتًا وَّ

فرا گرفتن آسان و اوست آنکه ساخت برای شما شب را پوشش و خواب را راحت و

بقبض آسان تدریجی ف۵ و اوست آنکه ساخت برای شما شب را پوششی و خواب را راحتی و

جَعَلَ النَّهَارَ نُشُوْرًا ﴿٣﴾ وَهُوَ الَّذِيْٓ اَرْسَلَ الرِّيٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهٖ ۚ

ساخت روز را وقت برخاستن و اوست آنکه فرستاد بادها را مژده دهنده پیش رحمت خویش

ساخت روز را برای برخاستن برآمدن و اوست آنکه فرستاد بادها را مژده دهنده پیش از نزول رحمت خود (باران)

وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً طَهُوْرًا ﴿٤﴾ لِّنُحْيِۦَ بِهٖ بَلْدَةً مَّيْتًا وَّنُسْقِيَهٗ مِمَّا

و فرود آوردیم از آسمان آب پاک را تا زنده سازیم بآن آب شهر مرده را و تا بنوشانیمش از آنچه

و فرود آوردیم از آسمان آب پاک کننده را تا زنده سازیم به آن مرده را و بنوشانیم آنرا از جمله آنچه

خَلَقْنَآ اَنْعَامًا وَّاَنَاسِيَّ كَثِيْرًا ﴿٥﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنٰهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوْا ۖ فَاَبٰٓى

آفریده ایم چهار پایان را و مردم بسیار را و هر آئینه گوناگون بیان کردیم پند در میان ایشان تا پند پذیر شوند پس قبول نکردند

آفریده ایم چهار پایان و مردمان بسیاری را و (بتحقیق) گوناگون قسمت کردیم آب را در میان ایشان تا پند گیرند پس امتناع

اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُوْرًا ﴿٦﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِيْ كُلِّ قَرْيَةٍ نَّذِيْرًا ﴿٧﴾ ۖ فَلَا

بیشترین مردمان مگر ناسپاسی را و اگر میخواستیم میفرستادیم در هر دیهے ترساننده پس

اکثر مردم مگر از ناسپاسی و اگر میخواستیم هر آئینه میفرستادیم (در زمان تو نیز) در هر دهی ترساننده پس

تُطِعِ الْكٰفِرِيْنَ وَجَاهِدْهُمْ بِهٖ جِهَادًا كَبِيْرًا ﴿٨﴾ وَهُوَ الَّذِيْ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ

فرمان مبر کافران را و جهاد کن برایشان بحکم خدا جهاد بزرگ و اوست آنکه درآمیخت دو دریا را

اطاعت مکن گفته کافران را و مقابله کن ایشان را بقرآن مقابله بزرگ و اوست آنکه بهم آمیخته جریان داد دو دریا را

هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَّهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ ۚ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَّحِجْرًا

این یک آب شیرین دافع تشنگی ست و آن دیگر شور بدمزه و ساخت میان هر دو حجابے و بندے

این یک آب شیرین دافع تشنگی بزرگ است و این شور تلخ است و ساخت میان هر دو حجابی و مانعی

مَّحْجُوْرًا ﴿٩﴾ وَهُوَ الَّذِيْ خَلَقَ مِنَ الْمَآءِ بَشَرًا فَجَعَلَهٗ نَسَبًا وَّصِهْرًا ۗ وَكَانَ

مضبوط و اوست آنکه آفرید از آب آدمی را پس ساخت آنرا خداوند نسب و خداوند قرابت دامادی و هست

مضبوط و اوست آنکه آفریده از آب آدمی را پس ساخت او را خداوند نسب و دامادی و هست

رَبُّكَ قَدِيْرًا ﴿١٠﴾ وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ وَ

پروردگار تو توانا و می پرستند بجز خدا چیزے را که نفع ندهد بایشان و ضرر نرساند بدیشان و

رب تو بهر چیز توانا و می پرستند بجز خدا چیزے را که نفع ندهد ایشان را و نه ضرر رساند بایشان و

كَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّهٖ ظَهِيْرًا ﴿١١﴾ وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَّنَذِيْرًا ﴿١٢﴾ قُلْ

هست کافر بر مخالفت پروردگار خود پشتی دهنده و نه فرستادیم ترا مگر بشارت دهنده و بیم کننده بگو

هست کافر بر علیه رب خود معاون و نفرستادیم ترا مگر بشارت دهنده و ترساننده بگو

مَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِلَّا مَنْ شَآءَ اَنْ يَّتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا ﴿١٣﴾ وَتَوَكَّلْ

نمی طلبم از شما بر تبلیغ قرآن هیچ مزدے لیکن هر که خواهد که راه گیرد بسوی پروردگار خویش تو بگیرد و توکل کن

نمی خواهم از شما برین هیچ مزدی لیکن هر که خواهد که بگیرد بسوی رب خود راهی (راهنمائی میکنم) ف۵ و توکل کن

ع ۱۰ / ۴

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بعد اسفار قبل از طلوع آفتاب یا در اول روز ۱۲۔

ف۲ یعنی بهر صفت که آفتاب تقاضا میکند میرود ۱۲۔

تفسیر عثمانیؒ

ف۵ از صبح تا طلوع آفتاب هر جا سایه است اگر حق تعالے آفتاب را می گذاشت که طلوع کند همین سایه دوام می نمود مگر او بقدرت خود آفتاب را برآورد که انبساط روشنی از آن آغاز شده و سایه تدریجا یکسو گردید اگر روشنی نبودی مردمان سایه را قطعاً نشناختندی زیرا هر چیز بوجود ضد خود شناخته میشود۔ چنانکه گفته شده: و بضدها تتبین الاشیاء۔ قل ارأیتم ان جعل الله علیکم الیل سرمدا الی یوم القیامة من اله غیر الله یاتیکم بضیاء الایة ۱۲

ف۵ وظیفه تو این است که مومنان را بر الطاف و عنایه خدای تعالے بشارت دهی و کافران و بدکردار آن را از نتائج و انجام وخیم آگاه کنی کسی قبول کند یا نکند ترا نقصی نباشد زیرا تو از آنها مزد نمی خواهی که از نپذیرفتن شان مزد ترا اندیشه ضیاع آن باشد بلکه مقصدت این است که مردم با اختیار خود بتوفیق خداوند براه راست پروردگار خود بیایند فرقی ندارد که آن را مزد گویند یا نگویند ۱۲

عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ ۚ وَكَفَىٰ بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ

بران زنده که هرگز نمیرد و بپاکی یاد کن همراه ستایش او و بس ست وے بگناهان بندگان خویش

بران زنده هرگز نمیرد و بپاکی یاد کن همراه ستایش او و کافی خبردار است او بگناهان بندگان خود

خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

آگاه آنکه بیافرید آسمانها و زمین و آنچه درمیان آنهاست در شش روز

آنکه آفریده آسمانها و زمین و آنچه درمیان آنهاست در شش روز

ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۚ الرَّحْمَٰنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ

باز مستقر شد بر عرش اوست بخشاینده پس بپرس از حال وے دانائے را و چون گفته میشود بکافران

پس استوار (مستولی) شد بر عرش او خداوند رحمت بزرگ است پس بپرس حال وی را از خبیری و چون گفته شود برای کافران

اسْجُدُوا لِلرَّحْمَٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾

که سجده کنید رحمن را گویند و چیست رحمن آیا سجده کنیم چیزے را که تو میفرمائی بما و زیاده کرد این سخن درحق ایشان رمیدن را

که سجده کنید رحمن را گویند چیست رحمن آیا سجده کنیم برای آنچه تو میفرمائی ما را و زیاده کرد این سخن (امر سجده برحمن) ایشانرا نفرت

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُّنِيرًا ﴿٦١﴾

بزرگوار است آنکه ساخت در آسمان برجها را و ساخت دران چراغ را یعنی آفتاب را و ساخت ماه روشن و اوست

بابرکت بزرگ است آنکه ساخت در آسمان برجها ۵ و ساخت دران چراغی و ماه روشنی دهنده

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ

آنکه ساخت شب و روز جانشین یکدیگر برائے کسیکه خواهد پند گرفتن یا خواهد

و اوست آنکه ساخت شب و روز را مختلف (و خلف از یکدیگر) ۶ برای آنکه خواهد که پند گیرد یا خواهد

شُكُورًا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ الرَّحْمَٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا

شکرگزاری کردن و بندگان خدا آنانند که میروند بر زمین باهستگی ۷ و چون

شکرگذاری را و بندگان رحمن آنان اند که می گردند بر زمین به آهستگی (به تواضع) و چون

خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَ

سخن گویند با ایشان نادان گویند سلام بر شما باد و آنانکه شب میگذارند برائے پروردگار خویش سجده کنان و

خطاب کنند ایشانرا نادان (بی ادبانه) گویند سلام و آنانکه شب میگذارند برائے رب خود سجده کنان و

قِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ۖ إِنَّ

قیام کنان و آنانکه می گویند اے پروردگار ما بازدار از ما عذاب دوزخ را هر آئینه

قیام کنان و آنانکه می گویند اے رب ما بازدار از ما عذاب دوزخ را هر آئینه

عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَالَّذِينَ

عذاب دوزخ لازم شونده است هر آئینه دوزخ بد آرامگاهے ست و بد مقامے ست و آنانکه چون

عذاب دوزخ هست شدید لازم (هر آئینه) دوزخ بد جاے قرار و بد جاے اقامت است و آنانکه چون

إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾ وَالَّذِينَ لَا

خرج کنند اسراف نه نمایند و تنگی نگیرند و باشد عطائے ایشان میان جانبین معتدل و آنانکه نمی پرستند

خرج می کنند اسراف نمی کنند و تنگی نمی کنند (در خرج) و باشد میان اسراف و تنگی معتدل و آنانکه نمی پرستند

يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ

باخدا معبود دیگر را و نمی کشتند هیچ نفسے را که حرام کرده است خدا مگر بحق

باالله معبود دیگر و نمی کشند آن نفسی را که حرام گردانیده الله (قتل) بحق

وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ

و زنا نکنند و هرکه بکند این کار برخورد به عقوبت دشوار دوچند کرده شود او را عذاب روز

و نمی کنند زنا و هرکه بکند آنچه مذکور شد ببیند جزای گناه دوچند کرده شود او را عذاب در روز

۷ ...رفتنی رو ند چنین نیست کراز ریاء و تصنع، مند مریضان قدم می بردارند بلکه رفتار آنحضرت صلی الله علیه وسلم که در حدیث منقول است چنین رفتاری را تائید می کند ۱۲

فتح الرحمن

ف ۷ یعنی تواضع بر ایشان غالب ست ۱۲

تفسیر عثمانی

ف ۵ یعنی ستارگان بزرگ و یا قلعه های آسمانی که فرشتگان آنرا نظارت میکنند و یا ممکن است منازل دوازده گانه آفتاب مراد باشد که هیئت دانان بیان کرده اند حضرت شاه صاحب رح مینویسد "آسمان بدوازده حصه تقسیم است و هر یکی را برج گویند و نشانهٔ هر یکی ستارگان است این حدود را برای حساب مقرر کرده است" (موضح القرآن) ف ۶ افزودن و کاستن و یا آمدن و رفتن را مختلف فرموده و یا مطلب این است که یکی را عوض دیگری ساخته است مثلاً اگر کار روز ماند آنرا الشب انجام میدهد و اگر وظیفه شب باقی ماند آنرا بروز اجرا می نمایند کما ورد فی الحدیث

ف ۷ بندگان خدا مانند مشرکین از شنیدن نام رحمن نفرت نمی کنند بلکه در هر گفتار و کردار خود اظهار بندگی مینمایند از رفتار و کردار آنها تواضع متانت خاکساری و بی تکلفی آشکار می گردد نامتکبر علی بر زمین خرامان خرامان راه

ع ۵ — ۱۶ — ۳ — منزل المتقدمین ۱۲ — ۸ ع

الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيْهٖ مُهَانًا ۝٩ اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا

قیامت و جاوید انداند آنجا خوار کردہ شدہ مگر آنکہ توبہ کرد و ایمان آورد و عمل شائستہ نمود

قیامت و جاوید ماند در ان ذلیل مگر آنکہ توبہ کرد و ایمان آورد و کرد عمل نیکو

فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنٰتٍ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝١٠ وَ

پس آنجماعہ بدل سازد خدا بدیہائے ایشان را بہ نیکی ہا و ہست خدا آمرزندہ مہربان و

پس ایشان را تبدیل می کند اللہ بجائے بدیہای ایشان نیکی ہا و ہست اللہ آمرزندہ مہربان و

مَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهٗ يَتُوْبُ اِلَى اللّٰهِ مَتَابًا ۝١١ وَالَّذِيْنَ لَا

ہر کہ توبہ کند و کار شائستہ بجا آورد پس ہر آئینہ وے رجوع می کند بخدا رجوع کردنے و آنانکہ

ہر کہ توبہ کند و کند کار نیک پس (ہر آئینہ) وی رجوع می کند بسوئے اللہ رجوع کردنی (پسندیدہ) ف٥ و آنانکہ

يَشْهَدُوْنَ الزُّوْرَ ۙ وَاِذَا مَرُّوْا بِاللَّغْوِ مَرُّوْا كِرَامًا ۝١٢ وَالَّذِيْنَ اِذَا ذُكِّرُوْا

گواہی دروغ نمی دہند و چون بگذرند بر بیہودہ بگذرند بروش بزرگان و آنانکہ چون پند دادہ میشوند ایشان را

حاضر نمی شوند بیکار باطل (و شہادت دروغ نمی دہند) و چون بگذرند بچیز بیہودہ بگذرند بزرگوارانہ ف٥ و آنانکہ چون پند دادہ شوند

بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوْا عَلَيْهَا صُمًّا وَّعُمْيَانًا ۝١٣ وَالَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا هَبْ

بآیات پروردگار ایشان نیفتند برآن کر و کور و آنانکہ می گویند اے پروردگار ما ببخش

بہ آیات پروردگار ایشان نمی افتند بر آنہا (بطور) کران و کوران و آنانکہ می گویند اے پروردگار ما ببخش

لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيّٰتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَّاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِيْنَ اِمَامًا ۝١٤ اُولٰٓئِكَ

مارا از زنان ما و از فرزندان ما روشنی چشم و بکن مارا پیشوائے متقیان آنجماعہ

مارا از زنان ما و از فرزندان ما خنکی چشم و بگردان مارا برای پرہیزگاران پیشوا آن گروہ

يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوْا وَيُلَقَّوْنَ فِيْهَا تَحِيَّةً وَّسَلٰمًا ۝١٥ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ

جزا دادہ شود ایشان را محل بلند بمقابلہ آنکہ صبر کردند و برخوراندہ شود ایشان را آنجا بدعائے خیر و سلام جاویدان آنجا

پاداش دادہ شود ایشان را بالاخانہ بہ سبب آنچہ صبر کردند و ملاقات کردہ شود ایشان در آنجا بدعا و سلام جاوید باشند در ان

حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَّمُقَامًا ۝١٦ قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّيْ لَوْلَا دُعَاۗؤُكُمْ ۚ فَقَدْ

بہشت نیک آرامگاہ ست و نیک مقام ست بگو باقدر نمی شمارد شمارا پروردگار من اگر نباشد عبادت شما پس ہر آئینہ

نیکو جائے تقرر است و نیک جای اقامت ست ف٥ بگو پروا نمی کند بشما رب من اگر نباشد عبادت شما (او را) ف٥ پس (ہر آئینہ)

وعشرون آیۃ و احد عشر رکوعا سبع	كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُوْنُ لِزَامًا ۝١٧	سورۃ الشعراء مکیۃ مائتان و ... وھی

دروغ داشتید پس البتہ باشد جزائے آن لازم

تکذیب کردید پس زود است کہ باشد (جزای) تکذیب لازم

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

طٰسٓمّٓ ۝١ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ۝٢ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ اَلَّا يَكُوْنُوْا

این آیات کتاب روشن ست شاید تو ہلاک کنندہ خویشتن را بہ سبب آنکہ

این آیت ہای کتاب روشن است (ظاہر کنندہ حق) شاید تو اندوہگین کنندہ (ہلاک کنندہ) نفس خود را باینکہ

مُؤْمِنِيْنَ ۝٣ اِنْ نَّشَاْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَاۗءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ

مسلمان نمی شوند اگر خواہیم فرود آریم بر ایشان از آسمان نشانہ پس شود گردن ایشان

مومن نمی شوند اگر خواہیم فرود آوریم بر ایشان از آسمان نشانہ پس گردد گردن ہائے ایشان

لَهَا خٰضِعِيْنَ ۝٤ وَمَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ مِّنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوْا

پیش آن نیایش کنندہ و نمی آید بدیشان ہیچ پندے از جانب پروردگار ایشان نو پدید آوردہ مگر می باشند

پیش آن مر (انقیاد کنندگان) و نمی آید بایشان ہیچ پندے نو پدید آوردہ جانب رحمٰن مگر باشند

فتح الرحمٰن

ف١ یعنی بلکہ دیدہ و شنیدہ سجدہ کنند ١٢

تفسیر عثمانی

ف٥ اول ذکر گناہی کافری بود کہ بعد از ان ایمان آورد و این ذکر گناہ کردن در حین اسلام است۔ دربارہ آن ہم این بشارت است کہ چون توبہ کند یعنی از کارہائی بد اعراض نماید نزد اللہ تعالےٰ مقام و رتبہ می یابد معلوم شد کہ مضمون مندرجہ سورۂ نساء "ومن یقتل مومنا متعمدا فجزاؤہ جہنم خالدا فیہا وغضب اللہ علیہ ولعنہ واعدلہ عذابا عظیما" (نساء رکوع ۱۳) در حق غیر تائب است واللہ اعلم۔

ف٥ حضرت شاہ صاحب می نویسد کہ در گناہ شامل نمی شوند و از چیزہای بازی و لہو پرہیز می نمایند نہ بہ لغو مشغول و نہ بار تکبین آنہا می جنگند

ف٥ اگر در چنین جائے نیک اندک زمان ہم اقامت نصیب شود۔ غنیمت است حالانکہ این اقامت گاہ آنہا ابدی میباشد ف٥ نفع و نقصان را بشما خاطر نشان نمود بر بندہ لازم است کہ مغرور و بے باک نشود زیرا خدا پروای او را ندارد۔ آری

تجای او رحم می کند اگر التجا نکردید و خود را بزرگ شمردید و در بیشگاہ عظمت حضرت او سر اطاعت فرو نیاوردید آنگاہ برای معرکۂ کارزار تیار باشید کہ عنقریب برپا شدنی است ١٢

عَنْهُ مُعْرِضِينَ ۝٥ فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَٰؤُا مَا كَانُوا بِهِ

ازان روگردانندہ پس ثابت شد کہ ایشان دروغ شمردند پس خواہد آمد بایشان باصدق وعدہ کہ بآن

ازان روگردانندگان پس (بدرستیکہ) تکذیب کردند پس زود آید بایشان خبرہای آنچہ بہ آن

يَسْتَهْزِءُونَ ۝٦ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ

تمسخر می کردند آیا ندیدہ اند بسوی زمین چہ قدر رویانیدیم درانجا از ہر جنس

استہزا می کردند عہ آیا ندیدند بزمین کہ چقدر رویانیدیم دران از ہر جنس

كَرِيمٍ ۝٧ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ۝٨ وَإِنَّ رَبَّكَ

نیک ہر آئینہ درین ماجرا نشانہ است و نیستند بیشترین ایشان مسلمانان و ہر آئینہ پروردگار تو

مستم پسندیدہ (ہر آئینہ) دراین (رویانیدن) نشانہ ایست (بکمال قدرت) و نیست اکثر ایشان یقین کنندگان عہ

لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝٩ وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰ أَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

ہمان ست غالب مہربان و آنگاہ کہ آواز داد پروردگار تو موسیٰ را کہ بیا پیش گروہ ستمگاران

ہمان غالب مہربان وچون ندا کرد پروردگار تو موسیٰ را کہ برو پیش قوم ظالمان

قَوْمَ فِرْعَوْنَ ۚ أَلَا يَتَّقُونَ ۝١١ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ۝١٢ وَ

بیا پیش قوم فرعون آیا پرہیزگاری نمی کنند گفت اے پروردگار من ہر آئینہ من مے ترسم از آنکہ دروغ شمرند مرا و

بہ قوم فرعون آیا نمی ترسند گفت اے پروردگار من (ہر آئینہ) من می ترسم ازینکہ تکذیب کنند مرا و

يَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَارُونَ ۝١٣ وَلَهُمْ

تنگ شود سینۂ من و جاری نمی گردد زبان من پس پیغامبری فرست بسوے ہارون و قوم فرعون را

تنگ میشود سینۂ من و روانی ندارد زبان من پس پیغامبر بفرست بسوے ہارون و ہست ایشان را

عَلَيَّ ذَنْبٌ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ۝١٤ قَالَ كَلَّا ۖ فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا ۖ إِنَّا مَعَكُمْ

بر من گناہے ست پس می ترسم کہ بکشند مرا گفت نہ چنین باشد پس ہر دو بروید با نشانہای ما ہر آئینہ ما باشما

بر من دعوای گناہ پس میترسم کہ بکشند مرا گفت نہ چنین است پس بروید ہر دو بآیت ہای ما راگرفتہ (ہر آئینہ) ما باشما

مُسْتَمِعُونَ ۝١٥ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝١٦ أَنْ

شنوندہ ایم پس بیایید بفرعون پس بگویید ہر آئینہ ما فرستادۂ پروردگار عالمہا ایم باین پیغام کہ

شنوندہ ہستیم پس بروید ہر دو بفرعون پس بگویید (ہر آئینہ) ما فرستادۂ پروردگار عالمیانیم باینکہ

أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ۝١٧ قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا

بفرست ہمراہ ما بنی اسرائیل را گفت اے موسیٰ آیا پرورش نکردیم ترا در میان اہل خویش در حال طفلی و درنگ کردی

بفرست با ما بنی اسرائیل را گفت فرعون آیا پرورش نکردیم ترا در خانۂ خود مثل پسر (در حالیکہ طفل بودی) و گذرانیدی در میان ما

مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ۝١٨ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ

از عمر خود سالہا و کردی آن کردار خود را کہ از تو بعمل آمد و تو از ناسپاس داران نعمتہائی

از عمر خود سالہا و کردی آن کردۂ خود را کہ کردی حال آنکہ تو از ناسپاسانی

قَالَ فَعَلْتُهَا إِذًا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ ۝٢٠ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ

گفت کردم آن کردار آنگاہ و من از گمراہان بودم پس گریختم از پیش شما چون بترسیدم از عقوبت شما پس عطا

گفت (موسیٰ) کردم آن کار را آن وقت در حالیکہ از خطاکنندگان بودم پس گریختم از شما چون ترسیدم از شما پس بخشید

لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝٢١ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ

مرا پروردگار من دانش و ساخت مرا از پیغامبران و آیا این نعمتے ست کہ منت می نہی بر من کہ

مرا رب من حکم و مقرر نمود مرا از مرسلین و آن نعمت است کہ منت می نہی آنرا بر من کہ

عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ۝٢٢ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝٢٣ قَالَ رَبُّ السَّمَاوَاتِ

بندہ گرفتی بنی اسرائیل را ف۱ گفت فرعون و چیست پروردگار عالمہا گفت موسیٰ پروردگار آسمانہا

غلام ساختی بنی اسرائیل را گفت فرعون چیست رب عالمیان گفت (موسیٰ) پروردگار آسمانہا

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بندہ گرفتن بنی اسرائیل نعمت نبود پس ہم چنین پرورش کردن کہ بآن ضرورت بود نعمت نباشد ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عہ آنہا نہ تنہا از امر الٰہی اعراض می نمودند بلکہ تکذیب و استہزا ہم می کردند پس عنقریب در دنیا و آخرت سزای کردار ہای خود را خواہند یافت و در آنوقت حقیقت چیزیکہ بآن تمسخر می کردند برائے شان آشکار خواہد شد۔ عہ اگر این مکذبین بر احوال زمین پیش پا افتادہ شان غور می کردند برائے حصول معرفت مبدا و معاد کافی بود آیا نمی بینند کہ از زمین خاک پست و حقیر در تحت یک نظام استوار تکوینی چہ گلہائے رنگارنگ و انواع و اقسام غلہ ہا و میوہ ہا پدید می آید آیا این دلیل بران نیست کہ صانعیکہ قدرت و حکمت بی انتہا دارد و زمام وجود در اختیار اوست این چمن پر رونق را بدینگونہ زیب و زینت بخشیدہ است و تنہا او تعالیٰ است کہ ہر وقتی بخواہد آنرا ویران بعد از ویرانی دوبارہ آباد نماید۔ بنا علیہ بعد ازینکہ این آیات تکوینیہ خوب فہمیدہ شود برائے تصدیق آیات تشریعیہ اشکالی باقی نمی ماند آری اگر کسی نخواہد کہ این آیت را بپذیرد آن سخن جداگانہ است ۱۲۔

ع ۵ ۹

وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ﴿١٥﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿١٦﴾

وزمین و آنچه در میان اینهاست اگر یقین آرنده اید گفت فرعون آنانرا که حوالی او بودند آیا نمی شنوید

وزمین است و آنچه میان آنهاست اگر هستید یقین کنندگان (یقین کنید) گفت فرعون آنانرا که درگرد او بودند آیا نمی شنوید ع۵

قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ

گفت موسی پروردگار شماست و پروردگار پدران پیشین شماست گفت فرعون هر آئینه پیغامبرے که فرستاده شده بسوی شما

گفت موسی هست رب شما و رب پدران پیشین شما گفت فرعون (هر آئینه) رسول شما که فرستاده شده بسوی شما

لَمَجْنُونٌ ﴿١٨﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٩﴾

دیوانه است گفت موسی پروردگار مشرق و مغرب و آنچه در میان اینهاست اگر در یابید

دیوانه است گفت موسی او ست رب مشرق و مغرب و آنچه درمیان آنهاست اگر عقل دارید (باین سخن ایمان بیاورید) ع۵

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٠﴾ قَالَ أَوَلَوْ

گفت اگر خدا را گرفتی غیر مرا البته بکنم ترا از زندانیان گفت آیا بزندان کنی

گفت فرعون (قسم است) اگر فرا گیری معبودی غیر از من (هر آئینه) بگردانم ترا از محبوسین گفت موسی آیا بندی میکنی

جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُّبِينٍ ﴿٢١﴾ قَالَ فَأْتِ بِهِ إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٢﴾ فَأَلْقَىٰ

اگرچه بیارم پیش تو چیزے روشن را گفت بیار آنرا اگر از راست گویانی پس بانداخت

مرا اگرچه بیارم نزد تو چیز ظاهر کننده (معجزه روشن)، گفت فرعون بیار آنرا اگر هستی از راست گویان پس انداخت

عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٢٣﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿٢٤﴾

عصائے خود را پس ناگهان وے اژدهاست آشکار بود و بر آورد دست خود را پس ناگهان وے سفید بود برای بینندگان

عصائے خود را پس ناگهان وی اژدهای آشکارا بود و بر آورد دست خود را پس ناگهان سفید بود برای بینندگان

قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُ إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١﴾ يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُم

گفت فرعون بجماعتے که حوالی او بودند هر آئینه این شخص جادوگریست دانا میخواهد که بیرون کند شمارا از زمین شما

گفت فرعون به سردارانی که گرد او بودند (هر آئینه) این شخص جادوگریست عالم میخواهد که بیرون کند شمارا از وطن شما

بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٢﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ

بسحر خود پس چه میفرمائید مرا گفتند موقوف دار او را و برادرش را و بفرست در شهرها

بسبب جادوی خود پس چه میفرمائید گفتند مهلت بده او را و برادرش را و بفرست در شهرها

حَاشِرِينَ ﴿٣﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٤﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٥﴾

نقیبان را تا بیارند پیش تو هر جادوگر دانا را پس جمع کرده شد ساحرانرا بمیعاد روزے معین

جمع کنندگان را تا بیارند نزد تو هر جادوگر بزرگ عالم را پس جمع کرده شد جادوگران بوعده روز معلوم

وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنتُم مُّجْتَمِعُونَ ﴿٦﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِن كَانُوا هُمُ

و گفته شد مردمان آیا شما جمع شونده اید بود که ما پیروی ساحران کنیم اگر ایشان

و گفته شد مردمان آیا شما جمع شوند اید (یعنی شما نیز جمع شوید) شاید که ما پیروی کنیم ساحران را اگر باشند ایشان

الْغَالِبِينَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ

غالب شوند پس چون حاضر شدند ساحران گفتند فرعون را آیا ما را مزدے بود اگر ما

غلبه کنندگان پس چون آمدند جادوگران گفتند فرعون را آیا بتحقیق ما را باشد مزدی اگر باشیم ما

الْغَالِبِينَ ﴿٨﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَّمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٩﴾ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ

غالب شویم گفت آرے و هر آئینه شما آنگاه از مقربان باشید گفت بایشان موسے

غلبه کنندگان گفت فرعون بلے و هر آئینه شما آنوقت البته از مقربان باشید گفت برای ساحرین موسے

أَلْقُوا مَا أَنتُم مُّلْقُونَ ﴿١٠﴾ فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ

بیفکنید آنچه شما افگننده اید پس انداختند رسن هائے خود را و عصاهائے خود را و گفتند قسم به بزرگی فرعون

بیفکنید آنرا که شما افگنند گانید پس افگندند ریسمانهائے خود و عصاهای خود را و گفتند باقبال (قوت) فرعون

ع۵ فرعون دیده و دانسته میخواست اصل مسئله را برهم زند بر آن ابکار را کین و حوالی خود را برانگیزد و سخنان موسی علیه السلام را سبک و انمود کند گفت آیا می شنوید؟ که موسی چه سخنان بیهوده و بے معنی می گوید آیا کسی از شما تصدیق میکند که غیر از من دیگری پروردگار آسمان و زمین باشد!

ع۵ حضرت موسی علیه السلام همان سخن را بیان نمود که حضرت ابراهیم علیه السلام در آخر به نمرود گفته بود یعنی رب العالمین آنست که مالک مشرق و مغرب است و تدبیر طلوع و غروب همه سیارات را مطابق یک نظام محکم و استوار می نماید اگر شما کمی عقل داشته باشید گفته میتوانید که نگهدارنده این نظام عظیم الشان جز خدا دیگری نیست آیا کسی قدرت و قوت دارد که در نظام برپا کرده او برای یک ثانیه خلل اندازد و یا تبدیل کند فرعون چون این سخن آخری را شنید مبهوت گشت و از بحث و جدال صرف نظر نموده به تهدید و ترهیب آغاز کرد چنانکه بعد ازین می آید حضرت شاه صاحب میفرماید که حضرت موسی برای نشان دادن قدرت خدا همان یک سخن را بعبارات مختلف تکرار می نمود و در انتهای حال فرعون

...خود اری را نگفت تا موقع یقین کردن به آنان حاصل نشود.

إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ﴿۱۱﴾ فَأَلْقَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿۱۲﴾

هرآئینه ما البته غالبیم پس انداخت موسی عصائے خود را پس ناگهان وے فرو می برد آنچه دغابازی میکردند

(هرآئینه) ما غالبیم ف۱ پس انداخت موسی عصای خود را پس هماندم او فرو می برد آنچه تزویر کرده بودند ف۲

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿۱۳﴾ قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۴﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَ

پس انداخته شدند ساحران سجده کنان گفتند ایمان آوردیم بپروردگار عالمها پروردگار موسے و

پس بر روی افتادند جادوگران سجده کنان گفتند ایمان آوردیم برب عالمها پروردگار موسے و

هَارُونَ ﴿۱۵﴾ قَالَ آمَنتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ

هارون گفت فرعون آیا ایمان آوردید بموسی پیش ازانکه دستوری دهم شمارا هرآئینه وے مهتر شماست آنکه بیاموخت شمارا

هارون گفت فرعون ایمان آوردید باو پیش ازانکه اجازه دهم شمارا (هرآئینه) موسی آن کلان شماست که تعلیم داده شمارا

السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۚ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَافٍ وَ

جادو پس خواهید دانست البته ببرم دستهای شمارا و پایهای شمارا از جانب راست و دیگر از جانب چپ و

جادو ف۳ پس خواهید دانست (هرآئینه) ببرم دستهای شما و پایهای شمارا بر خلاف یکدیگر (یعنی دست راست و پای چپ) و

لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۱۶﴾ قَالُوا لَا ضَيْرَ ۖ إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ﴿۱۷﴾ إِنَّا

البته بردار کنم شمارا همه یکجا گفتند هیچ زیان نیست هرآئینه ما بسوئے پروردگار خویش رجوع کنیم هرآئینه ما

(هرآئینه) بردار کشم شمارا تمامے گفتند جادوگران هیچ زیان نیست بدرستیکه ما بسوی رب خود باز گردندگانیم ف۴ (هرآئینه) ما

نَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا أَن كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۸﴾ وَأَوْحَيْنَا

توقع داریم که بیامرزد برائے پروردگار ما گناهان ما را بسبب آنکه شدیم اول مسلمانان و وحی فرستادیم بسوئے

توقع داریم که بیامرزد برای ما پروردگار ما خطاهای ما را برای آنکه شدیم (از جمله حاضرین) اول مومنان و حکم فرستادیم

إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿۱﴾ فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي

موسی که بوقت شب روان کن بندگان مرا هرآئینه شما تعاقب کرده شوید پس فرستاد فرعون در

بموسی که در شب ببرید بندگانم را (هرآئینه) شما تعاقب کرده میشوید ف۵ پس فرستاد فرعون در

الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿۲﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿۳﴾ وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِظُونَ

شهرها نقیبان هرآئینه بنی اسرائیل گروهے اندک اند و هرآئینه ایشان مارا بخشم آورده اند

شهرها جمع آورندگان (و گفت فرعون) بدرستی که گروه موسی گروه اندک اند و (هرآئینه) ایشان برما خشمناک اند

وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ ﴿۵﴾ فَأَخْرَجْنَاهُم مِّن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿۶﴾ وَكُنُوزٍ وَ

و هرآئینه ما جماعتے ایم سلاح پوشیده خدا میفرماید پس بیرون کردیم قوم فرعون را از بوستانها و چشمها و گنجها و

و (هرآئینه) ما همه با احتیاط کاریم (و ما همه مردم احتیاط کاریم) پس کشیدیم ایشان را از باغها و چشمه ها و گنجها و

مَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿۷﴾ كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿۸﴾ فَأَتْبَعُوهُم مُّشْرِقِينَ

منزل نیک چنین کردیم و میراث دادیم این اشیا بنی اسرائیل را پس تعاقب ایشان کردند وقت اشراق در آمده

منزل های نیکو هم چنین (کشیدیم) و بطور میراث دادیم آن چیزها را به بنی اسرائیل پس تعاقب کردند ایشانرا (یا رسیدند) در وقت

فَلَمَّا تَرَاءَى الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿۱۰﴾ قَالَ كَلَّا ۖ إِنَّ

پس چون یکدیگر را دیدند هر دو گروه گفتند یاران موسے هرآئینه بما رسیدند گفت موسی نه چنین است هرآئینه

پس چون دیدند هر دو گروه یکدیگر را گفت همراهان موسی (هرآئینه) ما گرفتار شدگانیم (دریافته شدگانیم) گفت نه چنین است

مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿۱۱﴾ فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنِ اضْرِب بِّعَصَاكَ الْبَحْرَ ۖ

با من پروردگار من ست راه خواهد نمود مرا پس وحی فرستادیم بسوئے موسی که بزن عصائے خود را در دریا

همراه من است (امداد) پروردگار من بزودی نماید مرا راه (نجات) پس حکم فرستادیم بموسی که بزن بعصائے خود دریارا

فَانفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴿۱۲﴾ وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ الْآخَرِينَ ﴿۱۳﴾ وَ

پس دریا شگافت پس شد هر پاره مانند کوه بزرگ و نزدیک آوردیم آنجا آن دیگرانرا و

(پس زد) پس شق (پاره پاره) شد پس بود هر پاره مانند کوه بزرگ و نزدیک آوردیم آنجا دیگران را و

تفسیر عثمانی

ف۱ بعض علماء حرف "با" را که در "بعزة فرعون" است قسمیه گرفته اند یعنی قسم به اقبال فرعون که ما حتماً غالب شویم

ف۲ شیخ اکبر نوشته است آن صور تهائی مارها که ساخته بودند عصای موسی یکدم فرو برد تنها ریسمانها و عصاها بصورت اصلی باقیماند

ف۳ موسیٰ استاد بزرگ شماست شما با وی خود سازش نموده اید که تو چنان کن و ما چنین میگوئیم حضرت شاه صاحبؒ مینویسد که فرعون "انه لکبیرکم" را برای رب الطلاق نمود و مقصدش این است که موسی و شما شاگردان یک استاد هستید، والله اعلم

ف۴ بهر حال می میریم و بحضور خدا تعالی هستیم اگر به این طریق بمیریم درجه شهادت میابیم تمام این مطالب در سورهٔ "اعراف" وغیره گذشته است در آنجا مطالعه شود.

ف۵ باآنکه تا یک مدت دراز به فرعون تبلیغ و تفهیم گردید و آیات الهی نشان داده شد وے نه حق را پذیرفت و نه دست از ایذاء بنی اسرائیل کشید پس ما به موسی حکم دادیم که قوم خود را گرفته در اثنای شب از اینجا هجرت کنید، آگاه باشید که لشکر فرعون به تعاقب شما خواهند برداخت مگر هراسان و پریشان نشوید ۱۲-

ع ۳ / ۸ / ۷

أَنجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ أَجْمَعِينَ ﴿۱۳﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا ٱلْـَٔاخَرِينَ ﴿۱۵﴾ إِنَّ فِى

خلاص ساختیم موسے را و آنان را که همراه وے بودند همه یک جا — باز غرق ساختیم آن دیگراں را — هر آئینه دریں

نجات دادیم موسے و آنانی را که همراه او بودند تمامی — باز غرق کردیم آن دیگران را — (هر آئینه) درین

ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿۱۶﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ

ماجرا نشانه هست و نبودند بیشترین ایشاں — مسلماناں — و هر آئینه پروردگار تو همان ست غالب

ماجرا نشانه (عبرت) است و نبودند اکثر ایشان گرویدگان — و (هر آئینه) پروردگار تو اوست غالب

ٱلرَّحِيمُ ﴿۱۷﴾ وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَٰهِيمَ ﴿۱﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦ مَا تَعْبُدُونَ ﴿۲﴾

مهربان — و بخواں برایشاں خبر ابراهیم — چوں گفت به پدر خود و قوم خود چه چیز را مے پرستید

مهربان — و بخوان برایشان خبر ابراهیم را — چون گفت به پدر خود و قوم خود چیست که می پرستید

قَالُوا۟ نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَٰكِفِينَ ﴿۳﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ

گفتند مے پرستیم بتان را پس مے باشیم برایشاں مجاورت کننده گفت آیا می شنوند آواز شما چوں

گفتندی پرستیم بتان مرا پس می باشیم برائے آنها نشستگان گفت آیا می شنوند سخن شمارا چون

تَدْعُونَ ﴿۴﴾ أَوْ يَنفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿۵﴾ قَالُوا۟ بَلْ وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا كَذَٰلِكَ

مے خوانید — یا سود مے رسانند بشما یا زیان میدهند — گفتند نه بلکه یافتیم پدران خود را که چنیں

میخوانید — یا نفع میرسانند شمارا یا زیان میرسانند — گفتندی بلکه یافتیم پدران خود را که چنین

يَفْعَلُونَ ﴿۶﴾ قَالَ أَفَرَءَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿۷﴾ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُمُ ٱلْأَقْدَمُونَ ﴿۸﴾

می کردند — گفت آیا دیدید — آنچه می پرستیدید — شما و پدران پیشین شما

می کردند — گفت ابراهیم آیا دیدید (بدانید) آنچه می پرستیدید — شما و پدران پیشینیان شما

فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّىٓ إِلَّا رَبَّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿۹﴾ ٱلَّذِى خَلَقَنِى فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿۱۰﴾ وَٱلَّذِى

پس هر آئینه آنها دشمنان من اند لیکن دوست میدارم پروردگار عالمها را آنکه بیافرید مرا پس همون راه نماید مرا — و آنکه

پس (هر آئینه) آنها دشمنان من اند مگر رب عالمیان را آنکه بیافرید مرا پس اوست که ره مینماید مرا — و آنکه

هُوَ يُطْعِمُنِى وَيَسْقِينِ ﴿۱۱﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿۱۲﴾ وَٱلَّذِى يُمِيتُنِى

او طعام میخوراند مرا و می آشاماند مرا — و چوں بیمار میشوم پس همون شفا میدهد مرا — و آنکه بمیراند مرا

او میخوراند مرا و مینوشاند مرا — و چون مریض شوم پس او شفا میدهد مرا — و آنکه بمیراند مرا

ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿۱۳﴾ وَٱلَّذِىٓ أَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لِى خَطِيٓـَٔتِى يَوْمَ ٱلدِّينِ ﴿۱۴﴾ رَبِّ

باز زنده گرداند مرا — و آنکه توقع دارم که بیامرزد برائے من — گناہ من — روز جزا پروردگار

باز زنده گرداند مرا — و آنکه توقع دارم که بیامرزد برائے من — خطاهای مرا — روز جزا اے پروردگار من

هَبْ لِى حُكْمًا وَأَلْحِقْنِى بِٱلصَّٰلِحِينَ ﴿۱۵﴾ وَٱجْعَل لِّى لِسَانَ صِدْقٍ فِى

عطا کن مرا حکمت و لاحق کن مرا بشائستگان — و پدید آر برائے من ذکر نیک — در

عطا کن مرا علم و بپیوست کن مرا به نیکوکاران (نیکوکاران بزرگ) و بگردان برائے من یادآوری نیکو — در

ٱلْـَٔاخِرِينَ ﴿۱۶﴾ وَٱجْعَلْنِى مِن وَرَثَةِ جَنَّةِ ٱلنَّعِيمِ ﴿۱۷﴾ وَٱغْفِرْ لِأَبِىٓ إِنَّهُۥ كَانَ مِنَ

پسینیان — و بکن مرا — از وارثان بهشت با نعمت — و بیامرز پدر مرا هر آئینه وے بود از

پس آیندگان — و بگردان مرا — از وارثان بهشت پر نعمت — و بیامرز پدرم را (هر آئینه) او بود از

ٱلضَّآلِّينَ ﴿۱۸﴾ وَلَا تُخْزِنِى يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿۱۹﴾ يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿۲۰﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى ٱللَّهَ

گمراهان — و رسوا مکن مرا روزے که برانگیخته شوند مردمان روزے که فائده ندهد مال و نه فرزندان لیکن صاحب فائده آں بود که بیارد پیش خدا

گمراهان — و رسوا مکن مرا روزی که برانگیخته شود مردم روزی که نفع ندهد مال و نه فرزندان (هیچک را) مگر کسی را که بیاید نزد خدا

بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿۲۱﴾ وَأُزْلِفَتِ ٱلْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿۲۲﴾ وَبُرِّزَتِ ٱلْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿۲۳﴾ وَ

دل بے عیب را — و نزدیک کرده شود بهشت برائے متقیان — و ظاهر نموده آید دوزخ برائے گمراهان — و

دل سالم (از کفر) عـــہ — و نزدیک کرده شود بهشت برائے متقیان — و ظاهر کرده شود دوزخ برائے گمراهان — و

عـــہ یعنی امید نفع میتوان کرد که دل و ضمیر از پلیدی کفر پاک باشد ۱۲۔

ع ۵ — رکوع

عـــہ ۵ اینک من بے خوف و خطر اعلان می کنم که با این معبودان باطل شما داخل پیکار میشوم و یقیناً آنها را رسوا و خوار خواهم ساخت «وتاللہ لاکیدن اصنامکم بعد ان تولوا مدبرین» (انبیاء رکوع ۵) ببینم که کدام قدرت و توانائی باشد بمن زیانی برساند چنانکه او تعالیٰ سبحانه در جاے دیگر فرماید «ولا اخاف ما تشرکون به الا ان یشاء ربی شیئاً» الایه (انعام رکوع ۹) وقال نوح علیه السلام «فاجمعوا امرکم وشرکاءکم» (یونس رکوع ۸) وقال هود علیه السلام «فکیدونی جمیعاً ثم لا تنظرون» (هود رکوع ۵) و بعض مفسرین گفته اند که این تعریض است بر مشرکین بپیرایه نهایت لطیف و مؤثر یعنی من آنان را که شما عبادت می کنید دشمن خود میدانم (اگر نعوذ باللہ) آنها را بپرستم سراسر نقصان و خساره می بردم از این دلیل باید بدانید که از عبادت آنها شما هم زیان میرسد.

عـــہ ۵ در آنجا محض دل سالم و صحیح که از کفر و نفاق و عقائد فاسده پاک باشد بکار آید و مال و اولاد مرکسی را نفع ندهد اگر کافر بخواهد که روز قیامت مال و اولاد را فدیه داده خویشتن را خلاص نماید امکان ندارد و زیرا که از صدقات و خیرات و اولاد نیک این جهان

قِيلَ لَهُمْ أَيْنَمَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٢٤﴾ مِن دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنصُرُونَكُمْ أَوْ

گفته شود بایشان کجاست آنچه می پرستیدید بجز خدا آیا نصرت میدهند شمارا یا

گفته شود بایشان کجاست آنچه می پرستیدید بجز خدا آیا مدد میدهند شمارا یا

يَنتَصِرُونَ ﴿٢٥﴾ فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٢٦﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ

خود انتقام می گیرند پس برو انداخته شوند در آنجا بتان و گمراهان و لشکرهای شیطان

انتقام می گیرند برای خود (یا نگاه میدارند خود را از عذاب) پس بر روی انداخته شوند در آن جهان و گمراهان (پرستندگان ایشان) و لشکرهای شیطان

أَجْمَعُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٢٨﴾ تَاللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ

همه یکجا گویند و ایشان آنجا با یک دیگر مکابره می کنند بخدا هر آینه ما بودیم در گمراهی

همه گویند (گمراهان) در حالیکه ایشان در دوزخ خصومت می کنند قسم بخدا که (هر آینه) ما بودیم در گمراهی

مُّبِينٍ ﴿٢٩﴾ إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٠﴾ وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٣١﴾

ظاهر چون برابر میساختیم شمارا با پروردگار عالمها و گمراه نکردند مارا مگر این بدکاران

ظاهر چون برابر میساختیم شمارا با پروردگار عالمیان و گمراه نکردند مارا مگر گنهگاران کلان

فَمَا لَنَا مِن شَافِعِينَ ﴿٣٢﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿٣٣﴾ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً

پس نیست مارا هیچ شفاعت کننده و نه دوست مهربانی کننده پس کاش مارا یکبار رجوع باشد

پس نیست مارا هیچ کس از شفاعت کنندگان و نه دوست مهربان (غم شریک) عه پس کاشکی بودی مارا یکبار بازگشتی (بدنیا)

فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٤﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم

پس شویم از مسلمانان هر آینه درین ماجرا نشانه هست و نیستند بیشترین ایشان

پس می شدیم از مومنان (هر آینه) درین ماجرا نشانه است و نیستند اکثر ایشان

مُّؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٣٦﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ

مسلمانان و هر آینه پروردگار تو همان ست غالب مهربان دروغ شمردند قوم نوح

مومنان و (هر آینه) رب تو اوست غالب مهربان تکذیب کردند قوم نوح

الْمُرْسَلِينَ ﴿١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢﴾ إِنِّي لَكُم

پیغامبران را چون گفت بایشان برادر ایشان نوح آیا نمی ترسید هر آینه من

پیغمبران را چون گفت بایشان برادرشان نوح آیا نمی ترسید (هر آینه) من

رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٤﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ

برای شما پیغامبر با امانتم پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید و سوال نمی کنم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ

برای شما پیغمبر امین هستم پس بترسید از الله و اطاعت کنید مرا و نمی خواهم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ

أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٦﴾

مزدی نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمها پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید

مزدی نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمیان پس بترسید از الله و اطاعت کنید مرا

قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿٧﴾ قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا

گفتند آیا ایمان آوردیم بر تو حالانکه پیروی تو کرده اند سفلگان گفت نوح و چه کار است دانش من با آنچه

گفتند آیا ایمان آوردیم بتو حال آنکه پیروی کردند ترا سفلگان عه گفت (نوح) و چیست علم ما (علم نداریم) به آنچه

يَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي ۖ لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ

می کردند نیست حساب ایشان مگر بر پروردگار من اگر بدانید و نیستم من دور کننده

می کنند نیست حساب ایشان مگر بر پروردگار من اگر شعور دارید و نیستم من راننده

الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١١﴾ قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يَا نُوحُ

مسلمانان نیم من مگر ترساننده آشکارا گفتند اگر باز نمانی تو ای نوح

مومنان (از مجلس خود) نیستم من مگر ترساننده آشکارا (برای کفار) عه گفتند (قسم است) اگر باز نیائی ای نوح (ازین کار)

تفسیر عثمانی

عه بتان و بت پرستان و تمام لشکر ابلیس همه در دوزخ بر روی انداخته میشوند چون همه آنجا رسند باهم مجادله کنند یکی دیگری را ملزم قرار دهد و بالاخر همگان بگمراهی خویش اعتراف نمایند و اقرار کنند که حقیقة خطا و گناهی بزرگتر از ان نباشد که ما بمنان و دیگر چیزها حقوق خدائی دادیم و آنها را با پروردگار عالمیان برابر ساختیم و درین گمراهی شیاطین بزرگ پیروی کردیم اکنون که درین مصیبت و رنج گرفتاریم نه حتی بکار ما میاید و نه شیطانی بمدد ما میرسد بلکه خود آنها نیز هم دوزخ شده اند و کسی نیست که بحضور خدای تعالی شفاعت ما را کند و یا اتلاد و ستی پیدا شود که درین وقت مصیبت و درماندگی محض با ما اظهار دلسوزی و همدردی نماید راست است «الاخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدو الا المتقین» (زخرف رکوع ٦).

عه ترا چگونه توان پذیرفت در حالی که جز تنی چند از مردمان رذیل با تو رفیق و اتفاق نیست این گروه پست که از روی نمایش با تو رفیق شده اند چسان با نجام کارهای مهم موفق خواهند گردید و نفنل و شرف ما اجازه نمی دهد که در مجلس پهلوی این سفلگان بنشینیم نخست آنها را از پهلوی خود دور کن سپس بالا داخل مذاکره شو عه من وظیفه خود را که عبارت از آگاهانیدن شما بود انجام دادم تکمیل فرمایشهای بیهوده شما بذمه من نیست ١٢

لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ

البته شوی از سنگسار شدگان — گفت ای پروردگار من هر آئینه قوم من دروغ شمردند مرا — پس فیصل کن

(هر آئینه) میشوی از سنگساران — گفت (نوح) ای پروردگار من بیشک قوم من تکذیب کردند مرا — پس فیصله کن

بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَن مَّعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنجَيْنَاهُ وَ

میان من و میان ایشان فیصل کردن عظیم و خلاص کن مرا و آنان را که همراه من اند از مسلمانان — پس نجات دادیم او را و

میان من و میان ایشان فیصله و نجات بده مرا و آنان را که همراه من اند از مومنان — پس نجات دادیم او را و

مَن مَّعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي

آنان را که همراه او بودند در کشتی پر کرده شده — باز غرق ساختیم بعد ازین باقی ماندگان را — هر آئینه درین

آنانرا که همراه او بودند در کشتی پر کرده شده — باز غرق ساختیم بعد ازان باقیماندگان را — هر آئینه درین

ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ

ماجرا نشانه است و نیستند اکثر ایشان مسلمانان — و هر آئینه پروردگار تو همان ست غالب

ماجرا نشانی است و نیستند اکثر آنها مومنان — و (هر آئینه) پروردگار تو او ست غالب

الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا

مهربان دروغ داشتند قبیلهٔ عاد پیغامبران را — چون گفت بایشان برادر ایشان هود آیا

مهربان تکذیب کردند قوم عاد پیغمبران را — چون گفت بایشان برادر شان هود آیا

تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾ وَمَا

نمی ترسید — هر آئینه من برای شما پیغامبر با امانتم — پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید — و

نمی ترسید (از عذاب خدا) (هر آئینه من) شمارا رسول امانت کارم — پس بترسید از الله و فرمان برید مرا — و

أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٧﴾ أَتَبْنُونَ

سوال نمی کنم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدی نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمها — آیا عمارت می کنید بهر

نمی خواهم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدی نیست مزد من مگر به پروردگار عالمیان — آیا می سازید بهر

بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾ وَإِذَا

بلندی علامتی بیفائده مشغول شده و میسازید محلهای استوار گویا جاوید خواهید ماند — و چون

زمین بلند نشانی که بازی می کنید به آن و می سازید قصرهای محکم پر تکلف گویا که جاوید خواهید ماند ۵ — و چون

بَطَشْتُم بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي

دست می گشائید دست می گشائید ستمگار شده — پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید — و بترسید از کسیکه

مواخذه می کنید مواخذه می کنید (ظالمانه) در حالی که ستمگارانید — پس بترسید از الله و فرمان برید مرا — و بترسید از ذاتی که

أَمَدَّكُم بِمَا تَعْلَمُونَ ﴿١٣٢﴾ أَمَدَّكُم بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ﴿١٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٣٤﴾

امداد کرد شمارا با آنچه می دانید — امداد کرده است شمارا بچهارپایان و فرزندان — و بوستانها و چشمه ها

امداد کرده شمارا به آنچه میدانید — امداد کرده شمارا بچهارپایان و پسران — و باغها و چشمه ها

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣٥﴾ قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ

هر آئینه من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ — گفتند یکسان ست بر ما که پند دهی یا نه باشی

(هر آئینه) من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ ۵ — گفتند یکسان است برما که پند دهی مارا یا نباشی

تَكُن مِّنَ الْوَاعِظِينَ ﴿١٣٦﴾ إِنْ هَٰذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿١٣٨﴾

از پند دهندگان — نیست این مگر عادت پیشینیان — و نیم ما عذاب کرده شدگان

از پند دهندگان — نیست این مگر عادت پیشینیان — و نیستیم ما عذاب کرده شدگان ۵

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾

پس دروغ داشتند ش پس هلاک ساختیم ایشانرا هر آئینه درین ماجرا نشانه هست و نبودند بیشترین ایشان مسلمانان

پس تکذیب کردند او را پس هلاک ساختیم ایشانرا هر آئینه درین ماجرا نشانه است و نبودند اکثر ایشان مومنان

روش آبا و اجداد پیشینیان است ما به هیچ صورت ازان باز نمی آئیم و نه به تهدیدات عذاب ملتفت میشویم ۱۲۔

ف۵ قوم عاد به تعمیر بناهای بلند و محکم که جز نام و شهرت نتیجه ازان حاصل نمی شد شوق زیاد داشتند و عمارات بود و باش خویش را به تکلف زیاد آباد می کردند و در ان صنائع بزرگ منظرقه را بکار برده پول گزاف ضائع می کردند گویا چنان می پنداشتند که در آنجاها جاودان میباشند این عمارات و یادگارها هرگز برباد نمی شود لیکن امروز از آثار و خرابه های آنها نشانی باقی نمانده است ف۵ باید غور کنید شما که این نعمت های گوناگون را بشما ارزانی فرموده است آیا بر ذمه شما هیچ حق ندارد ؟ اگر این شرارت و سرکشی شما دوام نمود مرا اندیشه آن است که مبادا مانند اقوام سابق در عذاب شدید گرفتار شوید من وظیفه پند و نصیحت را ادا کردم شما نیز انجام خود را بسنجید . ف۵ موعظهٔ تو بیفائده است این جادوی تو بر ما تاثیری ندارد . از قدیم الایام باین طرف دستوری جاری است که چند شخص خود را پیغمبر معرفی نمود و مردم را از عذاب می ترسانند سلسلهٔ زیستن و مردن که از قدیم الایام جریان دارد ما را ازان اندیشه در خاطر نیست روش ما موافق . . . . . .

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ⑱ كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ① إِذْ

وهرآئینه پروردگار تو همان ست غالب مهربان دروغ شمردند قبیلهٔ ثمود پیغامبران را چون

و(هرآئینه) رب تو اوست غالب مهربان تکذیب کردند قبیلهٔ ثمود پیغمبران را چون

قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ② إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ③

گفت بایشان برادر ایشان صالح آیا نمی ترسید هرآئینه من برائے شما پیغامبر باامانتم

گفت بایشان برادرشان صالح آیا نمی ترسید (هرآئینه) من شمارا رسول امینم

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ④ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى

پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید و سوال نمی کنم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدے نیست مزد من مگر بر

پس بترسید از الله و فرمان برید مرا و نمی خواهم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدی نیست مزد من مگر بر

رَبِّ الْعَالَمِينَ ⑤ أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هَاهُنَا آمِنِينَ ⑥ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ⑦

پروردگار عالمها آیا ایمن گذاشته خواهید شد در آنچه اینجاست در بوستانها و چشمها

پروردگار عالمیان آیا گذاشته میشوید در چیزهائی که اینجاست ایمن در باغها و چشمه ها

وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ ⑧ وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا

و کشتها و خرماستانے که شگوفهٔ آن نازک ست و مے تراشید از کوهها خانه

و کشت ها و نخلستانی که شگوفهٔ آن نرم و نازک است و می تراشید از کوهها خانه هائی پر تکلف

فَارِهِينَ ⑨ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ⑩ وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ⑪

آشکار شده پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید و اطاعت منمائید فرمان از حد گذرندگانرا

در حالی که ماهرید پس بترسید از الله و فرمان برید مرا عـه و اطاعت مکنید حکم بیباکان (از حد گذرندگان) را

الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ⑫ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ

آنانکه فساد می کنند در زمین و اصلاح نمی نمایند گفتند جز این نیست که تو از جادو زدگانی

آنانی که فساد می کنند در زمین و اصلاح نمی کنند گفتند جز این نیست که تو از جادو کرده شده گانی

مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ بِآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ⑬ قَالَ هَذِهِ

نیستی تو مگر آدمی مانند ما پس بیار نشانه اگر از راست گویانی گفت این

نیستی تو مگر آدمی مانند ما پس بیار نشانی اگر هستی از راست گویان عـه گفت (صالح) این

نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ⑮ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ

ماده شتریست ویرا ایک نوبت آب خوردن ست و شمارا نوبت روزے معین و دست مرسانید او را بعقوبت که آنگاه در گیرد شمارا

ماده شتری است مر او راست نوبت نوشیدن آب و شمار است نوبت نوشیدن روز مقرر عـه و مس مکنید او را به بدی (با و بدی مکنید)

عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ⑯ فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ ⑰ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ

عذاب روز بزرگ پس پے زدند آنرا پس گشتند پشیمان پس در گرفت ایشانرا عذاب

عذاب روز بزرگ عـه پس پے زدند آنرا پس گشتند (فردای آن) پشیمان پس گرفت ایشانرا عذاب

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ⑱ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ

هرآئینه درین ماجرا نشانه هست و نبودند بیشترین ایشان مسلمانان و هرآئینه پروردگار تو همان ست

(هرآئینه) درین ماجرا نشانه است و نبودند اکثر ایشان مومنان و (هرآئینه) رب تو اوست

الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ⑲ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ① إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ

غالب مهربان دروغ شمردند قوم لوط پیغامبران را چون گفت بایشان برادر ایشان

غالب مهربان تکذیب کردند قوم لوط پیغمبران را وقتیکه گفت بایشان برادرشان

لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ ② إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ③ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ④

لوط آیا نمی ترسید هرآئینه من برائے شما پیغامبر باامانتم پس بترسید از خدا و فرمان من برید

لوط آیا نمی ترسید (هرآئینه) من برائے شما رسول امانتدارم پس بترسید از الله و فرمان برید مرا

تفسیر عثمانی

عـه آیا می پندارید که ازین عیش و آرام و باغها و بوستانها و چشمه ها دائما لذت اندوز خواهید بود؟ و ازان خانهاے پر تکلف و زیبا که کوهها را تراشیده و آنها برپا کرده اید ابدا تمتع خواهید برد؟ و یا اینکه آیا این عمارات محکم و سنگین شمارا از عذاب خدا رستگاری خواهد داد؟ باید این هوای خام را از سر خود بکشید و از خدای تعالی بترسید و سخنان مرا بپذیرید زیرا برای خیر و بهبود شما می گویم عـه اگر تو پیغمبری و نسبت بما در جهٔ ممتاز تر داری، بخدا بگو چنان آیتی برما بنماید که از دیدن آن ما هم تسلیم کنیم. سپس فرمایش کردند که ازین سنگ یک ماده شتر برآر که چنانچه چنین باشد حضرت صالح دعا کرد حق تعالی بقدرت کامله خود این نشان یعنی معجزه را نمود فرمود. عـه در موضح القرآن آمده است: به قدرت خدای تعالی و را شره های حضرت صالح شتر ماده از سنگ پدید آمد و آزاد می گشت به جنگل که برای چریدن و حوضی که برای نوشیدن آب میرفت همه مواشی از درم خورده دوری می گریختند و ریتو چنین قرار داده شد که بنوبت یکروز شتر ماده به حوض آب برود

و روز دیگر مواشی مردم بدانجا برده شود عـه با ماده شتر بیدی پیش میائید ورنه عذاب بزرگ نازل خواهد شد ۱۲.

ع ۱۸ / ۱۱ — ع ۸ / ۱۹ / ۱۲

وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿۵﴾

و سوال نمی کنم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدے نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمها

و نمی خواهیم از شما به تبلیغ رسالت هیچ مزدی نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمیان

أَتَأْتُونَ ٱلذُّكْرَانَ مِنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿۶﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُم

آیا بقصد قضائے شهوت میروید بسوے مردان از اهل عالم و می گذارید آنچه آفریده است برای شما پروردگار شما

آیا بشتاب میروید بر مردان جهان (برای لواطت) عـ۵ و می گذارید آنچه آفریده است برای شما پروردگار شما

مِّنْ أَزْوَٰجِكُم ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿۷﴾ قَالُوا۟ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يَٰلُوطُ

از زنان شما بلکه شما گروهے از حد گذشته اید گفتند اگر باز نیائی تو اے لوط

زنان شما بلکه شما قومی از حد گذرنده گانید گفتند اگر (ازین تبلیغ) باز نیائی ای لوط

لَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُخْرَجِينَ ﴿۸﴾ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُم مِّنَ ٱلْقَالِينَ ﴿۹﴾ رَبِّ

هر آئینه باشی از بیرون کردگان گفت هر آئینه من مر عمل شمارا از دشمنانم پروردگارا

(هر آئینه) باشی از اخراج کرده شدگان عـ۵ گفت (هر آئینه) من از عمل شما بیزارم (مر عمل شما را از دشمنانم) ای پروردگار من

نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿۱۰﴾ فَنَجَّيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ أَجْمَعِينَ ﴿۱۱﴾ إِلَّا عَجُوزًا

نجات ده مرا و کسان مرا از وبال آنچه می کنند پس نجات دادیم او را و کسان او را مگر پیرزنے

نجات بده مرا و خاندان مرا از عذاب آنچه می کنند (این کافران) پس نجات دادیم او را و اهل او را همه مگر پیرزنے که ماند

فِي ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿۱۲﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا ٱلْـَٔاخَرِينَ ﴿۱۳﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ

که بود از باقی ماندگان باز هلاک ساختیم آن دیگران را و بارانیدیم بر ایشان بارانے

در باقی ماندگان پس هلاک ساختیم آن دیگران را و بارانیدیم بر ایشان بارانی

فَسَآءَ مَطَرُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿۱۴﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم

پس بد است باران ترسانیدگان هر آئینه درین ماجرا نشانه است و نبودند بیشترین ایشان

پس بد باران بیم داده شدگان (این باران است) (هر آئینه) درین ماجرا نشانه است و نبودند اکثر ایشان

مُّؤْمِنِينَ ﴿۱۵﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿۱۶﴾ كَذَّبَ أَصْحَٰبُ لْـَٔيْكَةِ

مسلمانان و هر آئینه پروردگار تو همان ست غالب مهربان دروغ شمردند باشندگان ایکه

مومنان و (هر آئینه) رب تو او ست غالب مهربان تکذیب کردند اصحاب ایکه

ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿۱﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿۲﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ

پیغامبران را چون گفت بایشان شعیب آیا نمی ترسید هر آئینه من برای شما پیغامبر

پیغمبران را وقتیکه گفت بایشان شعیب آیا نمی ترسید (بدرستیکه) من شمارا رسول

أَمِينٌ ﴿۳﴾ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿۴﴾ وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ

باامانتم پس بترسید از خدا و فرمان من برید و سوال نمی کنم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدے نیست

امانت کارم پس بترسید از خدا و فرمان برید مرا و نمی خواهیم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدی نیست

أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿۵﴾ ۞ أَوْفُوا۟ ٱلْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا۟ مِنَ ٱلْمُخْسِرِينَ ﴿۶﴾

مزد من مگر بر پروردگار عالمها تمام پیمائید پیمانه را و مباشید از زیاندهندگان

مزد من مگر بر پروردگار عالمیان پوره پر کرده دهید پیمانه را و مباشید از کم دهندگان

وَزِنُوا۟ بِٱلْقِسْطَاسِ ٱلْمُسْتَقِيمِ ﴿۷﴾ وَلَا تَبْخَسُوا۟ ٱلنَّاسَ أَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا۟

و بسنجید به ترازوے راست و ناسره ندهید بمردمان اشیائے ایشان را و بیباک مگردید

وزن کنید به ترازوی راست و کم مکنید بر مردمان را چیزهای ایشان (چیزهای مردمان را کم مکنید) و فساد مکنید

فِي ٱلْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿۸﴾ وَٱتَّقُوا۟ ٱلَّذِي خَلَقَكُمْ وَٱلْجِبِلَّةَ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿۹﴾

در زمین فسادکنان و بترسید از خدا که آفرید شمارا و خلائق نخستینیان را

در زمین مفسد شوندگان و بترسید از آن ذاتی که آفریده شما را و مخلوق پیشینیان را

تفسیر عثمانی

عـ۵ درین تمام مردمان جهان محض مردها را مورد شهوت رانی خود قرار داده اید ویا اینکه در میان باشندگان گیتی تنها شما مرتکب این فعل زشت میشوید

عـ۵ این وعظ و نصیحت را بگذار. اگر آینده هم بار ها این گفتار خود- اذیت نمودی هر آئینه ترا ازین شهر بیرون می کنیم- قریه های آنان را منقلب کردیم و از آسمان سنگباران نمودیم تا که یک توده خاک گردید قصهٔ آنها هم مفصلاً در اعراف وغیره گذشته-

ابن کثیر؀ مینویسد که «اصحاب ایکه» عبارت از همان قوم مدین است «ایکه» درختی بود که این مردم آنرا می پرستیدند بهمان نسبت «اصحاب الایکه» نامیده شدند و بنا برین شعیب؀ را بکلمه «اخوهم» تعبیر نفرمود زیرا که اخوت اینجا محض بر تعلقات قومی و نسبی بنا داشت- اگر «مدین» گفته می شد البته کلمهٔ «اخوهم» موزون می بود (چون بعنوان «اصحاب الایکه» یاد شدند که اشاره به نسبت مذهبی آنها ست لهذا «اخوهم» نامیدن شایان شان حضرت شعیب نبود) بهرحال «مدین» و «اصحاب الایکه» یک قوم است و شعیب؀ بطرف همین قوم مبعوث شده بود. پیشتر هم درباب آنها سخن رانده شد. ۱۲۰-

ع ۹ — ۱۶ — ۱۳

فتح الرحمن

قَالُوْٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِيْنَ ۝ وَمَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَاِنْ نَّظُنُّكَ لَمِنَ

گفتند جز این نیست که تو از جادو زدگانی و نیستی تو مگر آدمی مانند ما و هر آئینه می پنداریم ترا از

گفتند جز این نیست که تو از جادو کرده شدگانی و نیستی تو مگر آدمی مانند ما و (هر آئینه) می پنداریم ترا از

الْكٰذِبِيْنَ ۝ فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِّنَ السَّمَآءِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۝

دروغ گویان پس بیفگن بر ما پاره از آسمان اگر از راست گویانی

دروغ گویان پس بیفگن بر ما پاره از آسمان اگر هستی از راست گویان

قَالَ رَبِّيْٓ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ۝ فَكَذَّبُوْهُ فَاَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ ۭ اِنَّهٗ

گفت پروردگار من داناتر است بآنچه می کنید پس دروغ داشتند او را پس گرفتار کرد ایشان را عذاب روز سایبان هر آئینه

گفت (شعیب) رب من داناتر است به آنچه می کنید پس تکذیب کردند او را پس گرفت ایشان را عذاب روز سایبان (یعنی ابر) هر آئینه

كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ۝ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ۭ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝

بود عذاب روز بزرگ هر آئینه درین ماجرا نشانه هست و نبودند بیشترین ایشان مسلمانان

بود عذاب روز بزرگ (هر آئینه) درین ماجرا نشانه است و نبودند اکثر ایشان مومنان

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۝ وَاِنَّهٗ لَتَنْزِيْلُ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝ نَزَلَ بِهِ

و هر آئینه پروردگار تو همان ست غالب مهربان و هر آئینه قرآن فرود آورده پروردگار عالمهاست فرود آورد آنرا

و (هر آئینه) رب تو او ست غالب مهربان و (هر آئینه) قرآن فرود آورده رب عالمیان است فرود آورده آنرا

الرُّوْحُ الْاَمِيْنُ ۝ عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُوْنَ مِنَ الْمُنْذِرِيْنَ ۝ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ

روح الامین یعنی جبرئیل بر دل تو تا شوی از ترسانندگان بزبان عربی

فرشته امانت کار (یعنی جبرئیل) بر دل تو تا شوی از ترسانندگان (فرود آورده) بزبان عربی

مُّبِيْنٍ ۝ وَاِنَّهٗ لَفِيْ زُبُرِ الْاَوَّلِيْنَ ۝ اَوَلَمْ يَكُنْ لَّهُمْ اٰيَةً اَنْ يَّعْلَمَهٗ عُلَمٰٓؤُا

روشن و هر آئینه خبر وے در صحیفه های پیشینیان ست آیا نیست برای ایشان نشانه آنکه بدانند حقانیت قرآن را عالمان

روشن و (هر آئینه) این (مضمون قرآن) در کتاب های پیشینیان است آیا نیست برای ایشان (مشرکان قریش) نشان حقانیت

بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ ۝ وَلَوْ نَزَّلْنٰهُ عَلٰي بَعْضِ الْاَعْجَمِيْنَ ۝ فَقَرَاَهٗ عَلَيْهِمْ مَّا كَانُوْا

بنی اسرائیل و اگر فرود می آوردیم قرآن را بر بعض عجمیان پس میخواند آنرا بر ایشان هرگز نمی شدند

بنی اسرائیل و اگر نازل می کردیم قرآن را بر بعض عجمیان پس میخواند آنرا بر ایشان هرگز نمی شدند

بِهٖ مُؤْمِنِيْنَ ۝ كَذٰلِكَ سَلَكْنٰهُ فِيْ قُلُوْبِ الْمُجْرِمِيْنَ ۝ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ

آنرا باور دارندگان هم چنین در آوردیم انکار را در دلهای گنهگاران ایمان نمی آرند بقرآن

به آن گرویدگان همچنین در آوردیم تکذیب را در دل های گنهکاران ایمان نمی آورند بقرآن

حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ۝ فَيَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝ فَيَقُوْلُوْا

تا آنکه ببینند عذاب درد دهنده پس بیاید بدیشان ناگهان و ایشان بی خبر باشند پس گویند

تا آنکه ببینند عذاب دردناک پس آید بایشان ناگهان در حالیکه ایشان بیخبری باشند پس گویند

هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُوْنَ ۝ اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُوْنَ ۝ اَفَرَءَيْتَ اِنْ مَّتَّعْنٰهُمْ

آیا ما مهلت داده شویم آیا عذاب ما را بشتاب می طلبند آیا دیدی که اگر بهره مند سازیم ایشانرا

آیا هستیم ما مهلت داده شدگان آیا عذاب ما را بشتاب می طلبند آیا دیدی (میدانی) اگر بهره مند گردانیم ایشانرا

سِنِيْنَ ۝ ثُمَّ جَاۗءَهُمْ مَّا كَانُوْا يُوْعَدُوْنَ ۝ مَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يُمَتَّعُوْنَ ۝

سالها باز بیاید بدیشان آنچه ترسانیده می شدند چه چیز دفع کند از سر ایشان بهره مند بودن ایشان

سالها پس بیاید ایشان را آن عذابی که وعده داده شده با ایشان بے نیاز نکرد ایشانرا آنچه نفع می گرفتند

وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا لَهَا مُنْذِرُوْنَ ۝ ذِكْرٰى ۛ وَمَا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ۝

و هلاک نه کردیم هیچ دیهی را الا او را بیم کنندگان بود بجهت پند دادن و نبودیم ستمکار

و هلاک نکردیم هیچ قریه را مگر بود برای آن ترسانندگان جهت پند دادن و نبودیم (در آن اهلاک) ستمکاران

ف۱ یعنی آتش بشکل سائبان ظاهر شده و هلاک ساخت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ خبر قرآن و خبر آوردنده آن در کتابهای سابقه آسمانی موجود است و انبیای گذشته مسلسلاً ازان پیشگوئی کرده اند اگرچه دران آثار تحریف و تبدیل زیاد بعمل آمده باوجود آن یک اندازه ازین گونه خبر پیش گوئیها تا امروز هم یافت میشود و این مطلب ۱۴۳ نیز میتوان گرفت که مضامین بیشتر این قرآن اجمالاً یا تفصیلاً در کتاب های سابقه مندرج است خصوصاً قصص و توحید و رسالت و معاد و غیره مضامین که همه کتب سماویه و انبیاء مرسلین بران اتفاق داشته اند علمای بنی اسرائیل خوب میدانستند که این چنان کتاب و پیغمبریست که خبر آن پیشتر در کتب و صحائف آسمانی داده شده بود چنانچه بعض افراد آنها علانیه و بعضی در مجالس خصوصی خود بآن حق اقرار کرده اند و بنا برین علم برخی از انصاف پسندان مسلمان شدند مانند حضرت عبدالله ابن سلام وغیره. الغرض این اعتراف دانشمندان بنی اسرائیل برای یک منصف فهیمی که دلش طالب حق باشد نشانی بزرگ است قطع نظر از علمای بنی اسرائیل دانشمندان مذاهب دیگر هم بدل خود حقانیت قرآن را میدانستند اگر چه بعض اوقات بنابر پاره علل با قرار و اعلان جرأت نمی کردند

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيٰطِيْنُ ﴿۲۱۰﴾ وَمَا يَنْبَغِيْ لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿۲۱۱﴾ اِنَّهُمْ

و فرود نیاوردند قرآن را شیطانان و سزاوار نیست ایشان را و نمی توانند هر آئینه شیطانان

و فرود نیاورده قرآن را شیطانان و نشاید ایشان را و نمی توانند (هر آئینه) ایشان

عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُوْلُوْنَ ﴿۲۱۲﴾ فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَكُوْنَ مِنَ

از شنیدن دور کرده شدگانند پس مخوان باخدا معبود دیگر را آنگاه باشی از

از شنیدن (کلام ملائکه) دور کرده شدگانند پس مخوان باخدا معبود دیگری را پس میشوی از

الْمُعَذَّبِيْنَ ﴿۲۱۳﴾ وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ ﴿۲۱۴﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ

عذاب کردگان و بیم کن قبیلهٔ خودرا و پست کن بازوے خودرا ۲؎ برائے آنانکه

عذاب کرده شدگان و بترسان قبیلهٔ نزدیک تر خودرا ع۵ و پست کن بازوی خودرا برای آنانکه

اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۲۱۵﴾ فَاِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ اِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۲۱۶﴾

پیروی تو کردند از مسلمانان پس اگر نافرمانی کنند پس بگو هر آئینه من بے تعلقم از آنچه شما می کنید

پیروی تو کرده اند از مومنان پس اگر نافرمانی کنند ترا پس بگو (هر آئینه) من بیزارم از آنچه شما می کنید

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيْزِ الرَّحِيْمِ ﴿۲۱۷﴾ الَّذِيْ يَرٰىكَ حِيْنَ تَقُوْمُ ﴿۲۱۸﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِي

و توکل کن بر غالب مهربان آنکه می بیند ترا چون برمی خیزی یعنی وقت تهجد و می بیند گشتن تو ۳؎ در میان

و توکل کن بر غالب مهربان آنکه می بیند ترا وقتیکه برمیخیزی (برای تهجد) و گشتن ترا (حرکات ترا) در میان

السّٰجِدِيْنَ ﴿۲۱۹﴾ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۲۲۰﴾ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ

سجده کنندگان ۴؎ هر آئینه وے همان ست شنوا دانا آیا خبر دهم شمارا بر چه کس فرود می آیند

سجده کنندگان ع۵ (هر آئینه) او همست شنوا دانا آیا خبر کنم شمارا که بر که فرود می آیند

الشَّيٰطِيْنُ ﴿۲۲۱﴾ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيْمٍ ﴿۲۲۲﴾ يُّلْقُوْنَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ

شیطانان فرود می آیند بر هر دروغگوے گنهکار می نهند گوش و بیشترین ایشان

شیطانان فرود می آیند بر هر دروغگوئی گنهکار می افکنند سخن شنیده را و اکثر آنها

كٰذِبُوْنَ ﴿۲۲۳﴾ وَالشُّعَرَاۗءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوٗنَ ﴿۲۲۴﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ فِيْ كُلِّ وَادٍ

دروغگویانند و شاعران پیروی ایشان می کنند گمراهان آیا ندیدی که ایشان در هر میدانے

دروغگویانند و شاعران پیروی ایشان می کنند گمراهان (شاعران را پیروی می کنند گمراهان) آیا ندیدی که ایشان در هر میدانی

يَّهِيْمُوْنَ ﴿۲۲۵﴾ وَاَنَّهُمْ يَقُوْلُوْنَ مَا لَا يَفْعَلُوْنَ ﴿۲۲۶﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

سرگردان می شوند و آنکه ایشان می گویند آنچه نمی کنند ۵؎ مگر آنانکه ایمان آوردند و عملهائے

سرگردان میشوند واینکه ایشان می گویند آنچه نمی کنند مگر آنانکه ایمان آورده اند و کارهائے

الصّٰلِحٰتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا وَّانْتَصَرُوْا مِنْۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوْا ؕ وَسَيَعْلَمُ

شائسته کردند و ذکر خدا کردند بسیارے و انتقام کشیدند بعد از آنکه مظلوم شدند و خواهند دانست

شائسته کرده اند و ذکر کرده اند الله را بسیار و انتقام گرفتند بعد از مظلوم شدن و اکنون خواهند دانست

الَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَّنْقَلِبُوْنَ ﴿۲۲۷﴾

ظالمان که بکدام جا باز خواهند گشت

ظالمان که بکدام پهلوی گردند بکدام مرجع خواهند گشت)

سُوْرَةُ النَّمْلِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَلٰثٌ وَّتِسْعُوْنَ اٰيَةً وَّسَبْعُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

طٰسٓ ۚ تِلْكَ اٰيٰتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُّبِيْنٍ ﴿۱﴾ هُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۲﴾

اینها آیات قرآن و کتاب روشن ست هدایت و مژده است برائے مسلمانان

این آیت های قرآن و کتاب روشن است هدایت و مژده است برائے مومنان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از شنیدن کلام ملائکه ۱۲ ف۲ یعنی تواضع کن ۱۲ ف۳ یعنی از قیام برکوع و از رکوع بسجود ۱۲ ف۴ یعنی نماز گذاران ۱۲ ف۵ یعنی بهر مضمون مبالغه می گفتند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ پیش از دیگران اول اقارب خودرا تنبیه کن چه از حیث خیر خواهی و دلسوزی حق آنها مقدم تر است و نیز طبعا صداقت و حقانیت آدمی بذریعه معامله با اقارب بسزآنرموز دسنجیده میشود۔ موضح القرآن می نویسد هنگامیکه این آیت نازل شد آنحضرت تمام قریش را دعوت داده بگوش آنها رسانید حتی عمه و دختر کاکای خودرا آگهی داد و گفت من برای شما هیچ چیز کرده نمیتوانم. خود شما فکر عاقبت خود را نمائید ع ف۲ وقتیکه برائے تهجد می خیزی و طور متوسلین را میگیری که آیا آنها با خدا معروف اند یا غافل (موضح) و یا وقتیکه برای نماز ایستاده می شوی و در نماز جماعت رکوع و سجود و دیگر افعال عبادت مقتدیان را نگرانی میکنی. و بعض سلف گفته اند که از ساجدین اجداد آنحضرت ص مراد اند یعنی نور آنحضرت از صلب یک نبی به صلب نبی دیگر منتقل شد بالآخر این پیغمبر تشریف آورد. بلکه بعض مفسرین از پس کلمه برایمان و الذین آنحضرت استدلال کرده اند والله اعلم ۱۲

الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ﴿٣﴾

آنانکه برپا میدارند نماز را و می دهند زکوة را و ایشان بآخرت یقین می آرند

آنانکه قائم میدارند نماز را و می دهند زکوة را و ایشانند که به آخرت یقین دارند

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿٤﴾

آنانکه ایمان نمی آرند بآخرت آراسته کردیم برای ایشان کردارهای ایشانرا پس ایشان سرگردان میشوند

(هر آئینه) آنانکه ایمان ندارند به آخرت آراسته ایم در نظر ایشان کردارهای ایشانرا پس ایشان سرگردان می گردند

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَهُمْ سُوْٓءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُوْنَ ﴿٥﴾

این جماعه آنانند که برائے ایشان ست سخت عذاب و این جماعه در آخرت ایشانند زیان کارتر

این گروه آنانند که مر ایشان راست بد عذاب و این جماعه در آخرت ایشانند زیان کارتران

وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَّدُنْ حَكِيْمٍ عَلِيْمٍ ﴿٦﴾ اِذْ قَالَ مُوْسٰى لِاَهْلِهٖٓ

و هر آئینه تو داده می شوی قرآن را از نزدیک خدائے استوارکار دانا یاد کن آنگاه که گفت موسی باہل خود

و (بدرستیکه) بتو رسانیده (داده) میشود قرآن از نزد با حکمت دانا (یاد کن) آنگاه که گفت موسی به اہل خود

اِنِّيْٓ اٰنَسْتُ نَارًا ؕ سَاٰتِيْكُمْ مِّنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ اٰتِيْكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ

هر آئینه من دیده ام آتشے خواهم آورد از انجا خبرے یا خواهم آورد مشعله که در هیمه فرا گرفته باشد که شما

(هر آئینه) من دیدم آتش را اکنون بیاریم بشما از آن (موضع) آتش خبری یا بیارم بشما اخگر افروخته تا که شما

تَصْطَلُوْنَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا جَآءَهَا نُوْدِيَ اَنْۢ بُوْرِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا

گرمی حاصل کنید پس چون رسید باتش آواز کرده آمد که برکت داده شده کسے را که در آتش ست و کسے را که حوالی وے ست

گرم شوید پس چون رسید بآتش ندا کرده شد باو که برکت داده شده کسی را که در آتش است و کسی را که گرداگرد آتش است

وَسُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٨﴾ يٰمُوْسٰٓى اِنَّهٗٓ اَنَا اللّٰهُ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٩﴾ وَاَلْقِ

و پاکی خدائے راست پروردگار عالمها را اے موسی هر آئینه سخن اینست که من خدائے غالب با حکمتم و بیفکن

و پاکی الله راست که پروردگار عالمیان است ای موسی (هر آئینه) او (ندا کننده) منم الله غالب با حکمت و (ندا کرده شد) که بیفکن

عَصَاكَ ؕ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ ؕ يٰمُوْسٰى

عصائے خود را پس چون دید که عصا می جنبد گویا وے مار ست رو بگردانید پشت داده و باز نه گشت گفتیم اے موسی

عصائے خود را پس چون دید عصا را که حرکت می کند گویا آن مار سفید باریک است روی گردانید پشت داده و باز نگشت و در عقب ندید

لَا تَخَفْ ۫ اِنِّيْ لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿١٠﴾ اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًۢا

مترس هر آئینه نمی ترسند نزدیک من پیغامبران لیکن آنکه ستم کرد باز عوض آن کرد نیکی

مترس منم که نمی ترسند نزدیک من رسولان لیکن کسیکه ستم کرد باز در عوض نیکی نمود

بَعْدَ سُوْٓءٍ فَاِنِّيْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١﴾ وَاَدْخِلْ يَدَكَ فِيْ جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ

بعد از بدی پس هر آئینه من آمرزنده مهربانم و در آر دست خود را بگریبان خود تا بیرون آید سفید شده

بعد از بدی پس (هر آئینه) من (او را) آمرزنده ام مهربان و در آر دست خود را در گریبان خود که بیرون آید سفید

مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ ۟ فِيْ تِسْعِ اٰيٰتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهٖ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا

از غیر عیب باین دو نشانه که داخل اند در نه معجزه برد بسوے فرعون و قوم او هر آئینه ایشان بودند گروه

بدون علتی (به انضمام این دو نشانی) نه نشانی را گرفته بسوی فرعون و قوم او برو هر آئینه آنها بودند گروه

فٰسِقِيْنَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ اٰيٰتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٣﴾ وَ

فاسق پس آنگاه که آمد بدیشان نشانهائے ما روشن شده گفتند این سحر ظاهر ست

فاسقان پس چون رسید بایشان نشانی های ما بصیرت دهنده گفتند این جادوی است ظاهر

جَحَدُوْا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَآ اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَّعُلُوًّا ؕ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ

و انکار آن کردند از روے ستمکاری و تکبر و باور داشته بود آنرا دل ایشان پس بنگر چگونه بود

و انکار کردند آنرا از روی ستمکاری و تکبر در حالی که یقین کرده بود آنرا دلهائے ایشان پس بنگر که چگونه شد

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید کسیکه در آتش ست ملائکه ور ان نور مصور بصورت آتش بودند و کسیکه گرد آتش بودند ملائکه دیگر که فرود تر از ایشان بودند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چون در آنجا رسید برایش معلوم گردید که این آتش دنیا نیست بلکه یک آتش غیبی و نورانی است که در ان نور الٰهی ظاهر میشود و یا تجلی نوری می درخشد۔ شاید این همان باشد که آنحضرت ﷺ در حدیث فرموده "حجابه النار" و یا "حجابه النور" سپس از غیب آواز آمد "ان بورک من فی النار و من حولها" یعنی این قطعه زمین مبارک است و هم تجلی که در آتش مبارک می باشد و نیز ذواتیکه مثلاً فرشتگان و یا خود موسی علیه السلام داخل آن و یا در اطراف آن هستند همه مبارک می باشند این کلمات را غالباً برای تسکین و مانوس ساختن موسی علیه السلام بطور اعزاز و اکرام او فرمود ف۵ ذات باری عز سبحانه از مکان جهت، جسم، صورت و رنگ وغیره سمات حدوث پاک و منزه است۔ از تجلی او در آتش نباید این معنی گرفت که ذات پاک او در آتش حلول کرده است (معاذ الله) آفتاب عالمتاب در آئینه متجلی میشود لیکن هیچ کس گفته نمی تواند که کره شمس با این بزرگی در آئینه کوچک گنجیده است ۱۲

عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًا ۚ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ

آخر کار مفسدان و ہر آئینہ دادیم داؤد و سلیمان را علم و گفتند ستایش آں خدا راست
عاقبت کار مفسدان ۵ و (بتحقیق) دادیم داؤد و سلیمان را علمی ۵ و گفتند شکر است اللہ را

الَّذِيْ فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ

که فضل داد ما را بر بسیارے از بندگان مومن خویش و وارث شد سلیمان داؤد را
آنکه برتری داد ما را بر بسیاری از بندگان مومن خود و قائم مقام گردید سلیمان داؤد را ۵

وَقَالَ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُوْتِيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ۗ اِنَّ

و گفت اے مردمان آموختہ شد ما را گفتار مرغان و دادہ شد ما را از ہر نعمتے ہر آئینہ
و گفت ای مردم دانا بدہ ما گفتار مرغان را و دادہ شدہ ما را از ہر چیز ہر آئینہ

هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِيْنُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُوْدُهٗ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ

این است فضل ظاہر و ہم آوردہ شد برائے سلیمان لشکر ہائے او از جن و آدمیان
ہمین است فضیلت آشکار و جمع کردہ میشدند برائے سلیمان لشکر ہای او از جن و آدمیان

وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ﴿١٧﴾ حَتّٰۤى اِذَاۤ اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِ ۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يّٰۤاَيُّهَا

و مرغان پس ایں جماعہ بعض را تا رسیدن بعض ایستادہ کردہ می شد تا وقتیکہ رسیدند بمیدان موران گفت مورچہ اے
و مرغان پس ایشان دستہ دستہ ساختہ می شدند (منظم و منضبط نگاہ داشتہ میشدند) (رفتند) تا وقتیکہ رسیدند بر میدان مورچہ گفت مورچہ ای

النَّمْلُ ادْخُلُوْا مَسٰكِنَكُمْ ۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُوْدُهٗ ۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٨﴾

مورچگان در آئید بجا نہاے خود تا درہم نشکند شما را سلیمان و لشکر ہاے او نادانستہ
مورچگان در آئید در مسکن ہای خود کہ پائمال نکند شما را سلیمان و لشکر ہای او و در حالیکہ ایشان ندار خند

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْۤ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْۤ

پس خندان تبسم کرد از گفتار مورچہ و گفت اے پروردگار من الہام کن کہ مرا کہ شکر این نعمت تو کنم کہ
پس تبسم کرد خندان از سخن مورچہ و گفت اے پروردگار من نصیب کن مرا کہ شکر کنم آن نعمت ترا کہ

اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَدْخِلْنِيْ بِرَحْمَتِكَ

انعام کردہ بر من و بر پدر و مادر من و الہام کن مرا کہ بجا آرم کردار شائستہ کہ خوشنود شوی بآن و در آر مرا بر حمت خود
انعام کردہ ای بر من و بر پدر و مادر من و اینکہ کنم کار شائستہ کہ می پسندی آنرا و در آر مرا بر حمت خود

فِيْ عِبَادِكَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١٩﴾ وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَاۤ اَرَى الْهُدْهُدَ ۖ

در زمرہ بندگان شائستہ خویش و باز جست احوال مرغان پس گفت چیست مرا کہ نمی بینم ہد ہد را
در زمرہ بندگان شائستہ خویش و خبر گرفت (باز جست) پرندگان را پس گفت چیست مرا کہ نمی بینم ہد ہد را

اَمْ كَانَ مِنَ الْغَآئِبِيْنَ ﴿٢٠﴾ لَاُعَذِّبَنَّهٗ عَذَابًا شَدِيْدًا اَوْ لَاَاذْبَحَنَّهٗۤ اَوْ لَيَاْتِيَنِّيْ

یا ہست از غائب شدگان ہر آئینہ عقوبت کنم او را عقوبت سخت یا ذبح کنم او را یا بیارد پیش من
یا ہست از غائبان (ہر آئینہ) عذاب کنم او را عذاب سخت یا ذبح کنم او را یا بیارد بمن

بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيْدٍ فَقَالَ اَحَطْتُّ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَ

حجت ظاہر پس توقف کرد نہ مدت دور پس گفت در گرفتم بچیزیکہ در نہ گرفتہ آں و
حجتی روشن پس درنگ کرد (ہد ہد) نہ زمان دراز (چون حاضر شد) پس گفت احاطہ کردہ ام بر آں معلوماتی کہ تو احاطہ نکردہ ای

جِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍۭ بِنَبَاٍ يَّقِيْنٍ ﴿٢٢﴾ اِنِّيْ وَجَدْتُّ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُوْتِيَتْ

آوردم پیش تو از جہد سبا خبرے تحقیقی را ہر آئینہ من یافتم کنیزے بادشاہی میکند بر ایشان و دادہ شدہ است او را
آوردم بتو از سبا خبری تحقیقی (ہر آئینہ) من یافتم زنی را کہ پادشاہی می کند بر ایشان و دادہ شدہ است او را

مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَّلَهَا عَرْشٌ عَظِيْمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدْتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُوْنَ

از جنس ہر نعمتے داد او را تختے ست بزرگ یافتم او را و قوم او سجدہ می کنند
از ہر چیز و او را تختی است بزرگ یافتم او و قوم او را کہ سجدہ می کنند

سلطنتی بہ او ارزانی نمود کہ پیش از وی یا بعد از وی بکسی نصیب نشد جن و ہوا و پرندگان را برای وی مسخر نمود چنانکہ در سورۂ سبا و ص می آید ۱۲

ع ۲ / ۱۶

۵ برای اینکہ چشمہای ایشان باز شود و حقائق را دریابند مر ایشان را دوقتاً فوقتاً معجزہ ہا نشان دادہ می شد ایشان می پنداشتند کہ این ہمہ جادو است حالانکہ بدل یقین داشتند کہ موسی علیہ السلام صادق است و آیا تیکہ نشان مید ہد یقیناً معجزات خدائی است جادو و شعبدہ نیست مگر محض از بی انصافی و غرور دیدہ و دانستہ بر خلاف ضمیر خود بہ تکذیب حق اصرار و از راستی انکار میگویند در نتیجہ پس از چند روزی دریافتند کہ انجام چنین مفسدان معاند چگونہ شد ہمہ را امواج بحر قلزم فرو برد و کسی را گور و کفن ہم نصیب نگشت

۱ حضرت سلیمان پسر حضرت داؤد علیہ السلام است اللہ تعالیٰ ہر یک از پدر و پسر را لائق شان وی بہرۂ مخصوصی از علم عطا فرمود و در تحت لفظ علم تمام علوم شرائع و احکام و اصول و سیاست و حکمرانی، و غیرہ مندرج است

۲ از جملہ پسران داؤد علیہ السلام جانشین اصلی وے حضرت سلیمان علیہ السلام بود کہ اللہ تعالیٰ در ذات وی نبوت و پادشاہی ہر دو را جمع فرمود و ملک و

لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ

آفتاب را بجز خدا و آراسته است برائے ایشان شیطان کردارہائے ایشانرا پس باز داشت ایشانرا از

آفتاب را بجز الله و آراسته است برائے ایشان شیطان کردارہای ایشانرا پس باز داشت ایشانرا از

السَّبِيْلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُوْنَ ﴿۲۴﴾ اَلَّا يَسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِيْ يُخْرِجُ الْخَبْءَ

راه پس ایشان راه نمی یابند بسوئے آنکه سجده کنند آن خدائے را که بیرون می آرد پوشیده

راه حق پس ایشان را، نمی یابند بانیکه سجده کنند الله را (تزئین شیطان برای آنست که سجده نکنند الله را) آنکه بیرون می آرد پنهانرا

فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ﴿۲۵﴾ اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا

در آسمانها و زمین و می داند آنچه پنهان می دارید و آشکارا می کنید خدائے نیست هیچ معبود بحق بجز

در آسمانها و زمین است و میداند آنچه پنهان میدارید و آنچه آشکارا می کنید الله هست نیست هیچ معبود بحق مگر

هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ﴿۲۶﴾ قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ

او پروردگار عرش بزرگ است گفت سلیمان خواهیم دید آیا راست گفتی یا هستی از

اوست پروردگار تخت بزرگ گفت سلیمان (علیه السلام) اکنون می بینیم که آیا راست گفتی یا هستی از

الْكٰذِبِيْنَ ﴿۲۷﴾ اِذْهَبْ بِّكِتٰبِيْ هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ

دروغ گویان ببر این نامه را پس بینداز آنرا بسوئے ایشان باز رو بگرداں از ایشان پس بنگر

درو غگویان ببر این نامه مرا پس بیند از آنرا بسوئے ایشان باز کناره شو از ایشان پس بنگر

مَاذَا يَرْجِعُوْنَ ﴿۲۸﴾ قَالَتْ يٰۤاَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنِّيْۤ اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتٰبٌ كَرِيْمٌ ﴿۲۹﴾ اِنَّهٗ مِنْ

چه جواب باز می دهند بلقیس گفت اے جماعه رئیسان هر آئینه انداخته شد بسوئے من نامه گرامی هر آئینه این نامه

که چه جواب می دهند گفت (بلقیس) ای اعیان دربار (هر آئینه) به پیش من انداخته شده یک نامه گرامی این نامه از

سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهٗ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿۳۰﴾ اَلَّا تَعْلُوْا عَلَيَّ وَاْتُوْنِيْ

از جانب سلیمان ست و هر آئینه این نامه بنام خدا بخشاینده مهربان ست باین مضمون که تکبر مکنید بر من و بیائید پیش من

طرف سلیمان است و (هر آئینه) این نامه بنام الله بے حد مهربان نهایت بارحم است باین مضمون که زور آوری مکنید در مقابل من و بیائید

مُسْلِمِيْنَ ﴿۳۱﴾ قَالَتْ يٰۤاَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُوْنِيْ فِيْۤ اَمْرِيْ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً

مسلمان شده گفت بلقیس اے جماعه رئیسان جواب دهید مرا در تدبیر من نیستم من فیصل کننده

فرمان بردار گفت بلقیس ای اعیان دربار مشوره دهید مرا در کار من نیستم فیصله کننده قطعی

اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُوْنِ ﴿۳۲﴾ قَالُوْا نَحْنُ اُولُوْا قُوَّةٍ وَّاُولُوْا بَاْسٍ شَدِيْدٍ

هیچ کار را تا وقتیکه شما حاضر شوید پیش من گفتند ما خداوند توانائی ایم و خداوند کارزار سخت ایم و

هیچ کاری را تا حاضر شدن شما گفتند ما خداوندان قوت و خداوندان کارزار شدیدیم و

وَّالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُرِيْ مَاذَا تَاْمُرِيْنَ ﴿۳۳﴾ قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوْكَ اِذَا دَخَلُوْا قَرْيَةً

تدبیر مفوض بسوئے تست پس درنگر چه چیز می فرمائی گفت هر آئینه پادشاهان چون در آیند بدیهے

کار باختیار تست پس ببین چه حکم میفرمائی گفت (هر آئینه) پادشاهان چون در آیند به قریه ئی

اَفْسَدُوْهَا وَجَعَلُوْۤا اَعِزَّةَ اَهْلِهَاۤ اَذِلَّةً ۚ وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُوْنَ ﴿۳۴﴾ وَاِنِّيْ

خراب کنند آنرا و سازند عزیز ترین اهل آنرا رسواتر و هم چنین می کنند و هر آئینه من

خراب کنند آنرا و گردانند عزت مندان اهل آنرا ذلیل و هم چنین می کنند و (هر آئینه) من

مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنٰظِرَةٌ ۢ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿۳۵﴾ فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمٰنَ

فرستنده ام بسوئے ایشان تحفه پس به بینم بچه چیز باز می آیند فرستادگان پس چون آمد آن فرستاده پیش سلیمان

فرستنده ام بسوئے ایشان تحفه ئی پس بیننده ام بچه جواب رجوع می کنند فرستادگان پس چون رسید نزد سلیمان

قَالَ اَتُمِدُّوْنَنِ بِمَالٍ ۫ فَمَاۤ اٰتٰىنِۦَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِّمَّاۤ اٰتٰىكُمْ ۚ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ

گفت سلیمان آیا امداد می کنید مرا بمالے پس آنچه عطا کرده است مرا خدا تعالی بهتر ست از آنچه عطا کرده است شمارا بلکه شما

گفت آیا امداد می کنید مرا بمال پس آنچه داده است مرا الله بهتر است از آنچه داده شمارا بلکه شما بتحفه خود

تفسیر عثمانی

ف۵ غالبا این عبارت تتمه کلام هدهد است معلوم میشود که جانوران را معرفت خالق ایشان فطرةً حاصل است و یا شاید این قسم معرفت تفصیلی به همین هدهد بطور خرق عادت موهوب شده باشد اگر خدا بخواهد این گونه معرفت را در یک چوب خشک هم آفریده می تواند باقی وجود اینگونه عقل و معرفت فطری در جانوران چنانکه صدرای شیرازی در "اسفار اربعه" از آن به "علم حضوری" و یا "شعور بسیط" تعبیر کرده است مستلزم آن نیست که بطرف آنها انبیاء مبعوث شوند زیرا که معرفت فطری کسبی نیست بلکه جبلی است و بعثت انبیاء با کسبیات تعلق دارد و نیز این صحیح نیست که چیزیکه تا یک اندازه دارای عقل و شعور باشد مکلف هم باشد چنانکه شریعت حقه صبی را مکلف قرار نداده با آنکه قبل از بلوغ تا یک اندازهٔ خوبی عقل دارد عقل و شعور حیوانات را ازین قیاس کنید (تنبیه) در موضح القرآن آمده است که هدهد ها جانور های است که از زمین می کشد و می خورد نه دانه میخورد نه میوه بلکه ازین قدرتی که الله تعالی باو عطا کرده کار میگیرد. شاید ازین سبب "یخرج الخبء" را بطور خصوصی ذکر فرموده والله اعلم ۱۲.

تَفۡرَحُوۡنَ ﴿٣٦﴾ اِرۡجِعۡ اِلَيۡهِمۡ فَلَنَاۡتِيَنَّهُمۡ بِجُنُوۡدٍ لَّا قِبَلَ لَهُمۡ بِهَا وَلَنُخۡرِجَنَّهُمۡ مِّنۡهَاۤ

شادمان می شوید باز رو بسوئے ایشان پس هر آئینه بیاییم برایشان لشکرها ئے که طاقت نباشد ایشان را بمقابله آن و هر آئینه بیرون

شادمیشوید باز گرد بسوئے ایشان پس (هر آئینه) میرسیم بایشان با لشکرهای که طاقت مقابله نباشد ایشانرا با نها و (هر آئینه) بیرون کنیم ایشان را

اَذِلَّةً وَّهُمۡ صٰغِرُوۡنَ ﴿٣٧﴾ قَالَ يٰۤاَيُّهَا الۡمَلَؤُا اَيُّكُمۡ يَاۡتِيۡنِىۡ بِعَرۡشِهَا قَبۡلَ اَنۡ يَّاۡتُوۡنِىۡ

رسوا کرده و ایشان خوار باشند گفت سلیمان اے عزیزان کدام یک از شما می آرد پیش من تخت او را پیش ازان که بیایند نزد من

ذلیل در حالیکه ایشان خوار باشند گفت (سلیمان) ای اعیان دربار کدام یک از شما می آرد پیش من تخت او را پیش ازانکه بیایند نزد من

مُسۡلِمِيۡنَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفۡرِيۡتٌ مِّنَ الۡجِنِّ اَنَا اٰتِيۡكَ بِهٖ قَبۡلَ اَنۡ تَقُوۡمَ مِنۡ مَّقَامِكَ ‌ۚ وَ

مسلمان شده گفت دیوے از جن من بیارمش نزدیک تو پیش ازانکه برخیزی از جائے خود و

فرمان بردار شده گفت قوی ترینی از جملهٔ جن من می آرم پیش تو آنرا قبل از برخاستنت از جائے خود و

اِنِّىۡ عَلَيۡهِ لَقَوِىٌّ اَمِيۡنٌ ﴿٣٩﴾ قَالَ الَّذِىۡ عِنۡدَهٗ عِلۡمٌ مِّنَ الۡكِتٰبِ اَنَا اٰتِيۡكَ بِهٖ قَبۡلَ

هر آئینه من بران عرش توانائی یا امانتم گفت شخصے که نزد یک او علم بود از کتاب الٰهی من بیارمش نزدیک تو پیش

(هر آئینه) من بران تخت توانا با امانتم گفت آن شخص که نزد او بود علمی از کتاب الٰهی من می آرم بتو آنرا پیش

اَنۡ يَّرۡتَدَّ اِلَيۡكَ طَرۡفُكَ‌ ؕ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسۡتَقِرًّا عِنۡدَهٗ قَالَ هٰذَا مِنۡ فَضۡلِ رَبِّىۡ

ازانکه باز گردد بسوئے تو چشم تو پس چون سلیمان دید آنرا قرار گرفته نزدیک خویش گفت این خارق عادت از فضل پروردگار منست

ازانکه باز گردد بسوے تو چشم (قبل از طرفة العین) پس چون دید سلیمان آنرا (ثابت) نهاده شده در نزد خود گفت این (کرامت) از فضل

لِيَبۡلُوَنِىۡۤ ءَاَشۡكُرُ اَمۡ اَكۡفُرُ‌ ؕ وَمَنۡ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشۡكُرُ لِنَفۡسِهٖ‌ ۚ وَمَنۡ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّىۡ

تا امتحان کند مرا آیا شکر گذاری می کنم یا ناسپاسی می نمایم و هر که شکر گذاری کند پس جز این نیست که شکر گذاری می کند برائے نفع خویش و هر که ناسپاسی کرد پس

تا بیازماید مرا آیا شکر گذاری می کنم یا ناسپاسی می نمایم و هر که شکر گذاری کند پس جز این نیست که شکر گذاری میکند برای فائدهٔ نفس خود و هر که ناسپاسی کرد

غَنِىٌّ كَرِيۡمٌ ﴿٤٠﴾ قَالَ نَكِّرُوۡا لَهَا عَرۡشَهَا نَنۡظُرۡ اَتَهۡتَدِىۡۤ اَمۡ تَكُوۡنُ مِنَ الَّذِيۡنَ لَا

بے نیاز کرم کننده است گفت سلیمان متغیر سازید برائے امتحان این زن تخت او را تا بنگریم آیا راه شناخت می یابد یا می شود از آنانکه

بے نیاز کرم کننده است گفت سلیمان متغیر سازید برای (امتحان) بلقیس تخت او را تا بنگریم آیا می فهمد (راه می یابد) یا می شود از جملهٔ آنانی که

يَهۡتَدُوۡنَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَآءَتۡ قِيۡلَ اَهٰكَذَا عَرۡشُكِ‌ ؕ قَالَتۡ كَاَنَّهٗ هُوَ‌ ۚ وَاُوۡتِيۡنَا الۡعِلۡمَ مِنۡ

راه نمی یابند چون بیاید بلقیس گفته شد آیا هم چنین است تخت تو گفت گویا وے همان است و داده شد ما را دانش بحقانیت سلیمان

نمی فهمند (راه نمی یابند) پس چون رسید بلقیس گفته شد (باو) آیا هم چنین است تخت تو گفت گویا این همان است و بما معلوم شده (داده شده) علم

قَبۡلِهَا وَكُنَّا مُسۡلِمِيۡنَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَتۡ تَّعۡبُدُ مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ‌ ؕ اِنَّهَا كَانَتۡ مِنۡ قَوۡمٍ

پیش ازین معجزه و هستیم مسلمانان و باز داشت سلیمان آن زن را ازانچه عبادت می کرد بجز خدا هر آئینه وی بود از گروه

پیش ازین و شده ایم فرمان بردار و باز داشت او را (بلقیس را) ازانچه می پرستید بجز الله (هر آئینه) او بود از گروه

كٰفِرِيۡنَ ﴿٤٣﴾ قِيۡلَ لَهَا ادۡخُلِى الصَّرۡحَ‌ ۚ فَلَمَّا رَاَتۡهُ حَسِبَتۡهُ لُـجَّةً وَّكَشَفَتۡ عَنۡ سَاقَيۡهَا‌ ؕ

کافران گفته شد بوے که در آئی باین کوشک پس چون بدید آنرا پنداشتش حوض آب و جامه برداشت از دو ساق خود

کافران گفته شد به آن زن در آئی درین قصر پس چون دید (زمین) آنرا پنداشتش آب عمیق و جامه برداشت از هر دو ساق خود

قَالَ اِنَّهٗ صَرۡحٌ مُّمَرَّدٌ مِّنۡ قَوَارِيۡرَ ؕ قَالَتۡ رَبِّ اِنِّىۡ ظَلَمۡتُ نَفۡسِىۡ وَاَسۡلَمۡتُ مَعَ

گفت سلیمان این کوشکیست بے نقش درخشان ساخته شده از آبگینها گفت بلقیس اے پروردگار من هر آئینه من ستم کرده ام بر خویش و اسلام

گفت سلیمان (هر آئینه) این قصری است لشم ساخته شده از شیشه گفت بلقیس ای پروردگار من (هر آئینه) من ستم کردم بر نفس خود و انقیاد کردم با

سُلَيۡمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدۡ اَرۡسَلۡنَاۤ اِلٰى ثَمُوۡدَ اَخَاهُمۡ صٰلِحًا اَنِ اعۡبُدُوا اللّٰهَ

سلیمان برائے خدا پروردگار عالمها و هر آئینه فرستادیم بسوئے ثمود برادر ایشان صالح را که عبادت کنید خدائے را

سلیمان مر الله را که رب عالمیان است و (هر آئینه) فرستادیم بسوی ثمود برادر ایشان صالح را باین که عبادت کنید الله را

فَاِذَا هُمۡ فَرِيۡقٰنِ يَخۡتَصِمُوۡنَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يٰقَوۡمِ لِمَ تَسۡتَعۡجِلُوۡنَ بِالسَّيِّئَةِ

پس ناگهان آن قوم دو گروه شدند با یکدیگر خصومت می نمودند گفت صالح اے قوم من چرا شتاب طلب می کنید سختی را

پس آنگاه ایشان دو گروه شدند که مخاصمه می کردند با یکدیگر گفت اے قوم من چرا شتاب می طلبید بدی (نزول عذاب) را

باتونی مسلمین معلوم گردید که مال شخص حربی قبل از اسلام و انقیاد او مباح است ۱۲۔

فتح الرحمن

ف مترجم گوید سلیمان علیه السلام خواست که بلقیس را معجزه نماید و عقل و جمال او را ادراک فرماید تا اگر مناسب داند بنکاح آرد پس تدبیرے ساخت ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ قاصد برگشت و به ملکه خود پیام جنگ را رسانید۔ بلقیس متیقن گردید که این شخص پادشاه عادی نیست و او را خداوند بزرگی و قوة بخشوده است۔ جدال و قتال سودی نخواهد بخشید و نه حیله و زور پیش او کارگر شده میتواند بالاخر بغرض اظهار اطاعت و انقیاد با ساز و سامان زیاد روان شد تا بحضور حضرت سلیمان علیه السلام حاضر شود چون ملکه نزدیک ملک شام رسید حضرت سلیمانؑ بدرباریان خود فرمود که کدام از بین شما کیست که پیش از رسیدن بلقیس تخت شاهی او را بحضور من حاضر کند، درین مقصود حضرت سلیمان علیه السلام این بود که از چندین پهلو عظمت و قوت خداداد خود را به بلقیس اظهار نماید تا او بداند که این شخص تنها پادشاه نیست بلکه دارائے یک قوت خارق العادة باطنی نیز میباشد (تنبیه) از ... قبل ان

ع ٣ — ١٣ — ١٨

قَبْلَ الْحَسَنَةِ ۚ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢﴾ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِ

پیش از راحت چرا نه طلب آمرزش می کنید از خدا بود که رحم کرده شود بر شما گفتند شگون بد گرفتیم از تو

پیش از نیکوئی چرا آمرزش نمی خواهید از الله شاید بر شما رحم کرده شود ع۵ گفتند منحوس قدم دیدیم ترا و آنانرا که همراهان

وَبِمَنْ مَّعَكَ ۚ قَالَ طٰٓئِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُوْنَ ﴿٣﴾ وَكَانَ فِي

و از آنانکه همراه تو اند گفت شگون بد شما نزدیک خداست ول بلکه شما قومے هستید که امتحان کرده می شوید و بودند در ان

(گفتند فال بد گرفتیم بتو و بهر که باتست) عه گفت قسمت بد تان نزد الله است عه بلکه شما قومی هستید که امتحان کرده میشوید و بود در ان

الْمَدِيْنَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُّفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُوْنَ ﴿٤﴾ قَالُ

شهر نه کس که فساد می کردند در زمین و اصلاح نمی نمودند گفتند

شهر نه نفر که فساد می کردند در زمین و اصلاح نمی کردند گفتند

تَقَاسَمُوْا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهٗ وَاَهْلَهٗ ثُمَّ لَنَقُوْلَنَّ لِوَلِيِّهٖ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اَهْلِهٖ

با یکدیگر قسم خدا خورده که البته شبیخون کنیم بر صالح و اهل خانه او باز البته خواهیم گفت وارث او را حاضر نبودیم وقت هلاک شدن

در حالیکه در بین خود قسم خورده بودند به الله که (هر آئینه) شبیخون می کنیم بر صالح و اهل وی باز هر آئینه می گوئیم دعوی کننده (وارث) او را حاضر نبودیم هنگام

وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ﴿٥﴾ وَمَكَرُوْا مَكْرًا وَّمَكَرْنَا مَكْرًا وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٦﴾ فَانْظُ

هر آئینه ما راست گوئیم و بد سگالی کردند بنوعے از حیله و بد سگالی کردیم ما نوعے از حیله و ایشان نمی دانستند پس بنگر

هر آئینه ما راست گو باشیم و ساختند آنها یک فریب و ساختیم ما یک فریب حال آنکه ایشان نمیدانستند پس ببین

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ ۙ اَنَّا دَمَّرْنٰهُمْ وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٧﴾ فَتِلْكَ

چگونه بود سرانجام بد سگالی ایشان که ما هلاک کردیم ایشان را و قوم ایشان را همه یکجا پس این ست

چگونه شد انجام فریب ایشان که (هر آئینه) ما هلاک کردیم ایشان را و قوم ایشان را همه پس این است

بُيُوْتُهُمْ خَاوِيَةًۢ بِمَا ظَلَمُوْا ۗ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿٨﴾ وَ

خانهای ایشان خالی مانده به سبب ستم کردند هر آئینه درین ماجرا نشانه هست گروهی را که میدانند و

خانه های ایشان خراب افتاده بسبب ظلم ایشان هر آئینه درین نشانی است برای قومیکه میدانند و

اَنْجَيْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ﴿٩﴾ وَلُوْطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَتَاْتُوْنَ

نجات دادیم آنان را که ایمان آوردند و پرهیزگاری می کردند و فرستادیم لوط را چون گفت بقوم خود آیا میل می آرید

نجات دادیم آنان را که ایمان آوردند و تقوی می کردند و (یاد کن) لوط را چون گفت قوم خود را آیا می کنید

الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُوْنَ ﴿١٠﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّنْ دُوْنِ

کار بے حیائی را و شما می بینید آیا شما می آئید بمردان بارادهٔ شهوت بجز

کار بے حیائی را حال آنکه شما می بینید آیا شما می شتابید بر مردان از روی شهوت

النِّسَآءِ ۗ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُوْنَ ﴿١١﴾ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اَخْرِجُوْٓا

زنان بلکه شما قوم نادانانید پس نبود جواب قوم او مگر آنکه گفتند بیرون کنید

زنان را گذاشته بلکه شما گروه نادانید پس نبود جواب قوم او مگر اینکه گفتند بیرون بکشید

اٰلَ لُوْطٍ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ ۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَّتَطَهَّرُوْنَ ﴿١٢﴾ فَاَنْجَيْنٰهُ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَ

اهل خانه لوط را از دیه خویش هر آئینه ایشان مردم پاکی طلبند پس نجات دادیم او را و اهل او را مگر زنش

اهل لوط را از شهر خود (هر آئینه) ایشان مردمانی هستند که پاکی طلب اند پس نجات دادیم او را و اهل او را مگر زن او را

تَهٗ ۡ قَدَّرْنٰهَا مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿١٣﴾ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَّطَرًا ۚ فَسَآءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِيْنَ

که معین کردیم او را از باقیماندگان و بارانیدیم بر سر ایشان بارانے پس بد هست باران ترسانیدگان

که مقرر کرده بودیم او را از باقی ماندگان (در عذاب) و بارانیدیم بر ایشان بارانی پس بد است باران ترسیده شدگان (این باران)

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلٰمٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى ۗ آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُوْنَ

بگو سپاس خدا راست و سلام بران بندگان او که برگزیده است ایشان را آیا خدا بهتر است یا آنچه شریک می آرند

بگو ستایش است مر الله را و سلام است بران بندگان او که الله برگزیده است آنان را آیا خدا بهتر است یا آنچه شریک می آرند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مصائب بروفق قدر الٰہی جاری مے شود ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع۱ حضرت صالح علیہ السلام بسیار آنہا را فہمانید و بهر طریق ایشانرا تبلیغ و تلقین نمود و بالآخر تهدید عذاب داد پس قوم او گفتند «یا صالح ائتنا بما تعدنا ان کنت من الصادقین» (اعراف رکوع ۱۰) یعنی اگر تو راستگوئی عذاب الٰہی را بر ما بیار تاخیر از کدام رہ گذر است با حضرت صالح فرمود که «ای بدبختان! عجب است راه ایمان و توبه و نیکوئی را اختیار نمی کنید که در دنیا و آخرت بکار شما آید برعکس بطلب بدی تعجیل می کنید- اگر وقت بد فرا رسد تمام سرکشی و تکبر شما خاتمه می یابد- هنوز موقع و فرصت است که از گناهان توبه کنید تا محفوظ بمانید- چرا توبه و استغفار نمی کنید که الله تعالیٰ بجائے عذاب بر شما رحمت کند ع۲ از وقتیکه قدم منحوس تو آمده و بدین سخن ها آغاز کرده ئی به مصائب قحط وغیره دچار شدیم و در هر خانه جنگ و دعوی شروع شده است ع۳ این مصائب و نوائب از سبب من نیست بلکه از بدقسمتی خود شماست که الله تعالیٰ بواسطۂ شرارت ها و بد کرداری هائ تان بر شما مقرر کرده است ۱۲-

ع ۴ / ۱۴ / ۱۹

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ وَ

نه بلکه می پرسیم که بیافرید آسمانها و زمین و

بلکه (می پرسیم) که آفریده آسمانها و زمین را و

أَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً ۚ فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ ۚ مَا كَانَ

فرود آورد برای شما از آسمان آبی پس رویانیدیم به سبب آن بوستانها با تازگی ممکن نه بود

فرود آورده برای شما از آسمان آب پس رویانیدیم به آن باغ هایی بارونق تازگی ممکن نبود

لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا ۗ أَإِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَّعْدِلُوْنَ ﴿۶۰﴾ أَمَّنْ

شمارا که برویانید درخت های آن آیا معبودی هست با خدا بلکه ایشان گروهی اند که کج میروند نه بلکه می پرسیم

برای شما که برویانید درختان آنرا آیا معبودی شریک هست با الله (تی)، بلکه ایشان گروهی هستند که از راه کج میروند بلکه (می پرسیم)

جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَّجَعَلَ خِلٰلَهَا أَنْهٰرًا وَّجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَ

ساخت زمین را قرارگاه و پیدا کرد در میان زمین جویها و بیافرید برای زمین کوه ها و

آفریده زمین را لائق بود و باش و بیافرید در میان زمین نهرها و گردانید برای قرار آن کوه های بلند گران و

جَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۗ أَإِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۶۱﴾

بیافرید میان دو دریا حجاب را آیا معبودی دیگر هست با خدا بلکه بیشترین ایشان نمی دانند

آفرید میان دو بحر حجابی آیا معبودی دیگر هست با الله (تی) بلکه اکثر ایشان نمی دانند

أَمَّنْ يُّجِيْبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوْءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ

نه بلکه می پرسیم کہ قبول می کند از درمانده چون بخواندش و بردارد سختی و می سازد شمارا جانشین گذشتگان

بلکه (می پرسیم) کیست که اجابت کند درمانده را چون بخواند او را و دور کند سختی را و می گرداند شمارا جانشین پیشینیان

الْأَرْضِ ۗ أَإِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۚ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۶۲﴾ أَمَّنْ يَّهْدِيْكُمْ فِيْ ظُلُمٰتِ

در زمین آیا معبودی دیگر هست با خدا اندکی پند می پذیرید نه بلکه می پرسیم که راه می نماید شمارا در تاریک های

در زمین آیا معبودی دیگر هست با الله (تی) بسیار کم پند می پذیرید بلکه (می پرسیم) که راه می نماید شمارا در تاریکی های

الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُّرْسِلُ الرِّيٰحَ بُشْرًا ۢ بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهٖ ۗ أَإِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۚ تَعٰلَى

بیابان و دریا و که می فرستد بادها را مژده دهنده پیش پیش رحمت خود آیا معبودی هست با خدا برتر هست

بر و بحر و که میفرستد بادها را مژده دهنده پیش از رحمت خود (یعنی باران)، آیا معبودی دیگری هست با الله بسیار برتر است

اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿۶۳﴾ أَمَّنْ يَّبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ وَمَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ

خدا از آنکه شریک می گیرند نه بلکه می پرسیم که او پیدا می کند آفرینش را باز دیگر بار کند ش و که روزی میدهد شمارا از

الله از آنچه شریک می سازند بلکه (می پرسیم) که نخست می آفریند مخلوق را باز اعاده می کند آنرا و که روزی میدهد شمارا از

السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۗ أَإِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۚ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۶۴﴾

آسمان و زمین آیا معبودی هست با خدا بگو بیارید حجت خود را اگر راست گوئید

آسمان و زمین آیا معبود دیگری هست با الله بگو بیارید حجت خود را اگر هستید راست گویان

قُلْ لَّا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللّٰهُ ۚ وَمَا يَشْعُرُوْنَ

بگو نمیداند هر که در آسمانها و زمین است غیب را مگر خدا و نمیدانند

بگو نمیداند هر که در آسمانها و زمین است غیب را لیکن الله و نمی دانند

أَيَّانَ يُبْعَثُوْنَ ﴿۶۵﴾ بَلِ ادّٰرَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ ۚ بَلْ هُمْ فِيْ شَكٍّ مِّنْهَا ۚ

کی برانگیخته شوند بلکه پے در پے متوجه شد علم ایشان درباب آخرت بلکه ایشان در شبه اند از آخرت

کی برانگیخته شوند (و نمیدانند وقت دوباره زنده شدن را) بلکه مانده شده فکر آنها در طلب آخرت (بلکه نرسیده علم ایشان به آخرت) بلکه

بَلْ هُمْ مِّنْهَا عَمُوْنَ ﴿۶۶﴾ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا أَإِذَا كُنَّا تُرٰبًا وَّاٰبَاؤُنَا أَئِنَّا

بلکه ایشان از آخرت نابینا اند و گفتند کافران آیا چون شویم خاکے و پدران ما نیز آیا ما

بلکه ایشان از آخرت نابینا اند ع۵ و گفتند آنانکه کافر شدند آیا چون شویم خاک و پدران ما نیز آیا ما

ع ۵

یعنی ... نرسیده فقط شک و تردد کردند بلکه چشم خود را از آن دلائل و شواهد پوشیدند که اگر در آن غور و تامل می کردند تمام شبهه شان رفع می شد ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی آنکه منقطع گشت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی هر دو ... که الله بخوابد مناسب بداند بفریاد مردمان بے کس و بے چاره و پریشان حال میرسد و مشکلات ایشانرا دور می نماید چنانکه در موقع دیگر فرموده «فيكشف ما تدعون اليه ان شآء» (انعام رکوع ۴) گویا او تعالی دعا را نیز سببی از اسباب عادیه گردانیده است که ترتب مسبب بران بمشیت الهی بعد از اجتماع شرائط و رفع موانع صورت می پذیرد علامه طیبی وغیره گفته که درین آیه مشرکین تنبیه است که چون به مصیبتی گرفتار آئید شما هم مضطر شده همان ذات را میخوانید و معبودان دیگر را، فراموش می کنید پس این شهادت فطری و وجدانی را در اوقات امن و اطمینان چرا بخاطر ندارید؟ ف۵ توسن عقل شان درین میدان از پا مانده و به حقیقت آخرت نرسیدند - گاهی شک میکنند و گاهی از آن منکر میشوند (موضح) و بعض مفسرین چنین تقریر کرده اند که علم آنها بدرک آخرت نرسیده و این از آن سبب بود که بنابر عدم علم محض خالی الذهن ماندند بلکه راجع بآن در شک و تذبذب

لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هَٰذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَا

بیرون آورده گاییم یعنی از قبور هر آئینه وعده داده شد باین مقدمه ما را و پدران ما را پیش ازین نیست این

بیرون آورده شدگانیم از زمین بدرستیکه وعده داده شدیم باین ما و پدران ما از پیش نیست این

إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ

مگر افسانهای پیشینیان بگو سیر کنید در زمین پس بنگرید چگونه بود

مگر افسانه های پیشینیان بگو بروید در زمین پس بنگرید که چگونه شد

عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُن فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

انجام کار گنهگاران واندوه مخور بر ایشان و مباش در تنگدلی از بدسگالیدن ایشان

انجام گنهگاران عه و غم مخور بر ایشان و مباش در تنگدلی از آنچه ایشان فریب کنند

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسَىٰ أَن يَكُونَ

و می گویند کے باشد این وعده اگر راست گوئید بگو شاید نزدیک

و می گویند کی باشد این وعده اگر هستید راست گویان بگو چه بعید است که

رَدِفَ لَكُم بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ

شده باشد بشما بعض آنچه بشتاب می طلبید ف و هر آئینه پروردگار تو خداوند فضل ست

رسیده باشد بعض آنچیزی که بشتاب می طلبید و (هر آئینه) پروردگار تو خداوند فضل است

عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا

بر مردمان و لیکن بیشترین ایشان شکر نمی کنند و هر آئینه پروردگار تو میداند آنچه

بر مردم و لیکن اکثر ایشان شکر نمی کنند و (هر آئینه) رب تو میداند آنچه را

تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

پنهان می کنند سینه هاے ایشان و آنچه ظاهر می نمایند و نیست هیچ مقدمه پوشیده در آسمان و زمین

پنهان می دارد سینه های ایشان و آنچه را ظاهر می کنند و نیست هیچ پوشیده در آسمان و زمین

إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٧٥﴾ إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ

مگر نوشته است در کتاب روشن هر آئینه این قرآن بیان می کند پیش بنی اسرائیل بیشترین

مگر در کتاب مبین بهست (هر آئینه) این قرآن بیان می کند بنی اسرائیل بیشتر

الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾ وَإِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

آنچه ایشان در آن خلاف می کردند و هر آئینه وے هدایت و رحمت است مسلمانان را

از آنچه ایشان در آن اختلاف می کنند و هر آئینه این هدایت و رحمت است مومنان را عه

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُم بِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ

هر آئینه پروردگار تو فیصل کند میان ایشان بحکم خود و اوست غالب دانا پس توکل کن

هر آئینه رب تو فیصله کند در میان ایشان بحکم خود و اوست غالب دانا پس توکل کن

عَلَى اللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ

بر خدا هر آئینه تو بر دین راست روشنی هر آئینه تو نمی توانی شنوانید مردگان را و نمی توانی شنوانید

بر الله هر آئینه تو بر راه راست روشن هستی (هر آئینه) تو شنوانیده نمی توانی مردگان را و شنوانیده نمی توا

الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن

کران را آواز خواندن وقتیکه رو بگردانند پشت داده و نیستی تو راه نماینده کوران تا باز آیند از

کران را آواز خواستن را وقتیکه روی بگردانند پشت دادگان و نیستی تو راه نماینده کوران از

ضَلَالَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ وَإِذَا

گمراهی خویش نمی شنوانی مگر کسے را که ایمان آورده است بآیت های ما پس این جماعه گردن نهنده گانند و چون

گمراهی ایشان نمی شنوانی مگر کسی را که ایمان آورده است به آیت های ما پس این جماعه گردن نهنده گانند و چون

فتح الرحمن

ف۱ یعنی عقوبت دنیا ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ بسیاری مجرمین در دین و دنیا سزاهای عبرتناک یافته اند فرموده پیغمبران حتما بوقوع پیوست از همین ماجرا قیاس کنید که خبرے را که انبیاء علیهم السلام در باب بعث بعد الموت و عذاب اخروی می داده اند یقیناً بوقوع پیوستنی است این خانه بے سر و بے انجام نیست که هیچ کس بر آن حاکم نباشد در عایای خود را مهمل گذارد چون تمام مجرمین در ینجا مجازات کامل نمی یابند پس یقیناً حیات دیگری است که هر متنفس در آنجا بکیفر کردار خود میرسد اگر تکذیب شما همین طور دوام داشت چنانکه سرانجام دیگر مکذبین در دنیا بظهور رسید مکذبین شما نیز بجزای خود خواهند رسید۔

ع۶ هر چند قرآن فیصله کن قولی علمی است مگر هنوز وقت فیصله عملی نرسیده۔ در انعصر بنی اسرائیل بزرگترین علمای علوم سماوی و مسائل مذهبی پنداشته می شدند مگر در باب اختلاف شدیدی که آنها راجع به عقائد، احکام، قصص و روایات داشتند قرآن حکیم فیصله قطعی داد، در حقیقت قرآن همان کتابی است که آخرین پیغام خداوند قدوس را به دنیا رسانید و ایمان آرند گان نوار هبری فرمود تا مردم برای روزی آمادگی کنند که در آن روز هر معامله بصورت عملی فیصله میشود ۱۲۔

وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ

متحقق شود وعده عذاب بر ایشان بیرون آریم برائے ایشان جانورے از زمین که سخن گوید بایشان بسبب آنکه

واقع شود وعدهٔ عذاب بر ایشان بیرون آریم برای ایشان جانوری از زمین که سخن گوید بایشان به سبب آنکه

النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا

مردمان بآیات ما یقین نمی آوردند وآن روز که برانگیزیم از هر امتے طائفه را

مردمان به آیات ما یقین نمی آوردند عله وآن روز که برانگیزیم از هر امتی طایفه را

مِّمَّن يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوا قَالَ

از آنانکه دروغ می شمردند آیات ما را پس از ایشان بعض را تا رسیدن بعض ایستاده کرده میشود تا وقتیکه حاضر آیند گوید

از آنانکه دروغ می شمردند آیات ما را پس ایشان جماعت بندی میشوند تا وقتیکه حاضر آیند گوید خدا

أَكَذَّبْتُم بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَ

خدا آیا دروغ شمردید آیات مرا و در نگرفته بودید بآن از روئے دانش یا چه کار می کردید و

آیا دروغ شمردید آیات مرا و احاطه نکرده بودید بران از روی علم (یا بگوئید) چه می کردید عله و

وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِم بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ ﴿٨٥﴾ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا

ثابت شده وعدهٔ عذاب بر ایشان بسبب ستم کردن ایشان پس آن جماعت سخن نگویند آیا ندیده اند که ما

ثابت شد وعدهٔ عذاب بر ایشان بسبب ستم کردن ایشان پس ایشان سخنی گفته نتوانند آیا ندیده اند که ما

جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ

پیدا کرده ایم شب را تا آرام گیرند دران و پیدا کرده ایم روز را روشن شده هر آئینه درین مقدمه نشانهاست

ساختیم شب را تا آرام گیرند دران و ساختیم روز را (روشن) برای دیدن هر آئینه درین علامات است

لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾ وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن

قومے را که باور میدارند و یاد کن آن روز که دمیده شود در صور پس مضطرب شوند آنانکه در آسمانها اند و آنانکه

قومی را که باور میدارند و (یاد کن) آن روز را که دمیده شود در صور پس مضطرب شوند آنانکه در آسمانند و آنانکه

فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ ۚ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى

در زمین اند مگر کسیکه خدا خواسته است و هر یکے بیایند پیش خدا خوار شده و به بینی

در زمین هستند مگر کسی را که بخواهد الله و همه بیایند پیش خدا خوار شدگان و ببینی

الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ۚ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ

کوهها را پنداری آنرا برجای ایستاده و آن میرود مانند رفتن ابر دستکاری آن خدای که استوار ساخت

کوهها را در حالیکه پنداری آنرا برجای ایستاده و آن میروند مانند رفتن ابر صنع خدائی که استوار ساخت

كُلَّ شَيْءٍ ۚ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾ مَن جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا

هر چیز را هر آئینه وے خبردار ست بآنچه می کنید هر که بیارد نیکی پس اورا بهتر باشد ازان

هر چیز را (هر آئینه) او خبردار است بآنچه می کنید هر که بیارد نیکی پس اورا بهتر باشد ازان

وَهُم مِّن فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ ﴿٨٩﴾ وَمَن جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ

و ایشان از اضطراب آن روز ایمن باشند و هر که بیارد بدی پس نگونسار کرده شود

و ایشان از اضطراب آن روز ایمن باشند و هر که بیارد بدی پس نگونسار کرده شود

وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا أُمِرْتُ

روی ایشان در آتش جزا داده نمی شوید مگر موافق آنچه می کردید بگو یا محمد جز این نیست که فرموده شد مرا

روی های ایشان در آتش جزا داده نمی شوید بشما مگر موافق آنچه میکردید (بگو ای محمد) جز این نیست که فرموده شده ام

أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ ۖ وَأُمِرْتُ

بعبادت کنم خداوند این شهر را یعنی مکه آنکه محترم ساخت آن را و بتصرف اوست هر چیز و فرموده شد مرا

بعبادت کنم پروردگار این شهر را آن ذاتیکه محترم ساخته آنرا و از وست هر چیز و فرموده شده ام

علامات حقائق موقع می شدید به اطراف خویش نظری می افگندید لیکن از آغاز بتکذیب پرداختید اگر چنین نیست پس بگوئید دیگر چه میکردید؟ یعنی بدون آن مشاهده کار را نشنیده ...

عله حضرت شاه صاحب رحمة الله دبه استناد حدیث نبوی میفرماید که پیش از قیامت کوه صفا که نزدیک مکه واقع است شگافته میشود و ازان جانوری می بر آید که با مردم سخن خواهد زد و خواهد گفت که حالا قیامت نزدیک است ایمانداران صادق و منکران محقق را جدا جدا تفریق خواهد کرد ،(موضح القرآن) از بعض روایات معلوم میشود که این واقعه در زمانه آخر در روزیکه آفتاب از مغرب طلوع کند بوقوع خواهد پذیرفت - قیامت نام واقعه ایست که تمام نظام موجوده عالم درهم و برهم شود لهذا بر چنین خوارق که بطور علامات قریبه و مقدمة الجیش آن روز خواهد نمود نباید تعجب کرد شاید بقدریه دابة الارض ، نشان دادن این آیت مطلوب باشد چیزی را که شما از زبان پیغمبران نمی پذیرفتید امروز آن را مجبوراً از زبان یک جانور قبول می کنید. لیکن پذیرفتن دران هنگام سودی ندهد و تنها تجهیل و تحقیق مکذبین مقصود است زیرا وقت پذیرفتن گذشت عله هیچ گوش نکردید ... است این مطلب باشد که آیا [illegible]

ع ١٧ ٢

أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩﴾ وَأَنْ أَتْلُوَ الْقُرْآنَ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا

که باشم از مسلمانان و فرموده شد آنکه بخوانم قرآن پس هر که راه یافت پس جز این نیست که

که باشم از مسلمانان و (فرموده شدم ام) که بخوانم قرآن را پس هر که راه یافت پس جز این نیست که

يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَن ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٠﴾ وَقُلِ

راه می یابد برای نفع خویشتن و هر که گمراه شود بگو جز این نیست که من از بیم کنندگانم و بگو

راه می یابد به نفع خود و هر که گمراه شود پس بگو جز این نیست که من از ترسانندگانم و بگو

الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

ستایش خدای راست خواهد نمود شما را آیات خود پس بشناسید آنرا و نیست پروردگار تو بیخبر از آنچه می کنید

همه ستایش خدا راست ؎ زود است که نشان بدهد بشما آیات خود را پس بشناسید آنرا و نیست پروردگار تو بیخبر از آنچه میکنید

سورة القصص مكية وهي ثمان وثمانون آية وتسع ركوعات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

طسم ﴿١﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ نَتْلُو عَلَيْكَ مِن نَّبَإِ مُوسَىٰ وَ

این آیت های کتاب روشن است بخوانیم بر تو بعض خبر موسی و

این آیت های کتاب روشن است میخوانیم بر تو بعض خبر موسی و

فِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَ

فرعون براستی برای گروهی که باور میدارند هر آئینه فرعون تکبر کرد در زمین و

فرعون را براستی برای گروهی که یقین می کنند (هر آئینه) فرعون تکبر نمود در زمین و

جَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ وَ

ساخت اهل آن را گروه گروه زبون می گرفت جماعه را از ایشان می کشت پسران ایشان را و

گردانید اهل آنرا گروه گروه مقهور ساخت یک طائفه را از ایشان می کشت پسران ایشان را و

يَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾ وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى

زنده می گذاشت دختران ایشان را هر آئینه وے بود از مفسدان و می خواستیم که نعمت فراوان دهیم بر

زنده می گذاشت دختران ایشانرا ؏ هر آئینه وی بود از مفسدان و می خواستیم که منت نهیم بر

الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿٥﴾

آنانکه زبون گرفته شدند در زمین و پیشوا سازیم ایشان را و وارث کنیم ایشان را

آنانکه ضعیف گردانیده شده بودند در زمین و بگردانیم ایشان را پیشوایان و بگردانیم ایشانرا وارثان ملک فرعون

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُم

و دسترس دهیم ایشان را در زمین و بنمائیم فرعون را و هامان را و لشکرهای ایشان را از زبون گرفتگان

و جای دهیم ایشان را در زمین (مصر و شام) و نشان دهیم فرعون و هامان را و لشکرهای ایشان را از دست بنی اسرائیل

مَّا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ فَإِذَا خِفْتِ

آنچه می ترسیدند و الهام فرستادیم بسوی مادر موسی شیر بده او را پس چون بترسی

عذابی را که فرعونیان از آن می ترسیدند و حکم کردیم بمادر موسی که شیر بده او را پس چون بترسی

عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي ۖ إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَ

بروے بینداز آنرا در دریا و مترس و اندوه مخور هر آئینه ما باز رساننده اویم بسوی تو و

بروی بینداز او را در دریا و مترس و غمگین مشو (هر آئینه) ما باز رساننده اویم بسوی تو و

جَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾ فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ

گرداننده اویم از پیغامبران پس برگرفتند آن را اهل خانه فرعون تا آخر کار شود برای ایشان

گرداننده اویم از پیغمبران پس بر داشتند او را کسان فرعون تا گردد برای فرعونیان

؎ هزاران هزار شکر خدای راست که مرا هادی و مهتدی ساخت در حقیقت مستحق توصیف و ستایش تنها ذات اقدس الهی است و هر کرا هر خوبی و یا کمالی رسد از آن بارگاه قدس میرسد ؏ ۷ ۱۱ ۳ ؎ مفسرین گفته اند که فرعون خوابی دیده بود و کاهنان چنین تعبیر کردند که به دست یک شخص بنی اسرائیل سلطنت تو برباد می شود. بنا بران فرعون بطور حفظ ما تقدم این تدبیر احمقانه و ظالمانه را سنجید که باید بنی اسرائیل را بقدر ضعیف گردانید تا بمقابله حکومت او هیچ حوصله و جرئت نداشته باشند و آینده تمام این پسرانی که از بنی اسرائیل پیدا شود باید بقتل برسند تا بدین وسیله از مصیبت آینده جلوگیری شود و چون از طرف دختران اندیشه نیست لهذا باید آنها زنده بمانند که چون بزرگ شوند مثل کنیزان خدمت ما را کنند و ابن کثیر ؒ می نویسد که بنی اسرائیل بین خود از یک پیشگوئی حضرت ابراهیم خلیل الله علیه السلام صحبت می نمودند که در آن خبر داده شده بود "بدست یک جوان اسرائیلی تباهی سلطنت مصر مقدر است" رفته رفته این سخن بگوش فرعون رسید و آن بی خرد از برای جلوگیری تقدیر این تدبیر ظلم و ستم را جاری نمود ۱۲

عَدُوًّا وَحَزَنًا ۗ إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ﴿٨﴾

دشمن و سبب اندوه هر آئینه فرعون و هامان و لشکرهای ایشان خطا کننده بودند

دشمن و سبب غم هر آئینه فرعون و هامان و لشکرهای ایشان بودند خطاکاران ۵

وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّي وَلَكَ ۖ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ

و گفت زن فرعون این طفل خنکی چشم ست مرا و ترا مکشیدش بود

و گفت زن فرعون این طفل روشنی چشم است مرا و ترا مکشید او را شاید

أَن يَنفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ

که نفع دهد ما را یا فرزند گیریم او را و ایشان حقیقت حال نمی دانستند و گشت دل مادر

که نفع دهد ما را یا بگیریم او را فرزند و ایشان حقیقت حال را نمیدانستند و گشت دل مادر

مُوسَىٰ فَارِغًا ۖ إِن كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَن رَّبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا

موسی خالی از صبر هر آئینه نزدیک بود که آشکارا کند آن قصه را اگر ما نمی بستیم بر دل او رشته ف

موسی بیقرار (خالی از صبر) (هر آئینه) قریب بود که آشکارا کند بیقراری را (قصه موسی را) اگر آن نبودی که گره بستیم بر دل وی (صبر)

لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ ۖ فَبَصُرَتْ بِهِ عَن

تا باشد از باوردارندگان و گفت خواهرش را بر پی او میرو پس بدید او را از

تا باشد از باور دارندگان (وعده مرا) و گفت مادر موسی بخواهر موسی در پی برادر خود برو پس دید او را از

جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾ ۞ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِن قَبْلُ فَقَالَتْ

دور و قوم فرعون نمیدانستند و حرام ساختیم بر موسی شیر دایگان پیش از وصول خواهر پس خواهرش گفت

دور و فرعونیان نمیدانستند و منع ساختیم موسی را از قبول پستان دایگان پیش از رسیدن خواهرش پس گفت خواهرش

هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾ فَرَدَدْنَاهُ

آیا راه نمایم شما را بر اهل خانه که خبرداری این طفل کنند برای شما و ایشان برای او نیک خواه باشند پس باز رسانیدیم او را

آیا راه بنمایم شما را بر اهل خانه که تربیت کنند او را برای شما و ایشان برای او نیک خواه باشند پس باز رسانیدیم او را

إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ

بسوی مادر او تا خنک شود چشم وی و اندوه نخورد و تا بداند که وعده خدا راست ست و لیکن

بسوی مادرش تا روشن شود چشم وی و اندوهناک نشود و تا بداند که وعدهٔ الله راست است و لیکن

أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَ

بیشترین مردمان نمیدانند و چون رسید بنهایت جوانی خود و درست اندام شد دادیم او را حکمت و

اکثر مردم نمیدانند و چون رسید بقوت خود و عقلش کامل شد دادیم او را حکمت (نبوت) و

عِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾ وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ

دانش و هم چنین جزا می دهیم نیکوکاران را و در آمد در شهر بر وقت

دانش و هم چنین پاداش می دهیم نیکوکاران را و در آمد در شهر در وقت

غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا مِن شِيعَتِهِ

بیخبری اهل آن پس یافت آنجا دو شخص که با یکدیگر جنگ می کردند آن یک از قوم موسی بود

بیخبری اهل آن پس یافت در آن دو مرد که با یکدیگر جنگ می کردند آن یک از قوم موسی بود

وَهَٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ ۖ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِن شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي

و آن دیگر از دشمنان وے پس مدد طلب کرد شخصے که از قوم او بود بر آن دیگر

و آن دیگر از دشمنانش پس داد خواست از وی کسیکه از قوم او بود بر آن که

مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَزَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ ۖ قَالَ هَٰذَا مِنْ عَمَلِ

از دشمنانش بود پس مشت زد او را موسی پس بکشتش گفت این از کار

از دشمنانش بود پس مشتی زد او را موسی پس تمام کرد کارش را گفت (موسی) این کار از عمل

ف یعنی صبر بخشی دادیم۔

تفسیر عثمانی

۵ ما در موسی پسر خود را در یک صندوق چوبی گذاشته در آب رها کرد۔ صندوق شنا نموده بجائی رسید که خانم فرعون (حضرت آسیه) آنرا گرفت۔ چهره مرغوب این پسر مقبول او پسندید زیرا آثار نجابت و شرافت از ناصیه اش هویدا بود۔ او را بالغرض پرورش برداشت مگر نتیجه برداشتن این بود که آن پسر چون بزرگ شود دشمن فرعون و فرعونیان گردد و سوہان روح ایشان شود۔ از همین سبب الله تعالے آنها را موقع داد که او را برداشتند فرعون لعین چه خبر داشت که بدست خویش شخصی را بناز و نعم پرورش میدهد که به دشمنی و خوف او هزاران پسر را بقتل رسانیده است۔ ۶ در حقیقت فرعون و وزراء و مشیران او در اجرای مقصد ناپاک خود خطای بزرگ کردند چه با آنکه بچه های زیاد اسرائیلی را به یکشبه بقتل رسانیدند موسی را زنده گذاشتند لیکن بدون ارتکاب خطا چاره نداشتند۔ آیا تقدیر خدا را تغییر داده یا مشیت ایزدی را باز داشته میتوانستند۔ خطای بزرگ آنها این بود که آنها پندا شتند که فیصله های قضا و قدر را تدابیر انسانی

ع ۱۳

الشَّيْطٰنِ ۭ اِنَّهٗ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِيْنٌ ⑮ قَالَ رَبِّ اِنِّىْ ظَلَمْتُ نَفْسِىْ

شیطان است هرآئینه شیطان دشمن گمراه کننده آشکار است گفت اے پروردگارمن هرآئینه من ستم کردم بر خویش

شیطان است هرآئینه او دشمنی است گمراه کننده آشکار گفت (موسی) ای پروردگار من (هرآئینه) ستم کردم بر نفس خود

فَاغْفِرْ لِىْ فَغَفَرَ لَهٗ ۭ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ⑯ قَالَ رَبِّ بِمَآ اَنْعَمْتَ

پس بیامرز مرا پس بیامرزید وی هرآئینه وے آمرزنده مهربان است گفت ای پروردگار من بحق انعام کردن تو

پس بیامرز مرا پس بیامرزید او را هرآئینه او ست آمرزنده مهربان گفت اے رب من بسبب آنچه فضل (انعام) کرده ای

عَلَىَّ فَلَنْ اَكُوْنَ ظَهِيْرًا لِّلْمُجْرِمِيْنَ ⑰ فَاَصْبَحَ فِى الْمَدِيْنَةِ خَآئِفًا

بر من هرگز نخواهم بود مددگار گنهگاران پس بامداد کرد در شهر ترسان

بر من پس هیچگاه مددگار گنهگاران نمی شوم پس امداد کرد در شهر ترسان

يَّتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِى اسْتَنْصَرَهٗ بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهٗ ۭ قَالَ لَهٗ

انتظارکنان پس ناگهان شخصے که مدد طلب کرده بود دیروز باز بفریاد رسی میخواندش گفت بوے

انتظار می کشید پس ناگهان شخصی که طلب مدد کرده بود از وی دیروز باز باو فریاد کرد گفت به او

مُوْسٰٓى اِنَّكَ لَغَوِىٌّ مُّبِيْنٌ ⑱ فَلَمَّآ اَنْ اَرَادَ اَنْ يَّبْطِشَ بِالَّذِىْ هُوَ

موسی هرآئینه تو گمراه آشکار ے پس چوں خواست که دست دراز کند به شخصے که وے

موسی هرآئینه تو گمراه آشکار هستی پس چون خواست (موسی) که بگیرد شخصے را که

عَدُوٌّ لَّهُمَا ۙ قَالَ يٰمُوْسٰٓى اَتُرِيْدُ اَنْ تَقْتُلَنِىْ كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًۢا بِالْاَمْسِ ق

دشمن موسے و دشمن فریادکننده بود گفت فریادکننده اے موسی آیا میخواهی که بکشی مرا چنانکه کشتی شخصے را دیروز

دشمن هردوی ایشان بود گفت (بنی اسرائیلی) ای موسی آیا میخواهی که بکشی مرا چنانکه کشتی نفسی را دیروز عه

اِنْ تُرِيْدُ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ جَبَّارًا فِى الْاَرْضِ وَمَا تُرِيْدُ اَنْ تَكُوْنَ مِنَ

نمی خواهی مگر آنکه باشی ستمگاری در زمین و نمی خواهی که باشی از

نمی خواهی مگر آنکه باشی ستمگاری در زمین و نمی خواهی که باشی از

الْمُصْلِحِيْنَ ⑲ وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ اَقْصَا الْمَدِيْنَةِ يَسْعٰى ۫ قَالَ يٰمُوْسٰٓى

نیکوکاران ف و آمد شخصے از آخر شهر شتابان گفت اے موسی

اصلاح کنندگان و آمد مردی از منتهای شهر شتابان گفت اے موسی

اِنَّ الْمَلَاَ يَاْتَمِرُوْنَ بِكَ لِيَقْتُلُوْكَ فَاخْرُجْ اِنِّىْ لَكَ مِنَ النّٰصِحِيْنَ ⑳

هرآئینه رئیسان مشورت می کنند در حق تو تا بکشند ترا پس بیرون رو هرآئینه من برای تو از نیک خواهانم

(هرآئینه) رؤسای قوم مشوره دارند در حق تو تا بکشند ترا پس بیرون رو (هرآئینه) من برای تو از نیک خواهانم عه

فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَّتَرَقَّبُ ۡ قَالَ رَبِّ نَجِّنِىْ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ㉑ ع

پس بیرون آمد ازان شهر ترسان انتظارکنان گفت اے پروردگارمن خلاص کن مرا از گروه ستمگاران

پس برون آمد ازان شهر ترسان راه را امید گفت اے پروردگار من نجات ده مرا از قوم ستمگاران

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبِّىْٓ اَنْ يَّهْدِيَنِىْ سَوَآءَ

و وقتیکه متوجه شد بسوی شهر مدین گفت امید دارم از پروردگار خویش که دلالت کند مرا براه

و چون روی آورد بسوی شهر مدین گفت امید است که رب من ببرد مرا براه

السَّبِيْلِ ㉒ وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِّنَ النَّاسِ

راست و وقتیکه رسید بآب مدین یافت بران آب طائفه را از مردمان

راست و چون رسید به آب مدین یافت بران گروهی را از مردم

يَسْقُوْنَ ڬ وَوَجَدَ مِنْ دُوْنِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُوْدٰنِ ۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا

آب می نوشانیدند مواشی را و یافت آں طرف از ایشان دو زن که باز میداشتند مواشی خود را گفت موسی بآن دو زن چیست حال شما

که آب مینوشانیدند و یافت در ماورای ایشان دو زن را که باز میداشتند بزهای خود را گفت چیست حال شما

فتح الرحمٰن

ف یعنی چوں موسی او را غوی مبین گفت دانست که غضب کرده برسر من می آید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع حضرت موسے خواست که آن ظالم را بگیرد مگر مظلوم پنداشت که چون زبانی برمن اظهار غضب نموده است مبادا مرا بزند موسے علیه السلام کوشش داشت که خون دیروزه را پنهان نماید مگر همرو ز از زبان اسرائیلی آن راز افشا شد عه خبر قتل بفرعون رسید و بحضور او مشوره کردند که شخص اجنبی آیا این قدر جرئت و جسارت پیدا کرده است که افراد قوم شاهی زمله زمین سلطان را بقتل برساند؟ به سپاهیان امر داده شد که فوراً موسی را گرفتار کنند اگر موسی را می یافتند شاید بقتل میرسانیدند الله تعالٰے یک تن از مشورت کنندگان را که خیرخواه و محب موسے علیه السلام قرارداد نامبرده باشتاب از راه نزدیکی خود را بموسی رسانید و او را ازواقعه آگاه نمود و مشوره داد که فوراً از شهر برآید حضرت شاه صاحب رح در موضح القرآن مینویسد که این کلمات بگوش پیغمبر رسانیده شد که مردم اراده کشتن او را خواهند کرد و او هم از وطن خارج خواهد شد چنانچه همه کفار بمکه متفق بودند که به پیغمبر منتهی اهجوم کنند. مگر آنحضرت صلی الله علیه وسلم در همان شب از وطن هجرت کرد ۱۲-

قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَآءُ سكتة وَاَبُوْنَا شَيْخٌ كَبِيْرٌ ﴿٢﴾ فَسَقٰى

گفتند ما آب نمی نوشانیم تا آنکه باز گردانند شبانان مواشی را و پدر ما پیر کلان سال مدت پس موسی آب نوشانید

گفتند هردو آب نمی نوشانیم تا آنکه باز گردانند شبانان (مواشی خود را) و پدر ما پیر کلان سال است پس آب نوشانید (موسی)

لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰۤى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنِّيْ لِمَاۤ اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ

برای این هردو باز رو آورد بسوی سایه پس گفت اے پروردگار من هر آئینه من بآنچه فرود آوردی بسوئے من از نعمت

جانوران را (بخاطر ایشان) پس باز گشت بسوی سایه پس گفت ای پروردگار من (هر آئینه) من به آنچه فرود آوردی بسوی من از نیکی (نعمت)

فَقِيْرٌ ﴿٣﴾ فَجَآءَتْهُ اِحْدٰىهُمَا تَمْشِيْ عَلَى اسْتِحْيَآءٍ قَالَتْ اِنَّ اَبِيْ يَدْعُوْكَ

محتاجم پس آمد بموسی یکے ازین دو زن راه میرفت بشرم گفت هر آئینه پدر من میخواند ترا

محتاجم ۱ پس آمد پیش موسے یکی ازان هردو راه میرفت باحیا گفت (هر آئینه) پدرم میخواند ترا

لِيَجْزِيَكَ اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا ؕ فَلَمَّا جَآءَهٗ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ ۙ قَالَ

تا بتو دهد مزد آنکه آب دادی برائے ما پس چون موسی بیامد نزد شعیب و تقریر کرد پیش او قصه را گفت

تا بتو بدهد مزد آنچه آب نوشانیدی مواشی ما را عه پس چون رسید موسی نزد او (یعنی نزد شعیب) و بیان کرد بروی احوال را گفت

لَا تَخَفْ قف نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٤﴾ قَالَتْ اِحْدٰىهُمَا يٰۤاَبَتِ

مترس خلاص شدی از قوم ستمگاران گفت یکے ازین دو دختر اے پدر من

مترس نجات یافتی ازان قوم ظالم سه گفت یکے ازان دو اے پدر من

اسْتَاْجِرْهُ ز اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَاْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمِيْنُ ﴿٥﴾ قَالَ اِنِّيْۤ

مزدور بگیر او را هر آئینه بهترین کسیکه مزدور گیری شخصے توانا باامانت باشد گفت شعیب هر آئینه من

نوکر بگیر او را هر آئینه بهترین کسیکه نوکر بگیری آنست که باقوت امین باشد گفت (شعیب) (هر آئینه) من

اُرِيْدُ اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَيَّ هٰتَيْنِ عَلٰۤى اَنْ تَاْجُرَنِيْ ثَمٰنِيَ

میخواهم که بزنے بدهم ترا یکے ازین دو دختر خود بشرط آنکه مزدوری من کنی هشت

میخواهم که به نکاح بدهم ترا یکی ازین دو دختر خود را بشرط آنکه نوکری من کنی هشت

حِجَجٍ ج فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ ج وَمَاۤ اُرِيْدُ اَنْ اَشُقَّ عَلَيْكَ ؕ

سال و اگر تمام کنی ده سال را پس آن بتبرع است از نزدیک تو و نمی خواهم که مشقت افگنم بر تو

سال پس اگر تمام کردی ده سال را پس آن از نزد تست و نمی خواهم که تکلیف بیفگنم بر تو

سَتَجِدُنِيْۤ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٦﴾ قَالَ ذٰلِكَ بَيْنِيْ وَبَيْنَكَ ؕ

خواهی یافت مرا اگر خدا خواسته است از شایستگان گفت موسی اینست عهد میان من و میان تو

خواهی یافت مرا اگر بخواهد الله از صالحان گفت (موسیٰ) این است عهد میان من و تو

اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُوْلُ

هرکدام ازین دو مدت که ادا کنم تعدی نباشد بر من و خدا برآنچه می گوییم

هرکدام این دو مدت را که تکمیل نمایم پس افزدنی نباشد بر من و اعتماد بر خدا است برآنچه می گوییم

وَكِيْلٌ ﴿٧﴾ ع فَلَمَّا قَضٰى مُوْسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِهٖۤ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ

گواه است پس چون ادا کرد موسے آن میعاد را و روان شد باهل خود دید بجانب

(و الله برآنچه گوییم گواه است) پس چون تکمیل کرد موسے میعاد را و گرفته برد اهل خود را دید از جانب

الطُّوْرِ نَارًا ۚ قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوْۤا اِنِّيْۤ اٰنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّيْۤ اٰتِيْكُمْ مِّنْهَا

کوه طور آتش گفت باهل خود توقف کنید هر آئینه دیده ام آتشے امید دارم که بیارم از آنجا

کوه طور آتشی گفت باهل خود درنگ کنید (هر آئینه) من دیدم آتشی شاید (من) بیارم برای شما ازانجا (از آتش)

بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُوْنَ ﴿١﴾ فَلَمَّاۤ اَتٰىهَا نُوْدِيَ

خبرے را یا بیارم شعله از آتش بود که شما تحصیل گرمی کنید پس چون آمد نزدیک آتش آواز داده شد

خبرے یا توتی از آتش تا که شما خود را گرم کنید پس چون رسید (آمد) نزدیک آتش آواز کرده شد

می توانند زیرا مدین از حدود سلطنت فرعون بیرون بود ۱۲-

تفسیر عثمانی
۱ تا که ندا مزد بهیچیک عمل از خلوق) نمی خواهم بهر وقت باحسان و نیکوئی تو محتاج می باشم حضرت شاه صاحبؒ مینویسد چون زنها او را دیدند که زیر سایه نشسته است گفتند گویا مسافر است که از کدام جای دور آمده و مانده و گرسنه میباشد چون بخانه رسیدند قصه را به پدر خود گفتند پدر شان بقول مشهور حضرت شعیب علیه السلام بود مشار الیه ارزو داشت شخص نیک بخت و صالحی را پیدا کند که هم بزها ی او را نگهبانی تواند و هم دختر خود را بنکاح او در آرد ام منم ا
عه ۵ حضرت موسیٰ از الله تعالیٰ خیر میطلبید او تعالیٰ بفضل و مرحمت خود بطور غیر متوقع خیر فرستاد چطور آنرا قبول نمی کرد. فوراً برخاسته بهمراه زن روان شد مینویسند که ۶ او را هدایت کرد که من پیش میروم تو در عقب من بیا. این طریق را از سببی اتخاذ نمود که مبادا چشمش نظرش بر زن اجنبیه بیفتد پس خودش پیش و زن بدنبال راه را نشان میداد و حضرت موسیٰ را بجانه خود آورد. سه ۵ موسیٰ علیه السلام ما جرا سر گذشت خود را به حضرت شعیب علیه السلام گفت و شعیبؑ با و تسلی داد و فرمود که اکنون از چنگ آن قوم ظالم نجات یافتی انشاء الله تعالیٰ بتو گزندی نرسانده.

ع ۳ ۷ ۶

مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبٰرَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ

از کرانهٔ راست میدان در جایگاه با برکت از میان درخت که

از کرانهٔ راست میدان در موضع مبارک از درخت که

يٰمُوسٰى إِنِّيْ أَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ② وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَلَمَّا

اے موسیٰ ہر آئینہ من خدایم پروردگار عالمہا و آنکہ بافگن عصائے خود را پس چون

ای موسی (ہر آئینہ) من اللہ ہستم رب عالمیان و اینکہ بینداز عصای خود را پس چون

رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يٰمُوسٰى أَقْبِلْ

دید که عصا حرکت میکند گویا وے مار سپید است رو بگردانید پشت داده و باز نه گشت گفتیم اے موسیٰ پیش آئی

دید آنرا که می جنبد گویا آن مار کوچکی است روی گردانید (موسی) پشت گشتانده و باز ندید (گفتیم) ای موسی پیش بیا

وَلَا تَخَفْ ۖ إِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِيْنَ ③ اُسْلُكْ يَدَكَ فِيْ جَيْبِكَ

و مترس ہر آئینہ تو از ایمانی و در آر دست خود را در گریبان خود

و مترس (ہر آئینہ) بتو خطر نیست (تو از ایمانی) در آر دست خود را در گریبان خود

تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ ز وَّاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ

تا بیرون آید سفید شده از غیر علتے و بہم آر بسوی خود بازوے خود را از ترس ف

(تا) برآید سفید بدون عیب (برص) و بپیوست کن بطرف خود بازوی خود را از ترس ف

فَذٰنِكَ بُرْهَانٰنِ مِنْ رَّبِّكَ إِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ ۗ إِنَّهُمْ كَانُوْا

پس این ہر دو نشانہ اند فرمودہ آمدہ از جانب پروردگار تو بسوی فرعون و جماعت او ہر آئینہ ایشان بودند

پس این دو حجت است از طرف رب تو بر فرعون و سردارانش ہر آئینہ ایشان بودہ

قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ④ قَالَ رَبِّ إِنِّيْ قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ

گروہ بدکار ف گفت اے پروردگار من ہر آئینہ من کشتہ ام از ایشان شخصے را پس می ترسم که

گروہ نافرمان گفت اے رب من (ہر آئینہ) من کشتہ ام از ایشان شخصی را پس می ترسم که

يَّقْتُلُوْنِ ⑤ وَأَخِيْ هٰرُوْنُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّيْ لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ

بکشندم و برادر من ہارون فصیح تر است از من از جہت زبان پس بفرست او را

خواہند کشت مرا و برادرم ہارون او فصیح تر است از من از حیث زبان پس بفرست او را

مَعِيَ رِدْاً يُّصَدِّقُنِيْٓ ۖ إِنِّيْٓ أَخَافُ أَنْ يُّكَذِّبُوْنِ ⑥ قَالَ سَنَشُدُّ

ہمراہ من مددکنندہ که باور دارد مرا ہر آئینہ من می ترسم از انکہ دروغی شمرند مرا گفت خدا محکم خواہیم کرد

ہمراہ من بمددگاری که تصدیق کند مرا (ہر آئینہ) من می ترسم که تکذیب کنند مرا ف فرمود (خدا تعالی) قوی خواہیم کرد

عَضُدَكَ بِأَخِيْكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطٰنًا فَلَا يَصِلُوْنَ إِلَيْكُمَا ۚ

بازوے ترا به برادر تو و خواہیم داد شمارا غلبه پس نه توانند رسید بقصد ایذا بسوی شما

بازوی ترا به برادرت و خواہیم داد شمارا غلبه پس نخواہند رسید ایشان بسوی شما

بِاٰيٰتِنَا ۚ أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغٰلِبُوْنَ ⑦ فَلَمَّا جَآءَهُمْ مُّوسٰى بِاٰيٰتِنَا

بسبب نشانہائے ما شما و آنانکه پیروی شما کردہ اند غالب خواہید شد پس چون آورد موسیٰ نشانہائے ما را

به (سبب) نشانی ہائے ما شما و کسانیکه با شما باشند غالب میشوند پس چون آورد نزد ایشان موسی نشانہای

بَيِّنٰتٍ قَالُوْا مَا هٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرًى وَّمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيْٓ

واضح آمدہ گفتند نیست این مگر جادوے بربستہ و نہ شنیدہ ایم این را در

روشن ما را گفتند ہیچ نیست این مگر جادوی بربستہ و نشنیدہ ایم این را در (روزگار)

اٰبَآئِنَا الْأَوَّلِيْنَ ⑧ وَقَالَ مُوسٰى رَبِّيْٓ أَعْلَمُ بِمَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى

پدران نخستین خویش و گفت موسیٰ پروردگار من داناتر است بہر که آوردہ است ہدایت

پدران نخستین خود ف و گفت موسی رب من خوب میداند (داناتر است) به کسیکه آوردہ سخن ہدایت

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی برائے دفع ترسے که بسبب ظہور خوارق پیدا شدہ ۔ ف۲ مترجم گوید بہم آوردن دو بازو کنایت است از جمع خاطر و مشوش نشدن چنانکه خفض جناح کنایت است از تواضع ۔

تفسیر عثمانی

ف۵ دست خود را به پہلوی خود بپیوست کن خوف مار رفع می گردد. شاید برای آیندہ ہم این وضعیت را برای ازالهٔ خوف نشان دادہ باشد ف۶ اگر شخصی برای تصدیق و تائید ہمراہ باشد نطق و دل انسان استوار و قوی می گردد و اگر مدار شر تکذیب از طرف آنہا نوبت به بحث و مناظرہ برسد شاید لکنت زبان من مانع بیان گردد حسانی وقت رفاقت ہارون برایم فائدہ میرساند زیرا زبان او فصیح تر و تیزتر است ف۷ چون معجزات را مشاہدہ نمودند گفتند کاین جادو است و سخنان او که آن را بطرف خدا منسوب میکند او جہ نیز سخنان جادو درو است که خودش اجزا اجزا ساخته آوردہ است و این دعوای او که می گوید خدا بر من وحی نازل کردہ است حقیقت نداشته محض تخیل و افترای ساحرانه است ف۸ سخنانی را که می گوید (مثلاً تمام دنیا را خدای یگانه آفریدہ و بیک وقت ہمه را فنا ساخته دوبارہ زندہ می کند سپس از ایشان حساب میگیرد و مرا پیغمبر فرستادہ است و غیرہ و غیرہ) از طرف بزرگان پیشین ما گفته شدہ و گاہی بگوش ما نرسیدہ

مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ ؕ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٩﴾

از نزدیک او و بهر که اوراست عاقبت پسندیده در آخرت هرآئینه رستگار نمی شوند ستمگاران

از نزد وی و به کسیکه اوراست خانهٔ آخرت (سرانجام پسندیده) هرآئینه رستگار نمی شوند ستمگاران

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرِيْ ۚ

و گفت فرعون ای جماعه ندانسته ام برای شما هیچ خدا بغیر من

و گفت فرعون ای (جماعه) درباریان من معلوم نیست (ندانسته ام) برای شما هیچ حاکمی (خدائی) بجز من

فَاَوْقِدْ لِيْ يٰهَامٰنُ عَلَى الطِّيْنِ فَاجْعَلْ لِّيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْٓ اَطَّلِعُ

پس آتش برافروز برائے من ای هامان بر گل یعنی خشت بساز پس بنا کن برائے من کوشکے بود که من دیده در شوم

پس آتش برافروز برایم ای هامان برای (پختن) گل پس بساز برایم قصری تا (شاید) نظر کنم (اطلاع یابم)

اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى ۙ وَاِنِّىْ لَاَظُنُّهٗ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿١٠﴾ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَ

بسوی معبود موسیٰ و هرآئینه من هے پندارم او را از دروغ گویان و تکبر کرد فرعون و

معبود موسیٰ و (هرآئینه) من می پندارم او را (موسیٰ) را از دروغگویان و تکبر نمود او و

جُنُوْدُهٗ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُوْنَ ﴿١١﴾

لشکرهائے او در زمین بغیر حق و گمان کردند که ایشان بسوی ما باز گردانیده نشوند

لشکرهای او در زمین بغیر حق و پنداشتند که ایشان بسوی ما باز گردانیده نخواهند شد

فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ فَنَبَذْنٰهُمْ فِي الْيَمِّ ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

پس گرفتیم او را و لشکرهائے او را پس انداختیم ایشان را در دریا پس درنگر چگونه بود انجام

پس گرفتیم او را و لشکرهایش را باز انداختیم ایشان را در دریا پس ببین چگونه شد عاقبت

الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنٰهُمْ اَئِمَّةً يَّدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ

ستمکاران و گردانیدیم ایشان را پیشوایانے که میخوانند بسوئے آتش و روز قیامت

گنهکاران و گردانیدیم ایشان را پیشوایان که میخوانند بسوی آتش و در روز قیامت

لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿١٣﴾ وَاَتْبَعْنٰهُمْ فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ

نصرت داده نشوند و از پئے ایشان فرستادیم درین دنیا لعنت را و بروز قیامت

مدد کرده نخواهند شد و از پی ایشان فرستادیم درین دنیا لعنت را و در روز قیامت

هُمْ مِّنَ الْمَقْبُوْحِيْنَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ مِنْۢ بَعْدِ مَآ

ایشان از دور ساختگان باشند و هرآئینه دادیم موسیٰ را کتاب بعد از آن که

ایشان از زشت شدگان اند و (هرآئینه) دادیم موسیٰ را کتاب بعد از آنکه

اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ الْاُوْلٰى بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ

هلاک ساختیم قرنهائے نخستین را دلیل رشده برائے مردمان و هدایت و بخشایش تا بود که ایشان

هلاک ساختیم گروه های نخستین را دانا شنده است (در حالیکه بینائی هاست) برای مردم و راهنما و رحمت تا ایشان

يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿١﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَآ اِلٰى مُوْسَى الْاَمْرَ

پند پذیر شوند و تو نبودی بطرف غربی چون بانجام رسانیدیم بسوی موسیٰ وحی را

یاد بدارند (پند پذیرند) و نبودی تو بطرف غربی چون فرستادیم بسوی موسیٰ حکم را

وَمَا كُنْتَ مِنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿٢﴾ وَلٰكِنَّآ اَنْشَاْنَا قُرُوْنًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ

و نبودی از حاضران ولیکن ما آفریدیم قرنها را یعنی بعد موسیٰ پس دراز شد برایشان

و نبودی تو از بینندگان (حاضران) ولیکن آفریدیم ما گروه ها را پس دراز شد برایشان

الْعُمُرُ ۚ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِيْٓ اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِنَا ۙ وَلٰكِنَّا كُنَّا

عمر و تو نبودی باشنده در اهل مدین که میخواندی برایشان آیات ما را ولیکن ما بودیم

مدت و نبودی تو باشنده در اهل مدین که میخواندی برایشان آیات ما را ولیکن بودیم ما

علاقات آن عصر را بچنان صحت و روانی و بسط و تفصیل بیان میکنی که گویا در همانجا پیش «طور» استاده می نگریستی حالانکه ظاهر است که تو در آنوقت موجود نبودی غیر علاوه مردم میدانند که امی هستی و با هیچ یک عالم صحبت هم نکرده و نه در بنگه عالم جیدی موجود بود که واقعات صحیح و حقیقی را بداند بنا برآن جائے دقت است که ترا این علم از کجا حاصل شد؟ حقیقت این است که بر سر اقوام دنیا مدت های مدید و قرنهای دراز گذشت و در اثر آن علوم محرف و مندرس شده رفت و آن هدایت رو به نیستی نهاده بود لهذا آن ذات علیم و خبیر اراده فرمود که از زبان یک امی آن سبق های فراموش شده را دوباره بیاد ایشان دهد و تصویر آن واقعات عبرت آور و موعظت آمیز را بکمال صحت مرتسم ساخته روبروے مردمان دنیا بنهد تا چون آنرا ببینند ناچار قبول کنند که گویا پیش کننده آن همانوقت موجود بود و تمام کیفیات را بعینه میدید بنابران پر واضح است که چون خودت در آنجا موجود نبودی غیر ازین چه میتوان گفت که این سخن بیان همان ذاتی است که بجز بیان تو

کسی بیرون و هر غائب در پیش علم او حاضر است ۱۲-

مُرْسِلِيْنَ ﴿۴۵﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّوْرِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَّحْمَةً مِّنْ

فرستنده ... و نبودی تو بطرف طور چون آواز دادیم و لیکن وحی آمد از روے بخشایش

فرستندهٔ پیغمبران را و نبودی تو به کنار طور چون آواز دادیم و لیکن این رحمت است از

رَّبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّا اَتٰىهُمْ مِّنْ نَّذِيْرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۴۶﴾

پروردگار تو تا ترسانی گروہی را که نیامده بود بدیشان هیچ ترساننده پیش از تو بود که ایشان پند پذیر شوند

رب تو ... تا بترسانی گروہی را که نیامده بود بایشان هیچ ترساننده پیش از تو شاید یاد بدارند (پند پذیرند)

وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيْبَهُمْ مُّصِيْبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ فَيَقُوْلُوْا رَبَّنَا

و اگر نه آن بودے که برسد بدیشان عقوبتے بسبب آنکه پیش فرستاده است دست ایشان پس گویند ای پروردگار ما

و اگر نه آن بودی که برسد برایشان عقوبتی بسبب آنکه پیش فرستاده است دست های ایشان پس گویند اے رب ما

لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُوْلًا فَنَتَّبِعَ اٰيٰتِكَ وَنَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۴۷﴾

چرا نه فرستادی بسوئے ما پیغامبرے را تا پیروی آیات تو کنیم و باشیم از مسلمانان

چرا نفرستادی بسوی ما پیغمبری تا پیروی کنیم آیات ترا و باشیم از مسلمان

فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوْا لَوْلَآ اُوْتِيَ مِثْلَ مَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى ؕ

پیغامبران را نمی فرستادیم پس چون آمد بایشان وحی راست از نزدیک ما گفتند چرا داده نشد این پیغامبر را مانند آنچه داده شد

پس چون رسید بایشان سخن حق از نزد ما می گفتند چرا داده نشد باین رسول مانند آنچه داده شد بموسیٰ

اَوَلَمْ يَكْفُرُوْا بِمَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى مِنْ قَبْلُ ۚ قَالُوْا سِحْرٰنِ تَظٰهَرَا ٙ وَ

آیا کافر نشده اند بآنچه داده شد موسیٰ را پیش ازین گفتند دو سحر اند موافق یک دیگر شده اند و

آیا الا کافر نشده اند به آنچه داده شده موسیٰ را پیش ازین گفتند هر دو جادو اند که باهم موافقت کرده اند و

قَالُوْٓا اِنَّا بِكُلٍّ كٰفِرُوْنَ ﴿۴۸﴾ قُلْ فَاْتُوْا بِكِتٰبٍ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى

گفتند هر آئینه ما بهر یک کافرانیم بگو پس بیارید کتابے فرود آمده از نزدیک خدا که وے راه نماینده تر باشد

گفتند (هر آئینه) ما بهر یک کافرانیم بگو پس بیارید کتابی از نزد الله که آن بهتر راهنماینده تر باشد

مِنْهُمَآ اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۴۹﴾ فَاِنْ لَّمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَكَ

ازین دو تا پیروی او کنم اگر راست گوئید پس اگر قبول نکنند سخن ترا

ازین هر دو تا پیروی کنم آن را اگر شما راست گویید پس اگر قبول نکنند سخن ترا

فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُوْنَ اَهْوَآءَهُمْ ؕ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰىهُ

پس بدانکه جز این نیست که پیروی می کنند خواهش نفس خود را و کیست گمراه تر از کسیکه پیروی خواهش نفس خود کند

پس بدان (جز این نیست) که پیروی می کنند خواهشات خود را و کیست گمراه تر از آنکه پیروی کند خواهش خود را

بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۵۰﴾ ع وَ

بدون راه نمائی خدا هر آئینه خدا راه نمی نماید گروه ستمگاران را و

بدون راه نمائی الله هر آئینه الله راه نمی نماید گروه ستمگاران را و

لَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۵۱﴾ اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ

هر آئینه ما پے در پے آوردیم برای ایشان این قرآن را تا بود که ایشان پند پذیرند آنانکه داده ایم ایشان را

(هر آئینه) پے در پے فرستاده ایم برای ایشان کلام خود را تا ایشان یاد بدارند (پند پذیرند) آنانکه دادیم ایشان را

الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُوْنَ ﴿۵۲﴾ وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُوْٓا اٰمَنَّا

کتاب پیش از قرآن ایشان بقرآن ایمان مے آرند و چون قرآن خوانده میشود بر ایشان گویند ایمان آوردیم بآن

کتاب پیش ازین ایشان به آن یقین می کنند (ایمان می آرند) و چون خوانده میشود (قرآن) بر ایشان گویند یقین کردیم

بِهٖٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّنَآ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهٖ مُسْلِمِيْنَ ﴿۵۳﴾ اُولٰٓئِكَ

هر آئینه وے راست ست از جانب پروردگار ما هر آئینه ما بودیم پیش از نزول قرآن منقاد بودیم این جماعه

به آن هر آئینه آن راست است از جانب پروردگار ما هر آئینه ما بودیم پیش ازین مسلمانان این گروه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی تورات و قرآن ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چون بموسیٰ علیہ السلام آواز دادیم «انی انا الله رب العٰلمین» تو در آنجا البته بوده نبودی و نمی شنیدی۔ محض انعام حق تعالیٰ است که ترا برین واقعات و حقائق مطلع گردانید و با تو هم همان قسم سلوک نمود که با موسیٰ علیه السلام نموده بود معامله که با موسے در جبل طور (در مصر) و مدین واقع شده عینا مثل آن با تو در جبل النور «کوهی که غار حرا در آن است» و مکه و مدینه روی داد گویا همان معامله تکرار شد

ف۶ حضرت شاه صاحب می نویسد کفار مکه از شنیدن معجزات حضرت موسیٰ گفتند که «اگر چنین معجزه را این نبی میداشت البته می پذیرفتیم» و تقتیکه از «یهود» پرسیدند و سخنان «تورات» را مطابق این پیغمبر و خلاف رضا و میلان خود شنیدند (مثلاً اینکه بت پرستی کفر است حیات آخرت برحق است ... و بنام خدا تعالیٰ ذبح نشود مردار است و از عرب چنین علامات پیغمبر آخر الزمان ظهور میکند و غیره و غیره) بهر دو استفاده اعتراض نموده گفتند «قرآن» و «تورات» هر دو جادو ... محمد و موسیٰ (علیهم الصلوٰة والسلام) هر دو جادوگرند (العیاذ بالله) که تصدیق یکدیگر را می کنند ۱۲

يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوْا وَيَدْرَءُوْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَ

داده میشود ایشان را مزد ایشان دو بار بسبب آنکه صبر کردند و دفع می کنند بخصلت نیک بدی را و

خواهند یافت اجر خود را (داده شود به ایشان مزد ایشان) دو بار بسبب آنکه استوار ماندند (صبر کردند) ف۵ و بنیکی میکنند بمقابل بدی (و دفع)

مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿۵۴﴾ وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوْا عَنْهُ وَقَالُوْا

از آنچه روزی داده ایم ایشانرا خرج می کنند و چون بشنوند سخن بیهوده را رو بگردانند ازان و گویند

از آنچه روزی داده ایم ایشانرا خرج می کنند و چون بشنوند سخن بیهوده را کناره می گیرند ازان و گویند

لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ؗ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ ؗ لَا نَبْتَغِى الْجٰهِلِيْنَ ﴿۵۵﴾

مارا ست کردار های ما و شمارا ست کردار های شما سلام بر شما باد نمی خواهیم صحبت جاهلان ف

مارا ست کردار های ما و شمارا ست کردار های شما سلام باد بر شما نمی خواهیم (صحبت) جاهلان را

اِنَّكَ لَا تَهْدِىْ مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِىْ مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَهُوَ

یا محمد هر آئینه تو راه نمی نمائی هر کرا دوست میداری ولیکن خدا راه می نماید هر کرا خواهد و او

(هر آئینه) تو براه آورده نمی توانی کسی را که دوست داری ولیکن الله براه می آرد کسی را که خواهد و او

اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ﴿۵۶﴾ وَقَالُوْٓا اِنْ نَّتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ

داناتر است براه یافتگان و گفتند بعض اهل مکه اگر پیروی هدایت کنیم با تو ربوده شویم

داناتر است بکسانیکه هدایت را (اختیار) می کنند و گفتند اگر پیروی کنیم هدایت را با تو ربوده شویم

مِنْ اَرْضِنَا ۭ اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَّهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُّجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرٰتُ كُلِّ

از زمین خود ف آیا جا نه دادیم ایشان را در حرمی باامن رسانیده میشود بسوی وی میوه ها از هر

از زمین خود آیا جای ندادیم ایشان را در مقام محترم باامن کشانیده میشود بسوی آن میوه های هر

شَىْءٍ رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۵۷﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا

جنس روزی از نزدیک ما ولیکن بیشترین ایشان نمی دانند و بسا هلاک کردیم

چیز (درحالیکه) روزی است از طرف ما ولیکن اکثر ایشان نمی دانند و بسا هلاک کردیم

مِنْ قَرْيَةٍ ۢ بَطِرَتْ مَعِيْشَتَهَا ۚ فَتِلْكَ مَسٰكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِّنْ

از دیه ها که از حد در گذشتند در گذران خود پس اینهاست جای ماندن ایشان مانده نشد آنجا بعد

قریه را که از حد گذشتند در معیشت خود پس اینهاست مسکن های ایشان آباد نشد (سکونت کرده نشد آنجا) بعد

بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيْلًا ۭ وَكُنَّا نَحْنُ الْوٰرِثِيْنَ ﴿۵۸﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ

از ایشان مگر اندکے و بودیم ما بدست آرنده میراث ایشان و هرگز نیست پروردگار تو هلاک کننده

از ایشان مگر اندک و هستیم ما در آخر وارث آن مساکن و نیست پروردگار تو هلاک کننده

الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِىْٓ اُمِّهَا رَسُوْلًا يَّتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِنَا ۚ وَمَا كُنَّا

دیه ها تا آنکه بفرستد در قصبه آن پیغامبرے که بخواند بر ایشان آیات ما و هرگز نیستیم

قریه ها تا آنکه بفرستد در بزرگترین آنها پیغمبرے که بخواند بر ایشان سخنان ما را و هرگز نیستیم ما

مُهْلِكِى الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظٰلِمُوْنَ ﴿۵۹﴾ وَمَآ اُوْتِيْتُمْ مِّنْ شَىْءٍ

هلاک کننده دیه ها مگر دران حال که اهل آنها ستمگار باشند و هرچه داده شد شمارا از هر نوعے

هلاک کننده قریه ها مگر چون (درحالیکه) مردم آن ستمگار باشند و آنچه داده بشما از چیزے

فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِيْنَتُهَا ۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ۭ اَفَلَا

پس بهره مندی زندگانی دنیا و آرایش وی است و آنچه نزدیک خدا است بهتر و پاینده تر است آیا

پس بهره مندی زندگانی دنیا و آرایش آن است و آنچه نزد الله است بهتر و پاینده تر است آیا

تَعْقِلُوْنَ ﴿۶۰﴾ اَفَمَنْ وَّعَدْنٰهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيْهِ كَمَنْ مَّتَّعْنٰهُ

نمی فهمید آیا کسیکه وعده دادیمش وعده نیک پس او رسیدنی است بآن مانند کسے باشد که بهره مند ساختیمش

نمی فهمید آیا پس کسیکه وعده کرده ایم بوی وعده نیک پس او یابنده آن است مانند کسی است که بهره مند ساختیم او را

در شرح صحیح مسلم آنرا بتفصیل نوشته ایم و کوشش کرده ایم که اشکالات را رفع نمائیم فللّٰه الحمد ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف مترجم گوید یهود پیش ازانکه آنحضرت صلعم بمدینه هجرت کند و نسخ یهودیت تصریح فرماید معتقد قرآن بودند و می گفتند عرب را فرمان قرآن لازم ست ۱۲ ف۲ یعنی مردمان اخراج کنند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ نه خود را مغرور و مستغنی گرفتند و نه از قبول حق گریختند بلکه هر حق بهر وقتیکه رسید برضا و رغبت نزد آن سر تسلیم خم کردند۔ تنبیه۔ شیخ اکبر رح در فتوحات نوشته است که ایمان این اهل کتاب بر پیغمبر خود دو مرتبه بعمل آمد۔ بار اول مستقلاً و بار دوم در ضمن ایمان آوردن بر نبی کریم صلی الله علیه وسلم زیرا که آنحضرت مصدق تمام انبیای سابقین می باشد و تاکید میفرماید که ایمان داشتن بایشان ضروری است۔ بر علاوه بر خود آنحضرت صلی الله علیه وسلم ایمان آنها دو مرتبه بعمل آمد یکی اکون بالذات و بالاستقلال، دوم در ضمن اینکه بر پیغمبر خود بیشتر ایمان آورده بودند زیرا هر پیغمبر در باب آنحضرت صلعم بشارت میداد و در تصدیق نبوت او پیشگوئی می نمود بنا برین اجر این مردم هم دو مرتبه می باشد باقی شرح «ثلاثة یؤتون اجرهم مرتین» را که در حدیث آمده نمی توان درین مختصر نگاشت

ع ۱۰ ۹

مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ ﴿١﴾ وَيَوْمَ

بهره‌مند زندگانی دنیا　باز وی روز قیامت　از حاضر کردگان ست ف　و روزیکه

از متاع زندگانی دنیا　باز او　در روز قیامت　از حاضر کرده شدگان است) و روزیکه

يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿٢﴾ قَالَ

آواز دهد ایشانرا پس گوید کجا اند آن شریکان من که شما گمان می کردید　گفتند

ندا کند (خدا) ایشان را پس فرماید کجایند آن شریکان من که شما دعوی می کردید (گمان می کردید)　گویند

الَّذِيْنَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَغْوَيْنَا اَغْوَيْنٰهُمْ

آنانکه ثابت شد بر ایشان حکم عذاب ف　ای پروردگار ما این جماعه اند که گمراه کردیم　گمراه کردیم ایشانرا

آنانکه ثابت شد بر ایشان سخن (حکم عذاب) ای پروردگار ما این مردم آنان اند که گمراه کردیم (ایشانرا) گمراه کردیم ایشانرا

كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّاْنَآ اِلَيْكَ مَا كَانُوْٓا اِيَّانَا يَعْبُدُوْنَ ﴿٣﴾ وَقِيْلَ

چنانکه خود گمراه شده بودیم ف　بی تعلق میشویم از ایشان بسوی تو　ایشان ما را نمی پرستیدند　و گفته شود

چنانکه گمراه شدیم خود ما بیزاری می جوییم از ایشان بسوی تو　نبودند که ما را می پرستیدند　و گفته شود

ادْعُوْا شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَ

بخوانید شریکان خود را پس بخوانند ایشان را پس ایشان قبول نکنند دعای آنجماعه و ببینند عذاب

بخوانید شریکان خود را پس بخوانند ایشانرا پس جواب ندهند ایشان را و ببینند ایشان عذاب را

لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوْا يَهْتَدُوْنَ ﴿٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ مَاذَآ اَجَبْتُمُ

و تمنا کنند کاش ایشان راه یاب می بودند　و روزیکه آواز دهد خدا ایشانرا پس گوید چه جواب دادید

و آرزو می کنند کاش ایشان راه می یافتند　و روزیکه ندا کند (خدا) ایشان را پس فرماید چه جواب داده بودید

الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٥﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْۢبَآءُ يَوْمَىِٕذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُوْنَ ﴿٦﴾

پیغامبران را　پس مشتبه شود بر ایشان خبرها　در آن روز پس ایشان با یکدیگر سوال نکنند

پیغمبران را　پس پوشیده شود بر ایشان سخنان (خبرها) در آن روز پس ایشان از یکدیگر نخواهند پرسید

فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ مِنَ

پس آنکه توبه نمود و ایمان آورد و کار شایسته کرد پس امید است که باشد از

پس کسیکه توبه کرد و ایمان آورد و کرد کار نیکو پس امید است (بتحقیق) که باشد از

الْمُفْلِحِيْنَ ﴿٧﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ

رستگاران　و پروردگار تو می آفریند هرچه خواهد　و برمی گزیند هرکرا خواهد نیست ایشانرا

رستگاران ف　و رب تو پیدا می کند هرچه را خواهد　و می گزیند هرکرا خواهد نیست بدست ایشان

الْخِيَرَةُ سُبْحٰنَ اللّٰهِ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا

اختیار　پاکی خدا راست　و بلند تر است از آنکه شریک می آرند　و پروردگار تو میداند آنچه

پسند کردن (اختیار) پاکی الله راست برتر است از آنچه شریک سازی آرند　و رب تو میداند آنچه

تُكِنُّ صُدُوْرُهُمْ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٩﴾ وَهُوَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ

پنهان می دارد سینه‌های ایشان و آنچه آشکارا می کنند　و اوست خدا نیست هیچ معبود بجز او　او راست

پوشیده می شود در سینه‌های ایشان و آنچه آشکارا می کنند　و اوست الله نیست هیچ معبودی بجز او　او راست

الْحَمْدُ فِي الْاُوْلٰى وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿١٠﴾ قُلْ

ستایش　در دنیا　و آخرت　و او راست فرمانروائی و بسوی او باز گردانیده شوید　بگو

ستایش　در دنیا　و آخرت　و او راست حکم و بسوی او باز گردانیده می شوید　بگو

اَرَءَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ

آیا دیدید که اگر گرداند خدا بر شما　شب را پاینده　تا روز قیامت

بگوئید (خبر دهید) که اگر گرداند الله بر شما شب　همیشه　تا روز قیامت

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در عذاب ۱۲

ف۲ یعنی پشیمان کفر ۱۲

ف۳ یعنی بغیر اکراه ۱۲

ف۴ یعنی جواب صواب نیابند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی گفته میشود که اکنون آنها را برای کمک بطلبید ...

مَنْ إِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ ۖ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿۱۱﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ

کیست معبودے غیر حق کہ بیارد پیش شما روشنی را آیا نمی شنوید بگو آیا دیدید

کیست حاکم (خدا) غیر از اللہ کہ بیارد نزد شما روشنی را آیا پس نمی شنوید بگو ببینید (خبر بدہید)

إِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ إِلٰهٌ

اگر گرداند خدای تعالیٰ بر شما روز را پاینده تا روز قیامت کیست معبودے

اگر بگرداند اللہ بر شما روز را ہمیشہ تا روز قیامت است کیست حاکم (خدا)

غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿۱۲﴾ وَ

غیر حق کہ بیارد بشما شبے کہ آرام گیرید در آن آیا نمی بینید و

بغیر خدا کہ بیارد نزد شما شب را کہ آرام گیرید در آن آیا نمی بینید و

مِنْ رَّحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا

از رحمت خود ساخت برائے شما شب و روز را تا آرام گیرید در شب و تا روزی طلب کنید

از رحمت او است کہ ساخت برائے شما شب و روز را تا آرام گیرید در شب و تا بجوئید چیزی

مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۱۳﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ

از فضل او ف۱ و تا شکر گذاری کنید و روزیکہ آواز دہد ایشان را پس گوید کجا اند

از فضل او (در روز) و تا شکر گذاری کنید و روزیکہ آواز دہد ایشان را (اللہ) پس فرماید کجایند

شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿۱۴﴾ وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ

آن شریکان من کہ گمان می کردید و بیرون کنیم از ہر امتے

آن شریکان من کہ دعوی (گمان) می کردید و بیرون می آریم از ہر گروہ

شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ

گواہی را ف۲ پس گوئیم قوم را بیارید دلیل خود پس بدانند کہ حق بجانب خدا است و گم کردہ شود

گواہی دہندہ (گواہی) او را پس گوئیم (ایشان را) بیارید دلیل خود را پس خواہند دانست کہ در ہر آئینہ راستی (توحید) خدا را است

عَنْهُمْ مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿۱۵﴾ إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى

از ایشان آنچہ افترا می کردند ہر آئینہ قارون بود از قوم موسےٰ

از ایشان سخنانی (آنچہ) کہ افترا می کردند (ہر آئینہ) قارون بود از قوم موسیٰ

فَبَغٰى عَلَيْهِمْ ۖ وَآتَيْنٰهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ

پس تعدی کرد بر ایشان و عطا کردہ بودیم او را از گنجہا آن قدر کہ کلید ہائے او گرانی می کرد

پس ستم کرد بر ایشان و دادہ بودیم او را از گنجہا آن قدر کہ کلید ہائے او گرانی می کرد

بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ ۚ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللّٰهَ لَا

بجماعہ صاحب توانائی را چون گفت باو قوم او شاد مشو ہر آئینہ خدا

بجماعہ صاحبان قوت ف۳ چون گفت باو قوم او مناز (شاد مشو) (ہر آئینہ) اللہ

يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿۱﴾ وَابْتَغِ فِيمَا آتٰىكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَ

دوست نمی دارد شادی شوندگان را و بجو در آنچہ خدا عطا کردہ است ترا صلاح سرای آخرت و

دوست نمی دارد نازندگان (شاد شوندگان) را و طلب کن در آنچہ دادہ است ترا اللہ سرای آخرت را ف۴ و

لَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ

فراموش مکن حصہ خود از دنیا ف۵ و نیکو کاری کن چنانکہ احسان کردہ است خدا بر تو

فراموش مکن حصہ خود را از دنیا و نیکوئی کن چنانکہ نیکوئی کردہ اللہ بتو

وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ ۖ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿۲﴾

و مجو فساد در زمین ہر آئینہ خدا دوست نمی دارد فساد کنندگان را

و مجوی فساد را در زمین (ہر آئینہ) اللہ دوست نمی دارد فساد کنندگان را

ف۱ یعنی در روز ۱۲ ف۲ یعنی پیغامبر ہر قوم خود گواہی دہد ۱۲ ف۳ یعنی در دنیا عمل صالح بجا آر ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بعض سلف «مفاتح» را «خزائن» تفسیر کردہ اند یعنے قارون آن قدر پول داشت کہ یک دستہ مردان تنومند ہم آنرا بہ سختی بر داشتہ می توانست لیکن اکثر مفسرین «مفاتح» را کلید ہا تفسیر نمودہ اند یعنی عدہ صندوقہا خزاین او آن قدر زیاد بود کہ در بر داشتن کلید ہای آن چنین مرد قوی ماندہ شوند این چندان مستبعد نیست چنانکہ بعض تفاسیر صورت آنرا شرح دادہ اند۔

ع ۱۵ ف۶ یعنی دولت فانی و زائل چہ فخر و مباہات میکنی؟ حالانکہ اہمیت آن نزد خدای تعالیٰ برابر یک بال مگس ہم نیست باید بدانی کہ خدای تعالیٰ اہل تفاخر را کہ لاف میزنند و فخر و غرور می نمایند نمی پسندد و تنہا چیزیکہ منظور حضور آن مالک حقیقی نباشد جز تباہی و ہلاکت چیزی نیست ف۷ مال موہوبہ خدا ابرای آن است کہ باید انسان آنرا توشۂ آخرت بسازد نہ آنکہ در غفلت و سرکشی غرق شدہ غرور و تکبر را پیشہ سازد

ف۳ یعنی با حضرت موسیٰ علیہ السلام مخالفت مکن و در زمین بخدای تعالیٰ براہ راست روان شو۔ در مملکت فتنہ و فساد برپا کردن و بین مردم شور و شر انداختن قطعاً خوب نیست ۱۲۔

قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِيٓ ۚ أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ

گفت جز این نیست که داده شده است مرا مال فراوان بنا بر دانشی که نزدیک من ست آیا ندانست که خدا هلاک کرد

گفت (جز این نیست) داده شده من این مال بنا بر هنری (علمی) که نزد من است آیا ندانست این را که الله هلاک کرد

مِن قَبْلِهِۦ مِنَ ٱلْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا ۚ

پیش از وے از قرنها آن قوم را که توانا بود از وے و بیشتر بود از جمعیت

پیش از وی چندین گروه را کسی را که از وی نیرومندتر بود از روی قوت و زیاده تر بودند از روی جمع کردن مال ع۵

وَلَا يُسْـَٔلُ عَن ذُنُوبِهِمُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ فِى زِينَتِهِۦ ۖ

و پرسیده نمی شوند گنهگاران از گناهان خویش ف۱ پس بیرون آمد بر قوم خود در آرایش خویش

و پرسیده نمی شوند از گناهان خود گنهگاران ع۶ پس برآمد و بروی قوم خود در آرایش خود

قَالَ ٱلَّذِينَ يُرِيدُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا يَٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ أُوتِىَ

گفتند آنانکه طلب می کردند زندگانی دنیا را اے کاش ما را باشد مانند آنچه داده شده است

گفتند کسانیکه طلب می کردند زندگانی دنیا را اے کاش داده می شد ما را مانند آنچه داده شده

قَٰرُونُ إِنَّهُۥ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ

قارون را هر آئینه وے خداوند نصیب بزرگ ست و گفتند آنانکه داده شد ایشان را علم

قارون را هر آئینه او صاحب نصیب بزرگ است و گفتند کسانی که داده شده ایشان را فهم (علم)

وَيْلَكُمْ ثَوَابُ ٱللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا ۚ وَلَا يُلَقَّىٰهَآ

وای بر شما ثواب خدا بهتر است مر آنکس را که ایمان آورد و کار شایسته کرد و قرین کرده نشود این سخن

خرابی است شما را (وای بر شما) ثواب خدا بهتر است برای کسیکه یقین کرد و کرد کار شایسته و تلقین کرده نخواهد شد این کلمه

إِلَّا ٱلصَّٰبِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ ٱلْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُۥ

مگر صابران را پس فرو بردیم قارون را و سرائے او را بزمین پس نبود برای او

مگر بصبر کنندگان پس فرو بردیم او را و سرائے او را بزمین پس نبود برای او

مِن فِئَةٍ يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُنتَصِرِينَ ﴿٨١﴾

هیچ گروهی که نصرت دهند او را غیر خدا و نبود خودش از انتقام کشندگان

هیچ گروهی که نصرت دهند او را غیر خدا و نبود (قارون) از منع کنندگان عذاب

وَأَصْبَحَ ٱلَّذِينَ تَمَنَّوْا۟ مَكَانَهُۥ بِٱلْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ ٱللَّهَ

و بامداد کردند آنانکه آرزو می کردند منزلت او را دیروز می گفتند اے عجب که خدا

و بامداد کردند آنان که آرزو می کردند منزلت او را دیروز می گفتند اے عجب که الله

يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ وَيَقْدِرُ ۖ لَوْلَآ أَن مَّنَّ ٱللَّهُ

گشاده می کند رزق را برای هر که خواهد از بندگان خویش و تنگ می سازد و اگر نه آن بودے که انعام کرد خدا

گشاید رزق را برای هر که خواهد از بندگان خود و تنگ میسازد اگر احسان نمی کرد خدا

عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ۖ وَيْكَأَنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨٢﴾ تِلْكَ ٱلدَّارُ ٱلْءَاخِرَةُ

برما هر آئینه فرو بردے ما را اے عجب که رستگار نمی شوند کافران این سرای بازپسین

برما (هر آئینه) فرو می برد ما را آیا نمیدانی که رستگار نمی شوند کافران آن سرای آخرت

نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَ

مقرر می کنیم آن را برای آنانکه نمی طلبند تکبر در زمین و نه فساد و

مقرر می کنیم برای آنکه نمی خواهند تکبر در زمین و نه فساد را و

ٱلْعَٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن

حسن عاقبت بر پرهیزگاران راست هر که بیارد نیکی پس او را ست بهتر از آن و هر که

عاقبت نیکو پرهیزگاران راست هر که بیارد نیکی پس او راست بهتر ازین و هر که

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در صورت لزوم پاداش مجال عذر نیست والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ لیاقت حصول دولت عطیه کیست؟ افسوس که او منعم حقیقی را فراموش کرد و بر دولت و لیاقت خداداد مغرور و متکبر گشت و آن دولت را کفیل نجات خود پنداشت خبر نداشت که چندین گروه در اثر شرارت و سرکشی خود در سابق تباه و هلاک شدند آنها سلطنت های قوی داشتند و نسبت به این ملیون خزائن و عساکر بیشتر دارا بودند - او سرانجام ایشان را شنید مگر عبرت حاصل نکرد

ع۶ این آیت کریمه دو توجیه دارد یکی آنکه هیچ حاجت پرسان نیست بلکه الله تعالی بر هر ذره گناه آنها آگاه است و فرشتگان آن همه را ثبت کرده اند و اگر در این باب گاهی استفسار شود مقصد گوشزد کردن و سرزنش نمودن خواهد بود و یا کنایه از کثرت گناهان است یعنی تعداد گناه بقدری زیاد است که به پرسیدن جزئیات هر یکی ضرورت نیست - در موضح القرآن آمده است در باره گناه پرستی بعمل نمی آید چه اگر گنه کار فهم و دانش میداشت چرا گناه می کرد چون فهم او منقلب گردد الزام دادن سودی ندهد که فلان کس چرا کار بد می کند و چرا نتیجه تباهی آور آن را نمی داند!

ع ۷ ۱۱

جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّاٰتِ اِلَّا مَا كَانُوْا

بیارد بدی پس جزاداده نمی شوند آنانکه بعمل آوردند خطاها الا بحسب آنچه

بیارد بدی پس جزاداده نمی شوند آنانکه کردند بدی هارا مگر بحسب آنچه

يَعْمَلُوْنَ ﴿٨٤﴾ اِنَّ الَّذِىْ فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَآدُّكَ اِلٰى مَعَادٍ

می کردند هر آئینه خدائی که نازل کرد بر تو قرآن را البته باز گرداننده است ترا بسوی جای بازگشت

می کردند (هر آئینه) آن خدائی که فرستاد بر تو قرآن را (هر آئینه) باز گرداننده است ترا بجای بازگشت

قُلْ رَّبِّىْۤ اَعْلَمُ مَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ فِىْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٨٥﴾

بگو پروردگار من داناتر است بآنکه آورد هدایت را و بهرکه وے در گمراهی ظاهر است

بگو رب من خوب میداند که کدام آورده است هدایت را و کدام کس در گمراهی آشکار افتاده است (دانا ترست به آنکه آورده هدایت را و بهرکه)

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوْۤا اَنْ يُّلْقٰۤى اِلَيْكَ الْكِتٰبُ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ

و توقع نمی داشتی که فرود آورده شود بسوی تو کتاب لیکن فرود فرستاده شد بسبب رحمتے از پروردگار تو

و نداشتی توقع که فرود آورده شود بر تو (بسوی تو) کتاب مگر از مهربانی رب تو (لیکن فرود فرستاده شد بسبب رحمتی از)

فَلَا تَكُوْنَنَّ ظَهِيْرًا لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ

پس هرگز مشو مددگار کافران و باز ندارند کافران ترا از تبلیغ آیات خدا

پس هرگز مشو مددگار کافران و مبادا باز دارند ترا (کافران) از (تبلیغ) آیات خدا

بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ

بعد از آنکه فرود آورده شد بسوی تو و دعوت کن بسوی پروردگار خویش و هرگز مباش از

بعد از آنکه فرود آورده شد بسوی تو و بخوان بسوی رب خود و (هرگز) مشو از

الْمُشْرِكِيْنَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۘ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ قف

مشرکان و مخوان با خدا معبود دیگر را نیست هیچ معبود بحق غیر او

مشرکان و مخوان بدون الله (با الله) معبود دیگرے را نیست هیچ معبودی بدون او

كُلُّ شَىْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ ؕ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٨٨﴾ ع

هر چیز هلاک شونده است مگر روی او مر او راست فرمانروائی و بسوی او باز گردانیده شوید

هر چیز هلاک شونده است مگر ذات او تعالی مراد راست حکم و بسوی او باز گردانیده شوید

سورة العنكبوت مكية وهي تسع | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | وستون اية وفيها سبع ركوعات

بنام خدائے بخشاینده مهربان

شروع می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓمّٓ ﴿١﴾ اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُّتْرَكُوْۤا اَنْ يَّقُوْلُوْۤا اٰمَنَّا وَهُمْ

آیا پنداشتند مردمان که بگذاشته شوند بمجرد آنکه گویند ایمان آوردیم و ایشان

آیا می پندارند مردم که گذاشته شوند بمجرد اینکه گویند ایمان آوردیم و ایشان

لَا يُفْتَنُوْنَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ

امتحان کرده نشوند و هر آئینه امتحان کردیم آنانرا که پیش از ایشان بودند پس البته متمیز بکند

امتحان کرده نشوند و هر آئینه امتحان کردیم آنان را که پیش از ایشان بودند پس البته معلوم (متمیز) خواهد کرد

اللّٰهُ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٣﴾ اَمْ حَسِبَ

خدا آنانرا که راست گفتند و البته متمیز کند دروغگویان را آیا گمان کردند

الله آنانی راکه راست گفتند اند و هر آئینه معلوم (متمیز) خواهد کرد دروغگویان را آیا می پندارند

الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ اَنْ يَّسْبِقُوْنَا ؕ سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿٤﴾

آنانکه بعمل آوردند خطاها که پیشدستی کنند برما بد چیزیست که بدان حکم می کنند

آنانیکه می کنند بدی هارا که نجات یابند از ما (که پیشدستی کنند برما و عاجز کنند مارا) بد است آنچه حکم می کنند

ف۱ یعنی آخرت ۱۲ تفسیر عثمانی

ف۵ پیشتر- والعاقبة للمتقین - فرمود که مر پرهیزگاران را سر انجام نیک است (یعنی در آخرت) چنانکه در فوق معلوم گردید اکنون خاطرنشان مینماید که در دنیا هم فتح آخر بین از بین مردم می باشد ببین که امروز از جور و ستم کفار بتنگ آمده به ترک مکه مجبور شده مگر آن خدای که ترا پیغمبر ساخت و کتابی چون قرآن بتو عطا فرمود یقینا ترا با فوز و کامرانی ، فوق العاده واپس بدان جای خواهد آورد - حضرت شاه صاحب می نویسد - این در آیت هنگام هجرت نازل شده و به آنحضرت صلی الله علیه وسلم تسلی داده شد که باز به مکه بر می گردی - بنابر آن آنحضرت صلی الله علیه وسلم به مظفریت و منصوریت تمام به مکه آمد - بعض مفسرین از «معاد» موت را مراد گرفته اند و بعضی آخرت و بعضی جنت و بعضی سرزمین شام را که آنحضرت صلی الله علیه وسلم پیش از نزول این آیت به شب معراج به آنجا تشریف برده بود - حافظ عماد الدین ابن کثیر در این اقوال تطبیق بسیار عمیق و لطیف داده - یعنی مراد از «معاد» در اینجا مکه معظمه است (کما فی البخاری) مگر فتح مکه علامتی از قرب اجل بود چنانکه ابن عباس و عمر رضی الله عنهما در اثنای تفسیر - اذا جاء نصر الله والفتح - گفته اند ۱۲ -

ف۵ ع۹ ع۶ ۱۲

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَآءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ ؕ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۵

هرکه امید داشته باشد ملاقات خدا را پس هرآئینه میعاد خدا البته آینده است و اوست شنوا دانا

هرکه امید میدارد ملاقات الله را پس (هرآئینه) میعاد (ملاقات) الله آمدنی است و اوست شنوا داناعه

وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ ۶

هرکه جهاد کند جزاین نیست که جهاد میکند برای نفع خویش هرآئینه خدا بی نیاز است از عالمها

هرکه زحمت کشد (جهاد کند) پس زحمت می کشد (جزاین نیست که جهاد می کند) برای نفس خود (هرآئینه) الله بی نیاز است از عالمیان عه

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَ

وآنانکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند البته محو کنیم از سر ایشان خطاهای ایشان را و

وآنانکه ایمان آوردند وکردند کارهای نیک (البته) دور می کنیم از ایشان بدیهای ایشان را و

لَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذِيْ كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۷ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ

البته جزا دهیم ایشان را به نیکوترین آنچه می کردند وامر کردیم آدمی را

(البته) پاداش میدهیم ایشان را به نیکوترین آنچه می کردند وتاکید (امر) کردیم انسان راکه

بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ؕ وَاِنْ جَاهَدٰكَ لِتُشْرِكَ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ

به نسبت پدر و مادر وی نیک معامله کردن واگر کوشش کنند با تو ای انسان تا شریک آری با من آنچه نیست ترا

به پدر و مادر خود نیکوئی کند واگر مجبور کنند ترا (کوشش کنند بر تو) تا شریک سازی بمن آنچه نیست ترا به آن

عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ؕ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۸ وَ

دانشی پس فرمانبرداری ایشان مکن بسوی من ست بازگشت شما پس خبر دهم شما را به آنچه می کردید و

علم پس گفته ایشان را قبول مکن (فرمان برداری مکن ایشان را دوران) بسوی من است بازگشت شما پس خبر میدهم شما را به آنچه شما میکردید

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصّٰلِحِيْنَ ۹ وَ

آنانکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند البته در آریم ایشان را در زمره شایستگان و

آنانکه یقین کرده اند و کرده اند کارهای نیک (هرآئینه) در آریم ایشان را در (زمره) مردمان نیک و

مِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَآ اُوْذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ

از مردمان کسی هست که می گوید ایمان آوردیم بخدا پس چون تصدیع داده شد او در راه خدا شمرد رنج دادن

از مردمان آنان اند که می گویند ایمان آوردیم بخدا پس چون ایذا رسید بوی در راه الله می گرداند رنجانیدن

النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ ؕ وَلَئِنْ جَآءَ نَصْرٌ مِّنْ رَّبِّكَ لَيَقُوْلُنَّ اِنَّا كُنَّا

مردمان را مانند عذاب خدا واگر بیاید فتحی از نزدیک پروردگار تو گویند هرآئینه ما

مردم را مانند عذاب الله واگر بیاید مددی (فتحی) از رب تو (هرآئینه) گویند (هرآئینه ما)

مَعَكُمْ ؕ اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا فِيْ صُدُوْرِ الْعٰلَمِيْنَ ۱۰ وَلَيَعْلَمَنَّ

باشما بودیم آیا نیست خدا داناتر بآنچه در سینهای عالمهاست والبته ممتاز کند

باشما بودیم آیا این نیست که الله داناتر است به آنچه در سینه های عالمیان است وهرآئینه معلوم (ممتاز) خواهد کرد

اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ ۱۱ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

خدا آنان را که ایمان آوردند والبته ممتاز کند منافقان را و گفتند کافران

الله آنانی را که ایمان آورده اند وهرآئینه معلوم (ممتاز) خواهد کرد منافقان را و گفت کافران

لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوْا سَبِيْلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطٰيٰكُمْ ؕ وَمَا هُمْ بِحٰمِلِيْنَ

بمسلمانان پیروی راه ما کنید وباید که ما برداریم گناهان شما را ونیستند ایشان بردارنده

بمسلمانان پیروی کنید راه ما را و (باید) برداریم گناهان شما را ونیستند ایشان بردارنده چیزی

مِنْ خَطٰيٰهُمْ مِّنْ شَيْءٍ ؕ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ۱۲ وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالًا

چیزی از گناهان آنها هرآئینه ایشان دروغگویانند والبته بردارند بارهای خویش را و بارها را

از گناهان ایشان هرآئینه ایشان دروغگویانند وهرآئینه خواهند برداشت بارهای خود را وعلاوه (دیگر) بارها را

تفسیر عثمانی

ف۵ شخصی که معتقد ثواب وعقاب را باین امید می بردارد که من یک روز بحضور خدا حاضر شدنی هستم و در آنجا انسان در برابر هر عمل بد مواخذه می شود. اگر ناکام باشد سختی هائیکه از سختی های موجوده مراتب بلند تر است بر من نازل میشود واگر کامیاب بر آمدم جمیع کلفت ها در آنجا محو می گردد وخوشنودی الله تعالیٰ ودیدار او نصیب خواهد شد باید عقیده راسخ داشته باشد که وعدهٔ خدا حتماً آمدنی است و هیچ قوت آنرا باز داشته نمی تواند آرزوهای که آن شخص بدل پرورده بود برآورده میشود و باعث روشنی دیدهٔ او می گردد. خدا تعالیٰ سخنان همه کس را می شنود ومیداند و محنت هیچ کس را ضایع نمی کند عه الله تعالیٰ را از اطاعت کسی چه نفع واز معصیت کسی چه زیان میرسد او تعالیٰ ازین چیزها بکلی بی نیاز است بنده در اطاعت پروردگار خود هر قدر رنج ومحنتی که میکشد ثمرهٔ آن را در دنیا وآخرت می یابد پس اشخاصیکه مجاهدت می کنند گاهی چنان خیال نکنند که از رنج ومحنتی که در راه خدا می کشند بر او تعالیٰ احسان می کنند۔ (والعیاذ بالله) بلکه احسان از او تعالیٰ است که ایشان را توفیق اطاعت وریاضت می بخشد "من نکردم خلق تا سودی کنم: بلکه تا بر بندگان جودی کنم"۔

مَعَ اَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْئَلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۱۳﴾ ع وَلَقَدْ

همراه بارهای خویش والبته سوال کرده شوند روز قیامت از آنچه افترای کردند و هر آئینه

همراه بارهای خود وهر آئینه پرسیده شوند روز قیامت از سخنانی (آنچه) که افترامی کردند (و هر آئینه)

اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيْهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِيْنَ عَامًا

فرستادیم نوح را بسوی قوم او پس توقف کرد در ایشان هزار سال مگر پنجاه سال

فرستادیم نوح را بسوی قوم او پس توقف کرد در ایشان هزار سال گمر پنجاه سال (کم)

فَاَخَذَهُمُ الطُّوْفَانُ وَهُمْ ظٰلِمُوْنَ ﴿۱﴾ فَاَنْجَيْنٰهُ وَاَصْحٰبَ السَّفِيْنَةِ وَ

پس درگرفت بایشان طوفان و ایشان ستمگار بودند پس نجات دادیم نوح را و اهل کشتی را و

پس فراگرفت ایشانرا طوفان و ایشان بودند ستمگاران پس نجات دادیم (نوح) را و اهل کشتی را و

جَعَلْنٰهَا اٰيَةً لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿۲﴾ وَاِبْرٰهِيْمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَ

ساختیم کشتی را نشانه برای عالمها و فرستادیم ابراهیم را وقتیکه گفت بقوم خود پرستش خدا کنید و

گردانیدیم کشتی را نشانه برای عالمیان و (فرستادیم) ابراهیم را وقتیکه گفت بقوم خود پرستش کنید الله را و

اتَّقُوْهُ ؕ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۳﴾ اِنَّمَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ

بترسید ازوے این بهتر است شمارا اگر میدانید جز این نیست که می پرستید

بترسید ازوے این بهتر است در حق شما (شمارا) اگر میدانید جز این نیست که می پرستید

دُوْنِ اللّٰهِ اَوْثَانًا وَّتَخْلُقُوْنَ اِفْكًا ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ

بجز خدا بتان را و برمی بندید دروغ را هر آئینه آنانکه پرستش می کنید بجز

بجز خدا بتان را و می سازید دروغ را هر آئینه آنانی راکه می پرستید بجز

اللّٰهِ لَا يَمْلِكُوْنَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوْا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوْهُ وَ

خدا نمی توانند برای شما روزی دادن پس طلب کنید از نزدیک خدا روزی را و پرستش او کنید و

الله نیستند مالک روزی شما نمی توانند برای شما روزی دادن) پس طلب کنید از نزد خدا روزی را و پرستش کنید او را و

اشْكُرُوْا لَهٗ ؕ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۴﴾ وَاِنْ تُكَذِّبُوْا فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِّنْ

شکر او بجا آرید بسوی او باز گردانیده خواهید شد و اگر دروغ می شمرید پس هر آئینه دروغ شمرده بودند امت ها

شکر او بجا آرید بسوی او باز گردانیده خواهید شد و اگر تکذیب می کنید پس (هر آئینه) تکذیب کرده بودند امت ها

قَبْلِكُمْ ؕ وَمَا عَلَى الرَّسُوْلِ اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿۵﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ

پیش از شما و نیست بر پیغامبر مگر پیغام رسانیدن آشکارا آیا ندیدند چگونه نو می کند

پیش از شما و نیست بر پیغمبر مگر پیغام رسانیدن آشکارا آیا ندیدند چگونه نو می کند

اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ﴿۶﴾ قُلْ سِيْرُوْا فِى

خدا آفرینش را باز دیگر بار کند آفرینش هر آئینه این کار بر خدا آسان ست بگو سیر کنید در

الله آفرینش را باز اعاده می کند آنرا (هر آئینه) این (کار) بر خدا آسان است بگو سیر کنید در

الْاَرْضِ فَانْظُرُوْا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ ؕ

زمین پس در نگرید چگونه نو کرد آفرینش را باز خدا پیدا کند آن پیدایش بازپسین

زمین پس ببینید چگونه نو کرد آفرینش را باز الله بر پا (پیدا) می کند آن پیدایش بازپسین را

اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۷﴾ يُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَّشَآءُ ۚ

هر آئینه خدا بر هر چیز تواناست عذاب کند هر کرا خواهد و رحم کند بر هر که خواهد

هر آئینه خدا بر هر چیز تواناست عذاب کند هر کرا خواهد و رحم کند بر هر که خواهد

وَاِلَيْهِ تُقْلَبُوْنَ ﴿۸﴾ وَمَاۤ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ ؗ

وبسوی او باز گردانیده خواهید شد و نیستید شما عاجز کننده در زمین و نه در آسمان

وبسوی او باز گردانیده خواهید شد و نیستید شما عاجز کنندگان در زمین و نه در آسمان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بار گمراه شدن و گمراه کردن

۱۳ بردارند بار تابعان از سر ایشان دفع نکنند

تفسیر عثمانی

ف۵ تو همیشه کشتی نوح علیه السلام تا مدت دراز بر کوه (جودی) موجود بود تا برای تماشا کنندگان مایه عبرت باشد جهازات و کشتی های کامروزی هم یک نوع علامه است که دیدن آن سفینه نوح را بیاد میدهد و نمونه قدرت الهی بنظر می آید و یا شاید این مراد باشد که این قصه کشتی را برای همیشه نشانی عبرت گردانیدیم - حضرت شاه صاحب رح می نویسد ؛ وقتیکه این سوره نازل شد بسیاری اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم از ایذا رسانی کافران بتنگ آمده در کشتی سوار شده بطرف مملکت حبشه رفته بودند. چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم بمدینه هجرت کردند و در آنجا طرح اقامت انگندند آن اصحاب اهل کشتی هم به خیر و عافیت با پیغمبر صلی الله علیه وسلم باز یکجا شدند ؛ موضح با اندک تغیر گویا درین صورت تاریخ نوح علیه السلام و سفینه نوح تکرار شد ف۵ حضرت شاه صاحب می نویسد که ؛ اکثر ... پس خاص شکر ...

مردم بدنبال روزی ایمان خود را می بازند اما باید دانست که بدون الله تعالیٰ دیگر روزی دهنده نیست و او تعالیٰ مطابق رضای خویش رزق عطا می فرماید ، پس خاص شکر ...

وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا

و نیست شمارا بجز خدا هیچ دوست و نه یاری دهنده . و آنانکه کافر شدند

و نیست هیچ کس شمارا بجز خدا حامی (دوست) و نه مددگار و آنانکه کافر شدند

بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَئِسُوا مِن رَّحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ

بآیات خدا و بملاقات او آن جماعه ناامید شدند از رحمت من و آن جماعه ایشان راست

بآیات خدا و ملاقات او آن جماعه ناامید شدند از رحمت من و آن جماعه راست

عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ

عذاب درد دهنده پس نه بود جواب قوم ابراهیم مگر آنکه گفتند بکشید او را یا بسوزانید او را

عذاب دردناک پس نبود جواب قوم ابراهیم مگر آنکه گفتند بکشید او را یا بسوزانید او را

فَأَنجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢﴾ وَ

پس برهانید خدا او را از آتش هر آئینه درین ماجرا نشانهاست برای گروهی که باور میدارند و

پس نجات داد او را خدا از آتش (هر آئینه) درین نشانهای بزرگ است برای قومیکه یقین می کنند و

قَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ

گفت ابراهیم جز این نیست که بت گرفته اید بجز خدا بجهت دوستی در میان خویش در زندگانی

گفت ابراهیم (جز این نیست) که مقرر کردید (فرا گرفتید) بجز خدا بتان را (خدائی) بجهت دوستی بین خودتان در زندگانی

الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم

دنیا باز روز قیامت نامعتقد شود بعض شما ببعض و لعنت کند بعض شما

دنیا باز در روز قیامت منکر شوند بعض شما بعضی را و لعنت کند بعض شما

بَعْضًا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٣﴾ فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ

بعض را و جای شما دوزخ ست و نیست شمارا هیچ یاری دهنده پس باور داشت ابراهیم را لوط

بعضی را و قرارگاه (جای بازگشت) شما آتش است و نیست شمارا هیچ مددگاری پس قبول کرد او را لوط

وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾ وَوَهَبْنَا

و گفت ابراهیم هر آئینه من هجرت کننده ام بسوی پروردگار خویش هر آئینه وی غالب با حکمت ست و عطا کردیم

و گفت (ابراهیم) (هر آئینه) من هجرت کننده ام بسوی پروردگار خود هر آئینه او غالب با حکمت است و دادیم

لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ

او را اسحق و یعقوب و مقرر داشتیم در اولاد وی پیغامبری در کتاب را و دادیم او را

او را اسحق و یعقوب و گردانیدیم در اولاد او (ابراهیم) پیغمبری و کتاب را و دادیم او را

أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥﴾ وَلُوطًا

مزد او در دنیا و هر آئینه وی در آخرت از شایسته گان ست و فرستادیم لوط را

ثواب او را در دنیا و (هر آئینه) او در آخرت البته از نیکوکاران است و فرستادیم لوط را

إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ

و قتیکه گفت بقوم خود هر آئینه شما بعمل می آرید کار بی حیائی را که پیش دستی نکرده است بر شما بسوی آن هیچکس

و قتیکه گفت قوم خود را (هر آئینه) شما بعمل می آرید کار بی حیائی را که پیشدستی نکرده بر شما به آن هیچ کس

مِّنَ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ

از عالمها آیا شما بقصد شهوت می آیید بمردان و قطع طریق می کنید

از عالمیان آیا می شتابید بر مردان و می برید راه را

وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا

و بعمل می آرید در مجلس خویش کار ناپسندیده پس نه بود جواب قوم او مگر آنکه گفتند

و بعمل می آرید در مجلس خود کار ناپسندیده را پس نبود جواب قوم او مگر آنکه گفتند

ع ۹ ۱۴

ف ۹ هیچ خردمندی بت پرستی را جائز نمیداند چه بت پرستان هم بدل خود میدانند که این حرکتی است منتها در جبلی معنی مگر برای استوار داشتن شیرازهٔ قومی مذهبی ساخته و مقرر کرده اند که بنام آن تمام ایشان متحد و متفق و بایکدیگر دوست و هم کار باشند چنانکه در این ایام طرز عمل اقوام عیسوی یوروپ را چنین مشاهده می کنیم و یا این مطلب است که بت پرستی بایں سبب شیوع یافته که آن کدام کار معقولی است بلکه سبب عمدهٔ آن تقلید کورکورانه و تعصب قومی و بلحاظ تعلقات باهمی می باشد و یا این مدعا باشد که منشاء بت پرستی ببین محبت و دوستی باهمی وده است یعنی چندتن از افراد مشهور قوم که مردم آنها را دوست داشتند چون از بان رفتند مردم به تذکار و فور محبت خویش نسبت بایشان مجسمه و تصاویر آنها را ساختند و بطور یادگار نگهداشتند سپس به تعظیم احترام آن مجسمه و تصاویر پرداختند و بالاخر آن تعظیم ترقی نموده عبادت گردید مفسرین این همه احتمالات را که از آیت استنباط میشود بیان کرده اند ممکن است که از "مودة بینکم" آن محبت بت پرستان مراد باشد که با بتان خود دارند چنانکه در جای دیگر "انداداً یحبونهم کحب الله" فرموده

ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ⑦ قَالَ رَبِّ

بیار پیش ما عذاب خدا را اگر هستی از راست گویان گفت اے پروردگار من

بیار بر ما عذاب خدا را اگر هستی از راست گویان گفت اے پروردگار من

انْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ⑧ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا

نصرت ده مرا بر قوم مفسدان و وقتیکه آوردند فرستادگان ما

مدد بده مرا بر قوم مفسدان و چون رسیدند (آوردند) فرستادگان ما

إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُو أَهْلِ هَٰذِهِ

پیش ابراهیم مژده را گفتند هر آئینه ما هلاک کننده اهل این

نزد ابراهیم با مژده (مژده را) گفتند (هر آئینه) ما هلاک کننده اهل این

الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ① قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا

دیهیم هر آئینه اهل این دیه ستمگار بودند گفت ابراهیم هر آئینه درانجا لوط است

قریه ایم هر آئینه اهل آن ستمگاران اند ع۵ گفت (ابراهیم) (هر آئینه) دران لوط است ع۵

قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ

گفتند ما دانا تریم بهر که آنجاست البته خلاص کنیم او را و اهل او را الا زن وے

گفتند ما دانا تریم بهر که دران است (هر آئینه) نجات میدهیم او را و اهل او را مگر زنان او

كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ② وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ

باشد از باقی ماندگان و وقتیکه آمدند فرستادگان ما پیش لوط اندوهگین کرده شد بسبب ایشان

که هست از باقی ماندگان در عذاب و چون رسیدند (آمدند) فرستادگان ما نزد لوط اندوهناک شد بسبب ایشان

وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنَجُّوكَ

و تنگدل شد بسبب ایشان و گفتند آن فرستادگان مترس و اندوه مخور هر آئینه نجات دهنده تو

و تنگ دل شد بسبب ایشان و گفتند (آن فرستادگان) مترس و غم گین مشو (هر آئینه) ما نجات میدهیم ترا

وَأَهْلَكَ إِلَّا امْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ③ إِنَّا مُنْزِلُونَ

و اهل توایم مگر زن تو باشد از باقی ماندگان هر آئینه ما فرود آرنده ایم

و اهل ترا مگر زن ترا که هست از باقی ماندگان (در عذاب) (هر آئینه) ما فرود آرندگانیم

عَلَىٰ أَهْلِ هَٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا

بر اهل این دیه عقوبتے را از آسمان بسبب آنکه

بر اهل این قریه عقوبتی را از آسمان بسبب آنچه

يَفْسُقُونَ ④ وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ⑤

بدکاری می کردند و هر آئینه گذاشتیم از ان دیه نشانه واضح برائے گروہے که درمی یابند

نافرمانی (فسق) می کردند و (هر آئینه) گذاشتیم از ان (قریه) نشانه آشکارا برای مردمان عاقل (برای گروهی که تدبر میکنند)

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا

و فرستادیم بسوی مدین برادر ایشان شعیب را پس گفت اے قوم من عبادت خدا کنید و توقع دارید

و فرستادیم بسوی مدین برادر ایشان شعیب را پس گفت ای قوم من بپرستید خدا را و امید بدارید

الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ⑥ فَكَذَّبُوهُ

روز بازپسین را و هرسو مگردید در زمین فساد کنان پس دروغی داشتند او را

روز آخرت را و مگردید در زمین خرابی (فساد) کنندگان پس تکذیب کردند او را

فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ⑦ وَعَادًا

پس در گرفت ایشان را زلزله پس بامداد کردند در خانهائے خویش مرده افتاده و هلاک کردیم عاد

پس گرفت ایشان را زلزله پس بوقت صبح (هلاک) گردیدند در خانهای خود بر روی (بزانو) افتادگان و هلاک کردیم عاد

ع۵ دادن مژده عذاب به لوط علیه السلام، بفرشتگان حکم داده شد که آن قریه را هلاک و تباه کنند. نخست فرشتگان نزد حضرت ابراهیم آمدند و در روزگار پیری اش مژده پسری باو داده گفتند که ما مامور ایم تا آن قریه (سدوم) را محو و نابود کنیم زیرا که اهالی آن بهیچ صورت از حرکات شنیعه خود باز نمی آیند. تفصیل این واقعات در سورهٔ اعراف، هود و حجر وغیره گذشته است (تنبیه) مژده دادن پسر بحضرت ابراهیم علیه السلام همراه خبر هلاکت قوم لوط شاید اشاره باین باشد که اگر کردگار توانا زمینی را از قومی خالی میکند از طرف دیگر بنیاد یک قوم عظیم الشان یعنی بنی اسرائیل را نهادنی است چنانکه علامه نیشاپوری در تفسیر خویش بدان اشاره نموده است ع۵ آیا با موجود بودن لوط باز هم قریه را تباه می کنید یا اهل او را از آنجا بر آورده بعذاب می افگنید؟ غالباً حضرت ابراهیم از راه شفقت خیال کرد که چون این عذاب روبروی لوط یا مردم نازل گردد ممکن است از دیدن منظر هولناک عذاب وحشت و اضطراب باو لاحق گردد. زیرا در کلام فرشتگان استثنا نبود بنابر آن ممکن است این فکر بخاطرش خطور کرده باشد که در حال موجود بودن لوط علیه السلام نیز کار عذاب را اجرا خواهند کرد والله اعلم.

وَثَمُودَا۟ وَقَد تَّبَيَّنَ لَكُم مِّن مَّسَـٰكِنِهِمْ ۖ وَزَيَّنَ لَهُمُ

ونمود را و ہرآئینہ واضح شدہ است شما را بعض مساکن ایشان وآراستہ ساختہ بود برائے ایشان

وثمود را و (ہرآئینہ) ظاہر شدہ برائے شما از مساکن ایشان وتزئین دادہ بود برائے ایشان

ٱلشَّيْطَـٰنُ أَعْمَـٰلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَكَانُوا۟

شیطان کردار ہائے ایشانرا پس بازداشت ایشان را از راہ و ایشان

شیطان کردار ہائے ایشان را پس بازداشت ایشان را از راہ و بودند

مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَـٰرُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَـٰمَـٰنَ ۖ وَلَقَدْ

بینا بودند و ہلاک کردیم قارون و فرعون و ہامان را و ہرآئینہ

دانا (بینایان) و ہلاک ساختیم قارون و فرعون وہامان را و (ہرآئینہ)

جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِٱلْبَيِّنَـٰتِ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا كَانُوا۟

آمدہ بود بایشان موسیٰ با نشان ہائے واضح پس تکبر کردند در زمین و نبودند

رسید (آمدہ بود) بایشان موسےٰ بانشان ہائے آشکارا پس تکبر کردند در زمین و نبودند

سَـٰبِقِينَ ﴿٣٩﴾ فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنۢبِهِۦ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا

سبقت کنندگان پس ہر یکے را گرفتار ساختیم بوبال گناہش پس از ایشان کسے بود کہ فرستادیم بروی بادسنگ بار

سبقت کنندگان ازما پس ہر یک (از مذکورین) را گرفتیم بگناہش پس از ایشان کسی بود کہ فرستادیم بروی بادسنگ بار

وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ ٱلصَّيْحَةُ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ ٱلْأَرْضَ

واز ایشان کسے بود کہ گرفت اورا آواز سخت واز ایشان کسے بود کہ فرو بردیمش بزمین

واز ایشان کسے بود کہ گرفت اورا آواز سخت واز ایشان کسی بود کہ فرو بردیم اورا در زمین

وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَـٰكِن كَانُوٓا۟

واز ایشان کسے بود کہ غرق ساختیم و ہرگز ممکن نہ بود کہ خدا ظلم کند برایشان ولیکن ایشان

واز ایشان کسے بود کہ غرق ساختیم و چنین نبود خدا کہ ظلم کند برایشان ولیکن ایشان

أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾ مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ

برخویشتن ستم می کردند داستان آنانکہ دوستان گرفتہ اند بجز خدا

برخود ستم می کردند مثال آنانکہ گرفتند بجز خدا دوستان

كَمَثَلِ ٱلْعَنكَبُوتِ ٱتَّخَذَتْ بَيْتًا ۖ وَإِنَّ أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ

ہمچو داستان عنکبوت ست کہ فراگرفت خانہ وہرآئینہ سست ترین خانہا

مانند مثال عنکبوت است کہ ساخت خانہ و (ہرآئینہ) سست ترین خانہا

لَبَيْتُ ٱلْعَنكَبُوتِ ۖ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا

خانہ عنکبوت ست اگر میدانستند ف۱ ہرآئینہ خدا میداند حال چیزیکہ

خانہ عنکبوت است اگر آنہا بدانند (ہرآئینہ) خدا می داند آنچہ

يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ

می پرستند بجز وے از ہر چہ باشد و اوست غالب باحکمت و این

می پرستند بجز او از ہرچہ کہ باشد ع۵ و اوست غالب با حکمت و این

ٱلْأَمْثَـٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۖ وَمَا يَعْقِلُهَآ إِلَّا ٱلْعَـٰلِمُونَ ﴿٤٣﴾ خَلَقَ ٱللَّهُ

داستانہا بیان می کنیم آن را برائے مردمان و نمی فہمند آن را مگر دانایان آفرید خدا

مثل ہا بیان می کنیم آنرا برائے مردمان و نمی فہمند آن (مثال ہا) را مگر دانایان ع۶ آفرید خدا

ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾

آسمانہا و زمین را بتدبیر درست ہرآئینہ درین کار نشانہ است برائے مسلمانان

آسمان ہا و زمین را بتدبیر درست (ہرآئینہ) درین کار نشانہ است برائے مومنان

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید حاصل سخن آنست کہ ایشان ببتان پناہ بردہ اند و بتان ہیچ نفع ندہند چنانکہ خانہ عنکبوت ہیچ فائدہ نمیدہد ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ امکان داشت شنوندہ تعجب کند کہ ہمہ معبودان باطلہ را بیک رشتہ منسلک فرمود و کسی را استثناء نکرد یعنی بعض مردم بتان را می پرستند و بعض آتش و آب را و بعض اولیاء و انبیاء و فرشتگان را پرستش می کنند۔ بنابران اللہ تعالیٰ فرمود کہ خداوند بہمہ آگہی دارد۔ اگر یکی ہم از اینہا قدرت و اختیار مستقل میداشت خدای تعالیٰ نفی مطلق نمی فرمود ع۶ مشرکین مکہ می گفتند کہ خدای تعالیٰ مثال ہائے عنکبوت و مگس و دیگر چیزہای حقیر را کہ منافی عظمت اوست بیان میکند در جواب آن فرمود کہ این مثال ہا مطابق مقتضای حال و بکلی موزون و بر ممثل لہ پورہ منطبق میشود مگر تنہا خردمندان مطلب آن را بدرستی می فہمند و اشخاص جاہل و نادان را در فہم آن حصہ نباشد نباید مثال را بر حیثیت زر تبۂ مثال دہندہ تطبیق داد بلکہ حیثیت ممثل لہ را بنگرید۔ اگر آن چیز حقیر و کمزور باشد تمثیل ہم از چنین چیزہای حقیر و ضعیف دادہ می شود عظمت و شان مثال دہندہ را بآن ربطی نیست ۱۲۔

اتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتٰبِ وَ

بخوان یا محمد آنچه وحی فرستاده شد بسوی تو از کتاب و

بخوان (ای محمد) آنچه وحی کرده شد بسوی تو از کتاب و

أَقِمِ الصَّلٰوةَ ۖ إِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ ۗ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ

برپادار نماز را هر آئینه نماز منع میکند از کار بے حیائی و فعل ناپسندیده و هر آئینه یاد کردن خدا

برپادار نماز را هر آئینه نماز منع می کند از کار بے حیائی و فعل ناپسندیده و (هر آئینه) یاد کردن خدا

أَكْبَرُ ۗ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ① وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتٰبِ إِلَّا بِالَّتِي

بزرگ است از همه و خدا میداند آنچه می کنید و مکابره مکنید باهل کتاب الا بخصلتی که

از همه بزرگ تر است و خدا میداند آنچه می کنید و مجادله مکنید با اهل کتاب مگر بطوری که

هِيَ أَحْسَنُ ۖ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ ۖ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ

وے نیک است مگر با آنانکه ستم کردند از ایشان و بگوئید ایمان آوردیم بآنچه فرود آورده شد

آن نیکو باشد مگر با آنکه ستمگار ند (آنانکه ستم کردند) از ایشان و بگوئید قبول کردیم آنچه فرود آورده شده

إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلٰهُنَا وَإِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ② وَ

بسوی ما و بآنچه فرود آورده شد بسوی شما و معبود ما و معبود شما یکے است و ما او را منقادیم

برای ما و آنچه فرود آورده شده برای شما و معبود ما و معبود شما یکی است و ما بحکم (او میریم (و ما او را فرمان برداریم) و

كَذٰلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتٰبَ ۚ فَالَّذِينَ آتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَمِنْ

چنانکه کتاب های سابق فرود آورده بودیم هم چنان فرود آوردیم بسوی تو کتاب پس آنانکه دادیم ایشان را کتاب ایمان می آرند بآن و از

همچنین فرو فرستادیم بسوی تو کتاب را پس آنانکه دادیم ایشان را کتاب تسلیم میکنند آنرا (ایمان می آرند بر آن) و از مردمان

هٰؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِآيٰتِنَا إِلَّا الْكٰفِرُونَ ③ وَمَا كُنْتَ

عرب کسے است که ایمان می آرد بدان و انکار نمی کنند آیات ما را مگر کافران و نمی

مکه نیز بعضی هستند که تسلیم می کنند آنرا (ایمان می آرد به آن) و انکار نمی کنند آیات ما را مگر کافران و نمی

تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتٰبٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَّارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ ④

خواندی پیش از نزول قرآن هیچ کتاب را و نمی نوشتی هیچ کتاب را بدست راست خود آنگاه در شک می افتاد ند بدکیشان

خواندی پیش ازین (قرآن) هیچ کتابی را و نمی نوشتی آنرا بدست راست خود آنگاه در شک می افتادند این دروغگویان ع۵

بَلْ هُوَ آيٰتٌ بَيِّنٰتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِآيٰتِنَا إِلَّا

بلکه قرآن آیات روشن است محفوظ در سینها ے آنانکه داده شد ایشان را علم و انکار نمی کنند آیات ما را مگر

بلکه این قرآن آیت ہائے روشن است در سینه ہای آنانکه داده شده بایشان فهم (علم) و منکر نمی شوند (انکار نمی کنند) آیات ما را

الظّٰلِمُونَ ⑤ وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيٰتٌ مِنْ رَبِّهِ ۖ قُلْ إِنَّمَا الْآيٰتُ

ستمگاران ف۱ و گفتند چرا نفرستاده شد برین پیغمبر نشانها از جانب پروردگار وے بگو جز این نیست که نشانها

بے انصافان (ستمگاران) و میگویند (گفتند) چرا فرو فرستاده نشد براو (بر این پیغمبر) چیزی نشانی ها از (جانب) پروردگار او بگو (جز این نیست که)

عِنْدَ اللّٰهِ ۖ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ⑥ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ

نزدیک پروردگار من است و جز این نیست که من ترساننده آشکارم آیا کفایت نکرده است ایشان را آنکه فرستادیم بر تو کتاب

نشانها در اختیار (بعد قدرت) الله است مجز این نیست که من بیان کننده (ترساننده) آشکارم آیا کفایت نکرد ایشان را آنکه ما فرستادیم بر تو کتاب را

يُتْلٰى عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ⑦

که خوانده میشود بر ایشان هر آئینه درین مقدمه رحمت و پند است برائے قومیکه باور میدارند

که خوانده میشود بر ایشان هر آئینه درین (کتاب) رحمت و پند است برائے قومیکه تسلیم میکنند (ایمان می آرند)

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا ۚ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۗ

بگو بس است خدا گواه میان من و میان شما میداند آنچه در آسمانها و زمین است

بگو بس است خدا میان من و میان شما گواه میداند آنچه در آسمان ها و زمین است

آنحضرت صلی الله علیه وسلم از مسلمات است این شبه سطحی اثم از هیچ دین گشته شد بایں ہمہ اشخاص معاند از اعتراض منصرف نشده گفتند «اساطیر الاولین اکتتبها فهی تملی علیه...»

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید بعض مفسران گفته اند که مراد از الذین اوتوا العلم تنها آنحضرت پیغامبر است صلی الله علیه وسلم والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چهل سال عمر آنحضرت (صلی الله علیه وسلم) پیش از نزول قرآن مجید بین همین اہل مکه گذشت. همه میدانند که درین مدت آنحضرت صلی الله علیه وسلم نه پیش کدام استاد نشست و نه کتابے خوانده نه گاہے قلم در دست خود گرفت اگر چنین بود، برای این باطل پرستان گنجایش شبه می بود که شاید کتب گذشته را خوانده و این چیز ها را از آن اقتباس کرده و رفته رفته بعبارت خود در آورده، و اکنون قرآت مینماید اگرچه در آن صورت هم آن اظهار آنها غلط می بود زیرا هیچ انسان خواننده و نویسنده بلکه تمام افراد خواننده و نویسنده دنیا هم اگر یکجا هم دست شوند قوت تمام مخلوقات را باخود شامل کنند اچنین کتابی بے نظیر تدوین کرده نمیتوانند بازهم برای دروغگویان موقع بدست می آمد که سخنانی جعل کنند اما چنان امی بود وبن

ع ۵ / ۷

(ترجمه: اسیلا در زبان فارسی ۱۲)

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ①

وآنانکه ایمان آوردند بناحق و کافر شدند بخدا آن جماعه ایشان اند زیا کاران

وآنانکه ایمان آورده اند بباطل و کافر شده اند بخدا آن جماعه ایشانند زیان کاران

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ۚ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَ

وشتاب می طلبند از تو عذاب را اگر نبودے میعاد معین البته آمدے بدیشان عذاب و

وشتاب می طلبند از تو عذاب را واگر نمی بود عدۂ مقرره (هرآئینه) می آمد بایشان عذاب و

لَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ② يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ

هرآئینه بیاید بدیشان ناگهان وایشان ندانند شتاب طلب می کنند از تو عذاب را و هرآئینه

هرآئینه می آید بایشان (عذاب) ناگهان وایشان بیخبر باشند (ندانند) عـ۵ شتاب می طلبند از تو عذاب را و (هرآئینه)

جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ③ يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ

دوزخ در گیرنده است کافران را روزیکه بپوشاند ایشان را عذاب از بالاے ایشان و از

دوزخ احاطه می کند منکران (کافران) را روزیکه فراگیرد ایشان را عذاب از بالای ایشان و از

تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ④ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا

زیر پاے ایشان و بگوید خدا بچشید جزاے آنچه می کردید فـ ۱ اے بندگان من مسلمان من

زیر پاهای ایشان و گوید خدای بچشید (جزای) آنچه می کردید عـ۵ اے بندگان مومن من

إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ⑤ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۖ ثُمَّ

هرآئینه زمین من کشاده است پس مرا بخصوص عبادت کنید هر نفس چشندهٔ مرگ ست باز

(هرآئینه) زمین من کشاده است پس خاص مرا بپرستید هر نفسی چشندهٔ مرگ است باز

إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ⑥ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ

بسوی ما باز گردانیده شوید وآنانکه ایمان آوردند و کارهاے شائسته کردند البته فرود آریم ایشان را از

بسوی ما گردانیده شوید عـ۵ وآنانکه ایمان آورده اند و کرده اند اعمال شائسته (هرآئینه) جای میدهیم ایشانرا در

الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ⑦

بهشت محلهاے بلند میرود زیر آن جوئهاے جاویدان آنجا نیک ست مزد این عمل کنندگان

جنت منزلهای بلند میرود زیر آن جوی ها جاویدان دران نیک است ثواب عمل کنندگان

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ⑧ وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ

آنانکه صبر کردند و بر پروردگار خویش توکل می کنند و بسا جانور که برنمی دارد

آنانکه صبر کردند و بر پروردگار خود توکل می کنند و بسا جانوران که بر نمیدارند

رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ⑨ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ

روزی خود را خدا روزی میدهد او را و شما را نیز و اوست شنوا دانا و اگر سوال کنی ایشان را که

روزی خود را خدا روزی میدهد آنها را و شما را نیز واوست شنوا دانا و اگر بپرسی ایشان را

مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ

کیست آنکه آفرید آسمانها و زمین و رام گردانید آفتاب و ماه را البته گویند آن خداست پس از چه جهت

کیست آنکه آفرید آسمانها و زمین و رام گردانید آفتاب و ماه را (هرآئینه) گویند الله پس چگونه

يُؤْفَكُونَ ⑩ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ۚ

گردانیده میشوند از راه توحید خدا فراخ می کند روزی برای هرکه خواهد از بندگان خویش و تنگ میسازد برای هرکه خواهد

باز گردانیده میشوند خدا فراخ روزی را برای هرکه خواهد از بندگان خود و تنگ میسازد برای هرکه خواهد

إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ⑪ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا

هرآئینه خدا بهرچیز داناست و اگر بپرسی ایشان را کیست آنکه فرود آرد از آسمان آب را پس زنده ساخت

هرآئینه خدا بهرچیز داناست و اگر بپرسی ایشان را کیست آنکه فرود آورد از آسمان آب را پس زنده ساخت

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید خدای تعالی ترغیب میفرماید بر هجرت حبشه و مدینه باین آیات ۱۲

تفسیر عثمانی

عـ۵ خاطر جمع باشید هر چیز در وقت مقررهٔ خود می آید و عذابی را که میخواهید حتما وارد خواهد شد حضرت شاه صاحب رحمة الله می نویسد که عذاب این امت خاص بود که بدست مسلمانان قتل و اسیر شوند چنانچه در فتح مکه بلائی که بے خبر بودند که عسکر آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر سر آنها رسید عـ۵ این را خدا متعالی خواهد گفت و یا همین عذاب سخن خواهد زد مانند مال کسیکه زکوٰة نمیدهد در حدیث آمده است که مال بے زکوٰة بشکل مار حایل گردن میشود و سرش را میدرد و خواهد گفت که من مال تو و خزانه توام عـ۵ حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه می نویسد هنگامیکه ظلم و ستم کفار در مکه از حد گذشت به مسلمانان حکم هجرت داده شد چنانچه در حدود هشتاد و سه عایله بسوی حبشه رفتند بطرف این چیز اشاره است که این چند روزه زندگی را در هر جائیکه ممکن باشد بگذرانید بعد از آن همه پیش ما یکجا و متحدا می آیید بدین وسیله به مهاجرین تسلی داده شده تا ترک وطن و مفارقت از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر دل شان شاق و سنگین نگذرد گویا خاطرنشان نمود که وطن خویش و اندیب و رفقا و خورد و بزرگ را اگر امروز وداع نکنید فردا ترک خواهید گفت فرض کنید اگر در این روزها از مکه هجرت نکردید یکروز از دنیا لابد هجرت کردنی هستید مگر آن هجرت ...

بِهِ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ؕ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ؕ بَلْ اَكْثَرُهُمْ

سبب آن زمین را بعد از مردن آن البته بگویند آن خداست بگو ستایش خدای راست بلکه بیشتر این ایشان

بسبب آن زمین را بعد از مردنش (هر آئینه) گویند الله بگو همه ستایش خدای راست بلکه اکثر ایشان

لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿۶۳﴾ وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَهْوٌ وَّلَعِبٌ ؕ وَاِنَّ الدَّارَ

نمی فهمند و نیست این زندگانی دنیا مگر بازی و بیهوده و هر آئینه سرای آخرت

نمی فهمند و نیست این زندگانی دنیا مگر بیهوده و بازی و هر آئینه سرای آخرت

الْاٰخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿۶۴﴾ فَاِذَا رَكِبُوْا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا

همونست سرای زندگانی اگر میدانستند پس ایشان چون سوار شوند در کشتی ها دعا کنند

اوست زندگانی اگر می دانستند پس چون سوار شدند در کشتی بخوانند

اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُوْنَ ﴿۶۵﴾

بجناب خدا خالص کنان برای وے عبادت را پس وقتیکه نجات داد ایشان را بسوی زمین خشک ناگهان ایشان شریک می آرند

خدا را (در حالیکه) خالص کنندگان باشند برای او اعتقاد (دعا) را پس چون نجات داد ایشانرا بسوی زمین خشک ناگهان ایشان

لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۚۙ وَلِيَتَمَتَّعُوْا ۥ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿۶۶﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا

تا ناسپاسی کنند بآنچه عطا کردیم ایشان را و تا بهره مند شوند پس حقیقت حال را خواهند دانست آیا ندیدند که ما

تا ناسپاسی کنند به آنچه عطا کردیم ایشان را و تا بهره مند شوند پس عنقریب خواهند دانست آیا نمی بینند که ما

جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَّيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ؕ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ

پیدا کردیم حرم با امن را در بوده میشوند مردمان از حوالی ایشان آیا بے اصل را باور میدارند

گردانیدیم حرم را جای امن و ربوده میشوند مردم از جوانب ایشان آیا بباطل یقین دارند

وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُوْنَ ﴿۶۷﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ

و بنعمت خدا ناسپاسی می کنند و کیست ستمگارتر از کسیکه افترا کرد بر خدا دروغے را یا دروغ داشت

و باحسان خدا ناسپاسی می کنند و کیست ستمگارتر از کسیکه بست بر خدا دروغ را یا تکذیب کرد

بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهٗ ؕ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿۶۸﴾ وَالَّذِيْنَ

سخن راست را چون بیاید پیش او آیا نیست در دوزخ جائے کافران را و آنانکه

سخن راست را چون بیاید پیش او آیا نیست در دوزخ جای کافران را و آنانکه

جَاهَدُوْا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۶۹﴾ ع

جهاد کردند در راه ما البته دلالت کنیم ایشان را براه های خود و هر آئینه خدا با نیکوکاران ست

کوشش کردند برای ما (در راه ما) (هر آئینه) نشان میدهیم بایشان راه های خود را و هر آئینه خدا با نیکوکاران است

سُوْرَةُ الرُّوْمِ مَكِّيَّةٌ ۳۰ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | سِتُّوْنَ اٰيَةً وَسِتُّ رُكُوْعَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓمّٓ ﴿۱﴾ غُلِبَتِ الرُّوْمُ ﴿۲﴾ فِيْٓ اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ غَلَبِهِمْ

ف۲ مغلوب شدند قوم روم در نزدیکترین زمین ف۳ و ایشان بعد از مغلوب شدن خود

مغلوب شدند رومیان در متصل (نزدیک ترین) زمین و ایشان بعد از مغلوب شدن عنقریب

سَيَغْلِبُوْنَ ﴿۳﴾ فِيْ بِضْعِ سِنِيْنَ ؕ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْۢ بَعْدُ ؕ وَ

غالب خواهند آمد در چند سال خدا راست فرمان پیش ازین و پس ازین و

غالب خواهند شد در چند سال ع۵ خدا راست امر (فرمان) پیش ازین و پس ازین و

يَوْمَئِذٍ يَّفْرَحُ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۴﴾ بِنَصْرِ اللّٰهِ ؕ يَنْصُرُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ

آنروز شادمان شوند مسلمانان بنصرت خدا نصرت میدهد هر کرا خواهد و اوست غالب

آن روز شادمان شوند مسلمانان به مدد خدا مدد می بخشد هر کرا خواهد و غالب اوست غالب

حاکی است در سنه ۵۷۰ء ولادت نبی کریمؐ و چهل سال بعد در سنه ۶۱۰ء بعثت آنحضرتؐ عمل آمد۔ خبر های جنگ روم و فارس دائماً به اهل مکه میرسید،

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بدرستی یکدیگر بسبب اجتماع بر شرک بهره مند شوند ۱۲ و ف۲ مترجم گوید فارس بر روم غالب شدند و بعض بلاد و سرحد را در تصرف خود آوردند چون این خبر بمکه رسید اهل اسلام اندوهگین شدند زیراکه اهل روم اهل کتاب بودند و کفار شادمان گشتند زیراکه ایشان اهل فارس ایمان بودند خدای تعالیٰ آیات نازل فرمود و بغلبهٔ روم بر اهل فارس بشارت داد و این در چند سال بعد هجرت متحقق شد و این شد یکے از دلائل نبوت است ۱۲ و ف۳ یعنی در سرحد خود ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ در ظرف مدت ۹ سال رومیان غالب میشوند زیرا در لغت و حدیث لفظ "بضع" بر عدد از سه تا ۹ اطلاق شده۔ قرآن مجید در این آیات پیشگوئی عجیب و غریبی کرد که بر صداقت آن دلیل بزرگی ست واقعه چنان است که دران عصر دو سلطنت بزرگ و قوی بود یکی "فارس" و دیگر "روم" این دو دولت از مدت دراز باہم معروف پیکار بودند و یکی از آن پیکار های حریفانه از سنه ۶۰۲ء تا سنه ۶۲۴ء دوام داشت چنانچه تورایخ و انسائیکلو پیڈیا بر تیانیکا بران

بقیه بر صفحه ۳۰۴

الرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَعْدَ اللَّهِ ۖ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

مهربان وعده کرده است خدا خلاف نمیکند خدا وعده خود را ولیکن بیشترین مردمان نمیدانند

مهربان وعده کرده است الله خلاف نخواهد کرد خدا وعدهٔ خود را ولیکن بیشترین مردمان نمیدانند

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾

میدانند ظاهر را از تدبیر زندگانی دنیا وایشان از آخرت بیخبر اند

میدانند چیزهای سطحی را از زندگانی دنیا وآن مردم از آخرت هستند بےخبران

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِم ۗ مَّا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا

آیا تامل نکردند در ضمیر خود که نیافریده است خدا آسمانها وزمین را وآنچه

آیا تفکر نمی کنند در نفس های خود که نیافریده است خداوند آسمانها وزمین را وآنچه

بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ

در میان آن هردو است مگر بتدبیر درست وبتعیین میعادی مقرر وهرآئینه بسیارے از مردمان بملاقات پروردگار خویش

درمیان آن هردو است مگر به تدبیر درست ووعدهٔ مقرر (وهرآئینه) بسیاری مردمان از ملاقات پروردگار خویش

لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

نامعتقد اند آیا سیر نکردند در زمین پس بنگرند چگونه شد عاقبت

منکر اند آیا سیر نکردند در زمین که ببینند چگونه شد انجام

الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا

آنانکه پیش از ایشان بودند بودند قوی‌تر از ایشان وشورانیدند زمین را وآباد کردند آن را

آنانکه پیش از ایشان بودند بودند زیاده از ایشان در قوت وقلبه کردند زمین را وآباد کردند آن را

أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانَ اللَّهُ

بیشتر از آباد کردن ایشان آن زمین را وآمدند بدیشان پیغامبران ایشان بمعجزها پس ممکن نبود که خدا

بیشتر از آنچه آباد کردند ایشان آنرا وآمدند نزد ایشان پیغمبران با احکام روشن پس نبود خدای توانا

لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ

ستم کند بر ایشان ولیکن ایشان برخویشتن ستم می کردند باز حال بد عاقبت آن کسان شد که

که ظلم کند بایشان ولیکن ایشان برخویشتن ستم می کردند پس شد بد انجام کسانیکه

أَسَاءُوا السُّوأَىٰ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾

بدی کردند بسبب آنکه دروغ داشتند آیات خدا را وبآن استهزا مے کردند

بدی کردند بسبب آنکه تکذیب کردند آیات خدا را وبه آن استهزا می کردند

اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ

خدا نو پیدا می کند آفرینش باز دوباره کندش باز بسوے او گردانیده شوید وروزیکه قائم شود

خدا ابتدا می آفریند خلق را باز اعاده میکند آنرا باز بسوی او گردانیده میشوید وروزیکه برپا شود

السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُم مِّن شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ

قیامت ملزم شده خاموش مانند گنهکاران ونباشد برائے ایشان از شریکان ایشان هیچ شفاعت کننده

قیامت ناامیده شده خاموش بمانند گناهکاران ونباشد برای ایشان از شریکان ایشان شفاعت کنندگان

وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾

وباشند بشریکان خویش نامعتقد وروزیکه قائم شود قیامت آن روز پراگنده شوند مردمان

وباشند به شریکان خود نامعتقدان وروزیکه برپا شود قیامت آن روز پراگنده (ومنقسم) شوند مردمان

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾

اما آنانکه ایمان آوردند وکردار هائے شائسته کردند پس ایشان در بهشت خوشحال کرده شوند

پس اما آنانکه ایمان آوردند وکردند اعمال شائسته پس ایشان در بهشت شادمان گردانیده شوند

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه م ۴۰۴

درهمین دوران علاوه براخبار جنگ دعوی نبوت رسول کریم صلی الله علیه وسلم وتحریک اسلامی برای اهالی مکه سبب دلچسپی مخصوصی گردید. مشرکین مکه مجوسان آتش پرست فارس را مذهبا بخود نزدیکتر میدانستند. ونصارای روم از سببی که اهل کتاب بودند، برادران مسلمانان ویا اقلا دوستان قریب آنها قرار داده می شدند. چون از غلبه فارس خبر میرسید مشرکین مکه خوش می شدند وآنرا در مقابل مسلمانان یک فال غلبهٔ خود می گرفتند و توقعات خوبی برای آینده خودمی نمودند مسلمانان نیز طبعا آزرده می شدند که اگر عیسویان اهل کتاب از طرف مجوس آتش پرست مغلوب شوند مبادا آنها هدف شماتت مشرکین واقع گردند. بالاخره از سنه بعد ۶۱۴ (هنگامیکه از ولادت نبوی بحساب قمری تقریبا چهل و پنج سال واز بعثت، پنج سال گذشته بود در عهد خسرو پرویز (کیخسرو ثانی) عسکر فارس بر دولت روم شکست مهلک و فیصله کنی وارد آورد چنانچه شام ومصر وآسیای صغیر وغیره را رومی ها از دست دادند وعسکر ایرانی هرقل قیصر روم را خیال زیر فشار آورده، آهسته آهسته مجبور به قسطنطنیه پناه برد حتی دارالسلطنة رومی ها هم بخطر افتاد. اسقف های بزرگ یا قتل ویا اسیر شدند وتا مکین ایرانی مقدس ترین صلیب نصاری را از بیت المقدس

ع ١ ١٠

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي

واما آنانکه کافر شدند و دروغ داشتند آیات ما را و ملاقات آخرت را پس ایشان در

واما آنانکه کافر شدند و تکذیب کردند آیات ما و ملاقات آخرت را پس ایشان در

الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿۱۶﴾ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿۱۷﴾

عذاب حاضر کرده شوند پس بپاکی یاد کنید خدا را وقتیکه شام می کنید و وقتیکه بصباح در می آیید

عذاب حاضر کرده شدگان اند پس بپاکی یاد کنید خدا را وقتیکه شام می کنید و وقتیکه صبح می کنید

وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿۱۸﴾

ومراورا است ستایش در آسمان ها و زمین آخر روز و آنگاه که در وقت زوال در می آیید

ومراورا است ستایش در آسمان ها و زمین و آخر روز و آنگاه که در وقت زوال داخل می شوید

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ

برمی آرد زنده را از مرده و برمی آرد مرده را از زنده و زنده می سازد زمین را

بیرون می آرد (خداوند) زنده را از مرده و بیرون می آرد مرده را از زنده و زنده میسازد زمین را

بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿۱۹﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ

بعد مردن آن و هم چنین برآورده خواهید شد یعنی از قبور و از نشان هاے خدا آنست که آفرید شما را از

بعد از مردن آن و هم چنین برآورده خواهید شد (از قبور) و از نشان هاے او آن است که آفرید شما را از

تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿۲۰﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ

خاک باز ناگهان شما مردم شدید جا بجا پراگنده شده و از نشانهاے خدا آنست که بیافرید برای شما

خاک باز اکنون شما مردمانید که پراگنده میشوید و از نشان های او آنست که بیافرید برای شما

مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ

از جنس شما زنان را تا آرام گیرید بسوے ایشان متوجه شده و پیدا کرد میان شما دوستی و مهربانی

از جنس شما زنان را تا تسکین بیابید (میل کنید) بایشان و گردانید میان شما دوستی و مهربانی

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۲۱﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ

هر آئینه درین کار نشان هاست برائے گروهے که تامل میکنند و از نشان هاے اوست آفریدن آسمان ها

هر آئینه در این بسا نشانی هاست برای گروهی که تفکر می کنند و از نشان هاے اوست آفریدن آسمان ها

وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ ﴿۲۲﴾

و زمین و گوناگون بودن زبان هاے شما و رنگ هاے شما هر آئینه درین کار نشان هاست دانشمندان را

و زمین و گوناگون بودن زبان هاے شما و رنگ هاے شما (هر آئینه) در این نشان ها است عالمیان را

وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّ

و از نشان هاے اوست خفتن شما در شب و روز و رزق طلب کردن شما از فضل او هر آئینه

و از نشان هاے اوست خوابیدن شما در شب و روز و طلب کردن شما رزق را از مهربانی او (هر آئینه)

فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿۲۳﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَ

درین کار نشان هاست برائے قومیکه مے شنوند و از نشان هاے اوست که می نماید بشما برق را از برای ترسانیدن و

این نشانهاست برای قومیکه می شنوند و از نشان های اوست که می نماید بشما برق را برای ترسانیدن و

طَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ إِنَّ

رغبت دادن و فرود می آرد از آسمان آب را پس زنده می کند بسبب آن زمین را بعد مردن آن هر آئینه

رغبت دادن و فرود می آرد از آسمان آب را پس زنده می گرداند بسبب آن زمین را بعد از مردن آن (هر آئینه)

فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿۲۴﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ

درین کار نشانهاست برائے قومے که می فهمند و از نشان های خدا است که می ایستد آسمان و

درین نشان هاست برای قومیکه فکر می کنند و از نشان های او نشانه این است که می ایستد آسمان و

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید مراد آنست که در هر وقتے از این اوقات دلائل تنزیه او و از دلائل الصاف او بجاند متجددی گردد پس مامور شدند بصلوٰة والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۰۴

در اثر آن اقتدار قیصر روم بکلی بجنگ برابر گردید و ظاهراً هیچ صورت باقی نماند که روم دوباره قوت بگیرد و از تسلط فارس رهائی یابد. از مشاهده این حالات مشرکین بکه شادمانی ها کردند و به ایذاء و آزار مسلمانان پرداختند و آرزوهای بزرگ بدماغ خود پرورانیدند حتی بعض مشرکین به ابوبکر صدیق رضی الله عنه گفتند که "امروز برادران ما ایرانیان برادران شما رومیان را محو و نابود کرده اند ما هم شما را همین طور مستاصل خواهیم کرد"، در آنوقت قرآن عظیم الشان برخلاف سلسلهٔ اسباب ظاهری اعلان عمومی نمود که "بیشک درین سال رومی ها از دست فارسی ها مغلوب شده اند لیکن در ظرف ۹ سال باز آنها غالب و منصوری شوند" براساس این پیشگوئی حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه با بعض مشرکین شرط بست (تا آنوقت چنین شرط بستن حرام نشده بود) که "اگر تا این مدت [illegible] سال رومی ها غالب...

نشانند صد شتر بتو خواهم داد ورنه چنین تعداد شتر باید تو من بدهی، حضرت ابوبکر اول به رأی خود مو قلاً "بضع سنین" را اکثر مقرر کرده بود سپس به ارشاد نبی کریم صلی الله علیه وسلم [illegible]

ع ۲ — ۹ — ۵

الْأَرْضِ بِأَمْرِهٖ ۚ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً ۖ مِّنَ الْأَرْضِ إِذَآ أَنتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾

زمین بحکم او — بازچوں بخواند شمارا یک بار خواندن ناگہان شما از زمین برآیید

زمین بحکم او — بازچوں بخواند شمارا خواندنی از زمین آنگاہ شما برآوردہ میشوید (از قبور خود)

وَلَهٗ مَن فِى السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهٗ قٰنِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذِى يَبْدَؤُا

ومراوراست آنچہ در آسمان ہا وزمین ست ہر یکے برائے او فرمانبردارند — واوست آنکہ نومیکند

ومراوراست آنکہ در آسمان ہا وزمین است ہمہ برای او تعالےٰ فرمانبردارند — واوست آنکہ ابتدائی آفریند

الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهٗ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ۚ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلٰى فِى السَّمٰوٰتِ

آفرینش را باز دوبارہ کندش. واین دوبارہ کردن آسان ترست بروے ومراوراست صفت بلند تر در آسمان ہا

خلق را باز اعادہ می کند آنرا واین (اعادہ) آسان تراست بروی ومراوراست شان بلند تر در آسمان ہا

وَالْأَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ ۖ

وزمین — واوست غالب باحکمت — بیان کرد برائے شما داستانے از حال شما

وزمین — واوست غالب باحکمت — بیان کرد برای شما مثالے از نفس ہائے شما

هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمٰنُكُم مِّن شُرَكَآءَ فِى مَا رَزَقْنٰكُمْ فَأَنتُمْ

آیا ہست برائے شما از بندگانے کہ مالک ایشان ست دست شما از ہیچ شریکے درآنچہ عطا کردیم شمارا — تا شما

آیا ہست شمارا از آنچہ دست ہائے شما مالک آن اند (از غلامان شما) شریکان درآنچہ دادہ ایم شمارا پس شما (وایشان)

فِيهِ سَوَآءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ ۚ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْأٰيٰتِ

دران یکسان باشید بترسید از ایشان مانند ترسیدن از قوم خویش — ہمچنین بیان می کنیم نشان ہا

دران برابر باشید می ترسید از ایشان مانند ترسیدن تان (از قوم) خود تان ہم چنین تفصیل میدہیم نشان ہارا

لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا أَهْوَآءَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ

برائے قومے کہ می فہمند — بلکہ پیروی کردہ اند ستمگاران خواہش ہائے نفس خودرا بغیر علم

برای قومیکہ فکر می کنند — بلکہ پیروی کردہ اند آرزو ہای خودرا بدون علم

فَمَن يَهْدِى مَنْ أَضَلَّ اللّٰهُ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نّٰصِرِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ

پس کہ راہ نماید کسے را کہ گمراہ کرد خدا ونیست ایشان را ہیچ یاری دہندہ — پس راست کن روئے خودرا

پس کہ راہ نماید کسی را کہ گمراہ کرد خدا ونیست ایشان را یاری دہندگان — پس راست بدار روی خودرا

لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّتِى فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ

برائے عبادت حنیف شدہ پیروی کن دین خدارا کہ پیدا کرد مردمان را بروے — بدل کردن نبود

بدین خدا، یکسو شدہ (لازم بگیر) دین خدارا کہ پیدا کرد مردمان را بران ہیچ تبدیل نیست

لِخَلْقِ اللّٰهِ ۚ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ ۙ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

این دین خدارا اینست دین درست — و لیکن اکثر مردمان نمیدانند

دین خدارا این است دین راست — و لیکن اکثر مردم نمیدانند.

مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾

عبادت کنید رجوع کردہ بسوئے وے وبترسید از وے وبرپا دارید نماز را ومباشید از مشرکان

رجوع کنندگان بسوی او وبترسید از او (تعالےٰ) وبرپا دارید نماز را ومباشید از مشرکان

مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا ۖ كُلُّ حِزْبٍۭ بِمَا لَدَيْهِمْ

مباشید از آنانکہ پراگندہ ساختند دین خودرا وشدند گروہ گروہ — بآنچہ نزدیک اوست

از آنانکہ رخنہ انداختند در دین خود (پراگندہ ساختند دین خودرا) وشدند گروہ گروہ ہر گروہی بہ آنچہ نزد شان است

فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾ وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُم مُّنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ

خورسندست — وچوں برسد مردمان سختی بخوانند پروردگار خودرا رجوع کردہ بسوئے وے باز

خورسندند — وچوں برسد مردم مصیبتی بخوانند پروردگار خودرا رجوع کنندگان بسوی او باز

فتح الرحمٰن

ف۱ حاصل مثل آنست کہ مملوک با مالک برابر نمیشود پس مملوک خدا شریک او نتوان گفت ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۴۰۵ - ودرین حین ہرقل قیصر روم تصمیم گرفت کہ اقتدار زائل شدہ را دوبارہ بدست آورد نذر گرفت کہ اگر اللہ تعالےٰ مرا بر فارس پیروزی بخشد از حمص، بہ ایلیا (بیت المقدس) پیادہ سفر میکنم. قدرت خدای توانا را ببینید کہ مطابق پیشگوئی قرآن مجید در داخل موعد ۹ سال (یعنی بعد از مرگ یک سال از ہجرت) تام در روز بدر کہ از فضل ویاوری خدای تعالیٰ مسلمانان بر مشرکین فتح ونصرت نمایان حاصل نمودہ شادمانی ہا می کردند از شنیدن این خبر کہ خدای تعالیٰ رومیان اہل کتاب را نیز بر مجوسیان ایران مظفر ومنصور فرمودہ است بیشتر مسرور شدند وضمنا مشرکین مکہ خذلان وخسران مزید نصیب شدند بسیاری مردم از مشاہدۂ صداقت این پیشگوئی محیر العقول قرآن ایمان آوردند حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ از مشرکین مکہ گرفت و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در باب آنہا حکم صدقہ داد. اظلال اللہ علی نعمائہ الظاہرہ و آلائہ الباہرہ ۱۲۔

ع ۸ — ۳ — ۲

ذَاقَهُمْ مِّنْهُ رَحْمَةً اِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُوْنَ ﴿٦﴾ لِيَكْفُرُوْا

چون بچشاند ایشان را از جانب خود آسایشی ناگهان طائفه از ایشان به پروردگار خود شریک می آرند عاقبت حال ایشان آنکه

چون بچشاند ایشان را از جانب خود آسایشی آن وقت گروهی از ایشان به پروردگار خود شریک می آرند تا منکر (کافر) شوند

بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۭ فَتَمَتَّعُوْا ۣ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿٧﴾ اَمْ اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ

بآنچه عطا کردیم بدیشان پس بهره مند شوید زود حقیقت حال خواهید دانست آیا فرود آوردیم بر ایشان

به آنچه دادیم ایشان را پس بهره مند شوید پس زود میدانید ۵ آیا فرود آوردیم بر ایشان

سُلْطٰنًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوْا بِهٖ يُشْرِكُوْنَ ﴿٨﴾ وَاِذَآ اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً

دلیلے پس آن دلیل بیان می کند برائے ایشان بآنچه با خدا شریک می آرند و چون بچشانیم مردمان را بخشایشے

دلیلے پس آن بیان می کند آنچه را که بآن شرک می آرند ۵ و چون بچشانیم مردم را رحمتی

فَرِحُوْا بِهَا ۭ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ اِذَا هُمْ يَقْنَطُوْنَ ﴿٩﴾

شادمان شوند بآن و اگر برسد بدیشان سختی بسبب آنچه پیش فرستاده است دست ایشان ناگهان ایشان نومید میشوند

شادمان شوند به آن و اگر برسد بایشان زحمتی بسبب آنچه پیش فرستاده است دستهای ایشان ناگهان ایشان ناامید میگردند

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَاۗءُ وَيَقْدِرُ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ

آیا ندیدند که خدا گشاده می کند روزی را برای هر که میخواهد و تنگ می کند برای هر که میخواهد هر آئینه درین مقدمه

آیا ندیدند که خدای گشاید روزی را برای هر که می خواهد و تنگ میسازد بر هر که می خواهد (هر آئینه) درین

لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿١٠﴾ فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ وَالْمِسْكِيْنَ وَابْنَ

نشانهاست برای قومی که ایمان می آرند پس بده صاحب خویشی را حق وی و مسکین را و

نشانهاست برای قومی که ایمان می آرند پس بده صاحب قرابت را حق وی و مسکین و

السَّبِيْلِ ۭ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ ۡ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ

رهگذرے را این دادن بهتر است برائے کسانیکه می طلبند روئے خدا را و این جماعه ایشانند

مسافر را این بهتر است برای کسانیکه می خواهند رضای خدا را و این گروه ایشانند

الْمُفْلِحُوْنَ ﴿١١﴾ وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ رِّبًا لِّيَرْبُوَا۟ فِيْٓ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا

رستگار و آنچه داده باشید از سود تا بیفزاید در اموال مردمان پس وے

رستگاران و آنچه میدهید از سود تا بیفزاید در مال هائے مردم پس

يَرْبُوْا عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ زَكٰوةٍ تُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰۗىِٕكَ

نمی افزاید نزدیک خدا و آنچه داده باشید از صدقه طلب کنان روئے خدا را پس این جماعه

نمی افزاید نزد خدا تعالی و آنچه میدهید از صدقه میخواهید رضای خدا را پس این جماعه

هُمُ الْمُضْعِفُوْنَ ﴿١٢﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ

ایشانند دو چند کننده ها خدا آنست که بیافرید شما را باز روزی داد شما را باز میراند شما را باز

ایشانند صاحبان افزایش خدا آن است که بیافرید شما را باز روزی داد شما را باز می میراند شما را باز

يُحْيِيْكُمْ ۭ هَلْ مِنْ شُرَكَاۗىِٕكُمْ مَّنْ يَّفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِّنْ شَيْءٍ ۭ سُبْحٰنَهٗ

زنده گرداند شما را آیا از شریکان شما کسے هست که بکند ازین کار چیزے پاکی او راست

زنده گرداند شما را آیا از شریکان شما کسے هست که کرده بتواند ازین کار چیزے پاکی است او را

وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿١٣﴾ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ

و بلند تر ست از آنچه شریک می آرند پیدا شد فساد در بیابان و در دریا بسبب آنچه بعمل آورده

و بلند تر است از آنچه شریک می آرند پدید آمد خرابی در بر و بحر به سبب آنچه بعمل آورده

اَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيْقَهُمْ بَعْضَ الَّذِيْ عَمِلُوْا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿١٤﴾

دست مردمان تا بچشاند ایشان را جزائے بعض آنچه عمل کردند بود که ایشان باز گردند

دست هائے مردم تا بچشاند ایشان را جزائی بعض آنچه کرده بودند تا ایشان باز گردند

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید مائده از بشرط زیادت میدهند ربا نام نهاده شد ۱۲۔

ف۲ یعنی قحط و غرق و سائر مصائب جزائے عمل بنی آدم می باشد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ بهمانگونه که فطرت هر انسان به کارهائے نیک پے می برد رجوع بسوی خدا را هم میداند چنانچه در وقت خوف و سختی بخدا رجوع میکند و سرکش ترین انسان هم وقتیکه دچار مصیبت می گردد خدای واحد را یاد می نماید و در آنوقت تمام پناه گاهی دروغ از ذهن او می برآید و همان مالک شهادتی که فطرت انسانی او را بدان طرف رهنمونی میکرد بیاد ش میماند۔ مگر متاسفانه انسان برین حالت دوام پیدا نمی ماند بمجردیکه از لطف و کرم خدا مصیبت رفع شد از او تعالی منحرف شده باز قصائد و مدح معبودان دروغ را می سراید گویا همه چیز ها را آنها باو داده اند و خدا هیچ چیز باو ارزانی نفرموده (العیاذ بالله) خوب است چند روز عیش و عشرت کند بعد از ان باو معلوم میشود که نتیجه کفر و ناشکری چیست؟ اگر عقل میداشت باین نکته پی می برد که خدای که ضمیر او بے اختیار در وقت مصیبت و سختی او را میخواند سزاوار آنست که همه وقت بیاد او باشد ع۶ شهادت عقل سلیم و فطرت انسانی شرک را البطور واضح رد

ع ۴ ۱۳

می کند آیا بر خلاف آن حجت و سندی دارند که انرو کنند که دیگران هم در خدائی خدا شریک وی اند (معاذ الله) واضح است که سندی ندارند۔ پس دیگران هیچ مستحق آن نیستند که معبود شوند ۱۲۔

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ ۚ
بگو سیر کنید در زمین پس در نگرید چگونه بود انجام آنانکه پیش از ایشان بودند
بگو سیر کنید در زمین پس بنگرید که چگونه شد انجام آنانکه پیش از ایشان بودند

كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ
بودند بیشترین ایشان مشرکان پس راست کن روی خود را برای دین درست پیش
بودند اکثر ایشان مشرکین پس راست کن روی خود را براه راست (دین درست) پیش از

قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ ۖ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَنْ
از آنکه بیاید روز یکه باز گشتن نیست آنرا از جانب خدا آنروز متفرق شوند هرکه
از آنکه بیاید روز یکه باز گردانیدن نیست آنرا از طرف خدا آن روز مردم جدا جدا می شوند هرکه

كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾
کافر شد پس بر وے است ضرر کفر او و هرکه کرده باشد شائسته پس این جماعه برای خویشتن آرام گاه راست می کنند
کافر شد پس بروی است (جزای) کفر او و هرکه بکند کار شائسته پس برای نفس خودشان آرام گاه میسازند

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
تا جزا دهد خدا آنان را که ایمان آوردند و کارهای شائسته کردند از فضل خود هر آئینه وے دوست نمیدارد
تا جزا دهد (خدا) آنان را که ایمان آوردند و کردند کارهای شائسته از فضل خود هر آئینه او (تعالی) دوست ندارد

الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ
کافران را و از نشان های خدا آنست که می فرستد بادها مژده دهنده و برای آنکه بچشاند شما را
کافران را و از نشان های او (تعالی) آنست که میفرستد بادها را مژده دهنده و برای آنکه بچشاند شما را

مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ
از رحمت خود یعنی باران و برای آنکه جاری شوند کشتی ها بفرمان او و برای آنکه روزی طلب کنید از فضل او و برای آنکه شما
از رحمت خود (یعنی باران) و تا جاری شود کشتی ها بفرمان او و تا طلب کنید از فضل او (رزق) و تا شما

تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ
شکر کنید و هر آئینه فرستادیم پیش از تو پیغامبران را بسوی قوم ایشان پس آوردند پیش قوم خود
شکر کنید ؏۵ و (هر آئینه) فرستادیم پیش از تو پیغمبران را بسوی قوم شان پس آوردند پیش قوم خود

بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا ۖ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ
نشان ها پس انتقام کشیدیم از آنانکه نافرمانی کردند و بود نصرت مسلمانان
نشانی های روشن پس انتقام کشیدیم ما از آنانکه نافرمانی کردند و حق است بر ما مدد

الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي
لازم بر ما خدا آنست که می فرستد بادها را پس بر انگیزانند ابر را پس خدا بگستراند آن ابر را در
برای مومنان ؏۵ خدا آنست که میفرستد بادها را پس بر انگیزاند ابر را پس می گستراند آن را در

السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ ۖ
آسمان چنانکه خواهد و بگرداندش پاره پاره پس می بینی که قطرات بیرون می آیند از میان آن
آسمان چنانکه خواهد ؏۵ و می نهد آنرا تو بر تو (میگرداندش پاره پاره) پس می بینی که قطرات بیرون آیند از میان آن

فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِنْ
پس چون رساندش بهر که خواهد از بندگان خود ناگهان ایشان شادمان شوند و اگرچه
پس چون برساندش بهر که خواهد از بندگان خود ناگاه ایشان شادمان شوند و (هر آئینه)

كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ ﴿٤٩﴾ فَانْظُرْ إِلَىٰ
بودند پیش از آنکه فرود آورده شود بر ایشان باران را ناامید شونده پس در نگر بسوے
بودند پیش از آنکه فرود آورده شد بر ایشان (باران) پیش از ظهور سحاب ناامید (از باران) پس ببین بسوی

ف۵ تا بذریعه جهازات اصل تجارتی ما از بحر بگذرانید و از فضل و نوازش خدای تعالے منفعت زیادی بدست آرید و برین نعمت ها شکر خدا را همیشه بجا آرید (تنبیه) اول در باب انتشار فساد در خشک و آب ذکر بود در مقابل آن درین موقع بشارت و نعمت الهی را تذکر داد شاید بدین طرف هم اشاره باشد که بعض از ینکه طوفان باد و غبار همه جا را فراگیرد ناامید داشته باشید که باران رحمت عنقریب نازل میشود۔ بادهای سرد شروع بوزیدن نموده مژده فضل و رحمت را میرسانند۔ کافران را باید که از شرارت و کفران نعمت باز آیند و چون الطاف و احسان خدای تعالی را می بینند بندگان شکر گذار او شوند ف۵ سابق فرموده بود که مقبولان و مردودان جدا کرده میشوند منکرین از سبب انکار شان دچار عقوبت و وبال اند اکنون خاطرنشان می فرماید که این ماجرا در دنیا هم یقیناً بظهور میرسد زیرا خدا وعده داده و عادت اوست که از مجرمین و مکذبین انتقام گیرد و مومنان کامل را بامداد و اعانت خود بر دشمنان غالب گرداند۔ ذکر باد درین میان ازین سبب آمد که چنانچه پیش از فرود آمدن باران باد بوزد همان طور علامات غلبه دین نیز روشن شده میرود ف۵ هم چنین دین را اول از یک طرف و بعد از ان از سوی دیگر انتشار خواهد داد چنانکه انتشار داد ۱۲۔

اثر رحمت الله كيف يحي الارض بعد موتها ان ذلك لمحي

آثار رحمت خدا چگونه زنده می کند زمین را بعد مرده بودن آن هر آئینه وے البته زنده کننده

نشان های رحمت خدا چگونه زنده می کند زمین را بعد از مردنش هر آئینه وی (البته) زنده کننده

الموتى وهو على كل شيء قدير ۞ ولئن ارسلنا ريحا فراوه

مردگان است واو بر همه چیز تواناست واگر فرستیم بادے پس به بینند آن کشت را

مردگان است واوست بر همه چیز توانا واگر فرستیم بادی پس ببینند آن کشت را

مصفرا لظلوا من بعده يكفرون ۞ فانك لا تسمع الموتى و

زرد شده البته شوند بعد از اں ناسپاسی کننده پس هر آئینه تو نمی شنوانی مردگان را و

زرد شده البته شوند بعد از آن ناسپاسی کننده پس (هر آئینه) تو شنوانیده نمی توانی مردگان را و

لا تسمع الصم الدعاء اذا ولوا مدبرين ۞ وما انت بهد العمي

نمی شنوانی کران را آواز خواندن چوں رو بگردانند پشت داده و نیستی تو راه نماینده کوران

شنوانیده نمی توانی کران را آواز خواندن چون روی بگردانند پشت داده و نیستی تو راه نماینده کوران را

عن ضللتهم ان تسمع الا من يؤمن باياتنا فهم مسلمون ۞

از گمراهی ایشان نمی شنوانی مگر کسے را که باور میدارد آیات ما را پس آن جماعه انقیاد کننده اند

از گمراهی ایشان شنوانیده نمی توانی مگر کسی را که باور میدارد آیات ما را پس آن جماعه مسلمانان اند

الله الذي خلقكم من ضعف ثم جعل من بعد ضعف قوة ثم

خدا آنست که آفرید شما را از ابتدائے ناتوانی باز داد در شما را بعد از ناتوانی توانائی باز

خدا آنست که آفرید شما را از ضعف باز داد شما را بعد از ضعف، قوت باز

جعل من بعد قوة ضعفا وشيبة يخلق ما يشاء وهو العليم

داد در شما را بعد از توانائی ناتوانی و سپید موئے ے آفریند هر چه می خواهد واوست داناے

خواهد داد بعد از قوت ضعف و موسفید (پیری) می آفریند هر چه می خواهد واوست همه دانا

القدير ۞ ويوم تقوم الساعة يقسم المجرمون ما لبثوا غير

توانا و روزیکه قایم شود قیامت سوگند خورند گنهگاران که توقف نکردند یعنی در دنیا بجز

توانا و روزیکه قائم شود قیامت سوگند خورند گنه گاران که درنگ نکرده ایم (نکردند در دنیا) بجز

ساعة كذلك كانوا يؤفكون ۞ وقال الذين اوتوا العلم و

ساعتے همچنین از راه بر گردانیده میشوند فا و گویند آنانکه علم و ایمان

ساعتی هم چنین بودند گرد از راه راست، بر گردانیده می شدند و گویند آنانکه داده شده بایشان فهم (علم)، و

الايمان لقد لبثتم في كتب الله الى يوم البعث فهذا يوم البعث

داده شده است ایشان را هر آئینه توقف کردید بر وفق کتاب خدا تا روز رستخیز پس اینست روز رستخیز

ایمان (هر آئینه) درنگ کرده بودید در کتاب خدا (بر وفق کتاب خدا) تا روز رستخیز پس این است روز رستاخیز

ولكنكم كنتم لا تعلمون ۞ فيومئذ لا ينفع الذين ظلموا معذرتهم

ولیکن شما نمی دانستید پس آن روز سود ندهد ظالمان را عذر خواهی ایشان

ولیکن شما نمی دانستید پس آن روز نفع نه دهد ظالمان را عذر خواهی ایشان

ولا هم يستعتبون ۞ ولقد ضربنا للناس في هذا القران من

ونه ایشان توبه طلب کرده شوند و هر آئینه بیان کردیم براے مردمان درین قرآن هر

ونه از ایشان معذرت خواسته میشود و (هر آئینه) بیان کردیم برای مردم درین قرآن از

كل مثل ولئن جئتهم باية ليقولن الذين كفروا ان انتم الا

داستانے را و اگر بیاری پیش ایشان نشانه گویند کافران نیستید شما مگر

هر گونه مثالی و اگر بیاری نزد ایشان آیتی (نشانه) هر آئینه گویند کافران نیستید شما مگر

فتح الرحمن

ف۱ یعنی چوں عقوبات مخلده معائنه کردند دنیا را به مشابه ساعتے خیال نمودند بر عکس آنکه در دنیا حیات دنیا را بمثابه خلود خیال میکردند والله اعلم۔

تفسیر عثمانی

ع۵ خدا قدرت دارد که مرده را زنده کند و شما نمی توانید که سخن خود را بر مردگان بقبور لانیده و یا بگوش کرها برسانید و یا کورها را بینا کنید خصوصاً وقتیکه آنها اراده شنیدن و دیدن را هم نداشته باشند۔ پس نباید از کفر و ناسپاسی آنها غمگین و ملول شوی، تو مسئول رسانیدن احکام و پیغام خدا هستی و اگر به بدبختی قبول نکنند از تو باز خواست نمی شود۔ سخن ترا کسانی می شنوند که بر علامات باهره و روشن بایقین نموده و بر راه تسلیم انقیاد روان می شوند (تنبیه) آیتی بدین مضمون در آخر سوره "نمل" گذشته است آنرا مطالعه فرمائید مفسرین درین موقع در بحث سماع موتی گفتگو دارند و این اختلاف از عهد صحابه رضی الله عنهم آمده است و بر دو جانب به نصوص قرآن و حدیث تمسک کرده اند۔ درین جا باید دانست که در دنیا هیچ کاری بدون مشیت و اراده خدا امکان ندارد مگر کاری را که انسان در دائره اسباب

ع ۵ | ۱۳ | ۸

عادیه انجام دهد بطرف او منسوب میشود و کاری را که خلاف عادت عمومی بطریق غیر معمولی صورت پذیرد آنرا مستقیماً بسوی حق تعالے منسوب می کنند۔ لقیه بر صفحه ۴۱۰

مُبۡطِلُوۡنَ ۝۵ كَذٰلِكَ يَطۡبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوۡبِ الَّذِيۡنَ لَا يَعۡلَمُوۡنَ ۝۶

بے ہودہ گوئی ہمچنین مہر مے نہد خدا بر دل آنانکہ نمیدانند

درو نگویان ہم چنین مہری نہد خدا بر دل ہای آنانکہ نمی فہمند (نمیدانند)

فَاصۡبِرۡ اِنَّ وَعۡدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلَا يَسۡتَخِفَّنَّكَ الَّذِيۡنَ لَا يُوۡقِنُوۡنَ ۝۷

پس صبر کن ہر آئینہ وعدۂ خدا راست ست و سبکسار نکنند ترا آنانکہ یقین نمے آرند

پس صبر کن ہر آئینہ وعدۂ خدا راست است و نلغزانند ترا آنانکہ یقین ندارند

سُوۡرَةُ لُقۡمٰنَ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ اَرۡبَعٌ وَّثَلٰثُوۡنَ اٰيَةً وَّاَرۡبَعُ رُكُوۡعَاتٍ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدا ئیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

الٓمّٓ ۝۱ تِلۡكَ اٰيٰتُ الۡكِتٰبِ الۡحَكِيۡمِ ۝۲ هُدًى وَّرَحۡمَةً لِّلۡمُحۡسِنِيۡنَ ۝۳ الَّذِيۡنَ

این آیت ہائے کتاب با حکمت ست ہدایت و بخشایش شدہ برائے نیکو کاران آنانکہ

این آیت ہائے کتاب با حکمت است ہدایت و رحمت است برای نیکو کاران آنانکہ

يُقِيۡمُوۡنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤۡتُوۡنَ الزَّكٰوةَ وَهُمۡ بِالۡاٰخِرَةِ هُمۡ يُوۡقِنُوۡنَ ۝۴

برپا میدارند نماز را و میدہند زکوۃ را و ایشان بآخرت یقین می دارند

برپا می دارند نماز را و میدہند زکوۃ را و ایشان بہ آخرت یقین می دارند

اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنۡ رَّبِّهِمۡ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الۡمُفۡلِحُوۡنَ ۝۵ وَمِنَ النَّاسِ

این جماعہ بر ہدایت اند آمدہ از پروردگار ایشان واین جماعہ ایشانند رستگاران و از مردمان

این جماعہ بر ہدایت اند از جانب پروردگار ایشان و این جماعہ ایشانند رستگاران و از مردمان

مَنۡ يَّشۡتَرِىۡ لَهۡوَ الۡحَدِيۡثِ لِيُضِلَّ عَنۡ سَبِيۡلِ اللّٰهِ بِغَيۡرِ عِلۡمٍ ۖ وَّيَتَّخِذَهَا

کسے ہست کہ می ستاند سخن را کہ برائے بازیست نا تا گمراہ کند مردم را از راہ خدا بغیر علم و مسخرہ گیرد

کسی است کہ می خرند سخنان بے ہودہ را تا گمراہ کنندہ مردم را از راہ خدا بغیر علم و بگیرد آنرا

هُزُوًا ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمۡ عَذَابٌ مُّهِيۡنٌ ۝۶ وَاِذَا تُتۡلٰى عَلَيۡهِ اٰيٰتُنَا وَلّٰى مُسۡتَكۡبِرًا

راہ خدا را این جماعہ ایشان راست عذاب خوار کنندہ و چون خواندہ شود بر این شخص آیات ما رو بگرداند تکبر کنان

تمسخر این جماعہ ایشان راست عذاب خوار کنندہ و چون خواندہ شود بروی آیات ما روی بگرداند تکبر کنان

كَاَنۡ لَّمۡ يَسۡمَعۡهَا كَاَنَّ فِىۡۤ اُذُنَيۡهِ وَقۡرًا ۚ فَبَشِّرۡهُ بِعَذَابٍ اَلِيۡمٍ ۝۷ اِنَّ

گویا نشنیدہ است آنرا گویا در ہر دو گوش وے گرانی ست پس خبر دہ او را بعذاب دردناک ہر آئینہ

گویا نشنیدہ است آنرا گویا در ہر دو گوش او گری است پس مژدہ بدہ او را بعذاب دردناک (ہر آئینہ)

الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمۡ جَنّٰتُ النَّعِيۡمِ ۝۸ خٰلِدِيۡنَ فِيۡهَا ؕ

آنانکہ ایمان آوردند و کردند کردار ہائے شائستہ ایشان راست بہشت ہائے نعمت جاویدان آنجا

آنانکہ ایمان آوردند و کردند کردار ہائے شائستہ ایشان راست بہشت ہای نعمت جاویدان درانجا

وَعۡدَ اللّٰهِ حَقًّا ؕ وَهُوَ الۡعَزِيۡزُ الۡحَكِيۡمُ ۝۹ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ بِغَيۡرِ عَمَدٍ

وعدہ دادہ است خدا وعدہ راست و اوست غالب باحکمت آفرید آسمان ہا بغیر ستون ہا

وعدہ دادہ است خدا وعدہ راست و اوست غالب باحکمت آفرید آسمان ہا را بغیر ستون ہا

تَرَوۡنَهَا وَاَلۡقٰى فِى الۡاَرۡضِ رَوَاسِىَ اَنۡ تَمِيۡدَ بِكُمۡ وَبَثَّ فِيۡهَا مِنۡ كُلِّ دَآبَّةٍ ؕ

بہ بینید آنرا و افکند در زمین کوہ ہا برائے احتراز ازانکہ بجنباند شمارا و پراگندہ کرد در زمین از ہر نوع جانوران

کہ ببینید آنرا و افگند در زمین کوہ ہا تا میلان دحرکت ندہد شمارا و پراگندہ کرد در زمین از ہر نوع جانور

وَاَنۡزَلۡنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَنۡۢبَتۡنَا فِيۡهَا مِنۡ كُلِّ زَوۡجٍ كَرِيۡمٍ ۝۱۰ هٰذَا خَلۡقُ

و فرود آوردیم از آسمان آبے پس رویانیدیم در زمین از ہر جنس نیک این ست آفرینش

و فرود آوردیم از آسمان آبی پس رویانیدیم در زمین از ہر جفت (صنف) نیک این است آفرینش

فتح الرحمن

ف یعنی شل قصہ رستم و اسفندیار ۱۲۔

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۴۰۹

ع ۶ ۷ ۹

مثلاً کسی کسی را بگمارد بکشد این فعل ازان قاتل گفتہ میشود و درصورتیکہ بہ افگندن مشتی سنگریزہ لشکری تباہ و برباد شد می گویند کہ خدای تعالیٰ بہ قدرت خود آنرا تباہ فرمود اگرچہ بندیۂ گلہ ہاس کردن ہم کار قدرت ہمان ذات تواناست ورنہ بیدون مشیت او گلۂ تفنگ ویا توپ ہیچ تاثیر کردہ نمی تواند در قرآن کریم در جائے دیگر فرمود "فلم تقتلوہم و لکن اللہ قتلہم وما رمیت اذ رمیت ولکن اللہ رمی" (انفال رکوع ۲) چون این کار یک واقعۂ خارق العادہ بود بنابراں "قتل" و "رمی" را کہ از طرف مسلمانان و پیغمبر بعمل آمد نفی و مستقیماً بسوی خدای تعالیٰ نسبت کردند مطلب "انک لاتسمع الموتیٰ" را نیز چنین بدانید یعنی شما قادر نیستید کہ سخن بزنید و آواز خود را بہ سمع مردہ برسانید زیرا این چیز خلاف اسباب ظاہری است۔ اگر مردہ کدام سخن شمارا بشنود ہیچ مومن از ان انکار کردہ نمی تواند۔ اکنون اگر از نصوص، شنیدن بعض سخنان باین طریق غیر معمولی ثابت شود فقط تا ہمان حد باید بہ سماع موتی را قائل شویم محض از قیاس نمی توانیم سخنان دیگر را تحت "سماع" بیاوریم۔ بہرحال درین آیت از نفی "اسماع" مطلقاً نفی "سماع" می شود واللہ اعلم ۱۲۔

هٰذَا خَلْقُ اللّٰهِ فَاَرُوْنِیْ مَاذَا خَلَقَ الَّذِیْنَ مِنْ دُوْنِهٖ ؕ بَلِ الظّٰلِمُوْنَ فِیْ ضَلٰلٍ

خدا پس بنمائید مرا چه چیز آفریدند آنانکه بجز وے اند بلکه ستمگاران در گمراهی

خدا پس بنمائید مرا چه چیز آفریده اند آنانکه بجز وی اند بلکه ستمگاران در گمراهی

مُّبِیْنٍ ﴿۱۱﴾ وَلَقَدْ اٰتَیْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ؕ وَمَنْ یَّشْكُرْ فَاِنَّمَا

ظاهر اند و هر آئینه عطا کردیم لقمان را حکمت گفتیم که شکر کن خدا را و هر که شکر کند پس جز این نیست که

ظاهر اند و (هر آئینه) دادیم لقمان را عقل مندی (حکمت، عــه (گفتیم) که شکر کن خدا را و هر که شکر کند پس جز این نیست که

یَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِیٌّ حَمِیْدٌ ﴿۱۲﴾ وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ

شکری کند برائے نفع خود و هر که ناسپاسی کند پس هر آئینه خدا بے نیاز ستوده کار است و یاد کن چون گفت لقمان

شکری کند برای نفع خود و هر که ناسپاسی کند پس (هر آئینه) خدا بے نیاز ستوده کار است و (یاد کن) چون گفت لقمان

لِابْنِهٖ وَهُوَ یَعِظُهٗ یٰبُنَیَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ ؕ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِیْمٌ ﴿۱۳﴾

به پسر خود وا و پند میداد آن پسر را اے پسرک من شریک مقرر مکن با خدا هر آئینه شرک ستمی ست بزرگ

برای پسر خود و او پند میداد او را اے پسرک من شریک میار بخدا عــه هر آئینه شرک ظلمی است بزرگ

وَوَصَّیْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَیْهِ ۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهٗ وَهْنًا عَلٰی وَهْنٍ وَّفِصٰلُهٗ

و حکم فرمودیم آدمی را به نسبت پدر و مادر وے به شکم برداشته است وے را مادر وے در حال سستی بالائے سستی و جدا کردن او از

و وصیت کردیم انسان را به (اطاعت) مادر و پدرش برداشت او را مادرش در حال سست شدن بعد سست شدن و جدا کردن او

فِیْ عَامَیْنِ اَنِ اشْكُرْ لِیْ وَلِوَالِدَیْكَ ؕ اِلَیَّ الْمَصِیْرُ ﴿۱۴﴾ وَاِنْ جَاهَدٰكَ

شیر در دو سال ست با این مضمون که شکر گذاری کن مرا و پدر و مادر خود را بسوے من ست باز گشت و اگر کوشش کنند با تو

از شیر در دو سال است (با اینکه) شکر گوئی مرا و والدین خود را بسوی من است باز گشت و اگر کوشش کنند (والدین) بتو

عَلٰی اَنْ تُشْرِكَ بِیْ مَا لَیْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِی

بر آنکه شریک مقرر کنی با من چیزے که نیست ترا بحقیقت آن دانش پس فرمان برداری ایشان مکن و صحبت دار با ایشان در

بر آنکه شریک بگردانی بمن چیزی را که نیست ترا به آن علم پس اطاعت مکن ایشانرا و مصاحبه کن با ایشان در

الدُّنْیَا مَعْرُوْفًا ؗ وَّاتَّبِعْ سَبِیْلَ مَنْ اَنَابَ اِلَیَّ ۚ ثُمَّ اِلَیَّ مَرْجِعُكُمْ

معیشت دنیا بوجه پسندیده و پیروی کن راه کسے که رجوع دارد بسوے من باز بسوے من است رجوع شما

دنیا مصاحبت نیکو و پیروی کن راه کسیکه رجوع دارد بسوی من باز بسوی من است رجوع شما

فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۵﴾ یٰبُنَیَّ اِنَّهَآ اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ

پس بیاگاهانم شمارا به آنچه می کردید گفت اے لقمان پسرک من هر آئینه خطیه اگر باشند هم سنگ دانه از

پس آگاهی میدهم شمارا به آنچه شما می کردید (گفت لقمان) اے پسرک من (هر آئینه) آن خصلتی که باشد هموزن دانه از

خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِیْ صَخْرَةٍ اَوْ فِی السَّمٰوٰتِ اَوْ فِی الْاَرْضِ یَاْتِ بِهَا اللّٰهُ ؕ

سپندان پس باشد در میان سنگے یا در آسمانها یا در زمین بهر حال حاضر کند آنرا خدا

خردل (رای) پس باشد در میان سنگی یا در آسمانها یا در زمین بیارد آنرا خدا

اِنَّ اللّٰهَ لَطِیْفٌ خَبِیْرٌ ﴿۱۶﴾ یٰبُنَیَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ وَانْهَ عَنِ

هر آئینه خدا باریک بین خبردار ست اے پسرک من بر پا دار نماز را و بفرما بکار پسندیده و منع کن از

هر آئینه خدا باریک بین خبردار است اے پسرک من بر پا دار نماز را و امر کن به نیکوئی و منع کن از

الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰی مَآ اَصَابَكَ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿۱۷﴾ وَلَا تُصَعِّرْ

ناپسندیده و صبر کن بر هر چه برسد بتو هر آئینه این مقدمه از کارهائے مقصود ست و متاب

بدی و صبر کن بر آنچه برسد بتو هر آئینه این از کارهائے مهم است و متاب

خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِی الْاَرْضِ مَرَحًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا یُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ

رخساره خود را از طرف مردمان یعنی متکبر و راه مرو در زمین خرامان هر آئینه خدا دوست نمیدارد هر نازنده

رخسار خود را از طرف مردمان و مرو در زمین خرامان هر آئینه خدا دوست نمی دارد هر نازنده

فتح الرحمٰن

ف ا یعنی بر وقت سستتر میشود والله اعلم

تفسیر عثمانی

ا عــه رای اکثر علماء این است که حضرت لقمان پیغمبر نبود بلکه یک انسان پاکباز و پرهیزگار بود که الله تعالیٰ بدرجه کمال به او عقل و فهم و متانت و دانائی عطا فرموده بود۔ نامبرده بذریعه عقل و فکر عالی خود حقایقی را اظهار نموده که مطابق احکام و هدایات پیغمبران بود نصائح عاقلانه و سخنان حکیمانه او بین مردم شهرت نام در داشت الغرض یک حصه آن را در قرآن نقل فرموده و در رتبه و شرف او افزوده است شاید از ذکر آن مقصد این باشد هم چنانکه قبیح بودن شرک و اشتباه آن از شهادت فطرت، انسانی از وحی انبیاء ثابت است خردمندان منتخب دنیا هم این شهادت و وحی میدهند و تصدیق دارند پس توحید را ترک گفتن و شرک را اختیار کردن گمراهی آشکار است (تنبیه) اینکه حضرت لقمان باشنده کدام ملک بود و در کدام عصر زیست می کرد تا حال بصورت کامل تعیین نشده اکثر مردم می گویند که لقمان حبشی بود و در عهد حضرت داود علیه السلام زیست میکرد بسیار قصها و اقوال او در تفاسیر

شده است فالله اعلم بصحتها عــه معلوم نیست که آیا پسرش مشرک بود که لقمان میخواست او را بذریعه هدایت و تفهیم بر راه راست بیاورد و یا موحد بود و بغرض اینکه پسرش بر توحید ...

فَخُورٍ ﴿٧﴾ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِن صَوْتِكَ ۚ إِنَّ أَنكَرَ

خودستاننده را و میانه روی کن در رفتار خود و فرود آر آواز خود را هر آئینه بدترین

خودستارا و میانه روی کن در رفتار خود و پست کن آواز خود را هر آئینه بدترین

الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿٨﴾ أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَ

آوازها آواز خران باشد آیا ندیدید که خدا رام گردانید برائے شما آنچه در آسمان هاست و

آوازها آواز خران است آیا ندیده اید که خدا مسخر کرد برشما آنچه در آسمان ها و

مَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ النَّاسِ مَن

آنچه در زمین ست و تمام فرود آورد بر شما نعمت هائے خود را آشکارا و پنهان و از مردمان کسے هست

آنچه در زمین است و تمام کرد بر شما نعمت هائے خود را آشکارا و پنهان و از مردمان کسی هست

يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ﴿١﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ

که مکابره می کند در باب خدا بغیر دانش و بغیر هدایت و بغیر کتاب روشن و چون گفته شود بایشان

که مکابره می کند در بارهٔ خدا بدون علم و هدایت و بغیر کتاب روشن ف۵ و چون گفته شود بایشان

اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۚ أَوَلَوْ كَانَ

که پیروی کنید چیزے را که فرود آورده خدا گویند بلکه پیروی می کنیم چیزے را که یافتیم بران پدران خود را آیا پیروی می کنند اگر

که پیروی کنید چیزیرا که فرود آورده است خدا گویند نه بلکه پیروی می کنیم چیزیرا که یافتیم بران پدران خود را (آیا پیروی می کنند) اگرچه

الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢﴾ وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ

شیطان می خواند ایشان را بسوی عذاب دوزخ و هر که متوجه ساخت روی خود را بسوی خدا

شیطان می خواند (پدران) ایشانرا بسوی عذاب دوزخ و هر که منقاد ساخت روی خود را طرف خود را

وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ ۗ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ

و وے نیکوکار ست پس هر آئینه دست زده است بدست آویزی محکم و بسوی خدا است بازگشت

و او نیکوکار باشد پس (هر آئینه) چنگ زده است به حلقهٔ دستاویز محکم و بسوی خدا است عاقبت

الْأُمُورِ ﴿٣﴾ وَمَن كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ ۚ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم

کارها و هر که کافر شود پس اندوهگین نکند ترا کفر وی بسوی ماست رجوع ایشان پس خبردار کنیم ایشان را

تمام کارها و هر که کافر شود پس اندوهگین نکند ترا کفر او بسوی ماست بازگشت ایشان پس خبردار کنیم ایشان را

بِمَا عَمِلُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤﴾ نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ

با آنچه می کردند هر آئینه خدا داناست بخصلتی که در سینه ها باشد بهره مند میسازیم ایشان را اندکے باز

به آنچه می کردند هر آئینه خدا داناست به (آنچه) مضمونیکه در سینه هاست ف۵ بهره مند میسازیم ایشان را روزهای اندک

نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ

به بیچارگی برانیم ایشان را بسوی عذاب سخت و اگر سوال کنی از ایشان کیست که بیافرید آسمانها

به بیچارگی برانیم ایشان را بسوی عذاب سخت و اگر سوال کنی از ایشان کیست که بیافرید آسمان ها

وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

و زمین را البته بگویند خدا آفرید بگو ستایش خدا راست بلکه اکثر ایشان نمیدانند

و زمین را البته بگویند خدا (آفرید) بگو تمام ستایش خدای راست بلکه اکثر ایشان نمی دانند

لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٧﴾ وَلَوْ أَنَّمَا

خدای راست آنچه در آسمان ها و زمین ست هر آئینه خدا همانست بے نیاز ستوده و اگر آنچه

خدای راست آنچه در آسمان ها و زمین است هر آئینه خدا اوست بے نیاز ستوده و اگر آنچه

فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ

در زمین ست از درختان قلمها شوند و دریا سیاهی بود زیاده می کند آنرا بعد ازیں دریا هفت دریا دیگر

در زمین است از درختان قلم ها گردند و دریا ها سیاهی شود او را بعد از آن یا شد هفت دریا

ف۵ بعض مردم چنان اند که با وجود این همه انعام و احسان آشکار چشم های خود را بسته بدون سند در وحدانیت الله تعالے و یا در شئون و صفات و یا در احکام و شرائع او مجادله می کنند نه آنها کدام اصول علمی و عقلی دارند نه کتاب روشنی در دست ایشان است و نه از کدام هادی برحق هدایت یافته اند بلکه محض تقلید کورکورانهٔ آبا و اجداد را پیش گرفته اند که ذکر آن در آیت آینده می آید (تنبیه) از ترجمه چنین بر می آید که مترجم محقق قدس الله سره از علم غالبا فهم بطور عقلی و از هدی یک نوع بصیرت را مراد گرفته است که از سلامتی ذوق و وجدان و ممارست عقل و فکر ناشی میشود. مطلب این طور شد که این مردم نه فهم عادی دارند و نه با وشان بصیرت وجدانی حاصل است و نه کتاب روشن یعنی دلیل نقلی را دارا هستند این معنی خیلی لطیف و با نزاکت است و تقریر ما در باب آیت محض از غرض تسهیل ایراد گردید ف۵ علاقهٔ خود را با الله تعالے مربوط سازید و انکار و تکذیب کسی باک مدارید منکرین هم با ما حاضر بحضور ما حضر شدنی اند در آن وقت تمام کردار آنها بمیدان شهود آورده میشود آنها هیچ چیز خود را پنهان کرده نمی توانند چه او تعالے تمام رازهای دل ها را می داند و هر چیز را آشکار و روشن خواهد ساخت ۱۲

مَّا نَفِدَتْ كَلِمٰتُ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۸﴾ مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ

بپایان نرسند سخنان خدا ف ہر آئینہ خدا غالب با حکمت است نیست آفریدن شما و نہ بر انگیختن شما

بپایان نرسد سخنان خدا ہر آئینہ خدا غالب با حکمت است ع نیست آفریدن شما و نہ برانگیختن شما بعد از مرگ

اِلَّا كَنَفْسٍ وَّاحِدَةٍ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ﴿۹﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ

الا مانند آفریدن و برانگیختن یکتن ہر آئینہ خدا شنوا بیناست آیا ندیدی کہ خدا درمی آرد

مگر مانند یک نفس ہر آئینہ خدا شنوا بینا ست عہ آیا ندیدی کہ خدا داخل می کند

الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ز

شب را در روز و درمی آرد روز را در شب و رام گردانید آفتاب و ماہ را

شب را در روز و داخل می کند روز را در شب و بکار انداخت (رام کرد) آفتاب و ماہ را

كُلٌّ يَّجْرِىْۤ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿۱۰﴾ ذٰلِكَ

ہر یکے میرود تا مدتے معین و آیا ندیدی کہ خدا بآنچہ می کنید خبردار ست این کارہا

ہر یک میرود تا یک وقت مقرر و اینکہ خدا بہ آنچہ می کنید خبردار است این

بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ الْبَاطِلُ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ

بسبب آنست کہ خدا ہمونست ثابت و بسبب آنست کہ آنچہ می پرستند بجز وے بے اصل ست و بسبب آنست کہ خدا

بسبب آن است کہ تنہا خدا حق است و ہر کہ را (آنچہ را) میخوانند بجز وی باطل است و خدا

هُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيْرُ ﴿۱۱﴾ ع اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِىْ فِى الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ

ہمونست بلند مرتبہ بزرگ قدر آیا ندیدی کہ کشتی ہا میرود در دریا بفضل خدا تا بنماید شمارا

او ست از ہمہ بالا (بلند مرتبہ) بزرگ آیا ندیدی کہ کشتی میرود در دریا بفضل خدا تا بنماید شمارا

مِّنْ اٰيٰتِهٖ ؕ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿۱﴾ وَاِذَا غَشِيَهُمْ

بعض نشانہائے خویش ہر آئینہ دریں مقدمہ نشان ہاست ہر صبر کنندہ سپاس دارندہ را و چون درگیرد ایشان را

از نشان ہائے قدرت خود ہر آئینہ در این نشانہاست برای ہر صبر کنندہ شکر گویندہ و چون پوشاند ایشانرا

مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۥ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ

موج مانند سایہ بان ہا بخوانند خدا را خالص کردہ برائے او عبادت پس آنگاہ کہ نجات داد ایشانرا بسوی بیابان

موج مانند سایبان ہای ابر میخوانند خدا را در حالیکہ خالص کنندگان اند برای او عبادت را پس چون نجات داد ایشان را بسوی خشکی

فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ؕ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُوْرٍ ﴿۲﴾ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ

پس بعض ایشان میانہ رو باشند و انکار نمی کنند آیات ما را مگر ہر عہد شکنندہ ناسپاس دارندہ اے مردمان

پس بعضی از ایشان میانہ رو می باشند و انکار نمی کند آیات ما را مگر ہر عہد شکنندۂ ناسپاس اے مردم

اتَّقُوْا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَّا يَجْزِىْ وَالِدٌ عَنْ وَّلَدِهٖ ز وَلَا مَوْلُوْدٌ هُوَ

بترسید از پروردگار خویش و حذر کنید از روزیکہ کفایت نکند ہیچ پدر بجائے پسر خویش و نہ فرزندے

حذر کنید از پروردگار خود و بترسید از روزیکہ عوض نمی شوند ہیچ پدری از فرزند خود و نہ ہیچ فرزندے

جَازٍ عَنْ وَّالِدِهٖ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۥ وقفہ

کفایت کنندہ باشد بجائے پدر خود چیزی را ہر آئینہ وعدہ خدا راست ست پس فریب ندہد شمارا زندگانی دنیا

عوض میشود (بازدارندہ باشد) از پدر خود چیزے را ہر آئینہ وعدۂ خدا حق است پس فریب ندہد شمارا زندگانی دنیا

وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ﴿۳﴾ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ ج وَيُنَزِّلُ

و فریب ندہد شمارا در مقدمہ خدا شیطان فریبندہ ہر آئینہ خدا نزدیک اوست علم قیامت و فرود میفرستد

و نہ فریب دہد شمارا بنام خدا فریب دہندہ ہر آئینہ نزد خدا است علم قیامت و فرود می آرد

الْغَيْثَ ج وَيَعْلَمُ مَا فِى الْاَرْحَامِ ؕ وَمَا تَدْرِىْ نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ؕ

باران را و میداند آنچہ در شکم حاملہا باشد و نہ میداند ہیچ شخصے کہ چہ کار خواہد کرد فردا

باران را و میداند آنچہ در رحم ہاست و نمیداند ہیچ نفسے کہ چہ خواہد کرد فردا

ف۲ یعنی معلومات او۔

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر تمام درختان دنیا را قلم ہا و بحر ہای موجود را سیاہی بسازیم بعد از آن ہفت بحر دیگر ہم سیاہی گردیدہ بامداد آن برسد و تمام مخلوق بقدر استطاعت و مقدور خویش بہ تحریر بپردازند باز ہم آن کلمات را کہ کمالات و عظمت و جلال خدای تعالےٰ را اظہار می نماید بہ تحریر آوردہ نتوانند عمرہای نویسندگان تمام میشود، قلمہا سائیدہ و شکستہ گردد و دریاہا بپایان رسد لیکن اوصاف و خوبیہای خدای تعالےٰ ختم نشود و بدیہی است کہ بذریعہ قوت ہای محدود و متناہی نمی توان صفات لا محدود و غیر متناہی را بہ انتہا رسانید۔ «اللہم لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک»۔ ع۵ طوریکہ در یک وقت شنیدن یک آواز و شنیدن تمام آوازہای جہان و یا بیک وقت دیدن یک چیز و دیدن تمام چیزہای جہان نزد او برابر است یک آدم را زندہ کردن و میراندن و تمام جہان را زندہ کردن و میراندن ہم پیش قدرت او مساوی است علاوہ بر زندہ نمودن بار دوم حساب ہر ذرۂ اعمال گذشتہ و آیندۂ تمام اولین و آخرین را گرفتن و مدلل کردن نیز برای

ف۱ یعنی ... (حاشیہ زیرین:) ... متکل نیست زیرا در تمام احوال ما را می شنود و تمام افعال ما را می بیند ہیچ چیز آشکارا و نہان از او تعالی پوشیدہ نیست ۱۲۔

وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

و نمیداند هیچ شخصی که بکدام زمین خواهد مرد هر آئینه خدا دانا خبردار است

و نمیداند هیچ نفسی که بکدام زمین خواهد مرد ع۵ هر آئینه خدا دانا خبردار همه است

سورة السجدة مکیة ۔ وهی ثلثون آیة و ثلث رکوعات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الم ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ

فرود آوردن کتاب هیچ شبه نیست دران از جانب پروردگار عالمهاست آیا می گویند

فرود آوردن کتاب هیچ شبه نیست دران که از جانب پروردگار عالمیان است آیا می گویند

افْتَرَاهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ

بربافته است آنرا بلکه وے راست ست آمده از جانب پروردگار تو تا بترسانی قومے را که نیامده است بایشان هیچ ترساننده

افترا کرده است آنرا بلکه آن حق است (فرود آمده) از جانب پروردگار تو تا بترسانی قومی را که نیامده است بایشان هیچ ترساننده

لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا

تا بود که ایشان راه یابند خدا آنست که آفرید آسمانها و زمین و آنچه مابین آنهاست

شاید که ایشان راه یابند خدا آن است که آفرید آسمانها و زمین و آنچه مابین آنهاست

فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۖ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا

در شش روز باز قرار گرفت بر عرش نیست شمارا بجز وے هیچ دوستے و

در شش روز باز قائم (مستولی) شد (حکم او) بر عرش نیست شمارا بجز او هیچ دوستی و نه

شَفِيعٍ ۚ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ

شفاعت کننده آیا پند پذیر نمی شوید تدبیر می کند کار را فرود آورده از آسمان بسوی زمین باز

شفاعت کننده آیا پند پذیر نمی شوید بتدبیر فرود می فرستد امر را از آسمان بسوے زمین باز

يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾ ذَٰلِكَ عَالِمُ

بالا میرود آن کار بسوی خدا در روزیکه هست مقدار آن هزار سال ازان حساب که می شمارید ف۱ اینست صفت دانا

بالا میرود آن امر بجانب او در روزیکه اندازه آن هزار سال است از آنچه که می شمار بد این است (صفت) داننده

الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ

نهان و آشکارا غالب مهربان آنکه به نیکترین وجه ساخت هر چیزے را که آفریدش و

نهان و آشکارا غالب مهربان آنکه نیکو آفرید هر چیزے را که آفریدش و

وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ

نو کرد آفرینش آدمی را از گل باز پیدا کرد نسل اورا از خلاصه از آب

آغاز نمود آفرینش انسان را از گل باز پیدا کرد اولاد اورا از عصاره از آب

مَهِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ ۖ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ

خوار باز درست اندام کردش و دمید در وے روح خود را و پیدا کرد برائے شما گوش و

بے قدر باز درست اندام کرد اورا و دمید در وی از روح خود و پیدا کرد برای شما گوش و

وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۚ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾ وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي

چشمها و دلها اندکے شکر می کنید و گفتند چون گم شویم در

چشم ها و دل ها اندکے شکر می کنید و می گویند آیا چون ممزوج شویم در

الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۚ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾

زمین آیا ما در آفرینش نو خواهیم بود بلکه ایشان بملاقات پروردگار خویش کافر اند

زمین آیا ما در آفرینش نو خواهیم بود بلکه ایشان از ملاقات رب خود منکران اند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اگر در ع ۱۴ / ۱۳ نزول تدبیر و عروج او تقدیر کنند در کم از هزار سال خیال نمایند و آن همه پیش خدای تعالی در یک روز تمام میشود غرض آنست که او هام ایشان بقدرت او نمیرسند والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ بخاطر باید داشت که منیبات یا از جنس احکام خواهد بود و یا از جنس اکوان ۔ بعد ازان اکوان غیبیه یا زمانی می باشند و یا مکانی و اکوان زمانی را باعتبار ماضی، مستقبل و حال بر سه قسم تقسیم کرده اند از جمله آنها علم کلی احکام غیبیه به پیغمبر علیه الصلوٰة والسلام عطا کرده شده ، فلا یظهر علی غیبه احدا الا من ارتضی من رسول الایه (جن ۔ رکوع ۲) جزئیات آنرا اذکیکی است تبویب و تفصیل کرده اند اما علم کلیات و اصول اکوان غیبیه را حق تعالی مختص به ذات خود فرموده است بلی از جزئیات منتشره بسیاری مردم را حسب استعداد شان اطلاع داد ۔ و به رسول کریم صلی الله علیه وسلم هم آنقدر حصه وافر عظیم از آن عطا کرده که نمیتوان آنرا اندازه نمود باالنسبه علم کلی اکوان غیبیه خاصه رب العزت است پنج چیز یکه درین آیت مذکور است در احادیث به «مفاتیح الغیب» یاد شده که علم کلی آن خاص خداوند تعالیٰ است و در حقیقت درین پنج چیز بجانب کل انواع اکوان غیبیه اشاره شده در «بای ارض تموت» به غیوب مکانیه در «ماذا تکسب

قُلْ يَتَوَفّٰىكُمْ مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِيْ وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُوْنَ ﴿۱۱﴾ ع

بگو قبض روح شما می کند ملک الموت که گماشته شده است بر شما باز بسوی پروردگار خویش گردانیده شوید

بگو قبض می کند روح شما را ملک الموتی که مقرر شده بر شما باز بسوی پروردگار خود گردانیده میشوید

وَلَوْ تَرٰۤى اِذِ الْمُجْرِمُوْنَ نَاكِسُوْا رُءُوْسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ رَبَّنَاۤ اَبْصَرْنَا وَ

و تعجب کنی اگر در نگری وقتیکه گناهگاران نگونسار کننده سر خویش باشند نزد پروردگار خویش گویند ای پروردگار ما دیدیم و

و اگر ببینی وقتیکه گناهگاران سر افگنده گان سرهای خود باشند نزد پروردگار ایشان (گویند) ای پروردگار ما دیدیم و

سَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوْقِنُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ

شنیدیم پس باز گردان ما را تا بکنیم کار شایسته هر آئینه ما یقین کننده ایم و اگر می خواستیم البته می دادیم هر

شنیدیم پس باز گردان ما را تا بکنیم کار شایسته (هر آئینه) ما یقین کنندگانیم و اگر می خواستیم البته میدادیم هر

نَفْسٍ هُدٰىهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّيْ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَ

شخصی را هدایت او و لیکن ثابت شده است وعده از جانب من که هر آئینه پر کنم دوزخ را از جنیان و

شخص را هدایت او و لیکن ثابت شد قول از جانب من که (هر آئینه) پر کنم دوزخ را از جن ها و

النَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۳﴾ فَذُوْقُوْا بِمَا نَسِيْتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ۚ اِنَّا نَسِيْنٰكُمْ

آدمیان همه یکجا پس بچشید این عذاب بسبب آنکه فراموش کردید ملاقات این روز خود را هر آئینه ما نیز فراموش کردیم شما را

آدمیان همه پس بچشید این عذاب را سبب آنچه فراموش کردید ملاقات این روز خود را (هر آئینه) ما نیز فراموش کردیم شما را

وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۴﴾ اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا

و بچشید عذاب دائم بسبب آنچه می کردید جز این نیست که ایمان می آرند بآیات ما

و بچشید عذاب جاودان را بسبب آنچه بودید که می کردید جز این نیست که ایمان می آرند به آیات ما

الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِّرُوْا بِهَا خَرُّوْا سُجَّدًا وَّسَبَّحُوْا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ

آنانکه چون پند داده میشوند بآن نگونسار افتنده بپای یاد کنند باستایش پروردگار خویش و ایشان

آنانکه چون پند داده میشوند به آن می افتند سجده کنان و بپاکی یاد کنند پروردگار خود را و بپاکی یاد کنند پروردگار خود را باستایش پروردگار

لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿۱۵﴾ تَتَجَافٰى جُنُوْبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ

تکبر نمی کنند دور میماند پهلوی ایشان از خوابگاه می خوانند پروردگار خود را

تکبر نمی کنند جدا میماند پهلوهای ایشان از خوابگاه ها می خوانند پروردگار خود را

خَوْفًا وَّطَمَعًا ؗ وَّمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿۱۶﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّاۤ اُخْفِيَ

بترس و امیدواری و از آنچه روزی داده ایم ایشان را خرچ میکنند پس نمیداند هیچ نفس چه چیز پنهان داشته شد

از روی خوف و طمع و از آنچه داده ایم ایشان را خرچ می کنند پس نمیداند هیچ نفسی آنچه را که پنهان گذاشته شده است

لَهُمْ مِّنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ ۚ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۷﴾ اَفَمَنْ كَانَ

برای ایشان از خنکی چشم پاداش داده شد بآنچه می کردند آیا کسیکه

برای ایشان از روشنی چشم ها جهة پاداش آنچه که می کردند آیا کسیکه باشد

مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا ؕ لَا يَسْتَوٗنَ ﴿۱۸﴾ اَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

مومن باشد مانند کسی هست که هو فاسق برابر نمی شوند اما آنانکه ایمان آوردند و کارهای

مومن مانند کسی هست که باشد فاسق برابر نمی شوند پس آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهای

الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ جَنّٰتُ الْمَاْوٰى ۫ نُزُلًۢا بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۹﴾ وَاَمَّا الَّذِيْنَ

شایسته کردند پس ایشان راست بهشت ها جای ماندن بطریق مهمانی بسبب آنچه می کردند و اما آنانکه

شایسته پس ایشان راست بهشت باغهای بود و باش بجهت مهمانی بسبب کارهای که می کردند و (اما) آنانکه

فَسَقُوْا فَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ ؕ كُلَّمَاۤ اَرَادُوْۤا اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَاۤ اُعِيْدُوْا فِيْهَا

فاسق بودند پس جای ایشان دوزخ است هرگاه که خواهند که بیرون آیند از آنجا باز گردانیده شوند در آن

فسق کردند پس جای ایشان دوزخ است هر وقتیکه خواهند که بیرون آیند از آن باز گردانیده شوند در آن

تفسیر عثمانی صفحه ۱۴۱۴

ع ۱ / ۱۴

به زمانهٔ مستقبله در «مافی الارحام» به زمانهٔ حالیه و در «ینزل الغیث» غالبا به زمانهٔ ماضیه تنبیه است یعنی معلوم می شود که باران می آید لیکو بکسی معلوم نیست که از اول کدام اسباب فراهم میگردد که در فلان وقت در فلان جا و بچه پیمانه باران خواهد شد؟ مادر طفل را در شکم گرفته می گردد. لیکن خبر ندارد که در شکم او پسر است و یا دختر؟ انسان میخواهد که واقعات آینده را بداند لیکن نمیداند که فردا خودش چه کار خواهد کرد و مرگش کجا واقع خواهد شد؟ با این همه جهل و بیچارگی او جای تعجب است که بر زندگانی دنیوی مفتون شده خالق حقیقی آن روز را که حتما در بار عدالت او کشان کشان حاضر خواهد شد فراموش کند بهر حال مقصد از ذکر این پنج چیز اشاره بسوی کلیات اکوان غیبیه است حصر مقصود نیست غالباً تخصیص ذکر این پنج چیز ازین سبب شده که موافق حدیث سائلی در باب این پنج چیز سوال کرده بود و این آیت در جواب آن نازل شده یعنی خواب شیرین و بستر بای نرم و گرم را گذاشته بحضور الله تعالی ایستاده میشوند مراد ازین نماز تهجد است چنانکه در حدیث صحیح مذکور است و بعضی نوافل نماز بین عشاء و یا نوافل بین مغرب و عشاء را مراد گرفته اند اگرچه در کلمات گنجایش این مطلب هم است لیکن راجح همان تفسیر اول است والله اعلم.

وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾ وَ

وگفته شود بایشان بچشید عذاب آتش که آنرا دروغ می داشتید و

وگفته شود بایشان بچشید عذاب آتش آن عذابی که آنرا دروغ می پنداشتید

لَنُذِيقَنَّهُم مِّنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

البته بچشانیم ایشان را عذاب نزدیک یعنی در دنیا این طرف از عذاب بزرگ بود که ایشان باز گردند

هر آئینه بچشانیم ایشان را عذاب اندک نزدیک، سوای عذاب بزرگ تا ایشان باز گردند

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا ۚ إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ

وکیست ستمگارتر از کسیکه پند داده شده بآیات پروردگار خویش باز رو بگرداند ازان هر آئینه ما از گنهگاران

وکیست ظالم تر از کسیکه پند داده شود به آیات پروردگارش باز روی بگرداند ازان (هر آئینه) ما از گنهگاران

مُنتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُن فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَائِهِ

انتقام کشنده ایم و هر آئینه دادیم موسیٰ را کتاب پس مباش در شبه از ملاقات قرآن

انتقام گیرنده ایم ع۵ و (هر آئینه)، دادیم موسیٰ را کتاب پس مباش در شبه از ملاقات آن ع۵

وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ

وساختیم موسیٰ را هدایت برای بنی اسرائیل و پیدا کردیم از ایشان پیشوایان که راه می نمودند

وگردانیدیم آنرا هدایت برای بنی اسرائیل وگردانیدیم از ایشان پیشوایان که رهنمائی می کردند

بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا ۖ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ

بفرمان ما وقتیکه صبر کردند و بآیات ما یقین می آوردند هر آئینه پروردگار تو فیصل کند

بحکم ما وقتیکه صبر کردند و بودند که به آیات ما یقین می کردند (هر آئینه) پروردگار تو او فیصله کند

بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾ أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا

میان ایشان روز قیامت درانچه اندران اختلاف می کردند آیا واضح نشد ایشان را که چه قدر هلاک کردیم

میان ایشان در روز قیامت در آنچه دران اختلاف می کردند آیا راه ننمود ایشان را که چقدر هلاک کردیم

مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ

پیش از ایشان از قرنها میروند ایشان در خانهای آن جماعه هر آئینه درین کار نشانه هاست

پیش از ایشان از قرنها که میگردند (اہل مکہ) در مساکن ایشان (هر آئینه) درین نشانها ست

أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ

آیا نمی شنوند آیا ندیدند که ما روان می کنیم آب را بسوی زمین بے گیاه تا بیرون آریم

آیا نمی شنوند آیا ندیدند که ما روان می کنیم آب را بسوی زمین بے گیاه ع۵ پس بیرون می آریم

بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنفُسُهُمْ ۖ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ

بسبب آن زراعت را میخورند ازان زراعت چهارپایان ایشان و خود ایشان نیز آیا نمی بینند و میگویند

به آن زراعت را که میخورند ازوی چهارپایان ایشان و خود ایشان نیز آیا نمی بینند و میگویند

مَتَىٰ هَٰذَا الْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنفَعُ

کے خواهد بود این فتح اگر راست گو هستید بگو روز فتح سود ندهد

کے خواهد بود این فیصله اگر هستید راستگویان بگو روز فیصله نفع ندهد

الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ

کافران را ایمان آوردن ایشان و نه ایشان مهلت داده شوند پس رو بگردان

کافران را ایمان آوردن ایشان و نه ایشان مهلت داده شوند پس روی بگردان

عَنْهُمْ وَانتَظِرْ إِنَّهُم مُّنتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

از ایشان و انتظار بکن هر آئینه ایشان نیز منتظرند

از ایشان و منتظر باش (هر آئینه) ایشان نیز منتظر اند

ف۵ وقتیکه از تمام مجرمین وگنهگاران ظالم انتقام گرفتنی هستیم این افراد که ظالم ترند چگونه رهائی خواهند یافت و بعد ازان به رسول الله (صلعم) تسلی میدهد که تو از ظلم و اعراض آنها دلگیر مشو پیغمبر موسیٰ را کتاب داده بودیم و بنی اسرائیل ازان هدایت یافتند و از پیروان آن پیشوایان و امامان بزرگ دینی پدید آمدند بے شبه برای تو هم از طرف الله تعالیٰ کتاب عظیم الشانی نازل شده که مخلوق بسیار ازان هدایت خواهند یافت و نسبت به بنی اسرائیل امامان و سردمان بزرگتر در امت تو پیدا خواهند شد۔ و فیصله منکران را خود خدای تعالیٰ خواهد کرد ع۵ فلا تکن فی مریة من لقائه جمله معترضه است و دو توجیه دارد یکی اینکه بے شک و شبه به موسیٰ کتاب داده شد و برای تو نیز چنان کتابے دادیم که در آن هیچ فریب و دغل نیست دوم اینکه ملاقات تو با موسیٰ در شب معراج حقیقی است هیچ فریب و شعبده نیست و بتقدیر اول ضمیر لقائه راجع بالقرآن و بتقدیر ثانی راجع بحضرت موسیٰ علیه السلام است ع۵ یعنی آب نهرها و دریاها ویا آب باران. مراد

از ۱۰ ارض جرز، زمین خشک و خالی از نباتات است. یعنی خاص زمین مصر را مصداق آن قرار داده و ز نسوق الماء: آب دریای نیل برآن گرفته اند این تخصیص

سُورَةُ الْأَحْزَابِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ ثَلٰثٌ وَسَبْعُونَ آيَةً وَتِسْعُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكٰفِرِيْنَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ

اے پیغامبر بترس از خدا و فرمانبرداری مکن کافران را و منافقان را هرآئینه خدا هست

اے پیغمبر بترس از خدا و اطاعت مکن منکران (کافران) را و منافقان را هرآئینه خدا هست

عَلِيْمًا حَكِيْمًا ۝ وَّاتَّبِعْ مَا يُوْحٰٓى اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

دانای باحکمت و پیروی کن چیزے راکه وحی فرستاده میشود بسوی تو از جانب پروردگار تو هرآئینه خدا هست بآنچه می کنید

دانا باحکمت و پیروی کن چیزے را که حکم (وحی) می آید (کرده میشود) بتو از جانب پروردگار تو هرآئینه خدا به آنچه عمل می کنید

خَبِيْرًا ۝ وَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ۝ مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ

خبردار و توکل کن بر خدا و خدا وکیل بس ست نیافریده است خدایتعالی برای هیچ مردے

خبرداراست و توکل کن بر خدا و کافی است خدا از روی کارسازی نگردانیده است خدا برای هیچ مردی

مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهٖ ۚ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـِٔيْ تُظٰهِرُوْنَ مِنْهُنَّ

دو دل در داخل بدن او و نه گردانیده است آن زنان شما را که ظهار می کنند باایشان

دو دل بدن او و نگردانیده است آن زنان شما را که ظهار می کنید باایشان

اُمَّهٰتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاۗءَكُمْ اَبْنَاۗءَكُمْ ۭ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ ۭ وَاللّٰهُ

مادران شما و نساخته است پسر خواندگان شما را پسران شما این سخن شماست که می گوئید بدهان خویش و خدا

مادران شما و نگردانید پسرخواندگان شما را پسران شما این سخن شماست که می گوئید بدهن های خود و خدا

يَقُوْلُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيْلَ ۝ اُدْعُوْهُمْ لِاٰبَاۗىِٕهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ

می گوید سخن راست و او دلالت می کند بر راه نسبت کنید پسرخواندگان را به پدران ایشان این راست ترست نزدیک

می گوید سخن راست و او راه می نماید براه حق بخوانید (نسبت کنید) پسرخواندگان را به پدران ایشان انصاف کامل همین است

اللّٰهِ ۚ فَاِنْ لَّمْ تَعْلَمُوْٓا اٰبَاۗءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّيْنِ وَمَوَالِيْكُمْ ۭ وَلَيْسَ

خدا پس اگر ندانید پدران ایشان را پس برادران شما اند در دین و آزادکردگان شما اند ف۲ و نیست

خدا ع۵ پس اگر ندانید پدران ایشان را پس برادران شمایند در دین و رفیقان (آزادکردگان) شمایند و نیست

عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيْمَاۗ اَخْطَاْتُمْ بِهٖ ۙ وَلٰكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوْبُكُمْ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ

بر شما گناهے در لفظیکه خطا کرده باشید بحکم آن و لیکن گناه آنست که قصد کرد دلهاے شما و هست خدا

بر شما گناهی در آنچه که خطا کرده باشید در آن مگر آنچه اراده کرد دل های شما (گناه است)، و هست خدا

غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝ اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِيْنَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهٗٓ

آمرزنده مهربان پیغامبر سزاوارترست بتصرف در امور مسلمین از ذات هاے ایشان و زنان پیغامبر

آمرزگار مهربان ع۵ پیغمبر سزاوارتر است بتصرف در امور مومنان از نفس هاے ایشان و زنان پیغمبر

اُمَّهٰتُهُمْ ۭ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ مِنَ

مادران ایشانند ف۳ و خداوندان قرابت بعض ایشان نزدیکترند به بعض در حکم خدا از

مادران ایشانند و صاحبان قرابت بعض ایشان نزدیک تراند به بعضی در حکم (کتاب) خدا از

الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ اِلَّآ اَنْ تَفْعَلُوْٓا اِلٰٓى اَوْلِيٰۗىِٕكُمْ مَّعْرُوْفًا ۭ كَانَ

سائر مسلمانان و هجرت کنندگان لیکن آنکه بکنید بسوی دوستان خود رعایتے جائز بود این حکم هست

دیگر مومنان و مهاجرین مگر آنکه بکنید بدوستان خود نیکوئی هست

ذٰلِكَ فِي الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ۝ وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّٖنَ مِيْثَاقَهُمْ وَمِنْكَ

در لوح محفوظ نوشته شده ف۴ و یاد کن چون گرفتیم از پیغامبران عهد ایشان را و از تو

در کتاب (لوح محفوظ) نوشته شده و (یاد کن) چون گرفتیم از پیغمبران قرار (عهد) ایشان را و از تو

بفراموشی و بغلط از زبان شما برآید که فلانی پسر فلان است البته معاف بوده سهو و نسیان در جمله گناه نیست مگر کسیکه اراده گناه دارد اگر خداوند بخواهد آنرا هم می بخشد ۱۲۔

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید که درین آیات رد است بر قول کافرے که مراد و دل داده اند و برآنچه اهل جاهلیت مقرر کرده بودند که مظاهر مثل مادر حرام موبدی شود و تعریض ست بجواب طعن کافران و منافقان به نسبت حضرت صلی الله علیه وسلم چون زینب را تزوج فرمود که زن پسرخوانده را بزنی گرفت ۱۲ ف۲ یعنی پس باین لقب بخوانید ۱۲۔ ف۳ یعنی در حرمت نکاح ۱۲ ف۴ یعنی صله ارحام واجب است و توارث بهجرت و اسلام منسوخ شد بتوارث بقرابت و ارحام ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ تقاضای انصاف صحیح همین است که هر شخص بسوی پدر حقیقی خود فقط منسوب شود اگر شخصی کسی دیگر را پسر خواند آن شخص پدر حقیقی او نمیگردد۔ اگر شخصی از راه شفقت و محبت کسی را مجازاً پسر و یا پدر بخواند چیز جداگانه است غرض این است که در تعلقات نسبی و احکام آن نباید اشتباه و التباس واقع شود در ابتدای اسلام رسول کریم صلی الله علیه وسلم زید بن حارثه را آزاد نموده پسرخوانده قرار داد رسم و رواج مردم او را بنام زید بن محمد صلی الله علیه وسلم خواندند۔ چون این آیت نازل شد همه مردم او را زید بن حارثه خواندند۔ ع۵ اگر

وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۖ وَأَخَذْنَا مِنْهُم

بگرفتیم واز نوح و ابراہیم و موسٰی و عیسے پسر مریم و گرفتیم از ایشان

واز نوح واز ابراہیم واز موسٰی واز عیسٰی پسر مریم و گرفتیم از ایشان

مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾ لِّيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَن صِدْقِهِمْ ۚ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ

عہد محکم تا خدا تعالیٰ بپرسد آن راست گویان را از راستی ایشان و مہیا کردہ است برای کافران

عہد محکم تا بپرسد خدا راست گویان را از راستی ایشان و مہیا کردہ است برائے کافران

عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ

عذاب درد دہندہ ف۱ اے مسلمانان یاد کنید نعمت خدا را بر خویش وقتیکہ آمد بر سر شما

عذاب دردناک اے مومنان یاد کنید احسان (نعمت) خدا را بر خود وقتیکہ آمد بر شما

جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

لشکرہا پس فرستادیم بر ایشان باد را و لشکرہا و نہ دیدید آنرا و ہست خدا بآنچہ می کنید

لشکرہا پس فرستادیم بر ایشان باد را و لشکرہا کہ نہ دیدید آنرا و ہست خدا بہ آنچہ می کنید

بَصِيرًا ﴿٩﴾ إِذْ جَاءُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ

بینا چون آمدند بر شما از جانب بالائے شما و از جانب پائین شما و چون خیرہ ماندند دیدہا

بینا ع۵ چون آمدند بر شما (فوج ہای کفار) از طرف بالا و از طرف پائین شما و چون خیرہ ماند چشمہا

وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ

و برسید دلہا بحنجرہا و گمان می کردید بہ نسبت خدا گمانہائے مختلف آنجا امتحان کردہ شد

و رسید دلہا بگلوہا (حنجرہا) و گمان می کردید بخدا گمان ہائے گوناگون آنجا امتحان کردہ شد

الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾ وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ

مسلمانان را و جنبانیدہ شد ایشان را جنبانیدن سخت و چون می گفتند منافقان و آنانکہ

مومنان و جنبانیدہ شدند جنبانیدن سخت و چون گفتند منافقان و آنانکہ

فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَت

در دل ایشان بیماریست وعدہ نداد ما را خدا و رسول او مگر بطریق فریب دادن و چون گفتند

در دلہائے ایشان مرض است وعدہ نکردہ ما را خدا و رسول او مگر وعدۂ فریب و چون گفت

طَّائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا ۚ وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ

طائفہ از ایشان اے اہل مدینہ سرائے ماندن نیست شما را پس باز گردید و دستوری می طلبید گروہے

طائفہ از ایشان اے اہل مدینہ نیست جائے بود و باش شما را پس باز گردید و اذن می طلبید گروہی

مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ۖ إِن يُرِيدُونَ

از ایشان از جناب پیغمبر می گویند ہر آئینہ خانہائے ما نامضبوط است و نیستند آن خانہا نامضبوط نمے خواہند

از ایشان از پیغمبر می گویند (ہر آئینہ) خانہائے ما برہنہ (نامضبوط) است و نیست آن خانہا برہنہ (نامضبوط) نمیخواہند

إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾ وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِم مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا

مگر گریختن و اگر در آمدہ میشد مدینہ بر سر ایشان از نواحی آن پس طلب کردہ میشد از ایشان خانہ جنگی البتہ میدادند آنرا

مگر گریختن را و اگر می در آمدند بر سر ایشان از نواحی آن پس طلب کردہ میشد از ایشان فتنہ ہر آئینہ قبول می کردند آنرا

وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِن قَبْلُ لَا

و توقف نمی کردند در دادن فتنہ مگر اندکے ف۱ و ہر آئینہ عہد بستہ بودند با خدا پیش ازیں کہ

و درنگ نمی کردند دران مگر اندکے و (ہر آئینہ) عہد بستہ بودند با خدا پیش ازیں کہ

يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ ۚ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ﴿١٥﴾ قُل لَّن يَنفَعَكُمُ الْفِرَارُ

برنگردانند پشت را و ہست عہد خدا پرسیدہ شدہ بگو سود ندہد شما را گریختن

برنگردانند پشت ہا را و ہست عہد خدا پرسیدہ شدہ بگو نفع ندہد شما را این فرار

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید کفار در غزوۂ احزاب بر مدینہ ہجوم کردند و آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم بخندق متحصن شدند و از منافقان سخنان نفاق سرزد و مخلصان استقامت ورزیدند و آخر فتح اسلام واقع شد خدای تعالےٰ در ذم ایشان و مدح آنان و منت نہادن بر ایشان نازل ساخت ۱۲ ف۲ مترجم گوید حاصل کلام آنست کہ در جہاد توقف می کنند و اگر جنگ در مقدمہ نفسانی میشد توقف نمیکردند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ سال چہارم و پنجم ہجرت۔ یہود بنی نضیر کہ از مدینہ اخراج شدہ بودند (ذکرش در سورۂ حشر خواہد آمد) درمیان قبائل گشتند و قریش مکہ بنی فزارہ، غطفان وغیرہ قبائل عرب را تحریض نمودند و کامیاب شدند بر اینکہ قوۂ متحدۂ آنہا بر مدینہ ہجوم بیاورد۔ تقریباً یک لشکر جرار در حدود دوازدہ ہزار نفر کہ با تجہیزات کامل عسکری مجہز و بر قوۂ خود نازان بود تشکیل گردید یہود بنی قریظہ کہ قلعۂ مستحکم آنہا جانب شرقی مدینہ وقوع یافتہ بود با آنکہ پیشتر با مسلمانان معاہدہ کردہ بودند از ترغیب و ترہیب یہود بنی نضیر معاہدات را بطاق نسیان گذاشتہ آمادۂ امداد مہاجمین شدند۔ جمعیت مسلمانان مشتمل بر سہ ہزار نفر بود و در بین ایشان یک عدہ زیاد از منافقین دغاباز وجود داشت کہ در وقت ورود شقی۔ لبقیہ بر ...

ع ۱ ۸ ۱۷ · ۱۰ ع

عند المتقدمین ۱۳

إِن فَرَرْتُم مِّنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذًا لَّا تُمَتَّعُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿۸﴾ قُلْ

اگر بگریزید از مرگ یا از کشته شدن و آنهنگام بهره مند ساخته نشوید مگر اندکے بگو

اگر بگریزید از مرگ یا از قتل و آن هنگام برخوردار نخواهید شد مگر اندکے بگو

مَن ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُم مِّنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ۚ

کیست آنکه نگاهدارد شمارا از تصرف خدا اگر بخواهد در حق شما سختی یا بخواهد در حق شما لطفے

کیست آنکه نگاه دارد شمارا از خدا اگر بخواهد بشما بدی را یا بخواهد در حق شما مهربانی

وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿۹﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ

ونیابند برائے خویش بجز خدا دوستے ونه یاری دهنده هرآئینه خدا میداند

ونیابند برای خود بجز خدا دوستی ونه مددگاری (هرآئینه) میداند خدا

الْمُعَوِّقِينَ مِنكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا ۖ وَلَا يَأْتُونَ

بازدارندگان را از شما وگویندگانرا به برادران خویش که بیائید بسوئے ما و حاضر نمے شوند

بازدارندگان را از شما وگویندگان را به برادران خود که بیائید بسوئی ما و حاضر نمی شوند

الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿۱۰﴾ أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۖ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ

بکارزار مگر اندکے بخل کنان به نسبت شما ف۱ پس چون بیاید ترس ببینی که ایشان

بجنگ مگر گاه گاه دریغ می کنند (در حالیکه بخیلانند) بر شما پس چون بیاید وقت ترس ببینی ایشان را

يَنظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ

درمے نگرند بسوئے تو می گردد چشمهائے ایشان مانند کسیکه بے هوش کرده شود از سختی موت

که می بینند بسوی تو دور می خورد چشمهائے ایشان مانند کسیکه بے هوشی انداخته باشد بروی از سختی مرگ

فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُم بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ۚ

پس چون برود ترس زبان درازی کنند بر شما بزبانهائے تیز بخل کنان بر مال

پس چون برود وقت ترس زبان درازی کنند بر شما بزبان هائے تیز درحالیکه بخیلانند بر مال غنیمت

أُولَٰئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ

این جماعه ایمان نیاوردند پس نابود ساخت خدا کردارهائے ایشان را و هست این کار بر خدا

این جماعه ایمان نیاوردند پس نابود گردانید خدا کردارهائے ایشان را و هست این کار بر خدا

يَسِيرًا ﴿۱۱﴾ يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا ۖ وَإِن يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا

آسان مے پندارند که لشکرهائے کفار نه رفته اند و اگر بیایند لشکرها تمنا کنند

آسان می پندارند که لشکرهائے کفار نرفته اند و اگر بیایند لشکرها آرزوی کنند (منافقان)

لَوْ أَنَّهُم بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنبَائِكُمْ ۖ وَلَوْ كَانُوا فِيكُم مَّا

کاش ایشان صحرا نشین بودندے در میان اعراب سوال می کردند از اخبار شما ف۲ و اگر باشند در میان شما

کاش ایشان صحرانشین می بودند در میان عرب هائے دهاتی سوال می کردند از خبرهای شما و اگر باشند درمیان شما

قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا ﴿۱۲﴾ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن

کارزار نکنند مگر اندکے هرآئینه هست شمارا به پیغامبر خدا پیروی نیک کسے راکه

کارزار نکنند مگر اندکے هرآئینه هست برای شما در تعلیم رسول الله پیروی نیک برای کسیکه

كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿۱۳﴾ وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ

توقع میداشت ثواب خدا و توقع میداشت روز آخر و یاد کرد خدارا بسیارے و چون دیدند مسلمانان

امید میدارد (ثواب) خدا و روز آخرت را و یاد می کند خدارا بسیار و چون دیدند مسلمانان

الْأَحْزَابَ قَالُوا هَٰذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ ۚ

لشکرهارا گفتند این ست آنچه وعده داده بود مارا خدا و پیغامبر او و راست گفت خدا و رسول او

لشکر کفار را گفتند این همانست که وعده داده بود مارا خدا و پیغمبر او و راست گفت خدا و رسول او

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در سواد شما ف۲ یعنی از هر آینده و رونده ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۱۸

حیله ها و بهانه ها ساخته از میدان جنگ کناره گرفتند - رسول کریم صلی الله علیه وسلم با صحابهؓ مشوره فرمود بالاخر به مشوره حضرت سلمان فارسی تجویز شد که خندقی دران سمت شهر که ازان طرف اندیشه حمله و خطر بود حفر کنند زمستان شدید استیلا داشت غله بسیار گران شده بود صحابه رضی الله عنهم و خود سرور عالم صلی الله علیه وسلم از گرسنگی به شکمهای خود سنگ بسته بودند مسگر سپاهیان و سپه سالار آنها که مستغرق نشئه عشق الهی بودند در کندن آن زمین سنگلاخ با قوه حیرت انگیز و همت مردانه مشغول بودند - مجاهدین بر زمین سنگلاخ کلند میزدند و میگفتند "نحن الذین بایعوا محمدا علی الجهاد ما بقینا ابدا" و از حضور محمدی جواب گفته میشد "اللهم لا عیش الا عیش الآخره فاغفر الانصار والمهاجره" خندق تیار شد و عسکر اسلام در مقابل دشمن سنگر گرفتند تقریبا بیست یا بیست و به تجز ز هردو فوج مقابل یکدیگر سنگر گرفته بودند چون در بین آنها خندق حائل بود کفار با وجود تعداد بسیار زیاد نتوانستند عموما بر شهر

ع ۲ ۱۲ ۱۸

حمله آورند از دور تیر اندازی می شد گاه گاهی افراد مخصوص فریقین در میدان مبارزه داده شجاعت میدادند. بقیه بر صفحه ۴۲۰

وَمَا زَادَهُمْ إِلَّآ إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا

داین ماجرا نه افزود در حق ایشان مگر باور داشتن و گردن نهادن از مسلمانان مردانند که راست کردند

ونیفزود ایشانرا آنچه دیدند مگر ایمان و تسلیم از مومنین بسیار داانند که راست کرده (نشان دادند)

مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ۖ فَمِنْهُم مَّن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُم مَّن يَنتَظِرُ ۖ وَمَا

آنچه عهد بسته بودند با خدا بران پس از ایشان کسے هست که بانجام رسانید قرار داد خود را ول و از ایشان کسے هست که انتظار میکنند و

آنچه عهد بسته بودند با خدا بران پس بعضی از ایشان کسے است که بانجام رسانیده ذمه (قرار داد) خود را و بعضی از ایشان آنست که

بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾ لِّيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ

بدل نکردند هیچ وجه بدل کردنے تا جزا دهد خدا راست گویان را در مقابله راستی ایشان و عذاب کند منافقان را

تغیر ندادند عهد خود را هیچ تبدیل (این واقعه برای آن شد) تا جزا دهد خدا صادقین را بصدق شان و عذاب کند منافقان را

إِن شَآءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ

اگر خواهد یا برحمت باز گردد بر ایشان هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان و باز گردانید خدا

اگر خواهد یا برحمت باز گردد بسوی ایشان هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان و باز گردانید خدا

كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا ۚ وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ

کافران را با خشم ایشان نیافتند هیچ منفعتے و کفایت کرد خدا از طرف مسلمانان در مقدمۂ جنگ و هست خدا

کافران را بحال خشم شان نیافتند هیچ منفعتے و کفایت کرد خدا از طرف مومنان در جنگ و هست خدا

قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾ وَأَنزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُم مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِن صَيَاصِيهِمْ

توانا غالب و فرود آورد آنان را که مددگاری این لشکرها کرده بودند از اهل کتاب ف۲ از قلعه‌هائے ایشان

توانا غالب و فرود آورد (خدا) آنانرا که مددگاری آن لشکرها را کرده بودند از اهل کتاب از قلعه‌های ایشان

وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾ وَأَوْرَثَكُمْ

وافگند در دل ایشان خوف طائفه را مے کشتید و اسیر میگرفتید طائفه را و عاقبت کار بشما داد

وانداخت در دل های ایشان خوف گروهی را می کشتید و اسیر می گرفتید گروهی را و (میراث) داد شمارا

أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَّمْ تَطَئُوهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ

زمین ایشان را و خانهائے ایشانرا و مالهائے ایشانرا و نیز عاقبت کار بشما داد زمینی را که تصرف سوده اید آنرا ف۳ و هست خدا بر

زمین ایشان و خانه‌های ایشان و اموال آنان و زمینی را که پامال نکرده اید آنرا و هست خدا بر همه

شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾ يَآأَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَوٰةَ

چیز توانا ف۴ اے پیغامبر بگو بزنان خود اگر خواسته باشید زندگانی

چیز توانا اے پیغمبر بگو بزنان خود اگر شما می خواهید زندگانی

الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَإِن

دنیا و آرایش آن پس بیائید تا جامه دهم شمارا و رها کنم شمارا رها کردن نیک و

دنیا و آرایش آنرا پس بیائید تا متعه دهم شمارا و رها کنم شمارا رها کردن نیک و

كُنتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ

اگر میخواهید خدا و پیغامبر او را و سرائے آخرت را پس هر آئینه خدا آماده ساخت برای زنان نیکو کاری کنند

اگر شما میخواهید خدا و رسول او و سرای آخرت را پس (هر آئینه) خدا آماده ساخت برای زنان نیکوکار

مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾ يَانِسَآءَ النَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَاحِشَةٍ

از شما مزد بزرگ اے زنان پیغامبر هر که بعمل آرد از شما بدکاری

از شما مزد بزرگ را اے زنان پیغمبر هر که بعمل می آرد از شما بدکاری

مُّبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا

ظاهر ف۵ دوچند کرده شود ویرا عذاب دوچندان و هست این مقدمه بر خدا آسان

ظاهر دوچند کرده شود بر او عذاب دوچندان و هست این بر خدا آسان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی شهید شد ۱۲

ف۲ یعنی بنی قریظه را فرود آورد ۱۲ ف۳ یعنی خیبر ۱۲ ف۴ مترجم گوید ازواج آنحضرت چیزیکه نزدیک آنحضرت نبود از زینت دنیا طلب میکردند خدا تعالیٰ ایشانرا پند داد و زجر فرمود و احکام معاشرت با ایشان نازل ساخت و زینب رضی الله تعالیٰ عنها در عقد زید بود در میان ایشان ناسازگاری پدید آمد و رفته رفته بطلاق منجر شد و بعد انقضائے عدت خدا تعالیٰ او را داخل ازواج طاهرات گردانید منافقان زبان طعن کشادند که زن پسر خود را بزنے گرفت خدا تعالیٰ در میان آنکه پسر خوانده حکم پسر ندارد نازل ساخت ۱۲ ف۵ مترجم گوید مراد اینجا ایذائے پیغامبر است بزبان درازی ۱۲

ع ۳/۱۹

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۱۹

اگرچه جمعیت مسلمانان در میان مشرکین و یهود بنی قریظه در حکم محصور بودند با وجود آن زنان و اطفال خود را بجاهای محفوظ و مضبوط رسانیده خودشان باستقامت و شجاعت تمام وظیفه حفاظت و مدافعه را انجام دادند. سرانجام بتدبیر عاقلانه ولطیف نعیم ابن مسعود الاشجعی رضی در بین مشرکین و یهود بنی قریظه نفاق و شقاق افتاد. از طرف دیگر لشکر نامرئی خدا تعالیٰ مرعوب و خوف انداختن در دل کفار بود. در این اثنا شبی بقدرت الله تعالیٰ طوفان شدید - بقیه بر صفحه ۴۲۱

وَمَن يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَ

و هرکه فرمانبرداری کند از شما مر خدا و پیغامبر او را و

و هرکه فرمانبرداری کند از شما خدا را و رسول او را و

تَعْمَلْ صَٰلِحًا نُّؤْتِهَآ أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

بکند کار نیک بدهیم او را مزد او دو بار و مهیا کنیم برائے او روزی نیک

بکند کار نیک بدهیم او را مزد او دو بار و مهیا کنیم برائے او روزی با عزت (نیک)

يَٰنِسَآءَ ٱلنَّبِىِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ ٱلنِّسَآءِ ۚ إِنِ ٱتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ

اے زنان پیغامبر نیستید شما مانند هر کدام از سائر زنان اگر پرهیزگاری دارید پس ملایمت مکنید

اے زنان پیغمبر نیستید شما مانند هر یک از سائر زنان اگر بترسید (پرهیزگاری کنید) پس ملایمت نکنید

بِٱلْقَوْلِ فَيَطْمَعَ ٱلَّذِى فِى قَلْبِهِۦ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ

در سخن گفتن که آنگاه طمع کند کسے که در دل او بیمار یست و بگوئید سخن نیکو و بمانید

در سخن گفتن آنگاه طمع کند کسیکه در دل او مرض است و بگوئید سخن معقول (نیکو) و قرار بگیرید

فِى بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ ٱلْجَٰهِلِيَّةِ ٱلْأُولَىٰ ۖ وَأَقِمْنَ ٱلصَّلَوٰةَ وَ

در خانهائے خویش و اظهار تجمل مکنید مانند اظهار تجمل که در جاهلیت پیشین بود و برپا دارید نماز را و

در خانهائے خود و ظاهر نکنید (تجمل ادرا) مانند ظاهر کردن عادت جاهلیت پیشینه و برپا دارید نماز را و

ءَاتِينَ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِعْنَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ ٱلرِّجْسَ

بدهید زکوة را و فرمانبرداری خدا و رسول او کنید جز این نیست که میخواهد خدا تا دور کند از شما پلیدی را

بدهید زکوة را و اطاعت کنید خدا و رسول او را جز این نیست که میخواهد خدا تا دور کند از شما سخن های ناپاک را

أَهْلَ ٱلْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾ وَٱذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِى بُيُوتِكُنَّ مِنْ ءَايَٰتِ

اے اهل بیت و تا پاک کند شمارا پاک کردنے و یاد کنید آنچه خوانده میشود در خانهائے شما از آیت هائے

اے اهل بیت پیغمبر و پاک کند شمارا پاک کردنی و یاد کنید آنچه خوانده میشود در خانهائے شما (از) آیات

ٱللَّهِ وَٱلْحِكْمَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٤﴾ ع إِنَّ ٱلْمُسْلِمِينَ وَٱلْمُسْلِمَٰتِ

خدا و از حکمت هر آئینه خدا هست لطف کننده خبردار هر آئینه مردان مسلمان و زنان مسلمان

خدا و دانائی (حکمت) هر آئینه خدا هست دانای اسرار خبردار هر آئینه مردان مسلمان و زنان مسلمان

وَٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَٱلْقَٰنِتِينَ وَٱلْقَٰنِتَٰتِ وَٱلصَّٰدِقِينَ وَٱلصَّٰدِقَٰتِ

و مردان باور دارنده و زنان باور دارنده و مردان اطاعت کننده و زنان طاعت کننده و مردان راست گوینده و زنان راستگوینده

و مردان مومن و زنان مومنه و مردان بندگی کننده و زنان بندگی کننده و مردان راستگوی و زنان راستگوی

وَٱلصَّٰبِرِينَ وَٱلصَّٰبِرَٰتِ وَٱلْخَٰشِعِينَ وَٱلْخَٰشِعَٰتِ وَٱلْمُتَصَدِّقِينَ وَٱلْمُتَصَدِّقَٰتِ

و مردان شکیبائی کننده و زنان شکیبائی کننده و مردان فروتنی نماینده و زنان فروتنی نماینده و مردان صدقه دهنده و زنان صدقه دهنده

و مردان زحمت کش (صابر) و زنان زحمت کش (صابره) و مردان فروتنی کننده و زنان فروتنی کننده و مردان خیرات دهنده و زنان خیرات دهنده

وَٱلصَّٰٓئِمِينَ وَٱلصَّٰٓئِمَٰتِ وَٱلْحَٰفِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَٱلْحَٰفِظَٰتِ وَٱلذَّٰكِرِينَ

و مردان روزه دارنده و زنان روزه دارنده و مردان محافظت کننده شرمگاه خود را و زنان محافظت کننده و مردان یاد کننده

و مردان روزه دار و زنان روزه دار و مردان حفاظت کننده فرجهای خود را و زنان حفاظت کننده و مردان یاد کننده

ٱللَّهَ كَثِيرًا وَٱلذَّٰكِرَٰتِ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾ وَمَا كَانَ

خدا را بسیارے و زنان یاد کننده مهیا کرده است خدائے تعالیٰ برائے ایشان آمرزش و مزد بزرگ و نیست هیچ

خدا را (بذکر) بسیار و زنان ذکر کننده مهیا کرده است خدا برائے ایشان آمرزش و ثواب بزرگ و جائز نیست

لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ

مومن و نه هیچ مومنه را چون مقرر کند خدا کارے و رسول او آنکه باشد ایشان را اختیار

برائے مرد مومن و نه برائے زن مومنه چون مقرر کند خدا و رسول او کاری را که باشد ایشان را اختیار

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۲۰- خوفناک باد پیدا شد که ریگ سنگریزه ها به چهره های کفار میخورد آتش هائیکه افروخته بودند از شدت باد خاموش گردید، دیگچه های شان برزمین افتاد و بهیچ صورت پخت و پز نتوانستند- بر علاوه از شدت باد خیمه ها غلطید- و اسپ ها رها شده گریختند سردی و تاریکی طاقت فرسا گردید در اثر آن لشکر کفار پریشان و سراسیمه شد- بالاخر ابو سفیان که یک قوماندان زبردست شان بود طبل رحیل نواخت ناچار تمام لشکر کفار به کوچ کشی پرداخته خائب و خاسر به مسکن خود برگشتند، و کفی الله المؤمنین القتال و کان الله قویا عزیزا) این جنگ را جنگ احزاب، و گاهی جنگ خندق، هم می گویند در موسم برودت شدید و بحالت فاقه دیگر سنگی خندق کندن و بین تعداد کثیر دشمنان محصور شده جنگیدن حالاتی بود که منافقین رازهای دل خود را بیرون آوردند و مومنین اثر ثبات و استقامت نمودند آنحضرت صلی الله علیه وسلم درهمین جنگ فرمودند که در آینده کفار بر ما هجوم کرده نمی توانند بلکه ما بر آنها هجوم خواهیم برد چنانچه همین طور بظهور رسید ع ۵ حیثیت و رتبه شما مانند زنان

...میت چه الله تعالیٰ شمارا به زوجیت سید المرسلین انتخاب و سرافراز نمود و امهات المؤمنین گردانید- لهذا اگر بهترین نمونه تقوی و طهارت را چنانکه از شما توقع میرود.......

مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا ﴿۲﴾ وَإِذْ

دران کار خویش و هرکه نافرمانی کند خدا و رسول او را پس هر آئینه گمراه شد گمراهی ظاهر ف ۱ و یاد کن چون

در کار ایشان و هرکه نافرمانی کند خدا و رسول او را پس هر آئینه گمراه شد بگمراهی ظاهر ع ۵ و (یاد کن) چون

تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ

میگفتی با شخصے که انعام کرده است خدا بر وے و نیز انعام کرده تو بر وے که نگاهدار بر خود زن خود را

گفتی مر کسے را که احسان کرده خدا بروی و احسان کرده تو بروی که نگاهدار نزد خود زن خود را

وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ ۚ وَاللَّهُ

و بترس از خدا و پنهان می کردی در ضمیر خویش آنچه خدا پدید آرنده او ست و مے ترسیدی از مردمان و خدا

و بترس از خدا و پنهان می کردی در نفس خود آنچه خدا پدید آرنده آن است و مے ترسیدی از مردم و خدا

أَحَقُّ أَن تَخْشَاهُ ۖ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ

سزاوار تر ست بآنکه بترسی از وے پس وقتیکه بانجام رسانید زید از زینب حاجت خود را یعنی طلاق داد بزنی دادیم ترا زینب تا نباشد

سزاوار تراست به آنکه بترسی ازوی پس چون بانجام رسانید زید از ان غرض (حاجت) خود را به نکاح تو آوردیم (تزویج کردیم)

عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ۚ وَ

بر مسلمان هیچ تنگی در نکاح در کردن زنان پسر خواندگان خویش چون بآخر رسانند از ایشان حاجت را و

بر مومنان گناه (هیچ تنگی) در نکاح کردن زنان پسر خواندگان ایشان چون بانجام رسانند از ایشان غرض خود را و

كَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿۳﴾ مَّا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ ۖ

هست مراد خدا البته کردنی ف ۲ نیست بر پیغامبر هیچ تنگی در آنچه حلال ساخته است خدا برائے او

هست حکم (کار) خدا بجا کرده شده نیست بر پیغمبر هیچ مضایقه در آنچه مقرر کرده خدا برای او

سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلُ ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا ﴿۴﴾

مانند آئین خدا در حق آنانکه گذشتند پیش ازین و هست کار خدا باندازه مقرر کرده شده پیش از وجود مانند آئین خدا

مانند عادت خدا در حق آنانکه گذشتند پیش ازین و هست حکم خدا اندازه مقرر کرده شده

الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ ۗ

در حق آنانکه میرسانند پیغامهائے خدا را و مے ترسند از وے و نمی ترسند از هیچکس مگر از خدا و

آنانکه میرسانند پیغام هائے خدا را و می ترسند ازوی و نمی ترسند از هیچ کس مگر از خدا و

كَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿۵﴾ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ

بس است خدا حساب کننده نیست محمد پدر هیچ کس از مردان شما و لیکن پیغامبر

بس است خدا از حیث کافی بودن نیست محمد پدر هیچ کس از مردان شما و لیکن پیغمبر

اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿۶﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

خدا است و مهر پیغامبران است ف ۳ و هست خدا بهر چیز دانا اے مسلمانان

خدا است و مهر تمام پیغمبران است و هست خدا بر هر چیز دانا اے مومنان

اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿۱﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿۲﴾ هُوَ الَّذِي

یاد کنید خدا را یاد کردن بسیار و بپاکی بخوانید او را صبح و شام او ست آنکه

یاد کنید خدا را یاد کردن بسیار و بپاکی بخوانید او را صبح و شام او ست آنکه

يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَكَانَ

رحمت مے فرستد بر شما و دعائے رحمت می کنند بر شما فرشتگان او تا بر آورد شما را از تاریکی ها بسوی روشنی و هست

رحمت میفرستد بر شما و (دعای) رحمت می کنند بر شما فرشتگان او تا بر آورد شما را از تاریکی ها بروشنی و هست

بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿۳﴾ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ۚ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا

بمسلمانان مهربان دعائے خیر ایشان ف ۴ روزیکه ملاقات کنند بخدا اسلام ست و آماده کرده است برای ایشان

بمومنان مهربان تحیت ایشان روزیکه ملاقات کنند خدا را اسلام است و آماده کرده است خدا برای ایشان ثواب

فتح الرحمٰن

ف ۱ مترجم گوید درین آیت تعریض ست بآن قصه که آنحضرت صلی الله علیه وسلم نخست زینب را برائے زید خطبه فرمود و آنرا زینب و برادرش مکروه داشتند و این معنی مناسب حال ایشان نبود والله اعلم ۱۲

ف ۲ مترجم گوید درین آیت تعریض است بآن قصه که در خاطر مبارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم می گذشت که اگر در میان زید و زینب مفارقت واقع شود آنرا در سلک ازواج طاهرات داخل نماید لیکن برائے رعایت مراسم نیکو خواهی بحسن معاشرت دلالت میفرمود ۱۲

ف ۳ یعنی بعد از وے هیچ پیغمبر نباشد ۱۲

ف ۴ یعنی از جانب خدا و فرشتگان ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ۵ حضرت زینب رضی الله عنها دختر امیمه بنت عبدالمطلب یعنی عمه زاده رسول کریم صلی الله علیه وسلم و از خاندان اعلای قریش بود ۲ آنحضرت صلی الله علیه وسلم خواست که او را با زید بن حارثه تزویج فرماید هرچند زید اصلاً و نژاداً عرب شریف بود لیکن ظالمی او را در طفولیت اسیر گرفته در بازار مکه بطور غلام فروخت حضرت خدیجه رضی الله عنها او را خرید و چند روز بعد به آنحضرت صلی الله علیه وسلم هبه کرد. نا میرده چون بهوشیار شد مینکا میکه در سفری به منظور بازدیدگانی از نزدیک وطن خود میگذشت بقیه بر صفحه ۴۲۳

بقیه بر صفحه ۴۲۳

كَرِيمًا ﴿٤٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيًا

نیک اے پیغامبر ہر آئینہ ما فرستادیم ترا گواہی دہندہ و مژدہ رسانندہ و ترسانندہ و خوانندہ

بزرت (اجر نیک) اے پیغمبر (ہر آئینہ) ما فرستادہ ایم ترا شاہد دہندہ (گواہ) و مژدہ دہندہ و ترسانندہ و دعوت کنندہ

إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ

بسوے خدا بحکم او و چراغ روشن و بشارت دہ مسلمانان را بآنکہ ایشان را باشد از جانب خدا

بسوے خدا بحکم او و چراغے درخشان و بشنوان (مژدہ بدہ) مومنان را بہ آنکہ ایشان راست از جانب خدا

فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى

بخشایش بزرگ و فرمان مبر کافران را و منافقان را و از نظر اعتبار بگذار رنجانیدن ایشان را و توکل کن بر

فضل بزرگ و اطاعت مکن منکرین و منافقان را و بگذار اذیت ایشان را و توکل کن بر

اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ

خدا و بس ست خدا کارساز اے مسلمانان چون نکاح کنید زنان مومنہ را باز

خدا و بس است خدا کارساز اے مومنان چون بہ نکاح بگیرید زنان مومنہ را باز

طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ

طلاق دہید ایشان را پیش از آنکہ دست رسانید بایشان پس نیست شما را برایں زنان ہیچ عدتے کہ

طلاق دہید ایشان را پیش از آنکہ دست برسانید بایشان پس نیست شما را حقی بر ایشان برای نشاندن در عدت کہ

تَعْتَدُّونَهَا ۖ فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا

بشمارید آنرا پس متعہ دہید ایں مطلقات را و بگذارید آنہا را گذاشتن نیک اے پیغامبر ہر آئینہ ما

شمار آن را پورہ کنید پس متعہ دہید ایشان را و بگذارید ایشان را گذاشتن نیک ای پیغمبر (ہر آئینہ) ما

أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ

حلال کردیم برائے تو زنان تو کہ دادہ مہر ایشان و کنیز کانے کہ مالک ایشان شدہ است دست تو از آنچہ

حلال گردانیدیم برای تو آن زنان ترا کہ دادہ مہرہای ایشان را و آنچہ (کنیز ہای کہ مالک شدہ (ایشانرا) دست تو از آنچہ

اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ

اللہ عائد ساختہ است بر تو [۱] و حلال کردیم دختران عم ترا و دختران عمہہائے ترا و دختران خالہائے ترا و دختران خالہائے ترا

خدا بر دست تو و دختران عم ترا و دختران عمہ ہای ترا و دختران ماما ی ترا و دختران خالہ ہای ترا

اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ

آنانکہ ہجرت کردہ اند با تو و حلال کردیم زن مسلمان اگر بہ بخشد خود را برائے پیغامبر [۲] اگر خواہد پیغامبر

آنانکہ ہجرت کردہ اند با تو و زن مومنہ را اگر ببخشد نفس خود را برائے پیغمبر اگر بخواہد پیغمبر

أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۗ قَدْ عَلِمْنَا مَا

بزنے گیرد آنرا خاص برائے تو بجز مسلمانان ہر آئینہ دانستیم آنچہ

کہ نکاح کند او را ایں (حکم) خاص برائے تست بدون دیگر مسلمانان معلوم است بما (ہر آئینہ دانستیم) آنچہ

فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ

فرض ساختہ ایم بر ایشان در حق زنان ایشان و در حق کنیز کانے کہ مالک آنست دست ایشان [۳] سہل کردیم تا نباشد بر تو

مقرر کردیم بر ایشان در حق زنان ایشان و آنچہ مالک شدہ دستہائے ایشان تا نباشد بر تو

حَرَجٌ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾ تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي

ہیچ تنگی و ہست خدا آمرزندہ مہربان [۴] موقوف داری ہر کرا خواہی از ایشان و جاے دہی

تنگی و ہست خدا آمرزندہ مہربان پس باز داری ہر کرا خواہی از ایشان و جاے دہی

إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ ۖ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ۚ ذَٰلِكَ

نزدیک خویش ہر کرا خواہی و اگر خواہش کنی زنے را از آنجملہ کہ یکسو کردہ آنہا را پس نیست ہیچ گناہے بر تو ایں رخصت دادن ترا است

نزد خود ہر کرا خواہی و کسے را کہ دلت بخواہد (بخواہی) از آنہائی کہ یکسو کردہ پس نیست ہیچ گناہے بر تو ایں

ایں شرف مخصوص بہ او بخشیدہ شد کہ نامش در قرآن تصریحاً مذکور شد چنانکہ در آتی می آید در فلما قضا زید منہا وطراً، بقیہ بر صفحہ ۴۲۴

فتح الرحمٰن

[۱] یعنی از کفار بہ تو رسانیدہ است ۱۲ [۲] یعنی بغیر مہر در نکاح آید ۱۲ [۳] یعنی در باب نکاح چیزہاست کہ بر امت فرض شد و بر آنحضرت نہ ۱۲۔

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۴۲۲۔

خویشاوندانش سراغ او را یافتند بالآخر عم پدرش و برادر او بخدمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رسیدہ عرض کردند کہ "معاوضہ بگیرید زید را بما بسپارید"۔ رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ ضرورت معاوضہ نیست اگر بخوشی و رضای خود بخواہد با شما برود چون آنہا بہ حضرت زید رض مراجعہ کردند حضرت زید گفت "نمی خواہم کہ از حضور آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جدا شوم چہ او مرا نسبت بہ اولادہم عزیز تر نگاہ داشتہ است و نسبت بہ مادر و پدرم مرا دوست تر میدارد"۔ آنحضرت صلعم نامبردہ را پسر خواندہ آزاد نمود چنانچہ مردم قرار رسم در رواج آن عصر او را بنام "زید بن محمدؐ" میخواندند تا آنکہ آیت "ادعوہم لآباۂم ہو اقسط عند اللہ" نازل شد۔ بعد از ان بجائے "زید بن محمدؐ" او را بنام پدرش زید بن حارثہ میخواندند۔ چون مطابق حکم قرآن از نام وی شرف ایں نسبت بزرگ برداشتہ شد شاید برای تلافی آن از بین جمعیت سائر صحابہ رضی اللہ عنہم

أَدْنَىٰٓ أَن تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَآ ءَاتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ ۚ

ازانکه خنک شود چشم ایشان و اندوه نخورند و خوشنود شوند بآنچه بدهی ایشان را همه ایشان

قریب ترا است به آنکه روشن شود چشم های ایشان و اندوهناک نشوند و راضی باشند به آنچه داده همه ایشان را

وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِى قُلُوبِكُمْ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿۵۱﴾ لَّا يَحِلُّ لَكَ ٱلنِّسَآءُ

و خدا میداند آنچه در دل‌هائے شماست و هست خدا دانا بردبار حلال نیستند ترا زنان

و خدا میداند آنچه در دل‌های شما است و هست خدا دانا بردبار ف حلال نیستند ترا زنان

مِنۢ بَعْدُ وَلَآ أَن تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَٰجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا

بعد ازین ف و نه حلال است آنکه بدل کنی بجائے ایشان زنان دیگر را اگرچه شگفت آرد ترا حسن ایشان مگر آنچه

بعد ازین و نه حلال است آنکه بدل کنی بجائے ایشان زنان دیگر را اگرچه بتعجب اندازد ترا حسن ایشان مگر آنچه

مَلَكَتْ يَمِينُكَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ رَّقِيبًا ﴿۵۲﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟

مالک شد دست تو و هست خدا بر همه چیز نگهبان ف اے مسلمانان

مالک آن باشد دست تو و هست خدا بر همه چیز نگهبان اے مومنان

لَا تَدْخُلُوا۟ بُيُوتَ ٱلنَّبِىِّ إِلَّآ أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرَ نَٰظِرِينَ

در نیائید بخانه‌هائے پیغامبر مگر وقتیکه دستوری داده شود شمارا برائے طعامے نه انتظار کنان

در نیائید بخانه‌های پیغمبر مگر آنکه اذن داده شود بشما بخوردن طعام در حالی که منتظر نباشید

إِنَىٰهُ وَلَٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَٱدْخُلُوا۟ فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَٱنتَشِرُوا۟ وَلَا

پخته شدن طعام را و لیکن چون خوانده شود شمارا در آئید پس چون طعام خورید پراگنده شوید و نه

پخته شدن آن را و لیکن چون خواسته شوید پس در آئید پس چون طعام خوردید پراگنده شوید و

مُسْتَـْٔنِسِينَ لِحَدِيثٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِى ٱلنَّبِىَّ فَيَسْتَحْىِۦ مِنكُمْ ۖ

آرام گیران برائے سخنے هرآئینه این کار میرنجانید پیغامبر را پس شرم میداشت از شما

منشینید انس گیرندگان برائے سخن یک دیگر (هرآئینه) این کار شما میرنجانید پیغمبر را پس شرم میکند از شما

وَٱللَّهُ لَا يَسْتَحْىِۦ مِنَ ٱلْحَقِّ ۚ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَٰعًا فَسْـَٔلُوهُنَّ مِن

و خدا شرم نمیدارد از سخن راست و چون طلب کنید از زنان پیغامبر رختے پس طلب کنید آنرا از

و خدا شرم نمیدارد از سخن راست و چون خواهید از زنان پیغمبر متاعی پس طلب کنید از ایشان از

وَرَآءِ حِجَابٍ ۚ ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ ۚ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا۟

پس پرده این خصلت پاک تر است برائے دل شما و دل ایشان و سزاوار نیست شمارا که برنجانید

بیرون پرده این سوال بیرون پرده پاک دارنده تر است برای دل‌های شما و دل‌های ایشان و جائز نیست شمارا که برنجانید

رَسُولَ ٱللَّهِ وَلَآ أَن تَنكِحُوٓا۟ أَزْوَٰجَهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦٓ أَبَدًا ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ

پیغامبر خدا را و نه آنکه نکاح کنید زنان او را پس از وے هرگز هرآئینه این کار هست

پیغمبر خدا را و نه اینکه به نکاح بگیرید زنان او را پس از وی هرگز هرآئینه این کار

عِندَ ٱللَّهِ عَظِيمًا ﴿۵۳﴾ إِن تُبْدُوا۟ شَيْـًٔا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَىْءٍ

نزدیک خدا گناه بزرگ اگر آشکارا کنید چیزے را یا پنهان دارید آنرا پس هرآئینه خدا هست بهر چیز

نزد خدا گناه بزرگ است اگر آشکارا کنید چیزی را یا پنهان دارید آنرا پس هرآئینه خدا هست بهمه چیز

عَلِيمًا ﴿۵۴﴾ لَّا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِىٓ ءَابَآئِهِنَّ وَلَآ أَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ إِخْوَٰنِهِنَّ

دانا نیست هیچ بزه بر زنان در پرده نپوشیدن پیش پدران خویش و نه پیش پسران خویش و نه برادران خویش

دانا نیست هیچ گناه بر زنان در عدم ستر نزد پدران ایشان و نه پیش پسران خود و نه نزد برادران خود

وَلَآ أَبْنَآءِ إِخْوَٰنِهِنَّ وَلَآ أَبْنَآءِ أَخَوَٰتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ

و نه پسران برادران خویش و نه پسران خواهران خویش و نه زنان هم جنس خویش ف و نه آنچه مالک آن شده

و نه نزد پسران برادرهای خود و نه نزد پسران خواهران خود و نه نزد زنان خود (یعنی زنان مسلمانان) و نه نزد آنچه مالک آن باشد

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بعد ازیں دو صنف تو شیرہ بها عبره مهیره یا داهبه نفس غیر مهیره ۱۲

ف۲ مترجم گوید این آیت ناسخ آیت سابق است

ف۳ یعنی غیر تو اده ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۲۳

بهرحال چون حیثیت خاندانی حضرت زینب بسیار بلند بود و زید بن حارثه ظاهراً داغ غلامی را بر داشته آزاد شده بود لهذا خود او و نیز برادر او رضای مناکحت را با زید نداشت لیکن منظور خدا و رسول این بود که هم چه تفریقات و امتیازات موهوم در راه نکاح قطعاً حایل نشود- بنا بران آنحضرت ص زینب و برادرش را مجبور کرد که این مناکحت را قبول کنند- آن وقت این آیات نازل شد و ایشان رضای خود را قربان رضای خدا و رسول کردند و نکاح زینب با زید بن حارثه منعقد گردید- ف

حضرت شاه صاحب رح می نویسد که "اگر مردی بیش از یک زن داشته باشد بر وی واجب است که پیش هر یک زن نوبت برد لیکن این بر آنحضرت ص واجب نبود و این حکم ازین سبب شد که ازواج مطهرات آنرا حق خود ندانند و کسی که بدین اسلام راضی است حکم مذکور را قبول

نه برد و هیچ کش مکش و نزاع پیدا نشده و در مهمات دین خلل می آمد و نظر ازواج هم از دنیا بکلی یکسو شده متوجه مقصد اصلی می گردید و در غم و اندیشه نوبت مستغرق می بودند، لیکن آنحضرت

أَيْمَانُهُنَّ ۚ وَاتَّقِينَ اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾ إِنَّ

دست ایشان و بترسید اے زنان از خدا ہر آئینہ خدا ہست بر ہمہ چیز گواہ ہر آئینہ

دست ایشان (یعنی غلام و کنیزشان) و بترسید اے زنان از خدا ہر آئینہ ہست خدا بہمہ چیز گواہ (ہر آئینہ)

اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ۚ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ

خدا و فرشتگان او درود میفرستند بر پیغامبر اے مسلمانان درود فرستید بروے

خدا و فرشتگان او رحمت می فرستند بر پیغمبر اے مومنان رحمت بفرستید بروے

وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي

و سلام گوئید سلام گفتنی ہر آئینہ آنانکہ می رنجانند خدا و پیغامبر او را لعنت کرد خدا ایشان را در

و سلام بفرستید سلام گفتنی (ہر آئینہ) آنانکہ میرنجانند خدا و پیغمبر او را لعنت کرد ایشان را خدا در

الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ

دنیا و آخرت و مہیا ساخت برائے ایشان عذاب خوار کنندہ و آنانکہ میرنجانند مردان مسلمان

دنیا و آخرت و مہیا کرد برای ایشان عذاب خوار کنندہ و آنانکہ تہمت می کنند (میرنجانند) مردان مسلمان

وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾ يَا أَيُّهَا

و زنان مسلمان را بغیر گناہے کہ بعمل آوردہ باشند ہر آئینہ برداشتند بار بہتان را و گناہ ظاہر را اے

و زنان مسلمان را بدون گناہی کہ بعمل آوردہ باشند ہر آئینہ برداشتند بہتان و گناہ ظاہر را اے

النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ

پیغامبر بگو بزنان خود و دختران خود و بزنان مسلمانان کہ فرو گذارند بر خود

پیغمبر بگو بزنان خود و دختران خود و زنان مسلمانان کہ فرو گذارند بر خود

جَلَابِيبِهِنَّ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا

چادرہائے خود را این نزدیک تر است بآنکہ شناختہ شوند پس ایشان را ایذا دادہ نشود ہست خدا آمرزندہ

چیزے از چادرہای خود این نزدیک تر است بر آنکہ شناختہ شوند پس ایذا دادہ نشود ایشان و ہست خدا آمرزندہ

رَحِيمًا ﴿٥٩﴾ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ

مہربان ف۱ اگر باز نمانند منافقان و آنانکہ در دل ایشان بیماریست و خبر بدفاش کنندگان

مہربان ع۱ اگر باز نیایند منافقان و آنانکہ در دل ایشان بیماری است و خبر بدفاش کنندگان

فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾ مَلْعُونِينَ ۖ

در مدینہ ف۲ البتہ بر غلا نیم ترا بر ایشان باز ہمسایہ نباشند با تو در مدینہ مگر زمانے اندک ف۳ لعنت کردہ شدگان

در مدینہ ہر آئینہ بر گماریم ترا بایشان پس ہمسایہ نباشند با تو در مدینہ مگر روزہای اندک لعنت کردہ شدگان

أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ

ہر جا کہ یافتہ شوند اسیر گرفتہ شوند ایشان را و کشتہ شود ایشان را کشتن بسیار مانند روش خدا در آنانکہ گذشتند پیش

ہر جا کہ یافتہ شوند اسیر گرفتہ شوند و کشتہ شوند کشتن بسیار سنت نہادہ است خدا سنتی در آنانکہ گذشتند پیش

قَبْلُ ۖ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾ يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ۖ قُلْ

ازین و ہرگز نیابی روش خدا را تغیر سوال می کنند ترا مردمان از قیامت بگو

ازین و ہرگز نیابی مر سنت خدا را تبدیل ع۵ می پرسند ترا مردمان از قیامت بگو

إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ ۚ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ

جز این نیست کہ معرفت آن نزدیک خداست و چہ چیز خبر داد ترا شاید کہ قیامت موجود شود در زمان نزدیک ہر آئینہ خدا

جز این نیست کہ دانستن وقت قیامت نزد خداست و تو چہ میدانی (و چہ چیز خبردار ترا) شاید آمدن قیامت نزدیک باشد

لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ لَا يَجِدُونَ

لعنت کردہ است کافران را و آمادہ ساختہ است برائے ایشان آتش، جاویدان آنجا ہمیشہ نیابند

لعنت کردہ است کافران را و آمادہ ساختہ است برای ایشان آتش شعلہ زن درحالیکہ جاویدان باشند در آنجا ہمیشہ نیابند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی عفت ایشان ظاہر شود و فاسقی تعرض ایشان نکند واللہ اعلم ف۲ یعنی از کردارہائے خود ۱۲ ف۳ یعنی جلاوطن کردہ شوند ۱۲

تفسیر عثمانی ع۸

حضرت شاہ صاحب می نویسد "تا شناختہ شوند کہ کنیزان نیستند بلکہ خاتون ہای صاحب ناموس و دارای حسب و نسب و نیک کردار اند ہر دان بدکردار نباید ایشان را آزار بدہند" چہ جلباب (چادر بر چہرہ آویزان کردن) علامہ نجابت است تخصیص حکم جلباب بنا بر اولویت است؛ اگر از غیر آن شل چادری کہ انواع مختلف دارد این کار گرفتہ شود نیز جائز میباشد بعد از آن فرمود کہ "خدا آمرزگار مہربان است" یعنی با وجود اہتمام اگر تقصیری رو داد از مہربانی خدای تعالے توقع بخشش است (تکمیل) این برای زنان آزاد ہدایت دادہ شدہ تا آنہا شناختہ شوند و کسی بہ ایذای ایشان جسارت نکند و برای آوردن عذرہای دروغ موقع باقی نماند. در آتی راجع بہ ایذای عمومی تہدید فرمودہ است و در آن بی بی و کنیز تخصیصی ندارد ع۵ عادۃ اللہ چنان بودہ کہ نیکو در مقابل پیغمبران

شوخیہا و فتنہ ف و کردند ہمین طور ذلیل و خوار و یا ہلاک کردہ شدند - و یا مطلب این است کہ در کتابہای سابق ہم حکم شدہ است کہ مفسدان را از زمین خود خارج نماید چنانکہ حضرت شاہ صاحب ...

وَلِيًّا وَّلَا نَصِيرًا ﴿٦٧﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يٰلَيْتَنَا

هیچ دوستے و نہ یاری دہندہ روزیکہ گردانیدہ شود روئے ایشان در آتش گویند اے کاش ما

هیچ دوستی و نہ مدد گاری روزی کہ گردانیدہ شود رویہای ایشان در آتش می گویند اے کاش

أَطَعْنَا اللّٰهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا

فرمان می بردیم خدارا و فرمان مے بردیم پیغامبر را و گویند اے پروردگار ما ہر آئینہ فرمان بردیم مہتران خود را و بزرگان خود را

فرمان می بردیم خدا را و فرمان مے بردیم پیغمبر را، و گویند اے پروردگار ما (ہر آئینہ) ما فرمان می بردیم سرداران خود را و بزرگان خود را

فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا

پس گمراہ ساختند مارا از راہ اے پروردگار ما بدہ ایشانرا دو چند از عذاب و لعنت کن ایشانرا لعنتے

پس گمراہ ساختند مارا از راہ اے پروردگار ما بدہ ایشانرا دو چند از عذاب و لعنت کن ایشان را لعنت

كَبِيرًا ﴿٦٨﴾ يٰأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّأَهُ اللّٰهُ

سخت اے مسلمانان مباشید مانند آنانکہ رنجانیدند موسے را پس پاک ساخت خدا تعالےٰ اورا

کلان اے مسلمانان مباشید مانند آنانکہ رنجانیدند موسیٰ را پس بے عیب نشان داد (پاک ساخت) خدا اورا

مِمَّا قَالُوا ۚ وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾ يٰأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ

از آنچہ گفتہ بودند و بود موسے نزدیک خدا با آبرو ف ا اے مسلمانان بترسید از خدا

از آنچہ گفتہ بودند و ہست نزد خدا با آبرو ۵ اے مسلمانان بترسید از خدا

وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَ

و بگوئید سخن استوار تا باصلاح آرد کردارہائے شمارا و بیامرزد برائے شما گناہان شمارا و

و بگوئید سخنے استوار تا باصلاح آرد برای شما کردار ہای شمارا و بیامرزد برای شما گناہان شمارا و

مَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى

ہرکہ فرمانبرد خدا و رسول اورا پس ہر آئینہ مطلب یافت بفیروزی بزرگ ہر آئینہ ما پیش آوردیم امانت را ف ٢ بر

ہرکہ فرمان برد خدا و پیغمبر اورا پس ہر آئینہ کامیاب شود بہ کامیابی بزرگ (ہر آئینہ) پیش کردیم امانت را بر

السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَ

آسمانہا و بر زمین و بر کوہہا پس قبول نکردند کہ بردارند آنرا و ترسیدند ازان و

آسمان ہا و زمین و بر کوہ ہا پس قبول نکردند کہ بردارند آنرا و ترسیدند ازان و

حَمَلَهَا الْإِنْسَانُ ۖ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾ لِيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنٰفِقِينَ

برداشت آنرا آدمی ہر آئینہ وے ہست ستمگار نادان ف ٣ تا شود آخر کار آنکہ عذاب کند خدا تعالےٰ مردان منافق

برداشت آنرا آدمی (ہر آئینہ) او ہست بسیار ستمگار نادان تا عذاب کند خدا مردان منافق

وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكٰتِ وَيَتُوبَ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَ

و زنان منافق را و مردان مشرک و زنان مشرک را و برحمت رجوع کند بر مردان مسلمانان و

و زنان منافق را و مردان مشرک و زنان مشرک را و معاف کند (رجوع برحمت کند) خدا بر مردان مسلمان و

سورۃ السبا مکیۃ وھی اربع و خمسون آیۃ و ست رکوعات | الْمُؤْمِنٰتِ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٣﴾ ع

زنان مسلمان و ہست خدا آمرزندہ مہربان

زنان مسلمان و ہست خدا آمرزندہ مہربان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي

ہمہ ستایش خدا را است کہ بدست اوست آنچہ در آسمان ہاست و آنچہ در زمین ست و مر اوراست ستایش در

ہمہ ستایش خدای راست کہ مر اوراست آنچہ در آسمان ہا و آنچہ در زمین است و مر اوراست ستائش در

فتح الرحمن

ف ١ مترجم گوید یعنی موسے وقت غسل ستر میکرد جہال بنی اسرائیل گفتند کہ او آدرست روزے بحسب اتفاق بر کنارہ آب غسل میکرد و جامہا خود بر سنگ نہادہ بود بفرمان خدای تعالے آن سنگ روان شد موسی عقب سنگ دوید تا آنکہ جماعہ از بنی اسرائیل عریان دیدند و گفتند ادرت ندارد و ادرت انتفاخ خصیہ را گویند واللہ اعلم ١٢ ف ٢ یعنی استعداد و تکلیف با دامر و نواہی واللہ اعلم ١٢ ف ٣ یعنی بالفعل عدالت و علم ندارد و قابلیت آنہا دارد واللہ اعلم ١٢

ع ٨ ١٠ ٥

تفسیر عثمانی

ف ۵ کاری و یا حرکتی نکنید کہ سبب ایذای پیغمبر تان گردد چون آبرو و جاہت پیغمبر نزد اللہ تعالے بسیار است باو ہیچ گزندہ نقص نمیرسد چراکہ تعالی تمام چیزہای اذیت رسان را از پیغمبر خود رد می کند۔ آری خطر خرابی عاقبت برای شماست۔ ببینید کہ مردم بر موسی علیہ السلام چہ رنجہا و اذیت ہا رسانیدند مگر اللہ تعالے از سبب وجاہت و مقبولیت او ہمہ را باطل گردانید بے خطا و بے عیب بودن موسیٰ علیہ السلام را با ثبات رسانید۔ در روایات است کہ بعض مفسدین بہ حضرت موسیٰ علیہ السلام تہمت کردند کہ حضرت ہارون را بجنگل بردہ بقتل رسانیدہ است۔ خدا تعالے بیک طریق خارق العادہ آنرا تردید فرمود۔ بقیہ بر ص ٤٢٧

ع ٩ ٥ ٦

الْاٰخِرَةِ ؕ وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْخَبِيْرُ ① يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا
آخرت و اوست با حکمت آگاه میداند آنچه در می آید بزمین و آنچه برمی آید از وے
آخرت و اوست با حکمت بر همه چیز آگاه میداند آنچه می در آید در زمین و آنچه برمی آید از وے

وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيْهَا ؕ وَهُوَ الرَّحِيْمُ الْغَفُوْرُ ② وَقَالَ
و آنچه فرود می آید از آسمان و آنچه بالا میرود در وے و اوست مهربان آمرزنده و گفتند
و آنچه فرود می آید از آسمان و آنچه بالا میرود در آن و اوست مهربان آمرزنده و می گویند

الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَاْتِيْنَا السَّاعَةُ ؕ قُلْ بَلٰى وَرَبِّيْ لَتَاْتِيَنَّكُمْ عٰلِمِ الْغَيْبِ
کافران نخواهد آمد پیش ما قیامت بگو آرے قسم پروردگار من البته خواهد آمد بشما پروردگاریکه داننده پوشیده است
منکران (کافران) نمی آید بر ما قیامت بگو بلی می آید (آری) قسم است به پروردگار من هر آئینه خواهد آمد بر شما پروردگاری که داننده

لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَآ
غائب نمی شود از وے هموزن ذره در آسمانها و نه در زمین و نه
غائب نمی شود از وے هیچ مقدار ذره در آسمان ها و نه در زمین و نه

اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرُ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ③ لِّيَجْزِيَ الَّذِيْنَ
خورد تر از آن و نه بزرگ تر مگر ثبت ست در کتاب ظاهر تا جزا دهد آنان را
هیچ چیز خورد تر از آن و نه بزرگ تر از آن مگر در کتاب آشکار است تا پاداش دهد کسانی را که

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ④ وَالَّذِيْنَ
که ایمان آوردند و عمل های شائسته کردند آن جماعه ایشان راست آمرزش و روزی گرامی و آنانکه
ایمان آوردند و کردند اعمال شائسته آن مردمان اند که برای ایشان هست آمرزش و روزی گرامی و آنانکه

سَعَوْ فِيْٓ اٰيٰتِنَا مُعٰجِزِيْنَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ رِّجْزٍ اَلِيْمٌ ⑤ وَيَرَى
سعی کردند در رد آیات ما مقابله کنان آن جماعه ایشانراست عذاب از عقوبت دردهنده و مے بینند
سعی کردند در آیت های ما برای شکست دادن (مقابله کنان) آن مردمان مرایشانراست عذاب شدید دردناک و میدانند می بینند

الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ هُوَ الْحَقَّ ۙ وَيَهْدِيْٓ
آنانکه داده شده است ایشان را علم چیزے راکه فرود آورده شد از جانب پروردگار تو راست و دلالت کننده
آنانکه داده شده است بایشان فهم (علم) چیزی راکه فرود آورده شد بتو (از جانب) پروردگار تو او راست است هدایت میکند

اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ⑥ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰى
بسوئے راه خدائے غالب ستوده کار و گفتند کافران بایکدیگر آیا دلالت کنیم شما را بر
بسوئے راه (خدای) غالب ستوده کار و می گویند کافران آیا دلالت کنیم شما را بر

رَجُلٍ يُّنَبِّئُكُمْ اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۙ اِنَّكُمْ لَفِيْ خَلْقٍ جَدِيْدٍ ⑦
مردے که خبر می دهد بشما که چون پاره پاره کرده شوید تمام پاره پاره شدن هر آئینه شما در آفرینش نو باشید
مردی که خبر میدهد شما را چون پاره پاره کرده شوید بکلی پاره پاره شده (هر آئینه) شما در آفرینش نو خواهید شد

اَفْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِهٖ جِنَّةٌ ؕ بَلِ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ
آیا بر بسته است بر خدا دروغ را یا باوے جنونے هست بلکه آنانکه ایمان نمی آرند با آخرت
آیا افترا کرده است بر خدا دروغ را یا با وی جنونی است نه چنین است آنانکه یقین ندارند به آخرت

فِي الْعَذَابِ وَالضَّلٰلِ الْبَعِيْدِ ⑧ اَفَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا
در عقوبت باشند و در گمراهی دور اند آیا ندیدند بسوئے آنچه پیش روئے ایشان ست و آنچه
در عذاب و در گمراهی دور افتاده اند آیا نمی بینند (ندیدند) به آنچه پیش روی ایشان است و آنچه

خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ؕ اِنْ نَّشَاْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ
پس پشت ایشانست از آسمان و زمین اگر خواهیم فرو بریم ایشان را بزمین یا
پس پشت ایشان است از آسمان و زمین اگر خواهیم فرو بریم ایشان را در زمین یا

بقیه صفحه ۴۲۶ - و در صحیحین است که حضرت موسی از نهایت حیا (برخلاف رواج مردم آن عصر) از مردم پنهان غسل می کرد۔ مردم گفتند که «بدن او دارای عیب است یعنی داغ برص دارد و یا خصیه او آماسیده» روزی حضرت موسی علیه السلام خواست بخلوت غسل کند لباس را از بر کشیده بسنگی نهاد آن سنگ کالا را گرفته گریخت حضرت موسی باعصای خود در عقب آن دوید سنگ در جائیکه مردم دیده میتوانند ایستاده شد۔ همه مردم موسے علیه السلام را برهنه دیدند و دانستند که در وجود او عیبی نیست شاعری چه خوب گفته «پوشند لباس هر که را عیبی دید بے عیبان را لباس عریانی داد» بعض مفسرین نوشته اند که قارون بزنی یک مقدار پول داد تا نسبت به موسی کلیم تهمت بندد او در جمعیت مردم اظهار نمود که موسی علیه السلام را العیاذ بالله بادی گرفتار است بالاخر حق تعالی قارون را در زمین فرو برد و بزبان همان زن تردید آن تهمت را نمود چنانکه در سورهٔ «قصص» گذشت (تنبیه) دویدن موسی علیه السلام بحالت برهنگی در پے سنگ از سبب مجبوری و بے اختیاری بود و شاید این خیال هم در لش ظهور نکرده باشد که سنگ به مجمعی رسیده موسی علیه السلام را ایستاده خواهد کرد۔ و حرکت سنگ بطور خرق عادت بود۔ بقیه بر صفحه ۴۳۱

نَّسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَاءِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ

باقلیم　برایشان پارها از آسمان　هر آئینه درین کار　نشانه است　هر بنده

بیقلیم　برایشان پاره از آسمان　بتحقیق درین نشانی است　برای هر　بنده

مُّنِيبٍ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ مِنَّا فَضْلًا ۖ يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ ۖ وَ

رجوع کننده را　و هر آئینه دادیم داود را از نزد یک خود بزرگی گفتیم ای کوه ها بزبرید تم تسبیح گوئید همراه او و مسخرش ساختیم مرغان راد

رجوع کننده　و (هر آئینه) دادیم داود را از نزد خود بزرگی (گفتیم) ای کوه ها به خوش آوازی بخوانید همراه وی و مسخر کردیم باو پرنده باد و

أَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ ﴿١٠﴾ أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ ۖ وَاعْمَلُوا

نرم گردانیدیم برای او آهن را فرمودیم که بساز زره های کشاده و اندازه نگاهدار در بافتن حلقه ها و ای اهل بیت داود بعمل آرید

نرم گردانیدیم برای او آهن را (فرمودیم) که بساز زره های کشاده و باندازه پیوست کن حلقها را (اندازه نگاه دار در بافتن حلقها)

صَالِحًا ۖ إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ

کردار شایسته　هر آئینه من بآنچه می کنید　بینا ام　و مسخر ساختیم برای سلیمان باد را سیر اول روز او یکماهه راه بود و

کارهای شایسته (هر آئینه) من بر آنچه می کنید بینایم　و مسخر گردانیدیم) برای سلیمان ع باد را منزل صبح او یکماه (راه) بود و

وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۖ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ ۖ وَمِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ

سیر آخر روز او نیز یکماهه راه بود و روان ساختیم برای او چشمه مس　و مسخرش ساختیم از دیوان کسی را که کار میکرد پیش او

منزل شام او یکماه (راه) بود و روان ساختیم برای او چشمه مس گداخته را و (مسخر گردانیدیم) از جن کسانی را که کار میکردند پیش

بِإِذْنِ رَبِّهِ ۖ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٢﴾

بحکم پروردگار خویش　و هر که کجی کند از دیوان　از حکم ما بچشانیم　او را　پاره از عقوبت　دوزخ

بحکم پروردگار او　و کسیکه سر باز زند از ایشان از حکم ما بچشانیم او را　از عذاب　آتش

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِن مَّحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَ

میساختند برای او آنچه میخواست از قلعه ها　و صورت ها　و کاسه ها　بقدر حوضها　و

میساختند برای او آنچه می خواست قلعه ها　و تصاویر و لگن ها　مانند　حوض ها　و

قُدُورٍ رَّاسِيَاتٍ ۚ اعْمَلُوا آلَ دَاوُودَ شُكْرًا ۚ وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ

دیگ ها ثابت در جا های خود گفتیم بعمل آرید ای کسان داود سپاسداری را　و اندک کسے ست از بندگان من

دیگ ها محکم بر دیگدان ها (گفتیم) کار کنید ای خانواده داود احسان را قبول کنان و شکر کنید ای آل داود و اندک اند از بندگان من

الشَّكُورُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ

شکرگزارنده　پس چون مقرر کردیم بر وے مرگ　دلالت نکرد دیوانرا　بر موت او　مگر کرم

احسان پذیرنده (شکر گذار) پس چون مقرر کردیم بر وی مرگ را ایشان نداد و دلالت نکرد ایشانرا بر مرگ او مگر کرم

الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ ۖ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَن لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

چوب خواره　که می خورد عصاے سلیمان را پس چون بافتاد واضح شد پیش دیوان که اگر میدانستند

چوب خوار (که زمین برامده) می خورد عصائے او را (پس چون افتاد معلوم کرد جن که اگر　میدانستند

الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾ لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ

غیب را　درنگ نمی کردند در عذاب　خوار کننده　هر آئینه بود　قوم سبا را در جاے ماندن ایشان

غیب را نمی ماندند (درنگ نمیکردند) در عذاب خوار کننده ع۵ هر آئینه بود برای قوم سبا در مسکن ایشان

آيَةٌ ۖ جَنَّتَانِ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۖ كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ ۚ

نشانه برایشان را بود دو بوستان از جانب راست و از جانب چپ گفتیم بخورید رزق پروردگار خویش و شکر گوئید او را

نشانی (آن نشانی) دو باغ (بود) از راست و چپ (گفتیم) بخورید رزق پروردگار خود را و شکر کنید برای او

بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ

شما را شهرے هست پاکیزه و پروردگارے آمرزنده　پس روگردانیدند　پس فرستادیم برایشان سیلے تند ۲ی

(این) شهریست پاکیزه و پروردگار آمرزنده است پس روی گردانیدند (از شکر) پس رها کردیم (فرستادیم) برایشان سیل قوی (سیل باران شدید)

فتح الرحمن

ولہ یعنی از شکر ۱۲ وک یعنے سیلے کہ پشتہا ہا نید کو بودند ۱۲ تفسیر عثمانے

یقیب ۴۸. رابعی یخرقی ع۱ اعتماد مستفی نوشتہ

ع ۹ ۷

از مرط اللہ هن آن هم و تحریمی ماندکہ در حینین جزئیات بپیچید بهر حال ازین واقعه ظاهر میشود که الله تعالے برای اینکه انبیاء علیهم السلام را از عیوب جسمانی و روحانی پاک ثابت کند چقدر اهتمام میفرماید تا در دل هر کس از طرف ایشان حس تنفر و استخفاف پیدا نگردد و مانع قبول حق واقع نشود - عه حضرت سلیمان ع بذریعه جن ها تعمیر بیت المقدس را تجدید می نمود چون دریافت که مرگ نزدیک شده است نقشه را بجن ها سپرد و خودش در خانه که از شیشه ساخته شده بود مشغول عبادت الهی گردید. عادت داشت که ماه ها خلوت گزیده عبادت میکرد دران حالت فرشته بقبض روحش پرداخت و نعش مبارکشان به تکیه چوب عصا ایستاده ماند و هیچ کس ندانست که وفات نموده بعد از وفاتش مدتے جنیان طور سابق مصروف تعمیر بودند چون تعمیر به پایان رسید عصا یکه وی بران تکیه کرده بود در اثر کرم خوردگی شکستا

وهمه بوفات او آگهی یافتند وازین واقعه جن ها فهمیدند که غیب را نمیدانند و انسانان معتقد آنها هم دریافتند که اگر جن ها بر غیب آگهی می داشتند - بقیه بر صفحه ۴۲۹

بقیه بر صفحه ۴۲۹

وَبَدَّلْنٰهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ اُكُلٍ خَمْطٍ وَّاَثْلٍ وَّشَيْءٍ مِّنْ
و عوض دادیم او شان را بجائے دو بوستان ایشان بوستانے دیگر فقط ونه میوه ہائے بدمزہ و خدا و ند درخت گز و چیزے اندک از
و عوض دادیم ایشانرا بجائے دو باغ ایشان دو باغ دیگر دارای اندک میوه ہای بدمزه و گنده گز و چیز اندکی از

سِدْرٍ قَلِيْلٍ ﴿۱۶﴾ ذٰلِكَ جَزَيْنٰهُمْ بِمَا كَفَرُوْا ؕ وَهَلْ نُجٰزِيْٓ اِلَّا الْكَفُوْرَ ﴿۱۷﴾
درخت کنار این سزا دادیم ایشانرا بسبب ناسپاسی ایشان و سزائے بد نمیدہیم مگر ناسپاس را
درخت بیر (کنار) ع۵ این عذاب جزا دادیم ایشان را بسبب ناسپاسی ایشان و سزائی دہیم مگر ناسپاس را

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَّ
و پیدا کردیم میان ایشان و میان آن دیہ ہا کہ برکت نہادہ ایم دران ف۱ دیہ ہا متصل بایکدیگر و
و گذاشتہ بودیم میان ایشان آن دہاتی کہ برکت نہادیم در آن دہاتی را کہ ظاہر است و از راہ بنظر می آید و

قَدَّرْنَا فِيْهَا السَّيْرَ ؕ سِيْرُوْا فِيْهَا لَيَالِيَ وَاَيَّامًا اٰمِنِيْنَ ﴿۱۸﴾ فَقَالُوْا رَبَّنَا
مقرر کردیم دران دیہہا آمد رفت را گفتیم سیر کنید درین دیہ ہا شب ہا و روز ہا ایمن شدہ پس گفتند ف۲ اے پروردگار ما
مقرر کردیم دران دہات رفت و آمد را (گفتیم) بروید دران دہات شب ہا و روزہا بہ امن (درحالیکہ ایمن باشید) پس گفتند ای پروردگار ما

بٰعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا وَظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنٰهُمْ اَحَادِيْثَ وَمَزَّقْنٰهُمْ
دوری پیدا کن در میان سفر ہائے ما و ستم کردند بر خویش پس گردانیدیم ایشان را افسانہا و پارہ پارہ ساختیم ایشان را
دراز بگردان سفر ہای ما را (دوری افگن میان سفر ہای ما) و ستم کردند بر نفس ہای خود پس گردانیدیم ایشانرا افسانہا و پارہ پارہ کردیم ایشانرا

كُلَّ مُمَزَّقٍ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿۱۹﴾ وَلَقَدْ
تمام پارہ پارہ ساختن ہر آئینہ درین ماجرا نشانہاست ہر صبر کنندہ شکر گویندہ را و ہر آئینہ
پارہ پارہ (کمال پارہ کردن) (ہر آئینہ) درین ماجرا امتحان ادراک است (نشانہاست) ہر صبر کنندہ شکر کنندہ را و (ہر آئینہ)

صَدَّقَ عَلَيْهِمْ اِبْلِيْسُ ظَنَّهٗ فَاتَّبَعُوْهُ اِلَّا فَرِيْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۲۰﴾
راست یافت شیطان در حق ایشان اندیشہ خود را پس پیروی او کردند مگر گروہے اندک از مسلمانان
ثابت کرد (راست یافت) بر ایشان ابلیس گمان خود را پس پیروی کردند او را مگر گروہی اندک از مومنان

وَمَا كَانَ لَهٗ عَلَيْهِمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُّؤْمِنُ بِالْاٰخِرَةِ مِمَّنْ
و نبود شیطان را بر ایشان ہیچ غلبہ لیکن مبتلا گردانیدیم تا بدانیم کسے را کہ ایمان می آرد باخرت از انکہ
و نبود او را (شیطان را) بر ایشان ہیچ غلبہ لیکن (مبتلا گردانیدیم ایشانرا) تا جدا کنیم کسی را کہ ایمان می آرد بہ آخرت از کسیکہ

هُوَ مِنْهَا فِيْ شَكٍّ ؕ وَرَبُّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ ﴿۲۱﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِيْنَ
وے در شبہہ است از وے پروردگار تو بر ہر چیز نگاہبان ست بگو بخوانید آنانرا کہ
وے از آخرت در شک است و پروردگار تو بر ہر چیز نگہبان است بگو بخوانید آنان را کہ

زَعَمْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۚ لَا يَمْلِكُوْنَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي
گمان می کنید بجز خدا مالک نیستند ہم وزن یک ذرہ در آسمان ہا و نہ در زمین و نیست ایشانرا در
می پنداریدید (آنان را خدایان) بجز خدا مالک نیستند مقدار یک ذرہ را در آسمان ہا و نہ در زمین و نیست ایشانرا درین

الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيْهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَّمَا لَهٗ مِنْهُمْ مِّنْ ظَهِيْرٍ ﴿۲۲﴾ وَلَا تَنْفَعُ
آسمان و زمین ہیچ شرکتے و نیست خدا را از ایشان ہیچ یاری دہندہ و سود نکند
ہر دو در آسمان و زمین ہیچ شرکتی و نیست او را (خدا را) از ایشان مددگاری • سود نکند

الشَّفَاعَةُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهٗ ؕ حَتّٰىٓ اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوْبِهِمْ قَالُوْا مَاذَا ۙ
درخواست نزدیک خدا تعالے مگر برائے کسیکہ دستوری دادہ باشد برائے او ابل محشر مضطرب شوند تا آنکہ اضطراب دور کردہ اید
شفاعت (کسی) نزد او تعالے مگر برای کسیکہ اجازہ دہد او را ف۳ ملائک اہل محشر مضطرب شوند تا وقتیکہ آشفتگی دور کردہ شود از دلہای ایشان گویند

قَالَ رَبُّكُمْ ؕ قَالُوا الْحَقَّ ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿۲۳﴾ قُلْ مَنْ يَّرْزُقُكُمْ
فرمودہ است پروردگار شما ملاء اعلے گویند کہ فرمودہ است سخن راست ف۴ و او ست بلند مرتبہ بزرگ قدر بگو کہ روزی میدہد شما را
فرمودہ پروردگار شما گویند فرمودہ (سخن) حق را و او ست بلند مرتبہ بزرگ قدر بگو کہ رزق میدہد شمارا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی شام ف۲ یعنی بزبان حال ۱۲ ف۳ یعنی اذن شفاعت داده ۱۲ - تفسیر عثمانی بقیہ صفحہ ۴۲۸ - درین زحمت خوار کنندہ خود را مبتلا می کردند و بہ مجرد دیدہ وفات حضرت سلیمان را حس می نمودند از کار دست می کشیدند نیز ازین ماجرا ظاہر شد کہ تسخیر شیاطین وغیرہ برای حضرت سلیمان محض فضل ایزدی بود نہ کسبی و اگر خدا بخواہد می تواند پس از مرگ شخص ہم در حق او آنرا ادامہ دہد و نیز سبب تکمیل آن انعامات گردید کہ بہ سلیمانؑ در زندگی وے ارزانی شدہ و بعد از موت ہم تا یک وقت لازمہ آنرا ادوام داد ۲ و و انمود کرد کہ کارہائے مفوضہ پیغمبران را اللہ تعالے بچہ ۸ تدابیر بپایان می رساند ع۵ یعنی نصائح را در نظر نیاوردند و از شکرگذاری منعم حقیقی رو گردانیدند لہذا عذاب آب سازفرستادیم آن بند بشکست و تمام باغہا و زمین ہا غرق شد و میوہ ہای لطیف و نباتات اعلیٰ بہ درختان بیکارہ و بیتہ ہای خلہ دار تبدیل گردید جائیکہ انگور و خرما و انواع و اقسام نعمت ہا پیدا می شد اکنون غیر از گندہ گز و بیر (کنار) و میوہ ہای زحمت و تلخ چیزی ندارد و بہترین آن درختان یک عدہ قلیل بیر می یافت این واقعہ درین زمانہ حضرت مسیح و رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم بوقوع پیوست بقیہ بر صفحہ ۴۳۰

مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ وَاِنَّآ اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِىْ

از جانب آسمان ها و زمین باز بگو خدا مید هد و هر آئینه ما یا شما بر هدایتیم یا در

از آسمان ها و زمین نشان بده (بگو) که خدا میدهد و هر آئینه (ما یا شما) بر هدایتیم یا در

ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٤﴾ قُلْ لَّا تُسْـَٔلُوْنَ عَمَّآ اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٥﴾

گمراهی ظاهر بگو سوال کرده نخواهد شد شما را از گناه ما و سوال کرده نخواهد شد ما را از آنچه شما می کنید

گمراهی ظاهر ع۵ بگو پرسیده نخواهید شد شما از گناه ما و پرسیده نخواهیم شد ما از آنچه شما می کنید

قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ ؕ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيْمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ

بگو جمع خواهد کرد پروردگار ما میان ما باز حکم کند میان، ما یعنی میان ما و شما براستی و او ست حکم کننده دانا بگو

بگو جمع می کند پروردگار ما میان ما باز حکم می کند میان ما به انصاف (براستی) و او ست تمام کننده قضایا (حکم کننده) دانا بگو

اَرُوْنِىَ الَّذِيْنَ اَلْحَقْتُمْ بِهٖ شُرَكَآءَ كَلَّا ؕ بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٢٧﴾ وَ

بنمائید مرا آنانکه ایشان را لاحق کرده اید با خدا شریک ساخته نه چنین ست بلکه خدا هموست غالب با حکمت و

بنمائید مرا آنان را که برابسته اید به او (تی) شریکان کسی نیست بلکه اوست خدای غالب با حکمت و

مَآ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا

نه فرستادیم ترا الا برائے مردمان همه ایشان مژده دهنده و ترساننده و لیکن اکثر مردمان

نفرستادیم ترا مگر برای همه مردم مژده دهنده و ترساننده و لیکن اکثر مردم

يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٢٩﴾ قُلْ

نمیدانند و می گویند کے بوجود آید این وعده اگر شما راست گوئید بگو

نمیدانند ع۶ و می گویند چه وقت است این وعده هست اگر راست گویان بگو

لَّكُمْ مِّيْعَادُ يَوْمٍ لَّا تَسْتَاْخِرُوْنَ عَنْهُ سَاعَةً وَّلَا تَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿٣٠﴾ وَ

شما راست وعده روزیکه باز پس نتوانید از آن ساعتے و نه پیش دستی کنید و

برای شما وعدهٔ روزی است که تاخیر کرده نمی توانید از آن روز یک ساعت و نه پیشی کرده میتوانید (از آن) و

قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذِىْ بَيْنَ يَدَيْهِ ؕ

گفتند کافران یعنی مشرکان هرگز باور نداریم این قرآن را و نه آن کتاب را که پیش از وے بود

گفتند کافران هرگز باور نداریم این قرآن را و نه کتابے را که پیش از وی بود

وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظّٰلِمُوْنَ مَوْقُوْفُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۖۚ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى

و عجب کنی اے بیننده اگر بہ بینی چون ستمگاران ایستاده شوند نزدیک پروردگار خویش باز میگرداند بعض ایشان بسوے

و اگر ببینی وقتیکه ظالمان ایستاده کرده شدگان باشند نزد پروردگار ایشان باز می گرداند بعض ایشان

بَعْضِ ۨالْقَوْلَ ۚ يَقُوْلُ الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا لَوْلَآ

بعض سخن را میگویند آنانکه ناتوان گرفته شد ایشان را با آنانکه سرکشی کردند اگر نے بودید

به بعضی سخن را می گویند آنان که ضعیف شمرده شده بودند به آنانکه سرکشی کردند اگر نے بودید

اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٣١﴾ قَالَ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْٓا

شما هر آئینه ما مسلمان میشدیم گفتند سرکشان بنا توانان

شما هر آئینه ما ایمان داری بودیم گویند آنانکه سرکشی کردند برای آنانکه ضعیف شمرده شده بودند

اَنَحْنُ صَدَدْنٰكُمْ عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَآءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُّجْرِمِيْنَ ﴿٣٢﴾

آیا ما باز داشتیم شما را از هدایت بعد از آنکه آمد شما بلکه شما بودید گناه گاران

آیا ما باز داشتیم شما را از هدایت بعد از آنکه آمد بشما (نه چنین است) بلکه بودید خود شما گنهگاران

وَقَالَ الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ

و گفتند ناتوانان سرکشان را نه بلکه باز داشت ما را مکر شب و روز شما

و گویند آنانکه ضعیف شمرده شده بودند مر آنان را که سرکشی کردند (نه چنین است) بلکه باز داشت ما را مکر شب و روز شما

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی جواب و سوال کنند ۱۲

ف۲ یعنی کرشما که پیوستند درستی آن بودید ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۲۹، محققین آثار قدیمه یک کتیبه بسیار بزرگ از عصر "ابرهة الاشرم" را برد یواری که از "سد عرم" باقیمانده بود یافته اند و آن هم از شکستن این بند حکایه می کند مگر این غالباً پس از واقعه ذکرش در قرآن است بعمل آمده. والله اعلم. حضرت شاه صاحب رحمه الله می نویسد که "چون الله تعالیٰ اراده فرستادن عذاب را فرمود در ان بند کوه موش بیا فرید که بیخ بند آب را کاوید و آب یکباقوت کرده بند را برد این آب آب عذاب بود بر هر زمینے که گذشت آن را خراب ساخت

ع۵ یعنی بیست که بر دو طائفه راست می گوید (و اجتماع نقیضین لازم آید) یقیناً یکے از دو راست و دیگری دروغگوی است پس لازم است که بسنجید بعد از غور و تامل سخن درست را بپذیرید. این در جواب طائفه است که می گفتند هر دو فرقه از قدیم الایام بوده اند پس مناقشه و مجادله ضرورت ندارد و انبیا برای خاطر نشان نمود که یکے یقیناً هشیار و دیگر گمراه است و در عدم تعیین آن یکے حسن خطاب حکیمانه بکار برده شد یعنی یکے از دو طائفه یقیناً بر غلط است اکنون از شنیدن دلائل فوق خود شما فیصله کنید که کدام یک بر غلط است گویا

با مخالف بسزی سخن زده باو موقع داده میشود که در نفس خود غور کند ۱۲ ۔ ع۶ این چار سالت ما با توحید ذکر فرمود یعنی وظیفهٔ تو غرض بعثت تو این است که فقط عذاب بکذبان

إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا ۚ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا

چون میفرمودید ما را که کافر شویم بخدا و مقرر کنیم برای او همتایان را و در دل دارند همه ایشان پشیمانی چون

چون امر می کردید بما که کافر شویم بخدا و مقرر کنیم برای او همتا ها (شریکان)، و پشیمان شدند پنهان، (و پوشیده میدارند پشیمانی)

رَأَوُا الْعَذَابَ ۚ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ هَلْ يُجْزَوْنَ

ببینند عذاب را و بیندازیم طوقها در گردن کافران سزا داده نمیشوند

چون بینند عذاب را و بیفکنیم طوقها را در گردن های کافران سزا داده نمی شوند

إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۞ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ

مگر بوفق آنچه می کردند و نه فرستادیم در هیچ دیهی بیم کننده را مگر گفتند

مگر موافق آنچه می کردند و نفرستادیم در هیچ قریه هیچ بیم کننده مگر گفتند

مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ۞ وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا

منعمان آن دیه هر آئینه ما بآنچه فرستاده شده است شما را همراه آن نامعتقدیم و گفتند ما زیاده تریم باعتبار اموال و

متنعمان (ثروتمندان) آن (هر آئینه) ما به آنچه فرستاده شده اید به آن ناگرویدگانیم و گفتند ما زیاده تریم باعتبار اموال و

وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ۞ قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ

اولاد و نیستیم ما عذاب کرده شده بگو هر آئینه پروردگار من گشاده میکند روزی را برای هر که

اولاد و نیستیم ما عذاب کرده شدگان بگو (هر آئینه) پروردگار من می گشاید رزق را برای هر که

يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۞ وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ

خواهد و تنگ میکند برای هر که خواهد ولیکن اکثر مردمان نمیدانند و نیست اموال شما و نه اولاد شما

خواهد و تنگ می گرداند (برای هر که خواهد) ولیکن اکثر مردمان نمیدانند و نیست اموال شما و نه اولاد شما

بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ

آنچیز که مقرب گرداند شما را نزدیک ما بمرتبه قربت لیکن مقرب آنست که ایمان آورد و کرد کردار شائسته پس آنجماعه ایشان راست

چیزی که مقرب گرداند شما را نزد ما نزدیک گردانیدنی لیکن مقرب کسی است که ایمان آورد و کرد عمل شائسته پس آن جماعه ایشان راست

جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ ۞ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ

جزای دو چند بمقابله آنچه عمل کردند و ایشان در کوشکهای بلند ایمن باشند و آنانکه سعی می کنند

جزای دو چند بسبب آنچه کردند و ایشان در قصرهای بلند ایمن باشندگان اند و آنانکه سعی می کنند

فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ۞ قُلْ إِنَّ رَبِّي

در رد آیات ما مقابله کنان آنجماعه در عذاب حاضر کرده شوند بگو هر آئینه پروردگار من

در (رد) آیات ما مقابله کنان آن جماعه در عذاب حاضر کرده شدگان اند بگو (هر آئینه) پروردگار من

يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ۚ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ

گشاده می کند روزی را برای هر که خواهد از بندگان خود و تنگ میسازد برای هر که خواهد و هر که خرج کنید از هر جنس که باشد

گشاده می گرداند رزق را برای هر که خواهد از بندگان خود و تنگ می گرداند (برای هر که خواهد) و هر چه خرج کنید از چیزی

فَهُوَ يُخْلِفُهُ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ۞ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ

پس خدا عوض آن دهد و او بهترین روزی دهندگانست و روزیکه برانگیزد خدا ایشان را همه یکجا باز بگوید

پس خدا عوض آن را دهد و او (تعالی) بهترین روزی دهندگان است و روزی که جمع کند (خدا) همه ایشان را باز گوید

لِلْمَلَائِكَةِ أَهَٰؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ۞ قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا

به فرشتگان آیا ایشان شما را عبادت می کردند فرشتگان گویند پاکی تراست تو کارساز مائی

بفرشتگان آیا این گروه شما را عبادت می کردند گویند (فرشتگان) پاکی تراست مالبوی توایم نه لبوی آنها (تو کار...)

مِنْ دُونِهِمْ ۖ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ ۖ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ۞

سوای ایشان بلکه ایشان عبادت می کردند دیوان را اکثر ایشان بدیوان اعتقاد داشتند

بجز ایشان بلکه ایشان عبادت می کردند جن ها را اکثر ایشان به جن ها اعتقاد کنندگان بودند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی عبادت ملائکه بجهت وسوسه شیاطین بود پس گویا عبادت شیاطین کردند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ آن بدبختانی که آیات خدا را دعوت طرف طعن قرار داده مردم را از آن باز می دارند گویا می پندارند که خدا و رسول را شکست میدهند پس همه آنها گرفتار و برای محکوم شدن به عذاب حاضر کرده می شوند نه هیچ یک خلاص میشود و نه گریخته می تواند ف۶ این تبلیغ برای مسلمانان است که از نفاق در راه خیر از تنگی و افلاس اندیشه نکنید خرچ کردن از رزق نمی کاهد۔ روزی مقدر بهر صورت بشما میرسد در مقدار چیزیکه خدای تعالی بحکمت خود بخواهد بلبسی بدهد خرج کنید یا نکنید هیچ کمی و یا بیشی واقع نمیشود بلکه اگر در راه خیر صرف کنید برکت عاید میشود در حق تعالی معاوضه آنرا میدهد خواه آن عوض بصورت مال ظهور کند یا بشکل قناعت و غنای قلبی۔ وحصول معاوضه در آخرت هم یقینی است خلاصه نزد او تعالی هیچ چیز کمی ندارد مسلمان باید که نسبت بحضرت ایزد متعال همیشه خوش بین باشد و در مقابل خشنودی او اندیشه فقر و فاقه را در دل راه ندهد و ل...

(یعنی...)

ف۲ من ذی العرش اتالا تنبیه در آیت گویا باین طرف هم اشاره فرمود که هم چنانکه در دنیا باعتبار تنگی و فراخی رزق و ضعیف مردم متفاوت است در آخرت هم باعتبار مراتب ثواب و عذاب ...

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَّفْعًا وَلَا ضَرًّا ۖ وَنَقُولُ لِلَّذِينَ

پس امروز نمی تواند بعض شما برای بعض سود رسانیدن ونه زیان کردن و فرمائیم

پس امروز مالک شده نمی تواند بعض شما برای بعض دیگر نفع و ضرر را و می گوئیم

ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ⑥ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ

ستمگاران را بچشید عذاب آتشے که شما دروغ می داشتید آن را و چون خوانده میشود بر ایشان

ستمگاران را بچشید عذاب آن آتشی را که شما آنرا دروغ می پنداشتید و چون خوانده شود بر ایشان

آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَن يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ

آیات ما روشن آمده گویند با یکدیگر نیست این پیغامبر مگر مردے که میخواهد که باز دارد شما را از آنچه

آیت های ما روشن گویند نیست این شخص مگر مردی است می خواهد که باز دارد شما را از آنچه

يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ ۚ وَقَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ مُّفْتَرًى ۚ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا

می پرستیدند پدران شما و گویند نیست این قرآن مگر دروغے بربافته و گویند کافران

عبادت می کردند پدران شما و گویند نیست این (قرآن) مگر دروغے بربافته شده و می گویند کافران

لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ⑦ وَمَا آتَيْنَاهُم مِّن كُتُبٍ

سخن راست را چون بیامد بدیشان نیست این مگر سحر ظاهر و نداده ایم مشرکان عرب را کتاب ها

سخن حق را چون برسد (بیاید) بایشان نیست این هیچ چیز مگر جادوی آشکار ا عله و ما نداده ایم ایشانرا هیچ کتابے

يَدْرُسُونَهَا ۖ وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِن نَّذِيرٍ ⑧ وَكَذَّبَ الَّذِينَ

که بخوانند آنها را و نه فرستادیم بسوے ایشان پیش از تو هیچ ترساننده و دروغ داشتند آنانکه

که بخوانند آنرا و نه فرستادیم بسوے ایشان پیش از تو هیچ ترساننده و تکذیب کردند آنانکه

مِن قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي ۖ فَكَيْفَ

پیش از ایشان بودند و این مشرکان نرسیده اند به دهیک آنچه داده بودیم به پیشینیان پس بدروغ نسبت کردند پیغامبران مرا پس چگونه

پیش از ایشان بودند و نرسیدند (ایشان) به دهیک آنچه که داده بودیم ایشان (پیشینیان) را پس تکذیب کردند پیغامبران مرا پس چگونه

كَانَ نَكِيرِ ⑨ قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُم بِوَاحِدَةٍ ۖ أَن تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَىٰ وَ

بود عقوبت من بگو جز این نیست که پند میدهم شما را بیک کلمه که برخیزید برای خدا دو گان و

انکار (عقوبت) من بگو (جز این نیست) پند میدهم شما را بیک نصیحت که برخیزید بنام (برای) خدا دو دو و

فُرَادَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا ۚ مَا بِصَاحِبِكُم مِّن جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ

یک یک باز تامل کنید که نیست با رفیق شما هیچ جنونے نیست او مگر بیم کننده

یک یک باز فکر کنید نیست برفیق شما هیچ سودا (جنونی) نیست او مگر ترساننده

لَّكُم بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ① قُلْ مَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ فَهُوَ

برای شما پیش از آمدن عذاب سخت بگو آنچه سوال کرده باشم از شما جنس مزد پس آن

برای شما پیش از آمدن عذابے شدید عله بگو آنچه سوال کرده باشم از شما مزدی پس آن

لَكُمْ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ② قُلْ

شما راست نیست مزد من مگر بر خدا و او بر همه چیز خبردار است بگو

برای شماست نیست مزد من مگر بر خدا و نزد اوست هر چیز (و او تعالے بر همه چیز خبردار است) بگو

إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ③ قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا

هر آئینه پروردگار من بگر تاباند از علم غیب وحی راست را آن پروردگار داناے پوشیده هاست بگو آمد سخن راست و

(هر آئینه) پروردگار من می افگند دین راست را او ست داننده چیزهای پوشیده بگو آمد دین راست و

يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ④ قُلْ إِن ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ

آفرینش نو نمی کند معبود باطل و نه دیگر بار آفریند بگو اگر گمراه شدم پس جز این نیست که گمراه میشوم بر

پیدا کرده نمی تواند دروغ چیزی را و نه اعاده کرده میتواند (و نمی آفریند معبود باطل و نه اعاده کرده میتواند چیزی را) بگو اگر بلغزم (پس جز این نیست)

عله دعوای نبوت پیغمبر و معجزات و خوارق او یا دین اسلام که آمده شوهر را از زن و پدر از پسر جدا کند و یا قرآن که بر دلها تا ثیر فوق العاده میافگند بجز جادوی آشکارا چیز دیگری نیست (العیاذ بالله)
عله از تعصب و عناد منحرف شده با انصاف و اخلاص بنام خدا تنهای قیام کنید چند نفر جمع شده باهم بحث و مشوره نمائید و تنهائی غور کنید و بسنجید که این رفیق شما محمد رسول الله صلعم (که بیش از چهل سال بین شما زیست نموده و حالات جزئی و کلی او را از طفولیتش تا به کهولت بچشم سر دیده اید و امانت و دیانت صدق و عفاف و فهم و دانش او را دانسته اید) (٥ ع ٩ ١١) بوده و در هیچ یک معامله گاهی الزام نفسانیت و یا خود غرضی برو عائد نگرده اید آیا واقعاً گمان کرده میتوانید که (العیاذ بالله) به مرض جنون مبتلا شده و مردم را دشمن هم دیگر ساخته است؟ آیا از دست دیوانگان می آید که چنین سخنان حکمت بگویند آیا مجنونی میتواند برای قوم خود این قدر خیر خواهی و دلسوزی و برای فلاح اخروی و ترقی دنیوی آنها چنین دستور العمل بزرگ تقدیم نماید؟ او شما را از خطرات بس مهلک و آینده تباهی انگیز آگاه می کند، تاریخ اقوام را بشما بیان می نماید و به دلائل و شواهد خیر و شر شما را بشما می فهماند این کار بازاده افکار دیوانگان نیست بلکه از ا

نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ۵ وَلَوْ

نفس خویش واگر راه یابم پس بسبب آنست که وحی فرستد بسوے من پروردگار من هر آئینه وے شنوا نزدیک ست و تعجب کنی اگر

نقصان خود (بر نفس خود) واگر راه یابم پس بسبب آنست که وحی می فرستد بمن پروردگار من هر آئینه او شنوا نزدیک است ۵ واگر

تَرَى إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ۶ وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ

ببینی چون مضطرب شوند پس نباشد از عذاب خلاص شدن و گرفته شوند از هر جانب نزدیک و گویند آنگاه ایمان آوردیم بقرآن

ببینی چون پریشان شوند (بترسند) پس خلاص نشوند بگریختن و دستگیر شده آورده شوند از جای قریب و گویند آنگاه ایمان

وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ۷ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ وَ

واز کجا بود ایشانرا بدست آوردن ایمان از جائے دور یعنی محال شد و حالانکه کافر بودند بقرآن پیش ازین و

کجاست ایشان را بدست آوردن (ایمان) از جائے دور عه و منکر شده بودند (وحال آنکه کافر بودند بقرآن) پیش ازاین و

يَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ۸ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا

می انداختند نادیده از مکان دور و جدائی افگنده شد میان ایشان و میان آنچه

می افگنند بدون دیدن هدف (می افگندند نادیدها از جائے دور و حائل کرده شد میان ایشان و میان

يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ ۹

می خواستند چنانچه کرده شد باهمتایان ایشان پیش ازین هر آئینه ایشان بودند در شک قوی

آرزوهای ایشان چنانچه کرده شد به امثال ایشان پیش ازین (هر آئینه) ایشان بودند در شک آزارنده (قوی)

خمس واربعون آية وخمس ركوعات	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ	سورة فاطر مكية وهي

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ

همه ستایش خدا راست آفریننده آسمانها و زمین سازنده فرشتگان را پیغامبر سازنده ایشانرا خداوندان بازو

همه ستایش خدای راست که آفریننده آسمان ها و زمین گرداننده فرشتگان است پیغام آورندگان (چنانچه) ملائکه صاحب

مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ

دوگان دوگان و سه گان سه گان و چهارگان چهارگان زیاده می کند در آفرینش هرچه خواهد هر آئینه خدا بر هر چیز

دو دو بال و سه سه بال و چهار چهار بال زیاده می کند در پیدایش آنچه می خواهد هر آئینه خدا بر هر چیز

قَدِيرٌ ۱ مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ

تواناست آنچه گشاده سازد خدا برائے مردمان از رحمت پس هیچ بند کننده نیست آنرا و آنچه بند کند

تواناست آنچه گشاده گرداند خدا برائے مردم از رحمت پس هیچ باز دارنده نیست آنرا و آنچه باز گیرد

فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۲ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا

پس هیچ گشاینده نیست آنرا بعد از وے یعنی غیر وے و اوست غالب باحکمت اے مردمان یاد کنید

پس هیچ فرستنده نیست برای او بدون او (بعد از باز گرفتن او) و اوست غالب باحکمت اے مردمان یاد کنید

نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ

نعمت خدا را بر خویش آیا هیچ آفریننده هست غیر خدا روزی میدهد شما را از جانب آسمان

احسان خدا را بر خود آیا هیچ آفریننده هست غیر خدا که روزی میدهد شما را از آسمان

وَالْأَرْضِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ۳ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ

و زمین نیست هیچ معبود مگر وے پس از کجا گردانیده میشوید واگر بدروغ نسبت کنند ترا پس هر آئینه

و از زمین نیست هیچ معبود برحق مگر وے پس کجا گردانیده میشوید (از توحید) و اگر نسبت دروغ میکنند بتو (متاثر مشو) پس هر آئینه

كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ۴ يَا أَيُّهَا النَّاسُ

بدروغ نسبت کرده شد پیغامبران پیش از تو و بسوے خدا باز گردانیده میشود کارها اے مردمان

نسبت دروغ کرده شده به پیغمبران که پیش از تو بودند و بسوی الله باز گردانیده میشود همه کارها اے مردمان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی گرفته شوند بآسانی ۱۲ ف۲ یعنی بظن میگویند ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع۵ اگر من این را بطور صحنه تمثیل از طرف خود برپا کرده ام بیش از چند روز دوام نمیکند و جز بخساره من تمام نمی شود یعنی عداوت دنیا را بدوش خود گرفتن، ذلت بسر داشتن و رسوائی آخرت را پذیرفتن (العیاذ بالله) لیکن اگر من بر راه راست هستم چنانکه فی الواقع می باشم بدانید که این همه از تائید و امداد حضرت رب العزت و از برکت وحی الهی است که هیچ وقت مرا ترک نمی کند خدای من همه چیز ها را میشنود و از هر کس من نزدیک تر است و همیشه من مدد خواهد فرمود خداوند پیغام فرمان خود را در دیار و شمن خواهد کرد خواه شما آن را قبول کنید و یا از ان انکار نمائید - ع۵ در آنوقت خواهند گفت که سخنان پیغمبر را باور نمودیم و اکنون ایمان می آریم حال آنکه ایمان آوردن آنوقت فائده ندارد آنوقع از دست وقت که ایمان آورده خود را نجات میدادند اکنون بین ایشان و ایمان فاصله دراز نیست آنها کجا می توانند بطرف ایمان راه یابند - مطلب این است که ایمان مقبول و منجی آن است که پیش از مرگ در دنیا حاصل شود - در آخرت چون بچشم سری ببینند همه باور می کنند در ان هیچ کمال و مزیت نیست ۱۲-

ع ۹ ۱۲

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۖ وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ

هرآئینه وعدهٔ خدا راست است پس فریفته نکند شما را زندگانی دنیا و نه فریبد شمارا بنسبت خدا

هرآئینه وعدهٔ الله راست است پس فریب ندهد شمارا زندگانی دنیا و فریب ندهد شمارا (بکرم الله)

الْغَرُورُ ﴿٥﴾ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا ۚ إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ

شیطان فریب دهنده هرآئینه شیطان شمارا است دشمن پس دشمن گیریدا و را جز این نیست که میخواند تابعان خود را

(شیطان) دغاباز هرآئینه شیطان شمارا است دشمن پس بگیرید او را دشمن جز این نیست که میطلبد گروه خود را

لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾ الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۖ وَ

تا باشند اهل دوزخ آنانکه کافر شدند ایشانرا است عذاب سخت و

تا شوند از اهل دوزخ آنانکه کافر شدند ایشان راست عذاب سخت و

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ أَفَمَن زُيِّنَ

آنانکه ایمان آوردند کردند عمل های شایسته ایشانرا است آمرزش و مزد بزرگ آیا کسیکه آراسته کرده شد

آنانکه ایمان آوردند و کردند عمل های شایسته ایشان راست آمرزش و مزد بزرگ آیا کسیکه زینت داده شد

لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا ۖ فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن

برای او عمل زشت او پس نیک دید آنرا مثل مومن صالح باشد پس هرآئینه خدا گمراه هر کرا خواهد و راه مینماید هر کرا

برایش بد عمل او پس دید (دانست) آنرا نیکو پس هرآئینه الله گمراه می کند هر کرا خواهد و راه می نماید هر کرا

يَشَاءُ ۖ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا

خواهد پس باید که هلاک نشود نفس تو بر ایشان از روی دریغ هرآئینه خدا داناست با نچه

خواهد پس نرود (هلاک نشود) نفس تو بر ایشان از روی حسرت ها هرآئینه الله داناست به آنچه

يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾ وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَىٰ بَلَدٍ

می کنند و خدا آنست که فرستاد باد ها را پس بر انگیخت آن باد ها ابر را پس روان کردیم ابر را بسوی شهر

می کنند عه۵ والله آنست که فرستاد باد ها را پس می بردارد ابر را پس راندیم آن ابر را بسوی شهر (زمین)

مَّيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ كَذَٰلِكَ النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَن كَانَ

مرده پس زنده ساختیم بآن ابر زمین را بعد مرده بودن آن همچنین خواهد بود بر انگیختن مرده گان هر که

مرده پس زنده ساختیم به آن زمین را بعد از مردن آن همچنین است دو باره زنده کردن هر که

يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا ۚ إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ

خواهد ارجمندی پس خدا راست ارجمندی همه یکجا بسوی او بالا میرود سخن پاکیزه و عمل

می خواهد عزت پس الله راست عزت همه بسوی او بالا میرود سخن پاک، و کار

الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ ۚ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۖ وَ

صالح بلندی گرداندش خدا و آنانکه می اندیشند فتنه ها ایشانرا است عذاب سخت و

نیک بلند می گرداند آنرا و آنانکه فریب می کنند فریب های بد ایشان راست عذاب سخت و

مَكْرُ أُولَٰئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ

بد اندیشی ایشان همون نابود شود و خدا آفرید شمارا از خاک باز از نطفه باز

فریب آن جماعه همون هلاک (ضائع) میشود و الله آفریده شمارا از خاک باز از نطفه باز

جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا ۚ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ۚ وَمَا يُعَمَّرُ

گردانید شمارا جفت مرد و زن و در شکم بر نمیدارد هیچ زنی و نمیزاید مگر بعلم خدا زندگانی داده نمی شود

گردانید شمارا جفت جفت و حامله نمی شود هیچ زنی و نه میزاید مگر بعلم او (تعالی) و عمر دراز داده نمی شود

مِن مُّعَمَّرٍ وَلَا يُنقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ

هیچ دراز عمری و کم کرده نمی شود از عمرے الا ثبت ست در کتاب هرآئینه این کار بر خدا

هیچ دراز عمرے را و نه کم کرده میشود از عمر کم عمر مگر ثبت است در کتاب هرآئینه این (زیادت و نقصان) بر خدا

تفسیر عثمانی

ف۵ آیا آن شخصی که شیطان در نظر وی کار بد را خوب انمود کرده است مساوی آن شخص شده میتواند که فضل الهی شامل حال او گردیده و بدان وسیله خوب و بد را از هم تمیز داده نیکی را نیکی و بدی را بدی میداند۔ چون هر دو برابر نیستند چگونه ممکن است که سرانجام هر دو یکسان شود؟ بر علاوه نباید خیال کرد که آدمی چه سان دیده و دانسته بدی را نیکی خواهد شمرد اگر خداوند تعالی خواهد که شخصی را بنا بر سوء استعداد و اختیارش گمراه کند عقل و فکر او منقلب و واژگون میشود و چون شخصی از سبب حسن استعداد و اختیار نیکو بخواهد بهدایت رهنمون شود هیچ شیطان قدرت و مجال ندارد که او را براه غلط ببرد و یا سخن معکوس بدایا و بفهماند بهر حال شخصی که باغوای شیطان بدی را نیکی و زهر را تریاق دانسته هرگز نمی توان متوقع بود که چنین گمراهی براه راست بیاید چون چنین نیست و نیز سلسلهٔ هدایت و ضلالت همه تابع مشیت و حکمت ایزد متعال است در غم این معاندین خولیشتن را جگر خون مکن! و در

ع ۱۳

فکر آنکه چرا این بدبختان سخن حق را نمی پذیرند و از آن مستفید نمی گردند خود را قرین رنج و الم مگردان بهیچ پروای آنها را مکن و غم مخور مشوالله قدوس تمام کردار و رفتار آنها را میداند

بَصِيرٌ ﴿۴﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَ

آسان ست وبرابر نیستند ف۱ دو دریا این یک شیرین در نهایت شیرینی ست خوشگوارست آب او و

آسان است وبرابر نیستند دو دریا این یک شیرین فرونشاننده تشنگی است (که) خوشگوار است آبش و

هَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ۖ وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً

آن دیگر شور بتلخی مایل ست وازهر یکے میخورید گوشت تازه وبر می آرید زیورے

آن دیگر شور تلخ گلوگیر وازهر یکے میخورید گوشت تازه وبیرون می آرید زیورے

تَلْبَسُونَهَا ۖ وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ

که می پوشید آنرا و می بینی کشتی هارا در دریا شگافنده آب تا روزی طلب بکنید از فضل او و تا بود که

که می پوشید آنرا ع۵ و می بینی کشتی هارا دران شگافندگان آب تا بجوئید از فضل او و تا شما

تَشْكُرُونَ ﴿۵﴾ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ

شما شکر گوئید در می آرد شب را در روز و در می آرد روز را در شب و رام ساخت

شکر کنید میدر آرد شب را در روز و می در آرد روز را در شب و بکار انداخت (مسخر ساخت)

الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ۚ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ

آفتاب و ماه را هر یکے میرود بمیعادے معین آن ست خدا پروردگار شما مراورا ست

آفتاب و ماه را هر یک میرود تا وقت معین کرده شده ع۵ این (فاعل کارهاے مذکور) الله است پروردگار

الْمُلْكُ ۚ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿۶﴾

پادشاهی و آنانکه می پرستید بجز وے مالک نمی شوند مقدار پوست خسته

پادشاهی و آنانی را که می خوانید بجز وے مالک نیستند یک پردهٔ خستهٔ خرما را

إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ ۖ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ ۖ

اگر بخوانید ایشان را نشنوند خواندن شما واگر بفرض بشنوند قبول نکنند گفتهٔ شما

اگر بخوانید ایشان را نشنوند خواندن شمارا واگر (بالفرض) بشنوند رسیده نتوانند بکار شما

وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ ۚ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿۷﴾ يَا أَيُّهَا

و روز قیامت منکر شوند شریک مقرر کردن شمارا و خبر ندهد ترا هیچ کس مانند دانا ف۲ اے

و بروز قیامت منکر شوند از شریک مقرر کردن شما (آنهارا) خبر ندهد ترا هیچ کس مانند ذات باخبر اے

النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿۱﴾ إِنْ

مردمان شمائید محتاج بسوے خدا و خدا همونست بے احتیاج ستوده کار اگر

مردمان شما محتاجاید بسوے الله والله او ست بے نیاز ستوده شده اگر

يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿۲﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿۳﴾ وَ

خواهد نابود سازد شمارا و بیارد آفرینش نو ونیست این کار بر خدا دشوار و

خواهد ببرد شمارا و بیارد مخلوق نورا ونیست این کار بر الله دشوار و

لَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ

نمی بردارد هیچ بردارنده بار دیگرے را و اگر بخواند گران بارے کسے را بسوے بار خویش برداشته نشود ازان بار

بر نمی دارد هیچ نفس بردارنده بار نفس دیگرے را و اگر بخواند نفس گرانبار (کسی را) به برداشتن بار خویش برداشته نشود

شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۗ إِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ

چیزے اگرچه آنکس خداوند خویشی باشد جز این نیست که بیم میکنی آنان را که میترسند از پروردگار خویش غائبانه

چیزے اگرچه آنکس خداوند قرابت باشد جز این نیست که می ترسانی آنان را که می ترسند از پروردگار خود بدون دیدن

وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ۚ وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿۴﴾

و برپا داشته اند نماز را و هر که پاک شد پس جز این نیست که پاک میشود برائے نفع خویش و بسوے خداست بازگشت

و برپا داشته اند نماز را ع۶ و هر که پاکی نفس حاصل کرد جز این نیست که پاکی حاصل می کند برای (نفع) نفس خود و بسوے الله است بازگشت

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی یکسان نمی شوند باختلاط ۱۲ ف۲ مترجم گوید لا ینبئک مثل خبیر بمنزلهٔ مثل ست چون سخن بلیغ گویند و تحقیق بنهایت رسانند این کلمه گویند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ از فوق باین طرف دلائل توحید و شواهد قدرت بیان میگردد و در ضمن آن بسوی غلبهٔ اسلام اشارات لطیف کرده میشود۔ حضرت شاہ صاحب رحمة الله می نویسد "یعنی کفر و اسلام برابر نیست خداے متعال کفر را حتما مغلوب خواهد کرد با آنکه شما از هر دو فائده بدست می آرید۔ یعنی از مسلمانان قوت دین و از کافران جزیه و خراج حاصل میشود۔ و

ع۶ گوشت از هر دو دریائی شور و شیرین استخراج میگردد هم چون ماهی زیورات از قبیل مروارید و مرجان که اکثر از آب شور بدست می آید ع۵ این مضمون پیشتر در چندین جاے گذشته است۔ حضرت شاہ صاحب رحمة الله می نویسد که "یعنی مانند شب و روز گاهی کفر و گاهی اسلام غالب میشود و مانند آفتاب و ماه میعاد هر چیز معین است تقدیم و تاخیر نمی شود، اما غلبهٔ نمایان و تفوق بارز در وقت خود صورة می بندد۔

ع۶ از ترسانیدن تو آن شخص بهره خود را اصلاح کرده نفع خواهد برد که خدارا نادیده ازهمه بیشتر ترسد و از ترس در بندگی او مصروف و منهمک می باشد. اما در دل کسیکه خوف خدا نباشد هیچ گاه ازین تهدیدات متأثر نمی شود ۱۲،

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمٰى وَالْبَصِيرُ ۝ وَلَا الظُّلُمٰتُ وَلَا النُّورُ ۝ وَلَا الظِّلُّ

و برابر نیستند نابینا و بینا و نه تاریکی ها و نه روشنی و نه سایه

و برابر نیست نابینا و بینا و نه تاریکی و نه روشنی و نه سایه

وَلَا الْحَرُورُ ۝ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۚ إِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ

و نه باد گرم و برابر نمی شوند زندگان و مردگان هر آئینه خدا می شنواند

و نه باد گرم و برابر نیستند زندگان و نه مردگان (هر آئینه) الله می شنواند

مَنْ يَشَاءُ ۖ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ۝ إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ۝

هر کرا خواهد و نیستی تو شنواننده کسی را که در گور باشد و نیستی تو مگر ترساننده

هر کرا خواهد و نیستی تو شنواننده کسانی را که در گورها باشند نیستی تو مگر ترساننده ع۵

إِنَّا أَرْسَلْنٰكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا

هر آئینه ما فرستاده ایم ترا بدین راست بشارت دهنده و بیم کننده و نیست هیچ امتی مگر گذشته است

(هر آئینه) ما فرستادیم ترا بدین راست مژده دهنده و ترساننده و نیست هیچ امتی مگر گذشته است

فِيهَا نَذِيرٌ ۝ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ جَاءَتْهُمْ

در آن بیم کننده و اگر بدروغ نسبت کنند ترا پس هر آئینه دروغی داشته بودند آنانکه پیش از ایشان بودند آمدند بدیشان

در آن ترساننده ع۵ و اگر تکذیب کنند ترا پس بتحقیق تکذیب کردند آنانکه پیش از ایشان بودند آوردند بایشان

رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتٰبِ الْمُنِيرِ ۝ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ

پیغامبران ایشان نشانهای واضح و نامه های الهی و بکتاب روشن باز گرفتار کردم

پیغمبران ایشان نشانی های آشکار و صحیفه ها و کتاب روشن باز گرفتم آنان را که

كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ۝ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ۚ

کافران را پس چگونه بود عقوبت من آیا ندیدی که خدا فرود آورد از آسمان آب را

کافر شدند پس چگونه بود انکار من آیا ندیدی که (هر آئینه) الله فرود آورد از آسمان آب

فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرٰتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ۚ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ

پس بر آوردیم بسبب آن میوه های گوناگون رنگ آن و از کوه پاره ها هست گوناگون رنگ او طائفه سفید

پس بر آوردیم به آن میوه ها که مختلف است رنگ ها (انواع) آنها و در کوه ها پشته ها است سفید

وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ۝ وَمِنَ النَّاسِ وَ

و طائفه سرخ و طائفه سیاه در نهایت سیاهی و از مردمان و

و سرخ مختلف است رنگ های آنها و بعض کوه ها خالص سیاه (و بعض کوه ها دارای راه های سفید و سرخ اند) و از مردمان و

الدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ

جانوران و چهار پایان گوناگون ست رنگ او هم چنان جز این نیست که می ترسند از خدا

جانوران و چهار پایان گوناگون است رنگ های آن هم چنان جز این نیست که می ترسند از الله از

عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا ۗ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ۝ إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ

عالمان از بندگان او هر آئینه خدا غالب آمرزنده است هر آئینه آنانکه تلاوت می کنند

جمله بندگانش خاص علماء هر آئینه الله غالب آمرزنده است (هر آئینه) آنانی که میخوانند

كِتٰبَ اللّٰهِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا

کتاب خدا را و بر پا داشته اند نماز را و خرج کرده اند از آنچه روزی دادیم ایشان را پنهان و

کتاب الله را و بر پا داشتند نماز را و خرج کردند از آنچه روزی دادیم ایشان را پنهان و

وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجٰرَةً لَنْ تَبُورَ ۝ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ

آشکارا امیدوارند سوداگری را که هرگز هلاک نشود تا تمام رساند بسوی ایشان مزد ایشان را و زیاده دهد ایشان را

آشکارا امیدوارند تجارتی را که هرگز کاسد نشود تا کامل دهد ایشان را ثواب های ایشان و زیاده دهد ایشان را

ف۷ اگر کرد کار حکیم بخواهد بمردگان هم شنوائی میدهد درحالیکه دیگران را این قدرت نیست وظیفهٔ پیغمبر خدا آن است که احکام الهی را به مردمان برساند و آنانرا بر نتائج کارهای خوب و بد آگاه نماید - اگر کافر مرده دل سخن پیغمبر را قبول نکند این از قدرت پیغمبر نیست که او را براه بیارد. حضرت شاه صاحب رحمه الله مینویسد یعنی تمام مخلوقات یک برابر نیست یک اینکه ایمان داده شد فی است خاص بهانهاده ای شود - پس ای پیغمبر از آرزوی زیاد تو که در باب اسلام آوردن کسانی داری که ایمان نصیب شان نیست ف۵ چیزی نمی برآید و اینکه فرموده «نه تاریکی و نه روشنی» یعنی نه تاریکی برابر روشنی و نه روشنی برابر تاریکی است - فائده: تکرار «لا» را دوا نمود فرموده - و فرمود که تو شنواننده نیستی کسانی را که در قبر افتاده اند در حدیث آمده که بمردگان «السلام علیکم» بگوئید و در بسا مواقع بمردگان خطاب کرده است حقیقت آن این است که روح مرده میشنود و جسدیکه در قبر افتاده است نمی شنود این بحث را در فوائد آخر سورهٔ «نمل» ملاحظه کنید ف۹ ترساننده پیغمبر و یا قائم مقام اوست که مردم را براه پیغمبر دعوت نماید درین خصوص در رکوع چهارم سورهٔ «نمل» چیزے نوشته شده است ۱۲-

ع ۳ ۱۲

مِنْ فَضْلِهٖ ۭ اِنَّهٗ غَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ﴿۴﴾ وَالَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ مِنَ

از فضل خود هرآئینه او آمرزنده قدردانست و آنچه وحی فرستادیم بسوے تو از

از فضل خود هرآئینه او است آمرزنده قدردان و آنچه که فرو فرستادیم بسوے تو

الْكِتٰبِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهٖ لَخَبِيْرٌۢ

قرآن همونست راست باور دارنده آنچه پیش ازویست هرآئینه خدا به بندگان خود خبردار

کتاب همون است راست تصدیق کننده برائے کتاب هائیکه پیش ازان است هرآئینه الله به بندگان خود نیک خبردار

بَصِيْرٌ ﴿۵﴾ ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتٰبَ الَّذِيْنَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۚ

بیناست باز میراث دادیم قرآن را بآنانکه برگزیدیم ایشان را از بندگان خود ف۱

بیناست باز وارث گردانیدیم بکتاب آنان را که برگزیدیم از بندگان خود

فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ۚ وَمِنْهُمْ سَابِقٌۢ

پس بعض ایشان ستمگار است بر نفس خود و بعض ایشان میان روست و بعض ایشان سبقت کننده است

پس بعض ایشان ستمگار است بنفس خود و بعض ایشان میانه رو است و بعض ایشان سبقت کننده

بِالْخَيْرٰتِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيْرُ ﴿۶﴾ جَنّٰتُ عَدْنٍ

بسوے نیکی ها بحکم خدا این ست فضل بزرگ بوستان هائے همیشه ماندن

به نیکی هاست بحکم خدا همین است فضل بزرگ ع۵ بوستان هائے اقامت

يَّدْخُلُوْنَهَا يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّلُؤْلُؤًا ۚ وَلِبَاسُهُمْ

درآیند آن جا زیور داده شود ایشان را آنجا از قسم دستوانهای طلا و زیور داده شوند مروارید و لباس ایشان

درآیند درآنها زیور پوشانیده میشود بایشان دران از قسم کره های طلا و مروارید و لباس ایشان

فِيْهَا حَرِيْرٌ ﴿۷﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْٓ اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ۭ

آنجا جامه ابریشمی باشد و گفتند همه ستایش خدا راست که دور کرد از ما اندوه را

درآنها ابریشم است و بتحقیق گویند حمد الله راست آنکه دور کرد از ما غم ما را

اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوْرٌ شَكُوْرُۨ ﴿۸﴾ الَّذِيْٓ اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ

هرآئینه پروردگار ما آمرزنده قدرشناس ست آنکه فرود آورد ما را بسرائے همیشه ماندن از

هرآئینه پروردگار ما آمرزنده قدردان است آنکه فرود آورد ما را بسرائے اقامت از

فَضْلِهٖ ۚ لَا يَمَسُّنَا فِيْهَا نَصَبٌ وَّلَا يَمَسُّنَا فِيْهَا لُغُوْبٌ ﴿۹﴾ وَالَّذِيْنَ

فضل خود نرسد بما آنجا هیچ رنجے و نه رسد بما آنجا هیچ ماندگی و آنانکه

فضل خود نمیرسد ما را دران رنجے و نرسد ما را دران ماندگی و آنانکه

كَفَرُوْا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ۚ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوْتُوْا وَلَا يُخَفَّفُ

کافر شدند ایشان راست آتش دوزخ نه حکم کرده شود برایشان تا بمیرند و نه سبک کرده شود

کافر شدند ایشان راست آتش دوزخ حکم کرده نمی شود برایشان تا بمیرند و تخفیف کرده نمی شود

عَنْهُمْ مِّنْ عَذَابِهَا ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِيْ كُلَّ كَفُوْرٍ ﴿۱۰﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُوْنَ

از ایشان چیزے از عذاب دوزخ هم چنین سزا میدهیم هر ناسپاس را و اهل دوزخ فریاد کنند

از ایشان هیچ از عذاب دوزخ هم چنین سزا میدهیم هر ناسپاس کلان را و ایشان فریاد کنند

فِيْهَا ۚ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِيْ كُنَّا نَعْمَلُ ۭ اَوَلَمْ

آنجا کہ اے پروردگار ما بیرون آر ما را تا بکنیم کار شایسته بجز آنچه می کردیم گوئیم آیا

دران اے پروردگار ما بیرون آر ما را تا بکنیم عمل نیکو غیر از عملی که می کردیم

نُعَمِّرْكُمْ مَّا يَتَذَكَّرُ فِيْهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاۗءَكُمُ النَّذِيْرُ ۭ

زندگانی نه دادیم شما را آنقدر که پند پذیر شود دران هر که پند پذیرفتنی خواهد و آمد بشما ترساننده

(الله تعالیٰ گوید بایشان) آیا عمر ندادیم شما را آن قدر که پند پذیر شود دران آنکه پند پذیرد و آمده بود بشما ترساننده

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از پیغامبر صلعم بامت محمدیه رسید والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ بعد از پیغمبر این امت را که بهیئت مجموعی از جمیع امتان بهتر و برتر است وارث این کتاب ساخت البته تمام افراد یکسان نیستند چه از آنجمله آنان اند که با وجود ایمان آوردن صحیح مبتلای گناه اند (این است "ظالم لنفسه") و نیز آنانند که باعتدال و میانه روے رفتار دارند نه غرق گناه اند و نه بزرگ و ولی می باشند (آنها را "مقتصد" نامید) و طائفه از آن بندگان کامل است که بفضل و توفیق خدائے تعالیٰ در فراهم آوردن نیکی ها مسابقت می کنند و در تحصیل کمال از مقتصدین پیش میروند چیزهائے مستحب را هم ترک نمی کنند و از خوف گناه از مکروهات تنزیهی بلکه از بعض مباحات نیز پرهیز می کنند۔ بزرگی و فضیلت اعلیٰ فقط بهره ایشان است باوجود این تفاوت همه را از یک حیثیت از جمله بندگان برگزیده خویش شمرد چه همه مسلمانان درجه بدرجه اهل بهشت اند گنهگاری اگر مؤمن باشد بالاخر حتماً یک وقت به جنت میرود۔ در حدیث فرموده که گنهگار ما معاف است یعنی عاقبت الامر معاف خواهد شد آنکه میانه روی اختیار کرد سلامت است و کسیکه بمسابقه پرداخت نسبت به همه گوی سبقت ربود۔ باید دانست که ایزد متعال کریم است و در بارگاه وی هیچ بخل نیست ۱۲۔

فَذُوقُوا فَمَا لِلظّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿١١﴾ إِنَّ اللّٰهَ عٰلِمُ غَيْبِ السَّمٰوٰتِ

پس بچشید پس نیست ستمگاران را ہیچ یاری دہندہ ہر آئینہ خدا دانندہ پنہان آسمانہا

پس بچشید (عذاب را) پس نیست ستمگاران را ہیچ مددگار ۵۰ (ہر آئینہ) اللہ دانندہ پوشیدہ آسمان ہا

وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ

و زمین ست ہر آئینہ وے داناست بمکنون سینہ ہا وے آنست کہ گردانید شما را

و زمین است (ہر آئینہ) وے نیک داناست بہ آنچہ در سینہ ہاست ۵۱ اوست آنکہ گردانیدہ شما را

خَلٰٓئِفَ فِي الْأَرْضِ ۚ فَمَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۖ وَلَا يَزِيدُ الْكٰفِرِينَ

جانشین در زمین پس ہر کہ کافر شود ضرر بروی ست کفر او و نمی افزاید در حق کافران

جانشین ہا در زمین پس ہر کہ کافر شود پس بروی است ضرر کفر او و نمی افزاید کافران را

كُفْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا ۖ وَلَا يَزِيدُ الْكٰفِرِينَ كُفْرُهُمْ

کفر ایشان نزدیک پروردگار ایشان مگر غضب را و نے افزاید در حق کافران کفر ایشان

کفر ایشان نزد پروردگار ایشان مگر غضب را و نے افزاید کافران را کفر ایشان

إِلَّا خَسَارًا ﴿٢﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ

مگر زیان را بگو آیا دیدید شریکان مقرر کردہ خود را آنانکہ مے پرستید سوائے

مگر زیان بگو آیا دیدید شریکان خود را آنانکہ می پرستید بجز

اللّٰهِ ۖ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ ۚ

خدا بنمائید مرا چہ چیز آفریدہ اند از زمین آیا ایشان را است شرکتے در آسمان ہا

اللہ بنمائید مرا چہ چیز آفریدہ اند از زمین یا ایشان راہست شرکت در آسمان ہا

أَمْ ءَاتَيْنٰهُمْ كِتٰبًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ بَلْ إِن يَعِدُ الظّٰلِمُونَ بَعْضُهُم

نہ بلکہ آیا دادیم ایشان را کتابے پس ایشان بر حجت اند از آن بلکہ وعدہ نمیدہند ستمگاران بعض از ایشان

یا دادہ ایم بایشان کتابی (کہ اجازہ میدہد بشریک مقرر کردن ایشان) پس ایشان بر حجت اند ازان (نہ چنین است) بلکہ وعدہ نمی دہند ستمگاران

بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا ﴿٣﴾ إِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ أَن تَزُولَا ۚ

بعض را مگر بطریق فریفتن ہر آئینہ خدا نگاہ میدارد آسمانہا و زمین را ازانکہ از جائے خود بلغزند

بعضی را مگر از روے فریب ہر آئینہ اللہ نگاہ میدارد آسمان ہا و زمین را ازانکہ از جاے خود زائل شوند

وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّن بَعْدِهِ ۚ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا

و اگر بلغزند نگاہ ندارد این ہر دو را ہیچ کس بعد از خدا ہر آئینہ وے ہست بردبار

و (قسم است) اگر زائل شوند نگاہ نمیدارد آن ہا را ہیچ کس بعد از وے ہر آئینہ اوست بردبار

غَفُورًا ﴿٤﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ أَيْمٰنِهِمْ لَئِن جَآءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ

آمرزگار و قسم خوردند بخدا سخت ترین قسم ہائے خود کہ اگر بیاید بایشان ترسانندہ البتہ خواہند بود

آمرزگار و قسم ہا میخوردند بہ اللہ سخت ترین قسم ہاے خود کہ اگر بیاید بایشان ترسانندہ ہر آئینہ خواہند بود

أَهْدٰى مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ

راہ یافتہ تر از ہر یک امت پس چون آمد بایشان ترسانندہ زیادہ نکرد در حق ایشان

راہ روندہ تر از ہر یک امت ہا باز چون آمد بدیشان ترسانندہ زیادہ نکرد ایشان را

إِلَّا نُفُورًا ﴿٥﴾ اسْتِكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ

مگر رمیدن را بسبب سرکشی در زمین و زیادہ نکرد مگر بداندیشی ہیچ را در فرود نمی آید

مگر نفرت از حق (ازروے) سرکشی در زمین و حیلہ اندیشیدن برای کار بد را احاطہ نمی کند

الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ۚ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ ۚ

و بال بداندیشے ہیچ مگر باہل او پس منتظر نیستند مگر آئین عقوبت پیشینیان را

فریب بد مگر باہل او پس انتظار ندارند مگر طریقہ عقوبت پیشینیان را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی غیر از خدا ۱۳
تفسیر عثمانی ع ۱۱
ع۵ این جا ۱۴

بدوزخیان دادہ میشود یعنی شما را عقل و دانش دادہ بودیم کہ بہ آن فکر میکردید و عمر کافی مہلتی نمودہ بودیم کہ اگر در دوران آن ارادہ تفکر میداشتید تمام نیک و بد را سنجیدہ راہ راست را میتوانستید اختیار کنید حتی بسیاری از شما بعد از سن شصت و هفتاد سالگی بمردند بر علاوہ چنان اشخاص و حالات نزد شما فرستادہ شد کہ شما را از انجام بد بترسانند و از خواب غفلت بیدار کنند۔ آیا بعد ازین ہم عذری باقی ماندہ است ؟ اکنون برای ابد الاباد مزہ عذاب را بچشید و از ہیچ طرف توقع مدد نکنید۔ ع۵ او تعالی بجمیع احوال و افعال پنہان و آشکار بندہ ہاے خود آگاہ بودہ راز ہاے دل ہا را میداند نیت و استعداد ہیچ کس از وے پوشیدہ نبودہ موافق آن ہا ہر شخص معاملہ می کند و این را ہم میداند کہ مردمانیکہ براے تخلیص خود فریاد و زاری می کنند (کہ دوبارہ چنین خطا را مرتکب نمیشوند) در دعوای خود دروغگویند چہ اگر ہفتاد بار ہم پس رجعت دادہ شوند از شرارت خود باز نمی آیند۔ زیرا طبیعت ایشان چنین است "ولو ردوا لعادوا لما نہوا عنہ و انہم لکاذبون" (انعام - رکوع ۳)

فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾

پس نخواہی یافت آئین خدا را تبدیلے و نخواہی یافت آئین خدا را تغیرے

پس نیابی مر سنت اللہ را تبدیلے و نیابی مر سنت اللہ را تغیرے

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ

آیا سیر نکردہ اند در زمین تا بہ بینند چگونہ شد سرانجام آنانکہ پیش از

آیا سیر نکردند در زمین کہ ببینند چگونہ شد عاقبت آنانکہ پیش از

قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ

ایشان بودند و آن جماعہ بودند زیادہ تر از ایشان در قوت و ہرگز نیست کہ عاجز کند خدا را چیزے

ایشان بودند و بودند زیادہ تر از ایشان از روے قوت و ہرگز نیست اللہ کہ عاجز کند او را چیزے

فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ

در آسمان ہا و نہ در زمین ہر آئینہ او ہست دانا توانا و اگر گرفتار کردے

در آسمان ہا و نہ در زمین (ہر آئینہ) او ہست دانا توانا و اگر مواخذہ میکرد

اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ

خدا مردمان را بسزاے آنچہ کردند نگذاشتے بر پشت زمین ہیچ جانورے را ولیکن موقوف میدارد ایشان را

اللہ مردمان را بہ آنچہ می کردند نمی گذاشت بر پشت زمین ہیچ جانوری را علہ ولیکن تاخیر میدہد ایشان را

إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

تا میعادے معین پس چون آمد میعاد ایشان پس ہر آئینہ خدا ہست بہ بندگان خود بینا

تا میعاد معین پس چون بیاید میعاد ایشان پس ہر آئینہ اللہ ہست بہ بندگان خود بینا

سُورَةُ يٰسٓ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَلٰثٌ وَثَمَانُونَ آيَةً وَخَمْسُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدا بخشاینده مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

يٰسٓ ﴿١﴾ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣﴾ عَلَىٰ صِرَاطٍ

قسم بقرآن باحکمت ہر آئینہ تو از پیغامبرانے بر راہ

قسم بقرآن باحکمت کہ ہر آئینہ تو از رسولانی بر راہ

مُسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا أُنْذِرَ

راستی مراد کو ارم فرو فرستادن غالب مہربان تا بترسانی قومے را کہ ترسانیدہ نشدہ اند

راست علہ فرو فرستادہ غالب مہربان تا بترسانی قومی را کہ ترسانیدہ نشدہ اند

آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ

پدران ایشان پس ایشان غافلان اندعلہ ہر آئینہ ثابت شد وعدہ عذاب بر اکثر ایشان پس ایشان

پدران (قریب) ایشان پس ایشان غافل اند ہر آئینہ ثابت شدہ است سخن عذاب بر اکثر ایشان پس اکثر ایشان

لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ

ایمان نے آرند ہر آئینہ ساختیم در گردن ایشان طوقہا پس آن طوق ہا تا زنخ باشند

ایمان نمی آرند (ہر آئینہ) ما گردانیدہ ایم در گردن ہائے ایشان طوق ہا پس آن طوق ہا رسیدہ تا زنخ ہا

فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ

پس ایشان سر بالا کردگانند و ساختیم پیش روے ایشان دیوارے و

پس ایشان سر در ہوا ماندگان اند (یعنی سر ہای ایشان بالا کنج ماندہ اند) و گردانیدیم پیش روی ایشان دیواری و

رہبار راہ راست است و پیروان او را ہیچ خطر منحرف شدن از منزل مقصود نیست ۱۲۔

ف۱ یعنی در بنی اسرائیل ہیچ پیغمبرے مبعوث نشدہ بود ۱۲۔ تفسیر عثمانی

ع۵ اگر در مقابل ہر گناہ جزئی مردمان را مواخذہ کند ہیچ ذی روح بر سطح زمین باقی نماند یعنی نافرمان ہا از سبب نافرمانی خود تباہ شوند و فرمان برداران کامل کہ عادتاً تعداد آنہا بسیار کم است از سبب قلت محو گردند زیرا عالم سانظامی است کہ زندگانی چند انسان صالح در جانب گنہگار خلاف حکمت است چون این دو طبقہ مردم بکلی از زمین محو گردند منظوری برائے نگہداشتن حیوانات ہم باقی نماند زیرا وجود آنہا و ہستی تمام عالم برای ہمین حضرت انسان است شاید مولانا شبیر احمد صاحب رحمہ اللہ بدین تفصیل کہ در وجہ ملازمہ گفتہ از کدام تفسیری اطلاع یافتہ باشند۔ اما عامہ مفسرین در وجہ ملازمہ چنین نوشتہ بلکہ گفتہ اند کہ نافرمان بسبب نافرمانی و فرمان بردار و دواب بواسطہ شومی عصیان عاصیان ہلاک کردہ میشوند علہ قرآن کریم بہ لحاظ شان اعجازی و تعلیمات پر حکمت و مضامین عالی یک شاہد قوی است برین کہ پیغمبر امی کہ آنرا آوردہ یقیناً فرستادہ خدا و بے شک و شبہ

ع ۵ ۸ ۱۷

خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾ وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ

پس پشت ایشان دیوارے باز پوشیدیم ایشان را پس ایشان ہیچ نہ بینند ف۱ و برابر ست بر ایشان

عقب ایشان دیواری پس پرده انداختیم بچشم‌ہائے ایشان پس ایشان ہیچ نمی بینند و یکسان است بر ایشان

ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ

کہ بیم کنی ایشان را یا بیم نہ کنی ایشان را ایمان نیارند جزاین نیست کہ می ترسانی کسے را کہ پیروی

کہ بترسانی ایشان را یا نترسانی ایشان را ایمان نمی آرند جز این نیست کہ می ترسانی آن را کہ پیروی

الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾ إِنَّا

پند کند و ترسد از خدا غائبانہ پس بشارت ده او را بآمرزش و مزد گرامی ہر آئینہ ما

کند پند را و بترسد از رحمٰن بدون دیدن پس بشارت بده او را بہ آمرزش و مزد گرامی (بہر آئینہ) ما

نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ

زنده می گردانیم مردگان را و می نویسیم آنچہ پیش فرستادند ف۲ و می نویسیم نقش اقدام ایشان را و ہر چیزے را احاطہ کردیم

زنده می گردانیم مردگان را و می نویسیم آنچہ پیش فرستادند و آثاری را کہ در عقب گذاشتند و ہر چیز شمرده منضبط کرده ایم

فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾ وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا

در کتاب ظاہر ف۳ و بیان کن برائے ایشان داستانے قصہ اہل دیہ چون آمدند بآن دیہ

آنرا در اصل (دفتر) روشن و بیان کن برائے ایشان یک مثل مردمان آن قریہ معہود ع۱ چون آمد بہ آن ده

الْمُرْسَلُونَ ﴿١﴾ إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا

پیغامبران آنگاه فرستادیم بسوے ایشان دو کس را پس بدروغ نسبت کردند ایشان را پس قوت دادیم بہ

فرستاده شدگان ع۲ آنگاه کہ فرستادیم بسوے ایشان دو کس پس تکذیب کردند آن ہر دو را پس تقویت دادیم (آن ہر دو را) بسوم پس گفتند

إِنَّا إِلَيْكُم مُّرْسَلُونَ ﴿٢﴾ قَالُوا مَا أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَا أَنزَلَ الرَّحْمَٰنُ

ہر آئینہ ما بسوے شما فرستادگانیم اہل دیہ گفتند نیستید شما مگر آدمی مانند ما و نہ فرو فرستاده است خدا

(ہر آئینہ) ما بسوے شما فرستاده شدگانیم ع۳ گفتند مردمان قریہ نیستید شما مگر آدمی مانند ما و نہ فرو فرستاده است رحمٰن

مِن شَيْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿٣﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ

ہیچ چیز نیستید شما مگر دروغگو گفتند پروردگار ما میداند کہ ہر آئینہ ما بسوے شما

ہیچ چیزی نیستید شما مگر دروغ می گوئید گفتند آن ۳ نفر پروردگار ما میداند ہر آئینہ ما بسوی شما

لَمُرْسَلُونَ ﴿٤﴾ وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥﴾ قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ

فرستادگانیم و نیست بر ما مگر پیغام رسانیدن ظاہر گفتند ہر آئینہ ما شگون بد گرفتیم بہ شما

فرستاده شدگانیم و نیست بر ذمہ ما مگر پیغام رسانیدن روشن گفتند اہل قریہ (ہر آئینہ) ما فال بد گرفتیم بشما

لَئِن لَّمْ تَنتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦﴾

اگر باز نمانید سنگسار کنیم شمارا والبتہ برسد بشما از جانب ما عقوبت درد دہنده

اگر باز نیائید (ازین کار) ہر آئینہ سنگسار کنیم شمارا و البتہ برسد بہ شما از ما عذاب درد ناک

قَالُوا طَائِرُكُم مَّعَكُمْ أَئِن ذُكِّرْتُم بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٧﴾

گفتند شگون بد شما ہمراه شماست آیا اگر پند داده شود شمارا بر شگون بد حمل کنید بلکہ شما گروہے از حد گذشتہ اید

گفتند فرستادگان فال بد شما ہمراه خود شماست آیا اگر پند داده میشوید (پس شما عده بہ رجم و عذاب میدہید) بلکہ شما قومی ..

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا

و آمد از دور ترین محلہ‌ہائے آن شہر مردے شتابان گفت اے قوم من پیروی کنید

و آمد از منتہائے آن شہر مردے کہ میدوید گفت اے قوم من پیروی کنید

الْمُرْسَلِينَ ﴿٨﴾ اتَّبِعُوا مَن لَّا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٩﴾

آن پیغامبران را پیروی کنید کسے را کہ نمی طلبد از شما ہیچ مزدے و ایشان راه یافتگانند

فرستادگان را پیروی کنید کسی را کہ نمی طلبد از شما ہیچ مزدی و ایشان راه یافتگان اند

علیہ السلام مبعوث شده باشند ع۲ اول دو نفر رفتند یا زبتائید و تقویۃ ایشان نفر سوم فرستاده شد۔ ہر سہ بجموعًا گفتند کہ خود ما نیامدیم بلکہ از طرف اللہ تعالیٰ فرستاده شده ایم ..

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید این ہر دو آیت تمثیل و تصویر ست یاس ایشان را از شناختن حق ۱۲۔ ف۲ یعنی از اعمال خیر و شر ۱۲ ف۳ یعنی لوح محفوظ ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۱ این قریہ نزد اکثر نویسندگان شہر «انطاکیہ» میباشد (کہ در مملکت شام است) و در باب ہشتم و یازدہم کتاب اعمال (انجیل) شبیہ قصہ شہر انطاکیہ با اندک تفاوت بیان شده است لیکن ابن کثیر (رحمہ اللہ) از حیثیت تاریخی و از روی لحاظ سیاق قرآن بر آن بعض اعتراضات کرده است۔ اگر آن اعتراض ہا صحیح باشد باید قریہ دیگری را تسلیم نمود۔ واللہ اعلم بیان این قصہ برای مؤمنین بشارت و برای مکذبین عبرت می باشد ع۲ نام ہائے ایشان را نمی توان بطور صحیح تعیین نمود و نہ بطور یقین می توان گفت کہ این ہا مستقیمًا فرستادگان اللہ تعالیٰ بودند و یا بواسطہ پیغمبری حکم شده بود کہ بطور نائبان ده بہ فلان قریہ بروند ہر دو احتمال است مگر متبادر و قرین بہ قیاس ہمین است کہ پیغمبران باشند۔ شاید پیش از حضرت مسیح

ع ۱۲ / ۱۸ / ۱۱

وَمَا لِيَ لَآ أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ⑩

و چیست مرا که عبادت نکنم معبودے را که بیا فرید مرا و بسوئے وے باز گردانیده خواهید شد
و چه شده مرا که بندگی نکنم آنرا که آفریده است مرا و بسوئے او باز گردانیده میشوید ف۵

ءَأَتَّخِذُ مِن دُونِهِ آلِهَةً إِن يُرِدْنِ الرَّحْمَٰنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ

آیا بجز وے خدایانے گیرم اگر بخواهد خدائے تعالیٰ در حق من زیانے دفع نکند از من شفاعت ایشان
آیا گیرم بجز خدا معبودان که اگر بخواهد بمن رحمٰن ضرری دفع نکند از من شفاعت ایشان

شَيْئًا وَلَا يُنقِذُونِ ⑪ إِنِّي إِذًا لَّفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ⑫ إِنِّي آمَنتُ بِرَبِّكُمْ

چیزے را از ایشان خلاص نکنند مرا هر آئینه من آنگاه در گمراهی ظاهر باشم هر آئینه من ایمان آوردم
چیزے را و نرهانند مرا (هر آئینه) من آنگاه در گمراهی صریح می باشم (هر آئینه) من ایمان آوردم

فَاسْمَعُونِ ⑬ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ ۖ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ⑭ بِمَا

به پروردگار شما پس بشنوید از من ف۱ گفته شد اندر آی به بهشت گفت اے کاش قوم من بدانند که بچه چیز
به پروردگار شما پس بشنوید از من ف۵ گفته شد اندر آی به بهشت گفت اے کاش قوم من بدانند آنرا که بسبب آن

غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ⑮ وَمَا أَنزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ

بیامرزید مرا پروردگار من و ساخت مرا از نواختگان و فرود نیاوردیم بر قوم او
بخشیده است مرا پروردگار من و گردانیده مرا از اکرام کرده شدگان و فرود نیاوردیم بر قوم او

مِن بَعْدِهِ مِن جُندٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنزِلِينَ ⑯ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً

بعد از وے هیچ لشکرے از آسمان و نیستیم ما فرود آرنده لشکر نبود عقوبت ایشان مگر یک فریاد
بعد از او هیچ فوجی از آسمان و نیستیم ما فرود آرنده فوج نبود (عقوبت ایشان) مگر یک آواز

وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ ⑰ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ ۚ مَا يَأْتِيهِم مِّن

تند پس ناگهان ایشان چون آتش فرو مرده شدند اے واے بر بندگان نمے آید بدیشان
شدید پس ناگهان ایشان چون آتش بجائے خود سرد شدند ف۵ اے وای بر بندگان نمی آمد بایشان

رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ⑱ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ

هیچ فرستاده مگر با او تمسخرے کردند آیا ندیدند چه قدر هلاک ساختیم پیش از ایشان
هیچ رسولی مگر بودند که با او استهزا می کردند آیا ندیدند چقدر بسیار هلاک ساختیم پیش از ایشان

الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ⑲ وَإِن كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ لَّدَيْنَا

طبقات مردمان را آیا ندیدند که آن جماعه بسوئے ایشان باز نمی آیند و نیست هر طبقه مگر جمع آورده نزدیک ما
طبقات مردمان را که آنها بسوی ایشان بر نمی گردند و نیست هر طبقه مگر همگی نزد ما

مُحْضَرُونَ ⑳ وَآيَةٌ لَّهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا

حاضر کرده شده و نشانه هست برائے ایشان زمین مرده زنده گردانیدیم آنرا و برآوردیم از آن دانه
حاضر شدگان و یک نشانه است برای ایشان زمین مرده زنده گردانیدیم آنرا و بیرون آوردیم از آن غله

فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ① وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا

پس از آن دانه میخورند و آفریدیم در زمین بوستانها از درختان خرما و درختان انگور و روان ساختیم در آن بوستان
پس از آن میخورند و آفریدیم در آن باغ ها از درختان خرما و انگور و روان ساختیم در آنها

مِنَ الْعُيُونِ ② لِيَأْكُلُوا مِن ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ③

چشمها تا بخورند از میوه آنچه مذکور شد و نساخته است میوه را دست ایشان آیا پس شکر نے کنند
بعض چشمه ها تا بخورند از میوهٔ آنچه مذکور شد و نساخته است میوه را دستهائے ایشان آیا پس شکر نمی کنند

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنفُسِهِمْ

پاکست آنکه آفرید اجناس را تمام آن از آنچه میرویاندش زمین و از جنس آدمیان
پاک است ذاتی که آفرید جفت ها را تمامش از آنچه میرویاند زمین و از نفس هائے ایشان

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید اہل دیہ آن را شہید ساختند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ زنہار مپندارید که بعد از پیدا کردن شمارا آزاد گذاشته است و با او تعالیٰ ربط و معامله ندارید. خیر همه بعد از مردن بحضور او برگشتنی هستید. آن وقت را باید در نظر داشته باشید ف۵ بدون خوف بحضور حاضرین اعلان می کنم که به خدائی واحد ایمان آوردم این اعلان مرا همه بشنوید. این اظهار او بحضور مرسلین شاید از آن سبب باشد که ایشان بحضور الله تعالیٰ گواه گردند و بقوم خود از آن سبب شنوانیده باشد که از شنیدن اعلان او قدری متأثر شوند و یا اینکه اقلا مردم دنیا قوة ایمان یک مؤمن جان نثار را مشاهده کنند و از آن عبرت آموزند ف۵ بعد از او قوم او در اثر کفر و ظلم و تکذیب مرسلین هلاک کرده شدند. اما تباهی ایشان بدان محتاج نبود که از آسمان فوج فرشتگان فرستاده می شد و نه عادت قادر مطلق است که برای هلاک قوم ها لشکرهای بزرگ بفرستد (آری اگر بموقع خاص از باعث کدام مصلحت لشکر فرشتگان را بفرستد چیز دیگر است) چه

برای سر کردن مدعیان بزرگ تنها یک آواز ... مهیب کفایت می کند چنانچه با این قوم هم بهمین منوال معامله شد. بیک صدای (هیبت ناک) فرشتگان همگنان از بین رفتند و چون آتش در جای...

وَمِمَّا لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤﴾ وَاٰيَةٌ لَّهُمُ الَّيْلُ ۖۚ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ

و از آنچه ایشان نمیدانند و نشانه هست ایشان را شب مانند پوست می کشیم از وے روز را پس ناگهان ایشان در

و از آنچه نمیدانند و یک نشانه است برای ایشان شب می کشیم ازان روز را پس ناگهان ایشان در

مُّظْلِمُوْنَ ﴿٥﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِيْ لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ۭ ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ الْعَزِيْزِ

تاریکی آیندگان باشند و آفتاب میرود برائے قرارگاه ویست این است اندازه خدائے غالب

تاریکی می باشند و آفتاب میرود بقرارگاه خود این است اندازه غالب

الْعَلِيْمِ ﴿٦﴾ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنٰهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُوْنِ الْقَدِيْمِ ﴿٧﴾

دانا و ماه مقرر کردیم برائے او منزل ها تا آنکه باز گردد بشکل شاخ کهنه

دانا ؏ و برای ماه مقرر کردیم منزل ها تا آنکه باز گردد مانند شاخچه کهنه خوشه خرما

لَا الشَّمْسُ يَنْۢبَغِيْ لَهَآ اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۭ وَكُلٌّ

نه آفتاب می سزد مش که دریابد ماه را و نه شب سبقت کننده است برروز ؏ و هر یکے

نه آفتاب را سزاوار است که دریابد ماه را و نه شب سبقت کننده است برروز و هر یکی

فِيْ فَلَكٍ يَّسْبَحُوْنَ ﴿٨﴾ وَاٰيَةٌ لَّهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ

از آفتاب و ماه و ستاره ها در آسمانی سیری کنند و نشانه هست ایشان را که ما بر داشتیم قوم بنی آدم را در کشتی

در مدار خود شنا می کنند ؏ و یک نشانه است ایشان را که (دبر آئینه) ما برداشتیم نسل ایشان را در ان کشتی

الْمَشْحُوْنِ ﴿٩﴾ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِّنْ مِّثْلِهٖ مَا يَرْكَبُوْنَ ﴿١٠﴾ وَاِنْ نَّشَاْ نُغْرِقْهُمْ

پر کرده شده و آفریدیم برائے ایشان مانند کشتی آنچه سواری شوند بر آن ؏۲ و اگر خواهیم غرق کنیم ایشان را

پر کرده شده و آفریدیم برای ایشان مانند کشتی آنچه سوار می شوند بران و اگر خواهیم غرق کنیم ایشان را

فَلَا صَرِيْخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُوْنَ ﴿١١﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَاعًا اِلٰى حِيْنٍ ﴿١٢﴾

پس هیچ فریادرس نباشد برائے ایشان و نه ایشان رها کرده شوند لیکن رحمت کردیم از جانب خود و بهره مند ساختیم تا مدتے

پس نباشد فریادرسی برائے ایشان و نه ایشان خلاص کرده شوند مگر از روی رحمت خود ما و برای بهره مند ساختن تا وقتی

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ اتَّقُوْا مَا بَيْنَ اَيْدِيْكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿١٣﴾ وَ

و چون گفته شود بایشان که بترسید از عقوبتے که پیش روی شما باشد و از عقوبتے که پس پشت شما باشد بود که بر شما رحم کرده شود اعراض کنند

و چون گفته شود بایشان که اجتناب کنید از آنچه که پیش روی شماست و از آنچه که در عقب می گذارید تا بر شما رحم کرده شود بد اعراض

مَا تَاْتِيْهِمْ مِّنْ اٰيَةٍ مِّنْ اٰيٰتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوْا عَنْهَا مُعْرِضِيْنَ ﴿١٤﴾ وَاِذَا

نمی آید بدیشان هیچ نشانه از نشانه هائے پروردگار ایشان الا از ان روگردان باشند و چون

نمی آید بایشان حکمی از احکام رب ایشان مگر باشند ازان روگردانندگان و چون

قِيْلَ لَهُمْ اَنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ ۙ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا

گفته شود بایشان که خرج کنید از آنچه رزق داده است شما را خدائے تعالے گویند این کافران به مسلمانان

گفته شود بایشان که خرج کنید از آنچه داده است شما را الله گویند آنانکه کافر شدند به آنانکه ایمان آوردند

اَنُطْعِمُ مَنْ لَّوْ يَشَاۗءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهٗٓ ڰ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿١٥﴾ وَ

آیا طعام دهیم کسے را که اگر خدا تعالے خواستے طعام دادے او را نیستید شما مگر در گمراهی ظاهر و

آیا طعام دهیم کسے را که اگر می خواست الله طعام میداد او را نیستید شما مگر در گمراهی ظاهر و

يَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٦﴾ مَا يَنْظُرُوْنَ اِلَّا

می گویند کافران کے باشد این وعده اگر راست گوئید انتظار نمے کشند مگر

می گویند (کافران) کے بعمل آید این وعده اگر هستید راست گویان انتظار نمی برند مگر

صَيْحَةً وَّاحِدَةً تَاْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُوْنَ ﴿١٧﴾ فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ تَوْصِيَةً

یک نعره تندرا بگیرد ایشان را و ایشان خصومت کنان باشند پس نتوانند وصیت کردن

یک آواز سخت را که بگیرد ایشان را در حالیکه ایشان در معاملات خود خصومت می کنند پس نتوانند هیچ توصیه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی پیش از انقضائے روز نیمے آید ۱۲ ف۲ یعنی شتر و کرگدن ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ آفتاب راه مقرره خویش را منظما می پیماید و بقدر یک دقیقه یا یک انگشت هم از ان منحرف و متأخر نمی شود و از نقطه که بدان معروف است باز نمی ایستد در گردش شب و روز و در حرکت سالیانه خود منازل معینه و مقرره را احتیاطاً طی می کند سپس بفرمان خداوندی دوری جدید را از آنجا شروع می کند - این نظام تا قرب قیامت بهمین طریق جریان دارد آنگاه وقتی فرا رسد که باو حکم داده میشود که از مغرب برگردد و این همان وقتی است که در های توبه را می بندند « کما ورد فی الحدیث الصحیح » حقیقت این است که تمام این نظام طلوع و غروب آفتاب از طرف آن ذات توانا و باخبر برپا شده است که دیگر هیچ کس در انتظام او خلل وارد کرده نمی تواند و نه بر حکمت و دانائے او انتقادی گرفته میتواند هر وقت و هر طور یکه خودش اراده کند که این نظام را برهم و درهم نماید کسی مجال انکار ندارد - ع۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) در باب تعبیر « لا الشمس ینبغی لهاان تدرک القمر » نکته بیان می فرماید که وقتیکه ماه و آفتاب در آخر ماه یکجا می شوند ماه آفتاب را میگیرد۔ مگر آفتاب ماه را نمی گیرد، از همین سبب « لا القمر ینبغی لهاان یدرک الشمس » نفرمود والله اعلم ۱۲

وَّ لَآ اِلٰٓى اَهۡلِهِمۡ يَرۡجِعُوۡنَ ۝ وَنُفِخَ فِى الصُّوۡرِ فَاِذَا هُمۡ مِّنَ الۡاَجۡدَاثِ

ونہ باہل خود باز گردند و دمیدہ شود در صور پس ناگہان ایشان از قبرہا

ونہ باہل خود باز گردیدہ توانند و دمیدہ شود در صور پس ناگہان ایشان از قبرہا

اِلٰى رَبِّهِمۡ يَنۡسِلُوۡنَ ۝ قَالُوۡا يٰوَيۡلَنَا مَنۡۢ بَعَثَنَا مِنۡ مَّرۡقَدِنَا ۜ هٰذَا مَا

بسوئے پروردگار خویش بشتابند گویند اے وائے برما کہ برخیزانید ما را از خوابگاہ ما آرے این ہمانست

بسوئے پروردگار خود می شتابند گویند ای وای برما کہ برانگیخت ما را؟ از خوابگاہ ما (برای شان گفتہ میشود) این است

وَعَدَ الرَّحۡمٰنُ وَصَدَقَ الۡمُرۡسَلُوۡنَ ۝ اِنۡ كَانَتۡ اِلَّا صَيۡحَةً

کہ وعدہ دادہ بود خدائے تعالےٰ و راست گفتند پیغامبران نباشد این واقعہ مگر نعرہ

آنچہ وعدہ کردہ بود رحمٰن و راست گفتہ بودند پیغمبران نباشد وقوع قیام قیامت مگر یک آواز

وَّاحِدَةً فَاِذَا هُمۡ جَمِيۡعٌ لَّدَيۡنَا مُحۡضَرُوۡنَ ۝ فَالۡيَوۡمَ لَا تُظۡلَمُ نَفۡسٌ شَيۡـئًا

تندے پس ناگہان ایشان جمع آوردہ نزدیک ما حاضر کردہ شدہ باشند پس امروز ستم کردہ نخواہد شد بر ہیچ کس

سخت پس آنگاہ ایشان جمع آوردہ نزد ما حاضر کردہ شدگان اند پس امروز ستم کردہ نشود بر ہیچ نفس ہیچ ستمی

وَّلَا تُجۡزَوۡنَ اِلَّا مَا كُنۡتُمۡ تَعۡمَلُوۡنَ ۝ اِنَّ اَصۡحٰبَ الۡجَنَّةِ الۡيَوۡمَ فِىۡ شُغُلٍ

و جزا دادہ نخواہید شد الا بحسب آنچہ می کردید ہر آئینہ اہل بہشت امروز در کارے ہستند

و جزا دادہ نمی شوید مگر آنچہ می کردید ہر آئینہ اہل بہشت امروز در کاری ہستند

فٰكِهُوۡنَ ۝ هُمۡ وَاَزۡوَاجُهُمۡ فِىۡ ظِلٰلٍ عَلَى الۡاَرَآئِكِ مُتَّكِـُٔوۡنَ ۝ لَهُمۡ

شادمانند ایشان و زنان ایشان در سایہ ہا بر تخت ہا زدہ تکیہ زنندہ ایشان راست

شادمان ایشان و زنان ایشان در سایہ ہا بر تخت ہا تکیہ کنندگان اند ایشان راست

فِيۡهَا فَاكِهَةٌ وَّلَهُمۡ مَّا يَدَّعُوۡنَ ۝ سَلٰمٌ قَوۡلًا مِّنۡ رَّبٍّ رَّحِيۡمٍ ۝ وَ

در بہشت میوہ و ایشان راست آنچہ طلب کنند گفتہ شود سلام با و از جانب پروردگار مہربان و

در بہشت میوہ و ایشان راست آنچہ میخواہند (برای ایشان) سلام است (گفتہ میشود) گفتنی از جانب رب مہربان

امۡتَازُوا الۡيَوۡمَ اَيُّهَا الۡمُجۡرِمُوۡنَ ۝ اَلَمۡ اَعۡهَدۡ اِلَيۡكُمۡ يٰبَنِىۡۤ اٰدَمَ اَنۡ

بگوئیم جدا شوید امروز ای گناہگاران آیا حکم نہ فرستادہ بودم بسوئے شما اے اولاد آدم کہ

(گفتہ میشود برای کافران) و جدا شوید امروز ای مجرمان آیا عہد نکردہ بودم باشما اے فرزندان آدم کہ

لَّا تَعۡبُدُوا الشَّيۡطٰنَ ۚ اِنَّهٗ لَـكُمۡ عَدُوٌّ مُّبِيۡنٌ ۝ وَّاَنِ اعۡبُدُوۡنِىۡ ؕ هٰذَا

مپرستید شیطان را ہر آئینہ وے شما را دشمن آشکارا است و آنکہ بپرستید مرا این ست

پرستش مکنید شیطان را (ہر آئینہ) او شما را است دشمن آشکار و بہ آنکہ بپرستید مرا این است

صِرَاطٌ مُّسۡتَقِيۡمٌ ۝ وَلَقَدۡ اَضَلَّ مِنۡكُمۡ جِبِلًّا كَثِيۡرًا ؕ اَفَلَمۡ تَكُوۡنُوۡا

راہ راست و ہر آئینہ گمراہ ساخت شیطان از قوم شما خلق بسیار را آیا

راہ راست و (ہر آئینہ) گمراہ ساخت از شما خلق بسیاری را آیا

تَعۡقِلُوۡنَ ۝ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِىۡ كُنۡتُمۡ تُوۡعَدُوۡنَ ۝ اِصۡلَوۡهَا الۡيَوۡمَ بِمَا

نے دانستید این آن دوزخ ست کہ وعدہ دادہ می شد شما را در آئید بآن امروز بسبب

نے دانستید این دوزخ است آنکہ وعدہ دادہ می شدید در آئید در آن امروز بہ سبب

كُنۡتُمۡ تَكۡفُرُوۡنَ ۝ اَلۡيَوۡمَ نَخۡتِمُ عَلٰٓى اَفۡوَاهِهِمۡ وَتُكَلِّمُنَاۤ اَيۡدِيۡهِمۡ وَتَشۡهَدُ

کافر بودن خود امروز مہر نہیم بر دہان ایشان و سخن گویند باما دستہائے ایشان و گواہی دہد

آنکہ کفر می کردید امروز مہر می نہیم بر دہان ہای ایشان و سخن می گویند باما دست ہائے ایشان و گواہی می دہد

اَرۡجُلُهُمۡ بِمَا كَانُوۡا يَكۡسِبُوۡنَ ۝ وَلَوۡ نَشَآءُ لَطَمَسۡنَا عَلٰٓى اَعۡيُنِهِمۡ

پاہائے ایشان بآنچہ می کردند و اگر خواہیم نابود کنیم چشم ایشان را

پاہای ایشان بہ آن عملی کہ می کردند و اگر خواہیم نابود کنیم چشم ہای ایشان را

ع ۳ ع ۵ در بہشت ہم نوع اسباب عیش و خا موجود است از کروہات ... زن ... ہا ... اہلیس است کہ ایشان ... یک عالم محبت و سرور در زیر سایہ ہای تنہا خوشگوار بر تخت ہا قرار یافتہ مصروف عیش و راحت می باشند۔ میوہ و طعام ہای گوناگون برائے شان موجود است خلاصہ کلام ہر آرزوی بہشتیان فراہم و ہر تمنای آنان برآوردہ میشود و بگو ہر مقصود نائل میشوند این بود بیان لذائذ جسمانی بعد ازین بنا بر ارشاد و سلام قولا من رب رحیم بسوی نعمت ہای روحانی اشارہ میفرماید ع ۵ اے گنہگاران شما از عیش و آرام بہشتیان ہیچ بہرہ ندارید۔ جایگاہ شما دیگری است کہ حتماً در آنجا فرستادہ می شوید ع ۵ افسوس اینہمہ نصیحت و تبلیغ ہم ندانستید حال آنکہ آن ملعون مردمان زیادی را گمراہ ساختہ بود مگر این قدر ہم عقل ندانستید کہ بین دوست و دشمن تمیزی کردہ باشید و نفع و نقصان خود را می شناختید گرچہ در کارہای دنیا خیلی ہوشمندی و ذہانت نشان میدادید لیکن در معاملہ آخرت آنقدر نفہمیدید ...

نہ گنید کہ از فہمیدن سخنان عادی ہم قاصر شدید۔ اکنون خسارہ حماقت ہای خود را بچشید۔ اینک دوزخ آمادہ است کہ در صورت ارتکاب کفر وعدہ آن بشما دادہ شدہ بود این ...

(حاشیہ: ... ست ... ہمان عوض ... ۱۲)

فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنّٰى يُبْصِرُوْنَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنٰهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ

پس سبقت کنند بسوے راہ پس از کجا بہ بینند واگر خواہیم مسخ کنیم ایشان را بر جاے ایشان

پس سبقت کنند بسوی راہ پس چگونہ بینند واگر خواہیم مسخ کنیم صورت ہای ایشان را در جاے ایشان

فَمَا اسْتَطَاعُوْا مُضِيًّا وَّلَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى الْخَلْقِ

پس نتوانند گذشتن ازانجا و باز نگردند وہر کرا عمر دراز میدہیم نگونساری کنیمش در آفرینش

پس نتوانند رفتن از آنجا و نتوانند باز گشتن ف۵ وہر کرا عمر دراز میدہیم نگونسارش می کنیم در (احوال) پیدایش

اَفَلَا يَعْقِلُوْنَ ﴿١﴾ وَمَا عَلَّمْنٰهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْۢبَغِىْ لَهٗ ۚ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ

آیا در نمی یابند ونیاموختیم این پیغامبر را شعر ولایق نیست او را نیست این مگر پند

آیا عقل ندارند ف۵ ونیاموختیم این پیغمبر را شعر گفتن واین نمی شاید او را نیست این مگر پند

وَّقُرْاٰنٌ مُّبِيْنٌ ﴿٢﴾ لِّيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَّيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٣﴾

و قرآن آشکارا تا بترساند ہر کرا زندہ باشد ف و ثابت شود حجت بر کافران

و قرآن آشکار تا بترساند ہر کہ زندہ باشد (بزندگی روحانی) و ثابت شود الزام بر کافران

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِّمَّا عَمِلَتْ اَيْدِيْنَآ اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مٰلِكُوْنَ ﴿٤﴾

آیا ندیدند کہ ما آفریدیم برائے ایشان از آنچہ ساختہ است دست ما چہار پایان را پس ایشان آنرا مالکند اند

آیا نمی بینند کہ ما آفریدیم برائے ایشان از آنچہ ساختہ است دست ہائے ما چہار پایان را پس ایشان آنرا مالک اند

وَذَلَّلْنٰهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوْبُهُمْ وَمِنْهَا يَاْكُلُوْنَ ﴿٥﴾ وَلَهُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ وَ

ورام ساختیم چہار پایان را برائے ایشان پس بعض ازان سواری ایشانست وبعض ازان می خورند وایشانراست در چہار پایان منفعت ہا

ورام ساختیم چہار پایان را برای ایشان پس بعضی ازان سواری ایشان است و از بعض آنہا میخورند و ایشانراست دران

مَشَارِبُ ۭ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٦﴾ وَاتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لَّعَلَّهُمْ

آشامیدنیہا آیا شکر نے گزارند و گرفتند سوائے خدا معبودان را تا بود کہ ایشان

آشامیدنی ہا آیا پس شکر نمی کنند و گرفتند بدون اللہ معبودان شاید کہ ایشان

يُنْصَرُوْنَ ﴿٧﴾ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَهُمْ ۙ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحْضَرُوْنَ ﴿٨﴾ فَلَا

یاری دادہ شوند نتوانند یاری کردن ایشان واین بتان برای ایشان لشکرے حاضر کردہ شدہ اند پس

مدد کردہ شوند نمی توانند معبودان مدد کردن ایشان حال آنکہ بت پرستان برای معبودان لشکر حاضر کردہ شدہ اند پس

يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٩﴾ اَوَلَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ اَنَّا

اندوہگین نکند ترا سخن ایشان ہر آئینہ ما میدانیم آنچہ پنہان می کنند و آنچہ آشکارا می نمایند آیا نہ دیدہ است آدمی کہ ما

اکنون اندوہگین نسازد ترا سخن ایشان (ہر آئینہ) ما میدانیم آنچہ پنہان می کنند و آنچہ آشکار می نمایند آیا نمی بیند انسان کہ ما

خَلَقْنٰهُ مِنْ نُّطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيْمٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَّنَسِىَ

آفریدیم او را از نطفہ پس ناگہان وے خصومت کنندہ آشکارا شد و پدید آورد برای ما داستانے و فراموش کرد

آفریدیم او را از نطفہ پس ناگہان او خصومت کنندہ آشکار است و پدید آورد برای ما مثلے و فراموش کرد

خَلْقَهٗ ۭ قَالَ مَنْ يُّحْىِ الْعِظَامَ وَهِىَ رَمِيْمٌ ﴿١١﴾ قُلْ يُحْيِيْهَا الَّذِىْٓ اَنْشَاَهَآ

آفرینش خود را گفت کہ زندہ کند استخوانہا را در حالیکہ آن کہنہ شدہ باشند بگو زندہ کندش آنکہ آفرید او را

آفرینش خود را گفت کہ زندہ کند استخوانہا را در حالیکہ پوسیدہ شدہ باشند بگو زندہ کند آنہا را آنکہ آفرید آنہا را

اَوَّلَ مَرَّةٍ ۭ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيْمُۨ ﴿١٢﴾ الَّذِىْ جَعَلَ لَكُمْ مِّنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ

اول بار و او بہر قسم آفرینش داناست آنکہ پیدا کرد برائے شما از درخت سبز

اول بار و او بہر قسم آفرینش داناست آنکہ پیدا کرد برائے شما از درخت سبز

نَارًا فَاِذَآ اَنْتُمْ مِّنْهُ تُوْقِدُوْنَ ﴿١٣﴾ اَوَلَيْسَ الَّذِىْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ

آتش را پس ناگہان شما ازان درخت آتش مے افروزید آیا نیست آنکہ آفرید آسمانہا

آتش پس اکنون شما ازان آتش می افروزید آیا نیست آنکہ آفرید آسمان ہا

ف یعنی صاحب فہم باشد ۱۲-

تفسیر عثمانی

ف۵ چنانکہ آنہا از آیات ما چشمان خود را البتہ اند اگر خواہیم بطور جزا در ہمین دنیا بینائی ظاہری آنہا را ستانیدہ ایشانرا بکلی کور گردانیم۔ تا ہیچ راہ در اطراف یافتہ نتوانند ہمان طور کہ این مردم نمی خواہند راہ ہای شیطانی را ترک گویند و براہ خدا روان شوند قدرت داریم کہ صورت ہای آنہا را مسخ کردہ بکلی معیوب و بیکار گردانیم کہ باز برای تکمیل کدام احتیاج از جاے خود جنبیدہ نتوانند لیکن ما چنین ارادہ نکردیم و آنہا را از ہمین جوارح و قوی محروم نساختیم این مہلتی بود کہ از طرف ما بایشان دادہ شدہ بود امروز چشم ہا دست ہا و پا ہا و دیگر اعضای شان گواہی خواہد داد کہ این مردمان بد فرجام ما را بچہ کارہای ناشایستہ آغشتہ کردہ بودند۔ ف۵ ربودن چشم و مسخ صورت را مستبعد ندانید آیا نمی بینید کہ یک آدم قوی و تندرست در حالت پیری چگونہ از دیدن شنیدن و رفتن معذور گردانیدہ میشود ہمان طور کہ در طفولیت کم زور و ناتوان و بہ میانت و تربیۂ دیگران محتاج بود در پیری باز بسوی ہمان حالت برگردانیدہ می شود پس خدائیکہ در حالت پیری و کہن سالی آنہا قوت ہای شان را سلب میکند

وَالْاَرْضَ بِقٰدِرٍ عَلٰٓى اَنْ يَّخْلُقَ مِثْلَهُمْ ؕ بَلٰى ۗ وَهُوَ الْخَلّٰقُ

وزمین را توانا بر آنکه آفریند مانند ایشان بلے وهموست آفریننده

وزمین را توانا بر آنکه بیافریند مانند این کفار بلکه توانا ست و اوست آفریننده

الْعَلِيْمُ ﴿۸۱﴾ اِنَّمَآ اَمْرُهٗٓ اِذَآ اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ يَّقُوْلَ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿۸۲﴾

دانا جزاین نیست فرمان خدا چون بخواهد آفریدن چیزے این ست که گوید ش شو پس مے شود

دانا جزاین نیست حکم خدا این است که چون بخواهد آفریدن چیزے را گوید برای او موجود شو پس موجود میشود ع

فَسُبْحٰنَ الَّذِيْ بِيَدِهٖ مَلَكُوْتُ كُلِّ شَيْءٍ وَّاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۸۳﴾

پس پاک ست آنکه بدست اوست بادشاهی هر چیز و بسوے او باز گردانیده شوید

پس پاک است آن ذاتی که بدست او سلطنت هر چیز و بسوے او باز گردانیده می شوید

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالصّٰٓفّٰتِ صَفًّا ۙ﴿۱﴾ فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ۙ﴿۲﴾ فَالتّٰلِيٰتِ ذِكْرًا ۙ﴿۳﴾ اِنَّ اِلٰهَكُمْ

قسم بجماعتے از ملائکه که صف می کشند صف کشیدنی ف۱ پس قسم بجماعتے که میرانند راندنی ف۲ پس قسم بجماعتے که تلاوت می کنند تلاوت کردنی هر آئینه معبود شما

قسم به صف بسته کنندگان صف بستنه باز به رانندگان زجر کنان باز بخوانندگان ذکر کنان هر آئینه معبود شما

لَوَاحِدٌ ؕ﴿۴﴾ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ؕ﴿۵﴾

یکے است او پروردگار آسمان ها و زمین ست و آنچه درمیان این هاست و او پروردگار مشرق هاست ف۳

یکی است پروردگار آسمان ها و زمین است و آنچه درمیان آنهاست و پروردگار مشرق هاست

اِنَّا زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِزِيْنَةِ ِۨالْكَوَاكِبِ ۙ﴿۶﴾ وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ

هر آئینه ما آرایش دادیم آسمان دنیا را بزینت یعنے ستاره ها و نگاه داشتیم از هر

(هر آئینه) ما زینت دادیم آسمان نزدیک را بزینتی که کواکب است و (آفریدیم این کواکب را) برای حفاظت از هر

شَيْطٰنٍ مَّارِدٍ ۚ﴿۷﴾ لَا يَسَّمَّعُوْنَ اِلَى الْمَلَاِ الْاَعْلٰى وَيُقْذَفُوْنَ مِنْ

شیطان سرکش مقصد آنکه گوش نه نهند شیاطین بسوے ملاء اعلےٰ و انداخته میشود بسوے ایشان شهاب از

شیطان سرکش ف۵ نمی توانند گوش نهند شیاطین بسوے سخنان مجلس اعلی و انداخته میشود (بسوی ایشان شهاب) از

كُلِّ جَانِبٍ ۖ﴿۸﴾ دُحُوْرًا وَّلَهُمْ عَذَابٌ وَّاصِبٌ ۙ﴿۹﴾ اِلَّا مَنْ خَطِفَ

هر جانب بجهت راندن ایشان و ایشان راست عذاب دائم مگر کسے که

هر طرف برائے راندن ف۵ و ایشان راست عذاب دائم مگر آنکه برباید

الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهٗ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿۱۰﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمْ

بربایدک پس از پئے او افتد شعله سوزنده پس استفسار کن از ایشان آیا ایشان سخت تراند در آفرینش یا

ربودنی (بدزدی) پس درپے او شود شعله سوزنده اکنون بپرس از ایشان آیا ایشان مشکل تراند از حیث آفریدن یا

مَّنْ خَلَقْنَا ؕ اِنَّا خَلَقْنٰهُمْ مِّنْ طِيْنٍ لَّازِبٍ ﴿۱۱﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَ

کسیکه ما آفریده ایم ف۶ هر آئینه ما آفریدیم ایشان را از گل چسپنده بلکه تعجب کردی ف۷ و

آنانکه آفریده ایم هر آئینه ما آفریدیم ایشان را از گل چسپنده بلکه تو تعجب می کنی و

يَسْخَرُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَاِذَا ذُكِّرُوْا لَا يَذْكُرُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَاِذَا رَاَوْا اٰيَةً

ایشان تمسخر می کنند و چون پند داده شود ایشان را پند نمی گیرند و چون به بینند نشانه را

آنها تمسخر می کنند و چون پند داده شود بایشان پند نمی گیرند و چون ببینند نشانه را

يَّسْتَسْخِرُوْنَ ﴿۱۴﴾ وَقَالُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۚ﴿۱۵﴾ ءَاِذَا مِتْنَا

تمسخر کننده و گفتند نیست این قرآن مگر سحر ظاهر آیا چون بمیریم

تمسخر می کنند و می گویند نیست این مگر جادوی آشکار (و می گویند) آیا چون بمیریم

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یعنی نزدیک پروردگار خود ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی شیاطین را والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی و مغربها نیز ۱۲ ف۴ یعنی کلمه را از کلمات ملا اعلی یک بار ربودن ۱۲ ف۵ یعنی ملائکه و جن و سموات و غیر آن ۱۲ ف۶ یعنی از حال کافران ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ زینت و آرائش آسمان ستارگان است و بواسطه بعضی ستارگانی که می افتد کار منع و دفع شیاطین نیز گرفته میشود - چیست این ستارگانیکه میافتند آیا غیر از کواکب نوریه یک نوع کواکب مستقل است و یا بواسطه شعاع های کواکب نوریه تشکیل شده انسان یک قسم آتش سوزان پیدا میشود و یا خود اجزای کواکب جدا شده می افتد؟ علماء و حکماء راجع به آن اقوال مختلف دارند بهرحال حقیقتش هرچه باشد کار رجم شیاطین هم ازان گرفته میشود شرح آن در فوائد سورهٔ حجر مطالعه شود ف۵ مراد از مجلس اعلی مجلس فرشتگان است یعنی به شیاطین قدرت داده نشده که بمجلس فرشتگان برسند و خبر وحی الٰهی را شنیده برگردند - هر وقتیکه با

چنین اراده می کوشند نزدیک آسمان ها برسند از هر راهی که میروند فرشتگان فوراً برایشان هجوم می آرند و آنها را به شهاب میزنند: میگریزانند ۱۲-

وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ ﴿١٦﴾ اَوَاٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُوْنَ ﴿١٧﴾ قُلْ

و باشیم خاکے و استخوانے چند آیا ما برانگیختہ شویم — آیا پدران نخستین ما برانگیختہ شوند — بگو

بگردیم خاک و استخوانہا آیا ما باز برانگیختہ می شویم — آیا پدران نخستین ما — بگو

نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُوْنَ ﴿١٨﴾ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَّاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُوْنَ ﴿١٩﴾ وَ

آرے و شما خوار باشید — پس جز این نیست کہ آن برانگیختن یک نعرہ تند باشد پس ناگہان ایشان بنگرند و

بلی (بار برانگیختہ میشوید) درحالیکہ ذلیل باشید پس جز این نیست کہ آن برانگیختن راندنی است یک پس دران وقت ایشان می بینند و

قَالُوْا يٰوَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّيْنِ ﴿٢٠﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ

گویند اے واے بر ما این ست روز جزا — گفتہ شود این ست روز فیصل کردن قضا کہ آن را

گویند اے وای بر ما این است روز جزا — (از طرف خدا گفتہ شود) این است روز فیصلہ کہ شما آن را

تُكَذِّبُوْنَ ﴿٢١﴾ اُحْشُرُوا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوْا يَعْبُدُوْنَ ﴿١﴾

بدروغ نسبت می کردید — گفتہ شود برانگیزید اے ملائکہ ستمگاران را با ہمراہان ایشان ف۱ و با آنچہ می پرستیدند

تکذیب می کردید — جمع کنید آنان را کہ ظلم کردند و جفت ہائے ایشان را ف۲ و آنچہ می پرستیدند

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَاهْدُوْهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَحِيْمِ ﴿٢﴾ وَقِفُوْهُمْ اِنَّهُمْ مَّسْئُوْلُوْنَ ﴿٣﴾

بجز خدا پس دلالت کنید ایشان را بسوئے راہ دوزخ و باز دارید ایشان را ہر آئینہ ایشان سوال کردہ خواہند شد

بجز الله پس دلالت کنید ایشان را براہ دوزخ و ایستادہ کنید ایشان را (ہر آئینہ) از ایشان سوال کردہ میشود

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُوْنَ ﴿٤﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُوْنَ ﴿٥﴾ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ

چیست شما را با یکدیگر یاری نمی کنید — بلکہ ایشان امروز گردن نہادگانند — و رو آوردند بعض ایشان

چیست شما را کہ بہمدیگر مدد نمی کنید (مدد کردہ نمی توانند) بلکہ ایشان امروز (گردن نہندگانند) خود را تسلیم کنندگانند و رو آوردند

عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿٦﴾ قَالُوْٓا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُوْنَنَا عَنِ الْيَمِيْنِ ﴿٧﴾ قَالُوْا بَلْ

بر بعض با یک دیگر سوال کنان — گویند ہر آئینہ شما می آمدید پیش ما از جانب راست ف۲ — بلکہ گویند

بر بعضی از یک دیگر سوال کنندگان — گفتند ہر آئینہ شما می آمدید نزد ما از جانب راست — گفتند (نہ چنین است) بلکہ

لَّمْ تَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٨﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا

شما نبودید مسلمانان — و نبود مارا بر شما ہیچ تسلطے — بلکہ شما بودید گروہے

شما نبودید مؤمنان — و نبود مارا بر شما ہیچ تسلطے — بلکہ شما بودید گروہی

طٰغِيْنَ ﴿٩﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَآ اِنَّا لَذَآئِقُوْنَ ﴿١٠﴾ فَاَغْوَيْنٰكُمْ اِنَّا كُنَّا

از حد گذشتہ پس لازم شد بر ما سخن پروردگار ما کہ البتہ ما چشندہ عذاب باشیم پس گمراہ کردیم شما را ہر آئینہ ما

از حد گذرندگان پس لازم شدہ بر ما سخن پروردگار ما بدرستیکہ ما چشندگان عذابیم بنا بر آن گمراہ کردیم شما را ہر آئینہ ما

غٰوِيْنَ ﴿١١﴾ فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُوْنَ ﴿١٢﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ

گمراہ بودیم پس تحقیق ہمہ ایشان آن روز در عذاب باہم شریک باشند — ہر آئینہ ما ہم چنین می کنیم

بودیم گمراہان ف۵ (خدا گوید) پس بہ تحقیق ہمہ ایشان آنروز در عذاب شریک اند — (ہر آئینہ) ما ہم چنین می کنیم

بِالْمُجْرِمِيْنَ ﴿١٣﴾ اِنَّهُمْ كَانُوْٓا اِذَا قِيْلَ لَهُمْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿١٤﴾

با گنہگاران — ہر آئینہ ایشان چون گفتہ شود بدیشان کہ نیست ہیچ معبود مگر خدا سرکشی می کردند

با گنہگاران — ہر آئینہ ایشان بودند کہ چون گفتہ می شد بہ ایشان کہ نیست ہیچ معبودی بجز الله تکبر می کردند

وَيَقُوْلُوْنَ اَئِنَّا لَتَارِكُوْٓا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُوْنٍ ﴿١٥﴾ بَلْ جَآءَ بِالْحَقِّ وَ

و می گفتند آیا ما ترک کنندہ معبودان خود باشیم برائے گفتہ شاعرے دیوانہ — بلکہ آوردہ پیغامبر سخن درست را و

و می گفتند آیا ما ترک کنندگان معبودان خودیم برای گفتہ شاعر دیوانہ (چنین نیست) بلکہ آوردہ (پیغمبر) سخن حق را و

صَدَّقَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٦﴾ اِنَّكُمْ لَذَآئِقُوا الْعَذَابِ الْاَلِيْمِ ﴿١٧﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ اِلَّا

باور داشت سائر پیغامبران را — ہر آئینہ شما چشندہ عذاب دردہندہ باشید — و جزا دادہ نخواہید شد مگر

تصدیق کردہ است پیغمبران را — ہر آئینہ شما چشندگان عذاب دردناکید — و جزا دادہ نشوید مگر

مناسب حال ما بود اجرا نمودیم لیکن نباید شما شکار فریب خدعہ ما می شدید۔ بہر حال ہرچہ شدنی بود شد حجت خدا بر ما قائم گردید و فرمودہ او تعالیٰ لاملئن جہنم منک و ممن تبعک

فتح الرحمن

ف۱ یعنی با شیاطین والله اعلم ۱۲۔

ف۲ یعنی و از جانب چپ نیز بجہت گمراہ کردن والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۱ این حکم بفرشتگان دادہ میشود کہ ہمہ اینہا را جمع کردہ راہ دوزخ را بہ آنہا نشان دہید (تنبیہ) مراد از "ازواج" مراد از جفت ہا یک قسم گنہگاران است ویا زنان کافرہ است و از "ما یعبدون من دون الله" اصنام و شیاطین وغیرہ مراد اند

ف۵ در حقیقت خودتان ایمان نیاوردید و اکنون الزام را بگردن ما می اندازید ما چہ قدرت داشتیم کہ نمی گذاشتیم ایمان در دل شما جائے بگیرد بلکہ خود از حد عقل و انصاف تجاوز کردید و فرمودہ ناصحین بے آلایش را نشنیدید و اغوای ما را پذیرفتید اگر عقل و فہم و عاقبت اندیشی خود را بکار می بردید گاہی بسخنان ما گوش نمی نہادید پر ظاہر ست کہ ما گمراہ بودیم و از یک گمراہ بدون اینکہ دیگران بگمراہی دعوت نماید چہ توقع میتوان کرد ما ہمان کاری را کہ

ع ۵ ۲۱

مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿١٨﴾ إِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿١٩﴾ أُولٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ

بجز آنچه می کردید لیکن بندگان خالص ساخته خدا این جماعه ایشانراست روزی

آنچه می کردید لیکن بندگان برگزیده خدا آن جماعه هست ایشان راست رزق

مَّعْلُوْمٌ ﴿٢٠﴾ فَوَاكِهُ وَهُمْ مُّكْرَمُوْنَ ﴿٢١﴾ فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿٢٢﴾ عَلٰى سُرُرٍ

مقرر انواع میوه ها و ایشان نواخته گانند در بهشت هائے نعمت بر تختها

معلوم انواع میوه ها و ایشان عزت داده شدگانند در بهشت هائے نعمت (باشند) بر تخت ها

مُّتَقٰبِلِيْنَ ﴿٢٣﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِّنْ مَّعِيْنٍ ﴿٢٤﴾ بَيْضَآءَ لَذَّةٍ لِّلشّٰرِبِيْنَ ﴿٢٥﴾

روبروئے یکدیگر گردانیده میشود برایشان جامے از شراب جاری سفید رنگ لذت دهنده نوشندگانرا

روبرو گردانیده میشود بایشان پیاله از شراب صاف سفید رنگ لذت دهنده برای نوشندگان

لَا فِيْهَا غَوْلٌ وَّلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَعِنْدَهُمْ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ عِيْنٌ ﴿٢٧﴾

نه دران شراب تباه کاری باشد و نه ایشان ازان شراب مست شوند و نزدیک ایشان زنان فروانداز نده چشم باشند فراخ چشمان

نه دران است دوران سر و نه ایشان ازان مست کرده میشوند (که بے هوده گوئی کنند) و نزد ایشان باشد زنان فرو آرنده چشم

كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُوْنٌ ﴿٢٨﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿٢٩﴾

گویا ایشان بیضه هائے شترمرغ در پرده پوشیده اند پس روئے آرند بعض اهل بهشت بر بعض با یکدیگر استفسار کنان

گویا ایشانند بیضه های پنهان (در صفائی) باز روی آورد بعضی ایشان بر بعضی از یکدیگر استفسار کنان

قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّيْ كَانَ لِيْ قَرِيْنٌ ﴿٣٠﴾ يَّقُوْلُ أَئِنَّكَ لَمِنَ

گفت گوینده از ایشان هر آئینه بود مرا همنشینے که با انکار میگفت آیا تو

گفت گوینده از ایشان (هر آئینه) بود مرا همنشینی (رفیقی) که می گفت آیا تو از

الْمُصَدِّقِيْنَ ﴿٣١﴾ ءَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا ءَإِنَّا لَمَدِيْنُوْنَ ﴿٣٢﴾ قَالَ

از باور دارندگان شدی آیا چون بمیریم و شویم خاکے و استخوانے چند آیا ما جزا داده خواهیم شد باز گفت

تصدیق کنندگانی آیا چون بمیریم و شویم خاک و استخوان ها آیا ما جزا داده شدگانیم گفت (آن بهشتی)

هَلْ أَنْتُمْ مُّطَّلِعُوْنَ ﴿٣٣﴾ فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ فِيْ سَوَآءِ الْجَحِيْمِ ﴿٣٤﴾ قَالَ تَاللّٰهِ

آیا شما در می نگرید ۳ پس در نگریست پس دیدن آن همنشین خود را در وسط دوزخ گفت بخدا

آیا شما سر برافراخته او را می بینید پس سر برآورد دید آنرا در وسط دوزخ گفت قسم به الله

إِنْ كِدْتَّ لَتُرْدِيْنِ ﴿٣٥﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّيْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ ﴿٣٦﴾ أَفَمَا

هر آئینه نزدیک بودی با آنکه هلاک کنی مرا و اگر نبودے بخشایش پروردگار من هر آئینه شدی از حاضر کردگان در عذاب البته نیستیم

هر آئینه نزدیک بودی که (هلاک کنی مرا) بیفگنی مرا در عمق جهنم و اگر نبودی فضل پروردگار من هر آئینه بودم از جمله حاضر کرده شدگان عذاب آیا

نَحْنُ بِمَيِّتِيْنَ ﴿٣٧﴾ إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُوْلٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ ﴿٣٨﴾ إِنَّ هٰذَا

مرده شونده مگر بموت نخستین خود و نیستیم ما عذاب کرده شده هر آئینه این ست

اکنون ما مردنی نیستیم مگر به مرگ نخستین خود و نیستیم ما عذاب کرده شدگان هر آئینه همین است

لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿٣٩﴾ لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعٰمِلُوْنَ ﴿٤٠﴾ أَذٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا

فیروزی بزرگ برائے این چنین نعمت پس باید که عمل کنند عمل کنندگان آیا آنچه مذکور شد نیکوتر ست مهمانی

کامیابے بزرگ برای این چنین فیروزی باید عمل کنند عمل کنندگان آیا این بهتر است از حیث مهمانی

أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّوْمِ ﴿٤١﴾ إِنَّا جَعَلْنٰهَا فِتْنَةً لِّلظّٰلِمِيْنَ ﴿٤٢﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ

یا درخت زقوم هر آئینه ما ساختیم زقوم را عقوبتے برائے ستمگاران هر آئینه وے درختیست که برمی آید

یا درخت زقوم (هر آئینه) ما ساخته ایم آنرا عقوبتے برائے ستمگاران (هر آئینه) آن درختی است که می برآید

فِيْٓ أَصْلِ الْجَحِيْمِ ﴿٤٣﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهٗ رُءُوْسُ الشَّيٰطِيْنِ ﴿٤٤﴾ فَإِنَّهُمْ لَاٰكِلُوْنَ

در قعر دوزخ خوشه آن مانند سرهائے شیاطین است پس هر آئینه دوزخیان بخورند

در قعر دوزخ عه خوشه اش مانند سرهائے شیاطین است پس (هر آئینه) ایشان خورندگانند

عه املاح میزنند که برامید "زقوم" بخوریم ۱۲-

فتح الرحمن

ملا یعنی آنانکه پاک ساخته شده اند از شرک وغیره و سوا یعنی ۱۲ ملا یعنی حشر را ۳ فلا یعنی دوزخیان را ۱۲

تفسیر عثمانی

ف ۵ تا اینجا بیان ضیافت بهشتیان بود ازین بعد مهمانی دوزخیان بیان میشود "زقوم" نام درختی است که آنرا نهایت تلخ و بدمزه می باشد حق تعالے بقدرت خود در دوزخ درختی رویانیده است که آنرا در اینجا بنام "شجرة الزقوم" یاد کرده آن درخت در روز رستاخیز برای ظالمان یک بلای بزرگ است زیرا چون دوزخیان از شدت گرسنگی مضطرب شوند ازین درخت بایشان خورانیده میشود که نخست فرو بردن آن از حلق تولید رنج نموده و پس از فرو بردن در معده اثر ناگوار تولید میکند عذاب بس المناک و شدید می باشد - این در دنیا هم یک نوع بلا و آزمایش است که چون بعض مردم ذکر آنرا در قرآن می شنوند گمراه می گردند کسی میگوید که در آتش دوزخ چگونه درخت سبز روئیده می تواند حالانکه ممکن است مزاج خود آن ناری باشد مانند "سمندر" که از آتش پیدا شده و در آتش زندگی میکند در باغ سرکاری سهارنپور تربیه بعض درختان بذریعه آتش میشود - کسی گفته که "زقوم" در نزد لغت "خرما" و "مسکه" را گویند این چیز را پیش روی مانده بیکدیگر

مِنْهَا فَمَالِـُٔوْنَ مِنْهَا الْبُطُوْنَ ﴿۶۵﴾ ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيْمٍ ﴿۶۶﴾ ثُمَّ اِنَّ

ازان درخت پس پر کنندگان ازان شکم ها را پس هر آئینه ایشان را بران طعام آمیختنی باشد از آب گرم باز هر آئینه

ازان پس پر کنندگانند ازان شکم ها را پس هر آئینه ایشان را بران طعام آمیختنی است از آب جوش باز (هر آئینه)

مَرْجِعَهُمْ لَاِالَى الْجَحِيْمِ ﴿۶۷﴾ اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اٰبَآءَهُمْ ضَآلِّيْنَ ﴿۶۸﴾ فَهُمْ عَلٰٓى

باز گشت ایشان بسوے دوزخ بود ولے هر آئینه ایشان گمراه یافتند پدران خود را پس ایشان بر

مرجع ایشان بسوے خرمن آتش است (هر آئینه) ایشان یافته بودند پدران خود را گمراهان پس ایشان بر

اٰثٰرِهِمْ يُهْرَعُوْنَ ﴿۶۹﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۷۰﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا

پی پدران خود بسرعت رانده می شوند و هر آئینه گمراه شده بودند پیش ازایشان اکثر پیشینیان و هر آئینه فرستادیم

نقش قدم پدران می شتابند و بتحقیق گمراه شده بودند قبل ازایشان اکثر پیشینیان و بتحقیق فرستادیم

فِيْهِمْ مُّنْذِرِيْنَ ﴿۷۱﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿۷۲﴾ اِلَّا عِبَادَ

درمیان ایشان ترسانندگان پس ببیں چگونه شد انجام بیم کردگان مگر بندگان

درمیان ایشان بیم دهندگان اکنون ببین چگونه شد انجام بیم کرده شدگان (هلاک کرده شدند همه) مگر بندگان

اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۷۳﴾ وَلَقَدْ نَادٰىنَا نُوْحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيْبُوْنَ ﴿۱﴾ وَنَجَّيْنٰهُ

خالص ساخته خدا و هر آئینه آواز داد مارا نوح پس نیک قبول کننده دعائیم ما و رهانیدیم او را

برگزیده خدا و بتحقیق ندا کرد بما نوح پس نیک اجابت کننده دعا ماییم و رهانیدیم او را

وَاَهْلَهٗ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ ﴿۲﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهٗ هُمُ الْبٰقِيْنَ ﴿۳﴾ وَتَرَكْنَا

و کسان او را از اندوه بزرگ و ساختیم اولاد او را ایشان را فقط باقی مانده و گذاشتیم

و اتباع او را از پریشانی بزرگ و گردانیدیم اولاد او را تنها ایشان باقی ماندگان و گذاشتیم

عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِيْنَ ﴿۴﴾ سَلٰمٌ عَلٰى نُوْحٍ فِى الْعٰلَمِيْنَ ﴿۵﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى

بر وے ثنائے نیک در پسینیان سلام باد بر نوح در عالمها هر آئینه ما هم چنین جزا میدهیم

بر وے در مردم پسینیان (اینکه) سلام باد بر نوح در عالمیان (هر آئینه) ما هم چنین جزا میدهیم

الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۶﴾ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۷﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿۸﴾

نیکو کاران را هر آئینه او از بندگان گرویده ماست باز غرق ساختیم دیگران را

نیکو کاران را (هر آئینه) او از بندگان خاص گرویدگان ماست باز غرق ساختیم دیگران را ۵

وَاِنَّ مِنْ شِيْعَتِهٖ لَاِبْرٰهِيْمَ ﴿۹﴾ اِذْ جَآءَ رَبَّهٗ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ ﴿۱۰﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَ

و هر آئینه از اتباع نوح بود ابراهیم چون آمد پیش پروردگار خود بدل مبرا از عیب چون گفت به پدر خود و

و (هر آئینه) از پیروان او ست ابراهیم چون آمد پیش پروردگار خود بدل پاک چون گفت به پدر خود و

قَوْمِهٖ مَاذَا تَعْبُدُوْنَ ﴿۱۱﴾ اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُوْنَ اللّٰهِ تُرِيْدُوْنَ ﴿۱۲﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ

بقوم خود چه چیز را عبادت می کنید آیا به رائے فاسد خود معبودان را بجز خدا می جوئید پس چیست گمان شما به پروردگار

قوم خود چه چیز را می پرستید آیا معبودان بدروغ ساخته غیر الله را میجوئید پس چیست گمان شما به پروردگار

الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۳﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِى النُّجُوْمِ ﴿۱۴﴾ فَقَالَ اِنِّىْ سَقِيْمٌ ﴿۱۵﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ

عالم ها پس در نگریست ابراهیم یکبار نگریستن در ستاره ها پس گفت هر آئینه من بیمار خواهم شد پس باز گشتند ازوے

عالمیان پس نگریست ابراهیم نگریستنی در ستارگان پس گفت من بیمار خواهم شد پس روی گردانیدند ازوی

مُدْبِرِيْنَ ﴿۱۶﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اٰلِهَتِهِمْ فَقَالَ اَلَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۱۷﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُوْنَ ﴿۱۸﴾ فَرَاغَ

پشت گردانندہ پس پنهان متوجه شد بسوے معبودان ایشان پس گفت آیا چیزے نمی خورید چیست شمارا که سخن نمی گوئید پس متوجه شد

پشت گردانندگان پس پنهان رفت بسوے معبودان ایشان پس گفت آیا نمی خورید چیست شمارا که سخن نمی گوئید پس پنهان

عَلَيْهِمْ ضَرْبًاۢ بِالْيَمِيْنِ ﴿۱۹﴾ فَاَقْبَلُوْٓا اِلَيْهِ يَزِفُّوْنَ ﴿۲۰﴾ قَالَ اَتَعْبُدُوْنَ

برایشان می زدنی بقوت پس رو آوردند به ابراهیم شتاب کنان ابراهیم گفت آیا می پرستید

برایشان به زدن قوی پس روی آوردند مشرکان بسوے ابراهیم درحالیکه می شتافتند گفت ابراهیم آیا می پرستید

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بعد خوردن و نوشیدن ایشان را بدوزخ باز برند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت نوح علیه السلام تقریباً یکهزار سال قوم خود را نصیحت کرده می فهمانید مگر شرارت و ضرر رسانی آنها روز بروز تر شده رفت بالآخر حضرت نوح علیه السلام مجبور شده بذاتی که او را فرستاده بود متوجه شده عرض نمود "رب انی مغلوب فانتصر" (قمر رکوع ۱) (ای پروردگار! من مغلوب هستم بمددمن برس) بنگرید که خدای تعالیٰ دعای او را چطور شنید و چگونه بامدادش رسید نوح علیه السلام را با خاندان وی از ایذای قومش که شب و روز بادمیرسانیدند وارهانید- باز در وقت طوفان هولناک آن همه را حفاظت فرمود و تنها از اولاد وی زمین را دوباره پر نفوس ساخت و تا هنگامیکه دنیا پایدار است ذکر خیر او را بین مردم باقی گذاشت چنانکه تا امروز مردم بروسلام میفرستند و در تمام دنیا بکلمات "نوح علیه السلام" یاد میشود- این بود انجام بندگان نیک بمقابل حال دشمنان او را بنگرید که همه طعمهٔ طوفان گردیدند چنانکه امروز نام و نشان آنها هم باقی نمانده در اثر حماقت و شرارت خود نه فقط خودشان غرق شدند بلکه دنیا را هم بهلاکت دادند- تنبیه قول اکثر علماء همین است که از نان تمام دنیا از ده دسه پسر نوح علیه السلام

مَا تَنْحِتُوْنَ ۝۲۱ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُوْنَ ۝۲۲ قَالُوا ابْنُوْا لَهٗ بُنْيَانًا فَاَلْقُوْهُ

چیزے را که خود می تراشید و خدا پیدا کرد شما را و آنچه می کنید گفتند بنا کنید برای ابراهیم عمارتے و آپس بافگنید اورا

آنچه که می تراشید حال آنکه الله آفریده است شما و آنچه را که می سازید گفتند بناید دیگر بسازید برای ابراهیم بنائی (آتش خانه)

فِی الْجَحِيْمِ ۝۲۳ فَاَرَادُوْا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنٰهُمُ الْاَسْفَلِيْنَ ۝۲۴ وَقَالَ اِنِّیْ ذَاهِبٌ اِلٰی

در آتش بسیار پس قصد کردند باوے بدسگالی را پس ساختیم ایشانرا زیر تر و گفت اے ابراهیم که هر آئینه من رونده ام بسوی

پس بیفگنید اورا در انبار آتش پس خواستند باو مکر را پس گردانیدیم ایشانرا فرو ترین و گفت ابراهیم (هر آئینه) من رونده ام بسوی

رَبِّیْ سَيَهْدِيْنِ ۝۲۵ رَبِّ هَبْ لِیْ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ۝۲۶ فَبَشَّرْنٰهُ بِغُلٰمٍ حَلِيْمٍ ۝۲۷ فَلَمَّا بَلَغَ

پروردگار خود راه خواهد نمود مرا اے پروردگار من عطا کن مرا از شایسته کاران پس بشارت دادیم اورا بفرزندے بردبار سے

پروردگار خود راه خواهد نمود مرا اے پروردگار من ببخش مرا فرزندی از نیکو کاران پس مژده دادیم اورا به پسری بردبار پس چون رسید آن طفل

مَعَهُ السَّعْیَ قَالَ يٰبُنَیَّ اِنِّیْٓ اَرٰی فِی الْمَنَامِ اَنِّیْٓ اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰی ؕ

بان سن که سعی تواند کرد همراه والد خود ابراهیم گفت اے پسرک من هر آئینه من می بینم در خواب که من ذبح میکنم ترا پس در نگر تا چه چیز بخاطر تو میرسد

بعمری که سعی تواند کرد با پدر خود گفت (ابراهیم) اے پسرک من (بتحقیق) من می بینم در خواب که من ذبح می کنم ترا پس ببین چه رائی داری

قَالَ يٰٓاَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ؗ سَتَجِدُنِیْٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰبِرِيْنَ ۝۲۸ فَلَمَّآ

گفت اے پدر من بکن آنچه فرموده میشود ترا خواهی یافت مرا اگر خدا خواسته است از شکیبائی کنندگان پس چون

گفت اے پدر من بکن آنچه بتو امر میشود خواهی یافت مرا اگر خواهد الله از صابران پس چون

اَسْلَمَا وَتَلَّهٗ لِلْجَبِيْنِ ۝۲۹ وَنَادَيْنٰهُ اَنْ يّٰٓاِبْرٰهِيْمُ ۝۳۰ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا ۚ اِنَّا

منقاد شدند هر دو و پدر بافگند فرزند خود را بر جانب پیشانی و آواز دادیم ابراهیم را که اے ابراهیم هر آئینه راست کردی خواب را هر آئینه ما

پذیرفتند حکم را هر دو و انداخت اورا به پیشانی (پهلو) و ندا کردیم اورا که اے ابراهیم بتحقیق راست کردی خواب خود را (بتحقیق) ما

كَذٰلِكَ نَجْزِی الْمُحْسِنِيْنَ ۝۳۱ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِيْنُ ۝۳۲ وَفَدَيْنٰهُ بِذِبْحٍ

همچنین جزا می دهیم نیکوکاران را هر آئینه این ماجرا امتحان ظاهر ست و عوض او دادیم

همچنین جزا میدهیم نیکوکاران را بتحقیق این ماجرا همان امتحان آشکار است و عوض او دادیم جانور قابل ذبح

عَظِيْمٍ ۝۳۳ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِی الْاٰخِرِيْنَ ۝۳۴ سَلٰمٌ عَلٰٓی اِبْرٰهِيْمَ ۝۳۵ كَذٰلِكَ نَجْزِی الْمُحْسِنِيْنَ ۝۳۶

گوسفندے مهیا برائے ذبح بزرگ جثه و گذاشتیم بر وے ثنای نیک در پسینیان سلام باد بر ابراهیم همچنین جزا می دهیم نیکوکاران را

(گوسفند) بزرگ و باقی گذاشتیم بر ابراهیم در پسینیان (این را) سلام باد بر ابراهیم همچنین جزا میدهیم نیکوکاران را

اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ۝۳۷ وَبَشَّرْنٰهُ بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ۝۳۸ وَ

هر آئینه وے از بندگان گرویده ماست و بشارت دادیم اورا باسحق پیغامبرے از شائستگان را و

بدرستی که ابراهیم از بندگان خاص گرویدگان ماست و مژده دادیم اورا به اسحق که پیغمبر باشد از جمله نیکوکاران و

بٰرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓی اِسْحٰقَ ؕ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَّظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ مُبِيْنٌ ۝۳۹ ع

برکت دادیم بر ابراهیم و بر اسحق و از اولاد ایشان بعض نیکوکار ست و بعض ستم کننده آشکار است بر خود بیشتن

برکت نهادیم بر ابراهیم و بر اسحق و از اولاد هر دو نیکوکار است و (بعضی) ستم کننده آشکار است بر نفس خود

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰی مُوْسٰی وَهٰرُوْنَ ۝۱ وَنَجَّيْنٰهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ ۝۲ ج

و هر آئینه ما احسان کردیم بر موسے و هارون و نجات دادیم ایشان را و قوم ایشان را از اندوه بزرگ

و بتحقیق احسان کردیم بر موسے و هارون و نجات دادیم هر دو را و قوم ایشان را از اضطراب بزرگ

وَنَصَرْنٰهُمْ فَكَانُوْا هُمُ الْغٰلِبِيْنَ ۝۳ وَاٰتَيْنٰهُمَا الْكِتٰبَ الْمُسْتَبِيْنَ ۝۴ ج وَهَدَيْنٰهُمَا

و نصرت دادیم ایشانرا پس ایشان بودند غالبان و دادیم ایشان را کتابے واضح و دلالت کردیم ایشان را

و نصرت دادیم ایشانرا پس بودند ایشان غالبان و دادیم ایشانرا کتاب واضح و نشان دادیم ایشان را

الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ۝۵ ج وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِی الْاٰخِرِيْنَ ۝۶ سَلٰمٌ عَلٰی مُوْسٰی وَ

براه راست و باقی گذاشتیم بر ایشان ثنائے نیک در پسینیان سلام باد بر موسیٰ و

راه راست و باقی گذاشتیم بر هر دو در پسینیان (این را) سلام باد بر موسیٰ و

تفسیر عثمانی

ف ۵ هر کسیکه آشنا شکسته باشد مگر شما چرا مرتکب چنین کار احمقانه میشوید؟ آیا بت بی جانی که خود شما از سنگ ساخته و تراشیده اید در خور پرستش است و خدای توانا نیکه آفریننده شما و هر عمل و معمول شما و نیز خالق این سنگهاست سزاوار آن است که از وی قطع علاقه کنید عجب است که هر چیز را او تعالی پیدا کند و بندگی دیگران را نمائید خصوصاً که آن دیگران هم مصنوع مخلوق باشند این کمال ظلم و بیخردی است. ف ۵ حضرت شاه صاحب رح تعالیٰ مینویسد که «از این هر دو نفر برادر هر دو پسر اولاد بسیاری از ایشان باقیمانده انبیاء بنی اسرائیل همه اولاد حضرت اسحق علیه السلام است و قوم عرب اولاد حضرت اسمٰعیل علیه السلام است که پیغمبر ما صلی الله علیه وسلم از آن مبعوث شده یعنی همه اولاد ایشان یکسان نیستند در آن جمله نیکانند که نام بزرگان را روشن می کنند و بدان هم پیدا می شوند که از سبب کردار زشت

ع ۳ ‏ ۳۹ ‏ ۷

ایشان ننگ خاندان می گردند (تنبیه) مفسرین عموماً ضمیر «و من ذریتهما» را بسوی «ابراهیم» و «اسحاق» راجع کرده اند لیکن حضرت شاه صاحب رح بسوی «اسمٰعیل» و «اسحق» ...

هٰرُونَ ۝ إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۝ إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ۝

ہارون — ہر آئینہ ما ہم چنین جزا میدہیم نیکوکاران را — ہر آئینہ ایشان از بندگان گرویدۂ ما اند

ہارون (بتحقیق) ما چنین جزا میدہیم نیکوکاران را — بتحقیق این ہر دو از بندگان خاص گرویدگان مایند

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ۝ أَتَدْعُونَ

و ہر آئینہ الیاس از فرستادگان بود — چون گفت بقوم خود آیا پرہیزگاری نمی کنید آیا پرستش می کنید

و بتحقیق الیاس از رسولان است — چون گفت بقوم خود آیا نمی ترسید آیا می پرستید

بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ۝ اللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ آبَائِكُمُ

بعل را (و بعل نام بتی ست) و ترک می کنید نیکوترین آفرینندگان را — خدا را پروردگار شما و پروردگار پدران

بعل را و می گذارید (پرستش) نیکوترین آفرینندگان را (بتحقیق باشد یا ظاہری) که الله است رب شما و رب پدران

الْأَوَّلِينَ ۝ فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ۝ إِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ۝

نخستین شما — پس دروغ پنداشتند او را پس ہر آئینہ ایشان حاضر کردگان اند — مگر بندگان خالص کردہ خدا

نخستین — پس تکذیب کردند او را پس بدرستی که ایشان حاضر کردہ میشوند مگر بندگان برگزیدۂ الله

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ۝ سَلَامٌ عَلٰى إِلْ يَاسِينَ ۝ إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي

و گذاشتیم بر الیاس ثنای نیک در پسینیان — سلام باد بر الیاس — ہر آئینہ ما ہم چنین جزا میدہیم

و باقی گذاشتیم بر الیاس در مردم پسینیان (این را که) سلام باد بر الیاس — (بتحقیق) ما ہم چنین جزا میدہیم

الْمُحْسِنِينَ ۝ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ۝ وَإِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝

نیکوکاران را — ہر آئینہ وے بود از بندگان گرویدۂ ما — و ہر آئینہ لوط بود از فرستادگان

نیکوکاران را — (بتحقیق) او از بندگان گرویدگان خاص ماست — و بتحقیق لوط از رسولان است

إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ۝ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ۝ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ۝

یاد کن چون نجات دادیم او را و اہل خانہ او را ہمہ یکجا مگر پیرزنی که بود از باقی ماندگان — باز ہلاک ساختیم آن دیگران را

چون نجات دادیم او را و اہل او را ہمہ مگر پیرزنی که باقی ماند در باقی ماندگان — باز از بیخ برکندہ انداختیم آن دیگران را

وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ ۝ وَبِاللَّيْلِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝ وَإِنَّ

و ہر آئینہ شما گذر می کنید بر مساکن آن قوم صبح کنان — و بوقت شب نیز آیا در نمی یابید — و ہر آئینہ

و بتحقیق شما می گذرید بر ایشان وقت صبح — و ہنگام شب آیا تعقل نمی کنید — و بتحقیق

يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ۝ فَسَاهَمَ

یونس بود از فرستادگان — چون گریخت بسوی کشتی پر کردہ شدہ پس قرعہ انداخت با اہل کشتی

یونس از رسولان است — چون گریخته رسید بسوی کشتی پر کردہ شدہ پس قرعہ اندازی کرد

فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ۝ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ۝ فَلَوْلَا أَنَّهُ

پس شد از مغلوبان — پس فرو برد او را ماہی و او کنندہ بود کاری که موجب ملامت باشد پس اگر نه آنست که وے

پس شد از لغزیدگان (مغلوبان) پس لقمه کرد او را ماہی و او بود ملامت شدہ — پس اگر نبودی اینکه

كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ۝ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۝ فَنَبَذْنَاهُ

از تسبیح کنندگان می بود — البته باقی می ماند در شکم ماہی تا روزیکه مردمان برانگیخته شوند — پس برانداختیم او را

او بود از تسبیح کنندگان — البته باقی میماند در شکم ماہی تا روزیکه برانگیخته شوند مردگان — پس بیفگندیم او را

بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ۝ وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ۝ وَأَرْسَلْنَاهُ

بزمین بی گیاہ و او بیمار بود — و رویانیدیم بر سر او درختی از قسم کدو — و فرستادیم او را

بفضای بی گیاہ و او بیمار بود — و رویانیدیم بروی درختی از نوع بیارہ دار — و فرستادیم او را

إِلٰى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ ۝ فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلٰى حِينٍ ۝ فَاسْتَفْتِهِمْ

بسوی صد ہزار یا بیشتر از آن باشند — پس ایمان آوردند پس بہرہ مند ساختیم ایشان را تا مدتی — پس استفسار کن از

بسوی صد ہزار یا زیادہ از آن — پس ایمان آوردند پس بہرہ مند ساختیم ایشان را تا مدتی — پس بپرس از مشرکان

ف یعنی در دوزخ ۱۲ تفسیر عثمانی

ف نزد بعض محققین حضرت الیاس علیه السلام از نسل حضرت ہارون است الله تعالیٰ او را بسوی یکی از شہرہای ملک شام که «بعلبک» نام داشت فرستاد — مردم آن یک بت را که «بعل» نام گذاشته بودند مگر پرستیدند حضرت الیاس آنہا را از غضب خدا و از انجام بدبت پرستی ترسانید

ف آشکار است که در دنیا بعض انسانہا بذریعہ تحلیل و ترکیب ظاہراً بسیار چیزہا را بوجود می آرند لیکن آنہا را باین عمل صانع نمی توان گفت صانع حقیقی ذاتی ہست که تمام اصول و فروع جواہر و اعراض ۲۵ ع ۸ صفات و موصوفات را پدید آوردہ شما و پدران شما را آفریدہ است پس چگونه جائز دارد که «احسن الخالقین» را گذاشته به پرستش بت «بعل» بپردازید و از آن کمک جویند حال آنکه بطور ظاہر ہم به آفریدن یک ذرہ ہم قدرت ندارد بلکه وجود او در ہمین پرستندگان او ست زیرا ایشان بطور یکه خود معتقد شغل بصورت آن را ساختند و ایستادہ کردند ف الیاس را «الیاسین» ہم می گویند چنانکه بر طور سینا ہم «طور سینین»

اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُوْنَ ﴿۱۴۹﴾ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا وَّهُمْ شٰهِدُوْنَ ﴿۱۵۰﴾

آیا پروردگار ترا دختران است و ایشان را پسران آیا دختر آفریدیم فرشتگان را و ایشان حاضر بودند

آیا پروردگار ترا دختران اند و مر ایشان را پسران یا آفریده ایم ملائکه را زنان و ایشان حاضر بودند

اَلَآ اِنَّهُمْ مِّنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُوْلُوْنَ ﴿۱۵۱﴾ وَلَدَ اللّٰهُ ۙ وَاِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿۱۵۲﴾

آگاه باش هر آئینه ایشان از دروغ گوئی خود سے گویند که بزاد خدا تعالی و هر آئینه ایشان دروغگویانند

آگاه باش بتحقیق ایشان از افترای خود می گویند که زائیده الله فرزند و بتحقیق ایشان دروغگویان اند

اَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِيْنَ ﴿۱۵۳﴾ مَا لَكُمْ ۟ كَيْفَ تَحْكُمُوْنَ ﴿۱۵۴﴾ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۱۵۵﴾

آیا اختیار کرد دختران را بر پسران چیست شما را چگونه حکم می کنید آیا اندیشه نمی نمائید

آیا برگزیده دختران را بر پسران چیست شما را چگونه حکم می کنید آیا تفکر نمی کنید

اَمْ لَكُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِيْنٌ ﴿۱۵۶﴾ فَاْتُوْا بِكِتٰبِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۱۵۷﴾ وَجَعَلُوْا

آیا شما را حجتے واضح است پس بیارید کتاب خود را اگر هستید راست گو و مقرر کردند کافران

آیا شما را حجت واضح است پس بیارید کتاب خود را اگر هستید راست گویان و مقرر کردند

بَيْنَهٗ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا ؕ وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ لَمُحْضَرُوْنَ ﴿۱۵۸﴾

میان خدا تعالے و میان جنیان خویشی را و هر آئینه دانسته اند جنیان که ایشان البته حاضر کردگانند ف۱

میان خدا و میان جنها قرابت را و بتحقیق دانسته اند جن ها که ایشان البته حاضر کرده می شوند (بعذاب)

سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۱۵۹﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۱۶۰﴾ فَاِنَّكُمْ وَمَا

پاکیست خدای را از آنچه بیان می کنند مگر بندگان خالص کرده خدا ف۲ پس هر آئینه شما اے کافران و آنچه

پاک است الله از آنچه بیان می کنند مگر بندگان برگزیده الله (معذب نمی شوند) بتحقیق شما به آنچه

تَعْبُدُوْنَ ﴿۱۶۱﴾ مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفٰتِنِيْنَ ﴿۱۶۲﴾ اِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيْمِ ﴿۱۶۳﴾ وَمَا مِنَّآ

می پرستید ف۳ نیستید همه گمراه کننده برائے عبادت آن معبود باطل مگر کسے را که او در آینده دوزخ ست در علم الہی

می پرستید نیستید بر خدا فساد کننده هیچکس مگر کسیکه او داخل شونده دوزخ است و نیست هیچیک از ما

اِلَّا لَهٗ مَقَامٌ مَّعْلُوْمٌ ﴿۱۶۴﴾ وَّاِنَّا لَنَحْنُ الصَّآفُّوْنَ ﴿۱۶۵﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُوْنَ ﴿۱۶۶﴾

مگر او را جاییست معین و هر آئینه ما صف کشندگانیم و هر آئینه ما تسبیح گویندگانیم

مگر او راست مقام معین و بتحقیق ما صف زدگانیم و (هر آئینه) ما تسبیح گویندگانیم

وَاِنْ كَانُوْا لَيَقُوْلُوْنَ ﴿۱۶۷﴾ لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۱۶۸﴾ لَكُنَّا عِبَادَ

و هر آئینه کافران عرب می گفتند اگر بودے پیش ما خبرے از پیشینیان البته شدیم بندگان

و هر آئینه بودند مشرکین که می گفتند اگر بودی نزد ما کتابے از (کتب) اولین البته می شدیم بندگان

اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۱۶۹﴾ فَكَفَرُوْا بِهٖ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۷۰﴾ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا

خالص ساخته خدا باز کافر شدند بآن قرآن پس خواهند دانست عاقبت کار را و هر آئینه سابقا صادر شده وعده ما

برگزیده الله (چون بر آنها کتاب آمد) پس کافر شدند به آن اکنون خواهند دانست و بتحقیق پیشتر صادر شده حکم ما

لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۷۱﴾ ۚ اِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُوْرُوْنَ ﴿۱۷۲﴾ وَاِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ

برائے بندگان فرستاده خویش هر آئینه پیغامبران ایشانند نصرت دادگان و هر آئینه لشکر ما هموست

برائے بندگان مرسل ما که هر آئینه پیغمبران البته ایشانند نصرت داده شدگان و هر آئینه لشکر ما البته ایشانند

الْغٰلِبُوْنَ ﴿۱۷۳﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۱۷۴﴾ وَّاَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ ﴿۱۷۵﴾ اَفَبِعَذَابِنَا

غالب پس رو بگردان از ایشان مدتے و بنگر ایشان را پس ایشان نیز خواهند دید آیا این کافران عذاب ما را

غلبه کنندگان پس اعراض کن از ایشان تا مدتے و ببین (حال) ایشان را پس (ایشان) از زود خواهند دید آیا این کافران

يَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿۱۷۶﴾ فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿۱۷۷﴾ وَتَوَلَّ

شتاب می طلبند پس چون فرود آید عذاب بمیدان ایشان بد باشد در آن بیم کردگان و رو بگردان

بشتاب می طلبند پس چون فرود آید عذاب بمیدان ایشان پس بد باشد صباح ترسانیده شدگان و اعراض کن

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی برائی حساب و عذاب ۱۲ ف۲ یعنی بیان مخلصان موافق واقع است ۱۲ ف۳ یعنی بتان ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ اکنون چیزی از احوال فرشتگان و جنیان بشنوید که در باب آنها بعض مردم چه عقائد بے هوده و باطل قائم کرده اند چنانچه بعض قبائل عرب می گفتند که فرشتگان دختران خدایند چون از ایشان پرسیده می شد که مادرهای ایشان کیستند در جواب میگفتند که دختران جنیان بزرگ اند. گویا باین طریق (العیاذ بالله) خویشاوندی خدا را با جنیان فرشتگان قایل شده بودند. در آینده حال هر دو ذکر می شود. گر پیش از ان بطور تمهید عقیده شان سخیف خوب رد کرده است چنانچه از ابتدای سوره بعد از بیان آثار قدرت قاهره خود را در ضمن دلائل و قصص عظمت و وحدانیت خود بیان می کند چنان میفرماید که اکنون ازین بیخردان بپرس که اگر فرضاً خدا اے صاحب این عظمت و قدرت بے مثال برائے خود اولاد تجویز می کرد (معاذالله) آیا دختران را برائی خود می پذیرفت و پسران را بشما ارزانی می کرد گستاخی بزرگ است که برای خداوند قدوس اولاد

راتجویز کردند و آنهم اولاد کمزوره کم پایه و هم بلکه فرشتگان را مونث (زنان) تجویز نمودند. آیا وقتیکه ما فرشتگان را می آفریدیم آنها ایستاده تماشا می کردند که آنها مونث آفریده شده اند؟

عَنْهُمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۱۷۸﴾ وَّاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ ﴿۱۷۹﴾ سُبْحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ

از ایشان تا مدتے و بنگر پس ایشان نیز خواہند دید پاکیست پروردگار ترا خداوند غلبه

از ایشان تا مدتی و ببین (حال) ایشان را پس (ایشان) زود خواهند دید پاک است پروردگار تو خداوند عزت

عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۱۸۰﴾ وَسَلٰمٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۸۱﴾ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۸۲﴾ ع

از انچه این جماعه بیان می کنند و سلام باد بر فرستادگان و سپاس خدائراست پروردگار عالمها

ازان سخنانیکه بیان می کنند مشرکان و سلام باد بر رسولان خدا و همه صفات پسندیده خدائراست که پروردگار همه عالم هاست

سُوْرَةُ صٓ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ ثَمَانٌ وَّثَمَانُوْنَ اٰيَةً وَّخَمْسُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِ ﴿۱﴾ بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِىْ عِزَّةٍ وَّشِقَاقٍ ﴿۲﴾ كَمْ

قسم بقرآن خداوند پند که آنچه بآن دعوت میکنی راست بلکه کافران در سرکشی و مخالفت اند بسیاره

قسم به قرآن خداوند پند (شهرت و شرف که پندار کفار در حق محمد و قرآن صحیح نیست) بلکه آنانیکه کافر شده اند در سرکشی و مخالفت اند بسیار

اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَّلَاتَ حِيْنَ مَنَاصٍ ﴿۳﴾ وَعَجِبُوْٓا اَنْ

هلاک کردیم پیش از ایشان از قرنها پس فریاد برآوردند و نبود آن وقت وقت خلاص و تعجب کردند از آنکه

هلاک کردیم پیش از ایشان گروه ها پس فریاد برآوردند و نبود آن وقت هنگام خلاصی شان و تعجب کردند ازینکه

جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ وَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا سٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿۴﴾ اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ

بیامد بایشان بیم کننده از قوم ایشان و گفتند این کافران این شخص جادوگر دروغگوئیست آیا گردانید خدایان متعدد را

بیامد بر ایشان ترساننده از قوم ایشان و گفتند این کافران این شخص جادوگریست بسیار دروغگو آیا تبدیل کرده معبودان متعدد را

اِلٰهًا وَّاحِدًا ۖ اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ﴿۵﴾ وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوْا

یک خدا هر آئینه این چیزیست عجیب و برفتند اشراف قوم از ایشان باینکه گویان که بروید

به خدای یگانه هر آئینه این چیزیست بسیار عجیب و برفتند اشراف قوم از ایشان در حالیکه می گفتند بروید

وَاصْبِرُوْا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ ۖ اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ يُّرَادُ ﴿۶﴾ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِى الْمِلَّةِ

و شکیبائی کنید بر عبادت خدایان خود هر آئینه این دین نو فتنه است که اراده کرده شده است نشنیدیم این قول را در دین

و صبر کنید بر (عبادت) معبودان خود بتحقیق در این چیز غرضی است (این چیزیست که اراده آن کرده میشود) نشنیدیم

الْاٰخِرَةِ ۖ اِنْ هٰذَآ اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿۷﴾ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْۢ بَيْنِنَا ؕ

پسین ف۱ نیست این مگر افترا آیا فرود آورده شد برین شخص قرآن از میان ما

آخرین نیست این مگر افترا ع۵ آیا فرود آورده شد بر وی وحی از جمله ما عه

بَلْ هُمْ فِىْ شَكٍّ مِّنْ ذِكْرِىْ ۚ بَلْ لَّمَّا يَذُوْقُوْا عَذَابِ ﴿۸﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ

بلکه این کافران در شک اند از پند من بلکه هنوز نچشیده اند عذاب مرا آیا نزدیک ایشانست از خزانهاے

(چنین نیست که از روی عقیده گفته باشند) بلکه ایشان در شک اند از وحی من (دیگر منشاء ندارد) بلکه هنوز نچشیده اند عذاب مرا آیا نزد ایشان است خزانهای

رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيْزِ الْوَهَّابِ ﴿۹﴾ اَمْ لَهُمْ مُّلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۟ فَلْ

رحمت پروردگار تو غالب بخشاینده کیا ایشانراست پادشاهی آسمانها و زمین و آنچه در میان آنهاست

رحمت پروردگار تو که غالب بخشاینده است آیا ایشانراست سلطنت آسمانها و زمین و آنچه در میان آنهاست

فَلْيَرْتَقُوْا فِى الْاَسْبَابِ ﴿۱۰﴾ جُنْدٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُوْمٌ مِّنَ الْاَحْزَابِ ﴿۱۱﴾ كَذَّبَتْ

پس باید که بالا روند آویخته بر ریسمانها ف۲ لشکرے بهمت اینجا هم آمده شکست داده شده از جمله گروهها ف۳ دروغ داشتند

پس بالا روند بدرلیه کمندها اینهم لشکریست در آنجا تباه شده از جمله آن گروه ها (ایشان لشکریست از لشکرها که آنجا (عنقریب) شکست خوردنی اند)

قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّعَادٌ وَّفِرْعَوْنُ ذُو الْاَوْتَادِ ﴿۱۲﴾ وَثَمُوْدُ وَقَوْمُ لُوْطٍ

پیش از ایشان قوم نوح و عاد و فرعون خداوند میخها ف۴ و ثمود و قوم لوط و

پیش از ایشان قوم نوح و (تکذیب کرد) عاد و فرعون که خداوند میخها بود و ثمود و قوم لوط و

فتح الرحمن

ف۱ یعنی قرآن آخر که آنرا دریافتیم والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنے بر ریسمان آویخته هم نے توانند که بآسمان روند فکیف بادشاهی والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی از جنس گروهها که با انبیا مخالفت کردند ف۴ یعنی بحیله میخ بر تعذیب میکرد

٥ ع ۲۴ ٩

تفسیر عثمانی

عه حضرت شاه صاحب مینویسد که ـ روش آباء و اجداد خود را دین آخرین میگفتند ـ یعنی بیشتر شنیده ایم که گذشتگان چنین سخنان میگفتند لیکن بزرگان خود ما چنین نگفته اند ـ و امکان دارد که مراد از دین آخرین مذهب عیسوی باشد چنانکه قول اکثر سلف است یعنی از نصاری که اهل کتاب اند هم نشنیده ایم که همه خدایان را برطرف نموده تنها به یک خدا معتقد باشد چه آنها به سه خدا قائل اند و آنحضرت صلی الله علیه وسلم را رسول قبول نمی کنند اگر در کتابهای سابقه چیزے اصل و سند موجود می بود آنها ضرور قبول میکردند ـ لهذا معلوم شد که این سخنی است محض ساخته و بافته (العیاذ بالله) عه فرضا که قرآن را کلام خدا بدانیم و از این قول خود هم بگذریم که فرشته از آسمان بطور نبی فرستاده میشد مگر این چه سخن کما زمین با فقط محمد صلی الله علیه وسلم انتخاب گرده پدید آید و در تمام مملکت تنها همین یک فرد برای این منصب اهلیت داشت؟ و خدا که ام رئیس متمول را باخته نیتوانست که بر وی کلام خود را

أَصْحٰبُ لْئَيْكَةِ ۚ أُولٰٓئِكَ الْأَحْزَابُ ⑬ إِنْ كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ⑭

ساکنان ایکه تکذیب کردند این جماعت ها نیست هیچ کس از ایشان مگر دروغی داشت پیغامبران را پس بوجود آمد عقوبت من

مردمان ایکه این گروه اند فوجهاے بزرگ نیست هیچ یک از ایشان مگر تکذیب کرد پیغمبران را پس ثابت شد عذاب من

وَمَا يَنْظُرُ هٰٓؤُلَآءِ إِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً مَّا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ⑮ وَقَالُوْا رَبَّنَا

وانتظار نمی برند کفار این عصر مگر یک نعره تند را یعنی نفخه قیامت که نباشد آنرا هیچ توقف و گفتند بطریق استهزا اے پروردگار ما

وانتظار نمی برند اینها مگر یک نعره تند را که نباشد آنرا درنگی و گفتند (بطریق استهزا) اے پروردگار ما

عَجِّلْ لَّنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ⑯ اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا

شتاب ده ما را سرنوشت ما از عقوبت پیش از روز حساب صبر کن برآنچه می گویند و یاد کن بنده ما داود

زود بده برائے ما نصیب ما را (از عذاب) پیش از روز حساب صبر کن بر آنچه میگویند (مشرکین) و یاد کن بنده ما داود

دَاوٗدَ ذَا الْأَيْدِ ۚ إِنَّهٗٓ أَوَّابٌ ⑰ إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهٗ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ

خداوند قوت را هرآئینه او رجوع کننده بود هرآئینه رام ساختیم همراه او کوهها را تسبیح می گفتند بوقت شام

خداوند قوت را بدرستیکه او نهایت رجوع کننده بود (بما) بدرستیکه مسخر ساختیم کوه ها را همراه او تسبیح می گفتند بوقت شام

وَالْإِشْرَاقِ ⑱ وَالطَّيْرَ مَحْشُوْرَةً ۖ كُلٌّ لَّهٗٓ أَوَّابٌ ⑲ وَشَدَدْنَا مُلْكَهٗ وَاٰتَيْنٰهُ

و صباح و رام ساختیم مرغان را بهم آورده هر یکے برائے او فرمانبردار بود و محکم کردیم پادشاهی او را و دادیم

و صبح و (مسخر ساختیم) مرغان را یکجا شده هر یکے برای او رجوع کننده بود و قوت دادیم سلطنت او را و دادیم او را

الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ⑳ وَهَلْ أَتٰىكَ نَبَؤُا الْخَصْمِ ۘ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ㉑

حکمت و سخن واضح و آیا آمده است پیش تو خبر گروه خصومت کننده بایکدیگر چون از دیوار جسته داخل شدند مسجد

تدبیر (حکمت) و سخن فیصله کننده و آیا آمده است خبر گروه خصومت کننده چون از دیوار جسته داخل عبادتخانه شدند

إِذْ دَخَلُوْا عَلٰى دَاوٗدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوْا لَا تَخَفْ ۚ خَصْمٰنِ بَغٰى بَعْضُنَا

چون در آمدند بر داود پس بترسید از ایشان گفتند مترس ما دو خصومت کننده ایم ستم کرده است بعض ما

چون در آمدند بر داود پس بترسید از ایشان گفتند مترس ما دو خصومت کننده ایم تجاوز کرده بعض ما

عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَآ إِلٰى سَوَآءِ

بر بعض پس حکم کن میان ما براستی و جور مکن و دلالت کن ما را براه

بر بعضی پس حکم کن میان ما بانصاف و تجاوز مکن (از حق) و دلالت کن ما را براه

الصِّرَاطِ ㉒ إِنَّ هٰذَآ أَخِيْ لَهٗ تِسْعٌ وَّتِسْعُوْنَ نَعْجَةً وَّلِيَ نَعْجَةٌ وَّاحِدَةٌ

راست این برادر من ست بدست او ست نود و نه میش و پیش من یک میش ست

راست بدرستیکه این برادر من است که او را نود و نه میش است و مرا است یک میش

فَقَالَ أَكْفِلْنِيْهَا وَعَزَّنِيْ فِي الْخِطَابِ ㉓ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ

پس گفت این شخص بمن بسپار این یک میش را و درشتی کرد با من در سخن گفت داود هرآئینه ستم کرد بر تو بخواستن میش تو

پس گفت (این برادر) بسپار آن یک میش را هم بمن و غلبه کرد بر من در سخن گفت داود بدرستیکه ستم کرده است بر تو بخواستن میش تو

إِلٰى نِعَاجِهٖ ۖ وَإِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ الْخُلَطَآءِ لَيَبْغِيْ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِيْنَ

تا بهم آرد بمیشهاے خود و هرآئینه بسیارے از شریکان ستم می کنند بعض ایشان بر بعضے مگر آنانکه

که ضم کند بمیش هائے خود و بدرستیکه بسیارے از شریکان ستم می کنند بعض ایشان بر بعضی مگر آنانکه

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَقَلِيْلٌ مَّا هُمْ ۗ وَظَنَّ دَاوٗدُ أَنَّمَا فَتَنّٰهُ فَاسْتَغْفَرَ

ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند و اندک اند ایشان و دانست داود که ما آزموده ایم او را پس طلب آمرزش کرد

ایمان آوردند و کردند کارهائے شائسته و اندک اند ایشان و دانست داود که ما آزمودیم او را پس آمرزش خواست

رَبَّهٗ وَخَرَّ رَاكِعًا وَّأَنَابَ ۩ ㉔ فَغَفَرْنَا لَهٗ ذٰلِكَ ۖ وَإِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَ

از پروردگار خود بیفتاد سجده کنان و باز گشت بخدا پس بیامرزیدیم او را آن زلت او و هرآئینه او را نزدیک ما قربت ست و

از پروردگار خود و بیفتاد خم شونده و رجوع کرد (بخدا) پس بیامرزیدیم برای او آنچه را که مغفرت خواسته بود و بدرستیکه او را است نزد ما قرب و

ع ۱۱ / ۱۰

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بسوے خدا ۱۲ ف۲ مترجم گوید که داود علیه السلام نود و نه زن داشت مع هذا زن دیگر که در خطبه شخصے بود نکاح او بود درخواست کرد خدائے تعالیٰ فرشتگان را بجهت تنبیه داود بشکل خصوم متشکل ساخت اشارت باین قصه است درین آیات والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه صاحب میفرمایند درین موقع قصه داود علیه السلام را بایشان یاد آوری نمود که او هم در عهد حکومت طالوت صبر و تحمل زیاد نمود بالاخر حکومت نصیب او شد و جالوت و دیگر مخالفین را در جهاد مغلوب و منکوب ساخت پیغمبر را هم بچه مراحل را پیمود۔ (تسلیه) حضرت شاه صاحب۔

ذا الاید ۹ را ۱۰ دارای دست نیرومند ترجمه کرده اند یعنی قوت سلطنت و یا اشاره بیان است که آهن در دست وی نرم می شد و یا نیروی دست عبادت از آن است که از مال سلطنت نمی خورد و فقط بقوت دست و بازوی خود کمائی کرده معیشت می نمود و اولب یعنی در هر حالت بسوی خدا رجوع می کرد۔ ف۵ بسیار مدبر و دانا بود

هر کس را به کمال خوبی و صحت فیصله میکرد و اگر ضرورت به ایراد نطق می افتاد تقریر او فیصله کن می بود به هر حال حق تعالیٰ او را ثبوت، حسن تدبیر، قوت فیصله و کمالات گوناگون علمی و عملی عطا فرموده بود۔

حُسْنَ مَآبٍ ﴿۱۱﴾ يٰدَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنٰكَ خَلِيْفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ

نیکو بازگشت رب گفتیم اے داؤد ہر آئینہ ساختیم ترا بادشاہ در زمین پس حکم کن میان مردمان

نشیمن نیکو اے داؤد بدرستیکہ ما ساختیم ترا نائب در زمین پس حکم کن میان مردمان

بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ اِنَّ الَّذِيْنَ يَضِلُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ

براستی و پیروی مکن خواہش نفس را کہ آن گمراہ کند ترا از راہ خدا ہر آئینہ آنانکہ گمراہ مے شوند از راہ

بانصاف و پیروی مکن خواہش را کہ گمراہ کند ترا از راہ اللہ بدرستی آنانکہ کج میشوند از راہ

اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌۢ بِمَا نَسُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿۱۲﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاۗءَ وَالْاَرْضَ وَ

خدا ایشان راست عذاب سخت بسبب آنکہ فراموش کردند روز حساب را و نیافریدیم آسمان و زمین را و

اللہ ایشان راست عذاب سخت بسبب آن کہ فراموش کردند روز حساب را و نیافریدیم آسمان و زمین را و

مَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ۭ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنَ النَّارِ ﴿۱﴾

آنچہ در میان اینہاست بیہودہ این گمان کافران است پس وائے کافران را از عقوبت آتش

آنچہ درمیان آنہاست عبث این گمان آنان است کہ منکر شدہ اند پس عذاب است از جنس آتش آنانرا کہ منکر شدہ

اَمْ نَجْعَلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ كَالْمُفْسِدِيْنَ فِي الْاَرْضِ ۡ اَمْ نَجْعَلُ

آیا میسازیم آنانرا کہ ایمان آوردند و کارہائے شائستہ کردند مانند فساد کنندگان در زمین آیا مے سازیم

آیا می گردانیم آنان را کہ ایمان آوردند و کردند کارہائے نیک مانند فساد کنندگان در زمین (نی) آیا می گردانیم

الْمُتَّقِيْنَ كَالْفُجَّارِ ﴿۲﴾ كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ مُبٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوْٓا اٰيٰتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا

پرہیزگاران را مانند بدکاران این قرآن کتابیست بابرکت کہ فرود آوردیم او را بسوئے تو تا مردمان تامل کنند در آیات او و تا پند گیرند خداوندان

ترسندگان خدا را مانند بدکاران (نی) (این) کتابی است مبارک کہ فرستادیم آنرا بسوی تو تا تدبر کنند مردم در آیات او و تا نصیحت خداوندان

الْاَلْبَابِ ﴿۳﴾ وَوَهَبْنَا لِدَاوٗدَ سُلَيْمٰنَ ۭ نِعْمَ الْعَبْدُ ۭ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿۴﴾ اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ

خرد و عطا کردیم داؤد را فرزندے سلیمان نام نیکو بندہ بود سلیمان ہر آئینہ او رجوع کنندہ بود بخدا یاد کن چون نمودہ شد

دانش و دادیم بداؤد سلیمان نیکو بندہ بود سلیمان (بدرستیکہ او بسیار رجوع کنندہ بود (یاد کن) چون پیش کردہ شد بروے

بِالْعَشِيِّ الصّٰفِنٰتُ الْجِيَادُ ﴿۵﴾ فَقَالَ اِنِّىْٓ اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّيْ ۚ

وقت بیگاہ اسپان تیز رو پس گفت ہر آئینہ دوست داشتم این اسپان را از قبیل رغبت بمال اعراض کنان از ذکر پروردگار

بوقت عصر اسپان خاصہ تیز رو پس گفت (سلیمان) (بدرستیکہ) من برگزیدم محبت اسپان را (سبب) یاد پروردگار خود

حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿۶﴾ رُدُّوْهَا عَلَيَّ ۭ فَطَفِقَ مَسْحًۢا بِالسُّوْقِ وَالْاَعْنَاقِ ﴿۷﴾ وَ

تا آنکہ پنہان شد آفتاب در پردہ ۔ باز گردانید این اسپانرا بر من پس شروع کرد دست رسانیدن بساقہا و گردنہا و

تا آنکہ پنہان شد آفتاب در پردہ (گفت) باز گردانید اسپان را بمن پس شروع کرد مسح کردن ساقہا و گردنہای را و

لَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰي كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿۸﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَ

ہر آئینہ آزمودیم سلیمان را و انداختیم بر تخت او کالبدے باز رجوع کرد بخدا گفت اے پروردگار من بیامرز مرا و

(بدرستیکہ) آزمودیم سلیمان را و انداختیم بر تخت او جسدے باز رجوع نمود بخدا گفت (سلیمان) اے پروردگار من بیامرز مرا

هَبْ لِيْ مُلْكًا لَّا يَنْۢبَغِيْ لِاَحَدٍ مِّنْۢ بَعْدِيْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿۹﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ

عطا کن مرا آن بادشاہی کہ راست نیاید ہیچ کس را غیر از من ہر آئینہ توئی بخشایندہ پس مسخر گردانیدیم

عطا کن مرا بادشاہی کہ نسزد ہیچ کس را بعد از من (غیر از من) ہر آئینہ توئی بخشایندہ پس مسخر گردانیدیم برای او

الرِّيْحَ تَجْرِيْ بِاَمْرِهٖ رُخَاۗءً حَيْثُ اَصَابَ ﴿۱۰﴾ وَالشَّيٰطِيْنَ كُلَّ بَنَّاۗءٍ وَّغَوَّاصٍ ﴿۱۱﴾

باد را میرفت بفرمان او باہستگی روان شدہ ہر جا کہ خواستہ باشد و مسخر گردانیدیم دیوان را ہر عمارت بنا کنندہ را و ہر فرو روندہ

باد را کہ میرفت بفرمان او بہ نرمی ہر جا کہ میخواست و مسخر گردانیدیم شیاطین (جن ہا) را ہر معمار و غواص را

وَّاٰخَرِيْنَ مُقَرَّنِيْنَ فِي الْاَصْفَادِ ﴿۱۲﴾ هٰذَا عَطَاۗؤُنَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ

مسخر گردانیدیم دیوان دیگر را دست و پا بہم بستہ در زنجیرہا گفتیم اینست بخشش ما پس عطا کن یا نگاہدار

و دیگران را دست و پا بستہ در زنجیرہا این است عطای ما الکنون احسان کن یا باز دار

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی نماز عصر فوت شد ۱۲

ف ۲ یعنی ذبح کرد و ساق آنہا را بُرید از جہت غیرت بر ذکر خدا تعالیٰ واللہ اعلم ۱۲

ف ۳ مترجم گوید سلیمان علیہ السلام از امرا خود منغص شد بخاطر آورد کہ امشب با صد زن صحبت دارم و ہر زنے پسرے زاید و ہر یکے شاہسوار باشد جہاد کنندہ مرا احتیاج متعلق امرا نماند فرشتہ گفت ان شاء اللہ بگو سلیمان سہو کرد پس ہیچ زن حاملہ نشد الا یک زن طفل ناقص الخلقت زاد و آن طفل را بر تخت سلیمان انداختند سلیمان علیہ السلام متنبہ شد و رجوع بحضرت رب العزت کرد واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف ۵ در حدیث صحیح است کہ حضرت سلیمان روزی قسم خورد کہ امشب نزد تمام زوجات خود میروم و ہر یکی بہ سبقاد و یا نود و یا صد نفر بالغ میرسند تا ہر زن پسری تولد گردد کہ در راہ خدا جہاد کنند ان شاء اللہ تعالیٰ بزبان نراند اگرچہ در دلش موجود بود فرشتہ القا کرد کہ ان شاء اللہ بگو ارادہ خدا ابا چی رفت کہ در نتیجہ آن مباشرت از ہیچ زن او فرزندی بوجود نیامد تنہا از بطن یک زن طفلی ناقص الخلقۃ تولد شد بعض مفسرین

می گویند کہ دایہ او را آوردہ بر تخت سلیمان انداخت کہ ز لینک نتیجہ قسم تو آمادہ این موقع بہ (جسد) تعبیر فرمود از مشاہدہ آن حضرت سلیمان علیہ السلام را ندامت دست داد

بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۳۹﴾ وَإِنَّ لَهُ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿۴۰﴾ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ

بغیر آنکه با تو حساب کرده شود و هر آئینه او را نزدیک ما قربت ست و نیکو بازگشت ست و یاد کن بندهٔ ما ایوب را چون

بدون آنکه با تو حساب کرده شود علے و بدرستیکه او راست نزد ما قرب و نیک مرجع و یاد کن بندهٔ ما ایوب را چون

نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿۴۱﴾ ارْكُضْ بِرِجْلِكَ ۖ هَٰذَا

ندا کرد به پروردگار خود که دست رسانیده است مرا شیطان برنجی و دردی گفتیم بزن زمین را بپای خود ناگهان آن چشمه

ندا کرد پروردگار خود را باینکه رسانیده مرا شیطان زحمت و درد (گفتیم) الکد بزن بپای خویش (زمین را) (چون زد چشمه

مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿۴۲﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرَىٰ

باشد که مهیا برای غسل سرد بود و آشامیدنی باشد و عطا کردیم او را اهل خانهٔ او و مانند ایشان همراه ایشان بخشایشی از نزدیک

برآمد گفتیم) این چشمه جای غسل سرد و آشامیدنی است و عطا کردیم او را اهل خانهٔ او و مانند ایشان همراه ایشان از روی رحمت من

لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿۴۳﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِب بِّهِ وَلَا تَحْنَثْ ۗ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا ۚ

خداوندان خرد را و گفتیم بگیر بدست خود دستهٔ شاخها پس بزن بآن علے و خلاف سوگند مکن هر آئینه ما یافتیم او را شکیبا

برای صاحبان خرد (گفتیم) و بگیر بدست خود دستهٔ شاخها پس بزن به آن (زن خود را) و سوگند مشکن علے هر آئینه یافتیم

نِّعْمَ الْعَبْدُ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿۴۴﴾ وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَ

نیک بنده بود ایوب هر آئینه او رجوع کننده بخدا بود علے و یاد کن بندگان ما ابراهیم و اسحٰق و یعقوب را خداوندان دستها و

نیک بنده است (ایوب) بدرستیکه او بسیار رجوع کننده است (بخدا) و یاد کن بندگان ما را ابراهیم و اسحٰق و یعقوب صاحبان دستها (قوهٔ عملی) و

الْأَبْصَارِ ﴿۴۵﴾ إِنَّا أَخْلَصْنَاهُم بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿۴۶﴾ وَإِنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ

چشمها علے هر آئینه ما برگزیده ساختیم ایشان را برای خصلتی پاک که یاد کردن آخرت ست و هر آئینه ایشان نزدیک ما از

(خداوندان) بصیرتها بدرستیکه ما امتیاز دادیم (مخلص گردانیدیم) ایشان را بسبب خصلت برگزیده که یاد نمودن سرای آخرت

الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ ﴿۴۷﴾ وَاذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ ۖ وَكُلٌّ مِّنَ

برگزیدگان نیکان بودند و یاد کن اسمٰعیل و الیسع و ذوالکفل را و هر یکے از

برگزیدگان نیکان اند و یاد کن اسمٰعیل و الیسع و ذوالکفل را و هر یک ایشان از

الْأَخْيَارِ ﴿۴۸﴾ هَٰذَا ذِكْرٌ ۚ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ ﴿۴۹﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُّفَتَّحَةً لَّهُمُ

نیکان بودند این قرآن پندے هست و هر آئینه پرهیزگاران را نیکے بازگشت ست بوستانهای دائم ست گشاده کرده برای ایشان

برگزیدگان است این یک تذکار بود و به تحقیق همه پرهیزگاران راست نیک مرجع بوستانهای اقامت کشاده کرده شده برای ایشان

الْأَبْوَابُ ﴿۵۰﴾ مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿۵۱﴾ ۞ وَعِندَهُمْ قَاصِرَاتُ

دروازها تکیه کنان در آنجا می طلبند آنجا میوه بسیار و شراب را و نزدیک ایشان باشند زنان فرود آرنده

دروازهای آن ها در حالیکه تکیه کنان باشند در آن می طلبند در آنجا میوهٔ بسیار و شراب و باشند نزد ایشان زنان فرود آرندهٔ

الطَّرْفِ أَتْرَابٌ ﴿۵۲﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿۵۳﴾ إِنَّ هَٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِن

چشم هم عمر با یکدیگر این ست آنچه وعده داده میشود شما را در روز حساب هر آئینه این رزق ماست نباشد آن را هیچ

چشم هم عمر این است آنچه وعده داده می شدید به آن برای روز حساب (هر آئینه) این است رزق ما نیست آن را هیچ

نَّفَادٍ ﴿۵۴﴾ هَٰذَا ۚ وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَآبٍ ﴿۵۵﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿۵۶﴾ هَٰذَا

زوال این ست جزا و هر آئینه از حد گذشتگان را بد بازگشتے باشد که دوزخ است در آیند آنجا پس بد آرامگاه ست این

انقطاع این بود سرانجام متقین و به تحقیق نافرمان بران راست بد مرجع دوزخ درایند در آن پس بد آرامگاه است این است

فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿۵۷﴾ وَآخَرُ مِن شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ ﴿۵۸﴾ هَٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ

عذاب آب گرم ست و زرداب ست پس باید که بچشند آن را و عذابے دیگر ست مانند این انواع مختلف علے این قومیست درآینده با آتش

پس بچشند آن را آب جوشان و ریم و عذاب دیگر است مانند آن گوناگون این فوجی است داخل شونده (در دوزخ)

مَّعَكُمْ ۖ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ ۚ إِنَّهُمْ صَالُو النَّارِ ﴿۵۹﴾ قَالُوا بَلْ أَنتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ ۖ أَنتُمْ

همراه شما یعنی گویند زمین کشاده مباد بر ایشان هر آئینه ایشان در آیندگان آتش اند تابعان گویند بلکه شما زمین کشیده مباد بر شما شما

باشما متبوعان گویند) آرامگاه نباشد بر ایشان (هر آئینه) ایشان هستند داخل شوندگان آتش (تابعان) گویند بلکه شما نباشید سزاوار آرامگاه

فتح الرحمٰن

ولے یعنی زن خود را ۱۲ علے یعنی ایوب علیه السلام سوگند خورده بود که زن خود را صد ضربه بزند خدا اُستعالے بروے سهل ساخت ۱۲ علے یعنی علم و عمل هر دو بکمال داشتند والله اعلم ۱۲ علے چون تابعان خواهند که بدوزخ در آیند متبوعان را گفته شود ۱۲

تفسیر عثمانی

علے مختار هستی که بکسی بخشی یا نبخشی - اگرچه با ومال و اقتدار بے حساب داد مگر او را مورد بازپرس قرار نداد حضرت شاه صاحب مینویسد «این بود مهربانی زیادی که این قدر مال و ثروت داد مگر حساب را معاف کرده مختارش ساخت لیکن او بدست خود سبدهای ساخت و کسب معیشت می کرد» علے حضرت ایوب علیه السلام در حالت مرض بیک سخن آزرده شده قسم خورد که اگر تندرست شدم زن خود را صد چوب میزنم - زن موصوفه در آن حالت درماندگی و مرض شوهر خود دست از رفاقت نکشید و چندان قصور هم نداشت - الله تعالیٰ به مهربانی خود با وحیله را نمود کرد که قسم او راست شود و آن فقط برای او مخصوص بود اگر امروز کسی تصادفاً چنان قسم بخورد برای ایفاء و تکمیل آن این قدر کافی نیست (تنبیه) جائز نیست که از ان حیله نماید که کدام حکم شرعی و یا مقصد دینی را باطل گرداند چنانکه مردم برای ساقط نمودن زکوٰة وغیره حیله ها تراشیده اند بلی حیله که حکم شرعی را

اهل تفسیر بگویند ... التفصیل ... [illegible]

قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا ۖ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا

رسم قدیم ساختید کفر را برائے ما پس بد قرار گاہے ست دوزخ گویند اے پروردگار ما ہر کہ آئین قدیم ساختہ باشد برائے ما کفر پس زیادہ

پیش آوردید عذاب را برما پس بد قرارگاہی است دوزخ گویند ای پروردگار ما کسیکہ پیش آوردہ است برای ما این را پس زیادہ کن او را عذاب دوچند

فِي النَّارِ ﴿٢١﴾ وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَىٰ رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ ﴿٢٢﴾ أَتَّخَذْنَاهُمْ

در آتش و گفتند اہل دوزخ چیست ما را کہ نمی بینیم مردانے را کہ می شمردیم ایشان را از بدان ف۱ آیا مسخرہ می کردیم

در آتش و گویند چیست ما را کہ نمی بینیم مردانی را کہ می شمردیم ایشان را از بدان آیا گرفتہ بودیم ایشان را

سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ ﴿٢٣﴾ إِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ﴿٢٤﴾ قُلْ

ایشان را آیا بر گشتہ است از ایشان دیدہا ہر آئینہ این راست ست مراد از ان خصومت کردن اہل دوزخ ست بایکدیگر بگو

(تبعلطی) مسخرہ (کہ اکنون سزاوار دخول دوزخ نیستند) یا خطا خوردہ است از ایشان چشمہای ما (بدرستی کہ) این مخاصمہ در باقی اہل دوزخ حق

إِنَّمَا أَنَا مُنْذِرٌ ۖ وَمَا مِنْ إِلٰهٍ إِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١﴾ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَ

جز این نیست کہ من ترسانندہ ام و نیست ہیچ معبود مگر خدائے یگانہ با قوت پروردگار آسمانہا و

من ہمین رسول ترسانندہ ام و نیست ہیچ معبود برحق مگر اللہ یگانہ باسلطہ پروردگار آسمانہا و

الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٢﴾ قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾ أَنْتُمْ عَنْهُ

زمین و آنچہ میان اینہاست غالب آمرزگار بگو این خبرے بزرگ ست شما از وے

زمین و آنچہ میان آنہاست غالب آمرزگار بگو این خبر بزرگ است شما از ان

مُعْرِضُونَ ﴿٤﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٥﴾ إِنْ يُوحَىٰ

رو گردانندہ اید نیست مرا ہیچ دانش بحال این جماعہ بلند قدر از فرشتگان چون بایکدیگر جواب و سوال می کنند وحی فرستادہ نمی شود

رو گردانندہ اید نیست مرا ہیچ علمی بہ گروہ برتر (از فرشتگان) آنگاہ کہ باہم گفت و شنود می کردند وحی فرستادہ نمی شود

إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٦﴾ إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا

بسوے من مگر آنکہ من ترسانندہ آشکارم و یاد کن چون گفت پروردگار تو بہ فرشتگان ہر آئینہ من آفرینندہ ام آدمی را

بمن مگر اینکہ من رسول ترسانندہ آشکارم ف۵ چون گفت پروردگار تو فرشتگان را (ہر آئینہ) من آفرینندہ ام بشر را

مِنْ طِينٍ ﴿٧﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٨﴾

از گل پس چون راست کنم او را و بدمم در وے روح خود را پس در افتید او را سجدہ کنان

از گل پس چون درست کنم او را و بدمم در وی یک روح خود را بیفتید پیش او سجدہ کنان

فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٩﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ

پس سجدہ کردند فرشتگان تمام ایشان ہمہ یک جا مگر شیطان سرکشی کرد و شد از

پس سجدہ کردند فرشتگان تمام ایشان ہمہ یک جا مگر ابلیس تکبر کرد و گشت از

الْكَافِرِينَ ﴿١٠﴾ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ ۖ

کافران گفت خدا اے شیطان چہ چیز باز داشت ترا از انکہ سجدہ کنی چیزے را کہ آفریدمش بدو دست خود

کافران فرمود خدا اے ابلیس چہ چیز باز داشت ترا از اینکہ سجدہ کنی برای آنچہ آفریدم بدو دست خود

أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ ﴿١١﴾ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ ۖ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ

آیا تکبر کردی یا بحقیقت ہستی از بلند قدران گفت من بہترم از وے آفریدی مرا از آتش

آیا تکبر کردی یا ہستی از بلند قدران گفت ابلیس من بہترم از وی آفریدہ مرا از آتش

وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ

و آفریدی او را از گل گفت بیرون شو از بہشت ہر آئینہ تو راندہ شدہ و ہر آئینہ بر تو

و آفریدہ او را از گل فرمود پس بیرون رو از ان (ہر آئینہ) مردودی و (بتحقیق) بر تست

لَعْنَتِي إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿١٤﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٥﴾ قَالَ

لعنت من باد تا روز جزا گفت ای پروردگار من پس مہلت دہ مرا تا آن روز کہ برانگیختہ شوند مردمان گفت

لعنت من تا روز جزا گفت ای پروردگار من پس مہلت بدہ مرا تا روزیکہ برانگیختہ شوند مردمان فرمود

فتح الرحمن

ف۱ یعنی فقرا مسلمین ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ ملأ الاعلی (گروہ بالا) عبارت است از جماعہ ملائکہ مقربین و غیر ہم کہ بتوسط آنہا تدابیر الہیہ و تصریفات کونیہ بظہور میپذیرد. راجع بہ تدابیر و مباحثہ کہ در باب فنا و بقائے نظام عالم بین ملأ اعلی بعمل می آید آگہی نداشتم کہ بشما ابلاغ می کردم این امور یکہ اللہ تعالی مرا خبر دادہ بشما بیان کردم۔ ہر چہ می گویم اثر وحی و اعلام اوست باجرای این ہا مامور شدہ ام کہ ہمگان را از ان مستقبل خوفناک آمدنی بوضاحت تمام آگاہ سازم اینکہ آن وقت موعود چہ زمانی فرا خواہد رسید و قیامت چہ وقت برپا خواہد شد ہیچکس را بران آگہی ندادہ اند۔ در حدیث است کہ در یک اجتماعیکہ میان چند تن از پیغمبران علیہم السلام بعمل آمد راجع بہ ورود قیامت مذاکرہ شد۔ ہمگنان بحضرت ابراہیم علیہ السلام حوالہ کردند فرمود کہ علم ندارم باز بحضرت موسی علیہ السلام حوالہ کردند او ہم چنان جواب داد۔ بالاخر ہمہ بہ حضرت مسیح علیہ السلام رجوع نمودند فرمود "وجبتہا (ساعت معین وقوع قیامت) بمن معلوم نیست تنہا اینقدر میدانم کہ خدای تعالی ورود آن را بمن وعدہ دادہ است (الخ)" و در حدیثی است کہ حضرت مسیح "وقت ورود قیامت را از حضرت جبرئیل دریافت نمود فرمود" ما المسئول عنہا باعلم من السائل" من نسبت بہ تو بیشتر نمیدانم۔ از ین معلوم شد کہ بین ملأ اعلی راجع ...

ع ٢٤   ١٣

فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿١٦﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿١٧﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ

هر آئینه تو از مهلت داده گانے تا روز آن وقت معین گفت شیطان پس قسم بعزت تو که البته گمراه

هر آئینه تو از مهلت داده شدگانے تا روز آن وقت معلوم گفت پس قسم بعزت تو که البته گمراه گردانم ایشان را

أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٩﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٢٠﴾

همه یکجا الا بندگان خالص کردهٔ تو از ایشان فرمود پس سخن راست ست این سخن راست میگویم

همه مگر بندگان برگزیدهٔ ترا از ایشان فرمود (خدا) پس این است سخن راست و راست می گویم

لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٢١﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا

البته پر کنم دوزخ را از تو و از آنانکه پیروی تو کنند از ایشان همه یکجا بگو سوال نمی کنم بر تبلیغ قرآن هیچ مزد را

(شرا است) که هر آئینه پر کنم دوزخ را از تو و از آنانکه پیروی کنند ترا از ایشان همه یکجا بگو نمی طلبم از شما بر تبلیغ حق هیچ مزدی

أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٢٢﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٢٤﴾

نیستم از تکلف کنندگان نیست قرآن مگر پندے عالمها را و البته خواهید دانست صدق آنرا بعد زمانے

نیستم از تکلف کنندگان نیست قرآن مگر پندے است عالمیان را و البته خواهید دانست خبر (صدق) آنرا بعد از زمانی

سورة الزمر مکیة وهی خمس وسبعون آیة	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ	سبع وسبعون آیة وثمان رکوعات

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ

فرو فرستادن این کتاب از جانب خدائے غالب باحکمت ست هر آئینه ما فرو فرستادیم بسوئے تو کتاب را براستی

فرو فرستادن این کتاب است از جانب الله که غالب باحکمت است (بتحقیق) ما فرو فرستادیم بتو کتاب را براستی

فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿٢﴾ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ۚ وَالَّذِينَ

پس عبادت کن خدا را خالص کرده برائے او پرستش آگاه باش مر خدا راست ف۱ پرستش کردن خالص ف۲ و آنانکه

پس بندگی کن الله را در حالیکه خالص کننده هستی برای او بندگی را آگاه باش مر خدا راست بندگی خالص و آنانکه

اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ

دوستان گرفتند بجز خدا و گفتند عبادت نمی کنیم ایشان را مگر برای آنکه نزدیک سازند ما را بخدا در مرتبهٔ قرب هر آئینه

گرفتند بجز خدا دوستان (گفتند) عبادت نمی کنیم ایشان را مگر برای آنکه نزدیک گردانند ما را با الله نزدیک گردانیدنی هر آئینه

اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ

خدا حکم میکند میان ایشان در آنچه ایشان در آن اختلاف دارند هر آئینه خدا راه نمی نماید کسے را که

الله حکم کند میان ایشان در چیزیکه ایشان در آن اختلاف دارند (هر آئینه) خدا راه نمی نماید آنرا که او

كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ

دروغ گوی ناسپاس ست اگر خواستے خدا که فرزند گیرد البته برگزیدے از آنجمله که خلق کرده است چیزی را که میخواست

دروغگوی بسیار ناسپاس است اگر میخواست الله که فرزند گیرد البته برگزیدی از مخلوق خود چیزی را که میخواست

سُبْحَانَهُ ۖ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ

پاکی او راست هموست خدائے یگانه باقوت آفرید آسمانها و زمین بتدبیر درست

پاکی او راست ف۵ اوست الله یگانه نیرومند آفریده آسمانها و زمین را درست

يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ ۖ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ

می پیچاند شب را بر روز و می پیچاند روز را بر شب و رام ساخت آفتاب و ماه را

می پیچاند شب را بر روز و می پیچاند روز را بر شب و مسخر ساخته است آفتاب و ماه را

كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ۗ أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ

هر یکے میرود در زمان معین آگاه باش هموست غالب آمرزنده آفرید شما را از یک

هر یکے میرود در زمان معین آگاه باش او ست غالب آمرزگار بیافرید شما را از نفسی که

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی دعوی و می کنم بغیر تحقیق ۱۲ ف۲ یعنی مقبول نزدیک او ست ۱۲ ف۳ یعنی بغیر شرک ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این رد قول کسانے است که برای الله تعالی اولاد تجویز میکنند چنانکه نصاری حضرت مسیح را پسر خدا میخوانند و در عین زمان بیسر خدا قائل بوده یا ازیکی از آنها قبول می کنند. و یا بعض قبائل عرب فرشتگان را دختران خدا میگفتند مطلب این است که اگر بفرض محال الله تعالی برای اولاد قصد و اراده میکرد ظاهر است که فقط از جملهٔ مخلوق خویش کسی را برای این مرام انتخاب می نمود زیرا از دلائل باثبات رسید که هر چه بجز خدا است همه مخلوق او ست الخ و نیز عیان و روشن است که بین خالق و مخلوق به هیچ درجه و اندازه اشتراک نوعی یا جنسی نیست پس یکی چطور پدر یا پسر دیگری تواند شد و چنان این رشته بین خالق و مخلوق محال است لهذا بچه اراده هم از طرف الله تعالی محال است علاوه بران فرض کنید که اگر این چیز محال نبودی باز هم فرشتگان را دختر گرفتن به هیچ دلیل درست نمی آید زیرا که از جملهٔ مخلوق اراده انتخاب بعمل می آید این چه معنی دارد که خدا برای خود چیز ادنی و پست را که دختر است انتخاب می کرد و برای شما اولاد اعلی دا نتر فـ را که پسر است می بخشید ۱۲

وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمٰنِيَةَ أَزْوَاجٍ ط

شخص باز بیافرید ازان شخص زنش را و فرو فرستاد برائے شما از چہار پایان ہشت قسم ف۱

یکے بود باز آفرید ازان جفت آنرا و فرو فرستاد (آفرید) برای شما از چہار پایان ہشت نر و مادہ (از اصناف مختلف)

يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهٰتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمٰتٍ ثَلٰثٍ ط

مے آفریند شما را در شکم مادران شما یک نوع آفریدن بعد از آفریدن دیگر در تاریکی ہائے سہ گانہ ف۲

می آفریند شما را در شکم ہای مادران شما یک نوع آفریدن پس از آفریدن دیگری در تاریکی ہای سہ گانہ

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ط لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾ إِنْ تَكْفُرُوا

این ست خدا پروردگار شما مر او راست پادشاہی نیست ہیچ معبود بجز او پس از کجا گردانیدہ میشوید اگر ناسپاسی کنید

این (کنندہ کارہا) اللہ است پروردگار شما مر او راست بادشاہی نیست ہیچ معبود برحق مگر او پس کجا گردانیدہ میشوید اگر کافر شوید

فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ قف وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ج وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ

پس ہر آئینہ خدا بے نیاز ست از شما و نمی پسندد در حق بندگان خود ناسپاسی را و اگر سپاسداری کنید پسند کند آنرا

پس (ہر آئینہ) اللہ بے نیاز است از شما و نمی پسندد برای بندگان خود کفر را و اگر شکر کنید (یعنی ایمان بیاورید) می پسندد آنرا

لَكُمْ ط وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرٰى ط ثُمَّ إِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا

برائے شما بر نمی دارد ہیچ بردارندہ بار دیگرے را باز بسوے پروردگار شما باز گشت شماست پس خبر دہد شما را بانچہ

برای شما و بر نمی دارد ہیچ بردارندہ (گناہ) بار گناہ دیگری را پس بسوی پروردگار شماست باز گشت شما پس خبر دہد شما را بہ آنچہ

كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ط إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾ وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ

میکردید ہر آئینہ او داناست بمکنون سینہا و چون برسد آدمی را رنجے

می کردید (ہر آئینہ) او داناست بہ آنچہ در سینہ ہاست و چون برسد انسان را رنجی

دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوا إِلَيْهِ

دعا کند بجناب پروردگار خود رجوع کردہ بسوے او باز چون عطا کندش نعمتے از نزدیک خود فراموش سازد آنچہ دعا میکرد بجہت او

میخواند پروردگار خود را رجوع کنان بسوی او باز چون ارزانی کند او را نعمتی از طرف خود فراموش کند آنچہ میخواند خدا را بجہت آن در

مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ أَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ط قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ

پیش ازین و مقرر کند برائے خدا ہمسران را تا گمراہ کند از راہ خدا بگو بہرہ مند باش بکفر خود

پیش ازین و مقرر کند برای خدا ہمسران را تا گمراہ کند مردم را از راہ خدا ف۵ بگو نفع بردار بکفر خود

قَلِيلًا قے صلے إِنَّكَ مِنْ أَصْحٰبِ النَّارِ ﴿٨﴾ أَمَّنْ هُوَ قٰنِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَ

اندک زمانے ہر آئینہ تو از اہل دوزخی آیا آن ناسپاس مشرک بہتر ست یا کسیکہ او عبادت کنندہ است در ساعتہاے

اندک زمانی (ہر آئینہ) تو از اہل دوزخی ف۶ آیا کسیکہ او عبادت کنندہ است در ساعات شب سجدہ کنان و

قَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ ط قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ

استادہ شدہ می ترسد از آخرت و امید میدارد رحمت پروردگار خود را بگو آیا برابر میشوند آنانکہ میدانند

قیام کنان می ترسد از آخرت و امید میدارد رحمت پروردگار خود را (برابر است با آن مشرک ناسپاس) بگو آیا برابر میشوند

وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ط إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾ ع قُلْ يٰعِبَادِ الَّذِينَ

و آنانکہ نمیدانند جز این نیست کہ پند پذیر میشوند خداوندان خرد بگو یا محمد از طرف من اے بندگان من کہ

و آنانکہ نمیدانند جز این نیست کہ پند می گیرند صاحبان عقول بگو (از طرف من) اے آن بندگان من کہ

اٰمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ ط لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ط وَأَرْضُ اللّٰهِ

ایمان آوردہ اید بترسید از پروردگار خود مر آنانرا کہ نیکوکاری کردند درین دنیا حالت نیک باشد و زمین خدا

ایمان آوردہ اید بترسید از پروردگار خود برای آنان کہ نیکوئی کردند درین دنیا حالت نیک است ف۷ و زمین اللہ

وَاسِعَةٌ ط إِنَّمَا يُوَفَّى الصّٰبِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ

کشادہ است جز این نیست کہ تمام دادہ میشود صابران را مزد ایشان بیشمار بگو ہر آئینہ فرمودہ شدہ مرا

فراخ است جز این نیست کہ تمام دادہ میشود صابران را اجر ایشان بے شمار بگو (ہر آئینہ) من امر کردہ شدہ

فتح الرحمن

ف۱ یعنی نر و مادہ از شتر گاو و گوسفند و بز واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی مشیمہ و رحم و بطن واللہ اعلم ۱۲- ف۳ درین آیت تعریض ست بہجرت حبشہ ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ انسان عجیب حالتی دارد کہ چون گرفتار مصیبت گردد مارا یاد می کند زیرا می بیند بجز حضرت ما کسی مصیبت را نمی تواند بر طرف کند. باز بمجرد یکہ بفضل و مرحمت ما آرام و اطمینان نصیب او شد حالت اولی خود را فراموش می کند کہ برائے رفع آن در ہمین نزدیکی بحضور ما التجاء و استرحام می نمود. در نشہ عیش و تنعم چنان مست و غافل میگردد کہ گویا با ما گاہی علاقہ نداشت نعمت ہائی را کہ خدا باو ارزانی داشتہ بسوے خدایان باطل منسوب می کند و بہ آنہا چنان معاملہ می نماید کہ لایق ذات پروردگار یگانہ است- این است کہ در نتیجہ این عمل خود او گمراہ میشود و از قول و فعل خود دیگران را ہم گمراہ می کند ف۶ خوب است کافر شدہ چند روز از عیش و لذت این جہان بہرہ بردار و تا وقتیکہ خدای تعالی بتو مہلت دادہ است از نعمت ہای دنیا فائدہ بردار- بعد از ان جای تو در دوزخ است کہ از آنجا گاہی رہای نخواہی یافت ف۷ کسیکہ در دنیا نیکی کند در آخرت بہ نیکوئی نائل گردد. یا این مطلب است کہ شخص نیکوکار پیش از آخرت در ہمین دنیا نیکوئی ظاہری یا باطنی خواہد یافت ۱۲-

ع ۹ ‏ ۱۵

أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾

که عبادت کنم خدا را خالص ساخته برائے او پرستش و فرموده شد مرا بآنکه باشم نخستین مسلمانان

که بندگی کنم الله را خالص کنان برای او پرستش را و امر کرده شد من باینکه باشم اول فرمان برداران (امر کرده شده مرا)

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللَّهَ أَعْبُدُ

بگو هر آئینه من میترسم اگر نافرمانی پروردگار خود کنم از عذاب روز بزرگ بگو خدا را عبادت میکنم

بگو (هر آئینه) من می ترسم اگر نافرمانی کنم پروردگار خود را از عذاب روز بزرگ بگو الله را عبادت می کنم

مُخْلِصًا لَّهُ دِينِي ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُم مِّن دُونِهِ ۗ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ

خالص ساخته برائے او پرستش خود را پس عبادت کنید هر کرا خواهید بجز خدا بگو هر آئینه زیان کاران

خالص کنان برای او عبادت خود را پس عبادت کنید آنچه را خواهید بجز خدا (بگو بدرستیکه) زیان کاران کامل

الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ

آنانند که در زیان دادند خویشتن را و اهل خود را روز قیامت آگاه باش این مقدمه همانست زیان

آنان اند که در خساره انداختند نفس هائے خود را و اهالی خود را در روز قیامت آگاه باش همین است زیان

الْمُبِينُ ﴿١٥﴾ لَهُم مِّن فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِن تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ۚ ذَٰلِكَ

ظاهر ایشانرا از بالائے ایشان سایبانها باشد از آتش و از زیر ایشان نیز مثل سایبانها این عذاب

آشکارا ایشان راست از بالای ایشان ابرها (طبقات) از آتش و از پایان ایشان نیز ابرها (طبقات) این عذاب

يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ ۚ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ

می ترساند خدا از آن بندگان خود را اے بندگان من بترسید از من و آنانکه احتراز کردند از بت

می ترساند الله به آن بندگان خود را اے بندگان من بترسید از (عذاب) من و آنانکه اجتناب کردند از شیطان ها

أَن يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ ۚ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ

از آنکه عبادت کنند او را و رجوع کنند بسوئے خدا ایشانراست مژده پس مژده ده آن بندگان مرا که می شنوند

که پرستند آنها را و رجوع کردند بسوئے الله ایشانراست مژده پس مژده بده آن بندگانم را که می شنوند

الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُو

سخن پس پیروی می نمایند نیکوترین آنرا ایشانند آنانکه هدایت کرده است ایشانرا خدا و ایشانند خداوندان

سخن پس پیروی می کنند نیکوترین آن سخن را ایشانند آنانکه هدایت کرده است ایشان را الله و ایشانند خداوندان

الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾ أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنتَ تُنقِذُ مَن فِي النَّارِ ﴿١٩﴾

خرد پس کسیکه ثابت شد بروے وعدهٔ عذاب آیا تو خلاص توانی کرد آن دوزخی را

عقول آیا پس کسیکه ثابت شده بروی وعدهٔ عذاب آیا تو خلاص کرده میتوانی آنرا که در آتش افتاده

لَٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِّن فَوْقِهَا غُرَفٌ مَّبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِن

لیکن آنانکه ترسیدند از پروردگار خود ایشانراست محلهائے بلند بالائے آن محلهائے دیگر عمارت کرده شده میرود

لیکن آنانکه ترسیدند ز پروردگار خود ایشانراست بالاخانها که فوق آن بالاخانهائے دیگر عمارت کرده شده میرود در

تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَعْدَ اللَّهِ ۖ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ

زیر آن جویها وعده کرده است خدا خلاف نمی کند خدا وعده را آیا ندیدی که خدا فرو فرستاد

زیر آن جویها وعده کرده است الله خلاف نمی کند الله از وعدهٔ خود آیا ندیدی که الله فرو فرستاد

مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا

از آسمان آبے پس در آورد آنرا بچشمه سارها در زمین باز بر می آرد بسبب آن کشت را گوناگون

از (طرف) آسمان آبی باز روان کرد آن آب را در چشمه های زمین باز می برآرد به آن کشت که مختلف است

أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ

اقسام او باز خشک میشود پس می بینی آنرا زرد شده باز می کند آنرا ریزه ریزه هر آئینه درین مقدمه پندے هست

رنگ ها (انواع) آن باز خشک میشود پس می بینی او را زرد شده باز میگرداند آنرا ریزه ریزه (هر آئینه) درین هست نصیحت (تذکره)

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از شرک ۱۲ ف۲ یعنی ہلاک کردند خود را و اہل خانه خود را بضلال و اضلال ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ قرار حکم خدا تعالیٰ بکمال اخلاص بندگی بیمان ذات یگانه را می کنم۔ شما هر کرا میخواهید پرستید اختیار دارید۔ مگر باید این قدر بسنجید که انجام پرستش ماسوی الله چه خواهد شد در آیت مابعد انجام چنان عمل را توضیح می کند

ع۵ یعنی بآنکه سخنان گوناگون می شنوند مگر سخن خوب و مفید را پذیرفته متابعت میکنند یا مطلب این است که سخنان خدا را می شنوند از آنجا آنرا که مشتمل بر هدایات اعلای اعلیٰ ست عمل می کنند مثلاً یک امر از یک حیث پهلوی رخصت و اباحت دارد و از پهلوی دیگر عزیمت آنها رخصت را گذاشته عزیمت را اختیار می کنند و یا چنان ترجمه کنید که کلام خدای را شنیده سخنان بهتر آنرا پیروی می کنند زیرا سخنان او همه بهتر و مفید است و کذا قال المفسرون) حضرت شاه صاحب مطلب آنرا این طور بیان کرده است۔ نیک و پسندیده از را العمل می آرند یعنی امر را تعمیل و از نهی اجتناب می نماید چنانکه عمل کردن اول الذکر نیک است اجرا نکردن آخر الذکر نیز نیک می باشد

ع۵ آیا آنانکه بسبب عناد و کردار زشت حکم عذاب بر ایشان ثابت شده است می توانند راه کامیابی را؟ بیابند چنین بد بختان را که از سبب شقاوت ازلی طعمهٔ آتش شده اند کدام کس براه آورده میتواند ۱۲

لِاُولِی الْاَلْبَابِ ﴿۲۱﴾ اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰی نُوْرٍ

خداوندان خرد را　آیا کسیکه کشاده کرده است خدا سینهٔ او را برائے دین اسلام پس او بر روشنی باشد

برای خداوندان عقول آیا کسیکه فراخ کرده است خدا سینهٔ او را برای دین پس او بر روشنی باشد

مِّنْ رَّبِّهٖ ۭ فَوَيْلٌ لِّلْقٰسِيَةِ قُلُوْبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ۭ اُولٰٓئِكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۲۲﴾

از جانب پروردگار خود مانند سخت دلان ست پس وائے آنانرا که سخت ست دل ایشان از یاد کردن خدا ایشان در گمراهی ظاهر

از جانب پروردگار خود (مانند سخت دلان است (نی)) پس وای آنانرا که سخت است دل هائے ایشان از یاد الله ایشانند در گمراهی آشکار

اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيْثِ كِتٰبًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ ۤ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُوْدُ

خدا نازل ساخت بهترین سخن کتابے که بعض او مانند دیگر ست آیات وے توبر توم موئے خیز میشود از شنیدن آن پوست

الله نازل کرد بهترین سخن کتاب که در بین خود مشابه یکدیگرند تکرار شده عـ۵ مو راست میشود از ان بر پوستهائے

الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ۚ ثُمَّ تَلِيْنُ جُلُوْدُهُمْ وَقُلُوْبُهُمْ اِلٰی ذِكْرِ اللّٰهِ ۭ ذٰلِكَ

آنانکه می ترسند از پروردگار خود بعد ازاں نرم میشود پوست ایشان و دل ایشان نزدیک ذکر خدا　اینست

آنانیکه می ترسند از پروردگار شان پس ازان نرم میشود پوست های ایشان و دل های ایشان (مطمئن شده) بذکر خدا این است

هُدَی اللّٰهِ يَهْدِيْ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ۭ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿۲۳﴾

هدایت خدا راه می نماید بآن هر کرا خواهد　و هر کرا گمراه کند خدا پس نیست او را هیچ راه نماینده

رهنمائی خدا (بهمین طور) راه می نماید به آن کسے را که خواهد و هر کرا گمراه کند الله پس نیست او را هیچ راه نماینده عـ۵

اَفَمَنْ يَّتَّقِيْ بِوَجْهِهٖ سُوْٓءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَقِيْلَ لِلظّٰلِمِيْنَ ذُوْقُوْا

آیا کسیکه احتراز می کند بروئے خود از سختی عذاب روز قیامت ف۴ و گفته شود ستمگاران را بچشید

آیا کسیکه باز میدارد بروی خود بد عذاب را روز قیامت (برابر است با کسیکه از خدا می ترسند) و گفته شود ستمگاران را بچشید

مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُوْنَ ﴿۲۴﴾ كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ

وبال آنچه می کردید　بدروغ نسبت کردند آنانکه پیش از ایشان بودند پس بیامد بدیشان عذاب از

آنچه کسب می کردید　تکذیب کردند آنانکه پیش از ایشان بودند (رسول را) پس رسید بایشان عذاب　از

حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۲۵﴾ فَاَذَاقَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَلَعَذَابُ

آنجا که نمیدانستند　پس چشانید ایشانرا خدا خواری در زندگانی دنیا　و هر آئینه عقوبت

حیث آنکه نمی پنداشتند (چنین عذاب را) پس چشانید ایشان را الله رسوائی را در زندگانی دنیا و (هر آئینه) عذاب

الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿۲۶﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ

آخرت سخت تر ست اگر میدانستند　و هر آئینه بیان کردیم برائے مردمان در یں قرآن

آخرت بزرگتر است اگر میدانستند (عبرت می گرفتند) و (هر آئینه) بیان کردیم برای مردمان در این قرآن

مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۲۷﴾ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِيْ عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ

از هر نوع داستان بود که ایشان پند گیرند　فرود آوردیم قرآن عربی بے عیب　بود که ایشان

از هر چیز مثلی تا ایشان فکر کنند　(نازل کردیم) قرآن را بزبان عربی که در ان کجی نیست تا ایشان

يَتَّقُوْنَ ﴿۲۸﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيْهِ شُرَكَآءُ مُتَشٰكِسُوْنَ وَرَجُلًا سَلَمًا

پرهیزگاری کنند　بیان کرد خدا داستانے بنده که در وے شریکان مختلف　و بنده مسلم

پرهیزگاری کنند　آورده الله مثل یک مردی را که در ان شریکان اختلاف کننده باشند بر ضد یکدیگر و یک مردی که خالص باشد

لِّرَجُلٍ ۭ هَلْ يَسْتَوِيٰنِ مَثَلًا ۭ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۲۹﴾ اِنَّكَ

برائے مردے آیا برابر اند در صفت ستایش خدا را ست بلکه ایشان نمیدانند ف۱ یا محمد هر آئینه تو

برای مردی آیا برابر اند این هر دو مرد بحیث مثل (الله البته) همه ستایش با خدا است بلکه اکثر ایشان نمیدانند (این سخن را) هیچ...

مَيِّتٌ وَّاِنَّهُمْ مَّيِّتُوْنَ ﴿۳۰﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُوْنَ ﴿۳۱﴾

خواهی مرد و هر آئینه ایشان خواهند مرد　باز البته شما روز قیامت نزدیک پروردگار خویش با یکدیگر خصومت خواهید کرد

مردنی هست و (هر آئینه) ایشان هم مردنی هستند باز البته شما روز قیامت نزد پروردگار خود مجادله خواهید کرد

فتح الرحمن

ف۱ یعنی وعده یا وعید و انذار یا بشارت ۱۲ ف۲ یعنی بجز روئے چیزے نیابد که عذاب را بآن نگه دارد مانند اهل نجات باشد ف۳ یعنی بنده که چند کس مالک او باشند ضائع شود هم چنین کسیکه معبودان بسیار را پرستش میکند ضائع ست و بنده که خالص برائے یک کس ست آن یک کس متولی جمیع امور او باشد هم چنین کسیکه موحد باشد و مخلص خدا کارساز او ست والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

عـ۵ مطلب "مثانی" یعنی تکرار شده این است که بسیاری احکام و مواعظ و قصص به پیرایه های مختلف تکرار کرده شده تا بدرستی ذهن نشین شود و نیز در حین تلاوت آیت تکرار میشود. و بعض علماء از "متشابه" و "مثانی" این مطلب گرفته اند که در بعض آیات که سلسله یک نوع مضمون خیلی درازی شود این قبیل آیات را "متشابه" گویند و در بعض مواقع هایک نوع مضمون در جمله دوم آن نوعیت متقابل اش بیان میشود چون "ان الابرار لفی نعیم وان الفجار لفی جحیم" یا "نبی عبادی انی انا الغفور الرحیم وان عذابی هو العذاب الالیم" یا "ویحذرکم الله نفسه والله رءوف بالعباد" چنین آیات را "مثانی" گویند که در ان دو نوع مضمون مختلف بیان شده است عـ۶ کسی را که ایزد متعال سبحانه بلطف...

ع ۲ / ۱۲ / ۱۶　　ع ۳ / ۱۰ / ۱۷　　وقف لازم

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ

پس کیست ستمگارتر از کسیکه دروغ بربست بر خدا و دروغ داشت
پس کیست ستمگارتر ازانکه دروغ گفت بر خدا و تکذیب کرد

بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ ۚ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿١﴾ وَالَّذِي

دین راست را چون بیامد باد آیا نیست در دوزخ جائے کافران و آنانکه
سخن راست را به مجرد یکه رسید به او آیا نیست در دوزخ جائے اقامت برائے کافران و آنانکه

جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٢﴾ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ

آوردند دین راست را و آنانکه باور داشت آنرا آنجماعه ایشانند متقیان ایشانراست آنچه خواهند
آوردند دین راست را و باور داشتند آنرا آنجماعه هستند پرهیزگاران ایشانراست آنچه خواهند

عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣﴾ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي

نزدیک پروردگار ایشان این است جزائے نیکوکاران تا زایل کند خدا از ایشان بدترین آنچه
نزد پروردگار ایشان این است پاداش نیکوکاران تا دور کند الله از ایشان عمل بد از جمله اعمالیکه

عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤﴾ أَلَيْسَ اللّٰهُ

کردند و بدهد ایشانرا مزد ایشان بحسب نیکوترین آنچه میکردند آیا نیست خدا
کردند و بدهد ایشانرا مزد ایشان بعمل نیکوانِ اعمالیکه میکردند آیا نیست الله

بِكَافٍ عَبْدَهُ ۖ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا

کارساز بنده خود را و می ترسانند ترا با آنان که بجز خدا اند و هرکرا گمراه کند خدا پس نیست
کافی بنده خود و می ترسانند ترا به آن معبودانیکه جز وی اند و هرکرا گمراه کند الله پس نیست

لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٥﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ ۗ أَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَزِيزٍ

او را هیچ راه نماینده و هرکرا راه نماید خدا نیست او را هیچ گمراه کننده آیا نیست خدا غالب
او را هیچ راه نماینده و هرکرا هدایت کند الله پس نیست او را هیچ گمراه کننده آیا نیست الله غالب

ذِي انْتِقَامٍ ﴿٦﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ

خداوند انتقام کشیدن و اگر بپرسی ایشان را که آفرید آسمانها و زمین البته بگویند
انتقام گیرنده؟ و (قسم است) اگر بپرسی ایشانرا که کدام کس آفرید آسمانها و زمین را البته گویند

اللّٰهُ ۚ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ

خدا آفرید بگو دیدید آنرا که می پرستید بجز خدا اگر خواهد در حق من خدای تعالی سختی را
الله (آفرید) بگو آیا دیدید آنرا که می پرستید بجز الله اگر خواهد بمن الله ضرری را

هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ

آیا این بتان دفع کننده سختی او هستند یا اگر خواهد در حق من بخشایش آیا این بتان بازدارنده بخشایش او هستند
آیا این بتان زایل کننده ضرر او هستند یا اگر خواهد خدا بمن رحمتی آیا این بتان هستند بازدارندگان رحمت او

قُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٧﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ

بگو بس است مرا خدا بروے توکل می کنند توکل کنندگان بگوای قوم من عمل کنید بر
بگو بس است مرا خدا بروی اعتبار می کنند اعتماد کنندگان بگوای قوم من عمل کنید

مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَ

وضع خود هر آئینه من نیز عمل کننده ام بر وضع خود پس خواهید دانست کسے را که بیاید بش عذابے که رسوا کند اش و
بحال خود (هر آئینه) من نیز عمل کننده ام (بحال خود) پس زود باشد که بدانید کیست که بیاید باو عذابے که رسوا کند او را و

يَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٩﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ

بے را که فرود آید بروے عذاب دایم هر آئینه ما فرود آوردیم بر تو کتاب را برائے مردمان براستی
فرود آید بروی عذاب دایم به تحقیق ما فرود آوردیم بر تو کتاب را برای همه مردمان مشتمل به دین راست

تفسیر عثمانی

چند آیت پیش در «ضرب الله مثلاً رجلا فیه شرکاء» الایه رد شرک و جلیل مشرکین بیان شده بود بنابران مشرکین پیغمبر علیه السلام را از بتان خود میترسانیدند که هوش کن بسبب توهین و تحقیر معبودان ما را بقهر و غضب دچار میاد اترا معاذ الله، مجنون و مخبوط الحواس بسازند، جواب داده شده که شخصیکه بنده خدای مقتدر یگانه گردید از بین خدایان عاجز و ناتوان چه خوف و هراس دارد؟ آیا اورا امداد و حمایت آن عزیز منتقم کافی نیست که از دیگران بترسد و بدیشان محبت کند؟ این هم یک خبط و گمراهی دیگر است که از طرف این مشرکین بوده میکند که میخواهند پرستنده خدای احد را با چنین بازیچه ها بترسانند. حقیقت اینجا نهفته است که کسی را براه راست روان کردن و یا ازان راه منحرف ساختن همه باختیار خداوند است چون خدا شخصی را بسبب نادانی و بدکرداری اش براه کامیابی رهنمون نشود آن شخص بجز خبط و مخبوط الحواس و دیوانه گی گرده حتی برای فهمیدن سخنان عادی هم قوت او مسلب می گردد آیا این بیچاره ها این قدر هم شعور و تمیز ندارند که بنده که

در پناه خداوند مقتدر در آمد هیچ قوت دیگری باو گزندی رساند نمی تواند قوه مقابل و معاند بالاخر خیبت و مایوس کرده میشود زیرا غیرت خداوندی مقتضی آنست که انتقام وفاداران مخلص...

فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ

پس ہر کہ راہ یاب شد پس نفع او راست و ہر کہ گمراہ شد پس جز این نیست کہ گمراہ میشود بہ ضرر خود نیستی بر ایشان

پس ہر کہ راہ یافت پس برا او راست فائدہ آن و ہر کہ گمراہ شد پس جز این نیست کہ گمراہ میشود بر ضرر نفس خود و تو نیستی بر ایشان

بِوَكِيْلٍ ع ﴿۴۱﴾ اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِيْنَ مَوْتِهَا وَالَّتِيْ لَمْ تَمُتْ فِيْ مَنَامِهَا ۚ

نگاہبان خدا تعالے قبض ارواح میکند نزدیک موت آن و آن روح کہ نمردہ است قبض آن میکند نزدیک خواب آن

ذمہ وار الله می کشد نفس ہا را ہنگام مرگ ایشان و می کشد در خواب آن نفس ہائی را کہ نمردہ اند

فَيُمْسِكُ الَّتِيْ قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰٓى اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۭ اِنَّ

پس نگاہ میدارد آن را کہ حکم موت کردہ است بر وے و میگذارد آن دیگر را تا وقتے معین ہر آئینہ

پس نگہ میدارد آن نفس ہا را کہ حکم کردہ بر آنہا مرگ را و میفرستد آن دیگر را تا وقت معین بدرستیکہ

فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۴۲﴾ اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ شُفَعَاۗءَ ۭ

درین مقدمہ نشان ہاست برائے قومے کہ تامل می کنند آیا شفاعت کنندگان گرفتہ اند بجز خدا

درین نشانہاست برائے قومیکہ تفکر می کنند آیا گرفتہ اند بدون (اذن) الله شفاعت کنندگان را

قُلْ اَوَلَوْ كَانُوْا لَا يَمْلِكُوْنَ شَـيْـــًٔا وَّلَا يَعْقِلُوْنَ ﴿۴۳﴾ قُلْ لِّلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيْعًا ۭ

بگو ایشان را کہ گرفتید اگرچہ نمی توانستند ہیچ کارے و نمی دانستند بگو در اختیار خداست شفاعت ہمہ یکجا

بگو (آیا شفاعت کنند) اگرچہ مالک نیستند چیزیرا و نمی دانند بگو خاص الله راست (ملکیت) شفاعت ہمہ (ہر کرا خواہد)

لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۴۴﴾ وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ

مراو راست پادشاہی آسمانہا و زمین باز بسوے او گردانیدہ خواہید شد و چون یاد کردہ شود خدا تنہا

مراو راست پادشاہی آسمانہا و زمین پس بسوی او گردانیدہ میشوید و چون یاد کردہ شود الله تنہا

اشْمَاَزَّتْ قُلُوْبُ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ ۚ وَاِذَا ذُكِرَ الَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖٓ

متنفر شود دل آنانکہ ایمان نمی آرند باخرت و چون یاد کردہ شوند آنانکہ بجز او ہستند

منقبض گردد دل ہائے آنانکہ ایمان ندارند بہ آخرت و چون یاد کردہ شوند آن معبودانی کہ بجز او تعالی ہستند

اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿۴۵﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ عٰلِمَ الْغَيْبِ وَ

ناگاہ ایشان شادمان میشوند بگو بار خدایا اے پیدا کنندہ آسمانہا و زمین دانندہ نہان و

آنگاہ شاد میشوند بگو اے الله آفرینندہ آسمانہا و زمین دانندہ پنہان و

الشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيْ مَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿۴۶﴾ وَلَوْ اَنَّ

آشکارا تو حکم کنی میان بندگان خود در چیزے کہ ایشان دران اختلاف میکردند و اگر باشد

آشکارا توئی کہ حکم می کنی میان بندگان خود در چیزے کہ ایشان دران اختلاف می کردند اگر باشد

لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا وَّمِثْلَهٗ مَعَهٗ لَافْتَدَوْا بِهٖ مِنْ سُوْۗءِ

آنانرا کہ ستم کردند آنچہ در زمین ست ہمہ یکجا و مانند آن ہمراہ آن البتہ عوض خود دہند آنرا بسبب سختی

برای آنان کہ ظلم کردند آنچہ در زمین است ہمہ و مانند آن با آن البتہ فدیہ خواہند کرد آنرا از

الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَبَدَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُوْنُوْا يَحْتَسِبُوْنَ ﴿۴۷﴾ وَبَدَا

عذاب روز قیامت و ظاہر شود ایشان را از جانب خدا آنچہ گمان نمیداشتند و ظاہر شود

عذاب سخت در روز قیامت و ظاہر شود ایشان را از الله آنچہ گمان آنرا نمی داشتند و ظاہر شود

لَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿۴۸﴾ فَاِذَا مَسَّ

ایشان را جزاے بد آنچہ کردہ بودند و در گیرد ایشان را آنچہ بدان استہزا می کردند پس چون برسد

ایشان را جزائے بدیہائے اعمالی کہ کردہ بودند و احاطہ کند ایشان را آن عذابی کہ بہ آن استہزا می کردند پس چون برسد

الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ۡ ثُمَّ اِذَا خَوَّلْنٰهُ نِعْمَةً مِّنَّا ۙ قَالَ اِنَّمَآ اُوْتِيْتُهٗ عَلٰي عِلْمٍ ۭ

آدمی را سختی بخواند ما را باز چون بدہیم او را نعمتے از طرف خود گوید جز این نیست کہ دادہ شدہ است این نعمت مرا بنا بر دانشی کہ در من ست

انسان را سختی میخواند ما را باز چون بدہیم او را نعمتی از طرف خود گوید جز این نیست کہ دادہ شدہ مرا این نعمت بنا بر دانشی کہ در من است

تفسیر عثمانی

۵ حضرت شاہ صاحب میںویسد یعنی خدا وند در ہنگام خواب ہر روز و یا شب جان را بدع ۱۰ می کند و باز پس میفرستد۔ ہمین علامہ ولشانی آخرت است۔ معلوم گردید کہ در حین خواب ہم روح کشیدہ میشود چنانکہ بہنگام مرگ اجرا می شود اگر در خواب روح منتزع شدہ ماندہا تا موت واقع شد مگر این روحی است کہ آنرا ہوش (ظاہری) می گویند و جائیکہ بوسیلہ آن تنفس جاری میشود و نبض ہا حرکت میکند و نان ہضم میشود آن دیگری است کہ پیش از موت نزع نمی شود (موضح القرآن) بغوی از حضرت علی کرم الله وجہہ نقل کردہ است کہ در حین خواب روح می برآید مگر تعلق آن بذریعہ شعاع با بدن میماند چنانچہ بااین وسیلہ حیات باطل نمی شود (ہم چنانکہ آفتاب از دوری ۹۳ ملیون میل زمین را بذریعہ شعاعہا گرم نگہ میکند) ازین بر می آید کہ در خواب ہم ہمان چیزی برآید کہ در وقت موت خارج میشود لیکن انقطاع بطوری نیست کہ از موت واقع میشود والله اعلم ۱۲۔

بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ

بلکه این نعمت آزمایشی است ولیکن اکثر ایشان نمیدانند هر آئینه گفتند این کلمه آنانکه پیش از ایشان بودند

(چنین نیست) بلکه (اعطای) این نعمت آزمایشی است ولیکن اکثر ایشان نمیدانند هر آئینه گفتند این کلمه را (که اعطای نعمت نتیجه دانش)

فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٥٠﴾ فَاَصَابَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا ؕ وَ

پس دفع نکرد از ایشان بلا را آنچه می کردند پس رسید بدیشان عقوبت های آنچه کردند و

پس دفع نکرد از ایشان (عذاب را) آنچه کسب میکردند پس رسید بایشان عقوبات آنچه کسب کردند و

الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْ هٰٓؤُلَآءِ سَيُصِيْبُهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا ۙ وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿٥١﴾

آنانکه ستم کردند ازین جماعه خواهد رسید بدیشان عقوبت های آنچه کردند و نیستند ایشان عاجز کننده

آنانکه ستم کردند ازین گروه مشرکان خواهد رسید بایشان عقوبت بدیهای آن اعمالی که کرده اند و نیستند ایشان عاجز کنندگان

اَوَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ

آیا ندانسته اند که خدا گشاده میسازد رزق را برای هر که میخواهد و تنگ می کند برای هر که خواهد هر آئینه در این کار

آیا (غفلت کردند) و ندانستند که الله فراخ می کند رزق را برای هر که خواهد و تنگ می گرداند برای هر که خواهد هر آئینه در این

لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٥٢﴾ قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ

نشانهاست قومی را که ایمان می آرند بگو از طرف من ای آن بندگان من که تجاوز از حد کردید بر خود

دلائل است برای قومی که ایمان می آرند بگو (از طرف من) ای بندگان من آنانکه زیادتی کردند بر نفس های خود

لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ

ناامید مشوید از رحمت خدا هر آئینه خدا می آمرزد گناهان را همه یکجا هر آئینه خدا همونست آمرزگار

ناامید مشوید از مهربانی الله بتحقیق الله می آمرزد گناهان را همه (هر آئینه) او ست آمرزگار

الرَّحِيْمُ ﴿٥٣﴾ وَاَنِيْبُوْٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوْا لَهٗ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ

مهربان و رجوع کنید بسوی پروردگار خویش و منقاد شوید او را پیش از آن که بیاید بشما عقوبت باز

مهربان و رجوع کنید بسوی پروردگار خود و فرمان برداری کنید برای او پیش از آنکه بیاید بشما عذاب پس

لَا تُنْصَرُوْنَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوْٓا اَحْسَنَ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ

مدد کرده نشوید و پیروی کنید به نیکوترین آنچه فرو فرستاده شد بسوی شما از جانب پروردگار شما پیش از آنکه

مدد کرده نشوید و پیروی کنید بهترین سخن را که نازل شده بسوی شما از جانب پروردگار شما پیش از آنکه

يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَّاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُوْنَ ﴿٥٥﴾ اَنْ تَقُوْلَ نَفْسٌ يّٰحَسْرَتٰى

بیاید بشما عذاب ناگهان و شما خبردار نباشید رجوع بخدا کنید و اتباع قرآن نمائید بجهت ترس از آنکه گوید شخصی وای

بیاید به شما عذاب ناگهان و شما خبردار نباشید (پیش از آن) که گوید نفس ای وای من

عَلٰى مَا فَرَّطْتُّ فِيْ جَنْۢبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ السّٰخِرِيْنَ ﴿٥٦﴾ اَوْ تَقُوْلَ لَوْ اَنَّ

بر تقصیر کردن من در حق خدا و هر آئینه من بودم از تمسخر کنندگان یا گوید اگر

بر آنچه کوتاهی کردم در حق الله و (هر آئینه) بودم از تمسخر کنندگان یا گوید (نفس) اگر

اللّٰهَ هَدٰىنِيْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿٥٧﴾ اَوْ تَقُوْلَ حِيْنَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ

خدا هدایت کردے مرا البته میبودم از متقیان یا گوید وقتیکه معاینه کند عذاب را کاش

الله هدایت می کرد مرا البته می بودم از متقیان یا گوید وقتیکه بیند عذاب را کاش

اَنَّ لِيْ كَرَّةً فَاَكُوْنَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٥٨﴾ بَلٰى قَدْ جَآءَتْكَ اٰيٰتِيْ فَكَذَّبْتَ

مرا رجوعے باشد تا باشم از نیکوکاران آنگاه خدا فرماید آرے آمد پیش تو آیات من پس دروغ داشتی آنرا

مرا رجوعی باشد (بدنیا) تا شوم از نیکوکاران (خدا فرماید چنین نیست) بلکه بتحقیق آمد به پیش تو آیات من پس تکذیب کردی

بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذِيْنَ كَذَبُوْا

و تکبر کردی و شدی از کافران و روز قیامت به بینی آنان را که دروغ بستند

آنرا و تکبر نمودی و بودی از کافران و در روز قیامت می بینی آنان را که دروغ گفتند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بدنیا ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این آیت مقام رفیع عفو و رحمت بے پایان حضرت ارحم الراحمین را اعلان می کند و در حق شدید ترین مریضان مایوس العلاج حکم اکسیر شفا دارد مشرک، ملحد، زندیق، مرتد، یهودی، نصرانی، مجوسی، مبتدع، بدکردار، فاسق و فاجر هر که باشد بعد از شنیدن این آیت البته و سببی موجود نیست که از رحمت خدا مایوس شود و بکلی قطع امید کند زیرا که او تعالے سبحانه گناهان هر کرا بخواهد معاف می کند و هیچ کس دست او را گرفته نمی تواند بنا بران نباید بنده از رحمت حضرت او ناامید شود - این قدر هست که در مواقع دیگر ذات اقدس الهی امر فرموده که جرم کفر و شرک را بدون توبه معاف نخواهد کرد - لهذا "ان الله یغفر الذنوب جمیعا" را با "لمن یشاء" باید مقید دانست چنانکه حضرت او عز و جل میفرماید "ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء" النساء رکوع ۱۸ اما ازین تقیید لازم نمی آید که الله تعالی بدون توبه هیچ گناه خورد یا کلان را معاف کرده نمی تواند و نه این مطلب است که برای هیچ یک جرم احتیاج به توبه نیست و بدون توبه هر گناه معاف میشود - قید فقط مشیت است راجع به مشیت به آیات دیگر واضح کرده شد بلکه ارادۀ الله با کفر و شرک بدون توبه تعلق نمی گیرد چنانچه ...

شان نزول این آیت که بر ابن عباس رضی الله عنهما ... تفسیر آیت ... مطلب ...

عَلَى اللّٰهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ ۗ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٨﴾ وَ

برخدا روے ایشان سیاه شده است آیا نیست در دوزخ جائی متکبران و

بر خدا که رویهای ایشان سیاه کرده شده است آیا نیست در دوزخ جائی بود باش برای متکبران و

يُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٩﴾

نجات دہد خدا متقیان را قرین رستگاری خویش شده نرسد بدیشان سختی و نه اندوهگین شوند

نجات دہد اللہ (از جہنم) آنان را که پرہیز کردند بہمراه کامیابی ایشان نرسد بایشان بدی و نه ایشان اندوهگین شوند

اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٠﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوٰتِ

خدا آفریننده ہر چیز ست و او بر ہر چیز خبر گیرنده است مر او راست کلید ہاے آسمان ہا

اللہ آفریننده ہر چیز است و او بر ہر چیز متصرف است مر او راست کلید ہای آسمانہا

وَالْأَرْضِ ۗ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيٰتِ اللّٰهِ أُولٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿١١﴾ قُلْ

و زمین ف و آنانکه کافر شدند بہ نشانہاے خدا این جماعه ایشانند زیان کاران بگو

و زمین و آنانکه کافر شدند بنشانہای اللہ آن جماعه ایشانند زیان کاران بگو

أَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجٰهِلُونَ ﴿١﴾ وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَ

آیا می فرمائید مرا که پرستش کنم غیر خدا را اے نادان و ہر آئینه وحی فرستاده شد یا محمد بسوی تو و

آیا بجز اللہ امر می کنید که بپرستم (آنرا) اے نادان و (بتحقیق) وحی کرده شده بسوے تو و

إِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ

بسوے آنانکه پیش از تو بودند که اگر شریک خدا مقرر کنی البته نابود گردد عمل تو و البته شوی از

بسوی آنانکه پیش از تو بودند (قسم است) که اگر شرک آوردی البته تباه شود عمل تو و (ہر آئینه) شوی از

الْخٰسِرِينَ ﴿٢﴾ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشّٰكِرِينَ ﴿٣﴾ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ

زیان کاران بلکه خدا را فقط عبادت کن و بشو از سپاسداران و نه شناختند خدا را

زیان کاران (شرک مکن) بلکه (خاص) اللہ را پرستش کن و باش از حق پذیرندگان (شکرگذاران) و ندانستند خدا را

حَقَّ قَدْرِهِ ۖ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِيّٰتٌ

حق شناختن او و زمین ہمه یکجا در مشت او باشد روز قیامت و آسمانہا پیچیده شوند

حق دانستن او و زمین ہمه یک مشت او ست در روز قیامت و آسمانہا پیچانیده شده باشند

بِيَمِينِهِ ۚ سُبْحٰنَهُ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ

در دست راست او پاکی او راست و برتر ست از آنکه شریک او مقرر می کنند و دمیده شود در صور پس بمیرد

در دست راست او پاک است او و برتر است از شرک ایشان و دمیده شود در صور پس بیہوش گردد

مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللّٰهُ ۖ ثُمَّ نُفِخَ

ہر که در آسمانہا و ہر که در زمین ست مگر آنکه خدا خواسته است باز دمیده شود

ہر که در آسمانہا و ہر که در زمین است مگر آنکه خواہد اللہ باز دمیده شود

فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٥﴾ وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا

در صور بار دیگر پس ناگہان ایشان ایستاده شده می نگرند و روشن شود زمین بنور پروردگار خود

دران بار دیگر پس در انوقت ایشان ایستادگانند مینگرند (ہر طرف را) ع۵ و روشن شود زمین بنور پروردگار آن

وَوُضِعَ الْكِتٰبُ وَجِيْءَ بِالنَّبِيّٖنَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ

و نہاده شود نامه اعمال و آورده شود پیغامبران را و گواہان را و حکم کرده شود میان آدمیان براستی

و نہاده شود نامه اعمال و آورده شود پیغمبران و گواہان و فیصله کرده شود میان بندگان براستی

وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧﴾

و ایشان ستم کرده نشوند و تمام داده شود ہر شخصے را جزای آنچه کرده است و خدا دانا ترست بآنچه می کنند

و بایشان ظالم کرده نشود و تمام داده شود ہر شخصی را جزای آنچه کرده است و خدا دانا تراست به آنچه می کنند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مختار و متصرف او ست واللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه صاحب میفرمایند که بار اول نفخ صور برای فنای عالم و بار دوم برای زنده شدن است۔ این نفخ سوم بعد از حشر برای بے ہوش ساختن و نفخ چہارم برای ہوشیار کردن است۔ بعد از آن تمام مخلوقات بحضور خداوند پیش میشوند" یا کمی تغیر در نقل عبارت مگر نزد اکثر علمای محقق نفخ صور فقط دو بار بعمل می آید در مرتبه اول ہوش و حواس ہر دمان زائل میشود پس زندگان می میرند و کسانیکه مرده بودند بر ارواح آنہا کیفیت بیہوشی طاری میشود بعد ها نفخه دوم دمیده میشود بذریعه آن ارواح مردگان بسوی ابدان بر می گردد و بے ہوش شدگان بافاقه می آیند و در آن وقت منظر عجیب و غریب حیرت آور محشر را می نگرند پس از آن بکمال سرعت بحضور خداوند قدوس حاضر کرده میشوند۔ (تنبیه) از "الا من شاء اللہ" بعضی جبرئیل میکائیل اسرافیل و ملک الموت را مراد گرفته اند و بعضی بہمراه آنہا "حملة العرش" را نیز شامل کرده اند و نزد بعضی انبیاء۔ شہداء مراد اند واللہ اعلم بہر حال این استثناء در وقت آن نفخه می باشد بعد از آن ممکن است بر انہا ہم فنا وارد شود۔ "لمن الملک الیوم للہ الواحد القہار" المومن ک

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا

درداں کردہ شود کافران را بسوی دوزخ گروہ گروہ تا وقتیکہ بیایند نزدیک دوزخ واکردہ شود دروازہ ہائے آن

راندہ میشوند کافران بسوی دوزخ گروہ گروہ تا چون بیایند نزد دوزخ بازکردہ شود دروازہ ہائے آن

وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ

گویند ایشان را نگہبانان دوزخ آیا نیامدہ بودند بشما پیغامبران از جنس شما میخواندند بر شما آیات پروردگار شما را

گویند بایشان نگہبانان دوزخ آیا نیامدہ بودند پیغمبران از جنس کہ میخواندند بر شما آیات پروردگار شما را

وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ

و میترسانیدند شما را از ملاقات این روز شما گفتند آرے و لیکن محقق شد حکم

و میترسانیدند شما را از ملاقات این روز شما گویند آری و لیکن محقق شدہ حکم

الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿١﴾ قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

عذاب بر کافران گفتہ شود در آیید بدرواز ہائے دوزخ جاویداں در اینجا

عذاب بر کافران گفتہ شود درائید بدروازہ ہای دوزخ جاوید بودگان دران

فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ

پس بد جای متکبران ست دوزخ درداں کردہ شوند آناں کہ ترسیدند از پروردگار خویش بسوئے بہشت

پس بد اقامت گاہ متکبران دوزخ است راندہ شوند آنان کہ ترسیدند از پروردگار خود بسوئے بہشت

زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ

گروہ گروہ تا وقتیکہ بیایند نزدیک بہشت دوا کردہ شود دروازہ ہائے آں و گویند ایشانرا نگاہبانان بہشت سلام

گروہ گروہ تا چون بیایند نزد بہشت در حالیکہ کشودہ باشد دروازہ ہای آن و گویند ایشانرا خازنان بہشت سلام باد

عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا

بر شما باد خوشحال شدید پس در آیید درو بہشت جاویداں و گویند سپاس خدا را است کہ راست کرد با ما

بر شما خوش باشید پس در آیید بہشت جاویدان (پس باین اعزاز و اکرام در آیند دران) و گویند متقیان ستایش اللہ راست آن

وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ ۖ فَنِعْمَ أَجْرُ

وعدہ خود و عطا کرد ما را زمین جائے می گیریم از بہشت ہر جا کہ خواہیم پس نیک مزد

وعدہ خود را و داد ما را زمین (بقسم وارث) خانہ می گیریم از بہشت ہر جای کہ بخواہیم عہ پس نیک مزد عمل

الْعَامِلِينَ ﴿٤﴾ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ

کارکنندگان ست بہشت و ببینے فرشتگان را گرداگرد شدہ حوالی عرش تسبیح می گویند

کنندگان بہشت است و ببینی فرشتگان را گرد آیندگان بدور عرش تسبیح می گویند

بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۖ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٥﴾

ہمراہ ستایش پروردگار خویش و حکم کردہ شود میان ایشان براستی و گفتہ شود ستایش خدا را است پروردگار عالمہا

با حمد پروردگار خود و حکم کردہ شود میان خلق براستی و گفتہ شود ستایش مر خدای راست کہ پروردگار عالمیان است عہ

سُورَةُ الْمُؤْمِنِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ خَمْسٌ وَثَمَانُونَ آيَةً وَتِسْعُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز میکنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

حم ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ وَ

فرو فرستادن کتاب از جانب خدای غالب داناست آمرزندۂ گناہ و

فرو فرستادن این کتاب است از اللہ غالب دانا آمرزندۂ گناہ و

قَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ ۖ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ إِلَيْهِ

پذیرندۂ توبہ سخت کنندۂ عقوبت خداوند توانگری نیست ہیچ معبود مگر او بسوئے اوست

قبول کنندۂ توبہ سخت عقوبت کنندہ (کسی را کہ خواہد) خداوند توانائی نیست معبود برحق مگر او است بسوی اوست

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در اختصام ملاء اعلیٰ ۱۲

تفسیر عثمانی

عہ حضرت شاہ صاحب (رحمہ اللہ) می نویسد "برای آنہا حکم ہر جائی کہ بخواہند سکونت کنند۔ لیکن ہر کس آن جای را مے طلبد کہ قبلاً برای وی آمادہ شدہ است" و نزد بعضی مراد این است کہ در جنت بغرض سیر و ملاقات ہیچ ممانعت رفت و آمد نیست

عہ ہنگامیکہ حق تعالیٰ برای حساب نزول اجلال میفرماید فرشتگان بدور عرش صف زدہ مصروف تسبیح و تحمید پروردگار خود می باشند ذات احکم الحاکمین میان بندگان بکمال صحت و انصاف قضاوت می نماید۔ در اثر آن از ہر طرف بجوش و خروش تمام نعرۂ "الحمد للہ رب العالمین" بلند می گردد یعنی اینکہ (کل ستایش و خوبی خدای را سزد کہ پروردگار تمام عالمہاست کہ کار جہانی را باین خوبی و عدالت فیصلہ نمود) باین نعرۂ تحسین دربار ختم میشود عموم مفسرین این آیت را بہمین اسلوب بیان کردہ اند لیکن حضرت شاہ صاحب رحمہ اللہ این آیت را بر "حالت حافرہ" حمل کردہ و ضمیر "قضی بینہم" را بسوی ملائکہ راجع نمودہ است۔ چنانچہ مینویسد "مطلب فیصلہ بین فرشتگان است ... رامی فرماید و آن بر ..."

ع ۸ ۵ ۵

اینکہ ہر یک فرشتہ (در ملاء اعلیٰ) قرار قاعدۂ خود تدبیری را اظہار میکنند کما یشیر الیہ اختصام الملاء الاعلیٰ و تفصیلہ فی حجۃ اللہ البالغہ سپس اللہ تعالیٰ تدبیر یکی را ...

الْمَصِيرُ ③ مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ

بازگشت مکابره نمی کنند در آیت های خدا مگر کافران پس مغرور نکند ترا

بازگشت مجادله نمی کنند در سخنان الله مگر کافران پس فریب ندهد ترا

تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ④ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ

آمد و رفت ایشان در شهرها دروغ داشتند پیش ایشان قوم نوح و جماعت های دیگر

آمد و رفت ایشان در شهرها تکذیب کردند پس از ایشان قوم نوح و جماعت های دیگر

بَعْدِهِمْ ۖ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ ۖ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ

بعد از قوم نوح و قصد کرد هر جماعت به پیغامبر خود تا بگیرند آنرا و مکابره کردند به شبهات بیهوده

بعد از قوم نوح و قصد کرد هر امت به پیغمبر خود که بگیرند اورا و مجادله کردند بسخنان بیهوده

لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ⑤ وَكَذَٰلِكَ حَقَّتْ

تا نا چیز سازند بآن سخن درست را پس گرفتم ایشان را پس چگونه بود عقوبت من و همچنین ثابت شد

تا از پا در آرند به آن حق را پس گرفتار کردم ایشان را پس چگونه بود عقوبت من و همچنین محقق گردید

كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ⑥ الَّذِينَ يَحْمِلُونَ

حکم پروردگار تو بر کافران که ایشان اهل دوزخ اند آنانکه برمیدارند

حکم پروردگار تو بر کافران به این که ایشان اهل دوزخ اند آنانکه برمیدارند

الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ

عرش را و آنانکه گرداگرد عرش اند تسبیح می گویند همراه ستایش پروردگار خویش و ایمان می آرند باو و آمرزش می خواهند

عرش را و آنانکه گرداگرد عرش اند تسبیح می گویند با حمد پروردگار خود و ایمان دارند باو و آمرزش میخواهند

لِلَّذِينَ آمَنُوا ۖ رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ

برای مومنان می گویند ای پروردگار ما فرا گرفتی همه چیز را به بخشایش و دانش پس بیامرز آنان را که

برای مؤمنان (گویند) ای پروردگار ما احاطه نموده رحمت و علم تو همه چیز را پس بیامرز آنان را که

تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ⑦ رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ

توبه کردند و پیروی راه تو نمودند و نگاهدار ایشان را از عذاب دوزخ ای پروردگار ما و در آر ایشان را به بوستانهای

توبه کردند و پیروی نموده اند راه ترا و نگاهدار ایشان را از عذاب دوزخ ای پروردگار ما و در آر ایشان را در بوستانهای

عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ ۚ

همیشه ماندن که وعده کرده با ایشان و در آر نیز هر که شایسته کار باشد از پدران ایشان و زنان ایشان و فرزندان ایشان

اقامت که وعده کرده با ایشان و نیز هر که نیکوکار باشد از پدران ایشان و زنان ایشان و فرزندان ایشان

إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑧ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ ۚ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ

هر آئینه توئی غالب با حکمت و نگاهدار ایشان را از عقوبت ها و هر کرا نگاه داری از عقوبت ها در آن روز

هر آئینه توئی غالب با حکمت ۵ و نگاهدار ایشان را از بدیها و هر کرا تو نگاه داری از بدیها در این روز

فَقَدْ رَحِمْتَهُ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ⑨ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ

پس هر آئینه رحم کردی بروی و این مقدمه نگاهداشتن همانست مطلب یابی بزرگ هر آئینه آنانکه کافر شدند آواز داده شود ایشان را که

تحقیق رحم کردی بروی و همین است کامیابی بزرگ (هر آئینه) آنانکه کافر شدند ندا کرده شوند که

لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ

بتحقیق دشمن داشتن خدا شمارا و قتیکه خوانده می شدید در دنیا بسوی ایمان

بتحقیق بیزاری الله بزرگتر است از بیزاری شما از نفس های تان در آن وقتی که خوانده میشدید (در دنیا) بسوی ایمان

فَتَكْفُرُونَ ⑩ قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا

پس کافر می ماندید زیاده تر است از دشمن داشتن شما خود را گویند ای پروردگار ما مرده ساختی ما را دو بار و زنده گردانیدی ما را دو بار

پس کافر می شدید گویند ای پروردگار ما میراندی ما را دو بار و زنده گردانیدی ما را دو بار پس اقرار کردیم

تكفرون باللہ و كنتم امواتا فاحياكم ثم يميتكم ثم يحييكم ثم اليه ترجعون (البقرة - ركوع ٣) بدیگر قسم هم تفسیر شده لیکن واضح ترین است ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ اگرچه هر کس موسیله اعمال خود به بهشت میرود (چنانکه درین موقع هم از قید «ومن صلح» ظاهر است) و بدون ایمان و صلاح خودش زن و بچه و مادر و پدر بکار نمی آیند لیکن حکمت های تو این طور هم است که بسبب یک نفر هم چندین نفر را النسبت به اعمال آنها به مرتبه بلندتری برسانی. کما قال الله تعالی «والذین امنوا واتبعتهم ذریتهم بایمان الحقنا بهم ذریتهم وما التناهم من عملهم من شیء» (طور - رکوع ۱) واگر بنظر عمیقانه نگریسته شود حقیقة آن نتیجه هم شاید عادة کدام عمل طبعی آنها باشد مثلاً آرزو داشته باشند که ما هم رفتار همین مرد صالح را تعقیب کنیم پس این نیت و حرص نیکی بفضل الله مقبول گردد و یا یک صورت اکرام و ملاقات آن مرد صالح همین باشد که به والدین و عیال و اطفال آن مرد صالح بهمان درجه داده شود.

ع۶ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد «اول خاک بودید و یا نطفه پس مرده بودید سپس روح دمیده شده زنده گردیدید. باز مردید بعد از آن بعث زنده کرده شده بر انگیخته شدید اینست دو موت و دو حیات» قال الله تعالی «کیف

بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ﴿١١﴾ ذَٰلِكُم بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ

گناهان خود پس آیا بسوے بیرون رفتن راهے هست یعنے حیله هست ف۱ این عذاب بسبب آنست که چون یاد کرده مے شد خدا

گناهان خود پس آیا هست بسوی بیرون آمدن راهی (از طرف خدا به آنها گفته میشود) این عذاب بسبب آنست که چون یاد کرده میشد الله

وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ ۖ وَإِن يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا ۚ فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾

تنها انکار می کردید و اگر شریک او مقرر کرده میشد باور می داشتید پس فرمان خدا راست بلند قدر بزرگوار

بیگانگی انکار می کردید و چون شرک باو کرده میشد باور میداشتید اکنون حکم الله بلند قدر بزرگ راست ع۵

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ رِزْقًا ۚ وَمَا يَتَذَكَّرُ

اوست آن که می نماید شما را نشان هاے خود و فرود می فرستد براے شما از آسمان رزق را و پند پذیر نمی شود

اوست آنکه می نماید بشما نشان های خود را و فرو میفرستد برای شما از آسمان رزق را و نمیدانند (این را)

إِلَّا مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾ فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ

مگر کسے که رجوع می کند بخدا پس یاد کنید خدا را یک جهت ساخته براے او عبادت را اگرچه ناخوش دارند

مگر آنکه رجوع می کند بالله پس عبادت کنید الله را در حالی که خالص کنندگان باشید برای او عبادت را اگرچه بد بدانند

الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾ رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ

کافران او است بلند کننده مرتبه ها خداوند عرش می اندازد روح را از فرمان خود بر

کافران ع۵ (اوست) بلند کننده درجات مالک عرش فرو میفرستد سخن راز از حکم خود بر

مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُم بَارِزُونَ ۖ

هر که خواهد از بندگان خود تا بترساند آن بنده را از روز ملاقات ف۲ روزیکه ایشان بیرون آیند ف۳

هر که خواهد از بندگان خود تا بترساند (آن بنده) از روز ملاقات روزیکه ایشان بیرون آیندگان اند

لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ۚ لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

پوشیده نماند بر خدا از ایشان چیزے خدا فرماید کراست پادشاهی امروز باز خود جواب دهد مر خداے یگانه غالب را

پوشیده نمی شد بر الله از ایشان چیزی (الله فرماید) کراست پادشاهی امروز (خود فرماید) مر الله یگانه، غالب راست

الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۚ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾

امروز پاداش داده شود هر شخصے بحسب آنچه کرده است هیچ ستم نیست امروز هر آئینه خدا زود حساب کننده است

امروز جزا داده میشود هر نفس را بحسب آنچه کرده است هیچ ستم نیست امروز هر آئینه الله زود گیرنده حساب است

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ۚ مَا

و بترسان ایشان را از روز قیامت آنگاه که دلها نزدیک چنبر گردن باشند پر شده از غم نیست

و بترسان ایشان را از روز زود آمدنی آنگاه دل ها برسد نزد گلوها در حالیکه فروبرندگان غم باشند نیست

لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي

ستمکاران را هیچ دوستے و نه شفاعت کننده که سخن او قبول کرده شود میداند خدا خیانت چشمها را و آنچه پنهان می دارند

ستمکاران را هیچ دوستی و نه شفاعت کننده که سخن او پذیرفته شود میداند خدا نگاه های دزدیده چشمها را و آنچه را که پنهان میدارند

الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ۖ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ

سینها خدا حکم می کند براستی و آنانکه کافران می پرستند ایشان را بجز خدا

سینه ها والله حکم می کند بحق و آنان را که می پرستند بجز خدا

لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي

حکم نمی کنند بچیزے هر آئینه خدا همو هست شنوا بینا آیا سیر کرده اند در

فیصله نمی کنند چیزی را (هر آئینه) الله همون است شنوا بینا آیا نرفته اند در

الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا

زمین تا بنگرند چگونه بود آخر کار آنانکه پیش از ایشان بودند بودند

زمین تا ببینند که چگونه شد انجام آنانکه پیش از ایشان بودند بودند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی با خدا دیگر شریک ساختن ۱۲ ف۲ یعنی روز قیامت ۱۲ ف۳ یعنی از قبور ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ اکنون صورت ندارد که پس بدنیا فرستاده شوید۔ حالا در اثر اعمال گذشته خود حتماً دچار مجازات می گردید این فیصلهٔ هلاکت ابدی در حق شما از سببی شده است که شما در مقابل این دعوت که حق تعالٰی ذات یگانه و یکتاست گاهی گوش ننهادید و دائماً از ذات او و یا وحدانیتش انکار کردید بلی اگر کسی شما را بسوی خدای باطل دعوت میداد فوراً آمنا و صدقنا گفته پیروی می نمودید ازین واقع سرشت و طبیعت شما بخوبی اندازه میشود که اگر هزار بار هم بدنیا رجعت داده شوید همین کفر و شرک را کسب کرده پس می آئید بنا بران امروز مجازات هیچ جرم شما همین حبس دوام است که از محکمهٔ عدالت عالیهٔ آن خدای کبیر صادر شده است و در هیچ جای مرافعه آن امکان ندارد آرزوی تخلیص از آن بکلی عبث است۔ ع۶ بندگان باید از فهم و دانش کار گیرند و فقط بسوی خدای واحد رجوع کرده او را بخوانند در بندگی وی کسی را شریک نگمارند۔ بیشک کافران و مشرکان ازین عمل و روش

موحدان بندگان مخلص بدی بر میگرد چسان از همه ارباب انواع صرف نظر نموده تنها یک خدا را پذیرفته اند لیکن موحدان راسخ و پخته همان است که در مجمع مشرکین نعرهٔ توحید بلند کند خدا از همه بیرون

هُمْ اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَّ اٰثَارًا فِي الْاَرْضِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ ط
زیاده تر از ایشان بقوت و به نشانها در زمین ف۱ پس گرفتار کرد ایشان را خدا بگناهان ایشان
ایشان سخت تر از ایشان از روی قوت و نشانی ها در زمین پس گرفت ایشانرا الله بسبب گناهان ایشان

وَمَا كَانَ لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ وَّاقٍ ﴿۱﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَّاْتِيْهِمْ رُسُلُهُمْ
ونه بود ایشان را از خدا هیچ پناه دهنده این عقوبت بسبب آن بود که می آمدند بایشان پیغامبران ایشان
ونیست ایشانرا از (عذاب) الله هیچ منع کننده ع۵ این (گرفت) بسبب آن است که می آمدند بایشان پیغمبران آنان

بِالْبَيِّنٰتِ فَكَفَرُوْا فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ ط اِنَّهٗ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿۲﴾
به نشانها پس ایشان کافر شدند پس گرفتار کرد ایشانرا خدا هر آئینه خدا توانا سخت عقوبت ست
با نشانه ها پس کافر شدند پس گرفتار کرد ایشانرا الله به تحقیق الله قوی سخت عقوبت است

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى بِاٰيٰتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿۳﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَ
و هر آئینه فرستادیم موسی را به نشانی خویش و بحجت ظاهر بسوے فرعون و
و (قسم است) به تحقیق فرستادیم موسی را با نشان های خویش و حجت ظاهر بسوی فرعون و

هَامٰنَ وَقَارُوْنَ فَقَالُوْا سٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿۴﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ
هامان و قارون پس گفتند جادوگری دروغگو هست پس چون آمد بدیشان به پیغام راست از
هامان و قارون پس گفتند جادوگر دروغگوی است پس چون آورد بایشان حق را از

عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوْٓا اَبْنَآءَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ وَاسْتَحْيُوْا نِسَآءَهُمْ ط
نزدیک ما گفتند بکشید فرزندان آنانکه ایمان آوردند همراه او و زنده گزارید دختران ایشان را
نزد ما گفتند بکشید پسران آنانی راکه ایمان آوردند همراه او و زنده گذارید زنان (دختران) شانرا

وَمَا كَيْدُ الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ﴿۵﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُوْنِيْٓ اَقْتُلْ
و نیست حیله سازی کافران مگر در تباهی و گفت فرعون اے یاران بگذارید مرا تا بکشم
و نیست حیله سازی کافران مگر در تباهی و گفت فرعون بگذارید مرا تا بکشم

مُوْسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهٗ ج اِنِّيْٓ اَخَافُ اَنْ يُّبَدِّلَ دِيْنَكُمْ اَوْ اَنْ يُّظْهِرَ
موسی را و باید که دعا کند بجناب پروردگار خویش هر آئینه من میترسم ازان که بدل کند دین شمارا یا پدید آرد
موسی را و باید که بخواند پروردگار خود را (بامداد خود) ع۶ (زیرا) من میترسم ازانکه بدل کند دین شمارا یا ظاهر سازد

فِي الْاَرْضِ الْفَسَادَ ﴿۶﴾ وَقَالَ مُوْسٰٓى اِنِّيْ عُذْتُ بِرَبِّيْ وَرَبِّكُمْ
در زمین فساد را و گفت موسی هر آئینه من پناه گرفتم به پروردگار خود و به پروردگار شما
در زمین فساد را و گفت موسی (هر آئینه) من پناه بردم به پروردگار خود و پروردگار شما

مِّنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَّا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿۷﴾ ع وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ صلے ق
از شر هر متکبرے که باور نمیدارد روز حساب را و گفت مردے مسلمان
از هر متکبری ع۷ که ایمان نمی آرد بروز حساب و گفت مرد مومن

مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ اِيْمَانَهٗٓ اَتَقْتُلُوْنَ رَجُلًا اَنْ يَّقُوْلَ رَبِّيَ
از خویشان فرعون که پنهان میداشت ایمان خود را آیا می کشید مردے را بسبب آنکه می گوید پروردگار من
از اقارب فرعون که پنهان میداشت ایمان خود را آیا می کشید مردی را بسبب آنکه می گوید پروردگار من

اللّٰهُ وَقَدْ جَآءَكُمْ بِالْبَيِّنٰتِ مِنْ رَّبِّكُمْ ط وَاِنْ يَّكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ
خداست و هر آئینه آورده است پیش شما نشان ها از جانب پروردگار شما و اگر بفرض دروغ گو باشد پس وبال
خداست حالانکه (به تحقیق) آورده است بشما نشانی های روشن از پروردگار شما و اگر باشد دروغگوی پس بروی است

كَذِبُهٗ ج وَاِنْ يَّكُ صَادِقًا يُّصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِيْ يَعِدُكُمْ ط اِنَّ اللّٰهَ
براوست دروغگوئی او و اگر راست گو باشد البته برسد بشما بعض آنچه وعده میدهد شمارا هر آئینه خدا
(وبال) دروغگوئی او اگر باشد صادق برسد بر شما بعض از آنچه وعده می کند بر شما به تحقیق الله

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی محلها و قلعه ها بسیار بنا کردند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون کسی آنان را از عذاب دنیا نجات داده نتوانست از عذاب آخرت چسان رستگاری خواهد داد ع۶ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد «فرعون گفته بود که مرا بگذارید شاید اراکین سلطنت او مشورهٔ قتل را نمیدادند زیرا از مشاهدهٔ معجزات ترسیده بودند که مبادا رب او انتقام بگیرد» مزید بران خود فرعون هم بدل ترسان و مرعوب شده بود لیکن بغرض اینکه بمردم قوت و شجاعت خود را اظهار کند از انتهای شقاوت و بے حیائی خود این چنان بلاف زد تا مردم بدانند که هیچ خوف و هراس ادرا از احدا حکم قتل مانع نیست و ارادهٔ او را هیچ قوت باز داشته نمی تواند۔ ع۷ چون موسے علیه السلام از مشوره های آنها آگهی یافت، به قوم خود فرمود که «من این تهدیدات را قطعاً بخیال نمی آورم یک شخص فرعون چیست اگر متکبرین و جبارین تمام دنیا یک جا جمع شوند باز هم پروردگار من و شما کافی است که از شر آنها نجات دهد من خود را فقط به پناه او سپرده ام همان ذات تعالی حامی و مددگار من است» کما قال تعالی «لا تخافا انني معكما اسمع و ارى» (طٰه ـ رکوع ۲) بنابرآن چون حمایت و امداد او تعالی حاصل باشد از انسان مغرور و متکبر چه خوف خواهد بود ۱۲۔

ع ۲۰ / ۸

لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ① يَٰقَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ

راه نمی نماید کسی را که باشد از حد گذرنده دروغ گو اے قوم من شمار است بادشاهی امروز

راه نمی نماید کسی را که او هست از حد گذرنده دروغ گوی ای قوم من امروز شمار است پادشاهی در حالیکه

ظَٰهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا ۚ

غالب شده در زمین پس که نصرت دهد مارا از عذاب خدا اگر بیاید بما

غلبه کنندگانید در زمین پس که نصرت دهد مارا از عذاب الله اگر بیاید بما

قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ

گفت فرعون مصلحت نمیدهم شمارا مگر آنچه از رای می کنم و دلالت نمی کنم شمارا مگر براه

گفت فرعون تصویب نمی کنم برای شما مگر آنچه را که میدانم و نشان نمیدهم بشما مگر راه

الرَّشَادِ ② وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَٰقَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ

راستی و گفت شخصی که ایمان آورده بود اے قوم من هر آئینه من میترسم بر شما از مانند

هدایت و گفت همان شخصی که ایمان آورده بود ای قوم من (هر آئینه) من می ترسم بشما از مانند (واقعات)

يَوْمِ الْأَحْزَابِ ③ مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ

روز جماعت هائے پیشین مانند صورت حال قوم نوح و عاد و ثمود و آنانکه

روز امم گذشته مانند حال قوم نوح و عاد و ثمود و آنانکه

مِنْ بَعْدِهِمْ ۚ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ④ وَيَٰقَوْمِ إِنِّي أَخَافُ

بعد از ایشان بودند و خدا اراده ستم نمی کند بر بندگان واے قوم من هر آئینه من می ترسم

بعد از ایشان بودند و نیست الله که اراده کند ستمی را بر بندگان وای قوم من هر آئینه من می ترسم

عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ⑤ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ

بر شما از روز آواز دادن بایکدیگر روزیکه رو بگردانید پشت داده نبود شمارا از خدا هیچ

بر شما از روز ندای یکی بدیگری روزیکه روی بگردانید (از موقف) بازگشتگان نیست شمارا از الله هیچ

عَاصِمٍ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ⑥ وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ

نگاهدارنده و هر کرا گمراه سازد خدا پس نیست او را هیچ راه نماینده و هر آئینه آمده بود پیش از ین بشما یوسف

نگهدارنده و هر کرا گمراه سازد الله پس نیست او را هیچ رهنما و (هر آئینه) آمده بود بشما یوسف

مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ

بنشانها پس همیشه در شک بودید از آنچه آورده بود پیش شما آنرا تا وقتیکه بمرد

پیش از ین با نشانه های روشن پس همیشه بودید در شک از آنچه آورده بود نزد شما آنرا تا آن گاه که بمرد

قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ

گفتید نخواهد فرستاد خدا بعد از وے پیغامبرے را هم چنین گمراه می کند خدا هر کرا هست او

گفتید هرگز نخواهند فرستاد الله بعد از وی پیغمبری را هم چنین گمراه می کند الله هر که او

مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ⑦ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ

از حد در گذرنده شک آرنده آنانرا که مکابره می کنند در آیات خدا بغیر حجت که

بیباک شک آرنده است (گمراه می کند خدا) آنانرا که جدال می کنند در آیات خدا بغیر کدام سندیکه

أَتَاهُمْ ۖ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا ۚ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ

آمده باشد پیش ایشان سخت ناپسند شد این مکابره ایشان نزدیک خدا و نزدیک آنانکه ایمان آوردند هم چنین مهری نهد خدا

آمده باشد بایشان سخت بیزاری (ناپسند) است این مکابره ایشان نزد خدا و نزد آنانیکه ایمان آوردند هم چنین مهری نهد الله

عَلَىٰ كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ⑧ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٰهَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا

بر هر دل متکبر سرکش و گفت فرعون اے هامان عمارت کن برائے من کوشکے

بر هر دل متکبر سرکش و گفت فرعون ای هامان بنا کن برائے من قصر بلند

تفسیر عثمانی

ف۵ عموم مفسرین از «یوم التناد» (روز ندای یکی بدیگری) روز قیامت را مراد میگیرند وقتیکه همه مردم برای جمع شدن و حساب دادن در محشر خوانده میشوند و اهل جنت و اهل دوزخ و اهل اعراف یکدیگر را صدا خواهند کرد و بالآخر ندا خواهد آمد «یا اهل الجنة خلود لاموت، ویا اهل النار خلود لا موت» کما ورد فی الحدیث لیکن حضرت شاه صاحب (رحمه الله) از «یوم التناد» روزی را مراد گرفته است که در آن بر فرعونیان عذاب نازل شد۔ چنانچه می نویسند «که روزیکه برایشان وارد شد که در بحر قلزم غرق گردیدند در هنگام غرق شدن تمام نفری یک دیگر را صدا می کردند شاید آن مرد مومن بذریعه کشف معلوم کرده باشد و یا از ین قیاس که بر هر قوم عذاب بهمین طور وارد می شود» ف۶ اظهار کردید که قصه تمام شد۔ نه او پیغمبر بود و نه اکنون بعد از او کدام پیغمبری آمدنی است۔ گویا از ابتدا سلسلهٔ رسالت را انکار کردید لیکن حضرت شاه صاحب (رحمه الله) می نویسند که «اهالی مصر در حیات حضرت یوسف به نبوت او قائل نشدند بعد از وفات وی چون سررشته سلطنت مصر رو بخرابی نهاد اظهار کردند که قدم یوسف در ین شهر نهایت مبارک بود و در آینده مثل او سفانه هیچ نبی نخواهد آمد یا آن انکار و یا اکنون این اقرار این هر دو اسراف و برگوئی» مدعای مرد مومن این بود که قدر نعمت . .

بعد از زوال آن ... [illegible]

لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ⑨ أَسْبَابَ السَّمٰوٰتِ فَأَطَّلِعَ إِلٰى إِلٰهِ مُوسٰى وَ

تا باشد که برسم بایین راه با راه باے آسمانها تا در نگرم بسوے پروردگار موسے و

شاید برسم باین راه ها راه های آسمانها را پس بنگرم بسوے معبود موسے و

إِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا ۚ وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ

هر آئینه من دروغگوی پندارمش و هم چنین آراسته شد در نظر فرعون عمل بد او و باز داشته شد از

(هر آئینه) من می پندارم موسے را دروغگوی و هم چنین (مثل تزیین این گفتار) زینت داده شد برای (فرعون عمل بد او و باز داشته شد)

السَّبِيلِ ۚ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ⑩ ع وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يٰقَوْمِ

راه صواب و نبود حیله سازی فرعون مگر در تباهی و گفت آنکه ایمان آورده بود اے قوم من

راه راست و نیست مگر فرعون مگر در تباهی و گفت آنکه ایمان آورده بود ای قوم من

اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ① يٰقَوْمِ إِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا

پیروی من کنید تا دلالت کنم شما را براه راستی اے قوم من جز این نیست که این زندگانی دنیا

پیروی کنید مرا تا برسانم شما را براه صواب ای قوم من جز این نیست که این زندگانی دنیا

مَتَاعٌ ۫ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ② مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزٰى

اندک بهره است و هر آئینه آخرت همونست سراے همیشه بودن هر که عمل آرد کار بد جزا داده نخواهد شد

اندک بهره (فانی شدنی) است و (هر آئینه) سرای آخرت همون است سرای جاویدان هر که کند بدی پس جزا داده نمی شود باو

إِلَّا مِثْلَهَا ۚ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ

الا مانند آن و هر که بجا آرد کار شایسته خواه از جنس مرد خواه از جنس زن و او مومن بود

مگر برابر آن و هر که کند نیکوئی مرد باشد یا زن در حالی که مومن بود

فَأُولٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ③ وَيٰقَوْمِ مَا لِي

پس در آیند آن جماعه به بهشت رزق داده شود ایشان را آنجا بغیر شمار و اے قوم من چیست مرا

پس آن گروه در آیند بهشت در حالی که رزق داده میشود ایشان در آن بے شمار و ای قوم من چیست مرا

أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ ④ تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ

که میخوانم شما را بسوے نجات و شما میخوانید مرا بسوے دوزخ میخوانید مرا بسوی آن که کافر شوم

که دعوت می کنم شما را بسوی نجات و دعوت می کنید مرا بسوی دوزخ میخوانید مرا بآنکه کافر شوم

بِاللّٰهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ ۫ وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ

بخدا و شریک او مقرر کنم چیزے که نیست مرا بحقیقت آن علم و من میخوانم شما را بسوی خدا غالب

به الله و شریک سازم با او چیزی را که نیست مرا به (معبودیت) آن علم و من میخوانم شما را بسوی ذات غالب

الْغَفَّارِ ⑤ لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا

آمرزگار بے شبه چیزیکه شما میخوانید مرا بسوی آن نیست آنچیز را قبول کردن دعا نه در دنیا

آمرزگار حق است چیزی که میخوانید مرا بسوی آن نیست آن چیز را دعوتی در دنیا

وَلَا فِي الْآخِرَةِ وَأَنَّ مَرَدَّنَا إِلَى اللّٰهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحٰبُ

و نه در آخرت و بی شبه بازگشت ما بسوے خداست و بے شبه از حد گذشتگان ایشان اند اهل

و نه در آخرت و (محقق است) که (هر آئینه) بازگشت ما بسوی الله است و بدرستیکه از حد گذرندگان ایشانند رفیقان

النَّارِ ⑥ فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ ۚ وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللّٰهِ ۚ

دوزخ پس یاد خواهید کرد آنچه می گویم به شما و می سپارم مقدمهٔ خود را بخدا

دوزخ پس بزودی یاد می کنید آنچه می گویم بشما و می سپارم کار خود را به الله

إِنَّ اللّٰهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ⑦ فَوَقٰهُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ

هر آئینه خدا بیناست باحوال بندگان پس نگاه داشت او را خدا از سختی های بدسگالی ایشان و فرو گرفت

هر آئینه الله بیناست به بندگان خود پس نگاه داشت موسی را (یا مرد مومن را) الله از شدائد مکر آنها و بر عکس نازل شد

تفسیر عثمانی

ف۵ مقصد من این است که بطریقی سر نیاز شما را به آستان آن خدای واحد خم نمایم که هم نهایت زبردست است و هم آمرزندهٔ خطاهای بے شمار میباشد (اگر مجرم را مواخذه نماید کسی او را رهانیده نتواند و اگر معاف فرماید کسی او را ازین کار باز داشته نتواند) همان ذات برحق مستحق آن است که انسان از خوف و رجا بحضور او سر عبودیت خود را خم کند، بدانید که من در پناه همان خدا آمده ام که بسوی او شما را دعوت میدهم ف۶ بجز خدا دیگری نیست که در دنیا و یا آخرت ادنی ترین نفع و ضرر را مالک باشد پس مردم را به بندگی و غلامی آن چیز حقیر دعوت دادن منتهای جهل و حماقت است، «ومن اضل ممن یدعوا من دون الله من لا یستجیب له الی یوم القیمة وهم عن دعائهم غافلون واذا حشر الناس کانوا لهم اعداء وکانوا بعبادتهم کافرین» (احقاف رکوع ۱) انسان بچه دلیل و سند مردم را بسوی چنین چیزهای عاجز ناتوان دعوت بدهد؟ طرفه تر آنکه در بین این معبودان بے حقیقت بسا چیزها است که خود آنها بطرف خود دعوت نمیدهند بلکه قدرت دعوت دادن را هم ندارند ف۷ بالاخره خواهی نخواهی بازگشت همه بسوی همان خدای واحد است چون در انجام رسد هر کس نتیجهٔ عدوان و بیباکی خود را خواهید دید. اکنون خوب بیندیشید که چه زیاده روی

بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُوْٓءُ الْعَذَابِ ﴿٨﴾ اَلنَّارُ يُعْرَضُوْنَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَّ

بگرفت ایشان فرعون عذاب سخت در گرفت ایشان را آتش حاضر کرده میشوند بر آتش پگاه و

به آل فرعون بد عذاب آن آتش است پیش کرده میشوند بر آن صبح و

عَشِيًّا ۚ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ ۫ اَدْخِلُوْٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٩﴾

شام و روزی که قائم شود قیامت گوییم در آرید خویشان فرعون را در سخت ترین عذاب

شام سه و در روزیکه قائم شود قیامت (گفته میشود از طرف خدا) در آرید فرعون و پیروان او را در سخت ترین عذاب

وَاِذْ يَتَحَاۗجُّوْنَ فِي النَّارِ فَيَقُوْلُ الضُّعَفٰۗؤُا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا

و یاد کن چون با هم مکابره می کنند در دوزخ پس گویند ناتوان سرکشان را

و (یاد کن) چون با هم مجادله می کنند در آتش پس گویند ناتوان (پیروان) بمتکبران (رؤساء)

اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا نَصِيْبًا مِّنَ النَّارِ ﴿١٠﴾ قَالَ

هر آئینه ما تابع بودیم شما را پس آیا شما دفع کننده هستید از سر ما یک حصه از عقوبت آتش گویند

(هر آئینه) ما بودیم شما را پیروان پس آیا شما دفع کننده هستید از ما حصه را از آتش گویند

الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا كُلٌّ فِيْهَآ ۙ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿١١﴾

سرکشان هر آئینه ما همه در آتشیم هر آئینه خدا هر آئینه فیصل کرده است در میان بندگان

سرکشان هر آئینه ما همه در آتشیم هر آئینه الله بتحقیق فیصله کرده است میان بندگان

وَقَالَ الَّذِيْنَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوْا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا

و گویند آنانکه در آتش اند نگاهبانان دوزخ را دعا کنید بجناب پروردگار خویش تا سبک کند از ما

و گویند آنانکه در آتش اند برای (فرشتگان) متصرفان دوزخ بخواهید از پروردگار خود تا تخفیف کند از ما

يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿١٢﴾ قَالُوْٓا اَوَلَمْ تَكُ تَاْتِيْكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۭ قَالُوْا

حصه یک روزه از عذاب گویند نگاهبانان آیا نمی آمدند بشما پیغمبران شما با معجزه ها گویند آری

روزی اندک از عذاب گویند (منتظمان دوزخ) آیا اوقات دعا را ضایع نساختید) نمی آمدند بشما پیغمبران تان با نشانهای روشن

بَلٰى ۭ قَالُوْا فَادْعُوْا ۚ وَمَا دُعٰۗؤُا الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ﴿١٣﴾ اِنَّا لَنَنْصُرُ

نگاهبانان گویند پس شما دعا کنید و نیست دعای کافران مگر در تباهی هر آئینه ما نصرت دهیم

گویند (منتظمان) پس (خود تان) بخوانید (از طرف خدا فرموده میشود) و نیست خواست کافران مگر در تباهی (هر آئینه) مدد می کنیم

رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُوْمُ الْاَشْهَادُ ﴿١﴾

پیغامبران خویش را و آنان را که ایمان آورده اند در زندگانی دنیا و نیز روزیکه قائم شوند گواهان ف۱

پیغمبران خود و مومنان را در زندگانی دنیا و در روزی که قائم میشوند گواهان

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظّٰلِمِيْنَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوْۗءُ الدَّارِ ﴿٢﴾

روزیکه سود ندهد ستمکاران را عذر آوردن ایشان و ایشان راست لعنت و ایشان راست عقوبت آن سرای

در روزیکه نفع ندهد ستمکاران را معذرت های ایشان و مر ایشان راست دوری از رحمت و مر ایشان راست سرای بد

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ الْكِتٰبَ ﴿٣﴾ هُدًى

و هر آئینه دادیم موسی را هدایت و وارث کتاب ساختیم بنی اسرائیل را براه راه نمودن

و بتحقیق دادیم موسی را امور هدایت و میراث دادیم بنی اسرائیل را کتاب هدایت کننده

وَّذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٤﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاسْتَغْفِرْ

و پند دادن خداوندان خرد را پس صبر کن هر آئینه وعده خدا راست ست و آمرزش طلب کن

و پند دهنده برای خداوندان عقول پس صبر کن (بر ایذای کفار) بتحقیق وعدهٔ الله حق است و آمرزش بخواه (برای چیزیکه نسبت بشان تو

لِذَنْۢبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٥﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

برای گناه خود و تسبیح گوی با ستایش پروردگار خود بشام و پگاه هر آئینه آنانکه

گناه شمرده میشود) و تسبیح گوی با ستایش پروردگار خود بیگاه و پگاه (بتحقیق) آنانکه

آیت متعلق بفرعونیان «النار یعرضون علیها غدوا و عشیا» و الفاظ حدیث در باب موز خیان عموی «عرض علیه مقعده بالغداة والعشی» معنی یکی باشد- والله تعالی اعلم ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی فرشتگان گواهی دهند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ مسکن آنان که در دوزخ است در روز قیامت داران در آمد میشوند هر صبح و شام بایشان نشان داده میشود تا بطور نمونه یک مزهٔ جزئی آن عذاب آینده را چشیده بروند این بود حال عالم برزخ۔ از احادیث ثابت است که باین صورة هر روز به هر کافر جای نشیمنش در دوزخ و برای هر مومن قرارگاه جنت صبح و شام نشان داده میشود (تنبیه) از این آیه فقط تعذیب فرعونیان در عالم برزخ ثابت شده بود۔ بعد از آن بما آنحضرت صلی الله علیه وسلم معلوم شد که جمیع کفار بلکه گنهگاران مؤمنین هم در برزخ معذب میشوند (اعاذنا الله منه) کما ورد فی الاحادیث الصحیحة۔ در بعض آثار بر می آید هم چنانکه از جملهٔ جنتیان ارواح شهداء در حواصل «پرندگان سبز» داخل شده سیر جنت می کنند از جملهٔ دوزخیان ارواح فرعونیان را هم در حواصل «پرندگان سیاه» داخل نموده هر صبح و شام بسوی دوزخ میفرستند۔ (البته اقامت ارواح با اجساد آنها در جنت و یا در دوزخ در آخرت پیدا شد) اگر این صحیح باشد شاید تفاوت بین الکلمات تعالی اعلم ۱۲۔

ع ۵ ۱۴

يُجَادِلُونَ فِيٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بِغَيۡرِ سُلۡطَٰنٍ أَتَىٰهُمۡ إِن فِي صُدُورِهِمۡ إِلَّا

مجابره می کنند در آیت های خدا بغیر حجتی که آمده باشد بایشان نیست در سینهٔ ایشان مگر

مجادله می کنند در آیت های الله بدون حجتی که آمده باشد بایشان نیست در سینه های ایشان مگر

كِبۡرٌ مَّا هُم بِبَٰلِغِيهِۚ فَٱسۡتَعِذۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ﴿٦﴾ لَخَلۡقُ

ارادهٔ غلبه که نیستند ایشان رسنده بآن پس پناه طلب کن از خدا هرآئینه خدا هموست شنوا بینا هرآئینه آفریدن

کبری که گاهی نیستند رسندگان به آن عه پس پناه ببر به الله «از شر آنها» بتحقیق الله اوست شنوا بینا. تحقیق آفریدن

ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ أَكۡبَرُ مِنۡ خَلۡقِ ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ

آسمانها وزمین بزرگترست از آفریدن آدمیان ف۱ و لیکن اکثر مردمان

آسمان ها وزمین بزرگتر است از آفریدن مردمان و لیکن اکثر مردمان

لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٧﴾ وَمَا يَسۡتَوِي ٱلۡأَعۡمَىٰ وَٱلۡبَصِيرُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ

نمیدانند و برابر نیستند نابینا و بینا و برابر نیستند آنانکه ایمان آورده اند و کارهای

نمیدانند و برابر نیستند کور و بینا و (برابر نیستند) آنانکه ایمان آوردند و کردند

ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَلَا ٱلۡمُسِيٓءُۚ قَلِيلٗا مَّا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨﴾ إِنَّ ٱلسَّاعَةَ لَأٓتِيَةٞ

شایسته کرده اند با بدکار . اندکی پند پذیر می شوید هرآئینه قیامت آمدنی ست

کارهای نیک و نه بدکار اندک پند می پذیرید بتحقیق قیامت آمدنی است

لَّا رَيۡبَ فِيهَا وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يُؤۡمِنُونَ ﴿٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ

نیست شک دران و لیکن اکثر مردمان باور نمیدارند و گفت پروردگار شما

نیست شک دران و لیکن اکثر مردمان باور نمی کنند و میفرماید پروردگار شما

ٱدۡعُونِيٓ أَسۡتَجِبۡ لَكُمۡۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسۡتَكۡبِرُونَ عَنۡ عِبَادَتِي سَيَدۡخُلُونَ

دعا کنید بجناب من تا قبول کنم دعای شما را هرآئینه آنانکه تکبر می کنند از عبادت من داخل خواهند شد

مرا بخواهید که قبول می کنم خواست شما را بتحقیق آنانکه تکبر می کنند از عبادت من بزودی درایند

جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿١٠﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ لِتَسۡكُنُواْ فِيهِ

بدوزخ خوار شده خدای آنست که آفرید برای شما شب را تا آرام گیرید

در دوزخ ذلیل شدگان عه الله همان ذاتی است که آفرید برای شما شب را تا آرام کنید دران

وَٱلنَّهَارَ مُبۡصِرًاۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضۡلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ

دران و آفرید روز را بوجهی که دران دیدن یکدیگر باشد هرآئینه خدا خداوند فضل ست بر مردمان و لیکن اکثر

و (گردانیده) روز را طوری که دران دیدن میشود (بتحقیق) الله خداوند فضل است بر مردمان و لیکن اکثر

ٱلنَّاسِ لَا يَشۡكُرُونَ ﴿١١﴾ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمۡ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖ لَّآ إِلَٰهَ

مردمان شکر نمی کنند این ست خدا پروردگار شما آفرینندهٔ هر چیز نیست هیچ معبودی

مردمان شکر نمی کنند عه این است الله پروردگار شما آفرینندهٔ هر چیز نیست هیچ معبود

إِلَّا هُوَۖ فَأَنَّىٰ تُؤۡفَكُونَ ﴿١٢﴾ كَذَٰلِكَ يُؤۡفَكُ ٱلَّذِينَ كَانُواْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ

بجز وی پس از کجا برگردانیده میشوید هم چنین برگردانیده میشود آنانکه بآیات خدا

برحق مگر اوست پس کجا منحرف کرده میشوید هم چنین منحرف کرده شده بودند آنانکه به آیات خدا

يَجۡحَدُونَ ﴿١٣﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ قَرَارٗا وَٱلسَّمَآءَ

انکار می کردند خدای آنست که ساخت برای شما زمین را قرارگاه و آسمان را

انکار می کردند الله آنست که گردانید برای شما زمین را قرار و آسمان را

بِنَآءٗ وَصَوَّرَكُمۡ فَأَحۡسَنَ صُوَرَكُمۡ وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِۚ ذَٰلِكُمُ

سقفی و صورت بست شما را پس نیکو ساخت صورت های شما و روزی داد شما را از پاکیزه ها اینست

سقف و صورت بست شما را پس نیکو ساخت صورت های شما را و روزی داد شما را از چیزهای پاکیزه آن است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اعادهٔ ایشان

تفسیر عثمانی

عه کسانیکه در دلائل توحید و کتب سماویه و معجزات و هدایات پیغمبران ا خواه مخواه مجادله میکنند و از اظهار سخنان بی سند میخواهند صدای حق را مغلوب نمایند حقیقه در دست آنها هیچ حجت و دلیلی نیست و نه در حیثیت این چیزهای واضح و آشکار گنجایش شک و تردد می باشد فقط تکبر مانع آنهاست که حق را تسلیم و به پیغمبری پیروی نمایند زیرا میخواهند نسبت به پیغمبر فوقتر باشند و یا اقلا پیش او به خم شدن مجبور نشوند. لیکن بدانند که آنها باین مقصد خود گاهی نخواهند رسید آنها مجبور میشوند که یا بحضور پیغمبر سر اطاعت خم کنند و یا بنهایت درجهٔ ذلت و رسوائی برسند عه خواستن از رب خود شعار بندگی و خواستن تکبر و سرکشی است از این آیت معلوم شد که خدا التفات بندگان میرسد. این سخن بدون شک و شبه صحیح است مگر مطلب این نیست که هر دعای هر بنده را قبول کند یعنی آنچه میخواهد باو بدهد نه بلکه اجابت او چندین نوع است که در احادیث بیان شده اعطای چیزی موقوف بر مشیت او و تابع حکمت است کما قال فی موضع آخر فیکشف ما یدعون الیه ان شاء. (انعام رکوع ۴) بهرحال کار بنده خواستن است و خود خواستن یک عبادت بلکه

ع ۶ / ۱۰ / ۱۱

اللّٰهُ رَبُّكُمْ ۖ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ④ هُوَ الْحَيُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا

خدا پروردگار شما پس بسیار بابرکت ست خدائے پروردگار عالمها اوست زنده نیست هیچ معبود مگر

اللہ پروردگار شما پس بسیار بابرکت است اللہ پروردگار عالمها اوست زنده (بحیات ذاتی دائمی) نیست هیچ معبود برحق مگر

هُوَ فَادْعُوْهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۭ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ⑤

او پس عبادت کنید او را یک جهت ساخته برائے او عبادت ستایش خدائرا پروردگار عالمها

او پس عبادت کنید او را در حالیکه خالص کنندگان باشید برای او دین را همه ستایش خدا راست که پروردگار عالمهاست ؏

قُلْ اِنِّىْ نُهِيْتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَمَّا

بگو هرآئینه من منع کرده شدم ازان که عبادت کنم آنان را که شما می پرستید بجز خدا وقتیکه

بگو (بتحقیق) من منع کرده شده ام ازان که بپرستم آنان را که می پرستید بجز اللہ چون

جَاۗءَنِيَ الْبَيِّنٰتُ مِنْ رَّبِّيْ ۡ وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ⑥

آمد بمن نشانها از جانب پروردگار من و فرموده شد مرا که منقاد شوم پروردگار عالمها را

آمد بمن نشانهای آشکارا از پروردگار من و مامور شده ام که منقاد باشم به پروردگار عالمیان ؏

هُوَ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ

اوست آنکه آفرید شما را از خاک باز از نطفه منی باز از خون بسته باز

اوست آن ذاتیکه آفریده شما را از خاک باز از آب منی باز از خون بسته باز

يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوْٓا اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُوْنُوْا شُيُوْخًا ۚ وَ

بیرون می آرد شما را کودک شده باز باقی می گذارد تا برسید به نهایت قوت خود باز باقی میگذارد تا شوید پیر کلان سال و

بیرون می آرد شما را اطفال باز (باقی می گذارد شما را) تا برسید بقوت کامل خود باز (باقی می گذارد) تا شوید پیران و

مِنْكُمْ مَّنْ يُّتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوْٓا اَجَلًا مُّسَمًّى وَّلَعَلَّكُمْ

بعض از شما کسے هست که قبض روح او کرده شود پیش ازین و باقی می گذارد تا برسید بمدتے معین و تا بود که

بعضی از شما کسی است که میرانیده میشود پیش ازین و (باقی می گذارد) تا برسید بمدتی معین (برای مرگ) ؏ و تا بدانید

تَعْقِلُوْنَ ⑦ هُوَ الَّذِيْ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۚ فَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا

بفهمید اوست آنکه زنده می کند و می میراند چون پیدا کند چیزیرا جز این نیست که

دلائل وحدانیت و قدرت الهیه را بعبرت ؏ اوست آن ذاتی که زنده می کند و می میراند پس چون خواهد ایجاد چیزی را پس جز این نیست

يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ⑧ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ

می گوید ش بشو پس میشود آیا ندیدی بسوی آنانکه مکابره می کنند در آیات

گوید مر او را شو پس (او) میشود آیا ندیدی بسوے آنانکه مجادله می کنند در آیت های

اللّٰهِ ۭ اَنّٰى يُصْرَفُوْنَ ① الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِالْكِتٰبِ وَبِمَآ اَرْسَلْنَا بِهٖ

خدا از کجا گردانیده میشوند آنانکه دروغ شمردند کتاب را و آنچه فرستادیم بآن

اللہ بکجا منصرف کرده میشوند (از اللہ) آنانکه نسبت دروغ کردند باین کتاب و به آنچه فرستادیم

رُسُلَنَا ڕ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ② اِذِ الْاَغْلٰلُ فِيْٓ اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلٰسِلُ ۭ

پیغامبران خود را خواهند دانست حقیقت حال وقتیکه طوقها در گردن ایشان باشند و زنجیرها نیز

پیغمبران را به آن پس زود بدانند (که خامت تکذیب را) وقتیکه طوق ها افتاده باشند در گردن های ایشان و زنجیرها (نیز)

يُسْحَبُوْنَ ③ فِي الْحَمِيْمِ ڏ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُوْنَ ④ ثُمَّ قِيْلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا

کشیده شوند در آب گرم باز در آتش بر تافته شوند باز گفته شود ایشان را کجاست آنچه

کشیده میشوند در آب جوشان پس در آتش سوخانده میشوند (آتش از خارج و داخل محیط آنها میباشد) باز گفته شود ایشان را کجاست

كُنْتُمْ تُشْرِكُوْنَ ⑤ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ قَالُوْا ضَلُّوْا عَنَّا بَلْ لَّمْ نَكُنْ

شریک مقرری کردید بجز خدا گویند گم شدند از نظر ما بلکه هرگز

شریک می گرفتید بجز اللہ گویند گم شدند از ما بلکه نبودیم

؏ از هیچ حیث بذات او تعالی گاهی موت و فنا عائد شده نه عائد میشود بر واضح است که چون حیات او ذاتی است تمام لوازم حیات او هم ذاتی میباشند ؏ کمالات و خوبی ها همه متعلق بحیات است کسیکه حی علی الاطلاق است خاص او مستحق عبادات و مالک تمام کمالات و خوبی هاے باشد. از همین سبب «الحمد للہ رب العلمین» را بعد از «هو الحی» فرمود چنانکه در آیت ما قبل بعد از ذکر نعمت ها «فتبارک اللہ رب العلمین» فرموده بود آنکه از بعض سلف منقول است که وقتیکه «لا اله الا اللہ» گفته شود باید «الحمد للہ رب العلمین» را به آن مقرون ساخت ماخذ آن همین آیت است ؏ بعد از مشاهده علامات واضح انسان چرا بحضور خدائے واحد سر عبودیت خم نکند و خاص تابع فرمان او نباشد ؏ یعنی از طفلی بجوانی و از جوانی به پیری میرسد و بعض انسان پیش از جوانی و یا پیری وفات میکند بهر حال همه نفری تا به یک میعاد معین و وعده نوشته رسیدنی هستند هیچ کس از موت و حشر مستثنی نیست «هر آنکه زاد بناچار بایدش نوشید ز جام دهر می کل من علیها فان» ؏ حضرت شاه

رحمه اللہ مینویسد «یعنی تفکر کنید که شما از بین این قدر ادوار گذشتید پس امکان دارد که از یک دور دیگر هم مرور کنید و آن برخاستن است بعد از موت بنابر این دور حتمی را چرا محال میدانید»

ع ۸ ۱۲ ۱۳ مع

نَّدْعُوا مِن قَبْلُ شَيْئًا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ﴿٦﴾

نمی پرستیدیم پیش ازین چیزیرا همچنین گمراه می کند خدا کافران را

که می پرستیدیم قبل ازین چیزیرا همچنین گمراه می کند الله کافران را

ذَٰلِكُم بِمَا كُنتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَمْرَحُونَ ﴿٧﴾

این عقوبت بسبب آنست که شادمان میشدید در زمین ناحق و بسبب آنست که می نازیدید

این (اضلال) بسبب آنست که شادمانی می کردید در زمین بناحق و بسبب آنست که مینازیدید بجود (بناحق)

ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٨﴾

درآیید بدروازهای دوزخ جاویدان آنجا پس بدجائے متکبران ست دوزخ

(گفته میشود از طرف خدا) درآیید بدروازه های دوزخ جاویدان در ان پس (دوزخ) بد مسکن متکبران است

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۚ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ

صبر کن اے محمد هرآئینه وعدهٔ خدا راست ست پس اگر بنمائیم ترا بعض آنچه وعده میدهیم ایشان را فبها

پس صبر کن (اے محمد) بتحقیق وعدهٔ الله حق است پس اگر بنمائیم بتو بعض آنچه وعده میدهیم کفار را (پس آن وعده تکمیل شد) یا

نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ

اگر قبض روح تو کنیم پس بسوی ما باز گردانیده شوند کافران و هرآئینه فرستادیم پیغامبران را پیش از تو

اگر میرانیم ترا (پیش از ظهور آن عذاب) بسوی ما باز گردانیده شوند کافران (پس انتقام از ایشان می گیریم) و بتحقیق فرستادیم رسولان را پیش از تو

مِنْهُم مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُم مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۗ وَمَا كَانَ

از ایشان کسے هست که قصه اش خوانده ایم برتو و از ایشان کسے هست که قصه اش نخوانده ایم برتو و نبود

بعضی از ایشان آنان اند که بیان کردیم حال شانرا برتو و بعضی از ایشان آنان اند که بیان نکردیم برتو و هیچ نیست

لِرَسُولٍ أَن يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ

هیچ پیغامبر را که بیارد نشانه مگر بفرمان خدا پس وقتیکه آمد فرمان خدا فیصل کرده شود براستی

هیچ پیغمبر را که بیارد نشانه مگر بحکم الله پس چون بیاید حکم خدا فیصل کرده شود بحق

وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٠﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ

و زیان کار شدند آنجا بیهوده گویان خدا آنست که آفرید برائے شما مواشی را

و ظاهر شود در آنجا زیان تکذیب کنندگان الله است آنکه آفرید برائے شما چهار پایان را

لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١١﴾ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا

تا سوار شوید بر بعض آنها و بعض آنها را میخورید و شما را در چهار پایان منفعت هاست و تا برسید

تا سوار شوید بر بعض آنها و بعض آنها را میخورید و شما راست در آنها منافع بسیار و تا برسید

عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿١٢﴾

سوار شده بر آنها بمقصدے که در سینهٔ شما مستقر شده است و بر چهار پایان و نیز بر کشتی ها برداشته میشوید

سوار شده بر آنها بمقصدی که در دلها دارید و بر چهار پایان و نیز بر کشتی ها برداشته میشوید

وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنكِرُونَ ﴿١٣﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي

و خدا می نماید شما را نشانهائے خود پس کدام یک را از نشانهای خدا انکار می کنید آیا سیر نکرده اند در

و می نماید الله شما را نشانهای خود پس کدام یک از آیت هائے الله را انکار می کنید آیا (عاجز شده) پس سیر نکرده اند در

الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا

زمین تا بنگرند چگونه بود آخر کار آنانکه پیش از ایشان بودند بودند

زمین تا ببینند که چگونه بود عاقبت کار آنان که پیش از ایشان بودند بودند

أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم

بیشتر از ایشان و زیاده تر بقوت و به نشانها در زمین پس دفع نکرد از ایشان

بیشتر از ایشان و سخت تر از حیث خود و نشانها در زمین پس دفع نکرد از ایشان

تفسیر عثمانی

۵ اگر مفسر ... مطلب آیت را چنان گرفته اند که کسانی را که در دنیا میخواندیم امروز بر ما عیان شد که آنها در واقع چیزی نبود ند» گویا این جمله بطور حسرت و افسوس اعتراف غلطی شان میباشد. لیکن خلاصه کلام حضرت شاه (رحمه الله) این است که «مشرکین اوّلا انکار کرده بودند که ما قطعاً آنها را شریک نگردانیده ایم. لیکن از و از خطائی بے ساخته از زبان شان بیرون آید «ضلوا عنا» که در پی اظهار اعتراف شریک گردانیدن می باشد بعد از ان اندکی دل گرفته به انکار می پردازند که ما بدون خدا قطعاً دیگر کس را نخوانده بودیم. ۶ وعدهٔ عذابے که الله تعالی به آنها داده است یقیناً انجام می گردد. امکان دارد که بعض وعده درجیات تو اجرا شود (چنانکه در واقعه «بدر» و «فتح مکه» وغیره بظهور پیوست) و یا بعد از وفات تو الا گر د بهر حال اینها از مواخذهٔ ما بهیچ جا گریخته نمی توانند و سر انجام ایشان بدست قوی ماست. و چون این زندگانی بپایان رسد جزای زندگانی جهان دیگر تکمیل عذاب الهی بعمل می آید. الحاصل خلاصی بهیچ صورت ممکن نیست ۷ احوال تفصیلی بعض پیغمبران را بتو بیان کردیم و از بعض نکردیم. ... ممکن است که بعد از نزول این آیت در باب آنها هم تفصیل داده شده باشد. بهرحال نام هائے کسانیکه معلوم است حالات شان تفصیلاً و کسانیکه اسمای شان مذکور نشده

ع ۸ | ۱۰ | ۱۳

مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۸۲﴾ فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَٰتِ فَرِحُوا بِمَا

آنچه می کردند پس وقتیکه آمدند پیغامبران ایشان با معجزه با شادمان شدند بآنچه
آنچه می کردند پس چون آوردند بایشان رسولان ایشان معجزات روشن نازیدند به آنچه

عِندَهُم مِّنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۸۳﴾ فَلَمَّا

نزدیک ایشان بود از دانش ف۱ و در گرفت ایشان را آنچه بآن استهزا می کردند پس وقتیکه
نزد ایشان بود از دانش و منعکس شد بایشان آنچه بر آن استهزا می کردند باز چون

رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوٓا ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُۥ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِۦ مُشْرِكِينَ ﴿۸۴﴾

دیدند عقوبت ما گفتند باور داشتیم خدای را تنها و منکر شدیم بآنچه آنرا شریک می کردیم
دیدند عقوبت ما را گفتند ایمان آوردیم بخدای یگانه و کافر شدیم به آنچه بودیم بسبب آن شریک آرندگان

فَلَمْ يَكُ يَنفَعُهُمْ إِيمَٰنُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا ۖ سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِى قَدْ

پس هرگز نفع نمیداد ایشان را ایمان ایشان وقتیکه دیدند عقوبت ما آئین خدا که
پس نبود اینکه نفع دهد ایشان را ایمان ایشان وقتیکه دیدند عقوبت ما را ع۵ سنت نهاده الله سنتی که

خَلَتْ فِى عِبَادِهِۦ ۖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَٰفِرُونَ ﴿۸۵﴾

گذشته است در بندگان او و زیان کاران شدند آنجا کافران
گذشته است در بندگان اوی و زیان کار شدند آنگاه کافران (یعنی زیانکاری شان بظهور رسید) ۱۲

سورة حٰم السجدة مكية وهي اربع وخمسون اية وستة ركوعات — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان
آغاز می کنم بنام خدا که بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

حمٓ ﴿۱﴾ تَنزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿۲﴾ كِتَٰبٌ فُصِّلَتْ ءَايَٰتُهُۥ قُرْءَانًا

این فرو فرستادنیست از جانب خدای بخشاینده مهربان این کتابیست واضح ساخته شد آیات او در حالیکه قرآن
فرو فرستاده شده است از جانب خدائی که بی حد مهربان نهایت بارحم است کتابی است جدا کرده شده آیاتش در حالیکه قرآن

عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿۳﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ

عربی ست برای قومیکه می دانند در حالیکه مژده دهنده و ترساننده است پس روگردان شدند اکثر مردمان
عربی است برای قومی که میدانند مژده دهنده و ترساننده پس اعراض کردند اکثر ایشان

فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿۴﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِىٓ أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَآ

پس ایشان نمی شنوند و گفتند دلهای ما در پرده هاست از آنچه میخوانی ما را
پس ایشان نمی شنوند و گفتند دلهای ما در پرده هاست از آنچه میخوانی ما را

إِلَيْهِ وَفِىٓ ءَاذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنۢ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا

بسوی آن و در گوش ما گرانی ست و میان ما و میان تو حجابیست پس کارکن هر آئینه ما
بسوی آن و در گوشهای ما گرانی است و میان ما و میان تو حجابی است پس بکن کار خود را (هر آئینه) ما

عَٰمِلُونَ ﴿۵﴾ قُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰٓ إِلَىَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمْ

کارکننده ایم ف۲ بگو جز این نیست که من آدمی ام مانند شما وحی کرده میشود بسوی من که پروردگار شما
کنندگان کار خودیم بگو جز این نیست که من بشرم مانند شما وحی کرده میشود بسوی من که معبود شما

إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَاسْتَقِيمُوٓا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ ۗ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ﴿۶﴾

معبود یگانه است پس راست متوجه شوید بسوی او و طلب آمرزش کنید از وی و وای آن مشرکان را
معبود یگانه است پس راست متوجه شوید بسوی او و آمرزش بخواهید از وی و وای مشرکان را

الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَوٰةَ وَهُم بِالْءَاخِرَةِ هُمْ كَٰفِرُونَ ﴿۷﴾ إِنَّ

که نمیدهند زکوة و ایشان بآخرت نامعتقدند هر آئینه
آنانکه نمی دهند زکواة و ایشانند به آخرت کافران (نامعتقدان) تحقیق

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی علم معاش ۱۲
ف۲ یعنی بر طور خود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در سابق بسا اقوام گذشته اند که در تعداد و قوت نسبت به اینها بمراتب بیشتر بودند و نیز آنها نسبت به این مردم یادگارها و آثار بزرگتر خود باقی گذاشته اند لیکن چون عذاب خدا رسید تمام آن زور و قوت و ساز و سامان شان بکار نیامده و مانند خس و خاشاک تباه و برباد شدند

ع۵ اکنون از پشیمانی و اعتراف به تقصیر فائده حاصل نمی گردد چه وقت توبه ایمان گذشت از مشاهدهٔ عذاب هر کس بی اختیار یقین می کند مگر این یقین موجب نجات نمی شود و نه از سبب آن عذاب نازل شده برمی گردد. قال الله تعالیٰ «و لیست التوبة للذین یعملون السیئات حتی اذا حضر احدهم الموت قال انی تبت الان و لا الذین یموتون و هم کفار» (النساء رکوع ۳) و قال فی قصة فرعون «آلآن و قد عصیت قبل و کنت من المفسدین» و فی الحدیث «ان الله تعالی لیقبل توبة العبد ما لم یغرغر»

ع۵ همیشه عادت مردم آنست که اول از راه انکار و استهزاء پیش می آیند باز چون گرفتار عذاب شوند بغرض ماده و تظلم پرداخته و به غلطی های خود اعتراف می کنند لیکن عادت الله این است که آن توبه بی موقع را قبول نمی فرماید منکرین در پاداش جرائم خود خراب و برباد میشوند ... و در زبان امروز بیماری ... (الانعام)

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾

آنانکه ایمان آوردند کارهاے شائستہ کردند ایشانراست مزد غیر مقطوع

آنانکه ایمان آوردند وکردند کارهاے نیک ایشانراست مزد غیر منقطع

قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَ

بگو آیا شما نا معتقد میشوید به کسیکه آفرید زمین را در دو روز و

بگو آیا شما کافر میشوید به آن ذاتیکه آفرید زمین را در دو روز و

تَجْعَلُونَ لَهُ أَنْدَادًا ۚ ذَٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿١﴾ وَجَعَلَ فِيهَا

مقرر می کنید همسر آنرا براے او اینست پروردگار عالمها و پیدا کرد در زمین

مقرر می کنید برای او همسران را این است پروردگار عالمیان و پیدا کرد در زمین

رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي

کوه ها بالای آن و برکت نهاد در آن و اندازه کرد اندران قوت اهل آن را در تتمه

کوه هاے بلند و برکت نهاد دران و اندازه کرد اندران روزیهای (اهل) آنرا (آفرید زمین و کوه ها و تقدیر ارزاق)

أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِلسَّائِلِينَ ﴿٢﴾ ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَ

چهار روز بیان واضح کرده شد برای سوال کنندگان باز متوجه شد بسوی آسمان و

در چهار روز کامل برای سوال کنندگان سپس توجه نمود بسوے آسمان و

هِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا

او دود مانند گفت اورا و زمین را نیز بیائید بخوشی یا ناخوشی ول گفتند

درحالیکه دود بود پس گفت آسمان و زمین را بیائید بخوشی یا بزور گفتند هردو

أَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴿٣﴾ فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَ

هردو آمدیم بخوشی پس ساخت هفت آسمان در دو روز دیگر و

آمدیم بخوشی پس ساخت آنهارا هفت آسمان در دو روز (دیگر) ؏ه و

أَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا ۚ وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ ۖ

وحی فرستاد در هر آسمانے تدبیر آنرا و بیاراستیم آسمان دنیا را بچراغ ها ول۲

فرستاد در هر آسمان حکم (مناسب) آنرا (تدبیر مناسب آنرا) و زینت دادیم آسمان دنیارا به چراغ ها (ستارگان)

وَحِفْظًا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٤﴾ فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ

و نگاهداشتیم ول۳ این ست تدبیر خداے غالب دانا پس اگر روگردان شوند بگو

و نگهداشتیم این است تدبیر خدای غالب دانا پس اگر اعراض کنند بگو (ای محمد برای کفار مکه)

أَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿٥﴾ إِذْ جَاءَتْهُمُ

ترسانیدم شمارا از عقوبتے مانند عقوبت عاد و ثمود وقتیکه آمدند بدیشان

ترسانیدیم شمارا از عذاب سخت مانند عذاب شدید عاد و ثمود (که واقع شد) وقتیکه آمدند بایشان

الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا

پیغامبران از پیش روے ایشان و از پس پشت ایشان که عبادت مکنید مگر

پیغمبران از پیش ایشان و از پس آنها (باین) که عبادت نکنید مگر

اللَّهَ ۖ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ

خداے را گفتند اگر خواستے پروردگار ما فرو فرستادے فرشتگان را پس هر آئینه ما بآنچه فرستاده شدید بهمراه آن

الله را گفتند اگر میخواست پروردگار ما البته فرو میفرستاد فرشتگان را پس (هر آئینه) ما به آنچه فرستاده شدید به آن

كَافِرُونَ ﴿٦﴾ فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ

نامعتقدیم اما قوم عاد پس تکبر کردند در زمین ناحق

کافرانیم هرچه قوم عاد است پس تکبر کردند در زمین بناحق

فتح الرحمٰن

ول۱ یعنی منقاد حکم من شویدو والله اعلم ۱۲

ول۲ یعنی ستارها ۱۲

ول۳ یعنی از شیاطین ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چهار روز که پیشتر ذکر شد - دو روز در زمین و دو روز آسمانهارا ساخت مجموعاً شش روز شد چنانچه بدیگر جای «ستة ایام» تصریح شده (تنبیه) از جمله آن احادیث مرفوعه که راجع به تخلیق کائنات و تعیین و ترتیب روزها آمده است که الله تعالی فلان چیز را در فلان روز هفته پیدا کرد هیچ حدیث صحیح تا هنوز نظر من نگذشته است حتی درباره حدیث ابوهریره که در صحیح مسلم است ابن کثیر (رحمة الله) می نویسد «وهو من غرائب الصحیح وقد علله البخاری فی التاریخ فقال رواه بعضهم عن ابی هریرة عن کعب الاحبار وهو الاصح» و در روح المعانی از قفال شاشی نقل کرده است «تفرد به مسلم وقد تکلم علیه الحفاظ علی ابن المدینی والبخاری وغیرهما وجعلوه من کلام کعب وان ابی هریرة انما سمعه منه ولکن اشتبه علی بعض الرواة فجعله مرفوعاً» البته ازین آیت قرآن کریم واز آیت سوره بقره «ثم استوی الی السماء فسوٰهن سبع سمٰوٰت» این ظاهر میشود که هفت آسمان بعد از پیدایش زمین ساخته شده و در سوره «نازعات» از «والارض بعد ذلک دحاها» واضح میشود که زمین بعد آسمان گسترانیده شده و بچندین طریق جواب داده شده است مولوی شبیر احمد صاحب

وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ۖ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي

دگفتند کیست زیاده تر از ما بقوت آیا ندیدند که آنخدائے که

دگفتند کیست پیشتر از ما از حیث قوة ف۱ آیا ندانستند که خدائیکه

خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۖ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ⑦

بیافرید ایشان را او زیاده ترست از ایشان بقوت و ایشان بآیات ما انکار می کردند

بیافرید ایشان را اوست سخت تر از ایشان از حیث قوة و ایشان به آیات ما انکار می کردند

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ

پس فرستادیم برایشان بادے تند در روزہائے شوم تا بچشانیم ایشان را

پس فرستادیم برایشان باد شدید در روزهای شوم تا بچشانیم ایشانرا

عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ

عذاب رسوائی در زندگانی دنیا و ہرآئینہ عذاب آخرت رسوا کننده ترست

عذاب رسوائی در زندگانی دنیا ف۲ و (ہرآئینہ) عذاب آخرت رسوا کننده تراست

وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ⑧ وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ

و ایشان نصرت داده نشوند و اما ثمود پس راه نمودیم ایشان را پس اختیار کردند نابینائی را

و ایشان نصرت داده نشوند و ہرچہ ثمود بودند پس راه نمودیم ایشانرا پس اختیار کردند نابینائی را

عَلَى الْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا

برراه یابی پس در گرفت ایشان را عقوبت سخت عذاب خواری بسبب آنچه

برراه یابی پس در گرفت ایشانرا سخت عذاب ذلت آور بجزای آنچه

يَكْسِبُونَ ⑨ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ⑩ وَيَوْمَ

می کردند و نجات دادیم آنانرا ایمان آوردند و پرہیزگاری می کردند و آنروز که

می کردند و نجات دادیم آنان را که ایمان آوردند و بودند که پرہیزگاری می کردند و آنروز که

يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ① حَتَّىٰ إِذَا مَا

برانگیخته شوند دشمنان خدا روان ساخته بسوی آتش پس ایشان بایں صفت باشند ف۱ تا وقتیکه

که جمع کرده میشوند دشمنان الله بسوی آتش پس آنہا بگروہا تقسیم میشوند تا وقتیکه

جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ

بیایند نزدیک دوزخ گواہی دہد برایشان گوش ایشان و چشم ایشان و پوست ایشان

بیایند نزدیک دوزخ گواہی دہد برایشان گوش ایشان و چشم ہاے ایشان و پوست ہای ایشان

بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ② وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا ۖ

بآنچه می کردند و گفتند بپوستہائے خود را چرا گواہی دادید برما

بر آنچه می کردند و گویند برای پوست ہا (و سائر اعضای خود) چرا گواہی دادید برما

قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ

گویند گویا کرد ما را آنخدائے که گویا کرده است ہر چیز را و او بیافرید شما را اول

گویند گویا کرد ما را الله (برین گواہی) آنکه گویا ساخته است ہر چیز (سخن گوینده) را و او بیافرید شما را اول

مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ③ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ

بار و بسوی او باز گردانیده شوید و در پرده پنہان نمی شدید ف۲ گواہی دہد

بار و بسوی او باز گردانیده میشوید و نبودید که پرده می کردید (از خوف) آنکه گواہی دہد

عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَٰكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ

برشما گوش شما و چشمہائے شما و پوست ہائے شما و لیکن پنداشتید که خدا

برشما گوش شما و نه چشم ہای شما و نه پوست ہای شما (زیرا بگواہی آنہا اعتقاد نداشتید) و لیکن گمان داشتید که الله

ف۲ الله تعالی ایشان را بجرم تکبر شان دچار زوال نمود و بذریعۂ یک مخلوق کمزور تباه و برباد کرد۔ ہفت شب و ہشت روز مسلسل طوفان باد شدید وزیده آن باد درخت، آدم، خانه و ....

فتح الرحمن

ف۱ که بعض را تا بعیدان بعض اشاره کرده میشود والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی درین دار خوف آنکه ۱۲۔

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۷۶ - امکان دارد که ازین الفاظ "تراخی فی الاخبار" و یا "تراخی رتبی" مراد بگیریم چنانکه در "ثم کان من الذین آمنوا وتواصوا بالصبر وتواصوا بالمرحمة" (پاره ۳۰ رکوع ۱۵) و در جای دیگر در "عتل بعد ذلک زنیم" (پاره ۲۹ رکوع ۳) ہمین معنی مراد گرفته شده است بهر حال در قرآن کریم تصریح ترتیب زمانی نیست در آری در تذکار نعمت ذکر زمین و در تذکر عظمت و اقتدار ذکر آسمان مقدم کرده شده و نکته آن به ادنی تامل و تدبیر معلوم میشود تمام تفصیل آنرا نمی توان در ینجا آورد و چند جمله فقط بغرض تنبیه اہل علم نوشته شده

ف۵ شاید در جواب تہدید عذابیکه از طرف پیغمبران قبل آمد آنہا گفته باشند که از ما زورآور تر کیست که ما از و خوف کنیم۔ آیا مانند امر ما ان قوی را کسی مرعوب ساخته میتواند حضرت شاه (رحمه الله) مینویسد که "این مردم بسیار جسیم و قوی بودند بقوت بدنی خود نازیدند لیکن غرور و تکبر انسان بحضور الله تعالی منفور بوده و موجب بلا می گردد"

ع ۲ ۱۰ ۱۶

لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۲۲﴾ وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنتُم بِرَبِّكُمْ

نمیداند بسیارے از آنچه می کنید و این گمان شما که بغلط اندیشه کردید در حق پروردگار خویش

نمیداند بسیارے از آنچه می کنید و این گمان شما آن گمانی که برده بودید به پروردگار خود

أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُم مِّنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۲۳﴾ فَإِن يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى

هلاک کرد شمارا پس زیان کار گشتید پس اگر صبر کنند پس آتش خوابگاه

هلاک ساخت شمارا پس گشتید از زیان کاران پس اگر صبر کنند (بعذاب) پس آتش مسکن

لَّهُمْ ۖ وَإِن يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُم مِّنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿۲۴﴾ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ

ایشان ست و اگر عفو طلبند پس نیستند ایشان عفو کرده شده و برگماشتیم برائے ایشان همنشینان ف۱

ایشان است و اگر عفو طلبند پس نیستند ایشان از گروه عفو کرده شدگان و گماشتیم برایشان همنشینان

فَزَيَّنُوا لَهُم مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي

پس آراسته کردند آن همنشینان برائے ایشان آنچه پیش روی ایشانست و آنچه پس پشت ایشانست ف۲ و ثابت شد بر ایشان

پس آراسته کردند برای شان آنچه پیش روی ایشان و آنچه پس پشت ایشان است و ثابت شد بر ایشان سخن عذاب با

أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿۲۵﴾

امتانیکه پیش از ایشان گذشته اند از جن و آدمیان هر آئینه ایشان زیان کار بودند

امتانی که گذشته اند پیش از ایشان از جن و انسان به تحقیق ایشان بودند زیان کاران

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ

و گفتند کافران مشنوید این قرآن را و سخن بے هوده گوئید در اثنای خواندن آن بود که شما

و گفتند کافران گوش منهید باین قرآن و سخن بے هوده گوئید در اثنای خواندن آن شاید شما

تَغْلِبُونَ ﴿۲۶﴾ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ

غالب شوید پس البته بچشانیم کافران را عذاب سخت و البته جزا دهیم ایشانرا

غالب شوید ف۶ پس هر آئینه می چشانیم کافران را عذاب سخت و هر آئینه جزا میدهیم بایشان

أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۷﴾ ذٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ ۖ لَهُمْ

بحسب بدترین آنچه می کردند اینست جزاء دشمنان خدا که آتش ست ایشانرا

بدترین آنچه می کردند ف۷ اینست جزای دشمنان الله آتش ایشانراست

فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ ۖ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿۲۸﴾ وَقَالَ الَّذِينَ

در اینجا منزل علی الدوام باشد پاداش داده شوند بر حسب آنکه به آیات ما انکار می کردند و گویند

دران سرای جاویدان جزاء به آنکه ایشان به آیات ما انکاری کردند ف۸ و گویند

كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا اللَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ نَجْعَلْهُمَا

کافران اے پروردگار ما بنما ما را آن دو کس ف۹ که گمراه ساختند ما را از جنس جن و از جنس انس تا در آریم آن هر دو را

کافران ای پروردگار ما بنما ما را آن دو که گمراه ساختند ما را از جن و انس که بیندازیم آنها را

تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿۲۹﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا

زیر قدمهاے خود تا شوند از فروتر ماندگان هر آئینه آنانکه گفتند پروردگار ما

زیر قدمهاے خود تا گردند از جمله گروه پایان ترین به تحقیق آنانکه گفتند پروردگار ما

اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا

خداست باز قایم ماندند فرود می آیند بر ایشان فرشتگان ف۱۰ که مترسید

الله است باز قائم ماندند (بران) فرود می آیند بر ایشان فرشتگان (گویندگان اینکه) مترسید و

وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿۳۰﴾ نَحْنُ

اندوه مخورید و خوشحال شوید به بهشتے که وعده داده می شدید ما

غمگین مشوید و خوشحال باشید به آن بهشت که شمارا به آن وعده داده می شد ایم

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از شیاطین والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی وسوسه انداختند که دنیا قابل رغبت ست و آخرت قابل رغبت نیست والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی آن روز فریاد کنند ف۴ یعنی نزدیک موت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه صاحب رحمه الله می نویسد یعنی در دنیا بعض بلا از صبر آسان گردد لیکن در آخرت صبر کنند یا نکنند دوزخ نشیمن آنهاست مقرر شده مگر خروج از آنجا گاهی امکان ندارد) و بعض بلا در دنیا بدعا و خوشامد رو میشود اما در آخرت هرچه معذرت و فریاد کنند قطعاً پذیرفته نمی شود ف۶ آواز قرآن کریم مانند برق در دلهای سامعین تاثیر میکرد کسیکه می شنید فریفته آن می گردید لهذا برای دفع تاثیر آن چنان تدبیر سنجیدند که به شنیدن آن گوش نگیرید و آن قدر غلغله و هیاهو برپا کنید که دیگران هم شنیده نتوانند بدین وسیله از غلغله و یاوه سرای ما آواز قرآن مجید مغلوب میشود درین ایام هم جاهلان بهمچو تدبیرها رامی سنجند که حق کار آمده مفید بدرتبه برپا کردن شور و شر هرگز شنیده نشود لیکن غرش رعد صداقت از آواز پشه ها و مگسها مغلوب نمی شود الرحم ما این تدابیر ناسجاندانه آواز حق با اخلاق قلوب حتما میرسد کار زشت تر از این چیست که نه خود شنید و نه نصیحت را گوش کنند و نه دیگران را با استماع

أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۖ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي

دوستان شما بوده‌ایم در زندگانی دنیا و در آخرت نیز وشمار است درین جا آنچه بطلبد

رفقای شما در زندگانی دنیا و در سرای آخرة وشمار است دران آنچه خواهش می‌کند

أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَنْ

نفس شما وشمار است آنجا آنچه درخواست کنید بطریق مهمانی از جانب خدای آمرزگار مهربان وکیست

نفس‌های شما وشمار است دران آنچه می‌طلبید بطریق مهمانی از جانب بخشاینده مهربان وکیست

أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ

نیکوتر باعتبار سخن از کسیکه دعوت کرد مردمان را بسوی خدا و کار شایسته کرد و گفت هر آئینه من از

نیکوتر باعتبار سخن ازانکه دعوت داد (مردمان را) بسوی الله وکرد کار نیکو وگفت بدرستیکه من از

الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ۚ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ

مسلمانانم وبرابر نیست نیکی و بدی جواب بازده بخصلتی که آن

فرمان برداراًنم وبرابر نیست نیکی ونه بدی دفع کن (بدی را) به آنچه که آن

أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا

بهترست پس ناگاه آنکس که میان تو ومیان وی دشمنی است گویا وی کارساز خویشاوند شده است و

بهتر است پس ناگهان آنکس که میان تو ومیان او دشمنی است گویا که او دوست قریب است ه و

يُلَقَّاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾

قرین کرده نمی‌شوند باین خصلت مگر آنانکه صبر کردند و قرین کرده نمیشود باین خصلت مگر صاحب نصیب بزرگ

داده نمی‌شود این خصلت مگر آنان را که صبر کردند وداده نمی‌شود این خصلت مگر خداوند بهرهٔ بزرگ را

وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ ۖ إِنَّهُ هُوَ

واگر بازگرداند ترا وسوسه بازگرداننده آمده از جانب شیطان پس پناه طلب کن بخدا هر آئینه خدا اوست

واگر برسد بر تو از شیطان خلهٔ زدنی (وسوسه) پس پناه بگیر به الله بتحقیق او

السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۚ

شنوا دانا واز نشانهای اوست شب وروز وآفتاب وماه

شنوا دانا است واز دلائل قدرت اوست شب وروز وآفتاب وماه

لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ

سجده مکنید آفتاب را ونه ماه را وسجده کنید خدای را که آفرید این چیزها را

سجده مکنید آفتاب را ونه ماه را وسجده کنید الله را که آفرید این چیزها را

إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ

اگر او را فقط عبادت می‌کنید پس اگر تکبر کنند کافران چه باک پس آنانکه نزدیک پروردگار تواند

اگر هستید که خاص او را عبادت میکنید پس اگر تکبر کنند (چه باک) پس آنانکه نزد پروردگار تواند

يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ ۩ ﴿٣٨﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ

تعالی یاد می‌کنند او را شب وروز وایشان مانده نمی‌شوند واز نشانهای او آنست

تسبیح می‌گویند او را شب وروز وایشان مانده نمی‌شوند واز جمله نشانهای او این است

أَنَّكَ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ

که می‌بینی زمین را فرسوده پس وقتیکه فرود آوردیم بر سر آن آب جنبش آمد

که تو می‌بینی زمین را ذلیل وخشک پس چون فرود آریم بر آن آب را جنبش آید

وَرَبَتْ ۚ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ ۚ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ

وبلند شد هر آئینه آنکه زنده کرده است زمین را البته زنده کننده مردگانست هر آئینه او بر همه

وبلند شد هر آئینه آنکه زنده گردانیده زمین را (هر آئینه) زنده کننده مردگان است (بتحقیق) او بر همه

تفسیر عثمانی

[illegible]

شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ۗ

چیز تواناست هر آئینه آنانکه کج روی می کنند در آیات ما پوشیده نیستند از ما

چیز تواناست (بتحقیق) آنانکه کج رفتاری میکنند در آیت هایی ما پوشیده نمی شوند بر ما (پس جزا میدهیم آنها را بکجروی شان)

أَفَمَنْ يُلْقَىٰ فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ

آیا کسیکه انداخته شود در آتش بهتر ست یا کسیکه بیاید ایمن شده روز قیامت

آیا آنکه انداخته شود در آتش بهتر است یا آنکه بیاید به امن در روز قیامت

اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ ۖ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا

بکنید هرچه خواهید هر آئینه خدا بآنچه می کنید بیناست هر آئینه آنان که کافر شدند

(بطور تهدید به آنها گفته شود) بکنید هرچه میخواهید. بتحقیق الله به آنچه می کنید بیناست ع۵ (بتحقیق) آنانکه کافر شدند

بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٩﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ

بقرآن وقتیکه آمد بدیشان پوشیده نیستند از ما بتحقیق آن کتابیست گرامی قدر راه نمی یابد بدو باطل

به نصیحت (بقرآن) بمجردی که آمد به ایشان (پوشیده نیستند از ما) ع۶ (وبتحقیق) این نصیحت (قرآن) کتابی است نادره عزیز القدر نمی آید بدو باطل

مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۖ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿١٠﴾

از پیش روی او ونه از پس پشت او فرستاده شده است از خدای دانا ستوده

از پیش روی آن ونه از عقب آن فرستاده شده است از حکیم ستوده

مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ

یا محمد گفته نمی شود ترا مگر آنچه گفته شده بود پیغامبران را پیش از تو هر آئینه پروردگار تو

یا محمد، گفته نمی شود مگر آنچه گفته شده به رسولان پیش از تو (هر آئینه) پروردگار تو

لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿١١﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا

خداوند آمرزش ست وخداوند عقوبت درددهنده است واگر می ساختیم این کتاب را قرآنی بزبان عجم

خداوند آمرزش است (مومنان را) وخداوند عقوبت دردناک است (کافران را) واگر می ساختیم این کتاب را قرآن بزبان عجم (غیرعربی)

لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ۖ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ ۗ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ

هر آئینه می گفتند کافران عرب چرا واضح کرده نشد آیات او در آیات قرآن عجمی ست ومخاطب عربی بگو قرآن مسلمانان

هر آئینه می گفتند (کافران عرب) چرا بیان کرده نشد (بزبان ما) آیت های او آیا (قرآن) عجمی است و (مخاطب) عربی بگو او (قرآن) برای

آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ ۖ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ

را هدایت وشفا است وآنانکه ایمان ندارند در گوش ایشان گرانیست

مومنان هدایت وشفاء است وآنانکه ایمان نمی آورند در گوشهای شان گرانی است

وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ

وقرآن بر ایشان کوریست این جماعه بمثل چنانند که آواز داده میشوند از جای دور وهر آئینه

وقرآن بر ایشان کوری است آن جماعه (چنان اند که) آواز داده میشوند از جای دور و (بتحقیق)

آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۗ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ

دادیم موسی را کتاب پس اختلاف کرده شد دران واگر نبودی کلمه که سابق صادر شده از پروردگار تو

دادیم موسی را کتاب پس اختلاف کرده شد دران واگر نبودی کلمه که سابق صادر شده از پروردگار تو

لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا

البته فیصل کرده شدی در میان ایشان وهر آئینه ایشان در شک قوی اند از طرف قرآن هرکه بکند کار نیک

البته فیصله کرده میشد در میان ایشان و (هر آئینه) ایشان در شک اضطراب انداز اند از قرآن هرکه بکند کار نیک

فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٢﴾

پس نفع او راست وهرکه بدکاری کند پس وبال بر ویست ونیست پروردگار تو ستم کننده بر بندگان

پس برای (نفع) خود اوست وهرکه بدی کند پس وبال آن بروی است ونیست پروردگار تو هیچ ستم کننده بر بندگان

تفسیر عثمانی

ف۵ آنکه اشخاص از زبان آنانیکه مردم را بسوی خدای متعال دعوت می دهند آیت تنزیله را میشنوند وآیات کونیه خدا را بر صفحه دهر می بینند باز هم از کجروی باز نمی آیند وسخنان واضح وراست را تو سیلهٔ شبهات بی اساس کج می سازند ویا آنرا قصداً تحریف وتغییر داده مطلب را غلط ومغشوش می کنند ویا تجاهل نموده عذرها وبهانه ها نموده واز پذیرفتن این آیات پهلو تهی میکنند حق تعالی چنین کجروان را خوب میداند ممکن است که این مردم بر مکاری های خود بنازند مگر هیچ رفتار وکردار آنها بر خدا مخفی نیست - آنگاه که بحضور او تعالی بروند بچشم سر خواهند دید فی الحال او تعالی آنها را مهلت داده است زیرا عادت اوست که مجرم را فوراً گرفتار نمی کند از همین سبب خود... اعملوا ما شئتم انه بما تعملون بصیر یعنی هرچه میخواهید بکنید مگر بیاد داشته باشید که تمام حرکات تان نزد الله تعالی ثبت ومحفوظ است وروزی خساره آنرا خواهید برداشت. حالا خوب فکر کنید آن شخصیکه بجزای شرارت های خود در آتش شعله زن میفتد وشخصیکه از سبب رفتار شرافتمندانه وکردار صالحانه ونجیبانهٔ خود دائماً با امن وسلام باشد ازین دو نفر کدام یک بهتر است؛

ع۵ از کجروی خود در سخنان نصیحت شبهات پیدا می کنند حالانکه از هیچ طرف درآن گنجایش دروغ نیست آن نصیحت

ع ۵ / ۱۲ / ۱۹

اِلَیْهِ یُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ؕ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرٰتٍ

بسوے خدا حواله کرده میشود معرفت قیامت و بیرون نمی آید اجناس میوه

بسوے خدا حواله کرده میشود علم قیامت و بیرون نمی آید میوه ها

مِّنْ اَکْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰی وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ ؕ وَیَوْمَ یُنَادِیْهِمْ اَیْنَ

از غلاف هاے خود و در شکم بار نمی گیرد هیچ زنے و نمی نهد بار شکم را مگر بدانست خدا ، روزیکه خدا آواز دهد ایشان را که کجا اند

از غلاف هاے خود و حامله نمی شود هیچ ماده و نه میزاید مگر (مقرون) است بعلم خدا ، و روزیکه خداوند ندا کند ایشان را که کجاهستند

شُرَکَآءِیْ ۙ قَالُوْۤا اٰذَنّٰکَ ۙ مَا مِنَّا مِنْ شَهِیْدٍ ﴿۴۷﴾ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا کَانُوْا

آنانکه شریک من مقرر می کردید ـ گویند خبر دادیم ترا که نیست از ما هیچ کس اثبات کننده شریکان و گم شد از نظر ایشان آنچه

شریکان من گویم خبر دادیم ترا نیست یکی از ما (امروز) اقرار کننده بشریکان و گم شد از ایشان آنچه

یَدْعُوْنَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوْا مَا لَهُمْ مِّنْ مَّحِیْصٍ ﴿۴۸﴾ لَا یَسْئَمُ الْاِنْسَانُ مِنْ

که پرستیدند پیش ازین و دانستند که نیست ایشان را هیچ مخلصے مانده نمی شود آدمی از

که می پرستیدند پیش ازین و دانستند که نیست ایشان را هیچ مخلصی (جای خلاص) مانده نمی شود انسان از

دُعَآءِ الْخَیْرِ ۫ وَاِنْ مَّسَّهُ الشَّرُّ فَیَئُوْسٌ قَنُوْطٌ ﴿۴۹﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنٰهُ رَحْمَةً مِّنَّا

طلب خیر و اگر برسد ش سختی پس ناامید قطع برنده است و اگر بچشانیم او را بخشایشے از جانب خود

طلب خیر و اگر برسد ش سختی پس او بکلی ناامید شکسته حال می باشد و اگر بچشانیم او را مهربانی از طرف خود

مِنْۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَیَقُوْلَنَّ هٰذَا لِیْ ۙ وَمَاۤ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَّ

بعد از سختی که رسیده باشد بوے گوید که این براے منست و نمی پندارم که قیامت قایم شود و

بعد از سختی که رسیده باشد باو (هرآئینه) گوید این (لائق) برای من است و نمی پندارم قیامت را قائم شدنی و

لَئِنْ رُّجِعْتُ اِلٰی رَبِّیْۤ اِنَّ لِیْ عِنْدَهٗ لَلْحُسْنٰی ۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا

اگر بالفرض باز گردانیده شوم بسوے پروردگار من هرآئینه مرا نزدیک او حالت خوش باشد پس البته خبردار کنیم کافران را

اگر (بالفرض) باز گردانیده شوم بسوے پروردگار خود (هرآئینه) مرا نزد او عالت نکوست پس آگاه می گردانیم کافران را

بِمَا عَمِلُوْا ۫ وَلَنُذِیْقَنَّهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِیْظٍ ﴿۵۰﴾ وَاِذَاۤ اَنْعَمْنَا عَلَی الْاِنْسَانِ

بانچه می کردند والبته بچشانیم ایشان را از عقوبت سخت و چون انعام کنیم بر آدمی

بانچه می کردند و (البته) بچشانیم ایشان را از عذاب درشت و چون انعام کنیم بر انسان

اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُوْ دُعَآءٍ عَرِیْضٍ ﴿۵۱﴾ قُلْ اَرَءَیْتُمْ

رو بگرداند و دور شود بطرف خود رفته و چون برسد ش بلاے پس خداوند دعاے بسیار است بگو آیا دیدید که

اعراض می کند و منحرف کند پهلوی خود را (یعنی پهلو تهی می کند) و چون برسد باو سختی پس او خداوند دعای بسیار پهن است بگو خبر دهید

اِنْ کَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ثُمَّ کَفَرْتُمْ بِهٖ مَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِیْ شِقَاقٍۢ

اگر باشد قرآن از جانب خدا باز کافر شوید بان کیست گمراه تر از شخصیکه باشد در مخالفت دور از

اگر باشد قرآن از نزد الله باز کافر شده باشید به آن کیست گمراه تر از آنکه او در مخالفت دور از

بَعِیْدٍ ﴿۵۲﴾ سَنُرِیْهِمْ اٰیٰتِنَا فِی الْاٰفَاقِ وَفِیْۤ اَنْفُسِهِمْ حَتّٰی یَتَبَیَّنَ لَهُمْ

صواب خواهیم نمود ایشان را نشانهاے خود در اطراف عالم و در نفس ایشان نیز تا آنکه واضح شود بر ایشان

صواب باشد زود است که بنمائیم ایشان را نشانهای خود را که در آفاق است و در نفس های ایشان نیز تا روشن شود برای ایشان

اَنَّهُ الْحَقُّ ؕ اَوَلَمْ یَکْفِ بِرَبِّکَ اَنَّهٗ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ شَهِیْدٌ ﴿۵۳﴾ اَلَاۤ

که این سخن راست است آیا بس نیست که پروردگار تو بس نیست که او بر هر چیز مطلع است آگاه شو

که او حق است آیا کافی نیست پروردگار تو اینکه او بر هر چیز گواه است آگاه باش

اِنَّهُمْ فِیْ مِرْیَةٍ مِّنْ لِّقَآءِ رَبِّهِمْ ؕ اَلَاۤ اِنَّهٗ بِکُلِّ شَیْءٍ مُّحِیْطٌ ﴿۵۴﴾

هرآئینه ایشان در شبهه اند از طرف ملاقات پروردگار خویش آگاه شو هرآئینه خدا بهر چیز در گیرنده است

(هرآئینه) آنها در فریب (شک) اند از ملاقات پروردگار خود آگاه باش خدا بهر چیز احاطه کننده است

فتح الرحمن

ف یعنی خاطر جمع کند و خوف از دل او زائل شود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف دلائل و براهین دیگر حقانیت قرآن را بجای خود بگذار اکنون ما به این منکران در جان های خودشان و در چهار طرف مملکت عربستان بلکه در تمام دنیا آن نمونه هاے قدرت خود را نشان میدهیم که بذریعه آن صدق قرآن و حامل قرآن مانند روز روشن بچشم دیده ، آن نمونه ها چیست ! آن عبارت است از فتوحات عظیم الشان و محیر العقول اسلام که با سلسله اسباب ظاهری بکلی برخلاف بود عیناً مطابق پیشگوئی های قرآن وقوع پذیرفت چنانکه کفار مکه در معرکه « بدر » در جانهاے خودشان و از « فتح مکه » در مرکز عرب و در عهد خلفای راشدین در تمام جهان این نمونه ها را بچشم های خود دیدند و نیز ممکن است که از « آیات » علامات عمومی قدرت مراد باشد که برای غور کنندگان در وجود خودشان و خارج از وجودشان در اشیای تمام جهان بنظر می آید که از آن وحدانیت و عظمت حق تعالی ثابت میشود و بیانات قرآن تصدیق میشود در آن وقتیکه آن

ع ۶ / ۱۰

سنن الهیه و نوامیس فطریه که در عالم تکوین حکم فرماست موافق آن ثابت شود ـ چون چنین حقایق کونیه و آیات آفاقیه و انفسیه بردم دنو منکشف می شود بلکه وقتاً فوقتاً بتدریج از چهره ...

سورة الشوری مکیة وهی ثلث وخمسون آیة وخمس رکوعات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

حمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذَٰلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ اللَّهُ

همچنین وحی میفرستد بسوئے تو و بسوئے آنانکه پیش از تو بودند خدائے

مثل این سوره وحی فرستاده بسوی تو و بسوی آنانکه پیش از تو بودند الله

الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٤﴾

غالب باحکمت — اوراست آنچه در آسمانها ست و آنچه در زمین است — و او ست بلند مرتبه بزرگ قدر

غالب باحکمت — مراوراست آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است — و او ست بلند بزرگ

تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِن فَوْقِهِنَّ ۚ وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

نزدیکست که آسمانها بشگافند از جانب بالائے خود — و فرشتگان تسبیح می گویند همراه حمد پروردگار خویش

نزدیک است آسمانها پاره شوند (بشکافند) از طرف بالای خود — و فرشتگان تسبیح می گویند با حمد پروردگار خود

وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَ

و آمرزش طلب می کنند برائے آنان که در زمین اند — آگاه شو هر آئینه خدا اوست آمرزگار مهربان — و

و آمرزش میخواهند برای آنانکه در زمین اند — آگاه باش (هرآئینه) الله اوست آمرزگار مهربان — و

الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنتَ

آنانکه دوستان گرفتند بجز خدا — خدا نگهبان است بر ایشان — و نیستی تو

آنانکه گرفتند بجز خدا دوستان — الله نگهبان است بر (احوال و اعمال) ایشان — و تو نیستی

عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّتُنذِرَ أُمَّ

بر ایشان متعهد — و هم چنین وحی فرستادیم بسوئے تو قرآنے عربی — تا بترسانی اهل

بر ایشان متعهد — و هم چنین وحی فرستادیم بسوئے تو قرآن عربی را — تا بترسانی (اهل) اصل قریها

الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَ

مکه را و آنان را که گرداگرد آن هستند و بترسانی از روز قیامت هیچ شبه نیست — دران گروهے در بهشت باشند و

(مکه) را و آنان را که در نواحی آن اند و بترسانی (مردم را) از روز جمع شدن (قیامت) هیچ شبه نیست در (آمدن) آن گروهی در بهشت

فَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ﴿٧﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن

گروهے در دوزخ — و اگر خواستے خدا گردانیدے ایشان را یک امت — و لیکن

گروهی در دوزخ — و اگر خواسته بودی الله (هرآئینه) می گردانید مردم را یک امت (مومن) — و لیکن

يُدْخِلُ مَن يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾

درمے آرد هر کرا خواهد بر رحمت خود — و ستمگاران نیست ایشان را هیچ کارساز و نه یاری دهنده

میدارد الله هر کرا خواهد در رحمت خود — و کافران نیست ایشان را هیچ کارسازی و نه مددگاری

أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۖ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ

آیا دوستان گرفتند بجز خدا — پس خدا همونست کارساز و همون زنده می کند مردگان را — و او

آیا گرفته اند بجز الله کارسازان (اگر می گیرند کارسازی) پس الله همون است کارساز — و او ست که زنده می کند مردگان را و اوست

عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ۚ

بر هر چیز توانا است — و آنچه اختلاف کردید دران هر چه باشد پس فیصل کردن او حواله بخدا است

بر هر چیز توانا — و آنچه اختلاف میکنید دران از چیزی پس فیصله آن مفوض شود بخدا

ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿١٠﴾ فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ

این هست خدا پروردگار من — براو توکل کردم — و بسوئے او رجوع می کنم — آفریننده آسمانها و زمین است

این (آنکه حکم کننده است) الله پروردگار من است بر او توکل نمودم و بسوی او رجوع میکنم آفریننده آسمانها و زمین است

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از هیبت الهی والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۲ اگرچه مشرکین را در دنیا مهلت می دهد لیکن نباید فهمید که آنها برای همیشه نجات یافته اند. جمیع اعمال و احوال آنها در حضور خداوند محفوظ و ثبت است که بوقت معین مکشوف میشود. نباید باین فکر بیفتی که اینها چرا قبول نمی کنند و در صورتیکه قبول نمی کنند چرا فوراً تباه نمیشوند مسئولیت این چیز ها بذمه تو نیست وظیفه تو فقط اینست که پیغام حق را برسانی چون وقت موعود بیاید تمام حساب آنها را فیصل خواهیم کرد

ف۳ بیشک او تعالی قدرت داشت که همه را یک قسم می ساخت و یک راه روان میفرمود لیکن مقتضای حکمت او همین رفته که صفات رحمت و غضب خود هر دو را اظهار فرماید بنا بر آن در احوال بندگان اختلاف و تفاوت نهاد کسی را بسبب فرمان برداری او مورد رحمت خود قرار داد و کسی را بنا بر ظلم و عصیان وی از رحمت خود دور انداخت. کسانیکه از رحمت حق دور شده مستحق غضب گردیده و حکمت الهیه آنها را مستوجب سزا گردانید هیچ حمایت کننده و ملجأ ندارند. هیچ رفیق و مددگاری را یافته نمی توانند که آنها را از سزای الهی نجات دهد ۱۲

ع ۱ / ۶

جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ

پیدا کرد برائے شما از جنس شما زنان را و پیدا کرد از جنس چهارپایان اقسام چند پراگنده می کند شما را
آفرید برای شما از جنس شما جفت ها و از چهارپایان جفت ها بسیار پراگنده و بسیار میسازد شما را

فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ

باین تدبیر نیست مانند او چیزے و اوست شنوا بینا او راست کلید ہائے آسمان ہا
در این (تدبیر) نیست مانند او هیچ چیزی و اوست شنوا بینا مر او راست کلید های آسمان ها

وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾

و زمین کشاده می کند روزی را برائے ہر کہ خواہد و تنگ می کند برائے ہر کہ خواہد ہر آئینہ او بہر چیز داناست
و زمین فراخ می سازد رزق را برای هر که خواهد و تنگ می کند (برای هر که خواهد) هر آئینه او به هر چیز داناست

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَ

مقرر کرد برائے شما از آئین آنچہ امر کردہ بود باقامت آن نوح را و آنچہ وحی فرستادیم بسوئے تو و
بیان نمود (الله) راه روشن برای شما از دین آنچه را که وصیت کرده بود به آن نوح را و آنچه را که وحی کردیم بسوی تو و

مَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا

آنچہ امر کردیم باقامت آن ابراہیم و موسیٰ و عیسیٰ را باین مضمون کہ قائم کنید دین را و متفرق نشوید
آنچه وصیت کردیم به آن ابراهیم و موسیٰ و عیسیٰ را که برپا بدارید دین را و اختلاف مکنید

فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ

در آن دشوار آمد بر مشرکان آنچہ میخوانی ایشان را بآن خدا برمی گزیند بسوئے خود ہر کرا
در آن گران است بر مشرکین آنچه دعوت می کنی ایشان را بسوی آن الله برمی گزیند (بسوی آن) هر کرا

يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ

خواہد و راہ می نماید بسوئے خود ہر کرا رجوع می کند و پراگندہ نشدند مگر بعد از آنکہ آمد بایشان
خواهد و راه می نماید بسوی آن هر که رجوع می کند به آن و اختلاف نکردند مگر بعد از آنکه آمد بایشان

الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى

دانش از روئے حسد درمیان خود و اگر نبودے سخنے کہ سابق صادر شد از پروردگار تو بمہلت دادن تا زمانے معین
علم (اختلاف کردن) از روی حسد در میان خود و اگر نبودی سخنی که سابق صادر شده از پروردگار تو تا وقت معین

لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ

البتہ فیصل کردہ شدے میان ایشان و ہر آئینہ آنانکہ دادہ شدند ایشان را کتاب بعد از انبیا در شبہ قوی اند
البته فیصله کرده می شد میان ایشان (به نزول عذاب) و هر آئینه آنانکه داده شد ایشان را کتاب بعد از ایشان در شک

مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾ فَلِذَلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ

از دین پس بسوئے این دین دعوت کن و قائم باش بحسب آنکہ فرمودہ شد ترا و پیروی مکن خواہش ایشان را
[illegible] از آن (شک) پس بسوی دین دعوت کن و قائم باش چنانکه مامور شده و پیروی مکن خواهشات

وَقُلْ آمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ اللَّهُ

و بگو ایمان آوردم بآنچہ فرود آورد خدا از کتاب و فرمودہ شد مرا کہ انصاف کنم میان شما خدا
و بگو ایمان آوردم به آنچه فرو فرستاده الله از کتاب و مامورم که عدل کنم میان شما الله

رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ اللَّهُ

پروردگار ماست و پروردگار شماست ما را عملہائے ما است و شما را عملہائے شماست نیست خصومتے میان ما و میان شما خدا
پروردگار ما و پروردگار شماست مارا است کردار ہای ما و شما راست کردار ہای شما نیست خصومتی میان ما و میان شما الله

يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾ وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِنْ

جمع کند میان ما و میان شما و بسوئے اوست بازگشت و آنانکہ نزاع میکنند در دین خدا بعد
جمع می کند میان ما (و شما) و بسوی اوست بازگشت و آنانکه جھگڑا می کنند در (دین) الله بعد

مثل حوالہ منظم شرعة و منہاجا ۱۲ [illegible]

فتح الرحمن

ف یعنی بسوئے حق حاصل آخرت کانبیا علیہم السلام از اصول دین متفق اند اختلاف شرائع در فروع است و بس واللہ اعلم ۱۲ ف یعنی روز قیامت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف بعد از آدم علیہ السلام اولین رسول حضرت نوح علیہ السلام است بلکہ باید گفت کہ در حقیقت سلسلہ تشریع احکام از حضرت نوح آغاز گردیدہ و آخرین پیغمبران حضرت محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم می باشد کہ سلسلہ رسالت و نبوت برو منتہی گشت از جملہ انبیاء و رسلیکہ در میان این امت آمدہ حضرت ابراہیم حضرت موسیٰ و عیسیٰ علیہم السلام مشہور ترند و یاد کنندگان اسمای این حضرات در ہر عصر بہ تعداد زیاد موجود بودہ اند این پنج پیغمبر را پیغمبران اولوالعزم می گویند بہر حال حق تعالیٰ درین موقع واضح ساخت کہ دینیکہ بتو دادہ شد از اصل دین ہمیشہ یک چیز بودہ است زیرا کہ در عقائد، اخلاق، اصول دیانت ہمہ متفق بودہ اند لیکن در بعض فروع وار صورت زمانہ اندکی تفاوت پدید آمدہ و خدا تعالیٰ طریقہ قائم نمودن دین را در ہر عصر جداگانہ مقرر کردہ است چنانچہ آنرا در موضع دیگر

بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَّ

ازاں کہ قبول کردہ شد فرمان او ولـ مکابرہ ایشان باطل ست نزدیک پروردگار ایشاں و برایشاں است خشم و

ازاں کہ قبول کردہ شد آن خصومت ایشان باطل است نزد پروردگار ایشان و برایشان است غضب (خدا) و

لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾ اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ

ایشاں راست عذاب سخت خدا آنست کہ فرود آورد کتاب را براستی و ترازو را نیز

ایشان راست عذاب سخت ع۵ الله آنست کہ فرو فرستاد کتاب را بحق و ترازو را نیز

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

و چہ چیز مطلع ساخت ترا بر حقیقت امر شاید کہ آمدن قیامت نزدیک باشد زود طلب می کنند قیامت را آناں کہ ایمان ندارند

و چہ چیز آگاہ می سازد ترا (بقرب قیامت بدون از وحی) شاید آمدن قیامت نزدیک است (پس متابعت کتاب و عمل بشرائع کن پیش از آمدن)

بِهَا ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ ۗ أَلَا إِنَّ

باں و آناں کہ باور داشتہ اند ترسانند ازاں و میدانند کہ آں راست است آگاہ شو ہر آئینہ

بہ آن و آنانکہ یقین داشتند ترسا گانند ازان و میدانند کہ (بتحقیق) آن ثابت است آگاہ شو (ہر آئینہ)

الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾ اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ

آنانکہ مکابرہ می کنند در آمدن قیامت ہر آئینہ در گمراہی دور اند خدا مہربان ست بر بندگان خود

آنانکہ مخاصمہ می کنند در آمدن قیامت (ہر آئینہ) واقع اند در گمراہی دور ع۵ الله دارای لطف است بہ بندگان خود

يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ ۖ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ

روزی میدہد ہر کرا خواہد و اوست توانا غالب ہر کہ خواستہ باشد کشت

روزی میدہد ہر کرا خواہد و اوست مقتدر غالب ہر کہ باشد کہ خواہد کشت

الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ ۖ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا

آخرت بیفزائیم برائے او در کشت او و ہر کہ خواستہ باشد کشت دنیا بدہیم او را بعض دنیا

آخرت را می افزائیم برای او در کشت وی و ہر کہ باشد کہ خواہد کشت دنیا را میدہیم او را ازان (در صورتیکہ بخواہیم)

وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ

و نیست او را در آخرت ہیچ نصیبہ آیا کافران را شریکان ہستند کہ مقرر کردند برائے ایشان از

و نیست او را در آخرت ہیچ بہرہ آیا برای ایشان شریکان اند کہ راہ ساختند برای ایشان از

الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۗ وَ

دین آنچہ نفرمودہ است آن را خدا و اگر نبودے وعدہ فیصل کردن البتہ فیصل کردہ میشد میان ایشان و

دین آنچہ اذن ندادہ بہ آن الله اگر نبودی کلمۂ فیصلہ (در تاخیر عذاب) (البتہ) فیصلہ کردہ میشد در میان ایشان (و میان مومنان)

إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا

ہر آئینہ ستمگاران ایشاں راست عذاب درد دہندہ بہ بینی ستمگاراں را ترساں از جزائے آنچہ

بتحقیق کافران راست عذاب دردناک می بینی کافران (در روز قیامت) ترسندگان از (جزای) آنچہ

كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ ۗ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ

عمل آوردہ اند و آں البتہ رسندہ است بایشاں و آنانکہ ایمان آوردہ اند و کارہائے شائستہ کردہ اند در سبزہ زار

کردند و آن (البتہ) واقع شدنی است بایشان و آنانکہ ایمان آوردند و کردند کارہای نیک باشند در باغہای پاکیزہ تر

الْجَنَّاتِ ۖ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

بوستان ہا باشند ایشاں را باشد آنچہ درخواست کنند نزدیک پروردگار خویش این است فضل بزرگ

جنت ہا ایشان راست آنچہ میخواہند نزد پروردگار ایشان این است ہمان فضل بزرگ

ذَٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ قُلْ

این آں ثواب ست کہ مژدہ میدہد خدا آں بندگان خود را کہ ایمان آوردہ اند و کارہائے شائستہ کردہ اند بگو

این آن (ثواب) است کہ مژدہ میدہد الله آن بندگان خود را کہ ایمان آوردہ اند و کارہای نیک کردہ اند بگو

فتح الرحمن

ولـ یعنی جمعے در اسلام داخل شدند و الله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون صدق دین خدا و کتاب و سخنان او علناً ظاہر گردید تا حدیکہ بسا افراد دانشمند آنرا قبول کردند و بر حق با وجود قبول نکردن آن بصدق این چیزہا اقرار نمودند لہذا کسانیکہ با وجود این قدر ظہور و وضوح باز ہم گفتگو می کنند و با قبول کنندگان داخل معارضہ میشوند آنہا مستحق غضب خدای تعالیٰ و عذاب شدید ہستند چونکہ ہمہ مجادلہ ہای آنہا دروغ و ہمہ بحث ہای ایشان یاد رہوا و باطل است

ع ۱۰ — ۲ — ۲

ع۵ کسانیکہ بقیامت یقین ندارند بقسم تمسخر و استہزا و بکمال بی اعتنائی می گویند (خوب صاحب این قیامت کی میآید آخر سبب تاخیر چیست چرا زود نمی آید) لیکن کسانیکہ الله تعالیٰ بایمان و یقین بہرہ مند ساختہ است از تصور این ساعت ہولناک میلرزند و ہراسان می شوند و خوب میدانند کہ بوقوع پیوستنی است و کسی آنرا باز داشتہ نمی تواند بنا بر آن بہ آمادگی آن علی الدوام مصروف می باشند اکنون بسنجید کہ عاقبت این کافران معارضہ کنندہ چہ میشود و قتیکہ شخصی بورود قیامت ہیچ یقین ندارد چہ آمادگی کردہ باشد

آدمی ہر قدر کہ برین حقیقت استہزا کند در گمراہی خویش افزودہ میرود ۱۲-

لَّآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا ٱلْمَوَدَّةَ فِى ٱلْقُرْبَىٰ ۗ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً

نمی طلبم از شما بر تبلیغ قرآن هیچ مزدے لیکن باید که پیش گیرید دوستی در میان خویشاوندان ف۱ و هر که بکند نیکی

نمی خواهم از شما بر تبلیغ هیچ مزدی مگر دوستی در قرابت و هر که بکند نیکی

نَّزِدْ لَهُۥ فِيهَا حُسْنًا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ ٱفْتَرَىٰ عَلَى

بیفزائیم برائے او در آن نیکی حسن را هر آئینه خدا آمرزگار قدرشناس است آیا می گویند پیغامبر افترا کرده است بر

می افزائیم برائی او در آن نیکوئی بتحقیق الله آمرزگار قدرشناس است ع۵ آیا می گویند که بسته است (پیغمبر) بر

ٱللَّهِ كَذِبًا ۖ فَإِن يَشَإِ ٱللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ ٱللَّهُ ٱلْبَٰطِلَ وَ

خدا دروغ را پس اگر خواهد خدا مهر نهد بر دل تو و نابود می سازد خدا بے هوده را و

الله دروغ را (اگرچه چنان بودی) پس اگر خواهد الله مهر نهد بر دل تو (زائل کند از تو آن وحی را که بتو می آمد) و نابود میسازد الله بیهوده را

يُحِقُّ ٱلْحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٢٤﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى

اثبات می کند دین درست را به سخن هائے خود هر آئینه خدا داناست بآنچه در سینه هاست و اوست آنکه

اثبات می کند دین درست را بسخن هائے خود (هر آئینه) خدا داناست به آنچه در سینه هاست و اوست آنکه

يَقْبَلُ ٱلتَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِۦ وَيَعْفُوا۟ عَنِ ٱلسَّيِّـَٔاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾

قبول می کند توبه را از بندگان خود و در می گذرد از جرمها و می داند آنچه می کنید

قبول می کند توبه را از بندگان خود و در می گذرد از گناهان و می داند آنچه می کنید

وَيَسْتَجِيبُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِۦ ۚ

و قبول می کند دعائے آنانکه ایمان آورده اند و کارهائے شایسته کرده اند و زیاده می دهد ایشان از فضل خود

و قبول می کند دعائی آنان را که ایمان آورده اند و کردند کارهائے نیک و زیاده می دهد ایشان را از فضل خود

وَٱلْكَٰفِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ بَسَطَ ٱللَّهُ ٱلرِّزْقَ لِعِبَادِهِۦ

و کافران ایشان راست عذاب سخت و اگر فراخ کردے خدا رزق را بر بندگان خود

و کافران راست عذاب سخت و اگر فراخ کردی الله رزق را بر جمع بندگان خود

لَبَغَوْا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَٰكِن يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَآءُ ۚ إِنَّهُۥ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرٌۢ

البته فساد می کردند در زمین و لیکن فرود می آرد باندازه آنچه خواهد هر آئینه خدا بر بندگان خود دانا

البته طغیان می کردند در زمین و لیکن فرود می آرد باندازه آنچه خواهد (هر آئینه) الله بر بندگان دانا

بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى يُنَزِّلُ ٱلْغَيْثَ مِنۢ بَعْدِ مَا قَنَطُوا۟ وَيَنشُرُ رَحْمَتَهُۥ ۚ

بیناست و اوست آن که فرود می آرد باران را بعد از آنکه ناامید شدند و پراگنده می سازد رحمت خود را

بیناست و اوست آنکه فرود می آرد باران را بعد از انقطاع امید آنها و پراگنده میسازد رحمت خود را

وَهُوَ ٱلْوَلِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾ وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ خَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَثَّ

و اوست کارساز ستوده کار و از نشان هائے او آفریدن آسمانها و زمین است و آفریدن آنچه پراگنده کرده

و اوست کارساز ستوده و از نشان های او آفریدن آسمانها و زمین است و (آفریدن) آنچه پراگنده ساخته

فِيهِمَا مِن دَآبَّةٍ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَآءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَآ أَصَٰبَكُم

در میان این هردو از جانوران و او بر بهم آوردن ایشان وقتیکه خواهد تواناست و هرچه برسد بشما

در آسمانها و زمین از جنبندگان و او بر فراهم کردن ایشان وقتیکه خواهد توانا تر است و آنچه برسد بشما

مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا۟ عَن كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾ وَمَآ أَنتُم

از مصیبت ها پس بسبب گناهیست که بعمل آورد دستهائے شما و در میگذرد از بسیارے و نیستید شما

از مصیبت پس بسبب آنست که کسب کرده دستهائے شما و در می گذرد از بسیاری (گناهان) و نیستید شما

بِمُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

عاجز کننده در زمین و نیست شما را بجز خدا هیچ کارسازے و نه نصرت دهنده

عاجز کننده گان خدا را (گریزندگان) در زمین و نیست شما را بجز الله هیچ کارسازی و نه مددگاری

فتح الرحمن

ف۱ یعنی با من صله رحم کنید و ایذا نرسانید ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی اگر انسان راه خوبی و نیکی را اختیار کند الله تعالی به حسن و خوبی او میفزاید چون در آخرت اجر و ثواب بیحساب یا دمید هد و در دنیا خوی نیک باو عطا میفرماید لهذا برمی آید که لغزش های او را معاف فرموده است (درین موقع این مضمون را شاید از سببی تذکر داده گردد اگر محبت قرابت از شما مطلوب است که حاصل آن شمار از ایذار ظلم باز داشتن بود لیکن کسیکه پیش باز ان نیکی نماید نیک بداند که بحضور خدای متعال نیکی کسی ضائع نمیشود بلکه زیاد شده میرود)

ع۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) ویمح الله الباطل را بر یختم علی قلبک عطف می کند چنانچه میفرماید یعنی الله تعالی چگونه کسی را بگذارد که بر ذوات او دروغ نهد بر دل چنان مهر نهد که هیچ مضمونی برای بستن دروغ نیاید و اگر او تعالی بخواهد کفر را بدون آنکه پیغام بفرستد محو نابود کند مگر او تعالی از سخنان متین خود دین مبین را باثبات میرساند یعنی بسبب کلام خود را بر نبی می فرستد ۱۲

ع ۳ ۱۰ ۴

وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ③ إِن يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ

و از نشانهای اوست کشتی ها | در دریا | مانند کوه ها | اگر خواهد باز دارد | باد را

و از نشانهای او کشتی های روان است در دریا مانند کوه | اگر خواهد ساکن گرداند | باد را

فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهْرِهِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ

پس ایستاده شوند کشتی ها | بر پشت دریا | هر آئینه درین مقدمه نشانهاست | هر صبر کننده

پس گردند کشتی ها ایستاده بر پشت دریا | هر آئینه درین نشانهاست برای هر ثابت قدم

شَكُورٍ ④ أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ ⑤ وَيَعْلَمَ الَّذِينَ

شکر کننده را | یا اگر خواهد هلاک کند اهل کشتی ها را بسبب آنچه کردند و در میگذرد از بسیاری | و تا بدانند آنانکه

شکر کننده را | یا اگر خواهد هلاک کند اهل کشتی ها را بسبب آنچه کردند و در گذرد از بسیاری گناهان | و تا بدانند آنانکه

يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ⑥ فَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ

خصومت می کنند | در آیات ما | که نیست ایشان را هیچ مخلص | پس آنچه داده شده شما را از هر جنس که باشد

مجادله می کنند | در آیات ما | که نیست ایشانرا هیچ جای گریز ⑥ پس آنچه داده شده شما را از چیزی پس آن

فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ آمَنُوا

اندک بهره ایست از زندگانی دنیا | و آنچه نزدیک خداست بهتر است و پاینده تر است | برای آنانکه ایمان آورده اند و

اندک بهره ایست از زندگانی دنیا | و آنچه نزد الله است بهتر و پاینده تر است | برای آنانکه ایمان آورده اند و خاص

وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ⑦ وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ

بر پروردگار خود توکل می کنند | و برای آنانکه پرهیز می کنند از گناهان کبیره | و از بی حیائی

بر پروردگار خود توکل می کنند | و برای آنانکه پرهیز می کنند | از گناهان کبیره | و بی حیائی ها

وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ⑧ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا

و چون خشمگین شوند ایشان | می آمرزند | و آنانکه قبول کردند فرمان پروردگار خود را | و بر پا داشتند

و چون خشمگین آیند ایشان در می گذرند | و برای آنانکه قبول کرده اند حکم پروردگار خود را | و بر پا داشتند

الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ⑨

نماز را | و کار ایشان از روی مشورت باشد با یکدیگر | و از آنچه روزی دادیم ایشان را خرج می کنند

نماز را | و کار ایشان مشوره کردن است باهم | و از آنچه عطا کردیم بایشان خرج می کنند

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنتَصِرُونَ ⑩ وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ

و آنانکه چون برسد بدیشان | تعدی ایشان انتقام می کشند | و سزای بدی بدی است

و برای آنانکه چون برسد بایشان ظلم (تعدی) | ایشان انتقام می کشند | و سزای بدی | بدی است

مِّثْلُهَا ۖ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ⑪

مانند آن | پس هر که در گذرد و نیکوکاری کند | پس مزد او بر خداست | هر آئینه خدا دوست نمی دارد ظالمان را

مانند آن | پس هر که عفو کند و صلح کند پس اجر او بر الله است | هر آئینه الله دوست نمی دارد ظالمان را

وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ ⑫ إِنَّمَا

و هر آئینه کسی که انتقام کشد بعد مظلوم شدن خود پس آن جماعه نیست بر ایشان هیچ راه ملامت | جز این نیست که

و هر آئینه کسیکه انتقام کشید بعد از مظلوم شدن خود پس آن جماعه نیست بر ایشان هیچ راهی (ملامت) | جز این نیست که

السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ

راه ملامت | بر آن جماعه است که ظلم می کنند | بر مردمان را | و فساد می کنند | در زمین | نا

راه ملامت | بر آنان است که ظلم می کنند | بر مردمان | و فساد می کنند | در زمین | بنا

الْحَقِّ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ⑬ وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ

حق | آن جماعه | ایشان راست عذاب دردناک | و هر که صبر کند و بیامرزد | هر آئینه این صفت

حق | آن گروه مر ایشان راست عذاب دردناک | و هر که صبر کند و در گذرد | هر آئینه این صبر و عفو

لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ۝ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ ۗ وَ

از کارهاے مقصود است وہر کرا گمراہ کند خدا پس نیست او را ہیچ کارسازے بعد از وے

از امور ہمت است وہر کرا گمراہ کند الله پس نیست مر او را ہیچ کارسازی بجز خدا

تَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ۝

و بینی ستمکاران را چون معائنہ کنند عذاب را گویند آیا ہست بسوئے باز گشتن ہیچ راہے

و بینی ستمکاران (کافران) را چون ببینند عذاب را گویند آیا ہست بسوی باز گشتن راہی

وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ

و ببینی ایشان را پیش آوردہ شوند نزدیک دوزخ متواضع شدہ از خواری می نگرند بگوشۂ چشم

و ببینی ایشان را که پیش کردہ شوند بر آتش فروتنان از ذلت می نگرند از نگاہ پوشیدہ ف

خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ

نیم کشادہ و گفتند اہل ایمان ہر آئینہ زیان کاران آنانند که در زیان دادند خویشتن را

و گویند اہل ایمان (ہر آئینہ) زیان کاران کامل ہمانند که در زیان انداختند نفس ہاے خود

وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ ۝ وَمَا

و خویش و ندان خود را روز قیامت آگاہ شو ہر آئینہ ستمگاران در عذاب دائم باشند و نباشند

و اہل خود را روز رستاخیز آگاہ باش ہر آئینہ کافران در عذاب دائمی اند و نباشد

كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ

ایشان را کارسازان که نصرت دہند ایشان را بجز خدا و ہرکرا گمراہ کند خدا

ایشان را کارسازان (حامیان) که مدد کنند ایشان را بجز خدا و ہر کرا گمراہ کند الله

فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ۝ اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا

نیست او را ہیچ راہے فرمان قبول کنید پروردگار خود را پیش از آنکه بیاید روزیکه باز گشت

پس نیست او را ہیچ راہ قبول کنید فرمان پروردگار خود را پیش از آنکه بیاید روزی که نیست باز گشت

مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ ۚ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ۝

نیست آنرا از جانب خدا نیست شمارا ہیچ پناہے آن روز و نیست برائے شما ہیچ باز خواست کنندہ

آنرا از خدا نیست شمارا ہیچ پناہ گاہی در آنروز و نیست بشما ہیچ انکار ف

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ ۗ

پس اگر رو بگردانند پس نہ فرستادہ ایم ترا بر ایشان نگہبان نیست بر تو مگر پیغام رسانیدن

پس اگر اعراض کنند از قبول فرمان (پس نفرستادیم ترا بر ایشان نگہبان نیست بر تو مگر رسانیدن احکام ف

وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ

و ہر آئینہ ما چون بچشانیم آدمی را از جانب خود مہرے شادمان شود بآن و اگر برسد بآدمیان مصیبتے

و (ہر آئینہ) ما چون بچشانیم انسان را از جانب خود رحمتی (نعمتی) فخر کند به آن و اگر برسد به آنہا مصیبتی

بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ ۝ لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ

بسبب آنچه پیش فرستادہ است دست ایشان پس آدمی ناسپاس دارندہ است خدا راست بادشاہی آسمانہا

بسبب آنچه قبلاً کردہ است دستہای ایشان پس تحقیق که انسان سخت ناسپاس است للعه مر الله راست پادشاہی آسمانہا

وَالْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ

و زمین می آفریند ہر چه خواہد عطا می کند دختران ہر کرا خواہد و عطا می کند پسران

و زمین می آفریند آنچه خواہد می بخشد کسی را که خواہد دختران و می بخشد کسی را که خواہد

الذُّكُورَ ۝ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا ۚ إِنَّهُ

ہر کرا خواہد یا جمع کند برائے ایشان پسران و دختران و می سازد ہر کرا خواہد نزاینده ہر آئینه او

پسران – یا جفت دہد ایشان را پسران و دختران و می گرداند کسی را که خواہد عقیم (نازای) (ہر آئینه) او ست

رکوع ۱۴ ۵

ف ۔ یعنی متضرعین، ترس خوردہ از خوف و ذلت و ندامت چشم ہائی خود را پایان انداخته می نگرند بیکس درست دیدہ نمی توانند

ف از انکار سودی برست نیاید۔ ابن کثیر (رحمۃ الله) چنین معنی کردہ است که در آن روز نزد شما پناہ گاہی است و نه جائیست که خود را در آن پنہان کنید تا شناخته نشوید ف

تو مسئول بایمان نیستی که به زبردستی بالای آنہا بقبولانی فرض تو این رسانیدن پیغام الٰہی است به ادای آن مشغول ہستی اگر اینہا قبول نمی کنند بجہنم میروند للعه

از اعراض آنہا ہیچ غمگین و دلگیر مشو چه طبیعت انسان چنان واقع شدہ است (الا من شاء الله) که چون خدا با او انعام احسانی نماید به تکبر و تفاخر می پرداز باز مجردیکه از سبب کردار ہایش مصیبتی گرفتار آید تمام نعمت ہای سابقه را فراموش می کند و چنان ناسپاس میشود که گویا ہیچ وقت آسودہ حالی را ندیدہ است خلاصه اینست که خواہ حالت فراخی و عیش باشد و یا تنگی و مصیبت بد حال خود قائم نمی ماند البته شیوۂ مومنین قانتین چنین است که در حین سختی صبر و در حالت فراخی شکر منعم حقیقی خود را ادا میکنند و ہیچ حال انعامات و احسانات او تعالی را فراموش نمی نمایند ۱۲

عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿۵۰﴾ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَآئِ

دانا توانا است و ممکن نیست هیچ آدمی را که سخن گوید با او خدا مگر باشارت یا از پس

دانا بر هر چیز بسیار توانا و نیست طاقت برای هیچ بشری که سخن گوید با و خدا مگر به اشاره یا از پس

حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَآءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿۵۱﴾ وَ

پرده یا بفرستد فرشته را پس نازل کند بحکم خدا آنچه خدا خواسته است هر آئینه خدا بلند مرتبه با حکمت ست ف۱ و

پرده یا بفرستد رسولی را پس برساند بحکم او آنچه خدا خواهد ف۲ به تحقیق که او است بر همه برتر با حکمت و

كَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَ

همچنین وحی فرستادیم بسوئے تو قرآن را از کلام خود نمیدانستی که چیست کتاب و

همچنین وحی فرستادیم بسوی تو روح (قرآن) را از حکم خود نبودی تو که میدانستی که چیست کتاب و

لَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا

نمیدانستی که چیست ایمان ولیکن ساخته ایم وحی را روشنی راه می نمائیم بآن هر کرا می خواهیم از بندگان خویش

نمیدانستی که چیست ایمان ولیکن گردانیدیم آنرا روشنی که هدایت می کنیم به آن کسی را که خواهیم از بندگان خود

وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿۵۲﴾ صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي

و هر آئینه تو هدایت کنی بسوئے راه راست راه خدا که

و به تحقیق تو هدایت می کنی بسوی راه راست راه خدا آنکه

لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ﴿۵۳﴾ ع

او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است آگاه شو بسوئے خدا باز میروند کارها

مر او راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است آگاه باش خاص بسوی باز می گردد همه امور

سورة الزخرف مکیة وهی تسع وثمانون آیة وسبع رکوعات	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ	

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

حٰمٓ ﴿۱﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿۲﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ

قسم بکتاب واضح که هر آئینه ما ساختیم این کتاب را کلام عربی بود که شما

قسم است به کتاب واضح که (هر آئینه) ما گردانیدیم این کتاب را قرآن عربی زبان تا شما

تَعْقِلُونَ ﴿۳﴾ وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿۴﴾ أَفَنَضْرِبُ

بفهمید و هر آئینه این کتاب ثبت ست در لوح محفوظ نزدیک ما هر آئینه این کتاب بلند قدر با حکمت است ف۳ آیا باز

بفهمید و به تحقیق این قرآن ثبت است در اصل کتاب (لوح محفوظ) نزد ما برتر محکم با حکمت آیا باز می گردانیم

عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ﴿۵﴾ وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ

از شما پند را اعراض کرده برائے آن که هستید گروهے از حد رفته و بسیار فرستادیم

از شما این قرآن را اعراض کنان از این سبب که هستید قومی از حد در گذرنده و بسیار فرستادیم

نَبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ ﴿۶﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿۷﴾

پیغامبران را در پیشینیان و نمی آمد بایشان هیچ پیغامبرے الّا باو استهزا می کردند

پیغمبر در پیشینیان و نیامد بایشان هیچ پیغمبری مگر بودند که باو استهزا می کردند

فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ﴿۸﴾ وَلَئِنْ

پس هلاک کردیم سخت تر را از قریش ف۳ باعتبار دست درازی و مذکور شد داستان نخستینیان و اگر

پس هلاک کردیم قوم سخت تر (پیشینیان) را از قریش از روی قوة و گذشته داستان عجب پیشینیان (و قسم است) اگر

سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ

سوال کنی از ایشان که چه کس بیافرید آسمانها و زمین را البته گویند بیافرید آنهارا خدائے غالب

بپرسی ایشان را که آفرید آسمانها و زمین را (هر آئینه) گویند آفریده آنها را غالب

تفسیر عثمانی

ف۱ مترجم گویا اشارت عبارت از دیدن خواب است و از القای علم در خاطر بطریق الهام و از پس پرده عبارت از آنست که آواز شنود و کسے را نه بیند و قسم ثالث آنست که فرشته بصورت آدمی متمثل شود و سخن گوید والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید قسم خوردن بچیزے بجهت اثبات همان چیز یا لازم آنچیز کنایت است بآنکه آنچیز خود دلیل خود ست چنانکه گویند قسم بلب میگون تو و زلف شبگون تو که تو مشهور دلربائی والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی عاد و ثمود که از قریش قوی تر بودند ۱۲-

ع ۱۰ ۵

تفسیر عثمانی

ف۵ هیچ بشر به اعتبار ساختمان عنصری و قوای موجوده خود طاقت ندارد که خداوند قدوس بدرین دنیا بادی مشافهة سخن گوید و تحمل کرده بتواند از ین سبب مکالمه او با بشر سه صورت دارد (الف) بلا واسطه از پشت پرده سخن زند یعنی قوت سامعهٔ نبی از استماع کلام لذت اندوزد مگر درین حالت چشم ها از دولت دیدار متمتع شده نتواند چنانکه به حضرت موسی علیه السلام بطور و به خاتم الانبیاء (صلی الله علیه وسلم) در ملیلة الاسراء پیش آمد (ب) الله تعالی بواسطه فرشته سخن می گوید مگر فرشته متجسد شده پیش روی چشم ظاهر نمی شود بلکه مستقیماً بر قلب نبی نزول می کند و فرشته و صورت آن محض بذریعهٔ قلب ادراک می شود. بقیه بر ص ۴۸۹

مع ۱۱ عند المتقدمین ۱۲

بقیه بر ص ۴۸۹

الْعَلِيمُ ⑨ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا

دانا وے آنست کہ ساخت برائے شما زمین را بساطے و ساخت برائے شما در زمین راہ

دانا تر (از طرف خدا گفتہ می شود) وی آنست کہ گردانید برائے شما زمین را فرش دگردانید برائے شما دران راہ ہا

لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ⑩ وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ

تا بود کہ شما راہ یابید و وے آنست کہ فرود آورد از آسمان آبے باندازہ پس زندہ کردیم بآن

تا شما راہ یابید (بسوی مقاصد) و وی آنست کہ فرود آورد از آسمان آب باندازہ پس زندہ گردانیدیم بہ آن

بَلْدَةً مَيْتًا كَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ⑪ وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَ

شہر مردہ را ہم چنین بر آوردہ خواہید شد و وے آنست کہ بیافرید اقسام حیوانات تمام آن و

زمین مردہ را ہم چنین بر آوردہ می شوید (از قبرہا) و وی آنست کہ بیافرید ہمہ جفت ہا را و

جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ⑫ لِتَسْتَوُوا عَلَىٰ ظُهُورِهِ ثُمَّ

ساخت برائے شما کشتی ہا و از چہارپایان چیزے را کہ بران سوار شوید تا راست بنشینید بر پشت مرکوب باز

ساخت برای شما از کشتی ہا و چہارپایان آنچہ سوار میشوید تا برابر بنشینید بر پشت ہای آن باز

تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا

یاد کنید نعمت پروردگار خود را وقتیکہ راست نشستید بران و بگوئید پاکی خدا را کہ مسخر ساخت برائے ما این مرکوب را

یاد کنید احسان پروردگار خود را وقتیکہ سوار شوید بران و بگوئید پاک است آن ذاتیکہ مسخر ساخت برای ما این را

وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ⑬ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ⑭ وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ

و نبودیم بران توانا و ہر آئینہ ما بسوے پروردگار خویش رجوع خواہیم کرد و مقرر کردند برائے خدا از بندگان او

و نبودیم بہ آن توانا و (ہر آئینہ) ما بسوی پروردگار خود باز گردندگانیم و مقرر کردند برای خدای تعالے از بندگانش

جُزْءًا ۚ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ ⑮ أَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَاكُمْ

اولاد را ہر آئینہ آدمی ناسپاس ظاہر ست آیا فرا گرفت خدا از مخلوقات خدا دختران را و برگزیدہ است شما را

جزء (اولاد) بتحقیق آدمی بسیار ناسپاس آشکار است آیا گرفت خدا از مخلوقات خود دختران را و برگزیدہ است شما را

بِالْبَنِينَ ① وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ

بہ پسران و چون خبر دادہ شود یکے از ایشان بتولد آنچہ مثل ساختہ است برائے خدا شود روئے او

بہ پسران و (حال آنکہ) چون مژدہ دادہ شود یکے از ایشان را بہ (تولد) آنچہ گردانیدہ برای رحمن مانند گردد روی او

مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ② أَوَمَنْ يُنَشَّأُ فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ

سیاہ گردد و او پر از غم باشد آیا آنرا کہ پروردہ میشود در زیور و او در صف خصومت

سیاہ و او پر غم باشد آیا آنکہ پرورش دادہ میشود در زیور حال آنکہ او در مخاصمہ

غَيْرُ مُبِينٍ ③ وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَٰنِ إِنَاثًا ۚ

ظاہر نمی گردد و برائے خدا ثابت کردہ اند و دختران مقرر کردند فرشتگان را کہ بندگان خدا اند

اظہار کنندہ حجت نباشد (لیاقت فرزندی خدا را دارد) و مقرر کردند (مشرکان) فرشتگان را زنان آنانکہ ایشان بندگان رحمن اند

أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ ۚ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ④ وَقَالُوا لَوْ شَاءَ

آیا حاضر بودند نزدیک آفرینش ایشان نوشتہ خواہد شد این گواہی ایشان و پرسیدہ خواہند شد و گفتند کافران اگر خواستے

آیا حاضر بودند بہ آفرینش ایشان اکنون نوشتہ میشود گواہی ایشان و پرسیدہ میشوند و گفتند (کافران) اگر میخواست

الرَّحْمَٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ ۗ مَا لَهُمْ بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ⑤ أَمْ

خدا پرستش نمی کردیم این فرشتگان را نیست ایشان را باین مقدمہ دانش نیستند ایشان مگر دروغ گو آیا

رحمن پرستش نمی کردیم ایشان را نیست ایشان را باین (گفتہ) ہیچ علم نیستند ایشان مگر تخمین می کنند (دروغ می گویند)

آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ⑥ بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا

دادہ ایم ایشان را کتابے پیش از قرآن پس ایشان بآن کتاب چنگ زدہ اند بلکہ گفتند ہر آئینہ ما یافتیم پدران خود را

دادہ ایم ایشان را کتابے پیش ازین پس ایشان بہ آن چنگ درزدگان اند (نی) بلکہ می گویند (ہر آئینہ) ما یافتیم پدران خود را

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی از تبود (بتولد) دختر سیاہ می گردد ۱۲ یعنی بتولد دختر سے و اللہ اعلم ۱۲ تفسیر عثمانی

بقیہ ... و حواس ظاہرہ در آن چندان دخلی ندارد و نخیال من این صورتی است کہ در حدیث عائشہ صدیقہ (رضی اللہ عنہا) آنرا از «یاتینی فی مثل صلصلۃ الجرس» تعبیر فرمودہ است و در ابواب «بدء الخلق» صحیح بخاری برای این گونہ صورت وحی ہم تصریح آمدن ملک موجود است بعین کیفیت را در حدیث «و ہو اشدہ علی» بیان فرمودہ شاید وحی قرآنی اکثرا در ہمین صورت می آید چنانکہ در «نزل بہ الروح الامین علی قلبک» و «فانہ نزلہ علی قلبک باذن اللہ» از لفظ «قلبک» اشارہ میشود چونکہ این معاملہ بالکل بطور پوشیدہ باطنی بعمل می آید خارج از وجود پیغمبر ہیچ ہستی جداگانہ بنظر نمی رسید و نہ بطوری مکالمہ می شد کہ شخصی با دیگری صحبت کند تا ہم نشینان قریب نیز آن مطلب را می فہمیدند لہذا این نوع را خصوصا در این آیت بلفظ «وحیا» تعبیر فرمود زیرا کہ لفظ «وحی» در لغت بر اخفاء و اشارہ سریعہ دلالت می کند (ج) صورت سوم این ست کہ فرشتہ متجسد شدہ پیش نبی بیاید و کلام و پیام خدا را طوری برساند کہ یک نفر بدیگری خطاب می کند چنانچہ حضرت جبرئیل یک دو مرتبہ بصورت اصلی خود پیش آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمد و اکثر بار در صورت حضرت دحیہ کلبی (رضی اللہ عنہ) می آمد و گاہی بشکل آدم غیر معروف ہم تشریف آوردہ است «بقیہ صفحہ ...»

ع ۱ ۱۵ ۷

عَلٰٓى اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓى اٰثٰرِهِمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿۲۲﴾ وَكَذٰلِكَ مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِىْ قَرْيَةٍ

بر دینے و هر آئینه ما بر پے ایشان راه یافته ایم و هم چنین نفرستادیم پیش از تو در ہیچ دیہے

بر دینی و هر آئینه ما بر پے ایشان راه یافتگانیم و هم چنین نفرستادیم پیش از تو در قریه

مِّنْ نَّذِيْرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَآ ۙ اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓى اٰثٰرِهِمْ

ترساننده را مگر گفتند متنعمان آن ده هر آئینه ما یافتیم پدران خود را بر دینے و هر آئینه ما بر پے ایشان

ہیچ ترساننده مگر گفتند متنعمان آن قریه که هر آئینه ما یافتیم پدران خود را بر راهی و هر آئینه ما بر نقش های قدم ایشان

مُّقْتَدُوْنَ ﴿۲۳﴾ قٰلَ اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُّمْ عَلَيْهِ اٰبَآءَكُمْ ۭ قَالُوْٓا اِنَّا

متابعت کنندگانیم گفت پیغامبر آیا بر متابعت پدران مقرر مانید اگر چه آورده ام بشما دینے که زیاده تر راه نماینده است از آنچه بر آن یافتید پدران

اقتدا کنندگانیم (رو داشتم) گفت (پیغمبر) آیا اگر چه آورده ام بشما راه نماتر از آنچه یافته اید بر آن پدران خود را گفتند (هر آئینه) ما

بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿۲۴﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

بآنچه فرستاده شد شما را همراه آن نامعتقدیم پس انتقام کشیدیم از ایشان پس در نگر چگونه بود عاقبت

بآنچه فرستاده شده اید به آن کافرانیم پس انتقام گرفتیم از ایشان پس ببین چگونه شد انجام

الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۲۵﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنِيْ بَرَاۗءٌ مِّمَّا تَعْبُدُوْنَ ﴿۲۶﴾

دروغ دارندگان و یاد کن چون گفت ابراهیم پدر خود را و قوم خود را هر آئینه من بے تعلقم از آنچه شما پرستش می کنید

تکذیب کنندگان و یاد کن چون گفت ابراهیم پدر خود و قوم خود را (هر آئینه) من بیزارم از آنچه می پرستید

اِلَّا الَّذِيْ فَطَرَنِيْ فَاِنَّهٗ سَيَهْدِيْنِ ﴿۲۷﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِيْ عَقِبِهٖ

الا آن کسے که بیافرید مرا پس هر آئینه او هدایت خواهد کرد مرا و ساخت خدا تعالیٰ این کلمه توحید را سخنے باقی مانده در فرزندان او

مگر آنکه آفریده مرا پس (هر آئینه) او هدایت می کند مرا و گردانید ابراهیم توحید را سخنی باقی مانده در اولاد خود

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿۲۸﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَاۗءِ وَاٰبَاۗءَهُمْ حَتّٰى جَاۗءَهُمُ الْحَقُّ وَ

تا بود که کافران رجوع کنند بلکه بهره مند ساختیم ایشان را و پدران ایشان را تا وقتیکه آمد بدیشان دین راست و

تا ایشان رجوع کرده بروند (چنین نکردند) بلکه بهره مند ساختیم ایشان و پدران ایشان را تا وقتیکه آمد بایشان دین درست و

رَسُوْلٌ مُّبِيْنٌ ﴿۲۹﴾ وَلَمَّا جَاۗءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ وَّاِنَّا بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿۳۰﴾

پیغامبر ظاهر و آنگاه که آمد بدیشان دین راست گفتند این جادو است و هر آئینه ما بدان نامعتقدانیم

پیغمبری بیان کننده و چون آمد بایشان دین راست گفتند این جادو است و (هر آئینه) ما به آن کافرانیم

وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰي رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيْمٍ ﴿۳۱﴾ اَهُمْ

و گفتند چرا فرود فرستاده نشد این قرآن بر مردے بزرگ از اهل این دو ده آیا ایشان

و گفتند چرا نازل کرده نشد این قرآن بر مردی کلان از یکی از این دو قریه آیا ایشان

يَقْسِمُوْنَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ۭ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَّعِيْشَتَهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا

قسمت می کنند رحمت پروردگار ترا ما قسمت کرده ایم میان ایشان گذران ایشان را در زندگانی دنیا

قسمت می کنند رحمت پروردگار ترا ما قسمت کرده ایم میان ایشان روزی ایشان را در زندگانی دنیا

وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا ۭ وَ

و بلند مرتبه ساختیم بعض ایشان بر بعض تا مسخر گیرد بعض ایشان بعضے را و

و بلند کردیم بعض ایشان را بر بعضی از روی درجات تا بگیرند بعض ایشان بعضی را تابع (مسخر) و

رَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ﴿۳۲﴾ وَلَوْلَآ اَنْ يَّكُوْنَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً

رحمت پروردگار تو بهتر است از آنچه جمع می کنند و اگر نه احتمال این بودے که بشوند مردمان همه یک گروه

رحمت پروردگار تو بهتر است از آنچه جمع می کنند و اگر نمی بود اینکه شوند مردمان یک گروه (متفق بر دین کفر)

لَّجَعَلْنَا لِمَنْ يَّكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوْتِهِمْ سُقُفًا مِّنْ فِضَّةٍ وَّمَعَارِجَ

البته میساختیم برای کسیکه نامعتقد است بخدا برای خانهای ایشان سقفها از نقره و نردبانها نیز

هر آئینه می گردانیدیم برای آنها مردمان که کافر شوند به رحمٰن برای خانهای ایشان سقفها از نقره و زینه ها نیز

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی انبیاء و اولیاء در اولاد حضرت ابراهیم علیه السلام پیدا شدند ۱۲

ف۲ یعنی یکے از متوطن مکه و طائف والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی بچشم حقارت نگرد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ... در این وقت چشم فرشته را میدید و گوشها آواز او را می شنید و جالسین نزدیک هم بعض اوقات مکالمه را می شنیدند وحی فهمیدند از جمله دو صورت که در حدیث عائشه صدیقه بیان شده است این صورت دوم آنها است و غالباً من جمیع صورت را در این آیت به ... او یرسل رسولاً فیوحی باذنه ما یشاء تعبیر فرموده است والله اعلم بالصواب چون وحی صورت حجاب نیکی نادر و باطنی بود لهذا در حدیث عائشه به آن تومعی نشده.

ف۵ افسوس که میراث ابراهیم (علیه السلام) را بابت نیاوردند و بر وصیت او نرفتند بلکه در لذات سامان دنیا که خدا به آنها داده بود گرفتار آمده از غذای تدوس بکلی غافل شدند تا آنکه حق تعالیٰ برای بیدار ساختن شان از خواب غفلت آن پیغمبر خود را فرستاد که رسالت وی نهایت روشن و واضح است او آئین حق را و شناعد قرآن را به سروم شناعد خود بیاد آیه ... الهی پایل روشان ... بر دوم را آگاه ساخت ...

تفسیر عثمانی

عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ⑧ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِئُونَ ⑨ وَزُخْرُفًا

که بران بالا بر آیند و برای خانهای ایشان دروازه‌ها و نیز از نقره و تختها که بران تکیه زده نشینند

وَإِنْ كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ

و نیست همه این مگر اندک بهره مندی زندگانی دنیا و آخرت نزدیک پروردگار تو

لِلْمُتَّقِينَ ⑩ وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ

متقیان راست و هر که غافل شود از یاد خدا بر گماریم برای او شیطانے پس آن شیطان

لَهُ قَرِينٌ ⑪ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ

او را هم نشین بود و هر آینه شیاطین باز میدارند آدمیان را از راه و آدمیان می پندارند که ایشان

مُهْتَدُونَ ⑫ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ

راه یافتگان اند تا آنوقت که آدمی بیاید پیش ما گوید با شیطان خود ای کاش در میان من و در میان تو مسافت مشرق و مغرب

فَبِئْسَ الْقَرِينُ ⑬ وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ

پس بد هم نشینے تو و نفع نخواهد داد شما را امروز چون ستم کرده اید آنکه شما در عذاب

مُشْتَرِكُونَ ⑭ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَنْ كَانَ فِي

باهم شریک باشید یا محمد آیا تو میتوانی شنوانید کران را یا راه میتوانی نمود کوران را و آنرا که باشد در

ضَلَالٍ مُبِينٍ ⑮ فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ⑯ أَوْ نُرِيَنَّكَ

گمراهی ظاهر است پس اگر ازین عالم ببریم ترا پس البته ما ازیشان انتقام کشنده ایم یا بنمایم ترا

الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ⑰ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ

آنچه وعده داده ایم ایشان را پس هر آینه ما برایشان توانا ایم پس چنگ زن به آنچه وحی فرستاده شد

إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ⑱ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ

بسوے تو هر آینه تو بر راه راستی و هر آینه قرآن پندیست ترا و قوم ترا و شما

تُسْأَلُونَ ⑲ وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ

سوال کرده خواهید شد و بپرس احوال آنانکه فرستاده بودیم پیش از تو از پیغامبران خود آیا ساخته بودیم بجز

دُونِ الرَّحْمَٰنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ ⑳ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ

خدا معبودان دیگر که پرستش کرده شوند و هر آینه فرستادیم موسی را با نشانهای خود بسوے

فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ㉑ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا

فرعون و اشراف قوم او پس گفت هر آینه من پیغامبر پروردگار عالمها ام پس چون آورد بایشان نشانهای ما را

إِذَا هُم مِّنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٢﴾ وَمَا نُرِيهِم مِّنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا

ناگہان ایشان ازان نشان ہا می خندیدند و نے نمودیم بایشان ہیچ نشانہ مگر وے بزرگتر بود از قرین خود

ہماندم ایشان ازان میخندیدند و نمی نمودیم بایشان ہیچ نشانۂ مگر وی بزرگتر بود از سابق مانند خود از یک دیگر خود

وَأَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٣﴾ وَقَالُوا يَا أَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا

وگرفتار کردیم ایشان را بعقوبت بود کہ ایشان رجوع کنند وگفتند اے جادوگر دعا کن برائے ما

وگرفتار کردیم ایشان را بعقوبت تو کہ ایشان رجوع کنند وگفتند اے جادوگر دعا کن برائے ما

رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ

بجناب پروردگار خود بان اسما کہ وحی کردہ است نزدیک تو ہر آئینہ ما راہ یافتگانیم ف۱ پس آن ہنگام کہ دور کردیم از ایشان عقوبت را

پروردگار خود را بآنچہ عہد کردہ است با تو ہر آئینہ ما راہ یافتگانیم پس چون دور کردیم از ایشان عذاب را

إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ ﴿٥﴾ وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي

ناگہان ایشان عہد می شکنند و آواز داد فرعون در میان قوم خود گفت اے قوم من آیا نیست بدست من

ہمان وقت ایشان شکستہ عہد را و ندا کرد فرعون در میان قوم خود گفت اے قوم من آیا نیست برای من

مُلْكُ مِصْرَ وَهَٰذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٦﴾ أَمْ أَنَا

پادشاہی مصر و این جویہا میرود از زیر کوشک من آیا نمے بینید نے بلکہ من

پادشاہی مصر در حالیکہ این جویہا میرود در قصر من آیا نمی بینید ف۵ بلکہ من

خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ ۵ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿٧﴾ فَلَوْلَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ

بہترم ازین شخص کہ وے خوار ست و نزدیک نیست کہ سخن واضح گوید ف۲ پس چرا نہ فرود آوردہ شد برین شخص

بہترم ازین شخصی کہ او بے عزت است و نمی تواند کہ سخن بوضاحت گوید پس چرا انداختہ نشد بروی

أَسْوِرَةٌ مِّن ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلَائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٨﴾ فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ

دستوانہا از زر یا چرا نیامدند ہمراہ او فرشتگان مجتمع شدہ پس بے عقل کرد قوم خود را

دستوانہا از طلا یا (چرا) نیامد ہمراہ او فرشتگان صف بستگان ف۵ پس خفیف العقل ساخت قوم خود را

فَأَطَاعُوهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٩﴾ فَلَمَّا آسَفُونَا انتَقَمْنَا مِنْهُمْ

پس قبول کردند فرمان او را ہر آئینہ ایشان بودند گروہ فاسق پس آن ہنگام کہ بخشم آوردند ما را انتقام کشیدیم از ایشان

پس اطاعت کردند (گفتہ) او را ہر آئینہ ایشان بودند قومی نافرمان پس چون بخشم آوردند ما را انتقام گرفتیم از ایشان

فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٠﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ ﴿١١﴾ وَلَمَّا

پس غرق ساختیم ایشان را ہمہ یک جا پس ساختیم ایشان را پیش رو و داستانے پسینیان را ۱۱ع و آنگاہ کہ

پس غرق ساختیم ایشان را ہمہ پس ساختیم ایشان را پیش گذشتگان و داستان عبرت برای آیندگان و چون

ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿١﴾ وَقَالُوا أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ

داستان زدہ شد بہ پسر مریم ناگہان قوم تو ازین داستان بخوشوقتی آواز بلند می کنند وگفتند آیا معبودان ما بہتر اند

گردانیدہ شد پسر مریم مثل آنگاہ کہ قوم تو ازین مثل نعرہ ہای خوشی زدند وگفتند آیا معبودان ما بہتر اند

أَمْ هُوَ ۚ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٢﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا

یا عیسے آن حرف نزدند با تو مگر مکابرہ بلکہ ایشان قومے خصومت کنندہ اند نیست عیسی مگر

یا او نیاوردند این مثال را برای تو مگر برای مجادلہ بلکہ ایشان قوم خصومت آلودند نیست ابن مریم مگر

عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٣﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا

بندہ کہ انعام کردہ ایم بروے و ساختیم او را نشانہ برائے بنی اسرائیل و اگر میخواستیم البتہ کردیمے

بندہ کہ انعام کردہ ایم بروی و قایم ساختیم او را حجت برای بنی اسرائیل و اگر خواہیم البتہ بیافرینیم

مِنكُم مَّلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٤﴾ وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ

بدل شما فرشتگان در زمین خلیفہ شوند و ہر آئینہ عیسے نشانہ است قیامت را

بازشما فرشتگان را کہ در زمین خلافت کنند و (ہر آئینہ) ابن مریم نشانہ است برای قیامت

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مسلمان شویم ۱۲ ف۲ یعنی در زبان حضرت موسیٰ علیہ السلام لکنت بود واللہ اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید براین مسئلہ کہ ہیچکس غیر خدای تعالیٰ معبود نیست مشرکان ایراد کردند کہ ترسایان عیسیٰ را می پرستند و اگر وے نیز معبود نبود ما را مثل شدیم آرے ما با عیسیٰ باشند و گمان کردند کہ حجت غالب آمدند خدای تعالیٰ کشف شبہ فرمود واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ دران عصر ممالک گرد و نواح مصر حاکم مصر را بسیار کلان میدانستند فرعون نہرہا کشیدہ آب دریای نیل را بذریعہ نہرہا بباغ خود آوردہ بود مطلب او این بود کہ با این ہمہ سامان و شوکت و حشمت آیا حیثیت ما تقاضا دارد کہ مقابل آدم صاحب حیثیت معمولی چون موسی گردن خود را خم نمائیم ف۵ گویند فرعون کرہ ہای طلا پیپوشند ہر رئیس و زیری را کہ مورد نوازش خود قرار میداد یادکرہ ہای طلا پیپوشانید و فوج بحضور او صف بستہ ایستادہ می شد مطلبش ازین سخن این بود کہ با شخصیکہ ما او را عزت و احترام میدہیم چنین معاملہ می کنیم پس کسی را کہ خدای تعالیٰ بطور نائب خود بفرستد آیا درست [ا]و کرہ ہای طلا و در جلو او یک فوج فرشتگان ہم نباشد ۱۲

فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ ۚ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ (٥) وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ

پس شبہ مکنید در قیامت و بگو یا محمد پیروی من کنید اینست راه راست و باز ندارد شمارا

پس شک نیارید در آمدن قیامت و پیروی کنید مرا این است راه راست و باز ندارد شمارا

الشَّيْطٰنُ ۖ إِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ (٦) وَلَمَّا جَاءَ عِيسٰى بِالْبَيِّنٰتِ قَالَ

شیطان هر آئینه او در حق شما دشمن ظاهرست و آنگاه که آمد عیسیٰ با معجزه ها گفت

شیطان هر آئینه او برای شما دشمنی است آشکارا و چون آمد عیسیٰ بانشان هائے واضح گفت

قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ ۖ

آورده ام بشما حکمت را و آمده ام تا بیان کنم برائے شما بعض آنچه اختلاف می کنید دران

(بتحقیق) آورده ام بشما سخنان محکم و تا بیان کنم برائے شما بعض آنچه که اختلاف می کردید دران ع

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ (٧) إِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۚ هٰذَا صِرَاطٌ

پس بترسید از خدا و فرمان من برید هر آئینه خدا پروردگار من و پروردگار شماست پس به پرستید او را اینست راه

پس بترسید از الله و اطاعت کنید مرا هر آئینه الله اوست پروردگار من و پروردگار شما پس بپرستید او را این راه

مُّسْتَقِيمٌ (٨) فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ۖ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ

راست پس اختلاف کردند جماعت ها در میان خویش پس وائے آنانرا که ستم کردند از

راست است پس از هم جدا شدند چندین گروه از بین ایشان سه پس وای برای آنانکه ظلم کردند از

عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ (٩) هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ

عقوبت روز درد دهنده آیا انتظار نمی کنند مگر قیامت را که بیاید بدیشان ناگهان و ایشان

عذاب روز دردناک انتظار نمی کشند مگر قیامت را که بیاید بایشان ناگهان درحالیکه ایشان ع

لَا يَشْعُرُونَ (١٠) الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ (١١)

خبردار نباشند دوستان آنروز بعض ایشان با بعض دشمن باشند مگر پرهیزگاران

بے خبر باشند سه دوستان در آنروز بعض ایشان با بعضی دشمن باشند مگر پرهیزگاران للعه

يٰعِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ (١) الَّذِينَ آمَنُوا بِآيٰتِنَا وَ

گفته شود اے بندگان من نیست هیچ ترس بر شما امروز و نه شما اندوهگین شوید اے آن بندگان من که ایمان آوردند بآیتهای

(گفته می شود برای ایشان) ای بندگان من نیست هیچ ترس بر شما امروز و نه اندوهگین می شوید آن (بندگان ما) که ایمان آوردند به آیاتهم

كَانُوا مُسْلِمِينَ (٢) أُدْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ (٣) يُطَافُ

مسلمان بودند گفته شود در آئید به بهشت شما و زنان شما خوشحال ساخته گردانیده شود

بودند فرمان بردار در آئید به بهشت شما و زنان شما شاد گردانیده شده گردانیده شود

عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِّنْ ذَهَبٍ وَّأَكْوَابٍ ۖ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ

برایشان کاسهائے پهن ور از زر و کوزها نیز دور بهشت باشد آنچه خواهش کند نفس و لذت گیرد

بایشان کاسه های پر داد طلائی و صراحی ها و باشد در بهشت آنچه خواهش کند نفس ها و لذت گیرد

الْأَعْيُنُ ۖ وَأَنْتُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ (٤) وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ

از دیدن او چشمها و شما اینجا جاویدان باشید و این آن بهشت ست که عطا کرده شد شمارا بسبب آنچه

(از دیدن او) چشم ها و شما در آنجا باشید جاوید و این آن بهشت است که (بمثل) میراث داده شد شمارا بسبب آنچه

تَعْمَلُونَ (٥) لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَأْكُلُونَ (٦) إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي

عمل می کردید شمارا است اینجا میوه بسیار که از ان میخورید هر آئینه گنهگاران در

عمل می کردید شمارا است دران میوه بسیار که از ان میخورید هر آئینه کافران در

عَذَابِ جَهَنَّمَ خٰلِدُونَ (٧) لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ (٨) وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ

عذاب دوزخ جاویدان اند سست کرده نشود از ایشان عقوبت و ایشان دران عذاب نا امید شده خاموش باشند

عذاب دوزخ جاویدند سبک گردانیده نشود از ایشان عذاب و ایشان دران عذاب نا امیدی باشند (از نجات) و ما ستم نکردیم برایشان ع

ک۵ یعنی سخنان دینی و یا حلال بود بعض چیز های که شریعت موسویه آنرا حرام گردانیده بود بیان می کنیم کما قال "ولاحل لکم بعض الذین حرم علیکم" (ال عمران رکوع ۵) ک۵ یعنی اختلاف پیدا شد یهود از و انکار کردند۔ و نصاری به وی ایمان آوردند سپس نصاری بمرور زمان به چندین فرقه تقسیم شدند کسی حضرت مسیح را پسر خدا میخوانند کسی او را یکی از جملهٔ سه خدا می داند و دیگری را عقیده جداگانه است خلص هیچکی به تعلیم اصلی حضرت مسیح روان نیست ک۵ مردمانی که باوجود چنین بیانات باهره و هدایت واضحه ایمان نمی آورند چه چیز را انتظار دارند از مشاهده احوال شان میتوان گفت ایشان وقتی باور خواهند کرد که قیامت یکدم و ناگهان بر آنها قائم شود لیکن پذیرفتن آن وقت کاری نخواهند داد۔ للعه در ان روز دوستان از یک دیگر می گریزند تا از سبب بدکرداری یکی دیگری گرفتار نشود همیع دوستی یا محبت ها منقطع می شود۔ انسان پشیمان می گردد که یا فلان آدم شریر چرا دوستی کرده بودم چه به تحریک او امروز گرفتار مصیبت شدم در آنوقت محب صمیمی هم از دیدن صورت محبوب خود بیزار میشود البته محبت و دوستی که اینکه محض برای خدا بوده و مبنی بر خوف حضرت الهی باشد بکار خواهد آمد۔

وَلٰكِنْ كَانُوْا هُمُ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۷۶﴾ وَنَادَوْا يٰمٰلِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ۖ قَالَ

ولیکن بودند ایشان ستمکار و آواز دهند که ای مالک باید که برکند حکم کند بما پروردگار تو مالک گوید هر آئینه شما

ولیکن بودند ایشان ستمکاران و فریاد کنند که ای مالک (خازن دوزخ) باید حکم مرگ کند بر ما رب تو گوید مالک شما

اِنَّكُمْ مّٰكِثُوْنَ ﴿۷۷﴾ لَقَدْ جِئْنٰكُمْ بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كٰرِهُوْنَ ﴿۷۸﴾ اَمْ اَبْرَمُوْا

همیشه باشندگانید هر آئینه آوردیم بشما سخن راست را ولیکن اکثر شما سخن راست را ناخواهانید آیا عزم مصمم کرده اند

همیشه باشندگانید هر آئینه آوردیم بشما (بواسطه پیغمبر) دین حق را ولیکن اکثر شما سخن راست را بد دانندگانید آیا محکم کرده اند

اَمْرًا فَاِنَّا مُبْرِمُوْنَ ﴿۷۹﴾ اَمْ يَحْسَبُوْنَ اَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰىهُمْ ۭ بَلٰى وَرُسُلُنَا

برکاری پس هر آئینه ما نیز عزم مصمم کننده ایم آیا می پندارند که ما نمی شنویم راز ایشان را و سرگوشی ایشان را آری می شنویم و فرستادگان ما

(بر خلاف پیغمبر) کاری را پس ما هر آئینه ما محکم کننده ایم (تدبیر خود را) آیا می پندارند که ما نمی شنویم اسرار ایشان و مشوره ایشان را آری می شنویم

لَدَيْهِمْ يَكْتُبُوْنَ ﴿۸۰﴾ قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ ۖ فَاَنَا اَوَّلُ الْعٰبِدِيْنَ ﴿۸۱﴾

نزدیک ایشان همه می نویسند بگو اگر بفرض باشد خدا را فرزندی پس من نخستین عبادت کنندگانم باشم

نزد ایشان مصروف نوشتن اند بگو اگر باشد برای خداوند فرزند پس من اول پرستندگان او هستم

سُبْحٰنَ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۸۲﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوْضُوْا

پاکست پروردگار آسمانها و زمین خداوند عرش از آنچه بیان می کنند پس بگذار ایشان را تا در باطل بحث کنند

پاک است پروردگار آسمانها و زمین خداوند عرش از آنچه بیان می کنند پس بگذار ایشان را که بیهوده گوئی کنند

وَيَلْعَبُوْا حَتّٰى يُلٰقُوْا يَوْمَهُمُ الَّذِيْ يُوْعَدُوْنَ ﴿۸۳﴾ وَهُوَ الَّذِيْ فِي السَّمَاۗءِ اِلٰهٌ

و بازی پیش گیرند تا آنکه ملاقات کنند با آن روز خود که وعده داده میشود ایشان را و اوست آنکه در آسمان فرمان رواست

و بازی کنند تا آنکه برسند به آن روز خود که وعده داده میشود است و اوست آنکه در آسمان فرمانرواست

وَّفِي الْاَرْضِ اِلٰهٌ ۭ وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْعَلِيْمُ ﴿۸۴﴾ وَتَبٰرَكَ الَّذِيْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ

و در زمین فرمانرواست و اوست با حکمت دانا و بسیار با برکت است آنکه او راست پادشاهی آسمانها

و در زمین معبود (فرمانروا) و اوست با حکمت دانا و بسیار با برکت است آنکه او راست پادشاهی آسمانها

وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ وَعِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۸۵﴾ وَلَا يَمْلِكُ

و زمین و آنچه در میان هر دو است و نزدیک اوست علم قیامت و بسوی او رجوع کرده شوید و نمی توانند

و زمین و آنچه در میان هر دو است و تنها نزد اوست علم (قیام) قیامت و بسوی او باز گردانیده میشوید و اختیار ندارند

الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿۸۶﴾ وَ

آنانکه کفار پرستش می کنند بجز خدا شفاعت کردن لیکن کسیکه گواهی راست داده باشد و ایشان می دانند و

آنانکه پرستش می کنند (کفار آنها) بجز خدا شفاعت را مگر کسیکه گواهی داده باشد بحق و ایشان بدل میدانند آنرا و

لَىِٕنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ﴿۸۷﴾ وَقِيْلِهٖ يٰرَبِّ اِنَّ

اگر سوال کنی ایشان را که کدام کس بیافرید ایشان را البته گویند خدا آفریده است پس از کجا برگردانیده میشوند و بسا دعای

(قسم است) اگر بپرسی از ایشان که آفرید ایشان را هر آئینه گویند که آفریده است الله پس از کجا پس گردانیده میشوند و (قسم است) به گفتن

هٰٓؤُلَاۗءِ قَوْمٌ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۸۸﴾ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلٰمٌ ۭ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿۸۹﴾

ایشان گروهی هستند که ایمان نمی آرند پس اعراض کن از ایشان و بگو سلام وداع پس خواهند دانست

این مردمان قومی است که ایمان نمی آرند پس اعراض کن از ایشان و بگو سلام پس در آخر میدانند

سُوْرَةُ الدُّخَانِ مَكِّيَّةٌ تِسْعٌ وَّخَمْسُوْنَ اٰيَةً	بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ	وَفِيْهَا ثَلٰثُ رُكُوْعَاتٍ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بار حم است

حٰمٓ ﴿۱﴾ وَالْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿۲﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنٰهُ فِيْ لَيْلَةٍ مُّبٰرَكَةٍ اِنَّا كُنَّا

قسم بکتاب واضح که هر آئینه ما فرود آوردیم این کتاب را در شب مبارک هر آئینه ما بودیم

قسم بکتاب واضح (که هر آئینه ما نازل کردیم آنرا در شب مبارک (بتحقیق) ما هستیم

قرآن و ... شد یعنی رحمن هیچ اولاد ندارد مگر این توجیه چندان قوی نیست دیگر احتمالات هم است لیکن درین مختصر گنجایش استیعاب آن نیست والله تعالی اعلم -

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اهل توحید شفاعت کنند ۱۲ -

ف۲ یعنی بعبادت الهی ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ کدام فکری بزرگتر ازین خواهد بود که برای حضرت الهی پسران و دختران قبول کنند بالیشان بگو اگر بفرض محال خدا اولاد داشته باشد من اولین شخصی هستم که اولاد خدا تعالی را بپرستم زیرا که در دنیا بیش از همه بعبادت حضرت او مشغولم و هر کسی را بر آن قدر علاقه که با خدا باشد باید بهمان نسبت با اولاد وی هم باشد. پس چه بود که من اول العابدین هستم هیچگس ... اولاد او قبول نمی کنم شما تا اکنون کدام حق خدای تعالی را قبول می کنید که حقوق اولاد ذهنی او را خواهید شناخت. (تنبیه) بعض مفسرین مطلب آیت را چنین گرفته اند که اگر به اعتقاد شما خدا اولادی دارد بگوش هوش بشنوید که من در مقابل شما فقط آن خدای یگانه را عبادت کننده ام که از اولاد و احفاد منزه و مقدس می باشد. بعض معنی عابد را الغضبان (منکر) وانمود کرده است یعنی من اولین انکار کننده و رد کننده این عقیده ناسزا هستم نزد بعض ...

ع ۷ رکوع ۲۲ ۱۳

مع ۱۲

منزل الجزء الخامس والعشرون ۱۲

مُنذِرِينَ ﴿٣﴾ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ أَمْرًا مِّنْ عِندِنَا ۚ إِنَّا كُنَّا

مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦﴾ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَ

الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ﴿٧﴾ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۖ

رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾ فَارْتَقِبْ يَوْمَ

تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ ۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا

اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ أَنَّىٰ لَهُمُ الذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَاءَهُمْ

رَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَّجْنُونٌ ﴿١٤﴾ إِنَّا كَاشِفُوا

الْعَذَابِ قَلِيلًا ۚ إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا

مُنتَقِمُونَ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ أَنْ

أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ ۖ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾ وَأَن لَّا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ ۖ إِنِّي

آتِيكُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٩﴾ وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَن تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾ وَ

إِن لَّمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾

فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا ۖ إِنَّهُمْ جُندٌ

فتح الرحمن

ف۱ یعنی پیغامبر را فرستادہ آوردیم آنرا ف۲ مترجم گوید این وعدہ محقق شد خدا تعالی در قریش قحط انداخت تا آنکہ از شدت جوع یا از کثرت ابخرہ بچوں دود سے محسوس شد و ایشان بجناب الہی رجوع کردند خدا تعالی قحط را دور نمود باز بر کفر اصرار کردند۔ خدا تعالی روز بدر از ایشان انتقام شدید

مُّغْرَقُوْنَ ﴿۲۴﴾ كَمْ تَرَكُوْا مِنْ جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿۲۵﴾ وَّزُرُوْعٍ وَّمَقَامٍ كَرِيْمٍ ﴿۲۶﴾ وَّ

غرق شده بسیار گذاشتند از بوستانها و چشم ها و کشتها و محل گرامی و

غرق شدگانند عه بسیار گذاشتند باغها و چشمه ها و کشت ها و منازل نیکو و

نَعْمَةٍ كَانُوْا فِيْهَا فٰكِهِيْنَ ﴿۲۷﴾ كَذٰلِكَ وَاَوْرَثْنٰهَا قَوْمًا اٰخَرِيْنَ ﴿۲۸﴾ فَمَا بَكَتْ

گذران بارفاهیت که دران محفوظ بودند هم چنین شد و عطا کردیم این چیز ها گروهی دیگر را پس نگریست

سامان آسایش که بودند دران متنعمان هم چنین شد و میراث دادیم آن ها را برای قوم آخر عه پس گریه نکرد

عَلَيْهِمُ السَّمَآءُ وَالْاَرْضُ وَمَا كَانُوْا مُنْظَرِيْنَ ﴿۲۹﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِيْٓ

برین قوم فرعون آسمان و زمین و نه شدند مهلت داده شده و هر آئینه ما خلاص کردیم بنی

به فرعونیان آسمان و زمین سه و نبودند مهلت داده شدگان و (هر آئینه) نجات دادیم بنی

اِسْرَآءِيْلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِيْنِ ﴿۳۰﴾ مِنْ فِرْعَوْنَ ۭ اِنَّهٗ كَانَ عَالِيًا

اسرائیل را از عذاب خوار کننده که از جانب فرعون بود هر آئینه فرعون بود سرکشی

اسرائیل را از عذاب ذلیل کننده از (عذاب) فرعون (هر آئینه) او بود بلند

مِّنَ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿۳۱﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنٰهُمْ عَلٰى عِلْمٍ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿۳۲﴾ وَاٰتَيْنٰهُمْ

از تعدی کنندگان و هر آئینه برگزیدیم بنی اسرائیل را دانسته بر عالم ها و دادیم ایشان را

از جمله از حد گذرندگان و (هر آئینه) برگزیدیم بنی اسرائیل را دانسته بر عالمها و دادیم ایشان را

مِّنَ الْاٰيٰتِ مَا فِيْهِ بَلٰٓؤٌا مُّبِيْنٌ ﴿۳۳﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَيَقُوْلُوْنَ ﴿۳۴﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا

از قسم معجزات آنچه در ان امتحان ظاهر بود هر آئینه این جماعه مے گویند که نیست عاقبت کار مگر

از نشانی ها آنچه دران نعمت آشکارا بود لعه (هر آئینه) این کفار مکه می گویند نیست هیچ مردن (که بعد از ان زندگی

مَوْتَتُنَا الْاُوْلٰى وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِيْنَ ﴿۳۵﴾ فَاْتُوْا بِاٰبَآئِنَآ اِنْ كُنْتُمْ

همین موت نخستین و نیستیم ما بر انگیخته شده پس بیارید پدران مارا اگر هستید

مردن نخستین و نیستیم بر انگیخته شدگان پس بیارید پدران مارا اگر هستید

صٰدِقِيْنَ ﴿۳۶﴾ اَهُمْ خَيْرٌ اَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ ۙ وَّالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ اَهْلَكْنٰهُمْ

راست گو آیا این جماعه بهتر اند یا قوم تبع حمیری و آنانکه پیش از ایشان بودند هلاک ساختیم آنها را

راست گویان آیا ایشان بهترند (قوی ترند) یا قوم تبع و آنانکه پیش از ایشان بودند هلاک ساختیم ایشان را

اِنَّهُمْ كَانُوْا مُجْرِمِيْنَ ﴿۳۷﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا

هر آئینه آنها گنه گار بودند و نیافریدیم آسمان ها و زمین را و آنچه در میان هر دو است

بدرستیکه ایشان بودند کافران و نیافریدیم آسمان ها و زمین را و آنچه میان هر دو ست

لٰعِبِيْنَ ﴿۳۸﴾ مَا خَلَقْنٰهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۳۹﴾ اِنَّ

بازی کنان نیافریدیم این هر دو را مگر بتدبیر درست و لیکن اکثر ایشان نمیدانند هر آئینه

بازی کنان (یعنی عبث) نیافریدیم هر دو را مگر بتدبیر درست و لیکن اکثر مردم نمیدانند بتحقیق

يَوْمَ الْفَصْلِ مِيْقَاتُهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۴۰﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِيْ مَوْلًى عَنْ مَّوْلًى شَيْئًا

روز قیامت میعاد ایشانست همه یک جا روزیکه دفع نکند هیچ دوستی از دوست دیگر چیزی را

روز فیصله موعد مقرر همه ایشان است روزی که دفع نکند هیچ دوست (و قریب) از دوست (و قریب) دیگر چیزی را

وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿۴۱﴾ اِلَّا مَنْ رَّحِمَ اللّٰهُ ۭ اِنَّهٗ هُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿۴۲﴾ اِنَّ

و نه ایشان را نصرت داده شود مگر آنکه رحم کرد برو خدا هر آئینه خدا غالب مهربان ست هر آئینه

و نه ایشان مدد کرده شوند مگر بر آنکه رحم کند الله هر آئینه الله غالب بارحم است هر آئینه

شَجَرَتَ الزَّقُّوْمِ ﴿۴۳﴾ طَعَامُ الْاَثِيْمِ ﴿۴۴﴾ ۛ كَالْمُهْلِ ۚ يَغْلِيْ فِي الْبُطُوْنِ ﴿۴۵﴾

درخت زقوم طعام گنهگار ست مثل مس گداخته شده بجوشد در شکم ها

درخت زقوم خوراک گناه گار (کلان) است مانند مس گداخته جوش میخورد در شکمها

عه دربن اندیشه کن که مبادا راهیکه بقدرت الله تعالی در بحر پدید آمده بحال خود باقی بماند و فرعونیان هم از ان بگذرند آنرا بهمان حالت بگذار زیرا که چون لشکر فرعون این راه را ببینند دران میدرایند چنانچه همین طور شد. چون فرعونیان راه را خشک و صاف دیدند دران در آمدند پس از هر دو آنها آب بحر بحکم خدای تعالی از چهار طرف حرکت کرده باهم پیوست و بدین وسیله تمام لشکر در آب غرق گردید عه بنی اسرائیل را مالک آن ساختیم چنانکه در سوره "شعراء" تذکار یافته ازین برمی آید که بعد از غرق فرعونیان بنی اسرائیل در مصر دست یافتند. و اگر این واقعه ثابت نباشد مطلب چنین میشود هر نوع سامانیکه فرعونیان گذاشته بودند همان قسم را به بنی اسرائیل دادیم والله اعلم - سه در روایات ست که بر مردن مومن آن دروازه آسمان می گیرد که از ان روزی اش فرود می آید و یا عمل صالح او از ان بالا میرفت و از زمین همان موضع گریه می کند که بر ان نماز میخواند یعنی افسوس که این سعادت از ما م

ع ۱ ۲۹ ۱۴ ع ۲ ۱۳ ۱۵ ۱۴ مع ۱۱ عند المتاخرین

ستانیده شد. کافر که هیچ تخم عمل صالح ندارد چرا آسمان و زمین بمرگش گریه کنند بلکه شاید خوش میشود که خس کم شد و جهان پاک لعه یعنی بذریعه حضرت

كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ

مانند جوشیدن آب گرم گوئیم بسوے فرشتگان بگیرید این گنہ گار را پس بسختی بکشید ش بسوے میانهٔ دوزخ باز بریزید بالاے

مانند آب جوشان (گفته میشود از طرف خدا) بگیرید او را پس بسختی کشیده ببرید او را در میان دوزخ باز بریزانید به بالای

رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ هَٰذَا

سراو از آب گرم که عقوبت ست گوئیم بچش هر آئینه توئی بزعم خود بزرگوار گرامی قدر هر آئینه اینست

سراو آب جوش عذاب بچش هر آئینه توئی باعزت گرامی قدر هر آئینه همین است

مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَ

آنچه دران شبه می کردید هر آئینه متقیان در جایگاه باامن باشند در بوستان ها و

آنچه دران شک می کردید هر آئینه متقیان در جای باامن اند در بوستانها و

عُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذَٰلِكَ

چشمها پیوشند از حریر نازک و حریر لک رو بروے یکدیگر شده این چنین باشد حال

چشمه ها بپوشند از ابریشم باریک و ابریشم سطبر در حالیکه روبروی یکدیگر باشند حال هم چنان است

وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾

و کد خدا کنیم ایشان را با حور کشاده چشم بطلبند آنجا هر میوه را ایمن شده

جفت سازیم ایشان را به حوران بزرگ چشم میخواهند دران هر میوه را بخاطر جمعی

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ ۖ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ

نچشند آنجا مرگ لیکن چشیده بودند مرگ نخستین را و نگاه داشت ایشان را خدا از عذاب

نچشند دران مرگ را لیکن مردن نخستین را (که بیش چشیده اند) و نگاه داشت ایشان را از عذاب

الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ

دوزخ بسبب بخشایش از جانب پروردگار تو اینست فیروزی بزرگ جز این نیست که آسان ساختیم قرآن را

دوزخ بسبب فضل پروردگار تو همین است کامیابی بزرگ پس جز این نیست که آسان ساختیم

بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

بزبان تو تا بود که ایشان پند پذیر شوند پس منتظر باش هر آئینه ایشان نیز منتظر اند

بزبان تو شاید که ایشان (فهمیده) پند گیرند پس منتظر باش (عاقبت کار آنها) بدرستی که ایشان نیز منتظر اند

سُورَةُ الْجَاثِيَةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ سَبْعٌ وَثَلٰثُونَ آيَةً وَأَرْبَعُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

حم ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

فرو فرستادن این کتاب از جانب خدائے غالب باحکمت ست هر آئینه در آسمانها و زمین

فرو فرستادن این کتاب از طرف الله است غالب باحکمت بتحقیق در آسمانها و زمین

لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٌ لِقَوْمٍ

نشانهاست باور دارندگان را و در آفرینش شما و در آفرینش آنچه پراگنده میسازد از جانوران نشانهاست قومی را که

نشان هاست مر مومنان را و در آفریدن شما و آنچه پراگنده می کند از جانوران نشانهاست قومی را که

يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ

یقین می کنند و در آمد شد شب و روز و در آنچه فرود آورد خدا از آسمان روزی را [1]

یقین دارند و در اختلاف شب و روز و در آنچه فرود آورد الله از طرف آسمان روزی (باران)

فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾

پس زنده کرد بسبب باران زمین را بعد مرده بودن آن و در گردانیدن باد ها نشان هاست قومی را که در می یابند

پس زنده کرد به آن زمین را بعد از مردن آن و در گردانیدن باد ها نشانهاست قومی را که تعقل می کنند

فتح الرحمٰن

[1] یعنی باران ۱۲

تفسیر عثمانی

[4] یقین نداشتید که این روز بد را هم خواهید دید، درین فریب بودید که "فقط همین طور در لهو لعب خواهد گذشت بالاخر با خاک آمیخته خاک خواهیم شد آنگاه چیزے نخواهد پیش آمد" اکنون دیدید سخنانیکه از طرف پیغمبران بیان شده بود همه راست برآمد

[5] هر میوه را که بخواهند فوراً بایشان حاضر آورده می شود هیچ فکر و اندیشهٔ انقطاع و امتناع آنرا نداشته در کمال آسایش خاطر میخورند و مینوشند

[6] یعنی اگر انسان ارادهٔ پذیرفتن ایمان آورده نکند در پیدائش همین آسمان و زمین تفکر و در نظام محکم آن تدبر نماید قبول می کند که حتما صانعی اینها را آفرید، و نگاه میدارد یعنی بکمال حکمت و خوبی آنها را ساخت و به قدرت لامحدود خود به حفاظت آنها پرداخت "البعرة تدل علی البعیر والاقدام تدل علی المسیر فکیف لایدل هذا النظام العجیب الغریب علی الصانع، اللطیف الخبیر"

[7] اگر کمی از عقل و شعور کار بگیرند بر ایشان هویدا گردد که نظام این امور بدون آن قادر مطلق و حکیم مقتدر باختیار و اقتدار کمی نیست چنانکه بیشتر در مواضع متعدد بحث شده است ۱۲

ع ۳ — ۱۷ — ۱۶

تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ نَتْلُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۚ فَبِاَيِّ حَدِيْثٍۭ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيٰتِهٖ يُؤْمِنُوْنَ ⑥

این نشانها خداست میخوانیم آنرا برتو براستی پس بکدام سخن بعد بند خدا و آیت هائ او ایمان آرند

این نشان هائ الله است میخوانیم آنرا برتو براستی پس بکدام سخن بعد از (سخن) الله و آیت هائ او ایمان می آرند

وَيْلٌ لِّكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيْمٍ ⑦ يَّسْمَعُ اٰيٰتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ

وای بر هر دروغگوئ گنهگار را میشنود آیات خدا را که خوانده میشوند بروے باز لازم می گیرد کفر تکبر کرده گویا

وای است هر دروغگوی گنهگار را که می شنود آیت های الله را که خوانده میشود بروی باز اصرار می کند (بکفر خود) تکبر کنان گویا

لَّمْ يَسْمَعْهَا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ⑧ وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيٰتِنَا شَيْئَا ِۨ اتَّخَذَهَا هُزُوًا ؕ

نشنیده است آنرا پس مژده ده او را بعذاب درد دهنده و چون واقف شد بر چیزے از آیات ما به تسخر گیرد آنرا

نشنیده است آنرا پس مژده بده او را بعذاب دردناک و چون شنیده بداند از آیت ما چیزی را می گیرد آنرا مسخره

اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ⑨ؕ مِنْ وَّرَآئِهِمْ جَهَنَّمُ ۚ وَلَا يُغْنِيْ عَنْهُمْ مَّا

آنجماعه ایشانراست عذاب خوار کننده آن طرف ایشان دوزخ است و دفع نکند از ایشان آنچه

آن جماعه ایشان راست عذاب ذلیل کننده پیش روی ایشان دوزخ است و دفع نکند از ایشان آنچه

كَسَبُوْا شَيْئًا وَّلَا مَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ⑩

کسب کردند چیزیرا و دفع نکنند نیز آنکه دوستان گرفته اند بجز خدا و ایشانراست عذاب بزرگ

کسب کردند چیزیرا (از عذاب)، و دفع نکند (نیز) آنچه گرفتند بجز الله دوستان و ایشان راست عذاب بزرگ

هٰذَا هُدًى ۚ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ رِّجْزٍ اَلِيْمٌ ⑪ اَللّٰهُ

این قرآن هدایت ست و آنانکه کافر شدند بآیات پروردگار خویش ایشانراست عذاب درد دهنده از جنس عقوبت سخت خدا

این (قرآن) هدایت است و آنانکه کافر شدند به آیات پروردگار خود ایشان راست عذاب دردناک از جنس عذاب سخت الله

الَّذِيْ سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيْهِ بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَ

آنست که مسخر کرد برائے شما دریا را تا روان شوند کشتی ها دران بفرمان او و تا طلب معیشت کنید از فضل او و

همانست که مسخر ساخت برائی شما بحر را تا روان شوند کشتی ها دران بحکم او و تا طلب کنید از فضل (رزق او) و

لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ⑫ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا مِّنْهُ ؕ

بود که شما شکر گذاری کنید و مسخر کرد برائے شما آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست همه بیافرید او در ه از جانب خود

تا شکر کنید و مسخر کرده است برائے شما آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است همه را از نزد خود

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ⑬ قُلْ لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يَغْفِرُوْا لِلَّذِيْنَ

هر آئینه درین مقدمه نشانهاست گروهے را که تفکر می کنند بگو مسلمانانرا که در گذر کنند از آنجماعه که

(هر آئینه) درین نشانهاست قومی را که تفکر می کنند ۵ بگو برای آنانکه ایمان آورده اند که در گذرند از آنانی که

لَا يَرْجُوْنَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًاۢ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ⑭ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا

توقع روزهائے خدا ندارند تا سزا دهد خدا گروهے را از ایشان بحسب آنچه می کردند هر که بکند کار شائسته

توقع ندارند وقائع الله را تا جزا دهد قومے را به آنچه می کردند هر که بکند کار نیک

فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُوْنَ ⑮ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنِيْٓ

پس نفع او راست و هر که بدکاری کند پس وبال بر اوست باز بسوے پروردگار خویش رجوع کرده خواهید شد و هر آئینه دادیم بنی

پس برائی خود اوست و هر که بدی کند پس (وبال آن) بر اوست باز بسوی پروردگار خود باز گردانیده میشوید ۵ و (بتحقیق) دادیم بنی

اِسْرَآءِيْلَ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ وَفَضَّلْنٰهُمْ

اسرائیل را کتاب و دانش مندی و پیغامبری و روزی دادیم ایشان را از نعمت هائی پاکیزه و فضیلت دادیم ایشان را

اسرائیل را کتاب و حکومت و پیغمبری و روزی دادیم ایشان را از نعمت پاکیزه ۵ و فضیلت دادیم ایشان را

عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ⑯ وَاٰتَيْنٰهُمْ بَيِّنٰتٍ مِّنَ الْاَمْرِ ۚ فَمَا اخْتَلَفُوْٓا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ

بر عالمها ۵ و دادیم ایشانرا نشانهائے واضح در باب دین پس مختلف نگردند مگر بعد از آنکه آمد بایشان

بر عالمیان و دادیم ایشانرا احکام روشن از دین پس اختلاف نکرد مگر بعد از آنکه آمد بایشان

فتح الرحمن

ف یعنی معتقد نیستند که حوادث جزائے اعمال ایشان باشد ۱۲

تفسیر عثمانی

۵ انسان بعد از غور و تفکر فهمیده میتواند که این چیز از اختیار و اقتدار او خارج بود محض از فضل الله تعالیٰ و قدرت کامله او این اشیاء در کار بصروف اند بنا بر آن بر ما هم لازم است که بکاری مشغول باشیم و آن کار فقط همین است که به فرمان برداری و اطاعت آن منعم حقیقی و محسن علی الاطلاق لمحات مستعار خود را صرف نمائیم تا در آینده سرانجام ما درست گردد ۵ در آنجا رسیده هر نوع بدی و نیکی پیش روی خواهد آمد و هر کس پاداش کردار های خود را خواهد یافت ۵ یعنی تورات داده سلطنت یا قوت فیصل دیا سخنان دانش و یا فهم و تفقه دین بایشان عطا فرمود و چقدر پیغمبران بسیار از بین آنها مبعوث گردانیدیم این بود غذائی روحانی غیر ازین غذائی جسمانی هم بایشان بسیار داده شد حتی «من و سلوی» بر ایشان فرو فرستاده شد ۵ در آن عصر بر تمام جهان ایشانرا فضیلت کلی حاصل بود اما باعتبار بعض فضائل جزئیه قید «آن عصر» هم ضرورت ندارد ۵ یعنی احکام نهایت واضح و مفصل و یا معجزات آشکار او بین دادیم که در باب دین بطور حجت و برهان پیش کرده میشود۔

ع ۱۱ / ۱۷

الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ

دانش از روی تعدی با یکدیگر هر آئینه پروردگار تو فیصل کند میان ایشان روز قیامت در آنچه اختلاف

علم از روی حسد در میان ایشان هر آئینه پروردگار تو فیصله می کند میان ایشان بروز قیامت در آنچه بودند که اختلاف

يَخْتَلِفُونَ ۝٦ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ

می کردند در آن باز ساختیم ترا بر راه ظاهر از دین پس پیروی کن آنرا و پیروی مکن خواهش

می کردند در آن باز گردانیدیم ترا بر راه ظاهر از کار دین پس پیروی کن آنرا و پیروی مکن خواهش

الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۝٧ إِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۚ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ

آنانکه نمیدانند هر آئینه ایشان دفع نخواهند کرد از تو چیزے از عقوبت خدا و هر آئینه ستمگاران

آنانی را که نمیدانند ؎ (بدرستی که) آنها دفع نکنند از تو هیچ چیزے را از عذاب الله و (هر آئینه) ستمگاران

بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۖ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ۝٨ هَٰذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى

بعض ایشان کارسازان بعض اند و خدا کارساز متقیان ست این قرآن دلیلهای واضح ست مردمان را و هدایت ست

بعض ایشان رفقای (کارسازان) بعضی اند و الله کارساز متقیان ست این قرآن بصیرتهاست برای مردمان و هدایت

وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ۝٩ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ

و بخشایش گروهے را که یقین می کنند آیا پنداشتند آنانکه کردند جرمها که بکنیم ایشان را

و رحمت است برای قومیکه یقین دارند آیا پنداشتند آنانکه کسب کردند بدیها را اینکه بگردانیم ایشان را

كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ۚ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ۝١٠

مانند آنانکه ایمان آوردند و کارهای شائسته کردند یکسان باشد زندگانی ایشان و مردن ایشان بد حکم ایشانست این حکم

مانند آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهای شائسته برابر است زندگی ایشان و مردن ایشان بد حکم ایشان است این حکم

وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَ

و آفرید خدا آسمانها و زمین را بتدبیر درست و تا عاقبت کار جزا داده شود هر شخصے بحسب آنچه عمل کرده است و بر ایشان

و آفرید خدا آسمانها و زمین را به حکمت و تا جزا داده شود هر نفسی را بحسب آنچه عمل کرده است و حال اینکه بر ایشان

لَا يُظْلَمُونَ ۝١١ أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ

ستم کرده نشود آیا دیدی کسے را که معبود خود گرفته است خواهش نفس خود را و گمراه کرد او را خدا با وجود دانش و مهر نهاد

ظلم کرده نشود آیا دیدی کسی را که گرفته است معبود خود خواهش خود را و گمراه کرده است او را الله با وجود علم (به استعداد بد او) و مهر نهاد

عَلَىٰ سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ ۚ أَفَلَا

بر گوش او و دل او و پیدا کرد بر چشم او پرده پس کیست که راه نماید او را بعد خدا آیا

بر گوش او و دل او و افگنده بر چشم او پرده پس که راه نماید او را بعد از (اضلال) خدا آیا

تَذَكَّرُونَ ۝١٢ وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ ۚ

پند نمی گیرید و گفتند نیست زندگانی مگر همین زندگانی این جهانی می میریم و زنده میشویم و هلاک نمی کند ما را مگر زمانه

غور نمی کنند و گفتند نیست زندگانی مگر همین زندگانی دنیوی ما می میریم و زندگی می کنیم و هلاک نمی کند ما را مگر زمانه ؏۵

وَمَا لَهُمْ بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ۝١٣ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا

و نیست ایشان را باین معنی هیچ دانش نیستند ایشان مگر گمان کننده و چون خوانده شود بر ایشان آیتهای ما واضح آمده

و نیست ایشان را باین (گفته) هیچ علم نیستند ایشان مگر تخمین می کنند ؏۵ و چون خوانده شود بر ایشان آیات

بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتُوا بِآبَائِنَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝١٤ قُلِ اللَّهُ

نبود حجت ایشان مگر آنکه گویند بیارید پدران ما را اگر هستید راست گوئی بگو خدا

روشن ما نباشد دلیل آنها مگر آنکه گویند بیارید پدران ما را اگر هستید راست گویان (در وعدهٔ بعث) بگو الله

يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَٰكِنَّ

زنده می کند شما را باز می میراند شما را باز جمع کند شما را بروز قیامت هیچ شبهه نیست دران و لیکن

زنده می کند شما را باز می میراند شما را باز جمع می کند شما را بروز قیامت نیست هیچ شبهه دران و لیکن

؏۵ یعنی غیر ازین زندگی دنیا هیچ زندگی دیگر نیست، و فقط همین یک جهان است که زیستن ما و مردن ما دران پیش می آید همان طور که بواسطه باران سبزه از زمین میروید و اگر خشک سالی شد هر چیز خشک شده ختم میگردد بعینه حالت انسان نیز همین طور است وقتی می آید که پیدا میشود بعد از ان تا یک وقت معین زنده میماند بالاخر گردش زمانه او را خاتمه میدهد همین سلسله موت و حیات در دنیا جاری است بعد ازان هیچ نیست

ع ۲ / ۱۰ / ۸

؏۵ یعنی زمانه نام دهر است ما باید دانست که آن هیچ کاری کرده نمی تواند زیرا که آن حس دارد نه شعور و نه اراده بنابران این مردم چیزے بکسی معلوم نیست حالانکه تصرف او در دنیا نافذ و جاری است پس چرا این مرد خداوند را مصدر تمام کارها نمی دانند که وجود و متصرف علی الاطلاق بودنش از روی دلائل فطریه و براهین عقلیه و نقلیه ثابت شده است و زمانه را تغیر و تصرف دادن و شب و روز را یکی بعد دیگری آوردن بدست اوست. بهمین معنی در حدیث وا نمود کرده شد که دهر عبارت از الله است آنرا نباید خواند زیرا چون انسان دهر را بدی گوید بهمین نیت می گوید که حوادث دهر بسوی او منسوب است حالانکه تمامی حوادث

دهر بر اراده و مشیت الله تعالی است۔ پس تقبیح دهر حقیقةً بجناب الله تعالی گستاخی است اعاذنا الله منه ۱۲

أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۲۶﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ

اکثر مردمان نمیدانند — وخدا راست پادشاهی آسمانها — وزمین — وروزیکه قایم شود

اکثر مردمان نمیدانند — والله راست پادشاهی آسمانها — وزمین — درروزیکه قایم شود

السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿۲۷﴾ وَتَرَىٰ كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ أُمَّةٍ

قیامت آنروز زیان کار شوند — تباه کاران — و به بینی هر گروهی را بزانو در آمده — هر گروهی را

قیامت در آنروز زیان کار شوند — تباه کاران — و بینی — هر فریق را بزانو نشسته — هر فرقه

تُدْعَىٰ إِلَىٰ كِتَابِهَا الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۲۸﴾ هَٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ

خوانده شود بسوی نامهٔ اعمال او یعنی برای جواب سوال مهیا شده گوییم امروز جزا داده شود شمارا بحسب آنچه می کردید گوییم این نامهٔ ماست که اظهار حقیقت

خوانده می شود بسوی نامهٔ اعمال او (از طرف خدا گفته شود) امروز جزا داده می شوید بحسب آنچه می کردید این است کتاب ما که گواهی میدهد به اعمال شما

بِالْحَقِّ ۚ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۲۹﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

براستی هر آئینه ما می نوشتیم آنچه شما عمل می کردید — پس اما آنانکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند

بحق — هر آئینه ما می نویسانیدیم — آنچه شما می کردید — پس آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهای نیک

فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿۳۰﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا

پس درآرد ایشان را پروردگار ایشان در رحمت خود — اینست فیروزی — ظاهر — واما آنانکه — کافر شدند

پس درآرد ایشان را پروردگار ایشان در رحمت خود همان است رستگاری آشکار — واما آنانکه کافر شدند

أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿۳۱﴾ وَإِذَا قِيلَ

ایشانرا گوییم آیا خوانده نمی شد برشما آیات من پس تکبر کردید — و قوم گنهکار بودید — وچون گفته می شود

(گفته میشود برای ایشان) آیا نبود که آیات من خوانده میشد برشما پس تکبر می کردید و بودید قوم مجرم (کافر) اے وچون گفته میشد (برای شما)

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ

که وعدهٔ خدا راست است — و قیامت هیچ شبه نیست — دران گفتید نمیدانیم — چیست قیامت تصور نمیکنیم — آنرا

که وعدهٔ خدا راست است و قیامت هیچ شک نیست — در آن می گفتید نمیدانیم — چیست قیامت هیچ تصور نمی کنیم

إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿۳۲﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا

مگر باحتمال ضعیف و نیستیم ما یقین کننده — وظاهر شد ایشانرا عقوبت هائے آنچه بآن عمل کرده بودند و فرو گرفت ایشانرا آنچه

مگر خیال و نیستیم ما یقین کنندگان — وظاهر شود ایشانرا بدیهای آنچه کرده بودند و منعکس شود بایشان آنچه

كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿۳۳﴾ وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا

بآن — استهزا می کردند — وگفته شود امروز فراموش کنیم شمارا چنانکه فراموش کردید ملاقات این روز خودرا

بران — استهزا می کردند — وگفته شود امروز فرو می گذاریم شمارا (مانند) فراموش شده چنانچه فراموش کرده بودید ملاقات این

وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿۳۴﴾ ذَٰلِكُمْ بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ

و جای شما دوزخ است و نیست شمارا هیچ نصرت دهنده — این عذاب بسبب آنست که شما به تمسخر گرفتید آیات خدارا

و جای شما دوزخ است و نیست شمارا هیچ نصرت دهنده این عذاب بسبب آن است که شما گرفته بودید آیات خدارا

هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ

و فریفته کرد شمارا زندگانی دنیا — پس امروز بیرون کرده نشوند از دوزخ و نه از ایشان

به مسخره و فریفته کرده بود شمارا زندگانی دنیا ے پس امروز بیرون کرده نشوند ازان و نه از ایشان

يُسْتَعْتَبُونَ ﴿۳۵﴾ فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۳۶﴾

رضامندی ساختن خدا طلب کرده شود پس خدا راست ستایش پروردگار آسمانها و پروردگار زمین پروردگار عالمها

طلب میشود (عذر و) توبه پس مر الله راست حمد که پروردگار آسمانها — و پروردگار — زمین پروردگار عالمها است

وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۳۷﴾

واوراست بزرگی در آسمانها — و زمین — واوست — غالب با حکمت

و تنها اوراست بزرگی در آسمانها — و زمین — واوست — غالب با حکمت ے

تفسیر عثمانی

ے اگرچه از طرف ما به ابلاغ نصیحت و تفهیم و اتمام حجت هیچ کوتاهی نشد لیکن سر غرور و نخوت شما خم نگشت بالاخر بصورة کامل جنایت کارشدید و با از و کنتم قوما مجرمین، این مطلب گرفته شود که شما از اول به جنایت کاری آغشته بودید ے در لذات دنیا گرفتار آمده هیچگاه خیال نکردید که از این دنیا گاهی رخت رحلت بربستن و بحضور خدا پیش شدن هم است واگر گاهی بدماغ شما خطور هم کرد دل خود را باین تصور تسلی دادید که، شلیکه ما در دنیا مقابل مسلمانان معز ز هستیم در آخرت هم همین زور و قوت را خواهیم داشت» ے انسان باید بسوی او تعالی متوجه شود احسانات و انعامات او را قدر کند محض بر هدایات او روان شود از همه منصرف شده فقط برای حصول خوشنودی او تعالی فکر کند و مقابل بزرگی و عظمت او همیشه باختیار در رضای خود مطیع و منقاد باشد خیال تمرد و سرکشی را گاهی بدل خود نیاورد در حدیث قدسی است «الکبریاء ردائی والعظمة ازاری فمن نازعنی واحدا منهما قذفته فی النار» کبریاء چادر من و عظمت ازار من است بنابران هر کسیکه در یکی ازین دو چیز با من منازعه نماید کند من او را در آتش پرتاب خواهم نمود (۱۲)

سورة الاحقاف مكية وهي خمس وثلثون اية واربع ركوعات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

حٰمٓ ⑴ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ⑵

فرو فرستادن کتاب　از جانب خدائے غالب با حکمت ست

فرو فرستادن کتاب است از طرف الله غالب با علمت

مَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ وَالَّذِيْنَ

نیافریدیم آسمانها　وزمین　و آنچه درمیان هردوست مگر به تدبیر درست و بمیعادے معین و آنانکه

نیافریدیم آسمانها　وزمین را　و آنچه درمیان آنهاست مگر بحکمت و بتقدیر میعاد معین　و آنانکه

كَفَرُوْا عَمَّآ اُنْذِرُوْا مُعْرِضُوْنَ ⑶ قُلْ اَرَءَيْتُمْ مَّا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ

کافر شدند از آنچه ترسانیده شده ایشان را روگرداننده اند بگو آیا دیدید　آنچه　می پرستید　بجز

کافر شدند از آنچه ترسانیده شدند اعراض کنندگان اند بگو بنگرید آنچه　می پرستید　بجز

اللّٰهِ اَرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ ؕ اِيْتُوْنِيْ

خدا　بنمائید مرا چه چیز آفریده اند　از　زمین　یا ایشان را شرکتیست در آسمانها　بیارید بمن

الله　بنمائید مرا چه چیز آفریده اند　از　زمین　یا ایشان راست شرکتی در آسمانها　بیارید بمن

بِكِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ هٰذَآ اَوْ اَثٰرَةٍ مِّنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ⑷ وَمَنْ

کتابے که آمده باشد پیش ازین　یا بقیه　از　علم　اگر هستید راست گو　وکیست

کتابی که قبل ازین (قرآن) است　یا بقیه　از　علم (پیشینیان) اگر هستید راست گویان　وکیست

اَضَلُّ مِمَّنْ يَّدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَنْ لَّا يَسْتَجِيْبُ لَهٗٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ

گمراه تر　از کسیکه بخواند　بجز　خدا چیزیرا که قبول نکند　خواندنش تا روز قیامت

گمراه تر　از کسیکه بخواند　بجز　الله آنرا که اجابت نکند (خواندن)　اورا　تا روز قیامت

وَهُمْ عَنْ دُعَآئِهِمْ غٰفِلُوْنَ ⑸ وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوْا لَهُمْ اَعْدَآءً وَّكَانُوْا

واین معبودان باطل از خواندن ایشان غافل اند　وچون جمع کرده شوند مردمان باشند این معبودان ایشان را دشمن و باشند

وایشان از خواندن ایشان بے خبران اند　وچون جمع کرده شوند مردمان باشند این معبودان ایشانرا دشمنان و باشند

بِعِبَادَتِهِمْ كٰفِرِيْنَ ⑹ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

عبادت ایشانرا منکر　وچون خوانده شود بر ایشان آیات ما واضح آمده　گویند این　کافران

عبادت ایشانرا منکران　وچون خوانده شود بر ایشان آیت های آشکار ما　گویند　آنانی که کافر شدند (به نسبت)

لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ ۙ هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ⑺ ؕ اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ؕ قُلْ اِنِ

سخن درست را چون بیامد بدیشان این سحر ظاهر ست　بلکه می گویند بربسته است آنرا پیغامبر　بگو اگر

سخن حق (قرآن) مجردی که آمد بایشان این جادوی ظاهر است (بلکه) آیا می گویند که افترا کرده است آنرا (محمد ﷺ) بگو اگر

افْتَرَيْتُهٗ فَلَا تَمْلِكُوْنَ لِيْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ؕ هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيْضُوْنَ فِيْهِ ؕ

بربسته ام آنرا پس نمی توانید شما برائے من از خدا چیزے　خدا داناتر ست　بگفتگوے شما در قرآن

افترا کرده باشم آنرا پس نمی توانید برای من از الله چیزے را　خدا داناتر است بسخنانی که فرو میروید در آن

كَفٰى بِهٖ شَهِيْدًۢا بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ ؕ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ⑻ قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا

بس ست خدا اظهار حق کننده درمیان من و درمیان شما واوست آمرزگار مهربان　بگو نیستم من　نو آمده

کافی گواه است الله میان من و میان شما　واوست آمرزگار　مهربان　بگو نیستم من　اول رسول

مِّنَ الرُّسُلِ وَمَآ اَدْرِيْ مَا يُفْعَلُ بِيْ وَلَا بِكُمْ ؕ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰٓى

از پیغامبران　ونمیدانم چه کرده خواهد شد با من و با شما یعنی در دنیا پیروی نمی کنیم الا آنچه وحی فرستاده میشود

از رسولان　ونمیدانم (بطور تفصیل) چه کرده خواهد شد بمن و نه میدانم چه کرده میشود بشما پیروی نمی کنیم مگر آنرا که وحی کرده میشود

تفسیر عثمانی

اگر در دعوای شرک خود راست هستید از کدام کتاب آسمانی سندی بیاورید یا چنان اصول علمی ثابت کنید که نزد عقلاء دائماً مسلم باقی مانده باشد چیزیکه دلیل نقلی یا عقلی ندارد آن چیز چگونه پذیرفته خواهد شد؛ چه گمراهی و حماقت بزرگ تر ازین فعل خواهد بود که از خدا منصرف شده چنان مخلوق بیجان و یا بے اختیاری را حاجت روای خویش قرار دهند که باختیار مستقل خود به فریاد کسی رسیده نمیتوانند بلکه این هم ضروری نیست که آنها از خواندن کسی اطلاع داشته باشند قطع نظر از بتان سنگی که هیچگونه اختیارے ندارند حتی فرشتگان و پیغمبران هم که قدرت دارند هر چیز را بشنوند و یا کاری را اجرا کنند معذلک تنها همان سخن را شنیده و همان کاری را اجراء کرده می توانند که از طرف الهی اجازه و قدرت آن بایشان اعطا شده باشد چون در محشر به امداد و اعانت بیشتر حاجت می افتد این معبودان بیچاره به پرستندگان کجا مدد کرده می توانند آری بطور دشمن و متعاند آنها ایستادگی می کنند و بیزاری زیاد خود را اظهار خواهند کرد بلکه تا این اندازه اظهار خواهند نمود که «ما كانوا ايانا يعبدون» «قصص

رکوع ٧) این مردم هرگز ما را نمی پرستیدند. اکنون بسنجید که در آن وقت با چه حسرت و ندامت دچار میشوید؟

إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَ

بسوئے من و نیستیم من مگر ترسانندهٔ آشکار بگو آیا دیدید اگر باشد قرآن از نزدیک خدا و

بسوئے من و نیستم مگر ترسانندهٔ آشکار بگو بنگرید اگر باشد قرآن از نزد الله و

كَفَرْتُم بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّن بَنِي إِسْرَاءِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ فَآمَنَ وَ

منکر شوید بآں و گواہی داده باشد گواہے از بنی اسرائیل بر قرآن پس وے ایمان آورد و

شما کافر شده اید به آن و گواہی داده است گواہی از بنی اسرائیل بر (حقیت) چنین کتاب پس ایمان آورد (به آن) و

اسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ

سرکشی کردید شما البته ستمگار باشید ہر آئینه خدا راه نمی نماید گروه ستمگاراں را و گفتند

تکبر کردید (آیا ظالم نیستید) ہر آئینه الله راه نمی نماید قوم ظالمان را ع۵ و گفتند آنانکه

كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَا إِلَيْهِ ۚ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ

کافران در حق مسلمانان اگر ایں دین بہتر بودے سبقت نکردندے برما بسوئے آں و چوں راه نیافتند بآں

کافر شدند در حق آنانکه ایمان آوردند اگر (این دین) بہتری بود کسبقت نمی کردند برما بسوی آن و چون راه نیافتند به آن

فَسَيَقُولُونَ هَٰذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾ وَمِن قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً

خواہند گفت ایں دروغیست قدیم و پیش از قرآن کتاب موسےٰ بود پیشوا و بخشایش

پس اکنون می گویند این دروغی است قدیمی حال آنکه پیش ازین (قرآن) کتاب موسیٰ بود پیشوا و رحمت

وَهَٰذَا كِتَابٌ مُّصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّيُنذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَىٰ

و ایں کتابیست باور دارنده بزبان عربی آمده برائے آنکه بترساند ستمگاراں را و برائے مژده دادن

و این (قرآن) کتابی است تصدیق کننده بزبان عربی تا بترساند آنان را که ظلم کرده اند و برای مژده دادن

لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ

نیکوکاراں را ہر آئینه آناں که گفتند پروردگار ما خداست باز قایم ماندند پس ہیچ ترس نیست

نیکوکاران را ہر آئینه آنانکه گفتند پروردگار ما الله است باز ثابت ماندند (بران) پس ترسی نیست

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً

برایشاں و نه ایشاں اندوه خورند اینجاعه اہل بہشت اند جاویداں آں جا پاداش داده شوند

برایشان و نه ایشان غمگین شوند آن گروه اہل بہشت اند جاودان دران پاداش داده شوند

بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ۖ حَمَلَتْهُ

بسبب آنچه می کردند و امر کردیم آدمی را در حق پدر و مادر او نیکوکاری در شکم برداشته است او را

به حسب آنچه می کردند و امر کردیم انسان را که نیکوئی کند به پدر و مادر خود برداشت (در شکم) او را

أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا ۖ وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا ۚ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ

مادر او بدشواری و زاده است او را بدشواری و اول مدت بار گرفتن او و از شیر باز کردن او سی ماه است و زنده ماند تا وقتیکه رسید

مادر او به مشقت و زائیده است او را به مشقت و مدهٔ حمل او و جدا کردن او از شیر سی ماه است تا چون رسید انسان

أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي

بکمال قوت خود و رسید بچہل سال گفت اے پروردگار من الہام کن مرا تا شکر گویم در مقابله نعمت تو که

بکمال قوة خود و رسید به چہل سالگی گفت اے پروردگار من الہام کن مرا بآنکه شکر کنم نعمت ترا آن نعمت که

أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي

انعام کردهٔ بر من و بر پدر و مادر من و کار نیک کنم که خوشنود شوی از آں و صلاح پیدا کن برائے من

انعام کردهٔ بر من و بر والدین من و اینکه کنم کار نیکو که بپسندی آنرا و صلاحیت بخش برای من

فِي ذُرِّيَّتِي ۖ إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ

در فرزندان من ہر آئینه رجوع کردم بسوئے تو و ہر آئینه من از مسلمانانم ایں جماعه آنند که

در اولاد من (ہر آئینه) من رجوع کرده ام بسوی تو و (به تحقیق) من از فرمان برداراتم آن جماعه آنانند

ف۵ دران زمانه مشرکان جاہل عرب بعلم و نقل بنی اسرائیل عقیده داشتند چون صیت شہرت نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم بلند شد مشرکین خواستند نظریهٔ علمای بنی اسرائیل را درین باره معلوم کنند. غرض حقیقی ایشان این بود که آن مردم آنحضرت را تکذیب نمایند تا برای شان دلیلی بدست آید که بنگرید اہل علم و اہل کتاب ہم سخنان او را تکذیب می کنند مگر مشرکین درین مقصد ہمیشه ناکام ماندند- خدای تعالیٰ از زبان خود بنی اسرائیل تصدیق و تائید آنحضرت صلی الله علیه وسلم را نموده فقط بہمین مقدار سخن که آن مردم ہم مانند قرآن تورات را کتاب آسمانی و مانند آنحضرت صلی الله علیه وسلم حضرت موسیٰ را پیغمبر می گفتند و بدین طریق دعوی رسالت از طرف آنحضرت و وحی قرآن کدام چیز جدید و غریب نیست بلکه باین طریق که بعضی علمای یہود صریحاً اقرار کردند و گواہی دادند که بدون شک و شبه در کتاب ہای ما از ظہور یک رسول عظیم الشان از ملک عرب و کتاب او خبر داده شده و این رسول ہمان رسول موعود است و این کتاب ہم چنان است که دران باره خبر داده شده بود و این شہادت ہای علمای یہود در حقیقت. بران پیشین گوئی ہا مبنی بود که با وجود ہزارہا تحریف و تبدیل امروز ہم در تورات وغیره موجود است از آنہا ہویدا می گردد که بزرگترین گواه بنی اسرائیل (حضرت

نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ ۖ

قبول می کنیم از ایشان نیکو ترین آنچه عمل کرده اند و در گذریم از جرمهای ایشان در اہل بہشت باشند

کہ قبول می کنیم از ایشان نیک اعمال ایشان و در می گذریم از بدیہای ایشان (این گروہ داخل اند) در اہل بہشت

وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿۶﴾ وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ

بوفق وعدۂ راستی کہ وعدہ دادہ می شوند و آنشخص کہ گفت بہ پدر و مادر خود دل تنگ شدم

وعدۂ راست خدا آنچہ بایشان وعدہ دادہ میشد و آنکہ گفت بہ پدر و مادر خود بیزارم

لَّكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِن قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ

بنسبت شما آیا وعدہ میدہید مرا کہ برآوردہ شوم ف۱ و ہر آئینہ گذشتہ اند طبقہای مردم پیش از من ف۲ و آں ہر دو فریاد می کنند بخدا

از ہر دوی شما آیا وعدہ میدہید مرا کہ برآوردہ می شوم (از قبر) حالانکہ گذشتہ اند گروہ ہای بسیار پیش از من و آن ہر دو فریاد می کنند بخدا

وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿۷﴾

می گویند وائے بر تو مسلمان شو ہر آئینہ وعدۂ خدا راست ست پس گوید نیست این وعدہ مگر افسانہای پیشینیان

(در حالیکہ می گویند) وای بر تو ایمان بیار بیشک وعدۂ اللہ راست است پس گوید نیست این وعدہ مگر افسانہ ہای پیشینیان

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ

این جماعہ آنانند کہ ثابت شد بر ایشان وعدۂ عذاب در جملہ امتہا کہ گذشتہ اند پیش از ایشان از جنیان

آن جماعہ آنانند کہ ثابت شد بر ایشان سخن عذاب در جملہ امت ہائیکہ گذشتہ است قبل از ایشان از جن

وَالْإِنسِ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿۸﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُوا ۖ وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ

و آدمیان ہر آئینہ ایشان بودند زیان کار و ہر یکے را مرتبہاست بحسب آنچہ عمل کردند و تا بتمام دہد خدا ایشانرا جزائے اعمال

و انسان بہ تحقیق ایشان بودند زیان کاران و ہر فرقہ را ازین دو فریق درجات است بحسب آنچہ عمل کردند تا پورہ دہد ایشان

وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۹﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ

و ایشان ستم کردہ نشوند و روزیکہ پیش آوردہ شوند کافران بر آتش گفتہ شود آیا ضائع کردید نعمت ہای خود را

ایشان ستم کردہ نشوند و روزیکہ پیش کردہ شوند کافران بر آتش (گفتہ شود بہ آنہا) بردید نعمت ہائی لذیذ خود را

فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُم بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ

در زندگانی دنیاوی خویش و بہرہ مند شدید بآں پس امروز جزا دادہ شود شمارا عذاب خواری بسبب آنکہ

در زندگانی دنیوی خود و نفع گرفتید بہ آن پس امروز جزا دادہ شود شمارا عذاب ذلت بسبب آنکہ

تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿۱۰﴾ وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ ۖ

تکبر می کردید در زمین ناحق و بسبب آنکہ بدکاری می کردید ف۱ و یاد کن برادر قوم عاد را

تکبر می کردید در زمین بغیر حق و بسبب آنکہ نافرمانی می کردید و یاد کن برادران عاد را

إِذْ أَنذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ

چوں بترسانید قوم خود را بسرزمین احقاف و ہر آئینہ گذشتہ بودند ترسانندگان پیش روے وے و پس از وے ف۲

وقتیکہ بترسانید قوم خود را بہ موضع احقاف و (ہر آئینہ) گذشتہ بودند ترسانندگان پیش از وی و بعد از وی

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۱۱﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا

کہ عبادت مکنید مگر خدا را ہر آئینہ من می ترسم بر شما از عقوبت روز بزرگ گفتند آیا آمدہ پیش ما

باینکہ عبادت مکنید ہیچ کس را بجز اللہ (ہر آئینہ) من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ گفتند آیا آمدۂ پیش ما

لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۱۲﴾ قَالَ إِنَّمَا

تا باز داری ما را از پرستش معبودان خود پس بیار آنچہ وعدہ میدہی ما را اگر از راست گویانی گفت جز این نیست کہ

تا باز داری ما را از معبودان ما پس بیار بما آنچہ وعدہ میدہی ما را اگر ہستی از راست گویان گفت جز این نیست کہ

الْعِلْمُ عِندَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُم مَّا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَٰكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿۱۳﴾

علم نزدیک خداست و میرسانم بشما آنچہ فرستادہ شدم ہمراہ او و لیکن می بینم کہ شما گروہی ہستید کہ نادانی می کنید

علم آن نزد خداست و میرسانم بشما آنچہ فرستادہ شدہ ام بہ آن و لیکن من می بینم شمارا کہ گروہی ہستید کہ نادانی می کنید

نخوت و غرور خود آنرا قبول نکنید بدانید کہ ہیچ ظلم و گناہ بزرگتر از آن نیست و برای ہیچ ظالمان و گنہگاران چہ توقع نجات و فلاح میتوان نمود ۱۲–

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از قبر ۱۲ ف۲ یعنی و ہیچ کس از ایشان باز زندہ نشد واللہ اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید این تقدیر است حال سعید و شقی را پس سعید حق خدا تعالیٰ و حق ابوین بجا می آرد و بانواع نعم محظوظ میشود و در جمیع امور بحق تعالیٰ رجوع میکند و شقی جمع می کند میان کفر و عقوق والدین و انکار معاد و صورت سعید منطبق است بر حضرت ابوبکر صدیق و بر غیر ایشان نیز واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی از ہر جانب باین مضمون ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ بر صفحہ ۵۰۲

«انا ارسلنا الیکم رسولا شاہدا علیکم کما ارسلنا الی فرعون رسولا» (المزمل رکوع ۱) از ہمین سبب بعض احبار منصف و حق پرست یہود چون عبداللہ ابن سلام وغیرہ بمجرد دیدن روی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اسلام آوردند و اظہار کردہ گفت «ان ہذا الوجہ لیس بوجہ کاذب» این چہرہ چہرۂ دروغگو نیست آنہا بحقانیت ہیچ کتاب واضح الاعجاز کہ قرآن است گواہی دادند پس چون موسیٰ علیہ السلام تقریباً ہزار سال پیش از وقوع بر چیزی ایمان آورد و علمای یہود بر صدق آن گواہی بدہند و بعض احبار یہود بہ شہادت قلبی و زبانی مشرف باسلام شوند لہذا با وجود این ہمہ شہادت ہا اگر از

ع ۱ / ۲

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ ۙ قَالُوْا هٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ؕ

پس چوں دیدند آن عقوبت را بصورت ابرے روآوردہ بمید انہائے ایشاں گفتند این ابریست بارانندہ برما

پس چون دیدند آن عذاب موعود را بصورت ابری روی آوردہ بوادیہای ایشان گفتند این ابریست بارانندہ برما

بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ ؕ رِيْحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۙ تُدَمِّرُ كُلَّ شَیْءٍۢ بِاَمْرِ

بلکہ بحقیقت آں ابر چیز لیست کہ شتاب طلب کردید آنرا بادیست کہ دروے عقوبت دردد ہندہ است برہم زند ہر چیز را بفرمان

(گفت ہود چنین نیست) بلکہ این آن عذابی است کہ بشتاب می طلبید آنرا بادیست کہ دران عذابی است دردناک ہلاک میکند ہر چیز را بفرمان

رَبِّهَا فَاَصْبَحُوْا لَا یُرٰۤی اِلَّا مَسٰكِنُهُمْ ؕ كَذٰلِكَ نَجْزِی الْقَوْمَ الْمُجْرِمِیْنَ ۝۲۵

پروردگار خویش پس گشتند باین صفت کہ دیدہ نمی شد بجز خانہائے ایشاں ہم چنین جزا میدہیم گروہ گناہ گاران را

پروردگار خویش پس گشتند فردا کہ دیدہ نمی شد مگر مسکن ہائے ایشان ہم چنان جزا میدہیم گروہ گنہگاران را

وَلَقَدْ مَكَّنّٰهُمْ فِیْمَاۤ اِنْ مَّكَّنّٰكُمْ فِیْهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَّاَبْصَارًا وَّ

وہر آئینہ جا دادہ بودیم قوم عاد را دراپچہ جا ندادہ ایم شمارا دراں وساختہ بودیم برائے قوم عاد گوش وچشم ہا و

(وبہ تحقیق) قدرت دادہ بودیم ایشان را در آن چیزے کہ قدرت ندادیم شمارا در آن وادہ بودیم برائے ایشان گوش وچشم ہا و

اَفْـِٕدَةً ۖؗ فَمَاۤ اَغْنٰی عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَاۤ اَبْصَارُهُمْ وَلَاۤ اَفْـِٕدَتُهُمْ مِّنْ

دل ہا پس دفع نکرد از ایشان گوش ایشان ونہ چشمہائے ایشان ونہ دل ہائے ایشان

دل ہا پس بی نیاز نساخت ایشان را گوش ایشان ونہ چشمہای ایشان ونہ دل ہائے ایشان ہیچ

شَیْءٍ اِذْ كَانُوْا یَجْحَدُوْنَ بِاٰیٰتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ

چیزے را از بسکہ انکار می کردند بہ نشانہائے خدا وفراگرفت بایشان آنچہ بآں

از سببی کہ انکار می کردند از سخنان خدا ومنعکس شد بایشان آنچہ بہ آن

یَسْتَهْزِءُوْنَ ۝۲۶ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرٰی وَصَرَّفْنَا الْاٰیٰتِ

استہزا می کردند وہر آئینہ ہلاک کردیم آنچہ حوالی شماست از دیہ ہا وگوناگوں پدید آوردیم نشانہا

استہزا می کردند و(ہر آئینہ) ہلاک کردیم آنچہ گرداگرد شماست قریہ ہا وددور دادیم آیات گوناگون را

لَعَلَّهُمْ یَرْجِعُوْنَ ۝۲۷ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِیْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ

بود کہ ایشاں باز گردند پس چرا نصرت نداند ایشان را آنانکہ معبودے گرفتند بجز خدا

شاید کہ ایشان باز گردند (از کفر) پس چرا مدد نکردند ایشان را آنان کہ گرفتہ بودند آن ہا را بجز خدا معبودان

قُرْبَانًا اٰلِهَةً ؕ بَلْ ضَلُّوْا عَنْهُمْ ۚ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوْا یَفْتَرُوْنَ ۝۲۸

قرب خدا جویاں بلکہ گم شدند از نظر ایشاں وہمیں ست دروغ ایشاں وآنچہ برمی بافتند ف

از برای تقرب بہ خدا (چنین نیست) بلکہ گم شدند از ایشان وہمین است (اثر) دروغ ایشان وآنچہ برمی بستند (دروغ بر خدا)

وَاِذْ صَرَفْنَاۤ اِلَیْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ یَسْتَمِعُوْنَ الْقُرْاٰنَ ۚ فَلَمَّا حَضَرُوْهُ

ویاد کن چوں متوجہ ساختیم بسوئے تو جماعتے را از جن مے شنیدند قرآن پس چوں حاضر شدند پیش پیغمبر

و(یاد کن) چون متوجہ ساختیم بسوئے تو چند نفری از جن (در حالیکہ مقرر ص بود) کہ بشنوند قرآن را پس چون حاضر شدند نزد او

قَالُوْۤا اَنْصِتُوْا ۚ فَلَمَّا قُضِیَ وَلَّوْا اِلٰی قَوْمِهِمْ مُّنْذِرِیْنَ ۝۲۹ قَالُوْا یٰقَوْمَنَاۤ

بایکدیگر گفتند خاموش باشید پس چوں تمام کردہ شد باز گشتند بسوئے قوم خود بیم کناں گفتند اے قوم ما

گفتند (بایکدیگر) خاموش باشید (تا بشنوید) پس چون تمام کردہ شد (قرائت) باز گشتند بسوی قوم خود بیم کنان ع گفتند ای قوم ما

اِنَّا سَمِعْنَا كِتٰبًا اُنْزِلَ مِنْۢ بَعْدِ مُوْسٰی مُصَدِّقًا لِّمَا بَیْنَ یَدَیْهِ یَهْدِیْۤ

ہر آئینہ ما شنیدیم کتابے کہ فرود آوردہ شد بعد از موسے باوردارندہ آنچہ پیش از وبود راہ می نماید

(ہر آئینہ) ما شنیدیم کتابی را کہ فرود آوردہ شد بعد از موسے تصدیق کنندہ کتاب ہائیکہ پیش از او بود ہدایت می کند

اِلَی الْحَقِّ وَاِلٰی طَرِیْقٍ مُّسْتَقِیْمٍ ۝۳۰ یٰقَوْمَنَاۤ اَجِیْبُوْا دَاعِیَ اللّٰهِ

بسوئے دین راست وبسوئے راہ راست اے قوم ما قبول کنید سخن دعوت کنندہ بسوئے خدا

بسوئے حق وبسوی راہ راست اے قوم ما اجابت کنید دعوت کنندہ اللہ را

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید چند کس از جن پیش آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمدند وآنحضرت صلعم در آنجا نماز فجر می گذارد در بطن نخلہ قرآن استماع کردند چون باز گشتند قوم خود را انذار نمودند اشارت باین قصہ است درین آیات ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع۵ پیش از بعثت محمدی چیزی از اخبار آسمانی بہ جنیان معلوم می شد- از وقتیکہ نزول وحی بر آنحضرت ص شروع شد آن سلسلہ تقریباً مسدود گشت وزدن جنیان بذریعہ شہب بکثرت آغاز یافت آنہا خیال کردند کہ یقیناً واقعہ جدیدی بظہور رسیدہ کہ در اثر آن خبرہائی آسمانی زیر محافظت ونگہبانان آن قرار گرفتہ شدہ- گروہ ہای متعدد جنیان بغرض جستجو وتفحص در مشرق ومغرب دنیا پراگندہ شدند از جملہ آنہا عبور جماعتی بہ بطن نخلہ اتفاق افتاد دران وقت تصادفاً آنحضرت ص باچند صحابی خود نماز فجر میخواند- اللہ تعالیٰ رخ آن جمعیت جنات را برای استماع قرآن بدین طرف منعطف فرمود آواز قرآن بگوش آنہا خیلی عجیب مؤثر ودلکش معلوم شد- وعظمت وہیبت آن دلہائے آنہا را فرا گرفت یک دیگر را گفتند کہ خاموش باشید وبہ سکوت این کلام پاک را بشنوید بالاخر قرآن کریم در دلہای آنان جا گرفت بقیہ بر صفحہ ۵۰۵.

ع ۳ / ۴

وَاٰمِنُوْا بِهٖ یَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوْبِكُمْ وَیُجِرْكُمْ مِّنْ عَذَابٍ اَلِیْمٍ ﴿۵﴾ وَمَنْ

وایمان آرید بوے تابیامرزد خدا برائے شما بعض گناہان شمارا و پناہ دہد شمارا از عذاب درد دہندہ و ہرکہ

وایمان آرید بوی کہ بیامرزد اللہ برای شما چیزی گناہان شمارا و پناہ دہد شمارا از عذاب دردناک و ہرکہ

لَّا یُجِبْ دَاعِیَ اللّٰهِ فَلَیْسَ بِمُعْجِزٍ فِی الْاَرْضِ وَلَیْسَ لَهٗ مِنْ دُوْنِهٖۤ

قبول نکند گفتۂ خوانندہ بخدا پس نیست عاجز کنندہ در زمین ونیست اورا بجز خدا

اجابت نکند دعوت کنندۂ اللہ را پس نیست او عاجز کنندۂ (اللہ) (بگریختن) در زمین ونیست اورا بجز خدا

اَوْلِیَآءُ ؕ اُولٰٓئِكَ فِیْ ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ﴿۶﴾ اَوَلَمْ یَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِیْ خَلَقَ

دوستان آن جماعہ در گمراہی ظاہرند آیا ندیدند خدائیکہ آفریدہ است

مددگار آن جماعہ در گمراہی ظاہرند آیا (فکر نکردند) ندانستند کہ (بتحقیق) اللہ آنکہ آفریدہ است

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ یَعْیَ بِخَلْقِهِنَّ بِقٰدِرٍ عَلٰۤی اَنْ یُّحْیِۦَ الْمَوْتٰی ؕ

آسمانہا وزمین وماندہ نشد در آفریدن اینہا تواناست برآنکہ زندہ کند مردگان را

آسمان ہا وزمین را وماندہ نشدہ بہ آفریدن آنہا ﴿ع﴾ تواناست براینکہ زندہ کند مردگان را

بَلٰۤی اِنَّهٗ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ﴿۷﴾ وَیَوْمَ یُعْرَضُ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا عَلَی

آرے چنین ست ہر آئینہ او بر ہر چیز تواناست وروزیکہ پیش آوردہ شوند کافران بر

آری (تواناست بزندہ کردن مردگان) (ہر آئینہ) او بر ہر چیز تواناست و روزی کہ پیش آوردہ شوند کافران بر

النَّارِ ؕ اَلَیْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ ؕ قَالُوْا بَلٰی وَرَبِّنَا ؕ قَالَ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ

آتش گفتہ شود آیا نیست این وعدہ درست گفتند آرے قسم بہ پروردگار ما درستست گفت پس بچشید عقوبت را

آتش (گفتہ میشود برای شان) آیا نیست این درست گویند آری قسم است بہ پروردگار ما گوید پس بچشید عذاب را

بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿۸﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَ

بسبب آنکہ کافر می بودید پس صبر کن چنانکہ صبر کردہ بودند خداوندان ہمت عالی از پیغامبران و

بسبب آنچہ کفر می کردید پس صبر کن چنانکہ صبر کردہ بودند صاحبان عزم رسولان و

لَا تَسْتَعْجِلْ لَّهُمْ ؕ كَاَنَّهُمْ یَوْمَ یَرَوْنَ مَا یُوْعَدُوْنَ ۙ لَمْ یَلْبَثُوْۤا

شتاب طلب مکن عقوبت را برائے ایشان روزیکہ بہ بینند آنچہ وعدہ دادہ میشود ایشانرا چنانستی کہ ایشان نماندہ بودند الا

بشتاب مطلب (عقوبت را) برائے ایشان گویا ایشان روزی کہ ببینند آنچہ وعدہ دادہ شدہ اند درنگ نکردہ اند

اِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ ؕ بَلٰغٌ ۚ فَهَلْ یُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿۹﴾

مگر یکساعۃ از روز این پیغام رسانیدنست پس ہلاک کردہ نخواہند شد مگر قوم بدکاران

مگر ساعتی از روز این تبلیغ است پس ہلاک کردہ نشوند مگر قوم نافرمان (کافران)

سورۃ محمد صلی اللہ علیہ وسلم مدنیۃ	بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ	ہی ثمان وثلثون اٰیۃ واربع رکوعات

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اَلَّذِیْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِیْلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿۱﴾ وَ

آنانکہ کافر شدند وبازداشتند مردمان را از راہ خدا حبط کرد خدا اعمال ایشان را و

آنانکہ کافر شدہ اند وبازداشتند (مردمان را) از راہ اللہ ضائع کرد (اللہ) اعمال ایشان را و

الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاٰمَنُوْا بِمَا نُزِّلَ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّهُوَ الْحَقُّ

آنانکہ ایمان آوردند وکردند کارہائے شائستہ ومعتقد شدند بآنچہ فرود آوردہ شد بر محمد صلعم وآن راستست.

آنانکہ ایمان آوردند وکردند کارہائے نیک وایمان آوردند بہ آنچہ فرود آوردہ شدہ بر محمد ﷺ وآن دین راست است

مِنْ رَّبِّهِمْ ۙ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَیِّاٰتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿۲﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ

آمدہ از پروردگار ایشان دور ساخت از ایشان جرمہائے ایشان را وبصلاح آورد حال ایشان را این بسبب آنست

از جانب پروردگار ایشان دور کرد از ایشان بدیہای ایشان را واصلاح کرد حال ایشان را این بسبب آنست

ی گفتند اللہ تعالیٰ زمین وآسمان را در شش روز پیدا کردہ۔ ثم استراح (پس بروز ہفتم دم گرفت) العیاذ باللہ۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در دنیا..

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ

دفوراً بی بردند کہ ہمین چیز جدید جنیان را از شنیدن خبرہای آسمانی بازداشتہ است بہر حال وقتیکہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از تلاوت قرآن فارغ شدند این مردم قلباً ایمان آوردہ برگشتند وبقوم خود نصیحت کردند کیفیت مفصل این واقعہ در سورہ جن خواہد آمد از احادیث معلوم میشود کہ این مرتبہ آنحضرت بہ آمدورفت وشنیدن آنہا ہیچ آگاہ نشد یک درخت باذن خدا اجمالاً اطلاعی بہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم داد اما کیفیت مفصل بذریۂ وحی برآنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم منکشف شد کما قال تعالیٰ "قل اوحی الی انہ استمع نفر من الجن الایہ" (جن رکوع ۱)

ع ۴ ۹

بعدہا جنیان بتعداد زیاد بہ دین اسلام مشرف شدند وبغرض ملاقات وآموختن دین وفدہای آنہا بخدمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حاضر گشتند. خفاجی بنابر بعض روایات دعوی کردہ کہ جنیان شش مرتبہ باآنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ملاقات کردند ازین جہۃ اختلاف روایات راجع بہ عدد ویا امور دیگر باید بر تعدد وقائع حمل شود ف۱

ف۲ درین لفظ (ولم یعی بخلقہن) رد عقیدۂ یہود است

الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِن

که کافران پیروی ناراست کردند و مومنان پیروی دین راست کردند که از جانب

که کافران پیروی کردند باطل را و (بتحقیق) آنانکه ایمان آوردند پیروی کردند حق را که از طرف

رَّبِّهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ③ فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ

پروردگار ایشانست همچنین بیان می کند خدا برائے مردمان داستانهائے ایشان را پس چون مصاف کنید با

پروردگار ایشان است هم چنین بیان می کند الله برائے مردمان احوال ایشانرا پس چون مقابل (ملاقاتی) متوید

كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا

کافران پس بزنید گردن ها را تا وقتیکه خونریزی بسیار کردید در ایشان پس محکم کنید قید را پس باحسان خلاص کردن

با کافران پس بزنید گردن هائے (ایشان را) تا چون بسیار کشتید ایشان را (و اسیر گرفتید) پس مضبوط کنید قید را پس یا

بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ۚ ذَٰلِكَ ۖ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ

بعد ازین و یا مالے بعوض گرفتن تا آنکه بنهد جنگ سلاح خود را ف۱ اینست حکم و اگر خواستے خدا

بعد ازین و یا معاوضه کنید تا آنکه بنهد جنگ سلاح خود را حکم این است و اگر میخواست الله

لَانتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ۗ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ

خود انتقام کشیدے از ایشان و لیکن میخواهد که امتحان کند بعض شمارا بعضے و آنانکه کشته شدند در راه

خود انتقام میگرفت از ایشان و لیکن میخواهد که امتحان کند بعض شمارا ببعضی ع۵ و آنانکه کشته شدند در راه

اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ④ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ⑤ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ

خدا پس حبط نخواهد کرد عمل ایشان را راه خواهد نمود ایشان را و نیک خواهد کرد حال ایشان را و خواهد در آورد ایشانرا به بهشت

الله پس هرگز ضایع نخواهد کرد عمل های ایشان را بزودی راه نماید ایشانرا و اصلاح کند حال ایشانرا و در آرد ایشانرا در بهشت

عَرَّفَهَا لَهُمْ ⑥ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ

که شناسا کرده است ایشان را بآن اے مسلمانان اگر نصرت دهید دین خدا را نصرت دهد خدا شمارا و ثابت کند

که معلوم گردانیده آنرا برای ایشان اے مؤمنان اگر نصرت دهید الله را نصرت دهد شمارا و ثابت کند

أَقْدَامَكُمْ ⑦ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَّهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ⑧ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ

قدم هائے شمارا و آنانکه کافر شدند پس هلاک باد ایشان را و حبط کرد خدا عمل ایشان را این بسبب آنست که ایشان

قدم های شمارا و آنانکه کافر شدند پس بروی افتاده هلاک است برای ایشان و ضایع کرد الله اعمال ایشان را این بسبب آنست که ایشان

كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ⑨ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا

ناپسند کردند چیزے را که فرود آورده است خدا پس حبط کرد خدا عمل ایشان را آیا سیر نکرده اند در زمین تا بنگرند

نه پسندیدند چیزی را که فرو فرستاده است الله پس ضایع کرد اعمال ایشانرا آیا (نشسته اند در خانها) پس سیر نکردند در زمین

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ۖ وَلِلْكَافِرِينَ

چگونه بود انجام آنانکه پیش از ایشان بودند برهم زد خدا بر ایشان و کافران را مثل

که چگونه بود عاقبت آنانکه پیش از ایشان بودند (بلکه رفتند دیدند) از بیخ کند الله ایشان را و برای کافران است

أَمْثَالُهَا ⑩ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ ⑪

مانند این عقوبت این بسبب آنست که خدا کارساز مسلمانانست و بسبب آنست که کافران را هیچ کارساز نیست ایشان را

مانند آن عقوبت ع۵ این بسبب آنست که الله مددگار مؤمنان است و بسبب آنست که کافران نیست هیچ مددگار برای ایشان

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن

هر آئینه خدا در آورد آنانرا که ایمان آورده اند و کارهائے شایسته کرده اند به بوستانها میرود زیر آن

هر آئینه الله میدارد آنان را که ایمان آورده اند و کرده اند کارهای نیک به جنت هائیکه میرود زیر (درختان) آن

تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ

جویها و آنانکه کافر شدند بهره بر میگیرند و میخورند چنانکه می خورند چهارپایان

جوی ها و آنانکه کافر شدند بهره میگیرند (در دنیا) و میخورند چنانکه میخورند چهارپایان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی جنگ موقوف شود - احتیاج بسلاح نماند والله اعلم ۱۲ -

تفسیر عثمانی

ف۵ خدا قدرت دارد که برین کافران عذابی از آسمان بفرستد و مانند «عاد» و «ثمود» آنها را هلاک کند لیکن منظور خدا از مشروع نمودن جهاد و قتال این بود که بندگان را امتحان کند - او میخواهد ببیند که چند مسلمان برای نثار کردن جان و مال خود در مقابل نام خدا آماده هستند و از بین کفار چند نفر ازین پیش آمدها تنبیه و بیدار میشوند و ازین مهلتی که الله تعالیٰ بایشان داده است فائده می بردارند - ازین سبب مانند قومهای سابق آنهارا یکدم نمی گیرد و مستاصل نمی کند - حال بهشتی که از زبان انبیاء علیهم السلام و وجدان صحیح خود شان بایشان معرفی و معلوم شده بود دران داخل کرده میشوند چون در آنجا رسند هر بهشتی نشیمن خود را خود بخود خواهد شناخت دلش بهمان طرف که جای رهایش اوست میل می کند (تنبیه) ابن عباس رض «عرفها لهم» را بمعنی «طیبها لهم» گرفته است یعنی جنت با خوشبوئی های گوناگون برای شان معطر کرده شده ۱۲ -

ف۵ مشاهده کنید که منکران گذشته چگونه درین جهان ذلیل و رسوا شدند و منصوبه های آنها چسان بخاک برابر کرده شد آیا به کافران امروزی هیچ سزا داده نمی شود ۱۲ -

معٰ ۱۳ عند المتقدمین ۱۲

ع ۱۱/۵

وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ۝١ وَكَأَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِّنْ قَرْيَتِكَ

و آتش جائے ایشان ست و بسیار از دیہ کہ قوی تر بود از دیہ تو

و آتش مسکن ایشان است و بسی از (اہل) قریہ کہ آن قوی تر بود از (اہل) قریہ تو

الَّتِي أَخْرَجَتْكَ ۚ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ۝٢ أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْ

کہ جلاوطن کرد ترا ہلاک ساختیم ایشان را پس نیست ہیچ نصرت دہندہ برائے ایشان آیا ہر کہ باشد بر طریقہ روشن از

کہ بیرون کرد ترا ہلاک ساختیم ایشان را پس نیست ہیچ مددگار برای ایشان آیا آنکہ باشد بر راہ روشن از

رَّبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ۝٣ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي

پروردگار خویش مانند آں کس ست کہ آراستہ کردہ شد در نظر او بدکاری او و مانند آنانکہ پیروی کردند خواہش خود را صفت بہشتے کہ

پروردگار خود مانند کسی است کہ زینت دادہ شد برای او عمل بد او و پیروی کردند خواہش ہائے خود را صفت بہشتی کہ

وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَا أَنْهَارٌ مِّنْ مَّاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِّنْ لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ

وعدہ دادہ شد متقیان را اینست دراں بہشت جویہاست از آب کہ بدبو نا ماندگی متغیر نشدہ و جویہاست از شیر کہ مزہ او

وعدہ دادہ شدہ بر متقیان (این است) دران جویہاست از آب غیر بدبو و جویہاست از شیر کہ تغیر نکردہ

طَعْمُهُ ۚ وَأَنْهَارٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ ۚ وَأَنْهَارٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ۖ وَلَهُمْ

برنگشتہ و جویہاست از مے لذت دہندہ آشامندگان را و جویہاست از شہد صاف کردہ شدہ و ایشان راست

مزہ او و جویہاست از شراب خوشگوار برای آشامندگان و جویہاست از شہد صاف کردہ شدہ ایشان راست

فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ ۖ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي

آنجا ہر جنس میوہا و ایشان راست آمرزش از پروردگار ایشان آیا این جماعہ مانند آنست کہ ہمیشہ باشد در

دران از ہر جنس میوہا و آمرزش از پروردگار ایشان (آیا اہل بہشت) مانند آنست کہ ہمیشہ باشد در

النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ۝٤ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ ۖ

آتش و نوشانیدہ شوند آب گرم پس پارہ پارہ ساخت رودہ ہائے ایشان را و از مردمان کسے ہست کہ گوش می نہد بسوئے تو

آتش نوشانیدہ میشوند آب گرم پس پارہ پارہ می کند رودہ ہای ایشان را و بعض ایشان آن است کہ گوش می نہد بسوے تو

حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ

تا وقتے کہ بیرون روند از نزدیک تو گویند با آنانکہ عطا کردہ شد ایشان را علم چہ چیز گفت پیغامبر

تا چون بیرون روند از نزد تو گویند بہ آنانکہ دادہ شدہ آنہا را علم چہ گفت (محمد)

آنِفًا ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ۝٥

الحال آن جماعہ آنانند کہ مہر نہادہ است خدا بر دل ایشان و پیروی کردند خواہش نفس خود را

اکنون آن جماعہ آنان اند کہ مہر نہادہ است اللہ بر دل ہای ایشان و پیروی کردند خواہش ہای خود را

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ۝٦ فَهَلْ يَنْظُرُونَ

و آنانکہ راہ یاب شدند زیادہ کرد خدا ایشان را ہدایت و عطا کرد بدیشان تقوی ایشان را منتظر نیستند

و آنانکہ راہ یافتند زیادہ کرد خدا ایشان را ہدایت و داد بایشان تقوای ایشان را پس انتظار نمی برند

إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً ۖ فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا ۚ فَأَنَّىٰ لَهُمْ إِذَا

مگر قیامت را کہ بیاید بدیشان ناگہان پس ہر آئینہ آمدہ است علامات قیامت پس از کجا باشد برائے ایشان پند گرفتن ایشان

مگر قیامت را کہ بیاید بایشان ناگہان پس ہر آئینہ آمدہ است علامات آن پس کجا باشد برای ایشان چون

جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ۝٧ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَ

بیاید قیامت ایشان پس یقین کن کہ نیست ہیچ معبود مگر خدا و آمرزش طلب کن برائے گناہان خود و

بیاید قیامت بایشان پند گرفتن ایشان ۵ پس ثابت باش باین اعتقاد کہ نیست معبود برحق مگر اللہ و آمرزش بخواہ

لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ۝٨ وَيَقُولُ

در حق مردان مسلمان و زنان مسلمان نیز و خدا میداند جائے آمد و رفت شما و جائے ماندن شما ۲ و می گویند

برای مردان مومن و زنان مومنہ و اللہ میداند بازگشت شما را و مسکن شما را و می گویند

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید از اینجا تا آخر سورہ در باب تہدید مردم ضعیف الایمان نازل شد ۱۲ ف۲ حاصل این آیات ذم آں شخص است کہ بہ مجلس علم در آید و بفہیم حقیقت آں نرسد بسبب ہجوم ہوائے نفس بردل او و محتاج استفسار دیگران گردد و تخویف است بقیامت مثل این شخص را و اللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی نصائح قرآن مثال ہائے عبرتناک اقوام گذشتہ و وعدہ و وعید جنت و دوزخ ہمہ را شنیدند اکنون برای باور کردن انتظار کدام وقت را دارند از ہمان ساعتی را انتظار دارند کہ قیامت قائم شود چند علامات قیامت بمظاہر شدہ است و قتیکہ قیامت در رسد موقع تحصیل فہم و دانش و باور کردن برائ آنہا کجا باقی میماند یعنی فہمیدن و باور کردن آنوقت بکار نمی آید زیرا کہ نجات بہ آن مرتب نمی شود۔ حضرت شاہ صاحب رح می نویسد .. علامہ بزرگ قیامت بعثت نبی ماست ہمہ انبیاء انتظار بعثت خاتم النبیین را داشتند چون او مبعوث شد (مقصود تخلیق عالم حاصل گشت) اکنون فقط قیام قیامت باقی است .. در حدیث آمدہ کہ نبی کریم بسوی انگشت شہادت و انگشت وسطی اشارہ کردہ فرمود ,, انا والساعة کہاتین ,, من و قیامت مانند این دو کلک ہستیم گویا من از قیامت این قدر پیش برآمدہ ام کہ انگشت وسطی از کلک شہادت پیش برآمدہ است - در شرح صحیح مسلم تفصیل آن دادہ شدہ در بین ,,,

ع ۸ ۶ ۲

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُوْرَةٌ ۚ فَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُوْرَةٌ مُّحْكَمَةٌ وَّذُكِرَ فِيْهَا

مسلمانان چرا فرود فرستاده نشد سورتے پس چون فرستاده شود سورتے واضح المعنی و ذکر کرده شود دران

مومنان چرا فرو فرستاده نشد سورتی پس چون فرستاده شود سورتی سنجیده و ذکر کرده شود دران (طلب)

الْقِتَالُ ۙ رَاَيْتَ الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ يَّنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ نَظَرَ

قتال به بینی آنان را که در دل ایشان بیماری ست می نگرند بسوئے تو مانند نظر کردن کسیکه

جنگ می بینی آنان را که در دل ایشان مرض (شک و نفاق) است می بینند بسوی تو مانند دیدن کسی که

الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۗ فَاَوْلٰى لَهُمْ ① طَاعَةٌ وَّقَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ ۫ فَاِذَا

او را بے ہوشی رسیده باشد بسبب حضور موت پس وائے ایشان را حال ایشان بحسب ظاہر فرمانبرداریست و سخن نیکو گفتن

بے ہوشی واقع شده باشد بروی بسبب ترس مرگ پس وای برایشان (کار ایشان) فرمان برداری و سخن نیکو گفتن است پس چون

عَزَمَ الْاَمْرُ ۣ فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ② فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ

مصمم شود کار اگر وعدهٔ خود راست کردندے با خدا بهتر بودے برائے ایشان پس اے ضعیف ایمانان اگر متولی

مؤکد شود کار پس اگر راست کردندی (وعدهٔ خود را) به الله البته بهتر بود برای ایشان پس آیا توقع میشود از شما که اگر حکومت

تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوْا فِي الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوْٓا اَرْحَامَكُمْ ③ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ

امور مردمان شوید البته نزدیک ابد از انکه تباه کاری کنید در زمین و قطع قبیله داری نمائید این جماعه آنانند

داده شود شما را آنکه فساد کنید در زمین و قطع کنید رشته داری های خود را (آری) ع۵ آن جماعه آنان اند

لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ ④ اَفَلَا يَتَدَبَّرُوْنَ الْقُرْاٰنَ

که لعنت کرد ایشان را خدا پس کر ساخت ایشان را و کور کرد چشمهائے ایشان را آیا تامل نمی کنند در قرآن

که لعنت کرد ایشان را الله پس کر ساخت ایشان را و کور کرد چشمهای ایشان را آیا تفکر نمی کنند در قرآن

اَمْ عَلٰى قُلُوْبٍ اَقْفَالُهَا ⑤ اِنَّ الَّذِيْنَ ارْتَدُّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ مِّنْ بَعْدِ

یا بر دلها قفل آن دلهاست هر آئینه آنانکه برگشتند بر جانب پشت خویش پس ازان که

یا بر دلهای ایشان قفلهاست هر آئینه آنانکه برگشتند بر پشت های خود پس از انکه

مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى ۙ الشَّيْطٰنُ سَوَّلَ لَهُمْ ۭ وَاَمْلٰى لَهُمْ ⑥ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا

ظاہر شد ایشان را راه ہدایت شیطان آراسته کرده است برائے ایشان و مہلت داده است ایشان را اینهمه بسبب آنست که ایشان

ظاہر شد برای ایشان راه راست شیطان آسان کرد برای ایشان (ارتکاب کبائر را) و وعده درازی (در آرزوها) داد بایشان این

لِلَّذِيْنَ كَرِهُوْا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ سَنُطِيْعُكُمْ فِيْ بَعْضِ الْاَمْرِ ۚ وَاللّٰهُ

با آنانکه ناپسند کرده اند چیزے را که خدا فرستاده است ف۱ فرمانبرداری شما خواہیم کرد در بعض کار ہائے و خدا

به آنانی که ناپسندیدند چیزی را که فرو فرستاد الله که فرمان برداری شما خواهیم کرد در بعض کار ها و الله

يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ ⑦ فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُوْنَ وُجُوْهَهُمْ

میداند سخن پنهان گفتن ایشان را پس چگونه باشد حال وقتی که قبض روح ایشان کنند فرشتگان میزنند رویهای ایشان را

میداند راز گفتن ایشان را پس چه حال که باشد چون قبض کنند ارواح ایشان را فرشتگان در حالیکه میزنند رویهای ایشان را

وَاَدْبَارَهُمْ ⑧ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اتَّبَعُوْا مَآ اَسْخَطَ اللّٰهَ وَكَرِهُوْا رِضْوَانَهٗ فَاَحْبَطَ

و پشتهائے ایشان را این عقوبت بسبب آنست که ایشان پیروی چیزے کردند که بخشم آورد خدا را و ناپسند کردند خوشنودی او را

و پشت های ایشان را این بسبب آنست که پیروی کردند چیزے را که بخشم آورد خدا را و ناپسندیدند (چیزی را که موجب) رضای

اَعْمَالَهُمْ ⑨ اَمْ حَسِبَ الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ اَنْ لَّنْ يُّخْرِجَ اللّٰهُ

اعمال ایشان را آیا پنداشته اند آنانکه در دل ہائے ایشان بیماری است که ظاہر نخواہد کرد خدا

عملهای ایشان را آیا پنداشتند آنان که در دلهای ایشان مرض است که ظاہر نکند الله

اَضْغَانَهُمْ ⑩ وَلَوْ نَشَآءُ لَاَرَيْنٰكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيْمٰهُمْ ۭ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ

کینهائے ایشان را و اگر میخواستیم می نمودیم ایشان را بتو پس می شناختی ایشان را به قیافهٔ ایشان ف۲ و البته لشناسی ایشان را

کینه ہائے ایشان را و اگر بخواہیم نشان می دادیم بتو ایشان را (مگر چنین نکردیم) پس البته شناخته ایشان را به علامات ایشان آینده

چنین مطلب هم گرفته می شود که اگر از جهاد اعراض کنید از شما همین توقع کرده میشود که از شرارت های منافقانه خود در زمین خرابی برپا خواهید کرد و از مسلمانانیکه به

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی منافقان یا یهود ۱۲ ف۲ یعنی ظلمت نفاق بر روئے ایشان هویدا می شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد "یعنی از جان به تنگ آمده آرزوی جهاد می کنید و اگر خداوند حزب شما را غالب کند فساد برپا می نمائید (تنبیه) مترجم محقق قدس الله سره ترجمه "تولیتم" را "به حکومت نائل شدید" کرده است چنانکه رائی بسیاری مفسرین همین است علمای دیگر "تولی" را بمعنی اعراض گرفته چنین مطلب می گیرند اگر شما از جهاد در راه الله تعالیٰ اعراض کنید ظاهر است که در دنیا امن و انصاف قائم نمی شود چون در دنیا امن و انصاف باقی نماند ظاهر است که فساد، بدامنی و حق ناشناسی بروے کار می آید و بعضی چنان تفسیر کرده اند که اگر شما از ایمان آوردن اعراض کردید کیفیت زمانه جاهلیت عود می کند یعنی خرابی ها، بی نظمی ها و فسادی که دران وقت بود و بر سخنان ادنی و جزئی روابط و خویشاوندی منقطع میگشت تمام نقشه سابق باردیگر قائم میشود و اگر خطاب آیت مخصوص بمنافقین باشد.

ع ۳ / ۹ / ۷

فِىْ لَحْنِ الْقَوْلِ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ ۝ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ

در اسلوب سخن و خدا میداند عمل شمارا والبتہ امتحان کنیم شمارا تا بشناسیم

از طرز سخن وخدا میداند کردارہای شمارا وہر آئینہ می آزمائیم شمارا تا ممتاز گردانیم

الْمُجٰهِدِيْنَ مِنْكُمْ وَالصّٰبِرِيْنَ ۙ وَنَبْلُوَا۟ اَخْبَارَكُمْ ۝ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

مجاہدان را از شما و صابران را و بیازمائیم احوال شمارا ہر آئینہ آنان کہ کافر شدند

مجاہدین شمارا (از غیر) وثابت قدمان را (از غیر ثابت قدم) ف۵ وتا بیازمائیم خبرہای شمارا ہر آئینہ آنانکہ کافر شدند

وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَشَآقُّوا الرَّسُوْلَ مِنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ

و بازداشتند از راہ خدا و مخالفت کردند با پیغامبر بعد ازانکہ واضح شد ایشانرا

وبازداشتند (مردم را) از راہ الله ومخالفت کردند با رسول بعد ازانکہ روشن شد برای ایشان

الْهُدٰى ۙ لَنْ يَّضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا ؕ وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ ۝ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ

راہ ہدایت ہیچ زیان نرسانند خدارا وحبط خواہد کرد خدا عملہای ایشانرا اے

راہ راست ہرگز زیان رسانیدہ نمی توانند بہ الله ہیچ وزود است کہ ضایع کند خدا کردارہای ایشانرا اے

اٰمَنُوْۤا اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَلَا تُبْطِلُوْۤا اَعْمَالَكُمْ ۝ اِنَّ

مسلمانان فرمان برید خدارا و فرمان برید پیغامبر را وباطل مکنید عمل ہائے خود را ف۱ ہر آئینہ

مؤمنان فرمان برید الله را وفرمان برید رسول را وضایع مکنید کردار ہائے خود را (ہر آئینہ)

الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ مَاتُوْا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ

آنانکہ کافر شدند وبازداشتند از راہ خدا باز مردند وایشان کافر بودند پس ہرگز

آنانکہ کافر شدند وبازداشتند (مردم را) راہ الله بازمردند درحالیکہ ایشان کافر بودند پس ہرگز

يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ۝ فَلَا تَهِنُوْا وَتَدْعُوْۤا اِلَى السَّلْمِ ۖۗ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ ۖۗ

نخواہد آمرزید خدا ایشانرا پس سستی مکنید و بسوئے صلح مخوانید وشمائید غالب

نیامرزد الله ایشانرا پس کم دل مشوید و مخواہید بسوی صلح وحال آنکہ شمائید غالب

وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَّتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ ۝ اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّ

وخدا با شماست وضایع نخواہد ساخت عملہائے شمارا جزاین نیست کہ زندگانی دنیا بازیست و

والله با شماست وہرگز ضایع نگرداند کارہای شمارا جزاین نیست کہ زندگانی دنیا بازی و

لَهْوٌ ؕ وَاِنْ تُؤْمِنُوْا وَتَتَّقُوْا يُؤْتِكُمْ اُجُوْرَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ۝

بیہودگیست و اگر ایمان آرید و پرہیزگاری کنید بدہد شمارا مزد شما ونہ طلبد از شما مال شمارا ف۲

تماشاست واگر ایمان آرید وپرہیزگاری کنید بدہد شمارا مزدہای شمارا ونطلبد از شما (جمیع) مالہای شمارا

اِنْ يَّسْـَٔلْكُمُوْهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوْا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ ۝ هٰۤاَنْتُمْ هٰۤؤُلَآءِ

اگر طلبد از شما مال شمارا پس مبالغہ کند در سوال آنگاہ بخل کنید وبرروئے کار آرد آن بخل کینہائے شمارا آگاہ شوید شما اے جماعہ

اگر بخواہد از شما مالہای شمارا پس مبالغہ کند در خواستن بخل می کنید وظاہر می کند کینہ ہای شمارا آگاہ باشید شما ای گروہ مخاطبین

تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوْا فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ فَمِنْكُمْ مَّنْ يَّبْخَلُ ۚ وَمَنْ يَّبْخَلْ

کہ خواندہ میشود شمارا تا خرج کنید در راہ خدا پس از شما کسے ہست کہ بخل می کند وہر کہ بخل کند

خواندہ میشوید برای اینکہ خرج کنید در راہ الله پس بعضی از شما کسی است کہ بخل می کند وہر کہ بخل کند

فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَّفْسِهٖ ؕ وَاللّٰهُ الْغَنِىُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ ۚ وَاِنْ

جزاین نیست کہ بخل می کند از خویش ف۳ وخدا توانگرست وشما محتاجید واگر

پس جزاین نیست کہ بخل می کند بر نفس خود والله بے نیاز است وشما محتاجانید واگر

تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۙ ثُمَّ لَا يَكُوْنُوْۤا اَمْثَالَكُمْ ۝ ع

روگردان شوید بدل آرد گروہے دیگر را غیر شما باز نباشند آن جماعہ مانند شما

روی بگردانید بدل آرد الله قومی را غیر از شما پس نباشند مانند شما

نکاری گردد کہ کدام مردم در راہ خداوندی جنگند ودر شدید ترین امتحانات ثابت قدم واستوار می باشند وکدام ہا از جانبازی پہلو تہی می کنند ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بار تداد وریا وسمعہ ۱۲ ف۲ یعنی جمیع مال را ۱۲ ف۳ یعنی منفعت انفاق از خود باز میدارد ۱۲ ف۴ مترجم گوید آنحضرت صلی الله علیہ وسلم بخواب دیدند گویا آنحضرت با اصحاب در مکہ داخل شدند و باطمینان خاطر بحلق و قصر مشغول اند بسو آن سال بقصد عمرہ متوجہ کعبہ شدند وچون بحدیبیہ رسیدند کفار قریش از وصول بکعبہ مانع آمدند وبعد تشویش بسیار با کفار صلح کردہ بغیر از وصول بکعبہ بازگشتند خدا تعالیٰ آن عمل را از ایشان قبول فرمود واز آن بیعت کہ در اثنائے تشویش بجہت تاکید عزم با آنحضرت صلی الله علیہ وسلم کردہ بودند راضی شد و بثواب آن عمل فتوح بسیار نصیب ایشان گردانید بتخصیص فتح خیبر کہ بعد ازین سفر بلا تراخی واقع شدہ وغنایم خیبر را مخصوص بحاضران بیعت گردانید وغیر ایشانرا از ان غزوہ منع نمود ومضمون رویا سال آیندہ بظہور رسید پس در باب وعدہ فتوح ودر وشیہ منافقان بسبب تعویق مضمون رویا وبیان حکمت تعویق وتہدید متخلفان از سفر حدیبیہ وبیان خوشنودی خود باہل بیعت این سورۃ نازل فرمود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ از احکام جہاد وامثال آن مقصود آزمایش است از ہمین آزمایش سخت

ع ۱۰ ۴ ۸

سُوْرَةُ الْفَتْحِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ تِسْعٌ　　بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ　　عِشْرُوْنَ اٰيَةً وَاَرْبَعُ رُكُوْعَاتٍ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِيْنًا ۙ﴿۱﴾ لِّيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْۢبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ

هر آئینه ما حکم کردیم برائے تو بفتح ظاهر عاقبت فتح آنست که بیامرزد ترا خدا آنچه که سابق گذشت از گناه تو و آنچه پس مانده

(هر آئینه) ما فیصله کردیم برای تو فیصلهٔ روشن تا بیامرزد سبرای تو الله آنچه که سابق گذشت گناه تو و آنچه پس واقع شده

وَيُتِمَّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا ۙ﴿۲﴾ وَّيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا

و تمام کند نعمت خود را بر تو و تا بنماید ترا راه راست و تا نصرت دهد ترا خدا بنصرت

و تمام کند احسان خود را بر تو و روان کند ترا براه راست و نصرت دهد ترا الله نصرت

عَزِيْزًا ﴿۳﴾ هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ فِيْ قُلُوْبِ الْمُؤْمِنِيْنَ لِيَزْدَادُوْٓا

قوی　او ست آنکه فرود آورد اطمینان را در دل مسلمانان تا زیاده شود

قوی　اوست آنکه فرود آورد اطمینان را در دل هائے مومنان تا زیاده کنند

اِيْمَانًا مَّعَ اِيْمَانِهِمْ ۭ وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا

ایمان ایشان با ایمان سابق ایشان و خدا راست لشکر آسمانها و زمین و هست خدا دانا

ایمان را با ایمان سابق خود و الله راست لشکرهائے آسمان ها و زمین و هست الله دانا

حَكِيْمًا ۙ﴿۴﴾ لِّيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا

با حکمت　عاقبت نزول سکینه آنست که در آرد مردان مسلمان را و زنان مسلمان را بوستانها میرود زیر آنها

با حکمت　تا در آرد مردان مؤمن و زنان مومنه را در جنت ها که میرود در زیر درختان آن

الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ ۭ وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا

جویها جاویدان آنجا و زائل کند از ایشان جرم هائے ایشان را و هست این مقدمه نزدیک خدا فیروزی

جویها جاویدان باشند در آن و تا زائل کند از ایشان بدیهای ایشان را و هست این نزد الله فیروزی

عَظِيْمًا ۙ﴿۵﴾ وَّيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْمُشْرِكِيْنَ وَالْمُشْرِكٰتِ

بزرگ　و تا عذاب کند مردان منافق را و زنان منافق را و مردان شرک آرنده را و زنان شرک آرنده را

بزرگ　و تا عذاب کند مردان منافق و زنان منافق را و مردان مشرک و زنان مشرک را

الظَّاۗنِّيْنَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ ۭ عَلَيْهِمْ دَاۗىِٕرَةُ السَّوْءِ ۚ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ

که گمان کننده اند بر خدا گمان بد　بر ایشان باد مصیبت بد　و خشم آمد خدا بر ایشان

که گمان کننده اند بر الله گمان بد (منکس) افتاد بر ایشان گردش بد　خشم کرد الله بر ایشان

وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۭ وَسَاۗءَتْ مَصِيْرًا ﴿۶﴾ وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَ

و لعنت کرد ایشان را و آماده ساخت برائے ایشان دوزخ را و بد جائے ست دوزخ و خدا راست لشکر آسمانها و

و لعنت کرد ایشان را و آماده ساخت برای ایشان دوزخ را و بد مرجع است دوزخ و الله راست لشکرهای آسمانها و

الْاَرْضِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ﴿۷﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنٰكَ شَاهِدًا وَّمُبَشِّرًا وَّ

زمین　و هست خدا غالب با حکمت　هر آئینه ما فرستادیم ترا اظهار حق کننده و بشارت دهنده و

زمین　و هست الله غالب با حکمت　(هر آئینه) ما فرستادیم ترا گواه و بشارت دهنده و

نَذِيْرًا ۙ﴿۸﴾ لِّتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتُعَزِّرُوْهُ وَتُوَقِّرُوْهُ ۭ وَتُسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّ

ترساننده　تا ایمان آرید اے مسلمانان بخدا و رسول او و تا نصرت دهید دین خدا را و به بزرگی اعتقاد کنید او را و بپاکی یاد کنید او را

ترساننده　تا ایمان آرید به الله و به رسول او و تا نصرت دهید (دین) او را و تعظیم کنید او را و بپاکی یاد کنید او را بگاه و

اَصِيْلًا ﴿۹﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يُبَايِعُوْنَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُوْنَ اللّٰهَ ۭ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْدِيْهِمْ

بیگاه　هر آئینه آنانکه بیعت می کنند با تو جز این نیست که بیعت می کنند با خدا دست خداست بالائے دست ایشان

بیگاه　تحقیق آنانکه بیعت می کنند با تو بیعت می کنند با الله　دست خداست بالای دست های ایشان

ف ۵ اطمینان نازل کرد یعنی باوجودیکه خلاف طبع آنها بود بحکم رسول استوار و ثابت قدم بودند با کافران معاند صلح نگردند از برکت این کار درجهٔ ایمان آنها بلند تر شده و در مراتب عرفان و اتقان ترقی یافتند اول به بیعت جهاد پرداخته با ثبات رسانیده بودند که ما در راه خدا برای جهاد و قتال آماده هستیم این یک رنگ ایمان بود بعد از ان وقتیکه پیغمبر علیه الصلوة والسلام برخلاف جذبات مسلمانان بحکم و ارادهٔ خداوند صلح را منظور فرمود این ایمان دیگر آنها بود که جذبات و احساسات خویش را زیر پا نموده مقابل فیصلهٔ خدا و رسول گردن نهادند - رضی الله عنهم و رضوا عنه - ف ۶ چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم «انا فتحنا لک فتحا مبینا الایه» را پیش صحابه تلاوت فرمود آنها بخدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم تبریک گفتند و عرض کردند: «یا رسول الله! این مخصوص شما بود برای ما چیست؟» نظر باین خواهش این آیات نازل شد یعنی خدا تعالی از فرو فرستادن اطمینان و سکینه ایمان مؤمنین را بیفزود و تا بکمال اعزاز و اکرام آنها را داخل جنت نماید و بدیهاو تقصیرشان را معاف فرماید چنانکه در حدیث است .. از جملهٔ اصحابیکه در حدیبیه بیعت کردند هیچیک بدوزخ نمیرود و تنبیه ذکر مؤمنات برای تعمیم است یعنی ایمان هیچ کس خواه مرد باشد و یا زن ضایع نمی گردد از احادیث ثابت است که حد...

تنبیه: از الرحمن تا پنجم بر صفحهٔ ۵۰۹ ملاحظه

فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهَ

پس ہر کہ بشکند عہد پس جز این نیست کہ می شکند بضرر نفس خود و ہر کہ تمام کند آنچہ بر آں با خدا عہد کردہ است

پس ہر کہ بشکند عہد بیعت را پس جز این نیست کہ می شکند بہ ضرر نفس خود و ہر کہ وفا کند بہ آنچہ عہد کردہ بہ آن اللہ را

فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾ سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا

پس خواہد داد اورا مزد بزرگ خواہند گفت با تو پس گذاشتگان از اعراب را مشغول کرد مارا

پس خواہد داد اورا مزد بزرگ اکنون خواہند گفت برای تو پس ماندگان از بادیہ نشینان عرب مشغول کرد مارا

أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۚ يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِم مَّا لَيْسَ فِي

اموال ما و فرزندان ما پس طلب آمرزش کن برائے ما می گویند بزبان خود آنچہ نیست در

اموال ما و اہل ما پس طلب آمرزش کن برائے ما می گویند بزبانہائے خود آنچہ نیست در

قُلُوبِهِمْ ۚ قُلْ فَمَن يَمْلِكُ لَكُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ

دل ایشان بگو کہ می تواند برائے شما از خدا چیزے اگر خواہد زیاں رسانیدن بشما یا خواہد

دلہائے ایشان بگو پس کیست کہ بتواند برای شما از (دفع کردن حکم) اللہ چیزی را اگر خواہد خدای بشما ضرری یا بخواہد

بِكُمْ نَفْعًا ۚ بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنتُمْ أَن لَّن

در حق شما سود دادن بلکہ ہست خدا بآنچہ می کنید خبردار نے بلکہ ظن کردید کہ

بشما نفعی بلکہ ہست اللہ بہ آنچہ می کنید خبردار (چنین نیست) بلکہ گمان کردید کہ

يَنقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزُيِّنَ ذَٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ

باز نخواہد گشت پیغامبر و مسلمانان بسوئے اہل خانہ خویش ہرگز و آراستہ شد این ظن در دل شما

باز نخواہد گشت پیغمبر و مؤمنان بسوئے اہل خانہ خویش ہرگز و آراستہ شدہ این گمان در دلہای شما

وَظَنَنتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَن لَّمْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ

و ظن کردید ظن بد و گشتید قومی ہلاک شدہ و ہر کہ ایمان نیاورد بخدا و پیغامبر او

و گمان بردید گمان بد و بودید قوم ہلاک شوندگان و ہر کہ ایمان نیاورد بہ اللہ و رسول او

فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَغْفِرُ

پس ہر آئینہ ما آمادہ کردہ ایم برائے این کافران آتش را و خدا راست پادشاہی آسمانہا و زمین می آمرزد

پس (ہر آئینہ) ما آمادہ کردہ ایم برائے کافران آتش شعلہ زن و اللہ راست پادشاہی آسمانہا و زمین می آمرزد

لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٤﴾ سَيَقُولُ

ہر کرا خواہد و عذاب می کند ہر کرا خواہد و ہست خدا آمرزگار مہربان خواہند گفت باتو

ہر کرا خواہد و عذاب می کند ہر کرا خواہد و ہست اللہ آمرزگار مہربان اکنون خواہند گفت ہمان

الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انطَلَقْتُمْ إِلَىٰ مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ ۖ يُرِيدُونَ

پس گذاشتگان و قتیکہ روانہ شوید بسوئے غنیمت ہا ف۲ تا بدست آرید آنرا بگذارید مارا تا از پے شما رویم میخواہند

پس ماندگان و قتیکہ روانہ شوید شما بسوئے غنیمت ہا تا بگیرید آنرا بگذارید مارا تا (با شما) از پے شما رویم می خواہند

أَن يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ ۚ قُل لَّن تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِن قَبْلُ ۖ فَسَيَقُولُونَ

کہ مخالفت کنند وعدہ خدا را بگو پیروی ما نخواہید کرد ہم چنین فرمودہ است خدا پیش ازین پس خواہند گفت

کہ تبدیل کنند سخن اللہ را بگو ہرگز پیروی مارا نخواہید کرد ہم چنین فرمودہ است اللہ پیش ازین ع۴ پس خواہند گفت

بَلْ تَحْسُدُونَنَا ۚ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾ قُل لِّلْمُخَلَّفِينَ مِنَ

نے بلکہ حسد می کنید با ما بلکہ ہمیشہ فہم نمے کردند مگر اندکے بگو یا محمد پس گذاشتگان را از

چنین نیست بلکہ حسد می کنید با ما بلکہ ہستند کہ در نمی یابند مگر اندکی ع۵ بگو (ای محمد) بہ آن پسماندگان را از

الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَىٰ قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ

اعراب کہ شما خواندہ خواہید شد بسوئے کارزار قومے خداوند کارزار سخت ف۳ کہ جنگ کنید با ایشان یا آنکہ مسلمان شوند

بادیہ نشینان اعراب کہ شما خواندہ خواہید شد بسوی قومی کہ خداوندان کارزار سخت اند کہ جنگ کنید با ایشان یا آنکہ مسلمان شوند

ع۱ بل ہستند کہ بر شما حسد ببرند؟ آیا ممکن است کہ پیغمبر از راہ حسد بہ خدای تعالی دروغ بستہ خواہد کرد (العیاذ باللہ)

فتح الرحمن

ف۱ یعنی آنانکہ در سفر حدیبیہ موافقت نکردند واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی غنیمتہای خیبر ۱۲ ف۳ یعنی فارس و روم و امثالہما در زمان حضرت ابوبکرؓ و حضرت عمرؓ متحقق شد واللہ اعلم ۱۲۔

ع ۱۰ ۹

تفسیر عثمانی

ع۳ بعد از مراجعت حدیبیہ بہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حکم دادہ شد کہ بہ "خیبر" ہجوم بردہ شود چہ در آنجا یہود سکونت داشتند و آنہا باید تہدی کردہ در جنگ "احزاب" اقوام کفار را برای ہجوم بر مدینہ آمادہ ساختہ آوردہ بودند حق تعالی بہ آنحضرت خبر داد بادیہ نشینانیکہ بہ "حدیبیہ" نرفتہ بودند در معرکہ خیبر استدعای شمو لیت خواہند کرد چرا کہ درین ہجوم خطرہ کمتر و امید غنیمت بیشتر است بایشان بگو کہ پیش از استدعای شما اللہ تعالی بما اطلاع دادہ است کہ شما درین سفر بصحابت ما ہرگز نخواہید رفت درین صورت شما چگونہ ہمراہ ما رفتہ می توانید اگر با ما بروید معنای آن این میشود کہ گویا فرمودۂ خداوند تبدیل کردہ شدہ حال آنکہ بہیچ صورت تبدیل آن ممکن نیست ع۵ یعنی اینہا خیلی کم فہم اند و از بیخردی نہیدہ نمی توانند کہ مسلمانان چہ زہد و قناعت دارند آیا این مؤمنان

فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ أَجْرًا حَسَنًا ۚ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ

پس اگر فرمان برداری کنید بدہد خدا شمارا مزد نیک واگر رو گرداں شوید چنانکہ رو گرداں شدہ بودید

پس اگر فرمان برداری کنید بدہد خدا شمارا مزد نیك عـ۵ واگر روی گردان شوید چنانکہ روی گردان شدہ بودید

قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ⑯ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ

پیش ازین عقوبت کند شمارا خدا عقوبت درد دہندہ نیست بر نابینا گناہے ونہ بر لنگ

پیش ازین عذاب کند شمارا عذاب دردناک نیست بر نابینا تکلیف ونہ بر لنگ

حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ ۗ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ

گناہے ونہ بر بیمار گناہے ف۱ وہرکہ فرمان برد خدارا ورسول اورا درآردش

تکلیف ونہ بر بیمار تکلیف وہرکہ فرمان برد اللہ ورسول اورا درآردش

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ⑰ ع

ببوستانہا میرود زیر آں جوئے ہا وہرکہ رو گرداں شود عقوبت کندش بعقوبت درد دہندہ

بہ بہشت ہا کہ میرود زیر درختان آن جویہا وہرکہ روی گردان شود عذاب کند اورا بہ عذاب دردناک

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ

ہر آئینہ خوشنود شد خدا از مسلمانان وقتیکہ بیعت می کردند باتو زیر درخت پس دانست

بتحقیق خوشنود شد اللہ از مومنان وقتیکہ بیعت کردند باتو زیر درخت پس دانست

مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ⑱

آنچہ در دل ایشان ست پس فرود آورد اطمینان دل برایشان وثواب داد ایشان را فتحے نزدیک

آنچہ در دل ایشان است پس فرود آورد اطمینان را بر دل ہای ایشان و پاداش ایشان را فتح نزدیک

وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ⑲ وَعَدَكُمُ

وغنیمت ہائے بسیار کہ بدست آرند آنرا ف۲ وہست خدا غالب باحکمت وعدہ دادہ است شمارا

وغنیمت ہائے بسیار کہ بگیرند آنرا وہست اللہ غالب باحکمت وعدہ دادہ است شمارا

اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَٰذِهِ وَكَفَّ

خدا غنیمت ہائے بسیار کہ بدست آرید آنہارا پس زود عطا کرد این غنیمت ف۳ و باز داشت

اللہ غنیمت ہای بسیار کہ بگیرید آنہارا پس زود عطا کرد شمارا این غنیمت و باز داشت

أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا

دست مردمان را از شما ف۴ تا باشد این مقدمہ نشانہ مسلمانان را و تا بنماید خدا شمارا راہ

دست ہای مردمان را از شما و تا باشد (این غنیمت) نشانہ (فتوحات) برای مومنان و تا روان کند شمارا بہ راہ

مُسْتَقِيمًا ⑳ وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَلَىٰ

راست ف۵ و وعدہ داد خدا غنیمت ہائے دیگر نیز کہ ہنوز دست نیافتہ اید بران دانستہ است خدا آنرا وہست خدا بر

راست و (بزودی داد شمارا) غنیمت دیگری کہ (ہنوز) قدرت ندارید بران بتحقیق احاطہ کردہ قدرت اللہ آن را وہست اللہ بر

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ㉑ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ

ہمہ چیز توانا ف۶ واگر جنگ می کردند باشما کافران البتہ بسوئے شما می گردانیدند پشت را باز نمی یافتند

ہر چیز توانا تر واگر جنگ می کردند باشما کافران البتہ می گردانیدند پشت ہارا باز نمی یافتند

وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ㉒ سُنَّةَ اللّٰهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَنْ تَجِدَ

کارسازے ونہ نصرت دہندہ مانند آئین خدا کہ گذشتہ است پیش ازیں و نخواہی یافت

حمایت کنندہ ونہ مددگار (این راطریقہ نہادہ است اللہ) آن طریقہ کہ گذشتہ است قبل ازیں و ہرگز نیابی

لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ㉓ وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ

آئین خدارا تبدیلی واوست آنکہ باز داشت دست کافران از شما و دست شمارا

مر طریقہ اللہ تغیری واوست آنکہ باز داشت دست ہائے کافران را از شما و دست ہای شمارا

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در تخلف از مثل این سفر واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی غنایم خیبر وغیرہ ۱۲ ف۳ یعنی غنایم خیبر ۱۲ ف۴ یعنی در حدیبیہ ۱۲ ف۵ یعنی کفار قریش جمع شدند کہ آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم تشویشے رسانند خدا تعالےٰ دست ایشانرا از قتال باز داشت ومہم بتصلح انجامید ۱۲ ف۶ یعنی غنایم فارس وروم ۱۲

ربع ۲ / ع ۷ / ۱۰

تفسیر عثمانی

ع۵ اندکی صبر کنید درین جنگ بشما قطعاً اجازہ دادہ نمی شود۔ لیکن بعد ازان معرکہ ہای زیاد پیش می آید و مسلمانان با قومہائے نہایت جنگجو داخل پیکار می شوند کہ سلسلۂ آن تا زمانی جریان خواہد داشت کہ آن قومہا یا مسلمان میشوند ویا بتادیہ جزیہ مطیع اسلام می گردند اگر واقعاً شوق جہاد دارید در آنوقت در میدان کارزار داخل شدہ داد شجاعت بدہید۔ اگر درین موقع حکم خدارا بپذیرفتید خدا بشما بہترین معاوضہ خواہد داد تنبیہ مراد ازین اقوام جنگجو بنو حنیفہ وغیرہ می باشند کہ قوم "مسیلمہ کذاب" بود ویا "ہوازن" و "ثقیف" وغیرہ کہ در "حنین" با آنہا مقابلہ شدہ بود و یا آن مرتدین مراد است کہ صدیق اکبر رضی اللہ عنہ برایشان لشکر کشی کردہ بود ویا فارس و روم و کرد وغیرہ کہ در عہد خلفای راشدین با آنہا جنگہا بوقوع پیوست

عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

از کافراں درمیان مکہ بعد از آنکہ فیروزمند ساخت شمارا برایشاں و ہست خدا بانچہ می کنید

از ایشان درمیان (حرم) مکہ بعد از اینکہ ظفر داد شمارا بر ایشان ع۵ و ہست اللہ بآنچہ می کنید

بَصِيرًا ۝۲۴ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ

بینا ف۱ این کفار قریش آنانند کہ کافر شدند و بازداشتند شمارا از مسجد حرام و بازداشتند قربانی را

بینا این کفار قریش آنان اند کہ کافر شدند و بازداشتند شمارا از مسجد حرام و ہدایا را

مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ ۚ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ

موقوف داشتہ از آنکہ برسد بجائے خود و اگر نبودندے مردان مسلمان و زناں مسلمان

محبوس داشتہ از اینکہ برسد بجای خود و اگر نبود نادی مؤمن و زنان مومنہ

لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَئُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ لِيُدْخِلَ

کہ نمیدانید ایشاں را اگر نبودے خوف آنکہ بے کنید سر ایشاں را پس برسد بشما گناہی بغیر دانست ف۲ فتح را موخر کرد خدا تا در آرد

کہ نمیدانید ایشان را (کہ اگر نبودی خوف) اینکہ پایمال کنید ایشان را پس برسد شمارا بسبب ایشان گناہی بدون علم (اجازہ)

اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ

ہر کرا خواہد بر رحمت خود اگر از ہم جدا مے بودند این ہر دو فریق البتہ عقوبت می کردیم کافراں را

تا در آرد اللہ در رحمت خود ہر کرا خواہد اگر این مؤمنان جدا میشدند (از کفار) البتہ عذاب میدادیم آنان را کہ کافر شدند از ایشان

عَذَابًا أَلِيمًا ۝۲۵ إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ

عقوبت درد دہندہ آنگاہ کہ مصمم کردند کافران در دل خویش غیرت را از جنس غیرت

عذاب دردناک چوں گردانیدند کافران راسخ در دل ہائے خود ضد را ضد

الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ

جاہلیت پس فرود آورد خدا اطمینان خود را بر پیغامبر خود و بر مسلمانان

نادانی پس فرود فرستاد اللہ اطمینان از طرف خود بر رسول خود و بر مؤمنان

وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا ۚ وَكَانَ اللّٰهُ

و ثابت کرد بر ایشاں سخن پرہیزگاری و بودند سزاوار بآن و اہل آن و ہست خدا

و ثابت داشت ایشانرا بکلمۂ تقوی و بودند سزاوار تر بہ آن و اہل آن و ہست اللہ

بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۝۲۶ ع لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ ۖ

بہر چیز دانا ف۳ ہر آئینہ راست نمود خدا پیغامبر خود را خواب مطابق واقع

بہر چیز دانا بتحقیق راست کرد اللہ رسول خود را خواب محقق

لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ

بایں مضمون کہ البتہ داخل خواہید شد بمسجد حرام اگر خدا خواستہ است ایمن شدہ تراشیدہ موئے سر خود را

کہ ہر آئینہ در آئید شما بمسجد حرام اگر بخواہد اللہ بہ امن تراشندگان موی سرہای خود را

وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ۖ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَٰلِكَ

و بمقراض گرفتہ ترساں نشدہ پس دانست آنچہ ندانستید شما پس میسر کرد پیش ازیں

و کوتاہ کنندگان (موی سر را) در حالیکہ نمی ترسید پس دانستہ بود (اللہ) آنچہ ندانستید شما پس گردانید پیش ازین

فَتْحًا قَرِيبًا ۝۲۷ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ

فتحے نزدیک را اوست آنکہ فرستاد پیغامبر خود را بہدایت و دین راست تا غالب کندش

فتح نزدیک را اوست آنکہ فرستاد رسول خود را براہ راست و دین حق تا بلند (غالب) کند آنرا

عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللّٰهِ شَهِيدًا ۝۲۸ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ ۚ وَالَّذِينَ مَعَهُ

بر ادیان ہمہ آن و بس ست خدا اظہار حق کنندہ محمد صلعم پیغامبر خدا است و آنانکہ ہمراہ اویند

بر ہر دین و کافی گواہ است اللہ محمد فرستادۂ اللہ و آنانکہ ہمراہ اویند

فتح الرحمٰن

ف۱ تعریف است بآن قصہ کہ بعد انعقاد صلح ہفتاد و تن از اوباش قریش خواستند کہ بیخبر بر صحابہ تاخت آرند صحابہ ہمہ را اسیر کردہ پیش آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آوردند آنحضرت عفو فرمود ظاہر آنست کہ یک بندہ ضعیف ست و صحیح آنست کہ این آیت بشارتست بفتح مکہ و آوردن لفظ ماضی از جہت تحقیق وقوع بشارتست واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی تصدیق رویا بالفعل محقق نشدے در فتح عاجلا میسر گشتے واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی جماعۃ از مسلمانان این صلح را کارہ بودند آخر الامر خدا اثبات اطمینان را بدل ایشان انداخت تا بمرضی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رضا دادند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چند دستہ مشرکین بوقت حدیبیہ رسیدہ بودند کہ موقع یافتہ آنحضرت را شہید کنند و یا بعض مسلمانان را کہ تنہا بیابند آزار برسانند چنانچہ تا یک اندازہ آزار و ایذا رسانیدند حتی یک مسلمان را ہم کشتند و کلمات اشتعال انگیز گفتند بالآخر صحابہ رضی اللہ عنہم آنہا را زندہ دستگیر کردہ بحضور رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم حاضر کردند۔ آنحضرت آنہا را معاف فرمود و ہیچ انتقام نگرفت درین آیہ بسبب چنین واقعات اشارہ شدہ و «ببطن مکہ» (یعنی

«در داخل شہر مکہ» یعنی در قریب شہر۔ گویا شما داخل شہر را بدانید ۱۲۔

أَشِدَّآءُ عَلَى ٱلْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ ۖ تَرَىٰهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا قف يَبْتَغُونَ فَضْلًا

سخت اند بر کافران مهربان اند درمیان خود می بینی ایشان را رکوع کننده و سجده نماینده می طلبند فضل را

سخت اند بر کافران ع مهربان اند درمیان خود می بینی ایشانرا رکوع کنان سجده کنان می طلبند فضل را

مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا ۖ سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ ٱلسُّجُودِ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ

از خدا و خوشنودی را نشانه صلاح ایشان در روئے ایشان ست از اثر سجده اینچه مذکور میشود داستان ایشان ست

از الله و خوشنودی او را علامت ایشان در رویهای ایشان است از اثر سجده این (که مذکور شد) صفت ایشان است

فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِى ٱلْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْـَٔهُۥ فَـَٔازَرَهُۥ

در توریت و داستان ایشان ست در انجیل ایشان مانند زراعتے هستند که بر آورد گیاه سبز خود را پس قوی کرد آن را

در توریت و صفت ایشان در انجیل مانند کشتی است که بر آرد شاخ خود را پس قوی کرد آن را

فَٱسْتَغْلَظَ فَٱسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِۦ يُعْجِبُ ٱلزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ ٱلْكُفَّارَ ۗ

پس سطبر شد پس باستاد بر ساقهائے خود بشگفت مے آرد زراعت کنندگان را تا بسبب دیدن ایشان کافران را

پس سطبر شد پس استوار شد بر ساق خود که بشگفت می آرد زراعت کننده را تا بخشم آرد بسبب ایشان کافران را

وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًۢا ﴿٢٩﴾ ع

وعده داده است خدا آنان را که ایمان آورده اند و کارهائے شایسته کرده اند ازین است آمرزش و مزد بزرگ

وعده داده است الله آنان را که ایمان آورده اند و کرده اند کارهائے شایسته از ایشان آمرزش و مزد بزرگ

سُورَةُ الْحُجُرَاتِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ ثَمَانَ عَشْرَةَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ	بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ	

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُقَدِّمُوا۟ بَيْنَ يَدَىِ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ

ف۲ اے مسلمانان پیش دستی مکنید روبروئے خدا و رسول او و بترسید از خدا هر آئینه خدا

اے مؤمنان پیش دستی مکنید روبروی الله و رسول او و ترسیده باشید از الله (هر آئینه) الله

سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَرْفَعُوٓا۟ أَصْوَٰتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ

شنوا دانا ست اے مسلمانان بلند مکنید آوازهائے خود را بالائے آواز

شنوا داناست اے مؤمنان بلند مکنید آوازهای خود را بالائے آواز

ٱلنَّبِىِّ وَلَا تَجْهَرُوا۟ لَهُۥ بِٱلْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ

پیغامبر و بلند مگوئید با او سخن را مانند بلند گفتن بعض شما با بعضے برائے احتراز از انکه نابود شود

پیغمبر و بلند مگوئید با او سخن مانند بلند گفتن بعض شما به بعضی (از خوف) اینکه ضائع شود

أَعْمَٰلُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَٰتَهُمْ عِندَ

عمل شما و شما خبردار نباشید هر آئینه آنانکه پست می کنند آوازهائے خود را نزدیک

عمل هائے شما و شما خبر نباشید (بتحقیق) آنانکه پست می کنند آوازهائے خود را نزد

رَسُولِ ٱللَّهِ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ٱمْتَحَنَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ ۚ لَهُم مَّغْفِرَةٌ

پیغامبر خدا آن جماعه آنانند که آزموده است خدا دل ایشان را برائے ظهور تقوی ایشان راست آمرزش

فرستاده الله آن جماعه آنان اند که آزموده است الله دل های ایشانرا برای تقوی ایشان راست آمرزش

وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِن وَرَآءِ ٱلْحُجُرَٰتِ أَكْثَرُهُمْ

و مزد بزرگ هر آئینه آنانکه آواز میدهند ترا از پس حجرها اکثر ایشان

و مزد بزرگ (بتحقیق) آنانکه ندا می کنند ترا از بیرون حجره ها اکثر ایشان

لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا۟ حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ

فهم نمی کنند و اگر ایشان صبر کردندے تا وقتیکه بیرون آئی بسوئے ایشان بهتر بودے برائے ایشان

عقل ندارند و اگر ایشان صبر کردندی تا وقتیکه بیرون می آمدی بسوی ایشان البته بود (این صبر) بهتر برای ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ حاصل مثل آنست که اسلام در اول حال ضعیف بود و مسلمانان کم بودند رفته رفته غالب و بسیار شدند عاقبت حال غلبهٔ اسلام آنست که به خشم آرد خدا تعالی ۱۲

ف۲ مترجم گوید خدا تعالی این سورت برائے تعلیم آداب فرود آورد که از حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم در امر و نهی پیش دستی نکنند و با آنحضرت بآواز بلند خطاب نکنند و اگر فاسق چیزی گوید بغیر تفتیش حال امضائے عزیمت نمایند و در صورتیکه میان ایشان خانه جنگی واقع شود اصلاح آن بچه قسم کنند و از استهزاء با یکدیگر و لقب بد نهادن و غیبت کردن و ظن بد مقرر کردن و بعلو نسب بر دیگران فخر کردن منع کرد و ضعیف الایمان را بر ضعیت لایمان تنبیه فرمود والله اعلم ۱۲

م ع ۱۵ / ع ۲ ۱۳ / منزل الخ ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه صاحب رحمة الله مینویسد درشتی و نرمی که در سرشت کسی باشد در هر موقع یکسان بروز میکند و آنکه بذریعه ایمان اصلاح یافته باشد تندی و نرمی هر یک بموقع خود ظهور می نماید علماء نوشته اند که اگر با کافری به احسان و حسن سلوک پیش آمدن مصلحت شرعی باشد باکی ندارد مگر در معاملهٔ دین نباید سشار است و کمزوری بدانار ۱۲

وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٥﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ جَآءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوْٓا

و خدا آمرزگار مهربانست ف۱ اے مسلمانان اگر بیارد پیش شما فاسق خبرے را پس تحقیق کنید

والله آمرزگار مهربان است اے مؤمنان اگر بیارد پیش شما کدام فاسق خبری پس تحقیق کنید (از جهت خوف)

اَنْ تُصِيْبُوْا قَوْمًاۢ بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوْا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نٰدِمِيْنَ ﴿٦﴾ وَاعْلَمُوْٓا

برائے احتراز از آنکه ضرر رسانید قومے را بنادانی پس پشیمان شوید برانچه عمل کردید و بدانید

اینکه برسانید ضرر قومی را بنادانی پس بگردید بر کرده خود پشیمانان و بدانید

اَنَّ فِيْكُمْ رَسُوْلَ اللّٰهِ ۭ لَوْ يُطِيْعُكُمْ فِيْ كَثِيْرٍ مِّنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ

که در میان شما رسول خداست اگر فرمان برد شمارا در بسیارے از کارها برنج درافتید و لیکن خدا

که در میان شما فرستادهٔ الله است اگر قبول می کرد سخن شمارا در بسیاری از کارها البته در مشقت می افتادید و لیکن الله

حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيْمَانَ وَزَيَّنَهٗ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ

دوست گردانید نزدیک شما ایمان را و آراسته کرد آنرا در دل هائے شما و ناخوش گردانید پیش شما کفر و فسق را

محبوب گردانید بسوئے شما ایمان را و آراسته کرد آنرا در دل هائے شما و منفور گردانید بسوی شما کفر و فسق

وَالْعِصْيَانَ ۭ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الرّٰشِدُوْنَ ﴿٧﴾ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً ۭ

و نافرمانی را این جماعه ایشانند راه یافتگان باحسان از نزدیک خدا و به نعمت

و نافرمانی را این جماعه ایشانند راه یابندگان بفضل از الله و احسان

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٨﴾ وَاِنْ طَاۗىِٕفَتٰنِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَاَصْلِحُوْا

و خدا دانا با حکمت است و اگر دو گروه از مسلمانان با یکدیگر جنگ کنند پس صلح کنید

و الله دانا تر با حکمت است و اگر دو گروه از مؤمنان باهم جنگ کنند پس اصلاح کنید

بَيْنَهُمَا ۚ فَاِنْۢ بَغَتْ اِحْدٰىهُمَا عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِيْ تَبْغِيْ حَتّٰى تَفِيْۗءَ اِلٰٓى

میان ایشان پس اگر تعدی کرد یکے از این دو بر دیگرے پس جنگ بکنید از آن گروه که تعدی می کند تا آنکه رجوع کند بسوے

میان ایشان پس اگر تعدی کرد یکے از این دو گروه بر دیگری پس جنگ کنید بآن گروه که تعدی می کنند تا که رجوع کند بسوی

اَمْرِ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ فَاۗءَتْ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ

حکم خدا پس اگر رجوع کرد صلح کنید میان ایشان بانصاف و داد دهید هر آئینه خدا

حکم الله پس اگر رجوع کرد (گروه متعدی) پس اصلاح کنید میان ایشان برابر و عدل کنید بتحقیق الله

يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ﴿٩﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ

دوست می دارد داد دهندگان را جز این نیست که مسلمانان برادران یکدیگر اند پس صلح کنید میان دو برادر خویش

دوست دارد عدل کنندگان را جز این نیست که مومنان برادران اند پس اصلاح کنید در میان دو برادر خود

وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿١٠﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ

و بترسید از خدا تا بر شما رحم کرده شود اے مسلمانان تمسخر نکنند گروهے با

و بترسید از الله تا بر شما رحم کرده شود اے مومنان تمسخر نکنند گروهی بر

قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنُوْا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاۗءٌ مِّنْ نِّسَاۗءٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُنَّ

گروهے احتمالست که آن گروه بهتر باشد از ایشان در نفس الامر و نه زنان تمسخر کنند با زنان دیگر احتمالست که آن زنان

گروهی شاید که باشد آن گروه بهتر از مسخره کنندگان و نه زنان (تمسخر کنند) بر زنان دیگر شاید که آن زنان باشند

خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۚ وَلَا تَلْمِزُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ ۭ بِئْسَ الِاسْمُ

بهتر باشند از ایشان و عیب مکنید در میان خویش و یک دیگر را به لقب هائے بد نخوانید بدنامی ست

بهتر از زنان تمسخر کنندگان و عیب مکنید یکدیگر را و مخوانید یک دیگر را به لقب هائے بد بد نامی است

الْفُسُوْقُ بَعْدَ الْاِيْمَانِ ۚ وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿١١﴾

فاسقی بعد از ایمان آوردن و هر که توبه نکرد پس آن جماعه ایشانند ستم گاران ف۲

فسق بعد از ایمان آوردن و هر که توبه نکرد پس آن جماعه ایشانند ستمگاران

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید این تعریض است بحال قومے از بنی تمیم که بجهت مهمے پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمدند و چون در مسجد نیافتند و ندانستند که در کدام حجره تشریف دارند نزدیک حجرها بآواز بلند ندا کردن شروع کردند والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی بگذارید که در جاهلیت کرده باشند بعد از اسلام نشان مسند نباید ساخت ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر رسول الله (صلی الله علیه وسلم) بر کدام خبر و یا رأی شما عمل نکنند بد مبرید چه حق تابع خواهشات و آرا مردم نیست اگر چنین شود تمام نظام زمین و آسمان درهم و برهم خواهد شد کما قال تعالی.. ولو اتبع الحق اهواءهم لفسدت السمٰوٰت والارض ۰ (المؤمنون۔ رکوع ۴) خلاصه خبرها را خوب تحقیق کنید و حق را تابع خواهش و رأی خود مسازید بلکه خواهشات خود را تابع حق بدارید بدین طریق ریشه همه مناقشات کنده میشود حضرت شاه صاحب رح مینویسد « اگر مشوره شما قبول نشود از ان بد نبرید۔ چه رسول بر حکم خدا عمل می کند و خیر و بهبود شما نیز در همین است اگر خواهد سخن شما را قبول کند هر کس در باب بهبود خود

ع ۱ ۱۰ ۱۳

غرضی خواهاند کرد پس سخن کدام یک را متابعت نماید ۱۲۔

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ ۚ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ

اے مسلمانان احتراز کنید از بسیارے گمان بد هر آئینه بعض بدگمانی گناه است

اے مومنان اجتناب کنید از بسیاری گمان بتحقیق بعض گمان گناه است

وَّلَا تَجَسَّسُوْا وَلَا يَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ۭ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّاْكُلَ

و جاسوسی مکنید و غیبت نکند بعض شما بعض را آیا دوست میدارد کسے از شما که بخورد

و تجسس مکنید (امور پوشیدهٔ مسلمان را) و غیبت نکند بعض شما بعضی را آیا دوست میدارد یکی از شما که بخورد

لَحْمَ اَخِيْهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِيْمٌ ⑫ يٰٓاَيُّهَا

گوشت برادر خود که مرده باشد پس متنفر شوید ازوے؛ بترسید از خدا هر آئینه خدا توبه پذیرنده مهربانست اے

گوشت برادر مردهٔ خود را (نی دوست نمیدارد) پس بدمیدانید آنرا (پس غیبت را همچنان بد بشمارید) و بترسید از الله بتحقیق الله بسیار توبه

النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ وَّاُنْثٰى وَجَعَلْنٰكُمْ شُعُوْبًا وَّقَبَاۗىِٕلَ

مردمان هر آئینه آفریدیم شمارا از یک مرد و یک زن و ساختیم شمارا جماعت ها و قبیلها

مردمان (هر آئینه) ما آفریدیم شمارا از یک مرد و یک زن و گردانیدیم شمارا نژادها و قبیله ها

لِتَعَارَفُوْا ۭ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ ⑬ قَالَتِ

تا با یکدیگر شناسان شوید هر آئینه گرامی ترین شما نزدیک خدا پرهیزگارترین شماست هر آئینه خدا دانا خبردار است گفتند

تا باهم شناسا شوید بتحقیق گرامی ترین شما نزد الله پرهیزگارترین (مؤدب ترین) شماست (بتحقیق) الله بهمه چیز دانا خبردار است گفتند

الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا ۭ قُلْ لَّمْ تُؤْمِنُوْا وَلٰكِنْ قُوْلُوْٓا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيْمَانُ

اعراب ایمان آوردیم بگو ایمان بحقیقت نیاوردید ولیکن بگوئید منقاد شده ایم و هنوز در نیامده است ایمان

عرب های بادیه نشین که ایمان آوردیم بگو ایمان نیاورده اید ولیکن بگوئید منقاد شده ایم در حالی که داخل نشده ایمان

فِيْ قُلُوْبِكُمْ ۭ وَاِنْ تُطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَا يَلِتْكُمْ مِّنْ اَعْمَالِكُمْ شَـيْـــًٔا ۭ

بدل های شما و اگر فرمانبرداری خدا و رسول او کنید کم ندهد شمارا از جزاے اعمال شما چیزے

در دل های تان ؏ و اگر فرمان برداری کنید الله و رسول او را ناقص نکند چیزی را از اعمال شما

اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ⑭ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ

هر آئینه خدا آمرزگار مهربانست جزاین نیست که مومنان بحقیقت آنانند که ایمان آوردند بخدا و پیغامبر او

(بتحقیق) الله آمرزنده مهربان است جزاین نیست که مومنان کامل آنان اند که یقین کردند به الله و رسول او

ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوْا وَجٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ

باز شبه نکردند و جهاد نمودند باموال خود و جان خود در راه خدا آن جماعه

باز شک نیاوردند و جهاد (کوشش) کردند بمال های خود و نفس های خود در راه الله آن جماعه

هُمُ الصّٰدِقُوْنَ ⑮ قُلْ اَتُعَلِّمُوْنَ اللّٰهَ بِدِيْنِكُمْ ۭ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي

ایشانند راست گویان بگو آیا خبردار می کنید خدارا بدین خود و خدا میداند آنچه در

ایشانند راستان بگو آیا خبردار می کنید الله را بدینداری خود حال آنکه الله میداند آنچه در

السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ⑯ يَمُنُّوْنَ عَلَيْكَ

آسمانهاست و آنچه در زمین است و خدا بهر چیز داناست منت می نهند بر تو

آسمانها و آنچه در زمین است و خدا بهر چیز داناست منت می نهند بر تو

اَنْ اَسْلَمُوْا ۭ قُلْ لَّا تَمُنُّوْا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ ۚ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ

بآنکه مسلمان شده اند بگو منت منهید بر من باسلام خود بلکه خدا منت مے نهد بر شما بآنکه

بآنکه مسلمان شده اند بگو منت منهید بر من به اسلام آوردن خود بلکه الله منت می نهد بر شما به آنکه

هَدٰىكُمْ لِلْاِيْمَانِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ⑰ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ

هدایت کرد شمارا بایمان اگر راست گو هستید هر آئینه خدا میداند پنهان آسمان ها

هدایت کرد شمارا بسوی ایمان اگر هستید راست گویان ؏ (هر آئینه) الله میداند پوشیدهٔ آسمان ها

تفسیر عثمانی

؏ درین آیت و انمود می کند که چون ایمان و یقین کماحقه در دل راسخ شود و ریشه دواند خصائل غیبت، عیب جوئی و غیره از آدم دور میشود۔ بخصیکه بر عیب و آزار دادن دیگران آغشته باشد بدانید که در دل وی ایمان تا هنوز بکلی جا نگرفته۔ در حدیثی آمده، یا معشر من امن بلسانه ولم یفض الایمان الی قلبه لا تغتابوا المسلمین ولا تتبعوا عوراتهم۔ الحدیث ابن کثیر (صفحه ۲۱۸) حضرت شاه صاحب رحمه الله مینویسد۔ یکی میگوید که ما مسلمانیم یعنی مسلمانی را قبول کردیم درین صورت مضائقه نیست۔ اما یکی میگوید که من پوره یقین دارم یقین او کامل است آثار آن کجاست کسیکه واقف در باب ایمان خود یقین کامل دارد او از اظهار چنین دعوی میترسد و می شرمد۔

؏ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد۔ اگر نیکی از دست ما بعمل آید خوبی و تحسین خود ما نیست بلکه ستائش خدا است که به اجرای آن نیکی ما را توفیق داده گویا در خاتمه سوره خاطر نشان نمود که اگر برای پابندی بهدایت قرآنی و تعلیمات اسلامی توفیق نصیب شما شود احسان و منت مگذارید بلکه شکر احسان و انعام خدای را ادا کنید که او بشما چنین توفیق ارزانی فرمود ۱۲۔

وَالْأَرْضِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

و زمین — و خدا بیناست — با نچه می کنید

و زمین را — و خدا بیناست — به آنچه می کنید

سورة ق مكية وهي خمس و اربعون آية وفيها ثلث ركوعات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ

قسم به قرآن با بزرگی که تو پیغامبر خدائی بلکه تعجب کردند کافران ازانکه آمد بدیشان ترساننده از قوم ایشان پس گفتند

قسم است بقرآن عظیم الشان (که کافران نگرویدند بسخنان محمد) بلکه تعجب کردند ازانکه آمد بایشان ترساننده از قوم ایشان پس گفتند

الْكٰفِرُونَ هٰذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٢﴾ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ﴿٣﴾

آن کافران این چیزیست عجیب — آیا چون بمیریم و خاک شویم حشر کرده شویم این بازگردانیدن ست دور از عقل

کافران این چیزیست عجیب — آیا چون بمیریم و شویم خاک (باز زنده می شویم) این دوباره زنده شدن دور از عقل است بلکه تکذیب کردند

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتٰبٌ حَفِيظٌ ﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوا

هر آئینه دانسته ایم آنچه کم می کند زمین از ایشان ۱ و نزدیک ما کتابیست نگاهدارنده ۲ بلکه بدروغ نسبت کردند

(خدای تعالی میفرماید) بتحقیق دانستیم آنچه کم می کند زمین از ایشان و نزد ما کتابی است که همه چیز را دران محفوظ است (و چنین نیست)

بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَرِيجٍ ﴿٥﴾ أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ

سخن راست را وقتیکه بیامد بدیشان پس ایشان در کارے شوریده اند — آیا ندیده اند بسوئے آسمان

دین راست را هنگامیکه آمد بایشان پس ایشانند در کاری مضطرب — آیا (غفلت کردند) پس ندیدند بسوی آسمان

فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنٰهَا وَزَيَّنّٰهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْأَرْضَ مَدَدْنٰهَا

بالائے خود چگونه بنا کرده ایم آنرا و آراسته ایم آنرا و نیست دران هیچ شگافے — و زمین را گسترده ایم

بالای خود چگونه بنا کردیم آنرا و آراسته کردیم آنرا و نیست دران هیچ شگافی — و زمین را گستردیم

وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى

وافگندیم دران کوه ها — و رویانیدیم دران از هر نوع خوش آینده — برائے راه نمودن و پند دادن

وافگندیم دران کوه ها را — و رویانیدیم دران از هر نوع بارونق — برای بینائی و دانائی

لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبٰرَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنّٰتٍ وَحَبَّ

هر بنده رجوع کننده را — و فرود آوردیم از آسمان آب با برکت پس رویانیدیم بسبب آن بوستانها و دانه

برای هر بنده رجوع کننده — و فرود آوردیم از آسمان آب که با برکت است پس رویانیدیم بسبب آن باغها و دانه

الْحَصِيدِ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ بٰسِقٰتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ ﴿١٠﴾ رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا

(درو می کنند آنرا — و درختان خرما بلند بالا بر آمده آنرا میوه است توبرتو — روزی برائے بندگان — و زنده ساختیم

کشت درو شده (رویانیدیم) و درختان خرما را درحالیکه بلند دارای خوشهٔ توبرتو است ۵ رزق برای بندگان و زنده گردانیدیم

بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحٰبُ الرَّسِّ

بآن شهر مرده را همچنین باشد بر آمدن از گور — بدروغ نسبت کردند پیش از ایشان قوم نوح و اهل رس

به آن آب ملک مرده را همچنین است بر آمدن (از گور) — تکذیب کردند پیش از ایشان قوم نوح و اهل چاه

وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾ وَأَصْحٰبُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ

و ثمود و عاد و فرعون و برادران لوط و اهل ایکه و قوم تبع

و ثمود و عاد و فرعون و برادران لوط و اهل ایکه (باشندگان جنگل) و قوم تبع

كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي

هر یکے بدروغ نسبت کردند پیغامبران را پس ثابت شد وعده عذاب من — آیا عاجز شده بودیم در آفرینش نخستین بلکه ایشان در

همه تکذیب کردند پیغمبران را پس ثابت شد وعدهٔ عذاب من — آیا عاجز شده بودیم در آفریدن نخستین (نی) بلکه ایشان در

باشد هانیش هم خوش آیند بهباشند ۱۲

فتح الرحمن

ع ٢ ف ١ یعنی آنچه میخورد از جثهٔ ایشان ۱۲

٨ ف ٢ یعنی لوح محفوظ ۱۲

١۴

ربع المنزل السابع

تفسیر عثمانی

ف ۵ از بزرگی و عظمت شان قرآن چه توان گفت این کتابی است که به نزول خود همه کتابها را منسوخ کرد و با قوت اعجازیه و اسرار و معارف بی انتهای خود دنیا را محو حیرت ساخت همین قرآن دارای مجد و شرف بذات خود شاهد است که از هر گونه نقص و عیب پاک بوده هیچ کلمه آن طرف نکته چینی و انتقاد واقع نمیشود با این همه کافران آنرا قبول نمی کنند. انکار آنها ازین سبب نیست که آنها بر علیه آن کدام حجت و برهانی دارند بلکه محض از جهل و حماقت خود برین واقعه تعجب می کنند که چسان از خاندان و طائفهٔ خود آنها مردی به عنوان رسول بسوی آنها آمد و خود را بزرگ معرفی کرده همگان را پند و نصیحت میدهد مزید بر آن سخن عجیبی گفت که هیچ کس آنرا باور کرده نتواند. اینکه هنگامیکه مرده با خاک آمیختیم آیا باز بسوئے زندگی برگردانده میشویم این بازگشتن بسیار دور از عقل و از امکان و عادت بکلی بعید است

ف ۵ علاوه برانکه بسیار و قرآن‌ها است

لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيْدٍ ﴿۱۵﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ

شبہ اند از آفرینش نو و ہر آئینہ آفریدیم آدمی را و میدانیم چیزی کہ خطور میکند در اندیش

شبہ اند از آفرینش نو و ہر آئینہ آفریدیم آدمی را و می دانیم چیزی راکہ بخاطر گذارنده

بِهٖ نَفْسُهٗ ۚ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيْدِ ﴿۱۶﴾ اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيٰنِ عَنِ

نفس او و ما نزدیک تریم باوی از رگ جان انگاہ کہ یاد می گیرند و یاد می گیرنده بہ پہلوئے

آنرا نفس او و ما نزدیک تریم بہ آدمی از رگ جان ف۵ (یاد کن) چون فراگیرند دو (فرشتہ) فراگیرنده از

الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيْدٌ ﴿۱۷﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيْبٌ عَتِيْدٌ ﴿۱۸﴾

راست نشینده و بہ پہلوئے چپ نشینده ف۱ بزبان نمی آرد آدمی سخنے مگر نزدیک او نگہبانیست مہیا ف۲

جانب راست و از جانب چپ نشینندگان بزبان نمی آرد (آدمی) سخنی مگر نزدیک او نگاہبانی است مہیا

وَجَآءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ۗ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيْدُ ﴿۱۹﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّوْرِ ۗ

و بیاید سختی موت براستی اینست آنچہ ازاں کنارہ می کردی و دمیده شود در صور

و بیامد بے ہوشی (سختی) مرگ براستی (گفتہ میشود باو) این است آنچہ کہ ازان کنارہ می گرفتی و دمیده می شود در صور

ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيْدِ ﴿۲۰﴾ وَجَآءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَآئِقٌ وَّشَهِيْدٌ ﴿۲۱﴾ لَقَدْ

اینست روز وعدۂ عذاب و بیاید ہر شخصے ہمراہ او رواں کننده است و گواہی دہنده ف۳ گوییم ہر آئینہ

این است روز وعدۂ عذاب و می آید ہر شخصی ہمراہ او یک راننده و یک گواہی دہنده (ہر آئینہ

كُنْتَ فِيْ غَفْلَةٍ مِّنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيْدٌ ﴿۲۲﴾

بودی در بے خبری ازیں مقدمہ پس برداشتیم از تو پردۂ ترا پس چشم تو امروز تیز بین ست

بودی در بے خبری ازین روز پس برداشتیم از تو پردۂ (غفلت) ترا پس چشم تو امروز تیز است

وَقَالَ قَرِيْنُهٗ هٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيْدٌ ﴿۲۳﴾ اَلْقِيَا فِيْ جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيْدٍ ﴿۲۴﴾

و گفت فرشتہ ہم نشین او اینست آنکہ نزدیک من بود حاضر کرده شده گوییم بافگنید اے دو فرشتہ در دوزخ ہر ناسپاس سرکش را ف۴

و گوید فرشتہ ہم نشین او این است آنچہ نزد من حاضر است (گوییم) بیفگنید ای دو فرشتہ در دوزخ ہر ناسپاس سرکش را

مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيْبٍ ﴿۲۵﴾ الَّذِيْ جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَاَلْقِيٰهُ فِي

ہر امساک کننده مال را در گذرنده از حد در اہر شک آرنده ہا آنکہ مقرر کرد با خدا معبود دیگر پس بافگنید این ہر یک او را در

منع کننده مر خیر را در گذرنده از حد شک اندازنده آنکہ مقرر کرد با خدا معبودی دیگر پس بیندازید او را در

الْعَذَابِ الشَّدِيْدِ ﴿۲۶﴾ قَالَ قَرِيْنُهٗ رَبَّنَا مَآ اَطْغَيْتُهٗ وَلٰكِنْ كَانَ فِيْ ضَلٰلٍ

عذاب سخت گفت ہم نشین او ف۵ اے پروردگار من گمراہ نکردم این شخص را ولیکن وے بود در گمراہی

عذاب سخت گفت شیطان رفیقش ای پروردگار ما من گمراہ نکردم این شخص را و لیکن او بود در گمراہی

بَعِيْدٍ ﴿۲۷﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوْا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيْدِ ﴿۲۸﴾

دور فرمود خصومت مکنید نزدیک من حالانکہ پیش ازیں فرستاده بودم بسوئے شما وعدۂ عذاب

دور میفرماید (اللہ) خصومت مکنید نزد من حال آنکہ پیش ازین فرستاده بودم بسوی شما وعدۂ عذاب

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَآ اَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿۲۹﴾ يَوْمَ نَقُوْلُ لِجَهَنَّمَ

تغیر داده نے شود وعده نزدیک من و نیستم من ستم کننده بر بندگان روزیکہ بگوییم دوزخ را

تغیر داده نشود سخن نزد من و نیستم من ستم کننده بر بندگان روزی کہ گوییم دوزخ را

هَلِ امْتَلَاْتِ وَتَقُوْلُ هَلْ مِنْ مَّزِيْدٍ ﴿۳۰﴾ وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِيْنَ غَيْرَ

آیا پر شدی و دوزخ گوید آیا ہیچ زیاده ازیں ہست ف۶ و نزدیک گردانیده شود بہشت برائے متقیان نہ

آیا پر شدی و دوزخ گوید مگر ہیچ ازین زیاده ہست و نزدیک گردانیده شود بہشت برای متقیان

بَعِيْدٍ ﴿۳۱﴾ هٰذَا مَا تُوْعَدُوْنَ لِكُلِّ اَوَّابٍ حَفِيْظٍ ﴿۳۲﴾ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمٰنَ

دور مانده گوییم این ست آنچہ وعده داده میشد شما را نزدیک کرده شده برائے رجوع کننده ادب نگاہدارنده را برائے ہر کہ بترسد از خدا

دور نیست (گوییم) این است آنچہ وعده داده می شد شما را برای ہر رجوع کننده نگاہ دارندۂ (حدود) ہر کہ بترسد از خدا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی کراماً کاتبین واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی اگر کلمہ حق باشد فرشتہ دست راست می نویسد و اگر کلمہ باطل باشد فرشتہ دست چپ مے نویسد واللہ اعلم ۱۲ ف۳ مراد جنس رواں کننده و گواہی دہنده است ۱۲ ف۴ مترجم گوید عادت بادشاہانست کہ اسیر را پیش ایشان دو کس گرفتہ می آرد ازیں جہت دو فرشتہ را خطاب شود ۱۲ ف۵ یعنی از شیاطین از انس و جن واللہ اعلم ۱۲ ف۶ یعنی ہر چند درو اندازند زیاده طلب کند واللہ اعلم ۱۲

ع ۱۵ ۱۵

تفسیر عثمانی

ف۵ مراد از رگ جان رگ گردن است کہ آنرا "شہ رگ" میگویند کہ چون آن رگ بریده شود انسان می میرد شاید کنایہ از جان و روح باشد۔ مطلب این است کہ ما (باعتبار علم) از روح و نفس او ہم نزدیکتریم یعنی چنانکہ انسان در باب احوال خود علم دارد علم ما نسبت بعلمی کہ او بجان خودش دارد ہم بیشتر است نیز علت و منشا را با معلول و ناشی چنان قربی حاصل می باشد کہ معلول و ناشی را با نفس خودش ہم نمی باشد۔ حضرت شاہ صاحب رحمہ اللہ مینویسد خدا او نزدیک داخل انسان نزدیک است امار گ خارج از جان است "کسی چہ خوب گفتہ است

جان نہان در جسم و او در جان نہان ؛ ای نہان اندر نہان ای جان جان۔

ع ۲ ۱۴ ۱۶

بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ۖ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُم

نادیده و بیش آمد بدل متوجه شده گوئیم داخل شوید در بهشت همراه سلامتی اینست روز همیشه باشیدن ایشانراست

نادیده و بیارد دل رجوع کننده به خدا (گوئیم) داخل شوید در بهشت در حال سلامتی ع۵ این است روز همیشه بودن ایشانراست

مَّا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ

آنچه خواهند در بهشت و نزدیک ما زیاده است از آن و بسیار هلاک کردیم پیش ازین امت ها که

آنچه خواهند در بهشت و نزد ما زیاده هم است و بسیار هلاک کردیم پیش از ایشان از امت ها که ایشان

أَشَدُّ مِنْهُم بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِن مَّحِيصٍ ﴿٣٦﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ

قوی تر بودند ازین جماعه در دست درازی پس تفحص کردند در شهرها که هیچ گریز گاهی هست هر آئینه درین مقدمه

قوی تر بودند ازین جماعه از روی قوت پس کنجکاوی کردند در شهرها آیا جای گریز هست؟ نه ۵ (هر آئینه) در این (مذکور)

لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا

پند است کسے را که دلے دارد یا گوش نهد متوجه شده و هر آئینه آفریدیم

جای بخشش (پند) است برای کسیکه باشد مر اورا دل یا گوش نهد و او هست متوجه (حاضر) و (هر آئینه) آفریدیم

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٍ ﴿٣٨﴾

آسمان ها و زمین و آنچه درمیان هردو هست در شش روز و نرسید بما هیچ ماندگی

آسمان ها و زمین را و آنچه درمیان آنهاست در شش روز و نرسید بما هیچ ماندگی

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ

پس صبر کن بر آنچه می گویند و بپاکی یاد کن همراه ستایش پروردگار خویش پیش از برآمدن آفتاب و پیش از

پس صبر کن بر آنچه می گویند و تسبیح گفته باش با ستایش پروردگار خود پیش از برآمدن آفتاب و پیش از

الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ

فرو شدن و در بعض اوقات شب بپاکی یاد کن خدا را و عقب نماز نیز و بشنو این قصه روزیکه آواز دهد

غروب و در بعض اوقات شب تسبیح بگو الله را و بعد از سجده (نماز) نیز و بشنو روزیکه آواز دهد

الْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ

آواز دهنده از جائے نزدیک روزیکه بشنوند نعره تند بغیر تردد و آنروز روز

آواز دهنده از جای نزدیک روزیکه بشنوند آواز محقق را آنروز روز

الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ

برآمدن ایشانست هر آئینه ما زنده می کنیم و می میرانیم و بسوئے ماست بازگشت روزیکه بشگافد

برآمدن است (هر آئینه) ما زنده می کنیم و می میرانیم و بسوی ماست بازگشت روزیکه بشگافد

الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ۚ ذَٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾ نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ

زمین از سر ایشان بیرون آیند شتابان این برانگیختن سست آسان برما ما میدانیم آنچه می گویند

زمین از ایشان برآینده شتابان این حشر برما آسان است ما خوب میدانیم آنچه می گویند

وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِجَبَّارٍ ۖ فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَن يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

و نیستی تو برایشان قهر کننده پس پند ده به قرآن هر کرا میترسد از وعده عذاب من

و نیستی تو برایشان جبر کننده پس پند بده بقرآن کسی را که می ترسد از وعدهٔ عذاب من

سُورَةُ الذَّارِيَاتِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ | سِتُّونَ آيَةً وَثَلَاثُ رُكُوعَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت با رحم است

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْرًا ﴿٤﴾

قسم بباد های پراگنده کننده خاک و جز آن پراگنده کردنی پس قسم بادها بردارنده بار آب پس قسم بکشتی های روان شونده بسهولت پس قسم بفرشتگان تقسیم

قسم به باد های پراگنده کننده (خاک را) پراگنده کردنی پس به بردارندگان بار پس به روان شونده به آسانی پس تقسیم کنندگان کار

فتح الرحمٰن

ف۱ این تصویر جهت آنزا کہ همه در استماع ندا مساوی باشند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی ارزاق و بلاد و بار ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ کسانے که در دنیا خدا را یاد کردند از گناهان محفوظ بوده بسوی او رجوع نمودند و بدون مشاهده از قهر و جلال او ترسیدند و با یک دل پاک و رجوع کننده بحضور او حاضر شدند ف۶ این جنت به اینچنین مردم داده شده بود. وقتی در رسیده که بسلامتی و عافیت در آن داخل گردند و فرشتگان باشان سلام گویند و سلام پروردگار را نیز به آنان رسانند ف۷ اول بیان تعذیب اخروی کفار بود درمیان مقابل آنها ذکر تنعم اهل جنت آمد. اکنون باز از مجازات کفار ذکر می کند یعنی پیش از آخرت در دنیا هم چندین قوم شریر و سرکش را تباه کرده ایم که آنها در قوت و تعداد نسبت به اقوام موجودهٔ کفار بمراتب بیشتر بودند و آنها بر شهرهای بزرگ و زیاد دست یافته بودند باز چون عذاب الٰهی در رسید بر روی زمین هیچ جای گریز و پناه نیافتند. و یا این مطلب است که در وقت عذاب خواستند در قریه های خود جای پناه و فرار پیدا کنند مگر هیچ ملجأ و مأوای نیافتند. مترجم آخر الذکر از خود ترجمه نموده است اما شرح اول الذکر را جمهور مفسرین گرفته اند والله اعلم ۱۲

ع ۳ ۱۶ ۱۷

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾ إِنَّكُمْ

هر آئینه وعده که کرده میشود بشما راست ست و هر آئینه جزائے اعمال بودنیست قسم بآسمان خداوند راهها ف۱ هر آئینه شما

تحقیق آنچه وعده داده میشود بشما راست و هر آئینه انصاف واقع شدنی است قسم به آسمان مشبک (مزین) هر آئینه شما

لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ﴿٩﴾ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ هُمْ

در سخنے باهم اختلاف دارنده هستید باز گردانده میشود از قرآن هر که در علم الٰهی از خیر مصروف است لعنت کرده شد دروغگویانرا آنانکه ایشان

هستید در سخن مختلف باز گردانده میشود از او (قرآن یا پیغمبر) هر که بازداشته شده در (علم الٰهی از خیر) لعنت کرده شده و تخمین کنندگان

فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾ يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾

در بیخبری اند فراموش کننده اند می پرسند کے خواهد بود روز جزا آرے آن روز که ایشانرا در آتش عذاب کرده شود

غرق جهالت سهو کنندگان اند می پرسند کی خواهد بود روز انصاف (جزا) روزی که ایشان بر آتش پیش شده سوختانده میشوند

ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ

گوئیم بچشید این عقوبت خود را اینست آنچه آنرا شتاب طلب میکردید هر آئینه متقیان در بوستانها

(گفته شود برای شان) بچشید جزای شرارت خود را این است آنچه آنرا شتاب میخواستید بتحقیق متقیان در بهشت ها

وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا

و چشمه ها باشند بدست آرنده آنچه داد ایشانرا پروردگار ایشان هر آئینه ایشان بودند

و چشمه ها باشند گیرندگان آنچه داده ایشانرا پروردگار ایشان (هر آئینه) ایشان بودند پیش ازین نیکو کاران بودند

قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ

پیش ازین نیکو کار بودند باین صفت که اندکے از شب خواب کردندے و بوقت سحر بایشان طلب آمرزش نمودندی

(باین صفت) که اندکی از شب خواب کردندی (بواسطۀ شغل در عبادت) و در سحر با ایشان طلب آمرزش نمودندی ف۵ و در مالهای ایشان

لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِي أَنْفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا

برائے سوال کننده و برائے تنگدست کم سوال و در زمین نشانهاست یقین کنندگانرا و در ذات شما نشانهاست آیا

برای سوال کننده و بی بهره (که سوال نمی کند) و در زمین نشانهاست یقین کنندگان را و در ذات های شما نیز آیا

تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ

نمی نگرید و در آسمانست رزق شما و آنچه وعده داده میشود شمارا ف۲ پس قسم به پروردگار آسمان و زمین هر آئینه این خبر راست است

نمی نگرید و در آسمان است رزق شما و آنچه وعده داده میشود بشما پس قسم است به رب آسمان و زمین که (هر آئینه) این خبر راست است

مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾ إِذْ

مانند آنانکه شما سخن می گوئید ف۳ آیا آمده است پیش تو خبر مهمانان گرامی ابراهیم چون

مانند آنکه شما سخن می گوئید ع۶ آیا آمده است پیش تو خبر مهمانان ابراهیم گرامی چون

دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا ۖ قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ أَهْلِهِ فَجَاءَ

درآمدند بر ابراهیم پس سلام گفتند جواب سلام داد بدل گفت ایشان گروهے هستند ناشناخته پس متوجه شد بسوے اهل خانه خود

درآمدند بر ابراهیم پس گفتند سلام گفت ابراهیم سلام (و بدل گفت) ایشانند گروه ناشناخته پس متوجه شد بسوی اهل خانه خود پس آورد

بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۖ قَالُوا

کباب گوساله فربه پس نزدیک ساخت آنرا بایشان گفت آیا نمیخورید پس چون نخوردند در خاطر خود یافت از ایشان ترسے گفتند

گوساله را بریان کرده در روغن پس نزدیک ساخت آنرا بایشان (چون دید که نمی خورند) گفت چرا نمی خورید پس در خاطر خود یافت از ایشان ترسی گفتند

لَا تَخَفْ ۖ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا

مترس و بشارت دادندش بفرزندے دانا پس پیش آمد زن ابراهیم باوازے و طپانچه زد روے خود را یعنی به تعجب

مترس و مژده دادند او را به پسر جوان دانا پس پیش آمد زن او در حال چیق زدن پس طپانچه زد روی خود را

وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾ قَالُوا كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ ۖ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

و گفت آیا بزاید پیرزنی نازاینده فرشتگان گفتند هم چنین فرمود پروردگار تو هر آئینه اوست با حکمت دانا

و گفت (آیا میزایم حال آنکه) من پیرزن نازایم گفتند چنین گفت پروردگار تو (هر آئینه) او همان است با حکمت با علم

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی صورتهائے مختلف دارند مانند شکل شیر و شکل بره و شکل عقرب والله اعلم ۱۲۔

ف۲ یعنی پیش از وجود خارجی در عالم ملکوت رزق و عقوبت و امثال آن متصور میشود والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی چنانکه در گفتن خود یقین دارید که ما البته میگوئیم همچنین باین خبر یقین باید آورد والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ بیشتر قسمت شب را در عبادت الٰهی می گذرانیدند و در آخر شب نزدیک بامداد از خداوند آمرزش تقصیر خویش را میخواستند که "بار الٰها! حق عبودیت را ادا کرده نتوانستیم کوتاهی فروگذاشت ما را برحمت خویش معاف فرما" کثرت عبادت آنها را مغرور نمی ساخت بلکه به تناسب ترقی بندگی شان در خوف و خشیت آنها می افزود۔

ع۶ چنانکه در سخن زدن خود شبه ندارید درین کلام هم شک و شبه نیست روزی یقینا خواهد رسید قیامت برپا خواهد شد آخرت حتما می آید و وعدهای خدای متعال ضرور پوره میشود۔ بعد از آن به مناسبت "و فی اموالهم حق للسائل والمحروم" مهمان نوازی حضرت ابراهیم ع را حکایه می کند که تمهید یست برای قصه لوط علیه السلام۔ از هر "قصه" این امر هم روشن می شود که الله تعالی درین دنیا با محسنین چه سلوک کرده است و با مکذبین چه معامله روا داشته است ۱۲۔

ع ۱ / ۲۴ / ۱۸

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٨﴾ قَالُوا

ابراہیم گفت پس چیست مقصد شما اے فرستادگان گفتند
گفت پس چیست مقصد شما ای فرستاده شدگان گفتند

إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٩﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿١٠﴾

ہر آئینہ ما فرستادہ شدیم بسوئے گروہے گناہگار تا بفرستیم بر سر ایشان سنگ باری از گل
(ہر آئینہ) ما فرستادہ شدہ ایم بسوی گروہ گناہگاران (کافران) تا بفرستیم بر ایشان سنگی از گل

مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿١١﴾ فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ

نشانمند کردہ شدہ است نزدیک پروردگار تو برائے آنانکہ از حد بیرون شدہ اند پس بر آوردیم ہر کرا بود دراں دیہ از
نشان کردہ شدہ نزد پروردگار تو برای از حد بیرون روندگان پس بر آوردیم ہر کرا بود دران قریہ از

الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٣﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَا

مومنان پس نیافتیم دراینجا غیر یک خانہ از مسلمانان ف۱ و گذاشتیم دراں دیہ
مومنان پس نیافتیم در آنجا غیر یک خانہ از مسلمانان و گذاشتیم دران قریہ

آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿١٤﴾ وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ

نشانہ برائے آنانکہ مے ترسند از عذاب درد دہندہ ف۲ و در قصہ موسیٰ نشانہ است چوں فرستادیمش بسوئے
نشانہ برای آنانکہ می ترسند از عذاب دردناک و در قصۂ موسیٰ (نیز) نشانہ ایست (مر ترسندگان را) چون فرستادیمش بسوی

فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٥﴾ فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿١٦﴾ فَأَخَذْنَاهُ

فرعون بدلیل واضح پس روگرداں شد ہمراہ قوت خود ف۳ و گفت جادوگرے یا دیوانہ است پس گرفتیم اورا
فرعون بدلیل واضح پس روی گردان شد با قوت خود (لشکر خود) و گفت (این) جادوگر یا دیوانہ است پس گرفتیم او را

وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٧﴾ وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ

ولشکر او را پس انداختیم ایشانرا در دریا و او کنندہ بود کارے را کہ موجب ملامت باشد و در قصہ عاد نشانہ است چوں فرستادیم بر ایشان
و لشکر او را پس انداختیم ایشانرا در دریا در حالیکہ مستحق ملامت بود و در (قصہ) عاد نشانہ است چون فرستادیم بر ایشان

الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿١٨﴾ مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿١٩﴾ وَفِي

بادے بے منفعت نہ گذارد ہیچ چیزے را کہ برے بوزے مگر سازد آں را مانند استخواں پوسیدہ و در
باد بی منفعت نگذاشت ہیچ چیزی را کہ بگذشت بران مگر گردانید آنرا مانند پوسیدہ و در

ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٠﴾ فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ

قصہ ثمود نشانہ است چوں گفتہ شد ایشانرا بہرہ مند باشید تا مدتے پس سرکشیدند از فرمان پروردگار خویش پس در گرفت ایشانرا
(قصہ) ثمود نشانہ است چون گفتہ شود برای ایشان بہرہ گیرید تا مدتی پس سرکشیدند از فرمان پروردگار خود پس فرا گرفت ایشانرا

الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٢١﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٢٢﴾

نوحہ تند و ایشان میدیدند پس نتوانستند برخاستن و نبودند انتقام کشندہ
صدای مہیب و ایشان میدیدند پس نتوانستند برخاستن و نبودند انتقام کشندگان ع۵

وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٢٣﴾ وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ

و ہلاک ساختیم قوم نوح را پیش ازیں ہر آئینہ ایشان بودند گروہے بدکار و آسمان را بنا کردیم بقوت
و ہلاک ساختیم قوم نوح را پیش ازین ہر آئینہ ایشان بودند گروہی نافرمان و آفریدیم آسمان را بقوت

وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿١﴾ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٢﴾ وَمِنْ كُلِّ

و ہر آئینہ توانائیم و زمین را گسترانیدیم پس نیکو گسترانندہ ایم و از ہر
و (ہر آئینہ) ما توانائیم و زمین را گسترانیدیم پس نیکو گسترانندہ ایم ع۵ و از ہر

شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ

چیزے آفریدیم دو قسم تا شما پند پذیر شوید ف۱ پیغامبر گوید پس بگریزید بسوئے خدا ہر آئینہ من برائے شما از جانب او
چیزی آفریدیم جفت تا شما پند پذیر شوید ع۵ (بگوای پیغمبر) بگریزید (از شرک) بسوی اللہ (ہر آئینہ) من برای شما از جانب او

سفیدی صحت و مرض۔ کفر و ایمان و غیر ذلک ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی خانہ حضرت لوط واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی آثار آن سنگباران موجود است واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی لشکر خود ۱۲ ف۴ یعنی اعلیٰ داد نیز ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ روز بروز شرارت شان زیادہ شدہ۔ آخر کار عذاب الہی آنہارا فراگرفت و یک صاعقہ شد و در حالیکہ بچشم سر میدیدند ہمہ آنہا از بین رفتند ہمہ زور و طاقت و دعاوی متکبرانہ و شان و شوکت آنہا یکدم بخاک آمیخت ہیچیک از آنہا نتوانست کہ بعد از افتادن باز برخیزد۔ چگونہ می توانستند انتقام بگیرند و چہ کسی را بکمک خود بطلبند۔

ع۵ زمین و آسمان ہمہ آفریدہ شدہ قدرت خدا و در قبض و تصرف اوست ازین جہت مجرم او جائی کہ بخیہ پناہ بردہ نمی تواند۔ نیز اگر آدم در کار عجیب و صنعت غریب خالق کائنات غور و تفکر کند معرفت کاملہ میرسد ع۵

۲ یعنی نر و مادہ بطوریکہ ابن زید گفتہ است و امروز حکمای جدید نظر بہ تجارب و مشاہدات خود اعتراف دارند کہ در ہر یک نوع و جنس نر و مادہ یافت میشود و یا از "زوجین" چیزہای متقابل و متضاد مراد است مثلاً شب و روز۔ زمین آسمان۔ تاریکی و روشنی۔ سیاہی و

ع ۲۳ ۱

نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۵۰﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ ۖ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۵۱﴾

ترساننده آشکارم — و مقرر مکنید — با خدا معبودے دیگررا — ہر آئینہ من برائے شما از جانب او ترساننده آشکارم

ترساننده آشکارم — و مگردانید — با خدا معبود دیگر (ہر آئینہ) من برای شما از جانب او ترساننده آشکارم

كَذَٰلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ

ہم چنیں نیامده است نزدیک آنانکه پیش از ایشان بودند ہیچ پیغامبرے — مگر گفتند جادوگر یست یا

ہم چنین نیامده است بہ آنانکه پیش از ایشان بودند ہیچ پیغمبری — مگر گفتند جادوگر یست یا

مَجْنُونٌ ﴿۵۲﴾ أَتَوَاصَوْا بِهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿۵۳﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا

دیوانه است — آیا بایکدیگر وصیت کرده آمده اند باینکار بلکه ایشان گروه سرکش اند پس روئے باز کش از ایشان پس نیستی

دیوانه — آیا بایکدیگر وصیت کرده مرده اند باین (تی) بلکه ایشان گروہی سرکشند پس روی بگردان از ایشان پس نیستی

أَنتَ بِمَلُومٍ ﴿۵۴﴾ وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَىٰ تَنفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۵۵﴾ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ

تو ملامت کرده شده و پند ده ہر آئینہ پند دادن سود میدہد مومناں را — و نیافریده ام جن

تو ملامت کرده شده و پند داده باش پس (ہر آئینہ) پند دادن نفع میدہد مومنان را علے — و نیافریدیم جن

وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿۵۶﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَن

و انس را — مگر برائے آنکه بپرستند مرا نمی خواہیم از ایشاں رزق را — و نمے خواہم که

و انس را مگر برای آنانکه بپرستند مرا (یعنی از انہا پرستش را خواہانیم) نمی خواہم از ایشان ہیچ رزقی و نمی خواہم که

يُطْعِمُونِ ﴿۵۷﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿۵۸﴾ فَإِنَّ لِلَّذِينَ

مرا طعام دہند — ہر آئینہ خدا ہمو ست رزق دہنده — خداوند توانائے زور آور ف — پس ہر آئینہ آنانرا که

طعام دہند مرا (ہر آئینہ) اللّٰہ ہمان است روزی دہنده ہر خداوند توانائی زور آور علے پس (ہر آئینہ) ہست آنانرا که

ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِّثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿۵۹﴾ فَوَيْلٌ

ستم کرده اند نصیب است یعنی از عقوبت مانند نصیبه یاران گذشته ایشاں پس باید که شتاب طلب نکنند از من پس وائے

ستم کرده اند نصیبهٔ مانند نصیبهٔ یاران گذشتهٔ ایشان پس باید بشتاب طلب نکنند از من — پس وائی

لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿۶۰﴾ ع

کافراں را — ازاں روز ایشاں که — وعده داده میشوند

کافران را — ازان روز ایشان — که وعده — داده میشوند

سُورَةُ الطُّورِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ تِسْعٌ وَأَرْبَعُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ	

بنام خدائے بخشاینده مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مہربان نہایت بارحم است

وَالطُّورِ ﴿۱﴾ وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ ﴿۲﴾ فِي رَقٍّ مَّنشُورٍ ﴿۳﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿۴﴾ وَالسَّقْفِ

قسم بکوه طور و قسم بکتاب نوشته شده — در کاغذ گشاده فلے و قسم بخانهٔ معمور فلا — و قسم بسقف

قسم است به (کوه) طور و کتاب نوشته شده در ورق گشاده — و به خانهٔ آباد — و به سقف

الْمَرْفُوعِ ﴿۵﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿۶﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿۷﴾ مَّا لَهُ مِن دَافِعٍ ﴿۸﴾

برافراشته شده فلا و قسم بدریا پُر کرده شده — ہر آئینہ عذاب پروردگار تو بوده نیست — نیست او را ہیچ دفع کننده

بلند — و به دریای جوشان (پر) — که به تحقیق عذاب پروردگار تو واقع شدنی است نیست او را چیزی دفع کننده

يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ﴿۹﴾ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿۱۰﴾ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ

روزیکه جنبش کند آسمان جنبش کردنی — و رواں شود کوہا رواں شدنی — پس وائے آں روز

روزیکه بلرزد آسمان بلرزه آمد — و روان گردد کوہا روان شدنی — پس خرابی است دران روز

لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿۱۱﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿۱۲﴾ يَوْمَ يُدَعُّونَ

دروغ شمارندگاں را — آنانکه ایشاں به بیہوده گوئی بازی می کنند — روزیکه به سختی رواں کرده شوند

برای تکذیب کنندگان — آنانکه ایشان به بیہوده گوئی بازی می کنند — روزیکه بسختی روان کرده شوند

مشد مکہ قولاً و فعلاً بہ شہنشاہی عظمت و کبریائی ما اعتراف کرده مستحق الطاف و مراحم خصوصی ما گردید ورنه من نگردم خلق تا سودی کنم ؛ بلکه تا بر بندگان جودی کنم ۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے آدمیان ہمه می گریزند تا در مائل و مشرب مساوات کنند بنجات خدا و اللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی توریت یا قرآن ۱۲ ف۳ یعنے آنکه در آسمان است ۱۲ ف۴ یعنی آسمان ۱۲

تفسیر عثمانی

علے تو وظیفهٔ دعوت و تبلیغ را کماحقه ادا کردی اکنون آنہارا تعقیب زیاد کردن و اندوہگین شدن برای تو ہیچ ضرور نیست ۔ الزام ہر بے اطاعتی بر دوش خود ایشان خواہد ماند آری وظیفهٔ تو تلقین و تفہیم است ۔ پس این کار را ادامه بده در نصیب کسیکه ایمان باشد این پند تو بنفع او تمام می شود و کسانیکه ایمان آورده اند آنہا به نفع مزیدی نایل می شوند ۔ و نیز بر کافران حجت خدا تمام می شود

ع ۳ / ۱۴ / ۲

علے از بندگی شان بمن ہیچ فائده نمی رسد بلکه نفع خود ایشان است من چنان آقا و مالک نیستم که به غلامان خود بگویم بروید برای من کمائی کنید و یا بمن نان و خوراک بدہید ذات بی نیاز من ازین تخیلات پاک و برتر است من از آنہا روزی نمیخواہم بلکه بایشان روزی میرسانم خوب بسنجید بیچون ذات نیرومند و توانا د پایدار را به خدمات شما چه حاجت است حکم بندگی محض از این جہته بشما داده

الوقف لازم

إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هَٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾ أَفَسِحْرٌ هَٰذَا

بسوئے آتش دوزخ رواں کردنی اینست آتشے کہ شما آنرا دروغ می شمردید آیا سحر ست ایں

بسوی آتش دوزخ روان کردنی (گفته میشود ایشانرا) این همان آتشی است که شما آنرا تکذیب می کردید آیا سحر است این

أَمْ أَنتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ ۖ

یا شما در نمے نگرید در آئید بایں آتش پس صبر کنید یا نکنید برابر ست بر شما

یا شما نمی بینید در آئید در دوزخ پس صبر کنید یا صبر نکنید برابر است بشما

إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَاكِهِينَ

جز ایں نیست کہ جزا دادہ خواہید شد بحسب آنچہ می کردید ہر آئینہ متقیاں در بوستانہا و نعمت ہا باشند خوشحال شدہ

(جز این نیست) که پاداش داده میشوید به آن چیزیکه می کردید هر آئینه متقیان (ترسندگان) در بهشت ها و نعمت ها هستند در حالیکه شادمان

بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا

بسبب آنکہ نعمت داد ایشانرا پروردگار ایشان و بسبب آنکہ نگہداشت ایشانرا از عذاب دوزخ بخورید و بنوشید گوارا بسبب آنچہ

بر آنچه که عطا کرده ایشانرا پروردگار ایشان و (به آنکه) نگهداشت ایشانرا پروردگار ایشان از عذاب دوزخ بخورید و بنوشید گوارا (عوض)

كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ ۖ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾

مے کردید تکیہ زدہ بر تخت ہا برابر یکدیگر گستردہ و کد خدا کنیم ایشانرا بحوران کشادہ چشم

می کردید تکیه زنان بر تخت های گسترده شده قطار و جفت گردانیم ایشان را با حور های بزرگ چشم

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُم

و آنانکہ ایمان آوردند و برپے ایشاں رفت اولاد ایشاں در ایمان برسانیم بدیشاں اولاد ایشانرا و نقصان نکنیم ایشانرا

و کسانیکه ایمان آوردند و پیروی کرد ایشانرا اولاد ایشان بایمان برسانیم بایشان فرزندان ایشانرا و نقصان نکنیم از ایشان

مِّنْ عَمَلِهِم مِّن شَيْءٍ ۚ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾ وَأَمْدَدْنَاهُم بِفَاكِهَةٍ

از جزائے عمل ایشاں چیزے ہر مردے بآنچہ عمل کرد در گرو باشد و پے در پے عطا کنیم ایشانرا میوہ

از (جزای) عمل ایشان چیزی هر شخص به آنچه عمل کرد در گروه است و پی در پی عطا کنیم ایشانرا میوه ها

وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَّا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾

و گوشت از جنسیکہ طلب کنند از دست یک دیگرے گیرند آنجا پیالۂ شراب نہ بیہودہ گوئی باشد دراں و نہ بزہ کاری

و گوشت از هر آنچه آرزو برند از دست یک دیگر می گیرند آنجا پیاله شراب را نه بیهوده گوئی باشد دران و نه گناه

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ

و آمد و شد کنند ایشاں نوجوانانے چند از آن ایشاں گویا آں نوجواناں مروارید در پردہ پنہاں اند و رو آورد بعض ایشاں

و می گردند بر ایشان نوجوانان ایشان گویا که ایشان (خادمان) مروارید اند در غلاف (صدف) و رو آرد بعض ایشان

عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾

بر بعض از یکدیگر سوال کناں گفتند ہر آئینہ ما پیش ازیں در میان اہل خانہ خود ترساں بودیم

بر بعضی در حالیکه از یکدیگر می پرسند گویند: بدرستی که ما بودیم پیش ازین در خانه های خود ترسندگان

فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ ۖ

پس نعمت فراواں داد مارا خدا و نگاہداشت مارا از عذاب باد گرم ہر آئینہ ما پیش ازیں عبادت می کردیم او را

پس احسان کرد خدا بر ما و نگهداشت ما را از عذاب سموم (هر آئینه) ما بودیم پیش ازین می خواندیم خدای را

إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾ فَذَكِّرْ فَمَا أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا

ہر آئینہ اوست احسان کنندہ مہربان یا محمد پس پند دہ پس نیستی تو بفضل پروردگار خود کاہن و نہ

بدرستیکه اوست نیکوکار مهربان ؏ پس پند ده (ای محمد) پس نیستی تو به فضل پروردگار خود (کاهن) خبر گیرنده از جن ها و نه

مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلْ

دیوانہ بلکہ آیا می گویند شاعر ست انتظار مے کنیم در حق او حوادث زمانہ را بگو

دیوانه ؏ آیا می گویند که شاعر است انتظار می کنیم برد گردش زمانه را بگو

ؑ ۵ دران هنگام بهشتیان بسوی یکدیگر متوجه شده صحبت خواهند کرد و بکمال خوشنودی خواهند گفت که: ما در دنیا همیشه ترسان و لرزان بودیم و فکر می کردیم که پس از مرگ سرانجام ما چه خواهد شد؟ و اندیشهٔ آینده همیشه دامنگیر ما بود احسان پروردگار را تماشا کنید که امروز چسان ما را مأمون و مطمئن داشته و از حرارت آتش دوزخ برکنار فرموده است ما از خدای خویش خوف در جاداشتیم و او را میخواندیم - امروز دیدیم که حضرت او محض به لطف و کرم خود بفریاد ما رسیده و با ما چنانکه سزاوار عنایت اوست رفتار نمود ؑ ۵ کافران پیغمبر خدا را گاهی دیوانه و گاهی کاهن میگفتند و چنان می پنداشتند که از جن ها و شیاطین چند خبر راست و دروغ گرفته نشر می کنند - مگر این معاندین این قدر نمی فهمیدند که کدام دیوانه و کاهنی تا امروز توانسته که چنین نصایح قیمتدار و اندرزهای حکیمانه را بچنین طرز آشکار و شایسته بیان نماید ازین سبب فرمود که آنها را از انجام نیک و بد آگهی ده و نصایح پیغمبرانه را بایشان برسان و از یاوه گوئی آنها افسرده مشو - بفضل و مرحمت کردگار یار و مددگار تست نه کاهنی و نه مجنون بلکه رسول مقدس خدائی ازین سبب به تبلیغ

ع ۲۸ / ۱ / ۳

ؑ ۵ ونلقین که وظیفهٔ تواست ادامه بده ۱۲-

تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِّنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿۳۱﴾ أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُم بِهَٰذَا ۚ

انتظار بکشید هر آئینه من با شما از انتظار کشندگانم آیا می فرماید بایں عقیده عقل هائے ایشان

انتظار برید به (تحقیق) من نیز با شما از منتظرانم آیا می آموزاند ایشانرا عقل هائے ایشان این را

أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿۳۲﴾ أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ ۚ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿۳۳﴾ فَلْيَأْتُوا

یا ایشان گروهے سرکش اند آیا می گویند بر بسته است قرآن را نے بلکه ایمان نمے آرند پس باید که بیارند

یا ایشان گروه سرکش اند آیا می گویند که خود گفته است (قرآن را) بلکه ایشان ایمان نمی آرند پس باید بیارند

بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴿۳۴﴾ أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ

سخنے مانند این اگر راست گو هستند آیا ایشان آفریده شده اند بغیر آفریننده یا ایشان

سخنے مانند این اگر هستند راست گویان ۵ آیا آفریده شده اند بدون آفریننده یا خود ایشان

الْخَالِقُونَ ﴿۳۵﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ﴿۳۶﴾ أَمْ عِندَهُمْ

خود آفریدگار اند آیا آفریده اند آسمان ها و زمین را بلکه ایشان باور نمی کنند آیا نزدیک ایشان

آفرینندگان اند آیا آفریده اند آسمان ها و زمین را (نه چنین است) بلکه یقین نمی کنند ۵ آیا نزد ایشان

خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ﴿۳۷﴾ أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ

خزانهائے پروردگار تست یا ایشانند چیره دست آیا ایشانرا نردبانے هست که بران صعود کرده

خزانهای پروردگار تست یا ایشانند مسلط شدگان (غالبان) آیا ایشانرا زینه ایست که می شنوند

فِيهِ ۖ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿۳۸﴾ أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ

میشنوند پس باید که بیارد شنونده ایشان دلیل ظاهر را آیا خدا را دختران پیدا می شوند شمارا

بران پس باید که بیارد شنونده ایشان سند آشکار آیا مر او راست دختران و شمار است

الْبَنُونَ ﴿۳۹﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ ﴿۴۰﴾ أَمْ عِندَهُمُ

پسران آیا سوال می کنی از ایشان مزدے بر رسالت پس ایشان از غرامت گرانبار شده اند آیا نزدیک ایشان

پسران آیا می خواهی از ایشان مزدی پس ایشان از تاوان گرانبار اند آیا نزد ایشان

الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿۴۱﴾ أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ

علم غیب ست پس ایشان می نویسند آیا می خواهند بد اندیشی پس کافران ایشانند در

علم غیب است پس ایشان نوشته نگاه میدارند آیا می خواهند مکر را پس آنانکه منکر اند ایشانند در

الْمَكِيدُونَ ﴿۴۲﴾ أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۴۳﴾ وَ

ضرر بد اندیشی گرفتار شده آیا ایشان را معبودے هست بجز خدا پاکی خدا راست از انکه شریک مقرر می کنند و

ضرر بد اندیشی خود گرفتار شدگان آیا ایشان راست معبودی بجز الله پاک است خدای از آنچه شریک می آرند و

إِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿۴۴﴾ فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ

اگر به بینند یک پاره را از آسمان افتاده گویند این ابریست برهم نشسته پس بگذار ایشان را تا آنکه

اگر ببینند پاره از آسمان فرود آینده گویند ابریست تیره پس بگذار ایشان را تا آنکه

يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿۴۵﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ

ملاقات کنند بآن روز خود که دران بے هوش کرده شوند روزیکه دفع نکند از ایشان مکر ایشان

ملاقات کنند آن روز خود را که دران بے هوش کرده شوند روزیکه دفع نکند از ایشان مکر ایشان

شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿۴۶﴾ وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَٰلِكَ

چیزے را و نه ایشان نصرت داده شوند و هر آئینه ستمگاران را عذابیست غیر این

چیزے و نه ایشان مدد کرده شوند و (بتحقیق) ستمگاران را عذابی است پیش ازان

وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۴۷﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا ۖ وَ

و لیکن اکثر ایشان نمیدانند و صبر کن بانتظار حکم پروردگار خود هر آئینه تو حضور چشم مائی و

و لیکن اکثر ایشان نمی دانند و باش منتظر (صبر کن) مر حکم پروردگار خود را پس (بدرستیکه) تو پیش نظر مائی و

تفسیر عثمانی

۵ آیا خیال می کنند که تلاوت پیغمبر کلام خدا نیست بلکه از دل خود آنرا تراشیده است و بدروغ بسوی خدا منسوب نموده بلی شخصیکه بر سخنی یقین ندارد و نخواهد آنرا تسلیم کند چنین احتمالات بے هوده و بے مورد را پیدا می کند ورنه برای شخص باور کننده خوی بد را بهانه بسیار است همین مفهوم کافی است که اگر مردم جمیع قوتهای دنیا را یکجا کنند باز هم مانند این قرآن آورده نمیتوانند۔ چنانکه هیچکس نمی تواند مثل خدا زمین و آسمان پیدا کند سخنی مثل قرآن خدای توانا هم ساخته نمی تواند۔ ۶ چرا سخن پیغمبر را نمی پذیرند آیا فوق ایشان خدای نیست که پذیرفتن سخن او برآنها لازم باشد آیا ایشان بدون کدام آفریننده خود بخود پیدا شده اند و یا خود را خدا می پندارند؟ و یا این خیال خام را می پزند که آسمان و زمین آفریده خود آنهاست بنابران هرچه بخواهند میکنند و هیچکس مانع آنها نیست۔ این همه خیالات بکلی باطل و مهمل است۔ ایشان هم در دل هائے خود می دانند که خدا ضرور موجود است که خود ایشان و جمیع آسمانها و زمین را از عدم به وجود آورده است مگر با وجود این علم ازان ایمان و یقینی که شرعاً مطلوب است محروم و بی بهره اند ۱۲۔

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِيْنَ تَقُوْمُ ﴿۴۸﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُوْمِ ﴿۴۹﴾ ع

بپاکی یاد کن باستایش پروردگار خود وقتیکه بصبح برخیزی و بعض اوقات شب بپاکی یاد کن خدارا و عقب غایب شدن ستارہا نیز

بپاکی یاد کن (خدای خود را) پیوست به ستایش پروردگار خود وقتیکه برخیزی و در چیزی از شب بپاکی یاد کن خدای را و وقت پشت گردانیدن ستارگان

سُوْرَةُ النَّجْمِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ اِثْنَتَانِ وَّسِتُّوْنَ اٰيَةً وَّثَلٰثُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازہ مهربان نهایت بارحم است

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ﴿۱﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ﴿۲﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ﴿۳﴾

قسم ستاره چون فرو افتد گمراه نشد این یار شما و غلط نکرده است راه را و سخن نمی گوید از خواهش نفس

قسم به ستاره چون بیفتد گمراه نشده رفیق شما و غلط نکرده راه را و سخن نمی گوید از خواهش نفس

اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُّوْحٰى ﴿۴﴾ عَلَّمَهٗ شَدِيْدُ الْقُوٰى ﴿۵﴾ ذُوْ مِرَّةٍ فَاسْتَوٰى ﴿۶﴾

نیست قرآن مگر وحی که بسوی او فرستاده میشود آموخته است او را فرشته بسیار باقوت صاحب حسن پس راست استاد آن فرشته

نیست گفتارش مگر وحی که باو فرستاده میشود آموخته است او را فرشتهٔ بسیار با قوت. صاحب صورت نیکو پس راست نشست آن

وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ﴿۷﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ﴿۸﴾ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ﴿۹﴾

واو بکنارهٔ بلند آسمان بود باز نزدیک شد و فرود آمد پس رسید بمسافت دو کمان یا نزدیک تر ازان

فرشته در حالی که بکنارهٔ بلند آسمان بود پس نزدیک شد باز سر فرود آورد (بسیار نزدیک شد) پس بود مسافت میان ایشان مقدار دو کمان یا

فَاَوْحٰى اِلٰى عَبْدِهٖ مَا اَوْحٰى ﴿۱۰﴾ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ﴿۱۱﴾ اَفَتُمٰرُوْنَهٗ عَلٰى

پس پیغام رسانید بسوئے بندهٔ خدا آنچه رسانید دروغ داخل نکرد دل پیغامبر در آنچه معاینه کرد آیا شما گفتگو می کنید با پیغامبر در

پس وحی فرستاد خدا بسوی بندهٔ خود آنچه وحی کرد دروغ نگفت دل پیغمبر در آنچه دید آیا مجادله می کنید با محمد

مَا يَرٰى ﴿۱۲﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى ﴿۱۳﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿۱۴﴾ عِنْدَهَا

آنچه مے بیند و هر آئینه دیده بود این فرشته را یک بار دیگر نزدیک سدرة المنتهی نزدیک آن

آنچه دیده است و بتحقیق دیده بود این فرشته را یکبارہ دیگر (در حال فرود آمدن) نزد سدرة المنتهی نزد آن است

جَنَّةُ الْمَاْوٰى ﴿۱۵﴾ اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ﴿۱۶﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿۱۷﴾

سدره است بهشت آرامگاه فرشته را دید وقتیکه می پوشید سدره را آنچه می پوشید نه کجروی نکرد چشم پیغامبر و از مقصد تجاوز نمود

بهشت آرام گاه (دید فرشته را) وقتیکه پوشانده بود سدره را آنچه پوشانده بود ف۵ کج نشد چشم پیغمبر و از حد نگذشت (از مقصد تجاوز نکرد)

لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيٰتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿۱۸﴾ اَفَرَءَيْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰى ﴿۱۹﴾ وَمَنٰوةَ

هر آئینه معاینه کرد بعض نشان هائے بزرگ پروردگار خود آیا دیدید لات را و عزی را و منات

بتحقیق دید بعض نشان های بزرگ پروردگار خود را آیا دیدید لات و عزی را و منات

الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى ﴿۲۰﴾ اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ﴿۲۱﴾ تِلْكَ اِذًا قِسْمَةٌ

سوم بے قدر را آیا شما را فرزند باشد و خدا را دختر این قسمت آنگاه قسمت

سومین آخرین را آیا شما را باشند پسران و او راست دختران این قسمت آنگاه قسمت

ضِيْزٰى ﴿۲۲﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا اَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوْهَا اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّا

بے انصاف باشد نیست این مگر نامهائے چند که مقرر کرده اید آنرا شما و پدران شما

ظالمانه است نیستند آنها مگر نامهائے چند که نهاده اید آنها را شما و پدران شما

اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى

فرود نیاورده است خدا بر ثبوت آن هیچ دلیلے پیروی نمے کنند مگر وهم فاسد را و چیزیرا که خواهش می کند

نازل نکرده الله به ثبوت آن هیچ سند پیروی نمی کنند مگر وهم فاسد را و آنچه را که خواهش می کند

الْاَنْفُسُ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِّنْ رَّبِّهِمُ الْهُدٰى ﴿۲۳﴾ اَمْ لِلْاِنْسَانِ مَا تَمَنّٰى ﴿۲۴﴾

نفس و هر آئینه آمده است ایشان را از پروردگار ایشان هدایت آیا میسر ست آدمی را آنچه که آرزو می کند

نفس هائے شان و به تحقیق آمده است بایشان از پروردگار ایشان راه دانش آیا میسر میشود انسان را آنچه آرزو می کند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی محمد صلی الله علیه وسلم ۱۲ ف۲ یعنی وقتیکه انوار آلهی از هر جانب سدره را احاطه کرد و این در شب معراج بود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ انوار و تجلیات حق تعالی آن درخت را فرا گرفته بود و فرشتگان بقدری زیاد در آن موجود بودند که بهر برگ یک فرشته بنظر میامد- در بعض روایات است که ما یغشی عبارت از پروانه هائ طلائے بود یعنی نهایت خوش رنگ و خوش شکل کرد تماشائیان را می برد- در آنوقت منظره و رونق درخت و حسن و جمال آن چنان ترقی داشت که هیچ مخلوق توهٔ بیان آنرا ندارد موافق قول ابن عباس وغیره که دیدار خداوند در معراج نصیب پیغمبر شد شاید بیان آن در ابهام همین آیت منطوی و مندرج باشد زیرا که راجع بآیات ماقبل در احادیث عائشه صدیقه رض تصریح است که ازان رویت رب مراد نیست بلکه رویت جبریل مراد است ابن کثیر از مجاهد که از جملهٔ اصحاب اخص ابن عباس است در تحت همین آیت این الفاظ را نقل کرده است ,, کان اغصان السدرة لؤلؤ و یاقوتا و زبرجدا فراٰها محمد ای ربه بقلبه و شاخهائے سدره از مروارید ،

یاقوت و زبرجد بود محمد صلی الله علیه وسلم آنها را بچشم خود دید- بقیه ص۵۲۶ پر

فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ وَالْاُوْلٰى ﴿۲۵﴾ ع وَكَمْ مِّنْ مَّلَكٍ فِى السَّمٰوٰتِ لَا تُغْنِىْ شَفَاعَتُهُمْ

پس خدا راست آنجهان و این جهان و بسیار فرشته اند در آسمان ها که نفع نمی کند شفاعت ایشان

پس الله راست نیکوئی آن جهان و این جهان و بسیار فرشته است در آسمان ها نفع نمی کند شفاعت ایشان

شَيْـًٔا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ اَنْ يَّاْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَرْضٰى ﴿۱﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

چیزے را مگر بعد از آنکه دستوری دهد خدا و رضامند شود برائے هر که خواهد هر آئینه آنانکه

چیزی مگر بعد از آنکه حکم دهد الله برای کسیکه بخواهد خدا و پسند کند (بتحقیق) آنانکه

لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى ﴿۲﴾ وَمَا لَهُمْ بِهٖ

باور نمیدارند آخرت را مسمّی می کنند فرشتگان را بنام دختران و نیست ایشان را بثبوت این مقدمه

ایمان نمی آرند به آخرت (هر آئینه) مینامند ملائکه را بنام زنان و نیست ایشان را باین (گفته خود)

مِنْ عِلْمٍ ؕ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ ۚ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِىْ مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا ﴿۳﴾

هیچ دانش پیروی نمی کنند مگر وهم را و هر آئینه وهم نفع نمیدهد از شناخت حقیقت چیزے را

هیچ علم پیروی نمی کنند مگر وهم را و بدرستیکه وهم نفع نمیدهد از شناخت حقیقت چیزی

فَاَعْرِضْ عَنْ مَّنْ تَوَلّٰى ۙ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿۴﴾ ؕ ذٰلِكَ

پس اعراض کن از کسیکه روگردان شد از یاد کردن ما و طلب نکرد مگر زندگانی این جهانے را اینست

پس اعراض کن از کسیکه روگردانید از ذکر ما و طلب نکرد مگر زندگانی دنیا را این است (طلب دنیا)

مَبْلَغُهُمْ مِّنَ الْعِلْمِ ؕ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ وَهُوَ

نهایت ایشان از روے دانش ف۱ هر آئینه پروردگار تو داناست بهر که غلط کرد راه خدا و او ست

رسیدن ایشان از علم بتحقیق کرب تو او دانا تر است به کسیکه گمراه شده از راه او و او

اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى ﴿۵﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۙ لِيَجْزِىَ

دانا بهر که راه یافت و خدا راست آنچه در آسمانها و آنچه در زمین ست عاقبت کار جزا دهد

دانا تر است بکسیکه راه یافته و الله راست آنچه در آسمان ها و آنچه در زمین است تا جزا دهد

الَّذِيْنَ اَسَآءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِىَ الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحُسْنٰى ﴿۶﴾ ع الَّذِيْنَ

آنانرا که بدکاری کردند بحسب آنچه عمل نمودند و جزا دهد آنان را که نیکو کاری کردند بخصلت نیک آنانکه

آنانرا که بدی کردند قرار عمل شان و جزا دهد آنان را که نیکوئی کردند بپاداش نیک (جنت) آنانند که

يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ؕ

پرهیزگاری مے کنند از کبائر گناهان و بے حیائی ها سوائے گناهان صغیره هر آئینه پروردگار تو بسیار آمرزش ست

پرهیز می کنند از گناهے کبیره و از کارهای بے حیائی لیکن از اندک آلودگی (گناه صغیره) بتحقیق در آمرزش پروردگار تو گنجایش

هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِىْ بُطُوْنِ

او ست دانا باحوال شما وقتیکه پیدا کرد شمارا از زمین و وقتیکه شما بچه بودید در شکم

او دانا تر است باحوال شما وقتیکه پیدا کرد شما را از زمین و وقتیکه شما جنین بودید در شکم هائی

اُمَّهٰتِكُمْ ۚ فَلَا تُزَكُّوْٓا اَنْفُسَكُمْ ؕ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿۷﴾ ع اَفَرَءَيْتَ الَّذِىْ

مادران خویش پس ستایش مکنید خویشتن را خدا دانا تر ست بکسے که پرهیزگاری کرد آیا دیدی کسے را که

مادران خود پس ستایش مکنید نفس هائے خود را او دانا تر است به کسے که پرهیزگاری کرد آیا دیدی کسی را که

تَوَلّٰى ﴿۱﴾ وَاَعْطٰى قَلِيْلًا وَّاَكْدٰى ﴿۲﴾ اَعِنْدَهٗ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ﴿۳﴾ اَمْ

روگردان شد و داد اندکے از مال و سخت دل شد آیا نزدیک او ست علم غیب پس گویا او هر چیز را بچشم می بیند آیا

روی گردانده و داد اندکی و سخت دل شد آیا نزد او ست علم غیب پس او می بیند آیا

لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فِىْ صُحُفِ مُوْسٰى ﴿۴﴾ وَاِبْرٰهِيْمَ الَّذِىْ وَفّٰٓى ﴿۵﴾ اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ

خبر داده نشد بآنچه در صحیفهائے موسے و ابراهیم که وفادار بود مضمونش آنکه بر نخواهد داشت هیچ بردارنده و

خبر داده نشده باو به آنچه در صحیفه هائے موسے و در صحیفه های ابراهیم که وفادار بود که بر نمی دارد هیچ بردارنده

فتح الرحمن

ف۱ یعنے اینست نهایت علم ایشان

۱ع ۲۵ ۵ ۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۵۲۵ - و رب خود را بدل خود دید این رویت تنها بذریعه قلب نبود بلکه قلب و بصر هر دو از دیدار پروردگار بهره ور و لذت اندوز بودند چنانکه از «مازاغ البصر» بر می آید - از همین سبب شاید ابن عباس در بعض روایات طبرانی فرموده که «رآه مرتین مرة بقلبه و مرة ببصره» درین موقع از دو بار دیدن مطلب این است که در یک وقت واحد بدو طریق دید کما قالوا فی حدیث «انشق القمر بمکة مرتین» یعنی هم بذریعه چشم ظاهری و هم بذریعه چشم دل اما

الربع

باید دانست که این رویت آن رویتی نیست که نفی آن در «لا تدرکه الابصار» کرده شده زیرا که غرض از آن نفی احاطه است یعنی نگاه ها او را احاطه کرده نمی تواند علاوه بران چون از ابن عباس پرسیده شد که دعوی رویت مخالف آیت «لا تدرکه الابصار» می باشد فرمود - «ویحک ذاک اذا تجلی بنوره الذی هو نوره» روایت ترمذی از ین معلوم شد که تجلیات و انوار خداوند قدوس متفاوت است بعض انوار قاهر المبصر است و بعض نیست و رویت رب فی الجمله در هر دو درجه صادق می آید و از همین سبب میتوان

ع ۷ ۶

گفت که درجه رویتی که در آخرت نصیب مؤمنان میشود وقتی است که توه بینائی ایشان تیز و تر و کامل تر ساخته میشود بقیه صفحه ۵۲۷ بر

وِزْرَ اُخْرٰی ﴿۳۸﴾ وَاَنْ لَّیْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعٰی ﴿۳۹﴾ وَاَنَّ سَعْیَہٗ سَوْفَ

بار گناه دیگرے را و آنکہ نرسد آدمی را مگر آنچہ عمل کرده است و آنکہ سعی آدمی

بار شخص دیگری را و اینکہ نیست انسان را مگر آنچہ سعی کرده است و اینکہ سعی او زود نشان

یُرٰی ﴿۴۰﴾ ثُمَّ یُجْزٰىہُ الْجَزَآءَ الْاَوْفٰی ﴿۴۱﴾ وَاَنَّ اِلٰی رَبِّکَ الْمُنْتَہٰی ﴿۴۲﴾ وَاَنَّہٗ ہُوَ

دیده خواہد شد باز داده خواہد شد بحسب آن سعی جزائے تمام و آنکہ بسوئے پروردگار تست بازگشت و آنکہ او

داده میشود باز جزا داده میشود او را جزای کامل و اینکہ بسوی پروردگار تست بازگشت و اینکہ او (تعالی)

اَضْحَکَ وَاَبْکٰی ﴿۴۳﴾ وَاَنَّہٗ ہُوَ اَمَاتَ وَاَحْیَا ﴿۴۴﴾ وَاَنَّہٗ خَلَقَ الزَّوْجَیْنِ

خندانید و گریانید و آنکہ او میرانید و زنده کرد و آنکہ خدا آفرید دو قسم

ہمون است کہ میخنداند و میگریاند و اینکہ خاص او می میراند و زنده می گرداند و اینکہ او آفرید جفت

الذَّکَرَ وَالْاُنْثٰی ﴿۴۵﴾ مِنْ نُّطْفَۃٍ اِذَا تُمْنٰی ﴿۴۶﴾ وَاَنَّ عَلَیْہِ النَّشْاَۃَ الْاُخْرٰی ﴿۴۷﴾

نر و ماده را از نطفہ چون ریختہ شود در رحم و آنکہ بر خدا لازم است آن پیدا کردن دیگر

نر و ماده از نطفہ وقتیکہ ریختانده شود (در رحم) و اینکہ بر خداست آفریدن دیگر

وَاَنَّہٗ ہُوَ اَغْنٰی وَاَقْنٰی ﴿۴۸﴾ وَاَنَّہٗ ہُوَ رَبُّ الشِّعْرٰی ﴿۴۹﴾ وَاَنَّہٗۤ اَہْلَکَ

و آنکہ او توانگر ساخت و سرمایہ داد و آنکہ ہمو ست پروردگار ستاره شعری و آنکہ او ہلاک ساخت

و اینکہ او (تعالی) توانگر ساخت و خزانہ داد ف۵ و اینکہ خاص او ست پروردگار شعری و آنکہ او ہلاک کرده

عَادَا لْاُوْلٰی ﴿۵۰﴾ وَثَمُوْدَاۡ فَمَاۤ اَبْقٰی ﴿۵۱﴾ وَقَوْمَ نُوْحٍ مِّنْ قَبْلُ ؕ اِنَّہُمْ

عاد نخستین را و ہلاک کرده ثمود را پس ہیچ کس را باقی نگذاشت و ہلاک کرد قوم نوح را پیش ازین ہر آئینہ ایشان

عاد نخستین را و ثمود را پس باقی نگذاشت ہیچ کس را و ہلاک کرده قوم نوح را پیش ازان (ہر آئینہ) ایشان

کَانُوْا ہُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغٰی ﴿۵۲﴾ وَالْمُؤْتَفِکَۃَ اَہْوٰی ﴿۵۳﴾ فَغَشّٰىہَا مَا غَشّٰی ﴿۵۴﴾

بودند ستمگار تر و از حد گذشتہ تر و شہر مؤتفکہ را بر زمین افگند پس پوشانید بروے آنچہ پوشانید ف۱

بودند ظالم تر و سرکش تر و قریہ ہای مؤتفکہ (واژگون) را بیفگند پس بپوشانید آنرا آنچہ پوشانید

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکَ تَتَمَارٰی ﴿۵۵﴾ ہٰذَا نَذِیْرٌ مِّنَ النُّذُرِ الْاُوْلٰی ﴿۵۶﴾ اَزِفَتِ

پس در کدام یکے از نعمت ہائے پروردگار خود اے آدمی شبہ میکنی این پیغامبر ترساننده است از جنس ترسانندگان پیشین نزدیک آمد

پس بکدام یک از نعمت ہای پروردگار خود تکذیب می کنی این ترساننده ایست از جملہ ترسانندگان پیشین نزدیک شد

الْاٰزِفَۃُ ﴿۵۷﴾ لَیْسَ لَہَا مِنْ دُوْنِ اللّٰہِ کَاشِفَۃٌ ﴿۵۸﴾ اَفَمِنْ ہٰذَا

قیامت نیست او را سوائے خدا ہیچ ظاہر کننده آیا ازین

نزدیک شونده (قیامت) نیست مر او را بجز اللہ ہیچ ظاہر کننده آیا ازین

الْحَدِیْثِ تَعْجَبُوْنَ ﴿۵۹﴾ وَتَضْحَکُوْنَ وَلَا تَبْکُوْنَ ﴿۶۰﴾ وَاَنْتُمْ

سخن تعجب مے کنید و خنده می نمائید و نمی گرید و شما

سخن تعجب می کنید و میخندید و گریہ نمی کنید و شما

سٰمِدُوْنَ ﴿۶۱﴾ فَاسْجُدُوْا لِلّٰہِ وَاعْبُدُوْا ﴿۶۲﴾

بازی کننده ہستید پس سجده کنید خدا را و پرستش نمائید

بازی کنندگانید پس سجده کنید خاص اللہ را و بندگی کنید

سورۃ القمر مکیۃ وہی خمس و خمسون اٰیۃ و ثلث رکوعات

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بنام خدائے بخشاینده مہربان

آغاز می کنم بنام خدا کہ بے اندازه مہربان نہایت بارحم است

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَۃُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿۱﴾ وَاِنْ یَّرَوْا اٰیَۃً یُّعْرِضُوْا وَیَقُوْلُوْا

نزدیک آمد قیامت و بشگافت ماه ف۲ و اگر کافران بہ بینند نشانہ اعراض کنند و گویند

نزدیک شد قیامت و پاره شد ماه و اگر ببینند کافران نشانی روی می گردانند و می گویند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی سنگباران کرد ۱۲ ف۲ اشارتست بآن قصہ کہ کافران از حضرت پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم معجزه طلب کردند خدای تعالی ماه را دو قطعہ ساخت یکے بر کوه ابو قبیس و دیگر بر کوہے قیقعان واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ ف۶ ص ۵۲۶ یک آن تجلی را برداشت کرده میتواند درحالیکہ آن چیز در دنیا بہ ہیچکس حاصل نیست بلی یک رویت درجہ خاص بر وفق روایت ابن عباس در شب معراج بہ سیدنا محمد صلی اللہ علیہ وسلم میسر شد و درین خصوصیت ہیچ بشر شریک و سہیم آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نیست نیز اگر تفاوت و تنوع ہمین انوار و تجلیات در نظر گرفتہ شود میتوان گفت کہ در اقوال عائشہ و ابن عباس رضی اللہ عنہما ہیچ تعارض نیست شاید ام المومنین در یک درجہ نفی می کند و ابن عباس اثبات آنرا در جۂ دیگر می نماید و ہمین طور در روایات «ابوذر» کہ «رأیت نورا» و «نورانی اراه» گفتہ است تطبیق ممکن است واللہ سبحانہ و تعالی اعلم۔ ف۵ یعنی مال، سرمایہ، خزانہ و جائداد ہا ہمہ بخشایش او ست بعضی «اقنی» را بمعنی «افقر» گرفتہ اند یعنی او کسی را غنی و کسی را فقیر ساختہ است این معنی با سیاق اہل مناسب معلوم میشود زیرا کہ ذکر چیزہای متقابل در بین بوده۔ و اگر مطلب اولی گرفتہ شود باید مقابل آن اہلاک آورده شود کہ ذکر آن بعد ہا می آید۔ یعنی بعد از ینکہ خزانہ ہا و مال و دولت میدہد ہمان...

ع ۳ / ۷

سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾ وَ

سحریست قوی و دروغ شمردند و پیروی خواهش خود کردند و هر چیزے در وقت خود قرار گرفته است و

جادوی دائمی است و تکذیب کردند (پیغمبر را) و پیروی کردند خواهش های خود را و هر کاری مستقر بوقت خود است و

لَقَدْ جَاءَهُم مِّنَ الْأَنبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ

هر آئینه آمده است بدیشان از خبرها آنچه دران پند است و آمده است دانش تمام پس فائده نمیدهد

(بتحقیق) آمده بایشان از خبرهای پیشینیان آنچه دران زجر (پند) است (آمده است) حکمت بالغه پس فائده نمی دهد

النُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَىٰ شَيْءٍ نُّكُرٍ ﴿٦﴾ خُشَّعًا أَبْصَارُهُمْ

ترسانیدنها پس اعراض کن از ایشان آن روز که بخواند خواننده بسوئے چیزے ناخوش نیایش ظاهر شده باشد چشم ایشان

ایشانرا ترسانندگان پس اعراض کن از ایشان روزیکه دعوت کند دعوت کننده بچیزے ناگوار در حالیکه پایان (ذلیل) باشد چشم های

يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ﴿٧﴾ مُّهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ

برآیند آن روز از قبور گویا ایشان ملخ پراگنده اند شتاب کنان بسوئے آن خواننده

می برایند از قبرها گویا ایشان ملخ های پراگنده اند شتاب کنندگان بسوئے آن دعوت کننده

يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا

گویند کافران این روزے ست دشوار دروغ شمردند پیش از ایشان قوم نوح پس دروغ داشتند

می گویند منکران این روزیست سخت تکذیب کردند پیش از ایشان قوم نوح پس تکذیب کردند

عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾ فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانتَصِرْ ﴿١٠﴾

بندهٔ ما را و گفتند دیوانه است و باو سخن درشت گفته شد پس دعا کرد بجناب پروردگار خود که من مغلوب شده ام پس انتقام بکش

بندهٔ ما را و گفتند دیوانه است و تهدید کرده شد (بندهٔ ما) پس دعا کرد رب خود را که من مغلوب شده ام پس انتقام بگیر

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُّنْهَمِرٍ ﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ

پس کشادیم درهائے آسمان را بآب بسیار ریزنده و روان کردیم از زمین چشمه ها پس جمع شد آب

پس کشودیم درهای آسمان را به آب بسیار ریزان و جاری کردیم از زمین چشمه ها پس یکجا شدند آب ها

عَلَىٰ أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَاهُ عَلَىٰ ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً

از هر جانب بنا بر کاریکه مقدر شده بود و سوار کردیم نوح را بر کشتی خداوند تخت ها و میخها میرفت بحضور چشم ما بجهت انتقام

بنابر امری که مقدر شده بود و برداشتیم او (نوح) را بر کشتی دارای تخته ها و میخها میرفت پیش نظر ما جهت انتقام

لِّمَن كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَد تَّرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ

برائے کسیکه باور نداشته بودند او را و هر آئینه گذاشتیم این عقوبت را نشانه پس آیا هیچ پند گیرنده هست پس چگونه بود

کسیکه بیقدری او کرده شده بود و (بتحقیق) بگذاشتیم این را نشانه پس آیا هیچ پند گیرنده هست پس چگونه بود

عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٧﴾ كَذَّبَتْ

عقوبت من و ترسانیدنهائے من و هر آئینه آسان کردیم قرآن را تا پند گیرند پس آیا هیچ پند پذیرنده هست دروغ شمردند

عذاب و ترسانیدنهای من و (بدرستیکه) آسان گردانیدیم قرآنرا برای فهمیدن (پند گرفتن) پس آیا هیچ پند پذیرنده هست عاد تکذیب کردند

عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا

قوم عاد پس چگونه بود عذاب من و ترسانیدنهائے من هر آئینه ما فرستادیم بر ایشان باد تند را

قوم عاد پس چگونه بود عذاب و ترسانیدنهای من (هر آئینه) فرستادیم بر ایشان باد تند

فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾ تَنزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ

در روز شوم بغایت سخت برمی کند مردمان را گویا ایشان تنهائے درختان خرما از بیخ برکنده اند پس چگونه بود

در روز نحسی که شومی آن تا از بین بردن آنها مستمر بود از بیخ برکنده می گشت مردم را گویا ایشان تنه هائے خرمائے برکنده شده اند پس چگونه بود

كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ ع

عقوبت من و ترسانیدنهائے من و هر آئینه آسان کرده ایم قرآن را تا پند بگیرند پس آیا هیچ پند پذیرنده است

عقوبت و ترسانیدنهای من و بتحقیق آسان گردانیدیم قرآن را برای پند گرفتن پس آیا هیچ پند پذیرنده هست

فتح الرحمن

ف۱ یعنی هلاک قوم ۱۲

ف۲ یعنی برائے انتقام خصومت نوح ۱۲-

تفسیر عثمانی

ف۵ پند گرفتن از قرآن بالکل آسان است زیرا مضامین مربوط به ترغیب و ترهیب و انذار و تبشیر آن بکلی صاف و سهل و مؤثر است. پس کسی که ارادهٔ فهمیدن را کند می فهمد. تنبیه. مطلب آیت این نیست که قرآن محض یک کتاب سطحی است و یکسر از دقائق و غوامض خالی است. در باب کلام علیم و خبیر چگونه چنین گمان میتوان کرد؟ آیا میتوان فرض نمود که چون الله با بندگان خود کلام می کند (معاذ الله) از علوم غیر متناهی خود بکلی تهی می گردد؟ شک نیست که کلام وی آنقدر دارای حقائق عمیق و نکات دقیق است که در کلام دیگری جستجوی آن کار لیست بے هوده. از نجاست که در حدیث آمده است «لا تنقضی عجائبه» (عجائب و اسرار قرآن گاهی ختم شدنی نیست) علماء امت و حکمائی ملت در کشف حقائق و اسرار این کتاب در استنباط و استخراج هزارها احکام عمرهای خود را صرف کردند باز هم به کنه و عمق آن رسیده نتوانستند ۱۲-

وقف لازم

ع ۲۲ / ۸

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ① فَقَالُوٓا أَبَشَرًا مِّنَّا وَاحِدًا نَّتَّبِعُهُۥٓ إِنَّآ إِذًا

دروغ شمردند قوم ثمود ترسانندگان را پس گفتند آیا یک آدمی را از قوم خویش پیروی کنیم هر آئینه ما آں گاه

تکذیب کردند قوم ثمود ترسانندگان را پس گفتند آیا یک آدم از قوم خود را پیروی کنیم (هر آئینه) ما آنگاه

لَّفِى ضَلَٰلٍ وَسُعُرٍ ② أَءُلْقِىَ ٱلذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنۢ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ

در گمراہی و دیوانگی باشیم آیا نازل کرده شد بر مردے وحی از میان ما نے بلکه او دروغگوے

در گمراہی و دیوانگی باشیم آیا نازل کرده شد نصیحت بر وی از میان ما (نی) بلکه او بسیار دروغگوی

أَشِرٌ ③ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَّنِ ٱلْكَذَّابُ ٱلْأَشِرُ ④ إِنَّا مُرْسِلُوا۟

خود پسند است خواہند دانست فردا کیست دروغگوے خود پسند هر آئینه ما خواهیم فرستاد

متکبر است زود میدانند فردا کیست دروغگوی متکبر (هر آئینه) ما فرستنده ایم

ٱلنَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَٱرْتَقِبْهُمْ وَٱصْطَبِرْ ⑤ وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ ٱلْمَآءَ قِسْمَةٌۢ

ماده شتر را بجهت آزمایش ایشان را پس اے صالح منتظر ایشان باش و صبر پیش گیر و خبردار کن ایشان را که آب مقسوم است

ناقه را جهت آزمایش برائے ایشان پس (ای صالح) منتظر ایشان باش و صبر کن و خبردار کن ایشان را که آب مقسوم است

بَيْنَهُمْ ۖ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ⑥ فَنَادَوْا۟ صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَىٰ فَعَقَرَ ⑦

در میان ایشان بهر یک حصه از آب حاضر شود صاحبش پس آواز دادند یار خود را پس دست درازی کرد و مجروح ساخت

در میان ایشان هر حصه از آب حاضر کردانیده شده پس آواز دادند رفیق خود را پس دست درازی کرد و پی کرد (ناقه را)

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ⑧ إِنَّآ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَٰحِدَةً

پس چگونه بود عقوبت من و ترسانیدن بهانهائے من هر آئینه ما فرستادیم بر ایشان یک نعره

پس چگونه بود عقوبت و ترسانیدنهائے من (هر آئینه) ما فرستادیم بر ایشان یک نعره

فَكَانُوا۟ كَهَشِيمِ ٱلْمُحْتَظِرِ ⑨ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا ٱلْقُرْءَانَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن

پس شدند مانند خطیره درهم شکسته که خطیره سازنده آنرا بنا کرده باشد و هر آئینه آسان ساختیم قرآن را برائے آنکه پند گیرند پس آیا هیچ

پس شدند مانند گیاه درهم شکسته و (بتحقیق) آسان گردانیدیم قرآن را برائے پند گرفتن پس آیا هست هیچ

مُّدَّكِرٍ ⑩ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍۭ بِٱلنُّذُرِ ⑪ إِنَّآ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّآ

پند گیرنده است دروغ شمردند قوم لوط ترسانندگان را هر آئینه ما فرستادیم بر ایشان باد سنگبار مگر

پند گیرنده تکذیب کردند قوم لوط ترسانندگان را (هر آئینه) ما فرستادیم بر ایشان باد سنگبار اندازنده مگر

ءَالَ لُوطٍ ۖ نَّجَّيْنَٰهُم بِسَحَرٍ ⑫ نِّعْمَةً مِّنْ عِندِنَا ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِى مَن شَكَرَ

اہل خانه لوط که خلاص ساختیم ایشان را وقت سحر مهربانی از نزدیک خویش هم چنین جزا میدهیم هر کراکه شکر گذاری کرد

مگر اہل خانه لوط نجات دادیم ایشان را در آخر شب به فضل از نزد خود هم چنین جزا میدهیم هر که حق را قبول کند

وَلَقَدْ أَنذَرَهُم بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا۟ بِٱلنُّذُرِ ⑬ وَلَقَدْ رَٰوَدُوهُ عَن

و هر آئینه لوط ترسانیده بود ایشان را از عقوبت ما پس مکابره کردند در آن ترسانیدنها و هر آئینه سخن گفتند تا تخلیت دهند لوط را از

و (بتحقیق) ترسانده بود ایشان را (لوط) از مواخذه ما پس شک کردند به ترسانیدن و (بتحقیق) خواستند بگیرند از

ضَيْفِهِۦ فَطَمَسْنَآ أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا۟ عَذَابِى وَنُذُرِ ⑭ وَلَقَدْ صَبَّحَهُم

حقه مهمانان او پس محو کردیم چشم ایشان را پس گفتیم بچشید عذاب مرا و ترسانیدن بهانهائے مرا و هر آئینه غارت کرد ایشان را

مهمان او را پس محو کردیم چشمان ایشان را پس (گفتیم بالیشان) بچشید عذاب مرا و ترسانیدن مرا و به تحقیق افتاد بر ایشان

بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّ ⑮ فَذُوقُوا۟ عَذَابِى وَنُذُرِ ⑯ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا ٱلْقُرْءَانَ

بامداد عقوبتے جائے گیرنده پس گفتیم بچشید عذاب مرا و ترسانیدن بهانهائے مرا و هر آئینه آسان ساختیم قرآن را

هنگام آغاز صبح عذابی مقرر شده بود اکنون بچشید عذاب مرا و ترسانیدن مرا و (هر آئینه) آسان کردیم قرآن را

لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ⑰ وَلَقَدْ جَآءَ ءَالَ فِرْعَوْنَ ٱلنُّذُرُ ① كَذَّبُوا۟

برائے آنکه پند گیرند پس آیا هیچ پند گیرنده هست و هر آئینه آمدند خویشاوندان فرعون را ترسانندگان دروغ شمردند

برائے فهمیدن (پند) پس آیا کسی هست فکر کننده (پند گیرنده) و (هر آئینه) آمدند به آل فرعون ترسانندگان تکذیب کردند

دروغ پنداشتنه زیرا که تکذیب هیچ از پیغمبران تکذیب سایر انبیاست ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید خطیره احاطه است که از شاخهائے خشک درخت برائے گوسفند بنا کنند و آن بمرور زمان پائمال مواشی مے گردد خدا تعالیٰ آن پائمال شده تشبیه داد ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ فرشته آسمانی نیست بلکه مانند ما یک بشر است و علاوه بران تنها است که هیچ قوت و جمعیتی ندارد میخواهد که ما مغلوب وے گردیم و لباس گاهی چنین نمی شود منتهای جنون و حماقت خواهد بود که گرفتار دام تبلیغ او گردیم. ادعا او این است که اگر مرا قبول نکردید در آتش خواهید افتاد حالانکه واقع بر عکس است چه اگر ما تابع او شویم گویا خود را در آتش می افگنیم».

ف۶ حضرت شاه صاحب (رحمه الله تعالیٰ) مینویسد «آن شتر ماده بهر آبیکه میرفت همه جانوران گاه رسیده اند و می گریختند الله تعالیٰ نوبت مقرر فرمود که یک روز او برود و روز دیگر جانوران دیگر آب بنوشند ف۶ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد زن بدکاری که یک تعداد مواشی داشت یک رفیق خود را تحریک کرد که شتر ماده را بکشد آن مرد شتر را پی کرد

ف۷ یعنی حضرت لوط علیه السلام را تکذیب کردند لوط را بلکه تمام پیغمبران را

۲ ع ۱۸ ۹

بِاٰیٰتِنَا کُلِّهَا فَاَخَذْنٰهُمْ اَخْذَ عَزِیْزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿۴۲﴾ اَکُفَّارُکُمْ خَیْرٌ مِّنْ اُولٰٓئِکُمْ

نشانهای ما را همه، آنرا پس گرفتیم ایشانرا مانند در گرفتن غالب قوی آیا کافران شما از قریش بهتر اند ازین جماعت ها

آیات ما را تمامی بس گرفتیم با ایشانرا مانند گرفتن غالب قوی آیا منکران شما بهتر است ازین جماعت ها

اَمْ لَکُمْ بَرَآءَةٌ فِی الزُّبُرِ ﴿۴۳﴾ اَمْ یَقُوْلُوْنَ نَحْنُ جَمِیْعٌ مُّنْتَصِرٌ ﴿۴۴﴾ سَیُهْزَمُ

آیا شمارا حکم خلاصی ست در کتاب های پیشین آیا می گویند ما جماعتِ انتقام کننده ایم شکست داده خواهد شد

یا برای شما حکم خلاصی است در اوراق پیشین آیا می گویند ما جماعتی هستیم انتقام گیرنده اکنون شکست خواهد یافت

الْجَمْعُ وَیُوَلُّوْنَ الدُّبُرَ ﴿۴۵﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَدْهٰی وَ

این جماعه و بگردانند ایشان پشت بلکه قیامت وعده گاه ایشان ست و قیامت سخت تر و

این جمعیت و بگریزند و پشت گردانند بلکه قیامت وعده گاه ایشان است و قیامت آفت بزرگ و

اَمَرُّ ﴿۴۶﴾ اِنَّ الْمُجْرِمِیْنَ فِیْ ضَلٰلٍ وَّسُعُرٍ ﴿۴۷﴾ یَوْمَ یُسْحَبُوْنَ فِی النَّارِ عَلٰی

تلخ تر ست هر آئینه گنهگاران در گمراهی و جهالت اند یاد کن روزیکه کشیده شود ایشان را در دوزخ بر

تلخ تر است (هر آئینه) گنهگاران اند در گمراهی و دیوانگی (آتش) روزیکه کشیده شوند در آتش بر

وُجُوْهِهِمْ ذُوْقُوْا مَسَّ سَقَرَ ﴿۴۸﴾ اِنَّا کُلَّ شَیْءٍ خَلَقْنٰهُ بِقَدَرٍ ﴿۴۹﴾ وَمَآ اَمْرُنَآ

روی ایشان گوئیم بچشید دست رسانیدن دوزخ را هر آئینه ما هر چیز را پیدا کردیم باندازه مقرر و نیست حکم ما

رویهای شان (گفته شود بایشان) بچشید مزه (رسیدن) آتش را (هر آئینه) ما هر چیز را پیدا کردیم پیشتر اندازه کرده و نیست حکم ما

اِلَّا وَاحِدَةٌ کَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿۵۰﴾ وَلَقَدْ اَهْلَکْنَآ اَشْیَاعَکُمْ فَهَلْ مِنْ مُّدَّکِرٍ ﴿۵۱﴾

مگر یک کلمه مانند گردانیدن چشم و هر آئینه هلاک ساختیم امثال شما را پس آیا هیچ پند گیرنده است

مگر یک کلمه مانند گردانیدن چشم و (بتحقیق) هلاک ساختیم همرایان (امثال) شما را پس آیا کسی هست فکر کننده (پند گیرنده)

وَکُلُّ شَیْءٍ فَعَلُوْهُ فِی الزُّبُرِ ﴿۵۲﴾ وَکُلُّ صَغِیْرٍ وَّکَبِیْرٍ مُّسْتَطَرٌ ﴿۵۳﴾ اِنَّ

و هر چیز یکه کرده اند مکتوب ست در نامهٔ اعمال و هر خورد و بزرگ نوشته شده است ف۱ هر آئینه

و هر چیز یکه کرده اند ایشان نوشته شده است در اوراق (نامه های اعمال) و هر خوردی و بزرگی نوشته شده است (به تحقیق)

الْمُتَّقِیْنَ فِیْ جَنّٰتٍ وَّنَهَرٍ ﴿۵۴﴾ فِیْ مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِیْکٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿۵۵﴾

پرهیزگاران در بوستانها و چشمها باشند هر آئینه متقیان در مجلس راستی باشند نزدیک بادشاه توانا

متقیان در بهشت ها و نهرها می باشند نشسته در مجلس راست نزدیک بادشاه توانا بر همه چیز

سُوْرَةُ الرَّحْمٰنِ مَکِّیَّةٌ وَّهِیَ ثَمَانٌ	بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ	اٰیَاتُهَا ثَلٰثٌ وَّسَبْعُوْنَ وَرُکُوْعَاتٌ

بنام خدا اے بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

اَلرَّحْمٰنُ ﴿۱﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ﴿۲﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ ﴿۳﴾ عَلَّمَهُ الْبَیَانَ ﴿۴﴾ اَلشَّمْسُ

خدا آموخت قرآن را آفرید آدمی را آموختش سخن گفتن آفتاب

رحمن آموخت قرآن را آفرید انسان را آموخت او را سخن گفتن ع۵ آفتاب

وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿۵﴾ وَّالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ یَسْجُدٰنِ ﴿۶﴾ وَالسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ

و ماه بحساب مقرر میروند و گیاه و درخت سجده می کنند و آسمان را برافراشت و فرود آورد

و ماه را حسابی است ع۵ و گیاه و درخت سجده می کنند و آسمان را برافراخت و بنهاد

الْمِیْزَانَ ﴿۷﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِی الْمِیْزَانِ ﴿۸﴾ وَاَقِیْمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا

ترازو را مقصود آنکه از حد تجاوز مکنید در ترازو و راست سنجید بانصاف و نقصان مکنید

ترازو را تا تجاوز نکنید در ترازو و راست بسنجید بانصاف و نقصان نکنید

الْمِیْزَانَ ﴿۹﴾ وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ ﴿۱۰﴾ فِیْهَا فَاکِهَةٌ وَّالنَّخْلُ ذَاتُ

در ترازو و زمین را گسترد برائے آدمیان در آن زمین میوه است و درختان خرما ست خداوند

در وزن کردن و زمین را گسترد برای مخلوق در آن میوه است و خرما که صاحبان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در سرعت وجود مراد آسان بودن ست ۱۲ ف۲ یعنی در لوح محفوظ ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ ایجاد کردن وجود را ارزانی داشتن، نعمت بزرگ او تعالیٰ بلکه اصل و بیخ نعمت هاست و آن بر دو قسم است "ایجاد ذات" و "ایجاد صفت" اکنون الله تعالیٰ آدم را بوجود آورد و در صفت "علم بیان" نیز بنهاد یعنی انسان را قدرت داد که ما فی الضمیر خود را بر نهایت صفائی و خوبی ادا کند و سخن دیگران را فهمیده بتواند بدلیل همین صفت انسان قرآن را می آموزد و دیگران را می آموزاند و سخنان خیر و شر هدایت و ضلالت ایمان و کفر دنیا و آخرت را بطور واضح می فهمد و می فهماند ف۵ یعنی طلوع و غروب، کم و زیاد شدن و یا قایم ماندن هر دو بیک حالت علاوه تا بندگی آفتاب و ماهتاب تبدیل فصول و مواسم و بطریق مختلف بر سفلیات اثر انداختن این همه ماتحت یک حساب خاص و نظام استوار بعمل می آید چه مجال که این هر دو از دائره آن بیرون قدم نهاده بتوانند بخدا اینکه او تعالیٰ از برای بندگان خود بر دوش این هر دو نهاده است در آن هیچ کوتاهی کرده نمی توانند و همیشه در خدمت ما بندگان مشغول اند ۱۲۔

ع ۳ ۱۵ ۱۰

الْأَكْمَامِ ﴿١١﴾ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾

غلاف ہا و دران زمین دانہ خداوند برگ ست و گل خوشبو نیست ۱ پس کدام یک را از نعمتہای پروردگار خویش دروغ می شمرید

غلاف ہا ستند و دران زمین دانۂ برگ دار است و گل خوشبو پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنند

خَلَقَ الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِن مَّارِجٍ مِّن

آفرید آدمی را از گل خشک مانند سفال شده و آفرید جن را از شعلہ

آفرید انسان را از گل خشک صدا دہندہ مانند سفال و آفرید جن را از شعلہ

نَّارٍ ﴿١٥﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾ فَبِأَيِّ

آتش پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید پروردگار دو مشرق ست و پروردگار دو مغرب ست ۳ پس کدام یک را

آتش پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید پروردگار دو مشرق و پروردگار دو مغرب است ۵ پس بکدام

آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِأَيِّ

از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید گذاشت دو دریا را تا باہم جمع شوند میان این ہر دو حجابیست کہ یکے بر دیگری تعدی نمی کنند پس

نعمت ہای پروردگار خویش شما ہر دو تکذیب می کنید روان ساخت دو دریا را تا باہم جمع شدہ بروند میان ہر دو پردہ است کہ یکی بر دیگری تجاوز نمی کند پس بکدام

آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ

از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید برمی آید ازین دو دریا مروارید و مرجان پس کدام یک را از نعمت ہائے

نعمت ہائے پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید برمی آید ازین ہر دو دریا مروارید و مرجان پس بکدام نعمت ہای

رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٢٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ

پروردگار خویش دروغ می شمرید و خدا راست کشتی ہا روان شوندہ برافراشتہ در دریا مانند کوہ ہا پس کدام یک را از نعمت ہائے

پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید و مر او راست کشتی ہای بلند ایستادہ (ایجاد کردہ شدہ) در بحر مانند کوہ ہا پس بکدام نعمت ہائے

رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ

پروردگار خویش دروغ می شمرید ہر کہ ہست بر زمین فانی شود و باقی ماند روئے پروردگار تو خداوند بزرگی

پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید ہر چہ است بر روی زمین فنا شوندہ است و باقی میماند روی پروردگار تو کہ صاحب بزرگی

وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسْأَلُهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَ

و انعام پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید سوال می کند از خدا ہر کہ در آسمانہاست و

و عظمت است پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید سوال می کند از خدا ہر کہ در آسمانہا و

الْأَرْضِ ۚ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿٢٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ

زمین ست ہر روز وے خدا در حالتے ست ۴ پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید باز پرداختہ

زمین است ہر روز او در شانی است پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید بزودی فارغ خواہیم شد

لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَ

متوجہ شدہ بشما اے جن و انس پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید اے قوم جن و

برای شما ای دو قافلہ سنگین پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید اے گروہ جن و

الْإِنسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَن تَنفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

انس اگر می توانید کہ بیرون روید از کنارہائے آسمان ہا و زمین

انسان اگر می توانید کہ بیرون برآمدہ بگریزید از کنارہای آسمان ہا و زمین

فَانفُذُوا ۚ لَا تَنفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾

پس بیرون روید بیرون نخواہید رفت مگر بقوتے ۵ پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید

پس بگریزید برآمدہ نمی توانید مگر بہ سند (قوۃ) پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہر دو تکذیب می کنید

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِأَيِّ

فرستادہ خواہد شد بر شما شعلہ از آتش و دود نیز پس مقابلہ نتوانید کرد پس کدام یک را

فرستادہ میشود بر شما شعلہ ہای صاف از آتش و با دود آمیختہ پس انتقام گرفتہ نمی توانید (منع کردہ نمی توانید) پس بکدام

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید اشارہ بآنست کہ برگ حبوب غازیہ علف دواب ایشان میشود پس این علاوہ نعمت است ۱۲

ف۲ یعنی جن و انس ۱۲۔

ف۳ یعنی در زمستان آفتاب مشرق و مغرب دیگر دارد و در تابستان مشرق و مغرب دیگر ۱۲۔

ف۴ یعنی تنعیم یا تعذیب اسعاد یا اشقا احیا یا اماتت واللہ اعلم ۱۲ ف۵ یعنی و آن قوت کجا است ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در دوران زمستان و تابستان بہر نقطہ ہای مختلف کہ آفتاب طلوع می کند آن دو مشرق و بجاہائیکہ غروب می کند آن دو مغرب است از تغیر و تبدل بین مشرقین و مغربین موسم و دہول تبدیل میشود و انقلابات متنوع بر روی زمین بوقوع می پذیرد۔ بسیارہا فوائد و مصالح اہل زمین باین تغیرات مربوط است پس تغیر و تبدل آنہا ہم یک نعمت بزرگ خدا و علامت قدرت عظیم اوست تنبیہ۔ پیش از آیہ ہذا و بعد از آن ہم تا با محل بعید دو دو چیز بیان شدہ لہٰذا درین موضع ذکر مشرقین و مغربین یک لطافت خصوصی و نزاکت مرغوبی دارد۔

ف۶ چنان نیست کہ آب شیرین و آب شور بر یکدیگر ہجوم بردہ خاصیت دیگری را کلی زائل کند و یا ہر دو یکجا

شدہ و نیارا از بین ببرند۔ شرح مختصر راجع بہ مضمون این آیت در آواخر سورۂ ”فرقان“ دادہ شدہ آنرا مطالعہ فرمائید ۱۲۔

اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۳۶﴾ فَاِذَا انْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿۳۷﴾

از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید پس چوں بشگافد آسمان پس شود مثل گل سرخ مانند ادیم سرخ

نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید پس چون پارہ گردد آسمان پس شود گلابی (مثل گل سرخ) مانند دردِ ادیم سرخ)

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۳۸﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْـَٔلُ عَنْ ذَنْۢبِهٖٓ اِنْسٌ وَّ

پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید پس آنروز سوال کردہ نشود از گناہ خود ہیچ آدمی و

پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید پس دران روز پرسیدہ نشود از گناہ او ہیچ آدمی و

لَا جَآنٌّ ﴿۳۹﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۴۰﴾ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُوْنَ بِسِيْمٰهُمْ فَيُؤْخَذُ

نہ جنی پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید شناختہ شوند گنہگاران بقیافہ خود پس گرفتہ شود

نہ جن ؏۵ پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید شناختہ میشوند گنہگاران بچہرۂ ایشان پس گرفتہ میشوند

بِالنَّوَاصِيْ وَالْاَقْدَامِ ﴿۴۱﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۴۲﴾ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِيْ يُكَذِّبُ

موے پیشانی و پایہا نیز پس کدام یک را از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید نیست آں دوزخ کہ دروغ شمردہ بودند

از موہای پیشانی و از پای ہا پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید این است آن دوزخ کہ تکذیب می کردند

بِهَا الْمُجْرِمُوْنَ ﴿۴۳﴾ يَطُوْفُوْنَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيْمٍ اٰنٍ ﴿۴۴﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا

آنرا گنہگاران آمد و شد کنند میان آں آتش و میان آب و گرم جوشیدہ پس کدام یک را از نعمت ہای پروردگار خویش

آنرا گنہگاران گردش می کنند میان آتش و میان آب گرم جوشان پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود

تُكَذِّبٰنِ ﴿۴۵﴾ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ جَنَّتٰنِ ﴿۴۶﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۴۷﴾

دروغ می شمرید و کسے را کہ ترسیدہ است از ایستادن بحضور پروردگار خویش دو بوستان پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خود دروغ می شمرید

شما ہردو تکذیب می کنید و کسی را کہ ترسیدہ است از ایستادن بحضور پروردگار خویش دو جنت است پس بکدام نعمت ہائے پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید

ذَوَاتَآ اَفْنَانٍ ﴿۴۸﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۴۹﴾ فِيْهِمَا عَيْنٰنِ تَجْرِيٰنِ ﴿۵۰﴾

دو بوستان خداوند شاخہائے بسیار پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید دراں دو بوستان دو چشمہ میروند

کہ دران شاخہائے بسیار اند پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید دران دو بوستان دو چشمہ اند جاری

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۵۱﴾ فِيْهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجٰنِ ﴿۵۲﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا

پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خود دروغ می شمرید دراں دو بوستان از ہر میوہ دو قسم باشد پس کدام یکرا از نعمت ہای پروردگار خویش

پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید دران دو از ہر میوہ دو قسم می باشد پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود

تُكَذِّبٰنِ ﴿۵۳﴾ مُتَّكِـِٔيْنَ عَلٰى فُرُشٍۭ بَطَآئِنُهَا مِنْ اِسْتَبْرَقٍ ۭ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿۵۴﴾

دروغ می شمرید تکیہ زدہ بر فرشہائے کہ استر آن از حریر غلیظ باشد و میوہ آں دو بوستان نزدیک بود ف۱

شما ہردو تکذیب می کنید تکیہ کنان نشستہ بر بسترہا کہ استر آن از ابریشم سطبر است و میوہ آن دو بوستان خم و نزدیک اند

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۵۵﴾ فِيْهِنَّ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ ۙ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ

پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید دراں کوشکہا حوراں باشند فرو دارندہ چشم جماع نکردہ است بآنہا ہیچ آدمی پیش از ایشان

پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید دران جنت ہا زنان اند فرو اندازندہ چشمان کہ مس نکردہ است آنہا را قبل از بہشتیان ہیچ آدمی

وَلَا جَآنٌّ ﴿۵۶﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۵۷﴾ كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوْتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿۵۸﴾

و نہ ہیچ جنی پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید گویا آن حوران یاقوت و مرجان اند

و نہ جن پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید گویا آن حوران یاقوت و مرجان اند

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۵۹﴾ هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ ﴿۶۰﴾ فَبِاَيِّ

پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید نیست جزائے نیکوکاری مگر انعام بسیار پس کدام یکرا

پس بکدام نعمت ہائے پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید نیست جزای نیکی مگر نیکی پس بکدام

اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۶۱﴾ وَمِنْ دُوْنِهِمَا جَنَّتٰنِ ﴿۶۲﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۶۳﴾

از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید و بجز این جنت دو بوستان دیگر باشند پس کدام یکرا از نعمت ہائے پروردگار خویش دروغ می شمرید

نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید و غیر ازین دو جنت دو جنت دیگر است پس بکدام نعمت ہای پروردگار خود شما ہردو تکذیب می کنید

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بسہولت تواں گرفت ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ مجرمان سا سزا دادن ہم در حق وفاداران حقیقۃً انعام است و بیان کردن این سزا تا مردم از استماع آن دست از گناہ کشند نیز یک انعام مستقل است حضرت شاہ صاحب (رحمہ اللہ) مینویسد "در ہر آیت نعمتی را نشان داد، بعض از آنہا فی الحال نعمت است و در باب دیگری خبر دادن ہم نعمت است تا از آن کنارہ کنند" ۱۲

ع۵ از انسان و یا جن بغرض اینکہ در باب گناہان او علم آوری شود سوال کردہ نمی شود زیرا کہ خدای تعالیٰ از ازل ہر چیز را میداند و آگاہ است البتہ بطور الزام و توبیخ استنطاق قانونی بعمل می آید کما قال "فوربک لنسئلنہم اجمعین" (الحجر رکوع ۶) و یا مطلب اینست کہ بوقت برخاستن از قبرہا سوال نمی شود اما پرسش بعد از ان منافی آن نیست ع۵ کسیکہ در دنیا خائف و ہراسان بود از جلوروزی بحضور رب خود ایستادہ شدن و ذرہ ذرہ حساب دادن دارد و از سبب ہمان بیم و ترس از نافرمانی اللہ کنارہ می گیرد و کما حقہ بر راہ ہای تقوی رواں بود برای وی در بہشت دو باغ عالیشان مہیا است کہ صفات آن در آیت مابعد بیان کردہ شدہ ۱۲۔

وقف لازم ع ۲ ۲۰ ۱۲

مُدْهَآمَّتٰنِ ﴿۱۹﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۲۰﴾ فِیْهِمَا عَیْنٰنِ نَضَّاخَتٰنِ ﴿۲۱﴾ فَبِاَیِّ

دو بوستان سبز که از غایت سبزی لبیاهی میزنند پس کدام یکرا از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می شمرید دراں دو بوستاں دو چشمہ جوشندہ باشد پس کدام

دو بوستان سبز تیره چون سیاه پس بکدام نعمت هائے پروردگار خود شما هر دو تکذیب می کنید دران دو بهشت هست دو چشمه فواره کننده پس بکدام

اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۲۲﴾ فِیْهِمَا فَاکِهَةٌ وَّنَخْلٌ وَّرُمَّانٌ ﴿۲۳﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۲۴﴾

از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می شمرید دراں دو بوستان میوه و درختان خرما و انار باشند پس کدام یکرا از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می

نعمت هائے پروردگار خود شما هر دو تکذیب می کنید دران دو بهشت هست میوه و خرما و انار پس بکدام نعمت های پروردگار خود شما هر دو تکذیب میکنید

فِیْهِنَّ خَیْرٰتٌ حِسَانٌ ﴿۲۵﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۲۶﴾ حُوْرٌ مَّقْصُوْرٰتٌ

دراں کوشکها زنان برگزیده با جمال باشند پس کدام یک را از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می شمرید حوران نگاهداشته شده

دران جنت ها زنان خوبصورت اند پس بکدام نعمت های پروردگار خود شما هر دو تکذیب می کنید حور ها هستند نگاه داشته شده

فِی الْخِیَامِ ﴿۲۷﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۲۸﴾ لَمْ یَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا

در خیمها پس کدام یکرا از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می شمرید جماع نکرده است با نها هیچ آدمی پیش از ایشان و نه

در خیمه ها پس بکدام نعمت های پروردگار خود شما هر دو تکذیب می کنید مس نکرده است ایشان را پیش از بهشتیان هیچ آدمی و نه

جَآنٌّ ﴿۲۹﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۳۰﴾ مُتَّکِـِٕیْنَ عَلٰی رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَّعَبْقَرِیٍّ

هیچ جنے پس کدام یکرا از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می شمرید تکیه زده باشند بر بالشهائے سبز و بساط هائے

جن پس به کدام نعمت های رب خود شما هر دو تکذیب می کنید تکیه کنان نشسته بر بالش های سبز و بر فرش

حِسَانٍ ﴿۳۱﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۳۲﴾ تَبٰرَکَ اسْمُ رَبِّکَ ذِی الْجَلٰلِ وَالْاِکْرَامِ ﴿۳۳﴾

نیک پس کدام یکرا از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می شمرید با برکت ست نام پروردگار تو خداوند بزرگی و انعام

بیش قیمت نفیس پس به کدام نعمت های رب خود شما هر دو تکذیب می کنید با برکت است نام رب تو که نهایت بزرگ و با عظمت (و انعام) است

سُوْرَةُ الْوَاقِعَةِ مَکِّیَّةٌ وَّهِیَ سِتٌّ وَّتِسْعُوْنَ اٰیَةً وَّثَلٰثُ رُکُوْعَاتٍ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت با رحم است

اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿۱﴾ لَیْسَ لِوَقْعَتِهَا کَاذِبَةٌ ﴿۲﴾ خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ﴿۳﴾

یاد کن آنگاه که متحقق شود قیامت نیست وقت بودن آن هیچ نفس دروغ گوینده ف۱ پست کننده است جماعتے را بلند کننده است

(یاد کن) وقتیکه واقع شود واقع شونده (قیامت) نیست در واقع شدن آن دروغی پست کننده بلند کننده است

اِذَا رُجَّتِ الْاَرْضُ رَجًّا ﴿۴﴾ وَّبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿۵﴾ فَکَانَتْ هَبَآءً

طالقدرا آنگاه که جنبانیده شود زمین را جنبانیدن سخت و ریزه ریزه کرده شود کوه ها را ریزه ریزه کردن بسیار پس شود مانند غبار

چون جنبانیده شود زمین جنبانیدنی و ریزه ریزه کرده شود کوه ها ریزه ریزه پس میشوند غباری

مُّنْۢبَثًّا ﴿۶﴾ وَّکُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلٰثَةً ﴿۷﴾ فَاَصْحٰبُ الْمَیْمَنَةِ ۵ مَآ اَصْحٰبُ

پراگنده و شوید شما سه قسم پس اہل سعادت چه حال دارند اہل

پراگنده و میشوید سه قسم پس اشخاص دست راست چه خوب اند اشخاص

الْمَیْمَنَةِ ﴿۸﴾ وَاَصْحٰبُ الْمَشْـَٔمَةِ ۵ مَآ اَصْحٰبُ الْمَشْـَٔمَةِ ﴿۹﴾ وَالسّٰبِقُوْنَ

سعادت و اہل شقاوت چه حال دارند اہل شقاوت و پیش روندگان خود ایشانند

دست راست و اشخاص دست چپ چه بد مردم اند اشخاص دست چپ و پیش روندگان ایشانند

السّٰبِقُوْنَ ﴿۱۰﴾ اُولٰٓئِکَ الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿۱۱﴾ فِیْ جَنّٰتِ النَّعِیْمِ ﴿۱۲﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ الْاَوَّلِیْنَ ﴿۱۳﴾

پیش روندگان آن پیش روندگان ایشانند نزدیک کردگان در بوستانهائے نعمت باشند سابقان جمعی بسیار اند پیشینیان ف۲

پیش روندگان آن جماعه مقرب باشند در بوستانهای نعمت (جماعه) بسیار اند از پیشینیان

وَقَلِیْلٌ مِّنَ الْاٰخِرِیْنَ ﴿۱۴﴾ عَلٰی سُرُرٍ مَّوْضُوْنَةٍ ﴿۱۵﴾ مُّتَّکِـِٕیْنَ عَلَیْهَا مُتَقٰبِلِیْنَ ﴿۱۶﴾

واندکے اند از پسینیان ف۳ بر تخت هائے زربافته نشسته باشند تکیه زده بران رو بروئے یک دیگر نشسته

و (جماعه) کم اند از پسینیان ع۵ نشسته اند بر تخت هائے زربافت تکیه کنان بران روبروی یک دیگر

فتح الرحمن

ف۱ یعنی همه مسلمان شوند کفر و افترا آنجا نباشد ۱۲ ف۲ یعنی از امم سابقه ۱۲ ف۳ یعنی از امت محمدیه ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد، «پیشینه عبارت است از امم سابقه و پسینه عبارت ازین امت (محمدیه) است» و یا اولین و آخرین از همین امت (مراد باشند) یعنی افراد درجه اعلی پیشتر به تعداد زیاد گذشته اند۔ بعد ازان کم‌تر شده میروند۔ تنبیه۔ اکثر مفسرین در تفسیر آیت این هر دو احتمال را بیان کرده اند۔ حافظ ابن کثیر (رحمه الله) احتمال دوم را ترجیح داده در روح المعانی حدیث ابوبکره را از طبرانی وغیره بسند حسن نقل کرده است که دران رسول کریم صلی الله علیه وسلم راجع باین آیت فرموده اند «هما جمیعاً من هذه الامة والله اعلم» ابن کثیر یک مطلب سوم آیت را بیان کرده این بنده الله (شبیر احمد) آنرا پسند می کند یعنی در طبقه اولی هر امت از برکت صحبت پیغمبر و یا قرب زمان او مقربین درجه اعلی بسیار اند در طبقات ما بعد آن سخن نمانده» کما قال صلی الله علیه وسلم «خیر القرون قرنی ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم» بلی اگر حدیث ابوبکره صحیح باشد چنانکه در روح المعانی ذکر شده ظاهر است که همان مطلب متعین میشود ۱۲۔

ع ۳ ۱۳

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ ۙ وَكَأْسٍ مِّن

آمد و شد می کنند بر ایشان نوجوان جاویدان با آبخورها و ابریق ها و پیالها از

گردش می کنند بحضور ایشان بچگان جاوید ماندگان به آبخوره ها (گیلاس) و کوزه ها و پیاله از

مَّعِينٍ ﴿١٨﴾ لَّا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾

شراب جاری نه درد سر داده شود ایشانرا از آن شراب و نه بیهوش شوند و آمد و رفت کنند با میوه از هر جنس که اختیار کنند

شراب صاف (جاری) که نه سر درد میشوند از آن و نه شلطحیات گویند (بیهوش نمی شوند) و میوه از آنچه که پسند کنند

وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾

و با گوشت مرغان از هر جنس که پسند کنند و ایشانراست حوران گشاده چشم مانند مروارید پوشیده کرده شده

و گوشت پرنده از آنچه خواهش کنند و حوران کلان چشم مانند دانه های مروارید پوشیده در صدف

جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾ إِلَّا قِيلًا

پاداش دهیم بسبب آنچه می کردند نه شنوند در بهشت سخن بیهوده و نه حرفی که گناه باشد لیکن بشنوند این سخن

پاداش آن کارهای که می کردند نمی شنوند دران جا بیهوده گوئی و نه سخن گناه مگر گفتن

سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾ وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿٢٨﴾

که هر یکی سلام می گوید و اهل سعادت چه حال دارند اهل سعادت در درختان کنار بیخار

سلام باد سلام باد و اشخاص دست راست چه خوب اند اشخاص دست راست در درختان بیر (کنار) بیخار

وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ ﴿٣٠﴾ وَمَاءٍ مَّسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾

و در درختان موز تو بر تو ثمرهٔ آن و در سایه دراز و در آب ریخته شده و در میوه بسیار

و در ختان کیله (موز) تو بر تو و در سایهٔ دراز و آب ریزان و میوهٔ بسیار

لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاءً ﴿٣٥﴾

نه بپایان رسد و نه از آن منع کرده شود و فرشها برافراشته شده هر آئینه ما آفریدیم حورانرا یک نوع آفریدن

نه منقطع شده و نه منع کرده شده و فرش های برافراشته شده (هر آئینه) ما آفریدیم حوران را آفریدن نیکو

فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ

پس ساختیم ایشانرا دوشیزه محبوب شونده نزدیک شوهران و هم عمر با یکدیگر برای اصحاب یمین جماعتی بسیارند از

پس ساختیم ایشانرا دوشیزه محبوبه بشوهر هم سال برای اشخاص دست راست جماعهٔ بسیارند از

الْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ﴿٤٠﴾ وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ

پیشینیان و جماعتی بسیارند از پسینیان و اهل شقاوت چه حال دارند اهل

پیشینیان و جماعهٔ بسیارند از پسینیان و اشخاص دست چپ چگونه اند اشخاص

الشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾ وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَّا بَارِدٍ وَ

شقاوت در باد گرم و آب گرم باشند و در سایهٔ دود سیاه که نه خنک باشد و

دست چپ در باد سوزان و آب جوشان و در سایهٔ دود نه سرد و

لَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى

نه با عزت بود هر آئینه ایشان بودند پیش از این بناز پرورده و مداومت می کردند بر

نه با عزت (بدرستیکه) ایشان بودند پیش از این خوشحال (آسوده) و بودند که ضد (اصرار) می کردند بر

الْحِنثِ الْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا

گناه بزرگ یعنی شرک و می گفتند آیا چون بمیریم و خاک شویم و استخوانے چند باشیم

گناه بزرگ و (بودند که) می گفتند آیا وقتیکه بمیریم و گردیم خاک و استخوانها

أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٤٩﴾

آیا ما برانگیخته شویم آیا پدران نخستین ما برانگیخته شوند بگو هر آئینه پیشینیان و پسینیان

آیا ما بار دیگر برانگیخته میشویم و آیا پدران پیشینیان ما نیز بگو (بتحقیق) پیشینیان و پسینیان

فتح الرحمن
ف یعنی بفتح ودال ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در آنجا سخنان لغو، واهیات و یاوه گوئی نمی باشد، نه کسی دروغ می گوید و نه بر دیگری تهمت و بهتان می کند از هر طرف تنها آواز های «سلام باد سلام باد» بلند میشود یعنی جنتیان یکدیگر را و فرشتگان بر جنتیان سلام می کنند و سلام رب کریم میرسد که صورتی است از اعزاز و اکرام نهایت زیاد، این کثرت سلام اشاره بسوی این مطلب است که اکنون در اینجا رسیدید از تمام آفات و مصائب دائماً محفوظ و مصئون، صحیح و سالم می باشید، هیچگونه آزار بشما نمیرسد، گاهی نه موت و نه فنا بر شما می آید ف۵ میوه های گوناگون و نهایت فراوان نه بیشتر کسی آنرا ابر چیده و مانند میوه هائے موسمی در وقتی دنیا نیست که ختم شود بلکه! بدالا باد هر وقت و هر آن موجود میباشد، و بگرفتن آن هم هیچ نوع ممانعت و بندشی گاهی پیش نمی آید ف۵ حور باد وزنان دنیا که در جنت نصیب میشوند پیدا ایش و نشو ونمای آنها بقدرت خدا طوری میشود که همیشه خوبرو، خوش شکل خوش اندام و جوان می باشند دستمان شیرین و ناز و انداز دلربا و بیساخته آنها نهایت جالب محبت است بر علاوه بیکی هم عمری باشند و با شوهران شان نیز تناسب عمر دائماً نگهبداشته میشود ۱۲

ع ۲ ۱۴

لَمَجْمُوعُونَ ۙ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ

جمع کرده شوند در میعاد روز مقرر باز هر آئینه شما اے گمراهان

هر جمع کرده شوند بوقت یک روز مقرر پس (بتحقیق) شما ای گمراهان

الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَآكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾

دروغ شمارندگان خواهید خورد از درختان زقوم پس پُر خواهید کرد از آن زقوم شکم ها را

تکذیب کنندگان البته می خورید از درختی که آن زقوم است پس پر می کنید از آن شکم ها را

فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نُزُلُهُمْ

پس خواهید آشامید بر آن طعام از آب گرم پس خواهید آشامید مانند آشامیدن شتران مستسقی اینست مهمانی ایشان

پس مینوشید بر آن از آب جوشان پس مینوشید مانند نوشیدن شتران تشنگی زده این است مهمانی ایشان

يَوْمَ الدِّينِ ﴿٥٦﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾

روز جزا ما آفریدیم شما را پس چرا باور نمی کنید یعنی اعاده را آیا می بینید آنچه میریزید در رحم زنان

روز انصاف (جزا) ما آفریدیم شما را پس چرا تصدیق نمی کنید پس خوب بنگرید (آیا دیدید) آنی را که میریزانید (در رحم زنان)

أَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا

آیا شما می آفرینید آنرا یا ما آفریننده ایم ما معین کردیم در میان شما مرگ را و نیستیم

آیا شما می آفرینید آنرا یا ما آفریننده ایم ما مقرر کردیم در میان شما مرگ را و ما نیستیم

نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

عاجز کرده شده از آنکه عوض شما آریم قومے مانند شما و بیافرینیم شما را در عالمے که نمیدانید

عاجز شده از آنکه عوض شما آریم قومی مانند شما و برانگیزانیم (بیافرینیم) شما را در چیزی که نمی دانید

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾

و هر آئینه دانسته اید آفرینش نخستین را پس چرا پند نمی گیرید آیا دیدید آنچه کشت می کارید

و به (تحقیق) دانسته اید آفریدن نخستین را پس چرا یاد نمی کنید پس خوب بنگرید (آیا دیدید) آن چه می کارید

أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ

آیا شما میرویانید آنرا یا ما رویاننده ایم اگر خواهیم بگردانیم آن زراعت را گیاه درهم شکسته پس تعجب مانید

آیا شما میرویانید آن را یا مائیم رویاننده اگر خواهیم (هر آئینه) بگردانیم آنرا گیاه درهم شکسته پامال شده پس بمانید

تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾ أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي

گوئید هر آئینه ما غرامت کشندگانیم بلکه ما محروم ماندگانیم آیا دیدید آن آب را که

پس تمام روز تعجب کنان می گوئید که (بتحقیق) ما قرضدار شدیم بلکه ما بے بهره ماندیم پس خوب بنگرید (آیا دیدید) آبی را که

تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَاءُ

می آشامید آیا شما فرود آورده اید آن را از ابر یا ما فرود آرندگانیم اگر خواهیم

مینوشید آیا شما فرود آورده اید آن را از ابر یا مائیم فرود آرنده اگر بخواهیم

جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ﴿٧١﴾ أَأَنْتُمْ

شور بگردانیم آنرا پس چرا شکر نمی گوئید آیا دیدید آن آتش را که از میان شاخ درخت برمی آرید آیا شما

گردانیم آنرا شور پس چرا احسان نمی پذیرید (شکر نمی کنید) پس خوب بنگرید (آیا دیدید) آتشی را که می افروزید آیا شما برآورده اید درخت

أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا

آفریده اید درخت آنرا یا ما آفریننده ایم ما ساختیم آن درخت را یادگاری پند و منفعت

آفریدید درخت آنرا یا مائیم آفریننده تنها ما ساختیم آن درخت را برای یاد دهانی (پند) و بکار بردن

لِلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾

برای مسافران پس بپاکی یاد کن پروردگار بزرگ خود را پس سوگند میخورم بافتادن ستارها

برای صحرانشینان (مسافران) پس بپاکی یاد کن نام پروردگار خود را که بزرگ است پس قسم میخورم بگردش ستارگان

روایات است که رسول کریم صلی الله علیه وسلم آب را نوشیده میفرمود الحمد لله الذی سقاناه عذبا فراتا برحمته ولم یجعله ملحا اجاجا بذنوبنا۔ (ابن کثیر)

ع ۲ — ربع — ۱۵

فتح الرحمن

ف۱ یعنی منی را ۱۲ ف۲ یعنی تقلیب میکنیم منی را از حالے بحالے تا آدمی پیدا شود والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی شهب والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ کدام کس است که در رحم مادر از نطفهٔ انسان را می سازد۔ در آنجا تصرف ظاهری هیچکی از شما نیز نفوذ ندارد۔ پس بدون ذات مقدس ما کیست که در قطرهٔ آب چنین صورت دلپذیر را رسم می کند و باز در آن روح میدمد۔ ف۶ در ظاهر تخم را شما در زمین میپاشید لیکن در داخل خاک آن را پرورش دادن و باز آن را برآورده کشت سبز و خرم ساختن کار کیست و نسبت باین هیچ دعوای ظاهری و سطحی هم کرده نمی توانید که آن تیار کردگی ماست ف۷ باران هم بحکم ما میشود و در خزانه های زمین هم آن آب را فقط ما ذخیره می کنیم شما چه قدرت داشتید که آب را می ساختید و یا بدلیه خود شما از دستی از ابرها می ستانید ف۸ اگر خواهیم آب شیرین زلال را بطرفة العین شور و تلخ بگردانیم که آنرا نوشیده نتوانید و زراعت شما ببالید۔ پس شما احسان ما را قبول نمی کنید که ما چقدر بسیار خزانهٔ آب شیرین را باختیار شما گذاشته ایم و در بعض

وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ﴿٧٨﴾

واین قسمیست بزرگ اگر بدانید — هرآئینه این کتاب قرآنیست گرامیقدر نوشته شده است در کتاب پوشیده

و(تحقیق) این قسمی است اگر بدانید قسم بزرگ — بتحقیق این قرآنی است با عزت نوشته شده در کتاب پوشیده

لَّا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾ تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ أَفَبِهَٰذَا الْحَدِيثِ

که دست نمی رسانند بآن مگر پاک کردگان ف فرستاده شده است از پروردگار عالمها — آیا باین سخن

مس نمی کنند آن را مگر پاک ساخته شدگان (یا کان ۴ فرو فرستاده شده از طرف پروردگار عالم اکنون آیا به این سخن

أَنتُم مُّدْهِنُونَ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ

شما انکار کننده اید — و می سازید نصیبه خود آنکه شما بدروغ نسبت می کنید — پس انگاه که رسد روح بحلق

شما سستی می کنید — و می گیرید حصهٔ خود را اینکه تکذیب می کنید آنرا — پس چرا نه چون برسد

الْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن

بنای گلو — و شما آنگاه می بینید — و ما نزدیک تریم باو به نسبت شما — ولیکن

روح بگلو — حال آنکه شما دران وقت می بینید — و ما نزدیک تریم بسوی او نسبت بشما — ولیکن

لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَا إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَا إِن كُنتُمْ

نمی نگرید — پس اگر هستید غیر مقهور حکم الهی — چرا باز نگردانید روح را اگر

نمی بینید — پس چرا نه اگر هستید غیر مقهور حکم الهی (غیر جزا داده شدگان) چرا باز نمی گردانید آن روح را اگر هستید

صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَأَمَّا إِن كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ

راست گوئید ف۲ پس اما اگر باشد مرده از نزدیک کردگان بارگاه الهی — پس او راست راحت و گل خوشبو و بوستان

راست گویان — پس اگر باشد آن مرده از جملهٔ مقربین — پس (برای او) راحت و روزی و بهشت

نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّا إِن كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾

نعمت — و اما اگر باشد از اهل سعادت — پس سلامت ست ای مخاطب خاطر ترا از اهل سعادت

پر نعمت است و اگر باشد او از اشخاص دست راست پس سلامتی برسد بتو از اشخاص دست راست ع

وَأَمَّا إِن كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ

و اما اگر باشد از دروغ شمارندگان — گمراهان — پس او راست مهمانی از آب گرم و او راست در آمدن

و اگر باشد از مکذبین — گمراهان — پس (او راست) مهمانی از آب جوشان و انداختن

جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

بدوزخ — هرآئینه این خبر درست بی شبه است — پس بپاکی یاد کن پروردگار بزرگ خود را

به آتش — بتحقیق این سخن، همانا شایان یقین است پس بپاکی یاد کن نام پروردگار خود را که از همه بزرگ است

سورة الحديد مدنية وهي تسع وعشرون آية وأربع ركوعات — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ لَهُ مُلْكُ

ببپاکی یاد کرد خدا را هرچه در آسمانها و زمین ست — و اوست غالب دانا — او راست پادشاهی

بپاکی یاد کرد الله را آنچه در آسمانها و زمین است — و اوست غالب با حکمت — مر او راست پادشاهی

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢﴾ هُوَ

آسمانها و زمین — زنده می کند و می میراند و او بر هر چیز تواناست — اوست

آسمانها و زمین — زنده می گرداند و می میراند و او بر هر چیز تواناست — اوست

الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾ هُوَ الَّذِي

نخستین همه و اوست آخرین همه و اوست آشکار و اوست پنهان و او بهر چیز داناست — اوست آنکه

پیش از همه و پس از (فنای) همه و اوست ظاهر و اوست پنهان و او بهر چیز داناست — اوست آنکه

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در لوح محفوظ ف۲ مترجم گوید لفظ لولا داخل است بر ترجعونها و اعادهٔ آن برای تاکید است ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) می نویسد «یعنی فرشتگان آن کتاب را دست میزنند. آن کتاب همین قرآن است که در دستهای فرشتگان و یا در لوح محفوظ نوشته شده» و بعض ضمیر «لا یمسه» را بسوی قرآن راجع کرده است یعنی این قرآن را دست نمیزنند مگر مردمان پاک یعنی کسانیکه دل صاف و اخلاق پاک دارند ف۵ یک ثانیه هم او را باز داشته نمی توانید حتمی است که او به نشیمن حقیقی خود برسد اگر آن مرده از جملهٔ مقربین الهی است به بلندترین درجه راحت و عیش جسمانی و روحانی خواهد رسید و اگر از «اصحاب یمین» باشد باز هم برایش اندیشه و خطری نیست حضرت شاه صاحب (رحمه الله) می نویسد «یعنی از طرف آنها خود را جمع و آسوده دار» و یا این مطلب است که از طرف اصحاب یمین با و سلام خواهد رسید و یا باو گفته میشود که آینده برای تو سرتاسر سلامتی و امن است و تو در زمرهٔ «اصحاب یمین» شامل هستی در بعض احادیث است که برای میرنده پیش از موت این بشارت بار سانده میشود هم چنین به مجرمان راجع به بدحالی و بدبختی آنها اطلاع داده میشود ۱۲۔

ع ۳ ۲۲ ۱۶

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِیْ سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ ؕ

آفرید آسمانہا وزمین را در شش روز باز مستقر شد بر عرش

بیافرید آسمان ہا وزمین را در شش روز باز مستقر شد (قصد کرد) بر عرش

یَعْلَمُ مَا یَلِجُ فِی الْاَرْضِ وَمَا یَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا یَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا یَعْرُجُ

میداند آنچہ درمی آید بہ زمین وآنچہ برمے آید ازاں وآنچہ فرود می آید از آسمان وآنچہ بالا میرود

میداند آنچہ می دارید در زمین وآنچہ می برآید ازان وآنچہ فرود می آید از آسمان وآنچہ بالا میرود

فِیْهَا ؕ وَهُوَ مَعَكُمْ اَیْنَ مَا كُنْتُمْ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِیْرٌ ④ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ

اندراں واو باشماست ہر جاکہ باشید وخدا بآنچہ می کنید بیناست اوراست پادشاہی آسمانہا

دران واو باشماست ہر جاکہ باشید واللہ بہ آنچہ می کنید بیناست اوراست پادشاہی آسمانہا

وَالْاَرْضِ ؕ وَاِلَی اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ⑤ یُوْلِجُ الَّیْلَ فِی النَّهَارِ وَیُوْلِجُ النَّهَارَ

وزمین. وبسوئے خدا باز گردانیدہ میشود کارہا درمی آرد شب را در روز ودرمے آرد روز را

وزمین. وبسوئے اللہ باز گردانیدہ میشود کارہا ہمہ داخل می کند شب را در روز وداخل می کند روز را

فِی الَّیْلِ ؕ وَهُوَ عَلِیْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ⑥ اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاَنْفِقُوْا

در شب. واو داناست بمکنون سینہا ایمان آرید بخدا ورسول او وخرج کنید

در شب. واو داناست بہ آنچہ در سینہ ہاست ایمان آرید بہ اللہ وبہ رسول او وخرج کنید

مِمَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَخْلَفِیْنَ فِیْهِ ؕ فَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوْا لَهُمْ اَجْرٌ

از جملہ آں مال کہ ساختہ است شمارا جانشین ویگراں در وے پس آناں کہ ایمان آوردند وخرج کردند از شما ایشاں راست مزد

از آنچہ کہ بدست شما دادہ است نائب خود ساختہ دران (از جملہ آن مالی کہ ساختہ است شمارا جانشین دیگران) پس آنکہ ایمان آوردند از شما و

كَبِیْرٌ ⑦ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ ۚ وَالرَّسُوْلُ یَدْعُوْكُمْ لِتُؤْمِنُوْا بِرَبِّكُمْ

بزرگ وچیست شمارا کہ ایمان نیارید بخدا ورسول او دعوت می کند شمارا کہ ایمان آرید بپروردگار خویش

بزرگ وچہ شدہ شمارا کہ ایمان نمی آرید بہ اللہ در حالیکہ رسول میخواند شمارا کہ ایمان بیارید بہ پروردگار خود

وَقَدْ اَخَذَ مِیْثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِیْنَ ⑧ هُوَ الَّذِیْ یُنَزِّلُ عَلٰی عَبْدِهٖۤ

وہر آئینہ عہد گرفتہ است از شما اگر ہستید باور دارندہ واوست آنکہ فرو میفرستد بر بندۂ خود

و(بتحقیق) گرفتہ است عہد محکم از شما اگر ہستید مؤمنان ۱۵ اوست آنکہ فرو میفرستد بر بندۂ خود

اٰیٰتٍۭ بَیِّنٰتٍ لِّیُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَی النُّوْرِ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ لَرَءُوْفٌ

آیات واضح تا بیروں آرد شمارا از تاریکی ہا بسوئے روشنی وخدا بر شما بخشایندہ

آیات واضح تا بیرون آرد شمارا از تاریکی ہا بسوئے روشنی و(بتحقیق) اللہ بشما نرمی کنندہ (بخشایندہ)

رَّحِیْمٌ ⑨ وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوْا فِیْ سَبِیْلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِیْرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَ

مہربان ست وچیست شمارا کہ خرج نکنید در راہ خدا وخدا راست واپس گذاشتہ آسمانہا و

مہربان است وچہ شدہ شمارا کہ خرج نمی کنید در راہ اللہ وخدا راست میراث آسمانہا و

الْاَرْضِ ؕ لَا یَسْتَوِیْ مِنْكُمْ مَّنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقٰتَلَ ؕ اُولٰٓئِكَ

زمین. برابر نیست از شما آنکہ خرج کرد پیش از فتح مکہ وقتال کرد با آنکہ این چنین عمل بعد ازین فتح مکہ کردہ باشد

زمین برابر نیست از شما آن کہ خرج کرد پیش از فتح مکہ ومقاتلہ کرد آن گروہ

اَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِیْنَ اَنْفَقُوْا مِنْۢ بَعْدُ وَقٰتَلُوْا ؕ وَكُلًّا وَّعَدَ اللّٰهُ

در مرتبہ بزرگ ترند از آنانکہ خرج کردند بعد از فتح وقتال کردند وہر یک را وعدہ دادہ است خدا

بزرگ ترند از روی درجہ از آنان کہ خرج کردند بعد از فتح ومقاتلہ کردند وہر دو فریق را وعدہ دادہ است اللہ

الْحُسْنٰی ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِیْرٌ ⑩ ع مَنْ ذَا الَّذِیْ یُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا

حالت نیک وخدا بآنچہ می کنید خبردارست وکیست آنکہ قرض دہد خدارا قرض دادن

نیکوی (بہشت) وخدا بہ آنچہ می کنید خبردار است کیست آنکہ قرض دہد اللہ را قرض دادن

فائدہ ایشان آن می ماند کہ کسیکہ ارادۂ باور کردن را داشتہ باشد باور نکند وکسیکہ باور کرد باشد از باور کردن و میثاق خود برگردد ۱۲۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی روز الست بربکم ۱۲ ف۲ یعنی ہر کسیکہ بمیرد آنچہ بگذارد ملک خدا باشد پس آن بخل کردن نہایت شنیع است ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ از ایمان آوردن بر اللہ ویا از تعقیب راہ ہای معرفت ویقین کدام چیز مانع شما میشود ودرین معاملہ سستی، تنبلی وتغافل چرا باشد غور ودقت کنید وقتیکہ رسول خدا شمارا بسوی کدام چیز غیر مانوس معقول نے بلکہ بطرف پروردگار مربی حقیقی شما دعوت می کند کہ عقیدۂ آن در اصل فطرت شما ودیعت نہادہ شدہ ونیز اقرار ربوبیت او تعالیٰ را پیش از آمدن خود بدنیا کردہ اید چنانچہ تاثیر آن اقرار یک اندازہ تا بلرزد چیزی در قلوب بنی آدم یافت میشود وباز بذریعۂ دلائل وبراہین وارسال رسل یاددہانی وتجدید آن عہد وپیمان ازلی نیز کردہ شدہ وانبیای سابقین از امت ہای خود این عہد را ہم گرفتند کہ بہ اتباع خاتم الانبیاء صلی اللہ علیہ وسلم خواہند پرداخت نیز بسیاری از شما ہستند کہ بر دست مبارک رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم عہد (بیعت) کردہ اند کہ بسمع وطاعت وانفاق فی سبیل اللہ وغیرہ امور اجابت پابند شوند پس بعد از این مبادی

ع ۱۷

حَسَنًا فَیُضٰعِفَهٗ لَهٗ وَلَهٗۤ اَجْرٌ كَرِیْمٌ ⑪ یَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِیْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ

نیک پس دو چند داد الله آں قرض را برائے او و او راست مزد بزرگ یاد کن روزیکہ ببینی مردانِ مسلمانان را و زنانِ مسلمانان را

نیکو پس دو چند می کند آنرا برای او و او راست ثواب گرامی روزیکه ببینی مردان مسلمان و زنان مسلمانان را

یَسْعٰى نُوْرُهُمْ بَیْنَ اَیْدِیْهِمْ وَبِاَیْمَانِهِمْ بُشْرٰىكُمُ الْیَوْمَ جَنّٰتٌ تَجْرِیْ مِنْ

بایں صفت کہ می شتابد نور ایشاں پیش دست ایشاں و بجانب راست ایشاں گفته شود مژده باد شمارا امروز شمارا است بوستانها میرود

که می شتابد نور ایشان پیش روی ایشان و بطرف های راست ایشان (گفته میشود) مژده باد شمارا امروز شمار است بوستانها که میرود

تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِیْنَ فِیْهَا ؕ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیْمُ ⑫ یَوْمَ یَقُوْلُ

زیر آں جوئے ہا جاوید باشید آں جا اینست مطلب یابی بزرگ روز یکه گویند

زیر درختان آن جویها جاویدان باشند دران همین است کامیابی بزرگ روز یکه می گویند

الْمُنٰفِقُوْنَ وَالْمُنٰفِقٰتُ لِلَّذِیْنَ اٰمَنُوا انْظُرُوْنَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُّوْرِكُمْ ۚ

مردان منافق و زنانِ موافق با مسلمانان بنظر شفقت نگرید بسوے ما تا روشنی گیریم از نور شما

مردان منافق و زنان منافق مسلمانان را انتظار ما را بکشید تا روشنی بگیریم از نور شما

قِیْلَ ارْجِعُوْا وَرَآءَكُمْ فَالْتَمِسُوْا نُوْرًا ؕ فَضُرِبَ بَیْنَهُمْ بِسُوْرٍ لَّهٗ بَابٌ ؕ

گفته شود باز گردید پس پشت خویش پس بجوئید روشنی را پس قیا کرده شود در میان ایشاں دیوار ے که او را دروازه باشد

گفته می شود باز گردید در عقب خود پس بجوئید روشنی را پس ایستاده کرده شود در میان ایشان دیواری که او را دروازه باشد

بَاطِنُهٗ فِیْهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهٗ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ⑬ یُنَادُوْنَهُمْ اَلَمْ نَكُنْ

اندرون آں دیوار در آنجا رحمت ست و بیرون آں دیوار بجانب پیش او عذاب ست آواز دهند منافقان مسلمانان را آیا ما نبودیم

در داخل آن رحمت است و از طرف بیرون آن عذاب است ندا کنند منافقان مسلمانان را آیا ما نبودیم

مَعَكُمْ ؕ قَالُوْا بَلٰى وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ اَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ

همراه شما گفتند آرے ولیکن شما در بلا افگندید خویشتن را و انتظار کردید ف۲ و شک آوردید و فریفته کرد شما را

همراه شما گویند آری ولیکن شما در بلا افگندید نفس های خود را و انتظار بردید (بمسلمانان حوادث بدرا) و شک کردید و فریفت شما را

الْاَمَانِیُّ حَتّٰى جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ وَغَرَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ⑭ فَالْیَوْمَ لَا یُؤْخَذُ

آرزو ہا تا آنکه برسید فرمان خدا ف۳ و فریب داد شما را در فرمانبرداری خدا شیطان فریبنده پس امروز فرا گرفته نشود

آرزو ها تا آنکه رسید حکم خدا و فریب داد شما را به (کرم) الله شیطان فریبنده پس امروز قبول نمی شود

مِنْكُمْ فِدْیَةٌ وَّلَا مِنَ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا ؕ مَاْوٰىكُمُ النَّارُ ؕ هِیَ مَوْلٰىكُمْ ؕ وَ

از شما فدا ستے و نه از کافران گرفته شود جائے شما آتش ست همان آتش لایق شماست و

از شما فدیه و نه از کافران جای همه شما دوزخ است همان آتش رفیق (لایق) شماست و

بِئْسَ الْمَصِیْرُ ⑮ اَلَمْ یَاْنِ لِلَّذِیْنَ اٰمَنُوْۤا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ

بد باز گشت ست وے آیا وقت نرسیده است مسلمانان را که نیایش کند دل ایشاں وقت یاد کردن خدا

بد باز گشت است آیا وقت آن نرسیده مؤمنان که بترسد دل هاے ایشان از یاد کردن الله

وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ ۙ وَلَا یَكُوْنُوْا كَالَّذِیْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ

و وقت یاد آوردن آنچه آمده است از دین الهی و نباشند مانند آنانکه داده شده است ایشاں را کتاب پیش ازیں پس دراز گشت

و آنچه فرود آمده از دین حق و نباشند مانند آنانکه داده شده است ایشان را کتاب پیش ازین پس دراز شد

عَلَیْهِمُ الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوْبُهُمْ ؕ وَكَثِیْرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ⑯ اِعْلَمُوْۤا اَنَّ اللّٰهَ

بر ایشاں امدت پس سخت شد دل ایشاں و بسیارے از ایشاں بدکاران اند بدانید که خدا

بر ایشان زمان پس سخت شد دل هاے ایشان و بسیاری از ایشان نافرمانند بدانید که الله

یُحْیِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ قَدْ بَیَّنَّا لَكُمُ الْاٰیٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ⑰ اِنَّ

زنده می کند زمین را بعد از مرده بودن آں هر آئینه بیان کردیم برائے شما نشانها بود که شما دریابید هر آئینه

زنده می گرداند زمین را بعد از مردن آن (هر آئینه) واضح بیان کردیم برای شما نشانها را شاید شما تعقل کنید بتحقیق

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یعنے در دنیا روید و تحصیل نور کنید که اینجا تحصیل نور نیست والله اعلم ۱۲۔

ف۲ یعنی هزیمت مسلمانان را ۱۲ ف۳ یعنے اجل ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ درست است در دنیا ظاهرا همراه ما بودید و بزبان دعوی اسلام می کردید مگر حال باطنی شما این بود که گرفتار لذات و شهوات شده راه نفاق را اختیار کرده بودید و نفس خود را فریب داده خود را در هلاکت انداختید. باز هیچ توبه نکردید بلکه منتظر بودید که آیا چه وقت اعدای اسلام و مسلمانان مورد کدام آفت و بلا واقع میشوند و راجع بدین دائما مبتلای شکوک و شبهات بوده و در همین فریب گرفتار بودید که در آینده هیچ جزای این کردار و رفتار منافقانه بشما نمی رسد بلکه این خیالات و توهمات را بدماغ خود پرورانیدید که عنقریب این همه شور و غلغلهٔ اسلام و مسلمانان بپایان خواهد رسید، بالآخر ما غالب میشویم و می ماند قصهٔ آخرت پس در آنجا هم بکدام حیله نجات خواهیم یافت، شما مست این خیالات بودید که حکم الله متعال رسید و گلوی شما را مرگ فشار داد و آن دغاباز کلان (شیطان) شما را اندراه کشیده چنان محروم تان نمود که اکنون هیچ راه رستگاری باقی نمانده ۱۲۔

الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ

مردان خیرات دهنده وزنان خیرات دهنده و آنانکه قرض داده اند خدارا قرض نیک دوچند داده شود

مردان صدقه دهنده و زنان صدقه دهنده و آنانکه قرض میدهند خدارا قرض نیک دوچند داده میشود

لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ ۖ

ایشان را و ایشانراست مزد گرامی قدر و آنانکه ایمان آوردند بخدا و پیغمبران او آن جماعه ایشانند صدیقان

بایشان و ایشان راست ثواب گرامی و کسانیکه ایمان آورده اند به الله و تمام رسولان او آن گروه ایشانند ایمان داران راست

وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا

و شهیدان نزدیک پروردگار خویش ایشانراست مزد ایشان و نور ایشان و آنانکه کافر شدند و دروغ شمردند

و گواهانند نزد پروردگار خود ایشان راست ثواب ایشان و نور ایشان عه و کسانیکه منکر شدند و تکذیب کردند

بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾ اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ

آیات مارا آن جماعه اهل دوزخ اند بدانید که زندگانی دنیا بازیست و بیهودگیست و آرایش ست

آیات مارا آن گروه اهل دوزخ اند بدانید که زندگانی دنیا بازی و تماشا و آرایش

وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ ۖ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ

و خودستائی است در میان خویش و از یکدیگر زیاده طلبی ست در مالها و فرزندان مانند بارانی که بشگفت آورد زراعت کنندگان را

و خودستائی است در میان تان و زیاده طلبی است در مالها و اولاد مانند بارانی که خوش ساخته (به تعجب آورد) زراعت کنندگان را

نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا ۖ وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ

رستنی او باز خشک شود پس زرد بهبینی آنرا باز درهم شکسته گردد و در آخرت عذاب

سبزه آن باز بقوت می آید (خشک میشود) پس میبینی آنرا زرد شده پس میشود درهم شکسته (پایمال شده) و در آخرت عذاب

شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ ۚ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ

سخت ست و نیز آمرزش ست از جانب خدا و خوشنودیست و نیست زندگانی دنیا مگر بهره که

سخت است و نیز آمرزش از جانب خدا و رضامندی است و نیست زندگانی دنیا مگر متاع

الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾ سَابِقُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ

باعث فریب باشد سبقت کنید بسوی آمرزش از جانب خدا و بسوی بهشتی که پهنائی او مانند پهنای آسمان

فریب بشتابید بسوی آمرزشی که از جانب پروردگار شماست و بسوی بهشتی که پهنائی آن مانند پهنائی آسمان

وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۚ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ

و زمین باشد آماده کرده شد برای آنانکه ایمان آوردند بخدا و پیغامبران او اینست فضل خدا میدهد ش

و زمین است آماده کرده شده برای آنانکه ایمان آورده اند به الله و رسولان او این است فضل خدا میدهد آنرا

مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾ مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ

بهر که خواهد و خدا خداوند فضل بزرگست نرسید هیچ مصیبتی در زمین

بهر کسی که بخواهد و خدا صاحب فضل بزرگ است نمیرسد هیچ مصیبتی در زمین

وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾

و نه در جان شما مگر نوشته شده است در کتابی پیش از آنکه بیافرینیم آن مصیبت را هر آئینه این کار بر خدا آسان ست

و نه در نفس های شما مگر نوشته شده است در کتابی پیش از آن که بیافرینیم آن را بتحقیق این بر الله آسان است عه

لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ

خبر داده ایم تا اندوه نخورید برآنچه رفت از دست شما و تا شادمان نشوید بآنچه عطا کرد شمارا و خدا تعالی دوست نمی دارد هر تکبر کننده

خبر دادیم تا اندوه نخورید بر آنچه رفت از دست شما و شادمان نشوید به آنچه داده است شمارا و خدا دوست نمی دارد هر متکبر

فَخُورٍ ﴿٢٣﴾ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ ۗ وَمَنْ يَتَوَلَّ

خودستاینده را دوست نمی دارد آنان را که بخل می کنند و مردمان را به بخل می فرمایند و هر که رو گردان شود

فخر کننده را آنانند که بخل می کنند و امر می کنند مردم را به بخل عه و هر که رو بگرداند

مسابقه کان خروج کردن کاران متوکلین و صاحبان همت است که پول را دوست ندارند و میدانند که رنج و راحت فقط از جانب همان مالک علی الاطلاق است ۱۲

تفسیر عثمانی

عه مترجم محقق (رحمه الله) بظاهر عطف «الشهداء» را بر «الصدیقون» قبول کرده است یعنی کسانیکه بر الله و جمیع پیغمبران او کاملاً ایمان آوردند (باید اثر یقین آنها در اعمال و احوال آنها ظاهر باشد) ایمانداران راست و راسخ همین مردم اند همین حضرات نزد الله تعالی گواه احوال دیگر مردم اند - کما قال «وكذلك جعلنكم امة وسطا لتكونوا شهداء على الناس ويكون الرسول عليكم شهيدا» (البقره رکوع ۱۷) در آخرت باین ایمانداران راسخ قرار عمل و درجه ایمان شان ثواب و روشنی اعطا میشود (تفسیر این آیت بچندین رقم دیگر نیز کرده شده این مختصر گنجایش نقل مفصل آن را ندارد)

عه علم الله تعالی به هر چیز علم ذاتی است و نیز حمت آنرا حاصل نکرده بنابرین برای وی چه مشکل است که مطابق علم محیط خویش تمام واقعات و حوادث را قبل از وقوع در لوح محفوظ درج فرماید

عه عادت اکثر دولتمندان متکبر این است که بسیار لاف و گزاف میزنند مگر چون نام انفاق گرفته شود پولی از جیب شان نمی برآید توفیق رفیق شان نمی گردد که خود شان در کار نیک بدهند بر علاوه دیگران را هم به قول و فعل خود چنین تعلیم میدهند در موقع مناسب

ع ۲ / ۵ / ۱۸

فَإِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٥﴾ لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنٰتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ

هر آئینه خدا همونست بے نیاز ستوده هر آئینه فرستادیم پیغامبران خود را به نشان هائے روا صح و فرود آوردیم همراه ایشان

پس (هر آئینه) الله او ست بی نیاز موصوف بصفات پسندیده (بتحقیق) فرستادیم رسولان خود را بانشانها و فرو فرستادیم با ایشان

الْكِتٰبَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۚ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ

کتاب و ترازو تا عمل کنند مردمان بانصاف و فرود آوردیم آهن را بسبب آن جنگ

کتاب و ترازو را تا قائم باشند مردم به انصاف و فرود آوردیم آهن را دران جنگ

شَدِيدٌ وَمَنٰفِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ ۚ

سخت ست و منفعت هائے دیگر برائے مردمان و تا بداند خدا کسے را که نصرت دهد خدا را غائبانه پیغمبران او را

سخت است و منفعت هاست برای مردمان و تا معلوم کند الله کسی را که مدد می کند خدا را و رسولان او را نادیده (در غیاب)

إِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٦﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرٰهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا

هر آئینه خدا توانائے غالب ست و هر آئینه فرستادیم نوح را و ابراهیم را و نهادیم در اولاد ایشان

بیشک الله توانا غالب است و (بتحقیق) فرستادیم نوح و ابراهیم را و نهادیم در اولاد هر دوی ایشان

النُّبُوَّةَ وَالْكِتٰبَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فٰسِقُونَ ﴿١﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰى

پیغامبری و کتاب پس بعض ایشان راه یابنده است و بسیارے از ایشان بدکاران اند باز فرستادیم از

پیغمبری و کتاب را پس بعضی از ایشان راه یافتگان اند و بسیاری از ایشان نافرمان اند باز از عقب فرستادیم بر

اٰثٰرِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنٰهُ الْإِنْجِيلَ ۵ وَجَعَلْنَا

پے ایشان پیغامبران خود را و از پے آوردیم عیسی پسر مریم را و دادیمش انجیل و نهادیم

قدمهای ایشان پیغمبران خود را و از عقب فرستادیم عیسی پسر مریم را و دادیم او را انجیل و نهادیم

فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً ۗ وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا

در دل تابعان او مهربانی و بخشایش و گوشه نشینی که خود پیدا کرده بودند آنرا

در دل های پیروان او نرمی و مهربانی و ترک دنیا که آنها نو پیدا کرده بودند آنرا

مَا كَتَبْنٰهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوٰنِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۖ

فرض نساخته بودیم بر ایشان لیکن اختراع کردند بطلب خوشنودی خدا پس نگاهداشت آن نکردند حق نگهداشتن آن

فرض نگردانیده بودیم آنرا بر ایشان لیکن اختراع کردند برای طلب خوشنودی الله پس رعایت نکردند آنرا چنانکه حق رعایت آن بود

فَاٰتَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فٰسِقُونَ ﴿٢﴾ يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ

پس عطا کردیم آنان را که ایمان آوردند از ایشان مزد ایشان و بسیارے از ایشان بدکاران اند اے آنانکه

پس دادیم آنان را که ایمان آوردند از ایشان پاداش ایشان و بسیاری از ایشان نافرمان اند اے

اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَاٰمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ

ایمان آورده اید به پیغمبران سابق بترسید از خدا و ایمان آرید به پیغامبر او ؂ تا بدهد شما را دو حصه از رحمت خود و بدهد

مومنان بترسید از خدا و ایمان آورید به پیغمبر او تا بدهد شما را دو حصه از رحمت خود و بنهد

لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣﴾ لِئَلَّا يَعْلَمَ

شما را نورے که راه روید بآن و تا بیامرزد شما را و خدا آمرزگار مهربان ست خداے بایں مقدمه خبر داد تا بدانند

در شما نوری که راه روید به آن و بیامرزد شما را و خدا آمرزگار مهربان است تا بدانند

أَهْلُ الْكِتٰبِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ

اہل کتاب که ایشان قادر نیستند بر چیزے از فضل خدا و بدانند که فضل

اہل کتاب که قدرت ندارند بر چیزی از فضل خدا و آنکه بتحقیق فضل

بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٤﴾

بدست خداست میدهد آنرا بهر که خواهد و خدا صاحب فضل بزرگ ست

بدست الله است میدهد آنرا بهر که بخواهد و خدا صاحب فضل بزرگ است ؂

فتح الرحمن

؂ یعنی بمحمد صلی الله علیه وسلم ۱۲ ؂ یعنی بمحمد صلی الله علیه وسلم ۱۲

تفسیر عثمانی

؂ از ہمین آنها اکثر نافرمان اند بنابران به خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم ایمان نمی آورند اگرچه حقیقت آن میدانستند ؂ اہل کتاب احوال پیغمبران سابق را شنیده آرزو می کردند که افسوس ما از آن پیغمبران خیلی پسان پیدا شدیم برائے ما بدست آمدن آن درجات محال است که صحبت انبیاء حاصل میشود « بدانند که ایزد متعال این رسول را مبعوث فرموده در صحبت او میتوان نسبت به سابق دو چند کمال و بزرگی بدست آورد و فضل خدا موقوف نشده است تنبیه - حضرت شاه صاحب رحمه الله تفسیر آیت را اقرار فوق کرده است لیکن از اکثر سلف منقول است که درین موقع « لئلا یعلم » بمعنی « لکی یعلم » است یعنی تا آن اہل کتاب (که ایمان نیاورده اند) بدانند که آنها بر فضل خدا قدرت ندارند و فضل فقط بدست الله است بهر که بخواهد او ازانی میفرماید چنانچه کسانیکه از اہل کتاب بر خاتم الانبیاء (صلی الله علیه وسلم) ایمان آوردند برایشان این فضل کرد که بایشان دو چند اجر داده میشود و خطاهای گذشته شان معاف و برای ایشان روشنی مرحمت می گردد و کسانیکه ایمان نیاوردند آنها ازین انعامات محروم اند ۱۲ -

ع ۳ / ۶ — ۱۹

ع ۴ / ۲۰

سورة المجادلة مدنية وهي اثنتان وعشرون آية وثلث ركوعات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِيْ تُجَادِلُكَ فِيْ زَوْجِهَا

ف۱ هر آئینه شنید خدای تعالی سخن آن زن که گفتگو میکرد با تو در باب شوهر خود

(بتحقیق) شنید الله سخن آن زن را که گفتگو می کرد با تو درباره شوهر خود

وَتَشْتَكِيْٓ اِلَى اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ①

وشکایت می کرد پیش خدا و خدا می شنید گفتگو کردن شما هر آئینه خدا شنوا بیناست

وفریاد می کرد بحضور الله و خدا می شنید سوال و جواب هردوی شمارا بتحقیق الله شنوا بیناست

اَلَّذِيْنَ يُظٰهِرُوْنَ مِنْكُمْ مِّنْ نِّسَاۗىِٕهِمْ مَّا هُنَّ اُمَّهٰتِهِمْ ۭ اِنْ اُمَّهٰتُهُمْ

آنانکه از شما ظهار می کنند بازنان خود ف۲ نیستند آن زنان مادران ایشان نیستند مادران ایشان

آنانکه ف ظهار می کنند از شما با زنان خود می گردند آن زنان مادران ایشان نیستند مادران ایشان

اِلَّا الّٰۗـِٔيْ وَلَدْنَهُمْ ۭ وَاِنَّهُمْ لَيَقُوْلُوْنَ مُنْكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُوْرًا ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ

الا آنانکه زاده اند ایشان را و هر آئینه این ظهار کنندگان می گویند سخن نامعقول و می گویند دروغ و هر آئینه خدا

مگر آنانکه زائیده اند ایشانرا و (هر آئینه) ظهار کنندگان می گویند سخن نامعقول و دروغ و (بتحقیق) الله

لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ② وَالَّذِيْنَ يُظٰهِرُوْنَ مِنْ نِّسَاۗىِٕهِمْ ثُمَّ يَعُوْدُوْنَ لِمَا قَالُوْا

عفو کننده آمرزگارست و آنانکه ظهار می کنند بازنان خود باز رجوع می کنند در مخالفت آنچه گفتند

عفو کننده آمرزگار است ف۵ و آنانکه ظهار می کنند با زنان خود باز رجوع می کنند به تدارک آنچه گفته اند

فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّتَمَاۗسَّا ۭ ذٰلِكُمْ تُوْعَظُوْنَ بِهٖ ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

پس واجب ست آزاد کردن بنده پیش از انکه زن و مرد با یکدیگر دست رسانند این حکم پند داده میشود شمارا بآن و خدا بآنچه می کنند

پس واجب است آزاد کردن بنده پیش از انکه زن و مرد با یک دیگر تماس کنند این حکم کفارت پند داده میشوید به آن و خدا به آنچه می کنید

خَبِيْرٌ ③ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّتَمَاۗسَّا ۚ

خبردار ست پس هر که نیابد بنده را پس بر وے واجب ست روزه داشتن دو ماه پے در پے پیش از انکه هر دو با یکدیگر دست رسانند

خبردار است پس هر که نیابد (غلام) پس بر وی است روزه داشتن دو ماه پی در پی پیش از انکه زن و مرد با یک دیگر تماس کنند

فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّيْنَ مِسْكِيْنًا ۭ ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۭ

پس هر که نتواند این را پس طعام دادن شصت فقیر این حکم برائے آنست که منقاد شوید خدا را و پیغامبر او را

پس هر که (روزه گرفتن) نتواند پس بر او ست طعام دادن شصت مسکین این حکم برائی آن است که منقاد شوید بخدا و رسول او

وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ۭ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ④ اِنَّ الَّذِيْنَ يُحَاۗدُّوْنَ

و این احکام حدهائے مقرر کرده خداست و کافرانرا عذاب درد دهنده باشد هر آئینه آنانکه مخالفت می کنند

و این حدود مقرر کرده خداست و منکران را عذاب درد ناک است (هر آئینه) آنانکه مخالفت می کنند

اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ كُبِتُوْا كَمَا كُبِتَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيٰتٍۢ

با خدا و رسول او خوار کرده شد ایشانرا چنانکه خوار کرده شد آنانرا که پیش از ایشان بودند و هر آئینه فرود آوردیم آیات

با خدا و رسول او ذلیل کرده شدند چنانکه ذلیل کرده شده بودند آنانکه پیش از ایشان بودند و (هر آئینه) فرو فرستادیم آیات

بَيِّنٰتٍ ۭ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ⑤ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا فَيُنَبِّئُهُمْ

واضح و کافران را عذاب خوار کننده است روزیکه برانگیزد ایشانرا خدا همه یکجا پس خبر دهد ایشانرا

بسیار واضح را و کافران را عذاب ذلت (اہانت کننده) است روزیکه برانگیزد ایشانرا خدا همه یکجا پس خبر دهد ایشانرا

بِمَا عَمِلُوْا ۭ اَحْصٰىهُ اللّٰهُ وَنَسُوْهُ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ⑥ ع

بآنچه کرده بودند یاد داشت آنرا خدا و ایشان آنرا فراموش کردند و خدا بر همه چیز مطلع ست

بر آنچه کرده بودند شمرده است آنرا خدا و ایشان فراموش کردند آن را و خدا بر همه چیز آگاه است

کردن است خود را در عذاب ذلت آ در ۱۲-

فتح الرحمن

ف۱ زنے را شوهر او گفت انت علی کظهر امی تو بر من مانند پشت مادر منی آن زن پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمد و این ماجرا عرض کرد فرمود که حرام شدی آن زن کثرت عیال و قلت مال عرض کرد خدا تعالے این آیت فرستاد ۱۲

ف۲ یعنی تشبیه دهند زنان خود را به پشت مادر ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حرکتی که در زمانه جاهلیت کرده اید معاف است۔ اکنون بعد از نزول هدایت بچنین حرکت اقدام مکنید و پیش از قربت با عیال خود کفاره بدهید اگر بغلط این کار از شما سر زند توبه کرده از الله معافی بخواهید ف۵ کار مؤمنان صادق نیست که از حدود مقررهٔ خدای تجاوز کنند باقی ماندند کافران که حدود مقررهٔ خدا را هیچ پروا نمی کنند بلکه بکفر و خواهش خود حدود مقرری کنند از ایشان صرف نظر کن چه برای آنها عذاب دردناک مهیاست۔ چنین مردم در زمانه پیش هم ذلیل و خوار شدند و حال هم نصیب شان رسوائی است۔ بعد از استماع آیات صاف و روشن خدای تعالی بر انکار پافشاری کردن و احکام خدائی را عزت و احترام ننمودن مرادف گرفتار

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ مَا يَكُونُ مِنْ نَّجْوٰى

آیا ندیدی کہ خدا میداند آنچہ در آسمانہاست و آنچہ در زمین ست نمی باشد ہیچ راز گفتن

آیا ندیدی کہ اللہ میداند آنچہ در آسمان ہا و آنچہ در زمین است نمی باشد بیان راز

ثَلٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ

سہ شخص مگر خدا چہارم ایشان ست و نمی باشد راز گفتن پنج شخص الا خدا ششم ایشانست و نہ کمتر ازین

سہ نفر مگر خدا چہارم ایشان است و نمی باشد راز گفتن پنج نفر مگر خدا ششم ایشان است و نمی باشد کمتر از آن

وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ۖ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ

مگر خدا بایشانست و نہ زیادہ ازین مگر خدا بایشانست ہر کجا باشند باز خبر دہد ایشان را روز قیامت آنچہ کردہ اند

و نہ زیادہ تر از آن مگر خدا با ایشان است ہر جائیکہ باشند باز خبر دہد ایشانرا بہ آنچہ کردہ اند در روز قیامت

إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۷﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ

ہر آئینہ خدا بہر چیز داناست آیا ندیدی بسوئے آنانکہ منع کردہ شد ایشانرا از با یکدیگر راز گفتن ف۱ باز

بہ تحقیق اللہ بہر چیز داناست آیا ندیدی بسوئے آنانکہ منع کردہ شدہ اند از راز گفتن باہم باز

يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنٰجَوْنَ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ

عود می کنند در آنچہ ازان منع کردہ شد ایشانرا و با یکدیگر راز می گویند در باب گناہ و تعدی و نافرمانبرداری

می گردند بدان چیزیکہ نہی کردہ شدہ بودند ازان و با یک دیگر رازی کنند بگناہ و تجاوز و نافرمانی

الرَّسُولِ ۖ وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ

پیغامبر و چون بیایند پیش تو دعا کنند ترا بآن کلمہ کہ دعا نکردہ است ترا خدا بآن ف۲ و می گویند در دل خویش

پیغمبر و چون بیایند پیش تو دعا کنند (تحیت گویند) ترا بہ آنچہ بہ تحیت نگفتہ است ترا بہ آن اللہ و می گویند در دل (میان) خود

لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُ ۚ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۖ فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿۸﴾

چرا نہ عذاب می کند مارا خدا بسبب آنچہ می گوئیم ف۳ بس ست ایشان را دوزخ در آیند آنجا پس بد جائیست دوزخ

چرا عذاب نمی کند مارا اللہ بسبب آنچہ می گوئیم بس است ایشانرا دوزخ داخل میشوند دران پس بد مرجع است دوزخ

يٰأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنٰجَيْتُمْ فَلَا تَتَنٰجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ

اے مسلمانان چون با یک دیگر راز گوئید پس باید کہ راز مگوئید در باب گناہ و تعدی و نافرمانبرداری

ای آن کسانیکہ ایمان آوردہ اید چون با یکدیگر راز گوئید (سرگوشی کنید) پس باید سرگوشی نکنید در سخن گناہ و زیادتی و نافرمانی

الرَّسُولِ وَتَنٰجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿۹﴾

پیغامبر و راز گوئید در باب نیکوکاری و پرہیزگاری و بترسید از خدائے کہ بسوئے او حشر کردہ خواہید شد

رسول و سرگوشی کنید بہ نیکی و پرہیزگاری و بترسید از خدائیکہ بحضور او جمع کردہ میشوید

إِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطٰنِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا

جز این نیست کہ راز گفتن بدانر کار شیطان ست تا اندوہگین کند مسلمانان را و نیست ہیچ زیان رسانندہ بایشان

(جز این نیست) کہ سرگوشی کردن از کار شیطان است تا اندوہگین کند آنانی را کہ ایمان آوردہ اند حالانکہ نیست ہیچ زیان رسانندہ بایشان

إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ ۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۱۰﴾ يٰأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

مگر باراده خدا و بر خدا باید کہ توکل کنند مسلمانان اے مسلمانان

مگر باراده خدا و خاص بر اللہ باید توکل کنند مومنان ای کسانیکہ ایمان دارید

إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجٰلِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللّٰهُ لَكُمْ ۖ وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا

چون گفتہ شود شمارا کہ کشادہ بنشینید در مجلس ہا پس کشادہ کنید جائے را تا کشادہ کند خدا برائے شما ہر مشکلے را و چون گفتہ شود برخیزید

چون گفتہ شود شمارا فراخ بنشینید در مجلس ہا پس کشادہ کنید جای را تا کشادگی دہد اللہ شمارا و چون گفتہ شود برخیزید

فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ ۙ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجٰتٍ ۚ وَاللّٰهُ

پس برخیزید تا بلند کند خدا مرتبہا برائے آنانکہ ایمان آوردہ اند از شما و آنانکہ عطا کردہ شدہ است ایشانرا علم و خدا

پس برخیزید تا بلند کند خدا آنانی را کہ ایمان آوردہ اند از شما و آنانی را کہ عطا کردہ شدہ علم درجات و خدا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی یہود کہ راز ایشان در ایذائے مسلمین بود واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی بجائے السلام علیک السام علیک گویند یعنی مرگ بر تو باد ۱۲

ف۳ یعنی اگر پیغامبر راست ست بایستے کہ مارا عذاب رسیدے واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر در مشورہ فقط دو نفر باشند در صورت اختلاف آن دو نفر ترجیح دشوار می گردد بنا برآن در معاملات مہمہ عموماً عدد طاق را مقرر می کنند بعد از یک طاق اول سہ بود و باز پنج۔ شاید از ہمین سبب این دو عدد را اختیار فرمود بعد از آن بہ ولا ادنی من ذلک ولا اکثر تعمیم نمود۔ و اینکہ حضرت عمرؓ شورای خلافت را در شش صحابہ دائر کرد (حالانکہ عدد شش طاق نیست) شاید از سببی باشد کہ در آن وقت ہمین شش نفر برای امر خلافت نسبت بدیگران اہل و مستحق تر بودند لہذا از ہیچ یکی از آنہا صرف نظر نمی شد نیز انتخاب خلیفہ از جملہ ہمین شش نفر بعمل می آمد پس ظاہر است کہ غیر از شخص انتخاب شدہ عدد رای دہندگان بہ پنج بالغ میشود۔ باز ہم احتیاطاً حضرت عمرؓ بصورت مساوات تعداد رای دہندگان نام عبد اللہ ابن عمرؓ را گرفتہ بود۔ واللہ تعالی اعلم ۱۲۔

بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا

بآنچه می کنید خبردار ست — اے مسلمانان چون خواهید که راز گوئید با پیغامبر پس نخست بدهید

به آنچه می کنید خبردار است — اے مومنان چون خواهید راز گوئید با پیغمبر پس نخست بدهید

بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا

پیش از راز گفتن خود خیرات را این کار بهتر ست شما را و پاکیزه تر پس اگر نیابید

پیش از نجوای خویش خیرات این کار بهتر است شما را و پاکیزه تر است پس اگر (صدقه) نیابید

فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦﴾ أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ

هرآئینه خدا آمرزگار مهربانست ف۱ آیا ترسیدید از آنکه نخست دهید پیش از راز گفتن خود

پس (هرآئینه) الله آمرزنده مهربان است آیا ترسیدید از آنکه نخست دهید پیش از راز گفتن خود

صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

خیرات را پس چون نکردید و درگذرانید خدا از شما پس بارے برپا دارید نماز را و بدهید زکوة را

خیرات ها را پس چون نکردید و درگذشت خدا از شما پس برپا دارید نماز را و بدهید زکوة را

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ

و فرمانبرداری کنید خدا را و رسول او را و خدا خبردار ست بآنچه می کنید آیا ندیدی بسوے آنانکه

و فرمان برداری کنید خدا و رسول او را و خدا خبردار است به آنچه می کنید آیا ندیدی بسوی آنانکه

تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى

دوستی کردند با قومے که غضب کرده است خدا برایشان ف۲ نیستند این منافقان از شما و نه از یهود و سوگند میخورند بر

دوستی کردند با قومی که غضب کرده است خدا برایشان نیستند این (منافقان یهود) از شما و نه از ایشان و سوگند میخورند بر

الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١﴾ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَاءَ

دروغ و ایشان میدانند آماده ساخته است خدا برائے ایشان عذاب سخت هرآئینه بد ست

دروغ و ایشان میدانند آماده ساخته است خدا برایشان عذاب سخت به تحقیق ایشان بدکار است

مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

آنچه می کردند سپر گرفته اند سوگندان خود را پس باز داشتند مردم را از راه خدا

آنچه می کنند گرفتند سوگندهای خود را سپر پس باز داشتند مردم را از راه خدا

فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٣﴾ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ

پس برائے ایشانست عذاب خوار کننده دفع نخواهد کرد از ایشان اموال ایشان و نه اولاد ایشان از عذاب خدا

پس ایشانراست عذاب ذلت آور دفع نخواهد کرد از ایشان مالهائے ایشان و نه اولاد ایشان از عذاب خدا

شَيْئًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ

چیزے را این جماعه اهل دوزخ اند ایشان آنجا جاویدان باشند روزیکه برانگیزد ایشان را خدا

چیزی را ایشانند اهل دوزخ ایشان باشند در آنجا جاویدان ع۵ روزیکه برانگیزد ایشانرا خدا

جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ أَلَا

همه یکجا پس سوگند خورند بحضور او چنانکه سوگند میخورند بحضور شما و می پندارند که ایشان بر چیزے هستند آگاه شو

یکجا پس سوگند خورند بحضور خدا چنانکه سوگند میخورند نزد شما و می پندارند که ایشان هستند بر چیزی (راه نیک) ع۳ آگاه شو

إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿٥﴾ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ

هرآئینه ایشانند دروغگو غالب آمده است برایشان شیطان پس فراموش ساخت از خاطر ایشان یاد کردن خدا را

(به تحقیق) ایشان اند دروغگویان غلبه کرده است برایشان شیطان پس فراموش گردانید از ایشان یاد خدا

أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦﴾

این جماعه لشکر شیطان ست آگاه شو هرآئینه لشکر شیطان ایشانند زیانکاران

این جماعه گروه (لشکر) شیطانند آگاه شو (هرآئینه) گروه (لشکر) شیطان ایشانند زیانکاران ع۳

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید این حکم منسوخ است بآیتے که می آید والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی منافقان با یهود دوستی میکردند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ قسم های دروغ خورده جان و مال خود را از دست مسلمانان نگه می کنند و خود را مسلمان ظاهر کرده به پیرایهٔ دوستی دیگران را از قبول پیروی راه خدا باز میدارند پس باید دانست که این مردم

ع۲ بدین طریق نیکه عزت یافته نمی توانند العذاب نهایت ذلت آور حتماً گرفتار شده نی بستند۔ وچون وقت سزا در رسد هیچکس دیگری را از عذاب الٰهی نجات داده نمی تواند نه مال کار خواهند داد و نه اولاد بدرد آنها خواهد خورد که برای حفاظت آنها قسم های دروغ می خورند

ع۳ یعنی عادت دروغ اینجا را در آنجا هم بیکار خواهند برد۔ مثلیکه نزد شما دروغ گفته خلاص می شدند و می پندارند که ما خیلی هوشیار هستیم و حیله خوبی بکار می بریم بحضور خدا هم بخوردن قسمهای دروغ تیار می شوند که پروردگارا! ما که چنین نبودیم بلکه این قسم بودیم و شاید بدماغ خود پیدا نمیده باشند که در آنجا هم باهمین اظهار رهائی خواهند یافت

ع۴ سرانجام لشکر شیطانی یقیناً خراب است۔ تصوبیات آن نه در دنیا روی کامیابی را دیده میتوانند و نه در آخرت کدام راه نجات و رهائی است از عذاب شدید ۱۲

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ

هرآئینه آنانکه خلاف می کنند با خدا و رسول او این جماعه در جملهٔ خوار ترین مردم اند حکم کرد

(به تحقیق) آنانکه خلاف می کنند با خدا و رسول او این جماعه اند در جملهٔ ذلیل ترین مردمان نوشته است

اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾ لَا تَجِدُ قَوْمًا

خدا البته غالب شوم من و غالب شوند پیغامبران من هرآئینه خدا توانا غالب ست نخواهی یافت قومے را

الله (البته) غالب شوم من و پیغمبران من به تحقیق خدا توانا زبردست است نخواهی یافت قومی را

يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

که ایمان دارند بخدا و روز آخر باین صفت که دوستی کنند باکسیکه خلاف کرده است با خدا و رسول او

که ایمان دارند بخدا و بروز رستاخیز که دوستی کنند باکسیکه مخالفت کرده است خدا و رسول او را

وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ

اگرچه آن جماعه باشند پدران ایشان یا پسران ایشان یا برادران ایشان یا خویشاوندان ایشان آن مومنان که با کافران دوستی ندارند

اگرچه باشند آن جماعه پدران ایشان یا پسران ایشان یا برادران ایشان یا (قبیله) خویشاوندان ایشان اند

كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ ۖ وَيُدْخِلُهُمْ

نوشته است خدا در دل ایشان ایمان را و قوت داده است ایشان را بفیض غیبی از جانب خود و درآرد ایشان را

نوشته است خداوند در دل های ایشان ایمان را و مدد داده است ایشانرا به فیض غیبی از جانب خود و داخل می کند ایشانرا

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَ

ببوستانها میرود زیر آن جویها جاودان آنجا خوشنود شد خدا از ایشان و

در بهشت ها که میرود زیر درختانش جویها جاودان باشند دران خوشنود شد خدا از ایشان و

رَضُوا عَنْهُ ۚ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

خوشنود شدند ایشان از خدا ایشانند لشکر خدا آگاه شو هرآئینه لشکر خدا ایشانند رستگاران

راضی شدند آنان از خدا این گروه اند گروه (لشکر) خدا آگاه باش (به تحقیق) گروه خدا ایشان اند رستگاران

سُورَةُ الْحَشْرِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ أَرْبَعٌ وَعِشْرُونَ آيَةً وَثَلَاثُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾

ف بپاکی یاد کرد خدا را آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست و اوست غالب با حکمت

بپاکی یاد کرد خدای را آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است و اوست غالب با حکمت

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ

اوست آنکه برآورد آنان را که کافر شدند از اهل کتاب از خانهاے ایشان

اوست آنکه برآورد آنان را که کافر شدند از اهل کتاب از خانه های شان

لِأَوَّلِ الْحَشْرِ ۚ مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا ۖ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ

در اول جمع کردن لشکر گمان نداشتید شما اے مسلمانان که برآیند و گمان می کردند آن کافران که نگاهدارنده ایشان باشند

در اول جمع آوری لشکر گمان نداشتید (ای مسلمانان) اینکه برآیند ایشان (بنی نضیر) و گمان می کردند اینکه آن کافران را نگاه دارنده است

حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا ۖ وَ

قلعه های ایشان از عقوبت خدا پس بیامد بایشان عقوبت خدا از انجا که نمی دانستند و

قلعه های ایشان از عقوبت خدا پس بیامد به ایشان (عقوبت) خدا از آنجائیکه نمی پنداشتند و

قَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ ۚ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي

افگند در دل ایشان ترس را خراب می کردند خانهاے خود را بدست خویش و بدست

افگند در دل ایشان ترس را خراب می کردند خانه های خود را بدستهای خویش و بدست های

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید که آنحضرت صلی الله علیه وسلم چون بمدینه آمدند بانبی نضیر صلح کردند و ایشان بسبب شقاوت ازلی سعی در عداوت آنحضرت پیش گرفتند آنحضرت اراده فرمود که آنجماعه را جلاوطن فرماید منافقان آن ملاعین را پیغام فرستادند که شما قتال کنید و در جنگ استواری ورزید که ما رفیق شما ایم خدا تعالی برخلاف اراده منافقان در اول جمع کردن لشکر بر یهود اتفاق نمود تا عاجز آمدند و جلاوطنی اختیار کردند و سخن اهل نفاق را نشنیدند و بقتال و تکرار جمع رجال اتفاق نیفتاد و اموال ایشان فی شد و فی آن را گویند که بغیر قتال بدست مسلمانان افتد خدای تعالی منت بر مسلمانان نهاد حکم فی بیان فرمود و از اراده منافقان خبر داد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۲ مراد از «اول الحشر» نزد بعض مفسرین این است که برای قوم یهود این اولین موقع بود که وطن خود را ترک گویند پیشتر چنین واقعه پیش نشده بود یا در «اول الحشر» بدین طرف اشاره باشد که مدینه را گذاشته بسیار یهود به خیبر وغیره رفتند و حشر دوم آن خواهد بود که در عهد خلافت حضرت عمرؓ بوقوع پیوست. یعنی سعیت دیگر یهود و نصاری این نضری هم از خیبر بطرف ملک شام بدر کرده شدند جائیکه آخرین حشر بوقوع پذیر فتنی است بنابران «شام» را

ع ۳ / ۹ / ۳

۲۸ · ۹ · النبی علیه السلام

الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٢﴾ وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ

مسلمانان نیز خراب میشد پس عبرت گیرید اے خداوندان دیدہا واگرنه آن بود که نوشت خدا

مسلمانان پس عبرت گیرید اے صاحبان دیدہا واگرنه آن بود که نوشت خدا

عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾

بر ایشان جلاوطنی هرآئینه عقوبت می کرد ایشانرا در دنیا و ایشانراست در آخرت عذاب آتش

بر ایشان جلاوطن را (هرآئینه) عقوبت می کرد ایشانرا در دنیا و ایشانراست در آخرت عذاب آتش

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۖ وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ

این عذاب بسبب آنست که ایشان مخالفت کردند با خدا و رسول او و هر که مخالفت کند با خدا پس هرآئینه خدا

(این عذاب) بسبب آنست که ایشان مخالفت کردند با خدا و رسول او و هر که مخالفت کند با خدا پس خدا

شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤﴾ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ

سخت کننده عقوبت ست آنچه بریدید از درخت خرما یا گذاشتید آنرا ایستاده بر

سخت عقوبت است آنچه بریدید از درخت خرما یا گذاشتید آنرا ایستاده بر

أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾ وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ

بیخ خودش پس بفرمان خدا بود و تا خوار کند بدکاران را ۲ وآنچه عائد گردانید خدا بر

بیخ های خود پس بامر خداست و تا رسوا کند فاسقان را وآن مالیکه عائد گردانید خدا بر

رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ

پیغامبر خود از اموال بنی نضیر پس نتاخته بودید بران اسپان را و نه شتران را ولیکن خدا

رسول خود از بنی نضیر پس نتاخته بودید برو اسپان و نه شتران را ولیکن خدا

يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ مَا

غالب می گرداند پیغامبران خود را بر هر که خواهد و خدا بر هر چیز تواناست آنچه

غالب می گرداند پیغمبران خود را بر هر که خواهد و خدا بر همه چیز تواناست ۵ آنچه

أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي

عائد گردانید خدا بر پیغامبر خود از اموال ساکنان دیہا پس خدا راست و پیغامبر را و خویشاوندان

عائد گردانید الله بر پیغمبر خود از اموال اهل قری پس خدا راست و پیغمبر را و مر خویشاوندان

الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ

۳ و یتیمان را و فقیران را و راه گذرندے را بیان فرمودیم تا نباشد آن دست گردان میان

را و یتیمان را و محتاجان را و مسافران را (این حکم بدان سبب است) تا نشود آن فی داد و گرفت میان

الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ ۚ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ

توانگران از شما و هر چه بدهد شما را پیغامبر بگیرید آنرا و هر چه منع کند شما را از ان

توانگران از شما و آنچه بدهد شما را پیغمبر پس بگیرید آن را و آنچه منع کند شما را ازان

فَانْتَهُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾ لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ

باز ایستید و بترسید از خدا هرآئینه خدا سخت کننده عقوبت ست آن فی فقیران هجرت کننده راست

پس یکسو شوید (باز ایستید) و بترسید از الله به تحقیق عذاب خداوند سخت است این مال فقیران هجرت کننده راست

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ

آنانکه بیرون کرده شد ایشان را از خانهاے ایشان و اموال ایشان می طلبند نعمت را از پروردگار خویش

آنانکه بیرون کرده شدند از خانه های خود و اموال خود جویان اند فضل را از پروردگار خود

وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾

و خوشنودی را و نصرت میدهند خدا را و پیغامبر او را این جماعه ایشانند راست وعده

و رضامندی او را و مدد می کنند الله و رسول او را این جماعه ایشانند راستان

فتح الرحمن

ف۱ بنوعے دیگر والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی قطع درخت میوه دار وقت جهاد جایز است و ترک آن نیز جایز والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی خویشاوندان پیغامبر را ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر بعد از جنگ جزئی کفار مرعوب شده بسوی صلح مسارعت کنند و مسلمانان هم موافقت نمایند درین صورت اموالیکه بذریعه صلح بدست می آید نیز داخل حکم «فی» است در عهد مبارک نبی کریم ﷺ اموال «فی» خالصتاً باختیار و تصرف آنحضرت ﷺ می بود ممکن است که این اختیار مالکانه باشد که فقط برای آنحضرت صلی الله علیه وسلم مخصوص بود چنانکه در آیات حاضره از لفظ «علی رسوله» متبادر میشود و احتمال است که محض حاکمانه باشد بهر حال الله تعالی راجع باین اموال در آیت مابعد بر آنحضرت هدایت فرموده که چه باید داد و در فلان و فلان مصارف بمصرف رسانده شود بعد از آنحضرت صلی الله علیه وسلم این اموال باختیار و تصرف امام میرود لیکن تصرف او مالکانه نیست محض حاکمانه می باشد امام آن اموال را قرار صوابدید و مشوره در ضروریات و مصالح عمومی مسلمانان خرج خواهد کرد حکم اموال غنیمت از آن جدا گانه است چه آن بعد از اخراج خمس خالص حق لشکر است کما یدل علیه قوله تعالی «واعلموا انما غنمتم» الآیة اگر لشکریان برضاء و خوشی خود از مال غنیمت صرف نظر کنند چیزی نیست ...

منزل ۷

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُو الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَ

و نیز آنان راست که جائے گرفتند بلد الاسلام ف۱ و جائے پیدا کردند در ایمان پیش از مهاجران دوست میدارند هر که هجرت می کند بسوئے ایشان

و (نیز) آنان راست که جای گرفتند در سرای هجرت و خالص کردند ایمان خود را پیش از ایشان دوست میدارند هر که را هجرت کند بسوے ایشان و

لَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَ

نه می یابند در خاطر خود و غدغه از طرف آنچه داده شد مهاجران را و دیگران را اختیار می کنند بر خویشتن و

نمی یابند در دل های خود تنگی (حسد) از آنچه داده شده مهاجران را و مقدم میدارند دیگران را بر نفس های خود و

لَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾

اگرچه باشد ایشان را احتیاج و هر که نگاهداشته شد از حرص نفس خود ف۲ پس آن جماعه ایشانند رستگاران

اگرچه هست ایشان را فاقه (احتیاج به آنچه ایثار می نمایند) و هر که نگهداشته شود از حرص نفس خود پس آن جماعه ایشانند رستگاران

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِن بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ

و نیز آنان راست که آمدند بعد مهاجران و انصار می گویند اے پروردگار ما بیامرز ما را و برادران ما را که

و آنان که آمدند بعد از ایشان می گویند اے پروردگار ما بیامرز ما را و آن برادران ما را که

سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ

سبقت کردند بما به ایمان آوردن و پیدا مکن در دل ما هیچ کینه به نسبت آنانکه ایمان آوردند اے پروردگار ما هر آئینه تو

سبقت کردند بر ما به ایمان و مگردان در دل ما هیچ کینه به نسبت آنان که ایمان آوردند اے پروردگار ما هر آئینه توئی

رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ

بخشاینده مهربانی ف۲ آیا ندیدی بسوئے آنانکه منافق شدند می گویند آن برادران خود را که

بخشاینده بارحم آیا ندیدی بسوی آنانکه منافق شده اند می گویند آن برادران خود را که

كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ

کافرند از اہل کتاب بخدا اگر جلاوطن کرده شود شما را البته بیرون شویم ما نیز همراه شما و فرمان قبول نکنیم در مقدمه شما

کافرانند از اہل کتاب (قسم بخدا) اگر جلاوطن کرده شوید (هر آئینه) بیرون می شویم با شما و فرمان نبریم در معامله شما

أَحَدًا أَبَدًا وَإِن قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ

هیچ کس را هرگز و اگر قتال کرده شود با شما البته نصرت دهیم شما را و خدا گواهی میدهد که ایشانند در غگویان بخدا اگر

هیچ کس را هرگز و اگر قتال کرده شود با شما هر آئینه مدد کنیم شما را و خدا گواهی میدهد که ایشانند دروغگویان (قسم بخدا) اگر

أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِن قُوتِلُوا لَا يَنصُرُونَهُمْ وَلَئِن نَّصَرُوهُمْ

جلاوطن کرده شود اہل کتاب را جلاوطن نشوند همراه ایشان و اگر جنگ کرده شود با اہل کتاب نصرت نه دهند ایشان را و اگر نصرت دهند

بیرون کرده شوند بیرون نمی روند منافقان با ایشان و اگر جنگ کرده شود با ایشان یاری ندهند (منافقان) ایشان را و اگر نصرت دهند اہل کتاب را

لَيُوَلُّنَّ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَأَنتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِم

البته باز گردانند پشت خود را بعد از آن مدد کرده نشود ایشان را هر آئینه شما اے مسلمانان با رعب ترید در خاطر ایشان

(هر آئینه) پشت داده بگریزند بعد از آن هرگز مدد کرده نشوند هر آئینه شما با رعب ترید در دل های ایشان

مِّنَ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى

از خدا این بسبب آنست که ایشان قومے هستند که نمی فهمند ف۳ جنگ نکنند با شما یکجا شده مگر در دیه ها

نسبت به الله این بسبب آن است که ایشان قومی است که نمی فهمند مقاتله کرده نمی توانند با شما همه یکجا شده مگر در دهات

مُّحَصَّنَةٍ أَوْ مِن وَرَاءِ جُدُرٍ ۚ بَأْسُهُم بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ ۚ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَ

که بر آن حصار ساخته باشند یا از پس دیوارها جنگ ایشان در میان خویش سخت تر است می پنداری ایشان را یکجا جمع شده و

حصار کرده شده یا از پشت دیوارها جنگ آنها در میان شان سخت است می پنداری ایشان را یکجا جمع شده و

قُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ

دل های ایشان پراگنده است این بسبب آنست که ایشان قومے هستند که نمی یابند ف۴ داستان ایشان مانند داستان آنانست که

دل هاے ایشان پراگنده است این سبب آنست که ایشان قومی است که عقل ندارند داستان ایشان مانند داستان آنانی است که پیش از ایشان بوده

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بمدینه ۱۲ مترجم گوید ازین آیت معلوم شد که در فئ هر مسلمان را حق ست پس اجوج فالاجوج را باید داد تا آنکه مال فی کفایت کند والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی از عذاب خدا که موجل ست پروا ندارند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی بایک دیگر خانه جنگی دارند و مصلحت ایشان یکی نیست والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۵۴۵ - البته شیخ ابوبکر رازی حنفی در "احکام القرآن" نقل کرده است که این صلح راجع بأموال منقوله است در مال غیر منقوله امام اختیار دارد که اگر مصلحت داند بین لشکر تقسیم کند و اگر مصلحت نداند برای مصالح عامه نگه دارد چنانکه در سواد عراق حضرت عمر به مشوره بعض صحابه جلیل القدر همین طور اجراآت کرده بود - بر وفق همین مسلک شیخ ابوبکر رازی "واعلموا انما غنمتم الایة" را بأموال منقوله و آیات سوره حشر را بر اموال غیر منقوله حمل کرده است باین طریق که آیت اول "وما افاء الله علی رسوله منهم" بر حکم "فی" و آیت دوم "ما افاء الله علی رسوله من اہل القری" بر حکم "غنیمت" محمول است و در لغت "غنیمت" را میتوان بلفظ فی تعبیر کرد والله تعالی اعلم بالصواب ۱۲.

قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ كَمَثَلِ الشَّيْطَٰنِ

در نزدیکی چشیدند وبال گناه خودرا و ایشان راست عذاب دردناک ف۱ داستان منافقان با اهل کتاب مانند داستان شیطان است

بزمان نزدیک چشیدند سزای کار خودرا و ایشانراست عذاب دردناک ف۵ (داستان منافقان) مانند داستان شیطان است چون

إِذْ قَالَ لِلْإِنسَٰنِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ

گفت آدمی را کافر شو پس چون کافر شد گفت هرآئینه من بیتعلقم از تو هرآئینه من میترسم از خدای

گفت انسانرا کافر شو پس چون کافر گشت (شیطان) (هرآئینه من بیزارم از تو (به تحقیق) من می ترسم از الله

رَبَّ الْعَٰلَمِينَ ۝٦ فَكَانَ عَٰقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَٰلِدَيْنِ فِيهَا وَذَٰلِكَ

پروردگار عالمها پس شد عاقبت کار این شیطان و این آدمی آنکه ایشان در آتش باشند جاویدان آنجا و این است

که پروردگار عالمهاست پس شد انجام کار آن هر دو آنکه هر دوی ایشان باشند در آتش جاویدان در آن و این است

جَزَٰٓؤُا الظَّٰلِمِينَ ۝٧ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ

جزای ستمگاران ای مسلمانان بترسید از خدا و باید که تامل کند هر شخصی که چه چیز پیش فرستاده است

جزای ستمگاران ف۵ ای مومنان همیشه بترسید از خدا و باید بنگرد هر نفس که چه فرستاده است

لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝١ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ

برای فردا و بترسید از خدا هرآئینه خدا خبردار است بآنچه می کنید و مباشید مانند آنکه

برای فردا و بترسید از خدا به تحقیق الله خبردار است به آنچه می کنید و مشوید مانند آنانکه

نَسُوا اللَّهَ فَأَنسَىٰهُمْ أَنفُسَهُمْ أُولَٰٓئِكَ هُمُ الْفَٰسِقُونَ ۝٢ لَا يَسْتَوِيٓ

فراموش کردند خدا را پس خدا فراموش گردانید از خاطر ایشان تدبیر حال ایشان را این جماعه ایشانند بدکاران برابر نیستند

فراموش کردند خدا را پس فراموش گردانید خدا از یاد ایشان نفس های ایشانرا آن جماعه ایشانند نافرمانان برابر نیستند

أَصْحَٰبُ النَّارِ وَأَصْحَٰبُ الْجَنَّةِ أَصْحَٰبُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَآئِزُونَ ۝٣ لَوْ

اهل دوزخ و اهل بهشت اهل بهشت ایشانند بمطلب رسندگان اگر

اهل دوزخ و اهل بهشت اهل بهشت ایشانند به مطلب رسندگان اگر

أَنزَلْنَا هَٰذَا الْقُرْءَانَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَٰشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ

فرود می آوردیم این قرآن را بر کوهی هرآئینه میدیدی آنرا نیایش کرده پاره پاره شده از خوف

فرود می آوردیم این قرآن را بر کوهی (هرآئینه) میدیدی آنرا ترسنده پاره شونده از خوف

اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ۝٤ هُوَ

خدا و این داستانها بیان می کنیم برای مردمان تا ایشان تامل کنند اوست

الله و این مثال ها بیان می کنیم آن را برای مردمان تا ایشان تفکر کنند اوست

اللَّهُ الَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَٰدَةِ هُوَ الرَّحْمَٰنُ

آن خدا که نیست هیچ معبود مگر او داننده نهان و آشکارا اوست بخشاینده

آن خدا که نیست هیچ معبود مگر او داننده نهان و آشکارا است اوست بخشاینده

الرَّحِيمُ ۝٥ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَٰمُ

مهربان اوست آن خدا که نیست هیچ معبود مگر او پادشاه بنهایت پاک سلامت از هر عیب

مهربان اوست آن خدا که نیست هیچ معبود مگر او پادشاه بنهایت پاک سالم از هر عیب ها

الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَٰنَ اللَّهِ عَمَّا

امن دهنده نگاهبان غالب خود اختیار بزرگوار پاکی خدا راست از

امان دهنده در پناه دارنده غالب صاحب شوکت صاحب عظمت پاکی خدا راست از

يُشْرِكُونَ ۝٦ هُوَ اللَّهُ الْخَٰلِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَآءُ الْحُسْنَىٰ

شریک مقرر کردن ایشان اوست خدای آفریدگار نو پدید آرنده نگارنده او راست نام های نیک

شریک مقرر کردن ایشان اوست الله آفریدگار نو پدید آرنده صورت نگارنده مر او راست نام های نیک

منافقان است که آنها به بنی نضیر از حمایت و رفاقت خود یقین دادند و ایشان را بجنگ تشویق و تحریک نمودند لیکن وقت بجنگ خویش را دور گرفتند معصیت شد نحوه شان جدا و فراموش گشتند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی چنانکه اهل بدر مغلوب شدند هم شده ایشان نیز گشتند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی برای روز قیامت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در زمان نزدیک یهود بنی قینقاع نیز عذاب خود را چشیده اند. هنگامیکه آنها بعهد شکنی کردند مسلمانان بعد از یک جنگ کفر ایشان را از وطن فراری نمودند و بشیر منافقان در همین نزدیکی اهل بدر بروز بدر سزا یافته اند همان عاقبت یعنی بنی نضیر بود مشاهده کنید که در دنیا از دست مسلمانان سزا یافتند و عذاب دردناک آخرت بدستور سابق برحال ماند. ف۵ شیطان در ابتدا انسان را به کفر و معصیت می انگیزد و چون انسان بدام اغوای او گرفتار میشود آنگاه می گوید که من از تو علیحده و از کفر تو بیزارم زیرا من از خدا میترسم (مگر این قول محض ریا و مکاری است) نتیجه این می شود که خودش را با مزم دوزخ ساخته و او را با هم با خود بعذاب الهی گرفتار نمود حضرت شاه صاحب رحمه الله مینویسد که شیطان در آخرت این سخن را خواهد گفت و بروز جنگ بدر یک کافر در آمده مردم را جرأت داد هرگاه فرشتگان را دید راه فرار را اختیار کرد ذکر آن در سوره انفال گذشته همین مثال از

[illegible]

يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑦

بپاکی یاد می کنند او را ہر چہ در آسمانہا و زمین ست و اوست غالب با حکمت

بپاکی یاد می کنند او را آنچہ در آسمانہا و زمین اند و اوست غالب با حکمت

سُورَةُ الْمُمْتَحِنَةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ — ثَلٰثَ عَشْرَةَ اٰيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَآءَ تُلْقُونَ

ف۱ اے مسلمانان دوست مگیرید دشمنان مرا و دشمنان خود را می افگنید

اے مؤمنان ع۵ می گیرید دشمنان مرا و دشمنان خود را دوستان پیغام می فرستید

إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَآءَكُمْ مِّنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَ

بسوئے ایشان پیغام بسبب دوستی و ہر آئینہ ایشان کافر شدہ اند بآنچہ آمدہ است بشما از دین راست جلاوطن می کنند پیغامبر را و

بایشان بسبب دوستی (حال آنکہ) کافر شدند بہ آنچہ آمدہ است بشما از دین راست می کشند رسول را و

إِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَآءَ

شما را نیز برائے آنکہ ایمان آوردید بخدائے پروردگار خویش دوست مگیرید اگر بر آمدہ اید از اوطان خود برائے جہاد در راہ من و لطلب

شما را برای آنکہ ایمان آوردید بہ اللہ کہ پروردگار شماست اگر بر آمدہ اید (از اوطان خود) برائے جہاد در راہ من و لطلب

مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَآ أَخْفَيْتُمْ وَمَآ أَعْلَنْتُمْ

رضامندی من پنہان می فرستید بسوئے ایشان پیغام بسبب دوستی و من میدانم آنچہ پنہان می کنید و آنچہ آشکارا می نمائید

رضامندی من (دوست می گیرید آنہا را) پنہان می فرستید بسوی ایشان پیغام دوستی و من خوب میدانم آنچہ را پنہان می کنید و آنچہ اظاہر می نمائید

وَمَنْ يَّفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيلِ ① إِنْ يَّثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا

و ہر کہ از شما بکند این کار ہر آئینہ غلط کرد راہ ہموار را اگر کافران بیابند شما را دشمن

و ہر کہ بکند این کار را از شما پس (بتحقیق) غلط کردہ است راہ راست را اگر ظفر بیابند بشما باشند

لَكُمْ أَعْدَآءً وَّيَبْسُطُوٓا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوٓءِ وَوَدُّوا لَوْ

باشند در حق شما و بکشایند بسوئے شما دستہائے خود را و زبانہائے خود را بایذا و دوست دارند کہ

مر شما را دشمنان و دراز می کنند بشما دست ہائے خود را و زبانہائے خود را بہ بدی و دوست دارند کہ

تَكْفُرُونَ ② لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَآ أَوْلَادُكُمْ ۚ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ يَفْصِلُ

کافر شوید سود نخواہند داد شما را خویشاوندان شما و نہ فرزندان شما روز قیامت فیصل خواہد کرد خدا

شما نیز کافر شوید فائدہ نمی دہید شما را خویشاوندان شما و نہ فرزندان شما در روز قیامت فیصلہ می کند خدا

بَيْنَكُمْ ۚ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ③ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِيٓ

در میان شما و خدا بآنچہ می کنید بیناست ہر آئینہ ہست شما را پیروی نیک با

در میان شما و اللہ بہ آنچہ می کنید بیناست (بلا شبہ) می باید شما را پیروی نیکو بہ

إِبْرٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ ۚ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ

ابراہیم و آنانکہ ہمراہ او بودند چون گفتند قوم خود را ہر آئینہ ما بے تعلقیم از شما و از آنچہ می پرستید

ابراہیم و آنانکہ بودند با وی چون گفتند قوم خود را (بتحقیق) ما بیزاریم از شما و از آنچہ می پرستید

مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۚ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدٰوَةُ وَالْبَغْضَآءُ

بجز خدا نا معتقد شدیم بشما پدید آمد میان ما و میان شما دشمنی و ناخوشی

بجز اللہ منکر شدیم از شما و ظاہر شد میان ما و میان شما دشمنی و کینہ

أَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهٗٓ إِلَّا قَوْلَ إِبْرٰهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ

ہمیشہ تا وقتیکہ ایمان آرید بخدائے تنہا شما را پیروی نیک ست با ابراہیم مگر در قول ابراہیم پدر خود را کہ البتہ آمرزش طلب خواہم کرد

ہمیشہ تا وقتیکہ ایمان آرید بخدای یگانہ (شما را پیروی نیک است با ابراہیم) مگر در قول ابراہیم پدر خود را کہ (بدرستی) طلب آمرزش خواہم کرد

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خواستند کہ بفتح مکہ متوجہ شوند و مرضی شریف آن بود کہ کسے اہل مکہ را بقصد آنحضرت مطلع نکند تا ناگہان بر سر ایشان رسند یکی از صحابہ بطرف ایشان نامہ نوشت و بر قصۂ آنحضرت مطلع ساخت خدائے تعالےٰ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را اطلاع داد تا آن نامہ را از راہ باز آوردند و خدائے تعالےٰ در باب منع از دوستی کفار نازل ساخت ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ صلح آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم با اہل مکہ در سورۂ "انا فتحنا" مذکور شدہ بود۔ این صلح تا دو سال قایم بود۔ بالآخر کافران عہد شکنی کردند۔ در اثر آن آنحضرت بارادۂ فتح مکہ نہانی در تہیۂ فوج شدند طوریکہ کفار مکہ از آمادگی ایشان خبر نشوند مبادا تجہیزات جنگ را شروع کنند و بدین واسطہ جنگیدن در حرم شریف ناگزیر گردد مسلمانی بنام حاطب بن ابی بلتعہ (کہ از جملہ مہاجرین و اصحاب بدر بود) بہ اہالی مکہ مکتوبی فرستاد کہ لشکر محمد صلی اللہ علیہ وسلم مانند شب سیاہ در شب تاریک بر شما ہجوم آوردنی است آنحضرت بذریعۂ وحی آگاہ گردید چنانچہ بہ حضرت علی و غیرہ چند صحابہ حکم داد کہ زنی عازم سفر مکہ بودہ در فلان مقام او را خواہید یافت آن زن مکتوبی دارد آنرا گرفتہ بیاورید۔ بقیہ بر صفحہ ۵۴۹

لَكَ وَمَآ أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِن شَيْءٍ ۖ رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا

برائے تو نمی توانم برائے تو از خدا چیزے ف۱ گفت ابراہیم اے پروردگار ما بر تو توکل کردیم و بسوئے تو رجوع نمودیم

برای تو و مالک نیستم برای تو نفع را از جانب خدا چیزے (می گفتند) ای پروردگار ما خاص بر تو توکل کردیم و بسوی تو رجوع نمودیم

وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ④ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا ۚ

و بسوئے تست باز گشت اے پروردگار ما مکن ما را زیردست کافران و بیامرز برائے ما اے پروردگار ما

و بسوئے تست باز گشت ہمہ اے پروردگار ما مگردان ما را محنہ مشق (زیردست) کافران و بیامرز ما را اے پروردگار ما

إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑤ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن

ہر آئینہ توئی غالب با حکمت ہر آئینہ ہست شما را بجماعۂ مذکورہ اقتدا نیک کسے را از شما کہ

(بتحقیق) توئی غالب با حکمت بتحقیق می باید شما را بجماعۂ مذکورہ اقتدای نیک کسی را کہ

كَانَ يَرْجُو اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ ۚ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ

امیدوار و ملاقات خدا را و روز آخرت را و ہر کہ رو گرداں شود پس ہر آئینہ خدا بے نیاز

امیدوار (ملاقات) اللہ را و روز پسین را و ہر کہ رو بگرداند پس (بتحقیق) اللہ او بے نیاز

الْحَمِيدُ ⑥ عَسَى اللّٰهُ أَن يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُم مِّنْهُم

ستودہ کار ست نزدیک ست خدا از انکہ پیدا کند در میان شما و در میان آنانکہ دشمنی داشتہ اید با ایشان

ستودہ کار است امید است اللہ کہ پیدا کند میان شما و میان آنانکہ دشمنی داشتید با ایشان

مَّوَدَّةً ۚ وَاللّٰهُ قَدِيرٌ ۚ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ⑦ لَّا يَنْهَاكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ

دوستی را ف۲ و خدا تواناست و خدا آمرزگار مہربان ست منع نمی کند خدا شما را از مواصلت آنانکہ

دوستی را و خدا بہر چیز تواناست و خدا آمرزگار مہربان است منع نمی کند شما را اللہ از آنانکہ

لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَ

جنگ نکردہ اند با شما در مقدمۂ دین و بیرون نکردہ اند شما را از خانہائے شما منع نمی کند از انکہ احسان کنید با ایشان و

جنگ نکردہ اند با شما در امر دین و نکشیدہ اند شما را از خانہائے تان از انکہ نیکوئی کنید با ایشان و

تُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ⑧ إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللّٰهُ عَنِ

انصاف کنید در حق ایشان ہر آئینہ خدا دوست می دارد انصاف کنندگان را جز این نیست کہ منع میکند شما را خدا از

انصاف کنید در حق ایشان بیشک اللہ دوست می دارد انصاف کنندگان را (جز این نیست کہ) منع می کند اللہ شما را از

الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ

مواصلت آنانکہ جنگ کردہ اند با شما در مقدمۂ دین و بیرون کردہ اند شما را از خانہائے شما و معاونت دیگران کردند در بر

آنانکہ جنگ کردند با شما بر دین و کشیدند شما را از خانہائے شما و معاونت یک دیگر کردند

إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ⑨ يَا أَيُّهَا

آوردن شما منع می کند از انکہ دوستی دارید با ایشان و ہر کہ دوستی دارد با ایشان پس آن جماعۂ ایشانند ستمکاران ف۳ اے

در اخراج شما از انکہ دوستی کنید با آنہا و ہر کہ دوستی کند با ایشان پس آن جماعہ ایشانند ستمگاران ای

الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ ۖ اللّٰهُ أَعْلَمُ

مسلمانان چون بیایند پیش شما زنان مسلمان ہجرت کردہ پس امتحان کنید ایشان را ف۴ خدا داناتر ست

مؤمنان چون بیایند نزد شما زنان مسلمان ہجرت کنان پس امتحان کنید ایشانرا اللہ داناتر است

بِإِيمَانِهِنَّ ۖ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ ۖ

بایمان ایشان پس اگر مسلمان دانید ایشانرا باز نفرستید ایشانرا بسوئے کافران

بایمان ایشان پس اگر بدانید ایشانرا کہ مؤمن اند واپس مفرستید ایشانرا بسوئے کفار

لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ۖ وَآتُوهُم مَّا أَنفَقُوا ۚ وَلَا جُنَاحَ

نہ این زنان حلال اند کافران را و نہ آن کافران حلال اند این زنان را و بدہید شوہران آنچہ خرج کردند ف۵ و نیست گناہ

نہ آن زنان حلال اند کافران را و نہ آن کافران حلال اند این زنان را و بدہید کافران را آنچہ خرچ کردہ اند و نیست گناہی

نیست خواستم بر کافران منت نہم تا آنہا در معاوضۂ این خدمت از اہل و عیال من خبر گیرائی کردہ و با آنہا سلوک نیک کند۔ بقیہ بر صفحہ ۵۵۰

فتح الرحمن

ف۱ یعنی درین قول اقتدا با ابراہیم نشاید کردن و استغفار برائے کافر درست نیست واللہ اعلم ۱۲۔ ف۲ یعنی ایشانرا توفیق اسلام دہد ۱۲ ف۳ مترجم گوید در صلح حدیبیہ بعض نساء کفار ہجرت کردہ بمدینہ می آمدند و بعض نساء مسلمین مرتد گشتہ بکفار لحق می شدند خدائے تعالی حکم این جملہ بیان فرمود واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی قسم دہید ایشانرا کہ بسبب ناخوشی شوہران خود یا بسبب عشق مردان دیگر نیامدہ اند واللہ اعلم ۱۲ ف۵ یعنی مہرے کہ شوہران کفار دادہ بودند باز گردانید واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۵۴۸۔ این نفری بسرعت تمام روان شدند و زن مذکور را عیناً بہمان مقام گرفتار کردند۔ زن مذکور بعد از لیت و لعل و مناقشۂ زیادی خط را بدیشان سپرد۔ بعد از خواندن معلوم شد کہ حاطب بن ابی بلتعہ برای کفار نوشتہ است و اطلاع ہجوم مسلمانان را دادہ است آنحضرت حاطب را بحضور خود خواستہ علت این حرکت را پرسید۔ نامبردہ گفت۔ یا رسول اللہ بانہ من کفر اختیار کردہ ام و نہ از اسلام برگشتہ ام۔ سخن راست ہمین است کہ اہل و عیال من در مکہ بود و ہیچ کس حامی و مددگار آنہا

عَلَيْكُمْ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ

بر شما کہ نکاح کنید بایشان چون بدہید ایشان را مہر ایشان و نگاہ دارید دست آویز

بر شما کہ بنکاح بگیرید زنان را چون بدہید زنان را مہرہای ایشان و نگاہ مدارید ناموس ہای

الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنفَقُوا ۚ ذَٰلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ ۖ يَحْكُمُ

زنان مسلمانانرا و طلب کنید آنچہ شما خرج کردید و باید کہ مشرکان طلب کنند آنچہ خرج کردہ اند این است حکم خدا فیصل می کند

زنان کافرہ را و بخواہید آنچہ خرج کردہ اید و بخواہند کافران آنچہ خرج کردہ اند آنچہ مذکور شد حکم خدا است حکم می کند ایشان

بَيْنَكُمْ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ وَإِن فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ

میان شما و خدا دانای با حکمت ست و اگر از دست شما برود کسے از زنان شما بسوئے کافران

میان شما و خدا بہمہ چیز دانا با حکمت است و اگر از دست شما برود کسی از زنان شما بطرف کفار

فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُم مِّثْلَ مَا أَنفَقُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ

پس عقوبت رسانید کافران را ف۳ پس بدہید آنانرا کہ رفتہ باشند زنان ایشان مانند آنچہ خرج کردہ باشند و بترسید از خدائے

پس نوبت شما برسد و غنیمت بگیرید) پس بدہید آن کسان را کہ رفتہ است زنہای ایشان مقدار چیزیکہ خرج کردہ اند و بترسید بالتٰہ

الَّذِي أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ

کہ شما او را باور دارندہ اید ف۴ اے پیغمبر چون بیایند نزدیک تو زنان مسلمان کہ بیعت کنند باتو

کہ شما باو باور دارندہ اید اے پیغمبر چون بیایند نزد تو زنان مؤمنہ برائے بیعت کردن

عَلَىٰ أَن لَّا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ

باین شرط کہ شریک مقرر نکنند با خدا چیزے را و دزدی نکنند و زنا نکنند و نہ کشتند

برانیکہ شریک نسازند بہ اللہ چیزی را و نہ دزدی کنند و نہ زنا کنند و نہ بکشند

أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا

اولاد خود را و پیش نیارند سخن دروغ کہ بر بستہ باشند آنرا در میان دستہای خویش و در میان پاہای خویش ف۵

اولاد خود را و نیارند سخن دروغ را کہ افترا کردہ باشند آنرا در میان دستہا و پای ہای خود

يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ ۙ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

نافرمانی نکنند ترا در کار نیک پس بیعت قبول کن از ایشان و طلب آمرزش کن برائے ایشان از خدا ہر آئینہ خدا آمرزگار

نافرمانی نکنند ترا در کار نیک پس بیعت کن با ایشان و آمرزش بخواہ برای ایشان از اللہ بتحقیق اللہ آمرزگار

رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

مہربان ست اے مسلمانان دوستی ندارید با گروہے کہ خشم گرفتہ است خدا بر آنہا

مہربان است اے مومنان دوستی مکنید با گروہی کہ غضب کردہ است اللہ بر آنہا

قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

آن جماعہ ناامید شدہ اند از ثواب آخرت چنانکہ ناامید شدہ اند کافران کہ از اہل گور تند ف۶

ناامید شدند (آن جماعہ) از آخرت چنانکہ ناامید شدہ اند کفار از اہل قبور

سورۃ الصف مدنیۃ وہی اربع عشرۃ آیۃ وفیہا رکوعان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

بپاکی یاد کردہ خدا را ہر چہ در آسمانہاست و آنچہ در زمین ست و اوست غالب با حکمت اے

بپاکی یاد می کند اللہ را آنچہ در آسمانہا و آنچہ در زمین است و اوست غالب با حکمت ای

آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ اللَّهِ أَن تَقُولُوا

مسلمانان چرا می گوئید آنچہ نمی کنید بسیار ناپسندیدہ شد نزدیک خدا آنکہ بگوئید

مومنان چرا می گوئید آنچہ نمی کنید بزرگ است از روی خشم نزد اللہ آنکہ بگوئید

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بر نکاح کفرہ اقامت ننماید کرد واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی اگر زنے مرتد شدہ با مشرکان لحق شود مہر او باید طلبید و اگر زنے مسلمان شدہ ہجرت کند مہر او باید داد واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی غنیمت ستانید از ایشان ۱۲ ف۴ مترجم گوید کہ اگر کفار معاہد باشند و زنے مرتدہ با ایشان لحق گردد از ایشان مہر باید طلبید چنانچہ از آیت سابقہ معلوم شد و اگر کفار حربیان باشند از غنائم احوال ایشان شوہران مرتدہ را مہر باید داد لیکن بعد فتح کہ این ہمہ احکام مرتفع شدند نزدیک این فقیر نسخ این احکام ثابت نشدہ است پس اگر مثل حالتیکہ در صلح حدیبیہ بود باز رو دہد تحقیق کہ بر ہمیں احکام عمل کردہ شود واللہ اعلم ۱۲ ف۵ یعنی فرزند کسی را بدیگری منسوب نکنند واللہ اعلم ۱۲ ف۶ یعنی خدای تعالیٰ حکم بعذاب ایشان کردہ است پس ہرگز ایمان نیارند و ثواب نیابند چنانچہ کافران بعد مردن بر کفر توقع ثواب ندارند واللہ اعلم ۱۲ تفسیر عثمانی ف۱ (خیال من آن بود کہ ازین خبر دادن کہ وسیلہ فائدہ مسلمانان است بہ اسلام ضرری نمی رسید و عدہ ہای فتح و نصرت را کہ اللہ تعالیٰ بہ شما کردہ است یقینا پورہ شدنی است کسی آنرا باز داشتہ نمی تواند چنانکہ در نفس خطابت

منظور بود کہ دانستم بخدا اگر رسول تن تنہا نیز بر شما حملہ کنند اللہ او را امداد می کند و وعدہ ہای موعودہ خود را ضرور در عمل می نماید) بلا شبہ از طرف حاطب یک خطای بسیار بزرگ سر زدہ لیکن رحمۃ للعالمین ...

مَا لَا تَفْعَلُونَ ③ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ

چیزے کہ نکنید ف۱ — ہر آئینہ خدا دوست میدارد آنان را کہ جنگ می کنند — در راہ خدا صف زدہ گویا ایشان

چیزی را کہ نمی کنید — (بتحقیق) اللہ دوست می دارد آنان را کہ جنگ می کنند — در راہ او صف زدہ گویا ایشان

بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ④ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ

عمارتے ہستند محکم بایک دیگر چسپیدہ — و یاد کن چون گفت موسیٰ قوم خود را اے قوم من چرا میر نجانید مرا و ہر آئینہ می دانید

دیواری آمیختہ بأسرب اند (بناہای یک دیگر چسپیدہ اند) (و یاد کن) چون گفت موسیٰ قوم خود را ای قوم من چرا میرنجانید مرا (بتحقیق) میدانید

أَنِّي رَسُولُ اللّٰهِ إِلَيْكُمْ ۖ فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ ۚ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي

کہ من فرستادۂ خدایم بسوئے شما پس وقتیکہ کجروی کردند کج ساخت خدا دل ایشانرا و خدا راہ نمی نماید

کہ من فرستادۂ خدایم بسوی شما پس چون کج رفتند (برگشتند از حق) کج ساخت اللہ دلہائے شان را و خدا راہ نمی نماید

الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ⑤ وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي

قوم بدکاران را — و یاد کن چون گفت عیسیٰ پسر مریم اے — بنی اسرائیل — ہر آئینہ من

مردمان نافرمان را — و چون گفت عیسیٰ پسر مریم اے — بنی اسرائیل — (بتحقیق) من

رَسُولُ اللّٰهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ

پیغامبر خدایم بسوئے شما باور دارندہ آنچہ پیش دست منست از — توریت و بشارت دہندہ بہ پیغامبرے

فرستادۂ خدایم بسوی شما تصدیق کنان آنچہ پیش روی من است — از توریت و مژدہ دہندہ بہ پیغمبری

يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ

کہ بیاید بعد از من نام او — احمد باشد پس چون آمد احمد صلی اللہ علیہ وسلم پیش ایشان با معجزہا گفتند این سحری

کہ می آید بعد از من نام او احمد است پس چون آورد بایشان نشانہای واضح را گفتند این جادوی

مُبِينٌ ⑥ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى

ظاہر ست — و کیست ستمگار تر از کسیکہ بربست بر خدا — دروغے را — و او خواندہ میشود بسوئے

آشکار است — و کیست ظالم تر از کسیکہ افترا کرد بر اللہ — دروغ را — در حالیکہ او خواندہ میشود بسوی

الْإِسْلَامِ ۚ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ⑦ يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللّٰهِ

اسلام — و خدا راہ نمی نماید — گروہ ستمگاران را — می خواہند این کافران کہ فرو نشانند نور خدا را

اسلام — و خدا راہ نمی نماید — گروہ ظالمان را — میخواہند کہ گل کنند نور خدا را

بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ⑧ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ

بدہنہائے خویش و خدا تمام کنندۂ نور خود ست اگرچہ ناخوش دارند کافران او ست آنکہ فرستاد پیغامبر خود را

بدہنہائے خود و خدا تمام کنندۂ نور خدا است اگرچہ بد بدانند کافران او ست آنکہ فرستادہ است پیغمبر خود را

بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ⑨

بہدایت و دین — راست تا غالب کندش بر ادیان — ہمہ آن اگرچہ ناخوش دارند مشرکان ف۲

بہ ہدایت و دین راست تا غالب کند آنرا بر ہمہ ادیان — اگرچہ بد بدانند مشرکان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ①

مسلمانان آیا دلالت کنم شما را بان سوداگری کہ برہاند شما را از عذاب دردہندہ

ای — مومنان آیا دلالت کنم شما را بر تجارتی کہ نجات دہد شما را از عذاب دردناک

تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَ

ایمان آرید — بخدا و رسول او — و جہاد کنید — در راہ — خدا — باموال خود و

ایمان آرید — بہ اللہ و رسول او — و جہاد کنید — در راہ — خدا — باموال خود و

أَنْفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ② يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَ

بجان خود — این بہتر ست برائے شما اگر میدانید اگر این چنین کنید بیامرزد برائے شما — گناہان شما را — و

نفسہای خود این بہتر ست برای شما اگر میدانید (اگر چنین کنید) بیامرزد برائے شما گناہان شما را و

فتح الرحمن

ف۱ یعنی با خدا عہد کنید و بہ آن وفا نرسانید ۱۲

ف۲ پس در ترویج دین عیسیٰ سعی کردند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ پیغمبران گذشتہ را تصدیق می کنم و درباب پیغمبر آیندہ بشارت میدہم۔ اگرچہ دیگر انبیائے سابقین ہم راجع بہ بعثت خاتم الانبیاء صلی اللہ علیہ وسلم ہمیشہ بشارت میدادہ اند لیکن باصراحت و وضاحت و اہتمامی کہ حضرت مسیح علیہ السلام راجع بہ تشریف آوری آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مژدہ دادہ آن قدر از کس دیگر منقول نیست۔ شاید این خصوصیت در حصہ مسیح علیہ السلام از سبب قرب عہد آمدہ باشد زیرا بعد از وبدون پیغمبر آخر الزمان ہیچ پیغمبر دیگر مبعوث شدنی نبود۔ حقیقی است مسلم کہ غفلت مجرمانہ و تحریف متعمدانہ یہود و نصاری امروز ہیچ نسخہ صحیح توریت و انجیل اصلی را در دسترس دنیا نگذاشتہ است کہ بوسیلہ آن بدرستی درک می کردیم و میدانستیم کہ انبیای سابقین خصوصاً حضرت مسیح علیہ السلام در باب خاتم الانبیاء صلی اللہ علیہ وسلم بکدام الفاظ و بہ کدام عنوان بشارت دادہ بودند۔ بنا بر علیہ ہیچ کس حق ندارد کہ بیان صاف و صریح قرآن کریم را تکذیب کند چہ اگر آن دو این انجیل تحریف شدہ موجودہ ہست باز ہم باید این را معجزۂ خاتم الانبیاء صلی اللہ علیہ وسلم دانست کہ حق تعالی بہ محرفین آن قدر قدرت ندادہ کہ آنہا تمام پیشگوئی...

ع ۹ — ۹ — ۱

ہفتم ۵۵۲ ...

يُدْخِلْكُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ وَمَسٰكِنَ طَيِّبَةً فِيْ جَنّٰتِ

در آرد شما را بوستانهامیرود زیرآن جوئها و بجایهای پاکیزه در بهشت های

در آرد شمارا به بوستانهای که میرود زیر (درختان) آن جوی ها و بجاهای پاکیزه در بوستانهای

عَدْنٍ ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١٢﴾ وَاُخْرٰى تُحِبُّوْنَهَا ؕ نَصْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ

همیشه ماندن اینست فیروزی بزرگ دیگر نعمتی دیگر که دوست میدارید آنرا آن نعمت نصرت از جانب خداست و فتح

جاوید این است کامیابی بزرگ و بدهد چیز دیگر که دوست میدارید آنرا آن چیز نصرت از جانب خدا و فتح

قَرِيْبٌ ؕ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٣﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْۤا اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا

قریب الحصول ست و مژده ده مسلمانان را ای مسلمانان باشید نصرت دهنده خدا چنانکه

نزدیک است و مژده بده مومنان را ای مومنان شوید مددگاران الله چنانچه

قَالَ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيّٖنَ مَنْ اَنْصَارِيْۤ اِلَى اللّٰهِ ؕ قَالَ

گفت عیسی پسر مریم با یاران خاص خود کیستند نصرت دهندگان من بسوی خدا متوجه شده گفتند

گفت عیسی پسر مریم بیاران خود کیستند مددگاران من در راه خدا گفتند

الْحَوَارِيُّوْنَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْۢ بَنِيْۤ اِسْرَآءِيْلَ وَكَفَرَتْ

آن یاران خاص مائیم نصرت دهندگان خدا را پس ایمان آوردند جمعی بنی اسرائیل و کافر ماندند

آن یاران مائیم مددگاران الله پس ایمان آورد طائفه از بنی اسرائیل و منکر شد (کافر ماندند)

طَّآئِفَةٌ ۚ فَاَيَّدْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَاَصْبَحُوْا ظٰهِرِيْنَ ﴿١٤﴾

جمعی پس قوت دادیم مومنان را بر دشمنان ایشان پس شدند غالب

طائفه پس قوت دادیم مومنان را بر دشمنان ایشان پس گردیدند غالبان

سُوْرَةُ الْجُمُعَةِ مَدَنِيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اٰيَاتُهَا ١١ وَفِيْهَا رُكُوْعَانِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوْسِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿١﴾

بپاکی یاد میکنند خدا را هرآنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست خدای بادشاه نهایت پاک غالب با حکمت

بپاکی یاد می کند الله را هر آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است (خدائیکه) بادشاه نهایت پاک غالب با حکمت است

هُوَ الَّذِيْ بَعَثَ فِي الْاُمِّيّٖنَ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِهٖ وَيُزَكِّيْهِمْ وَ

اوست آنکه برانگیخت در ناخواندگان پیغامبری از قوم ایشان میخواند بر ایشان آیات او را و پاک میکند ایشانرا و

اوست آنکه برانگیخت در ناخواندان پیغمبرے از ایشان میخواند بر ایشان آیات او را و پاک می سازد ایشانرا و

يُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ ۗ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلُ لَفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢﴾

می آموزد ایشانرا کتاب و دانش و هر آئینه ایشان بودند پیش ازین در گمراهی ظاهر

می آموزد ایشانرا کتاب و حکمت و (بتحقیق) بودند پیش ازین در گمراهی ظاهر

وَّاٰخَرِيْنَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوْا بِهِمْ ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ فَضْلُ

و نیز مبعوث کرد آن پیغامبر را در قومی دیگر از بنی آدم که هنوز نه پیوسته اند با مسلمانان و اوست غالب با حکمت اینست فضل

و مبعوث کرده آن رسول را برای مردمان دیگر نیز از ایشان (بنی آدم) که هنوز نه پیوسته اند با ایشان و اوست غالب با حکمت این است فضل

اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿٤﴾ مَثَلُ الَّذِيْنَ حُمِّلُوا

خدا میدهد آنرا بهر که خواهد و خدا خداوند فضل بزرگ ست داستان آنانکه نهاده شد بر ایشان

خدا میدهد آنرا بهر که خواهد و خدا صاحب فضل بزرگ است مثال آنانکه بار کرده شد بر ایشان

التَّوْرٰىةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوْهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا ؕ بِئْسَ مَثَلُ

توریت باز نه برداشتند آنرا مانند داستان خرست که بردارد کتاب ها را بد ست داستان

توریت پس نبرداشتند آنرا مانند حال خراست که بردارد کتاب ها را بد است داستان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی عرب ۱۲ ف۲ یعنی فارس سائر عجم ۱۲ ف۳ یعنی به وفق آن عمل نکردند ۱۲

تفسیر عثمانی ف۵ متعلقه که راجع به پیغمبر آخرالزمان آمده طوری محو کنند که هیچ نشان آن باقی نماند. چنانچه در انجیل موجوده در بسیت موضع ذکر آنحضرت صلی الله علیه وسلم قریب بصراحت موجود است و در ان برای صاحبان عقل و انصاف گنجایش تاویل و انکار قطعاً نیست. در انجیل یوحنا بکلمه فارقلیط (و یا پیرکلوطوس) آن قدر بشارت واضح است که مطلب بے تکلف آن بجز احمد (بمعنی محمود و ستوده) چیز دیگر شده نمی تواند چنانچه بعضی علمای اهل کتاب هم ناچار به اعتراف و یا نیم اقرار آن مجبور شده اند که این پیشگوئی بغیر از سرور عالم صلی الله علیه وسلم زبروح القدس و نه بر شخص دیگر تطبیق شده میتواند علمای اسلام بحمد الله راجع باین بشارات کتاب های مستقل نوشته اند مؤلف فاضل تفسیر حقانی در ضمن تفسیر سوره صف درخصوص بشارت فارقلیط و تحریف انجیل بحث کامل و قناعت بخشی نموده است خدا ایشان اجر نیک دهد ف۵ یعنی حضرت مسیح (علیه السلام) بانشانهای روشن آمده یا کسیکه عیسی علیه السلام بشارت او را داده بود یعنی حضرت احمد مجتبی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم نشانات واضح را گرفته

الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿۵﴾

قومے که دروغ می شمردند آیات خدارا و خدا راه نمی نماید گروه ستمگاران را

آن مردمان که دروغ می شمردند سخنان خدارا و خدا راه نمی نماید قوم ستمکاران را

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ

بگو اے یهود اگر گمان میدارید که شما دوستان خدائید بجز سائر

بگوای یهود اگر می پندارید که شما دوستان خدائید بدون

النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۶﴾ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَدًا بِمَا

مردمان پس آرزو کنید مرگ را اگر هستید راست گویان و آرزو نخواهند کرد آنرا هرگز بسبب آنچه

مردمان دیگر پس آرزو کنید مردن خودرا اگر هستید راستگویان و آرزو نخواهند کرد آنرا هرگز بسبب آنچه

قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿۷﴾ قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ

پیش فرستاده است دست ایشان و خدا داناست بستمگاران بگو هرآئینه مرگے که می گریزید

پیش فرستاده است دستهای ایشان و خدا داناتر است به ظالمان بگو (بتحقیق) مرگی که می گریزید

مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ۖ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا

ازان البته وے رسنده است بشما باز رجوع کرده خواهید شد بسوئے داننده نهان و آشکارا پس خبر دهد شمارا بآنچه

ازان پس (هرآئینه) آن رسنده است بشما پس باز برگردانیده میشوید بسوی داننده نهان و آشکار پس خبر میدهد شمارا به آنچه

كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۸﴾ ع يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ

می کردید اے مسلمانان چون اذان داده شود برائے نماز در روز

می کردید ای مومنان چون اذان داده شود برای نماز در روز

الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ

جمعه پس سعی کنید بسوئے یادکردن خدا و بگذارید خرید و فروخت را این بهتر ست شمارا اگر

جمعه سعی کنید بسوئے یادکردن الله و بگذارید خرید و فروش را عــ۵ این بهتر است برای شما اگر

كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۹﴾ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَ

میدانید پس چون تمام کرده شود نماز را متفرق شوید در زمین و

بدانید پس چون اداکرده شود نماز پس پراکنده شوید در زمین و

ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿۱۰﴾ وَإِذَا

طلب کنید از فضل خدا و یاد کنید خدارا بسیار تا شما رستگار شوید و آن مسلمانان چون

طلب کنید از فضل خدا و یاد کنید الله را بسیار تاکه شما رستگار شوید و چون

رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا ۚ قُلْ مَا عِنْدَ

ببینند کار داستے یا بازی را متفرق شده متوجه میشوند بسوئے آن و بگذارند ترا ایستاده ف بگو آنچه نزدیک

ببینند تجارت را یا تماشا را متفرق شوند بسوی آن و بگذارند ترا ایستاده بگو آنچه نزد

اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ ۚ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿۱۱﴾ ع

خداست بهتر ست از بازی و از سوداگری و خدا بهترین روزی دهندگان ست ف۲

الله است بهتر است از تماشا عــ۵ از سوداگری و خدا بهترین روزی دهندگان است

سورة المنافقون مدنية — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — احدی عشرة آیة و فیها رکوعان

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ

ف۱ چون بیایند پیش تو منافقان گویند گواهی میدهیم که تو پیغامبر خدای و خدا می داند که تو

چون بیایند پیش تو منافقان گویند گواهی میدهیم که (بتحقیق) تو رسول خدائی و خدا می داند که (بتحقیق) تو

مرادنیست عــ۵ لهو چیزیرا که گویند که انسان را از یاد الله باز دارد چون بازی و تماشا شاید آواز آن نقاره را به «لهو» تعبیر فرموده باشد ۱۲۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در خطبه ۱۲ ف۲ مترجم گوید این آیت عتاب است بر اصحاب و اشارت ست بآن قصه که کاروانے از شام آمد و ایشان خبر ایشان را دیده متفرق شدند و در خدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم نماندند مگر دوازده شخص که حضرت ابوبکر رض و عمر رض از انجمله بودند والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید رئیس منافقان در بعض اسفار بکلمات نفاق متکلم شد آنرا شخصے از انصار بعرض آنحضرت صلی الله علیه وسلم رسانید منافقان بمجلس شریف آمده قسم خوردند که مرتکب آن کلمات نشده اند این سوره در حکایت آن اقوال و تهدید و تکذیب ایشان نازل شد ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عــ۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) می نویسد که در باب هر آذان این حکم نیست زیراکه آدم بار دیگر هم جماعت را یافته میتواند۔ و جمعه محض بیک موضع میشود اگر فوت شود بازیافت نمی شود، «از یادالله» خطبه مراد است و نماز هم در عموم لفظ آن داخل است یعنی در وقتی برود که خطبه را گوش کند و مان وقت خرید و فروخت حرام است و مراد از «شتافتن» تکمیل اهتمام و مستعد رفتن است دویدن

ع ۸ / ۱۱ — ع ۲ / ۱۲ — نصف

لَرَسُولُهٗ ۭ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَكٰذِبُوْنَ ۝۱ اِتَّخَذُوْٓا اَيْمَانَهُمْ

پیغامبر اوئی و خدا گواہی میدہد کہ منافقان دروغ گویانند سپر گرفتہ اند قسم ہائے

پیغمبر اوئی و خدا گواہی میدہد کہ (بتحقیق) منافقان دروغ گویان اند ساختہ اند (گرفتہ اند) قسمہائے

جُنَّةً فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ اِنَّهُمْ سَاۗءَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝۲ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ

خودرا پس باز ماندند از راہ خدا ہر آئینہ ایشان بدست آنچہ می کنند این بسبب آنست کہ

خودرا سپر پس باز میدارند (مردم را) از راہ خدا (بتحقیق) ایشان بد است آنچہ می کنند این بسبب آنست کہ

اٰمَنُوْا ثُمَّ كَفَرُوْا فَطُبِعَ عَلٰي قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ۝۳ وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ

ایشان ایمان آوردند باز کافر شدند پس مہر کردہ شد بر دل ایشان پس ایشان نمی فہمند و چون بہ بینی ایشانرا متعجب کند ترا

ایشان ایمان آوردند باز کافر شدند پس مہر کردہ شد بر دلہای ایشان پس ایشان نمی فہمند و چون بہ بینی ایشانرا بشگفت آرد ترا

اَجْسَامُهُمْ ۭ وَاِنْ يَّقُوْلُوْا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ ۭ كَاَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ ۭ يَحْسَبُوْنَ

ابدان ایشان و اگر بگویند گوش نہی بر سخن ایشان گویا ایشان چوبہا اند بدیوار باز نہادہ مے پندارند

جسمہائے ایشان و اگر سخن گویند بشنوی سخن ایشان را گویا ایشان چوبہای بدیوار تکیہ دادہ شدہ اند می پندارند

كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ ۭ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ ۭ قٰتَلَهُمُ اللّٰهُ ۡ اَنّٰى يُؤْفَكُوْنَ ۝۴

ہر آواز تند را بلائی بر خود ایشانند دشمنان پس بترس از ایشان لعنت کرد ایشانرا خدا از کجا گردانیدہ میشوند

ہر آواز تند را بلائی بر خود ایشانند دشمنان شما پس حذر کن از ایشان ہلاک گرداند اللہ ایشانرا چگونہ گردانیدہ میشوند (از حق)

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُوْلُ اللّٰهِ لَوَّوْا رُءُوْسَهُمْ وَرَاَيْتَهُمْ

و چون گفتہ شود منافقان را بیائید تا طلب آمرزش کند برائے شما پیغامبر خدا بجنبانند سر خود را و بہ بینی ایشانرا

و چون گفتہ شود بمنافقان بیائید تا آمرزش بخواہد برای شما رسول خدا می جنبانند سر ہای خود را (اعراض می کنند) و می بینی

يَصُدُّوْنَ وَهُمْ مُّسْتَكْبِرُوْنَ ۝۵ سَوَاۗءٌ عَلَيْهِمْ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ

کہ رو می گردانند تکبر کنان یکسانست در حق آنجماعہ کہ آمرزش طلب کنی برائے ایشان یا آمرزش نہ طلبی

کہ رو می گردانند در حالیکہ ایشان تکبر کنندگانند برابر است بر ایشان کہ آمرزش بخواہی برای ایشان یا آمرزش نخواہی

لَهُمْ ۭ لَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ۝۶ هُمُ الَّذِيْنَ

برائے ایشان نخواہد آمرزید خدا ایشانرا ہر آئینہ خدا راہ نمی نماید گروہ فاسقان را ایشانند آنانکہ

برای ایشان ہرگز نمی آمرزد خدا ایشان را ہر آئینہ اللہ راہ نمی نماید گروہ نافرمانان را ایشان آنان اند کہ

يَقُوْلُوْنَ لَا تُنْفِقُوْا عَلٰي مَنْ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّوْا ۭ وَلِلّٰهِ خَزَاۗىِٕنُ

می گویند یاران خود را خرج مکنید بر جماعہ کہ نزد رسول خدا اند تا پراگندہ شوند و خدا راست خزانہائے

می گویند (یاران خود را) خرج مکنید بر آنکہ نزد رسول خدا اند تا پراگندہ شوند و خدا راست خزانہ ہای

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ ۝۷ يَقُوْلُوْنَ لَىِٕنْ رَّجَعْنَآ

آسمانہا و زمین و لیکن منافقان نمی دانند می گویند اگر باز رسیم

آسمانہا و زمین و لیکن منافقان نمی دانند می گویند البتہ اگر باز گردیم

اِلَى الْمَدِيْنَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّ ۭ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُوْلِهٖ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ

بہ مدینہ البتہ بیرون آرد بزرگ تر خوار تر را از مدینہ و خدا راست بزرگی و پیغامبر او را و مسلمانان را

بمدینہ (ہر آئینہ) برآرد عزیز تر ذلیل تر را از مدینہ و مر خدا راست عزت (غلبہ) و پیغمبر او را و مومنان را

وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝۸ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَ

و لیکن منافقان نمیدانند اے مسلمانان مشغول نگرداند شمارا اموال شما و

و لیکن منافقان نمیدانند ای مومنان غافل نکند شمارا مال ہائے شما و

لَآ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝۹ وَ

نہ فرزندان شما از یاد کردن خدا و ہر کہ بکند این کار پس آنجماعہ ایشانند زیان کاران و

نہ اولاد شما از یاد خدا و ہر کہ بکند این کار را پس آن جماعہ ایشانند زیان کاران و

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بر فقرائے مہاجرین

ف۲ یعنی توانگران اہل نفاق بفقراء مسلمین را

تفسیر عثمانی

ف۵ در سفری دو شخص یکی از مہاجرین و دیگری از انصار باہم جنگ کردند ہر دو برای حمایت خود جماعت خود را خواندند در اثر آن ہنگامہ کلانی برپا شد۔ این خبر بہ کلان شوندہ منافقین عبداللہ بن ابی رسید نامبردہ گفت کہ اگر این (مہاجرین) را در شہر خود جای و پناہ نمیدادیم چگونہ با ما مقابلہ می کردند۔ چون شما بہ معاونت آنہا می پردازید بنابران بدور رسول خدا گرد می آیند ہر گاہ از حمایت آنہا دست بردارید فوراً اینہا از خرج و نفقہ بتنگ آمدہ متفرق و پراگندہ شوند و تمام جمعیت آنہا درہم و برہم می گردد نامبردہ این را ہم علاوہ کرد کہ چون ازین سفر برگشتہ بمدینہ برسیم کسانیکہ درین شہر زور و اقتدار دارند باید ذلیل ہا خوار ہا را بدر کنند (یعنی ما مردمان معزز و عزتمند مسلمانان ذلیل را خارج خواہیم کرد) یک صحابی زید بن ارقم این سخنان را شنید و بحضور پیغمبر نقل کرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم عبداللہ بن ابی و غیرہ را پیش خود خواستہ تحقیق نمود آنہا قسم باخوردند کہ زید بن ارقم بنابر دشمنی کہ بما دارد دروغ گفتہ است۔ مردم زید را مسعود طعن و تشنیع قرار دادند آن بیچارہ منفعل

ع ۸ ۱۳

وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ

خرج کنید از آنچه عطا کرده ایم شمارا پیش از آنکه بیاید به یکے از شما مرگ پس بگوید اے پروردگار من

خرج کنید از آنچه عطا کرده ایم شمارا پیش از آنکه بیاید به یکی از شما مرگ پس بگوید ای پروردگار من

لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾ وَ

کاش موقوف می گذاشتی مرا تا مدتے اندک تا صدقه دادمے و شدمے از صالحان و

چرا مهلت ندادی مرا تا مدت اندک تا خیرات می کردم و می شدم از نیکوکاران و

لَن يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾ ع

هرگز مهلت ندهد خدا هیچ کس را چون بیاید اجل او و خدا خبردار ست بآنچه می کنید

هرگز مهلت نمی دهید الله هیچکس را چون بیاید اجل او و خدا خبردار است به آنچه می کنید

سورة التغابن مدنية وهي ثمان عشرة آية وفيها ركوعان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ

بپاکی یاد می کند خدا را آنچه در آسمانها ست و آنچه در زمین ست او راست پادشاهی و او راست ستایش و او بر

بپاکی یاد می کند الله را آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است او راست پادشاهی و او راست ستایش و او بر

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنكُمْ كَافِرٌ وَمِنكُم مُّؤْمِنٌ ۚ وَاللَّهُ بِمَا

همه چیز توانا ست او ست آنکه آفرید شمارا پس بعض از شما کافر است و بعض از شما مومن و خدا بآنچه

همه چیز تواناست او ست آنکه آفرید شمارا پس بعضی از شما کافر و بعضی از شما مومن است ع۵ و خدا به آنچه

تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ

می کنید بیناست آفرید آسمان ها و زمین بتدبیر درست و صورت بست شمارا پس نیک ساخت

می کنید بیناست آفرید آسمان ها و زمین را بتدبیر درست و صورت بست شمارا پس نکو ساخت

صُوَرَكُمْ ۖ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ

صورتهائے شمارا و بسوئے او ست بازگشت میداند آنچه در آسمانها و زمین ست و میداند آنچه پنهان میدارید

صورتهائے شمارا و بسوئے او ست بازگشت همه میداند آنچه در آسمانها و زمین است و میداند آنچه پنهان میدارید

وَمَا تُعْلِنُونَ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤﴾ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا

و آنچه آشکارا می کنید و خدا داناست بمکنون سینها آیا نیامده است بشما خبر آنانکه کافر بودند

و آنچه آشکارا می کنید و خدا داناست به آنچه در سینه هاست آیا نیامده است بشما خبر آنانکه کافر شدند

مِن قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُ كَانَت

پیش از این پس چشیدند وبال کار خود را و ایشانراست عذاب درد دهنده این عذاب آنست که

پیش از این پس چشیدند سزای کار خود را و ایشانراست عذاب دردناک این بسبب آن است که

تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوا ۚ

می آمدند پیش ایشان پیغامبران ایشان با معجزها پس گفتند آیا آدمیان راه نمایند مارا پس کافر شدند و در گردانیدند و

می آوردند نزد ایشان پیغمبران ایشان نشانه های روشن پس گفتند آیا آدمیان راه می نمایند ما را پس کافر شدند و روی گردانیدند ع۵ و

وَّاسْتَغْنَى اللَّهُ ۚ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن لَّن يُبْعَثُوا ۚ

بے نیاز ست خدا و خدا توانگر ستوده است پنداشتند کافران که برانگیخته نخواهند شد

بی نیاز است الله (از ایمان آوردن آنها) و خدا بی پروا ستوده است پنداشتند کافران که هرگز برانگیخته نخواهند شد

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ ۚ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾

بگو آرے قسم بپروردگار من البته برانگیخته شوید باز خبر داده شود شمارا بآنچه می کردید و این بر خدا آسان ست

بگو چرا برانگیخته نمی شوید قسم است به پروردگار من هر آئینه برانگیخته میشوید باز خبر داده میشود شمارا به آنچه می کردید و این بر الله آسان است

ع۵ بهمان ذات توانا همه انسان ها را آفرید. بایستی که همگنان برو ایمان می آوردند و اطاعت آن منعم حقیقی را میکردند مگر چنان بظهور رسید که بعض کافر گشتند و بعض ایمان یافتند. بدون شک و شبهه الله تعالیٰ در وجود آدمی استعداد و قوت پذیرفتن کفر و ایمان را ودیعت کرده بود مگر نخست مردمان را بفطرت صحیح پیدا کرده بود سپس کسی بران فطرت قائم ماند و کسی از حالات بر محیط خود متاثر شده برخلاف آن راه دیگری اختیار نمود. الله تعالیٰ از ازل علم این هر دو چیز را داشت که کدام کس به اراده و اختیار خود کدام طرف خواهد رفت و باز بر وفق آن سزا و یا انعام و اکرام را مستحق خواهد شد همین چیز را مطابق علم خود در قسمت او نوشته بود که چنان بعمل می آید علم محیط الله تعالیٰ مستلزم آن نیست که در دنیا قوت اراده و اختیار باقی نماند و اراده داریم که برین مسئله تحقیق یک مضمون مستقل بنویسیم. والله الموفق

ع۵ آیا انسانها نیکه مانند ما هستند ما را هدایت می کنند؟ اگر فرستادن پیغمبر ضرور می بود بایستی فرشته از آسمان می فرستاد گویا در نزد آنها در بشریت و رسالت منافات بود و از همین سبب ایشان کفر را اختیار کردند و از پذیرفتن سخنان پیغمبران انکار نمودند. تنبیه از این آیت ثابت کردن اینکه رسول ما...

فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَالنُّوْرِ الَّذِیْٓ اَنْزَلْنَا ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

پس ایمان آرید بخدا و رسول او و بنورے کہ فرستادہ ایم ف۱ و خدا بانچہ می کنید

پس ایمان آرید بہ اللہ و رسول او و بہ آن نوری کہ فرو فرستادہ ایم و خدا بہ آنچہ می کنید

خَبِیْرٌ ۞ یَوْمَ یَجْمَعُكُمْ لِیَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ یَوْمُ التَّغَابُنِ ؕ وَمَنْ یُّؤْمِنْۢ

خبردار است جبر داده شود شمارا وقتیکہ بہم برآرد شمارا در روز قیامت آن روز روز ظهور غبن بعضے بہ نسبت بعضے باشد و ہر کہ ایمان آرد

خبردار است (خبرداده شوید شما) روزی کہ جمع کند شمارا در روز جمع (قیامت) آن روز روز بردن و باختن (ظهور غبن) است و ہر کہ

بِاللّٰهِ وَیَعْمَلْ صَالِحًا یُّكَفِّرْ عَنْهُ سَیِّاٰتِهٖ وَیُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِیْ مِنْ

بخدا و بکند کار شائستہ دور کند از وے جرمهائے اورا و در آرد ش بہ بوستانها میرود

بخدا و بکند کار شائستہ دور می کند از وی بدیهای اورا و داخل می کند اورا بہ بوستانهائیکہ میرود

تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِیْنَ فِیْهَآ اَبَدًا ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِیْمُ ۞ وَالَّذِیْنَ

زیر آن جویها جاویدان آنجا همیشہ اینست فیروزی بزرگ و آنانکہ

زیر (قصرهای آن) جویها جاویدان باشند دران همیشہ این است کامیابی بزرگ و آنانکہ

كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰیٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ خٰلِدِیْنَ فِیْهَا ؕ وَبِئْسَ

کافر شدند و بدروغ نسبت کردند آیات مارا آن جماعہ اہل دوزخ اند جاویدان آنجا و بد جائیست

کافر شدند و تکذیب کردند آیات مارا آن جماعہ اہل دوزخ اند جاویدان باشند دران و بد

الْمَصِیْرُ ۞ مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِیْبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَمَنْ یُّؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ

دوزخ نہ میرسد ہیچ مصیبت مگر بحکم خدا و ہر کہ رجوع کند بخدا

مرجع است دوزخ نمیرسد ہیچ مصیبت مگر بحکم خدا و ہر کہ ایمان آرد بخدا

یَهْدِ قَلْبَهٗ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ ۞ وَاَطِیْعُوا اللّٰهَ وَاَطِیْعُوا الرَّسُوْلَ ۚ

راه نماید دل اورا و خدا بہر چیز داناست و فرمانبرداری کنید خدارا و فرمانبرداری کنید رسول را

راه نماید دل اورا و خدا بہر چیز داناست و اطاعت کنید خدارا و اطاعت کنید پیغمبر را

فَاِنْ تَوَلَّیْتُمْ فَاِنَّمَا عَلٰی رَسُوْلِنَا الْبَلٰغُ الْمُبِیْنُ ۞ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ وَ

پس اگر رو گردان شوید پس جز این نیست کہ بر پیغامبر ما پیغام رسانیدن آشکار است خدا ہیچ معبود نیست مگر او و

پس اگر رو گردان شوید پس جز این نیست کہ بر پیغمبر ما رسانیدن هویداست خدا اوست نیست ہیچ معبود برحق مگر او و

عَلَی اللّٰهِ فَلْیَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۞ یٰٓاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ مِنْ

بر خدا باید کہ توکل کنند مومنان اے مسلمانان ہر آئینہ بعض

باید بر خدا توکل کنند مؤمنان ای مؤمنان (بتحقیق) بعض

اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ فَاحْذَرُوْهُمْ ۚ وَاِنْ تَعْفُوْا وَتَصْفَحُوْا وَ

ازواج شما و بعض اولاد شما دشمنان اند در حق شما پس بترسید ایشان ف۲ و اگر در گزر کنید و رو بگردانید و

زنهای شما و اولاد شما دشمن اند در حق شما حذر کنید از ایشان و اگر عفو کنید و در گذرید و

تَغْفِرُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ۞ اِنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ؕ

بیامرزید پس ہر آئینہ خدا آمرزگار مہربان ست جز این نیست کہ اموال شما و اولاد شما امتحان ست

ببخشید پس (ہر آئینہ) خدا آمرزندہ مہربان است جز این نیست کہ اموال شما و اولاد شما آزمایش است

وَاللّٰهُ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِیْمٌ ۞ فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوْا وَ

و خدا نزدیک اوست مزد بزرگ پس بترسید از خدا آن قدر کہ توانید و سخن شنوید و

و خدا نزد او ثواب بزرگ است پس بترسید از اللہ ہر قدر کہ بتوانید و سخن بشنوید و

اَطِیْعُوْا وَاَنْفِقُوْا خَیْرًا لِّاَنْفُسِكُمْ ؕ وَمَنْ یُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ

فرمانبرداری کنید و خرج کنید بہتر باشد برائے جان شما و ہر کہ نگاه داشتہ شد از بخل نفس خود پس آن جماعہ

اطاعت کنید و خرج کنید برای خیر نفس هائے خود و ہر کہ نگاه داشتہ شود از حرص (بخل) نفس خود پس آن جماعہ

فتح الرحمن

ف۱ یعنی قرآن ۱۲ ف۲ یعنی آنکہ بر تحمل حمل کنند ۱۲

تفسیر عثمانی

یعنی در نرمی و سختی، رنج و راحت خلاصہ در ہر حال فرمان اللہ و رسول اللہ را بپذیرید اگر چنان نکردید نقصان خود شماست۔ رسول خدا ہمہ نیک و بد را فهمانیده وظیفۂ خود را ادا نموده از اطاعت و یا معصیت شما بہ اللہ ہیچ نفع یا نقصان نمیرسد۔ بسا اوقات انسان در محبت و فکر عیال و اطفال گرفتار آمده اللہ و احکام او را فراموش می کند در پی این تعلقات افتاده مرتکب چندین بدی می گردد و از چندین نیکی محروم میشود فرمایش ها و رضا جوئی زن و اولاد ہیچ وقت او را آرام نمی گذارد۔ درین گیرودار مبتلا شده از آخرت غافل میشود۔ پر ظاهر است کہ اہل و عیالی کہ سبب این قدر خساره و نقصان کلان گردند حقیقتاً دوست گفتہ نمی شوند بلکہ بدترین دشمنان اند و دشمنی و عداوت آنها را بسا اوقات انسان احساس نمی کند از ہمین سبب حق تعالی خاطرنشان نمود کہ از این دشمنان برحذر باشید و رویه را اختیار کنید کہ سبب اصلاح و بهبود دنیائی ایشان بدون برباد دادن دین تیجہ نداشتہ باشد مطلب آن نیست کہ در دنیا تمام زوجات و ہمہ اولاد از ہمین قبیل می باشند بسیاری زنان خدا دوست چنان اند کہ دین شوہران خود را محافظت می کنند

ع ۱۰ ۱۵

هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۱۶﴾ إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ

ایشانند رستگاران — اگر قرض دهید خدا را قرض نیکو دو چند دهدش شما را — و بیامرزد

ایشانند کامیابان — اگر قرض دهید خدا را قرض نیکو دو چند دهد آن را بشما — و بیامرزد

لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿۱۷﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۱۸﴾

شمارا و خدا قدر شناس بردبارست — داننده پنهان و آشکارا — غالب باحکمت

شمارا و خدا قدردان بردبار است — داننده نهان، و آشکار — غالب باحکمت است

سورة الطلاق مدنية وهي اثنتا عشرة آية وفيها ركوعان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ ۖ وَ

اے پیغامبر بگو امت خود را چون اراده کنید طلاق دادن زنان پس طلاق دهید ایشان را در اول عدت ایشان ۱ و شمار کنید عدت را

ای پیغمبر چون طلاق دهید زنان را پس طلاق دهید ایشان را بر عدت ایشان ۵ و شمار کنید عدت را ۶ و

اتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ ۖ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِينَ

بترسید از خدائے پروردگار خویش بیرون مکنید ایشان را از خانهائے ایشان و باید که ایشان نیز بیرون نروند مگر آنکه بعمل آرند

بترسید از الله که رب شما است بیرون مکنید ایشان را از خانهائے ایشان و (باید) ایشان خارج نشوند مگر که بعمل آرند

بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ۚ

کار بے حیائی آشکارا — و این حدها مقرر کردهٔ خداست و هر که تجاوز کند از حدهائے خدا پس ستم کرد بر جان خویش

کار بے حیائی آشکار را — و این حدهای مقرر کردهٔ الله است و هر که تجاوز کند از حدود الله پس (بتحقیق) ظلم کرد بر خود

لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ أَمْرًا ﴿۱﴾ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ

هیچ کس نمی داند شاید که خدا پیدا کند بعد از طلاق کارے را ۲ پس چون نزدیک رسند مطلقات بمیعاد خود پس نگاهدارید ایشان را

خبر ندارد (هیچ کس) شاید که الله پیدا کند بعد از طلاق کار نو را پس چون برسند بمیعاد خود پس نگاه دارید ایشان را

بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ

بوجه پسندیده یا جدا شوید از ایشان بوجه پسندیده و گواه گیرید دو کس صاحب تقوی را از قوم خود و راست ادا کنید شهادت را

بوجه پسندیده یا جدا کنید ایشان را بوجه پسندیده و گواه بگیرید دو صاحبان عدل را از بین خود و راست ادا کنید شهادت را

لِلَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ

برائے خدا این حکم پند داده می شود بآن هر که مومن باشد بخدا و بروز آخر — و هر که بترسد از خدا

برای خدا این حکم که پند داده میشود به آن هر که ایمان دارد به الله و بروز آخر — و هر که بترسد از الله

يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴿۲﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ

پدید آرد برائے او مخلصے — و رزق دهدش از آنجا که گمان ندارد و هر که توکل کند بر خدا پس خدا

پدید آرد برائے او مخلصی (خلاص گاه) و رزق دهدش از آنجا که گمان ندارد و هر که توکل کند بر الله پس خدا

حَسْبُهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ ۚ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿۳﴾ وَاللَّائِي يَئِسْنَ

بس است او را هر آئینه خدا رسنده است بمراد خود هر آئینه ساخته ست خدا بر چیز را اندازه — و آنانکه نومید شدند

بس است او را بتحقیق الله تکمیل کننده است کار خود را (هر آئینه) گردانیده است خدا برای هر چیز اندازه و زنانی که نومید شدند

مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ ۚ

از حیض از جملهٔ زنان شما ۳ اگر شبه افتاده اید پس عدت ایشان سه ماه است و آنانکه بحیض نرسیده اند نیز عدت ایشان سه ماه است

از حیض از زنان شما اگر شبه افتاد پس عدت ایشان سه ماه است و هم چنان (حکم است) به زنانی که حیض ندیده باشند

وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ

و زنان حمل عدت ایشان آن است که بنهند حمل خود را — و هر که بترسد از خدا پدید آرد

و حامله زنان عمل عدت ایشان این است که بزایند فرزند را — و هر که بترسد از خدا پدید آرد

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی در طهرے که مساس نکرده باشد ۱۲ ف ۲ یعنی موافقت پدید آید و مراجعت کنند والله اعلم ۱۲ ف ۳ یعنی از مطلقات ۱۲

ع ۱۶ / ۸

تفسیر عثمانی

ف ۵ مخاطب این آیت اگر چه حضرت رسول کریم (صلی الله علیه وسلم) است مگر خطاب بتمام امت است یعنی چون مردی (بنا بر کدام ضرورت و مجبوری) طلاق زن خود را اراده کند باید بر عدت طلاق بدهد. در سورهٔ بقره شرح داده شده که عدت مطلقه سه حیض است (کما هو مذهب الحنیفه) بنابران پیش از حیض در حالت طهر باید زن را طلاق داد تا تمام حیض داخل شمار شود زیرا که اگر مرد زن را در حالت حیض طلاق دهد از دو حال خالی نیست آن حیض را که در حالت آن طلاق داده است در عدت شمار کنیم و یا نه در صورت اول پیش از ایقاع طلاق هر قدر وقتی که از حیض گذشته آن از عدت کم میشود و سه حیض کامل تماماً باقی نمی ماند و در صورت دوم چون علاوه بر حیض موجوده سه حیض شمار میشود بنابران این حیض زیاده از سه حیض خواهد بود. بنا بران طریق مشروع همین است که در طهر طلاق داده شود و از حدیث این قید هم ثابت است که در آن طهر مباشرت نکرده باشد

ف ۶ بر مرد و زن هر دو لازم است که شمار عدت را فراموش نکنند مبادا از سبب غفلت و سهو کدام بی احتیاطی و اختلاف واقع شود و نیز طلاق بطریقی داده شود که در شمار ایام عدت ...

لَّهُۥ مِنْ أَمْرِهِۦ يُسْرًا ﴿٤﴾ ذَٰلِكَ أَمْرُ ٱللَّهِ أَنزَلَهُۥٓ إِلَيْكُمْ ۚ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ

برای او در کار او آسانی را — این حکم خداست که فرود آورد آنرا بسوی شما و هر که بترسد از خدا دور کند از وی

برای او در کارش آسانی — این حکم خداست که فرود آورده آن را بسوی شما و هر که بترسد از الله دور می کند از وی

سَيِّـَٔاتِهِۦ وَيُعْظِمْ لَهُۥٓ أَجْرًا ﴿٥﴾ أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ وَ

جرمهای او را و زیاده دهد او را مزد — ساکن کنید زنان مطلقه را جائی که شما میباشید قدر طاقت خود و

گناهانش را و بزرگ میسازد برای او ثوابش را — بایشان خانه بدهید برای سکونت (ساکن گردانید زنان مطلقه را) جائیکه شما سکونت دارید

لَا تُضَآرُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا۟ عَلَيْهِنَّ ۚ وَإِن كُنَّ أُو۟لَٰتِ حَمْلٍ فَأَنفِقُوا۟ عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ

ایذا مرسانید ایشانرا تا تنگ گیرید بر ایشان — و اگر باشند خداوندان حمل پس خرج کنید بر ایشان تا آنکه

اراده ایذا مکنید بایشان تا تنگ گردانید بر ایشان (مساکن شان را) و اگر مطلقات صاحبات حمل باشند پس خرج کنید بر ایشان

يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۖ وَأْتَمِرُوا۟ بَيْنَكُم بِمَعْرُوفٍ ۖ

بنهند حمل خود را پس اگر شیر دهند بفرمان شما پس بدهید ایشان را مزد ایشان و با یک دیگر کار فرمائی کنید در میان خویش بوجه پسندیده

بزایند حمل خود را پس اگر شیر دهند بلحاظ شما پس بدهید ایشان را مزدهای ایشانرا و بیاموزید (مشوره کنید) در میان خود نیکی را

وَإِن تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُۥٓ أُخْرَىٰ ﴿٦﴾ لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِۦ ۖ وَمَن

پس اگر مضایقه کردید شیر خواهد داد بفرموده او زنی دیگر — باید که خرج کند صاحب وسعت از وسعت خود — و آنکه

و اگر عناد (سختی) کنید با یکدیگر پس شیر خواهد داد بخاطر او زن دیگر — خرج کند صاحب دارائی موافق دارائی خود — و هر که

قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُۥ فَلْيُنفِقْ مِمَّآ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَآ ءَاتَىٰهَا ۚ

تنگ کرده شد بروی رزق او را پس باید که خرج کند از آنچه عطا کرده است او را خدا. تکلیف نمی کند خدا هیچکس را مگر بحسب آنچه داده

تنگ کرده شد بروی رزق او پس باید که خرج کند از آنچه داده است او را خدا مکلف نمی کند الله هیچ کس را مگر بمقدار آنچه داد

سَيَجْعَلُ ٱللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَ

پدید خواهد آورد خدا بعد از تنگدستی آسایش را — و بسا ده که تجاوز کرد از فرمان پروردگار خویش و

زود است که پدید آرد خدا بعد از سختی آسانی را — و بسا اهل قریه ها نافرمانی کردند از حکم پروردگار خود و

رُسُلِهِۦ فَحَاسَبْنَٰهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَٰهَا عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ

از فرمان پیغامبران او پس حساب کردیم با وی حسابی سخت و عقوبت کردیم او را عقوبتی دشوار پس چشید سزای

از رسولان او پس محاسبه کردیم آنها را بحساب سخت و عذاب کردیم آنها را بعذاب منه پس چشیدند سزای

أَمْرِهَا وَكَانَ عَٰقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ فَٱتَّقُوا۟

عمل خود و شد سرانجام کار او زیانکاری — مهیا کرده است خدا برای ایشان عذاب سخت پس بترسید

عمل خود را و شد عاقبت کارشان زیانکاری — آماده کرده است الله برای ایشان عذاب سخت پس بترسید

ٱللَّهَ يَٰٓأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۚ قَدْ أَنزَلَ ٱللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾ رَّسُولًا يَتْلُوا۟

از خدا ای خداوندان خرد — ای مسلمانان — هر آئینه فرود آورده است خدا بسوی شما کتابی فرستاده است پیغامبری که بخواند

از خدا ای آن صاحبان خرد که ایمان آورده اید بتحقیق فرود آورده است الله برای شما نصیحت (فرستاده است) پیغمبری را که

عَلَيْكُمْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ مُبَيِّنَٰتٍ لِّيُخْرِجَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ

بر شما آیات خدا واضح آمده — تا بر آرد آنان را که ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند از تاریکی ها

بر شما آیات روشن کننده الله را — تا بر آرد آنان را که ایمان آورده اند و کرده اند عمل های نیک از تاریکی ها

إِلَى ٱلنُّورِ ۚ وَمَن يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ وَيَعْمَلْ صَٰلِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا

بسوی روشنی و هر که ایمان آرد بخدا و بکند کار شایسته در آردش ببوستانها میرود زیر آن

بسوی روشنی و هر که ایمان آرد به الله و کند نیکوئی در آرد او را به بوستانهائی که میرود زیر (قصر های) آنها

ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ قَدْ أَحْسَنَ ٱللَّهُ لَهُۥ رِزْقًا ﴿١١﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ

جویها جاوید آنجا همیشه هر آئینه بوجه نیک ساخته است خدا برای او روزی را — خدا آنست که آفرید

جویها جاویدان باشند در آن همیشه بتحقیق نیکو ساخته است الله برای او روزی را — خدا آنست که آفرید

ف۴ اگر در باره شیر دادن عوض راضی نشوند مشکلات بزرگ رو نخواهد داد حتماً زن دیگری پیدا خواهد شد که طفل را شیر بدهد بر زن لازم نیست که این قدر کبر کند و اگر مرد حتماً نخواهد که طفل را مادر خودش شیر دهد در این صورت برای شیر دادن زن دیگر را ناچار خواهد گرفت پس معقول تر آنست که باهم بسازند و همین حق الزحمه که بدایه داده می شود بمادر طفل داده شود ف۵ مصارف تربیه طفل بدوش پدر است. ثروتمند مطابق توانائی خود و آدم کم استطاعت از روی وسعت و حیثیت خود باید خرج کند اگر فراخی زیاد نصیب مردی نباشد و الله تعالی روزی محدود باو داده باشد از همان مقدار بروفق گنجایش خود خرج کند خداوند هیچکس را بیش از توان و استطاعت او مکلف نمی سازد چون در حالت تنگی و عسرت مطابق حکم او خرج کنید او تعالی تنگی و سختی را بفراخی و آسانی مبدل خواهد ساخت ف۶ احکام شریعت را (خصوصاً در باره زنها) ملاحظه تعمیل کنید اگر نافرمانی کردید باید بخاطر داشته باشید که قریه های زیاد در سزای نافرمانی حضرت

الهی و پیغمبران او تباه کرده شده و قتیکه آن مردم از راه تکبر و غرور از حد تجاوز کردند آنها را به سختی محاسبه و تحقیق کردیم و یک گناه شانرا هم معاف ننمودیم آنگاه ایشان را گیر

سَبْعَ سَمٰوٰتٍ وَّمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ ؕ یَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَیْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوْۤا

هفت آسمان و آفرید از زمین مانند آن فرود می آید تدبیر کار در میان آسمانها و زمین ها بیان کردیم

هفت آسمان را و زمین را مانند آن نازل میشود حکم خدا در میان آنها تا بدانید

اَنَّ اللّٰهَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِکُلِّ شَیْءٍ عِلْمًا ﴿۱۲﴾

که خدا بر همه چیز توانا است و نیز بدانید که خدا بگرد آمده است هر چیز را باعتبار علم

که الله بر هر چیز تواناست و (بدانید) که خدا احاطه کرده است هر چیز را از روی علم

سورة التحریم مدنیة وهی اثنتا عشرة آیة وفیها رکوعان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

یٰۤاَیُّهَا النَّبِیُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَاۤ اَحَلَّ اللّٰهُ لَکَ ۚ تَبْتَغِیْ مَرْضَاتَ اَزْوَاجِکَ ؕ وَاللّٰهُ

ف۱ ای پیغامبر چرا حرام می کنی چیزیرا که حلال ساخته است خدا برای تو میطلبی خوشنودی زنان خود و خدا

ای پیغمبر چرا حرام می گردانی چیزی را که حلال ساخته خدا برای تو میطلبی خوشنودی زنان خود را و خدا

غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ﴿۱﴾ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَکُمْ تَحِلَّةَ اَیْمَانِکُمْ ۚ وَاللّٰهُ مَوْلٰىکُمْ ۚ وَهُوَ

آمرزگار مهربان است هر آئینه مشروع ساخته است خدا برای شما کشادن سوگندهای شما را ف۲ و خدا کارساز شماست و وست

آمرزگار مهربان است (بتحقیق) مقرر کرده الله برای شما کشودن سوگندهای شما را و خدا مالک (کارساز) شماست و وست

الْعَلِیْمُ الْحَکِیْمُ ﴿۲﴾ وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِیُّ اِلٰی بَعْضِ اَزْوَاجِهٖ حَدِیْثًا ۚ فَلَمَّا نَبَّاَتْ

دانا با حکمت و یاد کن چون پنهان گفت پیغامبر با بعض از ازواج خود سخنی را پس چون افشا کرد

دانا با حکمت و (یاد کن) چون پنهان گفت پیغمبر به بعض ازواج خود سخنی را پس چون خبر داد حفصه (عائشه)

بِهٖ وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَیْهِ عَرَّفَ بَعْضَهٗ وَاَعْرَضَ عَنْۢ بَعْضٍ ۚ فَلَمَّا نَبَّاَهَا بِهٖ

آن سخن را و مطلع ساخت خدای تعالی پیغامبر را بر افشای آن سخن شناسا کرد پیغامبر به بعض آن سخن و اعراض کرد از بعض پس وقتیکه خبر داد آن زن را

بر آن و مطلع ساخت خدا پیغمبر را بر آن شناسا ساخت پیغمبر بعض آنرا و اعراض کرد از بعض دیگر پس چون خبر داد پیغمبر او را

قَالَتْ مَنْ اَنْۢبَاَکَ هٰذَا ؕ قَالَ نَبَّاَنِیَ الْعَلِیْمُ الْخَبِیْرُ ﴿۳﴾ اِنْ تَتُوْبَاۤ اِلَی اللّٰهِ فَقَدْ

بافشای راز آن زن گفت که خبر داد ترا باین افشاء راز پیغامبر فرمود خبر داد مرا خدای دانا خبردار ای دو زن پیغامبر ف۳ اگر رجوع کنید بخدا

(حفصه را) به آن گفت حفصه که خبر داد ترا باین گفت خبر داد مرا دانای خبردار اگر هر دوی شما توبه کنید بسوی الله هر آئینه مائل شده

صَغَتْ قُلُوْبُکُمَا ۚ وَاِنْ تَظٰهَرَا عَلَیْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰىهُ وَجِبْرِیْلُ وَ

خوش باشد هر آئینه کج شده است دل شما و اگر باهم متفق شوید بر رنجانیدن پیغامبر پس هر آئینه خدا کارساز اوست و جبرئیل و

است دلهای شما و اگر باهمدیگر معاونت کنید بر او (بر رنجانیدن پیغمبر) پس (هر آئینه) خدا اوست مددگار او و جبرئیل و

صَالِحُ الْمُؤْمِنِیْنَ ۚ وَالْمَلٰٓئِکَةُ بَعْدَ ذٰلِکَ ظَهِیْرٌ ﴿۴﴾ عَسٰی رَبُّهٗۤ اِنْ طَلَّقَکُنَّ

مردمان شائسته از مسلمانان و نیز فرشتگان بعد ازین مددگار اند اگر طلاق دهد پیغامبر شما را نزدیک است که پروردگار او

مردمان شائسته از مومنان و فرشتگان بعد ازان مددگار اند اگر پیغمبر طلاق کند شما را نزدیک است پروردگار او

اَنْ یُّبْدِلَهٗۤ اَزْوَاجًا خَیْرًا مِّنْکُنَّ مُسْلِمٰتٍ مُّؤْمِنٰتٍ قٰنِتٰتٍ تٰٓئِبٰتٍ

عوض دهد برای او زنان دیگر بهتر از شما گردن نهادگان باور دارندگان عبادت کنندگان توبه کنندگان

عوض دهد او را زنان دیگر بهتر از شما گردن نهادگان ایمان داران ایستاده شوندگان در نماز توبه کنندگان

عٰبِدٰتٍ سٰٓئِحٰتٍ ثَیِّبٰتٍ وَّاَبْکَارًا ﴿۵﴾ یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا قُوْۤا اَنْفُسَکُمْ وَ

عبادت بجا آرندگان روزه دارندگان شوهر دیده گان و شوهر نادیدگان ای مسلمانان نگاه دارید خویشتن را و

عبادت کنندگان روزه دارندگان بیوگان و دختران ای مومنان نگاه دارید نفس های خود را و

اَهْلِیْکُمْ نَارًا وَّقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَیْهَا مَلٰٓئِکَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ

اهل خانه خود را از آتشی که آتش انگیز آن مردمان باشند و سنگ ها نیز بر آن آتش موکل اند فرشتگان درشت خو

اهل خانه خود را از آتشی که آتش انگیز آن مردمان و سنگهاست مقرر اند بر آن آتش فرشتگان درشت و سخت رد

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید که آنحضرت صلی الله علیه وسلم ماریه قبطیه را سریه خود ساخته و ازواج آنحضرت غیرت کردند آنحضرت صلی الله علیه وسلم برای خاطر داشت ایشان ماریه را بر خود حرام گردانید و آنحضرت سری از اسرار خود با بعض ازواج اظهار فرموده و در کتمان آن مبالغه کرد آن زوجه بدیگری اظهار نمود آنحضرت صلعم بطریق وحی بر افشای آن سر مطلع شدند و بوجهی از رمز آن قصه در میان نهادند و عتاب فرمودند خدای تعالی در باب پند ازواج مطاهرات و تهدید ایشان نازل ساخت والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی باداء کفارة ۱۲ ف۳ یعنی حفصه و عائشه والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ۵ ۱۸

ف۵ مطلب از حرام گردانیدن حلال بر خود این است که این چیز را حلال و مباح دانسته عهد کرده بود که در آینده آنرا استعمال نخواهم کرد اگر اجرای چنین کار مبنی بر کدام مصلحت صحیح باشد شرعا جائز است مگر مناسب شان رفیع آنحضرت نبود که برای حصول خوشنودی بعض ازواج اینگونه عادت را اختیار کند که آینده موجب تکلیف امت گردد بنابران حق تعالی او را متنبه فرمود که هر چند ازواج خوش اخلاقی کردن کار ضروری است مگر آنقدر ضرور نیست که به سبب آنها یک چیز حلال را بر خود حرام گردانیده متحمل زحمت گردی ۱۲

لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَآ اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُوْنَ مَا يُؤْمَرُوْنَ ⑥ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

سخت رو نافرمانی نمی کنند خدا را در آنچه فرموده است ایشانرا و می کنند هرچه حکم میشود ایشانرا آنروز گوئیم اے کافران

نافرمانی نمی کنند الله را در آنچه فرموده است خدا ایشانرا و می کنند آنچه امر کرده میشوند (گفته میشود در آنروز) ای کافران

لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ ۭ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ⑦ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

عذر پیش میارید امروز جز این نیست که جزاداده میشود شمارا بحسب آنچه می کردید اے مسلمانان

عذر مکنید امروز جز این نیست که جزاداده میشوید مطابق آنچه می کردید ای مؤمنان

تُوْبُوْٓا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَّصُوْحًا ۭ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُّكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ

رجوع کنید بسوئے خدا رجوع خالص امید هست از پروردگار شما که زایل کند از شما جرمهائے شمارا و در آورد شمارا

توبه کنید بسوی الله توبه خالص امید است که پروردگار شما دور کند از شما گناهان شمارا و در آرد شمارا

جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۙ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

ببوستانهائے رود زیر آن جویها روزیکه رسوا نکند خدا پیغامبر را و نه آنانرا که ایمان آورده اند

به بوستانی که پیوسته میرود زیر (قصرهای) آن جویها (امیدوار آرد) در روزیکه رسوا نمی کند الله پیغمبر را و آنانرا که ایمان آورده اند

مَعَهٗ ۚ نُوْرُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اَتْمِمْ لَنَا نُوْرَنَا وَ

همراه او نور ایشان میرود میان دو دست ایشان و بجانب راست ایشان می گویند اے پروردگار ما تمام ده برائے ما نور مارا و

همراه او نور ایشان می شتابد پیش روی ایشان و طرف های راست ایشان می گویند ای پروردگار ما تمام ده برای ما نور مارا و

اغْفِرْ لَنَا ۚ اِنَّكَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ⑧ يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ

بیامرز مارا هر آئینه تو بر هر چیز توانائی اے پیغامبر جهاد کن با کافران و با منافقان نیز

بیامرز مارا هر آئینه تو بر هر چیز توانائی ای پیغمبر جهاد کن با کافران و منافقان

وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۭ وَمَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ⑨ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِيْنَ

و درشتی کن بر ایشان و جائے ایشان دوزخ است و وے بد جائے است پدید آورد خدا داستانے را برائے آنانکه

و درشتی کن بر ایشان و جائے سکونت ایشان دوزخ است و بد مرجع است دوزخ بیان کرد الله یک مثل برای

كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوْحٍ وَّامْرَاَتَ لُوْطٍ ۭ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا

کافر شدند زن نوح را و زن لوط را بودند زیر نکاح دو بنده شایسته از

کافران زن نوح را و زن لوط را بودند زیر نکاح دو بنده از

صَالِحَيْنِ فَخَانَتٰهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَّقِيْلَ ادْخُلَا النَّارَ

بندگان ما پس خیانت کردند بآن دو بنده پس دفع نه کردند ایشان از آن دو زن چیزیرا از عذاب خدا

بندگان صالح ما پس خیانت کردند آن دو زن به بنده پس دفع نکردند ایشان از آن دو زن از (عذاب) الله چیزی و گفته

مَعَ الدّٰخِلِيْنَ ⑩ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَ ۘ اِذْ قَالَتْ

با در آیندگان و پدید آورد خدا داستانے را برائے آنانکه ایمان آوردند زن فرعون را چون گفت

با داخل شدگان و بیان کرد الله یک مثل برای مؤمنان زن فرعون را چون گفت

رَبِّ ابْنِ لِيْ عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِيْ مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهٖ وَنَجِّنِيْ مِنَ

اے پروردگار من بنا کن برائے من نزدیک خود خانه در بهشت و خلاص کن مرا از فرعون و کار او و خلاصی ده مرا از

اے پروردگار من بنا کن برای من نزد خود خانه در بهشت و نجات ده مرا از فرعون و کردار او و نجات ده مرا از

الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ⑪ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّتِيْٓ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيْهِ

قوم ستمگاران و مریم دختر عمران را که نگاه داشت فرج خود را پس دمیدیم در فرج او

قوم ظالمان (و مثل بیان کرد خدا) مریم دختر عمران آنکه نگه داشته شرمگاه خود را پس دمیدیم در آن

مِنْ رُّوْحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمٰتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهٖ وَكَانَتْ مِنَ الْقٰنِتِيْنَ ⑫

روح خود را و باور داشت سخنان پروردگار خود را و کتابهائے او را و بود از فرمانبرداران گان ف

یک روح از طرف خود و تصدیق کرد سخنان پروردگار خود و کتابهای او را و بود از عبادت کنندگان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی روح حضرت عیسیٰ بدرحم مریم در آمد و فرج کنایت ماست اندهم ۱۲-

ع ۷ / ۱۹

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت نوح و حضرت لوط چه بندگان نیک بودند مگر در خانه هر دو خانمهای آنها منافق بودند ظاهراً این زنها با پیغمبران تعلق داشتند لیکن بدل شریک حال کافران بودند ببینید انجام آنها چه شد الله تعالیٰ ایشانرا هم بهمراه عام دوزخیان به دوزخ انداخت رشته زوجیت پیغمبران آنها را از ذرهٔ عذاب الهی رهانیده نتوانست بر عکس آنها خانم فرعون حضرت آسیه بنت مزاحم ایماندار راسخ ولیهٔ کامله و شوهر او بزرگترین باغی خدا بود. آن خانم نیک شوهر خود را از عذاب خدا رهانیده نتوانست و از جرم بغاوت و شرارت شوهر به خانمش گزندی نرسید. حضرت شاه (رحمه الله) مینویسد، یعنی ایمان خود را درست کنید. نه شوهر زن خود را نجات داده می تواند و نه زن شوهر را این (قانون بطور عمومی) بهم رسانیده شده است. نباید این وهم بدل آورده شود که (معاذ الله) بیان این مثل به ازواج مطهره اشارت است بلکه درباره آنها آن گفته شد ملا که در سورهٔ نور است ۱ ما الطیبات الطیبین ۱۰ و اگر بفرض محال چنان وهم کرده شود مثال امراة فرعون بر کدام کس تطبیق کرده شود... لاحول ولا قوة الا بالله۔

ع ۲ / ۵ / ۲۰

سورة الملك مكية و هي ثلثون اية و فيها ركوعان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

تَبٰرَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ

بسیار بابرکت ست آنخدا که بدست اوست بادشاهی واو بر همه

بسیار بابرکت است ذاتیکه بدست اوست پادشاهی واو بر همه

شَيْءٍ قَدِيْرُ ۝ ۱ الَّذِيْ خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ط

چیز تواناست آنخدا که آفرید موت وحیات را تا بیازماید شمارا که کدام یک از شما نیکوترست در عمل

چیز تواناست آنکه آفرید مرگ وحیات را تا بیازماید شمارا که کدام درمیان شما نیک عمل میکند (نیکوتراست باعتبار عمل)

وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْغَفُوْرُ ۝ ۲ الَّذِيْ خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا ط مَا تَرٰى فِيْ

واوست غالب آمرزگار آنخدا که آفرید هفت آسمان را تو بر تو نه بینی اے بیننده در

واوست غالب آمرزگار ذاتیکه آفرید هفت آسمان را طبق طبق آیا می بینی در

خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ تَفٰوُتٍ ط فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُوْرٍ ۝ ۳ ثُمَّ

آفرینش خدا هیچ بے ضابطگی پس بازگردان چشم را آیا مے بینی هیچ شکستگی پس

آفرینش رحمن چیزے تفاوت (خلل) پس دوباره نگاه کن آیا می بینی هیچ پارگی (شگاف) عــه پس

ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَّهُوَ حَسِيْرٌ ۝ ۴ وَ

بازگردان چشم را دوباره تا باز آید بجانب تو چشم خوار شده و مانده گشته

بازگردان چشم را بار بار باز گردد بسوی تو نگاه تو (چشم) رد شده (ذلیل شده) وا مانده شده بیباشد و

لَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيْحَ وَجَعَلْنٰهَا رُجُوْمًا لِّلشَّيٰطِيْنِ وَ

هر آئینه زینت دادیم آسمان نزدیک را بچراغها و ساختیم آن چراغهارا آلات رجم شیاطین و

(بتحقیق) زینت دادیم آسمان نزدیک را بر چراغها وگردانیدیم آن چراغهارا رانندگان برای شیطان و

اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيْرِ ۝ ۵ وَلِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ط

آماده کرده ایم برائے شیاطین عذاب دوزخ و برائے آنانکه کافر شدند به پروردگار خود عذاب دوزخ است

آماده کرده ایم برائے آنها عذاب آتش سوزان و مر آنانکه کافر شدند به پروردگار خویش عذاب دوزخ است

وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝ ۶ اِذَآ اُلْقُوْا فِيْهَا سَمِعُوْا لَهَا شَهِيْقًا وَّهِيَ تَفُوْرُ ۝ ۷

وآن بد جائیست وقتیکه افگنده شود ایشانرا بدوزخ بشنوند آنرا آوازے مانند آواز خر وآن دوزخ جوش میزند

و بد مرجع است (دوزخ) چون انداخته شوند در آن می شنوند آنرا آوازی مانند آواز خر و آن (دوزخ) جوش میزند

تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ط كُلَّمَآ اُلْقِيَ فِيْهَا فَوْجٌ سَاَلَهُمْ خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَاْتِكُمْ

نزدیک ست پاره پاره شود از خشم هرگاه افگنده شود بدوزخ گروهے را سوال کنند از آن گروه نگاهبانان دوزخ آیا نیامده بود

نزدیک است که بترقد از جوش خشم هرگاه انداخته شود در آن گروهی سوال کنند از ایشان متصرفان دوزخ آیا نیامده بود

نَذِيْرٌ ۝ ۸ قَالُوْا بَلٰى قَدْ جَآءَنَا نَذِيْرٌ ۵ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ مِنْ

هیچ پیغامبر ترساننده گویند آرے آمده بود بما ترساننده پس دروغ داشتیم و گفتیم فرود آورده است خدا هیچ

نزد شما ترساننده گویند آری (بتحقیق) آمده بود بما ترساننده پس تکذیب کردیم (اورا) و گفتیم فرو نفرستاده است الله هیچ

شَيْءٍ ج اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ كَبِيْرٍ ۝ ۹ وَقَالُوْا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ اَوْ نَعْقِلُ

چیز را نیستید شما مگر در گمراهی بزرگ وگویند اگر ما می شنیدیم یا می فهمیدیم

چیزی نیستید شما مگر در گمراهی بزرگ وگویند اگر می بودیم که می شنیدیم یا می فهمیدیم

مَا كُنَّا فِيْٓ اَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ۝ ۱۰ فَاعْتَرَفُوْا بِذَنْۢبِهِمْ ج فَسُحْقًا لِّاَصْحٰبِ

نمے شدیم داخل در زمرهٔ اهل دوزخ پس اقرار کردند بگناه خویش پس لعنت باد اهل

نمی بودیم داخل در زمرهٔ اهل دوزخ پس اقرار کردند بگناه خود پس دوری باد از رحمت اهل

تفسیر عثمانی

ـه سلسلهٔ مردن و زیستن را فقط او تعالے قائم کرده بیشتر هیچ چیز نبودیم باز پیدا کرد. بعد از آن موت فرستاد سپس بعد از آن زنده میگرداند «کنتم امواتا فاحیاکم ثم یمیتکم ثم یحییکم ثم الیه ترجعون» (بقره. رکوع ۳) تمام این سلسلهٔ موت وحیات از سببی ست که اعمال شمارا بیازماید که کدام کس کارهای بد و کدام کس کارهای نیک و کدام کس بهترین کارها می کند در زندگی. اول این است امتحان و در زندگی دوم نتیجه مکمل آنرا نشان میدهد. فرض کنید که اگر زندگی اول نمی بود کدام کس بعمل می پرداخت و اگر موت نمی آمد مردم از مبدء و منتهی غافل و بے فکر شده از عمل دست می برداشتند. و اگر دوباره زنده کرده نمی شدند پاداش نیک و بد از کجا حاصل می شد عــه تمام کائنات از پایان تا بالا در یک قانون و نظام محکم بسته شده است و هر حلقه با حلقهٔ دیگر پیوست است. هیچ جای شگاف و رخنه نیست در هیچیک صنعت هیچ نوع اختلال یافت نمی شود هر چیز بالطور است که باید باشد. اگر این آیات محض به آسمان تعلق دارد. مطلب آن چنین است که ای مخاطب! نظر خود را بسوی آسمان بالا کرده بنگر! هیچ جای نشیب و فراز و یا رخنه و شگاف را

خواهی یافت بلکه یک چیز صاف، هموار، متصل، مربوط و منتظم بنظر می آید و در ان با وجود مرور دهور و طوالت زمان تا امروز هیچ فرق و تفاوت پدید نیامده ۱۲۔

السَّعِيرِ ⑪ إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ

دوزخ را   هر آیینه آنانکه مے ترسند از پروردگار خویش   غائبانه   ایشانراست آمرزش و مزد

دوزخ را   (بتحقیق) آنانکه می ترسند از پروردگار خود   غائبانه   ایشانراست آمرزش و مزد

كَبِيرٌ ⑫ وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ ۖ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ⑬

بزرگ   و پنهان کنید سخن خود را یا آشکارا گویید آنرا   هر آیینه خدا داناست   بآنچه در سینها باشد

بزرگ   و پنهان کنید سخن خود را یا آشکارا گویید آن را   (هر آیینه) خدا بسیار داناست به آنچه در سینه هاست

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ⑭ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ

آیا نداند   کسیکه آفرید   و اوست   باریک بین خبردار   اوست آنکه رام ساخت برائے شما

آیا نداند (آنچه در دلهاست) آنکس که بیافرید (مخلوق را) و اوست داننده اسرار خبردار   اوست آن ذاتیکه گردانید برای شما

الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ ۖ وَإِلَيْهِ

زمین را   تا راه روید   در نواحی آن   و بخورید   از رزق خدا   و بسوے اوست

زمین را پست (منقاد) پس بروید   در نواحی آن   و بخورید   از رزق (آفریده) او و بسوی اوست

النُّشُورُ ① أَأَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا

برانگیختن   آیا ایمن شده اید از کسیکه   در   آسمان ست از انکه فرو برد شمارا   بزمین   پس ناگهان

دوباره زنده شدن آیا ایمن شده اید از کسیکه در آسمان است از اینکه فرو برد شمارا   در زمین   پس آنگاه

هِيَ تَمُورُ ② أَمْ أَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ۖ

زمین جنبش کند   آیا ایمن شده اید از کسیکه در آسمان ست از انکه بفرستد   بر شما   باد سنگبار

زمین جنبش کند. آیا ایمن شده اید از کسیکه در آسمان است از اینکه بفرستد   بر شما   سنگریزه

فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ③ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ

پس خواهید دانست چگونه است ترسانیدن من   و هر آیینه دروغ داشتند آنانکه   پیش از ایشان بودند پس چگونه شد

پس خواهید دانست چگونه است ترسانیده من   و (بتحقیق) تکذیب کردند آنانکه پیش از ایشان بودند   پس چگونه

كَانَ نَكِيرِ ④ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ ۚ مَا

عقوبت من   آیا ندیده اند بسوے مرغان بالائے خود   کشاینده بازو دگاه   گاه فراهم   می آرند

بود انکار من   آیا ندیده اند بسوی مرغان بالای سر ایشان   کشاینده بال   و جمع کننده (آن)

يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَٰنُ ۚ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ⑤ أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي

نگاه نمی‌دارد ایشانرا مگر خدا   هر آیینه او بهر   چیز   بیناست   آیا کیست   آنکه

نگاه میدارد ایشانرا مگر رحمن   (هر آیینه) او   بهر   چیز   بیناست ۵   آیا کیست   آنکه

هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ الرَّحْمَٰنِ ۚ إِنِ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي

وے   لشکر ست برائے شما نصرت میدهد شمارا   بجز   خدا   نیستند   کافران   مگر   در

وی   لشکر است برای شما که مدد کند شمارا   بجز   رحمن   نیستند   کافران   مگر   در

غُرُورٍ ⑥ أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ ۚ بَل

فریب   آیا کیست   آنکه   روزی دهد شمارا   اگر باز گیرد   خدا رزق خود را   بلکه

فریب ۶   آیا کیست   آنکه   روزی دهد   شمارا   اگر منع کند   خدا رزق خود را چنین نیست بلکه

لَّجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ⑦ أَفَمَن يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّن

محکم پیوسته اند در سرکشی و رمیدگی   آیا کسیکه   برود   نگونسار افتاده بر روئے خود راه یافته ترست یا کسے که

محکم پیوسته اند در سرکشی و رمیدن   آیا کسیکه میرود   بر روی خود افتاده   راه یافته تر است یا کسیکه

يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ⑧ قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ وَ

میرود   راست ایستاده   بر راه   راست   بگو اوست آنکه بیافرید شمارا   و

میرود راست ایستاده   بر راه   راست   بگو اوست آنکه   بیافرید شمارا   و

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید این مثل است کافر و مومن را والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱۵ اول در باب آسمان و زمین تذکار میان آمده بود - دریجا ذکر چیزهای است که بین زمین و آسمان واقع است یعنی قدرت خدا را ببینید که پرندگان درمیان زمین و آسمان گاهی بال بازاکشوده گاهی آنرا جمع کرده چگونه در پرواز می باشند و باوجودیکه جسم آنها ثقیل و مائل الی المرکز است پایان نمی افتند و نه قوهٔ جاذبهٔ زمین این پرندهٔ کوچک را بسوی خود جذب می کند بگوئید بدون رحمن دست کیست که آنها را در فضا نگه داشته است بیشک رحمن به رحمت و حکمت خود ساختمان آنها را چنان کرده و دران قوتی نهاده است که این پرندگان به آن وسیله ساعت های دراز در هوا قیام کرده بتوانند، همان ذات تعالی استعداد هر چیز را میداند و تمام مخلوق را در حفاظت خود نگاه میدارد - شاید از بیان مثال پرندگان درین موقع بدین طرف هم اشاره باشد که خداوند آسمان به تنزیل عذاب قادر است و کفار از کفر و شرارت خود مستحق عذاب نیز می باشند لیکن چنانکه رحمت رحمن پرندگان را در هوا نگهداشته است عذاب هم از رحمت او باز داشته شده است ف۶ کافران به فریب بزرگی مبتلا اند اگر آنها می پندارند که

جَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾

پدید آورد برائے شما شنوائی و چشم ہا و دلہا اندکے شکر می کنید

پدید آورد برائے شما گوش و چشم ہا و دلہا اندکی شکر می کنید

قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٠﴾ وَيَقُولُونَ

بگو اوست کہ پراگندہ ساخت شمارا در زمین و بسوئے او برانگیختہ خواہید شد و می گویند کافران

بگو اوست آنکہ پراگندہ ساخت شمارا در زمین و بسوئے او برانگیختہ جمع کردہ خواہید شد و می گویند (کافران برای

مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١١﴾ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِندَ

کے باشد این وعدہ اگر راست گوئید بگو جز این نیست کہ علم نزدیک

چہ وقت باشد (آمدن) این وعدہ اگر راست گویانید بگو جز این نیست کہ علم (قیامت) نزد

اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيئَتْ وُجُوهُ

خداست و جز این نیست کہ من بیم کنندہ آشکارم و آنگاہ کہ بہ بینند آن وعدہ را نزدیک شدہ ناخوش کردہ شود روئے

اللہ است و جز این نیست کہ من ترسانندۂ آشکارم و بس پس چون بینند آن موعود را نزدیک شدہ زشت کردہ شود روی ہای

الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَدَّعُونَ ﴿١٣﴾ قُلْ

آنانکہ کافر شدند و گفتہ شود اینست آنچہ اورا مے طلبیدید بگو

آنانکہ کافر شدند و گفتہ شود (از طرف خدا) این است آنچہ می طلبید آنرا بگو

أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِيَ اللَّهُ وَمَن مَّعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ

آیا دیدید اگر ہلاک کند مرا خدا و آنانرا کہ ہمراہ من اند یا رحمت کند برما بہر حال کہ خلاصی دہد

خوب بنگرید اگر ہلاک کند مرا اللہ و آنانرا کہ با من اند یا رحمت کند برما پس کیست کہ پناہ دہد

الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿١٤﴾ قُلْ هُوَ الرَّحْمَٰنُ آمَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ

کافران را از عذاب درددہندہ بگو اوست بخشایندہ باو ایمان آوردیم و بر روئے

کافران را از عذاب دردناک بگو اوست بہایت بخشایندہ ایمان آوردیم باو و بر وی

تَوَكَّلْنَا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٥﴾ قُلْ

توکل نمودیم پس خواہید دانست کہ کیست در گمراہی ظاہر بگو

توکل نمودہ ایم ؎ پس زود خواہید دانست کہ کیست در گمراہی آشکار ؎ بگو

أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَاءٍ مَّعِينٍ ﴿١٦﴾

آیا دیدید اگر شود آب شما فرورفتہ پس کہ بیارد بشما آب رواں را

خوب ببینید اگر گردد وقت صبح آب شما فرورفتہ پس کیست کہ بیارد برای شما آب روان ؎

سُورَةُ الْقَلَمِ مَكِّيَّةٌ وَاثْنَتَانِ وَخَمْسُونَ آيَةً وَرُكُوعَانِ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

ن ۚ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾ مَا أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾ وَ

قسم بہ قلم اعلی و بآنچہ مے نویسند فرشتگان نیستی تو بفضل پروردگار تو دیوانہ و

قسم بہ قلم و بہ آنچہ می نویسند نیستی تو بہ فضل پروردگار خود دیوانہ و

إِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾

ہر آئینہ تراست مزد بے نہایت و ہر آئینہ تو بر خوئے بغایت بزرگی

(ہر آئینہ) تراست مزد بے نہایت و (بہ تحقیق) تو آفریدہ شدۂ بر خوی بزرگ.

فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾ بِأَييِّكُمُ الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ

پس خواہی دید و ایشان نیز خواہند دید کہ بکدام یک از شما دیوانگی ست ہر آئینہ پروردگار تو

پس خواہی دید و ایشان نیز خواہند دید کہ بکدام یک از شما دیوانگی است بیشک پروردگار تو اوست

فتح الرحمن

ف یعنی پیدا کردہ شنوہا

تفسیر عثمانی

ؑ۵ چون باو ایمان داریم یقین است کہ بطفیل ایمان رستگار خواہیم شد و چون بمعنی صحیح بر ہمان ذات توکل داریم کامیاب مادر مقاصد یقینی است «ومن یتوکل علی اللہ فہو حسبہ ان اللہ بالغ امرہ» ہر دو چیز در وجود شما نیست نہ ایمان و نہ توکل پس شما چہ طور فلاح [illegible] بے غم ہستید ؎ یعنی ما چنانکہ شما گمان دارید و یا شما چنانکہ ما عقیدہ داریم ؎ ہمہ اسباب زندگی و ہلاکت بتصرف ہمان اللہ تعالی است مثلاً آب کہ سبب زندگی ہر چیز است فرض کنید اگر آب چشمہ ہا و چاہ ہا خشک شدہ در زمین فرو رود چنانکہ اکثر در موسم تابستان پیش می آید قدرت کیست کہ آب صاف و شفاف مانند مروارید را بہ آن مقدار کثیر کہ برای زندگی [illegible] شما کافی باشد مہیا کند لہذا باید کہ مومن متوکل بر ہمان خالق الکل و مالک علی الاطلاق توکل کند این مثال بما درس میدہد کہ چون بہ چشمہ ہای ہدایت خشک شد چشمۂ خشک نشدنی ہدایت و معرفت را البتہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم روان کردن محض کار ہمان ذاتی مطلق است کہ بفضل و احسان خود سامان زندگی ظاہری و باطنی ہمہ جانداران را مہیا و آمادہ فرمود۔ اگر بفرض محال این چشمہ خشک گردد چنانکہ آرزوی اشقیاء است کیست کہ برای مخلوق اینگونہ آب پاک صاف و شفاف را مہیا نماید۱۲۔

اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۠ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ۞٧ فَلَا

دانا ترست به کسیکه غلط کرد راه اورا وا و نیز دانا ترست به راه یافتگان پس

داناتر بکسی که گم شد از راه او واوست داناتر براه یافتگان پس

تُطِعِ الْمُكَذِّبِيْنَ ۞٨ وَدُّوْا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُوْنَ ۞٩ وَلَا تُطِعْ

فرمان مبر دروغ دارندگان را آرزو کردند که ملائمت کنی تا ایشان نیز ملائمت کنند وفرمان قبول مکن

اطاعت مکن سخن مکذبین را آرزو کردند که ملائمت (مسامحه) کنی (در بعض امور حق) تا ایشان نیز ملائمت کنند (در گذرند از مسلک خود) واطاعت

كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِيْنٍ ۞١٠ هَمَّازٍ مَّشَّآءٍ بِنَمِيْمٍ ۞١١ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ

هر بسیار سوگند خورندهٔ محقر را هر عیب کننده را هر رونده بسخن چینی را هر بخل کننده بمال از حد گذشته

هر بسیار سوگند خورندهٔ محقر را بسیار عیب گوئی برندهٔ چغلی بسیار منع کنندهٔ خیر متجاوز از حد (از حد گذرنده در ظلم)

اَثِيْمٍ ۞١٢ عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيْمٍ ۞١٣ اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَّبَنِيْنَ ۞١٤ اِذَا

گناهگار هر سخت روی را بعد از این همه ملحق را نه از اصل ایشان نزاد بسبب آنکه هست صاحب مال و فرزندان تکذیب کرد چون

گنه گار کلان درشت خوی بعد از این همه بدنام بسبب آنکه هست صاحب مال و پسران چون

تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ۞١٥ سَنَسِمُهٗ عَلَى الْخُرْطُوْمِ ۞١٦

خوانده شود بروے آیات ما گوید افسانهٔ پیشینیان ست داغ خواهیم نهاد او را بر بینی ٢

خوانده شود بروی آیات ما گوید افسانهٔ پیشینیان است بزودی داغ نهیم او را بر خرطوم (بینی)

اِنَّا بَلَوْنٰهُمْ كَمَا بَلَوْنَآ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ ۚ اِذْ اَقْسَمُوْا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِيْنَ ۞١٧

هر آئینه ما آزموده ایم ایشانرا چنانکه آزموده بودیم خداوندان بوستان را چون قسم خوردند که البته درو کنند بوستان را صباح کنان

(بتحقیق) ما آزموده ایم ایشان را چنانکه آزموده بودیم صاحبان باغ را آنگاه که قسم خوردند که البته قطع کنند میوهٔ باغ را در حالیکه داخل باشند

وَلَا يَسْتَثْنُوْنَ ۞١٨ فَطَافَ عَلَيْهَا طَآئِفٌ مِّنْ رَّبِّكَ وَهُمْ نَآئِمُوْنَ ۞١٩

و ان شاء الله نے گفتند ع پس بگرد آمد بران بوستان بلائے از جانب پروردگار تو ع۳ و ایشان خفته بودند

واستثنا نکردند (ان شاء الله) نگفتند ع پس بیامد در شب بدان باغ طواف کننده از پروردگار تو در حالی که خواب بودند

فَاَصْبَحَتْ كَالصَّرِيْمِ ۞٢٠ فَتَنَادَوْا مُصْبِحِيْنَ ۞٢١ اَنِ اغْدُوْا عَلٰى

پس شد مانند زراعت بریده شده ع پس بایکدیگر آواز دادند صباح کنان که بیگاه روید

پس گشت باغ ایشان مانند باغ میوه بریده ع پس آواز دادند یک دیگر را صباح کنان بانیکه بروید بوقت صبح به

حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰرِمِيْنَ ۞٢٢ فَانْطَلَقُوْا وَهُمْ يَتَخَافَتُوْنَ ۞٢٣ اَنْ

بکشت خود اگر درو کننده اید پس رفتند بایکدیگر سخن پنهان گویان باید که

کشت خود اگر هستید قطع کنندگان پس رفتند در حالی که بایکدیگر خفیه می گفتند که

لَّا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِّسْكِيْنٌ ۞٢٤ وَّغَدَوْا عَلٰى حَرْدٍ قٰدِرِيْنَ ۞٢٥

داخل نشوند در بوستان امروز بر شما هیچ فقیرے و بیگاه رسیدند بر نیت بخل توانا بزعم خود

داخل نشود در باغ امروز بر شما هیچ مسکین و بامداد در رفتند بسرعت و شدت در حالیکه توانا بودند (بر منع مساکین)

فَلَمَّا رَاَوْهَا قَالُوْٓا اِنَّا لَضَآلُّوْنَ ۞٢٦ بَلْ نَحْنُ مَحْرُوْمُوْنَ ۞٢٧ قَالَ

پس آنگاه که دیدند آن بوستان را گفتند هر آئینه ما غلط کننده راهیم ع نه بلکه محروم کرده شدیم گفت

پس چون دیدند آنرا (سیاه سوخته) گفتند (هر آئینه) ما گم کرده ایم باغ را (چنین نیست) بلکه ما بے بهره گشتیم گفت

اَوْسَطُهُمْ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُوْنَ ۞٢٨ قَالُوْا سُبْحٰنَ رَبِّنَآ اِنَّا

بهترین ایشان آیا نه گفته بودم شما را که چرا تسبیح نے گوئید ع گفتند بپاکی یاد می کنیم پروردگار خود را هر آئینه ما

بهترین ایشان آیا نگفته بودم شما را (چنین نباید کرد) چرا پاکی یاد نمیکنید خدا را ع گفتند پاک است پروردگار ما (هر آئینه) بودیم ما

كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ۞٢٩ فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَلَاوَمُوْنَ ۞٣٠ قَالُوْا

ستمگار بودیم پس رو آوردند بعض ایشان بر بعض بایکدیگر ملامت کنان گفتند

ستمگاران پس روی آورد بعض ایشان بر بعضی در حالیکه یک دیگر را ملامت می کردند گفتند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی سنة الله آنست که مردم بد اصل غالباً متصف باین صفات رذیله باشند ۱۲ ف۲ کنایت ست از رسوا کردن ۱۲ ف۳ یعنی آتش در گرفت ۱۲ ف۴ یعنی این بوستان دیگر ست بوستان ما نیست ۱۲ ف۵ یعنی رجوع بخدا کنید ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع۵ چند برادر بودند که برای شان از پدر ایشان یک باغ میوه میراث مانده بود شاید در ان زراعت هم بعمل می آمد تمام خانه از حاصلات آن آسوده بود از زمانهٔ پدر شان عادت بود که روز یکه میوه چیده می شد و یا کشت درو می شد فقرا و محتاج های شهر در انجا جمع می شدند پدر شان همه را کم و بیش میداد حقیقةً برکت دران باغ از سبب همین بخشش بود بعد از انتقال او پسران چنین خیال کردند که "این قدر مالیکه فقرا می برند اگر بکار خود ما بیاید بهتر خواهد بود چرا تدبیرے را بعمل نیاریم که حاجت بدادن محتاجان شود و تمام حاصلات بخانه ما داخل گردد" پس در بین خود مشوره کرده این رائی قرار یافت که "در آغاز صبح میوه را چیده بخانه بیاوریم و تا تیکه فقرا در آنجا بروند چیزے نیابند" برین تدبیر خود آنقدر یقین و اطمینان کردند که "ان شاء الله" هم نگفتند ع۵ شب باد سموم برخاست و آن را سوختانده یا آفت دیگر آن را فرا گرفت چنانچه تمام زراعت و باغ بزمین هموار شد ع۵ برادر میانه که هوشیار ترین آنها بود شاید در حین مشوره دیگران

يٰوَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا طٰغِيْنَ ﴿۳۱﴾ عَسٰى رَبُّنَآ اَنْ يُّبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَآ اِنَّآ اِلٰى

اے وائے مارا ہر آئینہ ما بودیم از حد گذشتہ امید ست پروردگار ما کہ عوض دہد مارا بوستانے بہتر ازین ہر آئینہ ما بسوے

ای وای مارا (ہر آئینہ) بودیم ما از حد گذرندگان شاید پروردگار ما عوض دہد مارا بہتر از ان باغ (بتحقیق) ما بسوے

رَبِّنَا رٰغِبُوْنَ ﴿۳۲﴾ كَذٰلِكَ الْعَذَابُ ۭ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوْا

پروردگار خود توقع دارندگانیم ہم چنین ست عذاب وہر آئینہ عذاب آخرت بزرگ تر ست کاش

پروردگار خود رغبت کنندگانیم این چنین است عذاب و(ہر آئینہ) عذاب آخرت بزرگتر است اگر

يَعْلَمُوْنَ ﴿۳۳﴾ ع اِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿۳۴﴾ اَفَنَجْعَلُ

مے دانستند ہر آئینہ متقیان را نزدیک پروردگار ایشان بوستانہائے نعمت باشند آیا گردانیم

میدانستند بتحقیق پرہیزگاران را نزد پروردگار ایشان باغ ہائے نعمت (خالص) ست آیا می گردانیم

الْمُسْلِمِيْنَ كَالْمُجْرِمِيْنَ ﴿۳۵﴾ مَا لَكُمْ ۣ وقفہ كَيْفَ تَحْكُمُوْنَ ﴿۳۶﴾ اَمْ لَكُمْ

مسلمانانرا مانند گنہگاران چیست شمارا چگونہ مقرر مے کنید آیا نزدیک شما

مسلمانان را برابر گنہگاران چیست شمارا (دلیل عقلی) چگونہ حکم می کنید آیا ہست شمارا

كِتٰبٌ فِيْهِ تَدْرُسُوْنَ ﴿۳۷﴾ اِنَّ لَكُمْ فِيْهِ لَمَا تَخَيَّرُوْنَ ﴿۳۸﴾ اَمْ لَكُمْ

کتابے ہست کہ در وے تلاوت می کنید این مضمون کہ ہر آئینہ شمارا باشد در معاد آنچہ اختیار مے کنید آیا ہست شمارا

کتابی کہ در ان می خوانید کہ (ہر آئینہ) ہست برای شما در ان آنچہ پسند می کنید آیا ہست شمارا

اَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۙ اِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُوْنَ ﴿۳۹﴾ سَلْهُمْ

عہد ہائے محکم ست بر ذمہ ما کہ حکم آں تا بہ قیامت باقی باشد باین مضمون کہ ہر آئینہ شمارا ست آنچہ مقرر کنید بپرس از مشرکان

سوگندہای موثوق بر ما تا روز قیامت کہ ہر آئینہ ہست برای شما آنچہ حکم می کنید (بہ برابری خود با مسلمانان) بپرس از مجرمین کہ

اَيُّهُمْ بِذٰلِكَ زَعِيْمٌ ﴿۴۰﴾ ۚ اَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ ۚ فَلْيَاْتُوْا بِشُرَكَآئِهِمْ اِنْ

کدام یک از ایشان باین مقدمہ متعہد ست آیا این مشرکان را شریکان ہستند پس باید کہ بیارند شریکان خود را اگر

کدام ایشان بہ آن ضامن است آیا ہستند ایشانرا شریکان پس باید بیارند شریکان خود را اگر

كَانُوْا صٰدِقِيْنَ ﴿۴۱﴾ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَّيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُوْدِ

راست گو اند روزیکہ جامہ برداشتہ شود از ساق و خواندہ شوند ایشانرا بسوے سجدہ

آنہا راستگویان اند روزیکہ مکشوف کردہ شود ساق و خواستہ شوند بسجدہ کردن

فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿۴۲﴾ خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۭ وَقَدْ كَانُوْا

پس نہ توانند ف۱ نیایش ظاہر باشد بر چشم ہائے ایشان فرو گیرد ایشان را خواری و ہر آئینہ

پس نتوانند عـه در حالیکہ پایان افتادہ باشند چشمہای ایشان (از شرمندگی) پوشاند ایشانرا ذلت و (بتحقیق)

يُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُوْدِ وَهُمْ سٰلِمُوْنَ ﴿۴۳﴾ فَذَرْنِيْ وَمَنْ يُّكَذِّبُ

خواندہ مے ایشان را بسوے سجدہ حالانکہ ایشان بے علت بودند پس بگذار مرا با کسیکہ دروغ مے شمرد

خواستہ می شدند بسجدہ کردن در حالیکہ ایشان تندرست بودند پس بگذار مرا و کسی را کہ تکذیب می کند

بِهٰذَا الْحَدِيْثِ ۭ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۴۴﴾ وَاُمْلِيْ

این سخن را پایہ پایہ خواہیم کشید این جماعہ را از ان راہ کہ نمیدانند و مہلت خواہم داد

این سخن (قرآن) را اکنون درجہ بدرجہ فرو می بریم ایشانرا از ان جہتی کہ نمی دانند و مہلت میدہم

لَهُمْ ۭ اِنَّ كَيْدِيْ مَتِيْنٌ ﴿۴۵﴾ اَمْ تَسْئَلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِّنْ مَّغْرَمٍ

ایشانرا ہر آئینہ حیلۂ من محکم ست آیا مے طلبی از این جماعہ مزد پس ایشان از تاوان

ایشانرا بتحقیق تدبیر من محکم است یا می طلبی از ایشان مزدی پس ایشان از تاوان

مُّثْقَلُوْنَ ﴿۴۶﴾ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُوْنَ ﴿۴۷﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ

گرانبار اند آیا نزدیک این جماعہ علم غیب ست پس ایشان مینویسند پس صبر کن بانتظار حکم

گرانبارند آیا نزد ایشان خبر غیب است پس ایشان مینویسند پس صبر کن برائے حکم

نمی شوند قادر نشدن کفار بران بطریق اولی ثابت شد۔ این چیزہا طور مختصر از ان سبب بعمل آوردہ میشود کہ مومن و کافر و مخلص و منافق بطور واضح معلوم شوند و حالت باطنی ہر یکی بظہر

فتح الرحمٰن

ف۱ این کلمہ کنایت ست از شدت حال واللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عـه برادر میانہ کہ خوشتر ترین آنہا بود شاید دم حین مشورہ دیگران را متنبہ ساختہ باشد کہ خدا را فراموش

ع ۳۴

۲ مکنید این ہمہ را انعام او تعالی بدانید و از امداد فقراء و محتاجان دریغ مکنید چون کسی سخن او را گوش نکرد خاموش شد و شریک حال ایشان گشت اکنون از مشاہدۂ این تباہی سخن اول خود را بیاد ایشان داد۔

عـه تفسیر کشف ساق

۱۵ در حدیث شیخین مرفوعا چنین آمدہ است کہ حق تعالے

مع

در میدان قیامت ساق خود را ظاہر خواہد فرمود این "ساق" فرمود چنانکہ در قرآن الفاظ "ید" و "استوا" و "وجہ" (چہرہ) آمدہ است این مفہومات از جملہ متشابہات شمردہ میشود باید بدون بیان طرز و بیان بلاکیف آورد کہ بر ذات وجود حیات و سمع و بصر وغیرہ صفات (ایمان داریم) در ہمین حدیث است کہ از مشاہدہ آن تجلی تمام مومنین و مومنات در سجدہ خواہند افتاد مگر شخصی کہ در دنیا سجدہ ریائی می کرد، در آن روز کمرش خم نمی شود مانند تختہ راست می ماند و چون اہل دیدہ نفاق بر سجدہ قادر

رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ ۘ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿١٥﴾ لَوْلَا

پروردگار خود و مباش مانند صاحب ماہی ف۱ چون دعا کرد واو پراز غم شده بود اگر نه آنست

پروردگار خود و مشو مانند صاحب ماہی (یونس ع) چون دعا کرد در حالیکه پراز غصه بود اگر نبودی آن

أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿١٦﴾ فَاجْتَبَاهُ

که دریافت اورا رحمتے از جانب پروردگار او والبته برتافته میشد برزمین بی گیاه واو بد حال بودے ف۲ پس برگزیدش

که دریافت اورا احسانی از پروردگارش البته انداخته می شد بمیدان بے گیاه در حالیکه ملامت کرده شده می بود پس برگزید اورا

رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ

پروردگار او پس ساخت اورا از جمله صالحان وہر آئینه نزدیک اند کافران که بلغزانند ترا

پروردگار او پس گردانید اورا از نیکوکاران کامل و (ہرآئینه) نزدیک اند کافران که بلغزانند ترا

بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿١٨﴾ وَمَا

بچشم ہائے تیز خود چون شنیدند قرآن را ف۳ و می گویند ہر آئینه این پیغامبر دیوانه است و بحقیقت نیست

بچشم ہاے (تیز) خود چون شنیدند قرآن را و می گویند (بتحقیق) او دیوانه است و نیست

هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿١٩﴾

این قرآن مگر پندے عالمہا را

این قرآن مگر پندی عالمہا را

سُورَةُ الْحَاقَّةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ اثْنَتَانِ وَخَمْسُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مہربان نہایت بارحم است

الْحَاقَّةُ ﴿١﴾ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَ

قیامت چیست آن قیامت وچه چیز خبردار کرد ترا که چیست آن قیامت ف۴ دروغ شمرد قبیله ثمود و

آن ثابت شونده (قیامت) چیست آن ثابت شونده وچه چیز دانا گردانید ترا که چیست آن ثابت شونده (قیامت) تکذیب کردند ثمود و

عَادٌ بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَأَمَّا عَادٌ

عاد قیامت را اما ثمود پس ہلاک کرده شد ایشانرا بنعره تند واما عاد

عاد آن کوبنده (قیامت) را پس اما ثمود پس ہلاک کرده شوند به آفت از حد گذرنده واما عاد

فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ

پس ہلاک کرده شد ایشانرا بباد سخت از حد در گزشته خدا برگماشت آن باد را بر عاد ہفت شب و ہشت

پس ہلاک کرده شدند به باد سرد سخت سرکش از انضباط برآمده مقرر کرد خدا آنرا برایشان ہفت شب و ہشت

أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَىٰ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ

روز بنہایت نحس پس میدیدی اے بیننده آن قوم عاد بزمین افتاده گویا ایشان تنہاے درختان خرما

روز پی در پی پس می بینی آن قوم را دران مرده افتادگان گویا ایشان تنه ہای درختان خرما

خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرَىٰ لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾ وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ

از بیخ برہم شده اند پس آیا مے بینی ایشانرا ہیچ بقیه و بعمل آورد فرعون و آنانکه پیش از وے بودند

کاواک اند پس آیا می بینی از ایشان ہیچ باقی مانده و کرد فرعون و آنانیکه پیش از وی بودند

وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً

واہل موتفکات نیز گناه را پس نافرمانی کردند فرستاده پروردگار خود را پس در گرفت خدا آن جماعه را در گرفتن

وقریه ہای واژگون شد خطا را پس نافرمانی کردند فرستاده پروردگار خود را پس گرفت ایشانرا خدا گرفتن

رَابِيَةً ﴿١٠﴾ إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ

عظیم ہرآئینه وقتیکه از حد گذشت آب سوار کردیم شمارا بر کشتی روان تا بکنیم این مقدمه را برائے شما

سخت ف۵ (بتحقیق) ما وقتیکه طغیان کرد آب برداشتیم شمارا در کشتی روان تا بگردانیم آن واقعه را برای شما

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی یونس علیه السلام ۱۲ ف۲ لیکن رحمت دررسید و بدحال نشد ۱۲ ف۳ واین کنایت ست از شدت عداوت ایشان ۱۲۔ ف۴ مترجم گوید ظاہر نزدیک بنده آنست که معنی آیت اینست عقوبت ثابت چیست آن عقوبت ثابت و ہر چیز مطلع ساخت ترا که چیست آن عقوبت ثابت لبعد ازان چند عقوبت گذشته را بیان فرمود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر بعد از قبول توبه فضل واحسان مزید خدا اورا یاوری نمی کرد در ہمین میدان بی گیاه جائیکه از شکم ماہی بیرون انداخته شده بود مورد الزام شده افتاده می ماند و آن کمالات و کرامات او که محض بلطف وکرم خدا در وقت ابتلاء ہم باقی بود از بین برده می شد ف۵ بعد از عاد وثمود فرعون به بسیار لاف وگزاف آمد و پیش از و چندین قوم پدید آمدند که ہر یک دارای گناہان سنگینی بودند (مانند قوم نوح، قوم شعیب وقوم لوط که قریه ہای شان واژگون کرده شده بود) اقوامیکه پیغمبران خود را نافرمانی کرده بودند و با خدا بمقابله پرداختند۔ آخر خدای تعالی آنان را مواخذه شدید کرده ہیچکس از آنہا در برابر قدرة الہی چیزی کرده نتوانست ۱۲۔

تَذۡكِرَةً وَّتَعِيَهَآ اُذُنٌ وَّاعِيَةٌ ﴿۱۲﴾ فَاِذَا نُفِخَ فِى الصُّوۡرِ نَفۡخَةٌ

پندے — و یاد دارد آنرا گوشی یاد دارنده — پس چون دمیده — شود در صور — یکبار

عبرتی — و نگاه دارد آنرا گوشی یاد دارنده — پس چون دمیده شود — در صور — یک

وَّاحِدَةٌ ﴿۱۳﴾ وَّحُمِلَتِ الۡاَرۡضُ وَالۡجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَّاحِدَةً ﴿۱۴﴾

دمیدن — و برداشته شود زمین — و کوه‌ها را — پس کوفته شود ایشانرا یک بار کوفتن

دمیدن — و برداشته شود زمین — و کوه‌ها — باز کوبیده شوند (بیک دیگر) — یک کوبیدن

فَيَوۡمَئِذٍ وَّقَعَتِ الۡوَاقِعَةُ ﴿۱۵﴾ وَانۡشَقَّتِ السَّمَآءُ فَهِىَ يَوۡمَئِذٍ وَّاهِيَةٌ ﴿۱۶﴾

پس آنروز — متحقق شود قیامت — و بشگافد — آسمان — پس آنروز سست شده باشد

پس آن روز — واقع شود — واقع شونده — و پاره شود — آسمان — پس آن دران روز سست باشد

وَّالۡمَلَكُ عَلٰٓى اَرۡجَآئِهَا ؕ وَيَحۡمِلُ عَرۡشَ رَبِّكَ فَوۡقَهُمۡ يَوۡمَئِذٍ ثَمٰنِيَةٌ ﴿۱۷﴾

و فرشتگان بر کنارهای آسمان باشند و بردارند تخت پروردگار ترا بالای خویش آنروز هشت کس

و فرشتگان به کناره های آن باشد و بردارند عرش پروردگار ترا بالای خود آنروز هشت (هشت نفر فرشته یا هشت صف فرشته)

يَوۡمَئِذٍ تُعۡرَضُوۡنَ لَا تَخۡفٰى مِنۡكُمۡ خَافِيَةٌ ﴿۱۸﴾ فَاَمَّا مَنۡ اُوۡتِىَ كِتٰبَهٗ

آنروز — پیش آورده شود شما را پنهان نماند از حال شما هیچ سرے — اما آنکه داده شد ش نامهٔ اعمال او

دران روز — پیش کرده میشوید (نزد خدا) پوشیده نماند هیچ سری از اسرار شما — پس اما آنکه داده شد نامهٔ اعمال او

بِيَمِيۡنِهٖ ۙ فَيَقُوۡلُ هَآؤُمُ اقۡرَءُوۡا كِتٰبِيَهۡ ﴿۱۹﴾ اِنِّىۡ ظَنَنۡتُ اَنِّىۡ مُلٰقٍ

بدست راست او گوید بگیرید — بخوانید — نامهٔ اعمال مرا — هر آئینه من معتقد بودم که من بهم خواهم رسید

بدست راست او پس گوید — بگیرید بخوانید — نامهٔ اعمال مرا — (هر آئینه) من یقین میداشتم آنکه من ملاقی شونده ام

حِسَابِيَهۡ ﴿۲۰﴾ فَهُوَ فِىۡ عِيۡشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿۲۱﴾ فِىۡ جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿۲۲﴾ قُطُوۡفُهَا

بحساب خود — پس آن شخص در زندگانی پسندیده باشد — در بهشتے — بلند — که میوهٔ آن

حساب خود را — پس آنکس در زندگانی پسندیده است — در بهشت بلند (از حیث مرتبه و مقام) میوه‌های آن

دَانِيَةٌ ﴿۲۳﴾ كُلُوۡا وَاشۡرَبُوۡا هَنِيۡٓـئًۢا بِمَآ اَسۡلَفۡتُمۡ فِى الۡاَيَّامِ الۡخَالِيَةِ ﴿۲۴﴾

قریب الحصول ست گفته شود بخورید و بیاشامید خوردنی و آشامیدنی گوارا بسبب آنچه پیش فرستاده بودید در روزهای گذشته

قریب شونده است (گفته میشود بایشان) بخورید و بنوشید گوارا بعوض آنچه پیش فرستاده بودید در روزهای گذشته

وَاَمَّا مَنۡ اُوۡتِىَ كِتٰبَهٗ بِشِمَالِهٖ ۙ فَيَقُوۡلُ يٰلَيۡتَنِىۡ لَمۡ اُوۡتَ كِتٰبِيَهۡ ﴿۲۵﴾

و اما آنکه داده شد ش نامهٔ اعمال او بدست چپ او — گوید اے کاش — داده نشدے مرا نامهٔ اعمال من

و اما کسیکه داده شد ش نامهٔ اعمالش بدست چپ او — پس گوید کاشکی — داده نمی شده مرا نامهٔ اعمال من

وَلَمۡ اَدۡرِ مَا حِسَابِيَهۡ ﴿۲۶﴾ يٰلَيۡتَهَا كَانَتِ الۡقَاضِيَةَ ﴿۲۷﴾ مَآ اَغۡنٰى عَنِّىۡ

اے کاش نمیدانستم چیست حساب من — اے کاش مرگ آخر کننده کار بودے — هیچ نفع نکرد از من

و نمی دانستم که چیست حساب من — کاشکی مرگ دنیوی میبود قطع کننده — هیچ دفع نکرد از من

مَالِيَهۡ ﴿۲۸﴾ هَلَكَ عَنِّىۡ سُلۡطٰنِيَهۡ ﴿۲۹﴾ خُذُوۡهُ فَغُلُّوۡهُ ﴿۳۰﴾ ثُمَّ الۡجَحِيۡمَ

مال من زائل شد از من بادشاہی من — گفته شود اے فرشتگان بگیرید ش پس طوق بگردن کنید ش باز در دوزخ

مال من زائل شد از من حکومت من علم (گفته میشود از طرف خدا) بگیرید او را پس بگردن او طوق اندازید باز در آتش

صَلُّوۡهُ ﴿۳۱﴾ ثُمَّ فِىۡ سِلۡسِلَةٍ ذَرۡعُهَا سَبۡعُوۡنَ ذِرَاعًا فَاسۡلُكُوۡهُ ﴿۳۲﴾

داخل کنید ش باز — در زنجیرے — که مساحت آن — هفتاد — گز باشد در آرید ش

شدید در اندازید ش — باز در زنجیری که درازی آن — هفتاد — گز است — در آرید ش

اِنَّهٗ كَانَ لَا يُؤۡمِنُ بِاللّٰهِ الۡعَظِيۡمِ ﴿۳۳﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الۡمِسۡكِيۡنِ ﴿۳۴﴾

هر آئینه این شخص ایمان نمیداشت بخدای بزرگ — و رغبت نمیداد مردمانرا بر طعام دادن فقیر

(هر آئینه) او بود که ایمان نمی آورد به الله که بزرگ است — و ترغیب نمی کرد به طعام دادن مسکین

تفسیر عثمانی

ع۵ در عصر نوح علیه السلام چون طوفان آب آمد از نقطهٔ نظر اسباب ظاهری هیچ انسانی خلاصی یافته نمی توانست محض از قدرت و حکمت انعام و احسان ما بود که همه منکران را غرق ساختیم نوح را بار رفقایش نجات دادیم پر ظاهر است که در چنین طوفان عظیم الشان به سلامت ماندن یک کشتی چه توقع میشود لیکن ما یک نمونه قدرت و حکمت خود را نشان دادیم تا مردم آنرا مادامیکه دنیاست بیاد داشته باشند و گوش هائیکه سخن معقول را شنیده می فهمند و آنرا محفوظ می دارند گاهی فراموش نکنند که الله در یک زمانهٔ خاص بما این احسان فرموده است و باید بدانند که هم چنانکه در هنگامهٔ گیر و دار دنیا فرمانبرداران از مجرمان نافرمان جدا نگهداشته میشوند در حاقهٔ هولناک قیامت هم همین حال بعمل می آید بعد از آن بهمین موضوع سخن منتقل می شود۔ ع۵ بهر کسیکه از طرف چپ بدست او اعمالنامه داده میشود میداند که بر من بدبختی آمده است دران وقت با نهایت حسرت تمنی می کند که ای کاش این اعمالنامه بمن داده نمی شد و نمی فهمیدم که حساب کتاب چیست؟! ای کاش مرگ قطعاً مرا خاتمه میداد تا بعد از مردن بار دیگر بر خاستن نصیب من نمی شد و یا اگر بر میخواستم مرگ فوراً آمده مرا فرومی برد۔ افسوس که آن مال و دولت و جاه و حکومت هیچ بکار من نیامده امروز همه آنها....

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا

پس نیست این شخص را امروز اینجا خویشاوندے و نیست این شخص را ہیچ طعامے مگر از زرداب که

پس نیست اورا امروز اینجا دوستدار و نیست اورا ہیچ خوردنی مگر از غسالہ (یعنی از زرداب) که

يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ ﴿٣٧﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾

نخورند آنرا مگر گناہگاران پس قسم میخورم بآنچه می بینید و آنچه نے بینید

نمی خورد آنرا مگر آن خطاکاران عـه پس قسم میخورم به آنچه می بینید و به آنچه نمی بینید

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ۚ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾

ہر آئینه قرآن گفتار فرشته بزرگوار ست و نیست آن گفتار شاعر اندکے ایمان می آرید

که (بتحقیق) این قرآن گفته فرستاده بزرگوار خداست عـه و نیست آن گفته شاعر اندکی شما ایمان می آرید

وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ ۚ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾

و نیست گفتار کاہن اندکے پندے پذیرید فرود آورده شده است از جانب پروردگار عالمها

و نیست گفته کاہن شما اندکی فکر می کنید فرو فرستاده شده از پروردگار عالمیان

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ

واگر مے بست پیغامبر برما بعض سخنہارا ہر آئینه می گرفتیم از دست راست اورا باز

واگر می بست پیغمبر برما بعض سخنان را (ہر آئینه) می گرفتیم از دست راست اورا باز

لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَ

مے بریدیم رگ دل اورا ف۱ پس نیست از شما ہیچ کس ازو بازدارنده ف۲ و

می بریدیم رگ دل اورا پس نیست از شما ہیچیک بازدارنده ازو و

إِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّهُ

ہر آئینه قرآن پندے ست پرہیزگاران را وہر آئینه ما میدانیم که بعض شما دروغ دارنده اند وہر آئینه قرآن

(ہر آئینه) آن پند است برای پرہیزگاران و (ہر آئینه) ما میدانیم که بعض شما تکذیب کننده گانند و (ہر آئینه) قرآن

لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ

حسرت ست بر کافران وہر آئینه قرآن راست درست ست پس بپاکی یاد کن پروردگار

حسرت است بر کافران و (ہر آئینه) قرآن سزاوار یقین است پس بپاکی یاد کن نام

سُورَةُ الْمَعَارِجِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ أَرْبَعٌ وَأَرْبَعُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ | رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

بزرگوار خودرا

پروردگار پس بزرگ خودرا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نہایت بارحم است

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٢﴾ مِنَ

طلب کرد طلب کننده عقوبتے بر کافران فرود آینده نیست اورا ہیچ بازدارنده ف۳ فرود آینده از جانب

درخواست کرد خواہنده عذابی را که واقع شدنیست برای کافران که نیست آن را دفع کننده (واقع شدنی است) از جانب

اللّٰهِ ذِي الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾ تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ

خدا خداوند مرتبه ها که بران صعود کرده شود بالامے روند فرشتگان و روح نیز ف۴ بسوے خدا عقوبت فرود آینده بر کافران در

خداوند مرتبه های بلند بالا میروند فرشتگان و روح بسوی او در روزی که

مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٥﴾ إِنَّهُمْ

که ہست مقدار آن پنجاه ہزار سال پس صبر کن صبر نیک ہر آئینه کافران

ہست مقدار آن پنجاه ہزار سال پس صبر کن صبر نیک (ہر آئینه) آنها

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید عادت سیاف آنست که دست راست اسیر را بدست چپ خود بگیرد و شمشیر بگردن او حواله کند لهذا باین اسلوب گفته شد ۱۲ ف۲ یعنی عقوبت بار ۱۲ ف۳ یعنی گفتند متی ہذا الوعد ان کنتم صادقین ۱۲ ف۴ یعنی جبرئیل علیه السلام ۱۲

تفسیر عثمانی

عـه خوراک ہم با انسان قوت میرساند مگر به دوزخیان چنان طعام مرغوبی داده نمی شود که سبب راحت و قوت ایشان گردد بلی ریم زخم های دوزخیان باو داده میشود که آنرا غیر از ہمان گنه گاران کسی خورده نمی تواند و آن ہم از فرط گرسنگی و تشنگی چنان می پندارند که از خوردن آن بما فائده میرسد لیکن بعدها ظاهر میشود که خوردن آن نسبت به عذاب گرسنگی عذابی است بزرگتر (اعاذنا الله من جمیع انواع العذاب فی الدنیا والاخرة) عـه یعنی چیزی که از جنت و دوزخ بیان شده آن نه شاعری است و نه سخنان بی سنجش کاہنان است بلکه این قرآن کلام الله است که آنرا یک فرشته بزرگ از آسمان گرفته بر یک بزرگترین پیغمبر فرود آورده ہم آنکس که از آسمان آورده و ہم آنکس که به اہالی زمین رسانید ہر دو رسول کریم اند کریم بودن یکی را بچشم سر می بینید کرامت و بزرگی دیگری از بیان کریم اول الذکر ثابت است ۱۲

ع۷ ۵ ع۱۵ ۲ ۶

يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٦﴾ وَنَرَاهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾ يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾ وَ

دور مے بینند آن روزرا و ما نزدیک مے بینیش روزیکہ شود آسمان مانند مس گداختہ و

می دانند اورا دور و ما می بینیم آنرا نزدیک روزیکہ گردد آسمان مانند مس گداختہ و

تَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ﴿١٠﴾ يُبَصَّرُونَهُمْ

شود کوہ ہا مانند پشم رنگین و نپرسد ہیچ خویشاوند خویشاوند دیگررا و نمودہ شود ایشانرا اقربا بیان ایشان

گردد کوہ ہا مانند پشم رنگین ع۵ و نپرسد ہیچ دوست دوستی را در حالیکہ ایشان دادہ شوند دوستان بدوستان

يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَ

آرزو کند گنہگار کہ عوض دہد از عذاب آنروز فرزندان خودرا و نیز زن خودرا و

تمنا می کند مجرم آنکہ در فدیہ دہد از عذاب آن روز پسران خود و زن خود و

أَخِيهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ

برادر خودرا و نیز قبیلہ کہ جائے میدہد اورا و نیز ہرکہ در زمین ست ہمہ یکجا پس

برادر خودرا و قبیلہ کہ ضم می کند اورا بخود (یعنی او منسوب بہ آن قبیلہ ست) و ہرکہ در زمین است ہمہ باز

يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾ كَلَّا ۖ إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِلشَّوَىٰ ﴿١٦﴾ تَدْعُو مَنْ أَدْبَرَ وَ

برہاند این عوض دادن خودش را نے ہرآئینہ دوزخ آتشے ست شعلہ زنندہ پوست سر را برکشندہ میخواند اعراض کردہ

نجات دہد اورا چنین نیست (ہرآئینہ) دوزخ آتشی است شعلہ زنندہ کشندہ (ربایندہ) است پوست و دست و پای مجرمان

تَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ﴿١٨﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ

روگردان شد و جمع مال نمود پس در آوند نگاہداشت ہرآئینہ آدمی آفریدہ شدہ است ناشکیبندہ چون برسد بوے

اعراض کرد و جمع کرد مال را پس نگاہداشت ع۶ ہرآئینہ انسان آفریدہ شدہ بی ثبات بخیل وقتیکہ برسد باو

الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ إِلَّا الْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾ الَّذِينَ

مصیبت اضطراب کنندہ و چون برسدش رفاہیت بخل نمایندہ مگر نماز گزاران آنانکہ

شر باشد بے صبر و چون برسد باو خیر باشد بسیار بخل کنندہ ع۷ مگر آن نماز گذاران کہ ایشان

هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ﴿٢٤﴾

ایشان بر نماز خویش ہمیشہ باشندگانند و آنانکہ در اموال ایشان حصہ ہست مقرر

بر نماز خود دوام کنندگان اند و آنکہ در اموال ایشان حصہ مقرر است

لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾ وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ

برائے سائل و بے مایہ کم سوال و آنانکہ باور میدارند روز جزا را و آنانکہ

برائے سوال کنندہ و بی بہرہ (غیر سائل) و آنکہ تصدیق می کنند بروز جزا و آنانکہ

هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾

ایشان از عذاب پروردگار خود ترسندگانند ہرآئینہ عذاب پروردگار ایشان چنان ست کہ از آن ایمن نتوان شد

ایشان از عذاب پروردگار خود ترسندگانند ہرآئینہ عذاب پروردگار ایشان چنان است کہ از ان ایمن نتوان شد

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ

و آنانکہ ایشان اندام نہانی خودرا نگاہدارندگانند مگر بر زنان خود یا کنیزکانے کہ مالک آنہا شدہ است

و آنانکہ ایشان اندام ہای شہوت رانی خود را نگہدارندگانند مگر بر زنان خود یا کنیزانیکہ مالک آن شدہ است

أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ

دست ہائے ایشان پس ہرآئینہ این فریق ملامت کردہ شدہ نیستند پس ہرکہ طلب کند سوائے این پس آن جماعہ

دست ہائے ایشان پس ہرآئینہ ایشان نیستند ملامت کردہ شدگان پس ہرکہ طلب کند سوای آن کہ مذکور شد پس آن جماعہ

هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾ وَ

ایشانند از حد گزشتگان و آنانکہ ایشان امانت ہائے خود را و عہد ہائے خود را رعایت کنندگانند و

ایشانند از حد گذشتگان و آنانکہ ایشان برای امانت ہای کہ نزد شان ہست و پیمان ہای خود را رعایت کنندگان اند و

تفسیر عثمانی

ع۵ پشم رنگہائی مختلف دارد و کوہ ہا نیز برنگہای مختلف می باشد کما قال تعالیٰ "ومن الجبال جدد بیض و حمر مختلف الوانہا و غرابیب سود" (فاطر رکوع ۴) و در جای دیگر فرمودہ "کالعھن المنفوش" (القارعۃ) یعنی کوہ ہا مانند پشم ندافی شدہ بطور پاغندہ ہا در فضا پرواز می کند ع۶ از طرف دوزخ یک کشش و طلبیدن بعمل می آید در نتیجہ مردمانیکہ در دنیا حق را فراموش کردہ و از قبول کار ہائے شائستہ اعراض می کروند و بہ جمع کردن و نگہداشتن مال مشغول بودند ہمگان بطرف دوزخ جذب شدہ میروند در بعض آثار است کہ دوزخ اولا بزبان قال خواہد خواند "الی یا کافر الی یا منافق الی یا جامع المال" (یعنی ای کفر ای منافق ای جمع کنندہ مال بسوے من بیا) مردم باطراف خواہند گریخت سپس یک گردن بسیار دراز پدید خواہد آمد کہ کفار را برچیدہ چنان خواہد برداشت مثلیکہ جانور از زمین دانہ می بردارد (العیاذ باللہ) ع۷ بہ ہیچ طرف پا فشاری و ہمت نشان نمیدہد اگر فقر و فاقہ مرض و سختی بیاید بے صبر شدہ مضطرب و آشفتہ گردد بلکہ چنان مایوس میشود کہ گویا اکنون ہیچ سبیل برای برآمدن او نیست

اگر مال و دولت تندرستی و فراخی را نائل گردد برای اجرای نیکی دست او پیش نشود و در راہ خدا توفیق خرچ کردن نداشتہ باشد بلی مردمانیکہ ذکر شان در آیندہ میآید از ان مستثنیٰ اند ۱۲.

وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿۳۳﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ

آنانکه ایشان بگواہیہاے خود متعہد شوند کاننــد و آنانکه ایشان بر نماز خود

آنانکه ایشان بگواہی ہای خود ایستادگانند و آنانکه ایشان بر (آداب) نماز خود

يُحَافِظُونَ ﴿۳۴﴾ أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ ﴿۳۵﴾ فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا

محافظت کنند گانند این جماعه در بوستان ہاے باشند گرامی کرده گانند پس چیست کافران را

محافظت می کنند آن جماعه در بہشت عزت داده شدگانند پس چیست کافران را

قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿۱﴾ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿۲﴾ أَيَطْمَعُ

بسوے تو شتابان اند از جانب راست واز جانب چپ گروه گروه شده آیا طمع می کند

بسوے تو شتابانند از جانب راست واز جانب چپ گروه گروه شده (برای تمسخر) آیا طمع می کند

كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿۳﴾ كَلَّا ۖ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا

ہر شخصے از ایشان که در آورده شود ببوستان نعمت نے نے ہر آئینہ ما آفریده ایم ایشانرا از انچه

ہر شخص از ایشان که داخل کرده شود در باغ نعمت خالص نه چنین است ؎ (ہر آئینہ) ما آفریده ایم ایشانرا از آنچه

يَعْلَمُونَ ﴿۴﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿۵﴾

میدانند ؎ پس قسم میخورم بہ پروردگار مشرق ہا و مغرب ہا که ہر آئینہ ما توانائیم

میدانند پس قسم میخورم به پروردگار مشرق ہا و مغرب ہا که بتحقیق ما توانائیم

عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿۶﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا

برانکه عوض آریم بہتر از ایشان و نیستیم ما عاجز پس بگذار یا محمد ایشانرا که به بیہودگی در آیند

برآنکه عوض آریم بہتر از ایشان (واز قدرت ما بیرون شده نتوانند) و نیستیم ما سبقت کرده شدگان پس بگذار ایشانرا تا فرو روند در سخنان

وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿۷﴾ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ

و بازی کنند تا آنکه برخورند با آن روز خود که وعده داده میشود ایشانرا روزیکه برآیند از

و بازی کنند تا وقتیکه ملاقی شوند آن روز خودرا که وعده داده شده اند روزیکه برایند از

الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿۸﴾ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ

قبور شتابان گویا ایشان بسوے نشانه میدوند نیایش ظاہر شده باشد بر دیدہاے ایشان

قبرہا شتابان گویا ایشان بسوی نشانہا می دوند ؎ درحالیکه پایان افتد چشم ہای ایشان

تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۚ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿۹﴾ ع

درگیرد ایشانرا خواری این است آنروز که وعده داده میشد ایشانرا

بپوشد ایشانرا ذلت این ہمان روزی است که بایشان وعده داده میشد

سورة نوح مكية وهي ثمان وعشرون آية وفيها ركوعان — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خداے بخشاینده مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مہربان نہایت بارحم است

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ

ہر آئینہ ما فرستادیم نوح را بسوے قوم او که بترسان قوم خودرا پیش ازانکه بیاید بدیشان

(به تحقیق) ما فرستادیم نوح را بسوی قوم او بانیکه بترسان قوم خودرا پیش ازانکه بیاید به آنہا

عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱﴾ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿۲﴾ أَنِ اعْبُدُوا

عقوبتے درد دہنده گفت اے قوم من ہر آئینہ من برائے شما ترسانندہ ظاہرم باین مضمون که عبادت کنید

عذاب دردناک گفت اے قوم من (به تحقیق) من برای شما ترساننده (اعلام کننده) آشکارم بانیکه عبادت کنید

اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ﴿۳﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ

خدارا و بترسید ازو و فرمان من برید تا بیامرزد برائے شما گناہان شمارا و موقوف دارد شمارا

خدارا و بترسید ازو و اطاعت کنید مرا تا بیامرزد برای شما بعض گناہان شمارا (حقوق الله) و مہلت دہد شمارا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از منی ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ چون کفار تلاوت قرآن و ذکر جنت را می شنوند از تمام اطراف بسوی تو شتابان می آیند سپس به ریشخند و تمسخر می پردازند۔ آیا با وجود این اعمال ایشان این طمع را ہم دارند که ہمه ایشان در بوستان ہای جنت داخل کرده شوند چنانکه ایشان می گفتند که اگر رفتن و بازگشت ما بسوے خدا شد در آنجاہم برائے ما بہتری و بہبودی است ہرگز نی در بارگاه آن خداوند عادل و حکیم چنین ظلمت وجود ندارد تنبیہ ابن کثیر مطلب این آیات را چنان گرفته است ؎ این منکران را که نزد تو اند چه شده که بسرعت زیاد جوق جوق براست و چپ میدوند" یعنی چون قرآن را می شنوند چرا این قدر رم می کنند و ازان میگریزند با وجود این قدر وحشت و نفرت آیا این توقع را ہم دارند که ہر شخص از ایشان بطور یقین در جنت خواہد در آمد ہرگز نی۔ وہذا کما قال تعالیٰ "فما لہم عن التذکرة معرضین کانہم حمر مستنفرة فرت من قسورة" (مدثر۔ رکوع ۳)

ف۵ چنانکه بسوی کدام نشان و علامت خاص به تیزی می شتابند و یکی کوشش می کند که برد یگری سبقت جوید و بیشتر به آن برسد۔ و یا از "نصب" بت ہا مراد باشد که بدور کعبه گذاشته شده بود و ایشان بسوی آنہا نیز بعقیده و شوق زیاد بسرعت و شتاب سیر فتند ۱۲۔

ع ۳۵ — ع ۸/۹

اِلٰٓی اَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ اِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ اِذَا جَآءَ لَا يُؤَخَّرُ ۘ لَوْ كُنْتُمْ

تا وقتے مقرر هر آئینه وقت مقرر کردهٔ خدا چون بیاید هرگز موقوف داشته نشود آنرا اگر

تا وقت معین (هر آئینه) وعدهٔ مقرر کردهٔ الله چون بیاید تاخیر کرده نمی شود ف۵ اگر شما

تَعْلَمُوْنَ ۝۴ قَالَ رَبِّ اِنِّیْ دَعَوْتُ قَوْمِیْ لَیْلًا وَّ نَهَارًا ۝۵ فَلَمْ یَزِدْهُمْ

میدانید گفت اے پروردگار من هر آئینه من خواندم قوم خود را شب و روز پس زیاده نکرد در حق ایشان

میدانید گفت اے پروردگار من (به تحقیق) دعوت کردم قوم خود را در شب و روز پس زیاده نکرد در حق ایشان

دُعَآءِیْۤ اِلَّا فِرَارًا ۝۶ وَ اِنِّیْ كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوْۤا

خواندن من مگر گریختن را و هر آئینه من هرگاه که دعوت کردم ایشانرا تا بیامرزی برائے ایشان در آوردند

دعوت من مگر رمیدن ف۶ و (به تحقیق) من هرگاه که دعوت کردم ایشانرا تا بیامرزی (گناهان) ایشان را در آوردند

اَصَابِعَهُمْ فِیْۤ اٰذَانِهِمْ وَ اسْتَغْشَوْا ثِیَابَهُمْ وَ اَصَرُّوْا وَ اسْتَكْبَرُوا

انگشتان خود را در گوشهائے خویش و بخود در پیچیدند جامهائے خویش را و مداومت کردند بر کفر و سرکشی نمودند

انگشتان خود را در گوشهائے خود ف۷ و بخود در پیچیدند جامه های خود را و مداومت کردند بر کفر و سرکشی نمودند

اسْتِكْبَارًا ۝۷ ثُمَّ اِنِّیْ دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ۝۸ ثُمَّ اِنِّیْۤ اَعْلَنْتُ لَهُمْ وَ اَسْرَرْتُ

سرکشی تمام باز هر آئینه من دعوت کردم ایشانرا باواز بلند باز هر آئینه من آشکارا گفتم بایشان و پنهان گفتم

سرکشی بزرگ باز به تحقیق دعوت کردم ایشانرا آشکارا باز هر آئینه علانیه گفتم برائے ایشان و پنهان گفتم

لَهُمْ اِسْرَارًا ۝۹ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ؕ اِنَّهٗ كَانَ غَفَّارًا ۝۱۰ یُّرْسِلِ

ایشانرا نیز پنهان گفتنے پس گفتم طلب آمرزش کنید از پروردگار خود هر آئینه او هست آمرزنده تا بفرستد

ایشانرا نهانی پس گفتم آمرزش گناهان طلبید از پروردگار خود به تحقیق اوست بسیار آمرزنده تا بفرستد

السَّمَآءَ عَلَیْكُمْ مِّدْرَارًا ۝۱۱ وَّ یُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَّ بَنِیْنَ وَ یَجْعَلْ لَّكُمْ

بر شما باران را ریزنده و پے در پے دهد شمارا اموال و فرزندان و پدید شمارا

ابر را بر شما بارنده پی در پی و زیادت کند برای شما اموال و فرزندان و پدید شمارا

جَنّٰتٍ وَّ یَجْعَلْ لَّكُمْ اَنْهٰرًا ۝۱۲ مَا لَكُمْ لَا تَرْجُوْنَ لِلّٰهِ وَقَارًا ۝۱۳ وَ قَدْ

بوستانها و پدید آرد برائے شما جویها چیست شمارا که اعتقاد نمی کنید برائے خدا بزرگی را حال آنکه

بوستانها و پدید آرد برائے شما جویها چیست شمارا که امید نمی کنید از الله بزرگی را (با اینکه ایمان بیارید به او)

خَلَقَكُمْ اَطْوَارًا ۝۱۴ اَلَمْ تَرَوْا كَیْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا ۝۱۵ وَّ

آفریده است شمارا بطورهائے مختلف آیا نمے بینید چگونه آفرید خدا هفت آسمان را تو بر تو و

آفریده است شمارا گونه گونه آیا ندیده اید چگونه آفریده الله هفت آسمان را طبقه بر طبقه و

جَعَلَ الْقَمَرَ فِیْهِنَّ نُوْرًا وَّ جَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ۝۱۶ وَ اللّٰهُ اَنْۢبَتَكُمْ

ساخت ماه را در میان اینها افروزنده و ساخت آفتاب را چراغ درخشنده و خدا رویانید شمارا

گردانید ماه را در میان آنها روشنی و ساخت آفتاب را چراغ فروزنده و خدا رویانید شمارا

مِّنَ الْاَرْضِ نَبَاتًا ۝۱۷ ثُمَّ یُعِیْدُكُمْ فِیْهَا وَ یُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجًا ۝۱۸ وَ اللّٰهُ

از زمین نوعے از رویانیدن پس باز در آرد شمارا بزمین و بیرون آرد نیز از طورے بیرون آوردن و خدا

از زمین نوعی از رویانیدن از اعاده می کند شمارا در زمین و بیرون می آرد شمارا دوباره بیرون آوردنی و خدا

جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ بِسَاطًا ۝۱۹ لِّتَسْلُكُوْا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ۝۲۰ قَالَ

ساخت برائے شما زمین را فراشے تا بروید دران زمین براه ها گشاده گفت

گردانیده برای شما زمین را فرش تا بروید براه های گشاده آن گفت

نُوْحٌ رَّبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنِیْ وَ اتَّبَعُوْا مَنْ لَّمْ یَزِدْهُ مَالُهٗ وَ وَلَدُهٗۤ اِلَّا خَسَارًا ۝۲۱

نوح اے پروردگار من هر آئینه این جماعه نافرمانی من کردند و پیروی نمودند به کسیکه زیاده نه کرده است در حق وے مال وے و فرزند وے مگر زیانرا

نوح ای پروردگار من (به تحقیق) ایشان گفته مرا نپذیرفتند و پیروی کردند کسی را که زیاده نکرده است او را مال او و فرزند او مگر زیانکاری

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی برؤسائے کفار ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ در صورت ایمان نیاوردن وعدهٔ که بعذاب داده شده چون بسر رسید بممانعت هیچ کس رد نمی شود و نه یک دقیقه مهلت داده میشود۔ ویا این مطلب باشد که ورود موت در وقت معین ضروری است دران تاخیر بعمل نمی آید والظاهر هو الاول۔ حضرت شاه صاحبؒ این آیات را بطرز دیگر شرح می کند «یعنی بندگی کنید تا نوع انسان تا قیامت دوام کند اما در قیامت تاخیر واقع نمی شود۔ واگر همه متفقاً از بندگی صرف نظر کنید همگنان فی الحال هلاک میشوند چنانچه طوفان بشرتی آمد که یک نفر هم خلاصی نیافت در اثر بندگی حضرت نوح (علیه السلام) نوع انسان باقی ماند»

ف۶ یعنی نوح علیه السلام تا نهصد و پنجاه سال به ایشان تلقین میکرد۔ وقتیکه هیچ راه امید باقی نماند مایوس و تنگدل شده ببارگاه الهی عرض کرد۔ بار خدایا! من از طرف خود در دعوت و تبلیغ دقیقهٔ فروگذاشت نکردم۔ در تاریکی شب و در روشنی روز ایشانرا پیهم بسوی تو میخواندم مگر نتیجه این شد که هر قدر ایشان را بسوی تو دعوت نمودم این بدبختان زیاده تر ازین

طرف اعراض نموده گریختند و هر قدر که از طرف من اظهار شفقت و دلسوزی شد همان قدر از طرف آنها نفرت و بیزاری زیاده تر گردید ف۷ زیرا شنیدن سخن من بایشان گوارا نیست میخواستند که این ...

وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَ

و بد سگالی کردند ریگسان بد سگالی عظیم و گفتند هرگز ترک مکنید معبودان خودرا و هرگز ترک مکنید ود و

و حیله کردند حیله بزرگ و گفتند هرگز ترک مکنید معبودان خودرا و هرگز ترک مکنید ود را و

لَا سُوَاعًا ۙ وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾ وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا ۖ وَلَا تَزِدِ

سواع و یغوث و یعوق و نسر را ف۱ و هر آئینه گمراه کردند بسیارے را و زیاده مده خدایا

نه سواع را و نه یغوث را و یعوق و نسر را ف۵ و (گفت نوح هر آئینه) گمراه کردند بسیاری را و میفزای

الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾ مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا ۙ فَلَمْ

ستمگاران را مگر گمراهی بسبب گناهان خود غرق کرده شد ایشانرا پس آورده شد ایشانرا با تش لیل

ستمگارانرا مگر گمراهی از گناهان خود غرق کرده شدند پس درآورده شدند در آتش پس

يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا ﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى

نیافتند برائے خویش بجز خدا هیچ نصرت دهنده و گفت نوح اے پروردگار من مگزار بر

نیافتند برای خود معبودان غیر از خداوند را مددگار و گفت نوح اے پروردگار من مگذار بر

الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَ

زمین از کافران هیچ ساکن شونده هر آئینه تو اگر بگذاری ایشانرا گمراه سازند بندگان ترا و

زمین از کافران ساکن شونده خانه (هر آئینه) تو اگر بگذاری ایشانرا گمراه کنند بندگان ترا و

لَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ

نه زایند مگر بدکار ناسپاس دار را اے پروردگار من بیامرز مرا و پدر و مادر مرا و هر کرا در آید

نزایند مگر بدکار ناسپاس را ف۵ ای پروردگار من بیامرز مرا و پدر و مادر مرا و هر کرا درآید

بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۖ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

بخانه من ایمان آورده و جمیع مؤمنین و مومنات را و زیاده مده ستمگارانرا مگر هلاکی

درخانه من در حالیکه مومن باشد و جمیع مردان مومنین و زنان مومنه را و میفزای ستمگاران را مگر هلاک

سُورَةُ الْجِنِّ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَمَانٌ وَعِشْرُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا

ف۱ بگو وحی فرستاده شد بسوئے من که گوش نهادند جماعه از جن پس گفتند هر آئینه ما شنیدیم قرآنے

بگو وحی فرستاده شده بمن که شنیدند چند نفر از جن (قرآن را) پس گفتند (هر آئینه) ما شنیدیم قرآن

عَجَبًا ﴿١﴾ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ ۖ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ﴿٢﴾

عجیب که دلالت می کند بسوئے راه راست پس ایمان آوردیم بآن و شریک مقرر نخواهیم کرد با پروردگار خویش هیچ یک را

عجیبی که دلالت می کند بسوی راه راست پس ایمان آوردیم به آن و هرگز شریک نسازیم به پروردگار خود کسی را

وَأَنَّهُ تَعَالَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿٣﴾ وَأَنَّهُ كَانَ

و بیان کردند آن جنیان که بلند ست بزرگی پروردگار ما فرا نگرفته است زنے و نه فرزندے و آنکه افترا

و (تصدیق نمودیم باین) که بلند است شان پروردگار ما نگرفته است زنی و نه فرزندی و باینکه بود

يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ﴿٤﴾ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ

مے کرد جاهل ما بر خدا دروغ و آنکه ما پنداشتیم که هرگز نگویند

نادان ما که می گفت بر خدا دروغ و (تصدیق کردیم) براینکه گمان کرده بودیم (گمان باطل) که هرگز

الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿٥﴾ وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ

بنے آدم و جنیان بر خدا سخن دروغ را و آنکه مردان بنی آدم

انسان و جن بر الله دروغی و (وحی شده بمن) اینکه بودند مردانی از انسان

معاند، منکر حق و ناسپاس پیدا خواهند شد زیرا تا زمانیکه در بین ایشان شخصی موجود باشد علاوه بر آنکه خودش براه راست نمی آید دیگر ایمانداران راهم گمراه خواهد کرد ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ و این پنج بت بودند ۱۲ ف۲ مترجم گوید روزیکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم نماز صبح بیرون مکه میخواندند جماعه از جن آنرا استماع کردند و ایمان آوردند خدائے تعالے از ایمان ایشان و گفتگوئے ایشان با قوم خود درین سوره خبر داد تا قوله وان لو استقاموا والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این نامهائے بتان ایشان است برای هر مطلبی بتی ساخته بودند، همان بتها بعد ازان در عرب رواج پیدا کرده و در هندوستان هم هیچ بتها بنامهای بشنو، برهما اندر، شو و هنومان وغیره مشهور است حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله تحقیق مفصل آن را در تفسیر عزیزی کرده است در بعض روایات است که در ازمنه ماضیه چند مرد بزرگ بوده اند۔ بعد از وفات ایشان قومی باغوای شیطان تصاویر ایشان را بطور یادگار تراشیده نصب کردند آهسته آهسته پرستش آنها شروع شد۔ العیاذ بالله۔ ف۵ یک کافر را هم زنده نگذاری! هیچ کس لائق آن نیست که باقی نگهداشته شود هر کسیکه باقی ماند از تجربه من میگوید که از نطفه او هم افراد بے حیا

ع ۱۲

يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ⑥ وَّأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا

پناه می گرفتند بمردان جن پس زیاده کردند در حق آن جنیان سرکشی را وا و آنکه آدمیان گمان کردند چنانکه

پناه می گرفتند بمردانی از جن پس زیاده کردند آنها را (ایشانرا) سرکشی و (وحی شده بمن) که جنیان گمان بردند چنانکه

ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا ⑦ وَّأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا

شما گمان کرده بودید که هرگز نه فرستد خدا هیچ کس را ۲ و آنکه ما دست رسانیدیم بآسمان پس یافتیم که آسمان

شما (انسانها) گمان بردید که هرگز دوباره زنده نکند الله هیچکس را و (بیان کردند جنیان) آنکه ما رسیدیم به آسمان پس یافتیم آنرا

مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ⑧ وَّأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ

پر کرده شده ست بپاسبانان محکم و بستاره‌های فرود آینده و آنکه ما می نشستیم پیش ازین بجاها برای شنیدن ۳

پر کرده شده با پاسبانان محکم و به ستاره‌های آتشین و آنکه ما می نشستیم در نشستن گاه‌ها از آسمان برای شنیدن (خبر آسمان)

فَمَن يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَّصَدًا ⑨ وَّأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ

پس هر که گوش نهد الحال بیابد برای خود ستاره مهیا ساخته و آنکه ما نمیدانیم آیا بلائے

پس اکنون کسیکه گوش نهد بیابد برای خود ستاره‌های آتشین (زیاده تر نسبت بسابق) در کمین و آنکه ما نمیدانیم آیا شری

أُرِيدَ بِمَن فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ⑩ وَّأَنَّا مِنَّا

اراده کرده شد در حق آنانکه در زمین اند یا اراده کرده است در حق ایشان پروردگار ایشان خیر را و آنکه از ما

خواسته شده در حق آنانکه در زمین اند یا خواسته است در حق آنها پروردگار ایشان هدایت (خیر) را و آنکه بعضی از ما

الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا ⑪ وَّأَنَّا ظَنَنَّا أَن

جمعے شایسته کاران اند و جمعے از ما سوائے اینند هستیم فرقه‌های مختلف و آنکه ما دانستیم که

نیکوکاران اند و بعضی از ما سوای آن بودیم ما بر راه‌های مختلف ۵ و آنکه ما دانستیم که

لَّن نُّعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَن نُّعْجِزَهُ هَرَبًا ⑫ وَّأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا

هرگز عاجز نتوانیم کرد خدا را در زمین و عاجز نتوانیم کرد او را از جهت گریختن و آنکه ما چون شنیدیم

هرگز عاجز نتوانیم کرد الله را در زمین و عاجز نتوانیم کرد او را از روی گریختن و آنکه ما چون شنیدیم

الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ ۖ فَمَن يُؤْمِن بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ⑬

هدایت را ایمان آوردیم بآن پس هر که ایمان آرد به پروردگار خویش پس او نه ترسد از هیچ نقصانے و نه از هیچ ستمے

هدایت (قرآن) را ایمان آوردیم به آن پس هر که ایمان آرد به پروردگار خود پس نمی ترسد از هیچ نقصانی و نه از ستمی ۶

وَّأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ ۖ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ

و آنکه جمعے از ما مسلمانند و جمعے از ما گنهگار پس هر که مسلمان شده پس آن جماعه

و آنکه بعضی از ما مسلمان اند و بعضی از ما ستمکارند پس هر که مسلمان شد پس آن جماعه

تَحَرَّوْا رَشَدًا ⑭ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ⑮ وَّأَن لَّوِ

قصد کردند راه راست را و اما گنهگاران پس باشند هیزم برای دوزخ و نیز بگو یا محمد کرده فرستاده شد است بسوئے

قصد کردند راه راست را و اما ستمکاران پس باشند برای دوزخ هیزم و (این حکم آمد بمن) که اگر

اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُم مَّاءً غَدَقًا ⑯ لِّنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ

راست مے ایستادند برراه راست البته مینوشانیدیم آب بسیار تا امتحان کنیم ایشانرا بآن ۷

مستقیم باشند بر راه راست البته مینوشانیم ایشانرا آب بسیار تا بیازمائیم ایشانرا در ان

وَمَن يُعْرِضْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ⑰ وَّأَنَّ الْمَسَاجِدَ

و هر که اعراض کند از یاد کردن پروردگار خود در آردش بعذابے سخت و آنکه مسجدها

و هر که اعراض کند از ذکر پروردگار خود درآورد الله او را در عذاب سخت و آنکه مسجدها

لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ⑱ وَّأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ

مخصوص برائے خداست پس عبادت مکنید با خدا هیچ یک را و آنکه چون ایستاد بنده خدا ۸ که عبادت کند خدا را

خاص برای ذکر خداست پس پرستش مکنید با الله هیچ یک را و اینکه چون برخاست بنده الله که عبادت کند الله را

فتح الرحمن

ف۱ اشارت است بآنکه در جاهلیت چون بجائے فرود می آمدند می گفتند اعوذ بسید هذا الوادی من سفهاء قومه ۱۲

ف۲ یعنی پیغامبر نه فرستد ۱۲

ف۳ یعنی برائے شنیدن کلام ملائکه ۱۲

ف۴ یعنی ارزانی میشد و قحط نمی آمد

ف۵ یعنی محمد صلی الله علیه وسلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ پیش از نزول قرآن هم تمام جنیان بیک راه نبودند برخی نیک و شائسته بودند و بسیاری بدکار و نابهنجار بین ایشان هم فرقه‌ها و جمعیت‌ها خواهد بود بعضی مشرک بعضی نصرانی جمعی یهودی و غیر ذلک و طلاً راه عمل هر یکی جدا خواهد بود حالا قرآن نازل شد که اختلافات و تفرقات را محو کردن میخواهد لیکن اینگونه مردم کجا هستند که همه حق را قبول کرده بیک راه روان شوند چون چنین مردم پیدا نمی شود که تمامی حق را بپذیرند بنابران هنوز هم اختلاف باقی می ماند۔

ع۶ مومن صادق را در حضور حضرت الهی هیچ اندیشه نباشد نه خوف نقصان که نیکی و محنت او رایگان برود و نه ترس از بے انصافی که قهر اجر جرمے دیگری بر دوش او افگنده شود الغرض آن شخص از نقصان ایذاء ذلت و رسوائی تماماً مامون و محفوظ است ۱۲

كَادُوْا يَكُوْنُوْنَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿۱۹﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوْا رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖ

نزدیک بودند جنیان که بر آن بنده یکے بر دیگرے چسپیده شوند. بگو جز این نیست که عبادت می کنم پروردگار خود را و شریک مقرر نمی کنیم باو

نزدیک بودند که شوند بروی چسپنده (مانند موهای بر تام چسپیده) بگو جز این نیست که پرستش می کنم پروردگار خود را و شریک نمی سازم باو

اَحَدًا ﴿۲۰﴾ قُلْ اِنِّيْ لَآ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَّلَا رَشَدًا ﴿۲۱﴾ قُلْ اِنِّيْ لَنْ

هیچ یک را بگو هر آئینه من نمے توانم در حق شما ضرر رسانیدن و نه لازم کردن طریق راستی بگو هر آئینه

هیچ یک را بگو (هر آئینه) من نمی توانم رسانید برای شما ضرر و نه نفع بگو (بتحقیق) من هرگز

يُّجِيْرَنِيْ مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ ۙ وَّلَنْ اَجِدَ مِنْ دُوْنِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿۲۲﴾ اِلَّا بَلٰغًا

پناه ندهد مرا از عقوبت خدا هیچ یک و هرگز نیابم بجز وے پناهے لیکن بجا آریم خبر رسانیدن

پناه ندهد مرا از عقوبت الله هیچ کی و هرگز نیابم بجز او پناه گاهی (مالک هیچ نیستم) مگر تبلیغ را

مِّنَ اللّٰهِ وَرِسٰلٰتِهٖ ۭ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَاِنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ

از جانب خدا و تبلیغ پیغامهائے او و هر که نافرمانبرداری کند خدا را و پیغامبر او را پس هر آئینه او راست آتش دوزخ

از جانب الله و پیغامهای او را اعلے و هر که نافرمانی کند الله را و رسول او را پس (هر آئینه) او راست آتش دوزخ

خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ﴿۲۳﴾ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوْعَدُوْنَ فَسَيَعْلَمُوْنَ

جاویدان در انجا همیشه در غفلت خود باشند تا وقتیکه به بینند آنچه وعده داده میشود ایشانرا پس خواهند دانست

جاویدان باشند در ان همیشه (مشرکان ضعیف میدانند رسول و همراهانش را) تا وقتیکه بینند آنچه وعده داده میشوند پس زود میدانند

مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَّاَقَلُّ عَدَدًا ﴿۲۴﴾ قُلْ اِنْ اَدْرِيْٓ اَقَرِيْبٌ مَّا

کیست ناتوان تر باعتبار نصرت دهنده و کمتر از روے شمار بگو نمیدانم آیا نزدیک ست آنچه

که کیست ضعیف تر از حیث مددگار و کمتر از روی شمار بگو نمیدانم آیا نزدیک است آنچه

تُوْعَدُوْنَ اَمْ يَجْعَلُ لَهٗ رَبِّيْٓ اَمَدًا ﴿۲۵﴾ عٰلِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلٰي غَيْبِهٖٓ

وعده داده میشود شما را یا مقرر کند برائے او پروردگار من میعادے داننده پنهان ست پس مطلع نمی سازد بر علم غیب خود

وعده داده میشوید یا مقرر می کند برای او پروردگار من میعادی داننده غیب است پس آگاه نمی گرداند بر غیب خود

اَحَدًا ﴿۲۶﴾ اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَّسُوْلٍ فَاِنَّهٗ يَسْلُكُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ

هیچ یک را مگر کسیکه پسند کرد او را مراد از پیغامبر ست پس هر آئینه خدا روان میکند پیش دست وے و

هیچ یک را مگر آنرا که پسند داز فرستاده (که آن پسندیده رسول است) پس (هر آئینه) خدا در می آرد پیش روی آن رسول و

مِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا ﴿۲۷﴾ لِّيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوْا رِسٰلٰتِ رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ بِمَا

پس پشت وے فرشتگان نگاهبان را تا بداند خدا که بتحقیق رسانیده اند پیغامهائے پروردگار خود را ف۲ و خدا از هر جهت بگرد

از عقب وی نگهبانان تا بداند خدا که (هر آئینه) رسانیده اند پیغامهای پروردگار خود را و احاطه کرده است (از روی علم و قدرت) آنچه

لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿۲۸﴾

نزدیک ایشانست و فرا گرفته است هر چیز را از روے شمار

نزد ایشان است و منضبط کرده است هر چیز را از روی شمار

سُوْرَةُ الْمُزَّمِّلِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ عِشْرُوْنَ اٰيَةً وَّفِيْهَا رُكُوْعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يٰٓاَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ۙ﴿۱﴾ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيْلًا ۙ﴿۲﴾ نِّصْفَهٗٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ

ف۳ ای مرد جامه بر خود پیچیده ف۴ قیام لیل کن مگر اندکے ف۵ قیام نیم شب کن یا اندکے از نیم شب

ای پیچنده جامه در خود ایستاده باش در شب (به نماز) مگر کدام شبی (مگر اندکی از شب) (ایستاده باش به نماز) نصف شب

قَلِيْلًا ۙ﴿۳﴾ اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيْلًا ۭ﴿۴﴾ اِنَّا سَنُلْقِيْ عَلَيْكَ

کم نما یا اندکے بر نیم شب بیفزا و ترتیل کن قرآن را بواضح خواندن هر آئینه ما خواهیم نازل کرد بر تو

اندکی یا زیاده کن بران و واضح بخوان قرآن را واضح و قفه وقفه (هر آئینه) ما القا می کنیم بر تو

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از حرص بر استماع قرآن ۱۲ ف۲ یعنی تا تبلیغ در خارج متحقق گردد زیرا که آن لازم علم ست والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید در ابتدائے اسلام خدا یتعالیٰ قیام لیل بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم و بر مسلمانان موکد گردانید و چون این معنی بر ایشان نهایت دشوار آمد بعد یک سال رخصت نازل فرمود ان ربك یعلم الی آخر السورة تا هر که خواهد قیام کند و هر که خواهد نکند و هر قدر که خواهد بخواند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی بسبب هیبت وحی ۱۲ ف۵ یعنی اگر بعض شبها نکنی گناه نباشد والله اعلم ۱۲

ع ۱۹ / ۱۱

تفسیر عثمانی

ع۵ بکفار بگو که شما از راه مخالفت چرا دحام می کنید و ان کدام چیز است که موجب خفقان و عدم رضامندی شما قرار می گیرد؟ من هیچ سخن بد و نامعقول نگویم بلکه تنها رب خود را میخوانم و هیچ کس را شریک او نمیدانم پس در سخن من چه چیز بنظر شما رسیده که قابل مناقشه و مجادله باشد اگر شما با متفق شده میخواهید بر من هجوم بیاورید فراموش مکنید که من بران ذاتی اعتماد و توکل دارم که از هر نوع شرکت پاک و بی نیاز است ع۶ اختیار من محض رسانیدن سخن و پیغام آوردن است از طرف الله بسوی بندگان و بسبب الغای همین وظیفه در حمایه و پناه اویم ۱۲

ع ۲۰ / ۱۲

قَوْلًا ثَقِيْلًا ﴿٥﴾ اِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْاً وَّاَقْوَمُ قِيْلًا ﴿٦﴾ اِنَّ

فرمانے دشوار ف۱ — هر آئینه قیام شب زیاده ترست در موافقت زبان با دل ودرست ترست در تلفظ الفاظ هر آئینه

سخنی سنگین ع۵ — هر آئینه قیام شب زیاده تراست در پامال کردن وراست تراست از حیث خواندن هر آئینه

لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيْلًا ﴿٧﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ

ترا در روز شغلے ست بسیار ویاد کن نام پروردگار خود را واز همه جهت گسسته شو متوجه شده بسوئے او

برای تو در روز شغلی است دراز ویاد کن نام پروردگار خود را و منقطع شو بسوی او (از هر طرف)

تَبْتِيْلًا ﴿٨﴾ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيْلًا ﴿٩﴾

نوعے گسسته شدن پروردگار مشرق ومغرب ست نیست هیچ معبود مگر او پس کارساز گیر او را

بالقطاعی ع۵ (اوست) پروردگار مشرق ومغرب نیست سزاوار پرستش مگر او پس بگیر او را کارساز

وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيْلًا ﴿١٠﴾ وَذَرْنِيْ وَالْمُكَذِّبِيْنَ

وصبر کن بر آنچه می گویند وترک کن ایشانرا ترک کردن نیکو وبگذار مرا با دروغ شمارندگان

وصبر کن بر آنچه می گویند وترک کن ایشانرا ترک کردن نیکو وبگذار مرا وتکذیب کنندگان را

اُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيْلًا ﴿١١﴾ اِنَّ لَدَيْنَآ اَنْكَالًا وَّجَحِيْمًا ﴿١٢﴾ وَّ

خداوندان رفاهیت ومهلت ده ایشانرا اندکے هر آئینه هست نزدیک ما قیدهائے گران وآتش افروخته و

که صاحبان نعمت اند ومهلت بده ایشان را اندکی هر آئینه نزد ماست قیدهای گران وآتش افروخته و

طَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَّعَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٣﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ وَ

طعام گلوگیر وعذاب درد دهنده روزیکه بجنبد زمین وکوهها و

طعام گلوگیر وعذاب دردناک در روزیکه بجنبد زمین وکوهها و

كَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيْبًا مَّهِيْلًا ﴿١٤﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْكُمْ رَسُوْلًا ۵ شَاهِدًا

شود کوهها مانند تل ریگ ازهم پاشیده شده هر آئینه ما فرستادیم بسوئے شما پیغامبرے گواهی دهنده

شوند کوهها مانند تل ریگ روان (پراگنده شده) (هر آئینه) ما فرستادیم بسوی شما رسولی گواهی دهنده

عَلَيْكُمْ كَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ رَسُوْلًا ﴿١٥﴾ فَعَصٰى فِرْعَوْنُ الرَّسُوْلَ

بر شما چنانکه فرستاده بودیم بسوئے فرعون پیغامبرے را پس نافرمانبرداری کرد فرعون آن پیغامبر را

بر شما چنانکه فرستاده بودیم بسوی فرعون رسولی را پس عصیان کرد فرعون آن رسول را

فَاَخَذْنٰهُ اَخْذًا وَّبِيْلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُوْنَ اِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَّجْعَلُ

پس درگرفتیم او را در گرفتن سخت پس اگر کافر مانید چگونه در پناه شوید از روزے که اطفال را

پس گرفتیم او را گرفتن سخت پس چگونه خلاص میشوید اگر باقی مانید بکفر خود از روزی که می گرداند

الْوِلْدَانَ شِيْبًا ﴿١٧﴾ السَّمَآءُ مُنْفَطِرٌ بِهٖ ۚ كَانَ وَعْدُهٗ مَفْعُوْلًا ﴿١٨﴾ اِنَّ

پیر گرداند آسمان شگافته باشد دران روز هست وعده خدا البته کردنی هر آئینه

کودکان را پیران آسمان پاره میشود دران روز هست وعدهٔ خدا شدنی (هر آئینه)

هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ ۚ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا ﴿١٩﴾ اِنَّ رَبَّكَ

این پندست پس هر که خواهد راه بگیرد بسوئے پروردگار خویش هر آئینه پروردگار تو

این پنداست پس هر که خواهد (پند گرفتن را) بگیرد بسوی پروردگار خود راه هر آئینه پروردگار تو

يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُوْمُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهٗ وَثُلُثَهٗ وَطَآئِفَةٌ مِّنَ

میداند که تو بر میخیزی نزدیک بدو ثلث شب ونیم شب وثلث شب ونیز میخیزند جماعه از

میداند که تو قیام می کنی قریب به دو ثلث شب و (قیام می کنی) نیم شب وثلث شب و (نیز قیام می کنند) جماعهٔ از

الَّذِيْنَ مَعَكَ ۗ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۗ عَلِمَ اَنْ لَّنْ تُحْصُوْهُ فَتَابَ

آنانکه همراه تو اند وخدا اندازه می کند شب وروز را دانست خدا که شما احاطه نمی توانید کرد قیام لیل را ف۲ پس برحمت

همراهان تو وخدا اندازه می کند شب وروز را دانست خدا که تو پوره کرده نمی توانی آنرا پس برحمت باز گشت

فتح الرحمن

ف۱ یعنی دعوت کفار باسلام ۱۲ ف۲ یعنی مواظبت نمیتوانید کرد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد یعنی ریاضت را اختیار کن تا بار گران سبک شود وآن بار چنان بار است که در مقابل آن تحمل بیداری شب آسان است مطلب این است که بعد ازان قرآن را پیهم بر تو نازل می کنم که باعتبار قدر ومنزلت خود خیلی قیمت دار و وزن دار و بلحاظ کیفیات ولوازم خیلی سنگین و گران است در احادیث است که در حین نزول قرآن بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم گرانی وسختی زیادی میگذشت چنانچه در فصل زمستان عرق میکرد اگر سواری بود حیوانیکه آنحضرت بران سواری بود تحمل آنرا نمی توانست وقتی سر مبارک پیغمبر بر ران زید بن ثابت بود که وحی نازل شد زید بن ثابت چنان حس کرد که ران او از بار فوق العاده پاره خواهد شد

ع۶ علاوه بر قیام شب در اوقات روز هم (اگرچه در ظاهر معاملات وعلائق با مخلوق ضروری است لیکن) علاقه دل خود را از همه بیشتر با پروردگار خویش نگهدار و بیداران گشت وگذار ونشست وبرخواست بیاد الله تعالی مشغول باش

هیچ تعلق ماسوی الله نباید توجه ترا یک آن ازان طرف منحرف سازد بلکه دل را از همه تعلقات یکسو کرده تنها بخدای یگانه متوجه دار ویا این طور بگوئید که همه تعلقات در همان یک تعلق ...

ع ۱۹ ۱۳

عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ ۭ عَلِمَ اَنْ سَيَكُوْنُ مِنْكُمْ مَّرْضٰى ۙ

بر شما پس بخوانید آنچه آسان باشد از قرآن دانست خدا که خواهند بود بعضے از شما بیماران

بر شما اکنون بخوانید قدری که آسان باشد از قرآن ؎۵ دانست الله که می باشد بعضی از شما مریضان

وَاٰخَرُوْنَ يَضْرِبُوْنَ فِي الْاَرْضِ يَبْتَغُوْنَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ ۙ وَاٰخَرُوْنَ

و دیگران که سفر مے کنند در زمین طلب روزی مینمایند از فضل خدا و دیگران که

و دیگران سفر می کنند در زمین طلب می کنند فضل خدا (روزی) را و دیگران

يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ڮ فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۙ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَ

کارزار مے کنند در راه خدا پس بخوانید آنچه آسان باشد از قرآن و برپا دارید نماز را و

جنگ می کنند در راه الله بخوانید قدری که آسان باشد از قرآن و برپا دارید نماز را و

اٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا ۭ وَمَا تُقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ مِّنْ

بدهید زکوٰة را و وام دهید خدا را وام دادن نیک ؎۱ و آنچه پیش میفرستید برائے خویشتن از

داده باشید زکوٰة را و قرض دهید الله را قرض نیکو و آنچه پیش میفرستید برای خود کدام

خَيْرٍ تَجِدُوْهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَّاَعْظَمَ اَجْرًا ۭ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ۭ

عمل نیک آنرا بهتر خواهید یافت نزدیک خدا و بزرگتر باعتبار مزد و طلب آمرزش کنید از خدا

نیکی می یابید آنرا نزد الله بهتر و بزرگتر از روی ثواب و آمرزش بخواهید از الله

اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۲۰ ع

سورة المدثر مكية وهى ست وخمسون آية وفيها ركوعان

هر آئینه خدا آمرزگار مهربانست ؎۳

بتحقیق خدا آمرزگار مهربان است

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده • مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است ۱

يٰٓاَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۝۱ قُمْ فَاَنْذِرْ ۝۲ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ۝۳ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ۝۴ وَ

اے مرد جامه بر خود پیچیده ؎۴ برخیز بترسان و پروردگار خود را پس به بزرگی یاد کن و جامهائے خود را پاک ساز و

ای لحاف پوشنده برخیز پس بترسان و پروردگار خود را تعظیم کن و لباس های خود را پاک دار و

الرُّجْزَ فَاهْجُرْ ۝۵ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ۝۶ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ۝۷ فَاِذَا نُقِرَ

پلیدی را دور کن و نباید که چیزے بدهی زیاده طلب کنان ؎۵ و برائے حکم پروردگار خویش پس شکیبائی ورز پس وقتیکه دمیده

پلیدی (بت و شرک) را ترک کرده باش، و احسان مکن در حالی که عوض بسیار خواهی و برای (امتثال امر) پروردگار خود صبر کن پس چون دمیده

فِي النَّاقُوْرِ ۝۸ فَذٰلِكَ يَوْمَىِٕذٍ يَّوْمٌ عَسِيْرٌ ۝۹ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ غَيْرُ يَسِيْرٍ ۝۱۰

در صور دشوار شود حال پس آنوقت و آنروز وقتی دشوار باشد بر کافران نه وقت آسان

در صور پس آنگاه آن روز روزی است دشوار بر کافران غیر آسان

ذَرْنِيْ وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيْدًا ۝۱۱ وَّجَعَلْتُ لَهٗ مَالًا مَّمْدُوْدًا ۝۱۲ وَّبَنِيْنَ

بگذار مرا با کسیکه آفریدش تنها و دوام اورا مال فراوان و فرزندان

بگذار مرا و آن را که آفریدم در حالیکه جریده بود (از همه چیز) و دادم اورا مال فراوان و پسران

شُهُوْدًا ۝۱۳ وَّمَهَّدْتُّ لَهٗ تَمْهِيْدًا ۝۱۴ ثُمَّ يَطْمَعُ اَنْ اَزِيْدَ ۝۱۵ كَلَّا ۭ اِنَّهٗ

حاضر شوند بمجالس و وسعت دادم اورا وسعت دادنے باز طمع مے کند که زیاده هم بدهم نے هر آئینه او هست

حاضر (در مجلس باو) و آماده کردم برای او (اسباب جاه و ثروت) آماده کردنی باز طمع می کند که زیاده دهم اورا هرگز نی (هر آئینه) او

كَانَ لِاٰيٰتِنَا عَنِيْدًا ۝۱۶ سَاُرْهِقُهٗ صَعُوْدًا ۝۱۷ اِنَّهٗ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ۝۱۸ فَقُتِلَ

بآیات ما ستیزنده تکلیف خواهم داد اورا ؎۶ بمشقے هر آئینه وے تامل کرد و اندازه مقرر نمود پس لعنت باد اورا

بسیار معاند است به آیت های ما زود است که مجبورش بسازیم به بالا شدن بر بلندی بزرگ (هر آئینه) او فکر کرد (اگرچه طعنه زنی) و اندازه کرد پس

فتح الرحمن

؎۱ یعنی صرف مال کنید در جهاد بتوقع ثواب آخرت والله اعلم ۱۲-

؎۲ مترجم گوید این آیت بعد یکسال نازل شد و آنحضرت صلی الله علیه وسلم در همین سوره لاحق کردند بجهت مناسبت و لهذا ایں کلام سوره در اسلوب نمی ماند والله اعلم ۱۲

؎۳ یعنی از هیبت وحی ۱۲

؎۴ یعنی هدیه بردن بر رئیسے تا وے زیاده از قیمت هدیه رعایت کند از اخلاق رذیله است

۱۲ تفسیر عثمانی

؎۵ اندازه صحیح و کامل شب و روز تنها به خداوند معلوم است و بیک اندازهٔ خاص گاهی شب را از روز کوتاه تر و گاهی دراز تر و گاهی هر دو را برابر می سازد. برای بندگان در آن وقت خواب غفلت که نصف یا یک ثلث و یا دو ثلث شب را بطرز کامل حفاظت کردن خصوصا هنگامیکه وسایل فنی مانند ساعت وغیره مهیا نباشد کار آسان نیست بنابران بعض صحابه تمام شب خواب نمی کردند که مبادا بخواب روند و از بیداری یک ثلث شب محروم گردند بنابران الله تعالے برحمت خود آنرا معاف کرد و فرمود که شما چنانکه باید آنرا بسر رسانده نمی توانید لهذا هر کرا که توفیق بیدار شدن رفیق باشد هر قدر که خواهد قرآن بخواند اکنون برامت نه نماز تهجد فرض است و نه کدام قید و بست وقت و یا مقدار تلاوت ۱۲-

ع ۱ / ۱۴

كَيْفَ قَدَّرَ ⑲ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ⑳ ثُمَّ نَظَرَ ㉑ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ㉒ ثُمَّ

چگونه اندازه کرد باز دگر لعنت باد برو چگونه اندازه کرد باز در نگریست باز رو ترش کرد و پیشانی در هم کشید باز

چگونه اندازه کرد باز کشته شود چگونه اندازه کرد پس نظر کرد باز روی ترش کرد و پیشانی در هم کشید باز

أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ㉓ فَقَالَ إِنْ هٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ㉔ إِنْ هٰذَا إِلَّا قَوْلُ

پشت گردانید و تکبر کرد پس گفت نیست قرآن مگر جادوئے که از ساحران نقل کرده میشود نیست این قرآن مگر کلام

پشت گردانید و تکبر کرد پس گفت نیست این قرآن مگر جادوئی است که نقل کرده میشود (از ساحران) نیست این قرآن مگر کلام

الْبَشَرِ ㉕ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ㉖ وَمَا أَدْرٰىكَ مَا سَقَرُ ㉗ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ㉘

آدمی خواهیم در آورد او را بدوزخ و چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست دوزخ باقی نمی گذارد و ترک نمی کند

بشر عه زود است که بیندازیم او را در آتش و چه چیز دانا کرد ترا که چیست آتش باقی نمی ماند چیزی را و نمی گذارد عه

لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ㉙ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ㉚ وَمَا جَعَلْنَا أَصْحٰبَ النَّارِ إِلَّا

سوزنده است آدمیان را بر دوزخ مؤکل اند نوزده کس و نه ساخته ایم مؤکلان دوزخ مگر

سوزنده است انسان را (ظاهر شونده است برای مردم) مقرر است برآن آتش نوزده فرشته و نگردانیده ایم مؤکلان دوزخ را مگر

مَلٰئِكَةً ۙ وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا ۙ لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ

فرشتگان را و نه ساخته ایم شمار ایشان را مگر بلا در حق کافران تا یقین کنند

فرشتگان و نگردانیده ایم شمار ایشان را مگر آزمایش در حق کافران تا یقین کنند

أُوتُوا الْكِتٰبَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ اٰمَنُوا إِيمَانًا وَّلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا

اهل کتاب و تا زیاده شوند مسلمانان در ایمان خود و تا شک نکنند اهل

اهل کتاب و تا ترقی کنند مومنان در ایمان خود و تا در فریب نیفتند اهل

الْكِتٰبَ وَالْمُؤْمِنُونَ ۙ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ وَّالْكٰفِرُونَ

کتاب و مسلمانان و تا بگویند آنانکه در دل ایشان بیماریست و کافران

کتاب و مسلمانان و تا بگویند آنانکه در دل ایشان مرض است و کافران

مَاذَا أَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا ۘ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَّشَاءُ وَيَهْدِي

چه چیز اراده کرده است خدا باین داستان هم چنین گمراه می کند خدا هر کرا خواهد و راه مے نماید

که چه چیز اراده کرده است الله باین مثل (عدد ملائک) هم چنین گمراه می کند الله هر کرا خواهد و راه می نماید

مَنْ يَّشَاءُ ۘ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ ۘ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرٰى لِلْبَشَرِ ㉛ ع

هر کرا خواهد نمے داند لشکر پروردگار ترا مگر او تبارک و تعالے و نیست این مگر پندے برائے بنی آدم ع

هر کرا خواهد و نمیداند لشکرهای پروردگار ترا مگر او و نیست آن مگر پند برای مردم

كَلَّا وَالْقَمَرِ ㉜ وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ㉝ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ㉞ إِنَّهَا لَإِحْدَى الْكُبَرِ ㉟

نے نے قسم بماه و قسم به شب چون پشت برگرداند قسم بصبح چون روشن شود هر آئینه دوزخ یکے از چیزهائے بزرگ ست

حقا قسم است به ماه و شب چون بگذرد و قسم بصبح چون روشن شود (هر آئینه) دوزخ یکی از چیزهای بزرگ است

نَذِيرًا لِّلْبَشَرِ ㊱ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَّتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ㊲ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا

ترساننده بنی آدم را ترساننده است برائے هر که خواهد از شما پیشتر آید یا باز پس ماند هر شخصے با آنچه

درحالیکه ترساننده است انسان را برای هر که خواهد از شما که پیش شود یا پس ماند هر نفس به آنچه

كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ㊳ إِلَّا أَصْحٰبَ الْيَمِينِ ㊴ فِي جَنّٰتٍ ۛ يَتَسَاءَلُونَ ㊵ عَنِ

کرد در گرو ست مگر اهل سعادت در بوستانها باشند سوال کنند از

کرده است گرو است مگر اصحاب دست راست (ایشان) در بوستانها می پرسند از یک دیگر از

الْمُجْرِمِينَ ㊶ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ ㊷ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ㊸ وَلَمْ نَكُ

گنهگاران چه چیز در آورد شما را در دوزخ گویند نه بودیم از نماز گزارندگان و نے دادیم

احوال مجرمان (می گویند برای کفار) چه چیز در آورد شما را در دوزخ گویند نبودیم از نماز گذاران و نبودیم

فتح الرحمن

ف ۱ مترجم گوید این تصویر است حال کافر را که خدائے تعالے او را نعمت ها داده باشد و او مصر باشد بر کفر و عبس و بسر ثم ادبر و استکبر تصویر حال تامل و تحیر دوست والله اعلم ۱۲ ف ۲ مترجم گوید این آیت اشارت ست بر دو شبه کفار در عدد تسعة عشر و آنحضرت صلی الله علیه وسلم آنرا در همین سوره لاحق فرمودند بجهت مناسبت لهذا با سائر سورها نماند در اسلوب والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی عه

روی خود را ترش کرده محفل نگریست تا بینندگان بفهمند که آواز قرآن کما حقه انقباض زیادی دارد سپس پشت خود را گردانید گویا در باب کلام چیز نهایت نفرت انگیز به بیان آغاز می کنند حالانکه قبلاً به حقانیت آن اقرار کرده بود اکنون برای خوشنودی قوم خود از آن برگشت بالآخر بیک عالم غرور و تکبر اظهار کرد این چیزی نیست مگر جادو است که از پیشینیان نقل شده آمده است و این یقینا کلام آدم است که در لباس جادو بظهور رسید عه پدر را از پسر شوهر را از زن و دوست را از دوست جدا می سازد عه آتش هیچ یک عضو دوزخیان را باقی نخواهد ماند که از سوختن محفوظ ماند باز لبعد از سوزاندن بران حال هم نخواهد گذاشت بلکه دوباره بحالت اصلی برگردانیده میشوند و در آتش خواهند سوخت همین سلسله الی الابد جاری می ماند العیاذ بالله

ع ۳۱ ۱۵ — ع ۱۶ — عند المتقدمين — الربع

نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿١٣﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ﴿١٤﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ

طعام فقیر را — و با لنگار در مے آمدیم — با در آیندگان — و دروغ میشمردیم — روز

که طعام میدادیم محتاج را — و بودیم که فرو میرفتیم (در باطل) با فرو رفتگان — و بودیم که تکذیب می کردیم — روز

الدِّينِ ﴿١٥﴾ حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ ﴿١٦﴾ فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿١٧﴾ فَمَا

جزا را — تا وقتیکه آمد بما — موت — پس سود ندهد ایشانرا شفاعت — شفاعت کنندگان — پس چیست

جزا را — تا آنکه رسید بما مرگ ع — پس نفع ندهد ایشانرا شفاعت — شفاعت کنندگان — پس چیست

لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿١٨﴾ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ ﴿١٩﴾ فَرَّتْ مِن

ایشانرا از پند رو گردان شده — گویا ایشان خران رم کرده اند — که گریخته باشند از

ایشانرا در حالی که روی گردانند از پند — گویا ایشان خران رمندگان اند که گریخته باشند از

قَسْوَرَةٍ ﴿٢٠﴾ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ﴿٢١﴾ كَلَّا ۖ بَلْ

شیرے — بلکه میخواهد — هر شخصے — از ایشان که داده شود نامه هائے کشاده ف۱ — نے نے — بلکه

شیر — بلکه میخواهد — هر شخصے — از ایشان که باو داده شود در قهائے سرکشاده — نه چنین است بلکه

لَّا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ﴿٢٢﴾ كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٢٣﴾ فَمَن شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿٢٤﴾ وَمَا

نمے ترسند از آخرت — نے نے — هر آئینه قرآن پند ست — پس هر که خواهد — بخواند آنرا — و یا

نمی ترسند از آخرت ع۵ — نه چنین است (هر آئینه) قرآن پند است پس هر که خواهد (که پند گیرد) یاد کند آنرا — و

يَذْكُرُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ ۚ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٢٥﴾

یاد نے کنند بندگان مگر وقتیکه خواسته باشد خدا اوست سزاوار آنکه از وے بترسند و اوست سزاوار آنکه بیامرزد

یاد نمی کنند مگر وقتیکه خواسته باشد الله اوست سزاوار آنکه از وی بترسند — و اوست سزاوار آنکه بیامرزد

سُورَةُ الْقِيَامَةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ أَرْبَعُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے — بخشاینده — مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ ﴿١﴾ وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ أَيَحْسَبُ

قسم میخورم — بروز قیامت — و قسم میخورم — به نفس — ملامت کننده ف۲ — آیا مے پندارد

قسم میخورم — بروز قیامت — و قسم میخورم — بر نفس — ملامت کننده بر بدی — آیا می پندارد

الْإِنسَانُ أَلَّن نَّجْمَعَ عِظَامَهُ ﴿٣﴾ بَلَىٰ قَادِرِينَ عَلَىٰ أَن نُّسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٤﴾ بَلْ

آدمی — که جمع نکنیم — استخوانهائے اورا — آرے می کنیم توانا شده بر آنکه هموار کنیم سر انگشت هائے اورا — بلکه

انسان که جمع نخواهیم کرد استخوان های اورا — بلکه (جمع می کنیم) در حالیکه توانائیم بر اینکه درست کنیم سر انگشتان اورا — بلکه

يُرِيدُ الْإِنسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ ﴿٥﴾ يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ ﴿٦﴾ فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ﴿٧﴾

میخواهد — آدمی که معصیت کند در زمانیکه پیش روی ویست ف۳ — مے پرسد کے خواهد بود روز قیامت — پس وقتیکه خیره شود چشم

میخواهد انسان که بے حیائی (معصیت) کند پیش روی خود (یعنی در زمان حال و آینده) می پرسد که خواهد بود روز قیامت پس چون خیره شود چشم

وَخَسَفَ الْقَمَرُ ﴿٨﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ﴿٩﴾ يَقُولُ الْإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ

و تیره گردد — ماه — و یکجا جمع کرده شود آفتاب و ماه — گوید — آدمی — آنروز که کجاست

و تیره گردد — ماه — و جمع کرده شود آفتاب و ماه — گوید — انسان — آن روز که کجاست جائے

الْمَفَرُّ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾ يُنَبَّأُ الْإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ

گریزگاه — نے نے — نیست هیچ پناه — بسوئے پروردگار تست امروز — قرارگاه — خبر داده شود آدمی را — آنروز

گریز چنین نیست — نیست هیچ پناه گاه خاص بسوی (مشیت) پروردگار تست آنروز قرارگاه و خبر داده میشود انسانرا — دران روز

بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾ بَلِ الْإِنسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ ﴿١٥﴾

بحقیقت حال آنچه پیش فرستاده بود و پس گذاشته ف۴ بلکه هست آدمی برائے الزام خود حجتے اگرچه در میان آرد عذرهائے خود را ف۵

به آنچه پیش فرستاده و پس گذاشته بلکه انسان بر نفس خود حجت (بینائی) است — اگرچه پیش کند عذرخواهی خود را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی می گویند باید که کتاب بر هر یک نازل شود ۱۲ ف۲ که آدمے البته مبعوث خواهد شد ۱۲ ف۳ یعنی آمدنے است ۱۲ ف۴ مثل صدقه جاریه و علم باقی ۱۲ ف۵ مترجم گوید چون جبرئیل پیش آنحضرت صلعم وحی آورد آنحضرت صلعم بحفظ آن را اهتمام تمام فرمودے و هم بحضور جبرئیل قبل انقضاء وحی تکرار نمودے تا از خاطر مبارک نرود خدا تعالی باین معنی اشارت فرمود ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ نه حق خدا را شناختیم و نه خبر بندگان خدا را گرفتیم البته بتقلید مردمان دیگر بر علیه حق مباحثه هاے کردیم در صحبت بد زیست نموده در شکوک و شبهات غرق شده رفتیم و بزرگ ترین و وخیم ترین سخن اینکه گاهی یقین مانیامد که روز انصاف هم آمدنے است این چیز را دائما تکذیب می کردیم تا اینکه ساعت موت در رسید و بچشم سر دیده به آن سخنانی که تکذیب می کردیم یقین ما حاصل شد ع۵ این درخواست های بیهوده شان هم برای این نیست که اگر هم چنین بعمل آورده شود و اتخا قبول خواهند کرد بلکه سبب حقیقی آن این است که این مردم از عذاب نمی ترسند ۔ و منظور شان طلب حق نیست و این درخواست ها محض از روی تعنت است اگر فرضا این درخواست های شان پوره کرده شود باز هم ایمان نمی آرند کما قال تعالی .. ولو نزلنا علیک کتابا فی قرطاس فلمسوه بایدیهم لقال الذین کفروا ...

ع۲ | ۲۵ | ۱۶

لَا تُحَرِّكْ بِهٖ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهٖ ﴿۱۶﴾ اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهٗ وَقُرْاٰنَهٗ ﴿۱۷﴾ فَاِذَا قَرَاْنٰهُ

مجنبان (یا محمد) بتکرار قرآن زبان خود را تا زود بدست آرے یاد کردن آنرا ہر آئینہ وعدہ است بر ما در سینہ تو جمع کردن قرآن آسان کردن خواندن او را پس چون بخوانند فرشتہ

مجنبان بخواندن قرآن زبان خود را تا بعجلت کنی بیاد کردن آن (ہر آئینہ) بر ماست جمع کردن آن در سینۂ تو و خواندن آن بر زبان تو پس چون بخوانیم آنرا (تماما)

فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهٗ ﴿۱۸﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهٗ ﴿۱۹﴾ كَلَّا بَلْ تُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ ﴿۲۰﴾ وَتَذَرُوْنَ

دل خود را در پے خواندن او کن باز ہر آئینہ وعدہ بر ماست واضح کردن آں (ملل) نے نے بلکہ اے کافراں دوست میدارید دنیا را و ترک مے نماید

پس پیروی کن خواندن آنرا پس ہر آئینہ بر ماست واضح ساختن آن چنین نباید کرد بلکہ دوست می دارید دار عاجلہ (دنیا را) و می گذارید

الْاٰخِرَةَ ﴿۲۱﴾ وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿۲۲﴾ اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿۲۳﴾ وَوُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍۭ بَاسِرَةٌ ﴿۲۴﴾

آخرت را یکپارہ رویہا آنروز تازہ باشند بسوے پروردگار خود نظر کنندہ باشندہ و یکپارہ رویہا آنروز پیشانی درہم کشیدہ باشند

دار آخرت را بسا رویہا دران روز تازہ می باشند بہ پروردگار خود بینندہ می باشند و بسا رویہا دران روز ترش باشند

تَظُنُّ اَنْ يُّفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿۲۵﴾ كَلَّا اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿۲۶﴾ وَقِيْلَ مَنْ ۜ رَاقٍ ﴿۲۷﴾

توقع کنند کہ درمیان آوردہ باشد بایشان مصیبتے نے نے وقتیکہ برسد روح بچنبر گردن و گفتہ شود کیست افسوں کنندہ

می پندارند کہ واقع کردہ میشود بہ آنہا بلای کمرشکن چنین نباید کرد چون برسد نفس باستخوانہاے سر سینہ (طوق گردن) و گفتہ شود کیست افسون کنندہ

وَّظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿۲۸﴾ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿۲۹﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذِ ۨالْمَسَاقُ ﴿۳۰﴾

و یقین دانست محتضر کہ این وقت جدا شدن روح ست و بہ پیچید یک ساق محتضر بساق دیگر بسوے پروردگار تست آنروز رواں کردن

و بداند (محتضر) کہ این است وقت جدائی و بپیچد یک ساق بساق دیگر بسوے پروردگار تست دران روز رواں کردن

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى ﴿۳۱﴾ وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿۳۲﴾ ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰٓى اَهْلِهٖ يَتَمَطّٰى ﴿۳۳﴾

پس نہ باور داشت آدمی و نہ نماز گزارد و لیکن دروغ شمرد و روگردان گشت باز برفت بسوے اہل خانہ خود خراماں شدہ

پس تصدیق نکرد و نہ نماز خواند و لیکن تکذیب کرد و اعراض نمود باز برفت بسوی اہل خانہ خود تکبر کنان

اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿۳۴﴾ ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿۳۵﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى ﴿۳۶﴾

واے بر تو پس واے بر تو باز دیگر می گویم واے بر تو پس واے بر تو آیا می پندارد آدمی کہ مہمل گذاشتہ شود

وای بر تو پس وای بر وای باز وای بر تو پس وای بر وای آیا می پندارد انسان کہ گذاشتہ شود بی قید (مہمل)

اَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّنْ مَّنِيٍّ يُّمْنٰى ﴿۳۷﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿۳۸﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ

آیا نبود نطفہ از منی کہ ریختہ میشد در رحم باز بود خون بستہ پس بیافرید خدا پس درست اندام کرد پس ساخت از آن منی

آیا نبودہ انسان قطرہ از منی کہ انداختہ میشد باز بود خون بستہ پس بیافرید خدا پس درست اندام کرد پس آفرید ازان

الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿۳۹﴾ اَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقٰدِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُّحْیِۦَ الْمَوْتٰى ﴿۴۰﴾

دو قسم را مرد را و زن را آیا نیست این خدا توانا بر آنکہ زندہ کند مردگان را

جفت نر و مادہ را آیا نیست این آفرینندہ توانا بر اینکہ زندہ کند مردگانرا

سُوْرَةُ الدَّهْرِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ اِحْدٰى وَثَلٰثُوْنَ اٰيَةً وَّفِيْهَا رُكُوْعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خداے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِيْنٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْـًٔا مَّذْكُوْرًا ﴿۱﴾ اِنَّا خَلَقْنَا

ہر آئینہ آمدہ است بر آدمی مدتے از زمان کہ نبود چیزے ذکر کردہ شدہ ہر آئینہ ما آفریدیم

(ہر آئینہ) آمدہ است بر انسان مدتی از زمانہ کہ نبود چیزی ذکر کردہ شدہ (بہ تحقیق) ما آفریدیم

الْاِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ اَمْشَاجٍ ۖ نَّبْتَلِيْهِ فَجَعَلْنٰهُ سَمِيْعًاۢ بَصِيْرًا ﴿۲﴾ اِنَّا هَدَيْنٰهُ

آدمی را از یکپارہ منی در ہم آمیختہ از چند چیز پس ساختیمش شنوا بینا ہر آئینہ ما دلالت کردیم آدمی را

انسان را از قطرۂ منی در ہم آمیختہ (درحالیکہ) می آزمائیم او را پس گردانیدیم او را شنوا بینا (ہر آئینہ) ما دلالت کردیم او را

السَّبِيْلَ اِمَّا شَاكِرًا وَّاِمَّا كَفُوْرًا ﴿۳﴾ اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَلٰسِلَاۡ وَاَغْلٰلًا وَّ

بہ راہ خواہ شکر گویندہ و یا ناسپاس دارندہ ہر آئینہ ما آمادہ ساختہ ایم برائے کافراں زنجیرہا و طوق ہا و

براہ راست (درحالیکہ) یا شکر کنندہ است و یا ناسپاس (ہر آئینہ) ما آمادہ ساختہ ایم برای کافران زنجیرہا و طوق ہا و

دشخی دو مین بزرگتر ازان است و آن عبارت است از احوال قبر و آخرت کہ کیفیت آنرا نمی توان بیان کرد ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید ظاہر نزدیک بندہ آنست کہ معنی آیت چنین باشد ہر آئینہ وعدہ لازم ست بر ما جمع کردن قرآن در مصاحف و حفظ و قرأت آن عصرا بعد عصر و ایضاح بہ تفسیر معانی آن خدا یتعالی بر دست شیخین رضی اللہ عنہما جمع آن کردہ و در ہر زمانے قاریانرا توفیق داد کہ حافظ شوند بہ تجوید بخوانند و در ہر زمانے مفسرانرا توفیق داد کہ در تفسیر آن سعی نمایند واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنے در پاے حرکت نماند ۱۲ ف۳ یعنی منی مرد و منی زن و خون حیض انجا بہمانے می گردانید ۱۲

ع ۲۰ / ۱۷

تفسیر عثمانی

ف۵ بعض اوقات از سختی سکرات موت یک ساق بہ ساق دیگر می پیچید و نیز بعد ازینکہ تعلق روح از حصۂ اسفل بدن جدا میشود جنبانیدن ساقہا و آن را از یک دیگر جدا داشتن باختیار او نمی ماند لہٰذا یک ساق بر ساق دیگر بی اختیارانہ می افتد و بعض سلف گفتہ کہ ساق در محاورات عرب کنایہ است از مصیبت خارق العادہ۔ درین صورت ترجمہ آیت چنین میشود کہ یک سختی با سختی دوم در امیزد و زیرا میرندہ در آن وقت با دو سختی دچار میشود۔ سختی اول عبارت از دنیا رفتن، مال و اسباب، اہل و عیال جاہ و حشم را ترک دادن خوشی و طعنہ زنی دشمنان و خیال رنج و غم دوستان

ع ۱۰ / ۱۸

سعيرا ④ إن الأبرار يشربون من كأس كان مزاجها كافورا ⑤ عينا يشرب

آتش افروخته هر آئینه نیکو کاران می نوشند از پیاله شراب که آمیزش دے آبِ چشمهٔ کافور باشد ف۱ چشمه که بے آشامند

آتش شعله زن ع۱ به تحقیق نیکو کاران می نوشند از پیاله شراب که باشد آمیزش آن کافور چشمه که مینوشند

بها عباد الله يفجرونها تفجيرا ⑥ يوفون بالنذر ويخافون يوما كان شره

ازاں بندگاں مقرب خدا رواں کنند آنرا روان کردنی ف۲ وفا می کنند به نذر و مے ترسند از روز یکه مشقت آن فاش باشد

ازان بندگان خدا ع۲ روان می سازند آنرا روان کردنی ع۳ وفا می کنند به نذر و می ترسند از روز یکه باشد مشقت آن

مستطيرا ⑦ ويطعمون الطعام على حبه مسكينا ويتيما وأسيرا ⑧ إنما

و میدهند طعام باوجود احتیاج بآن فقیر را و یتیم را و زندانی را می گویند جزاین نیست که

منتشر و میخورانند طعام را با وجود محبت آن فقیر و یتیم و اسیر را (جزاین نیست) که

نطعمكم لوجه الله لا نريد منكم جزاء ولا شكورا ⑨ إنا نخاف من ربنا يوما

طعام میدهیم شمارا برائے ذات خدا نے طلبیم از شما مزدے و نه شکرے هر آئینه ما مے ترسیم از پروردگار خود روز

میخورانیم شمارا طعام خاص برای رضای خدا نمی خواهیم از شما عوض و نه سپاس گذاری (هر آئینه) ما میترسیم از پروردگار خود روز

عبوسا قمطريرا ⑩ فوقاهم الله شر ذلك اليوم ولقاهم نضرة وسرورا ⑪

ترش روو نهایت سخت پس نگهداشت ایشانرا خدا از سختی آن روز و رسانید ایشانرا تازگی و خوشحالی

ترش رو و نهایت سخت پس نگاه داشت ایشانرا الله از شر آن روز و رسانید بایشان تازگی و خوشحالی

وجزاهم بما صبروا جنة وحريرا ⑫ متكئين فيها على الأرائك لا يرون

و جزا داد ایشانرا بمقابله صبر ایشان بوستان و جامهٔ ابریشمی تکیه زده باشند آنجا بر تخت ها نه بینند

و پاداش داد ایشانرا بر صبر ایشان جنت و جامهٔ ابریشمی تکیه کنندگان باشند دران بر تخت ها نمی بینند

فيها شمسا ولا زمهريرا ⑬ ودانية عليهم ظلالها وذللت قطوفها

آنجا گرمی آفتاب و لا نه سرمائے شدید را و نزدیک شده باشد بر ایشان سایه‌هائے آن بوستان و سهل التحصول کرده شود میوه‌هائے آن

دران گرمی (آفتاب) و نه سردی و نزدیک شونده بر ایشان شاخهائے ایشان و رام کرده شده باشد میوه های آن

تذليلا ⑭ ويطاف عليهم بآنية من فضة وأكواب كانت قواريرا ⑮

سهل کردنی و آمد و شد کرده شود بر ایشان باوندها از نقره و با جامهائے که باشند مانند آبگینها

رام کردنی و گردانیده میشود بر ایشان ظرف ها از نقره و صراحی ها که باشند شیشه ها

قوارير من فضة قدروها تقديرا ⑯ ويسقون فيها كأسا كان مزاجها

مراد میدارم آبگینها از نقره اندازه کرده باشند ساقیان آنرا اندازه کردنی و نوشانیده شود ایشانرا آنجا جام شرابی که هست آمیزش

شیشه ها از نقره در حالیکه اندازه کرده اند آنها را اندازه کردنی و نوشانیده شود بایشان در آنجا جام شرابی که هست آمیزش آن

زنجبيلا ⑰ عينا فيها تسمى سلسبيلا ⑱ ويطوف عليهم ولدان مخلدون

آب چشمهٔ زنجبیل که چشمه ایست در بهشت که نام آن نهاده میشود سلسبیل و آمد شد کنند بر ایشان نوجوانان جاویدان

زنجبیل چشمه در بهشت که نامیده میشود سلسبیل و می گردند نزد ایشان نوجوانان که همیشه نوجوان باشند

إذا رأيتهم حسبتهم لؤلؤا منثورا ⑲ وإذا رأيت ثم رأيت نعيما وملكا

چون بینی ایشانرا پنداری که ایشان مروارید اند از رشته افشانده شده و چون نگاه کنی آنجا به بینی نعمت فراوان و پادشاهی

چون ببینی ایشانرا می پنداری ایشانرا مروارید پراگنده شده و چون بنگری آنجا ببینی نعمت های فراوان و ملک

كبيرا ⑳ عاليهم ثياب سندس خضر وإستبرق وحلوا أساور من فضة

بزرگ بالائے ایشان باشد جامهائے سبز از دیبائے نازک و نیز بالائے ایشان باشد دیبائے لک و زیور پوشانیده شود ایشان

بزرگ بالای ایشان باشد جامه های ابریشم نازک سبز و ابریشم سطبر و پوشانیده شود بایشان دستوانها از نقره

وسقاهم ربهم شرابا طهورا ㉑ إن هذا كان لكم جزاء وكان سعيكم

و بنوشاند ایشانرا پروردگار ایشان شراب نهایت پاک هر آئینه این نعمت هست شمارا جزائے اعمال و هست سعی شما

و بنوشاند ایشانرا پروردگار ایشان شراب پاک کننده دل (تفریح میشود از ظرف ظاهر آئینه) این است برای شما پاداش و هست کوشش شما

فتح الرحمن

ف۱ مراد میدارم از کافور چشمه ۱۲ ف۲ یعنی جدولے ازان هر جا که خواهند ببرند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ برای مردمانیکه آنها بزنجیر های رسم و رواج و اوهام دفتون مشک بسته بودند و غل های حکومت و اقتدار غیر الله را از گردن هائے خود کشیده نتوانستند بلکه بر علیه حق و حامیین حق با فروختن آتش دشمنی و جنگ عمر های خود را گذشتاندند، گاهی غفلتا هم نعمت هائے خداوند را یاد نکرده خیال فرمانبرداری در خاطر آوردند و ابدل خود راه ندادند الله تعالی در آخرت طوق و سلاسل دوزخ و آتش شعله زن را برای ایشان آماده ساخته است ع۲ جام شراب را خواهند نوشید که دران مقدار قلیل از کافور آمیخته میشود این کافور از دنیا نیست بلکه یک چشمه خاص جنت است که خصوصا به بندگان مقرب و مخصوص خدا میسر می شود شاید از این سبب که سرد، خوشبو، مفرح و سفید رنگ است آنرا کافور گویند ع۳ آن چشمه باختیار آن بندگان است بهر طرفیکه اشاره کنند بهمان طرف جریان می کند بعض می گویند که اصل منبع آن در قصر حضور پر نور محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم باشد از انجا جویها منشعب گردیده به قصرهای جمیع انبیاء و مومنین رسانیده میشود - والله اعلم - بعد ازان خصائل ابرار را بیان فرموده است ۱۲

مَشْكُورًا ﴿٢٢﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ

قبول کرده شده | هر آئینه ما فرود آوردیم بر تو | قرآن را فرود آوردنی | پس شکیبائی کن بحکم پروردگار خود و فرمان مبر

مقبول شده (هر آئینه) ما فرود آوردیم بر تو قرآن را فرود آوردنی پس انتظار بکش حکم پروردگار خود را و اطاعت مکن

مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ

از زمرهٔ بنی آدم گناهگار یا ناسپاس را | و یاد کن نام پروردگار خود صبح و شام | و بعضے ساعات شب نماز گزار برائے او

گنهکار یا ناسپاس را از ایشان و یاد کن نام پروردگار خود را صبح و شام و در بعض ساعات شب سجده کن (نماز بخوان) برای او

وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا

و بپاکی یاد کن او را وقت دراز از شب | هر آئینه این کافران رغبت میکنند بدنیا | و ترک میکنند پس پشت خود روز

و بپاکی یاد کن او را وقت دراز از شب (بدرستیکه) این گروه دوست میدارند دار عاجله (دنیا) را و می گذارند پشت سر خود روز

ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ ۖ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾

گران را | ما آفریدیم ایشان را و محکم کردیم رگ ایشان را | و چون خواهیم عوض آریم قومے مانند ایشان بطریق بدل کردن

گران را ما آفریدیم ایشان را و محکم کردیم ربط مفاصل ایشان را و چون خواهیم عوض آریم مانند ایشان بدل کردنی

إِنَّ هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَاءُونَ

هر آئینه این پند است | پس هر که خواهد بگیرد بسوے پروردگار خود راه را | و نمے خواهید

(هر آئینه) این پند است پس هر که خواهد (پند گیرد) بگیرد بسوی پروردگار خود راه را و اراده نمی کنید شما

إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي

مگر وقتے که خواهد خدا | هر آئینه خداست دانائے با حکمت | داخل میکند هر کرا خواهد در

مگر اینکه اراده کند الله | تحقیق الله هست بهمه چیز دانا با حکمت | داخل میکند هر کرا خواهد در

رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

رحمت خود و برائے ستمکاران آماده کرده است عقوبتے درد دهنده

رحمت خود و برای ستمکاران آماده کرده است عذاب دردناک

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ﴿٣﴾ فَالْفَارِقَاتِ

قسم بباد هائے فرستاده شده بوجه نیک پس قسم ببادهائے تند وزنده بطریق شدت و قسم ببادهائے منتشر کننده ابر به پراگنده کردن پس قسم

قسم ببادهائے فرستاده شده برای خوش کردن دل پس قسم ببادهای تند وزنده بطریق شدت قسم ببادهای بردارنده در حال برداشتن پس قسم

فَرْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عُذْرًا أَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ فَإِذَا

بپاره پاره نمودن پس قسم بجماعات فرشتگان فرود آرنده وحی برائے دفع عذر یا برائے ترسانیدن هر آئینه آنچه وعده داده میشود شما را البته بودنی ست پس وقتیکه

بباد های پاره کنند تقسیم کنان باز (قسم) بفرشتگان که فرود آرنده گی را برای دفع اعتراض تا ترسانیدن عدو هر آئینه آنچه وعده داده شدید البته شدنی است پس

النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا

ستارها بے نور کرده شوند و وقتیکه آسمان شگافته شود و وقتیکه کوه ها پاره پاره نموده آید و وقتیکه

ستارگان محو (بے نور) کرده شود و چون آسمان شگافته شود و چون کوه ها پرانده (پراگنده) شود و چون

الرُّسُلُ أُقِّتَتْ ﴿١١﴾ لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ ﴿١٢﴾ لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿١٣﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ

پیغامبران را بمیعاد معین جمع کرده شود و برائے کدام روز پیغامبران را موقوف داشته شد برائے روز فیصل کردن و چه چیز خبردار کرد ترا که چیست روز

برای پیغمبران وقت مقرر شود برای کدام روز این چیز ها تاخیر کرده شده برائے روز فیصله و چه چیز دانا کرد ترا که چیست روز

الْفَصْلِ ﴿١٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾ أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ

فیصل کردن وائے آن روز دروغ شمارندگان را | آیا هلاک نکرده ایم نخستینیان را | باز از پس در آریم ایشان را

فیصله کردن وای در آن روز برای تکذیب کنندگان آیا هلاک نکردیم پیشینیان را باز در پی آنها هلاک می کنیم

رسولان صلوات الله علیهم وقتی معتاد باید بیاید که مجرمان بر حرکات خود ملزم گردانیده شوند و ترس کنندگان از خدا بکلی مأمون و بے غم گردند۔

فتح الرحمن

ف۱ محقق گردد آنچه محقق گرده‌اند۔

ع ٢٢

تفسیر عثمانی

۱۹

ف۱ اگر از من اللیل فاسجدله بتهجد اراده کرده شود در تسبیح معنی متبادر آن مراد خواهد شد یعنی شبانگاه علاوه بر تهجد در تسبیح و تهلیل زیاده تر مشغول باش۔ و اگر مغرب و عشاء مراد باشد پس ممکن است که مراد از تسبیح تهجد باشد

ف۲ حضرت شاه عبدالقادر رحمه الله مینویسد که منظور از (وحی) رد کردن اعتراض کافران است تا روز قیامت بگویند که ما خبر نداشتیم و نصیب کسانیکه ایمان است

۲ ع ۲۰

ف۱ ایشانرا ترسانیدن است تا ایمان بیاورند

حضرت شاه عبدالعزیز میفرماید که آن حصه کلام الهی که مشتمل امر و نهی عقاید و احکام است برای پیش آوردن عذر است تا در وقت باز خواست اعمال برای آن شخص عذر و دستاویز گردد که من فلان کار را بموجب حکم حق تعالی کردم و فلان کار را بحکم او ترک نمودم و آن حصه کلام الهی که مشتمل قصص و اخبار وغیره باشد عموما برای ترهیب و تخویف منکران است و در این سوره روی سخن بیشتر بسوی مکذبین و منکرین بود لهذا ذکر بشارات بیان نیامد والله اعلم بهر حال فرشتگان وحی آرنده و بادهای وحی

الْاٰخِرِيْنَ ﴿۱۷﴾ كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِيْنَ ﴿۱۸﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۱۹﴾ اَلَمْ نَخْلُقْكُّمْ

پسینیانرا همچنین می‌کنیم با گنهگاران وای آن روز دروغ شمارندگان را آیا نیافریده ایم شمارا

پسینیان را همچنین می‌کنیم با گنهگاران ع۵ وای دران روز برای تکذیب کنندگان آیا نیافریدایم

مِّنْ مَّآءٍ مَّهِيْنٍ ﴿۲۰﴾ فَجَعَلْنٰهُ فِيْ قَرَارٍ مَّكِيْنٍ ﴿۲۱﴾ اِلٰى قَدَرٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿۲۲﴾ فَقَدَرْنَا ۖ فَنِعْمَ

از آب محقر پس نهادیم آن آب را در جائے مضبوط تا اندازه معین پس اندازه کردیم پس نیکو

از آب بے قدر پس نهادیم آنرا در قرارگاه استوار تا مدت مقرره باز پوره کرده توانستیم آنرا پس نیکو

الْقٰدِرُوْنَ ﴿۲۳﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۲۴﴾ اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا ﴿۲۵﴾ اَحْيَآءً

اندازه کنندگانیم ما وائے آنروز دروغ شمارندگان را آیا نساخته ایم زمین را جمع کننده آدمیان جمع کند زندگان را

توانائیم (ما) وای دران روز برای تکذیب کنندگان آیا نساختیم زمین را جمع کننده زندگان

وَّاَمْوَاتًا ﴿۲۶﴾ وَّجَعَلْنَا فِيْهَا رَوَاسِيَ شٰمِخٰتٍ وَّاَسْقَيْنٰكُمْ مَّآءً فُرَاتًا ﴿۲۷﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ

و مردگان را و آفریدیم در زمین کوه ها بلند و نوشانیدیم شمارا آب شیرین وائے آن روز

و مردگان و آفریدیم در زمین کوه های بلند و نوشانیدیم شمارا آب شیرین فرونشانندهٔ تشنگی ع۵ وای دران روز

لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۲۸﴾ اِنْطَلِقُوْٓا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿۲۹﴾ اِنْطَلِقُوْٓا اِلٰى ظِلٍّ ذِيْ ثَلٰثِ

دروغ شمارندگانرا گفته شود بروید بسوئے چیزیکه آنرا دروغ می‌شمردید گفته شود بروید بسوئے سایه صاحب سه

برائے تکذیب کنندگان (گفته شود برای ایشان) بروید بسوئے چیزی که شما بران تکذیب می‌کردید بروید بسوی سایه که سه

شُعَبٍ ﴿۳۰﴾ لَّا ظَلِيْلٍ وَّلَا يُغْنِيْ مِنَ اللَّهَبِ ﴿۳۱﴾ اِنَّهَا تَرْمِيْ بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿۳۲﴾ كَاَنَّهٗ جِمٰلَتٌ صُفْرٌ ﴿۳۳﴾

شعبه نه سایه سرد با شد و نه کفایت کند از گرمی آتش هر آئینه آن آتش مے افکند شرر ها مانند کوشک گویا آن شررها شتران زرد است

شعبه دارد نه سایه انبوه و کفایت نمی‌کند در دفع گرمی (آتش) (هر آئینه) آن آتش می اندازد شراره ها را مانند قصر (در رفعت یا عظمت) گویا آن

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۳۴﴾ هٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُوْنَ ﴿۳۵﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُوْنَ ﴿۳۶﴾ وَيْلٌ

وائے آن روز دروغ شمارندگان را این روز روزیست که سخن نگویند و نه دستوری داده شود ایشان را تا عذر تقریر نمایند وائے

وای دران روز برای تکذیب کنندگان این روزیست که سخن نمی گویند و اجازه داده نشود بایشان (در عذر کردن) پس عذر نمی کنند وای

يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۳۷﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۚ جَمَعْنٰكُمْ وَالْاَوَّلِيْنَ ﴿۳۸﴾ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ

آنروز دروغ شمارندگان را این روز روز فیصل کردن ست جمع کردیم شما را با پیشینیان پس اگر شمارا

دران روز برای تکذیب کنندگان این روز فیصله است جمع کردیم شما و پیشینیان را پس اگر هست شمارا

كَيْدٌ فَكِيْدُوْنِ ﴿۳۹﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۴۰﴾ اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ ظِلٰلٍ وَّ

حیله هست بد سگالی کنید در حق من وائے آنروز دروغ شمارندگان را هر آئینه متقیان در سایه ها باشند و

مکری پس مکر کنید بامن وای دران روز برای مکذبین هر آئینه متقیان باشند در سایه ها و

عُيُوْنٍ ﴿۴۱﴾ وَّفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُوْنَ ﴿۴۲﴾ كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۴۳﴾ اِنَّا

در چشمه ها و در میوه ها از جنسے که رغبت کنند بگوئیم بخورید و بنوشید خوردن و نوشیدن گوارا بسبب آنچه می کردید هر آئینه ما

(در کنار) نهر ها و میوه ها از آنچه آرزو می کنند (گفته میشود برای شان) خورده باشید و نوشیده باشید خوردن و نوشیدن گوارا بعوض آنچه شما میکردید (هر آئینه ما

كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۴۴﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۴۵﴾ كُلُوْا وَتَمَتَّعُوْا

همچنین جزا میدهیم نیکوکارانرا وائے آنروز دروغ شمارندگانرا اے دروغ شمارندگان بخورید و بهره مند باشید

هم چنین جزا میدهیم نیکوکاران را وای دران روز برای تکذیب کنندگان بخورید و نفع بگیرید

قَلِيْلًا اِنَّكُمْ مُّجْرِمُوْنَ ﴿۴۶﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۴۷﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ ارْكَعُوْا

اندکے هر آئینه شما گنهگارید وائے آنروز دروغ شمارندگانرا و چوں گفته شود ایشانرا نماز گزارید

اندکی هر آئینه شما مجرمانید وای دران روز برای تکذیب کنندگان و چون گفته شود بایشان که خم شوید (به پیش خدا)

لَا يَرْكَعُوْنَ ﴿۴۸﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۴۹﴾ فَبِاَيِّ حَدِيْثٍ ۢ بَعْدَهٗ يُؤْمِنُوْنَ ﴿۵۰﴾

نماز نمی گذارند وائے آنروز دروغ شمارندگانرا پس بکدام سخن بعد از قرآن ایمان خواهند آورد

خم نمی شوند وای دران روز برای تکذیب کنندگان پس بکدام سخن بعد از قرآن یقین می کنند

ع۵ منکرین قیامت می پنداشتند که دنیا باین کلانی کجا ختم میشود کدام کس باور می کند که وقتی خواهد آمد که آدمیان همه مرده باشند و یکی نسل انسانی باقی نماند؟ این دوزخ تهدیدات عذاب همه سخنان موهوم و جعلی معلوم میشود- باین فرموده جواب آنها داده شده که قبلاً چندین مردم بردند و چندین قوم بجزاے گناهان خود تباه کرده شده اند- پس در عقب آنها هم این سلسلهٔ موت و هلاکت پیهم جاری است- آنگاه که عادت قدیم ما نسبت به مجرمان معلوم شد بدانید که کفار عصر حاضر را هم بدنبال پیشینیان خواهیم فرستاد ذاتی که در ازمنهٔ مختلف مردمان تنومند و نیرومند افتاده مجرمین قوی را هلاک کرده میتوانند برین امر چگونه قادر نیست که همه مخلوق را یکدم نیست و نابود کند و تمام مجرمان را بیک وقت مزهٔ عذاب بچشانید ع۵ در زمین بهم کوه ها چیز سخت و سنگین را آفرید که از جای خود هیچ جنبش نمی کنند و در همین زمین چشمهای آب را که از سبب نرم و سیال بودن بهموار روان می باشند و آشامنده به بسیار آسانی سیراب میشود پس خدائیکه درین زمین حقیر نمونه های متضاد قدرت خود و مناظر موت و حیات و سختی و نرمی را نشان میدهد آیا در میدان حشر مناظر مختلفهٔ سختی و نرمی و نجات و هلاکت را نمود کرده نمی تواند؟ نیز بتصرف کسیکه آفریدن و هلاک کردن

ع ۱ ۲۱

ع ۲ ۱۰ ۲۲

سُوْرَةُ النَّبَاِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ اَرْبَعُوْنَ اٰيَةً وَّفِيْهَا رُكُوْعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

عَمَّ يَتَسَآءَلُوْنَ ۝١ عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيْمِ ۝٢

از چه چیز کافران بایکدیگر سوال می کنند آرے سوال می کنند از خبرے بزرگ

از چه می پرسند مردم از یک دیگر ؟ ۵ از خبری بزرگ می پرسند

الَّذِيْ هُمْ فِيْهِ مُخْتَلِفُوْنَ ۝٣ كَلَّا سَيَعْلَمُوْنَ ۝٤ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُوْنَ ۝٥

که ایشان دران خلاف دارند ف۱ نے نے خواهند دانست باز می گویم نے نے خواهند دانست

که ایشان دران اختلاف کنندگان اند هرگزنی اکنون خواهند دانست پس هرگزنی اکنون خواهند دانست

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهٰدًا ۝٦ وَّالْجِبَالَ اَوْتَادًا ۝٧ وَّخَلَقْنٰكُمْ اَزْوَاجًا ۝٨

آیا نساخته ایم زمین را فرشتے و نساخته ایم کوه هارا میخها و آفریدیم شمارا نر و ماده

آیا نگردانیدیم زمین را فرش و کوه هارا میخها و آفریدیم شمارا جفت جفت

وَّجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ۝٩ وَّجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًا ۝١٠ وَّجَعَلْنَا النَّهَارَ

و ساختیم خواب شمارا راحتے و ساختیم شب را پرده و ساختیم روز را

و گردانیدیم خواب شمارا برای رفع خستگی و گردانیدیم شب را پوشش و گردانیدیم روز را

مَعَاشًا ۝١١ وَّبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ۝١٢ وَّجَعَلْنَا سِرَاجًا وَّهَّاجًا ۝١٣

وقت طلب معیشت و بنا کردیم بالائے شما هفت آسمان محکم و آفریدیم چراغے درخشنده ف۲

وقت کار و بنا کردیم بالائے سر شما هفت بنای حیلی محکم و گردانیدیم چراغی درخشان

وَّاَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرٰتِ مَآءً ثَجَّاجًا ۝١٤ لِّنُخْرِجَ بِهٖ حَبًّا وَّنَبَاتًا ۝١٥ وَّ

و فرود آوردیم از ابرها آب ریزان تا برآریم بسبب آن آب دانه و گیاه را و

و فرود آوردیم از ابرهائے فشارنده آبی ریزان تا برآریم بواسطهٔ آن دانه و گیاه و

جَنّٰتٍ اَلْفَافًا ۝١٦ اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيْقَاتًا ۝١٧ يَّوْمَ يُنْفَخُ فِي

بوستانها در هم پیچیده را هر آئینه روز فیصل کردن هست وقت معین روزیکه دمیده شود در

باغهای در هم پیچیده ف۵ بیشک روز فیصله وقتی است مقرر روزیکه دمیده شود در

الصُّوْرِ فَتَاْتُوْنَ اَفْوَاجًا ۝١٨ وَّفُتِحَتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ اَبْوَابًا ۝١٩ وَّ

صور پس بیائید گروه گروه کرده شد و شگافته شود آسمان پس باشد دروازه دروازه و

صور پس می آیند فوج فوج و شگافته شود آسمان پس باشد دروازه دروازه و

سُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ۝٢٠ اِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ۝٢١

روان کرده آید کوه هارا پس باشند مانند سراب هر آئینه دوزخ هست انتظار کننده

روان کرده شود کوه ها پس گردند سراب بیشک دوزخ در کمین است

لِّلطّٰغِيْنَ مَاٰبًا ۝٢٢ لّٰبِثِيْنَ فِيْهَآ اَحْقَابًا ۝٢٣ لَا يَذُوْقُوْنَ فِيْهَا بَرْدًا وَّ

سرکشان را هست مرجع ایشان را در آینده بدوزخ اقامت کنندگان درانجا مدت هائے دراز نه چشند آنجا خنکی را و

مر سرکشان را قرارگاه درنگ کنندگان دران قرنهائے بی نهایت نه چشند دران سردی را و

لَا شَرَابًا ۝٢٤ اِلَّا حَمِيْمًا وَّغَسَّاقًا ۝٢٥ جَزَآءً وِّفَاقًا ۝٢٦ اِنَّهُمْ كَانُوْا لَا يَرْجُوْنَ

نه هیچ آشامیدنے را مگر آب گرم و زرداب را جزا داده شد جزاء موافق را هر آئینه ایشان توقع نمیداشتند

نه نوشیدنی را مگر آب گرم و زرداب پاداش کامل (موافق کردار) بیشک ایشان بودند که توقع نداشتند

فتح الرحمٰن

ف۱ مراد بعث و قیامت ست ۱۲ ف۲ یعنی آفتاب ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی مردم در تحقیق و جستجوی کدام مسئله مشغول اند؟ آیا این استعداد را دارند که پرسش و کنجکاوی خویش آن امر را ادا نمایند؟ هرگزنی

یا مطلب این است که کفار بطور استهزاء و انکار از هم دیگر یا از حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم یا از مؤمنان می پرسند که قیامت چه وقت می آید؟ و سبب تاخیرش چیست؟ و در همین ساعت چرا نمی رسد میدانید که اینها از چه واقعه می پرسند؟ از واقعه بزرگی می پرسند که بزودی علم شان به آن می رسد و تمام مناظر هولناکش را بچشم سر مشاهده کنند

ف۵ یعنی باغهای انبوه و سرسبز یا زمینی که در آن درخت ها و باغهای گوناگون آفریده ایم۔

(تنبیه) تا اینجا همه علامات قدرت خویش را بیان فرموده و ازین به بعد احوال قیامت را آشکارا میگرداند که خدائیکه دارای چنین حکمت و اقتدار باشد مخلوقات را از عدم بوجود آورده آیا بار دیگر زنده گردانیدن و بمیدان حشر حاضر کردن تان برای سنجش اعمال بر وی چه اشکال خواهد داشت زیرا حکمت یا لغواش تقاضای آن دارد که

چنین یک کارخانه بزرگ مهمل و بی نتیجه گذاشته نشود. لاریب برای این جریانات مسلسل و طویل دنیا یک نتیجهٔ صاف و انجام روشنی لازم است که ما آنرا آخرت می نامیم طوریکه پس از خواب بیدار گردند و بعد از شب روز ... آید همچنین از دنیا آخرت نمودار است ۱۲

حِسَابًا ﴿۲۷﴾ وَّكَذَّبُوا بِاٰيٰتِنَا كِذَّابًا ﴿۲۸﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنٰهُ كِتٰبًا ﴿۲۹﴾

حساب را و تکذیب می کردند آیات مارا بدروغ داشتن و هر چیز را ضبط کردیم بطریق نوشتن

حساب را و تکذیب می کردند آیات مارا (دروغ داشتنی) و هر چیز را احصا کرده ایم بنوشتن

فَذُوْقُوْا فَلَنْ نَّزِيْدَكُمْ اِلَّا عَذَابًا ﴿۳۰﴾ اِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ مَفَازًا ﴿۱﴾ حَدَآئِقَ

پس بچشید پس زیاده نخواهیم داد شمارا مگر عقوبت را هر آئینه متقیان را مطلب یابی باشد بوستانها باشد

پس بچشید پس هرگز نه افزائیم شمارا مگر عقوبت بیشک خدا ترسان را کامیابی است باغهاست

وَاَعْنَابًا ﴿۲﴾ وَّكَوَاعِبَ اَتْرَابًا ﴿۳﴾ وَّكَاْسًا دِهَاقًا ﴿۴﴾ لَا يَسْمَعُوْنَ فِيْهَا

و درختان انگور باشد و زنان دوشیزه همعصر بایک دیگر باشند و پیاله شراب پر کرده نشنوند آنجا

و انگورها و دوشیزگان انار پستان هم سالی و جام هائے لبریز نمی شنوند در آنجا

لَغْوًا وَّلَا كِذّٰبًا ﴿۵﴾ جَزَآءً مِّنْ رَّبِّكَ عَطَآءً حِسَابًا ﴿۶﴾ رَّبِّ السَّمٰوٰتِ

سخن بیهوده را و نه دروغ شمردن بلجزا داده شد عطا نموده شد حساب کرده شد از جانب پروردگار تو پروردگار آسمانها

سخنان بیهوده و نه تکذیب مکافاتی است از جانب رب تو عطیه بحساب رب آسمانها

وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُوْنَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿۷﴾ يَوْمَ

و زمین و آنچه مابین اینهاست خدائے بخشاینده نتوانند از هیبت وے سخن گفتن روزیکه

و زمین و چیزیکه در بین اینهاست دارای رحمت بزرگست نتوانند از هیبت او سخن گفتن روزیکه

يَقُوْمُ الرُّوْحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّا ۙۗ لَّا يَتَكَلَّمُوْنَ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ

بایستد فرشته روح نام و سائر فرشتگان نیز صف زده سخن نگویند حاضران محشر مگر کسیکه دستوری داده باشد اورا

بایستد روح و فرشتگان صف بسته سخن نگویند مگر آنکه اجازه داد اورا

الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿۸﴾ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ ۚ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ

خدا و گفته باشد سخن درست این روز محقق ست پس هر که خواهد بگیرد

رحمن و بگوید سخن راست آن روزیست حق پس هر که خواهد بگیرد

اِلٰى رَبِّهٖ مَاٰبًا ﴿۹﴾ اِنَّآ اَنْذَرْنٰكُمْ عَذَابًا قَرِيْبًا ۖۚ يَّوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا

بسوی پروردگار خود مرجع هر آئینه ما ترسانیدیم شمارا از عقوبت نزدیک آینده روزیکه ببیند آدمی آنچه

بنزد رب خود پناهگاه (هر آئینه) ما خبر کرده ایم (ترسانیده ایم) شمارا از عذاب نزدیک آینده روزیکه ببیند آدمی چیزے را که

قَدَّمَتْ يَدٰهُ وَيَقُوْلُ الْكٰفِرُ يٰلَيْتَنِيْ كُنْتُ تُرٰبًا ﴿۱۰﴾

پیش فرستاده بود دو دست وے و بگوید کافر اے کاش من خاک بودمے

پیش فرستاده بود دستهایش و گوید کافر کاشکی من خاک می بودم

سُوْرَةُ النّٰزِعٰتِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ سِتٌّ وَّاَرْبَعُوْنَ اٰيَةً وَّفِيْهَا رُكُوْعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالنّٰزِعٰتِ غَرْقًا ﴿۱﴾ وَّالنّٰشِطٰتِ نَشْطًا ﴿۲﴾ وَّالسّٰبِحٰتِ سَبْحًا ﴿۳﴾ فَالسّٰبِقٰتِ

قسم بجماعات فرشتگان که نزع میکنند بوجه سختی ف۲ قسم بجماعات فرشتگان که بیرون می آرند بیرون آوردنی ف۳ قسم بفرشتگان که شنا میکنند شنا کردنے ف۴ پس قسم بفرشتگان که

قسم به کشندگان غوطه زننده که روح کفار را به سختی می کشند (قسم بفرشتگان) و گره گشایان از بند کشنده روح مومن به آسانی) عه قسم بشنا کنندگان بسرعت پس

سَبْقًا ﴿۴﴾ فَالْمُدَبِّرٰتِ اَمْرًا ﴿۵﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿۶﴾ تَتْبَعُهَا

سبقت کردنے ف۵ پس قسم بجماعات فرشتگان که تدبیر می کنند هر کارے را آنچه گفته میشود بود نیست روزیکه بجنبد جنبنده از پس وے در آید

به سبقت) پس قسم بفرشتگان کار کننده بحکم عه روزیکه بلرزد لرزنده تعقیب کند آن را

الرَّادِفَةُ ﴿۷﴾ قُلُوْبٌ يَّوْمَئِذٍ وَّاجِفَةٌ ﴿۸﴾ اَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿۹﴾ يَقُوْلُوْنَ

از پس در آینده ف۶ یک جمع دلها آن روز ترسان باشد دیده هائے آن جماعه خوار بوده شده باشد می گویند کافران

از پی در آینده عه دلها درآن روز ترسانند چشمهای آن را پایان افگنده (خیره و حیران) می گویند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی کلمهٔ اسلام ۱۲

ف۲ یعنی یک پاره ارواح را به سختی ۱۲

ف۳ یعنی یک پاره دیگر را بطریق سهولت ۱۲

ف۴ یعنی در هوا شنا کردنی ۱۲

ف۵ یعنی از یک دیگر سبقت کردنی ۱۲

ف۶ یعنی نفخهٔ اولی و نفخهٔ ثانیه بوجود آید ۱۲

تفسیر عثمانی

عه یعنی این مکافات محض بخشش و رحمت الهی است ورنه بر خداوند کسی را حقی نیست و نه قرض۔ اگر انسان به حسن اعمال حسنه از عذاب نجات یابد هم مشکل است و حصول بهشت محض عطا و کرم الهی می باشد واینکه جنت را عوض اعمال ما قرار داده ذره نوازی و نعمت خداوندی است عه یعنی قسم بفرشتگانیکه روح مومنان را از قید جسم رها کنند در حال روح آنها بشوق عالم قدس چنان به نشاط پرواز میکند که اسیر از قید رها شود اما روح بدکاران از این شادی بی بهره می باشد و فرشتگان آنرا کشان کشان می برند فراموش نباید کرد که این در بارهٔ روح است نه جسم عه بعد از آنکه در باب ارواح حکم مکافات یا مجازات صادر شد بتدبیر و سر رشته اجرای آن می پردازند یا مراد مطلق ملائکه خواهد بود که برای تدبیر نظام عالم مقرر اند و الظاهر هو الاول باید دانست که معنی والنزعت والنشطت دیگر مفسرین اقوال ۱۲

أَإِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَّخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا

آیا ما باز گردانیده شویم بحالت نخستین آیا چون شویم استخوانهای پوسیده باز زنده شویم گفتند

آیا ما بر گردانیده شویم به قدم های خویش آیا وقتیکه شویم استخوان های پوسیده گفتند

تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَإِذَا هُم

آن رجوع آنگاه رجوع زیان دهنده باشد پس جز این نیست که آن واقعه یک آواز تندست پس ناگهان ایشان

این بازگشتی است زیان آور ۵ پس بتحقیق آن یک آواز شدید است پس ناگهان ایشان

بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿١٥﴾ إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ

بر روی زمین آمده باشند آیا آمده است پیش تو خبر موسی چون آواز دادش پروردگار او بوادی

بر میدان باشند ۵ آیا آمد ترا قصهٔ موسی وقتیکه آواز دادش رب او در میدان

الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾ اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَل

پاک طوی نام که برو بسوی فرعون هر آیینه وی از حد گذشته است پس بگو هیچ

پاک که نامش طوی است برو بسوی فرعون هر آیینه او سرتابی کرده پس بگو آیا

لَّكَ إِلَىٰ أَن تَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَأَهْدِيَكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ﴿١٩﴾ فَأَرَاهُ

میل هست ترا بآنکه پاکیزه شوی و راه نمایم ترا بسوی پروردگار تو پس بترسی پس بنمود بفرعون

میل است ترا که اصلاح شوی و راه نمایم ترا بسوی رب تو پس بترسی پس بنمودش

الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿٢١﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ

آن معجزهٔ بزرگ را ۵ پس دروغ داشت و نافرمانی کرد پس از آن مجلس بازگشت تدبیر کنان پس جمع کرد قوم خود را

معجزه بزرگ پس تکذیب کرد و نافرمانی نمود پس پشت گردانید و به جستجو افتاد پس گرد آورد همه را

فَنَادَىٰ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٤﴾ فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَ

پس آواز داد پس گفت منم پروردگار بزرگوار تر شما ام پس گرفتار کرد او را خدا بعذاب آخرت و

و صدا کرد پس گفت منم پروردگار بلند تر شما پس گرفتش الله بعذاب آخرت و

الْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٢٦﴾ أَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا

دنیا هر آیینه درین خبر پندی هست برای هر که بترسد آیا شما محکم ترید در آفرینش

دنیا هر آیینه در این (پند) جای دقت است مر کسی را که می ترسد ۵ آیا آفریدن شما دشوار است

أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا ﴿١﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا ﴿٢﴾ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ

یا آسمان خدا بنا کرد آن آسمان را بلند ساخت ارتفاع او را پس درست ساخت آنرا و تاریک کرد شب او را و بظهور آورد

یا آسمان بنا نموده آن را برافراشت بلندی آن را پس راست کرد آن را و تاریک کرد شب آنرا آشکار نمود

ضُحَاهَا ﴿٣﴾ وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَاهَا ﴿٤﴾ أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَ

روشنی روز او را و زمین را بعد از آفریدن آسمان هموار کرد ۵ بیرون آورد از زمین آب او را و

روشنی روز آن را و زمین را بعد از آن صاف و هموار نمود برآورد از زمین آب و

مَرْعَاهَا ﴿٥﴾ وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا ﴿٦﴾ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٧﴾ فَإِذَا

چراگاه او را و کوه ها را استوار نمود از برای منفعت شما و چهارپایان شما پس وقتیکه

علف آن را و کوه ها را استوار ساخت برای کارسازی شما و چهارپایان شما پس وقتیکه

جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ ﴿٨﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ مَا سَعَىٰ ﴿٩﴾ وَبُرِّزَتِ

بیاید قیامت روزیکه یاد کند آدمی آنچه عمل کرده بود و ظاهر کرده شود

بیاید هنگامه عظیم (یعنی قیامت) روزیکه بیاد آرد انسان آنچه سعی کرده بود و ظاهر آورده شود

الْجَحِيمُ لِمَن يَرَىٰ ﴿١٠﴾ فَأَمَّا مَن طَغَىٰ ﴿١١﴾ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿١٢﴾ فَإِنَّ

دوزخ برای هر که دیدنش خواهد ثواب یا عقاب محقق گردد اما کسیکه از حد گذشته باشد و برگزیده باشد زندگانی این جهان را پس هر آیینه

دوزخ برای کسیکه دیدنش خواهد پس هر که سرکشی کرده باشد و اختیار کرده باشد زندگانی دنیا را پس بیشک

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عصا و ید بیضا ۱۲ ف۲ مترجم گوید معنی هموار کردن همین ست که مبسوط ساخت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ آیا از قبرها بهمان قدم های خود بطرف دنیا برگردانیده خواهیم شد ما باور کرده نمی توانیم که در استخوان های پوسیده باز جان دمیده شود و اگر چنین شد برای ما خساره بزرگ میرسد زیرا ما برای زندگی ثانی هیچ تهیه ندیده ایم این را به تمسخر می گفتند که این چیز با عقیدهٔ ما سازگار نیست حال آنکه بعد از مردن زنده شدن امکان ندارد که خساره و زیان حقیقت داشته باشد ف۲ یعنی این امر عظیم مردم دشواری آیا ما نزد قدرت الهی کار یک چشم بر هم زدن است که چون یک آواز مهیب بظهور آید یعنی صور دمیده شود بیدرنگ مردگان اولین و آخرین در میدان حشر گرد آیند بعد ازین بیانات برای عبرت منکران واقعه کوچک ترین سرزنش کسیکه بیشتر از متمردین مغرور دنیا (یعنی فرعون) داده شده است تذکار می یابد و به عبارت دیگر منکران را تنبیه میکند تا بدانند که عاقبت کسانی که از حق انکار آورده بود ندچه شد ف۳ یعنی این قصهٔ تاریخی عبرتی است

ع ۲۶ / ۳

بشر طلبکه در دل احساس ترس خدا بوده و در نکات این تفکر نماید قصهٔ موسی علیه السلام و فرعون در این بطور ضمنی بود اکنون باز بمضمون اصلی (قیامت) رجوع میفرماید ۱۲

الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿۳۹﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ

دوزخ ہمانست جائے او واماکسیکہ ترسیده باشد از ایستادن بحضور پروردگار خویش و بازداشته باشد نفس را

دوزخ یگانہ قرارگاه اوست واماکسیکہ ترسید از ایستادن بحضور رب خویش و بازداشت نفس را

عَنِ الْهَوَىٰ ﴿۴۰﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿۴۱﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ

از شہوات پس ہر آئینہ بہشت ہمانست جائے او سے پرسند ترا از قیامت

از خواہش پس بیشک جنت یگانہ جای اوست می پرسند ترا از قیامت

أَيَّانَ مُرْسَاهَا ﴿۴۲﴾ فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا ﴿۴۳﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا ﴿۴۴﴾ إِنَّمَا

کے باشد تحقق آن در چہ منزلی تو از علم آن بسوئے پروردگار تست منتہائے علم آن جز این نیست کہ

چہ وقت است قیام آن تراچہ کار از ذکر آن بسوئے پروردگار تست منتہای علم آن ہر آئینہ

أَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشَاهَا ﴿۴۵﴾ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً

تو ترسانندۂ کسے راکہ بترسد ازوے روزیکہ ببینند آنرا چنانستی کہ ایشان درنگ نکرده بودند بدنیا مگر یک وقت شام

تو محض ترسانندۂ ہر کراکہ بترسد از قیامت ایشان روزیکہ ببینند آنرا چنانست کہ گویا درنگ نکرده بودند در دنیا مگر شبانگاہی

سُورَةُ عَبَسَ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ اثْنَتَانِ وَأَرْبَعُونَ آيَةً فِيهَا رُكُوعٌ وَاحِدٌ	أَوْ ضُحَاهَا ﴿۴۶﴾
	یا یک وقت صبحی کہ پیش از ان بود
	یا چاشت گاه آن روز

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مہربان

آغاز می کنم بنام خدائے کہ بے اندازه مہربان نہایت بارحم است

عَبَسَ وَتَوَلَّىٰ ﴿۱﴾ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَىٰ ﴿۲﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّىٰ ﴿۳﴾

رو ترش کرد و اعراض نمود بسبب آنکہ بیامد پیش او نابینا[1] وچہ چیز خبردار کرد ترا شاید وے پاک میشد

رو ترش نمود و اعراض کرد[1] بسبب آنکہ بیامد پیش او نابینا وچہ چیز دانا کرد ترا شاید او اصلاح می شد

أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَىٰ ﴿۴﴾ أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَىٰ ﴿۵﴾ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّىٰ ﴿۶﴾

یا پند می شنید پس نفع میداد اوش آن پند شنیدن اماکسیکہ توانگر است پس تو بسوئے او اقبال می کنی

یا پند می گرفت پس نفع میداد او را آن پند اماکسیکہ بی نیاز گرد (از ایمان) پس تو مر او را در فکر می افتی

وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ﴿۷﴾ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَىٰ ﴿۸﴾ وَهُوَ يَخْشَىٰ ﴿۹﴾ فَأَنْتَ

و زیان نیست بر تو در انکہ پاک نشود واماکسیکہ بیامد پیش تو شتابان واز خدائے خود ترسان پس تو

والزامی نیست بر تو در اصلاح ناشدن آن واماکسیکہ بیاید پیش تو شتابان واو ترسان پس تو

عَنْهُ تَلَهَّىٰ ﴿۱۰﴾ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿۱۱﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿۱۲﴾ فِي صُحُفٍ

از وے غفلت می کنی نے نے ہر آئینہ این آیات قرآن پندست پس ہر کہ خواہد یاد کند قرآن را ہر آئینہ آیات قرآن ثبت ست در نامہ ہائے

از وی بدیگری مشغول می شوی چنین نباید کرد ہر آئینہ آیات قرآن محض پند است پس ہر کہ خواہد آنرا بخواند (و پند گیرد) آیا ثبت است در صحیفہ ہائی

مُكَرَّمَةٍ ﴿۱۳﴾ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ﴿۱۴﴾ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ﴿۱۵﴾ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿۱۶﴾

گرامی بلند قدر پاک کرده شده بدست ہائے نویسندگان بزرگ منش نیکو کردار

گرامی بلند قدر نہایت پاک بدست نویسندگان بزرگ منش نیکو کردار

قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ﴿۱۷﴾ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿۱۸﴾ مِنْ نُطْفَةٍ

لعنت کرده شد آدمی را چہ بلانا سپاسدار است خدا از چہ چیز آفریدش از نطفۂ منی

ہلاک باد انسان چہ ناسپاس است از چہ چیز آفرید او را از یک قطرۂ آب

خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ﴿۱۹﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ﴿۲۰﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ﴿۲۱﴾ ثُمَّ إِذَا

آفریدش پس اندازه معین کردش باز راه برآمد آسان نمودش باز میرانیدش پس در گور کردش باز وقتیکہ

آفریدش پس اندازه کرد او را پس راه را بروی آسان کرد باز میرانید ش پس در گور کردش پس وقتی کہ

فتح الرحمن

[1] نابینائے از فقراء وصحابہ بمجلس آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم درآمد وبسوالہای مکرر تشویش داد وآنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در انحالت بدعوت اشراف عرب مشغول بودند پس آنرا مکروه داشتند واعراض نمودند خدائے تعالیٰ برخلق عظیم دلالت فرمود ۱۲ - نیک یعنی ۱۲

تفسیر عثمانی

[1] روزی صنادید قریش در مجلس فرخندۂ نبوی حاضر و حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم ایشانرا باسلام دعوت و بہ آنہا سرگرم مذاکره بود ناگاه عبد اللہ ابن ام مکتوم کہ از دیدگان نابینا بود وارد شده عرض کرد: یارسول اللہ از علمی کہ خداوند بتو ارزانی داشتہ مرا بیاموز عرض تا نہنگام عبد اللہ مورد التفات رسالت مآبی واقع نشد زیرا آنحضرت بامر مہم تبلیغ اشتغال داشت و تصور کرد کہ در مجلس مبارک سرداران قریش حاضر اند و این ہا مردمان با نفوذ و رؤسای قوم می باشد اگر بشرف ایمان مشرف شوند ممکن است عوام نیز انان ہا پیروی کنند و دائره اسلام وسعت پذیرد - ابن ام مکتوم مسلمان و از باریافتہ گان حضور نبوت است و او را موقع تبلیغ و تعلیم بسیار است اگر بہ عبد اللہ منفعت شوم بر بزرگان قریش گران می آید و دوباره بہ تبلیغات اسلامی گوش نمید ہند اما عبد اللہ ابن ام مکتوم بر عرض خود اصرار

ع ۲۰ / ۴

۱۰ فرستادگان نزول قرآن ع — فی الجملہ ۱۲

وقف لازم

شَاءَ أَنْشَرَهُ ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ﴿٢٣﴾ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَىٰ

خواست زنده ساختش نے نے بعمل نیاورد آنچه فرمودش پس باید که در نگرد آدمی بسوے

خواهد زنده اش گرداند نی نی بعمل نیاورد آنچه فرمودش بس باید در نگرد آدمی

طَعَامِهِ ﴿٢٤﴾ أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾

طعام خود بسوے آنکه ما ریختیم آب را ریختنی باز شگافتیم زمین را شگافتنی

بطعام خود ما ریختیم آب را ریختنی باز شگافتیم زمین را از سبزه شگافتنی

فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَائِقَ

پس رویانیدیم دران زمین دانه را و انگور و سبست را و زیتون را و درختان خرما را و باغهارا

پس رویانیدیم دران دانه و انگور و سبزیجات و زیتون و خرما و باغهاے

غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾ فَإِذَا جَاءَتِ

که درختان بسیار دارد و میوه را و علف دواب را براے منفعت شما و چهارپایان شما پس وقتیکه بیاید

پر درخت و میوه و کاه برای منفعت شما و چهارپایان شما پس وقتیکه بیاید

الصَّاخَّةُ ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَ

آواز سخت روزیکه بگریزد مرد از برادر خود و از مادر خود و از پدر خود و

آواز کرکننده (یعنی نفخهٔ ثانی) روزیکه بگریزد مرد از برادر خود و از مادر خود و از پدر خود و

صَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾

از زن خود و فرزندان خود هر مردے را از ایشان آنروز شغلیست که کفایت میکندش

از رفیقهٔ حیات خود و از پسران خود مر هر مردی را از ایشان آنروز حالیست که باز میداردش از مهم دیگران

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ

یک پاره رویها آنروز روشن باشد خندان و شادان باشد و یک پاره رویها آن روز

روی هائی دران روز تابان خندان شادمان باشند و روی هائی باشند دران روز

عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

بران غبار باشد غالب آید بروے تاریکی این جماعه ایشانند کافران بدکاران

بران غبار و تیرگی فرو گیرد آنرا سیاهی آن گروه ایشانند کافران بدکار

سُورَةُ التَّكْوِيرِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — تسع وعشرون آية

بنام خداے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ

وقتیکه آفتاب پیچیده شود و وقتیکه ستارها تیره شوند و وقتیکه کوه ها

وقتیکه شعاع آفتاب پیچیده شود و وقتیکه ستارگان تیره شود و وقتیکه کوه ها

سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾

روان کرده شوند و وقتیکه ماده شتران باردار را معطل گذاشته شود و وقتیکه جانوران وحشی را جمع کرده شود.

روان کرده شود و وقتیکه شتران مادهٔ حامله ده ماهه معطل کرده شود و وقتیکه جانوران وحشی جمع کرده شود عـه

وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ

و وقتیکه دریاها را مثل آتش افروخته شود و وقتیکه ارواح را باجسا د جمع کرده شود و وقتیکه دختریرا که زنده در گور کرده بودند

و وقتیکه دریاها مثل آتش افروخته شود و وقتیکه ارواح باجساد جفت کرده شود و وقتیکه دختر زنده در گور شده

سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ

پرسیده شود بکدام گناه کشته شد و وقتیکه نامهاے اعمال را کشاده شود و وقتیکه آسمان را

پرسیده شود که بکدام گناه کشته شده عـه و وقتیکه نامه های اعمال کشوده شود و وقتیکه آسمان

بلکه جرم کشتن اولاد خصوصا که زنده در گور کردن باشد نسبت بقتل بے گانه و دیگر نوع کشتن سنگین تر است ۱۲.

تفسیر عثمانی

عـه یعنے حیوانات وحشی که از سایه انسان رم می کنند دران روز چنان مضطرب میشوند که با حیوانات اہلی در آبادیها یکجا شده گرد آیند چنانکه در اوقات خوف اکنون هم دیده میشود مثلاً در ایامی که سرما شدت می کند بسا مشاهده افتاده که بعض درندگان در شهر پناه آورده اند سالی دریای گنگا و جمنا طوفانی شد و بر یک چهپری چند نفر نشسته بودند و چند مار نیز در یک گوشه چهپری خود را پیچانیده بودند و از بس بجان خود بودند یکی بدیگری مداخله کرده نمی توانست۔

(تنبیه) بعض مفسرین (حشرت) را بمعنے مرگ عمومی تفسیر کرده اند و بعضی بمعنی حشر که بعد از مرگ عمومی است والله اعلم۔

عـه در عرب جاهلیت رواج بود که پدران دختران خود را بانتهای بی رحمی زنده گوری کردند بعض از سبب تنگدستی و بیم مصرف عروسی و بعض از جهت عار از نزد داماد این است که قرآن کریم آنها را آگاه ساخت که ازین دختر ها سوال مظلوم پرسیده میشود که بکدام گناه کشته شده اید و پدران خیال میکنند که اولاد ملک خودشان است و هرستمی که بر آنها کنند حق دارند

كُشِطَتْ ﴿۱۱﴾ وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ﴿۱۲﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ﴿۱۳﴾ عَلِمَتْ

پوست برکنده شود ف۱ و وقتیکه دوزخ برافروخته شود و وقتیکه بهشت را نزدیک ساخته شود بداند

شل پوست برکنده شود و وقتیکه دوزخ برافروخته شود و وقتیکه بهشت نزدیک آورده شود بداند

نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ﴿۱۴﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿۱۵﴾ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿۱۶﴾

هر شخصے آنچه حاضر ساخته است پس قسم میخورم بستارهاے بازگردنده سیر نماینده غائب شونده ف۲

هر شخص آنچه حاضر ساخته است پس قسم میخورم بستارگان بازگردنده سیر نماینده غائب شونده

وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿۱۷﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿۱۸﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ

و قسم بشب چون باز گردد و قسم به صبح چون بدمد هر آئینه این قرآن گفتار فرشته است

و قسم بشب وقتیکه باز آید و قسم بصبح وقتیکه بدمد هر آئینه قرآن گفته فرشته گرامی

كَرِيمٍ ﴿۱۹﴾ ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿۲۰﴾ مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿۲۱﴾

گرامی قدر صاحب توانائی باوقار نزدیک خداوند عرش فرمانبرداری کرده شده در ملکوت آسمان متصف بامانت

قدر است دارای توانائی باوقار نزدیک خداوند عرش بلند مرتبه است فرمان برده شده در ملکوت آسمان متصف بامانت ع۵

وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجْنُونٍ ﴿۲۲﴾ وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ ﴿۲۳﴾ وَمَا هُوَ

و نیست این یار شما دیوانه و هر آئینه یار شما دیده بود آن فرشته را بکرانه ظاهر آسمان و نیست یار شما

و نیست رفیق تان دیوانه و هر آئینه رفیق شما دیده بود آن فرشته را در کناره ظاهر آسمان و نیست رفیق شما

عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿۲۴﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ ﴿۲۵﴾ فَأَيْنَ

بر علم پنهان بخل کننده و نیست قرآن گفتار شیطان رانده شده پس کجا

بر تعلیم اسرار غیب بخیل و نیست قرآن گفتار شیطان مردود پس کجا

تَذْهَبُونَ ﴿۲۶﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿۲۷﴾ لِمَن شَاءَ مِنكُمْ أَن

میروید نیست قرآن مگر پند عالمها را برلے هر که از زمره شما بخواهد که

میروید نیست قرآن مگر پندی مر عالمیان را برای آنکه بخواهد از شما که

يَسْتَقِيمَ ﴿۲۸﴾ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۹﴾

راست کردار شود و نخواهید مگر وقتیکه بخواهد خدا پروردگار عالمها

راست برود و نمی خواهید مگر وقتیکه بخواهد الله رب عالمیان

سُورَةُ الْانفِطَارِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ تِسْعَ عَشْرَةَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ ﴿۱﴾ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ ﴿۲﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ

وقتیکه آسمان شگافته شود و وقتیکه ستارگان ازهم بریزد و وقتیکه دریاها

وقتیکه آسمان شگافته شود و وقتیکه ستارگان ازهم فرو ریزد و وقتیکه دریاها

فُجِّرَتْ ﴿۳﴾ وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿۴﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَ

روان کرده شود بنهایت شدت و وقتیکه گورها را شگافته شود بداند هر شخصے آنچه پیش فرستاده بود و

از مواضع خود بلند (روان) شود و وقتیکه گورها زیروزبر کرده شود بداند هر نفسی آنچه پیش فرستاده و

أَخَّرَتْ ﴿۵﴾ يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿۶﴾ الَّذِي

آنچه باز پس گذاشته بود اے آدمی چه چیز فریفت ترا به پروردگار بزرگوار تو آن خدائے که

آنچه مانده ای آدمی چه چیز فریفت ترا به پروردگار کریمت آن خدائی که

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی سرخ شود مانند بزے که پوست او سلخ کرده باشند ۱۲

ف۲ مترجم گوید زحل و مشتری و مریخ و زهره و عطارد پنج ستاره متحیراند چون سیر کرده بمقامے رسند از ان باز می گردند به مقامے که سطے کرده بودند اقبال نمایند و چون وقت اقران آید غائب شوند والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ این همه بیان صفات جبرئیل است و مقصد آنست که واسطهٔ رسانیدن قرآن اول حضرت جبرئیل و بعد أ حضرت رسول کریم است و این دو ذات مقدس دارای صفاتی می باشند که صدق و نزول قرآن موجب الثلج شبهه ورنه هیچ باقی نماند۔ برای قبول صحت اخبار و روایات شرط بزرگ آن است که راوی آن به منتهای درجه ثقه۔ عادل۔ ضابط۔ حافظ امین باشد و از ذاتی که روایت می کند مورد اعزاز و احترام او باشد و ثقات بزرگ و معتبر بر امانت او اعتماد نمایند و بر قبول او چون و چرا نکنند این همه شرائط در حضرت جبرئیل امین موجود است جبرئیل کریم و محترم است زیرا او متقی تر و پاکباز تراست (ان اکرمکم عند الله اتقاکم) و فی الحدیث (الکرم التقوی) و هم دارای قوة متین است و کمال حفظ و بیان او از ان ثابت است و مقام او در بارگاه ربوبیت از سائر فرشتگان افزون تراست فرشتگان به سخنان وی گوش می نهند و فرمانش را اطاعت ...

ع ۱ / ۲۹ / ۶

خَلَقَكَ فَسَوّٰىكَ فَعَدَلَكَ ۟ۙ فِيْۤ اَيِّ صُوْرَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ۟ؕ كَلَّا بَلْ

بیافرید ترا پس درست اندام کرد ترا پس معتدل قامت کرد ترا در هر صورتے که خواست ترکیب داد ترا نے نے بلکه

بیافرید ترا پس راست کرد اندام ترا پس برابر ساخت ترا در چه صورت کامله خواست ترکیب داد ترا عه هرگز نی بلکه

تُكَذِّبُوْنَ بِالدِّيْنِ ۟ۙ وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحٰفِظِيْنَ ۟ۙ كِرَامًا كَاتِبِيْنَ ۟ۙ

دروغ می شمرید جزائے اعمال را و هر آئینه بر شما گماشته شده اند نگهبانان گرامی قدر نویسندگان

دروغ می شمرید جزای اعمال را و هر آئینه بر شما گماشته شده نگهبانان گرامی قدر نویسندگان

يَعْلَمُوْنَ مَا تَفْعَلُوْنَ ۟ اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِيْ نَعِيْمٍ ۟ۚ وَاِنَّ الْفُجَّارَ لَفِيْ جَحِيْمٍ ۟ۚۖ

میدانند آنچه می کنید هر آئینه نیکوکاران در نعمت باشند و هر آئینه گناهکاران در دوزخ باشند

میدانند آنچه می کنید بیشک نیکوکاران در بهشت اند و بیشک بدکاران در دوزخ

يَّصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّيْنِ ۟ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَآىِٕبِيْنَ ۟ؕ وَمَاۤ اَدْرٰىكَ مَا يَوْمُ

در آیند بدوزخ روز جزائے اعمال و نباشند از آنجا غائب شده و چه چیز مطلع ساخت ترا اے آدمی که چیست

می در آیند دران بروز جزا و نیستند ایشان ازان کناره و چه چیز داناند ترا که چیست روز

الدِّيْنِ ۟ۙ ثُمَّ مَاۤ اَدْرٰىكَ مَا يَوْمُ الدِّيْنِ ۟ؕ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ

جزا باز می گویم چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست روز جزا روزیست که نتواند هیچ کس برائے هیچ کس

جزا باز چه چیز داناند ترا که چیست روز جزا روزی است که نتواند هیچ کس مر هیچ کس را

شَيْـًٔا ؕ وَالْاَمْرُ يَوْمَىِٕذٍ لِّلّٰهِ ۟ۧ

هیچ فائده رسانیدن و فرمان آں روز خدائے را باشد

هیچ منفعتی و فرمان در آن روز مر الله راست

سُوْرَةُ التَّطْفِيْفِ مَكِّيَّةٌ وَّ هِيَ سِتٌّ وَّثَلٰثُوْنَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بار حم است

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِيْنَ ۟ۙ الَّذِيْنَ اِذَا اكْتَالُوْا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُوْنَ ۟ؗۖ وَاِذَا

وائے حقوق مردم کاهندگان را آنانکه چون برائے خود پیمایند بر مردمان سخت گیرند تمام بگیرند و چون

وای بر کم کنندگان آنانیکه چون می ستانند به پیمانه از مردم تمام می ستانند و چون

كَالُوْهُمْ اَوْ وَّزَنُوْهُمْ يُخْسِرُوْنَ ۟ؕ اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓىِٕكَ اَنَّهُمْ مَّبْعُوْثُوْنَ ۟ۙ

خواهند که بیموده بدهند ایشان را یا سنجیده بدهند ایشان را زیان رسانند آیا بے دانند این جماعه که ایشان برانگیخته خواهند شد

پیمانه بدهند بدیشان یا وزن کنند اینان کم دهند عه آیا باور نمی کنند آن گروه که بیشک برانگیخته شدگانند

لِيَوْمٍ عَظِيْمٍ ۟ۙ يَّوْمَ يَقُوْمُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۟ؕ كَلَّاۤ اِنَّ كِتٰبَ الْفُجَّارِ

در روز بزرگ روزیکه ایستاده شوند مردمان پیش پروردگار عالمها حقا هر آئینه نامه اعمال گنهگاران

برای روز بزرگ روزی که ایستاده می شوند مردم بحضور پروردگار عالمیان نی نی هر آئینه نامه اعمال بدکاران

لَفِيْ سِجِّيْنٍ ۟ؕ وَمَاۤ اَدْرٰىكَ مَا سِجِّيْنٌ ۟ؕ كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ ۟ؕ وَيْلٌ يَّوْمَىِٕذٍ

داخل شود در سجین و چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست سجین کتابیست نوشته شده وائے آنروز

در سجین است چه چیز داناند ترا که چیست سجین کتابی است نوشته شده وای دران روز

لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ۟ۙ الَّذِيْنَ يُكَذِّبُوْنَ بِيَوْمِ الدِّيْنِ ۟ؕ وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖۤ اِلَّا

دروغ شمارندگان را آنانکه بدروغ نسبت می کنند روز جزا را و دروغ نے شمرد آنرا مگر

مر دروغ شمارندگان را آنانیکه دروغ می شمارند روز جزا را و تکذیب نمی کند به آن مگر

كُلُّ مُعْتَدٍ اَثِيْمٍ ۟ۙ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ۟ؕ كَلَّا

هر ستمگار گنهگار چون خوانده شود بروے آیات ما گوید افسانهائے پیشینیان ست نے نے

هر تجاوز کننده گنهگار وقتیکه خوانده شود بروی آیات ما گوید افسانه هائی پیشینیان است نه چنین است

تفسیر عثمانی

عه۵ یعنی در شکل ها اند و بسیار تفاوت گذاشت و بهر شکل، رنگ، صورت و جمال جدا گانه پدید آورد و صورت مجموعی انسان را از دیگر حیوانات زیبا تر آفرید. بعض دانشمندان سلف گفته اند که مراد آنست که خدای تعالے لطف کرد که ترا به صورت خر، سگ یا خنزیر یا دیگر چار پایان نیافرید تقویم انسانی عنایت فرمود مقصد اینکه خداوندے که قدرتش این و انعامش چنین باشد سزاوار بندگی سپاس گذاری نزیبد

عه کسی که حق خود را پوره می ستاند شائسته مذمت نیست در این آیه که مسئله تذکار این مسئله برای تاکید مذمت کم دادن است نه مذمت پوره ستانیدن یعنی کم دادن فی نفسه مذموم است ولی آنانکه هم کم میدهند و هم هنگام گرفتن رعایت دیگران را نمی کنند زیاده تر مذموم می باشند و کسانیکه کم میدهند اما هنگام گرفتن رعایت دیگران را می کنند مذمت شان کمتر است زیرا این ها اگر یک عیب دارند یک هنر هم دارند. فتلك بتلك لهذا عیب شخص اول شدید تر است و چون مقصد اصلی مذمت کم دهندگان است از این جهت ذکر پیمانه و وزن هر دو موزون است تا اینکه روشن شود که هم به پیمانه کم میدهند و هم بوزن و چون پوره ستانیدن مذموم نیست لهذا در آن تنها بذکر پیمانه اکتفا شد و شاید تخصیص پیمانه برای این بوده باشد که در عربستان خاصه در مدینة الرسول پیمانه زیاده ترایج بود. وجوه تخصیص...

ع ۱۹ ‏ ۷

سوا ی لازمین نیز شده می توانند ۱۲

بَلْ سكتة رَانَ عَلٰی قُلُوْبِهِمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿۱۴﴾ كَلَّآ اِنَّهُمْ عَنْ رَّبِّهِمْ

بلکه زنگ بسته است بر دل های ایشان آنچه می کردند نے نے هر آئینه ایشان از دیدار پروردگار خویش

بلکه زنگ بسته است بر دل های ایشان آنچه می کردند عه نی نی هر آئینه ایشان از پروردگار خویش

يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوْبُوْنَ ﴿۱۵﴾ ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيْمِ ﴿۱۶﴾ ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا

آنروز محجوب باشند باز هر آئینه ایشان در آیندگان دوزخ باشند باز گفته شود ایشان را اینست

آنروز ممنوع باشند پس هر آئینه ایشان در آیندگانند بدوزخ پس گفته می شود این است

الَّذِیْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿۱۷﴾ كَلَّآ اِنَّ كِتٰبَ الْاَبْرَارِ لَفِیْ عِلِّيِّيْنَ ﴿۱۸﴾ وَ

آنچه شما آنرا دروغ می شمردید حقا هر آئینه نامهٔ اعمال نیکوکاران داخل شود در علیین و

آنچه شما آنرا دروغ می شمردید هرگز نی هر آئینه نامه اعمال نیکوکاران در علیین است و

مَآ اَدْرٰىكَ مَا عِلِّيُّوْنَ ﴿۱۹﴾ كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ ﴿۲۰﴾ يَّشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿۲۱﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ

چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست علیون کتابیست نوشته شده که حاضر شوند نزدیک کردگان خدا هر آئینه نیکوکاران

چه چیز دانا ند ترا که چیست علیون کتابی است نوشته شده عه مشاهده می کنند آنرا نزدیکان (ملایکه) هر آئینه نیکوکاران

لَفِیْ نَعِيْمٍ ﴿۲۲﴾ عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُوْنَ ﴿۲۳﴾ تَعْرِفُ فِیْ وُجُوْهِهِمْ نَضْرَةَ

در نعمت باشند بر تخت ها نشسته نظر کنند بهر جانب بشناسی در روی ایشان تازگی

در نعمت اند بر تخت ها نشسته نظاره می کنند می شناسی در روهای شان تازگی

النَّعِيْمِ ﴿۲۴﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ رَّحِيْقٍ مَّخْتُوْمٍ ﴿۲۵﴾ خِتٰمُهٗ مِسْكٌ وَ فِیْ ذٰلِكَ

نعمت نوشانیده شود ایشانرا از شراب خالص مگر مهر بجائے موم مهر او مشک باشد و بهمین شراب پاک

نعمت نوشانیده می شوند از شراب خالص سر بمهر بعوض گل مهرش مشک باشد و در ان

فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُوْنَ ﴿۲۶﴾ وَمِزَاجُهٗ مِنْ تَسْنِيْمٍ ﴿۲۷﴾ عَيْنًا يَّشْرَبُ

باید که رغبت کنند رغبت کنندگان و آمیختگی آن از آب تسنیم باشد مراد میدارم چشمه که مے نوشند

باید رغبت کنند رغبت کنندگان و آمیزش او از تسنیم است آن چشمه ایست که مینوشند

بِهَا الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿۲۸﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اَجْرَمُوْا كَانُوْا مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

ازان نزدیک کردگان خدا هر آئینه گنهگاران بامسلمانان

ازان نزدیکان بارگاه الهی هر آئینه گنه گاران بر مسلمانان

يَضْحَكُوْنَ ﴿۲۹﴾ وَاِذَا مَرُّوْا بِهِمْ يَتَغَامَزُوْنَ ﴿۳۰﴾ وَاِذَا انْقَلَبُوْٓا اِلٰٓى اَهْلِهِمُ

میخندیدند و چون می گذشتند به مسلمان بایکدیگر چشم میزدند حقارت کرده و چون باز مے گشتند باهل خانه خود

میخندیدند و وقتیکه می گذشتند بایک دیگر چشمک میزدند و چون بازی گشتند با اهل خانه خود

انْقَلَبُوْا فَكِهِيْنَ ﴿۳۱﴾ وَاِذَا رَاَوْهُمْ قَالُوْٓا اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّوْنَ ﴿۳۲﴾ وَمَآ

بازمے گشتند شادمان شده و چون میدیدند مسلمانان را می گفتند هر آئینه ایشان گمراهانند و

بازمی گشتند شادان (سخن سازان) عه و چون میدیدند ایشانرا می گفتند هر آئینه ایشان گمراهان اند للعه و حال آنکه

اُرْسِلُوْا عَلَيْهِمْ حٰفِظِيْنَ ﴿۳۳﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنَ الْكُفَّارِ

نگاهبانان فرستاده شده بودند بر سر مسلمانان پس امروز مسلمانان با کافران

فرستاده نشده اند بر مومنان نگهبانان پس امروز مومنان بر کافران

يَضْحَكُوْنَ ﴿۳۴﴾ عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُوْنَ ﴿۳۵﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوْا

میخندند بر تخت ها نشسته نظر می کنند بهر جانب آیا جزا داده شد کافرانرا بحسب آنچه

میخندند بر تخت ها نشسته نظاره می کنند هر آئینه جزا داده شدند کافران به آنچه

يَفْعَلُوْنَ ﴿۳۶﴾ ع

می کردند

می کردند

تفسیر عثمانی

عه در آیات ما شک و شبه نیست حقیقت این است که از کثرت گناه آئینهٔ دل شان را زنگ گرفته و سیاه شده بنابرین صورت حقایق بطور صحیح دران منعکس نمی شود در حدیث است که چون بنده گناهی می کند در دلش یک نقطهٔ سیاه پیدا می شود پس اگر توبه کرد زایل گردد والا هر قدر گناه کند آن نقطه نیز کسب وسعت می کند و بالکل دلش سیاه می گردد بحدی که حق را از باطل فرق کرده نمی تواند و مکذبین مذکور ازین قبیل مردم اند که از شرارت های پی در پی دل شان مسخ شده و به آیات الهی تمسخر می نمایند عه علیون جائی است که دران اسمای اهل جنت مندرج و نامه هائے اعمال شان مرتب گذاشته میشود و ارواح آنها را نخست بدانجا برند و بعد بمقام شان رسانند و ارواح شان را با قبور آن ها یک نوع تعلق باشد گویند این موضع بالای آسمان هفتم بوده و ارواح مقربان عالی مقام دران قیام پذیرند. والله اعلم عه یعنے خود شادی می کردند و بر مسلمین تمسخر و نکته گیری می نمودند و بر عیش و تنعم خویش مغرور گردیده تصور می کردند که اگر همین عقاید و افکار ما صحیح نیست چرا بچنین عیش و استراحت رسیده ایم للعه که این گروه نادان عمر را به زهد و ریاضت می گذرانند و لذائذ موهوم را بر لذائذ موجود ترجیح میدهند و زحمت بے...

ع ۳۶ / ۸

سُوْرَةُ الانشقاقِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | خمسٌ و عِشْرُوْنَ اٰيَةً و فِيْهَا رُكُوعٌ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

اِذَا السَّمَآءُ انْشَقَّتْ ﴿١﴾ وَ اَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَ حُقَّتْ ﴿٢﴾ وَ اِذَا الْاَرْضُ

وقتیکه آسمان بشگافد وگوش کند فرمان پروردگار خود را و آسمان سزاوار گوش کردن ست و وقتیکه زمین را

وقتیکه آسمان شق گردد و بشنود فرمان رب خویش را و آسمان سزاوار همین است و چون زمین

مُدَّتْ ﴿٣﴾ وَ اَلْقَتْ مَا فِيْهَا وَ تَخَلَّتْ ﴿٤﴾ وَ اَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَ حُقَّتْ ﴿٥﴾

کشیده شود و بر تابد آنچه دران باشد و خالی شود ف۱ وگوش کند فرمان پروردگار خود را و زمین سزاوار گوش کردن ست یعنی حساب روز آخرت بود ف۲

هموار کرده شود و بیند از زمین آنچه را دران است و خالی گردد و بشنود فرمان رب خویش را و آن زمین لایق است بهمین

يٰٓاَيُّهَا الْاِنْسَانُ اِنَّكَ كَادِحٌ اِلٰى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلٰقِيْهِ ﴿٦﴾ فَاَمَّا مَنْ

اے آدمی هر آئینه تو کار کننده تا ملاقات پروردگار خود بکوشش تمام پس ملاقات خواهی کرد بپروردگار خود اما هر که

ای انسان هر آئینه زحمت کشنده تا رسیدن به پروردگار خود بکوشش تمام باز ملاقی می شوی او را پس کسی را که

اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ بِيَمِيْنِهٖ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَّسِيْرًا ﴿٨﴾ وَّ يَنْقَلِبُ

داده شد او را نامه اعمال او بدست راستش پس باو حساب کرده شود حساب آسان و باز گردد

داده شد نامه اعمالش بدست راست او پس بزودی از وحساب گرفته شود حساب آسان و بازمی گردد

اِلٰٓى اَهْلِهٖ مَسْرُوْرًا ﴿٩﴾ وَ اَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ وَرَآءَ ظَهْرِهٖ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ

بسوے اهل خانه خود شادمان شده و اما هر که داده شد او را نامه اعمال او از پس پشتش پس خواهد

بنزد اهل خود شادمان شده. و اما کسیکه داده شد نامه اعمالش از پس پشتش پس میخواهد

يَدْعُوْا ثُبُوْرًا ﴿١١﴾ وَّ يَصْلٰى سَعِيْرًا ﴿١٢﴾ اِنَّهٗ كَانَ فِيْٓ اَهْلِهٖ مَسْرُوْرًا ﴿١٣﴾

یاد کرد هلاک را و خواهد در آمد بدوزخ هر آئینه او بود بدنیا در اهل خانه خود شادمان

مرگ را و می در آید در آتش دوزخ هر آئینه او بود بدنیا در اهل خود شادمان

اِنَّهٗ ظَنَّ اَنْ لَّنْ يَّحُوْرَ ﴿١٤﴾ بَلٰٓى اِنَّ رَبَّهٗ كَانَ بِهٖ بَصِيْرًا ﴿١٥﴾ فَلَآ

هر آئینه وے گمان کرده بود که رجوع نکند بسوے خدا تعالے آرے رجوع کردن محقق است هر آئینه پروردگار او بود با حوال او بینا پس

هر آئینه او گمان کرده بود که رجوع نمی کند بخدا تعالی بلی ضرور رجوع می کند هر آئینه پروردگارش بود با حوال او بینا پس

اُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ﴿١٦﴾ وَ الَّيْلِ وَ مَا وَسَقَ ﴿١٧﴾ وَ الْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَ ﴿١٨﴾

سوگند میخورم بسرخی کناره آسمان اول شب و قسم میخورم بشب و آنچه شب آنرا جمع کرده است و قسم میخورم بماه چون تمام شود

سوگند میخورم به سرخی شام و قسم میخورم بشب و آنچه شب آنرا جمع کرده است ع۵ و سوگند بماه وقتیکه کامل گردد

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٢٠﴾ وَ اِذَا قُرِئَ

خواهید رسید بحالے بعد حالے ف۲ پس چیست این کافران را که ایمان نمے آرند و چون خوانده شود

هر آئینه خواهید رسید بحالی بعد حالی ع۵ پس چیست ایشانرا که ایمان نمی آرند و چون خوانده شود

عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُوْنَ ﴿٢١﴾ بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُكَذِّبُوْنَ ﴿٢٢﴾ وَ

برایشان قرآن سجده نمے کنند بلکه این کافران دروغ مے شمرند و

برایشان قرآن سجده نمی کنند ع۵ بل کسانیکه کافراند تکذیب می کنند و

اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُوْعُوْنَ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٢٤﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ

خدا دانا تر هست بآنچه در دل خود نگاه میدارند پس خبر کن ایشانرا بعذاب درد دهنده لیکن آنانکه

الله داناتر است به آنچه در دل خود نگاه میدارند پس بشارت بده ایشانرا بعذاب دردناک مگر آنانیکه

اٰمَنُوْا وَ عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُوْنٍ ﴿٢٥﴾

ایمان آوردند و کردارهائے شائسته کردند ایشان راست مزد بے نهایت

ایمان آوردند و کردند عمل هائے شائسته مرایشان راست مزد بی نهایت

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اموات را بر تابد والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی بول موت بعد ازان سوال منکر و نکیر بعد ازان حشر و حساب و مرور بر صراط بعد ازان دوزخ یا بهشت والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی انسان در زندگانی دنیا مراتب مختلفی را پیموده و آخرین مرتبه مرگ است بعد عالم برزخ پس ازان هنگام قیامت و خدا داناست که در قیامت به چه تبدلات و مراتب مختلفه گرفتار آید. هم چنانکه در آغاز شب روشنائے شفق دیده میشود و بغروب شفق آخرین آثار فروغ خورشید پدید می گردد و بار دوم تاریکی شب مستولی می شود و تمام اشیا را در خود فرو می برد شبانگاه ماه طالع میشود و هلال متدرجاً رو به تزاید می نهد و بالآخر هلال بدر میشود و بدر تابان با اشعه درخشان خویش فضای تیره ظلمانی را روشن و نورانی مے سازد مراتب و مدارج کوائف انسانی به تحولات گوناگون شب شبیه است والله اعلم. ع۵ یعنی اگر به پیش آمدهای مذکوره عقل شان نمیرسد لازم بود که از قرآن استفاده می کردند اگر کار آنها بر عکس بوده چون قرآن نزدشان خوانده شود سر باز میزنند و مانند مسلمانان به سجده نمی افتند و اظهار عجز و تذلل نمی نمایند حتی چون مسلمانان آیات الٰهی را می شنوند و به سجده می افتند

ع۱۴ منزل ۷ ع۱۶ ع۲۵ ۹

سورة البروج مكية — بسم الله الرحمن الرحيم — اثنتان وعشرون آية

بنام خدائے بخشاینده مهربان
آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَ
قسم بآسمان خداوند برجها ف۱ و قسم بروزیکه وعده کرده میشود ف۲ و قسم بروزیکه در هفته
قسم به آسمان که دارای برج هاست و قسم بروز وعده کرده شود و قسم بروزی که

مَشْهُودٍ ﴿٣﴾ قُتِلَ أَصْحٰبُ الْأُخْدُودِ ﴿٤﴾ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿٥﴾ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا
حاضر میشود ف۳ هلاک کرده شدند اهل خندق ها از قسم آتش خداوند هیزم بسیار وقتیکه ایشان
حاضر میشود و قسم بروزی که برای آن حاضر میشوند کشته شود صاحبان خندق آتشی است دارای هیزم بسیار وقتیکه ایشان

قُعُودٌ ﴿٦﴾ وَهُمْ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ
برکناره آن خندق ها نشسته بودند و ایشان بانچه می کردند با مسلمانان حاضر بودند و عیب نکردند از ایشان
برکناره خندق نشسته بودند و ایشان به آنچه می کردند با مسلمانان بچشم های خود میدیدند و عوض (انتقام) نگرفتند از ایشان

إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٨﴾ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ
مگر این خصلت را که ایمان آرند بخدا غالب ستوده کار آنکه اوراست بادشاهی آسمانها و زمین
مگر ایمان آوردن را بخدای غالب دارای محامد آنکه اوراست بادشاهی آسمان ها و زمین

وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنٰتِ
و خدا بر همه چیز مطلع ست ف۴ هر آئینه آنانکه عقوبت کردند مردان مسلمان را و زنان مسلمان را
و الله بر همه چیز داناست ع۵ هر آئینه آنانکه از ایمان بگردانند مردان مسلمان و زنان مسلمان را

ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ
باز توبه نه نمودند پس ایشانراست عذاب دوزخ و ایشانراست عذاب سوختن هر آئینه آنانکه
باز توبه نکردند پس ایشانراست عذاب دوزخ و ایشانراست عذاب سوزاننده هر آئینه آنانکه

اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ ذٰلِكَ
ایمان آوردند و کردار هائے شایسته کردند ایشانراست بوستانها میرود زیر آن جویها اینست
ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند ایشانراست باغهائی که میرود زیر درختان آن جوی ها این

الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَ
فیروزی بزرگ هر آئینه دست درازی پروردگار تو سخت ست هر آئینه او آفرینش نو می کند و
کامیابی بزرگ باست. ع۶ هر آئینه گرفتن پروردگارت نهایت سخت است هر آئینه او پیدا می کند بار اول و

يُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِمَا
آفرینش دوباره می کند و اوست آمرزگار دوستدار او خداوند عرش گرامی قدرست بسیار کننده است هر چیز برا که
بار دوم و اوست آمرزگار دوستدار مالک عرش گرامی قدر است کننده است هر چه را

يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلْ أَتٰىكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ
خواهد آیا آمده است بتو خبر لشکرها که فرعون و ثمود باشند بلکه
خواهد آیا آمده است ترا خبر لشکرها که فرعون و ثمود است بلکه

الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴿٢٠﴾ بَلْ
کافران در دروغ شمردن اند و خدا از گرداگرد ایشان گیرنده است بلکه
آنانیکه کفر اختیار کردند در تکذیب اند و الله از هر طرف ایشان احاطه کننده است بلکه

هُوَ قُرْاٰنٌ مَجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾ ع
این قرآن گرامی قدرست نوشته شده در لوح محفوظ
آن قرآن بزرگ است نوشته شده در لوح محفوظ

فتح الرحمن
ف۱ یعنی برج ده وازده گانه ۱۲ ف۲ یعنی روز قیامت ۱۲ ف۳ یعنی روز جمعه و قسم بروزیکه حاجیان بآن روز حاضر میشوند یعنی روز عرفه هر آئینه مجازات متحقق ست ۱۲ ف۴ مترجم گوید بادشاهے جبار رعیت خود را تکلیف کفر کرد و چون کافر نشدند خندق ها را با آتش پر کرد و ایشان را با آتش انگند خدا تعالیٰ آن آتش را بر بادشاه و هم نشینان او مسلط ساخت تا از خندق برید و همه را پاک بسوخت والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی
ف۵ یعنی مسلمانان جز این گناهی نداشتند که از ظلمت کفر بر آمدند و به آن ذات قادر متعال ایمان آوردند که از سلطنت محروسه وی کوچکترین گوشه در زمین و آسمان بیرون نیست و برجزئی ترین کوائف عالم خبیر است وقتیکه پرستندگان حضرت او محض بجرم عبادات او لبسوزند آیا ممکن است چنین ظلم و ستم صریح بدون مجازات ماند؟ خداوند قهار کیفر این مظالم را بشدید ترین صورتے از ستمکاران نکشد حضرت شاه صاحب میفرماید که «چون غضب الهی متوجه شد همان آتش وسعت گرفته تمام خانهای شاه و وزراء و امرایش را سوختاند» ولی در روایات صحیحه نیامده والله اعلم

ع ۲۲ / ۱۰

ع۶ یعنے از مصائب و ظلم پریشان نشوند کامیابے بزرگ در آخر نصیب ایشان است که در مقابل آن عیش و کدورت دنیا هیچ می باشد ۱۲.

سورة الطارق مكية | بسم الله الرحمن الرحيم | وهي سبع عشرة اية

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ﴿٢﴾ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ﴿٣﴾ إِنْ كُلُّ

قسم بآسمان و قسم بچیزیکه وقت شب پدید مے آید و چه چیز مطلع ساخت ترا که چه چیز بوقت شب پدید آینده است آں ستاره درخشنده است نیست هیچ

قسم به آسمان و آنچه در شب می آیند و چه چیز آگاه ساخت ترا که چیست طارق ستاره ایست درخشاں هیچ

نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿٤﴾ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِنْ مَاءٍ

شخص مگر بروے فرشته نگهبانی کننده است پس باید که به بیند آدمی از چه چیز آفریده شده آفریده شده است از آب

زنده جانی نیست که بران نگهبانی نباشد پس باید ببیند انسان که از چه پیدا شده آفریده شده از آب

دَافِقٍ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ﴿٧﴾ إِنَّهُ عَلَىٰ رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ

جهنده که برمے آید از میان پشت مرد و استخوان سینۂ زن هر آئینه خدا بره دیگربار آفریدن آدمی تواناست روزیکه

جهنده که می برآید از میان پشت و استخوان های سینه هر آئینه خدا تعالیٰ بر باز گردانیدن آدمی تواناست روزیکه

تُبْلَى السَّرَائِرُ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿١١﴾ وَالْأَرْضِ

امتحان کرده شود ضمیر هائے مردم آنرا پس نباشد آدمی را طاقتے و نباشد نصرت دهنده قسم بآسمان خداوند باران و قسم بزمین

ظاهر کرده شود پوشیدگی ها پس نباشد او را هیچ قوت و نه یاری دهنده و قسم به آسمان گردنده (خداوند باران) و قسم بزمین

ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿١٤﴾ إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ

صاحب شگافتن ف هر آئینه قرآن سخن واضح ست و نیست قرآن سخن بیهوده هر آئینه کافران بد اندیشی می کنند

دارای شگاف هر آئینه قرآن قول فاصل است بین حق و باطل و نیست این سخن مزاح ع هر آئینه کافران فریب می کنند

كَيْدًا ﴿١٥﴾ وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾ ع

یکطور بداندیشی کردنی و من نیز بداندیشی می کنم یکطور بداندیشی کردنی پس مهلت ده کافران را فروگذار ایشان را اندکے

فریب کردنی و میدهیم جزای مکر ایشان را جزا دادنی پس مهلت ده کافران را و فروگذار ایشانرا چندی

سورة الاعلى مكية | بسم الله الرحمن الرحيم | وهي تسع عشرة اية

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ﴿١﴾ الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٢﴾ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ ﴿٣﴾

بپاکی یاد کن پروردگار بزرگوار خود را آنکه بیافرید پس درست اندام کرد و آنانکه اندازه کرد پس راه نمود ف

بپاکی یاد کن نام پروردگار خود از همه برتر را آنکه بیافرید هر چیز را پس درست اندام کرد و آنکه اندازه کرد باز راه نمود عه

وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ ﴿٥﴾ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسَىٰ ﴿٦﴾

و آنکه برآورد گیاه تازه را باز ساخت آنرا خشک شده سیاه گشته قرآن تعلیم خواهیم کرد ترا پس فراموش نخواهی کرد

و آنکه برآورد گیاه تازه را پس گردانیدش خشک سیاه زود باشد که برتو خوانیم قرآن را پس فراموش نخواهی کرد

إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۚ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَىٰ ﴿٧﴾ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٨﴾ فَذَكِّرْ إِنْ

مگر آنچه خدا خواسته است هر آئینه خدا میداند آشکارا را و پنهاں را ف و توفیق خواهیم داد ترا بمعرفت شریعت آسان

مگر آنچه را خواسته است الله هر آئینه خدا میداند آشکارا و پنهان را و توفیق دهیم ترا براه آسان پس پند ده اگر

نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ﴿٩﴾ سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشَىٰ ﴿١٠﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ﴿١١﴾ الَّذِي يَصْلَى

سود کند پند دادن پند خواهد گرفت هر کسے که ترسد و یکسو خواهد شد ازاں پند بدبخت ترین مردمان آنکه خواهد در آید

سود کند پند بزودی پند گیرد کسیکه میترسد و کناره گیرد ازان بدبخت تر آنکه میدر آید

النَّارَ الْكُبْرَىٰ ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿١٣﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّىٰ ﴿١٤﴾ وَ

بآتش بزرگ باز نمیرد آنجا و نه زنده باشد هر آئینه رستگار شد هر که پاک شد و

به آتش بزرگ (دوزخ) پس نه میرد دران و نه زنده ماند هر آئینه رستگاری یافت کسیکه پاک شد (از شرک) و

فتح الرحمن

ف یعنی تا دانه بیرون آید ۱۲ ف ک و این وعده روز بدر محقق شد ۱۲ ف ک یعنی جمیع مخلوقات را اندازه کرد و بحسب آن اندازه در مخلوقات تصرف فرمود تا بهاں صورت بر روئے کار آمد پس این تصرف را بهدایت تعبیر فرمود والله اعلم ۱۲ ف ک مترجم گوید فراموش گردانیده آیت از خاطر مبارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم نوعی از نسخ ست والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

عه یعنی مضامین قرآن که فیصله کننده حق و باطل صدق و کذب و شامل امور اخروی است و سخن بے هوده نمی باشد و تمام اخبارش بوقوع می پیوندد تنبیه - مناسبت قسم باصل مضمون آن است که قرآن چنین از آسمان فرود آمده و کسیکه را که قابلیت دارد چنان مستفید و مالامال سازد که باران زمین صالح را فیضیاب کند و هم چنین بروز قیامت باران غیبی بارد و مردگان را زنده سازد چنانکه در دنیا زمین مرده از باران زنده می شود و گل و گیاه شائسته تماشا می شود عه حضرت شاه عبدالقادر صاحب رحمة الله علیه می نگارد - اول تقدیر فرمود پس برطبق تقدیر بدنیا آورد و گویا راه آمدن دنیا را ابوی نمود. حضرت شاه عبدالعزیز صاحب مینویسد برای کمال هر شخص اندازه مقرر کرد و بعد از راه حصول آن کمال ابوی هدایت داد و فیه اقوال اخر لانطول بذکرها ۱۲-

ع ١٧ / ١١

ذَكَرَ اسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰى ﴿۱۵﴾ بَلْ تُؤْثِرُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿۱۶﴾ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ

یاد کرد نام پروردگار خود را پس نماز گزارد　بلکه اختیار می کنید زندگانی این جهان را　و آخرت بهتر است

یاد کرد نام پروردگار خود را و گذارد نماز را عه　بلکه اختیار می کنید زندگانی دنیا را　و آخرت بهتر

وَّاَبْقٰى ﴿۱۷﴾ اِنَّ هٰذَا لَفِى الصُّحُفِ الْاُوْلٰى ﴿۱۸﴾ صُحُفِ اِبْرٰهِيْمَ وَمُوْسٰى ﴿۱۹﴾

و پاینده تر است　هر آئینه این مقدمه مذکور بود در صحیفهای نخستین　صحیفهای ابراهیم و موسی

و پایدار تر است　هر آئینه این مضمون مذکور است در صحیفه های پیشینیان (در صحیفه های اولی) صحیفه های ابراهیم و موسیٰ

سُوْرَةُ الْغَاشِيَةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ　بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ　سِتٌّ وَّعِشْرُوْنَ اٰيَةً

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ الْغَاشِيَةِ ﴿۱﴾ وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿۲﴾ عَامِلَةٌ

آیا آمده است بتو خبر　قیامت　یکپاره رویها آنروز　خوار باشند　کارکننده

آیا آمد ترا سخن پوشنده (قیامت)　رویهائی دران روز　خوار باشند　رنج برنده

نَّاصِبَةٌ ﴿۳﴾ تَصْلٰى نَارًا حَامِيَةً ﴿۴﴾ تُسْقٰى مِنْ عَيْنٍ اٰنِيَةٍ ﴿۵﴾ لَيْسَ لَهُمْ

محنت کشنده باشند در آیند بآتش افروخته شده آب نوشانیده شوند از چشمهٔ نهایت گرم　نباشد ایشانرا

محنت کشیده عه در آیند به آتش نهایت گرم و سوزان نوشانده شوند از چشمهٔ نهایت گرم　نیست ایشانرا

طَعَامٌ اِلَّا مِنْ ضَرِيْعٍ ﴿۶﴾ لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِىْ مِنْ جُوْعٍ ﴿۷﴾ وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ

هیچ طعامے مگر از　ضریع　که فربه نکند　و دفع گرسنگی نه نماید　یکپاره رویها آنروز

خوارکی مگر از گیاه خاردار　که نه فربه کند خورنده را و نه دفع کند از گرسنگی　رویهائی در آن روز

نَّاعِمَةٌ ﴿۸﴾ لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿۹﴾ فِىْ جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿۱۰﴾ لَّا تَسْمَعُ فِيْهَا لَاغِيَةً ﴿۱۱﴾

تازه باشند　بسعی خود　رضامند شده باشند　در بهشت عالی　نشنوی آنجا هیچ سخن بے هوده

تر و تازه باشند بکوشش خود شادان　در بهشت بلند　نمی شنوند دران سخن بے هوده

فِيْهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿۱۲﴾ فِيْهَا سُرُرٌ مَّرْفُوْعَةٌ ﴿۱۳﴾ وَّاَكْوَابٌ مَّوْضُوْعَةٌ ﴿۱۴﴾ وَّنَمَارِقُ

درانجا چشمه روان باشد　درانجا تخت هائے بلند باشد و کوزه هائے نهاده شده　و وساد ها

دران چشمهٔ آب روان باشد　دران تخت های بلند باشد و قدحهای نهاده شده　و بالش های

مَصْفُوْفَةٌ ﴿۱۵﴾ وَّزَرَابِىُّ مَبْثُوْثَةٌ ﴿۱۶﴾ اَفَلَا يَنْظُرُوْنَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿۱۷﴾

برابر یک دیگر گذاشته　و بساط هائے نفیس پراگنده کرده　آیا نمی نگرند بسوئے شتران چگونه آفریده شد

مرتب　و بساط هائے گسترده　آیا پس نمی نگرند به شتران که چگونه آفریده شده اند

وَاِلَى السَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿۱۸﴾ وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿۱۹﴾ وَاِلَى

و بسوئے آسمان چگونه برداشته شد　و بسوئے کوه ها　چگونه برافراشته شد　و بسوئے

و بسوئے آسمان که چگونه برافراشته شده　و بسوی کوه ها　که چگونه استوار شده　و بسوئے

الْاَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿۲۰﴾ فَذَكِّرْ اِنَّمَا اَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿۲۱﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ

زمین　چگونه پهن کرده شد　پس پند ده　جز این نیست که تو پند دهنده　نیستی بر ایشان

زمین　که چگونه گسترده شده　پس پند ده　جز این نیست که تو پند دهندهٔ　نیستی تو بر ایشان

بِمُصَيْطِرٍ ﴿۲۲﴾ اِلَّا مَنْ تَوَلّٰى وَكَفَرَ ﴿۲۳﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللّٰهُ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ ﴿۲۴﴾

گماشته شده　لیکن هر که رو بگرداند کافر شود　پس عذاب کندش خدا بعقوبت　بزرگ

مسلط　مگر کسیکه رو گردانید و کافر شد　پس عذاب می کند او را الله به عذاب بزرگتر

اِنَّ اِلَيْنَآ اِيَابَهُمْ ﴿۲۵﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿۲۶﴾

هر آئینه بسوئے ماست رجوع ایشان　باز هر آئینه بر ماست حساب ایشان

هر آئینه بسوئے ماست بازگشت ایشان　باز بر ماست　حساب ایشان

... رنجها ایشان بر راه حق نمی باشد همه ضائع و بے فائده است در اینجا هم رنج برند و آنجا نیز گرفتار مصیبت مانند (خسر الدنیا والاخرة) این را گویند...

فتح الرحمن

ف۱ ضریع نام گیاه خاردار است ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی در تکبیر تحریمه نام پروردگار خویش را یاد کرد باز نماز گذارد و بعض سلف (تزکی) را زکوة داد ترجمه و در اینجا صدقهٔ فطر تفسیر کرده اند همچنین از (ذکر اسم ربه) تکبیرات عید و از (فصلی) نماز عید یعنی بروز عید اول صدقهٔ فطر و باز تکبیرات و باز نماز است والظاهر هو الاول تنبیه علماء مذهب حنفی به تفسیر اول ازین آیت کریمه دو مسئله استنباط کرده اند اول اینکه در تحریمه خاص گفتن کلمهٔ (الله اکبر) فرض نیست و مطلق ذکر نام خدا که مشعر به تعظیم باشد (نه مشتمل بعرض و حاجت بنده) کافی است بقرار احادیث صحیح گفتن (الله اکبر) سنت یا واجب است دوم اینکه تکبیر تحریمه در نماز شرط است نه رکن، چرا که عطف (فصلی) بر (ذکر اسم ربه) دلالت دارد بر مغایرت معطوف و معطوف علیه والله اعلم.

ف۵ یعنی بندگان مصائب در آخرت و بسبب آن خسته و درمانده و بعضی گفته اند از (عاملة ناصبة) مراد حال دنیاست زیرا بسیار مردم در دنیا متحمل زحمت بسیاری گردند مگر چون رنجها ایشان...

ع ۱۹ / ۱۲　وقف لازم　ع ۲۶ / ۱۳

سورة الفجر مكية — بسم الله الرحمن الرحيم — وهي ثلثون اية

بنام خدای بخشاینده مهربان
آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالْفَجْرِ ۝١ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ۝٢ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ۝٣ وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ۝٤ هَلْ فِي

قسم بصبح ولبشب های ده گانه ف۱ وقسم بجفت و طاق ف۲ وقسم لبشب چون روان شود آیا درین
قسم به صبح و شب های ده گانه وقسم بجفت و طاق وقسم به شبی که دران روان شد هست درین

ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرٍ ۝٥ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ۝٦ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ۝٧

مقدمه سوگندے معتبر هست صاحب خرد را ف۳ آیا ندیدی که چگونه معامله کرد پروردگار تو با قوم عاد که عاد ارم باشد خداوند قدهای بلند
چیزها که یاد کردیم قسم کامل صاحب عقل را آیا ندیدی که چه کرد رب تو با قوم عاد که درارم بودند دارای ستونهای بزرگ

الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ۝٨ وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ۝٩

که آفریده نشده است مانند آن در شهرها و چگونه معامله کرد با قوم ثمود که تراشیده بودند سنگ های بزرگ را در وادی قری
که آفریده نشده مثلش در تمام شهرها وچه کرد با ثمودیان، آنانکه تراشیدند سنگ ها را در وادی (قری)

وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ۝١٠ الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ۝١١ فَأَكْثَرُوا فِيهَا

و چگونه معامله کرد با فرعون صاحب میخها ف۴ همه این جماعت ها آنانکه سرکشی کردند در شهرها پس بسیار بعمل آوردند در اینجا
وچه کرد با فرعون صاحب میخ ها کسانی بودند که سرکشی کرده بودند در شهرها پس بسیار در ان شهرها

الْفَسَادَ ۝١٢ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ۝١٣ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ۝١٤

فساد را پس بریخت بر سر ایشان پروردگار تو یک دفعه عذاب هر آئینه پروردگار تو بکمین گاه ست
فساد کردند پس ریخت بر ایشان پروردگار تو تازیانه عذاب هر آئینه پروردگار تو کمین گاه است

فَأَمَّا الْإِنسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ۝١٥

پس اما آدمی چون امتحان کندش پروردگار او پس گرامی کندش و نعمت دهدش پس گوید پروردگار من گرامی ساخت مرا
پس اما آدمی چون امتحان کندش پروردگارش پس عزت دهدش و نعمت دهدش پس می گوید پروردگار من عزت داد مرا

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ۝١٦ كَلَّا بَل

واما چون امتحان کندش پس تنگ سازد بروے رزق ویرا گوید پروردگار من حقارت کرد مرا نے نے بلکه
واما وقتیکه امتحان کندش پس تنگ سازد بروی رزق او را پس می گوید پروردگار من ذلیل ساخت مرا ف۵ نی نی بلکه

لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ۝١٧ وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ۝١٨ وَتَأْكُلُونَ

گرامی نمیدارید یتیم را و یکدیگر را رغبت نمیدهید بر طعام دادن فقیر و میخورید
عزت نمی دهید یتیم را و ترغیب نمیدهید یکدیگر را بر طعام دادن محتاج و میخورید

التُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا ۝١٩ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ۝٢٠ كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ

مال میراث را خوردن بسیار ف۶ و دوست میدارید مال را دوست داشتن بسیار ف۷ نے نے چون پست کرده شود بلندی زمین را
میراث را خوردن بسیار ف۵ و دوست میدارید مال را دوست داشتن بسیار چنین نباید کرد وقتیکه پست کرده شود بلندی زمین

دَكًّا دَكًّا ۝٢١ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ۝٢٢ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ

پست کردن بعد پست کردن ف۸ و بیاید پروردگار تو و بیایند فرشتگان صف صف شده و آورده شود آنروز دوزخ را
پست کردن بعد پست کردن و بیاید پروردگار تو و بیایند فرشتگان صف صف و آورده شود آن روز دوزخ

يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ الذِّكْرَىٰ ۝٢٣ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ

آنروز یاد کند آدمی و کجا باشد او را نفع آن یاد کردن گوید اے کاش من فرستاده بودمے عمل نیک
آن روز یاد کند انسان (آنچه افراط کرده) و کجا فائده دهد او را یاد کردن گوید اے کاش چیزے پیش فرستادمی

لِحَيَاتِي ۝٢٤ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ۝٢٥ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ

برای این زندگانی جاودانی خویش پس آنروز عقوبت نکند مانند عقوبت خدا هیچ کس و بر بندد هیچ کس مانند بستن او
در زندگی خویش پس آنروز عذاب نکند مانند عذاب او هیچ یکی و نه مقید سازد مانند مقید ساختن او

فتح الرحمن

ف۱ یعنی عشرهٔ ذوالحجه ۱۲ ف۲ یعنی بعض نماز جفت ست و بعض طاق ۱۲ ف۳ که خدا جزا دهنده بندگان است بر اعمال ایشان ۱۲ ف۴ یعنی بچهار میخ بسته عقوبت میکرد ۱۲ ف۵ یعنی زنان و یتیمان را حق ایشان نمی دهید و حق ایشان را بمال خود جمع می کنید ۱۲ ف۶ یعنی اسباب اکرام الٰهی اکرام یتیم و اطعام مسکین ست آنرا می باید کرد و شما باین صفت هستید که یتیمان را حق ایشان نمی دهید و حق ایشان را بمال خود جمع می کنید ۱۲ ف۷ یعنی جبال و اتلال را با سائر ارض برابر کرده شود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی قدم را نشناخت خلاصه اینکه در نظر انسان تنها حیات دنیوی اهمیت دارد و معیار عزت و ذلت خود همین راحت و زحمت دنیا را میداند و خبر ندارد که هر دو برای آزمایش او ست در نعمت شکر گذاری او را امتحان می کنند و در سختی صبر و استقامتش را نه نعمت دو روزه دنیا دلیل مقبولیت و عزت بدربار خداوندی است و نه سختی و زحمت دلیل اهانت و مردودیت مگر انسان از لبس غافل است بلا متی خود تن نمیدهد و از بی حیائی و نادانی جسارت و درزید دالزام بر پروردگار خویش می آورد علـه

در میراث گرفتن مرده حلال و حرام و حق و باطل را فرق نمی کنند هرچه بدست آورند هضم می کنند اگر حقوق یتامی و مساکین تلف شد شد ۱۲

أَحَدٌ ﴿۲۶﴾ يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿۲۷﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً

هیچ کس ف۱ گفته شود روح مومن را وقت مرگ اے نفس آرام گیرنده باز گرد بسوئے پروردگار خویش تو خوشنود شده

هیچ یکی ع۵ ای نفس آرام گیرنده باز گرد بسوی پروردگارت خوشنود کرده شونده

مَّرْضِيَّةً ﴿۲۸﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿۲۹﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿۳۰﴾

و از تو نیز خوشنود گشته پس در آ در زمرهٔ بندگان خاص من و در آ به بهشت من

خوشنود کرده شده پس شامل تو در بندگان من و درای در بهشت من

سُورَةُ الْبَلَدِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ | وَهِيَ عِشْرُونَ آيَةً

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت با رحم است

لَا أُقْسِمُ بِهَٰذَا الْبَلَدِ ﴿۱﴾ وَأَنتَ حِلٌّ بِهَٰذَا الْبَلَدِ ﴿۲﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴿۳﴾ لَقَدْ

قسم میخورم باین شهر یعنی مکه مبارک و تو حلال خواهی شد باین شهر ف۲ و قسم میخورم بزاینده و بهرچه زاده است ف۳ هر آئینه

قسم میخورم باین شهر و بر تو ممانعت نخواهد ماند در این شهر و قسم بپدر و فرزندش هر آئینه

خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿۴﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ﴿۵﴾ يَقُولُ

آفریدیم آدمی را در مشقت ف۴ آیا گمان می کند آدمی که قادر نه شود بروے هیچکس می گوید

آفریدیم انسان را در مشقت آیا می پندارد که هرگز قدرت بر وی نیابد هیچ کس می گوید

أَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ﴿۶﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ ﴿۷﴾ أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَيْنِ ﴿۸﴾

خرج کردم مال تو بر تو آیا مے پندارد که ندیده است او را هیچ کس آیا نیافریده ایم برائے او دو چشم را

خرج کردم مال بسیار آیا می پندارد که ندیده است او را هیچ کس آیا نیافریده ایم برای او دو چشم

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿۹﴾ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴿۱۰﴾ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿۱۱﴾ وَمَا

و زبان را و دو لب را و دلالت کردیم او را بر دو راه ف۵ پس در نیامد گذرگاه سخت و چه چیز

و یک زبان و دو لب و نمودیم او را دو راه پس نگذشته است بر گذرگاه سخت و چه چیز

أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿۱۲﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿۱۳﴾ أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿۱۴﴾ يَتِيمًا

مطلع ساخت ترا که چیست گذرگاه سخت ف۶ خلاص کردن برده یا طعام دادن بروز گرسنگی یتیم

دانا کرد ترا که چیست گذرگاه سخت آزاد کردن رقبه یا طعام دادن در روز گرسنگی یتیم

ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿۱۵﴾ أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿۱۶﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا

صاحب قرابت را یا فقیر صاحب خاکساری را بعد ازین باشد از آنانکه ایمان آوردند و با یکدیگر وصیت کردند

صاحب قرابت را یا مسکین خاکسار را پس باشد از کسانیکه ایمان آورده اند و وصیت کردند

بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴿۱۷﴾ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿۱۸﴾ وَالَّذِينَ

بشکیبائی و با یک دیگر وصیت کردند بشفقت بر خلق الله این جماعه ایشانند اهل نیک بختی و آنانکه

هم دیگر را بصبر و وصیت کردند هم دیگر را به مهربانی ایشان اند صاحبان حظ بسیار و کسانیکه

كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿۱۹﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤْصَدَةٌ ﴿۲۰﴾

کافر شدند بآیات ما ایشانند اهل بد بختی بر ایشان آتشے گماشته شود از هر جهت گرد آورده شده

کافر شدند به آیات ما ایشان اند صاحبان شامت و نکبت بر ایشان است آتشی سر پوش کرده شده

سُورَةُ الشَّمْسِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ | وَهِيَ خَمْسَ عَشْرَةَ آيَةً

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت با رحم است

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ﴿۱﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا ﴿۲﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا ﴿۳﴾ وَاللَّيْلِ

قسم بآفتاب و روشنی او و قسم بماه چون از پے آفتاب در آید ف۱ و قسم بروز چون نمایان کند آفتاب را و قسم بشب

و قسم به آفتاب و روشنی آن و بماهتاب چون بیاید بدنبال آن و بروز چون روشن سازد آنرا و بشب

دوزخ اگر چه در گردن دوزخیان طوق انداخته و بزنجیرها محکم بسته بدوزخ می اندازند و منافذ دوزخ را از بالا سر پوش می نمایند تا نمی توانند که فکر خیال...

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بوجهے واقع شود که هیچکس غیر او بران قادر نیست والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی ترا قتال در مکه حلال خواهد شد ۱۲ ف۳ یعنی آدم و جمیع ذریت او ۱۲ ف۴ یعنی عادت آدمی ست که بقوت خود فخر کند و نه بیند که چه قدر ناتوان میکشد و نیز بیهوده مال فخر کند و نمی داند که خدا او را می بیند که بغایت حقیر و بخیل ست ۱۲ ف۵ یعنی خیر و شر ۱۲ ف۶ یعنی بحقیقت قوت آنست که این اعمال بجا آرد ۱۲ ف۱ یعنی بشب چهاردهم ۱۲

ع ۳۰ / ۱۴

تفسیر عثمانی

س۵ یعنی خداوند جل مجده آن روز مجرمان را چنان عذاب شدید کند و چنان سخت در بند افگند که بدان گونه شدت از طرف احدے در بارهٔ هیچ مجرمی متصور نباشد. حضرت شاه عبدالعزیز صاحب مینویسند که در آن روز هیچکس مانند عذاب او تعالی عذاب نتواند نه آتش نه مؤکلین دوزخ نه مار و کژدم دوزخ زیرا این عذابها همه عذاب جسمانی است و عذاب الهی عذاب روحانی است که روح مجرم را در حسرت و ندامت دچار می کند و بدیهی است که آن را با این مناسبتی نیست و مانند قید او دیگری قید نتوانند زیرا مؤکلین دوزخ

ع ۲۰ / ۱۵

إِذَا يَغْشٰهَا ﴿٤﴾ وَالسَّمَآءِ وَمَا بَنٰهَا ﴿٥﴾ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحٰهَا ﴿٦﴾ وَنَفْسٍ

چون بپوشاند آفتاب را و قسم بآسمان و بنا کردن خدا او را و قسم بزمین هموار ساختن خدا او را و قسم به نفس آدمی

چون بپوشاند او را و به آسمان (و بدانی) که چگونه بنا کرد آنرا و بزمین (و بدانی) که چگونه هموار کرد آنرا و بنفس

وَمَا سَوّٰىهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰىهَا ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكّٰىهَا ﴿٩﴾ وَ

و درست اندام نمودن خدا او را پس قسم بالهام کردن خدا در دلش شناخت گناه او را و تقوی او را هر آئینه رستگار شد هر که پاک ساخت نفس را و

(و بدانی) که چگونه درست اندام کرد او را پس فهماند او را بدکاری او و پرهیزگاریش را هر آئینه رستگار شد کسیکه پاک ساخت نفس را و

قَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰىهَا ﴿١٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوٰىهَآ ﴿١١﴾ إِذِ انْبَعَثَ أَشْقٰىهَا ﴿١٢﴾

هر آئینه زیانکاران شد هر که باسفل السافلین برد آنرا دروغ شمردند قوم ثمود بسبب سرکشی خود و قتیکه برخاست بدبخت ترین آن قوم

هر آئینه ناکام شد کسیکه در خاک آمیخته بگذاشت (پوشانید بلذات) آنرا تکذیب نمود ثمود بسرکشی خود وقتیکه قیام نمود بدبخت ترین آنها

فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيٰهَا ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا ۙ

پس گفت ایشان را پیغامبر خدا بلا از پیدا شدن شتر که خدا آفریده است و متعرض نشوید آب خوردن او را پس دروغ شمردند پیغامبر را پس

پس گفت مر ایشان را رسول خدا بگذارید شتر خدا و نوبت آب آنرا پس تکذیب کردند او را پس پی کردن آنرا

فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْۢبِهِمْ فَسَوّٰىهَا ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبٰهَا ﴿١٥﴾

پس عقوبت فرود آورد بر ایشان پروردگار ایشان بسبب معصیت ایشان پس هموار کرد عقوبت را بر سر ایشان و خدا هیچ نترسید

پس داژگون ساخت (عذاب فرستاد) بر ایشان پروردگار ایشان بسبب گناه ایشان پس بخاک یکسان کرد آنها را و نمیترسد خدا از انجام هلاک آن

سُورَةُ اللَّيْلِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ إِحْدٰى وَعِشْرُونَ آيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشٰى ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلّٰى ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثٰىٓ ﴿٣﴾

قسم بشب چون بپوشاند و قسم بروز چون ظاهر شود و قسم بذاتیکه آفرید نر و ماده را

قسم بشب چون بپوشاند و بروز چون روشن شوید و بذاتیکه آفرید نر و ماده را

إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰى ﴿٤﴾ فَأَمَّا مَنْ أَعْطٰى وَاتَّقٰى ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰى ﴿٦﴾

که هر آئینه سعی شما مختلف ست پس اما هر که عطا کرد و پرهیزگاری نمود و باور داشت ملت نیک را

هر آئینه کوششهای تان گوناگون است پس اما کسیکه عطا کرد و ترسید و تصدیق نمود سخن نیکو را

فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰى ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰى ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ

پس توفیق دهیم او را برای رسیدن بسرای آسایش و اما هر که بخل کرد و خود را بی نیاز شمرد و بدروغ نسبت کرد

پس آهسته آهسته برسانیم او را در آسانی و اما کسیکه بخل کرد و خود را بی پروا شمرد و تکذیب نمود

بِالْحُسْنٰى ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰى ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهٗٓ إِذَا تَرَدّٰى ﴿١١﴾

ملت نیک را پس توفیق دهیم او را برای رسیدن بسرای دشواری و هیچ دفع نکند از وی مال او وقتیکه نگون افتد

سخن نیکو را پس آهسته آهسته برسانیم او را در سختی و کار نیاید با او مالش چون او در گور شود

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدٰى ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولٰى ﴿١٣﴾ فَأَنْذَرْتُكُمْ

هر آئینه بر ما لازم ست راه نمودن او و هر آئینه برای ماست آنجهان و این جهان پس ترسانیدم شما را

هر آئینه بر ماست رهنمائی و هر آئینه در تصرف ماست آخرت و دنیا پس ترسانیدم شما را

نَارًا تَلَظّٰى ﴿١٤﴾ لَا يَصْلٰىهَآ إِلَّا الْأَشْقَى ﴿١٥﴾ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿١٦﴾ وَ

از آتشی که شعله میزند در نیاید بآن آتش مگر بدبخت ترین مردم آنکه دروغ شمرد و روگردان شد و

از آتشی که شعله میزند نمی در آید در آن مگر بدبخت ترین مردم آنکه تکذیب نمود و روی گردانید و

سَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى ﴿١٧﴾ الَّذِي يُؤْتِي مَالَهٗ يَتَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهٗ

یکسو داشته خواهد شد از آن آتش پرهیزگارترین مردم آنکه میدهد مال خود را تا پاک نفس گردد و نیست هیچ کس را نزد او

زود است که بازداشته شود از آن پرهیزگار آنکه میدهد مال خود را که پاک گردد و نباشد هیچ کس را نزد او

فتح الرحمن و لیتنے بہم رسانید

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۵۹۶. زیرا اگر افکار و خیال آزاد باشد باز هم در عین عذاب یکنوع تخفیف روی میدهد چنانکه در قید جسمانی اگر دست و پای بسته هم باشد بسبب جولان فکر بهر طرف فی الجمله تسکین حاصل میگردد بر عکس آنکه خدای قهار فکرش را نیز قید کرده و چنان بجان خودش گرفتار ساخته که فکرش نیز جز کلفت بند دیگر چیزی را اندیشه نتواند ظاهر است که قید فکری هزار بار از قید جسمی سخت تر است از نجاست کردیوانگان سودائی را اگر چه در باغهای وسیع و صحراهای فراخ هم برند بسبب غلبه اوهام و فتور حواس گلستان در نظر زندان می آید ۵ یعنی اول بذریعه عقل و رهبری فطرت نیک و بد را بصورت اجمالی باو فهماند بعد از آن بواسطه تبلیغ انبیاء و رسل بطور مفصل نهایت واضح ساخت که این راه بد و این راه نیکی است باز در دل انسان نیکی بر بدی و میلان برای بدی نهاد و خالق این هر دو میلان نیز حضرت او ست و بواسطه القای نیکی فرشته و اراخت و از بدی شیطان را

[Left margin, vertical:] ۱۲ ... شیطان ...

سپس آن رجحان و میلان باراده و اختیار بنده بمرتبه عزم رسیده و ذریعه صدور فعلی میگردد که خالق آن فعل خدای تعالی و کاسب آن بنده است و سلسله مکافات و مجازات ...

مِنْ نِّعْمَةٍ تُجْزٰىٓ ﴿۱۹﴾ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْاَعْلٰى ﴿۲۰﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿۲۱﴾

نعمتے کہ جزا دادہ شود لیکن میدہد بطلب رضائے پروردگار خود و ہر آئینہ خوشنود خواہد شد

نعمتی کہ مکافات دادہ شود مگر برای طلب خوشنودی پروردگار خویش کہ از ہمہ بلند است و ہر آئینہ خوشنود خواہد شد

سُورَةُ الضُّحٰى مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — وَهِيَ اِحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً

بنام خدائے بخشایندہ مہربان ف

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

وَالضُّحٰى ﴿۱﴾ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰى ﴿۲﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ﴿۳﴾ وَ

قسم بوقت چاشت و قسم بشب چوں بپوشد فرو نگذاشت ترا پروردگار تو و دشمن نداشت و

قسم بہ چاشتگاہ و بہ شب چون بپوشد نہ فروگذاشت ترا پروردگار تو و نہ بیزار شد و

لَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُوْلٰى ﴿۴﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيْكَ رَبُّكَ

ہر آئینہ آخرت بہتر خواہد بود ترا از دنیا والبتہ نعمت خواہد داد ترا پروردگار تو

ہر آئینہ (آخرت) انجام بہتر است ترا از (دنیا) آغاز و بعد از ان عطا خواہد نمود ترا آفریدگار تو

فَتَرْضٰى ﴿۵﴾ اَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيْمًا فَاٰوٰى ﴿۶﴾ وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدٰى ﴿۷﴾

پس خوشنود خواہی شد آیا یتیم نیافت ترا پس جائے داد و یافت ترا راہ گم کردہ ف۲ پس راہ نمود

پس تو خوشنود شوی آیا نیافت ترا یتیم پس جا داد و یافت ترا راہ گم کردہ پس راہ نمود ف۵

وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَاَغْنٰى ﴿۸﴾ فَاَمَّا الْيَتِيْمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿۹﴾ وَاَمَّا

و یافت ترا تنگدست پس توانگر ساخت اما یتیم را پس ستم مکن واما

و یافت ترا درویش پس توانگر ساخت پس اما یتیم را قہر مکن واما

السَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿۱۰﴾ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿۱۱﴾

سائل را پس بانگ مزن واما بہ نعمت پروردگار خود پس خبر دہ

سائل را زجر مکن واما احسان پروردگار خود را بیان کن

سُورَةُ الْاِنْشِرَاحِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — وَهِيَ ثَمَانُ اٰيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿۱﴾ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ﴿۲﴾ الَّذِيْٓ

آیا کشادہ نکردہ ایم برائے تو سینہ ترا و دور کردیم از تو بار ترا آن بار کہ

آیا نگشودیم (برای تو) سینہ ات را و فرود آوردیم از تو بار ترا کہ

اَنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴿۳﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿۴﴾ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿۵﴾

گران کردہ بود پشت ترا و بلند ساختیم برائے تو ثنائے ترا پس زیرا کہ ہر آئینہ متصل دشواری آسانی ست

خم کردہ بود پشت ترا و رفعت دادیم ذکر ترا پس ہر آئینہ با دشواری آسانی است

اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿۶﴾ فَاِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ ﴿۷﴾ وَاِلٰى رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿۸﴾

البتہ متصل دشواری آسانی ست پس وقتیکہ از کار و بار فارغ شوی در عبادت خدا محنت کش و بسوئے پروردگار خود تضرع نما

ہر آئینہ با دشواری آسانی است پس ہرگاہ فارغ شدی پس زحمت بکش و بسوی پروردگار خود دل بستہ کن (رغبت کن)

سُورَةُ التِّيْنِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — وَهِيَ ثَمَانُ اٰيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

وَالتِّيْنِ وَالزَّيْتُوْنِ ﴿۱﴾ وَطُوْرِ سِيْنِيْنَ ﴿۲﴾ وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَمِيْنِ ﴿۳﴾

قسم بانجیر و زیتون و قسم بطور سینا و قسم باین شہر با امن یعنی مکہ

قسم بانجیر و زیتون و بطور سینا و این شہر کہ جای امن و امان است (با امن)

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید کہ چند روز وحی نیامدہ بود کفار گفتند و دعہ و قلاہ خدائے تعالیٰ برائے تسلی این سورہ فرود آورد ۱۲ ف۲ یعنی شریعت نمیدانستی تو واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چون پیغمبر بہ سن جوانی رسید از آئین شرک و اوضاع ناپسندیدۂ قریش سخت بیزار بود، جذبۂ عبادت خدای یگانہ در دل او مستولی و آتش عشق الٰہی در کانون سینہ اش مشتعل بود، سرچشمۂ استعداد کامل وصول الی اللہ و ہدایت خلق اللہ (کہ در نفس قدسی او افزون تر از تمام کائنات بودیعت نہادہ بودند) بجوش آمدہ بود اما در ظاہر کدام راہ روشن و دستور العمل مفصل موجود نبود تا قلب وی را (کہ از عرش و کرسی فراخ بود) مطمئن و آرام سے ساخت لہذا این جذبۂ طلب و تاثرۂ محبت حضرت او را بیقرار و سرگردان میداشت، بہ غارہا و کوہا میرفت و بذکر پروردگار مشغول می شد و بہ محبوب حقیقی مناجات میکرد تا بالاخر خداوند جبرئیل را فرستاد و پیغام خود را در غار حرا بہ وی ابلاغ کرد و راہ مفصل اصول و اصلاح خلق اللہ ابوی نمود و دین حق را نازل گردانید «وما کنت تدری ما الکتاب ولا الایمان ولکن جعلناہ نورا نہدی بہ من نشاء»

ع ۲۱ / ۱۷ — ع ۱۱ / ۱۸ — ع ۸ / ۱۹

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ

هر آئینه آفریدیم آدمی را در نیکوترین صورتے پس گردانیدیم آنرا فرود ترا از

هر آئینه آفریدیم آدمی را در نیکوترین اندازهٔ (صورتی) پس افگندیم اورا فروتر از همه

سَافِلِينَ ﴿٥﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ

همه فرو ماندگان ف۱ مگر آنانکه ایمان آوردند و کارهائے شائستہ کردند پس ایشانراست اجر غیر

همه فرو ماندگان مگر آنانکه یقین کردند و کردند کارهای شایسته پس ایشانراست ثوابی نا

مَمْنُونٍ ﴿٦﴾ فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ﴿٧﴾ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

نهایت پس اے آدمی چه چیز حمل میکند ترا بعد ازین همه پند بر دروغ شمردن در باب جزائے اعمال ف۲ آیا نیست خدا حکم کننده ترین حاکمان

متناهی پس چه چیز وادار کرد ترا به تکذیب بعد ازین بروز جزاء آیا نیست الله حاکم ترین حاکمان

سُورَةُ الْعَلَقِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ | وَهِيَ تِسْعَ عَشْرَةَ آيَةً

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اقْرَأْ وَ

بخوان به برکت نام پروردگار خود که آفرید گارست آفرید آدمی را از خون پاره بسته بخوان و

بخوان بنام رب خویش که آنکه خالق همه چیز است آفرید انسان را از خون بسته بخوان و

رَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾ كَلَّا إِنَّ

پروردگار تو بزرگوار ترست آنکه علم آموخت بدستیاری قلم آموخت آدمی را آنچه نمیدانست ف۳ حقا هر آئینه

رب تو بسیار کریم است آنکه علم آموخت انسان را بواسطهٔ قلم آموخت انسان را آنچه نمیدانست نه چنان است هر آئینه

الْإِنْسَانَ لَيَطْغَىٰ ﴿٦﴾ أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَىٰ ﴿٧﴾ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ﴿٨﴾ أَرَأَيْتَ

آدمی از حد میگذرد وقتیکه بے بیند خود را توانگر شده هر آئینه بسوئے پروردگار تست رجوع آیا دیدی

انسان سرکشی می کند باینکه ببیند خود را بی پروا بیشک بسوی رب تو بازگشتن است آیا دیدی

الَّذِي يَنْهَىٰ ﴿٩﴾ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ﴿١٠﴾ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ ﴿١١﴾ أَوْ أَمَرَ

شخصے که منع می کند بنده را چون نماز میگذارد آیا دیدی که چه میشد اگر براه راست بودے یا به پرهیزگاری

آنرا که منع می کند بنده را چون نماز گذارد آیا دیدی این را اگر بر راه راست می بود یا امر به پرهیزگاری

بِالتَّقْوَىٰ ﴿١٢﴾ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٣﴾ أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ﴿١٤﴾ كَلَّا

فرمودے آیا دیدی که چه میشد اگر دروغ شمرد و روگردان گشت آیا ندانست این روگرداننده که خدا مے بیند ف۴ نے نے

می نمود ببین این سرکش را اگر تکذیب کرد و روگردانید آیا ندانست این را که هر آئینه خدای می بیند نی نی

لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ

اگر باز نخواهد ایستاد خواهیم کشید او را بموئے پیشانی بآن موئے پیشانی دروغ زن خطاکار پس باید که فریاد کند

اگر باز نه ایستد ما خواهیم کشید او را بموی پیشانی موی پیشانی دروغگوئے خطاکار پس بخواهد

نَادِيَهُ ﴿١٧﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾ كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

اهل مجلس خود را ما نیز خواهیم طلبید پیادهارا ف۵ نے نے فرمان او قبول مکن و نماز گذار و قرب خدا طلب نما

اهل مجلس خود را ما هم می طلبیم پیاده های سیاست شده را (ملایک را) نی حرفش را قبول مکن سجده کن و قریب شو

سُورَةُ الْقَدْرِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ | وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾

هر آئینه ما فرود آوردیم قرآن را در شب قدر ف۶ و چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست شب قدر

هر آئینه ما فرو فرستادیم قرآن را در شب قدر و چه دانا ند ترا که چیست شب قدر

فتح الرحمن

ف۱ یعنے وقتیکه کافر شد فطرت سلیمه را ضائع ساخت ۱۲۔ ف۲ و شاید که معنے آیت چنین باشد پس چه چیز باعث تکذیب تو میشود یا محمد در مقدمهٔ جزاء اعمال بعد انیهمه پند ۱۲ ف۳ مترجم گوید اقرأ باسم ربک تا مالم یعلم اول چیزیست که بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم نازل شد و معنی اقرأ اینجاست برائے وحی قرآن و تلاوت آن ۱۲ ف۴ یعنی باید دانست که عاقبت اهتداء و هدایت بهشت ست و عاقبت ضلال و اضلال دوزخ ست پس این مدعا را بنوعے از بلاغت ادا کرده شد ۱۲ ف۵ یعنی فرشتگان سخت عقوبت کننده ۱۲ ف۶ یعنے یک دفعه از لوح محفوظ بآسمان دنیا ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ از "اقرأ" تا "مالم یعلم" این پنج آیت در سورتهائے قرآن کریم بیشتر نزول یافته حضرت نبوی در غار حرا بعبادت پروردگار یگانه مشغول بود که ناگهان جبرئیل وحی آورد و گفت اقرأ (بخوان) حضرت پیغمبر فرمودند "ما انا بقاری" "من خواننده نیستم" جبرئیل حضرت وی را در کنار گرفته چند بار فشرد و مکرر گفت

لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۙ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ③ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ

شب قدر بهترست از هزار ماه فرود مے آیند فرشتگان و روح

شب قدر بهتر است از هزار ماه فرود می آیند فرشتگان و روح

فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ ۚ مِّن كُلِّ أَمْرٍ ④ سَلٰمٌ ۛ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ⑤

دران شب بفرمان پروردگار خویش برائے سرانجام کردن هر کارے آن شب تا وقت طلوع فجر محض سلامتی ست

دران بحکم رب ایشان از برای هر کار ۵ مأمون سلامت است آن شب تا طلوع صبح

سُورَةُ الْبَيِّنَةِ مَدَنِيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — وَهِيَ ثَمَانُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتٰبِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنفَكِّينَ

نبودند کافران ف۱ از اهل کتاب و مشرکان جدا شونده یعنی از آئین خود

نبودند آنانکه کفر را اختیار کردند از اهل کتاب و مشرکان باز ایستادگان

حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ① رَسُولٌ مِّنَ اللّٰهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ②

تا وقتیکه بیاید بایشان حجت ظاهر ف۲ که پیغمبرست از جانب خدا میخواند صحیفهائے پاک یعنی سُوَرِ قرآن

تا آنکه بیاید ایشانرا حجتی آشکارا رسول از جانب خداوند که میخواند صحیفه های پاک را ع۱

فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ③ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتٰبَ إِلَّا مِن

دران صحیفها احکامیست راست درست و متفرق نشدند اهل کتاب ف۳ مگر

دران صحیفه ها احکامی است راست و محکم و پراگنده نشدند اهل کتاب مگر

بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ④ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ

بعد ازانکه آمد بایشان حجت ظاهر و فرموده نشد ایشانرا مگر آنکه عبادت کنند خدائے را خالص ساخته

بعد ازانکه آمد ایشان را حجتی روشن و مامور نشدند مگر آنکه بپرستند خداوند را خالص

لَهُ الدِّينَ ۙ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ ۚ وَذٰلِكَ دِينُ

برائے او پرستش را متدین بدین ابراهیم شده و برپا دارند نماز را و بدهند زکوٰة را و این ست احکام ملت

برای او بندگی را به راه ابراهیم و برپا دارند نماز را و بدهند زکوٰة را و این است طریق مردمان

الْقَيِّمَةِ ⑤ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتٰبِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي

درست هر آئینه آنانکه کافر شدند از اهل کتاب و مشرکان در

محکم (ملت مستقیم) هر آئینه آنانکه کافر شدند از اهل کتاب و مشرکان در

نَارِ جَهَنَّمَ خٰلِدِينَ فِيهَا ۚ أُولٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ⑥ إِنَّ الَّذِينَ

آتش دوزخ باشند جاویدان آنجا آنجماعه ایشانند بدترین خلق هر آئینه آنانکه

آتش دوزخ باشند جاویدان در انجا ایشانند بدترین خلق هر آئینه آنانکه

آمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۙ أُولٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ⑦ جَزَاؤُهُمْ عِندَ

ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند آنجماعه ایشانند بهترین خلق جزائے ایشان نزدیک

ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند ایشانند بهترین خلق جزای شان نزد

رَبِّهِمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ خٰلِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ

پروردگار ایشان بوستانهائے همیشه باشیدنست میرود زیر آن جویها جاویدان آنجا همیشه

پروردگارشان بوستانها باشد برای سکونت ابدی روان باشد زیر درختان آن جوی ها جاویدان باشند دران همیشه

رَّضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ⑧

خوشنود شد خدا از ایشان و خوشنود شدند ایشان از خدا این وعده کسے راست که بترسد از پروردگار خود

خوشنود شد خدا از ایشان و خوشنود شدند ایشان (از خدا) این وعده است مر کسی را که بترسد از پروردگار خود

فتح الرحمن

ف۱ یعنی حال ایشان مقتضی ارسال رسول و انزال کتاب بود ازین جهت رسول فرستادیم و قرآن فرود آوردیم ۱۲

ف۲ یعنی ایشانرا تکلیف نکردیم بترک ادیان خویش مگر بعد اقامت حجت ظاهر ۱۲

ف۳ یعنی بعض مقبول شدند و بعض مردود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی کارهائیکه دراین سال برائے انتظام عالم مقدر اند فرشتگان برای تعین لنفاذ آن فرود می آیند کما مر فی سورة الدخان، یا از (من کل امر) مراد هر خیر است یعنی هر نوع امور خیریه را با خود گرفته از آسمان فرود می آرند والله اعلم ع۶ قبل از بعثت با سعادت آنحضرت ارباب ادیان متغیر بودند و پیروان هر کیش بر پندا شته غلط خویش مغرور و معتمد اوضاع آن عصر متقاضی بود که بنیاد خرافات متزلزل گردد و مردمان از وادی ضلالت بسر منزل هدایت برسند و این امر خطیر بعدالت سلاطین و دانش حکما و هدایت اولیاء میسر نمی گردید مگر به نیروی ارشاد پیغمبر عظیم الشان و مصلح کبیری که با کتاب آسمانی مبعوث شود و دین حقیقی او در اندک زمان ممالک متعدد جهان را بفروغ ایمان روشن سازد، باعزم راسخ و همت عالی و تعلیمات آسمانی ..

سُوْرَةُ الزِّلْزَالِ مَدَنِيَّةٌ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | وَهِيَ ثَمَانُ اٰيَاتٍ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا ① وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا ② وَقَالَ

وقتیکه جنبانیده شود زمین را بآن جنبش خودش و بیرون آورد زمین بارهای خودش و گوید

وقتیکه جنبانیده شود زمین بجنبانیدن سخت و بیرون آورد زمین بارهای خود را و گوید

الْاِنْسَانُ مَا لَهَا ③ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا ④ بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَا ⑤

انسان چه حالست زمین را آنروز تقریر کند زمین قصه‌های خودرا بسبب آنکه پروردگار تو حکم فرستاده است بسوی زمین

انسان چه حالست آنرا دران روز بیان کند زمین خبرهای خودرا بسبب آنکه پروردگار تو حکم فرستاده است بزمین

يَوْمَئِذٍ يَّصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا ۙ لِّيُرَوْا اَعْمَالَهُمْ ⑥ فَمَنْ يَّعْمَلْ

آنروز که باز گردند مردمان بر احوال مختلف ۵ تا نموده شود بایشان جزای اعمال ایشان پس هر که کرده باشد

آن روز باز گردند مردمان گروه گروه تا نموده شود بایشان (جزای) کردار شان پس کسیکه کرده باشد

مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَّرَهٗ ⑦ وَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَّرَهٗ ⑧

هم سنگ یک ذره عمل نیک به بیند آنرا و هر که کرده باشد هم سنگ یک ذره عمل بد به بیند آنرا

بقدر یک ذره نیکی ببیند آن را و کسیکه کرده باشد بقدر یک ذره بدی ببیند آنرا

سُوْرَةُ الْعٰدِيٰتِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | وَهِيَ اِحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالْعٰدِيٰتِ ضَبْحًا ① فَالْمُوْرِيٰتِ قَدْحًا ② فَالْمُغِيْرٰتِ صُبْحًا ③

قسم باسپان تیز دونده بوقتیکه از دم پر شوند پس قسم باسپان آتش برآرنده بآنکه بنعل خود سنگ را بزنند پس قسم باسپان غارت کننده چون در وقت صبح درآیند

قسم باسپان دونده نفس زنان پس قسم باسپان آتش برآورنده از نعل پس قسم به غارت کننده هنگام صبح

فَاَثَرْنَ بِهٖ نَقْعًا ④ فَوَسَطْنَ بِهٖ جَمْعًا ⑤ اِنَّ الْاِنْسَانَ

پس برانگیزند باوقت غبار را ۳ پس درآیند باوقت درمیان جماعتی ۴ هر آئینه آدمی

پس برانگیختند به آن غبار پس درآمدند دران وقت درمیان سپاه هر آئینه آدمی

لِرَبِّهٖ لَكَنُوْدٌ ⑥ وَاِنَّهٗ عَلٰى ذٰلِكَ لَشَهِيْدٌ ⑦ وَاِنَّهٗ لِحُبِّ

بنسبت پروردگار خود ناشکر گزار است و هر آئینه آدمی بر ناسپاسی خود مطلع ست و هر آئینه آدمی در دوست داشتن

برب خود ناسپاس است ۵ و هر آئینه آدمی بر این ناسپاسی بیننده است و هر آئینه آدمی به دوستی

الْخَيْرِ لَشَدِيْدٌ ⑧ اَفَلَا يَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُوْرِ ⑨

مال مبالغه کننده است آیا پس نمیداند که چون برانگیخته شود هر آنچه در گورها باشد

مال سخت است آیا نمیداند وقتیکه برانگیخته شود آنچه در قبرهاست

وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُوْرِ ⑩ اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيْرٌ ⑪

و ظاهر ساخته شود هر آنچه در سینه‌ها باشد هر آئینه پروردگار ایشان باحوال ایشان آنروز خبردار ست

و ظاهر کرده شود آنچه در سینه‌هاست هر آئینه رب ایشان بایشان دران روز آگاه است

سُوْرَةُ الْقَارِعَةِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | وَهِيَ اِحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

اَلْقَارِعَةُ ① مَا الْقَارِعَةُ ② وَمَا اَدْرٰىكَ مَا الْقَارِعَةُ ③ يَوْمَ

قیامت چیست آن قیامت و چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست آن قیامت قیامت متحقق شود در یکه

سخت کوبنده چیست آن سخت کوبنده و چه چیز دانا ند ترا که چیست آن سخت کوبنده روز یکه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی گنهبار ۱۲. ف۲ یعنی از جای حساب ۱۲. ف۳ یعنی بسبب دو دیدن ۱۲. ف۴ یعنی از اعدا مترجم گوید این قسم اشارت ست بآنکه جهاد مشروع خواهد شد و در رضای الهی باسپان غازیان متعلق خواهد شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی فداکاری و جان نثاری سواران مجاهد در راه الٰهی واضح می سازد که بندگان وفادار و سپاس گذار چنین اند. کسی اگر در راه خدا از صرف قوائی که خدا باو ارزانی داشته خودداری می کند نهایت ناشکر و نالایق است اگر دقت شود اسپ با زبان حال می گویند کسی که از خوان احسان مالک خود استفاده می کند و از انعام بے شمارش تمتع می برد و از فرمایش سر بپیچد از بهایم ذلیل تر و فرومایه تر است اسپ خوب که از نعمت مالک خود چند رشته کاه و مقداری جو بیشتر بهره ندارد در وفای مالک خود سر میدهد هر جانبی که سوار اشاره می کند میدود. میرود می جهد غبار می انگیزد و در جنگ بانی دست بدست دلیرانه داخل میشود. در باران گلوله در مقابل شمشیر و سنان مقابله میکند و سینه سپر می سازد و بسلاه و ثبات مشاهده شده که اسپ دمادم برای نجات خود خود را بخطر می اندازد. انسان در این راه از سبب پند گیرد و بداند که او نیز مالک منعمی دارد و در راه وفای او بقدای ...

يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ

باشند مردمان مانند پروانه هائے پراگنده ساخته و باشند کوه ها

باشند مردم مانند پروانه های پراگنده و باشد کوه ها

كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿٥﴾ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي

مانند پشم رنگین محلوج نموده پس اما هر که گران شد پلهائے حسنات او پس آن شخص در

مانند پشم رنگین ندافی شده پس اما کسیکه گران شد وزن هائے اعمال او پس او در

عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾ فَأُمُّهُ

گزران پسندیده باشد واما هر که سبک شد پلهائے او پس جائے ماندن آن شخص

زندگانی پسندیده باشد واما کسیکه سبک شد وزن های اعمال او پس جای او

هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾ ع

هاویه باشد وچه چیز مطلع ساخت ترا که چیست هاویه آتشے ست جوشنده

هاویه است وچه چیز دانا ند ترا که چیست آن آتشی است نهایت سوزان

وَهِيَ ثَمَانُ آيَاتٍ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ	سُورَةُ التَّكَاثُرِ مَكِّيَّةٌ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ ﴿١﴾ حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا

غافل کرد شمارا از یک دیگر بسیار طلبی مال تا وقتیکه رسیدید بگورستانها حاشا سنے خواهید دانست باز می گویم سنے نے

غافل کرد شمار احرص افزونی تا آنکه دیدید قبر ها را نی نی خواهید دانست پس نی نی

سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ﴿٦﴾

خواهید دانست سنے سنے اگر بدانید حقیقت کار را بعلم یقین غافل نمی شدید البته خواهید دید دوزخ را

خواهید دانست نی نی اگر دانید به علم یقین هر آئینه می بینید دوزخ را

ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ﴿٨﴾ ع

باز البته خواهید دید دوزخ را دیدن ظاهر بے شبه باز البته سوال کرده خواهید شد آنروز از نعمت ول

پس هر آئینه نی بینید آنرا بچشم یقین پس هر آئینه پرسیده خواهید شد دران روز از نعمت ها

وَهِيَ ثَلَاثُ آيَاتٍ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ	سُورَةُ الْعَصْرِ مَكِّيَّةٌ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

وقسم بزمان که هر آئینه آدمی در زیان ست مگر آنانکه ایمان آوردند و عملهائے

قسم است به عصر هر آئینه انسان در زیان است مگر آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهائے

الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ ۙ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾ ع

شائسته کردند ویکدیگر را وصیت کردند بدین درست ویکدیگر را وصیت کردند بشکیبائے

نیکو وتاکید نمودند یکدیگر را بدین حق وتاکید کردند یک دیگر را به صبر ع ۵

وَهِيَ تِسْعُ آيَاتٍ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ	سُورَةُ الْهُمَزَةِ مَكِّيَّةٌ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ ﴿١﴾ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾

وائے هر عیب کننده بغیبت گوینده را آنکه فراهم آورد مالی را و نگاه داشت آنرا

وای بر هر طعنه زننده عیب جو آنکه گرد آورد مال را و شمرد آنرا

فتح الرحمن

ف ۱ یعنے مدفون شدید ۲

ف ۲ یعنے در مقابله آن شکر گردید یا بفوائد درزیدید ۱۲

تفسیر عثمانی

ف ۵ یعنے برای اینکه انسان از خساره ایمن گردد چار چیز لازم است اول ایمان آوردن بخدا ورسول وبوعده هائے الهی خواه بدنیا تعلق داشته باشد خواه به آخرت دوم - اثر این یقین محدود بدل ودماغ نباشد بلکه از جوارح هم باید نمایان گردد وحیات عملی را آئینه ایمان قلبی سازد - سوم تنها بر صلاح وفلاح خود قناعت نکرده مفاد اجتماعی قوم و ملت را هم در نظر داشته باشد وچون دو مسلمانان یکجا شوند یکدیگر را بقول وفعل خود در دین حق وور هر معامله باختیار نمودن صداقت تاکید نمایند - چهارم به یکدیگر وصیت و نصیحت کنند که در راه حق واصلاح (افراد وملل) متحمل هر گونه سختی ها وامور خلاف طبع گردیده بمیدان الصبر واستقامت تحمل نمایند واز راه نیکی پا نکشند پس خوش قسمتانے که خود را باین اوصاف چارگانه آراسته و کامل می سازند و باز بتکمیل بنی نوع می پردازند نام نیکوے این ها در صفحهٔ دهر جاوید می ماند وآثار خیری که میگذارند وخود از دنیا میگذرند باقیات الصالحاتے است که تا قیامت اجر آن بر دسے شان افزوده می

ع ۱ / ۲۶

ع ۸ / ۲۷

ع ۱ / ۳ / ۲۸

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ③ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ④ وَمَا

می پندارد که مال او زندگی جاوید دهدش نے بے البته انداخته خواهد شد به حطمه وچه چیز

می پندارد که مال او را جاوید خواهد ساخت نی نی هر آئینه افگنده می شود او در حطمه و چه چیز

أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ⑤ نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ⑥ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى

مطلع ساخت ترا که چیست حطمه آتش خدا افروخته شده که غالب شود بر

دانا ند ترا که چیست حطمه آتشی است افروخته الٰهی آنکه غلبه می کند بر

الْأَفْئِدَةِ ⑦ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ ⑧ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ⑨

دلها هر آئینه آن آتش بر ایشان گماشته شده است بوستانهائے دراز درآورده شده است

دلها هر آئینه آتش بر ایشان از هر سو بسته شده در ستونهائے دراز

سُورَةُ الْفِيلِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائے که بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ① أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ

ف آیا ندیدی چگونه معامله کرد پروردگار تو با اهل فیل آیا نساخت بداندیشی ایشان را

آیا ندیدی چه کرد رب تو با صحاب فیل آیا نگردانید مکر شان را

فِي تَضْلِيلٍ ② وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ③ تَرْمِيهِمْ

در بے فائدگی و فرستاد بر ایشان جانوران فوج فوج مے انداخت بسوئے ایشان

در (غلط) بے حاصلی و فرستاد بر ایشان پرندگان فوج فوج می افگندند بر ایشان

بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ④ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ⑤

سنگریزها از سنگ گل پس ساخت ایشانرا مانند آخر و باقی مانده بعد از خوردن دواب

سنگ ها از گل پخته پس گردانید ایشان را مانند کاهی خورده شده

سُورَةُ قُرَيْشٍ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ أَرْبَعُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائے که بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ① إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ②

برائے شکر الفت دادن قریش یعنی الفت دادن ایشان به سفر زمستان و تابستان

از جهت الفت قریش الفت شان به رحلت زمستان و تابستان

فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ ③ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ

پس باید که عبادت کنند پروردگار این خانه را آنکه طعام داد ایشان را از بهر آنکه گرسنه بودند

پس باید بپرستند رب این خانه را آن پروردگار که طعام داد ایشانرا در گرسنگی

وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ④

و امن داد ایشان را از بهر آنکه ترسان بودند

و ایمن ساخت ایشانرا در حال ترس ع ۵

سُورَةُ الْمَاعُونِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ سَبْعُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ① فَذَٰلِكَ الَّذِي يَدُعُّ

آیا دیدی آن شخص را که دروغ مے شمرد جزائے اعمال را پس آن شخص مردیست که بامانت میراند

آیا تو دیدی آنرا که دروغ می شمرد روز جزا را پس آن کسیست

فتح الرحمن

ف مترجم گوید ابرهه پادشاه یمن عزم هدم کعبه کرد و فیلان بسیار و لشکرے شامل بهم آورد چون نزدیک کعبه رسید خدا تعالے ابابیل را حکم فرمود تا هلاک کنند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف در کعبهٔ مکرمه زراعت بدرستی نمی شود ازین رو قریش زمستان به یمن میرفت که مملکت گرم سیر است و تابستان بشام که شاداب و سرسبز است و در هر دیار که میرفتند مردم در آنها بدیدهٔ احترام مے نگریستند و آنهارا مجاور حرم و خادم بیت الله مے دانستند و بجان و مال آنها تعرض نمی کردند از ینجهت نفع فراوان برسے داشتند و چون بخانه ها بر می گشتند ازین منافع اندوخته با امن و آسودگی استفاده میگردند و افاده مے نمودند۔ با اینکه در اطراف کعبه مردمان دزدی میکردند و راه میزدند و بازار یغما و چپاول گرم بود لیکن هیچکس بپاس احترام کعبه بقریش دست دراز نمی کرد۔ لهذا خداوند درین آیات انعام خود را ذکر می کند که میفرماید خداوند این خانه که بطفیل خانه خویش بشما روزی داد نعمت

ع ۹ ۲۹ ۱ — ع ۵ ۳۰ — ع ۴ ۳۱

احسان خویش را یاد آورد که با ستایش مسلمان ... ۱۲

داستان لشکر ارزانی فرمود، از هجوم اصحاب فیل حراست کرد چرا اوی عبادت نمی کنید و به پیغمبر محبوب او ایذا میرسانید این همه جز نهایت کفران نعمت و فراموشی ...

الْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ

یتیم را و رغبت نمیدہد بر طعام دادن فقیر پس وائے
یتیم را و تحریص نمی کند بر طعام دادن محتاج پس خرابی (وای)

لِّلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾

آن نمازگزاران را کہ ایشان از نماز خود غفلت ے ورزند
آن نماز گذاران را کہ ایشان از نماز خویش غافلند

الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

آنانکہ ایشان ریا ے کنند و عاریت نمیدہند ماعون را ف
آنانکہ ریا می کنند و نمی دہند ماعون را

سُورَةُ الْكَوْثَرِ مَكِّيَّةٌ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ وَهِيَ ثَلٰثُ اٰيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان
آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾

یا محمد ہر آئینہ ما عطا کردیم ترا کوثر ف۲ پس نماز گزار برائے پروردگار خود و شتر را نحر کن
ہر آئینہ ما دادیم ترا کوثر ف۵ پس نماز گذار برای رب خود و قربانی کن

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

ہر آئینہ دشمن تو ہمانست دم بریدہ
ہر آئینہ دشمن تو ہمان است دم بریدہ

سُورَةُ الْكَافِرُونَ مَكِّيَّةٌ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ وَهِيَ سِتُّ اٰيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان
آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾

بگو اے کافران پرستش نے کنم آنچہ شما ے پرستید
بگو ای کافران نمی پرستم آنچہ را شما می پرستید

وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ

و نہ شما پرستش ے کنید آنچہ من می پرستم و نہ من پرستش خواہم کرد
و نہ شما می پرستید آنرا کہ من می پرستم و نہ من می پرستم

مَّا عَبَدتُّمْ ﴿٤﴾ وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾

آنچہ شما پرستیدید و نہ شما پرستش خواہید کرد آنچہ من ے پرستم
آنچہ را شما پرستید و نہ شما می پرستید آنچہ را من می پرستم

سُورَةُ النَّصْرِ مَدَنِيَّةٌ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾ وَهِيَ ثَلٰثُ اٰيَاتٍ

شمارا دین شماست و مرادین منست
شمار است دین شما و مراست دین من

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان
آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ

و قتیکہ بیاید نصرت خدا و بظہور آید فتح و بہ بینی مردمان را داخل میشوند
چون بیاید مدد خدا و فیروزی و ببینی مردم را [illegible] در آیند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی سوزن و دیگ پیالہ و دلو و مانند آن مترجم گوید بنصف این سورہ تصویر حال کافرست و نصف تصویر حال منافق واللہ اعلم ۱۲۔

ف۲ کوثر نام حوضے ست کہ در آخرت خواہد بود امت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ازان خواہند آشامید ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ کوثر بمعنے خیر کثیر است (یعنی نکوئی و بہتری زیاد) صاحب بحر المحیط بیست و شش قول ذکر کردہ در نتیجہ این قول را ترجیح دادہ کہ این کلمہ بر ہمہ انواع نعمت ہائے دینی دنیوی حسی معنوی شامل است کہ خواہ بخود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رسیداست و خواہ بطفیل حضرت وی مر امتان او را رسیدنی است حوض کوثر کہ از نعمت عظیم الشان خداوند و در اسلام بنام کوثر مشہور است نیز در این نعمت ہا داخل است حضرت نبوی صلی اللہ علیہ وسلم امت خویش را در روز قیامت بہ آب این حوض سیراب می فرمایند تنبیہ۔ نزد بعض محدثین حدیث حوض کوثر بحد تواتر رسیدہ لہذا بر ہر مسلمان لازم است کہ بہ آن اعتقاد کند۔ صفات حیرت افزای این حوض در احادیث وارد است از بعض روایات ثابت میشود کہ در میدان حشر است و اکثر برآنند کہ در بہشت

می باشد اکثر علماء چنان تطبیق می نمایند کہ نہری است در جنت کہ آب آن در صحرای محشر بیک حوض گردی آید و غالباً ہر دو را کوثر میگویند واللہ اعلم بالصواب ۱۲۔

فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ

در دین خدا فوج فوج پس بپاکی یاد کن همراه ستایش پروردگار خود را و آمرزش طلب کن از وے

در دین خدا فوج فوج پس بپاکی یاد کن همراه ثنای پروردگار خود و آمرزش خواه از و

إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

هر آئینه خدا هست برحمت رجوع کننده

هر آئینه اوست نهایت پذیرنده توبه

سُورَةُ اللَّهَبِ مَكِّيَّةٌ — وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا

هلاک باد دو دست ابی لهب و هلاک باد ابو لهب هیچ دفع نکرد از سر ابو لهب مال او و آنچه

هلاک شد هر دو دست ابی لهب و هلاک شد خود او دفع نکرد از وی مالش و آنچه

كَسَبَ ﴿٢﴾ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَامْرَأَتُهُ

پیدا کرده بود خواهد در آمد بآتش صاحب شعله و زن او نیز در آید

کسب کرده بزودی در آید به آتش شعله ور و زن او

حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ﴿٥﴾

مراد میدارم بردارنده هیزم را در گردن او رسنی ست از لیف خرما

که بردارنده هیزم است در گردنش ریسمانی است از لیف خرما

سُورَةُ الْإِخْلَاصِ مَكِّيَّةٌ — وَهِيَ أَرْبَعُ آيَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ اللَّهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ

بگو خدا یگانه است خدا بے نیاز ست نزاد و نه

بگو او الله یگانه است الله بے نیاز است نزاد کسی را و نه

يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾

زاده شده و نیست هیچ کس او را همسر

زاده شده از کسی و نیست او را همتا هیچ یکی

سُورَةُ الْفَلَقِ مَدَنِيَّةٌ — وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِنْ

بگو پناه می گیرم به پروردگار صبح از شر هر چه آفرید ست و از

بگو پناه می گیرم به رب صبح از شر آنچه آفریده است و از

شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾

شر شب تاریک چون تاریکی او منتشر شود و از شر زنان سحر کننده در گره ها دم زننده

شر تاریکی چون داخل گردد و از شر زنان دمنده در گره ها

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

و از شر حاسد چون حسد کند

و از شر حاسد که چشم زخم زند (چون حسد ورزد)

تبالکما ماار ی فیکما شیئاً مما یقول محمد صلی الله علیه وسلم (یعنی شما هر دو بشکنید من در کف های شما از آنچه محمد بیان می کند چیزی مشاهده نمی کنم ۱۲ مختصراً

فتح الرحمن

ف۱ یعنی این همه علامت قرب اجل تست یا محمد لیس در استعداد آخرت مستعد شو ۱۲

ف۲ آنحضرت اقارب خود را از آتش دوزخ تخویف فرمود ابی لهب سنگ بطرف آنحضرت انداخت که آیا برای این کار ما را جمع کرده بودی این سوره نازل شد ۱۲

ف۳ دو دست کنایه از ذات او ست ۱۲

ف۴ یعنی سخن چینی کننده ۱۲

ف۵ یعنی سخنان کردن تذهیب کرده شود ۱۲

تفسیر عثمانی

که حضرت وحی پیغام الهی را بمردم ابلاغ می کرد آن بدبخت بر حضرت نبوی سنگ باران می کرد تا حدی که پاهای مبارک بخون تر میشد۔ ابولهب فریاد میزد و می گفت ای مردمان بسخنان محمد گوش ندهید زیرا وی (معاذ الله) بیدین و دروغ گواست گاهی می گفت محمد بما چیزها یے وعده میدهد که باید از مرگ صورت بندد اما وعده های او قابل الوقوع نیست و در نگاه ما دور از حقیقت است و گفته سخنان خود را بپایان میرسانید دست های خود را مورد خطاب قرار میداد و می گفت

ع ۳ ۳۵ — ع ۵ ۳۶ — ع ۴ ۳۷ — ع ۵ ۳۸

سورة الناس مدنية   بسم الله الرحمن الرحيم   وهي ست آيات

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ① مَلِكِ النَّاسِ ② إِلَٰهِ

بگو پناہ میگیرم بہ پروردگار مردمان بادشاہ مردمان معبود

بگو پناہ می گیرم برب مردمان بپادشاہ مردمان معبود

النَّاسِ ③ مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ④ الَّذِي

مردمان از شر وسوسہ اندازندہ چون ذکر گفتہ شد بازپس روندہ آنکہ

مردمان ع۵ از شر وسوسہ کنندہ پنہان شوندہ ع۶ آنکہ

يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ⑤ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ⑥

وسوسہ می افگند در سینہ ہائے مردمان از جنس جن باشد یا از جنس مردمان

وسوسہ می افگند در دل ہائے مردمان از جنیان و مردمان ع۷

دعائے ختم قرآن

اَللّٰهُمَّ آنِسْ وَحْشَتِي فِي قَبْرِي ۚ اَللّٰهُمَّ ارْحَمْنِي بِالْقُرْآنِ الْعَظِيمِ

الٰہی قبر میں میری وحشت دور کر الٰہی بطفیل قرآن عظیم کے مجھ پر رحم کر

الٰہی وحشت من در قبر من دور کن الٰہی رحم کن بر من بطفیل قرآن عظیم

وَاجْعَلْهُ لِي إِمَامًا وَّنُورًا وَّهُدًى وَّرَحْمَةً ۚ اَللّٰهُمَّ ذَكِّرْنِي مِنْهُ مَا نَسِيتُ

اور اس کو میرے لئے پیشوا اور روشنی اور ہدایت اور رحمت بنا دے الٰہی مجکو یاد دلا دے جو میں اس میں سے بھول گیا ہوں

وبساز آں را برائے من امام و روشنی و ہدایت و رحمت الٰہی ایچہ ازاں سہو کردم مرا یاد دہاں

وَعَلِّمْنِي مِنْهُ مَا جَهِلْتُ وَارْزُقْنِي تِلَاوَتَهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ وَاجْعَلْهُ

اور مجکو سکھا دے اس میں سے جو نہ جانتا ہوں اور اس کی تلاوت رات دن میرے نصیب کر اور اس کو

وانچہ نہ دانستم مرا معلوم گرداں و مرا توفیق ارزانی فرما بتلاوت قرآن در ساعات شب و ساعات روز و بساز آنرا

لِي حُجَّةً يَا رَبَّ الْعٰلَمِينَ آمِينَ

میرے لئے یارب العالمین حجت بنا دے

برائے من دلیل اے پروردگار جہانان دعائے مرا قبول فرما

فهرس السور بترتيب التلاوة

العدد	السورة		الصفحة	ركوعاتها	آياتها	ترتيب نزولها	الجزء مع العدد	
۱	الفاتحة	مكية	۲	۱	۷	۵	۱	الم
۲	البقرة	مدنية	۳	۴۰	۲۸۶	۸۷	۱	الم
۳	آل عمران	″	۵۰	۲۰	۲۰۰	۸۹	۳	تلك الرسل
۴	النسآء	″	۷۸	۲۴	۱۷۷	۹۲	۴	لن تنالوا
۵	المائدة	″	۱۰۷	۱۶	۱۲۰	۱۱۲	۶	لا يحب الله
۶	الانعام	مكية	۱۲۹	۲۰	۱۶۵	۵۵	۷	واذا سمعوا
۷	الاعراف	″	۱۵۱	۲۴	۲۰۶	۳۹	۸	ولو اننا
۸	الانفال	مدنية	۱۷۸	۱۰	۷۵	۸۸	۹	قال الملا
۹	التوبة	″	۱۸۸	۱۶	۱۲۹	۱۱۳	۱۰	واعلموا
۱۰	يونس	مكية	۲۰۸	۱۱	۱۰۹	۵۱	۱۱	يعتذرون

ع۵ شان ربوبیت و پادشاہی الٰہی شامل عامہ مخلوقات است اما این صفات را چنانکہ در انسان نہادہ اند در سائر مخلوقات نیا فریدہ اند لہذا کلمہ رب و ملک وغیرہ بانسان مضاف شدہ و مخصوصاً وسوسہ کہ جز انسان مخلوق دیگری را بدان شایان نیست۔ ع۶ شیطان پنہان از نظر انسان انسان را می فریبد و می لغزاند و تسلط آن بر انسان تا وقتی می باشد کہ وی در غفلت است اما ہمین کہ انسان متنبہ شود و بذکر پروردگار مشغول گردد تسلط شیطان بہم خورد و از انسان دور گریزد۔ ع۷ شیطان در جن و انسان ہر دو موجود است، "وکذلک جعلنا لکل نبی عدوا شیاطین الانس والجن یوحی بعضہم الی بعض زخرف القول غرورا" (الانعام رکوع ۱۴) او تعالیٰ از ہر دو نگاہ بدارد۔

ع ۱ ۶ ۳۹

العدد	السورة		الصفحة	رکوعاتها	آیاتها	ترتیب نزولها	الجزء مع العدد	
۱۱	هود	مکیة	۲۲۲	۱۰	۱۲۳	۵۲	۱۱	یعتذرون
۱۲	یوسف	″	۲۳۶	۱۲	۱۱۱	۵۳	۱۲	ومامن دآبة
۱۳	الرعد	″	۲۴۹	۶	۴۳	۹۶	۱۳	وما ابرئ
۱۴	ابراهیم	″	۲۵۶	۷	۵۲	۷۲	۱۳	ایضًا
۱۵	الحجر	″	۲۶۲	۶	۹۹	۵۴	۱۳	ایضًا
۱۶	النحل	″	۲۶۸	۱۶	۱۲۸	۷۰	۱۴	ربما
۱۷	بنی اسرائیل	″	۲۸۳	۱۲	۱۱۱	۵۰	۱۵	سبحٰن الذی
۱۸	الکهف	″	۲۹۴	۱۲	۱۱۰	۶۹	۱۵	ایضًا
۱۹	مریم	″	۳۰۶	۶	۹۸	۴۴	۱۶	قال الم
۲۰	طٰه	″	۳۱۳	۸	۱۳۵	۴۵	۱۶	ایضًا
۲۱	الانبیآء	″	۳۲۳	۷	۱۱۲	۷۳	۱۷	اقترب للناس
۲۲	الحج	مدنیة	۳۳۱	۱۰	۷۸	۱۰۳	۱۷	ایضًا
۲۳	المؤمنون	مکیة	۳۴۱	۶	۱۱۸	۷۴	۱۸	قد افلح المؤمنون
۲۴	النور	مدنیة	۳۴۸	۹	۶۴	۱۰۲	۱۸	ایضًا
۲۵	الفرقان	مکیة	۳۵۸	۶	۷۷	۴۲	۱۸	ایضًا
۲۶	الشعرآء	″	۳۶۵	۱۱	۲۲۷	۴۷	۱۹	وقال الذین
۲۷	النمل	″	۳۷۵	۷	۹۳	۴۸	۱۹	ایضًا
۲۸	القصص	″	۳۸۴	۹	۸۸	۴۹	۲۰	امّن خلق السمٰوٰت
۲۹	العنکبوت	″	۳۹۵	۷	۶۹	۸۵	۲۰	ایضًا
۳۰	الروم	″	۴۰۳	۶	۶۰	۸۴	۲۱	اتل مآاوحی
۳۱	لقمان	″	۴۱۰	۴	۳۴	۵۷	۲۱	ایضًا
۳۲	السجدة	″	۴۱۴	۳	۳۰	۷۵	۲۱	ایضًا
۳۳	الاحزاب	مدنیة	۴۱۷	۹	۷۳	۹۰	۲۱	ایضًا
۳۴	سبا	مکیة	۴۲۶	۶	۵۴	۵۸	۲۲	ومن یقنت
۳۵	فاطر	″	۴۳۳	۵	۴۵	۴۳	۲۲	ایضًا
۳۶	یٰس	″	۴۳۹	۵	۸۳	۴۱	۲۲	ایضًا
۳۷	الصّٰفّٰت	″	۴۴۵	۵	۱۸۲	۵۶	۲۳	ومالی
۳۸	صٓ	″	۴۵۲	۵	۸۸	۳۸	۲۳	ایضًا
۳۹	الزمر	″	۴۵۷	۸	۷۵	۵۹	۲۳	ایضًا
۴۰	المؤمن	″	۴۶۵	۹	۸۵	۶۰	۲۴	فمن اظلم
۴۱	حٰمٓ السجدة	″	۴۷۵	۶	۵۴	۶۱	۲۴	ایضًا
۴۲	الشورٰی	″	۴۸۲	۵	۵۳	۶۲	۲۵	الیه یرد
۴۳	الزخرف	″	۴۸۸	۷	۸۹	۶۳	۲۵	ایضًا
۴۴	الدخان	″	۴۹۴	۳	۵۹	۶۴	۲۵	ایضًا
۴۵	الجاثیه	″	۴۹۷	۴	۳۷	۶۵	۲۵	ایضًا
۴۶	الاحقاف	″	۵۰۱	۴	۳۵	۶۶	۲۶	حٰمٓ
۴۷	محمد	مدنیة	۵۰۵	۴	۳۸	۹۵	۲۶	ایضًا
۴۸	الفتح	″	۵۱۰	۴	۲۹	۱۱۱	۲۶	ایضًا
۴۹	الحجرات	″	۵۱۴	۲	۱۸	۱۰۶	۲۶	ایضًا
۵۰	قٓ	مکیة	۵۱۷	۳	۴۵	۳۷	۲۶	ایضًا
۵۱	الذّٰریٰت	″	۵۱۹	۳	۶۰	۶۷	۲۶	ایضًا
۵۲	الطّور	″	۵۲۲	۲	۴۹	۷۶	۲۷	قال فما خطبکم
۵۳	النجم	″	۵۲۵	۳	۶۲	۲۳	۲۷	ایضًا
۵۴	القمر	″	۵۲۷	۳	۵۵	۳۷	۲۷	ایضًا
۵۵	الرحمٰن	″	۵۳۰	۳	۷۸	۹۷	۲۷	ایضًا
۵۶	الواقعة	″	۵۳۳	۳	۹۶	۴۶	۲۷	ایضًا
۵۷	الحدید	مدنیة	۵۳۶	۴	۲۹	۹۴	۲۷	ایضًا
۵۸	المجادلة	″	۵۴۱	۳	۲۲	۱۰۵	۲۸	قد سمع الله
۵۹	الحشر		۵۴۴	۳	۲۴	۱۰۱	۲۸	ایضًا
۶۰	الممتحنة	″	۵۴۸	۲	۱۳	۹۱	۲۸	ایضًا
۶۱	الصّف	″	۵۵۰	۲	۱۴	۱۰۹	۲۸	ایضًا
۶۲	الجمعة	″	۵۵۲	۲	۱۱	۱۱۰	۲۸	ایضًا

العدد	السورة		الصفحة	رکوعاتها	اٰیاتها	ترتیب نزولها	الجزء مع العدد	
٦٣	المنٰفقون	مدنية	٥٥٣	٢	١١	١٠٤	٢٨	قد سمع الله
٦٤	التغابن	〃	٥٥٥	٢	١٨	١٠٨	٢٨	〃
٦٥	الطلاق	〃	٥٥٧	٢	١٢	٩٩	٢٨	〃
٦٦	التحریم	〃	٥٥٩	٢	١٢	١٠٧	٢٨	〃
٦٧	الملک	مکیة	٥٦١	٢	٣٠	٧٧	٢٩	تبارک الذی
٦٨	القلم	〃	٥٦٣	٢	٥٢	٢	٢٩	〃
٦٩	الحاقة	〃	٥٦٦	٢	٥٢	٧٨	٢٩	〃
٧٠	المعارج	〃	٥٦٨	٢	٤٤	٧٩	٢٩	〃
٧١	نوح	〃	٥٧٠	٢	٢٨	٧١	٢٩	〃
٧٢	الجن	〃	٥٧٢	٢	٢٨	٤٠	٢٩	〃
٧٣	المزمل	〃	٥٧٤	٢	٢٠	٣	٢٩	〃
٧٤	المدثر	〃	٥٧٦	٢	٥٦	٤	٢٩	〃
٧٥	القیٰمة	〃	٥٧٨	٢	٤٠	٣١	٢٩	〃
٧٦	الدّهر	مدنية	٥٧٩	٢	٣١	٩٨	٢٩	〃
٧٧	المرسلت	مکیة	٥٨١	٢	٥٠	٣٣	٢٩	〃
٧٨	النّبا	〃	٥٨٣	٢	٤٠	٨٠	٣٠	عمّ
٧٩	النزعٰت	〃	٥٨٤	٢	٤٦	٨١	٣٠	〃
٨٠	عبس	〃	٥٨٦	١	٤٢	٢٤	٣٠	〃
٨١	التکویر	〃	٥٨٧	١	٢٩	٧	٣٠	〃
٨٢	الانفطار	〃	٥٨٨	١	١٩	٨٢	٣٠	〃
٨٣	التطفیف	〃	٥٨٩	١	٣٦	٨٦	٣٠	〃
٨٤	الانشقاق	〃	٥٩١	١	٢٥	٨٣	٣٠	〃
٨٥	البروج	〃	٥٩٢	١	٢٢	٢٧	٣٠	〃
٨٦	الطارق	〃	٥٩٣	١	١٧	٣٦	٣٠	〃
٨٧	الاعلیٰ	〃	٥٩٣	١	١٩	٨	٣٠	〃
٨٨	الغاشیة	〃	٥٩٤	١	٢٦	٦٨	٣٠	〃
٨٩	الفجر	〃	٥٩٥	١	٣٠	١٠	٣٠	〃
٩٠	البلد	〃	٥٩٦	١	٢٠	٣٥	٣٠	〃
٩١	الشمس	〃	٥٩٦	١	١٥	٢٦	٣٠	〃
٩٢	اللیل	〃	٥٩٧	١	٢١	٩	٣٠	〃
٩٣	الضحیٰ	〃	٥٩٨	١	١١	١١	٣٠	〃
٩٤	الانشراح	〃	٥٩٨	١	٨	١٢	٣٠	〃
٩٥	التّین	〃	٥٩٨	١	٨	٢٨	٣٠	〃
٩٦	العلق	〃	٥٩٩	١	١٩	١	٣٠	〃
٩٧	القدر	〃	٥٩٩	١	٥	٢٥	٣٠	〃
٩٨	البیّنة	مدنية	٦٠٠	١	٨	١٠٠	٣٠	〃
٩٩	الزلزال	〃	٦٠١	١	٨	٩٣	٣٠	〃
١٠٠	العٰدیٰت	مکیة	٦٠١	١	١١	١٤	٣٠	〃
١٠١	القارعة	〃	٦٠١	١	١١	٣٠	٣٠	〃
١٠٢	التکاثر	〃	٦٠٢	١	٨	١٦	٣٠	〃
١٠٣	العصر	〃	٦٠٢	١	٣	١٣	٣٠	〃
١٠٤	الهمزة	〃	٦٠٢	١	٩	٣٢	٣٠	〃
١٠٥	الفیل	〃	٦٠٣	١	٥	١٩	٣٠	〃
١٠٦	القریش	〃	٦٠٣	١	٤	٢٩	٣٠	〃
١٠٧	الماعون	〃	٦٠٣	١	٧	١٧	٣٠	〃
١٠٨	الکوثر	〃	٦٠٤	١	٣	١٥	٣٠	〃
١٠٩	الکافرون	〃	٦٠٤	١	٦	١٨	٣٠	〃
١١٠	النصر	مدنية	٦٠٤	١	٣	١١٤	٣٠	〃
١١١	اللهب	مکیة	٦٠٥	١	٦	٣٠	٣٠	〃
١١٢	الاخلاص	〃	٦٠٥	١	٤	٢٢	٣٠	〃
١١٣	الفلق	مدنية	٦٠٥	١	٥	٢٠	٣٠	〃
١١٤	النّاس	〃	٦٠٦	١	٦	٢١	٣٠	〃